

T.C
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKUZUNCU HARİCİYE KOĞUŞU
ROMANI ÜZERİNE
BİR METİN DİL BİLİM İNCELEMESİ

I. CİLT

Ahmet AKÇATAŞ

109103

Doktora Tezi

109103

1. cilt

OCAK - 2001
DENİZLİ

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

**DOKUZUNCU HARİCİYE KOĞUŞU
ROMANI ÜZERİNE
BİR METİN DİL BİLİM İNCELEMESİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarafından Kabul Edilen
Türk Dili ve Edebiyatı
Ana Bilim Dalı
Doktora Tezi**

Ahmet AKÇATAŞ

Tez Savunma Sınavı Tarihi : 16. 01 . 2001

Tez Danışmanı : Doç. Dr. H. Ömer KARPUZ

**OCAK - 2001
DENİZLİ**

TEZ SINAV SONUÇ FORMU

Bu tez okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

(imza)
Yönetici: Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN

(imza)
Jüri Üyesi: Doç. Dr. H. Ömer KARPUZ

(imza)
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Güner GÜŞERİN

(imza)
Jüri Üyesi: Yard. Doç. Dr. Mustafa ARSLAN

(imza)
Jüri Üyesi: Yard. Doç. Dr. Abdulkah BAŞDEMİR

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
30.01.2004 tarih ve 2/1/b... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Doç. Dr. Ferhat ERARİ
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖN SÖZ*

Yirminci yüzyılın başından beri Avrupa ve Amerika'da hızla gelişen dil bilim incelemeleri, dille ilgili bilgilerimizi attırdı ve dile bakışımızı değiştirdi. Ancak ülkemizde çağdaş dil bilimin yöntemleriyle yapılan çalışmaların çok az sayıda olması ve özellikle Türkçenin bu yöntemle ele alınarak yeterince incelenmemiş olması üzüntü vericidir. Bugün Türkçenin yanlış kullanımından terim yetersizliğine kadar birçok sorunun çözülmemesi, işte bu eksiklikten kaynaklanmaktadır.

İletişim sektöründe son yıllardaki başdöndürücü gelişmeye paralel olarak dil bilim çalışmalarında da hızlı gelişmeler gözlenmektedir. Bu gelişmeler, yeni ara ve alt bilim dallarını ortaya çıkarmıştır. Bunlardan biri de metin dil bilimidir.

Metnin doğru bir şekilde okunması, anlaşılması ve yorumlanması için metni oluşturan unsurların ve onlar arasındaki ilişkilerin belli bir sistem içinde incelenmesi gerekir. Bu konuda, dili genel olarak cümleyle ve cümle üretimiyle sınırlayan görüşü aşarak bir metin inceleme tekniği geliştirilmiştir.

Çalışmamızda önce Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın psikolojik roman vadisinde önde gelen isimlerinden Peyami Safa'nın "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu" romanının metnini oluşturan cümle, paragraf ve metin parçaları, kurdukları ilişkilere göre fişlenerek bağlantılar tespit edilmiştir. Sonra da tespit edilen bağlantılar, yapı, bağlaç ve anlam başlıkları altında toplanmıştır.

Yapı bağlantıları, gönderim, değiştirim, eksilti, yineleme; bağlaçlar, bağlaçsızlık ve bağlaçlılık; anlam bağlantıları, açıklama, eş-zıt anlam, ortak alan, sebep-sonuç, bütün-parça ve genelleşme-özelleşme şeklinde alt başlıklara ayrılmıştır.

Metni oluşturan unsurlar arasındaki uyum, bağlantıların doğru ve düzenli bir şekilde kullanılmasına bağlıdır. Bu sebeple metnin uyumlu bir bütün olup olmadığını bulmak için, bu bağlantıların incelenmesi gerekir.

Daha önce yapılmış metin dil bilim çalışmalarına göre çok daha ayrıntılı bir inceleme yapılmıştır. Ancak teknik ve terim oluşturmada, bu çalışmalara uygun hareket edilmesi, onlarla uyumlu olmamızı sağlamıştır.

* T.D.K Ankara 1996 İmlâ Kılavuzu esas alınmıştır.

İnceleme ve araştırma safhasında bir çok kişinin katkısı olmuştur. Bilhassa tezimin başından sonuna kadar incelemenin sıhhatli olması için her türlü bilgi, teknik ve moral desteğini esirgemeyen tez danışmanı hocam Doç. Dr. H. Ömer KARPUZ'a sonsuz teşekkürlerimi arz ederim.

Tez süresi boyunca altı ay arayla girdiğim tez raporu jürilerinde bulunan, bilgi ve tecrübeleriyle bana rehberlik yapan tez jürisi hocalarıma teşekkür ederim.

Tezimin teknik ve terim belirleme safhasında katıldığım Dil Bilim Kurultayı'nda tanıştığım ve bana yeni ufuklar açan Prof. Dr. Ahmet KOCAMAN ve Doç. Dr. Leyla ŞUBAŞI UZUN'a da teşekkürü bir borç bilirim

Ayrıca benim bu düzeye gelmemi sağlayan, eğitim hayatım boyunca bana emek veren tüm hocalarıma da şükran borçluyum.

ÖZET

Bu araştırma ile Peyami SAFA'nın Dokuzuncu Hariciye Koğuşu romanındaki yapı, bağlaç ve anlam ilişkileri incelenmiştir. Bu ilişkilere göre bir metin dil bilim (textlinguistic) tekniği geliştirilmiştir.

Ülkemizde cümle üstü çalışmalar, çok azdır. Oysa bu tür çalışmaların yapılması gerekir. Çünkü bunlarla dil ve edebiyat çalışmalarında düzen ve kolaylık sağlanabilir.

Roman, çalışmada metin, paragraf ve cümleler şeklinde parçalara ayrılmıştır. Sonra fişleme ile bağlantılar bulunmuş ve fişler bağlantı türlerine göre tasnif edilmiştir. Sonunda da bunlar, bilgisayar ortamında değerlendirilmiştir

Bu çalışmanın tekniği, M.A.K Halliday ve R. Hasan'ın "Cohesion in English" metoduna dayanır. Üstelik diğer çalışmalar da incelenmiştir. Ayrıca uygulamada Türkçenin metin yapısı esas alınmıştır.

İncelemede şu bağlama türleri tespit edildi:

1. Kelime ve Öge Esaslı Bağlantılar

1.1 Gönderim

1.2 Değiştirim

1.3 Eksilti

1.4 Yineleme

2. Bağlaç

3. Anlam Bağlantıları

3.1 Anlam Yineleme

3.2 Anlam Tamamlama

3.3 Açıklama

3.4 Eş / Zıt Anlamlılık

3.5 Ortak Alan

3.6 Sebep-Sonuç

3.7 Soru-Cevap

3.8 Bütün-Parça

3.9 Genelleştirme-Özelleştirme

Çalışmada romanın metin yapısı hakkında şu sonuçlara ulaşıldı:

1. Metni oluşturan parçalar arasında tam bir uyum vardır.
2. Yapı, bağlaç ve anlam bağlantıları dengelidir.
3. Bağlantılar, kısalık ve yoğunluk sağlamıştır.
4. Aksiyon sistemi bağlarla düzenlenmiştir.
5. Gönderim bağlantıları, metin düzenleme işlevindedir.

ABSTRACT

Through this search, the novel of “Dokuzuncu Hariciye Koğuşu” has been examined in the perspective of cohesion, conjunction and coherence. According to these relations, a technique of text linguistic has been developed.

There is little work on syntax in our country. However, such search are needed to be studied. Because through them order and ease have been provided in the studies of language and literature.

In this study the novel has been segmented in the shape of text, paragraph and sentence. Then we determined the connections to prepare an index card. At the end of the study, index cards have been classified according to connection and evaluated by the computer system.

The technique of this study depends on the M.A.K. Halliday and R. Hasan’s “Cohesion in English” method. Also, similar studies are taken into account. However, the text structure of Turkish has been taken into consideration.

In this study this kind of connection has been determined .

1.Cohesion

- 1.1 Reference
- 1.2 Substitution
- 1.3 Ellipsis
- 1.4 Repetition

2 Conjunction

3.Coherence

- 3.1 Repetition of meaning
- 3.2 The meaning of complete.
- 3.3 Explanation
- 3.4 Synonymous / Antonyms
- 3.5 Collocation
- 3.6 Cause -Result
- 3.7 Question - Answer
- 3.8 Whole - Piece
- 3.9 General - Private

Following results on text structure of the novel have been achieved in the research:

1. There is a perfect harmony among the pieces of text which is formed.
2. The connections of cohesion, conjunction and coherence are balanced.
3. The connections have provided shortly and intensity
4. The systems of action have been organized by connection.
5. Connections of reference have function of text arrangement.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	I
Özet	III
Abstract	IV
İçindekiler	V
Simgeler Dizini	IX

Birinci Kısım

Giriş

1. Amaç	1
2. Kapsam	3
3. Kullanılan Teknik	10

İkinci Kısım

Metin İnceleme

1. KELİME / ÖGE ESASLI BAĞLANTILAR

1.1 GÖNDERİM	37
1.1.1 Yüzey Gönderim	37
1.1.1.1 Öge Esaslı Yüzey Gönderim	37
1.1.1.1.1 Yüzey Yüklem Gönderimi	37
1.1.1.1.2 Zarf Tümlenci Gönderimi	44
1.1.1.1.3 Yer Tamlayıcısı Gönderimi	63
1.1.1.1.4 Nesne Gönderimi	92
1.1.1.1.5 Özne Gönderimi	123
1.1.1.1.6 Karışık Öge Gönderimi	173
1.1.1.2 Cümle Esaslı Gönderim	198
1.1.1.3 Paragraf Esaslı Gönderim	207
1.1.2 Derin Gönderim	208
1.1.2.1 Öge Esaslı Derin Gönderim	208
1.1.2.1.1 Nesne Derin Gönderimi	208
1.1.2.1.1.2 Yer Tamlayıcısı Derin Gönderimi	209

1.2 DEĞİŞTİRİM	
1.2.1 Yüzey Değişirim	215
1.2.1.1 Öge Hedefli Yüzey Değişirim	215
1.2.1.1.1 Öge Kökenli Öge Hedefli Yüzey Değişirim	215
1.2.1.1.1.1 Yüklem Değişirimi	215
1.2.1.1.1.2 Zarf Tümleci Değişirimi	221
1.2.1.1.1.3 Yer Tamlayıcısı Değişirimi	224
1.2.1.1.1.4 Nesne Değişirimi	233
1.2.1.1.1.5 Özne Değişirimi	237
1.2.1.1.1.6 Karışık Öge Değişirimi	256
1.2.1.2 Cümle Hedefli Değişirim	263
1.2.1.2.1 CH Yüklem Değişirimi	263
1.2.1.2.2 CH Zarf Tümleci Değişirimi	270
1.2.1.2.3 CH Yer Tamlayıcısı Değişirimi	280
1.2.1.2.4 CH Nesne Değişirimi	292
1.2.1.2.5 CH Özne Değişirimi	320
1.2.1.2.6 CH Karışık Ögeli Değişirimi	339
1.2.2 Derin Değişirim	351
1.2.2.1 Cümle Hedefli Derin Değişirim	351
1.2.2.1.1 Öge Kökenli CH Derin Değişirim	351
1.2.2.1.1.1 Zarf Tümleci (Ö.K.C.H) Derin Değişirimi	351
1.2.2.1.1.2 CH Yer Tamlayıcısı Derin Değişirimi	362
1.2.2.1.1.3 CH Nesne Derin Değişirimi	364
1.2.2.1.1.4 C.H Özne Derin Değişirimi	371
1.2.2.1.1.5 CH Karışık Öge Derin Değişirimi	372
1.2.2.1.2 Kelime Kökenli Cümle Hedefli Derin Değişirim	373
1.2.2.1.2.1 Derin Zarf (B) Değişirimi (böylece)	373
1.2.2.2 Öge Kökenli Öge Hedefli Derin Değişirimi	373

1.3 EKİİLTİ

1.3.1 Öge Eksiltisi	375
1.3.1.1 Yükleme Eksiltisi	375
1.3.1.2 Zarf Tümlerici Eksiltisi	414
1.3.1.3 Yer Tamlayıcısı Eksiltisi	424
1.3.1.4 Özne Eksiltisi	431
1.3.1.5 Nesne Eksiltisi	449
1.3.1.6 Karışık Öge Eksiltisi	455
1.3.2 Cümle Eksiltisi	464
1.3.3 Kelime Grubu Eksiltisi	485
1.3.4 Kelime Eksiltisi	488
1.3.5 Ek Eksiltisi	489

1.4 YİNELEME

1.4.1 Kelime Kökü Yinelemesi (Müştak Kelimeler)	490
1.4.2. Kelime / Kelime Grubu Yinelemesi	549
1.4.2.1 Zamir Yinelemesi	549
1.4.2.2 İsim Yinelemesi	553
1.4.2.3 Zarf Yinelemesi	592
1.4.2.4 Bağlaç Yinelemesi	593
1.4.2.5 Edat Yinelemesi	600
1.4.2.6 Sıfat Yinelemesi	605
1.4.2.7 Sıfat Tamlaması Yinelemesi	606
1.4.2.8 İsim Tamlaması Yinelemesi	612
1.4.3 Öge Yinelemesi	616
1.4.3.1 Yükleme Yinelemesi	616
1.4.3.2 Zarf Tümlerici Yinelemesi	635
1.4.3.3 Yer Tamlayıcısı Yinelemesi	641
1.4.3.4 Nesne Yinelemesi	646
1.4.3.5 Özne Yinelemesi	654
1.4.3.6 Karışık Öge Yinelemesi	667
1.4.4 Cümle Yinelemesi	681

2. Bağlaç Esaslı Bağlantılar

2.1 Bağlaçlılık	709
2.2 Bağlaçsızlık	845

3. Anlam Bağlantıları

3.1 Anlam Yineleme	912
3.2 Eş / Zıt Anlamlılık	944
3.2.1 Eş Anlamlılık	945
3.2.2 Yakın Anlamlılık	945
3.2.3 Zıt Anlamlılık	960
3.3 Ortak Alan	991
3.4 Açıklama	1053
3.5 Soru - Cevap	1115
3.6 Sebep - Sonuç	1157
3.7 Bütün - Parça	1249
3.8 Genel / Özel Bağı	1274
3.9 Anlam Tamamlama	1301

4. Kip Bağlayıcıları

4.1 Kişi Bağı	1337
4.2 Zaman Bağlayıcısı	1344

5. Ahenk Bağı

5.1 Ünlem Bağı	1456
5.2 Cinas Bağı	1477
5.3 Tonlama Ahenk Bağlantısı	1477

6. Noktalama Bağlantısı

7. Bağlayıcı Cümle	1487
--------------------	------

Değerlendirme	1513
---------------	------

Sonuç	1518
-------	------

Asıl Metin	1528
------------	------

Kaynaklar	1607
-----------	------

Öz Geçmiş	1611
-----------	------

SİMGELER DİZİNİ

A	a / e
ab.	ablatif
aç.	açıklama
ak.	akkuzatif
ay.	aykırılık
b.	bağlaç
C	cümle
çğ	çağrışım
çk	çoğul kişi
ç.	çıkarm
D	değiştirim
da.	datif
ed.	edat
e.a	eş anlamlılık
F	fiil
fk	fiil kökü
G	gönderim
gr.	Grup
I	ı / i ; u / ü
İ	isim
İf	isim-fiil
İk	isim kökü
İş.	işlem
İT	isim tamlaması
İy.	iyelik
lok.	lokatif
m	mecaz anlam
N	nesne
Ö	özne
ö-g	özel - genel

P	paragraf
p-b	parça-bütün
S	sıfat
s.c	soru-cevap
sf	sıfat-fiil
s.ö	sözde özne
s.s	sebeup-sonuç
ST	sıfat tamlaması
tk	tekil kişi
tn	tamlanan
ty	tamlayan
Y	yüklem
y.a	yakın anlam
Z	zarf
z.a	zıt anlamlılık
zam.	zaman
zm	zamir
ZT	zarf tümleci
Ö(ST)	sıfat tamlaması kullanılarak kurulan özne
+	ekleme
-	ayrılma
/	paralellik
>	ileriye doğru
<	geriye doğru
→	ileri değişme
←	geriye değişme
X	aykırılık
=	eşitlik
*	varsayılan

GİRİŞ

AMAC

Dil çalışmalarında 1960'lı yılların sonunda gelişmeye başlayan metin dil bilim, bugün ortaya koyduğu ilkeler ve getirdiği kavramlarla gerekliliğini kabul ettirmiştir.

Metin dil bilim araştırmalarıyla, metinlerin oluşumunda önemli yeri olan cümlelerin birbiriyle nasıl bağlandığını inceleyerek birçok alanda kullanılan veriler elde edilebilmektedir. Bu veriler, eğer iyi değerlendirilirse birçok dil ve dil eğitimi sorunumuza çözüm bulunacaktır.

Bir metni dinleyen ya da okuyan kişi , normal olarak hiç zorlanmadan metnin bir bütünlük mü yoksa ilişkisiz cümleler yığını mı olduğuna karar verebilir. Bu çalışmamızda öncelikle bu iki zıt durum arasındaki farkı, “Dokuzuncu Hariciye Koğuşu” örneğinde izaha çalıştık. Böylece Türkçede metin oluşturma ve metni anlama ile ilgili sorunlara çözüm aradık.

Bazı kitapları okumaya başladığımızda elinizden düşürmeden bir solukta okursunuz., bazı kitapları ise hemen bir kenara atarsınız. İşte bu farklılığın temelinde metnin oluşumunda bağlayıcı unsurların başarılı bir şekilde kullanılıp kullanılmaması vardır. Yazar, cümleler arası geçişleri iyi yapamamışsa, okuyucunun dikkati dağılır. Bu, birbiriyle ilgisiz kelimeleri yan yana getirerek cümle oluşurmaya çalışmak gibidir. Bazı anlamlar çıkarılır; ama bir sonuca ulaşamaz. Bu çalışmamız, bağlayıcı unsurları dil bilimsel olarak ortaya koyarak yukarıda karşılaştırılan iki kitap türünü birbirinden ayıracaktır.

Bağlayıcı unsurları bulmamız, metni tam ve doğru anlamının yolunu gösterecektir. Metinde diğer kelimelere göre daha önemli kelimeler vardır. Bunların anlamını okuyucu bilmezse, cümleleri bağlayamaz. Sonuçta okuduğunu anlayamaz. Çalışmamız, metinlerde bağlayıcı unsur olarak kullanılan bu önemli kelimelere dikkati çekerek anlama zorluklarının sebeplerini belirleyecektir.

Anlatma ve anlamının tam ve doğru olması, iletişimin başarılı olması için gereklidir. İnsanlar kendilerini ifade ederken ve anlatılanları anlamaya çalışırken bu bağlayıcıları iyi yakalamalıdır.¹

Sorulara verilen cevaplar ve anlatılanlarla ilgili soru sorma, iletişimde bağlayıcı unsurların soruyla cevap arasında ortak konu bağı kurucu olarak kullanıldığı yerlerdir. Böylece bağlayıcı unsurlar, başarılı bir iletişim için parçalar arası bütünlük sağlar. Eğer bu bütünlük sağlanamazsa anlama zorlukları oluşacaktır.

Anlama zorlukları, metnin çözümlenmesinde başarısız olmanın sık görülen sebeplerindendir. Metin çözücü, metinde anlatılanları anlamamaktadır. Çünkü o, metnin kuruluşunda kullanılan bazı bağlayıcı unsurları gözden kaçırmaktadır. Bu yüzden de cümleler arasındaki kopukluklar, anlamlandırmanın tamamlanmasını engellemekte, metnin asıl mesajını gizlemektedir.

Metni incelerken bulunan bağlayıcı unsurlar, metnin nasıl kurulduğuna da ışık tutacaktır. Metin kurucu, bu unsurlara dikkat etmemişse, cümleler ve paragraflar arasındaki bağlama zinciri kurulamayacaktır. Sonuçta ise konunun dağıldığı, yardımcı fikirlerin ana fikre bağlanmadığı, anlatılmak istenenlerin anlatılmadığı bir metin ortaya çıkacaktır. Böyle metinler, metin çözücüyü sıkır ve onu olay akışından koparır.

Bağlayıcı unsurlar doğru bir şekilde düzenlenirse, oluşturulan metinlerde cümleler öyle yerleşir ki bunların arasına başka cümle sokulamaz ve cümlelerin yeri değiştirilemez. Bu da başarılı bir yazım için önemlidir. Bu yönden yapılacak bir incelemeyle yazarın başarısı tespit edilebilir.

Kısacası metnin kuruluşunu sağlayan unsurları inceleyeceğimiz bu tezimizde ulaşmak istediğimiz amaç, "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu" romanından yola çıkarak metnin yapısını ve başarısını belirleyen unsurları tespit etmektir.

¹ ALAN, Yusuf . "Lisan ve İnsan": " Metin Dil Biliminin Uygulama Sahaları", İzmir: 1995 s.95

KAPSAM

Çalışmayı, Peyami Safa'nın "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu" adlı romanının metni üzerinde yaptık. Bunu yaparken de metin dil bilim tekniğini kullandık.

İncelemeye başlamadan önce roman hakkında bilgi toplayarak metni tanıdık ve metin dil bilim alanında tarama yaparak neleri araştıracağımızı tespit ettik.

Romanın konusu, anlatıcı kişisi, bakış açısı, yazarı, zamanı, olay örgüsü ve metin terkibi hakkında şu bilgilere ulaştık:

I. Konu

"Dokuzuncu Hariciye Koğuşu" romanı, hayatta annesinden başka kimsesi olmayan, hasta ve yetim bir çocuğun iç dramını; yalnızlığını, ruhsal ve bedensel acılarını konu edinmiştir. Hastalık, içe gömülen acı, ümitsiz sevgi, çırpınma ve yalnızlık, bu konunun parçalarıdır.

Olay, fakir ve dizinden rahatsız bir çocuğun, kendisinden dört yaş büyük bir kıza aşık olması, beraberliğe dönüşmeyen bu aşkın getirdiği sıkıntı ve heyecanlardan dolayı rahatsızlığının artması ve sonunda ameliyat edilmesi çevresinde geliştirilmiştir.

Metinler, konunun parçalarını taşıdığı için; aralarındaki bağlantılar, metin dil bilim bakımından önemlidir. Her metin, bir konu birimidir. Bunların birbiriyle ilişkileri, parçadan bütüne doğru düzenlenmiştir.

Romanda her metin, diğer metne bütünün parçası veya sebep-sonuç ilişkisi şeklinde bağlanmıştır. Bu yapı, romanın yapısıyla bağlantıları arasında uyum sağlamaktadır. Sonuçta muhtevaya uygun bağlantılar kurulmuştur.

II. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Metinlerdeki bağlantılar için anlatıcı ve bakış açısı önemlidir. Çünkü kişi gönderimlerinde kullanılan isim, zamir, sıfat türü kelimeler, kişi ve iyelik ekleri, aynı zamanda anlatıcı ve bakış açısıyla ilgili olabilir.

"Dokuzuncu Hariciye Koğuşu", otobiyografik bir romandır. Romanda anlatıcı, aynı zamanda kahramandır. Bu yüzden Çocuk, hem anlatıcı (gözleyen), hem de

anlatılan (gözlenen) durumundadır. Metin çözücü, olay ve durumları onun gözüyle inceler. Onun görmediğini, bilmediğini metin çözücü de görmez, bilmez.

Bu yapı, metindeki bağlantıları tek bir kişi çevresinde oluşturmuştur. İletişime bağlı bağlantılar, Çocuk ve diğer kişiler arasında gerçekleşmektedir. Çocuk-Doktor, Çocuk-Anne, Çocuk-Nüzhet gibi diyalog yapıları, birbirine anlatıcı kişi yoluyla bağlanmaktadır.

Anlatan ve anlatılanın aynı kişi olması, mesafe (distance) problemini meydana getirir. Metin çözücü ve anlatıcı kişi arasındaki mesafe, bazen birleşir. Böyle durumlarda metin çözücü, metnin kuruluşunda saçma (absurd) anlatımlar olduğu vehmine kapılabilir. Her cümlede karşımıza çıkan kişi, metnin cümlelerini birbirine bağlar. Ancak bu her durumda mantıklı sonuçlara ulaşılabileceği anlamına gelmez.

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu'nda da, böyle bir yapı vardır. Roman, bir anı şeklinde metinleşmiştir. Bu metinleşmenin çözümlenmesinde kültür, sosyoloji ve psikoloji unsurlarını kullanma zorluğu, romandaki Çocuk kişinin hakimiyetinden kaynaklanır.

Otobiyografik romanlarda, iç monolog, iç çözümleme ve bilinç akımı şeklinde oluşmuş metinciklere sıkça rastlanır. Bu da metinlerin anlatma yerine gösterme şeklinde düzenlenmesine sebep olur. Yaptığımız fişlerde, bu yüzden sıkça işaret gönderimlerine ve eksilteli yapılarla rastladık.

I.kişi anlatım şekli, romanın çoğu cümlesi arasında zincirleme bir anlatım başlatmıştır. Ayrıca psikolojik bir roman olan Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, bu özelliğiyle cümlelerdeki psikolojik çözümleri bir kişi betimlemesinde birleştirmiştir.

III. Yazar

Peyami SAFA'nın hayatıyla roman arasındaki paralellikler, otobiyografik yapıda başarılı bir metinleşme sağlamıştır. Bu karşılaştırma, metin inceleme için önemli ipuçları verir.

Peyami SAFA	Dokuzuncu Hariciye Koşusu
Yazarın 9 yaşındayken sağ elinde kemik hastalığı başlaması	Bacağından hasta olduğu için çektikleri ve bunların Çocuk üzerindeki etkileri.
Recaizâde Ekrem Bey'in Peyami Safa'nın eğitimi için yaptığı yardım.	Paşa'nın koruması ve Çocuk'a yaptığı yardımlar.
Peyami SAFA'nın evliliği	Çocuk - Nüzhet İlişkisi
Kitap okuyarak kendini eğitmiş.	Çok okuyan, bilgili bir çocuk.
Basında girdiği polemikler.	"Kozmopolitlerin Hücumu" metni
2 yaşındayken babası vefat etmiş..	Çocuk, bir yetimdir.
Zorluklardan dolayı düştüğü karamsarlık	Bir facia bekleme vehmi.

Yazar üzerindeki dış etkenler, şunlardır :

- Mütareke ve işgal yıllarının bıraktığı izler.
- Alafranga düşünce tarzına gösterilen tepki.

Peyami SAFA'nın tekniği:

- Hareketten tasvire ve tahlile.
- Hayattan kanuna ve izaha.
- Somuttan soyuta
- Dıştan içe
- Objektiflik.(Romandaki hayata müdahale yok).
- Yaşanmış konular
- Kronolojik değil psikolojik sıra
- Hayatın içinden bir tercih ve ona göre tertip
- Eşyaya bakış, kahramana göredir.
- Aşk yüceltilir

- k. Özentisiz, ayrıntılara dalmadan, yapmacıksız.
- l. Olayların anlatılması değil, insan üzerindeki etkileri.
- m. Motifler çevresinde metinleşme.
- n. Psikolojik çözümleme.
- o. Hayal - gerçek ayrımı yok.
- p. Çatışma aksiyonu.²

IV. Zaman

Metinde cümleler arasında zaman uyumu kuralları, kısmen işlemektedir. Ancak zaman eklerinin görünürdeki işlevlerinden çok, belirledikleri zaman ön plandadır. Bu yüzden de art arda gelen cümlelerde, aynı zaman birimini gösteren farklı eklere sıkça rastlıyoruz.

Romanın büyük yapısındaki zaman tablosu, yapılan iki geriye dönüşle şekillenmektedir. Yapılan geriye dönüşlerle kahraman / anlatıcının (Çocuk'un) olayı yaşadığı anlardaki hali, kişisel geçmişi ve anlatma zamanına ait algıladıkları anlatılır. Burada ağırlık, yaşanan zamandadır.

Metindeki geriye dönüşler, Çocuk ve Paşa kişilerinin kimliklerini açıklama işlevindedir. Bu geriye bakış şeklinde yapılan gönderimlerden, Çocuk'un yedi yıldır aynı rahatsızlığı çektiğini ve Paşa'nın siyasî ve sosyal yönlerini öğrenmekteyiz. Bu da romanın çok zamanlılığı ile ilgilidir.

Romandaki zaman oyunları, geriye doğru kurulan uzak gönderimleri oluşturur. Bu yapı, zamanın metinleşmede çok sistemli bir yapı oluşturduğunu gösterir. Olayın akışı, bir zaman çizgisinde gelişir. Bu da zamanın olayları birbirine bağlamasını sağlar.

Zaman bağlantıları, metin birliklerini de birbirine bağlar. Bu sistem şöyle kurulmuştur:

1. IV/5, İlk 28 metin (Romanın 3/1'i)

Toplam 4 günlük olayları içine alır. Bu kısım ikiye ayrılır:

² OKTAY, Ahmet. "Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı: Peyami Safa", Ankara: 1997. s. 550 -553

a. *I-III/3*, 1.5 gün.

b. *III/3-IV/5*, 2.5 gün.

2. *IV/6* 1 gün.

Bu kısım da ikiye bölünmüştür:

a. *IV/6*, 1 gün

b. *IV/7* “Korkunç Yarn” metninde, zaman tayinine gidilmeden köşkte birkaç gün kaldığı söylenir.

3. **Geriye kalan metinler:** Bu metinlerde, zaman tamamıyla belirsizleşir. Herhangi bir olay olmadan geçen üç aydan fazla bir süredir.

Romanda, zaman grafiğiyle, olay ve durumlar gruplandırılarak anlatım hafızası, kısımlara ayrılmıştır. Bu, metnin yorum ve çözümünü kolaylaştırır.

Bağlantı unsuru olarak kullanılan zaman, metnin sağlam bir zemine yerleşmesini sağlamıştır. Bu da metnin değerini artırır.

V. Yer

Olayların geçtiği yerlere göre roman, üçe ayrılmıştır:

1. Hastahaneye bağlı metinler.

2. “Kenar mahallelerin birinde bulunan çocuğun evi”ne bağlı metinler.

3. Erenköy’deki köşke bağlı metinler.

Bu üç yer, Çocuk’un bakış açısına bağlı olan I.tekil kişi yapısıyla birbirine bağlanır. Bu yapı, Çocuk’un içinde bulunduğu psikolojik duruma göre düzenlenir.

Çocuk psikolojisi ile yaşadığı yerin özellikleri arasındaki zıtlıklar, bazı bağlantıların kurulmasını da sağlamıştır. (zengin/fakir, iyi/kötü, hastalık/ sağlık)

Betimleme paragraflarını oluşturan cümleler arasındaki yer ortaklığı da ayrı bir bağlantı şeklidir. Örneğin hastahane betimlemesi amacıyla kurulan bütün cümleler, birbirine bu yolla bağlanır.

Metnin bazı yerlerinde çaprazlama bir şekilde düzenlenmiş yer betimleme paragrafları, zihni yormadan kolay bir çözümlene sağlar.

Metnin anlatım ve bağlantı yapısında ön plana geçen yer unsuru, romana ayrı bir değer katmıştır. Bu sistem, bağlantıların ritmik bir karakter kazanmasını sağlamıştır. Ayrıca eserin bağlantı sistemlerinden olan fiil haritası da belli yerlere giriş ve çıkışlarla düzenlenmiştir:

Çocuk, evinden hastahaneye 3 gidiş - 3 dönüş, evden köşke 1 gidiş - 1 dönüş, köşkten hastahaneye 2 gidiş - 2 dönüş yapmaktadır.

Yer bağlantılarının romana kazandırdığı ritim, bu yüzden önemli bir bağlayıcı unsurdur.

VI. Olay Örgüsü

Romanın olay bağlantıları, üç kısma ayrılmıştır. Eserin olay halkalarının sınırını teşkil eden bağlantı yerleri, böylece ustalıkla düzenlenmiştir.

Bu olay halkaları, şu şekildedir:

1. *I-III/3*, Baştan "Beni Karşılaman Sükutu" metnine kadar.

Romanın 3/1'ini oluşturur. Olayların akışı (action), iki kısma ayrılır:

a. *I/1-I/7* Çocuk'un hasta uzvuyla mücadelesinde yoğunlaşılacak uzuv olan bacak, bağlayıcı bir nesnedir.

b. *II-III*, Şimendifer, beyaz köşk, deniz, vapur unsurlarının çağrışıma dayalı gönderimleri, Nüzhet'e duyulan sevgiyle ilgili cümlelere yönelmiştir. Böylece hasta bacak nesnesinden uzaklaşarak ileriye doğru bir hazırlık başlamıştır.

2. *III/3-IV/6*, "Beni Karşılaman Sükutu" metninden "Kozmopolitlerin Hücumu" metnine kadar.

Burası, Çocuk-Nüzhet aşkıyla ilgili bağlantıların sıklaştığı kısımdır. Çocuk-Nüzhet diyalogları, Çocuk'un Nüzhet'le ilgili monologları ve başkalarıyla kurduğu diyaloglar burada yoğunlaşmış metinciklerdir.

3. *IV/6-VI*, Geri kalan metinler.

Çocuk'un yine hasta uzvuyla baş başa kaldığı ve onunla mücadele ettiği kısımdır.

Romanın olay örgüsünün oluşturduğu bağlantı sistemi de metne ayrı bir değer katmaktadır.

METİN TERTİBİ

<u>KISIM</u>	<u>METİN SAYISI</u>
I	7
II	7
III	9
IV	7
V	7
VI	7

Metin sayısı bakımından sadece üçüncü kısım, istisna bir durum arz etmektedir. Diğer kısımlar 7'şer metinle şekillenirken üçüncü kısım, 9 metinle şekillenmektedir. Bu farklılık, üçüncü kısmın taşıdığı özellikten kaynaklanmaktadır. Çünkü bu kısım, diğerlerinden farklı seviyede seyreden bir atmosfere sahiptir.

Çocuk'un daha sonraki vaziyetini tayin edecek olan hadiselerin ilk ipuçları, bu kısımda kendini gösterir. Meselâ köşkte Çocuk'a karşı tavırların değişmesi, Nüzhet'in yalan söylemesi, Doktor Ragıp'ın evlilik teklifinin ciddî olarak ele alınması gibi konular, üçüncü kısım ile önceki ve sonraki kısımlar arasında bir köprü vazifesi görmektedir.

İlk iki kısımda Çocuk için herhangi bir müdahaleye gerek kalmadan tedaviyle iyileşme imkânı varken, üçüncü kısımda yaşanan heyecan ve sıkıntılar sonucunda onun psikolojisinde bir dalgalanma oluşur.

Romanın diğer kısımlarında (4-6) olumsuz gidiş vardır. Metin çözücü, romanın baştan sona doğru giderek artan temposuyla metne bağlanmıştır. Bu yapı, cümleler arası ilişkileri ve romanla cümleler arası ilişkileri de düzenlemiştir. Her bağlantı, yapı ve mantık bakımından tempo derecesine göre kurulmaktadır.

Romanı oluşturan metinlerin başlıklarıyla metin arasına birer düzenleyici cümle yerleştirilmiştir. Romancı tarafından özenle seçilen bu cümleler, bir yandan metinde işlenen tema ile başlık arasında bağlantıyı kurarken, öte yandan metin çözücünün ilgisini çeker.

Romandaki metinler, olay, zaman ve yer bağlantıları ile üç yapı oluşturur.

Yer ortaklığına dayalı yapılar:

1. *1. Kısım:* :Ev ile hastahane (I. Yapı)
2. *2-4. Kısımlar:* Köşk (II. Yapı)
3. *5-6 Kısımlar:* Ev ile hastahane (III. Yapı)

Olayın akışına (action) dayalı yapılar:

- 1 *1-3. Kısım:* “Beni Karşılaman Sükut”
1. *4. Kısım:* “Kozmopolitlerin Hücumu”
2. *5-6. Kısım:* Geriye kalan olaylar.³

İşte romanın bu yapı özelliklerini dikkate alarak, incelememize sağlam bir yol çizmek amacıyla uygun bir yöntem aramaya başladık.

Romanla teknik arasındaki uyum, metin olma şartlarının romanda bulunup bulunmamasıyla ilgilidir. Cümle, paragraf ve metincikler arasındaki bağlar, romanın yapısından yola çıkarak daha da iyi çözümlenebilir. Anlatım özellikleri ile metin yapısı arasındaki ilişkiler, romanda bulduğumuz bağlantılar için yol gösterici olmuştur.

KULLANILAN TEKNİK

Metni incelemeye geçmeden önce metin dil bilim inceleme yöntemleriyle yapılmış çalışmalar ve bu konudaki eserler incelenmiştir. Bu kaynaklarda metin dil bilimdeki değişik akımlar, çeşitli inceleme yöntemleri kullanılmıştır. Ancak tümünde de inceleme birimi metindir.

Biz alanımızı tespit ederken bunlardan M.A.K Halliday ve R. Hasan'ın (Cohesion in English'te) ortaya koyduğu tekniği seçtik. Çünkü onu, Türkçe için en uygun teknik olarak değerlendirdik.

³ TEKİN, Mehmet. “Peyami Safa'nın Roman San'atı ve Romanları Üzerine Bir Araştırma” 1990. s.44-52

Araştırmamızda izleyeceğimiz yolu tespit etmek için, alanımızla ilgili yazılmış makaleleri inceleyerek, bunların yazarlarıyla görüşmeler yaptık. 1999 Dil Bilim Kurultayı'na giderek, konumuzla ilgili tartışmalara katıldık. Böylece alanımızın sınırlarını tespit ettik, veri kaynaklarımızı düzenledik ve bilimsel destek aldık.

Metin dil bilimle ilgili kaynakların ve bu konudaki çalışmaların incelenmesi, cümleler arasındaki bağlama unsurlarının fişleme yoluyla tespiti, bunların tasnifi ve bilgisayar ortamında değerlendirilmesi iki yıl aldı.

Metin dil biliminde çeşitli inceleme yöntemleri kullanılmıştır. Kimileri metinlerin iletişim boyutunu odak noktası yapar, kimileri de gramatikal bağlardan yola çıkar. Biz tezimizde cümleler arasındaki bağlantıları inceleme yöntemini kullandık. Yani bir metni oluşturan bağlayıcı unsurları, metin üzerinde inceledik. Ancak konuyla ilgili kaynakların ve örneklerin azlığı, çalışmamızı zorlaştırdı.

Cümleler arası ilişkiler konusunda Halliday ve Hasan'ın ortaya koyduğu beş bağlantı türünü esas aldık:

1. Gönderim (Reference)
2. Değiştirim (Substitution)
3. Eksilti (Ellipsis)
4. Sözlüksel Bağdaşıklık
 - a. Kelime Yinelemesi
 - b. Birliktelik, eşdizimlilik
5. Bağlaçlar
 - a. Zamana ait dizilme
 - b. Ekleyici ifadeler
 - c. Geliştirici bağlaç
 - d. Sebep - sonuç

Ayrı başlıklar halinde ele aldığımız beş bağlantı türü üzerinde, önce birer terim olarak durduk; sonra da incelediğimiz metinden uygun örnekler verdik.

Bağlantı türlerini geliştirirken metin teriminin ele alınış şekilleri, başlangıç noktamız oldu. Böylece üzerinde çalışacağımız yapıyı daha iyi tanımış olduk.

Metin terimi, çok yönlü bir yapıyı ifade ettiği için kolaylıkla tanımlanamaz. Ancak değişik dillerdeki kullanılışları, bize ipuçları verebilir.

“Text” kelimesinin etimolojisine bakıldığında, Latince “textere” fiilinden türetildiği görülür. Bu kelime, Latince “örmek”, “dokumak”, “kurmak”, “yapmak” anlamlarına gelir.

Türkçede kullanılan metin kelimesi, Arapça kaynaklıdır. Arapçada metin, dayanıklı, sağlam anlamındadır. Türkçeye yazılı ve sözlü anlatımda sağlamlık ölçüsü olarak geçmiştir.

Metin (text), bir bütünlüğü çağrıştıran, sözlü ya da yazılı, çeşitli uzunlukta olabilen pasaja işaret eder.⁴ Metin, yazılı olsun, sözlü olsun şifrelenmiş mesajları taşıyan bir yapıdır. Terim olarak ise yapı ve anlam bakımından birleştirilmiş söz ve cümleler dizisidir.

Metin, cümleden büyük bir gramatik yapı olarak görülür. Metin, cümlelerden meydana gelir; ancak onun teşekkülünde başka unsurlar da kullanılmaktadır. Bu şekilde oluşan yapıya süper cümle de denir.⁵

Metin anlayışlarına göre , metin tanımları değişebilir. Çünkü metin inceleme tekniklerinin, bakış açısına göre değişmesi gibi, metnin tanımlanması da değişir.

Metin, üç bilim dalına göre tanımlanır:

1. Dil Bilim
2. Anlam Dil Bilim
3. Metin Dil Bilim

Biz alanımızla ilgili olan metin dil bilimin tanımlarını inceleyeceğiz. Bu tanımlamalarda metnin temelindeki bağlam ve iletişim ortamı önemlidir. Ancak günümüze kadar yapılmış metin tanımlarında, bunlardan yalnız birine ağırlık verilmiştir. Bu da doğru ama eksik tanımlamalar yapılmasına sebep olmuştur.

⁴ HALLİDAY, M.A.K and HASAN, R. “Cohesion in English” New York : 1976 s.19

⁵ALAN, Yusuf, a.g.e s.3

Metin dil biliminde tanımlamalar, iki gruba ayrılmıştır:

1. Metnin, dil bilgisine dayalı tanımları:

Cümlelerin belirli bir biçimde sıralanışına metin denilmiştir. Bu yüzden sadece art arda gelen cümleler arasındaki bütünleşme incelenmiştir. Ancak metnin bütün yapısıyla ilgili bağlantılar göz ardı edilmiştir.

2. Metin bütünlüğüne dayalı tanımlar:

Bağdaşıklığın esas alındığı tanımlardır. Metni sadece yüzey yapısıyla ele alır. Cümleler arası ilişkiler, pek önemsenmez. Yapısal - biçimci merkezli olan bu tanımlamalar, yetersiz bulunmaktadır.⁶

Bu metin tanımlamalarından birkaçını inceleyelim:

1. Metin, onu oluşturan cümleler toplamından farklı, kendine özgü bir bütündür. İletişim, kelimeler ve cümlelerle değil metinlerle yapılır.

2. Metin, cümle birliklerinden oluşmuş bir bütündür. Bu tanımlamanın temelinde, parçadan - bütüne doğru gidiş vardır.

3. Metin, iletişim amacıyla kurulmuş bir yapıdır.

4. Metin, dilin en anlamlı olduğu birimdir.

Bu metin tanımları, farklı yaklaşımların sonucudur. İlk tanımda, metnin genel yapısı, ikincisinde cümleler arası ilişkiler, üçüncüsünde iletişim işlevi, dördüncüsünde anlam esas alınmıştır. Bu tanımların hepsi de metin tanımı olarak doğrudur. Çünkü bu özellikler, metinde bulunur.

Aslında bilgi taşıyan bütün yazı türleri, birer metindir. Bir roman, bir mektup, bir konuşma, cümlelerden oluşmuş metinlerdir. Hatta "dikkat" levhası bile, bir bütünlük ve iletişim özelliği taşıdığı için bir metindir.⁷

⁶ SUBAŞI UZUN, Leyla. "Orhon Yazıtlarının Metin Dil Bilim Yapısı", 1995 s.17

⁷ GÜLLÜ, Nuray. "Sessiz Ev Üzerine Bir Metin Dil Bilim Çalışması" 1994 s.vii

Metin dil bilim, cümleyi dil çözümlemesindeki en büyük birlik olarak görme eğiliminden öteye geçilmesiyle başlamıştır. Dilin biçim özellikleri yanında işlevlerinin de araştırılmaya başlanmasıyla, metin incelemeleri daha da önem kazanmıştır.

Metin dil bilim araştırmaları, bilhassa Avrupa'da rağbet görmüştür. Değişik metin inceleme akımları, birbirinden farklı tekniklerle metinleri çözümlenmiştir. Bu çalışmaların bazıları hakkında şu bilgilere ulaştık:

Z.H. Harris, ilk metin dil bilim inceleme denemelerinden birini yapmıştır. Harris, dilin gerçekte cümlelerle sınırlanmış bir biçimde değil, söylem (discourse) biçiminde kullanıldığını belirtir. Bu inceleme, cümleden büyük bir dil biriminin adını da koymuştur.

Harris, cümle çözümlemesi yerine söylem çözümlemesini (discourse analysis) kullanmıştır. Bu yapıda, birbirleriyle bağlantılı cümle dizileri (paradigma) vardır. Dizi (paradigma), eşdeğerlilik sınıfları (equivalence class) ile düzenlenir.

İki cümle arasındaki iki ögenin eşdeğerli olması durumu, bunların benzer yapıda olmasını gerektirir. Eşdeğerli ögeler, en küçük birimden cümleye kadar değişik ilişkiler kurarlar. Bu teknikte, eşdeğerlilik kavramına göre, bir metindeki morfolerinin dağılımı çözümlenir.

Harris, morfolojik ilişkileri incelemiştir. Cümleyi oluşturan ögelerin iletişimdeki işlevleri bu araştırmada incelenmiştir.

İlk dönem çalışmalarında metin, cümlenin daha uzun ve karmaşık bir şekli, bir uzantısı olarak değerlendirilmiştir. Bu yüzden cümle incelemesinde kullanılan teknikler, metinler için de kullanılmıştır.

Metin incelemesi, konuşmanın akışında bazı özelliklerin ve parçaların diğerleriyle bağlantılı olarak dağılımına ve bundaki sisteme dayanmaktadır.

Bu araştırmanın tekniği, metnin dil dışı unsurlarla çözümlenebilen bir iletişim birimi olması esasına ters düşmektedir. Cümle, şekil bilgisinin esasını oluşturur. Metnin dışında kalan unsurlar göz ardı edilir, sadece cümleden yola çıkılırsa çözümleme eksik kalır.⁸

⁸ SUBAŞI UZUN, Leyla. a.g.e s.18-22

Avrupalı birçok dil bilimci, metni cümleden büyük bir dil birimi olarak ele almıştır.

Metin kavramı, özellikle **Tagmemics**'te daha da gelişmiştir. Ona göre dil çözümlemesi sadece birbirini açıklayan kavramlar arasında yapılabilir.

Bu kuramda, cümle en büyük dil varlığı olarak ele alınmamıştır. Çünkü araştırmalar sonunda, cümleden büyük dil birliklerinin de bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak yine de metin, yalnız dil bilgisi özelliklerine göre ele alınmıştır.

1940'ların Amerikan yapısalcılığına dayanan bu kuramın fikir babası K.L. Pike, dil incelemesi için cümlelerin uygun olmadığını savunur. Bu görüş, metin dil bilimi ve diğer cümle üstü dil bilim çalışmalarını etkilemiştir.

Tagmem Metin Modeli'nde, tagmem birimi belirli bir biçim sınıfı olarak değil, bir işlev - biçim karışımı olarak değerlendirilir.

Tagmem, cümlede sınırlı bir yapıya sahip boşluk olarak tanımlanır. Bir cümlede özne ve nesne işlevleri varsa; tagmem, işlev ve biçim verilerinden oluşur. Tagmem, metnin akışı içinde yapı ve anlam boşluklarını uygun biçim ve dizi (paradigma) öğeleri (filler classes) ile doldurur. Yapı ve anlam eksiklikleri, işlev unsurlarıyla tamamlanır. Bu yüzden işlev anlayışı, sadece dil bilgisi bakımındandır.

Tagmem kavramı, öğelerin dilbilgisel sıralanışları (hierarchy) ve bağlantıları ile ilgilidir.

Wunderlich'e göre metin yapısı, cümlelerin art arda sıralanışındaki bağdaşıklık koşullarıyla açıklanmaya çalışıldıkça, metin dil bilimini cümle dil bilgisinden ayırmak zordur.

Metin dil bilim, cümlelerin ilişkileriyle sınırlandırılmaz. Eğer metin bu kadar basit bir yapı olsaydı, anlatım çok daha az işlevli olurdu.

Wunderlich'in çalışmaları, metin dil bilimi müstakil bir dil bilim kolu haline getirmiştir. Böylece metin oluşturma ve çözümleme prensiplerinde önemli ilerlemeler olmuştur.

Hartmann, metni bütünden başlayan inceleme tekniğiyle incelemiştir. İletişim, Hartmann'a göre kelimelerle değil, metinler aracılığıyla kurulur. İletişim yoluyla kurulan etkileşim, bir cümle dizisinin başka bir diziyle kurduğu ilişkiden kaynaklanır.

Bu yaklaşım, yapısal-biçimci bir niteliğe sahiptir. Ayrıntıların dikkate alınmaması, metnin bazı unsurlarının göz ardı edilmesi demek olacağından, bu metin incelemede, bazı eksiklikler vardır.⁹

1968'de yaptığı incelemeyle Harweg, ilk sistemli metin dil bilim çalışmasını yapmıştır. Bu, Hartmann'ın çalışmasına benzer. Çünkü o da cümle dizileri (paradigma) arasındaki düzeni inceler.

O yıllarda, dil incelemelerinde dönüşümsel dil bilgisinin (transformational grammar) ilkeleri rağbet görüyordu. Harweg'in araştırmaları, bu ilkelere farklı bir yaklaşım getirmiştir.

Harweg, metinlerdeki zamirleşme (pronominalization) üzerine çalışmıştır. Metnin akışı sırasında dil unsurlarının bağlantılarını inceleyen Harweg, bir değiştirim yöntemi (substitutional method) geliştirmiştir.

Harweg yönteminde değiştirim, metin bütünlüğünü kuran sistemdir. Bu sistem, aynı anlamlı ya da gönderimli yapılarla bağdaşıklık ve tutarlılık ilişkilerini kurar.

Metindeki değiştirim unsurlarının ilişkisi, dizi (paradigma) veya dizim (sintagma) şeklinde olabilir. Aynı cümlelerdeki öğelerin birbirinin yerine geçmesi diziye (paradigma), birbirini takip eden öğelerin yer değiştirmesi dizime (sintagma) dayalı değiştirimi oluşturur.

Zamirler, diziye (paradigma) dayalı değiştirim unsurlarıdır. Çünkü başka cümledeki bir ismin yerine geçerler.

Harweg'te değiştirim, oldukça gelişmiş bir sisteme sahiptir. Daha sonra ayrı başlıklar altında toplanacak birçok özellik, onda değiştirim ana başlığı altında değerlendirilmiştir.

⁹ ALTUNKAYA, Fuat, "A Survey of Devices in Prose Literature" 1997.(Basılmamış Doktora Tezi)s. 70

Değiştirimin alt başlıkları şöyleydi:

1. Yineleme (recurrence)
2. Eşanlamlılık (synonym)
3. Küme / Örnek (class /instance)
4. Altküme / Üstküme (subclass / superclass)
5. Sebep - Sonuç (cause - effect)
6. Parça - Bütün (part - whole)

Harweg, birbirini takip eden cümleler arasındaki ilişkileri incelemekle yetinmemiş, cümlenin metnin bütünüyle ilişkisini de incelemiştir. O, büyük yapı olarak adlandırılan metni, küçük yapılardan daha önce ele almıştır. Bu inceleme, iki safhada uygulanmıştır:

1. Analiz (analysis): Metnin parçalara ayrılması.
2. Sentez (synthesis): Metnin yeniden birleştirilmesi.

Bu işlemler sırasında, metnin içindeki ve dışındaki unsurlar dikkate alınmıştır.

Harweg, metni iki bakımdan tanımlar:

1. *Biçim bakımından metin*: Doğrudan dil sistemine göre ve yalnızca metin içi değerlerin dikkate alınmasıyla incelenir.

2. *İşlev bakımından metin*: Dinleyici ve konuşucunun değerlendirmeleriyle, durak, tonlama, yer ve zaman gibi metin dışı unsurlara bağlı kılınarak incelenir.

Harweg'in çalışması, Avrupa'daki yapısalci metin dil bilime öncülük yapmıştır.

H. Weinrich, yapısalcılığı benimseyen Avrupalı bir dil bilimcidir. Araştırmacı, **L. Tesniere**'in bağımlılık dil bilgisi (dependency grammar) yöntemini metin çözümlemesinde kullanmıştır. Bu amaçla da, yüzey yapı öğelerini (surface element) sınıflamış ve listelemiştir.

Bağımlılık dil bilgisine göre cümlenin işlev taşıyan öğeleri, yükleme bağlıdır. Çünkü yüklem, cümlenin diğer öğelerini seçebilmektedir.

Weinrich, bu yöntemi metin dil bilime uygularken, metnin akışı içinde yüklemeleri tespit edip, bir liste şeklinde düzenlemektedir. Bu düzenleme ile her cümlenin yüklemi ve onun alt birimleri bir ağaç diyagramı oluşturmaktadır. Böylece cümlenin sözdizime dayalı bilgi (syntactic information) sistemi incelenmektedir.

Weinrich'te metin teşekkülü, iki safhada gerçekleşir:

1. Textpartitur: İkiye ayrılır:

a. Dikey Yapılanma (vertical columns):

Metnin uzunluğuna eşittir.

b. Yatay Yapılanma (horizontal columns):

Metnin çözümlenmesinde yüklemelerin taşıdığı dizilmiş bilginin toplamıdır.

Böylece textpartitur, iki boyutlu bir matrix oluşturmuştur.

2. Transition:

Benzer ya da benzer olmayan geçişlerdir. Metinleşmenin ikinci matrix düzeyinde bir geçiş olduğu kabul edilir.(yatay)

Weinrich, Prag Okulu'nun konu / yorum zıtlığı görüşünden etkilenmiştir. Cümleler arasındaki bağlantıları, konulaşma ve yorumlama şeklinde düzenlemiştir.

Cümle, iki parçadan oluşmaktadır:

1.Konu:

Cümledeki eski bilgiyi (old information) taşıyan kısımdır. Eski bilgi, önceki cümlede verilmiş olan, okuyucunun / dinleyicinin bildiği bilgidir.

2.Yorum:

Cümledeki yeni bilgiyi (new information) taşıyan kısımdır. Yeni bilgi, dinleyici / okuyucu tarafından bilinmeyen ve buna bağlı olarak konuşucunun / yazarın ilk defa verdiği bilgiyi gösterir.

Metinleşme, konu ve yorum arasındaki ilişkidir. Ancak bu incelemede, yüklemelerin yapısal özellikleri, cümle ilişkilerini açıklayamamaktadır.

Bu araştırma, metni sadece işlevi bakımından incelediği için, bazı boşluklar oluşmaktadır.

B. Malinowsky, bağlama dayalı cümle üstü çalışmaları ilk yapanlardandır. O, bir cümlenin öncesi ve sonrasında yer alan cümlelerle kurduğu şekil bütünlüğüne bağlam der. Bu, dil öğelerinin anlam ve yapı belirleyicisi olması esasına dayanır.

Durum bağlamı (context of situation), metnin gerçekleştiği durumdur. İletişim ortamının öğeleri dikkate alındığında, durum bağlamı çözülebilir. Burada sadece iletişim ânını değil, onunla ilgili bütün bilgileri dikkate almak gerekir. Metnin doğru anlaşılması , buna bağlıdır. Dil kullanımında dil dışı (nonlinguistic) unsurlar, bu yüzden önemlidir.

Durum bağlamı çözümlenirken bazı belirleyici ilişkilerin incelenmesi gerekir.

Bunlar:

1. Metin kurucunun özellikleri.
2. Metin çözücünün özellikleri.
3. Sözel fiil.
4. Sözel olmayan fiil.
5. Nesnelere.

Dili, toplumdaki işlevlerine göre açıklayan **Halliday, R. Hasan** ile birlikte sistemli işlevsel dil bilgisi modelini geliştirmiştir. Bu model, toplumbilime yakın bir şekilde düzenlenmiştir.

Dilin iletişim bağlamındaki işlevleri üzerine çalışmalar, şu sonuçlara ulaşmamızı sağlamıştır:

1. Bilgiye dayalı kullanımlar .
2. İletişime dayalı kullanımlar (etkiye dayalı, karşılıklılık, ifade etme, kontrol)
4. Tasarım kullanımları.

Bu kuramda metin, kullanılan dilin cümlelerle gerçekleşen bir anlam birimi olarak kabul edilir.

Metni oluşturan bağlantıların bağdaşıklıkla kurulduğu düşüncesi, modelin temel düşüncelerinden biridir. Bir cümle dizisinin (paradigma) metin haline gelebilmesi için, doğru bir biçimlendirme (texture) ile gerçekleşmesi gerekir. Bu da bağdaşıklık ilişkileriyle düzenlenir.

Halliday ve Hasan, bu ilkeleriyle neyin metin olduğunu, neyin metin olmadığını tespit etmeyi amaçlamıştır. Metindeki dil içi ve dil dışı öğelerin karşılıklı etkileşimi, bu ilkelerin belirlenmesinde kullanılmıştır.

Sistemli işlevsel dil bilgisi modelinde, metindeki anlatımla dil dışı unsurların etkileşimi incelenir. Buna göre diyalog metinlerinin sosyal sistem ve etkileşim biçimi olarak incelenmesi yapılmıştır. Böylece dil, bir toplum etkileşim aracı olarak kabul edilmiştir.

Metin kurucu, iletişim amacıyla metin çözücünün kod çözme işlemini gerçekleştirebileceği uygun simgeleri kullanmalıdır. Simgelerin belirlenmesinde şu ilkelere dikkat edilmelidir:

1. Metin çözücünün önceki bilgileri.
2. Metin kurucu ile çözücü arasındaki toplumsal ilişki düzeyi.
3. Durum.
4. Metin kurucunun amaçları.
5. Metin çözücünün amaçları.¹⁰

Halliday ve Hasan'ın bu ilkelerden yola çıkarak yazdığı "Cohesion in English" adlı eseri, metin dil bilim için önemli bir kaynaktır.

Petöfi'nin üretici metin dil bilim çalışması, metni dil bilgisinin temel hareket noktası gören yaklaşımdır. Bu yaklaşımda cümle dil bilgisi, sınırlı alanı olduğu için yetersiz görülür.

Petöfi, metin yapısı / dünya yapısı (text structure / world structure) adlı kuramında, derin yapı / yüzey yapı incelemesiyle yüzey yapıdaki işlevleri ve derin

¹⁰ HALLIDAY, M.A.K. and HASAN, R. "Cohesion in English", Longman 1976 s.70-75

yapıdaki anlam bilim unsurlarını incelemiştir. Bu incelemeye göre metnin dil bilgisi unsurları ve kelime - anlam bilim unsurları, metnin temelini oluşturur.

Petöfi, metnin anlam, işlev ve yapı bakımından incelenmesi gerektiğini söyler. Bu inceleme, büyük ve küçük yapılar üzerinde yapılır. Böylece metnin iç yapısında sağlam bir bütünlük sağlanır.

İnceleme tekniği, şu şekildedir:

- a. Metnin anlam bilim bakımından yapısının, cümle düzeyinde (küçük) ve metnin bütünü düzeyinde (büyük) incelenmesi (anlam).
- b. Metnin küçük yapısı, metinde bulunan tek tek önermelerden ve bunlar arasındaki ilişkilerden oluşur. Büyük yapı ise, bir bütün olarak metni oluşturmaktadır.(yapı)
- c. Büyük yapı kurallarının işlenmesi için küçük yapı düzeyindeki ilişkilerin nasıl kurulacağı araştırılır.(işlev)

Dijk, metni anlamamanın, aynı zamanda dünyayı anlamak olduğunu söyler. Çünkü metin kurucu, aynı zamanda metin çözücünün dünya görüşünü ve davranışlarını da değiştirir.

Bu akımda dört çeşit fiil vardır:

1. Durum değişimi,
2. Değişimin engellenmesi,
3. Durumu sürdürme,
4. Vazgeçme.

V. Dijk, metinleri iyi ve kötü yapılandırılmış (well-formed / ill-formed) olarak değerlendirmiştir. O, metin dil bilim incelemelerinin iyi yapılandırılmış metinler üzerine kurulması gerektiğini savunur.

Bu yaklaşımda yedi ölçü tespit edilmiştir. Bunların tespitinde, metnin iletişimdeki işlevi esas olarak alınmıştır. Bu ölçüler şöyledir:

1. **Bağdaşıklık:** Yüzey metnin parçaları ile ilgili ölçüler.

2. **Tutarlılık:** Yüzey metnin temelindeki bağlantıların kuruluşuyla ilgili ölçüler.
3. **Amaçlılık** (intersionality)
4. **Kabul edilebilirlik** (acceptability)
5. **Bilgi** (informativity)
6. **Durum** (situationalit)
7. **Metinler arası ilişki** (intertextuality)

Metnin iletişim yapısını kontrol eden düzenleyici ilkeler de vardır. Bunlar:

1. **Etkinlik** (efficiency): Metnin en az çabayla en etkili şekilde düzenlenmesi.
2. **Etkililik**(efectiveness): Anlatımın hedefini, en uygun şartlarda gerçekleştirmek.
3. **Uygunluk** (appropriateness): Cümleler dizisiyle (paradigma), metnin bütünlüğü arasındaki uyum.

Metin çalışmalarında üç alanın tekniklerinden yararlanır:

1. **Söz Dizim** (sentax)
2. **Anlam Dil Bilim** (semantic)
3. **Kullanım Dil Bilim**

Bu yaklaşımda, metnin yapısı ve cümlelerin işlevi bakımından anlam; bunların amaçları bakımından bilgi aktarımı ön plandadır.¹¹

Belâgat kitaplarında “meânî” başlığı altında metni oluşturan bağlantılar, iki başlık altında toplanmıştır:

1. Bağlama (vasıl)
2. Dağıtma (fâsıl)

Kelimeler ve cümleler, iki suretle bir araya getirilir: Ya bağlanarak, ya da bağlanmayarak. Bu ilişkilerin esasları şöyledir:

¹¹ SUBAŞI UZUN, Leyla. a.g.e s.18-20

1. **Bağlama (Vasıl):** Kelime ve cümleleri bir bağlaç veya bağ-fiil yardımıyla bir araya getirmek.

2. **Ayırma (Fasıl):** Kelime ve cümleleri arada bağlaç veya bağ-fiil kullanmaksızın bir araya getirmek. Ayırmada birbirleriyle ilgili unsurların uyumlu olarak bir araya getirilmesi gerekir.¹²

Günümüzdeki metin dil bilim çalışmalarından biri de **Meral ORALIŞ - Şeyda OZİL** tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada, üretilen metinlerin hem daha güzel ve işlevsel olması, hem de karşılaştığımız metinlerin daha kolay anlaşılması ve yorumlanması amaçlanmıştır.

Söz konusu araştırmada metin çalışmaları ikiye ayrılır:

1. Metinlerin iletişim özelliklerinden yola çıkanlar.

2. Dil bilgisi bağlarından yola çıkanlar.

Bunların ortak noktasının metni inceleme olduğu belirtilmiştir. Metin olma koşulları da bu çerçevede belirlenmiştir. Bu çalışmada, metin incelemenin amaçları şunlardır:

1. Her türlü dil olgusunu metin yapan kuralları tespit etme.
2. Çeşitli metin türleri arasındaki değişik yapı ve işlev özelliklerini bulma.
3. Metinlerle gönderme yaptıkları gerçekler arasındaki ilişkileri inceleme.
4. Metinlerin anlam değerleri hakkında hüküm verme.
5. Kullanım bağlamlarını bulma.

Cümleler arasındaki bağlar, bu incelemeye göre:

1. *Yineleme*

2. *Anlam ortaklığı*

3. *Ortak sözlüksel alan*

4. *Yüklemelerin kişi ekleri arasındaki ilişkiler*

¹² BİLGEGİL, Kaya. - "Edebiyat Bilgi ve Teorileri" Enderun 1988 s.44

5.Yüklemlerin zaman ekleri arasındaki ilişkiler¹³

Görüldüğü gibi metin çözümlemelerinde, birbirinden farklı görünen birçok teknik kullanılmaktadır. Bunların bazıları birbirinin devamı olmasına karşın, bazıları birbirinden habersiz olarak farklı yönlerde gelişmiştir. Farklı tekniklerin kullandığı kavram ve terimler de farklıdır.

Metin çözümleme tekniklerinin birleştiği nokta, ulaşmak istedikleri hedeflerdir. Bu yüzden teknik benzemese de incelemeler arasında büyük benzerlikler vardır. Cümlelerin metin bütünlüğü içinde bağlanması, metnin bütünü ile cümleler arasındaki ilişkiler, metin dil bilim araştırmalarının incelediği ortak konulardır.¹⁴

Bu çok sayıdaki teknik arasından, Halliday ve Hasan'ın "Cohesion in English" adlı eserde uyguladığı tekniği seçtik.

Bu incelemeye başlarken bütün metinlere birer numara vereceğiz. Daha sonra her metin içindeki paragrafı ayrıca numaralandıracağız. Tasnif edilen metinleri ve paragrafları, bu şekilde fişlemeye hazır hâle getireceğiz.

Fişleme yaparken paragrafları, teker teker ele alacağız. Paragraftaki cümleleri de ayrıca kendi içinde sıralayacağız. Daha sonra arasındaki ilişkilere göre cümleleri eşleştireceğiz. Gruplama şekilleri şunlardır:

1. Art arda gelen cümleler arasında,
2. Aynı paragrafın farklı yerlerinde bulunan cümleler arasında,
3. Art arda gelen paragraflar arasında,
4. Aynı metnin birbirinden uzak paragrafları arasında,
5. Art arda gelen metinler arasında,
6. Uzak metinler arasında,
7. Cümleyle metnin bütünü arasında,
8. Cümleyle romanın bütünü arasında,

¹³ ORALIŞ, Meral; ÖZİL, Şeyda « Metin Dil Bilim Yaklaşımıyla Bir Metni Çözümleme Denemesi » (Makale) 1992 s.37-38

¹⁴ Halliday ve Hasan. a.g.e s.49

9. Cümleyle başka bir metin arasında,

10. Metinle paragrafın bütünü arasında.

Cümleler arasındaki ilişkileri, işlev, yapı ve anlam bakımından çözümleyeceğiz. Cümleden cümleye geçişler, ögeler / kelimeler, kökler ve eklerin ilişkileri bakımından yapı; bağlantının amacı bakımından işlev; anlam ilişkileri için de anlam bilim kurallarıyla incelenecek.

Çalışmamızda metnin oluşmasını incelerken cümle bilgisi, anlam bilgisi, edebî sanatlar, belâgat, psikoloji, sosyoloji, ses bilgisi, diksiyon, mantık, felsefe alanlarından yararlanacağız.

İşlev, yapı ve anlam bakımından çözümlenen geçişler, fişleme metoduyla tespit edilecek. Ögeler / kelimeler, kökler ve eklerin ilişkileri bakımından yapı, bağlantının amacı bakımından işlev, anlam ilişkileri için de anlam bilim kurallarıyla fişler değerlendirilecek.

Çıkarılacak fişlerden metnin bağlantı sisteminin elde edilmesi planlanmaktadır. Bu sistem, metni oluşturan parçalar arasında anlam boşluklarının ve bağlantısızlıkların olup olmaması hususunda hüküm vermemizi kolaylaştırabilir.

Romanın bağlantılarını değerlendirirken cümleler arasındaki ilişkilerin düzenine ve sağlamlığına bakacağız. Ayrıca kurulan cümlelerin ilerideki gelişmeler için zemin hazırlama işlevine dikkat edeceğiz. Böylece çalışmamızın yan yana gelmiş cümleler arasında kurulmuş basit ilişkileri bulma yanında romanın bütünlüğünü ortaya koyması da planlanmaktadır.

Metin bütününe göre değerlendirilen bağlantılar, romanın sağlam bir metinleşmeye sahip olup olmadığını tespit etmemize yardımcı olabilir. Anlatımdaki bütünlük alanı, bağlantılar arasında kopukluk olmasını engeller.

Bağlantı alanları , bazen çok dar, bazen çok geniş olabilmektedir. Bilhassa ortak alan gibi bağlantılar, bütün metne yayılabilir. Örneğin “hastalık ortak alanı”, “Nüzhet’in aşkı ortak alanı”. Bu alanlar, metnin bütünlüğünü konu çevresinde sağlamlaştırır. Ayrıca bunlar, metni anlama ve yorumlama zorluklarını engeller.

Çalışmada görülen başka bir özellik, edebiyat ve dil incelemelerinde tekniğimizin önemli bir yeri olacağıdır. Bir metnin, yazara, devre ve çevreye göre

incelenmesi, metin dışı gönderimlerle yapılabilir. Eserle yazar arasındaki benzerlik ve farklılıklar da bu yolla bulunabilir.

Roman incelenirken okunacak eserin seçiminde onun bağlantı yapısının kullanılıp kullanılmayacağı da araştırılacak. Düşük seviyede bir okuyucunun, bağlantıları karmaşık olarak düzenlenmiş bir metni kolay mı yoksa zor mu anlayacağı tespit edilecek.

Fişleme sırasında dikkat edilecek diğer bir özellik de cümleler, paragraflar ve metinler arasındaki uyumdur. Eğer bu uyumu bulursak, "9. Hariciye Koğuşu" için olumlu sonuçlar elde edebileceğiz..

Eserden yola çıkarak Türkçenin metin yapısı için de sonuçlar elde edilebilir. Lewis'in "Bizim İngilizce cümlelerimiz bir anlam külçesinin arka arkaya düştüğü harçsız taş duvarlara benziyor. Türklerin fikirleri birbirine çimento ile bağlanan tuğlalar gibi yerleşiyor."¹⁵ sözünün doğruluk derecesi de böylece ortaya çıkacaktır. Bu, Türkçede cümleler arası uyumun cümle içi uyum kadar kuvvetli olup olmadığını da gösterecektir.. Cümle çözümlemesine benzer bir metodun kullanılması, buna bağlıdır.

İncelemede anlam bağlarına önem vereceğiz. Metnin incelenmesi sırasında anlam bilimin birçok dil problemimize çözümler getirebileceği ihtimalini araştıracağız. Bunu, parçadaki etkin ve pasif kişilerin analizi, zaman kavramının anlam bakımından incelenmesi, yorumlar yoluyla bağlantının tespiti şeklindeki anlam ilişkilerinden yararlanarak gerçekleştireceğiz.

Bağlantılarda anlam boşlukları olmaması için geniş bir bakış açısı kullanmalıyız. Bunun için metinden yola çıkarak derin ayrıntılara inmeliyiz.

Bağlantıların bulunması, önce yakın cümleler arasında, sonra aynı parça içinde, daha sonra bütün metne göre yapılacaktır. Eğer buralarda bu gerçekleşmezse metin dışına çıkılacaktır.(Gerçeklik / Başka metin)

Bizi "En kuvvetli eser, bağlantıları zor bulunandır."¹⁶ ilkesine ulaştıran örneklerle de karşılaşabiliriz. Bunların işlevinin de metin çözücüğü eğitmek olduğunu düşünüyoruz. Eksiltelerin oluşturduğu tagmemlerin doldurulması, ilerideki olay ve

¹⁵ ALAN, Yusuf. a.g.e s.27

¹⁶ GÜLLÜ, Nuray. a.g.e s.5

durumların önceden hazırlanması, geçen metinlerin özetlendiği paragraflar, bu amaçla kurulmuş yapılardır.

Metindeki boşlukları doldurmada kullanılan çıkarım, çağırışım, metin dışı gönderimler, metin genişletme, örnekleme, karşılaştırma, yorumu pekiştirme gibi ilişkilerin, romanda dil kullanımlarıyla tahlil arasında bir paralellik kurup kurmadığını araştırırken eserin anlatım kuvvetini de bulabiliriz.

“Dokuzuncu Hariciye Koğuşu” romanını fişlemeye geçmeden önce kullanacağımız bağlantılar hakkında şu bilgilere ulaştık:

1. Kelime / Öge Esaslı Bağlantılar

Cümleler arasındaki kelime ve öge ilişkileri, metinleşmede önemli unsurlardır. Cümle içi ilişkiler gibi cümleler arasında da çeşitli anlam ve işlev ilişkileri vardır. Bunlar, konu bütününe esas alan bağlantılar kurar.

Anlam ve kelime parçaları arasındaki ilişkiler, okuyucunun okuma ve yorumlama safhalarında kullandığı bilgi ağını oluşturur. Bu ağ, kelime ve ögeler arası bütünleşme ile düzenlenir.

Gönderim, değiştirim, eksilti ve yineleme ilişkileri, kelime ve öge dizileri kurarak cümleleri bağlayan bağları oluşturur. Bunlardan kelime dizileri (paradigma), ögeleşme öncesi bağları; öge dizileri (paradigma) ise, ögeleşme sonrası bağları gösterir.

Kelime Dizisi: **Mehmet**'le geleceğiz.

Babam da **Mehmet**'i sever.

Öge Dizisi: **Ali** geldi.

O bizim arkadaşımızdı.

1.1 Gönderim

Gönderme, 1. Göndermek işi, irsal 2. Bir konuyu işlerken ilgisi dolayısıyla başka konuya yollama 3. İlgî 4.Kinaye, ima anlamlarına gelir.¹⁷

Metin dil bilim açısından gönderim, arka arkaya sıralanan cümlelerde kullanılan farklı kelime birimlerinin aynı kavram ya da varlığı ifade etmesidir. Bir

¹⁷VARDAR, Berke. “Açıklamalı Dil Bilim Terimleri Sözlüğü” s.110

önceki cümlede başka bir kelimeyle belirtilen varlık veya durumun takip eden cümlelerde zamirle karşılanmasıdır.¹⁸

Gönderimde zamirler, bir kelimenin anlamını metnin değişik yerlerinde taşırlar. Bu ortaklık, cümleleri birbirine bağlar. Gönderimin devamlılığı, metinde bir bütünlük sağlar. Bu, aynı anlamın ikinci kez başka bir adlandırma ile metne dahil olmasıyla gerçekleşir. Bunu şu örnek üzerinde inceleyelim:

(1) “Evin yaşlı hizmetçisi, geldi.”

(2) “Onu herkes severdi.”

İkinci cümledeki “onu” nesnesi, ilk cümlenin öznesinin kimlik bilgisini taşımaktadır. Böylece anlatım, daha kısa ve özlü hâle getirilmiştir. Bu anlam bağımlılığı, iki cümleyi birbirine bağlar:

“Evin yaşlı hizmetçisini, herkes çok severdi.”

Gönderimin işlevleri:

a. Gönderim, hem metin içinde bulunan hem de metnin dışına ulaşan bir anlatım unsurudur. Metin içi gönderim, anlatımın parçalarını bütünleştirerek ana metni kurar. Metin dışı gönderim, anlatımda metin dışı bilgilerin kullanılmasını sağlar.

b. Gönderimin metin içindeki yönü de önemlidir. Bu yön, geriye ve ileriye doğru olur.

Geriye gönderim, önceden okunanları hatırlatarak eski bilgileri toplar ve daha kısa bir anlatım kurar.

İleri gönderim, okuyucuyu çözüm hakkında uyararak, onun yanlış yorumlar yapmasını engeller.

Geri Gönderim:

1. “Mehmet, yıllar önce köyümüze gelmişti.”

2. “Buraya yerleşerek bizden biri olmuştu.”

¹⁸ OKTAR, Lutfiye; YAĞCIOĞLU Samiramis. “Türkçede Söylem Yapısı ve Artgönderim”, Ankara s.30

İleri Gönderim:

1. “Çalışan, hedefine ısrarlı adımlarla yaklaşan kadın, kapının önünde durdu.”

2. “Çocuklarının hem annesi hem babası olan Zeynep Hanım, burada...”

c. Gönderim unsurları arasındaki mesafe de metinleşmede önemlidir. Birbirine yakın unsurlar, cümleleri bir metinlikte birleştirir. Uzak unsurlarsa konu bütünlüğünü oluşturur.

d. Kişi, yer, zaman gönderimleri öykülemenin unsurlarını oluşturarak metnin iskeletini oluşturur. Böylece anlatım, bir bütün içinde algılanır.

Gönderim Unsurları

1.1.1 Kişi Zamiri Gönderimi

Bu zamirler, metinlerde kişi bilgilerine dayalı gönderimleri düzenler. Romanın kişi örgüsünü meydana getirirler.

1.1.2. İşaret Sıfatı Gönderimi

İşaret sıfatları, gönderim yapılan isme işaret etme işlevini yerine getirirler. Bunlar, sıfat tamlamaları içinde sıfat olarak kullanılır. Kullanılış şekilleri şöyledir:

$(S + \dot{I}) < ak.:$

İstanbul'daki evini sattı.

Bu evi.geçen yıl almıştı.

$S + (\dot{I}T):$

İstanbul'daki evini sattı.

Şu İstanbul evini, geçen yıl almıştı

$S + (ST):$

Ahmet ve Ali geldi.

Bu iki arkadaş, yarın gidecek.

1.1.3. İyelik / Kişi Ekleri Gönderimi:

Cümledeki isimlerin iyelik, fiillerin kişi ekleri, cümle içi ve dışı kişi unsurlarına gönderim yapar. Metnin kişi uyumu, bu bağlantıyı düzenler:

Ben eve gelmem. (Zamir kaynaklı kişi eki)

Bu gece **işim** var. (İyelik eki)

1.2 Değiş-tirir

Değiş-tirir, aynı dizide yer alan öğelerden birinin yerine dizim düzleminde bir başkasını koymadır. Silinen bir kelime / öge yerine aynı anlamı taşıyan başka bir kelime / ögenin geçirilmesidir.

Akşam eve gelecektmiş.

Bunu bana söyledi.

“Bunu” nesnesi, önceki cümlelerin yerine geçmiştir. Onun anlam yükünü taşır. Bu özelliği, anlatımda kısalık sağlar, dikkati yeni bilgi üzerine çeker.

1.2.1 Cümle Hedefli Değiş-tirir: Cümlelerin yerine geçen zamirler, değiş-tirir bağlantısını kurar

1.2.1.1 İşaret Zamiri Cümle Değiş-tiriri (Bunu / Şunu)

Dün İzmir’e gitmiş.

Bunu bana söyledi.

1.2.1.2 “Öyle” ve “böyle” Zarf Tümleçleri (ZT(zm + ed.)) Cümle Değiş-tiriri

Çalışmak lazımmiş.

Amcam **öyle** diyor.

1.2.2 Öge Hedefli Değiş-tirir: Yer değiştiren parçaları gösterir. Aynı cins iki nesnenin tercih şeklinde değişmesi, değiş-tiriri kurar.

Bu çaydanlığı ister misin?

Hayır , **köşeli çaydanlığı** istiyorum.

1.3. Eksilti

Normal şartlarda kimi ögeleri eksik olan, ama anlamayı aksatmayan dizimdir. Eksiltili kısımları, dil bilgisi bakımından kolayca kavranabilecek, eksik yanı herhangi bir güçlük olmadan giderilebilecek biçimlerdir.

1.3.1. Öznede Eksilti

-Ali, geldi mi?

-Geldi.

1.3.2. Tümleçte Eksilti

-İzmir’de çalıştı.

-Çalıştığını duydum.

1.3.3 Yüklemede Eksilti

-Dün evde çalıştım.

-Ben de...

1.4. Yineleme

Bir kelime veya kelime grubunun aynen yinelenmesidir.

Uzun, paragraf sayısı fazla , olayların ve kişilerin çok olduğu eserlerde yinelemeler bütünlük sağlar.

Kişi ve yer isimlerinin sık sık yinelenmesiyle cümleler ve olaylar birbirine bağlanmaktadır.

Yinelemeler, ahenkli bir metinleşme sağlamaktadır.

Eksiltili bağlantıların tam tersi sayılabilecek bu bağlantı, gereksiz kullanımdan farklıdır. Çünkü her kullanımın bir anlam ve işlevi vardır.

Masaya oturacaktık.

“Sabahtan beri **masaya** garson gelmedi.” dediler.

2. Bağlaç Esaslı Bağlantılar

2.1 Bağlaçlılık

Bağlaçların yüzey metne çıkarılmasıyla bağlantının kurulmasıdır. Bağlaçlar, taşıdıkları işlevlere göre cümleler arasında anlam ilişkilerini düzenler.¹⁹

Zıtlık:

Ali geldi.

Fakat konuşmadı.

Açıklama:

Çalışmalısın.

Çünkü söz verdin.

2.2. Bağlaçsızlık

Bağlaçların yüzey metne çıkarılmadan bağlantının kurulmasıdır. Bağlaçlar, derin metindeyken işlevleriyle cümleler arasında anlam ilişkilerini düzenler.

Zıtlık:

Ali geldi.

Konuşmadı

Açıklama:

Çalışmalısın.

Söz verdin.

¹⁹ ÖKÜZCÜ, İbrahim. "Türkçede Cümle Bağlayıcıları" (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) s.20

3.Anlam Bağlantıları

3.1 Anlam Yineleme:

Vurgulanmak istenen bilginin farklı yapılarda anlam olarak yinelenmesidir.

Cümleler arasındaki anlam dizisi (paradigması), anlatımda metin bütünlüğünü sağlayan unsurlardan biridir.

Arabayı dikkatli kullan.

Arabayı kullanırken itinalı ol.

3.2 Ortak Alan

Aynı kavram alanından kelimelerin kullanılmasıdır. Bu bağlantıda aynı konudaki kelimelerin farklı cümlelerde kullanılması ve böylece onların birbirine bağlanması söz konusudur. Meselâ yemek tarifi veren bir metinde yemekle ilgili kelimeler, bir ortak alan oluşturur:

Soğanlar, önce **kavrulur**. Daha sonra **salçası** konur. Su ilave edilir.

Kaynamaya bırakılır.

3.3.Eş / Zıt Anlamlılık

3.3.1 Eş Anlamlılık

Farklı cümlelerde aynı anlamı taşıyan kelimeler arasındaki anlam benzerliği, cümleleri birbirine bağlar.²⁰

Çalışkan biriydi.

Çok çalışan kazanır derdi.

3.3.2 Zıt Anlamlılık

Farklı cümlelerde zıt anlam taşıyan kelimeler, kelime grupları ve cümleler arasındaki anlam zıtlığı, cümleleri birbirine bağlar.²¹

Erken gelirdi.

Ama **geç** dönerdi.

²⁰ ZÜLFİKÂR, Hamza. "Eşlamlılık" ...Türk Dili Dergisi, Ankara: 1990 s.10

²¹ AKSAN, Doğan. "Türk Anlam Bilimi", Ankara:1998 s.32

3.4 Anlam Tamamlama

Tek ifadenin birden fazla cümle tarafından paylaşılmasıdır. Eksiltili kısımların birbirini tamamlamasıdır. Daha çok konuşmalarda geçer:

Sabah...

Erken kaktık.

3.5 Bütün - Parça İlişkisi

Bir bütün ve onun parçalarının farklı cümlelerde kullanılarak cümleler arasında anlam bağlantısı kurulmasıdır. Üst anlam birim, alt anlam birimlerini yönetir:

Evleri çok genişti.

Odaları kullanışlıydı.

Mutfağı aydınlıktı.

3.6 Sebep - Sonuç İlişkisi

Bir fiil veya durumun meydana gelişinde etkili olan sebepler ve onların sonuçları arasındaki ilişkilerle cümlelerin birbirine bağlanmasıdır:

Bütün yıl çalıştı. (Sebep)

İstedığı arabayı aldı. (Sonuç)

3.7 Açıklama²²

Önce verilen bilginin, sonraki cümlelerde açıklanmasıdır:

Beni evde bulamazdı. (Bilgi)

Memlekete gitmiştik. (Açıklama)

²² AKTURA, Sabahat. "Anlam ve Yorum" (Makale), Türk Dil Kurumu, 1980 s.14

3.8 Özelleştirme / Genelleştirme

3.8.1 Özelleştirme

Anlamli bir birimin içeriğinin daha dar bir kapsama geçmesidir:

O, çalışkan biridir.(Genel)

İşlerini gününde yapar, titiz ve ince bir çalışma çıkarır.(Özel)

3.8.2 Genelleştirme

Anlamli bir içeriğin, daha kapsamlı duruma gelmesidir:

İşlerini gününde yapar, titiz ve ince bir çalışma çıkarır.(Özel)

O, çalışkan biridir.(Genel)

3.9 Karşılaştırma

Bir niteliğin çeşitli derecelerinin eşitlik, üstünlük bakımından farklı cümlelerde kurduğu ilişkilerdir.²³

Babası, çok akıllı biriydi. Oğlu, **daha** da çok akıllı çıktı.

3.10 Ahenk Bağı

Metnin parçaları olan cümleler arasındaki ses ortaklıklarıdır. Daha çok şiir tarzında görülen kafiye, aliterasyon gibi bağlantıların genel adıdır:

Gece, her yerdeki efsunlu sükunundan **iyi**

Avutur gamlıyı, teskin eder endişeliyi.

3.11 Noktalama Bağı

Cümle içi bağlantıları kuran noktalama işaretlerinden iki nokta, cümleler arası aktarım yapılarını da kurmaktadır.

3.12 Cümle Bağı

Paragraf ve metinleri düzenleyen cümleler, konu ve aksiyon düzenleyici bir metinleşme sağlamaktadır.

²³ ÖZDEMİR, Emin. "Okuma ve Metin İnceleme" (Ders Kitabı)Anadolu Üniversitesi,1998 s.41

Bu bağlantıların oluşturduğu sistem, alt başlıklarla da tespit edilmiştir. Ana başlığın altında yer alan başlıklar arasındaki farklılıklar, zengin bir metin yapısını gösterir.

Tezimizde yapı, işlev ve anlam ilişkileri bakımından inceleyeceğimiz “Dokuzuncu Hariciye Koğuşu” romanının, parçalar arasındaki uyum üzerine kurulmuş sağlam bir bütünlüğe sahip olup olmadığını tespit edeceğiz. Böylece metin inceleme tekniği bakımından yeni olan bu alanda bilime katkıda bulunmak istiyoruz.

1. KELİME / ÖGE ESASLI BAĞLANTILAR

1.1 GÖNDERİM

1.1.1 Yüzey Gönderim

1.1.1.1 Öge Esaslı Gönderim

1.1.1.1.1 Yüklem Gönderimi

1.1.1.1.1.1 Fiil Kökenli Yüklem Gönderimi

1.1.1.1.1.1.1 Fiil Anlamına Dayalı Yüklem (F) Gönderimi

1.1.1.1.1.1.1.1 Fiil Karşılaştırmalı Yüklem (F) Gönderimi

37.8

(37)(5)(3) Bak, bacağı iyi olsun, futbol oynayacaksın!

(4) Fakat oynamasan daha iyi.

(5) Hastalık tamamiyle geçse bile o bacağı yorma.

(12)(1)(2)(a) Fakat hâlâ Nüzhet'e aşık olduğumu kendime itiraf edemeyecek kadar çocuktum. (Yeni Mesele)

(37)(8)(1)(a) Fakat keşke futbol oynasaymışım;

(b) belki de bacağımlı Nüzhet'in aşkı kadar yormazdı.

“(Futbol) oynama” fiili, “Nüzhet'in aşkı”yla etki bakımından karşılaştırılmaktadır. Karşılaştırma, ilk yüklem gönderimiyle yapılmaktadır.

“Futbol oynasaymışım” yüklemine gönderim hedefi, “futbol oynayacaksın” ve “oynamasan daha iyi” yapılarıdır. Buralarda fiil, zarar verici olarak belirlenmiş ve yasaklanmıştır. Gönderim, bu bilgileri cümleye taşımaktadır.

“Nüzhet'in aşkı” isim tamlaması, roman boyunca devam eden, “aşk” ortak alanında belirlenen durum ve olayları hatırlatmaktadır. Hastalıktan daha çok acı veren aşk, böylece hastalık ortak alanıyla yan yana getirilmiştir.

“Yeni Mesele” metni, eski mesele olan hastalıkla onun yerine geçen aşkı bağdaştırmaktadır. “Nüzhet'in aşkı” isim tamlamasının gönderimi, yüklemle birlikte bu ilişkiyi cümleye taşımaktadır.

Gönderimlerle belirlenen durumlar, 8.1 numaralı cümlede dilek - şart yapısı içinde tercih bildiren bir karşılaştırma için kullanılmıştır.

Tercih, Nüzhet'in aşkını daha yorucu olarak belirlemektedir. Operatör, bunu bilmediği için tavsiyelerinin dışında bırakmıştır. Bunun sebebi de, "hastanın psikolojisine yer vermeme" durumuyla açıklanmaktadır.

1.1.1.1.1.1.2 Fiil Dizimi Yükleme (F) Gönderimi

37.11

(9) (1) Operatör içeri girdi.

(11)(1) Muayene Odasında, röntgen odasında, röntgen camlarına, dizime yarım saat kadar baktı.

(2) Bir derin nefes bıraktı.

(3) Ellerini temizleyinceye kadar bir kelime söylemedi.

(4) Sonra karşımıza geldi.

(5) Kollarını kavuşturdu, omuzlarını tevekkülle öne doğru bırakırken, kaşlarını çatarak, dağılmak üzere olan kuvvetlerini topladı.

9.1 numaralı cümlenin öznesi, 11 numaralı paragrafta art arda gelen fiiller dizisini oluşturmakta ve bunların bulunduğu cümleleri bağlamaktadır. III. tekil kişi yapıları, "Operatör" öznesinde birleşen bir eşgönderim sistemi kurmaktadır.

"Baktı", "bıraktı", "söylemedi", "geldi", "kavuşturdu", "topladı" yüklemeleri, Operatör'e ait fiiller olarak sıralanmaktadır. 9.1 numaralı cümlenin "girdi" yüklemi, bu fiillerin başlangıç noktasıdır. Diğer fiiller, bu fiilin ardından gelmektedir.

Görülen geçmiş zaman eki, bütün cümlelerin yüklemelerinde kullanılarak, gönderim sistemini zaman bakımından desteklemektedir. Bu zaman yapısı, art arda sıralanan fiilleri, devam eden zaman zemininde düzenlemektedir.

"Yarım saat kadar" zarf tümleci, ardışık yapıda bir zaman aralığı oluşturmaktadır. "Sonra" bağlacı ise, ardışıklığı yapı olarak kurmaktadır. Özne, bu yapıyı yöneten kişidir.

Cümledeki diğer ögeler, bağlantının parçalarını oluşturmaktadır. Bu bütünleşme, "Operatör"ün tavırları şeklinde yapılmaktadır. "Muayene odasında", "röntgen odasında" yer tamlayıcıları olayın geçtiği yerleri belirlemektedir. "Röntgen camlarına" ve "dizime" yer tamlayıcıları, hedefleri göstermektedir.

“Bir derin nefes aldı.” cümlesi, fiiller arasında boşluk oluşturmaktadır. “Ellerini temizleyinceye kadar” zarf tümleci, sözleri fiile göre zamanlamaktadır. “Sonra karşımıza geldi.” cümlesi, fiilleri konum bakımından ayırmaktadır. “Kuvvetlerini topladı”(N+Y) yapısı, yeni kısma geçişi sağlamaktadır.

1.1.1.1.1.2 Fiil Eklemeye Dayalı Yüklem (F) Gönderimi

1.1.1.1.1.2.1 Fiil Ekleyici Yüklem (F) Gönderimi

7.2

- (1) Kendisine zaafımdan ziyade metanetimi gösterdiğim kadın içeriye girdi.
- (2) Beni görünce, elindeki erzak torbasını merakının derecesini hissettiren bir şiddetle bırakarak yüzüme baktı.

İlk cümlenin “kendisine zaafımdan ziyade metanetimi gösterdiğim kadın” öznesi, sıfatı yoluyla “anne” kişisini belirlemektedir. İkinci cümlenin “baktı” yüklemi de, III. tekil kişi eki gönderimi yoluyla, önceki cümleye eklemeye yapmaktadır.

İki cümle, anlam olarak ardışık fiiller şeklinde düzenlenmektedir. Kişi ekinin ortaklığı, bunu yapı ve anlam bakımından korumaktadır. Yapı olarak ayrılan cümleler, belli bir sırada art arda gelerek eklenmektedir.

İkinci cümlenin öznesi, kim sorusuyla tespit edilirken, iki safhada gönderimden istifade edilir. İlk safhada ilk cümlenin öznesine, ikincide önceki metnin “annem” öznesine ulaşılır. Böylece bir kişi dizisinde (paradigma) cümleler düzenlenmektedir.

İkinci cümlenin zarf tümleçleri ve yer tamlayıcısı, cümleler arasındaki zaman, tarz ve yer uyumunu belirginleştirerek, kişi gönderimini tutarlı hâle getiriyor. “İçeriye” ve “yüzüme” yer tamlayıcıları arasındaki ardışıklık, bunu yönelme dizisine (paradigmasına) yerleştirir.

“Elindeki erzak torbasını merakının derecesini hissettiren bir şiddetle yere bırakarak” zarf tümlecinin iç öğeleri, ilk cümledeki kadının sıfatına eklenmektedir. Bu da nitelemeler dizisini (paradigmasını) oluşturur:

- (1) Zaaftan ziyade metanet gösterilen
- (2) Elinde erzak torbası bulunan (meraklı)

1.1.1.1.1.2.2 Durumu Fiile Ekleme Yüklem (F) Gönderimi

43.3

(1) Akşama kadar oturdular.

(2) Sıhhatte olmak neş'esini gizleyemiyorlar.

2 numaralı cümlede belirlenen durum, kişi gönderimiyle önceki cümlenin fiiline eklenmektedir. Yüklem III. kişi yapısı, bu ilişkiyi düzenlemektedir.

“Oturdular” yüklemine belirlendiği sürecin bir kısmında, “sıhhatte olmak neş'esini gizleyememe” yetersizliği devam etmektedir. Bu belirleme, fiilin bitişiinde tespit edilmektedir. “Nasıl oturdular?” sorusu, bu bağlantıyı düzenlemektedir:

“Sıhhatte olmak neş'esini gizleyemedi akşama kadar oturdular.”

Durum ekleme kişi gönderimi, yan yana düzenlenen cümleleri serbest bir bağlantıyla bağlamaktadır. Eklenen durum, “oturma” fiilinin daha iyi yorumlanmasını sağlamaktadır. Çocuk'un durumuyla, çevresinin durumu arasındaki karşılaştırma, yorumu kurmaktadır.

Kişi gönderimi, fiille durumu paralel bir yapıda düzenlemektedir. Böylece parçalar arasındaki düzen sağlanmıştır. “Gizleyemiyorlar” yüklemine yetersizlik, fiilin yapılması sırasında takınılan tavrı belirlemektedir. Gönderim, fiille tavrı, bu doğrultuda birleştirir.

1.1.1.1.1.2.3 Kişiyeye Dayalı Yüklem(F) Gönderimi

1.1.1.1.1.2.3.1 Kişi Betimleyici Yüklem (F) Gönderimi

10.5

(10)(5) Doktor Ragıp

(10) (6)

Gönderim Unsuru

(2) Genç bir adam...	Tekil İsim
(3) Mektepten yeni çıkmış.	O – III. t.k eki
(3) (a) Bize iki defa geldi,	O – III. t.k eki
(b) bir defasında beni gördü.	O – III. t.k eki
(5) Annesiyle istemiş.	O – III. t.k eki
(6) a. Babam reddetmedi,	Onu III. t.k kişi zamiri
b. “düşünelim” dedi	Bunu (istemesini) I. t.k işaret zamiri
(7) Düşünüyor	Bunu (istemesini) I. t.k işaret zamiri

Paragraftaki yüklem, önceki metincikte geçen “Doktor Ragıp” ismine ortak bir gönderimde bulunmaktadır. Bunun sebebi, paragrafın konusunun bu kişi olmasıdır. Böylece anlatım, kişiye dayalı bir eşgönderge sistemiyle oluşturulmuştur.

Gönderimin hedef kişinin önce olması, paragrafta bir değerlendirme yapma durumunu gerçekleştirmiştir. Anlatılan kişi, o kişiye karşı alınan tutum, metnin kişi yapısında özel bir iç sistem oluşturuyor. Metin çözücü, metnin devamında anlatılacaklara bu yoğun kişi bağlantısıyla hazırlanmaktadır.

4 ve 5 numaralı cümleler, konu olan kişinin yaptıklarını özet bir şekilde anlatmaktadır. Kişinin fiilleri, sebep - sonuç ilişkisi içinde, mantık kurallarına dayalı olarak düzenlenmiştir.

“geldi / gördü / istemiş”

Cümlelerin yüklemeleri arasındaki bağlantı, III. tekil kişinin hareketleri arasındaki mantık zinciriyle kurulmaktadır. Bağlantıların kısa anlatım imkânı, Sezar’ın şu sözünü hatırlatmaktadır:

“Geldim, gördüm, yendim.”

Bu anlatım, fiilin basite alındığına işaret ediyor. Teknikteki pratik uygulama imkânı, bağlantı zincirini birleştirmektedir.

1.1.1.1.1.3.2. Kişi Düzenleyici Yüklem (F) Gönderimi

16.7

(0) Benim Doktor, bahçede kolunu bana verdi.

(1) Yokuşu ağır ağır iniyoruz.

1 numaralı cümlelerin “iniyoruz” yüklemi, I. çoğul kişi yapısıyla birden fazla kişi bilgisini taşımaktadır. Ancak bu cümlede kişi bilgisini taşıyan “biz” gizli öznesinin kim olduğu bilinmemektedir. İşte bu özneyi çözümlmek için, 15.1 numaralı cümleye gitmemiz gerekir.

“Biz” derin öznesinin gönderim hedefi, “benim Doktor” öznesi ve “bana” yer tamlayıcısıdır. Çünkü kişi bilgisini arayan “Siz kimsiniz?” sorusunun cevapları, bu ögelerdedir: “Ben ve benim Doktor”

İki cümleden ilkinin III. tekil kişi ve ikincisinin III. çoğul kişi yapıları arasındaki farklılık da bu ögeler yoluyla açıklanabilir. İlk cümlede sadece “Doktor”

aktifken, ikinci cümlede “ben” kişisi de aktif hâle gelmiştir. Yani önce pasif durumda bulunan kişi, aktifleşmiştir.

İki cümle arasında “ben” kişinin aktif hâle geçişinin anlatıldığı cümle, derin metinde bırakılmıştır. Burada bulunabilecek bir cümle, şu şekilde olabilir:

“Ben de koluna girdim.”

Ancak eksiltelen kısmın böyle olup olmadığı, şüphelidir. Bu cümle, şöyle de alınabilir:

“Koluna girmeyi reddettim.”

İki fiil arasındaki diyalog yapısı, bu cümlelerden ilkinin daha güçlü olduğunu gösterir. Çünkü metinde olumsuzluk anlamı yoktur.

1.1.1.1.1.3.3. Kimlik Belirleme Kişi Yükleme (F) Gönderimi

37.2

(1) Yanımda Mithat Bey ve arkadaşım var.

(2) Bu sefer polikliniğin önünde beklemiyorum, dosdoğru operatörün odasına gidiyoruz.

İlk cümlede yapılan kimlik belirlemesinden sonra, iki numaralı cümlede bu belirleme üzerine fiil kurulmuştur. I. çoğul kişi yapısının gönderimi, ilk cümlelerin öznesiyle açıklanmaktadır.

“Giriyoruz” yüklemının kişi eki, “Mithat Bey ve arkadaşım” öznesiyle açıklanmaktadır. Bu açıklama, 2 numaralı cümlelerin öznesini de tespit etmektedir. “Beklemiyorum” yüklemi ise, Çocuk kişisini grubun içine katmaktadır. “Ben” kişisi, “Mithat Bey ve arkadaşım” kişilerine eklenmektedir. “Arkadaşım” öznesinin I. Tekil kişi yapısı da, buna gönderim yapmaktadır.

“Bu sefer” zarf tümleci, fiilin yapılışını yineleme olarak belirlemektedir. Bu öge, “girme” fiilinin daha önce yapıldığını göstermektedir. “Beklemiyorum” yüklemiyle zarf tümlecinin girdiği ilişki, fiilin ilk yapılışında “bekleme” yapıldığını gösterir. I. tekil kişi gönderimi, bu fiilin daha önce tek başına yapıldığını belirler.

Bir fiilin yapılışında kişi bilgilerini yorumlayan bağlantı, hem cümleleri birbirine bağlıyor, hem de metindeki özneleri tespit ediyor. Bu yapı, anlatımın belirlediği bilgileri de yorumlamaktadır.

1.1.1.1.1.3 Çağrışimli Yüklem (Fiil - Obje) Gönderimi

6.6

- (1) Bu sofa, dört köşedir.
- (2) Ortada sokak kapısı, iki yanında bir pencere.
- (3) Pencerenin yanında bir ot minderi.
- (4) Minderin yanında yemek masası.
- (5) Masanın yanında iki sandalye...
- (6) Bu sofada oturulur, yemek yenir, misafir kabul edilir.

Son cümledeki yüklem, ilgili oldukları nesnelere gönderimler yaparak onların bulunduğu cümleleri düzenlerler. “Bu sofada” yer tamlayıcısı ise, yinelenerek betimlemeye ayrıntıları eklemektedir.

Yüklem, önceki dört cümledeki nesnelere kümeler altında toplamaktadır. Böylece fiilden nesneye ulaşılır. Cümle içi ilişkiler de, olayın geçtiği yer başlığı altında bunları bütünleştirir.

Yüklemlerin çağrışımına ulaştığı nesnelere, o işin vasıta durumundadır. Metin çözücü, buna göre cümleleri son çatı cümlesi başlığında toplar.

Sofa:

Yüklem	Obje
Oturulur .	Ot minderi
(Yemek) yenir .	Yemek masası
(Misafir) kabul edilir .	İki Sandalye

Yüklem ve hedefi olan obje, bağlantıyı “sofa” yer isminde birleşen bir anlam şeklinde kurmaktadır.

1.1.1.1.1.2 İsim Kökenli Yüklem Gönderimi

1.1.1.1.1.2.1 Açıklamaya Dayalı Yüklem (İ) Gönderimi

1.1.1.1.1.2.1.1 Açıklayıcı Eşanlamlılık Yüklem (İ)Gönderimi

27.8

- (1)(a) Bu köşkün bütün kaderi, sessizliğin içinde idi,
(b) benim kaderim de.
- (3) Paşa ile aramda böyle bir sükût oldu.

İlk cümledeki “sessizlik” kelimesinin sebep olduğu sonuçlar, bu kelimenin eşanlamlısı olan “sükût” kelimesinin de bulunduğu gönderim yoluyla belirlenmektedir.

2 numaralı cümlelerin “böyle bir sükût oldu” yüklemine gönderimi, “sessizliğin içinde” yer tamlayıcısına ulaşarak yorumu kurmaktadır. Bu öge, ilk cümlelerin derin metninde Çocuk-Paşa ilişkisinde bir özelleşme sağlamaktadır. Gönderim, önce bütün bir yeri kapsamakta, sonra iletişim üzerinde yoğunlaşmaktadır.

“Köşkün bütün kaderi” ve “benim kaderim” özneleri arasında gerçekleşen yinelemeye dayalı karşılaştırma, olayın geçtiği yerden kişiye kadar değişimin bütün boyutlarını belirlemektedir.

Yinelenerek vurgulanan “kader” kelimesinin ileri gönderimleri, metnin sonuna kadar etkilerini sürdürecektir bir dönüşümün işaretini vermektedir. Değişen kaderde en önemli unsurlar, yengenin tepkisi ve etkileyici görüşleridir.

Gönderimde eşanlamlı kelimeler arasındaki ilişkilerin kullanılması, yorumlamalarda önemli işlevlere sahiptir.

“Söz söylememe” şeklindeki “sessizlik”, dönüşümde geleceğe dair tahminlerin yapıldığı, aralık alanıdır.

“Köşkün kaderi” öznesi, olayın geçtiği yerdeki ; “benim kaderim” öznesi, Çocuk’taki değişimleri göstermektedir. Sessizlik sırasında neler düşünüldüğü, metin çözücünün hayal gücüne bırakılmıştır. Ancak “kader” kelimesi, bunun belirli sınırlar içinde yapılmasını sağlamaktadır. Böylece gönderim yorumlanmıştır.

1.1.1.1.2 Zarf Tümleci Gönderimi

1.1.1.1.2.1 Sıfat Tamlaması Kökenli Zarf Tümleci Gönderimi

1.1.1.1.2.1.1 Zamana Dayalı Zarf Tümleci (ST) Gönderimi

1.1.1.1.2.1.1.1 Doğrudan Zamana Dayalı Zarf Tümleci (ST) Gönderimi

1.1.1.1.2.1.1.1.1 Aykırı Durum Zamanlayıcı Zarf Tümleci (ST) Gönderimi

(S > an)

5.1

(4)(8)(1) İşim yoktu, eve gitmeliydim.

(5)(1)(1) Kendimi çok sevdiğim an, kendime çok acıdığım an.

Metnin ilk cümlesindeki iki zarf tümleci, önceki metindeki durum betimlemesine gönderim yaparak bağlantıyı kurmaktadır. Gönderimler, devam eden durum unsurları arasındaki çağrışımlarla işletilmektedir.

“An” kelimesinin zaman gönderimi, gelen son noktayı cümle içinde yorumlamaktadır. Cümlenin eksilteli yapısı, bunu daha geniş bir yorum alanında gerçekleştirmektedir.

“Çok sevilen” ve “çok acınan” **ânın** aynı zaman noktası olması, gönderimler arasında aykırılık olmasına sebep olmaktadır. Böylece Çocuk’un psikolojisinde bir çelişkinin varlığı çağrıştırılmaktadır. Önceki metinde verilen iyi ve kötü durumlar, bu çelişkiye yol açmıştır.

Aykırı durum zamanlayıcı zarf tümleci gönderimi, hem metinler arasındaki sınırı belirginleştirmekte, hem de onları birbirine bağlamaktadır. Çocuk’un psikolojisine hakim olan iki durumun aynı anda gerçekleşmesi, bunların anlatıldığı metinlerin de karşılaştırılmasını gerektirir. Bu an, hastahaneden eve dönüş vaktidir. Zaman aralığı geleceğin geçmişe göre yorumlandığı an olarak belirlenebilir.

1.1.1.1.2.1.1.2 Geçmiş Değerlendirici Zarf Tümleci (ST) Zaman Gönderimi (o gece)

12.6

(1)(1) Yatağa girerken, her büyük felâketimde olduğu gibi kendimi birkaç yaş birden büyümüş hissettim.

(6)(1) O gece hastalığımдан fazla zihnimi işgal ettiğinin farkında olmadan yalnız bunu düşündüm.

Metnin tamamında zaman birimi, “gece”dir. Bu yüzden 6 numaralı paragrafın ilk cümlesindeki “o gece” zarf tümleci, zaman gönderimiyle durumu değerlendirme ilişkisi kurmaktadır.

Gönderimin hedefi, gecenin başlangıcı olan metnin ilk cümlesindeki “yatağa girerken” zarf tümlecidir. Böylece metnin unsurları, ortak zaman sistemi içinde birbirine bağlanmaktadır.

12 numaralı metnin tamamındaki durum ve düşünceler, zaman gönderiminin yorumlamasıyla bir sonuca ulaştırılmıştır. O da, “hastalık” meselesi yerine “Nüzhet’in

istenmesi” meselesinin geçişidir. Bu, metnin başlığı olan “Yeni Mesele” ifadesiyle belirginleşmektedir.

“O gece” gönderimi üzerine kurulan 6.1 numaralı cümlenin yorumu, “Yeni Mesele” metnini romanda bir geçiş kısmı hâline getiriyor. Bu geçişe hazırlık, Nüzhet’in romana girdiği 9 numaralı metinde başlamaktadır. “Hastalık” ve “Nüzhet” arasındaki zıtlık, romanın yorumlama bağlantılarını düzenlemektedir.

Zaman, yer, olay ve kişiler, cümleler arasında kurulan bağlantıların zeminini oluşturur. Öyküleyici anlatımda her bağlantı, bu dört unsurdan birinin yönetiminde gerçekleşir. Bu paragrafta bağlantı yöneticisi zamandır. Zaman unsuru da zarf tümleci olarak seçilmiştir.

1.1.1.1.2.1.1.1.3 Zaman Yorumlayıcı Zarf Tümleci (ST) Gönderimi (o vakit)

19.3

(5) 1887

(6) Yirmi sekiz sene evvel.

(7) Sen daha o vakit dünyada yoktun.

(8) Ne gezer?

(9) Ha!...

7 numaralı cümlenin “daha o vakit” zarf tümleci, 5 ve 6 numaralı cümlelerin zaman bilgilerine gönderim yapmaktadır. Zarf tümleci, cümle içinde diğer öğelerle kurduğu ilişkilerle zaman bilgisini yorumlamaktadır.

Yorumlama, zarf tümlecinin açılımla daha iyi anlaşılabilir:

“O vakit” = “1887’de yani yirmi sekiz sene evvel”

Zaman bilgisinin gönderim unsuruna yüklenmesi, anlatımın daha abartılı olmasını sağlamaktadır. Yorumlama da bu abartı üzerine kuruluyor.

“Daha o vakit” zarf tümlecinin abartılı yapısını güçlendiren “ne gezer” sorusu, yorumu devam ettirmektedir. Bu, geçmiş zamanı vurgulayan bir yorumun yapılmasını sağlar. Soru, aslında anlatıma bir samimiyet katma işlevindedir. Zamanın imkânsızlık anlamını açıklayan yapı, derin yapıdaki “senin varlığın” öznesinin gönderimiyle kişi bilgisine bağlanmaktadır.

“Ha!” ünlemi, Paşa'nın kakhaha yinelemelerinin seslendirilmesidir. Bu yapı, kişi yapısından olayın geçtiği yere geri dönüşü sağlayan âni etki ilişkisi kurar. Konuşma yapısının tabiatına uygun bu geçiş, anlatımı daha gerçekçi yapmaktadır.

Zaman gönderiminin yorumlanması, hedef ve açıklama cümleleriyle yapılmıştır. Hedef, bilgi kaynağını oluştururken; açıklamalar da yorumu bu yapının üzerine kurmaktadır.

Hedef : “O vakit” / “1887” / “28 sene evvel” (zaman bilgisi)

Yorum: “Ne Gezer”/ “Ha!”

1.1.1.1.2.1.1.1.4 Eş Zaman Denklemi Zarf Tümleci (ST) Gönderimi (o vakit)

19.7

(1) Sonra, diyor, Sadi Carnot'yu öldürdüler...

(2) Ben o vakit Paris'te değildim...

2 numaralı cümlenin “o vakit” zarf tümleci, 1 numaralı cümlenin zaman bilgisine gönderim yaparak bağlantıyı kurmaktadır. Bu yapı, bir fiilin zamanını diğerine göre belirlemektedir.

Zarf tümleci, ilk cümlenin zaman bilgisini bulunduğu cümleye taşımaktadır. Böylece iki cümle birleşir:

“Ben, Sadi Carnot'yu öldürdükleri vakit, Paris'te değildim.”

Gönderimi yapan “o” işaret sıfatı, iki cümlenin yüklemelerini zaman bakımından belirleyici ve belirlenen şekilde ayırmaktadır. “Vakit” ismi de ayırımın zaman bakımından yapıldığını gösteren unsurdur:

“Öldürdüler” / “o vakit” / “(Paris'te) değildim.”

Gönderimle kurulan itibârî zaman bağlantısı, kişi bilgisine dayalı bir yapılanma sağlamaktadır. Zaman yapısının bu şekilde kurulması, cümleleri birbirine bağımlı kılarken anlatımı da daha gerçekçi hâle getirmektedir. Metin çözücü, zaman tespiti yaparken, her iki cümleyi de kullanmak zorundadır.

“Öldürdüler” ve “(Paris'te) değildim.” yüklemelerinin bitmiş zaman eki -DI, bir eş zamanlılık göstermektedir. Böylece bağlantının zaman denkliliğini kuran paralellik düzenlenmektedir.

Yüklemler arasındaki III. çoğul ve I. tekil kişi ilişkileri, zaman bağlantısını kişi karşılaştırması bakımından tamamlamaktadır. Bu yapı, itibarî zamanı tersine de çevirebilir. O zaman, belirleyici belirlenen, belirlenen belirleyici olur. Bu bir denklem yapısıdır:

“Ben Paris’te olmadığım bir vakit, Sadi Carnot’yu öldürdüler.”

Denklemin unsurlarının yer değiştirmesi, ikinci bir zaman belirlemesini de mümkün kılmıştır: $x = y > y = x$ ’tir.

1.1.1.1.2.1.1.2. Durum Belirleyici Zamana Dayalı Zarf Tümleci (ST) Gönderimi

1.1.1.1.2.1.1.2.1 Durum Değişimi Zarf Tümleci (ST) Gönderimi (O vakit)

39.7

(3) Yatağa arka üstü uzanıyorum.

(4) O vakit bir çığlık duyuyorum.

Çocuk, iç dünyasından dış dünyaya bu bağlantıyla geçmektedir. Böylece durumlar arasındaki değişim, zaman kavramıyla düzenlenmiştir.

“O vakit” zarf tümlecinin önceki cümlelerin zamanına yaptığı gönderim, iki cümlelerin de aynı zaman diliminde gerçekleştiğini gösterir. Bu eş zamanlılık, iki fiili aynı anda gerçekleşme bakımından bağlamaktadır.

“Uzanıyorum” ve “duyuyorum” yüklemelerinin zaman ekleriyle kurdukları zaman bağımlı tespit eden de, “o vakit” zarf tümlecidir:

“Uzandığım vakit (bir çığlık) duyuyorum.”

Yüklemler arasındaki zaman uyumunun bu şekilde düzenlenmesi, durumların da dengeli bir şekilde belirlenmesini sağlar. Metin çözücü, aynı anda gerçekleşen durumları, birbirinden farklı bir şekilde yorumlayacaktır. “Çığlık” kelimesi, geçilecek yeni duruma merak unsuruyla geçişi sağlamaktadır. “(Arka üstü) uzanmak” ile “çığlık” arasındaki ilişki ise, sadece zaman boyutunda kalmaktadır.

“O vakit” zarf tümleci, zaman gönderimi yanında önceki durumu da tespit etmektedir. Metnin başından beri yapılan değerlendirmelerin son noktası, böylece değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme, “(çığlık) atma” fiilinin hazırlanışını

düzenlemektedir. Gelişmeler, çığlık atılmasına sebep olmuştur. Böylece yakın bağlantıda zaman, uzak bağlantıda anlam kullanılmıştır.

1.1.1.1.2.1.1.2.2 Durum Geçişi Zaman Zarf Tümlenci (ST) Gönderimi (o günlerde)

34.8

(9)Sabah güneşinin parlattığı renkli bir boşluk ortasında kapkara, donuk ve geceden kurtarılmamış bir tabiat parçası gibi duran mezarlığa ara sıra gözlerim kayıyordu ve acı sergüzeştimle bu manzara arasında gayri ihtiyâri bir münasebet tesis ederek ürperiyordum.

(1)(a) O günlerde beynime Fikret'in bazı mısraları dadanmıştır;

(b) ümitsiz anlamında, bu mısralar, benim iradem haricinde, kendi kendilerine yaşıyor ve ses veriyorlardı;

(c) onların bu şâirâne tasallutu, herhangi bir mürâhikin iptidâf "Sentimentalite"sinden ziyade, hakikî ıstıraplarla dolu ruhî zemin bulabilmelerindendi.

Aynı zaman diliminde durumdan duruma geçiş, zaman gönderimiyle yapılmaktadır. İki durum arasındaki karşılaştırma, eş zamanlı olarak düzenlenmektedir.

"O günlerde" zarf tümlenci, önceki yer - durum ilişkisinden durumdaki değişikliklere geçilmesini sağlamaktadır. "Fikret'in bazı mısraları dadanmıştı."(Ö+Y) yapısı, değişikliğin sebebini göstermektedir. Bu yapı üzerine kurulan sonuçlar, cümle içi gönderimlerle belirlenmiştir.

"Acı sergüzeş" sıfat tamlaması, durum belirlemede zaman bağlantısının iki kısmını bağdaştırmaktadır. Bu tamlamaya ulaşan "ümitsiz anlar" sıfat tamlaması, olayın geçtiği yerle iktibası bağdaştırmaktadır.

"Onların" tamlayanının ulaştığı "bu mısralar" sıfat tamlamasının iç ve dış gönderimleri, durum belirlenmesinde ortak hareket edilmesini sağlamaktadır. "Bu şâirâne tasallutu" öznesi(ST), sonucun karşılaştırma ile yapılması için gerekli zemini hazırlamaktadır.

“Herhangi bir mürâhikin iptidâi sentimentalitesi” ile “hakiki ıstıraplarla dolu bir ruhî zemin” durumlarını karşılaştıran “ziyâde” edatı, durumun sonucunu belirlemektedir.

Yorumlamada geniş tutulan anlatım, zaman yönetiminde durumun karşılaştırılması ile düzenlenmiştir. Durum belirleyici zaman gönderimi, böylece sonuca yorumlar eşliğinde ulaşmayı gerekli hâle getirmiştir.

1.1.1.1.2.1.1.2.3 Durum Odaklayıcı Zarf Tümleci (ST) Gönderimi (o derece)

29.5

- (1) Ben, kuvvetlerimin yekûniyle münakaşaya girdim ve şahlandım.
- (2) O derece ki Paşa bana kızıyor ve tecrübesizliğimden, cehâletimden başlayarak, izzet-i nefsimin daha derin taraflarına kadar hücum ediyordu.

İlk cümledeki durum, ikinci cümlede odaklanarak, daha ayrıntılı bir belirleme sağlanmaktadır. “O derece ki” odaklama zarf tümleci gönderimi, bunu durum seviyesi bulma şeklinde yapmaktadır. Bu seviye, filin Paşa üzerindeki etkisi yoluyla belirlenmektedir.

Belirlenen durumu taşıyan cümle, “o derece ki” zarf tümlecinin “ki” bağlacının öncesindedir. Bu gizli değiştirim, yüzey metindeki odaklayıcı ile vurgulanmaktadır. “O derece” sıfat tamlaması, durumun önemine işaret etmektedir. “Ki” bağlacı ise, bu işareti ileriye doğru iletmektedir.

İlk cümlelerin “Münakaşaya girdim.”(YT+Y) yapısı ve “şahlandım” yüklemi, odaklanan fiilleri taşır. “Kuvvetlerimin yekûniyle” zarf tümleci, harekete geçişin şeklini göstermektedir. Odaklanan fiil ve onun şekli, ikinci cümledeki tepkilerin sebebi olduğu için, işaret gönderimini anlam ilişkisi bakımından tamamlamaktadır.

Belirlenen durumları bulunduran ikinci cümle, iki kısma ayrılmıştır. Gönderim bilgisi üzerine kurulan bu ayrılma, sıralanan bir durum gelişimini göstermektedir. Sebep ve sonucu programlar hâlinde düzenleyen bu yapı, gelişme sistemini düzenlemektedir.

Sebep: “Münakaşaya girdim” > “Şahlandım”

Sonuç: “Paşa bana kızıyor” > “Tecrübesizliğimden” > “cehâletimden”
> “izzet-i nefsimin derin taraflarından (hücûm ediyor).”

Odaklayıcı gönderimin gizli değiştirimi, sebep ve sonucu tek cümlede birleştirmektedir.

“O derece münakaşaya girdim ve şahlandım ki Paşa bana kızıyor, tecrübesizliğimden, cehâletimden başlayarak, izzet-i nefsimin daha derin taraflarına kadar hücum ediyordu.”

1.1.1.1.2.1.1.2.4 Durum Gösterici Zarf Tümlenci (ST) Zaman Gönderimi (o vakit)

13.23

(1) Hastalanırsın diye korkuyorum.

(2) Diyerek avucunu alnıma koydu ve saçlarımı okşamaya başladı.

(3) (a) O vakit, içimde sıkışan duygular için yeni bir mecrâ keşfettim;

(b) eğer bu duyguları o tarafa doğru sevk edebilecek olursam,

(c) yalnız kurtulmakla kalmayacaktım,

(d) o anda mes’ut olacaktım.

Bu cümleler, durum bakımından, birbirine “o vakit” ve “o anda” zarf tümlençlerindeki “o” işaret sıfatının zaman isimleriyle birlikte yaptığı işaret gönderimleriyle bağlanmaktadır.

3 numaralı cümlede “o vakit” zarf tümlenci, anlam olarak,

(1) “Hastalanırsın diye korkuyorum.”

(2) “Diyerek avucunu alnıma koyduğu ve saçlarımı okşamaya başladığı vakit” şeklindedir. Bu bağlantıda “o” işaret sıfatı, önceki cümleyi sıfat olarak, bulunduğu yere taşımaktadır. Böylece zaman içinde fiillerin kişiler üzerindeki etkisi, 2 numaralı cümlelerin diğer öğeleriyle yorumlanmaktadır.

“o vakit”: Gönderim unsuru:

“içimde sıkışan duygular için”: Yorumlama yönü

“yeni bir mecrâ”: Üzerinde yorumlama yapılan nesne

“keşfettim”: Yorumlama yüklemi (fiil)

1.1.1.1.2.1.1.3 Yorumlayıcı Zarf Tümlenci (İT / ST) Gönderimi

13.14

(11)(2) Biraz açılan şalının önünde, o âna kadar bu derece olgunlaşmış olduğunu esvaplarının üstünden anlayamadığım göğsünü gördüm.

(13)(1) Nadir fırsatlarda olduğu gibi, Nüzhet'e karşı istihzâ duyabiliyordum.

(14)(1) Benim istihzamları onun açılıp kapanan şalı arasındaki sessiz mücadeleye devam ederek konuşmaya başladık.

14.1 numaralı cümle, metnin değişik yerlerine yapılan gönderimleri yorumlayarak bağlantıları düzenlemektedir.

“Benim istihzam” isim tamlaması, 13.1 numaralı cümledeki “istihzâ” nesnesine gönderim yaparak; o cümledeki durumu kullanıyor. “Açılıp kapanan şalı” sıfat tamlaması da 11.2 numaralı cümledeki “açılan şalı” sıfat tamlamasına gönderim yapıyor. Böylece iki gönderim, cümle içinde bir yoruma hazırlık yapmaktadır.

Bu iki gönderim, 3 numaralı cümledeki “benim istihzamları onun açılıp kapanan şalı arasındaki sessiz mücadeleye devam ederek” zarf tümlencinde birleşmektedir. Bu ögenin diğer ögelerle ilişkileri ise, iki gönderimi karşılaştırma yapısında bağlamaktadır.

Gönderimleri karşılaştıran “Konuşmaya başladık.”(YT+Y) yapısındaki üçüncü diyalog fiili, ilk iki fiilin nöbetleşe etkisine dayalı olarak düzenlenmektedir. Bu düzenleme de, karşılaştırmayı oluşturmaktadır.

1.1.1.1.2.2 Edat Grubu Kökenli Zarf Tümlenci Gönderimi

1.1.1.1.2.2.1 Zamana Dayalı Zarf Tümlenci (Ed. Gr.) Gönderimi

1.1.1.1.2.2.1.1 Eşzamanlılık Zarf Tümlenci (Ed. Gr.) Gönderimi (bu >i)

8.3

(1) Sonra bunun farkında oldum ve kapıya arkamı dönerek yüzümü tamamiyle Paşa'ya çevirdim:

(2) Bu dönüşüm sırasında, dizimi incitmemek için yaptığı husûsî bir hareketle dikkat eden Paşa sıhhatimi sordu.

“Bu dönüşüm sırasında” yardımcı zarf tümleci (ed.gr.) gönderimi, önceki cümlenin fiiliyle yeni fiil arasında eşzamanlılık bağı kurmaktadır. Bu zaman bağı, ikinci cümlenin sonundaki sözün sebebini oluşturan iki fiili, birbirine bağlamaktadır.

Eşzamanlılık bağı, tarz ve fiil arasındaki ilişkiyi eşit bir uzaklıkla düzenlemektedir. “Dön-” fiil kökünün yinelenmesi, bu bağı belirleyen ortak fiili gösterir.

“Kapıya arkamı dönüşüm sırasında, dizimi incitmemek için yaptığım husûsî hareket”

“Bu” işaret sıfatı, önceki fiili gösterir. “Sırasında” unsuru, zamanlama yapmaktadır.

“Paşa,, isminin yinelenmesi, fiilden etkilenen muhatap kişinin konumunun devam ettiğini göstermektedir. Çocuk’un fiilleri arasındaki ilişkiyi yorumlayan Paşa, tepkisini konuşarak verir.

2 numaralı cümlenin “bu dönüşüm sırasında, dizimi incitmemek için yaptığım husûsî bir harekete dikkat eden Paşa” öznesi (ST), sıfatıyla söylenen sözün sebebini belirlemiştir. Önceki cümleyle kurulan ilişki, böylece bir bütünlük oluşturur.

1.1.1.1.2.2.1.2 Ardışık Zaman Zarf Tümleci (Z/E.Gr.) Gönderimi (Ondan sonra)

42.7

(4) Yarın ilk ameliyatı yapacağız.

(5) Ondan sonra netice belli olur.

Bir fiil ve onun sonucu, zamana dayalı bir gönderimle belirlenmiştir. Zarf tümleci ögesi olarak kullanılan edat grubu, ardışıklık bağlacı gibi işletiliyor.

“Ondan sonra” zarf tümlecinin “ondan” kısmı, fiili ayrılma durumuna taşımaktadır. “Sonra” edatı ise, bu fiili sonuca bağlamaktadır. “Netice” öznesi, bağlantının hedefindeki bilinmezliği oluşturmaktadır. “Belli olur” yüklemi, zamanlayıcı gönderimle birlikte bilinmezi araştırmaktadır.

Gönderim iki cümleyi birleştirirken, sonuç hakkındaki ihtimalleri de çağırışım alanında değerlendirmektedir: “Yarın ilk ameliyatı yaptıktan sonra netice belli olur.”

Cümle ikiye bölünerek zamanlayıcı gönderimle yeniden düzenlenmiştir. Bu yapı, “ameliyat olma” fiilini ve “netice” bilinmezini ayrı cümlelerde yorumlayarak, önemli unsurları dengelemektedir.

Bu bağlantı, sonraki “ameliyat” metnine de hazırlık yapmaktadır. Gelecek ve geniş zaman ekleri arasındaki ilişki, hazırlığı kurmaktadır. İlişki, iki cümleyi zaman ve tarz bakımından birbirine bağlar:

“Yarın ilk ameliyatı yapınca netice belli olur.”

Zamanlamanın bu şekilde yorumlanması, anlatımı daha işlevsel hâle getirmektedir. Birbirine göre düzenlenen fiil ve sonuç, bu şekilde anlatımı dengelemektedir.

1.1.1.1.2.2.1.3 Fiil Bitme Zamanı Zarf Tümlenci(Z/Ed.Gr.) Gönderimi (ondan sonra)

42.7

(4) Yarın ilk ameliyatı yapacağız.

(5) Ondan sonra netice belli olur.

(6) Bugünlük bu kadar.

Son cümle, fiil ve durumları bitiş noktasında zamana bağlamaktadır. “Bu” sıfatlarının gönderimleri, bağlantıyı düzenlemektedir.

“Bugünlük” ve “bu kadar” zarf tümlençleri arasındaki ilişkiler, zamanı belirlemektedir. “Bu” işaret zamirinin gönderimi, önce “gün” zaman birimiyle geçen süreci belirlemektedir. Sonra da “kadar” edatıyla fiillerin sonunu göstermektedir.

4 ve 5 numaralı cümleler, biten zaman ve fiil dizilerinin dışında ileriye doğru işaret etmektedir. Bunlar, ancak planlama safhasında bağlantının içine alınabilir. “Yarın” ve “ondan sonra” zarf tümlençleri, gelecek ve geniş zaman ekleri, bağlantının bu kısmını oluşturur.

“Bu kadar” zarf tümlenci, biten fiilleri derin metinde özetleyerek gönderimi desteklemektedir. Metin çözücü, metindeki gelişmeleri beklentilere göre yorumlar. Böylece metnin sonraki olay ve durumlar için çıkış noktası olması sağlanmıştır.

1.1.1.1.2.2.1.4. Zaman Tamamlayıcı Zarf Tümleci (Z/Ed. Gr.)Gönderimi (öğleden sonra)

43.1 “Ameliyat”

(42)(7)(4) Yarın ilk ameliyatı yapacağız.

(43)(1)(1) Öğleden sonra annem, Mithat Bey, arkadaşım geldiler.

İlk cümlelerin “yarın” zarf tümleci ve gelecek zaman yapısı, sonraki metne yaptığı gönderimle metinleri birbirine bağlamaktadır. İkinci cümledeki “öğleden sonra” zarf tümleci, hedefteki zaman birimidir.

“İlk ameliyatı yapacağız.” (N+Y) yapısı, hedef fiili göstermektedir. İkinci cümlede “(Annem / Mithat Bey / arkadaşım) geldiler” (3Ö+Y) yapısı, hedef fiilin gerçekleşmesi için atılan ilk adımı göstermektedir.

“Yapacağız” ve “geldiler” yüklemeleri arasındaki ilişki, “yarın” ve “öğleden sonra” zarf tümleçlerinin zaman bağıını düzenlemektedir. Plan ve uygulama safhaları böylece bütünleşmiştir.

Zaman gönderimi bağı, “ameliyat olma” fiilini hazırlık ve hedefe yönelme şeklinde düzenlemektedir. Böylece metin çözücü, ileriki gelişmelere hazırlanmıştır. İki zarf tümlecininin bir dizi içinde düzenlenmesi, bunu sistemleştiriyor.

1.1.1.1.2.2.2 Nedenselliğe Dayalı Zarf Tümleci(Ed.Gr.) Gönderimi

1.1.1.1.2.2.2.1Sebeup Sonuç Karşılaştırmacı Zarf Tümleci(Ed.Gr.) Gönderimi (o kadar)

25.7

(5) Bu bahsi kesecek kadar şiddetle:

(6) – Hepsine gösterdim, dedim.

(7) Bir sükût oldu.

(8) Sesim, o kadar fazla çıkmıştı ki aksi hâlâ kulağымda idi.

“O kadar” zarf tümleci, 5 ve 6 numaralı cümleler arasındaki sebep - sonuç ilişkisini, karşılaştırma yoluyla değerlendirmektedir. Karşılaştırma, “o” zamirinin gönderimi üzerine kurulmaktadır. Kurucu da “kadar” karşılaştırma edatıdır.

“Bu bahsi kesecek kadar şiddetle” zarf tümleciyle belirlenen vurgu, 8 numaralı cümlede gönderim bilgisi olarak kullanılmaktadır. “O kadar” zarf tümleci, “fazla çıkmıştı ki”(ZT+Y+ki) yapısıyla kurduğu ilişkiyle yorumlamaya zemin hazırlamaktadır.

“Aksi” tamlayanının iyelik eki gönderimi, yorumun konusunu belirlemektedir. Konu olan “ses”in etkisi ise yorumun esasını oluşturmaktadır: “Hâlâ kulağında”

ZT+YT şeklinde kurulan yorum, “ses” unsuru ve onun etkisi üzerinedir. Bu etkinin derecesi ise, “o kadar” karşılaştırma gönderimiyle düzenlenmektedir. Böylece sonucun oluşmasında etkili olan sebebin gücü, yorumlama yoluyla açıklanmıştır:

“Bahsi kesecek kadar yüksek bir sesle, ‘hepsine gösterdim’ diye öyle bağırdım ki bir sükut oldu ve aksi hâla kulağında”

Karşılaştırma gönderimi, bizi şu bilgilere ulaştırmaktadır:

1. Amacıma ulaştım, hepsi sustular.
2. Aksi hâlâ kulağında.
3. Gerekli cevabı verdim.
4. Hakim kişi hâline geldim.
5. Bahsi kestim.

1.1.1.1.2.2.3 Fiil Benzerlik Zarf Tümleci (Ed.Gr.)(3YT) Gönderimi (YT+ gibi)

33.7

(6) Kımıldamak istemiyorum.

(7) Yatağımın harareti, ümitten, aşktan ve tembellikten mürekkepmiş gibi vücudumu çekiyor.

İlk cümlede belirlenen isteksizlik durumu, ikinci cümledeki gönderimlerle açıklanmaktadır. Gönderimlerin hedeflerindeki bilgiler, açıklamayı düzenlemektedir. Böylece yakın bağlantı, uzak bağlantılar üzerine kurulmuştur.

“Niçin kımıldamak istemiyorsun?” sorusunun cevabı, 7 numaralı cümlede verilmektedir. Açıklayıcı cümle, iç yapısıyla durumu daha anlaşılır hâle getirmektedir.

“Yatağımın harareti.. vücûdumu çekiyor”(Ö+N+Y) yapısı, açıklamanın sebep kısmını oluşturmaktadır. “Nasıl” sorusu, açıklamanın ayrıntılarını bulmaktadır. Böylece sebebin daha iyi anlaşılması sağlanmaktadır.

“Ümitten, aşktan ve tembellikten mürekkepmiş gibi” zarf tümleci, yaptığı benzetmelerle ayrıntıları bulmaktadır. Bu edat grubu yapısının alt ögeleri, ayrıntıların parçalarını taşımaktadır. Bunlar, uzak bağlantıları düzenler.

“Ümitten” yer tamlayıcısı, isteklere; “aşktan” yer tamlayıcısı Çocuk’la Nüzhet arasındaki ilişkiye gönderim yapmaktadır. “Tembellikten” yer tamlayıcısı, bulunulan duruma dış gönderim yapmaktadır. Bu gönderimler, sebepleri şu şekilde sıralar:

“Geleceğe dair ümitlerim, Nüzhet’e duyduğum aşk ve hastalığın verdiği tembellikten dolayı kımıldamak istemiyorum”

Gönderimlerin duruma göre yorumlanması, bağlantının sistemini oluşturmaktadır. Metin çözücü, kelimelerin sağladığı çağrışımlarla yorumlamaları yapar.

1.1.1.1.2.2.4 Açıklama Zarf Tümleci (Ed. Gr.) Gönderimi (İF + için)

5.4

(1) Biz, kenar mahallelerden birinde annemle yalnız oturuyorduk.

(2) Ona bu fena haberi vermekte gecikmek için eve gitmek istemedim.

Yetersizlik bildiren ikinci cümlenin kimlik bilgilerini ilk cümle tamamlamaktadır. “Ona” yardımcı yer tamlayıcısı, bunu yönelme şeklinde düzenlemektedir. Bu yönelme, sebebin açıklanması için kullanılmaktadır.

“Ona bu fena haberi vermekte gecikmek için” zarf tümlecinin gönderimi, “istemedim” yüklemindeki durumu sebebe bağlamaktadır. “Eve” yer tamlayıcısının bilgileri, ilk cümle tarafından tamamlanmaktadır. Böylece sebebin hedefi olan yer, betimlenmiştir.

“Ona” yardımcı yer tamlayıcısının hedefindeki kişi, isteksizlik durumunun da sebebidir. Evde annesi olduğu için Çocuk, oraya gitmek istememektedir.

“Biz” öznesi, “Çocuk” ve “Anne” kişilerini içine alarak, gönderim sistemini genelleştirmektedir. Bu ögeyle belirlenen kişi bilgisi, olayın geçtiği yeri iletişim boyutuyla düzenlemektedir:

Biz (Ben + Annem)

Fililn sebebini belirleyen kişi gönderimi, olayın geçtiği yeri ilişkilere göre yorumlayarak, bütünlük sağlamaktadır. Bu, ileriki gelişmeler için hazırlık yapmaktadır.

1.1.1.1.2.2.5. Karşılaştırma Zarf Tümleci (Ed.Gr.) Gönderimi.

1.1.1.1.2.2.5.1. Karşılaştırmalı Cevap Zarf Tümleci (Ed.Gr.) Gönderimi (onun kadar)

31.11

(5) Mithat Bey'e hitap etti:

(6) – Akrabalarınızdan mıdır?

(7) Onun kadar yakın.

İlk iki cümlede aktarılan soru, son cümlede gönderimli bir karşılaştırma ile cevaplandırılmaktadır. Sorulan sorunun cevabı, derecelendirme ile düzenlenmektedir. Aktarım yapısı, bunu Operatör - Doktor ilişkisi bakımından incelemektedir.

“Onun kadar” zarf tümleci, “akrabalarınız” ismine gönderim yaparak, bu alanda bir karşılaştırma yapmaktadır. “Yakın” sıfatı ise karşılaştırmanın konusunu belirlemektedir.

Çocuk - Mithat Bey ilişkisine göre düzenlenen bağlantı, bu ilişkinin seviyesini göstermektedir. Soru - cevap yapısını oluşturan cümleler arasındaki ilişki, metnin akışı içinde bir durum belirlemesi yapmaktadır. Olayın geçtiği yerdeki kişiler arasındaki yakınlığı sorgulayan yapı, aktarım yapısıyla genel kişi örgüsüne dahil edilmektedir.

Karşılaştırmalı cevap gönderimi, diğer kişilerin işlevlerini bitirerek, metni Çocuk - Mithat Bey arasındaki ilişkilere indirmektedir. Böylece metnin seyri belirlenmiştir. Bu kimlik belirleme, tedavi alanında yapılacak işler konusunda muhatap kişiyi bulmaktadır.

1.1.1.1.2.2.5.2 Karşılaştırmalı Hüküm Zarf Tümleci (Ed. Gr.) Gönderimi (o kadar)

16.12

(3)(15) Bacak kısılacak

(16)(10) Öteki Operatör'ün kararını anlattım ve bundan çok müteessir olduğumu söyledim.

(12) O kadar korkmayın...

16.12 numaralı paragrafın ilk cümlesinin “o kadar” zarf tümleci, 16.10 numaralı paragrafın hükmüne, bir gönderim yapmaktadır. Bu gönderim, Çocuk’un ve Doktor’un değerlendirmelerini karşılaştırma işlevindedir. “O” zamiri, gönderimi kurarken, “kadar” edatı da karşılaştırma yapmaktadır.

“O” zamininin gönderim hedefi nedir?

“Müteessir ol-” ve “kork-” fiil kökleri arasındaki anlam ilişkisi, bu sorunun cevabını bulmamızı sağlanmaktadır. Cevap, “müteessir olacak kadar korkma.”dır. Karşılaştırmayı sağlayan gönderim, iki cümleyi bağlamaktadır.

“O kadar” zarf tümlecinin, “korkmayın” yüklemi ile kurduğu ilişki de, gönderimi yorumlamaktadır.

16.12 numaralı cümlelerin sonundaki üç nokta (...) işareti, eksiltili bir yapının olduğunu gösterir. Eksik kısmın tamamlanması için 3.15 numaralı cümledeki “bacak kısılacak” hükmüne gitmek gerekir. Cümleyi şöyle tamamlayabiliriz:

“O kadar korkmayın.” (Bacağınız kısılmayabilir).

Böylece cümlelerin karşılaştırmaya dayalı gönderimi ve başka bir cümle tarafından tamamlanan eksiltisi, bağlantıları kurmuştur.

İletişimin kuruluşu, farklı yerlerdeki bilgilerin toplanmasıyla gerçekleştiği için, bağlantı metnin bütün yapısıyla kurulan değerlendirme ölçülerine dayanmaktadır. Gönderimle tamamlanan eksiltinin unsurları, metin çözücüyü anlama yönünden yetiştirmektedir.

1.1.1.1.2.2.5.3 Karşılaştırmalı Durum Zarf Tümleci (ST/Ed.Gr.) Gönderimi (o kadar)

11.9

- (0) Şu anneme de uyku verici bir roman getirsen de daha uzun konuşsak!**
(1) Her bedbaht gibi ben de bu basit nüktede bile bir merhametten, bir teselliden şüphe ettim:
(2) Kendi kendime güvenimi o kadar kaybetmişim.

Önceki paragrafın son cümlesi, metinde önemli bir yere sahiptir. Metin kurucu, bu yüzden cümleyi yorumlayan bir paragraf kurmuştur.

Paragraf, zincirleme bir durum karşılaştırması yapısına sahiptir. Yani her cümle, bir önceki cümlenin sonucuna dayalı bir karşılaştırma yapmıştır.

İlk cümlede “bu basit nüktede bile” zarf tümleci, yardımcı yer tamlayıcısının sıfatıyla, önceki cümlenin anlamına gönderim yapmaktadır. 2 numaralı cümlede “o kadar” zarf tümlecinin “o” zamiri de önceki cümlenin “Bir teselliden şüphe ettim.” (YT+Y) yapısına gönderim yapmaktadır. “Bile” ve “kadar” edatları da karşılaştırmaları kurmaktadır. Cümleler, bu iki gönderimle şu şekilde birleşir:

“Bu basit nüktenin verdiği teselliden bile şüphe edecek kadar güvenimi kaybetmişim.”

Bu gönderim zincirinde karşılaştırma yapısını düzenleyen bir diğer unsur da “her bedbaht gibi” zarf tümlecinin(ed.gr.) kurduğu benzetme yapısıdır. Bu benzetme, karşılaştırmanın yönünü tayin etmektedir. Benzetme yönünden karşılaştırma, bütün bedbahtlarla Çocuk’un kendisi arasındadır.

1.1.1.1.2.2.6. Özetleme Zarf Tümleci (Ed. Gr.) Gönderimi

21.4

(2) (1) Nüzhet bana yalan söyledi.

(3) (1) Ben o gün odaya girer girmez her şeyi sezdim.

(2) Aynalı dolap kapısının gıcirtısı, Nüzhet’in dizleri ve Nurefşan’ın gözleri, bana üç münâdî gibi haykırdılar.

(4) (1) (a) Hakikati seviniz, o da sizi sever;

(b) Hakikati arayınız, o da sizi arar

(c) ve üstüne yalan, Çin setleri gibi kalın duvar örsün,

(d) altında kalan hakikat bir ince iniltiyle, bir hafif rüzgâr dalgasıyla, *herhangi bir işaretle* mevcudiyetini bildirir:

(2) “Buradayım!” der.

4.1d numaralı cümlenin “bir işaretle” zarf tümleci, 3.2 numaralı cümlenin “münâdî”ye benzetilen üç unsuruna gönderim yapmaktadır. Bu, zarf tümleci bilgisinin genişletilmesi ve örneklendirilmesi için kullanılan bir gönderimdir. Böylece “her şeyi” nesnesinin özet bilgisi düzenlenmektedir.

“Herhangi” sıfatı, gönderimin hedefini genişleten bir unsurdur. Ancak bu geniş yapı, gönderimin metin içindeki hedefiyle sınırlandırılmıştır. Bu genişleme ve sınırlama, yorumlamayı iki seçenekli bir sisteme çevirmektedir.

Gönderim, “yalan” X “hakikat” karşılaştırmasıyla yorumlanmaktadır. Yorum sisteminin “hakikat” ortak alanı, metnin 3 ve 4 numaralı paragraflarında; “yalan” ortak alanı ise diğerlerindedir.

İki ortak alan arasındaki zıtlık, iyi ve kötü karşılaştırması şeklindedir. Bu yapı, 2.1 numaralı cümlede Nüzhet kişi sisteminde bir geçişi sağlamaktadır.

“Yalan kötüdür.” X “Hakikat iyidir.”

“Nüzhet doğru söylüyordu.” > “İyiydi.”

“Nüzhet yalan söyledi.” > “Kötü oldu.”

Böylece bağlantı, çok geniş bir alanı (Nüzhet kişisi eşgönderimini) içine alarak, bütünlüğü sağlamaktadır. Bağlantı noktası, metnin bütün yapısını düzenlemektedir.

“İşaret” kelimesinin anlam yükü, hakikat ortak alanını yöneten ayarlayıcıdır. Anlatıcı kişinin “sezme” fiilini yapması, yani yalanla gerçeği ayırması, bu işarete bağlıdır.

“Üç münadi gibi haykırırlar.” ile “Buradayım der.” cümleleri arasındaki yakın anlam ise, bağlantının iki parçasını bağlarken, zarf tümleci gönderimini de açıklar.

1.1.1.1.2.3. Zarf - Fiil Kökenli Zarf Tümleci Gönderimi

1.1.1.1.2.3.1 Sebep - Sonuç / Zaman Zarf Tümleci (ZF.Gr.) Gönderimi

8.8

(7)(2) Nüzhet de yanımızda çok durmadı, bir sıçrayışta balkona çıktı.

(8)(1) O uzaklaşınca bana küçük bir dalgınlık geldi.

“O uzaklaşınca” zarf tümleci, önceki cümlenin “Nüzhet” öznesinin fiiline göre bağlantıları kurmaktadır. “Uzaklaşma” fiilinin sonucu ve itibârî zamanı, iki cümle arasındaki ilişkileri düzenlemektedir.

“(Nüzhet’in) uzaklaşma(sı)” tamlamasındaki fiil, Çocuk’un psikolojik durumuyla ilgili olarak çıkarımlar yapılmasını sağlamaktadır. “Dalgınlık geldi.” kısmı, bunu belirlemektedir. “Nüzhet’in yanlarında durmaması, bir sıçrayışta balkona çıkması”, Çocuk’u etkilemektedir. Çünkü beklenen ilgi gerçekleşmemiştir.

“Uzaklaşma” fiilinin sonucu, romanın sonuna kadar sürecek aşk ortak alanının başlangıcı olacaktır. Sebep kişi olan Nüzhet’in betimlenmesi, gelişen durumların yorumlanmasında önemli ipuçları vermektedir.

Fiilin başlangıç noktası olması, zaman ilişkisini kuran zarf tümleci tarafından düzenlenmektedir. Nüzhet’in gitmesiyle başlayan durum, romanın geri kalan kısmını düzenlemektedir. Zarf tümleci gönderimi, durumun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Nüzhet’in hareketi, bu yapıda kullanılan malzemeyi oluşturmaktadır.

1.1.1.1.3 Yer Tamlayıcısı Gönderimi

1.1.1.1.3.1 Zamir Kökenli Yer Tamlayıcısı Gönderimi

1.1.1.1.3.1.1 Kişi -Fiil Seçmeli Yer Tamlayıcısı (zm / i) Gönderimi (o)

28.6

(3) Evvelâ salonu çıktım.

(4) Paşa orada.

(5) Nüzhet piyano çalıyor.

(6) Ben girince kalktı.

(7) *Ona* hiç bakmadan Paşa’ya doğru yürüdüm ve hemen kararımı söyledim.

“Ona” ve “Paşa’ya” yardımcı yer tamlayıcılarının gönderim hedefleri, 7 numaralı cümlede tercih belirleyen bir karşılaştırma yapısı kurmayı sağlamaktadır. Çocuk, Nüzhet ve Paşa kişilerinden birini seçecektir. Bu seçme işleminde diğer cümlelerdeki fiiller de bağlantının hazırlayıcıları durumundadır.

7 numaralı cümlede “ona hiç bakmadan” zarf tümleci, tercih edilmeyen kişiyi belirlemektedir. Bu kişinin belirlenmesinde, gönderim dizisindeki bilgiler kullanılmaktadır. Gönderimin hedef kişisi Nüzhet’in fiilleri, dikkat çekme bakımından, önem verilen biri olduğunu göstermektedir. Ancak zarf tümlecindeki olumsuzluk, bunu gizlemektedir.

“Paşa’ya doğru yürüdüm.” (ZT+Y) yapısı, tercih edilen kişiyi belirlemektedir. “Paşa” isminin yineleme gönderimiyle ulaştığı hedefte, sadece bulunma söz konusudur. Tercih edilmesine rağmen hiçbir ayrıntıya girilmeden bahsedilen kişi, gizleyici kimliktir.

Tercih edilme ve dikkat çekme yönünden farklı durumlardaki kişilerin karşılaştırılmasıyla, metnin önceki kısımlarında anlatılan ilişki, ayrıntılarıyla yorumlanabilir. Paşa'nın varlığı ve Nüzhet'in fiilleri, bu ayrıntılarla anlam kazanmaktadır.

Paşa kişinin bulunması, onun otoriter kişiliğini temsil ederken, Nüzhet'in "(piyano) çalma" / "(içeri girince) kalkma" fiilleri, hoppa kişiliğini göstermektedir. Bu iki kişi arasındaki karakter zıtlığı, onların betimleme ortak alanına göre karşılaştırılmasını sağlamaktadır.

Karşılaştırmalı fiil - kişi gönderimi, öyküleyici anlatımın parçaları arasındaki uyuma ve bununla kurulan dengeye dayalı bir bütünleşme sağlamıştır. Metin çözücü, bu bağlantıyla ileriki fiil ve durumlara hazırlanmaktadır.

1.1.1.1.3.1.2 Yer + Kişi Bütünlüğü Yer Tamlayıcısı(zm) Gönderimi (orada)

20.9

(3) Düğünden sonra Doktor, Küçük Hanım'ı Berlin'e götürecektir.

(4) Orada hastahanelerde çalışacakmış.

"Orada" yer tamlayıcısı, önceki cümlelerin yer tamlayıcısına ulaşarak yönelmeden bulunmaya doğru bir yer bağlantısı kurmaktadır. Cümlelerin ortak eki -AcAk, gelecekte gerçekleşecek plan şeklinde bir zamanlama sağlamaktadır. İlk cümlelerin "düğünden sonra" zarf tümleci, bu zamanı daha belirgin hâle getirmektedir.

"Hastahanelerde" yer tamlayıcısı "Orada" / "Paris'te" yer bilgisini bütün - parça ilişkisiyle belirginleştirmektedir. Bu yapı, yer gönderimini açıklama işlevindedir.

İki cümlelerin yüklemeleri "götürecek" ve "çalışacakmış" arasındaki ilişki, hedefteki yere ulaşma tarzını ve oradaki hedef fiilleri belirlemektedir. İlk yüklemdeki fiil, Nurefşan anlatıcısı tarafından kesinlikle bilinmektedir, ikinci yüklemde ise rivayet edilmektedir. Bu da yer değişiminin kesinliğini, fiillerin tahminî olduğunu gösterir.

İlk cümledeki "Doktor" öznesinin ileriye yaptığı gönderim, iki cümlede de bulunan ortak etkin kişi yapısını kurmaktadır. Bu yapı, yüklemelerin III. tekil kişi ekleriyle desteklenmektedir.

Kişi gönderimi, yer ilişkilerini ve onun parçalarını bütünleştiren yapıyı kurmaktadır. Etkilenen kişi "Küçük Hanım'ı" nesnesi, "götürecek" yüklemine etki

alanındadır. “(Hastahanelerde) çalışacakmış?”(YT+Y) yapısı ise, bu etki - sonuç durumunu sebep bakımından düzenlemektedir.

Yer + kişi gönderimi, ortak ögelerin düzenlenmesi ve çözümlemesi bakımından önemli bir bağlantı sistemi kurmaktadır.

“Küçük Hanım’ı” nesnesinin (unvan grubu) yaptığı gönderim, Nüzhet kişisine ulaşılarak metin boyunca sıkça yinelenen ismin başka bir şekilde ifadesini sağlamaktadır. Bu farklılaşma, metinleşmede gereksiz yineleme hatasının engellenmesi işlevindedir.

1.1.1.1.3.1.3 Kişi – Yer İlişkisi Yer Tamlayıcısı (zm) Gönderimi (orada)

19.3

(9) Paris’in yer altı meyhaneleri vardı...

(10) Orada apaşlar toplanırlar...

“Orada” yer tamlayıcısı, önceki cümlenin “Paris’in yer altı meyhaneleri” öznesinin olayın geçtiği yer bilgisine dayalı bir gönderim kurmaktadır. Bu gönderim, çoğul ismi tekilleştirerek genelden özele inilmesini sağlamaktadır. Yer tamlayıcısının açılımı, bunu gösterir:

“Orada” = “Paris’in (bir) yer altı meyhanesinde”

Yer tamlayıcısının bulunduğu cümlenin diğer ögeleriyle ilişkileri ise, gönderimi yorumlamaktadır.

“Apaşlar” öznesinin gerçek dünyaya gönderimi, kişi bilgisini açıklar. Bu kişilerin bulunduğu Paris ise yer gönderimiyle belirlenir. Böylece gönderim yorumlanarak kişi - yer ilişkisi çözümlenmiştir. Olayın geçtiği yer ve orada bulunanlar şeklinde kurulan ilişki, gönderimi yorumlarken metnin yer sisteminden kişi sistemine geçişi de sağlamaktadır.

Cümlelerin “vardı” ve “toplanırlar” yüklemeleri arasındaki anlam ilişkisi, bulunma ortak alanında kurulmaktadır. Bu ilişki, iç içe girme şeklindedir.

Paris (Meyhane (Apaşlar))

“Toplanma” fiilinin sonucu “var olma” durumudur. Böylece farklı yüklemeler, ortak anlamda birleşmektedir. Ortak anlam, kapsayıcı unsur ile kapsanan unsuru bağdaştırmaktadır.

Gönderimlerle kurulan kişi – yer ilişkisi, “apaşlar”ı içine alan özel yer “meyhane” ve genel yer “Paris” tarafından böylece düzenlenmektedir. Cümlelerin sonlarındaki duraklama bildiren üç nokta işaretleri, bu yapının başka unsurlar arasında da kurulabileceğini gösterir.

1.1.1.1.3.1.4 Bulunma Bildiren Yer Tamlayıcısı (zm) Gönderimi (burada)

14.2

(7)(14) Bu akşam *Erenköyü*’ne gideceğim.

(14) (1)(c) ve *burada* bir ay kadar kalacağımı haber ver.

(6) *Burada* havadan istifâde edersin.

Olayın geçtiği yere bağlı bağlantılarda, yer tamlayıcısı gönderiminin işaret zamiri işlevlerinden yararlanılmaktadır. Bazen bu gönderimler, uzak metinlere yapılabilmektedir. Bu yüzden anlam olarak bulunma bildiren “burada” yer tamlayıcısı, romanın bütünü düşünülerek çözümlenmektedir.

Romanın unsurlarından biri olan olayın geçtiği yer, büyük yapının değerlendirilmesinde kullanılır. Bu yapıya eşgönderim yapan unsurlar, cümleler arası bağlantıları da kurabilmektedir. “Burada” yer tamlayıcısı, “Erenköyü’nde” yerine kullanılmaktadır. Metin çözücü, bunu bağlamdan çıkarabilir. Ancak burada bir yer soyutlaması vardır. Yani yer tamlayıcısı bağlantısı, bulunulan ortam olarak önem kazanmıştır. Erenköy, ikinci planda kalmaktadır.

Paragrafta yinelenen “burada” yer tamlayıcısı, bağlantı kurmak yanında, “Erenköyü’nde” odaklanmayı da sağlamaktadır. Çünkü metindeki temel istek, olayın geçtiği yerle ilgilidir. Paşa, Çocuk’un orada biraz daha kalmasını istiyor. Bu da bağlantının anlam kısmıdır.

“Burada” ögesinin gönderiminin kurduğu bulunmaya dayalı yer bağlantısı, ısrar anlamıyla da kuvvetlendirilerek anlatımı düzenlemektedir.

1.1.1.1.3.1.5 Diyalog Birleştirici Yer Tamlayıcısı (zm) Gönderimi (onlar)

39.10

(8) (1) Etrafımda bir kalabalık, bütün hastahane adamları.

(9) (5) – Ağlasın, ağlasın, açılır.

- (6) Diyorlar.
 (7) Kim ağlıyor?
 (8) Bilmiyorum.
 (10)(1) Kulaklarımı *onlara* uzatıyorum.
 (2) Nüzhet kim?
 (3) Diyorlar.
 (4) Sayıklıyor.
 (5) Diyorlar.
 (6) Kollarımı ona uzatıyorum, bir şey söylemediğimi sanıyorum.
 (7) Hah! Doktor geldi!
 (8) Diyorlar.

Diyalog, araya giren yorum cümleleriyle bölünmüştür. Bu bölünme, 10.1 / 6 numaralı cümleler tarafından onarılmaktadır. Böylece konuşmalar arasında bir denge oluşmaktadır.

“Onlara” yer tamlayıcıları, konuşanları yeniden tespit ederek, diyaloga dönüşü göstermektedir. “Kulaklarımı uzatıyorum.” (N+Y) yapısı, aktarım sistemini tetiklemektedir. Bu, içine kapanmadan ortama geri dönüşü belirler. “Diyorlar” aktarıcı yüklemine yinelenmesi, bunu ahenk bakımından tamamlamaktadır.

10.6 numaralı cümle, diyalog esnasında Çocuk’un durumunu belirlemektedir. 10.7/8 numaralı cümleler, diyalogun sonucunu göstermektedir.

8.1 numaralı cümle, aktarım yapısının ortak öznesini göstermektedir. Özne, dağılan konuşmaları demirlemektedir. “Onlara” yer tamlayıcıları da, bu özne tarafından yönetilmektedir.

Diyalog birleştirici yer tamlayıcıları gönderimi, metne yayılmış konuşma parçalarını bir arada yorumlamaktadır. Konuşma parçalarından birinci ve üçüncüsü, “hastalık”; ikincisi, “Nüzhet” ortak alanına aittir. Bu yüzden ayrılma, önemli bir işleve sahiptir. Gönderimlerse yorumun parçalarını dengelemektedir.

1.1.1.1.3.1.6 Zaman Destekli Yer Tamlayıcısı (zm) Gönderimi (orada)

6.5

(1) Bu sofa yaşlı bir insan yüzü gibidir:

(2) Evimizin bütün ruhu, kederleri ve neş'esi *orada* görünür.

İkinci cümlelerin yer tamlayıcısı “orada”, ilk cümlelerin “bu sofa” öznesine (ST) gönderim yaparak iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. Yineleme yerine gönderimin seçilmesinde amaç, ilk cümledeki benzetmeden kopmadır.

Yer gönderimi, geniş zaman ilişkisi kuran -DİR ve -İR eklerinin bağlantısıyla iç içedir. Yerini değiştirmeyen özellikleri, zaman ekleriyle belirtilmektedir. Böylece olayın geçtiği yere gönderim, zamana yayılmaktadır.

Metin çözücü, yer tamlayıcısının işaretiyle, “evimizin bütün ruhu, kederleri ve neş'esi” isim tamlaması üzerinde yoğunlaşmıştır.

Geniş zamanda belirlenen yer, romanın ev alanının temsil ettiği durumları belirlemektedir. Sofanın Çocuk'un hayatı üzerindeki etkileri, böylece kısa yoldan anlatılmıştır.

1.1.1.1.3.1.7 Konum Belirleyici Yer Tamlayıcısı (zm) Gönderimi (*orada*)

28.6

(3) Evvelâ salonu çıktım.

(4) Paşa *orada*.

(5) Nüzhet piyano çalıyor.

“Orada” yer tamlayıcısı, önceki cümlelerin “salonu” nesnesine gönderim yapmaktadır. Bu gönderim, betimleme öncesi yeri belirleme işlevindedir. Cümlelerdeki diğer unsurlar ise, kişilerin buldukları yerlerdeki konumlarını belirlemektedir.

Yer belirleme, 4 ve 5 numaralı cümlelerdeki kişilerin nerede bulduklarını gösteren sistemi çalıştırmaktadır. Doğrudan bir yerde bulunma şeklinde belirlenen “Paşa” kişisine eklenen Nüzhet, aynı yerde fiili yaparak bulunan şekilde belirlenmiştir.

Üç cümlede görülen bu ortak işlev, aralarında bir bütünleşme sağlamaktadır. Ancak görme duyusunun işleme sırasına göre dizilen cümleler, iç içe değil art arda bağlantılar kurmuştur. Belirli noktaları atlayarak ilerleyen görme duyusu, konumu belirlerken metnin daha gerçekçi olmasını sağlamaktadır.

“Orada” yer tamlayıcısı, bulunduğu ve sonrasındaki cümleyi, ortak bir yere bağlamaktadır. Bu yapı, üç cümleyi birleştirerek konum belirlemeyi doğrudan karşılaştırma şeklinde düzenlemektedir.

“Salon” isminin ortak yer tamlayıcısı olarak kullanılması, cümlelerin tek cümleymiş gibi algılanmasını gerektirmektedir. Paşa'nın durumunun tam olarak belirlenmemesi, Nüzhet'in konumunu ön plana çıkarmaktadır. Böylece konum belirleyici yer gönderiminin asıl hedefi belirlenmiştir.

1.1.1.1.3.1.8 Karşılaştırmalı Yer Tamlayıcısı (zm) Gönderimi (orada)

15.11

(2) Bir iki ay evvel okuduğum “Hamlet’in mezarlık sahnesini hatırladım.

(3) Orada, kralın soytarısı “Yorik”in kafatasını eline alan Prens’in sözlerini, bir musiki parçası gibi içimden mırıldandım.

“Orada” yer tamlayıcısının gönderiminin hedefi, önceki cümlenin “Hamlet’in mezarlık sahnesini” nesnesidir. Bu nesne, dışa gönderim yaparak, Sheakspear’ın “Hamlet” adlı tiyatro eserine ulaşmaktadır.

Metin çözücü, bu gönderimi yorumlarken “Dokuzuncu Hariciye Koğuşu” romanından “Hamlet” piyesine geçmektedir. Gönderimin yapısı “teşrihhane” / “mezarlık” karşılaştırmasına bağlıdır. İki yer arasındaki benzerlikler, yer gönderimini desteklemektedir. Karşılaştırma unsurları, ayrıca birer gönderim unsurudur. Yer gönderimi, olayın geçtiği yer içindikilerin gönderimlerini de içine almaktadır.

“Zavallı Yorik” metni > “Hamlet’in mezarlık sahnesi”

Teşrihhane > mezarlık

kadavra > Yorik

Çocuk > Prens

hayat > ölüm

Yer unsuru olan “orada” > “mezarlıkta” gönderimi, asıl bağlantı yapısıdır. 3 numaralı cümledeki durum ise, bu gönderimi yorumlamaktadır. Yorumlama, “Hamlet” metin alanında geçmektedir.

“Yorik” kişi gönderimi ve “Prens’in sözleri” monolog gönderimi de, yine “Hamlet”e doğrudur. Böylece kişi ve konuşma gönderimleri de, iki eseri bağlamıştır.

“Orada” yer tamlayıcısı yer gönderimi yoluyla sağlanan “Hamlet” piyesine geçiş, birçok yönden metin içi ve dışı bağlantılar kurmuştur.

1.1.1.1.3.1.9 Emir Açıklayıcı Yer Tamlayıcısı (zm) Gönderimi (orada)

19.5

(7) (a) Sen git,

(b) Paris’e git.

(8) **Bak *orada* romanda okuduğum Pont - Neuf’un arka sokağında bir yer altı meyhanesi vardır.**

İkinci cümle ilk cümledeki emri açıklayan, onun etkisini arttıran yapıdır. Böylece muhatap kişinin ikna edilmesi amaçlanmaktadır. Bu açıklama yapısının temelini, olayın geçtiği yere yapılan gönderimler oluşturmaktadır.

“Orada” yer tamlayıcısı, “Paris’e” yer tamlayıcısına yaptığı gönderim yoluyla yorumlama yapılacak yer bilgisini bulunduğu cümleye taşımaktadır.

“Romanda okuduğum Pont - Neuf’un arka sokağında” yer tamlayıcısı, cümle içi ilişkiyle “orada” / “Paris’te” yer tamlayıcısının bir parçasına inilmesini sağlamaktadır. Bu bütün - parça ilişkisi, açıklamanın temel yer bilgisini oluşturur.

“Romanda okuduğu” sıfat fiil yapısının yardımcı yüklemine bağlı “romanda” yer tamlayıcısı, gerçek dünya ile okunan romanın gerçekliği arasında bir geçiş unsurudur. “Okuma” fiili ise hatıra anlatımı ve kitap okuma kısımları arasında bir bağ kurmaktadır.

“Bir yer altı meyhanesi” öznesi, geriye doğru bir yer gönderimiyle iknâ unsurunu sunmaktadır. Gönderimin hedefi olan 3.9 numaralı cümledeki “Paris’in yeraltı meyhaneleri” ile “romanda okuduğum Pont - Neuf’un arka sokağındaki bir yer altı meyhanesi” arasında bir karşılaştırma yapılmaktadır. Karşılaştırma, okunup da görülmeyen yerin görülmek istenmesi çıkarımını oluşturmaktadır. Böylece Çocuk, Paris’e gitme konusunda iknâ edilmeye çalışılmaktadır.

Cümle içinde üçleme şeklindeki bulunma hâli eki “-de” ve bulunma bildiren “vardır” yüklemi arasındaki anlam ortaklığı, bütünden parçalara doğru giden bir yapıyla, vurguya dayalı bir baskı unsuru kurmaktadır. Bu yapı, aynı zamanda bir ahenk bağlantısıdır.

“Paris’e” yer tamlayıcısı, bütün yer yapılarını içine alarak, 8 numaralı cümlenin unsurlarını toplamaktadır. Bu da, yer gönderimine dayalı açıklama yapısını bir sistem hâline getirmektedir.

“Bak” emri ise, değerlendirmenin başladığı yeri gösterir.

1.1.1.1.3.1.10 Yere İşaret Yer Tamlayıcısı (zm) Gönderimi (orada)

16.8

(10) **Şurada bir lokanta var.**

(11) **Orada hem dinlenirsin, hem yemek yeriz.**

“Lokanta”ya yapılan işaret gönderimleri, cümle içi ve dışı bağlantıları kurmaktadır.

“Şurada” YT(zm) gönderimi, cümle içindeki “lokanta” öznesine işaret etmektedir. Bu ileri gönderim, yer belirleme amaçlıdır. Cümlenin “var” yüklemi, olayın geçtiği yerin işaret edildiği noktayı belirlemektedir.

11 numaralı cümlenin “orada” yer tamlayıcısı ise, geriye doğru yaptığı gönderimle iki cümleyi bağlamaktadır. Bu yer tamlayıcısının bulunduğu cümledeki diğer öğelerle, yer bilgisi yorumlanmaktadır.

Yer, araç durumundadır. Bu aracın hedefleri, “hem...hem...” bağlacıyla bağlanan iki yüklemle gösterilmektedir. “Dinlenirsin” / “(yemek) yeriz” yüklemeleri, “lokanta” ve “orada” ile kurdukları ilişkiyle yer - fiil bağlantısını düzenlemiştir.

İşaret yoluyla olayın geçtiği yere yapılan eşgönderim, durum değerlendirmesi yapılmasını sağlamaktadır. “Dinlenme” / “(yemek) yeme” fiilleriyle bulunulan yerin ilişkisi, Çocuk’un sağlık durumuyla bulunduğu yer arasında bağlantı kurmaktadır.

“Şurada” / “orada” YT(zm), gönderim olarak işaret etme işleviyle kullanılır. Metin çözücüyü yorumlamada yönlendiren bu yapılar, hedefleriyle birlikte yer üçlemesi yaparak olayın geçtiği alan üzerinde yoğunlaşmayı sağlamıştır.

Cümlelerin “var”, “dinlenirsin” ve “yeriz” yüklemelerini bağlayan geniş zaman yapısı, yer bağlantılarını zaman bakımından düzenler. Bunlardan ilki “var” geniş zamanda iken, diğerleri “dinlenirsin” / “yeriz” geniş zamanın gelecekle ilgili planlama kısmını oluşturur. Yer unsuru, zamanın her diliminde vardır; ama olayın geçtiği yerle ilgili planlar, geleceğe yöneliktir.

Böylece olayın geçtiği yere gönderimler, birçok çözümlenmelerle birlikte iki cümleyi bağlamıştır.

1.1.1.1.3.1.11 Yer Ayırıcı Yer Tamlayıcısı (zm) Gönderimi (oradan)

14.2

(a) Hazır Haydarpaşa'ya gidiyorsun;

(b) *oradan* bir arabaya bin,

(c) Kadıköyü'ne git,

(d) (*oradan*) yeni bir roman al.

Metinleşmede olayın geçtiği yere dayalı ilişkiler önemlidir. Cümleler arasındaki yer ortaklığı, bağlayıcı unsur olarak kullanılır. Bu, metnin gerçeklik izlenimi kazanmasını sağlar.

b ve d cümlelerinde yer tamlayıcısı olarak kullanılan “oradan” zamirleri, olayın geçtiği yere dayalı birer gönderim ilişkisi kurmuştur. Bu gönderimlerin hedefleri olan “Haydarpaşa'ya” ve “Kadıköyü'ne” yer tamlayıcıları ise metin dışına, gerçek dünyaya ulaşmaktadır. Böylece metin içinde bağlantı kuran, metin dışında gerçeklik sağlayan iç ve dış gönderimler metinleşmeyi sağlamıştır.

Yer gönderimi yaparken anlatımda kısalık sağlamak için, yer tamlayıcı zamirlerden ikincisi eksiltilmiştir. Metin çözücü, ilk “oradan” unsurunun d cümleciğinde bulunduğunu anlamaktadır. Bu, “oradan” yer tamlayıcısının aynen, yinelenildiğini göstermez. Çünkü ilk “oradan” > “Haydarpaşa'dan”, sonraki “Kadıköy'den” anlamındadır. Eğer eksilti yapılmamış olsaydı, bunların ikisi bir arada karışıklığa sebep olacaktı:

<u>Y.T Ayrılma</u>		<u>Y.T Yönelme</u>
1. oradan	>	Haydarpaşa'ya
2. (oradan)	>	Kadıköyü'ne

Gönderimlerdeki yönelmeden ayrılmaya geçiş, bağlantının bir yön değiştirme üzerine kurulduğunu gösterir. Bu yön değişikliği, bir yere gitme ve dönme zıt fiil yapısına dayanmaktadır. Yer değişiklikleri, dörtlü bir yapı taşımaktadır.

<u>Gidiş</u>		<u>Dönüş</u>
1. Haydarpaşa'ya	>	2. Oradan

2. Kadıköyü'ne > 4. (Oradan)

**1.1.1.1.3.1.12 Durum Yorumlayıcı Dönüşlülük Yer Tamlayıcısı (zm)
Gönderimi (kendi)**

44.13

(1) Kalanların bana karşı gıptalarına biraz merhamet de karışıyor.

(2) Nadir insanların bildikleri ince bir saadeti *kendilerine* hasrediyorlar.

İlk cümlede kişilerin Çocuk'a bakış açısı, ikinci cümlede yorumlanmaktadır. Bakış açısından yoruma geçiş ise, "kendilerine" dönüşlülük yer tamlayıcısının gönderimiyle yapılmaktadır.

Durumla yorum arasındaki ilişki, metin çözücü tarafından anlaşılabilir. Metin kurucu, bu ihtimâli gidermek için, kişi ortaklığını kullanmıştır. Art arda gelen ve aynı kişiye ait bilgiler arasında ilgi olması konusundaki gereklilik, böylece desteklenmiştir.

"İnce bir saadeti" nesnesi, kurulan ilgi sonunda ilk cümleye göre yorumlanmaktadır. "Gıpta" ve "merhamet" duygularının dengeli bir şekilde terkibinden, bu durum ortaya çıkmaktadır. "Nadir insanların bildikleri" sıfatı, "kalanlar" kişilerinin ait olduğu grubu belirleyerek durumun kişi bilgisini genişletmektedir. Böylece Çocuk'u değerlendiren kişilerin bakış açısı, daha iyi yorumlanabilmektedir.

"Kendilerine" yer tamlayıcısının dönüşlülük zamiri, "kalanların" tamlayanına ulaşarak, durumla yorumu bağdaştırmaktadır. Böylece ikinci cümle, hem tek başına, hem de ilk cümleye göre yorumlanmaktadır.

1.1.1.1.3.2 Sıfat Tamlaması Kökenli Yer Tamlayıcısı Gönderimi

**1.1.1.1.3.2.1 Yineleme Destekli Açıklayıcı Yer Tamlayıcısı (ST) Gönderimi
(bu > İ)**

9.5

(3)Okumamı bırakarak dışarı çıkmamı istiyordu.

(4)a. Halbûki romanda epey ilerlemiş

b. ve meraklı yere gelmiştim.

(5)Paşa, *bu çıkışıma* razı olmayacaktı.

5 numaralı cümlenin “bu çıkışına” YT(ST), 3 numaralı cümlenin “dışarı çıkmamı” N(ST)’ne gönderim yapmaktadır. Bu gönderim, cümlelerin “istiyordu” ve “razı olmayacaktır” yüklemeleri ile ortaklaşa işletilerek bir açıklama yapmıştır. Gerçekte 4 numaralı cümlenin “halbuki” bağlacı da, bu bağlantıyı desteklemektedir.

“Bu çıkışına” YT(ST)’nın ve “dışarı çıkmamı” nesnesinin ortak fiil kökü “çık-”tır. Bu fiil kökünün yinelenmesi, karşılaştırma yapısının odak noktası olan “(dışarı) çıkma” fiilini belirlemektedir.

“Bu” işaret sıfatı ise, “okumamı bırakarak dışarı çıkma” bilgisini taşıyarak gönderimin sıfat kısmını kurmaktadır. Bu yapı, anlam olarak “okumamı bırakarak dışarı çıkışına”dır.

Anlatıcı kişi, iki durumdan birini seçme durumundadır. Ya dışarı çıkacak ya da çıkmayacaktır. İşte gönderim, düşülen bu ikilemi diğer bağlayıcı unsurlarla birlikte ortaya koyuyor.

Paragrafın 7 numaralı cümlesinde bu ikilemin cevabı verilmiştir.

(6) (a) Ben Nüzhet’e işaretle menfi cevap verdim

(b) ve okumaya devam ettim.

1.1.1.1.3.2.2 Genel Yer Tamlayıcısı (ST) Gönderimi (bu > i)

6.7

(5)(1) *Bu sofa, yaşlı bir insan yüzü gibidir.*

(7)(1) *Benim her girişimde, orada, hareketsiz duruşum, beni bana gösteren bu çehreye bakmak içindir.*

“S + bu çehreye” yer tamlayıcısı, önceki paragraftaki benzetmeye gönderim yaparak, cümle içinde yapılacak yoruma hazırlık yapmaktadır. “Bakmak içindir” yüklemi, bunu sebebe bağlamaktadır.

“Benim her gidişimde” zarf tümleci, fiili genelleştirmektedir. “Hareketsiz duruşum” yapısı, genel bir fiil hâline getirilmektedir. “Beni bana gösteren” sıfatı, genelleşmenin sebebini vermektedir.

“Yaşlı bir insan yüzü gibidir” benzetmesi, olayın geçtiği yeri kişileştirmektedir. Daha sonra bu kişileştirme üzerine, yerle ilgili olarak yinelenen genel fiil verilmiştir.

Sebebe bağlanan genelleştirme gönderimi, durumun daha somut bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır. Belli bir sebebe göre durumun yorumlanması, anlatımı daha gerçekçi hâle getirmektedir.

1.1.1.1.3.2.3 Soru Cevap Yorumu Yer Tamlayıcısı (ST) Gönderimi (bu > i)

11.5

(3)(4) Hastalığın fenalaşıyor mu?

(5) Biraz fena... galiba bir ameliyat lazım.

(4)(3) Babam sana Dr. Ragıp'tan ne diye bahsetti?

(5)(1)(a) Bu suale cevap vermeden evvel

(b) benim hastalığının ona Doktor Ragıp'ı nasıl hatırlattığımı düşündüm

(c) ve içimden, korktuğum mukayeseyi yaptıktan sonra cevap verdim

(2)(a) Hastalığımdan bahis olunuyordu da

(b)“Bizim bir Doktor Ragıp var, bir kerede ona göster” dedi.

3 numaralı paragrafta başlayan “hastalık” / “ameliyat” ortak alanıyla ilgili olarak kurulan Çocuk - Nüzhet iletişim bağlantısı, soru-cevap ilişkisini hazırlamaktadır.

4 numaralı paragrafın odak noktasındaki soru cümlesi, bağlantının birinci kısmıdır. 5 numaralı paragrafın ilk cümlesinin “bu suale” YT(ST), bu soru cümlesine gönderim yaparak yorumlamaya dayalı bir bağlama yapmıştır.

Sorulan bir sorunun ardından önceki bir sorunun uyandırdığı çağrışımın sorgulanması, yorumun esasıdır. Çağrışımı kuran, “Doktor Ragıp” kişinin “hastalık” / “ameliyat” alanı ile kurduğu hatırlatma bağlantısıdır.

Soru ile cevap arasına giren ve sorunun yorumlanması üzerine kurulan yorumlama bağlantısı, bir durum değerlendirmedir ve Çocuk için çıkarımlar içerir.

2 numaralı cümle, önceki paragrafta sorulan soruya cevap veriyor. Ayrıca bu cümle, “Doktor Ragıp” - “hastalık” / “ameliyat” çağrışımını hatırlatıyor. Böylece YT(ST) gönderimi çağrışım / ortak alanı, soru - cevap ilişkileriyle paragraf ve cümleleri birbirine bağlamaktadır.

1.1.1.1.3.2.4 Gösterici Yönelme Yer Tamlayıcısı (ST) Gönderimi (bu > i)

24.10

- (1) Bahçe kapısından içeri bir adam girdi, köşkün harem tarafına doğru yürüdü.
- (2) Nüzhet *bu adama* çok dikkatle bakmıştı.

İkinci cümlelerin “bu adama” yer tamlayıcısının gönderimi, önceki cümlelerin kişisi üzerinde yoğunlaşma sağlayan bir yapıdır. Yoğunlaşma, “bu” işaret sıfatıyla ve datif ekiyle kurulmaktadır.

“Bu” sıfatı, önceki cümleyi, yer tamlayıcısının sıfatı hâline getirmektedir. Böylece “adamın” nitelikleri belirlenmektedir:

“Bahçe kapısından içeri giren, köşkün harem tarafına doğru yürüyen adam”

Önceki cümlelerin yer tamlayıcısı içine yerleştirilmesi, yönelmenin açıklanması şeklindedir. Bu yapı, ikinci cümledeki çözümlenme ve yorumlamaları kolaylaştırmaktadır. “Bakmıştı” yüklemine fiilini kuvvetlendiren “çok dikkatle” zarf tümleci, yönelmeyi amaç olarak düzenlemektedir.

Yönelme gönderimi, “Nüzhet” kişinin “içeri giren adam” kişisine karşı takındığı tavrı belirlemektedir. Bu belirleme, metnin ikinci kısmındaki fiil, durum ve yorumlamalara zemin hazırlama işlevindedir.

“Adama” yapılan yönelme, derin metindeki “Bu adam kim?” sorusunun cevabına ulaşmayı sağlamaktadır. Konu olarak belirlenen “adam” kişisi, ikinci kısmın anlatımını belirleme görevindedir.

Gösterici yönelme yer tamlayıcısı, Nüzhet’in bakış açısına göre bir betimleme sağlamaktadır. Aktarıcı olan Çocuk’un bunu yorumlaması, gösterme yoluyla betimlemeyi değerlendirme imkânı vermektedir.

“Bu adama” yer tamlayıcısı, Nüzhet ve Çocuk kişileriyle Doktor Ragıp arasındaki ilişkileri betimleme alanı kurmuştur. Metin çözücü, bu yapı sayesinde daha kolay bir yorumlama yapabilir.

1.1.1.1.3.2.5 Karşılaştırmalı Yer Tamlayıcısı (ST) Gönderim (şu > i)

15.22

- (1) Hattâ şimdi, şu ağzının yanındaki buruşuklukla gülmeye sen bile muktedir değilsin.
- (2) Ne yanak kalmış, ne ağız.
- (3) Haydi git, şimdi güzel kadınlarımızdan birine, tuvaleti arasında görün; ve ona de ki; yüzüne bir parmak kalınlığında boya süredursun, günün birinde *şu cazip şekle* istihâle etmekten kurtulamayacaktır.

Metnin değişik yerlerinde yapılan kadavra betimlemelerinin yorumlandığı 3 numaralı cümle, metinde kurulan eşgönderim sisteminin tümünü bir karşılaştırma için kullanmaktadır. İlk bakışta üç cümleyi bağlar gibi görülen cümle, daha geniş bir bağlantıyı düzenlemektedir.

3 numaralı cümlenin “şu cazip şekle” yardımcı yer tamlayıcısı gönderimi, kadavra betimlemesi sonunda ulaşılan görünümü hatırlatmaktadır. Metnin başından beri elde edilen kadavra bilgileri, böylece cümlede kullanılacaktır.

Yer tamlayıcısının cümlede diğer öğelerle kurduğu ilişkiler ise, gönderimi yorumlamaktadır: “Güzel kadınlarımızdan birine” yer tamlayıcısı, sıralı yapının iki cümleciğinin zıtlık ilişkisi kurması yoluyla bir yorumlama yapmaktadır. Bu zıtlık, “kadavra” x “güzel kadın” arasındaki “çirkin” x “güzel” karşılaştırması ile kurulmuştur.

“İstihâle etmekten + kurtulamayacaktır”(YT+Y) yapısı, zıtlığın ortadan kalkmasına işaret eden bir yorumlama yapmaktadır. Çünkü bir gün güzel kadın ölecek ve kadavraya benzeyecektir.

“Yüzüne bir parmak kalınlığında boya süredursun” zarf tümleci, zıtlığın kalkacağına kesinlik anlamı katmaktadır.

“Şimdi” zarf tümleci, yorumlama zamanını belirleyen ögedir. Bu işaret, durumun sonuca ulaşacağı zamanı gösterir.

İşarete dayalı gönderim, böylece iki betimlemeyi karşılaştırırken uzak ve yakın cümleleri birbirine bağlamıştır:

“Şu güzel kadına söyle, o da bir gün bu kadavra gibi çirkin bir ceset olacak.”

1.1.1.1.3.2.6 Sonuç Belirleyici Yer Tamlayıcısı (ST) Gönderimi (bu > i)

17.10

(2)(1) Paşa'nın yatak odası

(8)(1) Paşa sadece: Haydi bakalım! Diye mırıldandı ve odayı gene sessizlik bastı.

(9)(1) Nüzhet'e baktım, başını pencereden dışarı çevirmiş ve dizlerini sallıyor.

(9)(2) Yengem, aynalı dolabın içine kapanmış. Kapısı hafifçe gıcırıyor.

(10)(1) *Bu odada bir şey var, bu odada mühim bir şey var.*

“Bu odada” YT(ST) yapısının “Paşa'nın yatak odası”na yaptığı gönderim, betimleme parçalarını bütünleştirmektedir.

2.1 numaralı cümledeki yer bilgisi, diğer cümlelerde kişi bakımından betimlenmiştir. Bu betimleme, 10.1 numaralı cümlede yer bilgilerinden sonuç çıkarma şeklinde kullanılmaktadır.

10.1 numaralı cümlenin yer tamlayıcı ile diğer ögeler arası ilişkiler, sonuçları yorumlar. “Bir şey + var” (Ö+Y) yapısı, önceki cümlelerdeki fiillerle ilişkilidir.

“mırıldandı” / “(sessizlik) bastı.”

“baktım” / “(başını) çevirmiş” / “(dizlerini) sallıyor.”

“kapanmış” / “gıcırıyor”

“bir şey var”

“Şey” kelimesi, fiillerin sonucunu saklayarak açık uçlu bir yorumlama sağlar. Bu yorum, metin çözücü için merak unsuru yapısını düzenler. Merak unsuru, derin metindeki “Bu odada nasıl bir şey var?” sorusuyla belirlenmiştir. Bu sorunun cevabı, ileriye dönük bağlantılar kurmuştur.

(18)“Kuruntulu Adam”, (20)“Gizli Konuşulan Şey”, (21)“Nüzhet Bana Yalan Söyledi”, (22) “Azgın Mürahik” metinleri, hep bu soru üzerine kurulmuş yapılardır. Bu yapılar, Çocuk - Nüzhet ilişkisi üzerine düzenlenmektedir. Anlatıcı kişi, cevabı ararken, cümle ve metinler de birbirine bağlanır.

10.1 numaralı sıralı yapıda “mühim” sıfatının eklenmesiyle yapılan yineleme, bu durumun önemini gösterir.

“*Bu odada bir şey var.*”

“*Bu odada mühim bir şey var.*”

1.1.1.1.3.2.7 İleri Gönderim Hazırlayıcı Yer Tamlayıcısı (ST) Gönderimi

(bu > i)

37.11

- (1) Muayene odasında, röntgen odasında, röntgen camlarına, dizime yarım saat baktı.
- (2) Bir derin nefes bıraktı.
- (3) Ellerinizi temizleyinceye kadar bir kelime söylemedi
- (4) Sonra karşımıza geldi.
- (5) Kollarını kavuşturdu, omuzlarını tevekkülle öne doğru bırakırken, kaşlarını çatarak, dağılmak üzere olan kuvvetlerini topladı.
- (6) Ümidin ve enerjinin *bu medd-ü cezrinden* söyleyeceğini tahmine çalışıyordum.

Paragrafın son cümlesinin ayrılma bildiren yer tamlayıcısı, geriye doğru gönderim yaparak paragrafın cümlelerini birbirine bağlamaktadır. Cümlenin yönelme bildiren yer tamlayıcısı, ileriye doğru gönderim yaparak, bağlantıyı sonraki paragrafa ulaştırmaktadır.

“Çalışıyordum” yüklemi, iki yer tamlayıcısını birleştirerek cümleler arası bağlantıyı cümle içinde birbirine bağlamaktadır. Bu bağlantı, Operatör’ün geçmişteki fiillerine bakarak gelecekteki sözlerini tahmin etme şeklinde kurulmaktadır.

“Ümidin ve enerjinin bu medd ü cezrinden” yer tamlayıcısı, paragrafın diğer cümlelerini bir yorumda birleştirmektedir. “Baktı”, “bıraktı”, “söylemedi”, “geldi”, “kavuşturdu” ve “topladı” yüklemeleri, “medd ü cezr” ifadesiyle tek başlıkta toplanmıştır.

“Söyleyeceğini tahmine” yer tamlayıcısının yardımcı nesne kısmı, ileride Operatör’ün söyleyeceği sözlere işaret etmektedir. “Tahmin” ismi, bu sözlere geçişi teknik bakımdan açıklamaktadır.

İleri gönderimi hazırlayan geri gönderim, fiilleri yorumlayarak söylenecek söze hazırlık yapmaktadır. Bu yapı, önemli unsur olan sözün daha iyi yorumlanması için kurulmaktadır. Metin çözücü, bağlantıların ipuçlarını kullanarak daha geniş bir yorum yapabilir.

1.1.1.1.3.2.8 Zamanlanmış Yer Tamlayıcısı (ST) Gönderimi (o > İ)

32.2

(1) Büyük bir askerî hastahane de çalışan bir hastabakıcı kadın ahbabımız bile muntazam her gün uğruyor, pansumanlarını yapıyor, harp yüzünden pahalıla şan pamuk ve gaz bezi gibi şeyleri hastahane den getiriyordu.

(2) Beni bir gün çalıştığı o hastahane ye götürdü ve bir Alman Operatör'e gösterdi.

Yer gönderimi, farklı zaman dilimlerinde gerçekleşen fiilleri, aynı sıfat etrafında toplamaktadır. Zaman ve yer unsurları, bu ilişkileri düzenlemektedir. Yer gönderiminin bu şekilde düzenlenmesi, fiillerin karşılaştırmalı olarak yorumlanmasını sağlamaktadır.

“Çalıştığı o hastahane ye” yer tamlayıcısı, “büyük bir askerî hastahane de çalışan” sıfatına ulaşarak, yer bilgisini yinelemektedir. Bu gönderim ilişkisi, kendisine bağlı unsurların bulunduğu cümlelerdeki fiilleri bağdaştırmaktadır.

“Her gün” zarf tümleci, genelleşmiş bir durumu göstermektedir.”Bir gün” zarf tümleci ise, özel bir durumla yeni fiili özelleştirmektedir. Böylece bağlantının iki tarafındaki fiiller, özelleştirme ilişkisiyle bağlanmıştır.

Genel Fiil

“Hastahane de çalışma”

“(Eve) uğrama”

“(Pansumanları) yapma”

“(Hastahane den) getirme”

Özel Fiil

“(Hastahane ye) götürme”

“(Operatör'e) gösterme”

Zamanlanmış yer gönderimi, “hastahane de” ve “hastahane ye” yer tamlayıcıları arasındaki bulunma - yönelme ilişkisiyle bağlantı çatısını kurmaktadır. Bu çatı alanındaki unsurların yorumlanması, bağlantıyı düzenlemektedir.

1.1.1.1.3.2.9 Yer Değişimi Sonrası Yer Tamlayıcısı (ST) Gönderimi

17.18

(0) Bahçeye çıktım.

(1) Havuzun başında Nüzhet’le geceleyin oturduğumuz kanepeye oturdum.

Yer değişiminin tamamlandığını gösteren “Bahçeye çıktım.” cümlesi sonrası fiili taşıyan “oturdum” yüklemi, yer tamlayıcısını kullanarak geriye dönüş yapısında bir bağlantı kurmuştur.

“Oturdum” yüklemine yer tamlayıcısının parçası olan “havuzun başında Nüzhet’le geceleyin oturduğumuz demir kanepede”, sıfat tamlaması yapısıyla olayın geçtiği yerde geriye dönüş yapmaktadır. Böylece ardışık fiiller, bir çağrışımla uzak bağlantıda kullanılmıştır. Gönderimin hedefi, 9.10 numaralı cümledir:

(Havuz başındaki demir kanepede oturduk).

1 numaralı cümlenin yer tamlayıcısının sıfat tamlamasındaki sıfat fiil grubu cümlecığının “havuzun başında” yer tamlayıcısı, yer ayrıntısı bakımından; “Nüzhet’e” yer tamlayıcısı, kişi bakımından; “geceleyin” zarf tümleci, zaman bakımından gönderimi tamamlamaktadır.

İki cümlenin “bahçeye” / “havuzun başında” yer tamlayıcıları arasındaki bütün - parça ilişkisi, bu gönderimle açıklanmaktadır. Bağlantı, romanın 9 numaralı metninde kullanılan yer yinelenerek, psikolojik bir yapı içinde düzenlenmiştir. Olayın geçtiği yerin bütünlüğü, kişi üzerindeki etkisiyle metinleri bağlamaktadır.

Yer değişikliği içindeki hareket sırası, iki cümleyi birleştirir:

“Bahçeye çıktıktan sonra havuzun başında Nüzhet’le geceleyin oturduğumuz demir kanepede oturdum.”

Bağlantıyı kuran “-DİK + tAn sonra” yapısı, derin metinde bütünlük sağlar. “Bahçenin havuzu” isim tamlaması şeklinde birleşen iki yer unsuru, bütünlüğü yer bilgisi açısından düzenlemektedir.

1.1.1.1.3.2.10 Yinelemeyle Açıklanan Yer Tamlayıcısı (ST) Gönderimi

16.9

(15)(10) Şurada bir lokanta var.

(11) Orada hem dinlenirsin, hem yemek yeriz.

(16) (1) Bir köy lokantasına giriyoruz.

İlk cümle, “lokanta” öznesiyle yer değiştirme gösterir. Sonraki cümle, bu yerle ilgili planlama yapılmasıyla betimlemeyi sürdürür. Son cümle ise “bir köy lokantasına” YT((S >İ)+da) ile bir yineleme gönderimi yapmıştır.

“Lokanta” öznesi ile “bir köy lokantasına” yer tamlayıcısı arasındaki yineleme ilişkisi, isim unsurunu tamlayan ve niteleyen unsurların yardımıyla genişleyerek kurulmaktadır.

16.1 numaralı cümlenin “bir köy lokantasına” yer tamlayıcısı, 15.10 numaralı cümlenin “bir lokanta” öznesini açıklamaktadır:

“Şurada bir köy lokantası var...”

1.1.1.1.3.2.11 Zamanlanmış Karşılaştırma Y.T (ST) Gönderimi

5.9

(8)(2) Bu zavallı uzvumun talihine ait hiçbir şey düşünmek istemiyorum, şuurumun hastalığım üstüne boşaltacağı aydınlıktan kaçmak için ruhumun daha karanlık ve izbe hatlarına kendimi atıyor, daha korkunç ve karışık hayallere dalıyordum.

(9)(1) Arada bir, bu karanlıklardan çıkarak öğle güneşiyle yanan karşiki tepelere baktıkça, karanlık bir odadan gayet aydınlık bir yere ansızın geçmiş gibi gözlerim kamaşıyor ve hayret içinde kalıyorum.

İlk cümledeki aydınlıktan kaçış, ikinci cümlede yerini karanlıktan kaçışa bırakmaktadır. Bu iki durum arasındaki karşılaştırma, “arada bir” zarf tümleciyle düzenlenmektedir.

“Bu karanlıklar” yardımcı yer tamlayıcısının (ST) geri gönderimi, karşılaştırmanın durumunu belirlemektedir. “Çıkarak” zarf fiili ise, karşı duruma geçişi göstermektedir.

“Öğle güneşiyle yanan karşiki tepeler” ve “karanlık bir oda” tamlamaları arasındaki karşılaştırma, “karanlık bir odadan gayet aydınlık bir yere ansızın geçmiş gibi gözlerim kamaşıyor” (ZT+Ö+Y) yapıyla düzenlenmektedir.

“Arada bir” zarf tümleci, zamanlayıcı işleviyle karşılaştırılan iki ânı belirlemektedir. Metin çözücü, Çocuk’un psikolojisinde gerçekleşen zigzagları,

bu bağlantı yoluyla yorumlamaktadır. Karanlık, ümitsizlik; aydınlık, ümittir. Bunların ikisi de Çocuk'un hayatında önemlidir.

1.1.1.1.3.3 İsim Tamlaması Kökenli Yer Tamlayıcısı Gönderimi

1.1.1.1.3.3.1 Ortak Obje Yer Tamlayıcısı (İT) Gönderimi ((bu>i)-nın >Tn.)

5.9

(1)(a) **Bir ağaç altına oturdum,**

(b) **ve hasta dizimin zaviyesini her vakitki itina ile ayarlayarak bacağımı uzattım.**

(2)(a) **Bu zavallı uzvumun talihine ait hiçbir şey düşünmek istemiyordum,**

(b) **şuurumun hastalığının üstüne boşaltacağı aydınlıktan kaçmak için ruhumun daha karanlık ve izbe hatlarına kendimi atıyor,**

(c) **daha korkunç ve karışık hayallere dalıyordum.**

Paragrafin ikinci cümlesi, “bu zavallı uzvumun talihine” yardımcı yer tamlayıcısı ile, 1b’deki “hasta dizimin zaviyesini” nesnesine gönderim yaparak “hasta diz” anlam alanını başlatıyor. c kısmında ise “hastalığım” tamlayanının gönderimi, bağlantıyı sürdürmektedir.

“Hasta diz” objesine dayalı ilişkiler, yüklemle de güçlendiriliyor. 1a “oturdum” ve 1b “(bacağımı) uzattım” yüklemle, 2a “(düşünmek) istemiyor”, 2b “(kendimi) atıyor”, 2c “(hayallere) dalıyorum” yüklemle ilişkisiyle bağlanmıştır. Böylece obje - yüklem ilişkisiyle bağlantı kurulmaktadır.

c kısmı, “hasta diz” ilişkilerini “hastalık - kişi” açısından yoğunlaştırmıştır.. “Aydınlık” X “karanlık” kelimeleri ve “şuur” X “hayal” kelimeleri arasındaki zıtlıklar, 2a ve 2b kısımlarının anlam bağlantılarını kurmaktadır. 2c’nin “daha korkunç ve karışık hayallere” yer tamlayıcısı ise önceki hayallerin yerine geçerek, hastalık kavramını düzenliyor.

Hastalık ortak alanındaki yer tamlayıcısının gönderimi, böylece durumun yorumlanmasını düzenlemektedir. “Talih” kelimesinin çağrışımları, bunu kolaylaştırır.

“Hasta” / “zavallı” sıfatları ve “diz” / “uzuv” isimleri arasındaki anlam ilişkileri, ortak obje olan dizin bir bütün içinde belirlenmesini gerektirir. 2.1 numaralı cümle ise, bu belirlemeyi bilgi bakımından genişletir.

1.1.1.1.3.3.2 Çıkarım Yer Tamlayıcısı (İT) Gönderimi ((bu > İ) nin >tn.)

7.11

(4) **Sonra, aralarındaki meseleyi çabucak hallederek susuyorlar.**

(5) ***Bu sükût içinde, oynadıkları oyunun teferruatına dalarak düşündükleri hissediliyor.***

“Bu sükût içinde” yardımcı yer tamlayıcısı, önceki cümlede belirlenen durumun yaşandığını tespit etmektedir. Cümle içi ilişkiler ise, bu durumda bir çıkarım elde edilmesini sağlamaktadır.

“Susma” ve “sükût” kelimeleri arasındaki anlam yakınlığı, durumu pekiştirmek için kullanılmaktadır. “(Oyunun teferruatına) girme” fiili, bunun sebebini göstermektedir. “Düşündükleri hissediliyor.”(N+Y) yapısı ise, bunu ihtimalî olarak kurmaktadır.

“Sükût ânında ne yapıyorlar?” sorusu, bağlantının anlamını düzenlemektedir. Bu düzenleme, fiilleri şu şekilde sıralar:

“(Aralarındaki meseleyi) halletme” > “susma” // “(oyunun teferruatına) dalma” > “düşünme” < “hissetme”

Çıkarım kurucu yer tamlayıcısı, fiillerin yorumlanmasına zemin hazırlarken, önceki durumlarla karşılaştırma yapılmasını da sağlar.

1.1.1.1.3.3.3 Yer Belirleyici Yer Tamlayıcısı(İT) Gönderimi Dizisi(bu)

34.7

(1)**Karşımda küçük bir vadinin arkasında karanlık bir saha görünüyordu.**

(2) **Servilikler, Haydarpaşa mezarlığı**

(3) ***Sabah güneşinin parlattığı renkli bir boşluk ortasında kapkara, donuk ve geceden kurtulmamış bir tabiat parçası gibi duran mezarlığa ara sıra gözlerim kayıyordu ve acı sergüzeştikle bu manzara arasında gayri ihtiyarî bir münasebet tesis ederek ürperiyordum.***

“Karanlık bir saha” öznesine, sonraki cümlelerde bulunan yer tamlayıcıları gönderim yaparak olayın geçtiği yeri belirlemektedir. Bu belirleme, gönderimler yoluyla bilgi tamamlama şeklindedir.

2 numaralı cümlede, “karanlık bir saha” öznesi, iki ayrıntıyla açıklanmaktadır. Açıklama, eksiltili olarak olayın geçtiği yerin isimlerini vermektedir. Böylece genel olarak bir resimleme yapılmıştır. Metin çözücü, kendi tecrübelerinden “servilikler” ve “Haydarpaşa mezarlığı” betimlemelerini belirleyecektir.

Asıl yer olan, “Haydarpaşa mezarlığı”dır. “Servilikler”, onun parçasıdır. Bu yüzden de 3 numaralı cümlede mezarlık hakkında daha geniş bilgi verilmektedir.

“Sabah güneşinin parlattığı renkli bir boşluk ortasında kapkara, donuk ve geceden kurtulmamış bir tabiat parçası gibi duran mezarlığa” yer tamlayıcısı, geniş bir betimleme yapmaktadır. Bu da benzetme ile düzenlenmiştir.

“Acı sergüzeştım” ile “bu manzara” sıfat tamlamaları arasındaki ilişki, durumla yeri karşılaştırmaktadır. “Bu manzara” sıfat tamlaması, yer bilgisinin ayrıntılarını taşımaktadır. “Acı sergüzeşt” sıfat tamlaması, Çocuk’un yaşadıklarını hatırlatmaktadır. Böylece yer belirleyici gönderim, durum gönderimleriyle tamamlanmıştır.

“İhtiyârî bir münâsebet” sıfat tamlaması, gönderim tamlama ilişkisinin derecesini bildirmektedir. “Ürperiyordum” yüklemi, gönderim zincirinin sonucunu göstermektedir. “Bu manzara arasında” yardımcı yer tamlayıcısı, betimlemenin tamamını bir gönderim altında toplar. “Bu” işaret sıfatı, bunu işaretleme şeklinde kurar.

1.1.1.1.3.3.4 Kimlik Belirleyici Yer Tamlayıcısı (İT) Gönderimi (şeyler)

9.1 “Cinâî Bir Roman”

(1)(a) Paşa benim uzak akrabalarımıdandı,

(b) beni çok severdi.

(2) Dört beş yaşında iken bile benimle saatlerce konuştuğunu hatırlarım.

(3) Bir mütekâidin münzevî hayatını dolduran küçük şeyler arasında ben de ehemmiyet kazanmıştım.

1 ve 2 numaralı cümleler arasındaki kişiye dayalı bağlantılar, 3 numaralı cümlede “bir mütekâit” sıfat tamlaması ile devam etmektedir. İlk cümlede bahsedilen

“Paşa”nın yerine 3 numaralı cümlede “bir mütekâit” sıfat tamlaması kullanılmıştır. Böylece cümleler hem gramer, hem de anlam bakımından birbirini tamamlamaktadır.

“Bir mütekâit” sıfat tamlaması, 1 numaralı cümledeki “Paşa” öznesinin bir niteliğidir. Metinlerde bazen varlıkların özelliklerini ismin yerine geçen sıfatlarıyla öğreniriz. Bu, hem bağlantı zenginliği getirir, hem de akıcı ve ilgi çekici bir anlatım sağlar.

Paragraf, gönderim yapısı içinde Paşa - Çocuk ilişkisini betimlemektedir. Paşa'nın Çocuk'a bakışı, bağlantı yoluyla belirlenmektedir. “Beni çok severdi.” kısmı, bu bağlantıyla açıklanmaktadır. Açıklama, örnekleme ile yapılmaktadır.

- Beni çok severdi.
- Beş yaşında benimle saatlerce konuşurdu.
- Ben de ehemmiyet kazanmıştım.

Bu bilgilerden ilki hükmü, ikincisi örneği, üçüncüsü sonucu göstermektedir.

1.1.1.1.3.3.5 Ki'li Yer Tamlayıcısı(İT) Gönderimi

32.3

(1)(1)Evimiz birden bire kalabalıklaştı.

(4)*Bir ferdin ıstırâbı etrafında* uyanan içtimaî alâka, beni teselli ediyordu.

(2)(1) Büyük bir askerî hastahannede çalışan bir hastabakıcı ahabamız bile muntazam her gün uğruyor.

(3)(1) Aile, akraba, arkadaşlar beni her gün en büyük operatörlere götürüyorlardı.

(3) *Muhitimin telâşından* anlıyordum ki hastalığımda söylenmeyen bir tehlike var.

Birleşik cümlenin ki'li kısmı, yaptığı gönderimle hedefteki bilgileri yorumlamaktadır. Ceza kısmı ise, bu yorumu kullanarak bir hükme ulaşmaktadır. Toplanan bilgilerin yorumu ve hükme bağlanması, gönderim alanını çözümlenmektedir.

“Muhitimin telaşından” yer tamlayıcısı(İT), tamlayan kısmıyla kişi bilgilerini, tamlanan kısmıyla fiilleri toplamaktadır:

Muhit (kalabalık (aile + akraba + arkadaşlar + ahabap))

Telaş (uğruyor + götürüyor)

“İçtimaî alakâ” sıfat tamlamasına ulaşan gönderim, olumlu ve olumsuz durumları karşılaştırmaktadır. “Beni teselli ediyordu.”(N+Y) yapısı, olumlu (müspet); “Söylenmeyen bir tehlike var?”(Ö+Y) olumsuz (menfi) kısmı göstermektedir. Böylece farklı iki bakış alanı, gönderimle tespit edilmektedir.

Metnin ilk cümlesi “Evimiz birden bire kalabalıklaştı.”, gönderimin yorumlanmasında yer ve durum belirlemelerini yapmaktadır. Verilen hüküm, ortama göre yorumlanacaktır.

3.3 numaralı cümlelerin “ki” bağlacı, durumla hükmü bağlarken, ilgili olduğu cümleleri de bağlamaktadır. “Anlıyordum” yüklemi, yorumun anlatıcı tarafından yapıldığı alanı belirlemektedir. “Söylenmeyen bir tehlike” öznesi, hükmü taşımaktadır. “Var” yüklemi ise, hükmü olayın geçtiği yere bağlamaktadır.

Ki’li gönderim yorumlaması, gönderim alanının hastalık alanını yönetmesiyle bağlantıları düzenlemektedir. Metnin yorumu, bu düzenlemeye göre yapılmaktadır.

1.1.1.1.3.3.6 Karşılaştırmalı Yer Tamlayıcısı (İT) Gönderimi (onlar)

2.1

(1) Ben de onların arasındaydım ve *onların arasında* büyüğüm de yoktu.

(2) Yalnız bende meçhul bir hastalık vardı, sekiz yaşımdan beri çekiyordum.

“Onların arasında” yer tamlayıcısı, bir önceki metinde geçen “hasta çocuklar” öznesine uzak gönderim yaparak iki metni birbirine bağlamaktadır. 2 numaralı cümlelerin “bende” yer tamlayıcısı ise, uzak gönderimi yakın bir gönderimle yorumlamaktadır.

“Ben” zamirinin farklı iki ögede yinelenmesi, benzerlik ve farklılık yönünden bağlantıyı düzenliyor. “Ben de”(Ö+b.) yapısı, “Onların arasındaydım.” yüklemiyle benzerliği belirliyor. “ Bende meçhul bir hastalık vardı?” (YT+Ö+Y) yapısı, farklılığı gösteriyor.

İlk cümledeki “Onların arasında büyüğüm de yoktu.” (YT+Ö+Y) yapısı, cümle içinde, bir yerde bulunma bakımından karşılaştırmayı tamlamaktadır. “Çocuk”la diğer çocukların benzerliği, onlardan biri olmamasıdır.

“Yalnız” bağlacı, önemli olan asıl farklılığı vurguluyor. O da, hastalık bakımından farklılıktır. Bu farklılık, “meçhul bir hastalık” sıfat tamlamasıyla belirlenirken, “Sekiz yaşından beri çekiyordum.” (ZT+Y) yapısıyla zamanlanmaktadır.

İki yer tamlayıcısının kurduğu grup ve elemanı Çocuk arasındaki karşılaştırma, romanın başından beri devam eden genelden özele inişi sağlıyor. Bundan sonra Çocuk’un dünyasıyla ilgili öyküleme devam edecektir.

1.1.1.1.3.4 İsim Kökenli Yer Tamlayıcısı Gönderimi

1.1.1.1.3.4.1 Fiil Sonucu Yer Tamlayıcısı (İ + iy.) Gönderimi

3.2

(5)(b) Öte taraftan ellerini yıkayan Operatör’e bakıyordum.

(6) *Yüzünde* bıkkınlıkla sebatın kavgası var.

Fiil ve sonucu arasındaki ilişki, iyelik ekinin gönderimi yoluyla düzenlenmektedir. Düzenleme, ortak hedef kişi çevresindedir.

“Yüzünde” yer tamlayıcısının iyelik eki, önceki cümledeki “Operatör’e” yer tamlayıcısına ulaşmaktadır. “Bakma” fiili, yönelme sonrası fark edilen bulunma durumunu göstermektedir. Yer tamlayıcılarının aldığı hâl ekleri, bunu belirlemektedir.

Bağlantı, anlam olarak şu şekildedir:

“Operatör’ünün yüzüne bakınca, bıkkınlıkla sebatın kavgasını gördüm.”

Fiille sonucun ayrılması, fiille durumun müstakil olarak da yorumlanmasını sağlamaktadır. İyelik eki gönderimi, ince bir bağla bağlantıyı düzenlerken, geçiş de esnekleştirilmiştir.

1.1.1.1.3.4.2 Kişi - Fiil Bağı Yer Tamlayıcısı (İ + iy.) Gönderimi

15.5

(2) Ortada sıra sıra masalar.

(3) *Üstlerinde* örtülere bürünmüş, insan şeklinde bir şeyler.

(4) Masalardan birine yaklaştı.

4 numaralı cümledeki “masalardan birine” yer tamlayıcısı, “sıra sıra masalar” Ö(ST)’ne yineleme gönderimi yapmaktadır. Bu, eski bilginin de cümleye katılmasını sağlar.

3 numaralı cümledeki “üstlerinde” yer tamlayıcısıysa, tamlanan gönderimi yaparak, bu bilgiye ekleme yapmaktadır: “(Masaların) üstlerinde”

Bu eşgönderim sistemi, 4 numaralı cümledeki yer tamlayıcısının “yaklaştık” yüklemiyle yaptığı cümle içi bağlantıyla yorumlanmaktadır.

Yer tamlayıcısı, “masa” nesnesine dayalı olarak yaptığı gönderimle, önceki cümlelerden bilgi toplamıştır. Bu yoğunlaşma sonunda, “yaklaştık” yüklemine kişi ve fiil bilgileri yoluyla “masa” nesnesiyle ilişki kurulmuştur. Böylece bu nesnenin Çocuk üzerine etkisine dayalı kısma geçiş sağlanmaktadır.

Bu bağlantılar, anlam olarak cümleleri tek bir yapı şeklinde düzenlemektedir:

“Üstlerinde örtülere bürünmüş insan şeklinde bir şeyler (bulunan) ortada sıra sıra (konulmuş) masalardan birine yaklaştık.”

Bu yapı, uzak konumdaki ayrıntılara yaklaşma üzerine kurulmaktadır. Metin kurucu, ayrı cümleleri gönderimlerle birleştirerek büyük bir cümle elde etmiştir. Yapı olarak ayrı olan cümleler, anlam olarak bir bütün oluşturmaktadır. Bağlantılarda “masa - Çocuk - yaklaştı” yapıları arasındaki anlam ilişkileri kullanılıyor: Nesne, kişi ve fiil bağlantıları, kısa ve öz bir cümlede ana yapıyı oluşturur:

“Çocuk, masaya yaklaştı.”

Paragraftaki üç cümle, bu yapının genişletilmiş şeklidir. Yer tamlayıcısı gönderimi, “masa” nesnesini, “yaklaştı” yüklemi, fiili ve “Çocuk” kişisini taşımaktadır.

1.1.1.1.3.4.3 Bitmiş Fiil - Geçilen Yer Tamlayıcısı (İ) Gönderimi

15.16

(0) Derhal ölüyü rahat bıraktı.

(1) Odadan çıktık.

Fiilin bitmesi, değişikliklerin olması için hazırlayıcı bir işleve sahiptir. Metinde kısımlar arası geçişler, yer değişikliğine dayanmaktadır. Önceki cümlenin “(rahat) bıraktı.” yüklemi, olayın geçtiği yerdeki işin son bulunduğunu gösterir. Eski yerden, yeni bir yere geçiş olacaktır.

1 numaralı cümlenin “Odadan çıktık”(YT+Y) yapısı, yer değişikliğini göstermektedir. “Odadan” yer tamlayıcısı, 4.5 numaralı cümlenin “teşrihâneyi” nesnesine yer gönderimi yapmaktadır. Bu yer tamlayıcısının “çıktık” yüklemiyle kurduğu ilişkiyle de, bir yerden başka bir yere geçiş gösterilmektedir.

“Bıraktı” ve “çıktık” yüklemelerinin bilmiş zaman eki olan -DI’lar arası ilişkiler, art arda gelen bitişleri ifade etmektedir. Önce fiil bitmiştir, ardından orada kalma sebebi kalmadığı için yer değişikliği yapılmıştır.

Yer değişimi, tiyatrodaki sahneler arası geçişlere benzeyen olayın geçtiği yer ve içinde yapılan işler şeklinde bir bütün oluşturur. Kişi, yer, olay ve durumlar, metinde bir bütünün parçalarıdır. Bunların kendi aralarındaki ilişkileri ve başka paragraflarla kurduğu paralellikler, uzak bağlantıları oluşturur.

Bitmiş fiilden sonra gelen yer değişikliği, metin çözücü için önemli bir işarettir. Çünkü olayın geçtiği yer, kendi etrafında metincikleri toplayarak bir yapı oluşturur. Bir yerden bir yere geçiş, ya fiile ya da isme dayalı olarak yapılır:

İsme dayalı geçiş:

“Nihayet vardık. Burası en büyük şehrimizdi.”

Fiile dayalı geçiş:

“Yıllarca bekledik. Sonunda Ankara’ya yerleştik.”

Bu örneklerden isme dayalı olanında yer unsuru, isim cümlesi yoluyla odaklanmıştır. Fiile dayalı olanında, fiil cümlesi yoluyla ön plana çıkarılmıştır.

Metnimizde fiile dayalı bir yer değişikliği vardır. Önemli olan unsur, “(odadan) çıkma” fiilidir.

1.1.1.1.3.4.4 Yer Değişimindeki Yer Tamlayıcısı (İ) Durum Gönderimi

31.3

(0) *Kamarada* etrafımı göremiyorum, arkadaşla konuşamıyorum, sancımın üstüne kapanarak tırnaklarını avucuma geçiriyorum.

(1) *Fakültede* bizim Doktor’u bulduk.

(2) Beni o hâlde görünce şaşırıldı.

“Kamarada” ve “fakültede” yer tamlayıcıları arasındaki anlam ilişkisi, yer değişikliği şeklinde kurulmaktadır. “O hâlde” zarf tümlecinin durum gönderimi ise, tepki ilişkisiyle bu değişim üzerine düzenlenmektedir.

Durum gönderiminin yer değişimi üzerine kurulması, Çocuk - Doktor ilişkisine göre yorumlanmaktadır. “Fakülte - Doktor” yer ve kişi isimleri arasındaki ilişki, bunu düzenleyen yapıdır.

“O hâlde” zarf tümlecinin hedefi, hastalık ortak alanında bir durum belirleme yapmaktadır. “Sancı” ve “fakülte” kelimeleri arasındaki anlam ilişkisi, gönderimin ortak alanda kurduğu durum - yer bağına oluşturmaktadır.

2 numaralı cümlenin yüklemine sorulan “neyi” sorusu, kişi - durum bağlantısını kurmaktadır. Bu bağlantı, nesnenin ortak kullanımıyla gerçekleştirilmektedir. Böylece Doktor’un duruma gösterdiği tepki, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır.

2 numaralı cümlenin “beni” nesnesi, durumu taşıyan kişiyi belirlemektedir. Bu belirleme, gönderime dayalı olarak Çocuk - Doktor ilişkisini desteklemektedir. “Şaşırdı” yüklemi, tepkiyi belirleyerek ilişkinin temelini oluşturmaktadır.

Üç cümledeki fiiller arasındaki ilişkiler, yer değişimi ve durum gönderimini belirli bir dizi (paradigma) hâline getirmektedir. Bu dizi, metnin yorumunda güvenilir bir sistem kurmayı sağlamıştır:

“Göremiyorum” / “Konuşamıyorum” > “(Tırnaklarımı avucuma) geçiriyorum.”
> “(Doktor’u) bulduk” > “(Bu hâlime Ø) şaşırdı.”

1.1.1.1.3.4.5 Durum - Yer Bağı Yer Tamlayıcısı (İ + iy.) Gönderimi (karşı)

34.7

(0) Titriyordum, bayılmamak için yumruklarımı sıkıyor, dudaklarımı ısırıyor, mevzi tenebbühlerle canlanmaya çalışıyordum.

(1) *Karşımda küçük bir vadinin arkasında* karanlık bir saha görünüyordu.

“Karşımda” yer tamlayıcısının iyelik eki, önceki cümlenin “çalışıyordum” yüklemine kişi ekine gönderim yaparak durumdan olayın geçtiği yere geçilmesini sağlamaktadır. Fiillerden, yer betimlemesine geçiş, bu şekilde düzenlenmektedir.

“Kamarada” ve “fakültede” yer tamlayıcıları arasındaki anlam ilişkisi, yer değişikliği şeklinde gönderim bağı kurmaktadır. “O hâlde” zarf tümleci, bu iki durum gönderimini tepki ilişkisiyle bu değişim üzerine düzenlemektedir.

Durum gönderiminin yer değişimi üzerine kurulması, Çocuk - Doktor ilişkisine göre yorumlanmaktadır. “Fakülte - Doktor” yer ve kişi isimleri arasındaki ilişki, bunu düzenleyen yapıdır.

“O hâlde” zarf tümlecinin hedefi, hastalık ortak alanında bir durum belirleme yapmaktadır. “Sancı” ve “fakülte” kelimeleri arasındaki anlam ilişkisi, gönderim ortak alanının kurduğu durum - yer bağını oluşturmaktadır.

2 numaralı cümlenin yüklemine sorulan “ncyi” sorusu, kişi - durum bağlantısını kurmaktadır. Bu bağlantı, ncsninin ortak kullanımıyla gerçekleştirilmektedir. Böylece Doktor’un duruma gösterdiği tepki, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır.

2 numaralı cümlenin “bcni” nesnesi, durumu taşıyan kişiyi belirlemektedir. Bu belirleme, gönderime dayalı olarak Çocuk - Doktor ilişkisini desteklemektedir. “Şaşırdı” yüklemi, tepkiyi belirleyerek ilişkinin temelini oluşturmaktadır.

Üç cümledeki fiiller arasındaki ilişkiler, yer değişimi ve durum gönderimini belirli bir dizi (paradigma) hâline getirmektedir. Bu dizi, metnin yorumunda güvenilir bir sistem kurmayı sağlamıştır:

“Göremiyorum” / “Konuşamıyorum” > “(Tırnaklarımı avucuma) geçiriyorum.”
> “(Doktor’u) bulduk” > “(Bu hâlime Ø) şaşırdı.”

1.1.1.1.3.4.5 Durum - Yer Bağı Yer Tamlayıcısı (İ + iy.) Gönderimi (karşı)

34.7

(0) Titriyordum, bayılmamak için yumruklarımı sıkıyor, dudaklarımı ısırtıyor, mevzî tenebbühlerle canlanmaya çalışıyordum.

(1) *Karşımda küçük bir vadinin arkasında karanlık bir saha görünüyordu.*

“Karşımda” yer tamlayıcısının iyelik eki, önceki cümlenin “çalışıyordum” yüklemine kişi ekine gönderim yaparak durumdan olayın geçtiği yere geçilmesini sağlamaktadır. Fiillerden, yer betimlemesine geçiş, bu şekilde düzenlenmektedir.

“Kamarada” ve “fakültede” yer tamlayıcıları arasındaki anlam ilişkisi, yer değişikliği şeklinde gönderim bağı kurmaktadır. “O hâlde” zarf tümleci, bu iki durum gönderimini tepki ilişkisiyle bu değişim üzerine düzenlemektedir.

Durum gönderiminin yer değişimi üzerine kurulması, Çocuk - Doktor ilişkisine göre yorumlanmaktadır. “Fakülte - Doktor” yer ve kişi isimleri arasındaki ilişki, bunu düzenleyen yapıdır.

“O hâlde” zarf tümlecinin hedefi, hastalık ortak alanında bir durum belirleme yapmaktadır. “Sancı” ve “fakülte” kelimeleri arasındaki anlam ilişkisi, gönderim ortak alanının kurduğu durum - yer bağına oluşturmaktadır.

2 numaralı cümlenin yüklemine sorulan “neyi” sorusu, kişi - durum bağlantısını kurmaktadır. Bu bağlantı, nesnenin ortak kullanımıyla gerçekleştirilmektedir. Böylece Doktor’un duruma gösterdiği tepki, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır.

2 numaralı cümlenin “beni” nesnesi, durumu taşıyan kişiyi belirlemektedir. Bu belirleme, gönderime dayalı olarak Çocuk - Doktor ilişkisini desteklemektedir. “Şaşırdı” yüklemi, tepkiyi belirleyerek ilişkinin temelini oluşturmaktadır.

Üç cümledeki fiiller arasındaki ilişkiler, yer değişimi ve durum gönderimini belirli bir dizi (paradigma) hâline getirmektedir. Bu dizi, metnin yorumunda güvenilir bir sistem kurmayı sağlamıştır:

“Göremiyorum” / “Konuşamıyorum” > “(Tırnaklarımı avucuma) geçiriyorum.”
> “(Doktor’u) bulduk” > “(Bu hâlime Ø) şaşırdı.”

1.1.1.1.3.4.5 Durum - Yer Bağı Yer Tamlayıcısı (İ + iy.) Gönderimi (karşı)

34.7

(0) Titriyordum, bayılmamak için yumruklarımı sıkıyor, dudaklarımı ısıtıyor, mevziî tenebbühlerle canlanmaya çalışıyordum.

(1) *Karşımda küçük bir vadinin arkasında karanlık bir saha görünüyordu.*

“Karşımda” yer tamlayıcısının iyelik eki, önceki cümlenin “çalışıyordum” yüklemine kişi ekine gönderim yaparak durumdan olayın geçtiği yere geçilmesini sağlamaktadır. Fiillerden, yer betimlemesine geçiş, bu şekilde düzenlenmektedir.

“Karanlık bir saha” sıfat tamlaması, önceki cümledeki durumun olumsuzluğunu (menfi) çağrışım yoluyla belirlemektedir. Bu anlam ilişkisi, gönderimin kurduğu bağlantıyı, anlam bakımından tamamlamaktadır.

“Mevzî tenebbühlerle canlanmaya çalışıyordum.” (ZT+YT+Y) yapısı, olayın geçtiği yere geçişi mantık yönünden belirginleştirmektedir. “Çalışıyordum” > “karşımda... görünüyordu.” geçişi, iç çözümlmelerinden dışa açılışı göstermektedir.

Aynı kişinin durumdan olayın geçtiği yere geçişi, öyküleyici anlatımın devamlılığını göstermektedir. Bu devamlılık, romanda durum belirleyicisi olan “tabiat” unsurunun psikolojik çözümlemede kullanılması içindir.

1.1.1.1.4 Nesne Gönderimi

1.1.1.1.4.1 Zamir Kökenli Nesne Gönderimi

1.1.1.1.4.1.1 Sebep Gereklilik Nesne (zm) Gönderimi

16.13

(6)(a) Fakat, haydi bakalım,

(b) işte yiyeceğiniz geldi.

(7) Bunu bitirmelisiniz..

“Bunu” nesnesinin önceki cümleye gönderimi, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. “Bunu” nesnesinin bilgisi, 6 numaralı cümlenin b kısmındaki “yiyeceğiniz” öznesindedir. Böylece nesne, “yiyeceğinizi” şeklinde çözümlenir.

“Bu” zamiri, geriye doğru gönderim unsuru olarak kullanılır. Böylece önceki cümledeki fikir, durum ve fiil yorumlanmış olur.

7 numaralı cümlenin fiilinin gerçekleşmesi için, önceki cümlenin fiilinin gerçekleşmesi gerekir. Bu bağlantı, anlam olarak şöyle bir yapılanma gerektirir:

“Yiyeceğin geldiğine göre onu bitirmelisiniz.”

Böylece gönderim, sebep - sonuç ilişkisini tek cümle içinde toplamıştır. 7 numaralı cümlenin “bitirmelisiniz” yüklemine gereklik yapısı, önceki cümle tarafından ve 9.2 numaralı cümledeki “yemek rejimi” nesnesi yoluyla açıklanmaktadır. Çünkü “yiyeceğini yemesi gerektiği” hükmünü anlayabilmek için önceki bu bilgilere sahip olunmalıdır.

“Bünye güçlenmelidir.”

“Bunun için bir yemek rejimi uygulanmalıdır.”

“Yemek gelmiştir.”

Bu üç bilgi, “Bunu bitirmelisin.” cümlesinin hükmünün sebep zinciridir. Bütün hükümler, yemek rejimi ortak alanına girer:

(9)(2) “(Bünyenin güçlenmesi için) et yemekleri seçilmelidir.”

Derin yapıdaki cümleler, bu hükümle “Bunu bitirmelisin.” hükmünü, sebep-sonuç ilişkisine göre birleştirir:

“Et yemeği seçilmiştir. Bu yemek geldi.”

Sebeb zincirinin sonucu olan “Bunu bitirmelisin.” hükmüne ulaşmak için metnin iyice okunması, anlaşılıp çözülmesi gerekir. Gönderim yapısının değişik hedefleri, ortak alanın da yardımıyla bütün bunların yapılmasını kolaylaştırır. Ortak alana dayanan gönderim, sebep - sonuç ilişkilerini kuran yapıdır.

1.1.1.1.4.1.2 Kişi Alanı Nesne Gönderimi (zm)

1.1.1.1.4.1.2.1 II. Tekil Kişi Alanı Nesne Gönderimi (o)

7.4

(1)(a) Bu müphem sözlerin *onu* hiç tatmin etmemiş olacak ki,

(b) torbayı yere bırakırken kolunun hareketine tesir eden merak ve endişe ile torbayı kaldırdı

(c) ve mutfığa doğru şaşkın adımlarla yürüdü.

(2)(a) *Yolunu* bir kör alışkanlığıyla bulduğunu,

(b) *etrafını* göremediğini,

(c) Torbayı evvelâ masaya, sonra rafın altındaki dolaba *çarpmasından* anlamıştım.

1a da “onu” N(zm + akz.)

1a ve 1b “o” Ø Ö(zm) ve yüklemelerin III. tekil kişi yapıları

2a “Yolunu” N(tn.) “bulduğunu” N.(s. f)

2b“etrafını” N (s.f), “göremediğini” N(s.f), 2c “çarpmasından” YT (i.f + iy.)

yapılarıyla oluşan eşgöndergeler, 2 numaralı paragrafın ilk cümlesinin “Kendisine zaafımdan ziyade metanetimi gösterdiğim kadın” Ö(ST) sine ulaşmıştır.

Bu yapı, paragrafın III. tekil kişi örgüsünü oluştururken; 1a'da "sözlerim" (iyelik), anlamıştır (kişi) yapısı da I. tekil kişi örgüsünü oluşturmuş. Bu iki kişi örgüsü arasındaki bağlantılar, fiil çözümleme boyutundadır. III. tekil kişinin fiilleri, I. tekil kişi tarafından çözümlenmektedir.

Zamirle iyelik ekleri arasındaki gönderim ilişkisi, tavırların yorumlanması için sistemli bir metinleşme sağlamaktadır. Metin çözücü, kişi bütünlüğü içinde ayrıntıları kaçırmadan yorumlayabilir. III. tekil kişi alanını kuran nesne gönderimi, bunun için zemin hazırlamaktadır.

1.1.1.1.4.1.2.2 Betimleyici III. Tekil Kişi Alanı Nesne (zm)

Gönderim Dizisi (o)

15.12

- (1) "Heyhat! Zavallı Yorik!"
- (2) Ben *onu* tanıdım Horatio.
- (3) Soytarıların en neşelisiydi.
- (4) Velût bir muhayyele.
- (5) Bin defa beni kollarında gezdirdi;

Kişi betimlemesinde, eşgönderge sistemi kullanılabilir. Bu yapıda, bütün kişi bilgisini taşıyan ana unsur, ona yapılan gönderimler yoluyla eklemeye dayalı bir betimleme oluşturur.

Ana unsur, ilk cümledeki "Zavallı Yorik" öznesidir. Bu özne, Yorik hakkındaki bütün kimlik bilgilerini taşıyan ögedir. Ancak metin çözücü, Yorik'i tanımadığı için, bu gizli bilgilere ulaşamaz.

2 numaralı cümlenin "onu" nesnesinin gönderimi, ana unsur ile başlattığı betimleme yapısını birbirine bağlamaktadır. Bu yapı, diyalogda durum üzerine kurulan yorumlayıcı cevap bağlantısı üzerine kurulmaktadır. Önceki cümlede Horatio, Yorik üzerine ünlem yoluyla odaklanmıştır. Odaklanmadan etkilenen kişi de, Yorik hakkında bilgi vermeye başlamaktadır.

Metin çözücü, kendine verilen bilgi kadar Yorik'i tanıyabilir. Verilen bilgiler, "Zavallı Yorik" / "kadavra" karşılaştırmasına zemin hazırlayıcı bir şekilde olmalıdır. Bu yapı dışına taşan her bilgi, bir hatadır. Çünkü gereksiz bilgi verilmiş olur.

Paragraf, “Hamlet”ten yapılmış bir alıntıdır. Metin içinde, eşgönderge sisteminde kimlik belirleme işleviyle bütünlük gösterir. Yorik paragrafı, çağrışım işleviyle bütünlük sağlar. Yorik paragrafı, çağrışımlarla kadavra hakkında da bilgi verir. İki eser arasındaki karşılaştırma, kimlik bilgileri arasında da paralellikler kurmuştur. Sonuçta amacı “Zavallı Yorik”i betimlemek olan paragraf, ortak kimlik bilgisini tamamlayan eşgöndergeler sistemiyle teşekkül ettirilmiştir.

1.1.1.1.4.1.2.3 Ortak Kişi Alanı Nesne (zm) Gönderimi (o)

1.5

(5)(1)(a) Hasta çocuklar, yanlarında ailelerinden birer büyük insan, ki hastalarından daha endişeli görünüyorlar

(b) ve bir anne pelerinini iliklemek bahanesiyle omuzu sarılı çocuğunun sırtını okşuyor.

(2) Onu biraz sonra çekeceği acıya hazırlamak için.

Hastahane ve hasta betimlemelerinin nöbetleşe dizisi (paradigması), devam etmiştir. Bu defa “hasta çocuklar” öznesi, metnin ilk paragrafına gönderim yaparak, hastalarla ilgili ortak alanlı göndergeler sistemini sürdürmüştür. Geriye atlamalarla kurulan sistem, metnin bütünlüğünü sağlamlaştırma işlevine sahiptir.

İlk cümlelerin paragraflar arası uzak gönderimle sağladığı bu bağlantı, cümle içinde açıklama cümlecığının “hastalarından” yer tamlayıcısının iyelik ekiyle devam ettirilmiştir. İkinci cümlede bu gönderim ağı, nesne görevindeki “onu” zamirinin yakın artgönderimi ile kurulmuştur.

“Onu” nesnesi, genelden özele indirme yoluyla, hastalar evreninden örnek parça olan “omuzu sarılı çocuk” kişisine gönderme yapmaktadır. Metin kurucu, bunu III. tekil kişi zamiri kullanarak sağlamıştır. Eğer III. çoğul kişi zamiri kullanılsaydı gönderimin yönü değişecek, genellemeye dahil olunacaktı.

Genelden özele inme işlevini “ve” bağlacı, desteklemiştir. Metin içinde oluşmuş bu küçük yapı, “pelerinini” nesnesindeki iyelik ekinin sağladığı öngönderim imkânıyla sağlamlaştırılmıştır. Burada “hastalarından” yer tamlayıcısının III. çoğul gönderimi ve “pelerinini” nesnesinin III. tekil gönderimi arasındaki farklılık, kişi kurgusunu düzenlerken, genelden özele geçişi de sağlamaktadır.

“Omuzu sarılı çocuk” öznesinde metin çözücünün yoğunlaşması için kişi örgüsü kullanılmıştır. Bu unsur, “pelerinini” öngönderimi ve “çocuğunun” artgönderimi tarafından sarılmış. Sonraki cümlede ise bu yoğunlaşma, “onu” nesnesinin artgönderimiyle desteklenmiştir. Bir tamlayan, bir tamlanan ve bir nesneyle sağlanan kişi örgüsü, metin çözücüyü etkileyerek bir olaya hazırlamaktadır. O da Çocuk’un muayene odasında çekeceği acıdır.

1.1.1.1.4.1.2.4 Sebep - Kişi Belirleyici Nesne (zm) Gönderimi (o)

18.3

(0) Yeşillikler arasında bahçıvanın kambur sırtı...

(1) *Onu o kadar kıskanıyordum ki saadetinin içine daha fazla giremiyordum, kendime dönüyorum.*

“Onu” nesnesinin gönderimi, önceki paragrafta çizilen bahçıvan betimlemesinin sıfat tamlaması bilgilerini içine almaktadır. Böylece bahçıvan kimliği de belirlenir. Bu belirleme şöyledir:

“Bütün rûhî ticâretini mert ve asil tabiatla yapan, kendini ona emniyetle veren ve nebatla toprakla açtığı hesab-ı cârîde aldanmayacağını bilen, sakin ve kendinden emin çalışan, yirmi santimetre murabbâ bir toprak parçası üstünde, güneşin altında saatlerce, yorulmadan, mazbut bir heyecanla didinip duran, yeşillikler arasındaki bahçıvanı”

Nesnenin açılımı, “saadet” kelimesiyle ifade edilmek istenenini açıklamaktadır. Derin metinde sorulan “Bu nasıl bir saadettir?”, “Onu niçin bu kadar çok kıskanıyordun?” soruları, böylece cevaplandırılmaktadır. Bu ilişki de, önceki paragrafta bağlantıyı kurar.

Ağır bir bilgi yüküne sahip olan nesne, geniş bir betimleme üzerine kısa yoldan yorum yapabilmeyi sağlamıştır. Bütün bu bağlantılarla ortaya konan durum, “ki” bağlacıyla bağlanan yüklemle açıklanmaktadır.

“(Bu yüzden) saadetinin içine daha fazla giremiyordum, kendime dönüyorum.”

Durumu ifade eden “kıskanıyordum” yüklemine sebepleri, 18.2 numaralı paragrafın tümüne yayılmıştır. “Onu” nesnesi, bu sebepleri taşır. Cümlede nesne yorumlanırken, belirlediği kişi olan bahçıvan da betimlenir.

Böylece kurulan sebep belirleyici nesne gönderimi, paragrafla cümleyi birbirine bağlamıştır. Metin çözücünün aklı fazla karıştırılmadan anlatılacaklar, birimler arasında paylaştırılmaktadır. Bağlayıcı unsurlar üzerine kurulan okuma, çözümleme ve yorumlama faaliyetleri, bu sayede çok daha verimli olacaktır:

Sebep: (Bahçıvanın gamsızlığı) > **Sonuç:** (Kıskanıyorum)

Sebep: Giremiyorum > **Sonuç:** (Kendime) dönüyorum.

1.1.1.1.4.1.2.5 Kişi Betimleme Alanı Kurucu Nesne (zm) Gönderimi (o)

25.1

(24)(11)(4) Doktor'un uşağı, dedi. Bu akşam kendisi gelecekmiş, uşağıyla haber göndermiş.

(11)(5) Sen de göreceksin onu, yarım saat filan konuşuruz işte...

(25) (1)(1) (Doktor Ragıp) Uzun boy.

(2) Seyrek, ince ve sarı saçlar.

(3) Etlerinin her parçası, aynı pembelikte, sıhhatli bir baş.

(4) Daima gülümsemeye alışmış ve ciddi hâlinde bile gülümseyen bir ağız.

(5) Amelî ve haricî bir zekanın daralttığı muzip, derinliksiz, kıvrak mavi gözler.

(6) İçinde - bana baktığı zaman - gurur, müsamaha, şefkat ve yukarıdan aşağıya inen bir takdir.

(7) Kenarları biraz yavan enli bir islav burnu.

(8) Az kımlıdayan bir vücut, dik duruş gözlerin sinirsiz ve ölçülü bakışı.

(9) Mutedil bir zerafet

(10) Bütün şahsiyette bir itidal, gayelere hendesi bir gidiş, sathi bir ahenk:

(11) Doktor Ragıp.

Önceki metnin 12.5 numaralı cümlesinin “onu” nesnesinin gönderim hedefi, ilk paragraftaki “Doktor Ragıp” betimlemesidir. “Göreceksin” yüklemi ise, bu gönderimin

görme duyusuna dayalı bir betimlemeye ulaşacağını göstermektedir. Ayrıca merak unsurunu da düzenlemektedir.

Betimleme paragrafı, başlık ve son cümle arasındaki yineleme ile çevrilmiştir. “Doktor Ragıp” isminin yinelemeleri arasına sokulmuş nitelikler, sıfat tamlamasına benzer bir ilişkiyi kurmaktadır.

“Onu” nesnesi, “Doktor Ragıp” isminin yinelemeleri arasına sokulmuş niteliklerle sıfat tamlamasına benzer bir ilişki kurmaktadır.

“Onu” nesnesi, “Doktor Ragıp” üzerinde odaklamayı sağlamaktadır. Doktor Ragıp’ın nitelikleri ise bir yelpaze şeklinde düzenlenmektedir. Nokta gönderimi, hedefte genişleyerek, “Doktor Ragıp nasıl biridir?” sorusuna cevap vermektedir.

Betimleme yapısı, bir sıfat tamlamaları demeti şeklindedir. Tamlamaların isimleri, Doktor Ragıp’a ait uzuvlardır. Sıfatları ise, onları diğer insanların uzuvlarından ayıran özellikler bakımından belirlemektedir.

Doktor Ragıp’ın uzuvları ortak alanı, bir insan kimliğini parçalardan bütüne doğru belirlemektedir. Her parça, yap boz gibi ilgili yere yerleştirilmektedir. Bunun sebebi, her betimleyici unsurun romanda bir işleve sahip olmasıdır.

Parçaların gözlemle hem de ilk bakışta tespiti, “tecessüs” kelimesiyle ifade edilmiştir. Bu kelimenin ileriye gönderimi, Çocuk - Doktor Ragıp ilişkisinin de başlangıcı demektir. İyimser gözle bakış, betimlemeye böyle bir hazırlayıcılık işlevi yüklemiştir.

Bu betimleme, Doktor Ragıp hakkında verilecek hükme de hazırlık yapmaktadır. Böylece betimleme, 27 numaralı “Küçük Bir Münakaşa” metninde Nüzhet - Doktor Ragıp evliliği üzerine yapılacak yorumların hüküm kaynağını oluşturmaktadır.

Evlilik yorumlamaları, Doktor Ragıp ve Nüzhet kişilerinin karşılaştırılması üzerine kurulmuştur. Aralarındaki farklılıklar, “Nüzhet’i mutlu edemez.” hükmünü çıkarmamızı sağlamaktadır. Çünkü farklılıklar, yaş, zekâ, fikir ve mizaç bakımındandır. Bu karşılaştırma, önceki metinlerde geçen Nüzhet betimlemelerini buraya bağlamaktadır.

1.1.1.1.4.1.3 Açıklamalı Nesne (zm) Gönderimi

1.1.1.1.4.1.3.1 Gönderim Açıklayıcı Nesne (zm) Gönderimi (o)

9.4

(0) Cinaî bir roman getirdim.

(1)(a) *Buna* da memnun oldu

(b) ve herkes yattıktan sonra okumaya başladım.

(2) Paşa gene kanepesine uzanmıştı.

(3)(a) Okuduğum romanın ismi “M. Lökök’un kızı” idi

(b) ve ilk sayfaları gayet uzun tasvirlerle başlıyordu.

1b’de “onu” nesnesinin derin yapıda gerçekleştirdiği gönderimin iki tane hedef noktası vardır: Birincisi, önceki paragrafın son cümlesindeki “cinaî roman” nesnesidir. İkincisi ise gönderimin sonrasındaki “okuduğum romanın ismi M. Lökök’un kızı”dır. Birinci gönderim geriye doğru yapılmışken, ikinci gönderim ileriye doğru yapılmıştır.

Geri gönderim, ayrıntısız genel bir kavrama yapılmıştır ve paragraflar arası geçişi sağlamaktadır. İleri gönderim ise metin çözücüye daha çok bilgi vermektedir ve paragrafın cümlelerini bağlamaktadır. Ayrıca ileri gönderimin hedefi olan unsurun bulunduğu 3a’nın devamındaki 3b’de “ilk sayfaları” gönderimiyle daha fazla ayrıntı verilmiştir.

İkinci cümle, paragrafın gönderim alanına sıkışmış ilgisiz bir cümle gibi görülmektedir. Halbuki paragraf yapısında başka bir gönderimi bulunduran bu cümle, ikinci paragrafla bağlantı sağlıyor ve “Paşa” kişisini hatırlatıyor.

Paragrafın canlı varlık örgüsünü, Paşa ve Çocuk; cansız varlık örgüsünü, kitap oluşturur. Anlatımın bütünlüğü için bu unsurların bulunması gerekir. Bu yüzden paragrafın varlık örgüsünde bunlarla ilgili gönderimler, mutlaka kullanılmalıdır. Metin kurucunun bu gerekliliği dikkate aldığı anlaşılıyor.

1.1.1.1.4.1.3.2 Çelişki Açıklayıcı Nesne (zm) Gönderimi Dizisi (bunlar/her)

12.7

(1)(b) Aramıza meçhul anlaşmazlık setleri yığılıyordu

(c) ve ben *bunları* yıkmaya çalışmaktan zevk alıyordum.

(d) fakat *her birini* yıktıkça daha büyüğünün önüme çıktığını görmek, beni hem sevindiriyor, hem kederlendiriyordu.

b'deki "meçhul anlaşmazlık setleri" nésnesine, iki tane gönderim yapılmaktadır. Bu gönderimlerden ilki c'deki "bunları"; ikincisi d'deki "her birini" gönderimleridir. Gönderim zincirindeki üç unsur da, nesne görevindedir.

İlk gönderim "bunları", önceki cümlelerin nesnesini açıklamaktadır. Bunun için de "ve" ekleme bağlacı kullanılmıştır. İkinci gönderim "her birini", önceki durumla bir çelişki olduğunu göstermektedir.

Çelişki, beklenmeyen gerçekleşmesi şeklinde oluşmuştur. Çünkü anlaşmazlık setleri yıkılınca, meselelerin halledilmesi beklenir. Fakat daha büyük anlaşmazlık setleri çıkmaktadır. İkinci gönderimdeki çelişkiyi gösteren bağlaç da "fakat"tır. d cümlesi, beklenmeyen gerçekleşmesi çelişkisini iç yapısında yorumlamıştır. Bu yorum, çelişkinin Çocuk üzerindeki etkisi yönünden yapılmıştır. Yorumu sağlayan unsur, "hem sevindiriyor, hem kederlendiriyor" bağlaçlı çift yüklemidir.

Nesne	<	(bağlaç)	Nesne	>	(bağlaç)	Nesne
		ve			fakat	
		(açıklama)			(çelişki)	
		Gönderim Zinciri				

1.1.1.1.4.1.3.3 Fiil Açıklama Nesne (zm) Gönderimi (her şey)

16.17

(0) Bir bardak su verdi.

(1) Her şeyi anlatmıştır.

Önceki paragrafın son cümlesinin fiilini, 1 numaralı cümle açıklamaktadır. Bu bağlantı, bir mantık yürütme şeklinde düzenlenmektedir. Bir insanın yaptığı fiili çözümleyerek düşüncesini anlama, mantık yapısını oluşturmaktadır.

Bu bağlantı, iki cümleyi şu şekilde birleştirir:

"Her şeyi anladığı için bir bardak su verdi."

Cümlelerin birleştirilmiş şeklinde "-dığı için" yapısıyla ilk cümle edat grubu hâline getirilmiştir. Böylece iki cümle, zarf tümleci > yüklem ilişkisiyle birbirine bağlanmıştır.

Fiil açıklamasında zaman ekleri de düzenleme yapmaktadır. İlk yüklem bitmiş zaman eki -DI ile ikinci yüklem -MIŞ + DI yapısı arasındaki ilişki, fiillerin

sebeup - sonuç bağlantısında kullanılmaktadır. Bu zaman yapısı, işlev olarak bir yer değiştirme gerektirir.

“Anlamıştır” > “(Su) verdi”

Bu yapı,öğrenilen geçmiş zamanın görölen geçmiş zamandan önce gelmesi şeklinde kurulmuştur. Sonraki zamanın öncelenmesi, geriye gönderime zemin hazırlamak için yapılmıştır.

1 numaralı cümlelin yüklemine bağlı “her şeyi” nesnesinin geriye gönderimi de, önceki cümlelin fiilini açıklamaktadır. “Her şeyi” nesnesinin gönderimi, metnin gelişiminde sebepleri içine alan bir yapıdır. Metindeki geriye gönderim, herhangi bir belirsizlik olması ihtimaline karşı, sonraki paragrafta yeniden verilmiştir:

Teşrihhane:

“O koku bütün lokantayı ve genzimi dolduruyordu. Gördüğüm ölülerden birinin yanağını ısırmuş gibiydim.”

Bu yapı, metni çözümlmeyi kolaylaştırmış ve kesinleştirmiştir. Metin çözücü, “Niçin su verdi?” sorusunu sorduğunda doğrudan cevaba ulaşması, bu yolla sağlanmaktadır. Cevap yapısı şöyledir:

(1) Her şeyi anlamıştır.

(2) Elin ölünün yanağını hatırlatması yüzünden tiksindiğimi anlamıştır.

Böylece “tiksinme” fiilinin sebebi açıklanmıştır.

1.1.1.1.4.1.4 Cevap Nesne (zm) Gönderimi (o)

43.4

(1) Bizden uzaklaşmadıkça bize görünmeyen sıhhat, ihtiyadın verdiği hissizlikle, sağlımların şuurundan kaçıp nasıl ve nereye saklanıyor?

(2)(a) Onu ben görüyorum, çünkü benden uzak;

(b) onu ben Mithat Bey’in kırmızı yüzünde, elikli damarlarında, arkadaşımın otururken rahat gerilişlerinde, bacaklarını uzatışlarında, korkusuz bakan gözlerinde görüyorum.

Önceki sorunun cevabı, “onu” nesnesinin ilk cümlelin öznesine yaptığı gönderimle verilmektedir. Nesnenin cümle içinde kurduğu ilişkiler, cevabı yorumlamaktadır.

“Bizden uzaklaşmadıkça bize görünmeyen sıhhat” öznesi, gönderimlerin hedefinde durumu özetlemektedir. Yinelenen “onu” nesnesi, öznenin bilgisini açıklamaktadır.

“Saklanıyor” ve “görüyorum” yüklemeleri arasındaki anlam ilişkisi, bir engele rağmen yeterli olmayı göstermektedir. “Görüyorum” yüklemine yinelenmesi, önce aykırılığı, sonra da aykırılığın sebebini açıklamaktadır. “Ben” öznesinin yinelenmesi, kişi bilgisinin ortaklığı desteklemesini sağlamaktadır.

“Nereye saklanıyor?” (YT+T) yapısı, görülmeme durumunu belirler. “Görüyorum” yüklemi ise, önceki cümlede gizlenmiş bilgileri yüzeye çıkarmaktadır. “Çünkü benden uzak?” cümlesi, “bizden uzaklaşmadıkça bize görünmeyen” sıfatındaki olumsuz fiili özelleştirmektedir. Böylece “görülmeme” olumsuz fiilinden “görülme” fiiline geçilmiştir.

2b kısmında yinelenen “görüyorum” yüklemine yer tamlayıcıları, metnin ilk cümlesine gönderim yaparak ayrıntıları ispatlama işleminde kullanılmaktadır. Bu işlemler, diğer unsurları da niteleyerek bir bütünleşme sağlar.

“Sağlamlar” isminin gönderimi, Mithat Bey, arkadaş kişilerinde özelleştirilerek örneğin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Metin çözücü, örneklerden yola çıkarak durumu yorumlayabilir.

1.1.1.1.4.1.5 Kimlik Durumu Belirleyici Nesne (zm) Gönderimi (o)

17.15

(1) Oda kapısının yanında, ayakta Nurefşan duruyordu.

(2) Onu ancak odadan çıkarken görmüştüm.

2 numaralı cümledeki “onu” nesnesinin gönderimi, önceki cümlelerin sıfatıyla birlikte öznenin bilgisini taşımaktadır.

Metin çözücü, “onu” N(zm) gönderimini yorumlarken, 1 numaralı cümleyi kullanır, yeniden düzenler. Gönderim çözümlenirken “O kimdir?” sorusu sorulur. Alınan cevap, iki cümleyi şu şekilde birleştirir:

“Oda kapısının yanında ayakta duran Nurefşan’ı, ancak odadan çıkarken görmüştüm.”

1 numaralı cümlelerin özne dışındaki öğelerini bir sıfat fiil grubuna çeviren -An eki, “-yordu” devam eden zaman anlamıyla paralellik gösterir. Böylece değerlendirmedeki ek değiştirme, doğrulanmıştır.

“Odadan çıkmak” ve “kapı” arasındaki anlam ilişkisi ise, zamirin gönderim değerini mantık olarak güçlendirir. Çıkılan yer kapıdır, çıkan kişi Nurefşan’dır. Onu gören Çocuk’tur. Onu gördüğü zaman, odadan çıktığı andır.

“Duruyordu” ve “görmüşüm” yüklemeleri arasındaki ortak duyu yapısı görme, bağlantıyı görüntü canlandırma açısından destekler.

“Ancak” bağlacı, fiilde zayıflık bildirerek, gönderimin gerçekleşme derecesini belirlemektedir.

Gönderimin bilgi yükünün önceki cümlede bulunması, bağlantıların çözümlenmesini zorunlu hâle getirmiştir.

“Onu” N → ST (S > İ) + ak.

1.1.1.1.4.1.6 Betimleme Değilleyici Nesne(zm) Gönderimi (onları)

4.2

(2) Etrafımda ipe dizili çamaşırlar gibi müphem dalgalanışlar.

(3) Onları görmüyorum.

(4) Kapanırken dizime çarpar korkusuyla büyük, yaylı kapıyı ihtiyatla açıyorum.

2 numaralı cümlede eksiltili betimlemeye “onları” nesnesiyle gönderim yapılmıştır. Bu gönderim, “görmüyorum” yüklemının olumsuz anlamıyla betimlemeyi değillmektedir. 4 numaralı cümle ise, bu değillmeyi sebebe bağlamaktadır.

Bu yapı, 4 numaralı cümledeki betimlemeyi, 3 numaralı cümledeki yerine getirmektedir. Böylece buradan hastalık alanına geçişi sağlar. “İpek dizili çamaşırlar gibi müphem dalgalanışlar” sıfat tamlaması, bulunulan yeri betimlemektedir. “Yaylı kapı” ise, bu yerin parçasıdır. “Dizime çarpar korkusuyla” zarf tümlecisi, olayın geçtiği yerden hasta uzva geçişi kurmaktadır.

Betimleme sırasında zaman ve yerin ilerlemesi, “görmüyorum” ve “açıyorum” yüklemleriyle belirlenmektedir. Değişen yer ve durum unsurları da buna göre düzenlenmektedir.

Betimleme değilleyici olumsuz gönderim, geçişleri organize ederek, durumun daha kolay ve kesin belirlenmesini sağlamaktadır. Düzenleyici unsur, önceki yapıyı kaldırarak yeni bir anlatımın kurulmasına zemin hazırlamaktadır.

1.1.1.1.4.1.7 Durum Dnüşlölük Nesnesi (zm) Gönderimi (kendi)

18.15

(1) Hayır! Bak sen ne vesveseli adamsın!

(2) Düşün, düşün de kendini anla!

“Kendini” nesnesinin dnüşlölük zamiri, önceki cümlenin “sen” öznesine gönderim yaparak, hükümle yorum arasında bir kişi bağı kurmaktadır. “Sen + ne vesveseli adamsın.” (+Y) yapısı hüküm verirken, “Kendini + anla.” (N+Y) yapısı yorum istemektedir. “Düşün” emir ikizlemesi, yorum için kullanılan baskı unsurudur.

“Kendini” nesnesinin dnüşlölük zamiri, kişi bilgisini sıfatıyla birlikte taşımaktadır. N+Y yapısı, buna göre şu şekilde düzenlenir:

“Kendinin ne vesveseli adam olduğunu + anla.”

Böylece sıfat bilgisi de nesnenin içine alınmıştır. nk “kendi” kişi bilgisi, genel bir yapıdır. “Vesveseli” olması ise, onun bir özelliğidir. Böylece kişi bilgisi, bütünden parçaya doğru özelleştirilmiştir.

“Kendini anla.” (N+Y) yapısı,metinde bir değerlendirme safhasını başlatmıştır. “Düşün” emri, romanın bütününe yayılmış bir durum - yorum yapısına çağrıyı ifade etmektedir. ocuk’un psikolojik dünyasına yapılan bu dış müdahale, romanın seyrini değiştirir.

“Vesveseli adam” sıfat tamlamasının belirlediği nitelik, ocuk’un kişilik bütünlüğüne eklenmiştir. Dnüşlölük zamiri, kendi üzerinde değerlendirme yapılmasını sağlayan unsurdur. Böylece bir durumun olumlu ve olumsuz yönleri üzerinde yapılacak yorumlara zemin hazırlanmaktadır. Nesnenin dnüşlölük zamiri gönderimiyle kurulan durum değerlendirmesi, ocuk - Nüzhet ilişkisini ve ocuk’un geldiği noktayı hedef olarak seçmiştir.

1.1.1.1.4.1.8 Durum Değerlendirici Nesne (ST) Gönderimi (bu > İ)

44.13

- (1) **Kalanların bana karşı gıptalarına biraz merhamet de karışıyor.**
- (2) **Nadir insanların bildikleri ince bir saadeti kendilerine hasrediyorlar.**
- (3) ***Hasta olmayanların bilmedikleri bu saadeti, ilerde hiç olmazsa hatırlayabilirsem.***

3 numaralı cümle, nesnesinin yaptığı gönderimle, durum bilgilerini ileriki bir plan için kullanmaktadır. Bu kullanım, anlatılanlardan yola çıkarak romanın yazılış sebebini bulmaktadır.

“Hasta olmayanların bilmedikleri bu saadeti” nesnesi, “nadir insanların bildikleri” sıfatını açıklarken, “saadet” kelimesi yoluyla da durumu yorumlamaktadır. Bu açıklama ile yorum arasındaki ilişki, “hastalık” ortak alanında birleşmektedir.

Nesnenin diğer öğelerle ilişkisi, romanın yazılış kararına ulaşmayı sağlamaktadır. “İlerde” zarf tümleci, kararın hedef zamanını göstermektedir. “Hatırlayabilirsem” şartı, durumla hedefi bağdaştırmaktadır. Şartın gerçekleşmesi ise, romanın yazılmış olmasından anlaşılmaktadır.

“Hiç olmazsa” zarf tümleci, kesin gibi görünen ihtimali zayıflatmaktadır. Bu çelişki, romanla durumu uzaklaştırmaktadır. Uzaklaşmanın sebebi, olayın gerçeklik derecesini arttırmaktadır.

“Saadet” kelimesinin önceki iki cümle tarafından açıklanması, ilişkinin daha iyi yorumlanmasını sağlamaktadır. Bu açıklama, romanda hastalık ortak alanında gerçekleşenleri hatırlatmaktadır. Böylece romanla durum birbirine bağlanmıştır.

1.1.1.1.4.1.9 Yorumlama Dizisi Nesne (zm) Gönderimi (bu)

21.8

- (1) Nüzhet bana yalan söyledi.
- (2) *Bunu* onun yüzüne vurmak istiyorum.
- (3) Hakikat, yalana karşı mücâdeleye beni memur ediyor.
- (4) Mukaddes iş.
- (5) *Bunu* yapacağım.

Son cümlelerin “bunu” nesnesinin gönderimi, ilk cümleye kadar anlam ortaklığına dayalı bir diziyi hedef çizgisinde düzenlemektedir. Bu dizi, şu şekildedir:

Bunu > mukaddes iş > yalana karşı mücâdele > yüzüne vurmak > yalan

“Bunu” nesnesi, bu dizideki unsurların hepsinin anlam yükünü taşımaktadır.

Metin kurucu, aynı anlamı farklı yapılarla ifade etmektedir. Böylece anlam yinelenmeleriyle kurulan bağlantılar, değişik bakış açıları kullanmayı sağlar.

4 numaralı cümle, 3 numaralı cümlelerin yorumlanmasını da kolaylaştırır. Gönderim dizisinin(paradigma) iki unsuru, birbirini tamamlamaktadır:

“Yalana karşı mücâdele, mukaddes bir iştir.”

Bu cümle, 1.1 “Yalan bana suçların en ağırını gibi geliyordu.” cümlesinin hükmüne dayanmaktadır:

“Yalan suçların en ağırını olduğu için ona karşı mücâdele, mukaddes bir iştir.”

Böylece uzak bir bağlantıyla sonucun kaynağı olan sebep bulunmaktadır.

3 numaralı cümle de 2 numaralı cümleyi nitelemektedir:

“Yalanı onun yüzüne vurmak, yalana karşı mücâdeledir.”

1 numaralı cümle, diğer cümlelerin aynı konuda birleşmelerini sağlamaktadır.

Yorumlama dizisi nesne gönderimi, cümleleri şu şekilde birleştirmektedir:

“Bana yalan söyleyen Nüzhet’in yüzüne bunu vurarak, mukaddes bir iş olan yalana karşı mücâdeleyi yapacağım.”

Bu yapıda, ortak konu olan “yalan” üzerine yorumlamalar, üst üste konarak anlatım bütününe ulaşılmaktadır. Anlatımın böyle düzenlenmesi, yorum parçalarını daha iyi anlamamızı sağlamaktadır.

1.1.1.1.4.2 Sıfat Tamlaması Kökenli Nesne Gönderimi

1.1.1.1.4.2.1 Cevap Düzenleyici Nesne (ST) Gönderimi (bu > i)

13.15

(1) Ben *bu adamı* düşünüyordum, dedi.

(2) *Hangisi o?*

(3) *İşte... O Doktor Ragıp mı nedir?*

(4) *Hani beni isteyen adam.*

1 numaralı cümlenin yardımcı yüklemine "bu adamı" nesnesi, 10 numaralı metnin 5 numaralı paragrafına gönderim yapmaktadır. Ancak bu gönderim, diyalogun karşı kişisi tarafından çözülememiştir. Bu yüzden anlaşılmayan kişi bilgisi, yeniden sorulmaktadır.

2 numaralı cümlenin soru yapısı, "o" zamirinin gönderim değeriyle kurulmuştur. Cevap yapısında ise gönderim unsuru "o", sıfat olarak kullanılmıştır. Böylece soru - cevap yapısı, zamir yinelenmesi ile oluşturulmaktadır.

Hangisi o?

O Doktor Ragıp.

4 numaralı cümlede ise "beni isteyen adam" nesnesinin gönderimi, 3 numaralı cümledeki "O Doktor Ragıp" nesnesine ulaşarak bağlantı kurmaktadır.

Soru - cevap yapısının gönderimler yoluyla düzenlenmesi, bağlantının kişi bilgisi üzerine dayanmasından dolayıdır. Paragrafta "Doktor Ragıp" kişisi üzerine kurulan eşgönderge sistemi, soru - cevap bağlantısını düzenlemiştir.

Paragrafta "işte" ünlemi ve "hani" bağlacı ise, bağlantıları kuvvetlendiren unsurlardır. Böylece nesne gönderim dizisi (bu adamı / hangisi + O / O Doktor Ragıp / beni isteyen adam), eksilteli yapılarda ünlem ve bağlaç desteğinde önemli bir kimlik bildirme dizisi(paradigma) kurmaktadır.

1.1.1.1.4.2.2 Yorum Nesnesi (ST) Gönderimi

1.1.1.1.4.2.2.1 Aktarım Yorumlu Nesne (ST) Gönderimi (bu > i)

20.8

(0) **Küçük Hanım'ı Doktor'a veriyorlar.**

(1) *Bu haberi* elimden geldiği kadar tabii karşılamaya çalışarak dedim ki:

(2) Öyle mi?...

(3) Nüzhet de bana söylüyordu.

1 numaralı cümlelerin “bu haberi” yardımcı nesnesi, geri gönderimle önceki paragraftaki bilgiyi bulunduğu yere taşımaktadır. Dereceli yorumlama zinciri içinde yapılan yorumlamalar, aktarım yoluyla değerlendirilmektedir. 3 numaralı cümle, önceki paragrafın taşıdığı bilgiyi aktarıcı yönünden değiştirerek yeniden düzenlemektedir.

Gönderim	Hedefi	Yorumlayıcı	Yorumlama UNSURLARI	Yorumlama İŞLEMLERİ
“Bu haberi”	“Küçük Hanım'ı Doktor'a veriyorlar.”	“elimden geldiği kadar”	Edat grubu	Yeterlilik
		“tabii karşılamaya çalışarak”	Zarf- fiil grubu	Değerlendirme
		“Nüzhet de bana söylüyordu”	Cümle	Yinelenmişlik

3 numaralı cümle, derin yapısında önceki paragrafın bilgisini saklamaktadır. Bu bilginin de anlam olarak değerlendirmeye katılması, yorumların amacını oluşturmaktadır:

“(Onu Doktor'a verdiklerini) Nüzhet de bana söylüyordu.”

Gönderimin yorumlanmasında, önceki bilgiyi hatırlatan zarf unsurları kullanılmıştır. Bilgi yinelemesi ise, ortamın değerlendirilmesini sağlamaktadır.

“Öyle mi?” sorusu, “öyle” değiştirim unsuruyla, yinelenen bilgiyi soru yoluyla vurgulamaktadır. Bu dolaylı yineleme sonrası yapılan doğrudan yineleme, iletişim süreci içinde düzenlenmektedir. Böylece “Nüzhet’in Doktor’a verilmesi” durumu, üç defa yinelenmiştir.

Metnin yapısındaki ipuçları, bağlantıyı şu şekilde sistemleştirmektedir:

Bilgi > İletişim > Etki gizleme > Bilgiyi bilme bildirimi

1.1.1.1.4.2.2.2 Fiil Yorumlayıcı Nesne (ST) Gönderimi (bu > i)

20.10

(9)(6) Ben bu evlenmeyi hiç istemiyorum.

(10)(1)(a) Gene yüzüme baktı

(b) ve benden *bu duygusunu paylaştığımı* anlatacak bir söz bekledi.

10.1 numaralı cümlelerin b kısmı, a kısmındaki fiili açıklamaktadır. Açıklama, b kısmının “bu duygusunu paylaştığımı” nesnesinin gönderimiyle yapılmaktadır.

“Bu duygusunu” yardımcı nesnesi, 9.6 numaralı cümledeki hakim duyguyu göstermektedir. Gönderimin hedefi, nesnedeki “Hangi duyguyu?” sorusunun da cevabını vermektedir.

Gönderimin hedefindeki bilginin cümle içine taşınması, iki cümleyi birbirine şu şekilde birleştirir: “Gene yüzüme bakarak, benden bu evlenme konusundaki isteksizlik duygusunu paylaştığımı anlatacak bir söz bekledi.”

Alınan cümlelerin öğelerindeki değişiklikler, durumun yoruma uyumlu olmasını sağlamak içindir. “Paylaşma” fiili, duyguda ortaklığı kuran unsurdur. “Anlatma” fiili, paylaşımın iletişim sistemi içinde aktarılmasını sağlamaktadır.

a kısmının “baktı” yüklemiyle b kısmının “(söz) bekledi” yüklemi arasındaki anlam ilişkisi, fiil ve yorumlayan unsuru belirlemektedir. Anlatıcı kişi, “bakma” fiilini yorumlayarak, “söz beklediği” sebebini bulmaktadır. Böylece fiilin yorumlanması, sebep - sonuç ilişkisi şeklinde yapılmaktadır:

“Söz beklediği için baktı.”

Fiil yorumlayıcı gönderim, anlatımın parçalanmış yapısını tek cümlede birleştirmektedir. Metin çözücü, yorumlama yaparken, gönderimin hedefine ulaşarak cümleleri bağlamaktadır.

1.1.1.1.4.2.2.3 Hedef Yorumlayıcı Nesne (ST) Gönderimi (bu > i)

37.12

(9) Bu ifrazattan korkulur.

10) Baksana hasta ne hâle gelmiş.

(11) Sen *bu mel'un basili* bilirsin.

Paragrafın son cümlesinin “bu mel’un basili” nesnesi, yaptığı dış hedef gönderimiyle önceki cümleleri açıklamaktadır. Bu açıklama, yorumlama şeklindedir.

“Basil” hedef isminin dışa gönderimi, durumu bilimsel olarak açıklamaktadır. Bu terim, hastalığın yorumlanmasında önemli ipuçları vermektedir.

“Basil” teriminin kullanılış sebebi, “Operatör” – “Doktor” arasında bir konuşmada geçmesidir. Metin çözücü ise, hastalık ortak alanına göre bu terimin anlamını çıkarır.

“Bilirsin” yüklemi, hastalıkla Doktor arasındaki yakınlığı tespit etmektedir. Böylece yoğun bir yorumlama yapısı kurulmuştur. Romanda hastalıkla ilgili olarak verilmiş bu yorumlamalar, hedefte düzenlenir.

“Hasta ne hâle gelmiş.” (Ö+ZT+Y) yapısı, hastalık ortak alanının bilgilerinin son halkasını oluşturmaktadır. Hastalığın bu kadar ilerlemesinin sebebi olarak, “mel’un bir basil” hedefi gösterilmiştir. Bu ilişki, hastalığın gelişim çizgisini ve sonucunu açıklamaktadır.

9 numaralı “Bu ifrâzattan korkulur.” cümlesi, açıklamada belirlenen durumu vurgulamaktadır. Böylece anlatılanların daha iyi anlaşılması sağlanmaktadır. “Mel’un” ve “korku” kelimeleri arasındaki ilişki, çağrışım yoluyla durum ortak alanını oluşturmuştur.

Yorumlayıcı dış hedefe gönderim ve onu destekleyen ilişkiler, anlatımı daha ayrıntılı hâle getirmektedir. Bu ayrıntılı anlatım, metinde belirlenen durumu güçlü bir şekilde ifade etmektedir.

1.1.1.1.4.2.3 Yer Nesnesi (ST) Gönderimi

1.1.1.1.4.2.3.1 Yer Belirleyici Zaman Nesne (ST) Gönderimi (o > i)

24.5

(1)(1) Ertesi gün, kendimi bedbaht sanmakta bu kadar acele edişime kızıyorum.

(4)(1) Nüzhet de bana cemileler yapıyor.

(2) Sen burada iken vakit ne güzel geçiyor... Sıkılmıyorum.

(5)(1) O günü akşama kadar Nüzhet’le bahçede geçiriyoruz

Köşkün içinde sofrada başlayan öyküleme, olayın geçtiği yer değiştirilerek bahçede devam etmektedir. Bu yer değişimi sonrası olaylara geçiş, “o günü” nesnesinin gönderimiyle düzenlenmektedir.

“O günü” nesnesinin gönderim hedefi olan metnin ilk cümlesindeki “ertesini gün” zarf tümleci, zaman bilgisini sınırlayarak, bilgiyi daha belirgin bir zaman dilimine yerleştirmektedir.

Önceki paragraf, zamanın köşkte geçen kısmını belirlemektedir. “Nüzhet’in cemileleri” kısmından sonraki zaman diliminin yemek sonrası olduğu, metnin bağlamından anlaşılmaktadır.

“Nüzhet’le bahçede geçiriyoruz.”(ZT+YT+Y) yapısı, olayın geçtiği yeri ve oradaki fiillerin genel adını bildirmektedir. Böylece zaman olarak belirlenen durum, ayrıntılara hazır hâle getirilmiştir.

Yer belirleyici zaman gönderimi, anlatımda olay akışını kurarken, metin içi gelişmeleri ve bütün yapıdaki yer ve zaman unsurlarını da düzenlemektedir.

1.1.1.1.4.2.3.2 Dış Bütüne Nesne (ST) İşaret Gönderimi (o > i)

19.1

(10) Fakat insan romanları okurken de Paris gözünün önüne geliyor.

(13) O yer altı meyhanelerinde ben yüzlerce defa kafayı... çektim...

10 numaralı cümlelerin “Paris” nesnesi, yer bilgisi olarak, 13 numaralı cümledeki “o yeraltı meyhanelerinde” yer tamlayıcısının anlamını içine almaktadır. Kapsamayla kurulan gönderim ilişkisi, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır.

İki cümle arasındaki dizisel ilişki, bütünden parçaya geçiş şeklinde düzenlenmektedir. Bu yapı, tamlama şeklinde “Paris’in yeraltı meyhaneleri” olarak gösterilebilir.

“Paris, gözünün önüne geliyor.” (N+YT+Y) yapısı, 13 numaralı cümleyi de etkileyerek metinde görme duyusuna dayalı bir gönderim bağlantısı kurmaktadır. Bu ilişki, cümleleri şu şekilde birleştirir:

“Paris’in yeraltı meyhanelerinde yüzlerce defa kafayı çekişim gözümün önüne geliyor...” *

Bu ilişki, “hatıralar” bilgi alanında geçmişe doğru iki gönderime dayalıdır. Bu gönderimler, roman dışında Paşa kişinin geçmişine doğrudur. Böylece roman metninde bulunan ve bulunmayan metinler arasında da bağlantı kurulmuştur.

“O yeraltı meyhanelerinde” yer tamlayıcısının gönderimi, Çocuk’un okuduğu romanadır. Böylece romanla Paşa’nın hatıraları arasında da bağlantı kurulmuş olur.

İlk cümledeki zarf fiil grubu cümlecığının “insan” öznesi ile ikinci cümlenin “ben” öznesi arasındaki genelden özele geçiş, bağlantıyı kişi bilgisi bakımından düzenlemektedir.

“İnsan” kelimesinin taşıdığı büyük küme ve onun bir üyesi “ben (Paşa)” kişisi, ortak alan ve onun parçası şeklinde bir anlam ilişkisi kurmuştur.

Olayın geçtiği yerin dış bütününe yapılan işaret gönderimi, parça ve bütün unsurlarını bütünleştirmiştir.

1.1.1.1.4.2.4 Hedefleyici İşaret Nesne (ST) Gönderimi (bu > i)

24.7

(7) Rüyada ben var mıyım?

(5) Güzel rüya dedim ya!

(6) Anlatırsam belki rüyayı bir daha göremem.

(10) *Bu rüyayı, hakikat yapamaz mıyız?*

Konuşmanın ana konusunu belirleyen “rüya” ortak alanı, sorgulama sonrası bir talebe bağlanmaktadır. Bu bağlanma, belirlenen hedefe ulaşma isteğinin iletilmesi şeklindedir. “Bu rüyayı” nesnesinin gönderim açısı, iletişim bağlantısını dengelemektedir.

“Bu” işaret sıfatının nitelediği isim, aynı cümlenin devamındaki “hakikat yapamaz mıyım?” sorusunun gösterdiği hedefe odaklanmaktadır. Nesne ile yüklem arasındaki ilişki, önceki cümlelerle açıklanmaktadır.

Derin metinde sorulan “Bunu niçin istiyorsun?” sorusu, talebin sebebini araştırmaktadır. Bu sorunun cevabı, konuşmacılara göre üç şekilde verilmektedir. Çocuk için cevap: “Rüyada onun da olması”; Nüzhet için : “Bir daha rüyayı görmeme ihtimali”, her ikisi içinse “Güzel bir rüya olması”dır.

Hedefleyici işaret gönderimi, alınmak istenen cevabın sebep temelinde düzenlenmesini sağlamaktadır. Böylece belirlenen sebep, ulaşılmak istenen hedef için yapılan bir mantık temeli oluşturur.

“Rüya” ve “hakikat” arasındaki anlam zıtlığı, hedefin gerçekleşmesi için gereken işlemi belirlemektedir. Hedefin rüya içinde gizlenmesi, hakikati de gizlemektedir. Rüyada Çocuk’un da bulunması ve anlatılmayacak, utanılacak bir rüya olması, bu sırrı gösteren ipuçlarıdır.

Zıtlığı bağdaştıran gönderim - yüklem bağlantısı, Çocuk - Nüzhet ilişkisinde bir tepenin zirvesini oluşturmaktadır. Romanın devamında ilişki, aşağıya doğru düşmeye başlayacaktır.

1.1.1.1.4.2.5 Açıklama Nesnesi (ST) Gönderimi

1.1.1.1.4.2.5.1 Hüküm Açıklayıcı Nesne Gönderim (ST) Çemberi

44.2

- (3) **Görülecek, işitilecek, tadılacak, okunacak, yazılacak, yapılacak o kadar çok şey birikiyor ki, bundan sonra hayatımın bütün bunlara yetişmeyeceğinden korkuyorum.**
- (4) **Kendi kendime karşı çok borçlandım.**
- (5) ***Kendime vaat ettiğim şeyleri yapamazsam utancımdan aynaya bakamayacağım.***

4 numaralı cümlede verilen hüküm, önceki ve sonraki cümlelerle açıklanmaktadır. Bu yapı, gönderimin kurduğu çemberle düzenlenmektedir. “Kendime vadettiğim şeyleri” yardımcı nesnesinin gönderimi, 4 numaralı cümledeki hükmün verilmiş sebeplerini derlemektedir. İlk iki cümleyi derin metinde anlamıyla bağlayan “bu yüzden” bağlacının yerine geçen bu gönderim, bağlantıyı yeniden yapılandırmıştır.

Üç cümle arasındaki bu ilişkiler, çok yönlü bir değerlendirme sağlamaktadır. Metin çözücü, bu bağlantıyı kullanarak durumu daha canlı bir şekilde anlayabilir:

Cümlelerin unsurları arasındaki ilişkiler, bağlantıyı şu şekilde düzenler:

1. Görülecek, işitilecek, tadılacak, okunacak, yazılacak, yapılacak çok şey birikiyor. (Durum)
2. Bundan sonra hayatım bunlara yetişmeyecek. (Durum)

3. Kendime karşı çok borçlandım. (Durum)
4. Kendime vaat ettiğim şeyleri yapamazsam. (Şart)
5. Utancımdan aynaya bakamayacağım. (Etki)

Cümlelerin bu şekilde düzenlenmesi, belli bir yorum sistemi içinde anlatımı daha işlevsel hâle getirmektedir. Bu geniş anlatım, duruma ne kadar önem verildiğini gösterir.

1.1.1.1.4.2.5.2 Cümlede Açıklanan Nesne (ST) Gönderimi

13.3

(1) Ansızın inanılmayacak bir ses işittim:

(2) Oda kapıma vuruluyor.

(3)(a) İnanmadım(buna)

(b) ve iyice kulak verdim,

(c) doğru...

2 numaralı cümlelerin tamamına, önceki cümlelerin “bir ses” öznesi (ST), gönderim yaparak açıklama bağlantısı kurmaktadır. Yani “bir ses”in ne olduğunu, 2 numaralı cümle açıklamaktadır.

1 numaralı cümlede “bir ses” öznesi (ST), kapalı bir ifade oluşturarak merak unsurunu kurmaktadır. Merak unsuru, derin yapıdaki “Bu ses de nedir?” sorusunu sordurmaktadır. Bu sorunun cevabı da 2 numaralı cümledir. Böylece merak unsuru, çözümlenmiştir. Kapalı yapıyla açıklama yapısı arasındaki bu ilişkiler, iki cümleyi birbirine bağlamıştır.

3 numaralı cümlelerin derin yapısında bulunan “buna” yer tamlayıcısının gönderimi, bu açıklama yapısı üzerine kurulmuştur. Kapalı ifade açıklandıktan sonra, açıklama üzerine anlatım devam ettirilmiş ve bu ifade üzerine fiiller sıralanmıştır. 3a “inanmadım” yüklemi, 3b “İyice kulak verdim.” (ZT+Y) yapıları, “bir ses” (vurulan oda kapısının sesi) sebebi üzerinde durulmaktadır.

3c’deki “doğru” yüklemi, derin yapıdaki “ama” bağlacıyla 3a’ya bağlanmaktadır. “İnanmadım” yüklemine hüküm değillenecek, olumsuz yerine olumlu olan kabul edilmiştir:

a. İnanmadım

b. (Ama) doğru

3b, değillemenin gerçekleşmesinde etkili olan fiili taşımaktadır.

Görülüyor ki “Bir ses” öznesini (ST) açıklama işlevindeki cümleye yapılmış gönderim üzerine kurulan bağlantılar, kelime ve kelime gruplarıyla düzenlenmiştir. Paragraf teşkilinde sıkça görülen gönderim zincirleri, cümle dışı çözümlenelerde mutlaka bulunmalıdır.

1.1.1.1.4.2.6 Karşılaştırma Nesnesi (ST) Gönderimi

13.2

(0) Elbette bir genç kız, mes’ut olmak ister.

(1) *Bu kadar basit bir şeyi, kendi kendime anlatmaya çalışıyordum.*

Paragrafin ilk cümlesindeki “bu kadar basit bir şeyi” nesnesi, önceki cümleyi kapsamaktadır. Nesne, bir sıfat tamlamasından oluşmuştur. Tamlananın “bu kadar basit” sıfat kısmı karşılaştırma, “bir şeyi” isim kısmı gönderim işlevindedir. Böylece önceki hüküm yorumlanmaktadır.

1 numaralı cümlenin “Kendi kendime anlatmaya çalışıyordum.” (ZT+YT+Y) yapısı, öznenin anlamıyla çelişmektedir. Çünkü özne basitlik, yüklem zorluk bildiriyor. Bu durum, ikinci cümlede daha geniş olarak anlatılıyor:

(2) *Uyku ile uyanıklık arasındaki hayallerim içinde sendeleyeyen mantığım, hep bu neticeye geldiği hâlde, kâni olmamış gibi, yeniden muhakemeye başlıyorum.*

Böylece değiştirim unsuru olan nesnenin kurduğu karşılaştırma ilişkisi, bulunduğu cümlenin diğer ögeleri ve sonraki cümle tarafından açıklanmıştır.

1.1.1.1.4.2.7 Özelleştirme Nesnesi (ST) Gönderimi

1.9

(8)(1) *Küçükler, çok benzeşirler:*

(2)(a) *Korku ile acının derinleştiği anlayışlı gözler,*

(b) *yaşlarına nispetle ağır tecrübelerin kırıştırdığı ve soldurduğu mânalı yüzler,*

(c) *tahammülün düşürdüğü başlar, ve ümit...*

- (3) Muayene odasının kapısına ümitle bakarlar.
 (4) Ve muayene odasının kapısına ümitle bakarlar.
 (5) Beyaz gömlekli, güçlü kuvvetli adam, bir tanesini işaret eder ve yüksek sesle çağırır.

“Küçükler” öznesi, uzak gönderimde ilk cümleden itibaren devam eden “hasta çocuklar” eşgönderimine paragrafı bağlamıştır. Daha sonra “benzeşirler” yüklemine sağladığı benzetme imkânıyla, paragraf içinde karşılaştırmaya dayalı bir ileri gönderim yapmıştır. Bu da paragraftaki cümleler arası bağlantıları yöneten yapıyı kurmuştur.

Paragrafın ilk cümlesinin sonundaki iki nokta (:) işaretinden sonra küçüklerin ortak özellikleri verilmiş. Bu, metnin ilk paragrafındaki “muayene odasının önündekiler” betimlemesinin devamı olabilecek bir yapıdır.

Yer ve kişilere dayalı uzak gönderimle ulaştığı hedef arasındaki yedi paragrafta, oraya gelişle muayene odasına giriş arasındaki olay, durum ve düşüncelerin tahlili yapılmıştır. Metin çözücü, zengin bağlama unsurlarıyla örülmüş yapı içinde, yerin ve kişilerin ayrıntılarını hayal etmeye zorlanmıştır.

Paragrafın son cümlesindeki “bir tanesini” nesne gönderimi, “küçükler” öznesiyle kurduğu ilişkiyle özelleşmeye girerek hem bir sonraki paragrafta bağlantı kurmuş, hem de anlatılacaklara zemin hazırlamıştır. Bunun için de karşılaştırmalardan yararlanmış:

Küçükler: zayıf - korkak / acılı / anlayışlı / yaş (küçük) / tahammüllü
 Adam : güçlü - kuvvetli / yüksek ses / (anlayışsız) / yaş (büyük) / tahammülsüz

1.1.1.1.4.3 İsim Tamlaması Kökenli Nesne Gönderimi

1.1.1.1.4.3.1 Durum Sorgulama Nesnesi (İT) Gönderimi (bu + tn.)

12.5

- (3)(a) Hiçbir zaman benden dört yaş büyük bir kızla evlenmeyi kurmamıştım
 (b) ve onun günün birinde benden başka biriyle evleneceğini kıskanmadan düşünmüştüm;
 (c) fakat böyle, ilk defa bir istekli çıkınca yepyeni bir mesele ile karşılaştığımı görerek biraz hayret ettim.

(4) Benim için bunun neden bir mesele olduğunu hâlâ anlayamıyorum.

4 numaralı cümlenin tamlama yapısındaki nesnesinin “bunun” tamlayanı, önceki cümleye gönderim yaparak bağlantıyı kurmaktadır.

Gönderim, 3 numaralı cümledeki çelişkinin 4 numaralı cümlede yorumlanmasını sağlamaktadır. Yorumlamayı gerçekleştiren unsur, 4 numaralı cümlenin “Hâlâ anlamıyordum.”(ZT+Y) yapısıdır.

“Hayret ettim” yüklemi, yorumun kurulduğu duruma işaret etmektedir. “Niçin hayret ettin?” sorusu, bu yorumu düzenleyen durumu açıklayan cevapları birleştirir. 3a / 3b cümlecikleri, önceki; 3c de, yeni durumu cevaplar.

Durumu sorgulayan tamlayan gönderimi, Çocuk - Nüzhet ilişkisindeki duygusal düzeydeki değişimi araştırmaktadır. İlişkideki çıkmaz, yeni oluşan aşk üçgeninin daha iyi anlaşılabilmesini amaçlamaktadır.

1.1.1.1.4.3.2 Yer Değiştirim Nesnesi (İT) Gönderimi (o > Tn.)

20.3

(2)(1) Odaya benimle beraber girdi.

(2)(2)(a) Etrafına bakıyor,

(b) benim daha fazla rahat etmem için odada yapılacak yeni işler arıyor,

(c) bulamamaktan canı sıkılmış gibi görünüyor.

(3)(1)(a) Ben sandalyeye oturdum.

(b) ve onun çıkmasını bekledim.

3 numaralı paragrafın ilk cümlesinin “onun çıkmasını” nesnesi, tamlama yapısının tamlayan kısmındaki “o” zamiri ile önceki paragrafta kurulan ortak gönderime katılmaktadır. Gönderimin hedefi, “Nurefşan” kişisidir.

İsim tamlamasının tamlanan kısmı “çıkması”, 2.1 numaralı cümlenin “girdi” yüklemiyle bir zıt anlamlılık ilişkisi kurmaktadır. Bu ilişki, bir yere giriş ve çıkış şeklinde düzenlenmektedir. İki paragraf arasında kurulan yer ortaklığı bağlantısı, gönderimin iki unsuru arasında bu şekilde kurulmaktadır.

“Girme” ve “çıkma” fiilleri arasındaki fiiller, gönderimle hedefi arasında değerlendirilebilir. 3.1b’nin “bekledim” yüklemi, bu zaman aralığını belirleyen ögedir.

2.2c kısmının “Sıkılmış görünüyor.” yapısı ise, bekleme sırasında devam eden Nurefşan’ın durum belirlemesini yapmaktadır.

2.1a kısmındaki “girdi” yüklemine niteleyen “beraber” zarf tümlecinin biz (ben + o) yapısındaki ayrımı, 3 numaralı cümle tarafından yapılmaktadır.

(O) Benimle beraber girdi.

Ben sandalyeye oturdum.

Onun çıkmasını bekledim

Gönderimde iki kişinin girmesi ve ikinci kişinin çıkması şeklinde bir düzenleme vardır. Yer değiştirici gönderim, cümlelerdeki zamir ve fiilleri kullanarak bu düzenlemeyi yapmaktadır:

<u>Yeri</u>	<u>Zamir</u>	<u>Görevi</u>	<u>Fiili</u>	<u>Hedefi</u>	<u>İslevi</u>
2.1	benimle	zarf tümleci	girdi	odaya	beraberlik
2.1	o	özne Ø	girdi	odaya	beraberlik
2.2a	kendi	sıfat Ø	bakınıyor	etrafına	inceleme
2.2a	o	özne Ø	bakınıyor	etrafına	inceleme
2.2b	benim	tamlayan	rahat etmem	odada Ø	sebep
2.2c	o	özne Ø	(işler) arıyor	odada Ø	sonuç
3a	ben	özne	oturdum	sandalyeyi	sebep
3b	onun	tamlayan	çıkmasını	odadan	sonuç
3c	ben	özne	bekledim	odadan	sonuç

1.1.1.1.4.3.3. Bütünleştirici Geri Dönüş Nesne (İT) Gönderimi (öteki > İT)

16.10

(3)(15)Çare yok. Bu bacak kısılacak ve yere basamayacak.

(16)(10)(a) Öteki Operatör’ün kararını anlattım

(b) ve bundan çok müteessir olduğumu söyledim.

Metnin farklı bir yerindeki konuşma ve düşüncenin gönderim yoluyla bulunulan metne taşıyıp yeniden değerlendirilmesine, geriye dönüş tekniği diyoruz.

Bu teknikle kurulan bağlantı, tam bir bütünlük oluşturur. Roman, dünya, olay, durum, duygu ve düşüncelerini kendi bünyesinde böylece oluşturabilir.

16.10 numaralı paragrafın tek cümlesinin a kısmının “öteki Operatör’ün kararı” nesnesi, 3.15 numaralı paragraftaki “Çare yok.”, “Bu bacak kılacak ve yere basamayacak.” hüküm cümlelerine gönderim yapmaktadır.

Metin kurucu, kararın bulunduğu cümleye gönderim yapmadan, cümle içinde yorumlamayı yapabiliirdi. Bu durumda ortaya şöyle bir cümle çıkardı:

“Öteki Operatör’ün bacağımı kısaltma kararı anlattım ve bundan çok müteessir olduğumu söyledim.”

b kısmındaki “bundan” yardımcı yer tamlayıcısı da, a kısmındaki gönderimle eş yönde bir hedef belirlemiştir. Bu gönderim de aynı bilgiyi taşır:

“Bacağımanın kısaltılması karardan çok müteessir olduğumu söyledim.”

Bu gönderimlerden birincisinin işlevi, Operatör’ün kararı Doktor’a aktarmak; ikincisinininki, karar hakkında yorumlama yapmaktır. a kısmının “anlattım” yüklemi, b kısmının “Çok müteessir olduğumu söyledim.”(N+Y) yapısı bu işlevleri yerine getiren unsurlardır.

“Öteki operatör”, değişime dayalı bir kimlik belirlemesi yapar ve ileride yapılacak karşılaştırmaya hazırlık işlevindedir.

Geriye dönüş gönderiminin kullanımı, metni daha geniş bir şekilde yorumlama imkânı vererek, romanın bütünlüğünü sağlamıştır.

1.1.1.1.4.3.4 Açıklama Nesnesi(İT) Gönderimi

1.1.1.1.4.3.4.1 Nesne Açıklayıcı Nesne(İT) Gönderimi

19.7

(1) Sonra, diyor, Sadi Carnot’yu öldürdüler...

(4) Herifi İtalyan anarşistleri vurdu...

Anlatım 4 ve 5 numaralı cümleler arasında paylaşılmaktadır. Bu paylaşmayı düzenleyen yapı, gönderimler yoluyla kurulmaktadır.

4 numaralı cümlenin “herifi” nesne gönderimi, önceki cümlenin “Sadi Carnot’yu” nesnesini yorumlamaktadır. Nesnenin anlam paradigması(dizisi) içinde yeniden düzenlenmesi şeklindeki gönderim, anlatımı daha işlevsel hâle getirmektedir.

“Herif” kelimesinin taşıdığı şüpheli anlam, yorumun temelini oluşturmaktadır. Bu da, durumdaki şüpheyi ifade eden bir çağrışıma kurar.

1 numaralı cümlenin derin metnindeki “onlar” öznesinin ileri gönderimi, 4 numaralı cümlenin “İtalyan anarşistleri” öznesine ulaşarak açıklanmaktadır. İlk cümlede öznenin yüzey metinde bulunmaması, anlatımda bir belirsizliğe neden olmaktadır. Fiili yaparı, “öldürdüler” yüklemine III. çoğul kişi yapısından çıkarabiliyoruz. Ancak bu belirsizlik, diğer cümlede yüzey metne çıkarılan özneye giderilmektedir.

4 numaralı cümle, 1 numaralı cümlenin yüklemine sorulan “Sadi Carnot’yu kimler öldürdü?” sorusunun cevabıdır. Böylece açıklamanın gerekliliğinde, bir sorunun bulunduğu anlaşılmalıdır. Metinde her bilinmezlik, bir soruyu doğurur.

“Vurdu” yüklemine “öldürdüler” yüklemine yaptığı gönderim, fiilin tarzını açıklayan bir yapıyı oluşturmaktadır.

“Nasıl öldürdüler?” sorusunun cevabı da olabilecek bağlantı, eksik bilgiyi tamamlamaktadır. İki yüklem arasındaki ilişki, anlam olarak ZT + Y şeklindedir.

“Vurarak öldürdüler.”

Bu ilişki, cümleleri şöyle birleştirir:

“İtalyan teröristleri, Sadi Carnot’yu vurarak öldürdüler.” Birleşmede boş çıkan “herifi” nesnesi, “Sadi Carnot’yu” nesnesinin paradigmatik (dizi) gölgesinde kalmıştır.

Gönderimin açıklama işlevi, ayrı cümlelerdeki bilgileri bir arada değerlendirerek kısa, etkili ve kolay anlaşılır bir anlatım sağlamaktadır.

1.1.1.1.4.3.4.2 Açıklama Tamamlayıcı Nesne (İT) Gönderimi

12.5

(4)(1) Birçok fedakârlıklara hazırlanmak lâzım geldiğini anlıyordum.

(5)(1) Nüzhet’in Doktor’la evlenmesi ihtimâlini düşündüm.

4 ve 5 numaralı paragraflardaki ön cümlelerin nesnelere arasında, açıklamaya dayalı bir gönderim ilişkisi kurulmuştur:

İlk nesnedeki “fedakârlıklar”dan birisi, ikinci nesnede bulunan “Nüzhet’in Doktor’la evlenmesi ihtimalini” kabullenmektir. Böylece ikinci nesne, birinci nesneyi açıklayan bir gönderimde bulunmuştur. -

İki paragrafın ön cümlelerindeki nesnelere arasında gönderimle kurulan açıklama ilişkisi, romanın bütününü dikkate alan bir çağrışım ortamı oluşturmaktadır. Burada bağlantıyı bulmak için “Hangi fedakârlıklar lazım?” sorusunu sormak gerekir.

Gönderimin gelişmiş bir şekli olan bu bağlantı, metnin mantık bütünlüğünü düzenleyen bir özelliğe sahiptir. Karmaşık bağlayıcılar, metin çözücüyü tembellikten kurtararak dil ve zekâ gelişimini hızlandırır. Sonuçta metin kurucu ile çözücü arasındaki iletişim, öyle yoğunlaşır ki bazı düşünceler söylenmeden de anlaşılır.

1.1.1.1.4.3.4.3 Tamamlama Nesne (İT) Gönderimi

9.1

(1)(a) Paşa benim uzak akrabalarımıydı.

(b) ve beni çok severdi.

(2)Dört beş yaşında iken bile benimle saatlerce konuştuğunu hatırlarım.

2 numaralı cümlelerin nesnesi, bir isim tamlamasının tamlanan kısmıdır ve “onun” tamlayan kısmı eksiltiştir. Tamlayanın zamir kısmı “o”, önceki cümlede geçen “Paşa” ismine gönderim yapmaktadır.

Çokça karşılaşılan bu tür eksiltide, yüzey metne yalnızca tamlanan kısmı çıkarılmakta; tamlayan - tamlanan ilişkilendirmesi ise, metin bütünlüğü içinde metin çözücüye bırakılmaktadır. Böylece bu eksilti birimi, kısa anlatım sağlamada sıkça kullanılan bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Konuştuğunu” nesnesi (sf) üzerine gelen iyelik eki, kişi bilgisi yoluyla fiil bilgisini vurgulamaktadır. “Akraba olma”, “sevme” ve “konuşma” fiilleri arasındaki açıklama ilişkileri, böylece daha iyi yorumlanabilmektedir.

1.1.1.1.4.4 İsim Kökenli Nesne Gönderimi

1.1.1.1.4.4.1 Çözümleme Nesnesi (İ) Gönderimi

21.3

(1)Ben o gün odaya girer girmez her şeyi sezdim.

- (2) (a) Aynalı dolap kapısının gıcirtısı,
 (b) Nüzhet'in dizleri
 (c) ve Nurefşan'ın gözleri
 (d) bana üç münâdi gibi haykırdılar.**

İlk cümlelerin “her şeyi” nesnesi, “Beni Karşıllayan Sükût” metnine ve onun merak unsurunu çözen “Gizli Konuşulan Şey” metnine sistematik bir gönderim yapmaktadır. Gönderim, ilk cümlede yapılan çıkarımı çözümleme amacıyla kurulacak yineleme sistemine hazırlık işlevindedir.

İkinci cümlelerin a, b ve c kısımları, 17.19 numaralı paragraftaki ifadelerin yinelenmiş şekilleridir. Bu ifadeler, 18.11 numaralı paragrafta Çocuk tarafından, 18.12 numaralı paragrafta Nüzhet tarafından, 20.11 numaralı paragrafta da Nurefşan tarafından yorumlanmaktadır.

a, b ve c kısımları, yorumlama yapılan unsurları belirlerken, d kısmı da bu unsurları bir benzetme ile kişileştirmektedir. Yinelenen unsurlarla kurulan benzetme, durumun yorumlanış şeklini ispatlamak için kullanılmaktadır.

Yinelemeler, ilk cümlelerin “her şeyi” nesnesinin gönderim hedefini sınırlamaktadır. Bu sınırlama, “münâdi” benzetmesi ile 2.2 numaralı cümlelerin kurduğu mantık sistemine göre yorumlanmaktadır.

Mantık sistemine göre yinelenen üç durum, 2.1 numaralı cümlelerin “ “Nüzhet bana yalan söyledi.” hükmünün delili olarak sunulmaktadır. “Üç münâdi gibi haykırdılar.” (ZT+Y) yapısı, delillerin kesinliğini belirtmektedir.

“Üç münâdi “ sıfat tamlaması, özne grubunun üç sıfat tamlamasına gönderim yaparak yorumu öznel > benzetme > fiil çizgisinde gerçekleştirmektedir.

Çözümleyici gönderim, yinelemeleri ve ilk cümleyi şu şekilde birleştirir:

“Ben o gün odaya girer girmez, aynalı dolap kapısının gıcirtısı, Nüzhet'in dizleri ve Nurefşan'ın gözleri, üç münâdi gibi bana haykırarak her şeyi sezdirtiler.”

1.1.1.1.5 Özne Gönderimi

1.1.1.1.5.1 İsim Kökenli Özne Gönderimi

1.1.1.1.5.1.1 Sebep Açıklama Özne (İ) Gönderimi

7.5

(5) Sonra bir şeyler daha devrildi.

(6) Elindeki eşyaları idare edemeyecek kadar sınırları fena idi.

İlk cümledeki fiilin sebebi, ikinci cümlede açıklanmaktadır. Açıklama, “sınırları” öznesindeki iyelik ekinin “anne” kişisine yaptığı gönderimle file bağlanmaktadır. Ancak fiil cümlesinin edilgen yapısı, bunu kimlik tespiti şeklinde düzenlemektedir.

“Niçin bir şeyler daha devrildi?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir. Bu sorunun cevabı, bağlantıdaki belirsizliği de gidermektedir:

“Elindeki eşyaları idare edemeyecek kadar sınırları fena olduğu için, bir şeyler daha devirdi.”

Edilgenlikten etkenliğe geçiş, pasif kalma durumunun kaldırılmasını göstermektedir. Gönderim, birinin istemeyerek gerçekleştirdiği fiili açıklamaktadır.

“Sınırları fena idi?”(Ö+Y) yapısı, bağlantıyı sebebe bağlamaktadır. Böylece sebep açıklama gönderimi, daha mantıklı bir temele dayandırılmıştır.

“Elindeki” sıfatı, III. tekil kişi yapısına uyum sağlayarak, kişi alanını desteklemektedir.

1.1.1.1.5.1.2 Kimlik Tamamlama Özne(İ) Gönderimi

15.17

(1) Bin defa beni kollarında gezdirdi.

(2) *Horatio!*

Paragrafın ilk cümlesinde kimden bahsedildiği söylenmemiştir. Bu, unutulmuş izlenimi verir. Sonraki cümlede ise eksik öge tamamlanır. Ögenin tamamlanması, ileriye dönük “o” gizli öznesi gönderimiyle yapılmaktadır.

Metin çözücü, “Bin defa seni kollarında gezdiren kimdir?” sorusunu sorar. Derin yapıdaki soru cümlesi, yorumlamada böyle bir geçiş sağlayarak anlatımı zenginleştirmektedir.

Sonraya bırakılmış özne yapısı, merak unsuruna dayalı bir bağlantı kurmaktadır. Kişinin önce özelliğinin verilmesi, eksik bilgiye doğru bir yönelme gerektirmektedir.

Sıfat tamlaması yapısına benzer bir anlam bütünlüğüne sahip, iki unsur vardır. İlk cümle sıfat, ikinci cümle isim unsurunu taşımaktadır. Anlam boyutunda, bu birleşme şöyledir:

“Bin defa beni kollarında gezdiren **Horatio**”

Bu tamlama yapısı, ikiye ayrılarak iki cümle oluşturmaktadır. Burada elde edilen işlevsel özellikler şunlardır:

1. Geçmişte bitmiş fiilin hatırlanması.
2. Bugünle geçmişin karşılaştırılması.
3. “Horatio” kişisi üzerine odaklanma. (Eksilteli cümle içinde)
4. 15.12 numaralı ‘Horatio’ betimlemesiyle de bağlantı kurulması.
5. Fiille fiilin sahibi kişinin ayrılması.
6. “Kollarında” yer tamlayıcısının iyelik ekinin ileri gönderimle çözümlenmesiyle parçadan bütüne doğru yorumlamanın düzenlenmesi.
7. İsmi diğer özelliklerine de zemin hazırlanması. (Tek başına bırakılmış “Horatio” öznesi)
8. Kişi bilgisinin geçmişe ait olduğunun gösterilmesi. (-DI ekiyle)

1.1.1.1.5.1.3 Fiil Düzenleme Özne (İ) Gönderimi

1.1.1.1.5.1.3.1 Ardışık Fiil Düzenleyici Özne (İ) Gönderimi

15.5

(4) Masalardan birine yaklaştık.

(5) *Doktor*, örtülerden birini kaldırdı.

İki cümle, ardışık iki fiille bağlanmaktadır. Fiiller arasındaki öncelik- sonralık ilişkisi, “masa” nesnesine yaklaşma ölçüsüne göre düzenlenmektedir.

“Yaklaştık” / “kaldırdı” yüklemeleri arasındaki I. çoğul / III. tekil kişi ilişkisi, Doktor kişisini ön plana çıkarmaktadır. Çünkü çoğul kişi yapısından seçilen, daha öndedir.

“Doktor” öznesi, 4.1 numaralı cümleye gönderim yaparak bu değerlendirmenin temelini göstermektedir. “Benim Doktor’u buldum.” cümlesi, Çocuk’un psikolojik durumunu ve metnin yapısını dağınıklıktan kurtarmaktadır. Kişi yapısında “Doktor”, Çocuk’u yönlendirme işlevindedir. Bu, metnin devamında daha da açık hâle gelecektir. “Doktor” kelimesinin ileri gönderimleri, bunu düzenlemektedir.

Bağlantıdaki gönderim yorumlayıcı, “masa”dır. Bu unsur, psikolojik durumu temsil eden objedir. “Masa” kelimesinin geri ve ileri yineleme gönderimleri, bu yapıyı düzenlemektedir:

- (1) Sıra sıra *masalar*.
- (2) (*Masaların*) üstlerinde örtülere bürünmüş, insan şeklinde bir şeyler.
- (3) *Masaların* birine yaklaştık.
- (4) (*Masanın* üzerindeki kadavranın tasviri)*
- (5) Gözlerim öteki *masalara* gitti.
- (6) (Öteki *masanın* üzerindeki kadavranın tasviri)*

Metin kurucu, masa - kadavra ilişkisinden yola çıkarak ölüm çağrışımına ulaşmaktadır. Bu da Çocuk’un dünyaya, hayata ve ölüme bakış açısını değiştirecek değerlendirmeler yapmasına sebep olmuştur.

Böylece ardışık fiilleri taşıyan yüklemeler, “masa” nesnesini ve “Doktor” kişisini kullanarak, geniş bir bağlantı sistemi meydana getirmiştir. Gönderimlerin sebep olduğu değerlendirmeler, bu yüzden önemlidir.

1.1.1.1.5.1.3.2 Fiil Dizici Özne (İ) Gönderimi

20.16

- (1)(1) **Yatak Odama girerken, kapının önünde Nurefşan’ı gördüm.**
- (2)(1) **Odaya benimle beraber girdi.**
- (3)(1) **(c) çıkmadı ve karşımda durdu.**
- (9)(1) **Nurefşan, başını önüne eğdi.**
- (10)(1) **Gene yüzüme baktı.**
- (16)(1) **Nurefşan çıktı.**

16 numaralı paragrafın ilk cümlesi, gerideki beş paragrafın ilk cümleleriyle bir gönderim zinciri oluşturmaktadır. Bu zincir, metin boyunca fiillere dayalı bir tanıtım yapısı oluşturmaktadır.

“Nurefşan” öznesi ve onun fiilleri arasındaki bu ilişkiler, bir bütünün halkalarını oluşturmaktadır. Her kişi halkası, tek bir karakterde; her fiil halkası tek bir sistemli işlemde birleşmektedir. Bu bütün yapı, parçaların uyumlu beraberliği ile teşekkül etmektedir.

Fiil zinciri, şimdiki zamanda devam eden -DI ekiyle dizilmektedir. Belli bir mantık silsilesi içinde sıralanan fiiller, diyalog yapısının hareket kısmını oluşturmaktadır. Kişinin ortam içinde yaptığı hareketler, metnin iskeletini kurmaktadır:

gördüm > girdi > durdu > eğdi > çıktı

İlk fiil, karşılaşma anını belirlemektedir. Daha sonraki fiiller ise, “girme” ve “çıkma” fiilleri arasındaki zaman aralığında gerçekleşmektedir. İki nokta arasındaki her fiil, diyalogun bir parçasını içine almaktadır. Bu teknikle parçalanmış yorum bölmeleri, metnin çözümlenmesinde kullanılabilir.

Bölmeler ve işlevleri şu şekildedir:

	<i>İşlev</i>	<i>Yorum</i>	<i>Alanı</i>
Gördüm:	Diyalog hazırlama a. Karşılaştırma	Konuşmak istiyor.	1. paragraf
Girdi:	b. Yer değişikliği	İlk teşebbüs	2.- 3. paragraflar
Durdu:	c. Son hazırlık (Konuşmalar)	İsteğin ifadesi	3. - 9. paragraflar
Eğdi:	Yorumlama	Memnuniyetsizlik	9. - 18. paragraflar
Çıktı:	Diyalogun bitişi	Rahatsızlık	18. paragraf

Bu şekilde ayrılmış yorum halkaları, metni daha sistemli ve bütün bir yapıya kavuşturmuştur. Çözümleme, böyle bir metin üzerinde daha kolay yapılabilir.

1.1.1.1.5.1.4 Üst ve Alt Birim Aykırılığı Özne(İ) Gönderimi

36.11

(5) Akrabada telaş.

(6) (Fakat Erenköyü'nün felâketten haberi yok; ve duymasını istemiyordum).

İlk cümlede belirlenen üst grubun alt birimlerinden biri, üst gruba aykırı bir durum arz etmektedir. Bu durum da anlatıcı kişi tarafından desteklenmektedir. “Erenköyü” ismi, uzağa gönderim yoluyla bağlantıyı düzenlemektedir.

“Erenköyü'nün” özne gönderiminin belirlediği kişiler, Nüzhet, Paşa, Teyze ve Bahçıvan'dır. Bunlar, “akraba” kümesinin üyesi olan alt kümeyi oluşturur. Ancak “felaket” gönderimiyle belirlenen durumdan onların haberi yoktur. Bu da onları diğer “akraba”lardan ayırır.

“Felaketten haberi yok.”(YT+Y) yapısı, hastalık ve aşk ortak alanlarının birleştiği noktadır. Çünkü “Erenköyü” isminin alanının içinde Nüzhet de vardır. Böylece aşkla hastalık arasında bir uzaklaşma oluşmuştur. “Duymasını istemiyorum.” (N+ Y) yapısı, bu uzaklaşmayı istek yoluyla güçlendirir.

“Fakat” bağlacı, üst ve alt kümeler arasındaki zıt durumu açıklamaktadır.

“Bütün akrabaların felaketten haberleri vardır, fakat Erenköyü'nün haberi yoktur ve böyle olması istenmektedir.”

“Erenköyü” ve “felaket” gönderimleri, aykırılığı uzak bilgiler üzerine kurmaktadır. Bu da bağlantının uzak bağlantılarla birlikte işletilmesini gerektirmektedir. Üst ve alt birimler arasındaki ilişki, uzak gönderimler olmaksızın çözülemez.

1.1.1.1.5.1.5 Diyalog Özne(İ/zm) Gönderimi

8.1 “Paşa”

- (1) *Paşa*, kanepede, kendisini tanıdığım ve hatırladığım günden beri oturuyordu.
- (2) Salonda akşam karanlığı arttığı için, kendisine pek yakın olduğum halde yüzünü göremez olmuşum.
- (3)(a) Bakışlarını, gülümseyişlerini ve yüzünün kımlıdanışlarını sesinde bulmaya çalışıyordum
(b) ve ağır ağır konuşuyorduk.
- (4)(a) Hastalığımın ziyade tahsilime alâka gösteriyor,
(b) imtihanda aldığım numaraları soruyordu.

(5)(a) Nihayet karanlıktan sinirlendi**(b) ve hizmetçilere lamba emretti.**

Paragrafta “Paşa” öznesi ve “ben” derin yapı öznesinin oluşturduğu iki kişi zinciri vardır. Bu iki kişi arasındaki ilişkiler, konuşmalardaki iki zincir arası geçişlerle sağlanıyor. Her zincir, bir eşgönderge yapısıdır.

	<u>Paşa</u>	<u>Ben</u>
1.	Paşa (Ö) kendisini (N) oturduğu (S) oturuyordu (Y)	tanıdığım (S) hatırladığım (S)
2.	kendisine (YT) yüzünü (N)	olduğum (SF) göremez olmuştum (Y) (ben)
3.	bakışlarını (N) gülümseyişlerini (N) yüzünün kıvılcıklarını (N(İT)) sesinde YT(ty. > tn.)	çalışıyordum (Y) (ben) konuşuyorduk (Y) (biz)
4.	alâka gösteriyor (Y) soruyordu (Y) (o)	hastalığım (İ) tahsilime (YT) aldığım (ST)
5.	sinirlendi (Y) emretti (Y) (o)	

3b’de “konuşuyorduk” yüklemi, iki kişi bilgisinin birleştiği ögedir. Diğer cümlelerde kişilerden biri etken, diğeri etkilenen konumundadır. Bu değişken konumlar, hem cümle içi hem de cümle dışı bağlantıları kurmuş. Diyalog yapısı, kişilerin etkileşimleriyle böylece oluşturulmuştur.

1.1.1.1.5.1.6 Yer Değişikliği Özne (İ) Gönderimi

17.4

(2)(2) Nüzhet'in sesi de geliyordu.

(3)(1)(b) Paşa'nın küçük bir kahkahasını duymaktan gelen cesaretle içeriye girdim.

(4)(1)(a) Paşa, uzun koltukta yatıyor,

(b) Nüzhet pencerenin kenarına oturmuş, dizlerini sallıyor.

3b'deki "İçeriye girdim." (YT+T) yapısı, yer değişimini gösteren yapıdır. Olayın geçtiği yer bakımından ikiye bölünen metincikler arasında kurulan ilişkiler, bağlantıları düzenleyecektir.

Metinde bu yer ayırımı bağdaştıran iki kişi vardır.

1. Paşa 2. Nüzhet

"Paşa" gönderimi, bütünün önceden bir parça tarafından tetiklenmesi şeklindedir. Bu bütün - parça ilişkisi, şu şekildedir:

Parça: "Paşa'nın küçük bir kahkahası" (3.1b)

Bütün: "Paşa" (4.1a)

Cümleler arasındaki bu kişi bağlantısı, algı bütünlüğü ilkesine göre kurulmuştur. Parça, bütünün habercisidir. Bu öyküleyici anlatımda, işitme - görme duyularının art arda işletilmesiyle gerçekleşen bir bağlantı vardır.

Nüzhet gönderimi de "Paşa" gönderimine paralel bir şekilde kurulmuştur. 1b, görme duyusuna bağlı bir betimlemedir. 2.2 numaralı cümle, işitme duyusuna bağlı bir betimlemedir. Bu cümle, 1b kısmının hazırlayıcısıdır. Önce ses işitilmiş, sonra varlık görülmüştür.

Bu dört cümle, metin çözücü tarafından parçalara ayrılır. Daha sonra kişi bilgileri bakımından yeniden birleştirilir:

"Nüzhet'in sesi geliyordu. İçeriye girdim. Nüzhet, pencerenin kenarına oturmuş, dizlerini sallıyor."

"Paşa'nın küçük bir kahkahasını duydum. İçeriye girdim. Paşa, uzun koltukta yatıyor."

Böylece çapraz şekilde düzenlenmiş kişi yapıları, yer ortaklığına göre cümleleri birbirine bağlamıştır.

1.1.1.1.5.2 Zamir Kökenli Özne Gönderimi

1.1.1.1.5.2.1 Zamanlayıcı Zamir Kökenli Özne Gönderimi

1.1.1.1.5.2.1.1 Kişi - Ardışık Fiil Özne(zm) Gönderimi (ben)

19.3

(2)(1) Paşa, bol kahkahalar atıyor.

(3)(1) Ben, diyordu.

2 ve 3 numaralı paragrafların ilk cümleleri arasındaki ortak kişi bilgisi ve ardışık zaman ilişkisi, bağlantıları kurmaktadır.

“Ben” zamiri, özne dizisindeki “Paşa” ismine gönderim yaparak bağlantının kişi yönünü oluşturmaktadır. Kişi gönderiminde “Paşa” ve “ben” özneleri, III. tekil kişisinden I. tekil kişiye geçişi; “diyordu” yüklemi, fiil aktarımından, söz aktarımına geçişi sağlamaktadır. Paşa’nın fiillerinden sözlerine geçilmektedir.

İki yapı arasındaki cümleler, Paşa’nın niteliklerini taşıdığı için iki cümle yan yanaymış gibi değerlendirilir.

Yanyana iki cümle gibi düzenlenen cümleler, ardışık zamana göre dizilmiştir. Burada“-yor” ekinin devam eden zaman yapısı, iki cümleyi devam eden bir aksiyonun parçaları hâline getirmektedir.

“Kahkaha atmak”, “(ben) demek” fiilleri, eşzamanlı olarak değerlendirilirse, bunları Paşa kişinin kimlik bilgisine dahil etmek mümkündür. Kişi bilgisi ortak alanı, cümleler arasındaki gönderimi düzenleyen yapıdır.

“Atıyor” ve “diyordu” yüklemeleri arasındaki ortak hikâye birleşik zaman eki “-DI” , iki cümle arasında sıralı birleşik cümle şeklinde bir yapılanma sağlamaktadır.

“Paşa, kahkahalar atıyor, ben diyordu.”

Özne gönderimi ve ardışık zaman ilişkisiyle kurulan bağlantılar, aynı kişinin yaptığı ve konuştuğu şeyleri birbirine bağlamıştır.

Kişi - fiil bağlantısı, öznenin yaptığı işlerin zaman sırasına göre düzenlenmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu yapı, sıralı birleşik cümlenin ikiye bölünerek her biri üzerine birer paragraf kurma şeklinde değerlendirilebilir.

1.1.1.1.5.2.1.2 İhtimâlî Zamanlayıcı Özne (zm) Gönderimi (bu)

28.10

(0) Köşke bu defa gelişimindeki ilk günü hatırlıyorum ve bana o gün başlayan bir hikâye, bugün bitiyormuş gibi geliyor.

(1) Belki de bu, köşkte son gecem.

“Bu” işaret öznesinin cümle içindeki “köşkte son gecem” yüklemine ulaşması, önceki cümledeki “bugün” zarfının anlamını daha belirgin hâle getirmektedir. “Belki” bağlacı ise, bunu muhtemel bir durum olarak belirlemektedir.

Hikâyenin bitmesi durumu ile “son gece” zamanlaması arasındaki anlam ilgisi, zaman bakımından uyumu sağlamaktadır. Bu gösteriyor ki köşkteki son gece demek, hikâyenin bitmesi demektir.

“Köşkte son gece” zaman belirlemesi, 7.2 numaralı cümledeki “Yarın gidersin.” emriyle yapılmaktadır. Ancak sonraki metinlerde gerçekleşecek olan olay ve durumlar, bu ihtimalin gerçekleşmesini engelleyecektir.

İhtimâlî zaman gönderimi, gelecekle ilgili tahminleri düzenleyerek romanın seyri konusunda ipuçlarını arayıp bulmamızı sağlamaktadır. Önceki cümlenin özetleyici yapısı, bunu daha da kolaylaştırır.

“Bu” zamirinin değişik şekillerde yinelenmesi ve “o” sıfatıyla kurduğu ilişkiler, zaman gönderimini karşılaştırma şeklinde düzenlemektedir. Geçmişle bulunulan zamanın karşılaştırılması, ihtimalin gerçekleşme durumunu göstermektedir.

“Bu” zamirinin değişik şekillerde yinelenmesi ve “o” sıfatıyla kurduğu ilişkiler, zaman gönderimini karşılaştırma şeklinde düzenlemektedir. Geçmişle bulunulan zamanın karşılaştırılması, ihtimalin gerçekleşme durumunu göstermektedir.

“Bugün” ve “bu gece” zarfları arasındaki ilişki, bir bütün olan günle onun parçası olan gecenin zaman belirlemesinde kullanılmasını sağlamaktadır. Bu belirleme, “mikrop” metninin değerlendirilmesi için kullanılır.

Köşkteki günlerin sona ermesi, Nüzhet’in tamamen kaybedilmesi, hikâyenin bitmesi, bütün ümitlerin sona ermesi, çizilen zaman diliminde gerçekleşmektedir. Böylece mikrop metnindeki değişimler, zaman bağlantısıyla düzenlenmiştir.

1.1.1.1.5.2.2 Tanımlayıcı İşaret Özne(zm) Gönderimi (bu)

15.17

(2) **Horatio!**

(2) **Bu, soytarılarn en alaycıydı.**

Diğer öğeleri eksiltilmiş özne “Horatio”, bir sonraki cümlede tanıtılmaktadır.

Eksilteli yapı içinde olması ve ünlem işaretinin etkisi, “Horatio” kişisini ön plana çıkarmaktadır. Paragrafta betimleme cümlelerinin birleştiği kişi olan Horatio, öncesindeki ve sonrasındaki cümlelerle tanıtılmaktadır. Bu yüzden, diğer cümleler nitelik açıklayıcı, “Horatio” nitelenen kişi durumundadır. Bu da yine bir sıfat tamlaması anlamı oluşturmaktadır:

“Soytarılarn en alaycı olan Horatio”

2 numaralı cümlenin işaretleyici geri gönderim unsuru olan “bu” öznesi, asıl bağlantıyı sağlayan unsurdur. Böylece özne unsuru öncelenmiş, cümlede yerini zamir almıştır. Yine anlam olarak cümle şöyledir:

“Horatio, soytarılarn en alaycıydı.”

Cümlenin ayrılmasındaki amaçlar:

1. Özne üzerinde odaklanma.
2. Ünlem yapısı kurulması.
3. Metin çözücünün dikkatinin canlandırılması.
4. Fiilin geçmişte bitmiş olduğunu belirtme.
5. “Bu” işaret zamiriyle yorumlamayı gönderime yükleme.
6. İsim / zamir / özne paradigmasıyla(dizisiyle), yorumun daha geniş yapılmasını sağlama.
7. Önceki ve sonraki niteleyici cümlelerin bağdaşması.
8. Eksilteli cümlenin yorumlama alanının sistemleştirilmesi.

1.1.1.1.5.2.3 Açıklama Özne (zm) Gönderimi

1.1.1.1.5.2.3.1 Fiil Açıklama Özne (zm) Gönderimi (onlar)

43.2

(1)(1) **Öğleden sonra annem, Mithat Bey, arkadaşım geldiler.**

(3) **Bir tek cevabı saatlerce sürebilecek sualler soruyorlardı.**

(2)(1)Onlar, hastahaneye dışarıdaki hayatın karıştığı saatlerde gelmişlerdi; bu odanın gecesini sabahını tanımıyorlardı.

“Onlar” öznesi, metnin ilk cümlesine yaptığı gönderimle, 1.3 numaralı cümledeki fiili kimlik bilgisi bakımından açıklamaktadır. Kişilerin sorduğu sorular, bunların sebep ve sonuçları, bu açıklamanın amaçlarını oluşturur.

“Niçin bir tek cevabı saatlerce sürebilecek sualler soruyorlardı?” sorusu, sebebi açıklamaktadır. Bu sorunun cevabı, cümleleri şu şekilde birleştirir:

“Öğleden sonra gelen annem, Mithat Bey, arkadaşım, hastahaneye dışarıdaki hayatın karıştığı saatlerde geldikleri bu odanın gecesini - sabahını tanımadıkları için bir tek cevabı saatlerce sürebilecek sualler soruyorlardı.”

Bu uzun cümlenin parçalanması, anlatımı basitleştirmiş ve daha başka bağlantıların kurulmasını sağlamıştır. Gönderim parçalarının birleştirilmesi, metnin kişi örgüsünün kullanılmasıyla gerçekleşmektedir. Kişilerin fiilleri ve fiillerin sebepleri böylece birbirine bağlanmıştır.

“Öğleden sonra” zarf tümleci, bağlantıyı ortak zaman aralığında bütünleştirir. Kişilerin sorduğu sorular, aynı zaman diliminde, aynı yerde gerçekleşmektedir. Fiil açıklama gönderimi, bu temel üzerine kurulmuştur.

1.1.1.1.5.2.3.2 İletişimsizlik Açıklayıcı Özne(zm) Gönderimi (Ben)

22.2

(1) – *Sen* neler söylüyorsun kuzum?

(2) *Ben*, bir şey anlamıyorum ki...

Önceki paragrafta Çocuk tarafından söylenen sözler, Nüzhet tarafından anlaşılmamıştır. Bu, bir iletişimsizliğin başlangıcıdır. İletişim zincirinin kopması, soru ve cevapların tutarsız bir şekilde kısırdöngü hâline gelmesine sebep olmuştur. Kısırdöngü, 10 numaralı paragrafta kadar sürmektedir.

İletişimin koptuğu nokta, karşılıklı konuşmanın kişilerini belirleyen öznelerdedir. Bu özneler, “sen” ve “ben” zamirlerinden oluşmaktadır. İki kişi arasındaki iletişimi belirleyen bu özneler, ikinci cümlenin “anlamıyorum” yüklemiyle bir kopukluğa uğramıştır. Olumsuzluk eki, iletişimi iletişimsizliğe çevirmiştir.

Cümlelerin nesnelere olan “neler” sorusunun cevabını sınırlayan “bir şey” cevabı, yüklem olumsuzluğu yüzünden sınırı sıfır olarak belirlemiştir. Yani iletişimde iletilen hiçbir bilgi, fikir veya duygu yoktur.

İletişimde iki safha vardır. Biri anlatma, diğeri anlamadır. Anlatmayı tamamlayan önceki paragrafın dört cümlesi arasındaki bağlantılar, anlatıcı ve metin çözücü için belirlidir. Ancak anlamayı gerçekleştirecek olan muhatap kişi, bağlantıları kuramamıştır. Bu da, iletişimi koparmıştır.

Cümlelerin sonlarına konulmuş “kuzum” ve “ki” kelimeleri, ünlem olarak kullanılmıştır. Bu ünlemler, aynı kişiye yönelerek iletişim kopukluğunu hedef bakımından telâfi etmektedir.

“Kuzum” lakap ismi “Çocuk”a gönderim yaparak, “sen” öznesiyle birlikte cevap verilen kişiyi belirlemektedir. “Ki” bağlacı ve sonundaki üç nokta, çaresizlik gösteren devam eden cümle vurgusu sağlamaktadır.

Anlam olarak iki cümle, şu şekilde birleşmektedir:

“Ben senin neler söylediğini anlamıyorum ki kuzum!”

Görüldüğü gibi bağlantılı unsurlar, bir araya getirilerek tek bir cümle kurulmuştur. Ayırım, vurguyu iki noktaya dağıtarak, yorumlama alanını genişletmiştir.

1.1.1.1.5.2.3.3 Yer Açıklayıcı Özne(zm) Gönderimi (burası)

26.1

(1) *Fakültede bilmem hangi koşuşun muavin odasımdayım.*

(5) *Odada kimse yok.*

(6) *Bizim Doktor Mithat Bey biraz dışarı çıktı.*

(7) *Burası, Paşa'nın muavinlerinin odası imiş*

“Burası” özne gönderimi, metnin ilk cümlesindeki yer belirsizliğini açıklamaya hazırlamaktadır. Betimlemede daha fazla bilgi verme amaçlı gönderim, ekleme bir bilgi şeklindedir.

“Paşa'nın muavinlerinin odası” isim tamlaması, ilk cümledeki “koşuşun muavin odası” isim tamlamasının bilgisine ekleme yapan bir yinelemedir. Böylece odanın tanıtılması, parça parça tamamlanmaktadır.

6 numaralı cümlede, dolaylı yoldan bilginin kaynağı bildirilmektedir. Bu bildirme, yan yana düzenlenmiş cümleler arasındaki çağrışım şeklindedir. Bağlam, derin metindeki “Bizim Doktor Mithat Bey, burasının Paşa muavini odası olduğunu söyledi.” cümlesini gösterir.

“Biraz dışarı çıktı.” cümlesi, 5 numaralı cümleyi açıklarken ek bilgiyi de araya sıkıştırılmaktadır. Bu yapı, sebep - sonuç ilişkisinin ters yönde parçalanmasıyla kurulmuştur. Cümlelerin böyle düzenlenmesi, ek bilgiye geçişi sağlamaktadır. Anlam olarak cümle, şu şekildedir:

“Bizim Doktor Mithat Bey, biraz dışarı çıktığı için odada kimse yok.”

Açıklama zincirinin karışık yapısı, yer ortak alanında betimlemenin sistemleştirici özelliğiyle düzeltilmektedir. Bu da, anlam birimlerinin yeniden dizilmesiyle yapılmaktadır.

Kaosun düzene dönüşmesi, az söyleyip çok şey anlatma amacıyla yapılmaktadır. Öncelik ve sonralıkların yer değiştirmesi, bunu sağlamaktadır. Olayın geçtiği yer bilgileriyle çevrilen kişi bilgisi, anlatımın simetrisini sağlamaktadır.

1.1.1.1.5.2.3.4 Yönlendirici Açıklama Özne (zm) Gönderimi (o)

22.12

- (7) Annemin soyunup soyunmadığını öğrenmek istersen şimdi aşağı in, Nurefşan’ı uyandır, ona sor.
- (8) O seni seviyor, doğruyu söyler.

7 numaralı cümlede savunulan tezin kabul edilmesi için, “Nurefşan’ı” nesnesiyle onun kişiliğinde ortaya çıkan bilgilere gönderim yapılmıştır. Açıklama sistemi, “Gizli Konuşulan Şey” metninin bilgilerini “Nurefşan’ı nesnesinin gönderimiyle yeniden kullanarak, geniş bir yorumlama sağlamaktadır.

8 numaralı cümle, “o” öznesiyle önceki gönderimi yineleyerek sistemin işleyiş kurallarını belirlemektedir. “O seni seviyor.” (Ö+N+Y) şeklindeki cümle, Çocuk - Nurefşan ilişkisini çözümlenmektedir. “Doğruyu söyler.” (N+Y) şeklindeki cümle ise, önceki cümlede geçen “Ona sor.” tavsiyesini ispatlamaktadır.

İlk cümlelerin şart kısmı, ispatlama yapısını isteğe bağlamaktadır. “Şimdi + hemen” (ZT+ZT) yapısı, yönlendirici açıklama gönderimini zaman bakımından

düzenlemektedir. İsteğe bırakılmasına rağmen zaman bakımından hızlandırıcı bir baskının bulunması, gizli bir yönlendirmeyi göstermektedir.

“Annemin soyunup soyunmadığını öğrenmek” nesnesi, iki bakış açısı bakımından değerlendirilmektedir. İlk bakış açısına göre konuşulanların gizlenmesi için söylenmiş bir yalandır. İkinci bakış açısına göre ise bu görüntü, konuşmadan bağımsız bir fiil parçasıdır.

Nüzhet, Nurefşan’a yaptığı gönderimle Çocuk’u ikinci bakış açısına doğru yönlendirmektedir. Açıklamanın hedefini gösteren bu yönlendirme, iknâ amaçlı iletişimi düzenlemektedir.

Fiillerin oluşturduğu dizide ise yönlendirmenin emir yapısındaki düzenleniş görülmektedir:

“(Aşağı) in.” > “(Nurefşan’ı) uyandır.” > “(Ona) sor.” > “(Seni) seviyor.” > “(Doğruyu) söyler.”

Derin metindeki “Niçin Nurefşan’a soracaktım?” sorusunun cevabı da 8 numaralı cümledir. Bu gizli soru - cevap yapısı, yönlendirmede Çocuk - Nüzhet iletişiminden Çocuk - Nurefşan iletişimine geçildiğini gösterir.

1.1.1.1.5.2.3.5 Sorgulayıcı İşaret Öznesi (zm) Gönderimi (bu)

23.6

(1) *Bu* evlenme meselesi beni sinirlendirmeye başladı.

(2) Söz kesmek bilmem ne...

(3) Bana sormadan ne *bu!*

“Bu” öznesi, işaret etme işleviyle konuyu gösteren bir gönderim unsurudur. Gönderim, “Doktor Ragıp - Nüzhet Evliliği” alanında bir eşgönderime katılmaktadır.

“Ne” soru yüklemi ve gönderimin unsurları, ortak bir çalışmayla bağlantıyı düzenlemektedir.

İlk iki cümle gönderim ve soruyu paylaşırken, üçüncü cümle her ikisini bünyesinde toplamıştır. İlk cümlede, gönderim üzerine yorumlama yapılmaktadır. İkinci cümle, “evlenme” ortak alanındaki “söz kesmek”i sorgulamaktadır. Bu yorum ve sorgunun ortak noktası da isteksizliktir.

Üçüncü cümle, isteksizliğin sebebini açıklamaktadır. Bu açıklama da gönderim üzerine kurulmuş bir sorgulama şeklindedir. Soruların cevabını ararken, kelimeler arasındaki ilişkilerden yararlanırız. “Mesele” ve “sinirlenmek,” kelimeleri, bakış açısını; “bilmem ne” ve “ne bu” ifadeleri de bakış açısının ünlemlerle aktarılmasını düzenlemektedir.

2 numaralı cümle, parçalara ayırarak yapılan yorumlamanın ilk unsurdan sonra devam ettiğini göstermektedir. Eksilti, yorumlamanın ilk unsurdan sonra devam ettiğini göstermektedir. Eksilti ile kurulan devamlılık, Doktor Ragıp - Nüzhet evliliğinin safhalarının yeniden hatırlanmasını sağlamaktadır. 3 numaralı cümledeki “ne bu” soru + gönderim yapısı da bu safhaları yorumlamaktadır.

Sorgulayıcı işaret gönderimi, bütünden parçalara inilirken ayrıntılı bir durum değerlendirmesi sağlamaktadır. Bu değerlendirme, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin baştan itibaren bir kez daha gözden geçirilmesini ve ileriki durumlar için hazırlık yapılmasını sağlamaktadır.

1.1.1.1.5.2.6 Betimleyici Özne (zm) Gönderimi

1.1.1.1.5.2.6.1 Betimleyici Özne (zm) Yer Gönderimi (burası)

15.3

Paragraf 1,2,3

(3)(3) *Burası*, bir resmî daireye, bir mektebe, bir hastahaneye, bir hamama, bir mağazaya, bir kışlaya ve bir mabede aynı zamanda benzer.

Metinde 3.3 numaralı cümleye kadar, yer betimlemesi vardır. Giriş kısmındaki betimleme, önceki metinle kurulacak bağlantıyı düzenlemektedir. Önceki metnin 2.1 numaralı cümlesi, “Hazır Haydarpaşa’ya gidiyorsun.” ve 6.2 numaralı cümlesi “Hastalığından da iyi haberler getir?”, iki metni birbirine yer ilişkisiyle bağlamaktadır.

Bütün bu yer bağlantılarını düzenleyen unsur, “burası” öznesinin gönderimidir. Bu gönderim, bulunduğu cümledeki diğer öğelerle yorumlanmaktadır. “Benzer” yüklemine yer tamlayıcılarından her biri, bir karşılaştırma yönüdür. “Aynı zamanda” zarf tümleci, benzerliğin eşzamanlı olduğunu gösteren ögedir.

“Burası” özne gönderiminin anlamının “Çocuklar Hastahanesi” olduğunu, 1 ve 15 numaralı metinlerdeki yer betimlemelerini karşılaştırarak buluruz. Metnin 4.1 numaralı cümlesi “Benim Doktor’u buldum.” ise, bu bilgiyi kesinleştirir.

2.1 numaralı cümlenin “içeri” yer tamlayıcısı ile 3.3 numaralı cümlenin “burası” öznesi arasında, eşgönderge bağlantısı vardır. Ortak hedef olan “Çocuklar Hastahanesi”, ayrı ayrı bakış açılarından ele alınmıştır. İki betimleme arasındaki fark, ilkinin kötümser, ikincisinin daha iyimser olmasıdır. Bunu, “karanlık dehliz” ve “bu vait karşısında” ögelerinin karşılaştırılmasından anlıyoruz.

“Burası” gönderimin taşıdığı bilgiler, 1, 2, 3, 4 ve 15 numaralı metinlerde verilmektedir. Böylece bu unsur, uzak ve yakın bağlantıları kurmuştur. Daha sonra da cümle içinde yorumlanmıştır.

1.1.1.1.5.2.6.2 Betimleyici Özne (zm) Grup Gönderimi (onlar)

1.3

(1)(1) Öğleye doğru muayene odasının önü doldu.

(3)(1) Saatlerce bekleyenler var.

(2) Fakat buna alışmışlar.

(3) Az kımıldanıyorlar, hiç konuşmuyorlar.

(Onların içinde) saatlerce bekleyenler var.

(Onlar) az kımıldanıyorlar, hiç konuşmuyorlar.

Fakat (onlar) buna alışmışlar.

Bir önceki paragraf atlanarak, uzak bir gönderimle, birinci paragraftaki muayene odasının önündeki hastalara ulaşılmaktadır. Gönderim, “saatlerce bekleyenler” öznesiyle yapılmıştır. Araya dehliz betimlemesi girdiği için zamir yerine isim grubu tercih edilmiştir.

Gönderim unsuru, hastaların saatlerce beklemesine odaklanmayı amaçladığı için sıfat tamlamasının isim kısmı eksiltilmiştir. Ayrıca bu uzak gönderim, eksiltilerek derin yapıda bırakılmış “onların içinde” yer tamlayıcısıyla kuvvetlendirilmiştir.

Uzak gönderimle paragraflar arasında kurulan bağlantıyla elde edilmiş kişi bilgisi, yani özne unsuru, paragrafın iç yapısındaki kişi eklerinin yakın gönderimleriyle bir kişi ağı oluşturmuştur.

- (1) bekleyenler (3) kımıldamıyorlar
 (2) alışmışlar konuşmuyorlar

III. çoğul kişi ekleri, “bekleyenler” öznesine eşgönderge yapmaktadır.

Bu yapı, cümleleri metindeki ortak özne çevresinde bağlamaktadır. Kişi ağı, zamirlerin metin yüzeyine çıkartılmadan bırakılmasını sağlayarak anlatımı kısaltmıştır. Ayrıca hastaların beklemeye alışmasına ve bunu nasıl başardıklarına yoğunlaşmayı sağlamıştır.

1.1.1.1.5.2.7 İleri Özne (zm) Soru Gönderimi (o)

13.4

- (1) **Kim o? Diye seslendim hafifçe:**
 (2) **Benim.**
 (3) **Uyudun mu?**
 (4) **Gireyim mi?**

İlk cümlede “kim” soru yüklemi ve “o” öznesi, ileri bir soru gönderimi yapmaktadır. Bu gönderim, eksik bilginin ikinci cümlede tamamlanmasıyla bağlantıyı kurmuştur.

İlk cümlenin aktarım kısmı ise, derin yapıdaki “Nüzhet cevap verdi.” cümlesiyle devamlılık ilişkisi kuruyor. Böylece soru - cevap yapıları, aktarımlarla desteklenmektedir:

- A. “Kim o?”
 B. “(O) benim.” cümleleri arasındaki ilişki, karşı sorularla uzatılmaktadır:
 1. Uyudun mu?
 2. Gireyim mi?

Bu sorular, durumun gerektirdiği yapılardır. Sonuçta soru - cevap şeklinde çapraz bir bağlantı kurulmuştur.

Aktarıcı cümlenin “o” öznesi, sonraki üç cümlenin I. ve II. tekil kişi yapılarını düzenleyerek cevap ve soruların birleşmesini sağlamaktadır. İlk soru doğrudan sorulurken, diğer ikisi açıklamanın ayrıntılarına inmektedir. Kimlik tespiti sonrası, o kişinin durumu sorulmaktadır.

1.1.1.1.5.2.8 Kişileştirici Özne (zm) Gönderimi

1.1.1.1.5.2.8.1 Kişi ve Fiil Düzenleyici Özne (zm) Gönderimi (o)

17.6

- (0) Beklediğim alâka yerine bu sessizlik beni şaşırttı ve bu şaşkınlığımı gören Nüzhet'in yüzünde bir istihza belirip belirmediğine bakmadan Paşa'ya doğru bir iki adım attım.**
- (1) Beni gene o himâye etti ve ilk alâkayı gösterdi.**

1 numaralı cümlenin “o” öznesinin gönderim hedefi, önceki paragrafta bulunan “doğru” edat grubu cümlecığının “Paşa'ya” yardımcı yer tamlayıcısıdır.

Gönderim ve hedefinin buldukları cümlelerin fiilleriyle kurulan ilişkiler, metin dil bilimsel ve kullanım dil bilimsel işlevlere sahiptir. Yani hem iki cümle bağlanmış hem de bazı anlatım amaçları gerçekleştirilmiştir.

Kişiye işaret eden zamirin gönderim ve fiilleri, romanın kişi yapısına dayalı bağlantılar kurar. Burada “o” zamirinin gönderimi, 8 numaralı “Paşa” metninde başlayan Paşa kişinin bağlantı zincirine katılmaktadır. Metnin bu kısmındaki değerlendirmeler de, Paşa betimlemesine eklenmelidir.

“O” öznesi ve yerine geçtiği “Paşa” kişisi, fiilleriyle birlikte şöyle bir yapılanmaya sahiptir.

“Paşaya doğru gidince beni gene o himâye etti ve ilk alâkayı gösterdi.”

Kişi yapısında çağrışım şöyledir:

“Nüzhet (kişi)” > “istihzâ etmek (fil)”

“Paşa (kişi)” > “himâye etme / alâka gösterme (fil)”

Kişi ve ilişki çözümlenmeleri, bize Çocuk - Nüzhet ve Çocuk - Paşa iletişimlerini yorumlamada yardımcı olmaktadır.

“O” öznesinin kişi bilgisi üzerine sağladığı odaklama, Nüzhet kişisini arka plana atmak gibi bir işleve de sahiptir. Fiilin iki hedefi vardır. Bunlardan ilki atlanarak ikincisine geçilmiştir.

Böylece özne gönderimleri, ardışık ve uzak cümleleri birbirine bağlamıştır.

1.1.1.1.5.2.8.2 Kimlik Belirleyici Dış Özne (zm) Gönderimi (biz)

8.8

(a) *Bizim Doktor Ragıp vardır.*

(b) *Ona bir görün.*

Cümlenin “bizim Doktor Ragıp” öznesi, ayrı bir yorumlama yapısı içinde, metin çözücünün hayal gücüne dayalı olarak dışa gönderim yapmaktadır. Bu öznenin kim olduğu bilinmemektedir. Sadece herhangi bir doktordur ve Çocuk’un hastalığı için farklı bir kişileştirme imkânı vermektedir. Her okuyan, kendi geçmişindeki bir doktorla çağrışım kurabilir.

b kısmında ise “Bizim Doktor Ragıp” öznesi, eski bilgi olduğu için, “ona” YT (zm+da), gönderim unsuru olarak kullanılıyor. Bu yapı, cümleyi kimlik çözümü ve tavsiye fiili şeklinde ikiye bölüyor. Böylece anlatım, kolay anlaşılır bir şekil almıştır.

Gönderim yapısı, (a) “vardır” genellemesi ve (b) “görün” özelleşmesi şeklinde yüklemlemlerle gerekli hâle getirilmiştir. Bu anlatım, belli durak noktaları oluşturarak okuyucu zihnini parçalara göre işletmektedir.

1.1.1.1.5.2.8.3 Etken Kişi Belirleyici Özne (zm) Gönderimi (onlar)

39.4

(38)(8)(1) *Zaman yürümüyor, dakikalar korkunç bir sıkıntı içinde uzuyorlar.*

(39)(4)(2) *İçime serin mavilikler doluyor, ruhlarını iyice gizleyen korkunç tehditkâr mahlûklar.*

(4)(a) *Onlarla mücadele ederek vakit geçiriyorum,*

(b) *fakat onlar donmuş avuçlarıyla zamanı da yakalıyorlar, durduruyorlar ve hayatımın serbest akışına mâni oluyorlar.*

Önceki metinde belirlenen durumun oluşmasını sağlayan unsur, belirsizdir. Yeni metin, fiilin “onlar” öznesiyle yaptığı gönderimle bu unsuru belirler.

39.4.4b kısmı, “zamanın yavaşlaması” durumunu 2 numaralı cümledeki özneye bağlamaktadır. “Onlar” öznesinin gönderimi, bunu sağlamaktadır. “Hayatımın serbest akışına mâni oluyorlar.”(YT+Y) yapısı, 38.8.1 numaralı cümlenin “dakikalar

uzuyorlar.”(Ö+Y) yapısına gönderim yaparak, önceden belirlenen durumu hatırlatmaktadır. Bu iki gönderimin cümle içinde kurduğu bağ, ilişkileri bağdaştırır.

Önceki metinde sorulan “Zaman neden yürümüyor?”, “Dakikalar neden uzuyor?” sorularının cevabı, yeni bir bakış açısıyla yeniden ele alınmıştır.

O metinde, “Derhal büyük mesafeleri, çayırları, dağ başlarını özlüyorum.” cümlesindeki sebep, burada “duvar” engeliyle açıklanmıştır. Çünkü duvar, onun kaçmasına engel olan unsurdur.

Zamanın bir varlık unsuruna bağlanması, yorumlama sırasında “zaman” kavramının somutlaştırılmasını sağlamaktadır. Bu yapı, anlatımı daha çekici ve çağrışıma dayalı yapmaktadır.

1.1.1.1.5.2.9 Sıfat Yorumlayıcı Özne (zm) Gönderimi (onlar)

39.3

(1)(1) Yüksek, çıplak, mavi, dümdüz, dimdik duvarlar.

(3)(1) Bütün bu hastahanenin sessiz hareketsiz, soğuk, bomboş anlarını onlar doğuruyorlar.

“Onlar” öznesinin metnin ilk cümlesine yaptığı gönderim, etken unsuru belirlemektedir. Gönderim ögesinin ve hedefinin bağlı olduğu sıfatlar arasındaki ilişkiler, bu bağlantının yorumlanmasını sağlamaktadır.

“Hastahane” ve “duvarlar” betimlemeleri arasındaki benzerlikler, sıfatlar arasındaki karşılaştırma ile yorumlanır. Bu benzerlik ise, aralarındaki bütün - parça ilişkisiyle açıklanabilir:

“Yüksek, çıplak, mavi, dümdüz, dimdik duvarlar, bu özellikleriyle hastahanenin sessiz, soğuk, bomboş anlarını doğurmaktadır.”

Bütünün durumunu değiştiren parça, birbirinin sebebi olan sıfatlarla düzenlenmektedir. Bu sebep - sonuç ilişkisi, gönderimle kurulmaktadır.

Sıfatlar arası ilişkiyle düzenlenen gönderim, sebebin uzak bir bağlantıyla kurulmasını sağlamaktadır. Bütün metne yayılmış hâkim unsur “duvarlar”, böylece etkisini devam ettirmiştir.

1.1.1.1.5.2.10 Eklemeye Karşılaştırılan Özne (zm)Gönderimi (Onlar)

2.1

(1)(5)(1) Hasta çocuklar, yanlarında ailelerinden birer büyük insan.

(2)(1)(1) Ben de onların arasındaydım ve *onlar* arasında büyüğüm de yoktu.

“Onlar” öznesinin gönderimi, önceki metne yayılmış grup bilgisine ulaşarak onun bilgilerini kullanmaktadır. Bu öznenin cümle içinde kurduğu ilişkiler de, bağlantının diğer yönlerini tamamlamaktadır.

“De” bağlaçları, gönderim üzerine gelerek karşılaştırmaları düzenlemektedir. “Ben de onların arasındaydım.” kısmı, benzerliği göstermektedir. “Onlar arasında büyüğüm de yoktu.” kısmı farklılığa işaret etmektedir.

Olayın geçtiği yerde grup, ikiye ayrılmıştır: “Hasta çocuklar” ve “büyükleri”. İkinci cümledeki gönderimler, Çocuk’un ilk gruba girdiğini, fakat büyüğünün ikinci kümede olmadığını gösterir.

Karşılaştırmalı gönderim, gruptan anlatıcı kişiye geçişi sağlar. Böylece “hasta çocuklar”ın anlatıldığı metinle Çocuk’un yalnız kaldığı metin birbirine bağlanmıştır.

1.1.1.1.5.3 İsim Tamlaması Kökenli Özne Gönderimi

1.1.1.1.5.3.1 Sebep Belirleme Öznesi (İT) Gönderimi

33.8

(4) Ve gayr-ı şuurumdan kapalı bir telgraf, açmaya korkuyorum, günümün nasıl geçeceğini düşünmüyorum.

(5) *Dizimin ağrısı*, beni o ânın hayatı içine sokuyor.

İlk cümledeki durum, ikinci cümlede yapılan gönderimle bir duruma bağlanmaktadır. Böylece gönderim yaptığı hatırlatmayla durumu açıklamaktadır.

“Dizimin ağrısı” öznesi, hastalık ortak alanında bir belirtidir. Bu ögenin geriye gönderimi, önceden çok kez karşılaşılan durumun yinlendiğini göstermektedir. Bu yineleme ise, önceki cümledeki olumsuz fiili ve sebebini açıklamaktadır.

“Açılmayan telgraf” ve “düşünülmeyen gün” durumlarının sebebi olarak gösterilen “dizimin ağrısı” sebep - sonuç ilişkisi içinde bir bütünleşme sağlamaktadır.

Burada bağlacın kullanılmaması, bütünün iki yönetici cümleyle yönetilmesini gerektirmektedir.

Gönderim öznesinin bulunduğu cümledeki diğer ögelerle kurduğu ilişki, yorumlamanın temelini oluşturmaktadır. “O ânın hayatı” belirlemesinin yaptığı gönderim, durumun kişi üzerindeki etkisini göstermektedir. “Beni ... içine sokuyor.” yapısı, bunu fiil bakımından düzenlemektedir.

Sebeplendirme öznesi gönderimi, romanın bütün yapısındaki bilgiyi kullanarak yorumu daha geniş bir alanda yapmamızı sağlamaktadır.

1.1.1.1.5.3.2 Özelleştirici Özne (İT) Gönderimi (o)

17.18

(2)(b) O yaşımda kuvvetli acıların bana verdiği geçici sağırlık ve körlük içinde idim.

(c) O acılardan biri ki, saniyeler içinde artıyor, azamiye çıkıyor, gözlerimin arkasında bir karanlık ve kulaklarımda bir uğultu yapıyor, kendimi taşıyamayacak kadar dermanımı kesiyordu.

2c kısmındaki “o acılardan biri” özne gönderimi, 2b kısmındaki “kuvvetli acılar” sıfat tamlamasına ulaşarak özelleştirme işlevli bir bağlantı kurmaktadır.

Bu bağlantıda metin çözücü, bazı sorular soracaktır: “Hangi kuvvetli acıları yaşadın?”, “O acılardan hangisi, şimdi seni etkiledi?” Bu sorulardan ilki genel, ikincisi özeldir.

İlk sorunun cevabı, 17 metin boyunca sıralanmaktadır. Bu acılar, hastalık ve açıklanmayan platonik aşktan ibarettir. Hastalık, hakim acıdır. Aşk, “Paşa” metninde başlamıştır.

İkinci sorunun cevabı, aynı metin içinde 17.5.1/2 numaralı “Ben girer girmez hepsi birden sustular.”, “Beklediğim alâka yerine bu sessizlik, beni şaşırttı.” cümlelerindedir. Merak unsuru, her şeyin bittiğine dair bir evham acısına dayalıdır. Bu da, “o acılardan biri” özne gönderimini açıklamaktadır.

“Kuvvetli acılar” genellemesinin, “o acılardan biri” özelleştirmesini içine alması, metindeki aşk acısı bakımındandır. Bunu derin metinde sorulan ve metinler tarafından cevaplandırılan sorulardan anlıyoruz.

“O acılardan biri” öznesinin fiilleri, “geçici sağırılık ve körlük”ün sebeplerini açıklamaktadır. Bu açıklamalar da, özelleştirmenin sonuçlarıdır. Böylece bütünlük sağlanmıştır. -DI hikâye eki de, bunu zaman bakımından düzenler.

artıyor / çıkıyor / yapıyor / kesiyor + DU

1.1.1.1.5.3.3 Betimleyici Derleyici Özne (İT) Gönderimi

33.2

(1)(3) Bunların arasında *Nüzhet'in bin şekilde görünüşleri*.

(2)(2) Sonra Nüzhet'in vücudu meydanda olmadığı hâlde yalnız kokusunun ve sesinin beşerî bir şekil alması, meçhul unsurlarla mücâdeleler, şekilsiz uçurumlar içinde yükselip düşüşler.

(3) Bazı isteğin gerçekleşmesi.

(4) Yaprakları servi kadar yüksek bir bağda, siyah - yeşil bir gölgelikte Nüzhet'le kucaklaşarak yerde uzanmak ve Nüzhet'in kulağının dışından değil, içinden gelen sesi ve aydınlık bir konuşma:

(5) – Berlin'e ne vakit gideceksin, Nüzhet?

(6) Bu gece sabaha karşı.

(7) Çünkü bu gece gitmezsem, altı sene tren yok.

Kişi betimlemesinde önceki metinlere gönderimler yapan cümlelerin bilgileri, tek bir özneye birleştirilmektedir. Birleştirici özne (İT), uzak bağlantıları tek amaçta düzenlemektedir. Bu yapı, kimlik bilgilerinin hatırlamalarla yeniden düzenlenmesini de sağlamaktadır.

“Nüzhet'in bin şekilde görünüşleri” öznesi (İT), çeşitli ayrıntıları gösteren resim kareleri sunmaktadır. Bu karelerin açıklanması ise gönderim zincirinin cümleleri tarafından yapılmaktadır. Her gönderim, bağlı olduğu hedefte bir ânı saklar.

Metinde “Nüzhet” kişisine ait bilgilerin taranması, bitmiş bir ilişkinin yorumlanması şeklinde metindeki yerini alır. Metin çözücü, bunu kurucu tamlamadan anlar. Bu yüzden de okuduklarını değerlendirir, yaptığı çıkarımlardan bir senteze ulaşır.

Bu bağlantı, 2, 3, 4, 5, 6 ve 7 numaralı cümleleri kendi aralarında gruplamıştır. Bu gruplar arasındaki ilişkiler, yorumun nasıl yapılacağını gösterir. Bunlar, ilişkinin

başlangıç, gelişme ve sonuç kısımlarını özetlemektedir. Büyük yapının küçük yapı içinde özetlenmesi, yorumcunun işini kolaylaştırır.

1.1.1.1.5.3.4 Eklenmiş Kimlik Açıklayıcı Özne (İT) Gönderimi

20.6

(2) Misafir geldi.

(3) Sonra yüzüme dikkatle bakarak, biraz daha yüksek sesle ilâve etti:

(4) *Doktor Ragıp Bey'in validesi* geldi.

Açıklama yapısı, dereceli olarak genişletilmektedir. “Misafir” öznesi, gönderimin hedefindeki “Doktor Ragıp Bey’in validesi” öznesiyle açıklanmaktadır. Derin metindeki “Misafir kimdi?” sorusu, açıklamayı gerektirmektedir.

Misafir (Doktor Ragıp Bey’in validesi)

“Geldi” yüklemine yinelenmesi, paralelliği belirleyen unsurdur. Paradigmatik (dizi) ilişkiyi demirleyen yineleme, böylece sabit bir nokta belirlemektedir. 3 numaralı cümle, bu gönderimi ekleme şekline sokmaktadır. “İlâve etti” yüklemi, ekleme yapısını düzenlemektedir. Ekleme yapının kurulduğu cümle, betimlemenin görme ve işitme duyularıyla tamamlanmasını da sağlamaktadır:

<i>Öge</i>	<i>Görevi</i>	<i>İşlevi</i>
“yüzüme dikkatle bakarak”	ZT	görme
“biraz daha yüksek sesle”	ZT	işitme

“Sonra” bağlacı, gönderimle hedefini ardışık zamana göre sıralamaktadır. Böylece ekleme işlemi, zamanlama bakımından düzenlenmiştir.

Zarf tümleçlerinin içinde bulunan cümleciklerin “dikkatle” ve “yüksek sesle” zarf tümleçleri, metindeki anlatım tonunun arttığını gösterir. Görme ve işitme duyularının güçlenmesi, kimlik bilgilerinin de genişleyeceğini gösterir.

Eklenmiş gönderim, bağlantıyı daha sağlam hâle getirmektedir. Ayrıca 3 numaralı cümlelerin niteleyici unsurları, gönderimi daha anlaşılır ve etkili yapmaktadır. Diyalog yapısının içine yerleştirilmiş gönderim, birbirinin içine girmiş bu iki sistemle düzenlenmektedir.

1.1.1.1.5.3.5 Benzetmeli Yer Özne (İT) Gönderimi

7.12

(9)(1) **Yemekte sustuk.**

(11)(1) **Sokak kapısının önünde çocuklar oynuyorlar.**

(3) **Sonra, aralarındaki meseleyi çabucak hallederek susuyorlar.**

(12)(2) **Evin içi ve dışı susuyordu.**

“Evin içi” / “evin dışı” öznelerinin gönderimleri, metinde betimlenen iki yere gönderim yapmaktadır. “Susuyordu” yüklemi, iki yerin ortak niteliğini göstermektedir. Bu da cümleleri birbirine bağlar.

“Sustuk” ve “susuyordu” yüklemeleri, iki yerin de ortak yönünü ayrı ayrı belirlemektedir. 12.2 numaralı cümlede olayın geçtiği yer kişileştirilerek, yüklemde birleştirilmektedir.

Ortak durum, yer betimlemelerinin yorumlanmasında kullanılır. Bu sessizliğin sebepleri, yorumlamanın daha geniş bir alanda yapılmasını gerektirmektedir.

“Yemekte” ve “sokak kapısının önünde” yer tamlayıcıları, bu yerlerde geçenleri düzenlemektedir. Bu bilgilerin yorumda kullanılması, anlatımı daha etkili hâle getirmektedir.

1.1.1.1.5.3.6 Karşılaştırmalı Seçim Özne (İ / İT) Gönderimi

26.2

(1) **Şimdi iki erkek ve iki Hıristiyan kadın içeri girdi.**

(2) **Erkeklerin sakallısı, kadınlardan birini muayene ediyor.**

(3) **Madamın da zoru dizlerinde.** (Karşılaştırma)

(4) **Üç sene evvel tifo olmuş.** (o)

İlk cümleden itibaren başlayan gönderim ters piramidi, cümleleri kişi bilgisine göre bağlamaktadır. Grup içinden seçilen kişiyle anlatıcı Çocuk karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma, benzerlik ve benzetme yoluyla yapılmıştır.

İlk cümlede belirlenen iki grup içinden seçilen parçalar, aynı dizi içinde ikinci cümleye yerleştirilmiştir. Bu yapı, genelden özele, yani gruptan bireye doğrudur. Kişilerin kimlik bilgilerinin grup içinde belirlenmesi, sosyolojik bir yaklaşımı gösterir:

“(İki erkekten) sakallısı, (iki Hıristiyan kadından) biri”

“Erkeklerin sakallısı” öznesi, diğerinden ayırıcı özelliğe göre belirlenmiştir. “Kadınlarını birini” nesnesi, grubu diğerlerinden ayıran özelliği taşıyan herhangi biri şeklindedir.

3 numaralı cümlede “madam” gönderimi, sadece ikinci grubun bireyini seçmektedir. Bu seçimden sonra da, Çocuk’la Madam karşılaştırmasına geçilmiştir. “Zoru dizinde” ifadesi, karşılaştırmanın yapıldığı konuyu belirlemektedir. “Da” bağlacı ise, benzetmeyi kurmaktadır.

4 numaralı cümlede, karşılaştırmanın farklı tarafı belirlenmektedir. Madam, Çocuk’tan farklı olarak tifodan dolayı hastadır. Hasta organ aynı, sebep farklıdır. Böylece karşılaştırma, bir duygu paylaşımına dönüşmüştür. Bu bağlantının önceki hastahane betimlemelerini hatırlatması, karşılaştırmayı daha güçlü hâle getirmiştir.

Derin metindeki “o” öznesinin gönderimi, kişi bilgilerinin değerlendirilmesini sağlamaktır. Geçmişten aktarılan bilgi, ilk metindeki “Çocuklar Hastahanesi”nden farklılığı belirtmektedir. Olayın geçtiği yerde kişilerin karşılaştırılması, romandaki gelişim çizgisinde belirlenmektedir.

1.1.1.1.5.4 Sıfat Tamlaması Kökenli Özne Gönderimi

1.1.1.1.5.4.1 Karşılaştırmalı Özne (ST) Gönderimi

1.1.1.1.5.4.1.1 Karşılaştırmalı Yer Özne (ST) Gönderimi (bu)

43.2

- (1) Onlar, hastahaneye dışarıdaki hayatın karıştığı saatlerde gelmişlerdi; bu odanın gecesini sabahını tanımıyorlardı.
- (2) Duvarlarda gölgelerin kımıldadığı, döşemelerin dinç seslerle örttüğü ve dehlizlerin canlı şekillerle kaynaştığı bu hayat ve hareket saatindeki hastahane bambaşkadır.
- (3) Bu dekor, benim bir gece evvelki hâlimi anlamak isteyenlere hiçbir şey söylemez.

Olayın geçtiği yerin iki farklı zaman dilimi karşılaştırılarak, cümleler birbirine bağlanmıştır. Yer gönderimleri, bu karşılaştırmayı çapraz bir şekilde düzenlemektedir.

Gönderimler ve hedefleri, olumsuzluk bildiren fiili açıklama işlevindedir. Zıt iki durumu karşılaştıran gönderimler, gizli ve açıkta kalanları bağdaştırmaktadır. Bu yapı, önceki metinlerde yapılan betimlemelerle yeni betimlemeyi birbirine bağlamaktadır. “Onlar” öznesinin kişilerinin gelişi, bu iki kısmın sınırını çizmektedir.

“Bu dekor” öznesinin hedefi olan “hastahaneye dışarıdaki hayatın karıştığı saatlerde” yer tamlayıcısı, “Benim bir gece evvelki hâlimi anlamak isteyenlere niçin bir şey söylemez?” sorusunun cevabını vermektedir.

“Bu odanın gecesini, sabahını” nesnesinin hedefi olan “duvarlarda gölgelerin kımıldadığı, döşemelerin dinç seslerle öttüğü ve dehlizlerin canlı şekillerle kaynaştığı bu hayat ve hareket saatindeki hastahane” öznesi, anlaşılamanın asıl sebebini açıklamaktadır.

Gönderimlerin oluşturduğu betimleme, gelinen durumu Çocuk’un ve Onlar (Anne, Mithat Bey, arkadaş)’ın bakış açılarına göre iki bakımdan belirlemektedir. Bunların karşılaştırılması, hastalık ortak alanını I. tekil kişi anlatımı dışında değerlendirerek yeni bir yorumlama başlatmaktadır.

1.1.1.1.5.4.1.2 Karşılaştırmalı Durum Özne (ST) Gönderimi (bu)

30.9

- (2) Yoksa birkaç günkü dargınlığımızın bir genç kız ruhunda açtığı his boşluğundan yorulması mı?
- (3) Bende her zaman derunî mücadeleyi teşvik eden bu tür dargınlıklar, kendi kendisiyle didinmekten hoşlanmayan Nüzhet gibi tabiatlarda bütün ruhî faaliyetlerin durgunluğuyla ve can sıkıntısıyla neticelenebilirdi.

İlk cümledeki durum, ikinci cümlenin “S + bu türlü dargınlıklar” öznesi ile ikinci cümleye taşınmaktadır. Daha sonra durum karşısında “ben” ve “Nüzhet” kişilerinin takındıkları tavırlara göre karşılaştırma yapılmaktadır.

“Bu türlü dargınlıklar” öznesi (ST), “birkaç günkü dargınlığımızın” tamlayanına ulaşarak uzak ve yakın bağlantıları kurmaktadır. “Bir genç kız ruhunda açtığı his boşluğu” sıfat tamlaması, gönderimin hedefte yorumlamaya hazırlanmasını sağlamaktadır. Bu yapı, cümle içi bağlantılarla düzenlenmektedir.

“Bende her zaman derûni mücadeleyi teşvik eden” sıfatı, durumu Çocuk açısından yorumlamaktadır. “Kendi kendisiyle didinmekten hoşlanmayan” sıfatı, Nüzhet açısından durumu yorumlamaktadır. Bu iki yorumun birleştiği “bu türlü dargınlıklar” durumu, karşılaştırmayı düzenlemektedir.

“(Ruh) yorulması” ve “(can) sıkıntısı” durumları arasındaki anlam yakınlığı, önceki cümledeki sorunun cevabı şeklinde bir geçişle desteklenmektedir.

Karşılaştırmalı özne (ST) gönderimi, kişilerin farklılıklarından yola çıkarak durumun yorumlanmasını sağlamaktadır. Metin çözücü, bu yorumu kullanarak Çocuk - Nüzhet ilişkisinde gelinen kopma noktasını anlayacaktır.

1.1.1.1.5.4.1.3 Karşılaştırmalı Düşünce - Alıntı Özne (ST) Gönderimi (O)

34.8

(1)(a) O günlerde beynime Fikret’in bazı mısraları dadanmıştı;

(b) ümitsiz anlarımda, bu mısralar, benim irâdem haricinde kendi kendilerine yaşıyor ve ses veriyorlardı;

(c) onların bu şâirâne tasallut, herhangi bir mûrahikin iptidâî “Sentimentalite”sinden ziyade, hakikî ıstıraplarla dolu bir rûhî zemin bulabilmelerindendi.

(2) O mısralar, gene içimde canlandılar ve ses vermeye başladılar:

(3)Hep samt ü râşe saklı bu vâdi-i muzlimin.

Her hatvesinde şüpheli bir hufre, bir kemîn.

Hep samt u râşe ... Kaynaşıyor canlı gölgeler.

Bir mahşer-i cünun gibi pürçûş u bîhaber.

2 numaralı cümle, geri ve ileri gönderimleriyle metindeki düşünceyi ve dışa gönderim yapan alıntıyı birbirine bağlamaktadır. Bağlantı, romanla şiirdeki kelimeler arasındaki anlam ilişkileriyle düzenlenmiştir.

“O mısralar” öznesi (ST), “bu mısralar” öznesine (ST) ve sonraki mısralara eşgönderim yapmaktadır. Hedefteki bilgileri ve ona gönderim yapan “onların” tamlayanının bulunduğu cümlenin bilgileri, eşgönderimi yorumlamaktadır:

“Fikret’in mısraları” / “ümitsiz anlarımda benim iradem dışında kendilerine yaşamaları ve ses vermeleri” / “hakikî ıstıraplarla dolu rûhî zemin bulabilmeleri”

“Ses veriyorlardı.” genellemesinin özel şekli olan “Ses vermeye başladılar.”, genel hükmün özel durumda uygulanmasını sağlamaktadır. Bu fiil, şiirle Çocuk’un hayatı arasındaki paralelliğe işaret etmektedir.

Buradan itibaren, Çocuk’un durumunu anlatan cümlelerle şiir arasında benzerlikler aranır. Bu benzerlikler, şu şekilde tespit edilir:

<u>Metin</u>	<u>Alıntı</u>	<u>Metin</u>	<u>Alıntı</u>
uyaniş	semt	yalan	bîhaber
titreyiş	raşe	felaket günü	mahşer-i cünûn
karanlık	vâdi-i muzlim	azgın mürâhik	pürçûş

Karşılaştırmalı düşünce - alıntı gönderimi, romanda anlatılanların yorumlandığı ve özetlendiği yerdir. Böylece nesir diliyle anlatılanlar, nazım diliyle yeniden düzenlenmektedir.

1.1.1.1.5.4.2 Fiil Düzenleyici Özne (ST) Gönderimi (bu)

44.3

(4) Odamı düzeltiyorum, masamı topluyorum.

(5) Tekrar bozuyor, tekrar topluyorum.

(6) *Bu iş* de bitiyor.

6 numaralı cümle, önceki iki cümlenin fiillerini gönderimiyle düzenlemektedir.

Bu düzenleme, durumun daha iyi anlaşılması içindir.

“Bu iş” öznesinin (ST) gönderimi, “bozma” ve “toplama” fiillerini özetlemektedir. “De” bağlacı, fiilleri önceki fiillere bağlamaktadır. “Bitiyor” yüklemi, bağlantıları kullanarak bütün fiilleri ortak bir bitiş noktasında birleştirmiştir.

Fiil düzenleyici gönderim, durumun daha iyi anlaşılması için kullanılmaktadır. Biten bütün fiiller, hedef olan vakit geçirmeye ulaşamadığını göstermektedir. Böylece hedefe ulaşamadığı, fiillere göre belirlenmektedir.

1.1.1.1.5.4.3 Bütün Parça İlişkisi Yer Özne (ST) Gönderimi (bu)

32.2

(2) Beni bir gün çalıştığı o hastahaneye götürdü ve bir Alman operatöre gösterdi.

(3) Karanlık bir seririyatta alelacele dizime bakan bu Alman, yanlış bir teşhis koydu.

Olayın geçtiği yer alanı, bütün - parça ilişkisiyle cümleleri birbirine bağlamaktadır. Bu alan içinde özne gönderimi, bağlantıyı ortak kişi bakımından düzenlemektedir. Kişi, olayın geçtiği yerde olduğu için ilişki, genelden özele doğrudur.

“Karanlık bir seririyat” sıfat tamlamasıyla belirlenen klinik, “çalıştığı o hastahane” sıfat tamlamasıyla belirlenen yerin parçasıdır. “Alman operatör” kişisi, önce bütün olay yerinin parçası şeklinde belirlenmekte; sonra da o yerin parçasında bulunan olarak gösterilmektedir.

Yere göre belirlenen kişi, gönderim yoluyla iki cümleyi bağlamaktadır. Önce genel olarak belirlenen kişiye yapılan gönderim, kişiyi yaptığı fiille tanıtmaktadır. Böylece bu kişinin sıfatları sıralanarak kişilik ortak alanında cümleler bağdaştırılmaktadır.

“O hastahanedeki çalışan” > “Karanlık bir seririyatta alelacele dizime bakan” > “Bana yanlış teşhis koyan” > “Alman” > “Operatör”

Bağlantıda sıfatları içine alan yer bilgisi, bir bağlantı çatısı oluşturmuştur. Yer bütünü, diğer unsurları içinde toplamaktadır. Bu yapı, olay, durum ve kişilerin yere göre yorumlanmasını sağlamaktadır. Ancak kişi gönderimi, bu yer bilgisini onun alanına giren Operatör yorumuna göre değerlendirmektedir.

1.1.1.1.5.4.4 Sebep Gösterici Özne Geniş Gönderimi (bu)

31.11

(8) Azami dikkat, azizim...

(9) Fistülleri görüyorsunuz.

(10) Bu hâle gelen bir bacak, tababeti korkutur...

İlk cümledeki istek, diğer cümleler tarafından açıklanmaktadır. Açıklamayı “bu hâle gelen” sıfat-fiil grubu düzenlemektedir. Delillerin düzenlenmesini sağlayan gönderim sistemi, geniş ve dar alanlarda açıklamayı oluşturmaktadır.

“Azami dikkat” emrinin mantikî temelleri, diğ er cümlelerle atılmaktadır. Önce istek iletilmekte, sonra da isteğ in lüzûmu anlatılmaktadır. Böylece sistem, sonradan oluşturulan bir temele oturtulmaktadır.

“Bu hâle gelen bir bacak” öznesi (ST), gelinen son noktayı, gönderimlerle açıklamaktadır. Açıklama, metnin başından beri gelen gelişme çizgisinde “hastalıklı uzuv” ortak alanını itibarî olarak değerlendirmektedir.

“Fistülleri” nesnesi, gelinen durumu belirleyen kavramı göstermektedir. Bu terim, hastalığın gelişiminde önemli bir belirleme sağlamaktadır. “Görüyorsunuz” yüklemine vurgulayıcı işareti, belirlemeyi kişi bilgisine eklemektedir.

“Tababeti korkutur.” (N+Y) yapısı, “âzamî dikkat” ünlemini açıklamaktadır. Bu açıklama, sebep gösterme ilişkisini anlam olarak düzenlemektedir. Cümlelerin sonundaki üç nokta işaretleri, eksik bıraktıkları yerlerle bunu işaret olarak göstermektedir.

Geniş gönderimli sebep gösterme, anlatımı düzenleyerek çözümlemedeki durum değerlendirmelerini desteklemektedir. İsteğ in başa çekilmesi, önemli olanı vurgulamaktadır. Böylece yorumlamanın temeli de atılmıştır.

1.1.1.1.5.4.5 Örnekleiyici Fiil / Özne (ST) Gönderimi (bu)

30.3

- (1) Beni köşkte birkaç gün daha kalmaya mecbur eden annemin gelişi, bütün bu felâketlerin başlangıcı olmuştu.
- (2) Köşkün derinliklerinde cereyan eden ruhî bir trajediden haberi olmayan bu kadın, yengeme her fırsatta Doktor Ragıp'ı medih de ediyordu.

İkinci cümlenin öznesi, sıfat tamlaması yapısıyla ilk cümlenin sıfat tamlamasına yorumlama ekleyen bir gönderim yapmaktadır. Bu yorum üzerine eklenen bir örnek fiil de, sebebi daha anlaşılır hâle getirmektedir.

“Beni köşkte birkaç gün daha kalmaya mecbur eden” sıfatı, “köşkün derinliklerinde cereyan eden ruhî bir trajediden haberi olmayan” sıfatıyla bir yapı paradigması(dizisi) kurmaktadır. Bu sıfatlar, annenin kimliğini belirleyerek fiillerinin mantikî temelini oluşturmaktadır.

SebeP**Fiil**

Beni köşkte birkaç gün kalmaya mecbur etti	Bu felaketlerin başlangıcı oldu.
Köşkün derinliklerinde cereyan eden ruhî trajediden habersizdi.	Her fırsatta yengeme Doktor Ragıp'ı medih ediyordu.

“Bütün bu felaketlerin başlangıcı olmuştu.” yüklemine açıklanışı ise, “Yengeme her fırsatta Doktor Ragıp'ı medih de ediyordu.” cümlesiyle yapılmaktadır. Hükümün bağlandığı fiil, böylece belirlenmektedir.

“Bu kadın” öznesinin sıfat tamlamasının gönderimi, “annemin” tamlayanına ulaşarak bir soyutlama yapmaktadır. Bu soyutlama, Çocuk - Anne ilişkisini zayıflatarak, aralarındaki mesafeyi uzaklaştırmaktadır.

2 numaralı cümlenin yüklemi, 1 numaralı cümledeki hükme örnek vermektedir. Bu çapraz birleşme, metnin yorumlama alanını genişletmektedir. Birleşme şu şekildedir:

“Annemin gelişinin felaketlerin başlangıcı olmasına örnek olarak, yengeme her fırsatta Doktor Ragıp'ı medih etmesi verilebilir.”

1.1.1.1.5.4.6 Yorumlamaya Dayalı Özne (ST) Gönderimi

1.1.1.1.5.4.6.1 Cümlede Yorumlanan Özne (ST) Gönderim (bu)

17.20

(1) Paşa'nın çapaklı sesi.

(2) Nüzhet'in dizlerinde sinirlilik.

(3) (a) Nurefşan'ın gözleri,

(b) aynalı dolap kapısının gıcirtısı.

(4) *Ve bu ses, bu dizler, bu gözler, bu kapı, gizli şeylerin diliyle bana neler söylüyorlar!*

4 numaralı cümlenin öznelerinden her biri, önceki üç cümlenin bilgilerini paylaşmıştır. Böylece dizisel (paradigmatik) ilişkiler; dizimsel (syntatik) açıdan değerlendirilmektedir. Cümlenin yüklemi, zarf tümleci, yer tamlayıcısı ve nesnesi değerlendirmeyi yapan öğelerdir.

Özneler, yaptıkları gönderimlerle birer bağlantı unsurudur:

<i>Özne</i>	<i>Cümle</i>
Bu ses	Paşa'nın çapakh sesi
Bu dizleri	Nüzhet'in sinirli dizleri*
Bu gözler	Nurefşan'ın gözleri
Kapı	Aynalı dolabın kapısı

Özneler ve hedefleri arasındaki bilgi ortaklığı, yorumlamanın cümleler arasında yapılmasını sağlamaktadır. Cümlelerin eksiltili yapısı ise, metin çözücünün işini kolaylaştırır.

“Neler söylüyorlar.”(N+Y) yapısı, görüntülerden sonuç çıkarma işlevindedir. Çocuk odaya girince karşılaştığı manzaradan, kendisi için bir takım mesajlar çıkarmaktadır.

Değerlendirme tarzını belirleyen öge, “gizli şeylerin diliyle” zarf tümlecidir. Durum dili denebilecek bu yapı, metin çözücüyü betimlemeden çıkarımlar yapma konusunda eğitmektedir.

Değişik cümlelerdeki gönderimlerin hedefine böylece ikinci elden ulaşılarak, yakın ve uzak bağlantılar kurulmuştur. Ayrıca bu bağlantıların alanı içinde kalan yorumlamalar, metnin büyük yapısına da bağlanmayı sağlar.

4 numaralı cümle, bütün bu bağlantılarla kapsayıcı bir yapıya sahiptir. Birleşik yapı şöyledir: “Ve Paşa'nın çapakh sesi, Nüzhet'in sinirli dizleri, Nurefşan'ın gözleri, aynalı dolabın kapısı, gizli şeylerin diliyle bana neler söylüyorlar!”

1.1.1.1.5.4.6.2 Yorum Eksiltili Özne (ST) Gönderimi

21.1

(1) Öyle bir yaşta idim ve öyle bir mizaçta idim ve çocukluğumda o kadar az oyun oynamıştım ve aldatmasını o kadar az öğrenmiştim ki yalan bana suçların en ağırısı gibi geliyordu.

(4) Zavallı mürahik.

4 numaralı cümlenin yüzey metnindeki “zavallı mürahik” öznesi (ST), 1 numaralı cümlenin öznesine gönderim yapmaktadır. Yani “Çocuk, zavallı mürahiktir.” Bu, bir kimlik belirlemedir.

“Zavallı mürahik” öznesi, ilk cümledeki bilgilerle ulaşılan yorumu belirlemektedir. İlk cümledeki bilgiler, bu yoruma hazırlık mahiyetindedir.

“Mürahik”(yeni yetme) isminin zavallı sıfatını almasının sebebi, çocukluğunda az oyun oynamış ve aldatmasını bile öğrenmemiş olmasıdır. Böylece farklı kelimelerle ifade edilen kişi, iki cümlenin bir arada değerlendirilmesiyle betimlenmiştir. Bu değerlendirme, cümleleri şu şekilde birleştirir:

“Çocukluğunda az oyun oynamış ve aldatmasını bile öğrenmemiş, yalanı suçların en ağırı zanneden zavallı bir mürahiktim.”

Çocukluk ve ergenlik çağlarının sebep ve sonuç ilişkisi hâlinde zincirleme bir şekilde düzenlenmesi, bağlantının anlam kısmıdır. “Çocukluğum öyle olduğu için ergenliğim de böyle oldu.” şeklindeki bir mantık sistemi kullanılmaktadır. Zaman içindeki gelişim çizgisi hâlinde bir geçiş vardır.

Gönderim, yorumlamayı düzenlerken zaman içindeki değişmelerle durumu açıklamaktadır. Bu yapı, ilk cümlenin geçmişte devam eden zaman eki (yor+DI) ile, ikinci cümlenin ünlem tipi arasındaki ilişkiyle düzenlenmektedir.

Yorum, deliller ve sonucu şeklindedir. Cümlelerden ilki delilleri, ikincisi sonucu vermektedir. Gönderim, kişi bilgisine dayalı bir bağlantı kurarken, diğer ögeler de onu nitelemektedir: “Az oyun oynamış” / “aldatmasını öğrenmemiş” / “yalanı suçların en ağırı zanneden” / “zavallı” / “Çocuk” (mürahik)

1.1.1.1.5.4.7 Açıklamaya Dayalı Özne (ST) Gönderimi

1.1.1.1.5.4.7.1 Açıklayıcı Özne (ST) Gönderimi (bu)

3.6

(8)a) Yaralı et, iki obur dudak gibi gaz bezini emer, bırakmaz,

b) ve bu dudaklar kurumuş ifrazatın tutkaliyle birbirine yapışmıştır, kilitlenmiştir.

Sıralı yapıda önce “yaralı et + iki obur dudak gibi”(Ö+ZT) benzetmesiyle cümle içi bağlantı ve çağrışım kurulmuştur. Daha sonra “bu dudaklar”Ö(ST) yapısıyla sağlanan gönderimle sıralı cümleler bağlanmış. “Ve” bağlacı, ekleme işlevi yanında “yaralı et”e gönderim yoluyla yoğunlaşma sağlamaktadır.

İkinci kısım, ilk kısımdaki “emer-bırakmaz”(ZT+Y) yapısının açıklaması konumundadır. Böylece isim yapısındaki gönderim, fiil ortamında da perçinleşmiş. Paralellik, üslubu çekici hâle getirirken, metin çözücüye orijinal bir görüntü sunmaktadır.

Yaralı etin iki obur dudağa benzetilmesiyle ifrazatın tutkala benzetilmesi arasında kurulmuş paradigmatik(dizi) ilişki ise, benzetmenin bağlayıcı unsur olarak kullanılmasını sağlamaktadır.

1.1.1.1.5.4.7.2 Hedefte Açıklanan Soru + Özne (ST) Gönderimi

20.7

(3) *Hangi iş?* diye sordum.

(4) Bir iki güne kadar söz kesilecek.

İlk cümlenin “iş” öznesinin gönderimi, ikinci cümlede açıklanmaktadır. Gönderimin soru kalıbı içinde olması, açıklamanın cevap şeklinde yapılmasını gerektirmektedir. Ancak cevap sorudan farklı bir yönde yapıldığı için gönderim, soru - cevap bağlantısına tam olarak dönüşmemiştir.

“Hangi iş” öznesinin (ST) ileri gönderimi, anlam bakımından incelendiğinde “söz kesme” fiiline ulaşılmaktadır. Hedef, böylece işin ne olduğunu açıklamaktadır. Bu açıklama, Doktor Ragıp’ın Nüzhet’i istettiği “Ciddi Bir Adam” metninden beri devam eden bir süreci içine alan bir bilgi yüküne sahiptir. İşin başlangıç, gelişme ve sonucu, bu gönderim içinde yorumlanmalıdır. Böylece değişik metinlere yayılmış olan hikâyeciklerden biri, gönderimin açıklanmasıyla düzenlenmektedir.

Bağlantı, yakın ilişkiler yanında metnin bütününde de görevlidir. O da, “Çocuk - Doktor Ragıp - Nüzhet” aşk üçgeni çevresinde oluşan hikâyeciği düzenleyip romanın olay örgüsü içine yerleştirmektedir.

4 numaralı cümlenin “bir iki güne kadar” zarf tümleci, gönderimin hedefindeki zamanın belirlenmesi görevindedir. İşin fiil hedefinin, bu tümlecin yüklemi olarak görevlendirilmesi, açıklamanın zaman bilgisini oluşturmaktadır. “Söz kesilecek” yüklemine gelecek zaman yapısı, bu zamanlamanın geleceğe yönelik olduğunu gösterirken “bir iki güne kadar” zarf tümleci, bilginin ayrıntısını vermektedir.

Hedefte açıklanan soru gönderimi, merak unsurunun çözümlenmesini sağlayan bir yapıdır. Bütünden ayrıntılara doğru gidiş, konu, durum, zaman, sebep ve sonuç bakımından düzenlenmiştir. Metin çözücü, durum hakkında yorumlar yaparken bu bilgileri kullanacaktır.

1.1.1.1.5.4.8 Niteleme Özne (ST) Gönderimi

1.1.1 1.5.4.8.1 Niteleyici Özne(ST) Gönderimi (bu)

5.1 / 2 “Bazı Kederlerin Riyaziyesi”

(1)(1)(a) Kendimi çok sevdiğim an,

(b) kendime çok acıdığım an.

(2)(1)(a) Beni yalnız bu koruyor:

(b) *Bu aşk,*

bu merhamet.

“Bu aşk” ve “bu merhamet” özneleri, durumu belirleme işlevini işaret gönderimleriyle düzenlemektedir. Sıfat tamlamasında belirlenen durumlar, işaretin hedefleriyle yorumlanır.

2.1a kısmı, Çocuk’un durumunu gösterirken, “bu” öznesinin geriye ve ileriye gönderimleriyle açıklanıyor. Bu açıklama, “aşk” ve “merhamet”in ortak niteliğini vermektedir.

“Bu aşk” öznesi, 1.1a’da “kendimi çok sevdiğim an” zarf tümlecine yaptığı gönderimle açıklanmaktadır. Bu gönderim, hastahaneden eve giderken duyulan sevinci gösterir. Sevincin sebebi ise, Nüzhet’e duyulan aşk ortak alanında verilecektir.

“Bu merhamet” öznesi, 1.1b’de “kendime çok acıdığım an” zarf tümlecine yaptığı gönderimle açıklanmaktadır. Bu gönderim, hastahane ile ilgili olan hastalık ortak alanındaki belirsizliklerin açıklanmasıyla aydınlanacaktır.

“Aşk” / “sevmek” ve “merhamet” / “acımak” kelimeleri arasındaki ilişkiler, anlam bağlarını düzenler. Bu ilişkiler, ayrı paragraflarda bulunan cümleler arasında anlamdan doğacak bir kopmanın olmasını engeller.

Gönderim unsur yüklemine eksilteli cümlelerde bulunması, bağlantıları ve yorumlarını sağlam bir zemine oturtmuştur. Etkili bir durum değerlendirmesi, bu sayede daha verimli olabilir.

1.1.1.1.5.4.9 Betimlemeye Dayalı Özne (ST) Gönderimi

1.1.1.1.5.4.9.1 Dönüşüm Betimleyici Özne (ST) Gönderimi

17.19

(2)Bahçenin uzaklarında, yeşillikler arasında bahçıvanın görünüp kaybolan iki kat eğilmiş vücudu, gözlerimi biraz oyaladı.

(3)Fakat gene içim karardı.

(4)Biraz evvelki yatak odasından *parça parça hayaller*.

“Fakat” bağlacı, durumdaki olumsuzlaşmayı gösteren bir dönüşüm işaretidir. Bu dönüşüm, olumlu ve olumsuz safhalar olarak ikiye ayrılmaktadır. Her safha, bir gönderim sistemiyle çağrışım ilişkilerini kurar.

2 numaralı cümlenin “bahçenin uzaklarında, yeşillikler arasında bahçıvanın görünüp kaybolan iki kat eğilmiş vücudu” öznesinin yer / kişi gönderimleri, önceki bahçıvan tasviri paragraflarına ulaşmaktadır. Bu olumlu safhadır.

4 numaralı cümlenin “yatak odasından” yer tamlayıcısının yer ismi gönderimi, 17.5 numaralı paragrafa ulaşmaktadır. Bu olumsuz safhadır ve “Neden sustular?” sorusu yoluyla bir merak unsuru kurmaktadır.

Böylece olumlu ve olumsuz çağrışımlar kuran gönderimler yoluyla düzenlenen dönüşüm, “fakat” bağlacıyla belirlenmiştir. 4 numaralı cümle ise, dönüşümün sonucunu verir. Bu açıklama yapısı, derin metindeki “çünkü” bağlacıyla kurulur.

Psikolojik değişimler yoluyla kurulan bağlantılar, + / - geçişleriyle zigzag yapısı oluşturmaktadır. Metinciği basitleştirerek bunu şu şekilde ifade edebiliriz:

<i>Durum</i>	<i>Fil</i>	<i>Sebe</i>
(-) (1)	Havuzun yanındaki demir kanepeye oturdum.	Nüzhət - Bahçe
(+) (2)	Bahçıvanı görerek eski hatıraları hatırladım.	Bahçe - Bahçıvan
(-) (3)	Yatak odasındaki olayı hatırladım.	Yatak odası

Görüldüğü gibi psikolojik geçişler, kişi ve yer gönderimleri yoluyla bağlantıları kurmaktadır. Metin çözücü, gelgit sistemiyle oluşturulan metinleşmeyi çözümlerken, romanın asıl büyük yapısındaki kişi örgüsüyle de bağlantı hâindedir. Çocuk kişinin ayrıntılarını içine alan bu yapı, bütün metinle metincik parçalarını bağdaştırmaktadır.

Aykınlığın gönderimlerin karşılaştırılmasıyla açıklanması, zıt durumların ortaya koyduğu kısır döngüyü bir bütünlük hâline getirmektedir. Metnin çözümlenmesinde bu mantık yapısı, karışık ama ilginç bir değerlendirme sistemini gerekli kılmaktadır.

1.1.1.1.5.4.9.2 Betimleme Özne (ST) Gönderimi (bu)

6.5

(4)(1) Evde kimse yoktu, kapıyı anahtarım ile açtım, girdim ve her zamanki âdetimle alt kat sofada epeyce durarak, hareketsiz etrafıma bakındım.

(5)(1) *Bu sofa* yaşlı bir insan yüzü gibidir.

İlk cümledeki öyküleme, “alt kat sofada” yardımcı yer tamlayıcısına gönderim yapılarak betimlemeye bağlanmaktadır. “Bu sofa” öznesi, olayın geçtiği yeri belirleyerek öykülemeden betimlemeye geçişi sağlamaktadır.

Olayın geçtiği yerde ilerleme, gelinen noktayı belirlemektedir. “Bu sofa” öznesi, bu yer üzerine kurulan betimleme yapısını başlatmaktadır. “Yaşlı bir insan yüzü” tamlaması, benzetme yoluyla, betimlemeye bir başlangıç yapmaktadır.

“Hareketsiz etrafıma bakındım.”(ZT+YT+Y) yapısı, betimleme için görme duyusunu çalıştırır. “Yaşlı insan yüzü” benzetmesi, bu duyunun ilk noktasıdır. Fiilden betimlemeye geçiş, böylece olayın geçtiği yer üzerinde yoğunlaşma şeklinde gerçekleşmektedir. Benzetme, bunu daha işlevsel yapar.

Betimlenen özne gönderimi, geçişi esnek bir şekilde sağlamaktadır. Bu yapı, gerçekten hayale geçilmesini kolaylaştırır.

1.1.1.1.5.4.9.3 Özelleştirici Betimleme Özne (ST) Gönderimi

1.5

(3)(1) Saatlerce bekleyenler var,

(5)(1) *Hasta çocuklar*, yanlarında ailelerinden birer büyük insan, ki hastalardan daha endişeli görünüyorlar ve *bir anne*, pelerini iliklemek bahanesiyle omuzu sarılı çocuğunun sırtını okşuyor.

“Hasta çocuklar” ve “bir anne” özneleri, 3.1 numaralı cümledeki ana özne olan “saatlerce bekleyenler”e gönderimle özelleştirme yapmaktadır.

Grubun kişilere ayrılarak betimlenmesi, daha ayrıntılı bir anlatım sağlamaktadır. İlk paragrafta yapılan betimlemenin devamı şeklinde bir yapılaşma oluşmuştur. Metin çözücü, parçaları grup başlığı altında toplar.

Genelden özele gidiş, anlatımı daha düzgün ve sistemli hâle getirmektedir. Betimlemenin ayrıntılarının bu şekilde verilmesi, bir yere yığılmış hantal bir anlatım kurulmasını engellemek içindir.

1.1.1.1.5.4.9.4 Yer Betimleyici Özne (ST / İ) Gönderimi Dizisi

1.10 “Çocuklar Hastahanesi”

(2)(2) Karanlık dehliz (Ö)

(4)(1) Dehlizin sonlarında (YT)

(10)(1) Uzun koridor. (ST)

Yer belirleyici özneler dizisi, ilk öznedeki “hastahane” nin içindeki parçalardan oluşmaktadır. Bütünde birleşen parçalar olarak düzenlenen ögeler, betimleme metninin paragraflarını birbirine bağlamaktadır.

Her yer birimi, roman boyunca bir çağrışım alanı olacaktır. Bu yüzden gönderimler, çok daha geniş bir yorumlama alanına sahiptir. Parçaların birleşmesi ise, “hastahane” öznesinin kurduğu alanı oluşturur.

Özne gönderimlerini bağdaştıran nitelik, “karanlık” sıfatıdır. Böylece ikinci özne olan “karanlık dehliz” sıfatının çağrışımları, duygusal çöküntüler alanını belirler.

Her yer biriminde geçen olay, bu bağlantı tarafından hazırlanmaktadır. Özne dizisi (paradigma), planlama yaparak ileriye doğru yönlendirme yapmaktadır. Cümlelerde özne dışındaki ögelerin eksiltilmesi, olayın geçtiği yer ve parçaları üzerinde yoğunlaşma sağlar. Özne dizisi (paradigması) şeklinde düzenlenen yer betimlemesi, böylece daha etkili bir şekilde kuruluyor.

1.1.1.1.5.4.10 Duruma Dayalı Özne (ST) Gönderimi

1.1.1.1.5.4.10.1 Durum Değerlendirici Özne (ST) Gönderimi

32.1

(2) Dostlar, komşular ve akraba gelip gidiyordu.

(3) Ben minderde uzanmıştım ve mukadder suallere verilmek için ezberlediğim cevabı her gelene, her sorana tekrar ediyordum.

(4) Bir ferdin ıstırabı etrafında uyanan içtimâî alâka beni teselli ediyordu.

Önceki cümlelerdeki durum, 4 numaralı cümlenin öznesini oluşturan sıfat tamlamasının gönderimiyle değerlendirilmektedir. Gönderim, cümlenin yüklemi tarafından sonuç bakımından belirlenmektedir.

“Bir ferdin ıstırabı etrafında uyanan + içtimâî alâka” öznesinin (ST) ilk sıfatı, kişinin durum karşısında aldığı konumu göstermektedir. Bu sıfatın nitelediği İ(ST) olan “içtimâî alâka”, önceki cümledeki durumu tanımlamaktadır.

“Teselli ediyordu.” yüklemi, özne olarak belirlenen durumun anlatıcı kişi üzerindeki etkisini göstermektedir. Durumun tesellî edici özelliği, metnin yorumlanmasında ilişkileri kullanmaktadır. Yüklem, önceki fiil ve durumların yorumlanmasını da düzenlemektedir:

“Gelip gidiyorlar.” > “Cevapları gelen gidene tekrar ediyorum.”
> “Bu, beni tessellî ediyor.”

1.1.1.1.5.4.10.2 Duruma Özne (ST) Gönderimi (bu)

13.24

(0) İçimde sıkışan duygular için yeni bir mecrâ keşfettim; eğer bu duyguları o tarafa doğru sevk edebilecek olursam, yalnız kurtulmakla kalmayacaktım, o anda mes’ut olacaktım.

(1) İçimde *bu inkılâp*, birdenbire oldu.

Paragrafın ilk cümlesinin “bu inkılâp” öznesi(ST), önceki cümledeki duruma gönderim yapmaktadır. “İnkılâp” isim kısmı, anlam olarak önceki cümledeki değişikliği taşımaktadır. Bu değişiklik, “yeni bir mecrâ” ve “o tarafa” sıfat tamlaması yapısıyla eşgönderim hâlinindedir.

“Bu” işaret sıfatı, gönderim üzerinde odaklanma ve cümle içi bağlantıları düzenleme görevindedir. İşaret sıfatlarının gönderim değerleri, daha önce geçen eski bilgi taşıyıcısı söz parçalarının yinelenmesini engellemektedir. İşaret sıfatının isimle kurduğu ilişki, önceki cümledeki sıfatın cümle içine taşınmasını sağlamaktadır:

“Duyguları o tarafa sevk edebilecek inkılâp”

1 numaralı cümledeki bu gönderim, durumun zamana göre yorumlanmasını sağlamaktadır. Zaman yorumunu sağlayan unsur “birden bire” zarf tümleci ve “oldu” yardımcı filidir. Ayrıca “içimde” yer tamlayıcısı, durumu yer bakımından yorumlamaktadır. Böylece önceki cümlede anlatılan durumun daha kısa bir cümle içine taşınarak yorumlanması, tercih edilmiştir. Bu anlatım şekli, uzun cümleler içinde durum ve yorumların karışmasını önlemek için düzenlenir.

1.1.1.1.5.4.11 Yere Dayalı Özne (ST) Gönderimi

1.1.1.1.5.4.11.1 Yere Dış Özne (ST) Gönderimi (o)

14.5

(9) (1) Cinâî Bir Roman

(12)(11) Polis hafiyesi M. Lökök ve adamları siyah pelerinlerle meyhaneye girerler.

(14) (4) Gece o *meyhâne*, rüyama girdi.

(14) (5) Kitabı alırken baş tarafından biraz oku...

14.4 numaralı paragraftaki “o meyhâne” öznesi(ST), olayın geçtiği yere dayalı bir gönderim yapmaktadır. Ancak gönderim, paragrafın ilk cümlesindeki “kitap” ismine ulaşırken, ayrıntı gizlenmektedir. “Kitap” bilgisi, sıkıştırılmış bir programdır. Metin çözücü, bu bilgiyi çözmek için önceki metinlere gitmek zorundadır.

“Kitap” ismi, 9 numaralı metnin “Cinâî Bir Roman” başlığına yapılan gönderimle açıklanmıştır. Bu bilgi ise aynı metnin dördüncü cümlesinde “M. Lökök’un Kızı” kitap başlığına gönderim yaparak daha açık hâle getiriliyor.

Metin çözücü, bu zincirleme gönderimlerle hâlâ hedef yere ulaşamamıştır. “M. Lökök’un Kızı” kitabının konusuna girilmelidir. Bu da, 12.11 numaralı paragraftaki “meyhane” yer tamlayıcısı ile mümkün oluyor.

Gönderim, metnin değişik noktalarına giderek yakın ilişkileri uzak ilişkilerle açıklamaktadır. Bu, romanda geriye dönüş tekniğine dayalı bir bağlantı sistemidir.

Bütün içindeki yere gönderimin çözümlenmesi, metin çözücüyü anlama ve yorumlama bakımından yetiştirir. Karmaşık yapı içinde dolaşılan cümleler, bir bütünün unsurları içinde bağdaşıklık sistemini kurar.

Bu yapı, bütün parçaları kontrol edebilecek bir teknik gerektirir. Metin üretiminde, bütünün düzenlenmesinde, parçaları farklı kısımlara düzenli şekilde dağıtma, böyle bir bağlantı sistemi kurmuştur.

1.1.1.1.5.4.11.2 Yer Benzetmeli Özne (ST) Gönderimi (o)

16.18

(16)(17)(2) “Teşrihhaneyi gezmemeliydik” dedi.

(15)(16)(2) Ne ağır koku!

(15)(16)(3) Bir posta vapurunu batırabiliriz.

(16)(18)(1) *O koku*, bütün lokantayı ve genzimi dolduruyordu.

18 numaralı paragrafın ilk cümlesinin “O koku” özne (ST) yapısı, teşrihhanenin koklama duyusuyla algılanabilen bir parçasına gönderim yapmıştır. Bu gönderim, metinler ve yerler arasında çağrışıma dayalı bir geçiş kurmuştur.

“O koku” sıfat tamlaması, sıfat kısmının açılımıyla, “teşrihhanenin kokusu” şeklinde çözümlenir. Bu yapı, “teşrihhane” yer isminin yinelendiği bütün cümleleri yorum hafızasında yeniden düzenlemektedir.

Metin çözücü, bu gönderimi değerlendirirken, “Nasıl bir koku?” sorusunu soracaktır. Bu sorunun cevabı, gönderimin ilk hedefini de belirler:

“Bir posta vapurunu batırabilecek kadar ağır bir koku”

Bu belirleme, bizi 15 numaralı metnin 16.2/3 numaralı cümlelerine ulaştırmaktadır. Metin kurucu, bir ismin niteliklerini bir önceki metne atarak uzak bir bağlantı kurmuştur.

Anlam olarak “teşrihhane” > “lokanta” benzetmesi, bağlantının mantığını düzenlemektedir. Bu ilişkide benzetme yönü, “koku” unsurudur. Etin kokusu, teşrihhanenin kokusuna benzetilmiştir. Farklı yerlerde, farklı amaçlarla kullanılmış “et” kelimesi, benzetmenin temelini oluşturur.

“Kadavranın yanağındaki et” / “yemekteki et”

Anlatıcı kişi olan Çocuk’un yer, durum ve şekillere bakış açısı, bu bağlantılarla sağlam bir zemine oturtulmuştur. Böylece betimlemenin inandırıcılığı, metinleşmenin de başarısını etkilemiştir.

Uzak çağrışım sistemindeki “batırabiliriz” ve “dolduruyordu” yüklemeleri arasındaki ilişki de, yer bağlantısını zenginleştirmiştir.

1.1.1.1.5.4.12 Sıfata Dayalı Karşılaştırma Özne (ST) Gönderimi

14.5

(2) – Allah aşkına, oğlum, kitabı alırken baş tarafından biraz oku...

(3) *Öyle uzun uzun tasvirler, olmasın.*

Sıralı birleşik cümle, duraklama yoluyla ikiye bölünmektedir. Bu bölünme, üç nokta (...) işaretiyle gösteriliyor. Yapı olarak ayrı gibi görülen cümleler, anlam olarak bütünlük göstermektedir.

“Uzun uzun tasvirler” öznesi, önceki cümlenin “kitabı” yardımcı nesnesine ulaşarak bütün - parça ilişkisine dayalı bir nitelik gönderimi yapmaktadır. Bu da iki cümleyi bağlar.

Gönderim unsuru olan yapılar arasında sıfat - isim ilişkisi vardır. “Baş tarafında uzun uzun tasvirler olan kitap” sıfat tamlaması, iki unsuru anlam olarak nitelendirir.

Okunan kitabın özelliği ile bunun tersi karşılaştırılıyor. “Uzun uzun tasvirler” ve “kısa kısa tasvirler” arasındaki zıtlık, uzak ve yakın gönderimlerin temelidir. “Kitap” ismi, anlam olarak her ikisini de taşımaktadır. Bu kapsama ilişkisi, bağlantıyı anlam bakımından kurmaktadır.

Karşılaştırma, tercih açısından sınırlanmaktadır. Tercih edilmeyen, yüzey metne çıkarılıyor. Tercih edilen, derin metinde “olmasın” olumsuz yardımcı fiiliyle düzenleniyor.

Sıfata dayalı gönderim, “uzun uzun tasvirler” sıfat tamlamasının uzak ve yakın hedefleriyle kurulmuştur. Metin çözücü, “kitabı” üzerindeki yorumlarını, bu gönderimlere göre yapmaktadır.

Böylece bağlantılar, kullanım dil bilim değeri de kazanmıştır.

“Öyle” unsurunun değiştirimi ise, bağlantıyı yapı bakımından düzenlemektedir. Bu unsur, “Bir Cinâi Roman”ın yerine geçmektedir. Böylece, metin çözücüye bağlantının işâreti de verilmiştir. Ayrıca bu unsur, bağımsız bir yorum da sağlar.

1.1.1.1.5.4.13 Benzetme Edat Grubu Özne (ST) Kişi Gönderimi (o)

19.3

(11) Hani romanda okuyorsun ya!...

(12) İşte o herif gibi üç değil, beş değil, on - on beş apaş, ortaya dolarlar.

Her iki cümle, metin dışındaki okunan romana gönderimlerle birer bağlantı kurmuştur. Yani cümleler, başka bir romana bağlı açıklamaları derin metinde taşımaktadır.

İlk cümle, romanın tamamına; ikinci cümle, bir kişiye gönderim yapmaktadır. Bu yapı, genelden özele giden bir algılama sistemine göre düzenlenmektedir. Romana ulaşıldıktan sonra onun kişi unsurlarından birine gitme, zihin faaliyetleri bakımından doğru bir geçiştir.

12 numaralı cümlelerin “o herif üç değil, beş değil, on - on beş apaş” öznesi, yorumlanmaktadır. Böylece metindeki “apaş” öznesi, okunan romandaki “o herif”e benzetilerek gönderimin amacına ulaşılmıştır.

Benzetmeyi sağlayan edat grubu, “apaş” isminin sıfatları içinde kullanılarak, “herif” / “apaş” kelimeleri arasındaki bağlantıyı düzenlemektedir. “Üç değil”, “beş değil” değillenmiş sıfatları, dereceli bir yapıyla “on beş” sıfatına ulaşmaktadır. Bu sayı belirleme yapısı, iki kelime arasındaki geçişi ahenk esasına göre düzenlemektedir.

“Ortaya dolarlar.”(YT+T) yapısı, benzetmeyi fiil ve durum bakımından tamamlamaktadır. Böylece gönderimin hedefi tarafından açıklanmasına bir ekleme yapılarak kişileştirme tamamlanmıştır.

Benzetme amaçlı kişi gönderimi, eldeki bilgilerin sağladığı temel üzerine yapılan bir açıklamayı kurmaktadır. Metin çözücü, eldeki verileri kullanarak yorumu yapacaktır. Tabii romanın başından beri süregelen okuma tekniği eğitimi, bunda önemli bir etken olacaktır.

1.1.1.1.5.4.14 Belirlemeye Dayalı Özne (ST) Gönderimi

1.1.1.1.5.4.14.1 Konuşmada Kimlik Belirleyici Özne (ST) Gönderimi

41.9

(8)(5) Erkeğin biri kadına sordu.

(9) Bana yaklaştı ve yüzüme bakmadan koltuğumun altına dereceyi koydu.

(10) Öteki adam Fransızca şunları söyledi.

(9)(1) Dereceyi koyan adam, Fransızca şu cevabı verdi.

Soru - cevap yapısında konuşanların kimlikleri, onların fiilleriyle tespit edilmektedir. Böylece sözün sahibi, fiiliyle fark edilmektedir. Özne geçişi, bu işlevi yerine getirerek cümleleri bağlamaktadır.

“Dereceyi koyan adam” öznesi, “erkeğin biri” öznesinin kimlik bilgisi üzerine “Derece koydu.” (N+Y) yapısını ekleyerek bir kişi belirleme işlemi yapmaktadır. Bu öznenin kimi gösterdiğini, onun gönderim hedeflerinden anlarız.

“(Derece) koyma” fiili, 8.9 numaralı cümlede açıklanmaktadır. Böylece öznenin anlam alanı da genişletilmektedir. Fiilin nasıl yapıldığı, kişiliğin analiz edilebilmesi için önemli ipuçları vermektedir.

“Fransızca” zarf tümlecinin soru ve cevapta yinelenmesi, kimlik ve durum tespiti için önemli katkılarda bulunmaktadır. Bu öge, adamların Fransızca bildiklerini ve Çocuk’tan gizlenmesi gereken bir konuşma yaptıklarını gösterir. Ancak Çocuk, Fransızca bilmektedir. Bu bilgi ise, kelimenin uzak gönderimiyle elde edilir.

“Öteki adam” öznesi, “erkeğin biri” öznesinin yerine geçen kişiyi göstermektedir. “Dereceyi koyan adam” öznesi ise, yerine geçilen kişiye dönüşü sağlar. Böylece belirlenen kişiler, fiillerine ve birbirlerine göre betimlenmektedir.

Metinde kişilerin artık özel isimlerle belirlenmemesi, hastalık ortak alanının her şeye hâkim olmasıyla açıklanabilir. Bu üslûp, “ameliyat” metnine hazırlık yapma işlevindedir. “(Derece) koyma” fiili de, bu hazırlığı yapan ortak alan unsurlarından biridir.

1.1.1.1.5.4.14.2 Sonuç Belirleyici Özne (ST) Gönderimi

39.11

(10)(7) Hah! Doktor geldi!

(8) Diyorlar.

(11)(1)(a) Tanımadığım bir adam yaklaşıyor,

(b) etrafımdakiler kaçıyorlar,

(c) adam elimi eline alıyor.

Önceki paragrafta aktarılan sözün kişisine yapılan gönderim, onun yaptığı fiilin sonucuna geçişi sağlamaktadır. “Doktor”un “tanımadığım bir adam” öznesiyle tanımlanması, bağlantıyı düzenlemektedir.

11.1 numaralı cümledeki fiil dizisi, gönderimle yapılan kimlik bildirimine üzerine kurulmaktadır. Kişinin olayın geçtiği yere gelişi, 11.1a kısmında “yaklaşıyor” yüklemiyle belirlenmektedir. Cümlenin devamında b kısmı, bu fiilin sonucu olan tepkiyi göstermektedir.

“Etrafımdakiler kaçıyorlar.” (Ö+Y) yapısı, olayın geçtiği yerdeki değişiklikleri anlatmaktadır. 11.1c kısmı, Doktor - Çocuk ilişkisine göre sonucu belirlemektedir. Bu belirleme, metnin geri kalan kısmındaki fiil ve durumlara hazırlık yapmaktadır.

“Doktor” kişinin “tanınmaması” durumu, “Çocuk” için önemli bir ayrıntıdır. Sonuç belirleyici özne (ST), bu ayrıntının daha iyi anlaşılması için kullanılmaktadır. Metin çözücü, daha önceki metinlerde geçen Çocuk - Doktor ilişkilerini hatırlayarak yorumunu yapar.

Yinelenen “adam” ismi, “Çocuk”un “Doktor”a bakış açısını belirlemektedir. Bu bakış açısı, fiilin sonuçlarını daha anlaşılır hâle getirmektedir.

1.1.1.1.5.4.15 Duruma Dönüş Cümlesi Özne (ST) Gönderimi

44.14

(11)(2) Yaralar kapanınca dizim alçıya konacak.

(3) Bir daha mafsal oynamıyacak, bacağım kısaldı.

(12)(3) Hasta olmayanların bilmedikleri bu saadeti, ilerde, hiç olmazsa hatırlayabilsem.

(14)(1) “Zâviye-i kaime hâlinde iltisak-ı mafsâl.”

Tedavi ortak alanındaki durum, 14.1 numaralı cümlelerin öznesinin gönderimiyle hatırlatılmaktadır. Hatırlatma, duruma dönüş şeklinde anlatımı düzenlemektedir. Araya giren cümlelerse, durum arasına sıkıştırılmış yorumları taşımaktadır.

13.3 ve 14.1 numaralı cümleler arasında bağlantı, yokmuş gibi görünmektedir. Bu ayrım, atlamalı bir metin düzeninden dolayıdır. “Notlar” başlığı, bu sistemi göstermektedir. 11.2 / 3 numaralı cümleleri özetleyen 14.1 numaralı cümlelerin öznesi, duygu çözümlemesi sırasında durumu yinelemektedir. Böylece anlatımı geniş bir alana yayan yapı, daha derli toplu hâle getirilir. Olayın geçtiği yerdeki kişilerin bakış açıları ve doktorların tavsiyesi, paralel olarak değerlendirildiğinde yorumda problem çıkmayacaktır.

“Zaviye-i kaime (dik açı) hâlinde / iltisak-ı mafsâl (mafsalın kaynaşması)” ifadesinin eksiltili cümle olması, onu işlevsel hâle getirmektedir. Bu yapı, bir durumu ve onun sonucunu özetleyen başlık şeklindedir. Böylece duruma dönüş gönderimi, çok daha geniş çıkarımlar sağlayabilir.

1.1.1.1.5.4.16 Sebebe Bağlı Bilgilendirici Özne (ST) Gönderimi

15.4

(1) Benim Doktor’u buldum.

(3) Bana kaç defa lâboratuvarları, sınıfları, ameliyathaneleri gezdiren
Doktor, hastalığa ait her şeye karşı tecüssümü biliyor.

3 numaralı cümledeki “S > Doktor” öznesi, 1 numaralı cümlelerin “benim Doktoru” nesnesine gönderim yapmaktadır. “Doktor” kelimesi, sıfat tamlaması içinde isim durumundadır. Tamlamanın sıfat kısmı ise, bize Doktor hakkında daha çok bilgi veren sıfat-fiil grubudur.

Çocuk - Doktor ilişkisinde daha önceki ortak fiilleri anlatan sıfat - fiil grubu, geçmiş durumu değerlendirme görevindedir. Metin çözücü, böyle gönderimler yoluyla kişiler hakkında bilgilendirilmektedir.

Kişi ön bilgisi, metnin devamındaki olay ve durumlara hazırlığı sağlar. Kişi betimlemelerinde gönderimler, metnin yorumlanmasında önemlidir. Parçalar hâlinde serpiştirilmiş kişi bilgileri, bu yolla toparlanır.

Kişi ve fiil, metnin oluşmasında etkili iki unsurdur. Bunların arasındaki ilişkiler, olay örgüsünün gelişimine dayalı bağlantılar kurar. Bu metinde “Doktor” kişisiyle onun “gezdırme” fiili, böyle bir bağlantı kurmuştur.

Özne (ST) ile kurulan geriye dönük değerlendirme yapısı, cümlelerin diğer öğeleriyle yorumlanıyor. “Hastalığa karşı her şeye tecessüsümü + biliyor.”(N+Y) yapısı, bu gönderime dayalı değerlendirmeyi bir sebebe bağlamaktadır.

Daha çok bilgi verme amaçlı sıfat tamlaması gönderiminin sebebe bağlanması, bu bağlantıyı metinde önemli bir geçiş kapısı hâline getirmiştir. Çünkü bu bağlantıyla başlayan durum, Çocuk için yeni bir dönüm noktasıdır. Hayat ve ölüm anlayışı, burada değişmiştir.

1.1.1.1.5.4.17 Kimlik Açılımı Özne (ST) Gönderimi

10.5

(4) Devam etti:

(5) *Bir doktor.*

(6) *Doktor Ragıp mı?*

(7) *Ne biliyorsun?*

5 numaralı cümledeki “bir doktor” öznesi, açıklanmış bir kimlik bilgisini kapsamaktadır. Bu kimlik bilgisi, metin çözücü için yeterli değildir. Genel bilgi, açılmalı, doktorun kim olduğu açıklanmalıdır.

6 numaralı cümle, “bir doktor” öznesini açıklarken, bir yandan da 8.8 numaralı paragrafa gönderim yaparak metinler arası bağlantıları sağlamaktadır.

6 numaralı cümlelerin gönderimi, 7 numaralı cümlelerin “Ne biliyorsun?” merak unsurunun sebebini de açıklamaktadır. Anlatıcı kişi, bu çağrışımın ayrıntılarını şu şekilde anlatıyor:

(8) **Hissettim, bu akşam Paşa baban bir doktor Ragıp’tan bahsetti:**

(9) – **Beni istediğini söyledi mi?**

(10) **Hayır... başka türlü bahsetti.**

(11) Fakat ben bu ismi yeni işittiğim için tahmin ettim.

Yaptığı geri gönderimin çağrışım mantığını açıklamasına bakarak Peyami Safa'nın metin dil bilim tekniklerini bildiğini ve bu konuda okuyucusunu eğittiğini söyleyebiliriz.

Uzun konuşma zincirinin sonunda “Doktor Ragıp” ismine yapılan son gönderime de, bu eğitimin imtihan safhası denilebilir.

(12) – Evet ... İşte o ...

1.1.1.1.5.4.18 Eksiltili Tamlayıcı Betimleme Özne (ST) Gönderimi (Bu)

41.3

(4) Hele koku.

(5) Hastahane hayatı dışarıdan yalnız bir koku ile ayrılıyor.

(6) *Bu koku, hastahanenin ruhudur.*

İlk cümlelerin eksiltili parçaları, son iki cümlelerin gönderimleri yoluyla tamamlanmaktadır. Bu tamamlama, koklama duyusuna dayalı bir betimlemenin parçalarını birbirine bağlamaktadır.

“Bir koku” sıfat tamlaması, 5 numaralı cümlede “hastahane hayatı” ile “dışarı” arasındaki ayrımı belirlemektedir. “Bir koku ile ayrılıyor.” (ZT+Y) yapısı, bunu yapı bakımından tamamlamaktadır. Karşılaştırmanın vurgusu, “hele” bağlacıyla kurulmaktadır. Bu bağlaç, eksiltiyle tamamlayıcılar arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirmektedir. Yinelene koku ismi, iki cümleyi bütünleştirir.

6 numaralı cümle, önceki iki cümleyi özetleme işlevindedir. “Bu koku” sıfat tamlaması, özetlenecek konuyu belirler. “Hastahanenin ruhu” isim tamlaması, yer ayırıcı unsuru özetlemektedir. Böylece tamamlayan ve tamamlanan unsurlar, yorumlanarak birleştirilmektedir.

Eksiltili tamamlayıcı gönderimli betimleme, özelden genele doğru düzenlenmiş bir yapıdır. Bu yapı, vurgulanan asıl unsuru tek bir başlıkla belirlemekte, sonra da onu metnin bağlamında genel bir hükümlerle yorumlamaktadır.

1.1.1.1.5.4.19 Bağlayıcı Değişken Özne Gönderimi(ST) Dizisi (I./III.tk. Şh.)

8.2

- (1)(a) Arkamda açık duran balkon kapısından *hafif bir rüzgâr* giriyor,
 (b) salona ıhlamur ve gül kokusu getiriyor.
- (2)(a) Odaya ışık girinceye kadar gözlerimi hafifçe kapadım,
 (b) bu köşke ait hatıralarımın uyanışına kendimi bıraktım.
- (3)(a) *Paşa'nın ağır ve yeknesak sesi*, kendisine ayırdığım küçük dikkati yormuyor,
 (b) içindeki hayallerin serbest uzanışını bozmuyordu.
- (4) Daha pek küçük yaştan beri, karşımdakini dinlediğim hâlde içimden başka şeyleri düşünmeyi, zihnimi iki dikkatle çalıştırmayı öğrenmiştim.
- (5) *Karanlık da* buna yardım ediyordu.
- (6) Fakat odaya ışık girince dışarıyla meşgul oldum.
- (7)(a) *Gözlerim*, evvelâ piyanoya gitti
 (b) ve üstünde bir şeyler aradı.
- (8)Kapıya da sık sık bakıyordum.

Paragrafta farklı özneler kullanılarak anlatıcı kişi ile diğer canlı - cansız etkenlerin ilişkilerine dayalı bir metinleşme sağlanıyor. Bazen anlatıcı kişi, bazen başka bir varlık özne konumuna geçerek, olay ve durumların gelişimini düzenliyor.

ÖZNE

YER TAMLAYICISI

ÖZNE	YER TAMLAYICISI
1. Hafif bir rüzgâr	
2. Ben	
3. Paşa'nın ağır ve yeknesak sesi	
4. Ben	
5. Karanlık	Bana
6. Ben	
7. Gözlerim	
8. Ben	

2, 4, 6 ve 8 numaralı cümlelerde anlatıcı kişi, özne konumundadır. "Ben" öznesinin kurduğu eşgönderge, bağlantıyı sağlamaktadır.

1, 3 ve 5 numaralı cümlelerde ise dış etkenler, anlatıcı kişi üzerindeki etkisine dayalı olarak eşgöndergeye ekleme yapmıştır. 7 numaralı cümlede parça - bütün ilişkisi içinde anlatıcı kişiye dayalı olan metin yapısı, I. tekil kişi iyelik eki kullanılarak devam ettirilmiştir.

1.1.1.1.6 Karışık Öge Gönderimi

1.1.1.1.6.1 Kuralsız Karışık Öge Gönderimi

1.1.1.1.6.1.1 Kişi Karşılaştırma Ö + N + YT + Y Gönderim Alanı

1.8

- (9)(1) Yeni gelenlere karşı alâkaları gâyet kısa sürer.
- (2) Düşük başlar hafif kalkar, büyük kapıya doğru hafifçe eğilir ve tekrar eski vaziyetine döner.
- (3) Herkes kendi üstüne toplanan dikkatini başkasına pek az ayırır, hem de onlar ilk gördüklerini bile eskiden tanıyorlarmış gibidirler; aralarında kandan fazla akrabalık vardır.
- (4) Acının ve korkunun birleştirdiği müşterek mânevi âileye mensup olduklarını hissederler.
- (5) Emindirler ki insanlar arasında sabretmesini onlar kadar bilen yoktur.

Paragrafın kişi örgüsü, benzerlik ve farklılıklara dayalı gönderimlerle kurulmuştur. Bu kurguda değişik gönderim imkânları, kullanılmıştır.

Gönderimler, hem önceki paragraflara hem de paragrafın içindeki cümleler arasında yapılarak, sağlam bir kişileştirme oluşturulmaktadır.

Paragrafın ilk cümlesindeki “alâkaları” nesnesinin iyelik eki, o noktaya gelinceye kadar oluşturulan eşgöndergeler sisteminin hedefi olan “hasta çocuklar”a gönderme yapmaktadır. Böylece paragraf, metnin bütünlüğüne dahil edilmektedir.

İkinci cümlede “hasta çocuklar” genellemesinin yerine “düşük başlar” özelleşmiş yapısı kullanılarak, ayrıntılara geçilmektedir.

Bu yüzden, cümlenin fiillerinin III. tekil kişi eki, özelleştirmenin oluşmasında aktif görevdedir. Fiiller, “eğilip - kalkmak” ritmik hareketiyle iki yöndeki zıt hareketleri bağlamaktadır. Bu bağlantı, hareketi hayalde canlandırma işlevini yüklenmiş.

Üçüncü cümlede “herkes” öznesi önceki özelleşmeyi genelleşmeye çevirmektedir. Özne konumundaki gönderge unsuru, yoğun kişileştirme unsurları vasıtasıyla güçlendirilmiştir. Öznedenden hemen sonra kullanılan dönüşlülük zamiri, kişinin kendisiyle başkaları arasındaki ilişkileri gönderim yoluyla ifade etmiş. Ayrıca “üstüne / dikkatini”(YT+N) öğelerinin iyelik eklerinin ve cümlenin “ayırır” yüklemindeki III. tekil kişi ekinin gönderimleri, bu anlatımı kişilik ve fiil boyutunda ilgi çekici hâle getirmiştir.

Böylece metin çözücünün dikkati, kişiler üstünde yoğunlaştırılmıştır. Yoğunlaşmanın amacı, metnin sonuna kadar sürecek psikolojik tahlile zemin hazırlamaktadır.

Cümlenin devamında, ekleme işlevindeki “hem de” bağlacından sonra, kişi üzerinde metin çözücünün odaklanması amacıyla “onlar” öznesi, yüzey metne çıkarılmıştır. Daha sonra da “başkasına” ve “ilk gördüklerini” gönderimleriyle “yeni gelenlere” dönülerek aralarındaki benzerliği ortaya koyan bir karşılaştırma devam ettirilmiştir.

“Tanıyorlarmış gibidirler.” yüklemine III. çoğul kişi ekinin gönderiminde, “gibi” benzetme edatı, karşılaştırmanın kurucu unsurudur. Metin kurucu, bu benzerliğin benzetme yönünü cümlenin devamındaki “mensup olduklarını” nesnesinin iyelik eki ve “hissederler” yüklemine III. tekil kişi eki gönderimleriyle oluşturmuştur.

Cümlenin devamında “emindirler” yüklemine III. çoğul kişi ekinin ileri gönderimi, “ki” bağlacının vurgusuyla güçlendirilmiş; böylece okuyucu, farklılığa dayalı karşılaştırmaya hazırlanmıştır. İleri gönderimin hedefi olan “onlar” öznesi, yüzey metinde “kadar” karşılaştırma edatı ve yokluk bildiren “yoktur” yüklemiyle farklılığı açıklamıştır. Farklılık, hasta çocuklarla diğer insanlar arasındadır ve “sabretmesini bilme” yönündedir.

“Acının ve korkunun birleştirdiği müşterek âileye mensup” gönderimi, hasta çocuklar arasındaki benzerlik yönündeki karşılaştırmayı pekiştiren bir benzetme yapısıdır. Böylece kişileştirme, benzetme ve aykırılıkları ortaya koyma yoluyla metnin kişi zinciri sürdürülmüştür.

1.1.1.1.6.1.2 Ortak Özne Hedefli Yer N + Ö + YT Gönderimleri Dizisi

6.2

(1) Kenar mahalleler.

(2) Birbirine ufunetli adaleler gibi geçmiş yaslanmış tahta evler.

(3) Her yağmurda her küçük fırtınada sancılanan ve biraz daha eğrilip büğrülen bu evlerin önünden her geçişimde çoğunun ayrı ayrı maceralarını takip ederdim.

(4)(a) Kiminin kaplamaları biraz daha kararmış,

(b) kimi biraz daha öne eğilmiş,

(c) kimi biraz daha çömelmiş;

(d) ve hepsi hastadır.

(e) onları seviyorum;

(f) çünkü onlarda kendimi buluyorum;

(g) ve hepsi hastadır.

(h) onları çok seviyorum;

(i) ve hepsi, rüzgârdan sancıldıkça, ne kadar inilderler ve içlerinde ne aziz şeyler saklarlar.

(i) onları çok ... seviyorum.

Yer - insan karşılaştırması üzerine kurulan paragraftaki cümleler, hem kendi aralarında hem de önceki metinlerdeki cümlelerle bağlantı hâlinindedir.

İlk iki cümle, mahalleler - evler parça bütün ilişkisiyle bağlanan sıfat tamlaması yapısındadır ve yorumlama işlevindedir. 3 numaralı cümlede “çoğunun ayrı ayrı maceralarını” nesnesi (İT) ve “bu evlerin önünden” yer tamlayıcısı, 2 numaralı cümlenin “birbirine ufunetli adaleler gibi geçmiş, yaslanmış tahta evler” öznesine gönderim yapmaktadır.

2 numaralı cümlede “birbirine ufunetli adaleler gibi geçmiş”, 3 numaralı cümlede “sancılanan ve bir eğrilip büğrülen” sıfat-fiil grupları, 1 numaralı metne gönderim yaparak hastalarla evler arasında karşılaştırmaya dayalı bir ilişki kurmaktadır. Karşılaştırma, benzetme yönündedir.

4 numaralı cümlede a, b, c kısımlarında “kimi” nesnelere; “evlere”, “kararmış”, “(öne) eğilmiş” ve “çömelmış” yüklemeleri, çağrışımla hastalara gönderim yapmıştır. Gönderimlerden birincisi, paragraf içinde; ikincisi, metinler arasındadır.

d kısmında “ve (evlerin) hepsi”, tamlayanı eksiltilmiş isim tamlamasıdır. Tamlamanın yüzey metnindeki “hepsi” öznesi, “evler” isminin çoğul ekine bağlanır. “Hastadır” yüklemi ise, yineleme yoluyla ilk metinle çağrışım ilişkisi kuruyor. “Ve” bağlacı ise, önceki cümlelere ekleme ve “hastadır” yüklemine yoğunlaşma sağlıyor.

e, f, g, h, ı, i, kısımlarında “onlar” ve “hepsi” zamirleri, değişik ögeler hâlinde “S > evler” öznesine gönderim yaparak yer unsuru üzerine cümleleri bir bütün hâline getirmiştir.

EŞGÖNDERGE SİSTEMLERİ

Evler

1. Kenar mahalleler (Ö)

2. evler (Ö)

3. bu evlerin önünden (YT) maceralarını(N)

4. a. Kiminin kaplamaları (N)

b. Kimi (N.)

c. kimi (N)

d. hepsi (Ö.)

e. onları (N.)

f. onlarda (Y.T)

g. hepsi (Ö.)

h. onları (N.)

ı. hepsi (Ö.)

i. onları (N.)

Hasta

1. Hasta Çocuk (Ö)

2. Ufuntli adaleler gibi geçmiş (S)

3. Sancılanan biraz daha eğrilip büğrülen

4. a. kararmış (S)

b. öne eğilmiş (Y)

c. çömelmış (Y)

d. hastadır (Y)

e.....

f.....

g. yaşamazlar (Y)

h.....

ı. sancılandıkça inilderler (ZT + Y)

i.....

Paragrafın karşılaştırma yapısının yöneticisi, “Çünkü onlarda kendimi buluyorum.” cümlesidir.

g kısmında, “Üç senede bir, ameliyat olmadıkça yaşayamazlar.” ve h kısmında “Sancılandıkça inilderler” cümleleri, “hastadır” yüklemi yönetiminde çağrışımı daha belirgin hâle getirmektedir.

Karşılaştırma, ahenk yoluyla da belirginleştirilmiştir. “Onları seviyorum.” cümlesinin üçlü yinelemesi, bir şiirdeki nakarat yapısı gibi cümle yinelemesine dayalı

bağlantılar kuruyor. Bu yineleme yapısı, sıradan bir üçleme değildir. Sevginin artışı, “çok” zarf tümlecinin kullanımıyla dereceli bir anlatımla betimlenmektedir:

- 4e. Onları seviyorum.
 h. Onları çok seviyorum.
 j. Onları çok ... çok seviyorum.

Bu ahenk bağlantısı, sebep yönünden hasta - ev benzetmesine dayalıdır.

1.1.1.1.6.1.3 Kişi Ö + YT + ZT Konu Nesne İç İçte Gönderimi

9.2

(9) Nüzhet’e edebî romanlar götürürdüm.

(10)(a) Biz babasıyla otururken o, odasına çıkıyor

(b) ve bunları kendi başına okuyordu.

İlk cümlede geçen “Nüzhet’e” yer tamlayıcısına gönderim yapan “o” öznesiyle,

10b kısmındaki “odasına” yer tamlayıcısının ve “kendi başına” zarf tümlecinin iyelik ekleriyle iki cümle bağlanmıştır.

10b kısmındaki “kendi” dönüşlülük zamiriyle pekiştirilmiş gönderim, paragrafta vurgulanmış bir bağlantı kuruyor. Bu bağlantı, önceki cümlelerdeki birlikteliğin zıttı bir durumdur. Yani “Paşa-Ben” ortaklığı, “kendi başına” ile farklılık yönünden bir karşılaştırma bağlantısı kurmaktadır.

İki cümle arasında ayrı bir gönderim daha vardır. O da, “edebî romanlar”a gönderim yapan “bunları” nesnesidir. İki gönderimi birbirinden ayıran, ikincisinin I. çoğul kişi işaret zamiri alması ve cansız varlık bildirmesidir. Metin kurucu, iç içe iki gönderimi karıştırmadan düzenlemiştir.

1.1.1.1.6.1.4 Kişi / Konu N + YT + Ö / YT Gönderimi

10.2

(1)(1)Havuzda yıldızların aksine bakıyoruz.

(2)(1)(a) Onun ne düşündüğünü anlamak için ilk sözü ondan bekliyorum

(b) ve bunun müstehzî bir cümle olmasından korkuyorum.

(2) – Sen çok ciddî adamsın! Dedi. (o)

“Onun ne düşündüğünü” nesnesinin isim tamlaması yapısındaki “onun” tamlayanındaki “o” zamiri, metnin ilk paragrafındaki “bakıyoruz” yüklemine biz (ben + o) kişi yapısının unsurlarından ikincisine gönderim yapmaktadır.

Gönderim, önceki metnin “Nüzhet” kişisine de uzanmaktadır. “O” gönderimi, cümle içinde “ondan” yer tamlayıcısı ile devam ettirilmiştir. 2 numaralı cümlede ise derin yapıdaki “o” zamiri ve III. tekil kişi yapısı, gönderimi devam ettirmektedir.

Paragraftaki ikinci gönderim yapısı ise, “bunun müstehzi bir cümle olmasından” yer tamlayıcısının “bunun” tamlayanındaki “bu” işaret zamirine dayalıdır. “Bu” işaret zamiri, “ilk sözü” nesnesine gönderim yapmaktadır. “Bu” işaret zamiri, ileri gönderim yaparak 2 numaralı cümleyi kapsamaktadır.

Metin kurucu, “o” ve “bu” zamirlerini kullanarak paragrafın gönderime dayalı kişi yapısını ve bağlantılarını düzenlemiştir. Kişi ve konu yapılarını düzenleyen gönderimler, anlatımda tasarruf sağlamaktadır.

Kişi belirleyici zamirlerin özne, nesne ve yer tamlayıcısı olarak kullanılması, anlatımın gönderim işlevlerinin en iyi bir şekilde işletilmesini sağlamaktadır. Nüzhet’le ilgili cümleler, fazlalığa düşmeden başarılı bir şekilde bütünleşmiştir.

1.1.1.1.6.1.5 Parça (ST) > Bütün (ZT) Gönderimi

29.6

(3)(3) Paşa ve Doktor, basit kozmopolit fikirleriyle bana hücum etmeye başladılar.

(6)(2) En basit içtimaî dâvaları anlamayacak kadar yabancı tesirler altında şahsiyetlerini kaybeden bu insanlarla münakaşaya mecbur olmanın küçüklüğünden muzdariptim.

(3) Türkiye’de ecnebî mekteplerin kuvvetli silindirleri altında yamyassı olan bu kafaların kesilmesinden başka bir çare görmüyordum.

6.2, 6.3 numaralı cümleler, konu olarak belirledikleri kişileri, 3.3 numaralı cümleye yaptıkları eşgönderimle betimlemektedir. Bu eşgönderimin gönderici unsurları, insan / kalfa (bütün / parça) ilişkisiyle uyumlu hâle getirilmektedir.

“Bu insanlarla” yardımcı zarf tümlecinin gönderimi, “Paşa” ve “Doktor” kişilerine ulaşmaktadır. “İnsanlar” grup ismi, hedefteki belirli kişileri, soyutlamaktadır.

Bu soyutlamanın amacı, kişilerden çok, kişilikler üzerine yoğunlaşmayı sağlamaktır. “En basit içtimaî dâvaları anlamayacak kadar yabancı tesirler altında şahsiyetlerini kaybeden” sıfatı ise, kişiler üzerindeki vurguyu niteliklere yayan unsurdur.

“Bu insanlarla münakaşaya mecbur olmanın küçüklüğü” isim tamlaması, gönderimle belirlenen kişilik betimlemesine karşı takınılan bakışı ve anlatıcı kişi üzerindeki etkilerini göstermektedir. “Muzdariptim” yüklemi ise, bunu kesin sonuç olarak belirlemektedir.

“Bu kafalar” sıfat tamlamasının gönderimi, eşleştiği önceki gönderimin anlamını bütünden parçaya doğru daraltmaktadır. Ancak bu daralma, bir genelleşme yapmaktadır. “Bu kafalar” derken, böyle düşünenler kastedilmektedir.

Zihniyeti kesin ölçüleriyle belirleyen ikinci gönderim, “Türkiye’de ecnebî mekteplerin kuvvetli silindirleri altında yamyassı olan” sıfatıyla sebep olarak açıklanmaktadır. Böylece gönderimlerle belirlenen durum, değişik iç bağlantılarla tamamlanmaktadır.

“Bu kafaların kesilmesinden başka çare görmüyorum.” cümlesi, belirlenen meselenin çözümü için gösterilen amacı belirlemektedir. Bu amaç, Çocuk’un geldiği psikolojik durumla gönderimler arasındaki ilişkiyi kurmaktadır.

1.1.1.1.6.1.6 N + YT Betimleme Gönderimi

7.8

- (1)(a)Zaten hastahaneden eve gelinceye kadar içimde bir deniz, bir vapur, bir şimendifer yolu, etrafında beyaz köşkler dizili bir yol hayâli vardı;
- (b) bu açık, berrak bir hayal değildi,
- (c) birçok karışık tasavvurlarım arasında, çabucak çevrilen bir defterin yapraklarında görülen resimler gibi görülmesiyle kaybolması bir oluyordu.
- (2)Deniz, vapur, uzun ve çıplak bir yol, bir toz duman, köşkler, çayırlar, bahçeler...
- (3)Fakat bu hayalin içinde ne fakülte, ne Doktor vardı.
- (4)Bunu, o manzaraya sonradan ilâve ettim.

“Bu” öznesi, ilk cümledeki betimlemeye yaptığı gönderimle yorumlamaya geçişi sağlamaktadır. 3 numaralı cümledeki “bu hayalin içinde” yer tamlayıcısı, başka bir yoruma geçişi yapmaktadır.

1b kısmında özne, hayalin niteliğini belirlemektedir. “Açık, berrak bir hayal değildi.” yüklemi, bunu değilleme şeklinde düzenler. 1c kısmı ise bu değillemeyi tarz bakımından açıklıyor. 2 numaralı cümle, betimlemenin parçalarına inerek ayrıntılıdır.

“Bu hayalin içinde” yer tamlayıcısı, 2 numaralı cümlede bulunanlara bulunmayanları eklemektedir.

Bulunanlar: Deniz, vapur, uzun ve çıplak bir yol, bir toz duman, köşkler, çayırlar bahçeler.

Bulunmayanlar: Fakülte, Doktor.

4 numaralı cümlenin “bunu” nesnesi, bulunmayanlara yaptığı gönderimle, eklemeyi göstermektedir. “Sonradan ilâve ettim.”(ZT+Y) yapısı, bunu zaman bakımından ve tarz bakımından belirler.

1.1.1.1.6.1.7 Kademeli Karşılaştırma N + ZT Gönderimi

27.7

(1) Yengem, piyanonun üstünden rastgele bir şey alarak dışarı çıktı.

(2) Bu aldığı şeyi sofada elinden atarak parçalaması bile mümkündü.

(3) O kadar sinirli bir yürüyüşü vardı.

İlk cümledeki fiil, ikinci ve üçüncü cümlelerde yorumlanmaktadır. Yorumlamalar, bir gönderim zinciriyle yapılan karşılaştırma şeklinde kurulmaktadır. Karşılaştırma, iki kademe hâlinde düzenlenmektedir.

“Bu aldığı şeyi” yardımcı nesnesi, önceki cümleye “piyanonun üstünden rastgele bir şey alarak” zarf tümlecine ulaşarak, konuyu belirlemiştir. Daha sonra da nesneyle ilgili fiil verilmiştir.

3 numaralı cümledeki “o kadar” zarfı, önceki fiile gönderim yaparak, “kadar” edatıyla karşılaştırmayı kurmaktadır. gönderimlerin açılımı üç cümleyi birleştirmektedir:

“Yengemin piyanonun üstünden rastgele aldığı şeyi, sofada elinden atarak parçalayacak kadar sinirli bir yürüyüşü vardı.”

“S > Sınırlı yürüyüşü” öznesi, “sofada elinden atıp parçalaması” nesnesinin ihtimalini açıklamaktadır. Böylece gönderimlerin kurduğu karşılaştırma, ögeler arası ilişkilerle anlam bakımından desteklenmektedir.

Karşılaştırmalı gönderimin kademeli olarak kuruluşu, yengenin konuşmalara karşı takındığı tutumu belirlemektedir. Bu da metindeki ilişkilerin ve durumların yorumlanmasını sağlamaktadır.

1.1.1.1.6.2 Ö + YT Gönderimi

1.1.1.1.6.2.1 Açıklayıcı Ö + YT Gönderimi (bu / ST)

24.6

- (2) Felaket gibi saadet de ne hızlı gidiyor.
- (3) Nüzhet’e kocası olacak herhangi bir adam kadar yakınlaşmam için ne az bir mesafe kaldı!
- (4) (a) İstesem bu da olacak,
 (b) fakat mesut olmayı o kadar unutmuşum ki
 (c) bu süratten korkuyorum,
 (d) daha fazla ilerleyemiyorum.

4 numaralı cümlenin dört parçası arasındaki bağlantılar, uzak ve yakın gönderimlerle desteklenmektedir. Gönderim destekli yapı, az kelimeyle daha çok anlam ve işlev sisteminin işletilmesi demektir.

4a kısmı, “bu da” (Ö+b.) yapısıyla 3 numaralı cümledeki bilgiyi, istek şartına bağlamaktadır. Bu cümlenin açılımı, 3 numaralı cümlenin gönderim unsuru yerine yerleştirilerek yapılır:

“İstesem Nüzhet’e kocası olacak herhangi bir adam kadar da yakınlaşacağım.”

4b kısmı, bu gönderimin bilgisini “mesut olma” olarak değerlendirirken, bunu “fakat” bağlacıyla imkânsız bir durum olarak belirlemektedir. “O kadar unutmuşum ki” (ZT+Y+odak ki) yapısı, “bedbaht” ortak alanı niteliğinin eşgönderim zincirine bağlanmaktadır.

4c kısmında “bu süratten” yer tamlayıcısı gönderimiyle, 2 numaralı cümlenin değişim hızı hatırlatılmaktadır. Bu hızın Çocuk üzerindeki etkisi, yorumlanmaktadır. “Hızdan korkma” duygusu, psiko-dil bilim açısından önemli bir yere sahiptir.

4d kısmında yetersizlik fiili, 4c'deki durumun sonucudur. İki cümle arasında kurulan sebep - sonuç ilişkisi, gönderimin cümle içinde kullanılması içindir:

“Bu süratten korktuğum için daha fazla ilerleyemiyorum.”

4b kısmını 4c ve 4d'ye bağlayan “ki” bağlacı, durum üzerinde yoğunlaşmayı sağlarken, asıl konuya da işaret etmektedir:

“Mesut olmayı unuttuğum için kocası kadar yaklaşamıyordum.”

1.1.1.1.6.2.2 Sahiplik Ö + YT + İyelik Eki Gönderimi

38.1

(1) Koğuştaki odam.

(2) Üstümde bir entari ve bir robdöşambr.

I. tekil kişi iyelik ekinin yaptığı gönderim, objeleri sahip olma noktasında birbirine bağlamaktadır. Bu bağlantı, yer ve kişi betimlemelerini de bir arada yorumlamayı sağlamaktadır.

“Koğuştaki odam” öznesi ve “üstümde” yer tamlayıcısı, yeri ve oradaki kişiyi belirlemektedir. I. tekil kişi iyelik eki (-m), çevreye kendine yakınlık durumuna göre bakma şeklinde bir ilişki kurmaktadır. Oda da, elbiseler de Çocuk'a aittir.

Bağlanan cümlelerin eksilteli yapıda olması, kişi - yer ilişkisini ön plana çıkarmaktadır. Çocuk'un o yerdeki durumu, bağlantıyı anlam bakımından düzenler.

1.1.1.1.6.2.3 Fiil Yorumlayıcı Ö + YT Gönderimi (bu)

11.1 “Nüzhet'in Kahkahaları”

(1)(a) Ben Nüzhet'in kahkahalarından ürkerim,

(b) bu, bir silahtır ki

(c) Nüzhet onu başkalarının zaafı üzerine merhametsizce boşaltır.

(2)(a) Ağzından bu kısa, kesik ses parçasının dışarıya sıçrayışı, kendisi için

o kadar gayri ihtiyârîdir ki infilâktan sonra o da her zaman şaşırır,

(b) bazen utanır

(c) ve nâdir olarak da açtığı yaraya acır.

1a'daki "Nüzhet'in kahkahalarından" YT(İT), hakkında bilgi verilen unsurdur. Yani paragrafın konusudur. Bu konu hakkında daha çok bilgi vermek için, paragraftaki cümlecik ve cümleler, gönderim ilişkilerini kullanmaktadır.

Paragrafın gönderim sisteminin unsurları şunlardır:

	UNSUR	GÖREVİ	GÖNDERİM DEĞERİ
(1) a.	Nüzhet'in Kahkahalarından	YT (İT)	Hedef unsur
b.	Bu	Ö (zm)	İşaret Gönderimi
c.	Onu	N (zm)	İşaret gönderimi
(2).	Bu kısa, kesik ses parçasının	ty (ST)	Yorumlama

Gönderim unsurları, buldukları cümlelerdeki diğer öğelerle şu yorumlama ilişkilerini kurmaktadır:

	İLİŞKİ	UNSUR
1 a	Etkilenme (Çocuk)	YT < Y
b	Tanımlama	Ö < Y
c	Fiil	(Ö + N) < Y
2	Etkilenme (Nüzhet)	(Ö + Z.T) < Y

1.1.1.1.6.2.4 Etki Bağı N + YT + ZT Gönderimi

39.1

- (1) Yüksek, çıplak, mavi, dümdüz, dimdik duvarlar.
- (2) Gözümün hiçbir köşesi yok ki içine bir duvar parçası girmesin.
- (3) Hep ve yalnız onları görüyorum.
- (4) Onlardan kaçan gözlerim onlarla karşılaşıyor.

2 numaralı cümlede belirlenen etki, diğer cümlelerde etkileyici unsura yapılan gönderimlerle açıklanmaktadır. Gönderimi yapan öğeler, buldukları cümlelerde kurdukları ilişkilerle açıklamayı yönetmektedir.

"Görüyorum" ve "karşılaşıyorum" yüklemeleri, gönderimleri yorumlamaktadır. Bu yüklemelerin ilk cümledeki "göz" kelimesiyle girdiği anlam ilişkisi, 3 ve 4 numaralı cümlelerin ona göre yorumlanmasını sağlamaktadır.

2 numaralı cümledeki kapalı ifade, diğer cümlelerde basitleştirilerek yeniden kurulmaktadır. "Duvarlar" öznesinin öteki cümlelerde etkileyici olarak yorumlanması, bu yapıyı düzenlemektedir.

“Onları” nesnesi, “görüyorum” yüklemiyle birlikte kurduğu gönderimle 2 numaralı cümledeki fiili açıklamaktadır. “Hep ve yalnız” zarf tümleçleri ise, cümledeki özel durumu belirlemektedir. Böylece iki cümle arasında eşanlamlılık bağı kurulmuştur.

4 numaralı cümlede, durum ön plana çıkarılarak daha açık bir anlatım yapılmaktadır. İfadenin deyimleştirilmesi, durumdaki güçlü etkileşimin vurgulanmasını sağlamaktadır. “Göz” ve “duvar” arasındaki etkileşim, böylece belirlenmiştir.

“Onlardan” yer tamlayıcısı ve “onlarla” zarf tümlecinin gönderimleri, açıklamada etkileyici olan “duvarlar”ı belirlemektedir. “Kaçan gözlerim” öznesi ve “karşılaşıyor” yüklemi, önceki cümlede belirlenen durumu hedefteki etkileyici unsura göre açıklamaktadır. Yinelenen “göz” kelimesi, burada etkilenen unsuru belirlemektedir.

“Onlar” zamirinin üçlü gönderim alanı, etki açıklamalarını tamamlayarak cümleleri birbirine bağlamış ve yeniden düzenlemiştir.

1.1.1.1.6.3 Ö + N Gönderimi

1.1.1.1.6.3.1 İletişim Planlayıcı Ö + N Gönderimi

9.8

(1) Nurefşan’ı gönderelim de onu yatırsın.

(2) Biz seninle bahçeye çıkarız.

Bağlantıda dört kişi arasındaki ilişkiler, uzak ve yakın gönderimlerle kurulmaktadır. Böylece metnin kişi örgüsü, bu bağlantıyla kurulmuştur.

“Onu” nesnesi, metindeki “Paşa” hedefine ulaşmaktadır. “Nurefşan’ı” nesnesi ise vasıta durumunda olan ve henüz bilinmeyen kişidir. “Gönderelim de ... yatırsın.” şeklindeki Y+b+Y bağlantısı, bu iki kişiyi bir fiilde ilişkilendiriyor.

“Biz” öznesi, Çocuk ve Nüzhet kişilerini bünyesinde toplayan bir gönderim yapmaktadır. “Seninle” zarf tümleci, bu gruptan ikinci elemanı vurgular. “Bahçeye çıkarız”(YT+Y) yapısı da, iki kişiyi ortak bir fiilde bütünleştiriyor.

Bağlantı, dört kişi arasındaki ilişkileri düzenlemektedir. Gönderimin hedefleri, bu ilişkilerin daha geniş bir şekilde yorumlanmasını sağlar. Bu kişi bilgileri, romanın aşağı yukarı tamamına yakınına yayılmış durumdadır. Bağlantı, bu noktada organize etme görevindedir.

Geleceğe dair planların ardışık olarak sıralandığı cümleler, gönderimleri zamanlamaktadır. Dört kişiden ikisinin gitmesi, iki kişinin baş başa kalması, önceden planlanmıştır.

İletişimini planlama yapısının kişi gönderimleriyle düzenlenmesi, anlatımın daha düzenli olmasını sağlar. Metin çözücü, metni yorumlarken bu ipuçlarını kullanacaktır.

1.1.1.1.6.3.2. İhtimal Belirleyici İç İçe N + Ö Gönderimi

30.11

(20)(13) (8) Sonbahara doğru Doktor Berlin'e gidecekmış, Küçük Hanımı da götürecekmış.

(30)(10) (3) – Serbest olsaydım, Berlin'e kadar giderdim.

(11) (9) Berlin'e gitmenin elinde olduğunu söyledim.

(10) Neyi ima ettiğimi anladı.

(11) Sustu.

(12) Belki de bu bahsi açması bana bu darbeyi vurmak içindi.

(13) Hedefini gayet iyi bulmuştu.

Muhtemel bir durum üzerine kurulan asıl durum, iç içe girmiş bir gönderim yapısıyla belirlenmektedir. Bu belirleme, gönderim yapılarıyla cümleleri birbirine bağlamaktadır. İç içe gönderim yapısı, uzak ve yakın bağlantıları düzenlerken, bir durum bütünleşmesi sağlamaktadır.

“Bu darbeyi” yardımcı nesnesi, yoruma dayalı bir durumla hedefe ulaşmaktadır. Bu durum, metnin bağlamından çıkarılmaktadır. “Bu bahsi açması” öznesinin gönderimi, bağlamın belirlenmesini sağlamaktadır.

“Bahis” ismi, 30.10.3 numaralı cümlenin yerine geçerek etkileyici sözü belirlemektedir. 20.13.8 numaralı cümlede “Doktor’un Nüzhet’i Berlin’e götürmesi” ile 30.10.3 numaralı cümlede “Berlin’e kadar giderdim.” arasındaki ilişki, durumu “evlenmeyi isteme” şeklinde belirlemektedir.

13 numaralı cümlenin “hedefini” nesnesi, önceki cümlenin “bu darbeyi vurmak içindi?”(N+Y) yapısına ulaşarak durum gönderimiyle birlikte genel bir yorumlama sağlamaktadır. Böylece iç içe geçmiş gönderimler, bir sebepte demirlenmektedir.

11.9 / 10 / 11 numaralı cümleler, hükmü durum açısından desteklemektedir. Hedefi belirleyen nesne üzerine kurulan “Gayet iyi bulmuştu.”(ZT+ZT+Y) yapısı, durumdan asıl hükme ulaşılmasını sağlamaktadır. Destekleyici cümleler, buradaki anlam boşluklarını doldurur.

İhtimal belirleyici iç içe gönderim, metnin yorumlanmasında birbirini destekleyen yapıları düzenlemektedir. Metin çözücü, bu yapıdaki yorum çizgisi içinde nasıl bir yol izleyeceğini belirler.

1.1.1.1..6.3.3 Hüküm - Cevap N + Ö Gönderimi

41.9

(8)(10) Öteki adam Fransızca şunları söyledi:

(11) İkinci ameliyatta belki bacağı kesilecekti.

(12) Sinirleri çok zayıf, vücut da tehlikeli.

(13) Operatör ciğerde bir âfetten korkuyor.

(9) (1) Dereceyi koyan adam, Fransızca şu cevabı verdi:

(2) Hep böyle tehlikeli hastalar gönderiyorlar.

(3) Burası morga döndü.

(4) Sonra da tahsisatı kesiyorlar.

Hüküm ve cevap arasındaki gönderim ilişkileri, durumla ilgili yorumlamaları düzenlemektedir. Üçlü aktarım yapıları arasındaki ilişkiler, bir yorum alanı oluşturmaktadır.

“Böyle tehlikeli hastalar” nesnesi, hüküm cümlelerinde belirlenen durumu yorumlamaktadır. “Tehlikeli” sıfatı, önceden belirlenen “hasta” betimlemesini nitelemektedir. “Hep gönderiyorlar.” (ZT+Y) yapısı, durumu genel fiile bağlamaktadır.

“Bacağı kesilecekti” + “sinirleri çok zayıf” / “vücut da tehlikeli” / “ciğerde afetten korkuyor.” parçaları, “tehlikeli” hükmüne ulaşır. Bu sıfatın yinelenmesi, bağlantıyı ahenk bakımından desteklemektedir.

“Burası” öznesinin yer gönderimi, fiil ve duruma göre ortamı betimlemektedir. “Morga döndü.”(YT+Y) yapısı, fiil ve durumun sonuçlarını göstermektedir. “Tahsisatı kesiyorlar.”(N+Y) yapısı, gönderimleri bir dışa gönderimle yorumlamaktadır. “Sonra da” bağlacı, iki gönderim arasında geçişi sağlamaktadır.

Gönderimli hüküm - cevap ilişkisi, kişiler arası iletişim safhaları şeklinde metni düzenler. İki kişinin durum üzerindeki düşünceleri, birbirine göre yorumlanarak değerlendirmeler yapılır.

1.1.1.1.6.3.4 Sebep Arayıcı Ö + N + N Gönderim Dizisi

17.10

(5) (2) Beklediğim alâka yerine bu sessizlik beni şaşırttı.

(10)(1)(a) Bu odada bir şey var,

(b) bu odada mühim bir şey var.

(2) Merak ediyorum.

(3)(a) Anlamak istiyorum,

(b) beni karşılayan bu sessizliği yenmek istiyorum.

5.2 numaralı cümledeki “bu sessizlik” Ö(ST)’ne yapılan 3b’deki “bu sessizliği” nesnesi gönderimi, iki cümleyi birbirine bağlar.

1, 2 ve 3a cümlelerindeki gönderimler, “bir şey” sıfat tamlaması hedeflidir ve derin yapıda gizlenmektedir. Bu cümlelerdeki gönderim unsurları şunlardır:

(1) (b) mühim bir şey (yineleme) Ö.

(2) Bu şeyin ne olduğunu (Eksilti) N.

(3) (a) Bunu (Eksilti) N.

Bu üç gönderim arasında sebep - sonuç ilişkisine dayalı bir bağlantı vardır. “Bu sessizlik” hedefi, “bir şey” durumunun sebebidir. Bağlantı, “(Bu sessizlik yüzünden) bu odada bir şey var (diye düşünüyorum).” cümlesi şeklinde tamamlanır.

Gönderimler arasında kurulan sebep - sonuç ilişkisi, cümlelerden elde edilen verilerle yeni bir metinleşmeye gidebilir. Bu yapı, gönderim yoluyla sebebin bulunması şeklindedir. Sebepleri, derin metinden şu şekilde çıkarabiliriz:

(1) Beklediğim alaka yerine bu sessizlik beni şaşırttı.

(2) Bu sessizlik yüzünden bu odada bir şey var diye düşünüyorum.

(3) Hem de bu odada mühim bir şey var, diyorum.

(4) Bunu merak ediyorum, anlamak istiyorum.

(5) Böylece beni karşılayan bu sessizliği yenmek istiyorum.

Bu basit yapı yerine, sebep ve sonucun birer gönderim sisteminde görevlendirilmesi, bağlantıyı daha ilginç hâle getirmiştir.

1.1.1.1.6.3.5 Başta Yinelenen Betimleyici N + Ö Gönderimi

17.15

- (1) Oda kapısının yanında, ayakta Nurefşan, duruyordu.
- (2) Onu ancak odadan çıkarken görmüştüm.
- (3) O da bana garip gözlerle, birçok mânâlarla yüklü, dolgun gözlerle bakıyordu.

3 numaralı cümlenin “o” öznesinin gönderim hedefi, 2 numaralı cümlenin “onu” nesnesininkiyle aynıdır. Bu yapı, üç cümlenin “Nurefşan” kimliğinin çevresinde birleşmesini sağlar.

Nurefşan’ın betimlenmesi, üç cümle tarafından sağlanıyor. Bu üç cümle, gönderimlerle şu şekilde birleşir:

“Oda kapısının yanında, ayakta duran, bana garip gözlerle, birçok mânâlarla yüklü, dolgun gözlerle bakan Nurefşan’ı ancak odadan çıkarken görmüştüm.”

Nurefşan ve onun nitelikleri, sıfatlar yerine cümlelerle belirlenmiştir. Böylece betimleme fiillerle kurulmaktadır.

Betimleme cümlelerinin başındaki “o” sesinin yinelenmesi, gönderimleri ahenk bakımından destekler:

- (1) O da
- (2) Onu
- (3) O da

Gönderimlerin kurduğu yineleme yapısı, 1 ve 3 numaralı cümlelerin başındaki cinas bağlantısıyla daha güçlü hâle gelmektedir. Paragraf, şiire yakın bir bağlantı sistemine sahiptir. Başta yineleme bakımından bağdaşıklık vardır.

Metin çözücü, gönderimle anlam; yinelemeyle ahenk yönünden cümleleri bir arada değerlendirme zorunluluğu duyar.

“Görmüştüm” yüklemi, “duruyordu” / “bakıyordu” yüklemelerinden farklı yapısıyla onlara hükmedebilen bir durumdadır. Görme duyusunu yöneten bu yüklem, betimlemeyi tetikleyen ögedir.

1.1.1.1.6.3.6 Karşılaştırmalı Çapraz Ö X N Gönderimi

9.2

(1)(1) Paşa, benim uzak akrabalarımdaydı ve beni çok severdi.

(2)(6) Ben de onu çok severdim.

Metnin ilk cümlesiyle ikinci paragrafın 6 numaralı cümlesi arasında, karşılaştırmaya dayalı bir uzak gönderim yapılmıştır. Bu karşılaştırma, iki kişi arasındaki benzerlik yönündedir.

Paragraflar arasındaki gönderimi sağlayan ögeler, çapraz bir şekilde düzenlenmiştir.

“Paşa” Ö. “beni” N.
 “Ben” Ö. de “onu” N.

Bu çapraz yapı, sonraki cümlede bulunan “de” bağlacıyla karşılaştırma hâline getiriliyor.

“Sev-” fiil kökünün geniş zaman hikâyesinin yinelenmesi ve III. tekil / I. tekil kişilerin ilişkileri, karşılaştırma yapısının diğer unsurlarıdır.

“Severdi” / “severdim” şeklindeki ortak fiil, iki kişi arasında işteşlilik kurmaktadır. Böylece paylaşılan bir duygu gönderimlerle betimlenmektedir.

1.1.1.1.6.4 Aktarımlı Soru Açıklama 2ZT + YT Gönderim Zinciri

35.5

(5) – Bu illetten bıkmadınız mı? diye sordu.

(6) Suali çok manâsız bulduğum için yüzüne hayretle baktım, devam etti.

(7) Harap oluyorsunuz.

(8) Korkarım ki bütün hayatınız tehlikeye girecek...

(9) Bu illete bir nihayet verelim.

İlk cümlede sorulan soru, diğer cümlelerdeki gönderimler aracılığıyla açıklamalara bağlanmaktadır. Aradaki aktarımlar, bu bağlantıları duruma göre düzenlemektedir. Sorunun yorumu, sebep ve sonuçlar bakımından yapılmıştır.

“Suali” yardımcı nesnesi, önceki soruyu göstermektedir. “Suali çok manasız bulduğum için” zarf tümleci, “Yüzüne hayretle baktım.”(YT+ZT+Y) yapısıyla, sorunun sonucu durumu göstermektedir.

Durum, “devam etti” yüklemiyle yapılan aktarımdaki sözün sebebidir. 7 numaralı cümledeki “Harap oluyorsunuz.” sözü, “illet” kelimesini açıklamaktadır.

8 numaralı cümle, derin metindeki “bu illet yüzünden” zarf tümleciyle, durumu “illet” sebebine bağlamaktadır.

“Hayatınız tehlikeye girecek” kısmı, sebebi geleceğe doğru yönlendirir.

9 numaralı cümle, “bu illete” yer tamlayıcısı gönderimiyle sebebi gerekliliğe bağlamaktadır. Bu da, “illetten bıkmama” durumundan dolayı, “Bu illete son verelim.” isteğini gerektirir.

Gönderimin uç uca eklenmesiyle kurulan bağlantı, hastalık ortak alanında açıklamaları birbirine eklemektedir. Bu kesintisiz geçiş sistemi, yorumun parçalarını da bir bütün şeklinde ele almaktadır.

1.1.1.1.6.4 YT + ZT Gönderimi

1.1.1.1.6.4.1 Özel - Genel Sonuç YT + ZT Gönderimi

37.4

- (3) Ben yedi yıllık hastalık hayatımın birçok zamanlarını geçirdiğim ve havasında kendime ait bir çok şey bulduğum bu odayı seyrediyorum.
- (4) Kaç kere bu koltukta uzanıp dinlenmişim.
- (5) İki sene evvel, küçük bir ameliyattan sonra, gene burada uzanmıştım, gene aynı yerde duran şu yazı masasında Operatör, deftere bir şeyler yazıyor ve benimle şakalaşıyordu.

İlk cümlede belirlenen fiilin sonuçları, özel ve genel gönderimlerin yorumlanmasıyla belirlenmiştir. Bu belirleme, fiilin ortaya çıkışının sebeplerini de göstermektedir.

“Bu koltukta” yardımcı yer tamlayıcısı, fiilin özel durumunu geçmişe gönderimle belirlemektedir. Bu yer tamlayıcısının diğer öğelerle ilişkileri, geçmişteki filleri hatırlama şeklinde bir yorumlama yapar.

“Uzanıp dinlenmişim.”(ZT+Y) yapısı, hatırlanan fiili göstermektedir. “Kaç kere” zarf tümleci, bu fiili yineleme bakımından düzenlenmektedir. 5 numaralı cümlede “Gene burada uzanmışım.”(ZT+YT+Y) yapısı, durumu genelleştirmektedir. “İki sene evvel” ve “küçük bir ameliyattan sonra” zarf tümleçleri, genellemenin zaman bilgisini oluşturmaktadır.

“Gene aynı yerde?”(ZT+YT) yapısı, yinelenen ilk fiile ikinci fiili eklemektedir. Böylece bağlantı, cümle içinde yorumlanarak başka bir örneğe geçilmiştir. Aynı yerde Operatör’ün fiilleri, geçişi sağlamaktadır. “Şu yazı masasında” yer tamlayıcısı, olayın geçtiği yer parçasıyla bağlantıyı tamamlamaktadır.

“Operatör, deftere bir şeyler yazıyor.” ve “Benimle şakalaşiyor.” cümlecikleri, özel ve genel fiillerle hatırlanan durumları açıklamaktadır. Bu cümlelerin yaptığı gönderimler, yer bilgisine eklenmektedir.

4 ve 5 numaralı cümleler, “Havasında kendime ait bir çok şey bulduğum bu odayı seyrediyorum.”(N+Y) yapısıyla belirlenen fiilin sonuçlarını göstermektedir.

“Çocuk, niçin odayı seyrediyor?” sorusu, bu bağlantıyı düzenlemektedir.

1.1.1.1.6.4.3 Zaman (ZT) (Yer(ZYT)) Gönderimi

24.8

(1)(2) Bir gün evvel kuruntularım yüzünden, kendisiyle bütün alâkalarımı inkâr etmeye kadar vardığım bu köşk, o gün beni her dakika sevindiriyordu.

(5)(1) O günü akşama kadar Nüzhet’le bahçede geçiriyoruz.

(6)(1) Kükürt serpmek bahanesiyle bağa gidiyoruz.

(8)(2) Bağ...

(3) Çocukluğumun bir çok seneleri bu köşkte, bu bağda, bu bahçede geçti.

8.3 numaralı cümledeki yer gönderimleri, metnin değişik yerlerindeki unsurları bir araya getirerek bir bütünleşme sağlamaktadır. Böylece metnin yer unsurları arasında bir bağlantı kurulmaktadır. Daha sonra da, unsurlar ortak bir zaman biriminde birleştirilmektedir.

Köşk, bağ ve bahçe yer unsurları, bir çevre bütünü içinde düzenlenmektedir. Bu çevrenin parçaları, temsil ettikleri duyguları, hatıra çağrışımlarıyla tespit etmektedir. Böylece yer psikolojisi, yer motifleriyle kurulmaktadır.

“Bu köşte” yer tamlayıcısı gönderimi, metinler arası bir hedef yelpazesine sahiptir. Her psikolojik değişim, köşk motifinin ulaştığı hedefte yorumlamaktadır. “Köşk”, 7.15.1 numaralı cümlede “sevinç seyyalesi”dir; 17.10.1 numaralı cümlede “gizem”; 24.1.2 numaralı cümlede “sevinç kaynağı”dır.

“Bu bahçede” yer tamlayıcısı gönderimi, metinler arasında Çocuk - Nüzhet ilişkisini belirleyen hedeflere ulaşmaktadır. Bahçe, 9.8.3 numaralı cümlede “mutluluk” > “Doktor’la evlilik riski”; 17.17.1 numaralı cümlede “acı çekme”(ayrılma ihtimalinin artması); 24.6.1 numaralı cümlede “yeniden doğan ümit”tir.

“Bu bağda” yer tamlayıcısı gönderimi acıların son bulunduğu bir sığınak olan tabiata kaçıışı göstermektedir (kavuşma). 18.12.9 numaralı cümle, mutluluğun yaşandığı yeri gösterir.

8.3 numaralı cümlenin üç yer tamlayıcısı, gönderimleri düzenlerken; “çocukluğumun bir çok seneleri” öznesi, bunları zamana bağlamaktadır. Olayın geçtiği yerin zamana bağlanması, belli bir zaman diliminin geçirildiği çevreyi parçadan bütüne doğru düzenlemektedir. Bu işlevi yerine getiren 8.3 numaralı cümle, bağlayıcı ve bütünleştirici bir bağlantı yapısıdır.

1.1.1.1.6.5 Tamlama Tamamlama Ö + Y Gönderimi

15.23

(3) Operatör elinde âletler, önünde mermer masa, üstünde bir ölü.

(7) Kolu kesiliyor.

3 numaralı cümlenin ulaştığı “bir ölü” nesnesi, 4 numaralı cümlede fiile bağlanmaktadır. Bu bağlantı, hedef ve üzerindeki fiil ilişkilerinin çözümlenmesine dayanır.

“Ölünün kolu”

Tamlayanın “-nın” eki ile tamlananın “-ı” iyelik eki arasındaki bağdaşıklık yapısı, bağlantıyı düzenlemektedir. 3 numaralı cümlenin yüklemi eksiltilerek, “bir ölü”

nesnesi sona bırakılmıştır. Nesnenin vurgu ve etkisinin bu şekilde kuvvetlendirilmesi, bağlantıyı daha belirgin hâle getiriyor.

“Kolu” sözde öznesinin “-u” iyelik eki, “ölü” nesnesine gönderim yapmaktadır. “Kimin kolu?” sorusu, gönderimin hedefini bulmamızı sağlar. “Kesiliyor” yüklemine III. tekil kişi gönderimi de bu yapıyla paralellik göstermektedir.

Cümleler arası bu ilişki, 3 numaralı cümle içinde zincirleme bir şekilde devam etmektedir:

“Mermer masa(nın) üstünde bir ölü”

“Operatör(ün) önünde mermer masa”

“Operatör(ün) elinde âletler”

Bu yapıda her tamlanan, ait olduğu tamlayanı derin yapıda oluşturmaktadır. Bu yapılanmada önceki parçanın kullanılması ise, bağlantıları kurmaktadır. Tamlamalardaki iyelik ekleri, derin yapıdaki genitif eklerine ulaşmamızı sağlamaktadır.

Bağlantı, isim tamlaması yapısına benzemektedir. Tamlama yapısının parçaları farklı konumlarda yerleştirilerek iç bağlantılar, cümleleri birbirine bağlamıştır:

“Masanın üstü” + “operatörün önü ve eli” + “ölünün kolu”

1.1.1.1.6.6 N + Y Gönderimi

1.1.1.1.6.6.1 Karşılaştırmacı N + Y Yakın Anlam Gönderimi

22.1

- (1) Ben belki teselli edilmeye muhtacım; fakat bunu istemiyorum, anlamdım mı?
- (2) Ben, yalan söylenmesini istemiyorum.
- (3) Hem bu, ne budalaca bir teselli!
- (4) Aldandığımı anladıktan sonra fazla sıkılmayacak mıyım?

“Nüzhet’in yalanı” konusu üzerine kurulmuş metinlerin ulaştığı son nokta, 4 numaralı cümlede psikolojik durum - yalan karşılaştırması şeklinde yorumlanmıştır.

Yan cümlenin “aldandığımı” yardımcı nesnesi, ikinci cümlenin “yalan” kelimesine; “sıkılmayacak mıyım?” yüklemi, ilk cümlenin “teselli edilmeye” yer tamlayıcısına gönderim yapmaktadır. Bu gönderimler ve hedefleri arasında, anlam yakınlığı vardır. Anlam yakınlığı, sebep - sonuç ilişkileriyle kurulmuştur:

“Yalan söyleyince aldanır ve bu yüzden tesellî olur.”

“Tesellî sebebi kalkınca, daha fazla sıkılır.”

“Anlamak” fiili, tesellî unsurunun yok olmasını göstererek, iki gönderimi cümle içinde birbirine bağlamaktadır. Bu fiil, “anladıktan sonra” zarf tümleci içinde kullanılarak zamana göre bir durum değişimi geçişi sağlanmıştır.

4 numaralı cümle, 3 numaralı cümleyi ilk iki cümleye gönderimler yaparak açıklamaktadır. Hüküm cümlesinin hangi sebeplerden dolayı kurulduğu, mantık sistemine göre belirlenmektedir.

Karşılaştırmacı cümle, yalanın “teselli etme” fiilindeki devamlılığı ve bundaki etken unsurları “aldanma” ve “sıkılma” durumlarıyla karşılaştırmaktadır. Gerçeğin gizlenmesi, Çocuk’u tesellî ederken; yalanın ortaya çıkması, gerçeğin etkisi olan sıkıntıyı arttıracaktır. Böylece sebep ve sonuçların birbirine geçtiği bu yapıda, durum açıklanmıştır.

Gönderim ve anlam ilişkilerinin bir arada kullanılması, yapı ve anlam bakımından güçlü bir geçiş sağlamaktadır. Karşılaştırmacı yakın anlam gönderimi, dört cümleyi yeniden düzenlemiştir. Metnin yorumu sırasında, bu sistem kullanılır.

1.1.1.1.6.6.2 Ardışık Söz - Fiil N + Y Gönderimi

19.2

(18)(11) Hem bu, hoş bir roman...

(18)(14) Apsent üstüne apsent...

(19) (1) Paşa, bol kahkahâlar atıyor.

Önceki paragrafın son cümlesindeki sözden sonra gelen fiil, bağlantıyı kuran unsurdur. Ardışık şekilde sıralanan söz - fiil yapısı, iletişimin parçaları olarak düzenlenmiştir.

İlk cümle, gizli olarak 19.1 numaralı cümlelerin sebebi durumundadır. Çünkü söylenen söz, böyle bir fiile sebep olmuştur. Ancak ikinci cümlelerin “-yor” devam eden zaman yapısı, bu durumun bir defaya mahsus olmadığını gösterir. Daha sonraki fiil ve durumlar da bu fiilin sebepleridir.

Sözün sonucu fiil, “Bol kahkahâlar atıyor.”(N+Y) gönderimiyle Paşa kişinin kimlik bilgisini yinelemektedir. 9.2 numaralı paragrafta fiilin mantığı açıklanmaktadır:

“Ben, son senelerde işitmez olduğum bu kahkahâları duymak için ona tuhaf romanlar okumaktan zevk alırdım.”

“Hoş bir roman” hakkındaki “apsent” yorumu, “tuhaf” kelimesiyle kurduğu ilişkiyle, mantık yürütmeye dayalı bir açıklama yapmaktadır:

Bilgi : “Paşa, tuhaf şeylere güler.”

Çıkarım: “Bu roman, tuhaf olduğu için hoşuna gitti.”(apsent)

Sonuç : “Bu yüzden kahkahalar atıyor.”

Böylece söz - fiil yapısının gönderim hedefi, bağlantıyı açıklamıştır. Metin çözücü, önceki açıklamayı gönderim yoluyla okuduğu kısma taşımıştır. Eğer gönderimin hedefi anlaşılmamışsa, metnin çözümlenmesi zorlaşır.

Gönderimin açıklama işlemi, romanın bütün yapısının unsurları arasındaki uyumu kurmaktadır. Art arda iki cümle arasındaki sebep - sonuç ilişkisinin sebebi, başka bir metin tarafından açıklanmıştır.

1.1.1.1.6.7 Ö + YT Gönderimi

1.1.1.1.6.7.1 Kişi Betimleyici Ö + YT Gönderimi

9.2

(1)Son senelerde Paşa iyice ihtiyarladı.

(2)(a) Konuşması ağırlaşmıştı

(b) ve bazen konuşurken uyuyordu.

(3)(a) Ben ona eğlenceli romanlar götürürdüm

(b) ve geceleri okurdum.

1 numaralı cümlenin “Paşa” öznesine, 2 numaralı cümlenin “(onun) konuşması” tamlamasının eksiltili tamlayanı ve iyelik ekiyle gönderim yapılmış. Böylece bütün - parça ilişkisi kurulmuştur.

3 numaralı cümlede ise, 1 numaralı cümlenin kişisi, yer tamlayıcısı durumuna geçmiştir. “Ona” yer tamlayıcısı, 2 numaralı cümlenin öznesine gönderim yaparak bağlantı kurmuştur. Metindeki kişilerin konum değişikliklerine dayalı böyle değişiklikler, sıkça görülmüştür.

Metnin gramer ve anlam yapıları arasındaki ilişkiler, değişik bağlantılar kuruyor. Bu yüzden cümlelerin öğeleri, incelenirken sadece cümlenin içindeki yerine göre değil, diğer cümlelere göre de incelenmelidir.

Ortak gönderim hedef kişisi olan “Paşa”, betimlemenin merkezinde ayrıntıları düzenlemektedir. İyelik eki ve zamirin gönderimi, ayrıntıları taşıyan bilgileri, konu kişide birleştirmektedir.

1.1.1.1.6.7.2 Ö + YT Dizisi (Paradigması) Gönderimi

18.12

(8) Şu bahçivana bakıyorum.

(9) Ne güzel çalışıyor.

Yine yan yana cümlelerin iç içe ilişkilerinin söz konusu olduğu bir bağlantı kurulmuştur.

7 numaralı cümlenin “bahçivana” yer tamlayıcısı ile 8 numaralı cümlenin derin metnindeki “o” öznesi arasındaki ilişki, kişi bilgisine dayalı bir bağlantıdır.

Kişi paradigması(dizi), eşgönderimler sisteminde iki öge arasında kurulmuştur:

“Bahçivana” YT + “Bahçıvan” Ö

Kelimelerin ögeleşme sırasında geçirdikleri safhalar, kişiyi farklı durumlarda kullanmayı sağlamaktadır. Bağlantı, kişi ve onun hakkında yorum şeklinde kurulmuştur. İlk cümledeki “bahçivana” yer tamlayıcısı, ikinci cümlede betimleme ile genişletilmektedir:

“Bahçivana” yer tamlayıcısı, ikinci cümlenin verdiği bilgi ile özelleştirilmektedir. Yani yer tamlayıcısı, ayrıntılanmıştır:

Yapı, “bahçıvan(ın çalışması)a” şekline dönüşmektedir. Bu yapı, iki cümle arasında gizli bir cümleyi gösterir:

“Onun çalışmasına bakıyorum.”*

Fille hüküm arasındaki geçişi sağlayan bu cümlenin öğeleri, yüzey metindeki cümleler arasında paylaşılmıştır.

Yer tamlayıcısının sonraki cümlenin filini kullanması, iki cümle arasında bilgi alışverişi bulunduğunu gösterir. İkinci cümle, öznesini ilk cümlenin “şu bahçivana” yer tamlayıcısının (ST) tamlanan isim kısmından almıştır.

“Ne güzel” zarf tümleci ise iki cümledeki ögelerini kullanarak, verdiği hüküm içinde birleştirme işlevine sahip olmuştur:

“Şu bahçıvanın çalışması ne güzel; ona bakıyorum.”

Bu yeniden yapılanma, iki cümledeki ögeleri arasındaki yakınlığı daha iyi gösterir.

1.1.1.1.6.8. Karşılaştırmalı ZT + Ö Gönderimi

24.6

- (1) **Kükürt serpmek bahanesiyle başa gidiyoruz ve yere eğilerek, yapraklar arasında dudaklarımızı birleştiriyoruz.**
- (2) **Felaket gibi saadet de ne hızlı gidiyor!**

1 numaralı cümle ile önceki metinler arasındaki zıtlık, 2 numaralı cümledeki “felaket” ve “saadet” kavramları arasında yapılan karşılaştırma ile belirlenmektedir. Kötü durumdan iyiye doğru gidiş, kavramlar arasındaki zıtlıklarla açıklanmaktadır.

“Felaket gibi” zarf tümleci, niteleme yoluyla hastalık, gizli konuşulan şey ve Nüzhet’in yalanları şeklinde belirlenen durumlara gönderim yapmaktadır. Bu gönderim, durum belirleme şeklinde düzenlenmektedir.

“Saadet” öznesi, “Değişiyorum” metnindeki iyiye doğru gidişi bildirmektedir. Bu niteleme, önceki cümleye ulaşarak, yakın bağlantıyı da kurmaktadır. İçinde bulunulan durumun “saadet” olarak nitelenmesi, değişimin hedefini de belirlemektedir.

Benzetme edatı “gibi” ise, gönderme yoluyla bir araya getirilen zıt anlamlı iki kelimeyi benzerlik yönünden karşılaştırmaktadır. “Da” bağlacı, benzetmeyi ekleme şekline dönüştürmektedir.

“Hızlı” zarf tümleci, benzetme yönünü hız bakımından belirlemektedir. “Gidiyor” yüklemi, benzetmeyi fiil bakımından düzenlemektedir.

“Felaket” ve “saadet” kelimelerinin bağlı olduğu ortak alanların yeniden yorumlanması, bağlantının bütün metinle de kurulmasını sağlamaktadır. Metindeki dönüşümlerin karşılaştırılması, anlatımı belli bir bütünlük içinde yorumlamamızı gerektirir.

1.1.1.2 Cümle Esaslı Gönderim

1.1.1.2.1 Aktarımlı Cümle (YT + ZT) Gönderimi

24.3

- (1) Paşa'nın da neş'esi var!
- (2) – Bak, bu getirdiğin romana bayıldım.
- (3) Bu akşam da okuyacağız değil mi?
- (4) Bakalım, herif kızı kaçıracak mı?

Paragrafın ilk cümlesindeki durumu ispatlayan aktarılan cümleler, gizli ve açık gönderimlerle, yorumlamaları düzenlemektedir. Böylece oluşan gönderim ağı, geniş bir alanı da bütünleştirmektedir.

1 numaralı cümle, aktarım işlevini yüklenmiş olmasına rağmen, aktarıcı eksiltilmiştir. Eksiltilmiş aktarım unsuru “şöyle” yerine, iki nokta işareti kullanılmaktadır. Bu yapı, gönderimlerin sistemini bir üçleme şekline sokmaktadır.

Paşa'nın neşesini gösteren gönderimler, “Değişiyorum” metnindeki değişimleri de açıklamaktadır. Değişmelerin dolaylı bir şekilde gösterilmesi, yorum sisteminin çalışma ilkelerini de göstermektedir.

Aktarılan cümledeki her gönderim, tek başına ele alınarak hedefe bağlanır. Bu da yorumlamayı, daha geniş yapmamızı sağlar.

2 numaralı cümlenin “getirdiğin romana” YT(İT) yapısının gönderimi, “Beni Karşılaman Sükût” metninin 11 ve 12 numaralı paragraflarına ulaşarak, bulunulan durumdaki iyileşmeyi gösterir. Hedefte kitaba bakılmadan dolabın üstüne konulmaktadır. Burada ise, ilgilenilmektedir. Böylece ilgisizliğin ilgiye dönüşmesi belirtilir.

3 numaralı cümlenin “Bu akşam da okuyacağız.”(ZT+Y) yapısı ise, zaman gönderimiyle “Cinaî Bir Roman” metnindeki okuma fiilinin ve iyi durumun yinelendiğini göstermektedir. “Da” bağlacı, yinelemeyi; “okuyacağız” yüklemi, yinelenen fiili göstermektedir.

4 numaralı cümle ise, okunacak romana yaptığı durum gönderimiyle romanı tanıtmaktadır. Ayrıca bu cümle, dolaylı olarak Çocuk - Nüzhet ilişkisindeki bir ihtimali de çağrıştırmaktadır.

Gönderim ağını düzenleyen aktarım yapısı, Paşa kişisini anlatıcı durumuna geçirerek, çağrışımların tarafsız bir alanda yapılmasını sağlamaktadır.

1.1.1.2.2 Yorumlayıcı Cümle Gönderimi

1.1.1.2.2.1 Yorumlayıcı Cevap Cümlesi (YT + Y) Gönderimi

30.11

- (5) – Niçin, Berlin’den başka yer değil? diye sordum.
 (6) Cevap vermeden evvel söyleyeceği şeyin tuhaflığına güldü:
 (7) – Çünkü ben coğrafya bilmem.
 (8) Kolayca hatıra gelen memleket ismi Berlin.

Soru ve cevap arasındaki yorum cümlesi, gönderim yoluyla diğer cümlelere bağlanmaktadır. Bu bağlantı, cevabın nasıl verildiğini açıklama işlevindedir. Böylece daha verimli bir diyalogun kurulması sağlanmaktadır.

“Söyleyeceği şeyin tuhaflığına” yer tamlayıcısının ileri gönderimi, yorumlama için belirleme yapmaktadır. “Cevap vermeden evvel” zarf tümleci, yorumlamayı zaman bakımından düzenlemektedir. “Söyleyeceği şeyin tuhaflığına güldü.”(YT+Y) yapısı, yorumlamayı gerçekleştirmektedir.

Cevabı tuhaf olarak belirleyen yorum, soru ve cevabın değerlendirilmesinde de kullanılmaktadır. Yorumun sonradan değil de, bizzat cevabı verene yaptırılması, anlatımın daha gerçekçi ve daha bütün olmasını sağlamaktadır.

“Coğrafya bilmem?”(N+Y) yapısı, asıl cevabı göstermektedir. 8 numaralı cümle, bu cevabı açıklamakta ve “Berlin” konusuna dönülmesini sağlamaktadır. Yer ismi yinelemesi, cevabı ve yorumu çevreleyerek bir bütünleşme yapmaktadır.

“Kolay hatırına gelme” durumu, önceki cevap tarafından desteklenmektedir. Bu fiile sorulan “niçin” sorusu, destekleyici cümle tarafından cevaplandırılmaktadır. “Memleket ismi” tamlayanı ile “Berlin” ismi arasındaki özelleştirme ilişkisi, cevabı açıklamaktadır.

“Berlin’den başka yer “ sıfat tamlaması, değiştirim yoluyla bir yer arama işlemi yürütmektedir. Cevapta bunun bilgi eksikliği olarak yorumlanması, açıklayıcı cümlenin işlevini anlam olarak tamamlamaktadır.

Yorumlayıcı cevap gönderimi, anlam ilişkilerini düzenleyerek durumun doğru anlaşılmasını teminat altına almaktadır. Bu bağlantı, metin bütünlüğünde kesinlik sağlamaktadır.

1.1.1.2.2.2 Cevap Yorumlayıcı Cümle (Ö + Y) Gönderimi

30.11

(9)(1) Nüzhet'in yeknesaklıktan şikayeti, fena isteklerinin başlangıcı mıydı?

(10)(3) Serbest olsaydım, Berlin'e kadar giderdim.

(11)(1) Mühim cevap.

(2) Nüzhet değişiyor.

(3) Doktor Ragıp'ın vaadi.

(4) Nüzhet'te yeni arzular...

10.3 numaralı cümlede verilen cevap, 11.1 numaralı cümlede yorumlanmaktadır. Yorumun ardından gelen cümleler de geriye doğru gönderimlerle açıklamayı durumlara bağlamaktadır.

11.1 numaralı cümlelerin "mühim cevap" öznesi, yaptığı gönderimlerle önceki cümleyi içine almaktadır. Böylece cevapla yorum, iç içe geçmektedir. Bu birleşme, yorumlayıcı gönderim zincirini cevaba eklemektedir.

"Nüzhet değişiyor."(Ö+Y) yapısının fiil gönderimi, 28.4.4 numaralı cümlede başlayan sürecin devamıdır. Bu gönderim, yorumlamayı kişilik değişimi bakımından tamamlamaktadır.

"Biraz Nüzhet'ten ittifak bekliyordum.", "Aksi oldu." cümleleri değişimdeki ilk adımdır. Bu değişim dizisi, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin bitmesi ve son metinde Nüzhet'in evlenmesi ile son noktaya ulaşmaktadır.

"Doktor Ragıp'ın vaadi" öznesi(İT), 20.13.8 "Sonbahara doğru Doktor Berlin'e gidecekmiş, küçük Hanımı da götürecekmış." cümlesiyle açıklanmaktadır. "Vaat" kelimesinin gönderimle belirlenmesi, bunu sağlamaktadır.

"Nüzhet'te yeni arzular" öznesi, "Nüzhet'in yeknesaklıktan şikâyeti" durumuyla açıklanmaktadır. "Erenköyü"nden şikâyet, "(Berlin'e) gitme" fiilinin

istenmesini sağlamaktadır. Bu da, 30.9.1 numaralı cümledeki “fena isteklerin başlangıcı” ifadesiyle açıklanmaktadır.

Cevap yorumlayıcı gönderim zinciri, değişik hatırlamalarla böylece kurulmaktadır. Uzak bağlantıları kuran gönderimler, geniş bir alana yayılmış sebeplerin yorumlanmasını sağlamıştır.

1.1.1.2.3 Bilgi Toplayıcı Özet Cümle (YT + N + Y) Gönderimi

15.22

- (3) **Haydi, git, şimdi güzel kadınlarımızdan birine, tuvaleti arasında görün; ve ona de ki, yüzüne bir parmak kalınlığında boya süre dursun günün birinde şu cazip şekle istihâle etmekten kurtulamayacaktır.**
- (4) **Bu fikre onu güldür.**

4 numaralı cümlelerin “bu fikre” yer tamlayıcısı ve “onu” nesnesi, önceki cümlelerin öğelerine gönderim yaparak, onların bilgilerini kullanmaktadır. Daha sonra da “güldür” yüklemi ile cümle tamamlanmaktadır.

“Bu fikre” yer tamlayıcısı, önceki cümlede geçen fikre yönelme bildirmektedir. Asıl gönderim unsuru, “bu fikir” sıfat tamlamasıdır. Bu gönderimin hedefinin tespit edilebilmesi için 3 numaralı cümlelerin fikri bulunmalıdır:

Fikir: “Yüzüne bir parmak kalınlığında boya süre dursun; günün birinde şu cazip şekle istihâle etmekten kurtulamayacaktır.”

“Onu” nesnesi, önceki cümledeki kişidir. Bu kişi bilgisi, “güzel kadınlardan birine” yer tamlayıcısındadır. 4 numaralı cümle, yönelme durumunu nesneye çevirmiş ve belirsiz kişi bilgisini kesinleştirmiştir. “Onu” nesne gönderimindeki “o” zamirinin gönderim hedefi, “güzel kadınlarımızdan biri”dir.

Metin çözücü, 4 numaralı cümleyi anlayabilmesi için önceki cümleyi anlamak zorundadır. Metinde gerekli bilgiler, bir kere veriliyor ve yeni cümleler gönderimler üzerine kuruluyor.

4 numaralı cümlelerin yoğunlaştırılmış öğeleri, genişletildiğinde önceki cümleden de yararlanarak daha geniş bir cümle kurulabilir. Ancak anlam değişmez:

“Yüzüne bir parmak kalınlığında boya süredursun; günün birinde şu cazip şekle istihâle etmekten kurtulamayacağı fikrine, güzel kadınlarımızdan birini güldür.”

Kısa ve uzun cümleler arasındaki anlam paradigması(dizisi), art arda gelen cümleleri bağdaştırmaktadır. Dil gelişimi için bu tür bağlantıların sağladığı eksersiz yapma imkânı önemlidir. Metin çözücünün dil kullanım yeteneği, bu yolla geliştirilmektedir.

1.1.1.2.4 Karşılaştırma Zinciri C (ZT + YT + ZT + Y) Gönderimi

30.13

(11)(11) Sustu.

(12) (1) Susmaya devam etti.

(2) Uzun bir sükût.

(8) Bu sessizlik içinde zaman aramızdan bir düşman gibi geçiyor.

(13) (2) Aramızdaki sessizliğe hareketleriyle hücum ediyordu.

(5) Damarlarımın ince yollarında haşhaşlı bir hava yürüyor ve adalelerim uyukluyor; içimde büyük bir enerjinin ölümünü duyuyordum.

(6) Onunla aramızda her şey o kadar bitmiş ki bir kelime bile konuşamıyoruz.

6 numaralı cümle, önceki cümlelerde belirlenen durumlara yaptığı gönderimlerle bir sonuca ulaşmaktadır. Bu sonuç, gelinen noktayı karşılaştırma ile belirlemektedir. Böylece geniş bir alanda verilen bilgiler, tek bir hükme bağlanarak, bağlantı kurulmuştur.

11, 12 ve 13 numaralı paragraflarda belirlenen “susma” ortak alanı, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin geldiği safhayı belirlemektedir. “Onunla” zarf tümleci ile “aramızda” yer tamlayıcısı, ilişkinin kişilerini belirlemektedir. “O kadar” zarf tümleciyle “bitmişti” yüklemi arasındaki ilişki ise, zamir gönderimi üzerine bir derecelendirme yapmaktadır. Bu derece, sıfır noktası olarak gösterilmektedir.

Ki’li birleşik cümlelerin ceza kısmı, belirleme üzerine kurulmuş yorumu düzenlemektedir. Ayrıca bu kısım, önceki duruma yaptığı gönderimle ayrıntıları tek hükümde birleştirmektedir:

“Sustu” > “Devam eden susma” > “Uzun bir sükût” > “Aralarından düşman gibi geçen sessizlik” > “Nüzhet’in hareketleriyle hücum ettiği sessizlik” > “(Sessizliğin

etkileri) Enerjinin ölümü” > “Bir kelime bile konuşamıyoruz.” > “Aramızda her şey bitmişti,” (hüküm)

Hükmün bir zincirin son halkası olarak düzenlenmesi, 6 numaralı cümleyi bağlayıcı cümle olarak kurmaktadır. Cümleler arasındaki bağlantıların cümle içi ilişkilerle kurulması, değerlendirici merkezi düzenler.

1.1.1.2.5 Soru Cevaplama Cümlesi (Ö + N + Y) Gönderimi

37.10

(0) – Ne oldu? Ne zayıflık böyle bu?

(1) Bana vekâlet etmesi için Mithat Bey’e baktım.

(2) O, her şeyi anlattı.

Önceki paragrafın son cümlesinde sorulan soru, 10.2 numaralı cümledeki gönderimle cevaplandırılmaktadır. Gönderim, uzun bir betimleme parçasını özetlemektedir. Bu özetleme, “Mithat Bey’e” yaptırılan aktarımla yapılmaktadır.

1 numaralı cümlede, “Mithat Bey’e baktım.”(YT+Y) yapısı, aktarımı yapan kişiyi göstermekte ve aktarımı düzenlemektedir. “Bana vekâlet etmesi için” zarf tümleci, bunun sebebini göstermektedir.

2 numaralı cümledeki “o” öznesi, kişi gönderimiyle kimlik belirlemektedir. “Anlattı” yüklemi, aktarıcı olarak kullanılmaktadır. Böylece gönderimle soru cevaplamanın zemini hazırlanmaktadır. “Her şeyi” nesnesi, hastalık ortak alanında bacağı bir ay içinde geçirdiği değişiklikleri taşımaktadır. Bu gönderim, meydana gelen olay ve durumları hatırlatmaktadır. Gönderimin yorumlanması, “Ne oldu?”, “Ne zayıflık böyle bu?” sorularına göre yapılmaktadır.

Mithat Bey’in aktardığı bilgiler, yüzey metne çıkarılmamıştır. Metin çözücü, daha önce okuduklarını hatırlayarak bu bilgileri toparlayacaktır. Böylece yerden tasarruf edilmiştir.

1.1.1.2.6 Zaman (Tarih) ve Yere C (ST) Cümle Gönderimi

44.16

(1) Paşa'dan haber:

(2) “Hastahanedен çıkar çıkmaz bana gelsin, ölümüm yakın, kendisini bir kere göreyim.” demiş.

(3) 5 Teşrinievvel 1915

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu.

Romanın çözüm metnindeki “Notlar”ın sonuna eklenen tarih ve yer ismi, yaptığı dışa gönderimlerle eseri yazıldığı zaman ve yere bağlamaktadır. Bu belirlemeler, romanın gerçekliğini sağlamlaştırır.

Zaman ve yer bilgileri, hastalık ortak alanında yedi yıllık bir süreçte yeniden değerlendirilmektedir. Romanda geçen olay ve durumlar, bu bilgiye göre yeniden tespit edilir. Savaşın tarihi, köşkteki batı hayranlığının sebebi ve diğer bilinmezlerin daha belirgin ve gerçekçi olması, bu dışa gönderimlerle sağlanmaktadır.

Zaman ve yere dış gönderim, bu şekilde romanın sonunu kurmaktadır. Metin çözücü, bu noktadan itibaren gelişmeleri tahmin edebilir. Tarih bilgisinin başta yerine sonda verilmesi de bundan dolayı tercih edilmiş olabilir.

1.1.1.2.7 Dışa Yönelme Cümlesi (YT + Y) Gönderimi

15.17

(15)(16)(5) Ayak seslerimiz bile hiç akis yapmıyor gibi çınlayıp sönüyor.

(6) Kendime gömülüyorum.

(15)(17)(1) “Bin defa beni kollarında gezdirdi. Horatio!”

Metnin yapısı, bulunulan yerle “Hamlet”ten alınan parça arasında gelip gitmeler şeklinde düzenlenmiştir. Metin kurucu, bunu dış ve iç dünya olarak iki program hâlinde kurmaktadır. Gerçek ve hayal arasındaki geçişler, parçaları birbirine bağlamaktadır.

İki kısmı birbirine bağlayan “Kendime gömülüyorum.” cümlesi, geçiş unsurudur. Geçiş unsurunu sebep bakımından açıklayan öncesindeki cümle, mantık dayanağıdır.

“Kendime” yer tamlayıcısı, dönüşlülük zamiri yapısıyla geçişin yapılanmasını düzenlemektedir. Bu unsur, “gömülüyorum” yüklemiyle kurduğu ilişkiyle, metinden “Hamlet” metnine doğru yönelme sağlamaktadır.

“Kendime gömülüyorum.” cümlesinin derin yapıdaki ters yöne yansıması, “Dışarı yöneliyorum.” şeklindedir. Yansıyan, öncedir ve dış dünya olan “Teşrihhâne”dir.

	<i>Eser</i>	<i>Yer</i>	<i>Durum</i>
(1)	9. Hariciye Koğuşu	Teşrihhane	Dış dünyâ
(2)	Hamlet	Hayalî	İç dünyâ

“Horatio” kişinin betimlenmesine geçiş, Doktor’dan uzaklaşma demektir. Bu uzaklaşma, kadavra üzerindeki yorumun farklı bir boyutta yapılmasını sağlar.

Metin çözücü, bulunduğu yerden uzaklaştırılarak durum değişikliği yapılmaktadır. Bağlayıcı cümle, iyi yorumlanırsa, zengin anlatım daha iyi kavranır. Bağlantılar, iki yeri, çapraz olarak düzenlemektedir.

<i>YER</i>	<i>KİŞİ</i>	<i>DURUM</i>	<i>YAPI</i>
A	Doktor	Gerçeklik	Durum
B	Horatio	Hayal	Yorum
A	Doktor	Gerçeklik	Durum
B	Horatio	Hayal	Yorum

Bu geçiş yapısı, sağlam ve ahenkli bir bağlantı sistemi kurmaktadır. Geriye dönüşler, yorumun daha etkileyici olmasını sağlayarak, bağlantıların monoton olmasına engel olmaktadır.

1.1.1.2.8 Hüküm Cümlesi Gönderimi

31.9

- (1) (2) Felaket daha o gece başladı.
- (3) Uyutmayan müthiş bir sancı.
- (4) Kıvranıyorum.
- (7) Dehşetli ifrâzat.
- (8) Sargılar dayanmıyor.
- (5) (1) Sedye ile taşındım.
- (9) (7) Masama yaklaştı ve dizime uzaktan bakarak yüzünü buruşturdu.

- (8) Asistanlar beni nasıl bulduklarımı, geceki ıstırabımı, ifrazatın pantolona çıkacak kadar şiddetli olduğunu, sedye ile taşındığımı anlattılar.
- (9) Operatör hiç kımıldamadan yaraya bakıyor, belki hiçbir şey görmeden düşünüyordu.
- (10) Bir kelime söyledi.
- (11) – Fena.

Fil dizileri arasına sıkıştırılmış gönderim sistemi kurucu cümle, önceki cümlelerdeki durumları hüküm piramidinin ayakları olarak düzenlemektedir. Son cümle ise, bu piramidin zirvesidir. Bu zirve cümle, bağlantının ana noktasıdır.

Asistanlar-Operatör ilişkisi içinde düzenlenen bağlantı, iletilen bilgilerin yorumlanması şeklindedir. Asistanlar aktarıcı, Operatör yorumlayıcıdır.

9.7 / 9 numaralı cümlelerde gözlem ve çıkarım işlevleri, aradaki bilgilerle desteklenmektedir. Bu destek, durumun yeniden değerlendirilmesini sağlamaktadır. Operatör, gördüklerine ve duyduklarına göre hükmünü vermektedir.

İki aktarım yapısı arasındaki sebep-sonuç ilişkisi, hüküm piramidinin dengeleyicisidir. 9.8 numaralı cümle, rivayet edilen durumları aktarmaktadır. 9.10 numaralı cümle, bilgilerden hükme geçişi sağlamaktadır.

Hükmün çıkarılma sebepleri, aktarıcı yoluyla yapılan gönderimler yoluyla metnin 1 ve 5 numaralı paragraflarına ulaşmaktadır. Böylece hüküm, geniş bir bağlantı piramidi kurmuştur.

“Fena” hükmü, ulaştığı cümlelerle bir ortak alan oluşturmaktadır. Fenâ durum alanı, verilen hüküm altında yorumlanmaktadır.

1.1.1.3 Paragraf Esaslı Gönderim

4.1

(1)Âletlerle hırpalanan dizimde bir zonklama.

(2)(a) Fakat temiz ve yeni sarguların verdiği rahatlık,

(b) pansumandan kurtulmuş olmak sevinci,

(c) operatörün müthiş kararı,

(d) yakın istikbâlime karşı duyduğum merak,

(e) derhâl birçok tahminlere kalkışan endişeli zekâmın faaliyetleri gibi ruhumu birkaç parçaya bölen duygular ve düşünceler arasında karanlık dehlize çıktım.

Bu paragraf, 4 numaralı metnin ilk paragrafı olduğu için önceki metinler ve paragraflar arasında sınır ilişkileri kurmaktadır.

3. metnin başlangıcı, “karanlık dehliz”den “aydınlık muayene odası”na giriş şeklindeyken; 4. metnin başlangıcı, bu geçişin tersi, yâni “aydınlık muayene odası”ndan “karanlık dehliz”e dönüş şeklinde çapraz bir yer gönderimiyle düzenlenmiştir.

Yer değişimi öncesi metin çözücüyeye, çıkılan yerin özellikleri hatırlatılmaktadır. Bu da çıkılan yerde geçen olay ve durumlara yapılan göndermeler yoluyla gerçekleşmiş.

“Aletlerle” ZT, (3.2) “madeni parlıtlılar” ST’na; (3.11) “Sonda” Ö.sine, (3.12) “madenlerle” ZT’ne, (3.12) “parlayan madenlerle” ZT’ne gönderimler yaparak yer bütünlüğü içinde ameliyat aletleri ortak alanını oluşturmaktadır. “Hırpalanan dizimde” YT, (3.2) “sol dizimi” N (ST)’ne (3.3) “dizimdeki sargının açılmasına” YT’na, (3.5) “dizimdeki sargıyı” N(ST)’ne, (3.6) yaralı et” Ö (ST)’ne, (3.8) “bacağın”Ö’ne (3.8) “süpürasyon”, “akıntı” Ö’lerine, (3.10) “çıplak et” Ö’ne, (3.15) “Kürtaj” Ö’ne, (3.15) “mafsalı” N’ne, (3.16) “Bu bacak” S.Ö (ST)’ne, (3.17) “dizimin sarılması” Ö (İT)’ne eşgöndergesiyle metnin algılanmasında bütünlük ve özetleme ilişkisi kurmaktadır.

“Operatör’ün müthiş kararı” İT, (3.15)“Bu bacak kılacak ve yere basamayacak” cümlesine gönderim yaparak hatırlatma ve bağlamayı bir arada yapmaktadır.

“Ruhumu birkaç parçaya bölen duygular ve düşünceler” sıfat grubu, metindeki ruh hâlinin özetlenmesi şeklinde metin bütünlüğünü sağlamıştır.

Yer / olay / durum paralel gönderimleri, paragrafı oluşturmuştur.

1.1.2 Derin Gönderim

1.2.1 Öge Esaslı Derin Gönderim

1.1.2.1.1 Nesne Derin Gönderimi

1.1.2.1.1.1 Zamir Kökenli Nesne Derin Gönderimi

1.1.2.1.1.1.1 Yinelemeyle Yorumlanan Nesne(zm) Derin Gönderimi (bunu)

16.10

(0)Öteki Operatör'ün kararını anlattım ve bundan çok müteessir olduğumu söyledim.

(1)(a) *(Bunu)* düşündü, çok düşündü,

(b) “Osteite” diye mırıldandı;

(c) gene düşündü,

(d) tereddüt içinde söyledi.

1 numaralı cümlelerin derin yapısındaki “bunu” nesnesinin gönderimi, önceki cümlelerin tamamını bulunduğu cümleye taşımaktadır. Bununla birlikte önceki cümlelerin “Operatör'ün kararı”yla ilgili gönderime de ulaşılmaktadır. Yani üzerinde düşünülen, bu karardır.

“Bunu” nesnesinin, bilgi açılımıyla şu şekle dönüştüğünü görebiliriz:

“Bacağımanın kesilme kararını ve bundan müteessir olduğumu”

1 numaralı cümlede yorumlanana bulabilmek için bu bilgiye ulaşılmalıdır. Aksi takdirde, cümle askıda kalır ve anlamı çözülemez.

Gönderimi cümleye bağlayan öge, “düşündü” yüklemidir. Bu yüklemün üçlü yinelemesi, yorumlamanın önemini vurgulamaktadır.

İkinci yüklemün “çok” yardımcı zarf tümleci ve üçüncü yüklemün “gene” zarf tümleci, yorumlama hazırlığının dikkatli bir şekilde yapıldığını gösterir.

Paragraf, bu yineleme yapılarıyla önce verilen kararı yorumlamaya hazırlamıştır. “Tereddüt içinde söyledi.”(ZT+Y) yapısı, hazırlığın yeterli görülmediğini, ileride tahmine göre yapılacağını gösterir.

“Osteite” kelimesi, metin çözücünün anlayamayacağı bir kelimedir. Bir tıp ifadesi olarak kullanılan bu kelime, dikkat çekme işleviyle, metinde boşluğa doğru bir

gönderim sağlamaktadır. Yabancı kelimeyi kullanmanın metinde düşünce dağılmasını önlemek gibi bir işlevi vardır.

Gönderimin yineleme yapılarıyla yorumlamaya hazırlanması, önemli unsurların belirlenmesini sağlamıştır.

1.1.2.1.2 Yer Tamlayıcısı Derin Gönderimi

1.1.2.1.2.1 Zamir Kökenli Yer Tamlayıcısı Derin Gönderimi

1.1.2.1.2.1.1 Fiil-Sonuç Bağı Yer Tamlayıcısı (zm) Derin Gönderimi

"Y₁ + YT₂ ø" (bundan)

18.1

(1) **Boğuluyorum**

(2) *(Bundan)* kurtulmak için başımı kendi derinliklerimden çıkarıyorum, bahçeye bakıyorum.

2 numaralı cümlelerin derin metnindeki "bundan" yer tamlayıcısı, 1 numaralı cümlelerin "boğuluyorum" yüklemine gönderim yaparak bağlantıyı kurmuştur. Gönderim, iki cümleyi şu şekilde bağlar:

"Boğulmaktan kurtulmak için başımı kendi derinliklerimden çıkarıyorum, bahçeye bakıyorum."

1 numaralı cümlelerin yüklem bilgisi, 2 numaralı cümlelerin yer tamlayıcısı olarak kullanılmaktadır. Y₁ + YT₂ ø öğeleri üzerine, böylece sebep - sonuç ilişkisi kurulmaktadır. "Bundan" yer tamlayıcısı, "kurtulmak için" edat grubu cümlecığının bir ögesi olarak sebep kısmına katılmıştır.

Zarf tümleci olarak kullanılan edat grubu, cümlelerin yüklemine bağlanarak, sonuç kısmı tamamlanmıştır.

SebeP

Sonuç

Boğulmaktan kurtulmak için

1. (Başımı kendi derinliklerimden) çıkarıyorum.

2. (Bahçeye) bakıyorum.

Bağlantının cümle içinde tamamlanması, metin çözücüye çözümleme kolaylığı sağlamaktadır. Gönderim, bilgi tamamlama işlevindedir ve 1 numaralı cümledeki önemli unsuru tek başına bırakarak, anlatımı ikiye bölmüştür. Bu bölünme, ön ve arka plandaki unsurları iki ayrı sistem içinde değerlendirmeyi sağlar.

İlk fiilin engellenmesi için yapılan iki fiil, sebep - sonuç ilişkisini sistemleştirmektedir:

Engelleme

boğulmak ←———— çıkıyorum / bakıyorum

“Boğulmak” fiilinin sebepleri, önceki metinde bulunmaktadır. “Kendi derinliklerimden”/“bahçeye”(ayrılma/yönelme) yapısının gönderimleri de önceki metne ulaşarak açıklanmaktadır. Bu gönderimler, sebep ve sonucu açıklayarak bağlantıyı daha işlevli hâle getirmiştir. Gönderimler, yakın bağlantıyı uzak bağlantılarla açıklamaktadır.

1.1.2.1.2.1.2 Yorumlayıcı Yer Tamlayıcısı (zm) Derin Gönderimi (o)

23.6

- (4)(1) Her kıvılcığında bazı bir çocuk, bazı bir genç kız, bazı da bir kadın beliriyor.
- (6)(1) Bu evlenme meselesi, beni sinirlendirmeye başladı.
- (3) Bana sormadan ne bu!...
- (4) (a) Ben şimdi gülüyorum,
(b) hâlâ tuhafıma gidiyor ama...
- (5) Günün birinde (*buna*) kızivereceğim.

6.4 a / b, 6.5 numaralı cümleler, derin metindeki “buna” yer tamlayıcısının gönderimi üzerine bir durum değerlendirmesi yapmaktadır. Gönderimin gizlenmesi, yorumun sonraki halkalara bağlanmasını kolaylaştırmak içindir.

4 ve 5 numaralı cümleler, Nüzhet’in evlilik fikrine bakışını belirleyen yapılarıdır. Daha sonra bu bakış açısına göre yapılacak konuşmalar, bu temel üzerine kurulacaktır.

“Buna” yer tamlayıcısı, önceki durumları içinde gizleyen bir taşıyıcıdır. Bu taşıyıcının açılımı, 1, 2 ve 3 numaralı cümlelerdir. Ancak bu öge, derin metinde bırakılarak, metin çözücünün doğrudan gönderimin hedefleriyle karşı karşıya kalması sağlanmaktadır.

Yorumlamada, geriye dönülerek yeniden okuma, pratik hâle gelmiş bir usûldür. “Buna” yer tamlayıcısının derin metinde gösterdiği yapı da, budur.

Durumun yorumlanması sırasında, karakter özelliklerine dayalı olarak yapılan gönderimler, anlatımı daha inandırıcı hâle getirir. Bu gönderimler, fiilden sığata doğru bir gidiş içindedir:

gölüyorum > çocuk

kızıvereceğim > kadın

tuhafıma gidiyor > genç kız

Üçleme şeklinde belirlenen dönüşümler, bu şekilde fiil olarak belirlenmiştir. Yorumların gönderim yoluyla önceki paragrafa taşınması, mizaçla durumu bir arada değerlendirmemizi sağlar.

“Şimdi”, “hâlâ” ve “günün birinde” zarf tümleçlerinin oluşturduğu paradigmatik (dizi) ilişki, fiillerle sıfatlar arasında zamanlayıcı olarak kullanılmaktadır.

Yorumlayıcı durum derin gönderimi, denetleyici fiil gönderimleriyle tamamlanmaktadır. Bu tamamlama, sağlam bir mantık yapısı da kurmuştur.

1.1.2.1.2.1.3 Cevap Genişletici Yer Tamlayıcısı (zm) Derin Gönderimi (o)

17.7

(0)Oo... İyi... Çabuk geldin... Ne haber?

(1)Anlattım ki Operatör beni muayene etmedi, yarın değil öbür gün...

Diyalog , metin çözücüyeye aktarım yapısı içinde iki kısım hâlinde sunulmuştur.

“Ne haber? soru cümlesi, geniş bir anlam yüküne sahiptir. Metnin yorumlanması sırasında, hastahaneye gidiş - dönüş yer gönderimi kaçırılırsa bazı yanlış anlaşılabilir. Bu yüzden, metinler arası ilişkilerle bu cümle, şu şekilde genişletilebilir:

“Ne haber, hastahanede neler yaptın bakalım?”

Bu sorunun cevabına, derin metindeki “ona” yer tamlayıcısının kişi gönderimiyle ulaşılır. “Operatör” ve “muayene etmek” unsurları ise, kişi gönderimini “Zavallı Yorik” ve “İlk Lokma” metinlerinin bilgileriyle desteklemektedir. Böylece konuşulan muhatap kişiyle kurulan ilişkinin ayrıntıları da verilir.

“Anlattım ki”(Y+b.) yapısı, cevabın aktarıcısıdır. Ki bağlacı, metin çözücüyü durum üzerine odaklanmaktadır. Bu, cümlenin devamındaki derin yorumlamaya zemin hazırlamak için önemlidir. Metin çözücü, bu bağlacı görünce önemli ve zor bir zihin faaliyetine gireceğini anlar.

Cümlenin devamı, olumsuz / olumlu fiil yapısıyla düzenlenmiştir.

Olumsuz Fiil : Operatör, (bugün) beni muayene etmedi.

Olumlu Fiil : (Operatör,) yarın değil, öbür gün (beni muayene edecek).

Bu bağlantının sebep, durum, sosyal ve psikolojik ayrıntıları, “İlk Lokma” metnindedir. (16.1 / 2 / 3 / 4 / 5)

16.1 numaralı paragraftaki anlam, bu soru - cevap yapısında yinelenmiştir. 16.2/ 3/ 4/ 5 numaralı paragraflar ise, her iki cümlenin devamı ve açıklamasıdır. Böylece cevap yapısı, gönderim yoluyla daha fazla bilgi vermektedir.

1.1.2.1.2.2 Sıfat Tamlaması Kökenli Yer Tamlayıcısı Derin Gönderimi

1.1.2.1.2.2.1 Soru Onaylama Yer Tamamlayıcısı (ST) Derin Gönderimi

(bu > i)

24.12

(5) – Sen de göreceksin onu, yarım saat filan konuşuruz.

(6) Olmaz mı?

(7)(a) Bir tek omzumun küçük bir hareketiyle cevap verdim

(b) ve hiçbir şey söylemedim.

6 numaralı cümle, önceki cümlelerde verilen cevabı onaylatma amaçlı bir sorudur. Bu sorunun cevabı, geleceğe dair bir planın kabul edilip edilmemesi şeklinde olmalıdır.

7 numaralı cümlenin a kısmı, cevabı değil cevabın şeklinin aktarıldığı yerdir. Bunun sebebi ise, 4b kısmında açıklanmaktadır. Bu açıklama, a ve b parçalarını yeniden birleştirir:

“Hiçbir şey söylemeden bir tek omzumun küçük bir hareketiyle cevap verdim.”

Olumsuz fiilin ekleme şeklinde ertelenmesi, belirsizliği vurgulamak içindir.

“Omuz hareketi” şeklindeki cevaptaki belirsizlik, sözsüz bırakılarak derinleştirilmiştir.

7 numaralı cümleyi önceki cümleye bağlayan unsur, yüzey metne çıkarılmamış “bu soruya” yer tamlayıcısıdır. Bu ögenin yaptığı işaretli gönderim, konuyu belirlemektedir. Onaya sunulan plan, böylece yorumlamaya hazırlanmaktadır.

Yer tamlayıcısının derin metinde bırakılması, gönderimi de gizlemiştir. Gönderimin gizlenmesi, yorumu cevap kalıbı içinde düzenlemiştir. Yapının analogi ile

soru - cevap şekline benzetilmesi, metinde kalıp içine sokulmuş ikinci bir yorumlama sistemini düzenlemektedir.

Yorumlama sistemi, anlam olarak istenmeyen eski duruma dönüşün oluşturduğu çöküşle desteklenmektedir. “Değişiyorum” metnindeki değişimin yıkılarak eski duruma dönülmesi, çöküşün sebebidir.

1.1.2.1.2.2.2 Çıkarım Yer Tamlayıcısı (ST) Derin Gönderimi (bunlar)

21.8

(8) (Zavallı mürahik) Tek başına ben buna mâni olacağım.

(9)(Zavallı on beş yaşındaki hasta mürahik) Ben mani olacağım!

(10) (Zavallı mürahik... Zavallı...)

(11) O gece uyuyamayacağımı anlıyorum. (*Bütün bunlardan*)

Satırbaşı yapılarak ayrılan çıkarım cümlesi, paragrafın kısır döngü hâline gelmiş “(yalanını yüzüme) vurma” fiilinin sonucudur.

Bilgi kaynağı yinelemelerle çıkarım cümlesi arasında, bir bağlantısızlık hissedilmektedir. Ancak derin metindeki “bütün bunlardan” yer tamlayıcısı, bağlantıyı gizlice kurar.

8, 9 ve 10 numaralı cümlelerdeki yinelemeler, “bütün bunlardan” yer tamlayıcısının hedefini belirlemektedir. Kısır döngü hiç bitmediği için, Çocuk bir türlü uyuyamamaktadır. 8 numaralı cümleye kadar gelen yinelemeler, kısır döngünün devamlılığını sağlamıştır.

“O gece” zarf tümlecî, gönderimin zaman bilgisini taşımaktadır. “Uyuyamayacağımı” nesnesi, kısır döngünün sonucunu göstermektedir. “Anlıyorum” yüklemi, çıkarımın varlığını belirleyen ögedir.

Gizli çıkarım gönderimi, paragrafı yorumlayarak bir durum belirlemesi yapmaktadır. Metin kurucu, metindeki bilgilerin daha iyi çözümlenebilmesi için bu cümleyi eklemiştir.

8 numaralı paragrafın sonuç kısmı, bütün bir yapının kurulmasını sağlamaktadır. Paragrafın kuruluş amacı da bu sonuca ulaşılmasıdır. Metni beş kısma bölen “Nüzhet bana yalan söyledi?” cümlesinin yinelenmesi, bu paragrafta sonuç itibarıyla yorumlanmaktadır.

1.1.2.1.3 İsim Tamlaması Kökenli Yer Tamlayıcısı Derin Gönderimi

1.1.2.1.3.1 Zamanlayıcı Yer Tamlayıcısı (İT) Derin Gönderimi

20.9

(7)(5) Küçük Hanımı Doktor'a veriyorlar.

(8)(5) Demek bir damat gelecek, fena mı?

(9)(1)(a) *(Bunun üzerine)* Nurefşan, başını öne eğdi

(b) ve memnûniyetsizliğini gizlemeyen bir yüz buruşuğu yaptı.

Paragrafın ilk cümlesi, önceki iki paragrafın 5 numaralı cümlelerine gönderim yaparak, bu gönderim bilgileri üzerine yorumlama yapmaktadır. Gönderimi kuran, derin metindeki “bunun üzerine” yer tamlayıcısının zamir kısmıdır. Tümlenin “üzerine” kısmı, gönderimle yorumlayıcı cümleyi birbirine bağlamaktadır.

“Bunun üzerine” yapısı, isim tamlamasıyla kurulmuş bir yer tamlayıcısıdır. Bu ögenin görevi, bulunduğu cümlenin filini bir duruma dayandırarak, mantık sistemini kurmaktır. 9.1 numaralı cümledeki sözün söyleniş sebebi, 7.5 ve 8.5 numaralı cümlelerdeki çelişki ve Çocuk’un 8.5 numaralı cümledeki hükmüdür.

Yorumlamayı yapan ise, 9.1 numaralı cümledeki fiillerin ortaya koyduğu tavırlardır. Bunların tamamıyla olumsuz bakış açısı, 7.5 numaralı cümleyi destekler durumdadır.

“Başını öne eğdi.”

“Memnuniyetsizliğini gizlemeyen bir yüz buruşuğu yaptı.”

Sıfat fiil grubu cümlecığının “memnuniyetsizliğini” nesnesi, yorumlamanın sonucunu gösteren ögedir. Sıralı yapıdaki cümlelerin ardışık zamandaki fiilleri, bağlaç üzerine yorumu böylece oturtmuşlardır.

Üzerinde yorum yapılan cümleler, anlam olarak bir bütünlük oluşturmaktadır:

“Küçük Hanımı, Doktor'a veriyorlar.” haberini, “Demek bir damat gelecek fena mı?” diye yorumlayınca “Nurefşan, başını önüne eğdi ve memnuniyetsizliğini gizlemeyen bir yüz buruşuğu yaptı.”

Görüldüğü gibi yorumlama, zaman ve sebep bakımından iki cümleyi uyumlu hâle getirmektedir.

1.2 DEĞİŞTİRİM

1.2.1 Yüzey Değiştirim

1.2.1.1 Öge Hedefli Yüzey Değiştirimi

1.2.1.1.1 Öge Kökenli Öge Hedefli Yüzey Değiştirimi

1.2.1.1.1.1 Yüklem Değiştirimi

1.2.1.1.1.1.1 Fiil Kökenli Yüklem Değiştirimi

1.2.1.1.1.1.1.1 Cevap Edatı Yerine Geçen Yüklem (F) Değiştirimi

10.5

(5) – Bir doktor.

(6) – Doktor Ragıp mı?

(7) – Ne biliyorsun?

(8) – *Hissettim*, bu akşam Paşa baban bir Doktor Ragıp'tan bahsetti.

7 numaralı cümlenin cevabı olan 8 numaralı cümlede “evet” cevap edatı, eksiltiştir. Bu eksiltinin anlamını cümlenin başka bir ögesi üstlenerek, anlam bütünlüğü içinde anlatım eksiksiz bir şekilde devam ettirilmiştir.

Eksiltili durumlarda bazen başka bir öge, eksiltilen kısmın işleviyle görevlendirilir. Bu, anlatımda az kelimeye çok işlev yükleme prensibinin sonucudur.

“Hissettim” yüklemine sıfır olumluluk ekinde var olan “evet” anlamı, bir edatın yapacağı işi yapmıştır. Artık “evet” edatını kullanmaya gerek kalmamıştır. Eğer bunun yerine “hissetmedim” yüklemi kullanılmış olsaydı, o zaman da “-mA” olumsuzluk eki, “hayır” edatı yerine kullanılmış olacaktı.

“Evet” / “hayır” edatları ile yüklem arasındaki bu ilişki, Türkçe dışındaki dillerde farklıdır. Örneğin İngilizce’de bunun tam tersi bir ilişki vardır.

- Evet, gitmedim

- Hayır, gittim.

Arapçada farklı iki “evet” olduğu için bu ilişki farklı şekillerde vardır.

1.2.1.1.1.1.1.2 Fiil Vurgulu Yüklem (F) Değiştirimi

20.3

(1)(c) *çıkmadı*

(d) ve karşımda durdu.

1c kısmındaki olumsuz fiilin sonucu, 1d kısmında verilmektedir.

Bu, yapılmayan bir fiilin yerine başka bir fiilin geçmesi şeklindedir:

“(Nurefşan odadan dışarı) çıkmadı, (bunun yerine) karşımda durdu.”

Birbirinin yerine geçen fiiller, metinde yapılanlar ve yapılmayanlar şeklinde düzenlenmektedir. Derin metindeki öğelerle kurulan ilişkiler, bu düzenlemeyi daha sağlam bir mantık temeline oturtmaktadır:

Bağlantı unsuru	Görevi	Hedefi	Yeri	İşlevi
Nurefşan	özne	Nurefşan'ı	1.1b	kişi bilgisi
odadan	yer tamlayıcısı	odada	2.2	yer bilgisi
dışarı	zarf tümleci	onun çıkmasını	3.1b	yön belirleme
çıkmadı	yüklem	onun çıkmasını	3.1b	olumsuz fiil
bunun yerine	zarf tümleci	onun çıkmasını	3.1b	değiştirim
karşımda	yer tamlayıcısı	benim	2.2b	değişmiş konum
durdu	yüklem	Nurefşan'ı	1.1b	değişmiş fiil

Değiştirim, birbirinin yerine geçen fiillerin düzenlenmesiyle gerçekleşmektedir. Önceki bağlantının devamı olan beklentinin değillesmesi olan “çıkmadı” yüklemi, değiştirmiyi vurguyla kurmaktadır.

“Çıkmadı?” Y > “(karşımda) durdu” (YT+Y) yapısı, “ve” bağlacıyla kurulan bir geçiş ile düzenlenmektedir. Böylece iki fiil, bir ekleme şeklinde sıralanmıştır.

Çocuk - Nüzhet ilişkisinde romanın başından beri devam eden mesafe, bu değiştirmiyi azalmaktadır. Bu ilişkinin önceki metinlere gönderimleri, bunun dereceli bir şekilde düzenlendiğini gösterir:

<u>Gönderimin hedefi</u>	<u>Yeri</u>	<u>Safha</u>	<u>Mesafe</u>
“Nurefşan'ı gönderelim”	9.8.2	tanıtma	gayıpten bahis
“Nurefşan”	11.11.2	ilk görme	karşılaşma
“Nurefşan'ın suç ortaklığı”	14.9.2	ilk konuşma	ortaklık
“Nurefşan'ın gözleri”	17.15.2	bakışla ima	acıma
“Peki Nurefşan”	20.17.1	yakınlaşma	yakınlık

Metnin 18.1 numaralı cümlesinde değiştirmiyi kalarak, beklenen fiil gerçekleşmektedir: “Nurefşan çıktı.”

1.2.1.1.1.1.3 Fiil - Diyalog Bağı Yükleme (F) Değişirimi

13.8

(6) Korkusunun şiddetini hissettiren büyük bir cesaret hamlesiyle yaklaştı ve bana bakarak bir kahkaha attı.

.....(YORUM PARAGRAFI).....

(8)(1) Bir kahkaha daha attı.

(2) Ayol... nedir bu hayret?

“(Kahkaha) attı” yüklemi, bu sefer bir değiştirim unsuru olarak bağlantıyı kurmaktadır. Romanın birçok yerinde bağlayıcı olarak kullanılan “kahkaha” unsuru, burada da ses olarak yankılanan, işitme duyusuna dayalı bir bağlantıdır.

6 numaralı paragraftaki “(kahkaha) attı” yüklemi, bir fiil sonrası yapılan refleks bitiş unsurudur. Daha sonra önceki bir durumun yorumlamasını yapan paragraf gelmiştir. 8 numaralı paragraf ise “(Bir kahkaha daha) attı.” değiştirim cümlesiyle, fiilden diyaloga geçişi sağlamıştır.

Kahkahadan kahkahaya geçiş, fiilden diyaloga geçmeyi sağlamıştır. Metin çözücü, art arda gelen kahkahalarla değişik parçaları birbiriyle bağdaştırır.

Anlam olarak “kahkaha” unsuru, yapı olarak “(kahkaha) attı” yüklem değiştirim unsuru, iki ayrı metinleşme türündeki paragrafları birbirine bağlamıştır.

1.2.1.1.1.1.4 Aktarımlar Arası Durum Fiil Yükleme (F) Değiştirimi

27.9

(8)(1) Paşa ile aramızda bir sükût oldu.

(4) Hiçbir şey söylemeye cesaret edemedim.

(9)(1) Paşa mırıldandı.

(2) Nüzhet, senin kardeşin.

8.1 numaralı cümlelerin “sükût oldu” yüklemine yerine geçen durum, 9 numaralı paragraftaki “mırıldandı” yüklemiyle belirlenmektedir. Yüklemine önceki cümleyle arasındaki anlam ilişkisinin düzenlediği değiştirim, metinde bir geçişi düzenlemektedir. Merak unsuru çözülecektir.

Aktarıcı cümle “Paşa mırıldandı.”, geçişi sağlayan yapıdır. 2 numaralı cümledeki hükme hazırlık sağlayan aktarım, yeni bir ortam başlatmaktadır. Bu ortam, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin seyrindeki değişikliği sağlayan bir yorumu taşımaktadır. Romanın başından beri gelişen ilişki, bu sözle birden en başa dönmüştür.

Derin metindeki “tam bu sırada” bağlacı, değiştirimi zaman bakımından düzenlemektedir. “Sükût” ortamının yerini konuşmaya bırakması, eş zamanlı bir şekilde düzenlenmektedir. Zaman, derin metindeki düşünceleri gizlice çalıştırdığı için, değişimi de düzenlemektedir. Ses tonunu belirleyen “mırıldandı” yüklemi, bu düzenleme için ipucu vermektedir.

“Nüzhet senin kardeşin.” cümlesi, değişen durumu belirlerken, ileride anlatılacaklara da zemin hazırlamaktadır. Bu cümlenin çıkarım kaynağı, Çocuk’un “Doktor Ragıp” için söylediği sözlerdir. Çıkarım kaynağındaki bilgileri hatırlatan cümle, yeni gelişmeler için de ön değerlendirme yapmaktadır.

1.2.1.1.1.2 İsim Kökenli Yüklem Değişirimi

1.2.1.1.1.2.1 Yere Dayalı Yüklem (İ) Değişirimi

1.2.1.1.1.2.1.1 Çağrışımlı Yer Yüklemi (İ) Değişirimi

25.6

(1)(1) *Fakültede bilmem hangi koğuşun muavin odasındayım.*

(3)(1) **Operatör... Paşa'nın odasındaydım. Demin bir röntgen resmi aldıldım.**

(6)(1) *Gardayım.*

(2) **Tren bekliyorum.**

(3) **Vaziyet fena.**

(4) **Operatör uzun uzadıya dizimi, röntgen camlarını muayene etti.**

Yer isimleriyle üçe bölünmüş metin, çağrışımlar yardımıyla tek bir ortak alanda bütünleşmektedir. “Hastalık” ortak alanının yer unsuru “fakülte” ise, “gar”a kadar bir bütün-parça ilişkisi kurmaktadır. “Gar”da ise, gerçeklikten düşünce sistemine geçilmiştir.

“Gardayım” yüklemi, yer yanında birçok değişikliği de simgelemektedir. “Değişiyorum” metninde verilen işaretler, teker teker gerçekleşmektedir. “Gar”, yolculuğa çıkış yeri anlamıyla da romanda sınır ötesine geçişi göstermektedir.

Üç safhada gelişen değiştirim, “Çocuklar Hastahanesi” metnindeki “hastalık” durumunun geri dönüşü şeklindedir. Ayrıca bu, “Yalnız Çocuk’un Azabı” metnindeki psikolojik handikaba geçişi de hazırlamaktadır. Yer unsurlarından ilk ikisi olay ve durumları, üçüncüsü çıkarımları taşımaktadır: “Muavin odasıdayım.” > “Operatör... Paşa’nın odasıdayım.” > “Gardayım.”

Son yer değiştiriminden sonra başlayan düşünme sistemi, önceki iki kısmın olay ve durumlarını değerlendirmektedir. Böylece geriye doğru yapılan gönderimler, yer ilgisi dışında bağlantılar da kurmaktadır.

“Tren bekliyorum.” cümlesi, düşünme aralığı için gerekli zamanı belirlemektedir. “Vaziyet fena.” cümlesi, ilk iki metindeki bekleyişin ve çekilen röntgen resminin yorumunun, geciktirilmiş sonuçlar şeklinde yapılacağını gösterir.

4 numaralı cümle, “Operatör” ve “röntgen camları” gönderimiyle, önceki paragrafta anlatılmayan sonuçları, hatırlatma şeklinde anlatmaktadır.

1.2.1.1.1.2.1.2 Atlamalı Yer Yükleme (İ) Değişirimi

26.3

(1)(1) Fakültede bilmem hangi koşunun muavin odasıdayım.

(8) Burası, Paşa’nın muavinlerinin odası imiş.

(3)(1) “Operatör... Paşa’nın odasıdayım.

“Paşa’nın odasıdayım.” yüklemi, “muavinlerin odası” ile değiştirimi, atlamalarla düzenlemiştir. Böylece sınırdaki yer değişimi, ayırma ile gerçekleşmektedir. Aradaki boşluk, sahne değiştirme şeklindedir.

Yerler arasındaki değişimin boşluk şeklinde düzenlenmesi, metinde yorumlamaların yapılacağı alanlar oluşturmaktadır. Çünkü buralarda metin, derin yapıda devam etmektedir. Tagmem isimli boşluklar, devam eden durumları taşıdığı için yorumlarla doldurabilir.

Olayın geçtiği yerler arasındaki ilişkiler, kişi bilgileriyle de güçlenmektedir. “Paşa’nın muavinlerinin odası” ile “Operatör... Paşa’nın odası” arasındaki anlam

ilişkisi, kişiler arası hiyerarşik yapıyla düzenlenmektedir. “Paşa’nın odası”ndan “muavinlerin odası”na geçiş, bu sistemin sonucudur.

Yer bağlantısından kişiler arası bağlantıya geçiş, 1.11 numaralı cümledeki “burası” gönderimiyle yapılmaktadır. Böylece belirli yerler arası atlayış, kişi bilgileriyle tamamlanmaktadır.

Metinler arasındaki boşluklar, yer değişimiyle düzenlenirken, oraya konan aralık ve üç yıldız işareti, bunu okuyucuya göstermektedir.

Metnin başındaki yere geçiş de, bu sisteme göre düzenlenmiştir. Böylece metinler arası bağlantı da kurulmaktadır. “Köşk”ten “Fakülte”ye bu geçiş, anlatımda kısalık sağlamaktadır.

Metinler arası bağlantılarda farklı yerler varken, metin içi bağlantılarda “fakülte” genel yeri içindeki parçalar, yani odalar vardır. Aynı metnin parçaları, bütün - parça ilişkisine göre düzenlenmektedir.

1.2.1.1.1.2.2 Yorum - Soru Yükleme (İ) Değişirimi

7.3

(1) – Bir daha muayene edecekler, dedim.

(2) – Ameliyat *lazım mı imiş?*

Yorum cümlesindeki “muayene edecekler” yüklemi yerine geçen “ameliyat lazım mı imiş” yüklemi, durum üzerine sorulacak soruyu düzenlemektedir.

“Muayene” ve “ameliyat” arasındaki ardışıklık, merak unsurunu oluşturmaktadır. Çünkü “muayene”nin sonucu, ya “ameliyat olacak” ya da “ameliyat olmayacak”tır. Anne kişisi, bu ayrımı sorgulamaktadır.

“Lazım mı?” sorusu, hastalık ortak alanında gelinen son noktayı göstermektedir. Bu soru, gelişmelere hazırlık yapmaktadır.

Gerçekleşen fiilin yerine geçen muhtemel fiil, anlatımı daha etkili yapmaktadır. Metin çözücü, romanın sonunda çözülecek soruyu alarak, ilerisi için hazırlanmaktadır.

1.2.1.1.1.2 Zarf Tümleci Değişirimi

1.2.1.1.1.2.1 Zarf Fiil Grubu Kökenli Zarf Tümleci Değişirimi

1.2.1.1.1.2.1.1 Tepki Açıklama Zarf Tümleci (ZF. GR.) Değişirimi

43.1

- (3) Bir tek cevabı saatlerce sürebilecek sualler soruyorlardı; hiçbirine cevap veremiyordum.
- (4) *Yüzlerce kelimeyi teksif edebilecek bir baş hareketi, bir bakış, bir teneffüs arayarak susuyordum.*

İlk cümledeki yetersizlik yerine geçen tepki, durumu açıklamaktadır. Bu açıklama, söz yerine geçen hareket şeklindedir.

“Cevap veremiyordum” ve “susuyordum” ögeleri arasındaki anlam yakınlığı, 4 numaralı cümlenin zarf tümleciyle açıklanmaktadır. “Yüzlerce kelimeyi teksif edebilecek bir baş hareketi, bir bakış, bir teneffüs arayarak” yardımcı zarf tümleci, ilk cümledeki “cevap” yardımcı nesnesinin yerine geçmiştir.

“Susuyordum” yüklemi, önceki cümledeki yetersizliğin devam ettiğini göstermektedir. “Sualler” ve “cevap” arasındaki ardışıklık, ikinci cümledeki “(cevap) arama” fiiliyle kurulmaya çalışılmıştır. Fakat bu, gerçekleşmemiştir.

Cevapsızlık tepkisinin değişirimiyle açıklanması, durumun daha iyi anlaşılması için yapılmıştır. Metin çözücü, soruları ve cevabı değişime göre yorumlar. Sözle ve hareketle verilmesi muhtemel cevaplar, durumun değişik şekillerde yorumlanmasını sağlar.

1.2.1.1.1.2.1.2 Çağrışimli Yer Zarf Tümleci Değişirimi (ZF.GR.)

42.5

- (1)(3) Koridor kalabalıklaştı.
- (4)(6) – O kadar korkma, o kadar korkma...
- (7) Pansuman bu!
- (8) Her gün yapılacak...
- (10) Kollarıma girdiler.
- (5)(1) *Pansuman odasına girince Operatör’ü görerek biraz ferahlıyordum; fakat, işinin ciddiyeti arasında benimle eski hastalar arasındaki*

farkı o kadar unuttu ki, âşinalık bile etmeden, yalnız tımarcıya emir verdi.

5.1 numaralı cümlenin “pansuman odasına girince” yardımcı zarf tümleci, 1.3 numaralı cümlenin “koridor” öznesinin yerine geçerek, uzun bir hazırlık sonunda gerçekleşen yer değişimini göstermektedir. Bu değişimle beraber, durumdaki değişiklikler zinciri de başlatılmaktadır.

“Pansuman” isminin fiil ve yer ilişkilerini düzenlemesi, planlanan fiilden, onun yapılacağı yere geçişi kurmaktadır. “Kollarıma girdiler.”(YT+Y) yapısı, geçiş öncesi fiili göstermektedir. Böylece önce hedef belirlenmiş, sonra da bu amaçla hedefe kilitlenilmiştir.

“Biraz ferahlıyorum.”(ZT+Y) yapısıyla belirlenmiş durumun hazırlayıcısı, 4.6 numaralı cümlede yinelenen “O kadar korkma.”(ZT+Y) yapısındaki emirdir. Böylece yer değişikliği sonunda ulaşılan durum, önceden hazırlanmıştır. “Operatör’ü görünce” zarf tümleci, bunu sebebe bağlamaktadır.

5.1 numaralı cümlenin “fakat” bağlacıyla başlayan kısmı, yer değişimi sonucu oluşan beklentiye değilleyerek duruma son noktayı koymaktadır. Bu kısmın ki’li birleşik cümle yapısında olması, bağlantıyı ileriye doğru odaklamaktadır.

1.2.1.1.1.2.1.3 Fiil - Yer Zarf Tümleci (ZF. Gr.) Değişirimi

23.1

(22)(15)(2) Ben de şalımlı alıp geleyim, üşüyorum.

(23) (1)(1) Nüzhet odadan çıkınca soyundum.

Metinler arası geçiş, fiillerle yer değişimi arasındaki doğrusal programlama ile düzenlenmektedir. Yerler arası geçiş, planlama bildiren “geleyim” yüklemine bildirdiği fiil yerine geçen “Nüzhet odadan çıkınca” zarf tümleciyle belirlenmektedir.

Hedefin plan ve sonucunun derin metinde ikinci bir cümle kurması, metin sınırında geçiş kapısı işlevindedir. Bu cümle, şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

“Nüzhet, şalımlı alıp geleyim deyip odadan çıktı.”

1 numaralı cümle, belirlenen bu fiilden sonra ardışık bir şekilde sıralanan fiiller dizisinin(paradigmasının) başlangıcıdır. Yer değişimi öncesi ve sonrası gerçekleşen fiiller, “odadan çıkma” fiiline göre yorumlanır.

Değişimi gerçekleştiren Nüzhet, bundan etkilenen Çocuk'tur. Bu değişimin kişileri arasındaki ilişki, yeni başlayan metnin olay örgüsünün tetikleyicisidir. Bu tetikleme sonunda oluşacak kaos, bir sonraki metin olan "Değişiyorum" metninde düzene dönüşecektir.

Yer değişiminde geçişi sağlayan fiiller, durum, olay, duygu ve düşüncelerde yeni bir alana girilmesini düzenlemektedir. Metin çözücü, fiil dizisinin (paradigma) üyeleri arasındaki ilişkileri yorumlarken bu geçişi belirler:

(şal) almak > gelmek > üşümek > çıkmak > soyunmak

Bu fiiller dışında kalan "Ben" ve "Nüzhet" kişileri, bulunma hâliyle olayın geçtiği yere, kılıcı hâliyle fiile bağlıdır. Böylece yorumlama sonucu elde edilecek verilerin değerlendirilmesi, bu ilişkilerin sonucuyla denetlenebilecektir.

1.2.1.1.1.2.2 Sıfat Tamlaması Kökenli Zarf Tümleci Değişirimi

1.2.1.1.1.2.2.1 Ekleme Zaman Sebep Zarf Tümleci (ST) Değişirimi

29.1

(28) (6)(11) Hiç olmazsa ertesi gün gitmemde ısrar ediyordu.

(5) Gece.

(6) Paşa'nın sinirli sesi:

(7) Lamba!!

(29) (1) (1) *Ertesi gece* de beni köşkte kalmaya mecbur eden bir sebep çıktı:

(2) Annem geldi.

Zaman değişirimi, "ertesi gece" zarf tümleciyle kurulmaktadır. Bu geçiş, eklenmiş bir kelime yineleme ile kurulan zaman çizgisindedir. (gece < ertesi gece). Böylece bir günlük atlayışla durumdaki gelişmeler düzenleniyor.

"Gece" zarfının yinelenmesi, zaman geçişini düzenleyen unsurdur. Metnin ilk cümlesinde "ertesi" sıfatıyla birlikte zarf tümlecini kuran bu zarf, önceki metindeki zaman diliminden yeni bir dilime geçildiğini gösterir. Önceki gecenin yerine geçen gece, yeni bir olay zincirini başlatmaktadır.

"De" bağlacı, değişirimi ekleme şeklinde düzenleyen unsurdur. Bu bağlaç, zaman değişirimiyle birlikte işleyen bir sebep değişirimini de göstermektedir.

Bağlantı, zaman içinde ortaya çıkan bir sebebi daha göstermektedir. Bu sebep, zaman değişikliğiyle kurulan ertelemeye, yeni bir erteleme daha eklemektedir.

İlk sebep, “Paşa’nın ertesi gün gitmesi için ısrarıdır.”; ikinci sebep ise “Annesinin gelmesi”dir. Yinelenen “ertesi gün” zarfı, ardışık ertelemeleri gösteren bağlantı unsurudur. Her sebep, bir zarfa bağlıdır:

“Paşa, ‘ertesi gün git’ dedi.” > “Annem geldi, ertesi gün gitmem için bir sebep daha çıktı.”

Kendi içlerinde sebep - sonuç ilişkisiyle düzenlenen değiştirim unsurları, olay akışı içinde öykülemeyi bütünleştirmektedir. Bunların ayrı metinlerde bulunması, geçişi sahne değişimi şeklinde oluşturmaktadır.

1.2.1.1.1.3 Yer Tamlayıcısı Değiştirimi

1.2.1.1.1.3.1 Zamir Kökenli Yer Tamlayıcısı Değiştirimi

1.2.1.1.1.3.1.1 Karşılaştırma Yer Tamlayıcı (zm) Değiştirimi

21.17

(3) Sana mühim bir şey söyleyeceğim Nüzhet!

(4) *Odama* gelir misin?

(5) *Burada* seslerimiz aşağıdan duyulur.

5 numaralı cümlede “burada” yer tamlayıcısı, “Nüzhet’in odası”na gönderim yapmaktadır. Gönderimin hedefi, 10.1 numaralı cümledeki “onun odasına” yer tamlayıcısıdır.

“Burada” yer tamlayıcısı, 4 numaralı cümlede “odama” yer tamlayıcısının yerine geçmiştir. Bu değiştirim, iki yeri karşılaştırma işlevindedir. Karşılaştırmanın konusunu belirleyen öge, “seslerimiz” sözde öznesidir. “Duyulur” yüklemi, konunun fiil kısmını açıklamaktadır. “Aşağıdan” yer tamlayıcısı ise, konunun yönünü göstermektedir.

4 numaralı cümledeki soru, Nüzhet kişinin “Niçin odana geleyim?” sorusunu sorabileceğini gösterir. Bu sorunun cevabı ise, 5 numaralı cümlede verilmektedir. Soru kısmı, işlev olarak istek bildirir. İstek ve isteğin açıklanması, sebep - sonuç yapısına göre bir düzen içindedir:

“Burada seslerimiz aşağıdan duyulacağı için odama gelir misin?”

Bu yapı, karşılaştırmacı yer değişiminin anlam olarak daha sistemli hâle getirilmesi şeklindedir. Karşılaştırma yapısı, bu sisteme göre yeniden düzenlenir:

<u>Yer Unsuru</u>	<u>İşlevi</u>	<u>Anlam</u>	<u>Yapı</u> :
<i>Sonuç</i> : “odama”	hedef belirleme	gidilecek yer	yönelme
<i>Sebep</i> : “burada”	yer belirleme	bulunulan yer	bulunma

Metin çözücü, bu değişirimi kullanarak yer unsurlarını karşılaştırmış, metnin başından beri gelen yer değişikliğini değerlendirir. Bu değerlendirme, Çocuk - Nüzhet ilişkisini çözümlemeye önemli bir ipucudur.

1.2.1.1.1.3.1.2 Yer Gönderimine Dayalı Yer Tamlayıcısı(zm) Değişirimi (oraya)

15.18

(4)(5) Teşrih dershanesini görmemiştim.

(18)(1) Buradan çıkıp oraya (teşrih dershanesine) girelim.

“Buradan” yer tamlayıcısı, yer ismini gösteren zamirdir. Cümle içinde “teşrih dershanesine” yer tamlayıcısı, bu ögenin yerine geçerek değişirimi kurmaktadır. Metin çözücü, gönderim yoluyla hedef nesneyi 18.1 numaralı cümleye taşıyacak ve yer değişimini yorumlayacaktır: “Buradan” (YT) > “Oraya” (teşrih dershanesine) (YT)

Metin çözücü, metni okurken 4.5 numaralı cümlenin yer bilgisini gözden kaçırırsa bağlantı kopar. Bu yüzden de olayın geçtiği yer, sınırları bozabilir.

Bu gönderim alanında kalan, “teşrihhâne” betimlemesidir. Olayın geçtiği yer değerlendirmesi, Çocuk kişinin psikolojik durumunun anlaşılması için önemlidir. İşte bu yüzden “buradan” yer tamlayıcısı gönderimi, iyi yorumlanmalıdır. Böylece değişen yerde Çocuk’un psikolojik gelişimini de ortaya koyabiliriz.

Bu, psiko-dil bilim açısından zengin bir yapıdır. Yer - kişi bağlantısı, metnin yorumlanmasından çıkarılmaktadır. Yer değişimi de, psikolojik geçişi sağlamaktadır.

Yer geçişi:

<u>Buradan</u>	→	<u>Teşrih sınıfına</u>
duygu		akıl
hayal - gerçek		gerçek
(metin dışına taşan yapı)		(metin içinde kalan yapı)

“Buradan” yer tamlayıcısı, geriye doğru diğer yer gönderimleriyle ilişki hâlinindedir. Metin, böylece yer yapısını oluşturmaktadır:

(1) Teşrihhane (4.5)	(4) Burada (14.3)
(2) oraya (4.6)	(5) odadan (15.1)
(3) büyük bir odaya / duvarları / üstlerinde (5.1)	(6) buradan (18.1)

Yer tamlayıcısı değiştirimine dayalı geçiş, metnin kısımlara ayrılmasını sağlamaktadır. Böylece geçişler daha etkili olmaktadır. Burası (Teşrihhane) ve teşrih sınıflarını bağlayan unsur olarak da “Hamlet” dış gönderimi kullanılmaktadır.

1.2.1.1.1.3.1.3 Cevap Aktarımı Yer Tamlayıcısı (zm) Değiştirimi (hepsine)

25.7

(4) Delalet edeyim, Paşa hazretleri, bir iki büyük operatöre gösterelim.

(5) Bu bahsi kesecek kadar şiddetle:

(6) – Hepsine gösterdim, dedim.

“Hepsine” yer tamlayıcısı, 4 numaralı cümledeki “bir iki büyük operatöre” yer tamlayıcısının yerine geçmiştir. Bu geçiş, söz üzerine yapılacak yorum içindir. Ortak yönelme yönü ise, önemli unsur üzerinde odaklanmayı sağlamaktadır.

“Gösterdim” yüklemi, “gösterelim” yüklemine gösterdiği hedefin zaten gerçekleştiğini gösterir. Fiil kökü yinelemesi, bu işleviyle değiştirimi, iş bakımından tamamlamaktadır. Bu tamamlama, “delalet edeyim” isteğini engelleyerek, Doktor Ragıp’ı devre dışı bırakma işlevini yerine getirmektedir.

“Dedim” yüklemi, aktarıcı unsur olarak yorumun metin çözücüne iletilmesini sağlamaktadır. Böylece durumu yorumlayan metin çözücü, Çocuk - Doktor Ragıp ilişkisini-daha iyi anlayabilir.

5 numaralı cümle, aktarımın tarzını belirlemektedir. “Z(E.Gr.) + şiddetle” zarf tümleci, “Paşa’nın sesi ağırlaştı.” cümlesinin zıttı bir şekilde, hakim duruma geçişi göstermektedir. Paşa’nın Doktor Ragıp’a verdiği üstünlük, Çocuk tarafından ele geçirilmektedir. “Bu bahsi kesecek kadar” yardımcı zarf tümleci(E.Gr.), bu hareketin sebebini açıklamaktadır.

Cevap aktarımının değiştirim üzerine kurulması, cevap üzerine kurulan yorum şeklinde bir yapıyı oluşturmaktadır. “(Bahsi) kesmek”, anlatılmak istenen amacı belirleyen fiildir. Çocuk’u y6nlendiren, “merhametten 6rkmek” durumudur.

1.2.1.1.1.3.2 İsim K66kenli Yer Tamlayıcısı Değiştirimi

1.2.1.1.1.3.2.1 Emir - Sebep Yer Tamlayıcısı (İ) Değiştirimi (-de)

20.14

(2) Sen o şamdanı bırak.

(3)(Benim)şamdanda mum kalmamış.

“O şamdanı” N(ST)’si, metnin ikinci nesnesine giderek, Nureşan’ın asıl geliş sebebini hatırlatmaktadır. Bu hatırlatmadan sonra asıl konu 6zerinde metin devam etmektedir.

İlk c6mle emir, ikinci c6mle bu emrin verilif sebebidir. “Bırak” ve “(mum) kalmamış” y6klemeleri arasındaki ilişki, açıklama yapısını kurmaktadır. Bu yapı, “şamdanda” yer tamlayıcısının “o şamdanı” nesnesinin yerine geçmesiyle tamamlanmaktadır.

Fiil ve nesne bilgilerinin kullanımıyla gerçekleşen emir açıklama yapısı, değiştirim unsurlarının y6klemlerle kurduğu dizimsel (paradigmatik) ilişkilerle d6zenlenmektedir. N + Y yapısından YT + Y yapısına geçiş, bir mantık temelinde gerçekleşmektedir. Geçiş, iki c6mlenin sebep - sonuç yapısında birleşmesiyle daha belirli h6le gelmektedir:

“Benim şamdanda mum kalmadığı için, sen o şamdanı bırak.”

Değiştirim, şamdan objesi 6zerinedir. “Sen” ve “ben” zamirleri arasındaki ilişki, ikinci objenin ilk obje yerine geçmesini sağlamaktadır:

“Benim şamdan” > “Senin şamdan”

“şamdan” ve “mum” kelimeleri arasında kurulan “şamdanda mum”(YT+N) ilişkisinin bulunulan - bulunan bağı, değiştirimi sistemleştirmektedir.

Emrin aıklanışını kuran asıl unsur, derin metindeki “6nk6” bağlacıdır. Bu bağlacın y6zey metne çıkarılmaması, anlatımı 6geler arası ilişkiler temelinde dayandırmaktadır. Eğer bağlaç yazılıysadı, metin 6z6c6 c6mlenin ayrıntılarını dikkate almayacaktı. Yani bağlaç, yorumlamanın daha ayrıntılı yapılmasını sağlamıştır.

Değiştirim yapısındaki karşılaştırma işlevi, açıklamayı daha derin bir şekilde yapmamızı sağlamaktadır. Metin çözücü, diyalogun zamanını bu karşılaştırmayı kullanarak belirler. Bu da, konu değişimini açıklayan unsurdur:

“Konuşma” > “Mum bitti.” > “Şamdan”

1.2.1.1.1.3.2.2 Yer / Durum Yer Tamlayıcısı (İ) Değiştirimleri (-de)

28.8

- (2) *Odaya* Erenköy akşamları doluyordu.
- (3) Her şeyin uzaklaştığı saat...
- (4) Güneş ve renkler çekiliyor.
- (5) *Odada* madenî eşyanın donuk parıltısı;
- (6) Her şeyde bir iç çelişki, bir sönme, bir hafifleme var.
- (7) En katı cisimler bile eriyor ve Erenköy bayılıyor.

2 ve 5 numaralı cümleler, “odaya” ve “odada” yer tamlayıcılarıyla değişiklikleri göstermektedir. Aradaki cümleler ise, durumdaki değişimler şeklinde yer değişikliklerini tamamlamaktadır. Bu değişimlerin sebebi, “Erenköy akşamları” öznesinin belirlediği geçen zaman yapısıdır.

Bütün - parça ilişkisi hâlinde düzenlenen yer bağlantıları, akşam zaman akışı içinde dizilmektedir. “Erenköy”, bütün yeri; “oda”, onun parçası olan yeri gösterir. Baştaki ve sondaki cümleler, bütün yerdeki değişimi yineleme yapısıyla bütünleştirir.

Bağlantıdaki asıl değişen unsur, “oda” ve onun içindekilerdir. Bu değişiklikler, yer ortak alanında bütünleşir.

3 numaralı cümle, durum değişimini zaman bakımından daha ayrıntılı hâle getirmektedir. Ancak saat olarak belirlenen zaman, bir sıfatla genelleşmektedir.

4, 5, 6 ve 7 numaralı cümleler, değişimi dört safhada düzenlemektedir. Odadaki değişiklikler, bir betimleme yapısının bütünlüğü içinde belirtilmektedir. Bu değişiklikler, bir zincir hâlinde cümleleri bağlar.

Görme duyusu üzerine kurulan değişikliğin ayrıntıları, gözlem çizgisinde sıralı birleşik cümlelerin kurduğu anlam bütünlüğüne benzer bir şekilde birleştirilmektedir. Ancak bunların canlandırılması ve yorumlanması konusundaki hassasiyet, ayrı cümleler hâlinde bir düzenlemeyi tercih ettirmiştir.

7 numaralı cümlenin son kısmı olan “Erenköy bayılıyor.” kısmı, değişim dizisinin(paradigma) son noktasına ulaşmaktadır. Böylece giriş, gelişme ve sonuç kısımlarından oluşmuş olan yer betimlemesi, bir değişim dizisi (paradigması) hâlinde paragrafi teşekkül ettirmiştir.

1.2.1.1.1.3.2.3 Üst Anlam Birimli Yer Tamlayıcısı (İ) Değişirimi (-de)

31.6

(5)(1) *Sedye ile taşındım.*

(2) *Bahçeden geçiyorduk.*

(6)(1) *Poliklinikte masaya uzatıldım.*

Paragrafların ilk cümlelerindeki edilgen fiiller, yer değişiminde aktif olmayan kişiye dayalı bir bağlantı kurmaktadır. Çocuk kişinin odadan alınıp, bahçeden geçirilerek polikliniğe götürülüşü, paragrafları birbirine bağlamaktadır.

Fakülteadaki alt birimlerden biri olan “poliklinikte” yer tamlayıcısı, “bahçeden” yer tamlayıcısının yerine geçmiştir. “Sedye” ve “masa” kelimeleri arasındaki üst anlam birim ilişkisi, değişimin parçalar düzeyinde yapılmasını sağlamaktadır.

“Bahçe” ve “poliklinik” yerleri arasındaki geçiş, “sedye” den “masa”ya aktarılma şeklinde kurulmaktadır. Bu aktarmada, “sedye”nin araç “masa”nın hedef olması, bağlantıyı anlam bakımından tamamlar.

Üst anlamın parçaları arasındaki ilişkiler, “ameliyat olma” fiilinin hazırlayıcıları olarak kurulmaktadır. “Yatılan yer” üst biriminin taşıdığı “sedye” ve “masa” kelimeleri arasındaki farklılıklar ise, safhaların sınırlarını ayırmaktadır. Bu eşyalardan her biri, hedefe biraz daha yaklaşıldığını göstermektedir.

Yer ismi değişirimi, bu çok işlevli yapısıyla, yeni durumlara geçişi de düzenler. Metin çözücü, bilinçli bir şekilde sona hazırlanmaktadır.

1.2.1.1.1.3.2.4 Beklenti Değilleme Yer Tamlayıcısı (İ) Değişirimi (-e)

16.1

(1)(a) *Dersten çıkınca fakülteyi çabuk terk etmeye mecbur olan Operatör,*

o gün bana bakmadı,

(b) yalnız Doktor'a dedi.

Önceki paragrafın “Paşa” ve “Doktor” kişilerinin yerine geçen “bu iki adamdan” yardımcı yer tamlayıcısı, cümlenin öznesi olan Çocuk’la yapılacak karşılaştırmayı hazırlamaktadır. “Fazla” edati, karşılaştırmayı kuran unsurdur. “O zamanın fikirleri” isim tamlamasının dışa gönderimi ise, değiştirimi desteklemektedir.

Karşılaştırma, 4.1 numaralı cümlenin iç bağlantılarıyla düzenlenmektedir. Ancak kişi değiştirimi, bunu cümleler arasına taşımaktadır. Önceki paragrafta geçen “Paşa” ve “Doktor” kişilerinin düşünce ve sözleri değiştirimle belirlenirken, “ben” öznesinin gönderimiyle de Çocuk’un düşünceleri gösterilmektedir. Karşılaştırma unsurları ise, bunlar üzerine bütünleşmeyi sağlamaktadır.

“O zamanın fikirleriyle bu iki adamdan daha fazla mücehhez olduğumu anlamanın nefse itimadiyle” zarf tümleci, karşılaştırmanın dayanağını oluşturmaktadır. “Kuvvetli müdafaa ediyordum.”(ZT+Y) yapısı ise, karşılaştırmanın sonucunu vermektedir.

“O zamanın fikirleri” isim tamlaması, olayın geçtiği zamana yaptığı dışa gönderimle, kişiler arasındaki fikir karşılaştırmasını desteklemektedir. Bu tamlama, 3.3 numaralı cümledeki “basit kozmopolit fikirler” sıfat tamlamasıyla kurduğu zıtlık ilişkisiyle karşılaştırmayı tamamlamaktadır.

“Hücüm etme” ve “müdafaa etme” fiilleri arasındaki anlam ilişkisi, karşılaştırmayı Çocuk ile diğerlerini karşı karşıya gelmiş iki taraf olarak belirlememizi sağlamaktadır. “Basit” sıfatı ve “itimadiyle” zarfı arasındaki ilişki ise, bu belirlemede güç dengesini düzenlemektedir.

Karşılaştırmalı kişi değiştirimi, metnin devamındaki gelişmeler için hazırlık yapmaktadır. İletişim ortamının değerlendirilmesi için bu karşılaştırma, önemli ipuçları verir.

1.2.1.1.1.3.3.2 Durum Sorgulama Yer Tamlayıcısı (ST) Değiştirimi (-e)

18.12

(11)(2) Neye canın sıkılıyor?

(3) *Küçük şeylere...*

(12)(1) Söyle bana!

11.2 numaralı cümlede sorulan soruya, 11.3 numaralı cümlede diğer öğeleri eksiltilmiş yer tamlayıcısı ile cevap veriliyor. Bu yapı, “neye” yer tamlayıcısının yerine geçen cevapla kurulmuştur.

“Sıkılıyor” yüklemine ikinci cümlede eksilmesi, değiştirim yer tamlayıcısının cevabı üzerine dikkat çekme işlevindedir. “Can sıkıntısı” durumuna sebep olan unsurun sorgulanması, böylece daha etkili bir şekilde yapılabilecektir.

“Küçük şeylere” yer tamlayıcısı, yerine geçtiği “neye” yer tamlayıcısının sorusuna verilecek cevabın alanını belirler. Bu ögenin hedefi, Çocuk’un bulunduğu psikolojik durumun yorumlanmasıyla belirlenir.

“Şeyler” isminin anlam sınırlaması, cümle içinde “küçük” sıfatıyla, metin düzeyinde bağlama yapılır. Bu açılım, önceki cümleyi de içine alarak problemin çözümünü arar:

“Canının sıkıldığı küçük şeylere”

12.1 numaralı cümle, derin metinde bu sorgulamayı nesne üzerinde düzenler:

“Canının sıkıldığı küçük şeyleri bana söyle!”

Emir çizgisi içinde düzenlenen değiştirim, Çocuk - Nüzhet ilişkisindeki iletişim kopukluğunu belirlemektedir. Bu emre verilecek cevap, ilerideki gelişmelerin daha iyi anlaşılması için kullanılır.

1.2.1.1.1.3.4 İsim Tamlaması Kökenli Yer Tamlayıcısı Değiştirimi

1.2.1.1.1.3.4.1 Karşılaştırmalı Durum Yer Tamlayıcısı(İT) Değiştirimi(den)

41.11

(0) Gene kâğıtlara bir şeyler yazıldı, çıkıp gittiler.

(1) Birden bire kendimi o kadar yalnız buldum ki, *oda kapısında* herhangi bir tanıdık yüz görünüydi, sevinçten haykıracak, yataktan atlayacak, boynuna sarılacak ve beni buradan alıp götürmesi için yalvaracaktım.

Önceki paragrafın son cümlesinin derin yapısındaki “odadan” yer tamlayıcısının yerine geçen “oda kapısında” yardımcı yer tamlayıcısı, değiştirimi kurmaktadır. Bu dönüşüm sonucu ortaya çıkan yeni duruma geçiş, karşılaştırmalı bir şekilde düzenlenmiştir.

“O kadar” edat grubu, önceki ve sonraki durumu karşılaştıran unsurdur. “Yalnız buldum” yüklemiyle “Çıkıp gittiler.”(ZT+Y) yapısı arasındaki farklılık, karşılaştırmanın sonucudur.

“Birden bire” zarf tümleci, durumlar arasındaki geçişin zamanını belirler. Bu zamanlama, karşılaştırmanın şeklini gösterir.

Ki’li birleşik cümlenin ceza kısmı, değişimin sonuçlarını dizmektedir. “Oda kapısından herhangi bir tanıdık yüz görünüydi.” kısmı, sonuçların şartını göstermektedir.

“Yalnız buldum.” ve “herhangi bir tanıdık” ifadeleri arasındaki çağrışım ilişkisi, değişimin öncesi ve sonrasını bağdaştırmaktadır. Sonuç cümlecikleri, bu bağdaşıklığı anlam olarak zenginleştirir:

“Sevinçten haykıracak / yataktan atlayacak / boynuna sarılacak / ve / beni buradan alıp götürmesi için yalvaracaktım.”

Sonuç cümleciklerinin ardışık şekilde düzenlenmesi, bağlantıyı değişim sonucu başlayan plan kurma olarak tamamlar.

1.2.1.1.1.4 Nesne Değişirimi

1.2.1.1.1 4.1 Zamir Kökenli Nesne Değişirimi

1.2.1.1.1.4.1.1 Betimleyici Nesne (zm) Değişirimi (hiçbiri)

41.8

(1) Odama iki erkek ve bir kadın girdi.

(2) *Hiçbirini* tanımıyorum.

(3) Erkekler çok ciddî.

(4) Benim odada bulunuşumla alâkaları yokmuş gibi yatağımaya yaklaştılar.

“Hiçbirini” nesnesi, taşıdığı kimlik bilgileriyle betimlemeyi yönetmektedir. Dört cümlenin kişileri, bu bağlantı etrafında yorumlanmaktadır.

“Hiçbirini” nesnesi, ilk cümlenin “iki erkek” / “bir kadın” özneleri yerine geçmiştir. “Tanımıyorum” yüklemi, bu kişilerle Çocuk arasındaki iletişim mesafesini belirlemektedir. Bu mesafe, fiil ve durumların yorumlanması için kullanılır.

3 numaralı cümlenin “erkekler” öznesi, değiştirim dışına taşan kişidir. Bu kişinin ayrılması, ilk cümledeki kişileri karşılaştırır. “Çok ciddi” yapısı, onları diğer kişilerden ayırmaktadır. Bu cümlenin eksiltili yapısı, bu ayrımı vurgulamaktadır.

4 numaralı cümle, bir benzetme ile 3 numaralı cümleyi açıklamaktadır. Gruptan ayrılan kişilerin fiilleri, onların karakteristik özelliğini betimlemektedir. “Ciddi olduklarını nereden anladın?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir.

Kişi bilgilerini taşıyan nesne, betimlemenin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Bağlantının dayandığı öznelerin kişilerinin bu şekilde düzenlenmesi, anlatımı daha etkili hâle getirmiştir.

1.2.1.1.4.1.2 Gönderimle Karşılaştırmalı Nesne (zm) Değiştirimi (o)

23.3

(1)(a) Ona dikkatle bakıyor,

(b) gözlerimi onunla dolduruyor,

(c) görüşüme karışan öteki (eşyaları) görmemeğe,

(d) onun gözlerimdeki aksini saf bırakmaya çalışıyordum.

“O” zamiri, önceki cümlelere yaptığı gönderimle “Nüzhet” kişisini bulmaktadır. “Öteki (eşyalar)” yardımcı nesnesi ise, bu kişi yerine geçen diğer unsurları gösterir.

Görme ortak alanında Nüzhet’in yerine geçirilen “öteki eşyaları” değiştirimi, betimlemeyi değer bakımından karşılaştırma şeklinde düzenlemektedir. “Nüzhet” ve “öteki eşyaları” karşılaştırması, Çocuk’un ona olan sevgisini gösterir. Eşyalar, duygu çözümlemesinde araç olarak kullanılmıştır.

“O” zamirinin gönderimleri tek hedefte birleşirken, “öteki eşyaları” nesnesinin değiştirimi merkezdedir. Zamirin hem yer tamlayıcısı hem zarf tümleci içinde kullanılması, çerçeveyi farklı bakış açılarıyla farklı yönlerde düzenlemektedir.

“Ona” yer tamlayıcısı, “bakma” fiiliyle; “onunla” zarf tümleci, “(gözlerimi) doldurma” fiiliyle; “onun” tamlayanı, “aksetmek” fiiliyle betimlemeyi tamamlamaktadır.

“Öteki eşyaları görmemeğe” yer tamlayıcısı ile “onun gözlerindeki aksini saf bırakmağa” yer tamlayıcısı arasındaki anlam ilişkisi, gönderimle değiştirim arasında eşanlamlılığa dayalı bir uyum kurmaktadır.

“Gözlerimdeki aksi” sıfat tamlamasının hedefi, Nüzhet’tir. “Öteki eşyalar” ise, saflığı bozacaktır. Bu mantık yapısı, bir varlığı, diğerlerinin içinden çekip çıkarma şeklinde bir betimleme sağlamaktadır.

Betimlemede, yüklem olumsuzlaştırması ile değillenen değiştirim, temel unsurun odaklanmasını sağlamaktadır. Betimleyici nesne değiştirimi, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin yorumlanmasında kullanılmaktadır. Metin çözücü, bu yorumu kullanarak ilişkinin devamına hazırlanmaktadır.

1.2.1.1.1.4.2 İsim - Fiil Grubu Kökenli Nesne Değiştirimi

1.2.1.1.1.4.2.1 Cevap Yorumlayıcı Nesne (İF. Gr.) Değiştirimi

37.5

(4)(3) Bak, bacağı iyi olsun, futbol oynayacaksın!

(5)(1) Ben futbol sevmem.

(2) Ha... Sen roman okumayı seviyorsun.

Çocuk’un verdiği cevap, kendisine teklif edilen fiili değillemektedir. Bunun üzerine Operatör, doğru cevabı hatırlamaktadır. Bu da cevabın yerine başka bir cevap geçirilmesi şeklindedir.

“Sevmem” ve “seviyorsun” yüklemeleri arasındaki anlam zıtlığı, değiştirimi düzenlemektedir. Burada “futbol oynayacaksın” yüklemi yerine, cevap yorumlanmıştır.

Değiştirimin kişi kısmını, “ben” ve “sen” zamirleri arasındaki ilişki düzenlemektedir. Cevaptaki kişi bilgisi yorumlanırken, onun karşısındaki zamir kullanılmaktadır.

Yanlış tahminden yola çıkarak doğru cevaba geçiş, “roman okumayı” yardımcı nesnesinin geçmişe doğru yaptığı değiştirimle gerçekleşmektedir. Daha önceki bir diyalogda, Çocuk roman okumayı sevdiğini söylemiştir. Operatör, bunu hatırlamaktadır. “Ha...” ünlemi, bu hatırlamanın yapıldığı zaman aralığını göstermektedir.

Değiştirimli cevap yorumlama, Çocuk’un durumunun sonuçları konusunda tavrını karşılaştırmalı olarak belirlemektedir. Operatör’ün hükmü, o yaştaki herhangi bir çocuk içindir; ancak romanın kahramanı farklıdır. “Futbol” > “kitap” değiştirimi, bunu belirler.

1.2.1.1.1.4.3 Sıfat Tamlaması Kökenli Nesne Değişirimi

1.2.1.1.1.4.3.1 Cevaplandırıcı Nesne (ST) Değişirimi

9.3

(1) O gece Paşa, bana ne romanı getirdiğimi sordu.

(2) (a) Bu sefer *tuhaf roman* getirmediim,

(b) *cinaî roman* getirdim.

İlk cümlede sorulan “ne romanı” sorusu, ikinci cümlede cevaplandırılmaktadır. 2a’da geçen “tuhaf roman” nesnesi yerine, 2b’de aynı cinsten başka bir öge olan “cinaî roman” nesnesi konularak metinsel bağlantı sağlanmaktadır. Burada “roman” kelimesinin yinelenmesine dayalı bir karşılaştırma yapılmıştır.

Değişirimi sağlayan kelimeler, aynı romanı değil başka bir cins romanı ifade etmektedir. Yani birbirinin yerine geçebilen iki ayrı varlığa işaret edilmektedir:

- a. Tuhaf roman
- b. Cinaî roman

Burada “tuhaf roman” nesnesi yerine “cinaî roman” nesnesi getirilerek paradigmatic(dizi) bir ilişki de kurulmuştur. 2a’daki unsur, “-mA” olumsuzluk ekiyle değıllenerek, 2b’de yerine geçen unsur tercih edilmiştir.

2 numaralı cümlede değıştirime dayalı bağlantısı, 1 numaralı cümledeki “ne romanı” soru gönderimiyle hazırlanmaktadır. Bu ön gönderim, cümle içi değıştirim bağlantısıyla soru - cevap ilişkisi hâlinindedir. 1 numaralı cümle soru, 2a olumsuz cevap, 2b olumlu cevaptır.

1.2.1.1.1.4.3.2 Özelleştirici Nesne (ST) Değıştirimi

30.4

(1) *İstikbalime dair içimden fena işaretler almaya başladım.*

(2)(a) Üstüme devamlı bir melânkoli çöktü,

(b) her an susturan ve sarartan o elemlerden biri ki,

(c)(I) beni kendi içimden de uzaklaştırıyor,

(II) ruhumu haritasını bilmediğim ıssız adalara götürüyor,

(III) beni kendi hudutlarımın dışına sürüyordu.

İlk cümledeki “S > fena işaretler” yardımcı nesnesi(ST); ikinci cümlede açıklanmaktadır. Açıklamayı kavram olarak belirleyen nesne, ileri değiştirimle özetleyici bir yapıya sahiptir. İkinci cümledeki dizi, özelleştirici yapısıyla açıklamayı düzenlemektedir.

2a kısmı, ilk cümleyi sebep bakımından açıklamaktadır. Böylece “fenâ işaretler alma” fiilinin sebebi belirlenmiştir. “O elemlerden biri” öznesi, “fenâ işaretler”den birini seçerek genelden özel duruma geçişi sağlamaktadır. “Ki” bağlacı, özneyi vurgularken özelleştirme üzerinde yoğunlaşmayı gösterir.

Öznenin gerçekleştirdiği değişiklikler, “üstüne çöken devamlı melankoli” ile açıklanmaktadır. Böylece genel durumu açıklayan 2a kısmı, özelleşmeyi de açıklamaktadır.

2c kısmının sıralı birleşik yapısı, özel durumun niteliklerini belirlemektedir. Üç değişiklik, “fenâ işaretlerden” yani “elemlerden biri”nin safhalarını göstermektedir. Bunlar, aynı zamanda birer işarettir de.

“Her an susturan ve sarartan o elemlerden biri”, sıfat fiil ve fiillerle beş değişiklik sağlamaktadır. Bunlar: (1) Susturma (2) Sarartma (3) Kendisini kendinden uzaklaştırma (4) Ruhunu ıssız adalara götürme (5) Kendi hudutları dışına sürüme.

Bunlardan fiillerle belirlenenleri, sıfat fiillerle belirlenenlerin sebeplerini göstermektedir. Böylece genel bir hükümden özel ayrıntılara iniş, durumun anlaşılması ve yorumlanması için kullanılmıştır.

1.2.1.1.1.5 Özne Değiştirimi

1.2.1.1.1.5.1 Zamir Kökenli Özne Değiştirimi

1.2.1.1.1.5.1.1 Zamir Kökenli Fiil Düzenleyici Özne Değiştirimi

1.2.1.1.1.5.1.1.1 Fiil Düzeltici Özne (zm) Değiştirimi (o)

23.8

(1) *Nüzhet*'i tekrar kucaklayarak kendime çektim.

(2) Daha doğrusu bu sefer *kendisini* bana o çekti.

İkinci cümle, ilk cümlelerin anlatımını düzelterek açıklayan bir yapıdır. Bu düzeltme, önceki durumun yinelenmesi sırasında oluşan değişikliği gösterir. Değişiklik, etkin öznenin değişmesine dayanmaktadır. (“Ben” Ö. < “Nüzhet” / “O” Ö.)

İlk cümlenin zarf tümleci cümlecığının “tekrar” yardımcı zarf tümleci, yinelenen fiili göstermektedir. Bu yinelemenin hedefi, 13.26 numaralı paragraftır. Hedefte “kucaklama” fiilini yapan etken kişi, Çocuk’tur. Ancak burada etken kişi, değişerek Nüzhet olmuştur. Yani kılıcı öznenin yerine başka bir özne geçmiştir.

İlk cümleye göre özne değiştirimi, gerçekleşmemiştir. Ancak ikinci cümle, bundan vazgeçme ve yön değiştirme bildirmektedir. Bu yapı da “daha doğrusu” bağlacıyla kurulmaktadır. Böylece ilk hüküm, yalanlanarak asıl hükme geçilmiştir.

“Bu sefer” zarf tümleci, önceki cümledeki “tekrar” zarf tümlecıyla çelişki hâlinededir. Bu çelişki, etken kişi değişimini de tamamlamaktadır. Farklılaşmalar, tekrardan değişime geçilmesini sağlamaktadır.

“(Kendime) çekme” fiiliyle çelişen “(kendisini bana o) çekme” fiili, farklılaşmayı ve değişimi fiil bakımından belirlemektedir. I. ve III. tekil kişiler arasındaki geçiş, fiili kişi bilgileri bakımından düzenlenmektedir.

Düzeltilici değiştirim, bakış açısı farklılığından doğan yorum ayrılığına dayanmaktadır. Kişinin aynı fiili farklı şekillerde yorumlamasının sebebi, anlatma zamanıyla ilgilidir. Hatırlanan önceki durumun yanlışlığı, yeniden hatırlama ile düzeltilmiştir. Olay ve anlatma zamanları arasındaki uzaklık, bunun sebebidir.

Bağlacın yazılması, geçişin daha belirgin hâle getirilmesi içindir. Diğer unsurlar, yeterli olabileceken; yapı unsuruyla daha vurgulu bir geçiş yapılmıştır.

Geçiş, Çocuk - Nüzhet ilişkisinde bir safhaya daha ulaşıldığını gösterir. Zirveye doğru gidilmektedir.

1.2.1.1.1.5.1.1.2 Fiil Yinelemesi Düzenleyici Özne (zm) Değiştirimi (biz)

16.12

(16)(10) Öteki Operatör’ün kararını anlattım ve bundan çok müteessir olduğumu söyledim.

(16) (1) O kadar korkmayın...

(2) Bir kere de *biz* görelim...

“Operatör” / “biz” değiştirimi, fiilin yinelenmesinde aktif kişilerin ilkinden sonra ikincisinin de devreye girmesi şeklinde düzenlenmiştir.

“Operatör”ün “bakma” ve “(karar) verme” fiilleri bitmiştir. “Biz” öznesi, aynı fiili yineleyecektir. “Bir kere de + görelim”(ZT+Y) yapısı, yinelemeyi gösteren unsurdur. Bu yapıyı yorumlandığımızda şu cümleye ulaşırız:

“Öteki Operatör, muayene etti, bir kere de biz görelim (dedi).”

Bitmiş zaman ile gelecek plan yapısı arasındaki ilişki, değişirimi zaman bakımından düzenlemektedir.

16.10 numaralı cümlenin fiili, 16.12 numaralı cümlenin sebebidir:

“Operatör”ün kararı Çocuk’u üzdüğü için, bir kere de Doktor bakacaktır.”

16.12 numaralı “O kadar korkmayın.” cümlesi , bu bağlantının tesellî amaçlı bir açıklama olduğunu gösterir.

Özne değişiriminin fiil yinelemeyi düzenlemesi, durum belirlemeye yöneliktir. İstenmeyen sonuç, incelenerek hüküm denetlenecektir. İlk fiilin sonucu bellidir. Ancak ikinci fiilin sonucu belirsizdir.

“Biz” öznesi, “Doktor” ve “bizim Operatör” kişilerini içine almaktadır. “Doktor” kişisi, yineleme yoluyla 9.2 numaralı cümleye ulaşmaktadır. “Bizim Operatör” kişisi de, ileri gönderimle 12 numaralı paragrafa bağlanmaktadır.

Yinelenen fiil, “muayene etme” / “bakma” fiilleriyle ifade edilmiştir. Bu kelimeler, yakın anlamlılık ile uzak cümleleri birbirine bağlar. 2.2 numaralı paragraftaki “muayene odası” isim tamlaması, 16.1 numaralı paragraftaki “bakmadı” ve 16.12 “görelim” yüklemeleri arasındaki ilişkileri düzenlemektedir.

1.2.1.1.1.5.1.1.3 Ortak Fiilde Özne (zm) Değişirimi (hepsi)

17.5

(0) Paşa, uzun koltukta arka üstü yatıyor, Nüzhet pencerenin kenarına oturmuş, dizlerini sallıyor ve aynalı dolabın açık duran kapısı arasından yengemin kalın bacakları ile siyah elbisesinin eteği görünüyordu.

(1) Ben girer girmez hepsi birden sustular:

1 numaralı cümlenin “hepsi” öznesi, önceki paragraftaki kişi bilgilerini kendisinde toplamaktadır. Özne, bilgiyi taşıyan öğelerin yerine geçen zamir yapısıyla bir pekiştirme yapmaktadır:

Hepsi (Paşa + Nüzhet + Yenge)

Bu yapıyla “hepsi” öznesi (zm), bir topluluk ismi işlevindedir. Bu topluluktaki fertlerden birinin dahi ayrılamaması, çevredekilerin bir durum üzerine yoğunlaştığını gösterir.

1 numaralı cümlenin “birden” zarf tümleci, değiştirimle grup hâline gelen kişi kümesini, eş zamanlı bir fiile yönlendirmektedir. Bu da, grup üyelerini fiil zamanı bakımından kenetler.

“Sustular” yüklemine III. çoğul yapısı, kişi kümesinin bir bütün olarak değerlendirildiğini gösterir.

“Ben girer girmez” zarf tümleci, değiştirim unsurlarının ortak fiilinin sebebidir. Ayrıca bu fiil, 2.1 numaralı cümlenin “Hararetle bir konuşma duydum.”(N +Y) yapısında başlayan işlemin bitişini gösterir. Böylece grup üyelerinin karşılıklı fiillerinin bitiş, değiştirim içinde değerlendirilmesi gereken bir alt bağlantının varlığına işaret etmektedir.

Metindeki fiiller arasındaki ilişkiler de değiştirimin başka bir yönüdür:

Kişi	Fiil
1 Paşa	1 yatıyor
2 Nüzhet	2 oturmuş
	3 sallıyor
3 Yenge	4 görünüyor
4. Hepsi	4. sustular

1.2.1.1.1.5.1.1.4 Kişi Düzenleme Özne (zm) Değiştirimi (hepsi)

3.3

(2)(3)(b) ...sol dizimi çözmeye hazırlanan hastabakıcı kıza uzatım.

(5)(b) öte taraftan ellerini yıkayan operatöre bakıyordum.

(3)(1) *Hepsi* konuşmadan, sür’atle işlerini yapıyor:

“Hepsi” öznesi, önceki cümlelerde geçen kişileri, sonraki cümlede yapacakları fiillere bağlamaktadır. Değiştirim, kişi bilgilerini düzenlerken anlatımdaki kalabalığı da belli noktalara dağıtmaktadır.

Merkez kişi olan Çocuk, onunla ilgili fiilleri yapan kişilerle kurduğu ilişkiyi, “hepsi” öznesiyle “yapıyor” yüklemi arasında yorumlamaktadır. Böylece değiştirim, duruma bağlanmaktadır.

Önceki paragrafta, kişilerin gözlemle tespiti vardır. Daha sonraysa onların fiillerine ve yapış tarzlarına geçilmiştir. Değişiririr, ortak bir iş çevresinde gruplaşma sağlamaktadır.

Kişii düzenleyici geri değişiririr, metnin dağınık gibi görünen parçalarını dengelerken, anlatımı daha etkili hâle getirmektedir.

1.2.1.1.1.5.1.1.5 Genellemeli Hüküm Özne (zm) Değişiririri (herkes)

31.7

(0) Etrafımdakilerin telaşlı ve ehemmiyetli konuşmaları...

(2) Mithat Bey elimi tutuyor:

(3) – Şimdi güzel bir pansuman yaparız, acıtmayız, ilaç koyarız ağrı diner.

(4) Herkes benimle meşgûl.

Son cümle, önceki cümlelerden çıkarılan hüküm şeklinde bir genelleme yapmaktadır. Bu genelleme, geriye doğru özne değişiriririyle kurulmaktadır.

Değişiriririin kurulduğu 4 numaralı cümle, “herkes” öznesiyle genel kişileri, “benimle” zarf tümleciyle hedef kişiyi, “meşgûl” yüklemiyle de genel durumu göstermektedir.

Kişiler, “etrafımdakiler” ve “Mithat Bey” kelimelerinin kimlik bilgileriyle açıklanmaktadır. “Meşgûl” yüklemi de “konuşmaları” nesnesi, “Elimi tutuyor.” (N+Y) yapısı ve “(pansuman)yaparız” / “acıtmayız” / “(ilaç)koyarız” yüklemeleri kullanılarak ayrıntılı hâle getirilmektedir.

Genel hükme ulaşma, önceki cümlelerden toplanan verilerle gerçekleşmektedir. Herkesin bulunduğu fiil, değişiririri öznesiyle yorumlanır. Metin çözücü, kişilere göre, yeri yorumlarken, durum hakkında verilen hükme de ulaşır.

1.2.1.1.1.5.1.1.6 Ortak Nitelikte Özne (zm) Değişiririri (hepsi)

13.3

(8) Sadi Carnot Reisicumhurdu...

(9) Paris’in yeraltı meyhaneleri vardı.

(10) Orada apaşlar toplanırlar.

(12) İşte o herif gibi üç değil, beş değil, on beş apaş, ortaya dolarlar...

(13) Ha!...

(14) İçlerinde politikacılar da vardır...

(15) Anarşistler!...

(16) *Hepsi* de Sadi Carnot'un düşmanları.

“Hepsi” öznesi, değiştirim yoluyla, önceki öznelerin kişi bilgilerini taşımaktadır. Bu yapı, genel özne “on beş apaş”ı içine almaktadır. Daha sonra bu özne, diğerlerini kapsayarak geniş bir alandaki kişi bilgilerini birleştirmiştir:

“Hepsi (15 apaş (Politikacılar + Anarşistler))”

Bütün öznelerin yerine geçen “hepsi” öznesi, zamirin ismin yerine geçme özelliğini kullanmaktadır. Bu yüzden cümlenin genel öznesi açılarak çözümlenebilir:

“İçlerinde politikacıların ve anarşistlerin bulunduğu on beş apaşın hepsi de Sadi Carnot'un düşmanları”

“Hepsi” öznesini vurgulayan “de” bağlacı, değiştirimi destekleyen bir yapıdır. Yapı, bütünden ayrılan parçanın bulunmadığını göstermektedir.

Özneyi cümle içinde yorumlayan “Sadi Carnot'un düşmanları” yüklemi, eksilteli yapıyla niteleme işlevinde kullanılmıştır. Yorumlama, öznenin yükleme yaptığı dizisel (sintatik) gönderim şeklinde kurulmuştur.

“Hepsi” > “Sadi Carnot'un düşmanları”

Bu nitelik belirleme, değiştirimin hedefindeki yineleme yapıyla değerlendirilerek paragrafın bütünüyle ilişkilendirilmiştir. 8 numaralı cümledeki yinelenen cümle ile onun devamındaki kişi bilgileri arasındaki ilişki ise, paragrafın özne yapılarını şu şekilde açıklar:

Apaşlar kimlerdir? - Sadi Carnot'un düşmanlarıdır.

Sadi Carnot kimdir? - Reiscumhurdu.

1.2.1.1.1.5.2 İsim Kökenli Özne Değiştirimi

1.2.1.1.1.5.2.1 Yinelenen Fiilde Özne (İ) Değiştirimi

23.2

(1)(a) Nüzhet odadan çıkınca soyundum.

(b) (Bir taraftan da Nüzhet'e itimâdımı teftiş ediyordum).

- (c) **Yatağa girdim.**
- (2)(a) **Nüzhet geldi,**
- (b) **cibinliği açtı,**
- (c) **içeri girdi**
- (d) **ve yatağa oturdu.**

Yinelenen “(yatağa) girme” fiili, iki ayrı kişi tarafından farklı şekillerde yapılmıştır. Bu fiil yinelemesi, kişi değiştirimi üzerine kurulmuştur. “Ben” öznesi yerine geçen “Nüzhet” öznesi, yinelenen fiiller arasındaki ilişkiyi düzenler.

“Ben (Çocuk)” ve “Nüzhet” öznelerinin gerçekleştirdiği fiillerle karşılaştırmaya dayalı bir değiştirim düzeni kurulmuştur. Fiiller arasındaki benzerlik ve farklılıklar, metnin yorumlanması için değerlendirilir.

Karşılaştırılan ilk fiiller, değiştirimden önce yapılmıştır. Nüzhet kişinin yaptığı iki fiil arasındaki dalgalanma ilişkisi, değiştirimin hazırlayıcısıdır. “Oda” isim kökünün yönelme ve ayrılma bildiren iki yer tamlayıcısı yapısında kullanılması, fiil ilişkisini tamamlamıştır. Yönelme bildiren “odaya” yer tamlayıcısı, derin metindedir.

“(Cibinliği) açma.” fiili, “(odaya) gelme” fiilinin devamıdır. “(Odadan) çıkma” fiilinin aksi yönünde gelişen fiiller, karşılaştırmayı yön bakımından belirlemektedir. “Çıkma” fiilinin ters anlamlısı “girme”, karşılaştırmalı fiilleri anlam ilişkisiyle tamamlar.

“(Yatağa) girme” fiilinin karşılığı, Nüzhet boyutunda “(yatağa) oturma”dır. Tarz yakınlığı olan iki fiil arasındaki değiştirim, anlam ilişkisiyle karşılaştırmayı tamamlamaktadır. Yinelenen “yatağa” yer tamlayıcısı, yönelme ve yer bakımından değiştirimi ve anlam ilişkisini bağdaştırmaktadır.

Tarz bakımından farklı, sonuç bakımından benzer fiillerin kişi bakımından düzenlenmesi, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin gelişimi için hazırlık yapma işlevindedir.

1.2.1.1.1.5.2.2 Yer Özne (İ) Değiştirimi

4.3

- (1)(1) *Hastahane...*
- (2)(4) **Kapanırken dizime çarpar korkusuyla büyük, yaylı kapıyı ihtiyatla açıyorum.**

(3)(1) Bahçe...

“Kapıyı açıyorum”(N+Y) yapısı, yerin değiştiğini belirleyerek hareket betimlemesini düzenlemektedir. Hastahane yerine geçen “bahçe” öznesi, bir ilerleme sonunda gerçekleşir.

Değişim sonucu ulaşılan yeri gösteren öznenin yüzey metinde tek başına bırakılması, hedef üzerinde yoğunlaşmaya sebep olmaktadır. “Büyük yaylı kapıyı açtım, bahçeye çıktım.” şeklinde dizilebilecek fiiller, tek noktada odaklanmaktadır.

“(Kapı) açma” fiili, “(bahçeye) çıkma” fiilini hazırlamaktadır. Bu fiilin yüzey metinde “bahçe” öznesine ulaşması, fiillerden betimlemeye geçişi kolaylaştırmaktadır. Hazırlığın nokta hedefte tamamlanması, yeni bir başlangıç yapmaktadır.

Yer değişikliği sonucu ulaşılan “bahçe”, hastahanedeki olaylardan bahçedeki olaylara geçişi sağlar. Böylece değiştirim, romanı bu yerlere göre ayırmıştır.

1.2.1.1.1.5.3 Sıfat Tamlaması Kökenli Özne Değişirimi**1.2.1.1.1.5.3.1 Kümeden Seçme Özne (ST) Değişirimi (bu)**

15.8

(6)(1) Bir ölü...**(7)(2) Her örtünün altında böyle bir tane var.****(8)(1) Doktor: “Bu taze bir kadavra, yeni gelmiş.” dedi.**

7.2 numaralı cümle, 6.1 numaralı cümle üzerine kurulmuş ölümler kümesini oluşturmaktadır. Bu küme, “böyle bir tane” öznesinin değiştirimiyle “bir ölü” öznesi üzerinde düzenlenmektedir.

8.1 numaralı cümle, önceki iki cümle ile kurulan kümeden, bir elemanı seçmiştir. Seçme işlemi, “bu taze bir kadavra” değiştirim öznesiyle kurulmaktadır. Böylece oluşan değiştirim zinciri, unsurdan unsura geçiş şeklinde bağlantıyı kurmaktadır.

Küme : Örtülerin altındaki ölümler**Seçilen eleman** : Taze bir kadavra

Kümenin fark edilmesinden önceki özne “bir ölü”, bağlantının başlangıç noktasıdır. Metin çözücü, böylece kümeye hazırlanmaktadır. Daha sonra küme elemanları üzerine yorumlarla metin kurulacaktır.

“Ölüler” kümesi, bir ortak alan oluşturmaktadır. Bu ortak alan, değiştirimlerle örölmektedir. Metin çözücü, betimlemeleri değerlendirirken geçişlerde, değiştirimler yoluyla uyarılmaktadır. Bu yapı, karşılaştırma ve tahayyöl etme imkânlarını artırır.

Cümleleri belli bir mantık düzeninde bağlayan özneler, bir değiştirim dizisi hâindedir. Bu unsurlardan ilki benzetme, ikincisi farklılaşma yoluyla “bir ölü” sıfat tamlamasına bağlanıyor.

Kümeden seçmeye dayalı değiştirim bağı, metnin devamında ve bir sonraki metinde yapılacak “hayat” / “ölüm” karşılaştırmasına bir hazırlık yapmaktadır. Bu, geniş kapsamlı ileri dönük gönderim bağlantısıdır. Yapı, bütün hâlinde gönderimi oluşturmuştur.

1.2.1.1.5.3.2 Özelleştirici Özne (ST) Değiştirimi (öteki)

41.8

(1) **Odama iki erkek ve bir kadın girdi.**

(5) **Erkeğin biri kadına sordu.**

(10) **Öteki adam, Fransızca şunları sordu.**

İlk cümlelerin “iki erkek” öznesi, sonraki iki cümlelerin değiştirimli öznelerini yönetmektedir. Bu değiştirim, genel kimlik bilgilerinin özelleştirilmesini sağlamaktadır.

“Erkeğin biri” ve “öteki adam” özneleri, “iki erkek” öznesindeki kimlik bilgilerini ayrıntılı hâle getirmektedir. Bu kişilerin konuşmaları, onların betimlemesini kurmaktadır. Yinelenen aktarıcı “sordu” yüklemi, kişi bilgileri arasında paralellik oluşturur.

“Öteki adam” öznesi, “erkeğin biri” öznesinin yerine geçerek karşılaştırmalı bir betimleme yapmaktadır. Aynı grubun kişileri arasındaki ilişi, onların ortak alandaki aktarım benzerliğiyle belirlenmektedir.

“İki erkek” öznesi, sayı sıfatı ve isim parçalarına göre çözümlenmiştir. “Biri” ve “öteki” zamirleri, sayı yönünü vermektedir. “Erkek” ve “adam” isimleri, ilk cümlelerin “erkek” ismiyle yapı ve anlam benzerlikleri kurarak, özneler arasında ahenkli bir birliktelik oluşturur.

“Odama” yer tamlayıcısı, ortak yer belirleyici olarak özneleri kapsamaktadır. Değiştirimlerin bu zeminde düzenlenmesi, yorumlamayı betimleme zincirinde değerlendirir.

1.2.1.1.1.5.3.3 Durum-Fiil Dizisi Bağlayıcı Özne (ST) Değişirimi (öteki)

31.4

(3)(1) Fakültede bizim Doktor'u bulduk.

(4)(1) Bayılmak derecesine geliyorum.

(2) Öteki asistanlar da koştular.

(3) Suya eter damlatarak içiriyorlardı.

4.1 numaralı cümledeki durum, 4.2 / 3 numaralı cümlelerdeki fiillerin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Bu fiillerin kılıcıları ise, durumdan dolayı eklenen kişilerle artmıştır. Bu artış, "öteki asistanlar da" öznesiyle belirlenmektedir.

"Bizim doktor" kişisine eklenen "öteki asistanlar" kişileri, grubun yapısındaki nicelik değişikliğine sebep olmaktadır. Bu da durumun vahametini vurgulayan bir anlam ilişkisini göstermektedir.

Durum - fiil dizisi(paradigması) şeklinde düzenlenen bağlantı, iki safhadan oluşmaktadır. Bunlardan ilki değişirimi, ikincisi değişirimi unsurlarının fiilleridir. "Koştular" ve "içiriyorlardı" yüklemeleri arasındaki ilişkiler, bu safhaları fiil olarak düzenler.

Değişirimi fiili ortak alanda bağdaştırılan "suya eter damlatarak" zarf tümleci, ilişkileri tarz bakımından tamamlar. Bu, tedavi ortak alanının ayrıntıları olarak kurulmuş bir ilişkidir.

Değişirimin kurulduğu "Doktor" > "öteki asistanlar" yapısı, metnin genel kişi yapısında cümleleri birbirine bağlamaktadır. Bağlantı, yüzey metne çıkarılmadan çıkarımlara yüklenmiş bir anlatımı da böylece oluşturmaktadır. Bu alanın bilgileri, şunlardır:

1. Durumun kötüleşmesi.
2. Fakültekilerin tepkileri.
3. Tedavinin aciliyeti.
4. Ortak alandaki yer ve kişi betimlemeleri.

1.2.1.1.1.5.3.4 Sıralayıcı Özne (ST) Değişirimi

44.5

(1)(1) Bugün dördüncü pansuman.

(2) Operatör:

(3) “İyidir” dedi.

(2)(1) *Yedinci pansuman.*

(2) Operatör:

(3) “- Bacağın kurtuldu.”

“Dördüncü” ve “yedinci” sıfatları, zamanı sıralama şeklinde düzenlemektedir. “Dördüncü pansuman” sözde öznesi yerine geçen “yedinci pansuman” sözde öznesi, sıralamaya dayalı bir değiştirim oluşturmuştur.

Metin pansumanlara göre parçalara bölünmüştür. “Ameliyat olma” filinden sonra gerçekleşen durumlar, bu ayrıma göre düzenlenmiştir. Hastalık ortak alanındaki gelişmeler, safhalar hâlinde belirlenir.

Her iki kısımda da belirlenen konuşucu “Operatör”, durumu yorumlayarak ifade etmektedir. Aktarılan cümlelerin karşılaştırılması, zaman değiştiriminin karşılaştırma işlevini gösterir.

“İyidir” ve “bacağın kurtuldu” yapıları, durumdaki hedefin iki safhada gerçekleştiğini gösterir. “Altı pansuman” birimi, geçen süreci belirler. Bu da değişimi zaman bakımından ayarlamaktadır.

Sıralı özne değiştirimi, durumlar arasındaki geçişleri belli bir sistem içinde gerçekleştirmektedir. Böylece gerçekliği sağlanan metin, daha etkileyici hâle getirilmiştir.

1.2.1.1.1.5.3.5 Yer Geçişi Özne (ST) Değiştirimi

43.12

(0) **Bir şey söylemelerine meydan bırakmadan yataktan indim, terliklerimi kolayca giydim, fakat artık yelkenli bir gemi gibi kendimi talihin rüzgârına bırakmıştım, akıp gidiyordum; odamdan ameliyathaneye nasıl geçtiğimi bilmedim.**

(1) *Bembeyaz oda.*

Önceki paragrafta gerçekleşen yer değişimi sonucu olarak, geçilen yeni yerin betimlemesine başlanmıştır. Bunlar arasındaki bağ, sebep-sonuç ilişkisine göre kurulmuştur. Betimlemeye, özne (ST) ile doğrudan geçilmektedir.

“Odamdan ameliyathaneye nasıl geçtiğimi” nesnesi, yer değişikliği işlemini gösteren unsurdur. Bu işlemin sonucu da “bembeyaz oda” Ö(ST)’dir. İki yer arasındaki “(ameliyathaneye) geçme” fiili, ilk cümlenin sonucu olarak bir hazırlık devresiyle düzenlenmiştir.

“Artık yelkenli bir gemi gibi kendimi talihin rüzgârına bırakmıştım.” ve “Akıp gidiyordum.” cümleleri arasındaki sebep - sonuç ilişkisi, “Odamdan ameliyathaneye nasıl geçtiğimi bilmedim.” cümlesindeki fiil tarzını açıklamaktadır. Bu açıklama, teferruatı atlayarak betimlemeye doğrudan geçilmesini sağlamaktadır.

Durumdan betimlemeye geçişin bu şekilde düzenlenmesi, “ameliyat olma” fiili öncesi düşünce ve işlem hazırlıklarını bağdaştırmaktadır. Ameliyatın Çocuk üzerindeki etkisi, uzun bir hazırlık döneminden oluşmaktadır. Bu hazırlıktan fiile geçiş, atlamalı bir şekilde kurularak daha etkili hâle getirilmiştir.

Yer değişiminde yeni yere geçiş, romandaki asıl hedef olan ameliyata dikkat çekmiştir. Bu yapı, romanın başından beri devam eden hastalık ortak alanının son noktasını düzenlemektedir. Ameliyat odasına geçişin yorumu, metin çözücü için önemlidir. Burada romanın iyi anlaşılması gerekir.

1.2.1.1.1.5.3.6 Kişi Benzetme Özne (ST) Değiştirimi

42.2

(1)(2) **Kapının önünden, hastabakıcı kadının kucağında, yedi sekiz yaşlarında bir çocuk geçirdiler.**

(3) **Sesler kesildi.**

(4) **Keskin bir çığlık...**

(2)(2) **Kolu sarılı bir çocuk daha geçiyor.**

(3) **Ses yok.**

(3)(8) **Bir çığlık daha koptu.**

Metnin iki kişisi arasındaki benzetme, değiştirim ilişkisiyle kurulmaktadır. İki Çocuk’un aynı durumla ardışık olarak karşılaşması, değiştirimi karşılaştırma şeklinde düzenlemektedir.

“Kolu sarılı bir çocuk” öznesi, “yedi sekiz yaşlarında bir çocuk” öznesi yerine geçmiştir. Bu geçiş, bir yerde karşılaşılan kişilerin betimlenmesi şeklindedir.

“Geçirdiler” ve “geçiyor” yüklemeleri arasındaki fiil kökü yinelemesi, değiştirimi yinelenen fiille desteklemektedir. Farklı kişilerin aynı fiili yapması şeklinde bir ilişki kurulmaktadır. Her iki kişinin “çocuk” ismiyle isimlendirilmesi ve sıfatlarıyla birbirinden ayrılmaları, değiştirimi niteliğe dayalı hâle getirmektedir. Bu ayrılış, kişilere genelleşmiş bir bakış açısıyla bakıldığını gösterir.

“Sesler kesildi.” ve “Ses yok.” (Ö+Y) yapıları arasındaki anlam yakınlığı, değiştirimin ortak bir noktada değerlendirildiğini gösterir. Değerlendirme, çocukların anlatıcı kişiyle ilgisi bakımından yapılmaktadır. Ameliyatı bekleyen Çocuk, ameliyata gidenlere bakıyor ve onların bağınp bağırmadıklarına göre değerlendirme yapıyor.

“Keskin bir çığlık” sıfat grubu, değiştirimin ilk safhasında bulunan, ikinci safhasında da beklenen tepkiyi göstermektedir. Bu beklenti, ileride “Bir çığlık daha koptu.” cümlesinde gerçekleşmektedir.

1.2.1.1.1.5.3.7 Betimleme Alanı Özne (ST) Değiştirimi

41.2

(38)(6)(1) Işıklı dehlizin soluk çerçevesi önünde bir kadın.

(41)(1)(1) Sabah, odama bir kadın girdi, pencereyi açtı.

(2)(1) Odama giren kadın, dün geceki değil.

(2) Kısa boylu, başörtüsüyle yanaklarının yarısına ve kaşlarına kadar başını kapamış.

(3) Yüzünü göremiyorum.

(4) Hep yere bakıyor, gözlerini bir kere bile bana çevirmedi.

(5) Yerinden kaldırdığı masa, onun gözünde benden daha mühim.

(6) Dikkatle işini yapıyor.

(7) Odamı sildi.

(8) Sonra başını kaldırarak bir şey isteyip istemediğimi sordu, çıktı.

Metnin ilk cümlesinde “bir kadın” öznesinin değiştirimi, 38.6.1 numaralı cümlelerin öznesi yerine geçerek, paragraf boyunca devam eden betimlemeyi

düzenlemektedir. Bu betimleme içindeki ilişkiler, değiştirimin hedefindeki kadınıla karşılaştırma hâlinindedir.

2.1 numaralı cümledeki değilleme, değiştirimi kuran yapıdır. “Dün geceki” sıfatı, 38.6.1 numaralı cümledeki sıfat tamlamasına ulaşarak yerine geçilen kişiyi belirlemektedir.

“Odama giren” sıfat fiil grubu, iki kişiyi aynı fiilde birleştirmektedir. “Değil” edatı ise, yerine geçişi yönetmektedir.

2 numaralı cümledeki iki sıfat tamlaması, yeni kişiyi fizikî olarak betimlemektedir. 38.6.2 numaralı cümledeki “bembeyaz bir gömleğin üstünde esmer bir baş” / “siyah kaşlar” / “yuvarlak ve kabarık akları parlayan oyuklarına mıhlı, sabit, katı gözler” betimlemeleri, bu metindeki betimlemeyle karşılaştırılarak değiştirim yorumlanır.

3 numaralı cümledeki “Yüzünü göremiyordu.”(N+Y) yapısı, 4, 5, 6 ve 7 numaralı cümlelerde açıklanıp yorumlanmaktadır. Bu yorumlamalar, Çocuk ve kadın arasındaki iletişimin betimlenmesi şeklinde yapılmaktadır. Önceki metindeki kadınıla kurulan iletişimle benzerlik ve farklılıklar da çıkarılır.

“Gözlerini bana çevirmedi,” ve “başını kaldırarak” yapıları arasındaki anlam zıtlığı, tavırdaki değişikliği göstermektedir. “Girdi” ve “çıktı” yüklemeleri, betimlemenin başlangıç ve bitişini ayarlar. Bu fiillerin geldi-gitti kalıbındaki yapısı, bunu düzenlemektedir.

1.2.1.1.1.5.3.8 Aktarımlı Durum Özne (ST) Değiştirimi

38.10

- (3) **Tepsiyi almak için yaklaşınca, yüzüme, beni hiç anlamayan, varlığımı inkâr eden gözlerle baktı.**
- (4) **Niçin yemediğimi soruyor.**
- (5) **İhtimal benim garabetim karşısında değişen gayri beşerî bir ses, çatlak ve topraklı bir ses.**

Aktarılan sorunun öncesi ve sonrası arasındaki farklılaşma, üç cümleyi birbirine bağlamaktadır. Bu bağlantı, görme ve işitme duyularıyla düzenlenmektedir.

“Gayri beşerî bir ses”, “çatlak ve topraklı bir ses” özneleri, “beni hiç anlamayan, varlığını inkâr eden gözlerle” zarf tümleciyle belirlenen durumun yerine geçen durumu göstermektedir. Önceki gözlemlerle tespit edilen durum değişince, bu değişim, işitme duyusuyla belirlenmiştir.

“(İhtimal) benim garabetim karşısında değişen” sıfatı, değişimin sebebini açıklamaktadır. Bu açıklama, kadındaki tavır değişikliğini Çocuk’un durumuna bağlamaktadır. Bu durum bilgisi ise, hastalık ortak alanından elde edilir.

“Niçin yemediğimi **soruyor.**” aktarımı, sonraki cümleyle tonlanmıştır. Bu tonlama, 4 numaralı cümleyi belirlemenin merkezine yerleştirir. “Bakış” ve “ses tonu” arasındaki geçiş, bu cümleyle yönetilmektedir.

Aktarımlı durum değişimi, kadının duruma karşı takındığı tavırlara göre bir yorumlama sağlamaktadır. Çocuk öyle kötü bir duruma gelmiştir ki en katı insanlar bile yumuşamaktadır.

1.2.1.1.1.5.3.9 Zamanlayıcı Durum Özne (ST) Değişirimi

28.5

(0) **Pek mümkün ki, yengem Nüzhet’le benim aramdaki mesafeyi çoğaltmak için hastalığımın sirayeti ihtimalinden istifade ediyordu.**

(1) ***İçimde ânî bir karar doğdu.***

“Ani bir karar” öznesi, durum değişimini zaman bakımından yönetmektedir. Durum değişiminin süratini belirleyen özne, düşünce bakımından kısımlar arasında geçişi sağlamaktadır.

Değişim ve onun hızı, önceki cümledeki duruma bağlıdır. Böylece durum, fiilin düzenlenmesinde kullanılmaktadır. Sebep - sonuç ilişkisiyle belirlenen durum, değişim ve zaman, iki cümleyi birleştirir:

“Yengem Nüzhet’le benim aramdaki mesafeyi çoğaltmak için hastalığımın sirayeti ihtimalinden istifade edince içimde ânî bir karar doğdu.”

Zaman düzenleyici bağlantı, değişimin tarz bakımından da düzenlenmesini sağlamaktadır. Yenge kişinin Nüzhet - Çocuk ilişkisi üzerindeki etkisinin hazırladığı değişim, Çocuk’un durumunu göstermektedir.

“İçimde” yer tamlayıcısı, değişimi olayın geçtiği yer bakımından belirlemektedir. Değişim hızı da, bu yere bağlıdır. Psikolojik bakımdan atlatılan şok, bulunulan durumla ilgili düşünceleri etkilerken, metinleşmenin yönünü de değiştirmektedir.

“Karar” öznesi ve onu hazırlayan durum, yeni gelişmelerin başlangıç noktasıdır. Başlangıç noktasının çabuk gelişmesi, metnin gelişimini de belirlemektedir.

1.2.1.1.1.5.3.10 Ayrıntılayıcı Özne (ST) Yer Değiştirimi

1.2

(1)(1) Öğleye doğru muayene odasının önü doldu.

(2)(1) *Karanlık dehliz.*

“Hastahane”nin iki parçası arasındaki değişim ilişkisi, paragrafları birbirine bağlamaktadır. Yer betimlemelerinin parçaları arasındaki bağdaşıklık, geçişi sağlamaktadır.

“Muayene odasının önü” öznesiyle “karanlık dehliz” öznesi arasındaki ilişki, gündüz - gece, karanlık - aydınlık zıtlığıyla durumun iki yönünü karşılaştırmaktadır. Bu, psikolojik çözümleme için kullanılır.

Çocuk’un iki ruh hâli arasındaki geçiş, roman boyunca sürececek ikilemin başlangıç noktasıdır. İnsanlarla dolu, her şeyiyle bildik ve ümit vadeden bir yer olan “muayene odası” ile bilinmeyen, korkunç ve ümitsizlik gösteren “dehliz”, zıt iki semboldür. Bu sembolleri bağlayan ise, aynı yerin parçaları olmalarıdır.

Ayrıntılayıcı yer değişiminde geçiş, romanın başında metin çözücüyü gelişmelere hazırlar.

1.2.1.1.1.5.4 İsim Tamlaması Kökenli Özne Değiştirimi

1.2.1.1.1.5.4.1 Diyalog Bağlayıcı Özne (İT) Değiştirimi (ben)

16.6

(0) Ve Operatör, ters yüzü dönerek, hiç zahmet çekmeden yürüyüp gitti.

(1) *Benim Doktor, bahçede, kolunu bana verdi.*

İki cümlenin yüklemeleri arasındaki ilişki, fiillerin bitiş ve başlangıç noktalarına göre düzenlenmektedir.

“Operatör” öznesi yerine geçen “benim Doktor” öznesi, cümleler arasında etkin kişinin değişmesine dayalı bir ilişki kurar.

Öznelere ortak fiilleri, ardışık bir yapıyla düzenlenmiştir. Bitmiş fiili taşıyan “gitti” yükleminden sonra gelen ve yeni fiili taşıyan “verdi” yüklemi, diyalogdan diyaloga geçişi sağlamaktadır.

Operatör / Doktor > Operatör / Çocuk > Doktor / Çocuk
 (Gönderim) o (Gönderim) o (Gönderim) bana

Önceki metincikte etkin kişi olan Operatör, Doktor ve Çocuk kişilerine karşı “koltuk değneği” nesnesi üzerine bir üsteleme konuşması yapmaktadır. “Gitti” yüklemi, bu diyalogun bittiğini gösterir. Bitiş noktası olan yüklem, yeni bir diyaloga geçileceğinin işaretidir.

İkinci cümle, yeni fiillerin ve diyalogun başlangıç noktasıdır. “Verdi” yüklemi, üçüncü kişinin gidişiyile baş başa kalan iki kişi arasında başlayan diyalogu gösterir.

İki diyalog arasındaki ayırım, anlatımda kişiler arası ilişkilerin çözümlenmesine yardımcı olur. İki cümlenin öğeler arası iç bağlantıları, ilişkileri karşılaştırır.

1. İletişim: “Ters yüzü dönerek ... yürüyüp gitti.” (Samimiyetsiz)
2. İletişim: “ Kolunu bana verdi.” (Samimi)

Bu yapılar, ayırımın diyalogları nasıl farklılığa dayalı bir şekilde düzenlediğini gösterir. Metin çözücü, cümlelerdeki bu ilişkilerden yararlanarak değerlendirmeyi yapar.

Metinde iki diyalog yapısı arasındaki farklılıklar, böylece bağdaşıklık sağlamıştır. Ayrıca iki paragraf arasındaki “koltuk değneği” ortak nesnesi de, farklılıkların birleştiği bir ortak alan oluşturacaktır.

1.2.1.1.1.5.4.2 Karşılaştırma Düzenleyici Özne (İT) Değiştirimi (biz)

16.2

(10)(1) Öteki Operatör’ün kararını anlattım.

(12)(3)(a) Yarın değil öbür gün gelirsiniz,

(b) *bizim Operatör* de bakar.

10.1 numaralı cümledeki “öteki Operatör” öznesinin(ST), yerine geçilen kişiyi gösteren 12.1 numaralı cümlelerin “bizim Operatör” öznesiyle(İT) kurduğu ilişki, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır.

“Öteki Operatör’ün kararını” N(İT) yapısının “bizim Operatör” öznesinden(İT) fazlalığı olan “-nın kararını” (ty. + tn.) yapısı, gizli bir karşılaştırmayı gösterir.Yani bu bağlantı, iki Operatör’ün kararlarının karşılaştırılmasına hazırlık yapmaktadır.

Değiştirimin sonucu olarak derin yapıda şu hükme ulaşabiliriz:

“Öteki Operatör baktı, (hastalığınız hakkında) karar verdi. Bizim Operatör de bakar bir karar da o verir.”

Bu karşılaştırmanın sebebi, 10.1 numaralı cümlelerin b kısmındaki “Bundan çok müteessir olduğumu söyledim.” ifadesidir. Doktor, Çocuk’u teselli etmek ve çaresizliğine çare bulmak için böyle bir karşılaştırma yapmıştır.

Değiştirim bağlantısının kuruluşunu anlayabilmek için 3.15 numaralı paragrafta geçen “Bu bacak kısılacak.” hükmüne ulaşmak gerekir. Çünkü Çocuk’un psikolojik durumunu etkileyen, bu karardır. Psiko-dil bilim açısından bu değiştirim - gönderim yapısı, incelendiğinde ana metin olan romanın psikolojik temellerine ulaşılmış olur.

Değiştirim hakkında işaret veren unsur, “de” bağlacıdır. Bu bağlaç, bu kişinin başka bir kişiyle karşılaştırıldığını gösterir. Karşılaştırılan kişileri belirleyen unsur, “Operatör” isminin yinelenmesidir.

Değiştirimin sağladığı karşılaştırma bağlantısı, gönderim, yineleme ve bağlaç yapılarıyla böylece kurulmuştur.

1.2.1.1.1.5.4.3 Bağlaç Yerine Karşılaştırmalı Özne (İT) Değiştirimi (hepsi)

1.7

- (7)(1) **Başının her tarafı sargılarla kaplı, yalnız bir yanağı ve bir gözü dışarıda kalmış küçük bir kız çocuğu, ağzını oynatamadığı için; babasına elleriyle işaret yapıyor;**
- (2) **Ötekilerin hepsi, alçının kaskatı uzattığı bir bacakla, sargıların dimdik tuttuğu bir boyunla asılmış bir kola, her tarafları kısıvrak bağlanmış gibi hareketsizdirler.**

Küçük bir kız çocuğunun durumu, birinci cümlede anlatılmıştır. İkinci cümlede anlatılanlar değişmiş, “S > kız çocuğu” öznesi yerine “ötekilerin hepsi” öznesi geçmiştir. Özneye dayalı bir değiştirim yapılarak “muayene odasının önünde oturanlar” arasında karşılaştırma yapılmıştır.

Değiştirim unsuru olan kişilerin özellikleri arasındaki farklılıklar, iki cümleyi çok yönlü olarak birbirine bağlamaktadır. Küçük kızın başının her tarafı sargılarla kaplı, yalnız bir yanağı ve bir gözü dışarıda kalmış; ötekilerin hepsi ise bacakları kaskatı uzanmış, kolları boyunlarına asılmıştır. Küçük kız konuşamıyor, elleriyle işaretler yapıyor; ötekiler ise konuşabiliyor; ama ellerini, kollarını hareket ettirememektedirler.

Değiştirimin sunduğu bu karşılaştırma şekli, okuyucuya metni çözerken farklılıklara dayalı bir çözümleme imkânı verir. Romanın kahramanları arasındaki farklılıklar, betimlemeyi daha etkili yapmaktadır.

İki cümle arasındaki değiştirim, anlatımı zenginleştirmiştir. Öyle ki “ama” bağlacının işlevini, değiştirim ve noktalı virgül ortaklaşa karşılamaktadır. Böylece “ama”, yüzey metne çıkarılmamıştır.

“Küçük kız çocuğu” ve “ötekilerin hepsi” özneleri, eşgönderge olarak “hasta çocuklara” bağlanmaktadır. Kendi aralarında değiştirim unsuru olan bu yapılar, bir bütünün parçaları olarak paragrafın kişi örgüsünü oluşturmaktadır. Uzak ilişki unsurları, bütün - parça bağına dayalı bir bağlantı; yakın ilişki unsurları ise değiştirime dayalı bir karşılaştırma sağlamaktadır.

1.2.1.1.1.5.4.4 Karşılaştırmalı (Kişi / Durum) Özne (İT / İ) Değiştirimi

24.4

(1)(3) Yengem’in neşesi var *

(3)(1) Paşa’nın da neş’esi var.

(4)(1) Nüzhet de bana cemileler yapıyor.

Üç paragraf arasındaki bağlantı, aynı yerde bulunan insanların tavırları arasındaki anlam ilişkileriyle kurulmaktadır. Böylece kişiler arasındaki karşılaştırmalar ve yer ortaklığı, paragrafları bağlamaktadır.

“Yengem’in neş’esi” / “Paşa’nın neş’esi” / “Nüzhet” özneleri, “neş’e ve “cemile” kelimeleri arasındaki değiştirimlerle karşılaştırılmaktadır. Bunların ortak

özelliği, Çocuk'a iyi davranmalardır. Bu ortak tavır, anlam ilişkisi bakımından parçaları birleştirmektedir.

Üç kişinin tavırları, iyi > kötü > iyi şeklinde bir değişme sistemine sahiptir. Bu yapı da metinler arası uzak bağlantıları kurar. İlişkilerdeki farklılaşmalar, verilen işaretlerle ortam, durum ve tavır değişmesi şeklinde düzenlenmektedir.

Romadaki tavır değişiklikleri, romanın bütün yapısındaki ilişkiler sistemiyle çalışmaktadır. Bu çalışma, karşılaştırma unsuru olan zaman, yer ve durum çizgilerini içine almaktadır. Metin kurucu, bu yapıdan yararlanarak metinleri talebe göre sıralamıştır.

İlişkiler, şu metinleri bir arada yorumlamayı gerekli kılmaktadır:

“Paşa” / “Cinai Bir Roman” / “Ciddi Bir Adam” / “Nüzhet'in Kahkahaları” / “Yeni Mesele” / “Bir Genç Kız Ne İster?” (İYİ)

“Beni Karşılamanın Sükûtu” / “Kuruntulu Adam” / “Gizli Konuşulan Şey” / “Nüzhet Bana Yalan Söyledi” / “Azgın Mürâhik” (KÖTÜ)

“Değişiyorum” / “Doktor Ragıp” (İYİ)

“Küçük Bir Münakaşa” / “Mikrop” / “Kozmopolitlerin Hücûmu” / “Korkunç Yarın” / “Tehlike” (KÖTÜ)

İyi ve kötü şeklinde gruplanan metinler, karşılaştırmalı kişi / durum değiştirimi sistemi içinde değerlendirilir. Bu şekilde yapılan değerlendirmeler, kişi ve durumların yorumlanmasını sağlar.

1.2.1.1.1.6 Karışık Öge Değiştirimi

1.2.1.1.1.6.1 Ö + Y Değiştirimi

1.2.1.1.1.6.1.1 Grup Bildiren Ö + Y Değiştirimi

3.3

(1) *Hepsi konuşmadan, sür'atle işlerini yapıyor:*

(2) (a) Asistanlar, deftere bir şeyler yazıyorlar,

(b) camlı dolapları karıştırıyorlar,

(c) hastabakıcılar, benimle meşgul

(d) ve tımarcı, yerdeki kanlı pamukları süpürüyor.

“Hepsi”, kapsama bildiren değiştirim öznesidir. oğul anlam, birinci cümleyle ikinci cümlelerin çoğul ekleriyle bağlantı kurmaktadır. Bu bağlantıyla, abartma ve sonraki ayırıcı cümlelerin anlamına yoğunlaşma sağlanmaktadır.

“Hepsi” değiştirim öznesi, ortak alan oluşturan “asistanlar”, “hastabakıcılar”, “tımarcı” kişilerini içine almaktadır.

“Yapıyor” yüklemi, sıralı bir dizinin kapsayıcısı olarak yapının fiil boyutunu kurmaktadır. Çünkü hastahane yapılan işler ortak alanını oluşturan “yazıyorlar”, “karıştırıyorlar”, “süpürüyor” yüklemelerini kapsamaktadır.

İleri grup bildirimini yapan değiştirimlerde kişi ve fiil unsurları, özet bilginin açıklanması şeklinde bir belirleme yapmaktadır. Böylece önceden hazırlanan ayrıntılar, daha iyi çözümlenebilir.

1.2.1.1.1.6.1.2 Yinelemeli Durum Ö + Y Değiştirimi

40.4

- (3) Dizim ağrıyor.
- (5) Yere düşerken çarpmışsın, kanatmışsın.
- (6) Yere düşerken mi?
- (7) Kim?
- (8) Hiç.
- (9) Dizin çok mu ağrıyor?
- (10) Dizim şimdi ağrımıyor, *başım ağrıyor.*

İlk cümledeki durumun yerine, son cümlede başka bir durum geçmiştir. Bu geçişin sebebi, aradaki konuşmadan dolayı ortaya çıkan karmaşadır.

“Dizim ağrıyor.”(Ö+Y) yapısı yerine geçen “Dizim ağrımıyor.”(Ö+Y) yapısı, durumun son bulunduğunu gösterir. Onun da yerine geçen “Başım ağrıyor.”(Ö+Y) yapısı, değişen durumun sonucunu belirlemektedir. “şimdi” zarf tümleci, bu geçişi zaman bakımından düzenlemektedir.

İki cümle arasındaki konuşmalardaki anlamsızlıklar, “Başım ağrıyor.” hükmündeki durumun sebebidir. Bacağının niçin birden ağrımaya başladığını anlamayan ocuk’un aklı karışmış, şok geçirmektedir.

“Yere düşerken mi?” ve “Kim?” soruları, bu karışıklığı ve şoku ifade etmektedir. Belirsiz bir şekilde verilen “hiç” cevabı da bu durumdan dolayı tercih edilmiştir.

Yinelenen “Dizin ağrıyor mu?” sorusuna, “çok” zarfının eklenmesi, “hiç” cevabındaki konu değişimini devam ettirmek içindir. “(Yataktan) düşme” fiilinden “bacağın ağrması” durumuna dönülmüştür.

Yinelemeli durum değiştirimi, anlatımın daha gerçekçi olması için kullanılmaktadır. Yanılmalar, metnin daha inandırıcı olmasını sağlar.

1.2.1.1.1.6.2 Filde N + Y Değişirimi

44.3

- (1) Dört duvar arasında.
- (2) Kendimi, kitapların kahramanlarından daha mühim bulduğum için, okumaktan sıkılıyorum.
- (4) Odamı düzeltiyorum, *masamı topluyorum.*

2 numaralı cümledeki menfi anlamlı fiil sebebiyle, 3 numaralı cümledeki fiile geçilmiştir. Fiiller arasındaki tercih, değişirimi yapıyla düzenlenmektedir.

“Odamı düzeltiyorum.” / “Masamı topluyorum.” (N+Y) yapıları, “Okumaktan sıkılıyorum.” (YT+Y) yapısının anlam olarak yerine geçmektedir. Şimdiki zaman ve I. tekil kişi yapıları, bu geçişi, ahenk ve yapı bakımından desteklemektedir.

Fiil değiştirimi, birbirinin yerine geçen unsurları, sebep-sonuç ilişkisine göre düzenlemektedir. Bu düzenleme, yapılmayanlarla yapılanları karşılaştırmaktadır. 2 numaralı cümledeki sebep, karşılaştırmının daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

Birbirinin yerine geçen parçalar, derin metinde şu şekilde birleşmektedir:

“Okumaktan sıkıldığım için, (okumak yerine) odamı düzeltiyorum, masamı topluyorum.”

“Dört duvar arasında” yer tamlayıcısı, değişirime uğrayan fiillerin gerçekleştiği zemini belirlemektedir. Böylece tercihlere göre belirlenen durum, somutlaşmıştır.

Fiil değiştirimi, anlatımda gerçeklik sağlamak için kullanılmaktadır. ykülemelerde gerekleşmeyenlerin gerekleşenlerle ilgisi, durumun daha mantıklı bir temele yerleşmesini sağlar.

1.2.1.1.1.6.3 Obje - Kişi Paralel YT +  Değiştirimi

15.7

(15)(6)(1) *Masalardan birine* yaklaştığ.

(2) *Bir ölü* (betimleme)

(3) Doktor örtülerden birini kaldırdı.

(15)(7)(1) *Gözlerim öteki masalara* gitti.

(2) Her örtünün altında *böyle bir tane* var.

İki paragraf arasındaki ögeler arasında değiştirim şeklinde iki bağlantı vardır. Bu değiştirimler, “masa” ve “ölü” unsurları üzerindedir.

6.1 numaralı cümlenin “masalardan birine” yer tamlayıcısı yerine geçen 7.1 numaralı cümlenin “öteki masalara” yer tamlayıcısı, değiştirim dayalı bir bağlantı kurmuştur. Yan yana iki nesnenin, birinden ötekine geçiş şeklinde düzenlenmiş olan değiştirim, bağlantıyı kuruyor. Masalar, anlatımı iki parçaya bölmektedir. 7.1 numaralı cümle kısımdan kısma geçişi, yani ilk masadan ötekine yönelmeyi göstermektedir.

6.2 numaralı cümlenin “bir ölü” öznesi yerine geçen 7.2 numaralı cümlenin “böyle bir tanesi” öznesi, değiştirim dayalı ikinci bir bağlantı kurmaktadır. Masa değiştirimine paralel olarak düzenlenen “ölü” değiştirimi, çaprazlama bir bağlantı oluşturmuştur. Bu da, bir değiştirim zinciridir.

(6.1) “masa” (7.1) “öteki masalar”

(6.2) “ölü” (7.2) “böyle bir tanesi”

“Öteki” ve “böyle” değiştirim unsurları, buldukları yerlerde sıfat şeklinde düzenlenmiştir. İlk değiştirimde isim kısmı yinelenirken, ikincisinde gönderim sıfat tamlaması kullanılmıştır. Böylece değiştirimler, başka bağlantılarla da desteklenmektedir.

Bu apraz değiştirim bağlantısı, 6.3 numaralı cümlenin “örtülerden birini” nesnesine yapılan 7.2 numaralı cümlenin “örtünün altında” yer tamlayıcısı gönderimiyle, merak unsuru bakımından düzenlenmektedir.

Birden fazla değiştirim unsurunun kurduğu değiştirim zincirinde “ölü”/“masa” nesneleri ve “öteki”/ “böyle” değiştirimleri, “örtü” gönderimiyle düzenlenmiştir.

1.2.1.1.1.6.4 Gönderim Yönetici YT + Ö Değiştirmisi

6.3

(2)(3)(a) *Her yağmurda eğrilip, bükülen bu evler.*

(3)(1)(a) Eşiklerinde soluk yüzlü, çıplak ayaklı, ürken ve sessiz çocukların, ellerinde ekmek kabuğıyla ve çerden çöpten yapılmış oyuncaklarla, ağır ağır, düşünerek ve gülmeden oynadıkları bu evlerin arasında *kendi evimi* ararım,

(b) ve âdeta güç bulurum,

(c) çünkü *bunların hepsi* evim gibidirler.

Paragraftaki cümlelerin iç ve dış ilişkileri, gönderim yönetici değiştirim bağlantısıyla düzenlenmektedir.

1b kısmındaki “bu evlerin arasında” yer tamlayıcısı, 1a kısmındaki evlere işaret eden bir değiştirim ilişkisi kurmaktadır. Bu ev üst kümesinden seçilen “kendi evimi” nesnesi, özeli genelden ayırma şeklinde bir karşılaştırma yapmaktadır.

1c kısmında “bunların hepsi” öznesi, kapsama ilişkisiyle önceki paragrafta betimlenen geneli ve özeli içine alarak yer gönderimlerini yönetmektedir. Yer betimlemesini düzenleyen bu yapı, benzetme alanına taşınarak durumun daha iyi anlaşılmasını sağlar.

2 numaralı cümledeki “evim gibidirler” yüklemi, 1 numaralı cümledeki “S → bu evler” yapısının sıfat kısmına gönderimle bağlantıyı sağlamıştır. Böylece değiştirim unsurları arasındaki benzerlik açıklanmıştır.

1.2.1.1.1.6.5 Açıklamalı ZT (şart) / N / ZT Değiştirimi

37.5

- (4)(4) **Fakat (futbol) oynamazsan daha iyi.**
- (5) **Bacağı yorma!**
- (5)(2) **Ha... Sen *roman okumayı* seviyorsun.**
- (3)(a) **Fakat onu da okuma,**
- (b) **heyecan senin için iyi değil.**
- (4) **Sinirlerine dikkat et.**
- (5) ***El işleriyle meşgul ol.***

Hedefteki genel hükme ulaşıncaya kadar, bir değiştirim zinciri oluşturulmuştur. Bu zincir, genel hükme ait örneği bulmak içindir. Doğru örnek bulunduğu, teşhis de yapılmıştır.

“Futbol oynamazsan” ZT < “roman okumayı” N < “el işleriyle” ZT ögeleri, birbirinin yerine geçen fiilleri taşımaktadır ve oradaki açıklamalarla yorumlanmaktadır. Reddedilen her fiil, durumdaki bir sakıncayı göstermektedir.

“Oynamazsan daha iyi.”(ZT+Y) yapısı, futbol oynamayı değillemiştir. Bunun sebebi de, “Bacağı yorma!”(N+Y) yapısıyla açıklanmaktadır. Böylece “Futbol oynamak, bacağı yoracağı için, oynama!” şeklinde birleşme sağlanmaktadır.

5.2 kısmında “futbol oynama” yerine geçen “kitap okuma”, 5.3a kısmında değillemiştir. 5.3b kısmında bu değilleme, “Heyecan iyi değil.” hükmüyle açıklar.

4 numaralı cümlede, hüküm üzerine bir tavsiye verilmiştir. “El işleriyle meşgul ol.” cümlesi, değiştirimin son halkasıyla tavsiyeyi tamamlamaktadır. 4 ve 5 numaralı cümleler, 3b kısmındaki “sinirlenmeme” durumunun nasıl gerçekleşeceğini gösterir:

“El işleriyle meşgul olarak sınırlarına hâkim ol ve böylece heyecanlanma.”

Açıklamalı değiştirim zinciri, değişik ihtimallerden oluşmuş seçmeli bir yapıdır. Böylece metin çözücü, durumun değişik ihtimallerini de düşünerek, yorumunu çok yönlü olarak yapabilmektedir.

1.2.1.1.1.6.6 N (zm) / ZT / N / YT İşaret Değişirimi

30.12

(11)(11) **Sustu.**

(12) (1) **Susmaya devam etti.**

(2) **Uzun bir sükût.**

(3) **Dakikalar geçiyor.**

(4) **Her an birbirimizden biraz daha uzaklaşıyoruz.**

(5) **Konuşursak, birbirimize bunu hissettirmekten başka bir şeye yaramayacak.**

(6) **Bunun için susuyoruz.**

(7) **Ne onda bu büyük mesafeyi atlatmak ve ötekinin yanına varmak isteği, ne bende kuvveti var.**

(8) ***Bu sessizlik içinde zaman aramızdan bir düşman gibi geçiyor.***

“Bu” zamiri, durum belirleyici alanın bütününe ve diğer cümlelere yaptığı işaret değiştirimleriyle cümleleri bağlamaktadır. Hedefler arasındaki farklılık, paragrafı bir ağ şeklinde örmektedir.

5 numaralı cümlenin “bunu” yardımcı nesnesi, önceki cümlenin yerine geçerek, onun yorumlanmasını sağlamaktadır. 6 numaralı cümledeki “bunun için” zarf tımleci ise, “bu” zamininin işaret değiştirimiyle, önceki yorumu sebebe bağlamaktadır.

7 numaralı cümlede “bu büyük mesafeyi” nesnesi (ST), 4 numaralı cümledeki duruma yaptığı işaretle 5 numaralı cümleyle birlikte işletilmektedir. “Her an birbirimizden biraz daha uzaklaşıyoruz.” cümlesinin belirlediği durum, ilk bağlantıda faydasızlık, ikinci bağlantıda olumsuz fiil bakımından yorumlanmaktadır. “İstek” ve “kuvvet” kelimeleri arasındaki ilişki, bunu Çocuk ve Nüzhet kişileri bakımından karşılaştırma ile düzenlemektedir.

8 numaralı cümlede “bu sessizlik içinde” yer tamlayıcısı, zaman ve durum cümlelerini yorumlarken, 11.1 ve 12.1 / 2 / 3 numaralı cümlelerdeki zaman alanını ve 13.4 / 5 / 6 / 7 numaralı cümlelerdeki durum alanını birbirine bağlamaktadır.

“Bu” zamininin kurduğu işaret değiştirimi zinciri, cümleleri katmanlar hâlinde ve iç içe birbirine bağlamıştır. Cümleler arasındaki bütünleşme, böylece yapılmıştır.

1.2.1.2 Cümle Hedefli Değişirir

1.2.1.2.1 CH Yükleml Değişirimi

1.2.1.2.1.1 CH Zamir Kökenli Yükleml Değişirimi

1.2.1.2.1.1.1 CH Eksilti Tamamlayıcı Yükleml (zm) Değişirimi (bu)

16.13

(2) Bünve bünve...

(3) En mühim nokta *bu*.

Eksiltilek yorumlanan 2 numaralı cümle, 3 numaralı cümledeki “bu” yüklemlinin değiştirimiyle, önem derecesine göre yeniden değerlendirilmektedir.

“Bu” işaret değiştirimi, çözüldüğünde iki cümle 3 numaralı cümlede birleşir:

“En mühim nokta, bünve(dir).”

Böylece eksiltili yapı, yeni cümlenin yüklemi olmuştur. “En mühim nokta”, öznesi de “bünve bünve” yüklemlinin önem derecesini belirlemektedir.

Yükleml görevindeki “bu” zamiri, “-dır” bildirme ekini derin metinde bırakarak, değiştirimin daha kolay olmasını sağlar. Çünkü fiil yapısını taşıyan yükleml, ismin yerine daha zor geçer. Ek fiil gizlenirse, açıkta kalan zamir, başka bir ismin yerine kullanılabilir.

“Bünve bünve...” eksiltili yapısı, tek başına önceki ve sonraki cümlelerle kurduğu ilişkilerle, farklı anlam ve bağlantıları düzenlemektedir. Her bağlantı, yeni bir değerlendirmeyi gerektirir. Böylece dar alanda, çok fazla metinleşme sağlanmaktadır.

Önceki cümlede yineleme, sonraki cümlede gösterme ile vurgulanan yapı, durumu yorumlamada özel bir değerlendirme gerektiğini gösterir. Bu yapı, tek bir cümlede şöyle toplanabilir:

“Sonra kuvvetle en büyük nokta bünve bünve ... diye tekrar etti.”

Bütünleştirilmiş cümle, kendini oluşturan cümlelerin anlam yorumlamalarını toplayarak, geniş bir yorum yüküne ulaşmaktadır. Ancak bu, metin çözücü için sıkıcı ve karıştıncı bir anlatım demektir.

Anlatım yükünün birden fazla cümle arasında bölüşülmesi, değiştirimlerin eksiltili cümleyi içine çekmesi yoluyla böylece düzenlenmiştir.

1.2.1.2.1.1.2 CH Alan Düzenleyici Yüklem (zm) Değiştirimi (bu)

16.13

(8)(10) Şurada bir lokanta var.

(11) Orada hem dinlenirsin, hem yemek yeriz.

(13) (2) Bünye! bünye...

(3) En mühim nokta *bu*.

(4) Çok yiyiniz!

13.3 numaralı cümlenin “bu” yüklemine(zm) değiştirim hedefi, çift yönlüdür:

Bu: 1. Bünye! bünye... 2. Çok yemeniz

Her hedef, bir yorumlama demektir. Bu yüzden değiştirimler, iki cümle kurabilir.

(1) En mühim nokta, bünye(dir).

(2) En mühim nokta çok, yemek(tir).

Bu iki cümle arasındaki ilişki, değiştirimleri de bağdaştırır. Çünkü sağlıklı bir bünye için, iyi yemek gerekir. Değiştirimler yapılırken sorulan “bu nedir?” sorusu, metin çözücü için hedeflerin bulunması işlemini kolaylaştırır.

“Çok yiyiniz!” emir cümlesi, geriye ve ileriye yaptığı gönderimlerle değiştirimi yorumlar. Gönderimin hedefleri, 8.11 numaralı cümledeki “Yemek yeriz.” (N+Y) yapısı ve 8.10 numaralı cümledeki “lokanta” öznecedir. Bu gönderimler, emrin fiili ve yeri hakkında bilgi vermektedir. Önceki paragraflardaki ardışık fiilin devam ettiği ve hâlâ aynı yerde buldukları hatırlatılmaktadır.

Yemek ortak alanındaki değiştirim ve gönderimler, metnin ileriki kısımlarında gelecek karşılaştırma ve benzetmelere zemin hazırlamaktadır. “Bünye” - “yemek” ilişkisi, hastalık ortak alanına bağlı olduğu için, bu alana eklenmiştir.

Geniş bir alanın parçası hâlindeki ilişki, 8.5 numaralı cümle “Bol hava, güneş, bilhassa deniz havası” listesine ekleme yapmıştır. “Yemek yeme”, listeye eklenen parçadır. Böylece sağlık tavsiyeleri ortak alanı genişletilmiştir.

Ortak alan gönderimlerini düzenleyen değiştirim, metnin çözümleme sistemini kurmaktadır. Sistem, kendinin, öncekilerin ve sonrakilerin bağlantılarını ayarlamaktadır.

1.2.1.2.1.2 CH İsim Kökenli Yüklem Değişirimi

1.2.1.2.1.2.1 CH Niteleme Yüklem (İ) Değişirimi

13.21

(1) Artık Nüzhet havaî konuşmak zorunda kaldı:

(2) - Yarın sen erkenden kalkacaksın değil mi?

İlk cümlelerin “Havaî konuşmak zorunda kaldı.” kısmının “havaî konuşmak” kısmı ileriye doğru bir değıştirim yapıyor. Diyalog yapısına girişı sağılayan cümlede, metin çözücüyü konuşmaya hazırlayan geçişlere sıkça rastlanır.

“Havaî konuşmak” isim-fiil grubu, sonraki cümledeki sözü yüklem içinde yorumlama işlevindedir. Biz, yapı olarak ayrı düzenlenmiş bu iki cümleyi, tek bir cümlemiş gibi yorumlarız:

“Nüzhet, yarın sen erkenden kalkacaksın değil mi, şeklinde havaî konuşmak zorunda kaldı.”

Bağılantı, anlam bakımından birleşmekle birlikte, bir bütünleşme de sağlamaktadır. Burada “havaî” sıfatının niteleme alanı önemlidir. “Konuşma” fiilinin evrenine giren 2 numaralı cümle ile “havaî” sıfatının niteleyiciliğı arasındaki ilişki, anlam bağlantısını düzenlemektedir. Bu düzenlemede 1 numaralı cümlelerin sonundaki iki nokta (:) işareti, geçişı göstermektedir.

“Havaî konuşmak” isim-fiil grubu, bulunduğu paragrafın değerlendirilmesinde belirleyici yapıdır. “Havaî” kelimesinin anlamı, “havadan sudan” şeklindedir. Bu da metinde konu değışimi olacağını, konu bütünlüğünün bozulacağını gösterir.

Değıştirim unsurunu taşıyan cümle, paragrafı düzenleyen bir yapıya sahiptir. Eğer bu cümle kullanılmaksızın doğrudan diyaloga geçilseydi, önceki düşüncelerle yeni başlayan konuşma arasındaki bağlantı kurulamayacaktı.

Niteleme işlevindeki değıştirim, konuşmaların durumla bağlantılı olarak değerlendirilmesini sağlar. Sinemada veya tiyatrodada görüntü, ses ve tonla sağılanan bilgiler, romanda niteleme yoluyla verilmektedir. Değıştirim de, niteleme yollarından biridir.

“Konuşmak” ve aktarılan söz arasındaki kapsama ilişkisi, nitelemeyi daha kurallı hâle getirmiştir. Bu sayede metin çözücü hedefini şaşırılmayacaktır.

1.2.1.2.1.2.2 CH Cevaplayıcı Yüklem (İ) Değişirimi (öyle)

20.12

(11)(2) **Bugün siz Paşa efendinin odasına girdiğiniz vakit *bunu* konuşuyorlardı.**

(3) **Birdenbire sustular.**

(12)(2) **Ya... Ben bunun üstüne mi geldim?**

(3) **Öyle ya...**

12.3 numaralı cümle, metindeki durumla ilgili sorunun cevabıdır. Kısa şekilde düzenlenmiş yapı, bir değiştirim edatıyla bir ünlem unsurundan oluşmaktadır.

“Öyle” değiştirim cevap edatı, önceki cümlede sorulan sorunun hükmünü doğrulayan yüklemidir. Soru kısmının değiştirimlerle kazandığı anlamların hepsi, bu yüklemde derlenip onaylanır.

Bu değiştirim yapısı, geniş bir yorumlama alanı oluşturmaktadır. Cümlelerin devamındaki “ya” ünlemi, 12.2 numaralı cümlelerin başındaki ünlemin yinelenmesi şeklindedir. Böylece soru - cevap yapısını çevreleyen ünlemler, ortak bir yorum ve ahenk yapısı oluşturmaktadır.

Ünlemlerin sonundaki üç noktalar, metin çözücüyeye bırakılmış yorumlama alanını gösterir. Üzerinde yorumun yapıldığı ortak konu, “Doktor Ragıp ile Nüzhet’in evliliği”dir. Konuya ise, cümlelerin “bunun üstüne” yer tamlayıcısının değiştirimi ile ulaşılabilir.

Geri cevap değiştirimi, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin Çocuk - Nurefşan diyalogu içinde, Doktor Ragıp - Nüzhet evliliği konusunda yorumlanmasını sağlamaktadır. Yorumlamanın ulaştığı sonuç ise, bu evliliğin olmaması gerektiğidir.

Burada “Kuruntulu Adam” metnindeki “Orada benden gizli bir şey konuşuyordunuz gibi geldi bana...” tahmini de bu cevapla onaylanmaktadır. Böylece cevap bağlantısı, bir önceki metne de ulaşmaktadır.

Önceki metinde yalanlanan hüküm, yeni metinde doğrulanmıştır. Metinde iki safhada ulaşılan sonuç, anlatımın daha heyecanlı olmasını sağlamaktadır. Merak unsuru, değiştirim sistemi içinde ustaca işlenmektedir.

1.2.1.2.1.3 CH İsim-Fiil (Mastar) Kökenli Yüklem Değişirimi

1.2.1.2.1.3.1 CH Durum Yüklem (İF) Değişirimi

27.8

(6)(2) Paşa bir iki kısa kahkaha ile, bana taraftarlığını ilân etmişti.

(7)(1) Yengem, piyanonun üstünden rastgele bir şey alarak dışarı çıktı.

(2) Bu aldığı şeyi sofada elinden atarak parçalanması bile mümkündü.

(3) O kadar sinirli bir yürüyüşü vardı.

(8)(1) Paşa ile aramızda *bir sükût oldu*.

“Bir sükût oldu.” yüklemi, önceki durumun yerine geçerek, durum değişimini göstermektedir. “Sükût” kelimesinin zıttı, önceki cümlelerde verilirken, yüklem bu alan üzerine geçişi kurmaktadır.

7 numaralı paragraftaki yengenin fiili, 8.1 numaralı cümledeki durum değişimiyle sonuçlanmıştır. Bu sonucun ortaya çıkışı, tartışmanın seyrini farklı bir yöne doğru çekmiştir. Böylece 6.2 numaralı cümledeki durum, bu etkiyle tam tersine dönmektedir.

7.3 numaralı cümledeki “sinirli bir yürüyüş” sıfat tamlaması, yengenin tepkisini yüzeye çıkarmaktadır. Bu tepki ise, “sükût” sonucunun sebebidir. Bu sert tepki, Çocuk ile Paşa arasındaki sükûtun başlangıcını sağlarken bulunulan durumda da değişmelere yol açmaktadır. Değişirimi, metnin başından beri devam eden Çocuk hakimiyetinin son bulması şeklindedir. Yeni başlayan durum metindeki gelişmeleri de yönlendirmektedir.

İlişkilerle belirlenen değişim, önceki durumla yeni durum, arasındaki geçişi düzenlemektedir. Paşa'nın desteğini kaldırması, Çocuk'un tek başına kalması, Nüzhet'in Doktor Ragıp'a doğru itilmesi değişimin sonuçlarıdır.

1.2.1.2.1.4 CH Fiil Kökenli Yüklem Değişirimi

1.2.1.2.1.4.1 CH Fiil Kökenli Aktarım Yüklem Değişirimi

1.2.1.2.1.4.1.1 CH Dolaylı Aktarım Yüklem (F) Değişirimi

16.8

(1) Her vesile ile bana ders veren Doktor *söylüyor*:

(2) (Doktorun konuşması)

1 numaralı cümle, Doktor'un sözünü dolaylı yoldan aktarmaktadır. Cümlenin diğer ögeleri, aktarıcı öge olan "söylüyor" yüklemine niteleyerek sözü değerlendirmektedir.

"Her vesile ile bana ders veren Doktor" öznesi(ST), sıfat kısmıyla bu sözlere benzer konuşmaların sıkça yapıldığını gösterir. Böylece konuşma, yinelenme sıklığına göre düzenlenmektedir.

"Söylüyor" yükleminde belirlenen konuşma fiili ve bunun sonucu olan söz, gelecek konuşmalara işaret ederek, değiştirimi kurar. "Neyi söylüyor?" sorusunun cevabı, aktarılan kısımdır. Metin çözücü, aktarıcı yoluyla aktarılanları yorumlar. Yüklemdeki fiile ve onu niteleyen unsurlara göre çözüm ve yorumlar yapılır. Bu yorumlar, zarf tümleciyle yüklem arasındaki ilişkinin çözümüne benzer bir teknikte yapılır.

konuşma(N) + söyledi (Y)

Aktarım yapısını dolaylı anlatımdan dolaysız anlatıma çeviren bu birleştirme, anlam yönündendir. Yapı olarak konuşma ile aktarıcının ayrılması, metin çözücünün konuşma üzerine yoğunlaşmasını kolaylaştırır.

Aktarıcı olan 1 numaralı cümle, sonunda iki nokta işareti kullanılmadığı için, ayrılmış gibi görünmektedir. Bu da aktarıcı cümle ile aktarılan paragrafın farklı şekillerde yorumlanabilmesini sağlar.

Metin çözücü, durum ve konuşmalar arasındaki bağdaşıklığı yorumlarken bu bağlantı ve ayrımları kullanır. İki cümlenin birleşmesi ve uzaklaşması, anlatımın çok boyutlu olmasını sağlar.

1.2.1.2.1.4.1.2 CH Soru Aktarma Yüklem (F) Değiştirimi

41.8

(5) Erkeğin biri, kadına *sordu*:

(6) -Kontrol kâğıtları *değişti* mi?

(7) *Dün gece derecesi alındı* mı?

(8) Bu, *bağır*an hasta *değil* mi?

İlk cümledeki aktarım yapısı, sonrasındaki üç cümleyi aktarmaktadır. Bu aktarım, değiştirim unsuru yüzey metne çıkarılmadan iki nokta işaretinin yönlendirmesiyle belirlenir.

“Sordu” aktarıcı yüklemi, soru işaretleri ve “mi” soru edatlarıyla kurduğu ilişkilerle bağlantıyı kurmaktadır. Soruya çevrilmiş cümleler, geçmişe yaptıkları gönderimlerle aktarımı daha geniş bir alanda yorumlamaktadır. 6 ve 7 numaralı cümlelerde, yapılması gerekenler sorgulanmaktadır. Bu iki fiil (kontrol kağıtlarının **değişmesi** / derecesinin **alınması**), hastalık ortak alanına ulaşan bir yorumlama sağlar. Bu işlemler, metnin gerçeklik yönünü tamamlar.

8 numaralı cümlenin “bağırın hasta” öznesi, 39 numaralı cümlede belirsiz şekilde bırakılmış kişiyi belirlemektedir. Bu belirleme, aktarımı metinler arası bir ilişkiyle yorumlamaktadır.

“Dün gece” zarf tümleci, aktarımın hedefini zaman bakımından yönetmektedir. “Erkeğin biri” öznesiyle “kadına” yer tamlayıcısı arasındaki iletişim, bu bağlantıyı durumdan soyutlar.

Yüklemle aktarılan soru dizisi (paradigması), bir yönetici cümle altında soruları yorumlamaktadır. Bağlantının bu şekilde düzenlenmesi, değişik arayışların bir arada karşılanması için çok işlevseldir. Durumların değerlendirilmesi, bu yapıyla daha da basitleştirilmiştir.

1.2.1.2.1.4.2 CH Zamanda Durum Yüklem (F) Değişirimi (böyle)

31.10

(9)(10) Bir kelime söyledi:

(11) Fenâ,

(10) (1) Sonra bana baktı:

(2) - Geçen gün böyle değildin.

Zaman içinde gerçekleşen durum değişikliği, hüküm ve onun geçmişteki durumla karşılaştırılması şeklinde bir bağlantı oluşturur. Bu bağlantı, “böyle değildin” yüklemine kurduğu değiştirimle kurulmuştur.

“Böyle” değiştirim unsuru, “fena” cümlesinin yerine geçmektedir. “Değildin” ek fiil yapısı, bunu değilleyerek, karşılaştırmada durum belirlemektedir. “Geçen gün” zarf tümleci ise, karşılaştırmanın zamanını düzenlemektedir.

“Geçen gün” zarf tümleci, 26 numaralı “Notlar” metnine ulaşarak, oradaki ve bu metindeki durumu karşılaştırmaktadır. Böylece yakın bağlantıda, metinler arası bağlantılar da düzenlenmiş ve kullanılmıştır.

“Söyledi” ve “baktı” yüklemeleri, aktarıcılık özellikleriyle, hükmü ve onun yorumunu düzenlemektedir. İkiz aktarıcılardan ikincisinin asıl aktarıcısı, derin metne itilerek fazlalığa düşölmesi engellenmiştir.

“Sonra” bağlacı, aktarım, gönderim ve değiştirim yapıları arasındaki koordinasyonu yapmaktadır. Öncelik - sonralık ilişkisiyle düzenlenen bağlantılar arasında bir sınır çizilmiştir. Yorumlamada bu sınırdan yararlanılır.

1.2.1.2.2 CH Zarf Tümleci Değiştirimi

1.2.1.2.2.1 CH Zarf Kökenli Zarf Değiştirimi

1.2.1.2.2.1.1 CH Zamanlayıcı Durum Zarf Tümleci (Z) Değiştirimi (böyle)

21.9

(2) Nüzhet yatağın içinde oturuyor, bana dikkatle bakıyordu.

(3) Bir dakika *böyle* geçti.

Önceki cümledeki durum bilgisi, “böyle” zarf tümleci değiştirimi ile cümle içine taşınmıştır. Böylece 3 numaralı cümle, önceki cümlelerin tamamıyla kurduğu ilişkiyle bir durum belirleme yapmaktadır.

Değiştirim unsuru “böyle”, iki parçadan oluşmuştur. Bu unsurun açılımı, “bu şekilde”dir. “Bu” sıfatı, değiştirimi; “şekilde” ismi, tarzı belirlemektedir. Değiştirim kısmı, önceki cümleyi anlam olarak içine almaktadır. Böylece iki cümle birleşmektedir.

“Bir dakika Nüzhet yatağının içinde oturmuş, bana dikkatle bakar şekilde geçti..”

“Bir dakika” yardımcı zarf tümleci, değiştirimi zaman bakımından yorumlamaktadır. Bu yorumlama, önceki cümledeki durumun süresini de belirlemektedir. Çünkü durum bildiren “böyle” zarf tümleci, yüklemdeki fiilin zaman belirleyicisi “bir dakika” tarafından da düzenlenmektedir.

Durum bildiren cümlelerin yerine geçen “böyle” tümleci, zaman ve fiilden oluşan cümlelerin kolay anlaşılır ve kısa olmasını sağlamaktadır. Metin çözücü, zaman ve fiili değerlendirdikten sonra, değiştirim yoluyla önceki cümleyi de değerlendirir. Yani çözümlene sırası, şu şekildedir:

durum > zaman > haber > durum

Konuşma ve haber cümleleri arasındaki zaman aralığı, öykülemenin gerçekçi olması için önemlidir. Bu aralıkta olayın geldiği son nokta, değerlendirilmektedir. Ayırıcı haber ve sözlerdeki duraklama, merak unsurunu da pekiştirir.

Durumun zaman bakımından değerlendirilmesi, metnin sonuç kısmına hazırlık da sağlamaktadır. Metin çözücü, asıl haber ve sözlere ulaşmadan önce hazırlanmaktadır. Değerlendirmeler zincirinin son noktasının önemi, bunu zorunlu bir hâle getirmiştir.

1.2.1.2.2.1.2 Yineleme Dizisinde Cevap Zarf Tümleci (Z) Değiştirimi (öyle)

18.14 CH

(2) Orada, benden gizli bir şey konuşuyordunuz gibi, geldi bana...

(4) Hayır! Senden gizli bir şey konuşmuyorduk.

(5) Olabilir... Bana öyle gibi geldi.

2 numaralı cümlelerin hükmü, 4 numaralı cümlede değillenmiştir. Bunun üzerine 5 numaralı cümledeki değilleme, kabul edilmektedir. Kabul ediş, kısa cevapla bildirilmiştir. “Olabilir” ihtimal bildiren yardımcı fiili, cevap unsurudur.

Yardımcı fiil, bir isim unsuru ister. Bu da bize isim unsurunun derin metinde olduğunu gösterir. Derin metindeki cümle, önceki cümleden şu şekilde çıkarabiliriz:

“Benden gizli bir şey konuşulmuyor + olabilir.”

Bu kısa cevaptan sonra durum, bir değiştirimle yorumlanmaktadır. Değiştirim, anlam olarak 2 numaralı cümlelerin yinelenmesini sağlamaktadır. Değiştirim zarf tümleci “öyle”, “benden gizli bir şey konuşuyordunuz gibi” edat grubunun yerine geçmiştir. “Bana” yer tamlayıcısının “geldi” yüklemine yinelenmeleri ise, cümlelerin diğer parçalarını tamamlamaktadır.

“Benden gizli bir şey konuşuyordunuz gibi geldi bana...”

“Bana(3) öyle gibi(1) geldi(2).”

İlk cümlenin devrik yapısında sona gelen yer tamlayıcısı, normal sırasına çekilmiştir. Bu, ön plana çıkmış kişinin geri plana atıldığını gösterir.

Bu değiştirimin sebebi, “Senden gizli bir Şey konuşmuyorduk.” hükmüdür. Bilginin değillenmesi, 2 numaralı cümledeki kuşkuyu gerçeğe dönüştürmektedir.

Metinde “gibi” ve “olabilir” kelimeleri, ihtimal; “hayır” ve “konuşmuyorduk” kelimeleri, kesinlik bildirir. Bunlar, iletişimdeki kişilerin durumuna göre kurulmuş bağlantılardır. Etkin kişi konumundaki Nüzhet, değiştirici işlevini yüklenmiştir. Değiştirim, derin ve yüzey metindeki yinelemelerle kurulmuştur.

1.2.1.2.2.1.3 Sonuç Çıkarma Zarf Tümlenci (Z) Değiştirimi (öyle - ise)

13.21 CH

(3) Sekiz buçuk trenine yetişmeliyim.

(4) Öyle ise uyumalısın.

“Öyle ise” zarf tümlenci, sonuç çıkarıcı bir değiştirim ögesidir. “Öyle” değiştirim unsuru, önceki cümleyi anlam olarak taşımaktadır. Bu değiştirim unsuruna getirilen “ise” Şart kısmının “uyumalısın” yüklemiyle kurduğu ilişki, sonuç çıkarmayı sağlamaktadır.

Değiştirime dayalı sonuç çıkarma bağlantısı, mantık çıkarımlarına dayanır. Gereklilik (-malı) yapısının yinelenmesi, çıkarıma dayalı başka bir gereklilik Şeklinde düzenleme yapmaktadır:

(1) Sekiz buçuk trenine yetişmeliyim.

(2) O hâlde uyumalıyım.

İki cümle arasındaki bağlantı, bir sebep - sonuç ilişkisine yol açmaktadır.

(1) Uyumalıyım.

(2) Çünkü sekiz buçuk trenine yetişmeliyim.

Art arta dizilmiş iki cümle, sebep - sonuç ilişkisine dayalı birleşik cümle yapısıyla birleştirilmiştir:

“Sekiz buçuk trenine yetişmem gerektiği için uyumalıyım.”

1.2.1.2.2.1.4 CH Şart Zarf Tümleci(Z) Değişirimi

1.2.1.2.2.1.4.1 Karşılaştırma Şart Zarf Tümleci (Z) Değişirimi (böyle ise)

10.7 CH

- (b) Fakat zaten onun tabiatı müstehziydi.
- (c) ve kendisi böyle olmasa bile
- (d) kendisini isteyen adamları mı, hadise ile mi, benimle mi istihza ettiğini anlamak güçtü.

“Böyle olmasa bile” zarf tümleci (ed.gr), fiilin yapılması ile yapılmaması arasındaki değişmezliğe dayalı bir ilişki kurmaktadır.

Zarf tümleci içindeki “böyle” unsuru, önceki cümleyi kapsayan bir değişirimi yapmaktadır. Anlam olarak “onun tabiatı müstehzî olmasa bile” şeklinde yorumlanan bu değişirimi, b ve d arasında müstehzî olduğunu bilmesine rağmen çözümlenememiş yönleri olduğuna dair bir karşılaştırma bağlantısı kurmaktadır.

Soru dizisiyle yorumlanan karşılaştırma, şartın gerçekleşmemesi durumunda ortaya çıkabilecek muhtemel konuları belirlemektedir. “Müstehzî” niteliğiyle açıklanamayacak durum, başka bir yönden ele alınmaktadır.

Soru ekinin yinelenmesi, “kendisini isteyen adam”, “hadise” ve “ben” konuları arasında bir seçim yapılmasını gerektirmektedir. Bu seçim, “Nüzhet” kişinin karakter tahlili için önemli bir ipucu vermektedir.

1.2.1.2.2.1.4.2 CH Yorumlama Şart Zarf Tümleci (Z) Değişirimi (böyle)

13.12

- (2) Uyumadım dedi.
- (3) Ben de uyumadım.
- (4) Sen niçin uyumadın?
- (5) Sen niçin uyumadın?
- (6) Ben bir şeyler düşündüm.
- (7) Ben de bir şeyler düşündüm.
- (8) Sen ne düşündün?
- (9) Sen ne düşündün?
- (10) Nüzhet’in bir kahkahası daha.

(11) *Böyle giderse sabaha kadar konuşamayız, dedi.*

11 numaralı cümle, kendisinden önceki diyalog yapısını içine alan “böyle giderse” şart zarf tümleci ile, konuşulardan sonuç çıkarma bağlantısı kurmaktadır.

“Böyle giderse” zarf tümleci, anlam olarak “böyle konuşmaya devam edersek” anlamındadır. Bu ifade, kalıplaşmış ve bir bağlaç gibi kullanılmaya başlanmıştır.

Öyküleyici anlatımlarda, diyalog yapılarından çıkarımlar yapmak gerekir. Metin kurucu, metin çözücüyeye bu değiştirimleri, yönlendirici olarak verir. Böylece çıkarım yönü çizilmiş olur.

“Böyle giderse” zarf tümleci, cümlenin diğer öğeleriyle kurduğu ilişkilerle yorumlanmaktadır. Sonuçta ise değiştirim yoluyla, önceki diyalog yorumlanmış olur.

Diyalog yapısı, “konuşamayız” yüklemiyle; diyalogun uzunluğu ise “sabaha kadar” zarf tümleci ile belirlenmektedir.

1.2.1.2.2.1.4.3 CH Şartlı Açıklama Zarf Tümleci (Z) Değiştirimi (bunlar)

31.11

(10) Bu hâle gelen bir bacak tababeti korkutur...

(11) Röntgen yapılınsın...

(12) Bir de bizim pavyondan bir koltuk değneği verilsin...

(13) Yenisini tedarik edinceye kadar bu ayak yere basmamalıdır.

(14) Kat’i istirahat.

(15) Günde birkaç kere pansuman.

(16) Bünyeyi takviye.

(17) Hasta çok zayıf.

(18) *Bunlar yapılmazsa ben bu gence bakamam.*

İlk cümledeki durum, sonraki cümlelerdeki uygulamaların sebebidir. Bu cümleler, 18 numaralı cümledeki “bunlar yapılmazsa” zarf tümlecinin “bunlar” zamiriyle tek öge altında birleşmiştir. Değiştirimle şarta bağlanan emirler, fiilin gerçekleşmesi için gerekli olanlar şeklinde yorumlanır.

Tedavi işleminin parçaları, yedi cümlede sıralanmıştır. Ayrıntılar, yapılması gerekenlerin listelenmesi şeklinde bir betimleme kurmaktadır. Betimlemede aralarında

anlam ilişkileri olan kelimeler, bir ortak alan kurmaktadır. Bu alan, cümlelerin tek bir konuda birleşmesini sağlamaktadır.

“Röntgen, koltuk değneği, ayağın yere basmaması, istirahat, pansuman, bünye takviyesi, hasta” kelimelerinin oluşturduğu ortak alan, “bunlar” zamirinin çatısı altında toplanmaktadır. “Bunlar yapılmazsa” şartı, filin yapılması için gerekli ortamı belirlemektedir.

“Ben bu gence bakamam.” (Ö+YT+Y) yapısı, değişimin bilgi alanı içindeki şartların yerine gelmemesi hâlindeki durumu belirlemektedir. “Yapılmazsa” yardımcı yüklemine olumsuz geniş zaman yapısı, bunu düzenlemektedir.

17 numaralı cümle, açıklayıcı bir durum bilgisini verecek bağlantıyı düzenlemektedir. Bu cümle, değişimin değerlendirilmesi için de gerekli durum belirlemesini taşır.

1.2.1.2.2.2 CH Edat Grubu Kökenli Zarf Tümleci Değişirimi

1.2.1.2.2.2.1 CH Karşılaştırma Çıkarım Zarf Tümleci(Ed.Gr.) Değişirimi

26.7

- (3) **Ona ve onlara diyeceğim ki “istirahat lazım, belki sonra küçük bir ameliyat.**
- (4) **Dizim iyidir.**
- (5) ***O kadar.***

“O kadar” zarf tümleci, durumu vurguya dayalı olarak belirleyen bir değişirimi sistemi kurmaktadır. Ögenin zamir kısmı, durumun yerine geçerek değerlendirmeyi bir noktaya bağlamaktadır. “Kadar” edatı ise, karşılaştırma sağlayan bir odaklama yapısı kurmaktadır.

Değişirimin hedefi kısa cümleden, uzun cümleye doğru genişletilmektedir. Bu yapı, karmaşık planın basitçe ifade edilmesi şeklindedir. Böylece yorumlama için yol gösterilmektedir.

“Dizim iyidir.” cümlesi, gerçek durumun kesin bir ifadeyle gizlenmesini sağlamaktadır. Bildirme kipi, bunun daha inandırıcı olmasını sağlamaktadır. İleri sürülen yeni durum, kısa ve etkileyici bir şekilde ifade edilmektedir.

3 numaralı cümlede, 4 numaralı cümledeki kesin ifadenin alt yapısı kurulmaktadır. “İstirahat lazım” ve “küçük bir ameliyat” ifadeleri, alt yapının unsurlarıdır. “Ona” ve “onlara” yer tamlayıcıları ise, yorumun kimler üzerine yapılacağını gösterir.

Değiştirimin karşılaştırmalı şekilde yapılması, “kadar” edatı yoluyla düzenlenmektedir. “İstirahat” ve “ameliyat” kelimelerinin ortaya koyduğu tedavi şekilleri, edat yoluyla gönderim yapısında belirlenmektedir. Ancak ayırım, verilen kesin hükümle silinir.

5 numaralı cümlenin eksiltili yapısı, karşılaştırmayı derin metne itmiştir. Böylece durumun yorumlanması, daha serbest bir şekilde yapılabilmektedir.

1.2.1.2.2.2 CH Durum - Sonuç Zarf Tümleci (Ed.Gr.) Değiştirimi

32.3

(14) Her şey mümkündür.

(15) Hatta senin değil, benim bacağımanın bile yarın herhangi bir ârıza ile kesilmesi mümkündür.

(16) Ancak *bu türlü mantık oyunları*yle teselli bulmayacak kadar, hastalığın bana verdiği acı derslerle gözüm açılmıştı.

(17) Günlerimi endişe içinde geçiriyor ve ameliyata hazırlanmak için bünyemi kuvvetlendirmeye çalışıyordum.

Cevaptaki karşılaştırmayı yorumlayan değiştirim üzerine kurulan sonuç cümleleri, durum üzerinde birbiriyle birleşmektedir. Değiştirim, durumu belirlerken; onu taşıyan cümleler de durum cümlesine bağlanmaktadır.

“Bu türlü mantık oyunları” yardımcı zarf tümleci, önceki cümledeki durumun yerine geçmektedir. Bu ögenin bulunduğu edat grubu, 16 numaralı cümle içinde yorumlanmaktadır. Bu yorumlamada, cevap da değerlendirilmektedir.

“Hastalığın bana verdiği derslerle” zarf tümleci, önceki metinlerde belirlenen durumlara gönderim yaparak, muhatabın düşüncesiyle anlatıcının tecrübelerini karşılaştırmaktadır. “Gözüm açılmıştır.” (Ö+Y) yapısı, “ancak” bağlacıyla yorumu menfi olarak yapmaktadır.

17 numaralı cümle, yorumla ulaşılan hükmün sonuçlarını dizmektedir. Bu dizi (paradigma), cevabın etkisini ve bununla ilgili endişeleri belirlemektedir. Cümlelerin devam eden zaman çizgisinde gerçekleşmesi, cevap anından ameliyata kadar geçecek süreyi niteleme işlevine sahip bir yorum sağlamaktadır.

“Günlerim endişe içinde geçiyordu.” (Ö+YT+Y) yapısı, “acı derslerle gözüm açılmıştı.”(ZT+Ö+Y) yapısıyla belirlenen durumun oluşturduğu ortamı belirlemektedir. “Ameliyata hazırlanmak için bünyemi kuvvetlendirmeye çalışıyordum.”(ZT+N+YT+Y) yapısı, ortamın gerektirdiği tedbirleri açıklamaktadır.

Durum değişimini sonuç dizisi, olay ve durumların düzenlediği nedensellik ilişkileri içinde yorumlamaların yapılmasını sağlamaktadır. Metin çözücü, durumu ve sonuçlarını bu alanda değerlendirecektir.

1.2.1.2.2.3 CH Zarf Fiil Gr. Kökenli Zarf Tümleci Değişirimi

1.2.1.2.2.3.1 CH Yinelemeli Durum - Zarf Tümleci(ZF. Gr.) Değişirimi

21.12

(11)(1) **Büyük bir arzunun bana ilham edeceği akla gelmez tedbirlerle Nüzhet’in odasına girebileceğimi kendime kabul ettirdim.**

(2) **Vakıa tehlike vardı.**

(3) **Çünkü Nüzhet’in odası, Paşa’nın odasının tam üstünde idi ve en küçük ses aşağıdan duyulabilirdi.**

(12)(1)(a) ***Bunlara karşı tedbirler düşünürken vücûdum daha evvel kararını verdi***

(b) ve muhakemelerim bitmeden ayağa kalktım.

12.1 numaralı cümlelerin “bunlara karşı tedbirler düşünürken” zarf tümlecinin yan cümlecisindeki “bunlara karşı” yardımcı zarf tümlecinde “bunlara” zamiri, önceki paragrafta kurulan sebep - sonuç zincirinin yerine geçen bir unsurdur. Bu değişirim, daha önce belirlenen durumun yorumlanmasını sağlamaktadır.

“Bunlara karşı” yardımcı zarf tümleci (ed.gr.), anlatıcı kişinin duruma göre konumunu belirlemektedir. “Tedbirler düşün.” (N+Y) yapısı, etkin kişinin konu üzerindeki amacını göstermektedir. Yan cümlecideki zarf fiil grubu yapısındaki zarf tümleci, tarz ve zaman bakımından bir değerlendirme yapar.

Tarz ve zaman bakımından belirleyici zarf tümlecinin anlamını belirlediği iki cümle, önceki paragraftaki planlamanın uygulanması ve sonucu hakkında bilgi vermektedir:

“Bunlara karşı tedbirler düşünürken / vücûdum daha evvel kararını verdi.”

“Tedbirler” kelimesi, önceki paragrafın ilk cümlesinde zarf tümleci kuruluşunda kullanılmaktadır. İlk şekli, geleceğe dair tedbirleri ifade etmektedir. 12 numaralı cümlede ise, yani ikinci şeklinde, bu tedbirlerin tamamlanmadan kesildiği, yerine fiilin geçtiği görülmektedir.

Durumdan fiile geçiş, 12.1b kısmında anlam olarak yinelenerek daha belirgin hâle getirilmiştir. Bu anlam yinelemesi, değiştirimin yorumlanmasını iki bakış açısıyla düzenler:

“Vücûdum daha evvel kararını verdi.” ve “Ayağa kalktım.” ifadelerinden ilki mecazî, ikincisi ise gerçek anlamda aynı hedefi bildirmektedir.

“Muhakemelerim bitmeden” ve “bunlara karşı tedbirler düşünürken” zarf tümleçleri de, aynı tarz ve zaman bilgisini farklı yapılarla ifade etmektedir.

1.2.1.2.2.4 CH Sıfat Tamlaması Kökenli Zaman Zarf Tümleci Değiştirimi

1.2.1.2.2.4.1 CH Ardışık Zamanlama Zarf Tümleci (ST) Değiştirimi

8.6

(0) “Hani benim kitaplarım?” diye bağırdı.

(1)(a) *O vakit* biraz döndüm

(b) ve Paşa'nın kızı Nüzhet'e cevap verdim:

(2) - Getirdim.

Önceki paragrafın son cümlesinin yüklemının zamanına, “o vakit” zarf tümleciyle değiştirim yapılmaktadır. Bu değiştirimde “o” zamiri kullanılmıştır. Anlam olarak:

“Hani benim kitaplarım diye bağırdığı vakit” zarf tümleci yerine paragrafın ilk cümlesinde “o vakit” zarf tümleci kullanılmış. Böylece anlatımda kısalık sağlanmaktadır. Ayrıca metin çözücünün dikkati, cümlenin yüklemi üzerine çekilmiştir.

1b kısmındaki “ve” bağlacı, “o vakit” ZT(ST) ile kurulan zaman yapısının sürdürülmesini sağlıyor. 1a ve 1b yüklemeleri arasındaki ardışıklık ilişkisiyle paralel işletilen “ve” bağlacı, zamanın akışını düzenlemiştir.

Dört cümlenin yüklemelerindeki görülen geçmiş zaman -DI eki, diğer zaman unsurlarıyla uyumlu bir şekilde çalışmaktadır.

Zaman eki ve bağlaç destekli değiştirim ilişkisi, bir sözün söyleniş zamanını ve muhtevasını kullanarak tepkilerin yorumlanmasını sağlamaktadır. “Dönme” ve “(cevap verme)” fiilleri, buna göre değerlendirilir.

“Hani” sorusunun cevabı olan “getirdim”, soru - cevap yapısının bağlantı içinde eridiğini gösterir. Zaman, iletişimi düzenlerken, anlatımı da daha etkili hâle getirmektedir.

1.2.1.2.2.4.2 CH Eş Zamanlama Zarf Tümlenci (ST) Değiştirimi (o sırada)

9.5

(0)(b) ve okumaya devam ettim.

(1) O sırada salon kapısı önünde bir patırtı oldu.

(2)(a) Başımı çevirdim

(b) ve Nüzhet’in bana işaret ettiğini gördüm.

(3) Okumamı bırakarak dışarı çıkmamı istiyordu.

1 numaralı cümlenin “o” zamiri, bilgi olarak önceki paragrafın son cümlesini kapsamaktadır. “O sırada” zarf tümlenci, anlam olarak “okumaya devam ettiğim sırada”dır. Böylece iki paragraf arasında, eşzamanlılık ilişkisi kurulmuştur.

“O sırada” zarf tümlenci, gönderim yerine değiştirim sistemiyle zaman bağlantısını kurmuştur. Aralarındaki farkı, şu örnekte görebiliriz:

(1)1928’de insanlar yoksul ve çaresizdi.

(2) O sırada, büyük bir savaş çıktı.

Örnekte görüldüğü gibi gönderim bağlantısı, sadece bir zaman birimiyle ilişki kurarken, değiştirim bağlantısında bütün bir cümleyle ilişki kurulmaktadır. Yani gönderim sadece zaman bilgisini; değiştirim, zaman kurucu cümleyi taşır.

İlk cümlenin zarf tümlenciyle yüklemi arasındaki iç bağlantıdan sonra, zaman ekleriyle ardışık bir zaman zinciri oluşturulmuştur:

2a kısmı, 1 numaralı cümleyle derin yapıdaki “bu yüzden” bağlacıyla sebep - sonuç ilişkisi kurmaktadır.

2b kısmı, 2a kısmıyla “ve” bağlacının ekleme yapan sebep - sonuç ilişkisiyle bağlanmaktadır.

2 numaralı cümlede ise, “o” öznesi ve “bu işaretile” zarf tümlecinin eksiltili yapılarıyla yine sebep - sonuç ilişkisi kuruluyor.

1.2.1.2.3 CH Yer Tamlayıcısı Değişirimi

1.2.1.2.3.1 CH Zamir Kökenli Yer Tamlayıcısı Değişirimi

1.2.1.2.3.1.1 CH Yönelme Yer Tamlayıcısı (zm) Değişirimi (buna)

9.4

(0)(a) **Bu sefer tuhaf roman getirmedim.**

(b) **cinaî roman getirdim.**

(1)(a) **Buna da memnun oldu**

(b) **ve herkes gittikten sonra okumaya başladım.**

Paragrafın ilk cümlesinin yer tamlayıcısının içeriği, önceki paragrafın son cümlesinin tamamıyla kurduğu ilişki yoluyla bilinmektedir.

Metin çözücünün “buna” yer tamlayıcısı ile neyin anlatıldığını anlayabilmesi için, bu yer tamlayıcısının yerini tuttuğu cümledeki bilginin daha önce verilmesi gerekir. Çünkü değişirimi sağlayan “buna”YT(zm), hem anlam içeriğini, hem de buna bağlı olarak dilbilgisel işlevini bu bilgi ile gerçekleştirebilmektedir.

İsme bağlı değişirimi unsurlarından olan “buna” yer tamlayıcısı, kapsama işlevli işaret zamirine yönelme eki getirilerek yapılmıştır. Bu yüzden kapsama, işaret yoluyla gösterme ve yönelme ilişkilerini de değişirimin alt kurucu birimleri olarak görüyoruz.

1b kısmında ise, değişirimi bütünlüğü içinden seçilen önemli unsur verilerek, ona gönderim yapılmış. Bu unsur, “cinaî roman” nesnesidir. Nesne, geçişsiz yapıdan geçişli yapıya geçirilerek derin yapıdaki “onu”N(zm+ak)’si ile gönderim gerçekleştirilmiştir.

1.2.1.2.3.1.2 CH Yorumlama Yer Tamlayıcısı (zm) Değişirimi (buna)

8.2

(4) Daha pek küçük yaştan beri, karşımdakini dinlediğim hâlde içimden başka şeyleri düşünmeyi, zihnimi iki dikkatle çalıştırmayı öğrenmiştim.

(5) Karanlık da *buna* yardım ediyordu.

5 numaralı cümle, bir yorumlama cümlesidir. Önceki cümlede yapılan genellemeye, özel bir durumun eklenmesi işlevindedir. Cümlenin “buna”YT(zm + a.), bir önceki cümlenin yerine geçerek bir değişirimi yapmıştır. Böylece:

- a. Anlatımda kısalık sağlanmış.
- b. Genelleşme ile özelleşmeler ayrılmış.
- c. Metnin çözümü kolaylaştırılmış.
- d. Yorumlama, sistemleştirilmiş.
- e. Önceki sebebe ekleme yapılmış.

d. Hem 3 numaralı, hem de 4 numaralı cümleyle, karışıklık oluşturmadan bağlantı kurmuştur.

Değişirimi unsuru olan yer tamlayıcısı, önceki cümlenin bilgilerini kullanırken anlatımın etkili ve geniş bir yapıya sahip olmasını sağlamaktadır.

“Karanlık” öznesi, önceki durumu belirleyen değişirimi üzerine bir dış etkiyi eklemektedir. “Yardım ediyordu.” yüklemi, bu etkiyi belirler. “Da” bağlacı, önceki ve sonraki durumları bağdaştıran unsurdur.

1.2.1.2.3.1.3 CH Özetleme Yer Tamlayıcısı (zm) Değişirimi (buna)

1.3

(1)(1) Saatlerce bekleyenler var.

(2) Fakat *buna* alışmışlar.

(3) Az kımıldanıyorlar, hiç konuşmuyorlar.

Metin çözücüye, buraya kadar anlatılanlar hatırlatılmalıdır. Bu da bir özetleme ifadesiyle gerçekleştirilebilir. Önceki cümlelerin bilgisini doğrudan yinelemek yerine, değişirimin sunduğu imkanla yüzey metne çıkartmadan dolaylı yoldan yinelemek için

“buna” yer tamlayıcısı kullanılmıştır. Böyle durumlarda “bu” zamiri, önceden anlatılanları anlam bakımından taşıma gücüne sahiptir.

Metinde sadece “saatlerce bekleme” durumunun yerine geçildiği sanılabilir. Ancak hastaların çektiği zorluklar, hastahänenin korkunçluğu, bu zor bekleyişin birer parçası olduğu için değiştirim unsuru olan “buna” yer tamlayıcısı, kendisine kadar anlatılanları özetleyen bir yapıya sahiptir.

“Buna” yer tamlayıcısı, metin çözücüyeye verilenleri değerlendirerek ve durum hakkında özetleme yaparak bazı çıkarımlar elde edebilme imkânı vermektedir.

Yer tamlayıcısı, önceki cümlelerle bulunduğu cümleyi bağlamakla kalmaz. Ayrıca cümle içi bağlantıyla yükleme bağlanır. Yüklemin nasıl gerçekleştiği sorusuyla da sonraki cümleye bağlanmaktadır.

1.2.1.2.3.2 CH Sıfat Tamlaması Kökenli Yer Tamlayıcısı Değişirimi

1.2.1.2.3.2.1 CH Özelleştirme Yer Tamlayıcısı (ST) Değişirimi (bu > i)

36.8

- (6)(1) Ameliyattan sonraki hâlimi düşünmek de ayrıca dehşet veriyor.
- (7)(1) Harp tebliğlerinde yaralı sayılarını okurken, hep kanlı maceraları benimkine benzeyen binlerce insanı düşünüyorum.
- (8)(1)(a) Nüzhet’in hayali bütün bu düşüncelerimden bir saniye ayrılmıyor;
- (b) hep kendimi ameliyattan sonra ve Nüzhet’in karşısında görüyor,
- (c) onun manzaram karşısındaki hislerini tahlil etmeye muvaffak olmadan başımı silkeliyor / yahut yerimden kalkıyor / yahut inliyor / yahut birini çağırıyor /
- (d) Ve *bu hayalden* kaçıyorum.

Metnin başından beri gelişen düşünceler, 8.1 numaralı cümlede, özel bir durumun yorumlanmasında kullanılmaktadır. “Hasta bacak” ile “Çocuk” arasındaki mücadele, böylece Çocuk - Nüzhet ilişkisi bakımından yorumlanmaktadır.

“Bütün bu düşüncelerimden” yer tamlayıcısı, değiştirimi düzenleyen ögedir. “Nüzhet’in hayâli” öznesinin bu ögeyle ilişkisi, yorumlamayı düzenlemektedir. Yorum, 8.1b kısmında “Nüzhet’in karşısında görüyor.” (YT+Y) yapısında

tamamlanmaktadır. 6.1 numaralı cümlede de bulunan “ameliyattan sonra” zaman belirleyicisi, yorumu zamanlamaktadır.

8.1c kısmında “onun manzaram karşısındaki hislerini” nesnesi, yorumlanan durumu en açık şekliyle ortaya koymaktadır. “Yahut” bağlacıyla sıralanan durumun etkileri, yorumun tepki kısmını oluşturur. Bu ilişki, nesne-yüklem bağıyla belirlenir.

8.1c kısmı, durumun asıl sonucunu vererek bağlantıları hedefte yorumlamaktadır. “Bu hayalden” yer tamlayıcısının değiştirimi, önceki değişikliklerin yorumlarını toparlayıp tek bir çatıda birleştirmektedir. Böylece yorumun belli bir bütünlük içinde yapılması sağlanmıştır.

1.2.1.2.3.2.2 CH Derleme Yer Tamlayıcısı (ST) Değişirimi (bu > i)

25.7

(4)(5) Gözlerinden gurur çekildi ve yalnız şefkatle bakarak sordu.

(5)(1) Nüzhet’in karşısında beni mahvedebilecek bir teessür ve merhamet gösterdi.

(6)(4) Yengem içini çekerek mırıldandı:

(5) Zavallı çok çekti.

(7)(1)(a) Odayı zapteden *bu merhametten* ürkmeye başladım,

(b) fakat *bu kuvvetli sarî duygu* bütün ruhlara saldırıyordu.

“Bu merhametten” yer tamlayıcısı, önceki paragraflarda belirlenen durumu derleyerek yerine geçmektedir. “Merhamet” kelimesi, durumu yorum üzerine özetlemektedir. “Bu” işaret sıfatı, durum üzerine yönlendirme yapar.

“Merhamet” kelimesinin yorumlanmasında onunla ilgili olan “şefkat”, “teessür”, “zavallı” kelimeleri, 5.1 numaralı cümledeki yinelemelerle bir bütünlük kazanmıştır. Kavramın parçalar hâlinde teşekkül etmesi, bir ortak alan altındaki düzenlemeyle gerçekleşmektedir.

Değişimin parçalardan bütüne doğru düzenlenmesi, çevrenin kişi üzerindeki etkilerine dayanmaktadır. Doktor, Paşa ve Yenge kişilerinin birleştiği Çocuk kişi noktası, onlarla ilgili betimlemeleri de birbirine bağlamaktadır.

“Odayı zapteden” sıfat-fil grubu, durumun bulunulan yer üzerindeki etkisini belirlemektedir. “(Ürkmeye) başlama” fiili, durumun Çocuk üzerindeki etkisini göstermektedir. Böylece durum, yer ve kişi bakımından bir düzenleme yapılmıştır.

7b kısmındaki “fakat” bağlacı, etkinin sadece Çocuk’u değil diğer kişileri de içine aldığı gösteren aykırılığı gösterir. “Bu kuvvetli sârî duygu” sıfat tamlamasının “merhamet” durum ismine yaptığı gönderim, ortak alanın devam edeceğini haber vermektedir.

“Bütün ruhlara” yer tamlayıcısı, durumun yayılma alanını belirlemektedir. “Saldırıyordu” yüklemi ise, durumu abartılı bir şekilde yorumlamaktadır.

1.2.1.2.3.2.3 CH Değerlendirme Yer Tamlayıcısı (ST) Değiştirimi (bu > i)

27.6

(3)(2) Kurnaz bir adam. Hilekâr demeyeceğim, aleyhinde bulunmak istemem, fakat basit bir insan.

(4)(3) Teşhisinden emin bir doktor sükûnetiyle cevap verdim:

(4) Nüzhet’in birçok arzuları vardır ki o adam anlayamaz.

(5)(2) - Kendine yakın bir insan ister. Koskoca bir doktorla anlaşamaz.

(3) Bu adam, Nüzhet’ten on altı yaş büyük.

(7) Siz o zatı daha evvelden tanıyorsunuz, daha iyi bilirsiniz.

(6)(1) *Bütün bu konuşuşumda*, kendimden ummadığım bir itidal, kendileriyle münakaşa edilmeyecek kadar haklı adamların itidalini göstermiştim.

“Bütün bu konuşuşumda” yer tamlayıcısı (ST), değiştirimle Çocuk’un metindeki konuşmalarını içine almaktadır. Yer tamlayıcısı, bulunma ekiyle kurduğu ilişkilerle, bu konuşmaları yorumla sunmaktadır.

Doktor Ragıp’ın Çocuk tarafından yorumlanması şeklinde gelişen metindeki konuşma şekli, bu cümlede belirlenmektedir. 6.1 numaralı cümlenin nesnelere, değiştirimle kurdukları ilişkilerle bu belirlemeyi düzenlemektedir. Her diyalog parçası cümle, belirlemenin bir temel bilgisini taşımaktadır.

“İtidal” ismi, yinelemeli olarak kurduğu sıfat tamlamalarının sıfat gönderimleriyle bağlantıları düzenlemektedir. Böylece değiştirimin değerlendirme yapısı, işletilmektedir. “Bütün bu konuşuş”un özellikleri, sıfatlarla belirlenmektedir.

“Kendileriyle münakaşa edilmeyecek kadar haklı adamların gösterebileceği, kendimden ummadığım bir itidali”

“Münakaşa edilmeyecek kadar haklı adamlar” sıfat tamlaması, 4.3 numaralı cümledeki “teşhisinden emin bir doktorun sükûneti” sıfat tamlamasıyla bütünleştirilmektedir. Böylece konuşma boyunca süren tavır, değiştirimle değerlendirilmiştir.

“İtidal” kelimesinin anlamları, değiştirimle bir araya getirilen konuşmayı, tarz bakımından değerlendirmemizi sağlamaktadır. “Soğukkanlılık” ve “uygun cevap verme”, bütün metni üslup bakımından bütünleştirmektedir. Bu yapı, zarfın sağladığı niteleme yapısına benzer.

1.2.1.2.3.2.4 CH Niteleme Yer Tamlayıcısı (ST) Değiştirimi (böyle > i)

22.6

- (1) Of... ne tuhaf söylüyorsun.
- (2) Ben böyle konuşulmasından hoşlanmam.
- (3) Karanlık sözler.

2 numaralı cümlede “böyle konuşulmasından” yer tamlayıcısının “böyle” kısmı, önceki sözleri, ortak bir nitelik içinde toplamaktadır. Bu yapı, çözümlene ve yorumlamaları düzenlemektedir.

Önceki cümlenin hükümlerini içine alan değiştirim, bunları nitelemede kullanmaktadır. “Böyle” değiştirim unsurunun ileri doğru hedefi ise, nitelemenin yapılmasını sağlamaktadır. Yani değiştirim unsuru, nitelemeyi iki uçlu bir şekilde yapmaktadır. Nitelenen kısım ve yorumlayıcı kısım, geri ve ileri değiştirimle ayrılmıştır.

Değiştirimin geri hedefi, Çocuk’un metin başından beri yaptığı konuşmalardır. İleri hedefi ise, diğer ögeleri eksiltiilmiş “karanlık sözler” sıfat tamlamasıdır. “Sözler” ismi, bütün konuşmaların yerine geçmiştir. Onun sıfatı “karanlık” ise, konuşmaları nitelemektedir.

“Karanlık sözler” hükmünün verilmesi, metinden bulunacak ipuçlarına göre düzenlenmiştir. “Karanlık” sıfatının görünmez, anlaşılmaz anlamında kullanılışı, bunu düzenleyen anlam özelliğidir.

5.1 ve 5.3 numaralı cümlelerde yinelenen “Hiçbir şey anlamıyorum.” cümlesi, sıfatın bilgi kaynağıdır. “Sana ne oldu?”, “Ne var?” soruları da, bilinmezliğin cevabını arayan kısımlardır. Böylece karanlık, aydınlatılmaya çalışılmaktadır.

1 numaralı cümlenin “tuhaf” sıfatı ise, belirsizliği mantık açısından değerlendirmektedir. Mantık bağlantısının kurulamaması, iletişimi koparmıştır. Bu yüzden “karanlık” sıfatı, iletişimsizliği de ifade etmektedir.

“Böyle konuşulmasından hoşlanmam.”(YT+Y) yapısı ise yerine geçilen cümlelerin ve yorumun değerlendirildiği birimdir. Burada iletişimin kurulamamasıyla oluşan olumsuz duruma karşı çıkılmaktadır.

1.2.1.2.3.2.5 CH Karşılaştırma Yer Tamlayıcısı (ST) Değiştirimi (daha büyük > i)

3.11

(2) *Daha büyük acılara hazırlanıyordum.*

(3) *Her yaradan içeriye birer sonda girecektir ve kemikteki çürüğe kadar dayanacaktır.*

“Daha büyük acılara” yer tamlayıcısı, sonraki cümlenin yerine geçerek, sebebi belirlemektedir. Sebebin öncelenmesi, durum belirlemesini geciktirerek yorumlamayı düzenlemektedir.

Derin metindeki “çünkü” bağlacı, bağlantının anlamından çıkarılmaktadır. Böylece durumun belirlenmesinde oluşabilecek kopukluk engellenmiştir.

“Hazırlanılan acılar”ı belirleyen 3 numaralı cümle, değişimin gösterdiği bakış açısıyla yorumlanmalıdır. Acıya sebep olacak sondalar, durumun tahayyül edilebilmesi için gerekli çağrışımları kurmaktadır.

“Daha büyük” sıfatı, belirlenen durumu önceki durumla karşılaştırmaktadır. Bu karşılaştırma, acıların derecesi bakımındandır.

Durum belirleyici ileri değiştirim, anlatımın daha verimli ve etkili olmasını sağlamaktadır. Çocuk'un hastalık ortak alanındaki korkuları, bu belirleme yoluyla geniş bir şekilde yorumlanabilir.

1.2.1.2.3.2.6 Durum Yer Tamlayıcısı (ST) Tamlayıcısı Değiştirmisi (ne > i)

37.12 CH

(4) Dizi de, camları da görüyorsunuz.

(5) "Périoste"lar harap.

(6) Mafsal harap.

(7) "Ostèopèriostite", "Ostèrite" her şey var.

(8) Neresini kazıyalım.

(9) Bu ifrazattan korkulur.

(10) Baksana hasta *ne hâle* gelmiş.

Paragrafın son cümlesi, önceki cümlenin hükmünü açıklamaktadır. Cümlenin zarf tümleci, diğer cümlelerin bilgilerini taşıyan bir değiştirim yaparak bunu gerçekleştirmektedir.

"Ne hâle" yer tamlayıcısının değiştirmisi, gelinen durumu belirlemektedir. "Hasta" öznesi, belirlemenin kişisini ve konusunu göstermektedir. "Baksana" ünlemi, hitap edilen kişiyle durumu bağlamaktadır.

9 numaralı "Bu ifrazattan korkulur." cümlesinde belirlenen durum, "Hasta ne hâle gelmiş" cümlesiyle yorumlanmaktadır. Bu değerlendirme, değiştirimin unsurlarının yaptığı gönderimlerle tamamlanmaktadır. Her gönderim, bir teşhisi hatırlatmaktadır. "Dizi" ve "camları" nesnelерinin gönderimleri ise, ortak bilgi kaynağını açıklamaktadır.

Durum değerlendirici yer tamlayıcısı değiştirmisi, "hastalık" ortak alanındaki teşhisleri değerlendirerek, onları tek hükümde bağlamaktadır. Metin çözücü, hastalık ortak alanındaki gelişmeleri, böylece yorumlayabilir. Bu bağlantı, geniş bir yorum alanı oluşturmaktadır.

1.2.1.2.3.3 CH İsim Tamlaması Kökenli Yer Tamlayıcısı Değiştirmisi

1.2.1.2.3.3.1 CH Genel / Özel Durum (İT) Kökenli Yer Tamlayıcısı Değiştirmisi

1.2.1.2.3.3.1.1 CH Genel Durum YT(İT) Değiştirmisi (bunların > tn.)

33.1

- (1) İçinde hafif bir kemik ağrısının duman gibi gezindiği yarım karanlık, yarım şuurlu, birbirini gayet ehemmiyetsiz bir münasebetle takip eden hepsi gerçek ve hepsi abes birtakım hayaller; uyku ile uyanıklık arasındaki ayırıcı perdeyi fasılasız dalgalandıran ve ruhun bir yarımını rüyada eriterek öteki yarımını hakikatle temas ettiren üçüncü bir hâlet.
- (2) Mehtaplı bir denize dalan adamın suyun içinde göz kapaklarını yalayan garip ışıklar, kulağını dolduran garip uğultular...
- (3) *Bunların arasında* Nüzhet'in bin şekilde görünüşleri.

Önceki iki cümledeki sıfat tamlamaları dizisi, “bunların arasında” yer tamlayıcısının değiştirimiyle genel durum olarak belirlenmiştir. Daha sonra bu durum, Nüzhet kişinin etrafında çerçeve olarak düzenlenmiştir.

“Bunların arasında” yer tamlayıcısının tamlama kısmının tamlayanı, bilgi olarak önceki iki cümleyi taşımaktadır. Bu cümleleri oluşturan sıfat tamlamaları, yorumlamada kullanılır. “Nüzhet'in bin şekilde görünüşleri” isim tamlaması, yorumlanan konuyu genel olarak belirlemektedir.

Yorumlama, somut görüntünün soyut hayallerle değerlendirilmesi şeklindedir. Sıfat tamlamalarını tek yorumda birleştiren isim tamlaması, sıfat ve isim kısımlarını düzenler. Böylece anlatım, bağlantı yoluyla bütünleştirilmektedir.

“Nüzhet” betimlemesi öncesi hazırlanan ortam, metnin genel karakter sistemini ayarlamaktadır. Bu ayarlama, metnin yorumlanmasında ipuçları verir.

Sıfat	İsim
- İçinde hafif bir kemik ağrısının duman gibi gezindiği	Yarım karanlık
- Yarım şuurlu, birbirlerini gayet ehemmiyetsiz bir münasebetle takip eden hepsi gerçek ve hepsi abes	Bir takım hayaller
- Uyku ile uyanıklık arasındaki ayırıcı perdeyi fasılasız dalgalandıran ve ruhun bir yarımını rüyada eriterek öteki yarımını hakikatle temas ettiren	Üçüncü bir hâlet
- Mehtaplı bir denize dalan adamın suyun içinde göz kapaklarını yalayan	Garip ışıklar
- Bin şekilde görünen	NÜZHET
- Kulağı dolduran	Garip uğultular

**1.2.1.2.3.3.1.2 CH Özel Durum Yer Tamlayıcısı (İT) Değiştirimi (bütün-
bunların > tn.)**

33.3

- (2)(2) **Sonra Nüzhet'in vücudu meydanda olmadığı hâlde, yalnız kokusunun ve sesinin beşerî bir şekil alması.**
- (8) **Sonra bütün bir hayatın dağınık unsurları, birbirleriyle alâkasız, hastahane âletleri, sedyeleri, bahçıvanın kazması, bir borazan, arkadaşımın hayretle açılan gözleri; ve bir gözünün büyüyerek bir bardak suya istihâlesi...**
- (9) **Bir kemik üstünde testere, bir haykırış, cam sesleri, alelâde bir cümlelerin bir tabur insan tarafından söylenişi bir harıltı.**
- (3)(1) **Ve bütün bunların arasında, bazı bir duman gibi hafif, bazı da yuvarlak bir cisim gibi sert, gezinen arada bir şiddetlenen kemik ağrısı.**
- (2) **Dudaklarımda Nüzhet'in dudaklarının tadı.**

Önceki durumların bilgilerini içine alan değiştirim, onlara yeni durumlar eklemektedir. Bu ekleme, aşk ve hastalık ortak alanlarının birer cümlede özetlenerek demirlenmesini sağlamaktadır.

“Bütün bunların arasında” yer tamlayıcısı, zamiriyle yaptığı işaret değiştirimiyle, yapılan betimlemeleri topladıktan sonra, bulunduğu ve sonraki cümleyi bunların üstüne eklemektedir. 3.1 numaralı cümle, hastalık alanında özel durum belirleyicisidir. 3.2 numaralı cümle, aşk alanında Çocuk - Nüzhet ilişkisinin ulaştığı son noktayı göstermektedir.

Romanın konulara göre tasnifini yapan metin, bu iki cümle tarafından yeniden düzenlenmektedir. Düzenleyici unsur, değiştirim; yorumlayıcılar ise diğer unsurlardır. Metin çözücü, bunları kullanarak bütün verilerden hükümlere ulaşır.

“Kemik ağrısı” isim tamlaması, romanda ilk metinden itibaren gelişen hastalığın gelişim çizgisini kurmaktadır. Bunun sıfatları, hatırlatmanın yönünü belirler:

“Bir duman gibi hafif” / “orada şiddetlenen”

“Nüzhet'in dudaklarının tadı” isim tamlaması, önceki metinde geçen bir olayın hatırlanması ve Çocuk üzerindeki etkisini belirlemektedir.

Metinde bu iki alanla ilgili cümleler, gönderim güçleriyle bu iki cümlenin çağrışımlarını tamamlamaktadır.

1.2.1.2.3.3.2 CH Planlama Yer Tamlayıcısı (İT) Değiştirimi (onun > tn.)

21.10

(0) Ah, gene odama geliverse...

(1) Bu ihtimali düşünürken onun odasına gitmeği de düşündüm.

Paragrafın ilk cümlesi, önceki cümlelerin bilgisi üzerine kurulmuş bir planlama cümlesidir. Gelecekte yapılması düşünülenler, geçmişteki durumlar üzerine kurulmaktadır. Bu bağlantı cümlesi, metindeki olay ve durumlar için bir geçiş yapısı olarak kullanılmaktadır.

“Bu ihtimali” N(ST) gönderimi, önceki cümlenin bilgisini içine alan ve çözümleyerek sunan bir bağlantı unsurudur. Gönderim hedefinin bir ihtimal olduğunu ve ona işaret edildiğini bu sıfat tamlamasından anlıyoruz.

“Düşünmek” fiili tarafından kurulan ve gönderimde nesne olarak kullanılan zarf - fiil cümlecığı, gönderimin hedefindeki cümlenin dizimsel ilişkilerini kurmaktadır. Bu ilişkiler, itibârî ve eş zaman olarak iki şekildedir.

Eş zaman : İki düşünce, aynı zaman diliminde gerçekleşmektedir.

İtibârî zaman : İkinci düşüncenin zamanı, ilk düşünceye göre belirlenmektedir.

İki cümleyi birleştiren, bulunulan yere dayalı bir değişimdir. Burada gönderim, farklı cümlelerde bulunan değişim unsurlarını bilgi olarak tek cümlede toplamak amacıyla kullanılmaktadır. “(Benim) odama” yer tamlayıcısı yerine geçen “onun odasına” yer tamlayıcısı, bir ihtimali ve onun gerçekleşmemesi hâlinde yapılacak fiili belirlemektedir. Buna göre iki cümle, şöyle birleşir:

“Gene odama gelme ihtimâlini düşünürken, onun odasına gitmeği de düşündüm.”

“Odama gelmesi”, geçmiş zamandaki olaya; “odasına gitme”, gelecek için bir planı taşır. “Onun odası” ve “(benim) odam” isim tamlamalarının tamlayan kısımları ve iyelik ekleri, değişimin kişilerini belirlemektedir.

“Gelme” ve “gitme” fiilleri, değişimin fiil kısmını oluşturmaktadır. Gel-git şeklinde düzenlenen fiil yapısı, iki ihtimali bir denklem şeklinde düşünülmelidir:

“Ya o gene odama gelir, ya da bu sefer ben onun odasına giderim.”

“Düşün-” fiil kökünün yinelenmesi, ihtimalin iki seçeneğini birleştiren unsurdur. “De” bağlacı ise, iki ihtimalin bir arada değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Cümle içi bağlantılar kuran bu bağlaç, “bu ihtimali” gönderimi sayesinde iki cümleyi birbirine bağlamaktadır.

1.2.1.2.3.3.3 CH Sebep Yer Tamlayıcısı (İT) Değiştirimi (bunun > tn.)

8.3

(0) Kapıya da sık sık bakıyordum.

(1)(a) Sonra bunun farkında oldum

(b) ve kapıya arkamı dönerek yüzümü tamamiyle Paşa’ya çevirdim.

İlk cümlede belirlenen alışkanlık bilgisi, ikinci cümledeki fiilin sebebi olarak gösterilmektedir. “Bunun farkında” yer tamlayıcısının “bu” zamiri, önceki cümlenin bilgisini taşır.

“Bunun farkında oldum”(YT+Y) yapısı, durumun Çocuk tarafından çözümlendiğini gösterir. Bu yapı, önceki cümlenin bilgisiyle birlikte şu şekilde birleşir:

“Sonra kapıya sık sık baktığımın farkında oldum.”

Bu birleşme, sebebin tespitini sağlamaktadır. “Sonra” bağlacı, durum ve ardından gelen tespiti, zaman sırasına göre düzenlemektedir.

1b kısmında “ve” bağlacı, sebep olunan fiili göstermektedir. Bu gösterme, sonucun eklenmesi şeklindedir. Bu ekleme, cümleleri şu şekilde birleştirir:

“Kapıya sık sık baktığımın farkına varınca, oraya arkamı dönerek yüzümü tamamiyle Paşa’ya çevirdim.”

Değiştirim, ardışık fiillerin önemli olan unsur merkezli olarak düzenlenmesini sağlamaktadır. Ardışık fiiller, şu şekildedir:

“(Kapıya) bakma” > “farkına varma” > “(arkamı) dönme” > “(yüzünü Paşa’ya) çevirme”

1.2.1.2.4 CH Nesne Değiştirimi

1.2.1.2.4.1 CH Zamir Kökenli Nesne Değiştirimi

1.2.1.2.4.1.1 CH Uzak / Yakın Zaman Zamir Kökenli Nesne Değiştirimi

1.2.1.2.4.1.1.1 CH Uzak Zaman Yorumlama Nesne (zm) Değiştirimi (bunu)

12.1

(2)(a) Kırkını geçmiş insanların tecrübelerine sahip olduğuma inanıyordum

(b) fakat hâlâ Nüzhet'e aşık olduğumu kendime itiraf edemeyecek kadar çocuktum.

(3) (*Bunu* hep sonraları, aylardan ve nice yıllardan sonra, bugün iyice anlıyorum.)

3 numaralı cümle, parantez içine alınmış, ek açıklama yapan bir yapıdır. Bu cümleyi, 2b kısmına bağlayan “bunu” nesnesidir. Bu nesnenin “bu” işaret zamiri, kapsama ilişkisiyle 2b kısmına anlam olarak bağlanmaktadır.

İşaret yoluyla değiştirim, yorumlama yapılarında sıkça kullanılır. Yorumlamanın yönü ise, değiştirim unsurunun bulunduğu cümledeki diğer öğelerle belirlenir.

3 numaralı cümlede bulunan “bunu” nesnesinin yorumlama yönü, zaman ilişkisiyle bağlanmıştır. Zaman ilişkisi, nesneyle aynı cümlede bulunan “aylardan ve nice yıllardan sonra” ve “bugün” zarf tümleçleriyle sağlanmıştır. Çünkü 2 numaralı cümledeki olay, yıllar önce gerçekleşmiştir. Yorumlama ise bugünün şartlarına ve düşüncelerine göre yapılmaktadır.

Zaman ilişkisi, paragrafin zaman ekleri arasındaki farklılıklarla da düzenlenmiştir:

Yüklem	Yapı Zamanı	Anlam Zamanı
Inanıyordum	Şimdiki zamanın hikâyesi	Geçmişte bitmiş zaman
Çocuktum	Görülen geçmiş zaman	Geçmiş Durum Zamanı
Anlıyorum	Şimdiki zaman	Şu anda devam eden zaman

Üç cümlelerin zaman yapılarında, geçmişten günümüze doğru kronolojik sıraya konulmuş bir düzen bulunmaktadır. Bu sıralama, zamanda yorumlama yapılması için kurulan bir sistemdir.

1.2.1.2.4.1.1.2 CH Yakın Zaman Yorumlama Nesne (zm) Değişirimi

12.3 (bunu)

(1) **Yalnız bir şey anlamıştım ki, ben çok bedbahttım.**

(2) ***O gece de yatakta bunu kuvvetle hissettim.***

2 numaralı cümlenin “bunu” nesnesi, önceki yapının “Ben çok bedbahttım.” cümlesinin yerine geçmiştir. Bu değişirimi ilişkisinin kapsama bağlantısı, ilgili cümledeki durumun ikinci cümle içinde yorumlanmasını sağlıyor.

“Bunu” nesnesinin bulunduğu cümledeki diğer öğelerle kurduğu ilişkiler, yorumlamayı yapmaktadır:

“*O gece*” ZT : Yorumlamayı zaman açısından yapan ve 6 numaralı paragrafın ilk cümlesinin zarf tümlecine yinelemeyle bağlanan ögedir.

“*Hissettim*” Y : Nesnenin yerine geçtiği cümlenin yüklemde belirtilen fiilin özne üzerindeki etkisini yorumlayan ögedir.

“*Kuvvetle*” ZT : Bu etkinin şiddetini yorumlayan ögedir.

Nesne değişiriminin diğer öğelerle yorumlanması, hem iki cümleyi birbirine bağlamakta hem de duygu betimlemesinin eksiksiz yapılmasını sağlamaktadır.

Cümlenin yüklemleri arasındaki “-DI” + “m” ek bağlantıları, yorumlamayı zaman ve kişi bakımından tamamlamaktadır. Yüklem durumundaki fiillerin anlam ilişkileri, konu yardımıyla yorumlamayı düzenlemektedir:

“Anlamıştım” / “bedbahttım” / “hissettim”

1.2.1.2.4.1.2 CH Düzenleyici Nesne Değişirimi

1.2.1.2.4.1.2.1 CH Metin Düzenleme Nesne (zm) Değişirimi (bunu)

21.8

(1) **Nüzhet bana yalan söyledi.**

(2) ***Bunu onun yüzüne vurmak istiyorum.***

“Bunu” nesnesi, önceki cümlenin yerine geçmiştir. Bu değişirimi yapısı, önceki cümlenin bilgisini bulunduğu cümleye taşımaktadır. Yapının böyle düzenlenmesindeki amaç, metnin dört yerinde yinelenen cümlenin yapısını değiştirmemektir.

Eğer değiştirim yapılmayıp; cümle, nesne kalıbı içinde fiilimsi olarak verilseydi, yinelemelerden biri, bu özelliğini kaybedecekti:

“Bana yalan söylediğini Nüzhet’in yüzüne vurmak istemiyorum.”

Yineleme düzenleyici nesne değiştirmisi, metnin beş halkasını birbirine bağlayan cümleye işaret etmektedir. Bu işaretlemenin yapılış sebebi, “Nüzhet’in yalanı” ortak alanının bir parçası olan metnin konusu üzerinde yapılacak yorumlamaya hazırlık yapmaktır.

İlk cümle, 5.1 numaralı cümlelerin yinelenmiş şeklidir. Bu yüzden, paragraflar arası bağlantı, 5 ve 8 numaralı paragraflar arasında yapılmaktadır. Yinelemenin ilk cümlesi, “Nüzhet’in yalanı” konusunun değerlendirilmesini; ikinci cümlesi, iletişim ortamında tartişılmasını başlatmaktadır. Aralarındaki ilişki, iki metin halkasını birbirine bağlamaktadır.

“Onun yüzü” isim tamlamasının tamlayan kısmının gönderimi, cümleler arası ikinci bağlantıyı kurmaktadır. Bu bağlantı, kişi bilgisi bakımındandır. Tamlamanın tamlanan kısmı ise, “yüzüne vurmak” şeklinde deyimleşerek, konu iletişim boyutuna çekilmektedir. “İstiyorum” yüklemi, bunu istek bakımından belirlemektedir.

Görüldüğü gibi “bunu + onun yüzüne” (N+YT) gönderim yapılarının taşıdığı bilgiler, ikinci cümle içinde yorumlanarak cümleler ve paragraflar arasındaki bağlantılar kurulmuştur. Metin çözücü, yorumlama yaparken bu ilişkileri kullanacaktır.

1.2.1.2.4.1.2.2 CH Alan Düzenleme Nesne (zm) Değiştirmisi (bunu)

12.5

(5)(2)(a) Hiçbir zaman benden dört yaş büyük bir kızla evlenmeyi kurmamıştım,

(b) ve onun günün birinde benden başka biriyle evleneceğini kıskanmadan düşünmüştüm;

(c) fakat böyle, ilk defa bir istekli çıkınca yepyeni bir mesele ile karşılaştığımı görerek biraz hayret ettim.

(5)(4) Benin için *bunun* neden bir mesele olduğunu hâlâ anlayamıyordum.

(6)(1) O gece hastalığımdan fazla zihnimi işgal ettiğinin farkında olmadan yalnız *bunu* düşündüm.

6.1 numaralı cümlenin “bunu” nesnesi, önceki cümlenin “benim için bunun neden bir mesele olduğunu” nesnesinin yerine geçmiştir. Böylece önceki cümlenin bir ögesinin anlamını yinelenen öge, iki paragrafı bağlamaktadır.

Yerine geçilen cümlenin içindeki “bunun” tamlayanı da, bir önceki cümleye gönderim yaparak bağlantı içinde bağlantı kurmuştur. “Bu” işaret zamirinin kurduğu zincir, yoğun düşünme durumunu anlam yinelemeleriyle belirgin bir şekilde anlatma işlevini yüklenmiştir.

Cümlelerin yüklemeleri arasındaki ilişkiler de, bu nesnelere arası ilişkiyle uyum sağlamaktadır:

1. “kurmamıştım”
2. “düşünmüştüm”
3. “hayret ettim”
4. “anlayamıyordum”
5. “düşündüm”

Paragraftaki bu beş yüklem, “düşünmek” ile ilgili fiilleri karşılamaktadır. Oluşan bu ortak alan, düşünme durumunu yineleyen nesne değiştirimine destek vermektedir. Böylece gece boyunca Çocuk’un beynine art arda saldıran düşünce ve Çocuk’un durumu, metin çözücüyü aktarılmaktadır.

Bağlantı yönünden değiştirim ve ortak alanın yüklemeleri arası ilişkiler, 6 numaralı paragrafın ilk cümlesini önceki paragrafta sağlam bir yapıyla bağlamıştır.

1.2.1.2.4.1.3 CH Aykırılışma Nesne (zm) Değiştirimi (bunu)

33.5

(1) **Ve kapı açılıyor, Nüzhet koynuma giriyor.**

(5) **Gözümü açıyorum ve kendimi, evimdeki odamda görüyorum, karşımda Doktor Mithat.**

(6) **Bunu rüyamda zannediyorum, hakikate inanmıyorum, gözlerimi derhâl kapıyor ve kendimi Erenköyü’ndeki köşkte buluyorum.**

(7) **Fakat Nüzhet kaybolmuş.**

Durumlar arasındaki geçişleri düzenleyen bağlaç ve değiştirim, karşılaştırmalı olarak bir aykırılışma ilişkisi kurmaktadır. İşaret değiştirimi, gelinen durumu; “fakat” bağlacı, durumun sonucu olan değişimi göstermektedir.

“Bunu” nesnesi, uyanma ve sonrasını bilgi olarak cümlede yoruma sunmaktadır. “Rüyamda zannediyorum.”(YT+Y) yapısı, durumun değerlendirilişini göstermektedir. “Hakikate inanmıyorum.”(YT+Y) yapısı, değerlendirme sonucu ulaşılan hükmü vermektedir.

“Gözlerimi kapıyor.” (N+Y) yapısı, durumdan geriye dönüşü göstermektedir. “Kendimi Erenköy’ndeki köşkte buluyorum.”(N+YT+Y) yapısı, geriye dönüş sonucu oluşan durumu göstermektedir. Durum, gerçekten hayâle kaçış şeklinde açıklanabilir. Bu kaçış, metin boyunca süren gerçek ve ötesi zigzagliardaki yerini almaktadır.

“Fakat” bağlacının “Nüzhet” gönderimiyle kurduğu aykırılışma, beklenenin değillemesini düzenlemektedir. Bu aykırılışma, “aşk” ortak alanındaki genel bilgilere göre değerlendirilir. Gerçek, hastalıkla; hayal, aşkla ilgilidir. Metin kurgusunda iki alan arasındaki tercihli sistem, geçişi de bir mantık temeline oturtmaktadır.

Bağlaçlı durumda aykırılışma işaret değiştirimi, metnin iki katmanını bağdaştırmaktadır. “Erenköy’ndeki oda”, “fakat” bağlacına kadarki kısım; “evimdeki odam”, bağlaç sonrası kısımdır. Değiştirim, işte bu iki kısmı, hayal / gerçek, hâl / geçmiş şeklinde düzenlemektedir.

1.2.1.2.4.1.4 CH Durum Belirleme Nesne (zm) Değiştirimi (neyi)

30.11

(20)(13) (8) Sonbahara doğru Doktor Berlin’e gidecekmış, Küçük

Hanım’ı da götürecekmış

(30)(11) (8) Kolayca hatırıma gelen memleket ismi Berlin.

(9) Berlin’e gitmenin elinde olduğunu söyledim.

(10) Neyi îmâ ettiğimi anladı.

(11) Sustu.

Konuşmada, geriye doğru yapılan durum belirleyici değiştirim, uzak bilgiyi kullanarak açıklama yapılmasını sağlamaktadır. Hedef fiilin önceki bir fiilin asıl niyetine bağlanması, duruma farklı bakış açılarıyla bakılmasını sağlamaktadır.

“Berlin’e gitmenin elinde olması” durumu, gizli bir çağrışımı taşımaktadır. Bu çağrışımın çözümü, 20 numaralı metindeki durumun bilinmesine bağlıdır. “İma etme” fiili, bunun ipucunu verir. “Neyi” yardımcı nesnesinin değiştirimi de, bilginin alınacağı cümleyi göstermektedir.

“(Berlin’e) gitme” fiili, bu değiştirimle “evlenme” sebebine bağlanmıştır. Bu yüzden de “ima etme” fiili, “evlenme” durum bilgisini taşımaktadır. 11 numaralı cümledeki eksiltili “sustu” yüklemiyle belirlenen durum da, bu açıklamayla anlaşılabilir.

Çağrışımlarla derin metinde belirlenen anlatım, şu şekilde oluşturulur:

“Berlin’e gitmek elindedir. Evlenirsen Doktor, seni oraya götürecektir.”

Bu anlamın, doğrudan ifade edilmemesi, açıklamayı usta bir metinleşme oyununa çevirmektedir. Metin çözücü, verileri değerlendirerek durumu yorumlayacaktır. Böylece bütünleşen metin, parçalardan oluşmuş dengeli bir yapıya kavuşmaktadır.

1.2.1.2.4.1.5 CH Aktarım Nesne (zm) Değiştirimi

1.2.1.2.4.1.5.1 CH Aktarma Nesne (zm) Değiştirimi (bir şey)

21.7

(3) Sana mühim *bir şey* söyleyeceğim Nüzhet.

(4) Odama gelir misin?

“Mühim bir şey” N(ST)’nin isim kısmı, bir sonraki cümlenin aktarım ortamını, onun yerine geçerek kurmuştur. Bu yapı, cümle sonrasında gelebilecek “Ne söyleyeceksin?” sorusunu da derin metinde kurmaktadır.

“Mühim bir şey” nesnesi, anlam olarak sınırsızdır. Ancak metin içinde anlatımın gelişine göre sınırlandırılır. Burada da 4 numaralı cümlenin yerine geçmiştir. Ancak bu sınırlama, genelden özele iniş şeklindedir.

İlk cümle okunduğunda, “bir şey” biriminin neyi ifade ettiği, yani neyin yerine geçtiği belirsizdir. Bu, ikinci cümle okununca belirlenir. Bu belirleme, öncesini ve sonrasını niteleyen “mühim” sıfatıyla yapılır. Sıfat, hem genel ifadeyi bir derece sınırlar hem de sonraki cümlenin soru değerini belirler.

“Söyleyeceğim” yüklemi, gelecekteki bir aktarımı belirlemektedir. Yani aktarımın yapılacağını önceden haber vermektedir. Bu yüzden, aktarılan cümleyi aktaran “söyledim” yüklemi, yüzey metne çıkarılmamıştır.

“Mühim bir şey söyleyeceğim.”(N+Y) yapısı, aktarıcı ile değiştirimi kuran unsurların birleşiminden ortaya çıkmıştır. Bu yapı, cümlenin öğeleri tarafından düzenlenmektedir. “Nüzhet” ünlemi, aktarılan cümlenin hedefini; “sana” yer tamlayıcısı, aktarımın yönünü belirlemektedir.

1.2.1.2.4.1.5.2 CH Aktarım Düzenleme Nesne (zm) Değiştirimi (şunları)

14.2

(0) *Şunları* söyledi:

(1)(a) Hazır Haydarpaşa'ya gidiyorsun,

(b) oradan bir arabaya bin

(c) Kadıköyü'ne git,

(d) yeni bir roman al,

(e) o dün akşamki roman beni sarmadı,

(f) uyuya kalmışım...

(2)(a) Sonra postahaneye gir,

(b) annene bir kart yaz

(c) ve burada bir ay kalacağını haber ver.

(3) İsterse o da gelsin.

(4)(a) Yengenin beklediğini de yaz,

(b) hem senin tatilin

(5) Boş geçirme.

(6) Burada havadan istifâde edersin.

Metin çözücüyü, başlayacak uzun yorumlama paragrafına hazırlama işlevindeki “şunları” işaret nesnesi, değiştirimi kuran zamire sahip olan ögedir.

Değiştirimde ileriye dönük kapsama ilişkisi, anlatımda yön tayin eden ve önemli unsurları gösteren bir bağlantıdır. Metnin çözümlenmesinde yorumlama şeklini önceden belirlemek, önemlidir. Monolog şeklindeki konuşmaların art arda sıralandığı karışık yapıya geçiş, bu şekilde kolaylaşmaktadır.

Monolog şeklindeki paragraf, geriye, ileriye ve metin dışına gönderimler yapmaktadır. Bu nedenle, “şunları” nesnesinin odaklayıcı işlevi önemlidir.

Geriyeye Gönderimler :

yeni bir roman - dün akşamki roman (değiştirim)
annen (gönderim) - uyuya kalmışım (gönderim)

İleriye Gönderimler:

yengen
senin tatilin
burada

Metin Dışı Gönderimler:

Haydarpaşa
Kadıköyü
postahane

Bu gönderimlere işaret eden nesne değiştirimi, gönderimleri düzenlerken; paragraftaki cümleler arasındaki bağdaşıklık ilişkilerini, metin içi ve dışı mantık düzlemine yerleştirmektedir.

1.2.1.2.4.1.6 CH Fiil Belirleme Nesne (zm) Değiştirimi (bunu)

13.17

(0) Ne mi olur?.. Bilmem.

(1)(a) *Bunu* gayet tabii ve kayıtsız söylemeye çalışmıştım;

(b) hattâ alâkamı gizlemek için yastığının altındaki mendilimi aramakla meşgûl görünüyor,

(c) mendil bir iki defa elime geçtiği hâlde bulamamış gibi yapıyordum.

“Bunu” değiştirim nesnesi, önceki paragrafta vurgulanan soruyu ve cevabını kapsayarak, iki paragrafı birbirine bağlamaktadır. Bu kapsama üzerine kurulan yorumlama yapısı, 1 numaralı cümlelerin sıralı cümlecikleri yoluyla kurulmaktadır.

1a'nın “gayet tabii ve kayıtsız söylemeye” yer tamlayıcısı ve “çalışmıştım” yüklemi, sorunun Çocuk üzerindeki etkisini yorumlamaktadır.

“Hatta” bağlacıyla başlayan 1b ve 1c kısımları, Çocuk'un soruya tepkilerini açıklamaktadır.

1 numaralı cümledeki yüklemelerin bildirdiği fiillerin sebebi, önceki paragrafta sorulan sorudur. Bu soruya ulaşan unsur da “bunu” nesnesinin değiştirimidir.

1.2.1.2.4.1.7 CH İlişki Değerlendirme Nesne (zm) Değiştirimi (bunu)

12.6

(1) O gece hastalığımdan fazla zihnimi işgal ettiğinin farkında olmadan yalnız *bunu* düşündüm.

(2) Nüzhet’le beraber büyüdük.

(3)(a) Benden yaşça büyük olduğu hâlde, onun küçükken bebekleriyle oynamasını, ben istihfafla seyrederdim,

(b) bilhassa hastalığımdan sonra

(4)(a) Ben ondan evvel, ruhen çocukluktan çıktım,

(b) daha evvel ciddileştim.

(5) O, hâlâ çocuktu.

(6) (Fakat bu da benim hoşuma gidiyordu)

(7) Kendimde kaybettiğim şeyleri onda buluyordum.

(8) Fakat *bunları* arkadaş hisleri sanıyordum.

İlk cümledeki “Bunu düşündüm.”(N+Y) yapısı, kendinden sonra birtakım çıkarımlar olacağını göstermektedir. Bu cümlenin devamında “...ve şunları buldum:” kısmı, derin yapıda bırakılmıştır.

Paragrafın 2, 3, 4, 5, 6 ve 7 numaralı cümleleri, “ben” ve “o” zamirlerinin kurduğu iki eş gönderim sistemiyle bağlanmıştır. Bu eşgönderim sistemlerinin her cümledeki unsuru, karşılıklı olarak bağlantılar kurmuştur. Merdiven şeklindeki bağlantılar, Çocuk ve Nüzhet kişilerini karşılaştırmaktadır. Böylece romanın kişileri arasında farklılıklar anlatılırken, sağlam bir kişi bağlantısı da kurulmuş olmaktadır:

Ben	O	
	2	beraber büyüdük
	3	yaşça büyük
daha ciddi	4	
	5	hâlâ çocuktu
bu hoşuma gidiyor	6	
eksiklikler	7	

8 numaralı cümledeki “bunları” geri nesne değiştirimi, yedi cümleyi de kapsamaktadır. İki kişi zinciri arasındaki karşılaştırma bağlantılarını yorumlayan bu değiştirim, paragrafın bütünlüğünü sağlamaktadır.

Cümlenin “Arkadaş hisleri sanıyordum.” kısmı, karşılaştırmaların sonuca ulaştığı noktadır. Bu cümle, birbirine karışmış gibi görünen kişi zincirini, daha anlaşılır hâle getirmektedir.

1.2.1.2.4.1.8 CH Tamamlama Nesne (zm) Değiştirimi (bunu)

36.11

- (1) Nüzhet’in gözlerini merak ediyorum, (fakat haber almasını istemiyorum), felâketlerimi bir kurutma kâğıdı gibi içeceğini tahayyül ettiğim bu gözlerin içine kim bilir ne kuvvetli bir tecessüsle bakacağım (fakat göz göze gelmeye katlanamam, bilmesini istemiyorum).
- (2) Ve yaşardıklarını görmek!
- (3) *Bunu* tahayyül ederken benim gözlerim yaşarıyor.

2 numaralı cümle, ilk cümledeki durumlara bir ekleme yapmaktadır. Ancak bu ekleme, eksiltili bir şekilde düzenlenerek vurgulanmaktadır. 3 numaralı cümle ise, bu duruma değiştirim yaparak eksik kısmı tamamlamıştır. “Yaşardıklarını görmek” isim fiil grubunun yardımcı nesnesi, “gözlerinin” tamlayanı eksiltilerek, ilk cümleye bağlanmaktadır. “Ve” bağlacı, bu geçişi ekleme şeklinde düzenlemektedir.

“Bunu” yardımcı nesnesi, 2 numaralı cümlenin yerine geçerek onun eksiltisini tamamlamaktadır. Bu tamamlama, iki cümleyi birleştirmektedir:

“Nüzhet’in gözlerinin yaşardıklarını görmeyi tahayyül ederken benim gözlerim yaşarıyor.”

İlk cümlenin “Nüzhet’in gözlerini merak ediyorum.” kısmının muhtemel sonucu, değiştirimle tamamlanan durumla gösterilmektedir. Metin çözücü, sebebi ve muhtemel sonucu yorumlarken, parçalanmış yapının unsurlarını değerlendirecektir.

1.2.1.2.4.1.9 CH Söz Aktarma Nesne (zm) Değiştirimi (şunu)

11.4

- (4) Nihayet *şunu* sordu:
- (5) – Babam sana Dr. Ragıp’tan ne diye bahsetti?

4 numaralı cümlelerin “şunu” nesnesi (zm), bir sonraki söze işaret ederek, iki cümle arasında bağlantı kurmaktadır. “Şu” zamiri, yapı özelliğiyle işaret, kapsama özelliğiyle değiştirim işlevlerini yüklenmiştir.

Cümlede, ileride söylenecek bir söze dikkat çekme ön plandadır. Böylece metin çözücü, önemli konu üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Başkasının sözünü aktarma yapılarında, sözün önem yönü de açıklanır. Bu, değiştirim unsuru olan ögenin cümledeki başka öğelerle olan ilişkileri sonucu belirlenir. Örneğin 4 numaralı cümlede, “şunu” nesnesinin “nihayet” zarf tümleciyle kurduğu ilişki, 5 numaralı cümlelerin fiilinin uzun süre beklendiğini göstermektedir.

Söz aktarıcı ileri işaret değiştirimi, önem verilen bilgi üzerinde yoğunlaşma sağlamaktadır. “Doktor Ragıp” kişisi, gelişmelerdeki kilit unsurdur. Bu kişinin iyi tanınması gerekir. Çünkü Çocuk - Nüzhet ilişkisinde problemlerden biri de odur.

1.2.1.2.4.1.10 CH Hedefleme Nesne (zm) Değiştirimi (şunu)

7.6

(1)(a) Hemen ona bir teselli yetiştirmeyi düşündüm

(b) ve *şunu* bularak seslendim:

(2)(a) Operatör yoktu, muavinleri baktılar,

(b) Bir kere de benim Doktor’a, fakülteye gideceğim.

“Şunu” nesnesi, “teselli yetiştirme” hedefini gerçekleştirecek sözün yerine geçmektedir. “Düşündüm” yüklemi, hedefin niteliğini göstermektedir. “Seslendim” yüklemi ve iki nokta işareti, hedefle aktarımı düzenlemektedir.

1a ve 1b arasındaki sebep-sonuç ilişkisi, 2 numaralı cümlelerin yorumlama şeklini belirlemektedir. Sözün duruma göre yorumlanması, anlatılanların daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

“Sözlerin amacı, teselli etmektir.” sonucu, değiştirimdeki sözün ulaştığı hükümdür. “Şunu” nesnesinin işaret zamiriyle kurulması, hedefin gerçekleşmesini göstermektedir. “Bulma” fiili, bunu tesadüfi olarak kurmaktadır.

“Operatör” / “muavinleri” / “Doktor” kişileri arasındaki paradigma (dizi), bu “teselli” hedefinin gerçekleşmesi için kurulmuştur. Tedâvi ortak alanındaki arayışlar, bu paradigmayı (dizi) oluşturmaktadır.

1.2.1.2.4.1.11 CH Sorgulama Nesne (zm) Değiştirmi

1.2.1.2.4.1.11.1 CH Sebep Sorgulama (zm) Değiştirmi (bunları)

22.4

(3)(2) Ben sana diyorum ki, bana karşı doğru ol.

(3) Herkes yalandan nefret eder ve yalan söyler, hem herkesten fazla nefret ediyorum ve herkesten az yalan syluyorum.

(4) Benim mizacım böyle.

(4)(1) Peki ama *bunları* bana niçin syluyorsun?

nceki  paragraf boyunca devam eden durum belirlemesi, karşıdaki kişi tarafından anlaşılamamıştır. Bu anlaşılmazlık, bir iletişim kopukluğunu meydana getirmektedir. 4.1 numaralı cümlenin soru yapısı, bu kopukluğu kaldırmak için kullanılır.

“Bunları” nesnesi, değiştirim gücüyle, üzerine soru sorulan durumu, cümle içinde değerlendirmeye hazırlamaktadır. “Niçin syluyorsun?” (ZT+Y) yapısı, değiştirimle belirlenen konunun açıklanmasını istemektedir. Böylece değiştirim, durumun değerlendirilmesi için bir başlangi noktası oluşturmaktadır.

“Peki” cevabı, yapılan yorumları bitirerek, etkin konuma geçişi sağlamaktadır. Cevaptan sonra gelen “ama” bağlacı, bir karşı çıkışı ifade ederek, metindeki düşünce akışının seyrini değiştirmektedir.

Değiştirim nesnesinin hedefleri, metnin bu kısmına kadar gelen düşünceleri de yeniden değerlendirme imkânı verir. Diğer paragraflardaki yorumlar, bu değerlendirme üzerine yapılacaktır.

“Yalan” kelimesinin toplayıcı çatı olması, yorumlamaları ona göre yapmayı gerekli hâle getirir. Durumun Nüzhet tarafından anlaşılamaması ve bu sorunun sorulması, yalanla durum arasındaki ilişkinin zlememesinden dolaydır. Bu yüzden de konuşulanlar, yorumlamada önem kazanmıştır.

Sebep sorgulayıcı değiştirim, metnin özümlenmesi, yorumlanması ve sonuca ulaşılması için önemli bir ipucudur.

1.2.1.2.4.1.11.2 CH Geçmiş Fiil Sorgulama Nesne(zm) Değiştirimi(bunları)

22.12

(11)(3) Birkaç gün içinde söz kesilmesini istemedi mi?

(4) Düğünden sonra kocanın seni Avrupa'ya götüreceğini söylemedi mi?

(5) “Kocanın” deme sinirleniyorum.

(6) Evet söyledi.

(12)(1) Bugün, siz odada *bunları* konuşmuyor muydunuz?...

(2) - Konuşuyorduk.

12 numaralı paragrafın ilk cümlesindeki “bunları” nesnesi, önceki paragrafta geçen Doktor’un Annesi - Nüzhet konuşmasının bilgisi yerine geçmiştir.

Değiştirim unsuru olarak kullanılan nesne, anlam olarak cevapta yinelenmiştir. Böylece değiştirim, eksiltilek anlam yinelenmesiyle desteklenmiştir. Kelime olarak yüzey metinde yinelenmesinin sebebi, anlatımı daralan bir gelişme şeklinde düzenlemektir. Kısa ve etkili cevap, daha etkili bir iletişim sağlamaktadır.

Değiştirim üzerine kurulmuş soru-cevap yapısı, geçmişteki bu olayın sorgulanması şeklinde kurulmuştur. Nesne üzerine kurulmuş değiştirim unsuru, durum üzerine yorumlama yapmayı sağlamaktadır.

12.1 numaralı cümle, değiştirim nesnesini kullanarak konuşmayı zaman, yer ve kişi bakımından belirlemektedir. Nesnenin diğer öğelerle kurduğu ilişkiler, yorumlamayı düzenlemektedir.

“Bugün” zarf tümleci, zaman bakımından yaptığı gönderimle konuşmanın zamanını belirlemektedir. Bu gönderim, Doktor Ragıp - Nüzhet evliliğinde gelinen safhayı da zaman çizgisinde işaretlemektedir. “Odada” yer tamlayıcısı ise, zamanı yer yönünden tamamlamaktadır.

“Söyledi” ve “konuşuyorduk” yüklemeleri arasındaki anlam ilişkisi, III. tekil ve I. çoğul kişilerle; etken ve işteş çatılarıyla Doktor’un Annesi - Nüzhet ilişkisi çevresinde gelişmelerin yeniden değerlendirilmesini sağlamaktadır.

1.2.1.2.4.1.11.3 CH Gelecek Fiil Sorgulama Nesne (zm) Değiştirimi

26.7

P (6) Vaziyet fena. Operatör uzun uzadıya dizimi, röntgen camlarını muayene etti. Müthiş acılar geçirdim. Karar şu: Teşhis evvelâ kat'iyen Arthirite Tubercileuse. Tedavi: Evvelâ kat'iyen koltuk değneği. Kat'iyen ameliyat, alçı. Eski faciaların tekrarı. Kat'iyen arka üstü uzanmak. Kat'iyen bir hafta içinde yapılacak. Bereket benim doktor:

“- Gidiniz, dedi. Erenköyü’nde istirahat ediniz, ama tam istirahat: Hem diziniz, hem ruhunuz... Biraz toplanınız... On - on beş gün geçebilir...

(7)(1) Nüzhet’e bunları anlatacak mıyım?

(2) Hayır!...

7.1 numaralı cümlenin “bunları” nesnesi, önceki paragrafın yerine geçmiştir. Bu bilgilerin Nüzhet’e aktarılması hakkındaki soru, değiştirim üzerine bir yorumlama yapılmasını sağlamaktadır. “Hayır” cevabı da, bunu reddetmektedir.

Çocuk - Nüzhet ilişkisiyle ilgili olarak kurulan değiştirim, soru - cevap yapısında, gizlenecek bilgileri kodlamaktadır. Metin çözücü, “bunları” nesnesinin hedefini yorumlarken, ilişkinin geçmişini de hatırlayacaktır. Böylece daha geniş bir yoruma ulaşılabilir.

“Anlatmak” fiilinin “hayır” cevap edatıyla değillenmesi, buraya kadar gelen kısma bir nokta koymaktadır. Çünkü “hastalık” meselesinden “Nüzhet” meselesine dönülecektir. İki arasında engellerden biri olan hastalık, gizlenerek ilişkinin devamlılığı sağlanmaktadır. Bu da kesin bir karşı çıkışla düzenlenmiştir.

Önceki paragraftaki “Erenköyü’nde istirahat ediniz.” ve “On - on beş gün geçebilir.” cümleleri, değiştirimin mantık temelini atmaktadır. Bu da, yer değişimi sonrası yapılacak izahlar için hazırlık yapılmalıdır şeklinde belirlenebilir. Köşke önceki varışlardaki konuşmalar, bunun yapılması gerektiğini gösterir.

Aktarımın yasaklanmasında diğer bir sebep, önceki paragrafta geçen “Müthiş acılar çektim.” cümlesindeki durumun unutulmak istenmesidir. Böylece bir sonraki metinde bu konuya dönülmesi sağlanacaktır.

1.2.1.2.4.1.12 CH Yorumlayıcı Nesne (zm) Değişirimi

1.2.1.2.4.1.12.1 CH Taz Yorumlayıcı Nesne (zm) Değişirimi (her şeyi)

24.5

- (7) “- Beni istemiyorsanız, idareye söyleyin, başkası gelsin.
- (8) O, paşa ise ben de beyim.
- (9) Hayır efendim, estağfurullah! sesleri.
- (10) Yok... Her şeyi franşman yapmalı, değil mi ama canım.

10 numaralı cümlede cevap edatı “yok”, duruma karşı çıkıldığını göstermektedir. Cevabın cümle kısmı, “her şeyi” nesne değişirimiyle durumu belirlemektedir. Böylece değişirim, durumu yorumlamaya hazırlamaktadır.

“Her şeyi” nesnesi, bir genelleme yapmaktadır. “Yok” cevap edatı ise, genelden özele geçişi sağlamaktadır. Yorumlama, özeline genel hükme göre değerlendirilmesi şeklindedir.

Talebelerin sözlerine gösterilen tepki, bağlaca bağlı olarak derin metindedir. “Franşman yapmalı” hükmündeki gereklilik ise, tepkiyi haklı çıkarmak içindir. “Değil mi ama canım.” şeklindeki onaylatma ünlemi, bunu kuvvetlendirir.

8 numaralı cümle, “franşman” kelimesinin mantık temelini oluşturur. Metin çözücü, kelimenin anlamını bilmiyorsa, bunu mantık sisteminden çıkarabilir. Paşa ve Bey arasındaki mevki farkı, Talebe ile Operatör arasındaki mesafe, hep bu değer ölçüsüne göre yorumlanır.

Değişirim ve cevap arasındaki ortaklık, cevap dizisinde “hayır” ve “yok” cevapları arasındaki ilişkilerle de düzenlenmektedir. Operatör’ün cevabı “yok”, talebelerin cevabı “hayır”la paralel gibi görünse de daha üst bir anlam katmanındadır. Ancak anlam yinelemesi ile birleşir.

“Yok” kelimesi, “hayır” cevabının da bulunduğu bir parçayı reddetmektedir. Çünkü talebelerin davranışları ve cevapları arasındaki tutarsızlığa da karşı çıkmıştır. Değişirimin içine alınan alan, yorumlamanın böyle yapılmasını gerektirmektedir.

1.2.1.2.4.1.12.2 CH Gönderim Yorumlama Nesne(zm) Değiştirimi(şunları)

20.7

(0) - Doktor Ragıp Bey'in validesi geldi.

(1) Benim *bu bahse* ehemmiyet vermememden korkarak çabucak *şunları* da söyledi:

(2) – İş ilerliyor.

(4) Bir iki güne kadar söz kesilecek.

(5) Küçük Hanım'ı Doktor'a veriyorlar.

1 numaralı cümledeki gönderim ve değiştirim unsurları, önceki ve sonraki aktarımları bir sistem içinde düzenlemektedir.

Cümlenin zarf-fiil grubu şeklindeki zarf tümlecinin cümlecik kısmının “bu bahse” yardımcı yer tamlayıcısı, geriye doğru bir gönderim yapmaktadır. Önceki paragrafın sonuna eklenmiş aktarım, cümle içinde yorumlanmaktadır:

“Bu bahse” = “Doktor Ragıp Bey'in validesinin gelmesi bahsine.”

Bu iki yapıdan gönderimli olanın tercih edilmesi, hem anlatımda kısalık sağlamakta, hem de yorumun daha geniş bir alanda yapılmasını sağlamaktadır.

“Bu bahse” yer tamlayıcısının gönderim hedefinin genişletilmiş yelpazesi, Çocuk - Nüzhet ilişkisini ve “Çocuk - Ragıp - Nüzhet” aşk üçgenini içine almaktadır. Böylece gönderim, bir ilişkinin geldiği son noktayı ve geçirdiği evreleri kontrol için kullanılmaktadır.

Cümlenin asıl yüklemine “şunları” nesnesi, ileriye doğru bir değiştirimle, önceki gönderimi ve hedeflerini yorumlamaktadır. Yorumlama, ayrıntılar üzerinde yapılmaktadır: Ragıp'ın evlilik teklifinden beri değişen olayın seyri, derece derece korkulan sona doğru yaklaşılması yönündedir..

2, 4 ve 5 numaralı cümlelerin kurduğu gelişim çizgisi, değiştirimin çözümlendiği yapıdır. Eski bilgiler, yeni gelişmelere göre değerlendirilmektedir.

1 numaralı cümledeki “de” bağlacı, iki bağlantı unsurunu birbirine bağlayan unsurdur:

“Bu bahse” + şunları + da” (G. + D.) b.

İki bağlantının bu şekilde birleştirilmesi, benzer türden iki bağlantının bir arada kullanılmasına iyi bir örnektir.

1.2.1.2.4.1.12.3CH Kişi Bilgisi Yorumlama Nesne(zm) Değiştirimi(bunları)

16.8

(3) Hastalığınız hem mevzii, hem bünyevîdir.

(4) Bol hava, güneş, bilhassa deniz havası...

(5) *Bunları çok iyi bilirsiniz.*

Metinde teşhis ve tedavi şeklinde düzenlenen yapı, kişiye yapılan hitap yönünde değiştirim yoluyla yorumlanmaktadır.

“Bunları” nesnesi, önceki iki cümleyi bilgi olarak taşımaktadır. Bu nesnenin diğer öğelerle ilişkileri, yorumlamayı sağlamaktadır. “Çok iyi + bilirsiniz.”(ZT+Y) yapısı, yorumlamayı kişi bilgisine taşımaktadır.

5 numaralı cümlenin “bilirsiniz” yüklemine ve 3 numaralı cümlenin “hastalığınız” öznesinin II. tekil kişi kibar yapıları, “Çocuk” kişisine ortak gönderim yapmaktadır. Bu da, bilgi ve bilgiyi taşıyan arasındaki ilgiye dayalı olarak, değiştirimin yorumlanmasını sağlamaktadır.

“Çok iyi” zarf tümleci, bilgiyi taşıma ilişkisini kuvvetlendiren bir unsurdur. Böylece hastalık ortak alanı ile hasta olan Çocuk arasındaki konu - kişi ilişkisi, sağlam bir şekilde düzenlenmektedir.

“Bunları” nesnesinin yaptığı geri değiştirim, üç cümleyi tek cümle hâlinde düzenlemeyi sağlar:

“Hastalığınızın hem mevzii, hem bünyevî (olduğunu), bol hava, güneş, bilhassa deniz havası (almanız gerektiğini) çok iyi bilirsiniz.”

Bu yapı, önceki iki cümlenin son cümlenin nesnesi gibi kullanıldığını gösterir. Böylece cümleler arasındaki bağlantıların, cümle içi bağlantılara benzediği görülmektedir. Burada bağlayıcı unsur işlevi gören “bilirsiniz” yüklemi, önceki cümleleri de nesne işlevinde kullanmıştır.

3 ve 5 numaralı cümleler, aynı kişiye hitap etmektedir. 4 numaralı cümle ise genellemeden indirilmiş dolaylı bir hitaba sahiptir. Böylece Çocuk’a yönelen hitaplar, girişik cümlelerine benzer bir bağlantı kurmuştur.

1.2.1.2.4.1.13 CH Açıklama Nesne (zm) Değiştirimi (her şeyi)

37.12

(10)(2) O (Mithat Bey), *her şeyi* anlattı.

(12)(1) **Başını salladı ve Mithat Bey'e döndü:**

- (2) - **Azizim Doktor!**
- (3) **Verdikleri karar doğrudur.**
- (4) **Dizi de, camları da görüyorsunuz.**
- (5) **“Pèrioste”lar harap.**
- (6) **Mafsal harap.**
- (7) **“Ostèopèriostite” “Ostèite” her şey var.**
- (8) **Neresini kazıyalım.**
- (9) **Bu ifrazattan korkulur.**

10.2 numaralı cümledeki “her şeyi” nesnesi, hastalık ortak alanındaki gelişmeleri bünyesinde toplamaktadır. Ancak bu değiştirimin bilgileri, 12 numaralı paragrafta yapılan aktarım zinciriyle açıklanmaktadır.

“Mithat Bey” unvan grubunun yinelenmesi, değiştirimi yapan ve yorumlayan kişiyi göstermektedir. Bu yineleme, soru - cevap yapısında, aynı konuların aktarılması ve yorumlanmasında bir geçiş sağlamaktadır. “Mithat Bey, anlattı; (bunun üzerine) Mithat Bey'e döndü.” şeklinde bir bağlantı kurulmuştur.

“Azizim Doktor” ünlemi, hitap yönündeki kişiyi vurgulamaktadır. Bu vurgu, yorumlayıcıları hitap edilen kişide birleştirmektedir. “Verdikleri karar doğrudur.” cümlesinin öznesi, “her şeyi” değiştirimine ulaşarak, bilgileri yorumlamaktadır. “Doğrudur” yüklemi, Doktor'un yorumunu metne eklemektedir.

“Dizi” ve “camları” nesnelere, hastalık alanındaki göstergelerdir. Bunlardan itibaren yapılan gönderimler, değiştirim parçaları olarak önceki durumları açıklamaktadır. Pèrioste, mafsal, ostèopèriostite ve ostèite kelimeleri, önceki teşhisleri doğrulamaktadır.

“Neresini kazıyalım?” cümlesi, teşhislerin bağlandığı ortak hükmü oluşturmaktadır. “Bu ifrazattan korkulur,” cümlesi, bunu sebebe bağlamaktadır.

1.2.1.2.4.1.14 CH Özelleştirme Çift Nesne(zm) Değiştirimi(bunları / bunu)

22.4

(3)(1) Nüzhet! Beni dinlemeğe, hem anlamağa mecbursun.

(2) Ben sana diyorum ki bana karşı doğru ol.

(4)(1) Peki ama *bunları* bana niçin söylüyorsun?

(2) *Bunu* anlamam lâzım.

Çocuk - Nüzhet ilişkisinde, tam olarak ifade edilemeyen duruma yapılan iki değiştirim vardır. Bu değiştirimler, durumun iki kez ele alınmasına dayalı bir ikizleme oluşturmuştur.

Değiştirim unsurunun ilk parçası “bunları” N(zm), konuyla ilgili bütün söylenenleri bir arada değerlendirmektedir. Yani bütün sözler, genel olarak ele alınmıştır. İkinci parçada “bunu” nesnesiyle (zm) asıl söylenmek istenen iletilmektedir. Böylece bir genelden özele geçiş yapılmaktadır.

İki kişi arasındaki ortak konu özelleşme yapısının temelinde, iletişimsizlik yatmaktadır. Genel içinde asıl anlatılmak istenen, karşıdaki kişice seçilememektedir. Çocuk da ilişkiadaki belirsizliklerden dolayı, bunu açık bir şekilde söyleyememektedir.

3.1 numaralı cümleye gönderim yapan “anlaman” öznesi, iletişimin doğru kurulması yönünde bir baskı unsuru kurmaktadır. “Lâzım” yüklemi de baskıyı iknâyaya çevirmektedir. “Mecbursun” ve “lazım” yüklemeleri arasındaki anlam ilişkisi, bu geçişi düzenlemektedir.

“Bunları” nesnesinin hedefi, ilk üç paragrafın tümüdür. “Bunu” nesnesinin hedefi ise, sadece “Ben yalan söylenmesini istemiyorum; (bu yüzden) bana karşı doğru ol!” bağlantısıdır. Bu yapı, bütün içinden doğru cevabı çıkarma şeklindedir.

“Bunu” nesnesi, Çocuk - Nüzhet ilişkisinde her iki tarafın da kesin olarak bilmediği bir gerçeğe ulaşmaktadır. Bu gerçek, romanın içine aldığı olaylardan çok daha sonraki yıllarda anlaşılacaktır. Yani bu unsur, romanın da dışına taşan bir geniş alanı içine almaktadır. Romanın sonuna kadar bu özelleştirme, ancak tamamlanmaktadır. İki değiştirim nesnesi arasındaki ilişki mesafesi, bütün bir ilişkiyi kapsayacak kadar geniştir.

1.2.1.2.4.2 CH İsim Kökenli Nesne Değişirimi

1.2.1.2.4.2.1 CH Niteleme Nesne (İ) Değişirimi

24.4

- (1) Nüzhet de bana *cemileler* yapıyor:
- (2) - Sen burada iken vakit ne güzel geçiyor... sıkılmıyorum.
- (3) Sana alışırsak ne yapacağız.

İlk cümlelerin “cemileler” nesnesi, 2 ve 3 numaralı cümlelerdeki bilgilerin yerine bir nitelikte geçmektedir. Bu yapı, “Nüzhet, nasıl cemileler yapıyor?” sorusunun cevabı şeklinde düzenlenmektedir.

Aktarım işlevini yüklenen iki nokta işareti, değişirime dikkat çekmek için kullanılmaktadır. 2 ve 3 numaralı cümlelerdeki tavırların “cemile” olarak belirlenmesi, değişirimin anlam bakımından yapılmasını sağlamaktadır.

Aktarılan cümlelerin doğrudan aktarılması, onları daha gerçekçi yaparken, yüzey metne çıkarılmamış aktarıcı unsurlar, onları ilk cümleye bağlamaktadır. “Diyerek cemile yapıyor.” şeklinde ifade edilebilecek aktarıcı cümleler, ilk cümlelerin “Cemileler yapıyor.” (N+Y) yapısı ve gizli aktarıcı ile işlev olarak belirlenmektedir.

Sözlerin bir kavramla nitelendirilmesi, açılımdan nesneye ulaşmamızda önemli bir ipucudur. Niteleyicinin nitelenenlerden önce olması ise, söylenecekleri yorumlama şeklinin önceden bildirilmesi içindir.

2 numaralı cümlelerin “sen burada iken” zarf tümlecisi, açılımı Çocuk – Nüzhet ilişkisi bakımından değerlendirilmektedir. Belirlenen zaman dilimindeki gelişmeler, bu ögeyle hatırlatılmaktadır. “Vakit ne güzel geçiyor.” (Ö+ZT+Y) yapısı, açıklanamayan duyguların ifadesi şeklinde bir imaya sahiptir. “Sıkılmıyorum” yüklemi de bunu kesinleştirir.

3 numaralı cümlelerin “Sana alışırsak ne yapacağız? şartlı soru yapısı, metnin “Değişiyorum” başlığındaki değişiklikleri göstermektedir. Nüzhet, yalan söylerken, cemileler yapmaya başlıyor. Bu da bütün kuruntuların son bulması demektir.

Böylece nesne açılımı, hem üç cümleyi birbirine bağlamış, hem de bir ilişkinin ve bir durumun ayrıntılarını bir arada yorumlamıştır.

1.2.1.2.4.3 CH Sıfat Tamlaması Kökenli Nesne Değiştirimi

1.2.1.2.4.3.1 CH Açıklama Nesne (ST) Değiştirimi (bu > i)

28.5

(1) İçimde âni bir karar doğdu.

(4) Hemen, o akşam evime dönmeye karar vermiştim.

(5) Pansumanımı yaptırdıktan sonra, köşktekilere *bu âni kararı*, tabii göstermek için, güzel bahaneler arayarak yürüyordum.

1 ve 5 numaralı cümlelerde belirlenen “âni karar” konusu, 4 numaralı cümlede açıklanmaktadır. Bu açıklama, “bu âni kararı” nesnesinin “âni bir karar” öznesine yaptığı değiştirimle kurulmaktadır. Böylece açıklamanın yorumu da gerçekleşir.

Değiştirim, yaptığı açıklamayla önem verilen bilginin vurgulanmasını ve odaklanmasını sağlamaktadır. Değiştirimde yinelenen “âni karar” sıfat tamlaması, * “hemen verilen karar ” ifadesiyle birlikte asıl vurgulanan konuyu belirlemektedir.

Değiştirimde “bu” işaret sıfatıyla belirlenen zaman ve yer bilgileri, asıl yorumlanan kısımlardır. Bunların zamirle örtülmesi, anlatımda cümleler arasında sağlam bağların kurulması amacına hizmet etmektedir.

“Pansumanımı yaptırdıktan sonra” zarf tümleci, zamanı fiile bağlı olarak belirlemektedir. “Köşktekilere bu âni kararı tabii göstermek için” zarf tümleci, kararın veriliş sebebini açıklamaktadır. “Güzel bahaneler arayarak” zarf tümleci, kararın mantık temelini atmaktadır.

“Yürüyordum” yüklemi, açıklamada belirlenen hedefin planlanmasıyla eş zamanlıdır. Böylece değiştirim yapısı, fiiller arasındaki zaman ilişkileriyle de desteklenmektedir.

“Âni bir karar vermekle” bu kararın nasıl uygulanacağı arasındaki ilişki, “(pansuman) yaptırmak” fiilinin öncesi ve sonrası olarak düzenlenmektedir. “Yürümek” fiili ise pansuman sonrası planları ayarlamaktadır.

1.2.1.2.4.3.2 CH Sonuç Belirleme Nesne (ST) Değişirimi (bu > i)

17.5

a. Beklediğim alâka yerine bu sessizlik beni şaşırttı

b. ve bu şaşkınlığımı gören Nüzhet'in yüzünde bir istihzâ belirip belirmediğine bakamadan Paşa'ya doğru bir iki adım attım.

“Ve” bağlacıyla düzenlenmiş iki cümlecik arasında bir sebep - sonuç ilişkisi kurulmuştur. a kısmı sebep, b kısmı sonuç konumundadır.

b kısmının “bu şaşkınlığımı gören Nüzhet'in yüzünde bir istihzâ belirip belirmediğine bakamadan” zarf tümleci, ikinci bir sebep - sonuç ilişkisinin kurulamamasına dayalı bir geçiş sağlıyor. Zarf fiil grubunu kuran “-mAdAn” ekinin olumsuzluk anlamı, bunun sebebidir.

“Bu şaşkınlığımı” yardımcı N(ST) yapısı, önceki cümlenin yerine geçmiştir. Yani bu ögenin geniş anlamı şöyledir:

“Beklediğim alâka yerine geçen bu sessizliğin beni şaşırttığını”

Sonucun oluşmasına engel olan unsur, “şaşırttı” yükleminden çıkarılan “şaşkınlık”tır. Yani ne yapacağını şaşırmıştır.

Bu değişirimin olumsuz anlamından sonra, asıl sonuca ulaşılmıştır. Bu yüzden asıl sebep - sonuç yapısını, şu şekilde düzenleyebiliriz:

Sebeo : Beklediğim alakâ yerine bu sessizlik beni şaşırttı.

Sonuç : Paşa'ya doğru bir iki adım attım.

“Ve” bağlacının devamındaki “bu yüzden” bağlacı, eksiltilerek bağlantıların daha serbest bir alanda yapılabilmesi sağlanmıştır.

1.2.1.2.4.4 CH İsim Tamlaması Kökenli Nesne Değişirimi

1.2.1.2.4.4.1 CH Seçme Nesne (İT) Değişirimi (benim > tn.)

30.10

(9)(1) Nüzhet'in yeknesaklıktan bu şikayeti, fena isteklerin başlangıcı mıydı?

(2) Yoksa birkaç günkü dargınlığımızın bir genç kız ruhunda açtığı his boşluğundan yorulması mı?

(10)(1) Ona, serbest olsaydı Erenköyü’nden başka nereye gidebileceğini sordum.

(2) İlk tahminimi kuvvetlendiren bir cevap verdi:

(3) – Serbest olsaydım, Berlin’e kadar giderdim.

Önceki paragraftaki iki ihtimalden ilki seçilerek, soru - cevap yapısında asıl durum bulunmaktadır. Bu seçim, Nüzhet’in cevabıyla belirlenmektedir. Yani cevap, durumu da düzenlemektedir.

10.2 numaralı cümlenin “ilk tahminimi” yardımcı nesnesi, 9.1 numaralı cümlenin yerine geçmektedir. Değişirim, ilk cümlenin hükmünü desteklerken ikincisini de zayıflatmaktadır. “Kuvvetlendiren” sıfat fiili, bunu belirleyen unsurdur.

Durumun seçmeli olarak düzenlenmesi, 10.2 numaralı cümle ile 9.1/2 numaralı cümleler arasında kurulan anlatım denklemiyle yapılmaktadır. 1 ve 2 numaralı cümlelerin gerçeklik oranını belirleyen bağlantı, durumun yapısını tahminî olarak kurmaktadır.

“Serbest olsaydı” şartının yinelenmesi, değişirimi düzenleyerek seçilen durumu ihtimâlî olarak belirlemektedir. Durumun hâlâ kesinleşmemesi, metinleşmeyi derecelendirmeye kuran ilişkidir.

“Yeknesak” diye şikayet etme, yer değişimi isteğini açıklamaktadır. Bu da ilk cümlede “fena isteklerin başlangıcı” tamlamasıyla yapılmaktadır. Yer ve iletişim olarak ikiye ayrılan seçenekler, buna göre değerlendirilmelidir.

1.2.1.2.4.4.2 CH Benzetme Nesne (İT) Değişirimi (G.tn.)

15.12

(0) Orada, Kralın soytarısı Yorik’in kafatasını eline alan Prens’in sözlerini, bir mûsikî parçası gibi içimden mırıldandım:

(1) Heyhat! Zavallı Yorik!

(2) Ben onu tanıdım Horatio.

(3) Soytarılarm en neş’elisiydi:

(4) Velût bir muhayyele.

(5) Bin defa beni kollarında gezdirdi;

(6) fakat şimdi manzarası hayalimi dehşetle nasıl dolduruyor!

(7) Kalbim nasıl...”

12 numaralı paragrafın tümü, önceki cümlelerin “Kralın soytarısı Yorik’in kafatasını eline alan Prens’in sözlerini” nesnesi tarafından bilgi olarak taşınmaktadır. Metin çözücü, bu nesnenin anlamını çıkarabilmek için, paragrafın tamamını okumak zorundadır. Bu zorunluluk da bağlantıyı kurar.

Bağlantıyı kuran değiştirim unsuru, nesnedir. Ancak asıl değiştirim “şöyle” unsurudur. Bu unsur, derin metne itilerek işlevi, nesneye yüklenmiştir.

Değiştirimin yorumlanması, değiştirimi kuran nesnenin “bir mûsikî parçası gibi” zarf tümleci(Ed.Gr.) ile kurduğu ilişki sonucu yapılmaktadır. Bu yorumlama, dış gönderimin hedefi olan “Hamlet” piyesinin üslûbu ile ilgilidir. Çocuk, ikisi arasında gelip giderek, büyük bir bağlantı köprüsünde dolaşmaktadır. Benzetme, bu sâyede iki metin arasında uyum olmasını sağlamaktadır.

Değiştirimin başladığı cümle, “teşrihhâne”de ve yaşanan zamandadır. Değiştirimin anlam kapsamına giren paragraf ise, “mezarlık”ta ve “Hamlet” piyesindeki zamandadır. Bu geçiş, değiştirimi yer ve zaman olarak da düzenlemektedir.

Düzenleme, geriye dönüş tekniğini de kurmaktadır. Bulunulan zamanda yapılan değiştirim, zamanda geriye dönülerek okunan kitaba geçilmesini sağlamaktadır. Buna, değiştirimin hatırlatma işlevi de diyebiliriz.

Hatırlatmanın çağrışım temellerini atma işlevindeki benzetme, başka bir metinden alınan paragrafla bulunulan metni bağdaştırmıştır.

1.2.1.2.4.4.3 CH Sebep Nesne (İT) Değiştirimi (onun > tn.)

8.9

(0) Bizim Doktor Ragıp vardır, ona bir görün.

(1) Ne söylediğini yarım anlayarak, dalgınlığımın utancını azaltmak için:

(2) Hay hay! Dedim.

(3) Ve arkasından, yakalandığımı zannederek epeyce kızardım.

“Ne söylediğini” yardımcı nesnesi, önceki aktarımın bulunduğu zarf-fiil grubu içinde kullanılmaktadır. Böylece söz, yeni söylenecek sözler için kaynak konumuna geçmiştir.

“Ne söylediğini yarım anlayarak” zarf tümleci, aktarılan sözün tam olarak iletilmemesiyle, “dalgınlığının utancını azaltmak için” zarf tümlecini hazırlamaktadır.

2 ve 3 numaralı cümlelerdeki sözlerin sebebi, Paşa'nın söylediği sözdür. Zarf tümleci üzerine kurulan aktarıcı cümle, bu sebebin belirlenmesini nesne değiştirimiyle gerçekleştirmiştir.

Paşa kişinin sözü ve onun Çocuk üzerindeki etkisi, istek duymama, utanma ve tedbir kısımlarına göre cümleleri sıralamaktadır. “Epeyce kızardım.”(ZT+Y) yapısı ise, utanmanın sonucunu tamamlayarak anlatımın durum bilgisini vermektedir.

“Ne söylediğini yarım anlayarak” ve “yakalandığımı zannederek” zarf tümleçleri, “ve arkasından” bağlacıyla ardışık durumlar şeklinde birbirine bağlanmıştır. “Hay hay dedim.” ve “Epeyce kızardım.” cümlecikleri ise, bu ardışıklığın fiil boyutunu tamamlar.

Nesne değiştirimiyle başlayan söz ve fiillerin bu şekilde sıralanması, durum betimlemesinin ayrıntılı ve başarılı olmasını sağlamaktadır.

1.2.1.2.4.4.4 CH Farklılaşma Nesne (İT) Değiştirimi (ty. hepsini)

7.16

(3)(15)(10) Bu bacak kılacak ve yere basamayacak.

(7)(16) (1) Konuşurken aramızda bir sevinç seyyalesi dolaşmıştı.

(2) Fakat bir an sonra ben Operatör'ün kat'î kararını ve ihtarını hatırladım.

(3)(a) Ümitlerimin hepsini bir anda kaybettim

(b) ve düşünceye daldım.

7.16.1 numaralı cümledeki “sevinç seyyalesi” öznesi, olumlu bir bakış açısı yakalamaktadır. 7.16.3a kısmında bunun yerine “Ümitlerimin hepsini kaybettim.”(N+Y) yapısındaki olumsuz bakış açısı geçmiştir.

“Fakat” bağlacı, bir aykırılığın olduğunu göstermektedir. “Operatör'ün kat'î kararını ve ihtarını” nesne takımınının 3.15.10 numaralı cümlelerin yerine geçişi, bu aykırılığın sebebi olan sözü hatırlatarak, değiştirimi kurar.

Hastalık ortak alanından uzaklaşma, “sevinç seyyalesi” ifadesiyle belirlenmektedir. Operatör’ün “Bu bacak kısalacak ve yere basamayacak.” sözü, problemi yeniden su yüzüne çıkarmış ve ümidin kaybolmasına sebep olmuştur.

“Düşünceye daldım.”(YT+Y) yapısı, “Sevinç seyyâlesi dolaşmıştı.”(Ö+Y) yapısının yerine geçen durumu belirlemektedir. Farklılaşma belirleyen gönderim, bu geçişi sebebe bağlamaktadır.

1.2.1.2.4.4.5 CH Sonuç Belirleme Nesne (İT) Değiştirimi (bu + nın > tn.)

27.8

(2) Bu köşkün bütün kaderi bu sessizliği içinde idi, benim kaderim de.

(3) *Bunun vehâmetini* hissediyordum.

(4) Hiçbir şey söylemeye cesaret edemedim.

2 numaralı cümledeki durumun belirlenmesi ve bundan sonuç elde edilmesi, “bu” işaret zamirinin değiştirim alanında gerçekleşmektedir. 3 numaralı cümledeki “bunun vehâmetini” nesnesi ve 4 numaralı cümlenin derin metnindeki “bu yüzden” bağlacı, değiştirimi taşıyan ve kullanan unsurlardır.

Değiştirimlerin tek bir durum üzerinde yoğunlaşması, romanda bir hazırlığın yapıldığını göstermektedir. Sessizliği hazırlayan, gönderim yapılarının kurduğu anlam bütünlüğüdür. 5 numaralı paragraftaki itidalin bozulması ve onun yerine cesaretsizlik durumunun geçmesi, romanın devamında Çocuk aleyhine gelişmelerin olacağını gösterir.

Durumu vehâmet olarak belirleyen 3 numaralı cümle, zincirin başlangıç noktasıdır. Bu belirleme, metindeki konuşmaların yorumlanmasında önemli bir araçtır. Konuşmanın üçlü yapısında iyiden kötüye doğru gelişen anlatım, sebep-sonuç ilişkisine göre düzenlenen olay ve durumların hazırlığını yapmaktadır.

“Vehâmet” durumunun sebep olduğu cesaretsizlik, yüzey metne bağlaç çıkarılmadan belirlenmiştir. Cümlenin, önceki cümleye bağlaçsız bir şekilde eklenmesi, bu konunun sonraki anlatımlara bağlanmasını kolaylaştırmaktadır.

Değiştirimin iç içe girmiş yapısı, üç cümleyi şu şekilde birleştirir:

“Köşkün ve benim kaderimi içine alan sessizliğin vehâmetini hissettiğim için, hiçbir şey söylemeğe cesaret edemedim.”

Zincirin matruşka şeklindeki yapısı, anlatımı sağlam bir sistem içinde ahenkli bir yapıya kavuşturmuştur.

1.2.1.2.4.4.6 CH Aktarım Nesne (İT) Değişirimi

30.7

(1) Arkamda *Nüzhet'in sesini* işittim:

(2) – Burada mısınız?

İkinci cümle, ilk cümledeki nesnenin(İT) değişirimi yoluyla aktarılmaktadır. Soru cümlesinin aktarımı, onu söyleyenle konuşmaya dikkat edenin kurduğu tamamlama ile belirlenmektedir. İki nokta işareti ise, bunun farkına varılmasını sağlar.

“Nüzhet'in sesi” isim tamlaması, “Burada mısınız?” sorusuna işaret ederek onu aktarmaktadır. “Bunu kim sordu?” ve “Neyi işittin?” soruları, aktarımı bulan unsurlardır. “Kim?” sorusu, soru soranı belirler. “Nüzhet'in sesini” nesnesi, söyleneni söyleyene bağlar. Böylece soru cümlesi, ilk cümlenin içine alınmaktadır:

“Arkamda Nüzhet'in ‘Burada mısınız?’ (diye soran) sesini işittim.”

Dolaylı aktarım, sorunun vurgusunu yükselten bir işleve sahiptir. “İşittim” yüklemi, aktarımı fiil bakımından tamamlamaktadır. Bu yüklem, nesneyle birlikte “şöyle” değişirimi unsurunun işlevini anlam olarak tamamlamaktadır. Böylece nesnenin (İT) aktarımı, fiil dizisine (paradigmasına) de eklenir.

Aktarıcı cümlenin aktardığı cümleden bağımsız gibi düzenlenmesi, önceki cümlelerin aktarımda tarafsız olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır. “Nüzhet'in sesi”, romanın birçok yerinde durum belirleyici olarak kullanılmaktadır. Buradaki aktarıcı da, o sistemin içine katılmaktadır.

Nesne (İT) aktarım değişirimi, söz üzerine yoğunlaşmayı sağlayarak romanda önemli bir geçişi de düzenlemektedir. Bu soru, gelinen psikolojik ve fizyolojik durumu değerlendirmektedir.

1.2.1.2.4.4.7 Aktarım Yorumlama Nesne (İT) Değişirimi (bu > i)in > tn.

27.1 CH

- (1) Paşa bana sordu:
- (2) – E... Doktor Ragıp'ı nasıl buldun, bakalım?
- (3) Bu sualin ehemmiyetini derhâl anladım:
- (4) Ciddî bir danışma.

“Bu sualin ehemmiyetini” nesnesinin değiştirim alanı, önceki aktarımlı soru kısmının yorumlanmasını sağlamaktadır. Değiştirim üzerine kurulan yorum da ayrı bir cümleyle aktarılmaktadır. Bu aktarım da yine değiştirimle düzenlenmektedir.

Soru ile cevap arasına giren yorum paragrafı, değiştirimin başlattığı hatırlama ve değerlendirmelerle metnin yorumlanması için ipuçları vermektedir. “Ciddi bir danışma” sıfat tamlaması, eksilteli cümle yapısıyla yorum kısmının başlığı ve konusudur.

Aktarım yapılarının yönünü ve şeklini gösteren iki nokta işaretleri, soru ve yorum parçalarını sistemleştirmektedir. “Sordu” yüklemi ile “sualin” tamlayan arasındaki anlam ilişki, aynı anlamın farklı kelimelerle ifadesi şeklinde ayırıcı bir işleve sahiptir.

Anlam ilişkisi olan yapılardan tamlayan şeklindeki kısma eklenen tamlanan, yorumlayıcı aktarımın amacını belirlemektedir. “Anladım” yüklemi, şifrenin çözümü, aktardığı cümle de metin çözücüye iletilmesi şeklindedir. “Derhâl” zarf tümleci, bu işlemi süre bakımından belirlemektedir.

Cümlelerin çözümlenip ortak yorumda birleştirilmesi, anlatılmak istenenlerin kavranması için önemli ipuçları vermektedir:

Paşa, “Doktor Ragıp'ı nasıl buldun bakalım?” diye sorunca, derhâl bu sualin ciddî bir danışma olmasından kaynaklanan ehemmiyetini anladım.”

Çocuk - Paşa iletişiminde sorgulanan durumun doğrudan yorumlanmasını isteyen soru, metnin devamındaki gelişmeler için hazırlık yapma işlevine sahiptir. Nüzhet - Çocuk ilişkisi de bunun üzerine devam edecektir.

1.2.1.2.5 CH Özne Değiştirimi

1.2.1.2.5.1 CH Zamir Kökenli Özne Değiştirimi

1.2.1.2.5.1.1 CH Özelleştirici / Genelleştirici Özne (zm) Değiştirimi (bu)

8.7

(2)(a) Nüzhet de yanımızda çok durmadı,

(b) bir sıçrayışta balkona çıktı.

(3) *Bu*, onun huylarından biridir.

(4) Her hangi bir vaziyette ekseriya iki dakikadan fazla durmaz ve kaçar.

3 numaralı cümlelerin “bu” öznesi, önceki cümlelerin yerine kullanılmıştır. Kendi içinde ve sonraki cümlede 2 numaralı cümlelerin bilgileri yorumlanmaktadır.

Değiştirime dayalı yorumlama, zamirlerin kişi gönderimleriyle birlikte kullanılmış. Dört cümlelerin ortak öznesi, “Nüzhet”tir. Üzerinde yorumlama yapılan kişi olduğu için, yani metinlikte konu olduğu için bütün cümlelerde bu ögeye gönderim yapılmıştır.

3 numaralı cümlede “Onun huylarından biridir.” kısmındaki “onun” tamlayıcı ve 4 numaralı cümledeki “o” gizli öznesi, “Nüzhet” öznesine gönderim yaparak, değiştirim yoluyla yapılan yorumlamaların konusunu belirgin hâle getiren bir bağlantı kurmuşlardır.

“Bu” öznesi(zm), geriye dönük değiştirim yanında, 4 numaralı cümleyi kapsayan ileri değiştirim yapısına da sahiptir. Geriye değiştirimde bir özelleştirme, ileriye değiştirimde bir genelleştirme yapılmıştır. Bu yüzden “bu” değiştirim öznesi, metinlikte odak noktasında bulunmaktadır.

3 numaralı cümlelerin “Onun huylarından biridir.” kısmının açıklaması durumundaki 4 numaralı cümle, ikinci bir değiştirim yapısı oluşturmuştur. “Biri” zamiri, 4 numaralı cümleyi kapsayan cümleye dayalı bir ileri değiştirim daha yapmıştır ve “bu” değiştirim unsuruyla eş değiştirim değerine sahiptir.

1.2.1.2.5.1.2 CH Aykırılık Belirleme Özne (zm) Değiştirimi (bu)

7.9

(1) Yemekte sustuk.

(2) *Bu*, benim sessizliğime alışık olmasına rağmen, onu ürkütüyor gibi.

İlk cümlede “konuşma” fiilinin yokluğu, bir alışkanlık hâlini almıştır. Ancak ikinci cümlede, bu alışkanlığın bozulduğunu görüyoruz. Durumdan aykırılığa geçiş, “bu” öznesinin değiştirimi üzerine kurulmuştur.

“Susma” ve “sessizlik” arasındaki anlam yakınlığı, özelle genelin karşılaştırılmasını sağlamaktadır. “Rağmen” edatıyla kurulan grup ise, bunu yapı ve anlam bakımından tamamlamaktadır.

“Alışık olma” ve “ürkütme” filleri arasındaki çelişki, aykırılığın beklentinin değillenmesi şeklinde kurmaktadır. “Ürkütüyor gibi” edat grubu, bunu ihtimali bir şekilde dönüştürmektedir.

Bu bağlantıda değiştirim üzerine kurulan anlam ilişkileri, durumun tam olarak anlaşılmasını sağlamaktadır. Çocuk - Anne ilişkisi, buna göre yorumlanmalıdır.

1.2.1.2.5.1.3 CH Zamanlama Özne (zm) Değiştirimi (bu)

19.3

(2) Paris'e gittiğim vakit Sadi Carnot Reiscumhurdu.

(3) Kaç senelik mesele *bu*?

(4) Dur bakayım...

(5) 1887

(6) *On üç on beş daha, yirmi sekiz sene evvel.*

(7) *Sen daha o vakit dünyada yoktun.*

3 numaralı cümlelerin “*bu*” öznesi, değiştirim özelliğiyle 2 numaralı cümledeki durumu bulunduğu yere taşımaktadır. Bu yapı, sonraki cümlelerde başlayacak zaman belirleme işlevinin tetikleyicisidir. “*Bu*” öznesinin devrik yapıda yüklemden sonraya atılması ve “kaç senelik mesele” sıfat tamlamasının zaman gönderimi, bu işlevin kurucu unsurlarıdır.

“*Bu*” öznesi, önceki cümleyi; “Kaç senelik mesele.” kısmı, sonraki cümle zincirini içine alır. İki öge arasındaki cümle içi ilişkiler de, iki kısmı birbirine bağlar. Bu yapı, altı cümleyi tek cümle hâlinde birleştirebilir:

“Dur bakayım kaç senelik mesele, 1887 den beri, on üç on beş daha, yirmi sekiz sene evvel, sen daha dünyada olmadığın vakit, yani Paris’e gittiğim vakit Sadi Carnot Reisicumhurdu.”

Cümle içinde sıkıcı bir zincir gibi görünen zaman belirleme unsurları, ayrılarak dereceli bir anlatım sağlanmıştır. “Kaç senelik mesele?” sorusunun cevabı, “Yirmi sekiz sene evvel...” cümlesidir. Aradaki “1887” ve “on üç on beş daha” kısımları, hesaplama unsurlarıdır. “Sen daha o vakit dünyada yoktun.” cümlesi ise, zamanı bir olaya göre belirleme işlevindedir.

Yapıdaki eksiltili cümleler, (“1887” ve “on üç on beş daha 28 sene evvel”), 7 numaralı cümlenin yüklemine zarf tümleci gibi nitelemektedir.

Değiştirim yoluyla zaman belirleme bağlantısı kuran yapı, metindeki anlatımı zaman olarak tamamlamaktadır. Geriye gönderimler, metin dışında Paşa’nın geçmişine doğrudur. Zaman belirleme işlevi de, buna göre yapılmaktadır.

1.2.1.2.5.1.4 CH Durum Odaklama Özne (zm) Değiştirimi (bu)

3.16

(1)(a) Yüzüme baktı,

(b) başımı önüme eğerek gözlerimi sakladım.

(2) Bu, kederimin son derecesini ancak benim bileceğim bir sır hâlinde bırakmak için, galiba nafile bir hareket oldu.

“Bu” işaret öznesi, ilk cümlenin b kısmının tamamının yerine geçmiştir. Değiştirim birimi “bu”zamirinin içeriği, önceki cümlenin tamamıyla kurulan ilişkiyle sağlanmaktadır. “Bu” değiştirim biriminin anlaşılabilmesi için, taşıdığı bilgi önceki cümlede verilmiştir.

“Bu” değiştirim öznesi, cümlede verilen bilgiyi doğrudan yinelemek yerine, değiştirimin sunduğu imkân ile yüzey metne çıkmadan dolaylı olarak yineleme sağlamaktadır. Bu, anlatımda kısalığı ve cümlenin bağımlılık yoluyla bağlanmasını sağlamaktadır.

İkinci cümledeki iç bağlantının nedensellik ilişkisi, “bu” öznesi kullanılarak önceki cümleye de taşınmıştır. Bağlantının cümle içi yapısında “için” edat grubu, sebep

- sonuç ilişkisini kurmaktadır. Böylece cümle içi unsurların diğer cümlelerle bağlantılarda kullanılması sağlanmıştır.

“Bu” değiştirim öznesi, ikinci cümlenin birinci cümlenin bir kısmını kapsamaması durumunu meydana getirmiştir.

Fiile işaret eden zamir, durum üzerinde metin çözücüyü odaklayarak, yorumun yönünü belirler. Durumun odaklanması, asıl konuyu ve onun yorumunu ayrı cümlelerde düzenler. Böylece anlatım parçalara ayrılmıştır.

1.2.1.2.5.1.5 CH Farklılaşma Özne (zm) Değiştirimi (bu)

4.7

(6)(1) Caddeye doğru çıkarken kendime doğru gitmeye başlıyorum; felâketimi mücessem bir şekilde değil, büyük teessürlerimde olduğu gibi müphem birtakım hayaller ve remizler hâlinde hissediyordum; ameliyat olacağımı, sakat kalacağımı düşünmüyor, içimde garip bir karıncalanma hâlinde birtakım inilti, mırıltılar, şekilsiz gölgeler seziyordum.

(7)(1)(a) Caddeye çıkınca da *bu* devam etti,

(b) fakat hayatın gözlerimi çeken birçok hareketleri beni daha hakikî olmaya sevk etti.

(2) Ne yapacağımı düşünmeye mecbur oldum.

İlk cümlenin a kısmındaki “bu” öznesi, önceki paragrafın tamamını kapsayan bir değiştirim unsurudur.

İki paragraf, farklılaşma yönünden karşılaştırılırken, değiştirim öznesi “bu”, okuyucuya önce anlatılanları hatırlama imkânı vermektedir.

Önceki paragrafın başındaki “caddeye doğru çıkarken” zarf tümlecisi ile sonraki paragrafın başındaki “bahçeye çıkınca” zarf tümlecisi arasındaki mekân değişikliğinden oluşan farklılaşma, karşılaştırmayı düzenliyor.

Cümlenin b kısmının başındaki “fakat” bağlacı, diğer karşılaştırma unsurlarıyla birlikte işletilerek aykırılaştırmayı devam ettirmektedir. “Hakikî olmaya” yer tamlayıcısı, önceki cümledeki “hayaller ve remizler hâlinde” zarf tümlecine zıtlık bağlantısıyla gönderim yaparak, yine karşılaştırmayı güçlendirmektedir.

İkinci cümle önceki paragrafa, paragraf - cümle farklılaşması üzerine, sebep - sonuç ilişkisiyle bağlanmıştır. Farklılık sebebine dayalı olan sonuç, iki cümle arasında bağlantıyı kurmaktadır.

İlk cümle, III. tekil kişi ekiyle dış etkileri sıralarken; etkilenen I. tekil kişi, ikinci cümlede kullanılmıştır. Böylece kişi yapısı arasındaki ilişkiler, sebep - sonuç ilişkisini sağlamlaştırmaktadır.

1.2.1.2.5.1.6 CH Karşılaştırma Özne (zm) Değiştirimi (bunlar)

27.5

(3)(2) Kurnaz bir adam. Hilekâr demiyeceğim, aleyhinde bulunmak istemem, fakat basit bir insan.

(5)(4) Bu adam, Nüzhet'ten on altı yaş büyük. (Onu mutlu edemez)

(5) Yengemin daha fazla sinirlenmesinden çekinerek bahsi kestim:

(6) - Fakat *bunlar* benim ilk görüşlerim.

(7) Siz o zatı daha evvelden tanıyorsunuz, daha iyi bilirsiniz. (bunları*)

6 numaralı cümlelerin “bunlar” öznesi, önceki cümlelerdeki yorumları değiştirilmeyle belirlemektedir. Cümlelerin “ilk görüşlerim(di)” yüklemi, yorumlamaları tek başlık altında toplayarak belirlemeyi tamamlamaktadır.

“Bunlar” öznesinin değiştirim yapısı, 5 numaralı cümledeki durum üzerine gerçekleşen yön değiştirme sebebine bağlanmıştır. Kurucu, yapı olarak “fakat” bağlacı, anlam olarak “daha fazla sinirlenmesinden çekinme” durumudur.

“İlk görüşlerim” yüklemi, bildirme ekini eksilterek, önemli unsur hâline getirilmiştir. Bu önemli unsur, yeni bir değiştirimle değerlendirilmektedir.

Derin metindeki “bunları” nesnesi, “bunlar” öznesi ile eş hedefli paralel bir yapı oluşturmaktadır. İki değiştirim arasındaki ilişki ise, iki kişinin düşüncelerinin karşılaştırılmasını sağlamaktadır. Bu karşılaştırmanın sebebi ise, 5.5 numaralı cümledeki baskı unsurudur.

“O zatı” sıfat tamlamasının gönderim hedefleri, yorumun iki uçlu olmasını sağlamıştır. Yorum uçları ise; değiştirim sistemi tarafından yorumlanmaktadır. Çocuk’un ve Yenge’nin bakış açıları arasındaki farklılık, bunu sağlamaktadır.

Karşılaştırma, yengeyi haklı göstermektedir. Çünkü o, baskı unsurunun sahibidir. Bu durum, 7 numaralı cümledeki sonuç çıkarımıyla açıklanmaktadır:

“Siz o zatı daha evvelden tanıdığınız için (bunların doğrusunu) daha iyi bilirsiniz.”

1.2.1.2.5.1.7 CH Yorumlama Özne (zm) Değişirimi (bu)

12.7

(6) Bütün bunlar, aşka benzer şeylerdir, o vakitler *bunu* anlamıyorduk.

.....

7 numaralı paragraf, durumlar ve yorumları şeklinde düzenlenmiştir. Beş cümle, bulunulan durumu iletişim açısından değerlendirmektedir. Geniş yorumlamalar, metin çözücüyeye değişik çağrışımlar yaptırabilir.

Paragrafın 6 numaralı cümlesi, bu uzun paragrafı içine alan “bütün bunlar” öznesiyle, anlatılanları yorumlamaktadır. Bu özne, anlatımın sıkıştırıldığı bir ögedir. Bu yüzden metin çözücü, son cümleye geldiğinde, paragrafın okuduğu kısmını anlayıp yorumlamak zorunda kalır.

6 numaralı cümle, özneyi yorumlayarak bir sonuca ulaşmaktadır. Sıralı yapının “aşka benzer şeylerdir” yüklemi, benzerlik bakımından; “(bunu) anlamıyorduk” yüklemi, “o vakitler” zarf tümleciyle zaman bakımından yorumlama yapmaktadır.

Böylece bütün paragrafın yerine geçen “bütün bunlar” öznesi, 6 numaralı cümlelerin diğer ögeleriyle değiştirim içinde yorumlanarak bağlantı kurulmuştur. “Aşka benzer şeylerdir” yüklemi, yorumu benzetmeyle yapmaktadır.

“O vakitler” zarf tümleci, durumla yorumun yapıldığı ânın zamanlamasını düzenlemektedir. “Bunu” nesnesi, ikinci bir değiştirimle, durumu bulunulan zamana taşımaktadır. Bu değiştirim, yeniden düzenleme yaparak asıl bağı kurar. “Anlamıyorduk” yüklemi, durumun gerçekleştiği anda yorumun henüz yapılmadığını göstererek cümlelerin yorumunu yönlendirir.

1.2.1.2.5.1.8 CH Durum Özetleme Özne (zm) Değişirimi (bunlar)

10.9

(1)(a) - “Biliyor musun?” diyordu,

(b) *bunlar* hoşuma gidiyor...

(2) Evin içinde büyük bir mesele...

- (3) Herkes bunu... yani beni düşünüyor.
 (4) Boyum, bosum, kaşım, gözüm...
 (5)(a) Onun tahsili, parası, güzelliği...
 (b) bir sürü mukayeseler!
 (6) Ben hep gülüyorum.

Paragrafın ilk cümlesindeki “bunlar” öznesi (I. çoğul kişi zamiri), 2, 3, 4 ve 5 numaralı cümleleri kapsamaktadır. Böylece bir özne, dört cümlenin bilgisini taşımaktadır. Ancak zamirin bilgisi, önceden verilmelidir.

Metinde ön bilgi olarak “Biri beni istiyor.”cümlesi verilmiştir. Bununla ilgili ayrıntılar, değiştirim sonrasına bırakılıyor. Yani değiştirim unsuru, öne alınıyor. Metin çözücünün durum üzerinde yoğunlaşması gerekmektedir. Bu iş için de, “bunlar” öznesi kullanılmaktadır.

Durum üzerinde yoğunlaşma için, eksilteli yapılar da kullanılıyor. Böylece zamir ve isim arasındaki ilişki, anlatımı daha akıcı ve akılda kalıcı yapmaktadır.

“Bunlar” değiştirim unsuru, 6 numaralı cümlede derin yapıda kalmış bir yer tamlayıcısı olarak yinelenmektedir. Yinelemenin işlevi, durumun kişi üzerindeki etkisinin pekiştirilmesidir. 6 numaralı cümlede “hoşuma gidiyor” yüklemiyle ilgili olarak “gülüyorum” yüklemi de kullanılmıştır. Bu yüklemelerden ikincisi, ilkinin hem açıklamakta, hem de anlam olarak çağrıştırmaktadır.

1.2.1.2.5.1.9 CH Ayrıntılanmış İleri Özne (zm) Değiştirimi (herkes)

31.7

- (4) *Herkes*, benimle meşgul.
 (5) *Şivesterler*, beyaz hayaletleriyle etrafımda geziniyorlar.
 (6) *Asistanlardan biri*, Fransızca anlamadığıma hükmederek; “Tumeur blanche”ların ekseriya bol akıntılarla ciğer veremi tevlit edebileceğini anlatıyor.
 (7) *Mithat Bey*, ona susmasını ihtar etti.

İlk cümle, anlam olarak kendisinden sonra gelen cümleleri içine almaktadır. Bu değiştirim yapısı, isim ve fiil bakımından bir genelleme yapmaktadır. Durum açıklama şeklinde kurulan ayrıntılaşma, yönetici cümle ile düzenlenmektedir

“Herkes” öznesi, sonraki üç cümlenin öznelerini içine almaktadır. “Şivesterler”, “asistanların biri” ve “Mithat Bey” özneleri, ilk cümlenin öznesiyle karşılanmaktadır. “Herkes” zamirinin genelleştirme özelliği, değiştirimi daha işlevsel hâle getirir. Bu genel kimlik belirleme, kişinin topluluk içinde konumuyla ilgili bir bağlantı kurar.

“Meşgul” niteliği, eksilteli kısmıyla yüklem görevindedir. Onun isim şeklinde olması, belirlenen durumu ön plana çıkarır. Bu yüklem, sonraki fiilleri içine alarak, anlam yükünü oluşturmaktadır. “Gezinme”, “(Fransızca anlamadığıma) hükmetme”, “(ciğer veremi tevlit edebileceğini) anlatma” fiilleri, “meşgul olma” fiilinin şeklini göstermektedir. Böylece belirsiz durum, fiillerle belirlenmiştir.

Ayrıntılanmış ileri değiştirim cümlesi, 5, 6 ve 7 numaralı cümlelerle kurduğu ilişkilerle, metnin çözümlenmesini genelden özele doğru yapmaktadır. Genel hüküm, kişilerin fiilleriyle ispat edilmektedir.

6 ve 7 numaralı cümleler arasındaki sebep - sonuç ilişkisi, geniş bağlantı içinde bir iç geçiş sağlamaktadır. 6 numaralı cümledeki konuşmanın engellenmesi, “Susmasını ihtar etti.” (N+Y) yapısıyla belirlenmiştir. Böylece değiştirim yapısı, kendi içinde görevlendirmelerle sistemleştirilmiştir.

1.2.1.2.5.1.10 CH Açıklama Özne (zm) Değiştirimi (her şey)

30.2

- (1) Fakat her şey değiştii.
- (2) Münakaşa gecesinden sonra Nüzhet’le dargın gibiydik.
- (3)(a) Ne geceleri havuz başında buluşuyor;
- (b) ne gündüzleri kükürt serpmek için bağa gidiyorduk.
- (4)(a) Paşa’ya roman da okuyamıyordum,
- (b) kitap yarıda kalmıştı.
- (5) Uzviyetim de fena hâlde idi.

Paragrafın ilk cümlesinde belirlenen durum değişimi alanında gerçekleşen değişiklikler, “her şey” öznesinin taşıdığı anlam yüküyle belirlenmektedir. Değiştirim unsuru olan “her şey” öznesi, yerine geçtiği 2, 3, 4 ve 5 numaralı cümlelerdeki farklılaşmaları birbirine bağlamaktadır.

2 ve 3 numaralı cümleler, değiştirim alanında bir iç bağlantıyla açıklanmaktadır. Bu açıklama, Çocuk - Nüzhet ilişkisindeki değişmeyi göstermektedir. Böylece değiştirim alanının bir parçası, düzenlenmektedir.

“Dargın gibiydik” yüklemine açıklayan 3 numaralı cümle, “ne... ne...” bağlacıyla belirlediği gerçekleşmeyen iki durumu delil olarak göstermektedir. “Niçin dargın gibiydiniz?” sorusunun cevabı olarak belirlenen bu cümle, iç bağlantının mantık yapısını yönetmektedir.

2 numaralı cümlenin “münakaşa gecesinden sonra” zarf tümleci, değiştirimin zaman yapısını belirlemektedir. Bu gecenin öncesi ve sonrası, karşılaştırılan durum dilimlerini ayırmaktadır. “Münakaşa gecesini” gönderiminin hedefi olan “Kozmopolitlerin Hücumu” metni, değişimi açıklamaktadır.

4 numaralı cümle, değiştirimin Çocuk - Paşa ilişkisi bakımından açıklandığı kısmı oluşturmaktadır. Önceki metinlerde yinelenen “(Paşa’ya kitap) okuma” fiili, bitiş bakımından açıklanmaktadır. Bu gönderimin hedefi olan metinler, bu açıklamayı kurmaktadır. “Cinaî Bir Roman” / “Beni Karşılaman Sükût” / “Paris Paris”

5 numaralı cümle, “hastalık” alanındaki değişmeyi göstermektedir. Romanın başlangıcından beri iki meseleden biri olan “hastalık”, eski şekline dönmüştür .

Bu değiştirim parçalarını toplayan ilk cümle, yaptığı düzenleme ile yorumlamaya metnin başlangıcında hazırlık yapar.

1.2.1.2.5.2 CH İsim Kökenli Değiştirimi

1.2.1.2.5.2.1 CH Aykırılık Açıklama Özne (İ) Değiştirimi

16.19

(15)(3) *Bu duygum bana o kadar hakikî göründü ki lokmayı yutamadım, çıkaramadım ve kıpkırmızı kesildim.*

(18)(2) *Gördüğüm ölülerden birinin yanağını ısırması gibiydim.*

(18)(3) *Doktor: “Vah vah...” diye mırıldandı.*

(19)(1) *Hâlbûki mesele çok basit:*

(19)(2) İnsan hastalanır ve ölür.

“Hâlbûki” bağlacı, önceki cümlede belirtilen duruma karşı çıkışı bildiren bir düzenleme yapmaktadır. Doktor, metnin değişik yerlerine yayılan Çocuk’un durum değerlendirmelerine karşı çıkararak bir aykırılığa oluşturmuştur.

Aykırılığa yapısı, cümleleri iki gruba ayırmıştır. Öncesindeki cümlelerle, sonrasındaki iki cümle birer taraf oluşturmaktadır.

Doktor kişinin görüşleri, Çocuk’un bütün düşüncelerini deşillemektir. Metin çözücü, durum hakkında tam ikna edilmişken, bağlaç yoluyla ikinci düşünce birimine geçilmiştir. Böylece Çocuk kişinin gerçeklik alanından doktorunkine, atlanmıştır.

“Mesele” kelimesi, cümle içinde “hâlbûki” bağlacının geçişe yöneldiği hedefdir. Metin çözücünün “Mesele nedir?” sorusu, bağlantıyı çözebilir. Bu sorunun iki cevabı vardır:

1. *Mesele* : Ölüm, acizlik ve çaresizliktir. (Çocuk)

2. *Mesele* : İnsanlar hastalanır ve ölür. (Doktor)

İşte bu iki cevap, “mesele” öznesinin değiştirim hedefinin iki ucunu oluşturur. 19.1 numaralı cümle, bağlaçla aykırılığı belirttikten sonra; bu durumu, değiştirimin 19.2 numaralı cümle bilgisiyle açıklıyor.

Bağlaç ve değiştirimin ortak işleyişi, cümleleri şu yoruma ulaştırır:

“Gördüğüm ölümlerden birinin yanağını ısırmış gibi olmama rağmen ölüm çok basitti.”

Bu yorum, Çocuk’un ve Doktoru’nun düşüncelerini karşılaştırırken iki ölüm düşüncesini de yorumlar.

1.2.1.2.5.3 CH Sıfat Tamlaması Kökenli Özne Değiştirimi

1.2.1.2.5.3.1 CH Etki Özne (ST) Değiştirimi (bu > i)

7.4

(3)(2) Ameliyat lâzım mı imiş?

(3) Belli değil.

(4) Bugün kalabalıktı.

(5) İyice bakamadılar.

(6) Belki lâzım olacak.

(4)(1) **Bu müphem sözlerim onu hiç tatmin etmemiş olacak ki, torbayı yere bırakırken kolunun hareketine tesir eden merak ve endişe ile torbayı kaldırdı ve mutfığa doğru şaşkın adımlarla yürüdü.**

Önceki paragraftaki sözler, “bu müphem sözlerim” öznesinin değiştirimiyle paragrafa taşınmaktadır. Öznenin cümle içi ilişkileri de, sözlerin “anne” kişisi üzerindeki etkisini belirlemektedir.

Sözden etkiye geçiş, konuşma ve onun sonuçları şeklinde bir ayrıma dayanmaktadır. Bu ayırım, ortak alanın objektif bir şekilde yorumlanmasını, daha sonra annenin bakış açısına indirgenmesini sağlamaktadır.

“Bu müphem sözlerim” öznesi, değiştirimin yorumlama yönünü tayin eden unsurdur. Tepkiler de bu yönde yorumlanır. “Merak ve endişe ile” ve “şaşkın adımlarla” zarf tümleçleri, yorumu tamamlamaktadır. Bu tümleçler, fiillerin tarzını belirlerken, etkinin tesirini de göstermektedir.

1.2.1.2.5.3.2 CH Yorumlama Özne (ST) Değiştirimi

1.2.1.2.5.3.2.1 Çift Bakış Açısı Yorumlama Özne (ST) Değiştirimi (bu > i)

36.8 CH

(2) **Fakat o beni kovalıyor.**

(3) **Ruhumun en kalabalık anlarında bile, yığınları itip dürterek sivriliyor ve şuurumu kaplıyor, ter içinde kalıyorum.**

(4) **Bazen bu işkence içinde bunaldığımı anlayan etrafımdaki insanların, bana haykıran bir merhametle baktıklarını görüyorum.**

“Bu işkence içinde bunaldığımı anlayan etrafımdaki insanlar” yardımcı öznesi (ST), önceki cümlede belirlenen durumu, bir yorumda birleştirmektedir. “Bu işkence” sıfat tamlaması kısmı, önceki iki cümledeki durumun yerine geçmiştir.

Durumun yorumu, etraftaki insanlara yaptırılmaktadır. İşaret edilen “işkence” ismi, durumu bir nitelik şeklinde belirler. “Kovalamak”, “(ter içinde) kalmak”, “bunalmak” ve “merhamet” ifadeleleri, durumu tamamlayan diğer unsurlardır.

“Haykıran bir merhametle baktıklarını” yardımcı nesnesi, yorumu belirleyen fiili taşımaktadır. “Kalıyorum” ve “görüyorum” yüklemeleri arasındaki ilişki, durumla yorumu birleştirmektedir. Kendi durumu ve ona bakanların düşündükleri, bağlantıyı kuran anlam ilişkisini oluşturan parçalardır.

2 ve 3 numaralı cümlelerde belirlenen durum, 4 numaralı cümlede zaman bakımından özelleştirilmektedir. Bu ilişki, genel bilginin zaman, yer ve kişiler bakımından yorumlanmasını sağlamaktadır. Zamanın eklemeli, durumun değiştirimli ve kişilerin gönderimli olarak belirlenmesi, bağlantının geniş bir alana yayılması içindir.

1.2.1.2.5.3.2.2 CH Söz Yorumlama Özne (ST) Değiştirimi (bu > i)

24.4

(2) - Sen burada iken vakit ne güzel geçiyor...sıkılmıyorum.

(3) Sana alıştırsak ne yapacağız?

(4) *Bu basit sözler, bir aşk itirafı kadar gururumu okşuyor.*

4 numaralı cümlenin “bu basit sözler” öznesi, önceki iki cümledeki sözlerin yerine geçmektedir. Öznenin “bu” işaret sıfatı, değiştirimi nitelemektedir.

Özneyle tespit edilen sözlerin yorumlanması, cümlenin diğer ögeleriyle yapılmaktadır. “Bir aşk itirafı kadar” zarf tümleci, sözleri bir aşk itirafıyla karşılaştırmaktadır. “Gururumu okşuyor.” (N+Y) yapısı da karşılaştırmayın sonucunu denklik olarak belirlemektedir.

Sözlerin bir aşk itirafına benzetilmesi, önceki cümlelerdeki ifadeleri, yeniden yorumlamayı gerekli hâle getirmektedir. Böylece değiştirim unsuru, içine aldığı sözlerin anlatım gücünü arttırmaktadır.

2 ve 3 numaralı cümlelerdeki sözlerin bir aşk itirafı olarak yorumlanması, Çocuk - Nüzhet ilişkisindeki çıkmazların çözümlenmesi için önemli ipuçları verir.

Değiştirimin karşılaştırma şeklinde olması, “aşk itirafı” benzetmesinin tam tersini de düşünmemizi gerektirir. Bu gereklilik, “kadar” edatının ihtimal durumunu yüzdeye göre belirlemesinden kaynaklanmaktadır.

Bu sözler, aşk itirafı yerine sıradan dostluk ifadeleri de olabilir. Böyle olmasa bile, ilerideki metinlerde dostluğa dönüşecek aşk, bunu desteklemektedir.

Değişimin “Sen burada iken” X “Sen burada yokken” karşılaştırmasındaki zıtlığı, köşkte bulunma ve oradan ayrılmalar arasındaki farklılığa işaret ederken, metnin bütün yapısındaki yer unsurunu da düzenlemektedir.

1.2.1.2.5.3.3 CH Durum Zamanlama Özne(ST) Değişirimi (bu > İ)

23.9

(8)(7) Ben arka üstü yattığım için onun başının ağırlığı da dudaklarınkine zam oluyor ve benim dudaklarımı sıcak bir tazyikle yoğuruyordu.

(8) (Göğsümle göğsü arasında da aynı hadise)

(9)(1) Bu hâl uzun sürdü.

“Bu hâl” öznesi (ST), önceki iki cümlede anlatılan durumu bilgi olarak cümlelerin içine taşımaktadır. Bu taşıma, durumun yeniden değerlendirilmesi için de kullanılır.

“Bu hâl” sıfat tamlamasının özne olarak kullanıldığı cümlelerin “Uzun sürdü.” (ZT+Y) yapısı, değişim yoluyla belirlenen durumu, süre bakımından tamamlamaktadır. Böylece zaman bakımından bulunulan ân olarak yapılan belirleme, ânın kapladığı süreç olarak da belirlenmiştir.

Zamanlayıcı değişim, durumdan değerlendirmeye geçiş için kullanılmaktadır. Çünkü bir fiilin kapladığı zaman, onun hakkında verilecek hükümler için çıkarım değerine sahiptir.

Cümle içi bağlantılarda zaman yönünden belirleme yapan zarf tümleci ile zamanlayıcı cümle arasında işlev olarak büyük benzerlikler vardır. Ancak burada anlam olarak yapılan belirleme, değişim üzerine yüklenmiştir. Değişimin açılımı, zamanlamanın bütün durumu içine alındığını gösterir.

Durumun devam eden bir gelgit sistemi hâlinde belirlenmesi, geçen süreyi de önemli bir ayrıntı yapmaktadır. “(Tazyikle) yoğurma” fiili, durumu belirlerken ; “Ne kadar sürdü?” sorusu, ilişkinin zaman bakımından ölçülmesini sağlamaktadır.

Zamanlayıcı cümlelerin durumdan sonraya bırakılması, paragraflar arası bağlantı unsuru olmasını sağlamıştır. Onun bu işlevi de, önemini arttırmaktadır. Zaman bilgisinin sonradan eklenmesi, zamanlamayı da bir yorumlama hâline getirmektedir.

1.2.1.2.5.3.4 CH Gönderim Odaklama Özne (ST) Değişirimi (şu > i)

15.1

(2) Kırmızı bir fener üstünde şu kelimeler:

(3) “Yarahlara ilk yardım.”

3 numaralı cümle, önceki cümleyle bir anlatım bütünlüğü taşımaktadır. Ancak yapı, kullanım dil bilimsel bir amaçla ikiye bölünmüştür. Burada amaç, metin çözücüyü yazı üzerine odaklamaktadır. Çünkü psikolojik durum, tespit edilmelidir.

2 numaralı cümle, odaklamayı işaretleyen yapıdır. “Şu kelimeler” öznesi (ST), yapıda odaklayıcı unsurdur. “Şu” işaret zamiri, ileri gönderim sağlarken; “kelimeler” ismi de ileri bir değiştirim kurmaktadır.

3 numaralı cümlenin taşıdığı metin değeri, geniş bir gönderim ve değerlendirme ortamından kaynaklanmaktadır. Yeni metnin yer betimlemesi, bu işarete dayalıdır. Çocuk, önceki hastahane psikolojisine yeniden dönmüştür. Bu yüzden romanın psikolojik alt yapısında 3 numaralı cümle, önemli bir belirleyicidir.

2 numaralı cümlenin sonundaki iki nokta işaretinin geniş hedefi, metnin dışına taşmayı gösterir. Üzerinde bu yazının bulunduğu feneri tasavvur eden metin çözücü, canlandırmaya dayalı bir yorumlama yapar. Bu yorumlama, gerçek dünya ile karşılaştırma şeklinde olabilir.

Özne (ST), sonraki cümleyi, bulunduğu cümleye doğru çekmektedir. Bu da, bütün cümleye ulaşmamızı sağlar.

“Kırmızı bir fener üstünde ‘Yaralılara ilk yardım’ yazıyordu.”

Bütün yapıya göre, özne ortaktır. Ayrıca eksiltilmiş yüklem, sıralı birleşik cümledekine benzer bir konuma sahiptir.

1.2.1.2.5.3.5 CH Açıklama Özne (ST) Değiştirimi (bir(ST) > i)

24.11

(10)(1) Bahçe kapısından içeri *bir adam* girdi.

(11)(2) Hâlâ yüzünde can sıkıntısı vardı:

(3) - Doktor’un uşağı! Dedi.

(4)(a) Bu akşam kendisi gelecekmış,

(b) uşığıyla haber göndermiş.

10.1 numaralı cümlelerin “bir adam” öznesi, 11.2 / 3 / 4 numaralı cümlelerdeki bilgileri taşıyarak değiştirim bağı kurmaktadır. Aktarım yapıları, bu değiştirimin belli bir mantık zinciri şeklinde düzenlenmesini sağlar.

Aktarıcı unsurun 2 ve 4 numaralı cümlelerin derinine itilmesi, aktarımın tek merkezden yönetilmesini sağlamaktadır. Bu yapı, açıklamanın ön plana çıkarılması için kullanılmaktadır.

Açıklama yapısı, 11.2 numaralı cümleye sorulan “Niçin yüzünde can sıkıntısı var?” sorusuyla kurulmaktadır. Böylece aktarımın başladığı cümle, açıklamayı da düzenlemiştir.

Açıklamanın yüzey metindeki bir soruya gerek kalmadan yapılması, durumdan vazife çıkarma şeklinde tespit edilebilir. Bu yapı, Çocuk - Nüzhet ilişkisindeki yakınlığı göstermektedir.

Açıklamanın bölünmesi, çözümlmeyi kolaylaştırmaktadır. Bölünmede yorumlama safhaları, metin kurucu tarafından belirlenmiştir.

11.3 numaralı cümle, 10.1 numaralı cümledeki “bir adama” değiştirim öznesini “Doktor’un uşığı” şeklinde açıklamaktadır. Bu açıklama, 10.3 numaralı cümledeki “kimdir?” sorusunun da cevabıdır. Cevap, Çocuk için bir merak unsurunun çözümüdür.

Yapılan açıklama, derin metindeki “Neden gelmiş?” sorusunu çıkarmaktadır. 4a kısmı, bunun cevabını vermektedir. “Doktor gelecekmiş.” şeklinde verilen cevap, 4b kısmında bu haberi “uşağın gelişi”ne bağlamaktadır. Cümlelerin a ve b kısımlarının rivayet ekleri, açıklamayı sistemleştirmektedir.

Bu bağlantı, 5.2 numaralı cümlede uzaklaştığı düşünülen “Doktor Ragıp” konusunun canlandığını göstermektedir. Çocuk - Nüzhet ilişkisinin gelişmesinde, önemli bir safha gerçekleşmiştir.

1.2.1.2.5.3.6 CH Karşılaştırma Özne (ST) Değiştirimi

1.2.1.2.5.3.6.1 CH Aykırılık Karşılaştırma Özne (ST) Değiştirimi (bu > i)

17.5

(0) İçerde hararetle bir konuşma duydum.

(1) Ben girer girmez hepsi birden sustular

(2) Beklediğim alâka yerine *bu sessizlik*, beni şaşırttı.

“Bu sessizlik” Ö(ST) yapısı, önceki duruma işaret eden bir değiştirim unsurudur. Yani önceki durumun yerine geçiş, işaret şeklinde bir bağlantı kurmuştur.

Bağlantıda yerine geçilen asıl cümle, derin metinde bırakılmaktadır. Yerine geçilen cümleyi, bağlama bakarak şu şekilde tespit edebiliriz:

“Odada bir sessizlik oldu.”

“Bu sessizlik” öznesi (ST), yerine geçilen cümleyi göstermektedir. “Sustular” yüklemiyle “bu sessizlik” öznesinin iki cümleyi bağlaması sırasında, gizli cümleyi de bulabiliriz.

2 numaralı cümlede ise, zıtlığa dayalı bir değiştirim daha vardır. O da, “alâka” ile “sessizlik” arasındaki tersine dönme ve beklentinin olumsuzlaşması şeklinde düzenlenmektedir. Bu yapı, cümle içinde görünmesine rağmen, unsurların başka cümlelere uzanmasıyla cümleler arası bağlantıya dönüşmektedir.

“Beklediğim alâka” sıfat tamlaması, hastahaneye gidiş öncesine, değiştirim açıklayıcı bir gönderim yapmaktadır. Paşa, “Cinâi Bir Roman”, “Ciddi Bir Adam” ve “Nüzhet’in Kahkahaları” metinlerinde odak kişi konumundaki Çocuk, birden ilgisiz kalmıştır. Bu gönderim, kullanım dil bilimsel olarak da, merak unsurunu taşır.

“Bu sessizlik” ve “beklediğim alâka” sıfat tamlamalarının kendi içindeki değiştirim yapıları, gönderimlerle desteklenerek, cümleler, paragraflar ve metinler arası bağlantılar kurulmuştur. Metin çözücü, beklenen ve sonuç arasındaki aykırılığı yorumlarken; geniş ve dar bağlantılar da hedeflerine bir bir ulaşır.

1.2.1.2.5.3.6.2 CH Benzerlik Karşılaştırma Özne (ST) Değiştirimi (aynı > i)

23.8

(7) Ben arka üstü yattığım için onun başının ağırlığı da dudaklarımınkine zam oluyor ve benim dudaklarımı sıcak bir tazyikle yoğuruyordu...

(8) (Göğsümle göğsü arasında da aynı hâdisse.)

“Aynı hadise” öznesi (ST), önceki cümlede geçen fiillerin yerine geçen ve fiillerin yinlendiğini gösteren ögedir. Ancak fiili yapan taraflar değişmiştir. Bu da, fiillerde yineleme, fiili yapanlarda farklılaşma olduğunu gösterir.

Bir fiil dizisinin (paradigma) diğerk bir cümlede başka öznelerce yinelenmesi, anlatımın kısa fakat geniş olmasını sağlamaktadır.

“Aynı hadise” öznesi(ST), yinelenen fiilleri gösterirken, “göğsümle göğsü arasında” yer tamlayıcısı değişen kısımları belirlemektedir. “Da” bağlacı, yinelemeyi vurgulamaktadır.

İkinci cümledeki “göğsümle göğsü” eşlemesinin ilk cümledeki karşılığı, “dudaklarımla dudakları” eşlemesidir. Bu iki eşleme arasında ise, fiil tarzı benzerliğine dayalı bir karşılaştırma vardır. Karşılaştırmada belirlenen benzerlikler, derin metinde, ikinci cümlenin genişletilmesinde kullanılacaktır:

“Ben arka üstü yattığım için onun vücudunun ağırlığı da göğüslerininkine zam oluyor ve benim göğüslerimi sıcak bir tazyikle yoğuruyordu.”

Görüldüğü gibi cümlenin genişletilmesinde, ilk cümleyle benzeşme (analoji) metodu kullanılmıştır. “Hâdise” kelimesiyle ifade edilen fiiller bütünü, “aynı” sıfatıyla benzerlik kurarken, analogiyi de belirlemektedir.

Karşılaştırmann farklı olduğu nokta, bütün - parça ilişkisi bakımından düzenlenmektedir. Bu, değişen organların bulunduğu yerlerle ilgilidir. “Başının ağırlığı” yerine “vücûdunun ağırlığı” geçmiştir. Bunun sebebi de “dudak” ve “göğüs” objeleri arasındaki yer farkıdır.

Karşılaştırmalı yineleme değiştirimi, art arda dizilmiş benzer fiillerin sistemini kurmaktadır. Bu dizi (paradigma), karşılaştırmalarla zaman diliminin ayrıntılarına inilmesini sağlamaktadır.

1.2.1.2.5.3.6.3 CH Dizisel Karşılaştırma Özne (ST) Değiştirimi (başka > i)

32.2

- (3) **Karanlık bir seririyatta alelacele dizime bakan bu Alman, yanlış bir teşhis koydu.**
- (4) **Aynı hastahanedede başka bir genç Türk doktoru, hastalığıma çok alâka gösterdi ve yeni bir tedavi ile, Türkiye’de bulunmayan bir ilacı mafsala zerk ederek beni kurtaracağını söyledi.**

Aynı yerde bulunan ve birbirinin yerine geçen kişi unsurlarını taşıyan özneler, cümleleri birbirine bağlamaktadır. Bu bağlantı, dolaylı bir karşılaştırma ile durum belirlemesi yapmaktadır.

“Aynı hastahanedeki” yer tamlayıcısı, kişilerin bulunduğu ortak yeri belirlemektedir. Bu ortaklık, karşılaştırmanın konusu olan hastalık ortak alanına ulaşmayı sağlamaktadır.

“Başka bir genç Türk doktoru” kişisi, önceki cümlede geçen “Alman” kişinin yerine geçerek değişimin kimlik yönünü kurmaktadır. Böylece karşılaştırılacak kişiler, tespit edilmiştir.

Kişi bilgilerinin karşılaştırılması, “(alelacele dizime) bakma” fiiliyle “(hastalığıma çok özen) gösterme” fiili arasındaki anlam zıtlığıyla yapılmaktadır. Bu karşılaştırma, fiillere göredir.

“Yanlış teşhis koyma” durumu yerine “Türkiye’de bulunmayan bir ilacı mafsala zerk ederek kurtarma”nın geçmesi, değişimi durum bakımından düzenlemektedir.

Ortak yer alanında iki kişinin karşılaştırılması şeklinde kurulan değişim, tedavi alanında durum değerlendirmesi yapmaktadır. Hastalığın seyri ve sonucu hakkında verilecek hükümler, bu değerlendirmeye bağlıdır.

1.2.1.2.5.3.7 CH Niteleyici Özne (ST) Değişirimi (Son(S) > i)

44.17

(2) *Son not.*

(3) **Bu odada başkaları inleyecekler.**

(4) **Onları şimdiden iyi tanıyorum.**

(5) **Üstümden çıkarıp yatağa attığım robdöşambr içinde, ebediyen aynı insan bulunacak:**

(6) **Hasta.**

İlk cümledeki “son not” öznesi (ST), kendinden sonraki cümlelerin yerine geçerek, nitelemeli bir düzenleme yapmaktadır. Bu bağ, “Notlar” metninin son not halkasını gösterirken, hem de onun yorumunu kurar.

Son notun bu şekilde gösterilmesi, metnin ve romanın bitişini daha sistemli hâle getirir. Nottaki bilgiler, bitişin daha ayrıntılı olarak yapılmasını sağlar.

Notu oluşturan cümleler arasındaki ilişkiler, “son not” öznesine (ST) göre yorumlanarak, çözümü daha verimli hâle getirmektedir. Ayrıntıların tek terimde birleşmesi, bunu daha bütün kılmaktadır.

6 numaralı cümlede tek başına bırakılmış “hasta” kelimesi, bağlantı üçgeninin tepesinde, yerine geçilen cümleleri başka bir nitelik başlığı altında yeniden düzenlemektedir.

“Hasta” niteliği, genelden özele doğru kurulan bir bağlantı zincirinin son halkasıdır. Bu halkalar ve aralarındaki ilişkiler, şu şekildedir:

Cümle	Özne (ST) Dizisi	Bağlantı	İşlev
Bu odada başkaları inleyecekler	Bu odada inleyecek olan başkaları	Değiştirim	Genelleştirme
Onları şimdiden gayet iyi tanıyorum	Şimdiden gayet iyi tanıdığım onlar (hastalar)	Gönderim	Kişileştirme
Üstümden çıkarıp yatağa atığım rübdöşambr içinde ebediyen aynı insan bulunacak	Üstümden çıkarıp atığım rübdöşambr içinde ebediyen bulunacak aynı insan	Değiştirim	Niteleme
Hasta	Hasta	Gönderim	Özelleştirme

1.2.1.2.5.4 CH İsim Tamlaması Kökenli Özne Değiştirimi

1.2.1.2.5.4.1 Gönderim Düzenleme Özne (İT) Değiştirim (bunların > tn.)

24.5 CH

- (1) O günü akşama kadar Nüzhet’le bahçede geçiriyoruz.
- (2) Mesut olduğumu şundan anlıyorum ki ne Doktor Ragıp’tan, ne hastalıktan, ne de aynalı dolaptan bahsediyoruz.
- (3) Âdeta, hayatımızda *bunların hiç biri* olmamıştır.

“Bunların hiçbiri” öznesi (İT), önceki cümlelerdeki fiillerin ve durumların yerine geçerek, onları zaman ve fiil bakımından düzenlemektedir. Bu değiştirim, uzak gönderimlerin yorumlanmasında da kullanılır.

1 numaralı cümlenin yer belirlemesi üzerine kurulan “Bahçede o günü nasıl geçirdiniz?” sorusunun cevabı, bağlantıyı düzenlemektedir. 2 numaralı cümle, soruyu “mesut olma” durumuna göre cevaplamaktadır.

Cevapların gönderim yapısı, daha geniş bir yorumlama yapmayı sağlamaktadır. “Mesut olduğumu şundan anlıyorum ki” ki’li kısmı, “bahçede geçen günü” sürecini yorumlamaya hazırlamaktadır. Gönderimler, bu temele göre belirlenmektedir.

“Ne... ne... ne de...” bağlacının kurduğu üçlü gönderim sistemi, durumu yokluk bakımından karşılaştırma şeklinde yorumlamaktadır. “Doktor Ragıp” gönderimi, “Ciddi Bir Adam” metninde başlayan evlilik meselesine ulaşmaktadır. “Hastalık” gönderimi, romanın başından beri devam eden ortak alanı göstermektedir. “Aynalı Dolap” gönderimi, “Beni Karşılaman Sükût” metninde başlayan meseleye gönderim yapmaktadır.

3 numaralı cümlede “bunların hiçbiri” öznesi (İT) üzerine gelen “olmamıştır” yapısı, değiştirimin hedefinde belirlenen durumların artık geçerli olmadığını gösterir.

“Âdeta” zarf tümleci, geçersizliğin ihtimali olduğunu gösterir. Böylece ileriki metinde meselenin yeniden ortaya çıkması için açık kapı bırakılmaktadır.

Uzak gönderimleri düzenleyen değiştirim, romanın başından beri gelen durumların yorumlanmasını sağlamaktadır. Metin çözücü, gönderimler yoluyla geçmiş durumları yorumlarken gelecek durumlara da hazırlık yapmaktadır.

1.2.1.2.6 CH Karışık Ögeli Değiştirimi

1.2.1.2.6.1 CH Zamanlama ZT (Ed. Gr.) ZT (ST) Değiştirimi (i - dolayı)

37.7

(4)(3) İki sene evvel,... Operatör... benimle şakalaşıyordu:

(5)(4) Fakat oynamasan daha iyi.

(6)(2) Fakat onu (romanı) da okuma.

(4) El işleriyle meşgul ol.

(7)(1) O zaman bu tavsiyelerinden dolayı Operatör’ü soğuk bulmuştum; mizâcıma zıt ihtarlar yapan doktorlara kızıyordum.

“Bu tavsiyelerden dolayı” zarf tümlecinin “bu tavsiyeler” sıfat tamlaması, önceki cümlelerde sıralanan tavsiyeleri kendisinde toplamıştır. “O zaman” zarf tümlecinin değiştirimi ise, bu ilişkiyi zamanlar.

“Operatör’ü soğuk bulmuştum.”(N+Y) yapısı, değiştirimle belirlenen tavsiyelerin sonucunu göstermektedir. Tavsiyelerin veriliş zamanı 4.3 numaralı

cümlenin “iki sene evvel” zarf tümleciyle belirlenmektedir. 5.4, 6:2 / 4 numaralı cümleler, verilen tavsiyeleri göstermektedir.

“Bu tavsiyelerinden dolayı” zarf tümleci, sonucu meydana getiren tavsiyeleri belirlemektedir. Cümlenin devamındaki genelleşme, durumu yorumlayarak bağlantının unsurlarını bütünleştirmiştir.

“Mizacıma zıt ihtarlar” kısmı, “tavsiyeler”i yorumlamaktadır. Operatör’ün fiilleri ise, “Mizacıma zıt ihtarlar yapan doktorlara kızıyordum.” (YT+Y) yapısıyla yorumlanmıştır. Bu yorumlama, özel durumun, genel bakış açısına göre değerlendirilmesi şeklindedir.

Zaman gönderimli yorumlayıcı değiştirim, fillerin duruma göre değerlendirilmesi şeklinde bir işleve sahiptir. Metin çözücü, Çocuk’un hastalığa bakışını bu değerlendirme ile yorumlayacaktır.

Zaman, öyküleyici anlatımda önemli bir bağlayıcı unsurdur. Değiştirimin zamanlayıcı olarak kullanılması, ortak alandaki olay ve durumların yoğunlaştırılarak zamana bağlanmasını sağlamaktadır.

Değiştirim, geriye dönük ilişkilerde geçmişin değerlendirilmesini; geleceğe dönük ilişkilerde ilerisi için planlamaları kurar. Metnimizde bir çağrışım yoluyla geriye dönülmesi sağlanmıştır.

Değiştirimin bulunduğu cümle, olayın anlatıldığı zamandadır. Ancak değiştirimin hedefindeki sözler, olayın geçtiği zamandadır. Böylece değiştirim, zaman dilimleri arası dönüşlerle anlatımı düzenlemiştir.

Değiştirimin devamındaki “mizacıma zıt ihtarlar yapan doktorlara kızıyorum” (ZT+Y) yapısı, çağrışımından yoruma geçişi belirlemiştir. Bu yapı, “Niçin soğuk bulmuştun?” sorusunun cevabını bularak çağrımın yönünü de çizmektedir.

Sonuçta betimleme aktarımlarını düzenleyen değiştirim, zamandaki farklılaşmalar yoluyla zengin, derin bir anlatımı oluşturmuştur.

durumu hafifletmektedir. Çünkü bu “ameliyat” durumunun tersi, kolay yoldur ve bir önceki muayenedeki sonuca dönülmek istenmiştir.

“Belki” bağlacının eklediği ihtimal, gerçekten uzaklaşmadan gerçeğin gizlenmesi demektir. Böylece gönderim, değiştirimin mantık sistemini kurmaktadır. Değiştirimin yerine geçilen kısmının geriye doğru; yerine geçen kısmın ileriye doğru aktarılması, yapıyı sistemleştirmektedir.

1.2.2.1.1.3.1.6 CH Fiil Kökü Yinelemeli Nesne (zm) Derin Değiştirimi

(bunları)

22.12

- (1) - **Bugün, siz odada *bunları* konuşmuyor muydunuz?...**
- (2) - **Konuşuyorduk.**
- (3) - **Benden (bunları) niçin gizledin?**
- (4) **(Bunları) Gizlemedim.**

Diyalogdaki her iki soru - cevap yapısı, aynı değiştirim üzerine kurulmuştur. Ayrıca her soru - cevap yapısı, kendi yüklemelerinin fiil kökleri arasındaki yineleme ilişkisiyle düzenlenmiş ve birbirinden ayrılmıştır.

Ortak değiştirim yapısı, Doktor’un Annesi - Nüzhet konuşması üzerine, yorumlama çevresinde, dört cümleyi birbirine bağlamaktadır. “Konuşma” ve “gizleme” fiilleri ise, yorumlamayı iki bakımdan gerçekleştirmektedir. İlk fiil, durumu; ikinci fiil, sorunu belirlemektedir.

Fiillerden ilki, derin metinde ikincisinin nesnesi durumundadır. Bu nesne, 4 numaralı cümlenin derin yapısında gizlenmiştir: “(Konuştuğumuzu) gizlemedim.”

Değiştirimin belirlediği durum üzerine yorumlamalar yapan fiiller, diğer öğelerle anlam olarak tamamlanmaktadır:

Kişiler : Siz (Nüzhet + Doktorun Annesi)

Ben (Çocuk)

Zaman : Bugün (Bulunulan gün)

-DI (bitmiş zaman)

Yer : Odada

Sebep : Niçin?

Bu yapılar, metinleşmeyi sorgulama şekline sokmuştur. Çözümleme sonunda elde edilen bilgiler, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin yorumlanmasında kullanılmaktadır.

Soru - cevap yapısından hüküm çatısına geçilirse, tek bir cümle elde edilebilir:

“Bugün, sizin odada bunları konuştuğunuzu niçin gizledin?”

1.2.2.1.1.3.1.7 CH Betimleme İşaretleyici Nesne (zm) Derin Değiştirimi (şunları)

18.2

(0) Kurtulmak, oyalanacak bir şey aramak için başımı kendi derinliklerimden dışarı çıkıyorum.* (Şunları görüyorum)

(1) Yeşillikler arasında bahçıvanın kambur sırtı.

(2) Hâlâ aynı noktada.

(3) Bir nebat, bir toprak parçası üstünde ne ısrar!

(4) Bütün ruhi ticaretini mert ve asil tabiatla yapan adam:

(5) Kendini ona emniyetle veriyor ve nebatla toprakla açtığı hesabı cârîde aldanmıyacağını biliyor, bunun için sâkin ve kendinden emin, çalışıyor, bunun için yirmi santimetre murabbâ bir toprak parçası üstünde, güneşin altında, saatlerce, yorulmadan, mazbut bir heyecanla didinip duruyor.

Önceki paragrafın son fiilini taşıyan “bakıyorum” yüklemine ardından gelen, derin metindeki “Şunları görüyorum.” ileri değiştirim işlevi, 18.2 numaralı paragrafi nesne ögesi içinde birleştirmektedir.

Değiştirimin hedefi, “bahçıvan” kişinin betimlemesidir. Çocuk, “kendi derinliklerinden” (Hastalık, Nüzhet’e duyulan platonik aşk, Nüzhet - Ragıp evliliği tehlikesi, köşktekilerle Çocuk’un ilişkilerinin geldiği nokta), bahçeye (bahçe, bahçıvan, güzel hâtıralar) yönelerek, bu paragrafa hazırlık yapmıştır. Paşa’nın odası iç mekânından bahçe dış mekânına geçiş, gerçeklerden kaçma isteği sebebine bağlanmıştır.

Paşa, Çocuk’un mantığını; Nüzhet, duygularını; bahçıvan tabiata kaçışını temsil etmektedir. Kullanılan bu imajlar, metindeki karakterlerle, psikolojik durumları bağdaştırma işlevindedir.

Değiştirimin hedefi olan bahçıvan betimlemesi, fillere dayalıdır. Ardışık filler dizisi, romandaki asıl konudan uzaklaştırıcı unsurlardır. “Köşktekiler” / “bahçıvan” kişi yapıları arasındaki dolaylı karşılaştırma, metindeki kişi ve duygu alanlarını düzenler.

1.2.2.1.1.4 CH Özne Derin Değiştirimi

1.2.2.1.1.4.1 CH Zamir Kökenli Özne Derin Değiştirimi

1.2.2.1.1.4.1.1 CH Betimleme Özne (zm) Derin Değiştirimi (şunlar)

26.1

- (1) “Fakültede bilmem hangi koğuşun muavin odasındayım:
- (2) İki karyola.
- (3) Ortada yeşil bir masa, üstünde sürâhi ve kitaplar.
- (4) Sağda bir çamaşır dolabı.
- (5) Odada kimse yok.

Derin metindeki “Orada şunlar vardı:” cümlesinin “şunlar” öznesi, ilerideki yer bilgisine işaret ederek değiştirimi kurmuştur. Değiştirim noktasına göre belirlenen parçalar, yer ortak alanında birleşmektedir.

2 numaralı cümledeki eksilteli “iki karyola” öznesi, gözlem sisteminin başlangıcını belirler. Başlangıç gibi diğer iki cümlenin de gizlenmiş yüklemle yönetilmesi ve 5 numaralı cümlenin “yok” yüklemiyle zıt anlamlılık (var) oluşturması, betimlemedeki bütünlüğü anlam ve yapı bakımından tamamlar.

“Ortada”, “üstünde”, “sağda” yer tamlayıcılarını içine alan “muayene odasındayım” yüklemine ve “odada” yer tamlayıcısının kapsayıcı yapısı, betimlemeyi yer ortaklığı bakımından bütünleştirmektedir.

Betimlemenin parçalarını oluşturan objeler, “iki karyola” / “yeşil bir masa” / “sürâhi” / “kitaplar” / “çamaşır dolabı” / “kimse” unsurlarıyla “oda” alanı içinde birleşmektedir. “Fakülte” ise, çemberlerin en üstünde kapsayıcı ve taşıyıcı unsurdur.

Olayın geçtiği yer halkaları şeklinde düzenlenen betimleme, şu şekildedir:

“Fakülte (Koğuş(muavin odası (eşyalar)))”

Muavin odasından eşyalara geçiş, derin metinde “Orada şunlar vardı:” cümlesiyle yapılamaktadır. “Şunlar” işaret değiştirim unsuru, düzenleyici unsurdur.

Onun gizlenmesi, genelden özele doğru gidiş ve sonrası yan yana sıralanma şeklinde bir yapı kurmaktadır.

1.2.2.1.1.5 CH Karışık Öge Derin Değişirimi

1.2.2.1.1.5.1 CH Yorumlama Dizisi Kuran YT(ST) / ZT(Ed.Gr.) Derin Değişirimi

10.3

(0) - Sen çok ciddî adamsın! Dedi.

(1) (Bu söze) Hayret ettim.

(2) (Bu sözüyle) Sessiz, uslu oluşuma mı telmih ediyordu?

Paragrafın öncesindeki ünlem cümlesi, yorumlanarak paragraf teşekkül ettirilmiştir: Bu yorumlama, paragrafın her iki cümlesinde değişirimlerle sağlanmıştır:

a) 1 numaralı cümleinin derin yapısındaki “bu söze” yer tamlayıcısı, üzerinde yorum yapılan cümleyi kapsayan bir değişirim ilişkisi kurmaktadır.

b) 2 numaralı cümleinin derin yapısındaki “bu sözüyle” zarf tümleci, üzerinde yorum yapılan cümleyle sebep bağlantısına dayalı bir değişirim ilişkisi kurmaktadır.

Anlatıcı kişi, karşısındaki kişinin sözünden etkilendiği zaman bazı yorumlamalar yapacaktır. İşte bu yorumlamalar, paragrafın teşkilini ve bağlantıların kurulmasını sağlamıştır.

Değişirimlerin derin yapıda yapılması, anlatıma akıcılık kazandırır. Ancak böyle durumlarda, bazen metnin çözümlenmesi zormuş gibi görülebilir. Çünkü bağlayıcıların görünmemesi, birbiriyle ilgisiz cümlelerin yan yana geldiği düşüncesine yol açabilir. Aslında bu anlatım şekli, metin çözücüyü faal görmek isteyen bir yapıdır. Metin okunurken yorumlamalar, çıkarımlar, değerlendirmeler yapılmalıdır. Eğer her bağlayıcı yüzey metinde olsaydı, roman çok sıkıcı olacaktı.

Okuma sırasında insan zihni, çabuk sıkılmaya ve yorulmaya eğilimlidir. Gereksiz ayrıntılar, zincir hâlinde uzayıp giden açıklamalar, insanı hemen bıktırır. İşte “9. Hariciye Koğuşu” romanının sürükleyiciliği, bu ayrıntıların gizlenmesindedir.

Her bilgi, yüzey metinde bırakılmış olsaydı, ortalıkta bir dağınlık olacaktı. Derin metin, işte bu noktada fazlalıkların korunduğu bir hafızadır. Metin kurucu, okuma faaliyetinde zihni ikiye bölerek zaman ve emek tasarrufu sağlar _____.

1.2.2.1.2 CH Kelime Kökenli Derin Değiştirim

1.2.2.1.2.1 CH Derin Zarf (B) Değiştirimi (böylece)

14.9

(1) **Ben, istediği gülüşü esirgemeyerek bahçeden yola çıktım.**

(2) **Nurefşan'ın suç ortaklığını kabul etmiş oluyordum.**

Derin metindeki “böylece” zarf bağlacı, “bu şekilde” açılımıyla önceki cümlelerin fiilini tarz bakımından belirlemektedir. Bu da sonucun fiile göre yorumlanmasını sağlar.

Fiilin sonucu, anlatımın hedefine yöneliktir. Fiil kişilerle, sonuç da olaylarla ilgilidir. Böylece bağlantı, kişi ile olay arasındaki ilişkiye dayanmaktadır.

İki cümlelerin yan yana gelişyle kurulmuş fiil sonuç ilişkisi, yorumlama ile düzenlenmektedir. Yapı olarak bulunması gereken bağlaç ise gizlidir. Bağlacın gizlenmesindeki amaç, ikinci cümlelerin anlamı üzerinde odaklamadır.

İlk cümlelerin zarf tümleci ile yüklemi arasındaki ilişki, sonucun mantık yönünü hazırlamaktadır. Bu ilişki, çıkarılacak hüküm hakkında gerekli verileri toplar.

Derin yapıdaki “böylece” bağlacı, fiil - sonuç ilişkisini iki cümle arasında yönlendirilen mantık çizgisi üzerine kurmaktadır. Değiştirim işlevine sahip olan “böylece” bağlacı, önceki cümlelerin bilgisini taşımaktadır. Sonundaki -cA eki ise, bu bilgi üzerine yorumun kurulmasını sağlamıştır. Böylece bağlaç, derin yapıda değiştirime dayalı bir sonuç bağlantısı kurmuştur.

1.2.2.2 Öge Kökenli Öge Hedefli Derin Değiştirimi

1.2.2.2.1 Yer Tamlayıcısı (zm) Çapraz Aktiflik Derin Değiştirimi (ona)

16.10 ÖH

(0) **Doktor, mutlaka bir et seçmemi istiyor ve bana bir yemek rejimi çiziyor.**

(1) **Öteki Operatör'ün kararını anlattım.**

Önceki paragrafta etkin özne, “Doktor” kişisidir. “Ben” kişisi, etkilenen durumundadır. Ancak yeni paragrafta, bu konum tersine dönmüştür. Aktif pasif, pasif de aktif hâle getirilmiştir.

Bir iletişim bağlantısı olan bu yapı, metnin fiil zincirinde kişilerin atanmalarına göre düzenlenir:

	Doktor	Ben
(0)	Aktif	Pasif
(1)	Pasif	Aktif

İki cümlenin özne ve yer tamlayıcıları arasındaki bu çapraz değişme, bağlantının ögeler arası ilişkilerle kurulduğunu gösterir.

1. Cümle	Doktor	Ö	Bana	YT
2. Cümle	Ben	Ö	Doktor'a	YT

Aktif - pasif düzenlemesi, karşılıklı ilişkilerin sonucudur. Kişilerin konum değişiklikleri, diyalog yapısının bir parçasıdır.

Diyalogda söz sahibi olan, çoğunlukla aktif durumdadır. Bir cümlenin öznesi olan unsur, başka bir cümlenin nesnesi veya yer tamlayıcısı olabilir. Metin çözücü, hem kişi sistemini, hem de öge sistemini bu şekilde takip etmek zorundadır.

1 numaralı cümlenin öznesindeki kişi bilgisi, yer tamlayıcısında kullanılmıştır. Ögeler arasında kişi bilgisi, öge olarak şöyle düzenlenir:

Kişi	Gönderim	Hedef
Doktor	Ona	Doktor'a
Çocuk	Bana	Çocuk'a

1.2.2.2.2 Karşılaştırmalı Parça - Bütün Özne (zm) Derin Değiştirimi (ben)

3.11 ÖH

(10)(1) Hava dokundukça, yaralı çıplak et derisiz gibi ürperiyor ve benden korkuyordu.

(11)(1) Daha büyük acılara hazırlanıyordum.

İlk cümledeki parçanın tepkisiyle bütünün tepkisi arasındaki karşılaştırma, durumun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu yapı, ileriye yönelik çağrışımlarla bir hazırlık da yapmaktadır.

“Yaralı çıplak et” parçasının tepkisi yerine ikinci cümlede “acılarla hazırlanma” tepkisi geçmektedir. “Daha büyük” sıfatı, bunu karşılaştırmalı bir yapıya çevirmektedir.

“Yaralı çıplak et” ve “ben” özneleri arasındaki parça - bütün değiştirimi, o anki acıyla sonraki acıların büyüklük açısından karşılaştırılmasını sağlamaktadır. Değiştirim unsurlarının bu şekilde düzenlenmesi, anlatımın daha etkili olması içindir.

“Daha büyük acılara hazırlanıyordum,” cümlesi, karşılaştırma ile “yaranın açılması”ndan sonraki durumlara hazırlık yapmaktadır.

1.3 EKŞİLTİ

1.3.1 Öge Eksiltisi

1.3.1.1 Yükleme Eksiltisi

1.3.1.1.1 İsim Kökenli Yükleme Eksiltisi

1.3.1.1.1.1 Odaklayıcı Yükleme (İ) Eksiltisi

1.3.1.1.1.1.1 Konu Öznesi Odaklayıcı Yükleme (İ) Eksiltisi

28.2

- (4) Canını sokakta mı buldun?
- (5) Maazallah...
- (6) (Ses yavaşlıyor ve kelimelerin hepsini duyamıyorum).
- (7) Mikrop.
- (8) Sonra... çekersin.
- (9) (Ses artıyor).
- (10) Anladın mı?
- (11) Çekersin!

Eksiltilelerle parçalar hâlinde düzenlenen anlatım, 7 numaralı cümledeki eksiltile "bu" yüklemeyle, yoruma daha açık hâle getirilmiştir. "Bu" işaret zamirinin yükleme olarak eksiltilmesi, "mikrop" konu öznesi üzerinde yoğunlaşarak yorumlar yapılması için dikkat çeker.

Dağınık gibi görünen cümleler, ilk cümledeki açıklanması şeklindedir. "Canını sokakta mı buldun?" sorusuyla odaklanan "mikrop" öznesinin konu alanına göre yorumlanması, eksiltileli kısımları tamamlamaktadır. Yönetici deyim sorusu, cevaplayıcı cümleleri yorumlamayı kolaylaştırır.

"Maazallah..." ünlemi, "mikrop" öznesiyle kurduğu ilişkiyle korkulan şeyi belirlemektedir. Aslında tek cümle hâlindeki iki unsur, parantez içindeki ton belirleme cümlesiyle ikiye bölünmektedir.

"Çekersin" yükleme, "mikrop" öznesinin açıklanmasını sağlayan ögedir. Bu öge, yinelenerek ve "Ses artıyor." cümlesiyle söylenişinin tonu artırılarak vurgulanmaktadır. Vurgulu anlatım, yüklemin derin metinde olması yoluyla daha da güçlenmiştir. "Mikroptan neler çeker?" sorusu, bu yolla daha kolay cevaplandırılır.

“Mikrop” kelimesi, diğer unsurlar tarafından hedef olarak gösterilen asıl konuyu belirlemektedir. Parçalar, bu kelime etrafında birleşmektedir. Paragraf içindeki tonlayıcılar ise, metnin seslendirilmesi sırasında, ahenk bakımından birleşmeyi düzenlemektedir.

Konuşma sistemi içinde düzenlenen parçalanmış cümleler, aynı odak noktalarında metnin gelişimini ayarlamaktadır. Metnin de başlığı olan “mikrop” kelimesi, anlatımda ele alınacak konuyu diyaloga hazırlar.

1.3.1.1.1.2 İyelik Odaklayıcı Sıralı Yüklem (İ) Eksiltisi

1.4

(4)(1) Dehlizin sonlarında görünmeden açılıp kapanan bir kapının gıcirtısı.

(2) Muşambalara sürtünen bir ayak sesi.

(3) Köpüklenerek uçan ve uzaklarda kaybolan bir beyaz gömlek; ve iyot, eter, yağ, ifrazat ve sâire kokulardan mürekkep, terkibi tamamıyla anlaşılamayan bir hastane kokusu.

Yüklemleri eksiltilmiş cümleler dizisi (paradigması), hastahane betimlemesini metin boyutundan, gerçek boyuta taşımaktadır. Metin çözücü, bu boşluklar yoluyla metnin içine çekilmektedir. Eksilti, betimlemelerin başarılı olması için, bazı çağrışımların yapılmasını sağlamıştır.

Yüklemin eksiltilmesiyle sağlanan bağlama, iyelik ekinin yinelenmesiyle desteklenmiştir. İyelik eki, ardışık zaman ilişkisi kurarak, metinde bütünlüğü sağlamıştır. İşitme ve koklama duyularını sırayla devreye sokan bu yapı, dehlizin hayalde canlandırılmasını kolaylaştırır.

Kelamda anlaşılma unsuru, sahipliktir. Cümledeki özneler, yüklemleri gerektirmektedir. Atılan yüklemlerin çıkarımla bulunması, öznenin varlığıyla sağlanmıştır. Derin yapıdaki yüklem, diğer unsurlar üzerinde yoğunlaşma sağlamıştır.

“Bir kapının gıcirtısı” / “ayak sesi” / “hastahane kokusu” üzerinde sağlanan yoğunlaşma, hastahane dolaşıyormuş hissi vermektedir. Bu yapılar, cümleler arasında özne paradigması(dizi) oluşturmuştur. Çünkü hastahaneye gönderim yapılmaktadır.

Kişi betimlemesi – yer betimlemesi karışımı, devam ediyor. Metin kurucu, paragrafları buna göre sıralamıştır. Bu da uzak gönderim yapma zorunluluğu getirir. “Dehliz” kelimesinin yinelenmesi, önceki paragraftan bir öncesine gönderim yapılmasını sağlamıştır. Paragraflar arası gönderimle sağlanan bağlantı, eksilti ve iyelik eki yinelemesiyle yapılan paragraf içi bağlantıyla birleşerek metnin bağdaşıklığını sağlamıştır.

Dehliz, görünüşü, sesleri ve kokularıyla betimlenirken, bağlama unsurları kullanılarak etkili bir şekilde canlandırılmıştır.

Eksilmenin etkisiyle daha aktif hâle gelen iyelik ekinin yinelenmesi, beyaz gömlek, iyot, eter, yağ, ifrazat kokularıyla oluşmuş hastahane ortak alanıyla desteklenmiştir. Bu da, işitme duyusundan koklama duyusuna geçiş aşamasında, algı gücünün zayıflamadan devam ettirilmesini sağlamıştır.

1.3.1.1.1.3 Sebep Odaklayıcı Yüklem (İ) Eksiltisi

13.30

(1) **Başımı yastığa koydum.**

(9) **Dizimde hafif bir sızı**

(10)(a) **Zorlukla dönüyorum,**

(b) **sağlam dizimi kısıyorum.**

Sebep durumundaki eksiltili cümleler, sebep üzerinde yoğunlaşmayı sağlar. Yüklemi eksiltilmiş 9 numaralı cümle, sebep olarak “dizimde hafif bir sızı” öznesinin ortaya koyduğu unsuru düzenlemektedir. Eğer yüklem eksiltilmeseydi, sebep doğrudan yüklem üzerinde bulunacaktı.

Eksiltili yapı üzerine kurulan sebep, merkez konumda, sonraki cümleyi yönetmektedir. Bu düzenleme, zincirleme bir sebep-sonuç yapısı oluşturur. 10 numaralı cümlede durum-fiil yönünden bir sonuç vardır. Bu sonuç, diğer cümlelerdeki durumların ve fiillerin sebebi olmuştur.

(11) **Bir rahatlık**

(12) **Gevşiyorum**

(13) **Göğsümün üstünde kat kat yelekler çözülüyormuş gibi bir hafifleme var.**

(14) Dahyorum.

Bu zincirleme yapıda her durum, bir fiilin sebebidir. Yani durum-fiil ilişkisi, sebep - sonuç bağlantısını oluşturuyor.

9 numaralı cümledeki durum, eksiltili yapısıyla diğer durum-fiil ilişkilerini düzenlemektedir. Böylece eksiltili yapı üzerine sebep - sonuç ilişkisi kurulmuştur.

1.3.1.1.1.4 Durum Odaklayıcı Ortak Yüklem (İ) Eksiltisi

13.31

- (1) Hafif bir titreme.
- (2) Uyuşukluğa benzer bir uyku istidâdı.
- (3) Hafif dalıp uyanmalar ve küçük kâbuslar.

Cümlelerin yerine geçen sıfat tamlamaları, metinde sık sık kullanılmıştır. Bu yapılarda yüklem, arka plana atılırken; isim unsuru olan sıfat tamlamaları, sıralı bir yapı oluşturmaktadır.

Şiire yakın bir betimleme tarzı olan bu metin şeklinde ortak unsur, derin metindedir. Yüzey metindeki sıfat tamlamalarıysa var olan durumları taşımaktadır. Anlatıcı kişi, içinde bulunduğu hâli, daha etkili şekilde anlatabilmek için, bu şekli tercih etmiş olmalıdır.

Cümleler arasında ortak yüklem olan “vardı”, metin çözücü tarafından yorumlanırken, sıralı yapının parçaları arasındaki uyum da çözümlenmektedir. Bu yüklem ortaya hiç çıkmaması, metin çözücü için, uyumu anlamda da arama mecburiyeti getirmektedir. Böylece derin yapıdaki ve anlamdaki uyum, üç cümleyi, tek cümlemiş gibi yorumlatmaktadır.

İsim ağırlıklı anlatımda, fiiller yerine varlık ve durumlar anlatılmaktadır. İsimler arası ilişkiler ise, eksiltinin açtığı boşlukları dolduracaktır. Bu paragrafta da Çocuk’un ruh ve vücut sağlığı, anlatımdaki boşlukları tamamıyla kaplamaktadır.

Türkçe’de cümlenin en önemli ögesi, yüklemdir. Ancak yüklem eksiltisi, bu özelliğin dışındadır ve vurguyu diğer öğelere kaydırır. Böylece metin çözücü, dikkati dağılmadan asıl öğeler üzerine yoğunlaşabilir.

1.3.1.1.1.5 Tepki Odaklayıcı Yüklem (İ) Eksiltisi

35.6

- (2) - Harp bitince bir güzel takma bacak yaptırırsınız, rahat rahat...
- (3) Daha fazla duyamadım.
- (4) Arkamda duran birinin kolları arasına düşüvermişim.

İlk cümlede yüklem eksiltiyle açık bir kapı bırakılmıştır. Daha sonra gelen cümleler, bu boşluğu doldurarak söylenen sözün etkileri belirlenmiştir.

“Rahat rahat...” zarf tümlecisi, derin metindeki “dolaşırsın” yüklemine nitelendirilmiştir. Bu yapı, “Daha fazla duyamadım.” cümlesindeki tepkinin sebebini gösteren ilk cümleyle bağlantıyı kurmaktadır. Eksiltili kısım, geçişte yorum yapılmasını sağlamaktadır.

4 numaralı cümle, önceki bağlantıyı açıklamaktadır. “Niçin duyamadın?” sorusunun cevaplandırılması, bağlantıları düzenlemektedir. Bu cevaplama, önceki ve sonraki cümleler tarafından ayrı ayrı yapılmaktadır. Cevaplar, durumu sebeplere bağlamaktadır:

1. Sebep : “Harp bitince bir güzel takma bacak yaptırırsın deyince daha fazla duyamadım.”
2. Sebep : “Arkamda duran birinin kolları arasına düşüverdiğim için daha fazla duyamadım.”

Bağlantıyı asıl sağlayan, 3 numaralı cümledir. Bu cümle, sonuçta konuşma ve durumları bağlamaktadır. Ancak ilk cümledeki eksilti, bağlantı noktasını derin metne çekmektedir. Böylece yorumlar da eksik öğeleri tamamlama şeklinde yapılmaktadır.

1.3.1.1.1.2 Belirleyici Yüklem (İ) Eksiltisi

1.3.1.1.1.2.1 Ertelenmiş Sıfat Belirleyici Yüklem (İ) Eksiltisi

20.1

- (1) Yatak odama girerken, kapının önünde Nurefşan’ı gördüm.
- (2) Elinde bir şamdan.

Anlam ve işlev olarak ilk cümledeki “Nurefşan” ismine bağlı olan 2 numaralı cümlelerin YT + Ö yapısı, anlatımı çok boyutlu bir hâle getirmektedir.

2 numaralı cümlenin “vardı” yüklemine eksiltmesi, “elinde bir şamdan (olan)” sıfatını belirleyerek, onun yorumlanmasını sağlamaktadır:

1. Yapı (Eksilti)

<u>Bağlantı unsuru</u>	<u>Bağlantı adı</u>	<u>Hedefi</u>	<u>Hedef adı</u>
“vardı”	Eksilti	“Nurefşan’ı”	Nesne
	Zaman eki yineleme	“gördüm”	Yüklem
	Eşzaman	“gördüm”	Yüklem
“elinde”	İyelik gönderimi	“Nurefşan(ın)”	Tamlayan Ø / N
	Hâl eki gönderimi	“Nurefşan’ın”	Aitlik
“bir şamdan”	Bütün - parça	“Nurefşan’ı”	Nesne
“yatak odasına girerken”	Zaman ZT	(vardı) Ø	Yüklem Ø
“kapının önünde”	Yer ZT	(vardı) Ø	Yüklem Ø

2. Yapı (Sıfat → İsim)

Bu yapıda ikinci cümle, ilk cümledeki “Nurefşan” isminin sıfatı olarak değerlendirilir. Bu yapıda iki cümle, sıfatın isme eklenmesi şeklinde birleşmektedir:

“Yatak odama girerken, kapının önünde, elinde bir şamdan (olan) Nurefşan’ı gördüm.”

Birleşmede “vardır” yüklemine anlam dizisindeki eşi olan sıfat fiil (olan), kullanılmıştır. Bu değişimde, yüklem derin metinde bırakılması, geçişlerin daha serbest bir ortamda yapılmasını sağlar.

Sıfatın cümleden ayrılarak, ikinci bir eksilteli cümle şeklinde düzenlenmesi, kişi betimlemesini daha işlevsel hâle getirmektedir. Resimleştirilmiş görüntü şeklindeki betimleme, “elinde bir şamdan (olan) Nurefşan” sıfat tamlaması yapısıyla kurulmaktadır. Bu sefer eksilti, ilk cümleden alınan “Nurefşan” ismiyle tamamlanmaktadır.

1.3.1.1.1.2.2 Durum Belirleyici Yüklem (İ) Eksiltisi

21.13

(1) Kapının eşiğinde biraz durarak etrafı dinledim.

(2) Tam sessizlik.

İlk cümlenin “Etrafi dinledim.”(YT+Y) yapısındaki fiilin sonucu, ikinci cümlede verilmektedir. “Dinlemek” ve “sessizlik” kelimeleri, duyma duyusunun kurduğu betimleme yapısı içinde, fiil ve onun sonucunda elde edilen algı şeklinde bir anlam ilişkisi kurmaktadır.

İkinci cümlede “vardı” yüklemi eksilti olarak, cümle yerine sıfat tamlaması geçmiştir. Bu yapı, daha etkili bir anlatım sağlamak için kurulmuştur.

Sıfat tamlamasının cümlenin yerine kullanılması, durumun kesin çizgilerle belirlenmesini sağlamaktadır. “Tam sessizlik” ifadesi, bu yapıyla metnin bütün yapısındaki yer zinciriyle de ilişki kurulmasını sağlamaktadır. Köşkteki değişimler, roman boyunca bir zincir oluşturmaktadır. Bu sıfat tamlaması da, o zincirin bir halkasıdır.

“Cinâî Bir Roman” metninin 11.1 numaralı cümlesindeki “Başımızın ucunda, tâ uzaklara kadar sıralanarak ötüşen ağustos böcekleri, bütün Erenköyü’nü uzun bir ses zinciriyle örüyordu.” kısmıyla “tam sessizlik” arasındaki zıtlık, mutlu ve mutsuz psikolojik durumlar arasındaki değişime işaret etmektedir. Bu, psiko-dil bilim bakımından başarılı bir psikolojik tahlildir.

“Tam sessizlik” öznesi (ST), “Beni Karşılamanın Sükûtu” metnindeki durumun devam ettiğini de göstermektedir. Anlatıcı, önceki duruma bir gönderim yaparak, metin çözücüyü durumu hatırlatmaktadır.

“Sessizliğin dinlenmesi”, mantıken imkansızdır. Bu imkansızlık, iki aykırı durum arasındaki ilişkiyi düzenlemektedir. Böylece durum, zıtlıklar kullanılarak izah edilmeye çalışılmaktadır.

Durum belirleyici eksilti, yakın ve uzak cümlelere nokta gönderimi yaparak, metin bütünlüğünün kurulmasını sağlamaktadır. Bağlantı, pratik bir metin çözümü için ideal bir sistem kurmuştur.

1.3.1.1.1.2.3 Sebep Belirleyici Yüklem (İ) Eksiltisi

43.13

(2) Herkeste geçireceğim tecrübenin ehemmiyetini hissettiren bir vazifeperverlik.

(3) Operatör’ün küçük işaretiyle büyük işler yapılıyor.

İlk cümlede “var” yüklemi eksiltilerek yüzey metinde tek başına bırakılmış özne (ST), son cümledeki fiilin sebebi olan nitelikler olarak belirlenmektedir. Böylece fiil, hazırlayıcılar tarafından açıklanmaktadır.

“Vazifeperverlik” durumu, “Büyük işler yapılıyor.” (N+Y) yapısının sebebidir. “Operatör’ün küçük işaretiyle” zarf tümlecinin belirlediği sürat de, bu durumla açıklanabilir.

Sıfat tamlamasının sıfat kısmı, nitelikle fiil arasındaki ilişkiyi daha anlaşılır hâle getirmektedir. Bu da asıl sebebe ulaşmamızı sağlar. Böylece sebep kısmını oluşturan nitelikler, iki safhada düzenlenmiştir:

1. Vazifeperverlik
2. Geçireceği tecrübenin ehemmiyeti

Bunların ilki, ikincisinin sebebidir. İkincisi de “küçük bir işaretle büyük işler yapılması” durumunun sebebidir. Ancak ilk sebep, ikincisiyle ortak olarak duruma hükmeder.

Sebeb belirleyici bağlantı, her işin mantıkî olarak hazırlayıcılarla düzenlenmesi ilkesine göre kurulmuştur. Böylece metnin gerçeklik yönü kuvvetlendirilmiştir.

1.3.1.1.3.1.3 Betimleyici Yüklem (İ) Eksiltisi

1.3.1.1.3.1.3.1 Betimlemeli Aktarım Yüklem (İ) Eksiltisi

38.7

(6)(1) Işıklı dehlizin soluk çerçevesi önünde bir kadın:

(7)(1) - Yemeğiniz şimdi gelecek.

Betimleme cümlelerinden aktarılan söze, aktarıcı yüklem kullanılmadan geçilmiştir. Aktarıcının işlevini ise, iki nokta işareti göstermektedir.

6.1 numaralı cümle, eksiltili yapısıyla özneyi yüzey metinde tek başına bırakmıştır. 7.1 numaralı cümle ise, aktarılan sözü eksiltilen kısma eklemiştir. Aktarıcı yüklem yüzeye çıkarılmaması, bu eklemeyi kolaylaştırır.

Eksiltilmemiş kısımların sadece noktalama ve imlâ kurallarına göre ayrılması, okuma sırasında bir bütünleşme sağlamaktadır. Bu da, okuyuş-implâ düzeninin farklı olduğunu gösterir:

“Işıklı dehlizin soluk çerçevesi önünde bir kadın, ‘Yemeğiniz şimdi gelecek.’ dedi.”

Bu cümlenin aktarım sistemiyle bölünmesi ve araya konuşucu betimlemesi sokulması, anlatımın daha güçlü olmasını sağlar. Sözü söyleyenin görüntüyle tespiti, yorumu daha geniş bir bilgi üstüne kurar.

1.3.1.1.1.3.2 Tümdengelim Betimleme Yüklem (İ) Eksiltisi

38.6

- (1) Kapıma vuruldu.
- (2) Giriniz...
- (3) Işıklı dehlizin soluk çerçevesi önünde bir kadın:
- (4) Bembeyaz bir gömleğin üstünde esmer bir baş.
- (5) Siyah kaşlar, yuvarlak ve kabarık, akları parlayan ayaklarına mihli, sabit, katı gözler.

İlk iki cümledeki fillerden sonra görme duyusuna dayalı bir betimleme başlamıştır. 3, 4 ve 5 numaralı cümlelerin yüklemeleri eksiltilerek, betimlenen bütün ve parçaları bir sistem oluşturmuştur.

Eksiltelen yüklemeler, betimleme tipine göre belirlenmelidir. Görme duyusunun işletilmesi, yüklemelerin yüzeye çıkarılmasına gerek bırakmamıştır.

3 numaralı cümlenin “bir kadın” öznesi, betimlenen kişiyi belirlemektedir. 4 ve 5 numaralı cümleler ise, onun parçaları olan organları sıralamaktadır.

“Bir kadın (S > kaşları + S > gözler)”

Bu ilişki, tümdengelim tekniğiyle yüzeyde yan yana bırakılmış unsurları bağdaştırır. Böylece kadının görüntüsü, bir bütün olarak algılanır.

“Işıklı dehlizin soluk çerçevesi önünde” yer tamlayıcısı, parçalanmış kısımları ortak yerde birleştirmektedir. “Kapıma” yer tamlayıcısı, bu bütünün bir parçası ve öncesidir. “Giriniz” yüklemi, bu geçişi düzenler.

Yer betimlemesinden kadın betimlemesine geçişte, “karanlık dehliz” X “ışıklı dehliz” zıtlığı, ilk metne yapılan gönderimle kötümserlikten iyimserliğe geçildiğini gösterir. Bu da, eksiltilemlerle bütünleşen betimlemeyi bir çıkarımla pekiştirir.

Yüklemlerin eksiltilmesi, yüzeyde kalan özneleri bir sıra hâlinde düzenlemektedir. Sıranın üst birimi olan kadın, böylece daha etkili bir şekilde betimlenmiştir.

1.3.1.1.1.3.3 Betimleme Öznesi (ST) Odaklayıcı Yüklem (İ) Eksiltisi

4.2

- (1) Ağır ağır yürüyordum.
- (2) Etrafımda ipe dizili çamaşırlar gibi müphem dalgalanışlar.
- (3) Onları görmüyorum.

İkinci cümlede bir bulunma anlamı vardır. Bu anlam, cümlenin “etrafımda” yer tamlayıcısının “-de” hâl ekinden çıkarılmaktadır. Böylece cümlenin yüklemine işlevi bağlama yüklendiği için, “var” yüklemi eksiltilmektedir.

Yüklemin eksiltilmesi, cümle yapısını bir özne (ST) şeklinde yüzey metne çıkarmıştır. Bu da, metin çözücüyü özne (ST) üzerinde odaklar. Benzetmeye dayalı tamlama, önceki paragrafın “yakın istikbalime karşı duyduğum merak”/ “derhâl birçok tahminlere kalkışan zekamın faaliyetleri” tamlamalarıyla gönderim ilişkisine girerek hem bağlantı kurmuş, hem de çağrışıma dayalı bir yoğunlaşma sağlamıştır.

“Onları” zamiri, bir değiştirim unsuru olarak, sadece isimlerin yerine geçebilir. İkinci cümlenin cümle şeklinden, tamlama şekline geçişi, zamirin eski bilgiyi farklı bir yoğunlaşma yapısıyla sunmasını sağlamıştır.

İkinci cümlede özne konumundaki tamlama, değiştirim bağıyla son cümlede nesne konumuna geçmiştir. Önceki cümlede tek başına bırakılarak odaklanan özne, eski bilgi durumuna geldiği cümlede arka plana düşmesi gerekirken, eksilteli yapı etkisiyle gücünü kaybetmemiştir.

Son cümledeki “görmüyorum” yüklemine ikinci cümlenin derin yapıdaki “var” yüklemiyle zıtlık ilişkisine girmesi, metin çözücü için boşlukları doldurma zorunluluğu oluşturmaktadır. Eksilti ve değiştirim arasındaki kuvvetli bağlar, metnin üslûbunu daha etkili yapmaktadır. Çünkü kitabı okuyan, aktif konumda kalmak zorundadır.

1.3.1.1.3.4 Yer Betimleyici Yükleme (İ) Eksiltisi

35.1

- (1) Ameliyathaneye girdik.
- (2) Türlü türlü kimyevî maddelerin bol bol harcanmasından gelen ağır koku ve yapışkan, kokmuş bir sıcaklık.
- (3) Yerde kanlı pamuklar ve dağınıklık .
- (4) Operatör'den başka herkesin, hastabakıcıların, asistanların yüzlerinde biraz evvel iştirak ettikleri facianın dehşeti.

İlk cümledeki yer değiştirimi sonrası görülenler, birer resim karesi hâlinde belirlenmiştir. Bu belirleme, “var” yüklemli cümlelerle sağlanmıştır.

“Ameliyathaneye girdik.” cümlesi, yönetici konumdadır. “Ameliyathane” ismi, sonraki üç cümlenin bilgilerini yer ortak alanında toplamaktadır. Bu alan da, hastalık ortak alanına bağlıdır.

Betimlemeyi düzenleyen duyu organları, zincirin kuruluşunu düzenlemektedir. Koklama, dokunma, görme duyuları, yönettikleri durumları cümle üstü bir yapıda dizmektedir. Cümlelerin yüklemli eksiltilmesi, bunu kolaylaştırmaktadır. Ayrıca bu sâyede “girdik” yüklemi, algıları da yönetmektedir. İçeri girilmeseydi, duyular çalışmayacaktı.

Eksiltile yapıda anlam ilişkisiyle birleşen kelimeler, daha önceki tedâvi işlemlerini çağrıştırmaktadır. “Ameliyathane”, “kimyevî maddeler”, “kanlı pamuklar”, “Operatör”, “hastabakıcılar” ve “asistanlar”, hem hastalık konusunda birleşmekte, hem de geriye gönderimler yapmaktadır.

“Biraz evvel iştirak ettikleri facianın şiddeti” tamlaması, “darümuallîminli gencin bacak kesilmesi” ifadesinin bildirdiği fiile ulaşarak, geleceğe dair tahminler yapılmasını sağlamaktadır. Böylece eksiltile yapı, ortak alan ve gönderimlerle durumu ortaya koymaktadır.

1.3.1.1.4 Üst Birim Yükleme (İ) Eksiltisi

36.1

- (1) Son günlerde etrafımı çeviren, küçük hassas cemiyetin galeyânı.
- (2) Annemin gözyaşları.

- (3) En uzak arkadaşların ziyaretleri
- (4) Ümitler.
- (5) Akrabada telâş.
- (7) Adalar'dan ve Boğaziçi'nden mektuplar.
- (8) Herkeste bir tavsiye illeti.

İlk cümlelerin, “var” yüklemi eksiltilmiş ve uzun bir sıfat tamlamasıyla durumu belirlemiştir. Diğer cümleler de, eksiltili yapılarıyla durumun ayrıntılarını vermektedir.

“Cemiyetin galeyanı” isim tamlaması, genel bir belirlemeyi taşımaktadır. Bu tamlamayı niteleyen sıfatlar, onun daha ayrıntılı olmasını sağlamaktadır. “Son günlerde etrafımı çeviren” sıfatı, zaman ve kişi belirlemesi yapmaktadır. “Küçük” ve “hassas” sıfatları, açıklanacak toplumun genel özelliklerini vermektedir.

“Var” yüklemeleri eksiltili diğer cümleler, “küçük cemiyetin” birer alt kümesini ve üyesini taşımaktadır. Onların fiilleri ise, “galeyan”ın bir parçasını göstermektedir.

Buna göre bağlantının oluşturduğu merdiven zinciri şöyledir:

Yeri	İsim	Fiil	İlgisi
2	“annem”	(gözyaşı) dökme	üzüntü
3	“en uzak arkadaşlar”	ziyaret etme	ilgi
4	“cemiyet”	ümit etme	ümit
5	“akraba”	telaş etme	korku
7	“Adalar ve Boğaziçi'nden tamdıklar”	mektup yazma	merak
8	“herkes”	tavsiye etme	yol gösterme

“Var” yüklemine eksiltilmesi, diğer cümleleri ilk cümlelerin alt biriminde kolayca birleştirmiştir. Yüklem eksiltisi, bağı isim unsurları arasında kurmuştur.

1.3.1.1.1.5 Cevap Yüklemi (İ) Eksiltisi

21.15

(0) Kim o? Diye bir ses geldi, onun sesi.

(2) - Aç Nüzhet!

Önceki paragrafın son cümlesinde Nüzhet'in sorduğu sorudaki “o” öznesinin cevabı olan “benim” yüklemi, 2 numaralı cümlede yüzey metne çıkarılmamıştır. Ancak eksik kısım, diyalog yapısı kullanılarak tamamlanabilmektedir.

Eksiltiilmiş olan “benim” yüklemine bulmamız, iki açıdan mümkündür:

1. Metin çözücü açısından : Diyalog yapısında Nüzhet’ten sonra konuşma sırası Çocuk’a gelmiştir. Bunu bilen metin çözücü, konuşanın Çocuk olduğunu bulacaktır. Böylece eksik unsur tamamlanır.

2. Nüzhet kişisi açısından : Nüzhet, samimi arkadaşı olan Çocuk’un sesini tanımalıdır. Bu yüzden “Aç Nüzhet!” cevabını duyan Nüzhet, sesin sahibini de anlayacaktır.

Bu bağlantı, metindeki iletişim yapısına bağlı olarak kurulmaktadır. İletişim sistemi kullanılarak yürütülen mantık yapısı, kimlik bilgisini ortaya çıkarmaktadır.

Soru ve cevap kısımları arasına sokulmuş olan yorum yapısı, eksiltinin tamamlanması sırasında bir zorluk çıkarabilirdi. Ancak metin çözücü, konuşma cümlelerinin başına koyduğu konuşma çizgileriyle, bunu engellemiştir. Yorum yapısının başında herhangi bir işaret olmadığı için de, yorumlama yapılacak kısımlar, böyle belirlenir.

Bu durumda, iki defa yorumlama yapılmalıdır. İlkinde sorunun çağrışımları, ikincisinde Çocuk - Nüzhet ilişkisinin ulaştığı nokta yorumlanır. Soru - cevap yapısında asıl cevap eksiltiilerek, onun yerine emir cümlesi geçirilmiştir.

Cevabın derin metinde bırakılması, uzun süredir istenen, fakat gerçekleşmeyen fiili yapma isteğiyle açıklanabilir. Aksiyonun hızlanması, bazı kısımların metnin bağlamına yüklenmesini zorunlu hâle getirmektedir. Bu özelliğin konuşma dilinden alındığı anlaşılmaktadır.

1.3.1.1.1.6 Yorumlama Cevap Yükleme (İ) Eksiltisi

21.15

(2) Aç Nüzhet!

(3) Kapı kilitsiz.

Çocuk’un isteğine verilen cevabın kabul veya ret şeklinde düzenlenmesi gereken kısmı eksiltiilmiştir. Ancak yüzey metne çıkarılmış açıklama kısmından, eksik kısım bulunabilir.

Açıklama kısmı, cevaba ulaştırır. Cevap, “girebilirsin” yüklemidir. Bu yüklem yeterlilik kipi, “kapı kilitsiz” açıklamasıyla sebep belirleme bakımından ilişki hâlinindedir:

“(Girebilirsin) (çünkü) kapı kilitsiz.”

“Kapı kilitsiz” açıklaması, cevabın yerine geçerek onun işlevini üstlenmiştir. Çünkü açıklama, hedefi olan cevabın anlaşılabilmesini mümkün kılmaktadır. Ayrıca cevap kısımları eksiltilmiş olan diyalog yapısının parçaları arasındaki uyum da böylece sağlanmıştır.

Nüzhet, “Kim o?” sorusuna bir istekle karşılık alınca, o da cevabı vermeden açıklamasını yapmıştır. Bu düzenleme, konuşma yapısındaki pratik ve kısa olan seçme eğiliminden kaynaklanmaktadır.

İstek ve cevabı arasındaki ilişki, gerekliliğin değillenerek gereksizliğe geçiş şeklinde anlam olarak düzenlenmektedir:

“- Girmem için kapıyı açman gerekiyor.”

“- Kapı açık olduğu için, buna gerek yok.”

Derin metindeki bu iletişim parçaları yüzeyle çıkarılmadan, kısa cümlelerle hedefe ulaşılmaktadır. Çocuk’la Nüzhet arasındaki bu kısa iletişim tarzının seçilme sebebi, 11.2 / 3 numaralı cümlelere yapılan gönderimle açıklanabilir:

“Vakıa tehlike vardı. Çünkü Nüzhet’in odası Paşa’nın odasının tam üstünde idi ve en küçük ses aşağıdan duyulabilirdi.”

Bu açıklamalar, “Konuşurken az ses çıkarmalıydılar.” hükmüne ulaşmamızı sağlamaktadır. Bu da, eksiltelerin mantığını belirler.

1.3.1.1.1.7 Fiil - Sonuç Yüklem (İ) Eksiltisi

38.5

(2) Elektrik düğmesini çevirdim.

(3) Gayet zayıf bir ışık.

İlk cümlede yapılan fiilin sonucu, eksiltili bir cümleyle belirlenmektedir. Eksiltili kısım, bir görüntü belirlemesi şeklinde sonucu betimlemektedir.

“Gayet zayıf bir ışık” öznesi (ST), “(Elektrik düğmesini) çevirdim.”(N+Y) yapısının belirlediği işin sonucu olarak kullanılmaktadır. Görme duyusuna bağlı olarak sonuca geçiş, “(elektrik düğmesini) çevirme” ile gerçekleşmektedir.

3 numaralı cümle yüklemi, iki cümle arasındaki ilişkiyle tamamlanmaktadır. Bu tamamlama, yorumu da düzenlemektedir. Eksiltinin özne şeklinde belirlenmesi, bütüne ulaşırken fiilin tespitini gerektirmektedir. “Vardı” yüklemi, beklenenle karşılaşılan arasındaki farklılığı vurgularken; onun derin metne itilmesi, bunu kaldırmış, anlatımda ilk cümleyi ön plana çıkarmıştır.

“Elektrik” ve “ışık” kelimeleri arasındaki anlam yakınlığı, eksiltiyle meydana gelen boşluğu doldurmaktadır. Bunlardan ilki araç, ikincisi amaçtır. Bu ilişki, durumun yorumlanmasında kullanılır. Eksilti, bu kullanımı kolaylaştırmaktadır.

Eksiltili fiil-sonuç bağı, metinleşmeyi daha sürükleyici ve işlevsel hâle getirmektedir. Karşılaşılan durumlar, an tespiti metoduyla değerlendirilmiş, pürüz oluşturacak ayrıntılar gizlenmiştir.

1.3.1.1.1.8 İhtimalî Yüklem (İ) Eksiltisi

30.7

(2) - Burada mısın?

(3) - Zannederim.

İlk cümlede sorulan soruya, kısa ve ihtimalî bir cevap verilerek bağlantı kurulmaktadır. Cevabın eksiltili yapısı, bu bağlantıyı kuran unsurdur.

Cevabın eksiltelen yüklemi, sorudan tamamlanmaktadır. Bu tamamlama, cevabın anlamını da kuvvetlendirir. Cevabın kesin olmaması, sorunun da tartışılmasını sağlar. Tartışmacı anlatım kuvvetlenince, derin bir yorumlama yapılabilir:

“Zannederim (buradayım).”

Bu cevabın kesin olması gerekirken ihtimalî olarak verilmesi, romanda gelinen noktanın yorumlanmasını sağlamaktadır. Yorumlamanın tek bir kelimeyle yapılması, belirleyici bir merkez oluşturmaktadır.

“Evet” veya “hayır” cevap edatlarından farklı olarak, bunlardan ilkinin yakın bir cevap verilmesi, nükteli bir çağrışım kurmaktadır. Psikolojik olarak yok oluşu gösteren cevap, eksiltili yapısıyla çağrışımı güçlendirmektedir.

Yüklem eksiltili ihtimâli cevap, gelinen durumu yorumlarken derinleştirici olarak da kullanılmaktadır. “Burada” yer belirlemesinin zıttı olan “başka yer”den kastedilen, hayal âlemidir. Hayalle gerçeğin karşılaştırılması, bu cevapla yapılmaktadır.

1.3.1.1.1.9 Aykırı Yüklem (İ) Eksiltisi

3.4

- (1) Tıs yok.
- (2) Arada bir madenî âletlerin tepsilerde çıkardıkları ince ve kırık sesler.
- (3) Ve bir şırlıtı, diğer kokuları yenen bir iyodoform kokusu ve beyazlıklar:
- (4) Beyaz duvarlar, beyaz demir masa, beyaz dolaplar, beyaz örtüler, beyaz sargılar, beyaz pamuklar, beyaz gömlekler.

Paragrafın ilk cümlesinin yüklemi “yok”, yüzey metne çıkarılmıştır. Ortamda bulanmayan öncelenmiş, sonra da aykırılık ilişkisiyle var olanlar sıralanmıştır. Bu sıralı yapının yüklemeleri eksiltiştir. Böylece yoğun bir betimleme yapısıyla, sözden tasarruf yapılarak hem az sözle çok ayrıntı verilmiş, hem de geniş bir çağrışım ortamı oluşturulmuş.

Derin yapıda kalan “var” yüklemi, diğer cümle unsurları yönetiminde yapılandırılmaktadır. Varlık alanında “arada bir” zarf tümleciyle varlıkla yokluk eşitlenmektedir. “Ve” bağlacıyla var olan başka şeyler eklenmektedir. Daha sonra ise iki nokta(:) işareti, “beyazlık” kavramıyla varlığı uzun bir sıralama ile son noktaya kadar yoğunlaştırmıştır.

Son cümledeki yedi sıfat tamlaması , beyazın varlığını perçinliyor. Yüklem tersine sıfatlar eksiltilmemiş, yüzey metinde sıfat yinelemesiyle anlatım vurgulanmıştır.

Metin çözücü, yer betimlemesini çözerken bu varlık-yokluk ilişkisini anlamaya çalışır. Bunun için de bağlayıcı unsurları kullanmalıdır. Eğer bağlayıcılar kaçırılsa veya yeterince kavranmazsa, anlam yerini anlaşılmazlığa bırakır. Öyküleyici anlatımda duyuların bağlayıcı özellikleri, bu yüzden önemlidir.

1.3.1.1.1.10 İşitme Alanı Yüklem (İ) Eksilti Dizisi

31.6

- (5) Kulaklarım uğulduyor.

- (6) Sâmiâmın karanlıkları içinde mâhut sesler.
- (7) Madenî âletlerin camlar ve tepsiler içinde çıkardıkları, ince, kırık sesler.
- (8) Etrafımdakilerin telâşlı ve ehemmiyetli konuşmaları.

İşitme duyusuna dayalı betimleme, bir duyu alanı oluşturmaktadır. Bu alan, yüklemli eksilti cümleler dizisiyle düzenlenmektedir. Yüklemin sadece ilk cümlede bulunması, alanın bir kapsayıcı içine alınmasını sağlamaktadır.

“Kulaklar”, “sâmia”, “mâhut sesler”, “ince, kırık sesler”, “telâşlı ve ehemmiyetli sesler” arasındaki anlam ilişkileri, duyu alanını kurmaktadır. Bunlardan ilk ikisi işitme sistemini kurarken, diğerleri algıları sıralamaktadır. Bunları birbirinden ayıran sıfatlar, alanın ayrıntılarını vermektedir. Eksilti cümlelerin derin metindeki ortak yüklemi “duydum”, alanı bir dizi hâlinde düzenlemektedir. Bu eksilti, sonraki cümleyle ve “işitme duyusu” anlamındaki “sâmia” kelimesiyle telafi edilmektedir.

Ses ortak alanının sıfat tamlamaları, önceki kısımlara yaptığı gönderimlerle gelinen durumu belirlemektedir. Gönderimin amacı, ameliyat öncesi yorumlar için gerekli ortamı hazırlamaktır:

Cümle	Hedef	Yeri
“Sâmiâmın karanlıkları içinde mâhut sesler”	“Karanlık Dehliz”	“Çocuklar Hastahanesi” (1.1.2)
“Madenî âletlerin camlar ve tepsiler içinde çıkardıkları ince ve kırık sesler.”	“Arada bir madenî âletlerin çıkardığı ince ve kırık sesler”	“İçinde bir şeyler geçen oda” (3.4.2)
“Etrafımdakilerin telâşlı ve ehemmiyetli konuşmaları”	-Kişilerin bütün metne yayılmış hastalık alanındaki yorumları-	

1.3.1.1.2 Fiil Kökenli Yüklem Eksiltisi

1.3.1.1.2.1 Yorum İşlevli Fiil Kökenli Yüklem Eksiltisi

1.3.1.1.2.1.1 Söz Yorumu Yüklem (F) Eksiltisi

22.6

(0) Benden gizlediğin hakikati.

(1) Of... ne tuhaf söylüyorsun.

1 numaralı cümle, önceki sözü ZT + Y yapısıyla yorumlamaktadır. “Of” ünlemi ise, yorumu vurgulayan bir tepki işaretidir. Önceki cümlede yüklem eksiltilmesi, yorumun belli bir isim unsuru üzerine kurulmasını sağlamıştır.

“Ne tuhaf” zarf tümleci, “benden gizlediğin hakikati” sözünü niteleyerek, yorumu yapar. “Söylüyorsun” yüklemi, yoruma konu olan konuşma fiilini belirler. Çocuk’un konuşmalarının Nüzhet tarafından yorumu, böylece kısa ve etkili bir şekilde yapılmıştır.

Önceki cümlelerin yüklemi eksiltilerek, sıfat tamlamasının gönderim hedefine ulaşmak kolaylaştırılmıştır. Bu hakikatin bulunması, yorumun asıl hedefini gösterir. Nüzhet, bu hedefe ulaşmadığı için, aralarında iletişimsizlik doğmuştur. “Tuhaf” kelimesi, bunu gösterir.

“Söylüyorsun” yüklemine sorulan “neyi?” sorusu, üzerinde yorum yapılan konuşmanın bir cümle değil, paragrafın tamamı olduğunu gösterir. Metnin başından beri Çocuk’un söyledikleri, bu ilişki sayesinde değerlendirilir.

Çocuk tarafından yüceltilen “hakikat” kavramı, Nüzhet’in bu yorumu ile etkisiz hâle getirilmiştir. Eksiltilen cümle, aralarındaki çekişmeyi yumuşatırken etkinliğin Nüzhet’e geçmesini de sağlamıştır. Güç sahibini değiştirirken, buraya kadar yapılan bütün çıkarımlar da silinmiştir.

Yorumlanan eksiltili cümle, konuşmacılar arasındaki mesafeyi azaltarak anlatım hedefine kolay ulaşmayı ve daha çok şeyi ifade etmeyi sağlamıştır. Yorumun metinler arası koordinasyon şeklinde yapılması ve yüklem yoruma açık olması, çok daha kullanışlı bir metinleşme sağlamıştır.

1.3.1.1.2.1.2 Teklif-Yorum-Cevap Bağlı Yüklem (F) Eksiltisi

24.5

(7) “- Beni istemiyorsanız, idareye söyleyin, başkası gelsin.

(8) O, paşa ise ben de beyim.

(9) Hayır efendim, estağfurullah! sesleri.

“Ben” ve “başkası” şeklindeki değiştirimli teklif yapısından sonra, cevap beklemeden bir yorum yapılmıştır. Yorum kısmı, teklifi açıklamaktadır ve cevabın verilisinde yönlendirici bir işleve sahiptir.

1.2.1.2.6.2 CH Kişi Ekleme Ö (S) / ZT (Ed. Gr.) Değiştirimi (bu > i) (i > ile)

31.12

- (3) **Zavallı... O dârümualliminli genç yok mu?**
- (4) **Onun bacağı kesiliyor.**
- (5) ***Bu korkunç tesadüf* beni bitirdi.**
- (6) **Mithat Bey de *bu haberin bendeki tesiriyle* mücadele edemeyecek kadar zayıftı.**

“Bu korkunç tesadüf” öznesi ve “bu haberin bendeki tesiriyle” zarf tümleci, ilk iki cümlenin bilgisini taşımaktadır. Bu ilişki, “ben” ve “Mithat Bey” kişilerinin durumla ilgileri açısından, cümleleri birbirine bağlamaktadır.

5 numaralı cümle değiştirim ögesi olan özneye diğer cümleler arasındaki ilişki, haberin anlatıcı kişi üzerindeki etkisini göstermektedir. “Beni bitirdi.” (N+Y) yapısı, bu etkiyi açıklamaktadır.

6 numaralı cümlede değiştirim ögesi olan zarf tümleci, Mithat Bey’in durum - Çocuk etkileşimi karşısındaki durumunu belirlemektedir. Bu belirleme, eklenen kişi bilgisi şeklindedir. “De” bağlacı, eklemeyi düzenleyen unsurdur. “Bendeki tesiriyle mücadele edemeyecek kadar, zayıftı.” karşılaştırmalı hükmü, durumun sonucunu göstermektedir.

Eşdeğiştirim unsurları, ilk iki cümledeki durum ve fiili, sonuç bakımından açıklamaktadır. Bu açıklama, “kesiliyor” yüklemimin “korkunç tesadüf” belirlemesiyle yorumlanmasını sağlamaktadır.

1.2.1.2.6.3 Karşılaştırma ZT (Ed. Gr.) N (İT) / Ö (ST) Değiştirimi CH

(etrafımın > tn.) (bu > i)

36.3

- (1)(1) **Son günlerde etrafımı çeviren, küçük hassas cemiyetin galeyanı.**
- (2)(1) **Bizim sofa da galeyanda.**
- (3)(1)(a) **Ben minderin üstünde arka üstü yatıyorum;**
 - (b) ***etrafımın telâşını* seyrederken kendimi unutuyorum.**
- (2)(a) **Hattâ bazı kendimi *hepsinden fazla sakın* buluyorum;**

(b) fakat bu kalabalıklar, dağılıp da felâketimle baş başa kalınca; dehşet.

Önceki iki paragrafta betimlenen durum, değiştirim zincirinde karşılaştırma yoluyla değerlendirilmektedir. Bu karşılaştırma, anlatıcı kişiyle çevresi arasındadır.

3.1a kısmında, derin metindeki “bunlara karşın” zarf tümleci, gizli bir değiştirimle durum tespiti yapmaktadır. Daha sonraki cümlelerde, bunun üzerine karşılaştırmalar kurulacaktır.

“Etrafımın telaşını” nesnesi, ilk paragraftaki betimlemenin bilgisini yorumlama için hazırlamaktadır. “...seyrederken kendimi unutuyorum.” (ZT+N+Y) yapısı, bu durumun Çocuk üzerindeki etkisini belirlemektedir.

“Hepsinden fazla” zarf tümleci, “kendimi” nesnesi ile karşılaştırma ilişkisi içindedir. “Sakin buluyorum.” yapısı, “hatta” bağlacıyla bu ilişkiyi ekleme şeklinde düzenlemektedir.

3.2b kısmında “dehşet” kelimesinin “sakin” kelimesiyle kurduğu anlam zıtlığı ilişkisi, “kalabalık”tan çıkınca “dehşet” durumuna geçişi gösterir. “Bu kalabalıklar” öznesi, kurduğu değiştirim ilişkisiyle bunu düzenler.

1.2.1.2.6.4 YT / Ö Karışık Ögeli Değiştirim CH

1.2.1.2.6.4.1 Hedefe Aykırı Durum YT(ST)/Ö (zm) Değiştirimi (bu > i)(o)

36.8 CH

- (1) Nüzhet’in hayali bütün bu düşüncelerimden bir saniye ayrılmıyor; hep kendimi ameliyattan sonra ve Nüzhet’in karşısında görüyor, onun manzaram karşısındaki hislerini tahlil etmeye muvaffak olmadan başımı silkeliyor, yahut yerimden kalkıyor, yahut inliyor, yahut birini çağırıyor ve *bu hayalden* kaçıyorum.
- (2) Fakat *o* beni kovalıyor.
- (3) Ruhumun en kalabalık anlarında bile, yığınları itip dürterek sivriliyor ve şuurumu kaplıyor, ter içinde kalıyorum.

“Kaçıyorum” ve “kovalıyor” yüklemelerinin belirlediği fiiller, iki değiştirimle düzenlenmektedir. “Fakat” bağlacı, fiiller arasındaki zıtlığı belirleyen unsurdur.

2 numaralı cümlelerin “bu hayalden” yer tamlayıcısı ve 3 numaralı cümlelerin “o” öznesi, önce durum cümlesinin bilgisini yüklenerek karşılaştırmalı bir değiştirim kurmaktadır. Ardışık fiiller arasındaki zıtlık, önceki etki-tepki ilişkisiyle açıklanmaktadır. “Ameliyattan sonra” ve “Nüzhet’in karşısında” belirlenen durum, kaçışın; “Bir saniye ayrılmıyor.” (ZT+Y) yapısında belirlenen durum, kovalayışın sebebidir.

2 numaralı cümle, ilk cümledeki etkilerin devamını sıralamaktadır. “O” zamirinin değiştirimi, kaçış tepkisine sebep olan parçaları bağlar. 1 ve 3 numaralı cümleler arasında kurulan sebep-sonuç ilişkisi, durumun daha iyi anlaşılmasını sağlar. şimdiki zaman eki “-yor”, dizinin(paradigma) yüklemelerinde yinelenerek bunu zaman ve ahenk bakımından destekler.

“Ruhumun en kalabalık anlarında bile bu hayâl, yığınları itip dürterek sivrilediği, şuurumu kapladığı, ter içinde bıraktığı için yerimden kalkıyor, inliyor, birini çağırıyor ve ondan kaçıyorum.”

Durumun değiştirimler yoluyla yorumlanması, geniş bir bağlantı sisteminin dengeli olarak kurulmasını sağlamaktadır. Aykırılıkların karmaşık bir şekilde düzenlenmesi, geniş yorum imkânları sağlar.

1.2.1.2.6.4.2 Söz Yorumlama YT(İT)/Ö(zm) Değiştirimi ((bu > i)tn.)(bu)

27.9 CH

- (2) Nüzhet senin kardeşin.
- (3) Onunla beraber büyüdünüz.
- (4) O senin kardeşin.
- (5) *Birdenbire hiç beklemediğim bu sözler karşısında hayretimi gizleyemedim.*
- (6) *Bu, bir ihtar!*
- (7) *Her şeyi bilen bir adamın ihtarı.*

“Bu sözler karşısında” yer tamlayıcısı(ST), önceki üç cümledeki konuşmaların yerine geçmektedir. Bu değiştirim, 6 numaralı cümlede yüzey metinde, 7 numaralı cümlede derin metinde bulunan “bu” öznesinin değiştirimiyle devam ettirilmektedir.

Yorumlayıcı cümleler, Paşa'nın sözlerine işaret ederek bir değiştirim zinciri kurmaktadır. Değiştirim zinciri, sözlerin etki, amaç ve durum yönünden değerlendirilmesini sağlamaktadır.

5 numaralı cümle, sözlerin Çocuk üzerindeki etkisini ve Çocuk'un tepkisini belirlemektedir. "Beklemediğim" sıfatı ve "hayretimi" nesnesi, bunları belirleyen yapılardır. "Sözler" ismi, zincirin diğer cümlelerini yöneterek bu etki ve tepki üzerine yorumların devam etmesini sağlamaktadır. Bu ilişki, 5 numaralı cümleyi, zincirin yöneticisi hâline getirmektedir.

6 ve 7 numaralı cümleler, yineleme ve sıfatın ayrıntılaşma ilişkileriyle genişleyen bir niteleme ile, isimlendirme özelliğine sahiptir. "Bu bir ihtar" sıfat tamlaması, sözleri bir hükme bağlamaktadır. Sonraki cümle ise, "her şeyi bilen bir adamın" tamlamasını da ekleyerek bir kimlik ve durum belirleme yapısı kurmaktadır.

Söz yorumlayıcı işaret değiştirimi zincirinde metin çözücünün yapması gereken değerlendirmeler, bizzat Çocuk tarafından yapılmaktadır. Bu yorumlama sistemi, anlatımı daha işlevsel hâle getirmektedir.

1.2.1.2.6.4.3 N / YT Karışık Ögeli Değiştirim CH

1.2.1.2.6.4.3.1 Sorgulama N(zm) / YT(İT) Değiştirimi (bunu) (bunun > tn.)

20.12 CH

(11)(2) Bugün siz Paşa efendinin odasına girdiğiniz vakit *bunu* konuşuyorlardı.

(3) Birdenbire bire sustular.

(12)(2) Ya... Ben *bunun üstüne* mi geldim?

12.2 numaralı cümlenin "bunun üstüne" yönelme yer tamlayıcısının "bu" zamiri, 11 numaralı paragrafın ikinci cümlesinde ortaya konan durumun yerine geçmiştir. Yer tamlayıcısının, isim tamlaması yapısındaki tamlanan kısmı ise, bu değiştirim üzerine yorum yapılmasını mümkün kılan ikinci değiştirimdir.

Yer tamlayıcısının sonuna getirilen soru eki, durumun sorgulanmasını sağlamaktadır. Böylece önceki kısımda ortaya konan durum üzerine yapılan yorum doğrulatılmaktadır. Cümlenin "geldim" yüklemi ise, bu doğrulatma yapısının fiil boyutunu tamamlar.

Soru cümlesinin öncesine gelen “ya” ünlemi, soruya hazırlık yapma görevindedir. Çocuk’un heyecanının soruyla ifadesi, böyle bir geçişi zorunlu hâle getirmektedir.

Durum > ünlem > soru yapısının ilk halkası, 11.2 / 3 numaralı cümlelerdir. “Bunun üstüne” yer tamlayıcısı ise, bu halkayı üçüncü kısma getirmektedir. Böylece farklı cümlelerdeki anlatımlar, tek cümle içinde yorumlanabilmektedir. Anlam bakımından birleşmiş cümle, şu şekildedir:

“Ya... Ben Doktor Ragıp’la Nüzhet’in evlilikleri hakkındaki konuşmanın üstüne mi geldim?”

Görüldüğü gibi bir değiştirim zincirinin bütün hedefleri, anlam olarak tek cümlede birleşmiştir. Bu unsurların metindeki yerleri, şu şekildedir:

Değiştirim	Yeri	Hedefi	Yeri	İşlevi
“Bunun üstüne”	12.2	“Bunu konuşuyorlardı.”	11.2	Durumu belirleme
“Bunu”	11.9	“Bu evlenmeyi”	9.6	Konu fiili belirleme
“Bu evlenmeyi”	9.6	“Küçük hanımı doktora veriyorlar.”	7.5	Kimlik belirleme

Görüldüğü gibi değiştirimin durum, fiil ve kimlik parçaları, metnin değişik yerlerinde tamamlanmaktadır. Soru, geniş alandaki durumu toparlayıp bir araya getirmiştir.

1.2.1.2.6.4.3.2 Ortak Nitelik YT(zm)/N(ST) Değiştirimi(hepsinde)(aynı > i)

37.7 CH

- (1) O zaman bu tavsiyelerinden dolayı Operatör’ü soğuk bulmuştum;
mizâcıma zıt ihtarlar yapan doktorlara kızıyordum:
- (2) *Hepsinde / aynı kusuru / buluyordum:*
- (3) Tedavilerinde hastanın psikolojisine yer vermemek.

“Hepsinde” yer tamlayıcısının değiştirimiyle belirlenen kişiler, “aynı kusuru” nesnesinin değiştirimiyle ortak bir durumda birleşmektedir. Bu bağlantı, önceki ve sonraki cümleleri, bulunduğu cümle çatısı altında birleştirmektedir.

“Hepsi” değiştirim unsuru, bir tavrı taşıyan kişilerin genelini içine almaktadır. Değiştirim unsurunun yerine geçtiği unsur, “mizâcıma zıt ihtarlar yapan doktorlara” yer tamlayıcısıdır. “Hepsi” kelimesi, bu kişileri tamlayanı olarak kullanır:

“*Mizâcıma zıt ihtarlar yapan doktorların hepsi*”

Ortak özelliği belirleyen “aynı kusuru” nesnesi, “mizâca zıt ihtarlar”ı da açıklamaktadır. Bu nesnenin hedefi, 3 numaralı cümledir. Böylece hem durum açıklanmakta, hem de kişilerin kimlikleri belirlenmektedir.

Bu açıklama ve belirleme ilişkileri, cümleleri şu şekilde birleştirir:

“Mizacıma zıt ihtarlar yapan doktorların hepsinde, tedavilerinde hastanın psikolojisine yer vermeme kusurunu buluyordum.”

Üç cümlelerin bu şekilde birleştirilmesi, durumun parçalardan bütüne doğru yorumlanmasını sağlamaktadır. Metin çözücü, parçaları birer işaret olarak algılamaktadır. Daha sonra da bunları karşılaştırarak çıkarımlar elde etmektedir.

1.2.1.2.6.4.4 Durum Yorumlama Ö(zm) / YT(zm) Değiştirimi CH

(bu) (bundan)

31.13

(6) **Günün ilk tebessümü bahçede oldu.**

(7) ***Bu*, arkadaşıma ve Doktor’a kahkahalı bir neş’e verdi.**

(8) **Istıraplarımı... benimle beraber yaşamış olduklarını *bundan* anladım ve teselli buldum.**

İlk cümlede özneyle belirlenen durum, sonraki cümlelerdeki yorumlamalarla değerlendirilmiştir. Değerlendirme, iki cümledeki değiştirimlerle düzenlenmektedir. “Bu” işaret öznesi, farklı ögelerde i içe giren bir değerlendirme sistemi kurmuştur.

7 numaralı cümledeki “bu” öznesi, durumun sonucunu göstermektedir. Değişim şeklindeki sonuç, bir fiilin diğer kişiler üzerindeki etkisini belirler. “Arkadaşıma” ve “Doktor’a” yer tamlayıcıları, etkilenen kişileri verir. “Kahkahalı bir neş’e verdi?” (N+Y) yapısı, etkiyi taşır.

8 numaralı cümlede “bundan” yer tamlayıcısı, bir önceki cümlede belirlenen değişimin yorumlanmasını sağlamaktadır. “İstıraplarımı benimle beraber yaşamış olduklarını” nesnesi, durumu açıklayan ögedir. Yer tamlayıcısı, yorumun çıkarıldığı

bilgiye işaret etmektedir. “Anladım” yüklemi, yorumun şeklini göstermektedir. “Teselli buldum.” cümlecığı, yorumla elde edilen çıkarımı yapmaktadır.

Yorumlayıcı durum değiştirim zinciri, birbirini tetikleyen durumları bağlayarak yorumlama yapısını düzenlemektedir. Metnin değişen durumlar yapısında bu zincir, önemli bir değerlendirme ayrıntısıdır.

1.2.1.2.6.4.5 Ö / N Karışık Ögeli Değiştirim CH

1.2.1.2.6.4.5.1 CH Zincirleme Aktarım Ö(ST) / N(İT) Değiştirim (bu > i)

(bunun > tn.)

10.13

(0)(a) Ragıp bey, beni istedi diye, ben de hemen evlenmiyorum ya...

(b) hem ben daha on dokuz yaşındayım.

(1) Hemen boynuna sarılmak istedim.

(2) *Bu sözler*, benim için bir aşk teminatı yerine geçti.

(3) Bir anda pek çok şeyler öğrenmiş olduğumu zannettim.

(4)(a) Fakat, biraz düşününce *bunun bir teselli olabileceğini* de anladım,

(b) bir an evvelki kederim arttı.

Önceki paragrafın son cümlesindeki aktarıma dayalı değiştirim yapısı, zincirleme bir reaksiyon oluşturarak dört cümle boyunca devam etmiştir.

Zincirleme reaksiyonun oluşma sebebi, (0) numaralı cümledeki sözün Çocuk üzerindeki derin psikolojik etkisidir. Bu söz, metnin başından beri süregelen düğümün çözüldüğü yerdir. Metnin yapısında önemsiz veya sıradan durumlar kısa, hatta derin yapıya itilmiş; önemli durumlar geniş ve ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu, metnin çözümlenmesinde düşünce yönetimi sistemi tarafından yapılmaktadır.

Paragraf, bir önceki paragrafın sınır cümlesindeki söz tarafından yönetilmektedir. Dışa bağımlılık, paragrafa bütün metinle ilişki kurma imkânı sağlamaktadır. Nüzhet - Çocuk iletişimi, böylece yorumlanarak metinleşme gerçekleştirilmiştir.

Paragrafın değiştirim zinciri, şu şekilde kurulmuştur:

(0) Hedef cümle	C
(1) (Bu sözü üzerine) Ø	ZT

- (2) Bu sözler Ö
 (3) (Bu sözden) Ø YT
 (4) Bunun bir teselli olabileceğini N (İT(ty....))

(0) numaralı cümledeki sözün taşıdığı aktarımın bu şekilde zincirleme bir değiştirimle yorumu, anlatımı daha etkili ve düzenli yapmıştır.

1.2.1.2.6.4.5.2 Sonuç Belirleme N(İT) / Ö(zm) Değiştirimi(bunun > tn.)(bu) 4.4 CH

- (0) Her gidişimde, hastahanelerin bahçeleri bana hüznü verirdi.
 (1) *Bunun mânasını* şimdi bulmaya çalışıyorum ve hastalıkla tabiat arasındaki büyük tezadı anlıyorum.
 (2) *Bu*, bir bahçeden hastahaneye girerken ve bir hastahaneden bahçeye çıkarken en çok hissedilen şeydir.

Öncesindeki cümlelerin yerine geçen zamirlerin iç içe düzenlediği kapsama ilişkileri, paragrafın oluşumunda kullanılmaktadır.

İlk cümlelerin yerine geçen ikinci cümlelerin “bunun mânasını” nesnesinin tamlayıcı “bunun”, uzun cümle kurulmasını engelleyerek yoğunlaşacak durumu belirginleştirmektedir.

Metin çözücü, “bunun mânasını” nesnesini (İT) yorumlarken, ilk cümleyi yeniden çözümleyecek, iki cümleyi tek yapı olarak algılayacaktır. Bu da tam bir bütünlük demektir.

Anlatımda cümleyi anlam bakımından bağımsız saymak, tahlil hatalarına yol açar. Bu nedenle bütünlük oluşturan cümleler arasındaki ilişkiler, kavranılmadan, başarılı bir anlatım geliştirmek mümkün değildir.

Öğrenci kompozisyonlarında en sık görülen yanlışlardan biri, uzun cümle kurulmasıdır. Eğer öğrencilere kapsayıcı değişim unsurları kavratılırsa, bu paragraftaki gibi etkili anlatım gücü olan kısa cümleler kurabilirler.

İç içe yapının önceki iki cümleyi içine alan “bu” öznesi, anlatılanları özetleme işlevindedir. Metin çözücü, 3 numaralı cümleye kadar anlatılanları yeniden değerlendirir. Her kapsayıcı değiştirim ögesi, bir geriye dönüşle metnin sıkıştırılmış

anlatımını derin yapıda açarak şiir dilinin sunduğu geniş anlatım imkânlarını sunmaktadır.

3. bu (2. bu(1.-nun)

1.2.1.2.6.4.6 CH Durum Belirleme N(zm) / Ö(ST) ZT(Ed.Gr.) Değişirimi (şunları) (bu > i) (bu > edat)

10.13

(12)(1) Büyük bir itiraf yerine geçmesinden korkarak *şunları* söyledim:

(2) - Bu bahisten hoşlanmıyorum.

(13)(1) *Bu sözüm* onu epey düşündürdü.

(2) Aramızdaki hislerimiz, *hiç bu kadar* soyunmamıştı.

Önceki paragrafın son cümlesi, değiştirim unsurlarıyla çevrilmiştir. İki paragrafın cümlelerini bağlayan unsur, değiştirimin hedefi olan bu cümledir.

“Şunları” nesnesi, ileri değiştirim yapan işaret zamiridir. İlk paragrafın son cümlesi, bu değiştirim unsurunu, 2 numaralı cümlenin “büyük bir itiraf yerine geçmesinden korkarak” zarf tümleciyle yorumlamaktadır.

İkinci paragrafın ilk cümlesinin “bu sözüm” öznesi de aynı cümleye geri gönderim yapan ögedir. İlk cümlenin yüklemi de, geri gönderimi yorumlayan cümledir.

İkinci paragrafın ikinci cümlesindeki “hiç bu kadar” zarf tümleci, aynı cümleyle karşılaştırmaya dayalı bir değiştirim yapmaktadır. “Hislerimiz... soyunmamıştı.” (Ö+Y) yapısı da, üçüncü değiştirimi yorumlayan ögeleri taşır.

Böylece değiştirim unsurları ve onları yorumlayan unsurlar, cümleler arasındaki bağlantıları kurmuştur.

1.2.1.2.6.4.7 Karşılaştırmalı Tanımlama N(zm) / Y(zm) Değiştirimi (bunu) (budur) CH

37.13

(2) Fakat, dedi, “Amputation”lar bence tababete dahil bir iş değildir, bunu kasaplar da yapar ve bir balta vuruşta bir uzvu uçururlar.

(3) Biz, biraz tentürdiyot süreriz ve biraz da kloroformla hastayı uyuturuz.

(3) Farkı budur.

(4) Doktorluk, bu bacağı ve bu gençliği kurtarmaktır.

Hastalık ortak alanında “bunu” nesnesi ve “budur” yüklemi, işaret zamiriyle kurdukları değiştirimlerle karşılaştırmalı tanımlar yapmaktadır.

“Bunu” nesnesinin değiştirimi, “Kasaplar da yapar.”(Ö+Y) yapısıyla “amputation” terimini yorumlamaktadır. “Tababete dahil bir iş değildir.” yüklemi, kasaplıkla “amputation”u zıt iki kavram olarak belirlemektedir. Kasapların yaptığı bir iş, “Bir balta vuruşta bir uzvu uçururlar.” (ZT+N+Y) yapısıyla açıklanmaktadır.

3 numaralı cümle, “amputation” kavramını “(baltayla uzvu) uçurma” fiilinden ayrılan yönüyle açıklamaktadır. Ortak yön, “(uzvu) uçurma” fiili; farklı yön “(tentürdiyot) sürme” ve “(kloroformla hastayı) uyutma” fiilleriyle belirtilmektedir.

4 numaralı cümlenin “budur” yüklemine değiştirimi, önceki cümledeki karşılaştırmayı, değiştirimle bütünleştirmektedir. “Budur” yüklemi, önceki cümlenin bilgilerini taşımaktadır. “Farkı” öznesi de “uzvu kesme” ve “amputation” kavramlarını belirlemektedir. Aynı zamanda bu özne, karşılaştırmaya işaret etmektedir.

5 numaralı cümle, kasaplıkla doktorluk arasındaki asıl farkı belirlemektedir. Bu, önce yapılan karşılaştırmanın yerine geçen asıl karşılaştırmayı gösterir. “Farkı budur.” cümlesinin gösterdiği “Asıl farkı şudur.” eksilteli cümlesi, değiştirimi düzenlemektedir.

Tanımlamayı gerçekleştiren son cümle, değiştirimle elde edilmiştir. Böylece karşılaştırmalarla düzenlenmiş değiştirimler, tanımlamaya ulaşmayı sağlamıştır. Bu tanımlama, cümleler arasındaki ilişkileri de yönetmektedir.

1.2.1.2.6.4.8 CH Çıkarım Y(Z) / N(İ) / Y(ST) / Ö(ST) Değiştirim Zinciri (böyle) (büyük > i) (bütün > i)

31.10

(2) Geçen gün böyle değildin.

(3) Sözümlü dinlemedin, bak ne oldu!

(4) Başımıza büyük işler açıyorsun!

(5) Ben sana bu ayağı yere basma, dedim, sen inadına koşulara girmiş gibi harap etmişsin.

(6) Şimdi dizin iyi değil, bütün bacağı tehlikede.

Durumu değerlendirmeyi sağlayan çıkarımlar, değişimler yoluyla yapılmaktadır. Değişim zincirinin ünlem cümleleri üzerine kurulması, çıkarımın ait olduğu kişiyi belirlemektedir.

“Böyle değildin”, “ne oldu” yüklemleri ve “büyük işler” öznesi, değişimleri kuran öğelerdir. Bu zincir, durumların ayrıntılı olarak belirlendiği bir anlatım sağlamaktadır. Değişim unsurlarının bulunduğu cümledeki diğer unsurlarla kurduğu ilişkilerse, yorumları kurmaktadır.

Değişimlerin ortak hedefi, 6 numaralı cümledir. “Böyle değildin.” yapısı, karşılaştırmayı düzenlemektedir. “Ne oldu” yüklemi, gelinen durumu göstermektedir. “Büyük işler” öznesi, bacağı tehlikede olması şeklinde gelinen safhayı belirlemektedir.

“Sözümü” nesnesinin değişimi, 5 numaralı cümlenin yerine geçmektedir. Bu yapı, diğer değişimlerle belirlenen durumun sebebini açıklamaktadır. Hedef cümlenin geriye doğru yaptığı gönderimler, açıklamanın ayrıntılı olmasını sağlamaktadır.

Değişim zincirinin sağladığı bütünleşme, geniş bir durum yorumlaması yaptırmaktadır. Ameliyat öncesi bağlantılar, böylece geriye ve ileriye doğru yorumlamaları düzenlemektedir.

1.2.2 Derin Değişim

1.2.2.1 Cümle Hedefli Derin Değişim

1.2.2.1.1 Öge Kökenli Cümle Hedefli Derin Değişim

1.2.2.1.1.1 Zarf Tümleci (Ö.K.C.H) Derin Değişimi

1.2.2.1.1.1.1 Zarf Kökenli (Ö.K.C.H) Derin Zarf Tümleci Değişimi

1.2.2.1.1.1.1.1 CH Aktarım Zarf Tümleci (Z) Derin Değişimi

1.2.2.1.1.1.1.1.1 CH Ünlem Aktarımı Zarf Tümleci(Z) Derin Değişimi (şöyle)

37.5

(0) iki sene evvel, küçük bir ameliyattan sonra, gene burada uzanmıştım, gene aynı yerde duran şu yazı masasında Operatör, deftere bir şeyler yazıyor ve benimle (şöyle) şakalaşyordu:

(1) – Sen izci misin?

- (2) Bu metaneti nereden öğrendin?
- (3) Bak, bacağı iyi olsun, futbol oynayacaksın!
- (4) Fakat oynamazsan daha iyi.
- (5) Hastalık tamamiyle geçse bile o bacağı yorma!

1 numaralı cümlede “Benimle şakalaşıyordu.”(ZT+Y) yapısında gösterilen konuşmalar, sonraki paragrafın cümlelerinde aktarılmıştır. Aktarım, yüzey metne çıkarılmamış “şöyle” ileri değiştirim zarf tümlecinin anlamıyla düzenlenmektedir. Cümlelerin yüklemi, aktarım işlevini yüklenmiştir.

5 numaralı paragrafı oluşturan cümleler, “Operatör” kişinin sözleri şeklinde verilmiştir. Bu yapı, doğrudan “Operatör” öznesiyle belirlenir.

“Küçük bir ameliyattan sonra” zarf tümleci ve “gene burada” (ZT+Y) yapısı, aktarımın zaman ve yerini belirleyerek, anlatımda mükemmellik sağlamaktadır.

Aktarılan sözler, “hastalık” konusunda “tedâvi” ortak alanında yorumlamalar yoluyla birleşmektedir.

“İzci misin?” sorusunun dışa gönderimi, “Bu metaneti nereden öğrendin?” sorusuyla sınırlandırılmaktadır. 3 numaralı cümle, “metanet” kelimesiyle belirlenen durumun muhtemel kazançlarını vermektedir.

4 ve 5 numaralı cümleler, muhtemel kazancın değillenerek, tavsiyeye geçildiği yerlerdir. “Fakat” bağlacı, dönüşü gösteren unsurdur. “Oynayacaksın” ve “oynamazsan” kelimeleri arasındaki ilişki, geçişi anlam bakımından düzenlenmektedir.

“O bacağı yorma.” (N+Y) yapısı, hastalık ortak alanında belirlenen durumları, bir yasakta birbirine bağlamaktadır. Bu yapı, şakadan ciddiyete doğru giden bir anlatımın sonucudur. Böylece “şakalaşıyordu” yükleminden başlayan şakacı ifade, daha sonra anlatılacak ciddi konuya bağlanmıştır.

1.2.2.1.1.1.1.2 Zamanlayıcı Aktarım Zarf Tümleci(Z) Derin Değiştirimi

20.13 CH

- (13)(1) Küçük bir tereddütten sonra (şöyle) sordum:
 - (2) Ne konuşuyorlardı?

İlk cümle, ikinci cümleyi aktaran yapıdır. Derin metindeki “şöyle” zarf tümleci değiştiriminin işlevini taşıyan iki nokta işareti ve “sordum” yüklemi, bulunduğu cümledeki ilişkilerle aktarımın zamanını belirlemektedir.

“Küçük bir tereddütten sonra” zarf tümleci (Ed.Gr.), diyalog yapısında iki söz arasında bir zaman aralığı bulunduğunu gösterir. Bu zamanın miktarı, “küçük bir tereddüt” sıfat tamlaması kullanılarak belirlenmektedir. Zamandaki duraklama, periyodik bir şekilde düzenlenerek, metni parçalara bölmüştür. Bu parçalar, diyalogda düşünce aktarımının ve gelişiminin hücreler içinde yorumlanmasını sağlamaktadır.

Zamanlayıcı aktarım değiştirimi, merak unsurlarının hızlı bir şekilde çözümleneceği kısma bir hazırlık yapmaktadır. Metnin zaman yapısı, bu bağlantıdan sonra birden hızlanmaktadır. Metin çözücü, bu zamanlayıcı aktarım yoluyla zaman geçişine girmektedir. Geçişten sonra, metnin başından beri kapalı bir şekilde verilen bilgiler, düzenli ve kısa bir yapı içinde ve soru - cevap bağlantılarıyla dizilmektedir.

Aktarıcı değiştirim, hem metindeki bağlantıları düzenliyor, hem de aktarımı gerçekleştiriyor. Bu yapıya kadar, daha serbest bir metin yapısı vardır. Daha sonra ise sistemli bir metinleşme söz konusudur. Bunun sebebi, kişilerin psikolojik durumlarıdır.

Çocuk, duruma karşı ilgisiz görünmek istiyor. Bu yüzden de kendisine verilen bilgilere, gerçekçi bir yorumla karşılık vermiyor. Nurefşan ise, asıl durumun farkında ve heyecanlı. Bu ilgisizlik ve heyecan da kendi başına bir dağınıklık sebebidir.

Zamanlayıcı aktarım sonrası iki kişi arasındaki farklılık kaybolmuştur. Her ikisi de, durumun ciddiyetinde ortaklık kurmuşlardır. Bu da, metinleşmenin sistemli bir hâle gelmesine sebep olmuştur. Bu yapı, metin çözücünün anlama, yorumlama ve çözümlenme safhalarını daha düzenli ve doğru geçmesini sağlamaktadır.

1.2.2.1.1.1.1.3 CH Diyalog Aktarma Zarf Tümleci(Z) Derin Değiştirimi (şöyle)

20.11

(9)(6) Ben bu evlenmeyi hiç istemiyorum. Paşa efendi de istemiyor ama, yengeniz istiyor.

(11)(1) (Şöyle) devam etti:

(2) - Bugün siz Paşa efendinin odasına girdiğiniz vakit bunu konuşuyorlardı.

Diyalog yapısında karşılık beklenen durum üzerine yorumlama yapılmayınca, yarım kalan konuşmaya devam edilmiştir. Böylece diyalogun iki parçası, birbirine bağlanmaktadır.

11.1 numaralı cümle, diyalog yapısının parçalarını birbirine bağlayan yapıdır. Bu cümlenin derin yapısındaki “şöyle” değiştirim zarf tümleci, bağlantıyı kuran unsurdur. Bu unsur, diyalog parçalarını şu şekilde birleştirir:

“Paşa efendi de benim gibi bu evlenmeyi hiç istemiyor ama, yengeniz istiyor dedikten sonra bugün siz Paşa efendinin odasına girdiğiniz vakit bunu konuşuyorlardı diye devam etti.”

“Şöyle” değiştirim unsuru, “öyle” unsurundan farklıdır. Bunlardan birincisi geriye doğru, ikincisi ileriye doğrudur. Birincisi doğrudan değiştirim yaparken, ikincisi sonraki cümlede tamamlanmaktadır.

Değiştirim unsurunun ayırdığı konuşma bütününe parçaları arasına giren iletişim yapısı, yorumun aktarım arasına girmesi şeklindedir. “Devam etti” yüklemi, bu bütünlüşmeyi devamlılık şeklinde düzenlemektedir.

Diyalog bağlayıcı aktarım cümlesindeki derin değiştirim, parçaların metindeki bağlam yoluyla birleştirilmesini sağlamaktadır. Eğer değiştirim yüzey metinde yapılmış olsaydı, geçişte yavaşlama olurdu. Uzayan aktarıcı cümle, metni daha geniş bir alana yayacaktı.

Aktarıcının cümle şeklinde düzenlenmesi, metin çözücünün dikkatini çekmek içindir. Yapı böylece daha pratik hâle getirilmiştir.

“Bunu” nesne değiştirimi, ileriye doğru yapılan değiştirimi geriye doğru yöneltmiştir. Bu değiştirim, “bu evlenmeyi” nesnesinin (ST) yerine geçmiştir. Bağlantı, diyalogun parçalarını ortak konu üzerinde birleştirmektedir.

1.2.2.1.1.1.1.4 CH İstek Aktarma Zarf Tümleci (Zarf) Derin Değiştirimi (şöyle)

11.8

(2) Nüzhet, kulağıma (şöyle) söylendi:

(3) Şu anneme de uyku verici bir roman getirsen de daha uzun konuşsak.!

Derin yapıdaki işaret zarf tümlecinin kapsama ilişkisiyle, aktarıcıyla aktarılan birbirine bağlanmaktadır. Derin metindeki “şöyle” değiştirim zarf tümleci, aktarılan cümleye işaret ederek bağ kurmaktadır.

Derin değiştirimle kurulan aktarım, isteği vurgulamaktadır. Değiştirimin gizli unsurunun işaret yapısı, isteğin daha etkili olmasını sağlar.

Aktarılan cümle, psikolojik yorumlama gerektiren, karmaşık duyguların yüzeye çıktığı bir yapıdır. Bu anlatım, yüzey metne belirgin bir şekilde çıkarılmalıdır. İşte anlatımın bu yönü, şu unsurlarla düzenlenmektedir:

1. “Söylendi” yüklemine dönüşlü yapısı,
2. Derin yapıdaki “şöyle” zarf tümleci,
3. İkinci cümlenin “şu” işaret sıfatı,
4. İkinci cümledeki sıralı yapıdaki odaklayıcı “da” bağlacı,
5. İkinci cümlenin ünlem yapısı,
6. İkinci cümlenin şart yapısı.

İstek yapısını vurgulayıcı yapıların yöneticisi olan derin değiştirim, “konuşma” hedefi üzerinde yapılacak yorumları düzenlemektedir. Bu hedef, Nüzhet’in Çocuk’a karşı gizlediği duyguları açığa vurmaktadır. Böylece Nüzhet - Çocuk ilişkisine dair önemli bir çıkarım yapılmıştır.

1.2.2.1.1.1.1.1.5 CH Alıntıya Geçiş Zarf Tümleci(Z) Derin Değiştirimi (şöyle)

19.9

(8)(1) Nefesi kesiliyordu.

(2) Romanı okumaya (şöyle) devam ettim:

(9)(1) Çünkü bir kapalı araba, sarı ve ölümlü ışıklar neşreden fenerleriyle Pont -Neuf’u geçti ve enstitünün parmaklığı önünde tevakkuf etti.

Metnin başından beri devam eden “Paşa’nın hatıraları” anlatımı, okunan romana geçiş şeklinde bir değiştirime uğramıştır. Metin dışına çıkış şeklindeki değiştirim, anlatımın sıradan akışı içinde iktibasa geçişi sağlamaktadır. “Şöyle” zarf tümleci, okunan romana işaret ederek değiştirimi kurar.

Geçiş sağlayan diğer unsurlar, 8.2 numaralı cümlelerin öğeleridir:

“*Romanı*” nesnesi, metnin yerine geçen unsurdur.

“Okumaya” yer tamlayıcısı, değiştirimin fiil yönünü belirler.

“Devam ettim” yüklemi, değiştirimi, devamlılık yönünden düzenler.

İki nokta (:), işaret ederek değiştirimin yerini gösterir.

İktibas kısmına geçişin sebebi, 8.1 numaralı cümlede verilmektedir. Yani 8.2 numaralı cümleyi sebep bakımından niteleyen cümle, bize değiştirimi de açıklamaktadır.

“Nefesi kesildiği için, romanı okumaya devam ettim.”

9.1 numaralı cümlenin başındaki “çünkü” bağlacı, alıntının yapıldığı metinle bir bağlantı kurar. Bu yüzden, burada bir geçişten çok, iktibasın tabii görünmesi amaçlanır.

Alıntı, paragrafta bulunan unsurlarla, metnin başından beri anlatılanlar arasındaki gönderim ve yinelemeler, metinle - iktibas arasında uyumu sağlayan unsurlardır.

	<u>Metin</u>	<u>Roman (alıntı)</u>
Pont - Neuf	19.7.7	19.9.1
Enstitü binası	19.1.4	19.9.1
Yaşlı bir adam / Apaş	19.3.10	19.92
Ne aydınlık / ışıklar	5.10.1	19.9.1
Lamba emretti / Lambaları söndürünüz	8.1.5	19.9.3

Metnin devamındaki alıntı, bir karşılaştırma yapılmasını sağlamaktadır.

“Paşa’nın hatıraları” ile “okunan roman” arasındaki benzerlik ve farklılıklar, metnin kuruluş temelidir. “Paris, Paris” metni, bu karşılaştırmalarla düzenlenmektedir. Karşılaştırmayı yapan Paşa’dır. Hatıraları anlatan Paşa, romanı okuyan Çocuk’tur. Bu paylaşım, metinle iktibas arasındaki ilişkileri, kişi yapıları hâlinde düzenlemektedir.

1.2.2.1.1.1.2 CH İkiye Ayırma Zarf Tümlenci (Z) Derin Değiştirimi (şöyle)

3.2

(4) - Dikkatin her vakitki gibi (şöyle) ikiye ayrıldı:

(5)(a) Bir taraftan dizimdeki sargının açılmasına,

(b) öte taraftan ellerini yıkayan Operatör’e bakıyordum.

İlk cümledeki sonundaki iki nokta işareti, değiştirimin ayrıntılaşacağını gösterir. Sonraki cümledeki bağlaç yapısı, iki parça hâlinde ayrıntıyı açıklamaktadır.

İki nokta işareti, “şöyle ki” zarf tımlecinin işlevini taşır. “Bir taraftan... öte taraftan...” bağlacının kendi içindeki değiştirim alanı, iki nokta işaretinin işlevini güçlendirmektedir.

Değiştirim içindeki iki fiil, “İkiye ayrıldı,”(YT+Y) yapısının ayrıntılarını göstermektedir. “Bakıyordum” yüklemi ise, “dikkatim” öznesiyle bağdaşarak durumu daha da belirginleştirmiştir.

Değiştirim ayrıntılayıcı iki nokta, anlatımın noktalama işareti yoluyla daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Böylece metnin yorumu da kolaylaşır.

1.2.2.1.1.1.1.3 CH Yorumlama İşaret Zarf Tımleci (Z) Derin Değiştirimi (şöyle)

10.14

(1)(a) Hafifçe kolumu sıkmaya başladı

(b) ve birden bire alçalan bir sesle (şöyle) mırıldandı:

(2)(a) - Ragıp beni istedi diye, ben de hemen evlenmiyorum ya...

(b) hem ben daha on dokuz yaşındayım.

Konuşma yapısında söylenen bir söz, bazen yorumlanır. Burada amaç, metin çözücüyü anlamsızlıktan kurtarmaktır. Sinema, tiyatro gibi türlerde bu yorum, ya bir dış kişi ya da hareketle yapılır.

Bu değiştirim, sözden önce veya sonra yapılır. Değiştirimin amacı, sözü başka bir cümledeki içine alarak yorumlamaktır. Eğer yorumlanacak söz, sıkıştırılmadan cümle içinde yer alsaydı, cümleler uzardı. Bu yüzden değiştirim, anlatımı kısımlara ayırarak kısa cümleler kurma imkânı sağlamaktadır.

Cümlelerimizde derin yapıdaki “şöyle” zarf tımleci, bir ileri değiştirim yaparak, söylenecekleri yorumlamıştır. Bu yorumlama, sözü söyleyenin hareket ve tavırlarıyla yapılmıştır.

“Şöyle” zarf tımleci, bir sıkıştırma programıdır. İkinci cümleyi anlam olarak taşıyan bu birimin anlamı önceden tahmin edilemez. Çünkü bu konuda bir ön bilgi verilmemiştir. Yani metin çözücü, “şöyle” biriminin anlamını çözebilmek için ikinci

cümleyi okumak zorundadır. İşte bu zorunluluk da, cümleler arasındaki bağlantıyı sağlar.

“Şöyle” zarf tümlecinin derin metne itilme sebebine gelince, ilk cümlenin sonundaki iki nokta (:) işareti, bir konuşma yapılacağını bildirmektedir. Bu nedenle “şöyle” zarf tümlecini yüzey metne çıkararak kalabalık etmeye gerek görülmemiştir. İki nokta (:), tümlecin işlevini de yürütmektedir.

1.2.2.1.1.1.2 CH Edat Grubu Kökenli Zarf Tümleci Derin Değişirimi

1.2.2.1.1.1.2.1 CH Sebep Zarf Tümleci(Ed.Gr.) Derin Değişirimi(bu-i+ ile)

32.3

- (4) Hatta gene akrabamdan münevver ve zeki bir adam bana dedi ki:
- (5) - Sen bu hastalıktan mânen rahat etmek istiyorsan, bacağıın kesilmesine kadar her felâketi göze al.
- (6) Ne kurtarırsan seni memnun eder.
- (7) Ve bana Goethe'nin bir safsatasını telkine çalıştı.
- (8) “Az ümit edip çok elde etmek hayatın hakikî sırrıdır.”
- (9) – Beni (bu sözlerinizle) mânen büyük bir felakete mi hazırlıyorsunuz?
- (10) Bir şey mi biliyorsunuz?

Diyalog yapısında sıraya sokulan 10 numaralı cümle, derin metindeki bir zarf tümleciyle önceki cümle dizisine (paradigmasına) bağlanmaktadır. Bu zarf tümlecinin değişirimli yapısı, önceki sözleri içine alarak geçişi düzenlemektedir.

“Bu sözlerinizle” zarf tümleci, önceki iddiaları hedefin sebebi olarak belirlemektedir. Bir kişinin sözlerini bir niyete bağlamak, geçişin anlam yönünü oluşturur. Durumu sorgulayan son iki cümle, soru - cevap yapısında geçişleri yapar.

“Büyük bir felaket” sıfat tamlaması, “her felaketi göze al” hedefine ulaşarak sözleri yorumlamaktadır. Bu gönderim alanının tesirindeki diğer bilgilerse yorumu destekler.

Felâket: Manen rahat etmek > bacağıın kesilmesi > her felâket > Ne kurtarırsan seni memnûn eder. > Az ümit edip çok elde etmek

Zarf tümlecinin yüzey metne çıkarılmaması, geçişi bir dizi(paradigma) hâlinde düzenlenmektedir. Metnin yorumlanması, iki gruba ayrılmış paragrafı böylece bütünleştirir.

1.2.2.1.1.1.3 CH Zarf Fiil Grubu Kökenli Zarf Tümleci Derin Değişirimi

1.2.2.1.1.1.3.1 CH Betimleme Zarf Tümleci (ZF.Gr.) Derin Değişirimi

(bunu + z.f)

28.7

(1) **Fakat Paşa, âdeta emretti:**

(2) – **Yarın gidersin!**

(3) (Bunu duyunca) **Derin bir kederle karışık ince bir sevinçle kabul ettim.**

(4) **Nüzhet hiçbir şey söylemiyor ve sükûnetiyle, beni anlayan tehlikeli bir mahlûk gibi görünüyordu.**

4 numaralı cümledeki betimleme, önceki cümlelerdeki konuşmalara göre belirlenir. Emir ve cevap şeklinde düzenlenen konuşma, Nüzhet'in durumunu etkiler. Bu etkinin sonuçları da, betimlemeyi düzenler.

Yapı bakımından derin metindeki "bunu duyunca" zarf tümleci, bağlantıyı kurmaktadır. Değişirimi gizlice gerçekleştiren tümleç, sebep - sonuç ilişkisi şeklinde bir düzenleme yapmaktadır. Nüzhet'in sessizliği, sebepler üzerine kurularak bağlayıcı cümleyi oluşturmaktadır. Sonuç kısmı, bir benzetme ile somutlaştırılarak bağlantı tamamlanmaktadır.

Bağlayıcı cümle, betimleme yapısını kurarken diğer cümleleri de bünyesinde birleştirmektedir. Birleşen cümlelerin oluşturduğu bütünlük, şu şekildedir:

"Paşa, 'Yarın gidersin.' diye emrettiğinde derin bir kederle karışık ince bir sevinçle kabul edince, Nüzhet hiçbir şey söylemiyor ve bunun sükûtiyle, beni anlayan tehlikeli bir mahlûk gibi görünüyor."

Durum belirleyici cümlelerdeki zıt anlamlılık ilişkisi, betimleme cümlesini etkilemektedir. "Keder" ve "sevinç" kelimeleri arasındaki zıtlık, Nüzhet'in sükûtunu ve "beni anlayan tehlikeli bir mahlûk" benzetmesini düzenlemektedir. Bu düzenleme, birbirine karışmış iki durumun geleceğini belirleyecektir.

Betimleyici derin değiştirim, konuşma ve betimleme yapılarını ilişkilere göre düzenleyerek, metinleşmeyi daha kolay anlaşılır ve daha sürükleyici hâle getirmektedir. Bir kişinin hareketlerinin olay ve durumlara göre değerlendirilmesi, canlı bir anlatım için gereklidir.

1.2.2.1.1.3.2 CH Sebep - Sonuç Zarf Tümleci (ZF.Gr.) Derin Değiştirim

23.7

(0) Ben Şimdi glyorum, hâlâ tuhafıma gidiyor ama... Günün birinde kızıvereceğim.

(1) (Böyle deyince) Ellerini tuttum.

nceki paragrafın son cümlesindeki sözler, 1 numaralı cümledeki fiilin sebebidir. Söz - fiil Şeklinde düzenlenmiş sebep - sonuç ilişkisi, konuşmanın muhatap üzerindeki etkisini göstermektedir.

Derin metindeki “böyle deyince” zarf tümleci, değiştirme dayalı bir bağlantı kurarak, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır:

“Ben Şimdi glyorum, hâlâ tuhafıma gidiyor ama... Günün birinde kızıvereceğim (deyince) ellerini tuttum.”

Derin metindeki “böyle” değiştirim unsuru, sebep kısmını “deyince” zarf fiilinin aktarım alanına taşımaktadır. Bu iki unsurun yüzey metne çıkarılmaması, taşıma işleminin doğrudan iletim Şeklinde yapılmasını sağlamaktadır.

Bu değiştirimin diğer bir işlevi, iki paragrafı birbirinden ayırmadır. Bu ayırım, fiili hazırlayan unsurların değerlendirilmesini sağlar. “ocuk, ellerini tutma cesaretini nereden buluyor?” sorusunun cevabı, değerlendirmenin temelini oluşturmaktadır.

Değiştirimin kaldırılmasıyla oluşan boşluk, kişi eklerinin kurduğu ahenk bağlantısıyla doldurulmaktadır. I. tekil kişi yapısının iki parçası arasındaki kişi farklılığı, söz ve fiilin ilişki boyutunu düzenlemektedir.

“Ellerini” nesnesinin Nüzhet kişisine yaptığı gönderim, ilişkiyi bütün - parça temeline oturtmaktadır. Sözün sahibinin parçası olan “ellerini”, sonundaki iyelik ekiyle birlikte fiile sebep olan objeyi belirlemektedir.

5.1 numaralı cümledeki “şalı idare eden kıvrak, zeki eller” hedefine ulaşan “ellerine” yer tamlayıcısının gönderimi, sebep-sonuç ilişkisi şeklinde “eller” objesini belirlemektedir. Böylece değiştirim, farklı sebeplere ulaşmamızı sağlar.

1.2.2.1.1.1.4 CH İsim Tamlaması Kökenli Zarf Tümleci Derin Değiştirimi

1.2.2.1.1.1.4.1 CH Gözlem Sonuç Fiil Zarf Tümleci (İT) Derin Değiştirimi

(bunun > tn.)

23.12

(10)(6) Üstünde eğildim.

(7) Uyuyor.

(11)(2) (Bunun üzerine)Bir daha eğildim.

(7) Uyuyor.

(12)(1)(a) (Bunun üzerine) Başımı ona daha çok yaklaştırıyorum;

(b) ve onu uyandırmamak için yüzümle yüzü arasında kıl kadar ince bir mesafe bırakarak al al olmuş yanaklarının kokusunu teneffüs ediyorum.

Önceki iki paragrafta, iki parça hâlinde düzenlenen gözlemin amacı, 12 numaralı paragrafın fiillerini gerçekleştirmektir. Yani bu paragraftaki fiiller, yinelenen bir gözlemin sonucudur.

Gözlem - sonuç bağlantısının kuruluş mantığı, riskin önlenmesi şeklinde açıklanmaktadır. Bu mantığın kurduğu bağlantı, derin metindeki “bunun üzerine” zarf tümlecinin derin değiştirim yapısıdır. İsim tamlamasının “bunun” tamlayıcı gözlemi, “üzerine” tamlananı sonucu belirler.

Gözlem ve onun sonucunun yorumlanması, ardışık fiiller dizisindeki (paradigma) bir yapı hâline gelmektedir. Fiillerin anlam olarak yinelenmesi ise, uzak yapıların dizi (paradigma) içinde yakınlaştırılması amacıyla:

(Üstüne) eğildim. > (Bir daha) eğildim. > (Başımı) yaklaştırdım. > (Kokusunu) teneffüs ediyorum.

(fiil) (aynen yinleme) (anlam yinemesi) (sonuç)

Gözlemlerin sonuca bağlanması, son cümlede belirlenen sebebe dayanmaktadır. Böylece “Neden uyuyup uyumadığını kontrol ediyorsun?” sorusunun cevabı, yapının mantık temelini oluşturur.

Sebep : “Onu uyandırmamak için”

Sonuç : “Yüzümle yüzü arasında kıl kadar ince bir mesafe bırakarak”

Amaç : “Al al olmuş yanaklarının kokusunu teneffüs etmek”

1.2.2.1.1.2 Cümle Hedefli Yer Tamlayıcısı Derin Değişirimi

1.2.2.1.1.2.1 CH Zamir Kökenli Yer Tamlayıcısı Derin Değişirimi

1.2.2.1.1.2.1.1 CH Sonuca Yönelme Yer Tamlayıcısı(zm) Derin Değişirimi

(buna)

16.16

(1) Lokantanın bahçesine çıktım ve geldim.

(2) Doktor (buna)biraz şaşırtmıştı.

2 numaralı cümlenin derin yapısındaki “buna” yer tamlayıcısının kurduğu cümleye dayalı değişirimi ilişkisi, iki cümleyi birbirine bağlamıştır.

Değişirimi ilişkisini çözümlerken “şaşırtmıştı” yüklemine niçin sorusu sorulmalıdır. Bu soru, iki cümlenin birleşmesinde kullanılan sebep ve sonuç kısımlarını bulmamızı sağlar.

İki cümle, bu bağlantıyla şöyle birleşir:

“Doktor, *lokantanın bahçesine çıkıp gelmeme* biraz şaşırtmıştı.”

Bu birleştirilmiş cümlenin yer tamlayıcısının sonundaki datif eki (e), için edatı işlevindedir. Yani cümle, şu şekilde düzenlenebilir:

“Doktor, *lokantanın bahçesine çıkıp geldiğim için* (sebep) biraz şaşırtmıştı.

(sonuç)

Bağlantı, Çocuk kişinin yaptığı fiilin Doktor’a etkisi üzerine kurulmuştur. 1 numaralı cümlenin I. tekil, 2 numaralı cümlenin III. tekil kişi ekleri, bu geçişin kişi yapısını düzenler.

İki cümleyi bağlaç yapısıyla bağlayan unsur ise, derin yapıdaki “bu yüzden” bağlacıdır.

Görüldüğü gibi cümleler arasındaki bağlantılar, değişik öge ilişkileri şeklinde değerlendirilmektedir. Metni çözümlen kişi yaklaşımı, bunu etkiler. Ancak her ne şekilde olursa olsun cümleler arasındaki bağlantılar bulunabilmelidir.

Cümleler arasında bağlantının bulunma kolaylığı önemlidir. Örneğin burada yer tamlayıcısının kurduğu yönelmeye dayalı bağlantıyla yapılan yorumlamanın hangi seviyedeki metin çözücüne hitap ettiği önemli bir sorudur.

1.2.2.1.1.2.1.2 CH Etki Bağı Yer Tamlayıcısı (zm) Derin Değişirimi (buna)
13.25

- (0) İçimde bu inkılâp birdenbire oldu, Nüzhet'in kollarını birdenbire tuttum, ve ona yepyeni gözlerle baktım.
(1) Evvelâ (buna) biraz şaştı, sonra beni dikkatle süzerek bir şey düşündü.

Paragrafın ilk cümlesinin “buna” yer tamlayıcısı, derin yapıda olmasına rağmen önceki cümlelerin tamamını kapsamaktadır. Önceki cümlede bildirilen durum, 1 numaralı cümlede, değiştirim yoluyla yorumlanmaktadır.

İki cümle arasındaki bağlantı, I. tekil kişinin III. tekil kişiye etkisi üzerine kurulmaktadır. Bu etkinin sonucunun belirtildiği kısım, sonraki cümledir. “Buna” yer tamlayıcısı değiştirimi, ilk cümleyi ikinci cümle içine taşımak sûretiyle, kişiler arasındaki etkileyen - etkilenen ilişkisini ortaya koymaktadır.

“Buna” yer tamlayıcısındaki “bu” işaret zamiri, kapsama yanında, önceki cümleye işaret etme görevini de yüklenmiştir. Bu işaret, art arda düzenlenmiş cümlelerin ayrılığını; kapsama ise iç içe olan yapıyı düzenler.

1.2.2.1.1.2.2CHİsim Tamlaması Kökenli Yer Tamlayıcısı Derin Değiştirimi
1.2.2.1.1.2.2.1 CH Fiil Özetleme Yer Tamlayıcısı(İT) Derin Değiştirimi
(bunlar)

1.7

- (4)(1) Dehlizde insanlar çoğalıyor.
(5)(1) Dehlizde ilk defa bir hasta çocuğun geçtiğini gördüm.
(6)(1) Dehlizde kalın, hâkim bir ses yükseldi.
(3) Dört beş kadın erkekten mürekkep bir katile geçti.
(7)(1) (Bunlar yüzünden)İçimde meraklar birikiyor.
(2) Her hareketin, her küçük hâdisenin sebebini öğrenmek, benimle âlâkasının derecesini bilmek istiyorum.

Metin boyunca kurulan dizi (paradigma), 7.1 numaralı cümlede değiştirim unsuru yüzey metne çıkarılmadan özetlenmiştir. 7.2 numaralı cümlenin gönderimleri, bu özetlemeyi daha da kesinleştirir.

Derin metindeki “bunlar yüzünden” zarf tümlecinin değiştirim gücü, bağlantıyı kurmaktadır. Bu ögenin zamiri, önceki paragrafların anlamlarını içine alarak, onları yoruma hazırlar.

“İçimde meraklar birikiyor.” (YT+Ö+Y) yapısı, değiştirim sonunda özetlenen bilgilerin sonucunu göstermektedir. “Meraklar” öznesi ise, 7.2 numaralı cümlede açıklanarak, değiştirim yanlış anlamalara yol açmaması sağlanmaktadır.

“Her hareket” / “her küçük hadise” sıfat tamlamaları, metindeki fiil ve olayların yerine geçerek, ilk cümledeki derin değiştirmiyi telâfi etmektedir.

“Sebebini öğrenmek / benimle alakasının derecesini bilmek + istiyorum” (N +Y) yapısı, “Meraklar birikiyor.” (Ö+Y) yapısını açıklamaktadır. Bu açıklama, fiilin sebebini belirleme şeklindedir.

Böylece fiilin sebebi açıklanarak, özet üzerine gelinen durum yorumlanmıştır. Metin çözücü, yapılan betimlemelerde anlatılan fiil ve durumları kullanarak Çocuk’un psikolojisini çözer.

1.2.2.1.1.3 CH Nesne Derin Değiştirmiyi

1.2.2.1.1.3.1 CH Zamir Kökenli Nesne Derin Değiştirmiyi

1.2.2.1.1.3.1.1 Nesne Gönderimi Yorumlama Nesne (zm) Derin Değiştirmiyi CH (bunu)

16.12

(0) (Bunu) Düşündü, çok düşündü, “Osteite” diye mırıldandı; gene düşündü, tereddüt içinde söyledi:

(1) – O kadar korkmayın... Bir kere de biz görelim... Yarın değil öbür gün gelirsiniz, bizim Operatör de bakar, olabilir ki küçük bir ameliyatla, hattâ yalnız alçıyla, yahut yarım bir “İltisak-ı mafsâl” ile kurtarırsınız.”

İlk cümlenin “bunu” nesnesi, geri gönderimleriyle önceki problemi kendi bünyesine getirmektedir. Derin yapıdaki “şunu” nesnesi, işaret yoluyla problemin

çözüldüğü paragrafın yerine geçmektedir. Cümle bu özelliğiyle, yani geniş bilgi yüküyle bir yoğunlaşma sağlamıştır.

Bağlayıcı cümle, gönderim ve değiştirim bağlantılarıyla kurduğu yapıyla, metin çözücüyü geçmişteki bilgiler ışığında durum üzerine yoğunlaştırmaktadır.

“(Şöyle) söyledi.” yapısı, bir paragrafın tamamını hedefine alarak, yeni bir çözümlenimin başlangıç işareti olarak çalışmaktadır.

İlk cümle, sonrasındaki cümleyi aktarmaktadır. Bu aktarımın yapılması sırasındaki psikolojik durum ise, “tereddüt içinde” zarf tümleciyle belirlenmektedir.

Bağlantı, iki paragrafı birbirine bağlamaktadır. İlki, 3.15 numaralı paragraftır. Bu paragrafta “bacağın kesilmesi gerektiği kararı” vardır. İkincisi, 16.11 numaralı paragraftır. Burada da karar sorgulanmakta, bunun yerine geçebilecek başka bir tedaviden bahsedilmektedir. Böylece kararın yerine başka bir kararın geçmesi ilişkisi, bu bağlantı cümlesiyle gerçekleştirilmiştir. Ayrıca hükümler bağlanırken, bunların bulunduğu paragraflar da birbirine bağlanmıştır.

İleriye değiştirim, geriye gönderimin hedefini yorumlayarak hükümleri, cümleleri ve paragrafları birbirine bağlamıştır. Hükümde değiştirim, anlatımda karşılaştırmaya dayalı bir metinleşme sağlamıştır. Metin çözücü, metnin bütün yapısını yorumlarken, bunları kullanabilir.

1.2.2.1.1.3.1.2 CH Aykırılık Nesne (zm) Derin Değiştirimi (bunu)

17.13

- (a) Ben de hemen odadan çıkmak
- (b) ve yalnız kalmak istiyordum;
- (c) fakat (bunu) yapamadım.

c kısmında aykırılığı gösteren “fakat” bağlacı, derin metindeki “bunu” nesnesinin değiştirimiyle anlamlandırılmaktadır.

“Bunu” nesnesi, önceki a ve b kısımlarını içine alır. Bağlantı çözümlendiğinde c kısmı, şu şekilde açılır:

“Fakat hemen odadan çıkarak yalnız kalmayı yapamadım (başaramadım).”

Böylece önceki kısımların bilgileri, cümle içinde nesne olarak kullanılmaktadır. Burada amaç, az kelimeyle çok şey anlatmaktır.

Bu bağlantı, “Neyi yapamadın?” sorusuyla bulunur. Hedef-sonuç bağlantısında bir safha olan bu yapı, metnin yorumlanmasında önemlidir.

Bağlaç + değiştirim yapısı, durum zıtlığını bağdaştırma için kullanılmıştır. Metin çözücü, paragrafları birleştirirken zıtlıklardan yola çıkabilir. Zıt durumlar, insanların içine düştüğü çaresizliği belirtir. Bunun kuruluşu, durumu anlamak için bir sistem geliştirme amaçlıdır.

Bağlaç + değiştirim, cümlelerin yüklemdeki olumsuzlukla bağdaştırılmaktadır. Fakat bağlacı ve “-mA” ekinin taşıdığı olumsuzluk anlamları, değiştirimin olumsuzlaşmasına da sebep olmaktadır.

Bu durumda “Fakat bunu yaptım.” şeklinde bir cümle kurulsaydı, zıtlık oluşmayacaktı.

1.2.2.1.1.3.1.3 CH Konulaştırma Nesne (zm) Derin Değiştirimi (bunu)

18.15

(3) Senden gizli hiç bir şey konuşmuyorduk. (*Deliller....*)

(6) Şimdi anladın mı?

6 numaralı cümlelerin derin metindeki “bunu” nesnesi, 3 numaralı cümlelerin yerine geçmiştir. Bu değiştirim, hedefi olan cümleyi konulaştırarak üzerinde yorumlama yapmaktadır.

Bu bağlantı, iki cümleyi şu şekilde birleştirir:

“Şimdi senden gizli hiç bir şey konuşmadığımızı anladın mı?”

Cümlelerin birleşmesi, konu ve yorumun iç içe girmesi demektir. Böylece cümle, başka bir cümlelerin nesnesi hâline gelmiştir.

Değiştirimin nesneleştirdiği cümle, üzerinde yorumlama yapılan konuyu belirler. Değiştirimin konulaştırma işlevi, yorumlama amaçlı bir yapıdır. Metin çözücü, neyi nasıl yorumlayacağını, bu yönlendirme ile kolayca bulabilir. Önceki cümlelerde geçen fiiller, konuya ispatlayıcı unsur olarak bağlanmaktadır.

Konu ve onu oluşturan parçalar, değiştirim programının altında çalışır. “Anladın mı?” yüklemine sorgulama işlevi, değiştirim çalıştırıcıdır. Anlamak, yorumlamak, çıkarımlar yapmak, metin çözümlemesinin safhalarıdır. Böylece anlatılanların yorumlanması konusunda metin çözücü yetiştirilir.

“Şimdi” zarf tümleci ise, değiştirimin yorumlanması konusunda zaman ayarlayıcıdır. “Anla” komutunun amacı, beklenen sonucu anlamaktır. Komutun verildiği zaman, geçmiş zamandır. Yorumlamanın yapıldığı zaman, şimdidir.

Böylece konulaştırma işlevindeki derin değiştirim, metnin çözümlenmesini bizzat yönetmiştir.

1.2.2.1.1.3.1.4 CH Durum - Sonuç Nesne (zm) Derin Değiştirimi (bunu)

22.10

(1) **Sen sahi benden dört yaş küçüksün.**

(2) **Ve çocuksun.**

(3) **(Bunu) Nasıl ispat edeyim sana?**

İletişim kopukluğunun giderilmesi için gerekli açıklamada zorlanan Nüzhet, bu zorlu durumu çözmek için bir çare aramaktadır. 3 numaralı cümle, durum cümlelerine eklenerek, soru yapısıyla bu arama işini yüklenmiştir.

3 numaralı cümlenin derin yapısındaki “bunu” nesnesi, değiştirim yoluyla önceki iki cümlenin ortaya koyduğu durumla sonraki açıklamaları birbirine bağlamaktadır:

“Sen küçük bir çocuksun. Sana yalan söylemediğimi nasıl ispat edeyim?”

“Bunu” nesnesinin değiştirim hedefi, genişletilmeye müsaittir. Çocuk - Nüzhet ilişkisinin ayrıntıları da sisteme katıldığında önemli çıkarımlar elde edilebilir:

“Aramızda yaş farkı var. Ben senden büyüğüm. Sen daha küçüksün. Bu yüzden de ilişkimiz devam edemez.”

Eldeki bilgilerle ulaşılan çıkarımlar, metnin yorumlanmasında yazılı olmayan sonuçları da elde etmeyi sağlamaktadır. Romanın değişik yerlerine dağılmış kelime, cümle, paragraf ve anlam unsurlarının değerlendirilmesi, bu çıkarımlarda kullanılan sistemleri oluşturmaktadır.

3 numaralı cümlede sorulan sorunun cevabı, çıkarımlarla elde edilemez. Bu cevap, ancak metnin devamında alınacaktır. Cevabın gizlenmesi, metindeki cümlelerin merak unsuru çevresinde bağlanmasını sağlamaktadır. Soru ile cevabın arası açılarak, bağlantı noktaları arasındaki kısımlar, ilişkili hâle getirilmektedir.

Değiştirim unsurunun derin metinde bırakılması, işareti kaldırarak, “ispat etme” fiili üzerinde yoğunlaşmayı sağlamaktadır. “Neyi ispat edeceksin?” sorusunun cevabı, bağlantıyı daha işlevsel hâle getirmektedir. Ayrıca eksilti, durumu arka plana iterek, ileride yapılacak açıklamalara dikkat çekmektedir.

1.2.2.1.1.3.1.5 Gönderimli Aktarım Nesne (zm) Derin Değiştirimi (şunu)

26.7 CH

(1) Nüzhet’e bunları anlatacak mıyım?

(2) Hayır!...

(3) Ona ve onlara (şunu) diyeceğim ki “İstirahat lâzım, belki sonra küçük bir ameliyat.”

İlk cümledeki “bunları” nesnesinin değiştirimiyle kurulan aktarım yapısı, “hayır” cevap edatıyla değillenmektedir. Bu değillenen aktarım yerine de aktarılan yalanlar geçirilmektedir. “Şunu” değiştirim nesnesinin yerine geçen “ki” bağlacı, bunu odaklama şeklinde düzenlemektedir. Kişi gönderimleri ise, bağlantıyı muhataplar açısından tamamlamaktadır.

“Bunları değil, şunu söyleyeceğim” şeklinde düzenlenen yapı, unsurlar arasındaki farklılaşmalarla daha işlevsel hâle getirilmiştir. “Ki” bağlacının odaklama işlevi yanında yüklendiği aktarım işlevi de bunu sağlamaktadır.

Gerçeklerle anlatılacaklar arasındaki zıtlık, gönderimlerin bilgi yükleriyle desteklenmektedir. Kişi ve durum bilgisi olarak ayrılan gönderimler, zıtlığın sebeplerini, planın nasıl uygulanacağını ve geçmişteki benzer durumları düzenlemektedir.

“Ona” yer tamlayıcı gönderimi, Nüzhet’e; “Onlar” yer tamlayıcısı gönderimi, köştekilerin hepsine ulaşarak, geçmişteki durumlara benzer bir durumun gerçekleşeceğini sezdirmektedir. Çünkü köşke her gelişinde, hastalığı hakkında rapor istenmektedir.

“Diyeyeceğim” yüklemi, önceki paragraftaki aktarımın zıttı olan aktarımı düzenlemektedir. Gerçeğin yerine geçirilen yalanın kurgulanması, düzenlemenin sebebidir. “İstirahat lazım” (Ö+Y) yapısı, 16.4.3 numaralı cümleye gönderim yaparak,

7 numaralı cümlede değiştirimle, başka bir seçenek daha sunulmuştur. Ancak yapı olarak soru yerine bir teklif sunulduğu için, cevapta böyle bir seçme beklenmemektedir. 8 numaralı cümledeki yorum, Operatör - Paşa - Talebe üçlemesinde konum belirlemektedir.

9 numaralı cümlede verilen cevap, teklifin reddedilmesi şeklindedir. Teklif eksiltilerek; cevap, yoruma açık hâle getirilmiştir. Reddedilen teklif, 7 numaralı cümlelerin şartı ve sonucu yoluyla yorumu düzenlemektedir. “Hayır” cevabının devamı “estağfurullah”, “Talebe” ile “Operatör” arasındaki ilişkinin tespit edilmesini sağlamaktadır. “Efendim” ünlemi de, bunu güçlendirir.

Cevabın isim tamlaması şeklinde vurgulanması, aktarıcı “duyuldu” yüklemının eksiltilmesiyle gerçekleşmiş. Böylece “talebelerin sesleri”, durum değerlendirmesinde ön plana çıkarılmıştır.

“Başkası gelmesin, siz gelin.” şeklindeki cevap, 7 numaralı cümlelerin anlamını, 8 numaralı cümlelerin güç belirlemesi ile tamamlamaktadır. Böylece yüklemının eksiltilmesi, teklifi ve yorumu cevap cümlesinde birleştirmiştir:

“Hayır efendim estağfurullah, (başkası gelmesin siz gelin, gerçekten o paşa ise siz de beysiniz.) sesleri, (duyuldu.)”

1.3.1.1.2.1.3 Yorumlayıcı Cevap Yüklem (F) Eksiltisi

27.3

(13) Meselâ bizim Nüzhet’i mes’ut edebilir mi?

(14) Ciddî bir muhakeme yapar gibi sustuktan sonra cevap verdim:

(15) Hayır!

15 numaralı cümle, tek bir edatla 13 numaralı cümlede sorulan soruya cevap vermektedir. “Mesut edemez” yüklemi eksiltilmiş 14 numaralı cümle ise, bu cevap cümlesinin yorumlanmasını sağlayan bir açıklama işlevine sahiptir.

Soru ile cevap arasına giren fiile eklenmiş aktarıcı yapı, kısa cevap öncesi bekleme aralığını açıklamaktadır. “(Ciddi bir muhakeme) yapma” fiili, “yapar gibi görünmek” anlamıyla “hayır” cevabına da hazırlık yapmaktadır.

Muhakeme yapılan konu, soru kısmında belirlenmektedir. Soru ile yorumlayıcı yapı, kısa cevabın verilmesinden önce birleşmektedir:

“Bizim Nüzhet’i mesut edebilir mi? diye ciddi bir muhakeme yapar gibi sustuktan sonra cevap verdim.”

“Hayır” cevabının etkisi, bu yorumlayıcı cümlenin verdiği bilgiyle sağlanmaktadır. “Sonra” bağlacı, yorumu ve cevabı zaman bakımından düzenlemektedir. Aktarıcı unsur, derin metindeki değiştirim unsuru ve iki nokta işareti, yapı olarak geçişi sağlamaktadır.

Kesinlik, onu verirken ne kadar düşünüldüğüyle ilgilidir. Sorunun ciddiye alınıp alınmadığı da bununla anlaşılır. Bunu sağlayan unsurlar şöyledir:

Mes’ut etmek > ciddîlik > muhakeme yapmak > susmak > cevap > hayır

1.3.1.1.2.1.4 Gönderim Ayrıntılayıcı Yüklem (F) Eksiltisi

17.20

(0) Biraz evvelki yatak odasından parça parça hayaller.

(1) Paşa’nın çapaklı sesi.

(2) Nüzhet’in dizlerinde sinirlilik.

(3) (a) Nurefşan’ın gözleri,

(b) aynalı dolap kapısının gıcirtısı.

Önceki paragrafın son cümlesi, yüklemi eksiltiyle isme dayalı bir durum gönderimi yapmaktadır. “Hayaller” isminin gönderimi, bir klasör hâlinde değişik bilgileri içine alan bir yapıdır.

Metin kurucu, bununla yetinmemiş, klasörün içindeki dosyaları, yani ayrıntıları veren 1, 2 ve 3 numaralı yüklem eksiltili cümleleri, gönderim unsuru olarak kullanmıştır. Böylece üst gönderim, alt gönderimlerle açıklanmıştır.

“Biraz evvelki” sıfatı, zaman; “yatak odasından” sıfatı,yer; “parça parça” sıfatı tarz bakımından gönderimi nitelemektedir. “Parça parça” sıfatı, metin çözücünün seçici bir değerlendirme yaptığını gösterir:

Gönderim	Kişi	Nitelik	Gönderim Parçası	Hedef
1.	Paşa	çapaklı (G)	Ses	17.6.2
2.	Nüzhet	sinirli (G)	Dizler	17.4.1
3.	Nurefşan	garip / manalı (H)	Gözler	17.15.3
4.	Aynalı dolap (Teyzem)	gıcirtılı (saklanmış)	Kapı	17.13.1

Gönderimler, Çocuk'un psikolojik yapısında etkili olan unsurlara göre yapılmıştır. Fiil, nesne ve durum ilişkileri, eksiltiyle daha fonksiyonel hâle getirilmiş cümlelerle kurulduğu için, metin çözücünün hayal gücü çalıştırılmaktadır.

Nesneler üzerinde yoğunlaşan metin çözücüyeye, romanın ilerleyen kısımlarında daha geniş bilgi verilecektir. 20.12 numaralı paragraf, bunu açıklamaktadır. Gönderimin isim üzerine kurulması, kavram ve durumları hatırd tutmayı kolaylaştırır. Bir kelimenin çağrışım gücü, bazen bir cümleden daha fazladır. Bu yüzden, gönderimde eksiltili yapılar, daha kullanışlıdır.

1.3.1.1.2.1.5 Yer Niteleme Yükleme (F) Eksiltisi

16.7

(1) Yokuşu ağır ağır iniyoruz.

(2) Hafif bir rüzgâr.

1 numaralı cümlede “yokuşu” nesnesi, yer belirleme işlevindedir. 2 numaralı cümle ise, bu yeri nitelemektedir.

Niteleme yapısında sıfattan farklı bir yapılaşma vardır. Eğer cümleler, sıfat tamlaması şeklinde düzenlenseydi cümle, “Hafif bir rüzgâr esen yokuşu ağır ağır iniyoruz.” şeklinde olurdu. Burada sıfat yapısı, geniş zaman anlamı taşımaktadır. Metinde ise niteleme unsuru, sonraya bırakılmıştır. Böylece yerin sıfatı, zaman olarak sonradan kazanılan bir özellik bildirmektedir.

2 numaralı cümlelerin yüklemi eksiltilerek, sıfat tamlaması yüzey metinde tek başına bırakılmıştır. Bu tamlama ile önceki cümlelerin “yokuşu” nesnesi arasındaki niteleme ilişkisi, böylece daha belirgin hâle getirilmiştir.

Olayın geçtiği yerin sonradan kazandığı nitelik, aslında fiilin devamı sırasında gerçekleşen dış unsurun etkisi şeklindedir. Eğer 2 numaralı cümlelerin eksiltilmiş yüklemi yüzey metne çıkarılmış olsaydı, bu niteliğin bir durum değişmesi olduğu daha açık şekilde anlaşılırdı:

“Hafif bir rüzgâr (var)” / “(esmeye başladı)”

Bu nitelemeyle birlikte işlem hızına bağlı bir çağrışım da vardır. İlk cümlelerin “ağır ağır” zarf tümleci ile 2 numaralı cümlelerin “hafif bir rüzgâr” öznesinin (ST) “hafif” sıfatı arasındaki hız bakımından niteleme benzerliği, çağrışımı düzenlemektedir.

Yer betimlemesinde niteleyici cümle ile nitelenen cümle arasındaki ilişki, zaman bakımından da düzenlenerek bağlantı kurulmuştur. Zaman hızını gösteren çağrışım bağlantısı da, bu ilişkiyi zenginleştirir.

1.3.1.1.2.1.6 Soru Zarf Tümleci (Ed.) Yorumlayıcı Yüklem (F) Eksiltisi

10.3

- (0) – Sen çok ciddî bir adamsın! Dedi.
 (1) Hayret ettim.
 (2) Sessiz, uslu oturuşuma mı telmih ediyordu?
 (3) - Niçin? diye sordum.

Anlatıcı kişi, işittiği sözü yorumladıktan sonra, bir de sözü söyleyene yorumlatma ihtiyacı duymaktadır. Bu da, o kişiye sorulacak bir soru ile mümkündür. İşte yorumlama yapısında “niçin” soru edatı, bu iş için kullanılmaktadır.

3 numaralı cümlenin iç içe yapısında aktarım şeklinde verilen “niçin” soru edatı, aslında zarf tümleci konumundaki bir soru zarfıdır. Ancak anlatımın bu noktasına kadar anlatılanları yorumlama ve bunlar üzerinde yoğunlaşma için bu edat, yüzey metinde tek başına bırakılmıştır.

“Niçin” soru edatının bulunduğu yerde aslında bir soru cümlesi vardır. Metin kurucu, az elemanla çok iş yapma prensibine sahip olduğu için “soruyorsun” yüklemine eksilterek, işlevini paragrafın değişik yerlerine dağıtmıştır. Bu cümlenin öğeleri toplanırsa sorunun cevabına ulaşabiliriz. Eksiltili kısım yorumlanarak şu soruya ulaşırız:

“Niçin ciddî bir adam olduğumu düşünüyorsun?”

Sonra yine metinden yola çıkarak şu ihtimalî soruyu bulabiliriz:

“Yoksa sessiz ve uslu duruşuma mı telmih ediyorsun?”

Sonuçta cevap da, bu ihtimalin kabul edilişi şeklindedir.

1.3.1.1.2.1.7 Sebep - Sonuç Yüklem (F) Eksiltisi

1.3.1.1.2.1.7.1 Sebep Belirleme Yüklem (F) Eksiltisi

39.7

- (5) Keskin, uzun, acı bir haykırış.
 (6) Hayretle doğruluyorum.

İlk cümledeki eksiltili ifade ile belirlenen durumun sonucu, ikinci cümlede verilmektedir. Sebep kısmının sıfat tamlaması şeklinde düzenlenmesi, yorumu etkilemektedir.

“Keskin, uzun, acı bir haykırış” öznesi (ST), işitme duyusuyla tespit edilen bir algıyı gösterir. Bu algılamannın sonucu, “hayretle doğrulma” şeklindedir. “Haykırış”ın sonucu, “hayret”; onun sonucu da “doğrulma”dır.

Eksiltilen yüklem, iki cümle arasındaki geçişi daha kolay hâle getirmektedir. Sesin yorumlanması, fiilin anlaşılması için gereklidir. Metin çözücü, işitme ve görme duyuları arasındaki geçişi kullanarak yorumunu yapar.

Bu bağlantı, sonuç fiil üzerine bir merak unsuru kurar. Bu yapı, bağlantıya ileride anlatılacaklar için hazırlık yapma işlevini yüklemiştir.

1.3.1.1.2.1.7.2 Sebep - Sonuç Dizisi Yüklem (F) Eksiltisi

11.6

(4) Arkamızda bir çatırtı.

(5) Dönüp baktık, Nurefşan.

(6) Yaklaşmaya cesaret edemiyor gibi.

4, 5 ve 6 numaralı cümlelerin yüklemeleri arasında, bir sebep - sonuç ilişkisi vardır. Ancak 4 numaralı cümledeki “duyduk” yüklemi eksiltilerek, sebep unsur vurgulanmaktadır. 5 numaralı cümledeki “Dönüp baktık.” (ZT+Y) yapısı, “Nurefşan” öznesi ve 6 numaralı cümledeki “cesaret edemiyor gibi” benzetme yüklemi, eksiltili bir şekilde sonuç zincirini kurmaktadır.

Sebep - sonuç dizisi, derin yapıda kalmış “bunun üzerine” bağlacıyla düzenlenmiştir. Bu bağlaç, bulunduğu 5 numaralı cümledeki zarf tümleci konumundadır.

“Bunun üzerine” bağlacı, bir isim tamlamasıdır ve tamlayanının “bu” zamiri, önceki cümledeki “arkamızda bir çatırtı” yapısının yerine geçmiştir. Yâni tam olarak cümle şöyledir:

“Arkamızda bir çatırtı duymamız üzerine dönüp baktık, Nurefşan’ı gördük.”

Bu bütün yapının ikiye bölünmesi ve eksiltilemlerle küçültülmesinin temelindeki, yine kolay anlaşılma ve az sözle çok şey anlatma endişesidir.

1.3.1.1.2.1.7.3 Hazırlık - Fiil Sonuç Yüklem (F) Eksiltisi

42.7

(5)(6) Yaraya bakarak benimle konuşuyordu.

(6)(8) Buradaki ârıza yere düşmekten...

(9) Fena zedelenmiş...

(7)(1) Yanındakilere emir verdi:

(2) - Pansuman.

Son cümlede verilen emir, önceki cümlelerde belirlenen sebeplerle hazırlanmaktadır. “Başlasın” emir yüklemine eksiltilmesi, “pansuman”ın fiile geçirilişini kolaylaştırmaktadır.

“Yanındakilere emir verdi.” aktarıcı cümlesi, emirle sebebi birbirine bağlamaktadır. 6.8/9 numaralı cümleler, emrin verilmesine sebep olan durumu açıklamaktadır. Böylece “pansuman” sözde öznesinin eksiltilmiş yüklemi tamamlanmaktadır.

“Yaraya baktıktan sonra buradaki arıza, yere düşmekten fena zedelenmiş diyerek yanındakilere pansuman (yapmaları) için emir verdi.”

Emir cümlesinin önceki cümleler tarafından bu şekilde tamamlanması, odaklanan isteğin daha iyi yorumlanmasını sağlamaktadır. Sebebi hazırlayan cümleler arasındaki ilişkiler, emrin yorumlanması için gerekli ortamı kurmaktadır.

Aktarıcı cümlelerin sonundaki iki nokta işareti, eksiltile emrin diğer cümlelerden ayrılmasını sağlamaktadır. Emrin başındaki konuşma çizgisi, metin çözücünün dikkatini çekmektedir.

1.3.1.1.2.1.8 Sebep Sorgulayıcı Yüklem (F) Eksiltisi

40.2

(9) - Her tarafı kapalı.

(10) - Korkuyorum.

(11) - Kapalı olduğu için mi?

İlk cümlede kurulan sebep-sonuç ilişkisi, son cümlede bir soruyla pekiştirilmektedir. Bu pekiştirme, sonucun sorgulanması şeklindedir.

Sebep-sonuç ilişkisinin belirgin olmaması, 9 ve 10 numaralı cümleler arasındaki ilişkinin tam olarak çözülememesinden dolayıdır. Bu belirsizlik, 11 numaralı cümledeki soruyla giderilmeye çalışılmıştır.

Soru cümlesi, önceki cümlelerde geçen iki kelimenin çağrışımıyla kurulmaktadır. 2.4 numaralı cümledeki “niçin” sorusu, bağlantının soru yapısını düzenlemektedir. Doğru sebebin bulunması, sorunun amacıdır.

“Kapalı olduğu için mi? soru cümlesi, sebep - sonuç ilişkisini yönetmektedir. “Korkuyorsun” yüklemine eksiltilmesi, soru - cevap kısmını, sorgulayıcı cümleye bağlamaktadır. Sorunun cevabı, “bilmiyorum” yüklemiyle belirsizleştirilmektedir. Belirsizlik, sorgulamayı daha geniş bir alana yaymaktadır.

Eksilti, soruyu öncesindeki iki cümle üzerine hâkim kılmıştır. Metin çözücü, üç cümleyi soru çatısında birleştirir. Böylece parçalar, adım adım soruyu tamamlar:

“Her tarafı kapalı olduğu için mi korkuyorsun?”

Eksiltili kısımların bu şekilde birleşmesi, yorumun yönünü de tespit eder. Parçadan bütüne doğru giden yorum, bu şekilde daha kolay ve verimli olur.

1.3.1.1.2.1.9 Açıklama Yüklem (F) Eksiltisi

1.3.1.1.2.1.9.1 Kimlik Açıklama Ortak Kullanılan Yüklem (F) Eksiltisi

13.11

(2)(b) Yepyeni bir Nüzhet keşfettim.

(3) Yanımda bir başka insan.

3 numaralı cümlelerin yüklemi atılarak, önceki cümlelerin yüklemi, ortak olarak kullanılmaktadır. Bu durumda bağlantı, üç şekilde kurulabilir:

1. Yakın anlamlı yüklem kullanma: “keşfettim” / “buldum.”
2. Başka bir yüklem kullanma: “vardı”
3. Eksilti Ø

Metin kurucu, üçüncü bağlantıyı seçmiştir. Çünkü önemli kişi olan “Nüzhet” üzerine odaklanma gerekmektedir. 3 numaralı cümlelerin yüklemine eksiltilmesi, dikkatleri özne üzerine çeker.

Eksilti, “keşfettim” yüklemine ortak kullanılmasını sağlayarak, cümleleri sıralı yapıya çekmektedir. Çünkü ortak yüklem, sıralı birleşik cümlede kullanılır. Bu cümleler, sıralı yapıda şöyle düzenlenir:

“Yanımda bir başka insan, yepyeni bir Nüzhet keşfettim.”

Yüklemine eksiltilmesi, genel kimlik bilgisinden onun açıklanışına geçişi düzenlemektedir. Kimlik açıklamada yüklem ortaklığı, geçişi kolaylaştırır.

1.3.1.1.2.1.9.2 Nesne Açıklama Yüklem (F) Eksiltisi

39.7

(4) O vakit bir çığlık duyuyorum.

(5) Keskin, uzun, acı bir haykırış.

İlk cümledeki “bir çığlık” nesnesi, ikinci cümlede yüzey metne çıkarılmış öznesiyle (ST) açıklanmıştır. Bu tamlamanın sıfat kısımları, “çığlık” kelimesini de nitelemektedir.

“Çığlık” ve “haykırış” kelimeleri arasındaki ilişki ise, aynı durumun farklı şekillerde ifade edilmesi şeklinde bir anlam bağı kurmaktadır. Bu anlam ilişkisi, eksiltili kısmı, önceki cümlede nesnesiyle aynı dizi(paradigma) içinde düzenlemektedir.

“Keskin, uzun, acı” sıfatları, işitme duyusuna dayalı bir betimleme sağlamaktadır. Bu betimleme yapısı, çağrışıma dayalı olarak, durumun canlandırılmasını sağlar.

“Duyuyorum” yüklemi, eksiltilen öge olarak, ikinci cümleyi ilk cümleye bağımlı hâle getirmektedir. Ortak yüklem, eksiltili kısmı, nesne bilgisine dahil etmektedir. Böylece iki cümle, tek yorum altında birleşmektedir.

“Bu nasıl bir çığlık?” sorusu, ikinci cümlede nesnenin tanımlanmasını sağlamaktadır. Tanımlama, durumun daha canlı ifade edilmesi için önemli ipuçları vermektedir.

Çığlık : “Keskin, uzun, acı bir haykırış.”

Nesne açıklamasındaki yüklem eksiltisi, cümleler arasındaki anlam aktarımına dayalı bir ilişkidir. Metin çözücü, sonra verilen bilgiyi önceki cümlede yorumlanmasında kullanmaktadır. Bu yapı, metnin çözümlenmesini kolaylaştırır.

1.3.1.1.2.1.9.3 Özne (ST) Cevabı Açıklama Yükleme (F) Eksiltisi

13.19

(2) Peki... Sen söyle... Ne düşünüyordun?

(3) - Birçok şeyler...

(4) Ne gibi?

(5) Birçok... Anlatamam... Kısa kısa, başka başka birçok şeyler...

Metinlerde, daha çok konuşma yapılarında, bazı ögeler birden fazla cümle tarafından kullanılır. Bu şekilde kurulan bağlantılar arasındaki öge alışverişi, boşlukların doldurulmasıyla, tek cümleye ulaşmamızı sağlar. Art arda gelen cümlelerin derin yapıda birleştirilmesi, birçok çağrışımın yapılmasına zemin hazırlamaktadır.

Anlam bakımından sağlanan bütünlük, yapı bakımından ayrılmış parçaların aynı aynı yorumlanmasına engel teşkil etmez. Eksilteli cümleler, tek tek incelendiğinde ortaya değişik yorumlar çıkmaktadır:

(3) *“Birçok şeyler” Ö.* : Diğer ögeleri eksiltilmiş özne (ST), metin çözücü için, metnin buraya kadarki kısımlarını yeniden hatırlama ihtiyacı doğurmaktadır. Çocuk’un düşünceleri, yeniden değerlendirilmelidir. Bu hatırlama, önceki metnin son paragrafı tarafından düzenlenmektedir. Yani *“birçok şeyler”* öznesi (ST), bu paragrafı, bu paragraf da bütün metinlerdeki düşünceleri içine almaktadır. Bu cevabın açıklanması ise, ardında gelen eksilteli unsurlarla yapılır.

(4) *“Ne gibi” S.* : Diğer ögeleri eksiltilmiş soru işlevindeki edat grubu, önceki cümlede yapılan değerlendirmenin yeniden düzenlenmesini sağlamaktadır. Bu grubun derin yapıda kalmış *“(şeyler) düşünüyordun”* yüklemi, 2 ve 3 numaralı cümlelerle bağlantıyı sağlarken, bilinenlerden bilinmeyenlere ulaşma çabası gösterilmesini istemektedir. Yani metinden öğrendiklerimizi kullanarak, sorunun cevabı olabilecek yeni sonuçlar elde etmemiz gerekir.

(5) *“Birçok...Anlatamam...Kısa kısa, başka başka birçok şeyler...”*: Eksiltilerden sonra cevap, bir bütün olarak yüzeye çıkarılıyor. Böylece eksiltilemlerle kurulan meraklandırıcı cevap, sıfatlarla ve fiillerle açıklanmıştır. Bu, bir taraftan metnin devamlılığını kolaylaştırırken, bir taraftan da gelecekteki durum ve düşüncelere zemin hazırlar.

1.3.1.1.2.1.9.4 Açıklama Yer Tamlayıcısı Dizisi Yüklem (F) Eksiltisi

6.1 “Sofanın Bana Söyledikleri”

- (1) Fakat eve *gittim*.
- (2) Şehrin bir ucundan *öbür ucuna*.

İkinci cümle, önceki cümlelerin anlam olarak yinelenmesi durumundadır. İlk cümlelerin “eve” yer tamlayıcısının açıklandığı, diğer öğeleri eksiltilmiş yer tamlayıcısı hâlindeki 2 numaralı cümle, 5, 6, 7, 8, 9, 10,11 numaralı paragraflara bağlanmaktadır. Bu paragrafların hatırlanması ve yorumlanması, eksiltili cümlelerin bağlantılarıyla mümkündür.

İkinci cümlelerin yüklemi eksiltilerek, ilk cümlelerin yüklemine ortak kullanma tercih edilmiştir. Böylece hem bağlantı kurulmuş, hem de anlatımda kısalık sağlanmış. Bu yapı, cümlelerin öğelerinden birinin çıkarılarak cümle dışında tek başına bırakılması şeklindedir.

İkinci cümle, yapı olarak yer tamlayıcısıdır ve ilk cümlelerin yüklemine bağlıdır. “(Eve) gitme” fiilinde alınan mesafe, ertelenmiş bir öğeyle belirlenmektedir. Bu yapı, önemli bir ayrıntıyı erteleyerek onu daha etkili bir şekilde ifade etmektedir.

1.3.1.1.2.1.10 Odaklama Yüklem (F) Eksiltisi

1.3.1.1.2.1.10.1 Kişi Odaklayıcı Yüklem (F) Eksiltisi

11.6

- (4) Arkamızda bir çatırtı.
- (5) Dönüp baktık, Nurefşan.
- (6) Yaklaşmaya cesaret edemiyor gibi.

Yükleme dayalı eksilteler, dikkatin varlıklar üzerine çekilmesi gerektiği durumlarda yapılmaktadır. Yüklem anlamı, diğer öğelerden çıkarılabilmelidir.

Eğer dikkatin yüklem üzerinde olması gerektiği bir durumda, yüklem eksiltirse yanlış bir eksilti yapılmış olur. Eğer yüklem anlamı diğer öğelerden çıkarılamıyorsa, eksiklik denen anlatım bozukluğu yapılmış olur.

Eksiltili yüklemelerin önemli unsurları ve yüklem anlamını saklayan unsurlar şöyledir:

Eksiltili Yükleme	Önemli Unsur	Yüklem Anlamını Saklayan Unsur	Anlam Yönü
“duyduk”	“çatırtı”	“çatırdı”	işitme
“gördük”	“Nurefşan”	“Nurefşan”	görme
“(gibi)ydi”	“cesaret edemiyor gibi”	“gibi + Ø”	benzetme

Yukarıdaki verilerden de anlaşıldığı gibi, cümlelerdeki önemli unsurla yüklem anlamını sağlayan unsur aynıdır. Bu da gösterir ki, bütün bir cümlenin en önemli unsuru olan yüklem eksiltirse, yüzeyleki unsur öne çıkar.

5 ve 6 numaralı cümlelerin yüklemeleri, “Dönüp baktık.” (ZT+Y) yapıyla tespit edilmektedir. Bu yapının belirlediği fiilin sonucu, eksilen yüklemelerin anlamını telafi eder.

“(Dönüp) bakma” fiilinin sonucu, görmedir. Bu, 5 numaralı cümlede etken, 6 numaralı cümlede dönüşlü yapıyla birer yüklem bulmayı sağlar:

“Nurefşan’ı (gördük).”

“Yaklaşmaya cesaret edemiyor gibi (görünüyordu).”

Burada vurgu, Nurefşan ve onun görünüşü üzerine çekilmiştir. Yüklemelerin yüzeyle çıkmaması, bunu sağlayan yapıdır.

1.3.1.1.2.1.10.2 Benzetme Odaklayıcı Yüklem (F) Eksiltisi

13.31

(3) Hafif dalıp uyanmalar ve küçük kâbuslar.

(4) İsmimi çağırıyorlar gibi.

İlk cümlede yüklem eksiltilerek, isim unsuru olan sıfat tamlaması, ön plana çıkarılmıştır. Böylece yapı, benzetmeye hazır hâle getirilmektedir.

İki cümle, ayrı olarak düzenlenmiş olsa da bir bütün olarak benzetmeyi oluşturmaktadır. Benzetmeyi sağlayan unsur ise, “gibi” edatıdır. Bu edat, “sanki” bağlacı yerine kullanılmaktadır.

4 numaralı cümle, 3 numaralı cümlenin soyut anlatımını somutlaştırarak daha belirgin bir anlatım sağlamaktadır. “Hafif dalıp uyanmalar” ifadesinin sebebi, “küçük kâbuslar” sıfat tamlamasının niteliği, 4 numaralı cümlenin de yüklemi eksiltilerek önceki cümlenin eksiltili yapısına uyum sağlanmıştır.

Eksiltili yapı üzerine kurulmuş benzetme ilişkisi, cümle içi bağlantının cümleler arası bağlantıda kullanılmasına bir örnektir. Metin kurucu, benzetmeyi bir

bağlantı türü üzerinde gerçekleştirerek hem metin dil bilim, hem de kullanım dil bilim açısından anlatımı düzenlemiştir.

Benzetme bağlantısı, cümle şeklinde düzenlenmemiştir. Bunun yerine, bir edat grubu tercih edilmektedir. Bu yapı, cümleyi bitirmediği için derin anlamlara ulaşma imkânı verir. İki cümle, derin yapıda şu şekilde birleşir:

“İsmimi çağırıyorlar gibi küçük kâbuslar, hafif dalıp uyanmalar.”

Görüldüğü gibi anlam, sondan başa doğru düzenlenmektedir. Bu, edat grubunun önceliği ve zaman sırası dikkate alınarak düzenlenmiştir. Metnin yorumlanması, metnin kendisine göre çok farklı olabilmektedir.

1.3.1.1.2.1.10.3 Sonuç Odaklayıcı Yükleme (F) Eksiltisi

15.6

(5)(3) Üstlerinde örtülere bürünmüş, insan şeklinde bir şeyler.

(5) Doktor, örtülerden birini kaldırdı.

(6)(1) Bir ölü.

5 numaralı cümle, öncesindeki ve sonrasındaki cümleler arasındaki sebep - sonuç ilişkisini, bir fiille düzenlemektedir. Bu cümlelerin yüklemeleri eksiltiilmiş ve düzenleyici fiil, sonucu odaklamıştır.

Bağlantı, merak unsurunun çözümüne dayalıdır. Doktor'un örtüyü açması, altındaki ölüyü ortaya çıkarmıştır. “Göründü” yüklemi derin metinde bırakılarak sonuca dikkat çekilir. 5.3 numaralı cümlelerin de yüklemi eksiltiilerek bir paralellik sağlanmıştır:

“Üstlerinde örtülere bürünmüş, insan şeklinde	bir şeyler	} Göründü
	bir ölü	

5 numaralı cümledeki fiilin gerçekleşmesinden sonraki görüntü, “bir ölü” öznesi (ST) ile açıklanmaktadır. Bilinmeyen unsuru taşıyan özne(ST), bilinen unsuru taşıyan özneye (ST) açıklanmıştır. Bu açıklama, 5.3 numaralı cümlelerin “insan şeklinde” sıfatı üzerine kurulmaktadır. “İnsan” ve “ölü” kelimeleri arasındaki anlam bağlantısı, merak unsurunun çözümünü sağlar.

Bilinmeyen ve bilinen unsurların tamlamalarla tespiti, paradigmatik(dizi) bir yapı oluşturmaktadır. “Doktor örtülerden birini kaldırdı.” cümlesi ise, merak unsurunun çözümünü taşıyan fiili taşımaktadır.

“Örtü” kelimesinin kurduğu yineleme yapısı ise, merak unsurunun nesnesidir. Bilinmeme durumunu sağlayan nesne, örtüdür.

“Şeyler” isminin kurduğu merak unsurunu çözen “bir ölü” sıfat tamlaması, metin çözücünün dikkatini çekerek, konu üzerinde odaklanmasını sağlamaktadır. Bu tamlama, metinde ileriye yönelik gönderimler yaparak, geniş bir bağlantı kuracaktır:

- (1) “Her masanın altında böyle bir tane var.”
- (2) “Bu zavallı, dünyada hiçbir şeyleri olmayan insanlardan.”
- (3) “Bunların öldükten sonra bir mezarları bile yoktur.”

1.3.1.1.2.1.10.4 Zaman Odaklayıcı Yüklem (F) Eksiltisi

35.5

(2) - Kaç senedir çekiyorsunuz?

(3) - Yedi.

İlk cümlede sorulan soruya, sadece zaman belirleyici bir sayı verilmesi, yorumda odaklanmayı sağlamaktadır. Eksiltili cümle, zamanda odaklama yapmaktadır.

“Kaç senedir?” sorusu, eksiltinin zaman birimini belirlemektedir. “Çekiyorsunuz” yüklemi, durumu göstermektedir. Bu bilgilerle tamamlanan eksilti, anlam bakımından eksiksiz bir cevap oluşturmaktadır:

“Yedi senedir çekiyorum.”

Yüklem eksiltisiyle tek başına bırakılmış “yedi” cevabı, “hastalık” süresi üzerinde odaklanmayı kuran unsurdur. Böylece romanın başından beri anlatılan hastalığın kapladığı zaman alanı, tespit edilmektedir. Bu, romandaki gelişmelerin yorumlanması için önemli bir ipucudur.

“Çekiyorsunuz” yüklemine eksiltilmesi, anlatılmayan hastalığın başlangıcına işaret etmektedir. Bu başlangıç hakkındaki belirlemeler, metin çözücünün çıkarım gücüne bırakılmıştır. Roman boyunca devam eden kısır döngüler, çıkarıma yardım etmektedir. Çocuk, Paşa, Nüzhet, Operatör, Doktor ve arkadaşla ilgili dışa gönderimler, çıkarımın kişi yönünü belirler.

“Yedi” sayısından yola çıkarak romanın tamamlanması, eksilti yoluyla daha belirgin hâle getirilmektedir. Metin çözücü, okuduklarını hatırlayarak bir değerlendirme yapmak zorunda kalır. Eksilti, bunun için işaretleyici durumdadır.

1.3.1.1.2.1.11 Vurgulayıcı Yüklem (F) Eksiltisi

1.3.1.1.2.1.11.1 Durum Vurgulayıcı Yüklem (F) Eksiltisi

38.2

- (1) Hep gittiler.
- (2) Yapayalnız.
- (3) Çıt yok.

İlk cümledeki fiilin sonucu olan “yalnızlık” durumu, “kaldım” yüklemine eksiltilmesiyle vurgulanmıştır. Fiilin sonucu, durum bildirdiği için anlatımda gerekli çıkarımlar yapılmasını kolaylaştırır. Eksiltili yapı, bunu daha da basitleştirir.

“Yapayalnız” olma durumunun sebebi, “Hep gittiler.” cümlesiyle açıklanmaktadır. “Çıt yok” durumu da “yapayalnız” kalması sebebiyledir. Parçalar arasındaki bu fiil-sonuç ilişkisi, yorumu serbest bir alana çekmektedir.

Sıçramalı bir sistemle gerçekleştirilen yorumlama, kelimenin anlam yükünün belirlenmesini ve bunlar arasındaki ilişkilerin incelenmesi şeklindedir. “Yapayalnız” sıfatı, önceki metinde geçen herkesin ilgi gösterdiği kişi durumunun tersini göstermektedir. “Çıt yok.” cümlesi, bunu duyma duyusuna göre yorumlamaktadır.

3 numaralı cümlenin “odada” yer tamlayıcısı, derin metinde ortak yeri belirler. “Kaldım” yüklemine eksiltisi, böylece daha etkili bir şekilde vurgulanmıştır. Bu vurgu parçaları, şu şekilde bütünleştirir:

“(Odadan) hep gittiler, yapayalnız (kaldığım için) çıt yok.”

1.3.1.1.2.1.11.2 Etken Kişi Vurgulayıcı Yüklem (F) Eksiltisi

38.10

- (1) Kapı tekrar açıldı.
- (2) Aynı kadın.
- (3) Tepsiyi almak için yaklaşınca, yüzüme, beni hiç anlamayan, varlığımı inkâr eden gözlerle baktı.

“Aynı kadın” öznesi, 3 numaralı cümledeki fiilin kılıcıdır. Fiili belirleyen “geldi” yüklemi, eksiltilmiş ve özne cümlelerine yerine kullanılmıştır.

Öznenin yüzeyde tek başına bırakılması, yorumlayıcı unsuru belirlemek içindir. Bu öznenin metnin üç yerinde yinelenmesi, bağlantının bütün metni yönetmesini sağlar.

“Aynı kadın” kişisi, Çocuk’un psikolojik durumunu etkileyen unsurdur. “Yüzüme / beni hiç anlamayan, varlığımı inkâr eden gözlerle / baktı” (YT+ZT+Y) yapısı, etki alanını açıklamaktadır.

“Kapı / tekrar açıldı.” cümlesi, “tepsiyi almak için” zarf tümleciyle sebep bakımından açıklanmaktadır. Böylece kişinin gelişinden, diğer fiil ve sözlere geçiş sağlanmaktadır.

Yüklem eksiltili cümlenin öznesi, metnin kişi bilgisi içinde önemli bir yere sahiptir. “Aynı” sıfatı, kişinin konumunu düzenleyerek, yorumu kolaylaştırır.

1.3.1.1.2.1.12 Zamanlayıcı Hedef Yüklem (F) Eksiltisi

44.18

(17)(1) Beş dakika sonra hastahaneden çıkıyorum.

(18)(1) Annem, Mithat Bey ve arkadaşım içeri girdiler:

(2) “- Haydi...”

17.1 numaralı cümlede belirlenen “çıkalm” yüklemi, 18.2 numaralı cümlede eksiltilerek “haydi” ünlemiyle karşılanmıştır.

Hedefin eksiltili yapısı, önceki hedef halkalarını bütünleştirmektedir. “Beş dakika sonra” zarf tümleci, bu halkaların dağılmasını engelleyen zamanlayıcıdır. “Üç güne kadar” ve “yarın” zarf tümleçleri, beş dakika sonunda demirlenmektedir.

“Haydi” ünleminden sonraki üç nokta işaretinin, önceki hedef belirleyiciler tarafından tamamlanması, daha sağlam ilişkiler kurmaktadır. Ayrıca eksiltili kısım, olay ve durumların devam ettiğini de gösterir. Böylece hedef sonrası da tamamlanabilirlik özelliği kazanmıştır.

Aktarıcı kısım olan 18.1 numaralı cümledeki “girdiler” yüklemine derin metinde niteleyen “beni hastahaneden çıkarmak için” zarf tümleci, hedefi sebep olarak belirlemektedir.

Hedefin yerine geçen “haydi” ünlemi, romanı etkili bir şekilde bitirmektedir. Bu ünlem, romanda yarım bırakılmış bütün olay ve durumlara hükmetmektedir.

“Notlar” metni, kurduğu çözümleri bu ünlemede odaklayarak çok verimli bir bitiş sağlamaktadır.

Eğer hedef eksiltiilmiş olsaydı bitiş sınırlı bir alanda kalacaktı. Metin çözücü, bu noktada hareket serbestisi kazanmakta, iyi anlamadığı kısımlara göz atma ihtiyacı duymaktadır.

1.3.1.1.2.1.13 Çağrışım Yükleme (F) Eksiltisi

1.3.1.1.2.1.13.1 Durum Çağrışımı Yükleme (F) Eksiltisi

40.12

(10) – Korkuyorum.

(11) – Kapalı olduğu için mi?

(12) – Bilmiyorum...

(13) Bu duvarlar...

İlk iki cümlede tamamlanan sorunun cevabı, eksik bırakılarak bir belirsizlik oluşturulmuştur. Bu belirsizlik, sadece “duvarlar” isminin ipucuyla giderilebilir. “Bu duvarlar” sıfat tamlaması, önceki metnin tamamını gönderim alanına alarak, cevabı tamamlayabilir.

“Kapalı olduğu için mi?” sorusu, “duvarlar” kelimesinin anlamıyla kurduğu çağrışım ilişkisiyle cevaplandırılabilir. “Bu duvarlar” öznesinden (ST) sonra gelen “korkutuyor” yüklemine eksiltilmesi, yorumlamada metin çözücüye zorlayacaktır.

“Korku” ile “duvarlar” arasındaki ilişki, önceki metnin hatırlanmasıyla çözülebilir. “Duvarlar, Çocuk’u niçin korkutuyor?” sorusu, bu bağlantıyı yönetmektedir. Sorunun cevabı, önceki metin tarafından verilmektedir. Böylece eksilti, geriye dönük bir bağlantıyla tamamlanmakta ve “bilmiyorum” cevabındaki belirsizlik açıklanmaktadır.

Yüklem eksiltili belirsiz cevabın başka bir metinle belirgin hâle getirilmesi, anlama ve yorum bakımından bir kontrol aracı olarak kullanılmaktadır. Metin çözücü, eğer önceki metni anlamamışsa bu belirsizliği de çözemez.

1.3.1.1.2.1.13.2 Çağrışım Alanı Yükleme (F) Eksiltisi

18.11

(5) Gece.

(6) Paşa'nın sinirli sesi:

(7) – Lamba!!

Çağrışım ilişkisi kuran kelimelerin buldukları cümlelerin yüklemeleri eksiltilerek, daha etkili bir anlatım kurulmuştur. 6 numaralı cümle ise, 7 numaralı cümleyi aktararak çağrışım unsurları arasındaki mesafeyi ayarlamaktadır.

“Gece” zarf tümleci, zaman değişiminin son noktasını belirlemektedir. Zaman belirleyici ögenin bağlı olduğu ögeler eksiltilerek, önemli durum üzerine yoğunlaşma sağlanmaktadır. Eksilti, zamanı bir başlık hâline getirmektedir. Bu başlık altında ise, sonraki metin “Kozmopolitlerin Hücûmu” değerlendirilir.

Aktarıcı işlevindeki 6 numaralı cümle, yeni durumun başlangıcıdır. Buradan itibaren, Çocuk - Nüzhet kişileri arasındaki uzaklık, gittikçe artacaktır. “Gece” ve “sinirli” kelimelerinin sağladığı çağrışımlar, bunu gösteren işaretlerdir.

“Lamba” kelimesi, “gece” kelimesinin kurduğu yer betimlemesinin bir aksesuarı olarak bütün - parça ilişkisine dayalı bir çağrışım yaptırmaktadır. Çağrışım, bilinmezlik ve onun ortaya çıkarılması şeklinde bir geçiş sağlamaktadır.

Eksiltinin kurduğu çağrışım alanı, merak unsuruna dayalı bir hazırlık işlevindedir. İleride merak edilen durumlar açıklanacağı için, bağlantı sonraki metne de ulaşmaktadır.

Eksiltili kısımlar ve aktarıcı arasındaki çağrışım ilişkileri, sebep - sonuç bağlantıları şeklinde bütünleşmektedir. Bütünleşme, metin çözücü tarafından eksiltilmiş unsurlar arasındaki anlam ilişkileriyle yapılmaktadır:

“Gece olunca, Paşa sinirlenerek “lamba” diyerek bağırdı.”

Bütünleştirilmiş cümle, geçmişteki bilgilere ve gelecek durumların tahmin edilmesine göre yorumlanır. Eksiltelen yüklemeler de bu bütüne göre belirlenebilir:

“Gece (oldu).”

“Paşa'nın sinirli sesi (işitildi).”

“Lamba (diye) (bağırdı).”

1.3.1.1.2.1.14 Aktarıcı Yüklem (F) Eksiltisi

16.4

(1)(1)....Doktor'a dedi ki:...

(4)(1)Bana döndü:

(2)Yavrum! Sonra bacağına bütün bütün kaybedersin

(3)Mutlaka bir koltuk değneği lâzım.

(4)Bak yürürken de zahmet çekiyorsun.

Doktor'un ağzından aktarılan üç cümle, 4.1 numaralı cümle tarafından düzenlenmektedir. Ancak bu cümlede, aktarma işlevindeki yüklem eksiltilmiştir.

Metin çözücü, aktarım işlevindeki eksik yüklemi bulmak için bir önceki paragrafta gitmek zorundadır. O paragraftaki "Doktor'a dedi ki" aktarım şekli, buraya kopyalanarak bağlantı çözülebilir. Bu, iki cümleden birinin diğerine analogi yoluyla benzetilmesi işlemidir. İşlev ortaklığı, yapı benzerliğini de düşündürür:

(1) Doktor'a dedi ki:

(2) Bana döndü (ve dedi ki):

Bu iki aktarıcının özne gönderimleri de "Operatör" hedefinde birleşmektedir.

Yani sözler aynı kişiye aittir. İki cümlelerin farkı, hitap yönlerindedir:

(1) "Doktor'a" YT

(2) "Bana (Çocuk'a)" YT

Yer tamlayıcıları arasındaki bu farklı yönelme, zorunluluğun yinelenmesi mantığını oluşturur.

"Bana" yer tamlayıcısıyla "yavrum!" hitabı arasındaki bağlantı, kimlik tespiti için kullanılıyor. Bu gönderimin hedefi olan Çocuk, böylece kesinleşmiştir. Önceki paragrafta da bu yapının paralelini görüyoruz: "Doktora dedi ki: Mithat Bey!" kısmıyla, bağlantıda Doktor'un ismini verir.

Aktarım yüklemine eksiltisi, paragraf içi bağlantıların paragraflar arası bağlantılara göre düzenlenmesi şeklindedir. Bu yapı, anlatımın yineleme sistemi içinde, farklı bakış açılarını karşılaştırır. "Hastalık" ortak alanı da, "Doktor'a göre nasıl?", "Çocuk'a göre nasıl?" sorularıyla geçişleri düzenler.

1.3.1.1.2.1.15 Ardışık Yüklem (F) Eksiltisi

1.3.1.1.2.1.15.1 Ardışıklık Belirleyen Yüklem (F) Eksiltisi

31.2

(2) Komşumuz olan bir arkadaşı çağırttım.

(3) Hemen bir araba.

(4) Köprü, vapur.

İlk cümledeki yüklemden sonra art arda gelen iki cümlenin yüklemeleri, eksiltiştir. Bu eksilti, fiilin gerçekleşmesinde kullanılan araç isimleriyle telâfi edilmiştir. Fiilin isimle belirlenmesi, yorumun şeklini de belirlemektedir.

3 numaralı cümle, öncesindeki “çağırttım” yüklemine önceki cümleyle ortak kullanılmaktadır. Yüklem eksiltildiği, sonraki cümledeki durumla kurulacak bağı da kuvvetlendirmektedir. “Hemen” zarf tümlecisi, geçişte ortak zaman bağıyla eksiltili cümleleri, bütün cümleye bağlamaktadır.

4 numaralı cümle, yer değiştirme amaçlı fiilleri taşımaktadır. Önceki cümle, bu fiilleri araç bakımından hazırlamaktadır. Hazırlık sonrası fiil, ulaşılan yerler olarak belirlenmektedir. Yani fiil, geçilen yerlerle gösterilmiştir.

“Köprü” ve “vapur”, yer ismi olarak, “(hastahaneye) ulaşma” fiilinin safhalarını düzenlemektedir. Eğer burada farklı fiiller yüzeye çıkarılmış olsaydı, durum daha az vurgulanmış olacaktı.

Eksiltili ardışık fiiller dizisi (paradigma), anlatımda isimlere dayalı bir yoğunlaşma sağlamaktadır. Dizi (paradigma), aslında isimler tarafından kurulmaktadır. Bu yapı, “ev” ile “hastahane” arasındaki yerlerin belirli noktalar hâlinde belirlenmesine dayanır:

“Ev” > “Araba” > “Köprü” > “Vapur” > “Hastahane”

1.3.1.1.2.1.15.2 Ardışık Zaman Yüklem (F) Eksiltisi

13.51

(0) Başımı yastığa koydum.

(1) Hafif bir titreme.

Paragrafın ilk cümlesi, diğer unsurları eksiltilmiş sıfat tamlamasıdır. Bu tamlama, bütünü yerine geçerek, durum üzerinde yoğunlaşma sağlamaktadır.

Derin bağlaç ve eksiltile yüklem, önceki cümle ile kurulan bağdaşıklık ilişkisinden çıkarılabilmektedir.

Bağlaç, iki cümle arasındaki ardışık zaman ilişkisinde gizlidir. Bu ilişkide, öncelik - sonralık bağlantısı görülüyor. İlk fiil gerçekleşmiş, ikinci fiil ise sonra gerçekleşecek olmalıdır. Bu da “sonra” bağlacını gösterir.

Ardışık zaman ilişkisinde “sonra” bağlacı, kurucu unsurdur. “Hissettim” yüklemi, önceki cümlenin “koydum” yüklemine ardından gelen yüklemidir. Böylece bağlamdan çıkarılan ardışık zaman ilişkisi kullanılarak, derin yapıdaki gizli unsurlara ulaşılmaktadır.

Cümlenin derin yapıdaki yüklemi, sıfat tamlamasının isim kısmından çıkarılabilir. “Titreme” isim fiili, hissetme duygusuyla ilgilidir. Bu yüzden yüklem “hissettim” olduğunu bulabiliriz.

“Hafif bir titreme” sıfat tamlaması yapısı, bu şekliyle durumun hayal edilebilmesi için özellikle kullanılmıştır. Metin çözücü, gerçek dünya ile kurduğu ilişkiyle, metin dışına çıkarak yorumu daha canlı hâle getirebilir.

Eksiltinin kullanım dil bilimsel değeri, yüksektir. Yorumlama imkânlarını sınırlayan ve anlatımı sıradanlaştıran bütün yapılar, metnin etkisiz ve basit olmasına sebep olmaktadır. Eksilti, bunları kırpar.

Kısa cevaplarda anlamlandırma, yorumlama safhasından daha kısadır. Metnin okunması çabuktur. Fakat yorumlama ve değerlendirmeler, uzun olabilir.

Eksiltile yapıların çok olduğu metinler, her okunuşta yeni şeylerin keşfedildiği eserlerdir. Örneğin “hafif bir titreme” eksiltile yapısı, her metin çözücü için farklı çağrışımlar sunabilir.

1.3.1.1.2.1.16 Yönetici Özne Kurucu Yüklem (F) Eksiltisi

4.3

(1) Bahçe.

(2) Parlak bahar güneşi.

(3) İçerinin renklerinden ve kokusundan birdenbire ayrılan tatlı bir parlaklık, çamların yeşili ve taze bir tabiat kokusu.

- (4) Uzakta, çamların altında, beyaz entarili hastalar derinliklere doğru gitgide küçülen, yumuşak hayaletleriyle uzanmış, güneşleniyorlar.
- (5) Koğuşlardan birinin penceresinden hasta bir çocuğun söylediği türkü geliyor.
- (6) Kumlu yolda yürüyen ayakların çıtırtısı..
- (7) Ve her an çamların karaltıları arasında ansızın beliren bir beyazlık.

Metin kurucu, eksilteli ve eksiltisiz yapıları aralarındaki ilişkilere göre düzenlemiştir.

İlk cümlede “göründü” yüklemine eksiltilmesiyle yüzey metinde tek başına kalan “bahçe” öznesi, kapsama ilişkileriyle paragraftaki bütün cümleler arasında bağlantılar kuruyor.

“Bahçe” öznesi, metin bütünlüğü içinde küçük bir metincik hâlindeki paragrafın başlığı olarak kullanılmıştır. “Bahçe”, yer değişikliği olduğunu okuyucuya haber veren unsur olarak, paragraf bağlamının içindeki en önemli yapıdır.

Paragrafın diğer cümleleri, “bahçe”nin içindeki birimler olarak parça - bütün ilişkileriyle bağlanıyor. Bahçe betimlemesi, varlıklar ve fiiller olarak iki parçaya ayrılmıştır. 2 ve 3 numaralı cümlelerde yüklem eksiltilerek varlıklar ön plana çıkarılmıştır.

“Güneş” ve “tabiat kokusu” ifadeleri, metin çözücü için manzaranın hayal edilmesini kolaylaştırmaktadır. 4 ve 5 numaralı cümlelerde ise cümlenin unsurları eksiltilmemiş ve bahçedeki varlıklar, hareketleriyle de betimlenmiştir. 6 ve 7 numaralı cümlelerde ise yine eksilteli iki yapı kullanılmaktadır.

Metin kurucu, betimleme yapısını 3 eksilti, 2 eksiltisiz, 2 eksilteli cümle şeklinde kurarken, sırayla görme / görme / koklama / görme / işitme / işitme / görme duyularını kullanarak ahenkli bir yapı oluşturmaktadır. Eksilteli yapılar, geniş çağrışım olanakları sağlarken, eksiltisiz yapılar, boşlukları doldurmaktadır. Duyu organları arasındaki bütünleyici ilişkiler ise, eksiltiden doğabilecek karmaşayı engellemektedir.

1.3.1.2 Zarf Tümleci Eksiltisi

1.3.1.2.1 Zarf Kökenli Zarf Tümleci Eksiltisi

1.3.1.2.1.1 Şart Zarf Tümleci (Z) Eksiltisi

11.7

(3) Hanımefendi “Nüzhet artık yatsın.”, diyor.

(4) – Geliyorum

3 numaralı cümle, bir emir aktarımı cümlesidir. 4 numaralı cümle ise, bu emre itaati bildiren cevap yapısıdır.

4 numaralı cümlelerin şart kısmı, önceki cümleye bağlıdır. Derin yapıdaki şart, zarf tümleci işleviyle emrin yerine getirilme sebebini açıklar. Yüzey metne çıkarılmamış şart kısmını şu şekilde belirleyebiliriz:

“Annem ‘Nüzhet artık yatsın.’ diyorsa...”

Önceki cümlelerin gereksiz yinelenmesi demek olan şart kısmı, yüzey metne çıkarılmayarak, cevap daha etkili hâle getirilmektedir. Yüzey metne tek başına çıkarılmış “geliyorum” cevabı, bütün isteklerin kabul edildiğini bu sayede özetlemektedir. Böylece anlatım dağılmadan, kolayca yorum yapılabilir.

Eksilti ile gizlenen şart, Nüzhet ve annesi arasındaki ilişkiye dayalı öykülemeyi düzenlemektedir. Aktarıcı kişi olan Nurefşan, bu ilişkide vasıta olma işlevindedir.

1.3.1.2.2 Edat Grubu Kökenli Zarf Tümleci Eksiltisi

1.3.1.2.2.1 Zaman ZT + Y Odaklayıcı Zarf Tümleci (Ed. Gr.) Eksiltisi

3.13

(1) – Ben sana ne vakit ameliyat yaptım?

(2) – İki sene oluyor.

(3) – Bir daha lazım.

Soru - cevap yapısında odaklanan öge, “ameliyat yaptım” yüklemidir. Birinci cümlede metin çözücünün yoğunlaşması gereken unsur öne alınmış ve “ne vakit” soru zarfıyla zaman boyutunda metnin çözümlenmesi kolaylaştırılmıştır.

2 ve 3 numaralı cümlelerde ilk cümlede verilen bilgiler, bir zarf tümleciyle derin yapıya itilerek zaman ön plana çıkarılmaktadır. Bu iki cümlede “ameliyat yap-“

fil kökü, değişik ögelere dönüşerek, metnin anlam boyutunu düzenlemektedir. Bu yapı, az kelimeyle çok anlatım ilkesine uygundur.

2 numaralı cümlede “sen bana ameliyat yapalı” zarf tümleci (ed.gr.) yapısı, eksiltiyle metin çözücü, zaman üzerinde yoğunlaştırılmıştır. Yüzey metindeki “iki sene” zarf tümleci ile “oluyor” yüklemine şimdiki zaman “-yor” ekinin kurduğu zaman yapısı, cevap olarak sorunun “ne vakit” zarf tümlecine bağlanmıştır.

3 numaralı cümledeyse “ameliyat yap-” birleşik fiilini özne görevinde eksiltiyle olarak görüyoruz. “Ameliyat yapmak” öznesi, derin yapıya itilerek “bir daha” zarf tümlecini ve “lazım” yüklemine yüzey metinde zaman ve fil bakımından vurgulamıştır.

İlk cümlede eksiltilecek unsurların önceden verilmesi, metin çözücüyü eksiltilecek hazırlamak içindir. Eksiltilecek cümlelerdeki boşluklar, metin çözücü tarafından doldurulacaktır. Paragrafın cümleleri arasındaki yapısal bileşenler paylaşılmıştır. Bu durum gösteriyor ki, cümle çözümlerinde ögelerle yüklem arasındaki yapı ve anlam ilişkileri, aynı metin içindeki farklı cümlelerin ögeleri arasında da bulunabilir.

1.3.1.2.2.2 Bütünleştirici Zarf Tümleci (Ed. Gr.) Eksiltisi (öğleye doğru)

1.1

(1)(1) Öğleye doğru muayene odasının önü doldu.

(2) Sıralarda oturacak yer kalmadığı için yeni gelenler ayakta durdular ve anneler hasta çocuklarını dizlerine oturtabilmek için duvar diplerine çömeldiler.

“Öğleye doğru” zarf tümleci, hem zamanı belirginleştirmiş, hem de romanda başlangıç noktası olan sıfır ânından önceki dilimi, yani sabahdan beri insanların ayrı ayrı gelerek birikmelerini metin çözücüyü çağrıştırarak, metnin gerçeklik değerini arttırmıştır.

Bağlama açısından ikinci cümlede zarf tümlecinin yüklemi niteleme ve zamanı belirleme özelliği, derin yapıda devam etmektedir. Ancak zamanı belirleyen bu unsur eksiltiyle metin çözücüyü metnin içine çekmiştir. İşlevi önceki cümlede verilen zarf tümleci yinelenmemiştir, böylece muayene

odasının önündekilerin görüntüsünün metin çözücü tarafından bütünleştirilmesi kolaylaştırılmıştır.

Zaman zarfı eksiltilmemiş olsaydı, metnin akışında bir pürüz oluşacak, 'anlam / çözümleme' aşaması yavaşlayacaktı. Çünkü anlatımda gerekli eksilteler yapılmazsa, fazlalık denilen anlatım bozukluğu oluşur.

Yapı olarak iki cümlelerin böyle ayrılmasının sebebi, anlatımın bütünden parçalara doğru düzenlenmesidir. İlk cümlede zaman, yer ve asıl fiil verilmektedir. Metin kurucu, genelleme yaptıktan sonra ayrıntılara geçmektedir. Olayın geçtiği yerin özellikleri, orada kimlerin bulunduğu, insanların hareketleri anlatılarak ayrıntılarla özelleştirme kurulmaktadır.

Bir paragrafı oluşturan bu iki cümle arasındaki ilişkiler, geniş bir anlatım imkânı sunmaktadır. Bu, Türkçe'nin genelden özele giden yapısına da uymaktadır.

Resme bakıldığında önce genel hatlar, sonra ayrıntılar seçilir. Metin kurucu, bu özelliği bağlayıcı unsurlarla sağlamıştır. "Muayene odasının önü" yer ismi ve "dolma" fiili, ikinci cümlede açılmaktadır. Ancak zaman ve sebep anlamları, yüzey yapıda "-DI" ekiyle, derin yapıda sıfır zaman zarfı ve sıfır sebep zarfıyla sürdürülmüştür.

1.3.1.2.2.3 Sebep Odaklayıcı Ertelenmiş Zarf Tümlecisi (Ed. Gr.) Eksiltisi

1.5

- (1) **Hasta çocuklar, yanlarında ailelerinden birer büyük insan, ki hastalarından daha endişeli görünüyorlar ve bir anne pelerini iliklemek bahanesiyle omuzu sarılı çocuğunun sırtını okşuyor.**
- (2) **Onu biraz sonra çekeceği acıya hazırlamak için.**

İlk cümlede betimlenen hareketin sebebi, eksiltilerek bir sonraki cümleye ertelenmiştir. Böylece vurgulanan sebep, özel olarak yorumlanacaktır.

Odaklanan sebep, sonraki olaylara geçişi kolaylaştırmaktadır. "Biraz sonra çekeceği acıya" yardımcı yer tamlayıcısı, gelişmelere yönelmeyi gösterir. Bu yapı, bir hareketten yola çıkarak geniş bir yorum yapılmasını sağlar.

Sebebin ertelenmesi, önceki durumların hatırlanmasından sonra, yeni duruma hazırlanılmasını sağlar. Tek başına bırakılan zarf tümlecinin yorumu da, önceki

cümleye göre yapılarak, bir bütünlük sağlanmıştır. Cümlelerin bütün olarak düzenlenmesi yerine iki parçaya ayrılması, zihin faaliyetlerini kolaylaştırarak bunu düzenler.

Sebeup, Çocuk ve oradakiler için önemlidir. Hastalık ortak alanındaki gelişmeler, odaklanan sebeple daha iyi anlaşılır.

1.3.1.2.2.4 Gönderim Yorumlayıcı Zarf Tümleci (Ed. Gr.) Eksiltisi

16.8

(2) **Bünye, bünye**

(3) **Sizin için her şeyden evvel bu!**

Metinde önemli unsur tek başına bırakılır ve yinelenir. Bu, bilhassa reklam metinlerinde karşımıza çıkan bir yapıdır.

2 numaralı cümlede “bünye bünye” yinelemesi, ortak alanla ilgili bir sonucun vurgulandığı yapıdır. Cümlelerin zarf tümleci, eksiltiyle bir sonraki cümleye itilmiş. Böylece önemli unsura dikkat çekilmiştir. Bu kelimenin hastalık ortak alanıyla kurduğu çağrışım ilişkileri, geniş bir bağlantı ve yorumlama yapısı oluşturur.

Romanın başından beri süregelen hastalık yorumları, “bünye” kelimesinde birleşmekte ve yoruma hazırlanmaktadır. Ayrıca “baston”un gerekliliği de açıklanmaktadır.

“Bünye” kelimesinin gönderim hedefleri şöyledir:

3.15 “Çare yok... Bu fistüllerden ikisi yenidir. Kürtaj lazım.”

4.4 “Hastalıkla tabiat arasındaki büyük tezadı anlıyorum.”

7.3 “Ameliyat lâzım mı imiş?”

8.4 “Hastalığıma dâir sualler soruyor, verdiğim kısa cevaplara kanaat etmiyordu.”

11.6 “Hastalığım fenalaşıyor mu?”

12.2 “Dizim de çok ağrımaya başladı.”

“Bünye” kelimesinin yinelenmesi ise, bu gönderimin gücünü artırır, durumun önemini vurgular.

3 numaralı cümlelerin “bu” yüklemi, “bünye bünye” cümlesinin yerine geçerek bir değiştirim ilişkisi kurar. Yüklem cümle içinde nitelenmesi ise, değiştirimin hedefi olan cümlelerin gönderimlerini yorumlar.

Cümlenin yüklemi olan “bu” zahirinin sonundaki -DİR bildirme eki, eksilti olarak değiştirimin daha kolay ve etkili olması sağlanmıştır. “Sizin için + her şeyden evvel” (ZT + ZT) yapısı da değiştirimin hedefini yorumlamaktadır.

“Bünye bünye” yapısı, aslında 3 numaralı cümlenin içindedir. İki cümle, anlam olarak birleşir:

“Sizin için her şeyden evvel bünye!”

Ancak böyle bir yapı, daha az etkileyici olacaktır. Metin kurucu, tek bilgiyi iki cümleyle ayırarak, metnin çözümünü parçaları birleştirerek yaptırmaktadır.

1.3.1.2.2.5 Cevap Değilleyici Sebep Zarf Tümleci (Ed. Gr.)

40.1

(1) Hayır, hayır... Korkuyorum.

(2)(a) Sebep yok, yavrum,

(b) bak hastahane adam dolu.

İlk cümledeki cevap, sebep belirleyen zarf tümleci şeklinde eksilti olarak değillenmiştir. Cevap üzerine yapılan yorum, bu zarf tümlecinin tespiti üzerine kurulmuştur.

“Korkuyorum” cevap yüklemi, yorum kısmında “sebep yok” hükmüyle değillenmektedir. “Yavrum” ünlemi, bu değillenmeyi yumuşatmaktadır. Böylece açıklamanın karşı tarafça kabulü kolaylaştırılır.

2b kısmı “Bak hastahane adam dolu.” cümlesi, “sebep yok” hükmünü açıklamaktadır. Bu açıklama, korku sebebinin yalnızlık olması ihtimaline göre yapılmıştır. Bu cümle, “sebep” kelimesinin tanımıdır.

“Korkma” fiilinin sadece ilk cümlede bırakılması, ikinci cümleyi bağımlı hâle getirmektedir. Bu fiile son verme isteği, değillenmenin amacıdır. Böylece değillenen ve değilleyen arasındaki ilişki, iki cümleyi birleştirmektedir:

“Hastahane, adam dolu olduğu için korkman için sebep yok.”

“Bak” emri, savunmayı daha etkili hâle getirmektedir. Yorumlama sırasındaki birleşme, ayrı parçaları ünlemlerle ayırma yapısını gerekli hâle getirmiştir. Ortak hitap yönü, ayrı cümleleri tek nokta çevresinde düzenlemektedir.

Cevap değilleyici sebep zarf tümleci eksiltisi, diyalog yapısında anlatımı daha etkili hâle getirmiştir. Böylece metin, tekdüzelikten kurtulmuştur.

1.3.1.2.2.6 Ertelenmiş Açıklama Zarf Tümleci (Ed. Gr.) Eksiltisi (S. F. Gr. + hâlde)

29.6

(4) **Ecneb mekteplerini işgal sûretiyle mânevî kapitülasyonları kaldırdığı için hkmeti beğenmiyordum.**

(5) **Bu mekteplerin benim aşkımda rol oynayacak kadar ileri gideceklerini evvelce tahmin etmediğim hâlde.**

İlk cümledeki hüküm, önceki bir durumu bildirmektedir. İkinci cümle ise, bulunulan durumla önceki hüküm arasındaki ilişkisizliğe dayalı bir açıklama yapmaktadır. Sonra gelen cümle, ertelenmiş bir belirleme şeklinde, önce gelen cümleyi nitilemektedir. Bunu da eksiltili yapıda gerçekleştirmektedir.

5 numaralı cümle, öncesindeki cümlenin başına getirilerek iki cümle birleştirilebilir. Bu birleşme, başa eklenen cümleyi zarf tümleci olarak belirler. Böylece beklenmedik bir durumda alınan isabetli hüküm, iki cümleyi tek cümle şeklinde yorumlatmaktadır:

“Bu mekteplerin benim aşkımda rol oynayacak kadar ileri gideceklerini evvelce tahmin etmediğim hâlde, onları işgal sûretiyle manevî kapitülasyonları kaldırdığı için hkmeti beğenmiyordum.”

5 numaralı cümlenin okunmasından yorumlamaya geçişte, 4 numaralı cümle yeniden okunmalıdır. Bu yapı, “...+ hâlde” edat grubunun devamı eksiltilerek kurulur.

“Etmediğim hâlde” şeklinde kurulan aykırılık, ertelenerek vurgulanmaktadır. Edatın tesi geride olduğu için, kesilen bir ifade izlenimi vardır. Bu da durumu gizemli ve etkili yapar.

“Mekteplerin benim aşkımda rol oynayacak kadar ileri gitmesi”, eksiltiymiş kısımdaki durumun yerine geçen sebeptir. nceki sebep genelken, şimdi özel bir sebep ortaya çıkmıştır. “Hâlde” edatı, bu aykırılığı gösteren unsurdur. “Evvelce” zarfi ise, bunun tamamlayıcısıdır.

“Bu mektepler” sıfat tamlaması, önceki cümleye yaptığı gönderimle, etken unsuru belirlemektedir. Özelleşen durum, bu yolla karışıklığa meydan vermeden düzenlenmektedir. Eksiltinin geriye doğru tamamlanması, bu düzenlemeyi daha da sağlamlaştırmıştır.

1.3.1.2.3 Zarf Fiil Grubu Kökenli Zarf Tümleci Eksiltisi

1.3.1.2.4.1 Zamanlama Zarf Tümleci (Z.F.Gr.) Eksiltisi (sabah olunca)

31.2

(1) Sabahı zor ettim.

(2) Komşumuz bir arkadaşı çağırttım.

Zaman değişimi cümlesi ile değişim sonucu başlayan olay ve durumlar arasındaki geçiş, eksiltili bir zaman ayarlayıcı tümleç tarafından düzenlenmektedir. Zaman ekleri arasındaki ilişki, bu cümlenin belirlenmesini sağlamaktadır.

“Sabah olunca” zarf tümlecinin anlamı, ilk cümleden çıkarılır. Aslında cümle, zarf anlamıyla işletilmektedir. Zarf tümlecinin eksiltilmesi, böyle bir anlam görevlendirmesini gerekli hâle getirir.

Zaman ayarlayıcı tümleç, görülen geçmiş zamanın art arda gelen durumlar belirlemesiyle işletilmektedir. Tümlecin eksiltilmesi, zaman aralığında daha serbest bir alanın tespitini sağlar.

“Sabah” zaman dilimine geçiş, romanda yeni safhaya geçişi sağlamaktadır. “Komşumuz bir arkadaşı çağırttım?” (N+Y) yapısı, başlayan safhanın ilk fiilini göstermektedir.

1.3.1.2.3.2 Sebep Zarf Tümleci (Z. F. Gr.) Eksiltisi (-Inca)

13.17

(16)(2) Ben onunla evlenirsem ne olur? diye düşündüm.

(17)(1)(a) Alâkamı gizlemek için yastığımın altındaki mendilimi aramakla meşgul görünüyor,

(b) mendil bir iki defa elime geçtiği hâlde bulamamış gibi yapıyordum.

(2) (Ben böyle yapınca) Susmaya mecbur oldu.

17.1.2 numaralı cümlelerin filinin sebebi, 17.1.1 numaralı cümledir. İki cümle arasındaki bağlantı için, bir değiştirim unsuruna ihtiyaç duyulur. Ancak bu unsuru, yüzey metinde bulamıyoruz.

I. tekil kişinin yaptığı fiiller, III. tekil kişinin devam ettiği fiilin sona ermesine neden olmuştur.

Paragraftaki bu kişi, değiştirim ve fiil yapılarından şu bağlantıları çıkarır:

L tekil kişi : “Ben”

Değiştirim Unsuru : “Böyle”

Fiil Unsuru : “Yapınca”

Sonuçta iki cümleyi bağlayan yapı, derin metinde “ben böyle yapınca” zarf tümlecisi şeklinde bulunmaktadır.

Zarf tümlecisinin “böyle yapınca” değiştirmisi, 1 numaralı cümledeki fiilleri kapsar. Bu ögenin ilişkili olduğu cümlelerin diğer ögeleri de sonucu belirler.

1.3.1.2.3.3 Konu Değiştirme Zarf Tümlecisi (Z. F. Gr.) Eksiltisi (-ArAk)

11.6

(0) Hastalığımdan bahis olunuyordu da “Bizim bir Doktor Ragıp var, bir kere de ona göster” dedi.

(1) Nüzhet parmağını uzattı:

(2) - Bak ay çıkıyor...

(3) Limon gibi sarı değil mi?

Metnin 6 numaralı paragrafı ile önceki paragraf arasında, hiç bağlantı yok gibi görünmektedir. Çünkü aralarında konu bağlantısı kopmuştur. Konudan konuya geçişlerde, bazen böyle sert yapılar kullanılabilir.

İki paragraf karşılaştırıldığında derin yapıya itilmiş bir bağlayıcının varlığı hissedilir. Bu bağlantı, konunun değişimiyle ilgilidir. Bu yüzden paragrafın ilk cümlesindeki eksiltiilmiş “konuyu değiştirerek” zarf tümlecisi, geçişi sağlayabilecek niteliktedir.

Bu sert geçişin sebebi, ortadaki gergin ortamdır. Çünkü Nüzhet, istemeden ortaya çıkarılan çağrışımdan başka bir konuya geçmek istiyor. Böylece konudan olayın geçtiği yere geçiş yapılmıştır.

Konular arasındaki geçiş, sun'î bir görünüme sahiptir. Çünkü önceki konu bilgisi unutturulmak istenmektedir. Konuyu değiştiren zarf tümleci, bunu başarıyla gerçekleştirir. Zarf tümlecinin derin metinde olması, konuların birbirinden bağımsız olarak yorumlanmasını da sağlar.

1.3.1.2.4.4 Ertelenmiş Şart Zarfı Tümleci (Z. F. Gr.) Eksiltisi

16.8

(7) **Bu rüzgâra bakın çok faydalı...**

(8) **Bu kadar esmek şartıyla...**

8 numaralı cümle, “faydalı” yüklemının zarf tümlecidir. Ancak cümle bölünerek, hüküm ve şart kısımlarına ayrılmış, eksiltili iki cümle elde edilmiştir.

Metnin okunması sırasında iki cümle, çok rahat birleştirilebilir:

“Bu rüzgâra bakın çok faydalı, bu kadar esmek şartıyla...”

Ancak metnin çözümlenmesinde, farklı değerlendirmeler sağlanır:

“Bu rüzgâra bakın çok faydalı...” cümlesi, kendi başına bir anlam bütünlüğü taşır. Ancak “faydalı(dır)” yüklemine sorulacak *nasıl*, *niçin* gibi sorulara cümle içinde cevap bulamıyoruz. İşte bu eksiklik, bizi diğer cümlelere götürür. Cümleinin sonundaki üç nokta (...) işareti de, bunu gösterir.

Sonu açık cümleinin sağladığı yeni yorum alanının, metnin içinde tamamlanması gerekir. Ancak metin çözücü, bunu kendi tıp bilgileriyle de yapabilir. Metnin kendi cümleleriyle yapılan tamamlamalar dış bağlantıları kurar.

7 numaralı cümleinin yüklemine sorduğumuz “hangi şartla” sorusu, 8 numaralı cümleyi gerektirdiği için bağlantı kurulmuştur: (C₁ + ZT = C₂)

8 numaralı cümle, hem önceki cümleinin ertelenmiş zarf tümleci işlevindedir, hem de kendi kendini tamamlayabilir. Bu tamamlamada ise, önceki cümleinin öğelerine ihtiyaç vardır:

“Bu kadar esmek şartıyla, (bu rüzgâr + çok faydalı...)”

Metnin gelişiminde iki cümlelerin ayrılmasına sebep, duraklamadır. Konuşmalarda sık sık görülen düşünme aralığı, sonradan gelen düşünce ve bilgiyi bir öge olarak, önceki cümleye ekleme zorunluluğu getirir. Bu, hem metnin tabii olmasını, hem de daha ilginç olmasını sağlar.

1.3.1.2.4 Sıfat Tamlaması Kökenli Zarf Tümleci Eksiltisi

1.3.1.2.4.1 Öncelenmiş Zarf Tümleci (ST) Eksiltisi ((erteleme) ayrılma)

20.1

(2) Elinde bir şamdan:

(3) – Sizi bekliyorum, dedi.

3 numaralı cümlelerin aktarım şekli, önceki cümlelerin tamamlayıcı yapısıyla nitelenmektedir.

Ashında bütün bir cümle, söz konusudur. Ancak iki nokta işaretinin yerine geçtiği “şöyle” değiştirim unsuru, yapıyı iki cümle şeklinde düzenlemektedir.

Öncelenmiş zarf tümleci - aktarım cümlesi şeklinde ayrılan cümle, anlatımın çözümlenmesini daha kolay ve işlevsel hâle getirmektedir.

2 numaralı cümle, eksiltili yapısıyla, görüntü ile konuşmayı bağdaştırır. Bu, betimlemenin görme ve işitme duyuları arasındaki uyumunu sağlayan bir bağlantıdır. Betimlemenin görüntü şeklinde tespit edilmesinden sonra, aktarıma geçilmiştir.

Zarf tümlecinin metinde tek bir cümle şeklinde düzenlenmesi, iki paragraftaki bağlantıları dengeleyen bir sistemi kurmuştur. Eksiltili yapının farklı bakış açılarını sağlama özelliği, bunu kolaylaştırır.

2 numaralı cümle, sadece 3 numaralı cümledeki aktarımı değil, serbest bir şekilde düzenlenmiş 4 ve 5 numaralı aktarımları da düzenler. 2 numaralı cümlelerin “dedi” yüklemi, sonraki aktarımlarla bir sınır teşkil ederken, bir yandan da üç aktarımı bağlamaktadır.

Konuşma tarzı - aktarım şeklinde düzenlenen $ZT+(C_1+C_2+C_3)$ yapısı, cümleleri şu şekilde birleştirir:

“Elinde bir şamdan, ‘Sivrisinekler çoğaldı, şimdi cebinizi kurdum, sizi bekliyorum’ dedi.”

Aktarılan cümleler, görüldüğü gibi sondan başa doğru yeniden düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede sebep - sonuç ve fiil sırası gözetilir: ZT + N (A₁ + A₂ + A₃) Y

Bağlantıda aktarılan cümleler, nesne içinde toplanmıştır. İlk aktarımın yüklemi, anlam bilim bakımından değerlendirilerek, bütün yapının yüklemi olarak düzenlenmiştir. Bu yeniden düzenleme, metnin yorumlanması sırasında yapılır.

Eksiltiyle kurulmuş öncelenen zarf tümleci, 15.15.1 numaralı cümleye gönderim yaparak durum yinelenmesine dayalı bir kontrol sistemi kurmaktadır:

“Oda kapısının yanında, ayakta , Nurefşan duruyordu.”

1.3.1.3 Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

1.3.1.3.1 İsim Kökenli Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

1.3.1.3.1.1 Karşılaştırmalı Ortak Konu Yer Tamlayıcısı (İ) Eksiltisi

30.8

(1) Artık Erenköyü’nden bıktım, dedi.

(2) Samimî olsaydım ben de aynı cümle ile söze başlayabilirdim; derhâl iştirak ettim.

(3) Ben de bıktım.

“Nüzhet” ve “Çocuk” kişileri arasındaki karşılaştırma, konuyu oluşturan “Erenköyü’nden” yer tamlayıcısı eksiltiyle bütünleştirilmiştir.

“Artık” zarf tümleci, her ikisi için de söz konusu değişikliği gösterir. “Bıktım” yüklemine yinelenmesi ise, ortak değişikliğin fiilini belirler.

“Ben de” (ZT+b.) yapısı, karşılaştırmayı ekleme şeklinde düzenlemiştir. Nüzhet gibi hisseden Çocuk, bu yapıyla kendini ona benzetmiştir:

“O bıktı, ben de bıktım.”

“Erenköyü’nden” yer tamlayıcısı, cümledeki ortak yer alanını kurarak, gelinen son noktayı psikolojik bakımdan belirler. Ayrılma durumu, bunu bulunulan yerden kaçış şeklinde düzenlemektedir.

2 numaralı cümle, yineleme yerine eksiltinin kullanılma sebebini açıklamaktadır. “Aynı cümle ile” zarf tümleci, bir deyişle ortak konuyu bulunduğu cümleye taşır. “Söze başlayabilirdim.” (ZT+Y) yapısı, bunu “(derhâl) iştirak etme” fiiliyle kesinleştirir.

“Dedi” ve “derhâl iştirak ettim” aktarıcıları arasındaki ilişki, geçişin zamanını belirlemektedir. Bu geçiş, tepki belirleme şeklinde benzetmeyi vurgular. “Samimi olsaydım” zarf tümleci, fiilin gerçekleşmesi için gerekli şarta işaret eder.

Yer tamlayıcısı eksiltisiyle kurulan konu bağımlılığı bağlantısı, Çocuk’la Nüzhet’i karşılaştırarak, kişi betimlemelerinin daha iyi anlaşılmasını sağlama işlevine sahiptir.

1.3.1.3.1.2 Etki Bağı Yer Tamlayıcı (İ) Eksiltisi (-de)

35.9

- (1) Bahçeye kadar hızlı yürüdüm.
- (2) Keskin bir öğle güneşi yüzüme vurdu.
- (3) Gözlerim, içine soğan suyu kaçmış gibi yandı ve kamaştı.

İlk cümlede belirlenen yerde, diğer cümlelerin filleri geçmektedir. 2 ve 3 numaralı cümlelerde yer belirleyici unsur, yüzey metne çıkarılmamıştır. Bu yüzden yer bilgisi, ilk cümleden alınır.

Derin metindeki “bahçede” yer tamlayıcısı, ilk cümlenin “bahçeye” yer tamlayıcısıyla tespit edilmektedir. Böylece yönelmenin ardından gelen bulunma durumu, geçişi düzenler.

İlk cümle hedefteki yere ulaşmayı, diğer cümle orada bulunma sırasındaki etkileri göstermektedir. Etki altındaki anlatıcı kişinin durumundaki değişiklikler, bağlantıyı yer alanında belirlemektedir.

“Yüz” ve “göz” kelimeleri arasındaki ortak alan anlam ilişkisi, etkilenenler arasındaki bağlantıyı oluşturmaktadır.

“Keskin bir öğle güneşi” öznesi, etkileyici unsurdur. Diğer unsurlar, bunun etkisi altındadır.

“Yüzüme vurdu.”, “Gözlerim yandı ve kamaştı.” sonuçları, sebebe ulaşarak cümleleri birbirine bağlamaktadır. Böylece etki alanındaki bağlantılar, cümleleri tek bir yorum altında birleştirmiştir.

Yer tamlayıcısı eksiltisi, yer bütünlüğü içinde durum yorumlamasını düzenlemektedir. Metin çözücü, betimlemelerin parçalarını, anlam ilişkileriyle belirlemektedir.

1.3.1.3.1.3 İçerik Ayrıntılama Yer Tamlayıcısı (İ) Eksiltisi (da)

44.6

- (1) Nüzhet'ten kart geldi.
- (2) Ziyaret edemediği için af istiyor.

İkinci cümle, ilk cümlenin içeriğini ayrıntılamaktadır. Derin metindeki “kartta” yer tamlayıcısı, cümleler arasındaki ilişkiyi kurmaktadır.

“Nüzhet'ten gelen kartta ne yazıyordu?” sorusu, bağlantıyı merak unsurunun çözülmesi üzerine kurmaktadır. Bu sorunun cevabı, ikinci cümlede alınmaktadır. İlişki, cümleyi şu şekilde birleştirir:

“Nüzhet'ten ziyaret edemediği için af isteyen (bir) kart geldi.”

Bağlantının ayrıntılarını oluşturan fiillerin düzenlenmesini sağlamaktadır. “(Kart) geldi (Nüzhet'ten).” / “Ziyaret edemedi (Nüzhet).” / “(Af) istedi (Nüzhet).” fiil zinciri, ortak kişinin fiillerini sıralamaktadır.

Önce kartın gelmesi, sonra da onun okunması, normal fiil sırası içinde bir gerçeklik sağlamaktadır. Ayrıntının tek cümlede verilmemesi, yorumlamayı bu mantık yapısında düzenler.

Eksiltelen yer tamlayıcısı, iki cümleyi bağımsız hareket ettirmektedir. Böylece yorumlama, daha pratik hâle getirilmiştir.

1.3.1.3.1.4 Sonuç Belirleme Yer Tamlayıcısı (İ) Eksiltisi (-a)

43.5

- (2) Gazetelere biraz göz atarak yattım ve uyumaya çalıştım.
- (3) Muvaffak olduğumu sabah olmadan evvel uyandığım vakit anlamıştım.

İkinci cümlede yorumlanan sonuç, derin metindeki yer tamlayıcısıyla belirlenmektedir. Bu belirleme, önceki cümlenin “uyumaya” yardımcı yer tamlayıcısının ortak kullanımıyla yapılmaktadır.

Yardımcı yer tamlayıcısının eksiltilmesi, “uyuma” fiilini ortak hedef olarak belirlemektedir. Eksiltilen ögenin bulunduğu cümledeki diğer ögelerle kurduğu ilişkiler, durumun yorumlanmasını düzenlemektedir:

“Uyumaya” > “çalıştım”
> “muvaffak oldum”

“Yatma”, “uyuma” ve “uyanma” fiilleri arasındaki ortak alan ilişkisi, eksiltiyle belirlenen sonucu yorumlamaktadır. “Muvaffak olduğumu” nesnesinin “Sabah olmadan evvel uyandığım vakit anlamıştım.” (ZT+Y) yapısıyla yorumlanması, sonucun daha iyi değerlendirilmesini sağlar.

İlk cümlede belirlenen hedefin sonuç bakımından yorumlanması, anlatımı daha etkili hâle getirmektedir. “Yatma” ve “uyanma” durumları arasındaki zaman aralığının şursuz geçmesi, yorumun yönünü göstermektedir.

1.3.1.3.1.5 Fiil / Emir Yer Tamlayıcısı (İ) Eksiltisi (siz) (-e)

38.6

(1) **Kapıma vuruldu.**

(2) – **Giriniz...**

İlk cümledeki fiile cevap veren emir, fiilin sonucu olarak belirlenmektedir. Emir cümlesinin eksiltili yapısı, etken kişi arama özelliğiyle bağlantıyı kurmaktadır.

Edilgen cümlelerin öznesi olmadığı için, “Kapıya kim vurdu?” sorusunun cevabı bulunmalıdır. Etken cümle olan “giriniz” yüklemine öznesi, aranan cevabı da verecektir.

Sorunun cevabı, paragrafın devamında verilmektedir. Bunun sebebi, kişinin önceden görülememesidir. Ancak içeri girince kimlik tespiti yapılabilmektedir.

Eksiltilen “içeriye” yer tamlayıcısı, bir yere yönelme sonucu girme emrini oluşturmaktadır. “Kapıma” yer tamlayıcısı, bu süreci göstermektedir. “Giriniz” yüklemine sorulan “nereye” sorusu, bu eksiltiyi tamamlamaktadır.

Fiille emir arasındaki ilişki, eksiltile daha belirgin hâle getirilmektedir. Kişi ve yer bilgilerinin diğer unsurlardan çıkarılabilmesi, eksiltilen kısımlara ihtiyacı azalttığı için, vurgulama işlemi de daha kolay bir şekilde yapılabilir.

1.3.1.3.2 Zamir Kökenli Yer Tamlayıcısı Eksiltisi

1.3.1.3.2.1 Hedef Obje Yer Tamlayıcısı (zm) Eksiltisi (ona)

4.2

(5) Dış kapıdan bir sedye geliyor.

(6) Bakmadan daha hızlı yürüyorum. (ona)

Birinci cümledeki “bir sedye” öznesi, ikinci cümlede yer tamlayıcısına dönüştürülerek eksiltiştir. “Sedyeye” III. tekil kişi yapısı, “ben” I. tekil kişi anlatıcı kişisi üzerinde etkileyici unsur durumundadır. Bu yüzden iki cümle arasındaki bağlantı, sebep - sonuç ilişkisine dayanmaktadır.

Nedensellik ilişkisi, fiilden kaçınma sonucunu meydana getirir. Derin yapıdaki “ona” yer tamlayıcısı, önceki cümleyle yorumlanarak, bu ilişki çözümlenir.

“Sedyeye” etkileyici unsurunun eksiltilmesi, “Bakmadan / daha hızlı / yürüyorum.”(ZT+ZT+Y) cümlesinin bildirdiği fiil üzerinde yoğunlaşmayı sağlamıştır. Ancak bu, sedyenin önemini azaltmaktadır. Cümlelerin derin ve yüzey yapılarının düzenlenmesi, psikolojik tahlili kolaylaştırır. Bunun yanında ikinci cümlelerin anlaşılması için, birinci cümlelerin gerçekliği bağlantıyı sağlamlaştırmaktadır.

Eksiltili kısmın tamamlanması, ilk cümleyi bir sıfat tamlamasına çevirmektedir. Böylece ikinci cümlede bir yeniden düzenleme yapılmaktadır:

“Dış kapıdan gelen sedyeye bakmadan daha hızlı yürüyorum.”

Önceki cümlelerin yer tamlayıcısı başlığında toplanması ve “ona” yer tamlayıcısında özetlenmesi, anlatımda kısalık sağlamaktadır. Bağlaç ve özne eksiklikleri ise, iki cümle arasındaki sebep - sonuç ve kişi bilgileriyle giderilir.

Hedef obje yer tamlayıcısının eksiltilmesi, cümleler arasında bağımlılık kurarken, gönderim ilişkilerinin imkânlarından yararlanmayı da sağlar. Derin metindeki “ona” yer tamlayıcısı, eksiltilen kısmın işlev ve anlam değerlerini ayarlayarak, bunu düzenler:

(Sedyeye) ona

+ Dış kapıdan gelen

Çocuk

+ Bakmadan

+ Hızlı

+ Yürüyerek

1.3.1.3.3 İsim Tamlaması Kökenli Yer Tamlayıcısı

1.3.1.3.3.1 Ertelenmiş Yer Tamlayıcısı (İT) Eksiltisi

44.3

(2)(1) Can sıkıntısı.

(3)(1) Dört duvar arasında.

Metnin iki paragrafı arasındaki bağ, durum ve yer unsurları arasındaki ilişkiyle kurulmaktadır. Bu unsurların eksiltili yapıda yüzey metinde tek başına bırakılması, bu ilişkiyi belirginleştirir. İlk cümlede eksiltilerek ikinci cümleye ertelenen yer tamlayıcısı, bağlantıyı düzenler.

“Can sıkıntısı” durumunun gerçekleştiği “dört duvar arasında” yer tamlayıcısı, iki kısmı birleştirmektedir. Özne ve yer tamlayıcıları bir arada değerlendirilebilir. Halbuki aralarındaki mesafe, bunu engelliyor gibidir. İşte eksilti, bu engeli kaldırmak içindir.

İlk cümleye sorulan “nerede” sorusu, bağlantıyı kurmaktadır. Bu soru, aynı cümle içinde olduğu gibi, iki öge arasındaki ilişkiyi de çözümler. Bu bağlantıyla her paragraf, bir öge gibi kullanılmaktadır. Paragrafların bilgi yükündeki genişlik, yorumu daha da derinleştirir. Paragraflardan ilkinin düşünce, ikincisinin fiil ağırlıklı olması, bunu daha sistemli hâle getirmektedir.

Ertelenmiş yer tamlayıcısı, sonradan hatırlama mantığı içinde anlatımı uzatma işlevine sahiptir. Erteleme, önemli unsuru ileride özel bir alanda odaklamayı sağlar. Metin çözücü, ertelenerek yalnız bırakılmış yer bilgisi üzerinde yorumlar yapar.

“Dört duvar arasında” yer tamlayıcısının yer gönderimi ise “can sıkıntısı” durumunu bulunulan ortama göre açıklamaktadır. Çocuk’un psikolojik durumu odanın etkisiyle daha da belirginleşmektedir.

Can sıkıntısı (kişi unsuru (Çocuk)) < Dört duvar (yer unsuru(oda))

etki

1.3.1.3.3.2 Yer Odaklayıcı Ekleme Yer Tamlayıcısı (İT) Eksiltisi (-da)

39.6

(2) Çarpıntı ile bekliyorum.

(3) Gözlerim kapının topuzunda.

3 numaralı cümlelerin “kapının topuzunda” yer tamlayıcısı (İT), önceki cümlelerin yüklemine nitelemektedir. İlk cümledeki yer bilgisi, eksiltiştir. Bu eksik, bir sonraki cümlede yüzey metne tek başına çıkartılmış öğeyle tamamlanmaktadır.

Cümlelerin bu şekilde ikiye bölünmesi, yer bilgisini vurgular. “Nasıl bekliyorsun?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir. Bu soru, yüklem anlamını tamamlayan öğeleri bulmaktadır.

Ekleme yapısı, “kapının topuzunda” yer tamlayıcısını “çarpıntı ile” zarf tümlecine eklemektedir. Böylece bölünmüş cümle, yeniden birleştirilir.

3 numaralı cümle, yer tamlayıcısı olarak kullanılabilmesi gibi, eksiltili bir cümle şeklinde de yorumlanır. Bu yorumlama, “bekleme” fiilini şeklen düzenlemektedir. “Gözlerim kapının topuzunda idi.” şeklinde tamamlanan cümle, bir görüntü belirleme yapmaktadır.

Eksiltili yer tamlayıcısı ekleme, görüntüleri kare kare belirleyerek daha canlı bir anlatım sağlamaktadır. Bu, metni okurken, onu canlandırma imkânı verir.

1.3.1.3.4 İsim-Fiil Grubu Kökenli Yer Tamlayıcısı

1.3.1.3.4.1 Şart Sonucu Belirleyici Yer Tamlayıcısı (İF. Gr.) Eksiltisi

37.14

(0) Kendisine sorun, bu hastahane aylarca kalırsa, üç beş ameliyata dayanırsa kurtarmaya çalışırız, yoksa...

(1) “Dayanırım!” diye bağırdım.

İlk cümlede sunulan iki tercihli şart, ikinci cümlede cevaplandırılmaktadır. Bu cevap, yer tamlayıcıları eksiltili aktarımla verilmiştir.

“Kurtarma” ve “(bacağı) kesme” fiillerinden birini seçme durumunda olan Çocuk, “dayanırım” cevabıyla tercihini ilk fiil için kullanmaktadır. Böylece “...sa olur,

yoksa... olmaz” şeklinde kurulan cümle, eksiltili yapısıyla bağlantıya zemin hazırlamaktadır.

“Yoksa...” şeklinde düzenlenen olumsuz (menfi) şart, bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. Bu tehdit, cevabı da etkilemektedir. “Diye bağırdım.” aktarıcı kısmı, bu tehdidin sebep olduğu heyecanı göstermektedir.

“Dayanırım” yüklemi, “yoksa” diye başlayan tehdit kısmının devamını keserek, eksiltili kısmı yine eksiltiyle devam ettirmektedir. Bu, duyulmak bile istenmeyen ihtimalin değillenmesi şeklinde açıklanabilir.

Cevapta eksiltelen “bu hastahanedeyse aylarca kalmaya” ve “üç beş ay kalmaya” yer tamlayıcıları, ortak bir yönelme ile ikinci cümleyi ilk cümleye bağımlı kılmıştır. Bu bağımlılık, tehdit unsuru olan ve şartın devamında derin metne itilen kısım için de ipuçları verir.

“Bacağı kesilmesi ihtimali”, eksiltinin vurguladığı sonuçtur. Metin çözücü, bunu bütün yapı olan romana göre tespit edebilir.

1.3.1.4 Özne Eksiltisi

1.3.1.4.1 İsim Kökenli Özne Eksiltisi

1.3.1.4.1.1 Değilleme Odaklayıcı Özne (İ) Eksiltisi

30.7

(1) Arkamda Nüzhet’in sesini işittim:

(2) - Burada mısınız?

(3) – Zannederim.

(4) Gülmedi.

Yüzey metinde tek başına bırakılmış yüklem, önceki soru - cevap yapısını yorumlamaktadır. Cevapta “Nüzhet” öznesinin eksiltilmesi, yorumlamayı daha serbest bir hâle getirmektedir.

Cevap kısmındaki “zannederim” yüklemi, cevabı nükteli bir yaklaşımla vermektedir. Bu yüzden de “gülmedi” yüklemine yorumu, bekleneni değillemektedir. Bu değillenmenin tek ögeyle düzenlenmesi, yorum alanında geçmiş durumları da hatırlatır.

Olay ve durumları birleştiren, yorumlayan; gelecek olay ve durumları aydınlatan eksiltili yorum yapısı, derin yapısında bunları taşımaktadır. Böylece soru ve cevap yapısı, yorum çatısında toplanmaktadır:

“Nüzhet’in ‘burada mısın?’ sorusuna ‘zannedirim’ cevabını verince, (bana) gülmedi.”

“Nüzhet” öznesinin eksiltilmesi, ayrıntıları geriye iterek, “gülmeme” fiil değillesinde odaklanmayı sağlamaktadır. Böylece geçmişi yorumlayan ve yeni bir durum başlatan, yönetici bir merkez kurulmuştur.

1.3.1.4.1.2 Fiil Vurgulama Özne (İ) Eksiltisi

3.16

(3) Operatör, ihmalin davet edeceği fena neticelere dâir telkinde devam ediyordu.

(4) Gene sordu:

İlk cümle, bilgi aktarımı bakımından yoğun bir yapıya sahiptir. Metin çözücü için metnin iletişim boyutunu anlaşılır hâle getiren bu cümle, paragrafın temel fiili olan “telkin etmek”i odaklamaktadır.

İlk cümlenin öznesi, ikinci cümlede yinelenmemiştir. Ancak bu eksiltili yapı, hiçbir anlaşmazlık doğurmamaktadır. Metin çözücü, derin yapıda “Gene soran kim?” sorusunun cevabını ilk cümleden bulmaktadır. Paragraf çözümlemesi, cümle çözümlemesi tarzında yapılmaktadır. Ancak cevaplar, cümlede değil cümle dışındadır.

Eksiltinin anlamı, metnin bağlamında “telkin” kelimesinin kaplama alanındaki “sordu” yüklemiyle kuvvetlendirilmektedir.

“Telkin etme” fiilini vurgulayan “Operatör” öznesinin eksiltilmesi, anlatımın etkili ve kısa yapısı içinde Operatör’ün tavrını betimlemektedir. Böylece Operatör - Çocuk ilişkisi, eksiltili yapıda ortaya konulmuştur.

1.3.1.4.1.3 Açıklama Kurucu Özne (İ) Eksiltisi

28.9

(5)(1) İçimde anî bir karar doğdu.

(6)(5) Nüzhet piyano çalıyor.

(9)(1) Başımı arkaya salıveriyorum.

(2) Teslimiyet.

(3) Biraz evvelki azimkâr hamlenin tersi.

(4) Nüzhet'in çaldığı havanın neş'eli ritmini duymuyor, yalnız melodideki elemi duyuyorum.

9.2 numaralı cümle, "başımı arkaya salıvermem" öznesi eksiltilmiş, yüklem şeklinde belirlenmiştir. Bu belirlemenin çevresindeki cümleler ise, onu açıklamaktadır. Açıklamalar, durum ve gönderim bilgileriyle yapılmaktadır.

9.1 numaralı cümle, "teslimiyet" durumunun fille açıklanmasını sağlamaktadır. "Teslim olma" gösteren "(başımı) salıverme", birbirini açıklayan iki fiil şeklinde birbirine bağlanmaktadır.

9.3/4 numaralı cümleler, geriye doğru yaptıkları gönderimlerle durumu açıklamaktadır. Böylece hatırlatmalar, daha önceki bilgilerle geniş bir yorumlama alanı kurmaktadır. Bu alan, metnin bütünleşmesini sağlamaktadır.

Açıklamayı gönderimlerle düzenleyen cümleler, gönderim üzerine kurdukları karşılaştırmalarla, durum değişimine dayalı geçişi düzenlemektedir. Gönderimin hedefindeki durumla bulunulan andaki durum arasındaki gelişmeler, açıklamayı da gerekli hâle getirmektedir.

9.3 numaralı cümlede "teslimiyet" durumu, hareketlerdeki değişme ile açıklanmaktadır. 5.1 numaralı cümledeki "âni karar" sıfat tamlamasına ulaşan "azimkâr hamle" sıfat tamlaması, anlam yakınlığına dayanan bir gönderim yapmaktadır. "Tersi" tamlananı, gönderimle belirlenen durumu değılleyerek hakimiyetten teslimiyete geçildiğini göstermektedir.

9.4 numaralı cümle, önce "Nüzhet'in piyano çalması" durumunu nitelemektedir. "Nüzhet'in çaldığı havanın neşeli ritmi" sıfat tamlaması, nitelemeyi sağlayan unsurdur.

“Melodideki elem” sıfat tamlaması ise, nitelemenin yerine geçen yeni durumu belirlemektedir. “Duyuyorum” ve “duymuyorum” yüklemeleri arasındaki zıt anlamlılık ilişkisi, iyimserlikten kötümserliğe geçişi göstermektedir.

1.3.1.4.1.4 Betimleme Hükümü Özne (İ) Eksiltisi

38.13

(5) **Duruyor: Gözlerinin akları parlayarak, hiç kımıldamadan.**

(6) **Ağzı açıldı ve gözleri büyüdü.**

(7) **Hortlak!**

7 numaralı cümlelerin “kadın” öznesi eksiltilerek, önceki cümlede yapılan betimlemeden çıkarılan hüküm vurgulanmaktadır. “Hortlak” cümlesi, böylece betimlemenin de başlığı olmuştur. Cümlelerin eksiltili yapısı, betimleme cümleleriyle tamamlanır.

“Kadını niçin hortlağa benzettin?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir. Bu sorunun cevabı, üç cümleyi birleştirir. Bu birleşmenin sonucu şöyledir:

“Kadın, sanki gözlerinin akları parlayan ve hiç kımıldamadan duran, ağzı açılıp gözleri büyüyen bir hortlak?”

Birleşik yapı, aynı zamanda eksiltilen “kadın” öznesini de yorumlamıştır. Gözlerinin, vücûdunun ve ağzının durumları, birer zarf tümleci olarak, benzetmeyi düzenlerken bir bütün de oluşturmuştur.

“Hortlak!” cümlesinin eksiltili yapısı, cümlelerin yorumlanmasını kolaylaştırır. Kadının hareket ve durumları, bu hükme göre yorumlanır. Ayrıca korku çağrışımı, hastalığa karşı duyulan korkuları toparlamaktadır.

1.3.1.4.1.5 Bağlımlı Özne (İ) Eksiltisi

11.6

(5) **Dönüp baktık, Nurefşan.**

(6) **Yaklaşmaya cesaret edemiyor gibi.**

6 numaralı cümlenin öznesi, söz düzlemine çıkartılmamıştır. Ancak 5 numaralı cümlenin öznesiyle, 6 numaralı cümlenin yüklemine III. tekil kişi eki arasındaki gönderim ilişkisi, iki cümlenin de aynı ögeyi kullandığını göstermektedir.

Cümleler arasındaki özne bağımlılığı ilişkisi, öznesi ortak sıralı cümlelerin iç bağlantılarına benzemektedir. İki cümleyi sıralı birleşik cümle olarak, şu şekilde düzenleyebiliriz:

“Dönüp baktık; Nurefşan, yaklaştırmaya cesaret edemiyor gibi.”

Öznenin eksiltilmesindeki sebepler şunlardır:

1. “Nurefşan” öznesi üzerinde odaklanma.
2. Kısa cümleler kurma.
3. Anlatımı daha etkili yapma.
4. İsimle açıklamayı birbirine bağlama.
5. Cümleler arasında anlam bağımlılığı kurma.
6. Kişi ekleriyle öznenin tespiti sağlandığı için özneyi yineleme ihtiyacı duymama.

1.3.1.4.2 Zamir Kökenli Özne Eksiltisi

1.3.1.4.2.1 Sebep Yüklem (F) Odaklayıcı Özne (zm) Eksiltisi (ben)

39.5

(2) Kireçleniyorum.

(3) Birçok defa elektrik ziline basmak istediğim hâlde kımıldanamıyorum.

2 numaralı cümlede yüzey metne tek başına çıkarılan “kireçleniyorum” yüklemine sonucuna bağlı olarak 3 numaralı cümledeki yetersizlik oluşmaktadır. Bu eksilti, sebebi belirleyen yüklem üzerinde yoğunlaşmayı gerektirir.

Kireçlenmenin sonucu, “kımıldanamamak” yetersizliğidir. Yetersizliğin odaklayıcı yüklemle belirlenmesi, bağlantıyı fiiller arası ilişkiye dönüştürmektedir. Bu durumda yüklemine sebep ve sonuç olarak ayrılması, bağlantının temelini oluşturmaktadır.

3 numaralı cümlenin “ben” öznesi eksiltiyle, yüzeydeki yüklem sonucunu alan örnek üzerinde yoğunlaşma için zemin hazırlanmaktadır. Yüklem dizisinin (paradigma) dizi dışı öğelerle betimlenmesi, bağlantıyı özelleştirmektedir.

“Birçok defa elektrik ziline basmak istediğim hâlde” zarf tümlecisi, yetersizliğin ortaya çıkışına sebep olan isteği belirlemektedir. İsteğin olumsuz fiile bağlanması, “halde” edatıyla cümle içinde düzenlenmektedir.

Yüzey metindeki yüklem sonucunun bu şekilde belirlenmesi, yorumlamayı basitleştirmektedir. Yüklem merkezde olduğu, zarf tümlecinin açıklayıcı olduğu bağlantı, durumun basit bir şekilde ifade edilmesini sağlamaktadır.

1.3.1.4.2.2 Betimleyici Yüklem (İ) Odaklayıcı Özne (zm) Eksiltisi (burası)

1.2

(1) **Karanlık Dehliz.**

(2) **Kapalı kapıların müstatil buzlu camlarından gelen soğuk ışıkların buğusu, yüksek çıplak duvarlara vurarak donuyor.**

“Burası” öznesi (zm) eksiltiyle, yüzey metinde tek başına bırakılmış “karanlık dehliz” yüklemi (ST), sonraki cümlede ayrıntılanmaktadır. Betimlemenin bu şekilde düzenlenmesi, daha etkili bir canlandırma sağlar.

Betimlemenin bir başlıkla ayarlanması, yorumu da kurmaktadır. “Karanlık dehliz” yüklemi (ST), bir ön görüntü oluşturmaktadır. Betimleme, bunun üzerine yapılmaktadır.

Betimleyici cümleyi oluşturan sıfat tamlamalarıyla ana başlıktaki sıfat tamlaması arasındaki anlam ilişkisi, yorumlamayı kolaylaştırmaktadır. Bu ilişkiler, bütün ve parçalar arasındaki benzerliklere göredir. Böylece olayın geçtiği yerin parçaları, bütüne göre değerlendirilmiştir.

Bütün : “Karanlık dehliz”

Parça : “Kapalı kapılar”

“Müstatil buzlu camlar”

“Soğuk ışıkların buğusu”

“Yüksek ve çıplak duvarlar”

“Donuyor” yüklemi, “ışıklar” objesiyle kurduğu ilişkide, “karanlık” sıfatıyla soyut bir şekilde açıklanmaktadır. Bu açıklama, aralarında anlam ilişkisi olan tamlamaları bir bütünlük altında toplamaktadır.

Önceki cümlede dehlizden bahsedilmiş, sonraki cümledeyse dehlizin bir anlık görüntüsü betimlenerek karanlıkla ilişkili özellikler sıralanmıştır. Bu yapıda önce anlatılacaklar eksiltilemlerle yoğunlaştırılmakta, sonra da betimlemelerle genişletilmektedir.

1.3.1.4.2.3 Yer Niteleme Yüklemi Belirleme Özne (zm) Eksiltisi (burası)

6.2

(1) (2) Şehrin bir ucundan öbür ucuna.

(2)(1) Kenar mahalleler.

2.1 numaralı cümle, diğer ögeleri eksiltilmiş yer belirleyici yüklem (ST). Bu yüklem (ST), önceki cümle tarafından belirginleştirilmektedir. Eksiltilmiş “burası” öznesi ise, yer açıklamasının parçalarını bağdaştırmaktadır. Yer unsurlarının birbirinden ayrılması, metinleşmeyi çok daha işlevli hâle getirmektedir. Yer kapladığı alan ve hedef, cümleleri birbirine bağlamaktadır. “Kenar mahallelere gidilirken geçilen yol” şeklinde bir tamamlama vardır.

Özne eksiltisiyle yüklem tek başına bırakılması, metin çözücüyü olayın geçtiği yer üzerinde yoğunlaştırmaktadır. Metnin girişinde anlatılacak olaylara böylece hazırlık yapılmaktadır. Eksiltili kısımlar arasındaki niteleme ilişkisi, parçalar arasında anlam bağlarının doğru yorumlanması ile kurulmaktadır. Yer niteleme yüklemine anlamını belirleyen özne eksiltisi, gizli bir gönderimle daha etkili hâle getirilmiştir.

Bu bağ, iki kısmı sıfat tamlaması şeklinde birleştirir:

“Şehrin bir ucundan öbür ucuna kenar mahalleler”

Bu sıfat tamlaması, başlayacak yer betimleme alanına geçişi sağlar. Böylece kenar mahallelerin betimlemesi başlamıştır.

1.3.1.4.2.4 Betimleme Dizisi Özne (zm) Eksiltisi (burası)

43.12

(1) Bembeyaz oda.

- (2) Hamam gibi sıcak.
- (3) Sessiz.
- (4) Kaynayan suların ince fısıltıları.
- (5) Kımıldayan ve kımıldamayan beyazlıklar arasında kamaşan gözler, eşyanın çizgilerini seçemiyorlar.
- (6) Bütün salonu çökertecek ağır bir sessizlik.
- (7) Hayatın nasıl bir şey olduğunu unutturan bambaşka bir âlem.
- (8) Bir rüya odası:

Son iki cümlede yüzey metinde tek başına bırakılmış iki sıfat tamlaması, önceki cümlelerdeki betimlemeleri yorumlamaktadır. Bu yorumlama, betimlemenin daha iyi çözülebilmesi içindir.

“Hayatın nasıl bir şey olduğunu unutturan” ve “bambaşka” sıfatları, metnin ilk altı cümlesinde belirlenen nitelikleri hükme bağlamaktadır. “Hayatın nasıl bir şey olduğunu niçin unutturuyor?” sorusu, bu bağlantıyı düzenlemektedir. “Âlem” ismi, odayı başka bir şekilde isimlendirerek sıfatlarıyla bağdaştırmaktadır.

“Bir rüya odası” isim tamlaması, bir önceki yorumlayıcı sıfat tamlamasını özetlemektedir. Bu özetleme, yorumun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu tamlama, tümevarım metoduyla paragrafi yeniden düzenlemektedir.

Yüzey metindeki sıfat tamlamaları, yer belirleyici birer yüklem olarak kullanılmıştır. Eksiltelen “burası” öznesi, olayın geçtiği ortak yere işaret ederek bağlantıyı kurar. Böylece betimleme, sıfat tamlaması yapısındaki yüklem dizisi hâlinde kurulmuştur.

1.3.1.4.3 Sıfat Tamlaması Kökenli Özne Eksiltisi

1.3.1.4.3.1 Gönderimle Tamamlanan Özne (ST) Eksiltisi

8.7

- (0) Paşa'nın kızı Nüzhet'e cevap verdim: Getirdim.
- (1)(a) Elimi sıkarken vahim bir şeyden bahsettiğimize dikkat etti;
 - (b) ağırlaştı ve dinledi;
 - (c) fakat Paşa'nın suallerinden sıkılmaya başlamıştım.
- (2)(a) Nüzhet de yanımızda çok durmadı,
 - (b) bir sıçrayışta balkona çıktı.

1a ve 1b kısımlarının ortak öznesi, eksiltiştir. Bu cümlelerin öznesini, diğer cümlelerde bulabiliyoruz. Önceki paragrafın 1b ve bu paragrafın 2a kısımlarındaki “Nüzhet” öznesi, bu iki cümleciğin de öznesidir.

1a ve 1b kısımlarının öncesi ve sonrasında, birer adet I. tekil kişi yapısı vardır. Bu, anlatıcı kişiyle Nüzhet arasındaki iletişimle ilgili bir bağlantıdır. Böylece eksilti ve gönderim, simetrik bir bağlama sistemi oluşturmaktadır.

III. tekil kişi eklerinin gönderimlerle eksik özneyi tamamlaması, özne bağımlılığına dayalı bir bütün oluşturmaktadır. Bu ilişki, Çocuk’un Nüzhet’e bakış açısına göre durumun yorumlanmasını gerektirmektedir. Nüzhet’in doğrudan değil de dolaylı yoldan betimlenmesi, bu yüzdendir.

1.3.1.4.3.2 Etki Bağı Özne (ST) Eksiltisi

39.11

- (1) **Tanımadığım bir adam yaklaşıyor, etrafımdakiler kaçıyorlar, adam elimi eline alıyor.**
- (2) **Etrafımdakilere, uğultusundan başka bir şey duymadığım bir şeyler soruyor.**

Her iki cümlede, aynı kişinin fiili ve onun etkisi düzenlenmektedir. Ortak öznenin ikinci cümlede eksiltilmesi ve “etrafımdakiler” kişi bilgisinin yinelenmesi, bağlantıyı kurmaktadır.

“Tanımadığım bir adam” öznesi, “yaklaşma”, “alma” ve “sorma” fiillerinin kılıcı olarak yönetici öge durumundadır. “Etrafımdakiler” çoğul ismi de, bu fiillerden etkilenen kişileri belirlemektedir.

“Kaçıyorlar” yüklemi, “yaklaşıyor” yüklemine fiilden etkilenme sonucu ortaya çıkmaktadır. “Etrafımdakiler” öznesi de bu etki alanındaki kişileri göstermektedir. “Etrafımdakilere” yer tamlayıcısı, “Bir şeyler soruyor.”(N+Y) yapısının anlam yönünü vermektedir. Böylece etkileyici kişi ile etkilenenler arasındaki ilişki, bağlantıyı anlam olarak tamamlamaktadır.

“Uğultusundan başka bir şey duymadığım bir şeyler soruyor.” (N+Y) yapısı, bağlantıyı ileriye doğru yönlendirmektedir. Bu yönelme, etki alanının yorumlanması

için imkân vermektedir. Eksiltilen özne, ilerideki fillerde de aktif rol alacağı için yorumda önemli bir yere sahiptir.

1.3.1.4.3.3 Etken Unsuru Belirleyici Özne (ST) Eksiltisi

8.5

- (3) **Kulağımın dibinde keskin bir ince ses...**
 (4) – **Hani benim kitaplarım? diye bağırdı.**

Bir bütün olarak algılanan cümlenin öznesi, üç nokta işaretiyle diğer öğelerden ayrılmıştır. Böylece özne, ikinci cümlede eksiltiştir.

Bir sıfat tamlaması olarak kurulan özne, söylenen sözün sahibini özelleştirmekte ve söyleyiş tarzını belirlemektedir. Aktarımdaki sözün söylenişi, başarılı bir yorumlama için önemlidir.

Sesin özelleştirilerek Nüzhet'in yerine kullanılması, belirsizlik yoluyla anlatımı merak unsuru üzerine kurmaktadır. "Kulak", "ses" ve "bağırmak" kelimeleri arasındaki ortak alan ilişkisi, merak unsurunun yönünü göstermektedir.

Eksilti, etken unsur olan "ses"i belirlerken, üç nokta işaretiyle de aktarılan söze işaret etmektedir. Bu ses, Çocuk'un duygusal hayatında ara verilmiş bir alanın yeniden başlamasını gösterir. Sesin sahibi olan Nüzhet, bu sözülle başlangıcı düzenlemektedir.

Ses ve onun sahibi arasındaki parça - bütün ilişkisi, öznenin ayrılması ile daha da belirginleşmiştir. Metin çözücü, yorumu önce bu özne üzerinde yapar.

1.3.1.4.3.4 Yüklem (F) Odaklayıcı Özne (ST) Eksiltisi

3.7

- (2) **Bana doğru gelen Operatör'ü görerek saygı ve utançla biraz doğruldum.**
 (3) **Yaklaştı.**

İlk cümledeki "bana doğru gelen" sıfatı(S.Gr.), cümle içinde kurduğu ilişkilerle yüzey metinde tek başına kalmış "yaklaştı" yüklemine tamamlamaktadır. Bu yüklem III. tekil kişi yapısı, kimlik bağıyla tamamlamayı düzenlemektedir.

“Yaklaştı” yüklemine sorulan soruların cevapları, önceki cümle tarafından cevaplandırılmaktadır. Kim ve nasıl sorularının cevapları, eksik özneyi tamamlar.

“Bana doğru gelen Operatör, yaklaştı.”

“Gelme” fiilinin kapladığı zaman aralığında alınan mesafe, iki cümle arasındaki ayrımı belirlemektedir. Bu ayrım, Çocuk’a göre yer belirleme şeklinde de düzenlenmektedir. Aradaki uzaklık, öykülemde akış sırasını gösterir.

“Yaklaşma” ve “gelme” fiilleri arasındaki anlam ilişkisi, cümlelerin işlem içindeki yerini göstermektedir. “Yaklaşma”, “gelme”ye göre daha fazla yakınlık olduğunu gösterir.

Aksiyonun gelişmesinde hedef file ulaşma safhaları, bağlantıyı düzenlemektedir. Böylece eksilti de, bu düzenlemeyle anlam olarak eksiksiz hâle getirilmektedir.

Önceki cümlelerin bilgileriyle tamamlanan özne, yüklemi yüzeyde tek başına bırakarak onun üzerinde odaklanmayı gerektirmektedir. Metin çözücü, yüklem noktasından diğer bilgileri yorumlar. Bu yorumun tekniği ise, tamamlama işlemine dayalıdır.

1.3.1.4.3.5 Karşılaştırma Değerlendirici Özne (ST) Eksiltisi

43.7

- (1) **Korkunun bu en derinleşen nev’i dayanılacak şey değil; ıstırapın vukuundan evvel ruhta bir gölgesinden ibaret olan korku, ıstıraptan bin kat daha müthiş.**
- (2) **Muhayyilenin ışığına yaklaştıkça ruhta uzanan, büyüyen ve aslından daha korkunç gölge.**

Diğer öğeleri eksiltilen 2 numaralı cümlede, yüzeyde tek başına bırakılmış yüklem (ST), önceki cümlede kurulan karşılaştırmayı yeniden değerlendirmektedir. Bu değerlendirme, cümlelerin eksiltilmiş “ıstıraptan bin kat müthiş olan korku” öznesi (ST) üzerine kurulmaktadır.

Yüklem, önceki bilgiler üzerine yaptığı yorumlarla ve derindeki özne vasıtasıyla kurduğu ilişkilerle, karşılaştırmayı oluşturmaktadır. Bu ilişkilerin değerlendirilmesi, durumu daha ayrıntılı olarak ortaya koyabilir.

“Gölge” ismi, önceki cümlede geçen korkuyu göstermektedir. Bu ismin sıfatları ise, korkuyu yorumlamaktadır.

“Muhayyilenin ışığına yaklaştıkça” zarf fiili grubu, “ameliyat olma” fiiline yaklaşma durumunu sebep olarak belirlemektedir. “Ruhta uzanan”, “büyüyen” ve “aslından daha korkunç” sıfatları, “ıstıraptan bin kat daha müthiş olan korku”yu açıklamaktadır. Böylece ıstırapla korkunun karşılaştırılması yorumlanmıştır.

Yinelenen “gölge” ismi, “ıstırapın gölgesi” belirlemesiyle, ameliyat öncesi durumu belirlemektedir. Korkunun yorumu, metin çözücünün durumu kavramasını kolaylaştırmaktadır. Psikolojik durumun karmaşa içinde olması, böyle bir ilişki sisteminin kurulmasını gerekli kılmıştır.

1.3.1.4.3.6 Niteleyici Özne (ST) Eksiltisi

27.1

(1) Paşa, bana sordu:

(2) - E... Doktor Ragıp'ı nasıl buldun bakalım?

(5) Bugünkü düşüncelerimden kendine göre ameli neticeler çıkaracağını biliyordum.

(6) - Sevimli adam.

(7) Dedim ve durdum.

(8) Sözlerimi tanzim ediyordum.

2 numaralı cümlede sorulmuş soruya, 6 numaralı cümlede cevap verilmektedir. Cevapta soruya konu olan “Doktor Ragıp” öznesi eksiltiştir. Bu eksiltinin sebebi, araya giren değerlendirmelerden dolayı bir kopukluğun olma ihtimalidir. Eğer eksilti yapılmıyaydı, 5 ve 6 numaralı cümleler arasında uyumsuzluk olacaktı.

“Sevimli adam” yüklemi (ST), “Doktor Ragıp” ismine gönderim yapan ve onun sıfatıyla belirlenen yapıdır. Cümlelerin eksik kısımlarını tamamlayarak, şu bütün yapıyı oluşturabiliriz:

“Doktor Ragıp, sevimli bir adamdır.”

Kimlik bilgisi, eksiltiyle sıfat tamlamasının içine gizlenmiştir. Metin çözücü, “sevimli adam” nitelemesini duyunca, bundan Doktor Ragıp'ın kastedildiğini anlamaktadır. “Sevimli” sıfatı, cevabı belirleyen asıl yorumu taşımaktadır.

“Amelî neticeler” sıfat tamlaması, başlanacak yorumlamayı hazırlayan amaçtır. “Sevimli adam” sıfat tamlaması da yorumun başlangıcıdır. Bu başlangıç, iyiden kötüye doğru giden bir gelişme çizgisine sahiptir.

8 numaralı cümle, diğer cevapların bir amaca dayalı olarak nasıl düzenlediğini belirlemektedir. Bu cümle, diğer cevap kısımlarını nitelemektedir. Böylece ilk verilen cevabın, bir başlangıç noktası olduğu gösterilmiştir.

“Sevimli adam” yorumunu aktaran “dedim” yüklemine “ve” bağlacıyla eklenen “durdum” yüklemi, yapılacak yorum için gereken zaman aralığını teşkil etmektedir.

“Sözlerimi tanzim ediyordum.” cümlesi, aktarımı ve onun devamındaki yorumu sistemleştiren yapıyı belirlemektedir. Yorumdan sonra verilen cevap, bir yorum zincirini de kurmaktadır. Sorunun yorumu da, bu yapıyı düzenleyen ön hazırlığı yapmaktadır. Böylece soruyla cevap arasındaki mesafe de değerlendirilmiştir.

1.3.1.4.3.7 Erteleme Zaman / Durum Özne (ST) Eksiltisi

33.8

(2) Kalkıyorum.

(3) Yağmurlu gün.

(4) Ve gayr-ı şuurumdan kapalı bir telgraf, açmaya korkuyorum, günümün nasıl geçeceğini düşünmüyorum.

Başlangıç fiilinden sonra karşılaşılan durumlar, art arda belirlemeler yapmaktadır. Yapıların eksiltili olması, yorumlamanın daha işlevsel olmasını sağlamaktadır. Belirlenen durumlar, sonunda bir hükme bağlanmıştır.

“Kalkıyorum” yüklemi, eksiltili yapısıyla, mutlak bir başlangıcı göstermektedir. Şimdiki zamanın devam eden durum belirleme özelliği, bu yüklemi daha geniş bir alana yaymaktadır.

“Yağmurlu gün” öznesi (ST), ilk cümlelerin zamanını niteleme şeklinde belirlemektedir. Cümlelerin zarf tümleci olması gereken bu öge, eksiltilerek ertelenmiştir. Öznenin tek başına bırakılması, manzara belirleme işlevindedir.

Ertelenen ikinci eksilti, “gayr-ı şuurumdan kapalı bir telgraf” öznesi (ST), önceki tamamlamaya “ve” bağlacıyla eklenmiştir. Böylece zamandan durum belirleyici objeye geçilmiştir.

“Telgraf” ismi, ardından gelen fiillerle yorumlanmaktadır. Yorumlayıcı fiiller, eksilteleri de birleştirmektedir. Çünkü telgrafın etkileri belirlendikten sonra zamanın etkilerine geçilmiştir.

Etkileyici	Etkisi
Yağmurlu gün	Günün nasıl geçeceğini düşünmüyorum .
Gayr-ı suurumdan kapalı bir telgraf	Açmaya korkuyorum ,

Fiil ve ertelenen iki öznenin eksilti yoluyla odaklanması ve daha sonra yorumlanması, iyi bir durum değerlendirmesi sağlamaktadır. Durumların anlatıcı kişi üzerindeki etkisi, değerlendirmeyi daha da kolaylaştırmaktadır.

1.3.1.4.3.8 Paragraf Yönetici Özne (ST) Eksiltisi

39.2

(1)(1) Yüksek, çıplak, mavi, dümdüz, dimdik duvarlar.

(2)(1) Bakıldıkça uzuyorlar, yükseliyorlar; sertleşiyor ve korkak, yumuşak bakışlarına kaskatı çarpıyorlar, gözlerimi ezecekler.

(3) Deniz gibi yayılıyor ve beni çeviriyorlar.

(6) Hiç kımıldamıyorlar.

Metnin ilk cümlesinde belirlenen özne, yaptığı fiillerle bulunduğu cümleleri birbirine bağlamaktadır. Özne, sadece ilk cümlede yüzeye çıkarılmıştır. Böylece paragrafın konusu olan “duvarlar”, bağlayıcı obje hâline getirilmiştir.

Fiillerin bulunduğu cümleler, ilk cümledeki sıfatlar ve isim tarafından yönetilmektedir. Cümlelerdeki fiillerle bu sıfatlar ve isim arasındaki ilişkiler, bağlantıyı bütünleştirmektedir.

“Yüksek” sıfatı, “bakıldıkça uzama”, “yükselme”, fiillerinin gerçekleşmesine sebep olan niteliklidir. “Dimdik” sıfatı, “sertleşme” ve “(korkak, yumuşak bakışlarına kaskatı) çarpma” fiillerinin sebebidir.

“Dümdüz” sıfatı, “(deniz gibi) yayılma” ve “(beni) çevirme” fiillerinin gerçekleşmesinin temelinde yatan niteliği taşımaktadır. Yayılması için dümdüz olmalıdır.

“(Hiç) kımıldamama” olumsuz fiilinin oluşması, “duvar” ismine bağlıdır. Bu şekilde belirlenen sabitlik, etki alanını kalıcı hâle getirmektedir.

Yönetici özne eksiltisi, bağlantıyı düzenlerken, yorumlamayı da nesnenin özelliklerine göre yönlendirmektedir. Metin çözücü, metni yorumlarken bu ilişkiden yararlanır.

1.3.1.4.4 İsim Tamlaması Kökenli Özne Eksiltisi

1.3.1.4.4.1 Kişi Sınırı Ortak Özne (İT) Eksiltisi

41.8

(5) Erkeğin biri, kadına sordu:

(6) Kontrol kâğıtları değişti mi?

(7) Dün gece derecesi alındı mı?

(8) Bu, bağıran hasta değil mi?

(9) Bana yaklaştı ve yüzüme bakmadan koltuğumun altına derece koydu.

Son cümlelerin öznesi, eksiltilerek derin metne itilmiştir. Ancak bu özne, aktarıcı cümlelerin öznesiyle aynı olduğu için, iki cümle arasında öge ortaklığı ilişkisi kurmaktadır.

“Erkeğin biri” öznesi, aynı kişinin söz ve fiilleri şeklinde cümleleri birbirine bağlamaktadır. Bu bağlantı, kişi merkezli bir metinleşme sağlamaktadır. Kişi betimlenirken onun söz ve fiilleri, bir bütünlük oluşturmaktadır.

“Derecesi alındı mı?” sorusu ile “(derece) koyma” fiili arasındaki ilişki, sözle fiil arasındaki gereklilik ve uygulama şeklinde bir bağlantı kurmaktadır. “Kadına” ve “bana” yer tamlayıcıları arasındaki değiştirim ilişkisi, sözlerle fiilleri birbirine bağlamaktadır. Sözlerle fiillerin hitap yönündeki farklılık, bunlar arasındaki sınırı çizmektedir.

“Yüzüme bakmadan” zarf tümlecisi, 8.4 numaralı cümlelerin “odada bulunuşumla alâkaları yokmuş gibi” zarf tümlecine ulaşarak bağlantıyı genel durum içinde yeniden düzenlemektedir. Fiilin bu şekilde yorumlanması, onu sözden ayırır.

Ortak özne kullanımı, metinde kişi sınırlarıyla ayrılmış parçaları oluşturmaktadır. Söz - fiil ayrımı, parçaların yorumlanmasını kolaylaştırmaktadır.

1.3.1.4.4.2 Belirleyici Özne (İT) Eksiltisi

1.3.1.4.4.2.1 Sebep Belirleyici Özne (İT) Eksiltisi

40.4

(3) Dizim ağrıyor.

(4) Geçer.

İlk cümledeki haber, yorumlayıcı bir hüküm yüklemiyle ikinci cümlede yorumlanmaktadır. Yorumlanan “dizinin ağrısı” öznesinin eksiltilmesi, basit ama kesin bir metinleşme sağlamaktadır.

Yükleme sorulan “ne” sorusu, eksiltiyi anlam olarak tamamlamaktadır. Bu soru, iki cümleyi birleştirir. Bu birleşme, anlatımı uzatmadan derin metinde bir yorumlama yapılmasını sağlar.

“(Dizinin ağrısı) geçer.”

“Geçer” yüklemi, özneye sınırlandırılmadığı için daha geniş bir alana hükmetmektedir. “Ne geçer?” sorusu, alanı tespit etmektedir. Romanda kötüye giden her şey, bu sorunun cevabı olabilir. Hasta bacak, Nüzhet’ten ayrı kalma, bütün hayallerin yok oluşu gibi meseleler, bu hükümle yorumlanabilir.

1.3.1.4.4.2.2 Durum Belirleyici Özne (İT) Eksiltisi

37.3

(2) Operatör ameliyattan çıkıp gelecek.

(3) Son ümit.

(4) Bacağımın en son vaziyetini görmeyen bir o kalmıştı.

“Son ümit” yüklemi (ST), ilk cümledeki durumu yorumlamaktadır. Cümlelerin öznesi, eksiltilerek konu önceki cümleden alınmıştır. “Operatör’ün ameliyattan çıkıp gelmesi son ümitti.”(Ö+Y) şeklinde birleştirilen yorum, 4 numaralı cümleyle açıklanmaktadır. Eksiltili yapı, bunun serbest bir yorum alanında yapılmasını sağlamaktadır. Böylece cümleler, sebep-sonuç ilişkisine göre yeniden düzenlenmektedir:

“Bacağımın en son vaziyetini görmeye bir Operatör kaldığı için, onun ameliyattan çıkıp gelmesi, son ümitti.”

4 numaralı cümlenin “o” öznesi, gönderimle sebebi sonuca bağlamaktadır. Bu, diğer Operatör’le yapılan değiştirim ilişkisiyle bir karşılaştırma şeklinde yapılmaktadır. “Bir o kalmıştır.” kısmı, bu karşılaştırmayı düzenlemektedir:

“Herkes baktı; sadece o görmedi. O da gelecek ve görecektir..”

Yüzey metne çıkarılmamış “çünkü” bağlacı, eksiltili kısım ile açıklamayı birbirine bağlamaktadır. Metin çözücü, eksiltili kısmı yorumlarken, açıklamayı kullanır. Eksilti, önce yoğunlaşmayı sağlar, sonra da açıklama bunu kontrol eder.

1.3.1.4.4.3 Soru Açıklayıcı Ortak Özne (İT) Eksiltisi

20.4

(4) **Senin saka ne âlemde...**

(5) **Yem yemiyor mu?**

(6) **Hastalığı geçti mi?**

İlk soru, sonrasındaki iki soru cümlesi tarafından daha ayrıntılı hâle getirilmektedir. Böylece kapalı bir ifadenin daha anlaşılır olması sağlanmaktadır.

Soruları birbirine bağlayan, ortak öznedir. “Senin saka” öznesi (İT), üzerinde soru sorulan varlığı gösterir. 5 ve 6 numaralı cümlelerde, bu öznenin bulunduğu cümlenin sonundaki üç nokta işareti, alanı genişletir.

“Ne âlemde” soru yapısı, değişik değerlendirmelerin yapılabileceği yuvarlak bir ifadedir. Bu sorunun anlaşılması, ancak metnin bağlamı kullanılarak gerçekleşebilir. Metin çözücü, bu alanda başı boş bırakılmamıştır. Genel soruyla nelerin kastedildiği, özel sorularla açıklanmıştır.

Soru yapıları, daha önce bilinen durumdaki değişiklikleri araştırma işlevindedir. 5 ve 6 numaralı cümlelerin derin yapısındaki “hâlâ” zarf tümleci, bunu belirleyen unsurdur. Zarf tümleci, metnin anlamını kullanarak, boşluğu doldurma şeklinde tespit edilebilir.

“Âlem” kelimesi, durum değerlendirmesini genel bir alanda sorgulamamızı sağlamaktadır. “Yem yemiyor.” / “hasta” (C / İ) yapısı, önceki durumu belirler. Bunların soru kalıbına sokulması, durumun devam edip etmediğini sorgulayan yapının teşkilini düzenlemektedir.

Soru açıklamada yine soruların kullanılması, yorumlamayı paradigmatik bir dizide yapmayı gerektirmektedir. “Yem” / “hastalık”, “yemiyor” / “geçti” yapıları arasındaki ilişki, “senin saka” varlığıyla tamamlanmaktadır.

“Senin saka, yemiyor mu; onun hastalığı geçti mi?”

Eksiltelerle birbirine bağlanan sorular, aynı varlık üstüne ve aynı zaman gelişiminde düzenlenmiştir. Bu düzenleme, sorunun daha ayrıntılı olarak sorulmasını sağlamıştır.

1.3.1.4.4.4 Yer Betimleme Özne (İT) Eksiltisi

36.2

- (1) **Bizim sofa da galeyanda.**
- (2) **Her gün dolup boşalıyor, sandalyeler mütemaniyen yer değiştiriyorlar.**

İlk cümlede belirlenen yerin ayrıntıları ve bu yerdeki durum, ikinci cümlede verilmektedir. Böylece betimleme, belirlemeden ayrıntılara doğru düzenlenmiştir.

İkinci cümlenin öznesi, “sofa” dır. Ancak bu özne, eksiltilerek önceki cümlenin öznesi kullanılmaktadır. Aynı yeri betimleyen cümleler arasındaki bu ortaklık, iki cümleyi bir arada yorumlamayı gerektirir.

“Sofanın galeyanda olduğunu nasıl anladınız?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir. Bu sorunun cevabı, önce olayın geçtiği yerin bütününe göre, sonra da bir parçasına göre verilmektedir. “Dolup boşalan sofa” ve “mütemaniyen yer değiştiren sandalyeler”, galeyanın göstergesidir.

“Galeyan” başlığı, bu bağlantıyla yorumlanmaktadır. Önceki paragrafın “Galeyan içindeki akrabalar” durumuyla karşılaştırılan yer, yorumlamayı düzenlemektedir.

1.3.1.5 Nesne Eksiltisi

1.3.1.5.1 İsim Kökenli Nesne Eksiltisi

1.3.1.5.1.1 Aykırı Nesne (İ) Eksiltisi

1.3.1.5.1.1.1 Aykırı Hedef Nesne (İ) Eksiltisi

38.4

(1) **Kapım kapalı.**

(2) **Açmak istemiyorum.**

2 numaralı cümlelerin “kapıyı” nesnesi, eksiltilerek önceki cümleye bağlanmaktadır. Bu eksilti, önceki cümlelerin “kapım” öznesine ulaşmaktadır.

“Kapalı” ve “açmak” kelimeleri arasındaki anlam zıtlığı, eksiltiyle kurulan ilişkiyi, aykırılık hâline getirmektedir. Bu ilişki, mevcut durumun devam ettirilmesi hedefine bağlıdır. “İstemiyorum” yüklemi, hem isteksizliği gösterir, hem de derin metindeki “ama” bağlacının işlevini yüklenir.

Nesnenin eksiltilmesi, iki cümleyi tek yorumda birleştirmektedir. Bu birleştirme, aykırılığı da içinde eritmektedir.

“Kapalı kapıyı açmak istemiyorum.”

Birleştirme işlemi sırasında ilk cümlelerin nesneye dönüştürülmesi, aralarında nesne - yüklem ilişkisi olduğunu gösterir. Eksilti, cümleyi ikiye bölerken, psikolojik çıkmazın sebebi olan aykırılığı da bildirmektedir.

Bütün zıtlıkların bir arada bulunması, durumun hangi noktaya geldiğini gösterir. Bu bilgi, metinde ileriye dönük tahminler yapılmasını sağlar. Hedefle sonucun farkı, bunu düzenler.

1.3.1.5.1.1.2 Aykırılık Açıklama Nesne (İ) Eksiltisi

22.12

(4) **Gizlemedim.**

(5) **Sana bu gece her şeyi anlatacaktım, fakat bahçede pek canın sıkılıyordu, hem de bunlar uzun uzun konuşulacak şeyler.**

(6) **Geceye bıraktım.**

4 ve 6 numaralı cümleler, iddia ve karşı iddia kısımlarını oluşturmaktadır. Bu iki kısım arasındaki zıtlık, 5 numaralı cümlede açıklanmakta ve ikincisi ispatlanmaktadır. 5 numaralı cümlelerin “anlatacaktım” ve 6 numaralı cümlelerin “(geceye) bıraktım” yüklemeleri arasında, bir planlama değişimi vardır. Değişim, zaman bakımından erteleme şeklindedir. Yüklem dizisi, bu yapıya göre anlatımın temelini oluşturmaktadır:

“Gizlemedim” > “Anlatacaktım (fakat) (geceye) bıraktım.”

Bu yüklem dizisini(paradigma) tamamlayan diğer unsurlar, 5 numaralı cümlelerin “her şeyi” nesnesine dayalı eksiltilemlerle bağlantıyı kurmaktadır. 4 numaralı cümlede “hiçbir şey”, 6 numaralı cümlede “anlatmayı” nesnelere, buldukları cümleyi 5 numaralı cümleyle bağlanmıştır.

4 ve 6 numaralı cümlelerin eksiltilemler yapısı, anlatımı kısa ve etkili yapmakla birlikte, 5 numaralı cümledeki sebepleri ön plana çıkarmaktadır. Sebepler, 6 numaralı cümledeki erteleme temelini oluşturmaktadır. Sebepler, 6 numaralı cümledeki erteleme temelini oluşturmaktadır. Böylece açıklama yapısı da kurulmuştur.

“Bahçede canın sıkıldığı için ve bunların uzun uzun konuşulacak şeyler olmasından dolayı her şeyi anlatmayı geceye bıraktım.”

6 numaralı cümle, 4 numaralı cümlede inkâr edilen durumun asıl şeklini vererek, açıklamanın amacını belirlemektedir: “Bunları gizlemedim, geceye bıraktım.”

Açıklamanın eksiltilemler olması, parçaları birleştirerek yoruma ulaşmayı kolaylaştırmaktadır. Eğer uzun cümleler kurulsaydı, çözümleme için daha fazla zaman ayrılması gerekecekti.

Kısa cümleler, iki durum arasındaki zıtlığın, görünen ve gerçek şeklinde ayrılmasını sağlamak ve bu ayrımın sebeplere bağlanmasını kolaylaştırmaktadır.

1.3.1.5.1.2 Sebep Nesnesi (İ) Eksiltisi

40.12

(1)(1) Korkuyorum.

(2) Sebep, yok yavrum, bak hastahane adam dolu.

(2)(1) Bilmiyorum, fenayım.

1.2 numaralı cümledeki açıklama, yeterli bilgiyi muhatap kişiye kazandıramamıştır. Açıklamaya verilen cevaptaki “sebebi” nesnesinin eksiltisi, bu yetersizliği 2.1 numaralı cümlede yeniden değerlendirir:

“(Sebebi) bilmiyorum.”

“Bilmiyorum” cevap yüklemi, yapılan açıklamanın istenen sonuca ulaşamadığını gösterir. Bu cevabın derin yapısında, açıklama da gizlenmiştir. Açıklamanın yüzeysel metne çıkarılmaması, anlatımda kısıklık sağlamak içindir.

Yer betimlemesinde ortaya konan sayılara, karşı tarafça dikkat edilmemesi, yetersizliğin sebebidir. Bu sebep, “korkuyorum” yüklemiyle ortaya konan durumun devam ettiğini gösterir. “Fenayım” yüklemi de, bunu anlam olarak teyit eder.

Sebeb belirleyen nesne eksiltisi, Doktor - Çocuk ilişkisinde ortaya çıkan iletişim kopukluğunu göstermektedir. 39.11.1 numaralı cümledeki “tanımadığım bir adam” öznesi, kopukluğun sebebini açıklamaktadır.

“Sebeb yok.” hükmünün kabul edilmemesi, açıklamaya olumsuz cevap verilmesinin sebebidir. Bu yapı, iletişimin yorumlanmasını kolaylaştırır.

1.3.1.5.1.3 Cevaptaki Konu Nesnesi (İ) Eksiltisi

24.5

(5) Meselâ sana “Kal nedir?” diye sorsam bilmezsin.

(6) - Burada elbette bilmem, efendim.

(7) Cevaptaki cür’ete şaştım.

(8) Fakat şu “kal” bahsinin ne olduğunu bizim Doktor’dan soracağım.

“Kal” nesnesi, bağlantıda konuyu doğrudan ve dolaylı yoldan etkileyen kelimedir. Söylenmek istenenlerin birbirine bağlanması da bu etkiyle gerçekleşir.

Sarmal cümle yapısıyla düzenlenen yineleme, ortadaki iki cümlede eksiltiyle sistemleştirilmektedir. Eksiltiler, paragrafi önceki paragrafın sonucu olarak belirlemektedir.

“Kal nedir?” sorusu, bağlantıda düzenleyici yapı olarak kullanılmaktadır. Talebe’nin soruya cevabıyla bu cevabın yorumu, sorunun bağladığı cümlelerdedir. Sorudaki “kal” kelimesinin eksiltilmesi, bağlantıyı yapı bakımından tamamlamaktadır. “Efendim” ünlemi, bu ilişkiyi, 5.5 numaralı cümleye yineleme yoluyla bağlamaktadır.

Durum belirlemesini oluşturan yorumlamalar, tek çatı altında toplanmaktadır.

7 numaralı cümle, bu yorumun çatısını oluşturan yapıdır.

“Cevaptaki cüret” sıfat tamlaması, “derse gelecek misin?” sorusunun devamı olarak derece derece ulaşılan bir sonuçtur. İletişimin gerçekleşme şeklini oluşturan unsurların yorumlanması, bunların bulunduğu cümleleri de bağlamaktadır.

“Fakat” bağlacı, yorumdan uzaklaşarak, “kal” kelimesi üzerinde yoğunlaşmayı sağlamaktadır. Eksiltili kısmı çevreleyen “kal” kelimesinin yinelenmesi, anlamı bilinmeyen kelimenin araştırılması amaçlıdır. Eksiltiyi destekleyen yineleme, durum içinden seçilen kavramı, konulaştırmıştır.

“Bizim Doktor” isim tamlaması, hastalık ortak alanında kalan uzak bir gönderimle, önceki metindeki “Doktor Ragıp”a ulaşmaktadır. Böylece cevaptaki konu nesnesi, gönderim desteğindeki eksiltiyle bağlantıyı kurmuştur.

1.3.1.5.1.4 Ortak Yer Nesne (İ) Eksiltisi

19.1

(6) Yamandır Paris.

(7) Bir daha göremeyeceğiz.

İlk cümlelerin “Paris” öznesi, üzerinde hüküm verilen unsurdur. Sonraki cümle ise, derin yapısındaki “Paris’i” nesnesi yoluyla, aynı yeri hedef unsur olarak kullanmaktadır. Yani aynı yer bilgisi, farklı unsurlar olarak iki ayrı cümlede yinelenmektedir.

Özne ile nesne arasında kurulan bu anlam bağlantısı, ortak konuyu belirlemektedir. Bu yapı, iki cümleyi farklı şekillerde birleştirebilir:

(1) Yaman Paris’i bir daha göremeyeceğiz.

(2) Yamandır, bir daha göremeyeceğimiz Paris...

Birleştirme işlemi, cümlelerden birini diğeri için sıfat haline getirme şeklinde gerçekleşmektedir. Her hüküm, bir sıfata dönüşebilmektedir. Metin çözücü, bunu iki ayrı cümle şeklinde düzenleyerek, her iki şekilde de yorumlanabilmesini sağlamıştır.

Nesnenin eksiltilmesi sonucu, ikinci cümle ilk cümlelerin yer bilgisine muhtaç bırakılmıştır. Bu da iki cümleyi anlam olarak bağlar.

Yüzeydeki özne ile derindeki nesne arasındaki ilişki, ileride yapılacak yer betimlemesi için zemin hazırlamaktadır. Metinde olayın geçtiği ortak yer, yüzey ve derin yapıda konu olarak kullanılmış ve bütünlük sağlanmıştır.

1.3.1.5.2 Zamir Kökenli Nesne Eksiltisi

1.3.1.5.2.1 Gereklilik Vurgulayan Nesne (zm) Eksiltisi (bunu)

22.8

(7)(3) Demin Nurefşan burada idi, ben bugün odaya girdiğim vakit neler konuşulduğunu anlattı.

(8)(1) Artık anlamam lâzım...

7.3 numaralı cümledeki gizlenen gerçeğin açığa çıkması durumu, iki kişi arasındaki sır perdesini kaldırmıştır. Bu durum da, 8.1 numaralı cümledeki gerekliliği ortaya çıkarmıştır.

Gerekliliğin ortaya çıkarıldığı ikinci cümlede eksiltelen “bunu” nesnesi, “neyi?” sorusuyla bulunur. Bu sorunun cevabı, hem metindeki durumu, hem de bütün yapıdaki Çocuk - Nüzhet ilişkisinin sırlarını taşımaktadır. Dar ve geniş anlam arasındaki mesafenin kalkması, asıl gerçeğe ulaşmak demektir.

Metindeki durum, Çocuk’un her şeyi anlamasıdır. Nüzhet ise, yalanıyla hakikati örtterek, bilinen sonun verdiği sıkıntılara karşı Çocuk’u teselli etmeye çalışmaktadır. Ancak bunda başarısız olmuştur.

Çocuk Nüzhet’i, Nüzhet de Çocuk’u sevmektedir. Ancak odaya giren Doktor Ragıp’ı yok saymak, korkunç gerçeğe engel olamayacaktır.

Romanda geline bu safha, bir dönüm noktasıdır. Bunu belirleyen öge de, “artık” zarf tümlecidir. Bağlaç yapısındaki bu öge, bitmiş durumdan geriye dönülmeyecek bir noktaya gelindiğini gösterir.

“Anla-” fiil kökünün yinelenmesi, farklı kişilerin fiillerini belirlemektedir. Bu ayırım, gerekliliği sebep ve sonuç bakımından düzenlemektedir.

“Nurefşan konuşulanı anlattığı için, sen de hakikati anlamalısın.”

Gereklilik vurgulayan nesne eksiltisi, yinelemenin farklılaşmış unsurları içinde bulunan hayaller ve gerçekler arasındaki sınırı kullanarak, yorumlamayı sistemleştirmiştir.

1.3.1.5.3 Sıfat Fiil Grubu Kökenli Nesne Eksiltisi

1.3.1.5.3.1 Sorgulayıcı Nesne (SF. Gr.) Eksiltisi

9.5

(5) Bir doktor.

(6) Doktor Ragıp mı?

(7) Ne biliyorsun?

Paragrafın 6 numaralı cümlesindeki soruya, yine bir soruyla karşılık verilmiştir. Sorulardan ilki, cevabı doğrulamak amacıyla.

İkinci sorunun derin yapısındaki nesne içinde, 6 numaralı cümle gizlenmiştir. Bu nesne, “Doktor Ragıp olduğunu”dur. Nesnenin eksiltilmesi, 7 numaralı cümleyi, anlam yönünden, önceki cümleye bağımlı kılarak bağlantıyı sağlamıştır. “Doktor” kelimesinin üçlü yinelenmesi ise, eksiltili yapının anlamını daha belirgin hâle getirmektedir.

“Doktor” gönderimiyle “Doktor Ragıp” kimliğine nasıl ulaşıldığı, bağlantıda sorgulanan merak unsurudur. Konu nesnesinin eksiltilmesi, fiil üzerine odaklanmayı gerektirir. Bu da, önceki Paşa - Çocuk diyaloguna dönüşü sağlar.

Önceki cümlede bırakılan “Doktor Ragıp” kişisi ve onun ilk kez nasıl gündeme geldiği, iki ayrı kısımda nesne eksiltisiyle sorgulanmaktadır. Nesne ve fiilin uzaklaşması ise, bu sorgulamayı dengelemiştir.

1.3.1.5.4 İsim Fiil Grubu Kökenli Nesne Eksiltisi

1.3.1.5.4.1 Emir / Cevap Yorumlayıcı Nesne (İF) Eksiltisi

28.7

(1) Fakat Paşa âdeta emretti:

(2) - Yarın gidersin!

(3) Derin bir kederle karışık ince bir sevinçle kabul ettim

3 numaralı cümle, Paşa'nın emrini dolaylı yolla olumlu olarak cevaplamaktadır. Emrin hedefi fiil, “yarın gitmeyi” nesnesinin eksiltilmesi yoluyla derin metne itilmiştir. Cümlelerin diğer öğeleri ise, yorumlamayı düzenlemektedir.

“Neyi kabul ettin?” sorusu, yorumlanan emri ve nesneyi belirlemektedir. Emir, cevap içine yerleştirilerek cümleler birleştirilmiştir. Bu birleşme, emirle cevabı ayrı değerlendirme ölçüleri içinde yorumlamayı sağlamaktadır. “(Yarın) gitme” fiili, emrin vurgusunu; “kabul etme” fiili, emre karşı takınılan tavrı göstermektedir.

“Derin bir kederle karışık ince bir sevinçle” zarf tümleci, yorumlamayı yapmaktadır. Zarf tümleci içindeki zıt anlamlılık ilişkisi, yorumun karşılaştırma şeklinde yapılmasını sağlamaktadır. “Derin bir keder” sıfat tamlamasının zıttı olan “ince bir sevinç” sıfat tamlaması, psikolojik durumun yorumlanmasını sağlayan bir bağlantı yorumlayıcısıdır. Çelişkiyi açıklayan zıtlık, “karışık” kelimesiyle bağdaştırılmaktadır.

Emrin Çocuk üzerindeki etkisinin bir çelişki şeklinde olması, iki uçlu yorum yapısını kurmaktadır. “Niçin kederlendin?” ve “Niçin sevindin?” sorularının gönderim hedeflerindeki cevapları, yorumlamanın yapılmasını kolaylaştırmaktadır.

Keder : Acı verici hâle gelen ilişki.

Sevinç : Nüzhet’i yine görebilmesi.

“Kabul ettim” cevabı, asıl cevaptır. Bu cevabın ayrıntıları, psikolojik değişimi bildirme şeklindedir. Ashında kısa bir cevapla geçirilebilecek anlatım, psikolojik yorumlarla daha verimli hâle getirilmektedir. Cevabın mantıkî dayanaklarının verilmesi, yorumlama çalışmalarında yapılacak durum belirlemelerini kolaylaştırmaktadır.

1.3.1.6 Karışık Öge Eksiltisi

1.3.1.6.1 Kısa Cevap ZT + Y Eksiltisi

22.11

- (1) - Bugün o Doktor’un annesi gelmedi mi?
- (2) - Geldi.
- (3) - Birkaç gün içinde söz kesilmesini istemedi mi?
- (4) Düğünden sonra kocanın seni Avrupa’ya götüreceğini söylemedi mi?
- (5) “Kocanın” deme sinirleniyorum.
- (6) Evet, söyledi.

İlk cümlede sorulan sorunun cevabı, 2 numaralı cümlede yüklem olumlu şekle dönüştürülmesiyle verilmiştir. Yani sorunun olumsuz yapısındaki yüklemi,

cevapta olumlu yapıya geçirilmiştir. Bunun sebebi, sorunun olumsuz kalıpta iken, cevabın olumlu olarak verilmesidir:

“Gelmedi mi?” > “Geldi.”

Bu geçiş, sorunun onaylatma, cevabın da onaylama şeklinde olmasıyla düzenlenmiştir. Cevabın yüklem iki şekline dayalı olması ise, fiil kökü yinelemesiyle gösterilir.

2 numaralı cümlelerin cevap yapısında, “bugün” zarf tümleci ve “o Doktor’un annesi” öznesi eksiltilmiştir. Bunun sebebi, fiil ve durumun ön plana çıkarılmasıdır. Eksik ögeler ise, sorudan alınmaktadır.

“(Bugün > / o Doktor’un annesi >) geldi.”

3 numaralı cümledeki soru, yüzey metinde cevaplandırılmamıştır. Cevabın eksiltilmesindeki temel sebep, cevabın verilmek istenmemesidir. Ancak metin çözücü, cevabın olumlu olduğunu, Nüzhet’in susmasından ve önceki cevaptan anlamaktadır:

* “Birkaç gün içinde söz kesilmesini istedi.”

4 numaralı cümledeki soru da, yüzey metne çıkarılmayacaktı. Ancak sorudaki “koca” kelimesi, ileriye dönük gönderimiyle Nüzhet’i sınırlendirerek cevap vermeye itmiştir. Bu yüzden de soruyla cevap arasına, bir yorum girmiştir.

Etki-tepki şeklinde düzenlenen son soru - cevap yapısında, “koca” kelimesinin etkisi, cevap edatı “evet”i yüzey metne çıkarma tepkisine sebep olmuştur.

1.3.1.6.2.1 Kısa Soru N + Y Eksiltisi

22.7

- (1) - **Bu gece sen bana çok üzüntü verdin.**
- (2) - **Niçin canım?**
- (3) - **Demin Nurefşan burada idi, ben bugün odaya girdiğim vakit neler konuşulduğunu anlattı.**

İlk cümlede bildirilen durum üzerine sorulan soru ve onun cevabı, “Üzüntü verdim?” (N+Y) yapısının eksiltisiyle düzenlenmektedir. Derin yapıya itilen ögeler arasındaki ilişkiler de, üç cümleyi birbirine bağlamıştır.

Ulaşılan sonucun anlaşılmasında, daha açık bir cevabın soru kalıbı içinde istenmesini gerekli kılmaktadır. Bu yapı, “Açık söyle.” emrinden “Niçin canım?” soru şekline geçişten dolayı, farklı yapıların aşamalı bir gelişmesi şeklindedir.

3 numaralı cümle, 1 numaralı cümledeki gelişmenin sebep bakımından açıklamasıdır. İki cümle, bu sebeple şu şekilde yeniden düzenlenebilir:

“Demin Nurefşan burada idi, ben bugün odaya girdiğim vakit neler konuşulduğunu anlattı. Bu yüzden de bu gece sen bana çok üzüntü verdin”

İki cümleyi ayırma işlevindeki soru kısmı, değişik işlevlere sahiptir. Bunlar şöyledir:

1. Sonuçtan sebebe ulaşma.
2. “Niçin” soru zarfıyla, daha derin noktalarda yorumlama yapabilme.
3. “Canım” ve “kuzum” ünlemleri arasındaki ilişkiyle, gittikçe yaklaşan ve mesafeleri kaldıran bir ilişki kurulduğunu gösterme.
4. “Üzüntü verdin.” (ZT+Y) yapısının baskı unsuru olmasından dolayı ortaya çıkan etkinin sonucunu belirleme.

Durumun temelindeki sebebin açıklandığı 3 numaralı cümle, “Gizli Konuşulan Şey” metnine yaptığı gönderimle, Çocuk - Nurefşan diyalogunun bilgilerini Çocuk - Nüzhet diyaloguna taşımaktadır. Böylece gönderim, metnin gelişimini bir yineleme dizisine (paradigmasına) hazırlamaktadır.

1.3.1.6.2.2 Cevap Şartı Yorumlayıcı N + Y Eksiltisi

21.9

(1) Fakat sabaha kadar nasıl sabredebilirim?

(2) Ah, gene odama gelirse...

İlk cümledeki soru, metinde çözüm aranan meseleyi belirlemektedir. Düğüm noktası hâline gelen mesele, geniş bir ortak alan içindeki soruların özeti durumundadır. Bu yüzden sorunun hedefleri, metnin yorumlanmasında önemli bir yere sahiptir.

İkinci cümle, sorunun cevabının verildiği yerdir. Ancak şartlı birleşik cümle, “Neler yapacağım?” (N+Y) yapısını eksiltmiştir. Bu eksiltinin metin çözücü tarafından tamamlanması, anlama, çözümlenme ve yorumlama için gereklidir.

Eksilti kısmı hem yakın, hem de uzak bağlantılarla tamamlanabilir. Bu da kullanışlı bir yapının varlığını gösterir. Eksilti, anlatımı kısıtlamamış, aksine az kelime ile çok yorumlama imkânı vermiştir.

Önceki cümlenin yüklemi, cevabın eksiltili kısmını tamamlayabilir. Bu, yakın bir ilişkidir ve kısa yoldan cevaba ulaşılmasını sağlar. Bu yakın tamlayıcı kullanılarak, uzak tamlayıcılara ulaşılabilir. Uzak tamlayıcılar, metnin devamında Nüzhet'in gelişile başlayan olay ve durumlarla belirlenmektedir.

Cevabın şarta bağlanmış kısmındaki eksilti, şart kısmı tarafından kurulan sistemle tamamlanmaktadır. "Gene gelse." (ZT+Y) yapısı, önceki olayın yinelenmesine dair bir isteği belirtmektedir. Yani önceki olaya bir geri gönderim vardır.

Gönderimin hedefi, "Bir Genç Kız Ne İster?" metnidir. O metinde yarım kalan olayın devamı, burada tamamlanacaktır. Şart kısmı, buna bir hazırlık yapmaktadır. Eksiltilen kısım da, metnin devamındaki olaylarla tamamlanacaktır.

"Sabaha kadar" zarf tümleci, beklenen olaylar için tahminî olarak konulan süreyi belirlemektedir. "Odama" yer tamlayıcısı ise, bu olayın gerçekleşeceği yeri göstermektedir.

Bu bağlantı, metinde bir geçiş kapısıdır. Metin çözücü, burada bir hazırlık içine girmiştir. Bu hazırlık kısmında metnin devamı için tahminlerde bulunulur. Metnin tamamı okunduğunda da, bu tahminlerin doğruluğu belirlenir.

1.3.1.6.2.3 Hüküm Sorgulama N + Y Eksiltisi

27.3

- (8) **Yalnız menfaatlerini sayacak kadar hesap biliyor.**
- (9) **Pekâlâ... Bu adam...**
- (10) **Paşa durdu, yengeme bakıyor, kararını vererek devam etti:**
- (11) **Bu adam, bir kızı mes'ut edebilir mi?**

8 numaralı cümlede verilen hüküm, "Doktor Ragıp - Nüzhet" ilişkisiyle ilgili genel bir kararî ima etmektedir. Paşa kişisi, bu kararın yüzey metne çıkarılması için genelden özele giden bir soru zinciri kurmaktadır. Ancak üçüncü kişinin onayının alınması için, sorunun ilk denemesi eksiltiştir.

9 numaralı cümle, “pekâlâ” ünlemiyle verilen hükmü vurguyla baskı altına almaktadır. Bu baskı unsuru, sonundaki üç nokta işaretiyle, gizlemek için söylenmeyen bilgileri göstermektedir. “Bu adam” öznesi, söz kesme sebebiyle kalan ögelerini eksiltmiştir. Ucu açık olan bu yapı, “Doktor Ragıp” için söylenebilecek hükümlere yer açmaktadır.

10 numaralı cümle, eksiltinin sebebi olan kişiyi ve durumu belirlemektedir. Konu, yengeyi ilgilendirdiği için, kararın sorulmasında onun da fikri alınmaktadır. Fikrin sorulması, “bakma” fiiliyle yapılarak gizlenmiştir. Sıralı yapıda sorma fiiline eklenen aktarım unsuruyla, yeniden söze geçilmiştir.

11 numaralı cümle, 9 numaralı cümlede sadece öznesi verilen cümlelerin nesnesini ve yüklemine tamamlamaktadır. Bu tamamlama yapısı, derin metinden yüzeye çıkarılan sorunun önemini göstermektedir: “Bir kızı mesut edebilir mi?” (N+Y)

Hükümle soru arasındaki ilişki, hüküm sorgulama amaçlı bir bütünleşme sağlamaktadır. Bütünleşme sonunda anlam olarak, şu cümleye ulaşılır:

“Yalnız menfaatlerini sayacak kadar hesap bilen bu adam, kurnaz ve basit bir insan olmasına rağmen, bir kızı mes’ut edebilir mi?”

1.3.1.6.3 Devamlılık Özne + Nesne (İ) Eksiltisi

17.12

(11)(1) Kitabı Paşa’ya uzatmaktan başka bir hareket yapmadım.

(12)(1) Aldı ve bakmadan küçük bir dolabın üstüne koydu.

Fiili yapan ve fiilden etkilenenler, bazen tek cümle kaynaklıdır. Bunlarla ilgili bilgilerin bulunmadığı cümle, bilginin bulunduğu cümleye göre yorumlanır.

12.1 numaralı cümlelerin derin yapısındaki “Paşa” öznesi ve “kitabı” nesnesi, önceki cümlelerin “Paşa’ya” yer tamlayıcısı ve “kitabı” nesnesinden çıkarılır. Böylece Ö + N eksiltisi, iki cümleyi öge ortaklığı bulunan bir sıralı birleşik cümleye benzetmektedir.

Ortak ögelere sahip cümlelerle sıralı birleşik cümle arasındaki benzerlik, şu düzenlemede daha kolay görülebilir:

“Kitabı Paşa’ya uzatmaktan başka bir hareket yapmadım, aldı ve bakmadan küçük dolabın üstüne koydu.”

İlk cümlede hedef ve ikinci cümlede fiili yapan konumundaki “Paşa” kişisi, I. tekil kişi etkisindedir. Bu, bir bakıma etki - tepki ilişkisidir. Metin çözücü, Çocuk - Paşa ilişkisine, bu bağlantıyı da ekleyecektir.

Ortak öge “kitabı” nesnesi, bütün yüklemelerin ortak kullanım alanı içindedir:

“Kitabı uzattım / aldı / bakmadı / koydu.”

Bu ortaklık, bağlantıda nesnenin önemini gösterir. Nesne yapıları, cümlelerin yorumlanmasında özne kadar önemli birimlerdir.

Örnekten anlıyoruz ki cümle sınırları, yapı ve anlam bakımından esnekler. Metin çözücü, yorumlamada cümleyi değil, anlatımı esas alır. Bu da yeni bir cümle anlayışını gerekli kılmaktadır.

1.3.1.6.4 Cümle Bölücü Ö + Y Eksiltisi

20.4

(2) - Ey...

(3) Söyle bakalım Nurefşan...

(4) Senin saka ne âlemde...

2, 3 ve 4 numaralı cümleler, aslında, tek bir cümledir. Ancak “Ey! Söyle bakalım Nurefşan, senin saka ne âlemde?” cümlesi, eksiltiyle bölünerek, eksiltili üç yapı oluşturulmaktadır. Metnin okunması sırasında, bu ayrılık yok olmakta, tek bir cümle şeklinde algılanmaktadır:

Cümlelerin parçalanmasının metindeki sebebi, konuşma sırasındaki duraklamadır. Duraklamalar, ünlem, emir ve soru şeklinde bir yapılanma içinde yapılmıştır:

- Ünlem cümlesi, emir öncesi dikkat çekmek için,
- Emir cümlesi, soruya cevap istemek için,
- Soru cümlesi, Nurefşan’ı konuşturmak için kurulmuştur.

Bu yapı, parçalanmış cümleyi, yapı bakımından yeniden birleştirmektedir. Bağlama, ayrılma sonrası yapılmaktadır. Metin çözücü, bu bağlantıyı kullanarak tek tek cümleleri değerlendirirken, cümle bütünü de bunlarla karşılaştırmalı olarak yorumlamaktadır.

Bağlantılarda “Nurefşan” kimliği ön plandadır. Kelimeler adeta bu kimlik tarafından yönetilmektedir. Bu da, parçalar arasında olabilecek herhangi bir uzaklaşma ihtimalini azaltmaktadır:

Bağlantı unsuru	Görevi	Kimlik bilgisiyle ilgisi	İşlevi
“ey!”	Ünlem	dikkati çekilen	dikkat çekme
“söyle”	Yüklem	emredilen	emretme
“bakalım”	Yüklem	samimiyet	kontrol
“Nurefşan”	Özne	kimlik tespiti	hedef
“senin saka”	Özne	sahiplik	bütün - parça
“Ne alemde?”	Yüklem	ilişki	durum belirleme

Bu unsurlarla bütünleşen parçalar, “Senin saka ne alemde?” (Ö+Y) yapısının eksiltilmesiyle ayrılan cümlelerin yorumunu düzenler.

İki cümlelerin sonundaki sıra noktaları ise, farklı şekillerde tamamlama imkânı vermektedir. Kimlik bilgisi unsurları, bu tamamlamada kullanılır.

1.3.1.6.5 Özne Odaklayıcı YT + Y Eksiltisi

9.11

- (1) Başımızın ucunda, tâ uzaklara kadar sıralanarak ötüşen ağustos böcekleri, bütün Erenköyü’nü uzun bir ses zinciriyle çeviriyordu.
- (2) Sıcak bir rüzgar.
- (3)(a) Sanki ilkbahardan yazaya geçilen mevsim çizgisinin üstündeyiz,
(b) etrafımızda gizli bir coşkunluk var.

Paragrafın 2 numaralı cümlesi, eksilteli bir betimleme yapısına sahiptir. Bu, hastahane, hastahane bahçesi, ev betimlemelerinde yinelenen bir yapıdır. Yoğunlaşma gereken kısımlarda, diğer unsurlar eksiltilerek, önemli unsur belirginleştirilmektedir. Bu teknik, âdeta metin çözücüyü uyarma işlevinde kullanılmaktadır.

“Sıcak bir rüzgâr” öznesi, görüntünün hayalde canlandırılması için, “havada” yer tamlayıcısı ve “vardı” yüklemi eksiltilerek yüzey metinde tek başına bırakılmıştır.

1 numaralı cümlelerin uzun betimleme yapısı ve 3 numaralı cümlelerin uzun yorumlama yapısı arasında geçişi sağlayan bu özne (ST), insan zihninin okuma faaliyeti içinde duraklayarak, yeniden toparlanmasını sağlamaktadır. Yoksa uzun ve zihni kısır

döngüye iten bir anlatım, sıkıcı olacaktı. Böyle kitaplarsa, akıcı bir anlatıma sahip olmadıkları için okunmazlar.

1.3.1.6.6 Cümle Bölücü YT / + Ö / YT / Y + ZT + YT Eksiltisi

42.3

- (1) Kapıda bir adam.
- (2) Bana.
- (3) - Hazırlan! dedi, bundan sonra sıra sende.

Aktarım yapısının dörde bölünmesi, iletişimin safhalarını düzenlemektedir.

Bu düzenleme, aktarımı yorumlamada kolaylık sağlar.

Aktarım yapısı, şu şekilde parçalara ayrılmıştır:

YT + Ö / YT / Aktarım + Aktarıcı / ZT + Y

İlk kısım, aktarımı sözün sahibini ve söylenme yerini göstermektedir.

İkinci kısım, sözün hitap yönünü belirlemektedir.

Üçüncü kısım, emir ve onun aktarımıdır.

Dördüncü kısım, emrin sebebe bağlanmasıdır.

Bu kısımlar, kendi içlerinde ve birbirleriyle kurdukları ilişkilerle, durumun yorumlanmasını düzenlemektedir. Merak unsurunun adım adım çözümlendiği parçalarda, ameliyat öncesi, olacaklarla ilgili bir hazırlık yapılmaktadır.

“Bir adam” öznesi, meydana gelecek olayın habercisidir. “Kapıda” yer tamlayıcısı, önceki metinden beri devam eden giriş kısımlarından birini düzenlemektedir. Her “kapıda” yer tamlayıcısı, bir diyalogu kurmaktadır.

“Bana” yer tamlayıcısı, tek başına bırakılarak, önceki paragraflarda geçen iki çocuktan anlatıcıya dönüşü sağlamaktadır. “Hazırlan” emri, bu yapıyla daha etkili hâle getirilmektedir.

“Bundan sonra” zarf tümleci, “kolu sarılı bir çocuk” öznesine gönderim yaparak, bağlantının önceki olaylara göre yorumlanmasını sağlar. “Sıra sende” yapısı, bağlantıyı ve yorumlarını sonraki gelişmelere bağlamaktadır.

1.3.1.6.7 Diyalog Kurucu N / YT / Ö / (zm) Dizisi Eksiltisi (beni / sana / bu / orası / onlar)

7.3

(1) - Bir daha muayene edecekler, dedim.

(2) - Ameliyat lazım mı imiş?

(3)(a) Belli değil.

(b) bugün kalabalıktı,

(c) iyice bakamadılar,

(d) belki lâzım olacak.

Diyalog yapısında kısalığı sağlamak için eksilteler kullanılmaktadır.

1 numaralı cümlede “beni” nesnesi eksiltiştir. Ancak bu nesne, yüklem I. tekil kişi ekiyle önceki paragrafın kişi yapısına bağlıdır.

2 numaralı cümlede ise, “sana” yer tamlayıcısı eksiltilerek kişi zincirine bir bağlantı daha eklenmiştir.

2 numaralı cümleyle soru - cevap ilişkisi kuran 3 numaralı cümlenin a kısmı, “bu” öznesinin eksiltili yapısıyla 2 numaralı cümleyi kapsamaktadır. Kısa cevap, yüklem üzerindeki yorumlamayı sağlamaktadır.

b kısmı, “orası” öznesinin (zm) eksiltili yapısıyla uzak gönderim yaparak önceki metinlerdeki “hastahane”ye” bağlanıyor. Ayrıca eksiltilmiş “çünkü” bağlacıyla da a kısmına ulaşılmıştır.

c kısmında “onlar” öznesi, eksiltili uzak gönderimiyle, önceki metinlerdeki “operatör”, “asistanlar”, “hastabakıcılar” isimlerine bağlanmaktadır. Eksiltilmiş “bu yüzden” bağlacıyla da b kısmıyla ilişki kurmaktadır.

d kısmının eksilti öznesi, “ameliyat” kelimesiyle 2 numaralı cümleye bağlanırken, “belki” yorumlama bağlacıyla da c kısmıyla bağlantı kurmaktadır.

1.3.1.6.8 Durum Yorumlayıcı Ö / Y / YT Eksiltisi

42.6

(9) Fena zedelenmiş...

(10) Peki, peki, dur...

(11) Korkma!

(12) Az mı?...

(13) Peki!... Ha!

(14) Dur, dur...

(15) Hımm... Pekâlâ...

İlk cümledeki yorum, eksiltili ünlem parçaları tarafından yorumlanmıştır. Diyalog yapısında duruma verilen tepkiler ve bunların cevapları, yorumu düzenlemektedir.

“Fena zedelenmiş.” (ZT+Y) yapısı, durumu belirlemektedir. “Peki, peki, dur...” cevabı, durumdan sonra bir tepkinin varlığını göstermektedir. Tepki gizlenerek, monolog bölünmemiştir.

“Korkma!” nehyi, tepkiyi yatıştırarak yoruma hazırlık yapmaktadır. Ancak yorumu tamamlaması gereken kısımlar, eksiltili ünlem yapılarıyla bir belirsizlik oluşturmuştur. Bu yapı, anlam yükünü “korkma” nehyine sığdırmak zorundadır. Cümlelerin eksiltili kısımlarının doldurulması, metin çözücü tarafından bağlama göre yapılır.

Eksiltili yorum dizisi (paradigması), Operatör’ün kendi kendine yaptığı değerlendirmeleri gizlemektedir. Bu gizleme, metnin sadeleştirilmesi içindir. Metin çözücü, kendi bilgi seviyesine göre yorumunu yapacaktır.

Eksilti dizisi(paradigma), cümleler arası ilişkilerle şu şekilde tamamlanır:

Yüzey Yapı	Görevi	Derin Yapı	Görevi
“Fena zedelenmiş.”	ZT +Y	“bacağım”	Ö
“Peki, peki dur.”	Cevap Edatı + Y	“korkma”	Y
“Korkma.”	Y	“fena zedelenmesinden”	YT

1.3.2 Cümle Eksiltisi

1.3.2.1 Cevap Cümlesi Eksiltisi

1.3.2.1.1 Sorular Arası Cevap Cümlesi Eksiltisi

22.2

(0) Aldandığımı anladıktan sonra daha fazla sıkılmayacak mıyım?

(1) Sen neler söylüyorsun kuzum?

Önceki paragrafın son cümlesinde sorulan soruya beklenen cevap, alınamamıştır. Cevabın eksiltilmesi, Nüzhet kişisi bakımındandır. Yani cevabı vermeyen, konuşmadaki muhatap kişidir.

Nüzhet, soruya cevap vermemiştir. Bunun sebebi, 2 numaralı cümlede açıklanmıştır. Böylece iki cümle arasındaki bağlantının sebebi, üçüncü bir cümle tarafından yapılmıştır:

(2) Ben bir şey anlamıyorum ki...

Bu anlamazlık, 10 numaralı paragrafa kadar sürmektedir. Paragraflar boyunca süren çekişmeli konuşmalar, iletişim eksikliğinin bittiği bu paragrafa kadar sürmüştür. Metin, iletişimsiz ve iletişimli kısımlar olarak ikiye bölünmüştür. İletişimsizlikten iletişime geçiş, “Yalan” kavramının hatırlatılmasıyla gerçekleşmektedir.

İlk paragrafın son cümlesinde sorulan sorunun cevapsız kalmasıyla başlayan iletişimsizlik, aslında metin çözücü tarafından kurulan ikinci bir yapı tarafından yorumlanmaktadır. Çünkü sorunun cevabı bellidir. Cevap “Evet sıkılacaksın.”dır. Ancak 10 numaralı cümlede açılan iletişim, bu cevabı kabul etmemektedir. Böylece ilk paragraftaki hüküm ikinci kez değillenecek, Çocuk, durumun aksi yönde iknâ edilmiştir.

İletişimde soruya yine soruyla cevap verilmesi, anlamının zıttı olan anlamama sebebine dayanmaktadır. Ancak 2.2 numaralı cümle, bunun anladığını anlamazdan gelme şeklinde bir yanıtıma olduğunu gösterir.

Cevabın eksiltilmesi, ileriki paragraflara yayılmış bir cevap yapısını gösterir. Metnin yorumlanması sırasında bu parçalar, toplanır ve cevaba yeniden ulaşılır. Eğer zaten bilinen cevap verilseydi veya doğrudan karşı çıkılsaydı, “azgın” kelimesiyle ifade edilen Çocuk - Nüzhet çatışması, bu kadar başarılı olmayacaktı. Ayrıca bu yapı, metnin bütün cümlelerini çatışmanın safhaları olarak bütünleştirmektedir.

1.3.2.1.2 Ertelenmiş Cevap Cümlesi Eksiltisi

9.7

(3) Paşa babam uyuyor!

(4) Sâhi...

(5)(a) Paşa, başı arkaya doğru kaymış uyuyor,

(b) hatta hafifçe horluyordu.

3 numaralı cümle, bir haber cümlesidir. Bu haberin anlatıcı kişi üzerindeki etkisi, “sâhi” cevabındadır. Bu cevap, diğer unsurları eksiltilmiş bir cümledir. Metin çözücü “sâhi” kelimesinin anlamını çıkarabilmek için, 3 numaralı cümledeki bilgiye önceden ulaşmış olmalıdır. Bu gereklilik, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır.

Konuşma yapısında duraklama ifade eden üç nokta (...) işareti, eksiltiden vazgeçildiğini göstermektedir. 4 numaralı cümle, eksiltiden ayrıntıya geçişi sağlayarak, paragrafın seyrini değiştirmiştir.

Ertelenmiş kısım, 3 numaralı cümledeki fiili daha ayrıntılı bir şekilde düzenlemektedir. Yinelenen öğeler arasına girmiş öğeler, bu düzenlemeyi kurmaktadır.

“Sâhî” cevabı tek başına bırakılarak, metin çözücünün durum üzerine yoğunlaşması ve değerlendirmeler yapması amaçlanmaktadır. Daha sonra gelen betimleme, metin kurucu tarafından değerlendirmelerin incelenmesi şeklindedir. Böylece metnin çözümü konusunda rehberlik yapılmaktadır.

1.3.2.2 Soru Cümlesi Eksiltisi

1.3.2.2.1 Tavır Belirleme Soru Cümlesi Eksiltisi

7.3

(0) Yorulmuş olduğu için arkasını hafifçe kapıya dayayarak sık sık nefes alıyor, öğrenmek istediği şeyi öğrenmek için sual sormaya ya muvaffak olamıyor, ya lüzûm görmüyor ve gözlerini benden ayırmıyor.

(1) - Bir daha muayene edecekler, dedim.

Soru - cevap yapısında cevap verilirken soru, derin metne itilmektedir. Sorulmayan soru yerine, önceki paragrafın son cümlesindeki tavır belirleme kullanılmıştır.

“Öğrenmek istediği şeyi öğrenmek” isim fiil grubu, soruyu bünyesinde taşımaktadır. “Sual sormaya ya muvaffak olamıyor, ya lüzum görmüyor” kısmı, sorunun yüzeye çıkmadığını göstermektedir.

“Gözlerini benden ayırmıyor.” (N+YT+Y) yapısı, sorunun yerine geçen tavidir. Bu tavır, cevabı gerekli hâle getirmektedir. Sorunun sorulmaması, Çocuk’la annesi arasındaki iletişimin kuvvetli olduğunu gösterir.

Cevap kısmı, eksiltelen sorunun tamamlanmasını sağlamaktadır. Soru, “Muayene edecekler.” kısmıyla bulunur:

“Ne yapacaklar?”

“Sık sık nefes alıyor.” cümleciği, sorunun anlamını nitellemektedir. Böylece psikolojik durumun tahlili, soru - cevap yapısının daha iyi yorumlanmasını sağlar.

1.3.2.2.2 Açıklama İsteyen Soru Cümlesi Eksiltisi

27.10

- (2) Nüzhet senin kardeşin.
- (3) Onunla beraber büyüdünüz.
- (4) O senin kardeşin!
- (5) Birdenbire hiç beklemediğim bu sözler karşısında hayretimi gizlemedim.
- (8) Büyük bir cesaretle sordum:
- (9) Yani?

“Yani” bağlacı, açıklama bildiren bir unsurdur. Ancak soru cümlesinde tek başına bırakılan bu bağlaç, açıklama isteği şekline dönüşmüştür. Yorumun devamlılığını sağlamak için kurulan yapı, cümleleri yorum açıcı soruda birbirine bağlamaktadır.

9 numaralı cümle, 2, 3 ve 4 numaralı cümlelerin yarım bıraktığı ihtarın daha anlaşılır hâle getirilmesi için kullanılan etki unsurudur. Sonuna soru işareti getirilmiş bağlaç, anlatılanların daha sade bir şekilde yeniden ifade edilmesini ve asıl söylenmek istenenin doğrudan söylenmesini istemektedir.

Eksiltili soru cümlesinin devamı, isteğin sağladığı vurgu ile anlaşılmaktadır. Cümle, şu şekilde tamamlanabilir:

“Yani (ne demek istiyorsunuz)?”

Asıl söylenmek istenenin gizlenmesi, anlatımın daha etkili olmasını sağlamaktadır. Yine eksiltilen kısma cevabı koyarak, anlatım daha işlevsel hâle getirilebilir.

8 numaralı cümle, yorum isteyen soruyu söyleme biçimiyle aktarmaktadır. Aktarıcının bu işlevi, sorunun yorumlanması için de yardım etmektedir. “Cesaretle söyledim.” (ZT+Y) yapısı, sorunun zor olmasına rağmen onun yine de sorulduğunu göstermektedir.

5 numaralı cümle, aktarımın belirlediği durumun sebebini, “hayretten dolayı gelen cesaret” şeklinde göstermektedir. Böylece sorunun kuruluşu, mantık bakımından açıklanmaktadır. Aktarıcı ile sorulma sebebini birleştirilmesi, anlam ve yapı ilişkisiyle düzenlenmiştir:

“Birdenbire hiç beklemediğim bu sözler karşısında hayretimi gizleyemeyerek büyük bir heyecanla ‘yani’ diye sordum.”

1.3.2.2.3 Ünlem - Soru Cümlesi Eksiltisi

22.9

(2) Ne yalanı canım?

(3) Sen bana dedin ki annen soyunuyormuş da aynalı dolaba saklanmış.

(4) Ey?

(5) Yalan...

2 ve 3 numaralı cümlelerdeki soru - cevap yapısının üzerine kurulmuş soru ve yorum yapısı, ünlem ve eksilti şeklinde düzenlenmiştir.

3 numaralı cümle, önceki cümlenin cevabını geriye doğru yaptığı bir gönderimle vermiştir. Bu gönderim, uzun bir zincirle “Beni karşılayan Sükut” metninin başına kadar sürmektedir. Cevap, Çocuk, Nurefşan ve Nüzhet kişilerinin bakış açılarıyla üç şekildedir. Gönderim zinciri, soru - cevap yapısını bu bakış açılarına göre düzenlemektedir.

4 numaralı cümlenin soru işlevi, “ey” ünlemine yüklenmiştir. Ünlem, diğer öğeleri eksiltilmiş bir yapıdır. Sonundaki soru işareti ise, işlevini belirtmektedir. Soru cümlesinin diğer öğeleri eksiltilerek yüzey metinde sadece ünlemin bırakılması, söz arasına girme yapısının gerektirdiği sür’at gereğinden doğmaktadır. Nüzhet, Çocuk’un sözünü tamamlayabilmesi için devamlılığı onaylayan bir soru sormuştur.

Ünlem soru yapısı, cevabı ve onun hükmünü ayırırken, “yalan” kelimesini tek başına bırakarak, ortak alanın çağrışımlarını daha iyi kullanmayı sağlamıştır. “Yalan...” cevabı da, eksiltili bir cümledir. Cümlenin öznesi “bu” ve ek fiili “-dır”, derin metinde bırakılmıştır. Ancak bunların işlevleri işler.

“Ne yalanı canım?” ve “Ey?” soru şekilleri arasındaki başlangıç ve devamlılık yapısı, amaca doğru giden diyalogun düzenli bir anlatımı kurmasını sağlamaktadır.

Soru-cevap yapısının uzun ve kısa kısımları arasındaki ilişkiler, yorumlamaları düzenlemektedir. Uzun kısımlar, yorumlamaları sağlarken; kısa kısımlar kesin hükümlerin verilmesini sağlamaktadır.

1.3.2.2.4 Sebep Soru Cümlesi Eksiltisi

13.8

(7)(1) Ona bu geceki kadar hayretle bakmamıştım.

(8)(2) - Ayol... Nedir bu hayret?

(3) Bir kaçamak yapıp geldim...

(4) Uyuyamadım.

Önceki paragrafın ilk cümlesindeki fiil, derin yapıda bir soru sormaktadır. Bu, lisân-ı hâl ile sorulan bir sorudur. Bazen insanların hareketleri, açıklama istediklerini gösterir.

“(Hayretle) bakma” fiili, derin yapıdaki “Neden geldin?” sorusunu anlam olarak taşımaktadır. Bu soruya, yüzey metinde cevap verilmiştir. Böylece hem gizli soru ortaya çıkarılmış, hem de iki paragraf birbirine bağlanmıştır.

Derin yapıdaki sorunun cevapları, 8 numaralı paragrafın 3 ve 4 numaralı cümleleridir. Bu cümleler, 2 numaralı cümlelerin “Nedir bu hayret?” sorusunu cevaplamaktadır. Yani cevap yapıları, “hayret” durumunun sebebini açıklamaktadır.

Sebebi sorgulayan soru cümlesinin eksiltilmesi, fiili sözün önüne geçirir. Böylece önemli unsura dikkat çekilir.

1.3.2.2.5 Açıklama Soru Cümlesi Eksiltisi

21.2

(1) Nüzhet bana yalan söyledi.

(2)(a) Ah ben ruhumun içindeki o ikinci ruhu bilirim,

**(b) esrarı gören gözleriyle ve esrarı duyan kulaklarıyla her şeyi sezer
ve bana sezdirir**

(c) ve beni aldatamaz,

(d) ah, içim beni aldatmaz.

İlk cümledeki hükme nasıl ulaşıldığı, bir merak unsurudur. Bu yüzden anlatıcı kişinin hükme nasıl ulaştığı açıklanmalıdır.

Söz ve onun bilgisinin elde edilişi, birbirinden ayrılmış bir yapıya sahiptir. İkisi aralarındaki uzaklaşma, derin metindeki bir soruyla engellenmeye çalışılmaktadır. Bu soru, “Bu hükme nasıl ulaştınız?” şeklindedir.

Soru sayesinde ikinci cümle, bir açıklama cümlesine dönüşmektedir. Derin metindeki “çünkü” bağlacı da, bu sorunun uzantısı şeklindedir.

İkinci cümle, hükme ulaşma safhalarına göre dizilmiş sıralı bir yapıya sahiptir. Sıralı yapının parçaları arasındaki bağlantılar, açıklamayı adım adım gerçekleştirmektedir:

	Safha	Ünsur	İşlevi	Hedefi
1	bilgi kaynağı	"o ikinci ruhu"	sebep	sonuç
2	Çıkarım şekli	"Her şeyi sezer ve bana sezdirir."	fiil	çıkarım
3	doğrulama	"Beni aldatmaz."	değerlendirme	hüküm

Cümleler arasındaki bağlantılar, parçalar arasındaki geçişlerle düzenlenmektedir. Bu yapılar şu şekildedir:

"AH"(Yineleme): Ünlem, sıralı yapının başındaki ve sonundaki cümleleri ahenk bakımından bağlamaktadır. Böylece anlatım, daha vurgulu bir geçişle kurulmaktadır.

"VE"(Ekleme Bağlacı): Üç defa kullanılan bağlaçlardan ikisi cümleleri, biri öğeleri bağlamaktadır. Bağlaç, sıralı yapı hâlinde bir düzenleme sağlamıştır.

Duyu Ortak Alanı: Algılama - yorumlama yapısının parçaları, bir ortak alan oluşturmuştur. Bu da cümleler arasındaki bağı, anlam bakımından güçlendirmektedir:

ruh / görmek - göz / duymak - kulak / sezmek - sezdirir / aldatmaz

1.3.2.2.6 Soru Cümleleri Eksilti Dizisi

10.5

(1) **Gene susarak izahat istiyordum, anlattı.**

*(Doktor Ragıp kim?) ← izah isteyen susuş

(2) **- Genç bir adam...**

(3) **Mektepten yeni çıkmış...**

*(Seni nasıl görmüş, istemiş?) ← izah isteyen susuş

(4)(a) **Bize iki defa geldi,**

(b) **bir defasında beni gördü.**

(5) **Annesiyle istetmiş.**

*(Baban ne dedi?) ← izah isteyen susuş

(6)(a) **Babam reddetmedi,**

(b) **"düşünelim" dedi.**

(7) Düşünüyor.

Diyalog yapısının önceki konuşmalardan farklı olan bu kısmında, anlatıcı kişi tarafı susmaktadır. Nüzhet, sanki kendisine soru sorulmuş gibi, cevaplar vermektedir. İşte bu safhada metin çözücü, soruları metnin görünmeyen kısmında satır aralarına eklemek durumundadır.

Sorular, derin yapıda vardır. Soruların varlığı, 1 numaralı cümlede verilen “izahat isteyen susuş” işaretiyle belirtilmiştir. Yani sorular, bu susuş içinde gizlidir.

Bu bağlantıda, kişiler arasında görev dağılımı vardır. Anlatıcı kişi susan, Nüzhet konuşan konumundadır. Anlatımdaki diyalogdan monoluğa geçen bu yapı, metnin çözümlenmesinde değerlendirme ve yorumlamalar sağlamaktadır.

Eksiltilmiş soru cümleleri dizisi(paradigma), anlatımda hakim olan Nüzhet’in muhatabı üzerinde ikna etme isteği doğrultusunda kurulmuş olmalıdır.

1.3.2.2.7 Ünlem Odaklayıcı Cümle Eksiltisi

13.16

(0) **İşte... O Doktor Ragıp mı nedir? Hani beni isteyen adam.**

(1) **Ey?...**

(2) **Ben onunla evlenirsem ne olur? diye düşündüm.**

Paragrafın ilk cümlesi, diğer öğeleri eksiltilerek, yüzey metinde tek başına bırakılmış “ey” ünlemiyle kurulmuş bir soru cümlesidir. Ünlem, soru cümlesinin yerine kullanılarak odaklanmıştır. Cümlelerin soru sorma işlevi ise, ünlemin sonundaki soru işareti ile belirlenir. Burada amaç, muhatap kişinin açıklamalarını bölmemektir.

“Ey” ünlemi, bu özelliğiyle, “Doktor Ragıp” öznesine bağlıdır. Eksiltili cümle, bütün olarak “Ey, ne olmuş Doktor Ragıp’a” şeklindedir. Bu anlamı, önceki ve sonraki soru yapılarından çıkarırız.

2 numaralı cümle, 1 numaralı cümlelerin cevabıdır. Bu cümle, “onunla” zarf tümleciyle, önceki iki cümleye gönderim yapmaktadır. “Doktor Ragıp” kişisi üzerine kurulan yapı, onunla ilgili sorularla bağlantılar kurmaktadır. Eğer “Doktor Ragıp”, 3 numaralı cümlede de yüzey metne çıkarılmış olsaydı, metin bu kadar akıcı olmazdı. Üstelik bazen öğelerin gizlenmesi, daha derin manalara ulaşmayı sağlamaktadır.

Metinde üçlü bir soru yapısı vardır. Soruların sağladığı metin dışı yorumlamalar, anlatımı ve bağlantıları farklılaştırmaktadır. Metin çözücü, dış dünyada karşılaşılabileceği durumları, bu sorular arasına yerleştirerek, geniş bir bakış açısına ulaşabilecektir.

Metinde ayrıca “istemek” ve “evlenmek” filleri arasındaki anlam ilişkisi de, diğer bağlantıları kuvvetlendiren bir geçiş sağlamaktadır.

Üç cümle, eksiltiyle ve bütün soruların kurduğu anlam ilişkileriyle düzenlenen bir bağlantıyla birleştirilmiştir. Cümleler arası geçişler, hızlı fakat geniş yorumlamalar gerektiren bir şekilde düzenlenmiştir.

1.3.2.3 Erteleme Cümle Eksiltisi

14.8

(1) Nurefşan, anlamayışımdan yahut anlamaz görünüşümden gücenmiş gibi başını önüne eğdi ve ellerini birbirine sürterek mırıldandı:

(2) - Küçük Hanım.

Aktarıcı cümle ile cevap arasında, bağlar vardır. Çünkü cevabı aktaran cümlelerin öğeleriyle cevap arasında, cümle içi öğelerin ilişkilerine benzer bağlantılar kurulmuştur.

Aktarılan “Küçük Hanım” ünlemi, 1 numaralı cümleden eksiltiyle sonraki cümleye ertelenmiştir. Hitap eden, yani sözü söyleyen Nurefşan’ın tavırları ve hitap cümlesi ayrılarak, iletişimin daha iyi yorumlanması sağlanır.

İki cümle arasındaki söyleyen - söylenen ilişkisi, anlam bakımından bütünleşme yoluyla daha açık bir şekilde anlaşılır:

“Ellerini birbirine sürterek “Küçük Hanım” (diye) mırıldandı.”

İlk cümleyi ikinci cümleye bağlayan öge, “mırıldandı” yüklemidir. Bu bağlantının işareti ise yüklem sonundaki iki noktadır.

“Mırıldandı” yüklemine “ellerini birbirine sürterek” zarf tümleci ile kurduğu ilişki, 2 numaralı cümledeki ünlemin söyleniş tarzını belirler.

İlk cümle söylenenin durumunu belirlerken, ikinci cümle söyleyenin durumunu belirlerken, ikinci cümle söylenenin kimliğini eksiltiyle vurgulayarak vermektedir. Bu iki kişi arasındaki ilişki ise, cümleleri birbirine bağlamıştır.

Aktarıcı cümlenin zarf tümleci, iki kişi arasına giren üçüncü kişi olan Nurefşan'ın tavrını belirleyerek bağlantı yönünü belirlemektedir. Cevap yapısı, aktarıcı cümlenin öğeleriyle kurduğu ilişkilerle, iki cümleyi böylece düzenlemiştir.

1.3.2.4 Diyalog Bağlı Cümlesi Eksiltisi

1.3.2.4.1 Diyalog Kesici Cümle Eksiltisi

15.13

(0) **Şimdi manzarası hayalimi nasıl dolduruyor! Kalbim nasıl!...**

(1) **Doktor, beni dürttü.**

Önceki paragraf, “Hamlet” piyesinden yapılmış bir alıntıdır. Bu alıntı, Çocuk - Doktor diyalogunu keserek, çağrışıma dayalı bir uzaklaşma meydana getirmektedir. Uzaklaşma, Çocuk'un hayal dünyasında devam eden yorum cümlesi dizisinin(paradigma) koparak, kalan cümlelerin eksiltilmesi şeklindedir.

Alıntı yapmada asıl gereken, bulunulan metinle kurulan uyumdur. Kesilen diyalog ile yeni başlayan alıntı arasındaki uyum, çağrışım kurucu konunun sağladığı yoğunlaşmanın sonucudur. Ölüm konusu, “Taze Kadavra” ve “Zavallı Yorik” parçalarını bağlar. Eksilti sonrası başlayan kısım, böylece öncesiyle bağdaşır.

Alıntı kadar ondan metne dönüş de önemlidir. Çünkü alıntının değerlendirilerek anlatılacakların düzenlenmesi, geçişin başarısına bağlıdır.

Metnimizde diyalog arasına giren alıntı, birden kesilmiştir. Alıntındaki cümle yarım bırakılarak, diyaloga devam edilmiştir. Geçiş, hayalden metnin gerçek dünyasına geçiş şeklindedir. Çocuk, okuduğu romanı düşünürken, Doktor tarafından uyarılmıştır.

Önceki paragrafın son cümlesi, eksilteli bir yapıya sahiptir. Bunun sebebi, 1 numaralı cümlenin etkisidir. Cümlenin eksiltilmesi ve son kelimesinin “nasıl” soru edatı olması, metin çözücüyeye geniş bir yorumlama imkânı sağlamaktadır.

Üç nokta işareti, derin yapıdaki yorumun başladığını gösterir. Buradan itibaren ayrıntılara geçilerek; ölüm, yakınlarının ölümü üzerine hissedilenler, korku, hayat gibi durum değerlendirmeleri yapılabilir.

Söz kesme bağlantısında eksiltelen cümle, kesici cümlenin etkisiyle metin tamamlama çalışması da sağlamaktadır. Metin çözücü, “Hamlet”i okumamışsa, burasını

kendi tamamlar. Eğer okumuşsa, ondan kalan birikimlerini kullanarak değişik bakış açıları yakalar.

1.3.2.4.2 Diyalog Birleştirici Cümle (N + ZT + Y) Eksiltisi

13.23

(21)(0) **Uyursun, uyursun. Haydi... Ben seni örterim (diyerek)**

(22) **Elini omzuma koydu ve ısrar etti. *** (Bu ısrarının sebebini, şöyle açıkladı:)

(23)(1) - **Hastalanırsın diye korkuyorum.**

(2)(a) **Diyerek avucunu alınma koydu**

(b) **ve saçlarımı okşamaya başladı.**

21 ve 22 numaralı paragrafların geçiş cümleleri, 23 numaralı paragrafın ilk iki cümlesinin hazırlayıcısı durumundadır. 23 numaralı paragrafa gelinceye kadarki kısımda, başka yorumlamalar vardır. Metinde yapılan bu yorumlamalardan dolayı bölünen diyalogda geçişin nasıl sağlandığı, yüzey metinde belli değildir.

22 numaralı paragrafın ilk cümlesindeki fiillerin sebebi, 23 numaralı paragrafın ilk iki cümlesinde açıklanmaktadır. Bu açıklama, sebep - sonuç ilişkisiyle yapılmaktadır. İlişki, bir geçiş cümlesiyle açıklanmaktadır. Geçiş cümlesini, iki cümlenin karşılaştırılmasından çıkarabiliriz:

“Bu ısrarının sebebini şöyle açıkladı:”

Metin çözücü derin yapıdaki geçiş cümlesini, anlamdan çıkaramazsa, diyalog yapısını çözümleyemez.

Diyalog yapılarını birleştiren derin yapıdaki geçiş cümleleri, aradaki susma kısımlarında bulunur. İfade-i sükût diyebileceğimiz bu kısımlar, anlatımı derin metinde devam ettiren bağlantılar kurar.

1.3.2.5 Aktarım Cümlesi Eksiltisi

1.3.2.5.1 İşaret Aktarıcı Cümle (ZT+Y) Eksiltisi

11.6

(1) **Nüzhet parmağını uzattı:**

(2) **Bak ay çıkıyor...**

(3) **Limon gibi sarı değil mi?**

Bazen cümlenin tamamı veya bir kısmı eksiltilerek; anlam, duruma yüklenir. Böyle durumlarda eksilti, yüzey yapıdaki öğelerden veya noktalama işaretlerinden çıkarılır.

Bu paragrafta eksiltili kısım, iki nokta işaretinin işlevinden çıkarılmaktadır. İki nokta, bir konuşma cümlesinin geleceğini bildirdiği için anlam şöyle çıkarılabilir:

* (Şöyle dedi:) ZT + Y

İlk cümlenin derin ve yüzey yapıları arasındaki uyum, zaman, kişi, olumluluk / olumsuzluk açılarından metin çözücü tarafından ayarlanır.

Bir kısmı eksiltilmiş cümleler, kısa bir anlatım sistemi kurarak, okuma ve yorumlama safhalarını hızlandırır. Aktarıcı cümle eksiltisi, iki nokta işaretinde simgelenerek bu hızlı yapıda yanlış anlamaları engeller.

İşaret aktarıcı ZT + Y eksiltisi, “ay” öznesi üzerine odaklanarak aktarımın işlevini belirginleştirmektedir. Böylece yorumlanacak asıl unsur üzerine gerekli ayrıntılara dikkat çekilmiştir. “Bak” yüklemi, bu işlemi kuvvetlendirir. 3 numaralı cümle ise, yorumlamayı bir benzetme ile yönlendirir:

“Limon gibi sarı”

Aktarım unsurlarının gizlenmesi, önemli unsuru yüzeyde merkeze yerleştirerek belli bir amaca yönelmeyi sağlamıştır. O da “ayın çıkışı” fiiliyle belirlenen zaman değişimidir. Böylece metinde zaman dilimleri arasındaki sınır çizilmektedir.

1.3.2.5.2 Aktarım Boşluğu Cümle Eksiltisi

9.8

(1)(a) Ayağa kalktım

(b) ve Nüzhet’le beraber dışarı çıktım.

(2) - Nurefşan’ı gönderelim de onu yatırsın.

(3) Biz seninle bahçeye çıkarız.

1 ve 2 numaralı cümleler arasında bağlantı yokmuş gibi görünüyor. Bu cümlelerin özneleri, farklıdır. İlk cümle, olay anlatımına dayalıyken, 2 ve 3 numaralı cümleler ise, istek cümleleridir. Bu farklılıklara rağmen metnin bütününe düşünerek, bağlamdan bir geçiş kurabiliriz.

Metin kurucu, böyle boşluklardan yararlanarak geçiş yapmayı sıkça kullanıyor. Bu boşluklar, metnin çözümlenmesinde doldurulmaktadır. Bu doldurmanın malzemesi, metnin diğer kısımlarıdır.

1 ve 2 numaralı cümleler arasındaki geçiş cümlesi de şöyle kurulabilir:

*(- Bu sırada Nüzhet bana şöyle dedi:)

Bu cümlenin derin yapıda kalmasının sebebi, iki durum arasındaki geçiştir. 1 numaralı cümledeki “(dışarı) çıkma” fiili ile bu sözün söylenişi arasında, şok etkisi yaratacak âni bir geçiş vardır. Bu da, ayrıntıların atlanarak cümlelerin yakınlaştırılmasıyla belirginleştirilmiştir.

Metindeki aktarım boşluğu, geçmişte gerçekleşmiş ve gelecek için planlanan fiiller arasında, doğrudan bir geçiş sağlamıştır. Anlatımın senaryo tekniğine yakın olmasını sağlayan bu teknik, okuduklarını iyi anlamış bir okuyucu için yeterli yorum imkânı verebilir.

1.3.2.5.3 Karışık Aktarım Cümle Eksiltisi

9.3

(1) O gece Paşa, bana ne romanı getirdiğimi sordu:

*(Şöyle cevap verdim:)

(2)(a) Bu sefer tuhaf roman getirmedim,

(b) cinaî roman getirdim.

Metnin kısa ve öz yapısını oluşturan eksilteler, şiir diline yaklaşma sağlıyor. Bu iki cümle arasında da, bir cümle eksiltilmiştir. Eksiltilmiş cümlenin anlamı, metin çözücü tarafından yorumlanmalıdır. Çünkü bu cümle, derin yapıda bırakılmıştır.

İlk cümlenin sonundaki iki nokta(:) işareti, eksiltili cümleyi göstermektedir. Çünkü bu işaret, kendisinden sonra bir konuşma olduğunu gösterir.

“Sordu” yüklemi, zıt anlam ilişkisiyle “cevap verdim” yüklemine çağrıştırmakta ve “şöyle” ileri değiştirimini derin yapıda oluşturmaktadır. Böylece iki cümle arasındaki bağlantı cümlesinin işlev ve unsurları, başka unsurlara yüklenerek eksiltinin anlam boşluğu oluşturması engellenmiştir.

İkinci cümleden önceki cümlenin eksiltilmesinin bir amacı da, sonraki paragrafla yapılacak kapsayıcı değiştirime zemin hazırlamaktadır.

1.3.2.5.4 Cevap Aktarımı Cümle Eksiltisi

11.7

(2) - Ne var, Nurefşan?

(3) - Hanımefendi, “Nüzhet artık yatsın” diyor.

Bu diyalogda soru cümlesinin “Ne var?” (ZT+Y) yapısı, yorumlamanın ileriye dönük olmasını sağlamaktadır. Bu soru yapısı, metin çözücü için farklı tahminlerde bulunma ihtimâli doğurmaktadır. Böylece geniş bir ufuk çizgisi içinde anlatım, metin çözücünün gerçek dünyasına taşınır.

İlk soru cümlesinden sonra gelen cevap cümlesi, merak unsurunun çözüldüğü kısımdır. Böylece paragraf yapısında düğüm ve çözüm kısımları arasındaki ilişki, soru - cevap yapısına göre belirlenmektedir.

İki cümle arasındaki eksiltili yapı, bağlantıyı sağlamaktadır. Bu eksik, 3 numaralı cümlenin başında gizlenen “Şu var.” cümlesidir. Bu cümle, yapı ve anlam olarak soru cümlesinin yönetimindedir. İşlevi, cevabı aktarmadır. “Şu” zamiri, cevaba işaret ederken; “var” yüklemi, yineleme yoluyla cevabı soruya uydurur.

1.3.2.5.5 Söz Aktarıcı Cümle (ZT + Y) Eksiltisi

20.12

(1) Kendimi tutamadım ve şiddetle canlandım(Şöyle bağırdım):

(2) Ya... Ben *bunun üstüne* mi geldim?

İkinci cümle, ilk cümledeki durum değişikliğinin sonucudur. Durum değişikliği, bu sözün söylenmesine sebep olmuştur.

Bağlantıda ikinci cümle, aktarılan sözü taşımaktadır. Ancak aktarıcı unsur, yüzey metne çıkarılmamıştır. Sebep durumdan, aktarılan cümleye doğrudan geçilmektedir. Yine de ilk cümlenin sonundaki iki nokta işareti, herhangi bir karışıklığa neden olmamak için görevlendirilmiştir. Yani aktarımı gösteren, unsur bu işarettir.

Cümlenin sonundaki iki nokta işareti, derin metinde bulunan bir aktarım unsurunun varlığını göstermektedir. İlk cümleye baktığımızda, bu unsuru bulamıyoruz.

Anlıyoruz ki aktarım unsuru, iki cümle arasındadır ve bir geçiş cümlesi şeklinde düzenlenmiştir.

Derin metindeki aktarıcı cümleyi tespit ederken, ilk cümledeki bazı ipuçlarından yararlanırız. Aktarılan, sonraki cümlede olduğu için ileriye doğru bir değiştirim yapılmalıdır. Böylece “şöyle” bağlacına ulaşıyoruz. “Şiddetle” zarf tümleci, aktarıcı yüklemnin heyecan derecesini belirlemektedir. Bu derecenin yüksek olması, “haykırdım” yüklemine düşündürmektedir.

Sebeup - sonuç ve aktarım yapıları, iki cümleyi derin metindeki değiştirimle birlikte şu şekilde birleştirir:

“Kendimi tutamayp, şiddetle canlandığım için ‘Ya... Ben bunun üstüne mi geldim?’ diye haykırdım.”

Aktarıcı cümlelerin eksiltilmesi ve yerine iki nokta işaretinin geçmesi, sebebi vurgulamak içindir. Sebeup durumunun ayrıntılarından uzaklaşma, çözümlemeyi daha basit ve verimli yapmaktadır.

Metin çözücü, bu durumu ikinci cümlelerin zarf tümleci gibi algıladığı için, Çocuk - Nurefşan ilişkisindeki bu değişimi, daha kolay yorumlayabilir.

Bu bağlamda sebeup - sonuç zinciri şeklindeki aktarım yapısı, şu şekilde oluşmuştur:

“Kendimi tutamadım.” > “Şiddetle haykırdım.” > “Ya!” > “Ben bunun üstüne mi geldim?” (Durum > fiil > ünlem > soru)

1.3.2.5.6 Algı Aktarıcı Cümle (N + Y) Eksiltisi

13.29

(5) *Bu derunî boşluğu doldurmak için etrâfa kulak verdim.*

(6) *Erenköy mırıldanıyor.*

(7) *İnce ve hafif böcek sesleri, tren düdükleri ve köpek havlamaları, birbirine sarılarak bir ses yumağı hâlinde büyüyor, gecenin bir çok derin ve gizli sesleriyle karışıyor, rüzgârlara bürünüyor, baş döndürücü bir uğultu hâlinde yükseliyordu.*

5 numaralı cümlelerin “kulak verdim” yüklemi, kulak - işitme çağrışımı ile derin metindeki “Şunları işittim.” cümlesine ulaşmaktadır. “Şunları” ileri değiştirimi, 6 ve 7

numaralı cümlelerin bütünlük yapısıyla karşılanmaktadır. Bütün, derin yapıdaki değiştirim unsurunu gizlice oluşturmaktadır.

“Şunları işittim.” (N+Y) cümlesinin hedefi, aşamalı olarak verilmektedir. 6 numaralı cümlede bir genelleme vardır. “Erenköy mırıldanıyordu.” cümlesi, genel bir ifadedir. Metin çözücü için bu kişileştirme, değişik şekillerde yorumlanabilir. Anlatımda böyle bir kapalılığın önlenmesi için 7 numaralı cümle, geniş bir sıralı açıklama yapısı oluşturmuştur.

“Şunları işittim.” aktarıcısı, 6 numaralı cümle yoluyla 7 numaralı cümlelerin ayrıntılamaya yapısına ulaşmaktadır. Ayrıntılamalar, bütünden parçalara ulaşma şeklindedir. Kısa cümledeki “Erenköy” öznesi, uzun cümledeki öznelerle; “mırıldanıyordu” yüklemi de uzun cümledeki yüklemelerle bütün - parça ilişkisi hâlinindedir.

İsim	Fiil
“Erenköy”	“mırıldanıyor”
“ince ve hafif böcek sesleri”	“büyüyor”
“tren düdükları”	“karışıyor”
“köpek havlamaları”	“bürünüyor”
	“yükseliyordu.”

Burada ileri değiştirim sağlayan cümle, zincirleme bir değiştirim sistemi oluşturmuştur. Böylece metin çözücünün işitme duyusuna dayalı bir genelden ayrıntılara ulaşma bağlantısı kurulmaktadır.

1.3.2.6 Ardışık Fiil Bağı Cümle Eksiltisi

21.16

- (1) Topuzu çevirdim, içeri iki adım atıp kapıyı kapadım ve durdum.
 (2)(a) Nüzhet yatağının içinde oturuyor,
 (b) bana dikkatle bakıyordu.

İlk cümlelerin fiilleri, I. tekil kişiye; ikinci cümlelerin fiilleri, III. tekil kişiye aittir. Ancak bu iki kişi yapısı arasındaki geçiş, yüzey metinde görülememektedir. Geçiş kısmı eksiltiyle, işlevi bağlama yüklenmiştir.

4 numaralı cümlenin derin yapısında kalan “buraya” yer tamlayıcısı, 2 numaralı cümlenin öznesiyle beraber bir eşgönderim içindedir. Böylece olayın geçtiği yerin kişi üzerindeki etkisi üzerine bir yorumlama yapılmıştır.

4 numaralı cümlenin yer tamlayıcısı gizlenerek ve “ki” odaklayıcısı kullanılarak, durum üzerine dikkat çekilmiştir. “Ki” bağlacı, bir ki’li birleşik cümle kurması gerekirken, cümlenin ceza kısmı eksiltilerek daha geniş bir yorumlama yapılması sağlanmıştır. Bu yorumlama, yine olayın geçtiği yer üzerine yapıldığı için, eksiltili ki’li birleşik cümle, kullanım dil bilim ve metin dil bilim bakımından önemli bir unsurdur.

Yer gönderimine dayalı durum açıklamasında, eksiltilmiş ceza cümlesi kullanımı, iki ilişkiyi düzenlemektedir:

1. *Yer - Çocuk İlişkisi* : Bağlantı, yerin Çocuk’u ezen, yoran baskısına dayalı bir geçiş sağlar.

2. *Yer - Doktor İlişkisi* : Yer, Doktor için alışık olduğu bir ortamdır.

Bu iki ilişkinin karşılaştırılması, bağlantıyı kurmaktadır. 2 numaralı cümle, ilk ilişkiyi; 3 numaralı cümle, ikinci ilişkiyi taşır. Bunların karşılaştırılması da bağlantıyı kurar. Böylece kurulan bütün yapı şöyledir:

“Burası size dokunur; ama biz alışkınız.”

“Hayır bir piyesten bazı parçalar hatırlıyorum.”

1.3.2.8 Betimleme Bağı Cümle (ZT + Y) Eksiltisi

13.5

(0) - **Gir! dedim, girdi.** (Şöyle giyinmişti:)

(1) **Gömleğinin üstüne bir şal örtmüştü.**

(2) **Ayakları, terlik içinde, çıplak.**

Önceki paragraf, Nüzhet’in odaya girmesi fiiline dayanmaktadır. Sonraki paragraf ise, Nüzhet’in betimlemesidir.

Paragraflar, özne ortaklığına dayalı olarak bağlanmaktadır. Öznenin fiilden betimlemeye geçiş, anlam ilişkisinin dayanağıdır.

Anlam bağlantısı, yapı bakımından derin metindeki bir geçiş cümlesiyle düzenlenmektedir. Bu cümle, fiilden betimlemeye geçişi sağlamaktadır. İki cümlenin

İlk cümle, ardışık fiillerin sonuncusu değildir. Bunların sonuncusu, derin metinde bırakılmıştır. Saklanmış cümleyi, iki cümle arasındaki geçiştten bulabiliriz:

* Bir de ne göreyim?

Cümlenin anlam olarak tespiti, ikinci cümledeki görme duyusu yoluyla yapılmaktadır. Yani “çevirmek”, “(adım) atmak” > “(kapıyı) kapamak” > “durmak” fiillerinden sonra “görmek” fiili gelmektedir. Derin metindeki bu fiil, III. tekil kişinin fiillerini aktarmaktadır. Ancak aktarıcı saklanarak, aktarım yerine doğrudan anlatım geçmiştir.

Aktarıcının kaldırılması, Nüzhet’in görüntüsünün daha gerçekçi olması amacıyla. Böylece ardışık fiil zincirinin son halkasının aktarıcı olması, anlatımda birden fazla işleve sahip bir yapıyı gerçekleştirmiştir. Bu işlevler:

1. Betimlemenin kuruluşunda en iyi verimin elde edilmesi,
2. Betimlemenin doğru çözümlenmesi,
3. Anlatılanların hayalde canlandırılması,
4. Kişi değişiminin ayarlanması, (Ben > o)
5. Zaman değişiminin ayarlanması. (-DI > -yor)

Zaman eklerinin her ikisi de, devam eden zaman yapısındadır. Ancak eklerin farklılaşması, b kısmındaki yor + DI şeklindeki sonuca ulaşmak içindir. Üst üste aynı ek gelemeyeceği için, ilki aslına dönmüştür.

1.3.2.7 Gönderim Yorumlayan Ceza Cümlesi Eksiltisi

15.21

- (2) - Size burası dokundu mu yoksa?
- (3) - Bir piyesten bazı parçalar hatırlıyorum.
- (4) – Biz o kadar alışkınız ki.

2 numaralı cümlenin “burası” öznesi, 4.5 numaralı cümlenin “teşrihâneyi” nesnesine yer gönderimi yapmaktadır. Bu gönderimin, “ dokundu mu?” yüklemiyle kurduğu iç bağlantı ise, bir soru - cevap dizisi(paradigma) başlatmıştır.

Soru - cevap bağlantısı ile bağlanan 2 ve 3 numaralı cümlelerden sonra, sorunun sebebini açıklayan 4 numaralı cümle de diyaloga eklenmiştir.

karşılaştırılmasından, gizli cümleyi bulabiliriz. Derin yapıdaki cümle, “Şöyle giyinmişti.” şeklindedir.

Fil - betimleme bağlantısı kuran derin yapıdaki cümle, yüzey metne çıkarılmayarak paragraflar arasında yumuşak bir geçiş sağlanmaktadır.

Filden tarz betimlemesine geçişi sağlayan eksiltilmiş cümle, cümleleri birbirine bağlarken, tarzı fiilden sonra fark etmektedir. Görme duyusunun işitme duyusundan sonra çalışması, bağlantıyı düzenlemektedir.

1.3.2.9 Öge Dağıtma - Cümle (Y / Ö / YT) Parçalama Eksiltisi

18.2

(1) **Yeşillikler arasında bahçivanın kambur sırtı.**

(2) **Hâlâ aynı noktada.**

(3) **Bir nebat, bir toprak parçası üstünde ne ısrar!**

Metnin fil bütünlüğü, çeşitli ögelerin birbiriyle ilişkisi şeklinde düzenlenmektedir. Ancak bu ögeler, farklı cümlelere dağılmıştır. Cümlelerin eksiltili yapıları, bu ögelerin yorumlanmasını kolaylaştırır.

Üç cümleye dağıtılan ögeler birleştirildiğinde, bütün bir cümleye ulaşırız:

“Yeşillikler arasında bahçivan, kambur sırtı(yla), hâlâ aynı noktada, bir nebat, bir toprak parçası üstünde ısrar(lı bir çalışma içindedir).”(Ö+YT+Y)

Bu bütünleşme yapılırken oluşan boşluklar, eksiklik gibi görünse de bir takım işlevlere sahiptir. Metin kurucu, her şeyi hazır olarak vermemiştir. Eksiklerin tamamlanması, metin çözücüyü çeşitli yorumlamalar yapmaya yöneltir:

“**Yeşillikler arasında**” : Yer betimlemesine ait bir yer tamlayıcısıdır. Yeşil renk ismi, rahatlık çağrışımı taşır.

“**Bahçivanın kambur sırtı**” : Bu tamlama, bahçivanın fizikî betimlemesidir. Çocuk - Bahçivan karşılaştırması, sakatlık ortaklığına dayalıdır.

“**Hâlâ aynı noktada**” : Önceki cümlelerin yer tamlayıcısının devamlılığını gösterir. –Bu öge, Dİr ekiyle tamamlanarak bütün cümle hâline getirilebilir.

“**Bir nebat, bir toprak parçası üstünde**” : Bu öge, devam eden yer tamlayıcısı bilgisini ayrıntılamaktadır. “Yeşillikler” / “aynı nokta” bilgileri, “nebat” ve “toprak” kelimeleriyle kurulan anlam bağlantılarıyla açıklanmaktadır.

“Ne ısrar.” (ZT+Y) yapısı, bu metincikten sonra gelen metin kısmının tetikleyicisi olan unsurdur. Böylece tek cümleyle ifade edilebilecek anlatım, parçalara bölünerek daha kullanışlı hâle getirilmiştir. Yazılırken parçalanan anlatım, okunurken yeniden birleştirilir.

1.3.2.10 Metin Ayırma Sınır Cümlesi Eksiltisi

17.1 “Beni Karşılaman Sükût”

“Halbuki mesele çok basit: İnsan hastalanır ve ölür.” (Epigram)

(0) “Zavallı Yorik”

(1) **Köşke girdim; fakat aşağı sofalarda, merdivenlerde, kapısı açık odalarda ve salonda kimseye tesadüf etmedim.**

“İlk Lokma” metninden “Beni Karşılaman Sükût” metnine geçiş, bir ayrılma şeklinde düzenlenmektedir. Yer değiştirme şeklinde düzenlenen bağlantı, zaman ve fiil atlamalarıyla oluşturulmuştur.

Romanın bu ayrılma (fâsil) yapısı, tiyatro türü metinlerde sıkça karşımıza çıkar. Sahneden sahneye geçişlerde, zaman, yer, olay ve durumlarda değişiklikler görülür.

Metinde atlanan kısımlar şunlardır:

- (1) Lokantadan çıkış,
- (2) Doktor’dan ayrılış,
- (3) Eve doğru yola çıkış,
- (4) Eve ulaşma.

Bu kısımların son cümleleri eksiltilerek metin çözücünün hayaline bırakılmıştır. Atlanan ayrıntılar, metinden elde edilecek verilerle tamamlanabilir.

Romanda yer değişiklikleri, hep böyle düzenlenmiştir. Bu yüzden romanda bir “günlük” havası vardır. Betimlemeler, yerin değiştiğini gösteren unsurlardır.

Metin çözücü, bu âni geçişleri yadırgayabilirdi. Ancak romanın metinlere bölünmüş olması, her başlangıç için ayrı bir dosya açmayı zorunlu kılmıştır. Böylece her başlangıç, yeni yorumlamaları gerektirir.

“Beni Karşılaman Sükût” metni, önceki metinden uzaklaşmıştır. Bu metin, yer ortaklığı bakımından, Paşa metninden itibaren “Cinâi Bir Roman”, “Nüzhet’in

Kahkahaları”, “Yeni Mesele”, “Bir Genç Kız Ne İster” ve “Hâla Uyuyan Genç Kız” metinleriyle ilgilidir. Yapı, hastahaneyeye gidiş - dönüş fiil zincirine bağlanmıştır.

1.3.2.11 Hedef Bağlayıcı Sonuç Cümlesi Eksiltisi

15.14

(8)(1) **Bu, taze bir kadavra.**

(3) **İnsan öldükten sonra dişlerine bir şey olmaz, son nefesinde nasılsa öyle kalır.**

(4) **Burada, her ölünün ağzından, hayatında dişlerine ne kadar itina ettiğini anlayabiliriz...**

(5) **Bak, şurada çürük diş...**

* (O hâlde bu, dişlerine îtinâ etmemiş).

Paragrafta ortaya konan genel hüküm, bazı çıkarımlar yapmayı sağlamaktadır. Çıkarımlar, hedef sonuca yönelmiş bağlantılar kurmaktadır.

Genel kuraldan yola çıkarak bir kişinin durumu hakkında hükme ulaşma, bağlantının asıl amacıdır. Kişinin kim olduğunu, parça - bütün ilişkisinden çıkarabiliriz. “Şurada” yer tamlayıcısı gönderiminin hedefi, 13.2 numaralı cümledeki “Elini ölünün ağzına götürdü.” kısmıdır. Böylece hakkında hüküm verilenin “ölü” olduğunu anlıyoruz.

Bağlantıdaki mantık yapısı, hükme ulaşmayı sağlar:

“İnsanlar öldükten sonra dişlerine bir şey olmaz. Bu yüzden ölünün ağzına bakarak, dişlerine ne kadar îtinâ ettiğini anlayabiliriz: Bunun ağzında çürük diş var. O hâlde bu dişlerine îtinâ etmemiş.”

Paragrafın mantık yönünden çözümlenmesi, hedef - sonuç bağlantısı kuran cümleyi bulmamızı kolaylaştırmaktadır. Yüzey metinde bu bağlantı cümlesi, 5 numaralı cümlelerin sonundaki üç nokta işaretiyle belirtilmiştir. Eksiltili cümlelerin yüklemi olan “var”, kendisinden sonra gelebilecek “o hâlde” bağlacını çağrıştırarak hükme ulaşmamızı sağlamaktadır.

Derin metindeki hüküm cümlesi, paragrafın ulaştığı sonucu taşıdığı için cümleleri birbirine bağlamıştır. Bağlantı cümlesi, diğer geçişlerin hedefi olduğu için, anlatımda önemli bir unsurdur. Metin çözücü, bu cümleye ulaşamazsa, anlatılanları anlayamaz. Böyle bir durumda, bağlantı kurulamayacağı için kopukluk oluşur.

Hüküm cümlesinin derin metinde bırakılması, anlatımı daha etkileyici hâle getirmiştir. Metin çözücü, diğer cümleleri yorumlayarak, bağlayıcıya kendi ulaşır.

1.3.3 Kelime Grubu Eksiltisi

1.3.3.1 Tamlayan Eksiltisi

1.3.3.1.1 Betimleyici Tamlayan Eksilti Dizisi

8.1

- (1) Paşa, kanepede,oturuyordu.
- (2) (Paşa'nın) yüzünü göremez olmuştum.
- (3) (Paşa'nın) bakışlarını, gülümseyişlerini, ve yüzünün kımlıdanışlarını, (Paşa'nın) sesinde bulmaya çalışıyordum.

Paragrafta "Paşa" ismine isim tamlamalarıyla gönderimler yapılarak cümleler arası kişi bağlantıları kurulmaktadır. Ancak bu tamlamaların tamlayan kısımları eksiltilmiştir.

Eksilteler, 1 numaralı cümlede bulunan "Paşa" öznesini, yönetici bağlantı unsuru hâline getirmektedir. Bunun sebebi, bağlayıcı unsurun betimleme aracı olarak kullanılmasıdır.

Metni okuyan, "Paşa" ismi geçmese de onun özelliklerini öğrenmektedir. Özne, eksiltili tamlama yapılarında, nesne konumuna geçmiştir. "Ben" zamiri, I. tekil anlatıcı kişinin anlatım özelliğine dayanır.

Burada anlatıcı, eksiltilmiş tamlayanı derin yapıda bırakarak ve tamlananı zikrederek o kişinin özelliklerine yoğunlaşmayı sağlamaktadır. Böylece aynı kişinin özellikleri, yönetici özneye eşgönderge hâlinde birleştirilmiştir.

Tamlayan eksiltisi, iki cümle arasında bölünmüş tamlamanın yapı ve anlam özelliklerinden yararlanarak bütüncül bir anlatım oluşturmuştur.

Paşa'ya ait her unsur, bulunduğu cümleyi "Paşa" öznesinin cümlesine bağlamaktadır. Böylece birden fazla cümle tek bir cümle gibi; fakat çok daha geniş bir anlatımla kullanılmıştır.

Paşa

+ yüzü	+ yüzünün kımlıdanışları
+ bakışları	+ sesi

1.3.3.1.2 Karşılaştırmalı Tamlayan Eksiltisi

16.8

(7) *Bu rüzgâra bakın çok faydalı...*

(8) *Bu kadar esmek şartıyla...*

(9) *Daha fazlası, cümle-i asabiyeyi kamçılar...*

9 numaralı cümlenin “daha fazlası” öznesi, tamlayanı eksiltilmiş isim tamlamasının tamlananıdır. Bu tamlamanın tamlayanıyla tamlananı arasındaki bu ilişki, cümleleri birbirine bağlar.

7 numaralı cümlenin “bu rüzgâra” yer tamlayıcısı, tamlayanı yeniden oluşturmak için gerekli olan bilgiyi taşımaktadır. Sonuçta isim tamlaması, şöyle tamamlanır:

“*Bu rüzgârın* daha fazlası”

Bu isim tamlamasının oluşturduğu özne, 8 numaralı cümlenin “bu kadar” zarf tümleci ile birlikte miktar karşılaştırması yapmaktadır. Böylece öznenin eksik kısmı, 7 numaralı cümleyle bağlantıyı sağlarken, karşılaştırma işlevi de, 8 numaralı cümleyle sağlanmaktadır.

8 numaralı cümleye sorulan “Niçin bu kadar esmek şartıyla?” sorusuna cevap, 9 numaralı cümledir: “(Çünkü) daha fazlası, cümle-i asabiyeyi kamçılar.” Bu soru - cevap yapısı, karşılaştırmayı da açıklar.

9 numaralı cümlenin “daha fazlası” öznesi ile “cümle- i asabiyeyi” nesnesi ve “kamçılar” yüklemi arasındaki ilişki, 7 ve 8 numaralı cümlelerle kurulan bağlantıları yönetmektedir.

“Daha fazlası” öznesi, “rüzgâr”la kurduğu bağlantıyla kişileştirme, “bu kadar esmek” isim-fiil yapısıyla miktar yönünden karşılaştırma yapmaktadır. Metin çözücü, bu karşılaştırma ve eksiltilemlerle bir bütünlük oluşturur.

“Fazlası zararlı olduğu (için) ancak bu kadar esmek şartıyla, bu rüzgâr çok faydalıdır.”

Üç cümle okunduğunda elde edilen bilgi topluluğu, bu şekilde düzenlenir. Bağlantı noktalarının uç uca eklenmesi, böyle bir sonuca ulaştırır.

1.3.3.1.3 Ayrıntılayıcı Tamlayan Eksiltisi

13.3

(12) İşte o herif gibi üç değil, beş değil, on beş apaş, ortaya dolarlar.

(13) Ha!...

(14) İçlerinde politikacılar da vardır...

(15) Anarşistler!

14 numaralı cümlelerin “içlerinde” yer tamlayıcısının kişi alanı, “apaş” kelimesinin kurduğu kümenin elemanlarını belirleme amacıyla kurulmuştur.

Bağlantı unsuru, bir isim tamlaması şeklindedir. Tamlayan kısmı, “apaşların”dır ve derin yapıda kalmıştır. Böylece tamlayan kısmı eksiltilmiş isim tamlaması, tamlanan kısmının iyelik ekiyle bir gönderim yapmaktadır.

“İçlerinde”YT tamlananı, iyelik ekiyle “apaşlar” grubuna, bulunma ekiyle de bu grubun üyelerine ulaşmaktadır. “Apaşlar” grubunda bulunanlar, böylece gruba dahil edilmiştir.

14 numaralı cümle, ilk eleman olan “politikacılar”ı; 15 numaralı cümle, ikinci eleman olan “anarşistler”i vermektedir. Genel kelime, alt grubundaki özel kelimelerle açıklanmıştır.

15 numaralı cümlelerin “da vardır” (b+Y) yapısının eksiltilerek önceki cümleden karşılanması, genel ve özel kısımları aynı cümledeymiş gibi yorumlatmaktadır.

“Ortaya dolan on beş apaşın içlerinde politikacılar da, anarşistler de vardı:”

Bu bilgilerin üç cümleye bölünmesi, yorumlamayı üç safhada gerçekleştirmektedir:

1. Tanım 2. Örnek 3. Ek

Böylece metin, konunun safhalar hâlinde sunulması şeklinde düzenlenmektedir. Bu yapı, sıkmadan, rahat bir yorumlama ortamında değerlendirmeler yapılmasını sağlar.

Paragraf boyunca devam eden “ha!...” ünlemi, kahkaha efekti şeklinde, geçişlerin şeklini belirlemektedir. Yani bu bağlantının esnek, mizahî ve subjektif temeller üzerine kurulduğunu, bu ünlem sayesinde anlıyoruz.

1.3.4 Kelime Eksiltisi

1.3.4.1 Sebep Edatı Eksiltisi (için)

16.15

(1) **Fakat etin kokusu, bana teşrihhaneyi hatırlattı.**

(2) **Birdenbire damağımda çürümüş bir insan eti lezzeti, genzimde ağır bir koku hissettim.**

İki cümleden ilki, ikincisinin sebebidir. Metin çözücü, cümlelerden çıkardığı anlam ilişkileriyle iki cümleyi birbirine bağlayabilir.

Cümleler, işlevleri bakımından, tek bir yapıya şu şekilde dönüştürülebilir:

“Fakat etin kokusu bana teşrihhaneyi hatırlat(tığı için), birdenbire damağımda çürümüş bir insan eti lezzeti, genzimde ağır bir koku hissettim.”

Derin metindeki “-dığı için” yapısı, iki cümleyi birleştirirken ilk cümledeki ikinci cümledeki zarf tümlecini zarf tümlecine kullanılması sağlamıştır. Çünkü sebep bildiren zarf tümlecinin işlevi, 1 numaralı cümleye yüklenmiştir.

Metin çözücü, iki cümleyi böylece birleştirdiğinde; yeni yapı, bazı çıkarımlar yapılmasını sağlar:

(1) Teşrihhaneyi hatırlatan, çürümüş bir insan eti lezzeti ve ağır bir kokudur.

(2) Etin kokusu, teşrihhanenin kokusuna; görünüşü, kadavranın görünüşüne benzetilmiştir.

Varılan bu hükümler, iki cümleyi birleştirmiştir. Et - teşrihhane çağrışımları, lokantadan geri dönüş şeklinde yapılmıştır.(Yer:gidiş-dönüş) Çağrışımın yapısı şöyledir:

Lokanta > Teşrihhane

Etin kokusu > Teşrihhanenin kokusu

Etin lezzeti > İnsan eti lezzeti

İki cümle arasında kurulan bu ilişki, derin metindeki “için” edatıyla düzenlenmektedir. Teşrihhane çağrışımının yapılması, ilk cümledeki sebep anlamıyla kurulmaktadır.

Bu ayrılmış yapı, derin yapıdaki “bu yüzden” bağlacını da düşündürebilir. O zaman bağlantı noktası “hatırlatması yüzünden” şeklinde olur.

1.3.5 Ek Eksiltisi

1.3.5.1 Ardışık Zaman Eki (-DU) Eksiltisi

13.29

(6) Erenköy mırıldanıyor.

(7) İnce ve hafif böcek sesleri, tren düdükleri ve köpek havlamaları, birbirine sarılarak bir ses yumağı hâlinde büyüyor, gecenin bir çok derin ve gizli sesleriyle karışıyor, rüzgârlara bürünüyor, baş döndürücü bir uğultu hâlinde yükseliyordu.

Sıralı birleşik cümlelerde, birleşik zaman yapılarını kuran eklerden ikincisi, tek başına temel yüklemde bulunabilir. Bu yapı, genelde yan cümlelerle temel cümle arasında, ek eksiltisine dayalı bir iç bağlantı kurmaktadır.

Ek eksiltisi, parçaların bütüne duyduğu ihtiyaca dayalı bir bağlantıdır. Bu yapı, cümle dışı bağlantıda kullanıldığında, kullanım dil bilimsel amaçlara dayanır. 6 numaralı cümle, genelleme; diğerleri, özelleştirme bildirir. Böylece genel, özel olanlardan ayrılmaktadır. Uzun yapıları kapsayan kısa yapı, metin çözücüyü geniş bir betimlemeye hazırlamaktadır.

Şimdiki zaman eki “-yor”, anlam olarak devam eden eş zamanlı cümle dizilerini(paradigma) birbirine bağlamaktadır. Konum belirleyen unsur, anlatıcı kişinin bulunduğu zamana göre, bitmişlik ifade eden -DI ekidir. Bu bitmişlik anlamı, ekin eksiltilmesiyle hem 7 numaralı cümlenin sıralı iç bağlantısını kurmakta, hem de 6 numaralı cümleyi bu gruba eklemektedir.

(6) mırıldanıyor (du)

(7) büyüyor (du)

karışıyor (du)

bürünüyor (du)

yükseliyor + DU (bağlayıcı ek)

1.4 YİNELEME

1.4.1 Kelime Kökü Yinelemesi (Müştak Kelimeler)

1.4.1.1 İsim Kökü Yinelemesi

1.4.1.1.1 Açıklamalı İsim Kökü Yinelemesi

1.4.1.1.1.1 Nesne Açıklamalı İsim Kökü Yinelemesi

12.2

(1) Yatağa girince vücudumun her vakitkinden daha fazla ağırlaştığını zannettim.

(2) İstirap ağırlığıma bir şeyler katıyordu.

2 numaralı cümle, 1 numaralı cümlenin “ağır”laştığını” nesnesini açıklamaktadır. “Ağır” isim kökünün yinelenmesi, nesneyle açıklama cümlesini birbirine bağlamaktadır.

“Niçin ağır”laştığını hissettin?” sorusu, bağlantıyı düzenleyen ve 2 numaralı cümlede cevaplanan sorudur. Durumdaki değişikliğin açıklanması, isim kökü yinelemesiyle daha ahenkli hâle getirilmiştir. Nesneyle ilgili merak unsurunun açıklanması, böylece daha etkili olmuştur.

Açıklama cümlesi, bir edat grubu şeklinde önceki cümlenin yüklemine niteleyebilir:

“İstirap ağırlığıma bir şeyler kattığı için, vücudumun ağır”laştığını hissettim.”

Bu birleşik anlam, “ağır” isim kökünün yinelenmesiyle daha da belirginleştirilmiştir. Nesne açıklaması kuran isim kökü yinelemesi, cümle dizisinde daha sağlam çıkarımlar yapmayı sağlar.

1.4.1.1.1.2 Soru Açıklayıcı İsim Kökü Yinelemesi

20.5

(4)(3) Senin *saka* ne alemde... Yem yemiyor mu? *Hastalığı* geçti mi?

(5)(1) Son ihtiyarlık yıllarında *kuşlara* pek merak sardırın ve köşkte büyük bir *kuşhane* kuran Paşa, hasta bir *saka* *kuşunu* Nurefşan’a vermişti.

Önceki paragrafta sorulan sorular, bu paragrafın ilk cümlesinde açıklanmaktadır. Sorulardaki boşlukların doldurulması, bu açıklamalarla sağlanmaktadır.

Açıklama yapısı, sorulardaki isim köklerinin açıklayıcı cümlede yinelenmesiyle kurulmaktadır. Belirsizlikler, sıfat ve fillere, yinelenen kelimeler üzerinde giderilmektedir.

Metin çözücü, belirsizlikler üzerine soru sormuş kabul edilerek, bu tahmini sorulara cevap verilmektedir. Bu sorular, şunlardır:

1. Bu saka nedir? 2. Sakayı Nurefşan'a kim vermiştir? 3. Niçin vermiştir? 4. Saka neden hastadır? 5. Köşkte, saka beslenmesine izin veriliyor mu? 6. Paşa'nın saka hakkındaki düşüncesi nedir?

Soruları kuran unsurlar, soru ve açıklamada ortak olan kelimelerdir. Önemli unsur yinelenmiştir. Yinelenen unsurların yapıları, işlevleri ve anlamları, şöyle incelenebilir:

Yinelenen Unsur	Yinleme Sayısı	Görevi	İşlevi	Anlamı	Yapısı
"Saka"	2	Özne	varlık tespiti	kuş ortak alanı	ortak nesne
"Kuşunu"	3	Nesne	genelleştirme	cins	genel ortaklık
"Kuşhane"		Nesne	genelleştirme	cins	genel ortaklık
"Kuşlara"		Yer tamlayıcısı	genelleştirme	cins	
"Hasta"	2	Sıfat	niteleme	nitelik	durum
"Hastalığı"		Nesne	durum belirleme	belirleme	belirleyici

Yinelenen kelimelerle, sorular şu şeklide cevaplandırılmaktadır:

1. Bu saka, Paşa'nın Nurefşan'a verdiği hasta kuştur. 2. Saka'yı Paşa vermiştir. 3. Bakması için... 4. Bilinmiyor. 5. İzin veriliyor. 6. Son ihtiyarlık yıllarında kuşlara pek merak sarmıştır.

Bağlantıda önemli unsurlar açıklamalarda eklenerek, ikinci cümlede yinelenmiştir. Böylece iki cümle, birbirine açıklama işleviyle bağlanmıştır.

1.4.1.1.1.3 Açıklama Simetriği İsim Kökü Yinelemesi

40.2

(1) **Bilmiyorum, fenayım.**

(2) **Fena şeyler düşünüyorsun.**

“Fena” isim kökü yinelenmesi, durumun açıklanmasını düzenlemektedir. Konu kelimesi açıklandığı için; onun yinelenmesi, bağlantıyı kurmaktadır.

“Fena” ve “fenayım” kelimelerinden ilkinin cümlede sonunda, ikincisinin başında olması, bağlantıyı simetrik bir yapıya kavuşturmuştur. İki cümlede özne ve yüklemeleri (fena şeyler - fenayım) arasındaki ilişki, cümlede açıklama yapısında birleştirir:

“Fena şeyler düşündüğün için fenasın.”

Açıklamanın kurduğu ahenkli sistem, metin çözücüye çağrışım yapması için zemin hazırlamaktadır. “Fena şeyler” öznesi ve “düşünüyorum” yüklemi, Çocuk’un kötümser düşüncelerini çatısında toplamaktadır. Bu da, yorumların bu düşüncelere göre yapılmasını sağlamaktadır.

İsim kökü yinelemeli açıklama simetriği, kavram ve durumu daha etkili bir şekilde ortaya koymaktadır. Kötü durum, çaresizlik alanında açıklanmaktadır. Bu alan, yinelemeyle düzenlenmektedir.

1.4.1.1.1.4 Açıklama Aktarım İsim Kökü Yinelemesi

28.2

(0) (0) **Nüzhet’le annesinin sesi:**

(1) (1) **Anne (diyor Nüzhet, kendini bir mahkeme karşısında hararetle müdafaa edenlerin acı sesiyle) bana söyleme bunları...**

(2) (2) **İşitmek istemiyorum.**

Aktarım yapısı, “ses” isim kökünün yinelenmesi üzerine kurulmaktadır. Değiştirim yerine geçen açıklama, aktarımı kuran yapıdır. Açıklanan “ses” kelimesi de, geçişi yapı bakımından düzenlenmektedir.

Aktarım unsuru olan “diyor” yüklemi, parantez içinde anlatıma eklenerek açıklama yapısı desteklenmektedir. Bu destek, aktarım sırasında herhangi bir boşluğun çıkmaması içindir.

“Nüzhet’le annesinin sesi” isim tamlaması, diğer öğeleri eksilterek açıklamaya zemin hazırlamaktadır. İki nokta işareti, aktarım yanında açıklamayı da göstermektedir.

Açıklamaya geçiş, anlam olarak bağlantıyı tamamlayan “Ne söylüyorlar?” sorusuyla sağlanmaktadır. Bu sorunun derin metinde bırakılması, geçişi pratikleştirir.

“Bunları” nesnesi, ileri doğru yaptığı değiştirimle açıklayıcı aktarımı, diyalogun yöneticisi hâline getirmektedir. Konuşmanın temelini oluşturan “ses” in tonu belirlenerek, diyalogun seyri de belirlenmektedir. “Acı” sıfatı “ses” ismini niteleyerek, konuşmanın metne bağlanacağı noktayı belirlemektedir.

“Söyleme” yüklemi, yinelenen “ses” kelimesiyle anlam zıtlığı içine girerek sebep bakımından aktarımın açıklanmasına geçilmesini sağlamaktadır. “İşitmek istemiyorum.” cümlesi, aktarılan kısmı açıklayan ve anlam olarak onun parçası olan ekleme bir yapıdır: “İşitmek istemediğim için söyleme.”

Açıklayıcı cümlenin aktarılan kısımda ikiye bölünmesi, söyleneceklere hazırlık içindir. “Bunları” değiştiriminin odaklayıcı yapısı ve “söylemek” fiilinin gösterdiği “söz” alanı, aynı cümlelerde bulunarak metinde kurulacak diyaloga işaret etmektedir.

1.4.1.1.2 Söz Yorumlayıcı İsim Kökü Yinelemesi

21.15

(0) - Kim O? Diye bir ses geldi, *onun sesi*.

(1) *Bu seste* bile ben bir sinsilik, bir hilekârlık, örtünen, değişen, gizlenen ve aldatan bir şey keşfediyordum.

“Ses” isim kökü, yinelenerek iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. İsim kökünün farklı öğeler hâlinde düzenlenmesi, cümleleri ortak bir unsur üzerinde, farklı yönlerden bağlamıştır.

İlk cümledeki “onun sesi” öznesi (İT), kimlik belirleme işlevindedir. İkinci cümlede ise, bu kimlik bilgisi yorumlanmaktadır. “Bu seste” yer tamlayıcısı, önceki cümledeki kimlik bilgisine eklenen “de” hâl ekiyle, ortak unsuru yorumlamaya hazırlamaktadır.

Yer tamlayıcısının sonuna eklenen “bile” edatı, abartılı kılan bir ekleme yaparak edat grubu oluşturmaktadır. Bu edat grubu, ana yüklem zarf tümleci olarak kullanılmaktadır. Bu edat grubu, ana yüklem zarf tümleci olarak kullanılmaktadır. Zarf tümleci ile yüklem arasındaki ilişki de, yorumlamayı sağlamaktadır.

İkinci cümlenin nesnesi, sıfat grubu içindeki sıfatların ismi nitelermeleri yoluyla yorumlamayı gerçekleştirmektedir. Sıfat grubunun isim kısmı “bir şey”, anlam olarak “onun sesi”nin bir parçasıdır. Bağlantı “...de bulunan şeyi keşfettim.” kalıbında kurulmuştur. Sıfat grubunu oluşturan sıfatlar ise, bulunulan şeyin özelliklerini belirlemektedir:

“Bir sinsilik, bir hilekârlık, örtünen, değişen, gizlenen ve aldatan bir şey”

İlk cümlede anlam olarak yinelenen “geldi” yüklemelerinden ikincisi eksiltiştir. Bu eksiltiyle hem anlatımda fazlalık riski engellenmiş, hem de ikinci cümledeki yorumlama için daha uygun bir yapı kurulmuştur.

“Keşfediyordum” yüklemi, yorumlamayı durumun Çocuk açısından anlamını bulma şeklinde düzenlemiştir. Bu öznel yorumun temeli aranırken, metnin dört yerinde yinelenen “Nüzhet bana yalan söyledi.” cümlesine ulaşılmaktadır. Böylece yorum, yineleme sisteminin anlatım gücünü desteklemiştir.

İkinci cümledeki “sinsilik” (İ), “örtünen” (S), “değişen” (S), “gizlenen” (S) ve “aldatan” (S) kelimeleri, Nüzhet’in yalanı hakkındaki yorumları da, bu cümledeki yoruma eklemektedir.

1.4.1.1.3 Sebep Sonuç İsim Kökü Yinelemesi

1.4.1.1.3.1 Sebebe Bağlanan Devamlılık İsim Kökü Yinelemesi

23.8

- (6) Elleri enseme birbirini buldu ve dudakları yüzümde nokta nokta dolaştı, sonra dudaklarımın üstünde durdu.
- (7) Ben arka üstü yattığım için onun başının ağırlığı da dudaklarımıninkine zam oluyor ve benim dudaklarımı sıcak bir tazyikle yoğuruyordu...

“Dudak” isim kökünün yinelenmesi, aldığı iyelik ekleriyle birlikte, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. İki kişinin parçaları arasındaki ortak noktalar, bağlantının

kurulduğu yerlerdir. Bu bağlantılar, iki cümlenin devamlılık çizgisinde birleşmesini sağlamaktadır.

İlk cümlede başlayan fiiller, ikinci cümlede de devam etmektedir. Bu devamlılık, iki cümle arasında bir bütünlük sağlamaktadır. Devamlılığın isimi ve fiillerle belirlenmesi, öykülemeyi daha canlı ve gerçekçi yapmaktadır.

“Dudaklar” objesi üzerine kurulan anlatımda; onların fiilleri, ardışık olarak dizilmiş ve böylece anlatım sürdürülmüştür. Her fiil diğerini hazırlarken, farklı cümlelerdeki fiiller arasında da farklılıklar doğmuştur.

7 numaralı cümlede “için” edatı, gelişimi bir sebebe bağlayarak, anlatımı onun çevresinde geliştirmiştir. Bu sebep, iki cümleyi birbirinden ayırırken, her cümleyi bir safha hâlinde düzenlemektedir.

Devamlılığı sağlayan isim ve fiiller, şu şekilde düzenlenmiştir:

İsim	Etki Alanı	Fiil	İşlevi
“elleri”	“ensemde”	“(Birbirini)buldu.”	Başlangıç
“dudakları”	“yüzümde”	“dolaştı”	Devamlılık
“dudakları”	“dudaklarımın üstünde”	“durdu “	Bitiş
“başımın ağırlığı”	“dudaklarımınkine”	“zam oluyor”	Durum
* (dudakları)”	“benim dudaklarımı”	“yoğuruyordu”	Sonuç

Bu düzenlemede, ilk cümlede fiiller, ikinci cümlede bunların gerçekleşme şekilleri belirlenmektedir. Böylece iki yapı arasındaki uyum, tamamlama esaslarına göre bir bütünleşme içindedir.

1.4.1.1.3.2 Durum Sonucu İsim Kökü Yinelemesi

35.8

(7)(1) **Kuvvetli bir eter kokusu içinde ayrıldığım vakit, kendimi ameliyat masasına uzatılmış buldum.**

(4) **Dizimi sarıyorlardı.**

(8)(1) **Pansuman bittikten sonra masadan indim ve kaçmak için bana gelen yeni bir kuvvetle, âdeta koşarak dışarı çıktım.**

Önceki paragrafın ilk cümlesinde belirlenen durum, paragrafın ilk cümlesinde yinelenmiştir. Daha sonra da ardından gelen fiiller, sıralanmıştır. “Masa” isim kökünün yinelenmesi, bağlantıyı objeye dayalı olarak kurmaktadır.

8.1 numaralı cümledeki “pansuman” kelimesi, bağlantının ilk kısmında ortak alanla belirlenmektedir. “Eter kokusu”, “ameliyat masası”, ..“dizimi sarıyorlardı?” yapıları, pansuman işleminin parçalarını oluşturur. Metin çözücü, fiil ve durumları birleştirerek pansuman yapıldığını anlar.

“Pansuman bittikten sonra” zarf tümlecisi, işlemin bitişini ve yeni duruma geçişi göstermektedir. Cümlelerde yinelenen “masa” isim kökü, yer unsurunda ortak eşyayı belirler. “Masadan indim.”(YT+Y) yapısı, fiil sonrası bir yerden çıkış için yapılacak teşebbüsü gösterir.

“Dışarı çıktım.” kısmı, durumun yorumlanmasını ve hedefe ulaşmayı belirler. Bu kısım ile ilgili diğer unsurlar, yorumu düzenler. “Kaçmak için” edat grubu, sebebi; “bana gelen kuvvetle” edat grubu, tarzı; “âdeta koşarak” zarf-fiil grubu , benzerlik yönünü göstermektedir.

Yinelemeli durumun sonucu, metnin ve hastalık ortak alanının yorumlanmasında önemli bir yere sahiptir. Çocuk’un kaçıışı, hedef olan ameliyatla ilgili değerlendirmelere de ışık tutmaktadır.

1.4.1.1.3.3 Plan - Olumsuz Fiil Bağı İsim Kökü Yinelemesi (N / Ö)

16.1 “İlk Lokma”

(15)(4)(2) Operatör’ü beklemek lâzım. Teşrih sınıfında ders veriyormuş.

(16)(1)(1) *Dersten çıkınca fakülteyi terk etmeye mecbur olan Operatör, o gün bana bakmadı.*

İki metin, bir plan ve onun sonucu arasındaki ilişkiyle bağlanmıştır. “Operatör” isminin yinelenmesi ise, bağlantıyı sağlayan yapıdır.

İlk cümlede “Operatör” ismi, nesnenin kurulmasında kullanılmaktadır. İkinci cümlede aynı isim, özne olarak yinelenmektedir.

(1) “Operatör’ü” N.

(2) “Dersten çıkınca fakülteyi terk etmeye mecbur olan Operatör.” Ö(ST)

Bu yineleme yapısının unsurlarının oluşturduğu nesne ve özne ögeleri, buldukları cümlelerdeki diğer ögelerle kurdukları ilişkilerle plan – olumsuz fiil bağlantısını kurmaktadır.

“Operatör ’ü” nesnesinin yüklemi “*beklemek lazım*”, planının gerekliliğini açıklamaktadır. Ortaya konan gereklilik, bu fiili planladıklarını gösterir. Burada bekleyişin sebebini, “Teşrih sınıfında ders veriyormuş.” cümlesinde buluyoruz.

İkinci cümledeki özne, “*dersten çıkınca fakülteyi çabuk terk etmeye mecbur olan Operatör*” sıfat tamlaması şeklinde düzenlenmiştir. Öznenin sıfat kısmı, önceki cümlede planlanan fiilin gerçekleşmemesi sebebini açıklamaktadır. Cümlenin “O gün bana bakmadı.”(ZT+YT+Y) yapısı ise, planın sonucunda fiilin gerçekleşmediğini göstermektedir.

Plan – olumsuz fiil bağlantısı kuran nesne - özne ilişkisi, iki cümlenin aynı kişiye dayalı bu iki ögesi ile düzenlenmektedir. Metin çözücü, birbirinden uzak bu iki cümleyi “Operatör” kelimesinin işaretiyle bağdaştırmaktadır. Ayrıca “bakma” fiili, beklenen fiil yapısını oluşturarak, bağlantıyı merak unsuruyla desteklemektedir. “O gün” zarf tümleci, bağlantıyı zaman bakımından düzenlemektedir.

1.4.1.1.4 Yer Belirleyici İsim Kökü (YT / Ty.) Yinelemesi

16.15

b. Kapıya doğru yürüdüm.

(1) Oda kapısının yanında ayakta, Nureşan duruyordu.

“Yürüdüm” ve “duruyordu” yüklemeleri, “kapı” isim kökü yinelenerek bağlanmaktadır. Ayrıca I. ve III. tekil kişi ekleri de, bağlantıyı kişi bakımından tamamlamaktadır.

“Kapı” isim kökünün yineleniş tarzı, bağlantıyı bulunduğu yerdeki bir parçanın konumu bakımından düzenlemektedir. İlk yapı, “kapıya doğru” zarf tümlecinin (Ed.Gr.) yönelme ismi; ikinci yapı “oda kapısının yanında” yer tamlayıcısının (İT) yön belirleyici konum ismi, kişilerin yerlerini belirleyen unsurlardır.

Yineleme yapısı, “kapı” isim kökünün iki değişik ögede kullanılmasıyla bağlantıyı kurmaktadır. Betimlemedeki unsurlardan biri olan “kapı”, sabit unsurdur. Onun kurduğu ögelerle özneler arası ilişkiler de tanımlanan ögelerdir:

Yön	Özne	Yüklem
(1) “kapıya doğru” (ZT)	“Ben “Ø	“yürüdüm”
(2) “oda kapısının yanında” (YT)	“Nurefşan”	“duruyordu”

Görüldüğü gibi öznelerin fiilleri yapıları sırasındaki konumları arasındaki üçlü ilişki, iki cümleyi birbirine bağlamıştır.

“Yürüdüm” yüklemine bitmiş zaman yapısına karşın, “duruyordu” yüklemine devam eden zaman yapısı kullanması, yer ilişkisini zaman bakımından düzenlemektedir.

Yineleme yapısının kurduğu sistem, canlandırmaya dayalıdır. Yer gösterme şeklinde düzenlenmiş yineleme yapısı, böylece yer, zaman ve kişi bakımından cümleleri bağlamıştır. “Kapıya doğru yürürken, orada ayakta Nurefşan duruyordu.”

1.4.1.1.5 Alan Yönlendirici İsim Kökü Yinelemesi

9.5

(2)(b) Nüzhet’in bana işaret ettiğini gördüm.

(3) Okumamı bırakarak dışarı çıkmamı istiyordu.

(6) Gözleri kapalı dinlediği için kızının işaretini görmemiştir.

(7)(a) Ben Nüzhet’e işaretle menfi cevap verdim

(b) ve okumaya devam ettim.

“İşaret” isim kökü, paragrafta üçlü yineleme yapısı içinde bir anlatım alanı oluşturmuştur:

(2b) “işaret ettiğini” N

(6) “kızının işaretini” N (İT)

(7) “işaretle” ZT

Metnin normal akışı içinde araya giren bu dış etken (işaret), anlatımın yönünü değiştirmektedir.

2b’de “İşaret ettiğini gördüm.”(N+Y) yapısıyla başlayan ikilem, anlam bağlantılarıyla kurulmaktadır. 3 numaralı cümle, işaretin anlamını açıklayan bir anlama sahiptir. Bu yapı, anlatımın genişletilmesi şeklindedir. Ayrıntılama, doğru ve tam anlaşılma ihtiyacından dolayı yapılmıştır.

4 ve 5 numaralı cümleler atlanarak 6 numaralı cümlede “işaret” unsuru, nesne olarak kullanılmıştır. Yineleme, “Paşa” kişisini ortak alana sokmuştur. Böylece yinelenen unsur, metnin kişilerle de bağlantı kurmaktadır. “İşaretini” nesnesinin iyelik eki, Nüzhet’e gönderim yaparak başka bir bağlantı daha kurmuştur.

7 numaralı cümledeki “işaret” isim kökü yinelemesi, ilk ikisinden farklıdır. Çünkü işareti yapan kişi, farklıdır. Bu sefer anlatıcı kişinin Nüzhet’le iletişim kurması, söz konusudur. Bu işaretin anlamı, “hayır”dır ve “Menfi cevap verdim.” (N+Y) yapısıyla açıklanmıştır. İşaretin sonucu da, 7b’dir. Yani “Okumaya devam ettim.” cümlesidir.

“İşaret” isim kökünün yinelenmesi, konuşmada belirlenmiş alanı hareketlerle düzenleyerek daha zengin bir metinleşme kurmuştur.

1.4.1.1.6 Nitelik Alanı İsim Kökü / (Anlam) Yinelemesi

18.15

(2) **Bak sen ne vesveseli adamsın!**

(7) ***Bu vesveseleri bırak!***

(8) **Sen *çok kuruntulu insansın!***

Kelimeler arasındaki anlam ilişkileri, cümleleri bir ortak alanda birbirine bağlamaktadır.

“Vesveseli” sıfatıyla “vesveseleri” ismi (N) arasında, ortak isim köküne dayalı bir ilişki kurulmuştur. Bu nitelik ilişkisi, bir sebep - sonuç yapısıyla da düzenlenmiştir:

“Sen *vesveseli* adamsın, (bu yüzden) *vesveseleri* bırak.”

“Vesveseli” ve “kuruntulu” kelimeleri, yakın anlamlı kelimelerdir. Bu anlam yinelemesi, iki cümleyi konu ortaklığıyla birbirine bağlar.

“Adamsın” ve “insansın” kelimeleri, yakın anlamlı olarak kullanılmıştır. Bu anlam ilişkisi, özel kelime ile genel kelime arasında kurulmaktadır. İlişki, “insan” kelimesini anlam olarak içine alır.

Anlam ilişkisi, kimlik tespiti bakımından iki cümleyi birbirine bağlamaktadır.

“Ne” soru sıfatı ve “çok” niteleme sıfatı, aynı görevde bulunmaktadır. Bunlar, niteledikleri isimlerin derecelerini tespit etmektedirler. Böylece iki cümle, derece bakımından kurulan bir paralellikle birbirine bağlanmaktadır.

“Sen” öznesinin yinelenmesi, hitap edilen kişi bakımından iki cümleyi bağlamaktadır.

2 ve 8 numaralı cümlelerdeki anlam yinelemeleri, 7 numaralı cümledeki emirle ilgili olarak bir mantık temeli oluşturmaktadır. Emir yapısının iki tarafını çevirmiş sebep cümleleri, anlam bağlantılarıyla birlikte mantık bağlantısını düzenlemektedir.

Yakın anlamlı cümlelerin işlevi, aynı konunun farklı kelimelerle ifade edilmesi yoluyla, savunulan fikrin kabul ettirilmesidir. Metin kurucu, hitabet sanatında kullanılan bu metinleşme özelliğini diyaloga uygulamıştır.

Çeşitli yinelemelerle kurulan ikna alanı, etkileyici bir anlatım oluşturmaktadır. Çocuk - Nüzhet ilişkisindeki önemli safha, böylece vurgulanmıştır.

1.4.1.1.7 Zaman İsim Kökü Yinelemesi

1.4.1.1.7.1 Fiil Aralığı İsim Kökü (N / YT) Yinelemesi

28.8

(6)(5) Nüzhet piyano **çalışıyor.**

(6) Ben girince kalktı.

(7) Ona hiç bakmadan Paşa'ya doğru yürüdüm ve hemen kararımı söyledim.

(7)(4) Nüzhet hiçbir şey söylemiyor ve bu sükûtiyle, beni anlamayan tehlikeli bir mahluk gibi görünüyordu.

(8)(1) Piyanosuna devam etti.

6.5 numaralı cümlede devam eden fiile, bir sonraki cümlede Çocuk'un girmesiyle ara verilmiştir. 8.1 numaralı cümlede ise; fiil, kaldığı yerden devam ettirilmektedir. Aralık sonrası devam eden fiil, “piyano” isim kökü yinelemesiyle, aralık öncesine bağlanmaktadır.

Aralığa giren Çocuk - Paşa konuşmasına hiç müdahale etmeyen Nüzhet, 7 numaralı cümlede pasifize edilmiştir. 7.4 numaralı cümlede de devam eden bu pasiflik, durum yinelemesiyle oluşturulmuştur. “Bakmadan” zarf tümleci ile “söylemiyor” yüklemi arasındaki anlam ilişkisiyle kurulan karşılıklı iletişimsizlik, durum yinelemesiyle belirlenmektedir.

“Piyano çalıyor.” (N+Y) yapısı, “Piyanosuna devam etti.”(YT+Y) yapısıyla devamlılık fiili olarak, yani ara verilen fiilin devam ettirilmesi şeklinde bağlanmaktadır. “Ben girince kalktı.” cümlesi, devam eden fiili ikiye bölen fiili göstermektedir. Metnin teşkilinde iç içe girmiş yapıların bu şekilde kullanılması, gerçekçi bir anlatım sağlamaktadır. Çünkü gerçek hayatta da böyle aralıklar ve geçişler olabilir.

Yinelemeli fiillerin birleştirilerek, aralığın kaldırılması da mümkündür. Bu modüler yapı, diyalogu durum belirleyici bir zarf gibi işletmektedir. Çünkü araya giren konuşmalar, Çocuk’un psikolojisinin betimlenmesinde ipucu olarak kullanılacaktır. Bu da, bir cümlenin zarf tümleci ile yüklemi arasındaki bütünleştirici ilişkiye benzetilir:

“Nüzhet, ona bakmadan Paşa’yla konuştuğum için konuşmaya katılmadan piyano çalmaya devam etti.”*

Anlam ilişkilerine göre cümleleri birleştiren bu cümle, ayrıntılarıyla, anlatılmış durumu özetlemektedir. Metin çözücü de, cümleleri yorumlarken bu sonuca ulaşacaktır.

1.4.1.1.7.2 Zamanlayıcı İsim Kökü Yinelemesi (Zarflaşmalı)

41.3

(40)(5)(7) Şimdi *uyursun.*

(8) Kapa gözlerini...

(41)(1)(1) *Sabah*, odama bir kadın girdi; pencereyi açtı.

(2)(8) Sonra başını kaldırarak bir şey isteyip istemediğimi sordu, çıktı.

(3)(1) *Gece uyuduktan sonra ilk defa sabahleyin uyandım.*

Zaman ve fiille ilgili yinelemeler, metinler arasında bağlantılar kurmaktadır. Zaman belirleyici yinelemeler, uzak cümleleri bir sistem içinde düzenlemektedir.

“Sabah” isim kökünün yinelenmesi, bulunulan zaman dilimini göstermektedir. Paragrafın başlangıcında zarf tümleciyle belirlenen zaman, 3.1 numaralı cümlede, “sabahleyin” zarf tümleciyle yeniden belirlenmektedir. Böylece aynı zaman dilimi, 1 ve 3 numaralı paragraflarda düzenlenmiştir.

Zaman belirlemesi, “(kadınla) karşılaşma” ve “uyuma” fiillerini bir paradigmatik(dizi) yapıda bağlamaktadır. “Kadın” betimlemesi kısmından sonra, geceye ve sonuna dönülmesi için zaman hatırlatılmaktadır.

“Gece” zarf tümleci, “sabah” zarf tümlecinin zıttı zaman dilimini göstermektedir. Bu tümleç, önceki metnin son cümlesindeki zaman dilimine dönülmesini sağlamaktadır. “Uyuduktan sonra” zarf tümleci, bu zaman dilimini “uyuma” fiiline göre sınırlamaktadır. Bağlantı, 40.5.7 numaralı cümlenin “uyursun” yüklemiyle düzenlenmektedir.

41.2.8 numaralı cümlede, kadın betimlemesiyle “uyuma” fiilinin sınırı çizilmektedir. “Girdi” ve “çıktı” yüklemeleri, “sabah” ve “sabahleyin” zarf tümleçleri arasında bir bütünlük oluşturmaktadır.

Zaman belirleyici yinelemeler, parçaları arasındaki ilişkileri sistemli bir hâle getirmektedir. Bu ilişki, metnin yorumlanmasında karışıklıkları engellemektedir.

1.4.1.1.8 Niteleme İsim Kökü Yinelemesi

1.4.1.1.8.1 Niteleyici İsim Kökü Yinelemesi

16.8

- (1) *Bünye, bünye.*
- (2) Sizin için her şeyden evvel bu!
- (3) Hastalığınız hem mevzii, hem *bünnevî*.

“*Bünye*” ve “*bünnevî*” kelimeleri, aynı isim kökünden türetilmiş (müştak) kelimelerdir. Edebî san’atlarda iştikâk sanatı denen bu ilişki, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır.

“*Bünye*” ve “*bünnevî*” (bünyeyle ilgili olan) arasındaki ses ilişkisi, hastalık konusunun değerlendirilmesi için kurulan cümleler arasında geçişi ahenk bakımından düzenlemektedir.

3 numaralı cümlede bu ilişki açıklanmaktadır. Anlam olarak cümleler değerlendirildiğinde şöyle bir yeniden yapılanma olabilir:

“Hastalığınız, bünyenizin zayıflığından iyileşmiyor.Hastalığınız (bacağımızdaki yaradan dolayı) mevzii, (bünyenizin zayıflığından dolayı) bünnevîdir.”

Metin çözücü, romanın geçmiş kısımlarından, bu anlama ulaşabilir. Romandaki bütünlüğü kuran bu ilişki, metinleşme yapısı için önemli bir ipucudur.

3 numaralı cümlede “hem... hem...” bağlacı, “bünyevî” ile “mevzî” kelimelerini, hastalık ortak alanını niteler bir şekilde düzenlemektedir. Yani anlam olarak “hem mevzî, hem bünyevî bir hastalık” sıfat grubuna ulaşıyoruz.

Bu yapı, önceki cümlelerin açıklaması üzerine bir ekleme yapmaktadır. Metin çözücü, “mevzî” ve “bünyevî” kelimelerini karşılaştırarak, iki cümle arasında kurulmuş ilişkiyi yorumlayacaktır.

Bu metne kadar gelen hastalık ortak alanı, “mevzî” kelimesinin gönderim hedefindedir. (Mevzî = bir uzva ait (bacak)) Ancak metnin bu cümlesinde “bünyevî” = “vücûdun tümü” ilişkisi de değerlendirmeye katılmıştır. “Vücut direnci” ve “uzvun hastalığı” arasındaki ilişki, “hem... hem...” bağlacıyla karşılaştırılırken, hastalığın birer özelliği olarak belirlenmektedir.

“Hem... hem...” bağlacının müştak kelimeler kullanılarak kurulan cümleler arasındaki bağlantıları düzenlemesi, hem anlatımı akıcı hâle getirmekte, hem de geniş bir yorumlama sağlamaktadır.

1.4.1.1.8.2 Durum Niteleyici İsim Kökü Yinelemesi

43.12

(3) Sessiz...

(6) **Bütün salonu çökertecek ağır bir sessizlik.**

Metnin başında belirlenen durum, onu niteleyen bir sıfatla yorumlanmaktadır. Yinelenen isim kökü, bağlantıyı ortak noktada kurmaktadır.

“Sessiz” sıfatı, yüzey metinde tek başına işletilmektedir. Bu sıfatla türetilen “sessizlik” ismi, “bütün salonu çökertecek” / “ağır” sıfatlarıyla, durumu işitme duyusundan hissetme duyusuna çevirmektedir.

“Bütün salonu çökertecek” sıfatı, abartılı bir şekilde algıyı yorumlamaktadır. Bu yorumlama, durumun kişi üzerindeki etkisini belirlemektedir. “Ağır” sıfatı, durumun sebebini oluşturmaktadır. Sıfatıyla durumu yorumlayan müştak isim, çağrışım yoluyla, kişinin durumunu bulunduğu yere göre tespit etmektedir. Metin çözücü ise, bu yeri bu bakış açısıyla değerlendirecektir.

1.4.1.1.8.3 Niteleme Dizisi İsim Kökü Yinelemesi

27.3

(1)(6) - *Sevimli adam* dedim.

(8) - *Başka? Başka?* dedi.

(2)(2) - *Başka?... diye düşünür gibi yaptım.*

(3) *Cevaplarım hazırды.*

(4) *Devam ettim:*

(5) *Kurnaz bir adam.*

Kimlik belirlemesinin konusu olan “adam” isim kökü yinelemesi, aldığı sıfatlarla bir anlam bütünlüğü sağlamaktadır. Bu yapı, iki sıfatı tek isme bağlayarak hükümleri birleştirmektedir: “Sevimli, kurnaz bir adam”

Sıfat grubunun iki sıfat tamlaması şeklinde düzenlenmesi ve birbirinden uzaklaştırılması, geniş bir bağlantı sistemi kurmaktadır. Aralardaki yorum, betimleme ve aktarımlar, bu yapı içinde bütünleşmektedir.

Nitelikler arasındaki mesafe, cevap verici kişinin, cevaplarını gizlemesinden dolayıdır. Görünüşte metni uzatma amacına yönelik bir yapılanma vardır. Ancak asıl amaç, biraz sonra yapılacak düşünce fırtınasına hazırlık yapılmasıdır. Buradaki gerçek doku, “Doktor Ragıp” metnindeki olumlu betimlemeleri unutturma işlevindedir. Böylece yapılacak “münakaşa” için, yeni deliller oluşturma da kolaylaşmaktadır.

“Başka” sorusu, sırların açıklanmasını sağlarken, “Cevaplarım hazırды.” cümlesi, bilinçli bir geciktirme yapıldığını göstermektedir. “Devam etti” cümlesi, uzak cevapları anlam olarak yakınlaştıran yapıdır.

“Dedim” ve “devam ettim” yüklemeleri arasındaki devamlılık yapısı, anlatımda bütünlük sağlamaktadır. “Kurnaz” ve “sevimsizlik” kelimelerinin bir araya bu şekilde getirilmesi, gizli bir çağrışımı göstermektedir. Bu çağrışım da yapılacak saldırıların hazırlayıcısıdır.

1.4.1.1.9 Durum - Soru Bağı İsim Kökü Yineleme

13.8

(0) *Ona bu geceki kadar hayretle bakmamıştım.*

(1) - *Ayol... Nedir bu hayret?*

Önceki paragrafın ilk cümlesindeki “hayret” isim kökü, 8 numaralı paragrafın 2 numaralı cümlesinde yinelenecek bağlantı sağlanmıştır. Bu bağlantı, durum hakkında soru şeklinde kurulmuştur. İlk cümle durum, ikinci cümle soru yapısındadır. İki yapı arasında kurulan yineleme ilişkisi, bağlantıyı düzenlemiştir.

Durumdan soru çıkarma yapısı, anlaşılmayan hususların açıklanması içindir. İlk cümledeki “(hayretle) bakma” fiilinin sebebini soran ikinci cümle, böyle bir bağlantı kurmuştur.

Yapı olarak “hayretle” zarf tümleci şeklinde bulunan unsur, daha sonra “hayret” öznesi şeklinde kullanılmıştır. Bu kelime yinelemesi, anlam - yapı ortak işlevini sonucu ahenk ve anlatım sistemini oluşturmuştur.

Durum - soru bağlantısı, verilen bir metin üzerine sorulan sorularda kullanılır. Bu bağlantının kullanıldığı alanlar:

Eğitim: (Üniversite sınavlarında sorulan paragraf soruları)

Paragraf sorularında aynen veya anlam olarak yinelenen kelimeler, ipucudur. Bunlar, izlenerek doğru cevaba daha kolay ulaşılır.

Gazetecilik: (Verilen bir demeç hakkında soru sormak)

Demeç metnindeki önemli kelimeler üzerine sorular sorulur..

Hukuk:

Kanun maddeleri üzerine sorulan uygun sorular, doğru hükümlerin verilmesini kolaylaştırır.

Bütün Bilimler:

Genel kural ve kanunlarla, özel durumları yorumlamada kullanılır.

1.4.1.2 Fiil Kökü Yinelemesi

1.4.1.2.1 Soru - Cevap Fiil Kökü Yinelemesi

1.4.1.2.1.1 Yorumlanan Emir - Cevap Fiil Kökü Yinelemesi

22.5

(0) Bunu anlaman lazım.

(1) Hiçbir şey anlamıyorum.

(2) Nüzhet! Bunu anlaman lazım.

(3)(a) Hiçbir şey anlamıyorum,

- (b) hayretler içindeyim,
- (c) sana ne oldu,
- (d) ne var?

Çocuk - Nüzhet ilişkisindeki kopukluk, emir ve cevap cümleleri arasında yinelemelerle giderilmektedir. İkizleşen emir ve cevap cümleleri içinde “anla-” fiil kökünün dörtlü yinelemesi, durumdaki ısrarı göstermektedir.

Gereklik ve gerekliliğin anlaşılmasında şeklinde düzenlenen konuşma, yinelenen cevabın sonuna eklenen cümleciklerle açıklanmıştır. 3 numaralı cümle, “Nüzhet, niçin hiçbir şey anlamıyor?” sorusunun cevabıdır. Bu cümle, ilişkideki kopmanın bir sonuca bağlanmasını sağlamaktadır.

“Hiçbir şey anlamadığım için hayretler içindeydim.”

Sebeup - sonuç ilişkisinin sıralı cümle şeklinde düzenlenerek “için” edatının düşmesi, anlatımın zaman bakımından kurulmasını sağlamaktadır. “Anlamıyorum” ve “içindeyim” yüklemeleri, farklı eklerle, devam eden olumsuz fiilden bulunulan duruma geçiş yapısını kurmuştur.

“Anlamama” durumunun uzun sürmesi, “hayrete düşme” sonucunu meydana getirmiştir. “Lazım” kelimeleri ile “hiçbir şey” özneleri arasındaki anlam ilişkisi, zıtlık bakımından kurulmuştur. Bu ilişki ise, “anlamama” sonucu “hayrete düşme”yi açıklamaktadır. Gerekli olan fiil yerine olumsuz fiilin geçmesi, durumu daha anlaşılır hâle getirmektedir.

3c ve 3d cümleciklerindeki sorular ise “anlamama” durumuna son vermek için sorulmuştur. İçinden çıkılmaz hâle gelen durumdan kurtulmak gerekmektedir. Eğer Çocuk tarafından sorun çözülmezse, konuşma bir kısır döngü hâline gelecektir.

Yorumlanan emir - cevap yapıları sonuna eklenen soru, durumun hedef cevaba ulaşması için konuşmayı devam ettirmektedir.

1.4.1.2.1.2 Ayrılmış Soru - Cevap Bağı Fiil Kökü Yinelemesi

22.11

- (4) Düşünden sonra kocanın seni Avrupa'ya götüreceğini söylemedi mi?
- (5) “Kocanın” deme sinirleniyorum.
- (6) Evet, söyledi.

4 numaralı cümlenin aktardığı bilgiyi alan Nüzhet, bu cümlenin kelime köklerini yineleyerek iki cevap vermiştir. Bunlardan ilki emirle iletilen yorum, diğeri kabullenmedir. Böylece söylenen sözün parçaları, yorumlayıcı yinelemelerde kullanılmıştır.

4 numaralı cümlenin “kocanın seni Avrupa’ya götüreceğini” nesnesinde, cümlecik kısmının etken kişinin Nüzhet üzerindeki etkisi yorumlanmaktadır. 5 numaralı cümlede tamlayan kısmı “kocanın”, aynen yinelenmiş; “deme” yüklemi de men edici bir aktarım yapmıştır. Bu men edişin sebebi ise, “sinirleniyorum” yüklemiyle belirlenmiştir:

“Sinirlendiğim için ‘kocanın’ deme.”

Sebeple sonucun yer değıştirmesi, tepkinin daha etkili bir şekilde ifade edilmesi içindir. Edatla birleştirme yerine sıralı yapıdaki fillerin sıralanması ise, etkiyi daha güçlü hâle getirmektedir.

6 numaralı cümlede geciktirilen cevap, kısa onaylama şeklinde verilmiştir. “Söyle-” fiil kökünün yinelenmesiyle sorudan cevaba geçilerek, bu onay yapısı kurulmuştur. Ayrıca soru cümlesinin diğere ayrıntıları, derin yapıdaki nesne içinde gizlenmiştir:

“Evet, düğünden sonra onun beni Avrupa’ya götüreceğini söyledi.”

Soru, yorum ve cevap yapısına göre sıralanan üç cümle, yorumlayıcı yinelemelerle düzenlenmiştir. 5 numaralı cümlede sadece isim tamlamasının tamlayanı; 6 numaralı cümlede ise soru cümlesinin tamamı yinelenmiştir.

Durum belirleme amaçlı bu bağlantılar, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin geldiğı noktayı göstermektedir. Derin metinde yinelenen “(Avrupa’ya) götürme” fiili, Doktor Ragıp - Nüzhet evliliğı ihtimalinin arttığını, bu yüzden de Çocuk - Nüzhet ilişkisinin sona yaklaştığını göstermektedir.

1.4.1.2.1.3 Emir - Soru Bağı Fiil Kökü Yinelemesi

15.25

(1) - Rica ederim, Horatio, bana bir şey söyle...

(2) - Ne söyleyeyim efendimiz?

Diyalog yapısında emir ve emirle ilgili soru, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. “Söyle-“ fiil kökü, ilk cümlede emir kipinde kullanılırken; ikinci cümlede bu emrin açıklanması, aynı kökten elde edilen unsurun yorumlanması yoluyla işletilmektedir.

	KİP	KİŞİ	ZAMAN
“Söyle”	Emir	III. tekil kişi	Gelecek
“Söyleyeyim”	İstek	I. tekil kişi	Gelecek

Yüklemler arasındaki kip ilişkileri, bu yorumlamayı düzenlemektedir. Karşılıklı konuşmanın kişi simetriği ve emir - istek kiplerinin geleceğe yönelik zaman yapısı, cümleden cümleye geçişi sağlar.

“Söyleyeyim” yüklemi, “ne” nesnesi ile, önceki cümlenin “söyle” yüklemine açıklama işleviyle ulaşmaktadır. Bu anlam ilişkisi, bir bütünlük oluşturur.

“Rica ederim, Horatio, bana bir şey söyle (deyince) ‘Ne söyleyeyim efendimiz?’ dedi.”

Bu bağlantıda sorulan sorunun sebebi, yapılan emirdir. Böylece sebep kısmı, derin yapıdaki “deyince” zarf fiili yüklemciği ile zarf-fiil grubu(ZT) şeklinde işletilmektedir.

Fiil kökü yinelemesi üzerine kurulan emir-soru bağlantısı, metnin sonuna kadar oluşturulan “ölüm” ortak alanının toparlanıp değerlendirilmesini sağlamaktadır. Metnin son cümlesindeki “Ne söyleyeyim efendimiz?” sorusu, derin yapıda anlatılanları yorumlama ve anlatılacaklara hazırlık yapma işlevindedir.

“Horatio” ve “Efendi (prens)” kişileri arasındaki ilişki ise, “Doktor” ve “Çocuk” ilişkileriyle paralel kullanılmaktadır. Emir-soru bağlantısının mantık yönü, bu hiyerarşik düzenin kurulmasıyla sağlanmıştır.

1.4.1.2.1.4 Sebep Sorgulama Fiil Kökü Yinelemesi

38.10

(7)(3) Yemek.

(4) Tiksindi

(6) Yaklaşıp bakmadım bile.

(10)(3) **Tepsiyi almak için yaklaşınca, yüzüme beni hiç anlamayan, varlığını inkâr eden gözlerle baktı.**

(4) **Niçin yemediğimi soruyor.**

“Ye-“ fiil kökünün yinelenmesi, önceki paragraflarda meydana gelen olumsuz fiilin sorgulanmasını sağlamaktadır. Bu yapı, durumun sebebini bulma amacıyla kurulmaktadır.

“Yemek (yemedim).” çıkarımını oluşturan 7 numaralı paragraf, 10.4 numaralı cümlede sorgulanmaktadır. Bu sorgulama, “niçin” soru zarfıyla yapılmaktadır.”Niçin yemeğimi” nesnesi ile “soruyor” yüklemi arasındaki ilişki, durumla soru arasındaki geçişi, aktarım yapısında düzenlemektedir.

10.3 numaralı cümle, sorunun soruluş sebebini açıklamaktadır. Bu açıklama, sorunun anlamsız ve bilinçsiz olduğunu gösterir:

“Beni hiç anlamayan, varlığını inkâr eden gözler”

Sorunun cevabı, yinelemenin ilk kısmının bulunduğu 7 numaralı paragraftaki 4 numaralı cümle olan “tiksinti” ile verilmektedir.

* “Tiksindiğim için yemedim.”

Bağlantıdaki sorunun cevabı, bu şekilde verilerek yineleme, anlam bakımından kuvvetlendirilmektedir. Yinelemenin parçaları arasındaki metin, bağlantıdaki yorumu desteklemektedir.

1.4.1.2.1.5 Sorgulayıcı Fiil Kökü Yinelemesi

24.7

- (1) Nüzhet bana güzel bir rüya gördüğünü söylüyor, fakat bu rüyayı anlatmıyor.
- (2) Niçin anlatmıyorsun?
- (3) Anlatılmayacak bir şey mi?

“(Rüya) anlatma” fiili, üç cümleyi birbirine bağlayan yineleme yapısını kurmaktadır. “Anlat-“ fiil kökünün yinelendiği üç cümle, ortak konu üzerinde bağlanmaktadır.

İlk cümlede olumsuz bir yapı kuran fiil, diğer cümlelerde sorgulanmaktadır. İkinci cümle olumsuz fiilin sebebini sorarken, üçüncü cümle bununla ilgili bir ihtimalin doğruluğunu araştırmaktadır.

İkinci cümlede, konu olan “rüya” yüzey metne çıkartılmazken, üçüncü cümlede “niçin” soru zarfı ve “mi” soru eki ise, konuyu sorgulayarak değişik şekillerdeki ifadeleri bağdaştırmaktadır.

“Söylemek” ve “anlatmak” fiilleri arasındaki anlam yakınlığı, olumluluk ile olumsuzluk arasındaki zıtlıkla tamamlanmaktadır: “Söylüyor fakat anlatmıyor.”

Sorular, bu zıtlığın sırrını çözmek için sorulmuştur. Bu zıtlık, olumsuz fiilin yorumlanmasında önemli bir yardımcıdır.

“Anlat-“ fiil gövdesinin aldığı ekler, yinelenen yapının bulunduğu cümleyle uyum sağlamaktadır. Bu fiil kökünün gösterdiği değişkenlik, diyalog yapısındaki zinciri korumaktadır. Yinelenen her kök, konunun bir başka yönünün belirlenmesini düzenlemektedir.

“Nüzhet’in rüyası” konusu, bir merak unsuru şeklinde ileriki konuşmaya hazırlık yapmaktadır. Aktarım yapısındaki ilk cümle, bu hazırlık sorularının zeminini hazırlamaktadır.

1.4.1.2.1.6 Cevapsızlık - Şart Bağı Fiil Kökü Yinelemesi

24.7

- (1) Nüzhet bana güzel bir rüya gördüğünü söylüyor, fakat bu rüyayı anlatmıyor.
- (9) Anlat kuzum, haydi anlat.
- (10) Anlatırsam belki rüyayı bir daha göremem.

Soru-cevap yapısında cevabın verilmemesi, diyalogun sonuna kadar gerçekleşmemiştir. Sonunda da cevap değil, sebep verilmiştir. Cevapsızlık şarta bağlanarak, mantığa dayalı bir iknâ sistemi kurulmaktadır.

“Anla-“ fiil kökünün yinelenmesi, cevapsızlıktan şarta geçişte, fiilin esas alındığını gösterir. “Anlatmak” fiilinin baştan beri gerçekleşmesi, fiil yineleme zincirinin son halkası olarak “anlatırsam” şartının belirlenmesiyle yarıda bırakılmıştır.

Cevapsızlığın şarta bağlanması, gizlice verilen cevabın ipucu unsurlarını yönetmektedir. “Anlatılmayacak” / “Utanılacak” / “Ben varım.” / “güzel bir rüya” hükümlerinin toplanması, rüyanın anlatılmamasına rağmen sorgulamanın bağlamından ortaya çıkarıldığını gösterir. Bunun böyle olması, “Bir daha görmem.” vehmine dayanmaktadır.

Çocuk - Nüzhet ilişkisinin ipuçlarını da bulduğumuz bu bağlantı, yüzey metindeki sözlerin belirlediği gizli bir anlatımı göstermektedir. Bu anlatım, fiil gövdelerinin yinelenmesine demirlendiği için, yapı geniş bir anlam bağlantısını da düzenlemektedir.

“Belki” zarf tümleci, şartı ihtimalî bir şekilde düzenlemektedir. “Bir daha” zarf tümleci ise bunu zaman bakımından belirlemektedir. Şartı düzenleyen ihtimal, bu ilişkilerle “(rüyayı) anlatma” fiilini sonuçlandırmaktadır.

1.4.1.2.2 Ortak Fiil Düzenleme Fiil Kökü Yinelemesi

1.4.1.2.2.1 Karşıt Fiil Bağı Fiil Kökü Yinelemesi

9.3

- a. Bu sefer tuhaf roman getirmedim,
- b. cinâî roman getirdim.

Sıralı yapıda “getir-“ fiil kökü yinelenerek bağlantı kurulmuştur. Dizideki ilk cümlede geçen çekimli fiilin, ikinci cümlede kökçe korunarak dizimsel bir ad olarak kullanıldığı görülmektedir.

1 numaralı cümlelerin “-ma” olumsuzluk eki, iki fiil arasında bir zıtlığın oluşmasına sebep olmuştur. Bu ilişki, olumlu fiilin olumsuz fiille kurduğu varlık-yokluk yapısına bağlanmaktadır.

Fiil kökü yinelemesi, türetmenin özelliklerine dayalı bir bağlantı kurmuştur. Kelime kökü ve ekler, cümleler arası geçişleri düzenliyor:

- a. getir - me - di - m
- b. getir - Ø - di - m

Görülüyor ki bir unsur dışında iki yapı da aynen yinelenmiştir. Olumsuzluk eki de zıttıyla karşılaştırılmaktadır.

1.4.1.2.2.2 Hedef Fiil / Fiil Kökü Yinelemesi

31.13

- (3) - Haydi yukarı çıkalım, orada muayene olacaksınız! dedi.
- (4) İki basamaktan fazla çıkamadım.
- (5) Hademe ile Doktor kollarıma girdiler.
- (6) Ameliyathanenin önündeki sofaya çıktık.

İlk cümlede istek şeklinde belirlenen “Yukarı çıkalım.” hedefi, diğer cümlelerde adım adım gerçekleşmektedir. Bu gerçekleşme sırasında “çık-“ fiil kökünün yinelenmesi, cümleleri birbirine bağlamaktadır.

“Orada muayene olacaksınız?”(YT+Y) yapısı, hedefin belirlenme sebebini göstermektedir. Böylece bağlantı, bir mantık temeline oturtulmuştur.

4 numaralı cümle, hedefe ulaşma konusunda bir yetersizliğin bulunduğunu gösterir. “Çıkamadım” yüklemi, yine aynı kök üzerine Çocuk’un yetersizliğini belirlemiştir. “İki basamaktan fazla” zarf tümleci, hedefe ne kadar yaklaşılabilmediğini göstermektedir.

5 numaralı cümle, önceki cümlede gerçekleşen yetersizliğin giderilmesini sağlamaktadır. Burada yineleme yerine hedef fiile ulaşma tarzı hakkında bilgi verilmektedir. Derin metindeki “çıkardılar” yüklemi, tarzı hedef fiile bağlamaktadır.

“Hademe ile Doktor kollarıma girdiler.” cümlesi, Ö + YT + Y yapısıyla, hedefe ulaşmada uygulanan yardım kısmını oluşturmaktadır. Bu cümlenin öznesinin yaptığı gönderimler, bağlantıyı bütün metne yaymaktadır.

6 numaralı cümle, hedefe ulaşıldığı kısımdır. “Çıktık” yüklemi, bunu bildiren ögedir. Yine “çık-“ fiil kökünün yinelenmesi, bağlantının yapı kısmını tamamlamaktadır. Bu yüklem I. çoğul kişi yapısı, bağlantıdaki üç kişiye ulaşarak, bir bütünleşme sağlamaktadır.

“Ameliyathanenin önündeki sofaya” yer tamlayıcısı, hedef yeri göstermektedir. Böylece hedef fiil, yer bakımından da tamamlanmıştır.

1.4.1.2.2.3 Fiilde Değişiklik / Fiil Kökü Yinelemesi

7.16

(14)(1) Gayret ederek konuşmaya başladım.

(16)(1) Konuşurken aramızda bir sevinç seyyalesi dolaşmıştır.

“Konuşma” fiilinin devamı sırasında meydana gelen değişiklikler, “konuş-” fiil kökünün yinelenmesi şeklindeki cümle içi bağlantılarla düzenlenmektedir. Devam eden konuşmanın tarz bakımından belirlenmesi, bu düzenleme ile yapılmaktadır.

“Konuşmaya başladım.” (YT+Y) yapısı, fiilin başlangıcını göstermektedir. Bu ögenin cümledeki diğer ögelerle ilişkileri, fiildeki değişikliği açıklamaktadır. “Aramızda” yer tamlayıcısı, bunun iletişim boyutunu düzenlemektedir.

“Bir sevinç seyyalesi dolaşmıştı.” (Ö+Y) yapısı, konuşma sırasında gelinen son noktayı bildirmektedir. Fiile geçiş, “üzüntü” durumunun tersini gösteren “sevinç” kelimesiyle ifade edilmektedir. Fiilin tarzındaki değişikliği gösteren yineleme, bir olay akışının değişik noktalarını, farklılaşma belirleyici bakış açısıyla yakalamaktadır.

1.4.1.2.2.4 Yetersizlik - Fiil / Fiil Kökü Yinelemesi

17.19

(17)(18)(2) Fakat bahçeyi göremiyordum.

(19)(1) Başımı arkaya dayadım.

(2) Bahçenin uzaklarında, yeşillikler arasında bahçevanın görünüp kaybolan iki kat eğilmiş vücudu, gözlerimi biraz oyaladı.

“Görme” fiili ve “göz” ismi arasındaki ortak duyu bağı, aynı fiil kökünden türetilme yoluyla kurulmuştur. Bu ilişki, görememe yetersizliğiyle, görme fiili arasında oluşuyor.

“Bahçe” isim kökünün yinelenmesi, yetersizlikle fiil arasında yer ortaklığını belirler. Görme duyusunun ortak yerde işlenmesi, iki cümle arasında bir bütünleşme yapmaktadır.

Yetersizlikten fiile geçiş, 19.2 numaralı cümlenin “bahçenin uzaklarında yeşillikler arasında bahçevanın görünüp kaybolan iki kat eğilmiş vücudu” öznesi

tarafından gerçekleştiriliyor. “Göremiyorum” yüklemi, yetersizliği, “Gözlerimi oyaladı.” (N+Y) yapısı, dış etkenin sonucu olan fiili verir.

Yetersizlikten file geçişte kullanılan fiil kökü yinelemesi, fiil ve onu yapan arasındaki ilişkinin ardışık dizisinde gerçekleşen bir bağlantı kurmuştur.

1.4.1.2.2.5 İşin Olup - Olmaması / Fiil Kökü Yinelemesi

20.10

(6)(3) *Sonra yüzüme dikkatle bakarak* biraz daha yüksek sesle ilâve etti.

(7)(5) *Küçük Hanım’ı Doktor’a veriyorlar.* (sebep)

(9)(1) *Nurefşan, başını önüne eğdi ve memnûniyetsizliğini gizlemeyen bir yüz buruşuğu yaptı.*

(9)(6) *Ben bu evlenmeyi hiç istemiyorum.* (sebep)

(10)(1)(a) *Gene yüzüme baktı ve*

(b) *benden bu duygusunu paylaştığımı anlatacak söz bekledi.*

Metnin değişik yerlerindeki üç yapı, işin varlığı ile yokluğu arasında gel-git bağı kurmaktadır. “Yüzüme baktı.”(YT+Y) yapısının yinelenmesi arasına giren “Başını önüne eğdi.” (N+YT+Y) yapısı, bu bağı kurar.

Yapı	Cümledeki Görevi	Bağlantıdaki Görevi	Fiil Durumu
“yüzüme dikkatle bakarak”	ZT	(Gel) Dizi girişi	iş var
“başını önüne eğdi”	(N + YT) Y.	(Git) Dizi arası	iş yok
“gene yüzüme baktı”	(ZT + YT) Y.	(Gel) Dizi devamı	iş var

Çocuk - Nurefşan ilişkisinde Nurefşan’ın fiilleri ve sözleri arasındaki paralellik, belirleyici bir yapıdır. Fiiller arasındaki bağlantı, sözler yoluyla kurulmaktadır.

- 6.3 numaralı cümlede “bakma” beklentisinin gerçekleşmesi, 7.5 numaralı cümledeki heyecan unsuruna bağlıdır.
- 9.1 numaralı cümlede “bakma” beklentisinin gerçekleşmemesi, 9.6 numaralı cümledeki isteksizliğe bağlıdır.
- 10.1 numaralı cümlenin a kısmında “bakma” beklentisinin gerçekleşmesi, b kısmındaki beklentiye bağlıdır.

“Bak-“ fiil kökünün yinelenmesi ve onun zıttı konumundaki “(Başını) eğdi.” yapısı, bağlantıdaki aktif olma - olmama yinelemesini kurmaktadır. Paralel ve zıt durumların zincir halinde düzenlenmesi, fiiller yoluyla düzenlenmektedir.

Görme duyusuna dayalı olarak gerçekleşen betimleme, bir kişinin konuşmasına ve vücut diline göre yapılmıştır. Zarf tümleci ve yüklem olarak kullanılan fiillerin kurduğu sistem, geniş alandaki bağlantıları, bir arada değerlendirmeyi sağlamaktadır. Metin çözücü, metnin bütün yapısındaki yorumlarını bu bağlantıya göre yapar.

1.4.1.2.2.6 Fiil Odaklayıcısı Fiil Kökü Yinelemesi

13.21

- (4) Öyle ise uyumalısın.
- (5) Uykum da yok
- (6) Başını yastığa koy, uyursun.
- (7) *(Uyuyabileceğimi) zannetmiyorum.
- (8) Uyursun, uyursun. Haydi... Ben seni örterim.

Öyküleyici anlatımda önemli fiiller, ön plana çıkarılmaktadır. Bu amaçla kullanılan değişik yapılar vardır. Fiil kökü yinelemesi, fiil üzerindeki değişik yorum ve açıklamalar yoluyla kurulan bir odaklama yapısıdır.

“Uyumak” fiili, “uyu-“ fiil köküyle kurulmuş kelimelerin yorumuyla paragrafta bir ortak alan oluşturmaktadır. Bu ortak alanda, planlanan fiil üzerine bağlantılar düzenlenmektedir:

4 numaralı cümle: Gereklilik bildiren yüklem: “uyumalısın”

5 numaralı cümle: Tamlayanı eksiltilmiş isim tamlaması yapısındaki özne: “(benim) uykum”

6 numaralı cümle: Geleceğe dair teselli bildiren yüklem: “uyursun”

7 numaralı cümle: Yeterlilik bildiren eksiltili nesne: “uyuyabileceğimi”

8 numaralı cümle: 6. cümlenin yüklemine pekiştirilmesine dayalı ikili yineleme yüklemi: “uyursun uyursun”

4-5 arasında: “Uyumalısın” yüklemiyle “uykum” öznesi arasındaki ilişkide, derin yapıdaki “ama” bağlacı ve “yok” yüklemi ile aykırılığa dayalı bir bağlantı vardır.

5-6 arasında: “Uykum” öznesi ve “uyursun” yüklemi arasında, derin yapıdaki “öyleyse” bağlacıyla kurulmuş şart ilişkisi vardır.

6-7 arasında: “Uyursun” yüklemi ve “uyuyabileceğimi” nesnesi arasında derin yapıdaki “ancak” bağlacıyla kurulmuş karşı çıkma bağlantısı vardır.

6-8 arasında: “Uyursun” yüklemi ve “uyursun , uyursun” yüklemi arasında iknâ amaçlı yinelenen yüklem ilişkisi vardır.

7-8 arasında: “Uyuyabileceğini” nesnesi ve “uyursun , uyursun” yüklemi arasında karşı çıkmaya son verme amaçlı yineleme ilişkisi vardır.

1.4.1.2.2.7 Fiil Sıralayıcı Fiil Kökü Yinelemesi

23.15

(13)(1) Arada bir uyaniyor, boynuma sarılı kollarını biraz dâha sıkarak uyuyor.

(14)(4) Galiba uyurken görmeye başladığı rüya, uyandıktan sonra da devam ediyor.

(15)(1) Birdenbire tekrar bana sarıldı, sonra yataktan indi, ayaklarının ucuna basarak uzaklaştı.

15.1 numaralı cümlenin ilk yüklemi “sarıldı”, 13.1 numaralı cümlede geçen “sarılı” sıfatının fiil kökündeki fiili yinelemektedir. Bu yineleme üzerinde de, ardından gelecek fiiller sıralanmaktadır.

“Sarıldı” yükleminden sonra gelen fiillerin temelinde “uyuma” fiilinin zıttı “uyanmak” vardır. Bu da 15.4 numaralı cümlede belirlenmektedir.

“Uyuyan” ve “uyanık” durumları arasındaki zıtlık, “sarılmak” fiilinin devamlılığı ile bağdaştırılmaktadır. Ancak “(yataktan) inme” fiilinden sonra bu devamlılık son bulmaktadır.

Son bulan devamlılık, 2 numaralı paragrafta başlayan iletişim safhalarının da bitişi göstermektedir. “(Yataktan) inme” > “(Ayaklarının ucuna basarak) uzaklaşma” fiilleri arasındaki ardışıklık ilişkisi, bitişi ve uzaklaşmayı belirlemektedir.

Uzun çalışmalar sonunda kurulan iletişimin bitişi, yeni dönemi başlatmaktadır. Sonraki “Değişiyorum” metni, yeni dönemin anlatıldığı kısımdır. Böylece bağlantı, hem metni tamamlamakta, hem de sonraki metne geçişi sağlamaktadır.

1.4.1.2.2.8 Emir Fiil / Fiil Kökü Yinelemesi

39.9

(5)- Ağlasın, ağlasın açılır.

(6) Diyorlar.

(3) Saçlarımı oksuyor, oksuyor:

(4) - Hah! Aferin; ağla, ağla! diyor.

“Ağla-” fiil kökü, emir kipinde yinelenerek cümleleri birbirine bağlamıştır. III.ve II. tekil kişi yapılarının kullanılması, emri düzenlemektedir. Aktarıncılar, bu düzenlemeyi açıklamaktadır.

“Ağlasın” ve “ağla” emirlerinin ikizleşmesi, vurgulanan tavsiyeleri belirlemektedir. “Diyorlar” ve “diyor” aktarıcı yüklemeleri arasındaki ilişki de, bu belirlemeyi dizi içinde yerleştirmektedir. III. çoğul ve tekil kişi yapıları, bunu kurar.

“Açılır” yüklemi, emri sebebe bağlarken; “aferin” ünlemi, emrin sonucunu takdir etmektedir. Bu ilişki, emirden onun devamı isteğe geçişi anlam olarak tamamlamaktadır. Önce emir verilmiş, sonra da emrin uygulanmasıyla devamlılık istenmiştir.

3 numaralı “Saçlarımı oksuyor, oksuyor.” cümlesi, emrin uygulanışı sırasındaki desteği eklemektedir. Emir yinelenirken yapılan fiil, tarz belirleme işlevindedir. İki nokta işareti, aktarımın değiştirim unsurunun yerine geçmiştir. Bu işaret, bağlantının yorumlanmasında yol gösterir. “Hah!” ünlemi, yorumda şok etkisini kullanmaktadır. Çocuk ağlamaya başlamış, Doktor da ona yardımcı olmaktadır.

Aktarımlı emir fiil kökü yineleme dizisi, Doktor-Çocuk ve etraftakiler-Çocuk ilişkilerinin yorumlanmasını kolaylaştırmaktadır. Böylece kişiler arasındaki ilişkiler, durum bilgisi bakımından kullanılır.

1.4.1.2.3 Zamanlama Fiil Kökü Yinelemesi

1.4.1.2.3.1 Tarz Dizisi Zamanı Fiil Kökü Yinelemesi

43.15

(3) Derin nefes al!

(5) Çabuk uyumak, kaybolmak istiyorum.

(6) Kuvvetli nefes aldım.

İlk cümledeki emir, durumun temelinde yatan sebebi göstermektedir. Bu temelin kurduğu emri yerine getirme ilişkisi, emrin verildiği zamana göre yorumlanmaktadır.

“Nefes al-“ fiil kökünün emir ve uygulama kısımlarında ardışık olarak yinelenmesi, aradaki istek kısmıyla açıklanmaktadır. Böylece sebep-sonuç ilişkisi, yineleme ve onun merkezindeki cümleye göre zamanlanmaktadır:

“Derin nefes al dediklerinde çabuk uyumak, kaybolmak için kuvvetli nefes aldım.”

“Derin” zarf tümleci, emrin veriliş tarzını belirlemektedir. Emri veren Operatör’ün yol göstermesi, bu öge ile düzenlenir. “Kuvvetli” zarf tümleci, emri uygulayan Çocuk’un emri nasıl uyguladığını gösterir. Bu öge, emri uygulayan bakımından bir sonuçtur. “Bayıldım” sonucu ise, hem emri veren, hem de uygulayan bakımından önemlidir.

Tarz dizisindeki fiil kökü yinelemesi bağı, anlatımı çok daha işlevsel hâle getirmektedir. Çünkü değişik bakış açıları, durumu daha iyi değerlendirmemizi sağlar. Durum, emri veren, uygulayan ve metin çözücü açısından zamana göre belirlenir.

1.4.1.2.3.2 Ardışık Fiil Kökü Yinelemesi

43.15

(0) **Hiçbir seçkin şekil göremiyorum.**

(1) **Gözümün üstüne pamuk geliyor.**

Ardışıklığa göre düzenlenen iki cümle, aynı fiil kökünden türetilmiş iki kelime ile birbirine bağlanmaktadır. Böylece zayıf zaman ilişkisi, anlam bağıyla daha kuvvetli hâle getirilmektedir.

“Göremiyorum” yüklemiyle “gözümün” tamlayanı arasındaki fiil kökü yinelemesi ilişkisi, iki cümle arasında fiil ve araç ilgisini kurmaktadır. Görmek için göz kullanılır. Eğer göz işlevini iyi yerine getiremezse görme fiili de gerçekleşemez.

Fiil kökünün yinelenmesi, dolaylı yoldan yetersizliğin artışı göstermektedir. Bu değişiklik, fiilin bitişiyle sonuçlanacaktır. “Ameliyat olma” fiili için yapılan hazırlıkların bu şekilde düzenlenmesi, anlatımı daha sürükleyici hâle getirmektedir.

“Pamuk geliyor.” (Ö+Y) yapısı, “gözümün üstüne” yer tamlayıcısı ile kurduğu ilişkiyle, yetersizlikten fiilin bitişine geçişi göstermektedir. Böylece fiil kökü yinelemesi üzerine anlam ilişkileri inşa edilmiştir.

Art arda gelen fiiller arasındaki anlam ilişkileri, anlatımın yapı ve anlam kısımlarını bağdaştırmaktadır. Metin çözücü, bu bütünlüğü mutlaka kullanmalıdır.

1.4.1.2.3.3 Ardışık Zamanlı Fiil Kökü Yinelemesi

21.4

(13)(1) Kapının eşiğinde biraz *durarak* etrafımı dinledim.

(2) Tam sessizlik.

(3) Bütün köşk, uyku ve karanlık içinde eriyor.

(14)(1)(a) Sofanın ortasına kadar birkaç adım attım,

(b) gene *durdum*;

(c) bu sefer daha emniyetle Nüzhet’in oda kapısına geldim,

(d) hafif iki defa vurdum.

14.1 numaralı cümle, önceki paragraftaki fiillerden birinin yinelenmesiyle, 13.1 numaralı cümleye bağlanmaktadır. Deneme fiili ve gerçek fiil olarak iki kısımdan oluşan yineleme yapısı, ardışık zamana göre düzenlenmiştir.

İlk fiil, “durarak” şeklinde bir zarf fiildir. Bu zarf-fiil, “dinledim” yüklemının zarf tümleci olarak kullanılmaktadır. Bu yapı, deneme fiilini göstermektedir. Deneme fiili, nitelediği “dinleme” fiili sâyesinde yerdeki durumun kontrol edildiğini göstermektedir. 13.1 / 2 numaralı cümleler ise, bu kontrolün sonuçlarıdır.

14 numaralı paragrafın ilk cümlesindeki a kısmı, “durma” fiilinin sona erdirildiği “(adım) atma” fiiline geçildiği cümledir. b kısmında ise önceki paragrafta zarf tümleci olarak kullanılan fiil kökünün yüklem olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu yüklem, asıl fiili taşımaktadır. Önceki paragraftaki denemenin olumlu sonuç vermesi, asıl fiile geçilmesini sağlamaktadır. “Gene” zarf tümleci, fiilin yinelenmesini belirginleştirmektedir.

c kısmı, yinelenen fiilin hedefe ulaşmadaki yeterliliğini; d kısmı da, hedefe ulaşıldığını göstermektedir. Böylece yinelenen fiiller, istenilen sonuca ulaşılmasını sağlamıştır.

Ardışık zamanda düzenlenen fiillerin iki basamaklı bir sistemle sonuca ulaşması, iki paragrafı birbirine bağlamıştır. Bu sistem, aynı zamanda aksiyon mantığını zaman ve fiil yapısında teşekkül ettirmiştir.

1.4.1.2.3.4 Fiil Safhalayıcı Fiil Kökü Yinelemesi

17.16

(14)(1)(b) *Kapıya doğru yürüdüm.*

(15)(2) *Onu ancak odadan çıkarken görmüştüm.*

(16)(2) *Odadan çıkınca nereye gideceğimi, ne yapacağımı şaşırmıştım.*

“Çık-“ fiil kökünün yinelenmesi, bu fiilin gerçekleşme safhalarını düzenlemektedir. Her safha, cümleleri bağlayan bir bağlantıdır.

İlk cümlede derin metindeki “çıkmaq için” zarf tümlecinde, fiil kökü gizlenmiştir. Bu cümle, fiilin hazırlık safhasıdır. Bağlantıyı bulmak için cümlenin yüklemine niçin sorusu sorulmalıdır.

İkinci cümlede “çıkarken” zarf tümleci, fiilin gerçekleştiği ânı gösterir. Yani bu cümle, gerçekleşme safhasıdır. Fiil kökü, zarf fiil yapımında kullanılarak, “görmüştüm” yüklemine geçiş sağlanmıştır. Böylece fiilin gerçekleştirilmesi görme duyusuyla aktarılmıştır.

Üçüncü cümle, fiil kökünü bitmiş zaman zarf tümleci üretmede kullanmıştır. “Çıkınca” zarf tümlecinin bitmiş zaman yapısı, fiilin bitiş safhasını gösterir. Bu cümlede zarf tümlecinin nesnelere kurduğu ilişkiler, sonraki fiillere geçişi sağlar.

“Nereye gideceğimi” / “Ne yapacağımı”

Bu cümlenin “şaşırmıştım” yüklemi ise, fiilin sonucunu verir. Yani fiil, bir belirsizliğe ulaşmıştır.

Fiil kökünün yinelenmesiyle kurulan bağlantılar, metin çözücüyü fiil üzerine odaklamaktadır. Bu odaklanma, ileriye dönük bir bağlantı yapısını da oluşturur. “Şimdi ne olacak?” sorusunun kurduğu merak unsuru bağlantısı, bu yüzden metinleşmede önemlidir.

1.4.1.2.3.5 Devamlılık Fiil Kökü Yinelemesi

35.4

(2)(2) Soyduklar, *sargıyı çözmeye* başladılar.

(3)(2) “Püü”, “cık, cık, cık...” “vay, vay” gibi bedbin sesler, heceler mırıldanıyordu.

(4)(1) *Dizim çözümlünce* bir pensle, sargıyı, pamuğu yukarı kaldırarak bir göz attıktan sonra yaralara eğildi.

İlk cümlede başlayan fiil, ikinci paragraf boyunca devam etmiştir. Bu devamlılık, “çöz-“ fiil kökünün yinelenmesiyle düzenlenmektedir.

“Çözmeye başladılar.”(YT+Y) yapısıyla belirlenen fiil, 3.2 numaralı cümlede yorumlanmaktadır. 4.1 numaralı cümlede “dizim çözümlünce” zarf tümleci, fiilin bittiğini göstermektedir. Cümledeki diğer filler, bu ögenin üzerine kurulmaktadır.

Fiilin başlangıcı ve bitişi arasında anlatılanlar, metinde ve hastalık anında olayın yerini belirlemektedir. Metin çözücü, pansumanla ilgili ön bilgileri de değerlendirerek yorumunu düzenler.

Bağlantıdaki bütün filler, pansuman ortak alanıyla ilgilidir. Böylece bağlantıyla düzenlenen başlangıç, aynı alanın unsurlarıyla devam ettirilmektedir:

“(Sargıyı, pamuğu) yukarı kaldırmak” > “Bir göz atmak” > “(Yaralara) eğilmek”

Bu filler, bir işlemin parçaları hâlinde cümleler arasındaki bağlantıları düzenlemektedir. Bu düzenlemede, cümle içi ilişkilerden yararlanılır. “Sargı”, “pens”, “pamuk” ve “yara” kelimeleri arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi, yorumu gerçekleştirmektedir.

1.4.1.2.4 Yorumlama Fiil Kökü Yinelemesi

37.15

(14)(3) Dokuzuncu Hariciye’de yarın bir odamız boşalıyor, *gelsin*.

(4) Mithat Bey, kendisine söyleyiniz! dedi.

(5) *Bana şüphe ile bakıyordu.*

(15)(1) Operatör *tehditkâr başını salladı.*

(2) Bu sefer *gelir* o!

14.3 numaralı cümledeki “gelsin” emri, diğer cümlelerde Operatör ve Mithat Bey tarafından yorumlanmaktadır. “Gel-” fiil kökünün yinelenmesi, geçişi düzenlemektedir.

Bağlantı, gelmek ve gelmemek durumları arasındaki çelişkiye dayanmaktadır. 14. 4 / 5 ve 15.1 numaralı cümleler, bu konudaki yorumları yapmaktadır. 14.4 numaralı cümlede derin metindeki “gelmesini” nesnesi, “Kendisine söyleyiniz.” sözünü, “gelsin” emrine bağlamaktadır.

14.5 numaralı cümlede “Bana şüphe ile bakıyordu.” ifadesindeki şüphenin sebebi “gelmemem ihtimalinden dolayı” kısmının derin metinde tespitiyle bulunabilir. Böylece bağlantının sebep kısmı açıklanmaktadır.

15.1 numaralı cümlede “Operatör, tehditkâr başını salladı.” ifadesindeki, “gelmem için” sebebine bağlıdır. “Bakıyordu” ve “(başını) salladı” yüklemeleri arasındaki bağ, bu bağlantıyı sebep - sonuç ilişkisi olarak düzenlemektedir.

“Bu sefer” zarf tümleci, 5.2 numaralı cümledeki durumla önceki durumu karşılaştıran bir zaman bağlantısı kurmaktadır. “O” öznesi, bu bağlantıyı kişi olarak düzenlemektedir.

“Gelsin” > “gelir” şeklinde düzenlenen emir-yorum ilişkisi, bağlantıyı bir mantık çizgisinde gerçekleştirmektedir. Metin çözücü, emrin yorumlanması sırasında, önceki olay ve durumları hatırlamakta, bunlar üzerine çıkarımlar yapmaktadır.

1.4.1.2.5 Yorum Değilleyici Fiil Kökü Yinelemesi

27.4

- (7) Bir genç kız ne isterse bu adam yapabilir:
- (8) Rahat ettirmek, giydirip kuşatmak, iyi muamele etmek...
- (9) Hayır yenge!
- (10) Bir genç kızın istediği şeylerin *bu*, binde biri bile değildir.
- (11) Devir değişti.
- (12) Hele Nüzhet sefalet görmüş bir kız değil ki, rahat etmek, iyi giyinmek onun için bir saadet olsun.
- (13) O, zaten rahat.
- (14) O, başka şeyler ister.

9 numaralı cümle, önceki iki cümlede Yenge tarafından yapılan yoruma kesin bir karşı koyuş bildirmektedir. Bu da kısa yoldan “hayır” cevap edatıyla yapılmaktadır. Diğer cümleler ise anlam yinelemesini düzenleyen değiştirim ve gönderimlere cevabı açıklamaktadır.

“Rahat et-“ ve “giy-“ fiil kökleri, yinelenerek, yoruma dayalı bir bağlantı kurmaktadır. “Hayır” cevap edatı, bu bağlantıyı bir karşı çıkış şeklinde düzenlemektedir. 10 numaralı cümledeki “bu” zamiri, yorumdaki arzuların yerine geçen değiştirim unsurudur. Cümledeki “Binde biri bile değildir.” kısmı, yorumu değil.

11 numaralı cümle, değillemeyi açıklamaktadır. Bağlaç kullanmadan düzenlenen bu açıklama, etkili bir karşı hüküm koymaktadır. “Devir değişti.” hükmünün genelleştirici anlamı, bunu daha da kuvvetlendirmektedir.

12 numaralı cümle, değillemeyi, Nüzhet kişisinde özelleştirmektedir. Yinelemelerin özelleştirme içine yerleştirilmesi, bağlantılar arasında dengenin kurulmasını sağlamaktadır. “Onun için” edat grubu ise, kişi bilgisini sebebe bağlayarak özelleştirmeyi genele ulaştırmaktadır.

“O” zahirinin yinelemeli yapısı, konu kişisi Nüzhet’i 13 ve 14 numaralı cümlelerde “Zaten rahat.” hükmüyle duruma, “Başka şeyler ister.” hükmüyle ileriki değişimlere bağlamaktadır. Böylece karşı hükmün her yönüyle açıklanması gerçekleşmiştir.

1.4.1.2.6 İspatlayıcı Fiil Kökü Yinelemesi

18.15

(2) ***Düşün, düşün*** de kendini ***anla!***

(3) **Senden gizli hiçbir şey konuşmuyorduk.**

(4) **Annem soyunuyordu, sen odaya girince o da aynalı dolabın kapısı içine saklandı.**

(3) **Ben sana işaret ettim, görmedin.**

(4) **Şimdi *anladın* mı?**

“Düşün” emir yapısının ve “anla-“ fiil kökünün yinelenmesiyle, bir ispatlama sistemi kurulmaktadır.

“Düşün” ve “anla” yüklemeleri arasındaki fiiller, 3 numaralı cümlenin hükmünün ispatlanması için kullanılmıştır.

“Konusmuyor” yüklemine bildirdiği olumsuz fiille diğer fiiller arasındaki anlam bağlantıları, açıklama yapısını kurar:

Fiil	Kişi	İtibari Zaman	Zaman Belirleyen Kişi
“soyunuyordu”	“annem”	“(içeri) girince”	“sen”
“saklandı”	“O”	“soyunurken”	“Annem”
“işaret ettim”	“ben”	“saklanırken”	“o”
“görmedin”	“sen”	“işaret ederken”	“ben”

Ardışık zaman yapısıyla kurulan bu cümleler dizisinde, kişilerin fiilleri sebep-sonuç zincirine göre düzenlenmiştir. Her fiil, önceki fiilin itibârî zamanına göre kurulmuştur. Böylece anlam boşlukları dolduruluyor.

Bu yapı, fiilleri kullanarak durum değerlendirmesi yapılmasını sağlamaktadır:

“Annem soyunuyordu, sen odaya girince o da aynalı dolabın içine saklandı.”

Çocuk’a göre : Gizli bir şey konuşmaları.

Nüzhet’e göre : Çocuk’un odaya girmesi.

İşte düşünülecek konu, bu ikilemdir. Fiillerin yorumlanması, durumu ortaya koymaktadır. Burada hakim olan yorum, Nüzhet’in hükmüdür.

“Ben sana işaret ettim, görmedin.” cümlesi ise, “O zaman niçin beni uyardın?” sorusunun cevabıdır.

Böylece “Düşün ve anla!” direktifinin hedefine ulaşılmıştır. Son cümle ise bunu “Şimdi anladın mı?” sorusuyla kontrol etmektedir.

1.4.1.2.7 Sebep - Sonuç Fiil Kökü Yinelemesi

1.4.1.2.7.1 Algılama - Sonuç Fiil Kökü Yinelemesi

39.9

(7) (4) O vakit bir çığlık *duyuyorum* .

(8) (2) Oh... Fakat ben *rahatlıyorum*, ben de öyle bağırarak istiyorum.

(9) (9) Hıçkırıklar *duyuyorum*.

(10) Ve daima içimde bir *rahatlama*.

“Duyuyorum” yüklemi ve “rahatla-“ fiil kökünün birlikte yinelenmesi, bir çağrışım ilişkisinin varlığını göstermektedir. Her duyuşta gerçekleşen rahatlama, çağrışımın sonucudur.

Yinelenen unsurların birbirini gerektirmesi, bir sebep - sonuç bağının işaretidir. Çünkü algılama sebebi gerçekleşmeden “rahatlama” durumu gerçekleşmemektedir. Ancak edat ve bağlaç unsuru kullanılmaması, bu ilişkinin karşılaştırma ile bulunmasına sebep olmuştur.

“Çıglık” ve “hıçkırıklar” nesnelere, yinelemenin cümle içi ilişki kurduğu ögeler arasında dizisel bir farklılaşma sağlamaktadır. Bu, fazlalığa düşmemek için yapılmıştır.

“O vakit” ve “dâima” zarf tümleçleri arasındaki ilişkiler, yinelemeler arasındaki zaman farklılığını göstermektedir. Bu farklılık, önce başlayan bir durumun devamlılık kazanmasını göstermektedir.

Süreç şeklinde düzenlenen bağlantı, algı sebebiyle sonuç arasındaki çağrışımı yinelemeler arası ilişkilerle kurmuştur. Bu yapı, metnin yorumlanmasında durum bilgilerini düzenler.

1.4.1.2.7.2 Beklenti - Sonuç Fiil Kökü Yinelemesi

3.9

(8)(5) *Ellerini kalçasına koyarak yaranın açılmasını beklerken sordu*

(9)(1) *Bir çıglık daha kopardım.*

(2) *Yara açıldı.*

“Yara açılma” fiili, “yaranın açılmasını” nesnesi ve “Yara açıldı.” cümlesi arasında, beklenti - sonuç ilişkisi kurar. İki paragrafı bağlayan “yara açıl-“ (İ+f.k) yinelemesi, söz-fiile yaptığı işaretle de yakın bağlantıya taşınmaktadır.

“Yaranın açılmasını beklerken” zarf tümleci, beklentiye göstermektedir. “Yara açıldı” cümlesi, bu beklentinin gerçekleşmesini belirlemektedir. “Bir çıglık kopardım.” cümlesi, buna işaret eden ünlemi göstermektedir.

Uzak bağlantıyı düzenleyen yineleme, beklentiyle hedefin gerçekleşmesi arasında sağlam bir yapılanma sağlamaktadır. Böylece metin çözücü, iki parçaya ayrılmış fiili bir bütünlük içinde algılayabilmektedir.

Yineleme arasında kalan diyalog, beklentinin sonuç itibariyle yorumlanmasını sağlamaktadır. Yaranın açılması sırasında sorulan sorular ve cevapları, bu sayfaya gelinceye kadar geçen süreci değerlendirmektedir.

1.4.1.2.7.3 Haber - Sonuç Fiil Kökü Yinelemesi

38.7

- (1) *Yemeğiniz şimdi gelecek.*
- (3) *Yemek.*
- (4) *Tiksinti.*
- (5) *Biraz sonra yemeğim geldi.*
- (6) *Yaklaşp bakmadım bile.*

İlk cümlede verilen haberden 5 numaralı cümledeki sonuca geçiş, “ye-” ve “gel-“ fiil köklerinin yinelenmesiyle sağlanmıştır. 4 numaralı cümledeki “tiksinti” ismi, bu geçişin asıl sonucunu gösterir.

“Niçin yaklaşp bakmadın bile?” sorusu, bağlantıyı yönetmektedir. Bu sorunun cevabı, “tiksinti” cümlesinde verilmektedir. “Tiksinti” sonucuna ulaşılmasını sağlayan unsurlar da, bu alanda değerlendirilmektedir.

“(Yemeğin) gelme(si)” fiili, “tiksinti” durumunun sebebidir. Haber ve gerçekleşme kısımlarında yinelenen fiil, bu ilişkiyi kurmaktadır.

“Tiksinti” kelimesi, sebebi olan “yemeğin gelmesi” ile sonucu olan “yemeğe bakmama.” arasında, bağlayıcı unsurdur. “Yemek” kelimesinin yüzey ve derin yapıda toplam dört yerde kullanılması, ilişkiyi sağlamlaştırmaktadır.

Cümleler arasında yorumun ve onun sonucunun yorumlanması, bir birleşme sağlamaktadır. Bu birleştirme sonucunda, şu cümleye ulaşılır:

“Yemeğiniz gelecek deyince duyduğum tiksinti yüzünden, yemek gelince yaklaşp bakmadım bile.”

Bu uzun cümlelerin parçalara ayrılması, daha kolay ve ayrıntılı bir çözümleme yapmayı sağlamaktadır. Böylece metin, hızlı okunup hızlı anlaşılmaktadır.

1.4.1.2.7.4 İstek - Sonuç Bağlı Fiil Kökü Yinelemesi

10.7

- (5) Annesiyle istetmiş.
- (6) Babam reddetmedi, "düşünelim" dedi.
- (5) Düşünüyor.

6 numaralı cümledeki "düşünelim" yüklemi, istek bildiren bir fiildir. 7 numaralı cümlede ise bu isteğin gerçekleştiğini görüyoruz. Planlanan fiilin gerçekleşmesi, anlam yinelemesiyle anlatılabileceği gibi, aynı kökten başka bir kelime kullanılarak da anlatılabilir. 7 numaralı cümledeki "düşünüyor" yüklemi, önceki cümlelerin yüklemine türetildiği "düşün-" fiil kökünden türetilmiştir.

İstek - sonuç ilişkisine bağlı fiil kökü yinelemesi, anlam ve ahenk bakımından bağlantılar kurmaktadır. "Düşünelim" yüklemine gelecek zamana, "düşünüyor" yüklemine şimdi devam eden zamana bağlı olması da bu ilişkiyi ardışık hâle getirmektedir.

"Düşünüyor" yüklemi, metnin dışına taşan bir sürecin başlamasını sağlamıştır. Bu noktadan itibaren metni okuyan, değişik yorumlar yapar. Fiil köklerinin sebep olduğu çağrışımlar, anlatımı çok boyutlu hâle sokmaktadır. "Düşünmek" fiilinin anlam deposu, bütün düşünceleri kapsar. Ancak metin kurucu, bu boşluğu ileride kendi doldurmaktadır. Metnin 8 numaralı paragrafı, durumla ilgili düşünceleri açıklamaktadır.

Bir metin okunurken anlaşılmayan noktalar varmış gibi görülebilir. Halbuki sonraki kısımda, bunlar açıklanacaktır. Onun için metin çözümlemesi, bütünü daimâ düşünüldüğü bir metot ister.

Öğrenci kompozisyonlarında sıkça karşılaşılan bir problem şudur: Öğrenci bir fikir ortaya atar veya bir bilgi verir. Ancak onunla ilgili bir açıklama yapmaz. Anlatımda böyle uygulamalar, hemen sırtır. Hiçbir bağlantısı olmayan ifadeler, metinden soyutlanmaya mahkumdur.

1.4.1.2.7.5 Hedef - Sonuç Fiil Kökü Yinelemesi

6.8

- (1) Benim her girişimde, orada, hareketsiz duruşum, beni bana gösteren bu çehreye bakmak içindir.
- (2) Ve baktım.

İlk cümlede sebebe bağlanan fiil, ikinci cümlede gerçekleşmektedir. Bu yapı, hedefin önceden açıklanmasıyla anlatımı daha anlaşılır yapmaktadır.

“Beni bana gösteren bu çehreye bakmak içindir.” yüklemiyle belirlenen sebep, “benim her gidişimde” yardımcı zarf tümleciyle genelleşmektedir. Bu hedefin gerçekleşmesi, özelleştirme yapmaktadır. Her zaman için oluşan durum, gerekli şartlar oluşunca, yine gerçekleşmiştir.

“Bakmak” isim fiili, fiili genel bir bakış açısıyla belirlemektedir. “Baktım” yüklemi, anlatımın gerçekleştiği ânı göstermektedir. “Bak-“ fiil kökünün yinelenmesi, bu geçişi düzenleyerek cümleleri bağlar.

“Ve” bağlacı, fiil üzerinde yoğunlaşmayı sağlamaktadır. Derin metindeki “nihayet” bağlacı, bunu vurgular. Gereken fiilin gerçekleştiği gösterilmektedir.

Sonuç belirleyen fiil kökü yinelemesi, genel yerden özel duruma geçişi sağlamaktadır. Her zaman karşılaşılan manzaradan o anki duruma geçilmektedir.

1.4.1.2.7.6 Şart Sebep Belirleyici Fiil Kökü Yinelemesi

40.2

(39)(6)(1) Nihayet *düğmeye (zile) bastım.*

(40)(2)(5) Burada her şey var

(6) Zil bile

(7) Korkarsan *bas*, gelirler.

“(Zile) basma” fiilinin sebebi, fiil kökü yinelemesi ile belirlenmiştir. Böylece iki metinde gerçekleşen birbirine çok benzeyen iki durumdan bir sebep-sonuç mantığı çıkarılmaktadır.

Önceki metinde, Çocuk yalnız kalınca zile basmaktaydı. Doktor, bu metinde bunu bir şart şeklinde belirlemiştir. “Korkma” ve “basma” fiillerinin şart yapısıyla bağlanması, önceki metindeki durumu yorumlamaktadır.

Teşebbüs, fiil ve yineleme safhalarında düzenlenen ve önceki metni üçe ayıran “(zile) basma” fiili, bir esasa bağlanarak değerlendirilmiştir. “Korku” sebebi, metnin psikolojik bir bakış açısı altında incelenmesini gerektirir.

“Gelirler” yüklemine ulaştığı kimlik bilgisi (on bir insan, yüzlerce çocuk), “korku” durumunu ortadan kaldırmak için kullanılmaktadır. 1.2 numaralı cümledeki “Sebebi yok.” (Ö+Y) yapısı, buna işaret eder.

Aslında sebep, her iki metinde de aynıdır. Ancak ikinci metinde daha kesin bir şekilde ifade edilmektedir. Bu anlatım, durumun belirsizlikten kesinliğe doğru gittiğini gösterir.

Yinelenen “(zile) bas-“ fiil kökü, yalnızlıktan kaçışı temsil eden bir eşya olan zile bağlıdır.. “Korku” sebebi, onun varlığını açıklamaktadır. Kısırdöngü hâline gelen korku ve zile basma, metinleri birbirine yineleme ile bağlamıştır.

1.4.1.2.7.7 Tahmin Sonuç Değilleme Fiil Kökü Yinelemesi

38.12

(8) (2) *Aylar - kim bilir ne ıstıraplı aylar - geçireceğim yatağıma büyük bir korku içinde bakıyorum.*

(12)(2) *Sanki her saniye etrafımda tabiatüstü bir âlem doğuyor.*

(3) *Geceyi bu odada geçireceğime inanmıyorum.*

“Geçir-“ fiil köküyle belirlenen tahminî sonuç, parçalar arasındaki ifadelerle değillenmektedir. Önce gerçekleşmesi kesin görünen duruma, sonra karşı çıkılmaktadır.

“Odada” ve “yatağıma” yer tamlayıcıları arasındaki bütün - parça ilişkisi, aynı durumun farklı şekillerde anlatılmasını sağlamaktadır. “Korku içinde bakıyorum.”(YT+Y) yapısıyla “Geceyi bu odada geçireceğime inanmıyorum.” cümlesi arasındaki ilişki, durumun sonuç kısmının niçin reddedildiğini açıklamaktadır.

“Geceyi” yardımcı nesnesi, “aylar” nesnesinin ilk zaman dilimini göstermektedir. Böylece öyküleyici anlatımda planla uygulama arasındaki çelişki, bir düzen içinde verilmiştir.

12.1 numaralı cümle, 8.2 numaralı cümledeki sebebi özelleştirmektedir. Özelleştirme, korkulan durumun belli bir şekilde ortaya çıkmasını sağlamıştır. Karşılaştırma, isteksizliğin yüzeydeki sebebini göstermektedir.

Sonuç değillesinde sebebin görülen ve temelde kalan şeklinde ayrılması, anlatımda mantık esaslarına ne kadar çok önem verildiğini gösterir. Yakın bağlantıyla tespit edilen sebep, uzak bağlantıyla açıklanmaktadır.

“Bu yüzden” bağlacının yüzey metne çıkarılmaması, sebeplerin iki safhali olarak belirlenmesini kolaylaştırmaktadır. Metin çözücü, bu belirlemeyi böylece bütün metne göre yapmıştır.

1.4.1.2.8 Karşılaştırmalı Fiil Kökü Yinelemesi

1.4.1.2.8.1 Çözümleyici Karşılaştırma Fiil Kökü Yinelemesi

43.7

(0) Ameliyat dakikasında korkmaktan korkuyorum.

(1)(a) Korkunun bu en derinleşen nev’i dayanılacak şey değil;

(b) ıstırabın vukuundan evvel ruhta bir gölgesinden ibaret olan korku, ıstıraptan bin kat daha müthiş.

“Kork-“ fiil kökünün yinelenmesi, ortak konunun parçaları arasında karşılaştırma yapmak için kullanılmaktadır. Böylece durumun daha iyi anlaşılması için özel ve genel nitelikler karşılaştırılmaktadır.

“Korkuyorum” yüklemi, karşılaştırılacak konuyu belirlemektedir. “Korkmaktan” yer tamlayıcısı, yüklemiyle kurduğu ilişki yoluyla fiili konu üzerinde aynılaştırmaktadır. “(Korkmaktan) korkma” fiili, sebep ve sonucu aynı noktada birleştirir. “Ameliyat dakikasında” zarf tümleci, bu ilişkinin kurulduğu zamanı göstermektedir.

“Korkunun bu en derinleşen nev’i” öznesi, önceki cümledeki durumu nitelendirmektedir. Bu öznenin gönderimi, “korku” isminin yinelenmesiyle desteklenmektedir. İsim tamlamasında tamlayan olan bu isim, tamlamanın diğer unsurlarıyla nitelendirmeyi düzenlemektedir. “Bu en derinleşen nev’i” sıfat tamlaması, tamlayanın tamlananı olarak karşılaştırmayı üstünlük bakımından belirlemektedir.

“Dayanılacak şey değil” yüklemi, karşılaştırmanın sonucunu göstermektedir. Yinelenen “korku” ismini niteleyen “ıstırabın vukuundan evvel ruhta bir gölgesinden ibaret olan” sıfatı, sonucu açıklamaktadır.

“İstıraptan bin kat daha müthiş”(YT+ZT+Y) yapısı, “korkunun bu en derinleşen nev’i” tamlamasındaki durumun sebebini göstermektedir. Böylece karşılaştırma, mantıklı bir temele bağlanmıştır.

Fiil kökü yinelemeli karşılaştırma, ameliyat öncesi duygu çözümlemesi için kullanılmaktadır. Korkunun asıl sebebine karşılaştırmayla ulaşılmaktadır.

1.4.1.2.8.2 Benzerlik Karşılaştırmalı Fiil Kökü Yinelemesi

20.9

(6) Ben bu evlenmeyi hiç istemiyorum.

(7)(a) Paşa efendi de istemiyor ama,

(b) yengeniz istiyor.

“İste-” fiil kökünün kurduğu yüklem üçlemesi, olumsuzluk ve olumluluk bakımından düzenlenmiştir. Burada “-ma” olumsuzluk eki / “Ø” olumluluk eksizliği arasındaki zıtlıklar, “ama” bağlacıyla kelime düzeyinde belirlenmektedir.

İlk iki yüklem “istemiyorum” / “istemiyor” şeklinde benzetme yönünden bir karşılaştırma ile bağlanmaktadır. “Olumsuzluk + şimdiki zaman” şeklinde bir paralellik vardır. Bu paralellik, benzerliği gösterir. I. ve III. tekil kişiler arasındaki ilişki ise, karşılaştırmayı belirler.

Son iki yüklem “istemiyor” / “istiyor”, Paşa ve Yenge arasındaki zıtlığı göstermektedir. “Ama” bağlacı ise, zıtlığı belirginleştirmektedir.

İlk ve son yüklem “istemiyorum” / “istiyor”, anlatıcı ile anlatılanın çeliştiğini gösterir.

Karşılaştırmayı kuran ilişkiler şu şekildedir:

Nurefşan = Paşa / Nurefşan, Paşa X Yenge, Nurefşan X Yenge

“Bu evlenmeyi” nesnesi, bağlantının ortak konusunu belirlemektedir. Kişilerin bu konu üzerindeki hükümleri, karşılaştırmının temelini oluşturur:

Kişi	Yüklem	Bakışı	İstenen ilişki
“Nurefşan”	“istemiyorum”	olumsuz	Çocuk - Nüzhet
“Paşa”	“istemiyor”	olumsuz	Ø - Nüzhet
“Yenge”	“istiyor”	olumlu	Doktor Ragıp - Nüzhet

Karşılaştırma sağlayan aynı fiil köküne dayalı yüklem, kişi, fiil, durum, düşünce birimlerini düzenleyerek özel bir değerlendirme sağlamaktadır.

“Bu ümitsiz aşkın sonu ne olacak?” sorusunun kurduğu merak unsuru, romanın bu kısmında zirveye ulaşmıştır. Roman üslûbuyla bağlantıların birlikte işletilmesi, ahenk ve anlam bakımından sürükleyici bir metinleşme sağlamaktadır.

1.4.1.2.9 Açıklama Fiil Kökü Yinelemesi

1.4.1.2.9.1 Şartlı Açıklama Fiil Kökü Yinelemesi

1.4.1.2.9.1.1 Şartlı Sebep Açıklayıcı Fiil Kökü Yinelemesi

38.4

(2) *(Kapıyı) açmak* istemiyorum.

(3) *Açarsam* hastahanenin benim için hazırladığı felâketlerin hepsi birden içeri girecek sanıyorum.

“Açmak” nesnesi ve “açarsam” şart cümlecığı arasındaki fiil kökü yinelemesi, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. Bu bağlantı, ilk cümledeki durumu bir şarta bağlayarak açıklamaktadır.

“Açarsam” kısmı, ilk cümlede belirlenen fiilin gerçekleşmesi durumunun sonucuna işaret etmektedir. “İstemiyorum” yüklemi ile “Hastahanenin benim için hazırladığı felâketlerin hepsi birden içeri girecek sanıyorum.” (N+Y) yapısı arasındaki anlam tamamlama ilişkisi, bunu düzenlemektedir.

“Niçin açmak istemiyorsun?” sorusu, bağlantıyı yönlendirmektedir. Bu sorunun cevabı, 3 numaralı cümlede verilmiştir. Böylece sebep açıklayıcı fiil kökü yinelemesi, bilinmeyen psikolojik durumu açıklamıştır.

Bir ihtimal üzerine kurulmuş isteksizlik, “bacağın kesilmesi” korkusuna ulaşmaktadır. Bu korku, metnin tamamına yayılmış bir durum alanı kurmaktadır. Metin çözücü, ameliyat öncesi safhayı, buna göre belirler.

1.4.1.2.9.1.2 Sonuç Açıklayıcı Fiil Kökü Yinelemesi

31.11

(10) (8) *Fakat çalışacağız...* diye teselli etti.

(11)(18) *Bunlar yapılmazsa ben bu gence bakamam.*

(19) *Nafile çalışmış olunuz.*

Önceki metin parçasında belirlenen hedef, bir şarta bağlanmıştır. Daha sonra da bu şartın gerçekleşmemesi durumu, fiil yinelemesi yoluyla açıklanmıştır.

“Çalışacağız” yüklemi, geleceğe dair bir planı göstermektedir. “Çalış-“ fiil kökünün “çalışmış” sıfat fiilinde yinelenmesi, planı sonuca ulaştırmaktadır. “Çalışma”

fiili, Çocuk'u iyileşme amacına yöneltmiştir. 11.18 numaralı cümle, bu amacı bir şarta bağlamaktadır.

11.19 numaralı cümle, şartları vurgulayarak hedefe ulaşmama durumunu açıklamaktadır. Bu yapı, şartın tersi durumu, sonuç bakımından anlatmaktadır. İlişki, önceki cümledeki yetersizliğin açıklanması şeklindedir. Böylece cümleler, yineleme etrafında birleşmektedir. “Çalışacağız, ama bunlar yapılmazsa nafile çalışmış olacağımızdan bu gence bakamam.”

Uzak ve yakın ilişkilerle çıkarılan bu anlam, durumu Operatör açısından belirlemektedir. Bu belirleme hastalığın geçmişini hatırlatmakta, ameliyatla ilgili çıkarımlar yapılmasını sağlamaktadır.

Hedefle onun bağlı olduğu şart arasındaki sonuç bağı, fiil kökü yinelemesiyle bağdaşmaktadır. Metin çözücü, “çalış-” fiil kökünün verdiği işaretle, geçişi yorumlar.

1.4.1.2.9.2 Ünlem Açıklama Fiil Kökü Yinelemesi

28.2

(2) *İşitmek* istemiyorum.

(3) *İşit! İşitmelisin!*

(1) (1) Canını sokakta mı buldun?

(2) (2) Maazallah...

“İşit-“ fiil kökünün üçleme şeklinde yinelenmesi, ünlem açıklama işlevinde bir bağlantı kurmaktadır. Emir ve gereklilik şeklinde düzenlenen 3 numaralı ünlem cümlesini açıklayan 4 numaralı cümle, ünlemi bir soruyla tamamlamaktadır. 5 numaralı cümle ise, anlatımı tek bir ünlem kelimesiyle vurgulamakta ve özetlemektedir.

Diyalog yapısında isteksizlik ve gereklilik durumları arasındaki çelişki, iletişim bakımından bağlantının düzenlenmesini sağlamaktadır. İki görüş arasındaki galip gelme mücadelesi, Nüzhet ve Yenge kişilerinin konuşmalarını birbirine bağlamaktadır.

İsteksizlik kısmını oluşturan 2 numaralı cümle, konuşmaya son verme girişimini taşımaktadır. Ancak emir ve gereklilik şeklindeki ünlemler ve onları güçlendiren soru, bu girişime engel olmaktadır. 4 ve 5 numaralı cümlelerdeki deyim şeklindeki ünlemler, gereklilik kısmını güçlendirmektedir.

Gerekliliğin sebebe bağlanması, anlam olarak bağlantıyı kurarken, ünlem ortak alanı bunu yapı olarak desteklemektedir. İsteksizliğin değillenmesi için, gerekliliğin bir mantık temeline oturtulması gerekir. Ünlem yapıları, bu temeli kuran unsurlardır.

3 numaralı cümle üzerine sorulan “Niçin işitmeli?” sorusu, bağlantıyı düzenleyen kurucudur. Sebep arama sistemi, yineleme ve ünlemleri kullanarak cümleleri birbirine bağlamaktadır.

“Maazallah...” cümlesi, sonundaki üç nokta işaretiyle, söylenmeyen sözler için de açık bir uç bırakmaktadır. Bu yapı, anlatılanları kullanarak, anlatılmayanları bulma işlevli bir geniş anlatım imkânı sağlamaktadır.

1.4.1.2.9.3 Niteleme Açıklayıcı Fiil Kökü Yineleme

25.6

- (1) Alçıya kondu mu?
- (3) (a) İki defa.
(b) Belki gene koyacaklar.
(c) Birkaç kere de ameliyat oldum.
- (4) Yengem içini çekerek mırıldandı:
- (5) – Zavallı çok çekti.

3 numaralı cümlede, Çocuk kişinin başına gelenler ve gelecekler hakkında bilgi verilmektedir. Böylece belirlenen durum, 5 numaralı cümlede yapılacak yoruma zemin hazırlamıştır. Bu yorum ise, fiille yapılmış ve kişi bilgisi nitelendirilerek tamamlanmıştır.

“Çek-“ fiil kökünün yinelenmesi, çağrışım yoluyla yorumlamayı düzenlemektedir. “(İç) çekme” fiili, acımayı; “(acı) çekme” fiili, durumu belirlemektedir. Aynı kökten türemiş bu iki fiil, sebep - sonuç ilişkisiyle düzenlenmiştir: “Zavallı, çok acı çektiği için, içini çekti.”

İsimleşerek ismin yerine geçen “zavallı” sıfatı, nitelediği “Çocuk” ismine ulaşarak yorumu ilgili isme bağlamaktadır.

“Zavallı (Çocuk)” kişi bilgisi, 3 numaralı cümlede açıklanmaktadır. Böylece nitelemenin amacı ve ayrıntıları, sebep bakımından açıklanmıştır:

“Çocuk, bacağı iki kere alçıya konduğu ve ameliyat olduğu için çok acı çekti. Bu yüzden de zavallıdır.”

“Çok **çekt**.”(ZT+Y) yapısı, alçı ve ameliyat kelimeleriyle sebep - yorum bağlantısı içindedir. “Mırıldandı” aktarıcı yüklemi, “acıma” anlamının gizlenmesi içindir. Bu da sebeple yorum arasındaki bağı gizlemektedir.

Yinelemenin ahenk yapısı, anlam tamamlayıcılarıyla desteklenerek, Doktor Ragıp, Paşa ve Çocuk tarafından yapılan yorumları birleştiren Yenge'nin nitelemesi şeklinde bir basitleştirme sağlamıştır. Bakış açısının basitleştirilmesi, her seviyedeki okuyucunun düşünülüğünü gösterir.

1.4.1.2.10 Durum Fiil Kökü Yinelemesi

1.4.1.2.10.1 Durum Alanı Kurucu Fiil Kökü Yinelemesi

28.4

(1)(2) Aşağı katta yemek odasının önünden geçerken sert ve yüksek sesli bir münakaşa duydum ve derhâl *benden bahsediliyormuş gibi* kulak kabarttım.

(3)(4) Şakası yoktur kızım, *mikrop* bu... Ayırttım... Çatalına kaşığına işaret... Evin her tarafı mikrop...

(4)(1) Daha fazla dinlemek istemeyerek yürüdüm.

(2)(a) *Benden bahsedilmediğine emin olmak için* öteki ihtimallerin hepsini arıyor;

(b) *fakat* bir tane bile bulamıyordum;

(c) “*mikrop*” kelimesini hatırladıkça âdeta ismim söyleniyormuş gibi,

(d) *ancak benden bahis olunduğunu* anlıyordum.

(3) Yengem, *pek mümkün ki*, Nüzhet’le benim aramdaki mesafeyi çoğaltmak için hastalığının sirayeti ihtimâlinden istifâde ediyordu.

Durum değerlendirmesi yapılırken, önceki paragraftaki kelimelerin yinelemeleri yoluyla çıkarımlar yapılmaktadır. Bağlaçların sağladığı açıklama ve aykırılık, çıkarımları yapı olarak düzenlemektedir.

“Bahset-” fiil kökü, “mikrop” yineleme alanında, yinelenerek kavramları yorumlamaktadır. Kavramların tanımlanması, karşılaştırılması ve değerlendirilmesi, çıkarım yoluyla cümleler arasındaki bağlantıları kurmaktadır. Yineleme, bu bağı sistemleştirir. Metinleşme alanındaki diğer bağlar, sistemi düzenlemektedir.

“Öteki ihtimaller” ve “hepsini” unsurları arasındaki değiştirim yapısı, karşılaştırmaya dayalı olarak çıkarımın temelini atmaktadır. 4.2b cümlesi, “fakat” bağlacıyla kurduğu aykırılık ilişkisiyle “öteki ihtimaller” kısmını silmektedir.

3.4 numaralı cümledeki “çatalına” ve “kaşığına” yer tamlayıcılarının iyelik ekleriyle, 4.2c cümlesindeki “ismim” kelimesinin iyelik eki arasındaki gönderim, mikrop kelimesiyle kurulan benzetmeyi yinelemektedir. Böylece çıkarım, mikroba benzetilme şeklinde kurulmuştur. “(Benden) bahis olmak” fiili, çıkarımın sonucudur.

4.3 numaralı cümle, çıkarımın sonucunu, Yenge'nin bakış açısıyla değerlendirmektedir. Böylece çıkarımın sebebi de açıklanmaktadır. Ayrıca Çocuk ve Nüzhet kişileri arasındaki mesafe, çıkarımla belirlenmektedir. “Mesafeyi çoğaltmak için” zarf tümleci, bunu belirleyen ögedir.

1.4.1.2.10.2 Özelleştirmeli Durum Ortaklığı Fiil Gövdesi Yinelemesi

31.1

(30)(14)(7) *Felâketlerimin başladığı saniyeyi tanıyorum.*

(8) *Hiç aldanmam.*

(31) (1)(1) *Evimize geldik.*

(2) *Felaket daha o gece başladı.*

Önceki metnin sonundaki durumun yeni metnin başında aynen tespiti, ortak konuya dayalı bir geçiş sağlamaktadır. Bu geçiş, “başla-“ fiil gövdesinin yinelenmesiyle, safha belirleme şeklinde desteklenmektedir.

“Felâket” kelimesinin metin sınırının iki tarafında yinelenmesi, belirlenen durumun diğer metinde devam etmesini sağlamaktadır. Bu yineleme, genel durumun özelleştirilmesi şeklindedir.

30.14.7 numaralı cümledeki “felâketlerimin **başladığı** saniye” sıfat tamlaması, durumun tanımlanması işlevindedir. Bu, genelde karşılaşılan durumla o andaki durumun

birbirine benzetilmesi şeklinde düzenlenmektedir. “Hiç aldanmam.” cümlesi, bir genelleme ile benzetmeyi pekiştirmektedir.

31.1.1. numaralı cümlenin “o gece” zarf tümleci, yinelenen unsurun belirlediği durumu, zaman yönetiminde özelleştirmektedir. Yer ve zaman değişimleri, metinler arasındaki özelleştirmenin farklı yönlerini belirlemektedir.

(Köşkten / Nüzhet’ten ayrılış) Ø ve “Eve geliş” yerleri arasındaki geçişler, genelden özele geçişi de düzenlemektedir. Romanda başlayan yeni durum, “Tehlike” metninden romanın sonuna kadar gerçekleşecek olaylara hazırlık yapmaktadır.

“Saniye” ve “o gece” zaman belirleyicileri arasındaki ilişki, farklı zaman dilimlerini göstererek, durumu değişen şartlarda yorumlamayı sağlamaktadır.

Özelleştirmeli durum ortaklığı yinelemesi, romandaki değişim sınırlarından birini oluşturmaktadır. Metin çözücü, bu sınırları kullanarak anlatılanları yorumlar.

1.4.1.2.10.3 Durum Tamamlayıcı Fiil Kökü Yinelemesi

27.7

(2)(1) Kapıdan çıkmak üzere olan yengemin piyano üstünde bir şey almak bahanesiyle odada kaldığına ve benim cevabımı beklediğine dikkat ettim.

(4)(1) Hâlâ piyanonun üstünde bir şeyler alır gibi yapan yengem, biraz daha şiddetli bir hareketle bana döndü.

(6)(2) Paşa bir iki kısa kahkaha ile, bana taraftarlığını ilân etmişti.

(7)(1) Yengem, piyanonun üstünden rastgele bir şey alarak dışarı çıktı.

“(Piyanonun üstünden rastgele bir şeyler) alma” fiili, metnin değişik yerlerine dağılmış üç cümlede, bir durumu tamamlamaktadır. Yinelenen “al-“ fiil kökü, bir parçanın adım adım bütüne ulaşmasını sağlamaktadır.

Yineleme sisteminin her cümlesi, bir işleve sahiptir. İlk cümle, durumun fark edildiği kısımdır. İkinci cümle, konuşma sırasında önceki durumun devam ettiğini belirler. Son cümle, durumun bittiği zamanı göstermektedir.

“Dikkat ettim” yüklemi, başlangıcı göstermektedir. “Hâlâ” zarf tümleci, devam eden durumu belirlemektedir. Derin metindeki “sonunda” zarf tümleci, bitiş göstermektedir.

Cümleciklerin kelime grupları şeklinde değişik yapılara girmesi, anlatımı daha işlevsel hâle getirmektedir:

Cümle Yeri	Sırası	Kelime Grubu	Konumu	İşlevi	Anlamı
2.1	1	İsim - fiil	Zarf tümleci grubu içinde	İsim	Fiil
4.1	2	Sıfat - fiil	Özne olan	Sıfat	Durum
7.1	3	Zarf - fiil	Sıfat tamlaması içinde	Zarf	fiil

6.2 numaralı cümle ile 7.1 numaralı cümle arasındaki ilişki, üçüncü kişinin konuşmadan ve onun yapıldığı yerden ayrılışını göstermektedir. Derin metindeki “daha sonra” zarf tümleci ise, geçişi yapı bakımından tamamlamaktadır.

Böylece yinelemelerle tamamlanan durum, karşılaştırmalı ilişkiler yumağında yengenin bakış açısını devamlı bir fiil çevresinde düzenlemiştir.

1.4.1.2.10.4 Durum Etki Bağı Fiil Kökü Yinelemesi

20.4

(0) (0) Konuşmak istediği ve cesaret edemediği belliydi.

(1) (1) Konuşturmak istedim.

“Konuş-“ ve “iste-“ fiil kökleri iki ayrı cümlede, farklı görevdeki ögelerde kullanılarak durum - etki bağlantısı kurulmuştur.

İlk cümle durumu, ikinci cümle ise durumu değiştirmek için uygulanan etkiyi göstermektedir. Bu ilişki, müştak olan ögeler arasında kurulmaktadır.

“konuşmak” > “konuşturmak”

İlk cümledeki öznesindeki yan cümlecikğin nesnesi olan “konuşmak” yardımcı yüklemi, “istedim” yüklemiyle istek anlamı kazanmaktadır. Bu cümledeki ikinci öznesi “cesaret edemediği” ise, isteğin olumsuzlukla sonuçlandığını gösterir.

“Konuşturmak” nesnesi, fiili başlatmak için kullanılmaktadır. Böylece iki nesne arasındaki ilişki, harekete geçiş şeklinde düzenlenmiştir. Bir fiilin, etken ve ettirgen mastarlarının bir arada kullanılması, bağlantının ahenge dayalı olmasını sağlamaktadır.

“İsteddiği” unsuru, sıfat fiilin isimleştirilmesi şeklindedir. Cümlelerin devamındaki öznenin olumsuz alanına, o da girmektedir. Ancak kökte karşılaştığımız ikinci öge olan “istedim” yüklemi, kişi bilgisi bakımından farklıdır.

“İste-“ fiilinin ilkinin “Nurefşan”, ikincisini “Çocuk” yapmaktadır. Etken kişi, etki alanında kalmış kişiye dönüşmektedir. Farklı kişilerin yaptığı eş fiillerden biri durumu, öteki etkiyi göstermektedir.

İkinci cümledeki etki isteği, ilk cümledeki durumun sonucudur. Böylece ortak kök ilişkisi, durum - sonuç bakımından da desteklenmiştir:

“**Konuşmak isteyip de cesaret edemediği belli olduğu için, konuşturmak istedim.**”

Durumla sonuç arasındaki ilişki, edat kaldırılarak ortak kelime köküne dayalı bir geçişe dönüştürülmüştür.

1.2.1.2.11 Tarz Niteleyici Fiil Kökü Yinelemesi

10.7

(2) Nüzhet anlatıyordu.

(3)(a) fakat zaten onun tabii müstehziydi,

(4) Anlatırken arada bir küçük kahkaha atıyordu.

2 numaralı cümle, 4 numaralı cümle içinde zarf tümleci olarak kullanılmaktadır. Böylece iç içe geçme şeklinde bir bağlantı kurulmuştur. Bu ilişki, 3 numaralı cümleyle ilgili bir niteleme bağlantısını oluşturmaktadır.

(2) Anlatıyordu.

(3) Müstehziydi (Nereden anladın).

(4) Anlatırken - kahkaha atıyordu.

4 numaralı cümledeki niteleme, 3 numaralı cümledeki fiilin betimlenmesine yöneliktir. Bu bağlantı, “anlatıyordu” yüklemi ile “anlatırken” zarf tümleci arasındaki zaman ilişkisiyle de pekiştirilmektedir. Böylece fiiller, ekleme yapılarla geliştirilerek metin bütünlüğü sağlanmaktadır.

“Anlatma” fiilinin tarz bakımından belirlenmesi, anlatımı daha geniş bir alana yaymaktadır. Bu ilişki, fiilin zarfını farklı yerde kullanma şeklindedir.

3 numaralı cümle, fiille zarfı arasına soktuğu “müstehzi” sıfatıyla betimlemeyi daha ayrıntılı yapmaktadır.

1.4.1.2.12 İletişim Tamamlayıcı Fiil Kökü Yinelemesi

22.3

(0) - Ben bir şey anlamıyorum ki...

(1) – Nüzhet! Beni hem dinlemeğe, hem anlamağa mecbursun.

Önceki paragrafın son cümlesindeki “anlamıyorum” yüklemi, iletişimi koparmaktadır. Cevap cümlesi, Nüzhet kişinin konuşmayı anlamadığını gösterir.

Paragrafın ilk cümlesi, iletişimi yeniden çalıştırmak için bir baskı ortamı kurmaktadır. Bu ortamı önceki cümleye bağlayan, yineleme şeklindeki “anla-” fiil köküdür.

Fiil kökü, cümlelerin ilkinde yüklem, ikincisinde yer tamlayıcısı kurmada kullanılmıştır. Fiilin yapılışından, file yönelmeye geçilmiştir. Bu geçiş, durumdaki yetersizliğin zıttı olan gereklilik yapısıyla düzenlenmektedir:

“Anlamıyorsun ama, anlamağa mecbursun.”

Bu geçiş, tek bir fiil köküne dayanmaktadır. “Anla-“ fiil kökünün yanına “dinle-“ fiil kökü de eklenmiştir. Fiil kökünün yinelenmesi sonrası eklenen fiil, “hem.. hem...” bağlaç yapısındaki yer tamlayıcıları ile düzenlenmiştir.

İşlem dizisinde “anlamak” fiilinden önce gelen “dinlemek” fiili, yüzey metne çıkarılmıştır. Dizinin ilk parçası, ikinci parçanın sebebidir. Anlamayı gerçekleştirmek için dinlemek gerekir. Yani ikilenen yapı, anlam olarak, anlama genel bilgisi içindedir.

Anlamamanın başarılı olması için, dinlemenin iyi yapılması gerekir. Bu esas, ikilenenin mantığını oluşturmaktadır. “Anlamak” fiilinin gerçekleşme sırasının açılımı, anlatılanların baştan ve daha ayrıntılı olarak yeniden anlatılacağını göstermektedir.

“Anla-“ fiil kökünün, “hem... hem...” bağlacının birleştirdiği “dinle-“ fiil köküyle kullanılması, anlatılanların da yinleneceğini gösterir. Özetlemenin başta yapılması, yinelemenin ayrıntılara geçmeyi sağlaması, metnin ana fikir halkasının açıklama, çözümleme, yorumlama halkalarının başlangıç noktası olacağını gösterir.

1.4.1.2.13 Ortak Alan Fiil Kökü Yinelemesi

1.4.1.2.13.1 Duyu Ortak Alanı Fiil Kökü Yinelemesi

1.10

- (8)(1) *Beklemek azabının bitmesiyle odaya girmek korkusunun başlaması arasında şaşırın çocuk, babasının koluna girerken, dışarıya ısınmış bir ilaç ve bozuk bir kan kokusu çıkar,*
- (2) *bekleyenlerin hisli genizlerini hafifçe ürpertir ve renksiz bir badana gibi, görünmeden, uzun koridorun yüksek, çıplak duvarlarına sıvanır.*

Paragrafın betimleme yapısı, koklama ve görme duyuları kullanılarak kurulmuştur. Duyuların harekete geçirilmesinde kelimeler arası ilişkiler ve oluşturulan ortak alan kullanılmıştır.

Fiil boyutunda “beklemek” ve “girmek” arasındaki zaman aralığına duyu ve duygu dünyasıyla ilgili çağrışımlar yerleştirilmiştir. Sıralı cümle içinde “bekle-“ fiil köküne getirilen isim fiil ve sıfat fiil eklerinin sağladığı kelimeler arası ilişkiler, metin yapısında kök yineleme denen bir ortak alan oluşturmuştur.

Aynı kökten türemiş farklı kelime türlerinden kelimelerin birbirini izleyen cümlelerde kullanımında dizime dayalı bir yapılanma vardır. Dizideki(paradigma) ilk cümlede geçen çekimli fiil, ikinci cümlede kökçe korunarak dizimsel bir yapı oluşturacak biçimde kullanılır.

Ortak fiil kökü ilişkisi, cümlelerdeki diğer fiil, sıfat ve zarflarla kuvvetlendirilmiş. “Beklemek azabı” ile “odaya girmek korkusu” arasında “-mak” isim fiil eki yinelemesi ve isim tamlaması yapıları arasındaki ikilem yapısı, sebep - sonuç ilişkisinin hazırlayıcıdır. Bu yapı, “ısınmış bir ilaç ve bozuk bir kan kokusu” unsuruyla ortak bir alanda korku ve şüphe anlamını paylaşmaktadır.

İkinci cümlede kokunun bekleyenler üzerindeki etkisi, önceki cümlede geçen “koku” kelimesinin yinelenmesiyle sağlanmaktadır. Böylece kelime yinelenmesine dayalı bir anlam ilişkisi kurulmuştur. Koklama duyusuyla sağlanan betimleme, “renksiz bir badana gibi” benzetmesi yoluyla görme duyusuyla somutlaştırılmıştır.

“Bekle-“ fiil kökü yinelemesi, iki cümleyi; cümle içi ilişkilerle de cümlelerin unsurlarını birbirine bağlamıştır.

1.4.1.2.13.2 Aktarım Ortak Alanı Fiil Kökü Yinelemesi

24.2

- (0) Paşa'nın fazla sevgisinden dolayı her vakit ciddî duran yengem bile, *sofrada tabağıma yemek koyarken*, bu işinden zevk aldığını hissettiriyor:
- (2) *Yemelisin, yemelisin*, ben seni burada şişmanlatacağım.

Paragrafın ilk cümlesi, önceki cümledeki fiilin devamındaki aktarımı, “ye-“ fiil kökü yinelemesinin gösterdiği anlam ilişkisiyle gerçekleştirmektedir. Aktarım unsuru ise, kullanılmayarak “hissettiriyor” yüklemiyle düzenlenmektedir.

Aktarıcı cümle, aktarımı hazırlayan başka anlatım işlevlerine de sahiptir. Çocuk - Paşa, Çocuk - Yenge, Paşa - Yenge ilişkilerinin yorumlanması, aktarım için hazırlayıcı unsurdur. Bunlardan Çocuk - Paşa ve Paşa - Yenge ilişkileri sebep, Çocuk - Yenge ilişkisi sonuç kısmını oluşturmaktadır.

Çocuk-Yenge ilişkisi, yengenin fiiline ve fiilin tarzına göre belirlenmektedir. Bunlar da, aktarıcı ve aktarılan kısımlarında belirlenmektedir. “Yemek” ortak alanı, kısımlar arasında bir bütünlük sağlamaktadır. Ortak alanı oluşturan unsurlar şunlardır:

“sofra” > “tabak” > “yemek koymak” > “yemeli” > “şişmanlatmak”

Bu ortak alanın unsurları, hazırlık, gereklilik ve amaç şeklinde dizilmektedir. Hazırlık aktarıcıda, gereklilik aktarılan istekte, amaç aktarılanın sonucunda verilmektedir.

Aktarımın dayandığı konu, “işinden zevk alındığını” nesnesinde belirlenmektedir. Bu konunun çıkarılması ise, “sofrada tabağıma yemek koyarken” zarf tümleciyle gerçekleşmektedir.

Yinelenen “ye-“ fiil kökü, “sofra” yer ismiyle aktarımın unsurlarını birbirine bağlamaktadır. Bu yer bağlantısı, aktarıcı ve aktarılan kısımların birleştirilmesinde düzenleyici olarak kullanılmaktadır.

1.4.1.2.14 Tavır Betimleyici Fiil Kökü Yinelemesi

10.7

- (3)(a) *İstihzâ* sesine hâkimdi;

(b) fakat zaten onun tabiatı müstehtiydi.

(c) ve böyle olmasa bile

(d) kendisini isteyen adamla mı, hadise ile mi, benimle mi istihzâ ettiğini anlamak güçtü.

(4) Anlatırken arada bir küçük kahkaha atıyordu.

Cümlenin dört parçası arasında, “istihzâ” (alay etme) üzerine kurulmuş bir bağlantı zinciri vardır:

- a. istihzâ
- b. müstehtiydi
- c. böyle olmasa
- d. istihzâ ettiğini

a ve b bağlantıları arasında Arapça kelime türetme kurallarıyla kurulmuş bir ilişki vardır. “Müstehtiy” kelimesi, “istihzâ” kelimesiyle aynı köktendir.

c’ de bağlantı, “böyle” değiştirim unsuruyla, kavramın karşılanması şeklinde kurulmuştur.

d’ de “istihzâ” ismi, “et-“ yardımcı fiiliyle bir birleşik fiil olarak kullanılmıştır. Bu dördüncü bağlantı, Nüzhet’in müstehtiy karakterinin açıklanması şeklinde düzenlenmektedir.

“İstihzâ ettiğini” nesnesi, ana cümledeki bir cümlecğin yüklemi olan “istihzâ etti” yapısını kapsamaktadır. Bu yüklem çoktan seçmeli üçlü yapısıyla sağlanan cümle içi ilişkiler, dört bağlantının yorum yolu ile düzenlenmesini sağlamaktadır.

* Kendisini isteyen adamla mı?

* Hadise ile mi?

* Benimle mi?

d kısmındaki ana cümlenin “(anlamak) güçtü” yüklemi, yorumlamanın sonuç kısmıdır ve ana bağlantı noktasıdır. Ayrıca bu ana bağlantı noktası, genelleme ilişkisiyle de düzenlenmiştir.

4 numaralı cümlede ise, müstehtiyliğin sonucu bir hareketle örneklere dayalı bir ekleme yapılmıştır. “Küçük bir kahkaha atıyordu.” kısmı, alaycılığa bir delil olarak sunulmuştur. Böylece fiil kökü yinelemesiyle tavrı belirleyici bir bağlantı kurulmuştur.

1.4.1.2.15 Giriş Fiil Kökü Yinelemesi

34.11

(1)(5) İkinci hariciye polikliniğinin önü hastalarla dolu, oturacak bir yer yok.

(10)(5) Aman kalkınız, içeri girelim.

(11)(1)(a) Hariciye koğuşuna girdik,

(b) polikliniğin önünde hastalar azalmıştı.

“Dokuzuncu Hariciye Koğuşu” yerine giriş, yinelemelerle düzenlenmiştir. “Gir-“ fiil kökü yinelemesi, geçişi düzenleyen devamlılığı kurar. “İçeri” ve “Hariciye koğuşuna” yer tamlayıcıları arasındaki gönderim ilişkisi, bağlantıyı yer temeline oturtur.

“Polikliniğin önü” isim tamlamasının ve “hastalar” isminin yinelenmesi, durumu belirlemektedir. “Dolu” ve “azalmıştı” yüklemeleri arasındaki anlam zıtlığı, farklılaşmayı göstermektedir. Önceki ve sonraki yer değişimleri, bu farklılığın ortamını oluşturmaktadır.

Emir ve onun uygulanması şeklinde kurulan bağlantı, önceki uygulama ile değişen durumu belirlemektedir. Belli bir yerden çıkıştaki ortamla oraya dönüş arasındaki karşılaştırma, bağlantıyı düzenlemektedir.

“İçeri” ve “Hariciye koğuşu” yer unsurları, değişim yapısının ayrıntılarını içine almaktadır. Çünkü çıkma - girme dalgalanması sırasında değişen yer, bunlarla belirlenmektedir. “Polikliniğin önü” ise, bu genel yerin içindedir.

“Hastalar” kimlik bilgisi, yer alanının değiştirilenler kümesini oluşturmaktadır. Bu unsurun yinelenmesi, yer yinelenmesinin alt kümesi olarak çalıştırılmaktadır. “Oturacak yer yok” (Ö+Y) yapısı, genel yerin en alt birimi olarak “azalmıştır” yüklemine ulaşarak, değişimi nicelik bakımından kurmaktadır.

Yer değişikliği fiil kökü yinelemesi, yardımcı bağlantılarla birlikte değişimi düzenleyerek bağlantıyı kurmaktadır.

$f_{k1} (\text{Ö}(\text{İT}) + \text{ZT} (i + \text{ile})) \leftarrow \text{YT}_1 (\text{G.})$ “içeri”

$f_{k2} ((\text{YT}(\text{İT}) + \text{Ö} (\text{İ})) \leftarrow \text{YT}_2 (\text{G.})$ “Hariciye koğuşu”

1.4.1.2.16 Seçmeli Özelleştirme Fiil Kökü Yinelemesi

37.13

- (5) Doktorluk, bu bacağı ve bu gençliği kurtarmaktır.
- (6) Kendisine sorun, bu hastahane aylarca kalırsa, üç beş ameliyata dayanırsa kurtarmaya çalışırız, yoksa...

Genel bir hükümle belirlenen fiil, sonraki cümlede özel bir durum için kullanılmaktadır. Bu özelleştirme, yinelenen fiil köküyle yapılmaktadır.

“Kurtarmak” fiili, “doktorluk” kelimesinin tanımlanması için kullanılmaktadır. “Bu bacağı” ve “bu gençliği” nesnelere gönderimleri, tanımlamanın bilgi yükünü oluşturmaktadır. Bu tanımlama, “(bacak) kesme” fiiline karşı çıkıldığını göstermektedir.

“Kurtarmaya” yer tamlayıcısı, önceki cümlede tercih edilen durumu belirlemektedir. “Kurtar-” fiil kökünün yinelenmesiyle, bu belirleme düzenlenmektedir. “Çalışırız” yüklemi, belirlemeyi hedef olarak göstermektedir. Bu hedef, önceki cümlenin tanımından dolayı, doktorluğun gereği olarak seçilmiş olmalıdır.

Hedef olarak belirlenen fiil, iki şarta bağlanmaktadır. Bu şartlar, doktorluğun uygulanması için öne sürülmüştür. “(Bu hastahane aylarca) kalma” ve “(üç beş ameliyata) dayanma” durumları, şartları belirlemektedir. Eksilteli “yoksa...” kısmı, şartların oluşmaması durumundaki sonucu göstermektedir. “Kendisine sorun” (YT+Y) yapısı, şartlar arasında tercih etme durumunu düzenlemektedir. Bu tercihlerden birinin seçilmesi, romanın sonucunu belirleyecektir.

Romanın sonuç kısmının iki ihtimalli bir denklem şeklinde düzenlenmesi, yorumlamanın daha sürükleyici bir zeminde yapılmasını sağlamaktadır. Ya bacak kesilecek, ya da kurtarılacaktır. Böylece bir merak unsuru kurulmuştur.

1.4.1.2.17 Farklılaşma Kurucu Fiil Kökü Yineleme

39.8

- (7)(4) O vakit bir çılglık duyuyorum.
- (7) Kim bağırdı?
- (8)(1) Etrafımda bir kalabalık, bütün hastahane adamları.
- (2)(a) Oh... Fakat ben rahatlıyorum,
- (b) ben de öyle bağırmak istiyorum,

- (c) ancak birdenbire etrafında *her şey sönüyor*,
 (d) galip duvarlar uzaklaşıyor.

“Bağır-” fiil kökünün yinelenmesi etrafında, durumdaki farklılaşma düzenlenmektedir. Diğer bağlantılar, bu bağlantıyı tamamlamaktadır.

“Kim bağırdı?” sorusunun etkisi, farklılaşmayı ortaya çıkaran unsurdur. Bu sorunun yorumu, 8 numaralı cümlede yapılmaktadır.

“Ben de” (zm+b.) yapısı, yinelenen fiili yapan kişilerden ikincisini öncekine eklemektedir. “Öyle” değiştirim unsuru, iki durum arasında benzerlik ilişkisi kurmaktadır. “İstiyorum” yüklemi, yinelemeyi fiil ve istek olarak ikiye ayırmaktadır.

“Fakat” ve “ancak” bağlaçları, fiil yinelemesiyle paralel gelişmeleri, farklılaştırmaktadır. “Ben rahatlıyorum.” (Ö+Y) yapısı, ilk değişikliği göstermektedir. Bu değişiklik, “kalabalık” a rağmen gerçekleşmektedir.

“Etrafımda her şey sönüyor.” (YT+Ö+Y) yapısı, bulunulan yerden uzaklaşma şeklinde farklılaşmayı betimlemektedir. “Galip duvarlar uzaklaşıyor.” (Ö+Y) yapısı, metnin başındaki duvar betimlemesine gönderim yaparak, farklılaşmayı metnin tamamına yaymaktadır.

Farklılaşma kurucu yineleme, metnin yorumlanmasında düzenleyicilik işlevine sahiptir.

1.4.1.2.18 Süreç Belirleme Fiil Kökü Yinelemesi

31.13

(1)(3) Fakültede Operatör’ü bulamadık.

(4) Henüz gelmemişti, beklemek lâzımdı.

(10)(3) Sizi çok beklettim.

(13)(1) Epey bekledik.

“Bekle-” fiil kökünün yinelenmesi, devam eden bir fiilin metnin değişik yerlerinde belirlenmesini sağlamaktadır. Bu belirleme, metni tek bir durum şeklinde “muayene” hedefinde kilitlemektedir.

İlk paragraf, “bekleme” fiil alanının başlangıcını, sebep ve ân olarak göstermektedir. Gereklik, bu alanın başlangıç noktasıdır. Çocuk, fiili yapan, Operatör de fiile sebep olan kişidir.

10.3 numaralı cümle, “bekleme” fiilinin “Mithat Bey” kısmını taşır. Devam eden genel durum, burada özelleştirilmiştir. Mithat Bey’in gelişi, muayeneye gidilmesi şeklinde alanın bitirilişini gösterir.

13.1 numaralı cümle, “epey bekledik” (ZT+Y) yapısıyla, fiilin süresini belirlemektedir. Bu belirleme, metnin zamanını da düzenlemektedir. Sürecin devam ettiği alanda meydana gelen değişiklikler de, buna göre yorumlanır.

Fiil kökü yinelemeli süreç belirleme, anlatımda bir bütünlük sağlarken, metin grupları arasında da geçiş kısmını oluşturmaktadır. “Mısralar” metni, geçiş özelliğini bu bağlantıdan alır.

1.4.1.2.19 Dereceli Vurgulayıcı Fiil Kökü Yinelemesi

28.7

(6) (8) - Müsaade ederseniz ben bu gece eve gideceğim.

(11) *Hiç olmazsa ertesi gün gitmemde / ısrar ediyordu.*

(12) Ben de ısrar ettim.

(7) (1) Fakat Paşa âdeta emretti:

(2) Yarın gidersin.

“Git-” fiil kökü, yinelenerek cümleler arasında konu fiili bağlantısı kurmaktadır. Ancak bu yineleme, istekten emre doğru artan bir derecelendirme şeklinde düzenlenmektedir. Derecelendirme, etkileyici kişinin etkisinin artırılması şeklindedir.

6.8 numaralı cümledeki “bu gece eve gitme” talebi, 6.11 numaralı cümlede “ertesi gün gitme” isteğiyle reddedilmiştir. Değişim şeklindeki reddediş, 7.1 / 2 numaralı cümlelerde aktarım yapısında yinelenmektedir.

“Hiç olmazsa” zarf tümleci ile aktarıcı “emretti” yüklemi arasındaki ilişki, isteğin emre dönüşmesini göstermektedir. “Müsaade ederseniz?” şartı ile “Ben de ısrar ettim.” cümlesi arasındaki ilişki ise, bu dönüşümün sebebini belirlemektedir.

11 ve 12 numaralı cümleler arasındaki sebep - sonuç ilişkisi, yineleme yapısının vurgulanmasını düzenlemektedir. 7.1 numaralı cümledeki “fakat” bağlacı, vurgulanmış kısma geçişi, beklenmedik durum şeklinde belirlemektedir:

“O ısrar edince, ben de ısrar ettim; fakat o emretti.”

“(Ertesi gün) gitme” fiili ile “Yarın gidersin.” cümlesi arasındaki anlam ilişkisi, ısrar ve emir yapıları arasındaki geçişi sağlamaktadır. Zaman ortaklığı, konuyu değiştirmeden, üslûba dayalı bir farklılaşma yapmaktadır.

Dereceli vurgulayıcı yineleme, iki kişi arasındaki iletişime dayalı olarak cümleleri birbirine bağlamaktadır. Anlam ilişkileri, bu bağlantıyı durum değişimi şeklinde düzenlemektedir. Bağlaç ise, geçişi yapı bakımından tamamlamaktadır.

1.4.1.2.20 Hedef - Gereklilik Bağı Fiil Kökü Yinelemesi

7.15

(14)(2) - *Bu akşam / Erenköyü’ne / gideceğim.*

(3) *Yarın öğleden evvel / fakülteye / gideceğim.*

(15)(1) *Git ya, git...*

(2) *Erenköyü’ndekiler seni soruyorlardı, Paşa seni pek görmek istiyormuş.*

(3) *-Gideceğim.*

Çocuk - Anne iletişiminde “gitme” fiiliyle ilgili olarak yapılan konuşmalar, bu fiilin gerekliliğini belirlemektedir. “Git-” fiil köküyle kurulan yüklemelerin ilişkileri, bağlantıları düzenlemektedir.

Bağlantı, 14.2 / 14.3 numaralı cümlelerden ilki üzerine sürdürülmektedir. İkinci fiilden bahsedilmemektedir.

Anne tarafından yinelenen “git” emri, belirlenen hedef için teşvik mahiyetindedir. 15.2 numaralı cümledeki sebepse, bu emri gerekliliğe bağlamaktadır. Böylece planın gerçekleştirilmesi, daha gerekli hâle gelmektedir.

“Erenköyü” yer isminin yinelenmesi, hangi hedefin tercih edildiğini gösterir. 3 numaralı cümlede üçüncü kez yinelenen “gideceğim” yüklemi, tercih edilen fiilin gereklilikten dolayı kesinleşmesini belirler.

1.4.2. Kelime Yinelemesi

1.4.2.1 Zamir Yinelemesi

1.4.2.1.1 “Ben” Zamiri Yinelemesi

1.4.2.1.1.1 Kimlik Odaklayıcı “Ben” Zamiri Yinelemesi

10.14

(a) Ragıp bey beni istedi diye, ben de hemen evlenmiyorum ya...

(b) hem ben daha on dokuz yaşındayım

Sıralı yapı içinde “ben” zamiri, üç defa yinelenmiştir. Burada amaç, “Nüzhet” kişisi üzerinde yoğunlaşmadır.

a.	Beni	N.	Ö.
b.	Ben	Ö.	

Anlatımda önemli unsurlar, yinelenerek bağlantı yapılarında kullanılmaktadırlar. “Ben” zamiri, çoğu zaman derin yapıda kalırken, burada tam tersi bir durumdadır. Bunun sebebi, anlatımda, “ben” kimliğinin ön plana çıkarılmasıdır.

Bir kelimeyi aynı cümlede ikiden fazla kullanılmak, bir anlatım bozukluğu olarak değerlendirilir. Ancak burada hiç de kulağı tırmalamamaktadır. Bu, şu teknikler kullanılarak sağlanmıştır:

1. *N / Ö / Ö Yapısı:* Zamirlerden biri, farklı bir ögede kullanılmıştır.
2. *İkinci “ben” zamirinde kullanılan “de” bağlacı:* Heyecan derecesine bağlı bir farklılaşma ile anlatımı zenginleştirmiştir.
3. *“Hem” bağlacı:* Heyecan bir derece daha artırılarak, yinelemenin tek düzeliği engellenmiştir.

1.4.2.1.1.2 Kimlik Belirleyici (Ben) Zamiri Yinelemesi

9.1

(1)(a) Paşa benim uzak akrabalarım dandı

(b) ve beni çok severdi.

(2) Dört beş yaşında iken bile benimle saatlerce konuştuğunu hatırlarım.

(3) Bir mütekâidin münzevî hayatını dolduran küçük şeyler arasında ben de ehemmiyet kazanmıştım.

Paragrafın kişi yapısında anlatıcı kişi, “ben” zamiriyle yüzey metne çıkarılmıştır. Burada amaç, paragrafın öznesi “Paşa” ile anlatıcı kişinin ilişkisinin önemine dikkat çekmektir.

“Ben” zamiri, dört cümlede farklı şekillerde kullanılmıştır:

benim : Ty

beni : N

benimle : ZT

ben : Ö

Böylece “ben” unsuru, değişik konumlarda, yinelemeye dayalı bağlantılar kurmaktadır. “Paşa” öznesi, değişik gönderim unsurlarıyla cümlelerde bağlantı kurarken, “ben” zamiri yüzey metinde kalmıştır. Ancak her “ben” unsuru, bulunduğu cümlede “Paşa” ve onun bağlantılarıyla ilişki hâlinindedir:

1. “akrabalarındandı”	İyelik
2. “yaşımda”	İyelik
“hatırlarım”	Şahıs
3. “kazanmışım”	Şahıs

Böylece “ben” zamirinin dörtlü yinelemesi, hem I. tekil kişi yapısı içinde, hem de III. tekil kişi yapısı karşısında paragrafın kişi yapısında yerini almıştır.

1.4.2.1.2 “Bu” Zamiri Yinelemesi

1.4.2.1.2.1 Hedef Açıklayıcı Zamir (bu) Yineleme

35.5

(9) **Bu illete bir nihayet verelim.**

(10) **Bu bacağı tamamiyle feda edeceksiniz, başka çare yok.**

Cümlelerin başındaki zamirler, yinelenerek cümleleri ahenk bakımından bağlamaktadır. Bunların işaret ettiği hedef ve açıklaması arasındaki ilişki ise, bağlantıyı anlam bakımından tamamlamaktadır.

İlk cümlede belirlenen “(illete nihayet) verme” fiilinin nasıl gerçekleşeceği, ikinci cümlede “bacağı feda etme” şeklinde gösterilmektedir. “İlet” de “bacak” da, “bu” işaret zamiriyle odaklanmaktadır.

“Bu illete nasıl nihayet verelim?” sorusunun cevabı, diğer cümlededir. Böylece ilişki, iki cümleyi birleştirmektedir.

“Bu bacağı tamamiyle feda ederek, illete bir nihayet verelim.” kısmı, birleşmiş cümleler arasındaki ilişkiyi pekiştirmektedir. “Başka çare” değiştirimi, bundan başka olabilecek tedavi tarzlarını göstermektedir. “Yok” yüklemi de, onları değillemektedir.

Önce hedefin belirlenmesi, sonra da onun açıklanması, anlatımı daha etkili hâle getirmektedir. Metin çözücü, genelden parçalara doğru, yorumunu yapmaktadır. “Bu” işaret zamirinin cümlelerin başında yinelenmesi, bağlantıyı daha vurgulu hâle getirmektedir.

1.4.2.1.2.2 Abartı Ekleyici Değiştirim Zamiri(bu) Yinelemesi

21.8

- (1) Nüzhet bana yalan söyledi.
- (2) ***Bunu*** onun yüzüne vurmak istiyorum.
- (3) Hakikat, yalana karşı mücadeleye beni memur ediyor.
- (4) Mukaddes iş
- (5) ***Bunu*** yapacağım.
- (6) Bütün hayatımı ***buna*** hasredebilirim.

5 numaralı cümledeki “bunu” nesnesi, önceki dört cümlede anlatımı tamamlayan işi özetleyerek değiştirim ilişkisi kurmuştur. 2 numaralı cümledeki “bunu” nesnesi, önceki cümlelerin yerine geçerek değiştirim zincirini hazırlayan ilk değiştirimi oluşturmuştur.

6 numaralı cümledeki “buna” yer tamlayıcısı, önceki değiştirimi yinelemektedir. Ancak ifade, daha abartılı hâle getirilmektedir. Yer tamlayıcısının cümle içinde yorumlanması, bu abartının sonucudur.

“Bütün hayatımı” nesnesi ve “hasredebilirim” yüklemi, abartı sistemini kuran öğelerdir. Bu öğelerden yüklem olanı, önceki cümledeki “yapacağım” yüklemine göre daha yükseğidir.

“Bu” zamirinin nesne ve yer tamlayıcısı dizilerinde yinelenmesi, çözümleme yönünün değişmesini sağlamaktadır. Metin çözücü, iki farklı bakış açısını da kullanabilmektedir.

Normal anlatıma abartılı anlatımın eklenmesi, kararı iki safha şeklinde düzenlemektedir. İlk safha karar vermedir, ikinci safha kararın önemini vurgulamadır. Ancak bunlar, anlam yinelemesi ile yapılmaktadır.

Paragrafta anlam paradigmasını(dizi) oluşturan iki cümle, çözümleme tekniğini de kurmaktadır. Abartının kaynağı ise “hakikat” ile “yalan”ın karşılaştırılmasıdır. Yine 1.1 numaralı “Yalan bana suçların en ağırını gibi geliyordu.” cümlesi, abartının mantık temelini oluşturur.

Paragraf boyunca yinelenen “bu” zamirinin değiştirimlerinin hepsi, “yalan” konusuna işaret etmektedir. Bu işaretlemeleler, hafiften ağıra doğru yükselerek gitmektedir.

1.4.2.1.3 Durum Bağdaştırıcı Zamir Yineleme (bazıları)

35.1

- (1) **Bazıları** da var ki büyük mahkûmiyetimi zâviyelerine sığdırmak için, hayretle kavşını aşan kaşlar altında büyüyor, katılıyor, aptalıyor, kırışmıyor, gözlerimi yakalayan yapışkan bir parıltıyla yüzüme bakakalıyorlar.
- (2) **Bazıları** benim gözlerime intibak ediyorlar; benim gözlerim kırıldıkça, yumuldukça, büyüyüp küçüldükçe onlar da aynı hareketi yapıyorlar ve etraftaki sinirlerle en ince kıvrılışlarına kadar hepsini taklit ediyorlar.

Farklı iki grubun yaptığı fiiller dizisi, yinelenen zamirlerin belirlediği kişileri bağdaştırmaktadır. Bu yapı, aynı duruma karşı takınılan farklı tavırları birbirine bağlamaktadır.

“Bazıları” zamirlerinin yaptığı dışa gönderimler, “bakma” fiili ortak noktası üzerinde kimlik belirlemeleri yapmaktadır. Bunların belirlediği kişilerin özellikleri, cümleler içinde belirlenmektedir. Metin çözücü, kişilerin fiillerini karşılaştırarak yorumlamaktadır.

“Bazıları söyleyken, bazıları böyledir.” şeklinde kurulan bağlantı, durumu ona bakanların tepkileriyle değerlendirmektedir. “Yüzüme bakakalıyorlar.”(YT+Y) ve “Taklit ediyorlar.” yüklem yapılarının karşılaştırılması, tavırları bağdaştırmaktadır.

“Hayretle kavsini aşan kaşlar altında büyüyor.” ve “Benim gözlerime intibak ediyorlar.” cümlecikleri arasındaki ilişkiler, durumla karşılaşıncı başlayan “anlama” fiillerini karşılaştırmaktadır.

“Gözlerimi yakalayan yapışkan bir parıltıyla” zarf tümleci ile “Onlar da aynı hareketi yapıyor.” cümlecigi arasında, tarz benzerliği ilişkisi kurulmaktadır. “Aptallaşma” durumu, bunu ortak tavırda birleştirmektedir.

Durum bağdaştırıcı zamir yineleme, farklı kişilere ulaşan gönderimlerle cümleleri yan yana düzenlemektedir. Metin çözücü, bu düzenlemenin ayrıntılarını değerlendirerek hastalık ortak alanını yorumlayacaktır.

1.4.2.2 İsim Yinelemesi

1.4.2.2.1 Yer İsmi Yinelemesi

1.4.2.2.1.1 Yer Değişimi İsmi Yinelemesi

1.4.2.2.1.1.1 Yere Giriş İsmi Yinelemesi

35.1 “Felaket Tebliği”

(34)(13)(6) *Ameliyathanenin önündeki sofaya çıktık.*

(14)(1) *Ameliyathanenin iki kapısı da ardına kadar açıldı ve eşikte tekerlekli bir hasta arabası duruyordu.*

(35) (1)(1) *Ameliyathaneye girdik.*

Yeni yere giriş, önceden hazırlanmış bir hedef fiilin gerçekleşmesi şeklindedir. Geçişin bir hazırlayıcı metin tarafından düzenlenmesi, sınırı daha şeffaf hâle getirmektedir. “Ameliyathâne” yer ismi, yinelenerek metinleri birleştirmektedir.

Metnin başlığı olmasa metin çözücü, sınırı fark edemez. Yani giriş, serbest bir şekildedir. Metinler, ameliyathaneye girmeden önceki bekleme ve içeri girme şeklinde ayrılmaktadır.

“(Sofaya)çıkma”>“(İki kapısı) açık(olma)”>“girme” şeklinde sıralanan fiiller, yer belirlemesine göre ayrılmış metinleri ardışık zamanda bağdaştırmaktadır. Bu bağdaştırma, iki metni karşılaştırma yoluyla yorumlamayı sağlamaktadır.

“Ameliyathaneye girdik.” cümlesi, önceki metindeki gelişmelerin sonucu, yeni metindeki gelişmelerin başlangıcıdır. Çünkü bu, sınır cümlesidir. Metnin

çözümlemesinde sınır cümlesi, önemli bir yere sahiptir. Çünkü çözümleme yapılırken, onun verdiği bilgiler esas alınır.

1.4.2.2.1.1.2 Yer Sınırı İsim Yinelemesi

38.11

(6)(1) Işıklı *dehlizin* soluk çerçevesi önünde bir kadın.

(10)(2) Aynı kadın.

(4) Niçin yemediğimi soruyor.

(7) Çıkıyor.

(11)(1) *Dehlizde* fısıltılar.

“Dehliz” yer ismi, metinde bağlantıları düzenlemektedir. Bulunulan durumlar, bu yer isminin yinelenmesiyle sınır bakımından ayrılmaktadır.

Yer unsuru, bulunma bakımından kişi ve duyu bilgilerini düzenlemektedir. “Işıklı dehlizin soluk çerçevesi önünde” ve “dehlizde” yer tamlayıcıları, parça - bütün ilişkisi ile bunu gerçekleştirmektedir.

“Kadın” ve “fısıltılar” isimleri, bulunma ilgisiyle yere bağlıdır. Kadının odaya girip-çıkışları, metni parçalara ayırmaktadır. Yerler arası geçişler, yorum alanlarını birbirine bağlamaktadır.

Çocuk - kadın ilişkisinden dışarıya çıkış, “dehliz” ve “kadın” kelimelerinin yinelenmesiyle gerçekleşmektedir. Yinelemenin ilk kısmı, kadının odaya gelişini ve oradaki tavır ve fiillerini; ikinci kısmı çevredeki değişik seslerin durumunu belirlemekte ve birbiriyle bağdaştırmaktadır.

Çocuk’la kadın arasındaki konuşmalar, fısıltıya geçişi kolaylaştırmaktadır. Bu yapı, iç ortam olan odadan, dış ortam olan dehlize geçiş şeklindedir. İçerideki konuşmalar ve dışarıdaki fısıltılar, böylece bağlantının işitme kısmını oluşturmaktadır.

Yinelemeli yerler arası geçiş, metinde konuşma ve diğer sesler şeklinde bir bağlantıyla düzenlenmiştir. Birbirini tamamlayan ses ortak alanının unsurları, böylece cümleleri birleştirmiştir.

1.4.2.2.1.1.3 Yer Hedefi İsim Yinelemesi

38.11

(37)(14)(2) Dokuzuncu Hariciye'de yarın bir odamız boşalıyor, gelsin.

(38)(B) Dokuzuncu Hariciye Koğuşu.

(38) (1)(1) Koğuştaki odam.

Önceki metinde gösterilen hedef yere, yeni metinde ulaşılmaktadır. Yerler arası geçişlere dayanan metin sınırları, burada hedef-sonuç ilişkisiyle düzenlenmiştir.

“Dokuzuncu Hariciye Koğuşu” başlık ismi, yinelenen yer bilgisini düzenleyen unsurdur. Başlığı oluşturan “hariciye” ve “koğuş” isimleri tek tek yinelenerek, aynı yer bilgisine dayalı olarak metinleri birbirine bağlamaktadır.

“Dokuzuncu Hariciye’de bir oda” ve “koğuştaki odam” ifadeleri arasındaki özelleştirme ve belirleme ilişkisi, yinelemeyi bilinmeyenden bilinene doğru kurmaktadır. Bilinmeyen bir oda, oraya yerleşince sahiplenilmiştir. “Dokuzuncu Hariciye Koğuşu”, o odanın bulunduğu genel ortamı belirlemektedir.

Yinelenen yer isimleri, “Operatör”, “Mithat Bey” ve “Çocuk” kişilerinin, hastalık ortak alanını değerlendirmeleri arasındaki bağları kurmaktadır. Tedavinin bir safhasını oluşturan yer değiştirme, hastalık ortak alanına göre parçalara bölünmüş metnin bu sistemini düzenlemektedir.

Romanın da adı olan “Dokuzuncu Hariciye Koğuşu” başlığı, çözüm kısmına geçildiğini göstermektedir. Artık ameliyat sürecine girilmiştir. Romanın son altı metninde, bu süreç tamamlanacaktır. Son metin “Notlar”, hastalık ortak alanıyla birlikte aşk ortak alanını da bir sonuçta birleştirmektedir.

1.4.2.2.1.2 Ortak Yer İsmi Yinelemesi

10.1

(9)(10) Havuz başındaki kanepeye oturduk.

(10) (1) Havuzda yıldızların aksine bakıyoruz.

İki ayrı metinde de geçen “havuz” ismi, yinelemeye dayalı metinler arası bir ilişki kurmaktadır. Bu bağlantı, yer ortaklığı yoluyla sağlanmaktadır.

Söz konusu olayın geçtiği yerin betimlenmesine bir önceki metinde başlandığı için, yineleme yapısı kendiliğinden oluşmuştur.

Yinelemeli bağlantılarda ilgili kelimenin hangi öge olduğu, önemli değildir. Ancak yer ilgisi kurulduğunda, bunun bir yer tamlayıcısında bulunması tercih edilir:

“*Havuz başındaki demir kanepeye*” YT > “*Havuzda*” YT

Ortak yerin yinelenmesi, aynı yerde geçen fiil ve durumların bütünlük içinde yorumlanmasını sağlamaktadır. “Havuz” yer ismi, “(demir kanepeye) oturma” ve “(yıldızların aksine) bakma” fiillerini bünyesinde birleştirmiştir. Böylece bulunan yerdeki bütünlük, metin bütünlüğünü de kurmuştur.

1.4.2.2.1.3 Ardışık Fiil Düzenleyici Ortak Yer İsmi Yinelemesi

6.4

(1)(1) **Fakat eye gittim.**

(4)(1) **Evde kimse yoktu; kapıyı anahtarım ile açtım, girdim ve her zamanki âdetimle alt kat sofada epeyce durarak, hareketsizce etrafıma bakındım.**

“Ev” ismi, yinelenerek devam eden konu, bulunan yeri belirlemektedir. Bu alanında sıralanan fiiller, birbirinden uzak yerlerde olmalarına rağmen, yinelemeyle yakınlaşmaktadır.

Ardışık fiilleri taşıyan “gittim”, “açtım”, “girdim”, “bakındım” yüklemeleri, “ev” yer ismi çevresinde sıralanmaktadır. “Eve” ve “evde” yer tamlayıcıları, yönelme ve bulunma durumlarıyla, bu ilişkiyi düzenlemektedir.

Bağlanan cümleler arasında kalan kısım, olayın geçtiği yerin yorumlandığı kısımdır. Bu yorumlamalar, bağlantının daha iyi değerlendirilmesini sağlamaktadır. Önce gidilmek istenmeyen, gidince de çağrışımlar kurduran yer, fiillerle belirlenmekte ve bütünleşmektedir.

1.4.2.2.1.4 Gözlem - Ortak Yer Bağı İsim Yinelemesi

30.5

(1) **Bir gün, yukarı sofa balkonunda oturuyor, *bağlara* bakıyordum.**

(2) **Haziran.**

(3) **Öğle vakti.**

(4) Erenköy yanıyor.

(5) Erenköy terliyor.

İlk cümlede başlayan gözlemin tespit ettiği durum, diğer cümlelerde verilmektedir. “Erenköy” isminin yinelenmesi, bağlantıyı yer bakımından kurmaktadır. Bu yer isminin “bağlar”la kurduğu bütün - parça ilişkisi, gözlemle onun sonucu görüntüleri birbirine bağlamaktadır.

Bütün - parça ilişkisi, “bağlar”ı içine alan geniş kapsayıcı yeri buldurmaktadır. “Bağlara” yer tamlayıcısı, “Erenköy” yer isminin yinelenmesiyle kurulan geçişi kuvvetlendirmektedir.

“Sofa balkonu” yer ismi ise, “köşk” yer bütününün parçası olarak, daha içte bir parça oluşturmaktadır. (Erenköy (bağlar)) + (Köşk (sofa balkonu)) şeklinde belirlenen metin halkaları, gözlemin sonucu olan yer algılamasını göstermektedir. Bu halkaların bulunduğu cümleler de, yer ilişkisiyle birbirine bağlanmaktadır.

“Yanıyor” ve “terliyor” yüklemeleri, yinelemeyi tamamlayan bir paradigma (dizi) oluşturmaktadır. Böylece bir yerden bir duruma geçilmektedir. “Haziran” ve “öğle vakti” zaman belirleyicileri, durumu açıklayan ek bilgilerdir.

“Bakıyordum”, “yanıyor” ve “terliyor” yüklemelerini zaman bakımından bağlayan şimdiki zaman eki, gözlemle durumu sebep - sonuç olarak bağlamaktadır. Böylece bütün - parça yapısında yinelemeli olarak kurulan bağlantı, zaman desteğinde düzenlenmiştir.

Yinelemeli yer gözlemi bağı, içinde bulunulan psikolojik durumla yeri bağdaştırmaktadır. Böylece gelecek olay ve durumlara zemin hazırlanan bir bağlantı sistemi kurulmuştur.

1.4.2.2.1.5 Tavsiye - Uygulama Uzak Ortak Yer İsmi Yinelemesi

30.5

(26)(6)(16) “Gidiniz” dedi. Erenköyü’nde istirahat ediniz, ama tam istirahat. Hem diziniz, hem ruhunuz... Biraz toplanınız...

(30)(5) (2) Haziran.

(3) Öğle vakti.

(4) Erenköy yanıyor.

- (5) Erenköy terliyor.
 (6) Dizlerimi güneşe uzattım.
 (7) (Benim Doktor'un tavsiyesi)

26.6.16 numaralı cümledeki tavsiyeden 30.5.2 numaralı cümledeki uygulamaya, isim yinelemeleriyle geçilmiştir. "Erenköy" yer isminin yinelenmesi ve uygulamanın ayrıntıları, aynı metinler arasında çağrışıma dayalı bir geçiş sağlamıştır.

"Yanı(yor)" ve "terli(yor)" durum fiilleri, "Dizlerimi güneşe uzattım." cümlesindeki fiilin sebebidir. Böylece sebep - sonuç ilişkisi kurulmaktadır. Ancak belirsiz ve yoruma açık bir şekilde kurulan ilişki, parantez içindeki cümleyle açıklanmaktadır.

26.6.numaralı paragraftaki tavsiye alanına yineleme ile eklenen parantez içi cümle, önceki metinlerde geçen bir durumu hatırlatarak açıklamayı gerçekleştirmektedir. Sonuç cümlesindeki "diz" isminin yinelenmesi ise, yine aynı durumla ilgili obje hatırlatması yapmaktadır.

"Erenköy" isminin yinelenmesi, tavsiye alanındaki yer bilgisini hatırlatmaktadır. "İstirahat" ve "dizleri uzatmak" arasındaki anlam ilişkisi, tavsiye ile uygulama şekilleri arasında sebep - sonuç şeklinde bir bağlantı kurmaktadır. Tavsiyenin tarzı, yer bilgisiyile birbirinden uzak cümleleri bağlamıştır.

Yineleme yapısı, tavsiyedekilerle uygulamaları bağdaştırırken, geriye dönük değerlendirmeler yapmayı da sağlamaktadır. Böylece metnin mantık yapısı, romanı bütünleştirir.

1.4.2.2.1.6 Durum Zinciri Ortak Yer İsmi Yinelemesi

30.11

(20)(13)(8) Sonbahara doğru Doktor Berlin'e gidecekmış, Küçük Hanım'ı da götürecekmış.

(30)(10)(3) Serbest olsaydım, Berlin'e kadar giderdim.

(6) Doktor Ragıp'ın vaadi.

(8) - Niçin, Berlin'den başka yer değil? diye sordum.

(11)(4) Berlin'e gitmek elinde olduğunu söyledim.

(5) Neyi imâ ettiğimi anladı.

(6) Sustu.

Yer ismi “Berlin” yinelenerek bir bağlantı zinciri kurulmuştur. Bu zincir, belirlenen bir amaç çizgisinde farklı cümlelerde gerçekleşen durumları birbirine bağlamaktadır. Konuyu olayın geçtiği yer çevresinde bütünleştiren bağlantı, Nüzhet - Doktor Ragıp evliliğinde gelinen safhayı göstermektedir.

20.13.8 numaralı cümle, yer ve durumu plan safhasında başlatmaktadır. Bundan sonraki cümlelerdeki gelişmeler, bu plan üzerine kurulacaktır. “(Berlin’e) gitme”, “(Nüzhet’i de) götürme” fiilleri, bu yapıyı düzenlemektedir.

30.10.3 numaralı cümle, “Berlin” yer ismini yineleyerek Nüzhet’in planını, ilk plana eklemektedir. Ancak ekleme, ilk planın içine dahil edilme şeklindedir. “Doktor Ragıp’ın Nüzhet’i Berlin’e götürmesi, onun da oraya gitmek istemesi” yinelemeyi, anlam olarak tamamlamaktadır.

30.11.3 numaralı cümle, planlanan yer hedefini, “Doktor Ragıp’ın vaadi” gönderimiyle belirlemektedir. Böylece yinelemelerle belirlenen durum, etken kişi tespiti amaçlı bir gönderimle desteklenmektedir.

30.11.5 numaralı cümlede “niçin” soru zarfı, önceki plana katılan Nüzhet’in cevabını sorgulamaktadır. 30.11.9 numaralı cümle, bu planı destekler gibi görünen bir yorumlama yapmaktadır. 30.11.10 numaralı cümle, yorumu bir îma olarak belirlemektedir. Sonuç olarak son noktayı belirleyen “sustu” yüklemi, diyalogu bitirerek belirlemeleri tamamlamaktadır.

Yineleme zinciri, “Berlin” yer isminin bulunduğu cümlelerde bağlantıları kurmaktadır. Sorgulama, yorumlama, imâ etme ve sonuçlandırma şeklindeki anlam ilişkileri, bu yinelemelerde belirlenmektedir.

1.4.2.2.1.7 Seçmeli Ortak Yer Parçası Yinelemesi

39.1

(38) (1)(3) *Çırılçıplak mavi duvarlar.*

(13)(1) *Duvarda bir elektrik zili düğmesi gördüm.*

(39) (1)(1) *Yüksek, çıplak, mavi, dümdüz, dimdik duvarlar.*

Önceki metinde yapılan “koğuştaki odam” betimlemesinin parçası olan “duvarlar” ismi üzerine metin kurulmaktadır. Bu yapı, yinelenen “duvarlar” isminin yinelenmesiyle düzenlenmiştir.

Olayın geçtiği yerin bütün - parça ilişkisiyle parçalanması, metinler arasındaki geçişi sağlamaktadır. “Duvarlar” isminin sıfatları, betimlemenin iki metin tarafından ortaklaşa tamamlanmasıyla dağıtılmaktadır. Parça olan duvar, oda bütünüyle ilgilidir. Sıfatlarsa, ayrıntıları belirlemektedir.

Yinelenen “mavi” sıfatı, duvarın en belirgin özelliğidir. Bu özellik, diğer sıfatları bağdaştırarak betimlemeyi bütünleştirir. “Çınlıçplak” ve “çıplak” sıfatları arasındaki anlam yakınlığı, duvar betimlemeleri arasındaki ilişkileri kurar.

“Yüksek”, “dümdüz” ve “dimdik” sıfatları, önceki betimlemeye eklenen niteliklerdir. Bu ekleme, yeni metindeki durumu betimlemek içindir. Betimleme, yalnızlık duygusunun derinleşmesi üzerinde devam etmektedir. Eklenen sıfatlar, bu derinleşmeyi sağlamaktadır.

Seçmeli yer parçası yinelemesi, metinleri ortamdaki psikolojik gerginliği kullanarak bütünleştirmektedir. İki metnin başlangıç cümleleri, bu bütünleşmeyi düzenlemektedir:

“Koğuştaki odam” / “Yüksek, çıplak, mavi, dümdüz, dimdik duvarlar.”

1.4.2.2.1.8 Konum Belirleyici Yer İsmi Yinelemesi

1.4

(2)(1) *Karanlık dehliz.*

(4)(1) *Dehlizin sonlarında görünmeden açılıp kapanan bir kapının gıcirtısı.*

Yer ismi “dehliz”, yinelenerek betimlemenin parçaları birleştirilmiştir. Cümle içi ilişkiler, 4.1 numaralı cümlede konum belirleyicilik işleviyle bağlantıyı kurmuştur.

“Dehlizin sonlarında” yer tamlayıcısıyla, eksiltelen “karanlık” sıfatı arasındaki ilişki, yinelenen kelimeyi belirginleştirir. Dehlizin nitelikleri arasındaki yakınlıklar, bütünlüğü sağlamlaştırmaktadır.

“Dehliz”e ait olan “kapı” objesi, bütün - parça ilişkisiyle, yinelemeyi ayrıntılara bağlamaktadır. Böylece konum belirlendikten sonra olayın geçtiği yerin farklı parçalarına ulaşılmaktadır.

“Görünmeden açılıp kapanan” sıfatı, önceki cümlenin “karanlık” sıfatıyla girdiği açıklama ilişkisi, bağlantıyı daha mantıklı hâle getirmektedir. Bütünle parça arasındaki bu benzerlik, yorumu da gizem üzerine yoğunlaştırır.

Olayın geçtiği yerde konum belirleyici yineleme, betimlemeyi daha derli toplu yaparken aradaki hasta betimlemelerinin psikolojik ayrıntılarını da vermektedir. Metin çözücü, ayrıntıların açık ve gizli yönlerini, bu sayede ortaya çıkarmaktadır.

1.4.2.2.1.9 Özelleştirici Yer İsmi Yinelemesi

4.4

(3)(1) *Bahçe*

(4)(1) Her gidişimde, *hastahanelerin bahçeleri* bana hüznü verirdi.

Önceki paragrafta belirlenen yer değişimi, burada yineleme yoluyla özelleştirilmektedir. “Her gidişimde” zarf tümleci, bu özelleştirmeyi fiil bakımından düzenlemektedir.

Yinelenen “bahçe” ismi, “hastahanelerin bahçeleri” isim tamlamasında, tamlayan yoluyla belirginleştirilmektedir. Böylece önceki eksiltili kısmın anlamı, kesinleşmektedir.

“Bana hüznü verirdi.”(YT+N+Y) kısmı, genelleyen durumu belirlemektedir. Cümlenin öznesi olan “hastahanelerin bahçeleri”, her zaman gerçekleşen durumun sebebi olan etken unsuru göstermektedir.

Özelleştirici yer ismi yinelemesi, betimlemede kişi unsuruna göre yorum yapılmasını sağlamaktadır. Olayın geçtiği yerin kişi üzerindeki etkisi, durumun yorumlanması için önemlidir.

1.4.2.2.2 Durum İsmi Yinelemesi

1.4.2.2.2.1 Durum Karşılaştırmalı İsim Yineleme

7.1

(6)(8)(8) Minderin üstünde ıslak, *buruşuk bir mendil*.

(6)(9)(1) Benim de bu şişeye, iki yastığa ve bir mendile ihtiyacım var.

(7)(1)(2) Hemen doğruldum, mendilimi sakladım.

“Mendil” ismi, değişik paragraflarda yinelenerek hem anlama, hem ahenge dayalı bağlantılar kurmaktadır. Metin kurucu, değişik ögelerde kullandığı bu kelimeyle nesneye dayalı metinleşmeyi ve çağrışımları düzenlemektedir.

N / YT / N arasındaki ilişkiler hâlindeki “mendil” ismi, bir bütün oluşturan anlatıcı kişi psikolojisi yoluyla da metni oluşturmaktadır.

Farklı metinlerde kullanılan yinelemeler, büyük metnin bütün olarak algılanmasını sağlamaktadır. “Mendil” kelimesinin bulunduğu cümlelerde sıfat ve isimlerle kurulan ilişkiler, durumu yorumlamaktadır.

“Mendil”in kullanılışı, duruma işaret etmektedir. Ona ihtiyaç duyulması psikolojik yıkımı, saklanması ise bunu paylaşmama isteğini göstermektedir. Durum karşılaştırmalı isim yinelemesi, böylece parçaları birleştirmektedir.

1.4.2.2.2.2 Durum Devamı İsim Yinelemesi

38.10

(5)(6) Kapıma vuruldu.

(6)(1) Işıklı dehlizin soluk çerçevesi önünde bir kadın.

(10)(1) Kapı tekrar açıldı.

(2) Aynı kadın.

Önceki duruma benzeyen yeni bir duruma geçiş, yinelenen kelimelerle belirlenmiştir. Kelime yinelemeleri, iki kez gerçekleşen durumları da düzenlemiştir.

“Kapı” isminin yinelenmesi, durum başlangıçlarını işaretlemektedir. “Vuruldu” ve “açıldı” yüklemeleri arasındaki ilişki, bir işlemin iki safhası şeklindedir. Bunların tercih edilmesi, anlatımı kısaltma endişesinden dolayıdır. “Tekrar” zarf tümleci, başlangıç noktasının ikinci alanını göstermektedir.

6.1 numaralı cümledeki yer betimlemesi, 10 numaralı paragrafta yinelenmiştir. “Kadın” kişisi, yinelenen durumun etkin kişisidir. “Aynı” sıfatı, kişinin değişmediğini vurgular.

Durum yineleme çifti, metinde bir kısıröngü alanı oluşturmaktadır. Kadının gelişi, sebep olduğu çağrışımlarla çekilen ısırapları göstermektedir. Yinelemenin ilk kısmındaki merak, ikinci kısmındaki çaresizlikle devam ettirilmektedir.

1.4.2.2.2.3 Durum Belirleyici İsim Yinelemesi

1.4.2.2.2.3.1 Durum Belirleyici Kişi İsmi Yineleme

1.4.2.2.2.3.1.1 Durum Belirleyici Tekil Kişi İsmi Yinelemesi

33.6

(1) Omzumdan sarsıyorlar, kulağımda bir ses:

(2) – Benim, ben Mithat...

(3)(a) Gözlerimi iyice açıyorum ve evimde olduğumu görünce içimi bir keder basıyor;

(b) hele Doktor Mithat'i görmek, bana bütün felâketlerimi hatırlatıyor,

(c) teessürümü gizleyemiyorum,

(d) Doktor, bundan alınmış görünüyor.

“Doktor Mithat” özel isminin yinelenmesi, kişi bilgisi yoluyla 2, 3b ve 3d cümlelerini birbirine bağlamaktadır. Yinelemenin kurduğu iskelet üzerine düzenlenen cümleler de, başka ilişkilerle çağrışımları desteklemektedir.

“Doktor Mithat” özel isminin yinelenmesi, bağlantıyı üç safhada gerçekleştirmektedir: 1. Karşılaşma 2. Karşılaşmanın etkisi 3. Etkinin görülmesiyle oluşan sonuç.

Çocuk - Doktor Mithat ilişkisine göre düzenlenen bağlantı, etki - tepki zinciri şeklinde bir metinleşme sağlamaktadır. Fiil ve kişiler arasındaki ilişkiler, bunu belirlemektedir. Bu yapı, şu şekilde kurulmaktadır:

Kişi		Kılıf		
Etkileyici	Etkilenen	Fiil	Sonuç	Durum
“onlar” Ø	“Çocuk”	“sarsıyorlar”	“gözlerimi açıyorum”	“uyanma”
“Mithat”	“Çocuk”	“(ben) diyor”	“gözlerimi açıyorum”	“uyanma”
“ben”	“içim”	“görmek”	“keder basıyor”	“üzülme”
“Doktor Mithat”	“ben”	“görmek”	“felâketleri hatırlama”	“hatırlama”
“ben”	“ben”	“(teessürlerimi) gizleyememek”	“üzüntülü görünme”	“görüntü”
“bu”	“Doktor”	“alınmış görünme”	“alınma”	“alınma”

Kişiler arasındaki iletişimin etkileşime bağlı olması, üç cümleyi birbirine bağlamaktadır. Metin çözücü, bu bağları iletişim safhaları olarak yorumlamalıdır. Durum belirleyici özel isim yineleme, bu safhalardan duruma ulaşmayı sağlamaktadır.

1.4.2.2.2.3.1.2 Durum Belirleyici Grup İsim Yinelemesi

26.5

(3)(11) (Operatör içeri girdi, *dışarıda / bir kalabalık.*)

(4)(16) - *Yalnız canım sıkılmasın diye bu odada gördüklerimi.*

(5) (1) *Kapının dışında / kalabalık.*

(2) *Sesler.*

(3) *Operatör ayağa kalktı ve kapıya giderek durdu.*

(4) *Talebe haykırıyor.*

“Kalabalık” isminin yinelenmesi, dış mekândaki durumu hatırlatarak, durum belirleyici betimleme cümlelerini birbirine bağlamaktadır. Böylece açıklamalar, vurgulanan bu durum çevresinde düzenlenmektedir.

3.11 numaralı cümlede oda betimlemesi arasına sokulan “dışarı” betimlemesi, uzak bir çağrışımca yineleme ile 5.1 numaralı cümleye bağlanmaktadır. Parantez içinde eklenen ayrıntı, daha sonra düzenlenecek belirlemeler için zemin hazırlamaktadır. Yinelemenin iki kısmı arasındaki betimlemeler, buna göre yorumlanmaktadır.

Paragraf içinde yinelemenin ayrıntısı olan “sesler” parçası, sonuç itibariyle 5.3 numaralı cümleye; açıklama itibariyle 5.4 numaralı cümleye bağlanmaktadır. 5.2 numaralı cümle, yorumlamanın yapılması için kurulmuş bir işaretçidir. Onun eksilteli yapısı, bunu kolaylaştırmak amacıyla yapılmıştır.

Cümleler arasındaki sebep ve açıklama yapıları, bir bütünleşme sağlamaktadır. Buna göre, şu anlam bütünlüğüne ulaşıyoruz:

“Operatör, kapının dışındaki talebe kalabalığının haykırış seslerini duyunca ayağa kalktı ve kapıya giderek durdu.”

Bu cümlenin parçalara bölünmesi, anlam ilişkisi kuran unsurların dağılımıyla düzenlenmektedir. Dağılım, şu şekilde gruplaşmaktadır:

(Aç.) “kalabalık” > “talebeler” (Kar.) “oda” X “kapının dışında”
 (Aç.) “sesler” > “haykırış” (Ar.) “kalktı” > “yürüdü”

Açıklama yapısı, karşılaştırma ve art arda sıralanan unsurlarla birlikte durumun farklı bakış açılarıyla değerlendirilmesini sağlamaktadır. Önceki paragrafın son cümlesi, olay hâlkasındaki atlama nedeniyle ayrılmıştır. Ancak “odada gördüklerim” ifadesiyle *(dışarıda duyduklarım) ifadesi arasındaki zıt anlamlılık, dağılımdaki unsurların bir uzantısı olarak, ayrılığı kaldırmıştır.

1.4.2.2.3.2 İşaret Durum Belirleyici İsim Yineleme

38.1

(2)(a) Üstümde bir entari ve *bir ropdöşambr*;

(b) kolları uzun geldiği için kendimi *bu ropdöşambr* içerisinde yadırgıyorum.

“Bu ropdöşambr” sıfat tamlamasının isim kısmı, önceki cümledeki “ropdöşambr” kelimesinin yinelenmiş şeklidir. “Bu” işaret zamiri, bu ismi göstererek objeye işaret etmektedir.

“Yadırgıyorum” yüklemi, yineleme üzerine gelerek durumu yorumlamaktadır. “Bu ropdöşambr içerisinde” yer tamlayıcısı, durumu taşımaktadır. Yüklem, onun sonucunu göstermektedir.

“Kolları uzun geldiği için” zarf tümleci, durumun sebebini göstermektedir. “Kolları” tamlananın ulaştığı “ropdöşambr” kelimesi, bu bağlantıda geçişi düzenlemektedir. “Kendimi” nesnesi ise, etkilenen kişiyi belirlemektedir.

“De” bağlacı, durumu benzerlik yoluyla önceki duruma bağlamaktadır. Odadaki psikolojik durumla elbisenin verdiği sıkıntılar arasındaki benzerlik, bağlantının sağladığı yorumdan çıkarılır.

Durum belirleyici işaretli yineleme, ortamı betimleyerek, hazırlık yapmaktadır. Metin çözücü, bu belirlemeye göre metni yorumlar.

1.4.2.2.4 Durum - Yorum İsim Yinelemesi

22.1

- (1) Ben belki teselli edilmeye muhtacım, fakat *bunu* istemiyorum anlamın mı?
- (2) Ben, yalan söylenmesini istemiyorum.
- (3) Hem bu *ne budalaca* teselli.

“Teselli” isminin yinelenmesi, durum ve yorumlama olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Durum kısmı ilk cümlede, yorumlama kısmı üçüncü cümlede.

Durum kısmı, “Teselli edilmeye muhtacım.”C(YT+Y) yapısıyla kurulmuştur. Bu ihtiyaç, “fakat” bağlacıyla başlayan kısımda ve ikinci cümlede arka plana atılmıştır. Üçüncü cümle, bu ihtiyacın giderilme şeklini, niteleme yoluyla yorumlamaktadır.

Yorumlama kısmı, yinelemenin ikinci parçasının sıfatı olan “budalaca” kelimesiyle yapılmaktadır. “Ne” zarfı ise, bu niteleme yapısını kuvvetlendirmektedir.

“Bu” zamiri, gönderim yoluyla ihtiyacın giderilme şekline işaret etmektedir. “Bu” zamiri, cümlelerin öznesidir. Yani önceki iki cümlede anlatılan durumu özne hâline getirmektedir. “Bu” zamirinin açılımı şöyledir: “Bana yalan söyleyerek tesellî etmeniz”

Bu açılımın “tesellî etme” kısmı, ilk cümleden; “yalan söyleme” kısmı ikinci cümleden alınmıştır. Böylece toplayıcı gönderim unsuru, üç cümleyi derleme yapısında birbirine bağlamıştır.

“Hem” bağlacı, kuvvetlendirici bir ekleme bağlantısı kurmuştur. Bu yapı, heyecana dayalı bir hatırlama şeklindedir. Böylece anlatımın nabızı yükselmiştir.

Bağlaç, gönderimi desteklerken, yinelemeye de hazırlık yapmaktadır. Konu birliği sağlayan “teselli” kelimesine bir anlam yükü daha ekleneceği, bağlaç ve gönderim tarafından belirlenmektedir.

1.4.2.2.3 Kişi İsmi Yinelemesi

1.4.2.2.3.1 Etkin Kişi Belirleyici İsim Yinelemesi

14.4

(14)(3) **“Yengen” dediği karısı, ona para çantasını uzattı.**

(4) ***Güç vaziyetimde beni biraz daha serbest bırakmak için yengemin odadan çıkmasından da müteessir oldum.***

“Yenge” ismi, anlatıcı kişi üzerinde etkinliği olan kişidir. Onun fiilleri, durum ve duygu değişikliğine sebep olmaktadır.

İsim yinelemesiyle etkin kişi olarak belirlenen “yenge” kişisi, anlatımda düzenleyici durumundadır. Anlatıcı kişinin durumunu etkileyen hareketleri, bu kişiyi bağlantı unsuru hâline getirmektedir. Ahenk ve anlam ilişkisi kuran yineleme, anlatımdaki akıcılığı böylece desteklemektedir.

Metinde “yenge” isminin yinelenmesi, ilişkiler hakkında çağrışımlar üretmektedir. Bu çağrışımı oluşturan parçalar arasındaki bağlantılar da metinleşmenin kişi yapısını oluşturmaktadır. Her yineleme, yenge kişisini parça parça oluşturmaktadır. Bu bağlantı unsurları, yap - boz gibi birbirini tamamlamaktadır.

Zamir gönderimi yerine yinelemenin kullanılmasının sebebi, iki yapı arasına giren Paşa kişisidir. Çocuk - Paşa - Yenge üçlemesi, paragrafın kişi yapısını oluşturmaktadır. Bu yapıda, karışıklık olacağı için zamir gönderimi kullanılamaz.

1.4.2.2.3.2 Kişi Karşılaştırmacı İsim Yineleme

7.16

(1) ***Beni bastıran keder anneme de geçti.***

(2)(a) ***Fakat ben bu kederimin sebebini biliyordum,***

(b) o bu kederinin sebebini bilmiyordu.

“Keder” isminin yinelenmesi, Çocuk ve anne kişileri arasındaki ortak psikolojik durumu belirlemektedir. Bu yineleme üzerine kurulan 2a ve 2 b kısımları, bu ortaklığın farklı tarafını karşılaştırma ile ortaya çıkarmaktadır.

“Ben” ve “O” öznelerinin gönderimleri, “beni” nesnesine ve “anneme” yer tamlayıcısına ulaşarak, benzerlikle farklılığı bağdaştırmaktadır. Bu kimlik belirleme, anlatımın daha düzenli ve anlaşılır olmasını sağlamaktadır.

“Bu keder” sıfat tamlamaları, “beni bastıran keder” sıfat tamlamasına ulaşarak, ortak unsuru karşılaştırmada konu olarak kullanılmaktadır. “Keder” isminin üçleme şeklinde düzenlenmesi, bu yapıda konu merkezini sağlamlaştırmaktadır.

“Bu kederimin sebebini biliyordum.” ve “Bu kederinin sebebini bilmiyordu.” (N+Y) yapıları, I. ve III. tekil kişi eklerini de kullanarak karşılaştırmayı kurmaktadır. Aralarındaki zıt anlamlılık ilişkisi, farklı iki bakış açısını yakalamaktadır:

Kişi	Duygu	SebeP	Fark
“Çocuk”	Keder	“bacağın kısılması”	SebeP
“Anne”	Keder	“Çocuk’un kederi”	

“Bacağın kısılması” sebebi, “Operatör’ün kararını hatırladım;”(N+Y) yapısıyla bulunabilir. “Çocuk’un kederi” sebebi, “Bu kederinin sebebini bilmiyordu;”(N+Y) yapısıyla bulunabilir.

İki kişinin aynı duyguya farklı sebeplerle bağlanması, durumun karşılaştırmalı bir şekilde incelenmesini oluşturmaktadır. “Fakat” bağlacı, farklılığın bulunduğu işaret etmektedir. Böylece metin çözücünün işi kolaylaşır.

1.4.2.2.3.3 Kimlik Belirleyici İsim Yinelemesi

14.3

(0) ***Yengenin beklediğini de yaz***

(1) ***“Yengen” dediği karısı, ona para çantasını uzattı.***

Önceki paragrafta geçen “yenge” ismi, yeni bilgi olarak açıklanmamıştır. Bu yüzden metin çözücünün zihninde “Yenge kim?” sorusu vardır.

Metin kurucu, kapalı bilgiyi bir sonraki paragrafta açıklayarak bağlantıyı kurmuştur. Böylece derin yapıdaki soru da cevaplanmaktadır.

Kelime ve açıklama, farklı paragraflarda yerleştirilmiştir. Bu ayırım, paragraftan paragrafa geçişi sağlıyor. Çünkü metin çözücü, “yenge” kelimesinden kimlik bilgisine ulaşmak için paragrafları bağdaştırmak zorundadır.

(0) “Yengenin beklediğini” N(IT)

(1) “ ‘Yengen’ dediği karısı” Ö(ST)

Farklı ögelerde, farklı yapılarda kullanılan kelime, metnin monotonlaşmasını engellemektedir. Eğer bu düzenleme yapılmamış olsaydı, anlatım bozukluğu oluşacaktı.

Daha geniş bilgi vermek amacıyla kullanılan yineleme yapısı, paragraflar arası geçişi sağlamaktadır. Romanın kişi örgüsünün çözümlenmesine dayalı böyle bağlantılar, anlatıma gerçeklik kazandırır.

1.4.2.2.4 Fiil Düzenleyici İsim Yineleme

1.4.2.2.4.1 Ertelenmiş Fiil / İsim Yinelemesi

35.2

(34)(4)(7) - Cambazlar hazır!... Geldim! dedim.

(5)(6) Bu adam Operatör değildir.

(35)(1)(1) Ameliyathaneye girdik.

(2)(1)(a) Bir sandalyeye oturtuldum

(b) ve camları Operatör'e uzattım.

Önceki metinde teşebbüs edilen fiil, beklenen sonuca ulaşmayınca yinelenmesi gerekmiştir. Bu erteleme, “camlar” isminin yinelenmesiyle belirlenmiştir.

“(Camları) uzatma” fiili, 34.4.7 numaralı cümlede, “Camlar hazır.” (Ö+Y) yapısıyla yapılmaya çalışılmıştır. Ancak “Bu adam operatör değildir.” cümlesi, bu fiilin gerçekleşmesini mümkün kılmamıştır.

Metnin ilk cümlesinde gerçekleşen yer değişimi, planın uygulanması için gerekli şartları yerine getirmiştir. Operatör, burada bulunmuştur. Halbuki önceki metinde, Operatör sanılan kişi, başka bir adam çıkmıştı.

Ertelenmiş fiil yineleme bağlantısı, metinleri ortak bir hedefte birbirine bağlamaktadır. Olayın geçtiği yerin değişmesi, durum ve şartların değiştiğini gösterir.

Metin içindeki ardışık fiil yapısı, bağlantıyı gizlice düzenlemektedir. Böylece metin çözücü, gerekli çözümlenmeleri yapıp yapmadığı konusunda denenmektedir.

“Bir sandalyeye oturtuldum.” cümlesi, ardışık fiillerin gerçekleşmesi sırasındaki durumu belirlemektedir. Böylece bağlantı, daha ayrıntılı bir şekilde

kurulmuştur. “Camlar” objesi üzerinde yapılan işlem, bu ismin yinelendiği parçalar arasında devam eden bir süreçtir. Ayrıntılar, bu süreçte verilmiştir.

1.4.2.2.4.2 Ardışık Fiil Düzenleyici Yer İsmi Yinelemesi

7.5

(4)(1) Bu müphem sözlerim onu hiç tatmin etmemiş olacak ki, torbayı yere bırakırken kolunun hareketine tesir eden merak ve endişe ile torbayı kaldırdı ve mutfağa doğru şaşkın adımlarla yürüdü.

(5)(1) Mutfağa girdikten sonra bir an hiç sesi çıkmadı.

“(Mutfağa doğru) yürüme” ve “(mutfağa) girme” fiilleri, ardışık bir yapıyla düzenlenmektedir. “Mutfak” yer isminin yinelenmesi, ortak hedefi göstererek, ardışık fiili düzenlemektedir.

“Mutfağa girdikten sonra” edat grubu, zamanlamayı “(mutfağa) girme” fiiline göre yapmaktadır. Bu fiilin öncesi ve sonrası, durumun değerlendirilmesi için kullanılmaktadır.

“Merak ve endişe ile” ve “şaşkın adımlarla” zarf tümleçleri, “Sesi çıkmadı.” (Ö+Y) yapısındaki olumsuz fiili açıklamaktadır. Zaman düzenleyici fiil, bu açıklamayı bir merkezden yönetmektedir. Fiilin öncesi ve sonrası arasındaki devamlılık, dengeyi kurmaktadır.

Hedef yere ulaşılması, durum ve sonucu olan olumsuz fiili bağdaştırmaktadır. Yer yinelemesi, bunu düzenlemektedir.

1.4.2.2.4.3 Fiil Yorumlayıcı İsim Yineleme

30.13

(0) Bu sessizlik içinde zaman, aramızdan bir düşman gibi geçiyor.

(1) Nüzhet balkonun parmaklığındaki sarmaşıklardan kopardı, sonra aşağı indi, bahçivana seslendi, gene doğruldu etrafına bakındı.

(2) Aramızdaki sessizliğe hareketleriyle hücum ediyordu.

“Sessizlik” kelimesinin yinelenmesi, iki cümle arasındaki cümlelerin fiillerini yorumlamak için kullanılmaktadır. Konunun fiilleri çevirmesi, onları belli bir amaç doğrultusunda değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Önceki paragrafın son cümlesi, “sessizlik” durumunun “zaman” yoluyla kişiler üzerindeki etkisini belirlemektedir. 2 numaralı cümle ise, Nüzhet kişinin aynı durum üzerindeki etkisini göstermektedir. Bu etkileme ilişkileri, 1 numaralı cümledeki fiillerin yorumlanması için düzenlenmektedir.

“(Zamanın aralarından bir düşman gibi) geçme(sı)” şeklinde belirlenen fiil, Nüzhet’in fiillerinin etkisiyle daha da güçlenmektedir. Çünkü onun Çocuk’u görmezden gelmesi, aralarındaki mesafeyi de arttırmaktadır. “Aramızdaki sessizliğe hareketleriyle hücum ediyordu.” cümlesi, bu uzaklaşmayı açıklamaktadır.

“Konuşma” yerine geçen “sessizlik” yoluyla fiillerin sıralanması, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin yorumlanmasını sağladığı için, bu bağlantı önemlidir. Metin çözücü, konuşmaları, sessizliği ve fiilleri birbirine bağlarken, yorum bütünlüğünü de oluşturmaktadır.

Fiil yorumlayıcı isim yineleme, değişimin en önemli kısımlarından birini oluşturmaktadır. “Bahçıvan” isminin yinelenmesi, iletişim geçişinin başka yönünü tamamlamaktadır. Böylece romanın sonundaki olay ve durumlar, çok yönlü olarak hazırlanmaktadır.

1.4.2.2.4.4 Fiil İkizleyici İsim Yineleme

18.6

(2) *Bir kahkaha.*

(3) *Ben doğrulmaya çalışırken bir kahkaha daha.*

İki kez yapılan “kahkaha (atma)” fiili, “kahkaha” isminin yinelenmesi ile düzenlenmiştir. Böylece önemli unsur, yinelenerek belirginleşmektedir.

“Daha” edatı, ikinci fiili ilkinde eklemektedir. Bu edat, ikinci kez yapılan fiili göstermektedir. Ancak bu yapının “attı” yüklemi eksiltilecek, ismin yinelenmesiyle yetinilmiştir. Bu edat, cümle içinde isim ve fiil unsurunu birbirine bağlar. İsmi önceki cümlede de bulunması, bağlantıyı cümleler arasına taşır:

“Bir kahkaha (attı).” > “Bir kahkaha daha (attı).”

Derin metindeki yüklemeler, cümleleri sıralı birleşik cümle hâline getirmektedir:

“Bir kahkaha attı, ben doğrulmaya çalışırken bir kahkaha daha...”

“Kahkaha (attı)” yapısı, önceki iki paragrafta yapılan hazırlıkla, yeni diyalog arasına girmiş bir gönderimdir. Bu gönderim, Çocuk - Nüzhet ilişkisinde, başlangıç işaretidir. Romanın değişik metinlerindeki diyaloglar, böylece eş zamanlı olarak incelenebilir:

10.11 / 11.1 / 13.8 / 18.6

Kahkaha, gerçekleşen kaçış için kullanılan bir motiftir. Bu dört diyalog, kahkaha motifiyle birbirine bağlanmıştır. Motifin yinelenmesi, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin yorumlanmasını kolaylaştırır.

3 numaralı cümlenin “ben doğrulmaya çalışırken” zarf tümlecisi, iki cümleyi iki fiilin karşılaştırılması şeklinde bağlamıştır. “(Doğrulmaya) çalışma” fiilinin öncesi, 2 numaralı cümledeki kahkaha; sonrası 3 numaralı cümledeki kahkahadır. Böylece yineleme, zaman olarak düzenlenmiştir.

İsim yinelemesiyle kurulan fiil ikizleme, dar bilgiden geniş bilgiye doğru bir gelişim çizgisi izler. İşitme duyusuyla kurulan betimleme, ardışık fiiller arasındaki aynı olma durumunu, zaman ve konum bakımından düzenlemiştir.

1.4.2.2.4.5 Hedef – Fiil Bağı İsim Yinelemesi

3.6

(5)(1) *Dizimdeki sargıyı çözüyorlar.*

(6)(1) *Sargı çıktı.*

İlk cümlede “Sargıyı çözüyorlar.” (N+Y) yapısıyla başlayan fiil, “Sargı çıktı.” (Ö+Y) yapısıyla sonuca ulaşmaktadır. “Sargı” isminin yinelenmesi ve “çözme” / “çıkma” fiilleri arasındaki anlam ilişkisi, bunu düzenlemektedir.

Fiilin hedeflenmesi ve bitirilmesi arasındaki mesafe, metinde paragraf farklılığıyla belirlenmektedir. Böylece gelişen öyküleme, belli bir süreç içinde düzenlenmektedir.

Fiilin hedeflenmesi ve bitirilmesi arasındaki mesafe, metinde paragraf farklılığıyla belirlenmektedir. Böylece gelişen öyküleme, belli bir süreç içinde düzenlenmektedir.

“Dizimdeki” sıfatı, yinelenen parçalarda ortak objeyi belirlemektedir. Bu da iki cümle arasındaki ilgiyi pekiştiren zemini oluşturmaktadır. İkinci cümlede bu sıfatın eksiltilmesi, fiilin hedef belirleyiciye bağımlılığını arttırmaktadır.

Şimdiki zaman ve görülen geçmiş zaman yapıları arasındaki devamlılıktan bitmişliğe geçiş, bağlantının zamanlamasını yapmaktadır.

“Sargı çıktı.” cümlesi, “Sargıyı çözüyorlar.” cümlesinin sonucudur. Özne ve nesne şeklinde kullanılan “sargı” ismi, hedef ve fiili bir objede birbirine bağlamıştır.

1.4.2.2.4.6 Yer - Fiil İsim Yinelemesi

26.4

- (1) *Operatör... Paşa'nın odasındayım.*
- (12) *İstanbul'u bugünkü hâline getiren... Paşa'nın odası.*
- (13) *Operatör bana doğru geldi.*

İlk cümlede verilen “Operatör... Paşa” isminin değişik cümlelerdeki yinelemeleri, bulunulan yer ve yapılan fiil arasındaki bağlantıyı kurmaktadır. Çünkü, “Operatör... Paşa'nın odasında”, onun fiiline geçilmiştir.

1 ve 12 numaralı cümlelerde, daha fazla bilgi verme amaçlı bir yer isim tamlaması yinelemesi vardır. Böylece yapılacak fiil için zemin hazırlanmaktadır.

“Operatör... Paşa” isminin iki parçasının diğer cümlelerde kullanılması, kısa bir anlatımla kişi bilgisini yinelemek amacıyla tercih edilmiştir. Ayrıca bütün - parça ilişkisi de, kelimelerin dengeli dağılımını düzenlemektedir.

“Operatör... Paşa (... Paşa > Operatör)”

Parçalardan ilki yer bilgisini hatırlarken, ikincisi fiile geçişi sağlamaktadır. Bu yapı, olayın geçtiği yerden fiile geçiş şeklinde bütünleşmektedir. Bütünleşme, derin metinde bir çıkarım elde etmemizi sağlamaktadır. Bu da amaç yönünde yapılmaktadır: “Operatör... Paşa'nın odasında, onu bekliyordum.”

Olayın geçtiği yerle fiilin ortak kişide birbirine bağlanması, aitliğe göre belirlenmiş bir bütünlük sağlamaktadır. Bu yer ve fiilin ortak sahibi, sonraki durum için elde edeceği gücü, buradan almaktadır.

Metnin başında belirlenen durumun korkulan sonucuna ulaşılmaktadır. Araya giren Nüzhet alanından sonra, duruma dönülecektir. Metin, kişi ve yer bakımından bir hazırlık içindedir. Ancak dönüş, farklılaşmalar veya eksik tamamlama şeklindedir.

Kişiler : Hasta Çocuklar > Hasta Madam,

Asistanlar > Öğrenciler

Yer : Muayene Odası > Operatör'ün Odası

Fakülte'nin daha önce başlayan betimlemesinin devamı verilerek, uzak yapılar arası bir bütünlük sağlanmıştır.

1.4.2.2.4.7 Emir Fiil Etki Bağı İsim Yinelemesi

43.15

(3) - *Derin nefes al.*

(4) *Nefes borularım yandı ve şakaklarım gerilir gibi oldu.*

İlk cümlede verilen emrin uygulayıcı kişi üzerindeki etkileri, iki cümle arasındaki anlam bağı kurmaktadır.

Uygulama kısmının gizlenmesi sonucu oluşan boşluk, “nefes” isminin yinelenmesiyle doldurulmuştur. İsim yinelemesi, “nefes alma” fiili ve “nefes boruları” organ ismi(İT) arasındaki anlam ilişkisini de düzenlemektedir. Fiil ve onu gerçekleştiren organ arasındaki ilişki, emri ve onun etkisini birbirine bağlamaktadır:

1. Nefes al.
2. * Nefes aldım.
3. Nefes borularım yandı.

Yineleme yapısı, nefes ortak alanında, sebep ve sonuçlarıyla bir bildirim düzenlemektedir. 4 numaralı cümleye “ve” bağlacıyla eklenen durum, sonucun devamını göstermektedir.

- Sebeup : 1. "Derin nefes al." emri
 Sonuç / sebeup : 2. "Nefes alma."
 Sonuç : 1. "Nefes boruları yandı."
 : 2. "Şakakları gerilir gibi oldu."

İsim yinelemeli emir - etki bağı, cümleleri Şu Şekilde birleştirmektedir:

"Derin nefes al (dedikleri için bunu yapınca) nefes borularım yandı ve Şakaklarım gerilir gibi oldu."

Emir - etki ilişkisinin bu Şekilde parçalara ayrılması, vurgulanması gereken parçaların öne çıkarılmasını sağlamaktadır. Ayrıca bağlamdan çıkarılabilecek noktalar da gizlenerek ekonomik bir metinleşme sağlanmıştır.

1.4.2.2.4.8 İŞlem Safhalayıcı İsim Yinelemesi

41.9

(8)(9) Bana yaklaştı ve yüzüme bakmadan koltuğumun altına derece koydu.

(9)(1) Dereceyi koyan adam, Fransızca Şu cevabı verdi.

(5) Sert bir tavırla dereceme baktı ve başucumdaki kâğıda işaret etti.

"Derece" isminin yinelenmesi, bir işlemin safhalarını oluşturan cümleleri birbirine bağlamaktadır. Yinelemeler arasına giren yorumlar, anlatımı daha verimli hâle getirmektedir.

"Derece koydu." (N+Y) yapısı, işlemin başlangıcını gösterir. Cümlenin diğer ögeleri, bu işin nasıl başladığı konusunda bilgiler vermektedir. "Yüzüme bakmadan" zarf tümleci, fiil sırasındaki iletişimsizliği belirlemektedir.

"Dereceyi koyan adam" öznesi, işlemin devam ettiği zaman aralığında söylenen sözlerin bir kısmını yönetmektedir. Bu arada, hastalık ortak alanıyla ilgili yorumlar vardır. "(Derece) koyma" fiili, bu alanın belli sınırlar içinde değerlendirilmesini sağlar.

"Derece

“Sert bir tavırla” zarf tümleci, işlemin sonucunu tarz bakımından belirlemektedir. “Yüzüme bakmadan” zarf tümlecinin devamında bu zarf tümlecinin kullanılması, işlemin yapıcılar ile Çocuk arasındaki ilişkiyi yorumlamaktadır.

Yinelemeli işlem safhaları, bağlantıyı üç noktada çözümlmeyi sağlar. İşlemin başlangıcı, işlem sırasındaki tavırlar ve sonuçları, çözümlenmenin parçalarını oluşturur.

1.4.2.2.5 Tamamlayıcı İsim Yinelemesi

1.4.2.2.5.1 İşlem Tamamlayıcı İsim Yineleme

31.12

(11) (3) ***Röntgene*** götürsünler.

(11) ***Röntgen*** yapılınsın.

(12) (5) Bir koluma arkadaşım, ötekisine Mithat Bey girdi.

(6) ***Röntgen*** kalabalıktı.

(7) Fakat Mithat Bey beni tercih ettirdi.

(8) Yedi sekiz *resim* çektirdi.

Çeşitli safhalarda adım adım gerçekleşen fiil, “röntgen” isminin yinelenmesiyle, cümleleri birbirine bağlamaktadır. Fiil, emir - uygulama / sonuç kısımlarına ayrılmıştır. Bu ayrılma, yorumlamayı daha işlevsel hâle getirmektedir.

11.3 / 11 numaralı cümleler, fiilin plan safhasını oluşturmaktadır. Bu safhanın ilk kısmı, hazırlık; ikincisi, uygulama şeklindedir. “Götürsünler” ve “yapılınsın” yüklemeleri, bunları oluşturmaktadır. Bu kısımlar, “röntgen” isminde birleşir.

12.5 numaralı cümle, hazırlık kısmının yer değişimini belirlemektedir. 12.6 numaralı cümle, uygulama kısmının yetersizlikle başlayan girişini göstermektedir. “Kalabalıktı” yüklemi, bunu gösteren ögedir.

12.7 / 8 numaralı cümleler, yinelemeyi derin metinde konu olarak taşımaktadır. 12.7 numaralı cümle, önceki engelin kalkmasını; 12.8 numaralı cümle, fiilin tamamlanmasını gerçekleştirmektedir.

Fiilin gerçekleşmesini sistemleştiren “röntgen” isim yinelemesi yapısı, bir zincir şeklinde bağlantıyı kurmaktadır. Bu zincir, cümlelerdeki diğer fiillerle tamamlanmaktadır. Böylece bir bütünlük içinde yorumlamalar yapılmaktadır:

götürsünler > yapılınsın > girdi > kalabalıktı > tercih ettirdi > çektirdi.

Yüklemlerin kendi başına sıralanması, yorumlamayı daha sistemli hâle getirmiştir. Metin çözücü, durumları buna göre değerlendirecektir. “(Röntgen) çektirme” fiili, “röntgen” isminin yinelendiği cümleler yoluyla tamamlanmıştır. Çözümleme sırasında kullanılacak cümleler, buna göre tespit edilir.

1.4.2.2.5.2 Betimleme Tamamlayıcı İsim Yineleme

3.2

- (1) **Karanlık dehlizden beyazlıklarla dolu ve aydınlık muayene odasına girdim.**
- (2) **Beyazlıklar ve madenî parıltılar.**

İlk cümlede, ulaşılan yerin betimlenmesi, eksiltili bir cümleyle tamamlanmaktadır. Tamamlayıcı kısma geçiş, “beyazlıklar” çoğul isminin yinelenmesiyle düzenlenmektedir.

“Aydınlık”, “beyazlık” ve “parıltılı” kelimeleri arasındaki anlam bütünlüğü, yinelemeyle kurulan bağlantıyı güçlendirmektedir. Böylece eksiltili kısım, önceki cümleyle bütünleşmektedir. Bu bütünleşme, betimleme parçasını oluşturmaktadır.

Eksiltili kısım, ertelenerek zamanlama yapılmaktadır. Çünkü “girdim” yüklemi sonrası karşılaşılanlar, betimlemeyi tamamlamaktadır. Tamamlama, “beyazlıklarla dolu” ve “aydınlık” sıfatlarının açıklanması yoluyla yapılmaktadır.

“Karanlık” sıfatı, zıt anlamlılık ilişkisiyle aydınlık ortak alanını yorumlamaktadır. Durum, zıttıyla daha anlaşılır hâle getirilmektedir.

Eksiltili kısmın tamamlanması, betimleme bütünlüğü içinde yüklem tespit edilmesi şeklindedir. “Vardı” yüklemi eksiltiyle, betimlemenin daha etkili ve bütün olması sağlanmaktadır.

1.4.2.2.6 Sebep - Sonuç Düzenleyici İsim Yinelemesi

1.4.2.2.6.1 Sebep Belirleyici İsim Yinelemesi

7.7

- (6)(1) **Hemen ona bir teselli yetiştirmeyi düşündüm ve şunu bularak seslendim:**
- (2)(a) **Operatör yoktu muavinleri baktılar.**

(b) Bir kere de benim Doktor'a, fakülteye gideceğim.

(7)(1) Cevap vermedi ve sofa ile mutfak sustu.

(2) Hastalığımı doğrudan doğruya o andan itibaren düşünmeye başlamıştım.

(3) Onu teselli söylediğim söz, beni de aldatacak bir cazibe aldı ve bir ümit kapısı açtı.

6.1 numaralı cümlede “bir teselli” sıfat tamlamasındaki “teselli” ismi, 7.3 numaralı cümlede “teselli için” ZT(EG) şeklinde yineleniyor. Bu bağlantı, önce ileri gönderimle, sonra bir sebebe bağlanma şeklinde kurulmuş. Metin çözücü, önce yoğunlaşma gerektiren söze hazırlanıyor, sonra da ona bu sözün söyleniş sebebi açıklanıyor.

Yineleme yapısı arasında kalan 6.2 numaralı cümle, “teselli” kavramının açılımıdır. Böylece soyut kavram, somutlaştırılmaktadır. “Teselli için söylenen söz”öznesi, açılım cümlesinin yerine geçmiştir. 3 numaralı cümlenin öznesi olan bu yapı, “Beni de aldatacak bir cazibe aldı ve bir ümit kapısı açtı.” şeklinde yorumlanır.

7 numaralı paragrafın ilk cümlesi, 6 numaralı paragrafın ikinci cümlesine haber cümlesine cevap şeklinde bağlanmıştır. Bu da, olumlu ve olumsuz fiiller arasında düzenlenmiştir.

2 numaralı cümle, sebep - sonuç ilişkisiyle 3 numaralı cümleye bağlanmıştır. “O andan itibaren” zarf tümleci zaman bağlantısı, 2 numaralı cümleden itibaren başlayan düşünme sürecinin başlangıcıdır. 3 numaralı cümledeki “Beni de aldatacak bir cazibe aldı.” ve “Ümit kapısı açtı.” Cümleleri, bu sürecin sonucudur. 2 numaralı cümlenin “hastalığım” nesnesi ise “hasta” isim kökünün yinelenmesi ile önceki metinlerdeki hastalıkla ilgili ortak alana uzak gönderim yapmaktadır.

Böylece yinelenen kelimeler arasında kalan kısımda, yorumlamalarla metinleşme sağlanmaktadır.

Yorumlamalar, 7 numaralı metnin “o” eşgöndergeler sisteminde 6.1 “ona” (YT(zm + da)) ve 7.3 “onu” N(zm + ak.) gönderimiyle bütünlüğe dahil edilmiştir.

1.4.2.2.6.2 Sebep Açıklama Bağı İsim Yinelemesi

37.3

(0) Dosdoğru Operatör'ün odasına giriyoruz.

(1) Koltuğa uzandım.

(2) Operatör, ameliyattan çıkıp gelecek.

“Koltuğa uzandım.” (YT+Y) yapısı, “Operatör” kişisiyle ilgili bir fiili taşımaktadır. “Operatör” isminin yinelenmesi, sebep olarak belirlenen kişiyle ilgili bir açıklama yapmaktadır.

“(Operatör’ün odasına) girme” ve “(koltuğa) uzanma” fiilleri, ardışık olarak dizilmektedir. 2 numaralı cümle, bu fiillerin sebebini açıklamaktadır. Açıklamada “Operatör” ismi yinelenerek, beklenen kişi hatırlatılmaktadır.

“Koltuğa niçin uzandın?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir. “(Operatör’ün odasına) girmek” > “(onu) beklemek” şeklinde düzenlenen geçiş, ortak kişi bilgisiyle oluşturulmaktadır:

“Operatör’ün odasına girip koltuğa uzanarak, onun ameliyattan çıkıp gelmesini beklemeye başladım.”

Bağlantının cümleleri bu şekilde birleştirmesi, her durumda karşımıza çıkan kişinin belli bir bütünlük içinde yorumlanmasını gerektirmektedir. Çocuk’un muayene olabilmesi için yapması gerekenler şeklinde bir yorumlama ile bağlantı kurulmaktadır:

1. Operatör’ün odasına girmek.
2. Koltuğa uzanmak.
3. * (Onu beklemek).
4. Çıkıp gelmesi.

Bu fiil dizisi (paradigma), bir işlemin safhaları şeklinde kurulmaktadır. Ortak sebep kişisi “Operatör”, bu safhaların birleştiği noktadır. Yinelemeli sebep açıklama kişisi, hedef bulma özelliğiyle cümleleri birleştirebilir.

1.4.2.2.6.3 Hedef - Sonuç Bağı İsim Yinelemesi

8.1

(7)(15)(2) - Bu akşam Erenköyü'ne gideceğim...

- (1) Git ya... git... Erenköyü'ndekiler seni soruyorlardı, Paşa seni pek görmek istiyormuş.

(8) (1)(1) Paşa, kanepede, kendisini tanıdığım ve hatırladığım günden beri oturduğu tarafta oturuyordu.

Önceki metnin ortasında diyalog içinde belirlenen hedef yer, “Paşa” metninin konusu olarak kullanılmaktadır. “Paşa” isminin yinelenmesi, hedef ve sonuç kısmının geçtiği yerde bir birleşme oluşturmaktadır.

7 numaralı cümlede kurulan sebep - sonuç ilişkisi, bu geçişi sağlamaktadır:

“Paşa, seni görmek istediği için Erenköyü’ne gitmelisin.”

“Erenköyü’ndekiler” ve “Paşa” arasındaki kimlik özelleştirmesi, yer geçişinin de temelini oluşturmaktadır. “Erenköyü” ve “köşk” ün çağrıştırdığı hakim kişi, böylece “Paşa” olarak tespit edilmektedir. Bu tespit, metnin başlangıç betimlemesinde başlangıç noktası olarak seçilmiştir. “Görmek istiyormuş.” (N+Y) yapısıyla belirlenen karşı hedef, bu geçişle kurulmaktadır.

8 numaralı metnin ilk cümlesi, hedef ve sonuç ilişkisiyle yinelemeyi göstererek bir devamlılık sağlamaktadır. “Her zaman oturduğu yerde oturması” durumu, bunu düzenlemektedir.

1.4.2.2.6.4 Etki - Sonuç İsim Yinelemesi

39.1

(1) *Yüksek, çıplak, mavi, dümdüz, dimdik duvarlar.*

(2) *Gözümün hiçbir görüş köşesi yok ki içine bir duvar parçası girmesin.*

Yinelenen “duvar” ismi, etken yer parçası ve onun kişi üzerindeki etkisi şeklinde kurduğu ilişkiyle iki cümleyi birbirine bağlamaktadır.

Sıfat tamlamasının yüzey metinde tek başına bırakılması, “duvar” objesini görüntü şeklinde betimlemektedir. “Bir duvar parçası” öznesi, betimlenen objeyi etkileyici hâline getirmektedir. “Girmesin” yüklemi ise, etki şeklini göstermektedir.

“Gözümün hiçbir görüş köşesi yok ki” kili kısmı, hem etki alanını belirlemekte, hem de sonraki betimlemeye hazırlık yapmaktadır. Bu hazırlık, “duvar” unsurunun metni bütünleştiren bir yapıya kavuşmasını sağlamaktadır.

1.4.2.2.6.5 İstek - Sonuç Fiil Bağı İsim Yinelemesi

31.5

(4)(4) Doktor Mithat, bir arkadaşına rica etti:

(8) *Bir sedye.*

(5)(1) *Sedye ile taşındım.*

İstek ve fiil kalıplarında yinelenen “sedye” ismi, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. İstek kısmı, fiilin planını, diğer kısım ise uygulamayı göstermektedir.

İstek kısmının dolaylı aktarım şeklinde düzenlenmesi, obje üzerine yoğunlaşmayı sağlamaktadır. Tedavi ortak alanında kullanılan taşıma aracı, vurgulanarak gelecek metinlerdeki durumlara hazırlık yapmaktadır. Bu araçla ilgili yapılacak yer değişimi, önceden belirlenmektedir.

“Sedye” ismi, yinelenerek ameliyathane ile ilgili bir çağrışım alanı kurulmaktadır. Bu alanın yorumlanması, önceki hastahane ziyaretlerinin hatırlanması ile yapılmaktadır. Yeni metnin eski metinlerle açıklanması, bir karşılaştırma yapısıyla yapılmaktadır.

“Sedye” ismiyle “taşınma” fiili arasındaki ilişki, metnin başından beri hatırlatılan “ameliyat olma” durumuna geçişi sağlamaktadır. İsmi yinelenmesi, onu fiilin önüne geçirmektedir. Bu da, hedef fiile kilitlenmeyi kolaylaştırır.

Yinelemeli istek - fiil bağı, metnin yorumlanmasında gerekli ipuçlarını taşıyarak önemli bir geçiş sağlamaktadır. Bu ipuçları ve çağrışımları, şu şekildedir:

İpucu	Çağrışım
“sedye”	“ameliyathane”
“Doktor”	“ameliyat”
“taşınma”	“zaman yakınlığı pasifleşmesi”

1.4.2.2.6.6 Hedefleme - Sonuç İsim Yinelemesi

31.13

(12)(1) *Operatör gelmiş ve yukarıda ameliyat yapıyormuş.*

(13)(1) *Epey bekledik.*

(2) *Ameliyatın bittiği haberi verilince evvelâ Mithat Bey yukarı çıktı,*

Operatör'ü gördü, sonra bana gelerek:

(3) - *Haydi yukarı çıkalım, orada muayene olacaksınız! dedi.*

İlk cümlede belirlenen fiilin sona ermesi, belirlenen hedefe ulaşmak için gereklidir. Bu anlam ilişkisi, “Operatör” ve “ameliyat” isimlerinin yinelenmesiyle kurulmaktadır. Böylece hedefin belirlenmesi ve gerçekleşmesi, cümleleri birbirine bağlamaktadır.

12.1 numaralı cümle, 13.1 numaralı cümledeki fiilin sebebini açıklamaktadır. Bu uzak bağlantı, 13 numaralı paragraftaki fiil zinciriyle tamamlanmaktadır. “Yukarıda ameliyat yapıyormuş.” cümlesindeki fiil, “ameliyatın bittiği haberi verilince” zarf tümleciyle bitirilmektedir. Böylece fiilin başlangıcı ve bitişi, cümleleri birbirine bağlamaktadır.

13.2 numaralı cümlede zarf tümlecinden itibaren başlayan fiil zinciri, hedefi buluncaya kadar devam etmektedir. Bu fiillerin sebebi, ameliyatın bittiği haberinin verilmesidir. Sıralı fiiller, Mithat Bey’in fiilleri ve emirleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İlk kısım hazırlıklar, ikinci kısım uygulamaya geçiş şeklindedir.

“Yukarı” yön belirleyicisi, yinelenerek betimlemeyi aynı yönde birleştirmektedir. “Operatör” isminin yinelenmesi, hedefin belirlenmesi ve ona doğru gidilmesi şeklinde birlik sağlamaktadır.

“Sonra bana gelerek.... dedi.” şeklinde kurulan aktarım yapısı, önceki cümlelerdeki hedefe ulaşma tarzını belirlemektedir. Bu, “Epey bekledik.” durumunun da sonucunu göstermektedir.

İsim yinelemelerinin hedefte cümleleri birleştirmesi, metinde bir bütünlük sağlamaktadır. Ana hedef olan ameliyatın hazırlayıcısı olan “muayene” hedefinin cümleleri, aynı alandaki kelimeleri yineleyerek birbirine bağlanmıştır.

1.4.2.2.7 Niteleme Düzenleyici İsim Yinelemesi

1.4.2.2.7.1 Niteleme Dizisi İsim Yineleme

41.6

(1) Dehlizde *kalın*, *hakim bir ses* yükseldi, bir insan ismi çağırdı, bir kadın ve bir erkek koştular.

(2) İlk yüksek *ses* ve ilk gürültü.

İlk cümledeki “ses” ismi, ikinci cümlede yinelenmiş ve bir sıfatla nitelenmiştir. Ayrıca bu tamlamaya eklenen ikinci sıfat tamlaması, bu nitelermeyi yorumlamaktadır. Cümlelerin eksiltili yapısı, yorumlama işlemini düzenlemektedir.

“Bir ses yükseldi.”(Ö+Y) yapısıyla “yüksek ses” öznesi arasındaki anlam ilişkisi, önceki durumun yüzey metne çıkarılmadan cümleye taşınmasını sağlamaktadır. Birinci tamlamaya gelen “ilk” sıfatı, durumu zaman bakımından belirlemektedir.

“İlk” sıfatının cümle içinde yinelenmesi, durumu yoruma bağlamaktadır. Yorum, kavramın başka bir kelimeyle ifade edilmesi şeklindedir. “Yüksek ses” ve “gürültü” arasındaki ilişki, tanımlanan ve tanımlayan şeklindedir. “İlk” sıfatı, onları zamanda birleştirir.

2 numaralı cümlelerin yüklemine eksiltilmesi, işitme duyusuyla algılanan sesin daha canlı bir betimlemeyle algılanmasını sağlar. Yüklemine tespiti, önceki cümlelerin yorumlanmasını sağlamaktadır. “Duyduğun nasıl bir sestir?” sorusu, bu geçişi düzenler.

Niteleme dizisindeki(paradigma) isim yineleme, genelleştirici özelliğiyle durumdan hükme ulaşmayı sağlar. “İlk yüksek ses” ve “ilk gürültü” tamlamalarının başlıktaki “ilk sabah” sıfat tamlamasına ulaşması, bağlantıyı başlangıç ortak alanında bütünleştirir.

1.4.2.2.7.2 Sıfat Tamlama Dizisi İsim Yinelemesi

13.29

(3) İçimde *büyük bir boşluk* açıldı.

(4) Kalbimin çarpıntısından başka hiçbir şuurum kalmamıştı.

(5) *Bu derûnî boşluğu doldurmak için etrafa kulak verdim.*

3 ve 4 numaralı cümlelerdeki sıfat tamlamaları, ortak isimleri yoluyla bağlantıyı sağlamaktadır. Bu bağlantı, iki cümlelerin birleştiği ortak konu üzerine kurulmaktadır. Yinelenen “boşluk” ismi, Çocuk kişisi üzerindeki etkisiyle önem kazanmaktadır.

İki cümlede de bulunan “boşluk” isminin sıfatları farklıdır. Bu farklılık, metin çözücüyeye iki bilgi vermektedir:

büyük bir boşluk N.S → S.S → İ

bu derûnî boşluğu İ.S → N.S → İ

İki tamlamanın “büyük” ve “derûn” sıfatları arasındaki ilişki, açıklama üzerine dayanmaktadır. İkinci sıfat, birinci sıfatı daha belirgin hâle getirir. “Büyüklük hangi yöndedir?” sorusunun cevabı, ikinci tamlamadır. Büyükük, derinlik yönündedir.

1.4.2.2.7.3 Betimleyici Nitelik İsim Yinelemesi

9.2.2

(4)(a) Kanepeye yatar,

(b) arada bir, *çocukluğumda çok işittiğim kahkahalarından birini atardı.*

(5) Ben, *son senelerde işitmez olduğum bu kahkahaları duymak için ona tuhaf romanlar okumaktan zevk alırdım.*

(7)(a) “M. Lavaredin kırk beş parası”,

(b) “Çalgıcının seyahati” romanları, onu *güldürmüştü.*

“Kahkaha” ismi, 4 ve 5 numaralı cümlelerde yinelenerek bu iki cümleyi birbirine bağlamıştır.

“Kahkaha” isminin farklı çekim ekleri ile kullanıldığı örneklerde, bu kelime, ilk cümlede kullanıldıktan sonra, izleyen cümlelerde kolayca eksiltilebilirdi. Çünkü metnin yapısı, buna uygundur. Ancak burada eksiltme yerine yineleme tercih edilmiştir. Amaç, açık bir pekiştirmedir. Üstelik 4b’deki “arada bir, çocukluğumda çok işittiğim” sıfatına gönderim yapan “bu” işaret sıfatı, anlatımı daha da yoğunlaştırmıştır.

7b’de “kahkaha” kelimesi yinelenebilirdi. Ancak bu kelime, hafifletilerek yerine “güldürmüştü” yüklemi kullanılıyor. Burada kelime yerine anlam yineleniyor.

“Kahkaha” ve “gülme” kelimeleriyle belirlenen fiil, Paşa kişinin betimlemesini kurmaktadır. Betimleyici fiilin yapı ve anlam olarak yinelenmesi, anlatımda hakim durumu oluşturmaktadır.

“Gülme” fiili, “kahkaha atma” fiilinin hafifletilmiş olduğu için anlatımı daha etkili hâle getirmektedir. Bu fiilin bir örnekle özelleştirilmesi, durumun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

1.4.2.2.8 Soru - Cevap Bağlı İsim Yineleme

1.4.2.2.8.1 Cevap - Soru İsim Yinelemesi

27.4

(3) Teşhisinden emin bir doktor sükûnetiyle cevap verdim:

- (4) **Çünkü, Nüzhet'in birçok arzuları vardır ki o adam anlayamaz.**
- (5) **Yengem, vücûdunun birçok parçaları asabiyetle kımıldanarak, sesini yükseltti.**
- (6) **Ne gibi arzular?**
- (7) **Bir genç kız ne isterse bu adam yapabilir:**
- (8) **Rahat ettirmek, giydirip kuşatmak, iyi muamele etmek...**

4 numaralı cümlede yapılan açıklamanın yenge kişisi üzerindeki etkisi, bir açıklama isteğini zorunlu hâle getirmiştir. Bu istek, “arzu” kelimesi üzerine sorulan bir soruyla bildirilmektedir. “Arzu” kelimesi, yinelenerek cevapla soruyu bağlamaktadır. 7 ve 8 numaralı cümleler de, yinelenen “arzu” kelimesini açıklamaktadır.

Bağlantıların kurulduğu yapı, “Nüzhet'in birçok arzuları vardır.” cümlesidir. Bunların bilinmemesi, “Ne gibi arzular?” sorusunu gerektirmektedir. “Arzu” kelimesinin açıklanması, sorulan soru hakkındaki muhtemel cevabı kurmaktadır. Muhtemel cevabın amacı, Çocuk'un cevabını haksız çıkarmaktır.

Cevabın yorumlanmasında, “Bir genç kız ne ister?” cümlesinin aynı başlıklı metne ulaşması da kullanılmıştır. Önceki bir metnin başlığının yinelenmesi, onun bilgilerini de hatırlatmaktadır.

7 numaralı cümle, 4 numaralı cümleyle zıt anlamlılık ilişkisi kurarak, yinelemelerin anlamlarını aykırılık yönünden yorumlamaktadır.

“Nüzhet'in arzularını anlayamaz.”

“Hayır, arzularını anlar; (örneğin) rahat etmek arzusunu, giyinip kuşanma arzusunu, iyi muamele edilme arzusunu çok iyi anlar ve bunları ona verebilir.”

Aktarıcı cümleler, birbirinin tam tersi şeyleri söyleyen bu yorumları fiil ve tavırlarla düzenlemektedir. Diğer kısımlardaki zıtlık, 3 ve 5 numaralı cümleler arasında da vardır:

“Teşhisinde emin” (Sakin) X “Asabiyetle kımıldayan vücût”(Sinirli)

1.4.2.2.8.2 Emir - Soru Bağı İsim Yinelemesi

42.3

- (3) **Hazırlan! dedi, bundan sonra sıra sende.**
- (4) **Ne sırası?**
- (5) **Bilmiyorum.**

- (6) Ameliyat mı?
(7) Pansuman mı?
(8) Ne yapacaklar?

“Sıra” isminin yinelenmesiyle başlayan soru zinciri, durumun yorumlanmasını sağlamaktadır. Soruların cevapları ise, ileride tamamlanacak bağlantı yapısında ileriye dönük olarak yapılanmaktadır.

“Sıra sende” hükmüyle “Ne sırası?” sorusu arasındaki ilişki, sonraki cümlelerde açıklanmaktadır. Böylece çözülen merak unsuru, kurulan yorum alanında daha işlevsel hâle getirilmektedir.

“Bilmiyorum” yüklemiyle verilen cevap, durumu belirsizleştirmektedir. Bu soru - cevap yapısı, yorumu daha geniş bir alana yaymaktadır.

6 ve 7 numaralı cümleler, belirsizliği sınırlandırarak ikilemeye çevirmektedir. “Ameliyat” ve “pansuman” kelimelerinin gönderimleri, ikilemin anlaşılması için gerekli bilgileri hatırlatmaktadır. Bunların soru kalıbı içinde düzenlenmesi, ileride oluşabilecek durumları belirlemektedir.

8 numaralı cümle, ikilemin vurgulanmasını ve özetlenmesini sağlamaktadır. Bu soru, durumu ve yorumları tek bir noktada birleştirmektedir. “Ne yapacaklar.” sorusunun cevabı, “Pansuman yapılacak.” ve “Yarın ilk ameliyatı yapacağız.” cümlelerinde verilmektedir. Bunların aralıklı olarak düzenlenmesi, bağlantıyı bütün metne yaymıştır.

Emir - soru bağı isim yinelemesi, önceden olay ve durumları hazırlayarak, metnin yorumunu basitleştirmektedir. Bu ipuçlarının kullanılması, daha iyi bir çözümlenme için önemlidir.

1.4.2.2.9 Çağrışım Kurucu İsim Yinelemesi

36.11

- (9)(1) Feci karardan sonra *bana bakan gözlerin hepsi* ne kadar derinleşti.
(11)(1)(a) *Nüzhət'in gözlerini* merak ediyorum
(b) (fakat haber almasını istemiyorum)

- (c) *felâketlerimi bir kurutma kâğıdı gibi içeceğini tahayyül ettiğim gözlerin içine kim bilir ne kuvvetli bir tecessüsle bakacağım*
- (d) (fakat *göz göze gelmeye katlanamam, bilmesini istemiyorum*).

“Göz” kelimesi, metnin değişik yerlerinde “hasta bacak” betimlemesinin kurulması için yinelenmektedir. Bu yinelemeler, Nüzhet’in gözlerini çağrıştırmaktadır. Çağrışım, Nüzhet’in “hasta bacak”a bakış açısını da, diğerlerine eklemektedir.

Kelimenin yinelenmesi, önce cümleler arası çağrışımı kurmakta, sonra da cümle içi yorumları düzenlemektedir. Herkesin bakış açısı değerlendirildikten sonra, asıl önemli hükme geçilmiştir. Bu, metni bir piramit şeklinde düzenlemektedir. “Galeyan”, piramidin temeli; Nüzhet, zirvesidir.

“Bana bakan gözler” genel alanı, “Nüzhet’in gözleri” alanının özelleştirildiği kısmı göstermektedir. Genelle özeline arasındaki fark, ilkinin “kesilecek bacak” konusunda bilgisi olmasına rağmen ikincisinin bilmemesidir. Bu da, parantez içindeki açıklamalarla belirlenmektedir. Açıklamalar, “Haber almasını istemiyorum.” ve “Bilmesini istemiyorum.” (N+Y) yapıları arasındaki anlam yinelemesi ve “fakat” bağlacının yinelenmesiyle kurulmuştur.

11c kısmı, istenmeyen durumun gerçekleşmesiyle olacak, hayal edilmektedir. “Felaketlerimi bir kurutma kâğıdı gibi içeceğini tahayyül ettiğim” sıfatı, gözlerin işlevini belirlemektedir. Bu, Nüzhet’in durumu öğrenmesinin ne gibi bir sonuca yol açacağını gösterir.

“Bu gözlerin içine kim bilir ne kuvvetli bir tecessüsle bakacağım.” C(YT+ZT+Y) yapısı, sonucun Çocuk üzerindeki etkisini sorgulamaktadır. “Göz göze gelmeye katlanamam.”(YT+Y) yapısı, sorunun cevabını vermektedir. “Bilmesini istemiyorum.” (N+Y) yapısı, cevabı bir sebebe bağlamaktadır.

Çağrışım kurucu “göz” isminin yinelenmesi, bağlantıyı ortak bir noktada demirlemektedir. Böylece yorumlama, daha sağlam bir yapıya kavuşmuştur.

1.4.2.2.10 Daha Çok Bilgi Verme Amaçlı İsim Yinelemesi

19.6

(2) *İttihatçılar* hakimdi.

(3) Paşa, Fransız dostu ve Alman aleyhtarı, *ittihatçılara* düşmandı.

İlk cümlenin “İttihatçılar” öznesi, ikinci cümlede “S → İttihatçılara” yer tamlayıcısına dönüştürülerek bağlantı kurulmaktadır. 3 numaralı cümle, iki bakımdan 2 numaralı cümleyi açıklar:

- 1) İttihatçılar kimlerdi?
- 2) Paşa'nın onlara bakışı nasıldı?

İşte bu sorulara cevap veren 3 numaralı cümle, yineleme yapısıyla şu bilgileri vermektedir:

- 1) İttihatçılar, Alman dostu ve Fransız aleyhtarıydılar ve ülkeye hakimdiler.
- 2) Paşa, onlara düşmandı.

Bağlantı yapısı, üçüncü bir soruya cevap vermektedir.

Soru : “Paşa, İttihatçıları niçin sevmezdi?”

Cevap : Çünkü, onlar Alman dostu ve Fransız aleyhtarıydılar.

Bu cevap, ikinci cümlede yinelenen ismin sıfat kısmı tarafından belirlenmektedir. Cevap, sıfatın aksi alınarak tespit edilir:

“Fransız dostu, Alman düşmanı” X “Alman dostu, Fransız düşmanı”

Sıfatların bilgi gücü, “Paşa kimdir?” şeklinde belirleme yapmamızı da sağlar:

“Paşa, Fransız dostu, Alman düşmanıdır.”

Bağlantıda “Paşa” ve “İttihatçılar” arasında nitelik zıtlığı kurularak, bir ayrıntı bulunmuştur. İlk cümlede İttihatçılar için “hakimdi” hükmü, zamana göre bir belirleme sağlamaktadır.

Daha çok bilgi verme amaçlı yineleme, iki cümleyi şu şekilde birleştirir:

“Fransız dostu, Alman düşmanı Paşa, (o tarihte, ülkeye hakim olan) İttihatçıları sevmezdi.”

Cümlenin zaman ve yer bilgileri ise, diğer cümlelerden alınan yapılarla tamamlanmaktadır.

1. “O tarihte” 2. “Ülkeye”

1.4.2.2.11 Geriye Dönüş İsim Yinelemesi

42.3

(1)(4) *Keskin bir cıglık.*

(2)(3) *Kolu sarılı bir çocuk daha geçiyor.*

(4) *Ses yok*

(3)(8) Ne yapacaklar?

- (9) *Bir çığlık daha* koptu ve kulağımın deliğinden giren bir yıldırım gibi, vücudumu korku ile yakarak dağıttı.

Sorulan sorunun cevabı ertelenerek, önceki beklentinin sonucuna dönülmektedir. Bu dönüş, öykülemenin gerçekliğini sağlamaktadır.

“Keskin bir çığlık” sıfat tamlamasına eklenen “bir çığlık daha” edat grubu, geriye dönüşü düzenlemektedir. Bu ekleme, “çığlık” isminin yinelenmesiyle ve “daha” edatıyla kurulmaktadır.

“Ne yapacaklar” sorusunun cevabı, metnin içine dağıtılmıştır. Cevap yerine, 2.4 numaralı cümledeki “Ses yok.” (Ö+Y) yapısının sonucu geçmiştir. “Ses” ve çığlık” kelimeleri arasındaki anlam ilişkisi, bu ilişkiyi düzenlemektedir.

Bağlantı üzerine “ve” bağlacıyla eklenen kısım, sonucun Çocuk üzerindeki etkilerini belirlemektedir. Böylece bağlantı, daha da pekiştirilmiştir. “Bir çığlık” öznesinin etkileri, “kulağımın deliğinden giren bir yıldırım gibi, vücudumu korku ile yakarak” zarf tümleci ve “yaktı” yüklemiyle verilmiştir.

Fiil dizisinde (paradigma) geriye dönüş, ilk bakışta karışıklığa sebep olacakmış gibi görünmektedir. Ancak metnin canlandırılma çalışmasını destekleyen “çığlık” isminin yinelenmesi, bu riski azaltmaktadır. Eğer okuma sırasında ayrıntılar atlanırsa, böyle bir aksaklık çıkabilir.

1.4.2.2.12 Beklentiyi Değilleyici İsim Yineleme

29.4

- (3) *Benim mücerret nazariyelerime karşı muarızlarımın müptezel teşbihler ve müşahhas delillerle müdafaa ettikleri tez, bu cahil efkârı umumîyeyi aldatabilirdi.*
- (4) *Benim en zayıf tarafım, bu idi.*
- (5) *Biraz Nüzhet’ten ittifak bekliyordum.*
- (6) *Aksi oldu.*
- (7) *Nüzhet de şiddetle muarızlarıma katıldı.*

“Muarızlar” isminin yinelenmesiyle belirlenen grup, bu yinelemeyle beklenti ve değilleme cümlelerini birbirine bağlamaktadır. “Aksi oldu” cümlesi, değillemeyi düzenleyen yapıdır.

5 numaralı cümle, 3 numaralı cümledeki durum üzerine beklentiyi kurmaktadır. “İttifak” nesnesi, muarızlar karşısındaki grubu belirlemektedir. “Bekliyordum” yüklemi ise, beklentiyi gösteren ögedir.

Bağlayıcı cümle sonrasındaki 7 numaralı cümle, beklentiden uzaklaşmayı göstermektedir. Bağlayıcı cümle, geçiş sınırını belirlemektedir. “Muarızlarıma katıldı.” (YT+Y) yapısı, geçişi anlam yönünden tamamlamaktadır. “Nüzhet” isminin yinelenmesi, beklentiye konu olan kişiye işaret eder.

“Nüzhet’ten ittifak bekiyordum; muarızlarıma katıldı.”

4 numaralı cümle, beklentinin sebebini belirlerken, “benim” tamlayanının yinelenmesi, durumu sahiplenme yoluyla sebebi desteklemektedir. “Efkâr-ı umûmiye” grubunun bir ferdi olan “Nüzhet”, bütün - parça ilişkisiyle durumu değiştirme teşebbüsünü göstermektedir. Bu anlam ilişkisi, sonucu hazırlayan bir temel atmaktadır.

“Şiddetle” zarf tümleci, sonucun gücünü attıran ögedir. “De” bağlacı, Nüzhet’in “muarızlar” kümesine katılmasını sağlamaktadır. Nüzhet’in katılma fiilinin sebebi, “cahil” sıfatıyla kurulmaktadır.

“Muarız” isminin yinelenmesi, onun aksi olan “ittifak” kelimesiyle girdiği tepkime sonucunda beklentinin değillenmesini düzenlemektedir. Metnin çözümlenmesinde karşıt kişilerin belirlenmesi, yorumlamada gerekli ipuçlarını vermektedir.

1.4.2.2.13 Değilleme Açıklayıcı İsim Yineleme

5.5

- (1) *Felaketimizi başka biriyle taksim etmek saadettir, fakat annelerle değil, annelerle değil.*
- (2) *Annelere anlatılan kederler taksim değil, zarb edilmiş olur:*
- (3) *Çocuklarının felaketini iki kat şiddetle hisseden anneler, bu istraplarını çocuklarına fazlasıyla iade ederler; böylece keder anadan çocuğa ve çocuktan anaya her intikal edilisinde büyüdükçe büyür.*

İlk cümledeki değilleme, diğer cümlelerde açıklanmaktadır. “Anne” isminin yinelenmesi, açıklamaları bağdaştırmaktadır. Yüzeyle çıkarılmayan bağlaçların işlevini, yineleme almaktadır.

“Taksim” ve “darb” kelimeleri arasındaki zıtlık, değillemeyi anlam bakımından desteklemektedir. Felaket, keder ve ıstırap kelimeleri arasındaki anlam yakınlığı, durum ortak alanını kurmaktadır.

Cümleler arasındaki anlam yakınlığı, aynı durumun genişletilerek anlatılması şeklindedir. Bu yapı, “anne” ismi çevresinde düzenlenmektedir:

Değilleme açıklayıcı yineleme dizisi(paradigma), durumun daha iyi anlaşılması için kullanılmaktadır. Metin çözücü, anneleri başkalarıyla karşılaştırırken farklı bakış açılarını yakalamalıdır. Bağlantı, bu amaca hizmet eder.

1.4.2.2.14 Aktarım Vurgulama İsim Yinelemesi

16.13

(1) **Sonra kuvvetle tekrar etti:**

(2)(a) **Bünve!**

(b) **Bünve**

Aktarım içinde yinelenen “bünve” kelimesi, dikkat çekilmek istenen konuyu göstermektedir. Aktarıcı cümle de bu konuya işaret ederek, hastalık alanındaki tavsiyelere zemin hazırlamaktadır.

“Tekrar etti” yüklemi, yinelemeyi tasvirle görevlidir. Operatör, konunun önemini yineleyerek pekiştirmektedir. Bu da, aktarıcı ile vurgulanır. “Kuvvetle” zarf tümleci, vurgunun şiddetini belirleyerek, daha etkili bir iletişim olduğunu belirler.

Aktarımdaki iki nokta işareti, vurguyu gösteren uyarıcıdır. Bu işaret, derin metindeki “şöyle” değiştirim unsurunu da taşır. Böylece üzerine yorumlar yapılacak konu, birkaç unsurla vurgulanmıştır.

“Sonra” bağlacı, yeni konuyu önceki konuya ekleyerek daha tabii bir geçiş sağlıyor. Metin çözücü, başlanan konuyu alarak hazırlık içine giriyor.

Aktarım vurgulama yinelemesi, metindeki konu sınırını belirlerken hastalık alanındaki merak unsurunu da yürütmektedir. Çocuk’un hastalığı konusundaki gelişmeler, buradan itibaren önemli bir aksiyon başlatacaktır.

1.4.2.3 Zarf Yinelemesi

1.4.2.3.1 Sebep Soru Zarfı Yinelemesi

21.7

- (1)(a) **Fakat ya rabbi, ben bu gece bu odada yatmaya niçin mahkumum,**
 (b) **niçin tâ buradan kalkıp evime kadar yayan gitmiyorum**
 (c) **ve evimin sofasında baygın düşmüyorum?**

Sebep arama şeklinde düzenlenen yapı, “niçin” soru zarfının yinelenmesiyle kurulmaktadır. Durumun oluşmasında etkili olan sebeplerin bulunması, metinde önemli bir safhadır.

“İşte şimdi anladım.” cümlesi, bu safhanın başladığı noktadır. Çünkü ulaşılan gerçek, yeni çıkarımları gerektiren bir bilgi yüküne sahiptir.

“Niçin” soru zarfının cevapları, yani ulaşılmak istenen çıkarımlar, geriye doğru yapılan gönderimlerle elde edilebilmektedir. Böylece sorulan sorular, önceki bilgilerin kullanılmasıyla cevaplandırılmaktadır. Çözümleme işlevinin bu yapısı, önceki metinlerin yeniden değerlendirilmesi bakımından önemlidir.

“Evimin sofasında” yer tamlayıcısının geriye ve ileriye doğru yaptığı gönderimler, çıkarım için önemli ipuçları vermektedir. Bu gönderimin yorumlanmasında, 6 numaralı metin “Sofanın Bana Söyledikleri”nin tamamı kullanılabilir. Ayrıca 32 numaralı “Bir Düstür” metninin ilk paragraflarına yapılan ileri gönderim, bu durumun sonuçlarını açıklamaktadır.

“(Niçin) baygın düşmüyorum?” sorusunun cevabı ise, “Niçin tâ buradan kalkıp evime kadar yayan gitmiyorum?” sorusunun gönderimleriyle açıklanmaktadır. Metnin değişik yerlerinde geçen “Bu ayak yere basmayacak.” nehyinin açıklamasını yapan, çok uçlu bir gönderim hedefidir: “Eve kadar yayan gidersem ayağım yere basacak, bu yüzden de evimin sofasında baygın düşeceğim.”*

“Niçin” soru zarflarının ilkinin etkisindeki “bu odada” yer tamlayıcısı ve ikincisinin etkisindeki “evimin sofasında” yer tamlayıcısı arasındaki ilişki, aranan sebebi “bulunulan yerden kaçma” isteği olarak belirlemektedir. Yinelenen soru zarfı, paradigmatik(dizi) ilişki içindeki yer bilgisini de yorumlamaktadır.

“Niçin” soru kalıbının asıl amacı, cevap aramaktan çok, bir isyanı göstermektedir. Bu yüzden sorunun hedefleri, isyanın temelindeki sebepleri

belirlemektedir. Bu yapı, metindeki aksiyonun akışında bir yön tayini unsuru olarak kullanılmıştır.

1.4.2.3.2 Durum Odaklayıcı Ünlem Zarfı Yinelemesi

15.16

(2) ***Ne ağır koku!***

(4) ***Ve ne sessizlik!***

Metin kurucu, içinde bulunduğu psikolojik durumu bağlantılara yansıtarak anlatımda heyecan unsurunu kullanmıştır. Heyecan işaret ünlemi kullanılarak, vurguya dayalı bir bağlantı kurulmuştur. Vurgu, psikolojik durumu yansıttığı için, metin çözümlemesinde önemli bir unsurdur.

2 ve 4 numaralı cümlelerde heyecanın yükselmesi, yer betimlemesinde birleşmektedir. Koklama ve işitme duyularının art arda kullanılışı, eş zamanlı durumun ardışık olarak düzenlenmesini sağlamaktadır:

Duyu	Ünsür	Yer Zamanı	Algı Zamanı
Koklama	“koku”	1	1
İşitme	“sessizlik”	1	2

Dış dünyanın algılanarak heyecan unsuru olarak ifade edilmesi, cümleler arası geçişleri düzenlemektedir.

Heyecan bağlantısı, “ne” ünlem zarfının yinelenmesiyle ünlem işaretinin kurduğu geçişi öge olarak desteklemektedir.

1.4.2.4 Bağlaç Yinelemesi

1.4.2.4.1 “De” Bağlacı Yineleme

1.4.2.4.1.1 Zamir Üzerine Gelen Yi.Odaklanma Bağlacı (De) (zm +bağlaç)

2.2

(1)(1) ***Ben de onların arasındaydım.***

(2)(1) ***Ben de o muayene odasının ve nice muayene odalarının önünde senelerce bekledim.***

(2)(a) ***Yalnız başıma demir parmaklıklı kapıdan içeri girerdim,***

- (b) dokuzuncu hariciye koğuşuna doğru ağaçların *bile* sıhhatine imrenerek yürürdüm,
- (c) camlı kapıların garip beyazlı gözlerime vuran ve içimde korku ile karışarak yuvarlanan pırıltıları arasında o dehlize girerdim,
- (d) ve yalnız başıma bir köşeye ilişirdim, kımıldamazdım, beklerdim, korkudan büzülürdüm,
- (e) rengimin uçtuğunu hissederdim.

Önceki paragrafta bulunan “ben de” (zahir + bağlaç) yapısı, yinelenerek iki paragraf arasında bağlantı kurulmuştur. Ayrıca önceki metnin sonunda “ben” zamiriyle sağlanan anlatıcı kişi üzerindeki yoğunlaşma yinelenerek iki metin birbirine bağlanmıştır.

Paragrafın yöneticisi, “de” bağlacıdır. Yapıyı oluşturan zaman unsurları (bağlaç ve zaman ekleri), “ben de” yapısına ortak bir gönderim yaparak metinleşmeyi sağlamıştır.

“Ben de” (zm + b.) yapısının bulunduğu cümledeki “ve” bağlacı, bu yapının eksiltilmesiyle sıfır yineleme imkânı doğurmuştur.

İkinci cümlede “de” bağlacının yinelenmesi, “ben de” (zm + b.) yapısıyla gönderim yoluyla bağlantı kurmaktadır. Bu gönderim, farklılığa dayalı karşılaştırma yapısı kurmuştur. Anlatıcı kişiyle diğer çocuklar karşılaştırılmaktadır.

Üçüncü cümlede sıralı cümleler arasındaki ilişkide, “ben de” (zm + b.) yapısının kişileştirme kısmı olan zamire gönderim, ağır basmaktadır. Böylece karşılaştırmanın odaklama kısmı ağırlığını arttırmış. Ayrıca virgül, “ve” bağlacı ve kişi eklerinin odaklama işleviyle desteklenmiştir.

1.4.2.4.1.2 Odaklayıcı Bağlaç Yinelemesi (De)

11.9

- (0) Şu anneme de uyku verici bir roman getirsen de daha uzun konuşsak.
- (1) Her bedbaht gibi *ben de* bu basit nüktede *bile* bir merhametten, bir teselliden şüphe ettim.

İki cümle arasında “de” bağlacının üçlü kullanımı, ahenk ilişkisine dayalı bir bağlantı kurmaktadır. Ayrıca odaklama işlevindeki bu bağlaç, anlam bakımından heyecanlanma noktaları arasında ritmik bir ilişki oluşturmaktadır.

1 numaralı cümledeki “bile” bağlacı, “de” bağlacıyla aynı işlevde kullanılmıştır. Böylece işlev yinelenmiştir.

Sonuç olarak dört kere kullanılan odak yapısı, ahenk ve heyecana dayalı bir bağlantı kurmuş diyebiliriz. Önemli unsurların sonuna gelen “de” ve “bile” bağlaçları, yorumlama için ipuçları vermektedir.

1.4.2.4.1.3 Aktarıcı - Aktarılan Özelleştirici Bağlaç Yinelemesi (de)

11.5

(a) Hastalığımdan bahis olunuyordu da,

(b) “Bizim bir Doktor Ragıp var, bir kere de ona göster.” dedi.

Her iki cümlede kullanılan “de” bağlacı, sıralı yapının cümlecikleri ve öğeleri arasında bağlantılar kurmaktadır.

İlk bağlaç, a ve b kısımlarını ekleme yapıda bağlamaktadır. Bu ekleme yapı, ilk kısmın ayrıntılanmasını sağlamaktadır. “Bahis olma” fiilinin gerçekleşme şekli, söz aktarımıyla oluşturulmaktadır.

Aktarıcıya aktarılanı ekleyen bağlaç, devam eden bir konuşmanın parçasına geçişi sağlar. Doktor Ragıp konusu, “hastalık” alanının içindedir. Genel konunun özelleştirilmesi, Çocuk - Paşa konuşmasıyla Çocuk - Nüzhet konuşmasını bağdaştırmaktadır.

İkinci bağlaç, özelleştirilmiş kısmın zamanlayıcısını vurgulamaktadır. Önceki bağlaçla kurulan yineleme bağı, iki odak arasındaki anlam ilişkilerini düzenlemektedir. Bu ilişkiler, “bahis olma” ve “gösterme” fiilleri arasındaki duyu ortak alanı içinde yorumlanır.

1.4.2.4.2 Konu Ekleme Bağlacı Yineleme (ve)

33.3

(1) Ve bütün bunlar arasında, bazı bir duman gibi hafif, bazı da yuvarlak bir cisim gibi sert, gezinen arada bir şiddetlenen kemik ağrısı.

(2) **Dudaklarımda Nüzhet'in dudaklarının tadı.**

(3) ***Ve en garibi*, gözlerimi açıp uyandığım emin olduğum hâlde, kendimi Erenköyü'ndeki odada yatıyorum zannetmem.**

Önceki metindeki gönderimlerin sebebi, ekleme bir cümleyle belirlenen durumla gösterilmektedir. Bu ekleme, “ve” bağlacıyla yapılmaktadır. Bağlacın yinelenmesi, geçişleri paralel bir yapıyla düzenlemektedir.

1 numaralı cümlede “ve” bağlacıyla eklenen “bütün bunlar arasında” yer tamlayıcısı, önceki durumları hatırlatır. Böylece yeni bağlantılar, bu hatıralar üzerine kurulur.

“Ve” bağlacıyla eklenen “en garibi” öznesi, durumun derecesini belirlemektedir. Bu öge, öncesi durumlardan ayrılmış ve daha baskın olan durumu göstermektedir. Böylece geriye dönüşlerin açıklanması da vurgulanmıştır.

Durumu sebep bakımından açıklayan 3 numaralı cümle, metnin mantık kurucusudur. Geline son noktanın hazırlayıcılarla tespit edilmesi, bu cümleyle gerçekleştirilmektedir. Açıklama, önceki yere dönülerek oradaki olay ve durumların hatırlanması şeklindedir. “Erenköyü'ndeki odada” yer tamlayıcısı, yer belirlemesini yapmaktadır.

3 numaralı cümle içindeki edatlı karşılaştırma, gerçek ve hayal olmak üzere iki durumu sunmaktadır. “Uyandığım emin olma” durumunun “Erenköyü'ndeki odada yatıyorum zannetme.” durumuyla karşılaştırılması, bunu kuran ilişkidir.

“Ve” bağlacının yinelenmesi, durumu özetleyen ve sebebe bağlayan kısımların birbirine bağlanmasını ahenk bakımından sağlamaktadır. Metin çözücü, yinelemenin verdiği ipucunu kullanarak bu kısımları yorumlar. Bu yorumlama, parçaları bütün olarak algılamayı gerektirir.

1.4.2.4.3 Durum Değişikliği Bağlacı Yinelemesi (Artık)

13.21

(20)(1) ***Artık* sesimi idâre edemiyordum.**

(21)(1) ***Artık* Nüzhet havaî konuşmak zorunda kaldı.**

“Artık” bağlacı, durum değişikliklerinde bağlayıcı olarak kullanılır. Durumdan duruma geçiş, anlatımda farklı kısımların uyum içinde düzenlenmesi açısından önemlidir. Metnin parçaları, belli sınır taşlarıyla ayrılmıştır. Bu sınırlar, yanlış düzenlenir veya anlaşılırsa, anlatım karmaşası oluşur.

20 numaralı paragraf, bir yorumlama paragrafidir. 21 numaralı paragraf ise yorumlanan durumun üzerine kurulmuş, farklılaşmaya dayalı bir diyalog paragrafidir. İki paragraf arasındaki yapı bakımında ortak taraf, “artık” bağlacıdır. Üst üste gelen durum değişikliği bağlacı, yapı olarak da yorumlamadan diyaloga geçişi düzenlemektedir.

Yorumlama ve diyalog yapılarını bağlayan “artık” bağlacının yinelenmesi, ahenk bakımından da secîli bir yapı teşkil etmektedir. Paragraf başında yinelenen “artık” bağlacı, şiirdekine benzer bir geçiş sağlamaktadır. Böylece anlatımda geçişler, ahenk, anlam ve yapı bakımından düzenlenmiştir.

Yinelenen bağlaç, ardışık bir zaman bağlantısı da kurmaktadır. Bu bağlaç, genelde eş zamanlı bir geçiş sağlarken, burada paragrafın uzunluğu ardışık ilişkiyi sağlamıştır.

- (eş zaman) (1) *Artık* o buraya gelmeyecek.
 (2) *Artık* bizimle konuşmayacak.

1.4.2.4.4 Aktarım Odaklayıcı Bağlaç Yineleme (ki)

16.2 Operatör

(1) **Doktor'a dedi ki:**

(2) **-Mithat Bey! Bu çocuğa anlatınız, mutlaka koltuk değneği kullanmalıdır, hâlis “arthritis”dir bu, şakaya gelmez, hastalık “*extra-articulaire*” değil ki..**

Aktarıcı cümle, aktarılan cümleye “ki” bağlacıyla bağlanmaktadır. Bu bağlacın ileriye doğru işaret etme işlevi, bir ileri gönderim sağlamaktadır. Burada “ki” bağlacı, “şöyle” değiştirim unsuru gibi kullanılmıştır:

“Doktor şöyle dedi:”

Bu değiştirim yapısı, dolaylı aktarımı dolaysız hâle getirmemizi kolaylaştırır:

bu cümleyi kaydet, ileride gelecek çözümlenmelerde kullanılacaktır mesajı vermektedir. Ayrıca romanın ilk metinlerindeki hastalık konusunu da açıklayan bir cümle, böylece vurgulanmıştır.

Ki bağlacı, her iki cümlede sonunda yinelenerek ahenge dayalı bir bağlantı kurmaktadır. İki “ki” arasında, kişi bilgisine göre bir odaklama vardır. İlk cümlede Çocuk’a göre, ikinci cümlede Doktor’a göre bir yoğunlaşma yapılmaktadır.

Çocuk için önemli unsur, Doktor’un hükmüdür. Doktor içinse hastalığın niteliği önemlidir. Her bağlaç, bu unsurlardan birine dikkat çeker. Ancak ilk unsur, ikinci odaklanma yoluyla ikinci unsura geçer. Yani hastalık, Doktor kadar Çocuk’u da ilgilendirir.

Çocuk → Doktor’un sözü → Doktor → Hastalık
ki ki

Bu yapı, “değil” edatının kurduğu değilleme ile desteklenmektedir:

“Hâlis arthrite’dir bu, şakaya gelmez, hastalık extra-articulaire değil + ki”

“değilleme + ki”

1.4.2.4.5 Konu Sıralayıcı Ardışık Bağlaç Yineleme (sonra)

32.2

- (2) ***Sonra*** Nüzhet’in vücudu meydanda olmadığı hâlde, yalnız kokusunun ve sesinin beşerî bir şekil alması.
- (8) ***Sonra*** bütün bir hayatın dağılık unsurları, birbirleriyle alâkasız, hastahane âletleri, sedyeler, bahçıvanın kazması, bir borazan, arkadaşımın hayretle açılan gözleri; ve bir gözünün büyüyen bir bardak suya istihâlesi...
- (9) Bir kemik üstünde testere, bir haykırış, cam sesleri, alelâde bir cümlede bir tabur insan tarafından söylenişi gibi bir harıltı.

Geçmiş durumlara yaptığı gönderimlerle kurulan özetleme yapısı, konulara ayrılmıştır. Konu sınırlarını çizen, konuları tasnif eden ve bağlayan ise, bağlaç yinelemesidir.

“Sonra” bağlacı, “Nüzhet (aşk)” ortak alanıyla, hastalık ortak alanını düzenlemektedir. Bu bağlacın bulunduğu yerler, konunun değiştiği noktalardır. Konu bağlayıcı bağlacın oluşturduğu sistem, önceki metinlerdeki olay ve durumları konularına göre tasnif etmektedir.

“Sonra” bağlacının sıralayıcılık işlevi, konularına göre ayrılmış parçaların önem sırasına göre düzenlenmesini sağlamaktadır. Ancak bu ayırım, rastgele hayaller zinciriymiş gibi verilmektedir.

İki ortak alanı ayıran bağlaç yineleme, konuları birbirine bağlarken farklılıkların durum bağlamında düzenlenmesini sağlamaktadır. Gelinen durum noktasında geçmişin değerlendirilmesi, dağınık gibi görünmekte fakat tam bir düzen içinde yapılmaktadır.

Bağlacın yinelenmesi, konuları art arda değerlendirerek parçaları birbirine bağlamaktadır. Metin çözücü, ayrı gibi görünen konuları bağdaştırmada bu bağlantıyı kullanır.

1.4.2.4.5 Durum Açıklama Bağlacı Yinelemesi (hatta)

33.4

(3)(3) *Ve en garibi, gözlerimi açıp uyandığım emin olduğum hâlde, kendimi Erenköyü’ndeki odada yatıyorum zannetmem.*

(4) *İşte başımın ucunda dolap, şamdan.*

(5) *İşte oda kapısını görüyorum, gayet sarıh.*

(4)(1)(a) *Hatta rüyada olup olmadığım şüphe edecek kadar da zekâm var,*

(b) *hatta bu şüphe ile beş hassamı tecrübe ediyorum.*

Önceki üç cümlede belirlenen durum, 4.1 numaralı cümlede açıklanmaktadır. Bu açıklama, “hatta” bağlacının ekleme işleviyle yapılmaktadır. Bağlacın yinelenmesi, anlatımın bu işlevini iki parçaya ayırmaktadır.

“Hatta” bağlacının durum üzerine kurduğu açıklama yapısı, anlatılanın daha iyi anlaşılması için bir karşılaştırma yapmaktadır. Kendini Erenköyü’ndeki odada yatıyor zannetme durumu, bu yanılmanın gerçeğe yakınlığıyla açıklanmaktadır.

Bağlacın yinelenmesi, durumu ve onun sebep olduğu sonucu birbirinden ayırmaktadır. Bu ayırma, durumun karşılaştırılmasını sistemleştirmektedir. “Şüphelenme” ve “tecrübe etme” olarak iki şekilde zıtlık, yorumlanmaktadır.

4.1a kısmı karşılaştırmada çıkmazı çözümlenecek “zekâyı” sorgulamaktadır. Bu, metinde oluşan çelişkiyi belirtmektedir. 4.1b kısmı, “bu şüphe” sıfat tamlamasıyla, a kısmındaki durumun sonucunu göstermektedir. Böylece “rüyada olup olmama” ikilemi, belirlenmiş ve yorumlanmıştır.

Durum açıklama bağlacı, durumu belirleme işlevinde gelinen son noktayı göstermektedir. İki safhada bunu gerçekleştiren “hatta” bağlacı, metinde bağlaç yinelenmeleri zincirine eklenerek bir bütünleşme sağlamaktadır. Böylece belirlenen durumlar da birbiriyle bağlanmıştır.

1.4.2.5 Edat Yinelemesi

1.4.2.5 Ortak Benzetilenler Benzetme Edatı Yinelemesi (gibi)

15.6

(1) Bir ölü

(10)(a) *Hâlâ yaşıyormuş gibi,*

(b) *işkence çekiyormuş gibi,*

(c) *hâlâ içinde büyük duygular varmış gibi.*

Paragrafın ilk cümlesindeki “bir ölü”, benzeyen unsurdur. 10 numaralı cümlede bu unsur, benzetmelerle yorumlanmaktadır. Böylece betimleme, daha güçlü bir hâle getirilmiştir.

10 numaralı cümle, III. tekil kişi gönderimini derin metindeki “o” zamiriyle yapmaktadır. Bu yapı, eşgönderim sistemi içinde “bir ölü” kişisine ulaşır.

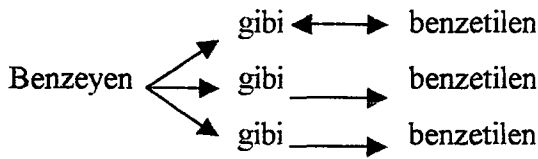
10 numaralı cümlelerin iç yapısında sıralanmış a, b ve c kısımları, “bir ölü” hedefine eş bağlantı kurmaktadır. Böylece üçlü bağlantı, tek noktada birleşmektedir. Bu yapı, 1 ve 10 numaralı cümleleri, benzetme yoluyla tek cümle hâlinde

yorumlamaktadır. Birbirine uzak cümleler, aralarındaki mesafeyi yoruma katarak bağlanmaktadır.

“Hâlâ yaşıyormuş, işkence çekişirmiş ve hâlâ içinde büyük duygular varmış gibi (görünen) bir ölü”

Bu benzetme yapısı, aradaki betimleme kısmı tarafından hazırlanmaktadır.

“Gibi” edatının yinelenmesine dayalı ortak benzetilenler bağlantısı, anlam ve yapı yanında ahenk bağlantısı da kurmaktadır. “Gibi” edatı, her cümleciğin sonuna gelerek sıralı bir yapı oluşturmaktadır. Metin kurucu, art arda duyduğu seslerle, cümlecikler arasındaki geçişi kurmuştur:

ahenk / anlam / yapı

1.4.2.5.2 Hedefleyici Sebep Edatı Yinelemesi (için)

7.2

(3)(a) *Yorulmuş olduğu için* arkasını hafifçe kapıya dayayarak sık sık nefes alıyor,

(b) *öğrenmek istediği şeyi öğrenmek için* sual sormaya ya muvaffak olamıyor, ya lüzum görmüyor.

(c) *ve gözlerini benden ayırmıyor.*

Üç cümle, kendi iç bağlantılarında “için” sebep edatlarıyla sebep - sonuç ilişkileri kurmaktadır. Böylece her cümlemin yüklemi, ötekiyle ilişki kurarken “için” edatının isim grubuyla oluşturduğu zarf tümleci yapıları arasında da ilişkiler oluşturulmuştur.

Paragrafta, takım fiil alanı kurulmaktadır. Bu fiiller de sebep yönünden sıralanmaktadır. Metin kurucu, fiil ve zarfları kullanarak paragrafın bu kısmının bütünlüğünü sağlamıştır.

c kısmı “ve” bağlacıyla, b kısmının “için” edat grubuna bağlanıyor. Çünkü b ve c'nin yüklemeleri, ortak bir sebebe bağlıdır ve iç içedirler.

Bağlaç destekli edat yinelemesi zinciri, bir ahenk yapısı içinde benzer anlatım şekillerinin daha kolay yorumlanmasını sağlamaktadır.

1.4.2.5.3 Fiil Yorumlayıcı Cevap Edatı Yinelemesi (Hiç)

44.3

- (6) **Bu iş de bitiyor.**
- (7) *Ne yapacağım?*
- (8) Hiç.
- (9) *Nereye bakacağım?*
- (10) Hiç.
- (11) *Ne dinleyeceğim?*
- (12) Hiç.

İlk cümledeki fiil, sonraki cümlelerdeki soru - cevap yapılarıyla yorumlanmaktadır. Ortak cevap, yokluğun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

“Bitme” durumu, “hiç” cevabının verilmiş sebebidir. Bu cevabın verildiği sorular, “bitme” durumunun sonuçlarını sorgulamaktadır. Cevaptaki yokluk anlamı, durumları tek noktada birleştirmektedir.

“Bu iş” öznesinin (ST) gönderimiyle belirlenen ve “bitiyor” yüklemiyle son bulan fiiller, bu sorularla değerlendirilmektedir. “Yapma”, “bakma” ve “dinleme” fiillerinin soruşturulması, durumun çaresizliğini göstermektedir. “Ne” ve “nerede” soruları, bunu daha belirgin hâle getirmektedir.

Bağlantı, anlam olarak cümleleri sebep-sonuç ilişkisine göre birleştirmektedir:

“Bu iş bittiği için ne yapacağım, nereye bakacağım, ne dinleyeceğim?”

“Hiç” cevap edatı, bu soruların yorumunu yoklukta birleştirmektedir. Cevabın yinelenmesi, durumun vurgulanması içindir. Metin çözücü, Çocuk’un düştüğü ümitsizliği bu vurguya göre yorumlayacaktır.

1.4.2.5.4 Değilleme Yorumlayıcı Cevap Edatı Yineleme (Hayır)

18.15

- (14)(3) Hayır! Senden gizli bir şey konuşmuyorduk.
- (14)(4) - Olabilir... Bana öyle geldi.
- (15)(1) Hayır! Bak sen ne vesveseli adamsın.

“Hayır” cevap edatı, karşılıklı değillemeler üzerine bir yorumlama kuruyor. Diyalog yapısını bütünleştiren bu yorum, bir mantık dizisinin sonucudur.

“Bana öyle geldi.” ve değıştırım hedefi olan “Orada, benden gizli bir şey konuşuyordunuz gibi geldi bana...” cümleleri, hükmün verilmesini sağlayan yineleme yapılarıdır. Böylece konuşmalardan yola çıkarak kişi hakkında hüküm verilmektedir.

Değerlendirme sonunda verilen hüküm, “Sen ne vesveseli adamsın.” cümlesindedir. “Vesveseli adam” sıfat tamlaması, psikolojik tahlil sonucu ulaşılan bilgiyi taşımaktadır.

“Hayır” cevap edatı, yorumlanan sözle, yorumlayıcının bağlantı noktasını gösteren unsurdur. Bu yapı, önceki cümlede başlayan değillemenin uzantısıdır. Sebep - sonuç ilişkisi, yineleme noktalarında görevlendirilmiştir. Bağlantının unsurları, basit yapıya dönüştürüldüğünde şu cümleye ulaşırız:

“Senden gizli bir şey konuşmazken, sana öyleymiş gibi gelmesi, senin vesveseli bir adam olduğunu gösterir.”

Bu yapı, çıkarım sistemini düzenlemektedir. Anlatım üç parçaya bölünerek, daha ahenkli bir metinleşme sağlanmıştır.

“Hayır!” cevap edatının yinelenmesi, ünlemin ahenkli bir geçiş unsuru olarak kullanılmasını sağlamaktadır. 15.1 numaralı cümlenin “bak” emri, bu ünlemi daha da güçlendirmiştir. Böylece kendisine cevap ve hakkında hüküm verilen kişi, seslenme yoluyla belirginleştirilmiştir. II. tekil kişi yapısı, bu belirginliği kesinleştirmiştir.

Cevap edatı yinelemesi üzerine kurulmuş yorumlama, anlatımı etkili ve ilginç hâle getiren bir yapıdır.

1.4.2.5.5 Değilleme Edatı Yineleme (Değil)

18.13

(8) Sen biraz evvel darıldın.

(9) Odadan çıkışında belliydi. Değil mi?

(10) Hayır... Darılmadım... Darılmış değilim.

“Değil” edatı, yinelenerek iki cümle birbirine bağlanmıştır. Ancak 9 numaralı cümledeki onaylatma anlamı, 10 numaralı cümlede değilleme hâline dönüşmektedir. Cümleler, basit bir yapıyla ele alındığında bağlantı şu şekilde gerçekleşir:

“Darıldın değil mi?” > “Darılmış değilim.”

Soruyla cevap arasındaki cinaslı yapı, ahenkli bir geçişi de sağlamıştır. “Değil mi - değil” şeklindeki bağlantı. “-mı” soru eki ile -(I)m I. tekil kişi bildirme eki arasındaki ilişkiyle düzenlenmiştir. Soru eki belirsizlik sağlarken, bildirme eki kesinlik sağlamaktadır. Bu farklılık, iki yüklemi birbirinden ayırır.

“Darılmadım” ile “Darılmış değilim.” yüklemeleri arasındaki anlam yinelemesi ise, ikizleşmiş cevap yapısıyla vurgulama yapmaktadır. İkinci yüklem soru yüklemiyle kurduğu kelime yineleme bağlantısı, anlam bağlantısıyla yapı bağlantısını bağdaştırır:

Ses
|
Anlam - Anlam - Ses

Bu yapı, soru - cevap ilişkisinde soru ile cevabın ve cevapların kendi aralarında kurduğu ses ve anlam bağlantıları şeklindedir.

Anlam ve kelime yinelemeleri ile kurulmuş iki bağlantı arasındaki yapı, anlatımı etkileyici bir hâle getirmektedir. Şiir diline yaklaşan geçişler, uzun diyalog yapısını daha akıcı yapmaktadır. Yoksa, böyle uzun bir anlatım sıkıcı olurdu.

Peyami Safâ, cümleleri birbirine bağlarken anlam, ses, çağrışım gibi bir çok bağlantı şeklini başarıyla kullanmıştır. Metin çözücü, okuma faaliyetinde âdeta yönetildiği hissine kapılır.

1.4.2.5.6 Açıklayıcı Gösterme Edatı Yinelemesi (işte)

33.3

(3) *Ve en garibi, gözlerimi açıp uyandığım emin olduğum hâlde, kendimi Erenköyü'ndeki odada yatıyorum zannetme.*

(4) *İşte başımın ucunda dolap, şamdan.*

(5) *İşte oda kapısını görüyorum, gayet sarih.*

İlk cümlede belirlenen durum, sonra ikinci cümlede kanıt gösterme şeklinde açıklanmaktadır. Gösterme edatı “işte”, yinelenerek durum ve örnekler arasında bağlantılar kurulmaktadır.

“Niçin kendini Erenköyü’ndeki odada yatıyor zannediyorsun?” sorusu, bağlantıyı anlam bakımından düzenlemektedir. Bu sorunun cevabı, iki cümleyle verilmektedir.

Görme duyu algılarının bağlaç yinelemesiyle, delillerin edatla gösterilmesi, bağlantıyı bir mantık temeline oturtmaktadır. Bu mantık yapısı, açıklamaların ilk cümle içinde değerlendirilmesini sağlamaktadır. Bu da cümleleri birleştirmektedir. Edatların ayrıncı özelliği, birleşmede ayrılacak noktaları göstermektedir. “Zannetme” ve “görme” fiilleri arasındaki ilişki, bunu anlam olarak düzenlenmektedir.

Cümlelerin sonuna eklenen “gayet sarıh” zarf tümleci, “zannetme” durumunun aksini belirlemektedir. Bu zıtlık, metnin iki yönünü birbirine bağlamaktadır: Gerçek ve hayal arasındaki ilişki, durumun yorumlanmasında kullanılır.

“İşte” edatı, gösterdiklerini duruma bağlarken, “Erenköyü” ve orada bulunan eşyalar arasındaki anlam ilişkileri, bir bütünlük sağlamaktadır:

Erenköyü (Oda(dolap + şamdan) (odanın kapısı)) ← İŞTE

Olayın geçtiği yerin parantezlere ayrılması, yorumlamayı bir sistem üzerinde yapmayı sağlamaktadır. Metin çözücü, yer betimlemesinden yola çıkarak durumları karşılaştırır.

1.4.2.6 Sıfat Yinelemesi

1.4.2.6.1 Betimleme Ayrıntılayıcı Sıfat Yineleme Zinciri

3.4

(3) Ve bir şırıltı, diğer kokuları yenen bir iyodoform kokusu ve beyazlıklar:

(4) Beyaz duvarlar, beyaz demir masa, beyaz dolaplar, beyaz örtüler, beyaz sargılar, beyaz pamuklar, beyaz gömlekler...

İlk cümledeki “beyazlıklar” isminin kapsamına giren ayrıntılar, “beyaz” sıfatını taşıyan bir dizi tamlamayla belirlenmiştir. Böylece görme duyusunu harekete geçiren renk, hâkim bir görünüm kurmuştur.

“Beyaz” renkte birleşen parçalar birleşerek bulunulan yerin hâkim rengini de oluşturmaktadır. Tümdengelim metoduyla betimlenen oda, böylece daha canlı bir şekilde belirlenmiştir.

İki nokta işareti, ayrıntıya geçileceğini göstermektedir. Metin çözücü, bu işaretle uyarılarak, betimlemeye hazırlanmaktadır. Burada “öyle ki” bağlacı, derin metinde yinelemelerden dolayı oluşabilecek bir abartıyı ayarlamaktadır.

“Beyaz” sıfatı yinelenerek, romanın başından beri süregelen “karanlık” - “aydınlık” mücadelesinde taraf oluşturmaktadır. Böylece hâkim renge göre metnin yorumlaması da sağlanmaktadır. “Siyah” olumsuzluk ve ümitsizlik işaretiyken, “beyaz” olumluluk ve ümit vermektedir.

Yineleme yapısı, değişikliğin vurgulanarak metindeki hâkim duygunun tespitini sağlamaktadır. Bu yapı, metnin yorumlanmasında ve durumların karşılaştırılmasında önemlidir.

1.4.2.7 Sıfat Tamlaması Yinelemesi

1.4.2.7.1 Nitelik Açıklama Sıfat Tamlaması Yinelemesi

24.7

- (1) Nüzhet bana *güzel bir rüya gördüğünü* söylüyor.
- (5) Utanılacak bir şey mi?
- (6) Bunu sana söylersem *rüyayı anlatmış olurum.*
- (7) Rüyada ben var mıyım?
- (8) *Güzel rüya* dedim ya!

İlk cümledeki “güzel bir rüya” sıfat tamlaması, sorularla yorumlanmaktadır. “Rüyanın güzelliği” sorgulamasında kullanılan cümleler de, birbirine bağlanmaktadır. 8 numaralı cümledeki “güzel rüya” sıfat tamlaması yinelemesi, bu yapının sınırlarını çizmektedir.

Bağlantının temelinde “Bu rüya niçin güzel bir rüya?” sorusu vardır. Bu sorunun cevabı, bağlantıları kuran parçaları birleştirmektedir. Merak unsurunun kurucusu da olan bu sıfat tamlaması, bağlantı noktasını kurmaktadır.

Rüyanın niteliklerinin cümlelerden derlenmesi, bağlantının anlam tamamlama işlevine dayanmaktadır. Bu derleme de, temeli atan soruyla yapılmaktadır.

Rüyanın nitelikleri ve buldukları cümleler şöyledir:

Nitelik	Bulunduğu Cümle	Bulunduğu Unsur	İlgisi
“güzel”	1 / 8	sıfat	etki
“utamılacak”	5	sıfat	tepki
“bunu söylese”	6	şart zarfı	şart
“ben var mıyım”	7	özne + yüklem	soru

Yinelenen “güzel rüya” sıfat tamlamasının aktarım şekilleri de anlatımda bakış açısını düzenlemektedir. Yinelenen unsurlar arasındaki farklılık, bağlantıyı daha işlevsel hâle getirir.

“Söylüyor” ve “dedim ya” aktarıcı yüklemeleri, III. tekil ve I. tekil aktarım şekilleriyle Çocuk ve Nüzhet kişilerinin bakış açılarını belirlemektedir. Rüyanın güzelliği, Çocuk için gizemli bir hedef; Nüzhet için de söylenmemesi gereken bir sırdır. Bu bakış açıları, diyalogun sorgulama temellerini düzenlemektedir.

1.4.2.7.2 Soru - Cevap Konu Sıfat Tamlaması Yinelemesi

24.7

(2) Niçin *anlatmıyorsun*?

(3) *Anlatılmayacak bir şey mi?*

(4) *Sana bir şey anlatmak isterim ama bunu anlatamam.*

Olumsuz fiilin sebebini ihtimalî olarak belirleyen 3 numaralı cümle, 2 numaralı cümlelerin sorusunu açıklamaktadır. Böylece cevabın verilme şekli, yönlendirilmektedir.

3 numaralı cümledeki yönlendirme “bir şey” sıfat tamlamasının yinelenmesiyle 4 numaralı cümledeki sonuca bağlanmaktadır. Böylece soru ile cevap arasındaki ilişki, sıfat tamlaması yinelemesiyle ortak konuda bağlanmıştır.

“Anlatılmayacak bir şey” sıfat tamlamasıyla, “bir şey anlatmak” isim fiil grubu arasındaki fiil kökü yinelemesi, konunun ortak fiilini belirlemektedir. Bu, “bir şey” sıfat tamlamasını fiil bakımından düzenleme işlevindedir. Bağlantı, metin çözücüyü anlatılmayan üzerinde odaklamaktadır.

4 numaralı cümlede, sorunun yinelenmesinden sonra “ama” bağlacıyla cümlelerin iki kısmı arasındaki aykırılık belirlenmiştir. “Anlatmak” ve “anlatamamak” fiilleri arasındaki zıtlık. “isterim” yüklemiyle istekteki imkânsızlaşma şeklinde düzenlenmiştir.

“Bunu” nesne gönderimi, “rüya” hedefine ulaşarak, imkansızlığın konusunu hatırlatmaktadır. Konuyu belirleyen gönderim, istenen cevabı da ertelemiştir. Ertelenen cevap, imkânsızlıkla açıklanabilir.

Çocuk - Nüzhet ilişkisinde bilinen yakınlık, bu erteleme ile gizlenmiştir. Nüzhet utandığı için bunu açıklayamamaktadır. Bu yüzden “Niçin anlatmıyorsun?” sorusunun cevabı yerine olumsuz fiil yinelenmektedir.

1.4.2.7.3 Aktarım Bağlı Ünlem Sıfat Tamlaması Yinelemesi

15.20

(15)(17) **Kim bilir kaç defa öptüğüm dudakları şuraya asılıydı.
Zavallı Yorik!**

(19) **Nasıl olsa Operatör’ü beklemeye ve vakit geçirmeye de mecburduk.**

(20) **Zavallı Yorik! Hani senin...”**

Metin, romanın normal seyrine ait kısımlardan ve “Hamlet”ten yapılmış alıntılardan oluşmaktadır. Bunlar, birer metincik şeklinde düzenlenmektedir ve çapraz bir şekilde sıralanmaktadır:

Kısım	Yeri	Gönderim
A	Roman	metin içi
B	Hamlet	metin dışı
A	Roman	metin içi
B	Hamlet	metin dışı

Roman ve Hamlet metinciklerinin birbirine karıştırılmaması için kurulan sistem, “Zavallı Yorik!” ünlem yinelemesiyle kurulmuştur. 11 numaralı paragraftan itibaren Hamlet’e her geçişte, işaret olarak bu ünlemi görüyoruz. Metin çözücü, iki gerçeklik arasındaki geçişi, bu ünlemin kurduğu yapıyla sağlamaktadır.

“Hamlet” piyesindeki hedef kişi olan “Yorik”, metindeki “ölü” ve “kadavra” nesneleriyle aynı ortak alana sokulduğu için, geçiş unsuru olarak seçilmiştir. Bu ortak alan, aynı zamanda iki eseri birbirine bağlayan ölüm alanıdır.

Ünlem yinelemesi, hitabet tarzı metinlerde kullanılan bir bağlantıdır. Hitap edilen kişi veya kişilere yönelme, bağlantıyı sağlar. Peyami Safa, bunu öyküleyici anlatıma taşıyarak, bir çeşni elde etmiştir.

Yinelenen ünlem ifadesi, iki eseri bağdaştırırken öyküleyici ve betimleyici anlatıma sahip metincikleri de uyum içinde sıralamıştır.

17 numaralı paragraftan 20 numaralı paragrafa kadarki kısımda, romanın Hamlet'ten yapılan alıntılarla çağrışım ilişkileri kurulmaktadır. "Ölüm" mefhumu, bu çağrışımın çıkış noktasıdır. Metindeki diğer geçişlerde de bu yapıyı görebiliriz.

1.4.2.7.4 Sebep Arama Sıfat Tamlaması Yinelemesi

38.13

(9)(2) Nasıl olursa olsun *bir hareket*, bir şey istiyorum.

(12)(5) Ruhumda büyük bir hazırlığın kımıldanmaları var.

(13)(1) Duvarda bir elektrik zili düğmesi gördüm, *bir hareket yapmak* *iştiyakiyle* düğmeye bastım.

13.1 numaralı cümlede yapılan fiilin sebebi, önceki cümlelerde aranmaktadır. Bu arama, yinelemeyle yapılmaktadır.

"Düğmeye niçin bastın?" sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir. Bu sorunun cevapları, sebepleri göstermektedir. Buna göre sebepler, şunlardır:

1. "Bir hareket istiyorum." > "Bir hareket yapma iştiyâki doğdu."
2. "Büyük bir hazırlığın kımıldanmaları var."

İlk sebepteki özelleştirme, sebebin yinelemeyle bulunmasını sağlamaktadır. O anki istek, genel bir isteğin uzantısıdır. Hareket etme isteği, uzak bir bağlantıyla böylece açıklanmıştır.

12.5 numaralı cümledeki "büyük hazırlığın kımıldanmaları" tamlaması, genel durumun, bulunulan anda canlanmasını sağlamaktadır. Böylece sebep, belli bir sistem içinde oluşturulmuştur.

"Bir hareket" sıfat tamlaması yinelemesi, sebep arama bağlantısını düzenlemektedir. Metin çözücü, sebebi açıklayan cümleyi yineleme ile bulur. Bu bağlantı, metinde fiillerin durumla yorumlanmasını sağlar.

1.4.2.7.5 Genelleştirici Sıfat Tamlaması Yinelemesi

29.6

(3) *Türkiye’de ecnebi mekteplerin kuvvetli silindirleri altında yamyassı olan bu kafaların kesilmesinden başka çare görmüyordum.*

(4) *Ecnebi mekteplerini işgal suretiyle manevî kapitülasyonları kaldırdığı için hükümeti beğenmiyordum.*

İlk cümledeki durum, ikinci cümledeki genelleştirmeye hazırlık yapmaktadır. Bu gelişme, “ecnebî mektepler” sıfat tamlamasının yinelenmesi üzerine kurulmaktadır. Bu tamlamanın bulunduğu cümleler, kurdukları sintatik(dizim) ilişkilerle açıklamayı gerçekleştirir.

Tamlama çiftinden ilki, belirlenen unsurun kişiler üzerindeki etkisini göstermektedir. Ayrıca etkinin yorumlanması, durum ve kişiler hakkındaki belirlemeleri de düzenlemektedir. “Bu kafalar” gönderimi üzerine kurulan fiiller, bunu sağlar.

Tamlamayı yineleyen kısım, bir genelleme ile değişen durumu hükme bağlamaktadır. İlk cümledeki özel durum, ikinci cümledeki genel tavrın sonucu olarak gösterilmektedir. Bu kişisel yaklaşım, ilk cümledeki seçilmiş çözümü de mantık bakımından zorlamaktadır:

(Sebeup - Sonuç) “Ecnebi mekteplerini işgal suretiyle manevî kapitülasyonları hükümet kaldırdığı için onların kuvvetli silindirleri altında kafaları yamyassı olmuştu.”*

(Seçilmiş Çözüm) “Bu kafaların kesilmesinden başka çare yoktu.”*

Yinelemeli genelleşme, birbiriyle ilişkisiz gibi görünen iki cümleyi ortak konuda çağrışım yoluyla bağdaştırmaktadır.

Ecnebi mekteplerin etkileri ve onların etkileyici hâle getirilmesi, bu tamlamanın yinelenmesiyle birbirine bağlanmaktadır.

Metnin başlığı olan “Kozmopolitlerin Hücûmu” tamlaması, bu yineleme genellemesi ile açıklanmaktadır. Bu açıklamalı durum belirlemesi, bir sıfat tamlaması üzerinde sistemleştirilmiştir.

“Hükümeti beğenmiyorum.” > “İşgal etti.” > “Manevî kapitülasyonlar kalktı.” > “Türkiye’deki ecnebi mektepler kuvvetlendi.” > “Kafaları onların silindirleri altında yamyassı oldu.” > “(Bu yüzden) kafaları kesilmeli.”

1.4.2.7.6 İhtimal Belirleyici Sıfat Tamlaması Yinelemesi

18.9

(0) **Kuruntulu Adam.**

(4) *Bir şey var...*

(5) *Gene bir şeyler kuruyorsun.*

İki cümle arasındaki bağlantılar, çeşitli yinelemelerle kurulmuştur.

“Bir şey” sıfat tamlaması, 4 numaralı cümlelerin öznesi, 5 numaralı cümlelerin nesnesi olarak yinelenmiştir. Bu yineleme unsurları, buldukları cümlelerin yüklemeleriyle bazı ilişkiler kurarlar. Bu ilişkiler de, bağlantının genişlemesini sağlar.

“Var” yüklemine sağladığı durum tespiti ve “kuruyorsun” yüklemine fiil tanımlama yapısı, bağlantının ayrıntılarını oluşturur. Böylece durumdan fiile geçiş, bağlantıyı kurmuştur.

“Kuruyorsun” yüklemi, metnin başlığındaki “Kuruntulu” sıfatıyla aynı kökten türetilmiştir. Bu geçiş, mantık yapısına dayalı bir bağlantı kurar:

“Sen kuruntulu bir adamsın, o hâlde yine bir şeyler kuruyorsun.”

5 numaralı cümlelerin “gene” zarf tümlecisi ise, durum yinelemeye dayalı bir bağlantı kurmuştur. Romanın birçok yerinde, Çocuk’un kendi âleminde kurduğu hayaller, korkular ve çıkarımlar, bu yinelemenin hedefleridir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

“Karanlık Dehliz”, “Sofa’nın Bana Söyledikleri”, “Ciddî Bir Adam”, “Yeni Mesele”, “Ameliyat”, “Ölüm”, “Çocuk - Nüzhet ilişkisinin çıkmazları”

4 numaralı cümlelerin üç nokta işareti, metin çözücüyü açıklama öncesi yorumlamalar yapmaya itmektedir. Böylece ulaşılabilecek sonuçlardan önce hazırlık yapılmaktadır.

“Şey” kelimesi, “kuruntu” kelimesinin yerine geçmiştir. Bunu, yineleme ile kurulan anlam ilişkilerinden çıkarıyoruz:

“Bir kuruntu var...”

Bu yapıda sorulan “Bu kuruntu hangi konudur?” sorusu, ileriye dönük bağlantılara ulaşılmasını sağlar.

1.4.2.8 İsim Tamlaması Yinelemesi

1.4.2.8.1 Yer Betimleme Alanı İsim Tamlaması Yinelemesi

26.4

- (3) (1) Operatör... *Paşa'nın odasındayım.*
- (4) (1) Bu oda bir müstatil.
- (2) Sağda kapı.
- (3) Beyaz örtülü kanepeler.
- (4) Bir sedefli şark usûlü sigara iskemlesi.
- (5) Bir sandalye.
- (6) Masanın üstünde bir saat.
- (7) Bir yazı takımı, iki bardak gül, sahibi belli olmayan sivri siyah bir fes (galiba bizim Doktor'un), tampon, ıstampa, kahve fincanı, üstünde etiketi olmayan bir ilaç şişesi.
- (8) Bir paket... (Operatör içeri girdi, dışarıda bir kalabalık) bir paket sigara.
- (9) “Duvarda, karşıda âdi bir ayna.
- (10) Sol tarafımda, amfiteatrda yapılmış bir ameliyat resmi, yanımda bir derece, arkamda bir takvim.
- (11) Kapıya yapıştırılmış bir sömestr kağıdı.
- (12) *İstanbul’u bugünkü güzel hâline getiren ... Paşa'nın odası.*

“Paşa'nın Odası” isim tamlamasının yinelenmesi, betimlemenin iki kutbunu oluşturmaktadır. Bu kutuplar, eksiltili parçalar hâlindeki betimleme yapılarını çevreleyerek düzenlemektedir. Kutupları oluşturan yinelemeler, iki paragraf arasındaki uyumla, ikiye bölünmüş bir sistem kurmaktadır.

İlk paragraf, “bir paket” sıfat tamlamasının yinelenmesiyle ikinci paragraftan ayrılmıştır. Bu ayrılma, “Paşa'nın odası” yinelemesinin ilk kısmını ayrı, ikinci kısmını ayrı yorumlamamızı gerektirir.

İlk kısım, “Operatör”ismiyle; ikinci kısım, “İstanbul’u bugünkü güzel hâline getiren” sıfatıyla(sf) ilgilidir. Belki bu ayrım, sünî gibi görülebilir. Ancak yorumlamada yapılacak uzun betimleme, problem çıkaracağı için, bir bölünme gereklidir.

Uzun betimlemelerin dikkat dağıtıcı özelliği, yorumlayıcıların alan tayini ile giderilmeye çalışılmıştır. “Bu oda” öznesi, bütün betimlemeyi içine alırken, “sağda” yer tamlayıcısı ilk paragrafı; “duvarda”, “sol tarafımda” ve “arkamda” yer tamlayıcıları ikinci paragrafı yön tayiniyle düzenlemektedir.

Parçaların eksilteli yapısı, betimlemelerin parçalarına virgüllerle ayrılmış sıralı bir cümle görüntüsü vermektedir. Eğer böyle bir cümle olsaydı, çok uzun bir cümle olurdu. Parçalanmış cümlelerin parçaları, 7 ve 10 numaralı cümlelerde yığılmış, diğerlerinde tek kalmıştır.

6 numaralı cümlede “masa” objesi, 7 numaralı cümledeki parçaları bulunma alanında içine almaktadır. 10 numaralı cümle ise, “Çocuk” kişisine göre düzenlenmiş iki objeyi belirlemektedir.

Tek tek düzenlenmiş parçalar, bir odanın tüm ayrıntılarını vermektedir. Aradaki yığılmalar, betimlemenin ortasında toplanarak, bir simetri oluşturmaktadır. Simetrik şekil, bir baklava deseni şeklindedir. Bu şekil, yorumlamanın geometrisini kurar.

Yönetici ipuçları, betimlemenin daha işlevsel olmasını sağlamaktadır. Geometrik sistem, köşelerdeki yinelemelerle parçalanmış, sonra da arada kalan parçalar yoruma sunulmuştur.

İlk cümlede sorulan “Operatör... Paşa'nın odası nasıl bir yerdir?” sorusunun cevabı, betimlemeyi düzenlemektedir. Son cümle ise, “İstanbul'u bugünkü güzel hâline getiren” sıfatıyla betimlemelerden hüküm çıkarmaktadır. Böylece bilgi ve ondan çıkarılan hüküm, bütün yapıyı kurmuştur.

Bütünü belirleyen “Paşa'nın odası” isim tamlaması, parçaları oluşturan unsurları yöneterek yinelemeye dayalı bir betimleme yapmıştır.

1.4.2.8.2 İhtimâl Açıklama İsim Tamlaması Yinelemesi

32.3

(13) *Bacağımın tamamıyla kesilmesi ihtimâli olabilir mi?*

(14) **Her şey mümkündür.**

(15) **Hatta senin değil, benim *bacağımın* bile yarın herhangi bir ârıza ile *kesilmesi* mümkündür.**

Konuşma sırasında sorulan soru, verilen cevabı açıklayan cümlede yorumlanmaktadır. Bu yorum, soruyu soranı ikna işlevindedir. Yinelenen fiil, farklı durumlar içinde yorumlanarak, cümleler birbirine bağlanmaktadır.

“Bacağımın kesilmesi” isim tamlaması, soru - cevap yapısının ortak konusunu belirlemektedir. Bu tamlamanın yinelenmesi, özelden genele doğru bir geçişle bağlantıyı kurmaktadır. Bağlantı, “Çocuk’un bacağının kesilmesi” ve “benim bacağımın kesilmesi” arasındaki ihtimal oranına dayanmaktadır. “Her şey mümkündür.” cümlesi, bu oranı belirlemektedir.

“İhtimal” ve “mümkün” kelimeleri arasındaki yakın anlamlılık ilişkisi, durumlar arasındaki paralelliği düzenlemektedir. “Herhangi bir arıza ile” zarf tümleci, durumu muhtemel bir sebep olarak kurmaktadır. Bu ihtimalin her iki kişi için geçerli olması, yorumu oluşturmaktadır. Gerçekte ihtimaller arasındaki uzaklık, yorumlama sonucu ulaşılacak hükmü göstermektedir.

“Hatta” bağlacı, açıklamayı yapı olarak işaretlemektedir. Bu bağlaç, cümleler arasındaki anlam ilişkisini daha belirgin hâle getirmektedir. Yinelemeli ihtimal açıklama, anlam ve yapı sistemleriyle kişilerin yorumlanmasını sağlamaktadır.

Metin çözücü, bu verileri değerlendirecek kişi sistemine yorumunu eklemektedir.

1.4.2.8.3 Ortak Tamlananlı Tamlayan Yineleme

15.20

(1) **Zavallı Yorik!**

(2) *Hani senin...*

(3) **“Hani senin o güzel kelimelerin, çığlıkların, şarkıların, dâvetlileri kahkahâlara boğan şakaların?”**

1 numaralı cümlenin ünlem yapısı, paragrafı heyecan üzerine kurmaktadır. 2 ve 3 numaralı cümleler, bu durum üzerine bağlanmıştır. 2 numaralı cümle, yarım bırakılmıştır. “Senin” tamlayanının tamlanan kısmı yoktur. Böylece bırakılan boşluk, bir durum değerlendirmesi yapar.

3 numaralı cümle, yarım bırakılmış kısmı baştan alarak eksiltiyi tamamlamaktadır. Eksiltili yapıdan sonra gelen bütün yapı, eksiltinin bilinmeyen kısmını belirleyerek, önceki değerlendirmeyi denetlemektedir.

Yinelenen “hani senin” yapısı, cümleler arasında vurgulama ve ahenk bağlantısı kurmaktadır. “Hani” soru edatı, geriye dönük bağlantılar kurmaktadır. Ancak biz, bu bağlantıları metinde değil, zamanda buluyoruz. Geçmiş zamanda bitmiş durumlar, metinde ayrı bir program altında toplanmaktadır. Metin çözücünün hayal gücüne bırakılmış bu bağlantı, anlatımı canlandırır.

“Senin” tamlayanları, farklı cümlelerde olsalar da ortak tamlananları kullanmaktadır. Bu ortaklık, 2 numaralı cümledeki tamlayanın 3 numaralı cümledeki tamlananlarla, tamamlanma ilişkisi kurmasını sağlar. Ortak tamlananlar, eksiltiyi tamlayan unsurlardır:

Ty.	Tn.
“hani senin” TY ₁	“o güzel” S.
“hani senin” TY ₂	1. “kelimelerin” 2. “çığlıkların” 3. “şarkıların” 4. “davetileri kahkahalara boğan şarkıların”

Eksiltinin bu şekilde düzenlenmesi, şiire yakın bir bağlantı sistemi oluşturmuştur. 2 ve 3 numaralı cümlelerde toplam on bir kez yinelenen “n” sesi, bu ahengi ses bakımından desteklemektedir. Aliterasyon san’atı, burada bir bağlantı unsuru olarak kullanılmıştır.

1.4.2.8.4 Ardışıklık Tamlayan Yinelemesi

31.8

(1) **Ancak bir parmak temasından sonra *dizimin açılmış olduğunu hissettim.***

(3) **Bütün asistanlar, *dizimin üstüne eğildiler.***

“Dizimin” tamlayanının yinelenmesi, obje olarak onunla ilgili fiilleri ardışık şekilde dizmektedir. Bu ardışıklık, kişilerin ortaklık kurduğu unsur üzerindeki fiilleriyle

düzenlenmektedir. Cümlelerin yüklemeleri arasındaki zaman ekleri, bunu zamana bağlamaktadır.

Tamlayan yinelemeli ardışıklık, zaman çizgisinde sıralanan fiilleri durum değişiklikleri üzerinde birbirine bağlamaktadır. Ortak tamlayanın cümlelerde aldığı tamlananlar, anlam ilişkilerini ayarlamaktadır. “Dizimin açılmış olduğunu” nesnesi, gelinen durumu; “Dizimin üstüne eğildiler.” (YT+Y) yapısı, durumun devamlılığına bağlı fiil göstermektedir.

Tedavi ortak alanında tedavi edilen organ, durum gelişimini belli bir fiil çizgisinde belirlemektedir. Bir işlemin safhaları, cümleleri birbirine bağlamaktadır:

“Dizimin açılışı” > “Dizimin üstüne eğildiler.”

Fiiller, durumdan onun değiştirilmesine doğru geçişi “diz” ortak alanında düzenlemektedir. Etken obje diz, anlatımı bütünleştirirken yorumu da sistemleştirir. Diz, sistemde durumun sorgulanmasını sağlamaktadır. Ondaki her değişim, hedef fiil ameliyat olmaya hazırlık yapmaktadır.

1.4.3 Öge Yinelemesi

1.4.3.1 Yüklem Yinelemesi

1.4.3.1.1 Fiil Kökenli Yüklem Yinelemesi

1.4.3.1.1.1 Soru - Cevap Fiil Kökenli Yüklem Yinelemesi

1.4.3.1.1.1.1 Soru - Cevap Zinciri Yüklem (F) Yinelemesi

20.14

(1) Nüzhet ne diyor?

(2) *Gülüyor.*

(3) Paşa?

(4) *O da gülüyor.*

Kişilere ayrı ayrı sorulan iki sorunun cevapları, bir yüklem yinelemesi meydana getirmektedir. Yüklemelerin her ikisi de, III. tekil kişi yapısında olmasına rağmen farklı iki kişinin fiillerini taşımaktadır.

2 numaralı cümlenin öznesi Nüzhet, 4 numaralı cümlenin öznesi Paşa’dır. Bu cümlelerin öznelere ilk eksiltiyle önceki cümleden alınmaktadır, ikincisi de

“o” zahirinin gönderimiyle önceki cümleden tespit edilmektedir. Böylece yinelemenin unsurları arasındaki ayrım, tespit edilmektedir.

4 numaralı cümlelerin öznesinin sonundaki “da” bağlacı, iki kişiyi benzerlik yönünden karşılaştırmaktadır. Bu benzetme, yüklem yinelenmesinin de sebebini açıklamaktadır. Gönderimin taşıdığı bilgi de açıklandığında, kişi ve fiil yönünden cevap kısımları birleşir:

“Nüzhet de, Paşa da gülüyor.”

Bu cümle, cevapları birleştiren “Ne konuşuyorlar?” sorusunu gösterir. Böylece soru - cevap zinciri, tek bir soru ve tek bir cevap şeklinde birleştirilmiştir.

“Gülüyor” yüklemi, Nüzhet ve Paşa kişilerinin bir arada değerlendirilmesini sağlamaktadır. 3 numaralı cümlelerin yüklemine eksiltilmesi ve yüklem 1 numaralı cümle tarafından karşılanması, yinelemenin tam tersi bir tekleşmeyi sağlamaktadır.

Anlatımın soru - cevap zinciri şeklinde düzenlenmesi, metnin kişi örgüsündekilerin birer birer değerlendirilmesini sağlamaktadır.

Anlatımın soru - cevap zinciri şeklinde düzenlenmesi, metnin kişi örgüsündekilerin ayrı ayrı değerlendirilmesini sağlamaktadır. Romanın değişik yerlerinde bu kişiler hakkında verilen bilgiler, parçalarda ayrı diziler oluşturur. Metnin bu kısmında, kişi bilgileri arasında ortaklık yönünden kurulan ilişki, dizileri(paradigma) dizim(sintagma) bakımından bağlamaktadır.

1.4.3.1.1.1.2 Cevap Erteleyici Yüklem (F) Yinelemesi

40.4

- (10) - **Dizim şimdi *ağrımıyor*, başım *ağrıyor*.**
- (11) - **Başın mı?**
- (12) - **Bilmem...**
- (13) **Bir yerim çok *ağrıyor* ama...**
- (14) **Başın mı, dizin mi?**
- (15) **Düşün bakalım.**
- (16) **Başım dönüyor, gözlerim kararıyor.**

Beklenen cevap, “ağrıyor” yüklemine yinelenmesiyle biraz daha uzatılmıştır. Bu uzama ile kurulan ağ, asıl cevabı altı cümle sonraya atmıştır. Aradaki cevaplar, durumun çeşitli yönleri hakkında ipuçları vermektedir.

“Neresi ağrıyor?” sorusu, bağlantıda asıl cevabı arayan yapıdır. Bu sorunun cevapları, çeşitli yorumların yapılmasını sağlar. Karışık bir hâle getirilmiş soru - cevap yapısı, çok işlevli bir arayış sistemi kurmaktadır. Son cevap ise, bu arayışın son noktasını belirlemektedir.

“Başın mı?” sorusu, “bacak ağrısı” yerine geçen yeni durumu doğrulatma işlevindedir. Bu sorunun cevabı olan “bilmem” yüklemi, durumu belirsizleştirmektedir. Bir yerim çok ağrıyor ama...” cümlesi, bu belirsizliği açıklamaktadır.

“Başım mı?” / “dizim mi? yüklemeleri, belirsizliği ikilemeye indirmiştir. “Düşün bakalım.” emri, bu ikilemin çözümü için yönetici konumundadır. Bu emirle asıl cevap arasındaki süre, bir değerlendirme alanıdır.

“Başım dönüyor.” / “Gözlerim kararıyor.” (Ö+Y) yapıları, ulaşılan son noktayı göstermektedir. Aslında bu sonuçlar, hastalığın belirtileridir. Ancak Çocuk’un diyalog boyunca yorulması, belirtileri bacak ağrısından daha etkili hâle getirmiştir.

Bu da gösterir ki aslında belirsizlik değil değişim söz konusudur.

1.4.3.1.1.1.3 Cevap İşaret Aktarımı Yüklem (F) Yinelemesi

20.13

(4) *Ne diyordu?*

(5) *Diyordu ki işte...*

(6) *Birkaç güne kadar söz kesilmeli imiş.*

(7) *Bir aya kadar da nikah düğün...*

(8)(a) *Sonbahara doğru Doktor Berlin’e gidecekmış,*

(b) *Küçük Hanım’ı da götürecekmış...*

Soru - cevap yapısında, cevap kısmı sorunun son kelimesinden başlayarak işaretle aktarımı gerçekleştirmektedir.

“Diyordu” yüklemi, soru ve cevapta yinelenen ögedir. Bu yineleme, fiilin devamlılığı esasına göre kurulmaktadır. Cevap, sorunun konusuna göre verilmelidir. Bu konu ortaklığı ise, ortak yüklemle düzenlenmektedir.

Bağlantı, yüklem ikizleşmesi yoluyla önceki cümleyi de ki'li birleşik cümlelerin içine almaktadır. Böylece “ki” bağlacı, iki cümleyi birbirine bağlamıştır.

“İşte” gösterme unsuru, soru durumundaki fiili, aktarılan cümlelere bağlamaktadır. Bağlantı, metin çözücüyü Teyze'den aktarılan cümlelere işaret ederek yönlendirmektedir.

“Ki” bağlacının odaklama, “işte” ünleminin gösterme işlevleri, dikkatleri aktarılanlar listesine çekmektedir. Aktarılan cümlelerin maddeler hâlinde düzenlenmesi, yorumlamayı kolaylaştırmaktadır.

Aktarılan cümlelerin “-miş” zaman ekleri, aktarılan cümleleri rivayet zincirinde birbirine bağlamaktadır. Bu ilişki, fiillerin planlama sırasına göre sıralanması ile, ardışık zaman çizgisinde düzenlemiştir.

Bağlaç, ünlem ve zaman ekleri bağlantılarının yineleme çatısında bir arada kullanılması, aktarımı sistemli ve ahenkli bir şekle sokmuştur. Metin çözücü, Doktor Ragıp ile Nüzhet'in evlilik öncesi geldikleri sayfayı bu aktarım yapısı içinde yorumlamaktadır.

1.4.3.1.1.1.4 Soru Dizisi Yüklem (F) Yinelemesi

40.3

(2)(12) *Bilmiyorum...*

(13) *Bu duvarlar...*

(3) (1) - *Ey?...*

(2) - *Of!...*

(3)(a) *Bir şey mi düşünüyorsun,*

(b) *birini mi düşünüyorsun?*

3.1 numaralı cümlede, eksilti sebebiyle önceki iki cümlelerin anlamıyla çözülebilen bir ünlem sorusu vardır. Bu soru, 3.3 numaralı cümlede açıklanmaktadır. Açıklama gönderimleri ise, bilgi gücünü arttırmaktadır.

“Ey?...” ünleminin bilgi taşıyan öğeleri yoktur. Ancak 2.13 numaralı cümlede, eksik kalmış “bu duvarlar...” cümlesinin tamamlanması istenmektedir. Bu tamamlama, gerçekleşmeyince 3.3 numaralı cümlede tahminler üzerine bir soru kurulmuştur.

“Of!...” ünlemi, “Bu duvarlar...” kısmının olumsuzlukla tamamlanacağını gösterir. Tahminler, bunun üzerine tamamlanmaktadır. “Niçin of çekiyorsun?” sorusu, bu tamamlamayı yöneten sorudur.

Yinelenen “düşünüyorsun” yüklemi, Doktor - Çocuk iletişimde meydana gelen kopukluğu araştıran ögedir. “Bir şey mi” / “birini mi” soru nesnelere, iki ihtimalli bir sonuç ortaya koymaktadır. 1.2 numaralı cümledeki “Adam dolu.” ve 2.4 numaralı cümledeki “Her şey var.”(Ö+Y) yapıları, “bir şey” ve “birini” nesnelere belirleyicileridir.

Soru kısımları, sonuç olarak “Nüzhet Kim?” hedefiyle birleşmektedir. Sebep arama yapısı, bu sorunun etrafında “Nüzhet” kişi alanında yorumlanır. Böylece gelinen durumla yaşanan aşk arasındaki ilgi de çözümlenecektir.

1.4.3.1.1.1.5 Cevap Sorgulama Yüklem (F) Yinelemesi

27.5

- (0) O başka şeyler ister.
- (1) Ne ister?
- (2) – Kendine yakın bir insan ister.
- (3) Koskoca bir Doktor’la anlaşamaz.
- (4) Bu adam, Nüzhet’ten on altı yaş büyük.

Önceki paragrafın son cümlesinde verilen cevabın eksik bulunması, daha fazla ayrıntı için yeni bir soruyu gerektirmektedir. Soru ve cevap yapıları arasındaki uyum ise, yineleme ile belirlenmektedir. Yineleme yapısı, anlam, işlev ve ahenk bakımından bağlantıyı düzenlemektedir.

“İsteme” fiili etrafında dönen diyalog, cevabı sorgulamak için zemin hazırlamaktadır. “Başka şeyler” sıfat tamlaması, “Bir genç kız ne ister?” sorusundaki isteğin yerine geçen şekli ve durumu da ortaya çıkarmaktadır.

“Başka şeyler” sıfat tamlaması üzerine kurulan “ne ister” sorusu, açıklamayı başlatan ve düzenleyen yapıdır. 2 numaralı cümle, sorunun cevabını vermektedir. Cevaptaki “kendine yakın insan” sıfat tamlaması ise, 3 numaralı cümledeki “koskoca bir doktor” sıfat tamlamasıyla zıt anlamlılık ilişkisi kurarak uyumsuzluğu vurgulayan bir açıklama sağlamaktadır.

4 numaralı cümle, “koskoca bir doktor” sıfat tamlamasının kurduğu zıtlığı açıklamaktadır. “On altı yaş büyük” ifadesi, zıtlığı nicelik bakımından belirlemektedir. “Bu adam + Nüzhet’ten” (Ö+YT) yapısı ise karşılaştırılan kişileri belirlemektedir.

Uyumsuzluk bakımından belirlenen karşıtlık, “ister” yüklemine yinelenmesiyle, “Doktor” ve “Nüzhet” kişilerinin isteme fiilleri karşılaştırılarak düzenlenmiştir. Kelime grupları arasındaki zıtlık ve açıklama ilişkileri de, bu düzenlemeyi anlam bakımından desteklemektedir.

Çocuk tarafından verilen cevabın sorgulanmasında Çocuk - Nüzhet ilişkisinin geldiği nokta belirlenmiştir. Metnin yorumlanması sırasında, bu belirleme kullanılır.

1.4.3.1.1.1.6 Diyalog Dizisi (Soru - Cevap) Yüklem (F) Yinelemesi

13.19

(12)(8) - Sen ne *düşündün*?

(9) - Sen ne *düşündün*?

(15)(1) - Ben bu adamı *düşünüyordum* dedi.

(19)(2) - Peki... Sen söyle... Ne *düşünüyordun*?

(3) - Birçok şeyler...

(4) Ne gibi?

(5) Birçok... Anlatamam... Kısa kısa, başka başka birçok şeyler...

Metnin 12 numaralı paragrafından itibaren başlayan kısımda, “düşünme” fiili çevresinde kurulan bağlantılar vardır. “Düşünme” fiilinin yinelenmesi, yapı bağlantılarını kurarken; Çocuk’un ve Nüzhet’in düşünceleri arasındaki geçişler, anlam bağlantılarını kurmaktadır.

Yinelemeye dayalı bağlantılar, 12, 13, ve 19 numaralı paragraflarda uzak ve yakın ilişkilerle düzenlenmektedir. 12.8, 12.9, 15.1 ve 19.2 numaralı cümlelerde “düşündüm” yüklemi, yüzey metinde bulunmaktadır. 19.3, 19.4 ve 19.5 numaralı cümlelerde ise bu öge derin metinde bırakılmıştır. Bu sistemin böyle düzenlenmesinde, metnin bağlantı özelliklerinin etkisi vardır.

12.8 ve 12.9 numaralı cümlelerde vurgulama amacıyla eksilti yapılmamıştır. 15.1 ve 19.2 numaralı cümlelerde yinelemeler arasındaki mesafeden dolayı yüklem, yüzey metinde kalmıştır. 19.2 numaralı cümleden sonra gelen cümleler ise yakın

oldukları için, yüzey metindeki ilk yüklemden sonra gelen “düşünüyordum” yüklemeleri eksiltilecek derin yapıda bırakılmıştır.

Yinelemelerle kurulan diyalog yapısı arasında karşılıklı olarak sorulan “Sen ne düşündün?” sorularının cevapları da anlam bağlantılarını kurmaktadır. Nüzhet’in cevabı, 15 ve 16 numaralı paragraflarda; Çocuk’un cevabı, 19 numaralı paragraftadır. Bu paragraflar, ilgili soru cümleleriyle doğrudan bağlantı hâlinindedir.

1.4.3.1.1.2 Özet Açıklayıcı Emir Yüklemi (F) Yinelemesi

19.5

(6) Anladın mı?

(7)(a) Sen *git*,

(b) Paris’e *git!*...

Emir yapısı, emrin zemini ve emir olmak üzere iki safhadan oluşmaktadır.

Emrin zeminini hazırlayan, ilk cümledir. Bu cümle, Paşa’nın anlattıklarını özetleyerek geniş bir anlatım gücüne sahip olmuştur. Bu bilgi yükü, Çocuk’u yapılacak emre hazırlama ve onu iknâ etme işlevindedir.

Zemin hazırlayıcı cümlenin soru şeklinde düzenlenmesi, emrin yerine getirilmesi hususunda bir baskı unsurudur. Baskı unsurunun önce kullanılması, zeminin sağlamlığını sağlamaktadır.

Hazırlığın ardından verilen emir, öncesi ve sonrasındaki destekleyici cümlelerle açıklanmaktadır. Bu da geniş bir bağlantı yapısını gösterir. Hazırlayıcı kısım, özetlenmiş yapıyla 3 numaralı paragrafta başlayan anlatımı da içine almaktadır. Sonrasında ise okunan romana gönderim yapılarak emrin daha çok bilgi taşıması sağlanmaktadır.

Verilen emrin yinelenmesi, geniş bir hazırlık sonunda yapılan ısrarı gösterir. Böylece emir güçlendirilmektedir. Emir kipindeki “git” yüklemi, yinelenerek art arda yönlendirme yapılmaktadır.

Emrin ilk yapısında “sen” öznesi, yüzey metne çıkarılarak, kişi üzerine yoğunlaşma sağlanmaktadır. Böylece Çocuk - Paşa ilişkisiyle ilgili bilgiler, emir yapısının düzenlenmesinde kullanılmıştır.

Emrin ikinci yapısında “Paris’e” yer tamlayıcısı, yüzey metne çıkarılarak olayın geçtiği yer üzerine yoğunlaşma sağlanmaktadır. Burada, bulunulan yerde değişiklik için verilen emrin yöneldiği nokta belirlenmiştir.

Kişi ve yer bilgilerinin yinelemeler arasında paylaşılması, etki ve hedef kısımlarını düzenlemektedir. Bu düzenleme, yorumlamayı kolaylaştırır.

Emir bağlantısında özetleme için soru ve yineleme yapıları kullanılmıştır. Bu yapılar, uzak ve yakın bağlantıları iç içe düzenleyerek çok işlevli bir şekilde kurmuştur.

1.4.3.1.1.3 Yorum Bağı Yükleme (F) Yinelemesi

10.10

(10)(7) **Anlatırken arada bir küçük *kahkaha atıyordu*:**

(8) **Annem bana kızıyor.**

(9) ***Bir kahkaha daha attı.***

Metnin baş tarafındaki kısımlar arası geçiş unsuru, anlatıcının susmasıydı. Bu kısımda ise yeni geçiş unsuru, Nüzhet’in kahkahalarıdır.

“Kahkaha attı” yüklemine yinelenerek kurduğu bağlantı, hem metin içi yapıları düzenlemekte, hem de metin çözücüyü bir sonraki “Nüzhet’in Kahkahaları” metnine hazırlamaktadır.

Metinde “anlatırken” zarf tümlecini kurduğu süreç çizgisi üzerinde, ilerleme devam etmektedir. Her kahkaha, durumdaki değişikliği ifade etmektedir. Birinci “kahkaha”, Nüzhet’in yorumlarını; ikinci “kahkaha”, Çocuk’un yorumlarını başlatmaktadır.

10.8 numaralı cümle, ikinci kahkahanın sebebidir. Bu sebep - sonuç bağı, Nüzhet’in kahkahalarının yorumlanmasını düzenler. “Nüzhet, niçin kahkaha attı?” sorusu, yorumu düzenlemektedir. Bu sorunun cevabı, “Mikrop” metninde geçen Nüzhet - Annesi diyalogunu hatırlatarak durumu belirler. Metin çözücü, bu duruma göre, Çocuk - Nüzhet ilişkisini yorumlar.

“Kahkaha attı” yüklemi, “Nüzhet” öznesiyle birlikte, bir cümle şeklinde metni parçalara bölmüştür. Böylece yorumlamada alanlar arasındaki anlam ilişkileri, daha kolay belirlenir.

1.4.3.1.1.4 Aktarıcı Fiil Kökenli Yüklem Yinelemesi

1.4.3.1.1.4.1 Paragraf Aktarıcı Yüklem (F) Yinelemesi

39.9

(9)(1) - Gözlerini açtı...

(2) *Diyorlar.*

(3) Şurasını da oğun.

(4) *Diyorlar.*

(10)(2) - Nüzhet kim?

(3) *Diyorlar.*

(4) Sayıklıyor!

(5) *Diyorlar.*

(6) – Hah! Doktor geldi!

(7) *Diyorlar.*

Çocuk üzerine yapılan yorumlar, aktarıcı yüklem yinelemesiyle birleştirilmektedir. Bu birleşme, yinelemelerin sağladığı ahenk ortamında kurulan anlam ilişkileriyle düzenlenmektedir.

“Diyorlar” yüklemine kurduğu yineleme zinciri, metinde bir konuşma alanı oluşturmaktadır. Bu alanın ortak kişisi, Çocuk’tur. Onun hakkında söylenenler ise, “hastalık” ve “Nüzhet aşkı” ortak alanına gönderimler yapmaktadır.

“Hastabakıcıların Çocuk’la ilgili söyledikleri” şeklinde birleşen aktarım, metnin bir kısmında oluşturulmuş bir sistemdir. Bu sistemin yayıldığı alan, metnin başında oluşan belirsizliği çözme işleviyle kurulmuştur.

Aktarıcı yüklem yineleme zinciri, durumun yorumunu geniş bir alanın bilgisini kullanarak yapmayı sağlamaktadır. Hastalığın geldiği safha ve Nüzhet’le ilgili hatıraların hatırlanması, aktarılan kısımlarla gerçekleştirilmektedir. Aktarıcılar, bu kısımlar arasındaki organizasyonu yapmaktadır.

1.4.3.1.1.4.2 Monolog Aktarıcı Yüklem (F) Yinelemesi

14.3

(14)(1) *Şunları söyledi:*

(3) Paşa bana bir altın verdi, bunun yol ve kitap parası olduğunu *söyledi.*

Monolog, iki parçaya bölünmüştür. Bölünme, aktarıcı yüklem yinelemesi ile kurulmaktadır:

1. Kısım: “Şunları söyledi.” cümlesi, ileriye dönük ilişkileri taşımaktadır. Metin çözücüyü durum üzerine odaklayan işaret zamiri, ilk yapının sınırlarını belirlemektedir.

2. Kısım: “Söyledi” yüklemi, aktarılanları nesne görevinde kullanarak geriye dönük bir odaklama sağlamaktadır.

Yüklem yinelemesiyle ayrılan kısımlar, konu farklılıklarıyla da düzenlenmiştir. İlk kısım emirleri, ikinci kısım emirlerin yerine getirilmesi için yapılan yardımı kapsamaktadır. Böylece farklı yapıları bağdaştıran aktarıcı yüklem yinelemesi, ekleme bağlantısı kurarak metin çözücüyü yönlendirmektedir. Yineleme, paragraflar arasında anlam belirleyen yol işareti olarak kullanılmaktadır.

Monoloğun iki kısmı arasında öncelik - sonralık ilişkisi vardır. Önce istekler, sonra yardım söylenmiştir. Bu sıra, düşünme sistemine dayalıdır. Çünkü önceden unutulmuş bir durum, akla gelince anlatıma eklenmiştir. Bu yüzden, ikinci “söyledi” yüklemi, telafi için konulmuştur. Bazen düzenlemede unutulan unsurlar, eklendiğinde bazı öğeler yeniden kullanılabilir:

(1) Ankara’ya gidince teyzemlere, halamlara *gittik*.

(2) Dayımlara da *gittik*.

“Gittik” yüklemi, böyle bir telafi yinelemesidir. Yineleme yapılmış olmasaydı ekleme eksik kalacaktı.

1.4.3.1.1.5 Değiştirim Açma Yüklem (F) Yinelemesi

20.13

(11)(2) Bugün siz Paşa efendinin odasına girdiğiniz vakit bunu
konusuyorlardı.

(13)(2) Ne *konusuyorlardı?*

Önceki paragrafın yüklemine “bunu” nesnesinin değiştirimi, tam olarak anlaşılmamıştır. Bu yüzden nesnenin açıklanması gerekmektedir. 13.2 numaralı cümle, bu açıklamanın istendiği yapıdır.

Yinelenen “konusuyorlardı” yüklemi, kök ve ekleriyle tam olarak aynen kullanılmıştır. Bu yapı, merak unsurunun çözümlenmesini ahenkli bir bağlantıyla

yapmayı sağlamaktadır. İkinci “konuşuyorlardı” yüklemine “ne” nesnesi, önceki yüklem “bunu” nesnesine gönderim yaparak çözümlemeyi başlatmaktadır.

“Bunu” ve “ne” nesneleri arasındaki ilişki, bunların açılımı ve cevabı ile düzenlenmektedir:

“Bunu” > “Doktor Ragıp ile Nüzhet’in evliliğini”

“Ne?” > “Doktor’un validesinin söylediklerini.”

“Söyledikleri” > “Birkaç güne kadar söz kesilmeli.”, “Bir aya kadar da nikâh, düğün...”, “Sonbahara doğru Doktor, Berlin’e gidecekmiş, Küçük Hanım’ı da götürerekmiş”

Yüklem, yinelenerek ayrıntılara ulaşmayı sağlamaktadır. Önce yapılan değiştirim, bir konuşmayı; sonraki sorunun cevabı da, o konuşmanın ayrıntılarını belirlemektedir.

Yinelenen yüklem yapısı, metin boyunca devam eden dereceli anlatımın bir başka şeklidir. Konuşmak fiilinin taşıdığı anlam, özel bir durum için geçerlidir. Bu sınırlama, romandaki kişileri, düşünceleri ve tarafları belirlemektedir.

Yüklemler ve nesneleri arasındaki paradigmatik (dizisel) ilişkiler, bilinmeyeni açıklayarak iki cümleyi, bu amaç etrafında bağlamaktadır.

1.4.3.1.1.6 Betimleme Yüklem (F) Yinelemesi

5.3

(3)(1)(a) Ve dizimin acısını duymayarak, yürüyorum,

(b) istikbalimden başka bir yere çıkan rahat ve emin bir yolda gider gibi yürüyorum.

Sıralı yapıda önceki paragrafların oluşturduğu diziye “ve” bağlacıyla eklenen cümle, iç tahlillerden gerçek dünyaya dönüşü sağlamaktadır. a ve b kısımlarında “yürüyorum” yüklemine yinelenmesi, bağlantıyı kurmaktadır.

Kısırdöngü oluşturan yineleme, metinleşmeyi daha derin bir yapıya kavuşturmaktadır. Yüklemle zarf tümleçlerinin farklılığı, metin çözücüyeye değişik değerlendirmeler yaptırmaktadır.

Bağlantıda nazım üslubundan nesir üslubuna geçiş vardır. Yinelemeler, önceki paragrafların ahengini cümle sonlarında sürdürmektedir. İki cümlenin zarf tümleçleri

arasında yakın bir anlamın bulunması, anlamın yinelemesi ilişkisini hatırlatır. Metin çözücü, böylece yol üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Yüklem yinelemesi, art arda yinelenen fiili belirlerken, onları niteleyen tümleçler de hareketli bir betimleme yapmaktadır. “Dizimin acısını duymayarak” zarf tümleci, hastalığın fiil sırasındaki durumunu belirlemektedir. “İstikbalimden başka bir yere çıkan rahat ve emin bir yolda gider gibi” zarf tümleci, bu durumu bir benzetme ile yorumlamaktadır.

1.4.3.1.1.6.2 Fiil Ayrıntılayıcı Betimleme Yüklem (F) Yineleme

38.13

(3) Eşikte *duruyor* ve emri bekliyor.

(4) Yüzüne bakıyorum ve hiçbir şey söyleyemiyorum.

(5) *Duruyor* : Gözlerinin akları parlayarak, hiç kımıldanmadan.

“Duruyor” yüklemi, yinelenerek “durma” fiilinin ayrıntılarını betimleyen dizinin parçalarını bağlamıştır. Bağlantı, bir fiil çevresindeki değerlendirmelerle düzenlenmiştir.

“Eşikte” yer tamlayıcısı, fiilin geçtiği yeri belirlemektedir. “Emri bekliyor.” (N+Y) yapısı, fiilin sebebini açıklamaktadır. Fiilin yeri ve sebebi, durumun başlangıcını oluşturmaktadır.

4 numaralı cümle, fiilin devam eden zaman yapısının devamlılığını açıklamaktadır. Bu yapı, “Kadın niçin hâla bekliyor?” sorusunun cevabıdır. Çünkü yinelemeler arasında geçen zaman aralığı, açıklanmalıdır:

“Yüzüne baktığım ve hiçbir şey söylemediğim için durmaya devam ediyorum.”

5 numaralı cümlede iki nokta işaretiyle yüklemden ayrılan zarf tümleçleri, devam eden fiilin nasıl devam ettiğini belirlemektedir. Böylece tarz bakımından fiil açıklanmıştır.

Yorumlanan yüklem yineleme, anlatımı tek merkezden yönetir. Ön plana çıkarılan fiil, metnin bitişinde önemli bir çıkarım alanı oluşturmaktadır. Bu çıkarım, dünyadan ve hastalıktan kaçışla ilgilidir.

1.4.3.1.1.7 Belirsizlik Alanı Yüklem(F) Yinelemesi

39.9

(7)(4) O vakit bir çığlık *duyuyorum*.

(9)(5) - *Ağlasın ağlasın* açılır.

(7) Kim *ağlıyor?*

(8) *Bilmiyorum*.

(9) *Hıçkırıklar duyuyorum*.

“Duyuyorum” yüklemine ve “ağla-” fiil kökünün yinelenmesi üzerine kurulan “kim” soru zarf tümlecisi, belirsizliği düzenlemektedir. Belirsizlik, fiili yapanın bulunamaması üzerine kurulmaktadır.

“Duyuyorum” yüklemi, “çığlık” ve “hıçkırıklar” nesnelere arasındaki dizile (paradigmayla) belirsizliğin konusunu vermektedir. 9.8 numaralı cümledeki “bilmiyorum” yüklemi, belirsizliğin sebebini göstererek, konuyu açıklamaktadır.

“Ağlasın ağlasın açılır.” cümlesi, “ağlama” fiilini yineleyerek, bilinmezliği dışarıdan betimlemektedir. “Kim ağlıyor?” soru cümlesi, bu açıyı değerlendirmektedir.

Bilinmezliği çözme amacıyla kurulan soru, cevabını metnin bağlamına yaymıştır. Bu özellik, bağlantının bütün metne göre yorumlanmasını gerektirir. Metin çözücü, ağlayan kişiyi kendi bulmak zorundadır.

Yüklem yinelemeli belirsizlik, metnin başından itibaren devam eden bir merak unsuru alanı oluşturmaktadır. Bu oluşum, anlatımın daha aktif bir şekilde çözümlenmesini gerektirir.

1.4.3.1.1.8 Dizi Kurucu Fiil Kökenli Yüklem Yinelemesi

1.4.3.1.1.8.1 Özne Benzetme Dizisi Yüklem (F) Yinelemesi

39.4

(2) İçime serin mavilikler doluyor, ruhlarını iyice gizleyen korkunç ve tehditkâr mahlûklar...

(3)(a) Şuurları varmış gibi *duruyorlar*

(b) ve her an büyük bir felâket yapmaya hazırlandıkları hâlde, avlarının korkusuyla eğlenmek için maksatlarının icrasını tehir ediyormuş gibi *duruyorlar*,

(c) Allah gibi kuvvetini göstermeden kuvvetli *duruyorlar*.

2 numaralı cümlede yüzey metne tek başına çıkarılmış özne, eksiltili yapısıyla fiillerden ayrılmıştır. 3 numaralı cümlede ise, bu öznenin yinelenen fiilleri, benzetme gönderimleriyle dizilmiştir.

Fiillerin özneye benzetmelerle bağlanması, çağrışımlar yapılmasını sağlamaktadır. Çağrışımlar, öznenin tanımlanmasını düzenlemektedir. “Duruyorlar” yüklemeleri, bu düzenlemeyi görünüşe göre yapmaktadır.

“Duruyorlar” yüklemi, üç kez yinelenerek benzetmeleri paradigmatik(dizi) bir şekilde dizilmektedir. Öznenin tek başına bulunduğu ilk cümlenin derin yapısında, aynı yüklem vardır.

Benzetmelerin hedefi, ilk cümledeki öznedir. Yinelenen yüklemeler, özne üzerinde odaklanmayı sağlamaktadır. Böylece ilişkiler, doğrudan özne üzerinde kurulmaktadır:

“Şuurları varmış gibi durarak her an büyük bir felaket yapmaya hazırlandıkları hâlde, avlarının korkusuyla eğlenmek için maksatlarının icrâsını tehir ediyormuş gibi duran, ruhlarını iyice gizleyen korkunç ve tehditkâr mahlûklardı.”

Bu benzetmeler, duvar objesi üzerine yapılan yorumları zenginleştirmektedir. Benzetmeler, anlatımın metin çözücü üzerindeki etkisini arttırma işlevindedir.

1.4.3.1.1.8.2 Yer Dizisinde Yüklem (F) Yineleme

7.14

(2) - Bu akşam Erenköyü'ne *gideceğim*...

(3) - Yarın öğleden evvel fakülteye *gideceğim*:

“Gideceğim” yüklemine yinelenmesi, yer dizisiyle (paradigmasıyla) bağlantıyı kurmaktadır. Zaman belirleyici tümleçler, bu bağlantıyı zamanlamaktadır.

“Erenköyü'ne” ve “fakülteye” yer tamlayıcıları arasındaki değiştirim ilişkileri, yer değişimini oluşturmaktadır. Bu yerler, “gitme” fiiliyle belirlenen hedefte birbirine bağlanmaktadır.

“Bu akşam” ve “yarın öğleden evvel” zarf tümleçleri, planlanan fiillerin zamanını göstermektedir. İki farklı yere yapılacak “gitme” fiilleri, belli bir sıraya ve zamana göre düzenlenmektedir.

Yer dizisinin yüklemdeki hedefe göre zamanlanması, yinelemeyi daha sistemli ve etkili yapmaktadır. Yineleme unsurları arasındaki farklılaşma, böylece anlatımı daha canlı hâle getirmektedir.

1.4.3.1.1.8.3 Kişi Dizisi Yüklem (F) Yinelemesi

27.3

- (11) **Bu adam, bir kızı *mes’ut* edebilir mi?**
- (12) **Basit bir kızı *mes’ut* edebilir.**
- (13) **Meselâ bizim Nüzhet’i *mes’ut* edebilir mi?**
- (14) **Hayır!**

“Mes’ut edebilir.” yüklemine yinelenmesi, genelden özele doğru giden bir sorgulama zinciri kurmaktadır. Değişen nesnelere ise, yineleme hizasında bir kişi dizisi kurmaktadır.

“Mes’ut etme” fiili, yeterlilik kipinde, soru ve cevap yapılarında yinelenmiş ve 15 numaralı cümlede eksiltilecek kısa cevapta yoğunlaşmıştır. Böylece sorgulanan konu, güçlü bir alan oluşturmuştur.

“Bu adam” öznesi, bir kere kullanılarak diğer cümlelerde eksiltilmektedir. Bu yapı, yinelemeyi tek kişi bilgisinde odaklamaktadır. Hakkında soru sorulan kişi de bu adamdır.

“Bir kızı” ve “bizim Nüzhet’i” nesnelere ise, genelden özele doğru bir değiştirim yapısına sahiptir. Değiştirimin kurduğu dizi, konuşmanın üslûp şekline bağlanabilir. Hassas bir konuda asıl hedefe, bir atlama hedefle ulaşılmaktadır. Böylece hem Çocuk’un hem de yengenin tepkisi yumuşatılmıştır.

“Mesela” bağlacı, genelden özele geçişi basitleştiren bir yapıya sahiptir. Nüzhet kişisi, “kız” ortak alanının bir üyesidir. Bu sebeple, örnek olarak verilen Nüzhet, hedefine iki safhada ulaşabilmiştir. İlk safha “kız” örneği, ikinci safha onun sınırlandırılmış şekli olan “Nüzhet” örneğidir.

Kişi dizisi, eksilti ve yineleme yapıları desteğinde, tek bir cevap edatıyla birleştirilmektedir. Bu birleşme, odak noktasının belirlenmesi şeklindedir. Eksiltili cevap edatı, paragrafta anlatıları derin metinde birleştirerek, yorumlamanın tam ve sağlam yapılmasını sağlamaktadır:

“Hayır (bu adam, basit bir kızı belki mes’ut edebilir; ama Nüzhet’i asla mes’ut edemez).”

1.4.3.1.1.8.4 Zaman Dizisi Yüklem (F) Yinelemesi

28.6

- (8) - Müsaade ederseniz ben bu gece eve gideceğim
 (11) Hiç olmazsa ertesi gün gitmemde *ısrar etti*.
 (12) Ben de *ısrar ettim*.

Yinelenen “ısrar ettim” yüklemi, iki kişi arasındaki konuşmanın tarzını göstermektedir. Ancak “bu gece” ve “ertesi gün” zarf tümleçleri arasındaki zaman dizisi, yinelemenin farklılaşan yanlarını paradigmatik(dizi) bir ilişkiyle düzenlemektedir.

“Bu gece” zarf tümleci, Çocuk’un planı; “ertesi gün” yardımcı zarf tümleci; Paşa’nın isteğidir. Zaman zarfları arasındaki farklılık, bir erteleme isteği şeklindedir. Böylece birbirinin yerine geçen zaman belirleyicileri, ardışık bir şekilde dizilmiştir. Yinelenen “gitmek” fiili, zaman dizisinin dayandığı ortak fiili göstermektedir.

Beklenen sonuç olarak belirlenen “(eve) gitme” fiili, zaman bakımından farklı iki hükme bağlanmıştır. “İsrar etmek” fiilinin yinelenmesi ise, hükümler arasındaki dengeyi kurmaktadır. “Ben de”(Ö+b.) yapısı, benzerlik yönünden bir karşılaştırma sağlayarak dengeyi güçlendirmiştir.

12 numaralı cümlede ısrar edilen şeyin eksiltilmesi, cümleleri bütünleştirmektedir. Karşılıklı ısrar yapısı, cümleleri bir çatışma ikilemi hâlinde ayırmaktadır. Ayrılan parçalar arasındaki bağ, bütünü oluşturmaktadır.

Çatışmalardan “Paşa” kişisiyle ilgili olanı, 11 numaralı cümlede belirlenirken; “Çocuk” kişisiyle ilgili olanı, 8 ve 12 numaralı cümlelere paylaştırılmıştır. Böylece eksiltilen noktalarda birleşen iki cümle, 11 numaralı cümleyle analogi yoluyla benzeşmektedir:

“Hiç olmazsa ertesi gün gitmemde ısrar etti.”

“Ben de bu gece gitmemde ısrar ettim.”

İki cümle, karşılaştırma bağlantısıyla tek bir cümlenin çatısı altında toplanarak, değiştirimin yüklem yinelemesini cümle içi bağlantıya taşımaktadır. Bitişme, iki cümlenin ögeler arası ilişki sistemiyle iç içe geçmesi şeklinde gerçekleşmektedir:

“Paşa hiç olmazsa ertesi gün gitmemde ısrar ederken ben de bu gece gitmekte ısrar ediyordum.”

1.4.3.1.2 İsim Kökenli Yüklem Yinelemesi

1.4.3.1.2.1 Paradigmatik İsim Kökenli Yüklem Yinelemesi

1.4.3.1.2.1.1 Paradigmatik Soru Yüklemi (İ) Yinelemesi

24.7

(3) Anlatılmayacak *bir şey mi?*

(4) Sana bir şey anlatmak isterim ama *bunu* anlatamam

(5) Utanılacak *bir şey mi?*

(6) *Bunu* sana söylersem rüyayı anlatmış olurum.

Soru - cevap yapısında istenen cevabın alınmaması, ihtimale dayalı sorular zincirinin kurulmasına sebep olmuştur. Bir türlü cevabın verilmemesi ise, bağlantıyı merak unsuru üzerine kurmaktadır.

3 ve 5 numaralı cümlelerin soru yüklemi kısımları, yineleme şeklindedir. Ancak soruların ihtimal kısmı, paradigmatik(dizi) bir yapıya sahiptir. Bu yapı, muhtemel cevaplar arasındaki ilişkiden kaynaklanmaktadır.

“Anlatılmayacak” ve “utanılacak” sıfat fiilleri arasındaki anlam yakınlığı, ihtimali ısrara çevirmektedir. Çünkü utanılacak bir cevap, anlatılamayacaktır.

Yinelenen “bir şey mi” soru kısmı ise “rüya” ismine ulaşarak, cevaplardaki “bunu” gönderimine bağlanmaktadır:

“Rüya (S (bir şey)) → C (bunu)) → S (bir şey) → C (bunu)

5 numaralı cümledeki cevap, 3 numaralı cümlede açıklanan cevapsızlığın sebebini göstermektedir. Böylece cevap yapıları arasında bir düzenleme yapılmaktadır:

“Bunu sana söylersem rüyayı anlatmış olacağım için anlatamam.”

Eşgönderim yoluyla sağlanan birleşme, paradigmatik(dizi) soruları hedef bakımından düzenlemektedir. Bağlantının sebebe bağlanması, paradigmanın (dizi) sebebi olan cevapsızlığı göstermektedir.

1.4.3.1.2.1.2 Nesne Dizisi Yükleme (İ) Yinelemesi

32.3

(14) **Her şey mümkündür.**

(15) **Hatta senin değil, benim bacağımanın bile yarın herhangi bir ârıza ile kesilmesi mümkündür.**

“Mümkündür” yüklemi, nesne dizisinde yinelenerek önceki cevabı açıklamaktadır. Verilen cevaptaki “her şey” öznesi, açıklamada özelleşerek “senin ve benim bacağımanın kesilmesi” şeklinde belirginleşmiştir.

“Her şey mümkündür.”(N+Y) yapısı, anlatımı çok geniş bir bakış açısı üzerine kurar. Bu anlatım, iki kişinin bir fiil üzerine karşılaştırılması üzerine genişletilir. “Hatta” bağlacı ise, karşılaştırmada geçişi sağlar.

“Mümkündür” yüklemi, genel bir ihtimali gösterir. Bu ihtimalin açıklanması ise, nesnenin ileri değiştirimiyle sağlanmaktadır. Ameliyat hedefi öncesi gelinen son nokta, bu ihtimalin anlaşılıp yorumlanmasıyla belirlenmektedir.

Genelleştirmeden özel duruma geçiş, Çocuk’u gelecek olaylara hazırlamaktadır. “Bacağıın kesilme ihtimali”, “hayattaki sürprizler” alanında değerlendirilerek hafifletilmeye çalışılmıştır.

“Mümkündür” yüklemi, yinelenerek ihtimali her iki kişi için geçerli olması bakımından yorumlamaktadır. Bu yorum, nesnelere arasındaki genişleme yoluyla düzenlenmiştir.

1.4.3.1.2.2 Karşılaştırmalı Soru Yükleme (İ) Yinelemesi

18.7

(1) - **Ayol neredesin?**

(2) **Yüzüme dikkatle bakıyor, cevap bekliyor.**

(3) **Neredesin?**

Diyalog yapısında yinelenen soru yüklemi, metnin yorumlanmasında yol gösterici unsurdur. Bağlantının çekirdeğini oluşturan bu öge, metin teşkilinde geniş değerlendirmeleri kurar.

1 ve 3 numaralı cümlelerde yinelenen “nerdesin” yüklemine soru, önceki kısımdaki yere dair gönderimler yapmaktadır. Bu sorunun cevabı, iki bakımdan verilebilir:

Birincisi müşahhas cevap: “Bahçedeyim”,

İkincisi mücerret cevap: “Geçmişteki hayallerdeyim.”

Yinelenen yapı arasına giren fiiller, durum belirleme işlevindedir. İlk sorudan sonra cevap alınmadığı için, soru yeniden sorulmuştur. Bu aradaki bekleme süresi, bağlantının zamanını gösterir.

Yinelenen unsurlar arasındaki zaman aralığı, yinelemeyi yorumlamamızı sağlar. 2 numaralı cümlede sıralı yapısı, Çocuk - Nüzhet ilişkisinde kötüden iyiye doğru bir gidişi gösterir. Bu cümlecikler arasındaki “-yor” ekinin devam eden zaman yapısı, ilerisi için bir hazırlık yapmaktadır:

(a) Yüzüme dikkatle bakıyor,

(b) cevap bekliyor.

Bu iki cümlecik, yinelemeyi tamamlayan unsurlardır. İki kez sorulan sorunun soruş tarzı, böylece belirlenmektedir. İlk sorunun ikincisinden farkı, yüze bakılmadan sorulmasıdır. Bu farklılık, yinelenen unsurları birbirinden ayıran özellikleri gösterir.

İlk cümledeki “ayol” ünlemi, farklılığı gösteren diğer bir unsurdur. Ünlem, ilk sorudaki kayıtsızlığı göstermektedir.

Metin, bu yapıyla çözümlendiğinde şöyle bir anlatıma ulaşırız:

“Önce kayıtsız, ‘ayol nerdesin’ diye sordu, sonra cevap alamayınca yüzüme dikkatle bakarak, cevap bekleyerek tekrar ‘nerdesin’ diye sormak zorunda kaldı.”

1.4.3.1.2.3 Açıklamalı Yüklem (F) / (İ) Yineleme

40.2

(1)(1) *Korkuyorum.*

(2) *Sebepler yok, bak hastahane adam dolu.*

(3) *Yalnız bu pavyonda on bir insan, yüzlerce çocuk var.*

(2)(1) *Bilmiyorum, fenayım.*

- (3) *Korkuyorum.*
- (4) Niçin?
- (5) Burada her şey var.
- (6) Zil bile.

“Var” yüklemi, “korkuyorum” yüklemiyle birlikte aynı paradigmada (dizi) yinelenerek iki açıklama kısmını birbirine bağlamaktadır. Bu bağlantı, açıklama cümleleri arasındaki ilişkilerle düzenlenmektedir.

Açıklama kısımları arasındaki benzerlik ve farklılıklar, bağlantının ayrıntılarını oluşturmaktadır. İlk paragraf, kişiler; ikinci paragraf, objeler bakımından açıklama yapmaktadır. Böylece iki kısım, konunun iki yönünü tamamlamaktadır.

“SebeP” ve “niçin” kelimeleri arasındaki anlam ilişkisi, açıklama yapısını etkilemektedir. Bu kelimeler, açıklama yapılacağını gösteren işaretçilerdir. “On bir insan” / “yüzlerce çocuk” ve “her şey” özneleri, “var” yüklemine yinelenmesiyle karşılaştırılmaktadır.

“Burada” yer tamlayıcısının “pavyonda” yer tamlayıcısına yaptığı gönderim, kişi ve objeleri ortak yerde birleştirmektedir. Yer ortak alanı, bir bütünlük sağlamaktadır.

“Korkma” fiilinden vazgeçirme ortak amacı, açıklama kısımlarını aynı noktada birleştirmektedir. Bu amaç, verilen örnekleri de bağdaştırır.

Açıklamalı yüklem yineleme, Çocuk’un durumunu ve Doktor’un onunla ilgili yorumunu düzenlemektedir. Metin çözücü, bu düzenlemeye göre durumu yorumlar.

1.4.3.2 Zarf Tümleci Yinelemesi

1.4.3.2.1 Zarf Kökenli Zarf Tümleci Yinelemesi

1.4.3.2.1.1 İleri Değıştirim Bütünleştirici Zarf Tümleci (Z) Yinelemesi

26.6

- (6) Karar şu:
- (7) Teşhis evvelâ *kat’iyyen Arthirite Tuberculeuse*.
- (8) Tedavi:
- (9) Evvelâ *kat’iyyen* koltuk değneği.
- (10) *Kat’iyyen* ameliyat, alçı.

- (11) Eski faciaların tekrarı.
- (12) *Kat'iyen* arka üstü uzanmak.
- (13) *Kat'iyen* bünyeyi kuvvetlendirmek.

Değiştirim yapısındaki iki aktarım yapısı, cümlelerdeki zarf tümleci yinelemeleriyle birbirine bağlanmıştır. Bu bağlantı, karar ve tedavi safhalarını kesinlik bakımından birleştirmektedir.

6 numaralı cümlenin yüzey metninde, 7 numaralı cümlenin derin metninde bulunan “şu” işaret zamiri, ileriye doğru işaret değiştirimini kurmaktadır. Değiştirimin aktardığı cümlelerse, önceki metindeki hükümleri sıralamaktadır.

Aktarılan hükümleri birbirine bağlayan ve yinelenen, “kat'iyen” zarf tümlecidir. Bu öge, bulunduğu cümlelerde kesinlik ve emir anlamı katmaktadır. Böylece aktarımlar, bir dizi hâline getirilmiştir.

Dizileri ayıran aktarım unsuru cümleler, değiştirim yoluyla durumun iki yönünü belirlemektedir. Bunun sebebi, 7 numaralı cümledeki teşhisin diğer aktarımlardaki tedbirlerin temeli olmasıdır. Aktarılan tek hüküm, diğer aktarımların sebebi olmuştur.

İki değiştirimi bağlayan diğer unsur, “evvelâ” zarf tümlecidir. Bu ögenin ilk değiştirimdeki işlevi, önemli unsuru belirleme, ikincisindeki işlevi sıralamadır.

Önemli unsur, “Arthrite Tuberculeuse”, “vaziyet fena” hükmünün çıkarıldığı teşhistir. Sıralanan tedaviler ise, yapılması gerekenlerin birinci, ikinci... şeklinde düzenlenmesi şeklindedir. Ancak diğer şıkların sıralayıcıları eksiltilmiştir.

Sıralanan tedaviler, “İlk lokma” metnine yapılan gönderimlerle uygulama yinelemesi şeklinde bir uzak bağlantı sistemi kurmuştur.

1.4.3.2.1.2 Ortak Zaman Dilimi Zarf Tümleci (Z) Yinelemesi

29.1

- (1) *Ertesi gece* de beni köşkte kalmaya mecbur eden bir sebep çıktı:
- (2) *Annem* geldi.
- (3) *Gece* sofraya kalabalıktı.

Ortak zaman dilimi içinde ortaya çıkan durumlar, zaman belirleyici ögenin daralarak yinelenmesiyle birbirine bağlanmaktadır. Ardışık zamanda, “ertesı” sıfatının yinelenmemesi daha kısa bir zamanlama kurmaktadır .

“Gece” zarf tümleci, ilk cümledeki “ertesı gece” zarf tümleciyle kurduğu bağla, aynı zaman dilimi içinde bütün ve onun parçası şeklinde bir geçiş sağlamaktadır. “ertesı gece” zarf tümleciyle başlayan zaman alanının devamlılığına dayalı olarak “gece” zarf tümleci, zaman çizgisini çizmektedir.

İlk cümlelerin aktardığı sebebi gösteren “Annem geldi.” cümlesi, yeni metne eklenen bir kişiyi belirlemektedir. Böylece “Sofra kalabalıktı.”(Ö+Y) yapısıyla başlayacak olay ve durumlara da kişi bakımından bir hazırlık yapılmaktadır. Bu bağımlılık, zaman bağlantısını kişi bilgisi bakımından tamamlamaktadır.

Zaman belirleyicilerinin daralarak yinelenmesi, öğrenilen geçmiş zaman ekiyle de desteklenmektedir. Böylece, şekil bakımından bir düzen kurulmaktadır. Bu düzen, anlam ilişkilerinin daha düzgün bir şekilde kavranmasını sağlamaktadır. “Çıktı” / “geldi” / “kalabalıktı” yüklemelerinin düzeni, kişi, zaman ve durum bilgilerinin belli bir sırayla değerlendirmeyi gerektirmektedir.

“Gece” zarf tümlecinin, geçmişe dönük anlatımı, bu ögenin bulunduğu cümleler arasında konu birliği sağlamaktadır. Metin çözücü, durumdan olaya geçerken bu yapının sağladığı bakış açısını kullanabilir.

1.4.3.2.1.3 Fiil Tarzı ve Zaman Belirleyici Zarf Tümleci (Z) Yinelemesi

13.24

- (a) İçimde bu inkılâp *birdenbire* oldu,
- (b) Nüzhet’in kollarını *birdenbire* tuttum,
- (c) ve ona yepyeni gözlerle baktım.

Sıralı cümle yapısı içinde, a ve b cümleciklerinde yinelenen “birdenbire” zarf tümleci, fiilin gerçekleşme hızına dayalı bir bağlantı kurmaktadır. Çünkü her iki cümleciğin yüklemeleri tarafından belirlenen fiil, aynı hızda gerçekleşmiştir.

c cümleciği, bu eş hıza sahip fiillere eklenmiş üçüncü bir fiili taşımaktadır. Ekleme bağı, “ve” bağlacıyla kurulmuştur.

Zaman hızı bakımından kurulan bağlantılarda, fiiller arasındaki kapsama ilişkisi de önemlidir. a cümlecığinin “inkılâp oldu” yüklemi, b.“tuttum” ve c.“baktım” yüklemelerini kapsamaktadır. İlk yüklem, bir genelleşme yapmaktadır. b ve c ise, özel durumlardır ve özelleşme yapmaktadır. Genel durum, diğerleri içinde sebep konumundadır.

Üç cümlecığın zaman hızı ve genelleştirme - özelleştirme ilişkisine dayalı olan sebep - sonuç bağlantıları, yüklem ve onların tümleçleri arasındaki ilişkilerle düzenlenmektedir.

Fiilin hızı ve tarzı arasındaki paralellik, metnin mantık yapısını oluşturmaktadır. Böylece unsurlar arasındaki tutarlılık, anlatımı daha çekici hâle getirmektedir. Metin çözücü, okuduklarını yorumlarken zorluk çekmediği için daha kolay anlayacaktır.

1.4.3.2.2 Zamir Kökenli Zarf Yapılı Zarf Tümleci Yinelemesi

1.4.3.2.2.1 Soru / Fiil Değiştirim Zarf Tümleci Z(zm) Yinelemesi (böyle)

23.7

(3) Bu adam bize iki üç defa geldi, arkasında beni istedi.

(4) *Böyle* evlenmem.

(5) Sen *nasıl* evlenirsin?

(6)(a) *Nasıl evleneceğimi* bilmem,

(b) fakat *böyle* değil herhâlde...

Üç bağlantı şeklinin yineleme içinde sistemleştirilmesi, diyalog yapısını ahenk ve anlam bakımından bütünleştirmektedir. Bağlantı unsurlarının yinelenmesi, iç içe girmiş bağlantılar şeklinde bir yapılanma sağlamaktadır.

Değiştirim, soru ve fiil unsurlarının yinelenmesi, bağlantıyı şiir diline yaklaştırmaktadır. Sistem çözümü, üç basamaklı bir değerlendirme sağlamaktadır.

İlk “böyle” değiştirim zarf tümleci, 3 numaralı cümlelerin anlamını bulunduğu cümleye taşımaktadır. Cümlelerin “evlenmem” yüklemindeki olumsuzluk eki, değiştirimi olumsuzlaştırmaktadır.

“Evlen-” fiil kökünün 4 ve 5 numaralı cümlelerde yinelenmesi, ortak konu olan fiili belirlemektedir. Yinelemenin ikinci parçası, “nasıl” zarf tümleci ile sorgulanmaktadır. Böylece, değiştirim önce değillenmekte sonra sorgulanmaktadır.

6a cümleciğinin “Nasıl evleneceğim?” (ZT+Y) yapısında bir arada yinelenen ögeler, “bilmem” yüklemiyle belirsizleştirilmektedir. Değiştirimin sorgulamadan sonra belirsizleşmesi, ileriye dönük planların gizlenmesi veya hiç yapılmaması şeklinde bir yorumlama sağlamaktadır.

6b cümleciğinde yinelenen “böyle” değiştirim zarf tümleci, 4 numaralı cümledeki değillemeyi, “fakat” bağlacı ve “değil” edatıyla yeniden kurmaktadır. “Herhâlde” zarf tümleci ise belirsizliği yinelemektedir.

Yinelenen unsurların bu iç içe girmiş yapısı, psikolojik çözümlemelerin yapılmasını sağlamaktadır. Olumsuzluk, sorgulama, değilleme ve belirsizliğin düzenlenişi, durumun sebep ve sonuçlarına göre yorumlanması için ipuçları vermektedir.

1.4.3.2.3 Sıfat Tamlaması Kökenli Zarf Yapılı Zarf Tümleci

1.4.3.2.3.1 Karşılaştırma Çıkarımı Zarf Tümleci Z (ST) Yineleme

37.15

(2) *Bu sefer gelir o!*

(3) **Benim ihtarlarıma kulak asmaz ama *bu sefer* tababet değil, tabiat onu doğrudan doğruya tehdit ediyor.**

Her iki cümlede de bulunan zarf tümleci, bir tahmini ve ona ulaştıran karşılaştırmayı birbirine bağlamaktadır. Karşılaştırma, geçmişteki olay ve durumlar üzerine kurulan çıkarımlara dayanmaktadır.

“Bu sefer” zarf tümleci, “Önce gelmemiştii; ama şimdi gelecektir.” şeklinde bir hükme işaret etmektedir. “Gelir” yüklemine fiil belirleyiciliği ve “o” öznesinin “Çocuk” bilgilerine ulaşması, bu geçişi düzenlemektedir.

“O” zamiri, ilk iki cümlelerin ilk kısımlarının öznesi, ikinci kısımların nesnesidir. Bu ilişki, karşılaştırmayı kişi bilgisi bakımından düzenlemektedir.

“Benim ihtarlarıma” yer tamlayıcısı ve “Tabiat... tehdit ediyor.” (Ö+Y) yapısı arasındaki ilişki, karşılaştırmayı düzenlemektedir. “Tabâbet değil... tabiat.” şeklinde

kurulan özne tercihi, bunu etkin unsur tespitiyle yapmaktadır. Doktor'un yaptıkları "tabâbeti", hastalığın durumu "tabiat"ı oluşturur.

"Doğrudan doğruya" zarf tümleci, "Operatör" kişinin fiili yerine geçen "tabiat"ı göstermektedir. Operatör önceden sonucu söylemiş, fakat dinletememiştir. Şimdi hasta bacaktaki belirtiler, sonucu bizzat göstermektedir:

"Benim ihtarlarıma kulak asmaz. / (Ama tabiatın ihtarlarına kulak asar). / Çünkü bizzat o tehdit ediyor."

Yineleme sonunda elde edilen çıkarımlar, hastalık ortak alanının öncesi ve sonrasının karşılaştırılmasıyla elde edilmektedir. Elde edilen bilgiler, yorumlamannın daha sağlıklı olmasını sağlar.

1.4.3.2.3.2 Karşılaştırmalı Zarf Tümleci Z (ST)Yinelemesi

37.1 (1) "Çocuklar Hastahanesi" > (37)"Çocuklar Hastahanesinde"

(1)(2)(1) **Karanlık dehliz**

(37)(1)(1) ***Bu sefer, demir parmaklıklı kapıdan bahçeye girerken, Dokuzuncu Hariciye Koğuşuna doğru, ağaçların bile sıhhatine imrenerek yürürken, camlı kapıların garip bir beyazlıkla gözlerine vuran ve içimde korku ile karışık yuvarlanan parıltıları arasında o dehlize girerken, yalnız değilim.***

(2)(2) ***Bu sefer polikliniğin önünde beklemiyorum, dosdoğru Operatör'ün odasına giriyoruz.***

Romanın ilk metninde yapılan yer betimlemesi, meydana gelen değişikliklerle yeniden yapılmıştır. İsimlerin yinelenmesiyle belirlenen benzer durumların karşılaştırılması, "bu sefer" zarf tümlecinin yinelenmesiyle kurulmuştur.

Metinler arası karşılaştırmaya, önce başlığın yinelenmesiyle başlanmaktadır. Ancak başlığın hâl ekleri değiştirilerek, metinlerin karıştırılması engellenmiştir.

"Karanlık dehliz", "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu" "Operatör'ün odası" ve "poliklinik" yer bilgilerinin yinelenmesi, metinleri ortak yer bakımından bağlamaktadır."(Demir parmaklı kapıdan bahçeye) girme", "(ağaçların bile sıhhatine imrenerek) yürüme" "(camlı kapıların garip bir beyazlıkla gözlerime vuran ve içimde

koru ile karışık yuvarlanan parıltılar arasında o dehlize) girme” ve “(Operatör’ün odasına) gitme” fiilleri, yinelenen durumları belirlemektedir.

Yinelenen “bu sefer” zarf tümleci, farklı metinlerde aynı yerde geçen fiil ve durumların değişikliklerini gösterir. Değişiklikler, zaman bakımındandır. Önceki ve şimdiki durumlar, karşılaştırılmaktadır.

“Yalnız değilim” ve “beklemiyorum” yüklemeleri, değişen durumları göstermektedir. Bu ögeler, iki metnin yer betimlemelerindeki farklılaşmaları taşımaktadır. Metin çözücü, hastalık ortak alanındaki değişimleri yorumlamadan önce, yer bilgisindeki farklılaşmaları tespit etmelidir.

1.4.3.3 Yer Tamlayıcısı Yinelemesi

1.4.3.3.1 Açıklayıcı Yer Tamlayıcısı (İ) Yinelemesi

10.7

(3)(a) Fakat, artık söylediği şeylerden ziyâde *sesine* dikkat ediyordum,

(b) ve bu meseleyi nasıl telâkki ettiğini sezmeye çalışıyordum.

(4)(a) İstihzâ *sesine* hâkimdi;

(b) fakat zaten onun tabiatı müstehziydi

(c) ve böyle olmasa bile,

(d) kendisini isteyen adamları mı, hadise ile mi istihzâ ettiğini anlamak gücü.

İki cümle arasındaki bağlantı, “sesine” yer tamlayıcısının yinelenmesiyle kurulmuştur.

3 numaralı cümlede “sesine” yer tamlayıcısıyla ilgili bir yorumlama yapılarak bazı sonuçlara ulaşılabacağı belirtilirken, 4 numaralı cümlede ulaşılan sonuçlar açıklanmıştır. Yapılan açıklamalar, “sesine” yer tamlayıcısına dayandırılarak yapıldığı için, cümleler arasında açıklama ilişkisi, bu öge üzerinde yoğunlaşmıştır.

Paragrafın bu bağlantısı, basitleştirilmiş olarak şu şekilde incelenebilir:

(1) Onu anlamak için *sesine* dikkat etmek lazımdır.

(2) *Sesine* dikkat ettiğinde şunlar ortaya çıkıyor:

İki cümle arasındaki bağlantıdan yola çıkarak, derin yapıda bir geçiş cümlesine ulaşabiliriz. Bu cümle, şu şekilde olabilir:

“Sesinden şunları anladım.”

Yüzey metne çıkarılmayan bu cümlelerin anlamı, “sesine” yer tamlayıcısıyla karşılanmıştır. Böyle geçişler, şiir dilinde sıkça kullanılmaktadır. Peyâmi Safâ, bu geçiş inceliklerini kullanarak, anlatımına bir sürükleyicilik ve incelik katmıştır:

- (1) Ben *sana* bunu yapma demedim mi?
- (2) İşte olanlar oldu *sana*, yaktın kendini.

Görüldüğü gibi, yer tamlayıcısı bağlantısı yanında datif eki de yönelme yönleri arasındaki farklılığa dayalı olarak ilişki kurmaktadır.

1.4.3.3.2 Betimleme Yer Tamlayıcısı (İ) Yinelemesi

1.6

- (1)(2) ***Sıralarda* oturacak yer kalmadığı için yeni gelenler ayakta durdular.**
- (6)(1) ***Sıralarda* hiç düz oturan yok.**

“Sıralarda” yer tamlayıcısı, temel ve yan cümlede yinelenerek ortak objeyle ilgili betimlemeler birleştirilmektedir. Metin çözücü, metne yayılmış betimlemenin benzer parçalarını böylece bir araya getirerek yorumlayabilmektedir.

Önceki cümlede “sıralarda oturamayanlar”, sonraki cümlede ise “oturanlar” betimlenmiştir. Bunlar, bir bütünün parçaları şeklinde düzenlenmektedir. Aradaki kısımlarda ise diğer ayrıntılar vardır.

Yer tamlayıcı yinelemeli betimleme, anlatımın bütün metne yayılmasını sağlamaktadır. Bu da yorumun betimleme bütünlüğü içinde yapılmasını gerektirmektedir. Roman boyunca karşılaşılabilecek durumlar için ipuçları veren bu metnin önemi, böyle bir bağlantıyı gerekli kılmıştır.

1.4.3.3.3 Durum Sorgulama Tamlayıcısı (İ) Yinelemesi

30.10

- (8)(1) - Artık *Erenköyü'nden* bıktım, dedi.
- (10)(1) Ona; serbest olsaydı *Erenköyü'nden* başka nereye gidebileceğini sordum.

“Erenköy” yer isminin yinelenmesi, “bıkma” fiilinin sorgulanması yoluyla iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. Bu sorgulama, bir psikolojik çözümleme amacıyla yapılmaktadır.

Olayın geçtiği yerin kişi üzerindeki etkisi, çözümlemenin esasını oluşturmaktadır. “Erenköy’nden” yer tamlayıcısının her iki cümledeki kullanımı ve diğer öğelerle kurduğu ilişkiler, yapılan belirlemelerin sistemini kurmaktadır.

“Bıktım” yüklemine belirlediği durum, “Erenköy” yinelenmesinin yerine geçen ve orayı sorgulayan “nereye” sorusuyla psikolojik yönden açıklamaya hazırlanmaktadır. Bu sorunun cevabı, açıklamanın yapılmasını sağlayacaktır.

“Ona” yer tamlayıcısı, yaptığı gönderimle yönelme yönünden bir ortaklık kurmaktadır. Ortaklık, bağlantıyı hedef kişi bakımından düzenlemektedir.

“Serbest olsaydı” şartı, durum değişikliğine dayalı bir varsayım sağlamaktadır. Varsayım, durum sorgulaması için gereken ortamı hazırlamaktadır: “Erenköy’nden başka nereye gidebileceğini” nesnesi ise, sorgulanan ihtimali göstermektedir.

“Dedi” ve “sordum” yüklemeleri arasındaki sebep - sonuç ilişkisi, sorgulamanın mantığını açıklamaktadır. Böylece, “Bunu niçin yapıyorsun?” sorusu da cevaplandırılmıştır.

Yinelemeli durum sorgulama bağlantısı, Nüzhet’in Doktor Ragıp’la evlilik düşüncesini bulma amacıyla kurulmuştur. Böylece iletişim seviyesi, tespit edilmektedir. Metnin yorumlanmasında iletişimin kullanılması, bağlantının sonucudur.

1.4.3.3.4 Ayrıntılayıcı Yer Tamlayıcısı (İ) Yinelemesi (yönelme / bulunma)

14.5

(4) Gece o meyhane *rüyama* girdi.

(5) Sen kitap okurken ben romana *rüyada* devam ediyordum.

4 numaralı cümledeki fiil, metnin bütün yapısında değerlendirildiğinde, yeterli bir yoruma ulaşılır. Ancak 5 numaralı cümle, bu cümlenin bilgisini daha ayrıntılı bir şekilde yeniden düzenlemiştir. Böylece daha fazla bilgi verilmiştir.

5 numaralı cümle, 4 numaralı cümleyi zaman bakımından genişletmektedir. “Sen kitap okurken” zarf tümlecisi, hem “gece” zarf tümlecinin zaman bilgisini genişletmekte, hem de önceki metindeki “(kitap) okuma” fiiline gönderim yapmaktadır.

Anlam olarak kurulan ilişkiler, “rüya” isminin yinelenmesiyle yapı olarak işaretlenmiştir. İlk cümlede yönelme, ikinci cümlede bulunma bildiren ve yer tamlayıcısı olarak kullanılan “rüya” ismi, bağlantıyı yer çatısında düzenlemiştir.

5 numaralı cümlenin “devam ediyordum” yüklemi, geçmişte devam eden zaman işleviyle ikinci bir zaman bağlantısı kurmuştur.

4 numaralı cümlenin “Rüyama girdi.” ve 5 numaralı cümlenin “Rüyada devam ediyordum.” (YT+Y) yapıları arasındaki anlam yakınlığı ise, başka bir açıklama bağlantısı kurmaktadır.

Böylece iki cümlenin çeşitli ilişkileriyle, ayrıntılama yapılmıştır. Farklı cümlelerin öğeleri arasındaki paradigmatic(dizi) ilişkiler, bağlantı sistemini yönetmektedir:

	Öge	Unsur	Konum
1.	ZT (zm)	“gece”	Ardışık
		“sen kitap okurken”	
2.	YT	“rüyama”	Paralel
		“rüyada”	
3.	Y	“girdi”	Paralel
		“devam ediyordu”	

1.4.3.3.5 Ortak Yer (İ) – Yer Tamlayıcısı Yinelemesi

41.6

(4)(1) Dehlizde insanlar çoğalıyor.

(5)(1) Dehlizden ilk defa bir hasta çocuğun geçtiğini gördüm.

(6)(1) Dehlizde kalın hâkim bir ses yükseldi, bir insan ismi çağırdı, bir kadın ve bir erkek koştular.

“Dehliz” yer isminin, paragrafların ilk cümlelerinde yer tamlayıcıları şeklinde yinelenmesi, bağlantıyı ortak yer üzerine kurmuştur. Aynı yerde geçen fiiller, böylece birbirine bağlanmıştır.

Lokatif ve ablatif yapılarında kurulan “dehlizde” / “dehlizden” yer tamlayıcıları, hareket betimlemesinin parçalarını bir araya getirmektedir. Bağlantı unsurlarının paragraf başlarında olması, anlatımı belli bir ahenk sistemi içinde kurmaktadır.

Fiillerin farklı kişilerce yapılması, paragraflar arasında sınır belirlemeleri yapılmasını gerektirmektedir. Ancak bu sınırlar, ortak yer bilgisiyle daha belirgin ve yaklaşımcı olmuştur.

4.1 numaralı cümle, diğer cümleleri yönetmektedir. Bu yüzden onun “dehlizde” yer tamlayıcısı da diğer öğeleri düzenlemektedir. “Dehlizdeki insanlar ne yapıyorlar?”, “Bu insanlar kimler?” ve “Nasıl çoğalıyorlar?” soruları, bu yönetici cümle tarafından belirlenmektedir.

“Geçtiğini” ve “koşutlar” öğeleri arasındaki ilişki, olayın geçtiği yerdeki fiilleri benzerlik bakımından bağdaştırmaktadır. Yer betimlemesi, böylece kişi ve fiillerle ahenkli bir metinleşme sağlamaktadır.

Başta yer yinelemesi, betimlemeyi tündengelim metoduyla kurmaktadır. Paragrafların başında verilen yer bilgisi ve “insanlar” öznesinin “bir çocuk”, “bir erkek” ve “bir kadın” kişilerini yönetmesi, bağlantıyı tamamlamaktadır.

1.4.3.3.6 Emir - Uygulama Bağlı Yer Tamlayıcısı (İ)

42.5

(2) - *Masaya yatsın!*

(3) *Masaya yatırdılar.*

Emir ve onun uygulanması arasındaki ilişki, yer tamlayıcısı ve yüklem yinelenmesiyle kurulmaktadır. Bu yineleme yapısı, durum yorumlaması sağlamaktadır.

“Masaya” yer tamlayıcısı yinelenerek, gösterilen hedef objeyi ve ona ulaşmayı belirlemektedir. Bu yapı, “masa” üzerinde odaklanarak başlayan yeni durumun yerini göstermektedir.

“Yatsın” ve “yatırdılar” yüklemeleri arasındaki ilişki, emirden uygulamaya geçişi sağlamaktadır. Yinelenen “yat-” fiil kökü, bağlantının konusunu oluşturmaktadır. Yüklemelerin III. tekil kişi emir ve görülen geçmiş zaman yapıları, emri ve onun uygulanışını kurmaktadır.

Fiilin farklı kiplerinde düzenlenen ve ahenk üzerine kurulmuş olan bağlantı, hazırlık kısmından “ameliyat” metnine geçişi hızlandırmaktadır. Bu yapı, metinde bir sınır çizmiştir. Bu sınırın öncesi gözlemler, sonrası fiillerdir.

1.4.3.3.7 Yönelme / Bulunma Bağı Yer Tamlayıcısı (İ) Yinelemesi

31.13

- (3) *Bahçeye* çıktık ve biraz oturduk.
- (4) Ben biraz açılmıştım.
- (5) Günün ilk tebessümü *bahçede* oldu.

Bulunulan yerdeki durum değişimi, farklı çekim ekleri alan kelimelerle düzenlenmektedir. Yer değişimini sebep - sonuç ilişkisiyle düzenleyen cümle, yinelemeli yapıyı anlam bakımından tamamlamaktadır.

“Bahçeye” ve “bahçede” yer tamlayıcıları arasındaki ilişkiler, yönelmeden bulunmaya geçiş şeklindedir. Bu geçiş, “ilk tebessümü” nesnesiyle belirlenen durumu; olayın geçtiği yerdeki ortak değişiklikle açıklamaktadır.

“Günün ilk tebessümü... oldu.” (N+Y) yapısı, “... çıktık ve biraz oturduk ...” (Y+ZT+Y) yapısının geliştirdiği sürecin sonucudur. “Bahçe” isminin yinelenmesi, yer ortaklığını kurarak, sürecin gelişimini düzenlemektedir. Datif ekinden sonra lokatif ekinin kullanılması, bu gelişimdeki geçişi sağlamaktadır.

“Ben biraz açılmıştım.” cümlesi, durumu ve yeri sonuç bakımından birleştirmektedir. Bu birleşme, cümleleri yorumlama için hazırlamaktadır:

“Bahçeye çıkıp biraz açılınca ilk gülümseme burada oldu.”

Cümlelerin bu şekilde birleşmesi, metni yer bilgisi bakımından yorumlamayı sağlamaktadır. Durumdaki değişiklikler, bu yorumla düzenlenmektedir.

1.4.3.4 Nesne Yinelemesi

1.4.3.4.1 Zamir Kökenli Nesne Yinelemesi

1.4.3.4.1.1 Ayrıntı Ekleyici Değiştirim Nesnesi (zm) Yinelemesi

16.13

- (8)(5) Bol hava, güneş, bilhassa deniz havası...
- (6) *Bunları* çok iyi bilirsiniz.
- (7) Hastalığınız size âdeta ameli doktorluk öğretiyor.
- (13)(4) Çok yiyiniz.
- (5) *Bunları* biliyorsunuz.

“Bunları” nesnesi, hastalık alanında verilen tavsiyeleri düzenleyen bir değiştirim ögesidir. Bu değiştirim nesnesi yinelenerek, iki paragrafa yayılan tavsiyeleri birleştirmektedir.

13.4 numaralı cümledeki “Çok yiyiniz.” emri, değiştirim yoluyla, bir önceki alana eklenmektedir. Bu ekleme, ikinci değiştirimin ilkini kapsaması şeklinde düzenlenmiştir. 13.5 numaralı cümlelerin “bunları” nesnesi, bütün tavsiyeleri yeniden düzenler.

“Bilirsiniz” ve “biliyorsunuz” yüklemeleri, fil kökü yinelemesiyle değiştirim yönünü belirlemektedir. Bu, konuşulan tedbirlerin daha önce de bilindiğini gösterir. 8.7 numaralı cümlelerin “Ameli doktorluk öğretiliyor.” (N+Y) yapısı, bunu açıklama görevindedir.

Yinelemenin ilk kısmında bulunan “çok iyi” zarf tümleci, yüklemi vurgularken anlatımı da daha etkili hâle getirmektedir.

Ayrıntı ekleyici değiştirim nesnesi yinelemesi, tavsiyelerin eksiltili cümle yapıları üzerine kurularak daha kesin bir bütünleşme sağlamaktadır. Derin metinde tespit edilen bu cümle, böylece daha da belirginleşmektedir.

1.4.3.4.1.2 Özetleme Nesne (zm) Yinelemesi (Kendimi)

24.8

(4)(a) Fakat *kendimi* yeni bir dekorun içinde buluyorum,

(b) etrafımda *her şey değişiyor*,

(c) asıl ben *değişiyorum*;

(d) iki gün içinde ne hadiseler!

(5)(a) Ben iki gün evvelki *kendimi*

(b) ve iki gün evvelki etrafımı *tanımıyorum*.

4 ve 5 numaralı cümlelerin a kısımlarının “kendimi” nesneleri yinelenerek, aradaki değişimin özetlenmesini sağlamaktadır. Bu derleme üzerine kurulan özetleme, cümleyi yorumlamıştır.

“Kendimi” ve “etrafımı” nesneleri, 4 numaralı cümlelerin a kısmının “kendimi” nesnesi ve b kısmının “etrafımda her şey” (YT+N) yapısının yeniden düzenlenmiş

şeklidir. Bu nesnelere sıfat tamlaması şeklinde düzenlenmesi, yinelemenin yorumlama işlevini işletmektedir.

“İki gün evvelki” sıfatı, yinelenerek önceki cümlenin karşılaştırma yapısını özetlemektedir. Değişimin iki günlük süresi, önceki ve sonraki durumun karşılaştırıldığı zaman dilimidir. Genel ve özel kısımları oluşturan “etraf” ve “ben” unsurları, bu zaman diliminde değişmektedir.

“Tanımıyorum” yüklemi, önceki durumun özeti üzerine sonucu belirlemektedir. Bu yüklem olumsuz fiilin sebebi, önceki cümlenin “değişiyorum” yüklemiyle verilmektedir:

“Değişiyorum, bu yüzden hem kendimi, hem de etrafımı tanımıyorum.”

Sebebi ve sonuç kısımlarının belirlenmesi, 5 numaralı cümlenin kurduğu özet yapının parçalarını düzenleme şeklindedir. Ö + (N + N) + Y şeklinde düzenlenen cümle, sıralı birleşik yapının unsurlarını derleyerek özetlemiştir.

1.4.3.4.2 İsim Kökenli Nesne Yinelemesi

1.4.3.4.2.1 Fiil - Sonuç Nesne (İ) Yinelemesi

35.3

(2)(1) Bir sandalyeye oturtuldum ve *camları* Operatör'e uzattım.

(3)(1) Operatör, *camları* ışığa tutarak tetkike başladı.

Fiilin başlangıcı, ilk cümledeki fiilin sonucudur. Bu ilişki, iki cümle arasındaki yinelemelerle kurulmaktadır. Karşılıklı iletişimin safhaları olarak kurulan bağlantı, Çocuk ve Operatör'ün fiillerini bağlamaktadır.

“Operatör” isminin yinelenmesi, fiilin hedefi ve gerçekleşen fiil şeklinde cümleleri düzenlemektedir. İlk cümlede “Operatör'e” yer tamlayıcısı, yönelmeyi göstermektedir. İkinci cümlede “Operatör” öznesi etkin kişidir.

“Camları” nesnesi, bağlantıda ortak objeyi göstermektedir. Her iki cümlenin fiilleri, bu nesne üzerinde gerçekleşmektedir. “Operatör'e uzattım” (YT+Y) yapısı, ikinci fiile hazırlık yapmaktadır. Yani obje, yeni fiil için hazır hâle getirilmektedir.

“Tetkike başladı.” (YT+Y) yapısı, yardımcı nesne üzerinde yeni fiili göstermektedir. “Camları ışığa tutarak” zarf tümlecisi, fiilin tarzını belirlemektedir.

Yinelemeli fiil - sonuç bağı, fiilin hazırlık safhalarını da kullanarak sonucu yorumlamaktadır. Metin çözücü, durumları değerlendirirken bu ilişkileri kullanır.

1.4.3.4.2.2 Fiil Düzenleme Nesne (İ) Yinelemesi

13.12

(11)(2) Biraz açılan şalının önünde, o ana kadar bu derece olgunlaşmış olduğunu esvaplarının üstünden anlayamadığım göğsünü gördüm.

(1) Baktığımı görünce göğsünü kapadı.

İki cümlemin yüklemeleri, aynı nesneyle ilgili fiillerdir. “Gördüm” ve “kapadı” yüklemeleri, sebep-sonuç ilişkisine dayalı olarak, aynı nesne etrafında gerçekleşir.

Ardışık fiiller, ortak bir öge ile bağlanabilir. Yinelenen öge, bulunduğu cümlelerin yüklemeleriyle kurduğu ilişkilerle, fiilleri bağdaştırmaktadır. Örneğimizdeki nesne bağlantısı da fiillerden etkilenen ortak öge olarak bağlantıları düzenlemektedir:

(1) O, Ali’yi *eve* yolladı.

(2) Ali de *eve* gitti.

“Yollama” ve “gitme” fiilleri, farklı kişiler tarafından yapılmıştır; fakat yönelme olarak aynı yerle ilgilidirler. Böylece ardışık yüklemeler, ortak yer tamlayıcısı ile ilişkilendirilmektedir.

Aynı öge üzerinde bağlanan cümleler, sıralı cümle yapısını andırır:

“Göğsünü gördüm, baktığımı görünce kapadı.”

Bu bağlantı, “gördüm” / “görünce” fiil kökü yinelemesi ve “bakmak” / “görmek” anlam yakınlığı ile de çağrışıma dayalı olarak kuvvetlendirilmektedir.

1.4.3.4.2.3 Nitelemeli Nesne (İ) Yineleme

21.5

(1) Nüzhet bana *yalan* söyledi.

(2) Hem ne çabuk yaratılmış, ne mükemmel, ne güzel *yalan*!

İlk cümlenin “yalan” nesnesi, ikinci cümlede sıfatlarla genişletilerek yinelenmiştir. Nesneye işaret ettikten sonra ünlemle ona yönelme gerçekleşmiştir.

İkinci cümle, “Nasıl bir yalan?” sorusunun cevabıdır. Böylece hem daha çok bilgi verilmiş, hem de yorumlamanın yönü tespit edilmiştir. Metnin konusu, “yalan”dır. Bu paragrafa kadar genel bir kavram olarak yalan konusu ele alınmıştır. 5 numaralı paragraftan itibaren “Nüzhet’in yalanı” üzerine yorumlamaya geçilmiştir.

“Nüzhet’in yalanı”nın özellikleri, geçişi sağlayan yapıyı oluşturur. Sıfat tamlamasının ilk cümleden ayrılmasının sebebi de budur. Anlam olarak sıfat tamlaması, öncesindeki cümlenin “yalan” kelimesinin alanına girmektedir. Buna göre iki cümle, şu şekilde birleşmektedir:

“Nüzhet bana ne çabuk yaratılmış, ne mükemmel, ne güzel bir yalan söyledi.”

2 numaralı cümlenin başındaki “hem” bağlacı, kavramdan açıklamaya geçişi göstermektedir. Aynı zamanda bağlaç kullanımıyla düşük seviyedeki bir belirlemeden, daha vurgulu bir belirlemeye geçilmektedir. Böylece durumun önemi, yineleme ve bağlaçlarla belirtilmiştir.

Üç defa yinelenen “ne” zarfı, kavramın etkisini arttırmak için kullanılan bir yapıdır. Bu zarflar, “yalan”ın şiddetini gösteren unsurlardır. Metin çözücü, metnin başındaki “yalan”a bakış açısını kullanarak, bunları yorumlayabilir.

2 numaralı cümledeki “çabuk yaratılmış” / “mükemmel” / “güzel” sıfatları, ileride açıklanacaktır. “Hangi sebeple ve nasıl bir şekilde çabuk yaratılmış?”, “Niçin mükemmeldir?”, “Niçin güzel bulunmuştur?” Böylece yalan kavramının anlam yükü, bir yelpaze şeklinde genişletilerek açıklanmaktadır.

Bilgi verme amaçlı yinelemenin eksilteli yapısı, yorumlama noktasının tek başına bırakılması için kurulmuştur. Önceki cümlenin “söyledi” yüklemi, ortak olarak kullanılmaktadır.

1.4.3.4.2.3 Soru Nesne (İ) Yineleme

1.4.3.4.2.3.1 Konu Sorgulayıcı Nesne (İ) Yinelemesi

22.5

(7)(a) Ben hissediyorum,

(b) ben *hakikati* hissediyorum.

(8) Hangi *hakikati*?

(9) *Benden gizlediğin hakikati.*

Konuşmanın konusunu belirleyen “hakikati” nesnesi, derin ve yüzey metinde yinelenerek, bağlantıyı kurmuştur. Bu yineleme, karşıdaki kişinin bilmediği bir yere gönderim yaparak, iletişim kopukluğunu göstermektedir.

Diyalog yapısını düzenleyen yineleme zinciri, kişi, nesne ve fiil bilgilerini kullanarak iletişimi yeniden kurmaya çalışmaktadır. Yinelenen nesneye yapılan sıfat eklemesi, aynı kalıp üzerinde uyumlu bir şekilde bütünleşme sağlamaktadır.

Bu yineleme zinciri, önceki metindeki “hakikati” nesnesini de içine almaktadır. Yinelemenin bu şekilde metinler arası geçişi sağlaması, yorumlamaları farklı yerlerdeki bilgileri kullanarak yapmayı sağlamaktadır.

“Nüzhet Bana Yalan Söyledi” metnindeki yalan - hakikat karşılaştırması, diyalog içinde kelime yinelemeleriyle yeniden kullanılmaktadır. Bu kullanım, “Hakikat neden bu kadar önemli?”, “Çocuk, hakikati nasıl hissediyor?”, “Hakikat kavramı, hangi durumu kastediyor?” gibi soruları roman içi bilgilerle cevaplamaktadır.

“Hissediyorum” yüklemi, 21.2.2 numaralı cümledeki “sezdirir” yüklemiyle anlam ilişkisi kurarak, kişilik bilgisi bakımından yinelemeyi tamamlamaktadır.

“Hangi” soru zarfı, Nüzhet’in konuyu anlamadığını gösterir. Bu sefer yineleme, bir bilgi eksikliğini göstermektedir. Böylece iletişim kopukluğu, bir kez daha belirlenmiştir.

“Benden gizlediğin” sıfatı, “Beni Karşılamanın Sükûtu” metninde olay olarak gerçekleşen, “Kuruntulu Adam” ve “Gizli Konuşulan Şey” metinlerinde farklı kişilerce farklı şekillerde yorumlanan duruma gönderim yapmaktadır. Böylece isim kısmı yinelenen sıfat tamlamasının sıfatıyla, önceki metinlerdeki durumları metin içinde değerlendirme imkânı bulmaktayız.

1.4.3.4.2.3.2 Durum / Soru Nesne (ST) Yinelemesi

22.9

- (0) **Fakat *bu yalanı* kapatmak için yenisini arıyor ve vakit kazanmaya çalışıyorsun.**
- (1) - **Fakat sen beni meraktan öldüreceksin.**
- (2) ***Ne yalanı* canım?**

İletişimde ortaya konulan durumun anlaşılabilmesi, durum hakkında soru sorulmasını gerektirmiştir. Bu soru yapısı, temel ve yan cümlede yapılan nesne yinelemesiyle kurulmuştur. (“*Bu yalanı* kapatmak için” > “*bu yalanı*”)

“*Bu yalanı*” nesnesi, sıfat tamlaması şeklindeki yapısıyla, konu olan yalana işaret etmektedir. Bu, bir işaret gönderimidir. Bu gönderimin hedefi ise, ilerideki 9.3 numaralı cümledir: “Sen bana dedin ki annen soyunuyormuş da aynalı dolaba saklanmış” → “*Yalan*”

Gönderimi yönlendiren, “*Ne yalanı*” şeklinde düzenlenmiş sıfat tamlaması yapısındaki nesnedir. Soru sıfatı olan “*ne*”, ismi olan “*yalan*” kelimesinin açıklanmasını istemektedir. Bu isteğe de 9.3 numaralı cümlede cevap verilmiştir. Sık sık yinelenen “*canım*” / “*kuzum*” ünlemleri ise, bulunduğu önemli cümleleri birbirine üslûp bakımından bağlamaktadır. Böylece birleşen açıklamalar, bütün bir açıklayıcı ifadeyi düzenlemektedir.

2.1 - Sen neler söylüyorsun kuzum?

7.2 - Niçin canım?

9.2 - *Ne yalanı* canım?

Durumla soru arasına sokulmuş olan ve durumun sonucunu bildiren cümle, iletişimsizliğin Nüzhet üzerindeki etkisini belirlerken, bir yandan da sorulacak soruya zemin hazırlamaktadır.

Durum üzerine sorulan soru, bir inkârı da ifade etmiştir. İddiâ ve savunma kişileri olarak ayrılan taraflar, ortak konu olan “*yalan*” etrafında gönderim, yineleme ve bağlaç yapılarıyla bir bütünlük içinde değerlendirilmiştir.

1.4.3.4.2.4 Yorumlama Nesne (ST) Yinelemesi

27.1 “Küçük Bir Münakaşa”

(25)(8)(5) Tecessüs - hattâ yeni başlayan bir sevgi - benim *Doktor Ragıp’ı* Nüzhet’e tercih etmemle neticeleniyordu.

(26)(7)(8) Gişeler açılmıştır.

(9) Bir davranalım bakalım.

(27)(1)(1) Paşa bana sordu:

(2) - E... *Doktor Ragıp’ı* nasıl buldun, bakalım?

“Doktor Ragıp’ı” nesnesinin yinelenmesi, “Doktor Ragıp” metnindeki betimleme ve yorumlamaların, metne taşınmasını sağlamaktadır. Bu geçiş, “Notlar” metnindeki “fakülte” alanını atlayarak uzak bir bağlantı kurmaktadır.

27.1 /2 numaralı cümlelerde yineleme üzerine kurulan soru, “Doktor Ragıp” metninde geçen durumlar üzerine yapılması gereken bir yorum istemektedir. Ancak yinelemenin hedefindeki yorumla buradaki yorum arasında, uyumsuzluk vardır.

“Doktor Ragıp” metninde Nüzhet’e tercih edilen kişi, bu metinde aşağılanmaktadır. Bu zıtlığın sebebi ise, “Doktor Ragıp”ın Çocuk - Nüzhet ilişkisinde engel unsur olmasıdır. Önceki metinde ise, hastalık ortak alanındaki bilgi paylaşımından dolayı bir yakınlaşma vardır.

Atlanan “Notlar” metni, olayın geçtiği yer sırası ilişkisiyle uyumlu hâle getirilmiştir. Aradaki kısım, fakülteye gidiş - dönüş şeklindedir. Ancak bunun sonunda mevzû, devam etmektedir.

“Küçük Bir Münakaşa” metninde, devam edilecek konuya dönüş, soru aktarımı şeklinde düzenlenmiştir. Bu yapı, monolog şeklinde düzenlenen çıkarımların, Paşa - Çocuk - Yenge üçgeninde tartışılması şeklinde değerlendirilmesini sağlamaktadır.

“Ragıp’ı nasıl buldun?” sorusunun cevabı, münakaşanın konusunu belirlemektedir. Doktor Ragıp’ın kişiliği, hastalık ortak alanıyla ilgisi ve Nüzhet’le uyumu, münakaşanın üç metinle kurduğu ilişkileri düzenlemektedir.

1.4.3.5 Özne Yinelemesi

1.4.3.5.1 Zamir Kökenli Özne Yinelemesi

1.4.3.5.1.1 Dereceli Tepki Özne(zm) Yinelemesi

29.5

(4)(1) *Ben*, o zamanın fikirleriyle bu iki adamdan fazla mücehhez olduğumu anlamanın nefse itimadiyle, kuvvetli müdafaa ediyorum.

(5) Biraz Nüzhet'ten ittifak bekliyordum.

(6) Aksi oldu.

(7) Nüzhet de şiddetle muarızlarıma katıldı.

(5)(1) *Ben*, kuvvetlerimin yekûniyle münakaşaya girdim ve şahlandım.

Aynı kişinin dereceli olarak tepkisinin artışı, öznenin yinelenmesi ve bir fiilin şiddetini arttırmasıyla düzenlenmiştir. Bu geçiş, yineleme parçaları arasındaki etkileşimlerle hazırlanmaktadır.

“Ben”öznesi, tepki gösteren anlatıcının fiillerinde, değişen durumlara karşı takınulan tavırlara göre bir devamlılık sağlamaktadır. Tepkinin dereceli olarak artışı, ortak kişi bilgisiyle sistemleştirilmektedir. Bu sistemde kurucu ve yükseltici sebepler, anlatımın mantık ölçülerine göre düzenlenmesinde önemlidir.

“Müdafaa etmek”, “(münakaşaya) girmek” ve “şahlanmak” fiillerinin oluşturduğu dizi, dereceli bir tepki artışını göstermektedir. Tepkinin artışı, “muarızlar” kümesine karşı devam eden mücadelenin seyrini göstermektedir. Bu da, öykülemenin cümlelerini birbirine bağlamaktadır.

Her fiilin sebebi, derecelerdeki yükselişi de etkilemektedir. Fiillerin sebepleri ve sonuçları, bunu şu şekilde gösterir:

Fiil	Sebebi	Sonuç
“müdafaa etmek”	“o zamanın fikirleriyle bu iki adamdan fazla mücehhez olduğumu anlamanın nefse itimadiyle”	“Nüzhet'ten ittifak beklemek”
“münakaşaya girmek”	“Nüzhet'in şiddetle muarızlarıma katılması”	“(Tek başına kaldım) Aksi oldu.”
“şahlanmak”	“kuvvetlerin yekûniyle münakaşaya girmesi”	Paşa'nın kızması

“Aksi oldu” cümlesindeki beklentinin değillenmesi, yükselişin asıl sebebidir. “Nüzhet” ise, yükselişe sebep olan kişidir.

Özne yinelemeli dereceli tepki, Çocuk - Nüzhet ilişkisinde gelinen son noktayı göstermektedir. Bu bağlantı, gelecek metinlerdeki gelişmeler için bir geçiş kapısıdır.

1.4.3.5.1.2 Gönderim Açıklamalı Özne (zm) Yineleme (her şey)

38.3

(1) Odadan gündüz ışığıyla beraber bana ait *her şey* çekiliyor:

(2) Evime ait hatıralar, kalabalıklar, sevdiklerimin sesleri, birçok şekiller, hayatımın parçaları, Erenköy, köşk, tren, vapur, fakülte, doktorlar, hastabakıcılar, hayatın gürültüleri, şehir, gündüzün sesleri; *her şey* uzaklaşıyor.

“Her şey” öznesi (zm), temel ve yan cümlede yinelenerek iki cümleyi birbirine bağlamıştır. (“Bana ait her şey” > “her şey”) Bu özneyi açıklayan sıfat ve özneler, yaptıkları gönderimlerle yineleme çevresinde bir açıklama zinciri kurmaktadır.

İlk cümledeki “bana ait” sıfatını, ikinci cümledeki özne zinciri, genelden özele doğru bir sistemle açıklamaktadır. “Bana ait neler var?” sorusu, açıklama sistemini yönetmektedir.

“Çekiliyor” ve “uzaklaşıyor” yüklemeleri, oluşturdukları diziyle, durumu belirlemektedir. Çocuk’un hatıralardan uzaklaşması, bu iki yüklemle gösterilmektedir.

Gönderimler, romanın bütün metinlerine ulaşarak ameliyat öncesi bir durum değerlendirmesi yapmaktadır. Buradan itibaren geçmişle gelecek arasında bir duvar örülmüştür. Bu, romanı ikiye böler. Koğuştaki odaya yerleşme, öncesi ve sonrasıyla apayrı iki dünyadır.

Durum ve olayların özne olarak belirlenmesindeki asıl sebep, onların birer etki unsuru olmasıdır. Metin çözücü, yorumunu buna göre yapacaktır. Özne yineleme, bunun önemini vurgulayan yapıdır.

1.4.3.5.2 İsim Kökenli Özne Yinelemesi

1.4.3.5.2.1 Çağrışım Özne (İ) Yinelemesi

1.4.3.5.2.1.1 Fiil İsim Çağrışım Kökenli Özne (İ) Yinelemesi

1.4.3.5.2.1.1.1 Fiil - Sonuç Çağrışımı Özne (İ) Yinelemesi

38.13

(6)(1) *Işıklı dehlizin soluk çerçevesi önünde bir kadın.*

(13)(1) *Duvarda bir elektrik zili düğmesi gördüm, bir hareket yapmak
iştiyakiyle düğmeye bastım.*

(2) *Aynı kadın geldi.*

Paragrafın ilk iki cümlesindeki fiil ve sonucu, “kadın” öznesinin yinelenmesiyle tamamlanmaktadır. Bu tamamlama, kimlik bilgisi bakımındandır.

“Düğmeye bastığım için aynı kadın geldi.” şeklinde birleşen parçalarda sonuç kısmındaki kadın, 6.1 numaralı cümlede belirlenmektedir. Bu cümleyle 13 numaralı paragraf arasında kalan kısım, sonucun yorumlanmasını sağlamaktadır.

“Aynı kadının gelmesi” durumu, bir hareket yapma isteğinin bitişini göstermektedir. Bu ilişki, kadınla ilgili bilgilerin kullanımıyla çözülebilir. Çocuk, hastahanedeyken serbestçe hareket edebildiği kırları özlemektedir. Hayal dünyasında, hastahane olduğunu unutmuştur. Ancak kadının gelişi, bu durumu bozmuştur.

“(Elektrik ziline) basma” fiili, hayallerden gerçeğe geçiş hareketidir. Bu hareket, kadının gelişiyle gerçeklerle yüzleşme şeklinde sonuçlanmaktadır. İşte bu sonuçta “hareket” ve “kadın” kelimelerinin çağrışım alanı kullanılarak yorumlar yapılır.

1.4.3.5.2.1.1.2 Fiil - Durum Çağrışımı Özne(İ) Yinelemesi

39.12

(11)(1) *Tanımadığım bir adam yaklaşıyor, etrafımdakiler kaçıyorlar,
adam elimi eline alıyor.*

(12)(1) *Doktor katî işaretlerle bir şeyler söylüyor, bir ikisi dışarı
çıkıyorlar.*

(2) *Doktor yatağa, yanı başıma oturuyor:*

(3) *Saçlarımı okşuyor, okşuyor.*

Etkin kişiyi belirleyen “Doktor” öznesi, yaptığı fiillerle çağrışıma dayalı bağlantıları yönetmektedir. “Doktor”un fiilleri arasındaki ilişkiler, cümleleri birbirine bağlamaktadır.

Fiiller, Çocuk’la ve çevresiyle ilgili olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bunlar, ayrı ayrı dizilerde değerlendirilir. Çocuk’la ilgili fiiller doğrudan, çevresiyle ilgili olanlar dolaylı olarak, Çocuk’u ilgilendirmektedir. Çocuk’a karşı gösterdiği şefkatle, çevresine karşı gösterdiği sertlik arasındaki farklılık, Çocuk - Doktor ilişkisinin yorumlanmasında ipuçları verir.

Çağrışımlar, hastalık ortak alanında gelinen noktayla ilgilidir. “Doktor” öznesinin yinelenmesi, durum hakkında karar verecek olan kişiyi vurgulamaktadır. “Bacak kesilecek mi yoksa kurtulacak mı?” şeklindeki ikilemi, o çözecektir.

“(Elimi eline) alma”, “(Yani başıma) oturma” ve “(Saçlarımı) okşama” fiilleri, Çocuk’u gerçeklerle yüzleşmeye hazırlamaktadır. Diğer fiillerdeki ciddiyet, bu hazırlığı gerektiren bir durumun olduğuna dair bir işarettir.

“Okşuyor” yüklemine çift olması, anlatımda bir devamlılık sağlamıştır. Bu üslûp, yorumu daha özel hâle getirir. Böylece metin çözücü, Doktor’un duygularını daha iyi anlayabilir.

1.4.3.5.2.1.1.3 Söz - Durum Çağrışımı Özne(İ) Yinelemesi

38.7

(1) – *Yemek, şimdi gelecek.*

(2) *Çekildi.*

(3) *Yemek...*

(4) *Tiksinti...*

İlk cümledeki sözün öznesi, yinelenerek onun üzerine bir çağrışım ilişkisi kurulmuştur. Bu çağrışım, sözden duruma geçişi gösterir.

“Yemek” öznesi, “Şimdi gelecek.” (ZT+Y) yapısıyla ileriye dâir bir haber vermektedir. Bu haberin yorumlanması, “tiksinti” sonucuna ulaşmayı sağlamaktadır. “Yemek” ve “tiksinti” kelimelerinin eksiltili cümlelerde tek başına bulunması, gizli bir tanımlamayı oluşturmaktadır.

“Yemek, tiksintidir.”

“Gelecek deyip çekildi.” şeklindeki aktarım kısmından bunun çıkarılması, tanımın yorum kısmında tek başına bırakılmasını sağlamaktadır.

Bu yapı, kelimenin çağrışım gücüne dayalıdır. Bu güç, kişiden kişiye değişir. Bu yüzden buradaki ilişki, doğrudan Çocuk’un sağlık durumuyla ilgilidir. Metnin başındaki betimlemeler, bu durumu psikolojik bakımdan tamamlamaktadır.

Çağrışım kurucu yineleme, eksilti zinciri üzerine kurulmuş kelime çıkışlı bir yorumlama yapmaktadır. Söz, çağrışım, sonuç şeklinde düzenlenen bağlantılar, bu sistem içinde yorumu yönlendirmektedir.

1.4.3.5.2.2 Zamir Açılımı Özne (İ) Yinelemesi

13.4

(1) Kim o?

(2) Benim. Uyudun mu? Gireyim mi?

(3)(a) *Nüzhet*,

(b) Gece yarısı *Nüzhet!*

(c) “Git” diyemedim.

İlk cümledeki “kim o” sorusunun cevabı, “benim” zamiriyle verilmiştir. Daha sonra bu zaminin hedef kişisi olan “Nüzhet” öznesinin yinelenmesiyle, cümleler arası geçişler yapılmıştır.

“Anlatımda önemli unsura daha geniş yer verilir.” prensibine göre paragraftaki kişi yapısı, yinelemelerle belirginleştirilmiştir.

3a kısmında “Nüzhet” öznesi, şaşkınlığı ifade etmek için yüzey metinde tek başına bırakılmıştır. 3b kısmında ise, bu özne, şaşkınlık yönünü belirten “gece yarısı” zarf tümleciyle kullanılmıştır. Bu geçişler, hem bağlantıları kurmakta, hem de psikolojik tahlil yapılmasını sağlamaktadır.

“Nüzhet” kişinin kimliği, 3c kısmında derin yapıdaki “ona” yer tamlayıcısı gönderimiyle, yedinci kez yinelenmiştir. Böylece kişi üzerindeki yoğunlaşma, değişik unsurların dengeli kullanımıyla metin çözücüye aktarılmıştır.

Metinlerde yinelemeler ve eksilteler, çoğu kez bir arada kullanılmaktadır. Çünkü önemsiz eleman derin yapıya itilirken, yerini önemli elemanın yinelenmesi almaktadır. 3 numaralı cümlede bu yapı, şöyle düzenlenmiştir:

Cümle	Yüzeydeki Unsur	Eksiltilen Unsur	Yüzey Unsurunun Türü
3a	“Nüzhet” (yineleme)	“gelmişti” (yineleme)	İsim
3b	“Nüzhet” (yineleme)	“gelmişti” (yineleme)	İsim
3c	“diyemedim.”	“ona”	Fiil

Görülüyor ki, ilk iki yapıda kişi ön plandayken, üçüncü yapıda olumsuzluk bildiren fiil ön plana çıkmıştır. Sonuçta yinelenen kişi, derin yapıya itilmiş; çaresizlik, fiilin yüzey metne çıkarılmasıyla önem kazanmıştır.

1.4.3.5.2.3 Konu Sorgulayıcı Özne (İ) Yinelemesi

20.7

(1) Şunları söyledi:

(2) – İş ilerliyor.

(3) “Hangi iş?” diye sordum.

2 numaralı cümlede verilen cevaptaki konuyu belirleyen “iş” öznesi, 3 numaralı cümlede üzerinde soru sorulan unsur olarak kullanılmaktadır.

Bu yineleme yapısı, bilinmeyeninin tespitine dayalı bir araştırma işlevindedir. Soru - cevap zincirinde konu ve yorum arasındaki geçişler, anlatımın devamlılığını sağlar. Anlatılacakların böyle düzenlenmesi, yorumlamanın sorgulama şeklinde yapıldığını gösterir.

3 numaralı cümlenin “ilerliyor” yüklemine eksiltilerek 2 numaralı cümlenin yüklemine bağlanması, özne yanında yüklem de anlam olarak yinelenildiğini gösterir. Sorgulamada cevabın tamamının işlem içine sokulması, karşı taraftan daha ayrıntılı bilgi isteme için kullanılmıştır.

Yorumlama sırasında yeterli bilgi elde edilemezse, diyalog soru - cevap şekline dönüşür. Metnin bu şekilde düzenlenmesi, düz anlatımda karışık bir sistem içinde yapılacak bilgi aktarımını, çok daha basit bir şekle sokmaktadır.

İnsanların iletişim sürecine yerleştirilmiş bilgiler, anlatımı daha çekici ve basit kılmaktadır. Ancak bu, ilk görüşte karmaşık gibi algılanabilir. Cevap ve sorunun her ikisinin de aktarım hâlinde düzenlenmesi, anlatma zamanının olay ve sonrası olduğunu gösterir.

Dedim - dedi tarzına benzeyen söyledi - sordum yapısı, metnin şifresini göstermektedir. Yinelemenin böyle bir kalıp içine sokulması, düşünce programının belli bir sistem yönetiminde yapılmasını sağlamaktadır.

Eğitimde sorarak öğrenme denilen bu sistem, kavramların merak unsurlarına dayalı olarak kalıcı ve kesin çizgilerle düzenlenmesini mümkün kılmaktadır.

1.4.3.5.2.4 Paragraf Özetleyici Özne (İ) (Bağlaç) Yinelemesi

6.9

(8)(2) Minderde üst üste konmuş iki yastık.

(3) (Demek annem biraz rahatsızlanmış ve buraya uzanmış).

(6) Ha... İşte masanın üstünde bir şişe: Kardiyal.

(7) (Demek annem bir fenalık geçirmiş).

(8) Minderin üstünde ıslak, buruşuk bir mendil.

(9) (Demek annem ağlamış).

(9)(1)(a) Ben de bu şişeye, iki yastığa ve bir mendile muhtacım,

(b) ben de Kardiyal alacağım, uzanacağım ve ağlayacağım.

“Ben de” (Ö+b.) yapısı, Çocuk - anne kişileri arasında karşılaştırmayı özne olarak düzenlemektedir. Yinelemeler, bu bağlantıyı özetleme şeklinde kurmaktadır:

6.8.6 “Masanın üstünde bir şişe” < “bu şişeye”

6.8.2 “Üst üste konmuş iki yastık” < “iki yastığı”

6.8.8 “Islak, buruşuk bir mendil” < “bir mendil”

9.1 numaralı cümle, önceki paragrafı özetlemektedir. a kısmı, 2,4,6,8 ve b kısmı 3,5,7,9 numaralı cümlelere yaptığı gönderimlerle, bunları yeniden düzenlemektedir. Bu yapı, önceki paragrafın metin çözücü tarafından yeniden değerlendirilmesini sağlamaktadır.

Yineleme yapıları ve çıkarım değerleri, şu şekildedir:

A	b	Paragraf		Çıkarım
“şişe”	“kardiyal”	8.6	“bir şişe kardiyal”	fenalık geçirme
“iki yastık”	“uzanma”	8.2	“minderde iki yastık”	rahatsızlanma / uzanma
“mendil”	“ağlamak”	8.9	“ağlamış”	ağlama

Çıkarımlar, annenin durumuyla Çocuk'un durumu arasındaki paralelliği göstermektedir. Bu bağ, iki kişi arasındaki benzerliği ortaya koymaktadır.

Paragrafın bu şekilde özetlenmesi, durumun daha iyi yorumlanmasını sağlamaktadır. Geniş bir anlatımın parçaları arasındaki ikilemin bir cümleyle yeniden düzenlenmesi, yorumu kolaylaştırır. Bağlaç + yineleme yapısı da bunu karşılaştırma şeklinde yapmaktadır.

1.4.3.5.2.5 Durum Belirleyici Özne (İ) Yinelemesi

24.5

(4) (6) *Operatör* öfke ile bağırdı:

(7) - Beni istemiyorsanız, idareye söyleyin, başkası gelsin.

(8) O, paşa ise ben de beyim.

(10) Yok... Her şeyi franşman yapmalı, değil mi ama canım.

(5) (1) *Operatör* itidalini kaybetmişti.

4 numaralı paragraf, Operatör'ün konuşmalarıyla düzenlenmiştir. 5.1 numaralı cümle, bu paragraftaki durumu değerlendirmektedir. "Operatör" öznesinin yinelenmesi ise, iki kısmı birbirine bağlamaktadır.

Bağlantı, etken kişinin belirlediği ortak nokta ile kurulmaktadır. Konuşmalardan hükme ulaşma, kurucu ortaklık tarafından düzenlenmektedir. Öznelerin cümle başında yer alması ise, bu geçişi kolaylaştırır.

Durum belirleyici yineleme, öfke ortak alanını da düzenlemektedir. 4.6 numaralı cümleden itibaren dereceli olarak artan öfke, 5.1 numaralı cümlede zirveye ulaşmaktadır. "İtidâlini kaybetmişti." (N+Y) yapısı, ulaşılan son nokta olan durumdur.

Son noktada sorulan "İtidâlini nasıl kaybetmişti?" sorusu, derin metinde sistemi yeniden düzenlemektedir. Bu da, metin çözücünün yorumlanmasını gözden geçirmesini sağlamaktadır.

Öfkeden itidalsizliğe gidişte etkileyici kişi olan "talebeler", yorumda ikinci unsur olarak kullanılmaktadır. Çünkü sonuçta, onlar hakkında hüküm verilecektir. Böylece bağlantı, bir sonraki kısma da hazırlık yapmaktadır.

1.4.3.5.2.6 Bütünleştirici Özne (İ) Yinelemesi

15.8

(5)(5) *Doktor*, örtülerden birini kaldırdı.

(8)(1) *Doktor*, “Bu taze bir kadavra, yeni gelmiş.” dedi.

Metinde, ölüler kümesiyle ilgili olarak kurulmuş iki betimleme kısmı vardır. Bu kısımları başlatan, “Doktor” öznesidir. Öznenin yinelenmesi, betimlemeleri birbirine bağlayan ögedir.

Her betimleme, Doktor’un bir işaretiyle başlıyor. İlk ölü ve öteki ölü kısımları birbirinden ayrılırken, öznenin yinelenmesi, metin çözücüye geçiş işareti vermektedir.

İki “Doktor” öznesi arasındaki kısım, üç paragraftan oluşmaktadır. Bu paragraflarda “bir ölü” betimlenmektedir. İkinci “Doktor” öznesi, ilk betimlemeyi bitirerek, öteki ölüye geçilmesini sağlamaktadır.

Bu iki cümle, ardışık fiillerden oluşmaktadır. Zaman bağlantısı, böylece aradaki betimlemeleri sıraya koymaktadır. “Doktor” öznesiyse, bu fiilleri yapan kişidir ve kişi bilgisi, fiil ve fiili yapan şeklinde cümleler arası geçişi sağlamaktadır.

Paragrafta etkin kişinin önemi, yineleme yoluyla belirtilmektedir. “Doktor” öznesi, ileride yinelenerek bütün metni içine alan bağlantı sistemini de kurmaktadır:

- (1) *Doktor* anlatıyordu.
- (2) *Ve Doktor* birçok fennî tafsilât veriyor.
- (3) *Doktor* beni dürttü.
- (4) *Doktor* sordu.

Dört kez yinelenen özne, paragraflar arasında geçişi sağlamaktadır. Çocuk’un psikolojisi üzerinde büyük etkisi olan “Doktor”, her fiiliyle, yeni bir kısma ve duruma ulaşılmasını sağlamaktadır.

Böylece özne yinelemesi, bir metnin parçalarını bağlamıştır. Metnin iskeleti, bu bağlantıyla kurularak ahenkli bir bütüne ulaşılmaktadır.

Hatta bu bağlantı, sonraki metne de sarkarak romanda geniş bir kısmı kaplamaktadır.

1.4.3.5.2.7 Uzak Birliktelik Özne (İ) Yinelemesi

9.1

(8)(1) Paşa, kanepede, kendisini tanıdığım ve hatırladığım günden beri oturduğu tarafta oturuyordu.

(9)(1) Paşa, benim uzak akrabalarımıdandı ve beni çok severdi.

“Paşa” ve “Cinaî Bir Roman” metinleri, betimleme alanında anlatıcı kişi ile “Paşa” arasındaki iletişime dayalı olarak teşekkül etmektedir.

Her iki metin, Paşa’yı metin çözücüye tanıtan birer cümleyle başlamıştır. Bu cümlelerin “Paşa” özneleri, uzak bir yineleme bağlantısı kurmaktadır.

Metinlerden birincisi tanışma, ikincisi kitap okuma kısmıdır. Farklı metinler oluşturulmuş; ama metin çözücünün kişi yapılarını karıştırmaması için, “Paşa” özneleri başta yinelenmiştir. Bu da Peyâmî Safa’da metin biriminin yapısını ortaya koymaktadır. Görüyoruz ki, şiir yapısındaki fîtinâlî anlatım, romanda da kurulabilir. Bu farklı yapı, metin çözücünün işini kolaylaştırmaktadır.

“Paşa” öznesinin yinelenmesi, merkezde bulunan kişinin davranışlarını yorumlayarak, bir karakter tahliline ulaşmayı sağlamaktadır. Paşa’nın karakteri, Çocuk’un hayatını tanıyabilmek için önemli ipuçları taşımaktadır.

İki metnin aynı betimleme çevresindeki birlikteliği, aynı özne çevresinde bir yorum alanı kurmaktadır. Bu alan, anlatımın parçalanması esasına göredir. Paşanın kimliğinde durum belirlenmiştir.

1.4.3.5.2.8 Aktarım Özne (İ) Alanı Yinelemesi

15.9

(8)(1) Doktor : “Bu taze bir kadavra, yeni gelmiş.” dedi.

(9)(1) Doktor anlatıyordu:

(2) - Bu zavallı, dünyada hiçbir şeyleri olmayan insanlardandır.

Dolaylı ve dolaysız aktarım yapıları arasında kurulan ilişkilerle “kadavra” objesi özne alanında tanıtılıyor.

İki yapıyı bağlayan unsurlar, yinelemelerdir. Ortak “Doktor” öznesi, dolaylı ve dolaysız aktarım cümlelerini birbirine bağlamaktadır. Doktor, aktarıcı konumunda,

Çocuk'a durumu anlatmaktadır. Ancak bu aktarımlar, farklı iki şekilde yapılmıştır. Burada amaç, metin çözücünün aklının karışmamasıdır.

İkinci yineleme, "kadavra" üzerine kurulmuştur. Yineleme, aynı varlığın, farklı özellikleriyle ifade edilmesi şeklindedir. Yani kişi bilgisi yinelenmiştir.

"Bu taze bir kadavra"

"Bu zavallı"

Farklı yapıların ilişkileriyle oluşan paragraf, ortak kişi bilgisi alanı üzerine kurulmuştur. Kadavra ve onun özellikleri, bir ortak anlam alanı oluşturmaktadır:

Kadavra

- (1) Taze,
- (2) Yeni gelmiş,
- (3) Zavallı,
- (4) Dünyada hiçbir şeyi olmayan insanlardır.

Bu alanda, her özellik bir sonraki tarafından açıklanmaktadır. Böylece ayrıntılamaya dayalı bir bağlantı kurulmuştur.

Yinelenen öznelere biri aktaran, öteki aktarılan kısımdadır. Bu kişi bilgilerini vurgulayan düzenleme, yineleme ve ayrıntılı bilgi verme yapılarıyla bağlantılar kurmuştur.

1.4.3.5.3 Sıfat Tamlaması Kökenli Özne Yinelemesi

1.4.3.5.3.1 Açıklayıcı Özne Dizisi (ST) Yinelemesi

23.4

(3) Her kıvılcığında bazı *bir çocuk*, bazı *bir genç kız*, bazı da *bir kadın* beliriyor;

(3)(a) Saçlarının gıdığından kurtulmak için başının yaptığı ilcaî küçük sıçrayışlarıyla *bir çocuk*,

(b) gömleğinden kurtulan yarı çıplak bir omuzun yavaşça ve utangaç içeri kaçışıyla *bir genç kız*;

(c) ve arada bir, arzulu bir teneffüsle gerilen göğsünün ileriye çıkışı, kendini gösterişi ve kuvvetli kabarışıyla *bir kadın*.

2 numaralı cümlede dönüşüm, bir üçleme şeklinde düzenlenmektedir. Dönüşümün üç öznesi, 3 numaralı cümlede açıklanarak yinelenmektedir. Bunların zarf tümleçleri ise, açıklama işlevinde kullanılmaktadır.

2 numaralı cümlede nitelik belirleyen üç öznenin dönüşümünü gösteren “beliriyor” yüklemine sorulan “nasıl” sorusu, açıklama işleminin yönünü göstermektedir.

“Bazı” zarf tümlecinin üçlemesinde “ne zaman” ve “hangi durumda” sorularının belirlenmesi de, dönüşümü zaman ve durum bakımından belirlemektedir.

Soruların cevabı, “ile” edat grubuyla kurulmuş zarf tümleci dizisiyle (paradigma) belirlenmektedir. Bu zarf tümleçleri, niteliklerin dayanağını bulmak için kullanılmaktadır:

Nitelik	SebeP
“Bir çocuk”	“Saçlarının gıdığından kurtulmak için ilcaİ küçük sıçrayışlar yapıyor.”
“Bir genç kız”	“Gömleğinden kurtulan yarı çıplak omzunu yavaşça ve utangaç içeri kaçırıyor.”
“Bir kadın”	“Arada bir, arzulu bir teneffüsle gerilen göğsünü ileri doğru çıkarıyor, kendini gösteriyor ve kuvvetli bir şekilde kabarıyor.”

SebeP olarak belirlenen bu özellikler, niteliklerin belirleyicisi olarak seçilmiştir.

“Belirliyor” yüklemi ise, ikinci cümlede eksiltilerek açıklama ilişkisinin parçalarını kurulan teknik bakımdan benzeştirmektedir. Bu benzeşme sonunda ilk cümle, ikinci cümlelerin prototipi hâline gelmiştir.

1.4.3.5.3.2 Parçalama Özne (ST) Yinelemesi

6.5

(1) *Bu sofa yaşlı bir insan yüzü gibidir:*

(2)

(3) *Bu sofa canlıdır.*

(4)(a) *Bizimle beraber kıvıldar, değişir, bizimle beraber dağılır, toplanır, bizimle beraber uyur,*

(b) *bu sofa aramızda sanki üçüncü bir simadır.*

“Bu sofa” özne (ST) ve “bizimle beraber” zarf tümleci yapılarının yinelenmesi, benzetme ve birliktelik üzerinde yoğunlaşmayı ve ahenk yoluyla bağlantılar kurmayı sağlamaktadır.

Yinelemeler ve bunların dışında kalan ögelerin paradigmatik(dizi) ilişkisi ise, metnin dilini şiir diline yaklaştırmaktadır. Metin çözücü, metni yorumlarken cümleler ve kelimeler arasındaki ilişkileri, ahenk desteğiyle daha iyi kavrayabilir.

Yinelemelerde “bu sofa” öznesi, paragrafı; “bizimle beraber” zarf tümleci, 4a cümlesini üçe bölmüştür. Daha sonra bölünen parçalar arasındaki ilişkiler, bağlantıları kurarak paragrafın parçalarını yeniden bağlamıştır.

Yineleme yapıları, benzetmeyi kısımlara ayırarak, metin çözücünün yorumlamasını kolaylaştırmış. Benzetilen, “sofa” ortak bağlantı kelimesindedir. Ayrıntılar üç kısımda toplanarak görüntünün canlandırılmasını gerçekleştirmiştir.

Böylece benzetme ve yineleme bağlantıları, ortaklaşa işleyerek paragrafın anlatım sistemini kurmaktadır. Bu iki parça, sistemi ahenk temeline oturtmuştur.

1.4.3.5.3.3 Somutlaştırıcı Özne (ST) Yinelemesi

6.6

(5)(1) *Bu sofa, yaşlı bir insan yüzü gibidir.*

(6)(1) *Bu sofa, dört köşedir.*

“Bu sofa” öznesi (ST), yinelemeyle konulaştırılan yeri somutlaştırarak betimlemeyi düzenlemektedir. Olayın geçtiği yerin canlı ve eksiksiz bir şekilde anlatımı, başarılı bir öyküleme için önemlidir.

“İnsan yüzü” benzetmesi ve “dört köşe” nitelemesi, ayrıntıları oluşturan betimleme paradigmasını kurmaktadır. Bu özellikler, olayın geçtiği yerin hayal edilmesi için önemli ayrıntılar vermektedir. Benzetme bunu soyut bir şekilde yaparken, niteleme somutlaştırmaktadır.

Yinelenen “bu sofa” öznesi(ST), bulunulan yere işaret ederek, hedefte odaklama yapmaktadır. Bu cümlelerin bulunduğu paragraflar ise, ayrıntıları açıklamaktadır.

1.4.3.5.3.4 Sebep - Sonuç Bağı Özne (ST) / (F.K) Yinelemesi

34.6

(5)(1) *Üç adam, hayretle bana baktılar.*

(6)(1) *Büyük bir utançla geri çekildim, pavyonun duvarına gittim, arkamı taşlara dayadım.*

(2) *Üç adam, bana dönüp dönüp bakarak uzaklaştılar.*

Sebep - sonuç ilişkisi, “üç adam” öznesinin fiillerindeki değişmeyle gösterilmektedir. Bu değişme unsurları, özne yinelemesiyle birleşmektedir. Aynı kişilerin fiilleri arasındaki ilişki, “bak-” fiil kökü yinelemesiyle belirlenmektedir.

“Baktılar” ve “uzaklaştılar” yüklemeleri arasındaki geçiş, 6.1 numaralı cümledeki “utanma” fiiline dayanmaktadır. “Dönüp dönüp bakarak” zarf tümleci, “baktılar” yüklemesindeki fiilin devam ettiğini göstermektedir. “Uzaklaştılar” yüklemiyle devam eden fiil, bitmektedir.

Özne yinelemesi, devam eden fiille fiilin bitmesini birbirine bağlamaktadır. Etkileyici kişi, I. tekil anlatıcı özelliğiyle gördüklerini yorumlamaktadır.

5.1 numaralı cümle, önceki durumu; 6.1 numaralı cümle, sebebi; 6.2 numaralı cümle, sonucu taşımaktadır. Kişi bilgisi, bunları bir sistem hâline getirmektedir. Sistem, parçaları bağdaştırarak durumun yorumlanmasını sağlamaktadır.

1.4.3.6 Karışık Öge Yinelemesi

1.4.3.6.1 ZT + Y Yinelemesi

1.4.3.6.1.1 Emir - Şart ZT + Y Yinelemesi

40.3

(12) - *Biliyorsun , biliyorsun, haydi, söyle bana, Nüzhet kim?*

(13) *Bayıldığım zaman onu sayıklamışsın.*

(14) - *Beni buradan çıkarınız!*

(15) - *Haydi, söyle yavrum, söyle...rahatlayacaksın.*

(16) - *Ben bu gece burada kalamam.*

(17) - *Söyle, çıkarırım.*

(18) - *Şimdi.*

(19) - *Şimdi*

(20) *Fakat söyle.*

“Söyle” aktarıma zorlayıcı emir yüklemi, diyalogda etkin kişi tarafından yinelenmektedir. Bu yineleme, uzun bir zincir oluşturmaktadır. Zincirin karşısında “çıkarılma” şartı düzenlenirken “şimdi” zarf tümleci, yinelemeyle bu bağı zamana bağlamıştır.

“Söyle” yüklemine bulunduğu cümlelerdeki diğer ögeler, emir kısmını kuvvetlendirmekte ve açıklamaktadır. “Biliyorsun” yüklem yinelemesi ve “Bayıldığın zaman onu sayıklamışsın” cümlesi, iknâ işlevindedir. “Rahatlayacaksın” ve “çıkartırım” yüklemeleri, emrin yerine getirilmesi durumundaki vaatleri göstermektedir. “Fakat” bağlacı, şartlı emri bir denklemde düzenlemektedir.

“Çıkarınız” şartı, anlam benzerliğine sahip cümlelerle kuvvetli bir ısrar alanı oluşturmuştur. Bu o kadar kuvvetlidir ki, emri veren kişiyi ikna etmektedir. Bu alanda şart kısımları diyalogdan çıkarılarak uyum sağlanmaktadır. Böylece önceki metinde anlatılanların yorumlanması şeklinde bir bütünlük kurulmuştur..

“Beni buradan çıkarınız. / (Çünkü) bu gece, burada kalamam.”

“Şimdi” zarf tümlecinin diyalogda karşılıklı olarak yinelenmesi, iki kişi arasında fikir birliği oluştuğunu gösterir. Bu öge, emir ile şartın birleştiği noktadır. Böylece karşı fikirler, uzlaşmıştır.

1.4.3.6.1.2 Devamlılık İşlevli ZT + Y Yinelemesi

21.18

(16)(2) Nüzhet yatağının içinde oturuyor, bana *dikkatle* > *bakıyordu*.

(17)(3) Sana mühim bir şey söyleyeceğim Nüzhet!

(4) Odama gelir misin?

(5) Burada seslerimiz aşağıdan duyulur.

(18)(1) Yüzüme hâlâ *dikkatle* > *bakıyor*, bir şey söylemiyordu.

18.1 numaralı cümlenin fiili, 16.2 numaralı cümledeki fiilin yinelenmiş şeklidir. İki cümlenin ögeleri arasındaki ilişkiler, yinelemeyi devamlılık yapısında düzenlemektedir. Devamlılık yapısının mantığı ise, 17 numaralı paragrafta düzenlenmektedir.

Yinelenen ögeler, “Dikkatle bakıyordu.” (ZT+Y) yapısındadır. 18.1 numaralı cümlelerin “yüzüme” yer tamlayıcısı, 16.2 numaralı cümlelerin “bana” yer tamlayıcısıyla kurduğu ilişki ile yinelenen fiilin yönünü, bütün - parça ilişkisi şeklinde düzenlemektedir.

18.1 numaralı cümlelerin “hâlâ” zarf tümleci, yinelenen yapıdaki fiilin devam ettiğini göstermektedir. Geçmiş zamanda başlayan fiilin bulunulan zamanda sürmesi, diğer fiilleri de buna göre düzenlemeyi gerekli hâle getirmektedir. “Hâlâ” zarf tümleci, bu yapıyı metin çözücüyeye hatırlatan yapıdır.

Yineleme, ilk kısmının baş tarafı ile ikinci kısmın devamı arasında, bir geçiş yapısıdır. Yapı, fiilleri ardışık bir zaman zincirinde düzenlemektedir:

- (1) Nüzhet yatağının içinde oturuyor.
- (2) Bana dikkatle bakıyor,
- (3) Bir şey söylemiyordu.

Bu düzenleme, “-yor” ekinin yinelenmesi ve “-DI” ekinin ortak kullanımıyla yapılmaktadır.

Yineleme kısımları arasındaki cümleler, devamlılığın ve ondan etkilenen durum ve fiil yapılarının sistemleştiği yerlerdir. “Bakıyordu” yüklemının fiili devam ederken, gerçekleşen fiiller şu ilişkilerle düzenlenmektedir:

Fiil	“(hâla) bakıyordu” (Devamlılık)	İletişim Sistemi
(Mühim şeyler)söyleyeceğim.	Devamlılık sebebi (ilgi çekme)	Duygu iletme
(Odama) gelir misin?	Devamlılık sebebi (Merak unsuru istek)	İsteme
(Seslerimiz) duyulur.	İsteğin sebebinin açıklanması	Uyarma

1.4.3.6.1.3 Fiil Yansıması ZT + Y Yinelemesi

44.3

(4) **Odama düzeltiyorum, masamı topluyorum.**

(5) **Tekrar bozuyor, tekrar topluyorum.**

İki cümledeki fiiller arasındaki ilişkiler, ögeler arasındaki yansımalarla kurulmaktadır. Yinelenen ögeler, aynı fiili zaman ve durum bakımından karşılaştırmaktadır.

“Topluyorum” yüklemi, yinelenen bir fiili göstermektedir. Yinelenen “tekrar” zarf tümleci, “bozuyor” ve “topluyorum” yüklemeleri arasındaki zıt anlamlılığı bağdaştırmaktadır. Böylece birbirinin aksi iki fiil, aynı düzlemde yorumlanmaktadır.

“Düzelتيyorum” ve “topluyorum” yüklemeleri arasındaki anlam yakınlığı, işlemleri tarz bakımından karşılaştırmaktadır. Tarz bakımından belirlenen ayırım, genel fiilin ayrıntısı şeklindedir. “Toplama” fiili, “düzeltilme” fiilinin bir parçasıdır.

Fiiller arasındaki ilişki, “odamı” ve “masamı” nesnelere arasında da vardır. Olayın geçtiği oda, masa objesini içine almaktadır.

“(Masayı) toplama” fiilinin yansıması, aynı yerdeki işlerin düzenini yorumlamaktadır. Zıtlıklar, benzerlikler, yinelemeler ve kapsamalar, bu yorumu düzenlemektedir.

1.4.3.6.1.4 Tepki Belirleyici ZT + Y Yineleme

40.4

(3)(17) - *Söyle çıkarırım.*

(18) - *Şimdi.*

(19) - *Şimdi*

(20) *Fakat söyle*

(4) (1) *Of... Ben çocuk değilim.*

(2) *Biliyorum ki çocuk değilsin.*

3 numaralı paragrafta gerçekleşen ısrar alanı, yinelemeli bir tepki bağı başlatmıştır. “Şimdi” zarf tümlecinin yinelenmesi, zamanı verir. “Söyle” yüklemine yinelenmesi, emrin etkisini belirler. “Çocuk değil” yüklemine yinelenmesi, bu emre verilen tepkiyi gösterir. Bu tepki ise, 4 numaralı paragrafta geçişi sağlar.

“Of” ünlemi, yinelemelerin oluşturduğu sıkıcı ortamın sonucudur. “Ben çocuk değilim.” cümlesi ise, sıkılmanın sebebini açıklamaktadır. Bu açıklama, metin çözücünün yorumlarıyla belirlenir:

* “Beni kandırmaya çalışıyorsunuz.”

Derin metinde tespit edilen bu cümle, tepkinin de yorumudur. Böylece önceki paragrafın ulaştığı sonuçla durum değerlendirilmiştir. Çocuk, ameliyat öncesi olacıklardan haberdardır ve olgun biri olduğu için kandırılamaz.

“Çocuk değilim” ve “çocuk değilsin” yüklemeleri, simetrik bir yineleme yapısındadır. Bu yapı, tepkinin anlaşmaya dönüşmesini göstermektedir. “Biliyorum ki” (Y+ b.) kısmı, karşı tarafın vurgusunu belirler.

Tepkinin bu şekilde belirlenmesi, metnin devamında Çocuk - Doktor ilişkisinin daha uyumlu hâle gelmesini sağlamaktadır. Böylece çatışma şeklinde düzenlenen diyalogdan anlaşmaya geçilmiştir.

1.4.3.6.2 YT + Y Yinelemesi

1.4.3.6.2.1 Plan - Uygulama YT + Y Yinelemesi

9.9

(0) Biz seninle bahçeye < çıkarız.

(1)(a) Polis hafiyesi M. Lökök'un araştırma yaptığı meyhanenin merdivenlerinden iniyormuşuz gibi, basamakları ihtiyatla inerek Nüzhet'in arkasından gittim

(b) ve bahçeye < çıktık.

Önceki konuşma cümlesinin “Bahçeye çıkarız.” (YT+Y) yapısında belirtilen planın sonucu konumundaki paragraf, açıklama yoluyla kurulmuştur.

İki cümlenin sonunda yinelenen “Bahçeye çıkar(-ız /-tık)”(YT+Y) yinelemesi, bağlantıyı sağlayan unsurdur. İlk cümlenin yüklemının “-Ar”, “-Iz” ekleri, bir planlama belirtirken, sonraki cümlenin “-DI”, “-k” ekleri, planın uygulandığını belirtiyor. Böylece plan - uygulama ilişkisine dayalı bir ilişki kurulmuştur.

(1) Bahçeye çıkarız.

(2) Bahçeye çıktık.

Planla uygulama arasına giren la kısmı, planı uygularken gerçekleşen ayrıntıları vermektedir. “(Dışarı) çıkma” fiilinin tarzı, “basamakları ihtiyatla inme” ve “Nüzhet'in arkasından gitme” şeklinde belirlenmektedir. Dışa gönderimle kurulan benzetme, bunu daha etkili hâle getirmiştir:

“Polis hafiyesi M. Lökök'un araştırma yaptığı meyhanenin merdivenlerinden iniyormuşuz gibi”

1.4.3.6.2.3 Durum - Aykırılışma YT + Y Yinelemesi

34.9

(2)(2) Ben bir duvar dibinde / kalasların üstünde < oturdum.

(3)(3) Fakat büyük kapıya bakıyor, Operatör'ün gelmesini sabırsızlıkla bekliyordum.

(5)(5) Bu adam Operatör değildir.

(6)(1) Büyük utançla geri çekildim.

(9)(1) Gidip tekrar > kalasların üstüne < oturdum.

(2) Artık büyük kapıya bakmaktan utanç ve korku duyuyordum.

“Kalasların üstünde oturdum.” (YT+Y) yapısı, yinelenerek cümleleri fiillere göre bağlamaktadır. Araya giren fiiller, yinelemeler arasındaki farklılaşmaları göstermektedir. “Utanç” ve “korku” kelimeleri, bu aykırılıkları belirleyen unsurlardır.

“Kalasların üstüne oturdum.” (YT+Y) yapısının bildirdiği fiil, adamın Operatör olmadığını anlama öncesi ve sonrası olmak üzere iki yerde gerçekleşmiştir. “(Büyük kapıya) bakma” fiili ise, gerçekleşen ikinci “oturma”dan sonra son bulmuştur.

Bitişin sebebi, “Utanç ve korku duyuyordum.” (N+Y) yapısıyla belirtilmektedir. Bu utanç ve korkunun sebebi ise, 5.5 ve 6.1 numaralı cümlelerin bir arada yorumlanmasıyla bulunmaktadır.

“Bu adamın Operatör olmadığını görünce büyük bir utançla geriye çekildim.”

Yinelenen fiillerle birlikte gerçekleşen durum aykırılığı, yapılan yorumla cümleleri birbirine bağlamaktadır. Durumda aykırılığa, bu bağlantıyla bir geçiş kapısı olarak kullanılmaktadır. Değişikliklerin mantık esaslarına göre düzenlenmesi, geçişleri daha etkili hâle getirmektedir.

1.4.3.6.2.4 Zamanlama YT + Y Yinelemesi

1.4.3.6.2.4.1 Daralan Zaman YT + Y Yinelemesi

44.17

(12)(1) Yarın hastahaneden çıkacağım.

(17)(1) Beş dakika sonra hastahaneden çıkıyorum.

(2) Son not.

“Hastahaneden” yer tamlayıcısının ve “çık(-acağım/-ıyorum)” yüklemine yinelenmesi, fiile göre metni kısımlara ayırmaktadır. “Yarın” ve “beş dakika sonra” zarf tümleçleri, buna göre fiile yaklaşma zamanını belirleyen bir dizi kurmaktadır. Bu dizi, zamanı daha açık hâle getirmektedir.

“(Hastahaneden) çıkma” fiili, metin boyunca süren ve son paragrafta ulaşılan hedefdir. Zamanlayıcı unsurlar, bu hedefte ayırıcı unsur işlevinde daralmaktadır. Bu sistem, dengeli bir metin kuruluşu sağlamaktadır. Hedefin öne çıkması, olay ve durumların kusursuz bir şekilde belirlenmesi için kullanılmaktadır.

İlk metinden beri hastalık ortak alanının bir parçası olan “ameliyat” hedefinin kesin sonucu, böylece romanı bitirmektedir. Roman boyunca anlaşılmayan ayrıntılar, artık kesinleşmektedir.

Zarf tümleçleri, zaman paradigması(dizi) kurarken “son not” sıfat tamlaması, notlar zincirinin son halkasını bu dizide yerine koymaktadır. “Notlar” metni, bu düzenleme ile, romanı özetlerken, onun daha iyi anlaşılması için ayrıntıları değişik anlatım düzeylerinde değerlendirmiştir. Zaman paradigması(dizi), bu sistemi kurmuştur.

Metin, bu yapıyla her şeyin sonu şeklinde romanı bitirmektedir. Buradaki ipuçları anlaşılmayan noktaların son bir kez tespitini sağlar. Ayrıca merak unsurlarının cevapları da bu yapı içinde verilir.

Paşa : Ölecek (iletişim dışı)

Nüzhet : Evlenecek (iletişim dışı)

Bacak : Kurtuldu (Denge)

Anne : Baş başa kalmacak (iletişim)

1.4.3.6.2.4.2 Zaman Dizisi YT + Y Yinelemesi

44.12

(11)(1) Üç güne kadar *hastahaneden çıkacağım.*

(12)(1) Yarın *hastahaneden çıkacağım.*

Yinelenen yer tamlayıcısı ve yüklem, hedef belirlemektedir. Paradigmatik(dizi) ilişki içindeki zarf tümleçleri, hedefe ne kadar yaklaşıldığını gösterir. Hedefe yaklaşma sürecinde gelişen olay ve durumlar, böylece hedefte birleşmektedir.

“Hastahaneden çıkacağım.” (YT+Y) yapısı, romanın sonunu göstermektedir. “Üç güne kadar” ve “yarın” zarf tümleçleri, iki günlük sürece işaret etmektedir. Geriye kalan kısım, son gündür. Böylece hedefe göre zamanlama yapılmıştır.

Zarf tümleçleri arasındaki zaman paradigması(dizi), anlatımı düzenlerken, daha canlı bir gelişme çizgisi de kurmaktadır. Metnin bu şekilde düzenlenmesi, yorum alanında hareket edilmesini kolaylaştırır.

Zaman dizisindeki YT + Y yinelemesi, paragrafları organize ederek yorum noktalarını oluşturmaktadır. Çözümleme, bu noktalara göre yapılır. Romanın sonu, ilişkileri yöneten hedeftir.

1.4.3.6.2.4.3 Fiil Zamanı Yer YT + Y Yinelemesi

15.23

(18)(1) Buradan çıkıp *teşrih dershanesine girelim.*

(20)(49) (Diyalog) Size burası dokundu mu yoksa.

(23)(1) *Teşrih dershanesine girdik.*

Yer değişikliği fiili, plan ve gerçekleştirme olarak iki safhada gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki 18 numaralı, ikincisi 23 numaralı cümledir. Aralarındaki kısım Doktor - Çocuk diyalog yapısıdır.

“*Teşrih dershanesine*” yer tamlayıcısı, ortak yönelme bildirmektedir. Bu öge yinelenerek, fiilin yönündeki ortaklığa dayalı bir bağlantı kurulmuştur.

“*Girelim*” ve “*girdik*” yüklemelerinin fiil kökü yinelemesiyle anlam bağı kurulmaktadır. Fiil, aynıdır. Ancak ilkinde fiil gerçekleşmemiştir. Oysa ikincisinde fiil gerçekleşmiş ve bitmiştir. Bu bağ, -Allm ve -DI-k yapıları arasındaki ilişkiyle kurulmuştur.

Yer tamlayıcısının yinelenmesi, böylece fiilin planlanması ile gerçekleşmesi arasındaki zaman aralığını belirginleştirmektedir. Bu aralıkta ise Doktor - Çocuk diyalogu yerleştirilmiştir. Çünkü planla gerçekleşme arasında, durum hakkında değerlendirmeler yapılmaktadır.

18, 19, 20, 21 ve 22 numaralı paragraflar, yer değişikliği ve ölüm hakkındaki konuşmalardan oluşan uzun bir diyalog yapısı şeklindedir. Bu yapı, fiildeki duraklama üzerine kurulmuştur. Fiil - diyalog geçişi, bağlantının esasını oluşturmuştur.

Diyalog metinciğini çeviren YT + Y yinelemesi, onu zaman bağlantısı sistemine yerleştirmektedir.

- (1) Geleceğe yönelik plan
- (2) Diyalog - Duraklama
- (3) Bitmiş fiil

Bu zaman yapısı, yer, fiil, kişi ve durum bağlantılarını düzenlemiştir.

1.4.3.6.2.5 İşlemci YT + Y / Y Yinelemesi

39.6

(1) Nihayet *düğmeye bastım.*

(2) *Çarpıntı ile bekliyorum.*

(4) *Gelmiyorlar.*

(5) *Tekrar düğmeye bastım.*

(6) *Gene bekliyorum.*

(7) *Gelmiyorlar.*

Fiil, durum ve sonuç şeklinde düzenlenen işlem, ilk teşebbüsteki olumsuzluktan sonra yinelenmiştir. Bu yapı, aynen veya anlam olarak ifadelerin ikinci kez kullanılmasıyla kurulmaktadır: (YT + Y / Y)

Yineleme yapılarının kullanılış işlevi ve anlamı, şu şekildedir:

1. Kullanılış	Yeri	2. Kullanılış	Yeri	İşlevi	Anlamı
Düğmeye bastım	1	Düğmeye bastım	5	YT + Y	İlk teşebbüs
Nihayet	1	Tekrar	5	z	Tekrar miktarı
Bekliyorum	2	Bekliyorum	6	YT + Y	Durum
Çarpıntı ile	2	Gene	6	ZT	Durum Tekrarı
Gelmiyorlar	4	Gelmiyorlar	7	Y	Sonuç

Yinelenen işlem, metnin devamındaki hareketli sahnelere hazırlık yapmaktadır. Metin çözücü, hızlı aksiyon öncesi psikolojik olarak gergin bir ortama çekilmektedir. Yinelenen yüklem ve onların güçlenmesini sağlayan zarf tümleçleri, kısır döngüye dönüşmüş bir durum meydana getirerek bunu gerçekleştirilmektedir.

Metin çözücü, bu durumu değerlendirerek, Çocuk hakkındaki bilgileri yeniden gözden geçirme ihtiyacı duyacaktır. Bu bakımdan bağlantıyla kurulan alan, önceki ve sonraki fiil ve sözcükler arasında bir koridor açacaktır.

1.4.3.6.3 Ö + Y Yinelemesi

1.4.3.6.3.1 İstek Vurgulayıcı Ö (zm) + Y (F) Yineleme

22.1

(1) *Ben belki teselli edilmeye muhtacım, fakat bunu istemiyorum, anlamadın mı?*

(2) *Ben, yalan söylenmesini istemiyorum.*

“Bunu” nesnesi, sonraki cümlede geçen “yalan söylenmesini” nesnesiyle belirlenmektedir. Bu belirleme, “Ben ... istemiyorum.” Ö + Y yapısının yinelenmesiyle vurgulanmaktadır.

İlk cümledeki ihtiyaç üzerine kurulmuş isteksizlik, “istemiyorum” yüklemının yinelenmesiyle düzenlenmiştir. Yinelenen yüklem, “teselli” ve “muhtaç” kelimelerini bir yorumda birleştirirken, Çocuk - Nüzhet ilişkisinde, gerekli sınırları belirlemektedir.

Yinelenen özne “ben”, anlatımda kimlik gücünü arttırmak için Çocuk’un kullandığı bir unsurdur. Cümleleri birleştiren bencillik duygusu, yorum ve istek kısımlarını da bütünleştirmektedir.

İki cümleinin anlam olarak birleştirilmesinde yinelenen özne ve yüklem öğeleri, kişi ve fiil bilgileri bakımından bir düzenleme yapmaktadır. Bu öğeler, birleşme sonunda tekleşir:

“Muhtaç olduğum teselliyi bana vermek için yalan söylenmesini istemiyorum.”

Bu yapının ayrılması, muhatabın verilecek hükme hazırlanması için kullanılmıştır. Özne ve yüklem yinelenmesiyle vurgulanan isteksizlik, tekleşmiş yapıya göre daha etkili bir anlatım sağlamıştır.

1.4.3.6.3.2 Yorumlayıcı Ö + Y Yinelemesi

9.7

(1) - Budala!

(2) Baksana:

(3) Paşa babam uyuyor!

(4) Sahi...

(5)(a) Paşa, başı arkaya doğru kaymış uyuyor,

(b) hattâ hafifçe horluyordu.

İştilen bir sözün yorumlanması, metnin genişletilmesinde kullanılan bir tekniktir. Bazen metinde kapalı kalmış ifadeler olur. Bunlar yorumlanarak, metin çözücüyeye daha fazla bilgi verilmesi amaçlanır.

Yorumlama, değişik tekniklerle yapılabilir. Önemli olan okuyucuyu sıkmadan bunu yapabilmektir. Burada yorumlama, “Paşa” öznesinin ve “uyuyor” yüklemının

yinelenmesiyle gerçekleştirilmiştir. Anlatıcı kişi, kendisine verilen bir cevabın içindeki “uyuyor” yüklemine yorumlayarak durumu betimlemiştir.

Metinde “Paşa” öznesinin yinelenmesi, üzerinde yorum yapılacak kişinin ön plana çıkarılması içindir.

“Uyuyor” yüklemine yinelenmesi, cümleler arasında bağlantı kurarken, cümle içi ilişkiler, bu bağlantının niteliğini belirlemiştir.

5 numaralı cümlelerin “başı arkaya doğru kaymış” zarf tümleci, “uyuyor” yüklemine niteleyerek, cevaptaki “uyumak” fiilinin nasıl yapıldığını açıklamaktadır. 5 numaralı cümlelerin sıralı yapısındaki “hattâ hafifçe horluyordu.” ekleme yapısı da daha fazla ayrıntı verilmesini sağlamaktadır. “Hatta” bağlacı, eklemeye dayalı bir açıklama bağlantısı kurarak anlatımı uzatmaktadır.

4 numaralı cümle, eksiltili “sahi” cevap yapısıyla yinelemeler arasındaki paralelliği düzenlemektedir. Yorumun onaylanması, açıklama için bilgi alış verişine dayalı bir ortaklık kurulmasını sağlamaktadır.

Yorumlama işlevli yineleme, metnin gerçeklik duygusu içinde algılanmasını kolaylaştırmaktadır. “Paşa’nın uyuması” durumu, ayrıntılar verilerek yapılmış bir betimleme ile anlatılmaktadır.

1.4.3.6.3.3 Zamanlayıcı Ö + Y Yinelemesi

19.3

(2) *Paris’e gittiğim vakit Sadi Carnot reisi cumhurdu.*

(Zaman unsurları) 3 cümle (5, 6, 7)

(8) *Sadi Carnot Reisi cumhurdu...*

(9) *Paris’in yeraltı meyhaneleri vardı.*

8 numaralı cümle, 2 numaralı cümlelerin Ö + Y kısmını yinelemektedir. 2 numaralı cümlelerin geri kalan zarf tümlecinin bilgi yükü, 5, 6, 7 numaralı cümlelerde genişletilmektedir. Böylece cümle içinde kurulan ZT + Y yapısı, üç cümlelerin bir cümleyi nitelmesi şeklinde yeniden düzenlenmektedir. (C = cümle, Z = zaman ifâdesi, P = Paragraf)

$$ZT + Y = C \rightarrow (Z_1 + Z_2 + Z_3) C. = P$$

Cümle içi ve dışı yapılar arasında kurulan bu denklem, bağlantının temelini göstermektedir. Cümle içindeki “Paris’e gittiğim vakit” zaman zarfını açıklayan üç cümleyle kurulan açıklama bağlantısı, yinelenen cümleyi niteleme işlevinde birleştirmektedirler.

Durum yinelemesinin ilk kısmı, metin çözücüye bilgileri özlü bir şekilde vermektedir. Ancak zamanın belirlenmesi konusunda bir takım açıklamalar yapılarak, bilinmezlerin yüzey metne çıkarılması uygun görülmüştür:

$$(Z.T) \text{ “Paris’e gittiğim vakit”} = Z_1 \text{ “1887”}$$

$$Z_2 \text{ “28 sene evvel”}$$

$$Z_3 \text{ “Sen daha o vakit dünyada yoktun.”}$$

Bu niteleme yapılarında cümle düzeyinde olanı, bir tek durumu; paragraf düzeyinde olanı iki durumu zaman bakımından tamamlamaktadır:

“O vakit”

- (1) Sadi Carnot Reisisumhurdu.
- (2) Paris’te yer altı meyhaneleri vardı.

Bu yapıda, ikinci cümle yeni bilgiyi taşımaktadır. Yeni bilgi, genel yerin bir parçasıyla ilgilidir. Eş zamanlı olarak düzenlenen bu iki cümle arasındaki ilişki, zaman belirleyici unsurlar tarafından kurulmaktadır.

1.4.3.6.4 Karşılaştırmalı Ö / ZT Yineleme

6.5

- (3) *Bu sofa canlıdır.*
- (4)(a) *Bizimle beraber kıvıldar, değişir,*
bizimle beraber dağılır, toplanır,
bizimle beraber uyur, uyanır;
- (b) *bu sofa aramızda sanki üçüncü bir simadır*
- (c) *ve güldüğü, ağladığı bile olur.*

“Bu sofa canlıdır.” (Ö+Y) yapısı, ikinci cümledeki karşılaştırmalarla açıklanmaktadır. Örnekleme yoluyla yapılan açıklamalar, zarf tümleci yinelemesiyle belirlenmektedir.

“Bizimle beraber” zarf tümleçleri, karşılaştırmaları “biz” ve “sofa” arasında kurmaktadır. Bu ögenin yinelenmesi, karşılaştırmayı üç bakımdan yapmaktadır. Karşılaştırmada ortak konu, “canlıdır” yüklemiyle belirlenmektedir.

“Kıvıldar, değişir” / “dağılır, toplanır” / “uyur, uyanır” yüklemeleri, “canlı” ortak alanında kurdukları paradigma(dizi) ile, durumu ispatlamaktadır.

“Aramızda” / “üçüncü bir simâdır.”(YT+Y) yapısı, karşılaştırılan özellikleri tek bir hükümde birleştirmektedir. “Bu sofa”öznesi (ST), hükmü karşılaştırmaya yinelenerek bağlamaktadır.

“Güldüğü ağladığı bile olur.” kısmı, biz - sofa karşılaştırmasının benzerlikten ayrılığa geçmesini sağlamaktadır. Böylece roman boyunca devam eden yer - durum psikolojisi paralelliği kurulmaktadır.

1.4.3.6.5 Kişi / Yer Bağı Ö + YT

9.5

(8)(1)(1) Paşa, kanepede, kendisini tanıdığım ve hatırladığım günden beri oturduğu tarafta oturuyordu.

(9)(4)(29) Paşa, gene kanepesine uzanmıştı.

İki ayrı metinde bulunan, yani uzak yinelemeler, metnin çözümlenmesinde kişi ve yer bağlantılarını düzenlemektedir.

Bağlantıda “Paşa” öznesi aynen; “kanepede” yer tamlayıcısı, “kanepesine” yer tamlayıcısına dönüşerek yinelenmiştir. Metindeki durum ve olaylar değişmediği için, bu konuda metni çözümleyene işaret vermek gerekmektedir. Bu da önce geçen özne ve yer tamlayıcısının yinelenmesiyle yapıyor.

Yinelemeler, ayrıca önceden anlatılanları hatırlatmaktadır. Çünkü ayrıntılar arttıkça okunanların bir kısmı unutulabilir. Böyle durumlarda yapılan hatırlatmalar, iyi bir anlatım için gereklidir.

9.4 numaralı cümlenin “gene” zarf tümleci, devamlı yapıma anlamı vererek, eserin olay örgüsünün mantığına uygun olarak yineleme bağlantısını düzenlemektedir:

(1) “O hep kumara gider.”

(2) “Gene kumara gitti.” örneğine benzeyen bu bağlantı, öge yinelemenin, fiil yinelenmesiyle paralellik gösterdiği bir yapıdır.

Burada alışkanlık hâline gelmiş sürekli bir davranış yinelenerek, karakter belirlemesine dayalı bir bağlantı söz konusudur. Ancak cümlelerin birbirinden uzaklaşması, geçişi metinler arasında kurmuştur.

1.4.3.6.6 Hüküm / Soru / Cevap Ö/ N / Y Yinelemesi

13.1 “Bir Genç Kız Ne İster”

(0) **Zavallı! Diyor o, ben kan, cerahat, irin, ciddi adam, mahzun çocuk sevmem. Ben mes’ut olmak isterim.**

(1) **Bir Genç Kız Ne İster?**

(2) **Elbette bir genç kız, mes’ut olmak ister.**

İki metin arasında bulunan ögelerin yinelenmesine dayalı ahenkli düzen, ince bir geçiş sağlamaktadır.

Yineleme yapısı, hüküm, soru ve cevap şeklinde sıralanıyor. Aslında bu yinelemeler, anlam üzerinde yoğunlaşmayı kuran bir metinleşme sağlamaktadır.

Bu yapı, şu şekilde düzenlenmiştir:

C	<u>Yinelenen Unsur</u>	<u>öge</u>
0	Mesut olmak	N
1		

C	<u>Yinelenen Unsur</u>	<u>öge</u>
1	Bir genç kız	Ö
2		

C	<u>Yinelenen Unsur</u>	<u>öge</u>
0	ister(im)	Y
1	ister	
2		

Yinelenen yapılar, derin metinde birleştirilince ortaya üzerinde yoğunlaşılacak hüküm çıkmaktadır. Bu hüküm, önceki metnin son paragrafındaki hatırlatmaların sonucu konumundadır:

“Bir genç kız, mes’ut olmak ister.”

Bu cümle, metnin ilk cümlesinde “elbette” bağlacıyla kuvvetlendirilerek, yüzey yapıya çıkarılmıştır.

Başlıkla metnin ilk cümlesi arasındaki soru - cevap yapısı, derin bir yorumlama istemektedir. Bu yüzden, ilk cümledeki “mesut olmak” nesnesi, metnin ileriki kısımlarında yorumlanacaktır. Bu, sanki ileriye doğru bir bağlantı durumudur.

1.4.4 Cümle Yinelemesi

1.4.4.1 Vurgulayıcı Cümle Yinelemesi

1.4.4.1.1 Durum Vurgulama Cümle Yinelemesi

21.8

- (1) Nüzhet bana yalan söyledi.
- (2) Bunu onun yüzüne vurmak istiyorum.
- (8) (*Zavallı mürâhik...*)
- (9) Tek başıma ben buna mâni olacağım.
- (10)(*Zavallı on beş yaşındaki hasta mürâhik*) Ben mâni olacağım!
- (11)(*Zavallı mürâhik... Zavallı...*)

Paragraf boyunca sekiz defa yinelenen “(yalanını yüzüne) vurma” fiili, farklı yapılar içine yerleştirilmiştir. Metin kurucunun aynı fiili, sıkmadan ve anlatım bozukluğuna düşmeden bu kadar çok kullanabilmesi, bir ustalık gösterisidir. Yineleme ve gönderimler, bunu sağlamıştır.

9 ve 10 numaralı cümleler, yineleme sistemini noktlayan kararlılık ifadeleridir. 9 numaralı cümlede bulunan, 10 numaralı cümlede eksiltelen “tek başına” zarf tümleci, yinelemeler arasındaki farklılaştırıcı unsurdur. Böylece cümle iki kez söylenirken, farklılık gereksiz bir yinelemeyi engellemektedir.

Parantez içindeki kimlik belirlemesi, başka bir yineleme meydana getirmektedir. 8, 10 ve 11 numaralı cümlelerin parantez içi yinelemeleri, üçleşme şeklindedir. Bunlardan üçüncüsü yarım bırakılmıştır. Böylece yinelemenin sonsuza kadar devam ettiği görüntüsü verilmektedir.

10 numaralı cümlede yineleme, kimlik bilgisine eklenen bir sıfatla genişletilmiştir. “Mürâhik” (ergen) ismi, yaş olarak açıklanmaktadır. Ayrıca “hasta” sıfatı da zavallı sıfatını daha belirgin hâle getirmektedir:

“Zavallı on beş yaşındaki hasta mürâhik”

Vurgulayıcı cümle ikizleşmesi, parantez içinde ve dışında düzenlenerek, fikr-i sabit hâline gelmiş durum, sonsuza açılan bir anlatımı kurmaktadır.

Parantez içindeki ünlemler, parantez dışındaki etkin kişiye seslenerek dizisel ilişkilerin dizimsel ilişkileri yorumlamasını sağlamıştır. Böylece hem paradigmatik(dizi) hem sintatik(dizim) geçişler, ortak bir metin kurmuştur.

1.4.4.1.2 Etki Vurgulayıcı Cümle Yinelemesi

18.11

(0) *Gene bir şeyler kuruyorsun.*

(1) **Cevap vermiyorum. Bir kere girdiği bu yolda zorla yürüyor.**

(2) *Vallahi bir şeyler kuruyorsun.*

Etkinin vurgulanması amaçlı yineleme yapısı, Çocuk - Nüzhet ilişkisini düzenlemektedir. Etkin kişi olan Nüzhet, etkilemek istediği Çocuk'a yönelik olarak daha önceki sözünü yinelemiştir.

Cümle yinelenmesi, soru - cevap yapısında durumun yeniden belirlenmesini sağlamaktadır. Bu belirleme sırasında kullanılan "vallahi" zarf tümleci, vurguyu arttırmaktadır.

Önceki cümlelerin "gene" zarf tümlecini yineleme anlamıyla bu cümlelerin kesinleştirme anlamına geçiş arasındaki farklılık, yinelemeyi daha işlevsel hâle getirmektedir. Vurgulayıcı unsurlar, sıkıcı ve anlamsız bir yineleme yapılmasını engellemiştir.

"Bir şeyler + kuruyorsun." (N+Y) yapısı, metnin başından beri devam edip gelen, çıkarımlar sistemini vurgulayan öğelerden oluşmuştur. Bu yapının ikiz şekli ve ikiz yapıyı niteleyen unsurlar, çıkarım sistemini vurgulama işleviyle bir arada kullanılmıştır.

18.10 numaralı paragrafın cümleleri, bu yinelemeyi açıklamaktadır. Açıklama yapısı, cümleleri şu şekilde düzenler:

"Cevap vermediğim için, bir kere girdiği bu yolda zorla yürüyerek, vallahi bir şeyler kuruyorsun (diye yineledi)."

Anlatımın derin metinde yeniden düzenlenmesi, yinelemenin çözümlenmesini sağlamıştır. Burada asıl anlatılana ulaşılması, yineleme yoluyla gerçekleşmiştir.

Cümle yinelemesinde kullanılan vurgulayıcı unsurlar, metin çözücüye aynı konu üzerinde birden fazla yorumlama yaptırarak, anlatımda çok yönlülüğü sağlamıştır. Böylece fiil ve durumlar arasındaki ilişkiler kurulmuştur.

1.4.4.1.3 Fiil Vurgulayıcı Cümle Yineleme

15.17

(1) *“Bin defa beni kollarında gezdirdi.”*

(2) Horatio!

(3) Bu soytarıların en alaycısıydı.

(4) *“Bin defa beni kollarında gezdirdi.”*

Şiir yapısında mısraın aynen yinelenmesine, nakarat denir. Peyâmî SAFÂ, bunu nesre taşımıştır. Metinde aynen yinelenen cümleler, ahenk ve anlam bağlantılarını kurmaktadır.

Yinelenen cümlelerin ortak ögeleri, anlatımı kuvvetlendirmektedir. Anlatıcı kişi Çocuk için önemli olan fiilin iki kez hatırlanması, böyle bir yinelemeyi gerekli kılmaktadır.

Yinelenen yapıların işlevleri ise:

“Bin defa” ZT : Fiilin kullanım sıklığını,

“beni” N : Çocuk kişisi üzerinde fiilin gücünü,

“kollarında” YT : Fiilin yapıldığı aracı,

“gezdirdi” Y : Geçmişte kalmış fiilin bugünkü etkisini göstermektedir.

Eğer yineleme yapılmıyaydı, geçmişte kalmış fiilin metin çözücü üzerindeki etkisi, daha az etkili olurdu. Bu vurgulamada asıl amaç, “Horatio” kişisi üzerinde odaklama yapmaktır. Hamlet - Horatio kişileri arasındaki ilişki de, en etkili durumu yinelemektedir. Buradan yola çıkılarak insan - ölüm ilişkisi vurgulanmaktadır.

Cümlelerde önemli bir geçmiş fiil, yinelenmektedir. Metinde buna benzer şekilde bütünün hepsi kullanılarak bir vurgulama gerçekleşmektedir. Paralel ögeler arasında kurulan merdiven şeklindeki bağlantı, düşünce sistemini aynı yönde çalıştırarak yeni sonuçlara ulaşılmasını sağlamaktadır.

Yinelenen cümle, 12.5 numaralı cümlede karşımıza daha önce de çıkmıştı. Böylece bağlantı, eklenen yeni verilerle durumu yeniden değerlendirmeye dayalı bir

ilişki kurmuştur. Anlam üç safhada çoğalarak, metinde Horatio'nun ölümü ortak alanını yönetmektedir.

1.4.4.2 Yorumlayıcı Cümle Yinelemesi

1.4.4.2.1 Tepki - Yorum Cümle Yinelemesi

20.16

(15)(5) Allah rahatlık versin.

(6) *Size de efendim.*

(1) Nurefşan çıktı.

(2) *Size de efendim.*

(3) Bana da mı?

(4) Ümit etmiyorum.

Önceki paragrafın son cümlesi, üzerine yorumlama yapılması için paragrafa taşınmıştır. Yani cümle, yorumlanmak için yinelenmektedir. Yorumlanan yinelenirken, bunun üzerine yorumlayıcı sistem kurulmaktadır.

“Size de efendim.” cümlesi, paragrafın ilk cümlesinden sonra aynen yinelenmiştir. Ancak yinelemenin ikinci kısmı, diyalog içinde değil monolog içindedir. Böylece geçmişe doğru bir yönelme gerçekleşmektedir.

3 numaralı cümle, yinelemeyi yorum için hazırlayan ve iki kısmı birbirine bağlayan bağlayıcı unsurdur. Bu cümlede eksiltilen ve 15.5 numaralı cümlede bulunan “Allah rahatlık versin.” ifadesi, bağlantının konusunu belirlemektedir:

“Bana da mı Allah rahatlık versin.”

Yorumlayıcı durumdaki 4 numaralı cümlede de, aynı ifade gizlenmiştir. Konu, derin metinde tespit edilmektedir. “Ümit etmiyorum” yüklemi, durumun mümkün olmadığını gösteren bir yorum yapmaktadır. Eksik kısım, cümledeki öge ihtiyacına göre şu şekilde tamamlanır:

“(Rahat olabileceğimi) ümit etmiyorum.”

“Bana da mı” sorusu ile derin metindeki eksiltili nesne arasındaki ilişki, bir merak unsuru oluşturmaktadır. Bu da, şu soruyla tespit edilebilir:

“Niçin sen rahat olamayacaksın?”

Bu sorunun cevabı, asıl yorumdur. Bu yorum, metnin içindeki diyalogdan bulunabilir. Soru, metin içindeki cevabı bularak yorumlamayı tamamlamaktadır:

“Çünkü Küçük Hanım’ı Doktor’a veriyorlar.”

Bu cevap, yorumlayıcı cümlelerin gizlenmiş hedefidir. Hedefin gizlenmesi, sebebin sır gibi saklanması yüzündendir.

1.4.4.2.2 Yorumlama Cümle Dizisi Yinelemesi

21.6

(5)(3) Annesi, aynalı dolabın içinde çıplakmış!

(6)(1) “Bak sen ne vesveseli adamsın!” ha?..

(2) Düşün, düşün de anla!

(3) Senden gizli hiçbir şey konuşmuyorduk.

(4) Annem soyunuyordu

(5) Sen odadan içeri girince aynalı dolabın içine saklandı.

(6) Ben sana işaret ettim, görmedin.

(7) Şimdi anladın mı?

(8) İşte şimdi anladım... Ah, küçük aşüfte!

6 numaralı paragrafı oluşturan cümleler, sekizinci cümleye kadar bir yineleme dizisidir. Aynı cümleler, 18.12 numaralı paragrafın bir kısmıdır. Burada amaç, romanda önemli bir halkayı oluşturan konuşmanın yinelenerek yorumlanmasıdır.

Paragrafın 5 numaralı cümlesiyle önceki paragrafın 3 numaralı cümlesi arasındaki anlam yakınlığı, bağlantıyı kurmaktadır. Bu yakın anlamlılık bağı, uzak yineleme ile kurulacak ilişkileri ayırmamak için düzenlenmiştir.

İlk cümlelerin sonundaki “ha?...” ünlemi ve paragrafın sonundaki yorum cümlesi, yinelemeyi yorumlayan unsurlardır. Ünlem, Nüzhet’in sakladığı istihzâyı metnin yüzeyine çıkarmaktadır. 18.12 numaralı paragrafta bu kahkaha efektine rastlayamıyoruz. Çünkü orada yapmacık bir ciddiyet vardır. Yorumlama da, bunu ortaya çıkarıyor.

7 numaralı cümlede sorulan, fakat daha önce cevapsız bırakılmış soru, yinelemede cevaplandırılmaktadır. Soru - cevap yapısında yinelenen “anlamak” fiili,

durum değerlendirmesini gösterir. “Neyi anladı?” sorusunun cevabı, 20.13 /14 numaralı paragraflarda verilmiştir. Bu da, “anlamak” fiilinin hedefini göstermektedir.

Yorumlayıcı cümlelerin “aşüfte” ünleminin hükmünün dayanağı, metnin ilk cümlesindeki “Yalan, bana suçların en ağırı gibi geliyordu.” düşüncesidir. Yine genel hüküm kullanılarak, özel durum için hüküm verilmiştir. Bu hükmün yorumu, başlığın altındaki “Dünyanın hiçbir Nüzhet’i yalan söylememelidir.” cümlesinde yapılmaktadır.

Önceki metinde geçen paragrafın yinelenmesi, fikr-i sabit hâline gelmiş sözlerin oluşturduğu yorumlar dizisinin bir halkasıdır. Bu dizi, hem ahenk sağlamış, hem de yeni metinlerin kurulması için çekirdek vazifesi görmüştür.

Metinler bu yineleme ile bağlanarak zincirleme bir yapı oluşturmuştur. Bu metinler: “Beni Karşılaman Sükût”, “Kuruntulu Adam”, “Paris, Paris!”, “Gizli Konuşulan Şey”, “Nüzhet Bana Yalan Söyledi” ve “Azgın Mürâhik”tir.

1.4.4.3 Karşılaştırmalı Cümle Yinelemesi

1.4.4.3.1 Karşılaştırmalı Durum Cümlesi Yinelemesi

43.11

(42) (4)(1) *Hastabakıcılar odama girdiler.*

(2) - Haydi gelin, dediler.

(3) Titreyerek bacağıma yataktan uzattım.

(4) Terliklerimi görüyor, fakat sağlam ayağımı bile içine sokamıyor, şaşkınlıktan kaçırıyor, bir türlü giyemiyordum.

(43)(11)(1) *Hastabakıcılar girdiler.*

(2) Bir şey söylemelerine meydan bırakmadan yataktan indim, terliklerimi kolayca giydim, fakat artık yelkenli bir gemi gibi kendimi talihin rüzgârına bırakmıştım, akıp gidiyordum, odamdan ameliyathaneye nasıl geçtiğimi bilmedim.

Farklı iki metinde paragraf başlangıçlarındaki cümlelerin yinelenmesi, iki kez karşılaşılan durumu farklı ve benzeyen yönleriyle karşılaştırmaktadır. Paragraftaki diğer yinelemeler, bu karşılaştırmayla kurulan paralelliklerle tamamlanmaktadır.

“Hastabakıcılar girdiler.” (Ö+Y) yapısı, yinelenerek durumun ortak başlangıç noktasını belirlemektedir. Çünkü “(hastabakıcıların odaya) girme(si)” fiili, fiil ve durum

dizilerinin tetikçisi konumundadır. Yinelemenin ikinci kısmında eksiltelen “odama” yer tamlayıcısı, bunu perçinlemektedir.

“Haydi gelin, dediler.” aktarımıyla “bir şey söylemelerine meydan bırakmadan” aktarımsızlığı arasındaki farklılık, iki durum arasındaki değişikliği göstermektedir. “Sağlam ayağımı bile içine sokamıyorum.” yetersizliğiyle “Terliklerimi kolayca giydim.” etkinliği arasındaki güç miktarı farklılığı, durumdaki gelişimi belirlemektedir.

Son cümlelerin “fakat” bağlacıyla başlayan kısmı, değişikliklerle sonucu bağdaştırmaktadır. Korkulan hedeften kaçış, bu değişiklikler sonunda ortadan kalkmaktadır. “Yelkenli bir gemi gibi” edat grubunun benzetmesiyle bu, daha da somutlaşmaktadır.

“(Odamdan ameliyathaneye) geçme” fiili, yinelenen parçaları birleştiren hedefdir. Metin çözücü, bu ipucunu kullanarak, geçişleri yorumlar.

1.4.4.3.2 Karşılaştırmalı Diyalog Cümleleri Yinelemesi

26.4

(1) (8) Mithat Bey geldi.

(9) Bana soruyor:

(10) “- *Ne yazıyorsun?*”

(11) “- *Bu odada gördüklerimi.*”

(3)(13) “Operatör bana doğru geldi:

(14) “- *Otur oğlum, oğlum!*”

(15) “- *Ne yazıyorsun?*”

(16) “- *Yalnız canım sıkılmasın diye bu odada gördüklerimi.*”

İki ayrı yerde geçen fiil ve durumlar, farklı iki kişinin benzer diyaloglara katılmasıyla, ortak bir noktada bağlanmaktadır. Farklı kişilerin sözleri arasındaki yakınlık, diyalog cümlelerindeki yinelemelerle kurulmuştur.

“Yazma” fiili üzerine kurulan diyaloglar, yer değişimi sonrası da devam eden fiilin çevresinde düzenlenmektedir. Fiilin amacı, bağlantıyı tamamlayan başka bir yinelemedir. Aktarıcı - soru - cevap şeklinde düzenlenen yinelemeler, tekerrür eden duruma dayandırılmıştır.

İlk metinlerde monolog şeklinde düzenlenmiş düşünme işlevi, bu sefer yazarak düşünme şeklinde gerçekleşmektedir. Bunu görenlerin tepkisi ise, kişiler ortak alanında bir paradigma(dizi) oluşturmaktadır.

Diyaloglar, yinelenen “gelme” fiilleriyle başlatılmıştır. Yer ve anlatıcı kişi olarak ayrılan fiil yönleri, iki diyalog arasında bir farklılaşma sağlamaktadır:

“(Odaya) geldi.” > “Bana doğru geldi.”

İlk diyalogda aktarıcı, yüzey metne çıkarılmamıştır. İkincisinde derin metinde bırakılarak, yerine başka bir gizli fiilin yorumu yerleştirilmiştir:

*(Saygıyla ayağa kalktım). > “Otur oğlum, otur” (dedi).

Yinelenen “Ne yazıyorsun?” soru cümlesinin sınırları, soran kişi farklılığıyla çizilmektedir. Ortak tepki, cevabı daha ayrıntılı bir şekilde düzenlemeyi gerektirmektedir. Böylece bir durumun ayrıntıları, iki cevaba dağıtılmıştır. “Yalnız canım sıkılmasın diye” zarf tümleci, yinelemeye eklenen ayrıntıdır.

Diyalogların birinde bulunmayıp ötekinde bulunan unsurlar, pekiştirmeyi sağlamaktadır. Aradaki ahenk yapısı, bir şiirin nakaratı gibi iki parçayı karşılaştırmalı bir şekilde bağlamaktadır.

1.4.4.4 Açıklama Cümle Yinelemesi

1.4.4.4.1 Açıklama Öbekli Cümle Yinelemesi

27.9

(2) *Nüzhet senin kardeşin.*

(3) *Onunla beraber büyüdünüz.*

(4) *O (Nüzhet), senin kardeşin!*

Önemli bilginin vurgulanması amacıyla yapılan cümle yinelemesi, araya giren açıklama cümlesiyle bir mantık temeline oturtulmaktadır. Böylece etkili bir ifade kurulmaktadır. Ahenk ve anlam bütünlüğü, etkinin gücünü arttırmaktadır.

Açıklamayı çevreleyen yinelemeler arasındaki farklılık, gereksiz kullanımları engellemektedir. Bu farklılaşma, “Nüzhet” öznesinin yinelenmeyerek, “o” zamiriyle karşılanması yoluyla yapılmaktadır. “O” gönderimi, özneyi konu hâlinde geriye iterek, yorumu ön plana çıkarmaktadır.

“Senin kardeşin” yüklem (IT) yapısı, yinelenen ve açıklanan hükmü belirlemektedir. 3 numaralı cümle, hükmün verilmiş sebebi olan delili bildirmektedir. Bu yapı, cümleleri şu şekilde birleştirmektedir:

“Onunla beraber büyüdüğünüz için, o senin kardeşin.”

“Nüzhet” kişisi üzerine kurulan gönderim zinciri, açıklama ve vurgulama cümlelerini bir dizi hâlinde düzenlemektedir. “Siz” öznesi, “sen” ve “o” kişilerini derin metinde içine alarak, bu düzenlemeyi tamamlamaktadır.

“(Beraber) büyüme” fiiliyle sebep - sonuç ilişkisi kuran “kardeş” ismindeki hüküm, yorumlama sisteminin odak noktasına yerleştirilmektedir. Romanın gelinen kısmına kadarki olay ve durumlarda belirlenen Çocuk - Nüzhet ilişkileri, bu hüküm altında yeniden değerlendirilmektedir.

Açıklama öbekli cümle yinelemesi, Çocuk - Paşa diyalogu içinde, yengenin etkisi altında ulaşılabilecek yeni sonuçlara hazırlık yapmaktadır. Buradaki değerlendirme, Çocuk - Nüzhet ilişkisinde büyük bir değişikliğe sebep olacaktır. Ayrılığa doğru gidiş için zemin hazırlanmaktadır.

1.4.4.4.2 Açıklama Derleyici Cümle Yinelemesi

22.11

(18)(16) (4) Annem soyunuyordu, sen odaya girince o da aynalı dolabın kapısı içine saklandı.

(22)(10)(5) Sana tekrar söylüyorum ki sen odadan girdiğin vakit annem odada soyunuyordu.

(6) Ve aynalı dolabın içine saklandı.

(11)(1) - Bugün Doktor'un annesi gelmedi mi?

(2) - Geldi.

(3) - Birkaç gün içinde söz kesilmesini istemedi mi?

(4) Düğünden sonra kocanın seni Avrupa'ya götüreceğini söylemedi mi?

“Yalan” konusu üzerine yapılan açıklamalar, romanın farklı metinlerine cümle yinelemeleriyle ulaşmamızı sağlamaktadır. Çocuk - Nüzhet diyalogu, yinelemeler üzerine kurularak, hedefin bilgilerini de değerlendirme içine almaktadır.

10.5 ve 6 numaralı cümleler yinelenerek, ilk konuşuldukları zaman olan hedefe, yani “Kuruntulu Adam”a (18.12 numaralı paragrafa) ulaşmaktadır. Orada Nüzhet, ilk kez kendini haklı çıkarmıştı. Şimdi bunu yeniden deniyor.

11.1 / 2 / 3 / 4 numaralı cümleler, yinelenerek, ilk konuşuldukları zaman olan hedefe, yani “Gizli Konuşulan Şey”e (20.13 numaralı paragrafa) ulaşmaktadır. Orada Nurefşan’ın açıklamaları, Nüzhet’in söylediklerini yalanlamıştır. Çocuk, bu yüzden “Nüzhet Bana Yalan Söyledi” metninde Nüzhet’i düşüncelerinde yargılamıştır. Şimdi orada ortaya koyduğu iddiaları diyalogda hatırlatmaktadır.

“Gizli Konuşulan Şey” metninde Nurefşan’ın ağzından yapılan açıklamalar, 11.3 / 4’te yinelenirken soru - cevap yapısı içinde yeniden düzenlenmektedir. Sorulardan ilki, kısa onaylama şeklinde cevaplandırılmıştır. Daha sonra da ilk cevap yeterli bulunmayarak soru bombardımanına başlanmıştır.

3 ve 4 numaralı cümlelerin yineleme hedefleri, iki yönlüdür. Geri hedefleri, “Doktor Ragıp”la evlilik konusundaki planlara; ileri hedefleri, planların uygulanmasıdır. Bu yüzden, yinelemelerle kurulan soru - cevap yapısı, evlilik konusunda bir geçiş kapısıdır.

3 ve 4 numaralı cümlelerin -DI bitmiş zaman ekleri ile 3 ve 4 numaralı cümlelerin gelecek zaman ekleri (-AcAK) arasındaki ilişki, geçişi sağlayan yapıdır. Derleyici yineleme, birden fazla metni ve durumu birleştirerek, metnin bütünü ile parçalarını uyumlu hâle getirmiştir.

1.4.4.5 Soru - Cevap Cümlesi Yineleme

1.4.4.5.1 Durum Vurgulayıcı Soru - Cevap Cümlesi Yinelemesi

18.12

(8)(2) Yoruldum, dinleniyordum.

(1) Söyle bana.

(2) (Ben) yorgunum.

(3) Haydi, söyle bana.

(4) (Ben) yorgunum.

Soru - cevap yapısının üçlü yinelemesi, Çocuk - Nüzhet ilişkisinde bir durum tespiti için kullanılmaktadır. Soru - cevap yapısı, emir - itaat şeklinde düzenlenmiştir. Ancak emreden, aldığı karşılığı beğenmediği için, emri yinelemektedir.

“Yorulduğum” / “yorgunum” / “yorgunum” şeklinde düzenlenen cevap yapıları, ahenge dayalı bir düzenleme yapmıştır. Böylece diyalog yapısı, şiire yakın bir sisteme kavuşmuştur.

Gereksiz yinelemeye düşülmemesi için soru yapısına, “haydi” ünlemi eklenmiştir. Bu ünlem, hem farklılaşmayı sağlamış hem de sorunun vurgusunu arttırmıştır:

Söyle bana.

Haydi söyle bana.

“Haydi” ünlemi, aynı zamanda bağlantının demirlendiği yapıdır. Cevap istenen kişiye yapılan hitap, burada en güçlü noktasına kavuşmuştur denebilirdi. Ancak ilerideki “haydi” ünleminin çift şekilde kullanılması, bunu ertelemiştir:

(9)(1) “Haydi, haydi söyle bana”

Ancak bu emir, karşılıksız kaldığı için, yapı başka bir yöne kaymıştır. Emrin cevapsız kalması, devam eden bir çekişmenin habercisidir.

Metin kurucu, emir ve cevap arasındaki ilişkiyi bu şekilde kurarak, daha önceden sorulan “Çocuk’un neye canı sıkılmış?” sorusunu çözümletme çabasına girmiştir.

Uzayıp giden soru(emir) - cevap yapısı, psikolojik durum sayesinde sıkıcılıktan uzaklaştırılmıştır. Merak unsuru, yinelenen ifadelerle gittikçe artan bir yoğunlaşma yükleyerek sürükleyici bir anlatım kurulmasını sağlamıştır.

1.4.4.5.2 Konum Belirleyici Soru - Cevap Cümleleri Yinelemesi

13.12

(2) *Uyuyamadım, dedi*

(3) *Ben de uyuyamadım.*

(4) *Sen niçin uyuyamadın?*

(5) *Sen niçin uyuyamadın?*

(6) *Ben bir şeyler düşündüm.*

(7) *Ben de bir şeyler düşündüm.*

(8) *Sen ne düşündün?*

(9) *Sen ne düşündün?*

Diyaloglardaki soru ve cevaplar, değişik anlam ilişkileriyle bağlantılar kurar. Böyle bağlantılarda her soru, cevabı; her cevap, soruyu gerektirir.

Bir metinde sorunun yinelenmesi, yetersiz açıklamaya karşı yapılıdır. Cevabın yinelenmesi ise, anlaşılmama sebebiyledir. Ancak burada, sorunun aynı soruyla karşılanması ve cevaba aynı cevabın verilmesi söz konusudur. Bu, o anki psikolojik durumla ilgilidir. İletişim bakımından kopukluk, o anki “heyecan” ortamından dolaydır.

Soruya karşı soruyla ve üstelik aynıyla karşılık verilirken, cevabı önce karşıdan bekleme isteği etkili olmuştur. Böylece üstünlük kurma amaçlı yinelemeler, ahenge dayalı bir metinleşme sağlamaktadır.

Karşılıklı cevapların aynen yinelenmesi ise, zayıflık işaretidir. Bu yapı, söylenemeyenleri derin yapıda bırakarak geniş çağrışım imkânları sağlıyor. Böylece kaçamak cevap niteliğindeki yinelemeler, ahengi kendi açısından tamamlamaktadır.

Paragrafın yapısı, şiirdeki nakaratları hatırlatmaktadır. Öyküleyici anlatımın tek düzeliğinden metin çözücüyü uzaklaştırmak için, tekerleme bağlantılarına benzeyen bir paragraf kurulmuştur. Biz böyle bağlantıları Dede Korkut Hikayeleri’nde, masal ve ninnilerde görüyoruz. Bu anlatım, düz sözle anlatılamayacakların anlatılabilmesini sağlayabilmektedir.

1.4.4.5.3 Sebep Belirleyici Soru Cümlesi Yinelemesi

13.18

(16)(3) *Ne mi olur? Bilmem?*

(17)(3) **Susmaya mecbur oldu.**

(18)(1) **Ruhumun üstünde bir ağırlık duymaya başladım.**

(2) **İçimde, Nüzhet’in “Ne mi olur?” sualine türlü türlü cevaplar sıralanıyordu.**

16.3 ve 18.2 numaralı kısımlarda yinelenen “Ne olur?” soru cümlesi, üç paragrafa yayılan suskunluğun sebebi olmuştur. Cümlelerdeki ayrıntılar, bu sebebe göre yorumlanan sonucu göstermektedir.

“Bilmem” cevabı, başlattığı bilinmezlik zinciriyle açıklanmaktadır. “Ruhumun üstündeki ağırlık” / “İçimde sıralanan cevaplar”, Çocuk’un psikolojisini betimleyen unsurlardır. Yinelenen soru, bu betimlemeyi ileri dönük ihtimal belirlemeleri sistemine dönüştürmektedir.

Sorunun yinelenmesi, muhtemel sonuçları düzenlerken, anlatımı daha etkili hâle getirmektedir. Görüldüğü gibi sebep - sonuç ilişkileri, yinelenen “Ne mi olur?” soru cümlesiyle sarılarak düzenlenmiştir:

- (1) Ne mi olur?
- (2) (Ben böyle deyince) Ø
- (3) (Bu yüzden) Ø
- (4) (Çünkü) Ø → (Yineleme) – Ne mi olur?

Bu bağlantı zincirinde, anlatımda önemli bir yere sahip olan unsurun temel taşı olduğu görülmektedir. Bağlayıcıların düzenleyicisi, aynı zamanda öykünün olay örgüsünü de belirlemektedir. Metin çözücü, cümleler arası geçişleri bu sayede çözümlerken, anlatılanların önemli ve temel yönlerini de seçebilmektedir.

Yinelenen yapı üzerine kurulan sebep - sonuç zinciri, olay dizisini oluşturan bağlantıların en çok kullanılanlarından.

Bu, öyküleyici anlatımda olay, durum, konuşma ve yorum yapıları arası geçişlerin sağlandığı bir yapıdır.

1.4.4.5.4 İspat Hedefli Soru-Cevap Cümlesi Yinelemesi

40.3

- (5) - Nüzhet’i mi görmek istiyorsun?
- (6) - *Nüzhet Kim?*
- (7) - *Nüzhet kim?*
- (8) Kardeşin mi?
- (9) *Bilmiyorum.*
- (10) *Nüzhet kim?*
- (11) *Bilmiyorum.*

(12) *Biliyorsun, biliyorsun, haydi, söyle bana, Nüzhet kim?*

(13) *Bayıldığın zaman onu sayıklamışsın.*

Çocuk - Doktor ilişkisinde merak unsuru olan Nüzhet kişinin kimliği, soru cümleleri dizisiyle belirlenmektedir. Yineleme yapısı, konuşma gerçekliği içinde kısır döngüye dönüşmüş bir diyalog oluşturmaktadır.

Karşılıklı konuşmanın çekişmeye dönüşmesi, “Nüzhet kim?” sorusunun ve “Bilmiyorum.” cevabının yinelemeleriyle gerçekleşmektedir. Metnin bu şekilde karışması, “Nüzhet Kim” başlığı ile açıklanabilir. Çünkü Çocuk, Nüzhet’i hayallerinden silmiştir. Ancak şuuraltından çıkarıp atamamıştır.

Metin çözücü, okuduğu metinleri hatırlayarak, Nüzhet’in kim olduğunu ve Çocuk’un onu niçin unutmak istediğini bilir. Ancak Doktor, bunlardan habersizdir. Bu merak, 3.9/11/12 numaralı cümlelerin “tanımadığım bir adam” öznesiyle açıklanmıştır.

Yinelemeler dışındaki cümleler, ısrarcı üsluplarıyla yinelemeleri desteklemektedir. “Kardeşin mi?” sorusunun ihtimal bildirme yapısı ve “biliyorsun” yüklemine iknâ edici yinelemesi, cevaba ulaşmak için yapılan girişimlerdir. Son olarak “Bayıldığın zaman onu sayıklamışsın.” cümlesi, bir delil olarak söylenmiştir.

1.4.4.6 Sebep - Sonuç Cümlesi Yinelemesi

1.4.4.6.1 Sebep Zinciri Cümle Yinelemesi

12.3

(2)(1) *Yatağa girince vücudumun her vakitkinden fazla ağırlaştığını zannettim.*

(3) *Dizim de çok ağrımaya başladı.*

(3)(1) *Uyuyamıyordum.*

(10)(1) *Uyuyamıyordum.*

Metin kurucu, 2 numaralı paragraftaki ikili yapılardan sonuç kısımlarını, 3 numaralı paragrafın ilk cümlesinin sebebi konumunda kullanmıştır. Böylece paragraf içinde sonuç bildiren cümle, paragraf dışında sebep bildirmiştir.

3 numaralı paragraftaki “uyuyamıyordum” cümlesi, üzerinde yoğunlaşma gereken bir durumu bildirmektedir. Bu durumun sebepleri, uzun bir bağlantı zinciri kurmuştur.

“Uyuyamıyordum” cümlesi, hem öncesinde hem de sonrasında çok sayıda sebeplerle çevrilmiştir. Sonrasındaki sebepler, çeşitli düşünce cümleleridir. Bunlar, metnin sonuna kadar devam etmektedir. Ancak bu sebepler, metnin 10 numaralı paragrafındaki “uyuyamıyordum” cümlesiyle iki parçaya bölünmüştür. Bu da yorumlamaların daha kolay yapılması içindir.

“Uyuyamıyordum.” yinelemesine kadarki kısımda, gelecekle ilgili düşünceler sıralanmıştır. Bu yineleme sonrasında ise, geçmişteki değişik objelerin dağınık hayallerinin canlanması vardır. İkinci kısım, roman ana metninin hatırlanması ve özetlenmesi işlevinde kullanılmıştır. Bu işlevin gerçekleşmesinde, eşyalar, kişiler ve hareketleri birer unsur olarak düzenlenmiştir.

Sistem olarak sebep zinciri şu şekildedir:

1. Sebepler : İçinde bulunulan anki (Şimdiki zaman)
2. Yetersizlik : Uyuyamıyordum (Yineleme)
3. Sebepler : Gelecekle ilgili (Gelecek zaman)
4. Yetersizlik : Uyuyamıyorum (Yineleme)
5. Sebepler : Geçmişle ilgili (Geçmiş zaman)

Görüldüğü gibi yinelenen cümleyle bölünmüş üç sebep kısmı arasında, zaman farklılığına dayalı bir düzenleme vardır. Bu sistem, gerçek hayattan hayal alemine geçildiği kısmı oluşturmuştur.

1.4.4.6.2 Sonuç Belirleyici Cümle Yineleme

40.2

(8) Her taraf kapalı.

(9) Her taraf kapalı.

(10) Korkuyorum.

Diyalog yapısında yinelenen “Her taraf kapalı.” cümlesi, korkma sebebini vurgulamaktadır. Vurgu, ortak bilginin paylaşılması üzerine kurulmaktadır. “Korkuyorum.” cümlesi ise, sonucu göstermektedir.

Sonucun yineleme üzerine kurulması, onun yorumunu yinelenen sebebe dayalı olarak yapmayı gerektirmektedir. “Her taraf kapalı olmasına rağmen yine de korkması”, gereksizliğe dayalı bir aykırılık olduğunu gösterir. Yineleme, bu ilişkiyi kuvvetlendirir.

“Her taraf kapalı olduğu için korkuyorum.” şeklindeki birleşme, aykırılığın sebep - sonuç ilişkisine dönüştüğünü gösterir. “Korkmama” sebebi olması gereken durumun “korkma” sebebi olduğunun anlaşılması, yinelemeler arasındaki farkı oluşturur.

Cümlelerin eksiltili şekilde düzenlenmesi, bu yorum rahatlığını sağlamaktadır. Aslında aynı anlamı taşıyan cümleler, üçüncü cümlenin sebep olduğu yorum farklılığıyla birbirinden ayrılmıştır. Bu, Doktor ve Çocuk kişilerinin ayrı bakış açılarına dayanmaktadır.

Sonuç belirleyici cümle yineleme, önemli bir çıkmazın yorumlanması için kullanılmaktadır. Yer bilgisi, yorumda kullanılarak durum değerlendirmesi yapılacaktır.

1.4.4.7 Ardışıklık Bağlayıcı Cümle Yinelemesi

13.3

(17) *Kapılar kapanır.*

(18) *Dışarıya gözcü konur.*

(22) *Derken...*

(23) *Evet kapılar kapanır...*

(24)(a) *Masanın üstüne bir anarşist çıkar,*

(b) *dehşetli bir nutuk söyler...*

Ardışık fiiller arasına giren açıklama cümleleri, bir kopukluk olmasına sebep olabilir. Böyle bir durumda metindeki fiil ve durumların yorumlanmasında problemler çıkabilir. Devam eden fiil zincirinin koptuğu ve yeni bir yapıya geçildiği sanılabilir.

Beş cümlelik (17 - 23) aradan sonra devam eden ardışık fiiller, 17 numaralı cümlenin yinelenmesiyle yeniden düzenlenmektedir. Bu düzenlemeler sırasında kullanılan bağlaçlar, metin çözücüyeye bağlantı hakkında ipuçları vermektedir.

“Derken” zarf tümleci, geçişi toparlama şeklinde kurmaktadır. Bir fiilin zamanını diğer fiile göre düzenleyen öge, geçişi zaman bakımından yapmaktadır. Ardışık fiiller zincirinin devam ettiğini, bu sâyede anlayabiliriz.

“Evet” cevap edatı, yinelenen cümlelerin başına eklenerek, vurgu yoluyla zaman bağlantısını durum belirleme şeklinde tamamlamaktadır. “Derken” zarf tümlecinin sonunda kullanılan üç nokta işareti, bir düşünme aralığı bırakmaktadır. “Evet” edatı ise, bu aralığa son veren unsurdur.

“Kapılar kapanır.” cümlesi, anlatımın kesildiği yerdeki fiilden bir önceki yapıdır. Bu yüzden yinelenen cümlelerden sonraki cümleler arasındaki ilişkileri de ardışık olarak düşünmelidir:

(17) Kapılar kapanır.

(18) Dışarıya gözcü konur.

(19) Masanın üstüne bir anarşist çıkar, dehşetli bir nutuk söyler.

Bu yapıda, 17 ve 18 numaralı cümlelerin fiilleri, 24 numaralı cümlelerin fiillerinin hazırlayıcısıdır:

“Bir anarşistin masanın üstüne çıkıp dehşetli bir nutuk söyleyebilmesi için kapılar kapanır, dışarıya gözcü konur.”

Ardışık fiiller arasındaki sebep - sonuç ilişkisinin kurulmasını sağlayan cümle yinelemesi, açıklama sonrası hatırlatma işleviyle anlam, yapı ve âhenk bakımından bir bağlantı sistemi kurmuştur.

1.4.4.8 Değişiririmli Cümle Yinelemesi

28.3

(2)(1) *Anne bana söyleme bunları...*

(5) *Maazallah...*

(7) *Mikrop.*

(3)(4) *Şakası yoktur kızım, mikrop bu...*

(5) *Bana söyleme bunları...*

(7) *Evin her tarafı mikrop...*

“Bana söyleme bunları” cümlesi, uzak bir yineleme yapısıyla konuşmayı düzenlemektedir. Cümlelerin yinelenmesi, sistemi iki noktada demirlemektedir. “Bunları” nesnesi, değişiriririr yoluyla bunu uygulamaktadır.

Cümle yinelemesi, içindeki değişiririririr de taşıdığı için konuşmayı sistemleştirmektedir. “Bunları” nesnesi, yengenin bütün söylediklerini içine aldığı için,

sistemi tek yönlü olarak düzenlemektedir. Böylece konuşma, etkileyici kişiye karşı kurulan bir bütünleşme ile iki parçaya ayrılmaktadır.

Yinelenen cümlelerin birbirine uzak yerlerde bulunması, muhatap kişinin “mikrop” ortak alanındaki ısrarlı yinelemelerine karşı bir tepki alanı oluşturmaktadır. Bu yüzden de yinelenen cümleler, “mikrop” kelimesinin yinelenmesiyle çevrilmiştir.

Yengenin konuşmaları, “mikrop” konusunun tehlike açısından ele alınması şeklinde bir bütünlük oluşturmaktadır. Yinelenen cümle ise, bu anlatılanlara karşı çıkışı göstermektedir. “Söyleme” yüklemine olumsuzluk eki, bunu belirleyen unsurdur.

“Bana” yer tamlayıcısı, kişinin söylenenlere karşı konumunu belirlemektedir. Bu konum, derin metindeki “Zaten bunları biliyorum.” cümlesini göstermektedir.

“Maazallah (Allah korusun).” ve “Şakası yoktur.” ifadeleri arasındaki anlam yakınlığı ilişkisi, durumu itirazlarla dengelemektedir. “Söyleme” itirazına rağmen durum yinelenerek kişiler arasındaki denge kurulmaktadır.

Yinelemeler arasındaki düzen, kaosa dönüşen konuşmayı çözümlenmeye hazırlamaktadır. Metin çözücü, yinelemeyi kullanarak yorumunu düzenleyebilir.

1.4.4.9 Özelleştirici Cümle Yinelemesi

21.5

(2)(1) Nüzhet bana yalan söyledi.

(4)(1) Hakikati seviniz, o da sizi sever.

(Yalan genellemeşi)

(5)(1) Nüzhet bana yalan söyledi.

(2) Hem ne çabuk yaratılmış, ne mükemmel, ne güzel yalan!

(Yalan özelleşmesi)

Metnin 5 numaralı paragrafına kadar “yalan” kavramı üzerinde genel hükümler verilmektedir. Ancak 5 numaralı paragraftan itibaren “Nüzhet’in söylediği yalan” üzerinde yorumlar yapılmaya başlanmaktadır. Böylece anlatım, genel hükümlerden, özel durumun hükme bağlanmasına doğru bir gelişme göstermektedir.

Genelden özele geçiş, metnin başlığı da olan “Nüzhet bana yalan söyledi.” cümlesinin yinelenmesiyle yapılmaktadır. Bu cümle, dört kez yinelenerek, metni beş parçaya bölmektedir. Her kısım, başlığın yönetiminde birleşmektedir.

İlk iki kısım arasında başka yinelemeler de vardır. Bunlar da genelden özele doğru bir açıklama sağlamaktadır:

1. Kısım	Yeri	2. Kısım	Yeri
(1) Aynalı dolap kapısının gıcirtısı	3.2 a	(1) Annesi aynalı dolabın içinde çırılçıplakmış, Sen odadan içeri girince aynalı dolabın içine saklandı.	5.5 6.5
(2) Nüzhet'in dizleri	b	(2) Ben sana işaret ettim, görmedin.	6.6
(3) Nurefşan'ın gözleri	c	(3) O da bana garip gözlerle, bir çok manalarla yüklü, dolgun gözlerle bakıyordu.	17.15.3

İlk iki yineleme, metin içi ve dışı bağlantıları kurarken, üçüncü yineleme sadece metin dışı bağlantıyı kurmaktadır. "Nüzhet'in yalanı" ortak alanı üzerindeki yorumlama, bu üçlü işaret sistemiyle yapılmaktadır.

Özelleştirici cümle yinelemesi, dört türlü bağlantı kurmaktadır:

1. Cümleler arası bağlantı.
2. Paragraflar arası bağlantı
3. Kısımlar arası bağlantı
4. Metinler arası bağlantı

Görüldüğü gibi bu bağlantı, düzenleyici bir sistem kurucusudur. Metin çözücü, onu kullanarak yorumlama metodunu belirleyebilir.

1.4.4.10 Kısımlara Ayırıcı Cümle Yineleme

10.11 "Ciddî Bir Adam"

(3)(1) *Sen ciddî bir adamsın!* dedi.

(2) *Hayret ettim. Sessiz, uslu oturuşuma mı telmih ediyordu.*

(11)(1) *Birdenbire kolumu tuttu.*

(2) *Of! Sen ne ciddî adamsın!*

(3) *Bir şey söylesene...*

Metnin başlığı olan "Ciddî Bir Adam" tamlamasıyla ilişkili olan aynı anlamlı iki cümle, metni üç kısma ayırmıştır:

1. Kısım : (Başlıkla - ilk yineleme cümlesi arası)

Başlangıçtaki sessizlik kısmı (Serim)

Çocuk'un ruh hâli ili ilgili cümleler.

2. Kısım : (Birinci ve ikinci yineleme cümleleri arası)

Doktor Ragıp kısmı (Düğüm)

Doktor Ragıp ve onun Nüzhet'i istemesi ile ilgili bilgiler.

Nüzhet'in yorumları.

3. Kısım : (İkinci cümle yinelemesinden metnin sonuna kadar)

Çocuk'un durum hakkındaki yorumları kısmı (Çözüm)

Nüzhet'in tesellisi.

Bunların Çocuk üzerindeki etkileri.

Çocuk'un ciddi bir adam olduğu anlamını yineleyen bu iki cümle, metnin serim, düğüm ve çözüm kısımlarını hem ayırmış, hem de bu kısımlar arasında geçişleri sağlamıştır.

1.4.4.11 Farklılaşmalı Cümle Yineleme

9.6

(0)(a) Ben Nüzhet'e işaretle menfi cevap verdim

(b) ve okumaya devam ettim.

(1)(a) Nüzhet ayaklarının ucuna basarak bana yaklaştı

(b) ve omzumdan sarstı.

(1) Kaşlarımı çatarak okumaya devam ettim.

Metnin kalıcılığının ve etkileyciliğinin sağlanmasında kullanılan bir anlatım ögesi olarak beliren yineleme yapılarından cümle yinelemeleri, daha çok şiir dilinde karşımıza çıkmaktadır. Ancak Peyami Safâ, bu yapıyı nesirde de kullanmıştır. Bu anlatım, anlam ve ahenk ilişkileriyle iki paragrafı birbirine bağlamıştır.

Her iki paragrafta karşımıza çıkan "Okumaya devam ettim." cümlesi, bulunduğu sıralı yapıda diğer öge ve cümleler yoluyla farklılaşmıştır. "İşaretle" zarf tümleciyle "kaşlarımı çatarak" zarf tümleci arasındaki niteleme farklılığı, iki cümle arasında bir derece farkı meydana getirmiştir. Yani ilk cümle basit bir ikazken, ikinci cümlede daha kızgın bir durum vardır. Böylece yinelenen cümle, anlam farkı oluşturarak, fazlalık denen anlatım bozukluğu oluşmasını engellemiştir.

Farklılaşmanın asıl sebebi, paragrafın 1 numaralı cümlesidir. Bu cümlenin fiili, “Okumaya devam ettim.” cümlesinin devamlılığını bozmuş ve anlatıcı kişiyi kızdırmıştır. Sonuçta ise Çocuk, “kaşlarını çatarak” yeniden “Okumaya devam ettim.” cümlesinin fiiline geri dönmüştür.

1.4.4.12 Pekiştirici Çapraz Cümle Yinelemesi

3.16

(15)(11) *Böyle çekmek iyi mi?*

(16) (3) Operatör, ihtimâlin davet edeceği fenâ neticelere dâir telkinde devam ediyordu.

(4) Gene sordu:

(5) - *İyi mi böyle çekmek?*

15.11 numaralı cümlenin öğelerinin yerleri değiştirilerek yinelenmektedir. Burada amaç, anlamın pekiştirilmesidir. “Böyle çekmek iyi mi?” cümlesinin özne ve yüklem öğeleri yer değiştirilerek, cümleler devrikleşmiştir. Böylece metin çözücünün, karar verme aşamasındaki Çocuk’un durumu üzerinde yoğunlaşması sağlanmaktadır.

Metin kurucu, çeşitli betimlemelerden sonra bağlayıcı soru cümlesi yinelemeleriyle anlatımı tekdüzelikten kurtarıyor. Metin çözücü, anlatımın tekdüzeliğinden sıkılabilir. Bunu engellemek için asıl mesajdan fazla uzaklaşmamalıdır. Şiir dilinde gördüğümüz nakarat yapısında, bu, işlek bir şekilde kullanılır. Peyami Safa, nakaratı düz yazıya taşıyarak okuyucuyu etkilemeyi başarmıştır.

Cümle yinelemesi birden yapılmamış, bu yineleme için iki adet hazırlayıcı aktarım cümlesi kurulmuştur. “Telkininde devam ediyordu.”, “Gene sordu.” cümleleri, yinelemenin sebebini açıklama işlevindedir. Bu yapı, üç cümleyi sebep - sonuç ilişkisiyle bağlamaktadır.

Yinelemeler arasında kalan paragraf, Operatör - Çocuk iletişiminin unsurlarıyla kurulmuştur. Operatör, Çocuk’u ameliyat olmaya ikna etmeye çalışır. 3.15 ve 3.16 numaralı paragrafların sonlarında yinelenen cümle, bu psikolojik değişim işlemi yönetmektedir.

Yinelenen cümlelerin ilkinde konuşmanın devamında bulunan ekleme yapısı, ikincisinde yoğunlaşarak belirgin hâle getiriliyor. Cümle yinelenmesinin bu kullanım dil bilimsel başarısı, paragraflar arası ilişkilerin zenginliğini sağlamıştır.

1.4.4.13 Aykırı Durum Cümlesi Yineleme

23.8

(2) **Daha doğrusu bu sefer kendisini bana o çekti.**

(2) *(Fakat ben gene cesaretimden mağrurdum).*

(3) **Ağzıyla ağzımı arayan o idi.**

(4) *(Fakat ben gene cesaretimden mağrurdum).*

Fiiller ve onların yorumlanması arasındaki tutarsızlık, haber ve açıklama cümleleri arasındaki ilişkilerle düzenlenmektedir.

Durumu açıklayan cümle, parantez içinde düzenlenmiş ve yinelenmiştir. Bu yapının başındaki “fakat” bağlacı ise, durum ile açıklama arasındaki aykırılığı göstermektedir.

2 ve 4 numaralı cümlelerde etkin kişi, Nüzhet’tir. III. tekil kişi ve değiştirim yapıları, bunu belirleyen unsurlardır. Yinelenen cümle, bunlardan sonra gelmiş ve I. tekil kişi yapısı, “ben” zamiri ve “mağrurdum” yüklemeleri ile etkin kişi olarak Çocuk’u belirlemiştir.

Bu etkin kimlik çelişkisi, yapı olarak “fakat” bağlacıyla düzenlenmektedir. Aykırılığın sebebi ise “cesaretimden” zarf tümleciyle belirlenmektedir. “Gene” zarf tümleci ise, yineleme zamanını düzenlemektedir.

Aykırı durumu belirleyen unsurlar, anlatımı yeniden düzenlemektedir. Derin metindeki düzenleme, çözümlenmeden yorumlamaya geçiş noktasında yapılmaktadır:

“Bu sefer kendisini bana onun çekmesine, ağzıyla ağzımı arayan o olmasına rağmen, ben gene cesaretimden mağrurdum.”

Yorum cümlesinin yineleme yapısı, “gene” zarf tümlecinin yineleme anlamıyla birlikte, aykırılık durumunun sürekli olduğunu göstermektedir. İki durumun anlam olarak aynı düzlemde bulunması, yorumu daha etkili yapmaktadır.

Yinelenen yorum cümlesi, ahenk bağlantısı kurarken, sayıklama hâline gelmiş bir psikolojik kısırdöngüyü de belirlemektedir. Aykırı durum, bu kaosun sebebidir. Kaosun düzene geçişi ise, yinelemelerle düzenlenmiştir.

1.4.4.14 Uzak Betimleme Cümle Yinelemesi

15.17

(15)(12)(1) **Heyhat! Zavallı Yorik!**

(2) **Ben onu tanıdım Horatio.**

(3) *Soytarıların en neş'elisiydi:*

(4) *Velût bir muhayyele.*

(5) *Bin defa beni kollarında gezdirdi; fakat şimdi manzarası hayalimi dehşetle nasıl dolduruyor!*

(6) **Kalbim nasıl...**

(17)(1) *Bin defa beni kollarında gezdirdi.*

(2) **Horatio!**

(3) *Bu soytarıların en alaycısıydı!*

(4) *Bin defa beni kollarında gezdirdi.*

(5) *Velût bir muhayyele.*

(6) **Kim bilir kaç defa öptüğüm dudakları şuracıya asılıydı.**

(7) **Zavallı Yorik!**

Betimleme yinelemesi, iki paragrafı birbirine bağlamaktadır. "Horatio" kişisini betimleyen cümleler iki defa söylenerek, uzak bir yineleme yapılmıştır. Bu yinelemenin mantığı, metin dışı bir kaynaktan yapılan alıntının iki defa hatırlanması şeklindedir. Hayat ve ölüm, Horatio'nun ölümü öncesi ve sonrasıyla temsil edilmektedir.

Cümle yinelemesi yapısı, mürettep leffüneşir san'atı gibi paralel bir sıralama oluşturmuştur. Bu paradigmatik(dizi) düzenleme, ahenk unsurlarını düzenler:

(15) (12)	(15) (17)	Bağlantı Noktası
(2) Ben onu tanıdım Horatio.	(2) Horatio	Kişi bilgisi yinelenen
(3) Soytarıların en neşelisiydi.	(3) Bu soytarıların en alaycısıydı.	Karşılaştırma paradigması(dizi)
(5) Bin defa beni kollarında gezdirdi.	(4) Bin defa beni kollarında gezdirdi.	Fiil yineleme
(4) Velût bir muhayyile	(5) Velûd bir muhayyile	Nitelik yineleme
(5) Heyhât! Zavallı Yorik!	(7) Zavallı Yorik!	Ünlem yinelemesi

İki paragrafın ortak özelliği, Çocuk'un muhayyilesine ait olmasıdır. Bunların arasına giren gerçek dünya ile bağlantı, "ölüm" ortak alanıdır. Ölüm objesi "Horatio" iki defa betimlenerek, yerden uzaklaşma ile alanın zenginleştirilmesi sağlanmıştır. İki paragrafın anlam olarak tek bir paragraf hâline getirilmesi ise, bu zenginlik ile daha etkili hâle gelmektedir.

1.4.4.15 Seçme Cümle Yinelemesi

1.4.4.15.1 Özetleyici Seçme Cümle Yinelemesi

12.11

- (0) *Uyuyamıyorum.*
- (1) *Karanlık dehliz*
- (2) *Sarı mumdan heykeller.*
- (3) *Fistül var mı?*
- (4) *Üç tane*
- (5) *Beyaz eşyâ ve beyaz gömlekler*
- (6) *Ameliyat lâzım; ayağım biraz kısılacak*
- (7) *Böyle çekmek iyi mi?*
- (8) *İşitmiyor musun? Soruyorum: Bizim bir Doktor Ragıp vardır.*
- (9) *Polis hafiyesi M. Lökok ve adamları siyah pelerinleriyle meyhaneye girerler. Karanlık merdiven, iskelet, hayaletler, kandan bir kurdele, sarhoşlar, havagazı fenerinin altında bir adam görünüp kayboluyor.*
- (10) *Doktor Ragıp*
- (11) *Havuzda yıldızlar*
- (12) *Bir limon büyüdüğüçe, büyüyor.*
- (13) *Artık bu meseleyi konuşmayalım.*
- (14) *Nüzhet'in kahkahası ve Nüzhet'in içi: Zavallı! Diyor, ben kan, cerahat, irin, ciddî adam, mahzun çocuk sevmem, Ben mes'ut olmak isterim.*

Paragraftaki bütün cümleler, "uyuyamıyorum" cümlesinin sebebi konumundadır. Cümlelerde anlatılanlar, geçmiş, görülmüş, yaşanmış ve duyulmuş şeylerin hayalidir. Bu hayaller, Çocuk'u uyutmamaktadır.

Bu yakın ilişki yanında çok geniş ve kapsamlı bir yapı daha vardır. Yapı, romanın başından buraya kadarki bütün metinlerden yapılan yinelemelerle kurulmuştur.

Genel değerlendirme, anlatılanların özetlenip, hatırlatılarak bir sonraki metne hazırlanması işlevindedir.

Paragrafın diğer metinlerle bağlantıları şu sistemle kurulmuştur:

Paragraftaki Cümle	Hedefin Diğer Metinlerdeki Yeri
1	1.2
2	1.6
3, 4	3.8
5	3.2
6	3.15
7	3.16
8	8.8
9	9.9
10	10.5
11	10.1
12	11.6
13	10.12
14	3.10
Sonuç	10.5

Paragrafın yapmış olduğu bu bağlantılar, yapı bakımından değil, olay ve durumların Çocuk üzerinde bıraktığı tesirlerin derecesine göre düzenlenmiştir. Bu yüzden, bazı metinlere hiç uğranmazken, bazılarıyla birkaç bağlantı birden kurulmuştur.

Son cümle ise bütün bu hatırlananlardan çıkarılan sonucun bulunduğu kısımdır. Böylece bütün cümleler, bu sonuç hükmü üzerinde birleşmiştir.

1.4.4.15.2 Hatırlatıcı Seçme Cümle Yineleme

18.4

(1) Arkamdan bir şehir kaçıyor.	5.7
(2) Dizlerimde bir kerpeten	4.1/12.1
(3) Hastalık ve tabiat	5.8/18.2
(4) Çamların arasında beyazlıklar	4.3/18.2
(5) Bünye! Bünye! Sizin için her şeyden evvel bu.	16.8
(6) Evimizin sokak kapısı önünde çocuklar.	6.3
(7) Birdenbire keskin bir çığlık.	39.14
(8) Daha sabredelim mi?	9.4
(9) Daha sabredelim mi?	-

(10) Ve Paşa'nın bana elini uzatırken yüzündeki şefkatin arkasına gizlenen istihfaf.	8.1
(11) İstihzâ.	10.8
(12) Nefret.	10.12
(13) Hakimiyet.	8.1
(14) Mum ışığının sallantıları arasında uzanıp kısalan bir boy.	8.1
(15) Canlı, hareketli gözler, simsiyah ve hareketsiz.	13.7
(16) Uyuyamadım diyor; ben de bir şeyler,	13.8
(17) Gömleğinin üstünde bir şal...	13.5
(18) Arkamda açık duran balkan kapısından hafif bir rüzgar giriyor.	8.2
(19) Hani benim kitaplarım?	8.5
(20) Çırilçıplak, sapsarı, upuzun bir vücut, yanakları çökmüş ve tıraşı gelmiş.	15.6
(21) Horatio! Bana bir şey söyle! Ne söyleyelim efendimiz!	15.24

4 numaralı paragrafın cümleleri arasında, hiçbir ilişki yokmuş gibi görünmektedir. Bunun sebebi, cümlelerin, metnin değişik yerlerinden seçilmiş olmasıdır. Bu yapı, ortak alana ve yinelenen cümlelerin gönderim sistemine dayanır.

Paragraf, geçmişe dair sayıklamalar şeklinde düzenlenerek, bu geniş açılı gönderimler bağdaştırılmıştır.

Paragraftaki yirmi bir gönderimin her biri, çeşitli işlevlere sahiptir. Metin kurucu, romanın önemli kısımlarını kullanarak özetleme yapmıştır. Yer ve kişi bilgileri, ilişkiler, önemli fiil ve durumlar böylece hatırlatılmıştır. Burada amaç, 6 numaralı paragraftaki diyalog için zemin hazırlamaktır.

Bu yapıya “metinden seçme cümleler birliği” diyebiliriz. Anlatıcı kişi, bu seçimi yaparken belli bir sıra gözetmemiştir. Bunun sebebi, metnin ilk cümlesi “boğuluyorum” ile açıklanmaktadır. Çocuk'un içine düştüğü kargaşa, böyle bir dağınıklığa sebep olmuştur.

4, 5, 6, 8, 9, 13, 15, 16, 39 numaralı metinlerden seçilen paragraflardan alınmış cümleler, âdeta birer metin başlığı özelliğindedir. Bu yüzden, böylece romanın içindekiler kısmı çıkarılmış diyebiliriz.

Metin kurucu, metin halkalarının çekirdeklerini seçerek, romanın buraya kadarki kısmını âdeta yeniden yorumlatmaktadır. Bir eserin içindekiler değerlendirilerek ve anlatılanlar gözden geçirilerek yeni sonuçlara ulaşılabilir.

İçerik bağlantısı, romanı ikiye bölmektedir. Parçalara ayrılmış bütün yapı, daha kolay değerlendirmeye müsâit hâle getirilmiştir.

Atlanan kısımlar, ileriki değerlendirmede gereksiz olan veya alıntılarla anlam yakınlığı bulunan yapılardır.

1.4.4.15.3 Derleme Karma Paragraf Kurucu Cümle Yinelemesi

18.5

(1) Mermer masanın üstünde bir ölü.	15.23
(2) Heyhat! Ben onu tanıdım Horatio!	15.12
(3) Soytarıların en alaycısıydı.	15.17
(4) Bin defa beni kollarında gezdirdi.	15.17
(5) Şimdi ne yanak kalmış, ne ağız.	15.22
(6) Bin defa beni kollarında gezdirdi.	15.17
(7) Velut bir muhayyele.	15.20
(8) Hani senin şarkuların, latifelerin, kahkahalarla boğan şakaların.	15.20
(9) Operatör'ün bana bakışlarındaki Merhamet, nefret ve ciddiyet.	16.2
(10) Ağır ağır yokuşu iniyoruz.	16.7
(11) Bir köy lokantası.	16.8
(12) Lokma.	16.14
(13) Zavallı Yorik!	15.12/16.19
(14) Horatio! Bana bir şey söyle!	15.24

5 numaralı paragraf, 15.23 ve 15.24 numaralı metinlerden seçilmiş cümlelerle kurulmuştur. Cümlelerin sıralanışı, rastgele hatırlamalar şeklinde görülmektedir. Ancak, bu sıralanışta bir takım hedefler vardır.

18.5 numaralı paragraf, 15 ve 16 numaralı metinlerden seçilmiş cümlelerle kurulmuştur. 15 ve 16 numaralı metinler, önce parçalara ayrılmıştır. Daha sonra bu parçalardan seçilen cümleler birleştirilerek bir paragraf oluşturulmuştur.

Söz konusu metinlerin isimleri, “Zavallı Yorik” ve “İlk Lokma”dır. Bunlar, sebep - sonuç ilişkisiyle birleştirilmiştir. İlk metinde görülenler, ikinci metindeki “yememe” olumsuzluk durumunu meydana getirmiştir. Bu ilişki, seçme cümlelerle yine kullanılmıştır.

Paragrafın 1 - 8 ve 13 numaralı cümleleri arasında, bunlar “Zavallı Yorik” kişinin betimlemesini oluşturdukları için, anlam bağlantıları kurulmuştur. Bu bağlantıları kuran, eşgönderimler sistemidir. Gönderimlerin ortak hedefi, “Zavallı Yorik”tir.

(1) Bir ölü < (2) Onu < (3) Soytarıların en alaycısı < (4) O Ø < (5) Onda Ø < O Ø (7) O Ø < (8) Senin < (13) Zavallı Yorik

Diğer cümleler, anlık görüntüler şeklinde sıralanmıştır. Bunlar arasında 9 / 10, 11 / 12 ve 13 / 14 numaralı cümleler, ikiyeşerli gruplar hâline getirilmiştir.

9 / 10 : “Biz” gönderim (Ben - Operatör)

11 / 12 : Anlam Bağlantısı - Ortak alan (Lokanta - Lokma)

Bu iki grup arasındaki bağlantı, birbirinin devamı durumları olmaları yönündendir.

14 numaralı cümle ise, eşgönderim sisteminin hedefi “Zavallı Yorik” üzerine bir yorumlama yapması yoluyla kişi betimlemesi cümlelerine eklenmiştir.

13 ve 14 numaralı cümleler, önceki paragrafın sonunda da bulunduğu için, cümle yinelenmesine dayalı bir ahenk bağlantısı kurulmuştur. Böylece içerik bağlantısıyla, karma bağlantı da bağdaştırılmıştır. Sonuçta uzun süren bu hazırlık, hedef diyaloga ulaşmıştır.

2. BAĞLAÇ ESASLI BAĞLANTILAR

2.1 Bağlaçlılık

2.1.1 “ve” Bağlacı

2.1.1.1 Parçalama - Birleştirme Bağlacı (ve)

19.2

- (1) Paşa, kahkahalar atıyor; okuduğum romanın yerli Paris tasvirleri hafızasının kapağını açmış, gençliğinin en taşkın yıllarına ait hâtıralarla ağzına kadar dolu bir bentten, 25 senelik bir mazinin seli şarıl şarıl akıyordu.
- (2) Bütün Paris hâtıraları.
- (3) Ve bol ve gevrek kahkahalar

1 numaralı cümlenin bilgi yükü, sonraki iki cümle tarafından önce ikiye bölünmüştür. Bu bilgiler, “Paris hatıraları” ve “kahkahalar” şeklinde birer dosya hâline getirilmiştir. Bu parçalama işlemi, önceki cümlenin bölünerek daha kolay çözümlenmesini sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Parçalara ayırma işlevi, 2 ve 3 numaralı cümlenin ilk cümleyle kurduğu anlam bağlantılarıyla düzenlenmektedir. Bu ilişkiler, şöyle kurulur:

- I. “Bütün Paris hâtıraları” : “Okuduğum romanın yerli Paris tasvirleri, hafızasının kapağını açmış gençliğinin en taşkın yıllarına ait hâtıralar ağzına kadar dolu bir bentten, 25 senelik mazinin seli şarıl şarıl akıyordu.”

- II. “Bol ve gevrek kahkahalar” : “Paşa, bol kahkahalar atıyor.”

I numaralı parça, ileriye “Kozmopolitlerin Hücûmu” metnine gönderimle metinler arasındaki bağlantıyı kurmaktadır.

II numaralı parça, geri gönderimle 9.2 numaralı paragrafa bağlanarak “kahkaha” ortak alanına dahil olmaktadır.

Böylece gönderimler ve hedefleri, daha belirgin bir şekilde yorumlanabilmektedir.

“Ve” bağlacı, parçalanmış cümlenin unsurlarını yeniden birleştirmektedir. Bu birleştirme, 2 + 3 numaralı cümle yapısıyla 1 numaralı cümle arasında bir paralellik

kurar. Ancak bu ilişki, ilk unsurun geciktirilmesi, ikinci unsurun öncelenmesi şeklindedir. Böylece çapraz bir ilişki kurulmuştur.

Divan edebiyatında “leffüneşir” sanatıyla ifade edilen bu yapı, gönderimler yoluyla roman san’atına uygulanmıştır. İlişkili yapıların alt alta paralel şekilde yerleştirilmesi, pekiştirme amaçlı bir yineleme yapısını oluşturmaktadır. “Ve” bağlacı, parçaları birleştirirken, metin parçasının teşkilini sürükleyici bir şekle de sokmaktadır.

2.1.1.2 Ekleme Yüzey Bağlacı (ve)

2.1.1.2.1 Sonuç Ekleme Bağlacı (ve)

24.9

(0) Ben iki gün evvelki kendimi ve iki gün evvelki etrafımı tanımıyorum.

(1) *Ve* içimde geriye dönmek korkusu var.

Önceki cümlede belirlenen sonuca, 1 numaralı cümlede bir sonuç daha eklenmiştir. Ancak bu iki sonuçtan ilki, ikincisinin sebebi olarak da kullanılmaktadır. “Ve” bağlacı, eklemeyi kuran unsurdur.

Derin metindeki “bu yüzden” bağlacının eksiltilmesi, sebep - sonuç ilişkisiyle birlikte sonuç + sonuç ilişkisinin de aynı yapı içinde düzenlenmesini sağlamaktadır. “Ve” bağlacı, paragrafın başında kullanılarak, bu çift bağlantıya dikkat çekmektedir.

Yorumlamada “ve” bağlacının kaldırılması, bağlantının kopması demektir. Çünkü satırbaşı, ayrı bir konuya geçildiğini gösterir. Bağlaç, bunu engelleyerek aynı konu içinde iki bakış açısının yakalanmasını sağlamaktadır. Bu bakış açıları, gelinen durumun memnuniyet verici olması ve kötü duruma dönülmek istenmemesidir.

Bir durumun iki uçlu sonucunun farklı paragraflara bağlaçla bağlanması, durumdan çıkarımlara ulaşma için bir vasıta. Çıkarımların amacı ise, durumun değerlendirilmesidir. Bu çıkarımlar, şu şekildedir:

“İki gün evvelki” sıfatı, “geriye” yardımcı yer tamlayıcısının zamanını belirlemektedir. Bu zaman belirleme işlevi, bağlantıyı tamamlamaktadır. “Geriye dönmek” yardımcı nesnesi ise, değişimin geriye doğru işletilmesini göstermektedir.

Değişimin tersine dönmesi hakkında “korku” ifadesinin kullanılması, önceki cümlenin yorumlanmasına yeni bir bakış açısı eklemektedir.

“Etrafımı” nesnesi ile “içimde” yer tamlayıcısı arasındaki zıt anlamlılık ilişkisi, sebep - sonuç bağlantısını durum ve ihtimalî gelişme şeklinde düzenlemektedir.

2.1.1.2.2 Aktarım Ekleme Bağlacı (Ve)

32.3

- (4) **Hatta gene akrabamdan münevver ve zeki bir adam bana dedi ki:**
- (5) **-Sen bu hastalıktan mânen rahat etmek istiyorsan, bacağı kesilmesine kadar her felâketi göze al.**
- (6) **Ne kurtarırsan seni memnun eder.**
- (7) **Ve bana Goethe'nin bir safsatasını telkine çalıştı:**
- (8) **“Az ümit edip çok elde etmek, hayatın hakikî sırrıdır.”**

Bir kişinin aktarımları, bir bağlaçla bağlanmaktadır. Aktarıcı cümlelerdeki bilgiler, yorumun yönünü belirlemektedir. Aktarımı oluşturan cümleler arasındaki düzenleme, anlatımı parçalara ayırarak yorumu daha geniş bir alana yaymaktadır.

“Ve” bağlacı, aynı konuşma içinde iki aktarımı birbirine bağlamaktadır. Bu iki bağlantının parçaları arasındaki ilişki, iddia ve alıntı şeklindedir. “Bana dedi ki:”(YT+Y) aktarıcısı ile “Telkine çalıştı:”(YT+Y) aktarıcısı arasındaki ilişki, bir paralellik kurmaktadır. “Bana” yer tamlayıcısı, yinelenerek hitap yönü ortaklığına dayalı olarak aktarımları dizmektedir.

İkinci aktarıcının nesnesi “Goethe'nin bir safsatasını”, aktarımın alıntı kısmını oluşturmaktadır. Alıntı, önceki aktarımın düşüncesini ispatlamaktadır. Böylece iki kısma ayrılan aktarım yapısı, yorumlamayı sistemleştirmiştir.

6 ve 8 numaralı cümleler arasındaki anlam yakınlığı, anlatımın açılımını düzenlemektedir. Aynı düşüncenin farklı şekillerde ifade edilmesi, yorumlamanın yinelenmesini sağlamaktadır. Bu yineleme, bir genellemedir. Özel durum yorumlanırken, daha geniş bir bakış açısıyla da değerlendirilmektedir.

Aktarım ekleme bağlacı “ve”, özel ve genel yorumların sınırını çizmektedir. Bu da, “münevver ve zeki bir adam” sıfat grubuyla desteklenmektedir. Böyle bir kişinin düşüncesini söylemesi, sonra da bir yazarın sözüyle bunu desteklemesi, bağlantının yapısını oluşturmaktadır.

2.1.1.2.3 Karşılaştırmalı Ekleme Bağlacı (de) / (Ve)

31.14

(1) Fakat Doktor'un neş'esi, çabuk kaybolmuştu.

(3)(a) Benim de içimde korkular büyüyordu

(b) ve Doktor'a kuvvetli teselliler isteyen sualler sorduğum hâlde, zayıf vaatlerden başka bir cevap alamıyordum.

İlk cümlede belirlenen durum, 3 numaralı cümlede anlatıcının kendisiyle yaptığı karşılaştırmayla açıklanmaktadır. “De” bağlacı, karşılaştırmalı anlatımı kurmaktadır. “Ve ... duğu hâlde” bağlaçlı yapı ise, açıklamayı tamamlamaktadır.

Bağlantıda “Doktor'un neş'esi çabuk kaybolmuştu.”(YT+Ö+Y) yapısı, anlam olarak karşılanmaktadır. Bağlaçlar, anlam ilişkisini yapı olarak tamamlamaktadır.

3b kısmı, karşılaştırmayı, cümle içi ilişkilerle yeniden düzenlemektedir. Burada bağlaçlar, ilişkileri yapı olarak kurmaktadır. “(Kuvvetli teselli isteyen sualler) sorma” fiiliyle “(zayıf vaatlerden başka bir cevap) alamama” olumsuz fiili arasındaki durum zıtlığı, bunu anlam bakımından düzenlemektedir. “Ve” bağlacı, ilişkiyi ekleme şeklinde oluşturmaktadır.

Karşılaştırmalı ekleme bağlacı, durumun benzetme ve zıtlıklarla daha iyi anlaşılmasını anlam ilişkileriyle belirlemektedir. Metin çözücü, gelinen durumu ve gelecekteki durumları bu ilişkiye göre yorumlayacaktır.

2.1.1.2.4 Ardışık Zaman Ekleme Bağlacı (ve)

19.9

(1)(a) Çünkü bir kapalı araba, sarı ve ölümlü ışıklar neşreden fenerleriyle Pont-Neuf'u geçti,

(b) ve enstitünün parmaklığı önünde tevakkuf etti.

Sıralı birleşik yapıda devam eden zaman anlamındaki -DI eki, ardışık fiilleri düzenlemektedir. Ekleme işlevindeki “ve” bağlacı, ekin ardışık zamanını kontrol etmektedir. Böylece bağlaç, ardışık zaman bağlantısının doğru bir şekilde kurulmasını sağlamaktadır.

İki cümlenin ortak öznesi “bir kapalı araba “ ve onun art arda gelen yüklemeleri “geçti” ve “tevakkuf etti”, kişi ve fiil bilgilerini oluşturmaktadır. Öznenin yaptıklarının düzenlenmesi, bu bilgilerin değerlendirilmesini sağlayan işlemdir. I. tekil kişi anlatıcı yapıdan uzaklaşılması, bu işlemlerin daha objektif yapılmasını sağlamaktadır.

Bağlaç, anlatımı iki parçaya bölmektedir. Kişi ve fiil yapılarının sıralanması, bu bölünmede dikkate alınır. İki kısım, metnin önceki cümlelerine yapılan gönderimlerle açıklanmaktadır.

Gönderim	Yeri	Parça	İşlemi	Hedef	Yeri	İşlemi
Pont - Neuf u geçti.	9.1	1	Belirlenen C	Pont Neuf un arka sokağında	7.7	Belirleyici ZT
Enstitü'nün parmaklığı önünde	9.1	2	Belirleyici YT	Enstitü binası	1.4	Belirlenen

Ardışık filleri, geçtiği yer bakımından niteleyen ögelerde belirleme işlevi, gönderimlerle kurulmaktadır. Bağlaç, bu gönderimleri de iki ayrı parça içinde değerlendirmeyi sağlamaktadır.

Varlığın hareket sırasına göre düzenlenen betimleme yapısını işleten iki parça, eklerle, gönderimlerle ve ögelerin paradigmatik(dizi) ilişkileriyle bağlanırken, bağlaçla sistemli bir hâle getirilmektedir.

Ekli ardışık zamanı düzenleyici bağlaç, anlatımın düzenli olması, kolay çözümlenmesi; çıkarımların daha sistemli yapılması, betimlemenin inandırıcılığı gibi işlevlere sahiptir. Bu yapı, anlatım sisteminin ortak çalışan iki hafıza şeklinde düzenlenmesiyle kurulmaktadır. Bağlacın ayırma işlevi, bunu sağlar.

2.1.1.2.5 Tarz Fiil Ekleme Bağlacı (ve)

5.3

(4)(7)(1) Caddeye çıkınca da bu devam etti, fakat hayatın gözlerimi çeken birçok hareketleri beni daha hakikî olmaya sevk etti.

(5)(1)(1) Kendimi çok sevdiğim an, kendime çok acıdığım an.

(2)(1) Beni yalnız bu koruyor: Bu aşk, bu merhamet.

(3)(1) Ve dizimin acısını duymayarak, yürüyorum; istikbâlimden başka bir yere çıkan rahat ve emin bir yolda gider gibi yürüyorum.

İki paragraf boyunca anlatılan durumlara, 5.1.1 numaralı cümledeki eklemeye fiil tarzı bakımından açıklama getirilmektedir. “Ve” bağlacı, eklemeyi düzenlerken; cümle içi bağlantılar, tarzı belirlemektedir.

“Dizimin acısını duymayarak / yürüyorum.” (ZT+Y) yapısı, “Yalnız beni bu koruyor: Bu aşk, bu merhamet” cümlesiyle tarz bakımından açıklanmaktadır. Açıklama, tarzın sebebini göstermektedir:

“Bu aşk, bu merhamet sayesinde dizimin acısını duymayarak yürüyordum.”

“İstikbalimden başka bir yere çıkan rahat ve emin bir yolda gider gibi / yürüyorum.” (ZT+Y) yapısı, “Hayatın, gözlerimi çeken bir çok hareketleri / beni / daha hakikî olmaya / sevk etti.” (Ö+N+YT+Y) yapısı tarafından açıklanmaktadır:

“Gerçekçi olmam gerektiği için cesur bir şekilde yürüyordum.”

“Kendimi çok sevdiğim an, kendime çok acıdığım an” tanımlaması, durumu, tarzı ve fiili psikolojik bakımdan belirlemektedir. Çocuk’un düşünceleri, onun tavırlarının anlaşılmasında kullanılmaktadır.

2.1.1.2.6 Durum - Etki Ekleme Bağlacı (ve)

4.5

(4)(1) Her gidişimde, hastahanelerin bahçeleri bana hüznü verirdi.

(5)(1)(a) *Ve*, bu, bana kendi meselemi unutturuyor,

(b) ruhumda daha büyük muammalara doğru genişlemek, yayılmak için bir tebahhur başlıyor,

(c) zihnim boş, hiçbir şey düşünmeden, fakat içim dolu,

(d) ağır ağır etrafıma bakınarak, biraz da sendeleyerek yürüyorum.

(2) Hasta çocuğun türküsü uzaklaşıyor.

Paragraf, önceki paragrafta eklemeye yapılarak oluşturulmuştur. Bağlı olan paragrafla bir durum ortaya konmaktadır. Daha sonra yeni paragrafta durumun anlatıcı kişi üzerindeki etkisi anlatılmaktadır.

“Ve” bağlacı, anlatılanlara eklemeye yapma yanında, metin çözücünün dikkatini çekme işlevindedir. İki virgül arasındaki “bu” kapsayıcı değiştirim unsuru, önceki paragrafın 1 ve 2 numaralı cümlelerini içine alan 3 numaralı cümledeki “bu” bağlacıyla paralel olarak işletilmiştir. Bu da iki paragraf arasındaki sınırı inceltir. İki paragraf,

yapıların sıralanışı bakımından iç içedir. Ancak anlatıcı kişi, paragraf teşkilindeki konu / yorum ilişkisini dikkate alarak, böyle bir bölünmeyi tercih etmiş olmalıdır.

Eklemenin düzenlenmesi, “-yor” şimdiki zaman eki tarafından sağlanmaktadır. İlk cümlenin a, b, c, d kısımlarındaki eklemeler, muntazam bir şekilde sıralanmaktadır. Ancak ikinci cümle eklemeyi farklı bir boyuta taşımaktadır. İkinci cümlenin -yor eki, derin yapıdaki “bu arada” bağlacını işleterek, III. kişi yapısına dayalı I. tekil kişi yapısıyla eşzamanlı bir eklemeye yapmaktadır.

Eşzamanlı eklemeye bağlı “Hasta çocuğun türküsü” öznesi (İ.T), gönderim yaparak eklemeyi, daha uzağa bağlamaktadır. Böylece ikinci cümle, bahçe betimlemesinden kopmayı engellemektedir. Ayrıca bu dönüşle, sonraki paragrafa gönderim yapılarak bağlanılmıştır.

2.1.1.3 Durum Ayrımı Bağlacı (ve)

33.5

(4)(1) Şüphe ile beş hassamı tecrübe ediyorum.

(2) Gözlerimi açıp kapıyorum.

(4) Yorganımı tutuyorum, yutkunuyorum, kokluyorum.

(5)(1) Ve kapı açılıyor, Nüzhet koynuma giriyor.

(2) Beni öpüyor, ağlıyor, teminat veriyor.

(3) Şüphe ediyorum, yatağın içinde oturuyoruz, başımı dizine koyuyorum, okşuyorum, okşuyorum.

“Düşünce” ve “hayal” alanları, ardışık fiil dizisini (paradigma) iki kısma ayırmaktadır. Bu ayrım, “ve” bağlacıyla belirlenmektedir. Çocuk’un düşünce ve fiilleri, Nüzhet’in hayal edilen fiilleriyle bu şekilde bağdaşmaktadır.

Fiil dizisini (paradigma) oluşturan ortak ek, şimdiki zaman ekidir. Bu ek, devam eden zaman yapısını ardışık olarak düzenlemektedir. Ardışık zaman yapısı, anlam olarak ikiye ayrıldığı için, yapı desteği de gerekmektedir. Bu yüzden de geçişte bağlaç kullanılmaktadır.

“Şüphe” kelimesinin yinelenmesi, bağlantının iki kısmını durum bakımından bağlamaktadır. Böylece bağlaç sınırının iki tarafındaki alanlar da birleşmektedir. Durumlara şüphe ile yaklaşma, fiil dizisinde (paradigma) bir dengeleme yapmaktadır.

Başlangıç bildiren “ve” bağlacı, durumun değerlendirilmesinden geçmiş bir olaya geçişi sağlamaktadır. Bu yüzden bağlaç, iki durum arasındaki mesafeyi ayarlarken çağrışımlara geçişi de ayarlamaktadır.

Art arda dizilen fiillerin yorumlanması, anlam ve bağlaçla yapılarak daha da kolaylaşmaktadır. Metin çözücü, gerekli sinyalleri alarak yorum sistemini çalıştırır. Duyu sistemi ise, gerekli canlandırmaları tamamlar.

2.1.1.4 Fiil - Beklenti Bağlacı (ve)

20.3

(1)(a) **Ben sandalyeye oturdum.**

(b) **ve onun çıkmasını bekledim.**

Sıralı yapıda fiil ve beklenti arasındaki ilişki, “ve” bağlacına yüklenmektedir. Aslında iki cümleden ilki, ikincisinin tarzını belirlemektedir. Ancak ZT + Y şeklinde bir düzenleme yerine C + C yapısı tercih edilmiştir.

Sıralanmış cümlecikleri bağlayan “ve” bağlacı, ilk cümlecığı anlam olarak zarf tümleci gibi işletmektedir:

“Ben sandalyeye oturarak onun çıkmasını bekledim.”

Burada “Oturdum da bekledim.” anlamında bir ilişki vardır. “Ve” bağlacı, biraz daha yumuşak ve zaman olarak daha uzun bir süreye sahiptir. Bağlacın temel işlevi olan ekleme, bu bağlantıda ağırlığını hissettirmektedir.

Fiiller arası geçişi sağlayan “ve” bağlacı, beklentinin fiile eklenmesi şeklinde bir bağlantı kurmaktadır.

Anlatım, konuşmanın hareketlerle ifadesi şeklindedir. Anlatıcı kişi, bunları doğrudan metin çözücüye iletmektedir.

Fiil, beklenti gösteren bir anlatıma sahiptir. Beklenti cümlecığı ise, beklenti metin çözücüye anlatmaktadır. Burada Çocuk - Nurefşan ve Anlatıcı kişi / Metin çözücü olmak üzere, iki iletişim yapısı vardır. İlk cümle birincisini, diğer cümle ikincisini düzenlemektedir. “Ve” bağlacı, böylece iki iletişim safhasını art arda kurarak bağlantıyı sağlamaktadır.

Fiil - beklenti bağlacı “ve”, hem açıklamayı hem de iletişimi düzenleyen unsurdur. Metnin çözümlenmesinde trafik polisi görevindeki bağlaç, yorumlama ve değerlendirmeleri kolaylaştırmaktadır.

2.1.2 İhtimal Ekleme Bağlacı (veya)

23.13

(1) Arada bir uyanıyor, boynuma sarılı kollarını biraz daha sıkarak uyuyor.

(2) (Veya gibi yapıyor)

“Uyuma” fiili, kesinliğine ulaşmamış bir durum bildirmektedir. 11 ve 12 numaralı paragraflarda art arda ve titizlikle düzenlenmiş gözlemlerle kontrol edilmiş durum üzerindeki şüpheler, fiilin gerçekleşmemiş olma ihtimalini paragrafın sonuna eklemeyi gerekli hâle getirmiştir.

Ekleme bağlacı “veya”, cümle içi bağlantılarda iki şıktan birinin seçimini göstermektedir. Cümleler arasında ise benzer bir şekilde, bir ihtimalin daha bulunabileceği hatırlatılmaktadır. Böylece ihtimal, ilk cümleye eklenmiştir.

Eklenen cümlenin parantez içinde düzenlenmesi, önceki cümlenin yüklemiyile ortak bir yorumlama yapılmasını gerekli kılmaktadır:

“Uyuyor veya uyuyor gibi yapıyor.”

Durumun yorumlanmasında kullanılan ekleme, eklenen fiili, çift yönlü bir yapıya kavuşturmuştur. Metin çözücü, Çocuk - Nüzhet ilişkisini çözümlerken bu ihtimallerden yararlanmaktadır.

İhtimallerin yorumlanmasında sonraki paragraf, denetleme aracı olarak kullanılmaktadır. Çünkü uyuyup uyumadığı, iki durumda gerçekleşen fiillerin karşılaştırılmasından çıkarılabilir.

Metnin yorumlanmasında birden fazla ihtimalin varlığı, anlatımı daha verimli hâle getirmektedir. Bu, romanın devamındaki olay ve durumlara da hazırlık yapılmasını sağlamaktadır.

2.1.3 “De” Bağlacı

2.1.3.1 Ekleme Bağlacı (de)

2.1.3.1.1 Yetersizlik Ekleme Bağlacı (de)

39.3

- (1)(1) **Yüksek, çıplak, mavi, dümdüz, dimdik duvarlar.**
- (3)(1) **Bütün bu hastahanenin sessiz, hareketsiz, soğuk, bomboş anlarını onlar doğuruyorlar.**
- (2) **Gözlerimi, onlardan kaçırmak için, yastığa *da* kapatamıyorum.**

3.1 numaralı cümledeki duruma eklenen yetersizlik, kişinin durum karşısındaki konumunu belirlemektedir. Bu bağlantı, “de” bağlacının ekleme işleviyle ve “onlar” zamirinin gönderimiyle düzenlenmektedir.

“Doğuruyorlar” yüklemi, “Gözlerimi yastığa kapatamıyorum.” kısmının yetersizliğiyle birlikte kurulan bir oluşumu belirlemektedir. “De” bağlacı, oluşumu duruma eklemektedir. “Onlardan” yardımcı yer tamlayıcısı, ekleme yapısını özne bilgisi bakımından desteklemektedir. “Niçin gözlerini duvardan kaçıramıyor?” sorusunu düzenleyen ekleme, olayın geçtiği yerden etkili alana geçişi sağlamaktadır.

Yetersizlik ekleme bağlacı “de”, genelden özele iki boyutlu bir metinleşme sağlamaktadır. Hastahane, oda, duvar ve Çocuk şeklinde kurulan dizi (paradigma), bu bağlantının sonucudur.

2.1.3.1.2 Karşılaştırmalı Ekleme “De” Bağlacı

2.1.3.1.2.1 Karşılaştırmalı Durum Ekleme Bağlacı (de)

36.2

- (1)(1) **Son günlerde etrafımı çeviren, küçük hassas cemiyetin galeyanı.**
- (2)(1) **Bizim sofa *da* galeyanda.**

Etraftaki insanlarla sofanın karşılaştırılması, “de” ekleme bağlacıyla düzenlenmektedir. Durum belirleyici “galeyan” kelimesinin yinelenmesi de benzetmeyi tamamlamaktadır.

Sıfat tamlaması şeklinde durumu belirleyen ilk cümle, anlam olarak ikinci cümledeki duruma da hükmetmektedir. Burada kişilerle yer arasında paralellik kurulmaktadır. Çünkü akrabalar da, sofa da onun hastalığı için seferberdir.

Roman boyunca durum belirleyici olarak kullanılan kişi ve yer unsurları, burada kesişmektedir. Sofanın insanlarla karşılaştırılması, anlatıcı kişinin bakış açısının sonucudur. Çevresine ben merkezli olarak bakan Çocuk, her şeyi kendi durumuna göre değerlendirmektedir.

Metin çözücü, bu durumu hastalığın geldiği son noktaya göre değerlendirecektir. Çünkü çevredeki galeyanın sebebi, bacağı kesilme riskidir.

2.1.3.1.2.2 Karşılaştırmalı Fiil Ekleme Bağlacı (de)

37.10

(3) Operatör arada bir yüzüme bakarak Mithat Bey'i dinliyordu.

(6) Kalkışıma ve yürüyüşüme de dikkat ediyordu.

3 numaralı cümlenin fiiline, 6 numaralı cümlede paralel bir fiil eklenmiştir. Bu ekleme, söylenen sözlerin verdiği bilgilere göre yapılan gözlemleri belirlemektedir. Sözlerle fiiller, karşılaştırılarak değerlendirme yapılmalıdır.

“Mithat Bey”in sözleri, hastalık alanında bacağı bir ay içindeki değişikliklerini anlatmaktadır. Çocuk’un içeri girişi sırasında yaptığı “kalkma” ve “yürüme” fiilleri ise, bu değişikliklerin sonuçlarını göstermektedir.

“Dinliyordu” ve “dikkat ediyordu” yüklemeleri arasındaki ilişkiler, sözlerle fiiller arasındaki paralelliği düzenlemektedir. İşitme ve görme duyularının birlikte ve uyum içinde çalışması, bu ilişkiyi belirlemektedir.

“Mithat Bey’in söyledikleri”, geniş bir gönderim alanını taşımaktadır. Bu bilgiler, okunan kısmın son bir aylık bilgileri içinden elde edilir. Çocuk’un kalkışı ve yürüyüşü, bu bilgilere göre yorumlanmaktadır.

Karşılaştırmalı fiil ekleme bağlacı “de”, “kalkışıma” ve “yürüyüşüme” yer tamlayıcılarının sonuna gelerek “dinliyordu” yüklemine “dikkat ediyordu” yüklemine eklemiştir. Bunların karşılaştırılması, anlam ilişkileriyle yapılmaktadır.

“Yüzüme bakarak” ve “kalkışıma ve yürüyüşüme dikkat ederek” zarf tümleçleri, Çocuk’u gözleme alanını oluşturmaktadır. “Mithat Bey’i dinliyordu”;(N+Y)

yapısı, Çocuk’la ilgili sözleri belirlemektedir. Bunların karşılaştırılması, yorumlamayı düzenler.

2.1.3.1.3 Zamanlayıcı Fiil Ekleme Bağlacı (de)

35.6

(5)(1) Onu testere altında tasavvur edemiyorum; keskin bir çeliğin kalın bir kemik üstünde yürüyüşü - hele çıkaracağı ses - tüylerimi ürpertiyor.

(6)(1) Ameliyattan sonraki hâlimi düşünmek *de* ayrıca, dehşet veriyor.

“Ameliyat olma” fiili, zamanın belirlenmesinde kullanılmaktadır. “De” bağlacı, belirlenen fiilin ardına sonraki fiili ekleyen unsurdur. “Ayrıca” bağlacı ise eklemeyi vurgulamaktadır.

5.1 numaralı cümle, ameliyat ânını betimlemekte ve yorumlamaktadır. 6.1 numaralı cümle ise, ameliyat sonrası durumu yorumlamaktadır. Bu iki yorumun birleştiği nokta, “Tasavvur edemiyorum.” ve “(Tüylerimi) ürpertiyor.” durumlarıyla, “dehşet veriyor” yüklemi arasındaki anlam yakınlığıyla tespit edilir.

“Ameliyattan sonraki hâlimi” yardımcı nesnesi, önceki durum cümlesini “ameliyattaki hâlimi” şeklinde yorumlatmaktadır. Böylece zamanlama, karşılaştırmalı öge çözümleme yoluyla yapılmaktadır.

“Düşünmek” isim-fiili, bağlantının inceleneceği birimdir. İşlem ânı da, sonrası da, ona göre değerlendirilir. Bu ilişki, karşılaştırma yapmayı kolaylaştırır.

“De” / “ayrıca” bağlaçları, düşünme boyutunda ardışık iki durumu düzenlemektedir. Durum ve sonucu, dehşet alanında bağdaştırılmaktadır. Bu ilişkinin basitleştirilmiş şekli, şu şekilde olabilir:

“Ameliyat ânı gibi, sonrası da bana dehşet veriyor.”

Görüldüğü gibi etki açısından birbirine benzeyen ardışık durumlar, benzetmeli bir ekleme ile birleştirilmiştir. Bu, önceki yorumların yeni durum için de kullanılmasını sağlar.

2.1.3.1.4 Eksilti / Yineleme Düzenleyici Ekleme Bağlacı (de)

14.6

(5)(4) Gece o meyhâne rüyâma girdi.

(6)(1) Benim *de* rüyâma girdi.

Cümlelerdeki ortak unsurlar, ya yüzey metinde, ya da derin metindedir. Yüzey metindeki unsur, yinelemeyi; derin metindeki unsur, eksiltiyi oluşturur. Bu bakımdan yineleme ile eksilti arasında benzerlik vardır:

(1) Gece o meyhâne (benim) rüyâma girdi.

(2) Benim *de* (gece) (o meyhâne) rüyâma girdi.

Yinelenen Yapı:

“Rüyâma girdi.” (YT+Y): İki kişinin ortak fiili, eksiltiye uğramadan yüzey metinde bırakılmıştır. Böylece cümlenin en önemli unsuru olan yüklem üzerine bir odaklama yapılmaktadır. Ortak fiil, paylaşılan durumu belirlemektedir. Metin çözücü, durum değerlendirmesi yaparken bunu bir ipucu olarak kullanır.

Eksiltelen Yapılar:

“*Benim*” : Tamlayan olarak kullanılan zamir, “Paşa” kişisine bir gönderim yapmaktadır. Bu unsur eksiltiyle işlevi, “rüyama” tamlayıcısının I. tekil kişi iyelik eki üzerine kaydırılmıştır.

“*Gece*” : İlk cümlenin zaman bilgisi, ikinci cümleyi de içine almaktadır. Bu zaman ortaklığı, ilk cümledeki zarf tümleci ile karşılanmaktadır.

“*O meyhâne*” : İlk cümlenin yer bilgisi, ikinci cümleyi de içine almaktadır. Bu yer ortaklığı, ilk cümledeki özne ile karşılanmaktadır.

Eksilti ve yineleme bağlantılarının birlikte kurdukları ilişkileri, “*de*” bağlacı düzenlemektedir. İki cümle arasındaki anlam ilişkileri, bağlaç yoluyla yapı bakımından belirlenmektedir. “*De*” bağlacı, “Paşa” kişinin fiiline Çocuk kişinin fiilini de eklemiştir. Aralarındaki paralellik, bağlaç kullanımıyla düzenlenmiştir.

2.1.3.1.5 Farklılaşma Etkileyici Bağlaç (de)

14.6

(0) Sen kitap okurken ben romana rüyâda devam ediyordum.

(1) Benim *de* rüyâma girdi.

(2) – Hastalığından *da* iyi haberler getir.

2 numaralı cümlelerin öncesi, ortak alan rüyâya bağlıdır. Diyalog yapısında bir konu değişimi yapılarak, anlatım başka yöne çekilmiştir. Cümle bağlantılarında böyle geçişler, bağlantı kopukluklarına sebep olur. İşte bu kopukluğun olmaması için “de” bağlacının ekleme işlevinden yararlanılmıştır.

Ekleme bağlantıları, farklı konulu cümleleri bağdaştıran unsurlardır. Aralarında sebep-sonuç, zaman ve açıklama gibi bağlantılar olmayan, tamamıyla ayrı görünen cümleler, “de” bağlacıyla birbirine eklenir.

“De” bağlacının, cümle içi bağlantılarda kullanılışıyla cümleler arasındaki bağlantılarda kullanılış arasında büyük benzerlikler vardır. Birbirine paralel unsurlara fazladan bir unsur ekleme şeklinde düzenlenen bağlantılar, cümle kuruluşunda kullanıldığı gibi metin kuruluşunda da kullanılır:

1. Konu: “Rüyâ”	Anlamı	: Farklılaşma
2. Konu: “Hastalık”	Metindeki değeri:	Bağdaştırma
Bağlayıcı Unsur: de	İşlevi	: Ekleme

“De” bağlacının cümle içi ve dışı bağlantılarında kullanılış:

İç : “Ali gibi Mehmet de gelecek.”

Dış : “Ali geldi.

“Mehmet de gelecek.”

İç bağlantıda benzetme edatıyla işleyen “de” bağlacı, dış bağlantıda aynı işlevi yüklem yinelemesi ile gerçekleştirmektedir.

2.1.3.1.6 Emir - Plan Ekleme Bağlacı (de)

22.15

(1) - **Haydi, şimdi soyun, yatağa gir.**

(2) **Ben de şalımı alıp geleyim, üşüyorum.**

İlk cümledeki emir yapısına eklenen planlama, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. “De” bağlacı, kişi bilgileri üzerinde bağlantıyı düzenlemektedir.

Emrin mantık temeline oturtulması, ikna sistemini de yönetmektedir. Yaptığı emre, emredicinin de uyması, emredici ve itaat edici arasındaki etkileşimi artırır.

“Gir” ve “geleyim” yüklemeleri arasındaki kip farkı, kişiler arasındaki iletişimi göstermektedir. “Soyun” yüklemi ile “şalımı” nesnesi arasındaki anlam ilişkisi, çağrışım

yoluyla iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. İletişimin objeler açısından düzenlenmesi, soyut kavramları somutlaştırmaktadır.

“Yatağa gir.” (YT+Y) yapısı, iki kişi için de planlanan fiili göstermektedir. Bu ilişki, muhatap kişi için emir, kendisi için planlama şeklindedir. Ancak fiillerden ikincisi derin metinde bırakılmıştır. “Alıp geleyim.” (ZT+Y) yapısı, gizlenmiş fiili de gösteren ön yapıdır. Bunun sebebi, anlatımı uzatma endişesidir.

Emrin iknâ kısmını düzenleyen planlama, bir sebebe bağlanarak muhatapta oluşacak önyargıların giderilmesi amaçlanmıştır.

“Geleyim” yüklemi gelecek zamana ait bir planı belirlerken; “üşüyorum” yüklemi bulunulan zamandaki durumu sebep olarak belirlemektedir.

“De” bağlacı, emirle plan arasındaki geçişi, ayrıntılar bakımından düzenlemektedir. Yönlendirmeye eklenen planlama, iki cümleyi birleştirmektedir:

“Haydi şimdi soyun, yatağa gir *de* ben şalımı alıp geleyim, üşüyorum.”

Bu birleşme, emredilen ve planlanan fiilleri eşzamanlı olarak yerleştirir. Böylece emir - plan ve sebep olarak sıralanan fiiller arasındaki geçişler, bir bütün oluşturmuştur.

2.1.3.1.7 Etki - Tepki Ekleme Bağlacı (de)

22.14

(0) Nüzhet sevinçle: - Ah! Koca çocuk! dedi.

(1)(a) Ben *de* gülümsedim.

(b) ve çılgın bir sevinçle hâdisenin üstüne abanıyor,

(c) gayri hakikî bir nokta arıyordum.

Nüzhet’in sözünün etkisinde kalan Çocuk, tepkisini göstererek konuşmanın iki parçasını birbirine bağlamıştır. Bu bağlantı, Ben ve Nüzhet öznelerini birbirine bağlayan “de” bağlacıyla kurulmuştur. Kişileri bağlayan bağlaç, onların konuşmalarını, tepkilerini, durumlarını da birbirine bağlamaktadır.

Birbirine bağlanan etki ve tepkiler, bir sebep-sonuç zinciri içinde bağlanmıştır. Bu bağlantı, şu şekilde incelenebilir:

“Nüzhet sevinçle”(Ö+ZT) yapısının “ben de çılgın bir sevinçle” (Ö+ZT) yapısıyla tarz ortaklığı bakımından kurduğu bağlantı, etki - tepki ilişkisini kullanarak benzerlik yönünden bir karşılaştırma sağlamaktadır.

“Ah! Koca çocuk, dedi.” aktarımının ünlem kısmının sonucu, 4a kısmını ünleme bağlamaktadır. Bu bağlantı, iki ifadeyi şu şekilde birleştirir:

“Nüzhet, gülümseyerek ‘Ah! Koca çocuk!...’ deyince ben de gülümsedim.”

“Ben de” (Ö+b.) yapısıyla kurulan bağlantıya “ve” bağlacıyla bir ekleme yapılarak anlatım genişletilmiştir. Bu genişleme, “gülümsedim” yüklemine açıklanması şeklindedir. “Gülümsedim” yüklemi ile “çılgın bir sevinçle” zarf tümleci arasında bir nitelik açıklama bağı kurularak; genişleme, anlam ilişkileriyle de pekiştirilmektedir:

“Çılgın bir sevinçle hâdisenin üstüne abanarak gülümsedim.”

4c kısmı, genişlemenin son noktasını bir sebebe bağlayarak, bağlantıyı mantık olarak tamamlamaktadır:

“Gayri hakikî bir nokta arayarak çılgın bir sevinçle hâdisenin üstüne abanıyordum.”

Metinde sebep - sonuç ilişkisinin iki cümlesi, zaman ekleriyle ardışık olarak düzenlenmiştir. Böylece ayırmaya dayalı bir şekilde bağlantı düzenlenmiştir. Ayrılan parçalar birleştirilerek şu cümleye ulaşabiliriz:

“Nüzhet gülümseyerek ‘Ah! Koca Çocuk!’ deyince ben de gayri hakikî bir nokta arayarak çılgın bir sevinçle hâdisenin üstüne abanmış bir şekilde gülümsedim.”

2.1.3.1.8 Odaklayıcı Fiil Ekleme Bağlacı (de)

14.4

(14)(3) Paşa bana bir altın verdi, bunun yol ve kitap parası olduğunu söyledi.

(4) Güç vaziyetimde beni biraz daha serbest bırakmak için Yengemin odadan çıkmasından *da* müteessir oldum.

4 numaralı paragrafta yer tamlayıcısı üzerine odaklama sağlayan “de” bağlacı, aynı zamanda önceki paragrafla bağlantı kurmaktadır. Önceki paragraftaki III. tekil kişinin fiilinin I. tekil kişi üzerindeki etkisi üzerine kurulan bağlantı, bağlaç yoluyla belirtilmektedir.

Kişiler arasındaki etki - tepki ilişkisi, anlam bakımından kurulurken, bağlaç kullanımı garip olabilir. Çünkü bu kullanım, iki cümle arasında bir boşluk hissi vermektedir. “De” bağlacı, genelde aynı kişinin fiillerini bağlarken, burada farklı kişilerin fiillerini bağlamaktadır.

3 numaralı paragrafın “verdi” ve “söyledi” yüklemeleri ile 4 numaralı paragrafın “müteessir oldum” yüklemi arasındaki ilişkide “de” bağlacı, eklemeyi düzenlemektedir. Önceki cümlede geçen söze, durum değişikliğiyle ilgili bir ekleme yapılmıştır. Anlam olarak kolay kurulan ilişki, yapı bakımından zorlanmaktadır. Metnin akışı içinde duygu yoğunlaşmasını belirten bağlaç yapısı, bir aykırılışma taşımaktadır.

Metinde özel bir anlatım dosyası açan 4 numaralı paragraf, Paşa - Çocuk iletişiminden, Yenge - Çocuk iletişime geçişi sağlamaktadır. Bu geçiş, anlatıma zenginlik katarken, özel bir bağlantı kurmaktadır.

2.1.3.1.9 Niteleyici Ekleme Bağlacı (de)

23.1

(1) Nüzhet odadan çıkınca soyundum.

(2) (Bir taraftan *da* Nüzhet’e itimadımı teftiş ediyordum).

Niteleyici ve nitelenen işlevlerini paylaşan iki cümle, parantez ayrımıyla iki ayrı sistem şeklinde düzenlenmiştir. Ancak bağlaç kullanılarak, ayırım anlam olarak bağlantıya çevrilmiştir.

Paranteze alma işlemi, ana cümlelerin fiilini tamamlama işlevini yüklediği cümleyi bir tümleç hâline getirmektedir. Böylece kurulan yeniden yapılanma, iki cümleyi ortaklığa itmiştir. Fiili ve fiille eşzamanlı yorumu bağdaştıran bu yapı, daha başarılı bir yorumlama sağlamaktadır.

“Bir taraftan” bağlacıyla birlikte kullanılan “de” bağlacı, eşzamanlılığı düzenlemektedir. Aynı zaman dilimi içinde gerçekleşen fiil ve düşünce, tek bir yorum altında toplanmıştır. Buna göre, cümleleri birleştirebiliriz:

“Nüzhet odadan çıkınca, ona itimadımı teftiş ederek soyundum.”

“Soyunma” fiiliyle birlikte yapılan “teftiş etme” fiili, yalan - hakikât karşılaştırmasına bir gönderim yapmaktadır. Bu yolla önceki metinlerdeki çelişkinin devamı, metne alınmıştır.

Niteleme işlevindeki ikinci cümle, metnin öncesindeki düşüncelerin hatırlanmasını gerçekleştirir. İlk cümle ise, ileriki metinlerde geçecek olay ve durumları göstermektedir. İki cümle arasındaki ilişki ise, öncesi ve sonrası arasında bir geçiş sağlamaktadır.

Bağlantının eklemeli işlevli bir bağlaçla yapılması, nitelemenin diğer cümleler için de geçerli olmasını sağlamıştır. Bu düşünce sistemi, ileride başka düşüncelerin de gelmesine sebep olmuştur. Böylece fiiller ve düşünceler, paralel gelişen iki dizi(paradigma) hâlinde devam etmiştir.

Fiillere Nüzhet'in de katılması, nitelemelerin kişi bilgilerini birleştirmektedir. Metin çözücü, parantez içindeki bilgiyi kullanarak yeni bir yorum kapısı bulmuştur. Çocuk - Nüzhet ilişkisinin gelişimi, bu yolla devam ettirilmektedir. "Yalan" ve "hakikat" arasındaki çelişkiyi kaldıracak olan "inanma" fiili, ilişkinin yorumlanmasında kullanılacaktır.

2.1.3.2 Karşılaştırma Bağlacı (de)

2.1.3.2.1 Durum Karşılaştırma Bağlacı (de)

24.3

(0) Paşa'nın bana fazla sevgisinden dolayı her vakit ciddî duran yengem bile, sofrada tabağıma yemek koyarken bu işinden zevk aldığını hissettiriyor:

(1) Paşa'nın *da* neş'esi var.

"Yenge" ve "Paşa" kişilerinin durumları arasındaki karşılaştırma, benzerlik yönünden yapılmaktadır. "De" bağlacı, karşılaştırmayı benzer olanı belirleme şeklinde yapmaktadır.

Karşılaştırma, iki cümlede bulunan "ciddî" ve "neş'e" kelimeleri arasındaki anlam zıtlığını, "yengem bile" (İ+ed.) yapısıyla uyumlu hâle getirmektedir. Böylece genelde iki kişi arasındaki zıtlık, özel durumda benzerliğe dönüşmüştür.

Bağlantı basitleştirilmiş şekliyle şu şekildedir:

"Yengem'in neş'esi var, Paşa'nın da neş'esi var."

Ancak ilk kısma eklenen ayrıntılar, anlatımı daha karışık hâle getirmektedir. Bunun sebebi, Yenge kişinin her zamankinden farklı davranmasıdır.

Yengenin durumundaki farklılaşma, yine Paşa'nın neş'esine bağlanmaktadır. Bu da, ilk cümlede "Paşa'nın bana fazla sevgisinden dolayı" zarf tümleci ile belirlenmektedir. Bu zarf tümlecinin ikinci cümleyle kurduğu anlam paralelliği ise, iki cümle arasındaki anlam ilişkisini kuvvetlendirmektedir.

Yengenin durumunu belirleyen ögeler, "Sofrada tabağıma yemek koyarken / bu işten zevk aldığını / hissettiriyor." (ZT+N+Y) şeklinde düzenlenmektedir. Bu ögelerin toplamı, "neş'esi var" hükmüne ulaşır.

Cümle içinde ögeler arasında bağlantı kuran "de" bağlacının cümleler arasındaki bağlantıda kullanılması, iki isim tamlaması arasındaki ilişkiyle ilgilidir:

"Yenge'nin neş'esi" / "Paşa'nın neş'esi"

Bu ilişki, karşılaştırma yapısını daha işlevsel hâle getirmektedir.

2.1.3.2.2 Kişi – Yer Karşılaştırma Bağlacı (de)

4.8

(1) İşim yoktu, eve gitmeliydim, tramvaya doğru yürüdüm.

(2) Şehrin gürültüleri *de* benim aksi istikametime doğru yürüyerek uzaklaşıyorlardı ve sesler, uzaklarda, sallanıyorlar, sallanıyorlar ve koparak, parçalanarak şehrin derinliklerine yuvarlanıyorlardı.

İlk cümlede anlatıcı kişi, kendi durumunu betimlemektedir. İkinci cümle ise "şehrin gürültüleri *de*" şeklinde, özneye gelen "de" bağlacıyla iki özneyi karşılaştırmaktadır. Öznelere kişi ve yer şeklinde olması, karşılaştırmanın onlar arasında yapılmasını sağlamaktadır.

"Benim aksi istikametime doğru" zarf tümleci (ed.gr.), karşılaştırmayı zıtlık yönünden kurmaktadır. Bu zıtlık, "şehre gitme" ve "ondan uzaklaşma" şeklindedir. "Tramvaya doğru yürüdüm." ve "Yürüyerek uzaklaşıyorlardı." (ZT+Y) yapıları arasındaki zıt yönlülük ilişkisi, bunu düzenlemektedir.

"Ses" ve "gürültü" arasındaki anlam alanı ilişkisi, karşılaştırma alanını genişletmektedir. Böylece kişiye muhâlif olan yer güçlendirilmektedir. Bu yapı, çağrışım yoluyla Çocuk'un durumunun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

2.1.3.3 Sebep - Sonuç Kişi Karşılaştırma Bağlacı (de)

17.13

(2)(a) Nüzhet, pencerenin kenarından indi

(b) ve aramızdan çekilerek balkona çıktı.

(3)(a) Ben *de* hemen odadan çıkmak

(b) ve yalnız kalmak istiyordum;

(c) fakat (bunu) yapamadım.

“Nüzhet” ve “Çocuk” kişilerinin filleri arasındaki etkileşim ve karşılaştırma, bağlantıyı düzenlemektedir.

2 numaralı cümlede Nüzhet’in hareketlerini takip eden anlatıcı kişi, onları Çocuk’un hareketleriyle karşılaştırmaktadır. Nüzhet’in Çocuk’un hareketleri üzerindeki etkileyici gücü, bu yolla belirlenmiştir.

3 numaralı cümlelerin başındaki “ben de” (Ö+b.) yapısı, bağlantıyı kuran unsurdur. Derin metindeki “Nüzhet gibi” edat grubu, bu bağlantıyı belirginleştiren bir yapıya sahiptir.

3a ve 3b kısımları, N + Y yapısıyla 2a ve 2b kısımlarında ortaya konan sebeplerin sonuçlarını oluşturur:

Sebep : 1. Nüzhet, pencerenin kenarından indi,
2. ve aramızdan çekilerek balkona çıktı.

Sonuç : Ben de
1. hemen odadan çıkmak
2. yalnız kalmak
istiyorum.

Bu yapı, derin metinde kalmış “bu yüzden” bağlacını göstermektedir. Bağlaç, metinde “ben de”(zm+b.) yapısıyla temsil edilmektedir. Böylece eksilen unsur yerine, cümledeki başka bir unsur geçmiştir.

3c kısmındaki “fakat” bağlacı, isteğin olumsuzlaşması şeklinde bir beklenmeyen durum göstermektedir. Böylece etki unsuru, beklenen sonucu oluşturamamıştır. “Yapamadım” yüklemindeki yetersizlik anlamı, karşılaştırma işlevinin sonucunu değiştirmektedir.

“Fakat” bağlacıyla bağlanan cümle ve onun yüklemi, Ö + b. yapısıyla kurulan karşılaştırma yapısını, olumsuzlaştırmıştır.

(5) **Pekâla. Allah rahatlık versin.**

(6) **Size *de* efendim.**

İlk cümledeki temenni kısmı, ikinci cümlede eksiltilmiştir. Eksilen kısımdan dolayı ortaya çıkan boşluk, “de” bağlacıyla doldurulmaktadır. Böylece yinelenen temenninin ikinci kısmı yüzey metne çıkarılmayarak, daha kısa ve etkili hâle getirilmektedir.

“Size” yer tamlayıcısı, yinelemenin hedef kişisini belirlemektedir. “Efendim” ünlemi, hedef kişiye seslenme şeklinde bir yönelme sağlamaktadır.

“De” bağlacı, ekleme işleviyle eksiltilen kısmı, yer tamlayıcısının arkasına yerleştirmektedir:

“Size de (Allah rahatlık versin) efendim.”

Derin metindeki kısım, “-e” hâl eki ile “de” bağlacı arasındaki ilişkiyle tamamlanmaktadır. “Size de” (YT+de) yapısının öznesi, nesnesi ve yüklemi eksiltilmiş kısım tarafından taşındığı için, tamamlama daha kolay yapılabilmektedir:

“Allah, size de rahatlık versin efendim (dedi).”

Eksiltelen kısım, daha samimi bir anlatım amacıyla düzenlendiği için önemli bir işleve sahiptir. Metin çözücü, ipuçlarını kullanarak eksilteleri doldururken, bu işlevin özelliklerinden yararlanır:

“Sen” zamiri yerine “siz” zahirinin kullanılması: “Efendim” ünleminin hazırlayıcısıdır. Saygı duyulduğunu gösteren bu tercih, Çocuk - Nurefşan kişileri arasındaki mesafeyi belirlemektedir.

“Versin” yüklemine III. tekil kişi yapısı, iki kişi arasındaki ilişkinin, üçüncü kişi tarafından düzenlenmesini sağlamaktadır. Bu, eksiltide eksik kalan kişi bilgisinin aranıp bulunması şeklinde bir bağlantıdır.

“Rahatlık” nesnesi, eksiltide durum belirlemesi yapılmasını sağlamaktadır. Temennideki konunun belirlenmesi, eksiltinin doldurulmasını kolaylaştırmaktadır.

2.1.3.7 Örnekleyci Bütün - Parça Bağı Bağlacı (de)

35.10

(9)(1) Feci karardan sonra bana bakan gözlerin hepsi ne kadar derinleşti.

(10)(1) Bazıları *da* var ki büyük mahkûmiyetimi zâviyelerine sığdırmak için, hayretle kavsini aşan kaşlar altında büyüyor, katılaşıyor, aptallaşıyor, kırpışmıyor, gözlerimi yakalayan yapışkan bir parıltıya yüzüme bakakalıyorlar.

İlk cümlede belirlenen grubun alt kümesinin özellikleri, bütün içinden verilen örneğin betimlemesi şeklinde düzenlenmektedir. Bağlaç, grubun tepkilerini genel gruba eklemektedir. Bu ekleme, durumun açıklanması şeklinde bir geçiş sağlamaktadır.

“Bazıları” öznesi, “bana bakan gözler” üst kümesinin bir üyesidir. “De” bağlacı, bu iki ögeyi birbirine bağlamaktadır. Bu ekleme yapının ki’li birleşik cümlenin ilk kısmı olarak düzenlenmesi, bağlacı vurgulamaktadır.

Ki’li birleşik cümlenin ikinci kısmı, bir sebebe bağlanmış fiiller dizisi(paradigma) hâlinde durumu betimlemektedir. “Büyük mahkûmiyetimi” yardımcı nesnesi, bacağın kesilme ihtimaline gönderim yaparak durumu belirlemektedir. “Zâviyelerine sığdırmak için” zarf tümlecisi, durumu sebep şeklinde düzenlemektedir.

“Bana bakan gözler” sıfat tamlaması genelleştirmesi, bir grubun fiilleri şeklinde özelleşmiştir. Bu fiiller, durumun anlaşılmadığını göstermektedir. “Bazıları” öznesi, “hepsi” öznesinin alt grubuna gönderim yaparak, anlamayanları uyarmaktadır.

Örnekleyici bütün - parça ilişkisini düzenleyen “bazıları da” (zm+b.) yapısı, anlatımı belli bir sisteme göre kurmaktadır. Sistem, yorumları da birleştirmektedir.

2.1.4 Ki Bağlacı

2.1.4.1 Parçalayıcı Bağlaç (ki)

1.5

(5)(1) Hasta çocuklar, yanlarında ailelerinden birer büyük insan, ki hastalarından daha endişeli görünüyorlar.

(2) Onu biraz sonra çekeceği acıya hazırlamak için.

“Ki” bağlacı, açıklama cümlesi üzerinde metin çözücüyü yoğunlaştırma amacıyla kullanılmıştır. Burada bağlaç, adeta başına geldiği cümleyi sıfatlaştırarak bağlantıyı kurmaktadır.

Anlam olarak “hasta çocuklar” ve “yanlarında” / “ailelerinden” / “hastalarından daha endişeli görünen” / “birer büyük insan” parçaları yorumlanmaktadır. Metin kurucu, anlatacaklarını küçük parçalara bölerek anlatımı sadeleştirme yolunu tercih etmiştir. Bu ayrım, bir varlığın ismini önceleyip, sıfatını geciktirerek, dikkati varlık üzerine çekmektedir. Zihinsel olarak yorulmayan kişi, okuduklarını daha kolay kavrayabilir.

İzleyici durumundaki anlatıcı, önce insanları görmektedir. Sonra da onların niteliklerini fark etmektedir. Bu yüzden isim önce belirmiş, “ki” bağlacıyla da niteliği arkadan verilmiştir. Algılama yönü, bu şekilde düzenlenmiştir.

2.1.4.2 Sebep - Aktarım Bağlacı (ki)

25.7

(8) Sesim, o kadar fazla çıkmıştı ki aksi hâlâ kulağımda idi.

(9) İfrâtımı tâdil edecek bir yumuşaklıkla dedim ki:

(10) - Yarın fakültede yeniden bir konsültasyon yapılacak.

(11) Ve büyük Operatör’ün ismini duydum.

“Ki” bağlacı, aktarılan sözü sebebe bağlama işlevindedir. Sebeple durumu, aktarıcı ve aktarılanlar şeklinde düzenlenen bağlantı, odaklayıcı “ki” ile bütünleşir.

Sebepl Durum : “Sesimin fazla çıkışındaki ifrat.”

Aktarıcı : Amaç, tarz ve yüklem + bağlaç kısımları.

Amaç : “İfrâtımı tâdil etmek”

Tarz : “Yumuşaklıkla”

Y+b. : “Dedim ki”

Aktarıcı : 9 numaralı aktarıcı cümle

Aktarılanlar : Planlama ve ek bilgilerden oluşur.

Planlama : “Yarın”, zaman; “fakültede”, yer; “konsültasyon yapılacak”, amaç; “yeniden”, miktar unsurlarıdır.

Ek bilgi : Operatör’ün adı, anlatıma “ve” bağlacıyla eklenmiştir. Onun kimlik bilgileriye, romanın ilk metinleri yoluyla bulunmaktadır. Yani saklanmıştır.

Anlatımın kurulmasında simetriği sağlayan “ki” bağlacı, bir geri çekilişe geçişi sağlamaktadır. İfrâttan itidâle geçiş şeklindeki yapı, odak noktasında yönetilmektedir. Böylece “ifrat” ve “tadil” kelimeleri arasındaki anlam zıtlığı, “ki” bağlacının dikkat çekme işleviyle düzenlenmektedir.

2.1.4.3 Geçmiş Zamanda Odaklayıcı Bağlaç (ki)

21.1 “Nüzhet Bana Yalan Söyledi”

(1)(a) Öyle bir yaşta idim

(b) ve öyle bir mizaçta idim

(c) ve çocukluğumda o kadar az oyun oynamıştım

(d) ve aldatmasını o kadar öğrenmiştim

(e) ki

(f) yalan bana suçların en ağırını gibi geliyordu;

(g) ve bir yalan söylendiği zaman insanların değil

(h) eşyanın bile buna nasıl tahammül ettiğine şaşıyordum.

Sıralı yapının ilk dört kısmının “öyle” ve “o kadar” gönderim unsurları, buldukları cümlelerin geçmiş zaman ekleriyle birlikte durum belirlemesi yapmaktadır. Bu belirleme, geçmiş zamandaki bir durum üzerinedir.

Birbirine yakın işlevli olarak kullanılan “öyle” ve “o kadar” unsurları, metinde gereksiz yinelemeye düşmemek için seçilmiştir. Bunlar arasında anlam ve işlev yineleme şeklinde bir odaklama ortaklığı vardır. Odaklayıcı unsurların hedef odakları, ilerideki “ki” bağlacına hazırlık yapmaktadır. Bunların hedefleri şu şekildedir:

Odaklayıcı Unsur	Yeni	Hedef - Odak	Hedef Öge	İşlevi
“öyle”	a	“yaşta”	yer tamlayıcısı	Bulunma
“öyle”	b	“mizaçta”	yer tamlayıcısı	Bulunma
“o kadar”	c	“az oyun”	nesne	Nicelik
“o kadar”	d	“öğrenmişim”	yüklem	Fiil

Bu parçalar, “ve” bağlacı ile birbirine eklenmiştir. Bu ekleme, cümleleri sıralı birleşik yapı hâlinde düzenlemiştir:

“Bir yaşta” ve “çocukluğumda” ögeleri, dört cümlede de bulunan “-dı” ekinin zamanını sınırlamaktadır.

Bütün odaklayıcıların hedefi olan “ki” bağlacı, f kısmındaki benzetme ile tamamlanmaktadır. Bu yapı, önemi vurgulanan durumun derecesini belirlemektedir.

Benzetmeye “ve” bağlacıyla eklenen g ve h kısımları, örnek anlatımı daha somut hâle getirmek amacıyla kurulmuştur. Örnek, bir değilleme üzerine kurulan abartma ile düzenlenmektedir. Abartı ise, durumun Çocuk üzerindeki etkisine bağlıdır.

2.1.4.4 Aktarım Düzenleyici Bağlaç (ki)

17.7

(1)(a) Anlattım *ki*

(b) Operatör beni muayene etmedi, yarın değil öbür gün.

(2) Annem’e kartı yazdım, artık merak etmez.

(3) Bir roman aldım, cinaî ama güzel bir şeye benziyor.

“Anlattım ki” (Y+b.) yapısı, ki’li birleşik cümlenin ilk kısmıdır. Cümlenin ikinci kısmı, üçleme şeklinde düzenlenmektedir:

Bağlanan: 1a Bağlanılanlar: 1b / 2 / 3

Yani bu yapı sadece bulunduğu cümlede değil, 2 ve 3 numaralı cümlelerle de bağlantı kurmaktadır.

1b, 2 ve 3, aktarılan cümlelerdir. Bu aktarımların ortak yönü, olayın geçtiği köşkün dışında yapılmalarıdır.

Ki bağlacı, aktarım unsuru “anlattım” yüklemine ve aktarılan 1b, 2 ve 3 numaralı cümleleri önem derecesine göre düzenleyen unsurdur. Eğer bu yapıyı düz yapıya çevirirsek, ayrı şekilde düzenlenmiş cümleler birleşir. Bu yapı, şu şekilde düzenlenir:

“Operatör’ün beni muayene etmediğini, yarın değil öbür gün (muayene edeceğini), artık merak etmemesi için anneme kartı yazdığımı; cinâî ama güzel bir roman aldığımı anlattım.”

Metin kurucu böyle bütün bir anlatım yerine, parçalara ayırmayı tercih etmiştir. Bu yapı, metnin çözümünü kolaylaştırırken önceki ve sonraki metinlere yapılacak gönderimleri de belirginleştirmiştir. Bu gönderimler, şu şekildedir:

	Gerideki Yer	Açıklaması	İlerideki Yer	Açıklaması
“kartı yazmak”	14.2.4	“İsterse o da gelsin.”	29.1.1	“Annem geldi.”
“(cinâî) roman almak”	14.5.2	“Uzun tasvirler olmasın.”	Ø	“Paşa’ya roman okudum.”

Böylece aktarılan cümleler, geriye ve ileriye doğru gönderimler yaparak, geniş bir bağlantı sistemi kurmuştur. Söz verilen fiiller hakkında, rapor şeklinde bir düzenleme vardır.

2.1.4.5 Durum - Kişi Odaklayıcı Bağlaç (ki)

16.15

- (a) Bu duygum bana o kadar hakiki göründü ki
- (b) lokmayı yutamadım
- (c) çıkaramadım
- (d) ve kıpkırmızı kesildim.

Ki bağlacı, basit cümleyle sıralı birleşik cümleyi birbirine bağlamıştır. Bu bağlantı, iki cümlenin kişi yapıları arasındaki ilişkiye dayalı bir geçiş sağlar.

a kısmı, “bu duygum” öznesinin III. tekil kişisinin etkisini taşımaktadır. Cümlenin “göründü” yüklemine III. tekil dönüşlü yapısı, bu etkiyi belirleyen ögedir. b, c ve d kısımları, ilk cümlenin ortaya koyduğu durumun sonuçlarıdır.

a kısmındaki III. tekil kişi durumunun etkisinin hedefi, diğer üç sıralı cümleye ulaşmaktır. Bu cümleler, “yutamadım”, “çıkaramadım” ve “kesildim” yüklemelerinin I. tekil kişi yapıları, etkilenen kişiyi gösterir. Yani durumdan etkilenen, “ben” öznesidir.

Durumun kişi üzerindeki etkisi, “ki” bağlacı kullanılarak “ben” öznesi üzerinde odaklanmıştır. Böylece metin çözücü, anlatıcı ve kahraman konumundaki “ben” kişinin betimlemesini, daha kolay yapabilmektedir.

“Ki” bağlacı, cümlede öyle bir şekilde işletilmiş ki, sanki “için” edatının işlevini yürütmektedir. “Ki” bağlacı yerine “için” edatını koyunca bunun anlam ve işlev bakımından nasıl doğru olduğunu görüyoruz:

* “Bu duygum bana hakiki (gibi) görün(düğü) için yutamadım, çıkaramadım ve kıpkırmızı kesildim.”

Bağlacı ve edatlı yapılar arasındaki bu yakınlık, cümle bağlayıcılarının değerlendirilmesinde çok yönlü düşünme gerektiğini gösterir. Yapı, işlev ve anlam birimlerinden birinin göz ardı edilmesi, büyük hatalar yapılmasına sebep olabilir.

2.1.4.6 Açıklayıcı Odaklama Bağlacı (ki)

14.7

(1) Hiçbir şey sormadığım hâlde usulca dedi ki:

(2) - Daha uyanmadı mı?

Doğrudan konuşma aktarımı şeklinde düzenlenmiş cümleler arasında bağlantı kuran yapılar, kullanım dil bilim bakımından incelenebilir:

İki Nokta:

Aktarıcı cümle ile aktarılan cümle arasındaki geçişi işaretleyen iki nokta, metin çözücüyü yönlendirmektedir. Konuşma çizgisinin geleceğini gösteren işaret, çözümlenmeyi hazırlamaktadır. 2. numaralı cümle yorumlanarak, durum değerlendirmesi yapılacaktır.

“Ki” bağlacı:

Ki’li birleşik cümle kuruluşunda kullanılan “ki” bağlacı, burada farklı bir bağlantı kurmuştur. 1 numaralı cümlenin sonuna gelen bağlaç, “dedi” yüklemine anlamını kuvvetlendirirken, dikkati ileriye çekmektedir.

“Ki” bağlacı, anlam olarak “şöyle” değiştirim unsuru gibi işletilmektedir.

“Usulca dedi ki.” > “Usulsa şöyle dedi.”

Bu iki yapı arasındaki fark, heyecan ve vurgu bakımındandır. Ki'nin kurduğu bağlantıda, daha kuvvetli bir yapılanma vardır. Çünkü “ki”, yükseltici bir işleve sahiptir. Bu sayede 2 numaralı cümle, güçlü bir duygu yoğunlaşması sağlar. Bu, geniş bir durum değerlendirmesinin başlangıcıdır:

“Daha uyanmadı mı?”

Bu cümle, Nüzhet - Çocuk ilişkisinin ayrıntılarını yeniden düzenleyen yapıdır. Ki bağlacı, bu önemli cümle için hazırlık yapmaktadır.

2.1.5 Aktarımlı Ekleme Bağlacı (ki... ilâve etti)

35.6

(5)(10) - Bu bacağı tamamiyle feda edeceksiniz, başka çare yok.

(6) (1) Yüzümde nasıl bir değişme görmüş olacak *ki* telaşla *ilâve etti*:

(2) - Harp bitince bir güzel takma bacak yaptırılırsınız, rahat rahat...

İlk cümledeki sözün dinleyen üzerindeki etkisi, sözün açıklanmasını gerektirmektedir. Bu açıklama, “ki...ilâve etti” bağlacıyla düzenlenmiştir. Aktarım, açıklamayı söze eklemiştir.

“Bacağı fedâ etme” durumunun sonucu, “yüzündeki değişme”dir. Bu değişme, “ilâve edilen takma bacak taktırma” çaresini gerektirmektedir. Böylece üç cümle, birbirine bağlanmaktadır.

“Telaşla” zarf tümleci, eklenen çarenin ne kadar önemli olduğunu gösterir. Bu öge, aktarılan iki konuşmayı yakınlaştırmaktadır. Art arda eklenen cümleler, bütünleşmektedir. Aradaki aktarıcı cümle ise, geçişi yorumlamaktadır. “İlâve etti” aktarıcı yüklemi, “ki” bağlacıyla birlikte işletilmektedir. “Niçin ilâve etti?” sorusu ise, cümlelerin açıklanma sebebini göstermektedir:

“Yüzümde nasıl bir değişme görmüş olacak?”

“Harp bitince” zarf tümleci, bağlantının zamanını düzenlemektedir. Hemen yapılacak fiil, harp sırasında; ilerisi için yapılması planlananlar, harp bitince gerçekleşecektir. Bu özellik, filleri eklenen sözler arasında geçişi sağlayan unsur olarak kullanılmaktadır.

“Ki... ilâve etti” bağlacı, bağlantıyı konuşucuya kurdurtmaktadır. Bu bağlantı şeklinde, kişi ve durum belirlemelerini aynı ölçüye göre yapmak gerekir. Ölçü, hastalık ve ona gösterilen tepki şeklindedir.

2.1.6 “Hem” Bağlacı

2.1.6.1 Söz Ekleme Bağlacı (hem)

10.14

(a) **Ragıp Bey beni istedi diye, ben de hemen evlenmiyorum ya...**

(b) ***hem* ben daha on dokuz yaşındayım.**

Konuşma yapısında söylenenlere ekleme yapılacağı zaman, heyecanın derecesine göre bazı bağlaçlar kullanılır. Bu, anlatımı zenginleştirirken, aynı zamanda sürükleyici bir metinleşme sağlar.

Sıralı yapı içinde “hem” bağlacı, “üstelik” anlamında kullanılarak, önceki söz için, bir sebebe bağlama açıklaması yapmaktadır. Önceki cümlenin “evlenmiyorum” yüklemine açıklayan ikinci cümlecik, fiilin niçin yapılmayacağını anlatmaktadır.

“Hem” bağlacı, Nüzhet’in konuşma özelliğine bağlı bir yapıdır. Ayrıca metnin bu kısmında heyecan artmıştır. Bu yüzden, “hem” bağlacı kullanılıyor.

2.1.6.2 İstek - Üsteleme Bağlacı (hem)

14.2

(3) **İsterse o da gelsin.**

(4)(a) **Yengenin beklediğini de yaz,**

(b) ***hem* senin tatilin,**

(5) **Boş geçirme.**

(6) **Burada havadan istifâde edersin.**

Metnin mantık sisteminde, sebep yapıları sıkça kullanılır. Anlatımda fiil ve durumlar, belli bir sebebe bağlanmazsa, gerçeklik duygusundan uzaklaşır.

Sebeb yapısı, değişik unsurlarla sağlanır. Çoğu kez, cümleler arasındaki ilişkilerle bu yapı kurulmaktadır. Bazen bağlaçlar, bu ilişkileri düzenler.

Metnimizde “hem” bağlacı, düzenleyici bir işleve sahiptir. 4a kısmında yapılan istek üzerine kurulan sebep zinciri, bağlaçla düzenlenmiştir. Derin yapıdaki bağlaçlar ise, metnin bağlamında gizlidir.

“Hem” bağlacı, önceki cümlede geçen teklif üzerine kurduğu üsteleme anlamıyla bağlantıyı kurmaktadır. Yapı, istek üsteleme bağlantısıyla ikiye ayrılmıştır:

1. *Kısım:* “Yengenin beklediğini de yaz.”

(İstek) “(Annen) O da gelsin.”

2. *Kısım:* “Senin tatilin”

(Üsteleme sebep) “Boş geçirme.”

“Burada havadan istifade edersin.”

Parçalar hâlinde düzenlenen anlatım, metin çözücü tarafından anlam olarak bütünleştirilmektedir:

“Burada havadan istifade ederek, tatilini boş geçirme.”

Bütün yapı yerine parçaların tercih edilmesinin sebebi, üstelemeyi güçlendirmektedir.

Daha çok konuşma dilinde kullanılan “hem” bağlacı, metin çözücüyü yönlendirerek karışıklığı önlemekte ve anlatımı zenginleştirmektedir.

2.1.6.3 Gönderim Ekleme Bağlacı (hem)

19.1

(10) **Fakat insan romanları okurken de, Paris gözünün önüne geliyor.**

(11) ***Hem* bu, hoş bir roman...**

“Romanları” nesnesi üzerine kurulan niteliğe, “hem” bağlacıyla ekleme yapılmıştır. Bu bağlaç, “üstelik” bağlacıyla aynı işlev ve anlama sahiptir.

“Bu” zamirinin yakına işaret yoluyla yaptığı gönderim ise, özelleştirme yapmaktadır. Böylece grubun niteliğine, grup içindeki bir üyenin niteliği eklenmiştir.

İlk cümlenin yüklemi, aynı zamanda romanların niteliğidir. İkinci cümlenin “bu” işaret zamiri, cümlenin öznesidir ve “hoş bir roman” yüklemiyle nitelenmiştir. Bu yolla cümleleri sıfat tamlamasına çevirebiliriz:

Genelleşme: “Okurken Paris’i gözünün önüne getiren romanlar”*

Özelleşme: “Hoş bir roman”

Metindeki genelleme ve özelleşme bağları, bütün - parça ilişkisi şeklindedir. “Hoş bir roman”, Paris’i gözünün önüne getiren romanlardan biridir. Onun “hoş” sıfatı, onu diğer romanlardan daha üstün yapar.

İki sıfat tamlaması yapısının birleştirilmesi, bağlantıyı daha anlaşılır hâle getirmektedir:

“Bu, okurken Paris’i gözünün önüne getiren romanlardan daha hoş bir romandır.”

İki cümlenin birleşmesi, bütünden parçaya, genelden özele geçişi tek cümle hâline getirmektedir.

“Hem + bu” (b.+iş.zm) yapısıyla kurulan bağlantı kullanılarak, küme ve onun elemanı değerlendirilebilir. “Hem” bağlacının üsteleme işlevi ve “bu” işaret zamirinin belirginleştirme işlevi bir araya getirilerek, metin çözücü okunmaya başlanacak romana hazırlanmaktadır.

“Hoş bir roman” sıfat tamlaması, romanın okunma sebebini belirlemektedir. Böylece metin çözücü, yeni kısma girileceğini anlar.

2.1.7 “Çünkü” Bağlacı

2.1.7.1 Açıklama Bağlacı (çünkü)

2.1.7.1.1 Cevap Açıklama Bağlacı (çünkü)

27.4

(3)(13) Mesela bizim Nüzhet’i mes’ut edebilir mi?

(15) Hayır!

(4) (1) Hâlâ piyanonun üstünde bir şeyler arar gibi yapan Yengem, biraz şiddetli bir hareketle bana döndü:

(2) Niçin? dedi.

(3) Teşhisinden emin bir doktor sükûnetiyle cevap verdim.

(4) Çünkü, Nüzhet’in birçok arzuları vardır ki o adam anlayamaz.

3 numaralı cümledeki soru - cevap yapısı, Yenge kişinin etkisiyle açıklanmaktadır. “Niçin” sorusu, verilen cevabın sebebini sorarak, metni buna göre devam ettirmiştir. “Çünkü” bağlacı, bu açıklamayı düzenleyen ve cevabı niçin sorusuna bağlayan yapıdır.

Konuşma yapısındaki üç kişi arasındaki ilişkilerin belirlenmesi, bu açıklama yapısını safhalar hâlinde düzenlemektedir. Bu safhalar şu şekildedir:

1. Paşa(Soru)	2. Çocuk(Cevap)
3. Yenge (Cevapla ilgili soru)	4. Çocuk (Cevap açıklama)

Cevap açıklama bağlacı “çünkü”, iki paragrafa dağılmış durumdaki anlatım bütünlüğünü tek bir cümlenin çatısı altında toplamaktadır. “Çünkü” > “Bu yüzden”

“Paşa, ‘Doktor Ragıp, bizim Nüzhet’i mes’ut edebilir mi?’ diye sorunca, ‘Nüzhet’in birçok arzuları vardır ki bu adam anlayamaz; bu yüzden de onu mes’ut edemez’ diye cevap verdim.”

Cevapların verilişi sırasında, takınılan tavırların da belirlenmesi, anlatımın daha ayrıntılı olmasını sağlamaktadır. “Teşhisinden emin bir doktor sükûnetiyle” zarf tümleci, “çünkü” bağlacının anlamını ve işlevini kuvvetlendirmektedir.

2.1.7.1.2 Aykırılık Açıklama Bağlacı (vakıa / çünkü)

21.11

- (1) **Büyük bir arzunun bana ilham edeceği akla gelmez tedbirlerle Nüzhet’in odasına gidebileceğimi kendime kabul ettirdim.**
- (2) **Vakıa tehlike vardı.**
- (3) **Çünkü Nüzhet’in odası Paşa’nın odasının tam üstünde idi ve en küçük ses aşağıdan duyulabilirdi.**

2 numaralı cümle, ilk cümledeki duruma aykırı bir durumu belirlemektedir. 3 numaralı cümle ise bu aykırılığın açıklandığı yapıdır. Bu yapı, aykırılığı bir mantık yapısına oturtmaktadır.

“Vakıa” ve “çünkü” bağlaçları, aykırılık açıklama yapısını kuran unsurlardır. Bu bağlaçların yüzey metne çıkarılmasının sebebi, bağlantının metin çözücü tarafından kolayca fark edilebilmesidir. Eğer bağlaçlar, derin metinde bırakılsaydı, çözümlemeye bazı karışıklıklar olabilirdi.

Bağlaçlar, buldukları cümleleri önceki cümlenin tamamlayıcı hâline getirebilmektedir.

“Nüzhet’in odası Paşa’nın odasının tam üstünde olduğu için ve en küçük ses aşağıdan duyulabileceği için tehlike vardı.”

3 numaralı cümle, 2 numaralı cümlenin “tehlike” öznesini de açıklamaktadır:

Tehlike : “Nüzhet’in odası Paşa’nın odasının tam üstünde.”

“En küçük ses aşağıdan duyulabilir.”

Görüldüğü gibi cümleler arasında başlayan sebep - sonuç ilişkisi, cümle içinde de devam etmektedir. Bu zincirleme yapı, anlatımı çözümlene sırasında şu şekilde düzenler:

“Nüzhet'in odası Paşa'nın odasının tam üstünde.”

“(Bu yüzden) en küçük ses aşağıdan duyulabilir.”

“(Bu yüzden) tehlike vardı.”

“(Bu yüzden) tedbirler alınmalıdır.”

“(Bu yüzden) arzular akla gelmez tedbirler ilham etmelidir.”

Aykırlığı açıklayan bağlaç yapısı, üç cümleyi önce parçalara ayırmakta, daha sonra sebep - sonuç ilişkilerine göre yeniden anlam dizisine(paradigma) yerleştirmektedir. Bu yapı, metnin çözümlenmesini anlam dizisinde(paradigma) sistemleştirir. Kolay bir çözümlene için, ilgili sınırların tespiti yeterlidir.

2.1.7.1.3 Asıl Sebep Açıklama Bağlacı (çünkü)

12.4

- (a) İçimde hep ne olduklarını bilmediğim gizli ve meçhul ümitlere sarılmıştım;
- (b) onlar olmadan; bir saniye nefes alamazdım;
- (c) *çünkü* bütün hesaplar, aleyhime çıkıyordu,
- (d) bu meçhul ümitler, beni aldatırlarsa mahvolacaktım.

Birleşik bağlama yapısı, farklı bağlayıcıların kurduğu ilişkilerle düzenlenir. Bu yapıda, bağlantının temelini oluşturan bir bağlayıcı vardır. Diğer bağlantılar, bu bağlayıcı üzerine kurulur. Bazen de değişik bağlayıcılar, ortak bir işlev için kullanılır.

Paragrafta ortak işlev, sebep ilişkisidir. Bu ilişkiyi kuran yapı, yüzey metindeki “çünkü” bağlacıdır.

b kısmındaki “onlar” gönderiminin hedefi, “içimde hep ne olduklarını bilmediğim gizle ve meçhul ümitlere” yer tamlayıcısıdır. Gönderim, “olmasa... alamazdım” şartlı yapısıyla sebep - sonuç ilişkisiyle düzenlenmiştir. c kısmı ise, bu ilişkiyi “çünkü” bağlacıyla açıklamaktadır.

d kısmında, “bu meçhul ümitler” öznesi (ST), b kısmının “onlar” gönderimiyle ortak hedefe yönelmektedir. Ancak bu gönderimin sebep yönü farklıdır.

Paragrafta “çünkü” bağlacı, gönderimlerle sağlanan sebep ilişkilerinin esas sebebini açıklayan bağlantıdır. Yani iki tane ikinci derece sebep vardır ve bunlar birinci derece sebepte birleşmektedir. “Çünkü”, ikinci derece bağlayıcıların sebeplerinin temelindeki asıl sebebi gösteren bağlaçtır.

2.1.7.1.4 Ayrılmış Hüküm Açıklama Bağlacı (yani)

27.10

(2) Nüzhet senin kardeşin.

(3) *Yani?*

(10) - Sen onun iyiliğini istersin ve rastgele evlenmesini arzu etmezsin.

2 numaralı cümlede verilen hüküm anlaşılmayınca, Çocuk tarafından açıklama istenmesi, 10 numaralı cümledeki cevabın verilmesini gerektirmektedir.”Yani?” soru cümlesi, bunu düzenleyen yapıdır.

9 numaralı cümlenin asıl sormak istediği, “Bunu bana niçin söylüyorsun?” sorusudur. Bu sorunun cevabı, yoruma açık bir hükmün daha kolay ve daha kesin olarak anlaşılmasını sağlamaktadır.

Açıklama, “kardeşin senin” isim tamlaması içinde, Çocuk’a göre yapılmaktadır. 10 numaralı cümledeki durum, “kardeş” ilişkisinden dolayıdır. Bu yapı, sebep - sonuç bağlantısı şeklinde iki cümleyi birleştirmektedir: “Nüzhet senin kardeşin olduğu için onun iyiliğini istersin ve rastgele evlenmesini arzu etmezsin.”

2 numaralı cümlenin bildirme kipi ekinin eksiltilmesi ve 10 numaralı cümlenin açıklama bağlacının ayrılarak tek başına bırakılması, bu birleşmeyi kolaylaştırmaktadır. Bağlacın tek başına bırakılması, yorumu daha geniş bir alana yaymaktadır.

“Yani?” soru cümlesi, yorumu başka açılardan yapmayı sağlamaktadır. Gerçekte bu sorunun cevabı başkadır. Bunu sadece Çocuk biliyor. Cevap, romanın bu konuyla ilgili olan metinlerinden çıkarılabilir. İlk yorumdaki heyecanlandırıcılık özelliği de, gizlenen gerçeğin ortaya çıkma ihtimalinden dolayıdır.

Bağlaç, aslında 10 numaralı cümlenin başında bulunmalıydı. Ancak soruda zaten bulunduğu için buna gerek duyulmamıştır. “Kardeşin”, “istersin” ve “arzu

etmezsin” yüklemelerindeki geniş zaman ağı, eksilteli yapılar üzerinde ahenk bakımından uyumlu bir yapı kurmaktadır. “Yani” bağlacı, bu ahenk yoluyla kurulan uyumu, yapı bakımından düzenlemektedir.

2.1.8 “Sahi”

2.1.8.1 Yineleme Çıkarımı Bağlacı (sahi)

22.10

(9)(3) Sen bana dedin ki annen soyunuyormuş da aynalı dolaba saklanmış.

(10)(1) Sen *sahi* benden dört yaş küçüksün.

Önceki paragrafta metnin başından beri gelişen kısımda ve romanın öteki metinlerinde geçen “yalan” üzerine ısrarcı konuşmalar, Çocuk hakkında çıkarımlar yapılmasına sebep olmuştur.

Hükme ulaşılmasında, “yalan” ortak alanındaki felsefi açıklamaların büyük katkısı vardır. İletişimin koptuğunu gösteren, anlamının gerçekleşmemiş olduğunu bildiren cümlelerin anlam yineleme zinciri, bu sonucu hazırlamıştır.

10.1 numaralı cümlenin “sahi” bağlacı, konuşmanın normal seyri içinde âni bir yön değiştirme göstermektedir. Bu yön değişikliği, uzayan konuşmadan dolayı akla gelen yaş farkından kaynaklanmaktadır. Bu fark, çıkarımın asıl kaynağıdır.

9.3 ve 10.1 numaralı cümlelerde yinelenen “sen” zamiri, karşılıklı konuşmanın hitap uçlarını göstermektedir. Zamirlerden ilki Nüzhet’i, ikincisi Çocuk’u göstermektedir. Aynı zaminin farklı kişileri göstermesi, ahenkli bir cinas bağlantısını göstermektedir. Bu ahenk, çıkarımın iki uç kişisini gösterir.

10.1 numaralı cümle içinde “sen” öznesi ile “benden” yer tamlayıcısı arasındaki ilişki, zamirlerle belirlenen kimlik bilgilerini karşılaştırma yapısına hazırlamaktadır. “Dört yaş küçüksün.”(ZT+Y) yapısı, karşılaştırma yaparak yinelemeden çıkarılan hükmü gösterir.

“Yalan” cümlesinin kesin ve bilgiç hükmünün sonrasında gelen karşılaştırma cümlesi, ilişkide küçümsemeye dayalı bir baskı unsuru hâline gelmektedir.

“Ey?” soru ünlemi, küçümsemeyi vurgu bakımından düzenlemektedir. Metin çözücünün dikkatini çeken bu ünlem, çıkarımı geniş cevap alanında belirleyerek, onu daha verimli hâle getirmektedir.

2.1.9 Çıkarım Alanı Bağlacı (o zaman)

34.5

(3)(2) **Başım dönüyor, gözlerim kararıyordu.**

(4)(1) **Büyük kapıdan üç kişi girdi.**

(3) **Ortakini Operatör’e benzettim ve ayağa kalktım.**

(5)(1) **Üç adam hayretle bana baktılar.**

(2) **Ortakini:**

(5) **Bir yanışınız olacak, ben...**

(6) **O zaman göz karartılarım arasında fark edebildim ki bu adam Operatör değildir.**

“O zaman” bağlacı, kendinden önceki cümlelerdeki belirlemelerden bir sonuca ulaşmayı sağlamaktadır. Sonucun çıkarıldığı yer ise, cümlenin devamıdır.

Bağlacın sıfat kısmı, geniş bir alana hükmetmektedir. İsim kısmı ise, durum çıkarımını zamana bağlamaktadır. Bu bağlaç, gelinen son noktaya göre geçen durumu belirlemektedir. Soru - Cevap ve tepki kısımlarından elde edilen verilerden hüküm çıkarılmaktadır.

“Göz karartılarım” sıfat tamlamasıyla “Gözlerim kararıyordu.” (Ö+Y) yapısı arasındaki anlam yakınlığı çemberi, durumun sebebini açıklamaktadır.

* “Ortakini Operatör zannetmesinin sebebi, gözlerinin iyi görmemesidir.”

“Bu adam Operatör değildir.” cümlesi, bütün anlatılanların sonunda ulaştığı son hükmü taşımaktadır. “Bir yanışınız olacak, ben...” kısmı, bu hükme ulaşmak için gerekli düzenlemeyi yapmaktadır. Çocuk’un sözü, üç adamın tavırlarıyla ona gösterdikleri tepkileri ve ortakini adamın sözleri, çıkarım için ipuçları vermektedir.

Çıkarım alanını yorumlamada kullanan bağlaç, hedefteki hükme ulaşılmasını düzenlemektedir. Böylece, yorumda dağınıklığa sebep vermeden, düzenli bir anlatım sağlanmaktadır.

2.1.10 Çıkarımlı Şart Değiştirimi Bağlacı (öyleyse)

13.18

(2) İçimde, Nüzhet'in "Ne mi olur?" sualine türlü türlü cevaplar sıralanıyordu.

(3) Fakat zannediyorum ki, bunları ne kadar gizlemeye çalışırsam çalışayım, Nüzhet hepsini anlıyor.

(4)(a) *Öyleyse* bunları gizlemek faydasızdır; söylemek de faydasız;

(b) bu iki şeyden başka bir şey yapamayacağım için bunalıyorum.

İlk iki cümlede anlatılanlardan sonuç çıkararak "öyleyse" bağlacı, aynı zamanda "öyle" kısmıyla değiştirim de yapmaktadır. Böylece önceki cümle, şartlı birleşik cümlenin şart kısmıymış gibi işletilmektedir.

"Öyleyse" = "Bunları ne kadar gizlemeye çalışırsam da Nüzhet hepsini anlıyorsa..."

Bu bağlantıyla, durum, sonucun şartı hâline gelmektedir.

Durumun ortaya çıkardığı sonuç, iki tanedir. Sonuç cümleleri "faydasız" yüklemının yinelenmesi ve "-dır" ek filinin eksiltilmesiyle birbirine bağlanmıştır.

4b kısmı "bu iki şey" değiştirimiyle, çıkarılan iki durumu, bulunduğu cümleye taşımaktadır. Bu cümlenin "bu iki şeyden başka bir şey bulamayacağım için" zarf tümleci ise "bunalıyorum" yüklemiyle kurduğu ilişki yardımıyla durumu değerlendirmektedir.

2.1.11 Sonuç Çıkarma Bağlacı (bunun için)

18.2

(4) Bütün rûhi ticaretini mert ve asil tabiatla yapan adam:

(5)(a) Kendini ona emniyetle veriyor ve nebatla toprakla açtığı hesab-ı cârîde aldanmayacağını biliyor.

(b) *bunun için* sâkin ve kendinden emin çalışıyor,

(c) *bunun için* yirmi santimetre murabbai bir toprak parçası üstünde, güneş altında, saatlerce yorulmadan, mazbut bir heyecanla didinip duruyor.

Metin çözücü, fiilleri bağdaştıran 4 ve 5a numaralı cümlelerden hükümleri, 5b ve 5c numaralı cümlelerden sonuçları çıkarır.

Fiilin bir başka file sebep olması, kişi betimlemesinde kullanılarak, bir kimsenin özellikleri ilgi çekici bir şekilde sıralanmıştır.

“Bunun için” bağlacının tamlayanı olan “bu” zamiri, 4 ve 5a numaralı cümlelerde ortaya konan durum bilgisini taşıyabilmektedir. Bu yüzden, bağlacın açılımı, iki cümlenin yeniden düzenlenmesini gerekli hâle getirmektedir:

“Bütün rûhi ticaretini mert ve asil tabiatla yapan adam, kendini ona emniyetle verdiği ve nebatla toprakla açtığı hesab-ı cârîde aldanmayacağını bildiği için”

Böylece 4 ve 5a numaralı cümleler, bir arada, 5b ve 5c numaralı cümlelerin fiillerinin sebebi olarak kullanılmıştır. Bu da onları ZT + Y bağlantısına benzer bir şekilde bağlar.

“Adam” isminin sıfat bilgileri düzenlenerek yapı, sıfat tamlamasına dönüştürülebilir.

“Bütün rûhi ticaretini mert ve asil tabiatla yapan, kendini ona emniyetle veren ve nebatla toprakla açtığı hesab-ı cârîde aldanmayacağını bilen, sakın ve kendinden emin çalışan, yirmi santimetre murabba’ı bir toprak parçası üstünde, güneşin altında saatlerce, yorulmadan, mazbut bir heyecanla didinip duran adam”

Bu uzun sıfat tamlaması, bağlaçlarla bağlanmış cümleler hâlinde düzenlenerek, sıkıcılıktan uzaklaştırılmıştır.

2.1.12 “Demek” Bağlacı

2.2.12.1 Durum - Sonuç Çıkarım Bağlacı (demek)

20.9

(3) Düşünden sonra Doktor, Küçük Hanım’ı Berlin’e götürecektir.

(4) Orada hastahanelerde çalışacakmış.

(5) Ya... Demek Küçük Hanım’ı kaybedeceksin.

Yer ve kişi gönderimleriyle bağlanmış 3 ve 4 numaralı cümlelerin ortaya koyduğu durumdan, 5 numaralı cümlede bir çıkarım yapılmaktadır.

“Demek... -AcAksIn.” kalıbındaki bağlantı, “demek” çıkarım bağlacından ve onun geleceğe yönelik olduğunu gösteren gelecek zaman unsurlarından oluşmaktadır.

Çıkarım yapısının hedefi, önceki cümlelerdeki durumdur. Çıkarımın sonucu ise, 5 numaralı cümlenin filidir.

Demek bağlacı, iki cümleyi şu şekilde birleştirmektedir:

“Düğünden sonra Doktor’un Küçük Hanım’ı Berlin’e götürecektir olması demek, onu kaybedeceksiniz demektir.”

Bu bağlantı, ilk kısmı ikinci kısmın şartı gibi işletmektedir. Bu benzerlik, yorumlamayı da şart ilişkisiyle yapmayı gerektirir:

“Düğünden sonra, Doktor, Küçük Hanım’ı Berlin’e götürecekse onu kaybedeceksiniz demektir.”

Burada durum şartı, çıkarımın sebebini göstermektedir. Çıkarım kısmı, hüküm verme şeklindedir, durum da hükmün verildiği unsurdur.

Çıkarımın bu şekilde yapılması, metnin mantık yapısını oluşturmaktadır. Anlatıcı, kendini soyutlayarak yorumu düzenlemektedir. Bu düzenleme, “gizlenen sırlar” şeklinde açıklanabilir.

Cümlenin öncesine konmuş “ya...” ünlemi, çıkarım öncesi bir hazırlık yapmaktadır. 8.3 numaralı cümledeki “demek” çıkarım yapısı, öncesindeki “öyle mi?” soru yapısıyla paralellik taşımaktadır. Bu, çıkarım yapısının önemsendiğini gösteren bir ipucudur.

2.1.12.2 Bakış Açısı Çıkarım Bağlacı (...demek (*demektir))

20.8

(0) Küçük Hanım’ı Doktor’a veriyorlar.

(3) Öyle mi?

(4) Nüzhet de bana söylüyordu.

(5) *Demek* buraya bir damat gelecek, fena mı?

Önceki paragrafın son cümlesi, anlam olarak aynı olan fakat bakış açısının değiştiği bir cümleyle yorumlanmaktadır. Böylece aynı bilgi, farklı şekillerde yorumlanarak, durumun kişilere göre gösterdiği değişiklikler ortaya konmuştur:

	Durum	Bakış Açısı
Yorum 1	“Küçük Hanım’ı Doktor’a veriyorlar.”	Olumsuz
Yorum 2	“Buraya bir damat gelecek.”	Olumlu

Anlam yinelemesi yapıları arasında, bir sebep - sonuç ilişkisi vardır. “Gelin gitmesi” ve “damat gelmesi” ifadeleri, aynı durumu anlatsalar da, birbirinin sebebi ve sonucudurlar.

“Demek” bağlacı, bir cümleyi derin metinde yineleyerek onu çıkarılacak sonuca hazırlayan yapıdır. Bu bağlaç, önceki cümleyi aktarım yoluyla hükme yaklaştırır: “Küçük Hanım”ı Doktor’a veriyorlar demek buraya bir damat gelecek (*demektir).”

“Demek...(demektir).” şeklinde formülleştirebileceğimiz çıkarım yapısı, anlatımı daha sistemli hâle getirmektedir.

“Fena mı?” soru yüklemi ise, çıkarımı yorumlayan ögedir. Olumlu bakış açısı, böylece vurgulanmaktadır. Bu vurgulama, yorumu bir teselli şekline sokmaktadır. Metnin bütünüyle kurulan anlam ilişkileri, aslında tesellinin bir psikolojik durum gizleme unsuru olduğunu gösterir.

Çocuk - Nüzhet ilişkisinde gerçek olan, olumsuz bakış açısıdır. Ancak durum, Çocuk - Nurefşan ilişkisine olumlu bakış açısıyla taşınmaktadır. Bu çelişki, genel metnin anlamından çıkarılan psikolojik çıkmazın sonucudur.

Çıkarım bağlacı, bakış açılarıyla birbirinden ayrılan iki hükmü yorumda birleştirmektedir.

2.1.12.3 Eksilti Dizisi Çıkarım Bağlacı (demek)

6.8

- (1) **Ve baktım:**
- (2) **Minderde üst üste konmuş iki yastık.**
- (3) **(Demek annem biraz rahatsızlanmış ve buraya uzanmış).**
- (4) **Masanın yanında rafın önüne çekilmiş bir sandalye.**
- (5) **(Demek annem en üst raftan bir ilaç şişesi almış).**
- (6) **Ha... İşte masanın üstünde bir şişe: Kardiyal**
- (7) **(Demek annem bir fenalık geçirmiş).**
- (8) **Minderin üstünde ıslak, buruşuk bir mendil.**
- (9) **(Demek annem ağlamış).**

Sebeup - sonuç ilişkisinin sonuç kısmını oluşturan ilk cümle, önceki paragrafla bağlantıyı kuruyor. “Baktım” yüklemının sonuu olan 2, 4, 6, 8 numaralı eksiltili cümleler, bu yükleme eşgöndergeler yaparak diziyi(paradigmayı) oluşturmaktadır.

Eksiltili cümlelerden her biri, kendinden sonraki cümleye “demek” bağlacıyla bağlanırken, çıkarımlar da düzenlenmektedir. Bağlacın yinelenmesi, çıkarımların sistemli ve karşılaştırmalı olarak yapılmasını sağlamaktadır.

“Baktım” yüklemının sonuu, “gördüm” yüklemidir. Ancak bağlaçla bağlanılan cümlelerde “gördüm” yüklemi eksiltilmiştir. Böylece cümlelerin nesneleri, yüzey metinde tek başına bırakılmıştır. Çünkü eksiltinin amacı, nesneleri ön plana çıkarmaktır.

Nesnelerin her biri, etki - sonuç ilişkisiyle “annem” öznesine bağlanmıştır. “Annem” öznesinin dörtlü yinelenmesinin amacı ise, paragrafta asıl unsur olmasıdır. “Demek” bağlacı, önceki cümlelerin nesnesi üzerinde, asıl unsur olan “annem” öznesinin fiillerini açıklamaktadır.

Bağlaç ilişkileri, zaman ekleri yoluyla da desteklenmektedir. Derin yapıdaki “gördüm” yüklemının -DI görülen geçmiş zaman ekiyle “uzanmış”, “almış”, “geçirmiş”, “ağlamış” yüklemlerinin -mlş öğrenilen geçmiş zaman ekleri arasındaki ilişki, sonuç çıkarımını sağlıyor. Öğrenilen geçmiş zaman, görülen geçmiş zamandan önce gelir ve bazen önceki fiil sonrakinin sebebi olur.

Bağlacın çıkarımı zaman desteğinde düzenlemesi, sağlam bir metinleşme sağlamaktadır. Bağlacın yinelenmesi, bunu çok daha sistemli hâle getirmektedir.

2.1.13 “Galiba” Bağlacı

2.1.13.1 Açıklayıcı İhtimal Bağlacı (galiba)

38.8

(4) Bütün yataktan garip bir koku, hastahane kokularının terkiğine dahil bir unsurun kokusu yükseliyor.

(5) Galiba buhar.

Önceki cümlelerin belirlemesi, 5 numaralı cümlede bir hükme bağlanmaktadır. “Galiba” bağlacı, bunu ihtimâli olarak belirlemektedir.

“Garip bir koku” ve “hastahane kokularının terkibine dahil bir unsurun kokusu” tamlayanlarının yaptığı açıklamalar, “buhar” hükmüne ulaşılmasını sağlamaktadır. Ancak bu hükmün kesin olmayışı, “galiba” bağlacının kullanılmasını gerektirmiştir.

“Yataktan” yer tamlayıcısı, yinelenen “koku” kelimesinin ve onun yorumu olan “buhar” kelimesinin kaynağını oluşturmaktadır. Bu ilişki, ihtimali daha da kuvvetlendirmektedir.

Açıklayıcı ihtimal bağlacı, anlatımın gerçekliğini arttırmaktadır. Metin çözücü, yorumlamada gerçek dünya ile karşılaştırma yaparak durumu değerlendirecektir.

2.1.13.2 Aykırılık Yorumlayıcı Bağlaç (galiba)

23.14

(2) İki elimi de tuttu.

(3) Gözleri dalıyordu.

(4) *Galiba* uyurken görmeye başladığı rüya, uyandıktan sonra da devam ediyor.

2 ve 3 numaralı cümleler arasındaki “uyanma” ve “uyuma” durumlarıyla kurulan aykırılık, bir yorumu gerektirmektedir. 4 numaralı cümlenin “galiba” bağlacı, yorumlama sonucu bir çıkarım sağlamaktadır.

“Galiba” bağlacı, ihtimal anlamıyla önceki iki cümleyi karşılaştırarak muhtemel sonuca ulaşmaktadır. Bu sonuç, metnin başından beri gelen fiil, durum ve gözlemleri de açıklamaktadır. Böylece metnin bütün yapısı da düzenlenmektedir.

4 numaralı cümlenin ögeleri, önceki iki cümleyi de açıklamaktadır. “İki elimi niçin tuttu?” sorusunun cevabı, “Uyurken görmeye başladığı rüya, uyandıktan sonra da devam ediyor.” cümlesidir. “Gözleri niçin dalıyordu? sorusunun cevabı, “uyurken” ve “uyandıktan sonra” zaman belirleyicileriyle sezdirilmektedir. Sezdirim, “uyku ile uyanıklık arasında olduğu için” cevabına ulaşmamızı sağlamaktadır.

Aykırılık yorumlayıcı bağlaç “galiba”, kesinlik bildirmediği için yorumlamayı daha serbest bir şekilde yapmayı sağlamaktadır. Çünkü “rüya” konusu, daha sonra açıklanacaktır. Bağlaç, “rüya” kavramını açık bırakarak ileriki yorumlamaya zemin hazırlamaktadır.

2.1.13.3 Durum - İhtimal Bağlacı (galiba)

24.5

(3)(1) Operatör... Paşa'nın odasındayım. Demin röntgen resmi aldırđım.

(5)(8) Fakat şu "kal" bahsinin ne olduğunu bizim Doktor'dan soracağım.

(9) Dizim alçıya konacak *galiba*.

5.9 numaralı cümleinin sonuna ertelenmiş "galiba" bağlacı, durumdan sonuç çıkarma işlevindeki ihtimal unsurudur. Ancak bu ihtimalin varlığını belirten durum, yakında değildir.

"Galiba" bağlacı, gerçekleşme ihtimali kuvvetli bir durumun tahminini belirtir. İhtimali meydana getiren durumu bulmak için, bağlaç dışındaki cümle unsurlarına bakmamız gerekir.

"Dizim alçıya konacak." cümlesi, gönderim sistemini kurmaktadır. Bu sistem, başından sonuna kadar devam eden bir bekleyişin ifadesidir. Ayrıca hastalık ortak alanında çalışır.

Metin içinde, gerçekleşmesi muhtemel olan bu fiili ortaya çıkaran bilgi kaynağı, 3.1 numaralı cümledir. Röntgen filminin sonucu, bu ihtimali ortaya çıkarmıştır. Araya giren paragraflar ise, Operatör - Talebe diyalogu şeklindedir.

Birbirinden uzaklaşmış durum ve ihtimal sonuç, olayların dağılımını rastlantılar dizisi(paradigma) şekline getirmektedir. Bu da, anlatımın gerçeğe daha yakın olmasını sağlamaktadır. Bilgi kaynağından sonuca geçiş arasına giren diyalog, bunu gösteren en belirgin örnektir.

5.9 numaralı cümleden bir önceki cümleyle ise, aralık kapatılmaya çalışılmaktadır."Kal" kelimesi, tıp ortak alanını çağrıştırarak, unutulmuş alçı konusuna geri dönülmesini sağlamıştır. Böylece uzak bir bağlantı, sezdirim yoluyla bozulmadan korunmuştur.

2.1.14 Duruma Aykırılık Bağlacı (vakıa)

21.11

(1) Büyük bir arzunun bana ilham edeceği akla gelmez tedbirlerle Nüzhet'in odasına gidebileceğimi kendime kabul ettirdim.

(2) *Vakıa* tehlike vardır.

İkinci cümlede, ilk cümledeki duruma engel teşkil edebilecek bir durum vardır. Gerekli şartların elde edildiğini gösteren ilk cümle, ikinci cümle tarafından yeniden düzenlenmektedir. Böylece cümlenin anlamı değişmektedir. Yeniden düzenleme sonrası cümle, şu şekildedir:

“Her ne kadar tehlike olsa da büyük bir arzunun bana ilham edebileceği akla gelmez tedbirlerle Nüzhet’in odasına girebileceğimi kendime kabul ettirdim.”

“Vakıa” bağlacının anlamı, bu birleşmeyi sağlamaktadır. Bu bağlaç, “her ne kadar... ise de” anlamını kullanarak ikinci cümleyi ilk cümlenin şartı hâline getirmiştir.

Bağlaç yoluyla kurulan aykırılık, aralarında anlam ilişkisi bulunan kelimelerle tamamlanmaktadır. “Tehlike” kelimesi, önceki cümledeki “tedbir” kelimesiyle ilgilidir. Çünkü “tedbir” herhangi bir tehlike durumunda alınır. “Vakıa” bağlacı, tedbire rağmen tehlikenin devam ettiğine işaret etmektedir.

İlk cümlenin “büyük bir arzunun bana ilham edeceği akla gelmez tedbirlerle” zarf tümleci, ikinci cümlede belirtilen tehlikenin yok edilmesiyle ilgilidir. Ancak hedefe ulaşılmamıştır. Bu da ikinci cümleyle ifade edilmiştir.

“Nüzhet’in odasına gidebileceğimi” nesnesinin yeterlilik derecesi, aykırılık bildiren cümle tarafından sorgulanmaktadır. Bu sorgulama, Çocuk’un planladığı hedefe ulaşip ulaşmayacağı konusunda bir merak unsuru kurmuştur. Merak unsurunun çözümü, gelişen olaylarla yapılacaktır.

“Akla gelmez tedbirler” sıfat tamlaması, tehlikenin derecesini gösteren unsurdur. Böylece anlatımın durum değerlendirmesi, ayarlanmaktadır.

İlk cümlenin ettirgen yapısı, ikinci cümledeki mevcut duruma rağmen devam etmektedir. Bu yüzden bağlantı, istek ve olumsuzlukların hâkim olma savaşını düzenleyen bir amaca sahiptir.

2.1.15 Zaman Sınırlama Bağlacı (bilhassa)

12.6

(3)(a) Benden yaşça büyük olduğu hâlde, onun küçükken bebekleriyle oynamasını ben istihfafla seyredirdim,

(b) bilhassa hastalığımdan sonra.

a kısmı, Çocuk kişinin Nüzhet’le kurduğu ilişkinin niteliğini belirlemektedir. “Bilhassa” bağlacı, bu niteliğin artış şeklini, bir zaman sınırlama ile göstermektedir.

b kısmı, önceki cümlenin “küçükken” zarf tümlecini, “hastalığımın sonra” zarf tümleciyle sınırlamaktadır. Bu sınırlamayla Çocuk’un küçüklüğü, hastalıktan önce ve sonra diye ayrılmış ve cümlenin zamanı olarak ikinci kısımda yoğunlaşma seçilmiştir.

“Bilhassa”, önceki cümlelerin anlamlarını sınırlayan yapılar kuran bir bağlaçtır. Zaman, yer, kişi, olay ve durumlar, bu bağlaçla sınırlandırılır. Böylece sınırlandırılmış ve sınırlandırılmamış cümleler arasında bütün - parça ilişkisi kurularak bağlantılar düzenlenir.

2.1.16 Gereklilik Üsteleme Bağlacı (mutlaka)

16.4

(2) **Sonra bacağımı bütün bütün kaybedersin.**

(3) **Mutlaka bir koltuk değneği lazım.**

3 numaralı cümlede bir üsteleme vardır. Bu üsteleme, “mutlaka” bağlacı ve “lâzım” yüklemi ile düzenlenmektedir. Ancak üstelemenin sebebi açıklanmalıdır. Metin çözücü, “Neden mutlaka bir koltuk değneği lazım?” sorusunu sorar. Bu sorunun cevabı, 2 numaralı cümledir.

Açıklama yapısı, tek cümle hâlinde şu şekilde düzenlenebilirdi:

“Bacağı bütün bütün kaybetme (riski olduğu için), mutlaka bir koltuk değneği lazım.”

Burada üstelemenin sebebini açıklayan ilk kısım, edat grubu şeklinde düzenlenerek yapı, sebep - sonuç bağlantısına çevrilmiştir. “Mutlaka” bağlacının niçin kullanıldığı, böylece ortaya konulmaktadır.

“Mutlaka” üsteleme bağlacının yorumlanması için kullanılan ısrar açıklama bağlantısı, durum ve durum hazırlayıcıları yapısına göre düzenlenmiştir. Bu yapı, şu şekildedir:

Durum : Koltuk değneği alma gerekliliği.

Durum hazırlayıcı : Bacağı kaybetme riski.

Metin çözücü, bu mantık yapısını değerlendirirken romanın başından beri süregelen “hasta bacak” ortak alanını değerlendirir.

“Koltuk değneği” nesnesinin 12.2 numaralı paragrafa yaptığı uzak gönderim, üstelemenin Çocuk üzerindeki etkisizliğini açıklamaktadır.

(12.2.4) “Doktorların kat’i ihtarlarına rağmen bir bastona bile dayanarak yürümeyi reddettim.”

Böylece “mutlaka” bağlacının “kat’i ihtarlarına” yer tamlayıcısına ulaşmasıyla, cümleler arası bağlantı, metinler arası ilişkiyle birlikte oluşturulmuştur.

2.1.17 İhtimalî Açıklama Bağlacı (belki)

30.7

(4) **Gülmedi.**

(5) **Sesimin perdesi *belki* mâni olmuştu.**

İlk cümledeki fiilin sebebi, ikinci cümledeki “belki” bağlacıyla ihtimâlî olarak belirlenmektedir. Bu belirleme, durumun değerlendirilmesinde serbest bir alan oluşturmaktadır.

“Gülmedi” yüklemine bekleneni değillemesi, “Niçin gülmedi?” sorusunu cevaplamayı gerektirmektedir. Bu cevap, değişik şekillerde verilebilir. Onun için de, cevaplardan biri örnek olarak sunulmuştur. Metin çözücü, okuduklarını kullanarak başka cevaplara da ulaşabilir.

“Mâni olma” fiilinin sebebi olarak belirlenen “sesimin perdesi” isim tamlaması, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin merhâlelerini hatırlamayı gerekli hâle getirmektedir. Bu da açıklamanın yorum gücünü artırır.

Açıklamanın ihtimâlî olarak verilmesi, Çocuk’un girdiği psikolojik çıkmazın sağladığı ciddi ortamı göstermektedir. Bu da, beklentinin değillenmesini açıklar.

2.1.18 Sebep - İhtimal Bağlacı (olabilir ki)

16.2

(3) **Bizim Operatör de bakar.**

(4)(a) **Olabilir ki küçük bir ameliyatla,**

(b) **hattâ yalnız alçıyla**

(c) **yahut yarım bir “İltisak-ı mafsâl” ile kurtarırız.**

3 numaralı cümle, geleceğe yönelik bir plan bildirmektedir. 4 numaralı cümle ise, bu planın muhtemel sonuçlarını sıralamaktadır.

3 numaralı cümle kesinlik bildirir ve diğer cümlelerin sebebidir. Yani metinde sebep kesindir, ama sonuçların hangisi olacağı kesin değildir.

İhtimal cümlelerini sebep cümlesine bağlayan, “olabilir ki” bağlacıdır. Diğer bağlaçların a kısmına yaptığı eklemelerle de bir bağlama zinciri oluşmaktadır.

“Olabilir ki” bağlacı, aslında b ve c kısımlarının bağlaçlarında anlam olarak vardır. Ancak anlatımda kısalık sağlamak için derin metinde bırakılmıştır:

(b) hatta (olabilir ki)

(c) yahut (olabilir ki)

Olabilir ki, muhtemeldir ki, muhtemelen gibi bağlaçlar, bu tür bağlantıları kurabilir.

4 numaralı cümleyi 3 numaralı cümleye bağlayan bağlaçlar, “kurtarırsınız” yüklemi ve “küçük bir ameliyatla” / “yalnız alçıyla” / “yarım bir iltisak-ı mafsâl” ile” zarf tümleçlerinin kurduğu paradigmatik(dizi) ilişkiyle, ihtimalleri belirlemektedir.

Bu bağlantı, test metni tekniğine dayalıdır. Verilen bilgi ve o bilgiye uygun şıkkı bulma sistemi, metin çözücüyü, geride kalmış durumları hatırlama (geriye gönderim), metnin devamında olacakları tahmin etme (ileri gönderim) yönünden geliştirir.

a) “ameliyatla” (3.15) b) “alçıyla” (1.7) c) “iltisâk-ı mafsâl ile” (3.15)

Bu seçenekler, ileri gönderimlerle, “Çocuk’a ne olacak” sorusuna dayalı bir merak unsuru oluşturmaktadır.

2.1.19 Bitirme Bağlacı (pekâlâ)

20.14

(3) Benim şamdanda mum kalmamış.

(4) Zaten bunu size getirmiştin.

(5) *Pekâlâ...* Allah rahatlık versin.

Diyalog yapısının bir yerde bitmesi gerekmektedir. Bu bitiş, ya kendiliğinden, ya da âni bir geçiş şeklinde olur. Metnin son kısmındaki geçişler, ünlemlerin kurduğu âni konu farklılaşmalarıyla düzenlenmektedir.

“Peki” ve “Pekâlâ” ünlemleri, durum bitirme cevap edatı olarak, yeni durumlara geçişi sağlayan bağlaçlardır. Paragrafın ilk cümlelerindeki “peki” bağlacı, evlilik konusundan odaya geliş sebebine geçişi sağlamıştır. 5 numaralı cümledeki “pekâlâ” bağlacı ise, diyalog yapısına son vermiştir.

Önceki iki cümledeki kurduğu açıklamanın yeterli bulunduğunu gösteren ve böylece cevap edatı olarak kullanılan “pekâlâ” bağlacı, konuşmadan ayrılmaya geçişi sağlamaktadır. Diyalog sonrası gerçekleşen ayrılma, metnin sonuç kısmını bu şekilde üçe bölerek, sistemli bir bitiş sağlamaktadır.

1. Kısım “Peki” : Konu bitişi (evlilik > geliş sebebi)
2. Kısım “Pekâlâ” : Diyalog bitişi (geliş sebebi > veda)
3. Kısım (geri kalan) : Metin bitişi (veda > ve yorumu)

“Pekâlâ” bağlacından sonra gelen “Allah rahatlık versin.” ifadesi, bir kalıp olmakla birlikte, metnin içindeki açıklama parçalarının kuruluşundaki hedef olarak da işletilmektedir.

“Paşa'nın odasındaki sessizlik” durumunun sebebi olan “Doktor Ragıp - Nüzhet evliliği” konusunun tespit edilmesi, rahat uyumak için bir zemin hazırlayıcı olarak düşünülmektedir. Kalıbın böyle bir çağrışım kurması, metnin değişik noktalarının birleştiği bir bağlantı noktasının da oluşmasını sağlamaktadır.

Bitirme bağlacı, kişi, konu, durum ve fiil unsurlarını bir birine bağlamaktadır. Metin çözücü, bağlacın gösterdiği doğrultuda bu unsurları yorumlar.

2.1.20 Cevap Açıklama Bağlacı (nasıl olsa)

15.19

(1) Yok diyemedim.

(2) *Nasıl olsa* Operatör'ü beklemeye ve vakit geçirmeye mecburduk.

2 numaralı cümle, 1 numaralı cümledeki mantığını açıklamaktadır. Bağlantıyı sağlayan unsur, “nasıl olsa” şart bağlacıdır. Bu bağlaç, cevabı sonuç bakımından değerlendirir.

İki cümle, satırbaşı ile ayrılarak düzenlenmiştir. Bu ayrım, cevabı ve yorumunu ayrı kısımlarda değerlendirmek için yapılmış bir düzenlemedir.

“Nasıl olsa” bağlacı, ayrımın sebep olabileceği dağınıklığı önleme işlevindedir. Değişmeyecek sonucu sebep olarak göstermek isteyen Çocuk, bu bağlacı kullanmıştır.

Cevap mantığı açıklanırken, geriye doğru bir zaman gönderimi yapılmaktadır. “Nasıl olsa” bağlacının cümle içinde “Operatör”ü beklemeye ve vakit geçirmeye” yer tamlayıcısı ile kurduğu ilişki, bağlantıyı zaman gönderimine eklemektedir.

Gönderimin işaret ettiği zaman aralığı, 4.2 numaralı “Operatör”ü beklemek lazım.” cümlesine ulaşmayı sağlamaktadır. Böylece cümlenin “mecburduk” yüklemine sebebi açıklanmaktadır.

Cümlelerin anlam çözümlemesi sırasında, farklı değerlendirmeler yapılabilir. Bu da, olumluluk - olumsuzluk karşılaştırması yoluyla düzenlenir. Sonuçta şu cümleye ulaşabiliriz:

“Yok desem de Operatör’ü bekleyecek ve vakit geçirecektik.”

Bu yapı, bağlaçtaki şart ekinin işlevi üzerinde durmamızı zorunlu kılmaktadır. Metin çözücü, cümleler arası geçişlerde şart yapıları üzerine düşünmek zorundadır. Şartın gerçekleşmesi ve gerçekleşmemesi durumları, metinde çeşitli değerlendirmeler için uygun bir zemin hazırlar.

Bağlaç yapısının diğer bir tarafı, “nasıl” soru edatıdır. Nasıl sorusu, durum hakkındaki soruların cevaplarını derin yapıda cevaplamamızı gerektirir. Böylece nasıllık, iki cümleyi birbirine bağlamıştır.

Bağlaçtaki “ol-” yardımcı fiili ise, cümlede “olacak” / “olmayacak” zıtlığını yorumlayan bağlantı unsurudur.

Böylece cevap - mantık yapısında açıklama bağlantısını kuran “nasıl olsa” bağlacı, zaman, fiil ve durum değerlendirmeleri yoluyla cümleleri birbirine bağlamıştır.

2.1.21 Durum Örnekleme Bağlacı (meselâ)

24.5

(4)(10) Her şeyi franşman yapmalı, değil mi ama canım.

(5) (4) Kapıda duran bir talebeye bağırdı:

(5) *Meselâ* sana “Kal” nedir? diye sorsam bilmezsin.

5.5 numaralı cümle, örnek duruma bağlı bir örnekleme yapmaktadır. Örnekleme, “meselâ” bağlacıyla kurulmaktadır. Ancak örneğin verildiği düşünce ile örnek arasına başka cümleler konulmuştur. Bu cümlelerin işlevi, örneğin aktarım yapısını kurmaktadır.

4.10 numaralı cümle, metinde merkezî bir hükümdür. Bu cümle, üzerinde yorum yapan bütün cümleleri bağlamaktadır. 5.5 numaralı cümledeki örnek de, bu hükme bağlıdır. Örnek, hükmün verilme sebebi olan duruma da bağlanır.

Durum - hüküm - örnek şeklindeki bağlantı, durumun yorumlanmasıyla başlar. Durumun belirlendiği yapı, Operatör - Talebeler diyalogudur. Yani 5 numaralı paragraf, hükmün verildiği durum yapısıdır.

Örnek, genel hükmün özel bir durumla somutlaştırılması şeklindedir. Örneğin hüküm kaynağı kişiler arasından belirlenmesi, metinde tutarlılık ilkesine göredir. Örneğin belli bir kişi kadrosu dışına çıkmaması yanında, olayın geçtiği yer sınırı da ihlâl edilmemiş. “Kal” kelimesi, dersteki bir konudur ve “fakülte”nin kapsamı içindedir.

Soru - cevapsızlık şeklinde düzenlenen örnek cümlesi, durumu bir çıkmaza sokmaktadır. Bu çıkmaz, örneğin yorumlanmasında bir neticeye bağlanacaktır.

Örneğin iç içe girmiş aktarımların merkezine yerleştirilmesi, bağlantının unsurlarını da düzenleyen yapıdır. Her aktarıcı, bağlantının bir yönünü taşımaktadır. “Kal” kelimesi, örneği yoruma aktaran unsur olarak, yapının çekirdeğini oluşturmaktadır. Yönetici ve bağlayıcı unsur, anlamsızlıkla sınırlandırılmıştır.

Bağlantılar arasındaki iç içe girmişlik, metnin bütünlüğünü sistemleştirmektedir. Metnin düzeni, onların kurduğu ince dengeyle kurulmuştur.

2.1.22 “Hatta” Bağlacı

2.1.22.1 Vurgulama Bağlacı (hatta)

32.3

- (1) Aile, akraba, arkadaşlar, beni her gün en büyük operatörlere götürüyorlardı.
- (3) Muhitimin telâşından anlıyordum ki hastahğımda söylenmeyen bir tehlike var.
- (4) *Hatta* gene akrabamdan münevver ve zeki bir adam bana dedi ki:

(5) - Sen bu hastalıktan mânen rahat etmek istiyorsan, bacağıın kesilmesine kadar her felâketi göze al.

(6) Ne kurtarırsan seni memnun eder.

3 numaralı cümledeki durum, sonraki üç cümle tarafından bir örnekle açıklanmaktadır. Bağlaç, bu açıklamayı vurgulayıcı bir ekleme şeklinde düzenlemektedir. Açıklama cümlesi, söylenen bir sözün aktarılmasıyla örneklendirilmektedir.

“Hatta” bağlacı, genel hükmün açıklanmasını önem belirleme şeklinde kurmaktadır. “Gene” zarf tümleci, önceki cümlenin genel hükmünü yinelemeli bir özelleştirme şeklinde belirlemektedir.

“Dedi ki” yüklemi, odaklayıcı bir aktarım yapmaktadır. Aktarılan sözü taşıyan 5 ve 6 numaralı cümleler, şartlı yapılarıyla genel durumları şartlara bağlamaktadır. “Münevver ve zeki bir adam” sıfat grubu, aktarılan şartları vurgulamaktadır.

Şartlı cümlelerin yorumlanması, genel hüküm dikkate alınarak yapılmaktadır. “Hastalığımda söylenmeyen bir tehlike var.” (YT+Ö+Y) yapısı, yorumlayıcı cümlelerin dayanağı olan bilgiyi taşımaktadır.

“Tehlike” ve “felaket” kelimeleri arasındaki anlam yakınlığı, hükümle örneği konu ortaklığında bağlamaktadır. “Muhitimin telaşından” yer tamlayıcısı, örnek olarak verilen sözden yapılacak çıkarımları düzenlemektedir.

5 ve 6 numaralı cümleler arasındaki şart zinciri, ihtimalî durumları belirlemektedir. Paragrafın ilk cümlesindeki “akraba” öznesinin aktarıcıda yinelenmesi, bu ihtimalleri grubun üyesine bağlamaktadır.

“Hastalıktan mânen rahat etmek istemek” > “bacağıın kesilmesine kadar her felaketi göze almak” > “kurtarmak” > “memnun etmek” durumları arasındaki ilişkiler, örnekleme bir dizi(paradigma) hâlinde düzenlemektedir.

2.1.22.2 Ertelenmiş Durum - Etki Bağlacı (hatta)

31.3

(12)(1) Evvelâ koltuk değneği geldi.

(3) Bir koluma arkadaşım, ötekine Mithat Bey girdi.

(13)(1) Koridorlardan geçerken herkes, bilhassa talebe, bana bakıyordu.

(2) Hattâ Mithat Bey, birkaç meraklıya izahat verdi.

Önceki paragrafta belirlenen durumun etkileri, cümleler arası bağlantıları düzenlemektedir. Ertelenmiş bağlaç, etkiyi derece bakımından belirlemektedir.

“Bana bakıyordu.” (YT+Y) yapısı, hedefindeki 12.1 / 3 numaralı cümlelere ulaşmaktadır. Bu ilişki, “bakma” fiilinin hedeflediği görüntünün başka bir paragrafta bulunması şeklindedir. Görüntü, derin metindeki bir yer tamlayıcısıyla belirlenmektedir:

“Benim koltuk değneğine dayanmış, arkadaşım ve Mithat Bey’in koluma girmiş şekildeki durumuna”

Bu yer tamlayıcısı, “bana” yer tamlayıcısının açılımıdır. Açılım bilgilerinin ulaştığı cümleler, bilgi deposu ile alıcı arasındaki ilişkiyle bağlantıya dahil edilmektedir. Metin çözücü, bu işlemin farkına varmadan bağlantıyı kurar. Bağlantı, metni bütünleştirirken, yorumu da güçlendirmektedir.

Etkiyi vurgulayan 13.2 numaralı cümle, başına aldığı “hatta” bağlacıyla açıklamayı düzenlemektedir. İlk cümlede derin metinde bırakılmış “bu yüzden” bağlacı, ikinci cümledeki bağlaçla telâfi edilmektedir.

“Birkaç meraklıya izahat verdi.” (YT+Y) yapısı, etkiden sonra durumun hatırlatılması işlevindedir. Bu yapının yer tamlayıcısı, “herkes” grubunun alt kümesini belirlemektedir. Açıklamanın gizlenmesi, bu alt kümede bırakılan bilginin önceki kısımdan alınmasını gerektirir. Böylece metindeki bütünleşmeye katkıda bulunulmuştur.

Ertelenmiş “hatta” bağlacı, durumla onun etkisini ayarlarken, yorumlamaların daha geniş bir alanda yapılmasını da sağlamaktadır. Metin çözücü, yorumlamayı yaparken bütün metni dikkate almak zorundadır.

2.1.22.3 Tez - Örnek Ekleme Bağlacı (hattâ)

19.6

(5) Bab-ı âli baskınından sonra, “Sabah” birdenbire dilini değiştirmiş ve ittihatçuların tarafına geçmişti.

(6) Hattâ Nazım Paşa'nın katlini ehemmiyetsiz bir vak'a gibi iki üç satırla yazmıştı.

5 numaralı cümlede ileri sürülen tez, 6 numaralı cümlede örneklendirilmiştir. Böylece tez - ispat yapısında bir geçiş sağlanmaktadır.

“Hattâ” bağlacı, durumun ciddiyetini yeterli derecede belirleyen bir örneğin ekleneceğini gösteren bir bağlantıdır. 6 numaralı cümle, önceki cümlede ileri sürülen duruma bir örnek vermektedir. Bu yapının unsurları şöyledir:

Yapı	Öge	İşlevi
“Nazım Paşa'nın katlini”	Nesne	Örnek konu
“ehemmiyetsiz bir vak'a gibi”	Zarf tümleci	Benzetme
“iki üç satırla”	Zarf Tümleci	Küçümseme (Tarz)
“yazmıştı”	Yüklem	Örnek fiil

Örnekleme, tez tarafından da düzenlenmektedir. Bu, örneğin tez tarafından doğrulanmasını sağlar:

“Bab-ı âli baskınından sonra” zarf tümleci, tezdeki durum değişikliğinin ve örneğin gerçekleştiği zamanı belirleyen ögedir. Bu zaman ortaklığı, tezle örneğin gerçekleşme zamanı bakımından bağlar:

1. “Sabah, birdenbire dilini değiştirmiş.”
2. “İttihatçıların tarafına geçmişti.” cümlecikleri ise, örnekteki olayın ortaya çıkışının sebepleridir.

Tez - örnekleme bağlantısı, aslında bir sebep - sonuç ilişkisidir. Durum değişikliği sebep, örnek de sonuçtur:

“Sabah ittihatçıların tarafına geçtiği için, Nazım Paşa'nın katlini ehemmiyetsiz bir vak'a gibi iki üç satırla yazmıştı.”

2.1.22.4 Farklılaşma Betimlemesi Bağlacı (hattâ)

13.7

(2) Vücutundan başka kendisine hiçbir tarafı benzemiyordu.

(3) *Hattâ* o bile başkalaşmış:

(4) Kumral saçlar, açık sarı gibi.

(5) Elâ gözleri - ve canlı, hareketli gözler - simsiyah ve hareketsiz.

(6)(a) Oynak başı kimıldamıyor

(b) ve mum ışığının sallantıları içinde uzanıp kısalıyor.

3 numaralı cümle, önceki paragrafta geçen bütün içinde istisnâ durumun değillendiği yapıdır. Bu değilleme, “hattâ” bağlacıyla sağlanmaktadır.

Bu değillemenin unsurları:

- 2 numaralı cümlenin “benzemiyordu” yüklemiyle, 3 numaralı cümlenin “başkalaşmış” yüklemi arasındaki anlam ilişkisi,
- “O bile” zarf tümlecinin, “vücudundan başka” zarf tümleciyle yaptığı karşılaştırmaya dayalı gönderim.

Farklılaşma, diğer cümlelerde zıt anlamlı unsurlar arasındaki ilişkilerle açıklanmaktadır. Her cümle, parça parça aykırılığı yorumlamaktadır. İkinci cümledeki genel karşılaştırma, diğer cümlelerde özele indirilerek yapılmaktadır. Bu bağlantı, genelden özele ve soyuttan somuta doğru düzenlenmektedir.

“Hattâ” bağlacının kurduğu farklılaşma ilişkisini açıklayan fiiller arasındaki zıtlık ilişkileri, şu şekildedir:

F ₁	Hattâ	F ₂
“kumral saçlar”		“açık sarı”
“elâ gözler”		“simsiyah”
“canlı hareketli gözler”		“hareketsiz”
“oynak başı”		“kıvıldamıyor”
(Eski şekil)	→	(Aykırı görüş)

2.1.22.5 Ekleme - İhtimal Bağlacı (hattâ)

26.7

(1)(10) - Ne yazıyorsun?

(11) - Bu odada gördüklerimi.

(7) (1) “Nüzhet’e bunları anlatacak mıyım?”

(2) Hayır!...

(3) *Hattâ* bu not defterini de saklayacağım.

(4) *Belki* eline geçer, okur.

Değiştirimle belirlenen duruma, bağlaçlarla açıklayıcı eklemeler yapılmaktadır. Bu eklemeler, bir ihtimale karşı alınan tedbir şeklindedir. Bağlaçlar, önleme fiili ve onun sebebi olan ihtimal şeklinde eklemeleri düzenlemektedir.

“Hattâ” bağlacı, aktarımsızlığa eklenen bir tedbir fiilini belirlemektedir. Bu belirleme, “saklama” fiil alanındaki genişleme şeklindedir:

“Bunları Nüzhet’ten saklayacağım, hattâ not defterini de saklayacağım.”

“Anlatacak mıyım?” > “Hayır” şeklinde kurulan olumsuzlaştırma, “saklayacağım” yüklemine anlamı altında toplanmaktadır. “Belki” bağlacı, eklenen fiilin eklenme sebebini belirlemektedir. Böylece alınan ek tedbirin niçin alındığı da açıklanmaktadır. Bu da, durumun, tedbirin ve sebebini bütünleşmesini sağlamaktadır.

“Nüzhet’e bunları anlatmayacağım gibi, belki eline geçer diye bu not defterini de saklayacağım.”

“Bu not defteri” sıfat tamlaması, 1.10 numaralı cümledeki fiile gönderim yaparak, tedbirlerden ikincisinin alınma sebebini dayanağını göstermektedir:

“Odada yazdığım notların bulunduğu not defteri”

Eğer gönderim hedefindeki fiil yapılmamış olsaydı, ikinci bir tedbir alınması gerekmecekti.

“Hattâ” ve “belki” bağlaçlarının birlikte işletilmesi, yapı yinelenmesine dayalı bir geçişi de sağlamaktadır. Cümlelerin başındaki bağlaçlar, yapıyı daha sistemli hâle getirmektedir.

2.1.22.6 Bakış Açısı Bağlacı (bazen) / (hattâ)

38.9

(3) **Hafızam kapalı.**

(4) **Bazen hiçbir şey hatırlayamıyorum.**

(5) **Hattâ, kulaklarım bile tıkandı.**

3 numaralı cümledeki durum, 4 ve 5 numaralı cümlelerde iki bakış açısıyla betimlenmektedir. Bağlaçlar, bu ilişkilerin şeklini belirlemektedir.

“Hafızam kapalı.” cümlesi, geçmişin silindiğini göstermektedir. 3.1 numaralı cümlede, bu silinmenin şekli açıklanmaktadır:

“Odadan gündüz ışığıyla beraber bana ait olan her şey çekiliyor.”

4 numaralı cümlede “bazen” bağlacı, kapalılığın belirsiz anlarda karşılaşılan bir belirtisini göstermektedir. “Hiçbir şey” hatırlayamıyorum.” (Ö+Y) yapısı, kapanan

hafızanın sonucu olan yetersizliği göstermektedir. Bu, durum betimlemesinin belirginleşmesini sağlar.

5 numaralı cümle, “hattâ” bağlacıyla durumun en uç safhasını betimlemeye eklemektedir. “Kulaklarım bile kapalı?”(ZT+Y) yapısı, bu uç noktayı belirleyen kısımdır. “Bile” edatı, aşırılığı göstermektedir. Bu kısım, geçmişle bağlarını koparan Çocuk’un dış dünyadan da uzaklaştığını gösterir.

Durumun iki kesitte tanıtılması, genel durumun yorumlanması için ipuçları vermektedir. Metnin başından beri gelişen kaçış, insanlar ve hayaller bakımından hazırlanmış ve burada gerçekleşmiştir.

2.1.23 “Fakat” Bağlacı

2.1.23.1 Aykırılık “Fakat” Bağlacı

2.1.23.1.1 Durum - Yetersizlik Aykırılığı Bağlacı (fakat)

5.10 / 11

(10)(1) **Ne aydınlık! Ne aydınlık!**

(2) **Bütün taşlar, topraklar, boşluklar, camlarla, aynalarla, beyaz madenlerle dolmuş gibi parıldıyordu.**

(11)(1)(a) *Fakat* bu ışığa bakamıyordum,

(b) **bu güneş bile gözlerimden içeriye girince, kendimden daha büyük bir karanlık denizine düşmüş gibi derhâl sönüyor**

(c) **ve içimin rengini alıyordu.**

İlk iki cümlelerin “aydınlık” bağlamına karşı anlatıcı kişinin konumu, zıtlık bağlantısı kuran “fakat” bağlacıyla tespit edilmektedir.

3a “Bu ışığa” ve 3b “bu güneş” sıfat tamlaması gönderimleri, önceki paragrafla bağlantıyı kurmaktadır.

“Aydınlık” kavramıyla zıt durumlar, 5.9 numaralı paragrafla ilişki kuruyor. Zıtlık, “fakat” bağlacıyla ilgi kurduğu “karanlık dehliz” sıfat tamlaması ve “bakamıyorum” / “sönüyor” yüklemeleri ile düzenlenmektedir.

Zıtlık, 3 numaralı cümlede iç dünyanın karanlığı ve dış dünyanın aydınlığı şeklinde devam etmektedir. 3c kısmı, “sönüyor”Y ve “İçimin rengini alıyordu.”(N+Y)

yapılarını kullanarak, 2 numaralı cümlenin “parlıyordu” yüklemiyle zıtlık, ahenk ve ek gönderimleriyle bağlanmıştır.

Duruma göre yapılması gereken “bakma” fiilinden yetersizliğe geçiş, “fakat” bağlacıyla daha belirgin olmaktadır. “Aydınlık” ve “karanlık” kelimeleri arasındaki zıt anlamlılık, bu bağlantının anlam yönünü belirlemektedir.

2.1.23.1.2 Hedef - Sonuç Aykırılığı Bağlacı (fakat)

16.15

(0)(a) Sun’i bir gayretle bıçağı bastım

(b) ve ilk lokmayı ağızıma götürdüm.

(1) *Fakat* etin kokusu bana teşrihaneyi hatırlattı.

(2) Birdenbire damağımda çürümüş bir insan eti lezzeti, genzimde ağır bir koku hissettim.

“Fakat” bağlacı, hedefle sonuç arasında, aykırılığa dayalı bir bağlantı kurmaktadır. Ancak bağlaçla başlayan cümle ile önceki cümle arasında, derin metinde bırakılmış bir cümle vardır. Bağlantıdan yola çıkarak şu cümleye ulaşabiliriz:

“İlk lokmayı yutacaktım.”

Bu cümle, önceki cümlenin b kısmında gizlidir. Eksik kısım, cümlenin “ilk lokmayı” nesnesinin yinelenmesi ve “Ağızıma götürdüm.” (YT+Y) yapısının ardından gelmesi gereken “yutacaktım” yüklemine tahmin edilmesi yoluyla tamamlanır.

Hedefteki fiilin gerçekleşmesi sırasında, karşılaşılan engele geçiş, “fakat” bağlacıyla sağlanmıştır. Engel bildiren cümle, aykırılığı açıklarken, öğeleri vasıtasıyla geriye gönderimleri kullanmıştır.

Gönderim unsurları ve hedefleri Şöyledir:

Gönderim unsuru	Gönderimin Hedefi	Yeri
“etin kokusu” Ö./ “ağır bir koku” N	“ne ağır koku”	16.2
“teşrihaneyi” N	“Teşrihaneyi görmemiştim.”	4.5
“çürümüş bir insan eti lezzeti” N	“Ne yanak kalmış, ne ağız.”	22.2

Bu gönderimler, algılananların sebep olduğu çağrışımları düzenleyerek, engeli açıklamaktadır. Bu engelin 15.1 “Bir tikslenme hareketi yaptım.” kısmı, hedefine ulaşıncaya açıklama tamamlanmıştır.

Cümleler bağlanıp basite indirildiğinde, şu cümleyle karşılaşırız:

“Lokmayı ağzıma götürünce teşrihaneyi hatırladığım için yutamadım.”

Metin kurucu, kısa bir şekilde kurulabilecek bu anlatımı, parçalara ayırma ve gönderimsel çağrışımlar kurma yoluyla geniş bir bağlantıyla düzenlemiştir.

2.1.23.1.3 İhtimal - Hedef Aykırılığı Bağlacı (fakat)

31.10

(6) Şimdi izin değil, bütün bacağın tehlikede.

(7) Ağzımdan bir inilti çıktığını duyunca:

(8) – *Fakat çalışacağız...* diye teselli etti.

İlk cümlede gösterilen ihtimal, sonraki iki cümledeki aykırılığın sebebidir. Bu yapı, aktarılan cümleye getirilen “fakat” bağlacıyla düzenlenmektedir. Birbirine aykırı iki ihtimal “bacağın kesilmesi” ve “kurtulması”, Çocuk’un tepkisine göre belirlenmektedir.

Değişim sonucu gelinen durum, ilk ihtimali oluşturmaktadır. Bu ihtimal, cümle içinde deşilleme ile belirlenmektedir. 7 numaralı cümle, söylenen sözün etkisinde kalma sonucu tepkinin gösterildiği yerdir. Aktarıcı yapı, işitme duyusuna dayalı olarak tepkiyi fiil bakımından düzenlemektedir.

8 numaralı cümle, aktarılan yapısıyla tepkinin derecesini yorumlamakta ve tepkinin yönünü deşistirmektedir. Bu yapı, durumu vurgulayarak yorumlamanın seyrini deşistirmektedir. Cümlenin doğrudan aktarım yapısı, bunu daha da belirginleştirir.

“Bacağın tehlikede; fakat çalışacağız.” şeklinde birleşen cümleler, eksiltili yapılarıyla yorumu kurmaktadır. “Neye çalışacaksın?” sorusu, yorumu gösteren unsurdur. Bu sorunun cevabı, ilgili cümlelerden toplanır.

İhtimal - hedef aykırılığı, bu yorumlamayı anlam bakımından düzenlemektedir. “Çalışacağız” yüklemi, gelecekte yapılacakların planını göstererek, bağlantıyı ileriye doğru yönlendirmektedir. Böylece hazırlık işlevi, yerine getirilmiştir.

2.1.23.1.4 Fiil - Durum Aykırılığı Bağlacı (fakat)

33.5

(3)(3) Kendimi Erenköyü'ndeki odamda görüyorum.

(4)(1) Hattâ rüyada olup olmadığımdan şüphe edecek kadar da zekâm var.

(5)(1) Ve kapı açılıyor, Nüzhet koynuma giriyor.

(4) *Fakat* omzuma bir el dokunuyor.

(5) Gözümü açıyorum ve kendimi, evimdeki odamda görüyorum, karşımda Doktor Mithat.

Önceki durumdan yeni duruma geçiş, uyku ve gerçek arasındaki aykırılığı göstermektedir. Ardışık fiiller, buna göre “fakat” bağlacıyla ayrılmıştır. Bağlacın öncesi ve sonrası, iki farklı yer ve duruma aittir.

“Erenköyü'ndeki odamda” ve “evimdeki odamda” yer tamlayıcıları arasındaki zıtlık, geçişi anlam bakımından tamamlamaktadır. Bu, birbirine aykırı iki durumu ayırmakta ve bağlamaktadır.

“Aşk” ve “hastalık” alanları arasındaki geçiş, olayın geçtiği yerlerin karşılaştırılmasıyla yapılmaktadır. Bu alanların bilgileri, karşılaştırmada yorumlanır. “Rüyada olup / olmama” durumu, yer ve durum karşılaştırmalarının temelinde yatmaktadır. Anlam ilişkileri, bu belirlemeye göre kurulur.

“Şüphe etme” fiili , bağlantıları duygu bütünlüğü içinde toplamaktadır. Söz konusu yerde bulunma tespiti, bu şüphe yüzünden zorlaşmaktadır.

“Rüya” ve “gerçek” olarak bölünmüş metin, “fakat” bağlacıyla düzenlenmektedir. Bağlaç öncesi rüya, sonrası gerçektir. Gerçek kısmında sıralanan fiiller, rüyadan uyanmanın safhaları şeklinde adım adım geçişi sağlamaktadır.

Ardışık fiilleri aykırı iki duruma göre ayıran bağlaç, metnin değişen anlatım kısımlarını bağdaştırmaktadır. Bu yapı, geçişlerin belirlenmesini düzenleyerek yorum yolunu sistemleştirmektedir.

2.1.23.1.5 Teşhis Aykırılığı Bağlacı (fakat)

44.5

(2) Operatör:

(3) – Bacağın kurtuldu.

(4) *Fakat yere basmayacaksın! dedi.*

Aktarım içinde teşhisle yasak arasındaki aykırılık, “fakat” bağlacıyla düzenlenmiştir. Böylece durumun iki yönü, konuşma içinde bağdaştırılmaktadır.

“Operatör” kişisi, “hastalık” ortak alanının uzmanı olarak aykırı durumları yorumlamakta ve onları şarta bağlamaktadır. Böylece durumun daha inandırıcı bir şekilde yorumlanması sağlanmıştır.

“Bacağın kurtuldu.” (Ö+Y) yapısı, durumun olumlu yönünü belirler. Bu, Çocuk için sevindirici bir gelişmedir. “Yere basmayacaksın.” (YT+Y) yapısının koyduğu yasak, istenmeyen durumun devam ettiğini gösterir. Metnin başından beri devam eden bu şart, olumsuzluğu taşır.

Olumlu ve olumsuz durumların sağlıklı bir şekilde karşılaştırılması, “fakat” bağlacıyla garanti altına alınmıştır. Bağlaç, aykırılığa işaret eden bir unsur olarak, bunu düzenler.

“Dedi” yüklemi, aktarıcı yapısıyla, parçalar arası uyumu düzenlemektedir. “Operatör” öznesiyle kurulan koordinasyon, aktarılan sözlerin zeminini hazırlamaktadır.

Teşhis - yasak aykırılığı bağlacının bu şekilde kullanılması, durumun daha iyi kavranmasını düzenlemektedir. Metin çözücü, böylece ipuçlarını daha iyi değerlendirebilir.

2.1.23.1.6 Durum - Fiil Aykırılığı Bağlacı (fakat)

34.3

(2) **Başım dönüyor, gözlerim kararıyordu.**

(3) **Fakat büyük kapıya bakıyor, Operatör’ün gelmesini sabırsızlıkla bekliyordum.**

(4) **Mithat Bey de görünmüyordu.**

İlk cümledeki durum, sonraki cümlelerdeki fiillere engel teşkil etmektedir. Bağlaç, bu durumu gösteren unsurdur. Durumla fiil arasındaki aykırılık, böylece belirlenmiştir.

“Başım dönüyor./Gözlerim kararıyor.”(Ö+Y) yapıları, durumu belirlemektedir. Bu durum alanı, bir yetersizlik oluşturmaktadır. Yetersizlik, sonraki fiilleri imkânsız hâle getirmektedir. Ancak bu yetersizliğe rağmen yine de fiillere geçilmiştir.

“(Büyük kapıya) bakmak” ve “(Operatör’ün gelmesini sabırsızlıkla) beklemek” fiilleri, durumla çelişmektedir. Bu çelişki, “fakat” bağlacıyla gösterilmektedir. Bağlantı, cümle içinde bir çelişki şeklinde parçaları birleştirmektedir:

“Baş dönmesine, gözlerimin kararmasına rağmen, büyük kapıya bakıyor, Operatör’ün gelmesini sabırsızlıkla bekliyordum.”

“Operatör” kişisiyle aynı alana giren “Mithat Bey”, “de” bağlacıyla, bağlantıya eklenmektedir. Böylece duruma eklenen yeni olumsuz fiil, yorumu yeniden düzenler.

“Kapıya bakmak”, “Operatör’ü görmek” amacıyla gerçekleşmektedir. Ancak bu amaca ulaşmadan, Doktor’a geçilmiştir. O da görünmediği için amaçlardan hiçbiri gerçekleşmemiştir.

Durum - fiil aykırılığı, gelinen son noktayı belirlemektedir. “Neler olacak?” sorusu, merak unsurunu yönetmektedir. Durum ve fiiller arasındaki çelişki, bu sorunun cevabı için yorumlamayı düzenlemektedir.

2.1.23.1.7 Durum Aykırılışma Bağlacı (fakat)

29.4

- (1) **Ben, o zamanın fikirleriyle bu iki adamdan fazla mücehhez olduğumu anlamamın nefse itimadiyle, kuvvetli müdafaa ediyorum.**
- (2) ***Fakat* sofrada en son hükmü verecek yüksek bir efkâr-ı umumîye yoktu.**
- (3) **Benim mücerret nazariyelerime karşı muarızlarımın müptezel teşbihler ve müşahhas delillerle müdafaa ettikleri tez, bu cahil efkâr-ı umumîyeyi aldatabilirdi.**
- (4) **Benim en zayıf tarafım *bu* idi.**

İlk cümlede belirlenen durum, 2 numaralı cümlede “fakat” bağlacıyla aykırı bir şekle dönüşmektedir. Bu dönüşüm, 2, 3 ve 4 numaralı cümlelerde bir durum açıklama işlevindedir. “Kuvvetli” ve “zayıf” sıfatları, “mücerret nazariyeler” ve “müptezel

teşbihler” / “müşahhas deliller” sıfat tamlamaları arasındaki zıt anlamlılık ilişkileri, dönüşümü anlam bakımından tamamlamaktadır.

Aykırılışmayı anlam bakımından düzenleyen kelime ve kelime grupları arası ilişkiler, “fakat” bağlacıyla yönetilmektedir.

“En son hüküm” sıfat tamlaması, aykırılışmanın hedef olarak belirlendiği yapıdır. Birbirinin zıttı iki düşüncenin ulaşmak istediği hüküm, bu tamlamayla belirlenmektedir.

“Efkâr-ı umumiye” isim tamlaması, hedefteki kişileri yineleme yoluyla göstermektedir. “En son hükmü verecek yüksek efkâr-ı umûmiye yoktu; cahil efkâr-ı umumiye (vardı).” şeklinde kurulan karşılaştırma, açıklamayı yapmaktadır. “Aldatabilirdi” yüklemının ihtimalî şekli, sonuca işaret etmektedir.

4 numaralı cümledeki “bu” zamiri, değiştirim yoluyla aykırılığı sebep olarak belirlemektedir. En zayıf tarafın belirlendiği cümle, “bu iki adamdan fazla mücehhez olma” durumunun değiştiğini gösterir.

Durum aykırılışma bağlacı, metinde kişileri iki grup hâlinde düzenlemektedir. Bunlar arasındaki karşılaştırmalar, gelişecek olay ve durumlara hazırlık yapmaktadır. Metnin çözümlenmesi, bu karşılaştırma üzerine yapılacaktır.

2.1.23.1.8 Genele Aykırı Özelleşme Bağlacı (fakat)

5.5

(1)(a) Felaketimizi başka biriyle taksim etmek saadettir.

(b) *fakat* annelerle değil, annelerle değil

(2) Annelere anlatılan kederler taksim değil, zarb edilmiş olur:

(3)(a) Çocukların felâketini iki kat şiddetle hisseden anneler, bu ıstıraplarını çocuklarına fazlasıyla iâde eder;

(b) böylece keder anadan çocuğa ve çocuktan anaya her intikâl edişinde büyüdükçe büyür.

İlk cümledeki genel bilgi, diğer cümlelerde özelleştirilmiştir. Ancak bu özelleştirme, genele aykırı bir şekildedir. Bu aykırılık, 1b kısmındaki “fakat” bağlacıyla belirlenmektedir.

Kişiler arası ilişkiler, önce bütün insanlar arasında, daha sonra annelerle çocuklar arasında değerlendirilmiştir. Genele aykırı olan özel ilişkiler, bağlaçtan sonra açıklanmıştır. Bu açıklama, genelle karşılaştırılarak yorumlanır.

İlk cümleyle diğer cümleler arasındaki anlam ilişkileri, bu aykırılığı kesinleştirir. Bu ilişkiler şöyledir:

“*Taksim etmek*” X “*Taksim değildir.*” : “Taksim” kelimesinin yinelenmesiyle yakınlık, “değil” edatıyla farklılık yoluyla bağlantı kurulmuştur.

“*Annelerle*” / “*anneleri*” ögeleri arasında “anne” isminin yinelenmesi, değişen hedefi vurgular.

“Taksim” / “darb” kelimeleri arasındaki çelişki, aykırı durumları belirler.

Bu ilişkileri organize eden, “fakat” bağlacıdır. Genele aykırı özelleşme, böylece etkili, ayrıntılı ve kesin bir şekilde kurulmuştur.

2.1.23.1.9 İhtimal Ekleyici Aykırılık Bağlacı (fakat)

42.6

- (1) - Sen dün gece neler yapmışsın?
- (2) Hastahane birbirine girmiş.
- (3) Burada yalnız sen misin?
- (4) Altı yaşındaki çocuklar var.
- (5) *Fakat* hastalık sınırlarını çok yormuş olacak.

Durumun belirlenmesinden sonra eklenen bir cümle, yeni hatırlanan ihtimali göstermektedir. “Fakat” bağlacı, ilişkiyi aykırılık şeklinde düzenlemektedir.

Eklenen ihtimal, genel durumun Operatör tarafından anlaşılması şeklindedir. 3 ve 4 numaralı cümlelerde verilen teselliler, bu aykırılıkla zayıflatılmaktadır. “Yormuş olacak” yüklemi, tespiti muhtemel bir şekle sokarak önceki ve yeni hükümleri dengelemektedir.

“Hastahane birbirine girmiş.” cümlesinde belirlenen duruma önce karşı çıkılması, sonra Çocuk’a hak verilmesi, bağlantının temelini oluşturmaktadır. “Yalnızlık” ve “hastalık” kelimelerinin gönderimleri, bu ilişkiyi desteklemektedir.

“Sinirlerin yorulması” ihtimalinin sonradan hatırlanması, “fakat” bağlacı ve gelecek zaman yapısıyla düzenlenmiştir. Aykırı durumların karşılaştırılması, “Yalnızlık değil hastalık korkutuyor.” şeklinde bir sonuca ulaşılmasını sağlar.

2.1.23.1.10 Sonuç Aykırılığı Bağlacı (fakat)

22.12

- (5)(a) Sana bu gece her şeyi anlatacaktım,
 (b) *fakat* bahçede pek canın sıkılıyordu,
 (c) hem de bunlar uzun uzun konuşulacak şeyler...

1a kısmında planlanan fiilin gerçekleşmemesi, b ve c kısımlarında açıklanmaktadır. Bu açıklama, amaçla amacın gerçekleşmemesi arasındaki aykırılık şeklindedir.

b kısmındaki “fakat” bağlacı, a kısmının planlayıcı gelecek zaman yapısıyla b kısmının geçmişte devam eden zaman yapısı arasındaki sebebe aykırılığı göstermektedir.

a kısmının “her şeyi” ve önceki paragrafin “bunları” nesnelere, aynı konuşmanın yerine geçmiştir. “Fakat” bağlacından sonra gelen “bunlar” öznesi ise, değiştirimi yine değiştirimle açıklamaktadır:

“Bu gece her şeyi sana anlatacaktım, fakat uzun uzun konuşulacak şeyler olduğu için anlatmadım.”

Fiilin gerçekleşmemesini açıklayan aykırılık, iki mazeret göstermektedir. Bunlardan ilki “fakat” bağlacıyla kurulmuş, ikincisi “hem de” bağlacıyla ilkinin eklenmiştir. İlkinin değiştirimsiz olması, kişiyle ilişkilidir. İkincisinin değiştirimli olması konuyla ilgilidir. Fiilin gerçekleşmemesi, kişinin durumu ve konunun uygunsuzluğu şeklinde izah edilmiştir.

“Her şeyi” ve “bunlar” yapıları, eşdeğıştirim unsurlarıdır. Metinde daha önce belirlenen konu, artık işaretlerle gösterilmektedir. Metinde kısalığı sağlayan bu yapı, aynı zamanda daha geniş yorumlamaları da sağlamaktadır. “Paşa'nın odasında konuşulanlar” yanında, kişiler arası ilişkiler de yoruma katılmaktadır.

“Şeyler” ismi, üçüncü değıştirim unsurudur. Bağlantıda bu değıştirimin amacı, konunun yorumlanmasıdır. Sıfat tamlaması içindeki sıfat, yorumlamayı sağlamaktadır.

İ + ST (S → İ) şeklinde düzenlenen Ö + Y yapısı, niteleme yoluyla durumu izah etmektedir: “Bunlar + (uzun uzun konuşulacak → şeyler)dir.”

Sonuç aykırılığı bağlantısı, bağlaçların da kullanımıyla durumun açıklanmasını sağlamaktadır. İletişimsizliğin düzeltilmesi için gerekli olan bu açıklama, romanda önemli bir yere sahiptir.

2.1.23.1.11 İhtimâlî Aykırı Durum Bağlacı (fakat)

22.1 “Azgın Mürâhik”

(1)(a) Ben belki tesellî edilmeye muhtacım,

(b) *fakat* bunu istemiyorum,

(c) anladın mı?

a kısmında belirlenen ihtimal değillenerak, b kısmında bir aykırılışma yapılmıştır. Durum, iki bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

İlk bakış açısı, “belki” zarf tümleciyle ihtimâlî hâle getirilmiştir. b kısmında ise “bunu” nesnesi, önceki durumun bilgisini cümle içine taşımaktadır. Daha sonra da “fakat” bağlacı, ve “istemiyorum” yüklemine olumsuzluk eki, durumdaki ihtimâlî kaldırmaktadır.

İhtimale aykırı durum, ihtiyaç ile istek arasındaki zıtlıktan doğmaktadır. Bu ilişki, cümleleri şu şekilde birleştirir:

“Ben tesellî edilmeye muhtaç olduğum hâlde bunu istemiyorum”

Cümlelerin ihtiyaç kısmı, “teselli edilmeye” yer tamlayıcısıyla; istek kısmı, “istemiyorum” yüklemiyle kurulmaktadır. İki cümlecikteki ögeler arasındaki ilişki, ilk bakış açısından, yön değiştirilerek kesin bir kaçınmaya geçildiğini göstermektedir.

c kısmı, soru yapısıyla, b kısmının hükmünü kuvvetlendirmektedir. İletişim yapısında baskı unsuru olarak kullanılan soru, ihtimâlî kaldıran durumun, muhatap tarafından algılanıp algılanmadığını kontrol etmektedir. Ayrıca bu soru, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin samimiyet derecesini belirlemektedir.

Çocuk - Nüzhet ilişkisi, aralarındaki yalan probleminden sonra gerginleşmiştir. Diyalogun bu parçası, ilişkinin değişen kısımlarını belirlemektedir. Böylece ilişkinin 22 numaralı metne kadar ulaştığı nokta ile sonraki gelişmeler arasında geçiş sağlanmıştır.

2.1.23.1.12 Müştak Öge Aykırılığı Bağlacı (fakat)

13.28

(c) Belki bir şey söylemek istedi,

(d) *fakat* hiçbir şey söylemeden, hattâ nefesini boşaltmadan geriye döndü.

“Söyle-” fiil kökünden türetilmiş “söylemek” nesnesi, ilk cümlede, “söylemeden” zarf tümlecini ikinci cümlede. Bu ögeler arasındaki kök ortaklığı, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır.

İlk cümlede bir fiil planı, ikinci cümlede planın gerçekleşmemesi söz konusudur. Bu zıtlık, “fakat” bağlacıyla yapı olarak işaretlenmiştir. Ayrıca “bir şey” ve “hiçbir şey” nesnelere arasındaki zıtlık, bu bağlantıyı desteklemektedir.

d kısmının iki parçası arasındaki bağlantı, “-mAdAn” zarf-fiil ekinin yinelenmesiyle sağlanmıştır. Böylece fiil kökü ortaklığı bağlantısı, zarf fiil eki ortaklığıyla uzatılmaktadır. Fiil köklerinin ve onlara gelen eklerin hepsinin sonucu “Geriye döndü.” (ZT+Y) yapısında birleşmektedir. Çünkü bütün fiiller, bu yapının fiilinde birleşmektedir.

2.1.23.1.13 Sebep Vurgulayıcı Aykırılık Bağlacı (fakat)

21.9

(0) O gece uyuyamayacağımı anlıyordum.

(1) Nüzhet bana yalan söyledi.

(2) *Fakat* sabaha kadar nasıl sabredebilirim.

Önceki paragrafın son cümlesindeki durum, 2 numaralı cümledeki aykırılık durumuyla açıklanmaktadır. Araya giren 1 numaralı cümle ise, asıl sebebi göstermektedir.

“O gece niçin uyuyamayacaksın?” sorusu, sebebin belirlenmesini sağlamaktadır. Bu sorunun cevabı, üç cümleyi birleştirir:

“Nüzhet bana yalan söylediği için sabaha kadar sabredebilirim, o gece uyuyamayacağımı anlıyordum.”

“Fakat” bağlacı, sebebi vurgulayarak, durumun önemini göstermiştir. “O gece” zarf tümlecini sınırlayan “sabaha kadar” zarf tümlecini, bu vurguyu zaman bakımından desteklemektedir.

“Nasıl sabredebilirim?” sorusundaki çaresizlik, “fakat” bağlacını anlam bakımından açıklar. “Sabretme” fiiliyle “uyuyamama” olumsuz fiili arasındaki ilişki, böylece daha iyi anlaşılır.

Anlam olarak değerlendirildiğinde cümleler, bir sebep - sonuç dizisi kurar.

“Nüzhet bana yalan söyledi.” > “(Sabaha kadar) sabredemeyeceğim.”

> “(O gece) uyuyamayacağım.”

“Fakat” bağlacı, bu dizideki (paradigmadaki) olumsuz fiille sebep arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır.

2.1.23.1.14 Parça - Bütün Yer Aykırılması Bağlacı (fakat)

16.20

(a) Köşke girdim,

(b) *fakat* aşığı sofalarda, merdivenlerde, kapısı açık odalarda ve salonda kimseye tesadüf etmedim.

Bağlacı bağlantının ayırdığı iki kısım arasında, parçalamaya dayalı bir yapılanma gerçekleştirilmiştir.

“Köşk” , bir yer bütünlüğü oluşturur. Her bütünün olduğu gibi onun da parçaları vardır. Metin kurucu, bu parçaları b kısmına yerleştirmiştir.

a. Bütün : Köşk

b. Parçalar : Sofalar / merdivenler / kapısı açık odalar / salon

Bu ilişki, kapsamaya dayalı bir bağlantı kurmaktadır. Metin çözücü, anlatıcı kişi Çocuk’la birlikte dıştan içe geçerek ayrıntıları birleştirmektedir.

Bağlantı, “köşk” ortak yer alanına dayanmaktadır. Bu alanda bütünle parçalar arasındaki anlam bağlantıları, cümleleri birbirine bağlamıştır.

Olayın geçtiği yerin bütünüyle parçaları arasında beklentinin yalanlanması şeklinde bir bağlantı vardır. Bu bağlantı, şu şekilde düzenlenmiştir:

“Girdim... fakat... tesadüf etmedim.”

Bu aykırılma, tesadüf etmek beklentisinin sonuçsuz kalması şeklinde düzenlenmiştir. Bu düzenleme, derin metne itilen “Birilerine tesadüf etmeyi bekliyordum.” cümlesiyle yapılabilir. Eksik cümleyi, “tesadüf etmedim” yüklemine olumsuz anlamının yansımından bulabiliriz:

“*Tesadüf etmedim*” X “*Tesadüf ettim*”

Olayın geçtiği yerde parça - bütün ilişkisinin aykırılışması, betimleme ile öyküleme arasındaki ortaklığın sonucudur. Olay örgüsünün oluşmasında yer görevi gören köşk ve onun parçaları, ileride gerçekleşecek olayın da temelini atmaktadır.

2.1.23.1.15 Karşılaştırmalı Aykırılık Bağlacı (fakat / hattâ)

36.8

(1) Harp tebliğlerinde yaralı sayılarını okurken, hep kanlı maceraları benimkine benzeyen binlerce insanları düşünüyorum.

(2)(a) *Fakat* bu beni hiç teselli etmiyor;

(b) *hattâ* hasta uzvumun bir obüs parçasıyla kopup gitmesini tercih ediyorum.

İlk cümlede yapılan karşılaştırmamızın sonucu, diğer cümlelerde kabul edilmemektedir. Bu ilişki, beklentinin tam tersi bir sonuca ulaşma şeklindedir.

“Beni hiç teselli etmiyor.”(N+ZT+Y) yapısı, önceki cümledeki fiilin amacını “teselli olma” olarak belirlemektedir. Ancak bu amaca ulaşamadığı da, olumsuz fiille düzenlenmiştir. “Beni” nesnesi, önceki cümlenin karşılaştırmasını yoruma hazırlamıştır.

2b kısmı, “hattâ” bağlacıyla eklenen ve durumu tahmîn eden bir sonuç örneğiyle daha da somutlaştırmaktadır. “Tercih ediyorum” yüklemi, kaçışı sağlayan “harp tebliğleri” örneğinin değillenmesini hazırlamaktadır. Bu yüklem, “hasta uzvumun bir obüs parçasıyla kopup gitmesini” nesnesine gelerek örnekteki benzetmeden vazgeçildiğini gösterir.

Karşılaşmada belirlenen duruma aykırı bir sonuca geçilmesi, konunun gelişiminde bir ayrıntı olarak tespit edilmektedir. Bu ayrıntı, yorumun daha iyi yapılması için kullanılır.

2.1.23.1.16 Aykırı Nitelik Bağlacı (fakat)

18.3

(1)(a) Onu o kadar kıskanıyorum ki saadetinin içine daha fazla giremiyorum, kendime dönüyorum.

(b) *fakat* içimde ne kargaşalık!

“Fakat” bağlacı, “saadet” ve “kargaşalık” kelimeleri arasındaki aykırılığı gösteren unsurdur. Bu kelimelerin gönderimleri ise, aykırılığın sebeplerini açıklayan bağlantılar kurar.

“Saadet” kelimesi, 18.2 numaralı paragraftaki niteliklerle açıklanmaktadır. “Kargaşalık” kelimesi, önceki “Beni Karşılaman Sükût” metninde Paşa'nın odasındaki durumlarla açıklanmaktadır. Böylece aykırılık, olayın geçtiği yer(köşk / bahçe), kişi (Çocuk / Bahçıvan), durum (saadet / kargaşalık) yönlerinden kurulmuştur.

1 numaralı cümlenin “saadetinin içine” ve “kendime” yer tamlayıcılarıyla 2 numaralı cümlenin “içimde” yer tamlayıcısı arasındaki ilişkiler, nitelik zıtlığını düzenlemektedir.

1 numaralı cümlenin “O kadar kıskanıyorum.”(ZT+Y) yapısının fiilini, durumlar arasındaki aykırılık açıklamaktadır.

“O” ve “kendisi” zamirleri arasındaki farklılık ise, bağlantıyı kişi bakımından tamamlamaktadır. Bu zamirlerin metindeki kişi yapısından aldıkları bilgiler, farklı nitelikleri ortaya koyar.

Bağlaçlarla aykırı niteliklerin karşılaştırılması, görüldüğü gibi ögelerin dizisel (paradigmatik) ilişkileriyle kurulmaktadır. İki cümlenin aynı dizideki ögeleri, taşıdıkları bilgilerle aykırılığın ayrıntılarını düzenlemektedir.

2.1.23.1.17 Genele Aykırı Dönüşüm Bağlacı (fakat)

13.13

- (1) Nadir fırsatlarda olduğu gibi, Nüzhet'e karşı istihzâ duyabiliyordum.
- (2) *Fakat* arada bir vücûdunun hareketleriyle, bu istihzâmı arzuya kalb ediyor ve beni öldürüyordu.

“Fakat” bağlacı, 1 numaralı cümledeki durumun değişmesine dayalı bir bağlantı kurmaktadır. İki cümle arasındaki duygu değişiminde, “fakat” bağlacı kullanılarak, anlatımda zıtlığa dayalı bir geçiş sağlanmaktadır.

Durumdaki değişiklikte etken kişi, III. tekil kişi yapısıyla belirlenmektedir. Değişiklikte etken fiil ise, “arada bir vücûdunun hareketleriyle” zarf tümleci tarafından belirlenmektedir.

2 numaralı cümlelerin “bu istihzâmı” nesnesi, 1 numaralı cümleye sıfat tamlamasına dayalı bir gönderim yaparak değişmenin gönderim yönünü belirlemektedir. “Arzuya kalb ediyor.” (YT+Y) ve “İstihzâmı öldürüyordu.” (N+Y) yapıları, değişmenin sonucunu oluşturmaktadır.

Durumdaki değişmeye dayalı bağlantıda “istihzâ” kelimesinin yinelenmesi, ahenkli bir geçiş sağlamaktadır. 1 numaralı cümledeki bu kelime, “duyabiliyorum” yüklemiyle varlık ve “öldürüyordu” yüklemiyle yokluk anlamı kazanmaktadır.

“İstihzâ” kelimesi, 12.6 numaralı paragrafta uzak gönderim yaparak, paragraf içi bağlantıyı, diğer metne taşımaktadır.

Sonuç olarak, “fakat” bağlacının işaret ettiği durum değişikliği bağlantısı, çeşitli bağlayıcılarla düzenlenmiştir. Genel durum olan istihzânın arzuya dönüşümü, bağlacın da işaretiyle gerçekleşmektedir. “İstihzâ” ve “arzu” kelimeleri arasındaki ilişkiler, “kalb ediyor” yüklemiyle anlam bakımından tamamlanmaktadır.

2.1.23.1.18 Değişim Aykırılığı Bağlacı (fakat)

30.2

(0) **Yengemin anneme ısrarı üstüne köşkte birkaç gece kalmaya mecbur olmuştu.**

(1) ***Fakat her şey değişti.***

Önceki iki metinde gerçekleşen erteleme durumu, metnin ilk cümlesinde yinelenmiştir. Ancak önceki metinlerdeki durumlar, artık gerçekleşmemektedir. Bu değişiklikler, “fakat” bağlacı ve “değişti” yüklemiyle gösterilmektedir.

Değişim, “Değişiyorum” metninde başlayan bir süreç sonunda gerçekleşmektedir. “Korkunç Yarın” metninin başında başlayan değişim, böyle bir hazırlık alanından sonra tamamlanmıştır. Bu yapı, metnin çözümlenmesinde kullanılacak mantık sistemini hazırlamaktadır.

Olayın geçtiği yer olan köşkte kısırdöngü hâline gelen olay ve durumların son bulması, değişimin temelini oluşturmaktadır. Metin çözücünün bir kez daha gerçekleşmesini beklediği şeylerin gerçekleşmeyeceğine, “Fakat her şey değişti.” cümlesiyle işaret edilmektedir.

“Her şey” nesnesi, değişimin parçalarını belirleyen bir ileri değiştirim göstermektedir. Durumlar arası bağlantıyı sağlayan bir değişim cümlesi, “Korkunç Yarı” metninin kuruluşunu da düzenlemektedir.

Yüzey metne çıkarılan “fakat” bağlacı, kesin ve doğrudan bir geçiş yapmaktadır. Böylece yeni durumların hızlı ve emin bir şekilde gerçekleşmesi için ortam hazırlanmaktadır. Durum değişimi bağlacı olarak kullanılan “fakat”, psikolojik ve sosyolojik geçişleri bu hazırlıkla başlatmaktadır.

2.1.23.1.19 Aykırılık Ekleme Bağlacı (fakat)

22.8

(1) Artık anlamam lazım...

(2) Ve anlıyorsun

(3)(a) *Fakat* bu yalanı kapatmak için yenisini arıyor

(b) *ve* vakit kazanmaya çalışıyorsun.

“Ve” bağlacı, gerekliliğin ve sebebin sonuçları şeklinde iki belirleme yapmaktadır. Bunlar arasındaki aykırılık ise, 3 numaralı cümlenin başındaki “fakat” bağlacıyla kurulmaktadır. Bu bağlaç, aykırı iki ekleme yapı arasındaki uyumu sağlamaktadır.

İlk iki cümlede, gerekliliğin yerine getirilmesine dayalı bir bağlantı vardır. Aslında tek bir cümle şeklinde bulunması gereken bu cümleler, ekleme yapısıyla ikiye bölünmüşlerdir. “Ve” bağlacı, zaman çizgisinde sebep - sonuç şeklinde bir düzenleme yapmıştır.

“Artık anlamam gerektiği için anlıyorsun.”

“Artık” ve “ve” bağlaçları arasındaki ilişki, ardışık zaman yapısını kurmaktadır. “Artık” bağlacı, bitmiş bir sürecin değişimlerini; “ve” bağlacı, onun devamını göstermektedir.

3 numaralı cümlenin a ve b kısımlarının “ve” bağlacı da, eşzamanlı olarak sebep - sonuç ilişkisini düzenlemektedir:

“Bu yalanı kapatmak için yenisini ararken; bunun için de vakit kazanmaya çalışıyorsun.”

3a kısmının başındaki “fakat” bağlacı, “(Yalanın açığa çıktığını) anlamam lazım.” ile “(Yalanı kapatmak için) yenisini arıyor.” çelişmesini ortaya koymaktadır.

“Yalanı” nesnesi ile onun yerine geçen “yenisini” nesnesi arasındaki ilişki, eskisinden yeni bir yalana geçildiğini gösterir. Bu da “fakat” bağlacının işlevini desteklemektedir.

“Bu yalanı” nesnesi (ST), geriye gönderim yaparak, konuyu önceki parçalardan cümleye taşımaktadır. Böylece “yalan” ortak alanının bilgileri, cümle içinde kullanılmaktadır.

“Ve” bağlaçlarıyla birbirine bağlanmış kısımları ayıran “fakat” bağlacı, sebep - sonuç ve aykırılıkların üst üste gelişini düzenlemektedir. Nüzhet’in durumu anlamasına rağmen yeni bir yalan aramak için zaman kazanması gibi karışık bir durum, böylece sistemli bir şekilde ifade edilmiştir.

2.1.23.1.20 Değişiririr Düzenleyici Aykırılık Bağlacı (fakat)

13.18

- (2) İçimde, Nüzhet’in “Ne mi olur?” sualine türlü türlü cevaplar sıralanıyordu.
- (3) *Fakat* zannediyorum ki, bunları ne kadar gizlemeye çalışırsam çalışayım, Nüzhet hepsini anlıyor.

3 numaralı cümle, öncesindeki cümlede anlatılan durumun değerlendirildiği kısımdır. Bu nedenle, iki cümle arasındaki bağlantılar çok kuvvetlidir.

3 numaralı cümlede “bunları” ve “hepsini” nesnelere, sıralı bir yapıda, 2 numaralı cümleyi kapsayan değişiririr unsurlarıdır. “Bunları” değişiririri, durumu I. tekil kişi açısından değerlendirmiştir. “Hepsini” değişiriririr unsurunu ise, durumu, III. tekil kişi açısından değerlendirmiştir.

İki değişiriririr unsurunu cümle içi bağlantıda “Ne kadar gizlemeye çalışırsam çalışayım, ... anlıyor.” kalıbıyla birbirine bağlanmaktadır.

İki cümle arasındaki değişiriririrle sağlanan bağlantı, “fakat” bağlacıyla zıtlık yönünden düzenlenmektedir. Bu düzenleme, önceki cümlede bahsedilen cevapların gizlenmeye çalışılmasıyla ilgilidir. Ancak zıtlık, cümleler arası değil, 2 numaralı

cümlenin içinde saklıdır. “Fakat” bağlacı, doğrudan iki cümleyi bağlamak yerine iki bağlantıyı bağlamıştır:

“İçimde gizlediğim cevapları anlıyor.” şeklinde özetlenebilecek bağlantı, “gizliliğe rağmen anlaşılan cevaplar” çelişmesini değiştirim düzenleyici bağlaçla kurmaktadır.

2.1.23.1.21 Aykırılık Açıklama Bağlacı (fakat)

12.6

(5) O, hâlâ çocuktü.

(6) (*Fakat* bu da benim hoşuma gidiyordu).

(7) Kendimde kaybettiğim şeyleri onda buluyordum.

5 numaralı cümle üzerine kurulan 6 ve 7 numaralı cümleler, açıklama yapısı içinde sağlanan bağlantılarla düzenlenmiştir.

6 numaralı cümlede “fakat” bağlacı ve “bu da”(zm+b.) yapısı değiştirimi, önceki cümleyle karşıtlık ve kapsama ilişkileri kurmuştur. Bunlar da, cümle içinde “hoşuma gidiyordu” yüklemiyle yorumlanmıştır.

7 numaralı cümle, önceki cümlede geçen yorumu açıklamaktadır. Böylece verilen hükmün sebebi de belirtilmiştir. Bu bağlantıyı kuran unsur, derin yapıdaki “çünkü” bağlacıdır.

Böylece paragraf içindeki bağlaçlı cümle, “bu” değiştirimi üzerine kurduğu bağlantılarla, karşıtlık ve sebep ilişkilerini düzenlemiştir. Bu birleşik bağlantı yapısı, farklı işlevleri tek bir amaç için kullanmıştır. O amaç da, Nüzhet’in Çocuk üzerindeki etkileridir.

2.1.23.1.22 Gönderim Yorumu Aykırılığı Bağlacı (fakat)

12.5

(1) Nüzhet’in Doktor’la evlenmesi ihtimâlini düşündüm.

(2) Aklımda bunu tabîi buluyordum.

(3)(a) Hiçbir zaman benden dört yaş büyük bir kızla evlenmeyi kurmamıştım

(b) ve onun günün birinde benden başka biriyle evleneceğini kiskanmadan düşünmüştüm;

(c) *fakat* böyle, ilk defa bir istekli çıkınca yepyeni bir mesele ile karşılaştığımı görerek biraz hayret ettim.

2 numaralı cümlelerin “bunu” nesnesi, önceki cümlede bulunan “Nüzhet’in Doktor’la evlenmesi ihtimalini” nesnesine gönderim yapmaktadır. Bu gönderim, 2 numaralı cümlelerin “tabii buluyorum” yüklemiyle yorumlanmıştır.

Yorumlama, yeterli bulunmamış; derin yapıdaki “çünkü” bağlacıyla önceki cümleye bağlanan 3 numaralı cümle, yüklemi sebep bakımından açıklamıştır. 3 numaralı cümleye ulaşmak için, 2 numaralı cümlelerin yüklemine “niçin” sorusunu sormalıyız. Bu sorunun cevabı, 3 numaralı cümledir.

3a ve 3b kısımlarının açıklamaları, geçmişe göredir. 3c kısmı, bugünkü değişik durumu açıklamaktadır. Yani şimdiki durum, geçmişten farklıdır. Bu yüzden 3c kısmında zamanla gerçekleşen bir aykırılışma söz konusudur. Bu aykırılışma, “fakat” bağlacı ile kurulmuştur.

Böylece gönderimle ele alınan durum, yüklem, sebep açıklama ve aykırılışma bağlantılarıyla yorumlanmıştır:

Cümle ← İşaret gönderimi ← Yüklem ← Sebep açıklama ← Aykırılışma
 (bunu) (tabii buluyorum) (Ø çünkü) (fakat)
 - Gönderime dayalı yorumlamalar -

İki cümlelerin karşılaştırılmasıyla “çünkü” bağlacının işlevini elde ederiz. Ancak “fakat” bağlacının zıtlık anlamının belirginleşmesi gerekmektedir. Bu yüzden “çünkü” derin metinde bırakılırken, “fakat” bağlacı yüzey metne çıkarılmıştır.

2.1.23.1.23 Açıklama - Aykırılık Bağlacı (fakat)

17.19

(5)(a) Bazan etrafımızda o kadar esrarlı bir hadise olur *ki*

(b) ince teferruatına kadar bunu sezeriz,

(c) *fakat* hiçbir şey idrâk etmeyiz;

(d) ruhumuzun içinde ikinci bir ruh her şeyi anlar,

(e) *fakat* bize anlatmaz,

(f) böyle korkunç işaretlerle bizi muammanın derinliklerine atar ve boğar.

Açıklama ve aykırılık bildiren bağlantılar, sıralı bağlaçlar dizisiyle düzenlenmiştir. Yoğun bağlaç kullanımı, genelleme içindeki duygu yoğunluğunu belirlemek amacıyla düzenlenmiştir:

ki / fakat / ; / fakat / böylece
(çünkü)

Açıklama - aykırılık yapıları arasındaki çapraz bağlantılar, yoğun bir düşünce bombardımanı oluşturmaktadır. Uzun cümle yapısı, bu sâyede sıkıcı olmaktan uzaklaştırılmıştır.

Bu cümlelerin birbirinden ayrılmamasının sebebi, Çocuk'un fikir dünyasının karamsar duygular içinde bir bütünlüğe sahip olmasıdır. Bu, metin çözücü tarafından kolay bir şekilde çözümlenebilir. Üstelik bağlantı, zihni daha hızlı çalıştırarak, durumdan duruma geçişi sistemleştirmiştir.

Sıralı bağlaç bağlantısı, bir anlatım bozukluğu gibi görülebilir. Ancak zıtlıklarla açıklamalar arasındaki mesafe, bunu engeller. Bu yapı, bir bağlaç denklemini şeklindedir. Çözüm ise, geniş zaman ekleri arasındaki ilişkilerle kolaylaşır:

olur / sezeriz / etmeyiz / anlar / anlatmaz / atar / boğar

Ortak zaman yapısı, açıklamalarda olumlu (-Ar), aykırılıklarda olumsuz (-mAz) şekilde düzenlenmiştir. Geniş zamanın kurduğu genelleme yapısı, bağlaçlarla kurduğu ilişkilerle bağdaşarak bütünlük oluşturur.

2.1.23.2 Farklılaşma “Fakat” Bağlacı

2.1.23.2.1 Durum Farklılaşması Bağlacı (fakat)

2.1.23.2.1.1 Durum Açıklama Farklılaşması Bağlacı (fakat)

31.14

(13)(7) Bu, arkadaşşıma ve Doktor'a kahkahalı bir neş'e verdi.

(14)(1) *Fakat* Doktor'un neş'esi çabuk kaybolmuştu.

(2) Düşünceli duruyordu.

Durumdaki farklılaşma, “fakat” bağlacıyla düzenlenmektedir. Bu düzenleme, bağlaçsız bir açıklama cümlesiyle tamamlanmaktadır. Bağlaçlı durum değişimi açıklaması, böylece üç cümleyi birbirine bağlamaktadır.

“Kahkahalı bir neş’e verdi.”(N+Y) yapısıyla belirlenen durumun ortadan kalktığını, “Doktor’un neş’esi çabuk kaybolmuştu.” (Ö+ZT+Y) yapısı göstermektedir. “Fakat” bağlacı, bu anlam ilişkisini yapı olarak düzenlemektedir.

14.2 numaralı cümlede, derin metindeki “bu yüzden” bağlacıyla, önceki cümlede belirlenen durum değişimi açıklanmaktadır. “Doktor’un neş’esinin kaybolduğunu nereden anladın?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir.

Durumun farklılaşması, açıklama ve betimleme cümleleriyle belirtilmiştir. Bu yüzden “fakat” bağlacı, yönetici unsurdur. Metin çözücü, bu unsuru kullanarak yorumu çift yönlü olarak yapmaktadır:

1. “Doktor’un kaybolan neşesi”
2. “Neşesiz görüntüsü”

Bağlaçlı durum farklılaşması, metinde önemli bir geçişin sınırını vurgulamaktadır. Böylece büyük yapının yorumlanmasında da kolaylık sağlanmaktadır.

2.1.23.2.1.2 Yineleme Farklılaşması Bağlacı (fakat)

37.4

(3)(2) Son ümit.

(3) Bacağımın en son vaziyetini görmeyen bir o kalmıştı.

(4)(1) Fakat ümidim çok zayıf.

3.2 numaralı cümlede tespit edilen durum, 4.1 numaralı cümlede farklılaşma açısından açıklanmaktadır. “Ümit” kelimesinin yinelenmesi, konuyu; “fakat” bağlacı, aykırılığı göstermektedir.

“Son ümit” sıfat tamlamasını açıklayan 3.3 numaralı cümle, durumdaki ihtimale dikkat çekmektedir. “Bir o kalmıştı.”(Ö+Y) yapısı, kurduğu değiştirim yoluyla, ihtimali yorumlamaktadır. “Herkes görmüş ve ümidini kesmiştir; o da görecektir ve ümidini kesecektir.” Bu mantık yürütme, 4.1 numaralı cümledeki yorumu belirlemektedir.

“Ümidim çok zayıf.” (Ö+Y) yapısı, derin metinde ulaşılan hükmü göstermektedir. Ümidin zayıflığında en büyük etken, bacağın durumudur. Çevrenin bakış açısı, bu durumu belirleyen unsurdur. Doktor’un bakış açısı ise, ileriye dönük bir ihtimali belirlemektedir.

Yinelenen “ümit” kelimesi, ifade edilen duruma farklı şekillerde işaret etmektedir. “Son” ve “zayıf” sıfatları, durumun iki niteliğini vermektedir.

"Fakat" bağlacı, öncesinde belirlenen ihtimalin tamamıyla azaldığını gösterir. Bu bağlacın yüzey metne çıkışı, geçişi kesin bir şekilde ortaya koymaktadır. Metin çözücü, bu bağlacın verdiği işareti değerlendirerek durumu yorumlar.

2.1.23.2.1.3 Zamanda Farklılaşma Bağlacı (fakat)

13.7

(6)(a) Oynak başı kımıldamıyor

(b) ve mum ışığının sallantıları içinde uzanıp kısalıyor.

(7)(a) *Fakat* yaklaştıkça vücûdu o kadar büyüyor ki gözlerimi kaplıyor,

(b) odada ondan başka bir şey göremiyorum

(c) ve onu da tamamıyla göremiyorum.

Metinleşme sürecinde devam eden fiiller, “-yor” ekinin kurduğu ilişkilerle belirlenmektedir. Şimdiki zamanda devam eden fiiller, ardışık olarak sıralanmaktadır.

6 ve 7 numaralı cümleleri birbirine bağlayan "fakat" bağlacı, kurduğu aykırılık ilişkisiyle zaman bağlantılarını iki gruba ayırmaktadır. Bu ayırım, “uzanıp kısalıyor” ve “büyüyor” yüklemeleri arasındaki farklılaşmaya dayalıdır.

Şimdiki zaman ekinin kurduğu devam eden fiiller dizisinin düzenlenişi:

“kımıldamıyor” “büyüyor”

“uzanıp kısalıyor” “kaplıyor (bu yüzden)”

"fakat" “(bir şey) göremiyorum”

“tamamıyla göremiyorum”

İkiye bölünen zaman bağlantısının ikinci kısmı, “bu yüzden” bağlacıyla sebep - sonuç kısımlarına ayrılmıştır.

Böylece iki cümlenin sıralı yapısında bağlaçların düzenlediği zaman bağlantıları, devam eden fiiller arasındaki ilişkilerle oluşturulmuştur.

2.1.23.2.1.4 Ortak Alan Farklılaştırma Bağlacı (fakat)

19.1

- (7) (Paris’i) **Bir daha göremeyeceğiz**
- (8) **İnşallah sen gidersin de görürsün...**
- (9) (Paris’i görmek) **Benden geçti artık...**
- (10) **Fakat insan, romanları okurken de, Paris gözünün önüne geliyor.**

“Fakat” bağlacı, önceki cümlelerde ortaya konulan yetersizliğe karşı koyuşu bildiren istisnai durum ifadesidir. Bu bağlaç, olumsuz durumlardan olumlu bir sonuca ulaşmayı gösterir. Yani zıtlık, olumsuzluktan olumluluğa doğrudur.

Durumdaki bu farklılaşma, görme duyusuna bağlı olarak kurulmaktadır. Aralarında kök ortaklığı bulunan “göremeyeceğiz”, “görürsün”, “görmek”, “gözünün önüne gelmek” yapılarının kurduğu anlam yakınlığı, görme duyusu ortak alanını oluşturmaktadır. Bu alanda da zıtlık bağlantısı kurulmaktadır.

Bu yapı, cümle içi bağlantıları şu şekilde düzenler:

“Artık Paris’i göremezken, okuduğumuz romanlarla gözümüzün önüne geliyor.”

Bağlantı, gerçek anlamdaki görme ile hayalde canlandırma arasındaki benzerlik ve zıtlıklara dayalıdır. Yani Paşa’nın gördükleri ve romanın betimledikleri arasında bir benzetme yapılmaktadır. Farklılık ise yetersizliğe rağmen yapılabilecekler üzerine kurulmuştur.

Fakat bağlacı, yetersizliğin eldeki imkânlarla dolaylı yolla aşılmasını göstermektedir:

“Göremeyeceğiz, fakat gözümüzün önüne getireceğiz.” (Hayal edeceğiz).

Bu cümle, gerçek dünyadaki Paris’ten romandaki Paris’e geçişi gösterir. Metin boyunca da bu gel - git yapısı devam edecektir.

2.1.23.2.1.5 Açıklama Farklılaşması Bağlacı (fakat)

24.8

- (3) **Çocukluğumun bir çok seneleri bu köşkte, bu bağda, bu bahçede geçti.**

(4)(a) *Fakat kendimi yeni bir dekorun içinde buluyorum,*

(b) *etrafımda her şey değişiyor,*

(c) *asıl ben değişiyorum;*

(d) *iki gün içinde ne hadiseler!*

3 numaralı cümledeki gönderimlerle belirlenen durum, 4 numaralı cümlede farklılaşma bakımından açıklanmıştır. Farklılaşmayı idare eden, "fakat" bağlacıdır. Diğer bağlantı unsurları, yakın ve uzak ilişkilerle bunu desteklemektedir.

4a kısmında "yeni bir dekor" sıfat tamlamasının değiştirimi, farklılaşmayı ortam olarak belirlemektedir. Yerine geçilen ortam, "eski dekor"dur. Eski dekor, "Değişiyorum" metnine kadar gelen, ortamdır. Dekorun kişileri ve Çocuk'a davranışları da onunla birlikte değişmiştir.

4b kısmında "Etrafımda her şey değişiyor." (YT+Ö+Y) yapısı, değişimi ortam, etken unsur ve fiil bakımından belirlemektedir. "Etrafımda" yer tamlayıcısı, iyelik ekiyle kişi - yer ilişkisini kurmaktadır. "Her şey" öznesi, değişen unsurlara gönderim yaparak, değişimin ayrıntılarını kişi, durum ve fiil bakımından belirlemektedir.

"Değişme" durumunun genelden özele doğru gidişi, fiil kökü yinelemesiyle belirlenmektedir. "Her şey" ve "ben" özneleri, özelleşmeyi belirleyen öğelerdir. "Asıl" zarf tümleci ise, özel unsur "ben" üzerine yoğunlaşmayı sağlamaktadır.

4d kısmında "her şey" öznesi, "hadiseler" öznesiyle açıklanmaktadır. Böylece gönderimin hedefi, daha belirgin hâle getirilmiştir. "Hadiseler" ismini zaman bakımından belirleyen "iki gün içinde" zarf tümleci, gönderimi sınırlamaktadır. Cümlelerin yüklemi, eksiltilecek gönderim daha etkili hâle getirilmiştir. Böylece sınırlandırılan ve güçlendirilen gönderim, farklılaşmayı tamamlamıştır.

2.1.23.2.2 Yön Değiştirme Bağlacı (fakat)

2.1.23.2.2.1 Hitapta Yön Değiştirme Bağlacı (fakat)

21.7

(0) *İşte şimdi anladım... Ah, küçük aşüfte.*

(1) *Fakat Ya Rabbi, ben bu gece bu odada yatmaya niçin mahkûmum.*

Çocuk, önceki paragrafta seslendiği Nüzhet kişisinden paragrafın ilk cümlesinde Rabbi'ne yönelmiştir. Hitapta yön değiştirme, uyku öncesi kurulan monoloğun içinde gerçekleşmektedir.

İlk hitap, Çocuk - Nüzhet ilişkisinde durum değerlendirmesi şeklindedir. İkinci hitap, bu ilişkinin sonuçlarını onun geçtiği yerin varlığında yorumlamaktadır.

“Fakat” bağlacı, yön değiştirmeyi düzenleyen işarettir. Bu bağlaç, “aşüfte” ve “Ya Rabbi” ünlemleri arasında geçişi ayarlamak için kullanılmaktadır. “Fakat” bağlacı, metnin bu paragrafına kadar gelmiş yorumlamaların üzerine kurulmuştur. Yani yön değiştirme, uzun bir hazırlık sonucunda yapılmaktadır.

Önceki paragrafın son cümlesi, sorulmuş bir sorunun cevabıdır. Paragrafın ilk cümlesi ise, cevabın belirlediği durum üzerine sorulmuş bir sorudur. İki cümlenin kurduğu anlatım, şu şekilde birleşmektedir:

“Yarabbi her şeyi anlamışken, bu gece, bu odada yatmaya niçin mahkûmum?”

Görüldüğü gibi yön değiştirmenin unsurları arasında bir sebep - sonuç ilişkisi de vardır:

“Her şeyi anladığım için bu odada uyuyamam.”

Sebep kısmı cevaptan, sonuç kısmı sorudan çıkartılmaktadır. Böylece hitapta yön değiştirme, anlam bakımından desteklenmektedir. Metin çözücü, cevaptan soruya geçerken bu anlam ilişkisinin sağladığı bütünlükten yararlanır.

Cümlelerin “şimdi” ve “bu gece” zarf tümleçleri arasındaki zaman ilişkisi, yön değişimini zaman bakımından düzenlemektedir. Aynı zaman dilimindeki hitaplar ve sonuçları, anlatımın mantık yönünü belirlemektedir.

“Bu odada yatmaya” yer tamlayıcısı, yön değişiminin etkisindeki durumdur. Durum, bu işi zorlaştırmaktadır. “Niçin mahkumuz?” (ZT+Y) yapısı bu zorluğu, soru bakımından yorumlamaktadır.

2.1.23.2.2.2 Hedefte Yön Değiştirme Bağlacı (fakat)

37.13

(12) (8) Neresini kazıyalım.

(10) Baksana hasta ne hâle gelmiş.

(13) (1) Operatör yüzüme baktı.

- (2) **Fakat, dedi, “Amputation”lar bence tababete dahil bir iş değildir, bunu kasaplar da yapar ve bir balta vuruşta bir uzvu ucururlar.**

12 numaralı paragraftaki olumsuz durum, 13 numaralı paragrafta olumlu bir hedefe dönüştürülmüştür. "Fakat" bağlacının aykırılık işlevi, bu geçişi düzenlemektedir.

12.8 / 10 numaralı cümleler, çaresizliği ifade etmektedir. “Neresini kazıyalım?” ve “Ne hâle gelmiş?” soruları, sonucu bacak kesme olarak göstermektedir. Bu belirleme, verileri kullanarak sonucu tahmin etme şeklindedir.

13.1 numaralı cümlede, anlatımda yön değiştirme gereği belirtilmektedir. Çünkü Çocuk, konuşulanlardan olumsuz olarak etkilenmektedir. “Operatör yüzüme baktı.” cümlesi, Çocuk'un korkmuş bir şekilde görüldüğünü derin metinde tespit etmektedir.

“Dedi” aktarıcısının "fakat" bağlacının yanına getirilmesi, yön değiştirmeyi vurgulamaktadır. Bağlacın bulunduğu cümle, önceki bakış açısının tam tersi bakış açısına sahiptir.

“Amputation” teriminin dışa gönderimi, durumun bilimsel olarak özetini taşımaktadır. Kastedilen “bacak kesme” olduğu, bağlamdan çıkarılmaktadır. “Tababete dahil değildir.” (YT+Y) yapısı, bu bacak kesme ihtimalini değillemektedir.

“Kasaplar” benzetmesi, ihtimalin değillenmesini bir örnekle pekiştirmektedir. Böylece yön değiştirme ile sarsılan güvenin yeniden kazanılması amaçlanmıştır.

Yön değiştirme bağlacı "fakat", geçişi kesin bir şekilde işaretlemektedir. Bağlaç, metnin yorumlanmasını kolaylaştırmaktadır.

2.1.23.2.3 Değişiklik Bağlacı (fakat)

2.1.23.2.3.1 Durum Değişikliği Bağlacı (fakat / artık)

10.7

- (3) Nüzhet anlatıyordu.

(3)(a) *Fakat, artık* söylediği şeylerden ziyâde sesine dikkat ediyordum

(b) ve bu meseleyi nasıl telâkki ettiğini sezmeye çalışıyordum.

Metnin bu paragrafından önceki kısımdaki durumun artık devam etmediğini; yani durumun değiştiğini anlatan “fakat” bağlacı, iki cümle arasındaki bağlantıyı sağlamıştır.

2 numaralı cümledeki “Nüzhet anlatıyordu.” cümlesinin devamı eksiltilmiştir. Eksiltilmiş kısım, “Ben dinliyordum.” cümlesi olabilir. Biz bunu, 3 numaralı cümleden çıkarıyoruz. Çünkü artık dinlemiyor, sesinin tonundan yola çıkarak sonuçlara ulaşmaya çalışıyor.

Paragrafta “artık” bağlacı ve “ziyade” edatı, durum değişikliği bildiren zıtlığın diğer unsurlarıdır. “Söylediğini” ve “sesi” kelimeleri de, önceki ve şimdiki durumda önemli olan unsurlardır.

Anlatıcı kişi önce söylediklerine dikkat ederken, şimdi sesine dikkat etmektedir. 3b kısmı ise bu değişikliğin sebebini açıklayan cümledir. Böylece “fakat” bağlacı, mantıkî bir zemine oturtulmuştur.

2.1.23.2.3.2 Değişme Zıtlık Bağlacı (fakat)

8.2

(5) **Karanlık da buna yardım ediyordu.**

(6) ***Fakat* odaya ışık girince dışarıyla meşgul oldum.**

“Fakat” bağlacı, iki cümleyi durumdaki değişikliğe dayanan bir zıtlık ilişkisiyle bağlamıştır. “Karanlık” ve “ışık girince” unsurları arasındaki çelişki, durum değişikliğini belirten zıt anlamlılık ilişkisini kurmaktadır.

I. tekil kişi üzerinde etkili olan III. tekil kişinin etkisini kaybetmesinin sebebi, “ışık” unsurudur. 5 numaralı cümledeki öznesi olan “karanlık”, 6 numaralı cümlede yerini “ışık”a bırakmıştır.

Zıtlıklar arasındaki geçiş, bağlaç ve anlam zıtlığıyla belirlenmektedir. “Fakat” bağlacı, iki farklı zaman dilimi arasındaki bir geçiş unsuru konumundadır. Anlam zıtlığı da metinleşmeyi anlam bilimsel olarak desteklemektedir.

Karanlıktan aydınlığa geçiş, olayın geçtiği yerdeki değişiklik yoluyla durumdaki değişikliğe de işaret etmektedir. Böylece, durumlar arası geçişlerin daha iyi yorumlanması sağlanır.

2.1.23.2.3.3 Zamanda Değişiklik Bağlacı (fakat)

1.3

(3)(1) Saatlerce bekleyenler var.

(2) *Fakat* buna alışmışlar.

(4)Az kımıldanıyorlar, hiç konuşmuyorlar.

“Fakat” bağlacı, başına geldiği cümleyi değişiklik yönünden önceki cümleye bağlamaktadır. Bu, beklenenin aksi bir durum ortaya koyma bakımından kurulmuş bir ilişkidir.

Saatlerce bekleyenlerin artık sabırlarının kalmayacağı düşünülür. Ancak bunun tam tersi duruma alışmaları söz konusudur. “Fakat” bağlacı, zamanla gerçekleşen değişikliği düzenlemektedir.

Metin çözücü, “fakat” bağlacını metnin etkisinin daha güçlü algılanması için kullanmıştır. “Fakat” bağlacı, başına geldiği cümleyle sağladığı çelişkiyi, sonraki cümlede açıklamaktadır. Bunu da eksiltilmiş “Nasıl mı alışmışlar?” soru cümlesiyle gerçekleştirmiştir.

Bağlantı, metin çözücüyü eksiltilelerle pasiflikten kurtararak metne iştirak ettirmektedir. Metin kurucu, “fakat” bağlacıyla aldığı uyarıya dayanarak, bir sonraki cümle ile bağlaçlı cümle arasındaki boşluğu doldurabilmelidir. Burada metin çözücünün anlama ve anlatma gücü, boşluk doldurma çalışmasıyla âdeta geliştirilmeye çalışılmaktadır.

“Fakat” bağlacının sunduğu şaşırtıcı ortam, paragrafın zaman sistemiyle desteklenmiş:

(1) var

(2) alışmışlar

(3) kımıldamıyorlar
konuşmuyorlar.

Art arda gelen üç cümlede, üç farklı zaman kullanılmıştır. Geniş zaman, zıtlık bağlarından önce geçmekte ve şimdiki zamanları kapsar bir şekilde bulunmaktadır. Ancak bağlaçla birlikte öğrenilen geçmiş zamanın belirttiği bitmişlik ve değişiklik, sezdirilmeye çalışılmaktadır. Sonra da şimdiki zamanla anlatım anına geri dönmüştür.

Metin kurucu, zıtlık bağlacıyla kurulan şaşırma ortamını, zaman ekleriyle oynayarak kuvvetlendirmiştir.

2.1.23.2.3.4 Değişim Ekleme Bağlacı (fakat)

8.7

(1)(a) Elimi sıkarken vahim bir şeyden bahsettiğimize dikkat etti

(b) ağırlaştı ve dinledi;

(c) *fakat* Paşa'nın suallerinden sıkılmaya başlamıştım.

(2)(a) Nüzhet de yanımızda çok durmadı,

(b) bir sıçrayışta balkona çıktı.

1b kısmındaki ardışık yüklemelerin sebebi, 1a kısmıdır. Bu anlam, derin yapıda “bu yüzden” bağlacını hissettirmektedir. Sıralı cümle yapısındaki bu bağlantıda sebep 1a, sonuç 1b şeklinde düzenlenmektedir.

1c kısmı, "fakat" bağlacıyla, durumdaki değişikliğe dayalı bir ekleme yapmaktadır. Bu ekleden sonra 2a'daki “de” bağlacı da, 1c ile benzerlik yönünden bağlantı kuruyor.

Böylece bağlaçlar, derin ve yüzey yapıda cümleler arası geçişleri sağlamaktadır. Bu ilişkiler, sebep - sonuç, değişiklik ekleme ve benzerlik şeklinde düzenlenmektedir. Metin çözüldürken geçişlerde kullanılan keskin ve yumuşak yapılar, anlatımın anlaşılır ve akıcı olmasını sağlamaktadır.

Bağlaç dizisinin sağladığı metinleşme, metnin yorumlanmasında sistemli bir yapı kurmaktadır. Her bağlacın işlevi, cümleler arası ilişkilerin belirgin olması yönünde kullanılmaktadır.

2.1.23.2.4 Çelişki Bağlacı (fakat)

2.1.23.2.4.1 Açıklama Çelişkisi Bağlacı (fakat)

10.1

(a) Havuzda yıldızların aksine bakıyoruz;

(b) *fakat* aynı şeyi hissettiğimizden emin olmamak azabı içindeyim.

a kısmında memnun edici bir durum vardır. Ancak b kısmında bu durumla çelişen bir açıklama yapılmaktadır. Bu yüzden çelişen durumla açıklamanın oluşturduğu ilişki, "fakat" bağlacıyla gösterilmektedir. Eğer "fakat" bağlacı, yüzey metne çıkarılmamış olsaydı, karışıklık olacaktı.

Çelişkiyi açıklayan "fakat" bağlacı, metinde iyimserlikten karamsarlığa geçişi simgelemektedir. İyimserlikten kötümserliğe geçiş, "fakat" bağlacıyla gösterilirken, dış görünüşle ruh hâli arasındaki çelişki de verilmiştir.

Çelişki açıklama, bağlacın devamındaki kısım tarafından yapılmaktadır. "Aynı şeyi hissettiğimizden emin olmamak azabı" tamlaması, "yıldızlara bakma" saadetini engeller. Çocuk - Nüzhet ilişkisinde dış ve iç dünya karşılaştırması, böylece daha canlı bir şekilde betimlenmiştir.

2.1.23.2.4.2 Durum Çelişkisi Bağlacı (fakat)

30.6

- (1) Kendisine daima gıpta ettiğim bahçıvan, aynı nokta üstündeki ısrarından yorulmuyor ve isyansız gayretiyle, bana bir bahçede uğraşmak sevgisini telkin ediyor.
- (2)(a) *Fakat*, bir taraftan da beşerî ihtiraslarımızda yenildikçe tabiatı özlediğimizi, ondan biraz kuvvet alınca yeniden büyük kavgaya girişeceğimizi anlamıyor değildim,
- (b) ve aspirin gibi muvakkat bir ilâctan fazla tabiata kıymet vermiyordum,
- (c) ümitsizliğimin son dereceye gelmesi biraz da bundandı.

İlk cümledeki durumla çelişen durumlar, ikinci cümledeki bağlaç grubuyla bağlanan cümlelerde açıklanmaktadır. Durumla çelişen durumların açıklanması, daha ayrıntılı ve etkili bir anlatım kurmak için kullanılmaktadır.

2a kısmının başındaki "fakat" bağlacı, durumdaki geçişi göstermektedir. İlk cümlede Çocuk - Bahçıvan ilişkisiyle elde edilen fikirden farklı ve zaman olarak diğer dilimde bulunan duruma böylece geçilmektedir. "Diğer taraftan da" bağlayıcısı, bunu yapı bakımından bildirmektedir.

“Anlamıyor değildim.” yüklemi, “bahçe” alanı dışındaki yerlerde oluşan durumu sıralı birleşik yapıda toplamaktadır. Bu da, yapıyla işaretlenen açıklamayı anlam bakımından tamamlamaktadır. Bu tamamlama, “beşerî ihtiraslarımıza yenildikçe tabiatı özlediğimizi” ve “ondan biraz kuvvet alınca yeniden büyük kavgaya gireceğimizi” nesnelereyle yapılmaktadır.

b kısmında, a kısmında yapılan açıklamalardan sonuç çıkarılmaktadır. Bu da, açıklamanın daha da derinleşmesini sağlamaktadır. Yüzeydeki “ve”, derindeki “bu yüzden” bağlaçları, sonucu göstermektedir. Aspirin benzetmesi, sonucu somutlaştırmaktadır.

c kısmında, “bundandı” yüklemi, b kısmının yerine geçerek, açıklamayı genel psikolojik duruma bağlamaktadır. Bu durum, “ümitsizliğimin son dereceye gelmesi” öznesiyle verilmektedir. “Biraz da” bağlayıcısı, bunu ihtimâlî olarak belirlemektedir.

Durum çelişkisi bağlaç grubu, sistemleştirilmiş bir yorumlama sağlamaktadır. Gözlemin çok yönlü olarak ele alınması ve genel hükmün buna göre yorumlanması, bağlantıyı daha etkili hâle getirmektedir.

2.1.23.2.5 Değilleme Bağlacı (fakat)

2.1.23.2.5.1 Geneli Değilleyen Özel Durum Bağlacı (fakat)

11.3

(0) - Ben yarın öğleden sonra Fakülte'ye gideceğim.

(1) Dedim.

(2)(a) Ona hastalığımın pek az bahsedirdim;

(b) o da bana kısa bir iki şey sorar,

(c) aldığı cevaplardan her şeyi anlamış gibi susardı.

(3) *Fakat* sesimde gözlenen vahameti sezmiş gibi sordu:

(4) - Hastalığın fenalaşıyor mu?

B (5) – Biraz fena...

(6) – Galiba bir ameliyat lâzım.

3 numaralı cümledeki "fakat" bağlacına kadar, genel durumun özel durum için gerekliliği söz konusudur. Her zamanki diyalog, yine gerçekleşecek izlenimi

vermektedir. Ancak paragrafın akışında beklenen gerçekleşmemiş durum, farklı bir şekilde gerçekleşmiştir.

“Fakat” bağlacı, bekleneni değilleyerek, genel alışkanlıktan farklı bir durumun gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Yeni durum, Çocuk-Nüzhet arasında gerçekleşen diyaloglarda ayrıntılanmayan hastalık konusunu genişletmektedir.

Genelin değilenerak özel durumun gerçekleşmesi, hem Çocuk - Nüzhet ilişkisinde, hem hastalık ortak alanında gerçekleşen gelişmeyi gösterir:

- (1) Konuşmalarında farklı bir konu başlamış.
- (2) Hastalık konusu, daha çok konuşulmaya başlanmış.

2.1 23.2.5.2 Sebep - Sonuç Değilleyici Bağlaç (fakat)

12.1 “Yeni Mesele”

- (1) **Yatağa girerken, her büyük felâketimde olduğu gibi, kendimi birkaç yaş birden büyümüş hissettim.**
- (2)(a) **Kırkını geçmiş insanların tecrübelerine sahip olduğuma inanıyordum.**
- (b) **fakat hâlâ Nüzhet’e aşık olduğumu kendime itiraf edemeyecek kadar çocuktum.**

1 numaralı cümle ile 2a kısmı arasındaki anlam ilişkisi, derin yapıdaki “bu yüzden” bağlacıyla düzenlenmektedir. “Bu yüzden” bağlacıyla kurulan sebep - sonuç ilişkisiyle genellemeden sonuç çıkarma yapılmıştır.

2b cümlesi, genellemeyi bozan özel bir durum ilişkisiyle, önceki anlatılanlarla çelişmiştir. Bu çelişki, “fakat” bağlacıyla belirginleştiriliyor. Önceki iki cümlede “büyümüş” ve “kırkını geçmiş insanların tecrübelerine sahip” sıfatlarıyla 2b kısmındaki çocuğun nitelikleri belirlenmiştir. 2b kısmındaki “çocuktum” yüklemi, gerekli olan “itiraf etme” fiilinin gerçekleşmemesini açıklamaktadır.

Beklenen sonucun değillenmesi, genelde olgun olan kişinin özel bir konuda çocuk olması şeklinde belirlenmiştir. Yüzey metne çıkarılan “fakat” bağlacı, bu belirlemeyi organize etmektedir.

2.1.23.2.6 Karşılaştırma Bağlacı (fakat)

2.1.23.2.6.1 Zamanda Karşılaştırma Bağlacı (fakat)

15.12

- (3) Soytarıların en neş'elisiydi.
- (4) Velût bir muhayyele...
- (5) Bin defa beni kollarında gezdirdi.
- (6) *Fakat şimdi* manzarası hayalimi dehşetle nasıl dolduruyor!
- (7) Kalbim nasıl..."

3, 4 ve 5 numaralı cümlelerde, geçmişte bitmiş zaman anlamı vardır. Bunu gösteren unsur da, görülen geçmiş zaman ekidir. Kimlik bilgileri verilirken, ölmüş bir kişinin geçmişteki özellikleri ve fiilleri ön plana çıkarılmıştır.

“Şimdi” zarf tümleci, 6 numaralı cümleyi zaman bakımından önceki cümleye bağlamıştır. Bağlantı, zarf tümlecinin hedefi olan görülen geçmiş zaman ekiyle kurulan ilişkilere dayanır. Bu ilişkiler, geçmişte bitmiş durumla, bulunulan zamanın karşılaştırılması üzerine kurulmaktadır.

Bu karşılaştırma, “eskiden şöyleydi, şimdi böyle” kalıbındadır. Kalıbın “eskiden” zarf tümleci kısmı, derin metinde bırakılmıştır. “Şöyleydi” kısmının değiştirim alanı, geniş tutulmuştur. Görülen geçmiş zaman eki, iki cümlede de yüzey metne çıkarılarak bu düzenlenmiştir.

“Şimdi” zarf tümleci kısmının yüzey metne çıkarılması, değiştirimi genişletmektedir. Kalıbın bu uygulanışı, bağlantının tümleçle ek arasında görünmesini sağlamaktadır. İki unsur arasında, durumdaki farklılaşmaya dayalı bir ilişki vardır. Bu ilişki, “fakat” bağlacı ile düzenlenmiştir. Metin çözücü, böylece geçmişle bulunulan ânı karşılaştırabilir.

Bağlantıda her cümle, karşılaştırmanın bir yönünü taşımaktadır:

- (5) Kimlik bakımından karşılaştırma: Soytarılar kümesiyle, onun elemanı Yorik arasında,
- (6) Verimlilik bakımından karşılaştırma: “Velût” sıfatı ile,
- (7) Fiil bakımından: Eskiden yapabilmesi, şimdi yapamaması şeklinde,

- (8) Önceki üç cümledeki karşılaştırma yapısının son bularak yerini “hayal” unsurunun alması.
- (9) Durumun Çocuk üzerindeki etkisi: Yeni karşılaştırmaya geçiş.

2.1.23.2.6.2 Gönderimler Arası Karşılaştırma Bağlacı (fakat)

15.9

- (0) Doktor: “Bu taze bir *kadavra*, yeni gelmiş.” dedi.
- (1) *Bu zavallı*, dünyada hiçbir şeyleri olmayan insanlardan...
- (2) *Bunların* öldükten sonra bir mezarları bile yoktur.
- (3) *Fakat*, bu, teşrih için iyi bir *kadavra*.

1 numaralı cümle, kümeyi ve ondan seçilen elemanı taşıyan yapıdır. Diğer cümleler, bu cümleye yaptığı eşgönderimlerle bağlanmaktadır.

Önceki paragraftaki “bu taze bir *kadavra*” öznesi, “bu *zavallı*” öznesinin kişi bilgisini açıklamaktadır.

2 numaralı cümlenin “bunların” tamlayanı, 1 numaralı cümlenin “dünyada hiçbir şeyleri olmayan insanlardan” yüklemine gönderimle bağlanmaktadır . 3 numaralı cümlenin “bu” öznesi ise, 1 numaralı cümlenin “bu *zavallı*” öznesine gönderim yapmaktadır.

3 numaralı cümlenin başındaki “fakat” bağlacı, bu iki gönderimin hedefleri arasındaki farklılığa dayalı bir bağlantı kurmuştur. “Bunlar” kümesinden farklı olan “bu” kişisi, parçanın bütüne göre durumunu ortaya koymaktadır. Bu farklılık, 3 numaralı cümlenin “teşrih için iyi bir *kadavra*” yapısıyla açıklanmaktadır.

“Fakat” bağlacı ile gönderimlerin birlikte kullanımı, böylece dört cümleyi birbirine bağlamıştır. Bağlaç, son iki cümleyi bağlarken, 3 numaralı cümlenin “bunların” tamlayanının 1 ve 2 numaralı cümlelere yaptığı gönderim, bağlantının uzamasını sağlamıştır.

Bağlaç, iki gönderimi karşılaştırarak, metin çözücüyü geniş bir yorum yapmaya yönlentmektedir. Burada asıl betimlenmek istenen, “bu *zavallı*” kişisidir. Onun gruptan farkı, betimlemenin temelini oluşturmuştur.

“Bunlar” / “bu” gönderiminde bağlacın parçayı bütüne göre farklılaştırması, anlatımı zıtlık yönünden düzenlemektedir. Zıtlık, kavramları daha belirgin hâle getirmektedir. Metin çözücü, bu sistemi çözdüğünde durum değerlendirmesi kolaylaşır.

2.1.23.2.7 Dönüş Bildiren Bağlaç (fakat)

10.3

(3) **Bir anda pek çok şeyler öğrenmiş olduğumu zannettim.**

(4) ***Fakat*, biraz düşününce *bunun* bir tesellî olabileceğini de anladım, bir an evvelki kederim arttı.**

Önceki cümlede verilen bilginin yanlışlığı, düşünme faaliyeti sonunda ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, bir düşünceden bir başka düşünceye geçiş yapmak gerekir.

“Fakat” bağlacı zıtlık bildirdiği için, geçişi belirten bir bağlayıcı olarak kullanılmıştır. 4 numaralı cümledeki “bunun” değiştirim unsuru da önceki bilgiyi kapsayan bir ilişki kurarak, bağlaç yapısını düzenlemiştir.

“Fakat” bağlacı, yüzey metne çıkarılmamış olsaydı, yine de önceki bilgi silinebilirdi. Ancak bağlaç yüzey metne çıkarılarak, âni durum değişikliği belirgin hâle getirilmek istenmiştir.

“Bir şeyler öğrenmiş olma” durumuyla ilgili düşüncenin “teselli olabileceğini anlama” sonrası değişmesi, bağlantıların anlam ilişkilerini düzenlemektedir. “Biraz düşününce” zarf tümleci ise, dönüşümün gerçekleşme tarzını göstermektedir.

Bağlantıdaki dönüş, gerçeklerden uzaklaşan Çocuk’un onlarla yine karşılaştığını gösterir.

2.1.23.2.8 Fiil Başlatma Plânı Değillemesi Bağlacı (fakat)

7.12

(2) **Evin içi dışı susuyordu.**

(3) **Bir ses işitmek için konuşmak istiyorum, *fakat* nasıl çıkacağını bilmediğim sesimin vehameti arttırmasından korkuyordum.**

İkinci cümlede, ilk cümledeki durumun kaldırılması amaçlanmaktadır. Ancak bu konuda bilinen bir engel, bunu imkânsız hâle getirmektedir. Konuşurma planının değillenmesi, “fakat” bağlacıyla belirlenmektedir.

“Bir ses işitmek için” zarf tümleci, etken hâle getirme planını göstermektedir. “Konuşmak istiyorum.”(N+Y) yapısı, bu planın uygulanışını belirler.

“Sesimin bu vehameti arttırması” ihtimâli, durumun devamlılığını gerektirmektedir. “Korkuyorum” yüklemi, bunu kişisel bakımdan güçlendirmektedir. “Nasıl çıkacağını bilmediğim” sıfatı ise, bunu kaynak olarak desteklemektedir.

“Susuyordu” ve “korkuyordum” yüklemeleri, fiilin gerçekleşmemesinden yetersizliğe geçişi sağlamaktadır. “Fakat” bağlacı, bu geçişi yapı bakımından düzenlemektedir.

2.1.23.2.9 Ertelenen Fiili Gerçekleştirme Bağlacı (fakat)

6.1

(5)(4)(2) Ona bu fena haberi vermekte gecikmek için eve gitmek istemedim.

(6)(1)(1) Fakat eve gittim.

Önceki metinde çeşitli sebeplerle gerçekleşmeyen fiil, yeni metinde nihayet gerçekleşmiştir. “Fakat” bağlacı, engellere rağmen gerçekleşen fiile işaret eder.

“(Eve) gitme” fiilinin yinelenmesi, bağlacın başladığı erteleme kısmına geçişi sağlamaktadır. Böylece uzak bağlantı, sağlam bir şekilde kurulmaktadır.

“Ona bu fena haberi vermekte gecikmek için” zarf tümleci, bu aykırılığın sebebini göstermektedir. Bağlaç, bu sebep üzerinde işler.

Ertelenen fiili gerçekleştirme bağlacı “fakat”, metnin başında, duruma doğrudan giriş şeklinde, geciken fiilin gerçekleşmesine geçilmesini sağlamaktadır. Evin betimlendiği metne, böylece geçilmiştir.

2.1.23.2.10 Konu Sınırı Bağlacı (fakat)

16.13

(9)(2) Doktor mutlaka bir et seçmemi istiyor ve bana bir yemek rejimi çiziyor.

(16)(4) Çok yiyiniz

(5) Bunları biliyorsunuz...

(6)(a) *Fakat*, haydi bakalım,

(b) işte yiyeceğiniz geldi.

6 numaralı cümlenin a kısmı, bağlaç ve ünlemden oluşan geçiş yapısıdır. Bu yapının kullanım dilbilimsel amaçları, metinde diyalog kuruluşuna yöneliktir. Konuşmada konudan konuya geçiş, böyle bir yapıyla kurulmuştur.

“Fakat” bağlacıyla, önceki sözle istisnâ bağlantısı kurulmaktadır. Ancak b kısmındaki fiil, bu bağlantıyı yarım bıraktırmıştır. “Doktor” kişisi, bağlantının bağlanılan kısmını bırakarak, dış etkiye yönelmiştir.

“Haydi bakalım” ünlemi, sonuca yönlendiren bir yapıdır. “(Yemeğin) gelmesi” fiili, istisnadan sonuca âni geçiş yapılmasına sebep olmuştur. Böylece bağlaçla ünlem arasındaki ilişki, bir cümleyle belirlenmektedir.

9.2 numaralı cümlede devam eden yemek ortak alanı, aradaki kısımlarda açıklamalarla devam ettirilmiştir. Beklenen yemeğin gelişi ise, yeniden fiillere dönülmesini sağlamıştır. “Fakat” bağlacından sonra gelmesi gereken kısım, eksiltilmiştir. Bu eksiltilen kısım, 5 numaralı cümleden çıkarılabilir:

(5) Bunları biliyorsunuz..

(6) Fakat (uygulamıyorsunuz).

“Haydi bakalım” ünlemi “et yememi” N / “yemek rejimi” N / “Çok yiyiniz.” C unsurlarıyla hedef olan “(yiyeceğin) gelmesi” fiiline geçişi sağlamaktadır. “Beslenme” ortak alanı, bu bağlantıyı desteklemektedir.

“İşte” ünlemi, zaman bakımından işaret edici bir bağlantı kurmaktadır. Beklenen durumun sonuçlandığını gösteren bu bağlaç, iletişimde konu değişiminin sınırını düzenlemektedir. Böylece üst üste kullanılan bağlaçlar, anlatımda yön tayin eden işaretler olarak kullanılmıştır.

Bağlaçla kurulan geçişler, kesinlik bildirir. Yoksa metin çözücü, karışık bir şekilde düzenlenmiş konuları karıştırabilir. Bu da metin bütünlüğünün korunmasını zorlaştırır.

2.1.23.2.11 Kesintisiz Devamlılık Bağlacı (fakat)

22.14

(1)(a) Ben de gülümsedim.

(b) ve çılgın bir sevinçle hadisenin üstüne abanıyor,

(c) *gayri hakikî* bir nokta arıyordum;

(d) *fakat* bir kere, inanmanın şehveti başladıktan sonra, hakikat olduğuna iman edilen şeyi bütün iştihaklarıyla kucaklayan insanlar gibi sevinçten çıldırıyordum,

(e) kuruntumun utancını duymayacak kadar mes'uttum.

Durum değişikliği sonrası başlayan inanma alanı, “Küçük Bir Münakaşa” metnine kadar sürmüştür. Alanın kesintiye uğrama ihtimali olan yerlerde, duygusal bütünlük buna engel olmaktadır.

İletişimsizliğin sebebi olan güvensizlik, başlayan yeni kısım ile son bulmaktadır. “Gülümsedim” yüklemi ve “çılgın bir sevinçle” zarf tümleci, durumdaki değişimin “Çocuk” açısından değerlendirilmesini göstermektedir.

1c kısmında “gayri hakikî bir nokta” nesnesi, önceki şüpheli yaklaşımın duruma aktarılmasını göstermektedir. Bu aktarım, “Nüzhet Bana Yalan Söyledi” metnindeki “yalan” / “hakikat” karşılaştırmasından yararlanmaktadır. Artık “yalan” hükmünden vazgeçilip, “hakikat” hükmüne geçilmektedir. Ahenk geçişinde durum üzerine, son bir kontrol daha yapılacaktır.

1d cümlesinde "fakat" bağlacıyla başlayan kısım, her şeye rağmen "hakikat" alanında devam etmektedir. Bu kuruluşta "gayri ihtiyarî" sıfatı ile "fakat" bağlacı arasındaki ilişki, bağlacın niteliğe karşı çıkışı şeklindedir. Böylece durum, devamlılık kazanmıştır.

Bağlacın tersine çevirişi, “çılgın bir sevinçle” zarf tümlecinin açıklanışına geçişi sağlamaktadır. Sevincin açıklanması, durumun devamlılığını belirlemektedir. “Çılgın bir sevinç” ve “sevinçten çıldırmak” yapıları, aynı yorumun farklı şekilde ifadesidir.

1e cümlesinde “kuruntu” ve “mes’ut olma” durumları, utangaçlık açısından karşılaştırılmıştır. Böylece "fakat" bağlacının kurduğu aykırı iki durum, uyumlu hâle getirilmiştir.

2.1.24 “Yalnız” Bağlacı

2.1.24.1 Aykırılışma Bağlacı (yalnız)

2.1.24.1.1 Bütün - Parça Aykırılışma Bağlacı (yalnız)

43.3

(2) **Sıhhatte olmak neş’esini gizleyemiyorlar.**

(3) ***Yalnız* annemin arada bir gözleri dalıyor.**

İlk cümlede belirlenen grubun durumu, ikinci cümlede grubun bir üyesinin durumuyla karşılaştırılmaktadır. Bütün - parça ilişkisi, kişilerin bu şekilde karşılaştırılmasıyla kurulmaktadır.

“Yalnız” bağlacı, özelleştirmeyi düzenlemektedir. Bu bağlaç, gruba aykırı davranan kişiye işaret etmektedir. “Gizleyemiyorlar” yüklemine gönderimiyle tespit edilen özneler, “annem”, “Mithat Bey” ve “arkadaşım”dır. 3 numaralı cümlede “annemin” tamlamayı bu kişilerden ilkinin ayırmıştır.

“Arada bir gözleri dalıyor.” (ZT+N+Y) yapısı, “Sıhhatte olmak neş’esini gizleyemiyorlar.” (N+Y) yapısıyla kurduğu ilişkiyle aykırın durumu göstermektedir. Böylece bağlacın kurduğu ilişki, anlam olarak tamamlanmaktadır.

Anne kişinin diğer iki kişiyle karşılaştırılması, Anne - Çocuk ilişkisini açıklamaktadır. Metin çözücü, bağlantıyı yorumlarken bu ilişkiyi kullanır.

2.1.24.1.2 Gelişim Farklılaşması Bağlacı (yalnız)

12.7

(6)(2) **Nüzhet’le beraber büyüdük.**

(7)(1) ***Yalnız*, büyüdükçe birbirimize yabancılaştığımızı birkaç kere fark etmiştim.**

Art arda iki paragrafın ayrı cümleleri arasında, farklılaşmaya dayalı bir ilişki kurulmuştur.

6 numaralı paragrafın 2 numaralı cümlesinde, ortak bir fiil, söz konusudur. 7 numaralı paragrafın 1 numaralı cümlesinde ise, önceki fiilin akışında bir değişiklik olduğu belirtilmektedir.

“Yalnız”, bütüne aykırı bir parça bulunduğunu gösteren bağlaçtır. Bu bağlaç, diğer ögeler arası anlam ilişkileriyle paralel olarak düzenlenmiştir. Böylece aykırılık bağlantısı kuvvetlenmektedir.

İlk cümlenin “büyüdük” yüklemi, ikinci cümlenin “büyüdükçe” zarf tümleci ile aynı kelime kökünden türetilmiştir. “Büyüdük” yüklemi, fiili, “büyüdükçe” zarf tümleci, “büyüme” fiilinin başka bir fiil üzerindeki değiştirici etkisini göstermektedir. Böylece 1 numaralı cümle, 2 numaralı cümlenin sebebidir.

“Beraber” ve “birbirimize” kelimeleri arasındaki ortak birliktelik anlamı, başka bir anlam bağıdır.

Sonuçta aşağıdaki bağlantılar, durumdaki değişmeyi gösteren ilişkileri kurmuştur:

	“beraber”	“büyüdük”
“yalnız”		“büyüdükçe”
	“birbirimize”	“yabancılaşıyorduk” (farklaşma yönü)

Görüldüğü gibi farklılaşma yönü, cümlenin nesnesindeki yardımcı yüklemle belirlenmektedir.

6.2 numaralı cümle ile 7.1 numaralı cümle arasındaki kısım, 6.2 numaralı cümlenin yorumlandığı alandır. Haber + yorum yapısından sonra ikinci bir haber cümlesine geçiş, böyle bir metinleşme sağlamaktadır.

2.1.24.1.3 Sebep İkilemi Bağlacı (yalnız)

24.12

- (5) - Sen de göreceksin onu, yarım saat filan konuşuruz.
- (6) Olmaz mı?
- (7) Bir tek omzumun küçük bir hareketiyle cevap verdim ve hiçbir şey söylemedim.
- (8) *Yalnız*, derhâl bir endişeye düştüm.
- (9) Bana kuvvet *kendimden* mi geliyordu, *Nüzhet'ten* mi?

Önceki soru - cevap yapısının anlatımı tamamlandıktan sonra meydana gelen tereddüt, ikinci bir konu hâlinde bağlaçla eklenmiştir. Bu ekleme, iletişim üzerine kurulan yorum şeklinde düzenlenmektedir.

“Yalnız” bağlacı, bütünle çelişen bir durumu, tereddüt şeklinde açıklamaktadır. “Bir endişeye düştüm.” (YT+Y) yapısı, tereddüdü ileriye doğru bir gönderimle açıklamaya itmektedir.

9 numaralı cümle, öncesindeki hazırlık üzerine ikilemi kurmaktadır. “Bana” yer tamlayıcısı, ikilemin öznel olduğunu gösterir. Bu özellik, başta belirlendikten sonra ikilemeye geçilmektedir.

“Bu kuvvet” öznesi (ST), 7 numaralı cümlelerin yorumlanmasıyla elde edilen hükme gönderim yapmaktadır. Bu da, ikilemeye sebep olan durumu belirlemektedir. İkilemin ayrıldığı tek kaynağı bildiren bu özne, psikolojik durumu da belirlemektedir.

“(Kuvvet) geliyordu.” yüklemi, yinelenme yerine tekleşerek, soru kısımlarını paradigma(dizi) içinde kuvvetlendirmektedir. İkilemin durum ayrımı, bu düzenleme ile yapılmaktadır.

“Kendimden mi?” / “Nüzhet’ten mi?” sorularıyla kurulan ikilem, kaynak soruşturma ve belirleme yapmaktadır. Bunlardan hangisinin seçildiği, çağrışımlarla belirlenebilir. Metnin başlığında belirlenen Çocuk’taki ve Nüzhet’teki değişmeler, çağrışımın bilgi kaynaklarıdır.

2.1.25 “Ancak” Bağlacı

2.1.25.1 Sonuç Özelleştirme Bağlacı (ancak)

38.5

(3) Gayet zayıf bir ışık.

(4) *Ancak odanın büyük çizgilerini görebiliyorum.*

İlk cümlede verilen sebep, ikinci cümledeki sonuca ulaşmaktadır. Bu sonuç, özel bir ayrıntı olarak verilmiştir. “Ancak” bağlacı, sonuçlardan birini yüzey metne çıkarmaktadır.

“Odanın” tamlayanı, genel sebebin olduğu yeri; “büyük çizgilerini” tamlananı da özel sonucun objesini belirlemektedir. “Görebiliyorum” yüklemi, özelleştirmenin bağlı olduğu duyu sistemini gösterir.

“Gayet zayıf bir ışık” sıfat grubu, eksiltili yapısıyla ortama hakim niteliği betimlemektedir. “Işık” ismi ve “görme” fiili arasındaki ortak alan yakınlığı, ortamın bütünüyle parçasını bağdaştırmaktadır.

Genel sebebi belirleyen ilk cümlenin yüklemine eksiltilmesi ile “ancak” bağlacının vurgusu artırılmaktadır. Bağlacın seçicilik özelliği, odadaki diğer objelerin görülmediğini gösterir. Yani vurgulanan fiil yetersizliği, görme duyusunun nereye kadar işletilebildiğini belirlemektedir.

İki cümleden yola çıkılarak varılacak hüküm, genele ulaşmaktadır. Bu yapı, özelleştirme çatısı altında cümlelerin birleşmesini sağlar:

“Ancak odanın büyük çizgilerini görebileceğim kadar zayıf bir ışık”

Sıfat tamlaması çatısında birleşen cümleler, “gayet” sıfatının açıklanmasını sağlamaktadır. “Ne kadar” miktar sorusu, bunu düzenler. Sıfatlar üzerine kurulan karşılaştırma ve dengeleme çözümlenmeleri, daha iyi bir betimlemeye hizmet etmiştir.

2.1.25.2 Açıklama Odaklama Bağlacı (ancak)

31.8

(7)(1) *Sargıların çözülüşünü gayet az duyuyordum.*

(8)(1) *Ancak bir parmak temasından sonra dizimin açılmış olduğunu hissettim.*

(3) *Deri, hassasiyetini kaybetmişti.*

Açıklayıcı cümle başındaki “ancak” bağlacı, açıklamaya dikkat çekerek, anlatımı düzenlemektedir. Bu bağlaç, önem verilen unsurun vurgulanması şeklinde bir bağlantı kurmaktadır. Bağlantı, duruma eklenen açıklayıcı durum şeklindedir.

“Ancak” bağlacının sağladığı alan daralması, durumun yorumlanmasında bir merkez oluşturmaktadır. Açıklama işlevindeki 2 numaralı cümle, bağlaçsız kullanımıyla merkezden bağımsız gibi görünen, genel bir bilgi taşımaktadır.

7.1 / 2 numaralı cümlelerdeki durum, 8.2 numaralı cümleyle bir sebebe bağlanmaktadır. Bağlacın bulunduğu cümle, hastalık alanındaki genel duruma odaklanmayı sağlamaktadır. Durumun sebebe bağlanması, cümleleri birleştirmektedir:

“Deri hassasiyetini kaybedince, sargıların çözülüşünü gayet az duyuyor, ancak bir parmak temasından sonra dizimin açılmış olduğunu hissediyorum.”

Farklı zaman eklerinin kullanımı, durumların ayrı ayrı yorumların içinde olmasını sağlamaktadır. “Ancak” bağlacı, bu yorumlamaları, tek bir hedefin içinde toplamaktadır. Ameliyat öncesi gelinen durum, böylece bütünleşmektedir. Hedef, ameliyattır. Bu yorumlar, hedefi hazırlamaktadır.

Açıklama odaklama, yorumlamada önem verilecek konuyu vurgulayan bir geçiş sağlamaktadır. Bağlacın verdiği işaretle bu farklılaşma değerlendirilerek, durum, genele bağlanmaktadır.

2.1.25.3 Fiil Akışı Aykırılışması Bağlacı (ancak)

31.9

(1)(7) Dehşetli ifrazat.

(8) Sargılar dayanmıyor.

(6)(4) *Hatta* bacağımın hangi noktasında olduğunu anlamadığım derin sızılar.

(7)(3) - Şimdi güzel bir pansuman yaparız, acıtmayız, ilaç koyarız, ağrı diner.

(9)(1) Ağrı dinmişti.

(2) *Ancak*, mafsalda bir hareketlenme başlıyordu.

Metnin başından beri devam eden durum gelişmesi, fiil akışını bozan bir cümleyle aykırılışmaktadır. Bu aykırılışma, ortak alandaki sapmaya dayanmaktadır. Bağlaç, bunu işaretleyerek geçişi belirginleştirmektedir.

9.2 numaralı cümle, önceki cümlede belirlenen durumu değiştiren bir başlangıcı göstermektedir. “Ancak” bağlacının kurduğu zıt anlamlılık ilişkisi, değişimin başladığı noktaya işaret etmektedir.

Değişim öncesi kurulan gelişme çizgisi, belirli bir sistem içinde hazırlayıcılık özelliğine sahiptir. Bu çizginin yorumlanması, değişimin açıklanmasını da kolaylaştırmaktadır. Bu sistemin unsurları ve işlevleri şu şekildedir:

Yeri	Gelişme Alan Çizgisi	İşlevi
1.7	“Dehşetli ifrazat”	Zirve belirleme
6.4	“Derin sızılar”	Yorumlama
7.3	“Pansuman”	İniş geçiş
9.1	“Ağrı dinmişti”	Sonuç
9.2	“Mafsalda hareketlenme”	Aykırılışma

Fiil akışındaki aykırılışmayı gösteren “ancak” bağlacı, durumlara göre düzenlenen bağlantıyı farklı çizgilerde oluşturmaktadır. Bu farklılık, anlatımı renklendirmekte ve daha ilginç hâle getirmektedir.

2.1.26 “Hâlbuki” Bağlacı

2.1.26.1 Aykırılık Örnekleme Bağlacı (hâlbuki)

32.3

- (1) Aile, akraba, arkadaşlar, beni her gün en büyük operatörlere götürüyorlardı.
- (2) *Hâlbuki* bu mütehasıslar, hep beni yedi seneden beri, kaç kere görmüşlerdi, hepsi: “Aman bu bacak ne hâle gelmiş?” diye şaşırıyorlardı.

İlk cümledeki genel fiil, ikinci cümlede buna aykırı bir hükmün örneklendirilmesiyle açıklanmaktadır. Aykırılık, beklentinin farklı bir sonuca ulaşması şeklindedir. Bağlaç kullanılması, bağlantıyı daha da kesinleştirmektedir.

“Her gün” zarf tümleci, tarz fiili zamanlamaktadır. “Yedi seneden beri” zarf tümleci, bu fiillerin sonuçlarını zamanlamaktadır. Bu zaman unsurları, kısa ve uzun dilimler hâlinde bağlantıyı düzenlemektedir.

“Halbuki” bağlacı, “Operatörlere götürüyorlardı.”(YT+Y) yapısının fiilini, “(Birkaç kere) görmüşlerdi.” durumuna bağlamaktadır. “Şaşırıyorlardı” yüklemi, durumu daha da belirgin hâle getirmektedir. Bu yüklem, alıntı sözle örneklendirilmektedir.

Fiillerin sonuçlara göre yorumlanması, bağlantıyı daha etkili hâle getirmektedir. Teşebbüslerin olumsuz sonuçlanması ve bunun yinelenmesi, bağlantının anlam temelini oluşturur. Metin çözücü, bu bağlantıyı “hâlbûki” bağlacından aldığı sinyalle çözümler.

2.1.26.2 Değillemeli Aykırılık Bağlacı (hâlbuki)

12.9

- (4) Yalancı istikbâlin şüpheli vaitlerine değil, teminâtına ve senedine ihtiyacım var.

(5)(a) Hâlbuki o vait bile yetmiyor

(b) ve kendisine beni nasıl karşılayacağını sorduğum vakit, korkunç bir dilsizlikle susuyor.

“Hâlbuki” bağlacı, iki cümleyi zıtlık yönünden birbirine bağlamaktadır. Bu zıtlık, 4 numaralı cümlenin “değil” edatı ve 5a’nın yüklemının “-mA” olumsuzluk eki tarafından desteklenmektedir.

4 numaralı cümlenin birinci kısmı, değilleme ile ikinci kısma bağlanmaktadır. Ancak bu cümlenin ikinci kısmına yapılan “o vait” gönderimi, yeni bir değilleme daha yapmıştır. Böylece ikinci kısım, birinciyi; üçüncü kısım ikinciyi değilleyerek, zincirleme bir değilleme yapısı kurmuşlardır.

Bu değillemelerin oluşturduğu kötümser ortam, 5b’de kötü bir sonuçla tamamlanmıştır. “Ve” bağlacı, sonucu durum ekleme yoluyla bağlamaktadır. 5a ile 5b arasındaki bu bağlantı, “-yor” ekinin devam eden zaman anlamıyla desteklenmektedir.

Paragraftaki zıtlık ilişkileri, “vait” kelimesinin yineleme yapısıyla ahenk ve kuvvet kazanmaktadır.

2.1.26.3 Düzeltme Bağlacı (hâlbuki)

9.5

(3) Okumamı bırakarak dışarı çıkmamı istiyordu.

(4)(a) Hâlbuki romanda epey ilerlemiş

(b) ve meraklı bir yere gelmiştim.

3 numaralı cümlede III. tekil kişi yapısının fiili, 4 numaralı cümle tarafından açıklanıyor. Bu açıklamaya geçişi sağlayan unsur, “hâlbuki” bağlacıdır.

4 numaralı cümlenin I. tekil kişi yapısının durumuyla, öncesindeki cümlenin III. tekil kişinin isteği arasında bir çelişki vardır. İşte bu çelişki, yüzey yapıdaki bağlaçla sağlanmıştır. Bağlacın yüzey metne çıkarılış sebebi ise, bu zıtlık üzerine odaklama yapmadır.

4b kısmı, 4a’nın açıklandığı kısımdır ve 4a ile paralel bir yapıdır. Bu yüzden “hâlbuki” bağlacının işlevi, “ve” bağlacıyla 4b’ye taşınmaktadır.

3 numaralı cümlenin sürekli zaman yapısı ve 4 numaralı cümlenin bitmiş zaman yapısı arasındaki ilişki, açıklamayı zaman sistemi içinde düzenlemiştir. Israrla istenen fiil yapılmamalıdır. Çünkü önemli bir duruma geçilmiştir.

Düzeltilme işlevindeki “hâlbuki” bağlacı, önceki cümlede bildirilen isteğin gerçekleşmeyeceğini göstermektedir. Bağlantıda istenen fiilden onun gerçekleşmeme sebeplerine geçiş, anlam ilişkilerinin bağlaçla düzenlenmesiyle kurulmaktadır.

2.1.27 “Ama” Bağlacı

2.1.27.1 İsim / Nitelik / Aykırı Nitelik Bağlacı (ama)

17.7

- (a) Bir roman aldım,
- (b) cinaî;
- (c) *ama* güzel bir şeye benziyor.

Metin kurucu, yabancı kökenli bir bağlantı kurmuştur. Bu bağlantı türünü daha çok batı dillerinde görüyoruz.

Bağlantı, isim / nitelik / bağlaç / aykırı nitelik şeklinde kurulmuştur. Bu yapının unsurlarını şu şekilde inceleyebiliriz:

1. İsim : roman
2. Nitelik : cinaî
3. Aykırı Nitelik : Ama güzel.

İlk unsur, bir cümle içine yerleştirilmiştir. Kendi içinde bir bütünlüğe sahip bu cümlede, eksik bilgiler, derin metinde tespit edilebilir. “Nasıl bir roman aldın?” sorusu, eksik bilgiyi arar ve “cinaî” sıfatını bulur.

Bu yapıda, sıfat cümleden tecrit edilmiştir. Böylece sıfat üzerine bir yoğunlaşma sağlanmaktadır. Eğer bu işlem yapılmıyorsa, cümle şöyle olacaktı:

“Cinaî bir roman aldım.”

Ancak “cinaî” sıfatı ayrılarak, eksiltili bir cümle daha oluşturulmuştur. Bu cümle, derin yapıdaki bilgi arayan cümlenin cevabıdır.

“(O roman,) cinaî (bir romandır).

Eksiltili ögeler, a kısmının bilgilerinden yararlanılarak tamamlanır.

c kısmındaki aykırılık, “ama” bağlacının istisnâ durum bildirme işleviyle kurulmaktadır. Bu yapı, “cinâî” sıfatına aykırı bir sıfatı daha eklemiştir:

“Cinâî ve güzel bir roman aldım.”

Aykırılığın sebebi, 14.5.2 numaralı cümlelerin “Öyle uzun uzun tasvirler olmasın.” emrine yapılan gönderimle tespit edilir.

Böylece bağlantı, isim ve onun sıfatlarını taşıyan cümleler arasındaki ilişkilerle kurulmuştur.

2.1.28 “Artık” Bağlacı

2.1.28.1 Durum Bağlacı (artık)

2.1.28.1.1 Durum Yineleme Bağlacı (artık)

34.9

(4) Bir şey ümit etmemenin rahatlığından başka ruhî bir köşem kalmamıştı.

(6) *Artık* hiçbir şey tahmin etmiyor, hiçbir şey beklemiyordum.

İlk cümledeki durum, ikinci cümlede farklı bir ifadeyle yinelenmiştir. Durum farklılaşması, “artık” bağlacıyla her iki cümleyi de yönetmektedir. Böylece anlam paralelliği, bağlaçla pekiştirilmiştir.

“(Bir şey ümit) etmeme” olumsuz fiili, “(hiçbir şey tahmin) etmeme” ve “(hiçbir şey) beklememe” olumsuz fiilleri tarafından açıklanmaktadır. Bu olumsuz fiiller arasındaki anlam yakınlığı ise, açıklamayı diziye dayalı bir ilişkiyle düzenlemektedir.

“Artık” bağlacı, yinelemenin üç parçası için de ortak bir zarf tümlecidir. Ancak sadece 6 numaralı cümlelerin başında yüzey metne çıkarılmıştır. Bu bağlaç, tam olarak bitmiş durumun sonrasına işaret etmektedir. İşaretin hedefi, yinelemelerin üçünü de içine almaktadır. Çünkü hepsinde yeni başlayan durum aynıdır.

Bu bağlantı, önem verilen durum bilgisinin kesin bir şekilde ifade edilebilmesi için kurulmuştur. Buradaki durum, çok önemli olduğu için farklı şekillerde söylenerek vurgulanmıştır. Bağlaç ise, vurguyu kesinlik açısından desteklemektedir. Metin çözücü, anlatımın bu özelliğine dikkat ederek, yorumlamaları yapacaktır.

2.1.28.1.2 Durum Vurgulama Bağlacı (artık)

31.14

(12)(3) O dârümualliminli genç yok mu?

(4) Onun bacağına kesiyorlar.

(14)(2) İçinde baygın yatan bembeyaz yüzlü dârümualliminliyi gördüm.

(3)(a) *Artık* bacağına tamamiyle kaybetmiş bulunuyordu;

(b) ve henüz ayılmadığı için bu felâketten şimdilik haberi yoktu.

Metnin iki yerinde belirlenen durum, “artık” bağlacının yönettiği yinelemelerle vurgulanmıştır. Bağlaç, kesin ve değişmez bir duruma gelindiğini gösterir.

12.3 numaralı cümlede anlatılanlar, 14.3a kısmında bir defa daha hatırlatılmaktadır. “O dârümualliminli gencin bacağına kesiyorlardı.” dedikten sonra “Artık bacağına tamamiyle kaybetmiş bulunuyordu.” demek, durumun pekiştirilmesi için farklı şekillerde ifade edilmesidir.

“Artık” bağlacı, durumun vurgulanışını yapı olarak göstermektedir. 3b kısmındaki “henüz” bağlacı ise, vurgulanan durumla ilgili gerçekleşmemiş bir duruma geçişi sağlamaktadır. Bu geçiş, durumun bir kez daha vurgulanmasını sağlar.

“Henüz bu felâketten haberi yoktu.” cümlesinin, “bu felâketten” yer tamlayıcısı, vurgulanan durumu taşımaktadır. Bu cümle, durumun başka yönünü göstermektedir. “Henüz ayılmadığı için” zarf tümlecisi, bu yönün sebebini açıklamaktadır. “Şimdilik” zarf tümlecisi, bu açıklamayı zaman bakımından sınırlamaktadır.

Bağlaç, bütün bağlantıları derleyip toplamaktadır. Metin çözücü, durumu böylece daha iyi yorumlayabilir.

2.1.28.1.3 Durum Belirleme Bağlacı (artık)

13.18

(17)(1) *Alâkamı gizlemek için* yastığımın altındaki mendilimi aramakla meşgûl görünüyor; mendil bir iki defa elime geçtiği hâlde bulamamış gibi yapıyordum.

(18)(2) İçimde, Nüzhet’in “ne mi olur?” sualine türlü türlü cevaplar sıralanıyordu.

(4) Bunları gizlemek faydasızdır, söylemek de faydasız.

(5) *Artık* mendili de bulmuş olduğum için *azabımı örtecek herhangi bir hareket bahanesinden de mahrumdum.*

5 numaralı cümleyi önceki cümlelere bağlayan “artık” bağlacı, durumdaki değişikliğe dayalı bir yeni durumun oluştuğunu bildiren bağlayıcıdır. İki durum arası geçiş, 5 numaralı cümle içindeki diğer ilişkilerle de düzenlenmektedir.

5 numaralı cümledeki “azabımı örtecek herhangi bir hareket bahanesinden” yer tamlayıcısı, 16.1 numaralı cümlenin “Alâkamı gizlemek için yastığımın altındaki mendilimi aramakla meşgul görünüyor.” kısmının anlamını özetleyerek yinelemektedir. Bu yineleme, hem uzak bir bağlantı kuruyor, hem de “Artık... mahkumdur.” (ZT+Y) yapısıyla durum değişikliğine dayalı bir yorumlama yapılmasını sağlamaktadır.

18.2 ve 18.4 numaralı cümleler, durum değişikliğinin hazırlayıcıları konumundadır. Bunlar, anlam olarak bağlantıya katılmaktadır.

Durum değişikliği bildiren “artık” bağlacı, bir bağlantı ekibi kurarak cümleleri yapı ve anlam bakımından birbirine bağlamıştır. Böyle bağlantı tiplerinde her türlü bağlayıcı unsur kullanılabilir.

Önemli olan, ana bağlantı kurucusunun doğru düzenlemeler yapıp yapmamasıdır. Çünkü metin çözücü, başlangıç noktası olarak bu kurucuyu seçecektir. Eğer bu unsur iyi yerleştirilmezse, bazı anlama zorlukları çıkacaktır.

2.1.28.1.4 Dönüşüm Bağlacı (artık)

2.1.28.1.4.1 Durum Dönüşümü Bağlacı (artık)

11.4

(3)(1) **Fakat sesimde gözlenen vahameti sezmiş gibi sordu:**

(2) **Hastalığın fenalaşıyor mu?**

(3) **Biraz fena...**

(4) **Galiba bir ameliyat lâzım.**

(4)(1) ***Artık* hiçbir şey sormadı ve sustu.**

4 numaralı paragrafın ilk cümlesinin başına gelen “artık” bağlacı, önceki durumun bittiğini açıklayan “bundan sonra” anlamında bir bağlantı sağlamıştır.

“Artık” bağlacı, iki paragraf arasındaki zıt durumun işaretçisidir. Metin çözücüye durum değişikliğini haber vermek gerektiği için, bu bağlaç yüzey metne çıkarılmıştır.

“Artık” bağlacı yazılmasaydı anlam, cümlelerin geçiş bağlamından çıkarılabılırdi. Ancak o zaman bağlantı, bu kadar açık ve anlaşılır olmazdı.

Metnin akış yolunda yorumlama yapılması gerektiğine işaret eden, “artık” bağlacıdır. Art arda gelen soruların bitmesi, yerine suskunluğun alması, bir durum değerlendirmesi yapmayı gerektirmektedir. Bu düşünce aralığı, paragrafin “fıkr-i tedâisi” tamlamasında belirtilmiştir.

Olay anlatımı sırasında dönüşümleri sağlayan “artık” gibi bağlaçlar, metin çözümlene yöneticisi olarak kullanılmaktadır. Bağlaç anlam sıkıştırma programları, derin yapıda anlatılamayacak duygu, düşünce ve bilgileri gizleyebilmektedir. Bunları açıp çözebilmek, metnin okunan noktasına kadar anlatılanların anlaşılıp yorumlamasına bağlıdır.

“Dokuzuncu Hariciye Koğuşu” tipi romanlar derin yapı özellikleriyle, baştan sona okunmak ihtiyacı duyururlar. Çünkü romanın herhangi bir kısmından başlamanız, sizi bazı yerlerde anlama zorluklarıyla karşı karşıya bırakacaktır. Bu da metin bütünlüğünü gösteren bir delildir.

Oluşturulan bir metinde bütünlük yoksa, vidaları takılmamış bir makine gibi dağılma riski vardır. Parçalar bağımsız olacağı için, yorumlar da ilişkisiz kalacaktır.

2.1.28.1.4.2 Dönüşüm Sonucu Bağlacı (artık)

13.22

(1)(a) Elini omzuma koydu

(b) ve ısrar etti.

(2)(a) *Artık* merhamete lâıyk olduğumu anlamaktan utanmayacak kadar mukavemetimi ve gururumu kaybetmişim,

(b) teslimiyetin zevki içinde başımı yastığa koydum.

İlk cümledeki Nüzhet'in fiilleri, Çocuk'un karşılaştığı diğer olayların da etkisiyle dönüşüme sebep olmuştur. “Artık” bağlacı, bu dönüşümü gösteren bitmiş ve sonrasını göstermektedir.

2b kısmı, ilk cümledeki fiilin sonucunu belirlemektedir. 2a kısmı, etki-tepki ilişkisinin asıl sebebini açıklamaktadır. Çocuk'un ruh dünyasındaki değişimler, dönüşümü göstermektedir. Eğer bu dönüşüm olmasaydı, bu sonuçtan farklı bir durum olacaktı.

“Çocuk, eğer mukavemetini ve gururunu kaybetmemiş olsaydı, teslimiyetin zevkini duymayacaktı.” Bu ara açıklama, Çocuk betimlemesinin daha iyi yorumlanmasını sağlamaktadır. Romanda anlatılan, anlatılacak ve anlatılmayacak gelişmeler, bu yorumla daha iyi anlaşılır.

2.1.28.2 Fiil Kesme Bağlacı (artık)

15.11

(15)(10) Ve Doktor, birçok fennî tafsilât veriyor.

(15)(11) *Artık* onu dinleyemez oldum.

Önceki cümlede devam eden bir fiil vardır. Bu fiilin sahibi, “Doktor”dur. İkinci cümlede ise, fiilin Çocuk üzerindeki etkisi, son bulmuştur. Fiil bitmemiş; ama artık etkin değildir.

“Artık” bağlacı, durum değişikliğine dayalı bir açıklama yapmaktadır. 15.10 numaralı cümlede başlayan fiilden, Çocuk kopmuştur. Bu kopma, “artık” bağlacıyla gösterilmektedir. “Dinleyemez oldum.” yüklemine olumsuzluk eki, bitişi gösterir.

15.11 numaralı cümlenin “onu” nesnesinin gönderimi, önceki cümlenin “veriyor” yüklemine III. tekil kişi yapısına ulaşmaktadır. Oradan da sıçrayarak “Doktor” öznesine gitmektedir.

15.11 numaralı cümlenin “dinleyemez oldum” yüklemine I. tekil kişi yapısı, önceki cümlenin derin yapısındaki “bana” yer tamlayıcısına varmaktadır.

Kişi yapısı, devam eden fiilin sahibi ile onun etkisinden çıkanın iletişim yapısını düzenlemektedir. Metin çözücü, bu iletişim kopukluğundan yola çıkarak Doktor'un etki alanından Çocuk'un psikolojik durumuna geçmektedir.

İkinci cümle, eksiltili bir yapıyı da taşımaktadır. O da “artık” öncesi durumdur. Bu cümle, önceki cümleden hemen sonraya yerleştirilmiştir:

“Ben de onu dinliyordum.”

Bu cümleyi, ikinci cümlenin anlamının zıtlığında buluyoruz. Burada etki, devam etmektedir.

Devam eden fiil olan “(Tafsilat) verme”, anlamını devam eden zaman eki “-yor” ile tamamlamaktadır. “Artık... dinleyemez oldum.” yapısı ise, bağlaç ve “-DI” bitmiş zaman ekiyle etkinin bitmişliğini göstermektedir.

2.1.29 “Zaten” Bağlacı

2.1.29.1 Gönderim Açıklama Bağlacı (zaten)

20.10

(2) Sen o şamdanı bırak.

(3) Benim şamdanda mum kalmamış.

(5) *Zaten* bunu size getirmişt看im.

4 numaralı cümle, önceki cümlede ortaya konan sebebi, açıklamaktadır. Bu açıklama, istenen şeyin zaten var olduğu bilgisi üzerine kurulmaktadır. Böylece emrin sebebiyle, emir verilenin amacı arasında bir benzerlik olduğu belirtilmektedir.

Bağlantı, diyalog yapısının başlamasına sebep olan buluşmanın asıl sebebine dönülmesini sağlamaktadır. Bu dönüş, metni bir bütün olarak değerlendirmemizi gerektirir.

“Zaten” bağlacı, açıklamanın yönünü belirleyen unsurdur. Bu bağlaç, beklentinin zaten varolduğunu gösterir. Cümlenin “-mİş-DI” geçmişte bitmiş zaman yapısı, bunu zaman bakımından belirlemektedir. Önceki cümlenin “-mİş” eki, bu zamanın daha gerisini göstermektedir. Bu zaman dizisi, şöyle gösterilebilir:

“Zaten sizin şamdanda mum kalmamış olduğu için bunu size getirmişt看im.”

Bu anlam ilişkisi, açıklamayı bir sebep - sonuç yapısında düzenlemektedir. Emir - sebep ve sebebin yorumlanması şeklinde kurulan bağlantı, diyalog zincirinde gelişen durumları uyumlu bir yapıda düzenlemektedir.

“Bunu” nesnesinin gönderimi ise, açıklamayı önceki değişime göre düzenlemektedir. Varolan iki şamdandan yerine geçeni gösteren nesne, işaret yoluyla değişim fiilinin açıklanmasını sağlamaktadır.

“Size” yer tamlayıcısı, iletişimin Çocuk kişisine gönderim yapmaktadır. Cümlenin “getirmişt看im” yüklemi de Nurefşan kişisine ulaşmaktadır. Böylece “bunu”

nesnesinin gönderimi, “benim şamdan” / “senin şamdan” ayırımındaki hedefini belirlemektedir.

Metin çözücü, “zaten bunu” (b.+N.) gönderim yapısıyla, metnin ilk cümlesindeki fiilin sebebini de çözmektedir.

“Yatak odama girerken, kapının önünde mum kalmamış şamdanımı değiştirmek için gelen Nurefşan’ı gördüm.”

2.1.29.2 Sebep Belirleyici Bağlaç (zaten)

7.8

- (0) Bu Doktor, genç olmadığı hâlde, birçok siyâsî sebeplerden dolayı henüz stajını bitirmemişti, fakat bana hepsinden yakın bir insandı ve dizimden ziyade sınırlarım üstündeki iyi tesirlerine muhtaçtım.
- (1) *Zaten* hastahaneden eve gelinceye kadar içimde bir deniz, bir vapur, bir şimendifer yolu, etrafında beyaz köşkler dizili bir yol hayali vardı; bu, açık berrak bir hayal değildi, birçok karışık tasavvurlarım arasında çabucak çevrilen bir defterin yapraklarında görülen resimler gibi görünmesiyle kaybolması bir oluyordu.

Önceki cümlede belirlenen “sınırlarım üstündeki iyi tesirlere muhtaç olma” durumu, “zaten” bağlacıyla açıklamaya bağlanmaktadır. Bu bağlaç, devamlılık kazanmış durumun tesirini açıklamaktadır.

“Hastahaneden eve gelinceye kadar” zarf tümleci, sebebin belirlenmesinde zamanlayıcı işlevindedir. 1 numaralı cümle, sinirin bozulma sebeplerini açıklayarak durumun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Betimleme şeklinde düzenlenen açıklama, bir iç çözümlenme ile gelinen psikolojik noktayı belirlemektedir.

Sebep belirleyici bağlaç olan “zaten”, ilişkisiz gibi görünen iki cümle arasında bağlantıyı kurarken, yorumu da düzenlemektedir.

2.1.30 Aktarım Bağdaştırıcı Bağlaç (sadece)

17.8

(0) *Anlattım ki Operatör beni muayene etmedi, yarın değil öbür gün. Anneme kartı yazdım, artık merak etmez. Bir roman aldım, cinaî ama güzel bir şeye benziyor.*

(1) Paşa *sadece*:

(2)(a) *Haydi bakalım! diye mırıldandı.*

Anlatıcı kişinin aktarıcı olarak çalıştığı bu diyaloglarda, aktarımlar arasındaki ilişkiler, bağlantıların niteliklerini belirlemektedir.

“Anlattım” ve “mırıldandı” aktarıcı yüklemeleriyle aktarılan cümleler arasında, anlatım uzunluğu bakımından bir farklılık vardır. Diyalogda Çocuk'un rapor tarzı bir metinleşmeye sahip sözlerinden sonra gelen Paşa'nın kısa bir ünlem ifadesi, bağdaşmaz bir görünüme sahiptir.

Diyalogun orantısız parçaları arasında bağdaşıklığı sağlayan unsur, “sadece” bağlacıdır. Bununla birlikte “anlattım” yüklemine bütünlük anlamıyla “mırıldandı” yüklemine eksik çaba anlamı arasındaki aykırılık da, bu bağlaçla düzeltilmektedir.

Kullanım dilbilimsel olarak Paşa kişinin fiilde yetersiz kalması, Çocuk - Paşa ilişkisini yeni bir boyuta taşımaktadır. Beklenen cevabın eksikliği, bunun kurucu unsurudur.

İki aktarım yüklemine I. ve III. tekil kişi ekleri ile Çocuk ve Paşa özneleri, bağlantının kişi yapısını oluşturmaktadır.

Yapı, sistem olarak şu şekilde özetlenebilir:

“(Ben o kadar) anlattım, o sadece “haydi” diye mırıldandı.”

Böylece beklenen yorumlama yapılmadığı için metin çözücü, yeni ipuçları arayacaktır.

Farklı uzunluktaki aktarımları bağdaştıran “sadece” bağlacı, cümleleri birbirine bağlarken, eksik kalmış yorumlara da yer hazırlamaktadır. Çünkü metindeki bilgi eksikliği, mutlaka iç ve dış malzemelerle tamamlanmalıdır.

2.1.31 “Sanki” Bağlacı

2.1.31.1 Açıklayıcı Benzetme Bağlacı (sanki)

38.12

(11)(1) Dehlizde fısıltılar...

(2) Yumuşak muşambalarda terlikli ayak sürtünüşleri.

(3) Uzak koşulardan ince haykırışlar geliyor.

(12)(1) İçimde her an artan bir hayretle gözlerimin irileştiğini hissediyorum.

(2) *Sanki* her saniye etrafımda tabiatüstü bir âlem doğuyor.

“Sanki” bağlacı, önceki paragraftaki seslerin sonucu olan durumu, bir benzetme ile açıklamaktadır. Bu açıklama, işitme duyusuyla elde edilen verilerden hüküm çıkarma şeklindedir.

“Tabiatüstü bir âlem” sıfat tamlaması, “fısıltılar”, “sürtünüşler” ve “haykırışlar” belirleyicilerini yorumlamaktadır. Bu âlem, 12.1 numaralı cümledeki “içimde her an artan hayret”e sebep olmaktadır. Bu hayretin sonucu da “gözlerinin irileşmesi”dir.

Duyulan seslerin kişi üzerindeki etkisini anlatan bağlantı, Çocuk'un hayal dünyâsındaki benzetme ile düzenlenmektedir. Bu, duyulan seslerin anlamsız bulunmasından dolayı tabiatüstü olarak değerlendirilmesi yüzündendir.

“Sanki” bağlacı, gerçek dünyadaki verilerin gerçek ötesinde yorumlanmasını sağlamıştır. Dehlizin tabiatüstü olarak değerlendirilmesi, anlatımı daha sürükleyici hâle getirmektedir.

“Tabiatüstü âlem” benzetmesi, gösterilen tepkinin büyüklüğünü açıklamaktadır. Önceki metinde başlayan bacağı kesilme korkusu, böylece açıklanmaya çalışılmıştır.

Açıklayıcı benzetme bağlacı “sanki”, önceki cümleleri açıklama çatısında birleştirerek, hem anlatımı daha anlaşılır yapmış, hem de zenginleştirmiştir. Böylece metin çözücü, betimlemeyi daha iyi ve zevkli bir şekilde yorumlayabilir.

2.1.31.2 Yorumlayıcı Benzetme Bağlacı (sanki)

9.11

- (1) **Başımızın ucunda, tâ uzaklara kadar sıralanarak ötüşen ağustos böcekleri, bütün Erenköy’ü’nü uzun bir ses zinciriyle çeviriyordu.**
- (2) **Sıcak bir rüzgâr.**
- (3)(a) ***Sanki* ilkbahardan yaza geçilen mevsim çizgisinin üstündeyiz,**
 (b) **etrafımızda gizli bir coşkunluk var.**

İlk iki cümlede yapılan betimlemeler, 3 numaralı cümlede yorumlanmaktadır. Bu yorumlama, anlatılanların bir benzetme ile değerlendirilmesi şeklinde yapılıyor. Böylece paragrafın bütün cümleleri birbirine bağlanmıştır.

3a kısmındaki yorumlama yetmemiş, 3b kısmında yine bir değerlendirme yapılarak anlatım daha anlaşılır hâle getirilmeye çalışılmıştır.

Paragrafta “sanki” bağlacı, benzetmeye dayalı yorumlama ilişkisini kuran unsurdur. Anlam olarak “farz et ki”, “hayal et ki”, anlamlarına gelen bu bağlaç, metin çözücünün hayal gücünü çalıştırma işlevine sahiptir.

Yorumlayıcı benzetme bağlacı “sanki”, metin çözücünün dikkatini betimleme üzerinde yoğunlaştırarak, daha iyi bir öyküleme sağlamaktadır. Ayrıca kendini metnin içinde hissettirme işlevi, bunu güçlendirir.

Bağlacın öncesindeki betimleme ile sonrasındaki ilişkiler, daha işlevsel bir yapıyı da kurmuştur. Bu yapı, aynı zaman alanı içindeki ilişkilerle düzenlenir.

“Ağustos” > “İlkbahardan yaza geçilen mevsim çizgisi” tanımlama ilişkisi, benzetmenin ayrıntılaşma kısmını oluşturur. “Uzun bir ses zinciri” > “gizli bir coşkunluk” yorumu, anlatımda derinlik sağlar.

“Sanki” bağlacı, başına geldiği ilk cümlede bir soyutlama yaparken, ardından gelen cümlede somutlaştırma yapmıştır. Sonuçta 2 + 1 şeklinde üç cümle, “sanki” bağlacıyla bağlanmıştır.

Böylece “sanki” bağlacı, cümle yöneticisi ögenin işlevine benzer bir işlev yüklenerek, bir metnin düzenleyicisi olarak kullanılmıştır.

2.1.32 “Sonra” Bağlacı

2.1.32.1 Aktarım Bağlacı (sonra)

2.1.32.1.1 Durum - Aktarım Bağlacı (sonra)

20.9

- (1) Nurefşan, başını önüne eğdi ve memnûniyetsizliğini gizlemeyen bir yüz buruşuğu yaptı.
- (2) *Sonra* anlattı:
- (3) *Düğünden sonra Doktor, Küçük Hanım’ı Berlin’e götürecektir.*

1 numaralı cümlede durum, fiillerle ifade edilmektedir. 3 numaralı cümlede ise bu fiillerin sebebi söylenmektedir. Fiillerden söze geçiş, aktarıcı unsurun durum fiillere zaman bakımından eklenmesiyle gerçekleşmektedir.

2 numaralı cümlenin “sonra” bağlacı, önceki cümlenin “yaptı” yüklemiyle bulunduğu cümlenin “anlattı” yüklemine birbirine bağlamaktadır. Derin metindeki “şöyle” değiştirim unsuru da yüklem yoluyla bu bağlantının içinde kalmaktadır. Böylece durumdan söze geçiş, bağlaç + değiştirim + yüklem yoluyla gerçekleşmektedir.

Bağlantıyı kuran cümle, derin metindeki “Niçin yüzünü buruşturdu?” sorusudur. Bu soru, ilk cümlenin yüklemine sorulmakta, cevabı ise 3 numaralı cümleden alınmaktadır. “Sonra” bağlacı, geçişi zaman bakımından aynı dizi üzerinde gerçekleştirmektedir. Merak unsuru olan durumun açıklanması istenmiş, istek durumdan sonra geldiği için de, öncelik - sonralık yapısı esas alınmıştır.

Durumun açıklandığı kısım, aktarım şeklinde düzenlenerek, anlatıcının vasıta görevini ön plana çıkarmıştır. Betimleme yapısında ilk cümle, anlatıcının gördüklerini; üçüncü cümle, duyduklarını içine almaktadır. Böylece “sonra” bağlacı, duyu organları arasında da bir bağlantı kurmaktadır.

Durumdan söze geçiş sistemi, 1 ve 3 numaralı cümleleri anlam boyutunda şu şekilde birleştirmektedir:

“Nurefşan, başını önüne eğerek ve memnuniyetsizliğini gizlemeyen bir yüz buruşuğu yaparak, ‘Düğünden sonra Doktor, Küçük Hanım’ı Berlin’e götürecektir’ dedi.”

Yinelenen “sonra” bağlacı, zaman dizisinde aktarıcı ve aktarılan arasında ahenge dayalı bir geçiş sağlamaktadır.

2.1.32.1.2 Fiil - Aktarım Bağlacı (sonra)

41.9

- (5) Sert bir tavırla dereceme baktı ve başucumdaki kâğıda işaret etti.
- (6) *Sonra* bana döndü.
- (7) – Sana üçten yemek yazıyorum.
- (9) Çok ye!
- (10) Bak zayıfsın.
- (11) Anladın mı?

İlk cümledeki fiillerden aktarım zincirine geçiş, sıralama ilişkisiyle gerçekleşmektedir. “Sonra” bağlacı, bu ilişkiyi düzenlemektedir.

“Bana döndü.” (YT+Y) yapısı, fiilden söze geçişi sağlayan fiili göstermektedir. “Sonra” bağlacı, sıralamayı; diğer ögeler de yön değişimini kurmaktadır. Derin metindeki “Şunları söyledi.”(N+Y) yapısı, söz kısmını aktarmaktadır.

“Sert bir tavırla” zarf tümleci, aktarımın tarzı hakkında bilgi vermektedir. Bu bilgi, sözün nasıl söylendiğini gösterir. “Anladın mı?” sorusu, bu zarf tümleciyle daha anlaşılır hâle getirilmektedir.

Aktarılan sözler arasındaki ilişkiler, fiilin yorumlamada kullanılmasıyla daha çok işlev kazanmıştır . Bu ilişkiler ve işlevleri, şu şekildedir:

1	2	İşlevi
“Üçten yemek yazıyorum.”	“Çok ye!”	Fiil - emir sonucu
“Çok ye!”	“Bak zayıfsın”	Sebep açıklama
“Bak zayıfsın”	“Anladın mı?”	Vurgulama

“Sert bir tavırla” bu açıklamaların söylenmesi, hastalıkla ilgili tavırların yorumlanmasında kullanılır. “(Dereceme) bakma” ve “(işaret) etme” fiilleri ile sözler arasındaki bu paralellik, kişilerin betimlenmesinde kullanılır.

Fiile eklenen aktarım, metni oluşturan parçaları tutarlı kılmaktadır. Böylece parçalama ve birleştirme bağları, belli bir sistem içinde kurulmuştur.

2.1.32.2 Sıralayıcı “Sonra” Bağlacı

2.1.32.2.1 Ardışık “Sonra” Bağlacı

2.1.32.2.1.1 Uzak Ardışık Fiil Bağlacı (sonra)

19.7

(6)(1) O tarihte biz, Harb-ı Umumî’ye henüz girmiştik.

(7)(1) - *Sonra*, diyor, Sadi Carnot’yu öldürdüler...

6 numaralı paragrafın ilk cümlesinden sonraki cümleler, Paşa kişinin tanıtılmasına yönelik bir anlatım kurmuştur. Bu sebeple, Paşa'nın anlattıklarının devam ettiği 6 ve 7 numaralı paragrafların ilk cümleleri arasında bağlantı kurulmaktadır.

“Sonra” bağlacı, devam eden anlatımın birbirinden uzaklaşmış cümlelerini yakınlaştırmak için kullanılmaktadır. Bu bağlaç, ardışık fiillerin sıralanmasını sağlayan bir yapıdır. Genelde derin metinde bırakılarak, zaman unsurlarının karşılaştırılmasıyla çıkarılan bağlaç, bu sefer uzak yapılardan dolayı yüzey metinde kullanılmaktadır.

“Sonra” bağlacı, anlatımı toparlama işlevinde kullanılmıştır. Başındaki konuşma çizgisi ve onu aktaran aktarıcı unsur “diyor” yüklemine III. tekil kişi yapısı, Paşa'nın konuşmasının yeniden başladığını göstermektedir. Bu yapıda “sonra” bağlacı, aralık sonrası başlayan anlatımın devam ettiğini böylece vurgulamaktadır.

Yapının fiil kısmı olan “Sadi Carnot’u öldürdüler.” cümlesi, yineleme yapısıyla devam eden kişi bilgisinin sonucudur. Metindeki yinelemeler, bu yapıyı şu şekilde düzenler:

(3.1) Ben diyordu. Paris’e gittiğim vakit Sadi Carnot Reısicumhurdu.

(3.8) Sadi Carnot Reısicumhurdu...

(3.15/16) Anarşistler... Hepsi de Sadi Carnot’un düşmanları...

(4.1/2) “A bas Sadi Carnot!” / “Kahrolsun Sadi Carnot!”

(7.1) *Sonra*, diyor, Sadi Carnot’yu öldürdüler.

(7.4) Herifi İtalyan anarşistleri vurdu... Lyon’da

Böylece “Sadi Carnot” ismi, metnin değişik yerlerinde yinelenerek, metin içinde ayrı bir hikâye anlatılmasını sağlamaktadır. “Sonra” bağlacı da, devam eden hikâyenin sonuç kısmına geçişi göstermektedir.

6.1 numaralı cümle, 7.1 numaralı cümlenin fiilinin zaman belirleyicisidir. Böylece “sonra” bağlacıyla da bir zaman ilişkisi kurulmaktadır.

2.1.32.2.1.2 Ardışık Konu Geçişi Bağlacı (sonra)

16.13

(0) **Olabilir ki küçük bir ameliyatla, hatta yalnız alçıyla, yahut yarım bir “iltisak-ı mafsâl” ile kurtarırız.**

(1) *Sonra* kuvvetle tekrar etti:

(2) **Bünye! bünye...**

“Sonra” bağlacı, konu değişimi yapılan cümleleri ardışık zamana göre bağdaştırır. Bağlantı tekniği olarak, yeterince desteksiz yapılırsa bu yapı yavan olabilir.

Paragrafın başına gelen “sonra” bağlacı, 10 numaralı paragraftan beri gelen “Operatör’ün kararı” konusundan 8 ve 9 numaralı paragrafların “bünye” ve “tedavi tavsiyeleri” konularına dönüşü sağlamaktadır. Bu bağlantı, 8.2 numaralı cümledeki “bünye bünye” ikizlemesinin yinelenmesiyle de desteklenmektedir.

“Kuvvetle tekrar etti.” (ZT+Y) yapısı da yinelemeyi kuvvetlendirerek, yakın bağlantıdan uzak bağlantıya geçişi sağlamaktadır.

Diyalog yapısındaki serbestlik, metinde böyle bir düzenleme yapmayı mümkün kılmıştır. Metin kurucu, bir konunun uzun uzadıya anlatılmasını, sıkıcı olacağı için tercih etmemiştir. Bu yüzden, metinde zigzaglı bir düzenleme vardır. Bahsedilen konu kesiliyor, daha sonra geri dönölüyor. Konunun parçalara bölünerek metnin değişik yerlerine dağıtılması, anlamı metnin bütününden toplanan parçalardan çıkarmayı zorunlu kılmaktadır.

Bağlantılar, bağlaçla iki paragraf arasında; yinelemeyle konunun parçaları arasında kurulmaktadır. Bağlaç, yakın paragrafları; yineleme, uzak paragrafları bağlamaktadır.

İlk cümledeki üçlü seçenekten birinin gerçekleşebilmesi için ileri sürülen şart, ikinci cümledeki “bünye, bünye” ikizlemesinde verilmektedir. Bu yineleme, 8 numaralı paragrafta açıklanmaktadır. Böylece sağlık tavsiyeleri ortak alanı kurulmaktadır.

Metin çözücü, sağlık tavsiyeleri ortak alanını bütün olarak değerlendireceği için bu bağlantılar metin ilerledikçe daha da sağlamlaşmaktadır.

2.1.32.2.1.3 Ardışıklık Zinciri Bağlacı (sonra)

7.5

- (1) **Mutfığa girdikten sonra bir an hiç sesi çıkmadı.**
- (2) **Kımıldamıyordu.**
- (3) **Neden sonra ocakta bazı tıkırtılar oldu.**
- (4) **Arkasından yere bir maşa düştü:**
- (5) **Sonra bir şeyler daha devrildi.**
- (6) **Elindeki eşyaları idare edemeyecek kadar sınırları fena idi.**

Paragraf, yüzey ve derin yapıdaki bağlaçlarla düzenlenmiştir. Bağlaçların kurduğu zaman bağlantıları, diğer zaman unsurlarıyla desteklenmektedir. Zarf, sıfat ve zaman ekleri, paragrafın zaman örgüsünü oluşturmaktadır.

Metinlerde zaman ve sebep-sonuç ilişkileri arasında sık sık birliktelik görülüyor. Çünkü sebebin sonuca ulaşması için belirli bir zaman geçmelidir.

1 numaralı cümlenin “mutfığa girdikten sonra” zarf tımlisinde (E.G) “-DİK” sıfat fiil eki ve “sonra” bağlacı, “çıkmadı” yüklemine bağlanıyor. 2 numaralı cümlenin öznesi ve “çünkü” açıklama bağlacı, eksiltilmiş “kımıldamıyordu” yüklemi, 1 numaralı cümlenin anlatımını durum şeklinde özetlemiştir. Eksilti ve özetleme bağlantıları, metin çözücü için bütünlük hissi vermektedir.

ZAMANDA DURAKLAMA

“Neden sonra” zarf yapısındaki bağlaç, belli bir zaman aralığı sonrası öykülemenin devam etmesini belirtir. Bu bağlantı, zamanda duraklama sonrası değişmelere dayanır. Bu anlamın “tıkırtılar oldu” yüklemiyle desteklenmesi, hem cümle içi bağlantıyı kurmuş, hem bağlaç-fiil ilişkilerine dayalı zinciri başlatmıştır.

BAĞLAÇ - FİİL İLİŞKİLERİ ARDIŞIK ZİNCİRİ

4 ve 5 numaralı cümlelerin bağlaçları, 3 numaralı cümlenin bağlacıyla ardışık zaman ilişkisi kurmuştur.

- (3) “neden sonra...” (4) “arkasından” (5) “sonra”

Bu cümlelerin yüklemeleri de fiil boyutunda aynı şekilde ardışıklığı devam ettirmiştir:

- (3) “tıkırtılar oldu” (4) “düştü” (5) “devrildi”

Bu paralel sistem, merdiven bağlantılar ağından oluşmuştur.

6 numaralı cümle ise, 4 ve 5 numaralı cümlelerle sebep-sonuç ilişkisi kurarak, eksiltili “çünkü” bağlacıyla bağlanmıştır.

2.1.32.2.2 Öncelik - Sonralık Bağlacı (sonra)

2.1.32.2.2.1 Sonuç Önceleme Bağlacı (sonra)

16.4

(2) *Sonra* bacağını bütün bütün kaybedersin.

(3) **Mutlaka bir koltuk değneği lazım.**

“Sonra” bağlacı, yapılması gerekenin yapılmaması sonucu ortaya çıkabilecek duruma işaret eden bir bağlaçtır. Bu bağlaçtan sonraki cümle, gereklilik bildirir. Bağlacın bulunduğu cümlede ise gerekenin yapılmamasının neticesi vardır.

Sonra, yoksa, aksi taktirde gibi bağlaçlar, tehdit, tehlike, ihtimal gibi anlam ilişkileri kuran bağlantıları düzenler. Mutlaka, muhakkak gibi bağlaçlar da bu bağlantıları güçlendirir.

Bağlantıda ekleme yapılan cümle önce, bağlacın eklediği cümle sonra gelmektedir. Ancak metnimizde “sonra” bağlacıyla cümle öncelenerek, yapı tersine işletilmiştir. Bunun sebebi, tehlikenin büyüklüğünden dolayı vurgulanmasıdır. Gereklilik ise sonraya bırakılmış, böylece tehlikeyi düşünerek durum tespiti yapılması sağlanmıştır.

3 numaralı cümle, 2 numaralı cümlenin şartıdır. Bu bağlantı, şöyle düzenlenebilir:

“Bir koltuk değneği almazsan, bacağını bütün bütün kaybedersin.”

Metin kurucu, böyle basit bir yapı yerine, II. tekil kişiye hitap sonrası genel hüküm şeklinde düzenlenmiş bir geçişi tercih etmiştir.

İlk cümle, durumun sebep olduğu tehdidi, II. tekil kişiye bildirir. Sonraki cümleyse böyle bir durumdan korunmak için yapılması gerekeni, hüküm cümlesiyle ifade etmektedir.

3 numaralı cümlenin “mutlaka” bağlacı ise, üsteleme işleviyle başka bir bağlantı kurarken, üstelemenin mantığı da önceki cümle tarafından açıklanmaktadır. Bu yapı şöyledir:

“Sonra.....olabileceğinden, mutlaka yapılmalıdır.”

2.1 32.2.2.2 Öncelik - Sonralık Dizisi (sonra)

13.25

- (a) Evvelâ biraz şaştı, *sonra* beni dikkatle süzerek bir şey düşündü;
- (b) elâ gözlerinin bir yandan öte yana şeytanî bir yarım dâire çizdiğini gördüm
- (c) ve daha fazla cesâretlendim.

a kısmı, iç yapıda “evvelâ” / “sonra” bağlaçlarıyla öncelik - sonralık ilişkisi kurmaktadır. Bu ilişki, b kısmıyla kurulan ardışık zaman ilişkisini tetiklemektedir. Bu yüzden “daha sonra” bağlacı, derin yapıda bırakılarak, bağlantı sağlanabilmektedir.

a ve b kısımlarında art arda sıralanan fiillerden bir sonuca ulaşılmaktadır. Durumu hazırlayıcı fiillerle sonucu ayıran, “ve” bağlacıdır. Ancak asıl bağlantıyı sağlayan “bu yüzden” bağlacı, derin yapıdadır. Anlatımda bazen yapı dışı sebep - sonuç ilişkileri kurulur. Bunlar, kelimelerin anlam yüklerinden kaynaklanır:

“Doğduk, büyüdük ve öldük.”

Burada üç fiil de hayatın evrelerini bildirmekte ve zaman olarak art arda gelmektedir. Bazen bu ilişkiler, metnimizde görüldüğü gibi daha karmaşık olabilmektedir:

- (1) “şaştı”
- (2) “düşündü”
- (3) “(Şeytanî bir yarım dâire çizdiğini) gördüm.”

Sonuç: (4) “cesâretlendim”

2.1.32.2.3 Zamanlayıcı “Sonra” Bağlacı

2.1.32.2.3.1 Yöntem Zamanlama Bağlacı (sonra)

14.2

- (1)(a) Hazır Haydarpaşa’ya gidiyorsun,
- (b) oradan bir arabaya bin,
- (c) Kadıköyü’ne git,
- (d) yeni bir roman al,
- (e) o dün akşamki roman beni sarmadı,
- (f) uyuya kalmışım...

- (2)(a) *Sonra* postahaneye gir,
 (b) annene bir kart yaz
 (c) ve burada bir ay kadar kalacağını haber ver.
- (3) İsterse o da gelsin.

İlk cümlenin beşe ayrılmış sıralı yapısında bir yöntem gösterme söz konusudur. Ardışık zamana göre düzenlenmiş beş cümlecik, tarife dayalı olarak sıralanmaktadır. Bu tür metinlerde öncelik ve sonralık önemlidir. Yemek tarifi, yol tarifi gibi metinlerde, sıralayıcı bağlantılar kullanılır.

2 numaralı cümlenin başındaki “sonra” bağlacı, bir tariften öteki tarife geçildiğini göstermektedir. Önceki kısımdaki hâkim fiil “roman al” ve onun sebebi, sonraki kısımdaki hâkim fiil “(annene mektup) yazma”dır.

“Sonra” bağlacı, paragrafta bir kez kullanılmıştır. Aslında ardışık zaman ilişkisi kuran her cümlenin başında vardır. Ancak bunlar derin metinde kalmıştır. Böylece cümle bağlantılarıyla birlikte metinlik bağlantıları da kurulmuştur.

Yöntem bağlantılarının birbirine karışmamasını sağlayan bağlaç, sınırda metin çözücüyü yönlendirmektedir. Paragrafı oluşturan parçaların iç düzenlemesini sağlayan yapı, tarifleri bağdaştırmaktadır.

2.1.32.2.3.2 Eksiltili Cümle Dizisi Zamanlama Bağlacı (sonra)

13.31

- (5) Yatağımın başında fısıldaşmalar, hayatımla münasebeti olmayan kısa bir rüyâ.
- (6) *Sonra* ânî bir uyanıklık, şuursuz bazı hâtıralar.
- (7) Dikkatin birdenbire artması.
- (8) Bir hadise beklemek.
- (9) Dizimde hafif bir sızı.

Paragrafın eksiltili yapılar zinciri, anlatımı özel bir şekle sokmaktadır. Art arda gelen durumlar, zaman içinde değişiklikleri sıralarken, atılan fazlalıklar paragrafı daha belirgin bir anlatıma kavuşturmuştur.

Cümleler arasındaki zaman ilişkisi, “sonra” bağlacıyla düzenlenmektedir. 6, 7, 8 ve 9 numaralı cümleler, 5 numaralı cümlenin ardından sıralanan durumları

anlatmaktadır. Birbirinden ayrı gibi görünen cümleler, sonralık ilişkisiyle bağlanıyor.

Bağlacın yüzey metne çıkarılması, bu âni durum değişiklikleri üzerinde yoğunlaşmayı sağlamaktadır. Bağlaçla eksiltelerin ortak kullanımı, metinde karışıklık olma ihtimâlini gidermek amacıyla düzenlenmektedir. Çünkü eksilteli yapıların geniş bir gönderim alanı vardır. Böylece metnin uzak bağlantılarının arasında bağdaşıklık sağlanmaktadır.

Eksilteli Cümle	Gönderilen Metin
5	1
6	1, 2, 3
7	Genel
8	Gelecek metinler
9	3, 4, 5, 6

“Sonra” bağlacı, sıralı yapıların başlangıcında bulunmaktadır. Bu bağlaç, aslında her cümlenin başında vardır. Ancak diğerleri eksiltilerek, anlatımda kısalık sağlanmıştır. Paragraflar ve metinler arası bağlantılar sağlayan bağlaç, metin yüzeyine tek başına çıkmıştır. “Sonra” bağlacı, geniş bir kullanım dilbilim işlevine sahip olduğu için anlatımda bir metin yönetimi işareti olarak yerleştirilmiştir.

2.1.32.2.3.3 Plan Zamanlama Bağlacı (az sonra)

7.1

(6)(9)(1)(b) Ben de Kardiyal alacağım, uzanacağım ve ağlayacağım.

(7)(1)(1) Az sonra kapıya bir anahtar sokuldu.

(2) Hemen doğruldum, mendilimi sakladım.

“Az sonra” zarf tümleci, plandan başka bir fiile geçildiğini gösteren zamanlayıcı bağlaçtır. “Hemen” zarf tümleci ise, bu fiile gösterilen tepkiyi eklemektedir.

Plan zamanlamadaki bağlaç, anlatımın gerçekliğini kuvvetlendirirken, tekdüzelik de giderilmektedir. Önceden yapılmak istenen fiiller, beklenmedik gelişmeler yüzünden iptal edilmektedir.

“(Kardiyal) alma” / “uzanma” / “ağlama” fiilleri yerine geçen “doğrulma” / “(Mendili) saklama” fiilleri, değişikliğin ayrıntılarını vermektedir. “Kapıya bir anahtar sokuldu.” cümlesi, değişikliğin sebebidir.

“Ben de” (Ö+b.) yapısı, bir kişinin fiillerini örnek olarak almaktadır. Ancak gelişmeler, bu örneğin uygulanışını imkânsız hâle getirmektedir.

“Az sonra” bağlacı, olay akışının yön değiştirerek, başka bir yöne doğru gelişmesini sağlamaktadır. Böylece olaya girecek olan “anne” kişisine hazırlık yapılmaktadır.

2.1.32.3 Aktarım Bağlayıcı Bağlaç (sonra)

42.7

(6) Bugünlük bu kadar.

(7) *Sonra* iki küçük sille, yanağımı okşadı:

(8) – Haydi...

(9) Korkma o kadar...

(10) Buradan bağırılmayı öğrendikten sonra çıkacaksın!

“Sonra” bağlacı, aktarıcıları eksiltilmiş aktarımları zaman sırasına göre birbirine bağlamaktadır. Bu bağlantı, fiillerin bitirilmesiyle geleceğe dair vaatleri bağdaştırmaktadır.

İki nokta işareti, eksiltilen aktarıcının yerine geçerek bağlantıda yanlış anlaşılmalara engellemiştir. Böylece “sonra” bağlacı, aktarım parçalarını daha kolay sıralamıştır.

“İki küçük sille ile yanağımı okşadı.” kısmı, aktarımlar arasına soktuğu fiille, aktarılan sözlerin daha rahat yorumlanmasını sağlamaktadır. Bu kısım, Operatör’ün Çocuk’la olan iletişimini kurarken takındığı tavrı belirlemektedir.

“Haydi” ünlemi ve “korkma o kadar” (Y+ZT) yapısı, “bugünlük bu kadar” yapısıyla benzeyen bir durum ilişkisi kurmaktadır.

Son cümle, aktarımın sonraki metni hedef almasını sağlamaktadır. Böylece aktarımlar, “ameliyat olma” fiiline hazırlık noktasında odaklanmıştır. Metin çözücü, aktarımları bir arada değerlendirerek durumu yorumlar.

Aktarımların ayrılması, sonradan hatırlama şeklinde açıklanabilir. Ardışık sözler, bu şekilde birbirine bağlanmıştır.

2.1.32.4 Gereklilik - Sebep Zinciri Bağlacı (sonra)

33.7

(2)(a) Dokuz vapurunu kaçırmayalım,

(b) *sonra* Operatör'ü bulamayız.

(3) Bugün en müsait gün.

(4) Kalabalık yok.

(5) Sizi iyi muayene eder.

İlk cümlede belirlenen gereklilik, diğer cümlelerdeki sebep zinciriyle açıklanmaktadır. Bu açıklama, yönetici bir bağlaçla başlatılmaktadır.

2b kısmı, açıklama zincirinin düzenlediği cümleciktir. “Sonra” bağlacı, önceki kısımdaki zorunluluğun yapılmaması durumunu zaman bakımından belirlemektedir. Diğer sebep cümleleri, bu açıklamaya olumlu yaklaşımlar taşımaktadır.

İlk açıklama cümlesinden sonra gelen cümleler, bağlaçlarını yüzey metne çıkarmamışlardır. Bunlar, “sonra” bağlacının yönetimi altındadır.

3, 4 ve 5 numaralı cümleler, sırasıyla zaman, nicelik ve nitelik bakımından zorunluluğu açıklamaktadır. Bu açıklama cümleleri arasında kurulmuş özel bağlantılar, bütünü parçalar bakımından yeniden ele almaktadır.

3 ve 4 numaralı cümlelerde, ikincisi ilki açıklamaktadır. Bu açıklama, “bugünün niçin müsait olduğunu” göstermektedir. Böylece iki cümle birleşir:

“Bugün kalabalık olmadığı için en müsait gün”

5 numaralı cümle, kendinden önceki iki cümleyi teker teker sebebi olarak belirlemektedir. Bu da, iki ayrı birleşmeyle gösterilir:

“Bugün en müsait gün olduğu için sizi iyi muayene eder.”

“Bugün kalabalık olmadığı için sizi iyi muayene eder.”

Ortak zamanlayıcı “bugün”, ortak etkin kişi “Operatör”, bu açıklama yapılarını bir dizi hâlinde düzenlemektedir. Gerekliliğin sebepleri arasındaki ortaklık, cümleleri bağdaştırır.

2.1.33 “Gene” Bağlacı

2.1.33.1 Fiil Genelleştirmeli Yineleme Bağlacı (gene)

41.10

(9)(5) Sert bir tavırla dereceme baktı ve başucumdaki kâğıda işaret etti.

(10)(2) *Gene* kâğıtlara bir şeyler yazıldı, çıkıp gittiler.

İlk cümlede belirli bir kişi tarafından yapılan fiil, daha sonra edilgen yapıda genelleştirilmektedir. “Gene” bağlacı, yinelenen fiili sayı bakımından belirlemektedir.

“İşaret etti” ve “yazıldı” yüklemeleri arasındaki anlam yakınlığı, yinelenen fiili belirlemektedir. Bağlaç, bu belirlemeyi daha kesin hâle getirmektedir. Böylece meydana gelebilecek anlam karışıklığı ortadan kaldırılmıştır.

“Kâğıda” ve “kâğıtlara” yer tamlayıcıları, yinelenen fiilin aracı olan objeler arasındaki ortaklığı göstermektedir. “Bir şeyler” nesnesi, önceki cümlelerdeki “Dereceme baktı.” (YT+Y) yapısıyla açıklanmaktadır.

“Çıkıp gittiler.” (ZT+Y) yapısı, yinelemeyi gerçekleştiren kişilerin yer değiştirmesini bildirmektedir. Bu bitiş, “gene” bağlacı sonrası safhayı göstermektedir.

Fiil genelleştirmeli yineleme bağlacı “gene”, metnin çözümüne geçişi sağlamaktadır. Odadaki fiillerin böyle bir özetleme ile son bulması, metinlik sınırlarını daha esnek hâle getirmektedir.

2.1.33.2 Yineleme Düzenleyici Bağlaç (gene)

43.9

(8)(1) Sabahın ilk ışıkları odadan içeri doldukça bütün cesaretim boşalıyor.

(9)(1) *Gene* bir sabah evvelki ziyaretler.

(2) Koğuşun uyanışı.

(3) Temizlik.

(4) Odama giren kadın.

(5) Dehlize küçük hastaların sürüklenişleri.

(6) *Gene* seslerin, gürültülerin, hareketlerin çoğalışı.

(7) *Gene* kapımda bir adam.

8.1 numaralı cümlede belirlenen zaman dilimi içinde yinelenen fiil ve durumlar, 9 numaralı paragraftaki “gene” bağlaçlarıyla düzenlenmektedir. Buradaki cümlelerin yaptığı gönderimler de, buna göre birbirine bağlanmaktadır.

“Bir sabah evvelki” zarf tümleci, yinelemenin zamanını belirlemektedir. “Sabahın ışıkları odadan içeri doldukça” zarf tümleci, bu belirlemeyi tarz bakımından tamamlamaktadır.

“Gene” bağlacı, paragrafta üç defa yinelenerek, 8 numaralı paragrafın cümlelerindeki fiillerin daha önce de gerçekleşmiş olduğunu gösterir. Bu fiillerin ilk geçtiği yerlerin tespitinde oradaki bilgilerin kullanılması, yorumlamayı daha da genişletir. Bağlaç, buna işaret etmektedir.

Yinelenen fiillerin eksilteli yapılar içinde belirlenmesi, ilişkileri daha da sağlamlaştırmaktadır. Bu bağlantı şekli, bir cümleyi oluşturan parçalar gibi işletilen; fakat ayrı ayrı yorumlanan unsurlarla düzenlenmiştir.

Metin çözücü, bağlacın uyarısına göre fiillerin bulunduğu parçaları özetleyebilir. Bu parçaların işlevi, “ameliyat olma” fiiline hazırlık yapmadır. Parçaların yan yana getirilmesi, hemen öncesine gelinen fiile tam olarak hazır olunmasını sağlamaktadır.

2.1.33.3 Yinelemeli Fiil - Söz Farklılaşması Bağlacı (gene / bu sefer)

43.9

(42)(3)(1) Kapımda bir adam.

(2) Bana.

(3) – Hazırlan! dedi, bundan sonra sıra sende.

(43)(9)(7) Gene kapımda bir adam...

(8) (Bu sefer daha erken görüldü).

(9) Hazırlanınız, ilk ameliyat sizinki.

Yinelenen fiil ve söz, aralarındaki farklılıklara göre karşılaştırılmalıdır. Yineleme, “gene”; farklılaşma, “bu sefer” bağlacıyla gösterilmektedir. Bunların bulunduğu cümlelerse, bağlantının anlam yönünü tamamlamaktadır.

“Kapımda bir adam...” eksiltili cümlesi, yinelenerek durumun yine ortaya çıktığını göstermektedir. “Gene” bağlacı, yinelenen cümleler arasındaki mesafenin telâfi edilmesini sağlamaktadır.

43.9.8 numaralı cümle, zaman bakımından yinelenen parçaları karşılaştırmaktadır. “Daha erken” zarf tümleci, bu ilişkiyi düzenlemektedir. “Göründü” yüklemine 42.3.1 ve 43.9.7 numaralı cümlelerde eksiltilmesi, bağlantıyı sağlamlaştırmakta ve lüzumsuz yinelemeye düşülmesini engellemektedir.

Aktarılan 42.3.3 ve 43.9.9 numaralı cümlelerin karşılaştırılması, geçen zaman aralığındaki değişimleri göstermektedir. “Hazırlan” ve “hazırlanınız” emirleri arasındaki farklılık, gereksiz yinelemeye düşmemek ve iletişim mesafesini ayarlamak amaçlarına hizmet etmektedir.

Emirlerin sebep kısımları arasındaki farklılık, yinelenen fiillerin temeli olan hedefte belirlenmiştir. Bunlardan ilki pansuman, ikincisi ameliyattır. Bu ayırım, sıra bakımından birinci olma yönünden dengeli hâle getirilmiştir.

2.1.34 Geçiş Zamanlama Bağlacı (birdenbire)

42.3

- (9) **Bir çığlık daha koptu ve kulağımın deliğinden giren bir yıldırım gibi, vücudumu korku ile yakarak dağıttı.**
- (10) ***Birdenbire* gevşeyerek çökuvermişim.**

İlk cümlede belirlenen sonuca, ikinci cümlede somut bir sonuç eklenmiştir. Bu ekleme, “birdenbire” bağlacıyla ânî bir geçiş şeklinde zamana göre kurulmuştur.

“Bir çığlık daha koptu.” cümlesindeki fiilin sonuçları, durum ve fiil olarak belirlenmektedir. Sonuca eklenen fiil, durumun daha iyi anlaşılması için kullanılmaktadır.

“Yakarak dağıttı.” (ZT+Y) yapısıyla belirlenen durum, “Gevşeyerek çökuvermişim.” (ZT+Y) yapısıyla fiile dönüşmüştür. Eklenen fiilin öğrenilen geçmiş zaman yapısı, bu dönüşümü eşzamanlı olarak kurmaktadır.

“Birdenbire” bağlacı, ekleme işleminin zamanını belirlemektedir. “Ve” ekleme bağlacı yerine kullanılan bu bağlaç, daha işlevli olarak işlemi gerçekleştirmiştir.

Bu bağlantı, anlaşılması güç bir durumun daha belirgin hâle getirilmesi için kullanılmaktadır. Açıklama ve somutlaştırma kısımlarını bağdaştıran bağlaç, geçişi daha esnek ve hızlı hâle getirmiştir.

2.1.35 Zaman Belirleme Bağlacı (henüz)

28.6

(0) Pansumanımı yaptırdıktan sonra, köşktekilere bu âni kararı, tabîi göstermek için, güzel bahaneler arayarak yürüyordum.

(1) *Henüz* akşam olmamıştı.

1 numaralı cümle, önceki cümlenin zaman bilgisini tamamlamaktadır. Bu tamamlama, “henüz” bağlacının kurduğu zaman bağıyla düzenlenmektedir. Zaman bilgisi, önceki paragrafın son cümlesine eklenerek, cümleler arasında açıklayıcı tamamlama ilişkisi kurmaktadır.

“Pansumanı yaptırdıktan sonra” zarf tümleci, ilk cümlenin itibarî zamanını belirlemektedir. Ancak bu bilgi, daha belirgin hâle getirilmelidir. Bu görev, sonraki cümleye bırakılarak parçalanmış bilgilerin ilişkileriyle cümleler birbirine bağlanmıştır.

Derin metindeki “bu sırada” bağlacı, iki cümle arasındaki bağlantıyı değiştirim şeklinde kurmaktadır. Onun görevi de yüzey metindeki “henüz” bağlacı tarafından yürütülmektedir. Zarf tümleci şeklindeki bağlaç, iki fiilin birbirleriyle karşılaştırılması yoluyla değiştirimin boşluğunu doldurmaktadır.

Füllerin birbirlerine göre aldıkları konum, ilk cümlenin ikinci cümle tarafından nitelenmesini sağlamaktadır. Bu ilişki, zarf tümleci ile yüklem arasındaki bağlantıya benzemektedir. Bu yüzden de anlam olarak iki cümle birleşmektedir:

“Pansumanımı yaptırdıktan sonra, köşktekilere bu âni kararı, tabîi göstermek için, güzel bahaneler arayarak, henüz akşam olmadan yürüyordum.”

Görüldüğü gibi zaman belirleyicinin ayrılması ve cümlenin kendi zaman belirleyicisiyle paradigmatik(dizi) bir ilişki içinde olması, daha etkili ve ahenkli metinleşme yapılmasını sağlamaktadır.

Zaman belirleyici cümle, paragraflar arasında da ayırıcı ve düzenleyici olarak kullanılmaktadır. Metnin çözümlenmesinde zaman yapısının özel bir şekilde belirlenmesi, anlatımı daha anlaşılır yapar.

2.1.36 Çağrışumlu Âni Başlangıç Bağlacı (derhâl)

38.9

(8)(2) Aylar - kim bilir ne ıstıraplı aylar - geçireceğim yatağıma büyük korku içinde bakıyorum.

(4) Bütün yataktan garip bir koku, hastahane kokularının terhibine dahil bir unsurun kokusu yükseliyor.

(9)(1) *Derhâl* büyük mesafeleri, çayırları, dağ başlarını özlüyorum:

(2) Nasıl olursa olsun bir hareket, bir şey istiyorum.

Önceki paragrafta görülenler, geçmişe dair çağrışımlar yapılmasına sebep olmuştur. “Derhâl” bağlacı, bu ilişkiyi ânî başlangıç olarak düzenlemektedir. Bu bağlantı, bir sebep cümlesiyle tamamlanmaktadır.

“Hastahane kokularının terhibine dahil bir unsurun kokusu” algısı, oradan ânî bir kaçısa sebep olmaktadır. “Derhâl” bağlacında belirlenen aciliyet, koklama duyusuyla alınan verilerin sebep olduğu çağrışımlara geçişi düzenlemektedir.

“Derhâl özlüyorum.” (ZT+Y) yapısı, “koku”nun sebep olduğu sonuca geçişi göstermektedir. Sonuçtaki hedef ise, “büyük mesafeleri”, “çayırları”, “dağ başlarını” nesnelereyle belirlenmektedir.

9.2 numaralı cümlede “Bir hareket, bir şey istiyorum.” (Ö/Ö+Y) yapısının sebebi ise, 8.2 numaralı cümledeki “ıstıraplı aylar geçireceğim yatak” sıfat tamlamasıyla belirlenmektedir. “Nasıl olursa olsun” bağlacı, “derhâl” bağlacıyla hızlanan geçiş kesinlik kazandırmaktadır.

Çağrışumlu sebep bağlacı “derhâl”, kurduğu ânî geçişle, durumlar arasında karşılaştırmalı bir yorumlama sağlamaktadır.

2.1.37 Âni Geçiş Bağlacı (ansızın)

13.2

(0) Uyku ile uyanıklık arasındaki hayallerim içinde sendeleyeyen mantığım, hep bu neticeye geldiği hâlde, kani olmamış gibi, yeniden muhakemeye başlıyorum.

(1) *Ansızın* inanılmayacak bir ses işittim.

Paragrafın ilk cümlesi, öncesindeki cümleye zaman ilişkisiyle bağlanmaktadır. Zaman ilişkisi, devam eden bir fiilin, başka bir fiil tarafından kesilmesi şeklinde oluşmaktadır.

“Ansızın” zarf tümleci, cümlede bağlaç işlevini yüklenmiştir. Bu zaman zarfı, fiiller arasındaki âni geçişi ifade etmektedir.

Önceki cümlenin “-yor” şimdiki zaman ekinden sonra, ikinci cümlenin “-DI” görülen geçmiş zaman ekinin kullanılışı, bu geçişe zemin hazırlamaktadır. “-DI” eki, anlambilim açısından bitmiş zaman ifade eder; “-Yor” eki ise devam eden zamanı ifade eder. Böylece devam eden zaman, bir dış etkiyle kesilmiştir. Bu etki de geleceğe doğru devam etmekte olan zamanı ifade eden “-AcAk” sıfat fiil ekinin yönettiği “inanılmayacak bir ses” sıfat tamlaması tarafından oluşturulmuştur.

2.1.38 Aykırılık - Zaman Bağlacı (bir aralık)

29.2

- (1) Ben, Nüzhet'in yanında oturuyordum ve basit mevzular içinde konuşulan şeyleri dinlemiyordum, söze karışmıyordum.
- (2) *Bir aralık* ismimin geçtiğini duydum ve başımı kaldırdım.

İletişimsizlik durumundan iletişime geçilen sınırda; zaman, bağlantı unsuru olarak kullanılmaktadır. Durum değişikliği, bir dış etki sonucu iletişime dahil olma şeklindedir.

“Bir aralık” zarf tümleci, bağlaç işlevini yüklenerek zaman çizgisinde belirlediği nokta ile genel zaman değişikliğini yerleştirmektedir. Bu bağlaç, derin metindeki “ama” bağlacını da yönetir. Böylece aykırılık, zamanın hükmünde yürütülmektedir.

Sessizlikten konuşma durumuna geçişte sebep gösterme, bağlantının mantık yapısını oluşturmaktadır. 2 numaralı cümlenin bağlaçlı iç bağlantısı, bunu düzenleyen yapıdır:

“İsmimin geçtiğini duyduğum için başımı kaldırdım.”

Bu yapı, “konuşulan şeyleri dinlememe” ve “söze karışmama” durumunun sona erişini göstermekte ve açıklamaktadır. “Dinlememe” ve “duyma” fiilleri arasındaki zıt anlamlılık ilişkisi, bunu anlam bakımından tamamlamaktadır.

Yeni duruma geçiş, ortak alandaki konuşmalara dâhil olduğu noktayı da belirlemektedir. Böylece anlatıcı kişiyle birlikte durumdan söze geçilmektedir. Cümle sınırındaki geçişin zamana bağlanması, bu geçişi daha da pratikleştirmektedir.

2.1.39 Devam Eden Durum Bağlacı (hâla)

24.11

(10)(3) - **Kimdir? diye sordum.**

(4) **Nüzhet yüzünü buruşturdu, cevap vermedi, yanımdan uzaklaştı ve adamın arkasından gitti.**

(11)(1) **Adam bir dakika sonra köşkün bahçesine çıktı ve Nüzhet yanıma geldi.**

(2) **Hâla yüzünde can sıkıntısı vardı.**

11.2 numaralı cümlede “hâlâ” bağlacı, devamlılığı ve bitmemişliği gösteren bir zarf tümlecidir. Bu ögenin cümle içi bağlantıları ise, devamlılığı taşıyan durumları belirlemektedir.

“Yüzünde can sıkıntısı.” (YT+Y) yapısı, 10.4 numaralı sıralı yapının “Yüzünü buruşturdu.” (N+Y) yapısına ulaşmaktadır. Bağlantı, “yüz” kelime köküyle ve “sıkıntı” anlamıyla yineleme şeklinde kurulmaktadır. (yüzünü buruşturdu / yüzünde can sıkıntısı)

“Vardı” yüklemi, devamlılığı ortak varlık olarak belirlemektedir. “Yüzünde” yer tamlayıcısı, devam eden varlığı bulunulan unsur olarak göstermektedir.

“Yanımdan uzaklaştı.” / “Adamın arkasından gitti.” cümleleri ile “Nüzhet yanıma geldi.” cümlesi arasındaki mesafe, durumun devam ettiği zaman aralığını göstermektedir.

10.3 numaralı soru cümlesi, devam eden durumu başlatan yapıdır. “Can sıkıntısı”nın başlaması ve uzun süre devam etmesi, sorulan soru sebebiyledir. “Hâla” bağlacına ulaşan soru, onunla birlikte bağlantının sınırlarını belirlemiştir.

“-DI” devam eden zaman yapısı, devamlılığı ardışık zaman şeklinde düzenlemektedir. III. tekil kişi unsurları ise kişi bilgisi bakımından, Nüzhet’e ulaşmaktadır. Böylece zaman ve kişi bilgisi ile bağlantı tamamlanmaktadır.

2.1.40 Olayın Geçtiği Yerde Zaman Bağı Bağlacı (demin)

26.3

(1) Operatör... Paşa'nın odasındayım.

(2) *Demin* bir röntgen resmi aldırđım.

“Demin” bağlacı, olayın geçtiği yerdeki hareketleri zaman bakımından bağlar. Ancak burada bağlaç, “odasındayım” durumuyla “aldırma” fiili arasında ilişki kurmaktadır. Durum - fiil bağlantısı, yer değişimi sonrası yapılan fiil şeklindedir.

İkinci cümlelerin fiili, iki kısım arasındaki boşlukta bulunan bir fiilin ardından gelmektedir. Önceki gizli fiil, yer değişiminin çözümlenmesiyle bulunur. Bu da, “Operatör...Paşa'nın odasına geldim.” şeklindedir.

Zaman ayarlayıcı “demin” bağlacı, olayın geçtiği yerdeki tekdüze gidiş içinde hatırlanan fiili belirtmektedir. Diğer fiillerin verilmemesi, bir ucu açık bir yapı oluşturmaktadır. Diğer fiillerin bulunması, metin çözücünün yorumuna bırakılmıştır.

“Röntgen resmi aldırđım.” (N+Y) yapısı, “Operatör” ismiyle kurduğu anlam ilişkisiyle, ortak alana dayalı bir bütünlük de sağlamaktadır. Böylece yer, durum ve zaman arasındaki uyum da, bu ortak alanla belirlenmektedir:

“Operatör’ün odasında demin bir röntgen resmi aldırđım.”

Bütünleşmeyi sağlayan bu birleşme, yer tamlayıcısının fiili belirleyen yükleme kurduğu ilişkiyle sağlanmaktadır. “Demin” bağlacı da zaman ayarlayıcı işleviyle zarf tümleci görevinde yükleme bağlanmaktadır.

Olayın geçtiği yerde zaman bağlantısı kuran bağlaç, öyküleyici anlatımda ayrıntılar verilmesini düzenleyerek, anlatımı daha sistemli hâle getirmektedir. Metin çözücü, bu sistemi yorumlamalarda kullanacaktır.

2.1.41 Karşılaştırmalı Durum Bağlacı (bazı... bazı...)

33.2

(1)(2) Mehtaplı bir denize dalan adamın suyun içinde göz kapaklarını yakalayan garip ışıklar, kulağını dolduran garip uğultular...

(2)(1) *Bazı* gayet açık hatırlanacak ve kâğıda yazılacak kadar berrak, muntazam; fakat söyleyeni de, dinleyeni de meçhûl cümleler; *bazı*

2.1.40 Olayın Geçtiği Yerde Zaman Bağı Bağlacı (demin)

26.3

(1) Operatör... Paşa'nın odasındayım.

(2) *Demin* bir röntgen resmi aldurdım.

“Demin” bağlacı, olayın geçtiği yerdeki hareketleri zaman bakımından bağlar. Ancak burada bağlaç, “odasındayım” durumuyla “aldırma” fiili arasında ilişki kurmaktadır. Durum - fiil bağlantısı, yer değişimi sonrası yapılan fiil şeklindedir.

İkinci cümledeki fiili, iki kısım arasındaki boşlukta bulunan bir fiilin ardından gelmektedir. Önceki gizli fiil, yer değişiminin çözümlenmesiyle bulunur. Bu da, “Operatör...Paşa'nın odasına geldim.” şeklindedir.

Zaman ayarlayıcı “demin” bağlacı, olayın geçtiği yerdeki tekdüze gidış içinde hatırlanan fiili belirtmektedir. Diğer fiillerin verilmemesi, bir ucu açık bir yapı oluşturmaktadır. Diğer fiillerin bulunması, metin çözücünün yorumuna bırakılmıştır.

“Röntgen resmi aldurdım.” (N+Y) yapısı, “Operatör” ismiyle kurduğu anlam ilişkisiyle, ortak alana dayalı bir bütünlük de sağlamaktadır. Böylece yer, durum ve zaman arasındaki uyum da, bu ortak alanla belirlenmektedir:

“Operatör’ün odasında demin bir röntgen resmi aldurdım.”

Bütünleşmeyi sağlayan bu birleşme, yer tamlayıcısının fiili belirleyen yüklemle kurduğu ilişkiyle sağlanmaktadır. “Demin” bağlacı da zaman ayarlayıcı işleviyle zarf tümleci görevinde yüklemle bağlanmaktadır.

Olayın geçtiği yerde zaman bağlantısı kuran bağlaç, öyküleyici anlatımda ayrıntılar verilmesini düzenleyerek, anlatımı daha sistemli hâle getirmektedir. Metin çözücü, bu sistemi yorumlamalarda kullanacaktır.

2.1.41 Karşılaştırmalı Durum Bağlacı (bazı... bazı...)

33.2

(1)(2) Mehtaplı bir denize dalan adamın suyun içinde göz kapaklarını yakalayan garip ışıklar, kulağını dolduran garip uğultular...

(2)(1) *Bazı* gayet açık hatırlanacak ve kâğıda yazılacak kadar berrak, muntazam; fakat söyleyeni de, dinleyeni de meçhûl cümleler; *bazı*

da rüzgârda savruluyormuş gibi bu kelimelerin birbirinin altından, üstünden sıçrayarak, uçuşarak, boşlukta hızla dönmeleri.

1,2 numaralı cümlede belirlenen durum, 2,1 numaralı cümlede ikiye ayrılarak karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. “Bazı... bazı da” bağlaç yapısı, karşılaştırmayı düzenlemektedir.

“Kulağını dolduran garip uğultular” sıfat tamlaması, zaman ayırımında iki şekilde yorumlanmaktadır. “Uğultular” kelimesiyle başlatılan ve işitme alanına bağlı olan betimleme, aynı alanda farklı iki durumla oluşturulmuştur.

İki kısımdan oluşan bağlaç, bağladığı sıfat tamlamalarıyla açıklanan sıfat tamlamasını tek hükümde birleştirmektedir.

“Kulağını dolduran garip uğultular, nasıldı?” sorusunun cevaplandırılması, bağlantıyı düzenleyen yapıdır. Bu yapının parçaları arasındaki uzaklaşma ve iki farklı durumu taşıyan iki farklı zaman diliminin kullanılması, anlatımı gizli bir bütün içinde düzenlemektedir.

Durumun belirlenmesi sırasında kelimeler arasında anlam ilişkileri kurulması, uzak ve farklı unsurları yakınlaştırmaktadır. “Garip” ve “meçhul” kelimeleri arasındaki anlam yakınlığı ve “berrak” ve “meçhul” kelimeleri arasındaki anlam zıtlığı, bu ilişkileri kuran yapılardır.

Görme ve işitme duyularının çapraz olarak düzenlenmesi, karşılaştırmalı durum bağlantısını daha somut hâle getirmektedir, Metin çözücü, bu ipuçlarını kullanarak iki duyusuyla durumu daha iyi kavrayacak ve bilgileri ses - görüntü alanında birleştirecektir.

2.1.42 “Nihayet” Bağlacı

2.4.42.1 Yetersizlikten Fiile Geçiş Bağlacı (nihayet)

39.6

(5)(3) Birçok defa elektrik ziline basmak istediğim hâlde kımıldanamıyorum.

(6)(1) Nihayet düğmeye bastım.

5.3 numaralı cümledeki yetersizlik, bir süre sonra 6.1 numaralı cümlede fiile dönüşmüştür. “Nihayet” bağlacı, bu dönüşümü düzenlemektedir.

“Hâlde” edatı, cümle içinde isteğin gerçekleşmemesini belirlemektedir. “Elektrik ziline” ve “dügmeye” yer tamlayıcıları arasındaki anlam yakınlığı, bu ilişkiyi ortak objede belirlemektedir.

“Basmak” isim fiilinin ikinci cümlede “bastım” yüklemine çevrilmesi, ilişkiyi fiil bakımından kurmaktadır. “Kımıldanıyordu” yüklemi, isim-fiilde oluşan yetersizliği fiilden ayırmaktadır. 6.1 numaralı cümlede bu yetersizlik kaldırılmaktadır.

Bu bağlantı, anlam ilişkilerini kullanarak fiile dayalı yeni bir cümle kurar. Bu cümle, şu şekildedir:

“Önce elektrik ziline basmak istediğim hâlde, basamadım, sonra bastım.”

Bu sonuç değişikliği, ilk teşebbüs sonrası yetersizlikten hedefe geçiş şeklinde kurulmaktadır. “Nihayet” bağlacı, uzun bir süreç sonunda hedefe ulaşıldığını gösterir.

Bağlaç, anlam ilişkilerini düzenleyerek yorumun sağlam bir temel üzerinde yapılmasını sağlamaktadır. Yoksa anlam ilişkilerinin kurulması, tehlikeye düşebilirdi.

2.1.42.2 Gerçekleşen İhtimal Bağlacı (nihayet)

23.14

(0) Arada bir uyanıyor, boynuma sarılı kollarımı biraz daha sıkarak uyuyor veya gibi yapıyor.

(1)(a) *Nihayet* benim, yorganı açarak onu içeri almak için yaptığım hareketten tamamiyle uyandı,

(b) silkindi ve yatağın içinde oturdu.

(2) İki elimi de tuttu.

(3) Gözleri dalıyordu.

Önceki paragrafın son cümlesinde belirlenen uyanma ihtimalinin gerçekleşmesi, paragrafın başlangıcındaki “nihayet” bağlacı ile düzenlenmektedir.

Bu bağlaç, mutlaka gerçekleşecek fiilin sonunda gerçekleştiğini gösterir:

“Uyanacaktı nihayet uyandı.”

Bağlacın işaretiyle başlayan cümleler dizisi, sonuçtaki uyanma işlemini safhâlar hâlinde gerçekleştirmektedir. Böylece paylaşılan sonuç, daha verimli hâle gelmektedir.

1a kısmı, “uyanma” fiilinin sebebini belirlemektedir. Sebebi belirleyen ise, Çocuk'un fiilidir:

“Benim, yorganı açarak onu içeri almak için yaptığım hareketten” ZT.

1b kısmı, “uyanma” fiili sonrası gerçekleşen fiilleri belirlemektedir. Bu fiiller, “uyanma” fiilinin sonuçlarını da betimleme içinde düzenlemektedir. Diğer bir fiil de, 2 numaralı cümlededir.

Silkindi (b) > (yatağın içinde) oturdu (b) > (elimi) tuttu (2)

3 numaralı cümle, “uyanma” işleminin tam olarak tamamlandığını gösterir. Böylece uyanma öncesi gözlem, yorum ve fiillerin yeniden yorumlanması da mümkün hâle gelmektedir.

Gerçekleşen ihtimal bağlacı “nihayet”, bütün bu fiil ve durumları bağlayan unsur olarak, daha tertipli bir metinleşme sağlamaktadır.

2.1.42.3 Durum Bitirme Bağlacı (nihayet)

23.10

(9)(1) Bu hâl, çok uzun sürdü.

(2) İlkönce bırakmak şerefini ikimiz de kazanmak istemiyorduk.

(10)(1) Fakat, *nihayet*, Nüzhet'in yanağındaki ateşin biraz soğur gibi olduğunu hissettim.

Önceki durumun bitişi, bir paragraf sınırı oluşturmaktadır. Bu yüzden “fakat” bağlacı, paragrafın başındadır. “Nihayet” bağlacı ise, aykırılığa eklenen bitiş şeklinde, önceki bağlacın anlamını tamamlamıştır.

“Bırakmak” fiilinin gerçekleşmesi, “hâlin uzun sürmesi” yüzünden gecikmiştir. 10.1 numaralı cümle, gecikmeden bitişe geçiş şeklinde, bir bağlantı kurmaktadır. Durumun son bulması, bağlaçlarla belirlendiği için geçiş, yapıya yüklenmiştir.

“Fakat” bağlacı ile “nihayet” bağlacının yan yana kullanılması, durumdaki değişikliği ve bitişi bir arada değerlendirmemizi gerektirmektedir. Cümlelerin nesnesindeki “soğur gibi ol-” birleşik fiili ise, değişikliğin ve bitişin fiil yönünü

belirlenmektedir. Böylece bağlaçlarla belirlenen geçiş, anlam bakımından tamamlanmaktadır.

Zaman çizgisi, art arda gelen fiiller arasındaki geçişi sağlarken; değişikliği ve bitişi bildiren bağlaçları da düzenlemektedir. Durumun bitişi, “hissettim” yüklemiyle belirlenirken, onun bitirdiği durumlar “(uzun) sürdü” ve “istemiyorduk” yüklemeleriyle belirlenmiştir.

Durum bitirme bağlacı “nihayet”, beklentinin gerçekleşmesi şeklinde bir bitişi göstermektedir. Bitişe adım adım ulaşılması, beklentinin zarf tümleçleriyle ayarlanması şeklinde gerçekleşmektedir:

“Uzun (sürdü).” > “İlkönce (istemiyorduk;) nihayet (soğudu).”

Bu zarf tümleçlerinden bağlaç olarak da kullanılan “nihayet”, duruma son noktayı koymaktadır.

2.1.42.4 Sonuç Bildiren Bağlaç (nihayet)

11.4

(3) **Bir hayli sustu.**

(4) ***Nihayet şunu sordu.***

4 numaralı cümlenin başındaki “nihayet” bağlacı, paragrafin başından beri anlatılan durumun sonucunu gösteren bağlantı unsurudur. Paragrafin ilk üç cümlesi, “sükût” ortamını oluşturmaktadır. 4 numaralı cümle, bu ortamın sonucu olan “sordu” yüklemine fiiliyle bir açıklama yapısı kurmaktadır.

“Nihayet” bağlacı, psikolojik çözümleme işlemini yerine getirerek, mantık bağlantısı da kurmaktadır. Metin çözücü için merak unsurunun çözümlenmesi sırasında, bazı işaretçi bağlaçlara gerek vardır. Bunlar, anlatımı daha kolay anlaşılır yapmak için kullanılır.

“Nihayet” gibi durum - sonuç bağlantısı kuran bağlaçlar, metnin mantık çıkarımlarını düzenleyerek, bu işlemleri yerine getirir. Diyalog boyunca beklenen sorunun sorulması, Doktor Ragıp’la ilgili olarak devam eden merak unsuruna işaret etmektedir. Bu merak unsurunun çözümlenmesi, çıkarımların doğru yapılması için önemlidir.

2.1.43 Karışık Bağlaç

2.1.43.1 Ortak Alan Düzenleyici Bağlaçlar (ki / ve / fakat)

7.12

(1)(a) Bir an oldu *ki* bu sükût uzun sürdü

(b) *ve* dikkat edilecek bir hâdise hâline geldi.

(2) Evin içi *ve* dışı susuyordu.

(3)(a) Bir ses işitmek *için* konuşmak istiyordum;

(b) *fakat* nasıl çıkacağını bilmediğim sesimin bu vahameti arttırmasından korkuyordum.

Paragraf, “sükût” kelimesiyle anlam alanı oluşturan kelimeler arasındaki ilişkilerle kurulmuştur. Bu ortak alan, “bir an oldu ki” YC(ZT) yoluyla zamana bağlanmaktadır. Böylece bir durum çözümlemesi kurulmuştur.

Bu durum çözümlemesi, durum - kişi etkileşimine dayalı olarak cümleleri birbirine bağlıyor: 1 numaralı cümledeki “sükût” öznesi, 2 numaralı cümledeki “susuyordu” yüklemi, 3.a’da “bir ses işitmek için” zarf tümleci ve “konuşmak” nesnesi, 3b’de “nasıl çıkacağını bilmediğim sesim” tamlaması, cümleler arası ilişkileri kuran unsurlardır.

Ortak alanı oluşturan kelimeler arası ilişkiler, buldukları cümleleri bağlayan bağlaçlarla düzenlenmiştir.

1a’daki “ki” bağlacı, “sükût” üzerine yoğunlaşmayı sağlarken; 1b’de “ve” bağlacı kullanılarak, “sükût” yorumlanmıştır. 2 numaralı cümlede “ve” bağlacı, cümle içi bağlantı yanında önceki metinlerdeki iki yer arasında da bağlantı kurmaktadır. 3a’da “için” edatı, paragraftaki ortak alanı bir sebebe bağlayarak metin bütünlüğünü pekiştirmektedir. 3b’de ise “fakat” bağlacı, 3a’daki sebebe aykırılık şerhiyle bağlantı kurmaktadır.

Böylece ortak alan oluşturan kelimeler arası ilişkiler, bağlaçlarla düzenleniyor. Çünkü kelimeler arası bağlantılar, bazen başka bağlayıcılarla sıralanmalıdır.

2.2 BAĞLAÇSIZLIK

2.2.1 “Öyle ki” Bağlaçsızlığı

2.2.1.1 Açıklama “Öyle ki” Bağlaçsızlığı

2.2.1.1.1 Abartılı Açıklama Bağlaçsızlığı (öyle ki)

24.9

- (1) **Ve içimde geriye dönmek korkusu var.**
- (2) **(Öyle ki)Hiç bir şey hatırlamak istemiyorum.**

İkinci cümle, ilk cümledeki “geriye dönmek korkusu”nu açıklama işlevindedir. Bu açıklama, durumu daha anlamlı kılmaktadır. Cümleler arası geçiş, bir korku ve onun yol açtığı kaçınmayı bir arada yorumlamamızı sağlamaktadır.

“Geriye dönmek” ve “bir şey hatırlamak” arasındaki ilişki, bir heyecan yükselmesi şeklindedir. Bu yükselme, hatırlanması istenmeyen durumları 5 numaralı paragrafta bulmaktadır. (Doktor Ragıp / hastalık / aynalı dolap)

Çocuk kişinin korkusunu arttıran bu konulara, romanın önceki metinlerine yapılan gönderimlerle ulaşılmaktadır. Korkunun abartılması, bu gönderimlerin hedefleri tarafından mantık temeline oturtulmaktadır. Böylece abartının yadırganması da engellenmektedir.

“Öyle ki” bağlacının yüzey metne çıkartılmaması, odak noktasını ilk cümleden ikinci cümleye taşımaktadır. Bağlaç yazılsaydı değiştirim işlevi, ilk cümleyi biraz daha öne çıkaracak, abartıyı geri plana itecekti. Odaklayıcı ki bağlacının yazılmaması ise, odaklayıcılık işlevini “hiç bir şey” nesnesine yüklemektedir.

Açıklamanın abartılı olarak yapılması, geriye doğru bir sebep - sonuç îmasını düşündürmektedir. Buna göre îma edilen durum şöyledir:

“Geçmişle ilgili bir şey hatırlarsam, bu yüzden geriye dönebiliriz.”

Burada belirlenen korkutucu ihtimal, ileride gerçekleşecek durumlara bir hazırlık sağlamaktadır. “Kozmopolitlerin Hücûmu” metninde korkulanın gerçekleşmesi, yani geriye dönülmesi, bu abartıyı daha anlamlı yapmaktadır.

2.2.1.1.2 Ayrıntılayıcı Açıklama Bağlaçsızlığı (öyle ki)

13.20

(1) Artık sesimi idare edemiyordum.

(2)(a) (Öyle ki) İrâdemle bütün alâkasını kesen *bu ses*, kendimden bile gizlediğim bazı heyecanları ele veriyor,

(b) beni bile hayrete düşürüyordu...

2 numaralı cümle, 1 numaralı cümlenin açıklandığı kısımdır. Önce genel bir ifade kullanılmış, sonra da daha geniş bir anlatıma geçilmiştir. İlk cümlenin yüklemine sorulan “nasıl” sorusu, cümleler arası ilişkilerle, belirsizden belirliye geçiş şeklinde kurulmaktadır.

Algılama, önce ana hatlarıyla gerçekleşir. Daha sonra da ayrıntılar fark edilir. Örneğin uzaktan bir cismin belli belirsiz şekli görülür. Onun yanına yaklaşınca, cisme has özellikler ayırt edilebilir. İşte zihnin bu çalışma sistemi, iki cümle arasındaki geçişi sağlıyor.

Anlam bağlantısı, derin yapıda kalmış bağlaçla düzenlenmektedir. “Öyle ki” bağlacı, yapısı gereği önceki cümleyi kapsayan bir değiştirim de yapıyor. Böylece bağlantı, değiştirim yapan bir bağlaçla kurulmaktadır.

Açıklama bağlantısında kelimeler arası ilişkiler de kullanılmaktadır. Bu ilişkiler, açıklananla açıklayan arasında gerçekleşmektedir:

Ses : “İrâdemle bütün alâkasını kesen *bu ses*”

İlk cümlede bir kelimeyle ifade edilen kavram, ikinci cümlede uzun bir sıfat tamlamasıyla açıklanmaktadır. Bu açıklama, yinelemeye dayalı bir gönderimle yapılmıştır. Gönderimin işlevi, daha çok bilgi vermektir.

“*İdâre edemiyorum.*” : “Kendimden bile gizlediğim derin bazı heyecanlarımı ele veriyor, beni bile hayrete düşürüyordu.”

İlk cümledeki yetersizlik, gerçekleşme şekliyle açıklanmaktadır. Önceki yüklem, cümlede geniş bir şekilde tarif edilmektedir. Daha basit bir örnekte incelersek:

a. İzmir’e gideceğim.

b. Sabah kalkacağım, erkenden otogara gideceğim, İzmir’e bir bilet alıp, sekiz otobüsüyle yola çıkacağım. Saat 13.00’te İzmir’e varacağım.”

İlk cümledeki ayrıntısız fiil, ikinci cümlede ayrıntılanmıştır.

2.2.1.1.3 Dönüşüm Açıklama Bağlaçsızlığı (öyle ki)

23.4

(1) Mum ışığında yarı çıplak, ne kadar güzelleşiyor!

(2) (Öyle ki) Her kıvılcığında bazı bir çocuk, bazı bir genç kız, bazı da bir kadın beliriyor.

İlk cümlede belirlenen dönüşüm, ikinci cümlede açıklanmaktadır. Ayrıntıların verilmesi şeklindeki açıklama, bağlaç yazılmadan doğrudan dizilme şeklindedir..

İlk cümlenin yüklemine sorulan “niçin” sorusu, bağlantının hedefini belirleyen unsurdur. Açıklama bekleyen bu soru, genelden parçalara inilmesini sağlamaktadır, Dönüşümün diğer unsurları ise, bu parçaların değerlendirme esaslarını belirlemektedir.

Ortam olarak “mum ışığında” yer tamlayıcısı, görünüm olarak “yarı çıplak” zarf tümleci, ikinci cümledeki dönüşüm parçalarının kurucu öğeleridir.

“Ne kadar” zarf tümlecinin miktar bilgisi, “her kıvılcığında” zarf tümlecinin hareket bilgisiyle dönüşümün temellerini atmaktadır. “Bazı” zarf tümlecinin üçlü yinelemesi, bu temele dayalı olarak bağlaç işlevinde kullanılmaktadır.

Dönüşümün parçaları, üçlü mantık yapısında, tercihlerden çok değişkenlik sistemiyle düzenlenmiştir. “Bir çocuk” / “bir genç kız” / “bir kadın” öğeleri, insan hayatındaki devreler hâlinde bir paradigma(dizi) oluşturmaktadır. Ancak üçlü mantık, bu parçaları eş zamanlı bir değerlendirme içinde toplamıştır. Dizisel gelişme, dizime taşınmaktadır.

“Güzelleşiyor” ve “beliriyor” yüklemeleri arasındaki geçişi, derin metindeki “öyle ki” değiştirimli bağlacı göstermektedir. Yüzey metinde bağlaç, geçişi odak üzerinde yaparken, burada parçalama üzerine kurmaktadır:

“Güzelleşiyor ((çocuk + genç kız + kadın) oluyor).”

Görüldüğü gibi, ikinci cümle ilk cümlenin anlamını ayrıntılama işleviyle yinelemektedir. Sonuçta dönüşümün açıklanması, Nüzhet betimlemesinde, parçaların birleştiği noktadır.

2.2.1.1.4 Sebep - Hedef Açıklama Bağlısızlığı (öyle ki)

24.2

(1) Yemelisin, yemelisin, ben seni burada şişmanlatacağım.

(2) (Öyle ki) Tamamiyle iyi olacaksın da gideceksin...

İlk cümlede belirlenen hedef, ikinci cümlede belirlenen hedefin bulunmasında sebep olarak kullanılmıştır. İki hedefin sebep - sonuç ilişkisiyle düzenlenmesi, fiilin açıklanması şeklindedir. Derin metindeki “öyle ki” bağlacı, bu bağlantıyı kurar.

Hedefler, sebep-sonuç zinciri içinde çözümlenmeler yapılmasını kolaylaştırır:

“Yemelisin” > “şişmanlatmak” > “iyi olmak” > “(İyi olup) gitmek.”

Bu yapılanma, “için” edatı dizisi şeklinde şöyle sıralanabilir:

“İyi olup gitmek için iyi olmak”

“İyi olmak için şişmanlamak”

“Şişmanlamak için yemek” < “GEREKİR”

Yapıların gereklilik anlamı, zinciri bütünleştiren unsurdur. Bu unsuru, “yemelisin” yüklemine gereklilik yapısından çıkarabiliriz.

Hedef zincirinin iki tarafında, yazılmamış kısımları da vardır. Bu kısımlar, metnin gerisinde ve ilerisinde bulunabilir. Tamamlama, uzak bağlantıları da kurmaktadır. Tamamlanan unsurlar, şu şekildedir:

Sebep : “Zafiyetinden dolayı hasta” > “Hasta olduğu için yemiyor.” > “Yemediği için hasta oluyor.” > “İyileşmek için yemeli.”

Hedef : “İyi olup gidecek.” > “Sağlıklı hayat başlayacak.” > “Bütün problemleri hâllolacak,”

Sebepten hedefe doğru gidiş, romanın gelişim çizgisinde yapılacak yorumlamalar için düzenleyici olarak çalışmaktadır. Köşk halkının Çocuk’a karşı takındığı tavırlar, bu yapının arkasında ve önünde düzenlenmektedir.

“Ben Karşılaman Sükût” > “Kuruntulu Adam” > “Gizli Konuşulan Şey” > “Nüzhet Bana Yalan Söyledi” > “Azgın mürâhik” > “DEĞİŞİYORUM” > “Doktor Ragıp” > “Küçük Bir Münakaşa” > “Mikrop” > “Kozmopolitlerin Hücûmu”

2.2.1.2 Bütün - Parça İlişkisi Sonuç Bağlısızlık (öyle ki)

38.8

- (2) Aylar - kim bilir ne ıstıraplı aylar - geçireceğim yatağıma bir korku içinde bakıyorum.
- (3) (Öyle ki)Yorgana elimi süremiyorum, yalnız kenarına ilişip, geçici zaman içinmiş gibi oturuyorum.

“Yatak” ve “yorgan” kelimeleri arasındaki bütün - parça ilişkisi, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. Bu ilişkide, “(yatağa korkuyla) oturma” ve “(yorgana elini) sürememe” fiilleri, tek bir sebepte birleşmektedir.

“Yatağına büyük bir korku içinde bakması”nın sebebi, onun içinde “ıstıraplı aylar geçirecek olması”dır. “Yorgana elini sürememesi” de aynı sebebe bağlıdır. İlk sonuç, bütün olan “yatak”a; ikinci sonuç parça olan “yorgan”a aittir. Bunların bulunduğu cümleler de, bütün - parça ilişkisiyle birbirine bağlanmaktadır.

3 numaralı cümlenin devamı da yine “ıstıraplı aylar geçirecek olması”dır. “Kenarına” yer tamlayıcısı, “yorgana” yer tamlayıcısına ulaşarak, sonucu uzatmaktadır. “(Kenarına) ilişme” ve “oturma” fiilleri, uzantıları belirlemektedir.

“İstıraplı aylar geçirecek yatak”la “geçici bir zaman içinmiş gibi oturmak” arasındaki anlam zıtlığı, durumla hayal arasındaki çelişkiyi göstermektedir.

Bütün ve parçayla ilgili fiillerin aynı sebebe bağlanması ve zıtlıkla yorumlanması, iki cümle arasındaki anlam ilişkisini kurmuştur. Bu ilişki, derin metindeki “öyle ki” bağlacının anlamıyla düzenlenmektedir.

2.2.1.3 Kişi Örnekleme Bağlısızlığı (öyle ki)

32.2

- (1)(2) Dostlar, komşular ve akraba gelip gidiyordu.
- (4) Bir ferdin ıstırapı etrafında uyanan içtimaî alâka beni teselli ediyordu.
- (2)(1)(a) (Öyle ki) Büyük bir askerî hastahannede çalışan bir hastabakıcı kadın ahabımız bile muntazaman her gün uğruyor,
- (b) pansumanlarını yapıyor,

(c) harp yüzünden pahalılaşan pamuk ve gaz bezi gibi şeyleri hastahaneden getiriyordu.

Önceki paragrafta belirlenen kişi kümesinin bir üyesi ve onun fiilleri, örneklendirilerek bağlantı kurulmuştur. Bunun için bağlaç, yüzey metinde kullanılmamıştır.

“Dostlar, komşular ve akraba” ortak alanına katılan “ahbap” ismi, bağlantıyı anlam ilişkisiyle desteklemektedir. Alanın içinde yer alan kişinin fiilleri, “içtimâi alâka” sıfat tamlamasına göre yorumlanmaktadır. Böylece örnekle genel bilgi arasındaki ilişki, cümleleri birbirine bağlamaktadır.

Derin metindeki “öyle ki” bağlacı, önceki paragrafin son cümlesiyle bağlantıyı kurmaktadır. Bu ilişki, “İçtimâi alâka beni tesellî ediyordu.” (Ö+N+Y) yapısını örneklendirmektedir. 2.1 numaralı cümlenin örnekleme işlevi, bunu düzenlemektedir.

“Ahbap” isminin sıfatları, örneği akrabalık derecesine göre belirlemektedir. Bu kişinin fiilleri ise, yorumu, yaptığı yardımlara göre belirlemektedir. “Gelip gidiyordu.” yüklemiyle “Her gün uğruyordu.” (ZT+Y) yapısı arasındaki ilişki, fiiller arasındaki temel ilişkiyi yönetmektedir.

Bağlaçsız kişi örnekleme, ilişkilerin daha iyi yorumlanmasını sağlamaktadır. Bağlaç kullanılmaması, geçişi anlama yükleyerek yorumu daha serbest bir alanda yapmaktadır.

2.2.1.4 Sonuç - Durum Çağrışımı Bağlaçsızlığı (öyle ki)

30.4

(0) Köşkün derinliklerinde cereyan eden rûhî bir trajediden haberi olmayan bu kadın, yengeme her fırsatta Doktor Ragıp'ı medih de ediyordu.

(1) (Öyle ki) İstikbalime dair içimden fena işaretler almaya başladım.

Önceki paragrafin son cümlesindeki fiil, 1 numaralı cümledeki durumun gizli sebebidir. Bu sebep, çağrışım yoluyla belirlenmektedir. Sebep gizlendiği için de “öyle ki” bağlacı kullanılmamıştır.

Metnin başından beri adım adım belirlenen durum, “rûhî bir trajedi” sıfat tamlamasıyla özetlenmektedir. “Her fırsatta Doktor Ragıp’ı medih eden kadın” kimlik belirlemesi ise, roman boyunca devam eden Çocuk - Nüzhet ilişkisinin geldiği noktayı, durum bilgisine eklemektedir.

4 numaralı paragraf, yeni bir duruma geçişi göstermektedir. Bu bir başlangıç gibi görünmektedir. Ancak bu başlangıcın sebepleri, önceki paragraf tarafından hazırlanmaktadır.

1 numaralı cümle, romanın devamı için bir hazırlık yapmaktadır. Hazırlık yapısı, önceden anlatılanlar üzerine kurulmaktadır. “İstikbâl” ismi, gelecek için yapılan hazırlığı göstermektedir. “Fena işaretler” sıfat tamlaması, gelecek durumun şekli hakkında bilgi vermektedir.

“Fena” sıfatı, önceki üç paragrafta anlatılan değişikliklerin yorumudur. Yorum, sonuç durumu belirlemektedir. Böylece gizlenen sebep - sonuç ilişkisi, yüzeydeki bağlaçların yol açtığı sıkıcı bir anlatımdan kurtulmuştur.

Sonuç, yorumlama sırasında sebepler belirleyerek, gelecekteki yeni durumlara sistemli bir hazırlık yapmaktadır. Sebeplerin maddeler hâlinde sıralanması, işlevsel bir yorumlama sağlamaktadır.

2.2.1.5 Kaynaştırıcı Bağlaçsızlık (öyle ki)

13.29

(4) İçimde büyük bir boşluk açıldı.

(5) (Öyle ki) Kalbimin çarpıntısından başka hiçbir şuurum kalmamıştı.

Bu iki cümlede asıl anlatılmak istenen durum, ilkindedir. İkinci cümle, metin çözücüyü önceki durum üzerinde yoğunlaştırma işlevindedir. Bu işlevi yerine getiren unsur, derin metindeki “öyle ki” bağlacıdır.

Art arda düzenlenmiş bu iki cümle arasındaki uyum, “büyük bir boşluk” öznesi üzerine dayanmaktadır. “Açıldı” yüklemi, bu bağlantıda etkileyici durumundaki unsurdur. Bu yüzden ilk cümlenin özne ve yüklemi, ikinci cümledeki fiil ve durumların sonucu durumundadır.

“Öyle ki” bağlacı, metin çözücüyü bağlantı çözümünde yönlendirmektedir. Ancak bu yönlendirme, gizli bir şekilde yapılmaktadır. İkinci cümle, ilk cümlenin

anlattıklarını açıklayarak yönlendirmeyi üstlenmiştir. Metni okuyan “Bu boşluk nedir?” sorusunu sormuş gibi, cevap ikinci cümlede verilmektedir. Böylece yüzey metne çıkmamış bağlaç, derin yapıdaki unsurlarla telâfi edilmektedir.

İki cümle anlam olarak, derin metinde birleşmektedir:

“İçimde *öyle* büyük bir boşluk açıldı *ki* kalbimin çarpıntısından başka hiçbir şuurum kalmamıştı”

Bu cümlede “öyle ki” bağlacı, iki cümleyi kaynaştırmaktadır. Ancak iç içe bir yapı yerine, iki cümle kurma tercih edilmektedir. Anlatıcı kişi, anlatımı parçalara bölerek verimi yükseltmektedir. Böylece metin, monotonlaşmadan korunmuştur. Eğer anlatım kısımlara ayrılmasaydı, okuma faaliyeti sıkıcı hâle gelecekti.

İnsanlar, farklı algılama gücüne sahiptir. Okuma, anlama ve yorumlama safhalarını, bazıları daha yavaş yapar. Bu yüzden metin kurucu, karışık yapılar yerine, daha kısa; ama birbirinden ayrılmayacak kadar iç içe girmiş cümleler kurmaktadır.

Kaynaştırma yoluyla bağlantı sağlayan derin yapıdaki “öyle ki” bağlacı, anlatımı basit ama etkili bir hâle getirmiştir.

2.2.2 “Öyleyse” Bağlaçsızlığı

2.2.2.1 Durum - İstek Bağlaçsızlığı (öyleyse)

24.7

(1) Nüzhet bana güzel bir rüya gördüğünü söylüyor, fakat bu rüyayı anlatmıyor.

(5) Utanılacak bir şey mi?

(7) Rüyada ben var mıyım?

(8) Güzel rüya dedim ya!

(9) (Öyleyse) Anlat kuzum, haydi anlat.

Diyaloğun başlangıç cümlesinden beri devam eden anlattırma girişimleri, durum üzerine kurulmuş bir istek yapısını düzenlemektedir. Bu yapı, diyalog boyunca bir zincir hâline gelmiştir. Zincirin son halkası, 9 numaralı cümledir.

“Anlat” yüklemine cümle başında ve sonunda yinelenmesi, isteğin en yüksek mertebeye ulaştığını gösterir. Konuşmada yükselen merak unsuru, bu yükselişin

de sebebidir. Bilinmezin yavaş yavaş bilinir hâle gelmesi, çözüme gidişi de daha etkili yapmıştır. Bu da tepkiyi arttırır.

9 numaralı cümlede, ortak alan kelimesi “rüya”yı derin metinde nesne olarak kullanması, bağlantının bütün içindeki yerini belirlemektedir. “Kuzum” gönderiminin “Nüzhet” öznesine ulaşması, niteleme yoluyla kişiler arası mesafeyi belirleyen bir bağlantı kurmaktadır.

“Haydi” ünlemi, ısrar derecesini belirleyen unsurdur. Derin metindeki “öyleyse” bağlacı, durumu ünlemin ısrarına bağlayarak sebep ve şart yapılarına dayalı bir geçiş sağlamaktadır. “Madem öyle, yap!” ilişkisi, böylece gelişim ve dönüşüm sisteminde düzenlenmektedir.

Sebep kısmını belirleyen unsur, önceki cümledeki “Rüyada ben de varım.” hükmüdür. Bu hüküm, doğrudan söylenmemiş, soru ile cevap arasındaki bağlamdan çıkarılmıştır. Böyle bir anlatımın seçilmesinin sebebi de anlatılacak rüyanın “utanılacak bir şey” olmasıdır.

Duruma uygun isteği belirleyen “öyleyse” bağlacı, derin metinde durumu özetleyip istek üzerinde yoğunlaşma sağlamaktadır. Metin çözücü, Nüzhet - Çocuk ilişkisi ile ilgili bütün bilgileri, bu şekilde kurulmuş bir sistemde yeniden değerlendirilir.

“Öyle” ve “ise” kelimelerinin birleşmesinden oluşan “öyleyse” bağlacı, değiştirimi şarta bağlarken, derin metne itilerek durumla isteğin yan yana getirilerek karşılaştırılmasını sağlamaktadır.

Kullanılan “rüya” motifi, değiştirimin çağrışım haznesini bu konudaki bütün ön bilgilerine ulaştırmaktadır. Metin çözücünün kişisel birikimleri, bu alanın sınırlarını çizer.

Nüzhet:

Rüya:

+ görmüş

- anlatmıyor

? utanılacak (cevapsız) 0

? güzel (olumlu cevap) +

Çıkarım unsuru: öyleyse

Sonuç: anlat (emir)

2.2.2.2 Şart Sonuç Bağlısızlığı (öyleyse)

37.14

(0) Kendisine sorun, bu hastahanedey aylarca kalırsa, üç beş ameliyata dayanırsa kurtarmaya çalışırız yoksa...

(1) (Öyleyse) Dayanırım! diye bağırdım.

(2) Mesele yoktur, dedi.

(3) Dokuzuncu Hariciye’de yarın bir odamız boşalıyor, gelsin.

Önceki paragrafın son kısmında düzenlenen şartlardan birinin seçilmesi sonucu, uygun hükümler verilmiştir. Bu hükümler, derin metindeki değiştirimi şart bağlacıyla önceki cümlelere bağlamıştır.

“Dayanırım” cevabını alan Operatör, derin metindeki “öyleyse” bağlacıyla hüküm, durum ve sonuç kısımlarına geçmiştir. Bağlacın “öyle” kısmı, önceki cümlelerin bilgilerini değiştirimle taşımaktadır; Şart eki ise, şartlar arasındaki geçişleri düzenlemektedir:

“Mesele yoktur.” cümlesi, şartların kabul edilmesi sebebiyle “Kurtarmaya çalışırız.” kısmının hedefine ulaşılacağını belirler. “Hastahanedey aylarca kalacağın ve üç beş ameliyata dayanacağın için bacağına kurtarmaya çalışacağız.” şeklinde, anlatımın gizli kısmı tamamlanabilir.

3 numaralı cümle, “(bacağı kurtarmaya) çalışma” fiilinin gerçekleşmesi için ilk teşebbüsü göstermektedir. Bu kısım, durum belirleme ve duruma göre emretme şeklinde düzenlenmektedir.

“Dokuzuncu Hâriciye’de oda boşalıyor.” kısmı, olayın geçtiği yeri; “gelsin” yüklemi, ilk fiil halkasını belirlemektedir.

2.2.3 “Şöyle ki” Bağlısızlığı

2.2.3.1 Gönderim Açıklama Zinciri Bağlısızlığı (şöyle ki)

12.7

(1)(a) Yalnız, büyüdükçe birbirimize yabancılaştığımızı birkaç kere fark etmiştim,

(b) (Şöyle ki) aramızda meçhul anlaşmazlık setleri yığılıyordu

(c) ve ben bunları yıkmaya çalışmaktan zevk alıyordum.

a kısmı, b kısmında açıklanmıştır. Bu bağlantı, yapı olarak “şöyle ki” bağlacıyla kurulmaktadır. “Şöyle ki” bağlacı, derin yapıda bırakılarak, işlevi iki cümlenin karşılaştırılmasına yüklenmiştir.

b kısmının “meçhul anlaşmazlık setleri” nesnesine c kısmının “bunları” nesnesi, gönderim yapmaktadır. Bu gönderim, c kısmında yorumlanarak açıklanmaktadır. c kısmındaki “ve” bağlacı da ekleme işlevindedir.

Sonuçta b, a’ yı; c de b’ yi yorumlamıştır. Bağlaç ve gönderim, zincirleme bir açıklama yapısı kurmuştur:

Cümle ← bağlaç ← gönderim ← yüklem
 a b c
 (Açıklama Sistemi)

“Yabancılaşma”nın sebebi, “meçhul anlaşmazlık setleri”dir. Bu setleri yıkmak ise, yabancılaşmayı gidermek içindir. Gönderim, durumun bu şekilde yorumlanmasını sağlayan bağı oluşturmaktadır:

“Yabancılaşmaya sebep olan meçhul anlaşmazlık setlerini yıkmaya çalışmaktan zevk alıyordum.”

2.2.3.2 Fiil - Nasıllık Bağlaçsızlığı (şöyle ki)

11.2

- (1) İşte, bu kahkahalardan ürktüğüm için *bahsi değiştirmeye* mecbur oldum:
- (2) (Şöyle ki)- Ben yarın öğleden sonra Fakülte’ye gideceğim.
- (3) Dedim.

İlk cümlenin “bahsi değiştirmeye” yer tamlayıcısı, cümle içinde sebep bakımından açıklanmıştır. Fakat nasıllık yönünden belirsizlik durumundadır. Metin kurucu, bunu bir sonraki cümleye ertelemiştir. Yani ilk cümlenin yüklemine sorulan “nasıl” sorusunun cevabı, ilk cümle yerine ikinci cümleden alınmaktadır.

İki cümle arasında, anlam olarak, fiil - nasıllık ilişkisi vardır. Bu ilişki, yapı bakımından derin metindeki “şöyle ki” bağlacıyla düzenlenmiştir. “Şöyle ki” bağlacı, yapılan işin metodu hakkında bilgi veren cümlenin başına getirilir. Ancak bu bağlaç,

yüze çıkılmayarak, durum iki cümlelerin mukayesesi yoluyla düzenlenmiş ve metin çözücünün yorumuna bırakılmıştır. “Şöyle ki” bağlacının işlevini gösteren, iki noktadır.

(1) Yarın sabah erkenden İzmir’e gideceğiz:

(şöyle ki)

(2) Annemle birlikte saat 7.00’de otobüse bineceğiz.

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi, kurulan ilk cümle, durum hakkında yeterince bilgi vermemektedir. Bu yüzden eksik bilgiler, ikinci cümle yoluyla tamamlanmaktadır.

Cümle bölme işlemi, kısa ve anlaşılır cümle kurma amacıyla yapılmaktadır. Konuşma yapısında, her şey hemen insanın aklına gelmez. Aynı durum hakkında bilgi verirken, aklımıza geldikçe kurduğumuz cümlelerle anlatımı safhalara böleriz. Bu durum, metnin dev bir cümle olduğu tezini ispatlamaktadır.

2.2.3.3 Değiş-tirim Alanı Bağ-lacsızlığı (şöyle ki)

30.2

(5) Uzviyetim de fena hâlde idi:

(6) (Şöyle ki) İştahım kaçtı.

(7) Yaralarım fena.

(8) Ağrılar çoğaldı.

(9) Pansumanımı yapan eczacı bedbin müşahedelerini benden gizlemedi.

(10) Rengim de soluyordu.

5 numaralı cümledeki durum, sonraki cümlelerdeki ayrıntılarla açıklanmaktadır. Bu açıklama, “şöyle ki” değiş-tirim bağ-lacı yerine iki nokta işaretiyle yapılmaktadır. Açıklama alanı, değiş-en durumun ayrıntılarını sıralamaktadır.

“Niçin uzviyetin de fena hâlde idi?” sorusu, bağ-lantıyı düzenlemektedir. Bu sorunun cevapları, iki nokta işaretiyle gösterilen değiş-meleri belirlemektedir. Belirlemeler, hastalık ortak alanında birleşir.

“Uzviyet” kelimesi, iştah, yaralar, ağrılar, pansuman ve renk kelimelerini içine alarak ortak alanda açıklamayı bütün - parça ilişkisine dayandırmaktadır. “Organizma” anlamındaki bu kelime, organlarla ilgili durumları da içine almaktadır. “Fena hâlde idi” yüklemi ise, “kaçtı”, “fena”, “çoğaldı”, “(bedbin müşahedeleri) gizlemedi” ve

“soluyordu” yüklemelerini içine almaktadır. Bu yüklemeler, durumlarla fiiller arasında uyumu sağlamaktadır. Böylece değiştirimsizliğe dayalı bir bağlantı merdiveni oluşmuştur:

<u>Uzviyetim</u>	<u>Fena hâlde idi</u>
“İştahım”	“kaçtı”
“Yaralarım”	“fena”
“Ağrılar”	“çoğaldı”
“Rengim”	“soluyordu”

Değiştirimsizliğin bir zincir şeklinde uzatılması, genelden özel ayrıntılara doğru gidişini kolaylaştırmaktadır. 9 numaralı cümle ise, ayrıntıları bir dış gözlemciye doğrulatmaktadır. Özel ayrıntıların eczacı tarafından kontrolü ve onun tepkisi, açıklamayı daha tutarlı yapar.

İleri değiştirimsizlik alanının kapsayıcısı olan 5 numaralı cümle, önceki ileri değiştirim alanının içinde olduğu için; bağlantılar, iç içe geçmiştir.

2.2.4 Şart Çıkarımı Bağlaçsızlığı (anlıyorum ki)

26.6

(3) Vaziyet fena.

(4) Operatör uzun uzadıya dizimi, röntgen camlarını muayene etti.

(7)Teşhis evvelâ kat’iyyen Arthirite Tuberculeuse.

(14)(Anlıyorum ki) *Operatör’e kalsa* ameliyat bir hafta içinde yapılacak.

14 numaralı cümlenin şart kısmına nasıl ulaşıldığı, aynı paragraflardaki bazı bilgilerden çıkarılmaktadır. Bu bilgiler, okunan metnin yorumlanması sırasında elde edilir. Derin metindeki “anlıyorum ki” bağlacı, bunu sağlayan unsurdur.

“Operatöre kalsa” şartının kaynağını, onun durum hakkındaki kanaatlerinden elde edebiliriz. “Operatör, bu sonuca nasıl vardı?” sorusu, gerekli bilgileri arayan programı yönetir. Böylece “Ameliyat bir hafta içinde yapılacak.” sonucuna nasıl ulaşıldığı bulunabilir.

Şartlı birleşik cümle, ilk bakışta tek başına kalmış bir ifade gibidir. Ancak onun bazı sebeplere bağlanması, yalnız bırakılmadığını gösterir. Önce hüküm verilmiş, sonra

onun verilme sebebi olan muayeneden bahsedilmiş, en sonunda da teşhise ulaşılmıştır. Bunlar da şartı ve sonucu hazırlamıştır.

“Anlıyorum ki” bağlacının gizlenmesi, cümlenin şartının vurgulanmasını sağlamaktadır. Yorumlamayı zorlaştıracak gibi görünen bu yapı, metnin iyi bir şekilde çözümlenmesiyle kolaylaşabilir. Metnin anlaşılması için, anlama alanı parçalanır ve yeniden birleştirilir. Bu yüzden cümleyi anlamak isteyen metin çözücü, paragrafı iyice incelemek zorunda kalacaktır.

Şartın çıkarımlarla yorumlanması, bilinçli bir durum değerlendirmesi için kullanılmıştır. Metin kurucu, anlatımın parçalarını gelişigüzel değil, bir bütünün unsurları olarak düzenlemiştir.

2.2.5 “Bunun Üzerine” Bağlaçsızlığı

2.2 5.1 Etki - Tepki Bağlaçsızlığı (bunun üzerine)

13.4

(0) Ansızın inanılmayacak bir ses işittim: Oda kapıma vuruluyor.

(1) (Bunun üzerine)- Kim o? Diye seslendim, hafifçe:

Önceki paragraftaki fiil, Çocuk’u harekete geçiren etkidir. Öyküleyici anlatımda, kişileri yönlendiren dış etkenler vardır. Zaman, yer, durum, olay ve kişiler, hikayenin kişilerini etkiler.

Karışık ruh hâli, basit bir durum anlatımının genişletilmesiyle belirtiliyor. Aynı anlatımın basit şekli:

“Oda kapısının vurulduğunu işittim. Kim o? Diye seslendim.”dir.

Bu cümlelerdeki “kapı sesi” etki, “kim o” demesi tepki kısmıdır. Böylece etki ve tepki yapıları arasındaki ilişkiler, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır.

Etki - tepki ilişkisi, yapı olarak derin metindeki “bunun üzerine” bağlacıyla düzenlenmektedir. Metinde fiiller arasındaki ardışıklık ilişkisi, bağlacı yüzey metne çıkarma gereği göstermemektedir. Etki ve tepki cümleleri, öyle düzenlenmiştir ki, aralarındaki ilişki, anlamdan çıkarılabilir.

2.2.5.2 Sonuç Belirleme Bağlaçsızlığı (bunun üzerine)

9.8

(0)(a) Paşa, başı arkaya doğru koymuş uyuyor,

(b) hattâ hafifçe horluyordu.

(1)(a) (Bunun üzerine) Ayağa kalktım.

(b) ve Nüzhet'le beraber dışarı çıktım.

İlk cümledeki betimleme, bir durum anlatımıdır. Bu durum, sonucu meydana getirmiştir. Sonuç da ikinci cümlede veriliyor. Paragraflar arası geçişi sağlayan bu bağlantı, derin yapıdaki “bunun üzerine” bağlacını akla getirmektedir. Sebep - sonuç ilişkisi, gizli bir yapıyla sağlanmaktadır.

Bu bağlantının etkisi, cümlelerin yüklemeleri arasındaki geçişlerde de görülmektedir.

(0)(a) Uyuyor,

(b) horluyordu.

(1)(a) (Ayağa) kalktım,

(b) (dışarı) çıktım.

Bu yapıyı, III. ve I. tekil kişilerin metnin akışı içinde hareketlerin sıralanışında görebiliriz:

(1) O, İzmir'e gidiyor.

(2) Ben, eve döndüm.

Bu iki cümle arasında şu anlam bağlantısı düşünülebilir:

“O, İzmir'e giderken, ben eve döndüm.”

Kişi, zaman ve yapı bakımından sağlanan bu bağlantı, sözlü metinlerin yapısını hatırlatmaktadır. Çünkü konuşmada da çoğu ayrıntı, konuşmanın seyirinden çıkarılır. Peyâmî Safâ'nın böyle bağlantılar kurması, anlatımı karmaşık ama kolay anlaşılır yapmıştır.

2.2.6 Durum Belirleme Bağlaçsızlığı (böylece)

43.3

(1)(1) Öğleden sonra annem, Mithat Bey, arkadaşım geldiler.

(2)(6) Hadiseleri bilmiyorlar.

(3)(1) (Böylece) Akşama kadar oturdular.

2.6 numaralı cümledeki durum, 3.1 numaralı cümlede belirlenen fiilin gerçekleşmesi sırasındaki niteliği belirlemektedir. Yüzey metne çıkarılmamış “böylece” bağlacı, değiştirim gücüyle bağlantıyı düzenlemektedir.

Cümleler, aralarında hiçbir bağ yokmuş gibi sıralanmıştır. Bu hâliyle durum ve fiil, bağımsız gibi görülmektedir. Ancak zaman bağları, aralarındaki ilişkiyi yorumlama yoluyla buldurur. Bu ilişki, durum cümlesine fiil cümlesini niteletir:

“Hadiseleri bilmez bir şekilde akşama kadar oturdular.”

Ortak özne, metnin ilk cümlesinde tespit edilmektedir. “Bilmiyorlar” ve “oturdular” yüklemelerinin III. çoğul kişi yapısı, durum ve fiili aynı kişi çevresinde düzenlemektedir. Böylece cümleler arasında herhangi bir kimlik kopukluğu oluşmamıştır.

“Akşama kadar” zarf tümleci, durumun ve fiilin ne kadar sürdüğünü gösterir. Bu zaman ortaklığı, ikisini paralel bir süreç içinde düzenlemektedir. Bağlacın derin metinde gizlenmesi, bu ortaklığı öne çıkarmaktadır.

“Öğleden sonra” ve “akşama kadar” zarf tümleçleri, metnin başlangıç ve devam eden zaman aralıklarını göstermektedir. Bilmeden oturma süreci, bu aralıkta yorumlanmaktadır.

Durum belirleme bağlaçsızlığı, anlatımı daha serbest bir alanda düzenleyerek yorumları öznelştirmektedir. Metin çözücü, metindeki insanların durumunu kendine göre yorumlayabilir.

2.2.7 Mesele - Çözüm Bağlaçsızlığı (Böyle olunca)

12.7

(3) Önceleri her şeyimizi birbirimize açık açık anlatırken, sonraları, beni kendime karşı, onu da kendisine karşı hayrete düşüren birçok tereddütler ve hesaplar içinde susmaya başladık.

(4) (Böyle olunca) Sohbetlerimize ihtiyaç girdi.

3 numaralı cümle, zamanla meydana gelen bir değişimi anlatmaktadır. Bu değişim, sonucu ortaya çıkaran durumun betimlenmesini yaparak, metin çözücüye

geniş bir bilgi vermektedir. Bu durum, iletişim kopukluğuna dayalı bir meseleyi kapsamaktadır.

4 numaralı cümle, önceki cümlelerin çözümünü sunmaktadır. Böylece önce mesele söylenmiş, sonra nasıl çözüleceği açıklanmıştır. Anlam olarak mesele - çözüm bağlantısı diyebileceğimiz bu bağlantı, önceki cümlelerin ortaya koyduğu duruma göre cevabın bulunduğu cümleye geçiş sağlamaktadır.

Yapı bakımından bağlantı, derin yapıdaki “böyle” olunca” bağlacıyla sağlanmaktadır. Bu bağlacın “böyle” değiştirim unsuru, önceki durumu kapsamaktadır. Yani önceki cümle, çözümün bulunduğu cümleye çekilmiştir. Böylece bağlaç ve değiştirim bağlantısı iç içe kurulmaktadır.

4 numaralı cümledeki “sohbet ihtiyacı” sonucu, önceki cümleye göre yorumlanır. Çözümün meseleye göre yorumu, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin daha iyi anlaşılmasını sağlar.

2.2.8 “Bu Yüzden” Bağlaçsızlığı

2.2.8.1 Sebep - Sonuç “Bu Yüzden” Bağlaçsızlığı

2.2.8.1.1 Sebep “Bu Yüzden” Bağlaçsızlığı

2.2.8.1.1.1 Sebep Belirleme Bağlaçsızlığı (bu yüzden)

11.7

(0) Yaklaşmaya cesaret edemiyor gibi.

(1) (Bu yüzden) Nüzhet sordu:

Önceki paragrafın son cümlesinin fiili, ilk cümlelerin sebebi durumundadır. Bu sebep - sonuç ilişkisi, bir tarafın yetersizliği yüzünden, öbür tarafın işi üzerine alması üzerine kurulmuştur.

Anlam bakımından kurulan bağlantı, derin metindeki “bu yüzden” bağlacıyla yapı olarak düzenlenmektedir.

İki cümlelerin karşılaştırılması, sebep - sonuç ilişkisini kurabildiği için, bağlaç derin yapıya itilmiştir. Paragraflar arası geçiş için, yüzey metinde bir bağlaç başlangıcı tercih edilmemiştir.

“Bu yüzden” bağlacının zamir kısmı olan “bu” zamiri, önceki cümleyi kapsayarak değiştirim ilişkisi kurmuştur. Bu ilişki, iki cümleyi birleştirerek yorumlama imkânı vermektedir. Birleşik yapı, şu şekilde olabilir:

“Yaklaşmaya cesaret edemiyor gibi olduğu için Nüzhet, sordu.”

Ancak önceki paragraftaki durum üzerinde yoğunlaşma gerektiği için, yapı iki farklı paragraf olarak düzenlenmiştir.

2.2.8.1.1.2 Sebep Zinciri Bağlısızlığı (bu yüzden)

13.20

(2) **İrâdemle bütün alâkasını kesen bu ses, kendimden bile gizlediğim derin bazı heyecanlarımı ele veriyor, beni bile hayrete düşürüyordu...**

(3) (Bu yüzden) **Sustum ve gözlerimi de önüme eğerek (bunu) saklamaya çalıştım**

(4) (Bir taraftan)**Bu zaafıma da isyan etmek istiyordum.**

(5) **Artık (bu yüzden) Nüzhet havâî konuşmak zorunda kaldı.**

Bazen bir fiil, bir durum, başka fiil ve durumların sebebi olur. Öyküleyici anlatımda sıkça görülen bu bağlantı, metni mantığa dayalı bir şekilde düzenlemektedir.

Paragrafın 2 numaralı cümlesinde düşünülen durum, sonraki üç cümlelerin sebebi olmuştur. Bu bağlantı, hem durumun yoğun etkisini ortaya koymuş, hem de anlatımı daha anlaşılır kılmıştır.

Sebep zincirinin çekirdeği konumundaki ilk cümle, fiil ve durumların açıklanmasında önemli bir unsurdur. Öyküleyici anlatımda, gerçek hayatta olduğu gibi olayların seyrini değiştiren durum ve olaylar olur. İşte metinde böyle bir durum, bağlayıcı sebep unsuru olmuştur.

Sebep anlam bağlantısı, derin yapıda bazı bağlaçlarla düzenlenmektedir. Ancak geçişlerin tabii seyri, bunları yüzey metne çıkarma gereği göstermemiştir:

	Bağlanan Cümle	Bağlanılan Cümle	Derin Yapıdaki Bağlaçlar	Yüzey Yapı Bağlaçları
(1)	3	2	“bu yüzden”	–
(2)	4	3	“bir taraftan”	“da”
(3)	5	4	“bu yüzden”	“artık”

Birinci ve üçüncü bağlaç olan “bu yüzden” bağlacı, sebep ve sonuç cümlelerinin yan yana gelmesiyle bulunur. 4 numaralı cümledeki “artık” bağlacı, durum değişikliğini gösterir.

2 numaralı cümlenin bağlacı “bir taraftan da”nın “da” kısmı, “bu zaafima” yer tamlayıcısına getirilerek bağlantı sağlanmıştır.

2.2.8.1.1.3 Sebep Aktarım Zinciri Bağlaçsızlığı (bu yüzden)

28.6

(8) - Müsaade ederseniz ben bu gece eve gideceğim.

(9) Sebep olarak, Erenköy eczanesinde pansumanların iyi yapılmadığını söylüyordum.

(10) (Bu yüzden) Paşa'nın canı sıkıldı.

(11) Hiç olmazsa ertesi gün gitmemde ısrar ediyordu.

Çocuk - Paşa ilişkisinde durumların açıklanması, sebebe bağlama şeklinde yapılmaktadır. Durum ve sebepler, bir zincir hâlinde düzenlenmektedir. Bunların aktarım şeklinde düzenlenmiş olması, belirli bir yorum düzeni gerektirmektedir.

8 ve 9 numaralı cümleler, Paşa'yı etkileyen ondaki durum değişikliğinin sebebi olan sözü, “bu yüzden” derin bağlacıyla belirlemektedir. Bu söz, Paşa'nın tepkilerini sonuç olarak düzenlemektedir. Böylece oluşan sebep - sonuç ilişkisi, anlam olarak cümleleri birleştirmiştir:

“Müsâade ederseniz ben bu gece eve gideceğim deyince Paşa'nın canı sıkıldı.”

9 numaralı cümle, Paşa'nın tepkisinin azaltılması için araya sokulan bir destek yapıdır. Bu destek cümlesi, 8 numaralı cümleyi açıkladığı için, metnin yorumlanmasında kolaylık sağlamaktadır.

11 numaralı cümle, “can sıkıcı söz”ün düzeltilmesi için gerekli bir teşebbüsü göstermektedir. Bu teşebbüs, sebep - sonuç zincirine bir halka eklemektedir. “Hiç olmazsa” bağlacı, geçişi yumuşatmaktadır. “Ertesi gün” zarfı ise “bu gece” zarfının yerine geçerek düzeltmeyi yönetmektedir.

Yinelenen “gitmek” fiili, değiştirmenin ve tepkinin konusunu belirlemektedir. “İsrar ediyordu.” yüklemi, tepkiye dayalı olarak, sebep zincirini yorumlamaktadır. Bu

yorumlama, fiillerin oluşturduğu zincirin son halkası şeklinde Paşa'yı belirleyerek anlatımın amacını göstermektedir:

Eve gideceğim > Söylüyordum > Canı sıkıldı > Ertesi gün git < Israr ediyordu.

Bağlaçların derin metinde bırakılması, zincirin daha açık bir şekilde dizilmesini sağlamaktadır. Bu açıklık, yorumları daha verimli yapmamızı kolaylaştırır.

2.2.8.1.1.4 Ortak Sebep Belirleme Bağlaçsızlığı (bu yüzden)

39.2

(1)(1) Yüksek, çıplak, mavi, dümdüz, dimdik duvarlar.

(2)(1) Bakıldıkça uzuyorlar, yükseliyorlar; sertleşiyor ve korkak, yumuşak bakışlarına kaskatı çarpıyorlar, gözleri ezecekler.

(2) (Bu yüzden) Başım döndü.

(3) Deniz gibi yayılıyorlar ve beni çeviriyorlar.

(4) Serinliklerini hissediyorum.

2.2 ve 2.4 numaralı cümlelerde belirlenen sonuçlar, öncelerindeki cümlelerin sebeplerine bağlıdır. Sebep bildiren cümleler ise, ilk cümledeki özneye bağlıdır.

2.1 numaralı cümledeki değişiklikler, “başının dönmesi”ne sebep olmuştur. Bu değişiklikler ise, “duvarlar” öznesi üzerinde gerçekleşmektedir. “Uzama”, “yükselme”, “sertleşme”, “çarpma” ve “ezme” fiilleri, başını döndürmüştür. Bu fiillerin sahibi ise, “duvarlar”dır.

2.3 numaralı cümledeki değişiklikler ise, “serinliği hissetmesi”ne sebep olmuştur. “Yayılma” ve “çevirme” sırasında oluşan serinlik, bu ilişkiyi kurmuştur. Burada da yine aynı özne, fiillerin sebep kişisidir.

Sebep - sonuç ilişkilerini kuran “bu yüzden” bağlacı, yüzey metne çıkarılmadığı için ilk cümledeki özneye daha kolay ulaşılabilir. Çünkü bu kişi ve fiilleri arasındaki ilişki, daha belirgin hâle getirilmektedir. Metin çözücü, sebepleri etken kişiye göre belirler ve sonuçları duruma göre yorumlar.

2.2.8.1.2 Sonuç “Bu yüzden” Bağlaçsızlığı

2.2.8.1.2.1 Sonuç Gösterme Bağlaçsızlığı (bu yüzden)

29.8

(0) Ruhlar acılaştı ve güzel bir mevzua girilemiyordu.

(1) (Bu yüzden) Ben salondan erken çıktım ve yattım.

Önceki paragrafın son cümlesindeki durum, bir yerde bulunma sebebinin sona ermesini göstermektedir. Bu da, olayın geçtiği yeri terk etme fiiline dolaylı yoldan geçişi sağlamaktadır. Geçişte “bu yüzden” bağlacının gizlenmesi, bağlantının durum anlamıyla kurulmasını gerektirmektedir.

Sebeup - sonuç ilişkisi şeklinde kurulmuş bağlantı, bunu sezdirim şeklinde bulmamızı gerektirmektedir. Yer değişiminin değerlendirilmesi, anlama dayalı bir devamlılık sağlamaktadır. Buna göre cümleler birleştirilince, zaman çizgisinde devam eden bir bütünlük oluşmaktadır:

“Ruhlar acılaştınca ve güzel bir mevzua girilemeyince, salondan erken çıktım ve yattım.”

“Ben” öznesi, yüzey metne çıkarılmamıştır. Bunun sebebi, grup içinden ayrılan kişinin durumdan duruma geçmesiyle gerçekleşen değişimdir. Bütün - parça ilişkisiyle düzenlenen ayrılma, bağlantıyı anlama yüklemektedir. Köşktekiler grubunun bireyi, konuşma bitince, orada kalma sebebi kalktığı için orayı terk etmiştir.

“Niçin erken çıktın?” sorusunun cevabı, bağlantıyı düzenlemektedir. Bu cevap, metnin yorumlanmasında önemli ipuçları bulunmasını sağlamaktadır. Bağlantının bağlaçsız olarak ve dolaylı sonuç şeklinde kurulması, böyle bir avantaj vermektedir.

- Cevaplar : 1. Ruhlar acılaştı.
2. Güzel bir mevzua girilemiyordu.
3. Yatmak istiyordu.

Bağlantı araştırmacı sorunun üç cevabı göstermesi, değişik bağların varlığını göstermektedir. Bu da, sonuç fiili metnin tamamına göre yorumlar.

2.2.8.1.2.2 Durum - Sonuç Değişikliği Bağlaçsızlığı (bu yüzden)

13.9

- (1) Karyolama oturdu.
- (2) (Bu yüzden) Hayretimin üstüne binen sevincimi taşımayacak bir hâle geldim.

İlk cümledeki fiil, ikinci cümledeki durum değişikliğinin sebebidir. Derin metindeki “bu yüzden” bağlacı, bu bağlantıyı kurmaktadır.

İki cümle arasındaki sebep - sonuç bağı, Çocuk - Nüzhet ilişkisindeki etkileşime bağlıdır:

Derece	Sebep	Sonuç	Yeri
1	“Nüzhet geldi.”	“Hayretle baktım.”	13.6
2	“Karyolama oturdu.”	“Hayretimi taşıyamadı.”	13.9

Cümleler arasında bağlacın gizlenişi, fiil ve sonucu olan değişikliğin müstakil olarak da yorumlanmasını sağlar. Böylece metin çözücü, fiil merkezli bir yorumlama yapacaktır.

2.2.8.1.2.3 Beklenmeyen Sonuç Bağlaçsızlığı (bu yüzden)

29.5

- (3) Münakaşa tehlikeli bir şiddet aldı.
- (4) (Bu yüzden) Paşa'nın yüzü kıpkırmızı olmuştu.
- (5) Boğazına sıkıştırdığı havluyu bollaıyor ve bastırıyordu.
- (6) Ben de rengimi kaybetmiş olacaktım.
- (7) Kadınların gözlerinde korkunun ve endişenin kamaşmaları vardı.
- (8) (Bu yüzden) Birdenbire susmayı tercih ettim.

3, 4, 5, 6 ve 7 numaralı cümleler, bir sonuç zinciridir. 8 numaralı cümle, bu sonuç zincirini sebep zincirine çevirmektedir. Sebep zincirinin sonundaki beklenmeyen sonuç, diziyi(paradigma) değişik bir yorumda yeniden birleştirmektedir.

Durumdan etkilenenler zincirinin kesilmesi, uzatılan açıklamaları tamamlamaktadır. Kesilen zincirin son halkası, aynı zamanda kesici olan 8 numaralı

cümledir. “Susmayı tercih ettim.” (N+Y) yapısı, sonuç zincirinin sonucudur. Çünkü bu sonuçların son bulması, son cümleyle gerçekleşmektedir.

“Birdenbire” zarf tümleci, zincirin tamamlanmasını âni ve beklenmeyen bir şekilde yapılandırmaktadır. “Susmayı” nesnesi, konuşmanın tersi şeklinde farklılaşmayı düzenlemektedir. “Tercih ettim” yüklemi, bitişin sebebini göstermektedir.

Sonuca geçişte “bu yüzden” bağlacının kullanılmaması, anlatımda pürüzsüz bir akış sağlamaktadır. “Niçin birdenbire susmayı tercih ettin?” sorusu, bağlaçsızlığı telâfi edici bir cevabı bulmaktadır. 2 numaralı cümle, cevaba en yakın kısımdır. Ancak ileride “Beni susturan şey nefretimdi.” cümlesi, bu cevabı değillemektedir.

Beklenmeyen sonuç, konuşmadan düşünceye geçişi sağlamaktadır. “Susmak” fiili, bunu düzenleyen unsurdur. “Kozmopolitlerin Hücûmu” uygulamasından, yorumlamaya geçilmektedir.

2.2.8.1.2.4 Durum Değişikliği Sonucu Bağlaçsızlığı (bu yüzden)

13.30

- (1) Birden bire vücûdum gevşedi, omuzlarım düştü.
- (2) (Bu yüzden) Başımı yastığa koydum.

Durumdaki değişiklikler, kişilerin fiillerini tayin eden başlıca unsurlardır, Bu özellik, metinlerde cümlelerin bağlanmasında sıkça kullanılan bir bağlantı şeklidir.

Sebe - sonuç ilişkileri, metni bir mantık zincirinde kurar. Metin çözücü, fiil ve durumları, oluşan mantık zinciri içinde bir bütün olarak algılar. Bu bütünlük, metnin çözümlenmesinde dayanak noktası olarak kullanılır. Bu sâyede zihin çözümlene yaparken okuma tarzında değil, yaşıyormuş, görüyormuş gibi çalışır.

Metinde art arda gelen cümleler, metin çözücü tarafından zihinde canlandırılmaktadır. Gerçek dünyadaki görüntüler, cümlelerin anlam yükleriyle eşlendiğinde hayal gücü bir film hâlinde canlandırma yapar.

DURUM FİİL

GERÇEK DÜNYA DUYUSU

Birdenbire

(zaman)

Vücûdum gevşedi,

his (sebe)

Omuzlarım düştü,

görme (sebe)

Başımı yastığa koydum.

görme (sonuç)

Böylece anlatılanlar, duyu organları yoluyla canlandırılmaktadır. Burada sebep olarak algılanan fiille sonuç olarak algılanan fiil arasındaki ilişki, anlamdan çıkarılmaktadır. Eğer derin metindeki “bu yüzden” bağlacı, gizlenmemiş olsaydı, canlandırma bu kadar başarılı olamazdı. Bağlaç gizleme, anlatımı daha serbest ve yoruma dayalı hâle getirmektedir.

Kullanım dilbilimsel olarak metin çözümlemeye önemli bir yeri olan bağlaç gizleme, sözlü ve yazılı anlatımda sıkça kullanılır. Yazılı anlatımda şiir, hikâye, roman türlerinde bağlaçların sıkça derin metne itildiği görülüyor. Sözlü anlatımda ise, konuşmanın kısa ve öz olmasından dolayı, daha da az görülür.

2.2.8.1.3 Tarz Örnekleme Bağlaçsızlığı (bu yüzden)

36.7

(6)(2) Büyük bir uzvun boşluğunu hissetmeye nasıl dayanacağımı anlamıyorum.

(7)(1) (Bu yüzden) Harp tebliğlerinde yaralı sayılarını okurken, hep kanlı maceraları benimkine benzeyen binlerce insanı düşünüyorum.

Önceki cümlede belirlenen durumun çözümlenmesi, paragrafın ilk cümlesinde bir örnek üzerine yapılmıştır. Ancak uzak cümleler arasında kurulan bu ilişkide bağlaç kullanılmamıştır.

Yüzey metne çıkarılmamış olan “bu yüzden” bağlacının anlamı, bağlantıya esas alınmıştır. “Kanlı maceraları düşünüyorum.” (N+Y) yapısı, çağrışımın kurulduğu noktayı belirlemektedir. Bağlaç, bu belirlemeyi hedef almıştır.

“Nasıl dayanacağımı anlamıyorum!” (N+Y) yapısının sorguladığı durum, “harp tebliğlerinde yaralı sayılarını okurken” zarf tümleciyle yoruma hazırlanmaktadır.

“Benimkine benzeyen binlerce insan” tamlamasıyla belirlenen kişilerle Çocuk arasında karşılaştırma yapılmaktadır. “Düşünüyorum” yüklemi, “anlamıyorum” yüklemiyle kurduğu ilişkiyle, durumla örnek arasında bağdaşıklık kurmaktadır. Karşılaştırma, bu ilişkiye göre düzenlenir.

Örnekte belirlenen karşılaştırmanın ilk cümledeki sebep durumuna bağlanması, bağlantının temelini oluşturmaktadır. “(Bacağın) kesilme(si)” fiili, “(savaşta bacağını)

kaybetme” durumuna benzetilmektedir. Bu benzetme, durumun yorumlanması için gerekli ipuçlarını vermektedir.

Bağlaçsız tarz örnekleme, ameliyat öncesi son durumu yorumlamaktadır. Metin çözücü, verilen örnekte ameliyatla harbi karşılaştırarak yorumunu yapar.

2.2.8.1.4 Kişi - Hedef Bağlaçsızlığı (Bu yüzden)

32.2

- (4) Aynı hastahanedeki başka bir genç Türk doktoru, hastalığıma çok alâka gösterdi ve yeni bir tedâvi ile, Türkiye’de bulunmayan bir ilacı mafsala zerk ederek beni kurtaracağını söyledi.
- (5) (Bu yüzden)Yirmi gün bu doktora inandım ve mafsala sokulan demir borular içinde ilacın sıkılmasına baygınlıklar geçirerek dayandım.

İlk cümlede belirlenen hedef, ikinci cümledeki zaman aralığında işleme dönüşmektedir. Bağlantıda “bu yüzden” bağlacının yüzey metinde kullanılmaması, hedefle onun gerçekleşmesini birleşik yapıya taşımaktadır.

“Yeni bir tedâvi ile, Türkiye’de bulunmayan bir ilacı mafsala zerk ederek beni kurtaracağını” nesnesi, hedefi göstermektedir. “Söyledi” yüklemi, hedefi aktarım yapısına taşımaktadır.

“Bu doktora” yer tamlayıcısı, hedefi belirleyen kişiyi “bir genç Türk doktoru” sıfat tamlamasına ulaştırarak belirlemektedir. “Yirmi gün” zarf tümleci, işlemin süresini belirtmektedir.

“Bu doktora inandım.” (YT+Y) yapısı, hedefle onun uygulanışını bağdaştırmaktadır. “(Mafsala sokulan demir borular içinde ilacın) sıkılması” fiili, işlemin tarzını belirlemektedir. “Baygınlık geçirerek dayandım.” (ZT+Y) yapısı, işlemin etkisini bildirmektedir.

“Hastalığıma çok alâka gösterdi.” cümlecigi, hedef - işlem bağına açıklayan durum belirleyicisidir, Yorumlama, bu açıklamaya göre yapılmalıdır.

Bağlaçsız hedef - işlem bağı, geleceğe dair planlar ve bunların uygulanması şeklinde iki cümleyi birbirine bağlamıştır, Metin çözücü, bunu bir bütün olarak algılar,

2.2.8.1.5 Açıklama Bağlaçsızlığı (bu yüzden)

2.2.8.1.5.1 Ayrıntılayıcı Açıklama Bağlaçsızlığı (bu yüzden)

29.3

- (2) Kime yaranmak olursa olsun, güzel Türkçe dururken, sokak levhalarına, tabelâlara Fransızca yazılmasına aleyhtar olduğunu söyledim.
- (3) (Bu yüzden) Paşa ve Doktor, basit kozmopolit fikirleriyle bana hücum etmeye başladılar.
- (4) Paşa, Fransızlar'a sevgisini içtimâî bir akide seviyesine çıkarmak için nafîle yoruluyor.
- (5) Fransa'nın bizim kültürümüz üstündeki tesirlerine dair alelâde Tanzimat fikirlerini sıralıyordu.
- (6) Doktor'un samimî olup olmadığını bilmiyordum; fakat onun bütün delili, Türkçe'nin kifâyetsizliğini iddiâdan öteye geçemiyordu.
- (7) "Reçetelerimizi bile Fransızca yazıyoruz." diyordu.

2 numaralı cümledeki söz, konuşmanın diğer kişilerinin tepkisiyle karşılaşmıştır. Bu tepkiler, birliktelikten tek tek kişilerin konuşmaları şeklinde ayrıntılanmıştır. Ayrıntıların bu şekilde kişilere özel olarak yapılması, bağlaç yerine kişi isimleri arasındaki geçişlerin tercih edilmesini gerektirmektedir.

Sebeup olarak belirlenen söz, tepki zincirinin tetikleyicisi olarak, bağlantıda kilit konumundadır. Sonuç kısımları ise, 3 numaralı cümlede, "Paşa" ve "Doktor" özneleri altında toplanmıştır. 4 ve 5 numaralı cümleler, Paşa kişisi; 6 ve 7 numaralı cümleler, Doktor kişisi altındadır.

"Basit kozmopolit fikirleriyle bana hücum etmeye başladılar." cümlesi, Paşa ve Doktor kişilerinin 4, 5, 6, ve 7 numaralı cümlelerdeki söz ve tavırlarını kapsamaktadır. Bu kapsama, ayrıntıları birleştiren bir bağlantı şemsiyesi kurmaktadır.

5 ve 7 numaralı cümleler, kendilerinden önceki cümleleri açıklayarak, bağlantıların uzantılarını oluşturmaktadır. Böylece ayrıntılar, biraz daha uzatılmıştır.

Derin metindeki "bu yüzden" bağlacı, iki kişinin tepkilerini bütünden parçalara doğru yönlendirmektedir. Eğer bağlaç yüzey metne çıkarılsaydı, bu kadar verimli bir

bağlantı kurulamayacaktı. Ayrıntıların iç içe düzenlenmesi, bağlantının gelişigüzel olmasını engelleyerek, daha sistemli geçişler yapılmasını sağlamaktadır:

Sebeup(Sonuç(Paşa-Doktor(Paşa (Fikir (Sebeup))) + Doktor (Fikir (Açıklama))))

2.2.8.1.5.2 Açıklamalı Ardışık Fiiller Bağlaçsızlığı (bu yüzden)

23.10

- (1) **Fakat, nihayet, Nüzhet'in yanağındaki ateşin biraz soğur gibi olduğunu hissettim.**
- (2) (Bu yüzden) **Biraz kıpırdadım, yüzüne baktım.**

İki cümlenin fiilleri arasında kurulan sebep - sonuç bağlantısı, anlam ilişkileriyle düzenlenmektedir. Bu anlam ilişkileri, cümlelerin karşılaştırılmasıyla elde edilebilir. Derin metindeki "bu yüzden" bağlacı, bağlantıyı kurar.

Ardışık fiillerin düzenlenişi, bir mantık yapısı içinde çözümleme ve yorumlamaların yapılmasını sağlamaktadır. Fiil dizisinde (paradigma) her adımda ulaşılan durum, öykülemenin safhalarını oluşturur:

Soğur gibi olma > hissetme > kıpırdama > bakma

Bu fiillerin kurduğu yapı, sebep - sonuç zincirini de düzenlemektedir:

"Yanağındaki ateş soğur gibi olduğu için, bunu hissettim."

"Bunu hissettiğim için, biraz kıpırdadım."

"Biraz kıpırdadığım için yüzüne bakabildim."

Sebeup - sonuç zincirinde 1 ve 2 numaralı cümleler arasındaki gizlenmiş bağlaç, düzenleme yapmaktadır. "Bu yüzden" bağlacı, açıklamayı derin metinde yapmaktadır. Bağlacın derin metinde bırakılması, bağlama işlevini yüklemelere bırakmıştır.

Açıklamalı ardışık fiiller, bağlaçsız yapılarla öyküleme dizisinde (paradigma) düzenlenerek daha düzenli geçişler sağlamaktadır. Cümle sınırları, bağlaç kullanılmazsa incilir. Sınırların esnekleşmesi, çözümlenmeleri kolaylaştırır.

2.2.8.1.5.3 Metinler Arası Açıklama Bağlaçsızlığı (bu yüzden)

20.11

(17) (5)(1) **Ben girer girmez sustular.** (*Beni Karşıllayan Sükût*)

(18)(11)(1) (Bu yüzden) **Orada benden gizli bir şey konuşuyordunuz gibi**

geldi bana. (Kuruntulu Adam)

(20)(11)(2) Bugün siz Paşa efendinin odasına girdiğiniz vakit bunu
(bu evlenmeyi) konuşuyorlardı.

(3) (Bu yüzden) Birden sustular. (Gizli Konuşulan Şey)

Merak unsuru, üç metne yayılmış bir sistem hâlinindedir. Bu sistem, son metinde çözümlenmektedir. Çözümlemeyi sağlayan, derin metindeki “bu yüzden” bağlacıdır.

Bağlaç, art arda düzenlenmiş 2 ve 3 numaralı cümleleri, sebep açıklama şeklinde bağlarken, merak unsurunu kuran ve olgunlaştıran önceki iki metni de düzenlemektedir.

Merak unsurunun başlangıcı olan ilk cümle, sistemin dayandığı durumu belirler. Böylece 17 numaralı metinde “Beni Karşılaman Sükût” başlığı altında, metin çözücü, romanın sonuna hazırlanmaktadır.

İkinci cümle, merak unsuru üzerinde, ilk çözümleme denemesinin yapıldığı kısımdır. “Kuruntulu Adam” başlığı altında bilinmeyen durum, Çocuk - Nüzhet ilişkisi içinde çözümlenmek isteniyor. Bu çözümleme, soru - cevap yapısı yoluyla düzenlenmiştir. Ancak teşebbüs, sonuçsuz kalmıştır,

20.12.2 numaralı cümlede merak unsuru, nihayet çözümlenebilmektedir. Çocuk - Nurefşan ilişkisi, daha önce çözümlenemeyen belirsizliğe son vermektedir. Çocuk’un Nüzhet’e sorduğu soruyu, Nurefşan kendine sorulmadan cevaplamıştır,

Derin metindeki “bu yüzden” bağlacının zamir kısmı, merak unsurunun başlangıcına ve devamına işaret etmektedir. İşaretin hedefi, ulaştığı uzak hedefleri sonuç kısmına taşımaktadır. Metin çözücü, bu sayede ilgili kısımları hatırlayarak, merak unsurunu Çocuk - Nüzhet ilişkisini yorumlamak için kullanabilmektedir.

Uzak yerlerde düzenlenmiş parçaların birleştirilmesi, metindeki uyum ve düzeni göstermektedir. Hassas değerlerle kurulan bütünlük, metnin her yerinde kendini hissettirmektedir,

2.2.8.1.6 “Bu yüzden” Bağlaçsızlığı

2.2.8.1.6.1 İsim - Soru Bağlaçsızlığı (bu yüzden)

24.10

(2) Nüzhet bu adama çok dikkatle bakmıştı. (SORU ÇIKARMA)

(3) (Bu yüzden) - Kimdir? diye sordum.

2 numaralı cümledeki hedef konu olan “adam” kişisi üzerine, 3 numaralı cümlede soru çıkarılmıştır. Bu soru çıkarma işleminin sebebi, 2 numaralı cümlenin fiilidir.

“Kimdir?” sorusunun hedefi, “adam” kişisidir. “Sordum” sorusunun sebebi, “Çok dikkatle bakmıştı.” (ZT+Y) yapısıdır. Bu ilişkiler, fiil ve ismin soru çıkarmada kullanılmasını düzenlerken, metinde tartışılacak duruma da hazırlık yapmaktadır.

Derin metindeki “bu yüzden” bağlacı, soru çıkarılan unsurları, sorunun sebebi olarak belirlemektedir. Gizlenen bağlaç, değerlendirmenin müstakil bir şekilde yapılmasını sağlamaktadır.

Sorunun aktarılan unsur olarak düzenlenmesi, “adam” kişisi üzerine yapılacak değerlendirmeleri başlatmaktadır. Bu değerlendirmeler, Doktor Ragıp - Nüzhet / Çocuk - Nüzhet ilişkilerinin sonucunu belirleme adına önemli ipuçları verecektir. Bu yüzden isim - soru yapısı, önemli bir bağlantıdır.

“Çok dikkatli bakınca sordum.” şeklinde belirlenen fiil - soru yapısı, sebep - sonuç ilişkisi bakımından düzenlenmektedir. Çünkü sorulan sorunun sebebi, fiildir.

Soru unsurlarının adamın fiili olarak düşünülmesi, konuyla işlevi uyumlu hâle getirmektedir. Fiil ve isim arasındaki düzenleme, soru - cevap yapısının da kurucusu olmuştur.

2.2.8.1.6.2 Aktarımlı Fiil - Söz Bağlaçsızlığı (bu yüzden)

23.7

- (1) **Ellerini tuttum.**
- (2) **(Bu yüzden) Canlanarak söylüyor.**
- (3) **- Bu adam bize iki üç defa geldi, arkasından beni istedi.**

İlk cümledeki fiilin sonucu, ikinci cümledeki aktarımı ve üçüncü cümledeki sözün şeklini belirlemektedir. Bu belirleme, fiille söz arasındaki bağlantıyı, bağlaç kullanmadan gerçekleştirmektedir.

Derin metindeki “bu yüzden” bağlacı, anlam olarak bağlantıyı kurmaktadır. Bağlantı, fiille aktarım arasında düzenlenmektedir:

“Ellerimi tutunca canlanarak söylüyor.”

Aktarım yapısı, aktarılan sözün söyleniş biçimini belirlerken sebebin de değerlendirilmesini sağlamaktadır. “(Ellerini) tutma” fiilinin sonucu, Nüzhet’in canlanmasıdır. Bu dönüşümün sonunda söylenen söz de daha canlı söylenmiştir. Bu ilişki, üç cümleyi bir arada değerlendirmemizi sağlar:

“Ellerini tutunca canlanarak ‘Bu adam bize iki üç defa geldi, arkasından beni istedi.’ dedi.”

“Söylüyor” yüklemi, aktarımı yaparken aldığı ekle zamanda bir farklılaşma sağlamaktadır. Şimdiki zamanın devam eden anlamı, önceki ve sonraki cümlelerin bitmiş zamanlarını yönetmektedir. Zaman çizgisinde daha ileride olan fiil, diğerlerini düzenlemektedir.

Aktarımın tarzı ile aktarılan kısımlar arasındaki ilişki, fiil dili ile söz dili arasındaki düzeni de kurmaktadır. Biten bir fiilden sonra gelen söz, bitmiş olmasına rağmen bulunulan zamanda aktarıldığı için, şimdiki zaman yapısıyla yönetilmektedir.

Söz yapısı içindeki fiiller, bitmiş zaman çekirdeğini oluştururken; şimdiki zaman, bu çekirdeği sarmaktadır. Şimdiki zamana geçişi düzenleyen ilk fiilin kurduğu ilişki ise, zaman blokları arası geçişleri daha hızlı hâle getirmektedir. Bağlacın bıraktığı sınır boşluğu, I. ve III. tekil kişi yapıları arasındaki farklılaşma ile de doldurulmuştur. Böylece bağlacın işlevini, zaman ekleri yüklenmiştir.

2.2.8.1.6.3 Soru - Tepki Bağlaçsızlığı (bu yüzden)

24.10

(3) - Kimdir? diye sordum.

(4)(a) (Bu yüzden) Nüzhet yüzünü buruşturdu,

(b) cevap vermedi,

(c) ve yanımdan uzaklaştı

(d) ve adamın arkasından gitti.

3 numaralı cümlede, sorulan sorunun cevabı yerine tepki verilmiştir. Cevap yerine tepkinin geçmesi, durumun yorumlanması için kullanılmaktadır. 4 numaralı cümle, bu amaçla ipuçları vermektedir.

4a kısmı, “(adamın) gelme(si)” fiiline karşı gösterilen tepkiyi belirlemektedir. Sorudan tepkiye geçiş, derin metindeki “bu yüzden” bağlacıyla düzenlenmektedir. 3 numaralı cümlenin aktarım şeklinde düzenlenmesi, bağlaçsızlığı telâfi etmektedir.

4b kısmı, tepkinin cevabı engellemesini göstermektedir. Bu engelleme, a ve b kısımlarının tarz - uygulama ilişkisiyle düzenlenmesini sağlamaktadır:

“Nüzhet yüzünü buruşturarak cevap vermedi.”

4c kısmı, tepkinin sonucu olan fiili belirlemektedir. Bu sonuç, aynı zamanda bir tepkidir. Tepkilerin bir tarz şeklinde düzenlenmesi, cümle şeklinde bir düzenleme sağlamaktadır:

“Bunun üzerine Nüzhet yüzünü buruşturarak, cevap vermeden yanımdan uzaklaştı.”

4d kısmı, tepki zincirinin son halkasını tamamlarken sonrasındaki cümleyle kurulan fiil bağlantısını da hazırlamaktadır. Tepkinin açıklanması için, bu hazırlık yapılmalıdır.

4c / d kısımlarında yinelenen “ve” bağlacı, virgüllerle birlikte tepki zincirini kurmaktadır. Virgül yerine bağlacın iki defa kullanılması, “uzaklaşma” ve “(ardından) gitme” fiillerindeki ardışık düzeni belirlemektedir.

Sorunun başlattığı fiiller zinciri, tepkiyi art arda gelen kısımlarda düzenlemektedir. Bu dizi(paradigma), Çocuk - Nüzhet ilişkisinde hazırlayıcı bir sistemdir.

2.2.8.1.6.4 Sebep - Cevap Bağlaçsızlığı (bu yüzden)

21.18

(17)(1) “Ne var?” dedi.

(4) Odama gelir misin?

(18)(2) Ciddi olduğumu gördü

(3) (Bu yüzden) - Peki... Geliyorum... dedi.

Soru ile cevap arasına giren cümleler, durumun ortaya çıkışını açıklama işlevindedir. Konuşma kısımlarını tamamlayan açıklamalar, çözümlemenin daha kolay ve verimli yapılması amacıyla düzenlenmiştir.

14 numaralı cümleden itibaren başlayan diyalog yapısı, fiiller kullanılarak düzenlenmiştir. Bu, öykülemenin betimleme ve konuşma unsurları arasındaki dengeyi kurmaktadır.

Metnin son cümlesi, diyalogun başından beri alınmak istenen cevabı taşımaktadır. Bu hedefe ulaşılırken, düzenli bir ilerleme yapılmıştır. Soru ve cevaplar, fiil ve durumların hedefi için birer araç olarak kullanılmıştır. Derin metindeki “bu yüzden” bağlacı, bu araçları cevapta birleştirir.

Cevaptan önceki 18.2 numaralı cümle, cevabı almak için gerekli durumun oluştuğunu göstermektedir. Diyalogun amacı da bu durumu oluşturmaktır. Diyalogdaki söz ve fiiller, Çocuk - Nüzhet ilişkisinde güven unsurunu ön plana çıkarmaktadır. Güven unsuru, istenen seviyeye ulaştığında gerekli durum da oluşmuş olacaktır.

Cevaptan önceki cümle, cevabın sebebi şeklindedir. Bu ilişki, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. Birleşik yapı, anlam olarak şu şekildedir:

“Ciddi olduğumu gördüğü için ‘Peki... Geliyorum...’ dedi.”

18.3 numaralı cümle, 17.4 numaralı cümledeki sorunun cevabıdır. “Peki” cevap edatı, kısa cevap yapısını oluşturmaktadır. “Geliyorum” yüklemi, soru kalıbındaki fiil kökü üzerine kurulmuş olup, emrin kabulünü göstermektedir. “Dedi” aktarıcı yüklemi ise, hedefin sahibinin etkin kişi olmasına bağlıdır.

Sebeplere - cevap bağlantısı, bir mantık temeline bağlanmış cevabın anlaşılması ve yorumlanması için kullanılır.

2.2.9 “Bu sebeple” Bağlısızlığı

2.2.9.1 Çıkarım Bağlısızlığı (bu sebeple)

21.3

(0) **Ah ben ruhumun içindeki o ikinci ruhu bilirim, esrarı gören gözleriyle ve esrarı duyan kulaklarıyla her şeyi sezer ve bana sezdirir ve beni aldatmaz, ah, içim beni aldatmaz.**

(1) **(Bu sebeple) Ben o gün odaya girer girmez her şeyi sezdim.**

1 numaralı cümlede ortaya konan iddianın ispatı, önceki paragraftadır. Burada paragrafın bilgileri kullanılarak bir çıkarım yapılmıştır. Çıkarım, kurulan mantık yapısı üzerine düzenlenmektedir.

Derin metindeki “bu sebeple” bağlacı, geçişi düzenleyen unsurdur. Bağlacın “bu” zamiri kısmı, değiştirim yoluyla önceki paragrafın bilgisini taşımaktadır. Böylece genelden özele geçiş, paragrafın sınıırıyla belirlenmektedir. İlk paragraf, her türlü merak unsurunun çözümlenmesini sağlayabilecekken, paragraf sonrasındaki cümle, bu mantık sisteminin duruma uygulanmasını gösterir.

“Sezmek” fiilinin kökü cümlelerdeki yüklemelerin kuruluşunda kullanılarak, kök yinelemesine dayalı bir bağlantı kurmaktadır. Bu bağlantı, fiilin kılıcısını da yorumlamaya katmamızı gerektirmektedir. “Sezer” ve “sezdirir” yüklemelerinin öznesi, 1 numaralı cümlenin “sezdim” yüklemelinin “ben” öznesini de etkiler. Yani “ben” öznesi, “sezdireni ikinci ruhun” etkisindedir.

Ettirgenlik, paragraftan sonraki ilk cümleyi de içine almaktadır. “Esrarı duyan kulaklar” ve “esrarı gören gözler”, “ben” kişisine aittir. Böylece bütünün parçaları, bir ortak alanla bağlantıyı tamamlamaktadır.

2 numaralı cümlenin “o gün” zaman gönderimi, “Beni Karşılayan Sükût” metnindeki zamana ulaşmaktadır. “Odaya” yer gönderimi ise, aynı metnin ortamına ulaşmaktadır. “Her şeyi” durum gönderimi, aynı metindeki duruma ulaşmaktadır.

Önceki paragraftaki genel hüküm, gönderimler yoluyla özel duruma uygulanmaktadır. Yani zaman, yer ve durum şeklinde kurulan denklem, gönderimlerle ilgili unsurların yerlerine yerleştirilmesini çözüm için kullanmaktadır.

Bu bağlantı, önceki metinde çözülen merak unsurunun nasıl çözüldüğünü de göstermektedir. Çocuk’un sezgileriyle Nurefşan’ın haberleri arasındaki uyum, bu bağlantıyla açıklanmaktadır. Bağlantı, bu yüzden önceki metinle de irtibat kurulmasını sağlamaktadır.

2.2.9.2 Açıklama - Emir Bağlaçsızlığı (Bu sebeple)

18.15

(6) Şimdi anladın mı?

(7) (Bu sebeple) Bu vesveseleri bırak!

Derin metindeki “bu sebeple” bağlacıyla bağlanan iki cümle arasında kurulan açıklama ilişkisi, Çocuk - Nüzhet ilişkisini düzenlemektedir.

Sebebe şeklindeki açıklama cümlesi, değiştirim gücüyle ispatlama yapısını içine alır. Böylece, Çocuk’a verilecek emir için bir hazırlık yapılmaktadır.

Sonuç şeklindeki emir cümlesi, bir açıklamayla kurulmuş mantık sistemine dayanmaktadır.

Açıklama ve emir cümleleri, yaptıkları değiştirim ve gönderimlerle daha anlaşılır hâle gelir. İlk cümlenin “bunu” nesne değiştirimsizliğinin ve ikinci cümlenin “bu vesveseleri” nesnesi (ST), gönderimlerinin hedefleri çözüldüğünde anlatım daha açık hâle gelir:

(6) Şimdi senden gizli hiç bir şey konuşmadığımızı anladın mı?

(7) Gizli şeyler konuşulduğu, senden habersiz işler yapıldığı vesveselerini bırak!

Açıklama - emir bağlantısı çözümlenirken kullanılan yorumlama sistemi, soru ve ünlem işaretleri ile belirlenmektedir. Soru işareti soruyu, ünlem işareti emri simgeler.

Sorunun cevabı, “anladım” olmalıdır. “Bu vesveseleri bırak!” emri ise, durumun anlaşılmasına bağlı bir yönlendirmedir. Eğer durum anlaşılmadıysa, emir teslimiyet ister.

“Bu sebeple” derin bağlacının gönderim değeri, ilk cümleyi diğeri içinde değerlendirmektedir:

“Şimdi senden gizli hiçbir şey konuşmadığımızı anladığına göre, bu vesveseleri bırak!”

Açıklama kısmı edat grubuna çevrilerek ZT + Y yapısı, yine cümleler arasına taşınmıştır.

2.2.10 “(Tam) Bu Sırada” Bağlaçsızlığı

2.2.10.1 Eşzaman Bağlaçsızlığı (tam bu sırada)

11.6

(1) Nüzhet parmağını uzattı:

(2) - Bak ay çıkıyor...

(3) Limon gibi sarı değil mi?

(4) (Tam bu sırada) Arkamızda bir çatırdı.

Konuşma cümlesinden, öyküleme cümlesine geçişte hiç bağlantı yok gibi görülmektedir. Ancak aralarında bir zaman ilişkisi olduğu, metnin bağlamından anlaşılmaktadır. Yani konuşma ile olay arasında bir zaman bağı vardır.

Cümle, derin ve yüzey yapıdaki şekliyle şöyledir:

“Tam ‘Limon gibi sarı değil mi’ dediği sırada arkamızda bir çıtırtı duyduk.”

İki cümle arasında eş zamanlılık bağlantısı kurulmuştur. Konuşma ve olay cümleleri arasında aynı zaman dilimi içinde olma ilişkisi bulunmaktadır.

Cümleleri bağlayan “tam bu sırada” bağlacı, öge olarak 2 numaralı cümlenin zarf tümleci konumundadır. Derin yapıdaki bu zarf tümleci, hem cümle içi hem de cümle dışı bağlantıları düzenlemektedir.

Eksiltelen “tam bu sırada” bağlacı, konuşma yapısına üçüncü bir kişinin daha katıldığını bildiren “Arkamızda bir çıtırtı...” kısmıyla önceki cümleleri bağdaştırmaktadır. Böylece zaman akışı içinde konuşma, olay ve durumlar düzenlenmektedir.

2.2.8.10.2 Parça - Bütün İlişkili Eşzaman Bağlaçsızlığı (bu sırada)

38.8

- (3) **Yorgana elimi süremiyorum, yalnız kenarına ilişip, geçici bir zaman içinmiş gibi oturuyorum.**
- (4) (Bu sırada) **Bütün yataktan garip bir koku, hastahane kokularının terkbine dahil bir unsurun kokusu yükseliyor.**

“Yorgana” ve “bütün yataktan” yer tamlayıcıları arasındaki parça - bütün ilişkisi, aynı zaman dilimindeki fiillerle düzenlenmektedir. Eşzamanlılık içinde parça ve bütün, buldukları cümleleri birbirine bağlamaktadır.

Yüzey metne çıkarılmamış “bu sırada” bağlacı, bağlantıyı anlam bakımından kurmaktadır. “Oturuyorum” ve “yükseliyor” yüklemelerinin şimdiki zaman ekleri arasındaki ilişki, bağlantıyı fiiller bakımından tamamlamaktadır.

Eşzamanlı fiilleri taşıyan yüklemelerin bulunduğu cümlelerdeki “yorgan” ve “yatak” objeleri arasındaki ilişkiler, onları fiillerin zaman alanında değerlendirmektedir.

“Yorgana oturduğum sırada bütün yataktan bir koku yükseldi.” şeklinde anlam olarak belirlenen bağlantı, diğer açıklamalarla desteklenmektedir. Bu açıklamalar, bütünle parça arasındaki ilişkiyi desteklemektedir.

“Koku” kelimesinin yatak ve yorgan kelimeleriyle kurduğu ortaklık ilişkisi, yer betimlemesine dayalı bir bütünleşme sağlamaktadır. Bütünde de parçada da bulunan koku, eşzamanlılığı eş durum ilişkisiyle tamamlamaktadır.

2.2.11 “Sonra” Bağlaçsızlığı

2.2.11.1 Açıklama “Sonra” Bağlaçsızlığı

2.2.11.1.1 Farklı Zamanda Açıklama Bağlaçsızlığı (sonra)

20.7

(4) Bir iki güne kadar söz kesilecek.

(5) (Sonra) Küçük Hanım’ı Doktor’a veriyorlar.

İkinci cümle, ilk cümledeki durumu açıklamaktadır. Açıklama, “söz kesilecek” cümlesi üzerine yapılmaktadır. Yüklemdeki bilginin ayrıntıları, sonraki cümlede verilmektedir.

Derin metindeki “sonra” bağlacı, bağlantıyı kuran unsurdur. Bağlacın yüzey metne çıkarılmaması, ayrıma dayalı bir geçişe sebep olmaktadır. Bu ayırım, iki cümlelerin unsurları arasındaki ilişkilerin daha kolay kurulmasını sağlamaktadır.

Açıklama yapısı, ilk cümlelerin yüklemine sorulacak sorularla çözümlenebilir:

1. Kimler arasında söz kesilecek?

Cevap : Küçük Hanım’la Doktor arasında.

2. Söz kimler tarafından kesilecek?

Cevap : Onlar (Gönderim hedefi: Köşk hâlkı Paşa, büyük hanım ve Ragıp’ın ailesi) tarafından.

3. Söz kesmelerindeki amaç nedir?

Cevap : Küçük Hanım’ı Doktor’a veriyorlar.

“Bir iki güne kadar” zarf tümleci ve “kesilecek” yüklemine gelecek zaman anlamı, bağlantıyı zaman bakımından belirlemektedir. Fiil ve açıklamasının ortak zamanı, bir bütünlük oluşturmaktadır.

“Söz kesilecek” ve “veriyorlar” yüklemeleri arasındaki zaman farklılığı, açıklamayı süreç bakımından düzenlemektedir. “-AcAk” ekinin gelecek zaman anlamı ve “-yor” ekinin geçmişte başlayıp gelecekte devam eden anlamı arasındaki ilişki, zaman sınırlamasını düzenlemektedir.

“(Söz) kesilme(si)” fiili, “verme” fiilinin parçasıdır. Devam eden fiil, gelecekteki fiilin hazırlık safhasını oluşturmaktadır.

Gizli açıklama bağlacının kurduğu ilişkiler, Çocuk - Nüzhet ilişkisini ve bu ilişkide engelleyici unsur “Doktor Ragıp”ı, kişi programına yerleştirmektedir. Önceki metindeki durumların yorumlanması ve gelecek metinlerin anlaşılması, bu program kullanılarak gerçekleştirilecektir.

2.2.11.1.2 Beklenti Sonucu Açıklama Bağlaçsızlığı (biraz sonra)

34.4

(3)(3) Fakat büyük kapıya bakıyor, Operatör’ün gelmesini sabırsızlıkla bekliyordum.

(4)(1) (Biraz sonra) Büyük kapıdan üç kişi girdi.

(3)(a) Ortadakini Operatör’e benzettim.

(b) ve ayağa kalktım.

(5)Titreyerek yolları üstünde durdum.

3.3 numaralı cümlede belirlenen beklentinin sonucu ve onun anlatıcı üzerindeki etkileri, bağlantıyı kurmaktadır. Bu yapı, “biraz sonra” bağlacı derin metinde bırakılarak düzenlenmektedir.

4.1 numaralı cümle, beklentinin sonucunu göstermektedir. 3a kısmı, sonuçla etki arasındaki ilgiyi belirlemektedir. “Operatöre benzettim.” (YT+Y) yapısı, ilgiyi kuran kısımdır. Yapı, “bu yüzden” bağlacının işlevini yüklenmiştir.

“Ve” bağlacı, uzantı olarak açıklama bağlacını da taşımaktadır. Sonuç ilgisi, odaklama şeklinde kurulmaktadır. Bu bağlaç, 4 numaralı cümleyi de yönetmektedir. Cümle, ilk tepkiden sonra gelen ikinci tepkiyi vermektedir.

“Titreyerek” zarf tümleci, genel durumu belirleyen ögedir. Bu beklenti, sonucun Çocuk üzerindeki etkisinin tarzı bakımındandır.

bu düzenlemeler kullanılır.

Fiil ve sözler arasındaki ilişkiler, derin metindeki “sonra” bağlacıyla kurulmaktadır. Bağlacın yazılmaması, art arda dizilmiş yapılar arasındaki anlam ilişkilerinin ön plana çıkmasını sağlamaktadır. Anlam ilişkileri, bağlaçların yerine geçmektedir.

Fiilden söze geçiş, “böyle yapınca” değiştirim unsuruyla; sözden fiile geçiş, “böyle deyince” değiştirim unsuruyla gerçekleşmektedir. Bu bağlantıda hazırlayıcı işlevindeki unsurlar sebep, hazırlanan durumlar da sonuç kısımlarını oluşturmaktadır.

6 numaralı cümledeki söz, aktarım yapılmadan iletilmektedir. Bu iletim şekli, “evlenme” fiilini de fiiller dizisinde değerlendirmeyi kolaylaştırmaktadır. Karar safhasındaki bu fiili çeviren fiiller, duygusal dönüşümleri oluşturmaktadır.

Cümledeki ardışık fiiller, bağlaçsız yapının parçalarını düzenlemektedir. Fiiller arasındaki zaman ilişkileri, öykülemeyi parçalardan bütüne doğru kurmaktadır. Sıralanan fiiller, bir dizi (paradigma) hâlinde gelişimi sürdürmektedir.

(Ellerini) tutmak > Evlenmek (planı) > Kucaklamak > (Kendine) çekmek

Fiil dizisinin(paradigma) yorumlanması, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin geldiği noktayı bulmamızı sağlamaktadır. Bağlantının bağlaçsız olarak kurulması, ilişkinin

daha tarafsız olmasını sağlamaktadır. Eğer bağlaç kullanılsaydı, yorumlama yönü sünü olarak belirlenecekti.

2.2.12 Açıklama “Çünkü” Bağlaçsızlığı

2.2.12.1 Gönderimli Yetersizlik Açıklama Bağlaçsızlığı (çünkü)

39.3

(1)(1) Yüksek, çıplak, mavi, dümdüz, dimdik duvarlar.

(3)(2) Gözlerimi, onlardan kaçırmak için, yastığa da kapatamıyorum.

(3) (Çünkü)Arkama uzanacaklarını, üstüme abanacaklarını sanıyorum.

3.1 numaralı cümledeki yetersizliğin sebebi, sonraki cümlede açıklanmaktadır.

Bu açıklamada “çünkü” bağlacının yüzey metne çıkarılması yerine gönderim, ön plana çıkarılmıştır.

“Niçin gözlerini kapatamıyorsun?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir.

Bu sorunun cevabı; 3 numaralı cümlenin “arkama uzanacaklarını” ve “üstüme abanacaklarını” nesneleriyle “sanıyorum” yüklemi arasındaki ilişkiyle verilmektedir.

Ancak cümlede etken unsur, eksiktir. Bu unsur, gönderimlerle tespit edilmektedir. Nesnelere III, tekil kişi eki, önce “onlardan” yardımcı yer tamlayıcısına, oradan da metnin ilk cümlesine ulaşmaktadır. Bu gönderim dizisi(paradigma), eksik özneyi ve onun etkisini belirlemektedir.

Sebeplerin ögeler arasındaki ilişkiyle tespiti, çıkarımlarla şu cümleye ulaşmamızı sağlar:

“Duvarların üzerime uzanıp abanacağından korktuğum için gözlerimi yastığa kapatamıyorum.”

Bu bağlantı, “Gözlerimi onlardan kaçırmak istiyorum.” kısmındaki isteğin gerçekleşmesinde yetersiz kaldığını ve bunun niçin olduğunu açıklamaktadır. Bu, Çocuk’un içine düştüğü korku alanını yorumlamayı sağlar.

2.2.12.2 Zaman Açıklama Bağlaçsızlığı (çünkü)

23.9

(1) Bu hâl çok uzun sürdü.

(2) (Çünkü) İlkönce bırakmak şerefini ikimiz de kazanmak istemiyorduk.

İlk cümlede belirlenen zaman aralığının sebebi, ikinci cümlede açıklanmaktadır. Böylece zaman bilgisi kullanılarak, bir hükme ulaşma amaçlanmaktadır. Derin metindeki “çünkü” bağlacı, bağlantıyı kurar.

“Çok uzun sürdü.” (ZT+Y) yapısı, yorumlanarak bir sonuca ulaşmak istenmektedir. “Bu hâl niçin çok uzun sürdü?” sorusu, bu sonuca ulaşmak için yol gösterecektir. İki cümlenin birleşmesi, zamanı ve sonucu bir arada görmemizi sağlar:

“İlkönce bırakmak şerefini ikimiz de kazanmak istemediğimiz için, bu hâl çok uzun sürdü.”

Diğer zaman belirleyicisi olan “ilkönce” sıfatı, durumla zamanı birleştiren unsurdur. Hüküm de böylece zaman bilgisi içine alınmış olmaktadır. Anlatımı basitleştirirsek, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin yorumlanmasının amaç olarak belirlendiğini görürüz: “İkimiz de ilkönce bırakmak istemiyorduk.”

Derin metindeki “çünkü” bağlacı, açıklama yapısına geçişi belirleyen unsurdur. Bağlacın eksiltilmesi, durum ve zamanın yan yana düzenlenmesiyle telâfi edilmiştir. “Niçin” sorusunun cevabı, böyle bir yapıyı kurmuştur.

Bağlaçsız zaman açıklama, hikâye etme tarzındaki eserlerde kullanılan bir yapıdır. Durum ve olaylar, kapladıkları zamanla önem kazanır. Metin kurucu, burada zaman unsurunu kullanarak, kişiler arasındaki ilişkileri düzenlemiştir.

Uzun zaman aralığı, Çocuk - Nüzhet ilişkisini kuvvetlendirirken, Doktor Ragıp - Nüzhet evliliğinin ihtimalini de zayıflatmaktadır. Çünkü zamanın uzaması, istekliliğin derecesini gösterir.

2.2.12.3 Emir - Açıklama Cevabı Bağlaçsızlığı (çünkü)

22.7

(0) Kuzum, açık söyle.

(1) (Çünkü) - Bu gece sen bana çok üzüntü verdin.

Önceki paragrafın son cümlesinde istenen açıklama, 1 numaralı cümlede yapılmaktadır. Diyalog yapısında anlaşılmayan sözlerin yeniden düzenlenerek daha açık hâle getirilmesi, bağlantının esasını oluşturmaktadır.

Muhatap kişi tarafından verilen emre itaat ederek söylenmek isteneni istenen seviyeye indirmek şeklindeki anlam yinelemesi, bağlantının anlam yönünü belirlemektedir.

İlk cümlenin “Açık söyle.” (ZT+Y) yapısı, bağlantıyı yöneten unsurdur. Bu unsurun yönetiminde geriye doğru yapılan dönüşler, cevabı belirlemektedir.

1.4 numaralı cümlenin “Sıkılmayacak mıyım?” yüklemi, psikolojik durumu; 3.2 numaralı cümle, “Bana karşı doğru ol.” isteğiyle, beklenen durumu belirlemektedir. Belirlenen bu durumlar, 7.1 numaralı cümledeki durum bildiriminde birleşmektedir. “Üzüntü verdin.” (N+Y) yapısı, bildirilen durumun özetidir.

“Bu gece” zarf tümleci, metnin genel zaman yapısını belirlemektedir. Ayrıca bu zarf tümleci, önceki metindeki “uykusuz geçen gece” zamanındaki düşünce zincirini açıklamaya taşımaktadır. “Bu gece” zaman gönderiminin işaret etme işlevi, düşünce safhasında kurulmuş düşüncelerin diyaloga taşınmasını sağlamaktadır.

Bağlantının açıklama şeklinde kurulması, bu yapıyı bir bağlaca bağlamayı gerektirmektedir. Derin metindeki “çünkü” bağlacı, bağlantıyı düzenleyen unsurdur. Bağlaç gizlenerek işlevi ön plana çıkarılmıştır.

Açıklamanın soru değil de emir şeklinde istenmesi, bağlaçsız bir geçişi gerekli hâle getirmiştir. Emir - açıklama cevabı bağlantısı kuran sıfır bağlaç, metnin başındaki açıklamalarla karşılaştırma imkânı vermektedir. Bu karşılaştırma, metnin daha iyi yorumlanmasını sağlamaktadır.

2.2.12.4 Özet Açıklama Bağlaçsızlığı (çünkü)

21.2

(1)(1) Öyle bir yaşta idim ve öyle bir mizaçta idim ve çocukluğumda o kadar az oyun oynamıştım ve aldatmasını o kadar az öğrenmiştim ki yalan bana suçların en ağırısı gibi geliyordu.

(1)(4) Zavallı mürahik

(2)(1) (Çünkü) Nüzhet bana yalan söyledi:

Çocuk kişisine “Zavallı Mürahik (ergen)” denilmesinin sebebi, serbest bir şekilde düzenlenmiş cümlelerle açıklanmaktadır. Açıklama yönü, sonuca götüren

sebepler, kişilerin durum bilgisi gibi ayrıntılarla tespit edilebilir. Bu parçaların toplanması, metin çözücü tarafından yapılır.

Parçaların önceki ve sonraki cümleden bulunması için 1.4 numaralı cümleye, “Kendine niçin zavallı mürâhik dedin?” sorusunu sormalıyız. Bu sorunun cevabı, sebepleri bulmanızı sağlar:

“Çünkü oyun oynamamış ve aldatmayı öğrenmemiş bir çocuk olarak yalandan nefret ederken; Nüzhet’in bana yalan söylemesi, beni zavallı bir duruma düşürdü.”

İlk bakışta doğrudan bir sebep göstermeyen bu açıklama, ileriki cümlelerde gelecek desteklerle daha mantıklı hâle gelecektir. Açıklamadaki ayrıntıların ertelenmesi, metin çözücünün ilgisini canlı tutmaktadır.

Dolaylı açıklamayı yapı olarak düzenleyen, ikinci paragrafın ilk cümlesidir. Bu cümleyi hükme bağlayan, derin metindeki “çünkü” bağlacıdır. Bağlacın gizlenmesi, yorumun tek cümleyle sınırlandırılması içindir.

Metnin tamamı, “zavallı” hükmünün sebeplerini taşımaktadır. Bu yüzden açıklama, dolaylı bir şekilde yapılarak açık bir kapı bırakılmaktadır.

Asıl sebep, “Nüzhet’in yalanı”dır. Metinde romanın gerisindeki kısımlara gönderimler yapılarak bu konu yorumlanmaktadır. Zavallı mürâhik (ergen), aldatılmış olmanın verdiği eziklik içindedir. İşte açıklama, bu ana fikir etrafında yapılmaktadır. 2.1 numaralı cümle, bu açıklamanın özetidir. Metnin tamamı ise, geniş bir açıklama yapısıdır.

2.2.12.5 Cevap Açıklayıcı Ekleme Bağlaçsızlığı (çünkü)

20.6

(1) **Bugün hayvancağıza iyi bakamadım.**

(2) **(Çünkü) Misafir geldi.**

İlk cümlenin cevap yapısına yapılan ekleme, cevabı açıklamaktadır. Soru - cevap bağlantısındaki geçişin mantikî temellere dayandırılmasının ihtiyaç hâline gelmesi, böyle bir eklemenin yapılmasını gerektirmiştir.

“Çünkü” bağlacının yüzey metinde kullanılmaması, bağlantı ortamının serbest bırakılmasını sağlamaktadır. Metin çözücü, böyle bir ortamda, geri ve ileri hareketlerle yorumlamayı gerçekleştirmektedir. Bu yorumlamada bir çok ihtimal vardır.

İlk cümle, derin metindeki sorunun kurulmasını sağlayarak açıklamanın zemini hazırlamaktadır.

“Bugün niçin hayvancağıza iyi bakamadın?”

Derin metinde, bu sorunun cevabı olabilecek bir bütünleşme gerçekleşmektedir:

“Misafir geldiği için bugün hayvancağıza iyi bakamadım.”

“Bugün” zarf tümleci, cevabı ve açıklamasını aynı zaman birimi içine yerleştirmektedir. Bitmiş zaman eki “-DI”, bunu ek bakımından tamamlamaktadır.

Cümlelerin I. ve III. tekil kişi ekleri arasındaki ilişki, “ben” ve “misafir” özneleriyle birlikte açıklamayı, kişi bilgisi bakımından düzenlemektedir.

Cevap açıklayıcı ekleme, eklenen kısmı vurgulamaktadır. Çünkü ertelenen kısım, tek başına bırakılarak, diğer yorumlamalardan uzaklaşmış bir yalnızlık içindedir. Böylece, yorumlama bu kısım üzerinde yoğunlaşmıştır.

“Misafir geldi.” cümlesi, zoraki bir yönelmeyi göstermektedir. Sorulan sorunun cevabına eklenen bu kısım, Çocuk kişisini harekete geçirme teşebbüsüne karşı saldırı şeklindedir. Etken kişinin etkisindeki kişi, etkin konuma geçmeye çalışmaktadır.

Ekleme yapısı, metindeki dengeleri kurarken anlatımı daha akıcı hâle getirmektedir. Metin çözücü, ipuçlarını kullanarak yorumlamasını hızlı ve doğru yapabilir.

2.2.12.6 Farklılaşma Açıklama Bağlısızlığı (çünkü)

37.2

(0) Bu sefer demir parmaklıkları kapıdan bahçeye girerken, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu'na doğru, ağaçların bile sıhhatine imrenerek yürürken, camlı kapıların garip bir beyazlıkla gözlerime vuran ve içimde korku ile karışık yuvarlanan parıltıları arasında o dehlize girerken, yalnız değilim.

(1) (Çünkü) Yanımda Mithat Bey ve arkadaşım var.

Önceki paragraf, romanın ilk metninde belirlenen yerdeki farklılaşmayı anlatmaktadır. 2.1 numaralı cümle, bu farklılığı bağlaç kullanmadan açıklamaktadır.

“Yalnız değilim” yüklemi, meydana gelen farklılaşmayı göstermektedir. Cümlelerin diğer ögeleri, farklılaşmanın üzerine kurulduğu benzerlikleri yineleme ile belirlemektedir. Yer ismi ve fiil yinelemeleri, bu belirlemeyi kurmaktadır.

Yüzey metne çıkarılmamış “çünkü” bağlacı, bağlantıyı düzenleyen unsurdur. Bu unsur, anlamıyla geçişi açıklama şeklinde oluşturmaktadır. Böylece durum ve açıklaması, ayrı bir cümle kurar:

“Bu sefer yanımda Mithat Bey ve arkadaşım olduğu için yalnız değilim.”

İlk cümlelerin uzun olması, durum değerlendirmesi yapması gereken metin çözücüyeye eski bilgileri hatırlatmak içindir. Değişiklikler, benzerliklere göre belirlenir. Böylece metinler arasındaki bağlantı, yakın bağlantı için kullanılmıştır.

2.2.12.7 Aykırılık Açıklama Bağlaçsızlığı (çünkü)

17.18

(2)(a) Fakat bahçeyi göremiyordum;

(b) (Çünkü) o yaşımda kuvvetli acıların bana verdiği geçici sağırlık ve körlük içinde idim.

2a cümlesinde yetersizlikten dolayı ortaya çıkan aykırılık, 2b cümlesinde açıklanmaktadır. Açıklama yapısı, derin metindeki “çünkü” bağlacıyla kurulmaktadır.

“Çünkü” bağlacı yerine “için” edatının geçirilmesi, iki cümleyi şu şekilde birleştirir:

“Fakat, o yaşımda kuvvetli acıların bana verdiği geçici sağırlık ve körlük içinde olduğum için bahçeyi göremiyordum.”

Böylece açıklama, derin metindeki sebep - sonuç ilişkisine ulaşmaktadır.

Aykırılığın açıklanması, sadece yakın bağlantıları değil ortak ortam yoluyla kurulan uzak bağlantıları da kullanmıştır. 9.11 numaralı paragraftaki yeterliliğin, 17.18 numaralı cümlede yetersizliğe niçin dönüşmüş olduğu da açıklanır.

(9.11) “Başımızın ucunda, tâ uzaklara kadar sıralanarak ötüşen ağustos böcekleri, bütün Erenköyü’nü uzun bir ses zinciriyle çeviriyordu.” (Yeterlilik)

(17.18) “Körlük ve sağırlık içindeyim.” (Yetersizlik)

Bu dönüşümün sebebi, yine 2b’deki sıfat kısmında açıklanır.

“O yaşımda kuvvetli acıların bana verdiği” S

Bu sıfat, metindeki hastalık ve aşk konularındaki cümlelere yaptığı gönderimlerle, geniş bir açıklama ve bağlantı imkânı vermektedir. Böylece uzak gönderim, mantık sistemiyle aykırılığı açıklamıştır. Metin çözücü, bu açıklamayı doğru yorumlayabilmek için romanın bütün metinlerini bağlantılarıyla birlikte doğru yorumlamış olmalıdır.

2.2.12.8 Gönderim Açıklama Bağlaçsızlığı (çünkü)

17.16

(2) **Bütün bu ev, bütün bu insanlar, bana yabancı geliyordu.**

(3) (Çünkü) **Onları bana tanıtan bütün alâkalar, hâtıralar bir anda kaybolmuştu.**

2 numaralı cümlenin yorumlanmasında, ileriye dönük bir soru, bağlantıyı düzenlemektedir. “Bütün bu ev, bütün bu insanlar sana niçin yabancı geliyordu?” Bu sorunun cevabı, 3 numaralı cümlede verilmektedir.

3 numaralı cümlenin “onları bana tanıtan” sıfat fiil grubu cümlecığının “onları” yardımcı nesnesinin gönderimi, 2 numaralı cümlenin “bütün bu ev” / “bütün bu insanlar” öznelerine ulaşmaktadır. Bu gönderim, önceki cümlede anlatılan durumu açıklamakta kullanılır.

“Onları bana tanıtan + bütün alâkalar + hatıralar” özne (ST) yapısının önceki durumlara yaptığı gönderim, sebep-sonuç ilişkisini, hatırlatarak kuvvetlendirmektedir.

“Bir anda” zarf tümleci, sebep - sonuç ilişkisini, zaman bakımından düzenleyen ögedir.

İki cümlenin “(yabancı) geliyordu” / “kaybolmuştu” yüklemeleri arasındaki ilişki, birbirini etkileyen fiiller şeklindedir. Cümleler arasında bulunması gereken bağdaşıklık, bu yolla düzenlenir. Mantık bağlantısı, her fiili açıklayan bir başka fiili kullanmayı gerekli kılmaktadır.

Açıklama bağlantısını kuran, derin metindeki “çünkü” bağlacıdır. Bu yapı, “-Inca” zarf fiil grubuna dönüştürülerek iki cümle birleştirilebilir:

“Onları bana tanıtan bütün alâkalar, hâtıralar bir anda kaybolunca bütün bu ev, bütün bu insanlar, bana yabancı görünüyordu.”

İşlev bakımından ZT+Y ilişkisine benzeyen sebep sonuç cümleleri, bağlaçsızlıkla birbirine bağlanmıştır. Açıklanan gönderimler, yakın bağlantıyı uzak cümlelere ulaştırarak daha geniş bir metinleşme sağlamaktadır.

2.2.12.9 Sebep Açıklama Dizisi Bağlaçsızlığı (çünkü)

10.3

(3) Niçin? diye sordum.

(4) (Çünkü)- O kadar işaret ettim, ettim, gelmedin.

(5) (Çünkü)- Ben Paşa babanı uyanık sanıyordum.

3 numaralı cümlede sorulan sorunun cevabı, 4 numaralı cümledir. 4 numaralı cümle, derin yapıdaki “çünkü” bağlacıyla önceki cümleye bağlanmaktadır.

Paragrafta 3 numaralı cümlelerin “niçin” soru edatı, “çünkü” bağlacını gerektirmektedir. 4 numaralı cümle, “Sen çok ciddi bir adamsın!” sözünün söyleniş sebebidir.

4 numaralı cümle, önceki metne, anlama dayalı bir gönderim yapmakta ve anlatıcı kişiden bir açıklamanın beklendiğini işaret etmektedir.

5 numaralı cümle ise 4 numaralı cümlede istenen açıklamanın yapıldığı cümledir. Bu yüzden 5 numaralı cümle de derin yapıda bir “çünkü” bağlacı vardır.

Paragrafın bu üç cümlesinde karşılıklı açıklamalarla bağlantılar sağlanmıştır. “Çünkü” bağlacı hiç yüzey metne çıkarılmadığı hâlde, bağlantıların ana kurucusudur. Metin çözücü, bağlacın anlamını, iki cümleyi karşılaştırarak çıkarmaktadır.

2.2.12.10 Geriye Dönük Açıklama Bağlaçsızlığı (çünkü)

1.6

(6)(1) Sıralarda hiç düz oturan yok.

(2) (Çünkü) Hastalar sarılı bir kol veya bacağı bozduğu muvazene ile, hep amutları kırılmış, yamru yumru duruyorlar ve büyükler küçüklere doğru eğilmişlerdir.

Paragrafın her iki cümlesinin ilk kelimeleri, birinci paragrafta dönük açıklamalar yapmaktadır. Sıkça kullanılan geriye dönüşlerde ayrıntılar sıralanmaktadır.

Bu uzak açıklamadan oluşabilecek çelişki, ilk cümledeki genelleşmenin sonraki cümlede özelleştirilmesiyle giderilmiştir.

Metin kurucu, önce bir durumu veriyor, sonra bunun sebebini açıklıyor. Hasta çocukların düz oturmamasının sebebi, kol ve bacaklarının sarılı olması; büyüklerininki ise, onlarla ilgilenmek için eğilmesidir. Burada sebep bildiren “çünkü” bağlacına ihtiyaç vardır. İlk cümledeki durum açıklanmalıdır. Ancak bu iki cümlenin karşılaştırılmasıyla çıkarılabilecek bir yapıdır. Metin çözücü, ikinci cümlenin birinci cümleyi açıklamasından durumu anlar.

“Çünkü” bağlacı, sıkıştırılmış bilginin açıklandığını gösterebilir. Burada verilecek bilgi, “düz oturan yok” ifadesinde yoğunlaşmıştır. Anlam olarak “düz oturmayanlar” kişi bilgisi, ikinci cümlede “hastalar ve büyükleri” olarak açıklanmıştır.

Bağlacın yüzey metne çıkarılmaması, anlatımda sıradanlık ve hatta sıkıcılık oluşması ihtimalini gidermek sebebine dayanır. Birçok örnekte bağlaçların derin yapıda işlev olarak bulunduğu görülmüştür. Türkçe, yapı olarak bağlacın yüzey yapıya çıkarılmamasının tercih edildiği bir dildir.

Orhun yazıtlarında bağlaç kullanımının azlığı, Türk dilinde cümleler arası ilişkilerin güçlülüğünü ispat etmektedir. Daha sonraki dönemlerde yabancı dillerden birçok bağlaç alınmıştır. Uzun cümleler kurma isteği, zamanla bağlaçların yüzey metinde kullanılma ihtiyacını gerektirmiştir.

2.2.13 “Ancak” Bağlaçsızlığı

2.2.13.1 Yetersizliğe Dayalı Aykırılık Bağlaçsızlığı (ancak)

15.4

(1) Benim Doktor’u buldum.

(2) (Ancak) Operatör’ü beklemek lâzım.

İlk cümle, anlatıcı kişinin hedefine ulaştığını anlatmaktadır. 2 numaralı cümle, bu hükmün yanlışlığını bildirerek, yetersizliğe dayalı bir aykırılığın bulunduğunu ifade etmektedir. Bir fiile ihtiyaç vardır.

Aykırılık ilişkisini kuran unsur, derin yapıdaki “ancak” bağlacıdır. “Buldum” yüklemi, bitmiş zaman yapısındayken “beklemek lâzım” yüklemi, ileri gereklilik yapısındadır. Bağlaç bitmiş sanılanın bitmediğini göstermektedir.

Bağlantıdaki hüküm, metnin gizli yapısındadır. Anlatımın akışından, bunu Doktor'un söylediği sonucuna ulaşabiliriz. Ya da Çocuk'un bir mantık yürütmesi olabilir.

İki cümle arasındaki bağlantılar, çok gizli bir şekilde düzenlenmiştir. Metin çözücü, anlatımın özelliklerini kavramışsa, bu bağlantıyı çözebilir. Ancak cümlelerin yerleştirilişi, bir fiil - bir hüküm şeklinde bağlantısız görünmektedir. Aralarındaki bağlantı görünürde sadece ardışıklıktır. Hükümün çıkarılışının fiile dayandırılması, tamamen çözümlene yeteneğine bırakılmıştır.

Yetersizliğe dayalı aykırılık bağlantısı, tamamiyle anlamdan çıkarılmak zorundadır. Çünkü yapı, gayet karmaşıktır.

2.2.13.2 Aykırılık - Sonuç Bağlaçsızlığı (ancak)

34.1

(1)(4)(b) Beklemek lâzımdı.

(5) (Ancak) İkinci hariciye polikliniğinin önü hastalarla dolu, oturacak yer yok.

(2)(1) Bahçeye çıktık.

4b kısmında belirlenen durum, aykırılık ve onun sonucu olarak açıklanmaktadır. Bu açıklama, üç cümleyi bir zincir hâlinde düzenlemektedir. İki durumun tek sonuçta birleşmesi, bağlantıyı sonuçta yeniden kurmaktadır.

“Beklemek lazımdı.” cümlesi, durumu gereklilik olarak belirlemektedir. Bu durumun hedefi olan “(Polikliniğin önünde) oturma” fiili, 5 numaralı cümledeki durumla imkânsız hâle gelmektedir. Derin metindeki “ancak” bağlacı, bu anlam ilişkisini düzenlemektedir.

“Bahçeye çıktık.” cümlesi, önceki cümlede belirlenen yokluğun sonucudur. Buradaki sebep - sonuç ilişkisi, “beklemek lâzım” durumuyla ilgilidir. Çünkü fiil ve durumların temelinde bu sebep vardır.

Bağlaçsızlık aykırılık - sonuç açıklaması, durumlar arasındaki geçişleri düzenleyerek, hızlı bir aksiyon sağlamaktadır. Bu da, olayın gelişiminin belli bir mantık silsilesi hâlinde kurulmasıyla gerçekleşmektedir.

2.2.14 “Fakat” Bağlaçsızlığı

2.2.14.1 Amaç - Yetersizlik Karşılaştırma Bağlaçsızlığı (fakat)

29.8

(1) Ben salondan erken çıktım ve yattım.

(2)(a) (Fakat) Uyuyamadım,

(b) ağrılarım arttı,

(c) fakat ruhi azabıma nispetle çok asil, sade ve saf olan et ıstırabımı o gece sevdim.

İlk cümledeki “yatma” fiili, “uyuma” hedefiyle başlayan bir süreci göstermektedir. Ancak amacı gösteren fiil, yetersizlik (yeterlilik + olumsuzluk) eki alarak, beklentiyi değillemektir. Bu yetersizlik ise, ikinci cümlenin devamından karşılaştırmalı olarak açıklanmaktadır.

“Yattım > uyuyamadım” şeklinde dizilen yüklemeler, “fakat” bağlacı kullanılmadan, anlam bağıyla bağlanmaktadır. Bu bağlantı yorumlanırken “Uyuyabilmek için yattım, ama uyuyamadım.” şeklinde açılmaktadır.

Yetersizlik, 2b kısmında açıklanmaktadır. Bu açıklama diziye(paradigma) eklenerek, anlam yoluyla bağlantı kurulmaktadır. Yine yorumlamada bağlantı, “Ağrıların arttığı için uyuyamadım.” şeklinde açıklanacaktır.

2c kısmı, farklı olarak bağlaçlı bir bağlantı kurmaktadır. Çünkü buraya kadar gelen zincir, yön değiştirmektedir. “Fakat” bağlacı, durumun yorumlanmasıyla ulaşılan son noktayı belirlemektedir.

“Et ıstırabımı o gece sevdim.” (N+ZT+Y) yapısı, önceki cümledeki durumdaki farklılaşmayı göstermektedir. 2c kısmında “nispetle” kelimesinin kurduğu karşılaştırma ilişkisi, farklılaşmayı açıklamaktadır. Böylece yetersizliğin bilinmeyen sonucu da ortaya çıkarılmaktadır.

“Ruhi azap”, “et ıstırabı” ile “asil, sade ve saf” olması bakımından karşılaştırılmaktadır. Bu karşılaştırma, önceki cümleleri kurduğu anlam ilişkileriyle bağlamaktadır. “Yatma”, “uyuyamama” ve “ağrıların artması”, bu anlam ilişkilerini kuran fiillerdir.

2.2.14.2 Durum Değişikliği Bağlısızlığı (fakat)

20.12

(10)(1) Gene yüzüme baktı ve benden bu duygusunu paylaştığımı anlatacak bir söz bekledi.

(2) (Fakat) Hiçbir şey söylemedim.

(11)(2) Bugün siz Paşa efendinin odasına girdiğiniz vakit bunu konuşuyorlardı.

(3) Birdenbire sustular.

(12)(1) (Bu yüzden) Kendimi tutamadım ve şiddetle canlandım.

10.2 numaralı cümlenin derin metnindeki "fakat" bağlacı ile 12.1 numaralı cümlenin derin metnindeki "bu yüzden" bağlacı arasındaki ilişki, fiilde olumsuzluktan olumluluğa geçiş şeklinde bir durum değişikliği bağlantısı kurmaktadır.

"Fakat" bağlacı, harekete geçirme amaçlı söz ve fiilin sonuçsuz kalmasını gösterir. "Bu yüzden" bağlacı, ikinci teşebbüsten sonuç alındığını gösterir. Böylece Çocuk kişisinde gerçekleşmesi amaçlanan tavır değişikliği gerçekleşmektedir.

Bağlaçlar arasındaki ilişkiler, bağlanan cümlelerle birlikte sebep - olumsuz sonuç > sebep - olumlu sonuç şeklinde bir yapıyı teşkil etmektedir. Böylece iki bağ, birbirine bağlanarak birleşik bir yapılanma gerçekleşmiştir.

Bağlantıların birleşmesi, durum değişikliğini dereceli bir yapıya kavuşturmuştur. Çocuk - Nurefşan ilişkisini, mantıkî bir gelişme çizgisinde gerçekleştiren bu yapı, anlatımı daha gerçekçi ve heyecanlı hâle getirmektedir. Metin çözücü, gerçek hayattaki gibi, olumsuz ve olumlu durumları bir arada değerlendirebilir.

Bağlaçların derin metinde bırakılması, sebep - sonuç ilişkilerini tabii bir olay akışı içinde düzenlemek amacıyla. Metnin baş kişisinin hedefine ulaşmasında iki safhanın tercih edilmesi, birbirlerine göre zıt ilişkiler kuran iki bağlacı uyum içinde düzenlemiştir. Onların gizlenmesi ise, böyle bir zıtlığın birbirini perdelemesini engellemiştir:

"Fakat" X "bu yüzden" (Aykırı X sebep) → Sebep > Ø sebep > sonuç

2.2.14.3 Sonuçsuzluk Bağlaçsızlığı (fakat)

20.10

(1)(a) Gene yüzüme baktı.

(b) ve benden bu duygusunu paylaştığımı anlatacak bir söz bekledi.

(2) (Fakat) Hiçbir şey söylemedim.

İlk cümledeki beklenti, ikinci cümlede istenilen sonuca ulaşmamaktadır. Beklentinin gerçekleşmemesi, iki cümle arasında paylaşılmaktadır. Böylece bağlantı kurulmuştur.

Yüzey metne çıkarılmamış “fakat” bağlacı, bağlantıyı kuran bağlayıcı unsurdur. Bağlacın derin metne itilmesi, yapıdan çok anlamın ön plana çıkarılması sonucunu doğurmuştur. Eğer bağlaç yazılmış olsaydı, geçiş daha mekanik olacaktı. Bu da, metindeki ahenk yapısını bozacaktır.

Art arda düzenlenmiş cümlelerdeki “bir söz” ve “hiçbir şey” nesneleri arasındaki anlam ilişkisi, beklentiyle sonuç arasındaki aykırılığı belirlemektedir. Bu ilişki, iki cümleyi “-diği hâlde” yapısıyla birleştirmektedir:

“Benden bu duygusunu paylaştığımı anlatacak bir söz beklediği hâlde hiçbir şey söylemedim.”

Cümlelerin I. ve II. tekil kişi yapıları arasındaki ilişki, bağlantının kişi yapısını oluşturmaktadır. İletişim sistemindeki kişiler arası ilişki, beklenti içinde bulunan ve bu beklentiye olumsuz cevap veren kişi şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca “yüzüme” / “paylaştığımı” / “benden” ögelerindeki I. tekil kişi ve “duygusunu” / “O” Ø” ögelerindeki III. tekil kişi yapıları, bu kişi sistemini tamamlamaktadır.

Her iki cümlede de kullanılan -DI eki, devam eden ardışık fiilleri belirlemektedir. Bu ardışık yapı, sonuçsuz kalan bir beklentiye, zaman bakımından düzenlemektedir.

Sonuç beklenti bağlacıyla kurulan bağlantı, anlatımı bir mantık sistemine göre düzenlemiştir. Böylece anlatılan ilişkiler ve durumlar daha kolay ve verimli bir şekilde yorumlanabilmektedir.

2.2.15 Durum Aykırılığı Açıklaması Bağlaçsızlığı (hâlbuki)

27.2

(2) **Başka?... diye düşünür gibi yaptım.**

(3) (Hâlbuki) **Cevaplarım hazırды.**

İlk cümlede söylenen söz, durumdan farklıdır. Daha doğrusu gerçeği saklamaktadır. Bu da diğer cümlede açıklanmaktadır. Ancak durumdaki aykırılığı açıklayan cümleye, bağlaç kullanılmadan geçilmiştir.

Yapılan fiil, 3 numaralı cümledeki duruma rağmen yapılmaktadır. Hâlbuki düşünmeye gerek yoktur. Bu yüzden de, düşünme taklidi yapılarak, cevap verme yerine soru yinelenmektedir. Bağlantı, iki cümleyi şu şekilde birleştirmektedir:

“Cevaplarım hazır olmasına rağmen, “başka?” diye düşünür diye yaptım.”

Anlatımın iki cümleye bölünmesi ve doğrunun geciktirilerek gizlenmesi, anlatımı daha sürükleyici hâle getirmektedir. Bağlantının bu şekilde düzenlenmesi, derin metinde “hâlbûki” bağlacının varlığını gösterir.

“Yaptım” ve “hazırды” yüklemeleri arasındaki zaman ve kişi bağlantıları da açıklamayı düzenlemektedir. Bitmiş zaman ekleri arasındaki zaman farklılığı, söylenen sözü ve gerçeği birbirinden ayırmaktadır. “Yaptım” yüklemine fiili, “hazırды” yüklemine sürekliliği içinde kalmaktadır.

I. tekil kişi, fiili yapanı; III. tekil kişi, durumu belirlemektedir. Bu da gerçeği, konuşmadan uzaklaştırmaktadır. “Cevaplarım” öznesi ise, gizli bir şekilde kişi çatısında bunları bağlamaktadır. Çünkü durum gibi, o da I. tekil kişi yapısıyla düzenlenmiştir.

Bağlaçsız durum aykırılığı açıklaması, verilecek cevaplar için bir alan oluşturmaktadır. Böylece cevaplar, belli bir uyum içinde asıl hükme ulaşacaktır. Metnin böyle bir sistemle düzenlenmesi, yorumlamayı daha aktif hâle getirir.

2.2.16 “Ama” Bağlaçsızlığı

2.2.16.1 Aykırılık “Ama” Bağlaçsızlığı

2.2.16.1.1 Planda Aykırılık Bağlaçsızlığı (ama)

44.12

(1) **Yarın hastahaneden çıkacağım.**

(2) (Ama) **Dışarıda yaşamaktan korkuyorum.**

İlk cümlede belirlenen hedef, ikinci cümlede bir sakınca bakımından yorumlanmaktadır. Yüzey metne çıkmamış olan “ama” bağlacının anlamıyla, bu sakınca belirlenmektedir.

“Hastahaneden çıkacağım.” (YT+Y) yapısı ile “dışarıda” yer tamlayıcısı arasında, yer ortaklığı ilişkisi kurulmaktadır. “Korkuyorum” yüklemi ise, “yaşamaktan” yer tamlayıcısıyla belirlenen durumdan kaçışı göstermektedir. Olayın geçtiği yer, bu kaçışın sebebini verir.

Planda hedefin sakıncalı olarak belirlenmesi, içerisi ve dışarıları arasındaki karşılaştırmayla düzenlenmiştir. Bu düzenleme, “hastahane” ve “dışarı” kelimelerinin taşıdığı bilgilere göre yapılır.

“Hastahaneye yatma” öncesi ve sonrası durumlar arasındaki değişimler, planın sonucundan kaçışı hazırlamıştır. Bütün bunların iyi değerlendirilmesi gerekir. Yoksa Çocuk'un psikolojisi, tam olarak anlaşılabilir.

Bağlaç kullanmadan aykırılığın tespit edilmesi, anlam ilişkilerine dikkat edilmesini gerektirmektedir. Metin çözücü, yer, zaman, kişi ve durum bilgilerini bunlara göre değerlendirir.

2.2.16.1.2 Yorumsuzluk Aykırılığı Bağlaçsızlığı (ama)

38.9

(2) Nasıl olursa olsun bir hareket, bir şey istiyorum.

(4) (Ama) Hafızam kapalı.

2 numaralı cümledeki istek, 3 numaralı cümledeki engel yüzünden gerçekleşmemiştir. Bu ilişki, beklenen yorumun yapılmasıyla sonuçlanmaktadır. Aykırılık, derin metindeki “ama” bağlacıyla düzenlenmektedir:

“Bir hareket, bir şey istiyorum; ama hafızam kapalı olduğu için (ne istediğimi bilmiyorum).”

İstenen “hareket” ve “şey”, bilinmeyen bir fiil ve bir isim aramaktadır. Ancak geçmiş hatırlanmadığından bunlar da hatırlanmamaktadır. Bu hatırlamamanın sebebi, geriye bir gönderimle açıklanmaktadır:

(3)(1) Odadan gündüz ışığıyla beraber bana ait her şey çekiliyor.

3 numaralı parçada belirlenen unutmama durumu, böyle yorumsuz bir bağlantı kurmuştur. Bu yapı, romanda yeni bir kısım başlatmaktadır. Çünkü yeni başlangıç için, eski hatıralar unutulmaktadır.

2.2.16.1.3 Söze Aykırı Fiil Bağlısızlığı (ama)

35.9

(8)(1) Pansuman bittikten sonra masadan indim ve kaçmak için bana gelen yeni bir kuvvetle, âdetâ koşarak dışarı çıktım.

(2) Mithat Bey: Bu asabiyet iyi değil diyordu.

(9)(1) (Ama ben) Bahçeye kadar hızlı yürüyordum.

Önceki paragrafın ilk cümlesinde başlayan fiil, aradaki menedici cümleye rağmen paragrafın ilk cümlesinde devam etmektedir. Bu geçiş, “ama” bağlacı kullanılmadan yapılmaktadır. Böylece farklı yorumlar, aynı bağlantı üzerinden çıkarılmaktadır.

“Adetâ koşarak dışarı çıktım.” kısmı, fiilin başlangıcını göstermektedir. “Bahçeye kadar hızlı yürüdüm.” cümlesi, fiilin sonunu belirlemektedir. “Bu asabiyet iyi değil.” ünlem cümlesi, bu devamlılığı engelleme amacını taşımaktadır. Ancak bu amaca ulaşılammış, fiil tamamlanmıştır.

Yüzey metne çıkarılmamış “buna rağmen” bağlacı, yasaklanan durumun hedefe ulaşmadığını gösterir. Bağlaç derinde olsa da değiştirim gücüyle, yasaklayıcının bilgisini taşır. “Kaçmak”, “(koşarak) çıkmak” ve “(hızlı) yürümek” fiilleri arasındaki anlam yakınlığı, bağlantıyı kuvvetlendirmektedir. “Masadan”, “dışarı” ve “bahçeye” yön belirleyicileri, bu bağlantıyı yer bakımından düzenlemektedir.

Bağlısız söze aykırı fiil, anlam destekleriyle birlikte kişiler arasındaki ilişkilere göre cümleleri bağlamaktadır. Metin çözücü, ilişkileri ve durumu buna göre yorumlayacaktır.

2.2.16.2 İmkânsızlık - Fiil Bağlısızlığı (ama + yine de)

16.14

(1) Hiç iştahım yoktu.

(2)(a) (Ama + yine de) Sun’i bir gayretle bıçağı bastım

(b) ve ilk lokmayı ağızıma götürdüm.

1 numaralı cümle, çözümü imkânsız bir durumu ortaya koymaktadır. “Yoktu” yüklemine belirttiği yokluk, yapılması gereken fiili imkânsız hâle getirmektedir.

2 numaralı cümle, önceki cümlelerin ortaya koyduğu imkânsızlığa rağmen fiili gerçekleştirme çabası gösterir. İki cümle arasındaki bu aykırılık, derin yapıdaki bağlaçlarla kurulabilir. Çünkü yüzey metinde -DI zaman ekinden başka bağlayıcı unsur yoktur:

Derin metindeki bağlaçların bulunması, cümlelerin anlam ilişkilerinin incelenmesi yoluyla yapılır.

“Ama” bağlacı, iki cümle arasındaki aykırılık yoluyla bulunur. Çünkü “İştahım yoktu.” (Ö+Y) yapısı, “Yiyeceğimi yedim.” (N+Y) yapısını imkânsız hâle getirmiştir. Fakat Çocuk kişisi, bu fiili gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

“Yine de” bağlacı, aykırılık bağlacına eklenerek, aykırılığa rağmen fiilde ısrar yapısını kurmuştur. “Yoktu” yüklemine olumsuz anlamı ile “bastım” / “götürdüm” yüklemine olumlu anlamı arasındaki zıtlık, ısrarın mantığını açıklar. Böylece cümle, anlam sisteminde şu şekilde düzenlenir:

“İştahım olmamasına rağmen, sun’i bir gayretle bıçağı bastım ve ilk lokmayı ağızıma götürdüm.”

Cümlelerin zıt iki kısmı arasındaki farklılığı bağdaştıran unsur, “sun’i bir gayretle” zarf tümlecidir.

İmkânsızlık ve imkânsız deneme bildiren cümlelerin birleştirilmemesi, durumla fiilin ayrılması ilkesine dayanır. İlk cümle, “hastalık” ortak alanına; ikinci cümle, “tedavi” ortak alanına aittir. Metinde farklı yerlerde bulunan bu alanların ayrımı, anlatımı daha anlaşılır ve akıcı hâle getirmektedir.

Böylece hem iki cümle, hem de iki ortak alan arasında, bağlantı kurulmuştur. Cümlelerin iki alanının birbirine bağlanması, metin çözücüyeye geniş yorumlamalar yaptırarak daha güçlü bir değerlendirme sağlamaktadır.

2.2.16.3 Farklılaşma Bağlaçsızlığı (ama)

12.4

(1) Birçok fedâkârlıklara hazırlanmak lâzım geldiğini anlıyordum.

(2) (Ama) İçimde hep ne olduklarını bilmediğim gizli ve meçhul ümitlere sarılmıştım.

İki cümle anlam olarak karşılaştırıldığında, aralarında bir aykırılık ilişkisi kurulduğu anlaşılmaktadır. Durum, kötümserliği gerektirirken; Çocuk, iyimser davranmaktadır. İşte bu zıtlık, cümleleri birbirine bağlamaktadır.

İki durum arasındaki zıtlıkla oluşan aykırılık, derin yapıda bir “ama” bağlacının varlığını ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlaç, anlam ilişkisini yapı bakımından düzenlemektedir.

“Ama” bağlacı, yüzey metne çıkarılmayarak, metin çözücünün zihni mukayese yeteneği geliştirilmek isteniyor. Eğer bağlaç gizlenmiş olmasaydı, anlatım çok sıradan olacaktı. Ayrıca anlam ilişkisi, bağlacın işlevini taşıyabilmektedir.

Çocuk, durumu anlayınca farklılaşma içine girmiştir. Sonuçta ise bu amaçla ümitlere sarılmıştır. Bu farklılaşma, bağlaç yerine durum karşılaştırması ile yapılmaktadır.

2.2.16.4 Durum - Sonuç Çıkarımı Bağlaçsızlığı (ama)

21.18

(17)(3) Sana mühim bir şey söyleyeceğim Nüzhet.

(4) Odama gelir misin?

(5) Burada seslerimiz aşağıdan duyulur.

(18)(1) Yüzüme hâlâ dikkatle bakıyor, bir şey söylemiyordu.

(2) (Ama) Ciddi olduğumu gördü.

18.2 numaralı cümlede, önceki cümledeki olumsuz fiilden bir sonuç çıkarılmaktadır. Anlatıcı kişi, yaptığı gözlemlerden topladığı verilerle bir hüküm vermiştir. Böylece birden fazla cümle, tek hüküm çatısı altında toplanmıştır.

Sonuca ulaşıldığında, metin çözücü geriye dönerek verilerin bulunduğu cümleleri bir bütün hâlinde yeniden değerlendirecektir. Bu da bağlantının sağlam ve düzenli olmasını sağlar.

Veri kaynakları ve sonuçla ilişkileri, metnin çözümünde kullanılacak önemli ipuçlarını taşımaktadır. Bu ipuçları, “ciddî” hükmünün ispatlanması yönünde kullanılmalıdır.

17.3 numaralı cümlelerin “Mühim bir şey söyleyeceğim.” (N+Y) yapısı, “ciddî” kelimesiyle kurduğu anlam ilişkisiyle, hükmü kuvvetlendirmektedir. Bu cümleden sonra gelen “Odama gelir misin?” sorusu, ciddîlik derecesine göre cevaplandırılacak bir istektir. Bu yüzden “mühim” ve “ciddî” sıfatları arasındaki cümlelerin yorumu, doğru cevaba ulaşmamızı da sağlamalıdır.

17.5 numaralı cümle, mantık yapısıyla ciddiyeti ispatlayan bir anlam gücüne sahiptir. Böylece muhatap kişi iknâ edilmektedir.

18.1 numaralı cümle, devamlılık kazanmış bir fiili bildirir. Fiilin başında ikna olma durumu gerçekleşmemişken, sonuçta istenilen sonuca ulaşılmıştır.

18.2 numaralı cümle, derin metindeki “ama” bağlacıyla “dikkatli bakma” ve “bir şey söylememe” durumuna rağmen “iknâ etme” durum zıtlığını belirlemektedir.

Durumdan sonuç çıkarma, bir sonraki cevap için de zemin hazırlamaktadır. Böylece ileri dönük bir bağlantı da kurulmuştur.

2.2.16.5 Ünlem - Yorum Bağlısızlığı (ama)

37.5

(5)(3) Bak, bacağı iyi olsun, futbol oynayacaksın!

(4) Fakat oynamazsan daha iyi!

(5) Hastalık tamamiyle geçse bile o bacağı yorma!

(6)(1) (Ama) Ben futbol sevmem.

Önceki paragrafın son üç cümlesindeki ünlemler, 5.1 numaralı cümlede yorumlanmaktadır. Bu yorumlama, yasaklanan fiilin zaten bulunmadığına dairdir. “Ama” bağlacı, yüzey metne çıkarılmadan anlam yoluyla geçiş sağlanmıştır.

“(Futbol) oynama” fiili, bağlantıyı kuran anlam ilişkilerini düzenlemektedir. Bu fiille belirlenen konu, cümlelerde yorumlanmaktadır. Yorumlama sırasında anlam geçişleri kullanılmaktadır.

“Futbol oynayacaksın.” kısmının haber anlamı, “bacağı iyi olması” şartına bağlanmıştır. 4.4 numaralı cümle, bu haberi ve şartını “fakat” bağlacı ve “oynamazsan”

olumsuz şart yapısıyla kaldırmaktadır. “Daha iyi” eksiltili kısmı, yorumu yumuşatmaktadır.

4.5 numaralı cümle, önceki iki cümlede yapılan yorumlamaları hükme bağlamaktadır. Şart ve onun sonucu, bu cümlede özetlenmektedir. Böylece 3 ve 4 numaralı cümlelerle 5 numaralı cümle arasında paralellik kurulmuştur:

Yeri	Şart	Yeri	Ceza
3	“Bacağı iyi olsun (futbol oynayacaksın).”	4	“Oynamasan daha iyi.”
5a	“Tılastalık tamamıyla geçse bile”	5b	“O bacağı yorma.”

Bu karşılaştırmalı yorumlar, 5.1 numaralı cümlede, kesin bir cevapla sonuçlandırılmaktadır. Cevap, önceki cümlelerde oluşan belirsizliği kaldırmaktadır. Böylece yorum, ünlem cümlelerindeki hükümleri birleştirmektedir.

“Futbol sevmem.” cümlesi, derin metinde önceki ünlem cümlelerini yorumlamaktadır. Bu yorumlama, üç cümledeki anlatım şekline göre yapılır:

“Bacağı iyi olsa bile futbol oynamam.” / “Çünkü futbol sevmem.”

2.2.16.6 Karşı Çıkma Bağlısızlığı (ama)

20.9

(7)(5) Küçük Hanım'ı Doktor'a veriyorlar.

(9)(1) Nurefşan, başını önüne eğdi ve memnuniyetsizliğini gizlemeyen bir yüz buruşuğu yaptı.

(5) Ya... Demek Küçük Hanım'ı kaybedeceksin.

(6) (Ama) Ben bu evlenmeyi hiç istemiyorum.

6 numaralı cümle, önceki cümlelerin hükmüne karşı çıkışı göstermektedir. Çocuk - Nurefşan ilişkisindeki fikir çelişkisi, bağlantının temelini oluşturmaktadır.

Derin metindeki “ama” bağlacı, karşı çıkışı ve onun sonucu olarak ortaya çıkan çelişkiyi düzenleyen unsurdur. Bağlacın derin metne itilmesi, karşı çıkışı yumuşatmak amacıyla yapılmıştır. İlişkideki saygı düzeyi, bunu gerekli hâle getiren unsurdur.

“Ben” öznesi, metindeki Nurefşan kişi bilgisinin bir halkasıdır. Nurefşan'ın Çocuk - Nüzhet - Doktor Ragıp üçlemesindeki tercih ettiği çifti, bu sistemin gelişim çizgisinde değerlendirebiliriz.

“Bu evlenmeyi + istemiyorum.” (N+Y) yapısı, tercihin Çocuk - Nüzhet çifti üzerine yapıldığını gösterir. “Bu evlenmeyi” nesnesinin gönderimi, 7.5 numaralı cümlelerin “Küçük Hanım’ı Doktor’a veriyorlar.” bilgisine ulaşmaktadır. Gönderim, “Hangi evlenmeyi?” sorusunun cevabını bulma amaçlıdır.

“Hiç istemiyorum.” (ZT+Y) yapısı, paragrafın ilk cümlesindeki durumun asıl açıklamasıdır:

“Bu evliliği hiç istemediği için başını önüne eğdi ve memnuniyetsizliğini gizlemeyen bir yüz buruştu yaptı.”

Derin metindeki karşı çıkma bağlacı, gönderim ve açıklamalarla kurulan ilişkileri düzenlemektedir. Metin çözücü, bu ilişkileri kullanarak, durum değerlendirmesi yapabilir. Metnin çözümlenmesi ve yorumlanması, bu teknikte daha pratik ve verimlidir.

2.2.16.7 Değiştirimli Açıklama Bağlaçsızlığı (ama)

22.12

(4) Gizlemedim.

(5) (Ama) Sana bu gece *her şeyi* anlatacaktım.

Çocuk - Nüzhet ilişkisinde kilit noktayı oluşturan “Paşa'nın odasında konuşulanlar” konusu, uzun diyalog yapıları sonunda nihayet çözüme ulaşmaktadır. Çözümün başlangıcı, “gizlemedim” cevabıdır.

Önceki metinde Nurefşan tarafından verilen bilgiler, bu çözümün başarısı için önemli bir kaynaktır. Çocuk, bunları öğrenerek istediği açıklamayı elde etmiştir.

Tek bir kabul kelimesiyle başlayan çözüm, açıklanması gereken bir yapıdır. Yalan ortak alanı etrafında uzayan metinlerde, inkâr edilen gerçekler açıklanmalıdır.

Konu üzerinde ısrarla yapılmaya devam edilen açıklama ile yeni açıklamanın birbiriyle çelişmemesi gerekir. Bu, verilen “yalan” hükmünün onaylanmaması sonucu Çocuk'un yeni cevabı kabul etmesi şeklinde sağlanmaktadır.

Geçişin zorluğu, açıklamanın bağlaçsız yapılmasına sebep olmuştur. Derin metindeki “ama” bağlacı, planlayıp da yapamama şeklinde bir açıklama sağlamaktadır. Sonuçsuz hedef kalıbında gerçekleşen bağlantı, mazeret bulma işlevindedir.

Açıklama yapısındaki konunun bulunması gerekir. “Bunları” nesnesinin değiştirim hedefi, bunu belirleyen unsurdur. Ancak bu hedef, iki diyalog arasında hedefi şaşırabilir. (1. Paşa'nın yatak odası 2. Doktor'un Annesi)

Ayırım için, cümleden sonra önceki açıklama yinelenmiştir. Yeni cevabın, eski açıklama üzerine kurulması, iki açıklamayı uyumlu bir şekilde düzenlemektedir. Böylece değiştirim, açıklamayı düzenlerken “yalan” ortak alanının kurduğu ön yargıları da yıkmaktadır.

Değiştirimli açıklama, teorileri yıkarak Çocuk - Nüzhet ilişkisini iyiye götürmektedir. Böylece iletişim kopukluğu onarılarak, olayların gelişimi olumlu yöne çekilmiştir.

2.2.16.8 Beklenen Değilleme Bağlaçsızlığı (ama)

9.6

(1)(a) Nüzhet ayaklarının ucuna basarak bana yaklaştı

(b) ve omzumdan sarstı.

(2) (Ama) Kaşlarımı çatarak okumaya devam ettim.

1 numaralı cümlenin fiilinin etkisinden beklenen tepki, 2 numaralı cümlede bulunmaktadır. Böylece beklenenin aksi bir durumun oluşmasına dayalı bir bağlantı oluşmuştur. Bu anlam, bizi derin yapıdaki “ama” bağlacına götürmektedir.

“Ama” bağlacının derin yapıya itilmesi, anlatımı daha etkili kılmış ve ayrıntıları azaltmıştır. Eksiltilmiş bağlacın anlamı, iki cümlenin karşılaştırılmasıyla çıkarılmaktadır. Metin çözücü, anlamdan yola çıkarak bağlantıya ulaşabilir.

Bağlacın kullanılmaması, beklenen durumla karşılaşılan durumu, sebep - sonuç ilişkisiyle düzenlemeyi sağlamaktadır. Eğer bağlaç yüzeye çıkarılmış olsaydı, beklenmeyen durumun yorumu daha dar bir alanda yapılacaktı.

2.2.17 Aykırılık Çıkarım Bağlaçsızlığı (buna rağmen)

23.2

(22)(b) (Bir taraftan da Nüzhet'e itimâdımı teftiş ediyordum).

(23)(1) Nüzhet geldi. Cibinliği açtı, içeri girdi ve yatağa oturdu.

(2) (Buna rağmen) Hâlâ onu sevdiğimi tamamiyle anlamıyordum, fakat sevinç içinde idim.

2 numaralı cümle, fiil ve durumlardan bir çıkarım elde etme işlevindedir. Ancak bunu sağlayan düzenek, yüzey metne çıkarılmamıştır.

Cümleler arası bağlantı incelendiğinde, duruma aykırı bir sonucu gösteren “buna rağmen” bağlacı bulunur. Bağlacın isim kısmı, değiştirim ve ona yönelme bildirmektedir. “Buna” yer tamlayıcısının açılımı, önceki durumun belirlenmesine dayalıdır.

Değiştirmeye dayalı açılım, yorumlama için önemli bir tekniktir. Bu değişikimin hedefi, Çocuk - Nüzhet ilişkisindeki son gelişmelerdir. İlişkideki yakınlaşma durumu, “rağmen” edatıyla aykırılık yönünden bulunulan duruma bağlanmıştır.

Derin metindeki bağlacın işlevi, yüzey metinde “hâlâ” zarf tümlecine yüklenmiştir. Tümlecın devam eden zamanı, aykırılığın değişmezlik üzerine kurulduğunu gösterir. “Onu sevdiğimi anlayamıyordum” (N+Y) yapısı, değişmezliğin fiilini belirlemektedir. “Tamamıyla” zarf tümleci ise, fiilin sınırlarını çizmektedir.

Yüzey metindeki “fakat” bağlacı, aykırılığı cümle içine taşımış ve geciktirilmiş bir açıklamayı göstermektedir. “Sevinç içinde idim.” yapısı, “sevmek” ve “sevinç” kavramları arasındaki çıkarımları düzenlemektedir. “Sevinç” sonucu, “sevmek” sebebine dayandırılmıştır. Fakat sonuç varken, sebebe ulaşamamaktadır. Bağlaç bu çelişkiye işaret ediyor.

Bitmiş zaman yapısı, durumun geçmişte, yorumun anlatım anında yapıldığını gösterir. Bu yüzden de aykırılık kısmından bir süre sonra çıkarıma ulaşıldığını söyleyebiliriz. “Nüzhet’e itimadımı teftiş ediyordum.” cümlesinin fiilinin de sonucuna, çıkarımın yapıldığı zamanda ulaşabiliriz. Nüzhet’in 1 numaralı cümledeki sıralı fiilleri ise, aykırılığın oluştuğu anın öncesidir.

2.2.18 Delil Gösterme Bağlaçsızlığı (meselâ)

24.2

- (2) Tamamiyle iyi olacaksın da öyle gideceksin...
- (3) (Meselâ) Bak bugün maşallah benzinde kan var.
- (4) Erenköy sana iki günde yaradı.

2 numaralı cümlede ilerisi için verilmiş hükümler, 3 ve 4 numaralı cümlelerde delillerle ispatlanmaktadır. İspatlamayı gerçekleştiren deliller de birer hüküm bildirmektedir.

Üç cümle, ilk cümlenin hükmünde toplanmış iki hüküm şeklinde birleşmiştir. Ancak cümleler arasındaki bağlaçlar, yüzey metne çıkarılmadığı için, bu birleşme, anlam yoluyla yapılmaktadır.

3 numaralı cümlede yüzey metne çıkarılmamış “meselâ” bağlacının işlevini, “bak” ünlemi yüklenmiştir. İlk cümlede verilen “İyi olup gideceksin.” hükmünün delili olarak “Benzinde kan var.” hükmü gösterilmiştir. Gösterme işlevini ise “bak” ünlemi gerçekleştirmektedir.

4 numaralı cümlede “benzinde kan var” hükmünden çıkarılan “Erenköy sana iki günde yaradı,” hükmü elde edilmektedir. Böylece delili ispatlayan delil, cümle dizisine(paradigma) eklenmiştir. İlk cümle, asıl konuyu belirlediği için 4 numaralı cümle de ona göre düzenlenmektedir.

2 numaralı cümlede sorulan, “Tamamıyla iyi olup da nasıl gidecek?” sorusunun cevabı, 3 ve 4 numaralı cümlelerde verilmektedir:

“Erenköy sana iki günde yaradığı için bugün yüzünde kan var, yakında tamamıyla iyi olup gideceksin.”

Delil gösterme bağlantısında sebep - sonuç ilişkileri, mantık yapısını çalıştırmaktadır. Gerçekleşen durumların yorumlanması da bu mantık yapısı içinde yapılır.

2.2.19 “Örneğin” Bağlaçsızlığı

2.2.19.1 Karşılaştırma Örnekleme Bağlaçsızlığı (örneğin)

41.12

- (1) **Hastahanenin sessizliği kadar gürültüsü de beni korkutuyordu.**
- (2) **(Örneğin) Dışarıdaki bütün faaliyetin beni incitmek için hazırlık olduğu şüpheşinden kendimi kurtaramıyordum.**
- (3) **Odanın önünde her ayak sesi yaklaştıkça, bana fena bir haber verecekmiş gibi, korkudan büzülüyordum.**

İlk cümledeki karşılaştırmanın açıklanması için sonraki iki cümlede örnekler verilmiştir. Bu örnekler, açıklanan bilgiye, yüzey metne çıkarılmamış “örneğin” bağlacıyla bağlanmıştır.

Üç cümlenin unsurları arasındaki anlam ilişkileri, bağlaçsızlığın eksikliğini gidermektedir. “Korkutuyordu” yüklemi, “şüphesinden” ve “korkudan” yer tamlayıcıları arasındaki anlam ilişkisi, kurduğu anlam paradigması(dizi) ile bir “korku” ortak alanı oluşturmaktadır.

2 ve 3 numaralı cümleler, ilk cümlenin öznesiyle yüklemi arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. “Hastahanenin gürültüsü beni niçin korkutuyordu?” sorusu, bu bağlantıyı kurmaktadır. Sorunun cevabını veren cümleler, aynı zamanda ilk cümleyi açıklamaktadır.

“Dışarıdaki bütün faaliyet” ve “odanın önündeki ayak sesi” unsurları, “hastahanenin gürültüsü” başlığında toplanmaktadır. Böylece örnekler, duruma kapsama ilişkisiyle bağlanmıştır.

“Beni incitmek için” ve “bana fena bir haber verecekmiş gibi” edat grupları, örnekleri daha etkili hâle getirmektedir. Bunlardan ilki sebep, ikincisi benzetme ile açıklamayı tamamlamaktadır.

Örnekleyici bağlaçsızlık, bir hükmün ve onu açıklayan örneklerin yan yana gelerek birbirine bağlandığı bir bağlantı türüdür. Anlatımda bütünlük, serbest gibi görünen cümleler arasındaki uyumla sağlanmaktadır.

2.2.19.2 Durum Örnekleme Bağlaçsızlığı (örneğin)

36.1

(8) Herkeste bir tavsiye iletisi:

(9) (Örneğin) Filanca operatörün ihtisası.

İlk cümledeki “tavsiye iletisi” durumu, ikinci cümledeki örnek ile daha belirgin hâle getirilmektedir. Derin metindeki “örneğin” bağlacı, bağlantıyı düzenlemektedir.

Anlatımda “herkeste” yer tamlayıcısı, verilen tavsiyelerin çokluğuna işaret etmektedir. Ancak bunlardan çoğunun tarzını belirleyen bir örnekle daha somut bir anlatım gerçekleştirilmiştir.

“Filanca operatör” sıfat tamlaması, tavsiye edilen çarelerin genelleşmesini sağlamaktadır. “Operatörün ihtisası” isim tamlaması, genelleştirmenin durumla ilgisini kurmaktadır. Böylece “tavsiye” kelimesinin anlam yönü belirlenmiştir.

“İleti” tamlananı, verilen tavsiyeleri yorumlayan unsurdur. Yorumlanan duruma verilen örnek, iki cümleyi birbirine bağlamıştır. Metin çözücü, “Bu nasıl bir tavsiye iletidir?” sorusuna cevap olarak bağlantıyı çözümlenmektedir.

2.2.19.3 Betimleme Örnekleme Bağlısızlığı

24.1

- (2) **Bir gün evvel, kuruntularım yüzünden, kendisiyle bütün alâkalarımı inkâr etmeye vardığım bu köşk, o gün beni her dakika sevindiriyor.**
- (3) **(Örneğin) Paşa'nın bana fazla sevgisinden dolayı her vakit ciddî duran yengem bile, sofrada tabağıma yemek koyarken, bu işinden zevk aldığımı hissettiriyor.**

2 numaralı cümledeki betimleme sonucu elde edilen hüküm, 3 numaralı cümlede bir örnekle açıklanmıştır. Ancak açıklananla açıklayanı birbirine bağlayan bağlaç, yazılmamıştır.

“Örneğin” bağlacı, durumun bir örneğe bağlanacağını gösterir. Yüzey metne çıkarılmayan bu bağlacın işlevi, iki cümle arasındaki anlam ilişkisine yüklenmiştir. İlk cümlenin karşılaştırılmasından ikinci cümlenin örneklemesine geçiş, anlam ilişkisini kuran yapıdır.

Örneklemenin bağlaçsız bir şekilde karşılaştırmaya eklenmesi, öykülemenin mantık sisteminde unsurların yan yana düzenlenmesiyle yapılmasını sağlamaktadır. Bu anlatım, cümlelerin unsurları arasındaki kurulan ilişkilerle de desteklenmektedir.

“Her dakika sevindiriyor.” (ZT+Y) yapısı, 3 numaralı cümlede açıklanmaktadır. Bu açıklama, betimleme ile örnekleme arasındaki anlam ilişkisini tamamlamaktadır. “Seni her dakika neler sevindiriyor?” sorusunun cevabı verilerek, örnekleme sistemi kurulmuştur.

Cevaplar şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Paşa'nın sevgisi
2. Yengenin iyi davranması

3. Nüzhet'in cemileleri

Karşılaştırma yapısında karşı taraf ise, iyi durumun öncesindeki kötü durumları belirlemektedir:

1. Kuruntulu karakteri
2. Köşk'ten kaçma isteği

Bağlaçsız örnekleme bağlantısının kuruluşunda yardımcı unsurlar olan anlam ilişkileri, iki cümle arasında bir bütünlük oluşturmaktadır. Böylece örneğe dayalı açıklama, daha kolay bir yorumlama sağlamıştır.

2.2.19.4 Örnekleyici Çıkarım Bağlaçsızlığı (örneğin)

24.6

- (1) **Kükürt serpmek bahanesiyle bağa giriyoruz ve yere eğilerek, yapraklar arasında dudaklarımızı birleştiriyoruz.**
- (2) **Felâket gibi saadet de *ne* hızlı gidiyor!**
- (3) **(Örneğin) Nüzhet'e kocası olacak herhangi bir adam kadar yaklaşmam için *ne* az mesafe kaldı!**

İlk iki cümlede bildirilen durumlardan, üçüncü cümlede çıkarımlar yapılmaktadır. Bu çıkarımlar, anlatılan durumları, örneklerle açıklama şeklindedir. Fakat *ne* çıkarımında, *ne* de açıklamada bağlaç kullanılmamıştır.

“Örneğin” kelimesi, derin metinde bağlacın işlevini yürütmektedir. Bu bağlaç, felâket gibi hızlı giden saadetin hızına bir örnek verileceğini göstermektedir. 1 ve 3 numaralı cümleler arasında ise “öyle ki” bağlacı, “Dudaklarımızı birleştiriyoruz.” (N+Y) yapısının açıklanacağını göstermektedir.

1 ve 3 numaralı cümleler arasında ise “öyle ki” bağlacı, “Dudaklarımızı birleştiriyoruz.” (N+Y) yapısının açıklanacağını göstermektedir. Bu açıklama, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin geldiği noktayı göstermektedir. “Öyle + ki” yapısındaki değiştirimli odaklama bağlacı, bunu belirlemektedir.

Örnekleme şeklindeki çıkarımlar, şu sonuçlara ulaşmaktadır:

1. “Dudaklarımızı birleştirecek kadar yaklaştık, hatta kocası kadar da yaklaşacaktım.”

2. İlişkinin safhaları çok hızlı geçiyor. Öpüşme ve kocası kadar yaklaşma, birer safha olarak belirlenmiştir.

3. Hayat her şeyiyle hızlı bir şekilde geçiyor.

Bu sonuçlar, romanın bütün yapısındaki düzenlemeleri de belirlemektedir. “Örneğin” ve “öyle ki” bağlaçlarının kullanılmaması, yorumlamalar arasında sınır konulmasını engellemiştir.

“Ne” zarfının 2 ve 3 numaralı cümlelerde yinelenmesi, durum ve örnek arasında şaşma ortaklığına dayalı bir bağlantı kurmaktadır. Hız ve mesafenin aşırılığı, hem zamanı, hem ilişkiyi yorumlamaktadır: Ne hızlı / Ne az mesafe

2.2.20 Durum - Konuşma Eşzamanlılık Bağlısızlığı (bu sırada)

10.5

(0) Birbirimizin nereye baktığını bilmeden seyrediyorduk.

(1) (Bu sırada) Senin haberin yok, dedi.

(2) Beni biri istiyor.

Durum cümlesinden konuşma cümlesine geçişte kullanılan “bu sırada” zaman bağlacı, yüzey metne çıkarılmamıştır. Bu yapı, bir roman anlatımından çok sanki o anı birebir yaşıyormuş hissi vermektedir. Nasıl bazı durumlar, kelimelerle anlatılmayıp lisân-ı hâlden anlaşılıyorsa, romanda da metnin akışından ayrıntılar anlaşılmaktadır.

Bugün sinemaya aktarılmış bir romanda, ayrıntılar oyuncularla verilir. Fakat onlar bunları söylemez, hareketleriyle yansıtırlar. “9. Hariciye Koğuşu” romanı da bu metodu kullanmıştır. Sonuçta birçok bağlantı derin yapılarıdaki ayrıntılarda gizli kalmıştır.

Cümleler arasındaki sert geçişler, kahramanların karakterleriyle ve durumun vehametiyle paralellik göstermektedir. Sabırsız birinin konuşmalarında âni atlayışlar varken, hasta ve isteksiz birinin konuşmalarında bazen aşırı denilebilecek ayrıntılar vardır. Ayrıntılı kısımlarda tam bağlantılar, yüzey metinde görülebilmektedir,

2.2.20 Betimleyici Benzetme Bağlaçsızlığı (sanki)

39.2

(3) **Deniz gibi yayılıyor ve beni çeviriyorlar.**

(4) **(Sanki) Serinliklerini hissediyorum.**

(6) **Denizde, çıplak vücudumu saran dalgaların birdenbire taş kesilmeleri gibi, duvarları giyiyorum.**

3 ve 4 numaralı cümleler arasındaki sebep - sonuç ilişkisinin sonuç kısmı, 5 numaralı cümledeki benzetme ile betimlenmiştir. Derin metindeki “sanki” bağlacı, bu ilişkiyi düzenlemektedir.

3 numaralı cümledeki “deniz gibi” benzetmesi, bağlantının kurulduğu temeli göstermektedir. 5 numaralı cümledeki betimleme, bunun üzerine kurulur. “Denizde, çıplak vücudumu saran dalgaların birdenbire taş kesilmeleri gibi” benzetmesi, deniz benzetmesiyle açıklanabilir.

“Duvarları giyiyorum.” (N+Y) yapısı, 3 numaralı cümle tarafından açıklanmaktadır. Duvarların deniz gibi yayılarak onu çevirmesi, duvarları giyme olarak tanımlanmıştır. 4 numaralı cümle ise; tanımlamadaki durumu açıklamaktadır.

Derin metindeki “çünkü” bağlacı, bunu düzenler:

“(Çünkü) serinliklerini hissediyorum.”

Betimleyici benzetme bağlaçsızlığı, birbirinden serbestmiş gibi görünen cümlelerle geline durumun yorumlanmasını sağlamaktadır.

T.C
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKUZUNCU HARİCİYE KOĞUŞU
ROMANI ÜZERİNE
BİR METİN DİL BİLİM İNCELEMESİ

II. CİLT

Ahmet AKÇATAŞ

109103

Doktora Tezi

109103

2. cilt

OCAK - 2001
DENİZLİ

**DOKUZUNCU HARİCİYE KOĞUŞU
ROMANI ÜZERİNE
BİR METİN DİL BİLİM İNCELEMESİ**

Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Taraından Kabul Edilen
Türk Dili ve Edebiyatı
Ana Bilim Dalı
Doktora Tezi

Ahmet AKÇATAŞ

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Tez Savunma Sınavı Tarihi : 16. 01 . 2001

Tez Danışmanı : Doç. Dr. H. Ömer KARPUZ

OCAK - 2001
DENİZLİ

TEZ SINAV SONUÇ FORMU

Bu tez okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

(imza)
Yönetici: Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN

(imza)
Jüri Üyesi: Doç. Dr. H. Öner KARADİZ

(imza)
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Güner GÜŞEVİN

(imza)
Jüri Üyesi: Yard. Doç. Dr. Mustafa ARSLAN

(imza)
Jüri Üyesi: Yard. Doç. Dr. Abdullah BAĞDEMİR

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
30/..04..2004 tarih ve ..2/1/6.. sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Doç. Dr. Ferhat
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Müdürü

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

3. ANLAM BAĞLANTILARI

3.1 ANLAM YİNELEME

3.1.1 Açıklamalı Anlam Yinelemesi

3.1.1.1 Soru - Açıklama Anlam Yinelemesi

3.1.1.1.1 Açıklamalı Soru Anlam Yinelemesi

37.9

(3) - Ne o? Bu ne hâl?

(4) Aynı suali yanımdakilere de sorar gibi etrafına bakındı, sonra bana doğru koştu.

(5) – Ne oldu? Ne zayıflık böyle bu?

Doktor'un sorusu, anlam olarak farklı cümlelerde yinelenmiştir. Bu yineleme, gönderimlerle sorulara bağlanmış yorumlayıcı fiil cümlesiyle tamamlanmaktadır.

“- Ne o?” sorusu, “Ne oldu?” sorusuyla açıklanmaktadır. “O” gönderiminin geniş alanı, “oldu” yüklemiyle fiil bakımından sınırlandırılmaktadır. Bu, hastalık ortak alanındaki değişiklikleri sorgulamaktadır. Burada, değişiklikler hatırlanarak yorumlama yapılır.

“Bu ne hâl?” sorusu, “Ne zayıflık böyle bu?” sorusuyla açıklanmaktadır. “Hâl” kelimesi, “zayıflık” şeklinde belirlenmiştir. “Böyle” değiştirim unsuru, hastalıkta gelinen son durumu özetlemektedir. Yinelenen “bu” zamirleri ise, ortak hedef bacağa işaret ederek odaklama sağlamaktadır.

4 numaralı cümle, yinelenen cümleler arasında onları metindeki diğer kişilerle ilişkilendirmektedir. “Aynı suali” nesnesinin gönderimi, soruların anlamını taşıyarak, cümle içinde yorumları sağlamaktadır. “Yanımdakilere de sorar.” cümlecığı, sorunun başkalarına da sorulduğunu gösterir. “Etrafına bakındı.” (YT+Y) yapısı, bunun “bakma” fiiliyle gerçekleştirildiğini gösterir.

“Sonra bana koştu.” kısmı, yinelenen kısma aktarımla geçilmesini sağlamaktadır. Böylece, yinelemenin amacı olarak daha iyi anlaşılma gösterilmektedir. Uzaktayken söylenen söz, iyi anlaşılmayınca yanına hızla gidilmiş ve daha ayrıntılı olarak yinelenmiştir.

3.1.1.1.2 Soru Açıklayıcı Anlam Yinelemesi

22.5

(3)(a) Hiçbir şey anlamıyorum,

(b) hayretler içindeyim,

(c) Sana ne oldu, ne var?

(4) Gene ne kuruntular yaptın?

4 numaralı cümle, 3c kısmındaki soruyu daha açık hâle getirme işlevinde anlam olarak yinelemektedir. İlk soru, herhangi bir şekilde cevaplandırılabilir. Yani genel bir sorudur. İkinci soru ise, bir tahmine dayalıdır ve daha sınırlı bir sorudur.

“Ne” soru zarfının üçlü yinelemesi, soru yapıları arasındaki bağlantıları işlev ve ahenk bakımından tamamlamaktadır. İlk iki soru yapısından üçüncü soruya geçiş, özelleştirmeyi sağlarken, bütünleşmeyi düzenlemektedir.

Anlatım olarak soruların yinelenmesinde paradigma (dizi) oluşturan yüklemeler, açıklamanın temelini oluşturmaktadır. “Oldu” / “var” < “(Kuruntular) yaptın.” şeklinde kurulan ilişki, “ne” soru zarfının cevabını yönlendiren “kuruntular” nesnesi kullanılarak düzenlenmiştir.

“Kuruntular” nesnesi, 18 numaralı metin olan “Kuruntulu Adam”a geri gönderim yaparak, durumu önceki duruma benzetmektedir. Bu benzetmenin sebebi, Çocuk’un kuşkucu konuşmalarıdır. “Kuruntulu Adam” metnindeki “Paşa’nın yatak odasındaki sükut” ortamının “Benden gizli bir şey konuşuluyor.” şeklinde yorumlanması, Nüzhet’in de bunu yalanlaması, durumu burada yinelenmektedir.

“Gene” zarf tümleci, bir bağlaç olarak durumun yinlendiğini gösteren unsurdur. “Gene ne kuruntular yaptın.” (ZT+ZT+Y) yapısı, önceki kuruntularla şimdikiler arasında bir değiştirim yapıldığını göstermektedir. Yani yineleme içine, değiştirim yerleştirilmiştir.

18 numaralı metindeki kuruntular ile yenileri arasındaki fark, kesinlik bakımındandır. Önceki, bir kuşku şeklindeyken; yenisi, Nurefşan tarafından doğrulanmıştır. Gizli konuşulan şey, ikincisinde belirlenmiştir.

3.1.1.1.3 Açıklayıcı Soru Anlam Yinelemesi

29.2

- (4) Siz ne fikirdesiniz, efendim? Dedi. (Ragıp Bey)
- (5) Konuşulan şeyi takip etmediğimi bildiren bir hayret gösterdim.
- (6) Paşa anlattı:
- (7) – Ragıp Bey diyorlar ki, İstanbul’da gece yarıları, üçer beşer kişi, ellerinde birer siyah kova siyah boya ile sokakları dolaşıyorlarmış ve nerede Fransızca bir ibâre görürlerse derhâl siyahla kapatıyorlarmış.
- (8) Sen ne dersin?
- (9) Almanlar’a yaranacağız diye kırk yıldır öğrendiğimiz lisanı bize unutturamazlar ya!

4 numaralı cümlede sorulan soruya, 5 numaralı cümlede beklenen tepki verilmemiştir. Çünkü soru anlaşılmamıştır. Bunun üzerine 6, 7, 8 ve 9 numaralı cümlelerde, soru açıklanarak yinelenmiştir.

Soruyu ilk soranla, onu daha açık hâle getiren kişinin ayrı olması, yinelemeyi iletişim boyutuna taşımaktadır. “(Ragıp Bey) dedi.” ve “Paşa anlattı.” aktarıcıları arasındaki ilişki, bunu düzenleyen yapıdır.

“Ragıp Bey diyorlar ki” cümlecığı, açıklayıcı aktarımı odaklama yapısı üzerine kurmaktadır. Bu cümlecığın öznesi, ilk aktarımın kişisini yineleyerek, açıklamanın kimin sözü üzerine yapıldığını gösterir:

“(Ragıp Bey) dedi.” > “Ragıp Bey diyorlar ki...”

“Dedi” > “diyorlar” yüklemleri arasındaki geçiş, açıklamanın neyin üzerine kurulduğunu gösterir. Böylece açıklama işlevindeki yinelemenin kelimeleri arasında ahenk temelleri atılmaktadır.

8 numaralı “Sen ne dersin?” soru cümlesi, 4 numaralı “Siz ne fikirdesiniz?” cümlesindeki soruyu yinelemektedir. Açıklama yapılırken, açıklananlar da özellikle yinelenerek vurgulanmaktadır.

7 ve 9 numaralı cümleler, soruyu açıklamaktadır. Açıklama yapısının aralıklı iki cümle arasında paylaşılması, yorumları daha da genişletmektedir. 7 numaralı cümle, sorunun sorulduğu durumu; 9 numaralı cümle, soruda açıklanması istenen fikri belirlemektedir.

Açıklanması istenen fikrin, Rağıp Bey tarafından kapalı bir şekilde sorulurken, Paşa tarafından genişletilmesi, konuşmaya sokulan kişinin iki kişi taraftan yorumlanmasını sağlamaktadır.

3.1.1.2 Değişiklik Açıklamalı Anlam Yinelemesi

3.1.1.2.1 Değişim Açıklama Anlam Yinelemesi

28.5

(1) İçimde âni bir karar doğdu.

(4) Hemen, o akşam evime dönmeye karar vermiştim.

4 numaralı cümle, genişletilmiş bir anlam yinelemesiyle, 1 numaralı cümleyi açıklamaktadır. Bu anlam ortaklığı yanında, “karar” kelimesinin yinelenmesiyle konuda bir birleşme de sağlanmaktadır.

Ögeler arasındaki anlam paradigması(dizisi), bağlantının düzenini kurmaktadır. “Âni” zarfıyla “hemen” zarfı arasındaki anlam yakınlığı, ortak zamanı belirlemektedir. Durumdaki hızlı değişim, her iki cümlede yinelenerek pekiştirilmektedir. Ayrıca aynı anlamın farklı kelimelerle ifadesi, yorumlamayı kolaylaştırır.

“O akşam” zarf tümleci, anlam yinelemesi üzerine kurulan zaman yapısını sınırlamaktadır. Sınırlandırılarak genişleyen zaman yapısı, açıklayıcı anlam yinelemesini düzenlemektedir. Böylece “âni” ve “hemen” zarflarıyla belirlenen zaman, daha belirgin hâle getirilmektedir.

Yinelenen “karar” kelimesi de, kapalı bir ifadedir. “Neye karar verdin?” sorusu, “evime dönmeye” yer tamlayıcısı tarafından açıklanmaktadır. Bu açıklama, 4 numaralı cümlede yineleme üzerine bilginin genişletilmesini sağlamaktadır.

“Karar doğdu.” (Ö+Y) ve “Karar vermiştim.” (N+Y) yapıları arasındaki anlam yakınlığı, mecazî ifadenin açıklanması şeklinde bir bağlantı kurmaktadır. Açıklamayı düzenlemesi gereken “yani” bağlacının yazılmaması, eşanlı yapıların dizilmesini sağlamaktadır. Ancak derin metinde bulunan bağlaç, açıklamaları belirlemektedir.

“İçimde âni bir karar doğdu. (Yani) hemen, o akşam evime dönmeye karar vermiştim.”

3.1.1.2.2 Gelişim Açıklama Anlam Yinelemesi

12.6

(4)(a) Ben, ondan evvel, rûhen çocukluktan çıktım,

(b) daha evvel ciddileştim.

Sıralı yapıda b kısmı, a kısmının anlamını açıklayan bir yapıya sahiptir. Bu aynı anlamın farklı kelimelerle ifadesi demektir. Anlam olarak kurulan paradigmatik(dizi) ilişki, iki cümlecği birbirine bağlamaktadır.

Anlam yinelemesinin amaçları şunlardır:

1. Anlatımın çözümlemesinin kolaylaştırılması,
2. Yanlış anlamaların engellenmesi,
3. Anlatılanların pekiştirilmesi,
4. Geniş ifadelerin özetlenmesi,
5. Canlı bir anlatım sağlamak.

Anlam yinelenmesinde ya öge - öge eşanlamlılık örtüşmesi vardır, ya da sadece anlam aynıdır. Bizim metnimizde ilk cümlenin üç ögesi, ikinci cümlede tek ögeyle karşılanmıştır:

<u>Rûhen</u>	<u>çocukluktan</u>	<u>çıktım.</u>	=	<u>Ciddileştim.</u>
ZT	YT	Y		Y

Ayrıca “ondan evvel” ve “daha evvel” zarf tümleçlerinde “evvel” kelimesi yinelenmiştir. Birinci tümleçte “daha” ikinci tümleçte “ondan” kelimeleri derin yapıda kalmıştır.

“Ben” öznesi, ilk cümlecikte yüzeye çıkmış, ikinci cümlecikte derin metinde kalmıştır.

Böylece, diğer anlam bağlantıları da kullanılarak anlam yinelemesi gerçekleştirilmiştir.

3.1.1.3 Aykırılma Açıklama Yinelemesi

3.1.1.3.1 Aykırılık Açıklayıcı Anlam Yineleme

38.5

(3) Gayet zayıf bir ışık.

(4) Ancak odanın büyük çizgilerini görebiliyorum.

(5) Teferruat, sarı bir belirsizlik içinde bulanıyor.

4 numaralı cümlede açıklanan aykırılığın daha iyi anlaşılması için, bu açıklama, 5 numaralı cümleyle anlam olarak yinelenmiştir.

Ögeler arasındaki anlam ilişkileri, durumun farklı bakış açılarıyla belirlenmesini sağlamaktadır. Metin kurucu, öge dizilerini yorumlarken, aykırılığı daha belirgin bir şekilde anlayabilir.

“Odanın büyük çizgilerini” nesnesi, ikinci cümledeki “teferruat” öznesiyle yorumlanmıştır. Bu niteleme, durum hakkında verilen hükmü göstermektedir.

“Sarı bir belirsizlik içinde” yer tamlayıcısı, “gayet zayıf bir ışık” kısmındaki durumun sonucudur. Bu sonuç, “sadece odanın büyük çizgilerinin görülmesi”nin sebebini açıklamaktadır.

“Görebiliyorum” ve “bulanıyor” yüklemeleri arasında oluşabilecek çelişki, “teferruatın erimesi” ve “ancak büyük çizgilerin görülebilmesi” ifadeleriyle giderilmiştir. Böylece aykırılık, mantıklı bir şekilde açıklanmaktadır.

Aykırılık, ışık olmasına rağmen odanın tam olarak görülememesidir. Genel içinden aykırı parçayı seçen “ancak” bağlacı, anlam olarak desteklenmektedir. Bu da aykırılığın açıklanmasıyla gerçekleştirilmiştir.

3.1.1.3.2 Beklenmeyen Gerçekleşmesi Açıklama Anlam Yinelemesi

12.7

(3) Önceleri her şeyimizi birbirimize açık açık anlatırken, sonraları, beni kendime karşı; onu da kendine karşı hayrete düşüren birçok tereddütler ve hesaplar içinde susmaya başladık.

(2) Zaman geçtikçe birbirimizi daha çok tanıyacakken, birbirimize karşı yenileşiyorduk.

Bazen aynı yapı, farklı iki cümlede yinelenerek bağlantı sağlanabilir. Bu çağrışım yönünün ortaklığına dayalı bir ilişki sonucudur. Çıkarımlar, belli formüllerle ifade edilebilir. Mantık, bu ilişkilere dayalıdır. Metin dilbilim, bu mantığın tekniklerini de kullanmaktadır.

Her iki cümlede de beklenmeyen bir durumun gerçekleşmesi, söz konusudur. Bu benzerlik, öğeler arasında paradigmatik(dizi) ilişkileri meydana getirmiştir. İki cümlenin öğeleri arasındaki ilişkiler, şu şekilde düzenlenmiştir:

	3. Cümle	4. Cümle
Zaman	“Önceleri ...” / “sonraları...”	“zaman geçtikçe”
Durum	“Açık açık anlatırken tereddütler ve hesaplar içinde susmaya başladık.”	“yenileşiyorduk”
Sıfat	“hayrete düşüren”	“Ø hayrettir ki”
Olay	“İletişim kopukluğu”	İletişim kopukluğu

Önceki ve sonraki durumlar arasındaki paralellik şu şekildedir:

	ÖNCE	SONRA
3. Cümle	“Her şeyimizi birbirimize açık açık anlatma”	(Bir çok tereddütler ve hesaplar içinde) Susma (Beklenmeyen)
4. Cümle	“birbirine daha iyi tanıma” (hedef)	Yenileşme (Beklenmeyen)

3.1.1.3.3 Açıklayıcı Değilleme Anlam Yinelemesi

12.9

- (2) Ümit etmek bile az.
- (3) Emin olmak ihtiyacı.
- (4) Yalancı istikbâlin şüpheli vaatlerinde değil, teminâtına ve senedine ihtiyacım var.

İlk iki cümle arasında yetersizliğe dayalı bir değilleme vardır. Bu değilleme, 4 numaralı cümlede yeniden değerlendiriliyor. 4 numaralı cümlenin “yalancı istikbâlin şüpheli vaatlerine değil” kısmı, 2 numaralı cümlenin anlamını yinelemektedir. 4 numaralı cümlenin “Teminâtına ve senedine ihtiyâcım var.” kısmı, 3 numaralı cümlenin anlamını yinelemektedir.

2 ve 3 numaralı cümleler, anlam olarak farklılık yönüyle bağlanmaktadır. Anlam ilişkisi, 2 numaralı cümleyi değillemektedir. 4 numaralı cümlenin ilk ve ikinci kısımları ise “değil” edatının kullanımıyla bağlanmaktadır. İlk kısmın sonuna gelen “değil” edatı, iki kısım arasındaki farklılığı belirtmiştir.

Anlam ve yapı bağlantılarının aynı ilişkiyi yinelemesi tekniği, anlatımın ikizleşmesiyle paragraf teşkilini sağlamıştır. Bu teknik, tam olarak anlaşılmama ihtimâli

olan bir bağlantının, daha açık ifade edilmesine dayanıyor. Metin çözücüyü geliştirme amacı, burada da görülmektedir.

3.1.1.4 Aykırı Sonuç Açıklama Anlam Yinelemesi

24.9

- (1) **Ve içimde geriye dönmek korkusu var.**
- (2) **Hiç bir şey hatırlamak istemiyorum.**
- (3) **Elimi cebime sokarken bana iki gün evvelini hatırlatacak bir kağıt parçasına, bir şeye rastlamaktan bile korkuyorum.**

Sebeup - sonuç ilişkisiyle bağlanan ilk iki cümle, üçüncü cümlede aykırılık bakımından birleştirilerek açıklanmaktadır. Böylece anlam yinelemesi ile aykırılık açıklama yapısı düzenlenmiştir. Metin çözücü, parçaların aykırılığını bu bütün içinde yeniden yorumlayacaktır.

Yinelenen sonuç kısmına yapılan eklemeler, açıklama sistemini kurmaktadır. Eğer genişletilmiş yapıdan yinelenen unsurları çıkarırsak, açıklamaları da bulmuş oluruz. Yineleme, diğer unsurlarla birleşerek, daha fazla bilgi verme işlevinde kullanılmıştır.

“Hatırlatacak” sıfat fiili, “hatırlamak” isim fiilini ortak kökte yineleyerek konu ortaklığını belirlemektedir. Bu yapı ve anlam ortaklıklarının paralel olarak düzenlenmesi, metnin yorumlanmasında anahtar olarak kullanılabilir. Yapı, anlamı daha etkileyici yapmaktadır.

“Geriye dönmek korkusu” öznesi ile “korkuyorum” yüklemi arasındaki ilişki, önceden yapılmış bir açıklamayı düzenlemektedir. Bu, açıklama yükünün paylaşılması içindir.

3 numaralı cümlede açıklama işlevini, yüklemi niteleyen zarf tümleci yüklenmiştir. Yinelenen “korkma” fiili, genişlemenin geçiş noktasını oluşturmaktadır. “Bile” edat grubu şeklinde düzenlenen zarf tümleci, örnek paradigmasından bir örnek getirmektedir.

Edat grubunun oluşturduğu cümleciğin öğeleri, sonuçla örnek arasında bağlantılar kurmaktadır. Bu bağlantılar, durumun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

“Elimi cebime sokarken” zarf tümleci, örnek olayı; “bana iki gün evvelini hatırlatacak + bir kağıt parçasına / bir şeye” yer tamlayıcısı, özelden genele kadar durumun boyutlarını belirlemektedir. Örnek sonuç da somutlaştırmayı sağlamaktadır.

3.1.2 Aktarımlı Anlam Yinelemesi

3.1.2.1 Açıklamalı Aktarım Anlam Yinelemesi

28.6

(4)(1) Eczaneye gitmek istemedim ve evvelâ istasyonda oturdum.

(5)(4) Hemen, o akşam evime dönmeye karar vermiştim.

(6)(7) Ona hiç bakmadan Paşa’ya doğru yürüdüm ve hemen kararımı söyledim:

(8) - Müsaade ederseniz ben bu gece eve gideceğim.

(9) Sebep olarak, Erenköy eczanesinde pansumanların iyi yapılmadığını söylüyordum.

6.7 numaralı cümle, 6.8 numaralı cümledeki sözü aktarmaktadır. Bu aktarım yapısı, açıklayıcı yinelemelerle şekillendirilmektedir. Yineleme yapılarının kuruluşu, önceki düşüncelerle konuşmada söylenenler arasındaki uyuma dayalı olarak düzenlenmektedir.

6.8 numaralı cümledeki “Bu gece eve gideceğim.” sözüyle 5.4 numaralı cümledeki “O akşama evime dönmeye karar verdim.” düşüncesi arasındaki ilişki, anlam yinelemesi şeklindedir. Plan ve onun açıklaması şeklindeki yineleme, metni düşünce bütünlüğü içinde düzenlemektedir.

6.9 numaralı cümle, yineleme üzerine kurulan açıklama yapısını düzenlemektedir. Açıklama, yinelenen hedefin bir sebebe bağlanması şeklindedir. “Sebep olarak” zarf tümleci, geçişi sağlayan ögedir.

Derin metindeki “buna” değiştirimi, anlam olarak durumun bir defa daha yinelenmesini sağlamaktadır. Böylece düşünce, sağlam bir sebeple ispatlanmaktadır.

Sebebin ispatlanması ise, bir yer ismi yinelemesiyle düzenlenmiştir. Bu düzenleme, hedefin yinelenmesi ile paralel bir şekilde mantık temelini oluşturmaktadır. Bu paralellik, ahenk esaslarına göre kurulmuş bir çağrışım sistemini de kurmaktadır.

Çağrışım sistemi, “(eczaneye) gitme” fiili üzerinde düzenlenmektedir. Yine düşüncede ve iletişimde kullanılan yer, hastalık ortak alanının bütün bilgi yüklerini kullanarak, “(eve) gitme” fiilinin asıl sebebini bulmaktadır.

Söylenenle gerçek arasındaki ilişki, Çocuk'un düşünce dünyasında yeniden ve açıklamalarla kurulmaktadır. Bu düşüncelerin konuşmada yüzeye çıkarılması, önceden yapılmış bir hazırlık sonrası sebebe ulaşmayı sağlamaktadır.

6.7 numaralı cümlede Paşa'nın Nüzhet'e tercihi, açıklamanın yönünü gizlerken, açıklamanın yorumlanmasını da yönlendirmektedir.

3.1.2.2 Aktarım Ekleyici Soru Anlam Yinelemesi

27.1

(1) Paşa bana sordu:

(2) – E... Doktor Ragıp'ı nasıl buldun, bakalım?

(6) - Sevimli adam, dedim.

(7) - Başka? Başka? dedi.

İlk cümlede sorulan soru, daha fazla cevap alabilmek için 9 numaralı cümlede anlam olarak yinelenmektedir. “Başka” edatı, derin metinde cevabın yetmediğini gösterir.

3 ve 4 numaralı cümlelerin “dedim - dedi” tarzındaki yapısı, aktarıcının farklı kişiler üzerine yaptığı bir fiil yinelemesi şeklindeki bağlantıyı kurmaktadır. Sorunun aktarıcı ortaklığıyla cevaba bağlanması, diyalogu rivayet şekline sokmaktadır. Çünkü konuşulanlara şahit olunmuyor, onları başkası anlatıyor.

Aktarım yapısını düzenleyen, ilk cümledir. İlk cümle diyalogun başlangıcı olarak, diğer aktarıcıları da yönetmektedir. “Sordu - cevap verdim.” şeklinde kurulan merdiven, aradaki yorumların da katkılarıyla anlatımın belli bir sisteme göre düzenlenmesini sağlamaktadır.

4 numaralı cümle, “dedi” aktarıcısıyla kurduğu paradigmatik(dizi) bağlantıyı, emir yinelemesi olarak sintatik(dizim) bağa eklemiştir. Böylece cümleler arası bağlantı, cümle içindeki başka bir bağlantıyla, iki yönlü bir matrix kurmuştur.

“Başka?” sorusunun yinelenmesi, aktarılan unsurların çoğaltılması amacıyla yapılmaktadır. Aktarıcı yinelemesi ise, merdivenin öteki kısmını tamamlamaktadır. Aktarılanın soru yoluyla çoğaltılması, aktarıcının yönetimindedir.

Diyalog yapısının konusunu belirleyen “Doktor Ragıp” hakkında beklenen asıl cevap, yinelemenin sağladığı ısrar ortamıyla alınmaya çalışılmaktadır. Böylece yinelenen soru, Çocuk üzerinde kurulan baskıyı vurgular. Metin çözücü, bulunması gereken gerçek cevabı, metnin bağlamından bularak bağlantıyı çözebilir.

3.1.3 Yorumlayıcı Anlam Yinelemesi

3.1.3.1 Yeniden Yorumlayıcı Anlam Yinelemesi

18.4

(0) Bana tâbi olmayan binlerce hayaller ve hâtıralar, şiddetli bir anaför içinde savruluyorlar.

(1) Arkamdan bir şehir kaçıyor.

Önceki paragrafta anlatılanlar, paragrafin ilk cümlesinde yeniden yorumlanmıştır. Böylece yeni yorumlara zemin hazırlanmaktadır. Bu anlam yinelemesi, anlatılanların daha iyi bir şekilde anlaşılmasını sağlar.

“Şehir” öznesi, önceki cümlede geçen hayalleri ve hatıraları taşıyan yer olduğundan, “savruluyorlar” yüklemiyle, “kaçıyor” yüklemi arasında dizi şeklinde bir ilişki kurulmuştur. Ayrıca “arkamdan” yer tamlayıcısı da, “hayaller” ve “hatıralar” kelimeleriyle zaman bağına sahiptir. Çünkü hepsi, geçmiş zamana aittir.

1 numaralı cümle, geçmişteki bir hatıra ve hayale, anlam yinelemesi ile, geri gönderim yapmaktadır. 5.7.1 numaralı cümlenin anlamına yakın bir anlama sahip olan 1 numaralı cümle, bu geriye dönüşü sağlar:

“Şehir bana kendini unutturacak kadar geride kaldı.”

Bu geriye gönderim, ilk hastahane dönüşünü hatırlatmaktadır. Durumdaki değişim, geçmişteki durumla açıklanmaktadır.

Böylece yeniden yorumlama ile anlam yinelenmesi, ardışık ve uzak iki bağlantıyı kurmaktadır. Bu bağlantı, metnin yer - psikoloji ilişkisine ait bütünlüğün bir parçasıdır.

Metin çözücü, anlatılanları yorumlarken bu tür bağlantıları kullanmalıdır. Eğer ayrıntılar kaçınılırsa, metinler, paragraflar ve cümleler arasında büyük kopukluklar oluşur.

3.1.3.2 Gönderim Yorumlayıcı Anlam Yineleme

38.3

- (2) Evime ait hatıralar, kalabalıklar, sevdiğlerimin sesleri, bir çok şekiller, hayatımın parçaları, Erenköy, köşk, tren, vapur, fakülte, doktorlar, hastabakıcılar, hayatın gürültüleri, şehir, gündüzün sesleri, her şey uzaklaşıyor.
- (3) İçimde bir boşluk.
- (4) Garip ve büyük bir his, derinliklerime doğru kaçıyor, gizleniyor.

2 numaralı cümledeki gönderimlerle yüklem arasındaki ilişki, 3 ve 4 numaralı cümlelerdeki anlam yinelemeleriyle çözümlenmektedir. “Her şey uzaklaşıyor.” ifadesinin anlam yinelemeleri, bu çözümlenmeyi düzenlemektedir.

Her şeyin uzaklaşmasının sonucu olarak bir boşluk oluşmaktadır. Uzaklaşan her şeyi belirleyen gönderimler, onu terk eden parçaları sıralamaktadır. 4 numaralı cümlede bu durum, “garip ve büyük bir his” sıfat tamlamasıyla yorumlanmaktadır.

Durum bildiren sıfat tamlamasının özne olarak kullanıldığı cümle, “Derinliklerime doğru kaçıyor, gizleniyor.” (ZT+Y/Y) yapısıyla, boşluğu da kaçan diğer şeylere eklemiştir. “Uzaklaşıyor” / “kaçıyor” / “gizleniyor” yüklemeleri arasındaki anlam yakınlığı, durumlar arasında bir bütünlük sağlamıştır. Kaçan her şey, bu alanda değerlendirilir.

Anlam paradigmasıyla(dizi) oluşan anlatım, güçlü bir yorum alanı oluşturmaktadır. Farklılıkların benzerliklerle yorumlanması, bir durum değerlendirmesi yapıştırır.

3.1.4 Durum Anlam Yinelemesi

3.1.4.1 Durum Vurgulayıcı Anlam Yineleme

3.4

- (3)(3) Hepsi konuşmadan, sür’atle işlerini yapıyor.

(4)(1) Tıs yok.

Önceki paragrafta “konuşmadan” zarf tümleciyle belirlenen ortam, “Tıs yok.” cümlesiyle vurgulanmaktadır. Vurgulama, durumun anlam olarak yinelenmesiyle kurulmaktadır. İşitme duyusuyla belirlenen yokluk, yinelemeyle belirginleşmiştir.

“Tıs yok.” cümlesi, yer betimlemesinde canlandırmanın daha gerçekçi olmasını sağlamaktadır. Metin çözücünün ortamı tanıması, gelecek fiillerin yorumlanması için önemlidir. Böylece paragraftaki fiiller, durumla ve önceki cümlede belirlenen tarzla bağdaşmaktadır.

“Tıs” kelimesi, yansıma özelliğiyle yinelenen duruma başka bir bakış açısıyla bakılmasını sağlamaktadır. Böylece vurgulanan betimleme, çok yönlü bir sistem oluşturmaktadır. “Süratle yapılan işler sırasında tıs yok.” şeklinde tamamlanabilecek cümle, sistemin içinde ayrı bir kısım kurmaktadır.

Durum yineleme ilişkisi, gereksiz yinelemeye düşmeden akıcı bir anlatım ve paragraflar arasında bütünlük sağlamaktadır. Olayın geçtiği yerin bütün olarak algılanması, öyküleme için önemlidir.

3.1.4.2 Durum Yinelemesi / Fiil Anlam Yineleme

27.4

(2) (1) *Kapıdan çıkmak üzere olan yengemin piyano üstünde bir şey aramak bahanesiyle odada kaldığına ve benim cevabımı beklediğine dikkat ettim.*

(3)(13) Mesela bizim Nüzhet’i mes’ut edebilir mi?

(15) Hayır!

(4)(1) *Hâlâ piyanonun üstünde bir şeyler arar gibi yapan yengem, biraz şiddetli bir hareketle bana döndü:*

(2) Niçin? dedi.

2.1 numaralı cümlede “yengemin piyano üstünde bir şeyler aramak bahanesiyle” zarf tümleci, 4.1 numaralı cümlede “piyanonun üstünde bir şeyler arar gibi yapan yengem” öznesiyle fiil anlamı olarak yinelenmiştir. Kelimeler farklı şekilde kullanılarak, bu yineleme, gerçekleştirilmiştir. Böylece durum vurgulanmaktadır.

Yinelemenin ilk parçasında belirlenen durum, ikinci parçasında aktarıcı unsurunu tamamlamaktadır. Bu tamamlama, Çocuk'un Doktor Ragıp hakkındaki düşüncelerinin sorgulanmasını hazırlamaktadır. Cevabın yorumlanmasını sağlayan bu soru, yinelemedeki durumu da açıklamaktadır.

4.2 numaralı cümlede sorulan “niçin?” sorusu, verilen hükmün veriliş sebebinin sormaktadır. Bu soru yapısı, yorum kısmı ile tamamlanarak, bir bütünlük kurmaktadır:

“Doktor Ragıp, bizim Nüzhet’i niçin mes’ut edemez?”

Yinelenen “(piyanonun üstünde bir şeyler arar gibi) yapma” fiili, gizlice yapılan bir gözlemi belirlemektedir. Bu gözlem, diyalog boyunca devam etmekte ve diyalogu nitelendirmektedir. Gözlemedeki gizlilik, ilk yinelemede Çocuk tarafından ortaya çıkarılmaktadır. Diğer yinelemede ise gizlilik, yenge tarafından kaldırılmıştır.

Durum vurgulayıcı yineleme, “hayır” cevabının sağladığı yorumlama alanını değerlendirmektedir. Çünkü Nüzhet’in evleneceği Doktor Ragıp’a karşı takındığı tavırla Çocuk, kendi duygularını da ele vermektedir.

3.1.5 Genel / Özel Anlam Yinelemesi

3.1.5.1 Genelleştirici Anlam Yinelemesi

3.1.5.1.1 Fiil Genelleştirici Anlam Yinelemesi

13.3

(20) Orada apaşlar toplanır.

(24)(a) Masanın üstüne bir anarşist çıkar,

(b) dehşetli bir nutuk söyler.

(26) Gözleri kızarmış!

(27) Apsent üstüne apsent!...

(28) Bağırır dururlar.

24b cümlesindeki “Dehşetli bir nutuk söyler.” cümlesinin fiili, 28 numaralı cümlede genelleştirilmektedir. Bu genelleşme, yinelemenin ikinci kısmındaki anlam yinelemesi üzerine kurulmaktadır:

	Kişi	Fiil	Kişi
Özel	“Anarşist”	“(Nutuk) söyler.”	III. tekil
Genel	“Apaşlar”	“bağırır”	III. çoğul

“(Nutuk) söyleme” / “bağırma” fiilleri arasındaki anlam yakınlığı, üzerinde özelden genele geçiş yapılan ortak konuyu belirler. Kişi bilgisi bakımından yapılan genelleme, fiil bakımından da yapılmıştır. “Bağırma” fiili, “(nutuk) söyleme” fiilinin yapılaş tarzını gösterir:

“Bağırarak nutuk söyler.”

Niteleyici fiil, genel bir anlam yapısına sahiptir. Çünkü her türlü konuşma ve ses, bu şekilde çıkarılabilir. “(Nutuk) söyleme” fiilinin ayrıntılı şekli, genel yapı içine alınmıştır.

Yapının bağlantı şekilleri şöyledir:

Bağlanan	Konum	Bağlanılan / Hedef	Konum	Bağlantı Şekli	Bağlantı Yönü
“Onlar” Ø	28	“Apaşlar”	10	Gönderim	Kişiyeye
“Bağırırılar”	28	“Gözleri kararmış”	26	Özelleştirme	Niteleme
“Apsent üstüne apsent”	28	“toplantı” “nutuk söyler”	10 24b	Genelleştirme	Ayrıntılaşma

27 numaralı cümle, genelleşmeyi yapan asıl yorumu taşır. Yani metin halkasının en genel yapısıdır. Bu cümle, değişik metin halkalarını genelleştirici yorumlar hâlinde düzenlemektedir. Bu cümlelerin yinelenmesi de halkaları birleştirir.

Yinelenen yorum cümlesinin ilkinin, 1 numaralı paragrafın sonunda buluyoruz. Yinelenen cümle, ortak “meyhane” alanı bakımından da bağlantıyı tamamlamaktadır. Yorum cümlesi yinelenerek, meyhanenin betimlenmesi çevresinde bir özelleştirme bağlantısı kurulmuştur.

3.1.5.1.2 Genelleştirici Cevap Anlam Yinelemesi

22.5

(4) Gene ne kuruntular yaptın?

(5) Kuruntu değil.

(6) Ben hiç kuruntu yapmam.

4 numaralı cümlede sorulmuş soruya, iki cevap verilmiştir. Bu cevaplardan ilki, özel; ikincisi, genel bir duruma dayanmaktadır. Yani aynı cevap, farklı iki bakış açısıyla verilmiştir.

Genelleştirici anlam yinelemesi, sorudaki iddianın değillenmesi ve bunun bir kişilik özelliğine bağlanması şeklinde bir geçiş sağlamaktadır. Bu geçişte, verilen cevabın genel durumla açıklanması söz konusudur.

Soru : “Ne kuruntular yaptın?”

Cevap : *(Ben hiç kuruntu yapmadığım için, bunlar kuruntu olamaz).

Bu mantık yapısı, iki safhada cevabı düzenlemiştir. İlk safha, olumsuz cevap; ikinci safha, bunun ispatıdır. Önceki kısımda Nüzhet tarafından düzeltilmeye çalışılan iletişim kopukluğuna Çocuk, müdahâle etmiştir.

Soru - cevap yapısı, iki durum arasındaki çatışma ile açıklanabilir:

1. Nüzhet yalan söyledi.
2. Çocuk, kuruntu yapmaktadır.

Bu şıklardan doğru olanının bulunması, iletişim kopukluğunun giderilmesi için gereklidir. İlk şıkkın ispatı metnin devamında “Bu gece her şeyi anlatacaktım.” cevabıyla yapılmaktadır. İkinci şıkkın ispatı ise, cevabı açıklayan “Ben hiç kuruntu yapmam.” genellemesiyle yapılmaktadır.

Genelleşmeye rağmen Çocuk’un iddiası, yani kuruntu yapmadığı, metnin sonunda unutturulmuştur. Bunun sebebi, Çocuk - Nüzhet ilişkisinde, Çocuk kişisindeki zaaflardır. Kuruntu konusu, sonraki metin “Değişiyorum”un başında silinmiştir. Böylece yinelenen cevap, ileride unutulmuştur.

3.1.5.2 Özelleştirici Ki’li Anlam Yinelemesi

22.3

(1)(2) Ben, yalan söylenmesini istemiyorum

(3)(1) Nüzhet! Beni hem dinlemeğe, hem anlamağa mecbursun.

(2) - Ben sana diyorum ki, bana karşı doğru ol.

İlk iki paragrafta yapılan iletişim denemesi, başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Çünkü muhatap kişi, dinleme safhasında gerekli özeni göstermemiştir. Bu yüzden de anlatılanlar, farklı bir şekilde ifade edilmektedir.

Yinelemenin mantık temeli, 3.1 numaralı cümledeki baskı yapısını kuran unsurlardan oluşmaktadır. “Hem dinlemeğe, hem anlamağa mecbursun.”(YT+Y) yapısı, anlam yinelemesinin daha verimli olması için tedbir almaktadır.

3.2 numaralı cümlenin ki'li kısmı, yinelemeye işaret eden yapıdır. Bu işaretleme, yineleme üzerine yoğunlaşmayı sağlamaktadır. “Diyorum” yüklemi, “dinlemeye” yer tamlayıcısı ile kurduğu fiil - sonuç ilişkisiyle, bağlantıyı anlam bakımından tamamlamaktadır.

Anlam yinelemesinin ilk kısmı (1.2), bir genelleştirme yapmaktadır. Ortak konu olan “yalan” üzerine, genel düşünce verilmektedir. İkinci kısımda (2.2), “yalan” konusu özelleştirilerek, Nüzhet kişisinde yoğunlaşma yapılmıştır. Bu geçiş, yinelemenin parçalarını genel ve özel olarak ayırmaktadır:

“*Yalan* söylenmesini istemiyorum.” (genel)

“Bana karşı *doğru* ol.” (özel)

“Yalan” ve “doğru” kelimeleri arasında, zıt anlamlılık ilişkisi vardır. Ancak ilkinin bulunduğu cümledeki olumsuzluk yapısı(-ma) ile ikincinin bulunduğu olumluluk yapısı arasındaki zıtlık, bu kelimeleri aynı anlama ulaştırmaktadır:

“Yalan söyleme.” = “Doğru ol.”

Bu geçiş, yapılmaması gerekenden yapılması gerekene doğrudur. 1.2 numaralı cümlede “söylenmesini” nesnesi, edilgen yapısıyla genel durumu; “Bana karşı - sen Ø-doğru ol.” (ZT+Y) yapısıyla özel durumu belirlemektedir. Böylece geçiş, bu unsurlar kullanılarak yapı olarak kurulmuştur.

3.1.6 Vurgulayıcı Açıklama Anlam Yinelemesi

22.10

(3) **Nasıl ispat edeyim sana?**

(4) **Hiç... Bak bana, bak yüzüme.**

(5)(a) **Sana tekrar söylüyorum ki**

(b) **sen odadan içeri girdiğin vakit annem odada soyunuyordu.**

(6) **Ve aynalı dolabın içine saklandı.**

3 numaralı cümledeki soruyla başlayan ikna etme çalışması, anlatımı adım adım amaca götürmektedir. Yinelenen açıklamanın ilk kısmı, yüze çıkarılmamıştır. 5a kısmındaki “Tekrar söylüyorum:” (ZT+Y) aktarım yapısı, aktarılan açıklamanın daha önce de yapıldığını gösterir.

Yinelemenin önceki açıklamadan farkı, 4 ve 5a numaralı cümlelerde belirlenmektedir. Önceki açıklama sonuca ulaşmadığı için, bu sefer baskı unsuru arttırılmıştır. Bu da ilgili cümlelerle sağlanmaktadır. Muhataba duygusal baskı uygulanması, etkiyi arttırmak içindir.

4 numaralı cümlenin ünlem yapısı ve emir yinelemesi, baskı unsurlarındandır. “Hişt...” ünlemi, dikkat çekmektedir. Ayrıca azarlama işlevindedir. Yinelenen “bak” emri ise, dikkat çekme işini kuvvetlendirmektedir.

Yineleme yapısındaki yüklemelerin “bana” ve “yüzüme” yer tamlayıcıları, bütünden parçaya doğru bir yönlendirme yapmaktadır. Yinelemeyi aktaran cümleyle, aktarılan cümlenin ki’li birleşik cümle şeklinde düzenlenmesi, baskı dizisini aktarıma ulaştırmaktadır. “Sana tekrar söylüyorum.” cümlesi, aktarıcı olmakla beraber baskı sisteminin üçüncü halkasıdır.

1. Ünlem 2. Emir / Yineleme / Bütün - parça 3. Aktarıcı

“Ki” bağlacı, baskı unsurlarını, aktarılan üzerinde yoğunlaşılacak ve bağlantıyı kuran unsurdur.

Yalan ortak alanının temelini oluşturan cümle, değişik metinlerde birkaç kez yinelenmiştir. Bu yineleme, kendi başına bir baskı unsurudur. Ayrıca bulunduğu cümlelere ulaşarak, oraların anlam yüklerini bulunduğu yere taşımaktadır.

Açıklama yinelemesi, yardımcı unsurlarıyla birlikte, yoğun bir baskı ortamı kurarken, ilgili cümleleri de bağlamıştır.

3.1.7 Farklı Zarf Tümleci Zaman Anlamı Yineleme

9.3

(1) *O gece Paşa, bana ne romanı getirdiğimi sordu:*

(2)(a) *Bu sefer tuhaf roman getirmedi,*

(b) *cinaî roman getirdim.*

İlk cümlenin “o gece” zarf tümleci, metin çözücüyü; “bu sefer” zarf tümleci, “Paşa” kişisine bilgi vermektedir.

Metnin genel yapısıyla diyalog yapısı arasındaki sınırdan dolayı, zaman zarfının niteleyici anlamının yinelenmesine dayalı bir bağlantı kurulabilmektedir.

İki cümle arasındaki zaman ilişkisi, zarf tümleçleri yanında ardışık zaman ilişkisi kuran -DI ekiyle de düzenlenmiştir.

İlk cümlelerin III. tekil kişi yapısıyla, 2 numaralı cümlelerin I. tekil kişi yapısı arasındaki farklılık ise, diyalog yapısının sınırlarını düzenlemektedir.

Böylece zaman ve kişi bağlantıları birbirine karışmadan oluşturulmaktadır.

3.1.8 Farklı Cümlelerle Zaman Anlamı Yineleme

19.6

(3)(1) Paris'e gittiğim vakit Sadi Carnot reisicumhurdu.

(5) 1887...

(6)(1) O tarihte biz, Harb-i Umûmi'ye henüz girmiştik.

(2) İttihatçılar hâkimdi.

Aktarıma ara verildikten sonra, 3 numaralı paragrafta yapılan bir zaman gönderimiyle betimleme devam ettirilmektedir. Metin boyunca devam eden zamanın farklı cümlelerle ifade edilmesi, böyle bir geçişi kurmaktadır. Buna, zamanın yinelenmesi diyebiliriz.

ZAMAN BELİRLEYİCİLERİ	BELİRLEYİCİ NOKTA
"Paris'e gittiğim vakit"	Fiil zamanı
"1887"	Tarih
"on üç, on beş daha yirmi sekiz sene evvel"	Bulunulan zaman
"Sen daha o vakit dünyada yoktun."	İtibarî tarih (kişinin doğum tarihi)
"Harb-i Umûmiye henüz girmiştik."	Tarihi olayın başlangıcı
"İttihatçılar hakimdi."	İtibarî zaman aralığı (bir dönem)

Aynı zaman biriminin değişik cümlelerde - itibârî olarak - belirtilmesi, uzak yapıları birleştirmektedir. Yer ve zamanın paralel olarak ilerlemesi, betimlemeyi bütünleştiren yapıyı kurmaktadır.

Zamanın değişik şekillerde karşımıza çıkışı, bir dönemin değerlendirilmesi için uygun bir bilgi zemini oluşturulması için kullanılmaktadır. Tarih, değişik olay ve durumlara göre aldığı konuma göre belirlenerek daha fonksiyonel hâle getirilmiştir. Bu yapı, Paşa, Çocuk kişilerine ve tarihi olaylara göre belirlemeler yaparak gerçek dünyaya bağlanmaktadır.

Paragrafın ilk iki cümlesi, “o tarihte” zaman gönderimiyle bu yinelemeye katılır. Burada da iki tarihi olay, zaman belirlemesini devam ettirmektedir:

1. “Harb-i Umûmî” 2. “İttihatçılar Dönemi”

Zaman yinelemesi zincirinin metin çözücüyü sıkmadan yapılması için, mümkün olduğu kadar farklı kavram ve durumlar kullanılmıştır. Zaman unsurunun hakimiyeti, ortamın değerlendirilmesinde sabit bir noktanın belirlenmesini sağlamıştır. Metin kurucu, bu noktadan başlayan zaman diliminde gelişmeleri yorumlayacaktır. 6 numaralı paragraf, bunun yapıldığı kısımdır.

1887 yılının değişik şekillerde ifade edilmesi, bir zaman ağı içinde bağlantıları kurmuştur.

3.1.9 Cevaplayıcı Durum Anlam Yinelemesi

29.2

(1) Ben, Nüzhet’in yanında oturuyordum ve basit mevzular içinde konuşulan şeyleri dinlemiyordum, söze karışmıyordum.

(1) Ragıp Bey, bana *bakıyordu*:

(2) – Siz ne fikirdesiniz, efendim? dedi.

(3) *Konuşulan şeyi takip etmediğimi* bildiren bir hayret gösterdim.

4 numaralı cümledeki sorunun cevabı, 5 numaralı cümlede bir durum olarak belirtilmiştir. Bu durum, 1 numaralı cümlede anlatılan durumun yinelenmesi şeklinde bir hatırlatmadır. Önceden verilen bilgi, açıklamada yeniden kullanılmaktadır.

5 numaralı cümledeki “hayret” isminin sıfatı, önceki cümledeki sorunun cevabını düzenlemektedir. Bu sıfat, 1 numaralı cümlenin özetidir. Sıfatla isim arasındaki sebep - sonuç ilişkisi, bağlantının anlam yönünü tamamlamaktadır:

“Konuşulan şeyi takip etmediğim için hayret ettim.”

“(Hayret) gösterme” fiilinin sebebi ise, “bakıyordu” yüklemiyle gösterilmektedir. Soruya gösterilen tepki şeklindeki cevap, bakmak ve hayret göstermek şeklindedir. Böylece aktarıcı ve tepki fiili şeklinde düzenlenmiş olan cevap, dört cümleyi birbirine bağlamaktadır.

Durumun önceden belirlenmesi, anlatımda bütünlük sağlamaktadır. Yinelenen durum, aradaki cümleleri konuşmaya geçiş için araç olarak kullanılmaktadır. Konuşma

dışında kalan kişi, konuşmacılardan biri tarafından uyarılarak, sistem içine çekilmektedir.

Cevabın yineleme üzerine kurulması, soru ve ona gösterilen tepkiyi vurgulamaktadır. Bu vurgulama, konuşma kısmını hazırlamaktadır. Metin çözücü, kesin bir şekilde belirlenen durumu yorumlayarak, anlatılacaklar hakkında motive edilmektedir.

Ragıp Bey'le Çocuk arasındaki iletişim, cevap şeklindeki tepkiyle düzenlenmektedir. Bu düzenleme, anlatımı daha akıcı ve mantıklı hâle getirmektedir.

3.1.10 Durum Belirleyici Soru Anlam Yinelemesi

30.9

(8)(1) - Artık Erenköyü'nden bıktım, dedi.

(4) - Sivrisinekleri bile... yeknesak.

(9)(1) *Nüzhet'in yeknesaklıktan şikayeti*, fena isteklerin başlangıcı mıydı?

(2) Yoksa birkaç günkü dargınlığımızın bir genç kız ruhunda açtığı his boşluğundan yorulması mı?

9.1 numaralı cümledeki isim tamlaması, 8.1 / 2 numaralı cümlelerde belirlenen durumu özne olarak düzenlemektedir. Bu düzenleme, iki ihtimalin belirlenmesi şeklinde 9.1 / 2 cümlelerde yorumlanmaktadır.

8.1 numaralı cümle, Nüzhet'in şikayetini; 8.4 numaralı cümle, yeknesaklığı belirlemektedir. 9.1 numaralı cümlenin öznesi olan isim tamlaması, anlam bakımından belirlemeleri yineleyerek özetlemektedir.

Özetlenen durum, ortaya iki ihtimal çıkarmaktadır. Bu ihtimaller, soru ikilemesi ile anlatımı genişletmektedir. Anlatımın genişletilmesi, ileri doğru tahminler yapılmasını sağlamaktadır. Böylece yorum alanı da arttırılmaktadır.

“Yoksa” bağlacı, ihtimali ikilem hâline getirmektedir. Şikayet durumunun muhtelif sonuçlar bakımından yorumlanması, dört cümleyi birbirine bağlamaktadır. Bu bağlantı, yorumlamada yer - kişi ilişkisi bakımından kullanılır.

Anlam olarak yinelenen soru, geçmiş durumla gelecek durumları bağdaştırmaktadır. Bunlardan biri geçmişteki durumun yinelenmesini, diğeri yeni bir gelişmeyi göstermektedir.

Durum açıklamasının tercihli sistemle yapılanması, metin çözücüyü anlatımın içine çekmektedir. Bu yapı, yorumlamayı çok yönlü olarak kurmaktadır. Metnin devamı, buradaki tercihe göre yorumlanacaktır.

3.1.11 Hatırlatıcı Uzak Emir Anlam Yinelemesi

(26)(6)(9) Evvelâ kat'iyyen koltuk değneği.

(10) Sırt üstü uzanmak.

(28)(1)(1)(a) Doktor'un kat'i istirahat emri üzerine çoğalan bir ihtiyatla merdivenleri ağır ağır iniyor,

(b) pansumanımı yaptırmak için eczaneye gidiyordum.

“Notlar” metnindeki Doktor’un emri, anlam yinelemesiyle durum hatırlatma işlevinde uzak bir bağlantı kurmaktadır. “İstirahat emri” isim tamlaması ile 26.6.9 numaralı cümledeki tedavi şekli arasındaki anlam ilişkisi, yinelemeyi desteklemektedir.

Yapılması gerekenlerin tek kelimeyle belirlenmesi, yinelemeyi özetlemeye doğru götürmektedir. “Kat’i” sıfatı, önceki “kat’iyyen” kelimesiyle ortak kök (iştikak) ilişkisi kurarak durumu metne taşımaktadır. Bu da, özetlenmiş anlam yinelemesini nitelik bakımından belirlemektedir.

Tedavi ortak alanında işletilen yinelemeler, aynı sebep ve hedefler altında geçmişini değerlendirme ve geleceğe hazırlanma işlevlerindedir. “Kat’i istirahat” sıfat tamlaması, değerlendirmeyi; “(ağır ağır) inme” ve “(eczaneye) gitme” fiilleri, hazırlığı belirlemektedir. Değerlendirme ile hazırlığın sebep - sonuç ilişkisi içinde düzenlenmesi, metinlerin işlevsel olarak birbirine bağlanmasını sağlamaktadır.

Tedavinin parçaları olan “koltuk değneği”, “uzanmak”, “istirahat”, “pansuman” ve “eczane” kelimeleri arasındaki düzen, durumlar arasındaki geçişi, anlam düzleminde gerçekleştirmektedir. Metnin başlığı olan “mikrop” kelimesi ile metindeki diyalog arasındaki bağlantı da buna bağlıdır.

Emir, tedaviyle köşk arasındaki mesafeyi ayarlayan unsurdur. Hareketleri belirleyen zorunluluklar, metindeki gelişmeleri de düzenlemektedir. Tedavi ortak alanından seçilen “mikrop” motifi, metnin geçiş noktasındaki işlevleri de belirleyecektir.

3.1.12 Kesinleştirici Anlam Yineleme

35.5

(4)(9) **Söyleyeceği mühim şeylerin vehametini evvelâ gözleriyle haber verdiği anlıyordum.**

(5)(1) **Ağır bir sesle sordu:**

(2) - **Kaç senedir. Çekiyorsunuz?**

(3) - **Yedi.**

(4) **Mithat Bey'in ve etrafındakilerin yüzüne baktı; gözlerinde korkunç bir şey seziyordum.**

Bağlantının ilk cümlesinde ihtimal olarak belirlenen durum, son cümlesinde daha kesin bir şekilde yinelenmiştir. Aradaki diyalog kısmı, bu kesinleşmeyi sağlamaktadır.

“Vehameti gözleriyle haber verme”, geleceğe dâir bir tahmin taşımaktadır. “Söyleyeceği mühim şeyler” sıfat grubu, bunu düzenleyen unsurdur. “Gözlerinde korkunç bir şey seziyorum.” cümlesi, sezdirimi daha kesin hâle getirmektedir.

“Anlıyorum” ve “seziyorum” yüklemeleri, anlam belirlemede dereceli bir ilerleme sağlamaktadır. “Şey” kelimesi, söylenecekleri yinelemeyle hedef olarak belirlemektedir.

Yineleme arasındaki konuşma, söyleneceklerin başlangıcıdır. Bu başlangıcın sonucu, daha kolay tahmin edilebilmektedir. Böylece “seziyorum” yüklemine belirlediği çıkarımlar güçlenir.

3.1.13 Yer Durum Anlam Yinelemesi

3.1.13.1 Ortak Yerde Durum Anlam Yinelemesi

36.1 “Galeyan”

(32)(1)(1) **Evimiz birdenbire kalabalıklaştı.**

(36)(1)(1) **Son günlerde etrafımı çeviren, küçük hassas cemiyetin galeyanı.**

Hastahanedan eve dönüş sonrası karşılaşılan benzer durumlar, birbirinden uzak metinleri birbirine bağlamaktadır. Ortak yerde durumun yinelenmesi, romanı düzenli bir tekerrür silsilesi hâline getirmektedir.

“Kalabalık” ve “cemiyyetin galeyani” durumları arasındaki anlam yakınlığı, durum yinelemesini düzenlemektedir. “Evimiz” öznesi, olayın geçtiği yeri belirlemektedir. İkinci metindeki “etrafımı” yardımcı nesnesi, bunu kişiye göre özelleştirmektedir.

Romandaki mekânlar, belirli durumların gerçekleştiği alanlardır. Çocuk'un kendi evi, hastahane dönüşü hastalığın geldiği durumun değerlendirildiği yerdir. Bu yüzden, ev ortamında geçen metinler arasında böyle bir bağlantının kurulması da gayet tabiidir.

Ortak yerde durum yinelemesi, çevrenin Çocuk'a gösterdiği ilgi ortamının devamlılığına dayalıdır. Metin çözücü, bu durumu romanın tamamına yayamaz. Çünkü “Sofa'nın Bana Söyledikleri” metninde bunun tam tersi olan yalnızlık söz konusudur.

3.1.13.2 Farklı Yer - Durum Anlam Yinelemesi

33.6

(5)(4) Fakat *omzuma* bir el dokunuyor.

(5) *Gözümü / açıyorum ve kendimi, evimdeki odamda / görüyorum, karşımda Doktor Mithat.*

(6) Bunu rüyamda zannediyorum, hakikate inanmıyorum, gözlerimi derhâl kapıyor ve kendimi *Erenköyü'ndeki köşkte / buluyorum.*

(6)(1) *Omzumdan sarsıyorlar, kulağımda bir ses:*

(2) - Benim, ben, Mithat...

(3) *Gözlerimi iyice açıyorum ve evimde olduğumu / görünce içimi bir keder basıyor.*

Köşkteki ve evdeki oda arasındaki geliş gidişler, yinelenen bir durumu belirlemektedir. Bu yerler arası dalgalanma, yinelenen fiil ve durumlarla gerçekleştirilmektedir. Bunların değerlendirilmesi, yinelenen unsurların yorumlanması ile yapılmaktadır.

Yinelenmeyen bilgiler, yinelenen unsurlara ekledikleri durumlarla açıklamayı düzenlemektedir. Yinelenen kelimeler arasındaki ilişkiler ise, düzenlemenin parçalarını birleştirmektedir. Birleşen parçaların yaptığı çıkarımlar, şu şekilde yorumlanmaktadır:

Yineleme		Yorumlama	
1	2	Yardımcı Unsurlar	Çıkarım
“omzuma”	“omzumdan”	“Bir el dokunuyor.” “sarsıyorlar”	Dış etki
“Gözümü açıyorum.”	“Gözlerimi iyice açıyorum.”	*(Bunun üzerine)	Etkinin derecesi
“evimdeki odamda”	“evimde olduğumu görünce”	“Rüyada zannediyorum.” “İçimi bir keder basıyor.”	Tepki
“Doktor Mithat”	“Mithat”	“karşımda” –“ ben”	Etkin kişi

Bu yineleme ilişkileri “evimdeki odamda” ve “Erenköyü’ndeki köşkte” yer tamlayıcıları arasındaki karşılaştırma ile durum bağlamında düzenlenmektedir. Gerçekten kaçma, yinelemelerin gerçekleşmesinde temel sebeptir.

Durum yineleme ağı, yorumlamada öncelikli unsurları belirleyerek ve bunları yorumlama tekniğini göstererek çok önemli kolaylıklar sağlar.

3.1.14 Bağlaçlı Çeviri Anlam Yinelemesi

19.4

(0) Bağırır dururlar:

(1) *A bas Sadi Carnot!*

(2) Yani “*Kahrolsun Sadi Carnot!*” diye haykırırlar.”

2 numaralı cümle, önceki iki cümlenin meydana getirdiği aktarım yapısının taşıdığı anlamı yinelemektedir. Bu yapı, yabancı dildeki bir cümlenin tercümesi şeklindedir. Dolaylı aktarım da doğrudan aktarıma çevrilerek; yineleme, farklı yapılar içinde düzenlenmektedir.

Metin çözücü, anlamadığı bir dilde kurulmuş cümleyi anlamak ister. Bu yüzden de “Bu ne demek istiyor?” sorusunu sorar. Sorunun cevabı, 2 numaralı cümlededir.

“(Bağırır) dururlar.” ve “haykırır” yüklemeleri arasındaki anlam yakınlığı, aktarıcı unsurların yüklendiği aynı işlevden dolayıdır. Her iki yapının aktardığı

cümleler, aynı anlamı taşımaktadır. Metin dilbilimin çeviride kullanımına güzel bir örnek verilmiştir.

Fransızca : “*A bas Sadi Carnot!*”

Türkçe : “*Kahrolsun Sadi Carnot!*”

Çeviri yapısının isim kısmı değişmemiştir. Ancak cümlelerin yüklem kısımları, paradigmatik dizide alt alta gelmiş farklı kelimelerdir: “A bas” / “kahrolsun”

Metin kurucu, Türkçe cümleyi devrik yapıda kurarak, öğelerin alt alta gelmesini sağlamıştır. Bu yapı, iki cümlelerin karşılaştırılarak anlamın çıkarılmasına yönelik kurulmuştur. Çevirideki A ve B metinleri arasındaki ilişkilere benzer bir ilişkiyi görüyoruz. Dilden dile aktarımın esaslarına göre, bu cümleler düzenlenmiştir.

Açıklama yapıldığını gösteren “yani” bağlacı, anlam yinelemesine geçiş noktasındadır. Bilinmeyenden bilinene geçişte, bu ipucu önemlidir. Böylece anlamı çözülemeyen cümlenin açıklanacağı bildirilmektedir.

Bağlaçlı çeviri anlam yinelemesi, bilinmeyenden bilinene doğru, 3 ve 4 numaralı paragrafların konularını belirlemiştir. Orijinal cümle, geçişi sağlarken, tercümesi de yeni paragrafın konusunu belirlemiştir.

3.1.15 Söz - Fiil Anlam Yinelemesi

13.22

(0) **Uyursun, uyursun; haydi...ben seni örterim.**

(1) **Elini omzuma koydu ve ısrar etti.**

Paragrafın ilk cümlesinin “ısrar etti” yüklemi, anlam olarak önceki cümlenin anlamını kuvvetlendirmektedir. Önceki cümlenin sonuna getirilecek “diyerek” zarf tümleci, iki cümleyi birleştirerek aktarım yapısını tamamlamaktadır:

“Elini omzuma koydu” ve “Uyursun, uyursun; haydi...ben seni örterim diyerek ısrar etti.”

Sonraki cümle, önceki cümledeki sözün fiil olarak yinelenmesidir. Aktarımın iki cümlede tamamlanması, bu ilişkiyi kurmaktadır. Sözle ifade edilenin fiille desteklenmesi, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin daha iyi anlaşılması için kullanılmaktadır.

İki cümlenin farklı paragraflarda yer almasının sebebi, konuşmadan fiile geçişi sağlamaktadır. Olay akışı içinde aynı fiil çevresinde kurulan devamlılık, söz ve fiile dayalı cümleler arasındaki anlam yinelenmesiyle bu geçişi düzenlemiştir.

3.1.16 Bilgi Aktarımı Anlam Yinelemesi

21.4

- (2) **Hakikati seviniz, o da sizi sever; hakikati arayınız, o da sizi arar ve üstüne yalan, Çin setleri gibi kalın duvar örsün, altında kalan hakikat bir ince iniltiyle, bir hafif rüzgâr dalgasıyla, herhangi bir işaretle mevcudiyetini bildirir.**
- (3) **“Buradayım!” der.**

İlk cümledeki bilgiyi açıklayan ikinci cümle, bir aktarım yapısıdır. Benzetmelerle anlatılan durum, ikinci cümlede bir kişileştirme ile özetlenmiştir. Burada amaç, uzatılan anlatımın çözümlenebilmesi için kısa bir çözümleyici kullanmadır.

Hüküm cümlesini anlam olarak yineleyen kısa cümle, zordan kolaya doğru giden bir metinleşme teşkil etmiştir. Metin çözücü, ortak özne “hakikat”i kullanarak yorumlamayı düzenler. Öznenin fiillerinin kurduğu sistem, şu şekildedir:

<u>G ö r e v i</u>	<u>U n s u r</u>	<u>H e d e f i</u>
Nesne	“hakikati”	“seviniz”
Özne	“o da”	“(Sizi) sever.”
Nesne	“hakikati”	“arayınız”
Özne	“o da”	“(Sizi) arar.”
Yer Tamlayıcısı	“(hakikatin) üstüne” (altında kalan)	“(Çin setleri gibi kalın duvarlar)örsün.” (1) “bir ince iniltiyle” (2) “bir hafif rüzgârla” (3) “bir işaretle”
Özne	“hakikat”	“(Mevcudiyetini) bildirir.” “Buradayım) der.”

İkinci cümle, aslında ilk cümlenin içindedir. “Mevcudiyetini bildirir.” bilgisi, “Buradayım der.” şeklinde ifade edilmektedir. Bu anlam yinelemesi, ilk cümlenin kalan kısmının yorumlanmasında kullanılmaktadır.

“Yalan”ın “hakikat”i gizlemesi konusundaki önlemi gösteren yineleme, çözümlmeyi kolaylaştırmaktadır. Benzetmeden kişileştirmeye doğru giden yapı, yanlış yorumlara meydan vermeden kolay ve sürükleyici bir anlatım sağlamaktadır.

3.1.17 Çözümleyici Parça Anlam Yineleme

21.1

- (1) **Öyle bir yaşta idim ve öyle bir mizaçta idim ve çocukluğumda o kadar az oyun oynamıştım ve aldatmasını o kadar az öğrenmiştim ki, yalan bana suçların en ağırısı gibi geliyordu; ve bir yalan söylendiği zaman insanları değil, eşyanın bile buna nasıl tahammül ettiğine şaşırıyordum.**
- (2) **Yalana her şey isyan etmelidir.**
- (3) **Eşya bile**

Ki’li birleşik cümle yapısıyla birleşmiş uzun cümlelerin bilgisi, genişletilmiş bir yapıdır. Böyle bir cümlelerin çözümlenmesinde bazı zorluklarla karşılaşabiliriz. Metin kurucu, çözümlmeyi kolaylaştırmak için, 1 numaralı cümlelerin “ki”den sonraki kısmını 2 ve 3 numaralı cümlede anlam olarak yinelemiştir.

Yinelenen parçaların işlevi, önceki uzun cümlelerin yorumlanmasında ölçme aracı olarak kullanılmasıdır. Yinelenen kısımlar, anlam olarak; hüküm, yapı olarak örnektir.

Önceki cümlelerin hükümünün ayrıca verilmesi, ilk cümlelerin yorumlanmasını kolaylaştırmaktadır. Metin çözücü, hükmü kullanarak ilk cümleyi parçalayabilir. Parçalama, bağlaç noktalarından yapılır. Bu parçalardan ana fikri taşıyan kısmı ve hükümü, ayrıca verilen hüküm cümlesiyle eşleştirilir. Daha sonra diğer unsurlar, buna göre çözümlenir.

Ana fikir : “Yalan, bana suçların en ağırısı gibi geliyordu.”

Hüküm : “Bir yalan söylendiği zaman insanların değil eşyanın bile buna nasıl tahammül ettiğine şaşırıyordum.”

Parçalanmış Yapı:

- (1) “Yalana her şey isyan etmelidir.”
- (2) “Eşya bile...”

Hüküm kısmı, gereklilik ve örneği alarak ikiye bölmüştür. Bu bölünme, parçalanmış yapıyı oluşturur. Parçalanmamış kısımda bu unsurların bulunması ve ana fikirle değerlendirilmesi, anlatımın çözümlenmesini kolaylaştırmaktadır.

Ana fikirle hüküm, sebep - sonuç ilişkisiyle bağlanmaktadır. Bunun sebebi, hükmün ana fikirden çıkarılmasıdır:

“Yalan suçların en ağırı olduğu için, bir yalan söylendiği zaman insanların değil eşyanın bile buna nasıl tahammül ettiğine şaşırıyordum.”

1 numaralı cümlede ana fikir ve hüküm dışında kalan kısım, bunların sebebi olan tecrübelerdir. Bu tecrübeler, sebep olması bakımından yorumlamaya eklenir.

3.1.18 Zemin Kurucu Mısra - Metin Anlam Yinelemesi

34.9

(8)(1) O günlerde beynime Fikret'in bazı mısraları dadanmıştı.

(3) Hep samt ü râşe saklı bu vâdi-i muzlimin.

Her hatvesinde şüpheli bir hufre, bir kemîn.

Hep samt ü râşe... Kaynaşıyor canlı gölgeler

Bir mahşer-i cünun gibi pürçûş u bîhaber

(9)(6) Artık hiçbir şey tahmin etmiyor, hiçbir şey beklemiyordum.

(7) Hep samt ü râşe saklı bu vâdi-i muzlimin

Her hatvesinde...

Durum açıklaması sırasında söylenen mısralar, anlatıma eşlik etmektedir. Bu, devam eden mısralarla birlikte anlatılanların düzenlenmesi demektir. Bir fon müziği şeklinde düzenlenen mısralar, anlatılanları daha etkileyici yapmaktadır.

Mısralarda anlatılanlarla romanda anlatılanlar arasındaki anlam yinelemesi, daha etkili bir metin kurmaktadır. Yinelemenin ikinci kısmının eksik bırakılması, bunu bir devamlılık şeklinde düzenlemektedir.

Mısralar, gerçeklerden kaçışı göstermektedir. Yineleme yapısı, her kaçışta aynı şiirin hatırlanması şeklinde açıklanabilir. Bu anlatım şekli, Çocuk'un karakter tahlilini de yapar. Çünkü saklanma, onun nasıl biri olduğunu gösterir.

8.1 numaralı cümle, yinelemenin sebebini açıklamaktadır. “Dadanmıştı” yüklemi, mısralarla metin arasındaki dengeyi kurar.

Metin çözücü, metni anlam yinelemesiyle bağılandığı mısralara göre yorumlar. Böylece metnin anlaşılması kolaylaşır. Ancak şiirdeki bazı kelimelerin anlamlarını bilmeyen biri için mısralar, zorlaştırıcı bir özelliğe sahiptir.

3.1.19 Diyalog Düzenleme Anlam Yinelemesi

10.5

(5)(2) İzahat isteyen bir susuşla sustum. Devam etti.

.....

(6)(1) Gene susarak izahat istiyordum, anlattı.

(7)(1) Ben gene sustum.

Diyalog bütünlüğü içinde anlatım, üç kısma ayrılmıştır. 5.2 numaralı cümleyle başlayan kısım, izahatın açıklığıdır. Buradan “Doktor Ragıp” bilgisi verilmiştir. 6.1 numaralı cümleyle başlayan kısımda “Doktor Ragıp” hakkında geniş bir izahat yapılmıştır. 7.1 numaralı cümleyle ise durum, Nüzhet açısından yorumlanmaktadır.

Diyalog arasına giren düzenleyici yineleme cümleleri, yapı olarak benzerdir. Ancak anlam olarak aralarında paradigmatik(dizi) bir ilişki vardır. Burada anlamın yinelenmesine işaret eden unsur, “gene” yineleme zarfıdır. Diyalogun birinci ve ikinci kısımlarındaki giriş bağlantısı yinelenerek, ikinci ve üçüncü kısma geçildiği belirtilmektedir.

Yinelemede anlam yanında “izahat” ismi, “sus-” ve “iste-” fiil kökleri yinelenerek başka anlam ilişkileri de kurulmuştur. Cümle yerine anlam yinelemesinin tercih edilmesinin temelinde yatan sebep, kısımların karıştırılmamasıdır.

“(Anlatmaya) devam etti.” ve “anlattı.” kısımları arasındaki anlam yakınlığı, konuşma aktarımına giriş yapısına sahip olmalarıdır. Bu cümlelerin sonlarındaki iki nokta (:) işaretleri de, metindeki yinelemeleri simetrik bir sisteme oturtmuştur.

7.1 numaralı cümlede konuşmanın devam ettiğine dair bir işaret yoktur. Çünkü bu susuş, diyalogdan yoruma geçişi gösterir.

3.1.20 Metinler Arası Ortak Alan Bağı Anlam Yinelemesi

16.8

(15)(10) **Ve Doktor bir çok fennî tafsilât veriyor.**

(16) (7) **Her vesile ile bana ders veren Doktor söylüyor.**

15 ve 16 numaralı metinlerde “hasta bacak” ortak alanı işlenmektedir. “Zavallı Yorik” metniyle “İlk Lokma” metni arasındaki bu ortaklık, yakın anlamlı iki cümle arasındaki ilişkiyle işaretlenmektedir.

Aynı anlatımın, farklı cümlelerle ifade edilmesi, metin çözücüye geniş bir alana yayılmış konunun toparlanması için yardımcı olur. Böylece konunun uzaması, sıkıcı ve anlaşılabilir bir metin oluşmasına sebep olmamıştır.

Metinleri birbirine bağlayan cümleler arasındaki anlam paradigması(dizi), önceki metinlerden beri gelen “hasta bacak”la ilgili merak unsurlarının çözüme ulaşması için bir bütünlük oluşturmaktadır.

Yakın anlamlı kelimelerle ve kelime yinelemesiyle kurulan uzak gönderim, bağlantıları anlam olarak düzenlemektedir. Anlam yinelemesi kuran cümlelerin unsurları arasındaki ilişkiler şöyledir:

Kelime yineleme :“Doktor” Ö

Yakın anlam : “Fennî tafsilat veriyor.” N + Y / ders ver-(en) S. söylüyor Y

Ortak öge : “her vesîle ile” ZT

“Her vesile ile” zarf tümleci, cümleleri zaman bakımından bağlamaktadır. Bu öge, cümlelerden ilkinde yoktur. Ancak ortak zaman eki “-yor”, devam eden zaman ilişkisiyle birbirinin devamı konuşmaları bağdaştırmaktadır. Eklerle zarf tümleci arasındaki ilişki, zaman bağlantısını düzenler.

Anlam yinelemesi ile metinleri bağlayan cümleler, yorumlama safhalarında geçişleri sağlayan bir sistem oluşturmuştur. Metin çözücü, bu yapıyı kullanarak Doktor - Çocuk ilişkisini de çözümleyebilir.

3.1.21 Derecelendirici Anlam Yinelemesi

22.9

(2)(1) **Sen neler söylüyorsun kuzum?**

(4)(1) **Peki ama bunları bana niçin söylüyorsun?**

(5)(3) **Hiçbir şey anlamıyorum, hayretler içindeyim, sana ne oldu, ne var?**

(9)(1) **Fakat beni meraktan öldüreceksin.**

İletişim kopukluğunu gidermek için sorulmuş sorular, aynı şikayetin yinelenmesi şeklindedir. Bu anlam özelliği, bir anlam yinelemesiyle bağlantı zincirini oluşturmaktadır.

Diyalog yapılarında aynı anlamı taşıyan cümleler, metnin değişik yerlerine dağılmıştır. Bu da, metni kısımlara ayırmaktadır. Metnin kısımlara ayrılması, çözümleme ve yorumlamalar için kolaylık sağlamaktadır.

Anlam bakımından, yineleme yapısını kuran cümleler arasında, gittikçe çoğalan bir vurgulama vardır. Çünkü merak, anlaşılmazlık arttıkça daha da çoğalmaktadır. Yineleme zincirinin bu şekilde düzenlenmesi, Çocuk - Nüzhet iletişimde Nüzhet'in gücü ele aldığı 10 numaralı cümlede sona erecektir.

“Sen sahi benden dört yaş küçüksün.” cümlesi, tutarsız olarak değerlendirilen cümlenin sebebe bağlandığı kısımdır. Böylece “Nüzhet”, kendisine yapılan saldırılara, karşı atakla cevap vermektedir.

9.1 numaralı cümlenin başındaki “fakat” bağlacı, kesin bir baskının ifadesidir. Bu bağlaç, Çocuk'un kurduğu hakimiyeti bitirerek, onu haksız çıkararak bir kısma geçilmesini sağlamaktadır.

9.2 numaralı cümle ise, “yalan” kelimesinin yinelenmesi şeklindeki ortak alan zincirini anlam yinelemesine bağlayan yapıdır. Birkaç metne yayılmış olan ortak alan, ancak iletişimsizliğin son bulmasıyla bitecektir.

Dereceli anlam yinelemesi, metinde sistemli bir bütün oluşmasını sağlarken, çözümleme ve değerlendirmeleri de daha verimli hâle getirmektedir.

3.2 EŞ / ZİT ANLAMLIĞI BAĞI

3.2.1 Eş Anlamlılık Bağı

3.2.1.1 Aktarım Açıklayıcı Eşanlamlılık

44.16

(9)(1) *Nüzhet'in babasına nüzûl inmiş.*

(2) Beni sayıklıyormuş.

(12)(1) Yarın hastahaneden çıkacağım.

(16)(1) *Paşa'dan haber:*

(2) “Hastahaneden çıkar çıkmaz bana gelsin; ölümüm yakın, kendisini bir kere göreyim.” demiş.

Romanda durum değerlendirmesi sırasında araya sokulan haber, önceki durumla îzah edilmektedir. Bu îzah, önceki cümlelerle kurulan eşanlamlılık ilişkileriyle demirlenmektedir.

Aktarımın yapıldığı kişi olan “Paşa” ile 9.1 numaralı cümledeki “Nüzhet'in babası” ifadesi arasındaki eşanlamlılık, bilgilerin bir arada değerlendirilmesi için gerekli işaretleri vermektedir.

9.1 numaralı cümlede “Nüzûl inmiş.” (Ö+Y) yapısı, 16.1 numaralı cümledeki aktarımın durum bilgisini tamamlamaktadır. 9.2 numaralı cümle ise “Paşa'dan haber:” aktarıcısının şeklini ve sebebini açıklamaktadır. “Beni sayıklıyormuş.” (N+Y) yapısı, bu haberin kaynağıdır.

“Ölümüm yakın.” (Ö+Y) yapısının delili, “Nüzûl inmiş.” (Ö+Y) yapısıyla belirlenmektedir. Verilen hüküm, “Kendisini bir kere göreyim.” aktarımının sebebini açıklarken, önceki cümlenin bilgilerini kullanır.

Aktarımın başka cümlelerle açıklanması, uzak ilişkilerle daha geniş bir anlatım alanı oluşturmaktadır. Metin çözücü, böylece yorumu daha da zenginleştirir. Açıklama bilgilerinin eşanlamlı kişi ilgisiyle kurulması, uzak mesafenin giderilmesini sağlamaktadır.

16.1 numaralı cümlede aktarım düzenleyici değiştirim unsurunun derin metne itilmesi, ilişkiler arasındaki pürüzün giderilmesini sağlamaktadır. İki nokta işareti, aktarımı yönetirken, eşanlamlı unsurları da bağdaştırmaktadır.

3.2.2 Yakın Anlamlılık

3.2.2.1 Dizi Fiil Yakın Anlamlılık

3.2.2.1.1 Yüklemler Arası Fiil Dizisi Yakın Anlamlılık

20.13

(2) *Ne konuşuyorlardı?*

(3) **Hanımfendi, Doktor'un validesinin söylediklerini, Paşa efendiye anlatıyordu.**

Soru - cevap yapısında, soru ve cevap cümlelerinin yüklemeleri arasındaki anlam yakınlığı, iki cümleyi anlam bakımından uyumlu hâle getirmektedir.

“Konuşuyorlardı” ve “anlatıyordu” yüklemeleri, sözlü iletişim şekilleri ortak alanının iki örneğini göstermektedir. Bunlar arasındaki benzerlik ve farklılıklar, bağlantıyı düzenleyen anlam ve yapı özelliklerini belirler.

Karşılıklı olarak yapılan “konuşmak” fiili, her iki kişinin de aktif olduğu işteş yapıyı gösterir. İki kişiden birinin aktif, diğerinin pasif olduğu “anlatmak” fiili, ettirgen yapıyı gösterir. Bu iki yapı arasındaki ilişki ise genelden özele doğru düzenlenmiştir.

İki yüklem arasındaki ilişki, ilkindeki durum belirsizliğinin ikincisinde daha belirgin hâle getirilmesi şeklinde yorumlanabilir. Soru, iki kişinin ortak bir fiil içinde olduğunu farz etmektedir. Ancak cevap, “Paşa” kişinin etkilenen kişi durumuna düştüğünü gösterir.

Daha sonraki kısımlarda bulunan “Nüzhet ne diyor?” / “Paşa?” soruları, aktif kişi teyzenin dışındaki kişilerin yorumlarını alma isteğinden dolayı sorulmaktadır. Böylece bağlantı, diyalogunun devamındaki yapılara da zemin hazırlamıştır.

2 numaralı cümlenin “ne” nesnesinin cevabı, yüklemeler arasındaki anlam ilişkisinin mantıkî temellerini hazırlamaktadır. “Hanımfendi” öznesi, aktif kişiyi; “Paşa’ya” yer tamlayıcısı, pasif kişiyi; “Doktor’un validesinin söylediklerini” nesnesi, konuyu belirlemektedir. Böylece bağlantı, bu soru nesnesini ve alınan cevabı kullanarak daha anlamlı hâle gelmektedir.

Metin çözücü, yüklemeler ve nesnelere arasındaki ilişkileri ilk cümlenin çatısında şu şekilde birleştirebilir:

*“Onlar, Doktor’un validesinin söylediklerini konuşuyorlardı,”

Bu yapıya, cevabın soru kalıbına uydurulmasıyla ulaşılmaktadır.

3.2.2.1.2 Müştak Fiil Dizisi Yakın Anlamlılık

35.4

- (2) Bir saniyeden fazla *bakmadan* doğruldu.
- (3) *Gözleri* evvelâ, vücûdumda gezindi, nihayet *gözlerimde* durdu.
- (4) *Gözlerimin* içine *bakıyor* ve hiç bir şey söylemiyordu.

Cümleler, belli bir fiil dizisine(paradigma) göre birbirine bağlanmaktadır. Bu dizi(paradigma), aralarında anlam yakınlığı olan kelimelerle düzenlenmektedir. Düzenleme, bir ortak alanda yapılmaktadır.

“Bak-” fiil kökü ve “göz” isminin yinelenmesiyle kurulan bağlantı, “doğruldu”, “gezindi”, “durdu”, “bakıyor” ve “söylemiyordu” yüklemelerini bir dizi(paradigma) hâlinde belirlemektedir. Operatör’ün fiilleri, onun “bakma” fiiliyle açıklanmaktadır. Bütün - parça ilişkisiyle “gözler” unsuru, Operatör’le birlikte geçişi düzenlemektedir.

“Bakmadan” zarf tümleci, “doğruldu” yüklemine olumsuz tepki bakımından nitelenmektedir. Böylece ortak alan, fiilin gerçekleşmemesiyle başlatılmıştır. “Bir saniyeden fazla” zarfı, bu başlangıcın zamanını belirlemektedir.

3 numaralı cümlede “gözleri” öznesi, fiil dizisini(paradigma) düzenlemektedir. “Gezindi” yüklemi, bunu “yüzümde”, “vücûdumda” kısımlarında kurmaktadır. “Gözümde” yer tamlayıcısı, bu fiilin sonucunu göstermektedir.

4 numaralı cümlede etkin kişi, “Operatör”ün kendisidir. “Gözlerimin içine bakıyor.” (YT+Y) yapısı, önceki cümlede başlayan fiilin devamını belirlemektedir. Cümlenin devamı, bu fiilin tarzını gösterir:

“Hiçbir şey söylemeden gözlerimin içine bakıyor.”

Yakın anlamlı müştak fiil dizisi(paradigma), metnin belirli bir noktaya göre yorumlanmasını sağlamaktadır. Metin çözücü, yorumunu bu ilişkilerle yapar.

3.2.2.1.3 Ardıışık Fiil Dizisi Yakın Anlamlılık Bağı

41.6

- (5)(1) Dehlizden ilk defa bir hasta çocuğun *geçtiğini* gördüm.
- (6)(1) Dehlizde kalın, hâkim bir ses yükseldi, bir insan ismi çağırıldı, bir kadın ve bir erkek *koştular*.

(3) Dört beş kadın ve erkekten mürekkep bir kafil*e* geçti.

Art arda gelen fiiller, aynı yerdeki kişiler tarafından yapılmaktadır. Fiiller arasındaki anlam yakınlığı, cümleleri bir dizi(paradigma) hâlinde düzenlemektedir.

“Geçtiğini” / “geçti” fiil kökü yinelemesi ve “koştı” / “geçti” anlam yakınlığı ilişkileri, fiiller arasındaki bağdaşıklığı kurmaktadır. Yakın anlamlı fiil dizisi, bu bağdaşıklık yapısıyla belirlenmektedir.

“Bir hasta çocuk”, “kalın, hâkim bir ses”, “bir kadın ve bir erkek” ve “dört beş kadın ve erkekten mürekkep bir kâfile” kişileri, fiillere paralel bir şekilde paradigmatic(dizi) ilişki kurmaktadır. Bu kişilerin ortak yönü de, “dehlizden / dehlizde” yer tamlayıcıları ile verilmektedir.

Fiillerin ardışık yapısı, yakın anlamlılık ilişkisini zaman bakımından desteklemektedir. Anlam yakınlığı ilişkisi kuran fiillerin birbirini izlemesi, yorumu da belli bir düzen içinde yapmayı gerektirir. Öyküleyici anlatımda fiillerin bu şekilde düzenlenmesi, çözümleri daha verimli hâle getirir.

3.2.2.1.4 Fiil Hızı Dizisi Anlam Yakınlığı

15.3

(0) Taşlara sürünen kumlu ayakkabıların çatırtısı, kestane fişekleri gibi ve açılıp kapanan kapıların gürültüsü top gibi patlıyor.

(1) Hızla girip çıkanlar, ağır ve aranarak yürüyenler...

İki paragrafta birbirleriyle anlam yakınlığı olan isim grupları, bağlantıları kurmuştur:

İLK CÜMLE	İKİNCİ CÜMLE	
“Taşlara sürünen kumlu ayakkabıların çatırtısı”	“Ağır ağır ve aranarak yürüyenler”	1
“Açılıp kapanan kapıların gürültüsü”	“Hızla girip çıkanlar”	2

İsim grupları arasındaki bağlantı, fiil hızına göre düzenlenmektedir:

1. Bağlantı : “sürünen” / “ağır ağır” (yavaş fiil)
2. Bağlantı : “açılıp kapanan” / “(hızlı) girip çıkan” (hızlı fiil)

İki paragrafta ilişkili cümlelerle kurulmuş bağlantılar, anlatımda betimleme bütünlüğü sağlamıştır.

Bu yapı içinde “ayakkabı” / “yürü-“, “kapı” / “çık-“ yapıları arasındaki ilişkiler, bağlantıyı güçlendirmektedir. Bu ilişki, araçla fiil arasında kurulmaktadır. Her araç, onun vasıtasıyla yapılan fiili hatırlatır.

Metin çözücü, isim unsurları arasında çağrışımlarla bu ilişkileri kurar. Böylece paragraflar, birbirleriyle uyumlu hâle gelmektedir.

3.2.2.2 Çıkarım Yakın Anlamlılık Bağı

3.2.2.2.1 Bağlaçlı Çıkarım Yakın Anlamlılığı

22.10

(1) *Sen sahi benden dört yaş küçüksün.*

(2) *Ve / çocuksun.*

Önceki cümleden hükme ulaşmak için, aralarında anlam yakınlığı olan iki kelimenin anlam ilişkilerinden yararlanılmıştır. Çıkarım, kelimeler arasındaki çağrışım yoluyla yapılmaktadır.

“Küçüksün” yüklemi, “sen” ve “ben” zamirleriyle belirlenen karşılaştırmanın hükmünü vermektedir. “Çocuksun” yüklemi ise, verilen hükmün çağrışımla bulunan sonucudur:

* “Sen benden dört yaş küçük olduğun için çocuksun,”

Sebeup - sonuç ilişkisinin edatla değil de, ekleme bağlacıyla kurulması, cümleyi ikiye bölerek daha ahenkli ve anlaşılır bir metinleşme sağlamaktadır. Cümlelerin sonundaki II. tekil kişi ekleri ve “küçük - çocuk” kelimeleri arasındaki ses yinelemeleri, bağlantıyı ahenk bakımından düzenlemektedir. Kulak ve anlam çağrışımlarının bir arada kullanılması, daha sistemli bir yapı kurulmasını sağlamıştır.

Çıkarımı düzenleyen “küçüksün” / “çocuksun” yüklemeleri, yinelemeye dayalı bir baskı yapısı oluşturmaktadır. Bu yapı, hükmü muhataba kabul ettirme amaçlı bir açıklama yapmaktadır:

* “Sen küçüksün ve çocuksun. Bu yüzden de beni anlayamıyorsun...”

Çıkarım, Nüzhet için de “büyük” hükmüne ulaşmaktadır. Bu hüküm, kişiler arasındaki karşılaştırmadan çıkarılır:

* “Sen benden dört yaş küçüksün. Bu yüzden ben büyüğüm, sen küçüksün.”

3.2.2.2.2 Soru Çıkarımı Yakın Anlamlılık Bağı

39.7

- (4) O vakit bir *çığlık* duyuyorum.
- (5) Keskin, uzun, acı bir *haykırış*.
- (6) Hayretle doğruluyorum.
- (7) Kim *bağır*dı ?

7 numaralı cümlede sorulan soru, önceki cümlelerdeki ögelerle kurulan anlam ilişkileri üzerine düzenlenmiştir. Bu soru, anlam yakınlığı olan kelimelerle kurulmuştur.

“Çığlık”, “haykırış” ve “bağır” kelimeleri, aynı fiil etrafında kurulmuş ifadelerdir. Bunlardan ilk ikisi durum, sonuncusu soru kısmını oluşturur. Betimleme şeklinde belirlenen durum; “Kim bağırıldı?” sorusunun sorulmasına sebep olmuştur.

“Bağırma” fiilinin sebep bakımından sorgulanması, bağlantının temelini oluşturmaktadır. Sorunun durum üzerine kurulması, onu daha geniş bir anlam yükü sağlamaktadır. Böylece merak unsuru, daha güçlü bir şekilde kurulmaktadır.

“Hayretle doğruldum.” cümlesi, soruyu soranın durumunu bildirmektedir. Böylece sorunun ait olduğu bilgiler arasına psikolojik çözümleme kısmı da eklenmiştir.

Bu sorunun cevabı, doğrudan verilmediği için geriye dönük yorumlamalar, öne çıkarılmıştır. Böylece soru sormak yerine merak etme vurgulanmıştır.

3.2.2.3 Aktarım Yakın Anlamlılık Bağı

3.2.2.3.1 Soru - Cevap Aktarımı Yakın Anlamlılık Bağı

24.5

- (4) *Talebe* haykırıyor.
- (5) - Derse gelecek misiniz efendim?
- (6) *Operatör* öfke ile bağırıldı:
- (7) - Beni istemiyorsanız, idareye söyleyin, başkası gelsin.
- (8) O, paşa ise ben de *beyim*.

Dolaylı aktarım şeklinde düzenlenen soru - cevap parçaları, anlam ilişkileriyle birbirine bağlanmaktadır. Anlam ilişkileri, konu, konuşanlar ve tarz bakımından bir bütünlük oluşturmaktadır.

Konuşmalar, “Talebe” ve “Operatör” kişileri arasındadır. Bunlar arasındaki ilişki de, diyalogun konusunu oluşturmaktadır. Aralarındaki öğretmen - öğrenci bağı, aynı ortak alanın bireyleri olarak kurulmaktadır. Ortak alanın bu iki unsuru, diğer betimleme parçalarına katılarak, metnin ve romanın bütün yapısına ulaşmaktadır.

Aktarıcı ögeler, “haykırıyor” ve “bağırıyor” yüklemeleridir. Bunlar, derin metindeki değiştirim unsuru “şöyle” yerine geçmiş yapılardır. Bu yerine geçiş, onların aralarındaki anlam ilişkisini de bağlantı unsuru hâline getirmiştir.

Aktarım unsurları arasındaki anlam farkı, anlam ilişkisini psikolojik duruma bağlamaktadır. Aktarılan cümleleri ileri değiştirimle içine alan yapılar farklılaşarak, bağlantıyı daha renkli hâle getirmektedir.

“Haykırıyor” yüklemi, şımarıklık; “(Öfke ile) bağırıyor.” (ZT+Y) yapısı, sinirlilik şeklindeki ruh hâllerini göstermektedir. Bu bakış açısı, aktarılan cümlelerin yorumlanmasında da kullanılacaktır.

Soru ve cevap arasındaki ilişki, bir durum belirlemesi de yapmamızı sağlamaktadır. Sorunun Operatör üzerindeki etkisi, oranı bağlantı hâline getirmektedir. Bu da, etki - tepki şeklinde bir bağlantı desteği demektir.

“Gel-” fiil kökünün yinelenmesi, “gelmek” konusunun bağlayıcı unsur olarak kullanılmasını sağlamaktadır. “Başkası” değiştirim unsurunun, “Operatör”ün yerine geçmesi, muhtemel kişiyi belirterek bağlantıyı tamamlamaktadır.

3.2.2.3.2 Cevap - Yorum Aktarımlı Yakın Anlamlılık Bağı

25.8

(0) *Ve büyük operatörün ismini söyledim.*

(1) *Doktor Ragıp:*

(2) *Çok güzel!*

(3) *Dedi, bu bahsin kesilmesini istediğimi de anlayarak başka mevzuya geçti.*

Cevap ve yorum kısımları, benzer aktarım yapıları arasındaki anlam ilişkileriyle birbirine bağlanmaktadır. “Söyledim” ve “dedi” yüklemeleri, cevaptan yoruma geçişi kurmaktadır.

“Söyledim” yüklemi, “operatörün ismini” geri gönderimiyle metin çözücünden gizlenmiş bir bilgi aktarmaktadır. Bu bilgi, Doktor Ragıp’ın yorumunu güçlendirmektedir. Ayrıca bu eksiltiyle, yorumcu da ön plana çıkarılmıştır.

“Dedi” yüklemi, önceki cümleyi aktararak, yorumu ve yorumcuyu art arda dizmektedir. Bu da, yorumun değerini yorumcu faktörüne bağlamaktadır. Doktor Ragıp’ın meslektaşları hakkındaki olumlu kanaatı, hastalığın iyileşme ümidini arttırmaktadır.

Aktarım yapılarının oluşturduğu çerçeve içinde aktarılanlar, simetriğe dayalı bir ahenk yapısı oluşturmaktadır. Bu yapı, metnin görüntüsü bakımından da bir ahenk unsurudur. Merkezdeki yönetici çekirdek, aktarıcı uydularla bir geçiş kapısı oluşturmaktadır.

Parçalar arasındaki geçiş, durumun, psikolojinin ve iletişimin boyut değiştirmesi demektir. Bu geçişin sonucu, ilerideki “Kozmopolitlerin Hücûmu” metninde ortaya çıkacaktır. Söyledim - dedi tarzındaki geçiş sonrası gecikmiş tepki, yapıyı önceki kısım ile bağdaştırmaktadır. Bu tepkinin etki kısmı, 7.5 numaralı cümledir. Etki - tepki ilişkisi, şu şekilde bir birleşme sağlamaktadır:

“Bu bahsi kesecek kadar şiddetle ‘Hepsine gösterdim.’ deyince, bunu anlayarak başka bir mevzuya geçti.”

İki kısım arasındaki mesafe, bir duygu dalgalanması ile ortamın renklenmesini sağlamaktadır.

3.2.2.4 Sebep - Sonuç Yakın Anlamlılık Bağı

3.2.2.4.1 Aykırılığı Sebebe Bağlama Yakın Anlamlılığı

43.14

(12)(5) Kımıldayan ve kımıldamayan beyazlıklar arasında kamaşan gözler, eşyanın çizgilerini seçemiyorlar.

(14)(2) Etrafımda beyazlıklar dalgalanıyor.

(3) Hiçbir seçkin şekil göremiyorum.

14.2 / 3 numaralı cümleler arasındaki aykırılık, metnin öncesindeki bir cümle tarafından açıklanmaktadır. Bu açıklayıcı cümle, yakın anlamlı yapılarla tespit edilmektedir.

“Kımıldayan ve kımıldamayan beyazlıklar arasında kamaşan gözler / eşyanın çizgilerini / seçemiyorlar!” (Ö+N+Y) yapısının “Hiçbir seçkin şekil / göremiyorum.” (N+Y) yapısıyla kurduğu yakın anlamlılık ilişkisi, sebep açıklayıcı cümleyi bulmamızı kolaylaştırır.

Bu iki cümle, “eşyanın çizgilerini” ve “seçkin şekil” nesnelere arasındaki dizisel(paradigma) ilişkiyi de düzenlemektedir. Düzenleme, görme duyusundaki zayıflama şeklinde açıklanabilir. “Seçemiyorlar” ve “seçkin” / “gözler” ve “göremiyorum” unsurları arasındaki kelime kökü yinelemeleri, bağlantıyı düzenlemektedir.

“Kamaşan” sıfat fiilinin belirlediği “kamaşma” durumu, aykırılığı açıklamaktadır. Bu durumun sebebini gösteren “kımıldayan ve kımıldamayan beyazlıklar” sıfat grubu, durumun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

Aykırılığı sebebe bağlayan yakın anlamlılık ilişkisi, her cümlenin metinde çok işlevli olarak kullanılmasına iyi bir örnektir. Cümleler, yakın bağlantılarda aldıkları görevler yanında uzak bağlantılarda da görevlendirilmiştir.

3.2.2.4.2 Tepki - Sebep Belirleyici Yakın Anlamlılık

27.5

(4)(5) Yengem vücûdunun birçok parçaları *asabiyetle kımıldanarak*, sesini yükseltti.

(5)(4) Bu adam Nüzhet'ten on altı yaş büyük.

(5) Yengemin *daha fazla / sinirlenmesinden* çekinerek bahsi kestim.

5.4 numaralı cümledeki fiil, 4.5 numaralı cümledeki sebebini kuvvetlenmesini sağlamaktadır. Bu bağlantı, “asabiyetle” zarfının “sinirlenme” fiiliyle kurduğu anlam ilişkisiyle kurulmaktadır. “Asabî” ve “sinirli” kavramları arasındaki anlam yakınlığı, “daha fazla” zarfıyla derecelendirilmektedir.

4.5 numaralı cümledeki fiilin şekli, Çocuk'un yorumlarına bağlı olarak gelişmektedir. 5.4 numaralı cümleye kadar tepki, zirveye ulaşmaktadır. Bu yüzden tepkinin sebebi olan yorumlara, 5.5 numaralı cümleyle son verilmiştir.

Anlam ilişkisi kuran uzak cümleler, bir zarf gibi diyalogun parçalarını nitelemekte; böylece bütünlük sağlamaktadır. Her yorum cümlesi, Yenge'nin biraz daha

sinirlenmesine sebep olmaktadır. “Çekinme” durumu ise bu artışın sonucudur. Bu sonuç, diyalogun kısa kesilmesini sağlamaktadır.

“Sesini yükseltme” durumu, “sinirlenme” hâlini belirleyen işarettir. “Çekinme” durumunu güçlendiren de, bu işaretin belirginleşmesidir. Bu adam ve Nüzhet arasındaki evliliğin yorumlanması, çekinme ve onun sebepleri tarafından etki altında tutulmaktadır.

Tepki belirleyen söz ve tavırlar, bunların sebebi olan yorumları çevreleyen sebep çerçevesi kurarak, tepki sebebi belirleyici bir anlam ilişkisi kurmuştur. Bu anlam yakınlığı, bir görüntü şeklinden ses tonuna geçiş şeklinde kurulan bir tepki yinelemesiyle desteklenmiştir.

3.2.2.4.3 Fiil - Sonuç Yakın Anlamlılığı

30.5

(6)(1) Bir gün, yukarı sofa balkonunda oturuyor, başlara bakıyordum.

(2) Haziran...

(3) Öğle vakti...

(4) Erenköy yanıyor.

(5) Erenköy terliyor.

(6) Taze ve canlı yeşilini kaybeden bütün tabiatta ilkbaharın uzaklaştığını görüyorum.

“Bakıyordum” ve “görüyorum” yüklemeleri arasındaki anlatım ilişkisi, fiil ve sonucu olarak bağlantıyı kurmaktadır. Aralarında anlam yakınlığı olan iki fiil, anlam farklılıkları ve sebep - sonuç ilişkisiyle birbirine bağlanmaktadır.

6 numaralı cümle, hedef fiili yorumlama üzerine belirlemektedir. “Baktım - gördüm” şeklinde kurulan geçiş, değişikliklerden çıkarılan hükmü göstermektedir. Böylece iki yüklem arasındaki bağlantı, aradaki cümlelerle de tamamlanmaktadır.

Yüklemler arasındaki cümleler, hükmün çıkarılması için gerekli verileri vermektedir. “Haziran” zaman belirleyicisi, “ilkbaharın uzaklaşması” durumunu zaman bakımından açıklamaktadır. “Taze ve canlı yeşili kaybetme” durumu ise, bu açıklamanın delilini taşımaktadır.

Romanda zaman değişimini gösteren bu bağlantı, ilkbahardan yazaya geçişi göstermektedir. “Yanıyor” ve “terliyor” yüklemeleri, bunu fiil olarak belirlemektedir.

Değişimi mevsim olarak tamamlayan bağlantı, fiil ve sonucu şeklindeki anlam yakınlığını görme duyusuna dayalı bir betimleme ile kurmaktadır. Böylece görüntü tespiti, metinde durumlar arasındaki bağlantıları düzenlemektedir.

3.2.2.5 Aykırı Cevap Yakın Anlamlılık Bağı

33.7

(1) *Kalkınız!*

(2) *Kımıldamak istemiyorum.*

İlk cümledeki emir, ikinci cümlede olumsuz olarak cevaplandırılmaktadır. Bu cevap, emre aykırı bir durumla verilmektedir. Olumsuzluk eki, anlam yakınlığını aykırılık bakımından düzenlemektedir.

“Kalkmak” ve “kımıldanmak” kelimeleri arasındaki anlam yakınlığı, emrin yorumunun yapılması şeklindedir. Bu yorum, duruma karşı çıkışı da hazırlamaktadır. “Kalkınız” emrinin yerine getirilmesindeki ilk adım ve sonuç olarak belirlenen “kımıldanmak” fiili, cevabın temelini oluşturur.

“İstemiyorum” yüklemi, aykırılığı reddetme şeklinde düzenlemektedir. “İstemek” fiili, emre karşı bakış acısını belirlemektedir. Yüklem olumsuzluk eki, aykırılığın asıl kurucusudur.

Bağlantı, “kalkmayacağım” şeklinde kısa bir cevapla tamamlanabilirdi. Ancak istek yapısındaki uzun cevap, yoruma açık ve değişken bir bağlantı kurmaktadır.

Aykırı cevap yakın anlamlılık bağı, anlatımda iki kutuplu bir tercih sistemi oluşturmaktadır. “Kalkmak” ve “kalkmamak” durumları arasındaki zıtlık, istek bakımından yorumlanmaktadır.

3.2.2.6 Yer - Kişi Değişimi Yakın Anlamlılık Bağı

28.9

(0) *En katı cisimler bile eriyor ve Erenköy bayılıyor.*

(1) *Başımı arkaya salıveriyorum.*

Yer değişiminin gerekleştiiği önceki paragraf, kişi değişiminin gerekleştiiği sonraki paragrafa benzerlik bakımından bağlanmaktadır. Bu bağlantı, paralellik ilişkisi şeklindedir. Ortamdaki değişiklik, kişiyi de değiştirmektedir.

Paragraflar arasındaki bağlantı, yan yana konulmuş iki değişim betimlemesi şeklindedir. Bu yüzden, benzerlik bakımından bir karşılaştırma yapısı, söz konusudur. şimdiki zaman eki ortaklığı, bu karşılaştırmayı ardışık zaman şeklinde düzenlemektedir.

“Bayılıyor” ve “salıveriyorum” yüklemeleri arasındaki anlam yakınlığı, olayın geçtiği yerle kişinin bulunduğu ortak niteliktir. “Erenköy” öznesi ve “başımı” nesnesi arasındaki ilişki, karşılaştırılan unsurları belirlemektedir.

“En katı cisimler bile eriyor.” cümlesinin verdiği hüküm, yer ve kişideki değişikliklerin temelini oluşturmaktadır. “Bayılma” ve “salıverme” fiillerinin sebebi, bu temeldir:

“Her şey eriyor: Erenköy, başım...”

Yer ve kişi bilgisini taşıyan cümleler arasındaki benzer değişim yapıları, anlatımı belli bir sistem içinde düzenlemektedir. Farklı cümlelerin kaostan düzene ulaşması, birbirinden ayrı gibi görünen parçaların birbirine bağlanmasını sağlamaktadır.

Bağlaç kullanılmadan karşılaştırma ile kurulan geçiş, art arda dizilen cümle ve paragrafları geniş yorumlama alanı içinde düzenlemiştir. Metin çözücü, yer ve kişi bilgilerini paralel bir şekilde değerlendirerek, daha verimli bir yorumlama yapabilecektir.

3.2.2.7 Ortak Duygu Yakın Anlamlılığı

17.2

(1) Paşa'nın yatak odasının önünden geçerken içerde hararetli bir *konuşma* duydum.

(2) Nüzhet'in sesi de geliyordu.

İki cümledeki “konuşma” ve “ses” kelimeleri arasındaki paradigmatik (dizi) anlam ilişkisi, duyu ortak alanında kurulmaktadır.

İki kelime arasındaki ilişki, Çocuk'un beklentisinin sonuçlarıyla ilgilidir. Metin çözücü, “Çocuk kime tesadüf etmeyi istiyor?” sorusunu sorarak, bu bağlantının hedefine ulaşabilir:

	Hedef	Sonuç
(0)	“Bir kimseye tesadüf etmek”	Olumsuz
(1)	“Bir konuşmayı duymak”	Olumlu
(2)	“Nüzhet’e tesadüf etmek” (özelleştirme)	Olumlu

Metinde asıl hedefe dereceli olarak ulaşılmaktadır. Bu yapıda her adım, bir bağlantı noktasıdır:

Bağlantı Noktası	Metindeki Yeri	Hedef
1	0	“birilerini aramak”
2	1	“konuşmayı duymak”
3	2	“Nüzhet’in sesini duymak”

Bu yapıda metin çözücü, anlatımı çözümlerken yönlendirilmektedir. Böylece Çocuk’un psikolojik durumu, sistemli bir şekilde değerlendirilmiştir. Çocuk - Nüzhet kişileri arasındaki ilişkide; bu bağlantı, bir halka daha oluşturur.

Anlatıcı kişi / Çocuk, betimlemeyi işitme duyusuna dayayarak “konuşma” ve “ses” kelimeleri arasındaki bağlantıyı desteklemiştir. Bunların her ikisi de, ortamın ses boyutunu oluşturur:

Yer Parçası	Duyu	Algılanan	Kaynak
Ses	İşitme	Konuşma	Köşktekiler (Genel)
Ses	İşitme	Ses	Nüzhet (Özel)

3.2.2.8 Betimleme Yineleyici Yakın Anlamlılık

17.9

- (4)(a) Paşa, uzun koltukta arka üstü yatıyor,
 (b) Nüzhet pencerenin kenarına oturmuş, dizlerini sallıyor,
 (c) ve aynalı dolabın açık duran kapısı arasından yengemin kalın bacakları ile siyah elbisesinin eteği görünüyordu.
- (8)(1) Paşa sadece:
 (2) - Haydi bakalım! diye mırıldandı ve odayı gene sessizlik bastı.
- (9)(1) Nüzhet’e baktım, başını pencereden dışarı çevirmiş ve dizlerini sallıyor.
 (2) Yengem, aynalı dolabın içine kapanmış.

(3) Kapısı hafifçe gıcırıyor.

Durumlar arasındaki geçişler, benzer anlamda fakat farklı yapılardaki cümleler arasındaki ilişkilerle düzenlenmiştir. Bu düzenleme, yinelenen bir betimleme yapısı kuruyor.

8 numaralı paragrafın 1 ve 2 numaralı cümlelerinin ve 9 numaralı paragrafın 1, 2 ve 3 numaralı cümlelerinin taşıdığı durum ve fiil bilgileri, 4 numaralı paragrafı oluşturan sıralı birleşik cümlede toplanmıştır. Bu iki yapı arasında kullanılan kelimelerin yinelenmesi, yine bir anlam bağlantısı kurar.

Anlam ve kelime yinelenmesine rağmen iki yapı arasında ayrımlar vardır. Ayrımların sebebi ise, durum değişikliğidir. Bunu kişi - fiil yapısına göre inceleyebiliriz:

	Paşa	Nüzhet	Yengem
(1)	“yatıyor”	“Oturmuş, dizlerini sallıyor.”	“Kalın bacakları ve eteği görünüyor.”
(2)	“konuşuyor”	“Başını pencereye çevirmiş dizlerini sallıyor.”	“Aynalı dolabın içine girmiş.”

İki kısım arasındaki benzerlik ve farklılıklar, hem durum değerlendirmesi yapmakta hem de birbirini andırarak bağlantıyı kurmaktadır. Metin çözücü, kişi bilgilerini değişen ve devam eden şekilde ayırarak romanın kişi betimlemelerini çözümler. Bu arada metinde yinelemeye dayalı bir ahenk yapısı oluşur.

3.2.2.9 Karşılaştırmalı Cümle Yakın Anlamlılık Bağı

39.12

(11)(2) Etrafımdakilere uğultusundan başka bir şey duymadığım bir şeyler soruyor.

(12)(1) Doktor, kat'i işaretlerle bir şeyler söylüyor; bir ikisi, dışarı çıkıyorlar.

Farklı paragraflarda yakın anlam taşıyan cümlelerin kullanılması, bir paralellik kurmaktadır. Bu paralellik, benzer durumların gerçekleştiği alanları bağdaştırmaktadır.

İki cümle arasındaki farklılıklar ise, durumdaki değişiklikleri göstermektedir. Böylece aynı yerde ardışık şekilde düzenlenen iletişim safhaları, paragrafları birbirine bağlamaktadır.

“Doktor” öznesi, iki cümleyi etkin kişi ortaklığıyla birleştirir. “Soruyor” ve “söylüyor” yüklemeleri, yaptıkları aktarımlarla, değerlendirmenin iki yönünü belirlemektedir. Soru ve emir şeklinde ayrılan kısımlar, bu ayrımı oluşturmaktadır.

“Bir şeyler” sıfat tamlamasının yinelenmesi, aktarılan kısımları belirsiz bir şekilde bırakmaktadır. “Uğultulu” ve “kat’i” sıfatları, duyulanları karşılaştırmaktadır.

“Bir ikisi dışarı çıkıyorlar.” kısmı, emir alanının sonucunu göstermektedir. Bu fiil, önceki iki aktarıma dayalı olarak, “Doktor” kişinin konumunu belirlemektedir.

Karşılaştırmalı cümle yakın anlamlılığı, anlatımın daha ahenkli ve basit olmasını sağlamaktadır. Kurulan denge, metnin sistemli bir yapıyla düzenlenmesi içindir.

3.2.2.10 Durum Yakın Anlamlılığı

3.2.2.10.1 Durum Çağrışımlı Yakın Anlamlılığı

30.6

(18)(3)(1) Onu (bahçıvanı) o kadar *kıskanıyorum* ki saadetinin içine daha fazla giremiyorum.

(30)(5)(8) Taze ve canlı yeşilini kaybeden bütün tabiatta ilkbaharın uzaklaştığını görüyorum.

(6)(1) Kendisine daima *gıpta ettiğim* bahçıvan, aynı nokta üstündeki ısrarından yorulmuyor ve isyansız gayretiyle, bana bir bahçede uğraşmak sevgisini telkin ediyor.

“Kıskanma” ve “gıpta etme” fiilleri arasındaki yakın anlamlılık ilişkisi, “yeşil”, “tabiat” ve “bahçıvan” kelimeleri arasındaki anlam ilişkileriyle yorumlanmaktadır. Böylece uzak ve yakın bağlantılar kurulmuştur.

“Bahçe” yer ismi, durum çağrışımını ortam olarak belirlemektedir. “Bahçıvan” kişi ismi ise, durumun konusunu göstermektedir. Zaman dilimini belirleyen “ilkbahar” ismi, ortamı duruma hazırlamaktadır.

“İsyansızlık” ve “saadet” arasındaki durum benzerliği, çağrışımı sebep - sonuç bakımından kurmaktadır: Bu ilişki, “bahçede uğraşmak sevgisi” tamlamasıyla sonucu belirlerken; “saadet” kelimesi, sonucu hazırlayan sebep durumu göstermektedir.

“Kıskanmak” ve “gıpta etmek” fiilleri, gizli sebep - sonuç ilişkisinin yinelendiği durumları tespit etmektedir. Çocuk - Bahçıvan ilişkisinin kısır döngü hâline gelmiş şekli, uzak bağlantıları kurmaktadır.

“Görüyorum” yüklemindeki fiil, “bahçıvan” öznesini içine alarak, çağrışımı fiil alanı içinde tamamlamaktadır. Bahçe betimlemesi içinde mevsim, kişi, fiil ve durum bakımından kurulan ilişki, gözlem alanının parçaları hâlinde bağlanmaktadır.

Eşanlımlı iki yüklem, “görüyorum” yüklemi altında yönetilmektedir. Görülen kişinin fiil ve durumları, görme duyusuna göre değerlendirilmektedir. Ortak alan destekli anlam ilişkileri, üç cümleyi birbirine bağlamaktadır.

3.2.2.10.2 Durumun Sonucunu Yorumlayan Yakın Anlamlılık

7.12

(9)(1) Yemekte sustuk.

(11)(3) Sonra, aralarındaki meseleyi çabucak hallederek susuyorlar.

(12)(1) Bir an oldu ki sükût uzun sürdü ve dikkat edilecek bir hadise hâline geldi.

“Sustuk” / “susuyorlar” yüklemeleri ve “sükût” ismi arasındaki anlam yakınlığı, cümlelerin ortak konusunu belirlemektedir. Bunların geçtiği yerlerdeki durumlar, bağlantıyla bir araya getirilmektedir.

9.1 numaralı cümle, Çocuk - Anne ilişkisine göre; 11.3 numaralı cümle, çocuklar arasındaki ilişkilere göre “sükût” durumunu belirlemektedir.

“Sükût uzun sürdü.” (Ö+ZT+Y) yapısı, durumu süre bakımından nitelemektedir. Böylece iki iletişim boyutunda tespit edilen durum, zamanlanmaktadır. Bu zamanlama, “Dikkat edilecek bir hadise hâline geldi.” (YT+Y) dönüşümünü ayarlamaktadır. Bu dönüşüm, durumun sonucunu göstermektedir.

3.2.2.11 Açıklayıcı Yakın Anlamlılık

22.5

(21)(2)(1) Ah ben ruhumun içindeki o ikinci ruhu bilirim, *esrarı gören gözleriyle ve esrarı duyan kulaklarıyla her şeyi sezer ve bana sezdirir* ve beni aldatamaz, ah, içim beni aldatmaz.

(22)(7)(1)(a) Ben *hissediyorum*,

(b) ben hakikati *hissediyorum!*

22.7.1 numaralı cümlelerin “hissediyorum” yüklemi, 21.2.1 numaralı cümlelerin “sezdirir” yüklemiyle yakın anlamlılık yoluyla çağrışım ilişkisi kurmaktadır. Bu çağrışım, anlam ilişkisi kurulan cümlelerin açıklamasını yeni cümleye taşır.

“Hakikati nasıl hissediyorsun?” sorusu, bağlantıyı yönetmektedir. Bu sorunun cevabı, çağrışımın hedefindeki cümledir. Hedef bilginin kullanımı, 22.2.1 numaralı cümleyi bir zarf tümlecine çevirerek derin metinde kurar:

“Ruhumun içindeki o ikinci ruhun, esrarı gören gözleriyle ve esrarı duyan kulaklarıyla her şeyi sezmesi ve bana sezdirmesi sayesinde”

Bu zarf tümleci, daha önce metin çözücüyeye yapılan açıklamayı yinelemek için çağrışım yoluyla belirlenir. Böylece önceki bilgiler kullanılarak, fazla kelime kullanma yanlışlığına düşülmemiştir.

Açıklayıcı yakın anlam bağı, okuyucunun iyi bir sentez yapmasını gerektirir. Çocuk'un psikolojisini iyi anlamak için, burada zorlanmalıdır. Sözlerin sebebine ulaşmak, romanı iyi anlamak için en önemli faaliyettir.

3.2.3 Zıt Anlamlılık Bağı

3.2.3.1 Değişim Zıt Anlamlılık Bağı

3.2.3.1.1 Değişim Devamlılığı Zıt Anlamlılık Bağı

38.3

(0) Gittikçe artan *karanlık*, iki parça eşyayı benden uzaklaştırıyor ve beni yalnız bırakıyor.

(1) Odadan *gündüz ışığıyla* beraber bana ait her şey çekiliyor.

Devam eden değişim, zıt anlamlı iki kelimenin sağladığı ardışıklık ile düzenlenmektedir. Art arda gelen zaman dilimleri, değişiklik betimlemesinin parçalarını taşımaktadır.

“Karanlık” ve “ışık” kelimeleri, birbirinin devamı iki durumu göstermektedir. Bunlar, gecenin gelişi ve gündüzün gidişi fiilleri arasındaki geçişlerle gerçekleşen durumlardır. Ancak bu, “yalnız kalma” durumunun iki parçasını oluşturmaktadır.

“(Beni yalnız) bırakma.” ve “(Bana ait her şeyin) çekilme.” fiilleri, yalnızlığın iki safhasını oluşturmaktadır. Bu safhalardan ilki gecenin gelişi, ikincisi gündüzün gidişiyle gerçekleşmektedir. “Karanlık” yalnızlığı arttırırken, “ışıksızlık” buna alışmayı sağlamaktadır. Bu değişim safhaları, birbirini tamamlayan unsurlardır.

“Karanlık” öznesi eşyayı uzaklaştırırken, “ışık” öznesi de beraberinde her şeyi çekmektedir. Böylece art arda gerçekleşen safhalar, Çocuk’u hedefe doğru götürmektedir. Bu ilişki, zıt anlamlılıkla kurulmuş bir devamlılık sağlamıştır.

Metin çözücü, zıtlık ilişkisini yorumlarken bir yalnızlık değişmezliği sonucuna da ulaşmaktadır. Bu durum, yalnızlık ortak alanında çözümlenmeler yapılmasını sağlar.

3.2.3.1.2 Değişim Yorumlama Zıt Anlamlılığı

38.3

(3) İçimde bir *boşluk*.

(4) Garip ve büyük bir his, derinliklerime doğru kaçıyor, gizleniyor.

(5) Ruhumun karartılarla, sessiz ve şekilsiz gölgelerle, eşya arkasına saklanan hayaletler gibi kendilerini göstermeden korkutan meçhul varlıklarla *dolu*.

“Boşluk” ve “dolu” kelimeleri arasındaki anlam ilişkisi, tezat oluşturan iki durumu belirlemektedir. Boşalan ve dolan şeylerin yer değiştirmesi, bu belirlemeyi düzenlemektedir.

“Kaçan, gizlenen her şey, Çocuk’un içinde bir “boşluk” oluşturmaktadır. Bu boşluk, “meçhul varlıklarla” doldurulmaktadır. Bu değişim, geçmişin hatıraları yerine geçen korkuları göstermektedir.

5 numaralı cümlede sıralanan zarf tümleçleri, yeni durumu göstermektedir. Böylece değişim, bu öğelerin önceki durumla kurduğu ilişkilerle yorumlanmaktadır.

“Ruhum” öznesiyle “içimde” yer tamlayıcısı arasındaki anlam ilişkisi, zıtlıkların bağdaştığı noktadır. Çocuk, içindeki durumla ruhundaki durum arasında karşılaştırmanın konusunu belirlemektedir. İçi boştur, ama ruhu doludur.

“Hatıralar”, “güzel günleri”, “odadaki eşyalar”, bulunulan durumu; korkutucu unsurlar, bilinmeyen geleceği göstermektedir. Bu belirlemeler, romanı üç kısımda yorumlamaktadır: Geçmiş, şimdi ve gelecek...

3.2.3.1.3 Değişim Açıklama Zıt Anlamlılığı

31.2

(1)(2) **Felaket daha o gece başladı.**

(2)(1) **Sabahı zor ettim.**

Önceki paragraftaki değişim, 2.1 numaralı cümlede zıt anlamlılık ilişkisiyle açıklanmaktadır. Zıt anlamlılık, sebep - sonuç ilişkisi üzerine kurduğu bağlantıyla iki zaman dilimi arasındaki geçişi belirlemektedir. Böylece açıklama, farklı zamanlar üzerine kurulmuştur.

“O gece” zarf tümlecinin gönderimiyle belirlenen zaman, 2.1 numaralı cümledeki “gece” ve “sabahı” kelimeleri arasındaki anlam zıtlığı, değişimi açıklamaktadır.

“Felaket başladı.” (Ö+Y) yapısı ile “Sabahı zor ettim.” (N+Y) yapısı arasında, sebep - sonuç ilişkisi kurulmaktadır. Bu ilişki, farklı zaman dilimleri arasındaki geçişi göstermektedir. “Gece”den “sabah”a kadar geçen süre, durum bakımından tamamlanmaktadır.

“Felâket” ortak alanı, değişimi yöneten sistemdir. Sistem, romanın gelecek metinlerine hazırlık yapmaktadır. Aynı zamanda, bu alanın hazırlayıcısı olay ve durumlar, önceki metinlerin bilgilerini kullanmayı gerektirir. Böylece geriye doğru bağlantılar da kurulmaktadır.

Değişim açıklayıcı zıt anlamlılık bağlantısı, bir zaman atlaması ile, metnin yorumlanması için geniş bir alan oluşturmaktadır. Atlanan düşünceler, metin çözücü tarafından tamamlanacaktır. Tamamlama, önceki düşünce alanlarından yapılacaktır.

3.2.3.2 Fiil Zıt Anlamlılık Bağı

3.2.3.2.1 Fiil Simetrisi Zıt Anlamlılığı

26.1

(6) **Bizim Doktor Mithat Bey, biraz dışarı çıktı.**

(7) Mithat Bey geldi.

“Çıktı” ve “geldi” yüklemeleri arasındaki anlam zıtlığı, yer değişikliği ve geriye dönüş şeklinde bir geçiş sağlamaktadır. Zıt anlamlılık, hareket betimlemesini düzenlemektedir. Anlam ilişkisi, diğer bağlantı unsurlarıyla desteklenmektedir.

“Mithat Bey” öznesinin yinelenmesi, fiillerin kılıcı ortaklığıyla ilgili bir bağlantı kurmaktadır. Karşılıklı fiillerin aynı kişi tarafından yapılması, fiil dalgasına dayalı bir simetri oluşturmaktadır.

“İçeri” zarf tümlecinin eksiltilecek “dışarı” zarf tümlecine bağımlılık sağlanması, yön tayininin simetri tarafından tamamlanması şeklinde bir bağlantı kurmaktadır. “Doktor” ünvanının ilk isme eklenmesi, simetriği “fakülte” ortak alanına eklemektedir. “Bizim” tamlayanı ise, simetriği önceki hastahane öykülemelerine bağlamaktadır.

Yer betimlemesinden olay betimlemelerine geçişi sağlayan bu fiil simetriği, metnin kısımlarını bağdaştırmaktadır. Kişinin fiili, sonraki kısımları; bulunduğu yer, önceki kısımları temsil etmektedir. Cümleler arasındaki geçiş de, bunları birbirine bağlamaktadır.

3.2.3.2.2 Bitiş Bildiren Fiil Zıt Anlamlılığı

11.4

(0) Fakat sesimde gözlenen vahameti sezmiş gibi sordu:

.....

(1) Artık hiçbir şey sormadı (ve sustu.)

İki ayrı paragrafta bulunan cümlelerin yüklemeleri, aynı kökten türetilmiştir. Fakat olumsuzluk eki alan ikinci cümle, ilk cümlenin yüklemiyle zıt anlamlılık ilişkisine girmiştir. Bu ilişki de iki cümleyi birbirine bağlamıştır.

“Sordu” / “sormadı” yüklemeleri arasındaki ilişki, fiilin yapılması ve yapılmamasına dayanmaktadır. Yani olumlu ve olumsuz fiil arasındaki ilişki, söz konusudur. Zıt anlamlı fiillerin bu ilişkisi, ardışık bir yapıya sahiptir. Çünkü “sorma” fiilinden sonra gelen fiil “sormama”dır. Bu değişimin sebebi ise, iki cümle arasında geçen soru ve onun cevabıdır:

- Hastalığın fenalaşıyor mu?
- Biraz fena... Galiba ameliyat lazım.

Yukarıdaki soru cümlesindeki “Hastalığın fenalaşıyor mu?” ile “hiçbir şey” birimleri arasında, sorunun varlığı ve yokluğu arasındaki zıtlık ilişkisi vardır. Böylece fiil X fiil, cümle X isim arasındaki zıtlıklar, paralel bir şekilde bağlantıları sağlamıştır.

3.2.3.2.3 Hedef Fiil Anlam Zıtlığı

37.11

(3)(4) Bacağımın en son vaziyetini görmeyen bir o kalmıştı.

(9)(5) - Ne oldu? Ne zayıflık böyle bu?

(10)(2) O (Mithat Bey), her şeyi anlattı.

(11)(1) Muayene odasında, röntgen camlarına, dizime yarım saat kadar baktı.

3.4 numaralı cümledeki “görmeyen” sıfat fiili, ileride yapılması hedef olarak belirlenmiş bir fiili göstermektedir. 11.1 numaralı cümlenin “baktı” yüklemi, hedeflenen fiilin gerçekleşmesini göstermektedir.

Hedefle onu gösteren ögeler arasındaki ilişki, gerçekleşmemiş ve gerçekleşmiş fiil şeklinde, anlam zıtlığıyla cümleleri birbirine bağlamaktadır. “Görmemek” ve “bakmak” fiilleri arasındaki zıtlıkla, bağlantı düzenlenmektedir.

Hedefle anlam zıtlığı kurulması, “(Operatör’ün) gelme(si)” fiiline göre belirlenmektedir. Anlatımın bu şekilde düzenlenmesi, önem verilen unsur üzerinde geniş bir yorumlama yapılması içindir.

“Muayene etme” fiili, hedefin gerçekleşmesini göstermektedir. 9.5 numaralı cümlede sorulan soru ve 10.2 numaralı cümledeki “Mithat Bey’in verdiği bilgiler”, bu hedefi hazırlayan zemini kurmaktadır.

Metin çözücü, diğer operatörlerin hükümlerini öğrenmiştir. Bağlantının ilk kısmında, Operatör’ün henüz muayene etmediği hatırlatılmaktadır. Bu gerçekleşmemiş fiili öğrenen metin çözücü, adım adım hedefe hazırlanmış ve sonunda fiile ulaşmıştır.

Fiiller arasındaki anlam zıtlığı, bu ilişkiyi oluşturmaktadır. Olumsuzluk eki “-mA”, bağlantıyı düzenlemektedir. “Görmek” ve “bakmak” fiilleri arasındaki anlam ilişkileri, yorumda kullanılır.

3.2.3.2.4 Ardışık Fiil Zıt Anlamlılığı

35.4

- (1) Dizim çözülmüş bir pensle, sargıyı, pamuğu yukarı kaldırarak *bir göz attıktan sonra / yaralara / eğildi.*
- (2) Bir saniyeden fazla / *bakmadan / doğruldu.*

Art arda gelen fiiller, birbirinin zıttı iki fiili taşımaktadır. Bu zıtlık, birbirinin tersi iki hareketi gösteren yüklerle kurulmaktadır.

“Eğildi” ve “doğruldu” yükleri, bir hareketin iki parçası şeklindedir. Diğer fiiller de bunlar arasındaki ilişkilerle yorumlanır. “Bir saniyeden fazla bakmadan” zarf tümleci, “yaralara” karşı gösterilen tepkiyi zaman bakımından belirlemektedir.

“Yaralara eğildi.” > “Bakmadan doğruldu.” şeklinde düzenlenen geçiş, aynı işlemin iki yönü olarak belirlenmektedir. “Göz atma” fiili, bu ilişkiyi düzenlemektedir. “(Dize) göz atma” > “(Yaralara eğilip bakmadan) doğrulma” fiilleri arasındaki anlam yakınlığı, bunu sağlamaktadır.

Zıt anlamlı ardışık fiil ilişkisi, durumu ahenkli bir şekilde belirlemektedir. Bu ilişki, cümleleri tek bir anlatım parçası hâline getirmektedir. Metin çözücü, yorumlamayı yaparken bu fiilin tarzından ve zamanından yararlanır.

3.2.3.2.5 Fiil - Yokluk Aykırılığı

17.8

- (1) Paşa sadece:
- (2)(a) Haydi bakalım! diye *mırıldandı*
- (b) ve odayı gene *sessizlik bastı.*

Ortamdaki sessizliğe aykırı bir yapı olan 1 ve 2a cümleleri ile 2b cümlesi arasında bir ayırım vardır. Bu bağlantı, “Sadece... mırıldandı.” (ZT+Y) yapısıyla “Sessizlik bastı.” (Ö+Y) yapısı arasındaki ilişkilerle düzenlenmiştir.

2b kısmındaki “gene” zarf tümleci, “sessizlik” öznesinin daha önce de bulunduğunu gösteren zaman bağlayıcısıdır. 1b kısmındaki “mırıldandı” yüklemi ise, yokluğu bozan fiili taşır. Böylece yapı, yokluk > fiil > yokluk şeklinde düzenlenmektedir.

İlk yokluk, 5.1 numaralı cümlede:

“Ben girer girmez hepsi birden sustular.”

Bu yapı arasına giren durum hakkındaki yorumlar ve Çocuk'un konuşmaları, bağlantıdan ayrılmıştır.

“Sadece” bağlacı, yokluk ağırlıklı yerde kısa bir fiilin varlığına işaret etmektedir. Bu fiil de “mırıldandı” yüklemindedir. Yokluk - fiil bağlantısı, yorum yapabilme amaçlı bir yapıdır.

Metin çözücü, yorumlama esnasında “sessizlik”in sebeplerini arayacaktır. “Niye odayı sessizlik bastı?”, “Niçin Paşa'dan başkası konuşmuyor?” soruları, bağlantının ana metin olan romanla ilişkilendirilmesini sağlamaktadır.

Yokluğun sebebi, ileride “Nüzhet” tarafından açıklanacaktır. Bu ileri gönderimin hedefi olan cevap şudur:

18.12.1 “Bak sen ne vesveseli adamsın!”

Böylece sessizliğin işaret ettiği olumsuz durumların vesveseden ibaret olduğu belirtilmiştir. Paşa'dan aktarılan “Hadi bakalım!” ünlemi, bu ileri gönderimin hedefi hakkında bir ipucu vermektedir.

a ve b kısımlarını birbirine bağlayan “ve” bağlacı, yokluk - fiil ilişkisini, ardışık bir şekilde düzenlemektedir. “Ve” bağlacının devamında derin yapıdaki “hemen sonra” bağlacı, bu ardışıklığı kuvvetlendirir. Böylece yokluk, bir fiille bölünerek bağlantı kurulmuştur.

3.2.3.2.6 Bağlaç Eklemeli Fiil Zıt Anlamlılık

12.8

(7)(6)(a) (Bütün bunlar, aşka benzer şeylerdir,

(b) o vakitler bunu anlamıyordum).

(8)(1) Yalnız bir şey anlamıştım ki, ben çok bedbahttım.

“Yalnız” bağlacı, önceki paragrafın son cümlesine bir ekleme yaparak bağlantıyı kurmaktadır. Paragrafın başına gelen bağlaç, durumun başka bir bakış açısıyla yorumlanmasına geçildiğini göstermektedir.

“Yalnız” bağlacının ekleme yapısında asıl çağrışımı kuran, “anla-” fiil kökünün yinelenmesidir. Ancak “anlamıyorum” olumsuz, “anlamıştım” olumlu yüklemeleri

arasındaki zıt anlamlılığa dayalı bir ilişki, bu yineleme üstüne kurulmuştur. Zıt anlamlılıksa yetersizlik – fiil ilişkisi şeklindedir.

Paragraftaki konu değişimi, anlaşılmayanla anlaşılan arasındaki farklılıkta gizlidir. Anlaşılmayan “bütün bunların aşka benzer bir şey” olmasıdır. Anlaşılan ise, “çok bedbaht” olmasıdır.

Bağlaçlarla birbirine eklenen zıt anlamlı yüklemeler, zaman içinde gerçekleşen değişiklikleri betimleyerek, Çocuk - Nüzhet ilişkisini belirlemiştir. Böylece geçmişte bulunmayan bir özellik, olayın anlatıldığı zamanda yorumlanmıştır.

3.2.3.2.7 Yeterlilik Fiili Zıt Anlamlılık Bağı

3.2.3.2.7.1 Yetersizlikten Yeterliliğe Zıt Anlam Bağı

43.5

(3) Muvaffak olduğumu sabah olmadan evvel *uyandığım* vakit anlamıştım.

(3) Bir daha *uyuyamadım*.

Yeterlilik ve yetersizlik arasındaki karşılaştırma, “uyandığım” sıfatı ile “uyuyamadım” yüklemi arasındaki ilişkiyle yapılmaktadır. Karşılaştırma, başarılı fiilin yinelenememesi şeklindedir.

“Sabah olmadan evvel” ve “bir daha” zarf tümleçleri arasındaki ilişki, karşılaştırmayı zaman bakımından düzenlemektedir. Zarf tümleçlerinden ilki fiilin başarıldığı zamanı, ikincisi yetersizlikle sonuçlanan diğer teşebbüsü göstermektedir.

“Uyandığım” sıfatı, derin metindeki “uyumak” fiilini göstermektedir. Çünkü uyumadan uyanmak mümkün değildir. “Uyuyamadım” yüklemine taşıdığı yetersizlik, bu ilişki üzerinde düzenlenmektedir. İki cümle arasındaki farklılık, derin metinde zıtlık bildiren bir bağlacı göstermektedir. Bu bağlacın yüzey metne çıkarılmaması, yorumlamayı daha serbest bir şekilde düzenlemektedir.

Filde zıt anlamlılık karşılaştırması, durumun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Yeterlilikten yetersizliğe geçiş, durumu zıttıyla açıklamaktadır.

3.2.3.2.7.2 Yeterlilikten Yetersizliğe Zıt Anlamlılık

19.1

(7) (Paris'i) Bir daha *göremeyeceğiz*.

(8) *İnşallah sen gidersin de görürsün.*

Ortak yer unsuru üzerine kurulmuş iki cümle, fiil ve yetersizlik bakımından bağlanmıştır. İki cümle arasındaki fiil zıtlığı, yetersizlik ve dilek yapılarıyla düzenlenmektedir.

“Göremeyeceğiz” ve “görürsün” yüklemeleri arasındaki ilişkiler, bağlantıyı kuran unsurları oluşturmaktadır. Ortak fiil kökü “gör-”, müştak kelime bağlantısını kurar. Böylece nesnelere ve fiilleri ortak olan cümleler arasında paralellik kurulmaktadır.

İlk cümlenin “-mA” olumsuzluk eki ve ikinci cümlenin Ø olumluluk eki arasındaki zıtlık, yetersizlikten fiile geçişi sağlayan ilişkidir. Zıt anlamlılık bağlantısı, bu ilişkiyle kurulur.

Derin metindeki “biz” öznesi ve yüklem “-Iz” I. çoğul kişi eki ile yüzey metindeki “sen” öznesi ve -sIn ikinci tekil kişi eki arasındaki ilişki de, zıtlığın karşılaştırma işlevini yüklenmektedir. Biz - sen karşılaştırması, zıt anlamlılık bağının kişi bilgisi yönünü belirler.

“Bir daha” zarf tümlecisi, yetersizliğin başlangıç zamanını gösterir. “Gidersin” yüklemi ise “sen” kişinin görme şeklini belirler. İki yüklem arasındaki “de” bağlacı, teknik belirleme ve odaklama şeklinde bir bağlantı kurmaktadır.

“İnşallah”, temennî bildiren zarf tümlecisi olarak, anlamı kuvvetlendirme işlevinde kullanılmaktadır. Böylece yüklemler arası zıt anlamlılık bağlantısı, yer, kişi, fiil ve anlam unsurları kullanılarak kurulmuştur. Buna göre iki cümle şu şekilde birleşir:

“Paris'i bir daha göremeyeceğimiz, inşallah sen gidersin de görürsün.”

3.2.3.2.7.3 Yetersizlik Açıklama Zıt Anlamlılığı

39.4

(3)(2) *Gözlerimi, onlardan kaçırmak için, yastığa da kapatamıyorum.*

(3) *Arkama uzanacaklarını üstüme abanacaklarımı sanıyorum.*

(4)(1) *Ve onlara mütemadiyen bakıyorum.*

“Gözlerimi kapatamıyorum.”(N+Y) yapısıyla “bakıyorum.” yüklemi arasındaki anlam zıtlığı, 3.2 numaralı cümledeki yetersizliğin sonucunu açıklamaktadır.

“Fiilden kaçmak imkânsız olunca, onu yapmak mecburiyetinde kalma” durumunu açıklayan bağlantı, bunu bir yorum alanında belirlemektedir. Yetersizlikten sonra gelen fiil, 3.3 numaralı cümlede belirlenen sebeple tamamlanmaktadır.

4.1 numaralı cümledeki “ve” bağlacı, anlam ilişkisini, sebep - sonuç ilişkisine eklemiştir. İç içe girmiş iki bağlantı, böylece bağdaştırılmıştır. “Onlara” yer tamlayıcısı, metnin ilk cümlesindeki ortak hedefe ulaşarak, bağlantıyı tamamlamaktadır.

“Mütemâdiyen” zarf tümleci ise önceki cümledeki belirlendiği korku sebebiyle açıklanmaktadır. Böylece kaçılmak istenen fiil, bir devamlılık kazanmıştır.

Yetersizlik açıklayan zıt anlamlılık ilişkisi, gerçeklerden kaçışı ve bundaki başarısızlığı, durumun yorumlanmasında kullanılmaktadır.

3.2.3.3 Durum Zıt Anlamlılık Bağı

3.2.3.3.1 Karşılaştırmalı Durum Zıt Anlamlılığı

3.2.3.3.1.1 Ortam Karşılaştırmalı Durum Zıt Anlamlılığı

41.12

(0) Bitişik salonlarda *hastaların mırıltıları* başlıyordu.

(1) Hastahanenin *sessizliği* kadar *gürültüsü* de beni korkutuyordu.

“Sessizliği” ve “gürültüsü” tamlananları arasındaki anlam zıtlığı, “kadar korkutuyordu” (b.+Y) yapısıyla karşılaştırılmaktadır. Bu karşılaştırma, miktar benzerliği yönünden yapılmaktadır.

“Mırıltı” ve “gürültü” kelimeleri arasındaki anlam yakınlığı, ilk cümleyi karşılaştırma içine sokmaktadır. “Başlıyordu” yüklemi, sessizlikten gürültüye geçişi düzenlemektedir.

Zıt iki durum arasındaki geçişte, ardışık zaman ilişkisi kullanılmaktadır. “İlk sabah” ve “gece” kelimeleri arasındaki bağ, zaman ilişkisini kurmaktadır.

“Korku” kelimesi, karşılaştırma sonucu ulaşılan ortak noktayı belirlemektedir. Bu ortak alan, aykırılığı mantık olarak açıklayarak kaldırmaktadır.

“Hastahane” ve “bitişik salonlar” arasındaki kapsama ilişkisi, durumu ortak bir alanda bağdaştırmaktadır. Zamanın yer üzerindeki etkisi, orada gerçekleşen değişimleri de uyumlu hâle getirir.

“Sessizlik” ve “gürültü” durumları, yer betimlemesinde ortaya konan ve art arda gelen ortamları belirtmektedir. Bu durum, “korkma” sonucunda birleşerek, iki zıt durum birbirine bağlanmaktadır.

3.2.3.3.1.2 Kişi Karşılaştırmalı Durum Zıt Anlamlılığı

16.5

(0) Bak yürürken de *zahmet çekiyorsun*.

(1) Ve ters yüzün dönerek, hiç *zahmet çekmeden* yürüyüp gitti.

İki cümle arasında, aynı köklerden türetilmiş kelimeler kullanılarak bir bağlantı kurulmuştur. Cümlelerde zarf tümleci ve yüklem yapıları arasındaki kök değiştirme ilişkisi, bağlantıyı karşılaştırmaya dayandırmaktadır:

Zarf Tümleci	Fiil Kökü	Zarf Fiil Eki	Yüklem	Fiil Kökü
(0) “Yürürken”	“yürü-”	-r / ken	“zahmet çekiyorsun”	“(zahmet) çek-”
(1) “Zahmet çekmeden”	“(zahmet) çek-”	-meden		
“yürüyüp”	“yürü-”	(y)üp		

Operatör - Çocuk arasındaki yeterlilik karşılaştırması, bu yapının anlam ilişkisi kısmıdır:

Çocuk : Zahmet çekmeden yürüyemiyor. (yetersiz)

Operatör : Zahmet çekmeden yürüyebiliyor. (yeterli)

Bu karşılaştırma yapısının ayrı paragraflarda düzenlenmesi, anlatımı daha akıcı bir hâle getirmektedir. Ortak kelime köklerinin ustalıkla kullanılışı, lüzumsuz yineleme yapmadan ve eksiltiye gitmeden cümlelerin bağlanmasını sağlamıştır.

Bağlantıda en önce fark edilen “ve” bağlacı, iki cümleyi adeta sıralı birleşik cümleye benzetmiştir. Zıtlığın “ve” bağlacıyla bağdaştırılması, farklılıkları gizleme amacıyla yapılmıştır. Anlatım, Operatör’ün sözü cümlesinden fiili cümlesine geçiş şeklinde olduğu için, zıtlık tabii bir gelişmenin içinde kalmıştır. Bu yapıyı daha belirgin hâle getirebiliriz:

* “Bana yürürken zahmet çekiyorsun dedi ve zahmet çekmeden yürüyüp gitti.”

Ardışık şekilde düzenlenmiş söz ve fiil, ortak “Operatör” kişisiyle de bağdaşıyor ve tek cümle gibi bağlanıyor.

“Ters yönü dönerek” zarf tümleci ise, bu zıtlığa aldırılmaz bir bakış açısını göstererek, yetersizliğin psikolojik etkisini vurgular. Bu da bağlantıyı mantık yönünden düzenlemektedir.

3.2.3.3.1.3 Durum Karşılaştırmalı Yer Zıtlığı

5.10

(9)(1) *Arada bir, bu karanlıklardan çıkarak, öğle güneşiyle yanan karşıki tepelere baktıkça, karanlık bir odadan gayet aydınlık bir yere ansızın geçmiş gibi gözlerim kamaşıyor ve hayret içinde kalıyorum.*

(10)(1) *Ne aydınlık! Ne aydınlık!*

(2) *Bütün taşlar, topraklar, boşluklar, camlarla, aynalarla beyaz madenlerle dolmuş gibi / parıldıyordu.*

Paragrafın yer bağlantıları, “karanlık” ve “aydınlık” kelimelerinin aralarındaki anlam zıtlığı ilişkisiyle kurulmaktadır. Bu zıtlık, metin çözücüyü değerlendirme yapma ortamı sağlamaktadır. Yapılan değerlendirme, cümleler arasında değişik ilişkiler oluşturmaktadır.

İlk cümledeki karşılaştırma, paragraf ayırımından sonra 2 ve 3 numaralı cümlelerde “aydınlık” üzerinde yoğunlaşmaktadır.

İlk cümlelerin “bu karanlıklardan” yapısı önceki paragraftaki “ruhumun daha karanlık ve izbe hatları”na gönderim yaparak paragraflar arası geçişi kurmaktadır. İç yapıda ise “bu karanlıklar”, “karanlık bir oda” yapılarıyla, “öğle güneşi”, “yanan karşı tepeler”, “aydınlık bir yer” yapıları, zıtlık bakımından bağlantıyı tamamlamaktadır.

İkinci cümlede “karanlık” bitmiş, “aydınlık” vardır. Önceki metinlerde geçen “karanlık oda”, yerini “aydınlık” a bırakmaktadır.

İkinci cümlelerin “ne aydınlık” yinelemesi, ilk cümlelerin aydınlık ifadeleriyle ilişkiye girerek bağlantıya dayalı bir yoğunlaşma sağlamaktadır. Ayrıca “aydınlık”

yinelemesi, “bu “ zamirinin gönderimiyle pekiştiriliyor. “Bu” gönderimi, metin çözücüyü yorumlamaya zorlamaktadır.

Son cümlelerin “parıldıyordu” yüklemi, önceki cümlelerin “aydınlık” kelimesine ve diğer aydınlık unsurlarına ulaşarak bağlantıyı gerçekleştirmektedir. Bu alan, karanlık unsurlarıyla karşılaştırılarak, yorum ve çağrışımlar yapılmaktadır.

3.2.3.3.1.4 Durum Karşılaştırmalı Fiil Zıtlığı

10.7

(1) **Ben gene *sustum*.**

(2) **Nüzhet *anlatıyordu*.**

İki cümle arasında, zıt anlamlı iki kelimenin anlam ilişkisine dayalı bir bağlantı kurulmuştur.

“Sustum” ve “anlatıyordu” yüklemeleri arasındaki ilişki, anlam zıtlığına dayalıdır. Birinci yüklem fiilin bitmişliği, ikinci yüklem fiilinin devam ettiğini bildirmektedir.

Bu zıtlığın üçlü yinelemesi, iki kişi arasındaki durum zıtlığını ortaya koymaktadır. Metin parçacıkları arasında, geçiş bağlantısı olarak kullanılan bu yapı, anlatımda durum değerlendirme noktaları gibidir.

Anlatıcı kişi kederlidir, Nüzhet ise heyecanlı ve mutludur. Metin çözücü, bunun neden böyle olduğunu yorumlamak için romandan buraya kadar okuduklarını hatırlamak zorundadır. Ancak zaten bu nedenler, bir sonraki metinde açıklanacaktır.

3.2.3.3.2 Çelişkili Durum İlgisi Zıt Anlamlılığı

41.11

(1) **Birdenbire kendimi o kadar *yalnız* buldum ki, oda kapısında herhangi bir tanıdık yüz görünüydi, sevinçten haykıracak, yataktan atlayacak, boynuna sarılacak ve beni buradan alıp götürmesi için yalvaracaktım.**

(2) **Koridorda *kalabalık* gittikçe artıyordu.**

“Yalnız” ve “kalabalık” kelimeleri arasındaki anlam zıtlığı, çelişkili iki durum arasında bir anlam bağı kurmaktadır. Art arda gelen durum değişiklikleri, böylece bağdaştırılmaktadır.

Yalnızlık ve kalabalık arasındaki çelişki, “herhangi bir tanıdık yüz” sıfat tamlamasıyla giderilmektedir. Kalabalık içinde yalnızlık çekmek, böylece izah edilmiştir.

Çelişkili durumlar arasındaki ardışık zaman ilişkisi, bu durumun sonradan ortaya çıktığını gösterir. Bu da, anlatımı daha tutarlı hâle getirmektedir. Önce etrafta kimse yokken, zaman ilerledikçe kalabalık bir ortam oluşmuştur. “Gittikçe” zarf tümleci, bu değişimin zamanlamasını yapmaktadır.

“Birdenbire” ve “gittikçe” zarf tümleçleri arasındaki zıt anlamlılık, durumdaki çelişkiyi zaman bakımından da belirlemektedir. Yalnızlık çabuk gelirken, kalabalık yavaş yavaş oluşmaktadır.

İç ve dış ortamın karşılaştırılması, zaman yanında yerin de zıtlık içinde olduğunu gösterir. “Oda kapısında” ve “koridorda” yer tamlayıcılarıyla yapılan yer karşılaştırması, bunu belirler:

“İçeride yalnızlık, dışarıda kalabalık var.”

Çelişkili durum ve yer ilişkisi kuran zıt anlamlılık bağlantıları, metin çözücünün karşılaştırmalardan hükümler çıkarmasını sağlar. Böylece ameliyat öncesi Çocuk'un psikolojisi anlaşılabilir.

3.2.3.3.3 Gizli Durum Zıtlığı

16.19

(2) İnsan hastalanır ve ölür.

(2) “Zavallı Yorik”

İki cümle art arda okunduğunda, sanki aralarında hiçbir bağlantı yokmuş gibi gelmektedir. Ancak “Zavallı Yorik” sıfat tamlamasının geriye gönderiminin taşıdığı ölüm imajı, bağlantının bulunduğunu gösterir.

2 numaralı cümle Doktor'un, 3 numaralı cümle Çocuk'un ölüm görüşünü taşır. “Hastalanır” ve “ölür” yüklemeleri basitlik, “Zavallı Yorik” sıfat tamlaması karmaşıklık bildirir. Böylece iki cümle arasında bir zıtlık ilişkisi kurulabilir.

Burada diğer ögeleri eksiltilmiş “Zavallı Yorik” sıfat tamlamasının metin çözücüyü hatırlattıkları, bağlantının daha geniş bir değerlendirme alanına sahip olmasını sağlamaktadır.

İki cümle arasındaki bağlantı, “Zavallı Yorik” ve “İlk Lokma” metinlerini de yeniden değerlendirmektedir. Böylece metin çözücü, buralarda anlatılanları mantık sistemine göre yeniden düzenler.

2 numaralı cümle bir genelleme yaparken, 3 numaralı cümle bir özelleştirme yapmaktadır. Ancak bunlar arasında oluşan zıtlık, aralarında bir kapsama ilişkisinden çok diziye dayalı (paradigmatik) anlam ilişkisi oluşmasına sebep olmaktadır.

“İnsan, hastalanır ve ölür.” (herhangi biri)

“İnsan ölürken büyük acılar çeker.” (Zavallı Yorik)

Metin çözücü, son cümleyi kullanarak devam eden bir anlatımın varlığını anlayabilir. Bu yapı, “Zavallı Yorik” tamlamasının metnin değişik yerlerindeki yinelemeleriyle kurulmaktadır. Her yineleme, bulunduğu yerdeki bilgi yükünü de, metnin sonuna taşır. Böylece genel bir değerlendirme yapılır.

Gizli durum zıtlığı bağlantısı, iki cümleyi geniş bir yorumlama alanında böylece bağlamıştır.

3.2.3.3.4 Aktarımlı Duruma Aykırılık

35.10

(1) Mithat Bey, beni kendi odasına götürdü, istirahat ettirmek istemişti:

(2) - Aman bir araba!

(3) Artık burada duramam.

(4) Dedim ve boğazımı tıkayan hıçkırıkları zaptetmek için yutkundum.

İlk cümledeki istek, diğer cümlelerdeki sözlerle geri çevrilmektedir. Durumun tersine hareket etmek, cümleler arasında aykırılık ilişkisi kurmaktadır. Aykırılık, tamamiyle durum ve isteklerin yorumlanmasıyla bulunmaktadır.

“Burada duramam.” (YT+Y) yapısı, “istirahat ettirmek” öznesinin tam tersi bir durumu ifade etmektedir. Çünkü istirahat etme durumu, burada durma anlamındadır. Eğer giderse, istirahat etmeyecek demektir.

“Aman bir araba” ünlemi, “oda” ismiyle çelişen bir isteği bildirmektedir. Mithat Bey, onu odasına götüreceksen o arabaya binmek istemektedir. Bu istek de istirahat etme hedefine aykırı bir fiili taşımaktadır.

4 numaralı cümle, “dedim” aktarıcı yüklemiyle sözlerin söylenişine sebep olan durumu açıklayan kısmı bir araya getirmektedir. Böylece durum yorumuna da geçilmektedir. “Ve” bağlacı, geçişi düzenleyen unsurdur.

Aykırı iki durumun oluşma sebebi, Mithat Bey ve Çocuk kişilerinin bakış açıları arasındaki farklılıktır. Mithat Bey, sadece tıbbî açıdan düşünmektedir. Çocuk ise psikolojik bir yıkım içindedir.

Aykırılığın yorumlanması, durumdaki çelişkilerden yola çıkarak hükümler vermeyi sağlar. Çocuk'un psikolojik ve biyolojik durumu, romandaki ilişkilerin geldiği nokta, gelecekle ilgili tahminler, hep bu hükümlerin içindedir.

3.2.3.3.5 Durum Değilleme Zıt Anlamlılığı

4.6

- (1)(a) Caddeye doğru çıkarken kendime doğru gitmeye başlıyorum,
 (b) felâketim mücessem bir şekilde değil, büyük teessürlerimde olduğu gibi müphem birtakım hayaller ve remizler hâlinde hissediyordum;
 (c) ameliyat olacağımı, sakat kalacağımı düşünmüyorum;
 (d) içimde garip bir karıncalanma hâlinde birtakım inilti, mırıltılar, şekilsiz gölgeler seziyordum.

İlk cümlelerin a kısmı, yer değişikliğine dayalı bir bağlantıyla önceki cümleyle ilişki kurmaktadır. b kısmındaki durum, cümle içinde değillenme ilişkisiyle aykırı bir duruma geçmiştir:

“Mücessem bir şekilde *değil*”

“Remizler hâlinde hissediyordum.”

Soyut - somut algılama karşılaştırmasının birincisi değillenmiştir. Böylece metin çözücü, kavram ve durumlar arasındaki farklılıktan yararlanarak yorumlamaya ulaşabilir. “Değil” edatı, bağlayıcı unsur olarak bunu düzenlemektedir.

Cümlelerin c ve d kısımlarındaki zıtlık, edat yerine olumsuzluk ilişkileriyle kurulmaktadır:

“... (Sakat kalacağımı) düşünmüyor.”

... (Şekilsiz gölgeler) seziyordum.”

c ve d kısımlarında “düşünmek” ve “sezmek” arasındaki farklılık ilişkisi, yine metin çözücü için zıtlığa benzer bir bağlantı kurmaktadır. Burada “-mA” olumsuzluk eki ve sıfır olumluluk yapıları, bağlayıcı unsur olarak kullanılmaktadır. Ayrıca sıralı yapıda “-DI” zaman ekinin ve “-m” kişi ekinin iki yüklem için de ortak kullanılması, farklılık ilişkisini düzenlemektedir.

Durum değillemede kullanılan zıt anlamlılık bağı, gelinen noktayı karşılaştırma yoluyla belirlemiştir.

3.2.3.3.6 Durum Açıklayıcı Zıt Anlamlılık

29.7

(1) Sofradaki *münakaşanın çirkin bir çocuğu doğdu:*

(2) *Sükût.*

(3)(a) *Ruhlar açlaşmıştı*

(b) *ve güzel bir mevzua girilemiyordu.*

“Sükût” ve “mevzûa girme” arasındaki zıtlık, “çirkin” ve “güzel” sıfatları arasındaki yorumlayıcı anlam zıtlığıyla açıklanmaktadır. Nitelemeye dayalı olarak kurulan açıklama, durumun daha iyi anlaşılmasına hizmet etmektedir.

“Çirkin bir çocuk” yorumuyla aktarılan “sükût”, eksilteli yapısıyla gelinen son noktayı göstermektedir. 3 numaralı cümlede “acılaşma” ve “(güzel bir mevzua) girilememe” fiilleri, bu durumu açıklamaktadır. Açıklamalar, “sükût” durumunun sebeplerini vermektedir:

“Ruhlar acılaştığı ve güzel bir mevzua girilemediği için sofradaki münakaşanın çirkin bir çocuğu olan sükût doğdu.”

Bu bütünleşme, “sükût” kelimesinde odaklanan anlatımın yoruma hazırlanmasını sağlamaktadır. Uzun cümleler arasındaki tek kelime, başındaki ve sonundaki cümlelerde bulunan “çirkin” sıfatının alanında yorumlanmaktadır. “Güzel” sıfatı ise, “sükût”un tersi olan”konuşma”yı göstermektedir. Bu, son bulan konuşmanın sükût alanından kurtulamaması şeklinde bir anlam ilişkisiyle açıklanabilir.

“Güzel” sıfatından “çirkin” sıfatına geçiş, “acılaşmıştı” yüklemiyle gerçekleşmektedir. “Doğdu” ve “girilemiyordu” yüklemeleri arasındaki durum bildiren görülen geçmiş zaman ekleri ortaklığı, geçişi zaman bakımından düzenlemektedir.

“Çirkin olan sükût doğdu; güzel bir mevzua girilemiyor.”

3.2.3.4 Yorum Zıt Anlamlılığı Bağı

3.2.3.4.1 Yorum - Emir Zıt Anlamlılığı

22.6

- (1) Of... ne tuhaf söylüyorsun.
- (2) Ben böyle konuşulmasından hoşlanmam.
- (3) Karanlık sözler...
- (4) Kuzum, açık söyle.

3 numaralı cümlelerin ortaya koyduğu duruma göre, 4 numaralı cümledeki emir verilmiştir. Emrin zeminini hazırlayan durum, iletişim kopukluğudur. Bu yüzden emrin amacı, iletişim kopukluğunu gidermektir.

“Karanlık sözler” sıfat tamlaması ile “Açık söyle.” (ZT+Y) yapısı arasındaki zıt durum, yorumdan emre geçişi düzenlemektedir. 3 numaralı cümle, önceki sözleri yorumlayarak, anlaşılma durumunu ortaya çıkarmıştır. Durumun tersine çevrilmesi ise, emir yoluyla yapılmaktadır.

İstenmeyen bir durum hakkında düzeltici yaptırımlar düzenlemek, zıt yöndeki çalışmalara bağlıdır. Anlatamama durumunu ortadan kaldırmak için de başka türlü anlatmak gerekmektedir. Çocuk, anlatmak istediklerini açık bir şekilde anlatamamıştır. Bu yüzden durumu yeniden anlatması ve daha açık ifadeler kullanması istenmektedir.

Yorum üzerine kurulan emrin veriliş sebebi ise, 2 numaralı cümlede yapılan genelleme ile belirtilmiştir. Genellemenin sebep olarak düzenlenmesi, cümleleri şu şekilde birleştirmektedir:

“Ben böyle tuhaf, karanlık sözlerle konuşulmasından hoşlanmadığım için açık konuş.”

“Kuzum” ünlemi, anlaşılma durumunun sebebi olan resmiyeti, zıtlık bakımından belirleyen samimiyet işaretidir. Ünlemin hitap yönü, iletişim kopukluğunu düzeltmek için kullanılmaktadır.

“Tuhaf, karanlık sözler” ifadesinin zıt anlamlılık yoluyla tersine çevrilmesi, önceki paragraflarda anlatılanların daha basit bir şekilde anlatılacağını gösterir. Bağlantının bu işlevi de bu geçişi sağlamaktadır.

3.2.3.4.2 Alan Yorumlayıcı Zıt Anlamlılık

21.5

(2) Hem *ne* çabuk yaratılmış, *ne* mükemmel, *ne* güzel *yalan!*

(3) Annesi, aynalı dolabın içinde çıplakmış! (yalan söz)

(4)(a) *Yalanlarla besli bir muhayyile hakikatin unsurlarını ne çabuk buluyor,*

(b) *etraftaki eşyalı, hadiseleri kendi gayesine göre / ne çabuk tertip ediyor*

(c) *ve malzemesi hakikat olan, hakiki toprakla, alçıyla, suyla yoğrulan bu âbide en kuvvetli gözleri nasıl aldatıyor,*

(d) *ne san’at, ne san’at.*

“Yalan” ve “hakikat” kelimeleri arasındaki zıt anlamlılık ilişkisi, iki ortak alanın iç içe girmesiyle düzenlenmektedir. Yalanla hakikat arasındaki ilişkiler, bağlantıyı kurmaktadır.

2 numaralı cümlede yalan, özellikleri bakımından belirlenmektedir. 3 numaralı cümle, yalandan alınan bir mazereti taşımaktadır. 4 numaralı cümle, yalanın hakikati nasıl örttüğünü anlatmaktadır. 4d kısmında ise, eldeki verilerden “san’at” yorumuna ulaşılmaktadır.

Paragraf, önceki metinde ve “Kuruntulu Adam” metninde Nüzhet’in anlattıklarının karşılaştırılmasıyla elde edilen hükümlere dayanmaktadır.

“Hakikat” ortak alanı, “yalan” ortak alanının içinde “saptırılmış gerçek” şeklinde kullanılmaktadır. Metinde bu ilişkiler, şu sistem içinde düzenlenmektedir:

Unsur	Hedef	Tarz	Fiil
(Yalanlarla besli) bir muhayyile	hakikatin unsurlarını	ne çabuk	buluyor
.....	Etraftaki eşyayı, hadiseleri	kendi gayesine göre ne çabuk	tertiple ediyor
(malzemesi hakikat olan, hakiki toprakla, alçıyla, suyla yoğrulan) bu abide	en kuvvetli gözleri	Nasıl	aldatıyor

“Ne” sıfatı, yedi defa yinelenerek hem ahenk bağlantısı kurmuş, hem de Çocuk kişinin duruma bakış açısını belirlemiş, hükme doğru ilerlemeyi sağlamıştır.

2 ve 4d cümleleri, bakış açısında anlam yinelemesi olarak değerlendirilmektedir. Metin kurucu, hüküm, örnek, sistem analizi ve hükmün kontrolü şeklinde dört sayfayı art arda düzenlemektedir. Bu, bilimsel inceleme tekniklerine uygun bir parçalama - birleştirme işlemidir.

3.2.3.5 Sebep - Sonuç Zıt Anlamlılık Bağı

3.2.3.5.1 Gönderim Sebep - Sonuç Zıt Anlamlılık Bağı

38.2

(1)(1) Koğuştaki odam; bir demir karyola,başında bir küçük demir masa.

(2)(1) Hep *gittiler*.

(2) *Yapayalnız*.

(4) Odaya şimdiye kadar hiç tanımadığım, yabancı bir akşam *giriyor*.

(5) *Gittikçe artan karanlık, iki parça eşyayı da benden uzaklaştırıyor ve beni daha yalnız bırakıyor.*

“Gittiler” ve “giriyor” yüklemeleri arasındaki zıt anlamlılık ilişkisi, bir durumun iki yönünü göstermektedir. Bu bağlantı, değişiklik ilişkisine göre yapılan gönderimlerle desteklenmektedir.

“(Tanıdığım insanlar) gittiler, yabancı bir akşam giriyor.” şeklinde düzenlenen zıtlık, bir sebep - sonuç ilişkisine göre kurulmaktadır. “Odaya” yer tamlayıcısı, “koğuştaki odam” öznesine ulaşarak bu ilişkiyi yer bakımından düzenlemektedir.

“Gittikçe artan karanlık” öznesi, “şimdiye kadar hiç tanımadığım, yabancı bir akşam” öznesindeki zaman diliminin bir parçasını oluşturmaktadır. Bu parçanın fiilleri, 1.2 numaralı cümlede belirlenen “yapayalnızlık” durumunu arttırmaktadır.

“Beni daha yalnız bırakıyor.” kısmının “daha” zarfı, “yapayalnız” durumunun artışını göstermektedir. Böylece zıt durum, aynı hedefte birleşmiştir.

“İki parça eşyayı” nesnesi 1.1 numaralı cümlede belirlenen eşyaya gönderim yaparak, bağlantı hedefine o cümleyi de katmaktadır. “Uzaklaştırıyor” yüklemi, eşyaları da insanlarla aynı fiile sokmaktadır.

Gönderimli sebep - sonuç zıt anlamlılığı, olayın geçtiği yerdeki ve Çocuk'taki değişiklikleri bir gönderim dizisinde belirlerken, durumun değerlendirilmesini de sistemleştirmektedir. Gönderimler, bunu çok daha geniş bir alanda gerçekleştirir.

3.2.3.5.2 Sebep Fiil - Sonuç Durum Zıt Anlamlılık Bağı

30.13

- (1) Nüzhet balkonun parmaklığındaki sarmaşıklardan kopardı, sonra aşağı indi, bahçivana *seslendi*, gene doğruldu, etrafına bakındı.
- (2) Aramızdaki *sessizliğe* hareketleriyle hücum ediyordu.
- (3) Ben kımıldayacak hâlde değildim.
- (4) Kanım sönüyor.
- (5) Damarlarımın ince yollarında haşhaşlı bir hava yürüyor ve adalelerim uyukluyor; içimde *büyük bir enerjinin ölümünü / duyuyorum*.

İki kişinin içinde bulunduğu durumlar, fiil ve durum bakımından zıt anlamlılık ilişkisiyle karşılaştırılmaktadır. Karşılaştırma, etken ve pasif kişiler arasındaki çelişkiyle düzenlenmektedir.

Kişilerin fiillerine göre yorumlanması, görme duyusuna dayalı bir betimleme ile gerçekleştirilmektedir. Bu da, bağlantının anlam bakımından kurulmasını sağlamaktadır. Nüzhet'in aşırı aktifliği ve Çocuk'un pasifliği, bu anlam ilişkisini düzenleyen durumlardır.

Nüzhet'in fiillerinin ayrıntılı bir şekilde verilmesine rağmen, Çocuk'un yetersizliği, tek bir ifadeyle düzenlenmektedir. Bu farklılık, önemli olana daha çok yer ayırma ilkesine göre bir düzenlemenin sonucudur. Yorum, metindeki alana göre yapılacaktır.

“(Hareketleriyle) hücum ediyordu.” kısmının fiili, önceki cümlenin fiillerinin yerine geçmektedir. Böylece eş ve zıt anlamlılık bakımından kurulan ilişki, bir karşılaştırma alanı oluşturmaktadır.

4 ve 5 numaralı cümleler, 2 numaralı cümledeki yorumla, iki zıt durumun karşılaştırma ilişkisini kurmaktadır. Bu da durumların sebepleri arasında, bir bağdaşıklık sağlamaktadır. (“Sessizliğe hücum ediyor.” X “Kanım sönüyor.”)

Fiil - durum zıt anlamlılık ilişkisi, betimlemeleri iki blok hâlinde kurarak cümleleri birbirine bağlamaktadır. İletişim çizgisinde geline nokta, bu yolla yorumlamada kullanılacaktır.

3.2.3.5.3 Etki - Tepki Sonuç Zıt Anlamlılığı

10.9

(5) ... bir sürü mukayeseler...

(6) Ben hep gülüyorum.

(7) Annem bana kızıyor.

5 numaralı cümlede geçen duruma, 6 numaralı cümlenin kişisi, gülmektedir. Yani bir önemsememe, söz konusudur. 7 numaralı cümledeki kişi ise, durumu ciddiye almaktadır. Bunu da “kızıyor” yükleminden anlıyoruz.

İki cümle arasındaki bu zıtlık, “gülüyorum” / “(bana) kızıyor” yapılarıyla belirleniyor. Zıtlık ilişkisi de cümleleri birbirine bağlıyor. Ancak bu zıtlık, bir sebep - sonuç ilişkisine dayanmaktadır. Çünkü 6 numaralı cümledeki durum, 7 numaralı cümlede tepkiyle karşılanmıştır. Annesinin kızmasının sebebi, onun gülmesidir.

Zıt anlamlılık yoluyla sebep - sonuç ilişkisi, etki - tepki ilişkisi olarak da adlandırılabilir. Çünkü bir fiil, menfi bir karşılıkla cevaplandırılmaktadır.

6 ve 7 numaralı cümleler arasındaki bu ilişki, bizi derin yapıdaki “bu yüzden” bağlacına ulaştırmaktadır:

(1) “Ona herkes *gülüyordu*.”

(2) “Bu yüzden hep *ağlıyordu*. “Gülüyordu” X “Ağlıyordu”

3.2.3.5.4 Sonuç Dönüşümlü Zıt Anlamlılık Bağı

29.7

(1)(3) Gece sofraya kalabalıktı.

(4)(2) Sofrada en son hükmü verecek bir efkâr-ı umûmiye yoktu.

(5)(3) *Münakaşa* tehlikeli bir şiddet aldı.

(8) Birdenbire susmayı tercih ettim.

(6)(1) Beni susturan şey nefretimdi.

(7)(1) Sofradaki münakaşanın çirkin bir çocuğu doğdu:

(2) *Sükât*.

Son durumu belirleyen “sükût” kelimesi, sonucu göstermektedir. Bu sonuca ulaşırken, belirli bir dönüşümden geçilmektedir. “Münakaşa” kelimesiyle “sükût” kelimesinin kurduğu zıt anlamlılık ilişkisi, bu dönüşümün kalıplarını kurmaktadır. Aradaki kısımlar da safhaları düzenlemektedir.

Dönüşüm, “münakaşa” ortak konusunda ve “sofra” ortak yerinde gerçekleşmektedir. Bu alanların başlangıçları ve gelişimleri, bağlantı noktalarını belirlemektedir. Metnin çözümlenmesi ve yorumlanması sırasında, bağlantı noktalarındaki bilgiler kullanılmaktadır.

Durum, sofranın alanında iki kısma ayrılmaktadır. “Münakaşa” ve “sükût” kısımları, bir sebep sistemi içinde belirlenmektedir. Kısımları anlam zıtlığıyla bağdaştıran kelimeler, durum değerlendirmesinin de esaslarını çizmektedir. Münakaşadan sükûta geçiş, bu çizgide yorumlanmalıdır.

“Sükût” kelimesi, eksilteli yapısıyla bağlantı üçgeninin zirvesinde yer almaktadır. Bu üçgen, bir sebep zinciriyle kurulmaktadır. Bu zinciri düzenleyen, “muhabbet” kelimesinin aksi tesiridir:

“Sofra kalabalıktı.” > “(Ama) hüküm verecek yoktu.” > “Münakaşa tehlikeli hâle geldi.” > “Sustum.” > “(Çünkü) nefret ettim.” > “Sükût doğdu.”

“Susma” fiili ve onun sonucu olan “sükût” arasındaki anlam ilişkisi, zıt anlamlılık ilişkisinin karşı tarafta ortaya çıkardığı aksi tesiri kuvvetlendirmektedir. “Münakaşanın çirkin çocuğu” öznesi, ileri gönderimiyle bu geçişin unsurlarını yakınlaştırmaktadır. “Çirkin” sıfatı, sevimsiz durumu gösteren unsurdur:

“Sofradaki münakaşanın çirkin çocuğu sükût...”

Metinde geniş bir alanı kaplayan ve zıt anlamla geçiş yapılarak kurulan dönüşüm, paragraflar arası uzak bağlantıları kurmuştur. Bu yapı, konuşmanın başlangıcı, gelişimi ve sonucu şeklinde metni bütünleştirmektedir.

3.2.3.5.5 Sebep Açıklayıcı Zıt Anlamlılık

19.6

(2) İttihatçılar *hakimdi*.

(3) Paşa, Fransız dostu ve Alma aleyhtarı, *ittihatçılara düşmandı*.

(4)(a) Hep sabah okur,

(b) *muhâlif fırkanın* muvaffakiyetlerini arardı.

4 numaralı cümledeki fiillerin sebebi, 3 numaralı cümlede verilmektedir. Derin metindeki “bu yüzden” bağlacı, iki cümlenin geçiş noktasındadır.

Sebep - sonuç ilişkisi şeklinde düşünüldüğünde cümleler şu şekilde birleştirilir:

“Paşa, Fransız dostu ve Alman aleyhtarı ittihatçılara düşman olduğu için hep sabah okur, muhâlif firkanın muvaffakiyetlerini arardı.”

Bu yapıyı düzenleyen, “ittihatçılar” ve “muhâlif firka” arasında kurulan anlam zıtlığıdır. “Hakimdi” yüklemine hüküm, bağlantıyı kuran unsurdur. Çünkü “ittihatçılar” iktidardı, o hâlde Paşa, muhâlefeti destekliyordu.

Bağlantı, bir mantık zinciri hâlindeki parçalardan oluşmaktadır.

1. Paşa (a) Fransız dostuydu. (b) Alman düşmanıydı.
2. İttihatçılar (a) Alman dostuydu (b) Fransız düşmanıydı.
3. Paşa, ittihatçılara düşmandı.
4. İttihatçılar iktidardı.
5. İttihatçı olmayanlar, muhâlefetti.
6. Paşa, muhâlefeti severdi.
7. Sabah, muhâlefeti savunurdu.
8. Paşa, sabah okurdu.
9. Sabah'ta muhâlif firkanın muvaffakiyetlerini arardı.

Sonuçta “muhâlefet” ve “iktidar” terimleri arasındaki zıtlık, böyle bir açıklama zinciri kurmuştur.

Zıt anlamlılık ilişkisiyle düzenlenen sebep açıklama bağlantısı, “Paşa” kişinin düşünce yönünü belirleyen bir şekilde düzenlenmiştir. Metnin 2 - 4 numaralı cümleleri arasındaki anlam zıtlığı, 3 - 4 numaralı cümleler arasındaki ilişkiyle açıklanmıştır.

3.2.3.6 Bütün - Parça Karşılaştırmalı Fiil Zıt Anlamlılığı

26.6

(14) Operatör'e kalsa ameliyat bir hafta içinde yapılacak.

(15) Bereket benim Doktor:

(16) “- Gidiniz, dedi.

(17) Erenköy'nde istirahat ediniz, ama tam istirahat:

(18) Hem diziniz, hem ruhunuz...

(19) **Biraz toplanınız...**

(20) **On - on beş gün geçebilir...**

14 numaralı cümlede kısa yoldan ve açıkça ifade edilen durum, diğer cümlelerde parçalardan elde edilen bir zıtlıkla karşılaştırılmaktadır. Bu karşılaştırma, bir merkezden yönetilen, gittikçe genişleyen durum değerlendirmesi şeklindedir.

15 numaralı cümle, 14 numaralı cümlelerin zıttı bir duruma ulaşmaktadır. Bu yapı, derin metinde tek bir cümlede birleşmektedir:

“Operatör ameliyatı bir hafta içinde yapacakken, benim Doktor bunu istemedi.”

“Gidiniz” yüklemi, verilecek zıtlığı belirleyen başlangıç unsurudur. Aktarıcı unsurun bu yükleme tek başına gelmesi, belirlemeyi vurgulamaktadır. Diğer cümleler, belirlemenin açıklaması şeklindedir.

17 numaralı cümle, yer ve fiili; 18 numaralı cümle nesneyi; 19 numaralı cümle amacı; 20 numaralı cümle süreyi belirlemektedir. Böylece zıtlığın ayrıntıları düzenlenmiştir. Bağlantıda karşılaştırmalı fiil zıtlığının mantık yapısı belirlenmektedir.

Genel aktarıcı olan 16 numaralı cümle, yoruma dayalı bir ipucu vermektedir. “Ameliyat yapma” fiilinden sonra gelen “bereket” ünlemi, bunun gerçekleşmeyeceğini gösterir. Diğer cümleler, bu cümleye sorulan “Neden bereket dedin?” sorusunun cevabıdır.

Cümlelerdeki eksilteli yapılar, yorumlama sisteminin alanını genişletmektedir. “Bereket” nesnesinin “versin” yüklemi, temenniye derin metinde vurgulamaktadır. “İstirahat”, temenniye derin metinde vurgulamaktadır. “İstirahat” ve “istirahat ediniz” yapılarının ayrı ayrı eksiltilmesi, ortak konuyu belirlemektedir.

3.2.3.7 Beklenti Değilleme Müştak Zıt Anlamlılığı

20.3

(1)(a) **Ben sandalyeye oturdum**

(b) **ve onun çıkmasını bekledim;**

(c) **çıkmadı**

(d) **ve karşımda durdu.**

Beklentiden değillemeye geçiş, fiil koklerinin değişik ogelerde kullanılmasıyla kurulmuştur:

“ıkmasını” N > “ıkmadı” Y

“ıkmasını” nesnesinin “bekledim” yuklemiyle kurduğu ilişki, beklenti yapısını duzenlemektedir. 1a kısmı “Ben sandalyeye oturdum.”, bu beklentiyi nitelemektedir.

1c kısmının “ıkmadı” yuklemi, “ık-” fiil kokune “-mA” olumsuz eki alarak, onceli cumlenin beklentisini değillemektedir. Boyece fiil kokunun yinelenmesiyle beklentinin gerçekleşmediği gosterilmektedir.

Değilleme unsuru “-mA” eki, onceli kokun sonundaki mastar eki “-mA” ile cinaslı bir ahenk bağlantısı kurarak, geçişi guzelleştirmektedir.

Nesne ve yuklem ogeleri, farklı cumlelerde ortak fiili kullanarak bağlantıyı hareket sistemine oturtmuştur. Beklenti unsuru, “(Nureşşan’ın) ıkması” fiili etrafında donmektedir. Yer değişimini esas alan geçiş, bunun gerçekleşmesiyle sonuçlanmıştır.

1a ve 1c kısımları, bu geçişin olumsuz kısmını oluşturur. “Ben” ve “o” zamirlerinin belirlediği kişilerin yer değişikliği yapmaması, anlam boyutunda bağlantıyı duzenlemektedir. Beklentide ocuk odada kalacak, Nureşşan dışarı çıkacaktı. Ancak bu olmamış, ikisi de içeride kalmıştır.

“Ben sandalyeye oturdum.” / (Nureşşan) karşımda durdu.”

Bu apraz bağlantı, iki kişinin olayın geçtiği yer içindeki konumlarını belirlemektedir. Zıtlıkla karışıklık, bir arada i içe, fakat ayrılmış bir şekilde yerleştirilmiştir.

Muştak zıtlık, anlatımı daha ilginç bir hale getirmektedir. Zıtlıklar kullanılarak, durumun daha iyi anlaşılması mmkndur. Metin ozc, metni yorumlarken beklentiyi ve onun nasıl gerçekleşmediğini anlarsa daha rahat olur.

3.2.3.8 Sıfat / İsim elişkisi Açıklayan Yinelemeli Zıt Anlamlılık

15.8

(1) Doktor: “Bu *taze* bir *kadavra* yeni gelmiş.” dedi.

(2) “*Taze*” ve “*kadavra*” kelimelerinin garip tezdadı, beni ürpertti.

“Taze” ve “kadavra” kelimeleri, ceset isminin niteliği olarak zıt anlamlılık ilişkisi kurmuşlardır.

Taze (ceset) X Kadavra (ceset)

Metinde bu sıfat tamlamaları yoktur. Fakat zıtlık, ikinci cümlede kurulan iç bağlantılar yoluyla belirtilmektedir. 2 numaralı cümlenin “taze ve kadavra kelimelerinin garip tezdadı” öznesi(İT), bu zıtlığın varlığını gösteren ögedir.

Zıtlık öznesi, bulunduğu cümlenin “Beni ürperti.” (N+Y) yapısıyla yorumlanmaktadır. Bu, zıtlığın kişi üzerindeki etkisine dayalı bir yapıdır.

Önceki cümlenin “taze bir kadavra” sıfat tamlamasında bu zıtlık belli değildir. Zıtlığın belirlenmesi için “taze” ve “kadavra” kelimeleri, 2 numaralı cümlede yinelenmiştir.

Metin çözücü, önce bir betimlemeyle karşılaşmaktadır. Daha sonra, betimlemenin kendi içindeki çelişki, yineleme ile yeniden yorumlanarak, geçiş yapılmaktadır. Böylece betimlemenin kişi üzerindeki etkisi, yinelemeyle ifade edilmiştir.

Zıt anlamlı kelimelerin yinelenmesiyle düzenlenen yorumlama bağlantısı, nesnel bir durumun öznel bir yaklaşımla değerlendirilmesi şeklinde kurulmuştur. İlk cümle nesnel, ikincisi öznel.

Herkes ilk duruma katılır; ancak bundan çıkarılan hükme bazıları karşı çıkabilir. İşte öznellikten nesnelleğe geçiş şeklinde düzenlenmiş bu ilişki, sıfatla ismi zıt bir konuma getirerek böyle bir bağlantı kurmuştur.

3.2.3.9 Bağlaçlı Yer Algılama Zıtlığı

17.18

- (1) **Havuzun başından Nüzhet’le geceleyin oturduğumuz demir kanepeye oturdum.**
- (2) **Fakat bahçeyi göremiyordum.**

Olayın geçtiği yerin algılanmasında bulunma hâli ile görme duyusu arasında oluşan zıtlık, iki cümleyi bağlamaktadır. Bağlantının ipucu olan unsur, "fakat" bağlacıdır. Bağlaç, ortam içindeki aykırılığın işaretidir.

2 numaralı cümlenin “bahçeyi” nesnesindeki “bahçe” ismi, yer bilgisi bakımından, 1 numaralı cümlenin “havuz” isminin anlamını içine alır.(Bahçenin havuzu) Ancak “havuz” görüldüğü hâlde, “bahçe” görülmemektedir. Bu olumluluk / olumsuzluk zıtlığı, iki cümleyi bağlar. “Göremiyordum” yüklemine aksini, "fakat" bağlacı yoluyla bulabiliriz.

Nesne	Fil
(1) “havuzu”	“görebiliyordum” *
(2) “bahçeyi”	“göremiyordum”

1 numaralı cümlenin “oturdum” yüklemi, “gördüm” yüklemine de derin metinde bulmamızı sağlar.

İki cümle arasındaki yeterlilikten yetersizliğe gidiş bağlantısı, sıfat fiil grubu cümlecığinin “geceleyin” zarf tümleci yoluyla zaman bakımından açıklanmaktadır. Bu mantık bağı, derin metindeki “Gece olduğu için karanlıkta göremedim.” cümlesine ulaşmamızı sağlar.

Aykırı durumlar arasındaki anlam bağlantıları, yer ortak alanı içinde zıtlıklarla düzenlenmiştir. Metin çözücü, kendini bahçede farz ederek betimlemeyi ve onun kurduğu bağlantıları çözümleyebilir.

1 numaralı cümle yoluyla 9.10 numaralı cümleyle kurduğumuz bağlantı, 2 numaralı cümleyle 9.11 numaralı cümleyi karşılaştırabilmemizi de sağlar. 9.11 numaralı cümlede çevre görülebilirken, 2 numaralı cümlede görülememektedir. Böylece uzak ve yakın zıtlıklar da bağdaştırılmıştır.

3.2.3.10 Yinelemeli Alanlar Arası Zıt Anamlılık

10.10

(1) Bir kahkaha daha attı.

(2)(a) Ben ağzımı açamayacak bir hâlde idim

(b) ve dinlemekte de güçlük çekerek susuyordum.

Metinde “kahkaha” ve “susmak” kelimeleri, değişik geçişleri sağlamaktadır:

Susmak - İzahat isteyen bir susuşla *sustum*.

- Gene *susarak* izahat istiyorum.

- Ben gene *sustum*.

Kahkaha - Anlatırken arada bir küçük *kahkaha* atıyordu.

- Bir *kahkaha* daha attı.

- Nüzhet'in *kahkahaları*.

- Ben nüzhet'in *kahkahalarından* ürkerim.

“Susmak” ve “kahkaha” kelimeleriyle kök ortaklığı olan kelimeler, art arda cümlelerde kullanılarak parçalar, bağdaştırılmaktadır. Bu ilişki, Nüzhet'in karakteriyle Çocuk'un karakteri arasındaki zıtlık üzerine kurulmuştur. Yani karakter farklılığı, birbirinden ayrı özellikleri anlatan iki kelimeyle çizilmiştir.

Çocuk sorarak cevap istiyor, Nüzhet, kahkahalarla cevap veriyor. Bu zıtlık, iki ortak alanın unsurları arasında karşılaştırmalara dayalı ilişkiler kurmaktadır.

Böylece farklı cümlelerde zıt anlamlılıkla ilişkilendirilmiş kelimeler, iki cümleyi ve iki ortak alanı birleştirmiştir.

3.2.3.11 Çıkarım İlişkili Zıt Anlamlılık

13.21

(2) Yarın sen erkenden *kalkacaksın* değil mi?

(3) Öyle ise *uyumalsın*.

Öyküleyici anlatımda birbiriyle karşıt yüklemelerin kullanımı, bazen art arda yapılan fiillerin ilişkileriyle düzenlenir:

“gelmek X “gitmek “almak” X “vermek”

“düşmek” X “kalkmak” “açmak” X “kapamak”

Bu fiiller arası ilişkiler, metin çözücüyü devam eden olayları kavrayarak ortamı değerlendirme imkânı vermektedir.

“Kalkmak” ve “uyumak” fiilleri, birbirini gerektirir. Yani biri yapıldığında, öteki de yapılmalıdır. Bu ilişki, metinde değişik çıkarımları sağlar. “Değil mi” sorusu ve “öyle ise” bağlacı, kabul ettirme ve şarta bağlama şeklinde bunları düzenler.

“Kalkma” ve “uyuma” fiilleri, bir sürecin sonunu ve başını göstermektedir. Bu sürecin iki safhası, zıt anlamlılık ilişkisiyle “Uyuman gerekli.” hükmünde birleşmektedir.

3.2.3.12 Ertelenmiş Bağlam Zıtlığı

28.11

(6)(5) *Nüzhet* piyano çalıyor.

(6) Ben girince kalktı.

(7) Ona hiç bakmadan Paşa'ya doğru yürüdüm.

(8)(1) Pianosuna devam etti.

(10)(2) Belki de bu, köşkte son gecem.

(11)(1) *Nüzhet'e* bakıyorum.

(2) Sade beyaz elbise ve piyanonun beyaz tuşları üstünde ağırlaşan eller.

(3) O da parçanın neşeli ritmini kaybediyor.

(4) Ve beyaz elbise, beyaz tuşlar, eller kararıyor.

6.5 numaralı cümlede başlangıç safhasındaki betimleme, 11 numaralı paragrafta ertelenmiştir. Ancak bu erteleme sonucunda, anlatılacakların zıttı durumlara geçilmiştir. Böylece erteleme sonucunda durum değişikliklerine dayalı bir anlam ilişkisi kurulmuştur.

“Nüzhet” kişinin yinelenmesi, ertelemeye kişi bilgisine dayalı bir demirleme yapmıştır. 11.2/3 numaralı cümleler, paragraf içinde zıt anlamlılık bağlantısını düzenlemektedir.

Zıt anlamlılık, “beyaz” ve “kara” kelimeleri arasındaki anlam ilişkisiyle kurulmaktadır. “Kararıyordu” yüklemi, bu ilişkiyi dönüşüm şeklinde düzenlemektedir. “Beyaz” sıfatlarının yinelemeyle kurduğu fon ortak alanı üzerine, desen olarak dönüşüm yüklemi yerleştirilmektedir.

“Ağırlaşan eller” ve “neşeli ritmi kaybetme” dönüşümleri, “aydınlık - karanlık”, “neşe - keder”, “beyaz - siyah” zıtlıklarını belirginleştiren unsurlardır.

6.7 numaralı cümledeki “bakmadan” zarf tümleci ile 11.1 numaralı cümledeki “bakıyorum” yüklemi arasında kurulan ortak köke dayalı zıt anlamlılık ilişkisi, ertelenen betimlemeyi gösteren öğelerdir. Bu iki öge arasındaki cümleler ise, dönüşümün sebeplerini hazırlamaktadır.

Dönüşüm, psikolojik farklılaşmalar yanında, zaman akışına göre de gerçekleşmektedir. “Köşkte son gecem?” (ZT+Y) yapısı ise, zamanla sebeplerin birleştiği noktadır. Bunu, 6.1 numaralı cümlede “Henüz akşam olmamıştı.” ifadesi, (10.2) “gece” zamanına kadar geçen zaman ve “son” sıfatının hükmü düzenler.

3.2.3.13 Açıklayıcı Hüküm Zıt Anlamlılığı

21.8

- (1) Nüzhet bana *yalan söyledi*.
- (2) Bunu onun yüzüne vurmak istiyorum.
- (5) Bunu yapacağım.
- (6) Bütün hayatımı buna hasredebilirim.
- (7) Dünyanın hiçbir Nüzhet’i *yalan söylememelidir*.

1 ve 7 numaralı cümlelerde, zıt anlamlı iki düşünce işlenmektedir. İki cümle, gerçekte gerekliliği karşılaştırmaktadır. Cümleler arasında ortak köklü kelimeler kullanılması, bunu ahenk bakımından desteklemektedir.

1 numaralı cümlenin “Nüzhet” öznesi, 7 numaralı cümlede “dünyanın hiçbir Nüzhet’i” şekline dönüşmüştür. Özel isim, grubun bir üyesi şeklinde isim tamlaması yapısıyla ifade edilmektedir. İlk özne tek bir kişiyi gösterirken, ikinci özne bütün Nüzhet isimli kümesinin elemanlarını içine almaktadır.

“Yalan söyledi.” (N+Y) yapısının bilgisi, “Yalan söylememelidir.” hükmüne kaynaklık etmektedir. Bu hüküm, 1.1 numaralı “Yalan bana suçların en ağır gibi geliyordu.” cümlesinin etkisinde verilmektedir.

“Nüzhet, yalan söyledi; ama söylememelidir.”

Yinelemeler arasındaki gönderimler, gerçek ve gereklilik cümlelerini bağdaştırmaktadır. 6 numaralı cümledeki abartılı anlatımın, açıklanması gerekmektedir. 7 numaralı cümle, açıklamayı yapan kısımdır. Derin metindeki “çünkü” bağlacı, bu bağlantıyı kurmaktadır.

Açıklama yapısı, anlam zıtlığının bilgi ve yorum kısımlarını uyumlu hâle getirmektedir. Sonuçta cümleler şu şekilde birleşmektedir:

“Dünyanın hiçbir Nüzhet’inin yalan söylememesi gerektiği için onun yüzüne yalan söylediğini hayatımı buna hasrederek vurmak istiyorum.”

3.3 ORTAK ALAN BAĞI

3.3.1 Sebep - Sonuç Ortak Alanı

3.3.1.1 Plan - Uygulama Ortak Alanı

31.12

(11)(12) Bir de bizim pavyondan bir *koltuk değneği* verilsin.

(12) (1) Evvelâ *koltuk değneği* geldi.

(2) *Kullanmasını* beceremedim.

(3) *Öğrettiler*.

(4) *Bununla* attığım ilk adımlarda başım dönüyordu.

(5) Bir koluma arkadaşım, ötekine Mithat Bey girdi.

Önceki cümledeki plan, 12 numaralı paragrafın cümlelerinde uygulanmaktadır. Bu plan - uygulama ortak alanı, dağıldığı cümleleri birbirine bağlamaktadır. Bağlantılar, yineleme ve eksilteler kullanılarak düzenlenmektedir.

11.12 numaralı cümle, “Koltuk değneği verilsin.” (N+Y) yapısıyla planlama safhasını oluşturmaktadır. Bu plan, tedavi ortak alanının alt kümesi olarak “koltuk değneği” alanını başlatmaktadır.

12 numaralı paragraf, planın uygulanma safhalarını düzenlemektedir. Uygulama cümleleri arasındaki ilişkiler, yorumlamanın yapılması için gerekli ipuçlarını bulmaktadır. İpuçlarının değerlendirilmesi, “hastalık” / “koltuk değneği” alanlarında yapılmaktadır.

12.1 numaralı cümle, “verilsin” yüklemine hedefinin gerçekleştiği “geldi” yüklemine taşımaktadır. “Evvelâ” zarf tümleci, bunu sıralama ilişkisiyle düzenlemektedir.

12.2 numaralı cümle, “koltuk değneklerini” nesnesini eksilterek alanın uygulama safhasını belirlemektedir. Ancak bu safhadaki yetersizlik, 12.3 numaralı cümlede fiile dönüşmektedir. Yüzey metne tek başına çıkan “öğrettiler” yüklemi, bunu ettirgenlik bakımından vurgulamaktadır.

12.4 numaralı cümle, “bununla” zarf tümlecini gönderimiyle, fiili tarz bakımından belirlemektedir. Bu tarz, fiilin zorluğu bakımından durumu açıklamaktadır. 12.5 numaralı cümle ise, zorluğu gideren çözümü göstermektedir. “Koltuk değneği” ile “kol” arasındaki ilişki, bunu bağdaştırmaktadır.

Plan - uygulama ortak alanı, “koltuk değneği” ile ilgili olay ve durumları bir bütünlük içinde yorumlamayı sağlamaktadır. Bu yorum, gelinen durumu hastalık açısından değerlendirmektedir.

3.3.1.2 Durum - Sonuç Ortak Alanı

39.5

(0) Onlarla mücadele ederek vakit geçiriyorum, fakat onlar *donmuş* avuçlarıyla zamanı da yakalıyorlar, durduruyorlar ve *hayatımın serbest akışına mâni* oluyorlar.

(1) *Kanım soğuyor.*

(2) *Kireçleniyorum.*

Önceki paragrafta belirlenen durum ortak alanı, 1 ve 2 numaralı cümlelerde yinelenen durumlarla ulaşılan sonuçların sebebidir. Bu bağlantı, ortak alana ait kelimelerin kurduğu anlam ilişkileriyle düzenlenmektedir.

“Donmuş avuçlarıyla” zarf tümleci, “Kanım soğuyor.” cümlesindeki durumla kurduğu ortak alan bağıyla, sebep ve sonuç kısımlarını düzenlemektedir:

“Donmuş avuçlarıyla yakaladığı için kanım soğuyor.”

“Duvarlar” unsurunun fiilleri olan “(Zamanı) yakalıyorlar, durduruyorlar.” / “Hayatımın serbest akışına mani oluyorlar.” bilgileri, sonuç itibarıyla “kireçleniyorum” yüklemine ulaşmaktadır. Çünkü zamanın akışına engel olan duvarlar, Çocuk’u da dondurmaktadır.

“Dondurmak” ve “durdurmak” olarak belirlenen sonuç, önceki paragrafta betimlenen durumun etkisindedir. Her şeye engel olan obje “duvarlar”, ortak alanda bir motif olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ilgi, hareketsizlik şeklindeki sonucu açıklamaktadır.

3.3.1.3 Sebep Belirleyici Durum Ortak Alanı

34.3

(2)(2) Ben bir duvar dibinde *kalasların* üstüne oturdum.

(3)(1) Dermansız, bitişik, baygın bir hâlde idim.

(2) *Başım dönüyor, gözlerim kararıyordu.*

(5) **Bütün vücûdum titriyordu.**

(6) **Bir yere uzanıp dinlenmezsem kalasların üzerinde bayılacağımı sanıyordum.**

2.2 numaralı cümledeki fiil, 3.7 numaralı cümlede bir şarta bağlanmaktadır. Bu şart ise, hastalık ortak alanında durumlarla açıklanmaktadır. Fiille sebebin, durumları çevrelemesi, bağlantıların sınırlarını belirlemektedir.

“Kalasların” tamlayanının yinelenmesi, yer ortaklığını kurmaktadır. “Oturma” ve “(uzanıp) dinlenme” fiilleri arasındaki anlam ilişkisi, durum gereğini sınırlarda göstermektedir. Olayın geçtiği yeri ve oradaki fiili öğrenen metin çözücü, durumu yorumlamak için sebep cümlelerini ele alacaktır.

Durum belirleyici cümleler, kişi betimlemesinde bir bütünlük oluşturmaktadır. Bu bütün yapı, hastalığın geldiği safhayı belirlemektedir. Böylece Çocuk’un durumu yorumlanmaktadır.

Durumların cümleler hâlinde belirlenmesi, yorumun daha kolay yapılmasını sağlamaktadır. Yorumlamada bu durumlar, tek cümle altında toplanacaktır:

“Dermansız, bitik, başı dönen, gözleri kararan, vücûdu titreyen...”

Çocuk’un sıfatları olan bu durum belirlemeleri, niçin kalasların üzerine oturduğunu açıklamaktadır. Sebep belirleyici durum ortak alanı, böylece cümleleri bir açıklama işleviyle birleştirmiştir.

İhtimâli “bayılma” durumu ise, sebep cümlelerini sonuç bakımından yorumlamaktadır. Bu sonuç, durumun daha iyi anlaşılması için gösterilmektedir.

3.3.1.4 Etki - Tepki Sonuç İşlem Ortak Alanı

3.12

(1) **Asistanlar ellerinde parlayan madenlerle yaklaştılar.**

(2) **Dişlerimi sıktım ve gözlerimi kapadım.**

(3) **Çırpınmamak için tımarcı kollarımı, hastabakıcı kız başımı tuttu.**

(4) **Gene kıvranıyordum.**

Metindeki pansuman betimlemesi, anlatıcı kişinin organlarının oluşturduğu ortak alanla devam ettirilmektedir. “Dişlerimi”, “gözlerimi”, “kollarımı”, “başımı”

nesnelerinin oluşturduğu dizi (paradigmatik) ilişkiler, pansuman işlevi sırasında etkilenen organların dizisinden kurulmuştur. Bu organlara gönderimler, metin çözücüyeye metnin bütünlüğünde manzarayı hayal etme imkânı vermektedir.

Paragrafın fiil yapısında I. tekil kişi ve III. çoğul kişi yapısındaki fiillerin, pansumanda yapılanlar ortak alanıyla kurduğu bağlantılar, etki - sonuç ilişkileriyle birlikte sağlam bir bağlantı yapısı kurmaktadır.

1 ve 3 numaralı cümleler, III. çoğul kişi “yaklaştılar” yüklemi ve “asistanlar” öznesi, III. tekil kişi “tuttu” yüklemi ve “tımarcı” / “hastabakıcı kız” özneleri, “etki” konumunda olmaları ve ortaklaşa çalışmaları ile fiilleri ve hedefi bağdaştırmaktadır.

2 ve 4 numaralı cümlelerde I. tekil kişi yapısı, kişiler arası ilişkiler yoluyla etkilenen sonuç konumundadır. “(Dişlerimi) sıktım.”, “(Gözlerimi) yumdum”, ve “kıvranıyordum” yüklemeleri, ortak bir işlemde iç içe girmiş bir yapı oluşturmuştur. Pansumanı yapanların birleştikleri nokta, aynı kişi üzerinde çalışmalarındadır. Bu işten etkilenen anlatıcı kişi ise, bağlantıyı kuran kişi işlevindedir.

Fiil - nesne ilişkileriyle kurulan ortak alan, geçmişte bir zaman aralığında devam eden fiillerde kullanılan görülen geçmiş zaman ekiyle düzenlenmektedir.

Ortak alanın unsurlarından olan “asistanlar”, 3.3 numaralı paragrafa uzak gönderim yaparak bir taraftan da paragrafi metne bağlamıştır.

Bir önceki paragraftaki “büyük acılara” yer tamlayıcısıyla “Dişlerimi sıktım ve gözlerimi kapadım.” cümlesinin kurduğu anlam ilişkisi, paragrafları bağlamaktadır. Çünkü anlatıcı kişi, bu fiilleri acı çektiği için yapar.

Ayrıca “parlayan madenler” sıfat tamlaması gönderimi, önceki paragraftaki “sonda”ya gönderim yapmaktadır. Böylece kelimeler arasındaki ilişkiler, paragrafın iç ve dış bağlantılarını kurmuştur.

3.3.2 Soru - Cevap Ortak Alanı

3.3.2.1 Soru - Cevap Zinciri Ortak Alanı

32.3

(9) - Beni mânen büyük bir *felâkete* mi hazırlıyorsunuz?

(10) *Bir şey* mi biliyorsunuz?

(11) *Şüphemi* arttıran *zayıf bir inkâr* ile cevap verdi:

- (12) - Yo... Hayır... Sana ruhî mekânizmanı idare edebilmek için âdeta *riyazî bir düstur* veriyorum.
- (13) - *Bacağımın tamamıyla kesilmesi ihtimâli olabilir mi?*
- (14) *Her şey mümkündür.*

Basit bir şekilde düzenlenebilecek soru - cevap yapısı, ortak alandaki konuşmaya yayılmıştır. Bu yayılma, cevabı gizleme sebebine bağlanmıştır. “Felâket” kelimesinin “bacağın kesilmesi” isim tamlamasıyla açıklanması, geçişi düzenlemektedir.

9 ve 14 numaralı cümleler, asıl soru ve cevabı taşımaktadır. Bunlar arasındaki cümleler ise, ayrıntıları vermektedir. Bu düzenleme, konunun ayrıntılarını bir dizi içinde sıralamaktadır.

10 ve 12 numaralı cümlelerdeki soru - cevap yapısı, 11 numaralı cümle yoluyla açıklanmaktadır. “Yo... Hayır...” şeklinde verilen cevap, sorudaki yorumun yerine geçecek yorumu hazırlamaktadır. “(Felâkete) hazırlama” fiili yerine geçirilen “riyâzi bir düstur öğretme” yorumu, bu ilişkiyi düzenlemektedir.

13 ve 14 numaralı cümleler, asıl ihtimâlin sorgulanması ve karşı tarafça kabûlü şeklinde bağlantıyı tamamlamaktadır. Asıl cevap, bu tamamlama ile belirlenmektedir. Belirleme, yorumda soru ve cevabı şu şekilde özetlemektedir:

Soru : “Beni bacağımın kesilmesi ihtimâline mi hazırlıyorsunuz?”

Cevap : “Her şey mümkündür.”

Genelleştirici cevap, yorumu daha geniş bir alana yaymaktadır. Metindeki sonuç durum olan “ameliyat”, bu bağlantıyla hazırlanmaktadır. Böylece metindeki bağlantılar, bir noktada birleşmiştir.

3.3.2.2 Durum - Soru - Cevap Ortak Alanı

25.7

- (1) Odayı zapteden bu merhametten ürkmeğe başladım, fakat *bu kuvvetli sârî duygu, bütün ruhlara saldırıyordu.*
- (2) Paşa'nın da sesi ağırlaştı:
- (3) - Ne yapsak, Ragıp Bey, bu illet bizi *düşündürüyor.*
- (4) *Delâlet edeyim, Paşa hazretleri, bir iki büyük operatöre göstereyim.*

İlk cümledeki fiilin etkilerinin kapsama alanı, Paşa ve Ragıp Bey üzerindedir. Bu alan, etki - tepki yapısında durumdan kişilere geçilmesini ve konuşmaların durum üzerine kurulmasını sağlamaktadır:

“Bu kuvvetli sârî duygu, bütün ruhlara saldırıyordu.” cümleciğinin Ö + YT + Y yapısı, etken unsurun etkilenen kişilere doğru yönelmesi şeklinde, bir durum belirlemesi yapmaktadır.

2 numaralı cümle, durumun Paşa üzerindeki etkisini belirlemektedir. Bu belirleme, yapılacak konuşmalarla ilgili yorumlamaları da düzenlemektedir. Ses tonu belirlemesi, aktardığı sözün durum baskısı altında söylendiğini göstermektedir. Ruhlara saldıran sârî duygu, Paşa’ya da geçmiştir.

3 numaralı cümlede Paşa, probleme çözüm arama işlevli sorusunu Doktor Ragıp’a sormaktadır. Bu sorgulamanın sebebi, durumun baskı unsuru olan çaresizliktir.

“Bu illet” sıfat tamlaması gönderimi, konu olan “hastalığı” belirlemektedir. “Düşündürüyor” yüklemi, konunun etkisini göstermektedir. “Bizi” nesnesi, etkinin tesiri altındaki “bütün ruhları” göstermektedir. “Ne yapsak” sorusu, bu alanda ileride yapılacak uygulamalara hazırlık yapmaktadır.

4 numaralı cümlede “Doktor Ragıp”, Paşa’nın etkisi altındadır. “Ne yapsak” sorusunun cevabı, ileriki metinlerde cevaplandırılacağı için, bu cevap sadece bir öneri taşımaktadır. “Delâlet edeyim.” yüklemi, Paşa’nın isteği ile Doktor’un ilgisini açıklamaktadır. “Bir iki büyük operatöre göstereyim.” (YT+Y) yapısı, isteğin cevabı şeklinde, Doktor Ragıp’ın konumunu belirlemektedir.

3.3.2.3 Soru Çıkarma Alanı

20.13

(3) Hanımefendi, Doktor’un validesinin söylediklerini, Paşa efendiye anlatıyordu.

(4) Ne diyordu?

İki cümlenin nesne ve yüklemeleri arasındaki paradigmatik(dizi) ilişkiler, bir anlam bağlantısı kurmaktadır. Cevaptan soru çıkarma yapısında, ortak alanın unsurları kullanılarak iki cümle birbirine bağlanmıştır.

“Ne” nesnesinin kaynağı, “Doktor’un validesinin söylediklerini” nesnesidir.

Bu yapı, hedefindeki bilgiyi anlam olarak içinde taşımaktadır:

Doktor’un validesinin söyledikleri nelerdi?

O, Doktor’un validesinin söyledikleri hakkında ne diyordu?

Bu yapı, önceki cümlelerin nesne bilgisinin yetersiz bulunmasından dolayı kurulmuştur. Bilinmeyen ayrıntılarıyla açıklanması, bağlantının asıl sebebidir.

İkinci cümlelerin derin yapısındaki “hanımefendi” öznesinin ve “Paşa efendiye” yer tamlayıcısının, ilk cümlede ortak olarak kullanılması, bağlantının parçalarını kişi bakımından uyumlu hâle getirmektedir.

Ortak alanla birbirine bağlanmış cümleler, zaman ekleriyle düzenlenmektedir. Burada “-yor + DI” ekleri, geçmişte devam eden zamana dayalı bir ardışık zaman bağlantısı kurmaktadır. Daha ayrıntılı cevap bekleyen soru, önceki cevaptan sonra sorularak, zaman çizgisindeki yerine yerleştirilmiştir.

Cevaptan soru çıkarılırken, aynı cümle yapısı kullanılmaktadır:

Cevap : Ö + N + YT + Y

Soru : (Ö) + N + (YT) + Y

Bu benzerlikte nesne ve yüklem, yüzey metinde bırakılırken, özne ve yer tamlayıcılarının aynen yinelenmesi gerekenlerden ikincisi derin metinde bırakılmıştır.

Metin çözücü, soru - cevap dizisini değerlendirirken, dizisel ilişkileri ve bunların bulunduğu cümlelerle kurdukları sintatik ilişkileri bir arada kullanmaktadır. Yüzey metindeki ortak alan, derin metindeki gizli yinelemeyle, bu değerlendirmeyi kolay ama geniş açılı bir teknikle yapmayı sağlar.

3.3.2.4 Cevap Hazırlayıcı Ortak Alan

8.8

(1) O uzaklaşınca bana küçük bir dalgınlık geldi.

(2)(a) Paşa’nın *sesini duymaz* oldum,

(b) sonra birdenbire *bu sesin yükseldiğini işiterek* silkindim:

(3)(a) *İşitmiyor* musun? diyordu,

(b) *soruyorum*:

(4)(a) Bizim doktor Ragıp vardır,

(b) ona bir görün.

Paragraf, sesle ilgili kelimelerden oluşmuş bir ortak alanla örülmüştür.

Kelimeler arası çağrışım alanı, kelime ve anlam boyutunda bağlantılar kurmaktadır:

2a sesini - duymaz	isim	→	fiil
2b sesin yükselmesi - işiterek	isim	→	zarf fiil
3a işitmiyor - diyordu	fiil	→	fiil
3b soruyorum	fiil		
4ab (cevap)			

Ortak alan, hem cümlenin içinde, hem de cümleler arasında bağlantılar kurmaktadır. Ayrıca “işit-” fiil kökünün ve “ses” isim kökünün yinelenmesiyle oluşan müştak kelimeler arası ilişkiler, anlam ilişkileriyle birlikte kullanılmaktadır.

3b kısmının “soruyorum” yüklemine sonucunu veren cevap, 4 numaralı cümledir. Bu bağlantı, anlam yanında, işaret yönünden de ilişki kurmaktadır. İlişki, eksiltilmiş “Şöyle cevap veriyor.” cümlesiyle derin yapıda kurulmaktadır.

Anlam bağlantılarından sonra ulaşılan sonuç, metnin kişiler arası iletişim boyutunu düzenlemektedir. “Doktor Ragıp” dışı gönderimi ve “ona” yer tamlayıcısı iç gönderimi, paragraftaki üçüncü kişilerin katılımını sağlamaktadır.

Burada anlam bağlantıları, asıl anlatılmak isteneni taşıyan 4 numaralı cümle öncesi düzenlenmiş bağlayıcı unsurlardır.

3.3.3 Duyu Ortak Alanı

3.3.3.1 Betimleme Duyu Ortak Alanı

3.3.3.1.1 Betimleme Ekleme Duyu Alanı

43.13

(12)(6) Bütün salonu çökertecek bir sessizlik.

(13)(1) Uyuşturucu koku, belki de kloroform.

Önceki paragrafta yapılan betimlemeye, koklama duyusuna dayalı bir ekleme yapılmaktadır. Bu ekleme, işitme duyusundan koklamaya geçiş şeklindedir. Böylece yer betimlemesi tamamlanmaktadır.

“Sessizlik” ve “koku” kelimeleri arasındaki anlam ilişkisi, bağlantıyı düzenlemektedir. Ortak yer oda, bu parçaları bünyesinde toplamaktadır. Ekleme, bu sistem üzerinde düzenlenmektedir.

“Koku” isminin “kloroform” olarak sınırlandırılması, uzun süren betimlemede yön değiştirme işlevindedir. Ayrıca bu konu, yer isminden “ameliyat olma” fiiline geçişi kurmaktadır. Bu ilişki, “kloroform” kelimesinin çağrışımıyla gerçekleşmektedir.

Betimleme ekleme yapısı, durum betimlemesinden fiillere geçişi sağlamaktadır. Böylece metindeki betimleme parçaları, belli bir sistem içinde düzenlenmiştir. Bu yapı, “ameliyat olma” fiili öncesi, planlı bir hazırlık oluşturur.

3.3.3.1.2 Derleyici Betimleme Duyu Ortak Alanı Dizisi

33.4

- (0) İşte başımın ucunda dolap, şamdan. İşte oda kapısını görüyorum, gayet sarıh.
- (1) Hattâ rüyâda olup olmadığımdan şüphe edecek kadar da zekâm var, hattâ bu şüphe ile beş hassamı tecrübe ediyorum:
- (2) Gözlerimi açıp kapıyorum (hep aynı oda).
- (3) Kulak veriyorum. (Erenköy mırıldanıyor).
- (4) Yorganımı tutuyorum, yutkunuyorum, kokluyorum.

“Beş hassamı” nesnesi, duyu ortak alanını, durumun belirlenmesi için kullanan ögedir. Betimleme yapısı, bu ögenin durumla kurduğu ilişkiyle “rüyada olup olmama” ikilemini sorgulamaktadır.

“Şüphe”nin sebebi ve onun “tecrübe edilmesi” şeklinde kurulan iç bağlantı, “beş hassa” tamlamasıyla kurulan duyu alanında yorumlanmaktadır. Duyu alanındaki algılar, elde ettikleri verilerle durumda karar verici unsurlardır. Bu veriler ise, duyu ortak alanında derlenerek birleşmektedir:

Cümle	Duyu	Veri	Sonuç
0	Görme	“Dolap, şamdan, oda kapısı”	“Erenköy’ndeki odam.”
2	Görme	“Açıp kapama (yine görme)”	“Hep aynı oda.”
3	Duyuma	“Kulak verme”	“Erenköyü mırıldanıyor.”
4	Dokunma	“Yorganımı tutuyorum.”	(Onu hissediyorum).
	Tatma	“yutkunma”	“yutma”
	Koklama	“koku alma”	“koku”

Bu duyu organlarının toplam sonucu, metin çözücü tarafından yorumlanacaktır. İki şıktan birini seçme durumuna gelen metin çözücü, yorumunda ipuçlarını değerlendirmelidir. Ancak bilinmesi gereken, bütün bunların birer aldanma olduğudur.

Derleyici duyu ortak alanı dizisi, önceki durumlara yaptığı gönderimlerle aldanma durumunu açıklamaktadır. Böylece hayal ve gerçek alanlarının birbirine göre yorumlanması, metnin durum çözümlemesini oluşturmuştur.

3.3.3.1.3 Betimleme Sınırı Duyu Ortak Alanı

3.4

(1) Tıs yok.

(2) Arada bir madenî âletlerin tepsilerde çıkardıkları *ince ve kırık sesler*.

(3) *Ve bir şırıltı, diğer kokuları yenen bir iyodoform kokusu ve beyazlıklar:*

(4) *Beyaz duvarlar, beyaz demir masa, beyaz dolaplar, beyaz örtüler, beyaz sargılar, beyaz pamuklar, beyaz gömlekler...*

İşitme, koklama ve görme duyuları yoluyla kurulan betimleme, duyu ortak alanında bütünleşmektedir. Duyu organları arasındaki geçişler, cümle sınırları dışında ikinci bir sınır yapısı kurmaktadır.

“Tıs yok”, “ince ve kırık sesler”, “şırıltı”, işitme ortak alanını oluşturur. “İyodoform kokusu” ve “diğer kokular”, koklama ortak alanını kurar. “Beyazlıklar” isminde başlayan yineleme zinciri de görme ortak alanıyla yapıyı tamamlar.

İlk cümle, ortamın belirlenmesi için hazırlık işlevindedir. İşitme duyusunun bu şekilde uyarılması, ortak alanların başlatılmasını düzenlemektedir.

Üç duyu organının müşterek çalışması, betimlemenin canlı bir şekilde yapılmasını sağlar. Bu da cümleler arasındaki dengeyi ve bütünlüğü kurar.

3.3.3.2 Geçiş Yükleme Duyu Ortak Alanı

30.4

(1) **Balkondan çıkıp gitti.**

(2) **Ayak seslerinin uzaklaşmasını *dinliyordum*.**

(3) **Son.**

(4) **Bir şimendifer düdüğü.**

“Dinliyordum” yüklemi, işitme ortak alanında cümleleri birbirine bağlamaktadır. Cümleler, ses algılama dizisinde bütünleşmektedir. Algı parçaları arasındaki geçişler, metnin yorumlanmasında kullanılacak önemli ipuçları vermektedir.

İlk cümle, işitme duyusunun dayandığı fiil temelini atmaktadır. Bu fiilin sonucu olan seslerin belirlenmesi, ilk iki cümle arasındaki bağlantıyı düzenlemektedir. Sebep - sonuç ilişkisiyle düzenlenen bağlantı, durumun yorumlanması için kullanılmaktadır. Bu yapı, derin yapıda iki cümleyi birleştirir:

“Balkondan çıkıp gidince ayak seslerinin uzaklaşmasını dinliyordum.”

Bu birleşmede “ayak seslerinin uzaklaşması” tamlaması ve “gitti” yüklemi, gönderimleriyle kaynak kişi Nüzhet’e ulaşmayı düzenlemektedir.

Eksiltili cümle şeklindeki “son” kelimesi, işitme duyusunun ilk safhasını bitirmektedir. Bu bitirme, Çocuk - Nüzhet ilişkisindeki sonu da göstermektedir.

4 numaralı cümlede “şimendifer düdüğü” isim tamlaması, yeni işitme duyusu safhasını kurmaktadır. Bu safha da, “dinliyordum” yüklemine alanı içindedir. “Ayak sesleri” ile “şimendifer düdüğü” arasındaki ses ortak alanı, bu yüklemle yönetilmektedir.

Bağlantı yüklemi, duyu ortak alanı içinde hastalık konusuna geçişi sağlamaktadır. Böylece bağlantı, kısımlar arasında gerçekleşmektedir. Nüzhet alanından hastalık alanına geçiş, son metne kadar sürecek durumlar için hazırlık işlevindedir.

3.3.3.3 Yinelemeli Duyu Ortak Alanı

21.2

(2)(a) Ah ben *ruhumun* içindeki o ikinci *ruhu* bilirim,

(b) esrarı gören gözleriyle ve esrarı duyan kulaklarıyla her şeyi *sezer*
ve bana *sezdirir*,

(c) ve beni *aldatamaz*,

(d) ah, içim beni *aldatmaz*.

Algılama - yorumlama yapısıyla kurulan duyu ortak alanı, yinelemelerle düzenlenmektedir. Yinelenen unsurlar, diğer ortak alan unsurlarını ahenkli bir yapı içinde değerlendirmektedir:

Yinelenen ortak alan unsurları şunlardır:

Ortak Kısım	Farklı Kısım	İlki		İkincisi	
"ruh"	-u-m-u-n	"ruhumun"	Ty	"ruhu, esran"	Tn.
"sez-"	-Dır	"sezer"	Y	"sezdirir"	Y
"aldatmaz"	-A-	"aldatamaz"	Y	"aldatmaz"	Y
"ben"	I	"ben"	Ö	"bana"	YT
"gör"	-en > -z	"gören"	SF	"göz"	I
"esranı"	N	"beni"	N		

Görüldüğü gibi yineleme, daha çok kelime köklerindedir. Aynı kökten türetilen kelimeler, farklı ögeler hâlinde düzenlenmektedir. Böylece ortak alanın daha sistemli olması sağlanmıştır.

Ortak alanın yinelemeler dışında kalan kelimeleri, ahenk yapısına ek yinelemeleri ve anlam yakınlığı ile bağlanmaktadır:

Alan Unsuru	Yinelenen Ek	Adı
"gören" > "duyan"	-An	sıfat fiil
"gözleriyle" > "kulaklarıyla"	-Iar	çoğul
	I	iyelik
	-IA	vasıta

"Ruhumun içindeki ikinci ruhu" N / "içim" Ö ögeleri arasındaki yakın anlam, kök ve ek yinelemelerini anlam bakımından tamamlayan yinelemedir. Böylece ortak alan, anlam yinelemesiyle de desteklenmiştir.

Kelime kökü ve ek yinelemeleri, aynen yineleme ve anlam yinelemesi yoluyla kurulan ortak alan, her bakımdan metin çözücüyü ortak hedefe ulaştırmaktadır. Böylece metnin çözümlenmesi, kolaylaşmaktadır.

3.3.3.4 Yorumlayıcı Duyu Ortak Alanı (görme)

36.9

- (0) Bazan bu işkence içinde bunaldığımı anlayan etrafımdaki insanların bana haykıran bir merhametle *baktıklarını* görüyorum.
- (1) Fecî karardan sonra *bana bakan gözlerin* hepsi ne kadar *derinleşti*.
- (2) Bütün *bu gözlerde* ruhumun akislerini görüyorum, *hepsi* tâ içime bakıyorlar ve içimi aksettiren birer küçük ayna gibi esrarlı bir karanlık parıltıyla kamaşıyor, oyuluyor, *derinleşiyorlar*.

Durumu yorumlayan kişilerin gördükleri ve verdikleri tepkiler, duyu ortak alanında bir bütünlük oluşturmaktadır. Bu alanı oluşturan kelimeler arasındaki ilişkiler, tek bir hüküm altında birleşmektedir:

“Bana haykıran bir merhametle baktıklarını” nesnesi, açıklanan hükmü belirlemektedir. Diğer cümleler, bu hükmün çıkarılış tarzını göstermektedir. “Niçin böyle bakıyorlardı?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir.

“Bana bak-” (YT+fk) yinelemesi, yinelenen fiili ve durumu belirlemektedir. “(Haykıran bir merhametle) bakma” fiili, “Bana bakan gözlerin hepsi ne kadar derinleşti.” cümlesiyle yorumlanmaktadır.

“Bütün bu gözlerde ruhumun akislerini görüyorum.” cümlesi, yorumlayıcılarda durumun belirlenmesini sağlamaktadır. “Ruhumun akislerini” nesnesi, Çocuk'un yaşadıklarına ve onun üzerindeki etkilerine gönderim yaparak onları hatırlatmaktadır.

“İçime bakıyorlar.”(YT+Y) yapısı, çıkarımın elde ediliş şeklini açıklamaktadır. Daha sonra gözlerin betimlenmesiyle bu yorumlanmaktadır. “İçimi aksettiren birer küçük ayna gibi” edat grubunun yaptığı benzetme, betimlemeyi düzenlemektedir. “Esrarlı bir karanlık” sıfat tamlaması, ilk metindeki “karanlık dehliz”e kadar bir alanı yorumlamaktadır.

“Derinleşme” durumunun yinelenmesi, ayrıntıların böyle geniş bir şekilde yapılmasını açıklamaktadır. Böylece yorumlayıcı duyu ortak alanı, durumu açıklamıştır. “Fecî karardan sonra” zarf tümleci, bunu zaman bakımından tamamlamaktadır.

3.3.3.5 Benzetme Duyu Ortak Alanı

1.9

(1) Küçükler, çok benzeşirler:

(2)(a)Korku ile acının derinleştiği anlayışlı *gözler*,

(b)yaşlarına nispetle ağır tecrübelerin kırıştırdığı ve soldurduğu manalı *yüzler*.

(c)tahammülün düşürdüğü *başlar*, ve ümit...

(3)Muayene odasının kapısına ümitle bakarlar.

(4)Ve muayene odasının kapısı açılır.

(5)Beyaz gömlekli, güçlü kuvvetli adam, bir tanesini işaret eder ve yüksek sesle çağırır.

Cümleler arası anlam bağlantıları, küçüklerin ortak özelliklerini taşıyan organlar ve ortak tepkileri gösteren algılama faaliyetlerinin oluşturduğu ortak alan kullanılarak kurulmuştur. Bu alan, kişiler arası benzetmelerle oluşmuştur.

Paragrafta geçen gözler, yüzler ve başlar organ isimlerinin oluşturduğu ortak alan, fiil boyutunda yinelenmektedir.

“ümitle bakmak” (görme)

“kapı açılır” (görme)

“beyaz gömlek” (görme)

“işaret eder” (görme)

“çağırır” (işaret)

Görme duyusu ağırlıklı bu alan, ümitle bakmak beklentisinin sonucudur.

Vücut organlarının ortak özellikleri, beyaz gömlekli adamın çağırmasının uyandırdığı psikolojik durumu kullanarak, ortak alanı kuvvetlendirmektedir.

Küçükler arasındaki benzerlikleri belirleyen ortak alan, dış kişinin de etkisiyle anlatıcının gözlemlerini metin çözücünün gözünde canlandırır. Bu canlandırma, hastalık ortak alanının da daha iyi anlaşılmasını sağlar.

3.3.3 6 Çağrışım Duyu Ortak Alanı

16.18

(1) *O koku, bütün lokantayı ve genzimi dolduruyordu.*

(2) *Gördüğüm ölülerden birinin yanağını ısırılmış gibiydim.*

İki cümle, duyu alanına dayalı bir şekilde birbirine bağlanmıştır. 1 numaralı cümlenin “o koku” sıfat tamlamasının isim kısmı ile 2 numaralı cümlenin “gördüğüm ölü” sıfat tamlamasının sıfat kısmı arasındaki ilişki, bağlantıyı kurmaktadır.

Koklama ve görme duyuları, “ölüler” ismiyle ilgilidir. Bu ilişki, betimlemenin unsurlarıyla kurulmaktadır. Ölü betimlemesi, lokanta - kadavra çağrışımına dayalı olarak, önceki metindeki ortak alana gönderim yapmaktadır. Böylece gönderim, ortak alanla ilgili bir geçiş sağlamıştır.

Paragrafın ilk iki cümlesi, ölü çağrışımını açıkladığı için bir bütünlük oluşturmaktadır. “Niçin eti, ölüye benzettin?” sorusu, bu iki cümle tarafından açıklanmaktadır.

Metin çözücü, koklama ve görme duyularını kullanarak betimlemeyi canlandıracaktır. Duyu organları arasındaki geçiş ise çağrışımlarda kullanılır.

Duyu organlarına dayalı olarak kurulan çağrışım bağlantısı, bir benzetme ile desteklenmektedir. Bu benzetme, görme duyusu üzerine kurulmuş bir odaklanmayı düzenler.

“Gördüğüm ölülerden birinin yanağını ısırılmış gibi” edat grubunun gerçekleştirdiği benzetme, “ölü” > “et” çağrışımını düzenleyen yapıdır. “İlk lokmayı yutamadım.” cümlesinin fiilinin sebebi de bu benzetmede gizlidir:

“Gördüğüm ölülerden birinin yanağını ısırılmış gibi, ilk lokmayı yutamadım.”

Metnin bütünü değerlendirildiğinde diğer duyu verilerine de ulaşabiliriz. (dokunma, işitme...) Böylece duyu organlarının çözdüğü betimleme bağlantıları, cümleleri birbirine bağlamıştır.

Betimleme bütünlüğü içinde çağrışım yapılarını oluşturan duyu organları, öykülemenin başarısı için önemli unsurlardır. Eğer bu bağlantının unsurları arasındaki ilişkiler gözden kaçırılırsa, anlatımın çözümlenmesi zorlaşır.

3.3.4.Çıkarım Ortak Alanı

3.3.4.1 Çıkarım Ağı Ortak Alanı

13.31

- (2) *Uyuşukluğa benzer bir uyku istidâdı.*
 (3) *Hafif dalıp uyanmalar ve küçük kâbuslar.*
 (5) *Yatağımın başında fısıldaşmalar,*
hayatımla münâsebeti olmayan kısa bir rüyâ
 (6) *Sonra âni bir uyanıklık*

Metin bağlantıları, “uyku” ortak alanıyla kurulmaktadır. Ortak alana ait kelimeler arasındaki anlam ilişkileri, cümleleri birbirine bağlarken, bütünlük de oluşturmaktadır.

Metin çözücü, bu bağlantıları geçiş noktası olarak kullanır. Anlam ilişkisi kuran kelimeler arasındaki bağlantılar, kullanım dilbilimsel işlevleriyle, geçişleri özelleştirmektedir. Bu ilişkiler, şu şekilde incelenebilir:

1. Kelime	2. Kelime	Yapı	İşlev
“Uyuşukluk”	“uyku”	ortak kök	sezdirim
“Uyku”	“uyanma”	zıt anlam, ortak kök	karşılaştırma
“Uyanma”	“kâbus”	zıt anlam	çağrışım
“Kâbus”	“rüyâ”	anlam yakınlığı	çağrışım
“rüyâ”	“uyanıklık”	zıt anlamlılık	değişim - dönüşüm

Edebî sanatlarda “tenasüp” olarak adlandırılan bu ilişkiler, anlatımın sanat değerini arttırmaktadır. Metin çözücünün anlama ve yorumlama safhalarını kolaylaştıran bu geçişler, mükemmel metin için kullanılmaktadır.

Kelimeler arasındaki ilişkiler, yeni çıkarımlar elde etmek içindir. Metin, sadece yazılanlarla değil, yazılmayanlar ve yazılanlar arası ilişkiler yoluyla da anlatımı zenginleştirebilir. Bu yüzden metni oluşturmada ve çözümlemede kelimeler arası ilişkiler yoluyla ortak alanın inceliklerinin kavranması önemlidir.

3.3.4.2 Derleme Çıkarımı Ortak Alanı

24.1 “Değişiyorum”

(18) (1)(1) **Boğuluyorum.**

(21) (1)(1) **Çocukluğumda o kadar az oyun oynamıştım.**

(22) (1)(1) - **Ben belki tesellî edilmeye muhtacım.**

(23)(15)(1) **Birdenbire tekrar bana sarıldı, sonra yataktan indi, ayaklarının ucuna basarak uzaklaştı.**

(24) (1)(1) **Ertesi gün, *kendimi bedbaht sanmakta bu kadar acele edişime kızıyordum.***

“Beni Karşılaman Sükût” metninden itibaren başlayan bunalım alanı, metinlerin ilk cümlelerindeki nitelendirmeleriyle, uzak yapıları birbirine yakınlaştırmaktadır. Böylece durum tespiti, metinleri birbirine bağlamaktadır.

“Değişiyorum” metninde, bunalım alanından çıkılmıştır. Bu çıkışın sebebi ise, önceki metindeki gelişmelerdir. Bu gelişmeler, metnin son cümlesinde ulaşılan ruh hâliyle açıklanabilir.

“Değişiyorum” metninin ilk cümlesindeki (24.11) “bedbaht” niteliği ise, 18, 21 ve 22 numaralı metinlerin ilk cümlelerinde anlam olarak şu şekilde tamamlanmaktadır:

“Bedbaht (“boğulan” + “çocukluğunda az oyun oynamış” + “tesellî edilmeye muhtaç olan”)

“Bu kadar acele edişime kızıyorum.” (ZT+Y) yapısı ise bunalım alanından çıkışı göstermektedir. Çıkışın sebebi ise 23.15.1 numaralı cümledeki “Tekrar bana sarıldı.” (ZT+YT+Y) yapısıyla açıklanmaktadır.

“Ertesi gün” zarf tümleci, dönüşümü zaman olarak belirleyen ögedir. Ögenin aksi olan “bir gün evvel” zarf tümleci, önceki metne (oradaki olay ve durumlara) gönderim yaparak değişimin kökenine inmektedir.

Derleme bilgilerle elde edilen dönüşüm çıkarımı, kurulan iki ortak alanla uzak ve yakın bağlantılar kurmuştur. (bunalım > rahatlama)

3.3.5 Durum Ortak Alanı

3.3.5.1 Fiil Dizisi - Durum Ortak Alanı

31.6

- (2) Uykuya ve baygınlığa benzer bir *uyuşukluk* içinde *gözlerimi* kapadım.
- (3) *Ağrı sağırlaşmıştı.*
- (4) Hatta *bacağımın* hangi noktasında olduğunu anlamadığım *derin sızılar.*
- (5) *Kulaklarım uğulduyor.*
- (6) *Samiamın karanlıkları içinde mâhut sesler...*

Cümleler arasındaki durum ortaklığı, anlam ilişkileriyle bağlantıları kurmaktadır. Ortak durum, cümlelerin fiilleriyle düzenlenmektedir. Fiil dizisi, ortak alanın belirli noktalarını göstermektedir.

2 numaralı cümle, YT + N + Y yapısıyla durum başlangıcını belirlemektedir. “Uykuya ve baygınlığa benzer bir uyuşukluk içinde” yer tamlayıcısı, meydana gelecek durumları içine alacak genel durumu göstermektedir.

“Gözlerimi kapadım.”(N+Y) yapısı ise, dış dünya alanından ayrılışı başlatmaktadır. 6 numaralı cümledeki “karanlıklar” ortamı, bu başlangıçla açıklanmaktadır. “Uyuşuk”, “ağrı”, “sağırlaşma”, “sızı” ve “uğultu” kelimelerinin oluşturduğu ortak alan, durumu bütünleştirmektedir. (Gözlerimi) kapadım, sağırlaşmıştı, (hissediyorum) Ø, (işitiyordum) Ø yüklemeleri, durum ortak alanını fiil bakımından desteklemektedir. Son iki yüklem eksilteli yapısı, durumu ön plana çıkarmaktadır.

4 numaralı cümledeki “hatta” bağlacı, bir derece üstü eklemeyi bildirmektedir. 6 numaralı cümle ise, önceki cümleyi açıklamaktadır. İlk cümledeki “(gözlerimi) kapama” fiili ise, diğer ilişkileri kapsama yoluyla düzenlemektedir.

Durum ortak alanı fiil dizisi, ameliyat öncesi genel bir değerlendirme yapmaktadır. Ayrıca hastalık alanının geldiği nokta da belirlenmektedir.

3.3.5.2 Durum - Tavsiye Ortak Alanı

40.5

- (0) - *Başım dönüyor, gözlerim kararıyor.*
- (1) *Zararı yok, ben buradayım, korkma...*
- (2) *Hah... Ağla.*

- (3) *Açılırsın.*
 (4) *Al bunu kokla...*
 (5) *Başını yastığa koy...*
 (6) *Hah... Aferin...*
 (7) *Şimdi uyursun.*
 (8) *Kapa gözlerini... Hah...*
 (9) *Ben yanındayım, korkma, hiç yalnız kalmayacaksın, uyu!*

Önceki paragrafın son cümlesinde bildirilen durumla ilgili tavsiyeler, teselli amacıyla birleşmiş bir tavsiye ortak alanı oluşturmaktadır. Bu alanı oluşturan cümlelerin yaptığı gönderimler, yorumu çok daha geniş bir alana yaymaktadır.

“Zararı yok” ve “korkma” unsurları, “Başım dönüyor.” ve “Gözlerim kararıyor.” durumlarının yol açtığı endişeyi giderme amaçlıdır. Aradaki emirler ve temenniler, bu amacı kuvvetlendirmektedir.

Emir	Sebebi	Hedefi	Yeri
“Ağla”	“Açılırsın”	“Ağlasın ağlasın açılır.”	39.9.5
(1) “Al bunu kokla.” (2) “Başını yastığa koy.” (3) “Kapa gözlerini.”	“Uyursun”	“Ben de kardiyal alacağım, uzanacağım.”	6.9.9
“Ben buradayım, korkma.”	“Hiç yalnız kalmayacaksın.”	“Ben yanındayım, korkma.”	40.5.9

Bu tavsiyeler arasına yerleştirilmiş “hah” ve “aferin” ünlemleri, tavsiyelerin uygulanışı konusunda teşvik amaçlıdır. Bu alan, ameliyat öncesi gelineen kötü durum yüzünden verilmesi gereken moral takviyesi şeklinde kurulmuştur.

3.3.6 Açıklama Ortak Alanı

3.3.6.1 Hüküm Açıklama Ortak Alanı

27.3

- (5) *Kurnaz bir adam.*
 (6)(a) *Hilekâr demeyeceğim,*
 (b) *aleyhinde bulunmak istemem,*
 (c) *fakat basit bir insan.*
 (7) *Ne gibi?*

(8) Yalnız menfaatlerini sayacak kadar hesap biliyor.

5 numaralı cümlede ileri sürülen hüküm, sonraki üç cümle tarafından açıklanmaktadır. Bu açıklama, parçalar halinde bir ortak alana dağıtılmıştır.(Kurnaz / hilekâr / basit / menfaatçi) Açıklama ortak alanı içindeki cümleler, üstlerine düşen görevleri yerine getirerek bütün cevaba ulaşmaktadır.

6a kısmı, vazgeçilen hükmü olumsuz cümle aktarımıyla belirlemektedir. Ancak bu olumsuzluk, gizli bir ithamı da taşımaktadır. Çünkü kabul edilmeyenin söylenmesi, asıl fikrin gizlenmesi içindir.

6b kısmı, önceki kısımdaki hükmün niçin söylenmediğini açıklamaktadır. Sebebin bağlaç kullanılmadan belirlenmesi, “(hilekâr) demek” fiilinin doğrudan “(aleyhinde) bulunmak” fiiliyle yorumlanmasını sağlamaktadır. “Aleyhinde” yer tamlayıcısının iyelik eki, “kurnaz bir adam” kişisine; “istemem” yüklemının I. tekil kişi yapısı, “demeyeceğim” yüklemının I. tekil kişi yapısına ulaşarak, açıklamayla hükmü kişi yapısında bağlamaktadır.

6c kısmı, vazgeçilen hükmün yerine geçen hükmü belirlemektedir. Bu yerine geçiş, ağır ithamın daha hafif bir hükümle değiştirilmesi şeklindedir. Bunu sağlayan unsur da "fakat" bağlacıdır:

“Hilekâr bir insan değil; fakat basit bir insan.”

7 numaralı cümle, benzetmeye dayalı bir istek sorusuyla, son yorumdaki ifadenin açıklanmasını istemektedir. Metin boyunca bu şekilde devam eden diyalog, bu cümleyi böylece içine almaktadır.

8 numaralı cümle, açıklama ortak alanının en açık ve en uç kısmıdır. Bu kısma kadar gelen dizide, “Doktor Mithat nasıl biridir?” sorusunun cevabı verilmiştir. Bu cevabın düzenlediği ortak alan, ilgili kişi bilgilerini şu şekilde birleştirmektedir:

“Doktor Mithat, yalnız menfaatlerini sayacak kadar hesap bilen, basit ama kurnaz bir adamdır.”

3.3.6.2 Durum Açıklama Ortak Alanı

29.1

(2) Annem geldi.

(3) Gece sofra kalabalıktı.

(4) Yengemin daveti üstüne, Doktor Ragıp’la annesi de yemeğe misafir gelmişlerdi.

3 numaralı cümledeki durum, önceki ve sonraki iki cümle tarafından açıklanmaktadır. Bu açıklama, “sofra” ortak alanı içinde yapılmaktadır. Ortak alanda bulunan kişiler, durumun sebebidir.

“Kalabalıktı” yüklemının ortaya koyduğu durum, nicelik bakımından ispatlanmaktadır. Derin metindeki “çünkü” bağlacı, 4 numaralı cümlelerin açıklayıcı cümle olduğunu göstermektedir. Ancak bağlacın yüzey metne çıkarılmaması, 2 numaralı cümleyi de açıklamanın içine katmaktadır.

“Niçin kalabalıktı?” sorusu, açıklayıcı unsurların belirlenmesini sağlamaktadır. Çünkü bu sorunun cevabı, önceki ve sonraki cümlelerin bilgilerini derleyip yeniden düzenlemeyi sağlamaktadır:

“Sofrada, (bizimle birlikte) annem, Doktor Ragıp ve annesi de olduğu için kalabalıktı.”

“Yengemin daveti üstüne” zarf tümleci, açıklamaya sebep ekleme işlevindedir. Böylece açıklama, bir mantık temelinde kurulmaktadır. Sofranın kalabalıklaşmasındaki etken de bunu düzenler.

“Geldi” ve “gelmişlerdi” yüklemeleri, “kalabalıklaşma” durumunun gerçekleşmesini açıklayan ekleme öğelerdir. Adım adım ortaya çıkan durum, ortak kelime köküne dayalı bir gelişme çizgisinde belirlenmektedir.

Durum açıklama ortak alanı, kişiler bakımından “sofradakiler” alanını ön plana çıkarmaktadır. Bu yapı, metnin kişilerini belirleyecek bir hazırlık yapmaktadır. Bağlantı, bu yüzden kurucu bir özelliğe de sahiptir.

3.3.7 Değişiririr Ortak Alanı

3.3.7.1 Betimleyici Değişiririr Ortak Alanı

2.2

- (1) Ben de o *muayene odasının* ve nice *muayene odalarının* önünde senelerce bekledim.
- (2) Benim yanımda büyüğüm de yoktu.
- (3)(a) Yalnız başıma *demir parmaklıklı kapıdan* içeriye girerdim,

- (b) *dokuzuncu hariciye koğuşuna doğru ağaçların bile sıhhatine imrenerek yürürdüm,*
- (c) *camlı kapıların garip bir beyazlıkla gözlerime vuran ve içimde korku ile karışarak yuvarlanan pırıltıları arasında o dehlize girerdim.*
- (d) *ve yalnız başıma bir köşeye ilişirdim, kımıldamazdım, beklerdim, korkudan büzülürdüm,*
- (e) *rengimin uçtuğunu hissedirdim.*

Paragrafta hastahane betimlemesi, romanın tamamında olduğu gibi yoğunlaşarak somutlaştırma işlemini ilerletmektedir. “O muayene odası” ve “nice muayene odası” değiştirimiyle yapılan karşılaştırmayla, muayene odaları arasındaki ortak özelliklerin sıralandığı bağlantı sistemine giriş yapılmaktadır.

“Demir parmaklıklı kapı”, “camlı kapılar”, “dokuzuncu hariciye koğuşuna doğru, (yürünen yoldaki) ağaçlar” ve “dehliz” unsurları, romanda hastahane betimlemesinde bir ortak alan oluşturmaktadır. Metin çözücü, bu sistemi yorumlayarak, hastahanenin görünüşünü tasavvur edebilir.

Olayın geçtiği yerle ilgili kavramların ortak alanı, “girerdim”, “beklerdim”, “(korkudan) büzülürdüm” fiilleri, “korku” ortak alanıyla birleşerek, ortamın insan psikolojisi üzerindeki etkisini, okuyucuya sezdirmiştir. Çocuk'un ağaçları kıskanması ise, nesnelere yola çıkarak anlatımda psikolojik ortam oluşturmaya örnektir.

İnsan psikolojisine dayalı olan anlam ilişkisi, zaman eklerinin sebep - sonuç ilişkisiyle kurduğu bağlantılarla perçinlenmiştir.

“Bekledim” ve “yoktu” yüklemelerinde kullanılan görülen geçmiş zaman yapısı, metin çözücüyü geçmişe götürme işlevindedir. Paragrafın geri kalan kısmında geniş zamanın hikayesi bağlantıları ise, geçmişte alışkanlık hâline gelmiş fiilleri sıralama işlevindedir.

Bu yapıda ilk safhada geriye dönüş tekniği uygulanmış. Daha sonra da eskiden yapılanlar sıralanmış. Böylece zamanın sunduğu mantık ilişkisi ve kelimelerin sunduğu yer ilişkisi, paragrafta bağlantıları düzenlemiştir.

3.3.7.2 Aktarımlı Değişiririr Ortak Alanı

19.9

(1) *Sarı ve ölümlü ışıklar neşreden fenerleriyle (ZT)*

(2)(b) **Derhâl emir verdi:**

(3) *Lambaları söndürünüz!*

2b kısmı aktarıcı, 3 numaralı cümle aktarılandır. Bu aktarım, derin metindeki “şöyle” zarf tümlecinin değiştirimiyle kurulmaktadır. Değiştiriririr yapıısı, iki cümleyi şu şekilde birleştirir:

“Derhal lambaları söndürünüz diye emir verdi.”

Aktarılan kısmın zarf tümleci olarak kullanılması, derin metindeki birleşmeyi daha tertipli hâle getirmektedir.

Aktarım yapıısı, bir anlam ilişkisiyle paragrafi bütünleştirmektedir. “Fener” ve “lamba” kelimeleri arasındaki anlam yakınlığı, çağrışıma dayalı bir ortak alan oluşturmaktadır. 1 numaralı cümlelerin zarf tümlecinin sıfat tamlaması yapıısının sıfat kısmı, “derhâl” zarf tümleci ve “söndürünüz” yüklemiyle çağrışımı destekleyen diğer anlam ilişkilerini kurmaktadır:

“Sarı ve ölümlü ışıklar neşreden” > “derhâl” > “söndürünüz”

Ortak alandaki hızlılık ve son buluş anlamı, paragrafta sona doğru hızla gidişi göstermektedir. Bu yapı, metin çözücünün işini kolaylaştırır. Ortak alan ve zamanın ortaklaşa kurduğu sistem, aktarımı daha işlevli hâle getirir.

Paragraftaki ortak alanın unsurlarını şu şekilde gösterebiliriz:

Karanlık Alanı	Türü	Aydınlık Alanı	Türü
“Kapalı”	Sıfat	“ışıklar”	İsim
“Sarı”	Sıfat	“neşreden” / “fenerler”	Sıfat fiil / İsim
“Ölümlü”	Sıfat	“gümüşi”	Sıfat
“Soluk”	Zarf	“renkte”	Sıfat
“Şapkayı”	İsim	“lambalar”	İsim
“Labis”	Sıfat		
“Söndürünüz”	Fiil		

Aktarılan cümlelerin düzenlediği bu karanlık ve aydınlık ortak alanları, anlatımı zıtlık üzerine kurmuştur. Düzenleyici aktarılan cümlelerin “lambaları” nesnesi, aydınlık ortak alanını; “söndürünüz” yüklemi, karanlık ortak alanını yönetmektedir.

Cümle içindeki N > Y sırası, paragraftaki ortak alan unsurlarını “karanlık” > “aydınlık” şeklinde yeniden düzenlemektedir.

3.3.7.3 Hitap Yönü Değiştirimi Ortak Alanı

42.7

(1) Yanındakilere emir verdi:

(2) – *Pansuman!*

(3) Bana döndü:

(4) Yarın *ilk ameliyatı yapacağız.*

“Pansuman” ve “ilk ameliyatı” öğeleri arasındaki ortak alan ilişkisi, “yanındakilere” ve “bana” yer tamlayıcıları arasındaki yön değiştirme yapısını düzenlemektedir. Aktarılar arasındaki ilişki, aktarılan konular tarafından ayarlanmaktadır.

Hitap yönü değişimi, yapılan fiilden planlanan fiile geçiş şeklindedir. “Emir verdi” ve “yapacağız” yüklemeleri arasındaki ilişki, bu geçişi ayarlamaktadır. “Yarın” zarf tümleci, geçişin zamanını daha belirgin hâle getirmektedir.

Ortak alan ilişkisi, ameliyat öncesi hazırlıklar şeklinde cümleleri düzenlemektedir. Bu düzenleme, “Çığlıklar Saati” metninden “Ameliyat” metnine geçişi ayarlamaktadır.

Aktarıların sonundaki iki nokta işaretleri, bağlantıyı simetrik bir sisteme dönüştürmektedir. Metin çözücü, cümleler arasındaki görünüş ilgisini geçişte sıçrama noktası olarak kullanmaktadır.

“Yanıdakilere” yer tamlayıcısının hitap yönü, anlatıcı kişinin gözlemlediği bir konuşma iken, “bana” yer tamlayıcısı anlatıcıyı bizzat konuşmaya katmaktadır. Bu dönüş, merkeze doğru yaklaşan bir bütünleşme sağlamaktadır.

Hitap yönü değişimi ortak alanı, monolog, gruba hitap ve diyalog şeklinde cümleleri birbirine bağlamıştır. Böylece iletişim safhaları şeklinde bağlantı kurulmuştur.

3.3.8 Çağrışım Ortak Alanı

3.3.8.1 Yer Çağrışımı Ortak Alanı

24.8

(5) (1) *O günü / akşama kadar / Nüzhet’le* bahçede geçiriyoruz.

(7)(12) Ağzıma bir tokat vurdu ve şaşkınlığıma güldü.

(8) (1) Etrafıma bakıyorum.

(2)Bağ.

“Bahçe” ve “bağ” kelimeleri arasındaki anlam ilişkisi, yer ortaklığına dayalı bir bağlantı kurmaktadır. Bu uzak bağlantı, paragraf sınırında diyalogdan monologa geçiş şeklinde gizlenmektedir.

“Bağ”, “bahçe”den büyüktür. Bu farklılık, bahçeden bağa gidiş şeklindeki yer değişikliğine dayalı değişimleri belirlemektedir. “Bağ” kelimesinin diğer anlamı olan “ilişki”, bunu çağrışım yoluyla sağlamaktadır.

“Bahçeden bağa gitme.”, mesafeli bir arkadaşlıktan daha ileriye gitmenin sembolüdür. Ortak alanda belirlenen benzerlik, Çocuk - Nüzhet ilişkisinde değişme olarak değerlendirilmektedir.

8.1 numaralı cümle, diyalogdan monologa geçişi sağlamaktadır. Bu bakış, Çocuk'un Nüzhet'le ve diğerleriyle ilişkileri kullanılarak psikolojik durumun değerlendirileceği bir kısma geçişi sağlamaktadır. “Bağ” kelimesi, geçişte ipucu olarak kullanılmıştır.

7 numaralı paragrafın diyalog yapısının bitişi, yer ortaklığı bakımından sürdürülmesiyle telâfi edilmektedir. “O günü akşama kadar” (N+ZT) yapısı ise, yer ortaklığını zaman bilgisiyle desteklemektedir. Çünkü aynı yerdeki fiil ve sözler, metnin başında belirlenen zaman diliminde gerçekleşmektedir.

Yer çağrışımı ortak alanı, 8 numaralı paragrafta içe dönüşü daha sağlam yapmayı amaçlamaktadır. Eğer böyle bir destek ilişki olmasaydı, diyalog ve monolog kısımları arasında kopukluk olacaktı.

3.3.8.2 Çağrışım Gizli Ortak Alanı

43.13

(1) Uyuşturucu koku, belki de kloroform.

(2) Herkeste geçireceğim tecrübenin ehemmiyetini hissettiren bir vazifeperverlik.

“Kloroform” ve “vazifeperverlik” kelimeleri arasındaki anlam ilişkisi, “ameliyat” ortak alanında bu kelimelerin bulunduğu cümleleri birbirine bağlamaktadır. Ancak “vazife” kelimesi, fiil bakımından bağlam yoluyla açıklanmalıdır.

Anlamı belirsiz gibi görünen bu kelimenin ortak alana bağlanması, önceki cümledeki “kloroform” kelimesiyle gerçekleşmektedir. Böylece durum betimlemesinden fiillere geçilmiştir.

“Geçireceğim tecrübe” sıfat tamlamasının “ameliyat” başlığına yaptığı gönderim, çağrışımı düzenlemektedir. Böylece ortak alandan uzaklaşma engellenmektedir. “Herkes” zamiri, ortak alan yoluyla ilgili kişilere ulaşmaktadır. Bu şekilde, ortak alanın kişileri de bağlantıya eklenmektedir.

“Ehemmiyetini” yardımcı nesnesi, durum belirleme işleviyle, ortak alanı nitelemektedir.

Bütün bunlar, yer bilgilerini kullanarak, “ameliyat” öncesi durumu hazırlamaktadır. Metin çözücü, odayı tanıdıktan sonra, oradaki kişileri de tanıyacaktır.

3.3.8.3 Konu Çağrışımı Ortak Alanı

14.3

- (1) “Yengen” dediği karısı, ona para çantasını uzattı.
- (2) Paşa bana bir altın verdi.
- (3) Bunun yol ve kitap parası olduğunu söyledi.

Farklı cümlelerde bulunan nesnelere arasındaki ortak alan ilişkileri, kurdukları çağrışımlarla bağlantıları düzenler. Paragraftaki, “para çantasını”, “bir altın”, “yol ve kitap parası” nesnelere arasında, para ortak alanında bulunma ilişkisi vardır.

Nesnelerin çağrışım değeri, buldukları cümlelerin yüklemeleriyle belirlenir:

- (1) “Para çantasını / uzattı.”
- (2) “Bir altın / verdi.”
- (3) “Yol ve kitap parası olduğunu / söyledi.”

Yüklemler arasındaki ardışık zaman ilişkisi, nesne değişimine sebep olmuştur. İlk cümlede etkilenen eleman, ikinci cümlede değişmiştir. Üçüncü cümlede “bunun” tamlayanı, gönderim yoluyla yinelenen konuyu vurgulamaktadır.

Kelimeler arasında kurulan ortak alan ilişkisi, paragrafi mantık sırasına göre düzenlemektedir. Metindeki fiil ve nesne ilişkileri, cümleler arasında bağdaşıklık kurmaktadır. Para ortak alanı, konuyu belirlerken, iki cümle arasındaki geçişi de oluşturmaktadır.

Nesne çağrışımları, metnin yorumlanmasında önemli bir yere sahiptir.

Yapı olarak : Oluşan nesne paradigması(dizi), birbirinin yerine geçen ögeler arasındaki ilişkileri oluşturmaktadır.

Anlam olarak : “Para çantası” - “para” arasındaki bütün - parça ilişkisi, genelden ayrıntılara ulaşarak, çok boyutlu anlam bağlantısı kurmaktadır.

İşlev olarak : Metin dışı değerlendirmelerin zeminini oluşturmaktadır.

3.3.9 Fiil Ortak Alanı

3.3.9.1 Hedef Fiil Ortak Alanı

3.3.9.1.1 Hedef Fiil Hazırlayıcı Ortak Alan

7.14

(12)(3) *Bir ses işitmek için konuşmak istiyordum; fakat nasıl çıkacağını bilmediğim sesimin bu vehameti arttırmasından korkuyordum.*

(13)(1) *Tam o sırada, çıt.. etti, merdivenin üstüne asılı farbalanın bir köşesi koptu.*

(2) *Ürperdim.*

(14)(1) *Gayret ederek konuşmaya başladım.*

14.1 numaralı cümledeki “konuşma” fiili, önceki paragraflardaki hazırlık sonunda gerçekleşmektedir. Bu hazırlık, belirlenen hedefin ortak alanda kurulması şeklindedir.

Ortak alanın unsurları arasında kurulan iş bölümü, hedefe adım adım ulaşılmasını sağlamaktadır. “Konuşma” ile ilgili kelimelerin kullanılması, metin çözücüyü hedef konusunda işaretler vermektedir.

Alanı oluşturan unsurlar arasındaki ilişkiler, hedefin yorumlanmasında kullanılır. Bu alan unsurlarının diğer parçalarla ilişkileri, durumun yorumlanmasını sağlamaktadır. Her safha, Çocuk - Anne ilişkisinde bir gelişmeyi göstermektedir. Bu safhaların alandaki yerleri ve görevleri şu şekildedir:

Yeri	Unsur	Safha	Alandaki Yeri	Görevi
12.3	“Bir ses işitmek için”	Hedef	Hazırlık	Sebep
	“Konuşmak istiyordum.”	Fiil	Teşebbüs	İstek
	“Nasıl çıkacağı bilinmeyen ses”	Belirsizlik	Tereddüt	Bilinmezlik
13.1	“Tam o sırada çıt... etti.”	Hedefte ilk sonuç	Gerçekleşme	Sonuç
	“Merdivenin üstüne asılı farbalanın bir köşesi koptu.”	Sonuca ve sebebe bağlama	Açıklama	Sebep
	“Ürperdim.”	Hedefin etkisi	Etki – tepki	Tepki
14.1	“Gayret ederek konuşmaya başladım.”	Asıl hedef	Çözüm	Sonuç

Hedef fiilin, hazırlayıcı bir ortak alan sistemiyle kısımlara ayrılması, anlatımın çok yönlü olarak yorumlanmasını sağlamaktadır. Hedefin iki gerçekleşme açısı, sonucun etkileri hakkında doğru hükümlere ulaşmayı sağlar.

3.3.9.1.2 Hedef Fiil Kurucu Ortak Alanı

16.9

- (1) *Bir köy lokantasına giriyoruz.*
 (2)(a) *Doktor, mutlaka bir et seçmemi istiyor*
 (b) *ve bana bir yemek rejimi çiziyor.*

“Lokanta” ile ilgili yemek yeme fiil hedefi, cümleleri birbirine bağlamaktadır. Bu alan, “lokanta” / “et” / “yemek” kelimeleri arasındaki anlam ilişkisiyle kurulmaktadır.

2 numaralı cümle, 1 numaralı cümlenin “Niçin bir köy lokantasına giriyorsunuz?” sorusunun cevabıdır. Metin çözücü, ilk cümledeki hedef bildiren ögeyi, diğer cümleden bulmaktadır. Mantık olarak cevap, “yemek yemek için” olacaktır. Ancak bunun nasıl yapıldığı, ortak alan içinde belirlenmiştir.

Metinde etkin kişi olan “Doktor”, bağlantıyı sağlayan ortak alan ve sebebin açıklanması yapılarını yönlendirmektedir. 1 numaralı cümledeki ortak fiil, 2 numaralı cümlede Doktor kişinin etkisi ile karşılıklı fiil hâline gelmiştir.

“Yemek seçimi” isim tamlaması, “yemek” ve “et” kelimeleri arasındaki genel - özel ilişkisini düzenleyerek bağlantıyı kurar. Yemek, genel unsurdur ve “et” unsurunun bulunduğu kümedir.

(Yemek seçimi? (Hangi yemek?(Et yemeği)))

Bu bağlantı, cümlelerdeki ilgili unsurların yorumlanmasıyla kurulmaktadır.

Son cümlecikteki “Bir yemek rejimi / çiziyor.” (N+Y) yapısındaki fiil, “yemek seçimi” ile yapılan özelleştirmeyi genelleştirmektedir. “Et yemeğini seçmek”, o an için geçerlidir. “Yemek rejimi” her zaman ve yerde uygulanacak genel uygulama kurallarını taşır.

Ortak alan, böylece yer ve kişi, özelden-genele gidiş ilişkileriyle düzenlenmiştir. Metin çözücü, bu ilişkilerle bağlantıları çözümlerken, hikâyedeki yer, kişi ve zaman unsurlarını da yorumlar.

3.3.9.2 Ertelenen Fiil Ortak Alanı

30.1

(28)(5) (4) *Hemen, o akşam evime dönmeye karar vermiştim.*

(6) (8) *Müsaade ederseniz ben bu gece eve gideceğim.*

(10) (Paşa) *Hiç olmazsa ertesi gün gitmemde ısrar ediyordu.*

(29)(1) (1) *Ertesi gece de beni köşkte kalmaya mecbur eden bir sebep çıktı: Annem geldi.*

(30)(1) (1) *Yengemin anneme ısrarı üstüne köşkte birkaç gece kalmaya mecbur olmuştu.*

(31)(1) (1) *Evimize geldik.*

Üç metin boyunca ertelenen fiil, bu metinde gerçekleşmektedir. Metinlere yayılan fiilin adım adım ilerlemesi, bir ortak alanda uzak bağlantılar zincirinin kurulmasını sağlamaktadır.

28.5.4 numaralı cümledeki “(evime) dönme” fiili, ertelenen fiil olarak ortak alanı başlatmaktadır. Karar safhası, böylece gerçekleşmektedir. 28.6.8 numaralı cümlede ise, alan, “(eve) gitme” fiiliyle devam ettirilmektedir. Karardan teklife geçiş, ortak alanın temelini atan bağıdır.

Ortak alanın devamı olan üç erteleme, bir sonuç safhasından oluşmaktadır. Bu yapı, hedefe ulaşma konusunda teşebbüsler ve hedefe ulaşma şeklinde düzenlenmektedir. Her teşebbüs, bir engel yüzünden sonuçlanmamaktadır. “Değişiyorum” metninde başlayan değişikliklerin tamamlanmasından sonra da hedefe ulaşılmaktadır.

Olay ve durumlar, adım adım Çocuk’u hedefe yaklaştırmaktadır. Ertelemelerin sebepleri, sonucu geciktirirken değişimlerin tamamlanması için gerekli ortamı da hazırlamaktadır. Çocuk, bu yüzden ortamdaki kaçma içindedir.

“Ertesi gün”, “ertesini gece” ve “birkaç gün daha” zarfları, ertelemeyi zaman olarak belirleyen unsurlardır. “(Ertesi gün) gitme” fiili, sonra gelen “annenin gelmesi” ve “(yengenin ısrar) etmesi” fiilleriyle engellenmiştir.

Ertelenen fiil, “Tehlike” metninin ilk cümlesinde âni ortam değişimi şeklinde gerçekleşmektedir. “Korkunç Yarın” metninden “Tehlike” metnine geçişte durum sınırı, hedefin gerçekleşmesi şeklinde çizilmektedir.

3.3.10 Bütün - Parça Ortak Alan

3.3.10.1 Bütün - Parça Yer Ortak Alanı

19.1

- (2) Tıpkısı be!
- (3) Gözümün önüne geliyor Paris...
- (4) *Enstitü binası...*
- (5) *Sonra Cumhuriyet heykeli vardır.*
- (10) *O yeraltı meyhanelerinde ben yüzlerce defa kafayı... çektim...*

“Paris” yer ortak alanı içinde birbirine bağlanmış cümleler, kurdukları anlam bağlantılarıyla bütün - parça ilişkisine göre düzenlenmektedirler:

Bütün : Paris

Parçalar : Enstitü binası

Cumhuriyet heykeli

Yer altı meyhaneleri

Bağlantı, betimleme mantığına göre düzenlenmektedir. Görme duyusuna göre bütünden parçalara doğru yapılan betimleme, ortak alanın sınırlarını belirlemiştir.

Bu ortak alan yapısı, cümleleri tek bir anlam halkasının parçaları hâline getirmektedir. Metin çözücü, bu parçalardan bir cümleyi yorumlamaya kalktığında tam bir bilgi sistemine ulaşamaz. Bu yüzden metin halkaların bütün bir yapı olarak değerlendirilmesi gerekir. Bu yapıyı, tek bir cümle olarak ele alalım:

* “Enstitü binasıyla, Cumhuriyet heykeliyle, o yer altı meyhaneleriyle gözümün önüne geliyor Paris...”

Bu cümlelerin parçalara ayrılış sebebi, betimlenen unsurların teker teker yorumlanarak canlandırılmasıdır. Metin çözücü bir resim tekniği kullanarak, her parçayı bir anlık görüntü şeklinde dondurmıştır. Hepsinin tek bir cümlede toplanması, tek düşünce işlemcisi olarak çalışan insan beynini yoracak ve ayrıntıların görülememesi sonucunu doğuracaktı.

Olayın geçtiği yerde bütün - parça ilişkisi, “Paris” yer bütünü adım adım tamamlamaktadır. Ancak parçaların seçimi, okudukları romanın sınırları içindedir. Diğer parçalar, “Paris! Paris!” metninin değişik yerlerine dağıtılmıştır. Sonuçta “Paris” yer ortak alanı, bu metnin iç bağlantılarını ve okunan romanla kurulacak metin dışı bağlantıları düzenlemektedir diyebiliriz.

3.3.10.2 Bütün - Parça Kişi Ortak Alanı (Topluluk - Fert İsmi)

20.14

(13)(2) - *Ne konuşuyorlardı?*

(13)(4) *(Hanımefendi) Ne diyordu?*

(14)(1) *Nüzhet ne diyor?*

(2) *Paşa?*

13.2 numaralı cümle, genel bir soru yapısıdır. Metnin diğer yerlerindeki sorular ise, bu sorunun anlam sınırları içindedir. Bu, diğer soruları kapsayan sistem yapısıdır.

Bütün - parça bağlantısı, romanın kişileri bakımından kurulmuştur. İlk cümledeki kişiler, 11.2’deki “Paşa’nın odası”nda bulunmaktadır. Bu yer - kişi ilişkisi, metnin iki parçasını ve iki metni birbirine bağlamaktadır:

(11 - 13) “Gizli Konuşulan Şey” – “Beni Karşıllayan Sükût”

İlk cümlelerin yüklemine sorulan “kimler” sorusu, parçaları bulmamızı sağlayan sorudur. Bu sorunun cevabı, 13.1, 14.1 ve 14.3 numaralı cümlelerden toplanmaktadır:

“Hanımefendi, Nüzhet ve Paşa ne konuşuyorlardı?”

Çocuk - Nurefşan ilişkisinde, ilk cümlelerin sorusuna yetersiz bir cevap verilmiştir. Bunun üzerine Çocuk, genel sorunun içindeki kişileri teker teker sormuştur:

Onlar (Hanımefendi + Nüzhet + Paşa)

İlk cümlelerin “konuşuyorlardı” yüklemi, birden fazla kişinin karşılıklı fiillerini belirlemektedir. Diğer cümlelerin yüklemeleri, bu fiilin içindedir. İşteş yapının her parçası, “diyor” yüklemiyle belirlenmiştir:

Konuşuyorlardı (diyordu + diyor + diyor Ø)

Bu yinelenmiş yüklemelerden ilkinde, geçmişte devam eden zaman (yor + DI) yapısıyla, anlatma anından geçmişe doğru bakılmaktadır. İkinci yüklemde, heyecan unsurunun artmasıyla olay anlatma anıyla geçmiş eşitlenmektedir. Üçüncü yüklemde ise, gereksiz yinelemeye düşmemek için yüklem eksiltilmektedir.

“Konuşma” ortak alanında birleşen cümleler, yer ve kişi ilişkileriyle düzenlenmektedir. Bu düzenleme, topluluk ve onun fertleri şeklinde bir bütün - parça ilişkisinin sonucudur.

3.3.10.3 Parça Derleyici Ortak Alan

25.6

(3)(4) Bizim oğlumuzun *dizinde* bir şeyler oluyor.

(4)(2) Anlatsana... Sen bu *hekimce lâfları* biliyorsun.

(4) *Hastalığının* yalnız ismini söyledim.

(6) Ne zamandan beri.

(7) Yedi sene.

(5)(2) O hâlde... *derunî* olacak: *Tumeur Blanche*.

(7) Hiç! Dedi, *yâni bünyevî bir hastalık*.

(6)(1) Sonra bana:

(2) *Alçıya* kondu mu?

(3) İki defa. Belki gene koyacaklar. Birkaç kere de *ameliyat oldum*.

Romanın başında yoğun bir şekilde başlayan “hastalık” ortak alanı, eski bilgilerdeki eksiklikleri giderme ve bilgileri indeksleme şeklinde yeniden

düzenlenmektedir. Bu düzenleme, “Doktor Ragıp” kişiliğinin etkin kişiliğine geçişle yapılmak zorunda kalmıştır.

Etkin kişi Doktor Ragıp, sorgulayıcılık işleviyle, önce bilmediğimiz sayısal bilgileri ortaya çıkarmakta, sonra da teşhis ve tedavi safhalarını sistemleştirmektedir. Ancak bunlar, psikolojik sınırlar içinde kalmaktadır.

Sorgulama stratejisi, nitelik ve nicelik belirleme şeklindedir. Bu yapı, hastalık hakkında bir bilgi dosyası açmıştır. Nitelik ve niceliklerin sınıflandırıldığı dosya, “hekimce laflar” yöneticisi altında çalışmaktadır. Harekete geçirici, Doktor Ragıp’tır.

Derlenen parçaların değerlendirilmesi, soru - cevap yapısında parçalama, parça - bütün yapısında bütünleştirme şeklindedir. Bu yapı şöyledir:

Parçalama :

Nicelik: Yedi senedir hasta. / İki defa alçıya kondu. / Birkaç kere daha olacak.

Nitelik : Derûnî / Tumeur Blanche / Bünyevî alçıya kondu. / Ameliyat olacak.

Bütünleme :

“Yedi senedir ‘Tumeur Blanche’ adlı bünyevî hastalığa yakalanmış durumdaki Çocuk, alçı tedavisi görmüş ve ameliyat olacak.”

3.3.11 Anlam İlgisi Ortak Alanı

3.3.11.1 Yakın Anlamlı Kelimeler Alanı

11.4

(1) Artık hiçbir şey sormadı ve *sustu*.

(2) Bu anda neler düşündüğünü anlamak için *sükûtunun* ne kadar süreceğini ölçmek fikr-i tedâisine intikâl etmek için de ilk sözü ondan işitmek istiyordum.

(3) Bir hayli *sustu*.

(4) Nihâyet şunu sordu:

Hiçbir dilde, birbiriyle tam olarak aynı anlama gelen birden fazla yerli kelime yoktur. Türkçe’deki “göndermek / yollamak” ya da “bezmek / bıkmak / usanmak” örneklerinde olduğu gibi, tam aynı anlamda olduğu varsayılabilirler ögeler de aslında ayrı köklerden gelen, değişik gelişmeler sonucunda anlamca birbirine yaklaşmış kelimelerdir.

Tam aynı anlamda olan “boyunbağı / kravat”; “deprem / zelzele / yer sarsıntısı”; “değer / kıymet” gibi eşanlamlı çiftlerinde birer öge (kravat, zelzele, kıymet) yabancı kökenlidir. Ancak bunlar, anlamca birbirine çok yaklaşmış bile olsalar, bağdaştırdıkları ögeler açısından çoğunlukla aralarında ayırım vardır. Örneğin “kafasız adam” yerine “başsız adam” denemez.

Paragrafımızda ilk cümlede bulunan “sustu” yüklemi ile ikinci cümledeki “sükutunu...” tamlayanı arasında da böyle bir ilişki vardır. “Sükut” kelimesi, Arapça kökenli olup, “susma” fiilinin oluşturduğu bir durumun adıdır.

Paragrafta “sükut” durum ismi, öncesindeki ve sonrasındaki “sustu” yüklemeleriyle çevrilmiştir. Bu yinelenen yapının ortasında kalan yakın anlamlı kelime, yer betimlemesine dayalı bir sükût ortak alanını oluşturmuştur.

Son cümle, “sordu” yüklemiyle sükutun son bulduğu kısımdır. Yine “sordu” X “sustu” yüklemeleriyle zıt anlam bağlantısı kurulmuştur. Paragrafın anlambilimsel bağlantı şekli şöyledir:

$$\text{Sordu} - a \xrightarrow{Z} \text{Sustu} - b \xrightarrow{Y} \text{Sükût} - b^2 \xrightarrow{Y} \text{Sustu} - b \xrightarrow{Z} \text{Sordu} - a$$

Bu anlam bağlantısı, çapraz bir ilişki ağı kurmuştur. Böylece anlam ilişkileri, yinelemelerle ahenkli bir yapı içinde düzenlenmiştir.

3.3.11.2 Anlam Benzeşmesi Ortak Alanı

23.12

- (1) **Başımı ona daha çok yaklaştırıyorum; ve onu uyandırmamak için yüzümle yüzü arasında kıl kadar ince bir mesafe bırakarak *al al olmuş yanaklarının kokusunu* teneffüs ediyorum.**
- (2) ***Yanan bir gül kokusu.***
- (3) **Yüzümü boynunda, göğsünde gezdiriyorum ve başımın bu *ateşli gül bahçelerinde* yaptığı gezintinin bitmemesi için uyanmasını istemiyorum.**

Anlam olarak aynı varlığa ulaşan unsurlar arasındaki ilişkiler, cümleleri birbirine bağlamaktadır. Aynı kavramın farklı kelimelerle ifade edilmesi, anlam benzeşmesi üzerine kurulmuş diziye dayalı bir yapı kurmaktadır.

Anlam benzeşmesi, konuyu belirleyen unsurlar arasında olunca bu ilişkiler konu ortaklığını da kurmaktadır. Bu konu ortaklığı ise, anlam alanını teşkil etmektedir.

“Al al olmuş yanaklar” sıfat tamlaması, anlam benzeşmesinin başladığı ifadedir. İkinci cümledeki “yanan bir gül” benzetmesi, “koku” çağrışımı üzerine kurulan bir anlam ilişkisi ile önceki cümlede geçen “al al olmuş yanaklar” sıfat tamlamasına bağlanmaktadır.

Üçüncü cümlede “ateşli gül bahçeleri” sıfat tamlaması, ilk iki cümle arasında kurulan benzetmeye dayalı ilişkiye katılmaktadır. Ancak burada ilişki koku değil, renk bakımından kurulmaktadır. Benzetmelerin ortak hedefi olan “yanaklar” ifadesi, bir fiiller dizisi içinde anlam ilişkilerini kurmaktadır. Fiillerin ardışık sistemi içinde kullanılan koklama ve duygu algıları, bunu düzenlemektedir:

Fiil dizisi : Yaklaştırmak > (mesafe) bırakmak > (kokusunu) teneffüs etmek > hissetmek Ø > (yüzünü) gezdirmek > gezinti yapmak > (uyanmasını) istememek

Algı dizisi : “Yanan bir gül kokusu” (koklama, görme) > “Ateşli gül bahçeleri” (görme)

3.3.12 Kişi Ortak Alanı

3.3.12.1 Nitelemeye Dayalı Kişi Betimlemesi Ortak Alanı

15.7

- (3) Bu soytarıların *en alaycısıydı*.
- (4) Bin defa beni kollarında *gezdirdi*.
- (5) Velût bir *muhayyele*.
- (6) Kim bilir kaç defa *öptüğüm dudakları şuracığa asılıydı*.
- (7) *Zavallı Yorik!*

Paragrafın yapısı, kişi betimlemesi ortak alanı içinde bir bütünlüğe sahiptir. “Zavallı Yorik” tanıtılırken kullanılan cümleler arasındaki bağlar, metin çözücü tarafından anlam bağlantılarının çözümlenmesine dayanır.

Betimleyici cümleler, kendi aralarında ikiye ayrılmaktadır:

- a. Fizikî nitelik cümleleri
- b. Rûhî nitelik cümleleri

Bu cümleler, paragrafta çapraz bir şekilde düzenlenmiştir. Böylece soyut ve somut düşünceleri art arda sıralayan metin kurucu, zihni çok yönlü olarak çalıştırır.

Eğer fizikî ve rûhî nitelikler ayrı paragraflarda olsaydı, böyle bir bütünlük elde edilemezdi. Bağlantılar arasına konan farklı yapı, tekdüzelik yerine farklılıkların bağdaştırılmasıyla etkileyici bir bütünlük oluşturmuştur.

a. Fizikî nitelik cümleleri :

4 ve 5 numaralı cümleler, fizikî nitelikleri taşımaktadır.

“Bin defâ beni kollarında gezdiren, kim bilir kaç defa öptüğüm dudakları şuraya asılı olan Yorik”

Bu sıfat grubu yapısı, metin çözücü için bir görüntü tahayyülü sağlamaktadır. Çünkü, fizikî özellikler gözle görülebilir. Bu bağlantı, somutlaştırmaya dayalıdır.

b. Rûhî nitelik cümleleri :

3, 5 ve 7 numaralı cümleler, rûhî nitelikleri taşımaktadır. Bu cümleler, aynı kişinin sıfatlarıdır:

“Soytarıların en alaycısı olan ve velût bir muhayyileye sahip olan, zavallı Yorik”

Bu sıfat grubu yapısı, metin çözücü için bir kişilik tahlili bağlantısı kurma fırsatıdır.

Ayrıca 3 numaralı cümlenin sebebi, 5 numaralı cümledir. Bu sebep açıklama bağlantısı, rûhi portre içinde ikinci bir bağlantı kurmaktadır. 5 numaralı cümlenin eksiltili yapısı, bağlantıyı kuvvetlendirmektedir.

“Bu soytarıların en alaycısıydı. (Çünkü) velût bir muhayyele(ye sahipti).”

3.3.12.2 Karşılaştırmalı Kişi Ortak Alanı

31.3

(1) **Fakültede bizim Doktor'u bulduk.**

(2) **Beni o hâlde görünce şaşırdı.**

(3) **İtidalini kaybederek birkaç defa odaya lüzumsuz yere girip çıktı.**

(4) **Operatör derste imiş ve beklemek lâzımmış.**

Paragrafa yer değişimiyle girilmektedir. Daha sonra aynı yerde bulunan kişiler ortak alanıyla cümler, birbirine bağlanmaktadır. “Bulduk” yüklemi, bu bağlantıyı düzenleyen fiili taşıtmaktadır.

Doktor ve Operatör kişileri, bulunma durumu ile fakülte bütününe parçaları olarak belirlenmiştir. Bu bütün - parça ilişkisi, zaman çizgisinde durumlar arası geçişleri sağlamaktadır. Doktor’u bulma ve sonra Operatör’ü arama şeklindeki anlam ilişkileri, bağlantının esasını oluşturmaktadır.

İki kişi alanı arasında kurulmuş Doktor’un fiilleri, betimleme cümleri ile açıklama ihtiyacını gidermektedir. “Şaşırma” > “(İtidalini) kaybetme” > “Girip çıkma” fiilleri, Doktor betimlemesini oluşturmaktadır. “Operatör” betimlemesi ise, bulunmama şeklinde isim düzeyinde bırakılmıştır.

“Operatör” hakkındaki bilgilerin rivayet şeklinde verilmesi, bu kişinin perde arkasına itilmesine sebep olmuştur. Önceki metinlerde de karşılaşılan durumun yinelenmesi, hastahaneye gidişler arasında bir çağrışım ilişkisini düzenlemektedir. Doktor’un hemen bulunmasına karşın Operatör’ün gizlenmesi, romanın kişi statülerini belirleyen bir bağlantı şeklini oluşturmaktadır.

1 ve 4 numaralı cümler arasındaki ilişki, uzak bir aykırılık bağlantısı kurmaktadır. Derin metindeki “ama” bağlacı, bu bağlantıyı sistemin dışına çıkarmaktadır.

Ortak alan kişi bağlantısı, romanın kişi yapısını oluştururken cümler ve metinler arasındaki geçişleri de kurmaktadır. Böylece metin çözücü, metni yorumlarken parçalardan bütüne, bütünden parçalara doğru dolaşarak, değişik hükümlere ulaşabilir.

3.3.12.3 Çağrışımlı Kimlik Ortak Alanı

25.3

(&) *Doktor Ragıp*

(2)(8) - Zavallı adamcağız günde otuz beş kere karısını düşünür, haftada iki defa onun gülümsediğini görmez.

(3)(1) Benim hiç konuşmadığımı gören Paşa, beni herhangi bir doktora bağlayan acı rabıta üstünde bahis açtı:

(2) - *Ragıp Bey*, dedi. İyi tesadüf.

(3) Bizim oğlumuzun *dizinde* bir şeyler oluyor.

Metnin başlığı olan “Doktor Ragıp” kişinin ünvan sıfatı “doktor” ile kurulan anlam ilişkileri, cümleleri ve paragrafları birbirine bağlamaktadır. Bu bağlantı, çağrışımlarda ortak konuya ulaşma esasına dayanmaktadır.

2.8 numaralı cümle, ortak alandan sapmış bir bölge oluşturmaktadır. Bu bölge, Doktor Ragıp ve Çocuk arasındaki mesafenin uzaklığını göstermektedir. 3.1 numaralı cümlede, Doktor Ragıp betimlemesinden ve onun konuşma örneklerinden Çocuk’a dönülerek, uzaklıktan yakınlaşmaya geçilmiştir.

Geçiş, “bahis açtı” yüklemiyle belirlenmektedir. Bahsin açıldığı “herhangi bir doktora bağlayan acı rabita üstünde” yer tamlayıcısının belirlediği konu, değiştirim yoluyla çağrışımı kurmaktadır. “Doktor Ragıp” yerine geçen “herhangi bir doktor” unsuru, “acı rabita” sıfat tamlamasının gönderimiyle yorumlanmaktadır.

“Acı rabita” sıfat tamlaması, “hastalık” ortak alanına yaptığı gönderimle, Doktor’la Çocuk’un ilgili olduğu konunun bilgi alanını genişletmektedir. 3.2 numaralı cümledeki “iyi tesadüf” sıfat tamlaması ile çağrışımın mantık temeli kurulmaktadır. Bu, “hasta” ile “doktor” arasındaki ilgiye dayalıdır.

3.3 numaralı cümlede bu ilgi, “hastalık” kelimesinin açıklanmasıyla daha belirgin hâle gelmektedir. Böylece çağrışım, daha kolay ve işlevli olur. Çünkü “hasta diz”, Doktor’la Çocuk arasında bir bağ, Çocuk’la Nüzhet arasında bir engeldir.

3.3.12.4 Kişi Karşılaştırma Ortak Alanı

1.7

- (7)(1) **Başının her tarafı sargılarla kaplı, yalnız bir yanağı ve bir göze dışarda kalmış küçük bir kız çocuğu, ağzını oynatamadığı için; babasına elleriyle işaret yapıyor;**
- (2) **Ötekilerin hepsi, alçının kaskatı uzattığı bir bacakla, sargıların dimdik tuttuğu bir boyunla asılmış bir kola, her tarafları kısıvrak bağlanmış gibi hareketsizdirler.**

Metinde hastalıkla ilgili kavram alanından kelimelerin kullanımıyla oluşan bağlantıda kişiler karşılaştırılmaktadır. Sargı > alçı // kaskatı > sargı kelimeleri arasındaki ilişkiler, bunu düzenler.

Hasta olan organların isimleri kullanılarak, vücudun parçaları sıralanmış, böylece bir ortak alan oluşturulmuştur:

Yanak / göz / boyun / bacak / kol

Bu alanda karşılaştırılan “kız çocuğu” ve “ötekilerin hepsi” kişileri betimlenirken, ortam da canlandırılmaktadır. Karşılaştırmanın parçalarını oluşturan unsurların aynı kişiler şeklindeki grubu, iki cümle arasındaki sınırı belirler:

Kız çocuğu : *sargı*

Ötekilerin hepsi : alçı, *sargı*, kaskatı

Grupla gruba aykırı kişi karşılaştırılırken ortak alan, bunu bir bütün içinde düzenlemektedir. Kişi karşılaştırma ortak alanı, metin çözücü için yorumlama şeklini gösterir. Konu hastalardır ve bu konu alanının cümlelerini seçip, ilgili unsurları belirlemek gerekmektedir.

3.3.12.5 Kişi Aktarım Zinciri Ortak Alanı

31.11

(9)(10) Bir kelime söyledi: Fena

(10) (1) Sonra *bana baktı*: Geçen gün böyle değildin...

(11) (1) *Asistanlara döndü*: Pansumanı bitiriniz...

(5) *Mithat Bey'e hitap etti*: Akrabalarınızdan mıdır?

Aynı yer içindeki kişilere yapılan hitaplar, bir aktarım zinciri içinde düzenlenmiştir. Hitap edici kişiden art arda yapılan aktarım, bir bütünlük sağlamaktadır. Aktarıcı yüklemeler arası ilişkiler, bunu düzenlemektedir. Söylenenleri toplayan tedavi ortak alanı, bir zemin oluşturur.

“Operatör” kişisi, hitap hedeflerine yaptığı yönelmelerle konuşmayı programlar hâlinde düzenlemektedir. Programlar arası ilişkiler, yorumlamaları kolaylaştırmaktadır. Bunlar arasındaki geçişler, çeşitli çıkarımlar yapılmasını sağlamaktadır.

“Söyledi”, “baktı”, “döndü”, “hitap etti” yüklemeleri arasındaki farklılıklar, bağlantıda gereksiz yinelemeye düşmeden bir ahengin kurulmasını sağlamaktadır. Ayrıca hitap şekli, hedef kişinin konumuna göre de seçilmektedir. Bu tercih yapısı, anlatımda ayrıntılar arasındaki ahenk sistemini oluşturur.

Genele, bana, asistanlara ve Mithat Bey'e şeklinde düzenlenen hitap yönü zinciri, olayın geçtiği yerin kişilerini içine alma işleviyle aynı çatı altında toplanmaktadır. Yer ortak alanı, çalışma, pansuman, röntgen ve radyografi işlemleriyle hitap edilen kişileri birleştirmektedir.

3.3.12.6 Durum - Sonuç Kişi Ortak Alanı

37.4

(0) **Fakat ümidim çok zayıf.**

(1) **Mithat Bey ve arkadaşım susuyorlar.**

(2) **Ben yedi yıllık hastalık hayatımın birçok zamanlarını geçirdiğim ve havasında kendime ait bir çok şey bulduğum bu odayı seyrediyordum.**

İlk cümlede belirlenen durumun kişiler üzerindeki etkileri, kişi ortak alanında cümleleri birbirine bağlamaktadır. Duruma karşı takınılan tavırlar, bağlantıyı düzenlemektedir.

“Mithat Bey”, “arkadaşım” ve “ben” kişilerinin fiilleri, hedef durum olan “çok zayıf ümit” ile birleşmektedir. Tepki fiilleri, bu zayıf durumda birbirine eklenmektedir. Böylece durum, cümleleri düzenleyen unsur olarak kullanılmaktadır.

“Susuyorlar” ve “seyrediyorum” yüklemeleri arasındaki ilişki, birbirine benzer sonuçların varlığını gösterir. Ancak ilk yüklemdeki sonuç, açıklanmamıştır. Bu, o kişilerin devre dışı bırakılmasını sağlamaktadır.

“Seyrediyorum” yüklemi, bulunduğu cümledeki öğelerle kurduğu ilişkilerle sonucun ayrıntılarını yorumlamaktadır. “Oda” isminin sıfatları, yorumları düzenler.

“Yedi yıllık hastalık hayatımın birçok zamanlarını geçirdiğim” sıfatı, yorumlamayı zaman bakımından belirlemektedir. Bu belirleme, hastalık ortak alanının bilgilerini kullanmaktadır. “Susma” ve “seyretme” durumlarını da, bu yorum açıklamaktadır.

“Havasında kendime ait bir çok şey bulduğum” sıfatı, yer bilgilerini kullanarak, yorumu tamamlamaktadır. Böylece ortamdaki durumların yorumlanması, geniş bir gönderim ağıyla yapılmıştır.

Durum - sonuç kişi alanı, yorumlamayı belli bir sistem hâline getirmektedir. Kişilerin tavırları, durumun daha iyi anlaşılmasını sağlar.

3.3.12.7 Grup Kişi Ortak Alanı

3.3.12.7.1 Akraba Ortak Alanı Fiil Bağı

32.3

- (1)(2) Dostlar, komşular ve *akraba* gelip gidiyordu.
- (2)(2) (*Hastabakıcı kadın ahabımız*) Beni bir gün çalıştığı o hastahaneye götürdü ve bir Alman operatörüne gösterdi.
- (3)(1) *Aile, akraba, arkadaşlar*, beni her gün en büyük operatörlere götürüyorlardı.

Akraba ortak alanı içinde gerçekleşen fiiller, kılıcılar ve durumlar bakımından cümleleri birbirine bağlamaktadır. Ortak alandaki bütünleşme, ilişkilerde genel bir durum içinde yorumlamayı sağlamaktadır.

“Dostlar, komşular, ahab, akraba ve aile” kelimeleri, akraba ortak alanını oluşturmaktadır. Bu kelimelerden bazıları, yinelenerek vurgulanmaktadır. Vurgu, fiillerin yinelenme sayısını gösterir.

Aynı alanın kişileri tarafından yapılan fiiller, anlam ilişkileriyle bir fiil yinelemesi bağlantısı kurmaktadır. “(Alman operatörüne) gösterme.” özel fiili, “(En büyük operatörlere) götürüyorlardı.” genel fiilini vermektedir. Böylece yineleme, bir genelleştirmeye düzenlenmiştir. “Her gün” zarf tümleci, bunu zaman bakımından tamamlamaktadır.

Akraba ortak alanı fiil bağı, kişileri, fiilleri ve durumu yorumlayan bir yapıya sahiptir. Bu yapı, hastalık alanının genel yorumlama planı içinde önemli bir yere sahiptir.

3.3.12.8 Yer Tamlayıcısı Kişi Ortak Alanı

15.3

- (2)(1)(0) Bu vait karşısında bana her vakit gelen ürperme ile *içeri* girdim.
- (3)(1)(a) Hızla girip çıkanlar,
- (b) ağır ağır ve aranarak yürüyenler,
- (c) bir köşede bekleyen askerî elbiseli fakülte talebesi,
- (d) beyaz gömlekli asistanlar, doktorlar,

- (e) yanımdan geçerken bıraktıkları meslekî koku ile kendilerini tanıtan eczâcılar,
 (f) duvarlardaki cetvelleri okuyan hastalar...

Önceki paragrafın ilk cümlesindeki yer tamlayıcısının kapsama ilişkisi, devam etmektedir. İçeride bulunan insanlar ortak alanını içine alan “içeri” yer tamlayıcısı, bağlantıyı kurmaktadır.

Paragrafta bağlantıyı sağlayan, derin yapıdaki “Şu kimseleri gördüm.” cümlesidir. Bu cümlenin fiili, “(içeri) girme” fiiliyle öncelik - sonralık ilişkisi kurmaktadır.

3 numaralı paragraf, metnin kişi yapısını kurarken oluşturduğu ortak alan içinde, özneler dizisiyle bir zincir hâline gelmiştir:

- a. “grip çıkanlar”, b. “yürüyenler”, c. “fakülte talebesi”, d. “asistanlar”,
 e. “doktorlar” f. “eczacılar” g. “hastalar”

Bu kişi yapısı, sıfatların yardımıyla bir ortam betimlemesi oluşturmaktadır. Aynı yerdeki kişiler, birbirleriyle bu ortaklık yoluyla ilgilidirler. Bu ilgi de, cümlecikleri birbirine bağlamaktadır.

Kişilerden bazıları, önceki metinlere uzak gönderimler yaparak, dış bağlantıları kurmaktadır:

Hastalar (1. metin), Asistanlar, doktorlar (3. metin)

Topluluğun fertleri, hareketlerine göre betimlenerek gerçekçi bir anlatım sağlanmıştır. Bu anlatımı birleştiren, yer tamlayıcısıdır. Yer tamlayıcısı topluluk ortak alanı, kişilerin hareketlerini kullanarak bir betimleme dizisi kurmuştur.

3.3.12.9 İyelik Gönderimli Kişi Ortak Alan

3.3.12 9.1 İyelik G. Kişi Betimlemesi Ortak Alanı

15.6

- (1) Bir ölü.
- (2) Çırilçıplak, sapsarı, upuzun bir vücût.
- (3) Sivri yerleri morarmış, kaburgaları siyahlanarak fırlamış.
- (4) Adaleler Ø düşük; kollar - Ø ve bacaklar - Ø incelmış.
- (5) Bir bacağı uzamış, öteki hafifçe yana kıvrık ve dizi yukarı kalkık.

- (7) Ucu sivri ve etrafı mor bir daire çevrili burun kalkık - Ø.
 (6) Başı yana dönük ve masanın kenarına doğru biraz kaymış.
 (8) Alnı çok buruşuk.
 (9) Yüzünde de şiddetli nefret ve azap...

İlk iki cümlenin “ölünün vücudu” isim tamlaması, vücut ortak alanının başlangıcıdır. 3, 4, 5, 6, 7, 8 ve 9 numaralı cümlelerdeki organ isimleri arasındaki iyelik ekleri gönderimleri, “bir ölü” sıfat tamlamasında birleşerek, parça - bütün arası ortak alanı oluşturmaktadır:

Ölünün +
+ vücudu
+ sivri yerleri / kaburgaları
+ adaleleri
+ kolları / + bacakları
+ bir bacağı / + öteki / + dizi
+ başı
+ burnu
+ şakakları
+ alnı / +yüzü

Bu parçalar, vücuda ait olduğu için metin çözücü tümevarım bağlantısıyla vücut betimlemesini çözecektir. Betimlemenin tam ve doğru olarak canlandırılması, bu ayrıntıların düzenlenmesine bağlıdır.

Paragrafta derin metinde kalmış “vücudunun” tamlayanının devamı olan tamlananların iyelik gönderimleri, bir bağ ağı oluşturur:

“Vücûdunun”

sivri yerleri / kaburgaları, bir bacağı / dizi, başı, şakakları, alnı, yüzü

Böylece ortak alan ile tamlanan - tamlayan arasındaki iyelik gönderimiyle kurulan anlam ve yapı paralelliği içinde, bağlantılar düzenlenmiştir. Çünkü, ölü, her organın sahibidir.

3.3.12.9.2 İyelik Niteleme Kişi Ortak Alanı

41.5

- (1) Dehlizden ilk defa bir hasta çocuğun geçtiğini gördüm.
- (2) Başu benim odanın tarafına doğru eğilmiş, boynu omuzları yukarı kalkık, yürümeyi unutmuş gibi gayri tabii adımlar atarak ve arada bir hafifçe sıçrayıp elini boynuna götürerek yürüyor.

İlk cümledeki çocuk kişinin yaptığı hareketler, iyelik ekleri vasıtasıyla nitelendirilmiştir. Bu niteleme, kişinin uzuvlarının fiillerini çocuk bütünü çevresindeki alanda sıralamıştır.

“Başı”, “boynu”, “omuzları”, “eli” ve “boyunu” tamlananları, “hasta çocuk”a ulaşmaktadır. Kişi ve onun uzuvları arasındaki ilişkiler, fiillerle düzenlenmektedir. Böylece fiili yapanlarla fiil arasındaki ilişkiler, ortak alanı belirlemektedir.

“Yürüyor” yüklemi, diğer fiilleri tamlayıcı öğelerle birleşmektedir. Bu birleştirme, fiilin tarzını belirlemektedir. “Geçtiğini” nesnesi, “yürüyor” yüklemi tarafından, o da bulunduğu cümledeki zarf tümleçleri tarafından açıklanmaktadır.

Zarf Tümleçleri:

“Başı benim odanın tarafına doğru eğilmiş” (geçiyor)

“Boynu, omuzları yukarı kalkık” (geçiyor)

“Yürümeyi unutmuş gibi gayri tabii adımlar atarak” (geçiyor)

“Arada bir hafifçe sıçrayıp elini boynuna götürerek” (geçiyor)

Bu zarf tümleçleri, önce “yürümek”, sonra da “geçmek” fiillerini tarz olarak belirlemektedir. Bu belirleme, Çocuk kişinin fiillerini düzenleyerek ortak alanı kurmaktadır.

Bütün ve parçaları bağlayan iyelik ekleri ve nitelikler, fiil dizisini I. tekil kişi ekleri (-m) ile birlikte ortak alanın kişisiyle bağdaştırmaktadır. Betimlemenin bu şekilde kurulması, cümlelerin bütünden parçaya doğru çözümlenmesini sağlamaktadır.

3.3.13 Üst / Alt Anlam Birim Alanı

3.3.13.1 Özne Alt Anlam Birimleri Ortak Alanı

41.5

- (4)(1) Dehlizde insanlar çoğalıyor

(2) *Hademeler geçiyorlar.*

(5)(1) *Dehlizden ilk defa bir hasta çocuğun geçtiğini gördüm.*

İlk cümlelerin öznesi, diğer cümlelerde iki alt anlam birime ayrılmıştır. Bu ayrım, metnin kişi örgüsüne dayalı olarak öyküleme parçalarını birbirine bağlamaktadır. Diğer kişileri kapsayan özne, yorumu da yönetmektedir.

“İnsanlar (hademeler + bir hasta çocuk)” şeklinde kurulan bağlantı, alt anlam birimlerini üst anlam birimin başlığında toplamaktadır. “Çoğalıyor” yüklemine devamlılığı ilişkisi, bu bağlantıyı düzenlemektedir.

“Geçiyorlar” ve “geçtiğini” ögeleri arasındaki fiil kökü ortaklığı, aynı yerdeki kişiler arasındaki benzerliği göstermektedir. Aynı yerdeki kişilerin aynı fiili yapması, metinde paralel iki paragraf oluşturmaktadır.

“Dehlizde” ve “dehlizden” yer tamlayıcıları, yer ortaklığını kurmaktadır. Kişileri toplayan olayın geçtiği yer, yorumlamada önemli bir ipucudur. Buraya göre yorumlanan kişiler, “hademeler” ve “hasta çocuk” olarak ikiye ayrılmaktadır.

“İlk defa” zarf tümleci, “insanlar” kümesinin çoğunluğunu oluşturan “hademeler”den ayrılan “hasta çocuğu” belirlemektedir. Bu ilişki, üst birimin parçalarını karşılaştırmaktadır.

“Gördüm” yüklemi, betimlemeyi gerçekleştiren duyuyu göstermektedir. Bu yüklem, üst ve alt birimin fiillerini yönetir. Böylece “insanlar” isminin sağladığı bütünleşmeyi, fiil olarak “gördüm” tamamlamıştır.

3.3.13.2 Üst ve Alt Anlam Birimli Kimlik Alanı

42.4

(1) *Hastabakıcılar, odama girdiler.*

(2) *Haydi, gelin, dediler.*

(5) *Kadınlardan biri:*

(7) *- O kadar korkma, o kadar korkma...*

(8) *Pansuman bu!*

(9) *Alış! diyordu.*

“Hastabakıcılar” öznesiyle sonraki aktarımın sahibi “kadınlardan biri” öznesi arasındaki üst anlam birim ilişkisi, bağlantıyı kurmaktadır. Bağlantı, aktarılan kısımlar arasında kimlik bilgilerine dayalı olarak düzenlenmiştir.

“Haydi gelin.” emriyle yinelenen “O kadar korkma.” nehyi (yasaklaması) arasındaki ilişki, üst ve alt anlam birimlerini birbirinden ayırmaktadır. 3.6 / 7 numaralı cümlelerdeki “ameliyat mı” / “pansuman mı” ikilemi, bu ayırımla çözülmektedir.

“Hastabakıcılar” öznesi, korkuyu; “kadınlardan biri” öznesi, teselliyi çağrıştırmaktadır. Bu çağrışımlar arasındaki zıt anlamlılık, birimlerin durum yorumlanmasında kullanılmaktadır.

“Pansuman bu...” cümlesi, ikilemi giderirken, yeni duruma geçişi de sağlamaktadır. Böylece üst birimin kimliği, tahminlere bağlıyken; onun alt birimininki kesinliğe ulaşmaktadır.

“Her gün yapılacak.” (ZT+Y) yapısı, durumu genelleştirerek üst ve alt birimleri birbirinden uzaklaştırmaktadır. “Alış” emri, “gelin” emrini destekleyerek, uzaklaşan kişileri bağdaştırır.

3.3.13.3 Üst Anlam Birimli Fiil > İsim Ortak Alanı

25.2

- (0) Doktor Ragıp.
- (1) *Mevzulara sükûnetle girerek konuşuyor.*
- (2) *Sesi hafifçe titrek.*
- (3) *Her sözünde ölçü hâkim:*
- (4) *Rakam, mesafe, çizgi, harita, sayı...*
- (5) – *Efendim; bu trenler yirmi kilometre bile gidemez.*
- (6) *Yahut:*
- (7) *Merkezi Erenköy olmak üzere bir daire çiziniz Alemdağıyle Kadıköy arasındaki kutrun üstünde...*
- (8) – *Zavallı adamcağız günde otuz beş kere karısını düşünür, haftada iki defa onun gülümsediğini görmez.*

Metincik, “konuşma” ortak alanından safhalar hâlinde düzenlenmiştir. Bütün cümleler, Doktor Ragıp’ı konuşma üslûbu bakımından betimlemektedir. Bu yapı,

önceki metinciğin görüntü ortak alanını, “konuşma” fiiliyle konuşma ortak alanına bağlamaktadır.

Her cümle, konuşma tarzının bir yönünü belirlemektedir. Böylece parçaların birleşmesi, anlatım bütünlüğünü sağlamaktadır. Doktor kişinin kimlik bilgilerinin düzeni, metinciğin unsurlarını birleştirmektedir.

Önceki paragrafın son cümlesi “Doktor Ragıp”, iki betimleme arasında geçişi sağlamaktadır. kişi ortaklığı ve duyu farklılığı, sınırı düzenlemektedir.

İlk cümle söze başlamayı, ikinci cümle sesinin rengini, üçüncü cümle anlam yükünü belirlemektedir. Bu belirlemeler, cümlelerdeki zarf tümleci ile yüklem arasındaki ilişkilerle düzenlenmektedir.

Diğer cümleler, üçüncü cümlelerin ayrıntılarıyla düzenlenmektedir. Dördüncü cümle, “ölçü” kelimesinin ayrıntılanmasıdır: Ölçü (rakam, mesafe, çizgi, harita, sayı). Yani ölçü, üst anlam birim; ötekiler, onun alt katmanlarıdır.

5, 6, 7, 8 numaralı cümlelerde her ölçüt, alt katmanını örneklemektedir: 5 numaralı cümle, rakam ve mesafe (beş kilometre); 7 numaralı cümle, çizgi ve harita (Merkezi Erenköy, daire çiziniz), 8 numaralı cümle, sayı (otuz beş kere) / iki defa) belirlemektedir. “Yahut” bağlacı ise, örnekler arasındaki geçişleri düzenlemektedir.

Başlangıç, konu ve üslûp bakımından düzenlenen sistem, örneklerin sunduğu ayrıntılarla tamamlanmaktadır.

3.3.14 İsim Ortak Alanı

3.3.14.1 Yinelenen İsme Bağlı Sıfatlar Dizisi Alanı

19.2

(3)(a) *Ve bol ve gevrek kahkahalar,*

(b) *ki çocukluğumda Paşa bundan ne kadar çok salıverdi ve her insanı bize hatırlatan, her insanı içimizde yaşatan bir ayırıcı alamet varsa,*

(c) *Paşa’yı da bana hatırlatan, içimde yaşatan bu gevrek ve bol kahkahalarıydı.*

“Kahkaha” ismi etrafında kurulan ortak alan, cümleleri birbirine bağlamaktadır. Ortak alan, genelden çıkarılan özel durum üzerine kurulmaktadır.

“Kahkaha” ismi, a ve c cümlelerinde özne ve yüklem olarak işletilmiştir:

a. “Kahkahalar” b. “Kahkahalarıydı”

Bu isimler, sıfatlarıyla birlikte kullanılarak sıfat tamlaması hâlinde yinelenmiştir:

“Bol ve gevrek kahkahalar”

“Gevrek ve bol kahkahalar”

Sıfatların çapraz kuruluşu, yapının gereksiz yineleme yapma tehlikesinden dolaydır. a kısmındaki tamlamanın yüklem kısmı, eksiltilmişken c kısmında tamamlanması, eksiltiyeye dayalı bir ortaklık kurulmasını sağlamaktadır.

Bağlaç ki'nin odaklayıcı etkisinde başlayan ara söz kısmı, “bundan” yer tamlayıcısının değiştirimiyle a kısmının bilgisini kullanmıştır. Paşa kişinin kimlik bilgisine eklenen nitelik, bir özelleştirme yapmaktadır:

* “Bol ve gevrek kahkahaları salıveren Paşa”

Arasözdeki sıfatlar ise, özelden genele geçişi sağlamaktadır:

“Her insanı bize hatırlatan.” / “Her insanı içimizde yaşatan...”

“Bir ayırıcı alamet” sıfat tamlamasının ileri gönderimi ise, “bu gevrek ve bol kahkahalar” sıfat tamlamasına ulaşarak özele dönülmesini sağlamıştır.

Bunun yanında genelleşmeyi sağlayan sıfat fiil grubu şeklindeki iki sıfat, “bu gevrek ve bol kahkahalar” sıfat tamlamasını da niteleyerek “kahkahalar” ortak alanında genelden özele doğru giden bağlantıyı tamamlamaktadır.

3.3.14.2 Kavram - İsim Ortak Alanı

25.5

- (1) Nüzhet'in karşısında beni mahvedebilecek bir teessür ve merhamet gösterdi.
- (2) O hâlde... *derûni* olacak:
- (3) *Tumeur Blanche*
- (4) Nüzhet, bu kelimenin mânâsını bilmediği için tasdik ettim.
- (5) Fakat Paşa sordu:
- (6) – Ne demek o?
- (7) Bu suale cevap vermemesini istemediğimi anlayan Doktor Ragıp:
- (8) Hiç! dedi, yani *bünyevî bir hastalık...*

Soru - cevap zinciri şeklinde kurulan kavramın isme bağlanması, hastalık ortak alanında gerçekleşmektedir. Ortak alan, isim ve onun nitelikleri şeklinde düzenlenmektedir. Bu düzenleme ise, kişiler arasındaki ilişkilere dayanmaktadır.

Kavramın yorumlanması, Doktor - Çocuk / Nüzhet - Çocuk / Paşa - Çocuk / yeniden Doktor-Çocuk şeklinde düzenlenmiş ilişkilerle yapılmaktadır. Bunlar arasındaki duygu çeşidi, geçirdikleri olay ve durumların tanımlarını da belirlemektedir.

2 numaralı cümledeki “derûni” kelimesinin “iç organlara ait” anlamı, Doktor’la; “duygusal” anlamı, Nüzhet’le ilgilidir. İlki, teessür ve merhamet; ikincisi mahvedicilik iştahıdır. “Temeur Blanche” ise, bilimsel ve en kesin ismi bildirmektedir. Böylece duygulardan gerçeğe ulaşılmıştır. Buna neden olan da Doktor Ragıp’tır.

4 numaralı cümlede, isim - kavram ilişkisinin Nüzhet tarafından bilinmemesi ve bunun ismin kavramını arka plana atması şeklinde bir özel açıklama vardır. Bu, Nüzhet - Çocuk ilişkisi bakımından bir yorumdur.

7 numaralı cümle, durumun muhafazasını Doktor - Çocuk ilişkisiyle sağlamaktadır. “Bünyevî bir hastalık” sıfat tamlaması, “derûni” sıfatının müphem anlamını yinelemekte ve sürdürmektedir. Böylece durum, devam etmiştir.

5 ve 6 numaralı cümleler, Paşa’nın müphemliği açıklatma için kurduğu baskıyı belirtmektedir. Ancak Paşa - Çocuk ilişkisinde kavram, açık isme kavuşmamıştır. “Fakat” bağlacının yön değiştiriciliği, böylece pasifleştirilmiştir. “Hiç” cevabı, bunu sağlayan unsurdur.

3.3.14.3 Gönderimli İsimlendirme Alanı

36.5

(3)(3) Ellerimle hasta bacağı tutuyorum.

(4)(2) Cellâdın *bıçağına* teslim olacak olduktan sonra senelerce bu işkenceyi niçin çekti?

(5)(1)(a) Onu *testere* altında tasavvur edemiyorum;

(b) keskin *bir çeliğin* kalın bir kemik üstünde yürüyüşü - hele çıkaracağı ses - tüylerimi ürpertiyor.

“Ameliyat” ve “hasta bacak” arasındaki ilişki, gönderim ve ortak alanı bilgileriyle, cümleleri birbirine bağlamaktadır. Bu bağlantı, ameliyat ânına kadar gelen zamanın yorumlamasından, ameliyat ânının betimlenmesine geçiş şeklindedir.

“Onu” nesnesinin gönderimi, “hasta bacağı” nesnesinin konu belirleyici özelliğini kullanmaktadır. Bu uzak gönderimden sonra, yakın bağlantıya geçilmiştir. Böylece yakın bağlantının kuruluşunda, uzak bağlantının tespitleri kullanılmıştır.

“Testere” ve “çelik” kelimeleri, “celladın bıçağı” isim tamlamasının belirlediği objenin değişik kelimelerle isimlendirilmiş şekilleridir. Böylece aynı objeyi ifade eden kelimeler, önceki cümleyle ve cümle içinde kurulan bağlantılarla düzenlenmektedir.

İsimlendirme alanındaki kelimeler arasındaki ilişkiler, durumun yorumlanmasında kullanılır. Bıçak, testere ve çelik kelimeleri, kesici üst anlam birime aittir. Bunların anlatıcı kişi üzerindeki etkisi de aynıdır. Bunlarla ilgili çağrışımlar, bağlantının konusunu belirler.

4.2 numaralı cümlede belirlenen “teslim olma” durumuna karşı çıkmıştır. Ortak alan, bu karşı çıkış yönünde düzenlenmektedir. 5.1b kısmı, 5.1a kısmının açıklanmış şeklidir. Aynı işlemin farklı şekillerde ifadesi, bağlantıyı kurmuştur.

“Tasavvur edemiyorum.” ve “Tüylerimi ürpertiyor.” ifadeleri, yakın anlamları taşır. “Testerenin altında” yer tamlayıcısı, “keskin bir çeliğin kalın bir kemik üstünde yürüyüşü” şeklinde açıklanmıştır.

İsimlendirme alanı, durumun betimlenerek daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Böylece kesin ve etkili bir anlatım kurulmuştur.

3.3.15 Yer Ortak Alanı

3.3.15.1 Anlamlandırma Yer Ortak Alanı

38.11

(1) *Dehlizde fısıltılar...*

(2) **Yumuşak muşambalarda terlikli ayak sürtünüşleri.**

(3) **Uzak koşuhalardan ince haykırışlar geliyor.**

(4) **Türkü mü?**

(5) **İstiraplı bir çığlık mı?**

3 numaralı cümledeki “haykırışlar” kelimesi, ortak yer alanındaki sorularla anlamlandırılmaya çalışılmaktadır. Bilinmezliğin ihtimallere bölünmesi, bağlantının yapısını oluşturur.

“Fısıltılar”, “terlikli ayak sürtünüşleri” ve “haykırışlar” kelimeleri arasındaki ses ortak alanı, bir dizi oluşturmaktadır. Bu dizinin son halkası ise sorgulanmıştır.

Ses dizisi, düşükten yükseğe doğru ton sırasıyla oluşturulmuştur. Merak unsuru, en yüksek tondaki “haykırışlar” çevresinde yoğunlaşmıştır. “Türkü” ve “çığlık” ihtimalleri, ortak alandaki durumun tespiti için önemlidir.

Haykırışlar, eğer türküyse, mutluluğu; çığlıksa mutsuzluğu göstermektedir. “Türkü”, hastalıktan kurtulacağına dair bir işarettir. “İstiraplı bir çığlık”, bacağın kesilmesine işaret eder. “İstiraplı çığlık”, önceki metinde geçen darümualliminli gence ulaşarak, bacak kesme çağrışımını kurmaktadır.

Neşeyle ıstırabın kurduğu zıtlık, ses ortak alanında bir durum ayrımı oluşturmaktadır. Bu ayrım, yaklaşan ameliyat için tahmin yapılmasını sağlamaktadır. Böylece kurulan yer unsuru, anlatımı daha sürükleyici hâle getirmektedir.

Merak unsuru, kelimenin anlamını araştıran yer ortak alanında, metin çözücünün dikkatini durum üzerine çekerek anlatımı ilginçleştirmiştir. Ses ortak alanı, bunu çok daha etkili yapmıştır.

3.3.15.2 Yer Betimlemesi Ortak Alanı

9.11

(0) *Havuz başındaki demir kanepeye oturduk.*

(1) *Başımızın ucunda, tâ uzaklara kadar sıralanarak ötüşen ağustos böcekleri, bütün Erenköy’ü nü uzun bir ses zinciriyle çeviriyordu.*

(2) *Sıcak bir rüzgâr.*

(3)(a) *Sanki ilkbahardan yazıya geçilen mevsim çizgisinin üstündeyiz,*

(b) *etrafımızda gizli bir coşkunluk var.*

Paragrafta “bahçe” ismiyle ilgili kelimelerin belirlendiği bir ortak alan oluşturulmuştur. Bu ortak alan, yaz mevsimini zaman birimine göre sınırlandırılmıştır. Birbirleriyle ilgili kelimeler, bir konu bütünlüğü oluştururken, dört cümleyi de birbirine bağlamıştır:

- (0) (a) Havuz başı
 (b) Demir kanepeler
- (1) (a) Ağustos böcekleri
 (b) Uzun bir ses zinciri
- (2) Sıcak bir rüzgâr
- (3) (a) İlkbahar
 (b) Yaz
 (c) Mevsim çizgisi
 (d) Gizli bir coşkunluk

Canlı bir betimleme için çokça kullanılan yer ortak alan bağlantısı, cümleler arasında uyumlu bir sıralanış sağlamaktadır. Böyle anlatımlarda paragraflar, tam bir bütünlük hâlinde kurulmaktadır.

Olayın geçtiği yerin unsurları arasındaki denge, anlatılanların metin çözücü tarafından canlandırılmasını kolaylaştırır.

3.3.15.3 Fiil Ayrıntılayıcı Yer Ortak Alanı

7.11

- (1) Sokak kapısının önünde çocuklar oynuyorlar.
 (2) Bazan, birdenbire, keskin bir çığlık koparıyorlar.
 (3) Kısa, şiddetli bir münakaşa.
 (4) Sonra, aralarındaki meseleyi çabucak hallederek susuyorlar.

İlk cümlede “Çocuklar oynuyorlar.” (Ö+Y) yapısıyla belirlenen fiilin ayrıntıları, diğer cümlelerde verilmektedir. Böylece dört cümle, “oynama” fiilinin ayrıntılarını tamamlamaktadır.

“Sokak kapısının önünde” yer tamlayıcısı, ortak yeri belirlerken, fiilleri de birbirine bağlamaktadır. Bütün fiillerin yapıldığı yeri gösteren yer tamlayıcısı, bir bütünleşme sağlamaktadır.

“Oynuyorlar” yüklemi, “(çığlık) koparıyorlar”, “susuyorlar” yüklemlerinin fiillerini kapsamaktadır. Bu iki fiil arasındaki zıtlık, durumun iki yönünü göstermektedir. Böylece fiilin daha geniş bir şekilde yorumlanması amaçlanmıştır.

“Bazan” ve “sonra” bağlaçları, ayrıntıların zamanlamasını yapmaktadır. 3 numaralı cümlenin eksiltili yapısı, fiili kullanarak, gürültüyle sessizlik arasındaki zaman dilimine odaklanmayı sağlamaktadır.

Fiillerin kapsayıcısı olan “oyunama”, bu bağlantılara göre yorumlanmalıdır. Oyunun betimlenmesi, böylece daha ayrıntılı bir şekilde yapılmaktadır.

3.3.15.4 Konum Belirleyici Yer Ortak Alanı

29.2

(0) Yengemin daveti üstüne, Doktor Ragıp’la annesi de yemeğe misafir gelmişlerdi.

(1) Ben, Nüzhet’in yanında oturuyordum ve basit mevzular içinde konuşulan şeyleri dinlemiyordum, söze karışmıyordum.

Aynı yerdeki kişilerin birbirlerine göre aldıkları konum, cümleler arasında bir ortak alan bağlantısı kurmaktadır. Yer alanında, “ben” öznesinin konumu, ekleme bir bilgiyle önceki cümleye bağlanmaktadır.

Kişi bilgilerinin oluşturduğu bütünlük, yer betimlemesinin belirleyici yapısını düzenlemektedir. I. tekil kişi anlatıcısı, alandaki yerini ve iletişimdeki aktiflik derecesini belirlemektedir.

Önceki cümle, Doktor Ragıp ve annesini köşktekiler alanına eklemektedir. Böylece sofradakiler ortak alanı oluşmaktadır. Anlatıcı kişi, sofradakiler ortak alanındaki Nüzhet’e göre yerini tayin etmektedir.

İletişimdeki aktiflik derecesi, sofradakiler arasındaki iletişime katılmama şeklinde belirlenmektedir. “Konuşulan şeyleri dinlemiyordum.” (N+Y) yapısı ve “Söze karışmıyorum.” (YT+Y) yapısı, iletişimdeki pasifliği göstermektedir.

Konum belirleyici ortak alan, birbirinden bağımsız gibi görünen iki cümleyi bağdaştırırken, onların hazırlayıcısı ve sonucu olarak düzenlenmektedir. Bağlantının bu şekilde kurulması, betimlemeden öykülemeye geçişi kolaylaştırmaktadır.

3.3.15.5 Özne Yer Ortak Alanı

13.29

- (5) Bu derûni boşluğu doldurmak için etrafa *kulak verdim*.
- (6) Erenköy *mırıldanıyor*.
- (7) İnce ve hafif *böcek sesleri*, *tren düdükleri* ve *köpek havlamaları* birbirine sarılarak bir *ses yumağı* hâlinde büyüyor, gecenin bir çok derin ve gizle *sesleriyle* karışıyor, rüzgârlara *bürünüyor*, baş döndürücü bir *uğultu* hâlinde yükseliyordu.

Paragraf, işitme duyusuna dayalı bir betimleme yapısıdır. Bu yüzden ses unsuru üzerine kurulmuş bir yer ortak alanı, bağlantıyı düzenlemektedir:

"Kulak verdim."	"köpek havlamaları"
"mırıldanıyor"	"ses yumağı"
"böcek sesleri"	"sesleriyle"
"tren düdükleri"	"uğultu"

Bu ortak alanın bağlayıcı unsurlarından ilk ikisi, cümle dışı; diğerleri cümle içi bağlantılardır. Anlam ilişkileri hem betimlemeyi düzenliyor, hem de cümleler arası geçişleri ayarlıyor. Metin çözücü, metni okurken cümlelerin oluşturduğu bütünlüğün yardımıyla kolay anlama ve çözümleme yapabilmektedir.

"Erenköy" öznesi, kendinden sonra gelen cümlelerde geçen ses ortak alanını içine alan yeri gösterir. Ayrıca önceki cümlelerin de yer tamlayıcısıdır. Böylece özne, kapsama işleviyle ortak alanı bünyesinde toplamaktadır.

Hedef, Erenköy betimlemesi olduğu için, ortak alan araç olarak kullanılmıştır. Araçların birleşmesinden de amaç oluşmaktadır. Bu, betimlemeye dayalı bağlantılarda sıkça kullanılır. İnsan tasvirinde, fizikî ve rûhî özellikler, bütünün içinde yer alır. Bu özellikler ise, bir ortak alan oluşturur:

Ali

+ insan	+ mutlu
+ erkek	+ akıllı
+ şişman	+ çalışkan

3.3.16 Ayrıntılama Ortak Alanı

3.3.16.1 Kavram Ayrıntılama Ortak Alanı

31.11

- (2) *Felâket* daha o gece başladı.
- (3) Uyutmayan müthiş bir sancı.
- (4) Kıvraniyorum.
- (5) Gece yarısından sonra annemi uyandırdım.
- (6) Sıcak pansumanlar (faydasız).
- (7) Dehşetli ifrazat.
- (8) Sargılar dayanmıyor.
- (9) Birkaç saat içinde fevkâlâde zayıflıyorum, yanaklarım çöktü.
- (10) Sararıyorum.

2 numaralı cümlede belirlenen değişiklik, paragrafın diğer cümlelerinde daha ayrıntılı bir şekilde verilmektedir. Bu ayrıntılama şekli, başta verilen kavramın îzahı şeklinde yapılmaktadır.

İlk cümle, başlangıç noktasıdır. Bu noktadan itibaren başlayan durum ve fiiller, hastalık ortak alanında birbirine bağlanmaktadır. Birbirine bağlanan ortak alan unsurlarının farklı yapılarla düzenlenmesi, daha sürükleyici bir anlatım içindir.

Ortak alandaki cümlelerin kendi aralarındaki ilişkiler, ayrıntılamayı gerçekleştirmektedir. Bu ilişkilerin hastalık konusuna göre yorumlanması, cümleleri birbirine bağlamaktadır. Bağlantılar arasındaki bağlar, daha verimli bir anlatım için kullanılmaktadır.

Ortak alanı düzenleyen bağlantılar arasındaki ilişkiler, şu şekilde bir bütünlük oluşturmaktadır:

“Felaket daha o gece başladı. Uyutmayan müthiş bir sancı (ile) kıvraniyorum. (Bu yüzden) gece yarısından sonra annemi uyandırdım. (O) sıcak pansumanlar (yapıyor); (ama) faydasız (kalıyor), (Çünkü) dehşetli ifrazat (var). (Bu yüzden) sargılar dayanmıyor. (Bütün bunlar yüzünden) birkaç saat içinde fevkalâde zayıflıyorum, (öyleki) yanaklarım çöktü. (İşte) sararıyorum.”²²

Parçalar arasındaki eksiltili yapılar, bağlantıları derin metinde kurarken, durumları birbirinden bağımsız olarak yorumlamamız da kolaylaşır.

3.3.16.2 Ayrıntılayıcı Yineleme Dizisi Ortak Alanı

9.2

(3) Ben ona *eğlenceli romanlar* götürürdüm ve geceleri okurdum.

....

(5) Ben, son senelerde işitmez olduğum bu kahkahaları duyma için ona *tuhaf romanlar* okumaktan zevk alırdım.

....

(7) “*M. Lavaredin kırk beş parası*”

“*Çalgıcının seyahati*” romanları, onu güldürmüştü.

(8) “*Çalgıcı*”yı iki defa okudum.

(9) Nüzhet’e *edebî romanlar* götürürdüm.

(10)(a) Biz babasıyla otururken o, odasına çıkıyor

(b) ve *bunları* kendi başına okuyordu.

Paragrafın konusu “roman” olduğu için, bu konuda bir ortak alan oluşmuştur. Bu ortak alan, “romanlar” çoğul isminin yinelenmesi ve farklı sıfatlarla kullanılması şeklinde kurulmuştur:

(3) Eğlenceli romanlar

(5) Tuhaf romanlar

(6) “*M. Lavared’in kırk beş parası*”

“*Çalgıcının seyahati*” romanları

(9) Edebî romanlar

Bu yapılar arasında ekleyici açıklama yapan eksiltili “*çalgıcıyı*” nesnesi de kısa ve özlü anlatıma sahip bir bağlantı kurmaktadır.

Paragraftaki bu yinelemeler, birbirinin yerine geçen unsurlar şeklinde dizilmektedir. Her cümlede bir roman çeşidi, diğerinin yerine geçmiştir. Metin kurucu, adeta bu yolla roman çeşitlerini tanıtmaktadır.

Öyküleyici anlatım içinde edebî bilgiler verilmektedir. Bu bilgilerin oluşturduğu ortak alan, bilgiye dayalı bağlantılar oluşturmaktadır. Ayrıntılayıcı yineleme dizisi, bu amaçla kurulmuştur.

3.3.17 Konuşma Ortak Alanı

15.25 “Kadavra”

(16)(1) **Bin defa beni kollarında gezdirdi. Horatio!**

(23)(1) (Masanın) üstünde bir ölü

(25)(1) **Rica ederim, Horatio bana, bir şey söyle.**

Romandaki ve piyesteki konuşma yapıları arasındaki geçiş, kelimeler arasındaki çağrışım ilişkileriyle düzenlenmektedir. Bu yapının sağladığı bağlantılar, uzak yerlerde bulunduğu için zorlanarak bulunabilir. Ancak metin çözücü, anlatımın gelişinden, cümleler arası ilişkileri çözebilmektedir.

Hamlet'ten yapılan alıntı cümleleri arasındaki seslenme yönü ortaklığı bağlantısı, uzak bir geçiştir. Romandaki konuşmada ölü kelimesinin ulaştığı “Zavallı Yorik” hedefleri, Hamlet diyaloguna geçişi sağlamaktadır. Böylece iki konuşma, bir ortak alanda birleşmektedir.

Konuşmanın gelişinden Horatio'dan istenen şeyin, ölüm hakkında konuşması olduğu anlaşılmaktadır. Bu yorum, bağlantıyı kolaylaştırır.

Metinde baştan beri süregelen iç ve dış yapı geçişleri, anlatıma canlılık verme yanında, benzerlikler arasında karşılaştırma bağlantısını da kurmaktadır. “Zavallı Yorik” / “Kadavra” paralelliği, başka bir eserde geçen ölüm ortak alanının romandaki ile karşılaştırılması sonucu elde edilen verileri oluşturmaktadır.

Konuşma ortak alanını kuran ölüm konusu, geniş yorumlama yapısıyla gelişmiş bir bağlantıdır. Metin çözücü, o ana kadar edindiği ölüm kavramını yeniden düzenleyerek, metnin içinde ve dışında bağlantılar kurabilir.

Cümlelerden çıkarılan yorum ise, bağlantıyı onaran unsurdur:

* “Masanın üzerindeki ölüyü görünce, Horatio ile Prens'in konuşmasını hatırladım.”

3.3.18 Tespit Ortak Alanı

38.9

(5) *Hattâ, kulaklarım bile tıkanı.*

(7) *Göğsümde müthiş bir tazyik var.*

Çocuk kişisine ait “kulak” ve “göğüs” organları, aralarında kurulan ortak alan ilişkisiyle cümleleri birbirine bağlamaktadır. Bu kelimelerin bulunduğu cümlelerin yüklemeleri ise onların ve bütün olan Çocuk'un durumunu tespit etmektedir.

“Kulağın tıkanması” ve “göğüsteki tazyik”, tespitin iki parçasını taşımaktadır. Vücüt organları, parçadan bütüne doğru oluşturdukları durum betimlemeleri sunmaktadır.

Metin çözücü, bu verileri kullanarak hastalık ortak alanında gelinen noktayı belirler. Bir doktor gibi belirtilerin tespit edilmesi ve değerlendirilerek hüküm çıkarılması, bağlantının işlevidir.

3.3.19 Konu Ortak Alanı

11.3

(3)(13)(1) *Ben sana ne vakit ameliyat yaptım?*

(2) *İki sene oluyor.*

(3) *Bir daha lazım.*

(4) (1)(1) *Operatör'ün müthiş kararı:*

(6) (2)(5) *Hepsi iki üç senede bir ameliyat olmadıkça yaşayamazlar.*

(7) (3)(1) *Ameliyat lazım mı imiş?*

(2) *Belli değil.*

(8) (4)(1) *Hastahğıma dair sualler soruyor, verdiği kısa cevaplarla kanaat etmiyordu.*

(11) (3)(4) *Hastahğın fenalaşıyor mu?*

(5) *Biraz fenâ... Galiba bir ameliyat lâzım.*

Romanın 3, 4, 5, 6, 7, 8 ve 11 numaralı metinlerinde “ameliyat” kelimesinin yinelenmesi ve onunla ilgili kelimeler, bir ortak alan oluşturmaktadır. Bu tip bağlantılar, konu bütünlüğü olan bütün eserlerde görülür. Metnin temelinde bulunan böyle kelimeler, ana bağlayıcılardır.

Romanın konusuyla tabii bağları olan kelimeler, en sık yinelenen kelimelerdir. Bu kelimelerin her yinelenişi, metnin çekirdeğiyle bir bağlantı kurar.

“Ameliyat” / “hastalık” kelimeleri, Çocuk'un durumunu ifade etmektedir. Yer, kişi ve olaylar, durumlar değişse bile bir duvar gibi karşısına çıkan kavram, metinleri birbirine bağlamaktadır. Kişilerle olan ilişkiler, bu bağlantı aracılığıyla yapılmıştır.

“Ameliyat” kelimesinin kişi bağlantıları ve bağlantı yönleri:

1. *Operatör* : “Ameliyatı yapacak.”
2. *Diğer hastalar*: “Kader ortaklığı”
3. *Evlere* : “Sakatlık, benzetme”
4. *Anne* : “Dert ortağı”
5. *Paşa* : “Tavsiye”
6. *Nüzhet* : “Ameliyat aralarındaki engel”
7. *Doktor Ragıp* : “Kötü çağrışım”

3.3.20 Yinelemeyle Bölünmüş Aktarım Ortak Alanı

3.15

(14)(1)(a) Bir taraftan *yanarın* etrafındaki etlere parmağıyla basarak,

(b)öte taraftan bende korkunun uyandırdığı yeni ruhî cereyanı takip ederek,

(c)soramadığım suallere cevap veriyordu:

(15)(1) Çare yok...

(2) Bu *fistüllerden* ikisi yenidir.

(3) *Kürtaj* lâzım...

(4) Hattâ sonra *alçı* bile lâzım...

(5) Artık *mafsalı* da fedâ edeceğiz...

(6) “*Ankylose*” olmadıkça bu dizi kurtaramayız...

(7) *İltihap* şiddetli...

(8) İhmal etmemelisin.

(9) Çâre yok.

(10)Bu bacak *kısalacak* ve yere basamayacak.

(11)Ne yaparsın?

(12)Böyle çekmek iyi mi?

14.1 numaralı cümlenin “Soramadığım suallere cevap veriyordu.” kısmı, aktarım yapısını kurmaktadır.

Cümle yapısındaki “bir taraftan...” bağlacı ve -ArAk zarf fiil grupları, iç bağlantılar sağlarken, sonundaki iki nokta(:), sonraki paragrafla bağlantıyı sağlamaktadır. İki noktadan sonra ise, bacağıın tedavisi ortak alanı , metinleşmeyi sağlamıştır.

“Fistül”, “kürtaç”, “alçı”, “mafsal”, “ankylose” ve “iltihap” tıp terimleri , metin çözücüyeye hem Çocuk'un durumuyla ilgili bilgi vermekte, hem metnin gerçeklik boyutunu kurmakta, hem de metnin teşkilini sağlamaktadır. Tıp terimleri, dışa gönderimler yoluyla metnin dış dünya ile ilişkilerini düzenlemektedir.

10 numaralı cümle, 2 numaralı cümlenin aynen yinelenmesidir. Burada amaç, ilk cümledeki yönetici cümlenin bağlamının hatırlatılmasıyla, metin çözücünün yorumlama sırasında dağılan zihninin toparlanmasıdır.

10 numaralı cümleye kadar gelen tıp terimlerine dayalı metinleşme, bazıları için anlaşılması güç bir yapıdır. Bu yapı, “çare yok” yinelemesinden itibaren sadeleştirilmiştir. Böylece 11 numaralı cümlelere, özetleme ilişkisiyle bağlanılmıştır.

12 ve 13 numaralı cümleler, ilk cümledeki “soramadığım suallere” yer tamlayıcısı ileri gönderiminin hedefidir. Bu sorular, okuyucuyu metnin içine çekmiş, durum değerlendirmesi sağlamış ve sağlam bir metin yapısı oluşturmuştur.

Aktarım yapısının kapladığı geniş alanın parçaları arasındaki ilişkiler, hastalık hakkında kısa ve ayrıntılı bilgi ağını örmektedir. Metin çözücü, iki nokta işaretini değerlendirerek bağlantıyı yorumlayabilir.

3.3.21 Kontrol Amaçlı Gözlem Yinelemesi Ortak Alanı

23.11

(10)(6) **Üstüne eğildim.**

(7) *Uyuyordu.*

(11)(1) **Uyuyor mu?**

(2) *Bir daha eğildim.*

(3) **Ağız yarı açık.**

(4) **Derin ve titrek nefesler.**

(5) **Omuzlar düşüyor, kolları gevşiyor.**

(6) Gözkapakları inik ve erimiş.

(7) Uyuyor.

Verilen hükmü durum belirleyici fiil değerlendirmesiyle kontrol etmek için, başka fiillerin de gözlenmesi, lüzumlu görülmüştür. Bu yapıda, önceki paragraftaki gözlemin devamı söz konusudur.

Devamlılık içinde gözlem, yinelenen ögelerle bir yapı yinelemesine dönüşmektedir. Yinelenen parçaların birbirinin yerine geçmemesi ise, muhtemel bir değişikliği engellemektedir.

Gözlemin hazırlayıcısı “eğilmek” fiili ve gözlemin ulaştığı “uyuyor” hükmü, gözlem yinelemesini kurmaktadır. Hazırlayıcı ve hüküm arasında düzenlenmiş iki fiil dizisi ise, gözlemlerin kendisini oluşturmaktadır.

Gözlem unsurları arasındaki ortak alan, yineleme yapısının içinde bir anlam bütünlüğü çıkarmaktadır. Böylece yinelenen hüküm ve ortak alan bağlantıları, şu şekilde tespit edilmektedir:

Fiil	Gözlem	Parça	Bütünleyici
“kapalıydı”	Devamlı Görüntü	“gözleri”	Baş
“(vere doğru) kayıyordu”	Hareketli Görüntü	“başı”	Baş
“(yastığın üstüne) düştü”	Hareketli Görüntü	“başı”	Baş
“yarı açmış”	Devamlı Görüntü	“ağızı”	Baş
“nefes veriyor”	Hareketli Görüntü	“bütün (Nüzhet)”	Bütün
“düşüyor”	Dönüşüm	“omuzlar”	Gövde
“gevşiyor”	Dönüşüm	“kolları”	Gövde
“inmiş” - “gevşiyor”	Devamlı görüntü + dönüşüm	“gözkapakları”	Baş

3.3.22 Hüküm Örnekleme Ortak Alanı

16.8

(4) Bol hava... bilhassa deniz havası.

(6) Hastalığınız size âdetâ ameli doktorluk öğretiyor...

(7) Bu rüzgâra bakın çok faydalı.

Farklı cümlelerdeki “hava” ve “rüzgâr” kelimelerinin anlam ilişkisi, örnekleme ile kurulan ortak alanı düzenlemektedir.

Doktorluk / tedâvi ortak alanındaki özelleştirmelerle genelleştirme arasında kurulan ilişkiler, örnekleme yapısında belirlenmektedir.

Metinde özelleştirme ve genelleştirmeler arasındaki ilişkiler, şu şekildedir:

(G.> Ö.) Doktorluk > hastalık > hava > deniz havası // rüzgâr

Genelden özele doğru giden yapı, metnin çözümlenmesinde hükmü örnekle açıklar:

Hastalık tedavisi: Bol hava / deniz havası / rüzgâr

(4) “Bol hava ile tedavi”ye örnek (6) “rüzgâr”dır.

Bu örneğin bağlı olduğu hüküm:

(4) “Bol hava, hastalığa iyi gelir.”

Böylece hüküm ve hükmün örneği, cümleleri bağlamıştır. Anlamda iki cümle, bu bağlantıyla tek cümle hâlinde düzenlenmektedir:

“Bol hava, hastalığa iyi geldiği için bu rüzgâr faydalıdır.”

6 numaralı cümle, bu bağlantının mantığını oluşturur. Çünkü Çocuk, doktorluk öğrenmiştir; bu yüzden hükmü ve örneği anlayabilir. Bağlantı ve mantık sistemleri, böylece cümleleri birbirine bağlamıştır.

Üç cümle yorumlandığında iki sistem bağdaşır:

“Sen doktorluğu bildiğin için, bu rüzgârın bol hava sağlayarak hastalığa iyi geldiğini bilirsin.”

Bu cümle yerine ayrıntıların cümlelere dağıtılarak değerlendirilmesi, küçük parçalar hâlinde yapılmıştır. Durumun iki tarafındaki örnekler, bu sistemi kurmuştur.

3.4 AÇIKLAMA BAĞI

3.4.1 Kelime Açıklama

3.4.1.1 Sıfat Açıklama

3.4.1.1.1 Zaman Sıfatı Açıklaması

28.5

- (1) **İçimde ânî bir karar doğdu.**
- (2) **Kendini tatbik ettirmek için muhtaç olduğu büyük enerjiyi de beraber taşıyan bu kararı vakit kaybetmeden fiile geçirmek istedim.**
- (3) **Zira onun en kuvvetli düşmanı zamandı.**

Zaman hızlanmasını sağlayan “ânî” sıfatı, 2 ve 3 numaralı cümlelerde açıklanmaktadır. 2 numaralı cümle, istek bakımından zamanı açıklarken, 3 numaralı cümle bunu durum bakımından tamamlamaktadır.

“Bu karar, niçin âniden doğdu?” sorusu, bağlantıyı yöneten sistemin kurucusudur. Sorunun cevapları, durum değişiminin zaman bakımından nasıl düzenlendiğini açıklamaktadır.

2 numaralı cümle, “bu kararı” sıfat tamlaması gönderimiyle yeni durumu belirlemektedir. “Vakit kaybetmeden” zarf tümleci, “ânî” zarfını açıklamaktadır. “Fiile geçirmek” nesnesi ise kararın uygulanmasını göstermektedir.

“Kendini tatbik ettirmek için muhtaç olduğu büyük enerjiyi de beraber taşıyan” sıfatı, uygulama hızını sebep bakımından belirlemektedir. Zaman ortak alanının unsurları arasındaki ilişki, açıklayıcı yapıyı mantık yapısı bakımından tamamlamaktadır. Zaman unsurları ve aralarındaki uyum şu şekildedir:

Âni > Tatbik ettirici enerji (güç kaynağı) > Vakit kaybetmeden (sebep) > Fiile geçirme (uygulama) > düşman (engel)

3 numaralı cümle, 2 numaralı cümleyi özetleyen bir anlam yinelemesi yapmaktadır. “Zîra” bağlacı, bu yapıyı açıklama şekline sokmaktadır. Uzun bir şekilde anlatılan konu, daha anlaşılır hâle getirilmektedir.

Zamanın düşmana benzetilmesi, “ânî” sıfatıyla belirlenen hızlı değişimi somutlaştırmaktadır. “Onun” tamlayanının “bu kararı” nesnesine ulaşması, somutlaştırmanın konusunu belirlemektedir. Ayrıca “Niçin bu kararı vakit kaybetmeden

file geçirmek istedin?” sorusunun cevabı da somutlaşmayı açıklama sistemine yerleştirmektedir.

3.4.1.1.2 Sıfat Tamlaması Açıklaması

3.4.1.1.2.1 Durum Sıfat Tamlaması Açıklaması

33.1

- (0) Günlerim endişe içinde geçiyordu ve ameliyata hazırlanmak için bünyemi kuvvetlendirmeye çalışıyordum.
- (1) İçinde hafif bir kemik ağrısının duman gibi gezindiği yarım karanlık, yarım şuurlu, birbirlerini gayet ehemmiyetsiz bir münasebetle takip eden, hepsi gerçek ve hepsi abes birtakım hayaller; uyku ile uyanıklık arasındaki ayırıcı perdeyi fasılasız dalgalandıran ve ruhun bir yarımını rüyada eriterek öteki yarımını hakikatle temas ettiren üçüncü bir hâlet.

Önceki metnin son cümlesinde belirlenen durum, metnin ilk cümlesindeki sıfat tamlamalarıyla açıklanmaktadır. Cümleyle tamlamalar arasındaki anlam ilişkileri, bir yorum dizisi oluşturmaktadır.

“Günlerim endişe içinde geçiyordu.” cümlesini durum belirlemeleri şeklinde yorumlayan tamlamalar, niteleme şeklinde sonuçlara ulaşmaktadır. Bu sonuçlar, bir yorum zinciri içinde gelinen son noktayı belirlemektedir.

Tamlamaların isim kısımları, cümlenin “endişe” ismine yaptıkları gönderimlerle ortak alanda birleşmektedir:

Endişe (Karanlık + Hayaller + Hâlet)

Bu isimlerin sıfatları, durumların yorumlanmasını sağlamaktadır. “Günlerin endişe içinde geçmesi” durumu, bu sıfatlarla açıklanmaktadır:

Endişe içinde geçen günler: (Hafif bir kemik ağrısı + Ehemmiyetsiz münasebetle takip eden ve abes hayaller + Uyku ile uyanıklık arasındaki perdenin dalgalanması + Üçüncü bir hâlet).

“Üçüncü bir hâlet” sıfat tamlaması, iki cümlede belirlenen durumları tek çatıda birleştirmektedir. Böylece baştaki toplayıcı bağ, sondaki başka bir bağla karşılanmıştır.

Durum açıklayıcı sıfat tamlaması dizisi, metnin başından beri gelişen olay ve durumların yorumunu ve ameliyat hedefinden önceki psikolojiyi düzenlemektedir. Bu, metnin bütün yapısının yorumlanmasında önemlidir.

3.4.1.1.2.2 Yer Sıfat Tamlaması Açıklaması

15.1 “Zavallı Yorik”

(1) *Gayet yüksek bir kapı...*

(2) *Kırmızı bir fener üstünde şu kelimeler:*

Betimleme yapısı içinde, olayın geçtiği yerin iki parçası arasındaki ilişki, sıfat tamlamalarıyla kurulmuştur.

Yer betimlemesinin unsurları olan tamlamalar, anlam bağlarına sahiptir. Aynı yerde bulunan eşyalar, parçadan bütüne doğru bir eşleşme yapmaktadır. “Kapı” ve “fener”, bu yer ortaklığıyla bağdaştırılmıştır.

İki cümle arasındaki anlam bağları, cümle içinde sıfatlarla zenginleştirilmiştir. Metin çözücü, yapıları birleştirerek, görünümü tasavvur etmektedir. Bu işlem sırasında da cümleden cümleye geçiş sağlanmaktadır.

Bu bağlantı, ayrıntıların değerlendirilmesi esasına göre kurulmaktadır. Betimlemenin kullandığı zaman sırası, bağlanan unsurların yerini düzenlemektedir:

1. “Kapı”: Olayın geçtiği yere giriş unsuru olduğu için, “kapı” yapısının önceliği vardır. Metnin başlangıcı olan bu unsur, “gayet yüksek” sıfat yapısıyla önemli bir işleve sahip olmuştur. Metinde ihtişam duygusuna bağlı bir yapılanma olacağı için, metin çözücü duruma hazırlanmaktadır. Bu özellik, cümlenin özne dışı öğelerinin eksiltilmesiyle de vurgulanmaktadır.

2. “Fener”: “Kapı” bilinmezliği, “fener” aydınlığı temsil ettiği için, anlam zıtlığına dayalı bir bağ kurulmuştur.

İki cümle arasındaki zıtlık ilişkisi, eksiltilmiş ortak bir yüklemle desteklenmektedir. Bu yüklemi belirlemek, metin çözücüye bırakılmıştır. Cümlelerdeki var olma anlamı, yüklem “var” kelimesi olduğu sonucuna bizi ulaştırmaktadır.

3.4.1.2 Fiil Açıklama

3.4.1.2.1 Olumlu Fiil Açıklama

3.4.1.2.1.1 Teknik Fiil Açıklama

15.24

(0) Kolu kesiliyor.

(1) **Efendiler!... Amputation ameliyatlarında her şeyden evvel dikkat edilecek nokta...**

1 numaralı cümle, Operatör'ün önceki fiilini açıkladığı cümledir. Metin çözücüyü önce yapılan işle ilgili olarak teknik olmayan, halkın anlayacağı bir dille bilgi verilmektedir. Daha sonra da teknik ayrıntılara girilmiştir.

“Amputation” teriminin dışa gönderimi, eğer tıp bilgisinden yoksunsanız kapalı bir ifadedir. Ancak bu ameliyatın kol kesme işlemi olduğu, önceki cümleden anlaşılabilir.

“Efendiler” ünleminin yön değiştirme yapısı ise, bilgi aktarımının metin çözücü için değil, amfideki asistanlara yapıldığını göstermektedir.

1 numaralı cümlelerin eksilteli yapısı, açıklamanın devam eden sistemini kurmaktadır. “Amputation ameliyatının yapılışı”, ayrı bir metin oluşturur. Teknik ayrıntıya girilmeden romana devam edilmiştir.

1 numaralı cümledeki terimi açıklayan önceki cümle, parantezleme ile iç içe bir yapı oluşturmaktadır:

“Efendiler!... Amputation (kol kesme) ameliyatlarında her şeyden evvel dikkat edilecek nokta...”

İki cümleyi bağlayan bu geçiş, çok geniş bir şekilde tamamlanabilir. “Dikkat edilecek nokta nedir?” sorusunun cevabı, bu tamlamayı yönetir.

Amputation (kol kesme) kelimesi, Çocuk için ameliyatın ayrıntılarından çok, bacağın kesilmesi riskini çağrıştırmaları bakımından önemlidir. Bu yüzden ayrıntılaşma, yarım kalmıştır.

İki cümle arasında gizlenmiş bir bağlantı cümlesi de açıklama yapısını düzenlemektedir. Bu cümle:

“Bu arada Operatör açıklama yapıyordu.”

Yapılan konuşmanın taşıyıcı yüklemiyle zaman unsuru “bu arada” zarf tümlecinin ilişkisi, açıklamaya geçişi sağlamaktadır.

3.4.1.2.1.2 Tarz Fiil Açıklama

18.2

(6) Biraz dinleniyorum.

(7) Şu bahçivana bakıyorum.

6 numaralı cümlelerin “dinleniyorum” yüklemine ortaya koyduğu fiilin yapılış tarzı, 7 numaralı cümlede açıklanmıştır. Bu cümleler arası bağlantı, cümlelerin yüklemeleri arasındaki bilgi tamamlayıcı açıklama yapısıyla kurulmaktadır.

“Şu bahçivana bakarak, biraz dinleniyorum.”

Metinde, bu anlatımın bölünmesi ve fiilin öncelenmesi, anlatımın basitten karmaşığa doğru yapılmasını sağlamaktadır. Önce fiil söylenmiş, sonra da fiilin nasıl yapıldığı açıklanmıştır.

“Dinleniyorum” ve “bakıyorum” yüklemeleri arasındaki zaman ve kişi benzerliği, metinde âhenkli bir özelleştirme sağlamaktadır. Bu yapıda sonuç, sebepten önce getirilerek önem sırası gözetilmiştir. Metin çözücü, değerlendirmede oluş sırasına göre bir yeniden düzenleme yapacaktır:

“Bakıyorum, dinleniyorum.”

Dinlenmenin şeklini bildiren “bakma” fiili, “-yor” ekinin sağladığı devam eden fiil anlamıyla zaman çizgisindeki yerini almıştır.

Fiilin açıklanması, metnin mantık yapısı içinde yapılmaktadır. Çocuk kişisine sorulan “Nasıl dinleniyorsun?” sorusu, 6 numaralı cümlede cevaplandırılarak gizli bir soru - cevap bağlantısı kurulmuştur. Soru kısmı, sorulmamış; ancak sorulmuş kabul edilmiştir. Her açıklama, derin metinde böyle bir soruyu gizler.

ZT + Y modelinin cümleler arası ilişkilerde kullanılması, kısa cümleler kurma prensibine uygundur. Uzun cümlelerin sıkıcı olması, anlatımın kendine özgü parçalara bölünmesini gerekli hâle getirmiştir.

3.4.1.2.1.3 Hedef Fiil Açıklama

5.4

(3)(1) Ve dizimin acısını duymayarak, yürüyorum; istikbalimden başka bir yere çıkan rahat ve emin bir yolda gider gibi yürüyorum.

(4)(1) Biz, kenar mahallelerden birinde annemle yalnız oturuyorduk.

İlk cümledeki “yürüyorum” yüklemi, bir hedef gerektirir. “Oturuyorduk” yüklemi, bu hedefi açıklamaktadır.

Hedefi belirleyen yüklemnin bulunduğu cümledeki diğer öğelerle ilişkileri, yerin ayrıntılarını vermektedir. “Biz” öznesi ve “annemle yalnız” zarf tümleci, olayın geçtiği yerin kimlik bilgilerini belirlemektedir. “Mahallelerden birinde” yer tamlayıcısı ise, onun yer bilgisini açıklamaktadır.

“Nereye yürüyorduk?” sorusunun cevabı, ikinci cümlede gizlidir. Bu cevap, iki cümle arasındaki anlam ilişkisiyle elde edilir:

“Kenar mahallelerden birinde annemle yalnız oturduğumuz (eve) yürüyordum.”

Yüklemler arası fiil - hedef bağı, sonradan verilen bilgiyle kurulmaktadır. Metin çözücü, ilgisiz gibi görünen cümleleri kullanarak daha geniş değerlendirmeler yapabilmektedir. Bu değerlendirmeler, bir sebep - sonuç mantığıyla düzenlenir.

İlk cümle hayali bir anlatıma sahipken, ikinci cümle onu somutlaştırarak açıklamaktadır.

3.4.1.2.2 Olumsuz Fiil Açıklama

3.4.1.2.2.1 Değillemeli Olumsuz Fiil Açıklama

5.5

(0) Ona bu fena haberi vermekte gecikmek için eve gitmek istemedim.

(1) Felaketimizi başka biriyle taksim etmek saadettir, fakat annelerle değil, annelerle değil.

İlk cümledeki olumsuz fiil, ikinci cümledeki değilleme ile açıklanmaktadır. Değilleme, haberle kişi arasındaki ilişkiye göre yapılmaktadır.

Özel durum yerine genel durum, değillenmektedir. Böylece olumsuz fiil, genel bir kural içinde yorumlanmıştır.

“Fena haberi vermekte, niçin geciktin?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir. Çünkü ikinci cümle, bu soruyu cevaplar.

“Felaketimizi annelerle paylaşmanın felâket getirmesinden dolayı, ona bu haberi vermekte geciktim.”

“Başka biriyle” yardımcı zarf tümleci, kurduğu değiştirimle genellemeyi düzenlemektedir. “Annelerle değil” ifadesinin yinelenmesi, genel kuralı değilleme şeklinde pekiştirmektedir. “Ona” yardımcı yer tamlayıcısı gönderimi, “anne” ismine ulaşarak özel durumu kurala bağlamaktadır.

“Felaket” ve “fena haber” unsurları arasındaki genel - özel anlam ilişkisi, genellemeyi durum bakımından belirlemektedir.

Olumsuz fiil açıklayıcı değilleme, durumun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu yapı, Çocuk - Anne ilişkisinin yorumlanmasını düzenlemektedir.

3.4.1.2.2 Müştak Olumsuz Fiil Açıklama

44.15

(13)(3) *Hasta* olmayanların bilmedikleri bu saadeti, ilerde, hiç olmazsa hatırlayabilsem.

(15)(1) Büyük bir *hastalık* geçirmeyenler, her şeyi anladıklarını iddia edemezler.

“Hasta” isim kökünün yinelenmesi üzerine kurulan bağlantı, ilk cümledeki “hasta olmayanların bilmedikleri” sıfatındaki olumsuz fiili açıklamaktadır. Bu bağlantı, durumun daha iyi anlaşılması içindir.

“Hasta olmayanların” tamlayıcı, “büyük bir hastalık geçirmeyenler” öznesiyle ayrıntılanmaktadır. “Bilmedikleri bu saadeti” sıfat tamlaması ise, “Her şeyi anladıklarını iddia edemezler.” kısmıyla açıklanmaktadır.

Sıfat ve onu açıklayan cümlede ortak olarak kullanılan “hasta” isim kökü, bağlantının konusunu belirlemektedir. “Hasta olmama” ve “hastalık geçirmeme” olumsuz fiilleri arasındaki anlam yakınlığı, durumu vurgulamaktadır.

“Bilinmeyen saadet” olumsuzluğu, “Her şeyi anlayamazlar.” durumuyla belirlenen genel hükümlerle açıklanmaktadır. Hastalarla hasta olmayanlar arasındaki karşılaştırma, bu genelleme ile yapılmıştır.

Hastalık ortak alanının hasta olmayanlara göre yorumlanması, zıt iki durum arasındaki farklılıkların kullanımıyla gerçekleşmektedir. Böylece durumun daha iyi anlaşılması sağlanmıştır.

3.4.1.2.2.3 Birleştirici Olumsuz Fiil Açıklaması

3.17

- (1) Cevap vermedim.
- (2) O kadar fena olmuştum ki dizimin sarılması bittiği hâlde kımıldayamıyordum.

İlk cümledeki olumsuz fiil, ikinci bir fiille birlikte açıklanarak, bağlantı kurulmaktadır. Bu bağlantı, devam eden durumun sonuçları şeklinde düzenlenmektedir.

“O kadar fena olmuştum ki” kısmı, durum üzerinde yoğunlaşmayı sağlamaktadır. “Cevap verememe” ve “kımıldayamama” yetersizlikleri de, bu duruma bağlanmaktadır. “O kadar” zarf tümleci ve “ki” bağlacı, bunu daha etkili hâle getirmektedir.

Aslında ilk cevap, müstakil bir olumsuz fiil gibi görülmektedir. Ancak durumun “ki” bağlacıyla bunun üzerine eklenmesi, yan yana ifade çağrışımı yoluyla gerçekleşmektedir. Bu ekleme, yönetici cümlelerin yoruma katkısını arttırmaktadır.

3.4.1.3 Kelime Yorum Açıklaması

3.4.1.3.1 Özet - Yorum Açıklama

12.7

- (2) Birbirimize açıldıkça kapanıyorduk.
- (3) Önceleri her şeyimizi birbirimize açık açık anlatırken; sonraları, beni kendime karşı, onu da kendisine karşı hayrete düşüren birçok tereddütler ve hesaplar içinde susmaya başladık.

3 numaralı cümle, 2 numaralı cümlede anlatılanları açıklamaktadır. Metin kurucu, önce anlatacaklarını kısa bir cümlede sıkıştırmış, sonra da bunu yorumlamıştır.

Uzun cümlede dağılarak anlaşılma tehlikesi olan durum, önceden özetlenmektedir. Bir olayı söyleyip, daha sonra nasıl gerçekleştiğini anlatmak, sözlü hikâye anlatımında sıkça rastlanan bir tekniktir.

Bu bağlantı, zaman ilişkileriyle düzenlenmiştir:

“-dikçe” zarf fiil eki, “önceleri” zarf tümleciyle,

“-yorduk”birleşik zaman eki, “sonraları”zarf tümleciyle tamamlanmaktadır.

Birinci cümledeki “açıldıkça” ve “kapanıyorduk” yapıları, ikinci cümlede ayrı ayrı açıklanmıştır.

“Açıldıkça” ZT : Önceleri her şeyimizi açık açık anlatırken zarf tümleciyle

“Kapanıyorduk” Y.: “Sonraları beni kendime karşı, onu da kendisine karşı hayrete düşüren birçok tereddütler ve hesaplar içinde susmaya başladık.” (YT+Y) yapısıyla açıklanmaktadır.

3.4.1.3.2 Durum - Fiil Yorum Açıklaması

34.6

(0) O zaman, göz karartılarım arasında fark edebildim ki bu adam,
Operatör değildir.

(1)(a) Büyük bir utançla geri çekildim,

(b) pavyonun duvarına gittim,

(c) arkamı taşlara dayadım.

Önceki paragrafın son cümlesinde belirlenen durum, ilk cümledeki fiillerle yorumlanmaktadır. Bu fiiller, durumun daha iyi anlaşılması için kullanılmaktadır. “Adamın Operatör olmaması”, utanmanın sebebidir. Bu durumu gösteren fiiller, sonucu belirlemektedir.

Durum yorumlayıcı fiil dizisi, sebep - sonuç ilişkisi içinde bir düzenleme yapmaktadır. Bu düzenleme, başlangıç noktası durum ve bu durum yüzünden yapılan fiiller şeklinde bir anlam ilişkisine dayanır.

Fiil dizisi, durumun sonuçlarını üç fiille belirlemektedir. Bunların ayrı ayrı yorumlanması, Çocuk kişisinin psikolojik olarak betimlenmesini sağlamaktadır. Bu bilgiler, Çocuk’un kimliğinde birleşir.

“(Utançla geri) çekilme”, “(pavyonun duvarına) gitme” ve “(taşlara) dayanma” fiilleri, “Operatör olmadığını anlamak” durumunu açıklamaktadır. “Duvara gidip taşlara dayanma”, “utanç” sebebine dayalıdır. “Utanma” ise, kişileri karıştırmanın sonucudur.

Durumun fiillerle yorumlanması, göze hitap eden bir açıklama yapmaktadır. Böylece yorum, daha etkili bir şekilde yapılabilmektedir.

3.4.1.4 Telâfi Fiil Açıklaması

26.6

- (1) **Gardayım.**
- (2) **Tren bekliyorum.**
- (3) **Vaziyet fena.**
- (4) **Operatör uzun uzadıya dizimi, röntgen camlarını muayene etti.**
- (5) **Müthiş acılar geçirdim.**
- (6) **Karar şu:**

Önceki kısımda “Demin bir röntgen aldırđım.” ve “Dizim alçıya konacak galiba.” (1.1 - 5.9) cümleleri arasındaki kısımda bulunması gereken açıklamalar yerine, talebe - Operatör diyalogu geçmiştir. Orada anlatılması gerekenler, “gar”da hatırlama şeklinde telâfi edilmektedir.

“Gardayım.” cümlesi, yer değişimi sonrası hatırlamanın yapıldığı yeri; “Tren bekliyorum.” cümlesi, bunun yapıldığı zamanı belirlemektedir. Hatırlama sisteminin başlangıcı ise, “Vaziyet fena.” cümlesinin yorumlayıcı gönderimiyle yapılmaktadır.

4 numaralı cümleden itibaren başlayan açıklamalar, “Dizim alçıya konacak galiba.” cümlesine eklenmektedir. Ancak burada geçmiş zamandan aktarılan ifadeler kullanılmıştır. Operatör’ün fiilleri, 3.1 numaralı cümleden sonra yapılması gereken işlemlerdir. Ancak araya giren diyalog, bunları geciktirmiştir. “Müthiş acılar çektim.” cümlesi ise, fiillerin Çocuk üzerindeki etkisini belirlemektedir.

Paragrafın diğer kısımlarında karar, tedavi ve durum değerlendirmesi sırasıyla, anlatılacaklar tamamlanmaktadır. Böylece eksikliklerin giderilmesi şeklinde metin düzenlenmiştir.

3.4.1.5 Zıt Anlamlı Fiil Açıklama

19.1

- (7) **Bir daha (Paris’i) göremeyeceğiz**
- (8) **İnşallah sen gidersin de görürsün...**
- (9) **(Paris’e gitmek) Benden geçti artık...**

Görüldüğü gibi cümle içi bağlantıda edat grubu olarak gösterilen yapı, ayrı bir cümle hâlinde açıklama işleviyle kurulmaktadır.

3.4.1.6 İki Noktalı İddia Fiil - Açıklama Bağı

16.9

(1) **Halbuki mesele çok basit:**

(2) **İnsan hastalanır ve ölür.**

1 numaralı cümlede bir iddia ortaya atılıyor. Metnin mantık yapısında bu iddiâ, mutlaka açıklanmalıdır. 2 numaralı cümle, bu yüzden ispatlama işlevini yüklenmiştir.

Açıklanan ve açıklayan cümleler, birbirine değişik şekillerde bağlanabilir. Burada açıklama, iki nokta işaretiyle gösterilmiştir.

Metin çözücü “Niçin çok basit?” sorusunu sorması gerektiğini, iki cümle arasındaki iki nokta işaretinden anlayacak ve cevabını 2 numaralı cümleden alacaktır.

İki nokta, değişik tamamlama seçenekleri sunmaktadır.

Yapı	Bağlantı Türü
“şöyledir ki”	Değiştirimli bağlaç
“çünkü”	Bağlaç
“ki”	Bağlaç
“Şöyle bir düşünün!”	Değiştirimli cümle
“Neden mi?”	Soru cümlesi

Görüldüğü gibi, derin metinde birçok bağlantı imkânı vardır. Bunlardan herhangi biri yerine iki noktanın tercih edilmesi, çok seçenekli bir yapının teşekkül etmesini sağlamıştır.

“Basit” kelimesinin “hastalanır” / “ölür” sebep sonuç yapısıyla kurduğu ilişki, geçişi anlam yönünden düzenlemektedir. Basitliğin açıklanması, iki cümle arasındaki ispatlama yapısının temelini oluşturur. Metin çözücü, böylece yapı ve anlam bakımından geçişi düzenler. Bu, başarılı bir çözümleme için şarttır. Böylece iki nokta işaretiyle, iki cümle birbirine bağlanmıştır.

3.4.1.7 Fiil Değilleme Açıklama

19.7

(2) Ben o vakit Paris’te *değildim...*

(3) İstanbul’a *gelmiştim...*

2 numaralı cümlede “Paris’te yer tamlayıcısının bulunma anlamı değillenmektedir. Bu değillenmenin kişi bilgisi, “ben” öznesi ve I. tekil kişi ekiyle; zaman bilgisi, “o vakit” zarf tümleciyle belirlenmektedir.

Metnin mantık yapısında, her fiil ve durum açıklanmak zorundadır. Bu yüzden 3 numaralı cümle, değillemeyi açıklamakla görevlendirilmiştir. Bu bağlantı, bir yerde bulunmamayı, başka bir yerde bulunma sebebine bağlamaktadır.

Mantık yapısında bulunma ve bulunmama arasındaki tercih meselesi, iki şıklı sebep - sonuç ilişkisini, kabul ve ret olarak bütünleştirmektedir:

* “Ben, İstanbul’a gelmiş olduğum için, o vakit Paris’te değildim.”

Böylece değilleme, sebep - sonuç ilişkisine dönüştürülmüştür. Bağlantının bu şekle dönüştürülmesi, cümleler arası ilişkinin cümle içi yapıda değerlendirilmesini sağlamaktadır.

Değilleme ile açıklamanın ayrı ayrı cümlelerde düzenlenmesi, anlatımın daha kolay çözümlenmesi içindir. İki cümlenin paradigmatik(dizi) şekilde düzenlenmiş YT + Y yapısı, bunu kuran yapıdır.

“Paris’te değildim.” yapısı, bulunmama; “İstanbul’a gelmişim.” yapısı, bulunma bildirmektedir. İki yapı arasında kurulan bu zıtlık, değillemenin daha iyi anlaşılmasını sağlar.

“Paris’te” / “İstanbul’a” yer tamlayıcıları arasındaki bulunmadan yönelmeye doğru başlayan yön değıştırme, değilleme ile bağdaştırılmaktadır. Bu da, değillemenin açıklanmasını daha sistemli hâle getirmektedir.

Her iki cümlenin de bitmiş zaman yapısında düzenlenmesi ve ortak I. tekil kişi unsurları (Ben, I. tekil kişi / I. tekil kişi), değilleme ile açıklamayı uyum içinde düzenlemiştir.

“O vakit” zarf tümlecinin her iki cümlenin yüklemelerini nitelemesi ise, yapıyı bütünleştirmiştir.

Böylece değillemenin açıklanması, iki cümle arasında sağlam bir yorumlama sağlar.

3.4.1.8 Fiil Benzetme Açıklama

13.31

(4) İsmimi çağırıyorlar gibi.

(5) Yatağımın başında fısıldaşmalar, hayatımla münasebeti olmayan kısa bir rüya.

İlk cümlede eksiltiyle belirgin hâle getirilmiş bir benzetme vardır. İkinci cümle, bu benzetmeyi açıklayarak anlatımı geliştirirken, bağlantıyı da kurmaktadır.

İki cümledeki durumlar ardışık olarak düzenlenmekle birlikte, benzetmenin somutlaşmasını da sağlamaktadır. “İsmimi çağırıyorlar.” yapısıyla “fısıldaşmalar” arasında da anlam zıtlığı vardır. Böylece ilk cümle, benzerlik ve zıtlık yönünden açıklanmaktadır.

4 ve 5 numaralı cümleler arasındaki açıklama, yapı olarak ancak eksiltilerle gösterilmektedir. Yoksa metin çözücünün anlam ilişkisini, ilk okuyuşta anlaması,

imkânsızdır. Art arda düzenlenen durumlar arasındaki bu ilişkiler, metnin bağlamından çıkarılmaktadır.

Benzetme üzerine kurulmuş açıklama cümlesi olan ikinci cümle, metin çözücünün önce anlatılanları hayalinde canlandırmasını sağlamaktadır. Bu anlatım şekli, anlam bütünlüğünü oluşturur.

Bazen cümleler arası geçişler, gizli yapılmaktadır. Bu, geliştirilmiş bir anlatım tekniğidir. Metin kurucu, anlam, sıralama, eksilti, ahenk ve çağrışım gibi ilişkileri kullanarak cümleleri esnek bir şekilde bağlamaktadır.

3.4.1.9 Anlam Çerçevesi Fiil Açıklaması

34.1

(0) Dizimin ağrısı, beni o ânın hayali içine sokuyor.

(1) Haydarpaşa'ya kadar giderken arabadan vapura, vapurdan arabaya binmek bile beni son derece yormuştu.

(2) Bacağım çok ağrıyordu.

Metnin ilk cümlesindeki durum, önceki ve sonraki cümleler arasındaki anlam dizisi ile açıklanmaktadır. Bu açıklama, anlam ilişkileriyle sağlanan sezdirimle gerçekleşmektedir. "Hastalık" ortak alanı, bütünlüğü sağlamaktadır.

"Dizimin ağrısı" öznesi ile "Bacağım ağrıyordu." (Ö+Y) yapısı arasındaki anlam yakınlığı, aralarındaki cümlede belirlenen durumu çevreleyen bir açıklama yapmaktadır. 1 numaralı cümleye sorulan "niçin" sorusunun cevabı, bunu bulmamızı sağlar.

Asıl açıklayıcı cümle, 2 numaralı cümledir. Derin metindeki "çünkü" bağlacı, bunu anlam olarak kurmaktadır. Ancak açıklayıcı cümleye paralel bir özneye sahip olan önceki metnin son cümlesi, bağlantıyı metinler arasına taşımaktadır.

Sebebin bu şekilde ikizlenmesi, değişmeyen durumun etkileri olarak değerlendirilebilir. "Diz" ve "bacak" kelimeleri arasındaki parça - bütün ilişkisi, bunu alanda genişleme olarak göstermektedir.

Açıklayıcı anlam çerçevesi, açıklanan cümleye temas etmediği için oradaki yer değişimi de serbest bir şekilde gerçekleşmektedir. Anlam olarak sebeple sonucun birleşmesi, asıl konunun vurgusunu etkilemektedir.

Bağlantı, metin içi bütünlüğün dış bağ tarafından desteklenmesi şeklindedir. Çerçeve kısmın yoruma katkısı, bir değerlendirme sistemi şeklindedir. “Yormuştur” yüklemi, çerçeve ile yorumlanacak cümlenin bağlantı noktasını oluşturmaktadır. “Bile” edat grubu ise, durumla sebebi derece bakımından düzenlemektedir.

“Bacağı o kadar ağrıyordu ki Haydarpaşa’ya kadar giderken arabadan vapura, vapurdan arabaya binmek bile beni son derece yormuştu.”

3.4.1.10 Örnek Ayrıntılayıcı Fiil Açıklama

21.1

(2) Yalana her şey isyan etmelidir.

(3) Eşya bile:

(4)(a) Damlardan kiremitler uçmalıdır,

(b) ağaçlar köklerinden sökülüp havada bir saniye içinde toz duman olmalıdır,

(c) camlar kırılmalıdır,

(d) hatta yıldızlar düşüp gökyüzünde bin parçaya ayrılmalıdır filân...

İkinci cümle, ilk cümledeki hükmün örneğidir. Ancak bu örnek, ayrıntısız genel bir anlama sahiptir. “Eşyâ” kelimesinin anlam hazinesinde bir belirsizlik vardır. Bu yüzden, kelimenin hangi anlamları taşıdığı açıklanmıştır.

Açıklama yapısı, ayrıntılama şeklinde düzenlenmiştir. Yani kelimenin anlam yükü, doğrudan maddeler hâlinde sıralanmaktadır. Sıralama yapıları arasındaki gereklilik kipi ortaklığı, 2 numaralı cümlenin “isyan etmelidir” yüklemi altında, maddelerin toplanmasını sağlamaktadır. Objeler ve fiilleri arasındaki ilişkiler, özne ve yüklem dizileriyle bir bağlantı merdiveni oluşturmaktadır:

Yeri	Özne	Yüklem	Tarz	Yer	Durum
a	“kiremitler”	“uçmalıdır”	∅	“damlalardan”	∅
b	“ağaçlar”	“toz duman olmalıdır”	“sökülüp bir saniye içinde”	“kökünden”	“havada”
c	“camlar”	“kırılmalıdır”	∅	∅	∅
d	“yıldızlar”	“ayrılmalıdır”	“düşüp”	“gökyüzünde”	“bin parçaya”

Bu iki dizi, buldukları cümlelerde sintatik (dizim) ilişkilerde yorumlanmaktadır. Tarz, yer ve durum olarak açıklanan diziler, yorumlamayı daha sistemli hâle getirir.

Maddelerin sonundaki “hatta” bağlacı, mantıklı örneklerden abartılı bir örneğe geçildiğini gösterir. Bu örneğin sona bırakılması, maddeleri etkili bir şekilde bitirmek içindir.

Son cümlenin sonundaki “filân” kelimesi, “eşya” kelimesinin tekili “şey” ile anlam yakınlığı kurmaktadır. Bu kelime, sonundaki üç nokta işaretiyle, örneklerin devam ettiğini gösterir.

3.4.1.11 Zamana Dayalı Fiil Açıklama

12.7

(1) Yalnız, büyüdükçe birbirimize yabancılaştığımızı birkaç kere fark etmiştim.

(2) Birbirimize açıldıkça kapanıyorduk.

2 numaralı cümle, 1 numaralı cümleyi başka bir ifadeyle açıklamaktadır. Bu açıklama, zamana dayalı olarak yapılmaktadır.

“Büyüdükçe” yardımcı zarf tümleciyle “açıldıkça” zarf tümleci arasındaki dizi ilişkisi, zamanlamayı kurmaktadır. Bu süreç, Nüzhet ve Çocuk yaşlarına ve ilişkilerine göredir.

“(Büyüdükçe) yabancılaşma” ve “(açıldıkça) kapanma” fiilleri, açıklamayı belli bir süreçte gerçekleşen değişiklikler şeklinde düzenlemektedir. Yinelenen “birbirimize” yer tamlayıcısı, bu değişikliklerin kişilerini ve ilişkinin yönünü belirlemektedir.

“Birkaç kere fark etmiştim.” (ZT+Y) yapısı, açıklamanın yapıldığı zamanı belirleyerek anlatıma gerçeklik kazandırmıştır.

Zamana dayalı açıklama, durumun değişik şekillerde ifadesiyle anlatımda kapalılık olmasını engeller. Böylece metin çözümleme daha verimli olur.

3.4.2 Öge Açıklama

3.4.2.1Yüklem Açıklama

3.4.2.1.1 Değilleyici Yüklem Açıklaması

38.12

(3) Geceyi, bu odada geçireceğime inanmıyorum.

(4) Beni burada zaptedecek kuvvetle mücâdele ihtirasına gebeyim:

(5) Ruhumda büyük bir hazırlığın kımıldanmaları var.

İlk cümledeki değilleme, sonraki iki cümle tarafından açıklanmaktadır. “İnanmıyorum” yüklemının daha iyi anlaşılması için, 4 ve 5 numaralı cümlelere göre yorumlanmalıdır.

“Geceyi bu odada geçireceğine niçin inanmıyorsun?” sorusu, bağlantıyı yönetmektedir. “(Geceyi bu odada) geçirme” filinin sebebinin incelenmesi, açıklamanın temelini oluşturmaktadır.

“Beni burada zaptedecek kuvvet” sıfat tamlaması, Çocuk’a geceyi odada geçirecek güçtür. Bu güce karşı çıkış, “inanmıyorum” yüklemindeki isteksizliği belirlemektedir. “Mücâdele ihtirasına gebeyim.” (YT+Y) yapısı, inanılmayan şeyin engellenmek istendiğini gösterir.

5 numaralı cümle, önceki cümledeki hazırlığın devamını göstermektedir. Bu devamlılık, bulunma bildiren sebeple kurulmuştur. “Ruhumdaki büyük bir hazırlığın kımıldanmaları” tamlaması, “mücâdele ihtirasına gebe olma” durumunu açıklamaktadır.

Değilleyici yüklem durumla açıklanması, ameliyat öncesindeki duygu çözümlemesini sağlamaktadır. Hastalık ortak alanında gelinen nokta ve onun Çocuk’un psikolojisi üzerindeki etkisi, bu bağlantıyla yorumlanmaktadır.

3.4.2.1.2 Cevap Yüklemlerinin Açıklaması

18.12

(8)(2) Yoruldum, dinleniyorum.

(12)(4) Yorgunum...

(5) İstasyondan buraya kadar yürümek yordu.

(6) Biraz dinleniyorum.

8.2 numaralı cümledeki cevap, soru zincirinin kurduğu baskı sonucu açıklanmıştır. Bu cevap, kabul edilmeyen cevabın daha ayrıntılı olarak verilmesi şeklindedir.

“Yorulduğum” ve “dinleniyorum” yüklemeleri arasındaki ilişki, 12.5 / 12.6 numaralı cümlelerde açıklanmaktadır.

“Yorulduğum” yüklemiyle ilgili olarak sorulan “Niçin yorulduğun?” sorusu, böylece cevaplandırılmıştır. Verilen kısa cevap kabul edilmeyince, cevabın ispatlanması gerekmiştir. “İstasyondan buraya kadar yürümek beni yorduğu için yorgunum.”

Bu sebep - sonuç ilişkisi, önceki cevabın doğruluğunu ispatlayan bir mantık bağlantısı kurmaktadır. Böylece verilen cevap, sebep bakımından bir temele bağlanmıştır.

Açıklama yapısı, “İstasyondan buraya kadar yürümeye” öznesi (i.f gr.) ile bilgiyi cevaba taşımıştır. Bu bilgi, hastahanedeki köşke dönüş şekline aittir. Bu ispatlama yapısı, cevabın açıklanmasında araç olarak kullanılmaktadır.

“Dinleniyorum” yüklemine “biraz” zarf tümleci tarafından ikinci kullanışta nitelendirilmesi, abartının giderilmesi amacıyla yapılmıştır. Kabul edilmeyen cevap, abartıdan temizlenmiştir. Böylece cevap, daha mantıklı hâle getirilmektedir.

Cevabın açıklanması bağlantısında her yüklem ayrı birer cümlede ispatlanması, etken kişinin baskısını zemine yayarak bertaraf etme endişesi sebebiyledir. Böylece metin, yinelenmelerin ahenkli bütünlüğü içinde merak unsurlarının da yardımıyla sürükleyici bir yapıya kavuşmuştur.

I. tekil kişi ekleri arasındaki uyum, savunma mekanizmasının sağladığı bütünlüğü yapı olarak kurmuştur. Böylece kısa ve uzun cümle yapıları, aynı anlamda birleşmiştir.

3.4.2.2 Zarf Tümleci Açıklaması

3.4.2.2.1 Önceki Bilgilere Dayalı Zarf Tümleci Açıklama

14.9

(6)(3) - Kim? Diye sordum (anladığım hâlde).

(8)(2) Küçük Hanım.

(9)(1) Ben istediği gülüşü esirgemeyerek bahçeden yola çıktım.

9.1 numaralı cümlenin zarf tümlecinin anlamı, önceki cümlelerle kurulan ilişkiler yoluyla açıklanmaktadır. Bu ilişkiler de bağlantıları kurmaktadır.

“Niçin” sorusu, bu açıklama bağlantısını bulmamızı sağlayacaktır:

“Niçin istediği gülüşü esirgemedin?”

“Çünkü, Küçük Hanım (olduğunu) anladığım hâlde, kim diye sordum.”

Ulaşılan cevap, önceki iki cümleden derlenmiştir. Bunlar da 9.1 numaralı cümlenin zarf tümlecini nitelemektedir. Böylece zarf tümleci, öncesindeki cümlelerle sebep ilişkisi kurmaktadır.

Cümleler arasındaki bu anlam ilişkisi, metin çözücü için önemlidir. Eğer zarf tümlecini açıklayan cümlelere ulaşılamazsa bir anlaşılma oluşacaktır. Bu da metnin ana mesajının çözülememesine sebep olabilir. Mesaj çözülemese Nüzhet - Çocuk ilişkisi anlaşılabilir.

Zarf tümlecini oluşturan zarf fiil grubunun sahip olduğu cümlecikle 6.3 ve 8.2 numaralı cümleler arasındaki ilişkiler, gönderim bağlantılarıyla da desteklenmektedir:

“istediği” : İyelik eki gönderimi → Nurefşan (14.8)

“bahçe” : Yer gönderimi → Köşkün bahçesine (14.7)

“Küçük Hanım” : ST gönderimi → Nüzhet (13.21)

Bu gönderimler, açıklama ilişkisini daha uzak bağlantılar kurarak yer ve kişi yapısıyla düzenlemiştir. Böylece metnin uzak ve yakın bağlantıları kurulmuştur.

3.4.2.2.2 Sebep Zarf Tümleci Açıklaması

44.3

(2) Kendimi, kitapların kahramanlarından daha mühim bulduğum için, okumaktan sıkılıyorum.

(3) İstirabımın hodgâmlığı mâni oluyor.

İlk cümlede sebep bildiren zarf tümleci, ikinci cümlede açıklanmaktadır. Bu açıklama, durumun sebeplere göre yorumlanmasını sağlamaktadır. Böylece ilk tümlecin anlamı genişletilmiştir.

“Niçin kendini kitapların kahramanlarından daha mühim buluyor?” sorusu, bu bağlantıyı düzenlemektedir. Asıl sebebin cümle şeklinde ertelenmesi, durumun yorumlanmasını belirli bir sistem içinde yönlendirmektedir.

Sebepler kısmı, bu bağlantıyı düzenleyerek sonucun daha iyi anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır:

Sebepler : 1. İstirabımın hodgâmlığı mâni olduğu için.

2. Kendimi kitapların kahramanlarından daha mühim bulduğum için.

Sonuç : Okumaktan sıkılıyorum.

3 numaralı cümle, derin metindeki “buna” yer tamlayıcısıyla ekleme işlemini gerçekleştirmektedir. Bu ekleme, “ıstırabımın hodgâmlığı” öznesini etkin unsur hâline getirmektedir. “Mâni oluyor.” yüklemi, etkin unsurun etkisini göstermektedir.

“Okumaktan sıkılma” durumu, bağlantıda yorumlanmaktadır. Sebeplerin bu şekilde düzenlenmesi, anlatımı daha ilginç hâle getirmektedir.

3.4.2.2.3 Yer Tamlayıcısı Dizisi Betimleme Açıklaması

8.5

(1) Arkamda hâfif bir ayak sesi ve sıçrayış oldu.

(2) İçeriye girenin kim olduğunu anladığım için başımı çevirip bakmadım.

(3) Kulağımın dibinde keskin bir ince ses.

Art arda gelen cümleler, belirlenen yönle ilgili olarak olayın geçtiği yerin betimlenmesini sağlamaktadır. Paragraftaki yer tamlayıcıları arasındaki ilişkiler, bu bağlantıyı kurmaktadır.

“Arkamda” yer tamlayıcısı, cümle içi ilişkilerle başlangıcı kurmaktadır. “Ayak sesi” ve “sıçrayış” hareketlerinin yönü, konuşmaya katılacak üçüncü kişinin gelişini göstermektedir.

“İçeriye girenin” tamlayanı, “içeriye” yardımcı yer tamlayıcısının belirlediği yöne göre ayak sesinin sahibine işaret etmektedir. “Kim olduğunu anladığım için” edat grubu, bunu sebep olarak belirlemektedir. “Başımı çevirip bakmadım.” (ZT+Y) yapısı, yine yöne göre belirliliğe dayalı olumsuz fiille, sonuca ulaşmaktadır.

“Kulağımın dibinde” yer tamlayıcısı, “bakma” duyusundan “işitme” duyusuna geçişi gösteren bir yönelme taşımaktadır. “Keskin ince bir ses” sıfat tamlaması, bunu daha belirgin hâle getirmektedir. Cümlenin eksilteli yapısı, anlamı güçlendirir.

Yer tamlayıcıları, ileride anlaşılacak olan fiil konusunda çıkarımlar yapılmasını gerektirmektedir. Gelen kişinin Çocuk'a göre durumları, bunu sağlar. Bu çıkarımlar, önceden yapılan açıklamalarla gelecek durumlara zemin hazırlamaktadır.

3.4.2.2.4 Özne Açıklama

3.4.2.2.4.1 Özne Ünlem Açıklaması

18.3

(3)(b) fakat içimde *ne kargaşalık!*

(4) Bana tâbi olmayan binlerce hayaller ve hâtıralar, şiddetli bir anafor içinde savruluyorlar.

3b kısmının “ne kargaşalık” ünleminin anlam içeriği, 4 numaralı cümlede açıklanmaktadır.

Metinde hiçbir unsur, kapalı kalmamalıdır. “Kargaşalık” kelimesiyle, “bana tâbi olmayan binlerce hayaller ve hâtıralar” sıfat tamlamasının kurduğu ilişki, kelimeyi açıklama bağlantısını kurmaktadır. Bu yapılardan her ikisi de, buldukları cümlelerin öznelidir. Yani önceki cümledeki özne, genişletilerek açıklanmaktadır.

4 numaralı cümlenin “Şiddetli bir anafor içinde + savruluyorlar.”(YT+Y) yapısı, açıklamayı bulunma ve fiil bakımından açıklamaktadır. “Şiddetli bir anafor” sıfat grubu, “kargaşalık” kelimesinin başka bir şekilde ifadesidir. Kelime, benzetme ile somutlaştırılmıştır. “Savruluyorlar” yüklemi, “kargaşalık” ve “anafor” kelimeleriyle anlam ilişkisi hâindedir.

“Ne kargaşalık” ünlemi, içine düşülen psikolojik çıkmazı vurgulayan unsurdur. Metin çözücü, bu yapının açıklanmasıyla “Çocuk” karakterini ve roman aksiyonunu daha iyi anlar.

4 numaralı cümle, metin çözücünün “Bu nasıl bir kargaşalık?” sorusunu cevaplayan cümledir. Metinde kurulan hayaller ve geçmiş hatıralar, “hayaller” ve “hatıralar” kelimelerinin gönderimiyle yeniden hatırlatılmaktadır. Böylece geriye doğru bir değerlendirme sağlanır. Ancak bu geriye dönüş net olmadığı için, olay ve durumlar duygusal bir alanda bırakılmıştır.

3.4.2.2.4.2 Özne (Kişi) Açıklama

19.3

(10) Orada *apaşlar* toplanırlar...

(11) Hani romanda okuyorsun ya!...

10 numaralı cümlelerin “apaşlar” öznesi, kimlik bilgisi bakımından kapalı kalmıştır. Metin çözücü, bu kelimenin anlamını bilmiyorsa, metni tam olarak anlayamaz. Bu yüzden, öznenin anlamı hakkında bilgi verme ihtiyacı duyulmuştur.

“Hani” ünlemi, açıklama yapısının başlangıç işaretini vermektedir. “Romanda” yer tamlayıcısının okunan romana yaptığı metin dışı gönderim ise bilginin kaynağını göstermektedir.

“Okuyorsun” yüklemi, bilgiyi hatırlatma şeklinde şifrelemiştir. Bu şifreyi çözmek için okunan kitabın ilgili konusu bulunarak, metinde kullanılmalıdır. Ancak metnin devamında da çeşitli vesilelerle bu bilgi açıklanacaktır.

“Ya!” ünlemi, Çocuk - Paşa ilişkisinde, iletişim kurulan noktayı belirler. İlişkideki samimiyet derecesi, bu ünlemle belirlenmiştir.

11 numaralı cümlelerin sonundaki üç nokta işareti, yorumlamaya bırakılan “apaş” tanımlamasını gösterir.

“Apaş” kelimesinin aynı paragraf içindeki ileri gönderimi, grubu oluşturan alt gruplar şeklinde bir açıklama yapmaktadır:

“Apaşlar”, politikacılardan (3.14), anarşistlerden (3.15)

Bu grubun ortak noktası da yine ileriye gönderimle açıklanır.

(3.16) “Hepsi de Sadi Carnot’un düşmanı.”

Paragrafın devamında ise bunların fiillerine dayalı bir betimleme başlatılmaktadır. Görme duyusuna dayalı olan bir canlandırma yapılmaktadır.

Metin kurucu, önce kelimeyi vermiş, bundan birtakım çıkarımlar yapılmasını istemiş. Sonra da gerekli bilgileri açıklamıştır. Böylece öznenin açıklanması, bağlantıları kurarken, metin çözücüyü de eğitmektedir.

3.4.2.2.4.3 Yön Belirleyici Özne (Yer) Açıklaması

15.23

(2) Amfiteatr

(3) Operatör, elinde aletler, önünde mermer masa, üstünde bir ölü.

“Amfiteatr” / “Operatör” özneleriyle kurulan yer / kişi bağlantısı, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. Ancak bu geçişten sonra anlatım bitirilmemiş, “Operatör” öznesine göre konum belirlenerek olayın geçtiği yerin ayrıntılarına girilmiştir.

Bu bağlantıda iyelik ekinin “Operatör” öznesine yaptığı kişi gönderimi ve “-de” hâl ekinin bulunma yapısı, kullanılan yapılarıdır. Bu eklerin bulunduğu yer tamlayıcıları, yön tayin eden unsurlardır: “Elinde” / “önünde”

“Mermer masa”, ikinci konum belirleyicidir. Yön tayin eden unsur da, “üstünde” yer tamlayıcısıdır.

Yer - kişi ve eşya bağlantısında yön tayinine dayalı geçişler, görme duyusuna dayalı açıklamalardır. Bu tür bağlantılar, tarif edici anlatıma sahip metinlerde görülür. Bir adres tarifi, belirli noktalara göre yön tayini ile yapılabilir.

“Amfiteatr” öznesi, yeri tek başına belirlemektedir. Bu özne, başka bir cümlede olsa da, cümlenin yüklemi yoluyla, Operatör’ün yerini belirlemektedir. Anlam olarak iki cümle, derin yapıda bu cümle içi bağlantıyla benzer şekilde birleşmektedir:

“Amfiteatrdaki operatör, elinde aletler, önünde mermer masa, üstünde bir ölü...”

Olayın geçtiği yerde ayrıntılaşma, metin çözücü için bir labirent yapısına sahiptir. Ulaşılan her ayrıntı, bir sonraki için basamak şeklindedir. Ayrıntılar arası geçiş, anlatımda hızlı bir betimleme sağlamaktadır.

3 numaralı cümle, odak noktadaki “Operatör”den “ölü” / “kadavra” ortak alanına geri dönmüştür. Böylece iki cümle arasındaki bağlantı, metnin ana yapısıyla bağdaşmıştır.

3.4.2.2.5 Nesne Açıklaması

3.4.2.2.5.1 Soru Dizisi Nesne Açıklaması

41.7

(2) *Her hareketin, her küçük hâdisenin sebebini öğrenmek, benimle alâkasının derecesini bilmek istiyorum:*

(3) Bu adamlar niçin geçtiler?

(4) O çocuk nereye gidiyordu?

(5) Bu kapı niçin kapandı?

(6) Ne kapısıdır?

(7) Bu hasta arabası, nereye götürülüyor?

(8) Kimin için ?

İsim - fiil grupları cümleciklerinin nesnelere, paragraftaki soru cümleleri dizisiyle açıklanmaktadır. Soruların cevaplandırılması, hem metnin dağıntık parçalarını toparlamakta, hem de yorumu düzenlemektedir.

Soru cümlelerinin öğeleri arasındaki ilişkiler, metnin cümleleri arasındaki bağlantıları kurar. Bu bağlantıların kuruluşu, “her küçük hadisenin sebebinin” ve “benimle alâkasının derecesinin” yardımcı nesnelere tarafından tamamlanmaktadır. “Öğrenmek” / “Bilmek istiyorum.” yüklemeleri, soruların sebeplerini açıklamaktadır.

“Her hareket” sıfat tamlaması, sorulardaki fiilleri yönetmektedir. Bu tamlamanın belirlediği fiiller, soruların öznelere tarafından yapılan gönderimlerle desteklenmektedir.

Cümle ve metin içindeki bağlantılar ve bunların işlevleri, şu şekildedir:

Cümle içi	Metin içi	Yeri	İşlevi
“bu adamlar”	“hademeler” “dört beş erkek”	4.2 6.3	Kimlik belirleme
“Niçin geçtiler?”	“(Hademeler) geçiyorlar.” “(hasta çocuğun) geçişi”	4.2 5.1	Sebebe belirleme
“Çocuk nereye gidiyordu?”	“(Çocuk) yürüyor.”	5.2	Yer belirleme
“Kapı niçin kapandı?” “Ne kapısıdır?”	“Kapıma vuruldu.”	38.5.6	Sebebe belirleme
“bu hasta arabası “ “Nereye götürülüyor?” “Kimin için?”	“Dış kapıdan bir sedye geliyor.”	4.2.5	Sonuç belirleme

3.4.2.2.5.2 Nesne Bilgisi Açıklama

15.14

(1) Bak! dedi. *Dişler!*...

(2) Biliyor musun?

(3)(a) İnsan öldükten sonra dişlerine bir şey olmaz,

(b) son nefesinde nasılsa öyle kalır.

İlk cümlede “dişler” nesnesi, cümlede tek başına bırakılarak odaklanmıştır. Metinde ölüm yorumlanmasında önemli olan bir kısma geçişi sağlayan bu bağlantı, bir betimleme parçasıdır.

Önceki nesne hakkında daha çok bilgi vermek istenmektedir. Metin kurucu, bu amaçla soru - cevap kalıbını kullanmıştır.

Nesne hakkında sorulan soru, yorumlama için kullanılır. “Biliyor musun?” sorusu, metin çözücünün “Neyi biliyor muyum?” diye sormasına sebep olur. Derin metinde bu sorunun cevabı ise, 3 numaralı cümledir.

“Dişler” nesnesi, anlam olarak, geniş bir alana sahiptir. Bu, okuyandan okuyana değişir. Ama önemli olan, metindeki değeridir. 3 numaralı cümlede verilen bilgi, metnin ilginçleştirilmesinde kullanılmaktadır. Kavram - soru - cevap - bilgi şeklinde düzenlenen bilgi aktarımı, bağlantıya böyle bir işlev yüklemektedir.

Nesne ile onun hakkında bilgi veren cümle arasındaki anlam ilişkisi, betimlemeye ara vererek açıklama kısmını oluşturmaktadır. Nesne bilgisi bağlantısı, açıkladığı “dişler” nesnesini, kadavranın bir parçası olarak değerlendirmektedir. Bu da metnin akışı içinde, önemli bir geçiş sağlıyor. Bütün hakkında parçadan yola çıkarak hüküm vermek, bağlantının mantık yönünü oluşturur.

Doktor’un ağzından verilen bilgi, tıp açısından daha inandırıcıdır. Çocuk - Doktor ilişkisi, bu bağlantıda araç olarak kullanılmıştır. Nesne ve onun tanıtımı, “kadavra” betimlemesinin bir parçasıdır. Bu da metnin anlam bağlantısına yapılan bir eklemedir.

3.4.3 Cümle Açıklama

3.4.3.1 Ertelenmiş Emir Cümlesi Açıklaması

38.13

- (2) Aynı kadın geldi
- (3) Eşikte duruyor ve emri bekliyor.
- (4) Yüzüne bakıyorum ve hiçbir şey söyleyemiyorum.
- (7) Hortlak!
- (8) *Gidiniz, bir şey istemiyorum, gidiniz.*

3 numaralı cümlede beklenen emir, oluşan durumdan dolayı 8 numaralı cümleye ertelenmiştir. Aradaki kısım, bu erteleme'nin sebebini göstermektedir.

“Geldi” ve “gidiniz” yüklemeleri arasındaki ilişki, emir ve yerine getirme kısımlarını düzenlemektedir. Kısımlar, “durma” ve “bekleme”, “(yüzüne bakarak bir şey) söylememe” fiilleriyle açıklanmaktadır. Bu fiiller, iki fiil arasındaki boşluğu doldurur.

İki yüklem arasında geçen fiil ve durumlar, “Hiçbir şey söyleyemiyorum.” (N+Y) yapısıyla yönetilmektedir. “Hortlak” benzetmesi ise, onların sebebidir. Böylece emrin ertelenmesi ve sebebi açıklanmıştır.

Emrin ertelenmesi, Çocuk’un korkusunu betimleyen bir yapıdır. Metin çözücü, uzayan durumdan yola çıkarak Çocuk’un psikolojisini yorumlar.

3.4.3.2 Hüküm Cümlesi Açıklama

27.10

(2) Nüzhet senin kardeşin.

(9) Yani?

(10) - Sen onun iyiliğini istersin ve rastgele evlenmesini arzu etmezsin.

(11) Te’vil mi ediyordu?

(12) Tasdik ettim.

2 numaralı cümledeki hüküm, 10 numaralı cümlede açıklanmaktadır. Bu açıklama, diğer cümlelerin de gelişle zenginleştirilmektedir.

“Yani?” sorusu, açıklamayı yönlendiren unsurdur. Bu unsur, bağlacın işlevini yüklenmektedir.

“Te’vil etmek” fiili, açıklamanın şeklini tayin etmektedir.

“Tasdik etmek” fiili, eksiltili kısım üzerine bir yoğunlaşma sağlamaktadır.

“Nüzhet” ve “Çocuk” kişilerine yapılan gönderimler, durumun yorumu sırasında, eski bilgilerin kullanılmasını sağlamaktadır. Çocuk - Nüzhet ilişkisi, bir bütün olarak burada yorumlanmaktadır.

Çocuk - Nüzhet ilişkisinin koptuğu nokta olarak belirlenen son cümle, “Mikrop” metnindeki ilk uzaklaşma durumunu hazırlamaktadır. Metindeki konuşmanın seyrini değiştiren Yenge kişisi, uzaklaştırıcı unsur olarak belirlenmiştir.

Hüküm cümlesi açıklama alanı, metnin içine yayılmış hüküm ve açıklama kısımlarını, bir durum çevresinde toparlamaktadır. Asıl sebebin diyalogda gizlenmesi, böyle bir bağlantı kurulmasını gerektirmiştir.

3.4.3.3. Aktarımlı Haber Cümlesi Açıklaması

31.12

- (1) Operatör gelmiş ve yukarıda ameliyat yapıyormuş.
- (2) Hademe dedi ki:
- (3) Zavallı... O dârümuallimînli genç yok mu?
- (4) Onun bacağı kesiliyor.

İlk cümledeki “(Ameliyat) yapma.” fiilindeki haber, açıklama zinciriyle daha belirgin hâle getirilmektedir. Açıklamanın aktarım şeklinde düzenlenmesi, anlatımı daha etkili kılmaktadır.

Çocuk’a verilen haber, bir merak unsurudur. Bu merakın giderilmesi, bağlantıyı da kurmaktadır. Merak gideren kişi olarak belirlenen “hademe”, haberi ayrıntılamaktadır. Böylece iddia - ispat şeklinde, bir bütünleşme sağlanmıştır.

3 ve 4 numaralı cümleler, aktarılan açıklamaları taşımaktadır. “Ameliyat kime yapıyormuş?” ve “Ne ameliyatı yapıyormuş?” soruları, burada cevaplandırılmaktadır.

3 numaralı cümle, ilk sorunun cevabını vermektedir. Açıklamanın kimlik belirleme kısmını oluşturan bağlantı, bu kişinin niteliklerini vererek durumu yorumlamaktadır. “Darümualliminli genç” sıfat tamlaması, ameliyat alanının iki niteliğini belirlemektedir. “Zavallı!” ünlemi ise, onun hakkında verilen hükmü taşımaktadır.

4 numaralı cümle, “(ameliyat) yapma” fiilinin tarzını açıklamaktadır. “Onun bacağı” isim tamlaması, bütün - parça ilişkisiyle ameliyatın konusunu belirlemektedir. “Kesiliyor” yüklemi ise, “Ameliyat yapıyormuş.” yüklemine açıklamaktadır. Böylece fiil, daha belirgin hâle getirilmiştir.

3.4.3.4 Betimleme Cümlesi Açıklaması

41.3

- (3) Hademeler geçiyorlar.

(3) Odama bakanlar pek az, onlarınki de tesadüfi bir baş çeviriş; itiyadın verdiği körlükle işlerine ait şeylerden başka gözleri hiçbir şey görmüyor.

(4) Ağır ağır yürüyüp gidiyorlar.

İlk cümlede verilen ayrıntılar, sonraki cümlelerde açıklanmaktadır. Açıklama, fiil ve durumu tarz ve görünüş bakımından betimlemektedir.

“Hademeler geçiyorlar.” (Ö+Y) yapısının unsurları, açıklama içinde çözümlenmektedir. Bu öğelerin ayrıntılı hâle getirilmesi, paradigmatik(dizi) bir bağlantı yapısı kurmaktadır.

“Hademeler” öznesi, 3 numaralı cümlede “odama bakanlar” / “bakmayanlar” ayrımıyla açıklanmıştır. Bu ayırmadan ilki, “pek az” hükmüyle küçük bir orana indirilmektedir. Sınırlandırılan özne, “odama bakmayan hademeler” olarak tespit edilmektedir.

“Geçiyorlar” yüklemi, 3 ve 4 numaralı cümledeki yüklemeler tarafından açıklanmaktadır. “Odama bakanlar pek az.” (Ö+Y) yapısı, açıklamayı yönetmektedir. Bu yapı, “geçme” fiilini tarz bakımından belirlemektedir.

3 numaralı cümlenin “onlarınki de tesadüfi bir baş çeviriş” ve “İtiyadın verdiği körlükle işlerine ait şeylerden başka gözleri hiçbir şey görmüyor.” kısımları, “bakma” fiilinin yapılarını açıklamaktadır.

4 numaralı cümlenin “Ağır ağır yürüyüp gidiyorlar.” (ZT+Y) yapısı, fiilin sonucuna ulaşmaktadır. “Geçiyorlar” ve “(yürüyüp) gidiyorlar” yüklemeleri arasındaki anlam ilişkisi, aradaki tarz açıklaması kısmını düzenleyerek, onu ara söze çevirir.

Cümle açıklama zinciri, bütünden ayrıntılara inilerek yorumlamayı daha etkili hâle getirmiştir.

3.4.3.5 Düz Aktarım Cümlesi Açıklaması

3.4.3.5.1 Aktarımlı Cümle Açıklama Aktarımı

31.11

(10)(7) Ağzımdan bir inilti çıktığını duyunca:

(8) Fakat çalışacağız... diye teselli etti.

(11)(1) Asistanlara döndü:

- (2) Pansumanı bitiriniz.
- (3) Röntgene götürsünler...
- (4) Doktor'a benim tarafımdan söyleyin; vak'a mühimdir, gayet mükemmel bir radyografi lâzım...

Art arda gelen iki aktarım yapısı, birbirini açıklayan parçalar olarak düzenlenmektedir. 10.7 ve 11.1 numaralı cümleler aktarıcı, diğerleri aktarılanıdır. Aktarılan cümlelerden 10.8 numaralı cümle, diğerleri tarafından açıklanmaktadır.

“Çalışacağız” yüklemi, metot olarak belirlenmemiş bir fiili göstermektedir. Bu metot, 11 numaralı paragrafta ayrıntılı bir şekilde verilmektedir. Yüklemi uygulama planı şeklinde açıklayan cümleler dizisi, aktarım paralelliği içinde fiil cümlesi çatısında birleşmektedir.

“Neler yapacaksınız?” sorusu, bağlantıyı düzenleyen unsurdur. Bu sorunun cevabı, planın ayrıntılarını göstermektedir. Cevapların emir cümleleriyle düzenlenmesi, “çalışacağız” yüklemine I. çoğul kişi ve gelecek zaman yapısıyla uyum içindedir.

“Çalışma” fiilinin ayrıntılanması, kapsama ilişkisiyle düzenlenmektedir. Küme içine giren fiiller, buldukları cümleleri, asıl fiilin bulunduğu cümleye bağlamaktadır:

Çalışma (Pansumanı bitirme + Röntgene götürme + Radyografi çekme)

“Çocuk'a ve “Asistanlara” söylenenler şeklinde düzenlenen aktarım yapıları, hedefleme ve belirlenen hedefin gerçekleşmesi için başkalarına direktif verme şeklinde bağlanmıştır.

Aktarımlı açıklama dizisi, hükmün temellere bağlanması şeklinde bir anlam ilişkisi kurmuştur. Ayrıca geleceğe yapılan gönderimler, bağlantıyı sonraki metinlerle de ilişkilendirir.

3.4.3.5.2 Değişiririr Aktarımı Cümlesi Açıklaması

16.17

- (1) Her şeyi anlamıştı.
- (2) “Teşrihhaneyi gezmemeliydik” dedi.”

2 numaralı cümledeki aktarımın açıklaması, 1 numaralı cümledir. Söylenen sözün niçin söylendiği, ilk cümledeki değişiririr ile belirlenmektedir.

Böylece aktarımın sebebi, değiştirimle açıklanmaktadır. Metin çözücü, “Doktor niçin böyle dedi?” sorusunun cevabını 1 numaralı cümlede bulur.

Metindeki diyalog yapılarındaki sözün bir sebebe bağlanması, anlatımın daha inandırıcı olmasını sağlar. 1 numaralı cümlenin “her şeyi” nesnesinin ve 2 numaralı cümlenin “teşrihaneyi” nesnesinin yaptığı gönderimler, bu inandırıcılığı sağlamlaştıran unsurlardır.

Aktarımın sebebi açıklandığında, ortaya daha geniş bir anlatım çıkmaktadır. Bu da gösteriyor ki cümleler arasındaki bağlantılarda, metnin bir çok cümlesindeki bilgiler kullanılır. Ancak bu bilgiler, metnin bütün yapısının değerlendirilmesiyle kullanılabilir.

Burada aktarılan söz, Çocuk'un içine düştüğü durumun değerlendirilmesine yöneliktir. Böylece aktarımla birlikte değerlendirme de yapılmıştır.

İlk cümlenin “anlamıştı” yüklemiyle, ikinci cümlenin aktarılan kısmındaki “gezmemeliydik” yüklemi arasındaki sebep - sonuç ilişkisi, yapılan değerlendirmeyi mantık olarak açıklamaktadır.

Dolaysız aktarımı kuran “... dedi” yüklemi, konuşanla metin çözücü arasına giren aktarıcı kişi şeklinde düzenlenmiştir. Bu yüzden aktarılan bilginin açıklaması, kesinlik taşımamaktadır. “Her şeyi” nesnesinin geniş bilgi yükü ve kesin olmayan ifadesi, böyle bir değerlendirme serbestliğine sebep olmuştur.

Metin çözücü, yapılan aktarımı kullanarak özelleştirmelere gidebilir. Teşrihanenin gezilmesi metnine geriye dönüş, oradaki psikolojik yoğunlaşmayı bu metne taşır. Ortamın metin çözücü üzerindeki etkisi, objektif olmayacağı için, değerlendirme ölçüleri de değişecektir.

3.4.3.6 Eksiltili Cümle Açıklama

21.13

(2) Tam sessizlik...

(3) Bütün köşk, uyku ve karanlık içinde eriyor.

Bazen eksiltinin yanlış anlamalara sebep olmasından korkulur. Böyle durumlarda eksiltinin anlamı, bir açıklayıcı cümle ile daha belirgin hâle getirilebilir. Bu, metnin kolay ve doğru çözümlenmesi için kullanılan bir metottür.

“Tam sessizlik” öznesinde(ST), bazı belirsizlikler vardır. Metin çözücü, sessizliğin özelliklerini bilmediği için tam bir yorumlama yapamayabilir. Bu yüzden de yönlendirilmelidir. 3 numaralı cümle, eksilteli yapıyı açıklayarak, bu yönlendirmeyi yapmaktadır.

3 numaralı cümle, 2 numaralı eksilteli cümlenin neyi anlatmak istediğini ve sessizliğin sebeplerini açıklamaktadır:

“Köşk, uyku ve karanlık içinde olduğundan orada tam bir sessizlik vardır.”

Bu açıklamayı 3 numaralı cümlenin “uyku ve karanlık içinde” yer tamlayıcısı yapmaktadır. “Eriyor” yüklemi ise yavaş yavaş yok olma anlamıyla, sesin nasıl sessizliğe dönüştüğünü göstermektedir. İşte sıfat tamlaması, bu dönüşümü anlatmayı istemektedir.

“Tam” ve “bütün” kelimeleri arasındaki eş anlamlılık, anlam yinelemesiyle, eksilti ve açıklama arasında miktar eşitliğini göstermektedir. Böylece anlatımda devamlılık, bir yineleme ile de desteklenmiştir.

“Bütün köşk” sıfat tamlaması, açıklamayı sonraki yer betimlemelerine bağlayan parçadır. Bu sâyede açıklamanın ayrıntıları, ileride daha geniş bir şekilde verilebilmektedir.

Açıklanan eksilteli cümle, kısa bir anlatım yapısıyken, açıklayıcı ilişkilerle anlatım sisteminin başlangıcı hâline gelmiştir. Bu eksiltinin ve açıklamasının doğru kullanılması, yorumlamalarda büyük kolaylıklar sağlayabilir.

3.4.3.7 Ünlem Cümlesi Açıklaması

34.10

- (1) – **Vah, vah, vah! dedi Mithat Bey’in sesi.**
- (2) – **Sizi çok beklettim.**
- (3) – **Kim bilir ne kadar yoruldunuz.**

İlk cümledeki ünlem, diğer cümlelerde açıklanmaktadır. Bu açıklama, sonuç ve ihtimal olarak düzenlenmektedir. Bu ilişkiler, üç cümleyi birbirine bağlar.

3 numaralı cümle, dolaylı yolla niçin “vah” çekildiğini açıklamaktadır. Bu ilişki, tepkinin veriliş sebebini göstermektedir.

“Sizi çok beklediğim için ‘vah vah’ dedim.”

4 numaralı cümle, ünlemin sebebini belirleyen cümlelerin “beklettim” yüklemine sonuç bakımından açıklamaktadır. Böylece açıklama, iki cümleye bölünmüştür. “Bekleme” durumunun sonucu, “yorulma”dır. Bunun ihtimali olarak belirlendiği unsur, “kim bilir” zarfıdır. “Ne kadar” zarf tümleci, zaman aralığını soruyla araştırmaktadır.

Ünlemin bu şekilde açıklanması, önce verilen durumun ayrıntılı olarak belirlenmesini sağlamaktadır. Yorumlamada, bu ayrıntılar değerlendirilir.

3.4.4 Gönderim Açıklaması

3.4.4.1 Yakın Anlam Gönderim Açıklaması

37.15

- (3) Benim ihhtarlarıma kulak asmaz; ama bu sefer tababet değil; tabiat onu doğrudan doğruya tehdit ediyor.
- (4) Hasta, bu dili daha iyi anlar.
- (5) Bir ay evvel sözümü dinleseydi başına bu felaket gelmeyecekti.

Aralarında anlam yakınlığı olan iki kelime, bulunduğu cümlelerdeki genel ve özel durumlar arasındaki ilişkiler yoluyla bağlantıları kurmaktadır. Aradaki cümlelerin gönderimi ise, bu bağlantıyı açıklamaktadır. (tehdit / söz)

“Sözümü” nesnesi, “ihhtarlarım” yer tamlayıcısının anlamına yakın bir anlam taşımaktadır. “Söz” kelimesi, genel bir durumu ifade etmektedir. “İhtar” kelimesi ise anlam kötüleşmesi ile olumsuz bir duruma işaret etmektedir.

5 numaralı cümle, yakın anlamlı kelimelerin kurduğu ilişkilerle, 3 numaralı cümledeki durumu şart yapısına sokmaktadır. İki cümlede bulunan unsurlar arasındaki diğer paralellikler, bu ilişkiyi düzenlemektedir:

“İhtarlarım a kulak asmaz.” / “Bir ay evvel sözümü dinleseydi.”

“Tabiat onu tehdit ediyor.” / “Başına bu felaket gelmeyecekti.”

“İhtharlara kulak asmamak” ve “sözü dinlememek”, aynı durumu; “tabiatın tehdidi” ve “felaket”, aynı sonucu göstermektedir. Cümleler arasındaki bu ilişkiler, aynı durumu farklı şekillerde yorumlamayı sağlamaktadır.

4 numaralı cümlelerin “bu dili” nesnesi, yaptığı gönderimle “tabiatın tehdidi”ni ve “felaketin dili”ni açıklamaktadır. “Hasta... iyi anlar.” (Ö+Y) yapısı, niçin ihtharlara

değil de, tabiatın tehdidine kulak asıldığını gösterir. Burada gösterilen sebep, yinelenen durum ve sonucu açıklamaktadır.

Metin çözücü, farklı şekillerde belirlenmiş durum ve sonucunu bir sebebe bağlayarak, “hasta” kimliğini yorumlar.

3.4.4.2 Geriye Dönük Gönderim Açıklaması

16.6

- (2) Rica ederim yaslanınız.
- (3) Operatör’ün hakkı var...
- (4) İhmâl etmeyiniz
- (5) Hiç olmazsa bir baston.

2 numaralı cümlede yapılan istek, sonraki cümlelerde açıklanmaktadır. Bu açıklamalar, aynı zamanda “Operatör - Doktor” ve “Operatör - Çocuk” ilişkilerini belirleyen paragraflara geri gönderimler yapmaktadır.

İstek cümlesinin yüklemine sorulan “niçin” sorusu, bize bağlantının hedeflerini göstermektedir.

3 numaralı cümle, Operatör’ün konuşmalarını hatırlatmaktadır. 2 ve 3 numaralı paragrafların hepsini içine alan bu yorumlama, anlatılanların üçüncü kez yinelenmesiyle vurgulanmaktadır. Bu defa “Doktor” / “Çocuk” diyalogunda geçen durum, metinde devam eden ortak alanın bir parçasıdır. Daha önce Operatör’ün söyledikleri onaylanarak, pekiştirme yapılmıştır.

4 numaralı cümlede, “ihmal etmeyiniz” yüklemine sorulan “neyi” sorusu, eksiltmiş öğeleri bulmamızı sağlar. Bu bağlantının hedefi, “koltuk değneğini” nesnesidir. Bu nesneyle ilgili yapılar da, yüklemle ilişki kurar:

- (2)(2) Bu çocuğa anlatınız.
 - (3)(2) Sonra bacağı bütünü bütünü kaybedersin.
- “Neyi” sorusunun ulaştığı diğer paragrafların hedefleri ise:
- (2)(2) Mutlaka koltuk değneği kullanmalıdır.
 - (4)(3) Mutlaka bir koltuk değneği lazım.

3 numaralı cümlede “Hiç olmazsa bir baston...” eksilteli cümlesi, önceki paragraflardaki “koltuk değneği” yinelemeleriyle, ortak bir alan oluşturmaktadır.

Önceki teklifler kabul edilmediği için, “hiç olmazsa” zarfı ve “koltuk değneği” > “baston” değişimi, bir indirgeme bağlantısı kurmaktadır.

Baston, koltuk değneğinin yerine geçerek ortak alana ait anlam ilişkileri kurmuştur. Eksik yüklem ise, nesnelere arasındaki bağdaşıklığı destekler:

“Koltuk değneği” / “baston”

3.4.4.3 Dışa Gönderim Açıklaması

9.9

(9)(4)(a) Okuduğum romanın ismi “M. Lökok’un kızı” idi

(b) ve ilk sayfaları gayet uzun tasvirlerle başlıyordu.

(9)(9) Polis hafiyesi M. Lökok’un araştırma yaptığı meyhanenin merdivenlerinden iniyormuşuz gibi, basamakları ihtiyatla inerek Nüzhet’in arkasında gittim

Metnin 4 numaralı paragrafında dışa gönderim yapan “M. Lökok” ismi, artık bilinen bir bilgidir. Bu yüzden metnin 9 numaralı paragrafında bu bilgiye gönderim yapılarak, uzak bir bağlantı kurulmuştur. Bu bağlantı, metinleşmeyi sağlarken, ikinci cümledeki benzetme ile fiiller açıklanmıştır.

Gönderim, iç bağlantıda “(kitap) okuma” ve “(bahçeye) çıkma” fiillerini bağdaştırmaktadır. Böylece ardışık iki fiil, anlam bakımından da bağlanır.

Dış bağlantıda başka bir kitaptaki bir olaya gönderim yapılarak, metin dışına çıkılmıştır. Bu gönderim, iki romanın benzer olaylarının karşılaştırılması şeklindedir. Metin çözücünün okuduklarını daha iyi yorumlaması için, bu tür gönderimler gerekir. Hele gönderimin yapıldığı roman da okunmuşsa, metnin anlaşılması daha kolay olacaktır.

İlk yapıda “M. Lökok’un kızı” tamlamasının bir roman ismi olduğu, gayet uzun tasvirlerle başladığı bilgileri vardır. Bu dışa gönderime yapılan iç gönderim, verilen bilgilerin arttırılmasını sağlamıştır: M. Lökok, bir polis hafiyesidir ve bir meyhanede araştırma yapmaktadır.

Böylece metin dışına yapılmış gönderimlerle kurulan açıklama ilgisi, metin içi ve dışı bağlantıları kurmuştur.

3.4.5 Sebep Açıklama

3.4.5.1 Hüküm Sebebi Açıklama

15.9

- (3) ... Bu, teşrih için iyi bir kadavra.
- (4) Tepeden tırnağa kadar adaleleri sayılıyor.
- (5) Hem yağsız, yavan bir ceset, teşrih bıçağını yormaz.

3 numaralı cümlede bir hüküm verilmektedir. Ancak bu hükmün neye göre verildiği, belli değildir. Metin çözücü, cümleyi okuyunca “Neden iyi bir kadavra?” diye sorar. Derin yapıdaki bu soru cümlesi, 4 ve 5 numaralı cümleleri 3 numaralı cümleye bağlamaktadır.

4 numaralı cümlede açıklama yapıldığı, sorulan soruya göre tespit edilebilir. Aynı zamanda derin yapıdaki “çünkü” bağlacı da, açıklamayı düzenler. Bütün yapıda anlam, şu şekildedir:

“Tepeden tırnağa kadar adaleleri sayıl(dığından),bu, teşrih için iyi bir kadavra.”

5 numaralı cümle, 4 numaralı cümleye bir açıklama eklemektedir. “Hem” bağlacı, bu eklemeyi sağlayan unsurdur. Bu cümlenin de eklenmesiyle, anlamda sebep - sonuç ilişkisine benzer bir yapı elde ederiz.

“Bu, hem tepeden tırnağa kadar adaleleri sayıldığı, hem de yağsız, yavan bir ceset olduğu ve teşrih bıçağını yormayacağından teşrih için iyi bir kadavra...”

Verilen hükmün ispatı için kurulan açıklama cümleleri, tıp bilgilerini kullanarak dışa gönderimler yapmaktadır. Metinde “iyi bir kadavra”nın tanımını yapan üç cümle arasında, böyle bir ortaklıktan doğan bağlantılar vardır.

Metin çözücü, bilgi edinirken hükmü ve îzâhını bir bütün şeklinde algılayacağından, cümleler arası geçişler kolay olacaktır. Ayrıca teşrih, kadavra, tepeden tırnağa, adaleleri, yağsız, ceset ve teşrih bıçağı kelimelerinin oluşturduğu cerrah terimleri ortak alanı, geçişleri sağlamaktadır.

Açıklamada ortak alanı oluşturan kelimeler, hükmün ispatında önemlidir. Çünkü bunlar sayesinde, anlatım kesin, kolay ve tam olacaktır. Böylece oluşan metinleşme, anlamlandırma, çözümlenme ve yorumlama safhalarını kolaylaştırmaktadır.

3.4.5.2 Aktarımlı Emir Sebebi Açıklaması

42.5

- (1) Pansuman odasına girince Operatör'ü görerek biraz ferahlıyordum; fakat işin ciddiyeti arasında benimle eski hastalar arasındaki farkı o kadar unuttu ki âşinalık bile etmeden tımarcıya emir verdi:
- (2) - Masaya yatsın!

“Masaya yatsın.” (YT+Y) yapısıyla belirlenen kısa emir, geniş bir aktarıcı kısımla açıklanmaktadır. Böylece emir, önceden verilmiş bilgilere göre yorumlanır.

“Operatör'ü görünce rahatladım.” (ZT+Y) yapısı, daha önce gerçekleşen Çocuk - Operatör iletişiminin yineleneyeğine dair beklentiyi bildirmektedir. Ancak cümlenin devamında, bunun yerine geçen yeni bir durum ortaya konulmuştur.

Değişen durum, “İşinin ciddiyeti arasında benimle eski hastalar arasındaki farkı unuttu.” kısmıyla belirlenmektedir. “O kadar... ki...” (ZT+b.) yapısı, bu durumu sonuca bağlamaktadır.

Asıl aktarıcı kısım “Âşinalık bile etmeden yalnız tımarcıya emir verdi.”, emrin söyleniş biçimini açıklamaktadır. Bunu hazırlayan önceki kısımlar, beklentinin değillendiğini gösterirken, bu kısım asıl sonucu belirlemiştir.

Emrin sebebini açıklayan aktarım, konuşmanın duruma göre yorumlanmasını sağlamaktadır. “Ameliyat” metni öncesi Çocuk - Operatör ilişkisi, bu bağlantıyı düzenlemektedir.

3.4.5.3 Durumu Sebebe Bağlama Açıklaması

40.4

- (3) Dizim ağrıyor.
- (5) Yere düşerken çarpmışsın, kanatmışsın.

İlk cümlede bildirilen durumun sebebi, bilinmemektedir. Diyalogun karşı kişisi, bu durumu rivayetle sebebe bağlamaktadır. Böylece sonucun sebebi, üçüncü bir kaynaktan (hastabakıcılardan) elde edilmiştir.

“Çarpmışsın” ve “kanatmışsın” yüklemeleri, “ağrıyor” yüklemine açıklamaktadır. Öğrenilen geçmiş zamanın gönderimi, 39.11.2 numaralı cümlede

“Etrafımdakilere bir şeyler soruyor.” (YT+N+Y) yapısına ulaşarak bilginin kaynağını göstermektedir.

“Yere düşerken” zarf tümleci, 39.7.4 numaralı cümleyi ((Arka üste uzandığım) vakit bir çığlık duyuyorum.) açıklamaktadır. Böylece kimin bağırdığı da belirlenir. Bu açıklama, aynı zamanda ağrının sebebini gösterir.

Durumu sebebe bağlama açıklaması, hastalık ortak alanında bir fiili ve sebebini birbirine bağlamaktadır. “(Yere) düşme”, “(yarayı) kanatma” ve “bağırma” fiilleri, bu anlam ilişkisiyle bir araya getirilmektedir.

3.4.5.4 Soru Sebebi Açıklama

18.7

(3) Neredesin?

(4) Odada aradım seni.

3 numaralı cümlede, sorulan sorunun soruluş sebebi, 4 numaralı cümlede açıklanmıştır. Metin çözücü, “Niçin neredesin diye sordun?” sorusunu sorar. Bu sorunun cevabı, 4 numaralı cümledir:

- I. “(Çünkü) odada seni aradım (bulamadım).”
- II. “Seni odada arayıp (da bulamadığım için) ‘Neredesin’ (diye sordum).”

Bağlantı kurulurken yapılan bu değerlendirmeler, iki yapıyı düşündürmektedir:

- I. Sorunun soruluş sebebini açıklama.
- II. Fiil - sonuç ilişkisi

Bu bağlantılar, iki cümle arasındaki ilişkilerin işlev ve anlam bakımından incelenmesi sonunda bulunmaktadır. Birleştirme sırasında oluşan boşluklar, işlev ve anlam unsurlarıyla doldurulur.

Sorunun açıklanması, şiir yapısına benzer bir şekilde yapılmıştır. Bu yapı, kısa ve etkili bir bağlantı kurmuştur. Konuşma metinlerindeki sadelik ve samimiyet, burada kendini gösteriyor.

3 numaralı cümlede soru, sadece yükleme kurulmuştur. Bu, metin çözücüyü fiile kilitler. Orta hecesi düşmüş yüklem (neredesin > neredesin), duygu yoğunluğu içinde serbest bir bağlantıyı hazırlamaktadır.

4 numaralı cümlenin devrik yapısı, devamı olduğu sorunun üzerine, “seni” nesnesini ön plana çıkararak bir sebep koymuştur. “Seni” nesnesi, yüklemle yer değiştirerek odaklanmıştır.

Sebebi, “odada” yer tamlayıcısı, yer açısından; “aradım” yüklemi fiil açısından; “seni” nesnesi hedef kişi bakımından düzenlemektedir. “Odada” / “nerede” / “bahçede” yer tamlayıcıları arasındaki ilişkiler de, yanlış yer / soru / doğru yer şeklinde bir sıralama yapmıştır.

3.4.5.5 Söz Söyleme Sebebi Açıklama

16.8

(5) Bunları çok iyi bilirsiniz.

(6) Hastalığınız size âdeta ameli doktorluk öğretiyor...

5 numaralı cümle, hüküm bildiren bir hitap cümlesidir. 6 numaralı cümle ise, bu sözün söyleniş sebebini açıklamaktadır.

Paragrafın aktarıcısı olan “söylüyor” yüklemine bu kısım ile ilgili olan sebebini, 5 numaralı cümledeki hükmün açıklanması olarak da değerlendirebiliriz.

Bu yapı, sebep - sonuç bağlantısının bir şeklidir. Eğer cümleler yer değiştirir ve “için” edatıyla birbirine bağlanırsa, tek cümlelik bir anlatım elde edebiliriz:

“Hastalığınız size âdeta ameli doktorluk öğret(tiği için) bunları çok iyi bilirsiniz.”

Metin çözücü, söylenen sözün niçin söylendiğini ararken, romanın değişik metinlerindeki hastalık - hastahane ortak alanını da değerlendirerek, 6 numaralı cümleye ulaşmaktadır. Bu yapı, “Hastalık, ameli doktorluğu nasıl öğretiyor?” sorusuyla da çözümlenebilir. Hastalığın Çocuk üzerindeki öğretici etkisi, ilgili metinlerde cevaplandırılmaktadır:

(3) (6) Yaralı et, iki obur dudak gibi gaz bezini emer bırakmaz, ve bu dudaklar kurumuş ifrazatın tutkallıyla birbirine yapışmıştır.

(3) (8) Fistül var mı? Süpürasyon? Akıntı?

(15)(14) İnsan öldükten sonra dişlerine bir şey olmaz.

(16) (2) Mutlaka koltuk değneği kullanmalıdır, hâlis “arthritis”dir bu, şakaya gelmez, hastalık “extra-articulaire değil ki...”

Bu tıp terimleri, Çocuk'un ameli (uygulamalı) doktorluk eğitiminin parçaları olan tecrübelerde geçmektedir. 6 numaralı cümlelerin hedefinde bulunan bu cümleler, iki cümleyi de açıklar.

Sözün söyleniş sebebini açıklayan bağlantı, böylece geniş bir alanda, çağrışım sistemi yardımıyla kurulmaktadır. Romanın bu geniş bakış açısına dayalı yapısı, metin çözücüyü olaydan ve durumların etkisinden uzaklaştırır.

3.4.5.6 Ardışık Fiilde Sebep Açıklama

5.6

(3)(1) Ve dizimin acısını duymayarak, yürüyorum; istikbâlimden başka bir yere çıkan rahat ve emin yolda gider gibi yürüyorum.

(4)(2) Ona bu fena haberi vermekte gecikmek için eve gitmek istemedim.

(6)(1) Kırlara çıktım.

Farklı paragraflarda art arda gelen fiiller, aradaki kısımda açıklanmaktadır. Tercih edilen fiil, durum yorumlayıcı cümlelerle, sebebe bağlanmaktadır.

“Niçin eve gitmedin de kırlara çıktın?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir. Sebebin bu şekilde bağlama yüklenmesi, metnin daha iyi anlaşılmasını gerektirir.

“Yürüme” fiilinden sonra gelen “(kırlara) çıkma” fiili, “fena haberi ona vermekte gecikme” sebebine bağlanmaktadır. “(Eve) gitme” fiili yerine geçen “(kırlara) çıkma” fiili, tercih edilme sebebi bakımından açıklanmıştır:

“Eve doğru yürüyordum, anneme kötü haberi vermekte gecikmek için kırlara çıktım.”

3.4.5.7 Ünlem Yönü Belirleyici Sebep Açıklama

15.22

(1) Hatta şimdi, şu ağzının yanındaki buruşukla gülmeye sen bile muktedir değilsin.

(2) Ne yanak kalmış, ne ağız.

Paragrafın ilk cümlesinde Doktor'un kime seslendiği belirsizdir. Bu belirsizliğin giderilmesi için bir açıklamaya ihtiyaç vardır. Çünkü bir önceki paragrafta Çocuk'a seslenilmektedir. Metin çözücü, ifâdedeki değişikliğe bir anlam veremez.

“Hattâ” bağlacının ekleme yönü de belirsizdir. 1 numaralı cümlelerin başka bir paragrafa eklendiği bellidir. Ama hangi paragraf?

İşte bütün bu bilinmezleri çözen, 2 numaralı cümledir. “Ne yanak kalmış, ne ağız.” cümlesi, bizi kadavra ile ilgili kısımlara götürmektedir. Bu cümle, içindeki unsurları kullanarak değişik bağlantılar kurmaktadır:

1. *Yanak / ağız yinelemeleri* : 6, 8 ve 9 numaralı paragraflardaki kadavra betimlemesinin bilgilerini canlandırmaktadır. Bu yinelemeler, önceden verilmiş bilgiyi sıkışmış bir şekilde taşımaktadır. İnsan okurken belli kelimeleri, belli kavramlarla şifreler. Bu şifreleme, kelimenin daha sonra kullanımıyla yeniden çözülür.

2. *“Sen” öznesinin gönderiminin tespiti* : 2 numaralı cümle, metin çözücüyeye şöyle bir soru sordurur: “Kimin ne yanak kalmış, ne ağız?” Bu sorunun cevabı, “kadavra”dır. Bu cevap, aynı zamanda “sen” öznesinin gönderim hedefidir.

3. *İlk cümlelerin filini açıklamaktadır* : İlk cümle okunduğunda, akla “Gülmeye niçin muktedir değilsin?” sorusu gelir. Bu sorunun cevabı ikinci cümledir.

“Çünkü) ne yanak kalmış, ne ağız.”

Bu sebep açıklama yapısı, şu şekilde birleştirilebilir:

“Ne yanağın ne ağzın olduğu için, şu ağzının yanındaki buruşukla sen bile gülemezsin.”

3.4.5.8 Değişmeli Sebep Açıklama

8.8

(1) **O uzaklaşınca bana küçük bir dalgınlık geldi.**

(2)(a) **Paşa'nın sesini duymaz oldum,**

(b) **sonra birdenbire sesin yükseldiğini işiterek silkindim.**

İlk cümledeki “Dalgınlık geldi.” (Ö+Y) yapısı, ikinci cümledeki durumların sebebidir. Sonucun yorumlanması, sebebi açıklamaktadır.

“Paşa'nın” sesini duymaz oldum.” (N+Y) yapısı, “dalgınlık” durumunun sonucudur. Bu sebep - sonuç ilişkisi, iki cümleyi birbirine şu şekilde birleştirir:

“Bana küçük bir dalgınlık geldiği için Paşa'nın sesini duymaz oldum.”

2b kısmında “sesin yükselmesi” sebebiyle önceki sonuç değillenmektedir. “Silkindim” yüklemi, bu değillenmeyi göstermektedir. “Bu sesin yükseldiğini işiterek”

zarf tümleci, değişen durumu belirlemektedir. “Birdenbire” zarf tümleci, bunu zamanlamaktadır.

“Sonra” bağlacı, değişimi öncelik-sonralık bakımından düzenlemektedir. Önceki durumun sebebi olan dalgınlık, sonra yerini “silkinme”ye bırakmaktadır.

Değişen durumlar, sebep ve sonuçların yorumuyla belli bir mantık sistemi içinde belirlenmektedir. Metin çözücü, bunları kullanarak daha dikkatli bir canlandırma yapar.

3.4.5.9 Eklemeli Sebep Açıklama

43.2

- (1)(3) **Bir tek cevabı saatlerce sürebilecek sualler soruyorlardı; hiçbirine cevap veremiyordum.**
- (2)(3) **Bu dekor, benim bir gece evvelki hâlimi anlamak isteyenler için hiç bir şey söylemez.**
- (4) **Onun için ben de söylemiyorum.**

İlk cümledeki yetersizlik, 2.4 numaralı cümleyi 2.3 numaralı cümledeki sebebe bağlamıştır. Metin boyunca aranan sebeplerden biri de böylece bulunmuştur. “Ben de” (Ö+b.) yapısı, bunu ekleme şeklinde düzenlemektedir.

“Onun için” edat grubu, durumu sebep olarak belirlemektedir. “Cevap veremiyorum.” (Ö+Y) yapısıyla “söylemiyorum” yüklemi arasındaki anlam yakınlığı, durumu vurgulamaktadır.

“Bu dekor bir şey söylemez.” (Ö+N+Y) yapısıyla “Ben de söylemiyorum.” (Ö+Y) yapısı arasındaki ekleme işlevindeki fiil kökü yineleme ilişkisi, sebebin olumsuz fiile bağlanmasını sağlamaktadır.

“Niçin cevap veremiyordun?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir.

Sebebin bu şekilde bulunması, metin çözücüye düşüncüyü kabul ettirme amacıyla yapılmaktadır.

3.4.5.10 Sebep Değilleyici Açıklama

16.3

(0) Mutlaka koltuk değneği kullanmalıdır, hâlis archritedir bu, şakaya gelmez; hastalık extra-articulaire değil ki”

(1) (Öyle) demişler.

(2) Halt etmişler!

(3) Ben bu dizi önce de gördüm, biliyorum.

Önceki paragrafın bilgisini taşıyan 1 numaralı cümle ile ondan sonuç çıkararak 2 numaralı cümle, bir sebep sonuç ilişkisi kurmaktadır:

“Öyle demişlerse halt etmişler.”

Derin yapıda sebep - sonuç ilişkisinin şart şeklinde düzenlenişi, bir açıklama gerektirmektedir. Bu yüzden sebep - sonuç yapısına bir açıklama eklenmiştir.

Bu yapıyı çözümllemek için “Niçin halt etmişler?” sorusunu sormalıyız. Sorumuzun cevabı, “Arthrite olmadığını biliyorum.” şeklindedir. Cevabın “biliyorum” yüklemi, yüzey metinde 3 numaralı cümlede bulunmaktadır; “Arthrite olmadığını” nesnesi ise, önceki paragrafın yorumlanmasından çıkarılır:

“Öyle demişlerse halt etmişler; (çünkü) ben bu dizi önce de gördüm, (arthrite olmadığını) biliyorum.”

Sebep - sonuç ilişkisinin açıklanması, iletişimde farklı fikirlerin bağdaşması amacıyla yapılmıştır. Çocuk’un doktorlara karşı çıkışının mantık temeli, bu bağlantıyla atılmıştır.

Yüzey metindeki sebep, derindeki asıl sebebe de bağlanıyor. Bu sebebi, biz önceki paragraftan çıkarım yoluyla elde edebiliriz:

* “Koltuk değneği kullanmaya karşıyım.”

Bu sebep ise, 12.2.2 numaralı cümleyle belirginleşir.

“Her gün istirahat etmeye ve koltuk değneğiyle yürümeye mecbur olan ben, o gün çok yürümüş, bastona bile dayanmamıştım.”

3.4.6 Durum Açıklaması

3.4.6.1 Karşılaştırmalı Durum Açıklaması

3.4.6.1.1 Örnek Karşılaştırmalı Durum Açıklama

36.6

- (1) Ameliyattan sonraki hâlimi düşünmek de ayrıca dehşet veriyor.
- (2) Büyük bir uzvun boşluğunu hissetmeye nasıl dayanacağımı anlamıyorum, bir diş çektirdikten sonra bile yerinde ağızdan daha büyük bir boşluk kaldığı zannedildiği hâlde, ayrılan bir bacağıın yerinde kalan uçurumun baş dönmesine nasıl alışılır?

İlk cümlede belirlenen durum, ikinci cümlede karşılaştırmalarla açıklanmaktadır. Durumun daha düşük bir örnekle karşılaştırılması ve sonucun bir soruyla metin çözücüyeye bırakılması, bağlantının şeklidir.

2 numaralı cümle, “ameliyattan sonraki hâlimi” yardımcı nesnesinin belirlediği durumu açıklamaktadır. “Düşünmek” isim-fili, bu durumun gerçekleşmediğini, bunun tahminî sonuçlar olduğunu gösterir.

“(Dehşet) verme” durumu, 2 numaralı cümlede, “(diş) çektirme” ve “(bacağıın) kesilme(si)” fiillerinin karşılaştırılmasıyla açıklanmaktadır. Durumun sonucu, daha az kötü bir durum olan diş çektirmenin sonucuyla karşılaştırılmaktadır.

Cümleler arasındaki ilişki, cümle içindeki karşılaştırma ile yorumlanmaktadır. “Diş çektirmenin sonucu böyleyse, bacak kestirmenin sonucu nasıl olur?” şeklinde düzenlenen bağlantı, yorumu metin çözücüyeye bırakmaktadır. Bu sebeple 2 numaralı cümlenin doğru çözümlenmesi gerekir.

“Nasıl alışılır?” sorusunun cevabı, “dehşet”in asıl sebebini verecektir. “Diş çekmek, ağızdan büyük boşluk hissi verir.” durumundaki abartı, bu konuda ipucu vermektedir. İki durum arasında kurulacak denklemin bilinmeyişi, ayak kesilince doğacak eksikliklerdir. Bunlar da romanın genel bilgilerinden bulunabilir.

Metin çözücünün cevaplamaı gereken soru, aslında metnin devamında verilmektedir. Böylece yanlış hükümler verilmesi ihtimâli, engellenmiştir.

3.4.6.1.2 Zaman Karşılaştırmalı Durum Açıklama

27.1

(4) Ciddî bir danışma.

(4) Ben *küçükken* bile bazı fikirlerime ehemmiyet veren Paşa'nın artık *bugünkü* düşüncelerimden kendine göre amelî neticeler çıkaracağını biliyordum.

İlk cümlede eksiltili bir yapıda düzenlenen durum belirlemesi, iki paragrafta zamana göre yapılan bir karşılaştırma ile açıklanmaktadır. Bu açıklama, bağlaçla değil başlık - metin ilişkisine göre kurulmaktadır.

Metnin içinde ikinci bir metin gibi kurulan yapı, geçmişe dönük bir değerlendirme yapmaktadır. Değerlendirmede, Çocuk - Paşa ilişkisinin dünü ve bugünü karşılaştırılmaktadır. Bu da, “küçükken” ve “bugün” zaman unsurlarıyla yapılmaktadır.

“Küçükken” zarf tümleci, geçmişe yapılan bir gönderimle, eski durumu öğrenmemizi sağlamaktadır. “Bugünkü düşüncelerim” sıfat tamlamasıyla başlayan kısımda ise, önceki durum üzerine çıkarım yapılmaktadır.

“(Ehemmiyet) verme” ve “(amelî neticeler) çıkarma” fiilleri arasındaki ilişki ise, iki durum arasındaki farklılaşmayı göstermektedir. “Küçükken bile” edat grubu, farklılaşmanın mantikî temellerinde düzenlemeler yapmaktadır:

“Küçükken bile.....yapan, büyüyünce.....yapabilir.”

Bu kalıp, çıkarımın esasını oluşturur. Başlık kısmındaki “ciddî” sıfatı, bu karşılaştırma ile açıklanmaktadır. “Danışma” ismi ise, “küçükken” ve “bugün” olmak üzere iki zaman diliminde karşılaştırılmaktadır.

Danışma: Küçükken : “Fikirlerime ehemmiyet veriyor.”

Bugün : “Kendine göre amelî neticeler çıkaracak.” (İhtimal)

“Artık” bağlacı, iki danışma şekli arasındaki değişimi düzenlemektedir.

“Bu danışma niçin ciddidir?” sorusunun cevabı, bağlaçla bölünmüş iki dönem hâlinde cevaplandırılmaktadır. Asıl cevapsa, başına bağlaç gelmiş kısımdır.

Derin metinde bulunan “öyle bir danışma ki” kısmı, geçişi bağlaç yapısına benzetmektedir.

3.4.6.1.3 Tavir Karşılaştırmalı Durum Açıklama

36.1

(8) Herkeste bir tavsiye iletisi...

(9) Filanca operatörün ihtisası...

(10)(a) Doktor Mithat'ın faaliyet,

(b) birçok operatörlere müracaatı...

İlk iki cümledeki durum ve fiille, 10 a / b kısımlarındaki durum ve fiil, derin metinde karşılaştırılmaktadır. Bu, "herkes" ile "Doktor Mithat"ın karşılaştırılması şeklinde bir açıklama zinciridir.

"Tavsiye iletisi" ve "Doktor Mithat'ın faaliyeti" tamlamaları arasındaki durum farklılığı, karşılaştırmalı durum açıklama şeklinde bir bağlantı kurmaktadır. Herkes tavsiye verirken, o çalışmaktadır. Herkesin yaptığı tavsiyelere "ilet" denilmesi, karşılaştırmada seçilen tarafı belirlemektedir.

9 ve 10b kısımlarında "filanca operatörün ihtisası" ve "(Doktor Mithat'ın) birçok operatöre müracaatı" tamlamaları arasındaki karşılaştırma, herkes sözde kalana çareler verirken, Doktor Mithat bunları uyguluyor şeklinde açıklanabilir.

Karşılaştırmalı olarak ele alınan durum ve fiiller, metnin başlığı olan "galeyan"ın yorumlanmasını sağlamaktadır. Metin çözücü, böylece durum bilgisini elde eder.

Bulunan niteliklerle açıklanan durum, çevrenin ayrıntılı bir şekilde betimlenmesini sağlamaktadır.

3.4.6.1.4 Durum Çelişkisi Karşılaştırma Açıklaması

44.12

(1) Yarın hastahaneden çıkacağım.

(2) Dışarıda yaşamaktan korkuyorum.

(3)(a) Burada ıstıraba ve tevekküle o kadar alışmışım ki, onları bırakırsam ruhumun bir parçası gibi boşluk duyacağım;

(b) bırakmazsam isyansız nasıl yaşayacağım?

İlk iki cümlede yer bilgisine göre belirlenen durum, son cümlede karşılaştırma ile açıklanmaktadır. Böylece durumun daha iyi anlaşılması amaçlanmaktadır.

“Burada” yer tamlayıcısı, karşılaştırma ile konu olan olayın geçtiği yeri bağdaştırmaktadır. “Hastahane” ve “dışarı” arasındaki karşılaştırmaya, bu yolla zemin hazırlanmaktadır.

“İstiraba” ve “tevekküle” yer tamlayıcıları, “hastahane” yer ismine ait niteliklerdir. Orada bu hisler yaşanmaktadır. “Dışarı”da ise bunlardan yoksun kalınacaktır.

“O kadar alışım ki” (ZT+Y+ed.) yapısı, “hastahane”deki durumun etkisine geçişi sağlamaktadır.

“Onları” nesnesinin gönderimi, olayın geçtiği yerle ilgili durumların karşılaştırmaya getirilerek konulaştırılmasını düzenlemektedir.

“Bırakırsam” ve “bırakmazsam” şartları arasındaki zıt anlamlılık, karşılaştırmanın anlam kısmını kurmaktadır. “ortamdan dışarı çıkmak” / “ıstırap ve tevekkülü bırakmak” durumları, karşılaştırılan iki durumu seçmeli hâle getirmiştir.

Şartların karşılaştırıldığı iki kısım, seçenekleri paradigmatik (dizi) olarak oluşturmaktadır. “Ruhumun bir parçası kesilmiş gibi boşluk duyacağım.” / “İsyansız nasıl yaşayacağım.” durumları, “dışarı(sı)” yerine hastahanenin tercih edildiğini gösterir. Ancak tercih edilmeyen gerçekleşmiştir.

Aykırı durumların şartlara göre açıklanması, durumun önceki bilgiler yoluyla değerlendirilmesini sağlamaktadır. Böylece daha geniş bir alan taranır.

3.4.6.2 Özel Durumla Geneli Açıklama

44.8

(2) Dünyanın bütün tavanlarına lânet olsun.

(3) Arka üstü yatmaktan usandım.

İlk cümledeki genel hüküm, ikinci cümledeki özel durumla açıklanmaktadır. Olayın geçtiği yere bakışın duruma göre değişmesi, bağlantının temelini oluşturur.

Özel durumun ayrıntıları, genelin daha iyi yorumlanabilmesi için kullanılmaktadır. İlk cümle, tek başına ele alınsaydı, bu ayrıntılara ulaşmak çok zor olacaktı. Böylece özelden genele geçiş şeklinde durum, açıklanmıştır.

“Lanet olsun.” bedduasının ağırlığı, ikinci cümledeki sebeple yorumlanabilir. Bu bedduanın temelinde yatan gerçekler, yorumlamada kullanılmalıdır. “Niçin böyle dedi?” sorusunun cevabı, bütün metne ve gelinen son noktaya göre verilir.

Geneli açıklayan özel durum, Çocuk'un psikolojisini daha iyi anlamak için önemlidir. Metin çözücü, ayrıntıları duygusal yoğunlaşmalar şeklinde vermektedir. Bu da genelle özeli ahenkli beraberliğiyle kurulmuştur.

3.4.6.3 Şarta Bağlı Durum Açıklama

44.2

(1) “Can sıkıntısı.”

(2) **Altı saat uykuya ayrılırsa, her gün on sekiz saat boş.**

Şart cümlesi, zaman bakımından yaptığı parçalama ile ilk cümledeki durumu açıklamaktadır. Durumun şarta bağlanması, onun daha iyi anlaşılması içindir.

Bir gün ikiye bölünerek, durumun zamanlaması sağlanmaktadır. Zamanlamanın şartlı cümlede yapılması, meselenin çözümlenmesi şeklinde bir yorum yapmaktadır:

“Altı saat uykuya ayrılırsa, her gün on sekiz saat boş olduğu için can sıkıntısı (içindeydim).”

Şartın sebep - sonuç ilişkisini düzenlemesi, durumun bir mantık temelinde yorumlanmasını sağlar. Bu yapı, metnin bütününe zaman ve durum bakımından düzenler.

Metin çözücü, Çocuk'un psikolojik durumunu bu şarta göre yorumlayacaktır. Zamanın ikiye bölünmesi, bunu kolaylaştırır.

3.4.6.4 Örnekleyici Durum Açıklama

34.9

(2) **Artık büyük kapıya bakmaktan, utanç ve korku duyuyordum.**

(3) **Başımı avuçlarımın içine aldım.**

(4) **Denizde, dalgalar arasında boğulacağını anladıktan sonra hiçbir hareket yapmadan kendilerini suya salıverenler ve felâketi bir an evvel isteyenler gibi kendimi bırakmıştım.**

(5) Bir şey ümit etmemenin rahatlığından başka, ruhî bir köşem kalmamıştır.

Anlatıcı kişinin yaptığı fiil, sebebin örneklendirilmesi şeklinde açıklanmaktadır. Bu açıklama, hedef fiil çevresinde sistemleştirilmektedir. Böylece yorum, farklı bir bakış açısıyla bir örnek çevresinde yapılmaktadır.

“Başımı avuçlarımın içine aldım.” cümlesindeki fiilin ilk sebebi, önceki cümlede belirlenen durumdur. Bu ilişki, iki cümleyi birleştirir:

“Artık büyük kapıya bakmaktan, utanç ve korku duyduğum için, başımı avuçlarımın içine aldım.”

Fiilin sonrasında gelen cümleler, durumu bir örnek çevresinde açıklamaktadır. Bu, önceki sebebin yorumlanarak yeniden belirlenmesi şeklinde yapılmaktadır. Örnek, anlatımı daha ilginç hâle getirir.

4 numaralı cümle, örneklemeyi kurmaktadır. “Felâketi bir an evvel isteme” durumu, örneği yeni sebebe bağlamaktadır. Bu betimleme, “utanç” ve “korku” durumlarından korkusuzluğa geçildiğini gösterir.

Sıfat-fiil grupları arasındaki ilişkiler, örnek kişilerle anlatıcı kişiyi birbirine benzetmektedir. Benzetme edatı, bunu düzenler. “Kendimi bırakmıştım.” (N+Y) yapısı, sonucu gösterir.

5 numaralı cümle, sonucu yorumlamaktadır. “Bir şey ümit etmeme” durumu, kendini bırakarak mücadeleden vazgeçişin sonucunu göstermektedir. Bu durumun verdiği rahatlık ise, “rûhi bir köşe” olarak belirlenmiştir.

Örnekleyici durum belirleme, ağır bir değerlendirme zincirinden sonra metin çözücüyü rahatlatmaktadır. Hastalık alanından çıkılarak, yeni bir anlatım şekline geçilmektedir.

3.4.6.5 Yer - Durum Açıklama

38.2

(1)(1) Koğuştaki odam.

(2)(1) Hep gittiler.

(2) Kendimi bu robdöşambr içerisinde de yadırgıyorum.

Önceki cümlelerin “yadırgıyorum” yüklemine belirlediği durum, 2.1 numaralı “Hep gittiler.” cümlesiyle açıklanmaktadır. Ancak bu ilişki, bir yer - durum çağrışımıyla düzenlenmektedir.

“Koğuştaki oda” betimlemesinde niçin insanlardan bahsedilmediği, yine “Hep gittiler.” cümlesiyle açıklanmaktadır. Önceki paragrafta yapılan eşya betimlemesinden sonra, psikolojik durum betimlemesine geçilmektedir. “Yadırgama” fiili, geçiş noktasını belirlemektedir.

Yer - durum açıklama bağı, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu’ndaki ortamı anlatmaktadır. Çocuk’un ortamdan etkilenme sebebinin yalnızlık olduğu da burada açıklanmaktadır.

“Hep gittiler.” (ZT+Y) yapısı, önceki yerde belirlenen kişilere gönderim yaparak, kalabalık ile yalnızlık arasındaki farklılığı göstermektedir. Önceki metindeki ev betimlemesinde bir telaş, bir kalabalık vardır; ancak burada herkes gitmiş, Çocuk tek başına kalmıştır.

Bu bağlantı, psikolojik çözümler yapmak için önemli ipuçları vermektedir. Bu durum, sonraki gelişmeleri hazırlamaktadır.

3.4.6.6 Fiil - Durum Açıklama

3.4.6.6.1 Fiille Tepki Durum Açıklama

31.3

(2) Beni o hâlde görünce şaşırıldı.

(3) İtidâlini kaybederek birkaç kere odaya lüzumsuz yere girip çıktı.

İlk cümledeki durum, ikinci cümledeki fiillerle açıklanmaktadır. Tepkinin fiille belirginleştirilmesi, anlam açıklanmasında daha geniş bir yorumlama sağlar.

“Şaşırma”, “(itidâlini) kaybetme” ve “(lüzumsuz yere) girip çıkma” fiilleri arasındaki ilişkiler, açıklama yapısının dayandığı temelleri atmaktadır. Art arda sıralanan fiiller, durumu bir dizi hâlinde açıklamaktadır.

3 numaralı cümledeki fiiller, 2 numaralı cümledeki durumun sonucudur. Bu yapı, açıklama üzerinde iki cümleyi birleştirir. Bu birleşme, aynı durum içinde aynı kişinin durumu ve fiilleri şeklinde düzenlenmektedir.

Durum açıklama fiili “(lüzumsuz yere) girip çıkma”, “şaşıрма” ve “itidâlini kaybetme” durumlarının daha iyi yorumlanması için kullanılmaktadır. Bu, bir pekiştirme yapısıdır. Önemli bir durumun, farklı şekillerde ifadesi, metin çözücüyeye “Bu önemlidir.” sinyalini vermektedir.

3.4.6.6.2 Ardışık Fiilde Durum Açıklama

4.6

(4)(1) Her gidişimde, hastahanelerin bahçeleri bana hüzün verirdi.

(6)(1) Caddeye doğru çıkarken kendime doğru gitmeye başlıyorum, felaketimi mücessem bir şekilde değil, büyük teessürlerimde hissediyorum; ameliyat olacağımı, sakat kalacağımı düşünmüyor, içimde garip bir karıncalanma hâlinde bir takım inilti, mırıltılar, şekilsiz gölgeler seziyordum.

4.1 numaralı cümlede belirlenen durum, fiilin devamında verilen ayrıntılarla açıklanmaktadır. Hastahaneden bahçeye çıkışla, caddeye yaklaşma arasındaki düşünce aralığı, bunun gerçekleştiği alandır.

“Hastahanelerin bahçeleri bana hüzün verirdi.” kısmı, “her gidişimde” zarf tümleciyle genel bir şarta bağlanmaktadır. “Caddeye doğru çıkarken” zarf tümleci ise, bunu sınırlamaktadır.

Cümle içindeki benzetme ve karşılaştırmalar, sınırlanan kısmı açıklama işlevindedir. Sınırlı kısımdaki açıklama, genele yayılarak, uzaktaki duruma ışık tutulmaktadır. Metin çözücü, bu açıklama ile geneli özele göre yorumlar. Tümdengelim metodu, ayrıntıların sonradan eklenmesi şeklinde bunu düzenlemektedir.

Açıklayıcı cümle, “Hastahaneye her gidişimde niçin hüzünleniyordun?” sorusunun cevabını vermektedir. Bağlaç kullanılmaması, cevaplama içinde bağın çözümlenmesini gerektirir.

3.4.6.7 Kişileştirmeli Durum Açıklama

21.8

- (1) Nüzhet bana yalan söyledi.
- (2) Bunu onun yüzüne vurmak istiyorum.
- (3) Hakikat, yalana karşı mücadeleye beni memur ediyor.

İlk iki cümledeki isteğin sebebi, üçüncü cümlede açıklanmaktadır. İlk iki cümlelerin karşılaştırılması, 3 numaralı cümledeki hükme ulaşmayı sağlar.

Üçüncü cümledeki öznesi “hakikat”, ikinci cümledeki isteğin ortaya çıkmasını sağlayan unsurdur. Ancak bu unsur, kişileştirilerek açıklama daha etkili hâle getirilmiştir.

Birinci ve üçüncü cümlelerde yinelenen “yalan” kelimesi, açıklamanın konusunu belirlemektedir. Üçüncü cümledeki “hakikat” ve “yalan” kelimeleri arasındaki zıt anlamlılık, konunun yorumlanması için zemin hazırlamaktadır.

“Yalana karşı mücadeleye” yer tamlayıcısı, önceki cümlelerin “yüzüne vurmak” nesnesinin sebebini belirlemektedir:

“Yalana karşı mücadele için yalanımı onun yüzüne vurmak istiyorum.”

Birinci ve üçüncü cümlelerin “bana” yer tamlayıcısı ve “beni” nesnelere etkilenen kişiyi belirlerken, ikinci cümlede bu kişi etkin kişiye dönüşmektedir. Yani dış etkiler altında kalan kişi, harekete geçirilmiştir. Bunu da, “Beni memur ediyor.” (N+Y) yapısından çıkarıyoruz.

Açıklayıcı kişileştirme, önceki cümlelerin daha iyi anlaşılması için kurulan bir bağlantıdır. Kişileştirme, bağlacın gizlenmesi ile ön plana çıkarılmaktadır. Metin çözücü, yalan ve hakikat gibi mücerret kavramları, kişileştirme ile daha iyi anlayabilir.

3.4.6.8 Ortak Tarz Durum Açıklama

21.11

- (10)(2) Bu ihtimâli düşünürken onun odasına gitmeği de düşündüm.
- (3) Bütün mahzurları hesap ediyordum.
- (11)(1) Büyük bir arzunun bana ilham edeceği akla gelmez tedbirlerle, Nüzhet’in odasına gidebileceğimi kendime kabul ettirdim.

10.3 numaralı cümlenin “bütün mahzurlarını” nesnesindeki durumun nasıl hesap edildiği, 11.1 numaralı cümlede açıklanmaktadır. Yani “hesap ediyorum” yüklemine teknik olarak nasıl gerçekleştiği hakkında bilgi verilmektedir.

Durum açıklama yapısında, kelimeler arasındaki ilişkiler kullanılmaktadır. “İhtimal” kelimesi, “mahzurları” içine almaktadır.

“Düşünme” fiili, ihtimal ve mahzurları arasındaki bağı düzenlemektedir.

Cümlelerin “düşündüm” / “hesap ediyordum” yüklemine fiil sonucu, “kabul ettirdim” yüklemidir. Yani fiil zinciri, sebep-sonuç ilişkisiyle düzenlenmiştir.

3 numaralı cümlenin yüklemine sorulan “Nasıl hesap ediyordun?” sorusu, 11.1 numaralı cümlenin zarf tümleci ile cevaplanmaktadır. Böylece iki cümlenin ögeleri, birbirini tamamlayarak bir tarz belirleme bağlantısı kurmaktadır.

“Büyük bir arzunun bana ilham edeceği akla gelmez tedbirlerle Nüzhet’in odasına gitmenin mahzurlarını hesap ediyordum.”

Bu hesaplamaların sonucu, 11.1 numaralı cümlenin “Nüzhet’in odasına girebileceğimi / kendime / kabul ettirdim.” (N+YT+Y) yapısıyla verilmektedir. Böylece her iki cümlenin de yüklemine niteleyen zarf tümleci, tarz bakımından bağlantıyı kurmaktadır.

10.2 numaralı cümlenin “onun odasına gitmeği” ve 11.1 numaralı cümlenin “Nüzhet’in odasına gidebileceğimi” nesneleri arasındaki ilişki, düşünme öncesi ve sonrası durum olarak düzenlemektedir. Yapı, şu üç safhada oluşmaktadır:

İhtimal > engeller > karar

Safhalar, üç duygu yönetimindedir:

İstek > korku > arzu.

Durum açıklanırken, kullanılan bu unsurları taşıyan kelimelerin anlam ilişkileri, bağlantıyı kurmaktadır. Metin çözücü, iletişim safhalarını, bu bağlantıya göre yorumlamaktadır.

3.4.6.9 Benzetmeli Durum Açıklama

15.16

(4) Ve ne sessizlik!

(5) Ayak seslerimiz *bile* hiç akis yapmıyor *gibi* çınlayıp sönüyor.

5 numaralı cümle, 4 numaralı cümlelerin açıklamasıdır. Daha çok bilgi verme amaçlı cümle, önceki cümlede geçen “sessizlik” kavramını benzetme ve abartma yoluyla daha anlaşılır hâle getirmektedir.

“Ayak seslerimiz bile” ZT (EG)’nin “(hiç) akis yapmıyor” yüklemiyle kurduğu ilişki, “sessizlik” kavramını abartma yoluyla açıklamaktadır. “Bile” edatı, cümle içi bir bağlantı kurmakla birlikte, önceki cümledeki “sessizlik” öznesi ile kurulan açıklama ilişkisini de düzenlemektedir.

“Ayak seslerimiz bile hiç akis yapmıyor gibi” ZT (EG.)’nin “(çınlayıp) sönüyor” yüklemiyle kurduğu ilişki, sessizlik kavramını benzetme yoluyla açıklamaktadır. “Gibi” edatı, cümle içi bir bağlantı kurmakla birlikte, önceki cümledeki “sessizlik” öznesiyle kurulan benzetme ilişkisini de düzenlemektedir.

Açıklanan ve açıklayan unsurların kurduğu anlam bağlantıları, metin çözücüyeye “Nasıl bir sessizlik?” sorusunun cevabını buldurmaktadır. İki cümle arasına giren gizlenmiş soru, bu bağlantıyı düzenlemiştir.

İki cümle, anlam olarak, tek bir cümle şeklindedir. Bu bütünlük, metin çözücüyeye anlatılanların devamlılığından kaynaklanır:

“Öyle bir sessizlik ki ayak seslerimiz bile hiç akis yapmıyor gibi çınlayıp sönüyor.”

Birleşme esnasında “ne” edatı, değiştirim unsuru “öyle” ile değiştirilmektedir. İlk cümlelerin sonundaki ünlem işareti yerine, vurgulama işlevindeki “ki” bağlacı kullanılmıştır.

Bağlantının işlevi, açıklama olduğu için, metin çözücü ilk cümleyi yorumlarken, ikinci cümleyi de kullanmak zorundadır. Bu yüzden, iki cümle arasında, cümle içi bağlantılara benzer yapıları görmemiz gayet tabiidir.

3.4.6.10 Dizi (Paradigmatik) Durum Açıklama

7.6

(1)(a) Operatör yoktu,

(b) muavinleri baktılar.

(2) Bir kere de benim Doktor’a, fakülteye gideceğim.

Cümleler arası bağlantılar, bir açıklama dizisi şeklindedir. Bu dizi, durum ve fiiller arası geçişlerle kurulmuştur. Ardışık fiillerin açıklanarak birbirine bağlanması, anlatımı sürükleyici bir yapıya kavuşturmuştur.

1a kısmı, fiil dizisinin başlangıcı olan yokluğu taşımaktadır. Bu yokluk, yapılacak yeni fiillerin temel sebebidir. Operatör'ün olmaması, yeni bir alternatif gerektirir.

1b kısmının “muavinleri” öznesi, “Operatör”ün yerine geçen kişidir. “Baktılar” yüklemi; “yoktu” yüklemine gerektirdiği bir fiildir.

2 numaralı cümle, 1a kısmının sebebine bağlı bir fiili taşır. “(Fakülteye) gideceğim” yüklemi, 1b kısmının devamı bir ekleme fiili taşır. “Bir kere de” zarf tümlecisi, bu eklemeyi zamanlamaktadır.

“Benim Doktor’a” yer tamlayıcısı, “Operatör” kişisinin yerine geçen ikinci kişidir. Bu kişi dizisi, açıklamayı iki safhada düzenler:

1. Aynı yerdeki açıklama,
2. Gelecek yerdeki açıklama.

Dizi şeklinde kurulan açıklama, Çocuk'un durumunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur. Metin çözücü, hastalık alanını yorumlarken, bu ipucunu kullanır.

3.4.6.11 Çıkarım Durum Açıklaması

20.3

- (1) **Ben sandalyeye oturdum ve onun çıkmasını bekledim; çıkmadı ve karşımda durdu.**
- (2) **Konuşmak istediği ve cesaret edemediği belliydi.**

İlk cümledeki fiil ve durumlar, ikinci cümlede yorumlanmaktadır. Bu da, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır.

Cümlenin öğeleri arasındaki anlam ilişkileri, bağlantıyı kurmaktadır:

“Çıkmasını bekledim.” N + Y > “çıkmadı” Y. > “Karşımda durdu.” YT + Y
 → çıkarım → “konuşmak istediği” Ö + “cesaret edemediği” Ö₂ > “belliydi” Y (hüküm)

Bu bağlantı yapısında “çıkmadı” Y > “Karşımda durdu.” YT+Y yapıları, üzerinde hüküm verilen unsurlardır. İkinci cümlenin “konuşmak istediği” +

“(konuşmaya) cesaret edemediği” özneli ise, verilen hükümdür. “Belliydi” yüklemi, verilen hükümü tescil eden ögedir. Çıkarım, böylece kesinleştirilmektedir.

Durum - çıkarım bağlantısında, ögeler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde son nokta, “belliydi” yüklemidir. Bu yüklemün önceki cümlelerinin yüklemleriyle kurduğu ilişkiler, bağlantının zaman bakımından ayarlanmasını sağlamaktadır.

“Çıkmadı.” >“(Karşımda) durdu.”→“Konuşmak istedi.” > “Cesaret edemedi.” şeklindeki fiil sistemi, ardışık zamandaki sıralarıyla, bir mantık yapısı kurmaktadır. Yapının ilk kısmındaki fiillerin tarzı, ikinci kısımdaki hükümlerin verilmesini sağlamaktadır.

İlk cümle, ikinci cümledeki niyetin nereden anlaşıldığını açıklarken, ikinci cümle de ilk cümledeki fiillerin yapılış hızını açıklamaktadır. Böylece kurulan anlam ilişkileri, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. Bağlantı, iki cümleyi şu şekilde birleştirir:

“Onun çıkmayıp karşımda durmasından, konuşmak isteyip de konuşamadığını anladım.”

3.4.6.12 Abartılı Örnek Durum Açıklaması

15.16

(2) Ne ağır koku!

(3) Bir posta vapurunu batırabiliriz.

2 numaralı cümledeki durumun metin çözücüyeye açıklanabilmesi için, 3 numaralı cümlede bir örnek verilmiştir. Böylece durumun daha iyi kavranması amaçlanmaktadır. Durum ile örnek arasındaki anlam ilişkisi ise bağlantıyı kurmuştur.

Kompozisyon çalışmalarında durumdan örneğe geçiş, önemlidir. Eğer öğrencilere bu geçiş iyi kavratılamazsa, örneğin duruma uymadığı metinler yazılır. Bu metinlerde mantık hataları, daha çok görülür.

Durum - örnek bağlantısında, ikincinin abartılması, ilkinin derecesini arttıracığı için, başka bir ayrıntı kurmaktadır. 3 numaralı cümlede, örneğin sağladığı abartı, yapı olarak “ne” soru edatı ve ünlem işareti ile bağlantıyı düzenlemektedir. Çünkü bunlar da abartı işaretleridir.

Durumla örneğin bağdaşmasında, iki cümle arasında bağdaşıklık önemlidir. Bu yüzden abartı yapılacaksa mantık ilişkisinin iyi kurulması gerekir.

Metinde abartılan ve abartan cümleler arasındaki ilişkiler, örnekleme gücünü güçlendirmiştir. “Koku” isminin “ağır” sıfatı, “Bir posta vapurunu batırabiliriz.” (N+Y) yapısıyla düzenlenmektedir. Böylece örnek, durumun mahiyetini ve önemini açıklayan bir bağlantı kurmuştur.

2 numaralı cümlenin yüklemi eksiltilmişken, 3 numaralı cümlenin yüklemine eksiltilmemesi, durum üzerinde yoğunlaşmasını ve abartının yorumlanmasını sağlamıştır. Buna göre, iki cümleyi anlam olarak bütünleştirebiliriz:

“Öyle ağır bir koku ki bir posta vapurunu batırabiliriz.”

Cümlenin ki’li birleşik yapısı, abartının “ki” bağlacı ile sağlandığını göstermiştir. İşte bu yüzden abartı, anlatımın bütünlüğünü sağlamaktadır.

3.4.6.13 Kavram Durum Açıklaması

30.8

(3) Ben de bıktım.

(4) Sivrisinekleri bile... yeknesak.

(5) Anlıyorum ki burada her gün, her gece çok benziyor birbirine.

(6) Pek.

Konuşma yapısında durum, kavramla; kavram da açıklama ile belirlenmektedir. Bu belirleme, bir açıklama dizisi kurmaktadır. Anlam ilişkisi kuran açıklayıcı zincir, durumun iletişim içinde belirlenmesini sağlamaktadır.

“Niçin bıktın?” sorusu, 4 numaralı cümle tarafından açıklanmaktadır. Bu, örnekleme bir durum belirleme şeklinde yapılmaktadır. Açıklama yapısı, derin metindeki “çünkü” bağlacıyla kurulmaktadır. İki cümle, ters yönde bu ilişkiyle birleşir:

“Sivrisinekleri bile... yeknesak olduğu için, ben de bıktım.”

Açıklayıcı cümlenin örneğe dayalı olarak belirlendiği “yeknesak” kavramı, 5 numaralı cümlede açıklanmaktadır. “Anlıyorum ki” odak bağlayıcısı, bu bağlantıda bağlaç işlevini yürütmektedir. Bu cümlenin devamı ise, tanımlama yapar.

Yeknesak (Her gün, her gece çok benziyor birbirine).

Tanımlamanın devrik yapısıyla yapılması, anlatımdaki yeknesaklığı (tekdüze) engellemektedir. Böylece cümle kuruluşu, açıklamayı yapı bakımından da destekler.

“Pek” cevabı, eksiltili yapısıyla, verilen hükmü onaylamaktadır. Böylece anlatılanlar, anlatım üçgeninin zirvesinde birleşmektedir.

Durum - kavram açıklama zincirini kuran anlam ilişkisi, ortamda gelinen safhayı belirlemiştir. Bağlantı üçgeni, ilişkiyi sistemleştirmiştir.

3.4.7 Yetersizlik Açıklama Dizisi

43.6

(0) Bir daha uyuyamadım.

(1) Gayet mühim bir günü şuurla karşılamak istiyorum.

(2) Bugün ameliyat olacağım.

İlk cümledeki yetersizlik, açıklayıcı cümlelerle daha anlaşılır hâle getirilmektedir. Açıklayıcılar arasındaki ilişkiler, bunu daha işlevli yapar.

“Bir daha” zarf tümleci, önce gerçekleşen “uyuma” fiilini göstermektedir. “Uyuyamadım” yüklemi, bu fiilin yinelenemediğini belirler.

“Niçin bir daha uyuyamadın?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir. Bu sorunun cevapları, sebep zincirini yetersizliğe bağlar:

“Gayet mühim bir günü şuurla karşılamak istediğim için ve bugün ameliyat olacağım için bir daha uyuyamadım.”

“Gayet mühim bir günü” nesnesi ile “bugün” zarf tümleci arasındaki ilişki, zaman birimi hakkında daha çok bilgi verme işlevindedir. Bu bilgi verme işlemi, sebep - sonuç ilişkisiyle düzenlenmektedir.

“Bugün, ameliyat olacağım için gayet mühim bir gündür.”

“Şuurla karşılamak istiyorum.” (N+Y) yapısı, bu ilişkinin üzerine kurulmuştur:

“Bu yüzden onu şuurla karşılamak istiyorum.”

Yetersizlik açıklama zincirinin unsurları arasındaki değişik ilişkiler, parçaların işlevini, modüler sistemle arttırmıştır.

3.4.8. Gereklilik Açıklama

3.4.8.1 Fiil Gerekliliği Açıklaması

3.4.8.1.1 Yetersizlik - Gereklilik Açıklaması

34.1

(3) Fakültede Operatör’ü bulamadık.

(4) Henüz gelmemişt, beklemek lâzımdı.

İlk cümledeki yetersizlik, ikinci cümledeki olumsuz fiile bağlanmıştır. Daha sonra da bu olumsuz fiilden dolayı ortaya çıkacak olan gerekliliğe geçilerek açıklama tamamlanmıştır.

“Operatör’ü bulamama” durumunun sebebi, henüz gelmemesidir. Bu kısmın gerçekleşmemiş olma durumu, “henüz” zarf tümleciyle zaman olarak belirlenmektedir.

“Beklemek lazımdı.” cümlecığı, “(henüz) gelmeme” olumsuz fiilin sonucudur. Bu sonuç, olumsuz fiilin zamanını da düzenlemektedir. “Gelememe” durumu, devam ettikçe, “bekleme” durumu devam edecektir.

Olumlu fiil ile gereklilik, ilk cümledeki duruma bağlanırken ortak kişi “Operatör’e ulaşarak bütünleşme sağlamaktadır. Bu kişi, ya özne ya da nesne olarak cümlede kullanılmaktadır.

Açıklamanın sebep - sonuç ilişkisiyle düzenlenmesi, yorumlamayı belli bir sistem içinde kurmaktadır. Durum sonrası sebep ve sonucun dizilmesi, açıklamayı düzenlemektedir.

3.4.8.1.2 Fiil - Gereklilik Açıklaması

15.4

(2) Operatör’ü beklemek lâzım.

(3) Teşrih sınıfında ders veriyormuş.

İlk cümledeki “beklemek lâzım” yüklemine fiil sebebini açıklayan, ikinci cümledir. Metinde açıklanamayan fiiller, anlatımda boşluklar oluşturur. Cümleler arası geçişler, metnin mantık yapısına uygun olmalıdır.

İki cümlenin ortak kişisi “Operatör”, önceki cümlede nesne, ikincisinde özne görevindedir. Bu yapı, devam eden anlatımı düzenlemektedir.

“Beklemek lâzım.” yüklemine fiil - gereklilik anlamı, ikinci cümledeki “(Ders) veriyormuş.” fiilinin devam eden anlamıyla açıklanmaktadır. Bu yapı, anlatımın mantık yönünü oluşturmaktadır.

Gerekliliği açıklama bağlantısında derin yapıdaki “için” edatı, geçişi sağlamaktadır.

“Ders verdiği için onu beklemeliyim.”

Bu basitleşmiş yapı, anlatımın aslında karışık olmadığını gösterir. Metin kurucu, anlatacaklarını bölerek, daha geniş yorum ve çağrışım imkânları sağlamıştır. Yüklem konumundaki her fiil, metin çözücü için üzerinde durulması gereken bir durumdur:

“Beklemek lâzım.” : Durum değerlendirmesi

“(Ders) veriyormuş.” : Geleceği tahmin

Böylece geçmiş ve gelecek bağdaştırılarak anlatım daha etkileyici hâle getirilmiştir.

Gereklilik cümlesi ve açıklama cümlesi, yeni kişi kimliği üzerinde bağlanmıştır.

Bulunulan yerle, “teşrih sınıfında” yer tamlayıcısının bildirdiği yer arasındaki mesafe ise, merak unsurunu oluşturan bir uzaklık meydana getirmektedir. Bu da bağlantıyı ilginçleştirmektedir.

3.4.8.2 Değillemeli Gereklilik Açıklama

16.2

- (b) Mutlaka koltuk değneği kullanmalıdır;
- (c) hâlis “arthritis”dir bu, şakaya gelmez,
- (d) hastalık “extra-articulaire” değil ki...

İlk cümleyi açıklayan b ve c kısımları, yapı ve anlam bakımından bağlantılar kurmaktadır.

b kısmı, zorunluluk bildirmektedir. Cümlemin “mutlaka” zarf tümleci ve yüklem -mAlI gereklik eki, bu yapıyı kurmaktadır.

B kısmı, c ve d kısmındaki zorunluluğu açıklamaktadır. Burada “Niçin mutlaka koltuk değneği kullanmalıymış?” sorusu, bize bağlantıyı gösterir. Bu sorunun cevabı, bir değilleme ile verilmektedir.

Değilleme, iki şıktan oluşan bir yapıdadır. Bu şıklardan ikincisi, doğru olsaydı zorunluluk oluşmayacaktı. Ancak ilki doğru ve bu yüzden zorunluluk vardır.

Zorunluluğun açıklanışı, tek bir cümle ile yapılabilirdi:

“Hastalık extra-articulaire olmayıp hâlis arthritis olduğu için - şakaya gelmeyeceğinden - mutlaka koltuk değneği kullanmalıdır.”

Sebebin ihtimâle dayandırılması yerine, Operatör tarafından kesinleştirilmesi, sonuç hakkında başta oluşan tereddütleri gidermektedir:

- (1) Hastalık extra-articulaire olsaydı koltuk değneği kullanması gerekmeyecekti.
- (2) Ama hastalık hâlis arthrite olduğu için şakaya gelmez, mutlaka koltuk değneği kullanmalıdır.

Metinden anlıyoruz ki önceleri ilk hastalığın olma ihtimali vardır. Daha sonra Operatör, bunun yanlışlığını kanıtlamıştır.

Zorunluluğu bir değilleme yapısıyla açıklayan bağlantı, sebep - sonuç mantığı içinde kurulmaktadır. **SebeP:** “arthrite hastası olması” **sonuç:** Koltuk değneği kullanmasının gerekliliğidir.

3.4.9 Hüküm Açıklama

3.4.9.1 Yorum - Hüküm Açıklaması

10.14

(0) Bu bahisten hoşlanmıyorum. (Niçin evleniyorsun?)

(1)(a) Ragıp Bey beni istedi diye, ben de evlenmiyorum ya...

(b) hem ben daha on dokuz yaşındayım.

İlk cümle, bir hüküm cümlesidir. Çocuk, durum hakkında düşüncesini muhatabına aktarmaktadır. Metin çözücü, metnin bağlamından bu cümlenin anlamını çıkaracaktır. Ancak Nüzhet’in yorumu ön plandadır.

İlk cümlenin, Nüzhet üzerindeki etkileri, üç cümle gibi uzun bir yapıyla yorumlanmaktadır. Daha sonra ikinci paragrafın sonuna eklenmiş cevap cümlesiyle, diyalog yapısı içinde, hüküm - yorum ilişkisi kuruluyor. Böylece Nüzhet, Çocuk’un tepkisini yorumlamaya çalışmaktadır.

Hüküm cümlesindeki “hoşlanmıyorum” yüklemi, yorum cümlesinin anlamını belirlemektedir. Metin çözücü, bu cevabın nasıl bir cümle sonrası söylendiğini bilmezse, okuduklarını tam olarak anlayamaz. Bu anlam bağımlılığı, hüküm cümlesini cevap cümlesine bağlamaktadır.

İlk cümle, anlam olarak “Niçin evleniyorsun?” soru cümlesini derin yapıda saklamaktadır. Bu yapı, böyle bir cevabı gerektirmiştir. Konuşma dilinde bazı sözler gizli soruları saklar. Bu, sözün gelişinden ve kişilerin hâl ve tavırlarından anlaşılır.

Hükmün yorumlanarak açıklanması, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin geldiği noktayı, Doktor Ragıp -Nüzhet evliliği bakımından belirlenmesini sağlamaktadır.

3.4.9.2 Karşılaştırma Hükmü Açıklaması

36.4

(3)(3)Vücûdumun büyük bir parçasını kaybetmek hayaline bir saniye katlanamıyorum, içime baygınlıklar geliyor, ellerimle hasta bacağı tutuyorum ve onun ölümünü kendi ölümümden daha dehşetli buluyorum.

(4)(1)(a) Giyinip soyunurken, pansuman yapılırken, minderin üstünde uzanırken, dakikalarca, mahkûm uzvuma bakıyorum;

(b) her parçası, her hareketi, her yeni aldığı şekil bana birçok düşünceler veriyor,

(c) canlanıyor, ehemmiyet kazanıyor, şahsiyet sahibi oluyor

(d) ve öteki sağlam uzuvlar arasında idama mahkûm bir kardeş gibi, endişeli bir hareketsizlikle susuyor.

Karşılaştırma sonunda elde edilen hüküm, sıralı birleşik cümlenin son halkasında belirlenmektedir. Bu belirleme, fiil ve durumun değerlendirilmesiyle yorumlanır.

“Onun ölümünü kendi ölümümden daha dehşetli buluyorum.” cümlesindeki karşılaştırmalı hüküm, 4.1a kısmında bu etkinin sonucu, bir fiille tamamlanmaktadır.

“Dakikalarca mahkûm uzvuma bakıyordum.” (ZT+YT+Y) yapısı, hükümle fiil arasındaki paralelliği kurmaktadır. “Giyinip soyunurken”, “minderin üstünde uzanırken” ve “dakikalarca” zarf tümleçleri bağlantıyı zamanlamaktadır.

4.1b kısmı, fiilin ve nesnenin kişi üzerindeki etkisini göstermektedir. “Bana birçok düşünceler veriyordu.” (YT+N+Y) yapısı, etkiyi belirlemektedir. “Her parçası”, “her hareketi” ve “her yeni aldığı şekil” özneleri etkileyici unsurlardır. Bunların “bacak” nesnesine yaptığı gönderimler, bağlantıyı düzenlemektedir.

4.1c kısmında, bacak uzvu kişileştirilerek, onun hayal dünyasındaki değişmelerdeki etkisi gösterilmektedir.

Canlanması, ehemmiyet kazanması ve şahsiyet sahibi olması, etkileri bakımından yorumlanmaktadır.

4.1d kısmı, “öteki sağlam uzuvlar” değiştirimiyle, “hasta uzuv” karşılaştırılmaktadır. “İdam mahkumu bir kardeş gibi” benzetmesi, karşılaştırmanın sonucudur.

3.5 SORU - CEVAP BAĞI

3.5.1 Gönderim Soru - Cevap Bağı

3.5.1.1 Gönderimle Cevaplanan Soru

10.5

(6) Doktor Ragıp mı?

.....

7, 8, 9, 10, 11

(12) Evet... İşte o...

1.2 numaralı cümledeki “evet” cevap edatı, altı cümle öncesindeki soruya cevap vererek uzak bir bağlantı kurmaktadır.

“Evet” cevap edatı, tek başına bu bağlantıyı karşılayabilirdi. Çünkü eksiltelen ögeler, metnin diğer cümlelerinin yorumlanmasıyla bulunabilir. Ama bu yapılmamış. Cümlelerin devamında “İşte o.” cevabı, ayrıntıları ilk cevaba eklemiştir. Bu eklemenin sebepleri şunlar olabilir:

- a) Soru ile cevap arasındaki mesafenin uzunluğu.
- b) “Doktor Ragıp” kişisi üzerinde yoğunlaşma.
- c) Heyecan unsuru olarak.

“İşte” birimi, odaklanmayı sağlayan unsurlardan biridir.

“İşte o” cevabının hedefi, Doktor Ragıp’tır. “Beni isteyen” sıfat - fiil grubu, “işte o” ismini niteler. Gönderimle vurgulanan kişi bilgisi, o kişiyle ilgili bilgilerle değerlendirilir.

“Doktor Ragıp” üzerine odaklanan metin çözücü, eksilteli bilgileri de kullanarak cevabı daha iyi yorumlayabilir. Böylece uzun cevap, anlam olarak daha da uzar.

3.5.1.2 Eşgöndergeyle Cevaplanan Soru - Soru Bağı

14.7

(2) - Daha uyanmadı mı?

(3) – Kim? diye sordum. (Anladığım hâlde).

Metindeki soru yapısı, cevap yapısını gerektirir. Ancak burada soruya yine soruyla karşılık veriliyor. Amaç, gizlemek veya bilmezlikten gelmedir. Bu bağlantı, edebî sanatlarda tecâhül-i ârif olarak adlandırılır.

Metin dilbilim, sanatın bağlantı noktalarını araştırır. Bu noktalarda, gerektirme ilişkisinden çok, uzak mesafeli bir değerlendirme söz konusudur. Tecahül-i ârifin alanı, buna göre belirlenir.

İki soru arasındaki ilişki, kişinin kimliğine ulaşmak için yeterli değildir. Bu iş için, metnin tamamı değerlendirilmelidir. Sorular, değerlendirmeyi yapmak için bir eşgönderim sistemi oluşturmaktadır.

2 numaralı cümlenin gizli öznesi, 3 numaralı cümlenin cevabı “Nüzhet” kişisine ulaşır. Bu ilişki, kişiyi gizleyerek bağlantıyı daha etkileyici hâle getirmektedir. Önemli kişi unsuru, gizlenmektedir.

Sorular arasındaki hedef kişi ortaklığı sebebiyle oluşabilecek fazlalık riski, yapı farklılaşması yoluyla giderilmiştir. İlk soru dolaysız aktarım, ikinci soru dolaylı aktarım şeklinde düzenlenerek, anlatımın daha etkili olması sağlanmıştır.

Bağlantının mantık yönü, dış unsurlarla desteklenmektedir. Metin kurucu, cevap yerine niçin soruyu kullandığını, bir zarf tümleci ekleyerek açıklamıştır. Bu unsur, parantez içinde ayrıca verilerek, dışta bırakılmıştır. Böylece “kim?” soru edatı da tek başına bırakılarak ayrı bir yoğunlaşma yapılmıştır.

Soru - soru bağlantısı, hedef kişiyi ön plana çıkarırken, sorular arasındaki denge, bunu destekler:

- (1) Gizli özne “O” : İsmi söylenmeyen önemli kişi.
- (2) “Kim?” : Varlığı merak unsuru olan bilinmeyen kişi.

Bu kimlik soruşturması, yorumu ilginçleştirirken, bağlantıyı da derin yapıya eklemiştir.

3.5.2 Değişim Soru - Cevap Bağı

3.5.2.1 Nesne (ST) Değişimi Soru - Cevap Dizisi

9.4

- (4) **Birkaç sayfa okuduktan sonra Paşa sordu:**
- (5) **- Daha sabredelim mi?**
- (6) **Bu suali intihabıma telmih saydığım için:**

(7) – Ediniz.

(8)(a) Dedim

(b) ve okumaya devam ettim.

Diyalog yapısında 4 numaralı cümlenin “sordu” yüklemine işaret ettiği soru olan 5 numaralı cümle, 6 numaralı cümlenin “bu suali” nesnesinin (ST) kapsayıcı değiştirmesi tarafından anlam olarak taşınmaktadır. Daha sonra bu değiştirim yorumlanarak “için” edat grubunun kurduğu zarf tümleciyle “ediniz” cevabına bağlanmaktadır.

8 numaralı cümle, “Ediniz.” cümlesinde, sonra yapılan fiilin sağladığı ekleme yapısıdır. Bu yapı, 4 numaralı cümledeki “birkaç sayfa okuduktan sonra” zarf tümleci ile “Okumaya devam ettim.” (YT+Y) yapısı arasındaki değiştirim bağlantısının başı ve sonu sınırlarındaki ikinci bir bağlantıdır.

“(Kitap) okuma” fiilini bölen diyalog yapısından sonra fiile devam edilmektedir. Bu geçişin anlatımda kopukluğa sebep olmaması için böyle bir bağlantı kurulmuştur.

3.5.2.2 Durum Değişimi Soru - Cevap Bağı

25.5

(4)(5) Gözlerinden gurur çekildi ve yalnız şefkatle bakarak sordu:

(6) Ne zamandan beri?

(7) Yedi sene.

(5)(1) Nüzhet’in karşısında beni mahvedebilecek bir teessür ve merhamet gösterdi:

(2) O hâlde... derûnî olacak:

(3) Tumeur Blanche .

4.5 numaralı cümlede başlayan değişim, 5.1 numaralı cümlede bir sonraki sayfaya geçmektedir. Bu değişim çizgisi, aradaki soru - cevap ve yorum - cevap yapılarıyla şekillendirilmektedir.

Değişim çizgisi, şu şekildedir:

Gurur > Şefkat > Teessür > Merhamet

Her adım, sevgiden acımaya doğru giden bir gelişim zincirini oluşturmaktadır. Zincirdeki yardım etme amacı, Nüzhet faktörü yüzünden mahvolmaya doğru gelişmiştir.

Doktor Ragıp'ın sayıya dayalı değerlendirme sistemi, duyguları nitelik ve nicelik olarak ifade etmeyi gerekli hâle getirmektedir. Çocuk içinse önemli olan, bunlar değil kaosa dönüşen aşkıdır. Bu aykırılık, söz ve sonuç arasında da uzaklaşmaya sebep olmaktadır.

“O hâlde” çıkarım bağlacı, nitelik ve nicelik üzerine kurulan sonuca yönelmektedir. “Yedi seneden beri süren hastalık” bilgileri, “derûnî bir hastalık” hükmüne, bu hüküm de “Tumeur Blanche” terimine ulaştırmaktadır.

Değişim, mantık ve psikoloji arasındaki denge ile ayarlanmaktadır. Doktor mantığı; Çocuk hem mantığı, hem psikolojiyi; Nüzhet ise sadece psikolojiyi taşımaktadır. Bu üçleme arasındaki nokta ilişkiler, metnin bütün yapısındaki değişimleri de yönlendirmektedir.

3.5.2.3 Söz Değişimli Cevap

10.5

(9) - Beni istediğini söyledi mi?

(10) - Hayır... başka türlü bahsetti.

9 numaralı cümlede sorulan soruya, 10 numaralı cümlede olumsuz cevap verilmiştir. “Hayır” edatı, iki cümle arasında soru - cevap bağlantısını kuruyor. Ancak cevap, bu şekilde kısa bırakılmamıştır.

10 numaralı cümlede, önceden söylenen sözlerin yerine geçirilen alternatifle cevap uzatılmıştır. “Beni istediğini söyledi.” (N+Y) yapısı yerine geçen “Başka türlü bahsetti”: (ZT+Y) yapısı, tahminî cevabı deşillemektedir.

“Başka türlü” zarf tümleci, “beni istediğini” nesnesinin cevabı yerine geçmektedir. Verilecek yeni cevap, diyalogdaki yanlış anlaşılmayı düzeltme işlevindedir.

“Söyledi” ve “bahsetti” yüklemeleri arasındaki yakın anlamlılık, sözün anlatımını zenginleştirir. Aynen kullanım yerine anlamın yinelenmesi, anlatımda gereksiz yinlemeye düşülmesini engeller.

Kısa cevap şeklindeki sözün değiştirimle uzatılması, tahminle sonuç arasında herhangi bir karışıklık olması ihtimalini ortadan kaldırmaktadır. Söylenen başka bahis, bunun daha iyi anlaşılmasını sağlar.

3.5.3.Yineleme Soru Cevap Bağı

3.5.3.1 Fiil Yinelemeli Soru - Cevap Bağı

29.3

(2)(7) Ragıp Bey diyorlar ki, İstanbul'da gece yarıları, üçer beşer kişi ellerinde birer kova siyah boya ile sokakları dolaşıyorlarmış ve nerede *Fransızca bir ibâre* görürlerse derhâl siyahla kapatıyorlarmış.

(8) Sen ne dersin?

(9) Almanlara *yanacağız* diye kırk yıldır öğrendiğimiz lisanı bize unutturamazlar ya!

(3)(1) Mevzuu beğendim.

(2) Kime *yanmak* olursa olsun, güzel Türkçe dururken, sokak levhalarına, tabelâlara *Fransızca ibâreler* yazılmasına aleyhtar olduğumu söyledim.

Metinde geniş bir alana yayılmış olan soru - cevap yapısı, kelime yinelemeleri ile düzenlenmektedir. Bu düzenleme, yorumlayıcı bir gönderimle desteklenerek, daha etkili hâle getirilmektedir. Soru kısmının dağılmasına rağmen cevabın tek cümleye sıkıştırılması, bağlantıyı cevap üzerine yoğunlaştırmaktadır.

Yinelenen “yanma” fiili, üzerinde tartışılan konuyu belirlemektedir. “Kime” sorusu ise, fiilin karşılaştırma ile düzenlediği “Fransız” ve “Alman” kelimelerine ulaşmaktadır. Böylece tartışılan konu yoluyla sorunun unsurları, cevapta birleşmektedir.

Yinelenen “Fransızca ibâre” sıfat tamlaması, durumun ortaya çıkmasına sebep olan unsurdur. Karşı çıkılan durumu belirleyen unsur, 2.7 numaralı cümledeki fikri değilleyerek cevabı olumsuzlaştırmaktadır. “Aleyhtarı olma” fiili, değillemeyi göstermektedir.

“Sen ne dersin?” sorusu, cevabın yorum şeklinde olmasını gerektirmektedir. Yorumun yinelemeler üzerine kurulması, sorunun sorulduğu durumu ve gösterdiği

hedefi cevapta birleştirmektedir. 3.2 numaralı cümledeki aktarıcı “söyledim” yüklemi, sorudaki “dersin” yüklemi ile girdiği anlam ilişkisiyle bu birleştirmeyi destekler.

3.1 numaralı cümlede “Mevzuyu beğendim.” hüküm cümlesinin nesnesi, soru kısmının hepsinin yerine geçerek cevap öncesi bir birleşme sağlamaktadır. Birleşmeyi yorumlama üzerine kuran “beğendim” yüklemi, cevap verilmeden önce zemini hazırlamaktadır.

Kelime yinelemeli soru - cevap bağlantısı iki zıt görüşü bağlarken, onların ifade edildiği cümleleri de bağlamaktadır.

3.5.3.2 Soru Yinelemeli Cevap

13.16

(2) - Ben onunla evlenirsem ne olur? diye düşündüm.

(3) Ne mi olur?...

(4) Bilmem?

3 numaralı cümle, 2 numaralı soru cümlesinin yüklemine yinelendiği cümledir. Bu, soru sorulan kişinin soruyu anlamak için yineleme ihtiyacı duyması sonucudur.

“Ne olur?” / “Ne mi olur?”

Bu yineleme, sorunun anlamını kuvvetlendirme işlevindedir. Metinde önemli unsurlar, anlam veya kelime olarak yinelenerek ön plana çıkarılmaktadır.

“Ne mi olur?” cümlesi, durum değerlendirmesi yapan kalıplaşmış bağlantı unsurudur. Bu bağlantı, geleceğe dair tahminleri içine aldığı için, metnin devamına hazırlık yapmaktadır.

Yinelenerek önemi vurgulayan cümleye verilen “bilmem” cevabı, yorumu metin çözücüyeye bırakmıştır. Cevap, sorunun tersine kısaltılmıştır. “Bilmem” yüklemine “sen evlenirsen” zarf tümleci ve “ne olacağını” nesnesi eksiltilerek derin yapıda bırakılmıştır. Burada amaç, önemli unsur olan yüklemine ve önceki sorunun vurgulanmasıdır.

Soru yinelemeli cevap bağlantısında yüzey yapıdaki yüklem bilinmeyi vurgularken; derin yapıdaki ögeler, önce söylenenleri vurgulamaktadır.

Bu yinelemeler, kendi aralarında kurduğu anlam bağlantılarıyla da konuşma parçalarını birbirine bağlamaktadır.

Diyalog kurucu konu yineleme zinciri, Çocuk - Nüzhet ilişkisinde önemli bir mesele olan “darılma” konusunu, konuşma içinde çözümlenmektedir.

3.5.4 Açıklamalı Dolaylı Soru - Cevap Yapısı

8.3

(2) Bu dönüşüm sırasında, dizimi incitmemek için yaptığım husûsî bir harekete dikkat eden Paşa, sıhhatimi sordu.

(3)(a) Bazı kısa ve yanlış izahatlar verdim,

(b) ertesi sabah fakülteye gideceğimi söyledim.

Soru ve cevap kısımlarının ayrı aktarım yapıları içinde düzenlenmesi, dolaylı bir anlatım kurmaktadır. Bu anlatım, açıklamanın soruyla iç içe bir şekilde kurulmasını sağlamaktadır.

“Sıhhatimi sordu.” (N+Y) yapısı, aktarıcıyı ve sorunun konusunu belirlemektedir. Sorulan sıhhat durumu, “Paşa” isminin sıfatıyla sebebe bağlanmaktadır. Böylece soru, sebep - fiile göre düzenlenmektedir.

Verilen cevabın niteliği, 3a kısmıyla gösterilmektedir. “Kısa ve yanlış izahatlar” sıfat grubu nesnesi, soru öncesinde yorumlamaya hazırlık yapmaktadır. Bu sıfat tamlaması, 3b kısmında açıklanarak asıl cevaba geçilmesini sağlamaktadır.

Aktarıcıdan aktarılan geçişin açıklama şeklinde kurulması, cevabın daha iyi anlaşılmasını amaçlamaktadır. “Sıhhat” ile “fakülteye gitme” arasındaki anlam ilişkisi, açıklamanın daha iyi bir şekilde yorumlanmasını temin etmektedir.

“Ertesi sabah Fakülte’ye gideceğimi” nesnesi, dolaylı yolla ifade edilen cevabı taşımaktadır. “İzahat verme” ve “söyledim” aktarıcıları, bu cevabın kısa ve yanlış olduğunu gösteren diziyi(paradigma) kurmaktadır.

3.5.3.3 Konu Yineleme Zinciri Diyalogu

18.13

- (1) Kuzum... Bir şeye mi *darıldın*?
- (2) Hayır!
- (3) Ben neye darıldığımı biliyorum.
- (4) Hiç bir şeye darılmadım.
- (5) Biliyorum diyorum sana
- (6) Hayır!
- (7) Sen biraz evvel *darıldın*.
- (8) Hayır... Darılmadım... Darılmış değilim.

Diyalog yapısı, “Neye darıldın?” - “Hiç bir şeye darılmadım.” anlamındadır. Bu temel fikir yapısı, yinelemeler ve eksiltilemlerle genişletilmiştir. Metin kurucu, Çocuk’la Nüzhet’in konuşmasını uzatarak, ahenkli bir bütün halinde uzun bir diyalog kurmuştur:

	Nüzhet	Çocuk
1 – 2 numaralı cümleler:	Soru	Kısa cevaplı reddetme
3 – 4 numaralı cümleler	Hüküm	Uzun cevaplı reddetme
5 – 6 numaralı cümleler	Yinelenen hüküm	Kısa cevaplı reddetme
7 – 8 numaralı cümleler	Hüküm	Uzun cevaplı reddetme

Bu zincirleme yapı, konuşma yapısındaki inatçı bir tartışma ortamında bağdaştırılmaktadır.

Yinelenen kelimeler, bir yandan ahengi sağlarken, bir yandan da diyalogu uzatmaktadır. Yinelenen kelimeler, şu şekilde düzenlenmiştir:

<u>Darılmak</u>	<u>Sayı</u>
“Darıldın” Y	2
“Darıldığın” N.	1
“Darılmadım” Y.	2
“Darılmış değilim” Y	1
(Kök yineleme)	
“Hayır” Ed.	3
“Bir şeye” YT	2

3.5.5 Karşılaştırmalı Soru - Cevap Bağı

41.10

(9) (1) Dereceyi koyan adam, Fransızca şu cevabı verdi.:

(5) Sert bir tavırla dereceme baktı ve başucumdaki kağıda işaret etti.

(10) Çok ye!

(11) Anladın mı?

(10) (1) O kadar kaba, işinden bıkmış, sinirli bir soruşu vardı ki, nefretimi sesimin perdesiyle hissettirerek “peki” dedim.

Önceki paragrafta sorulan soruya verilen cevap, durumdaki karşılaştırma ile düzenlenmektedir. Bu karşılaştırma, cevabın veriliş şeklini açıklamaktadır.

“O kadar” edat grubu, önceki konuşmanın yoruma bağlanmasını sağlamaktadır. “Kaba”, “içinden bıkmış” ve “sinirli” sıfatları, karşılaştırılan özellikleri belirlemektedir. 9.5 numaralı cümlenin “serbest” bir tavırla” zarf tümleci, karşılaştırılan konunun bilgi kaynağını vermektedir.

“Vardı ki” (Y+b.) kısmı, sorunun yorumuyla cevabı birbirine bağlamaktadır. “Peki dedim” (N+Y) yapısını niteleyen “nefretimi sesimin perdesiyle hissettirerek” zarf tümleci, cevabın veriliş tarzını ve sebebini açıklamaktadır. “Çok ye” emriyle, “Anladın mı?” sorusunun cevabı olan “peki”, bu bağlantıyla yorumlanmıştır. “Dereceyi koyan adam” öznesi, cevap verilen kişiyi belirlemektedir. Onun tavırları da, cevabı düzenlemektedir.

Karşılaştırmalı soru - cevap bağı, durumu çok yönlü olarak ele almayı sağlamaktadır. Cevabın verilmesini etkileyen hükümler, karşılaştırma yapısında yorumlanır.

3.5.6 Çıkarımlı Soru - Kısa Cevap Bağı

38.10

(7)(4) Tiksinti.

(10)(4) Niçin yemediğimi soruyor.

(5) İhtimal benim garâbetim karşısında değişen gayri beşerî bir ses, çatlak ve topraklı bir ses.

(6) Hiçbir şey izah etmeyen garip bir cevap mırıldanıyorum.

(7) Çıkıyor.

10.4 numaralı cümledeki sorunun cevabı, aktarımlar sonunda elde edilen çıkarımlarla düzenlenmektedir. Bu düzenleme, uzak bağlantıları yakın bağlantılar yoluyla yakınlaştırmaktadır.

Soruyla cevabın uzaklığı, durum üzerine kurulmuş bir alana zemin hazırlamaktadır. “Çıkıyor” yüklemi, 7.4 numaralı cümledeki “tiksinti”nin sonucudur. Bu ilişki, sorunun asıl cevabını göstermektedir.

6 numaralı cümle, asıl cevap yerine onun sonucunun verilmesini yorumlamaktadır. “Hiçbir şey izah etmeyen garip cevap” sıfat tamlaması, “çıkıyor” yüklemine nitelemektedir. Bu, “cevap” kelimesinin, cevaba yaptığı gönderimle kurulmaktadır.

“Çıkıyor” yüklemine eksilteli yapısıyla kurulan kısa cevap yapısı, garipliktir. Bu gariplik, sorunun soruluşu, ses tonu ve bakışlar arasındaki ilişkiyle belirlenmektedir.

“Soruyor” ve “mırıldanıyorum” yüklemelerinin aktarıcı yapısı, birbirinden uzaklaşmış soru ve cevabı yaklaştırmaktadır. Bu yakınlaşmayı engelleyen cümleler ise, çıkarımların yapılmasını sağlamaktadır.

3.5.7 Ortak Alan Soru - Cevap Bağı

44.4

(3)(11) Ne dinleyeceğim?

(12) Hiç.

(13) Kulaklarım sese çok acıktılar.

(4) (1) Bitişik koğuşta hastalar türkü söylüyorlar.

(2) Pansuman odasında haykırırlar.

3.11 numaralı cümlede sorulan sorunun cevabı, 4 numaralı paragrafta cevaplandırılmaktadır. Soru ve cevap kısımları, işitme ortak alanında bağlanmaktadır.

Yakın cevap olan “hiç”ten sonra uzak cevaba geçilmesi, 3.13 numaralı cümledeki sebebe bağlanmaktadır. Bu bağlantı, arayışın sonunda elde edilen algılar şeklindedir.

Eklenen cevaplar, metnin betimleme yapısına bağlıdır. Bu yüzden geçiş, durum ardışıklığı üzerine kurulmaktadır. Metin çözücü, işitme ortak alanında bunu çözümler.

“Türkü söylüyorlar.” ve “haykırışlar” ifadeleri, işitme ortak alanında “dinleyeceğim” yüklemine bağlıdır. “Hiç” cevabı ise, bu bağlantıyla değillenmektedir. Çünkü dinlenecek yeni şeyler ortaya çıkmıştır.

“Bitişik koğuştta” ve “pansuman odasında” yer tamlayıcıları, yer ilişkilerini yine ortak alana bağlamaktadır. Bu da ortamdaki değışiklikleri, cevapla yorumlamaktadır.

İşitme ortak alanında soru cevaplama, bağlantıların çok yönlü olarak kullanılmasını sağlamaktadır. Ortak alanına göre cevap, şu şekilde düzenlenir:

“Bitişik koğuştta söylenen türküleri ve pansuman odasındaki haykırışları dinleyeceğim.”

3.5.8 Müştak Soru - Cevap Bağı

13.4

- (2) - Benim. Uyudun mu? Gireyim mi?
- (3) Nüzhet! Gece yarısı Nüzhet! “Gir” diyemedim.
- (4) Bir daha sordu:
- (5) Gireyim mi?
- (6) Yatağımın içinde dimdik: “Gir” dedim, girdi.

Soru - cevap yapıları, bir isim veya bir fiil üzerine kurulur. Bu yüzden, kelimelerin veya kelime köklerinin sık sık yinelenmesi örnekleriyle karşılaşırız. Çünkü soruyu soranla cevabı veren, aynı kavram üzerinde odaklanmaktadır.

Paragrafımızda öznenen sonra en önemli unsur, “girme” fiilidir. “Girme” fiilinin “gir-” kökü üzerine soru ve cevap kalıpları kurulmaktadır:

- (1) - Gireyim mi?
- (2) - “Gir” diyemedim.
- (3) - Gireyim mi?
- (4) - “Gir” dedim.
- (5) Girdi.

Yinelemelerden 1. ve 3. yinelemeler, soru cümlesinin aynen yinelenmesidir. Bu yineleme, ısrar üzerine odaklanmayı sağlıyor.

2. ve 4. yinelemeler, zıt anlamlılık üzerine kurulmuştur. Zıt anlamlılık, düşünce değişimi şeklinde düzenlenmektedir. Düşünce değişimini sağlayan unsur, önceki yineleme yapısı olan soru cümlesidir.

6 numaralı cümlenin “yatağımın içinde dimdik” zarf tümleci, yinelenen fiilin anlamını bir derece daha kuvvetlendirmektedir. 2 numaralı cümledeki “Nüzhet! Gece yarısı Nüzhet!” yinelemesi ise, fiilin olumsuz yönünü kuvvetlendirmektedir.

6 numaralı cümledeki “Gir dedim, girdi” yapısında ise yineleme, sebep - sonuç ilişkisi kurmak için kullanılmaktadır. “Gir dedim.” ve “Girdi.” cümleleri arasında, gizli bir “bu yüzden” bağlacı vardır.

Sonuçta “gir-” fiil kökünün beşli yinelemesi ve bu yinelemeleri kuvvetlendiren unsurlar, paragraftaki bağlantıları düzenlemiştir.

3.5.9 Soru Durum Çözümlemesi

44.3

(7) Ne yapacağım?

(8) Hiç.

(9) Nereye bakacağım?

(10) Hiç.

(11) Ne dinleyeceğim?

(12) Hiç.

(13) **Gözlerim, kulaklarım, mafsallarım, renye, sese, harekete çok acıktılar.**

Soru-cevap yapısında sorgulanan konu, son cümledeki çıkarımla birleştirilmektedir. Kelimeler arasındaki anlam ilişkileri, bağlantıyı düzenlemektedir.

“Ne yapacağım?” sorusu, “Mafsallarım / harekete / çok acıktılar.” (Ö+YT+ZT+Y) yapısıyla sebebe bağlanmaktadır.

“Nereye bakacağım?” sorusu, “Gözlerim / renye / çok acıktılar.” Ö+YT+ZT+Y yapısıyla sebebe bağlanmaktadır.

“Ne dinleyeceğim?” sorusu, “Kulaklarım / sese / çok acıktılar.”(Ö+YT+ZT+Y) yapısıyla sebebe bağlanmaktadır. Soruların duruma bağlanması, onların cevabını daha işlevsel hâle getirmektedir. Yinelenen “hiç” cevabı, yorumu yokluk bakımından yorumlamamızı gerektirir. İstenen fiillerin yapılamaması, durumun aslını oluşturur.

Çocuk, bütün - parça ilişkisiyle organlarının durum ve isteklerini kullanarak kendi psikolojisini yansıtmaktadır. Soruların bu şekilde yorumlanması, daha tarafsız bir bakış açısı yakalamaktadır. Ayrı kişiliklere bürünen uzuvlar, algıların birleşimiyle sonucu vermektedir.

3.5.10 Yer Tamlayıcısı Dizisi Soru - Cevap Bağı

18.11

(2) *Neye canın sıkılıyor?*

(3) *Küçük şeylere.*

2 numaralı cümlenin “neye” yer tamlayıcısının yönelmeye dayalı olarak sorduğu soru, 3 numaralı cümlenin “küçük şeylere” yer tamlayıcısı ile cevaplandırılmıştır.

Yer tamlayıcıları arasındaki diziye dayalı (paradigmatik) ilişki, soru - cevap bağlantısını kurmuştur. Bu bağlantıda, 3 numaralı cümlenin yer tamlayıcısı dışındaki ögeleri eksiltiyle, bağlantı daha etkili hâle getirilmiştir.

Cümlenin eksiltili kısımlarıyla, 2 numaralı cümlenin cevap bağlantısı, kuvvetlenir.

Soru : Neye canın sıkılıyor?

Cevap : Küçük şeylere (canım sıkılıyor).

Bu yapı, dizim(sintagma) şeklinde kurulması gereken bağlantıların dizi(paradigma) yoluyla karşılanması şeklinde düzenlenmektedir. Böylece eksilti, önceki cümlenin ögelerini ortaklaşa kullanım yoluyla düzenlemiştir.

“Küçük şeylere” yer tamlayıcısının eksiltili yapısı ve geniş değiştirim alanı, anlatımı daha da zenginleştirmektedir. Eksilti odaklama yaparken, değiştirim Çocuk’un bütün düşüncelerini yorum altına almaktadır.

Soru - cevap bağlantısı içinde cümleler, yeniden düzenlendiğinde bu yapılar, şu şekilde birleşir:

“Bana ‘Neye canın sıkılıyor’ diye sorunca, ‘küçük şeylere’ diye cevap verdim.”

Yer tamlayıcıları arasındaki soru - cevap bağlantısı, ayrıntılardan kurtularak, pratik bir anlatım için kullanılmaktadır. Metin çözücü, en kısa yoldan, bilinmezleri çözebilir. Çünkü yan yana gelen ögeler arasındaki ilişkiler, daha kolay bulunur ve yorumlamaya geçiş, daha hızlı yapılabilir.

Yer tamlayıcılarının paradigmatik yapısı, şiir dilinin sağlayabileceği bir yorumlama alanı oluşturmaktadır. Datif ekinin yinelenmesi, metnin gerisindeki ve ilerisindeki fiil ve durumlara yönelmeler şeklinde geniş bir değerlendirme ortamı oluşturmuştur.

3.5.11 Cevap Niteleme Bağı

18.8

(0) **Nerdesin? Odada aradım seni.**

(1) **Gözlerimi önüme eğiyorum.**

(2) – **Yorulдум, dinleniyorum.**

İlk cümlede sorulan sorunun cevabı, 2 numaralı cümledir. Cevap cümlesinin söyleniş tarzı, 1 numaralı cümlede verilmiştir. Burada cümle, zarf tümleci gibi diğerini nitelemektedir. Bu yapı, cümleleri şu şekilde birleştirir:

“Nerdesin? Odada aradım seni deyi(nce), gözlerimi önüme eğ(erek), yorulдум, dinleniyorum (diye cevap verdim).”

Görüldüğü gibi paragraf öncesi cümle, zaman; 1 numaralı cümle tarz yönünden 2 numaralı cümledeki fiilleri nitelemektedir. Böylece, cümle içindeki zarf tümleçleriyle yüklemeler arasındaki ilişkilere benzer bağlantılar kurulmuştur.

Soru - cevap bağlantısında niteliğin belirlenmesi, metinde oluşturulması gereken mantık zincirinin içindedir. Metin çözücü, fiilleri ve konuşmaları metnin iç mantığı yanında, genel mantığa göre de kabul etmelidir.

Niteleyiciler ve nitelenenin ayrı cümlelere dağıtılması, her parçanın kendi içinde ve diğerine göre yorumlanmasını sağlamıştır. Karışık, iç içe yapılar yerine daha

düzenli ve basit parçaların bir anlam halkası oluşturması, anlatımı sade ama sürükleyici yapmıştır.

Soru cümlesinin -DI bitmiş zaman olması, onu bir önceki zaman dilimine atmıştır. “Dinleniyordum” cevabının ve “eğiyorum” niteleyicisinin devam eden zaman olması, aralarında bütünlük sağlamaktadır. “Yoruldu” cevabı ise, “aradım” bilgisiyle bitmişlik ortaklığı içinde birleşmiştir.

Cevap yapısındaki “yoruldum” ve “dinleniyorum” yüklemeleri, kendi aralarında sebep - sonuç ilişkisi içindedirler. Bunlardan ilki bitmiş, sonra da ikincisi başlamış ve devam etmektedir.

“Yorulduğum için dinleniyorum.”

Yine ZT + Y yapısı bölünerek, her biri birer cümleye dönüştürülmüştür.

3.5.12 Değilleme Soru - Cevap Bağı

3.5.12.1 Emir Değilleme Soru - Cevap Bağı

3.5.12.1.1 Emir Değilleme Aktarımlı Cevap

15.19

- (0) Buradan çıkıp teşrih dershanesine girelim, isterseniz... tahammülünüz varsa...
- (1) Yok diyemedim.

İstek cümlesi, kabul etme ya da etmeme bakımından cevap bekleyebilir. Bu da iletişime dayalı bir bağlantıyla gerçekleşir.

Önceki cümledeki istek, anlatıcı kişiye yöneltilmiş, şarta bağlı bir yapıdır. Bu isteğin kabul edilip edilmemesi, yer değişikliği konusundaki kararı etkileyecektir.

Cevap cümlesi uzatılma yerine sadece “yok” edatıyla yüzey metne çıkarılmıştır. “Diyemedim” yüklemi de bize sonradan aktarma işlevindedir.

İki cümle yorumlanırken, ilki sonrasındakinin eksiltilmiş yapısını da tamamlamaktadır. Bu da yapı ve anlam bağlantısını kuran bir bütünlük oluşturur:

“Yok buradan çıkıp teşrih dershanesine gitmeyelim, istemiyorum, tahammülüm yok, diyemedim.”

Görüldüğü gibi, bu bağlantının yapısı, iç içe birleşik cümlelerine benzemektedir. Aktarıcı cümle, ilk cümleyi de içine aldığı için, parçaların toplanmasıyla oluşturulan bütün, metinleşme safhalarını oluşturmaktadır.

“Yok” edatı, cevabın yoğunlaştığı bir yapıdır. Metin çözücü, bu cevap üzerinde, önceki cümlelerin de anlamını düşünerek, derin değerlendirmeler yapabilir. Bu yapı, şiir dilinde kullanılan bir anlatım tekniğidir.

Metinde eksiltme işlemi, metin çözücüyü hedeflenen anlamdan uzaklaştıracak unsurları göz önünden kaldırma amaçlıdır. Böylece asıl söylenmek istenen vurgulanmaktadır. Burada “yokluk” vurgulanan unsurdur. Doktor’un önemseyen bir üslupta yaptığı isteğe karşı, Çocuk’un isteksiz kabûlü, böyle bir bağlantıyla daha da belirginleştirilmiştir.

Emir - cevap bağlantısında cevap edatı, bağlayıcı unsur olarak ve kullanım dilbilim bakımından önemli bir yapıdır. Yer değişikliği teklifinin kabûlü, bu yapının anlam yönünü oluşturmaktadır.

3.5.12.1.2 Emir Değilleme Aktarımsız Cevap

40.1 “Nüzhet Kim?”

(0) - Hah! Aferin, ağla, ağla! diyor.

(1) – Hayır, hayır... Korkuyorum.

Önceki metnin son cümlesindeki emre verilen olumsuz cevapla başlayan metin, yeni bir ruh hâline geçişi başlatmaktadır.

“Ağla, ağla” emri, mesele için bir çözüm önermektedir. Ancak “hayır” cevap edatı, bu öneriye karşı çıkışı göstermektedir. Çocuk - Doktor ilişkisindeki bu çatışma, durumun anlaşılmasına dayanmaktadır.

“Korkuyorum” yüklemi, karşı çıkışın sebebini açıklayan ögedir. Bu kısa açıklama, durumu özetleyen bir cevap tamamlama yapısıdır. Cevabın ikiye bölünmesi, yorumun iki safhada yapılmasını sağlamaktadır.

Cevabın olumsuzluk kısmı, doğrudan teklife yönelmemiştir. Bu yapı, metin sınırını kuvvetlendirmektedir. “Karşı çıkılan nedir? sorusu, yorumlamada cevaplandırılabilir. Metnin devamı, bu cevap için ipuçları vermektedir.

Bağlantının ileriye dönük yapısı, metnin başlangıcını düzenlemektedir. “Korkuyorum” yüklemine yorumu, Çocuk'un ruhundaki gelişmelere ışık tutacaktır. Böylece durumun anlaşılması kolaylaşır.

3.5.12.2 Soru Değilleyici Kısa Cevap

18.13

(1) Kuzum... Bir şeye mi darıldın?

(2) Hayır!

Cevap edatı, tek başına kesin cevap verirken, diğer öğelerini soru kısmından tamamlamaktadır. Kısa cevap sonrası oluşan boşluk, anlatımı daha etkili hâle getirir.

“Hayır” cevap edatı, önceki cümleyi alarak, onu olumsuzlaştırır:

“Hayır! Bir şeye darılmadım.”

Bu yapı, önceki durumun tersine bir durum gösterir. Sorunun sunduğu fiili değilleyen edat, beklenen cevaba karşı çıkışı gösterir.

Soru - cevap yapısı, uzun sorulara verilen kısa cevaplar şeklinde düzenlenerek, anlatımda kısalık sağlanmaktadır.

“Hayır” cevap edatı, bir cümlenin yerine geçmektedir. Bu yapı, onu basit ama geniş anlamlı yapar. Soru kısmındaki fiil grubu, cevap kısmında eksiltiştir. Cevap kısmı, bütün cümlenin anlamını karşılayabilir. Bu birinci kısma, anlamsal olarak bağlılık da bağlamayı gerçekleştirir.

Karşılıklı konuşma yapısında, aktif kişi, uzun soruları sorar; pasif kişi, kısa cevapları verir. Bu, anlatımın yapısında vardır. Konuşmayı sürdüren kişi, en çok çaba kuralına göre iletişimin yükünü taşır. Diğer kişi ise cevabı, soruların anlam yüküne yaptığı gönderimlerle verir.

Doğrudan cevap, metin çözümlemesinde pratiklik sağlayan bir yapıdır. Uzun anlatımlar, bir kelime ile kabul edilir veya reddedilir. Bu, yanlış anlaşılma veya anlayamama gibi problemleri halleden bir tekniktir.

Metnin kurulması safhasında, belirli yerlere yön gösterici yapılar konmalıdır. Metin çözücü, bunları kullanarak çözümleme faaliyetinin yönünü belirler. Örneğin “hayır” edatı, anlatımın ve psikolojik durumun olumsuzla doğru gittiğini gösterir.

3.5.12.3 Hüküm Değilleyici Yinelemeli Cevap

18.14

(2) Orada, benden gizli bir şey konuşuyordunuz gibi geldi bana...

(4) Hayır! Senden gizli bir şey konuşmuyorduk.

2 numaralı cümledeki hükme karşı çıkış şeklinde kurulan bağlantı, uzun cevap şeklinde tamamlanmaktadır. 4 numaralı cümlenin “hayır” cevap edatından sonra uzun cevapla yorumlama yapılmıştır.

Hükmü değilleyen cevap, öge yinelemeleri ile düzenlenmektedir. “Benden” yer tamlayıcısı, diyalog yapısına uygun olarak “senden” yer tamlayıcısına çevrilmiştir. Aynı kişiye gönderim yapan bu ögeler, sözün sahibine göre belirlenir. Ben - sen zamirleri, “Çocuk” isminin yerine kullanılır.

“Gizli bir şey” nesnesi, üzerinde konuşulan konudur. Bu konu yinelenerek, her iki kişinin de konuştuğu ortak alan belirlenmiştir. Bu ögenin, geriye gönderimi, konunun kökenini; ileriye gönderimi açıklanmasını bulmamızı sağlar.

Kökeni _____ :

(17) (5)(1) Ben girer girmez hepsi birden sustular.

(10)(1) Bu odada bir şey var, bu odada mühim bir şey var. (Geriye Gönderim)

Açıklama _____ :

(20)(10)(1) Ben bu evlenmeyi hiç istemiyorum, Paşa efendi de istemiyor ama, yengeniz istiyor.

(12)(1) “Bugün siz Paşa efendinin odasına girdiğiniz vakit bunu konuşuyorlardır. Birdenbire sustular.” (İleriye Gönderim)

“Konuşmuyorduk” yüklemi, önceki cümlenin “konuşuyordunuz” yüklemine değillesidir. “Hayır” cevap edati, karşı çıkışın başladığı noktadır. Yüklem tersine çevrilerek, olumsuz fiil bildirilmektedir.

İlk cümlenin ihtimal bildiren fiili, etkin kişinin baskısıyla kesin bir olumsuz fiile dönüştürülmüştür. Bu dönüşüm, bağlantının amacıdır.

“Orada” gönderimi, her iki cümledeki ortak yer gönderimini kurar. İlk gönderim Çocuk kişinin bakış açısına göre; ikinci gönderim Nüzhet kişinin bakış

açısına göre yorumlanmıştır. İkinci cümlede “orada” gönderiminin derin metinde bırakılması, anlatımda kısalık sağlamak içindir.

Böylece hüküm değillenmiş ve bir yorumlama dönüşümü (metamorfoz) yapılarak iki cümle birbirine bağlanmıştır.

3.5.12.4 Sorgulayıcı Cevap Değilleme

18.9

(0) Yoruldum, dinleniyorum.

(3) Yok yok...

(4) Bir şey var...

Diyalogda Nüzhet, Çocuk'un verdiği cevabı değilleyerek yeni bir cevap beklemektedir. 18.8.2 numaralı cümledeki cevabı değilleyen unsur “yok, yok...” ikizleme cevap edatıdır.

Bu edat, reddetmeye dayalı bir bağlantı kurmaktadır. Cevap, kabul edilmeyerek, soru - cevap bağlantısı devam ettirilmektedir. Soru - cevap yapısında cevap yetersiz bulunursa, soru yinelenir. Burada da “yok yok” cevabı, yetersiz bulma bildirir. 4 numaralı cümle, yeni bir cevap istendiğini gösterir. Ancak soru yapısı yerine, ünlem tercih edilmiştir. Anlam olarak cümleler harmanlanıp yorumlandığında şu cümleye ulaşırız:

* “Dinlenmek için kaybolduğuna inanmıyorum, asıl sebebi söyle!”

4 numaralı cümlenin “bir şey” öznesi, yoruma açık bir yapıdır. Bu, beklenen cevap için, tahmin yapma işlevinde bir bağlantıdır.

Cevabı değilleme, sorulan sorunun doğru ve yanlış hedefleri arasında karşılaştırma yapmayı sağlar. Metin kurucu, asıl cevabı erteleyerek merak unsuru yapısını kurmaktadır. İhtimaller sıralanarak, anlatımın gerçekliği sağlanmaktadır.

Metin çözücü, asıl cevaba ulaşıncaya kadar Çocuk'un mazeretlerini geçmek zorundadır. Bu da, diyalogun uzayıp gitmesini sağlamıştır.

Çocuk ve Nüzhet kişileri, karşılıklı karşı çıkışlarla bir söz düellosuna girmişlerdir. Bu yapıların oluşturduğu zincirleme yapı, ilgi çekici ve sürükleyici bir metinleşme sağlamıştır.

3.5.12.5 Emir - Engel Değillemeli Cevap

16.14

(0) **Bunu bitirmelisiniz... İyi çiğneyiniz.**

(1) **(Ama) Hiç iştahım yoktu.**

Diyalog yapısında emir ve cevap cümleleri arasındaki bağlantılar, iki cümleyi birbirine bağlamıştır. Emre verilen cevap, emrin sahibine değil kendi kendine verilmiştir. 1 numaralı cümlenin -DI geçmişte bitmiş zaman yapısı, cevabı geçmişten aktarım şeklinde düzenlemektedir.

Cevap cümlesi, emrin yerine getirilmesine dair bir engel bildirmektedir. Bu yüzden bağlantı, aykırılık bildiren bir “ama” bağlacıyla düzenlenir. Bağlantı çözüldüğünde derin metindeki kısımlar da yüzey metne çıkar. Bu durumda metin, yeniden şöyle düzenlenir:

- Bunu bitirmelisiniz.
- (Bitirmeliyim; ama) hiç iştahım yok.

Görüldüğü gibi cevabın muhataba hitap kısmı eksiltilmiş, sadece sebep kısmı yüzey metne çıkarılmış. Burada anlatıcı kişi olan Çocuk, kendini diyalogdan soyutlayarak, metin çözücüyeye yönelmiştir. Bu muhatap değiştirme, öyküleyici anlatımda durum aktarımını daha etkili hâle getirmiştir.

Diyalogdan file geçiş, hitap yönünün değiştirilmesiyle yapılmaktadır. Gereken cevap yerine, düşülen durumu ortaya koyan fiiller sıralanmıştır.

Bağlantının bu şekilde düzenlenmesi, Doktor'un düşünceleri ile Çocuk'un durumunu karşılaştırma imkânı vermektedir.

Sonuçta emre sözle değil hareketlerle karşılık verilmesi, bağlantı ve yorumlamaları düzenlemektedir. Metin çözücü, bağlantının düzenlenişine bakarak farklı yapıları bağdaştırabilir.

Bu geçiş, yeni bir değerlendirme kısmına hazırlık işlevindedir. Verilen emrin düşündürdükleri, metnin devamında kullanılacaktır. Ayrıca gönderimler, metnin öncesine bu yeni kısımda yapılacaktır.

3.5.13 Yorum Soru - Cevap Bağı

3.5.13.1 Soru - Genel Yorum Bağı

17.20

- (4) **Ve bu ses, bu dizler, bu gözler, kapı, gizli şeylerin diliyle bana neler söylüyorlar!**
- (5) **Bazan etrafımızda o kadar esrarlı bir hâdise olur ki ince teferruatına kadar bunu sezeriz, fakat hiçbir şey idrak etmeyiz; ruhumuzun içinde ikinci bir ruh her şeyi anlar, fakat bize anlatmaz; böyle korkunç işaretlerle bizi muammânın derinliklerine atar ve boğar.**

4 numaralı cümlede sorulan sorunun cevabı, 5 numaralı cümlede bir genelleme olarak verilmektedir. “Bazan” zarf tümleci, genele geçişi gösterir.

Soru - cevap yapısında, soru cümlesiyle cevap cümlesi arasındaki anlam bağlantıları, özelden genele gidişi düzenlemektedir.

“Bu ses” / “bu dizler” / “bu gözler” / “kapı” özneleriyle “esrarlı bir hâdise” öznesi arasındaki ilişki, metinden elde edilen verilerin genel bir adla tanımlanmasıdır. Bu genelleme, Paşa'nın odasında görülenlerle, gerçek dünyada görülebilecekler arasındaki benzerliğe dayalıdır.

5 numaralı cümlenin “böyle korkunç işaretlerle” zarf tümleci, yine özneler dizisine(paradigma) ulaşmakta, ayrıca onları yorumlamaktadır.

“Esrarlı bir hâdise” kişileştirilerek, 5 numaralı cümlenin iç bağlantılarını da düzenlemiştir. “Bunu” nesnesi, bu varlığı üzerine konuşulan ortak konu hâline getirir. Yine “her şeyi” nesnesi, bu yapının devamıdır.

4 numaralı cümlenin “Neler söylüyor?” sorusunun cevabı, 5 numaralı cümlede cevaplanamaz bir soru olarak yorumlanmaktadır:

“İnce teferruatına kadar her şeyi sezeriz, fakat hiçbir şey idrak etmeyiz.”

Cevabın genelleşmesi, meseleyi çözümsüz bir bulmaca olarak değerlendirme ile sonuçlanır:

“Bizi muammânın derinliklerine atar ve boğar.”

Böylece sorudan genellemeye geçişte cevapsız kalış, iki cümleyi birbirine bağlamıştır.

3.5.13.2 Durum Yorumu Soru - Cevap Bağı

3.5.13.2.1 Durum Yorum Sorusu Bağı

34.4

- (1) Giyinip soyunurken, pansuman yapılırken, minderin üstünde uzanırken, dakikalarca, mahkûm uzvuma bakıyorum; her parçası, her hareketi, her yeni aldığı şekil bana birçok düşünceler veriyor, canlanıyor, ehemmiyet kazanıyor, şahsiyet sahibi oluyor ve öteki sağlam uzuvlar arasında idama mahkûm bir kardeş gibi, endişeli bir hareketsizlikle susuyor.
- (2) Cellâdın bıçağına teslim olacak olduktan sonra senelerce bu işkenceyi niçin çekti?
- (3) Niçin kan ağladı?

İlk cümlede belirlenen duruma göre hazırlanan sorular, hastalık ortak alanında gelinen son noktayı sorgulamaktadır. Bu soruların eldeki bilgilerle yorumlanması, metinde bir bütünleşme sağlamaktadır.

“Öteki sağlam uzuvlar arasında idama mahkûm bir kardeş gibi, endişeli bir hareketsizlikle susuyor.” kısmı, ameliyat öncesi gelinen durumu, bir benzetmeyle belirlemektedir. Sorular ise, bacağın kesilme ihtimâlini değerlendirerek bu belirlemeyi genişletmektedir.

“Celladın bıçağına teslim olma” durumu, “idama mahkum” hükmüne göre belirlenmektedir. “İdam olma” ortak alanındaki iki kelimeyle bağlantılar kurulmaktadır. “İdam” kelimesi, “cellat”ı çağrıştırmaktadır. Böylece soru, çağrışıma göre çıkarılmıştır.

“Senelerce çekilen işkence” sıfat tamlaması, yedi senelik hastalık alanını özetlemektedir. “Kan ağladı.” yüklemi ise, bu alanı yorumlamaktadır. “Niçin kan ağladı?” sorusu, önceki soruyu da daha belirgin hâle getirmektedir. Bacağın kesilmesinin idama benzetilmesi, böylece daha iyi anlaşılır.

Durumun yol açtığı soru zinciri, metin çözücüyü aktif hâle getirmektedir. Bu soruların cevapları, romanın iyi yorumlanıp yorumlanmadığını ortaya çıkarır. Eğer, gerekli bağlantılarla hükümlere ulaşılamamışsa, gerekli hatırlatmalar yapılacaktır.

3.5.13.2.2 Durum Yorumlayıcı Soru - Cevap Monologu

42.6

(2) Hastahane birbirine girmiş.

(3) Burada yalnız sen misin?

(3) Altı yaşında çocuklar var.

İlk cümledeki durum, soru - cevap yapısında yorumlanmaktadır. Bu yapının monolog içinde verilmesi, tek yönlü bir bakış açısı oluşturmaktadır.

“Hastahane birbirine girmiş.” cümlesinin yoruma dayanan gönderimi, bağlantının bilgi yükünü oluşturmaktadır. Bu bağlantının çözümlenebilmesi için, önceki metinlerin iyi anlaşılması gerekir.

“Burada” ve “hastahane” kelimelerinin ortak gönderimi, olayın geçtiği yeri belirlemektedir. “Yalnız sen misin?” sorusu, 40.1.1 numaralı cümledeki “korkuyorum” - “Yalnız bu pavyonda on bir insan yüzlerce çocuk var.” bilgileri üzerine kurulmaktadır.

“Altı yaşında çocuklar var.” cevabı, “Yüzlerce çocuk var.” cümlesinin bilgisini tamamlamaktadır. Tesellinin yinelenmesi, hatırlatılan durumun ikna yönünden değerlendirilmesini sağlamaktadır.

Durum yorumlayıcı soru - cevap monologu, tamamen geçmiş olay ve durumların Operatör tarafından değerlendirilmesidir. O geceki olayların hatırlatılması, “ameliyat” metni öncesi hazırlık yapmaktadır.

3.5.13.3 Yorumlayıcı Emir - İtaat Bağı

10.13

(0) Bir şey söylesene...

(1) Büyük bir itiraf yerine geçmesinden korkarak şunları söyledim:

(2) – Bu bahisten hoşlanmıyorum.

Diyalog yapısında bağlantılar, değişik yapıların ilişkileriyle kurulabilir. Başarılı bir iletişim için, bu ilişkilerin doğru kurulması gerekir. Bunlardan birisi, emir cümlesiyle emre itaat bildiren cevap cümlesi arasındaki anlam bağlantısıdır.

Önceki paragrafın son cümlesi, bir emir cümlesidir. Teşvik bildiren “şart + zamir n’si + datif” kalıbıyla türetilen “-sAnA” emir eki, muhatap kişiyi duygusal baskı altına almaktadır. Bu ekin garip şekli “söylese ya” örneğindeki “-sA ya” kalıbıdır.

Paragrafın 1 numaralı cümlesi, önceki cümlenin kurduğu baskı ortamının oluşturduğu bocalama sonrası kararı bildiriyor. Ancak cevap yine ertelenmiş, cevap yerine “şunları” işaret zamiri kullanılmıştır. 1 numaralı cümle, emre itaat edildiğini bildiren kısımdır.

2 numaralı cümle, nihayet cevap cümlesidir. Önceki paragrafın son cümlesindeki emir yapısı, amacına ulaşmıştır.

Bu bağlantı, üç kısımdan oluşmuştur:

1. Emir
2. İtaat
3. Cevap

Bu üç cümle arasında, anlam kapsamı olarak üç unsurun ilişkisi söz konusudur:

1. “bir şey”
2. “şunları”
3. “Bu bahisten hoşlanmıyorum.”

Üç cümle arasındaki emir - itaat - cevap bağlantısı, bu üç unsurun ilişkileriyle bağlanmıştır.

3.5.13.4 Sorunun Cevap Bakımından Yorumlanması Bağ

4.8

(7)(2) Ne yapacağımı düşünmeye mecbur oldum.

(8)(1)(a) İşim yoktu,

(b) eve gitmeliydim,

(c) tramvaya doğru yürüdüm.

(2)(a) Şehrin gürültüleri de benim aksi istikametime doğru yürüyerek uzaklaşıyorlardı

(b) ve sesler, uzaklarda, sallanıyorlar, sallanıyorlar

(c) ve koparak, parçalanarak şehrin derinliklerine yuvarlanıyorlardı.

Paragrafın öncesindeki cümlenin “ne yapacağımı” nesnesine cevap olabilecek cümleler, iki paragraf arasındaki bağlantıları kuruyor. Bu ilişki, ilk cümlenin a, b ve c

kısımları arasındaki bağlantıları da düzenler. Virgül işareti ise, paralel yapıları belirginleştirir.

7.2 / 8.1 numaralı cümlelerin öznesi “ben”, 2 numaralı cümlenin özneleri, “şehrin gürültüleri” ve “sesler”dir. İki özne yapısı, birbirinden ayrı birimler gibi görünseler de “ne yapacağımı” sorusuna cevap olması noktasında bağlanıyorlar. 7.1 numaralı cümlede kişi yapısıyla ilgili cevaplar sonrasında, yer yapısıyla ilgili cevaplar düzenleniyor. Böylece iki cümle, paralel olarak eş bağlantıyla önceki paragrafın cümlesine bağlanıyor.

Soru - cevap bağlantısının cevap kısmını oluşturan son paragrafın cümle içi ve dışı ahenk unsurları, geniş bir çağrışım ortamı oluşturuyor. “Sallanıyorlar” yüklemine yinelenmesi, cevap ahengini sağlıyor.

3.5.14 Onaylama Soru - Cevap Bağı

3.5.14.1 Soru Onaylayıcı Kısa Cevap

22.7

(2) - Niçin canım?

(3) Demin Nurefşan burada idi, ben bugün odaya girdiğim vakit neler konuştuğunu anlattı.

(4) - Peki.

2 numaralı cümle, duygusal bir baskı ile, saklanan gerçeği ortaya çıkarma amacıyla kurulmuştur. 3 numaralı cümle, bu amaca ulaşıldığı kısımdır. Bunu, 4 numaralı cümlenin kısa cevabından anlıyoruz.

“Peki” cevap edatı, onaylama bildiren ve amaca ulaşıldığını gösteren unsurdur. Çok kısa bir yapıya sahip olmasına rağmen, bu cevap, geniş bir yorumlama alanına sahiptir.

Cevap, Nüzhet için bir teslimiyet işaretidir. Bu teslimiyet, 10 numaralı paragraftaki “küçüksün” atağına kadar sürecektir. “Peki” cevabıyla “küçüksün” atağı arasındaki mesafe, bir düşünme aralığıdır. Aralıkta aktif durumda olan Çocuk, Nüzhet’i ikna etmeye çalışmaktadır.

Soru - cevap yapısının sonuna eklenen onaylama kelimesi, eksiltili yapısıyla gizlenen gerçeğin açığa çıkışı ile onun üzerine yapılacak yorumlamalar arasında bir geçiş noktası olarak düzenlenmiştir.

“Peki” cevabı, eksiltili yapısıyla sorulmak istenmiş, fakat sorulmamış bir soruyu gizlemektedir. Bu gizlilik, anlatımı daha serbest bir yorumlama için uygun hâle getirmektedir.

“Paşa’nın yatak odası”nda geçenler, Nüzhet tarafından bilinmektedir. Bu yüzden de, gerçek Çocuk tarafından ifade edilince, kabul etmekten başka çare yoktur. Kısa cevap, bu çaresizliğin sonucudur.

Eksiltili cevap, 3 numaralı cümlelerin öğeleri kullanılarak şöyle tamamlanır:

“Peki, sen bugün odaya girdiğin vakit, Nurefşan’ın anlattıkları konuşuluyordu.”

3.5.14.2 Soru - Onaylayıcı Uzun Cevap

13.21

(2) Yarım sen *erkenden kalkacaksın* değil mi?

(2) Evet... Sekiz buçuk trenine yetişmeliyim.

“Değil mi” onaylatma yapısı, 2 numaralı cümledeki “evet” cevap edatıyla bağlantı kurmaktadır. Bu, soru - cevap bağlantısının farklı bir şeklidir. Soruyu soran, bir cevap almak için değil, hatırlatma için konuşmaktadır.

“Erkenden kalkacaksın.” iç cümlesi, onaylatılacak fiili taşımaktadır. Bu cümle, 3 numaralı cümleyi kapsayan bir değiştirim ilişkisi kurmaktadır. Değiştirim, açıklama görevindedir. Niçin erkenden kalkılması gerektiğini açıklamaktadır.

(2) Erkenden kalkacaksın.

(2) (Çünkü) Sekiz buçuk trenine yetişmeliyim.

Soru - cevap bağlantısı, böylece düzenlenmektedir. Soru yapısı, hatırlatma ve onaylatma yaparken, cevap yapısı daha çok bilgi verme, sebep bildirme ve onaylatma görevindedir.

3.5.15 Soru - Odaklanan Cevap

8.6

(0) - Hani benim kitaplarım? diye bağırdı.

(1) O vakit biraz düşündüm ve Paşa'nın kızı Nüzhet'e cevap verdim:

(2) – Getirdim.

Önceki paragrafta bulunan soru aktarımına cevap veren 2 numaralı cümle, soru - cevap bağlantısıyla metinleşme sağlıyor.

“Bağırdı” yüklemiyle “cevap verdim” yüklemi arasındaki anlam ilişkisi, soru ve cevap yapıları arasında ikinci bir bağlantı yapısı oluşturuyor. Bu iç içe girmiş bağlantılar, paragraflar ve cümleler arasında uyumlu geçişler sağlamaktadır.

Soru yapısı, ayrıntılı ve uzun bir anlatıma sahipken, cevap yapısı diğer öğeleri eksiltilmiş, tek bir yüklem hâlinindedir. Cevap cümlesinin anlaşılması için, soru cümlesinin bilinmesi gerekir. Bu bağımlılık, soru ve cevap kısımlarını birbirine iyice bağlamaktadır.

2 numaralı cümlenin kısa olmasına rağmen, ilk cümlenin hazırlayıcı konumunda olması, metin çözücüyeye geniş bilgi alma imkânı vermektedir. Bu yapı, “getirdim” yüklemi üzerine yoğunlaşmayı sağlıyor. Böylece asıl anlatılmak istenen, tek başına bırakılmaktadır. Anlatımda bu geniş yorumlama ile kısa, yoğun ifadelerin iç içe olması, metnin anlaşılmasında kolaylaştırıcı bir sistem geliştirmektedir.

“Getirdim” cevabında odaklanan soru ve yorumu, anlatımın hedefindeki bir fiil tarafından yönetilmesini sağlamaktadır. Bu fiil, romanın öncesindeki gelişmelerin hatırlatılması içindir. Kitabı ödünç alışı şeklindeki anlatılmayan geçmişin yorumu geleceğe de ışık tutacaktır.

3.5.16 Sebebe Dayalı Soru - Cevap

15.21

Çocuk : (Duraksama) Düşünceye dalar.

(1) **Doktor sordu:** (durumumu)

(2) - **Size burası dokundu mu yoksa?**

(3) **Bir piyesten bazı parçalar hatırlıyorum.**

Paragrafta durum üzerine sorulan sorunun cevabı, durumun sebebini açıklamaktadır.

1 numaralı cümle, dolaylı aktarımın aktarıcı unsurudur. Bu cümle, durumun sorulduğunu gösterir. Derin yapıdaki “durumumu” nesnesi, anlamdan çıkarılmaktadır.

Aktarılan soru cümlesi, anlam olarak aktarımın içindedir. Bunu dolaysız aktarım cümlesinde daha iyi görürüz.

“Doktor, size burası dokundu mu yoksa diye sordu.”

Burada iç içe birleşik cümle yapısını buluruz. Yapı ayrılarak, durum üzerine yoğunlaşma sağlanmıştır.

Durumun sebebini soran cümle, sebep - sonuç ilişkisini düzenlemektedir. Çünkü cevap, durumun sebebidir.

Sebeb - sonuç ilişkisi ile iç içe düzenlenmiş soru - cevap bağlantısı, bu yüzden farklı şekillerde düzenlenebilir:

Soru - cevap:

(1) - Doktor, bana buranın dokunup dokunmadığını sordu.

(2) (Hayır) bir piyesten bazı parçalar hatırlıyorum dedim.

Bütün (sebeb - sonuç) :

“Doktor, bana buranın dokunup dokunmadığını sorunca, bir piyesten bazı parçalar hatırladığımı söyledim.”

Bu iç içe girmiş yapının cevap kısmının edatı gizlenmiştir. Cevap edatı “hayır”, eksiltilecek bütünleştirilmiş yapının elde edilişi kolaylaştırılmaktadır:

Doktor : Burası sana dokundu mu yoksa?

Çocuk : Hayır, bir piyesten bazı parçalar hatırladım.

Bu basitleştirilmiş diyalog yapısı yerine, kullanım dilbilimsel bir yapı tercih edilmiştir.

3.5.17 Emir - Cevap - Soru Bağı

18.13

(13)(1) Haydi, haydi... Söyle bana.

(2) Yirmi santimetrelilik bir toprak parçası üstünde...

(14)(1) Kuzum... Bir şeye mi darıldın?

Cevap isteyen emir, istenilen cevap alınamayınca, tahmin bildiren bir soru şekline sokulmuştur. Anlam olarak soru yineleme şeklinde düzenlenen bağlantı, emir - cevap - ihtimâlî soru şeklinde bir üçlemedir.

Soru pekiştirme, emir ve soru cümleleri arasındaki anlam paradigmasına dayalıdır. Ancak soru cümlesi, bir tahmin üzerine kurulmuştur. Bu yapı, emrin baskıcı yapısından daha samimî bir anlatıma geçiş için kullanılmaktadır. “Söyle” yüklemiyle “kuzum” ünlemi arasındaki farklılık, bu geçişi kurar.

Sorunun yinelenmesinin sebebi, verilen cevabın kabul edilmemesidir. Nüzhet, cevap alamayacağını anlayınca üslûbunu değiştirmektedir.

13.1 numaralı cümledeki soruyla 13.2 numaralı cümledeki cevabın tutarsızlığı, bir aykırılışma göstermektedir. Aykırılışmanın sebebi, cevabın önceki cümlenin devamı olmasındandır. Ancak bu cevap, yok sayılarak soru yinelenmiştir.

Yineleme yapısı, eğer monoton bir anlatıma sebep olursa, sıkıcılaşır. Metin kurucu, aynı anlamı farklı yapılarla ifade ederek, bu monotonluğa engel olmuştur.

İhtimâlî soru yapısı, yönlendirici bir işleve sahiptir. Bunun sebebi, Nüzhet’in gerçek cevabı bilmesidir. Bu, kısır döngüye dönüşen soru - cevap zincirinin bir halkasıdır. Metin kurucu, adım adım cevaba yaklaşmıştır. Bu piramit yapısı, bütün soruları tek bir cevaba yöneltmiştir.

3.5.18 Soru - Ertelenmiş Cevap

20.6

(4)(4) Senin saka ne âlemde... Yem yemiyor mu? Hastalığı geçti mi?

(5)(2) Paşa, hasta bir kuşunu Nurefşan’a vermişti. Kızcağz odasında bu kuşu tedavi ediyordu.

(6)(1) Bugün hayvancağza iyi bakamadım.

Çocuk - Nurefşan diyalogunda, Çocuk’un sorduğu soruya verilecek cevap ertelenmiştir. Bu ertelenmenin sebebi, araya giren açıklamalardır.

Soruyla cevap arasındaki bağlantılar, mesafenin uzaklığını gidermektedir. Böylece uzak yapılar, art arda düzenlenmiş gibi yorumlanabilmektedir.

“Bugün” zarf tümleci, zamanlamayı yapan ögedir. Sorulan soru, geçmişteki bir noktadan (kuşun alındığı an) itibaren devam eden zamandır. Verilen cevap ise, zamanı

daraltarak bulunulan gün olarak sınırlamaktadır. Böylece soru genel zamanda iken, cevap sınırlı ve belirli bir zaman şeklinde düzenlenmiştir. Zarf tümleci, zamanda daralmayı sağlamıştır.

“Hayvancağıza” yer tamlayıcısının gönderimi, “saka” öznesi ve “hasta bir kuşu” nesnesine ulaşarak soru ve cevabın ortak konusunu belirlemektedir. Soru / Açıklama / Cevap şeklindeki metinleşme, bir bütünlük göstermektedir.

“(İyi) bakamadım.” (ZT+Y) yapısı, cevabın fiil yönünü belirlemektedir. “Ne alemde?” (Hastalığı geçti mi) sorusunun cevabı, bu yapıdan çıkarılabilir. Derin metne itilmiş cevap, yorumlama sırasında metin çözücü tarafından çıkarılmaktadır:

“Şimdiye kadar iyiydi. Ama bugün bakamadığım için kötü olmalı.”

Uzak soru - cevap bağlantısı, Çocuk - Nurefşan ilişkisine göre kurulurken, Paşa - Nurefşan ilişkisine göre emir - sonuç bakımından tamamlanmaktadır. Metnin iletişim yapısı, değişik şekillerde anlatımı sürdürmektedir. Metnin bütün yapısında, bu bağlantılar uzak bile olsa, değerlendirmede yaklaşır.

3.5.19 Cevap Birleştirici Soru

40.2

- (3) Korkuyorum.
- (4) Niçin?
- (5) Burada her şey var.
- (6) Zil bile.
- (8) Her taraf kapalı.

“Niçin” soru cümlesi, sorunun cevaplarını çatısında birleştirmektedir. Bu, soru yapısında iki cevabın değerlendirilmesi şeklinde bir bağlantıdır.

5 / 6 numaralı cümleler ilk cevabı, 8 numaralı cümle ikinci cevabı taşımaktadır. Bu cevaplar, ortak bir amaca bağlıdır. O da Çocuk'un korkusunu ortadan kaldırmaktır.

“Her” kelimesi, yinelenerek durumu genelleştirmektedir. Bu genelleşme, geniş zaman ekleriyle de desteklenmektedir (var / kapalı). Bağlantı, genel durumun iki yönünü belirlemektedir: “Her şey var.” / “Her taraf kapalı.”

“Niçin?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir. “Korkuyorum” yüklemi, kaldırılmak istenen düşünceyi göstermektedir. Bu unsurlar, cevapları birleştiren yapılardır. Yorumu belirleyen ölçüler, bunlar tarafından belirlenmektedir.

Cevap birleştirici soru edatı, Çocuk - Doktor arasındaki iletişimsizliğe dayalı olarak bir açıklama yapısı kurmaktadır. Durumun Doktor tarafından anlaşılmasını, açıklamayı gerekli hâle getirmektedir.

3.5.20 Uzak Soru - Cevap Bağı

3.5.20.1 Uzaklaşmış Eksilteli Soru - Cevap Bağı

14.8

(7)(2) - Daha uyanmadı mı?

(3) -Kim?

(8)(2) -Küçük Hanım.

8.2 numaralı cümle, 6.2 ve 6.3 numaralı cümlelerin soru + soru yapısının ortak cevabıdır. Cevap yapısında diğer unsurlar eksiltilerek “Küçük Hanım” öznesi tek başına yüzey metne çıkarılmıştır.

Eksilteli yapıdan bütün cümleye, soru ve cevap cümlelerinden alınan öğelerle ulaşabiliriz:

“Küçük Hanım daha uyanmadı.”

Ancak bu bütünü oluşturan parçaların sahibi olan cümlelerin soru kısımlarıyla, cevap arasında bir uzaklaşma vardır. Araya giren yorum, sorudan sonra hemen cevabın gelmesini engellemiştir.

İki yapı arasına giren cümle, durumdan yoruma gittiği için eksiltide herhangi bir kopukluğa meydan vermemiştir. Eğer sorudan sonra ilgisiz bir açıklama veya ana konudan ayrılma olsaydı, bütün cevabı doğru olarak çıkaramazdık.

Soru - cevap yapısında kurulan eksiltide meydana gelen uzaklaşma, anlatımda yorumlama ortamı oluşturmaktadır. Yorum, metinde verilecek cevaptan önce cevaba ulaştığı için, metin çözücünün çıkarım gücünü geliştirmektedir.

Görüldüğü gibi soru ile cevap arasına giren uzaklık, kullanım dilbilimsel bir değere sahiptir. Eksiltiden bütün yapıya ulaşma ise, anlatımda odaklanmaya dayalı bir yapılanma oluşturmuştur.

3.5.20.2. Uzak Mesafeli Soru Cevap Bağı

13.15

(12)(9) **Sen ne düşündün?**

(15)(1) **Ben bu adamı düşünüyordum, dedi.**

Metinde 12 numaralı paragrafın diyalog yapısının sonunda sorulan soruya cevap, üç paragraf sonra verilmektedir. İki cümle arasındaki kısımda Nüzhet'in fiil ve yorumları, bunlar üzerine psikolojik çözümler bulunmaktadır. Bu çözümler, "düşünmek" fiilinin taşıdığı anlamın açıklanması şeklindedir.

Uzak mesafeli soru - cevap bağlantıları, bütün uzak bağlantılarda olduğu gibi yinelemelerle kurulur. Çünkü mesafe ne kadar uzak olursa, bağlantının çözümü o kadar zorlaşmaktadır. Yinelemelerse, bağlantının çözümü konusunda önemli işaretlerdir.

Soru ve cevap cümlelerini birbirine bağlayan yinelemeler, şu şekilde düzenlenmiştir.

1. "Sen" - "Ben" : Sorudaki zamirin cevaptaki karşılığı
2. "Düşündün" - "Düşünüyordum": Fiil kökü yinelemesi

Soru - cevap bağlantısının kurucusu ise, "ne" soru nesnesi ile "bu adam" cevap nesnesi arasındaki ilişkidir. Bu soru ve cevap yapıları arasındaki mesafe, yorum sistemini çok yönlü olarak düzenler.

3.5.20.3 Uzak Emir - Cevap Fiil

33.8

(7)(1) **Kalkınız! Dokuz vapurunu kaçırmayalım, sonra Operatör'ü bulamayız.**

(6) **Kımıldamak istemiyorum.**

(8)(1) **Doktor'un elinde saat... telaşını bana göstermek için mübalâğlı bir asabiyetle dolaşiyor, kalkmaya razı olduğumu anlayarak dışarı çıkıyor.**

(2) **Kalkıyorum.**

Emir ve ona verilen cevap arasında düzenlenen yorumlar, durumun anlaşılması için kullanılmaktadır. Cevabın verilmesini sağlayan sebepler, aradaki cümlelerle açıklanmaktadır. Aradaki cümlelerin kuruluşu da, düşünme aralığıyla belirlenmektedir.

“Kalkma” fiili, hazırlayıcılar, emir ve düşünme kısımlarından oluşmaktadır. Emir kısmı, 7.1 numaralı cümlede bir sebebe bağlanmaktadır. Düşünme kısmı ise, gereklilik ve tehdit kısımlarından oluşmaktadır. Çocuk’u yatağa bağlayan sebepler ve Doktor’un tepkisi bunları düzenler.

Emir ve ona verilen cevap arasındaki fiil kökü yinelemesi, bağlantıyı anlam ve ahenk bakımından düzenlemektedir. Uzak bağlantı, böylece yakınlaştırılmaktadır.

Fiili yorumlayan cümlelerin kurduğu ilişkiler, gelinen durumun çok yönlü olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır. Bir fiili gerçekleştirmeden önce, onunla ilgili bilgilerin metin çözücüyle paylaşılması, bağlantıyı çok işlevli olarak düzenler.

3.5.21 Soru - Belirsiz Cevap

39.8

(0) Kim bağırdı?

(1) Etrafımda bir kalabalık, bütün hastahane adamları.

Önceki paragrafın son cümlesinde sorulan sorunun cevabı, doğrudan verilmemiştir. Onun yerine soruya verilen tepki vardır.

“Kim bağırdı?” sorusunun cevabı, metnin bağlamından bulunabilir. Bu cevap, yine Çocuk’un kendisidir. Ancak bu cevap, yüzey metne çıkarılmamıştır. Olayın geçtiği yerdeki kişilerin kimlik tespiti öne çıkarılarak, duruma geçilmiştir.

“Etrafımda” yer tamlayıcısı, muhtemel cevabın kişisini muhtemel olarak taşıyan yer bilgisidir. Bu bilgi, metin çözücünün çıkarım gücünü harekete geçirir.

“Bir kalabalık” grup belirleme sıfat tamlaması, cevapta bildirilmesi gereken muhtemel kişiyi taşımaktadır. Cümle içinde bu sıfat tamlaması, “bütün hastahane adamları” S > İ(İT) ile açıklanmıştır. Bu açıklama, sorunun cevabını grup dışına itmiştir.

“Bütün hastahane adamları” tamlaması, önceki metinlerde geçen doktor, hastabakıcı, asistan isimlerine ulaşarak, bağlantıyı, uzak bir çağrışım gönderimiyle desteklemektedir.

Belirsiz cevap, yorumlama için bir boş alan oluşturmaktadır. Bu alanda durum belirleme, merak unsuru çevresinde oluşur.

3.5.22 Cevapsızlık Bağı

3.5.22.1 Yorumlayıcı Kimlik Cevapsızlığı

40.4

- (3) - Dizim ağrıyor.
- (5) - Yere düşerken çarpmışsın kanatmışsın.
- (6) - Yere düşerken mi?
- (7) Kim?
- (8) Hiç.

İlk iki cümledeki bilgi ve açıklamanın ayrıntıları üzerine, yeni iki soru kurulmuştur. Bu sorular, anlaşılmayan ve önemli iki ayrıntı üzerinedir. Ancak cevaplar, bu ayrıntıları gizlemektedir.

5 numaralı cümlenin “yere düşerken” zarf tümleci ve “sen” gizli öznesi, anlaşılmayan kısımlardır. 6 ve 7 numaralı cümleler, bunları soru kalıbına sokarak açıklama istemektedir.

“Yere düşerken mi?” sorusu, hatırlanmayan bir fiili sormaktadır. Bu sorunun cevabı, önceki metindedir. O metinde, Çocuk'un baygın olduğunun söylenmesi, fiili niçin hatırlamadığını açıklar. “Kim?” sorusu, belirsiz kişiyi araştırmaktadır. Bu sorunun asıl cevabı, “sen”dir. Fakat bu cevap yerine “hiç” cevabı tercih edilmiştir. Çünkü bu olayın öğrenilmemesi uygun görülmüştür.

Cevabı gizlenmiş soru, aslında “çarpmışsın” ve “kanatmışsın” yüklemelerinin II. tekil kişi yapısında cevaplandırılmıştır. Fakat Çocuk, bunu algılayamamış olduğu için sormaktadır.

“Hiç” cevabı, gönderimle önceki metinden tespit edilen olayın anlatımını keserek, “bacağın ağrısı” konusuna geri dönülmesini sağlamıştır.

3.5.22.2 Soru - Cevapsızlık Bağı

18.8

(0) Neredesin? Odada aradım seni.

(1) Gözlerimi önüme eğiyorum.

Diyalog yapısında sorulan sorunun cevapsız bırakılması, iki cümleyi birbirine bağlamıştır. Bu bağ, bir nedensellik ilişkisidir. Sebep, Nüzhet'in sorduğu soru; sonuç, Çocuk'un cevap verememesidir. Bu ilişki, iki cümleyi şu şekilde birleştirir.

“(Nüzhet) neredesin, odada aradım seni (diye sorunca), gözlerimi önüme eğiyorum.”

Bağlantıda soru kısmı, zaman bakımından karşılaştırma şeklinde düzenlenmiştir. Bunu kuran unsur da derin metinde sebebin -IncA zarf fiil grubu şeklinde olmasıdır. İki fiilin birbirleriyle karşılaştırılması, öncelik - sonralık sıralamasını oluşturur.

Soru - cevapsızlık yapısı, Çocuk - Nüzhet ilişkisini belirleyen bir bağlantı kurmaktadır. Bu ilişkide, ilk cümledeki rahatlıkla, ikinci cümledeki sıkılganlığın zıtlığı kullanılmıştır. Burada sözün söyleniş şekli, bağlantı unsurudur.

Nüzhet'in sorusundaki samimiyet ile Çocuk'un sessizliği, romanın buraya kadar geçen olay ve durumların hatırlanmasıyla bağdaştırılabilir.

Cevapsızlık, yarım kalmış bir soru - cevap yapısı olarak değerlendirilebilir. Ancak bu, sürekli bir durum değildir. Cevap, diyalogun ilerisine ertelenmiştir. Diyalog yapısının böyle kurulması, bağlantılar yoluyla bazı mesajlar verilmesini sağlamaktadır.

Metin çözücü, romanın bu safhasında durup düşünmek ihtiyacı duyar. Çünkü verilecek cevabın ertelenmesi, bir merak unsuru meydana getirmektedir. “Çocuk, nasıl cevap verecek?” sorusu, aksiyonda önemli bir yol ayrımına işaret etmektedir.

Çocuk, düşünce safhasında, 4 ve 5 numaralı paragrafların uzak gönderimleriyle kurulan kargaşaya geri dönerek, romanın akışını yavaşlatmıştır.

3.5.22.3 Yinelenen Cevapsızlık

18.10

(7)(1) Neredesin?

(8)(1) Gözlerimi önüme eğiyorum.

(9)(5) Gene bir şeyler kuruyorsun.

(10)(1) Cevap vermiyorum.

7 numaralı paragrafta sorulan soru, cevapsız bırakılmıştır. Soru, 9 numaralı paragrafta hatırlatılmış, ancak yine cevapsız bırakılmıştır. Böylece soru - cevap yapısı, yinelenerek diyalog başlatılmaktadır.

Başlatılan diyalog, Çocuk - Nüzhet ilişkisiyle ilgili metin parçalarının eşzamanlı olarak incelenmesinde önemli bir halkadır. Bu yapı, her harekete geçirici fiilin olumsuzlukla karşılık bulması şeklinde kurulmuştur. Çocuk - Nüzhet ilişkisi halkalarının çözüm noktasında bir kısır döngü başlamıştır.

Soru - cevap bağlantısının bu şekilde düzenlenişi, psikolojik geçiş safhalarını düzenler. Metin çözücü, ileriki metinlerde olacaklara, böylece hazırlanır.

Aktif kişi Nüzhet, pasif kişi Çocuk üzerinde kurduğu baskı sonucu bağlantı, etki - tepki şeklinde işletiliyor.

Etki : Neredesin?

Gene bir şeyler kuruyorsun.

Tepki : Yoruldum, dinleniyorum.

Cevap vermiyorum.

Etki - tepki şeklinde kurulan soru - cevap bağlantısı, metnin çözümünde yönlendiricilik işlevindedir. Çocuk'un ve Nüzhet'in yerleştirildiği kimlik mevkiindeki durumları, romanın sonunda anlaşılacaktır.

Cevabı gecikmiş sorular, metinlerde hep aksiyon tetikçisi olmuştur. Aksiyon, soru ve cevap kısımlarında oluşur. Cevabın yorumlanması da aksiyonu uzatabilir.

Yinelenen sorunun yine cevapsız bırakılması, böylece bir soru - cevap bağlantısı kurarken, metin çözücünün metindeki psikolojik çözümlenmeleri yapmasını da kolaylaştırır.

3.5.22.4 Genelleştirici Cevapsızlık Bağı

3.17

(16)(5) - İyi mi böyle çekmek?

(17)(1) Cevap vermedim.

Önceki paragraf, durumun yorumlanması ile ilgili bir soruyla bitmektedir. Yeni paragraf, soruya verilmeyen cevapla başlatılmaktadır. Soru - cevap yapısının tamamlanmaması açıklanarak anlatım devam ettirilmektedir.

Cevabın verilmemesi, sorunun yoruma açık bırakılmasını sağlamaktadır. “Böyle” değiştirim unsuru, genel bir durum değerlendirmesi yaptırmaktadır. Çekilen dertlerin yorumlanması, ileriki gelişmeler için de önemlidir.

Sorudaki genelleşme, cevabın verilmemesiyle düzenlenmektedir. Eğer cevap verilseydi, genelleşme olmayacaktı. Cevap yerine geçen “Cevap vermedim.” cümlesi, anlatımı yeniden düzenlemektedir.

3.5.23 Aktarım Soru - Cevap Bağı

3.5.23.1 Aktarım Özetleyici Cevap

39.11

- (2) Etrafımdakilere, uğultusundan başka bir şey duymadığım bir şeyler soruyor:
- (3) Birçok ağızlar oynuyor.
- (4) Tek tük kelimeler işitiyorum.
- (5) “Bağırdı...” Bulduk..., Nüzhet”

İlk cümledeki sorunun cevabı, aktarımlı ve gönderimli cevap yapısıyla verilmiştir. 3 ve 4 numaralı cümleler, aktarımın yapılaş tarzını tamamlamaktadır. 5 numaralı cümle, yinelemelerle cevabı genişletmektedir.

“Birçok ağızlar oynuyor.” ve “Tek tük kelimeler işitiyorum.” (Ö+Y) yapıları arasındaki anlam ilişkisi, belirsizlik ortaklığı kurmaktadır. Belirsizlik, “bağırdı...”, “bulduk...” ve “Nüzhet” kelimelerinin eksilteli yapılarından dolayıdır.

5 numaralı cümleler dizisi(paradigma), önceki konuşmalara, yinelemeli olarak gönderim yapmaktadır. Eksiltinin gönderim hedefinde tamamlanması, bağlantıyı uzak bir bağlantıyla açıklamaktadır:

Gönderim Unsuru	Hedefi	Yeri
“Bağırdı”	“Kim bağırdı.”	7.7
“Bulduk”	“Sayıklıyor.”	10.4
“Nüzhet”	“Nüzhet kim?”	10.2

Gönderim unsurları, metnin yorumlanmasında eksik kısımları tamamlamaktadır. Bağırının Çocuk'un kendisi olduğu ve "Nüzhet'i sayıklarken bulunduğu", tamamlamanın bilgileridir.

Özetleyici cevap, metnin değerlendirildiği, durumlardan hükümlere ulaşıldığı bir bağlantı kurmaktadır. Bu bağlantı, metnin tamamına hükmeder. Çünkü gönderimlerin alanı geniştir.

3.5.23.2 Monolog Aktarımı Soru - Cevap Bağı

42.6

(0) Yaraya bakarak konuşuyordu:

(1) – Sen dün gece neler yapmışsın?

(2) Hastahane birbirine girmiş.

Önceki paragrafta aktarıcıyla başlayan monolog, tek kişinin bakış açısıyla düzenlenmiştir. Bu yüzden de soruyu soran, cevabı da kendi vermiştir.

"Konuşuyordu" yüklemi, aktarıcılık işleviyle monoloğu başlatmaktadır. "Yaraya bakarak" zarf tümleci, bakış açısını hastalık ortak alanında yorumlatmaktadır. İki nokta işareti, bu geçişe işaret etmektedir.

Soru cümlesinin geri gönderimi, monoloğun hastalık alanına göre nasıl yorumlanacağını gösterir. "Sen" öznesi, muhatap kişiyi konuya bağlamaktadır. "Dün gece" zarf tümleci, yaptığı zaman gönderimiyle, geçmiş durumu hatırlatmaktadır. Dün gece Çocuk'un yaptıkları, bu şekilde belirlenmektedir. "Neler yapmışsın?" sorusu, belirlenen durumu yoruma açmaktadır.

2 numaralı cümledeki cevabı da yine Operatör vermektedir. Cevabın rivayet şeklinde olması, onun başka birinden alındığını gösterir. "Hastahane birbirine girmiş." cümlesi, dün geceki olayın özetidir ve "neler" sorusunun cevabıdır.

Monologda soru - cevap aktarımı, yorumcu kişinin hakimiyetinde durumun değerlendirilmesini sağlamaktadır. Metin çözücü, olay ve durumlara bir de Operatör'ün gözünden bakmaktadır.

3.5.23.3 Aktarım Farklılaşması Soru - Cevap Bağı

11.7

(1) Nüzhet sordu:

(2) - Ne var, Nurefşan?

(3) - Hanımefendi; “Nüzhet artık yatsın.” diyor.

(4) Geliyorum:

Metin kurucu, metni oluştururken iki türlü aktarım şeklini bir alanda kullanmıştır. Art arda gelen konuşma cümlelerinde önce dolaylı (indirect) sonra dolaysız (direct) aktarımlar yapılmıştır:

dolaylı / indirect : Ali sordu: Saat kaç?

dolaysız / direct : Ali “saat kaç” diye sordu.

Metinde bu aktarımlardan ilkinin soru, ikincisinin cevap kalıbında olması, bağlantıyı daha etkili hâle getirmektedir. Çünkü farklılığa dayalı bağlantılar, metin çözücünün zihnini canlı tutmak için önemlidir.

Soru ile cevap kısımları arasındaki yapı farklılığı, önemli bir işlev içindir. Eğer böyle olmasaydı, bağlantı yerini uyumsuzluğa bırakırdı.

Soru işlevine sahip ilk iki cümle, dolaylı aktarım şeklinde düzenlenmiştir. Çünkü Çocuk - Nüzhet arasında bir eşitlik söz konusudur. Cevap işlevine sahip 3 numaralı cümlede ise aktarım yapılan cümlenin sahibi, söyleyenden üstündür. Bu yüzden dolaysız aktarım yapılmıştır.

3 numaralı cümlenin aktarım cümlesi olmasının diğer bir sebebi de, Nurefşan -Nüzhet ilişkisinde, Nurefşan’ın emredici olamamasıdır. Bu yüzden ancak hanımefendinin emrini aktarabilmektedir.

3.5.23.4 İşaretleyici Aktarım - Soru Bağı

11.7

(1) Nüzhet sordu:

(2) - Ne var, Nurefşan?

Soru aktarımı yapısında, soru cümlesi ile aktarıcı cümle arasındaki bağlantılar, çok sıkıdır. Aktarım cümlesi tek başına yorumlanamaz. Çünkü önemli unsur, soru cümlesindedir.

Aktarıcı cümle, kendisinden sonra gelecek soru cümlesine işaret eder. Bu işaretleme işlevi, “şöyle”, “şunu” gibi birimlerle sağlanır. Bunların anlamı, soru cümlesini kapsar.

Bir cümleye önceden işaret edilmesi, onun metindeki önemini gösterir. Bazen işaretleyici birim, derin yapıda bırakılır ve işlevi iki nokta işaretine yüklenir. Böyle bir durumda, iki cümle yapı olarak ayrı olsa da anlam olarak bütünlük taşır. Örneğin paragraftaki iki cümle, şu şekilde birleşmektedir:

“Nüzhet, ne var, Nurefşan diye sordu.”

Bu durumda anlıyoruz ki, metin kurucu, iç içe birleşik cümleyi ikiye bölerek, kısa iki cümle elde etmiştir. Böylece metin çözücü, soru üzerinde yoğunlaşarak daha başarılı yorumlar yapabilecektir.

Soru cümlesinin “Ne var?” (ZT+Y) yapısı, yorumlamanın ileriye dönük olmasını sağlamaktadır. Böylece işaretleyici aktarım soru bağı, hem aktarma işleminin parçalarını bağlamakta, hem de ilerideki konuşmalara bağlanmaktadır.

3.5.23.5 Dedi - Dedim Tarzı Soru - Cevap Bağı

10.3

- (0) Sen çok ciddi adamsın! dedi.
- (1) Hayret ettim.
- (2) Sessiz, uslu oturuşuma mı telmih ediyordu?
- (3) – Niçin? diye sordum.
- (4) – O kadar işaret ettim, ettim gelmedin.
- (5) Ben Paşa babanı uyanık sanıyordum.

Diyalog yapılarında, art arda eklenen zincirleme yapılar vardır. Bu yapılar, hızlıdır ve derin yorumlamalar gerektirir. Konuşma dilinin hızı içinde, metnin bütününden kopmamak için anlatıcı kişi, aktarıcı konumda bulunmaktadır. Böylece diyalog yapısı, metne bağlanmıştır.

Bu paragrafın cümleleri arasında, kişi eklerinin ilişkilerine dayalı “dedi ← dedim” tarzı bir bağlantı vardır. Böyle bağlantılara, orta oyunu ve karagöz tarzı halk tiyatromuz örneklerinde görebiliyoruz. Bunlar, hem sağlam bir yapı, hem de akıcılık sağlamaktadır.

Aktarımlar arasındaki bağlantı, şiirdeki çapraz kafiye düzeniyle düzenlenmiştir:

(1) dedi	III. tekil kişi	a
(2) (hayret) ettim	I. tekil kişi	b
(3) (telmih) ediyordu	III. tekil kişi	a
(4) gelmedin	II. tekil kişi	c
(5) sanıyordum	I. tekil kişi	b

Diyaloğun bu düzenlenişi, yapı ve ahenk bakımından bağlantılar kurmuştur. Romanın akıcılığını etkileyen ahenk bağlantısı, anlatımın sunduğu merak unsurlarıyla birlikte kullanılarak metinleşmenin şartlarını yerine getirmektedir.

3.5.23.6 Diyalog Soru - Cevap Dizisi

3.8 (Bana Doğru Gelen Operatör)

(1) Yaklaştı:

(2)(a) - O!... sen misin?

(b) - Ne var gene?

(c) - Bacağın azdı mı?

(3) - Ellerini kalçasına koyarak yaranın açılmasını beklerken sordu:

(4) - Fistül var mı?

(5) - Üç tane

(6) - Süpürasyon? Akıntı?

(7) - Çok var. Her gün...

Öyküleyici anlatımın soru - cevap yapısı içinde çeşitli bağlayıcılar, diyalog tarzı metinciği oluşturmuştur.

“Yaklaştı” yüklemi, “ve sordu” kısmını derin yapıya iterek metin çözücüyü metnin içine çekiyor. Eksiltelen kısmın anlamı, metnin bağlamından çıkarılabilir.

2 numaralı cümlelerin sıralı yapısında, art arda gelen üç sorunun oluşturduğu dışa gönderimler, Çocuk karakterinin çiziminde ve metin çözücünün anlatılacaklara hazırlanmasında etkili unsurlardır. Üç soru cümlesinin bağlayıcısı ise, soruyu soranın aynı kişi olmasıdır.

Üçüncü cümle ise “sordu” yüklemine odaklayıcı etkisi altında bağlayıcı cümle durumundadır. Bağlantı noktası, cevapsız sorularla cevaplı sorular arasındadır.

Bağlantı cümlesinden sonra, eksiltinin bağlayıcı olarak kullanıldığı soru - cevap yapıları gelmektedir.

Dördüncü cümlelerin öznesi, “fistül” terimiyle dışa gönderim yaparak, metin çözücü için bir anlaşmazlık durumuna yol açmıştır. Ancak ikinci cümledeki “bacak” ve altıncı cümledeki “akıntı” kelimelerinin sağladığı çıkarımlar, hem “fistül” hem de “süpürasyon” terimini metin çözücüye sezdirerek, anlaşmazlık durumunu kaldırmış. Öteki taraftan cümleler arasındaki bu anlam bağımlılığı, metinleşmeyi sağlamıştır.

Dördüncü cümledeki sorunun cevabında “fistül var” kısmı eksiltilerek, cevap cümlesi, soru cümlesine bağlanmaktadır.

Altıncı cümlede ise soru kısmında “var mı?” kısmı eksiltilerek soru cümlesi cevap cümlesine bağlanmaktadır.

“Her gün” zarf tümleci, “var” yüklemi eksiltilerek altıncı cümle, dördüncü cümleyle bağlanmış. Hem de metin çözücü zaman üzerine odaklanmıştır.

3.5.23.7 Uzak Diyalog Parçaları Soru - Cevap Bağı

3.13

(8)(8) - Süpürasyon? Akıntı?

(9) Çok var. Her gün

(12)(4) Gene kıvranıyorum.

(13)(1) - Ben sana ne vakit ameliyat yaptım?

(2) İki sene oluyor.

8 numaralı paragrafta kesilen diyalog, aradaki yorum ve değerlendirmelerle yorumlanmaktadır. Yorumlamadan sonra devam eden soru - cevap yapıları, hedef fiilin devamlılığıyla bağdaşmaktadır.

“Süpürasyon” ve “ameliyat” terimleri arasındaki ortak alan ilişkisi, mesafeyi gidererek, konuşma sırasında anlatım kesintisini engellemektedir. Aradaki yorumlar da, bu kesintisiz yapıya katkıda bulunmaktadır. Çünkü onlar da aynı alan içindedir.

Uzaklaştırılmış diyalog parçaları arası ilişkiler, Operatör’le Çocuk arasındaki ameliyat konusunun bir karara bağlanmasını hazırlamaktadır. Bu hazırlık, parçaları aynı hedef çevresinde birleştirmektedir.

3.6 SEBEP - SONUÇ BAĞI

3.6.1 Gönderim Sebep - Sonuç Bağı

3.6.1.1 Bütüne Gönderilen Sebep

20.5

- (1) Son ihtiyarlık yıllarında kuşlara pek merak sardırın ve köşkte büyük bir kuşhane kuran Paşa, hasta bir saka kuşunu *Nurefşan*'a vermişti.
- (2) *Kızcağız* odasında bu kuşu tedâvi ediyordu.

İkinci cümle, ilk cümledeki fiilin sonucudur. Bu ilişki, derin metindeki, “bu yüzden” bağlacıyla düzenlenmektedir. Bağlacın işlevleri, cümlenin diğer unsurları arasında paylaşılmaktadır.

“Kızcağız” öznesinin gönderimi, “Nurefşan’a” yer tamlayıcısına ulaşarak, sebebin kişi yapısını kurmaktadır. İlk cümlede hedefe yönelme şeklindeki durum, ikinci cümlede etkin kişi tarafından taşınmaktadır. Görevlendirilen kişi, ikinci cümlede görevini yerine getirmektedir.

“Odasında” yer tamlayıcısı, “köşk”ün bir parçasını gösterir. Bütün - parça yapısı, sebep - sonuç ilişkisi bakımından kurulmaktadır. Bütündeki durumun sonucu, parçadaki durumdur.

“Paşa, köşkteki kuşlardan birini, odasında bakması için Nurefşan’a vermiştir.”

“Bu kuşu” N (ST) gönderiminin ulaştığı “hasta bir saka kuşunu” nesnesi, sebep açıklama ilişkisini nesne bakımından tamamlamaktadır:

“Paşa, hasta bir saka kuşunu, tedavi etmesi için Nurefşan’a vermişti.”

“Hasta” sıfatı ile “tedavi” arasındaki anlam ilişkisi, bağlantıyı durum ve gereken fiil bakımından düzenlemektedir.

“Tedavi etmek için, hasta kuşu aldı.”

Gönderim + bütün-parça + fiil şeklindeki sebep ilişkisi, anlatımı belli bir mantık yapısı içinde düzenlemektedir. Paşa - Nurefşan ilişkisine dayanan yapı, sebebi ve onun sonucunu bu çizgide tamamlamaktadır:

“Paşa, hasta bir saka kuşunu Nurefşan’a verdi.”

“Kızcağız, bu kuşu tedavi ediyordu.”

Emre itaat şeklindeki geçiş, düz mantık içinde düzenlenerek yorumlamayı kolaylaştırmıştır.

3.6.1.2 Gönderim Açıklama Sebep - Sonuç Durumlar

17.16

(1) Odadan çıkınca nereye gideceğimi, ne yapacağımı şaşırılmıştım.

(2) Bütün *bu* ev, bütün *bu* insanlar, bana yabancı geliyordu.

1 numaralı cümledeki belirsiz durum, 2 numaralı cümledeki durumun sebebidir. Durumlar arasında kurulmuş sebep - sonuç ilişkisi, iki cümleyi birleştirmiştir:

“Odadan çıkınca nereye gideceğimi, ne yapacağımı şaşırıldığı için bütün bu ev, bütün bu insanlar, bana yabancı geliyordu.”

Bu birleşme, ileri ve geri gönderimlerle daha işlevsel hâle gelmektedir.

1 numaralı cümlelerin “ nereye gideceğimi / ne yapacağımı” N (ST) yapılarının ileriye yönelmiş sorularının hedefleri, metnin kalan kısmındadır. Bu hedef, yer değişimiyle ulaşılan bahçedir.

2 numaralı cümlelerin “bütün bu ev” / “bütün bu insanlar” Ö (ST) yapılarının geriye doğru yaptığı yer ve kişi gönderimleri, bağlantıyı durum değerlendirmesi açısından düzenlemiştir.

“Bütün bu ev” gönderimi, romanın tümüne yayılmış köşk betimlemelerini taşımaktadır. Köşkün ümitle ümitsizlik arasında gidip gelen psikoloji - ortam bütünleştiriciliği, metnin teşkilinde bir kez daha kullanılmıştır.

“Bütün bu insanlar” gönderimi, olayın geçtiği yerdeki kişileştirme bilgilerini kullanır. Nüzhet, Paşa, Teyze, Nurefşan kimliklerinin silinmesi demek olan bu gönderim, metinde yeni bir yapılanmayı gösterir.

“Şaşırılmıştım” ve “(yabancı) geliyordu” yüklemeleri arasındaki ilişki, mantık yapısıyla ilgilidir. “Şaşırma sonucu yabancılaşma”, bu yapıyı oluşturur.

“Odadan çıkınca” zarf tümleci, bağlantıda zaman belirleyici unsurdur.

Böylece iki cümle, sebep - sonuç ilişkisi kurarken gönderim desteğinde bağlanmış. Derin metindeki “bu yüzden” bağlacı da bağlantıyı bağlaç sistemiyle kurmaktadır.

3.6.1.3 Özne Gönderimi Sebep - Sonuç Bağı

16.15

(2) **Birdenbire damağımda çürümüş bir insan eti lezzeti, genzimde ağır bir koku hissettim.**

(3)(a) *Bu duygum bana o kadar hakiki göründü ki*

(b) **lokmayı yutamadım, çıkaramadım ve kıpkırmızı kesildim.**

3 numaralı cümlenin "bu duygum" öznesi (ST), önceki cümlenin bilgisine gönderim yapmaktadır. Bu özneye sorulan "Hangi duygu?" sorusu, bizi gönderimin hedefine ulaştırır:

Soru : Hangi duygu?

Cevap : Çürümüş insan eti lezzeti, ağır bir koku duygusu.

Duygu çözümlemesi, duyu organlarıyla yapılan betimlemelere dayalıdır. Tat alma duyusuyla elde edilen "çürümüş insan eti lezzeti" ve koklama duyusuyla elde edilen "ağır bir koku" unsurları, 3 numaralı cümledeki fillerin sebebidir.

3 numaralı cümle, gönderim unsurunu, ki'li birleşik cümlenin hüküm kısmının öznesi olarak kullanmıştır. Bu kısmın yüklemi, diğer kısma "ki" bağlacıyla bağlanır.

Ki'li birleşik cümlenin ceza kısmındaki üç fiilin sebepleri, böylece belirlenmiştir:

Sebep	Sonuç
"Çürümüş insan eti lezzeti" (tat)	"Yutamadım."
"Ağır bir koku" (koklama)	"Çıkaramadım."
	"(Kıpkırmızı) kesildim."

Gönderimin hedefleri:

1 numaralı cümle : "Bu duygum"(geri) < "göründü" (geri) > "ki" (ileri)

2 numaralı cümle: "Birdenbire" zarf tümleci, zaman; 3 numaralı cümlenin "o kadar hakiki" zarf tümleci, kuvvetlendirme bakımından bağlantıyı düzenlemektedir.

Buna göre iki cümle, şu şekilde birleşebilir: "Birdenbire damağımda çürümüş bir insan eti lezzeti, genzimde ağır bir koku hissetmem, bana o kadar hakikî göründü ki, yutamadım, çıkaramadım ve kıpkırmızı kesildim."

3.6.1.4 Dışa Gönderim Çağrışımı Sebep Sonuç Bağı

15.11

(0) Bir ölü / taze kadavra...

(1) Artık onu dinleyemez oldum.

(2) Bir iki ay evvel okuduğum “Hamlet”in *mezarlık sahnesini* hatırladım.

1 numaralı cümlelerin fiilinin sebebi, 2 numaralı cümlede açıklanmaktadır. Bu sebep, “Hamlet’in mezarlık sahnesini” nesnesinin dışa gönderimiyle ortaya konan çağrışımında gizlidir.

Çağrışımın oluşmasını sağlayan unsurlar, önceki paragrafta bulunan “bir ölü” / “taze kadavra” sıfat tamlamalarıdır. Çocuk, karşılaştıklarından dolayı, daha önce okuduğu bir kitabı hatırlamıştır.

Sebep - sonuç arasındaki mesafe, 2 numaralı cümledeki “bir iki ay evvel okuduğum” sıfatı yoluyla belirlenmektedir. 1 numaralı cümledeki “artık” bağlacı ise sebep - sonuç kısmından önceki durumun zaman ayarlayıcısıdır ve bitiş bildirir. Bu iki zaman ayarlayıcısı da, sebep - sonuç ilişkisini öncesi ve sonrası bakımından düzenlemektedir. Böylece çağrışım mantığı, bir sistem üzerine kurulmuştur.

Çağrışımı kuran “bir ölü” / “taze kadavra” > “Hamlet’in mezarlık sahnesini” gönderim yapısı, “hatırladım” yüklemiyle yorumlanmaktadır. Bu yorumlama, 1 numaralı cümlelerin sebebini açıklayarak sebep - sonuç ilişkisini kurmaktadır.

Çağrışım üzerine kurulmuş sebep - sonuç ilişkisi, metnin yorumlanması ve ileriye doğru yapılacak gönderimleri hazırlama bakımından önemlidir. Böyle ilişkiler, metin dışı gönderim yapılarını da taşıdıkları için, anlatımın mantık dayanaklarını kurar.

Metin çözücünün anlatılanları yorumlaması, somutlaştırıcı unsurlarla daha kolay olur. Dış ve iç gönderimlerin yol açtığı çağrışım, bu yüzden çok kullanılır. Bunların kurduğu sebep - sonuç ilişkileri de daha sağlam ve mantıklı bağlantılar kurar.

3.6.2 Değişirir Sebep - Sonuç Bağı

3.6.2.1 Durum Değişikliğı Sonucu

17.7

(2)(a) Anneme kartı yazdım;

(b) artık annem merak etmez.

a kısmındaki fiilin sonucu, b kısmındaki olumsuz fiildir. “Artık” bağlacı ile “merak etmez” yüklemine olumsuzluk anlamı, fiilin olumsuzluğunu kuran yapılarıdır.

a kısmındaki “yazdım” yüklemine bitmiş zaman yapısıyla, b kısmının “merak etmez” yüklemine geniş zaman yapısı arasındaki ilişki, sebep - sonuç bağlantısını zaman bakımından düzenlemektedir. Bitmiş zaman eki, yüzey metindeki “artık” bağlacıyla; geniş zaman eki, derin metindeki “bundan sonra” bağlacıyla ilişki içindedir.

Durum değişikliğinden etkilenen kişi, annedir. Bu kişi, a kısmında yer tamlayıcısı (anneme), b kısmında özne (anne) görevindedir. Bu bağlantı da, sebep - sonuç ilişkisini kişi bakımından düzenlemektedir.

İki cümle arasındaki derin yapı edatı, sıralı yapıyı iç içe bir şekilde düzenlemektedir. Ortaya şöyle bir cümle çıkar:

“Anneme kartı yazdığım için, artık merak etmez.” Böylece buradaki sebep - sonuç ilişkisinin, ZT + Y şeklindeki yapıyla benzer bir işleve ve anlama sahip olduğu görülür.

Durum değişikliğinin geçmiş ve gelecek zamanda bulunan unsurları, bağlantının mantık yapısını oluşturur. Bu unsurlar, gönderim ilişkisiyle şu şekilde düzenlenmiştir:

“Kartı” nesnesi, gerideki 14.2. 4 numaralı cümledeki “Anneme bir kart yaz ve burada bir ay kadar kalacağın haber ver.” emrine gönderim yaparak sebebin kökenine ulaşmaktadır.

“Merak etmez.” yüklemi, ileriye 29.1.2 numaralı “Annem geldi.” haber cümlesine gönderim yaparak, sonuç zincirinin en sonuna ulaşmaktadır. “Artık” bağlacı da, bu iki yapıyı bağdaştırmaktadır.

3.6.2.2 Cevap Değişirimi Sonucu

43.2

- (4) **Onun için ben de söylemiyorum.**
- (5) **“İlk gece biraz yadırgadım.” diyorum.**
- (6) **Hâdiseleri bilmiyorlar.**

İlk cümledeki cevapsızlık yerine geçen cevap, son cümledeki sonuçla bağdaştırılmıştır. Değişirimin sonuca bağlanması, durumun anlaşılmasını kolaylaştırır.

4 numaralı cümle, önceki paragraftaki bilgileri derin yapısında saklamaktadır. Bu bilgiler, değerlendirilerek anlatılanlar özetlenir. Daha sonra bunlar yüzey metne çıkarılması gerekirken; “İlk gece biraz yadırgadım.” cevabı aktarılmaktadır.

Cevabın doğrudan aktarım şeklinde verilmesi, onun üzerinde yoğunlaşılmasını sağlamaktadır. “İlk gece” zarf tümleci, iki şekilde yorumlanmıştır. Biri gerçekler, diğeri söylenenlerdir. Aktarım ise, söylenenleri öne çıkarır.

Gerçeklerin gizlenerek başka bir cevabın verilmesi, son cümledeki durumla sonuçlanmaktadır. “Hadiseleri” nesnesi, “dün gece” gerçekleşen olay ve durumları özetlemektedir. “Bilmiyorlardı” yüklemi, gizlenen bilgilerin sonucunu göstermektedir.

Bağlantı, cümleleri sonuç çatısı altında şu şekilde birleştirir:

“Hadiseleri söylemeyi ‘İlk gece biraz yadırgadım.’ dediğim için, hiçbir şey bilmiyorlardı.”

Cevap, 1.3 numaralı cümlede “Bir tek cevabı saatlerce sürebilecek sualler soruyorlardı.” ifadesiyle tespit edilen sorulara aittir. “Hiçbirine cevap veremiyordum.” kısmındaki yetersizlik de, bu cevapla kaldırılmaktadır.

Cevap değiştiriminin sonucu, birbirinin yerine geçen cevapların sonuçta nasıl yorumlandığını göstermektedir. Ulaşılan durum, metindeki bilgileri Çocuk ve ziyaretçiler olarak iki bakış açısına bölmektedir.

3.6.2.3 Edat Değişirimi - Sebep - Sonuç

15.2

(1)(3) “Yaralılara ilk yardım”

(2)(1) **Bu vait karşısında bana her vakit gelen ürperme ile içeri girdim.**

Önceki cümle sebeptir. Bu sebep, cümledeki “ürperme” sonucunu meydana getirmektedir.

Anlam yönünden kurulan sebep - sonuç ilişkisi, yapı olarak “bu vait” sıfat tamlamasının ilk cümleyle yaptığı değiştirimle düzenlenmektedir. Bu değiştirim, içinde bulunduğu “bu vait karşısında” yer tamlayıcısıyla cümle içinde yorumlanmaktadır.

“Karşı” edatı, değiştirimi sonuca bağlayan unsurdur. Yer tamlayıcısı içinde toplanan değiştirim ve edat, cümlenin edat grubu yapısındaki zarf tümleci ile ilişki hâlinindedir.

Edat grubunun isim unsuru, sıfat tamlamasının isim kısmı olan “ürperme”, sonuçtur. Tamlamanın sıfat kısmı ise, sonucu zaman bakımından nitelemektedir. “Bana her vakit gelen” sıfat-fiil grubu, sonucun geniş zamanda, yani bu durumla karşılaşılan her zamanda olabileceğini gösterir.

2 numaralı cümlenin “(içeri) girdim” yüklemi ise, zarf tümleci içinde sonucu sebep olarak almaktadır. Böylece zincirleme bir sebep - sonuç ilişkisi olmaktadır.

Sebep - sonuç (sebep) - sonuç

“vait” - “ürperme”(durum) - “girdim” (zaman)

Böylece “karşı” edatıyla değiştirim üzerine kurulan sonuç, ikinci bir sonucun sebebi olmuştur:

“Vait (karşısında), ürperme (ile) girdim.”

Böylece bağlantıda edatlar, bağlantıları kurmuştur.

3.6.2.4 Derin Değiştirimli Sebep - Sonuç Bağı

12.8

- (1) Ben çok bedbahttım.
- (2) O gece de yatakta *bunu* kuvvetle hissettim.
- (3) Gözlerim doluyordu.

3 numaralı cümlenin sebebi, 2 numaralı cümle gibi görülmektedir. Ancak sebep - sonuç ilişkisinin asıl sebep kısmı, 1 numaralı cümledir.

Yapı bakımından sebep - sonuç ilişkisi, derin yapıdaki “bu yüzden” bağlacıyla kuruluyor. Bağlaç, “Bunu kuvvetle hissettim.” cümlesini sebep olarak göstermektedir.

Cümlede asıl sebep, “bunu” nesnesinde gizlidir. “Bunu” nesnesinin yerine geçtiği “ Ben çok bedbahttım.” cümlesine ulaştığımızda gerçek sebebe ulaşırız. Bağlaç ve değiştirimin ortak işlemesiyle cümleler, şu şekilde birleşir:

“O gece de yatakta çok bedbaht olduğumu hissedince gözlerim doluyordu.”

Sebep-sonuç ilişkisinin bu şekilde kurulması, anlatımın üç cümlede tamamlanmasını sağlamaktadır. Sebep arama yapısı, metin çözücünün belli bir amaç çevresinde cümleleri birbirine bağlamasını sağlamaktadır.

3.6.2.5 Zaman Değişirimi Sonucu

28.11

(4) Ve beyaz elbise, beyaz tuşlar, eller kararıyor.

(5) Gece.

Önceki cümlelerin “kararıyor” yüklemine sonu, “gece” zaman ismiyle belirlenmiştir. Bu sebep-sonuç ilişkisi ise, bir değişimi gerçekleştirmektedir. Gündüzden geceye geçiş, fiil ve onun sonucu olarak düzenlenmektedir.

Zaman değişiminin ilk safhası, “beyaz” ortak alanıyla kurulmaktadır. İkinci safha ise, “kara” ve “gece” kelimeleriyle tamamlanmaktadır. Dönüşüm ânı ve öncesi, bütün bir cümleyle kurulurken, sonuç tek bir kelime ile ifade edilmektedir. Bu da, zirveye ulaşma şeklinde bir metinleşme sağlamaktadır.

11.5 numaralı cümlelerin “gece” dışındaki öğeleri eksiltilerek anlatımda bir merkez tespit edilmiştir. 6.1 numaralı cümle de sonuca ulaşmaktadır. Aradaki cümleler ise, adım adım gerçekleşen bir zaman akışını göstermektedir.

Aradaki sebep cümleleri, dönüşümü metne bağlı bir saat sistemi hâlinde düzenlemektedir. Bu düzenleme, psikoloji ve zaman değişimlerini uyumlu bir şekilde ayarlamaktadır. Ayarlamayı şu şekilde tablolaştırabiliriz:

Cümle	Yeri	Zaman	Psikoloji
“Henüz akşam olmamıştı.”	6.1	Akşam öncesi	Kesinlik - Kendinden emin
Odaya Erenköy akşamları doluyordu.	8.2	Akşam	Şüphe
“Güneş ve renkler çekiliyor.”	8.4	Akşam	Teslimiyet
“gece”	11.5	Gece	Neş'esiz

Değişimin zamanlanması, anlatımı belli bir zincir şeklinde düzenlemektedir. Metin çözücü, bu zincirin halkalarını bir çözümleme sistemi içinde inceler. Bu inceleme, psikolojik farklılaşmaların dikkate alınmasına göre yapılmalıdır.

Değişim, iletişimdeki farklılaşmaların bir geçiş devresi durumundadır. Mantık sistemini düzenleyen bağlantılar, sonraki metin olan “Kozmopolitlerin Hücûmu”na bir hazırlık yapmaktadır.

3.6.2.6 Fiil Hızı Değişikliği Sonucu

17.3

(0) Nüzhet'in sesi de geliyordu.

(1) Biraz durakladım.

Çocuk'un köşkü dolaşma hızı, arama safhasında sabit bir yapıdadır. Ancak "Nüzhet'in sesi de geliyordu."(N+Y) yapısı, durum değişikliği bildirmektedir. Durumun değişmesi, fiilin hızını da kesmiştir.

Bu yapıda durum, sebep; duraklama, sonuç bildirmektedir. Sebep ve sonuç yapıları kullanılarak, cümleler birbiriyle birleştirilebilir:

"Nüzhet'in sesi de gel(diği için) biraz durakladım."

Böylece cümlelerden biri diğerini sebep bakımından nitelemektedir. Metin çözücü, Çocuk'un fiillerinden yola çıkarak, Nüzhet-Çocuk ilişkisini yorumlamaktadır. Bu yorumlamanın oluşturduğu bütünlük ise, iki cümleyi birleştirir. Bu yapı, diğer Çocuk - Nüzhet diyaloglarıyla ilişki hâlinindedir. Metnin genel kişi yapısı, bu bağlantıyı da içine almaktadır. Bu büyük yapı bağlantısı, "Çocuk - Nüzhet aşkının sonu ne olacak?" merak unsurunun çözümlenmesine kadar uzanır.

Çocuk - Nüzhet ilişkisine dayalı bağlantılar, "Paşa" metninden "İlk Sabah" metnine kadar sürmektedir. Bağlantıdaki merak unsuru ise, 40 numaralı "Nüzhet Kim?" metninde çözülür.

Bağlaç sisteminde ise, temel olarak derin metindeki "bu yüzden" bağlacı, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. Bu yapının işaret kısmının değiştirim değeri, metnin mantık sistemine bağlıdır. "Nüzhet'in sesi" > "Çocuk'un psikolojisi", Nüzhet - Çocuk ilişkisinin ayrıntılarına göre çözümlenir. "Bu" sıfatı da, ilgili cümlenin buna göre yorumlanmasını sağlar.

Bu bağlantıda sebep kişisi Nüzhet ile sonuç kişisi Çocuk arasındaki ilişki, böylece çözümlenmektedir.

3.6.2.7 Değişken Sebep - Sonuç Bağı

19.6

(3) Paşa, Fransız dostu ve Alman aleyhtarı, ittihatçılara düşmandı.

(4)(a) Hep sabah okur,

(b) muhâlif fırkanın muvaffakiyetlerini arardı.

(5) Bab-ı âli baskınından sonra, “Sabah” birdenbire dilini değiştirmiş ve ittihatçıların tarafına geçmişti.

(7)(a) Paşa, en güvendiği gazetenin de bu ihanetini görünce, o günden beri matbuata da gücendi

(b) ve bir daha köşke gazete sokmadı.

3 ve 4 numaralı cümleler arasında kurulan sebep - sonuç ilişkisi, şu şekildedir:

* “Paşa, ittihatçılara düşman olduğu için muhâlif fırkayı savunan “Sabah”ı okurdu...”

Bunu 3 numaralı cümleyle 4a kısmının ilişkisinden çıkarıyoruz.

5 numaralı cümlede bir durum değişikliği vardır. Bu değişiklik, sebebin de tersine dönmesini sağlamıştır. Bu değişikliğin sebebi: “Bâb-ı âli baskını”dır.

Değişikliğin sonucu ise: “Dilini değiştirmiş ve ittihatçıların tarafına geçmiştir.”

Sebebin değillenmesine yapılan gönderimle, yorumlama, 6 numaralı cümlenin içine taşınmaktadır. “Bu ihanet” sıfat tamlaması gönderimi, bağlantıyı kurarken durum değişikliğini de yorumlamaktadır. Gönderim unsuru, zarf-fiil grubu içinde sebep kısmını yeniden düzenlemektedir. Gönderimin açılımı, önceki cümlede geçen sebeplerin de toplanmasını sağlar:

Sebepler : “Paşa, en güvendiği gazetenin de birdenbire dilini değiştirip ittihatçıların tarafına geçişini görünce” (gördüğü için)

Sonuç 1. O günden beri matbuata gücendi.

Sonuç 2. Bir daha köşke gazete sokmadı.

Böylece sebep - sonuç ilişkisi, tersine dönmüştür. Fiilin sebebi tersine dönünce, olumsuz fiilin sebebi hâline gelmiştir:

Sebepler - Sonuç (olumlu fiil)	: “Sabah ittihatçılara düşman olduğu için, onu okurdu.”
Sebepler - Sonuç (olumsuz fiil)	: “Sabah ittihatçılar tarafına geçtiği için onu okumazdı.”

3.6.3 Yakın Anlamlı Plan - Sonuç Bağı

37.9

(3)(2) Operatör ameliyattan çıkıp gelecek.

(4) Bacağımın *en son vaziyetini* / *görmeyen* bir o kalmıştı.

(9)(1) Operatör içeri girdi.

(2) Beni *görür* görmez durdu:

(3) - Ne o? Bu ne hâl?

9 numaralı paragraf, 3 numaralı paragraftaki planın sonuçlarını göstermektedir. Bu, aralarında anlam yakınlığı olan kelimelerle belirlenmektedir.

“Operatör” öznesinin yinelenmesi, anlam ilişkilerini yöneten ögedir. Çünkü plan ve sonucu onunla ilgilidir. Anlam olarak yinelenen fiilleri, o yapmaktadır.

“Çıkıp gelecek.” yüklemleri, planı belirlemektedir. “Girdi” yüklemleri ise, planın sonucunu göstermektedir. “Gelecek ve “girdi” yüklemleri arasındaki anlam yakınlığı, fiil yinelenmeye işaret etmektedir. Yineleme, önceden haber verme ve gerçekleşme şeklindedir.

“Görmeyen” sıfat fiilinin kökü “gör-”, 9.2 numaralı cümlede “görür görmez” zarf fiilinde yinelenmektedir. Gruptan ayrılan kişi, böylece yine gruba katılmaktadır. Zarf-fiiller arasındaki anlam yakınlığı, bu ilişkiyi düzenlemektedir.

“En son vaziyetini” nesnesi, 9.3 numaralı cümledeki “hâl” nesnesine ulaşmaktadır. “Vaziyet” ve “hâl” kelimeleri arasındaki anlam yakınlığı incelenerek, konudan onu sorgulamaya geçiş ilişkisi kurulmaktadır. Vaziyeti gören Operatör, onun hakkında bilgi istemektedir.

“Ne o?” sorusu, dikkat çekici bir vurgulama yapmaktadır. “O” zamirinin geniş yorum alanı, anlam ilişkilerini şok etkisiyle odaklamaktadır. Aslında ilgisiz gibi görünen cümle, tahminlerin sonunu, konuşmaların başını göstermektedir.

3.6.4 Yinelemeli Sebep - Sonuç Bağı

3.6.4.1 Yinelemeli Sarmal Sebep Gösterme

28.3

(4) Şakası yoktur kızım, mikrop bu...”

(6) Ayırttım... Çatalına kaşığına işaret...

(7) Evin her tarafı mikrop...

6 numaralı cümledeki fiilin sebebi, 4 ve 7 numaralı cümlelerde belirlenmektedir. “Mikrop” kelimesinin yinelenmesi, açıklanan durumun sebebini göstermektedir. Cümlelerin eksilteli yapıları ise, bütünleşmeyi sağlayarak bunu desteklemektedir.

“Niçin ayırttın?” ve “Niçin çatalına, kaşığına işaret (koydurttun)?” soruları, sebebin bulunmasını sağlamaktadır. “Ayırttım” yüklemi ise “neyi” ve “nasıl” sorularıyla “çatalına kaşığına işaret...” cümlesine ulaşmaktadır. Böylece derin metindeki soru sistemi, parçalar arasındaki bağlantıları düzenlemiştir.

Sebeplerin hedefi olan cümlelerin ortalanması, bağlantıyı daha sistemli bir hâle getirmektedir. Yüklemeleri eksiltiyle “mikrop” kelimesini sonlarında taşıyan cümleler, etki arttırma işlevli sarmal bir yineleme yapısı kurmaktadır. Şiire yaklaşan bu yapı, secîlerden oluşan bir ahenk bağlantısı şeklindedir.

“Mikrop” kelimesinin yinelenmesi, eksiltilerin sağladığı boşlukların yardımıyla yorumlanmaya daha uygun hâle gelmektedir. “Mikrop” isminin nitelikleri de, yorumu düzenleyen unsurlardır. Bu niteliklerin arasında bulunan paradigmatik(dizi) ilişki, düzenli bir sebebe bağlama yapısını kurarak, yorumlamayı daha ilginç hâle getirmektedir.

Sebeplerin açıklayıcı cümlelerin başına “çünkü” bağlacının gelmesi, sistemi daha serbest temeller üzerine kurmaktadır. Her eksilti, metni kalıplardan biraz daha uzaklaştırarak, daha rahat ve daha esnek bir metinleşme sağlamaktadır.

Yinelenen “mikrop” kelimesi, sebepleri birleştirirken sonucu da vurgulamaktadır. Çözümlemeden sonra cümlelerin yeniden düzenlenmesi, parçaları birleştirerek bir bütün oluşturulmasını sağlamaktadır.

“Evin her tarafını kaplayan şakası olmayan bu mikroptan dolayı, çatalına kaşığına işaret koyarak ayırttım.”

Karakter ve yer bakımından belirlenen mikrop, bir zarf tümleci işleviyle fiillerin anlamını tamamlamaktadır. Bu tamamlama, cümleler arası bağlantıları kurmaktadır.

3.6.4.2 Sonuç Yineleme Vurgulu Sebep

13.11

(2)(a) Biraz açılan şalının önünde o âna kadar bu derece olgunlaşmış olduğunu, esvaplarının üstünden anlayamadığım göğsünü gördüm

(b) ve yepyeni bir Nüzhet keşfettim.

(3) Yanımda bir başka insan.

2 numaralı cümlenin b kısmının fiilinin sebebi, a kısmıdır. Yani bu sebep - sonuç ilişkisi, ilk fiilin sebep olduğu ikinci fiil şeklinde kurulmaktadır. “Ve” bağlacı, bu ilişkiyi ekleme yapısıyla düzenlemektedir.

3 numaralı cümle, sebep - sonuç ilişkisinin sonuç kısmını yinelemektedir. 2b kısmındaki özelleştirme, 3 numaralı cümlede genelleşmektedir. Aynı anlam, önce özel bir şekilde, sonra genel bir şekilde ifade edilmiştir.

2b ile 3 numaralı cümle arasında hiç kelime yinelemesi yoktur. Ancak 2b kısmının “yepyeni bir Nüzhet” nesnesi ve 3 numaralı cümlenin “bir başka insan” öznesi arasındaki kişi ortak anlamı, “keşfettim” yüklemine ortak kullanımıyla, metin çözücüyü aynı anlama ulaştırmaktadır.

2a, hem 2b’nin hem de 3 numaralı cümlenin sebebi konumundadır. Çünkü eski Nüzhet’le yeni Nüzhet arasındaki farkın ilk kez keşfedilmesi, önemlidir. Bu değişikliğin sonucu da vurgulanmaktadır. Bu vurgu, bir anlam yinelemesiyle gerçekleşmiştir.

3.6.4.3 Kişi Yinelemeli Ertelenmiş Sebep

31.9

(8)(3) Bütün asistanlar, dizimin üstüne eğildiler.

(9)(2) Ancak, mafsalda bir hareketlenme başlıyordu.

(3) Asistanlar, birdenbire doğruldular.

(4) Operatör, içeri girmişti.

Fiil dizisi içinde düzenlenmiş kişi yinelemesi, sebebin ertelenmesiyle sistemli bir bağlantı kurmaktadır. Fiillerin kılıcılarıyla sebepleri arasındaki ilişkiler, cümleleri bağlamaktadır.

8.3 ve 9.3 numaralı cümleler, aynı kişilerin ardışık fiilleriyle birbirine bağlanmaktadır. “Eğildiler” ve “doğrulduklar” yüklemeleri arasındaki zıt anlamlılık ilişkisi, 9.4 numaralı cümledeki sebeple açıklanmaktadır:

“Bütün asistanlar dizimin üstüne eğilirken, Operatör içeri girince birdenbire doğruldular.”

9.4 numaralı cümle, ertelenmiş sebebi bağlantının sonunda düzenleyen yapıdır. Bu sebep, durum değişiminin başlangıcını göstermektedir. Metnin kişi bilgisine eklenen

“Operatör”, durumun değişmesine sebep olarak, yeni bir başlangıç sağlamaktadır. Bu kişinin ortama girişi, tedavi ortak alanını da farklılaştırmaktadır.

9.2 numaralı cümle, ilk bakışta sebep gibi görünmektedir. Ancak sonradan eklenen sebep, bunu değillemektedir. Sebep yapısındaki bu ikilem, metni daha etkili bir anlatıma kavuşturmuştur.

Kişi yinelemesi, “Operatör” kişinin etkisi altında değişimi düzenlemektedir. Metin çözücü, aynı kişilerin filleri arasındaki farkları, sebep kişiyi değerlendirerek tespit etmektedir. Operatör’ün önceki metinlere yaptığı gönderimler, bunu kolaylaştırmaktadır.

3.6.4.4 Müştak Sebep - Sonuç Bağı

18.1

(17)(19)(3) Böyle korkunç işaretlerle bizi muammanın derinliklerine atar ve boğar.

(18)(1)(1) Boğuluyorum.

Önceki metnin son cümlesinin “boğar” yüklemiyle belirlenen durumun sonucu, özelleştirme yoluyla, 18 numaralı metnin ilk cümlesi olarak düzenlenmiştir.

“Ruhumuzun içinde(ki) ikinci ruh”un “Çocuk” kişisi üzerine etkisi, sebep - sonuç ilişkisini kurmaktadır. Ancak ilk cümlede özne konumundaki unsur, ikinci cümlede yüklem pasif yapısında gizlenmiştir.

Bu yapı, klasik mantıkla açıklanabilir:

- (1) Ruhumuzun içindeki ikinci ruh muamma içinde kalanları boğar.
- (2) Ben de muamma içindeyim.
- (3) O hâlde ben de boğuluyorum.

“Boğar” ve “boğuluyorum” yüklemelerinin türediği ortak fiil kökü “boğ-”, anlam bağlantısını kurmaktadır. Bu anlam bağlantısı, sebep ve sonuç ilişkisini ahenk ve anlam bakımından düzenlemektedir.

“O hâlde” bağlacı, bağlantıyı kuran bağlaç unsurudur. Bağlacın bağlanılan hedefi “boğar” ile bağlanan hedefi “boğuluyorum” arasındaki kök birliği, yinelemeye dayalı bir çağrışım kurar.

Müştak kelimeler, farklı metinleri birbirine bağlarken; önceki metin, durumun sebeplerini, sonraki metin, durumun sonuçlarını taşımaktadır. Böylece çok daha geniş bir bağlantı kurulmuştur. “Beni Karşılaman Sükût”, sebep; “Kuruntulu Adam”, sonuç metnidir.

3.6.4.5 Anlam Yinelemeli Sebep - Sonuç Bağı

11.2

(1)(1) Ben Nüzhet’in kahkahalarından ürkerim,

(3)(1) İşte bu kahkahalardan ürktüğüm için bahsi değiştirmeye mecbur oldum.

Metnin ilk paragrafının birinci cümlesinde, bir durum ortaya konulmuştur. Bu durum, metnin ikinci paragrafında bir edat grubu içinde sebep cümlesi olarak yinelenmiştir. Bu yinelemeler arasındaki kısım, sebebin mantık açısından yorumlanmalıdır.

İkinci cümledeki fiil, sebep olarak ilk paragrafta anlatılan duruma bağlanmıştır. Bağlantılar, yapı olarak, kelime yinelemeye; anlam olarak sebep-sonuç ilişkisine dayanmaktadır.

İkinci cümlede zarf tümleci(ed.gr.) kuran “için” edatı, sadece öğeleri değil, cümleleri ve paragrafları da birbirine bağlamaktadır. Hatta önceki metinde bulunan kahkaha - suskunluk ilişkisi arasındaki gizli ilişki bile, bu edat sayesinde açıklık kazanmaktadır.

Anlam yinelemeli sebep - sonuç ilişkisi, vurgulanan unsur üzerinde daha iyi düşünülmesini gerektirmektedir. “Nüzhet’in kahkahaları”nın Çocuk üzerindeki etkisi, aralarındaki ilişkilerin yorumlanmasında önemli bir ipucudur. Bu yüzden de yinelenmiştir.

3.6.5 Eksilteli Sebep - Sonuç Bağı

3.6.5.1 Eksilteli Yüklem Tamamlayıcısı Sebep - Sonuç İlişkisi

44.2

(2) Altı saat uykuya ayrılırsa, her gün on sekiz saat boş...

- (3) Görülecek, işitilecek, tadılacak, okunacak, yazılacak, yapılacak o kadar çok şey birikiyor ki, bundan sonra hayatımın bütün bunlara yetişmeyeceğinden korkuyorum.**

İki cümle arasındaki sebep - sonuç ilişkisi, ilk cümlenin yüklemi eksiltildiği için gizlenmiştir. Bu yüklem bulunması, bu ilişkinin yorumlanmasıyla gerçekleşir.

Ki'li birleşik yapıdaki 3 numaralı cümle, önceki cümledeki durumun sonucuna odaklama yapmaktadır. Ki'li kısımdaki sıfat fiil dizisi, boş geçen zamanın sonuçlarıdır. Ceza kısmı ise bu sonuçları sebep olarak gösterir. Yapı şu şekilde parçalanabilir:

Sebep :“Her gün on sekiz saat boş.”

Sonuç - Sebep :“(Görülecek / işitilecek / tadılacak / okunacak / yazılacak / yapılacak) o kadar çok şey birikiyor.”

Sonuç : Bundan sonra hayatım bütün bunlara yetişmeyecek.

Bu bağlantı, ilk cümlenin yüklemine “geçiyor” olarak belirlemektedir. Cümlelerin birleşmesinde ise “geçtiği için” şekline dönüşmektedir. Böylece anlatımdaki eksiklikler, anlam ilişkileriyle tamamlanmıştır.

Sebep ve sonuç ilişkisinin bu şekilde düzenlenmesi, durumun ayrıntılı olarak anlaşılması için önemli bir yapıdır. İkinci cümlenin ilk cümleye göre yorumlanması, bağlantının temelidir.

3.6.5.2 Sorgulanan Eksiltilmiş Sonuç

18.11

(1) Vallahi bir şeyler kuruyorsun.

(2) Neye canın sıkılıyor?

Metinde kurulan sebep-sonuç ilişkisinin sonuç kısmı, derin metinde bırakılarak bu sonuç hakkındaki soruya geçilmiştir.

Derin metindeki sonuç kısmını bulabilmek için sebep ve soru kısımlarını çözümlememiz gerekir. Bu da parçalara ayırma ve yeniden birleştirme şeklinde yapılır.

Parçalara ayırma, cümlelerin öğelere ayrılması şeklinde olur. Birleştirme ise, ihtiyaçlara göre bu öğelerle yeniden cümle kurma şeklindedir:

- Parçalama : 1. “Bir şeyler” N.
 2. “kuruyorsun” Y.
 3. “canın” Ö.
 4. “sıkılıyor” Y.

Birleştirme : “Bir şeyler kurduğun için canın sıkılıyor”
 Bu yüzden

Sonuç kısmının eksiltilmesi, metnin kısaltılması ve lüzumsuz yinelemeye düşülmemesi gibi amaçlarla yapılmıştır. Böylece anlatılmak istenenlerin bazıları, metin çözücünün değerlendirmesine bırakılmıştır.

Bağlantı, sonucu atlayarak ikinci sebebi sorma şeklindedir. Bu yapı, sebep - sonuç ve soru kısımlarının ortak öğelerini taşımaktadır. Bunlar, iki ilişkinin kesiştiği ögeler olduğu için, eksik kısımların tamamlanması kolaylaşır.

Sonucun derin metne itilmesi, 2 numaralı cümledeki soruya bağlanmayı sağlamıştır. Bu, “kuruyorsun” ve “sıkılıyor” yüklemeleri arasında kurulmuş sebep - sonuç ilişkisiyle düzenlenir. Yüklemelerin, buldukları cümlelerden ayrı olarak değerlendirilmesi, gizlenmiş bağlantıyı kurmuştur:

“Bir şeyler kuruyorsun, bu yüzden sıkılıyorsun.”

3.6.6 Bağlaç Eklemeli Sebep - Sonuç Bağı

17.3

(0) **Paşa'nın yatak odasının önünden geçerken...**

(1) **Biraz durakladım.**

(2) *Ve / Paşa'nın küçük bir kahkahasını duymaktan gelen cesaretle / içeriye girdim.*

Olayın geçtiği yer içindeki ilerlemeye dayalı metinleşmede “ve” bağlacı, bir ekleme bağlantısı kurmuştur. Böylece ardışık fiiller, sıralanmaktadır.

1 numaralı cümlenin “durakladım” yükleminden sonra gelen, “cesaretle” zarf tümlecidir. Bağlaçla bağlanmış fiiller, böylece mantık olarak da açıklanmıştır. Bu yapıyı, derin metinde şu şekilde değerlendirmek gerekir:

“Duraklayınca, Paşa'nın küçük bir kahkahasını duyduğum için içeriye girdim.”

Metin kurucu, iki cümleden aldığı parçalarla anlatımı geliştirebilmektedir. Bu yapıda sebep - sonuç ilişkisi, şöyledir:

SebeP : Paşa'nın küçük bir kahkahasını duymak

Sonuç : İçeriye girmek

Bu iki fiil arasındaki ilişki, cümleleri birbirine bağlamaktadır. Metin kurucu, fiil sistemi çözümlemesi yaparken, cümle ayrımını değil, fiil sırasını izler. Bu yüzden, cümleleri ayrı ayrı incelemek, eksik bir çalışma olacaktır. Çünkü anlatım, tek cümlede biten bir yapı değildir. Anlama, yorumlama ve çözümleme, birden fazla cümlenin bir arada değerlendirilmesiyle yapılabilir.

2 numaralı cümlenin "İçeriye" yer tamlayıcısı, bu bağlantıyı yer bakımından düzenlemektedir. "İçeriye" yer tamlayıcısının yer gönderiminin hedefi, önceki paragraftaki "Paşa'nın yatak odası"dır. Bu gönderim çözümlenmesiyle öge, şu şekilde çözümlenir: "Paşa'nın yatak odasına"

Böylece 2 numaralı cümlenin "ve" bağlacı, iki cümleyi birbirine sebep - sonuç ve yer bakımından bağlamıştır.

3.6.7 Fiil Sebep - Sonuç Bağı

3.6.7.1 Fiile Göre Sebep - Sonuç Bağı

3.6.7.1.1 Fiil Sebep - Sonuç Bağı

3.6.7.1.1.1 Fiil Sonucu Devam Eden Durum

35.2

(3) Soyduklar, sargıyı çözmeye başladılar.

(4) Hâlâ şiddetli ağrılar.

Metnin başından beri devam eden durum, ilk cümledeki fiilden sonra yeniden ortaya çıkmıştır. Böylece devam eden fiil, yeni sebeple yeniden başlamıştır.

"Hâlâ" zarf tümleci, devamlılığı gösteren ögedir. "Sargıyı çözmeye başladılar." cümlesi, devamlılığın sebebini taşımaktadır. Hastalık ortak alanında bulunan safha, böylece belirlenmektedir.

4 numaralı cümle, fakülteye gelme öncesi akşamdan beri devam eden sürecin devamını göstermektedir. Bu özelliği, onu bulunduğu cümlelerden bağımsız gibi göstermektedir. Ancak durum tespitinin sebebe bağlanması, bunu engellemiştir.

“Sargı” ve “ağrı” kelimeleri arasındaki ortak alana bağlı olma anlam ilişkisi, bağlantının zayıflıklarını gidermektedir. Yarayla ilgili kelimeler, geçişi de düzenlemektedir.

Bir fiil sebebiyle devam eden fiil, uzak ve yakın bağlantıları kurarken, metinde durum değerlendirmesi imkânı da vermektedir. Böylece gelecek bağlantıların hazırlığı da yapılmıştır.

3.6.7.1.1.2 Fiil Şartı Sebep (Şartlandırma)

15.18

(1)(a) - Buradan çıkıp teşrih dershanesine girelim,

(b) isterseniz...

(2) Tahammülünüz varsa...

Şartlı birleşik cümle yapısı, iki kısımdan oluşur:

- a) Şart kısmı
- b) Hedef kısmı

Bunlardan ikincisi, kendi başına gelecek zamana yönelik planları taşır. Bu yüzden de müstakil kalabilecek yapılardır. İlk cümleyse zarf tümleci görevinde bulunan diğer cümlenin anlamını tamamlayan ve kısıtlayan bir yapıdır.

Hedef, yüklemi de içine alan fiildir. Fiili şarta bağlayan da şart kısmıdır. Bu ilişki, cümle içi bağlantıyı kurar.

Metnimizde bu yapı, cümleler arası ilişkide kullanılmaktadır. Genelde şartlar önce verilirken, burada sonraya bırakılmıştır. Bunda asıl sebep, tereddüt ve yavaş düşünmedir. Çocuk’un ruh hâli, bu noktada hatırlatılmaktadır. Çünkü psikolojik zayıflık alanı, buraya da ulaşıyor.

Doktor - Çocuk ilişkisindeki teklif, “-Allm” ekinin planlama anlamıyla kurulmaktadır. Yer değişimi, henüz gerçekleşmemiştir. Bu geçiş anında yaşanan tereddütler, sakıncaları hatırlatmaktadır. Bu yüzden ki iki şart cümlesi vardır. Bunlar:

(1) “İsterseniz” : Bu şart kısmı, hedefi eksiltilmiş bir yapıdadır. Ancak hedefi önceki cümle olduğundan, bağlantı yoluyla anlamsızlık giderilmiştir. Eksilti şöyle tamamlanır: “İsterseniz, buradan çıkıp teşrihhâneye gidelim.”

(2) “**Tahammülünüz varsa**”:

Hedefi eksiltilmiş bu şart kısmı da aynı bağlantıyla ilk cümleye bağlanmıştır. Ayrıca “tahammülünüz” öznesi, önceki psikolojik durumu çağrıştırarak, metin bütünüyle bir bağlantı kurmaktadır. Burada “Çocuk niçin tahammülsüz?” sorusu, derin yapıda sorularak bağlantının yapı ve anlamı çözülebilir.

Eksilti şu şekilde tamamlanır:

“Tahammülünüz varsa, buradan çıkıp teşrih dershanesine gidelim.” Bu cümleye sorulan “niçin” sorusu, eksik mantık dayanağına bizi götürecektir.

3.6.7.1.1.3 Gözleme Fiili Sonucu Betimleme

17.9

(1)(a) Nüzhet’e baktım,

(b) başını pencereden dışarı çevirmiş

(c) ve dizlerini sallıyor.

Görme duyusunun harekete geçirildiğini gösteren “baktım” yüklemının sonucu, “gördüm” yüklemidir. Yani kalıp, “-e baktım” / “-i gördüm” şeklinde çıkarılabilir.

Metnin kuruluşunda kalıbın ikinci kısmı eksiltilmiştir. Anlatımı kalıba göre düzenlersek:

“Nüzhet’e baktım, başını pencereden dışarı çevirmiş bir vaziyette dizlerini salladığını (gördüm).” şeklinde bir cümleye ulaşırız.

“-I gördüm” kısmı eksiltilerek, görüntüyü doğrudan ifade eden cümle şeklinde betimleme yapılmıştır. Bu, aktarım yerine doğrudan ifadenin kullanılmasıdır.

b ve c kısımlarının sağladığı betimlemeyi canlandırma imkânı, anlatımı daha gerçekçi hâle getirmektedir.

“Bakma” fiilinin sonucuna ulaşmak için metin çözücü, “Nüzhet ne yapıyordu?” sorusunu soracaktır. Bu sorunun cevabı, 1b ve 1c kısımlarına ayrılmış sıralı yapıdadır. Böylece fiilin amacına ulaşıp ulaşmadığı denetlenirken bağlantı da kurulmuştur.

Gözlem sonucu ulaşılan betimleme, “baktım” / “çevirmiş” / “sallıyor” yüklemlerinin ekleri arasındaki ilişkilerle zaman bakımından düzenlenmiştir. Farklı zaman ekleri arasındaki karşılaştırmalar, anlatımı şekillendirir.

(a)-DI eki, fiili bitmiş; fakat sonuçları devam eden zamanı bildirmektedir.

(b)-MIŞ eki geçmişte başlamış devam eden zamanı bildirir ve sonrasındaki fiilin

sağladığı betimlemeyi tamamlar. (c) -Yor eki, -DI ekinin sonuçlarının ve -miş durum - fiilinin devam ettiğini gösterir. Böylece üç zaman ekinin yaptığı düzenleme, bağlantının mantık temellerini kurmuştur.

3.6.7.1.1.4 Başlangıç Fiili Sonucu Betimleme

41.1

- (1) Sabah, odama bir kadın girdi, pencereyi açtı.
- (2) Kırmızı muşamba üstünde üç köşeli bir güneş parçası.
- (3) Kapı açık.
- (4) Sessizce faaliyet.
- (5) Beyazlı kadınlar, ellerinde sırtlara takılmış bezlerle muşambaları siliyorlar.

İlk cümledeki fiil, odanın betimlenmesi için gerekli ortama sebep olmuştur. Ortamın oluşması, bu yerin görülebilmesi için gereklidir.

“Pencereyi açtı.” (N+Y) yapısı, önceki durumun karanlık olduğunu gösterir. Bu karanlığın son bulması, betimleme için başlangıç noktası olmuştur. Betimleme cümleleri, ilk cümlenin fiiline bağlıdır.

2 numaralı cümle, “açma” fiilinden hemen sonra gerçekleşen durumu göstermektedir. “Üç köşeli bir güneş parçası” tamlaması, “açma” fiilinden sonra elde edilen ilk algıyı tespit etmektedir. Karanlıktan aydınlığa geçiş, burada gerçekleşir.

3 numaralı cümle, aydınlanma sonrası fark edilen bir durumu göstermektedir. Kapının açık olması, metin boyunca yapılacak betimleme için zemin hazırlamaktadır. Kapı, odada dış dünya ile bağlantı kuran obje olarak belirlenmektedir.

4 numaralı cümle, metindeki fiilleri özetleyen bir yapıya sahiptir. “Sessizce faaliyet” sıfat tamlaması, sonraki cümledeki fiilleri yorumlamaktadır. 5 numaralı cümledeki fiiller, bu tamlama ile değerlendirilir. “Hangi faaliyetler?” sorusu, bu bağlantıyı düzenlemektedir.

Fiilin tetiklediği betimleme, başlangıç, durum ve sonuç fiilleri şeklinde üç kısma ayrılmıştır. Bunların, metni anlama ve yorumlamada önemli bir yeri vardır. “İlk

sabah”ın betimlenmesinde serim kısmı, âdetâ bütün metne yayılmıştır. Bu yüzden, başlangıç, yönetici konumundadır.

3.6.7.1.1.5 Fiil Sonucu Durum Betimlemesi

42.1

- (2) **Kapının önünden, hastabakıcı kadının kucağında, yedi sekiz yaşlarında bir çocuk geçirdiler.**
- (3) **Koridor tenhalaştı, sesler kesildi, koğuşun bütün ruhu sindi ve bütün zekâsı bir tek ıstırabın üstüne eğiliyor.**

İlk cümledeki fiilin sonucu durum, ikinci cümledeki betimleme ile belirlenmektedir. Yapılan bir fiilin ve gerçekleşen bir durumun ortam üzerindeki etkileri, bağlantıyı düzenlemektedir.

“Çocuk geçirdiler.” (N+Y) yapısıyla belirlenen fiilin bir dizi değişikliğe sebep olması, hastalık ortak alanında değerlendirilmelidir. Bu değerlendirme, ulaşılan sonuçlar yoluyla yapılır.

Sonuçlarla çocuğun geçmesi arasındaki ilişkinin yorumlanması, betimlemenin anlaşılması için gereklidir. Sonuç dizisiyle sebebin derin yapıda birleştirilmesi, bunun için kullanılabilir:

“Kapının önünden, hastabakıcı kadının kucağında, yedi sekiz yaşlarında bir çocuk geçirdikleri için koridor tenhalaşıyor, sesler kesiliyor, koğuşun bütün ruhu sınıyor ve bütün zekâsı bir tek ıstırabın üstüne eğiliyor.”

Sebepler ve sonuç kısımları arasındaki ilişki, hastahanedeki hastalar arası ilişkiler yoluyla yorumlanabilir. “Ne olacak?” sorusu, fiilin sonucu hakkındaki ihtimalleri düzenlediği için, bu ilişkiler bağlamdan çıkarılabilir.

3.6.7.1.1.6 Fiil Farklılaşması Sebebi Söz

35.5

- (4)(4) **Gözlerimin içine bakıyor ve hiç bir şey söylemiyordu.**
- (5)(1) **Ağır bir sesle sordu:**
- (2) **- Kaç senedir çekiyorsunuz?**

Önceki paragraftaki olumsuz fiil, paragraftaki “sorma“ fiiliyle bozulmaktadır. Fiile geçiş, “söylemiyordu” yüklemindeki olumsuzluğu 5.1 numaralı cümlede bozmakta ve söze geçmeyle gerçekleşmektedir.

“Hiç bir şey söylemiyor.” cümlesi, olumsuz fiili gösterir. “Söylemiyordu” yüklemi, konuşmanın yapılmadığını belirlemektedir. “Gözlerimin içine bakıyor.” kısmı, bu olumsuzluğun yerine geçen fiili gösterir.

“Ağır bir sesle sordu.” cümlesi, suskunluktan söze geçişi sağlayan aktarıcıdır. “Söylemiyordu” ve “sordu” yüklemeleri arasındaki anlam zıtlığı, bunu belirlemektedir. Zıtlık, bağlama göre belirlendiği için, metnin tamamıyla da ilgili bir yorum bütünleşmesi sağlanmaktadır.

“Kaç senedir çekiyorsunuz?” sorusu, durumu açıklayarak geçişi de yorumlamaktadır. “Gözlerinin içine niçin baktığı”, “niçin hiçbir şey söylemediği”ne, bu soruyla cevap bulunmaktadır.

Metin çözücü, fiil, olumsuz fiil, aktarım ve söz kısımlarını bir arada yorumlayarak durum hakkındaki belirlemeleri yapmaktadır. Sessizlikten söze geçiş, pansuman öncesi psikolojik safhayı belirlemektedir. Bu geçişin sebep - sonuç şeklinde düzenlenmesi, daha mantıklı bir anlatım kurmaktadır.

3.6.7.1.1.7 Fiil Dizisi Sebebi Durum

34.11

- (1) Hariciye koğuşuna girdik, polikliniğin önünde hastalar azalmıştı.
- (2) Doktor bana bir sandalye ve su getirtti.

İlk cümlede belirlenen durum, sonrasındaki fiillerin sebebidir. Sonuç fiillerin bağlaçla dizilmesi, durumun değerlendirilmesini sağlamaktadır.

“Hastalar azalmıştı.” (Ö+Y) yapısı, durumdaki değişikliği göstermektedir. “Polikliniğin önünde” yer tamlayıcısı, fiil zincirinin gerçekleştiği yeri belirlemektedir. Bu yerdeki durum, daha önce yapılamayanların fiile geçirilmesine sebep olmuştur.

“Sandalye” nesnesi, “oturma” fiiliyle ilgilidir. “(Su) getirtme” fiili, “dinlenme” fiiliyle ilgilidir. Böylece anlatılmayan olay ve durumlar, çağrışımlarla gösterilir.

Durum - fiil zincirini düzenleyen yer, önceki olay ve durumlardaki değişiklikleri yorumlatarak karşılaştırmalı olarak sonuca ulaşılmasını sağlamaktadır.

3.6.7.1.1.8 Fiil - Sebep Amaç Bağı

18.1

- (2) **Kurtulmak için başımı kendi derinliklerimden çıkarıyorum, bahçeye bakıyorum.**
- (3) **Oyalanacak bir şey arıyorum.**

2 numaralı cümledeki fiillerin yapılmasının amacı, 3 numaralı cümlede verilmiştir. Ancak bağlantı unsuru belirtilmediği için, çeşitli değerlendirme imkânları mevcuttur.

Bağlaç : Derin metindeki “böylece” bağlacı, sonuç bildiren, değiştirim işlevli bağlaçtır. Önceki fiilleri taşıyarak bağlantıyı kurar:

- (2) “Kurtulmak için başımı kendi derinliklerimden çıkarıyorum, bahçeye bakıyorum.”
- (3) “*Böylece* oyalanacak bir şeyler arıyorum.”

Zarf fiil Gr./ZT: Cümlelerden birini zarf fiil grubuna çevirerek ZT + Y yapısına benzer bir birleştirme yapılabilir. Bunun iki şekli vardır:

1. “Kurtulmak için başımı kendi derinliklerimden çıkarıp bahçeye bakarak oyalanacak bir şey arıyorum.”
2. “Oyalanacak bir şey arayarak, kurtulmak için başımı kendi derinliklerimden çıkarıyorum, bahçeye bakıyorum.”

Öge açıklama : 3 numaralı cümle, 2 numaralı cümlenin “kurtulmak” fiilini açıklama işlevinde kullanılır:

“Kurtulmak, oyalanacak bir şey aramak için başımı kendi derinliklerimden çıkarıyorum, bahçeye bakıyorum.”

Bu bağlantı şekillerinin işlevleri, metnimizdeki ayırma usulünün değerlendirilmesine kullanılabilir. Metin kurucu, sebep ve sonucu uzaklaştırarak eserini daha ilginç ve sürükleyici hâle getirmiştir.

Devam eden zaman eki “-yor”, bağlantıyı zaman düzleminde ayarlamaktadır. “Bahçeye” yer tamlayıcısı ile “oyalanacak bir şey” nesnesi arasındaki anlam ilişkisi, sebep - sonuç bağlantısını, bütün - parça ilişkisiyle düzenlemektedir.

Bağlantıda “için” edatı, bütün bu işlevleri gösteren işarettir. Bu yön gösterici, derin metindeki bağlantıları bulmamızı kolaylaştırır.

3.6.7.1.1.9 Aktarımlı Fiil - Sonuç Söz Bağı

35.3

- (1) **Operatör, camları ışığa tutarak tetkike başladı.**
- (2) **“Püü...”, “Cık, cık, cık...”, “Vay, vay” gibi hep bedbin sesler, heceler mırıldanıyordu.**

İlk cümlede bulunan fiil, sonraki cümlede sözün söylenişinin sebebidir. Aktarım yapısı, fiille sözün birbirine bağlanmasını sağlamaktadır. Aktarıcı unsurdaki gizlenen kısım, geçişi aktarıma yüklemektedir.

“Tetkike başladı.” (YT+Y) yapısıyla fiil, ikinci cümledeki sözün söylenişine sebep hazırlamaktadır. Aktarılan sözün söylenebilmesi için, tetkikin yapılması gerekir. Buna göre aktarıcı öge de, tespit edilir: “tetkike başlayınca”

Bu zarf tümleci, “mırıldanıyordu” yüklemine nitelemektedir. Tetkikin sonucu, onun nasıl yapıldığıyla ilgilidir. “Bedbin sesler, heceler mırıldanması”, tetkikin sağladığı verileri yorumlar. Bu yorumlama, hastalık ortak alanında gelinen noktayı gösterir.

Aktarım yapısı, duyular yoluyla hükme ulaşmayı sağlamaktadır. Bacağın durumu, betimleme yerine geçen yorumlayıcı ünlemlerle belirlenmiştir. Ünlemlerin “bedbin” sıfatıyla nitelenmesi, belirlemeyi daha açık ve kesin hâle getirmektedir.

3.6.7.1.1.10 Sebep Söz - Sonuç Fiil Zinciri

13.10

- (0) **Korkma! Hepsi uyuyor!... Periler bile duymadı geldiğimi...**
- (1) **Derhâl Nüzhet’in odası ile annesinin ve babasının yattıkları oda arasındaki mesafeyi ve tehlikenin haritasını zihnimde ölçtüm.**
- (2) **Biraz rahatladım.**

Cümleler arasındaki ilişkiler, başlangıç noktasındaki sebeple kurulmaktadır. Üç cümle arasındaki sebep-sonuç ilişkileri, bir bağlama zinciri oluşturmuştur. Yani 1 numaralı cümle, öncesindeki cümlenin sonucu, sonraki cümlenin sebebidir.

Bir önceki paragrafın son cümlesindeki söz, Çocuk üzerinde harekete geçirici bir etki meydana getirmektedir. “Duymadı” yüklemine doğrudan sorgulayan cümlenin kuruluş sebebi, öncesindeki cümledir. Bu ilişki, dış etkiye dayalıdır.

İkinci cümlenin sebebi, ilk cümledeki sorgulamadır. Karşılaştırmalara dayalı yorumlarla ulaşılan sonuç, 2 numaralı cümlede verilmiştir. Bu ilişki, iç etkiye dayalıdır.

Hayatta da olduğu gibi bazen öyküleme içinde olaylar, art arda gelir. Her değişiklik, bir başka değişikliğe yol açar. İşte metinlerde, olaylar arasındaki bu geçişleri düzenleyen unsurlar vardır. Örneğimizde bu işlev, Nüzhet’in söylediği sözle gerçekleşmektedir.

1 numaralı cümledeki “derhâl” zarf tümleci, bağlacın işlevini yüzey metinde gösteren unsurdur. Bir olay, durum veya söz karşısında derhâl girilen fiil, gizli bir sebep - sonuç yapısı taşır.

2 numaralı cümlede iki fiilin yan yana getirilişiyle kurulan paradigmatic ilişkiden, sebep-sonuç ilişkisi çıkarılmaktadır. “Ölçme” / “rahatlama” fiilleri arasında yapılan karşılaştırma, ardışıklığa dayalı olarak bağlantıyı bulmamızı sağlamaktadır.

3.6.7.1.1.11 Fiil - Sonuç Durumlar Bağı

43.16

(0) Kuvvetli nefes aldım.

(1) Sesler, sıcak buğular arasında halvetlere doğru uzaklaşarak eriyorlar.

(2) Kendimi son defa olarak bir an bulup kaçıyorum.

Önceki paragrafın son cümlesindeki fiil, metnin son iki cümlesindeki durumların sebebidir. Fiilin sonuçları betimlenerek, daha işlevsel bir anlatım kurulmaktadır.

Sonuç cümleleri, hem sebebe göre, hem de bunların içindeki gönderimlere göre yorumlanır. “Nefes alma” fiili sonrası değişiklikler, sonuçları düzenlemektedir. Bu fiili yapan kişinin girdiği etki alanı, bu düzenlemenin yapıldığı durumu belirler.

1 numaralı cümlede “sesler” öznesi, “eriyorlar” yüklemiyle birlikte olayın geçtiği yerle ilişkinin koptuğunu göstermektedir. “Sıcak buğular arasında” yer tamlayıcısı, yer bilgisini vermektedir. “Halvetlere doğru uzaklaşarak” zarf tümleci, tarz bakımından kopuşu belirlemektedir.

2 numaralı cümle, dünyadan kopuşun son safhasını göstermektedir. 14.3 numaralı cümledeki “Şekil göremiyorum.” (N+Y) yapısıyla biten görme duyusu ve önceki cümlede “Sesler eriyorlar.” (Ö+Y) yapısıyla biten işitme duyusu, iletişimin bitiş noktasını hazırlamıştır.

“Son defa olarak bir an bulup” zarf tümleci, ilk adımı; “kaçıyorum” yüklemi son adımı göstermektedir. “Kendimi” nesnesi, kişiyi yere göre belirlemektedir.

Bu bağlantı, romanın büyük bir alanını kaplayan ameliyata hazırlık kısmının sonunu göstermektedir. Bundan sonra gelmesi gereken, “ameliyat”tan bahsedilmemiştir. Bu da, anlatıcı kişinin ameliyat öncesi bayılmış olmasıyla izah edilmektedir.

3.6.7.1.1.12 Nitelik - Fiil Sonuç Bağı (Görme)

43.12

- (1) **Bembeyaz oda.**
- (2) **Hamam gibi sıcak.**
- (4) **Kaynayan suların ince fısıltıları.**
- (5) **Kımıldayan ve kımıldamayan beyazlıklar arasında kamaşan gözler, eşyanın çizgilerini seçemiyorlar.**

1, 2 ve 4 numaralı cümlelerde yapılan betimleme üzerine kurulan yetersizlik, cümleleri birbirine bağlamaktadır. 5 numaralı cümledeki sıfatlarla, önceki cümlelerin sıfatları arasındaki ilişkiler, bu bağlantıları düzenlemektedir.

Son cümledeki sonuç, önceki cümlelerdeki sıfatları sebep olarak belirlemektedir. Böylece cümleler, bir sebep - sonuç ilişkisi içinde birleşmektedir. Bu değerlendirme, cümleleri şu şekilde sistemleştirir:

Sebepler : “Bembeyaz”
 “Hamam gibi sıcak”
 “Kaynayan suların ince fısıltıları (bulunan)”
 “Kımıldayan ve kımıldamayan beyazlıklar (bulunan)(oda)”

Sonuç / Sebep : “Gözler kamaşıyor.”

Sonuç : “Eşyaların çizgilerini seçemiyorlar.”

“Oda” yer ismi, nitelikleriyle sonucu belirlerken metne de gerçeklik kazandırmaktadır. Böylece daha işlevli bir yorumlama yapılabilmektedir. Bu yapı, psikolojik durumu da belirlemektedir. Ortamın metin çözücü tarafından iyi tanınması, yorumun doğru ve tam yapılmasını sağlar.

4.6.7.1.1.13 Fiilde Yorumlanan Sonuç

39.4

(1)(1) Yüksek, çıplak, mavi, dümdüz, dimdik duvarlar.

(4)(1) Ve onlara mütemadiyen bakıyorum.

(2) İçime serin mavilikler doluyor, ruhlarını iyice gizleyen korkunç ve tehditkâr mahlûklar.

4.1 numaralı cümledeki fiilin sonucu, fiile dayalı olarak sonraki cümlede yorumlanmıştır. Bu yorumlama, metnin ilk cümlesine göre düzenlenmiştir.

“Mütemadiyen bakıyorum.” (ZT+Y) yapısında belirlenen fiille elde edilen izlenim, bağlantıda yorumlanan konudur. Bu yorumlama, metnin ilk cümlesindeki özneye göre yapılmaktadır. “Mavi” isim kökünün yinelenmesi, bu bağı düzenlemektedir.

“Bakma” fiilinin sonucu olan görüntü, “duvarlar” yer parçasının yorumlanması şeklinde değerlendirilmektedir. “Mavilikler”deki şekiller, “ruhlarını iyice gizleyen korkunç ve tehditkâr mahlûklar” olarak isimlendirilmiştir. Bu isimlendirme, şekle göre yapılan bir benzetmeye dayalıdır.

Fiilde yorumlanan sonuç, Çocuk’un “bakma” fiili sonucundan şekillere göre yaptığı çıkarımlarla elde edilmektedir. Bu bağlantı, metin çözücüyü zorlayabilir. Çünkü fiilden mahlûklara geçiş, zor anlaşılıyor.

3.6.7.1.1.14 Edilgen - Etken Fiil Sebep - Sonuç Bağı

31.6

(1) Poliklinikte masaya uzatıldım.

(2) Uykuya ve baygınlığa benzer bir uyuşukluk içinde gözlerimi kapadım.

İlk cümledeki edilgen fiil, ikinci cümledeki etken fiillerin sebebidir. Bu, dolaylı yolla anlama dayalı olarak kurulan bir bağlantıdır. İlişki, bir durum değişimi şeklinde kurulmaktadır.

“Uzatılma” ve “(gözlerini) kapama” fiilleri arasındaki anlam ilişkisi, art arda gelen fiiller şeklindedir. Sebep - sonuç ilişkisi ise, hedefe yaklaşma şeklinde açıklanabilir.

“Gözlerimi kapadım.” (N+Y) yapısıyla belirlenen fiil, cümlenin yer tamlayıcısı ile duruma bağlanmaktadır. Durum ise, ilk cümlede gelinen safha ile yere bağlanmaktadır.

Yer ve durum arasındaki ilişkiler, iki cümleyi yeniden düzenleyerek birleştirmektedir. Bu birleştirme, fiillerin sırasına göre yapılmaktadır:

“Poliklinikte masaya uzatılınca uykuya ve baygınlığa benzer bir uyuşukluk içinde gözlerimi kapadım.”

Aynı kişinin hem aktif, hem pasif durumda olması ve bu durumların birbirini etkilemesi, metinde önemli yorumlamaları düzenlemektedir. Düzenleme, çağrışımlara dayalı bir bağlantı sistemi kurmaktadır:

Sebep	Sonuç	Çağrışım
“(Masaya) uzatılma”	“uyku” / “baygınlık”	“yorgunluk” / “korku”
“yorgunluk” / “korku”	“uyuşukluk”	“ameliyat”
“ameliyat”	“(Gözlerimi) kapadım.”	“teslimiyet”

3.6.7.1.1.15 Fiil-Söz / Etki-Tepki Bağı

21.14

- (1) Sofanın ortasına kadar birkaç adım attım, gene durdum; bu sefer daha emniyetle Nüzhet'in oda kapısına geldim, hafif iki defa vurdum.
- (2) Kim o? diye bir ses geldi, onun sesi...

Çocuk'un “(kapiya) vurma(sı)” fiiline, Nüzhet'in “kim o?” sözüyle karşılık verilmektedir. Böylece fiil-söz bağlantısı, etki-tepki şeklinde düzenlenmektedir. Fiil etkiyi, söz de tepkiyi içine almaktadır.

Etkileyici fiil, ardışık zaman zincirinin son halkasıdır. Bu halkanın etkin kişisi Çocuk, son halkasında fiil gücünü Nüzhet'e vermektedir. Böylece Nüzhet, etkin kişi hâline geçmiştir.

Nüzhet'in kapı sesine sözle cevap vermesi, onun gösterdiği tepkidir. Ancak tepkinin sahibi, iki safhada bulunmaktadır. İlk safhada "Kim o diye bir ses"öznesi(ST), tepkinin sahibini bilinmeyen bir kişi olarak belirlemektedir. Cümlenin sonuna eklenen "onun sesi" isim tamlamasının isim kısmı, Nüzhet'e gönderim yaparak etkin kişiye ulaşılmasını sağlamaktadır.

Etkin fiil, uzun bir uğraşın sonucudur. Bu yüzden "kim o" sözü, metinde önemlidir. "Bir ses geldi." (Ö+Y) yapısı, bu sözü cevaplamaktan çok, Çocuk'un belirsizliğe doğru giden kimlik bilgisini sorgulayan ve gairten gelen bir soruyu çağrıştırmaktadır.

Fiil - söz yapısındaki etki - tepki bağlantısı, Çocuk - Nüzhet ilişkisindeki merak unsurlarının çözümlenmesi için de kullanılmaktadır. Geniş bir alanda sorgulanan "Nüzhet bana yalan söyledi." bilgisi, bu bağlantıdan sonra başlayacak diyalogda yeniden yorumlanacaktır.

Metin çözücü, bu bağlantıyla gelecek diyaloga hazırlanmaktadır. Hazırlık kısmı, anlatımı daha verimli hâle getirmektedir. "Kim o?" sorusu üzerine yapılan yorum, diyalog yapısının anahtarı olarak kullanılmaktadır.

3.6.7.1.1.16 Uzak Fiilleri Derleyici Sonuç

18.6

(18)(1)(0) Oyalanacak bir şey arıyorum.

Hazırlık paragrafları: 1. Bahçıvan betimlemesi 2. İçerik bağlantısı 3.Karma paragraf

(6)(1) Arkamda bir ayak sesi.

Metnin ilk paragrafında başlayan arayış, bahçeden geçmişe doğru devam etmektedir. Bu yüzden, baştan 6 numaralı paragrafta kadarki kısım, bir hazırlık yapmaktadır. Sonuçta ise 18.6.1 numaralı cümle, Çocuk'u aradığı hedefe ulaştırmaktadır.

Uzak cümleler arasında kurulan fiil - sonuç bağlantısı, sonucu hazırlayan yapılarla da bütünleşmiştir. Fiille sonuç arasında dolgu malzemesi olarak kullanılan

yapılar, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin geldiği noktada birleşmektedir. Bu durum belirlemesi, büyük metnin kişi yapısıyla da bağlantı kurmaktadır.

Bağlantının ilk cümlesinin “bir şey” nesnesinin ne olduğunu, 6 numaralı paragrafın ilk cümlesini çözümlenerek bulabiliyoruz:

“Bir ayak sesi” > “Kimin ayak sesi?” > “Nüzhet’in”

“Bir şey” / “Bir ayak sesi” nesnelere arasındaki açıklamaya dayalı ilişki, fiil - sonuç ilişkisinin etkisini arttırmaktadır.

İlk cümlelerin derin yapısındaki “önümde” yer tamlayıcısıyla aykırılık ilişkisi kuran “arkamda” yer tamlayıcısı, beklentinin yön farklılaşmasına dayalı bir bağlantı kurmuştur. Bu da, fiil - sonuç ilişkisini yön bakımından düzenler.

“Oyalanacak” sıfatının bilgisini açıklayabilecek 2, 3, 4 ve 5 numaralı paragraftaki bilgilerden hiç biri yeterlilik testini geçememiştir. Nihayet 18.6.1 numaralı cümle, bunu başararak, sonucu bize ulaştırmaktadır.

3.6.7.1.1.17 Sebep Fiil - Ünlem Sonucu

3.9

(2) Yara açıldı.

(3) Operatör eğildi ve benim iyi anladığım vahim bir teşhis yerine geçen mânalı bir sesle mırıldandı:

(4) “Hımm...”

2 numaralı cümledeki fiile gösterilen tepki, 4 numaralı cümledeki ünlemle yorumlanmaktadır. Aktarıcı cümlelerin verdiği bilgiler, bu yorumu daha da zenginleştirmektedir.

Tepkiye sebep olan fiil olan “yara açılma”, gelecek fiiller için bir başlangıç noktasıdır. “Vahim bir teşhis yerine geçen” sıfatı, fiiller için ipucu vermektedir.

“Hımm...” ünlemi, duruma göre değerlendirilmelidir. Hasta bacağın durumu, ve Çocuk'un başına gelenler, bu ünlemi daha anlamlı hâle getirmektedir. Daha sonraki paragraflar da bu ünleme göre yorumlanır.

3.6.7.1.2 Olumsuz Fiil Sebep - Sonuç Bağı

3.6.7.1.2.1 Olumsuz Fiille Belirlenen Sebep

39.5

- (1)(1) Yüksek, çıplak, mavi, dümdüz, dimdik duvarlar.
 (3)(3) Arkama uzanacaklarını, üstüme abanacaklarını sanıyorum.
 (5)(3) Birçok defa elektrik ziline basmak istediğim hâlde kımıldamıyorum.
 (4) Biraz yürürsem, onların bana doğru geldiklerini görerek geri çekiliyorum.

5.4 numaralı cümledeki “Biraz yürürsem geri çekiliyorum.” cümlesinin fiilindeki gerçekleşmeme, 3.3 numaralı cümle tarafından açıklanmaktadır. Bu açıklama, sebebin önceki bir durumun hatırlanmasıyla belirlenmesini sağlamaktadır.

Metnin ilk cümlesinin ortak özneyi tespit etmesi, hatırlama işlemi sisteme bağlayan yapıdır. “Duvarlar” öznesine yapılan gönderim, sistemi düzenlemektedir. Fiilin gerçekleşmeme sebebi olan “duvarlar”, böylece hakim sebep konumuna geçmiştir.

“Onların bana doğru geldiklerini görerek” zarf tümleciyle, “Geri çekiliyorum.” (YT+Y) yapısı arasındaki ilişki, 3.3 numaralı cümlede belirlenen “Üstüme abanacaklarını sanıyorum.” (N+Y) yapısının sebebiyle açıklanmaktadır.

5.3 numaralı cümledeki “kımıldanamama” olumsuz fiili de, bu sebebe bağlanmaktadır. Elektrik ziline basma isteği de aynı korkuyla engellenmiştir.

Olumsuz fiille sebebin belirlenmesi şeklinde metnin düzenlenmesi, metnin yorumunu psikolojik temellere göre yaptırmaktadır. Çocuk'un olayın geçtiği yerle ilişkisine göre, durum çözümlenmektedir.

3.6.7.1.2.2 Olumsuz Fiil - Sonuç Dizisi

35.4

- (4) Gözlerimin içine bakıyor ve hiç bir şey söylemiyordu.
 (5) Şiddetle titremeye başladım.
 (6) Söyleyeceği mühim şeylerin vehametini evvelâ gözleriyle haber verdiğini anlıyorum.

Operatör'ün ilk cümledeki olumsuz fiili, Çocuk tarafından yorumlanarak bir sonuca bağlanmaktadır. Olumsuz fiilin sonucu, durumun ihtimâli olarak tespit edilmesi şeklindedir.

“Bakıyor” yüklemi, “söylemiyordu” yüklemine olumsuz fiiliyle tamamlanmaktadır. Ancak “bakmak” fiilinden çok, “söylememe” olumsuz fiili ön plana çıkarılmaktadır. “Bu durum, ne gösteriyor?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir.

5 numaralı “Şiddetle titremeye başladım.” cümlesi, olumsuz fiilin Çocuk üzerindeki etkisini göstermektedir. Bu etki, 6 numaralı cümlede açıklanmaktadır. Böylece “Çocuk neden titremeye başladı?” sorusu cevaplandırılmaktadır.

“Gözler” isminin yinelenmesi, fiille yorumu birbirine bağlamaktadır. “Gözlerimin içine bakıyor.” cümlesi, “söyleyeceği mühim şeylerin vehametini evvelâ gözleriyle haber verme” şeklinde yorumlanmıştır. “Anlıyordum” yüklemi, bu yorumun yapıldığını göstermektedir.

Olumsuz fiil - sonuç dizisi, durumdan hüküm çıkarma şeklinde bir yorumlama yapısı kurmaktadır. Metnin devamında yorumun, asıl sonuçla kontrol edilmesi, bağlantıyı daha da genişletmektedir.

3.6.7.1.2.3 Olumsuz Fiil Sonuç Bağı

29.5

(8) Birdenbire susmayı tercih ettim.

(9) Paşa, sathî zaferini teyit eden birçok tafrafuruşluklar ediyordu.

İlk cümlede biten “konuşma” fiili, ikinci cümledeki sonuca sebep olmuştur. Bu sebep gösterme, bağlaç kullanmadan iki fiilin aynı dizide gelmesiyle düzenlenmiştir.

“Susmayı tercih ettim.” (N+Y) yapısı, “Tafrafuruşluklar ediyordu.” yüklemine sebebi olarak gösterilmektedir. Bu paradigmatik(dizi) bağlantı, cümlelerdeki sintatik (dizim) ilişkilerle açıklanmaktadır. “Birdenbire” zarfı, sebep fiilin hızını göstermektedir. “Sathî zaferini teyit eden” sıfatı, tepkinin tarzını belirlemektedir.

“Ben” ve “Paşa” kişileri arasındaki ilişkileri gösteren bağlantı, insanların birbirinin davranışlarından etkileniş şekillerine dayanmaktadır. Bağlacın kullanılmaması, bağlantıda iletişimin ön plana çıkarılmasını gerekli hâle getirmiştir.

Çocuk'un davranışları, Paşa'nın durumunu değiştirirken metindeki anlatılanlar da bir sonuca bağlanmaktadır. Böylece bu bağlantı, metin boyunca gelişen olay ve durumları bünyesinde birleştirmektedir.

3.6.7.2 Ardışık Fiil Sebep-Sonuç Bağı

3.6.7.2.1 Kişi Ardışık Sebep-Sonuç Fiil

3.6.7.2.1.1 Eş Kişi Ardışık Fiil Sonucu

39.6

(1) Nihayet düğmeye bastım.

(2) Çarpıntı ile bekliyorum.

“Bastım” ve “bekliyorum” yüklemeleri, ardışık zaman ilişkisiyle düzenlenmiştir. Bu zaman ilişkisi, sebebi ve sonucu anlam ilişkisine göre dizmektedir.

“Bastım bekliyorum,” şeklinde birleşen yüklemeler, bitmiş zaman sonrası devam eden zaman olarak düzenlenmiştir. Bu cümlelerdeki diğer ögeler, anlam ilişkisini tamamlamaktadır.

“Düğmeye” yer tamlayıcısı, sonucu hazırlayan aracı göstermektedir. Ona basıldıktan sonra, bekleme durumuna geçilmiştir. “Nihayet” bağlacı ise, bu geçişin zamanını belirlemektedir.

“Çarpıntı ile” zarf tümleci, bekleme sürecini tarz bakımından nitelemektedir. Bu niteleme, sebebin kişi üzerindeki etkisine göre sonucu yorumlamaktadır. Ardışık zaman dizisinin ortasına yerleşen “çarpıntı”, durumu belirlemektedir.

Ardışık zamanda belirlenen sonuç, metnin geri kalan kısmındaki olay ve durumlara hazırlık yapmaktadır. Böylece bağlantı, durumu önceden yorumlamaktadır.

3.6.7.2.1.1.2 Çok Kişilikli Ardışık Fiil Sebep - Sonuç Bağı

8.3

(0) Hizmetçilere lamba emretti.

(1) Arkamda açık duran balkon kapısından hafif bir rüzgâr giriyor, salona ıhlamur ve gül kokusu geliyor.

(2)(a) Odaya girinceye kadar gözlerimi hafifçe kapadım,

(b) bu köşke ait hatıralarımın uyanışına kendimi bıraktım.

1 numaralı cümle ile 2 numaralı cümle arasında, nedensellik ilişkisi kurulmuştur. 2 numaralı cümledeki durumun sebebi, 1 numaralı cümledir. Paşa, koku ve Çocuk kişilerinin fiilleri, buna göre ardışık olarak dizilmiştir.

Metin kurucu, sebepleri sıralayarak aralarında ilişki kurmaktadır. Eğer cümlelerin yeri değiştirilse, anlam bozulacaktı. Metnin çözümlenmesinde iki cümle arasındaki geçiş, derin yapıdan çıkarılmalıdır. Yoksa metin çözücü anlamada zorlanır.

2 numaralı cümlenin kurduğu sebep- sonuç ilişkisi, bir önceki paragrafın son cümlesiyle kurulmuştur. Bu bağlantı, zaman bakımından düzenlenmektedir. Zaman bağlayıcısı, “-e kadar” edatıdır. Bu edat, “odaya ışık girinceye kadar” zarf tümlecini oluşturarak zamanı yönetir.

Zarfin “ışık” unsuru, paragraf sınırındaki “lamba” kelimesiyle anlam ilişkisi kurmaktadır. Böylece iki paragraf birbirine bağlanmaktadır. 1 numaralı cümle, bu bağlantının oluşturduğu boşluktaki zaman aralığını göstermesi bakımından metin bütünlüğünü sağlamaktadır.

2b kısmında “bu” değiştirim işaret sıfatının bulunduğu “bu köşke ait hatıralarımın uyanışına” yer tamlayıcısı, sebep - sonuç ilişkilerinden bir yorumlamaya gidilmesini sağlıyor. Çünkü bu yer tamlayıcısı, 1 numaralı cümledeki gelişmelerin sonucudur.

Çok kişilikli ardışık fiil sebep - sonuç bağı, ortamdaki gelişmeleri, olayın kişileri arasında kurulan zincirde geliştirmektedir.

3.6.7.2.2 Karşılıklı Ardışık Fiil Sebep - Sonuç Bağı

16.16

- (1) Lokantanın bahçesine çıktım ve geldim.
- (2) Doktor biraz şaşırmış, fakat soğukkanlı duruyordu.
- (3) Bir bardak su verdi.

İki kişi arasındaki karşılıklı fiiller, ardışık zaman ilişkisiyle düzenlenmektedir:

- (1) Çıktım
- (2) Geldim
- (3) Şaşırmış
- (4) Duruyordu
- (5) Verdi

Bu sıralama, iletişime dayalı bir yapıya sahiptir. Her fiil, sonrakinin sebebi, öncekinin sonucudur.

Sebeup	(1) çıktım	(2) geldim	(3) şaşırımış	(4) (Soğukkanlı) duruyordu.
Sonuç	(2) geldim	(3) şaşırımış	(4) (Soğukkanlı) duruyordu.	(5) Su verdi.

I. tekil kişi ve III. tekil kişi yapıları arasındaki ilişkiler, şöyledir:

- (1)Çıktım > (2) geldim (I. tekil kişi filinin sonucu, yine I. tekil kişi fiil)
- (2)Geldim > (3) şaşırımış (I. tekil kişi fiilin sonucu, III. tekil kişi fiil)
- (3)Şaşırımış > (4) (Soğukkanlı) duruyordu. (III. tekil kişi fiile aykırı III. tekil kişi fiili)
- (4)(soğukkanlı) duruyordu > (5) Su verdi. (III. tekil kişi fiilin sonucu yine III. tekil kişi fiil)

Ardışık fiiller arasındaki sebep - sonuç ilişkisi, olay akışını (action) oluşturmaktadır. Çünkü olayın akışı, romanın kişileri arasındaki ilişkilere dayanır. Metin kurucu, öyküleyici anlatımı düzenlerken, bağlantıları kişi ve zaman yapısı üzerine kurmuştur.

Ardışık fiiller, -DI ve -mİş ekleriyle düzenlenmiştir. Ancak -DI eki, devam eden zamanı belirtirken; -mİş eki, arada bitmiş durumları gösterir. Bu yapı, metnin dayandığı genel mantık sistemi tarafından işletilir. Üç cümlenin özneleri, “ben Ø” / “doktor” arasındaki belirleme amaçlıdır. Böylece cümleler, aynı fiil dizisi içinde birbirine bağlanmıştır.

3.6.8 Bütün - Parça Şeklinde Sebep - Sonuç Çifti

12.2

- (1) Yatağa girince vücudumun her vakitkinden fazla ağırlaştığını zannettim.
- (2) *Istirap, ağırlığıma bir şeyler katıyordu.*
- (3) Dizim de çok ağrımaya başladı.
- (4) Her gün istirahat etmeye ve koltuk değneğiyle yürümeye mecbur olan ben, o gün çok yürümüştüm, ve doktorların kat'i ihtarlarına rağmen bir bastona bile dayanarak yürümeyi dâimâ reddettim.

Paragrafın 1 ve 2 numaralı cümleleri ile 3 ve 4 numaralı cümleleri arasında sonuç - sebep ilişkileri kurulmuştur. Bunlardan 1 ve 3 sonuç, 2 ve 4 sebep açıklama

cümlesidir. Bu nedenle 2 ve 4 numaralı cümlelerin başında, derin yapıda bırakılmış birer “çünkü” bağlacı vardır.

“Çünkü” bağlaçlarının yüzey metne çıkarılmaması, anlatımı daha ahenkli hâle getirmektedir. Bu yapı, beyit hâlinde bir düzenleme ile kurulmuştur. Yani cümleler, ikili gruplar oluşturmaktadır. Böylece her cümle, sorduğu “niçin” sorusuna kendisinden sonraki cümlede cevap bulmaktadır.

İki sebep - sonuç bağlantısının birleştiği nokta, “vücüt” ve “diz” kelimeleri arasındaki bütün - parça ilişkisidir. Önce bütünle ilgili durum ve açıklaması, sonra bütünün bir parçası ile ilgili durum ve açıklaması şeklinde düzenlenen paragraf, orijinal bir bağlantı sistemine sahiptir.

Bütün - parça şeklinde düzenlenen sebep - sonuç çiftleri, olay akışının bir mantık sistemi içinde açıklanarak kurulmasını sağlamaktadır.

3.6.9 Ardışık Sebep - Sonuç Bağı

3.6.9.1 Ardışık Durum Değişimi Sonucu

39.8

(2) Oh... Fakat ben rahatlıyorum, ben de öyle bağırarak istiyorum, ancak birdenbire etrafımda her şey sönüyor, galip duvarlar uzaklaşıyor.

(3) Başımı siyah bir boşluk kaplıyor.

İlk cümlede sıralanan durum değişiklikleri, ikinci cümledeki sonucu adım adım hazırlamaktadır. Bu hazırlık ve sonucu, zaman ilişkileriyle düzenlenmektedir.

Şimdiki zaman eki, sonuca götüren dönüşüm zincirini oluşturmaktadır. Anlam olarak incelendiğinde zaman, eş ve ardışık ilişkilerle dönüşümün parçalarını birbirine bağlamaktadır.

Hazırlık safhasını oluşturan ilk cümle, iki kısma ayrılmıştır. Bu ayrılık, “fakat” ve “ancak” bağlaçlarıyla belirlenmektedir. İlk kısım, doğrudan Çocuk’taki değişiklikleri göstermektedir. İkinci kısım, Çocuk’un çevresine bakış açısındaki değişiklikleri ilk kısmın sonucu olarak kurmaktadır.

3 numaralı cümle, ikinci kısmın sonuna eklenmektedir. Bu ekleme, -yor ekinin ortak kullanımıyla yapı bakımından yapılmaktadır. Anlam olarak ise ardışık olarak dizilen bir geçiş zinciri, bunu tamamlamaktadır.

“Her şey sönüyor.” ve “Duvarlar uzaklaşıyor.” (Ö+Y) yapıları, yorumlanarak “Siyah bir boşluk kaplıyor.” (Ö+Y) yapısına ulaşılmaktadır. Bu ulaşma, ilk ikisinin yorumlanmasıyla gerçekleşmektedir.

“Rahatlıyorum” ve “(Bağırarak) istiyorum.” yapıları, durum belirleyici özelliğiyle sebepleri sıralamaktadır. Ortamın mantık olarak açıklanması, bu kısımın geliştirilmektedir.

Ardışık durum değişiminin sonucu, zamana dayalı bir mantık yapısıdır. Metin çözücü, bu gerçeklik ölçüsü içinde yer ve kişi bilgilerini yorumlayacaktır.

3.6.9.2 Ardışık Gözlem - Sonuç Durum Bağı

15.7

(1) Gözlerim öteki masalara gitti.

(2) Her örtünün altında böyle bir tane var.

İlk cümlelerin sonucu, ikinci cümledir. Anlam olarak iki cümle birleşmektedir.

Ortaya çıkan cümle şöyledir:

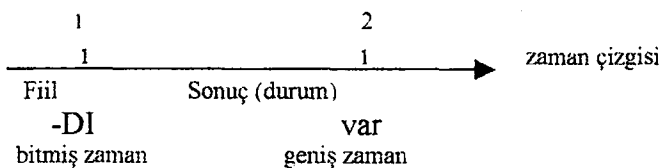
“Gözlerim öteki masalara gidi(nce) her örtünün altında böyle bir tane (olduğunu fark ettim).”

Burada cümleyi ikiye bölen, -DI ekine bağlı işleyen ekfiilin cümleleştirme özelliğidir. Böylece sebep ilk cümlede, sonuç son cümlede düzenlenmiştir.

Bağlantıda “gittim - gördüm” geçişine benzer bir geçiş vardır. Bu cümledeki gözlem, ikincisinin hazırlayıcısıdır. “Görme” fiilinin gerçekleşmesi için, “bakma” gözlem fiili gerekmektedir.

Metindeki örneğimiz, biraz daha farklı düzenlenmiştir. Fiilin sonucu, bir durumdur. Karşılaşılan durum, ilk fiilin sonucu olduğu için, iki cümle arasındaki bağlantı bu ilişkinin üzerine kurulmuştur.

İki cümle arasındaki anlam ilişkisi, öncelik-sonralık bakımından düzenlenmektedir. Bu zaman yapısı, cümleleri bağdaştırırken öyküleyici anlatımın gelişim çizgisini de oluşturmaktadır. Gelişim çizgisi, fiil ve durumları üzerinde taşıyarak bir bağlantı sistemi oluşturmaktadır:

Bitmiş zaman fiili, sonuç olarak şu andan itibaren başlayıp devam eden bir durumu oluşturmaktadır. Zaman çizgisinde “var” geniş zaman yüklemiyle ifade edilen bu durum, anlatımın gerçeklik yönünü oluşturmaktadır.

Böylece fiil - sonuç durum bağlantısında cümleler, anlam ve zaman bakımından bağlanmıştır.

3.6.9.3 Ardışık Fiil -Yer Değişimi Sonucu

15.16

(1) Odadan çıktık, hafif hafif yürüyoruz.

(2) Ne ağır koku.

Ardışık fiillerin sonucu, yer değişikliğidir. Yer değişikliği ise, yeni bir durum başlangıcına sebep olmaktadır.

Olayın geçtiği yerin değişmesi, yeni bir betimleme kurulmasını sağlar. Bu yer, durumdaki değişmeyi de düzenler. Fiilin sonucu yer değişikliği, bunun sonucu da durum değişikliği olabilir.

Sıralı fiillerin sonucu ulaşılan durum bağlantısı, bu dereceli yapı içinde iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. İki cümle arasındaki fiil > yer > durum geçişleri, koklama duyusuna dayalı bir odaklamaya ulaşmaktadır.

2 numaralı cümle, öykülemde önemli bir etken üzerine metin çözücünün ilgisini çekme görevindedir. Bu amaçla kurulan cümle, önceki cümleyle kurduğu bağlantılarla bir anlatım zemini oluşturmuştur. Bu bağlantılar:

1. Sebep Fiil
2. Soru Öncesi Zemin
3. Eksilti

1. Sebep Fiil : “çıktık” / “yürüyorum”

Durumla karşılaşmaya yol açan, sebeplerdir. Eğer bu fiiller olmasaydı, “ağır koku” asla duyulmazdı.

2. Soru Öncesi Zemin : Merak unsuru

Ardışık iki fiil, merak unsuru için ortam hazırlamaktadır. Metin çözücü için, “Şimdi ne olacak?” sorusu, söz konusudur. Soru, “ağır koku” sıfat tamlamasının

anlamını kuvvetlendirir. İşte bu kuvvetlendirme, bu şekilde önceki cümle tarafından hazırlanmaktadır.

3. Eksilti : Yüklem

Cümlelerin yüklemi eksiltilerek, isim unsuru üzerine ilgi çekilmiştir. Fiil sonrasını tek başına isimle karşılaştırma, dikkatin sadece “ağır koku” sıfat tamlaması üzerinde kalmasını sağlamıştır.

3.6.9.4 Ardışık Plan Söz - Uygulama Fiil Bağı

17.14

- (a) Yukarı çıkayım... gibi bir şey mırıldandım,
(b) kapıya doğru yürüdüm.

Cümlelerin a kısmında yapılması planlanan fiilin sözle ifadesi vardır. b kısmında ise, planlanan fiillerin gerçekleştirilmesine geçilmiştir.

a ve b kısımları, ardışık yapılardır. Söz, fiilden önce gelmiştir.

“Çıkayım” yüklemiyle “yürüdüm” yüklemi arasındaki anlam bağlantısı, plandan uygulamaya geçiş şeklindedir. “Çıkayım” yüklemi, aktarılan durumundadır. Bu aktarım, grup içinden örnek eleman olarak seçilmiştir. Uygulama bildiren b kısmı ise, bütün elemanların bulunduğu tek hedeftir.

“Mırıldandım” yüklemi, planla sonuç arasındaki ilişkinin, kararsız bir şekilde kurulduğunu gösterir. b kısmındaki “kapıya doğru” zarf tümleci (ed.gr.), sözle planlanan fiilin yönelme yönünü belirler. Böylece sıralı birleşik yapıda fiil bir bağlantı noktası hâline gelmiştir.

“Yürüdüm” yüklemi de tek başına hedefin gerçekleştiğini göstermez. Asıl hedef-fiil, 16 numaralı paragraftaki “odadan çıkınca” zarf tümleciyle verilmektedir. Bu da fiile dayalı bir ileri gönderim sağlar. Bu yapı, cümle içi bağlantının cümleler arasına taşınması demektir.

Metinde bağlantıların kurulmasında kişi, fiil, durum, hedef, sonuç yapıları, önemli unsurlardır. Bu unsurlar, psikolojik yapılarla düzenlenmektedir. Romanın psikolojik ağırlıklı olması, böyle bir düzenlemeyi gerekli hâle getirmiştir.

Mantık bağlantısı, hedef belirleme, hedefe ulaşmak için yapılanlar ve hedefe ulaşma şeklinde üç safhada kurulmuştur. Söz-fil bağlantısı, bu bağlantıyı sistemleştiren yapı unsurudur.

3.6.10 Ortak Alan Sebep - Sonuç Bağı

3.6.10.1 Gelişim Alanı Sebep - Sonuç Bağı

31.9

(1)(3) Uyutmayan müthiş bir sancı.

(4)(1) Bayılmak derecesine geliyorum.

(6)(2) Uykuya ve baygınlığa benzer bir uyuşukluk içinde gözlerimi kapadım.

(3) Ağrı sağırlaşmıştı.

(7)(3) - Şimdi güzel bir pansuman yaparız, acıtmayız, ilaç koyarız, ağrı diner.

(9)(1) Ağrı dinmişti.

Metnin ilk paragrafında başlayan tedavi konusunun alanı, 9.1 numaralı cümlede bir sonuca ulaşmaktadır. Bu, metnin gelişim alanına yayılmış bir sebep - sonuç ilişkisidir. Sebep kısmında belirlenen gelişme çizgisi, sonuç cümlesinde tamamlanmaktadır.

“Sancı”, “bayılma”, “uyuşukluk”, “ağrı” kelimeleriyle kurulan durum ortak alanı, başlangıç, gelişme ve sonuç kısımlarına ayrılmıştır. Bu kısımlar arasındaki ilişkiler, ortak alanı bir sistem hâline getirmektedir.

Alan içindeki parçalar arasındaki ilişkiler ve bunların görevleri, şu şekildedir:

Yeri	Cümle	Görevi
1.3	“Uyutmayan müthiş bir sancı”	Başlangıç
4.1	“Bayılmak derecesine gelmek”	Gelinen son safha
6.2	“Ağrı sağırlaşmıştı.”	Son safhanın yorumu
7.3	“Ağrı diner.”	Hedef belirleme
9.1	“Ağrı dinmişti.”	Ulaşılan hedef (Sonuç)

Ortak alanın bu şekilde düzenlenmesi, ameliyat öncesi yapılan hazırlıkların yorumlanması için kolaylık sağlamaktadır. Durumun parçaları olan cümleler, akıcı bir metin gelişimi için kullanılmıştır. Böylece sürükleyici bir anlatım gerçekleşmiştir.

3.6.10.2 Kişi Ortak Alanı Sonuç Dizisi

29.5

- (1) **Ben, kuvvetlerimin yekûniyle münakaşaya girdim ve şahlandım.**
- (2) **O derece ki Paşa bana kızıyor ve tecrübesizliğimden, cehâletimden başlayarak, izzet-i nefsimin daha derin taraflarına kadar hücum ediyordu.**
- (3) **Münakaşa, tehlikeli bir şiddet aldı.**
- (4) **Paşa'nın yüzü kıpkırmızı olmuştu.**
- (5) **Boğazına sıkıştırdığı havluyu bollatıyor ve bastırıyordu.**
- (6) **Ben de rengimi kaybetmiş olacaktım.**
- (7) **Kadınların gözlerinde korkunun ve endişenin kamaşmaları vardı.**

İlk cümlede Çocuk'la Paşa arasındaki çatışma, 3 numaralı cümledeki durumu meydana getirmektedir. Bu durum da, kişiler üzerinde bir sonuç zinciri başlatmaktadır. Etkilenen kişilerin aynı yerde bulunan kişiler şeklinde olması, bir ortak alan oluşturmaktadır.

2 numaralı cümlede artarak devam eden durum süreci, "bu yüzden" bağlacıyla sonuca bağlanmaktadır. Derin metindeki bağlaç, bununla birlikte bir sonuçlar zinciri oluşturmaktadır. Sonuç zincirinin kişileri, durumdan etkilenişlerine göre cümleleri 3 numaralı cümlede birleştirmektedir.

Sonuç zincirinin başlangıcı, sebebi oluşturan çatışmanın sahipleriyle düzenlenmektedir. Bu yineleme yapısı, iletişimin ikili kısmı içinde geçmektedir. Paşa'daki iki değişme ve bunların Çocuk üzerindeki etkisi, sebeple sonuç arasında böyle bir simetri oluşturmuştur.

7 numaralı cümle, ortak alan içindeki iç alanın kişilerini ve onların tepkilerini göstermektedir. Kadınlar alanı, Nüzhet, annesi, Doktor'un annesi ve Çocuk'un annesi şeklindedir. Bu kişiler, ikili iletişimin kurduğu ortamdan etkilenenler kümesini kurmaktadır.

Sebepler ve sonuç dizileri arasındaki uyum, durumun değerlendirilmesi için geniş bir yorum alanı açmaktadır. Durumun oluşmasındaki etkenler, geldiği nokta ve sonuçları, iletişimin alanını göstermektedir.

3.6.11 Tepki Sonucu Bağı

3.6.11.1 Durum Değişimi Sebebi Söz - Tepki Bağı

25.4

- (4) Hastalığının yalnız ismini söyledim.
- (5) Gözlerinden gurur çekildi ve yalnız şefkatle bakarak sordu.
- (6) Ne zamandan beri...
- (7) Yedi sene.

Söz ve fiiller arasındaki değiştiricilik özelliği, kişiler arası ilişkileri dengeleme işlevine sahiptir. Değişim, öykülemenin aksiyon kurucusudur. Etki - tepki şeklinde düzenlenen değişim, yorumlamaları da yönlendirir.

Hastalığın ismi söylenmeyerek, etki unsuru derin metne itilmektedir. Eksilti, isim yerine durumun geçmesini sağlamaktadır. Metin çözücü, Çocuk'un dizindeki hastalığı ve başından geçenleri, Çocuk'un sözü ile Doktor'un tepkisi arasına sıkıştırmaktadır.

5 numaralı cümledeki tepki, Doktor'daki durum değişimini düzenlemektedir. Metnin ikinci paragrafındaki Doktor betimlemesindeki özellikler, bu değişimi kurmaktadır:

“Mevzûlara sükûnetle girerek konuşuyor.”

Gururun yerine geçen şefkat, konuşma üslûbunu da belirlemektedir. Ancak yine de “Her sözünde ölçü hâkim: Rakam, mesafe, çizgi, harita, sayı” sistemi devam etmektedir:

- Ne zamandan beri...
- Yedi sene...

Bu durum değişimi, iyiye doğru giden gelişim çizgisini de geriye döndürmektedir. Zaman belirleyici cevap, hastalık ortak alanını sınırlayarak, dönüşümü programlamaktadır.

4 numaralı cümlelerin aktarıcı yapısı, metin çözücüyü durumu değerlendirmeye çağırılmaktadır. Anlatıcı kişi, hikâye ettiği durumun tarafsız bir ortamda değerlendirilmesini istemektedir. Bu yüzden de sözün durum değiştirici özelliği, gelecek metinler için hazırlık yapılmasını sağlamaktadır.

3.6.11.2 Söz - Tepki Alanı Sonucu

34.5

(4)(1) **Büyük kapıdan üç kişi girdi.**

(6) **Elimde tuttuğum röntgen camları kutusunu uzatarak ölgün bir sesle.**

(7) **- Camlar hazır! Geldim! dedim.**

(5)(1) **Üç adam hayretle bana baktılar.**

Çocuk'un söylediği sözün üç adam üzerindeki etkisi, bağlantıyı kurmaktadır. İletişimde sorulan soruya gösterilen tepki, bağlantının aslıdır. Sorunun söylenmesi sırasındaki tavırlar, bağlantıyı desteklemektedir.

“Camlar hazır!” Geldim.” sözü söylenince üç adamın hayretle bakması tepkisinin niçin verildiği, bir merak unsuru olarak belirlenmektedir. Bu sebebin bulunması, bağlantıyı ileri doğru yönlendirir.

“Üç kişi” ve “üç adam” tamlamaları arasındaki ortak kişi belirlemesi, sözü tepki kısmının içine almasını sağlamaktadır. Bu da anlatımı sistemleştirir.

Söz - tepki bağı, yorumlanarak sonraki durum için, hazırlık yapmaktadır.

3.6.11.3 İstek - Tepki Sonucu Bağı

24.7

(5) **Utandırılacak bir şey mi?**

(6) **Bunu sana söylersen rüyayı anlatmış olurum.**

(7) **(Böyle sorunca) Rüyada ben var mıyım?(diye sordum).**

(8) **Güzel rüya dedim ya!**

(11) **Bu rüyayı, hakikat yapamaz mıyız?**

(12) **Ağzıma küçük bir tokat vurdu ve şaşkınlığıma güldü.**

12 numaralı cümledeki tepki, önceki cümledeki isteğin sonucudur. Ancak bu istek ve tepkinin sebepleri gizlenmiştir. Gizlenen sebep, “Niçin ağzıma küçük bir tokat vurdu?” ve “Şaşkınlığıma güldü?” sorularının cevaplarıyla bulunabilir.

İstekle tepki arasındaki ilişkide temel unsur, rüyanın içeriğidir. Ağzına küçük bir tokat vurmasının sebebi de budur. Rüyanın içeriği, Nüzhet'e sorulan sorularla tespit

edilmektedir. Utanılacak bir rüya olması, içinde Çocuk'un da olması, sorulardan elde edilen verilerdir. Gizlenen sebebin bu şekilde bulunması, 12 numaralı cümlenin derin metindeki kısmını da belirlemektedir:

“Hakikat yapmak istediğim rüya, utanılacak bir şey olduğu için”

“Şaşkınlığıma güldü.”(YT+Y) yapısı, etkiye dönüşen tokat tepkisinin sonucunu göstermektedir. Bu sonuç da gizlenmiş sebebin bulunmasıyla ortaya çıkmaktadır. “Şaşkınlık” alanında çözümlenen bilinmezlik, sonucu belirler.

Çocuk, atılan tokadın sebebi olan “utanılacak rüya” nitelemesini bilmeyince, şaşkınlığa düşmüştür. Böylece istekle tepki arasındaki iletişim kopukluğu geçişi, iletişimsizlik üzerine kurulmuştur. Bunun metin çözücü tarafından çözümlenmesi, yapılacak yorumlamalar için önemlidir. Bilhassa Çocuk - Nüzhet ilişkisinin geldiği nokta ve geleceği bu yorumlamalara bağlıdır.

Bağlantıda bağlaç kullanılmaması, isteğin tepkiyle sınır çizilmeden düzenlenmesini sağlamaktadır. “Böyle sorunca” zarf tümleci, derin metinde bağlacın işlevini sebep ve zaman bakımından belirlemektedir. “Böyle” kısmının değiştirim değeri, bütünleşmeyi sağlar.

3.6.11.4 Tepkide Birleşen Söz - Sonuç Fiil

3.16

(0) Böyle çekmek iyi mi?

(1) **Yüzüme baktı, başımı önüme eğerek gözlerimi sakladım.**

Önceki paragrafta sorulan soruyla, “(yüzüme) bakma” fiili, “(Gözlerimi) sakladım.” tepkisinde birleşmektedir. Ortak tepki, etki unsurlarını kendisinde demirmektedir.

Söz ve fiilin bir araya gelerek sebep olduğu utanma durumu, bağlantının bir sebep - sonuç ilişkisi türü olduğunu gösterir. Operatör - Çocuk iletişiminde yapılan bu tespit, böylece daha mantıklı olmuştur.

Soruyla fiilin ardışık olarak düzenlenmesi, tepkinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Fiil sözü kuvvetlendirirken, cümle dışı unsuru cümle içi bağlantıya eklemektedir.

3.6.12. Durum Sebep - Sonuç Bağı

3.6.12.1 Durum İşareti Sebep Sonuç Bağı

15.15

(0) Bak, şurada bir çürük diş...

(1)(a) Bir tikslenme hareketi yaptım,

(b) derhâl ölüyü rahat bıraktı.

Önceki paragrafın son cümlesi, eksilteli yapısıyla duruma işaret ederek, onu vurgulamaktadır. Bu, Çocuk'un psikolojik yapısında mutlak bir değişim meydana getiren durum tespitidir. “Şurada bir çürük diş” (YT+Ö) yapısı, görüntünün hayal edilmesini sağlayarak durum tespitini sağlamlaştırmaktadır.

Duruma işaret eden cümle, zincirleme bir sebep - sonuç yapısı başlatmaktadır:

Çürük diş > diş görme > tikslenme > tikslenme hareketi > hareketi görme > ölüyü rahat bırakma.

Burada her sonuç, bir sonrakinin sebebidir. Sebep sonuç zinciri, kişi yapısına göre iki kısımdır. I. tekil ve III. tekil kişi kısımları arasında oluşan iç ve dış bağlantılarla bir alan oluşturulmaktadır.

Sebep - sonuç alanı, harekete dayalı betimlemede hızlı geçişler sağlamaktadır. Yüzey metinde iki cümle ile anlatım sağlanırken, derin ve yüzey metindeki fiil ve zarf fiillerle sebep - sonuç zinciri teşekkül etmiştir. Metin çözücü, anlatım devam ederken anlam yoluyla boşlukları doldurmaktadır:

Yüzey Metin	Derin Metin
“Çürük diş”	“(Çürük diş) gösterdi.”
“Tikslenme hareketi”	“(Çürük diş) gördüm tiksindim.”
“Ölüyü rahat bıraktı.”	“Hareketi gördü.”

Durumun başlattığı bir sebep - sonuç zinciri, metin çözücünün yorumlama yeteneğini geliştirici bir yapıya sahiptir. Az sözle çok şey anlatma sistemlerinden biri olan bu yapı, sıkıştırılmış programların açılımıyla geniş değerlendirmeler sağlar.

Sebep - sonuç zinciri, genel mantık yapısı içinde iletişime dayalı bir gelişme göstermektedir. Çocuk - Doktor ilişkisi, bu bağlantılar yoluyla tanıtılıyor. Ayrıca “teşrihane” betimlemesinin de ayrıntıları veriliyor.

3.6.12.2 Fiil - Durum Sebep Sonuç Bağı

3.6.12.2.1 Sebep Fiil - Durum Değişikliği Sonucu

13.29

(3) Yorganı attım ve yatağın içine oturdum.

(4) (Bu sırada / çünkü) İkimde büyük bir boşluk açıldı.

İki cümle arasında fiil sonrası durum değişikliğine bağlı bir ilişki kurulmaktadır. Durum değişikliği, zaman ve sebep-sonuç ilişkileriyle düzenlenmiştir.

İlk cümlenin fiilinin gerçekleşmesi sonrası, Çocuk'un psikolojik durumunda değişiklikler oluşmaktadır. Yapı bakımından "bu sırada" bağlacı, bağlantıyı düzenlemektedir.

Metinde durum ve fiiller arasındaki zaman paradigması(dizisi), zaman bağlantısının temelini teşkil etmektedir. Aynı zaman diliminde gerçekleşen fiil ve durumların ilişkileri, cümleler arası geçişleri sağlamaktadır.

4 numaralı cümle, zaman geçişine bağlı olarak önceki cümlenin sebebini gizlice açıklamaktadır. Bu bağlantı, derin metindeki "çünkü" bağlacıyla sağlanmaktadır.

Eşzaman, fiil-sebep durum geçişini herhangi bir zaman aralığı bırakmadan düzenlemektedir. Bu geçişte çok zayıf bir bağlantı vardır. Çünkü ilk fiilin sebebi gibi görünen 2 numaralı cümledeki durum, tamamiyle metin çözücünün muhayyilesine bırakılmıştır.

Bu tür bağlantıların çeşitleri şunlardır:

	Sonuç	Sebep
Fiil - Fiil	"Eve gitti."	"Onu çağırmışlardı."
Fiil - Durum	"Eve gitti."	"Çok mutluydu."
Durum - Fiil	"Çok mutluydu."	"Oğlu eve gelmişti."
Durum - Durum	"Çok mutluydu."	"Oğlu evde rahatlatıldı."

3.6.12.2.2 Durum / Fiil Sebebi - Sonuç Bağı

13.26

(0) Daha fazla cesaretlendim.

(1)(a) Vücudunu kendime doğru çektim;

(b) göğsü göğsümün üstüne düştü

(c) ve hararetlerimiz birleşti.

(2)(a) İkimizin birden, yahut ikimizden birinin kalbi şiddetle çarpıyor,

(b) Nüzhet'in göğsündeki yayları oynatıyordu.

Önceki paragrafın son cümlesi, zincirleme bir sebep - sonuç ilişkisi sistemi oluşturmaktadır. Zincirin ilk halkası olan cümle, sebep durumudur. Bu sebep durum, paragrafın ilk cümlesindeki fiilin gerçekleşmesini sağlamıştır.

Paragrafın ilk cümlesi, sebep fiildir. 1a kısmının fiili 1b'nin, 1b kısmının fiili 1c'nin sebebidir. 2 numaralı cümlenin a ve b kısımları, 1 numaralı cümlenin b kısmının sonucudur. Böylece her cümle, öncesindeki cümlenin sonucu, sonrasındaki cümlenin sebebi şeklinde düzenlenmiştir.

Sebep - sonuç ilişkisinin oluşturduğu zincir, Çocuk - Nüzhet kişileri arasındaki iletişimi, etki ve tepki durumları içinde düzenlemektedir. Sebep durum ve sebep fiilin yorumlanması, bu ilişkinin anlaşılmasını da kolaylaştırır.

3.6.12.3 Aktarımlı Durum Sebep - Sonuç Bağı

3.6.12.3.1 Aktarımlı Sebep Durum - Sonuç Tedbir Bağı

3.14

- (1) Bayılmak derecesine geliyorum.
- (2) Öteki asistanlar da koştular.
- (3) Suyu eter damlatarak içiriyorlardı.
- (4) Doktor Mithat, bir arkadaşına rica etti:
- (5) – Hastayı ikinci hariciye polikliniğine götürelim.
- (6) Yarayı açarız, operatör gelinceye kadar...
- (7) Fakat yürüyemeyecek.
- (8) Bir sedye.

1 numaralı cümledeki durum, diğer cümlelerdeki tedbirleri gerekli kılmaktadır. Bu gereklilik, sebep - sonuç ilişkisi şeklinde kurulmuş bir bağlantı oluşturmaktadır. 4 numaralı cümlenin aktarımlık işlevi, bağlantının ayrıntılarını tayin etmektedir.

İlk cümlenin fiili ardından sıralanan fiiller, geleceğe dair planlar şeklinde düzenlenmektedir. Bu yapı, şimdiki zamanda yapılan fiile eklenen tedbirler şeklindedir.

Aktarımlı fiili taşıyan “rica etti” yüklemi, iki kısma ayrılmış tedavi alanının parçalarını birbirine bağlamaktadır. “Bir arkadaşına” yer tamlayıcısı, “öteki asistanlar” yerine geçen kişiyi belirlemektedir. Böylece zaman bakımından kurulan değişiklikler sınırı, kişi bakımından da kurulmaktadır.

5 numaralı cümleden itibaren başlayan fiiller dizisi, hastalık alanının alt birimi tedbirleri düzenlemektedir. Bu düzen, 7 numaralı cümlede bir aykırılışma, 8 numaralı cümlede bir obje ile farklılaşmıştır:

(Polikliniğe) götürme > (yarayı) açma > yürümeme > sedye

Bu geçişlerin kalıbını, son cümledeki eksiltili yapı belirlemektedir. Son cümleden önce ise, "fakat" bağlacı ve olumsuzluk ekiyle kötüye doğru bir gidiş gösterilmektedir. Böylece bağlantı, ileriye doğru bir hazırlık yapmaktadır.

3.6.12.3.2 Aktarımlı Durum - Sonuç Söz Bağı

37.10

(2) O, her şeyi anlattı.

(3) Operatör arada bir yüzüme bakarak Mithat Bey'i dinliyordu.

(4) Hayret içinde:

(5) - Kalk! Dedi bana, içeri girelim bakalım.

5 numaralı cümlelerin söyleniş sebebi, önceki cümle tarafından hazırlanmaktadır. Yapılan aktarımdaki bilgilerin etkisi, bu sözün söylenmesine yol açmıştır.

"Her şeyi anlattı." (N+Y) yapısı, aktarılan bilgileri taşımaktadır. "Mithat Bey'i dinliyordu." (N+Y) yapısı, aktarımın dinleyici üzerindeki etkisini hazırlamaktadır. "Arada bir yüzüme bakarak" zarf tümlecisi, etkinin sebebi tarzı göstermektedir.

Mithat Bey'in sözleri ve Çocuk'un tavırları, Operatör'ün sözünü belirlemektedir. "Hayret içinde" yer tamlayıcısı, bunların sonucu olan tavır göstermektedir. Bu ögenin aktarımlık işlevini yüklenen yer tamlayıcısı, durumla aktarımı birbirine bağlamaktadır.

5 numaralı cümledeki istekler, "her şeyi" nesnesiyle belirlenen bilgilerin yorumlanmasını sağlamaktadır. Hastalıklı bacağın görünüşünden dolayı, incelenmesi gerekmektedir. Bu yüzden de bu istekler söylenmiştir.

"Kalk", "görelim", "bakalım" yüklemeleri, söylenen sözlerin sonucu olan fiilleri belirlemektedir. "Hayret" durumu, söyleniş tarzını tamamlamaktadır. Metin çözücü, bu fiillere ve sebeplerine göre yorumlamasını yapmaktadır. Fiiller yakın, sebepler uzak bağlantıları kurar.

3.6.12.4 Durum - Gereklilik Sonucu

16.8

(3) Hastalığınız hem mevzii, hem bünyevîdir.

(4) Bol hava, güneş, bilhassa deniz havası...

3 numaralı cümlede belirtilen durum, bazı gereksinimlerin bulunduğu sonucuna ulaşmamızı sağlamaktadır. Bu yapı, durum bildiren cümle ile gereklilik bildiren cümleyi birbirine bağlamaktadır. Burada durum, sebep; gereklilik sonuçtur.

Gereklilik bildiren cümle, durum bildiren cümlenin sonucu olması bakımından bağlantıyı kurmaktadır. Derin yapıdaki “bu yüzden” bağlacı ise, sebebi gösterir.

“Bu yüzden” bağlacının “bu” zamirinin değiştirim yapma özelliğinden dolayı iki cümleyi birleştirebiliriz:

“Hastalığınız hem mevzii, hem bünyevî ol(duğu için), bol hava, güneş, bilhassa deniz havası (gereklidir).”

Birleşik yapı, iki cümle arasındaki ilişkiyi daha belirgin hâle getirmektedir. Ancak cümleler böyle birleştirilmiş olsaydı, durum ve sebep üzerinde yeterince durulmuş olmazdı. Birleşik cümlede, bir tek önemli unsur vardır. Diğer unsurlar, ona göre sıralanır. Önemli unsur, daha çok yüklemde bulunur, Metinde ise bilgi, ikiye ayrılarak, her iki unsur da eşit derecede vurgulanmaktadır.

İkinci cümlenin yüklemine eksiltilmesi, gereklilik açıklamasının bitmediğini gösterir. Bu cümlenin sonundaki üç nokta, devamlılığa işaret etmektedir.

4 numaralı cümle, ihtiyaç listesi şeklinde bir yapılanmaya sahiptir. Durumun gerektirdiği liste, teşhis - tedâvi yapısına göre düzenlenmiştir.

Teşhis : Mevziî ve bünyevî bir hastalık

Tedâvi : Bol hava, güneş...

Metinde böyle bir düzenleme, anlatımı kitap ortamından uzaklaştırma amacıyla yapılmıştır. “Dokuzuncu Hariciye Koğuşu” romanında gerçeklik duygusunu metin çözücüyeye daima sezdirmek isteği, bir çok kısımda dikkat çekiyor.

3.6.12.5 Aktarılan Durum Sebep - Sonuç Söz

13.19

- (0) Artık mendili de bulmuş olduğum için azabımı örtecek herhangi bir hareket bahanesinden de mahrumdum.
- (1) Nüzhet beni kurtarmaya çalıştı:
- (2) Peki... Sen söyle... Ne düşünüyordun.

Önceki paragrafın son cümlesinde I. tekil kişinin düştüğü durum, 13.19 numaralı paragraftaki III. tekil kişinin sözüne sebep olmuştur.

Sebep ve sonuç kısımları, ayrı paragraflarda bırakılarak yorumdan diyaloga geçiş sağlanmaktadır. Sebep kısmı, bir konuşma zinciri başlatmaktadır. Sebep başlangıcı olan ilk iki cümle, bir aktarım yapısıdır.

Yüzey metinde durum, aktaran ve aktarılan kısımlar hâlinde düzenlenmektedir. Bu üç kısım, metin çözücü tarafından anlam olarak bir bütün olarak algılanır:

“Bahane bulamamam yüzünden Nüzhet, ‘Sen söyle, ne düşünüyorsun.’ diyerek beni kurtarmaya çalıştı.”

Metnin anlatımının üçe bölünmesindeki gerekçe, önemli unsurların ayrı ayrı vurgulanmasıdır. Bu üç cümledeki önemli unsurlar, mahrum > kurtarma > düşünme - sorma şeklinde sıralanmıştır. Üç kelime arasındaki geçiş, kastedilen bütün anlamın oluşturduğu bağlantı yoluyla gerçekleşmektedir:

“Mahrumiyetten kurtarmak için düşüncemi sordu.” (kastedilen bütün anlam)

Aktarılan durumun sebep olduğu söz, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin yorumlanmasında ipuçları vermektedir. Mahrumiyetten kurtarma amaçlı söz, Nüzhet'in Çocuk'a bakış tarzını belirler.

3.6.12.6 Sebep - Sonuç Geçiş Durumlar

31.4

- (0) Operatör derste imiş ve beklemek lazımmış.
- (1) Bayılmak derecesine geliyorum.

Paragraf sınırında iki durum arasındaki geçiş, sebep - sonuç ilişkisiyle kurulmuştur. Bu ilişki gizlenerek art arda gelen iki durum şeklinde bir düzenleme yapılmaktadır. İlk cümlede başlayan süreç, ikinci cümledeki sonucun sebebi olmuştur.

Cümleler arasındaki zaman farklılıkları, anlatımı rivayetten hükme geçiş şeklinde düzenlemektedir. Bekleme alanında oluşan değişim, bağlantının mantığını oluşturmaktadır. Paragrafların durumlar arası geçişler şeklinde bağlanması, gerçeklik ölçüsüne göre belirlenen geçişleri düzenlemektedir.

Durumların anlam ilişkileriyle sebep - sonuç şeklinde düzenlenmesi, serbest bir yorumlama sağlamaktadır. Metin çözücü, birbirinden bağımsız bir şekilde düzenlenmiş durumları, hem ayrı ayrı hem de birbirine bağlı şekillerde yorumlayabilir.

3.6.12.7 Gizli Sebep Durum Sonuç Tedbir Bağı

35.10

(9)(1) Bahçeye kadar hızlı yürüdüm.

(3) Gözlerim, içine soğan suyu kaçmış gibi yandı ve kamaştı.

(10)(1) Mithat Bey, beni kendi odasına götürdü, istirahat ettirmek istemişti.

Önceki paragraftaki durum, aynı konuda bir tedbir gerektirmektedir. 10.1 numaralı cümle, bu tedbiri belirleyerek cümleleri sebep durum - sonuç tedbir bağıyla birbirine bağlamaktadır.

”(İstirahat) ettirmek” fiili, ters yöndeki “yorulmak” durumuyla ilgilidir. Yani kişi yorulduysa istirahat eder. Bu durum, önceki cümlelerin yorulmayla ilgisi olduğunu gösterir. Bu yüzden metin çözücü, önceki durumu bu bakış açısıyla yorumlar.

“Hızlı yürüdüm.” (ZT+Y) yapısı, sonuç itibâriyle yorulma durumuna zemin hazırlayabilir. “Yandı” ve “kamaştı” yüklemliyse, bu anlamı kuvvetlendirir.

Durum ve tedbir cümleleri arasındaki anlam ilişkisi, gizli bir sebebi taşımaktadır. Metin yorumlanırken bulunan sebep, 10.1 numaralı cümledeki sonuca ulaşır. Sebep kısmı gizlenmiş sebep-sonuç ilişkisi, anlatımı daha orijinal hâle getirir.

Sebebin gizlenmesi, yorumu sonuç üzerine yoğunlaştırmaktadır. 10.1 numaralı cümlede sonucun bir fiil sebebi olarak gösterilmesi, bağlantıyı cümle içinde yorumlatmaktadır:

“Yorulдум. İstirahat etmem için de Mithat Bey beni odasına götürdü.”

Cümlelerin bu şekilde düzenlenmemesi, durumlar arası geçişte farklılaşma sağlamaktadır. Bahçedeki durumla Çocuk'un hastalığıdaki durumu aynı anda, fakat biri açık, diğeri gizli şekilde belirlenmiştir.

3.6.12.8 Karşılaştırmalı Durum - Sonuç Bağı

3.10

(9)(2) Yara açıldı.

(10)(2) Hava dokundukça, yaralı çıplak et derisiz gibi ürperiyor ve benden fazla korkuyordu.

9.2 numaralı cümlede belirlenen durum, 10.1 numaralı cümlede karşılaştırma ile yorumlanmaktadır. Sonuç, parçanın bütüne göre yorumlanmasıyla ortaya konmaktadır.

“Ürperiyor” ve “korkuyordu” yüklemeleri, sonucu göstermektedir. “Benden fazla” zarf tümleci, karşılaştırmayı düzenlemektedir. Çocuk ve bacağı arasındaki karşılaştırma, bir soyutlama ile durumun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

“Havanın dokunması” sonuç durumu, “yaranın açılması” sebebine bağlanmaktadır. Böylece tepkiye hazırlık, bir sebep zinciriyle yapılmaktadır.

Karşılaştırmalı durum-sonuç bağı, önemli bir hazırlığın sonraki fiiller öncesi yapılmasından dolayıdır. Böylece gelişmeler, sağlam bir temel üzerine atılacaktır.

3.6.13 Karşılaştırmalı Sebep Gösterme

5.5

(1) Büyük bir hastalık geçirmeyenler, her şeyi anladıklarını iddia edemezler.

(2) İki hasta kadar birbirine yakın hiç kimse yoktur.

İkinci cümledeki durumun sebebi, ilk cümlede gösterilmektedir. Bu sebep, iki grubun karşılaştırmasını sağlamaktadır. Karşılaştırma, sebebin daha iyi anlaşılması için kullanılmaktadır.

“İki hasta” ve “hiç kimse” sıfat tamlamaları arasındaki karşılaştırma, birbirine yakın olma bakımındandır. Bu yakınlık, “büyük bir hastalık geçirmeyenler” kişileriyle “iki hasta” kişilerinin karşılaştırılmasına göre yorumlanır.

Sebeup gösterme işlevindeki “bu yüzden” bağlacı, bağlantıyı anlamıyla düzenlemektedir. Böylece karşılaştırma, sebep - sonuç ilişkisine göre iki cümleyi birleştirmektedir:

“Büyük bir hastalık geçirmeyenler her şeyi anladıklarını iddia edemeyecekleri için iki hasta kadar birbirine yakın hiç kimse yoktur.”

İki genel hüküm arasındaki ilişkinin bu şekilde düzenlenmesi, “hasta” ve “hasta olmayanlar” ayrımının daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. İki grup arasındaki ilişkiler, ayrıma göre yorumlanmaktadır.

Karşılaştırma sonunda “Hastanın hâlimden hasta olanlar anlar, onun hâlimden hasta olmayan anlayamaz.” hükmüne ulaşılmaktadır. Böylece bağlantıdan yola çıkılarak durum belirlenmektedir. Durumun ayrıca ifade edilmemesi, anlatımda kısalık sağlamaktadır.

3.6.14 Emir Sebep - Sonuç Bağı

3.6.14.1 Emir - Sonuç Bağı

3.6.14.1.1 Özelleştirmeli Emir -Uygulama Bağı

1.10

(0) Beyaz gömleklili, güçlü kuvvetli adam bir tanesini işaret eder ve yüksek sesle çağırır.

(1) Beklemek azabının bitmesiyle odaya girmek korkusunun başlaması arasında şaşırarak Çocuk, babasının koluna dayanarak içeriye girer.

Önceki paragrafın sonunda verilen emir, gruptan bir ferde yönelerek özelleşmektedir. Emrin yerine getirilişi de bu kişi üzerinde gerçekleşmektedir.

Emrin özel bir hedefi olması, genel emir-uygulama yapısını örnekleme içindir. Bu uygulama, hastalar grubunun daha iyi betimlenmesi için kullanılmaktadır. Metin çözücü, durumu, emri ve onun yerine getirilmesini kullanarak yorumlar.

“Yüksek sesle çağırır.” (ZT+Y) yapısı, “Babasının koluna dayanarak içeriye girer.” (ZT+YT+Y) yapısıyla belirlenen fiilin sebebini göstermektedir. “Beklemek

azabının bitmesiyle odaya girmek korkusunun başlaması...” şeklinde bağlama grubunda kurulan sebep-sonuç ilişkisi de bu emre dayalı olarak kurulmuştur. Emri duyan Çocuk, beklemek azabından kurtulmuş, yerine korkmaya başlamıştır. “Şaşırma” durumu da, bu değişimin sonucudur.

Özelleştirmeli emir-uygulama bağı, hem durumu belirlemekte, hem de “Yalnız Çocuk’un Azabı” metnine geçişi sağlamaktadır. “Hasta çocuklar” grubu, özelleştirilerek “hasta çocuğa” inilmiştir.

3.6.14.1.2 Sebep Emir - Sonuç Uygulama Bağı

42.4

(2) - **Haydi, gelin, dediler.**

(3) **Titreyerek bacağımı yataktan uzattım:**

(4) **Terliklerimi görüyor, fakat sağlam ayağımı bile içine sokamıyor, şaşkınlıktan kaçırıyor, bir türlü giyemiyordum.**

İlk cümledeki emrin uygulanışı, cümleleri sebep - sonuç ilişkisiyle birbirine bağlamıştır. Bu bağlantı, emrin uygulanışını mantık sisteminde düzenler.

Sebep cümlesi, sonuç kısmını bir bütünlük içinde değerlendirmektedir. Bu bütünleşme, söz ve fiili bir arada yorumlamaktadır. Cümleler, bu ilişkiye göre şu şekilde birleşir:

“Haydi gelin dediklerinde titreyerek bacağımı uzatmama rağmen terliklerimi görüyor, fakat sağlam ayağımı bile içine sokamıyor, şaşkınlıktan kaçırıyor, bir türlü giyemiyordum.”

Emir ve uygulama kısımları arasındaki sebep - sonuç ilişkisinin yetersizlikle sonuçlanması, gelinen durumun belirlenmesini sağlamaktadır. Bu belirleme, bir sonraki metin olan “Ameliyat”a hazırlık yapmaktadır.

Bağlantı, sebep (emir) ve sonuç (uygulama) kısımlarını, şu şekilde düzenler:

Sebep - Emir : Gelin (dediler).

Sonuç - Uygulama : 1. Bacağımı yataktan uzatma,
2. Terliklerini görme,
3. Ayağımı uzatamama,
4. Terliklerini kaçırma,
5. Giyememe.

3.6.14.1.3 Aktarımlı Emir - Gereklilik Sonucu Bağı

16.2

(2) Bu çocuğa anlatınız:

(3) Mutlaka koltuk değneği kullanmalıdır.

Emir - gereklilik ayrımı, önemli unsurların birbirinden ayrılmasıyla kurulan vurgulama yapısıdır. Metin çözücü, tek cümlede toplanarak etkisi azalacak durumları ayırmaktadır. Bu iki cümle, şu şekilde birleştirilir:

“Bu çocuğa mutlaka koltuk değneği kullanması gerektiğini anlatınız.”

Görüldüğü gibi işlev olarak ikinci cümle, ilk cümlenin yüklemine nesnesi gibi kullanılmaktadır. Bu, cümle içi bağlantılarla cümle dışı bağlantılar arasındaki bir başka benzerliktir.

İlk cümle, emir cümlesidir. Bu cümlenin yüklemine sorulan “neyi” sorusu, bizi ikinci cümleye ulaştırmaktadır. İki cümlenin ayrımı, yapı bakımındandır. Ancak metnin çözümlenmesinde sınırlar kaldırılarak, iki cümle tek cümlemiş gibi değerlendirilir.

İkinci cümle, gereklilik üzerine yoğunlaşılacak kısımdır. Gereklilik cümlesi, metinde durum değerlendirmesi amaçlıdır. Romanın ilk metninden beri gelen hastalık ortak alanıyla ilgili bir hükmü taşımaktadır. Cümle içinde “mutlaka” zarf tümleci ile gereklilik eki arasındaki ilişki, durumun vurgulandığı yapılardır.

Gerekliliği aktaran emir cümlesi ayrımı, cümlelerdeki öğeleri tek bir yapı altında değerlendirme yoluyla bütünlük taşımaktadır:

“bu çocuğa” YT “kullanmalıdır” Y > “kullanması gerektiğini” N

“mutlaka” ZT “anlatınız” Y

“koltuk değneği” N

Parçalama - yeniden birleştirme tekniğinde bir cümlenin çözümlenmesinden farksız bir bağlantılar sistemi vardır. Yani iki cümle, sahip oldukları öğeler arası ilişkilerle bağlanıyor. Bağlayıcı temel öge ise “anlatınız” yüklemidir. Cümlelerden birinin yüklemi, bağlantıyı düzenlemiştir.

3.6.14.1.4 Emir - Sebep Bağı

14.5

(3) Öyle uzun uzun *tasvirler* olmasın.

(4) Gece o *meyhane* rüyama girdi.

3 numaralı cümlede bir yasaklama söz konusudur. Metin bütünü içinde bu yasaklama belirlenir. Anlatıcı kişi, bu belirlemeyi 4 numaralı cümlede yapmaktadır. Metinde fiil ve konuşmaların sebebe bağlanması, bu belirlemeyle düzenlenmektedir.

3 numaralı cümlenin yorumlanmasında, “Niçin öyle uzun uzun tasvirler olmasın?” sorusu, bizi 4 numaralı cümleye ulaştırır. İşte bu ilişki, iki cümleyi bağlayan anlam bağlantısıdır. Kapalı ifadelerin açılması, bağlantı unsurlarının en çok kullanılanlarından.

İki cümle arasında bulunan eksiltilmiş soru cümlesi, gizlenmiş yapı bağlantısıdır. Metnin akışı içinde akla gelebilecek her soru, alt metinlerde saklanır. Bu katlardaki cümleler, metin çözücüyü göre değişmemelidir. Metin kurucu, bunları sabitlemek için, çeşitli ipuçlarından yararlanır. Örneğin metnimizdeki “niçin” soru zarfı, derin yapıdaki “çünkü” bağlacıyla tespit edilmektedir.

Metin yorumlamasında açıklama mantığı, gerçek dünyaya ait veya metne has olabilmektedir. Emir - sebep bağlantısı, bunu belirleyen yapıdır:

Gerçek dünyaya âit mantık:

- (1) Çok çalış.
- (2) Başarılı olmalısın.

Metne has mantık:

- (1) Çok çalış.
- (2) Ölümden kurtulmalısın..

İlk bağlantı, herhangi bir ek bilgiye gerek duyulmadan çözülebilmektedir. Ancak ikinci bağlantıda çalışmakla ölüm arasında nasıl bir bağ olduğu, metin bilgisi olmadan anlaşılabilir. Emir - sebep bağlantısının bu iki türü, anlatıma zenginlik katan yapılardır.

3.6.14.1.5 Emir - Yer Değişimi Sonucu

3.2

- (0) Beyaz gömleklili, güçlü kuvvetli adam parmağıyla beni de işaret etti, yüksek sesle çağırdı.
- (1) Karanlık dehlizden beyazlıklarla dolu ve aydınlık muayene odasına girdim.

Önceki cümlede verilen emir, bir yer değişimine sebep olmaktadır. Değişimin sonucu, cümle içindedir; ancak dışarıdan yönlendirilmektedir,

Bulunulan yerden ayrılmayı gerektiren emir, bağlamdan anlaşılmaktadır. “Çağırdı” ve “girdim” yüklemeleri arasındaki anlam ilişkisi, bağlantıyı düzenlemektedir. Böylece emirle uygulanış yönü bağlanmaktadır.

“Karanlık” ve “aydınlık” sıfatları arasındaki zıt anlamlılık, değişimin daha kuvvetli olmasını sağlamaktadır. Önceki cümlenin “beyaz” sıfatı, emir verici kişinin etki yönünü çağrıştırmaktadır.

“Benden muayene odasına girmemi istedi.” cümlesi, derin metinde değişimin mantık temelini kurmaktadır. “Güçlü kuvvetli adam” sıfat tamlaması, bu temeli güçlendirmektedir.

Emir - yer değişimi sonucu bağlantısı, bir dizi değişikliği başlatmaktadır. Bu geçiş, metni yönetmektedir. Yer değiştirme konusundaki emir, önemli safhalar arasındaki geçişleri yönlendirmektedir,

Romanın kalan kısmında “ameliyat olma” > “bacağın kesilmesi” ihtimalleri arasında geçecek olay ve durumlar, emir noktasından itibaren başlayan süreçte yorumlanacaktır. Bu yüzden emir - yer değişimi şeklinde kurulan bağlantı, önemli bir başlangıç komutu taşımaktadır.

Yer değiştirimi yönetimindeki hastalık ortak alanı, bağlantıda çok geniş çağrışımlar sağlamaktadır. Dış etkenin işareti, yeni bir dönem başlatarak, bu konuda gerekli bilgiyi vermektedir.

Karanlık (dehliz / hastalık (ameliyat) /Doktor Ragıp(Nüzhet’i alması)/ ölüm (kadavra))

Aydınlık (beyaz / iyileşme / Nüzhet’e kavuşma / tabiat / anne)

3.6.14.2 Sebep - Emir Bağı

3.6.14.2.1 Durum - Emir Sonucu Bağı

34.10

- (3) - Sizi, çok beklettim.
- (4) Kim bilir ne kadar yorulunuz.
- (5) Aman kalkınız, içeri girelim.

İlk iki cümlede belirlenen durum, son cümledeki emrin sebebidir. Durum - emir şeklinde düzenlenen sebep - sonuç ilişkisi, cümleleri birbirine bağlamıştır.

Durumla emrin bir arada yorumlanması, üç cümleyi birleştirmektedir. Durumun iki cümlede kurduğu bağlantıyla tespiti, burada bakış açısı yakalamayı gerekli hâle getirmiştir. Önce durum belirlenir. Daha sonra emir, buna göre yorumlanır:

“Sizi çok bekletip yorduğum için, aman kalkınız, kalkınız, içeri girelim.”

“Aman” ünlemi, durumun vehametini göstermektedir. “Kalkınız” emrinin yinelenmesi, aciliyet belirtisidir. Böylece durumun sonucuna ulaşılmıştır.

“Bekletme” ve “yorulma” durumları, “içeri” zarf tümlecinin hedefini belirlemektedir. Beklerken de hedef, içeri girmektir. Fakat Doktor’un gecikmesinden dolayı ertelenmiştir. Bu da Çocuk’un yorulmasına sebep olmuştur. Metin çözücü, sebebi görünce, beklerken geçen hâdiseleri hatırlayacaktır.

Bütün bekleme alanını yorumlayan bağlantı, hastalıkta gelinen durumu özetlemektedir. Böylece bu alanın geçmişi ve geleceği de çizilmiştir.

3.6.15 İsteğe Bağlı Sebep - Sonuç Bağı

3.6.15.1 İstek - Sonuç Bağı

17.13

- (3)(a) Ben de hemen odadan çıkmak
- (b) ve yalnız kalmak istiyordum;
- (c) fakat (bunu) yapamadım.
- (4) Biraz sendeleyerek iki adım kadar geriledim.

3c kısmındaki yetersizlik anlamı açıklanmalıdır. Bu, metnin mantık yapısının bir sonucudur.

“Bunun yerine” yer tamlayıcısı, değiştirim bağlayıcısı olarak, 4 numaralı cümlenin açıklama işlevini düzenlemektedir. Bu bağlayıcı, derin metne itilerek; açıklama, cümlelerin karşılaştırılmasıyla yapılmaktadır.

3c kısmındaki “istenenin yetersizlik sonucu” yerine geçen, 4 numaralı cümledir. İstek ve sonuç yapılarında bulunan fiillerin ilişkisi şöyledir:

İstek	Sonuç
“çıkılmak”	“(Yapamadım), çıkamadım.”
“(yalnız) kalmak”	“(Yalnız) kalamadım.”
	“Sendeledim. (bir iki adım kadar) geriledim.”

Ulaşılmak istenen hedeflerle sonuçların ilişkisindeki terslik, gerginleşen ortamın da etkisiyle daha etkili hâle gelmektedir. Metin çözücü, durum değerlendirmesi yaparken, cümleleri de bir bütünlük içinde yorumlar:

“Odadan çıkmayı yapamayarak, iki adım kadar geriledim.”

Bu özetleme, metin çözücü tarafından yapılır. Böylece yüklemi açıklayanın yetersizlik zarfı olduğu bulunur. Bu ilişki, ancak anlambilimsel bir inceleme ile bulunabilir.

İstek - sonuç bağlantısı, böylece yapı ve anlam yönünden kurulmuştur. Metin çözücü, ipuçlarını değerlendirerek, cümleler arası geçişleri düzenler. Eğer bağlantı unsurlarını kaçırırsa, anlamlandırılmama gibi bir sonuca ulaşabilir:

3.6.15.2 Fiil - İstek Sonucu Bağı

16.6

(1) Benim doktor, bahçede, kolunu bana verdi.

(2) Rica ederim yaslanınız.

1 numaralı cümlenin fiili, 2 numaralı cümlenin isteğini hareketle ifade etmektedir. Hareketle söz arasındaki bu paralellik, iki cümleyi sebep sonuç ilişkisiyle bağlar. Cümlelerden ilki, diğerinin söyleniş biçimini belirlediği için, iki cümle arasında bir niteleme bağlantısı vardır. Bu, cümle içi bağlantılardan ZT + Y bağlantısına benzer. Bağlantı, bu yüzden tek bir cümle içine taşınabilir:

“Benim Doktor, bahçede kolunu bana ver(erek) ricâ ederim yaslanınız, (dedi).”

Fiil sonrası istek sonucu şeklinde ayrılan yapı, anlatımın canlandırılması için düzenlenmiştir. İlk cümle görme, ikinci cümle işitme duyularına dayandığı için, metin çözücünün durumu aynı anda farklı şekillerde algılamasını sağlar. İşaret ve konuşma dili, böylece bağdaştırılmaktadır.

Fiil - istek bağlantısında, III. tekil kişi ve II. tekil nezâket kişi arasındaki ilişki, diyalog yapısını düzenlemektedir. Dolaylı ve dolaysız aktarım şeklinde kurulmuş cümleler, dıştan içe doğru bir yönelmeyi gösterir. İletişimsel bağlantıda, görmek dış yapıyı, duymak iç yapıyı oluşturur.

Görme fiilinin verileri, duyma fiiliyle belirginleştirilir. Metin çözücü, diyalog yapısını yorumlarken bu geçişten yararlanabilir. Bağlantı, böylece insanın algılama kabiliyetine göre düzenlenmiştir.

Fiilin “Kolunu bana verdi.” (N+YT+Y) yapısıyla, sözün “Ricâ ederim.” yüklem yapısı arasındaki tavır ortaklığı da, bağlantıda bir geçiş noktasıdır. İletişimdeki nezâket ölçüsü fiil ve sözü bağdaştırır.

Metinde fiille istek arasındaki sebep - sonuç ilişkisi, öykülemenin başarısı için dikkatle kurulmalıdır. Yoksa metinde tutarsızlık oluşur.

3.6.16 Soru - Sonuç Bağı

14.8

(0) (Anladığım hâlde) - **Kim? diye sordum.**

(1) **Nurefşan, anlamayışımdan yahut anlamaz görünüşümden güvenmiş gibi başını önüne eğdi.**

Önceki sorunun meydana getirdiği durum, yorum paragrafında değerlendirilmektedir. Sorunun, sorulan kişi üzerindeki etkisi, bir bağlantı kurmuştur. Bu bağlantıya soru - sonuç bağlantısı diyebiliriz.

Soru cümlesi, yorum cümlesinde anlam olarak iki öge ile karşılanmaktadır:

“Kim? diye sordum.” (Anlamadığım hâlde) C

“Anlamayışımdan” YT

“Yahut anlamaz görünüşümden” YT

Soru cümlesi, tercihe bağlı iki yer tamlayıcısı ile yorumlanmaktadır. Diyalogdan çıkarılan yorum, böyle bir anlam bağlantısı kurmuştur.

“Nurefşan” kişinin “Daha uyanmadı mı?” sorusunu sorarken bulunduğu durumla yeni durumu arasındaki farklılığın sebebi olan “Kim?” sorusu, bağlantıyı kuran unsurdur.

İki cümle arasındaki bağlantı, ilgili yer tamlayıcılarının bulunduğu cümleciği yardımcı yüklemle yorumlanmıştır. Bu da bağlantının amacı olan sonuca ulaşmayı sağlar. “Başımı eğdi.” (N+Y) yapısını niteleyen “gücenmiş gibi” zarf tümlecinin “gücenme” fiili sonuçtur.

Yapı kısaca özetlenirse, “(Anladığım hâlde) kim diye sorunca o da gücendi.” şeklinde bir sebep - sonuç ilişkisine ulaşırız. Ancak anlatıcı kişi, sonuç kısmını “gücenmiş gibi” zarf tümlecinin ihtimal yapısıyla farklı bir şekilde düzenlemiştir. Bu da bağlantıyı, yoruma müsait şekle sokmuştur.

3.6.17 Söz - Sonuç Bağı

3.6.17.1 Çağrışım Söz - Sonuç Bağı

43.10

(6)(2) **Bugün ameliyat olacağım.**

(9)(9) **Hazırlanınız, ilk ameliyat sizinki.**

(10)(1) **Sarardığımı hissediyorum.**

9.9 numaralı cümledeki sözün sonucu, çağrışım yoluyla 6.2 numaralı cümleye ulaşmaktadır. “Ameliyat” isminin yinelenmesi, bu çağrışımı sağlayan ortak konuyu belirlemektedir.

İlk cümlede belirlenen fiilin uygulama safhasına gelmesi, ikinci cümlede bildirilmektedir. Son cümle ise, bu bildirilen durumun sonucudur. Hatırlatma, durum değişimini göstermektedir.

Sebeb - sonuç ilişkisinin bu şekilde kurulması, yakın bağlantının uzak bir ilişkiyle yorumlanması içindir. “Hazırlanınız” emri, hedefe doğru başlayan sürecin başlangıcıdır.

“İlk ameliyat” sıfat tamlamasının “ilk” sıfatı, eklenen yeni bilgiyi vermektedir. “Sizinki” yüklemi, sıra bakımından hedefi açıklamaktadır.

Sebeb - sonuç ilişkisi, çağrışım ile birlikte cümleleri şu şekilde birleştirir:

“Adam, ‘hazırlanınız, ilk ameliyat sizinki’ deyince bugün ameliyat olacağımı hatırlayarak sarardığımı hissediyorum.”

3.6.17.2 Söyleme Sebebi - Söylenen Söz Bağı

13.9

- (1) Karyolama oturdu.
- (2) Hayretimin üstüne binen sevincimi taşıyamayacak bir hâle geldim.
- (3) – Korkma!
- (4) Hepsi uyuyor!...
- (5) Periler bile duymadı geldiğimi.

Paragrafın ilk cümlesi, 2 numaralı cümlenin sebebidir. 2 numaralı cümle de 3 numaralı cümlenin sebebidir.

3 numaralı cümle, önceki cümleye gizli bir şekilde bağlıdır. Bağlantı, 3 numaralı cümlenin yüklemine tarz olarak niteleyen zarf tümleciyle kurulmaktadır. “Korkma” yüklemine zarf tümleci eksiltilmiştir. Bu yüzden, bağlantı ilk bakışta görülemez.

Derin yapıdaki “hayretimi fark ederek” zarf tümleci, önceki cümleyle bağlantıyı kurmaktadır. Çünkü 3 numaralı cümle, önceki cümledeki durum yüzünden söylenmiştir. Yani aralarında, söyleme sebebi - söylenen ilişkisi vardır.

3, 4 ve 5 numaralı cümlelerin sebebi, 2 numaralı cümledeki durumdur. Çünkü “hayret” durumunun değiştirilmesi için konuşulmaktadır. Bu amaç, sözü söyleme sebebinin açıklanmasıyla belirlenir.

3.6.18 Sebep - Sonuç Gösterme Bağı

3.6.18.1 Sebep - Sonuç Gösterme İkilemi Bağı

43.6

- (3) Bugün ameliyat olacağım.
- (4) Hep titreyerek nefes alıyorum ve su içiyorum.
- (5) Ameliyat dakikasında korkmaktan korkuyorum.

İlk cümledeki durum bilgisinin sebep olduğu sonuçlar, 4 ve 5 numaralı cümlelerde gösterilmiştir. Sonuç kısımlarının kendi aralarındaki ve sebeple ilişkileri, bağlantının yorumlanmasını sağlamaktadır.

4 numaralı cümlenin fiillerine sorulan “niçin” soruları, cümledeki sonuçları sebepte birleştirmektedir. “Niçin titreyerek nefes alıyor?” / “Niçin su içiyor?” soruları, ilk iki cümleyi birleştirir:

“Bugün ameliyat olacağım için hep titreyerek nefes alıyor ve su içiyordum.”

5 numaralı cümle, öncesindeki sebep - sonuç ilişkisinin sebebini değilleyerek, asıl sebebi belirlemektedir. Böylece sebep - sonuç ilişkisi, yeniden düzenlenmiştir:

“Aslında ameliyat olmaktan değil ameliyat dakikasından korkmaktan korktuğum için hep titreyerek nefes alıyor ve su içiyorum.”

Önceki sebebini yerine geçen yeni sebep, sonuca iki bakış açısıyla bakmayı da gerektirir. Çünkü hem ameliyat korkusu, hem korkmak korkusu, sonuç fiilleri hazırlar.

Metin çözücü, bu ikilemi yorumlayarak ameliyat öncesi psikolojik durumu yorumlayabilir. “Çocuk'un Korkuları” başlığı, bu bağlantıyı özetler. Sonuç gösterme ikilemi, anlatımı bu özellikleriyle sıkıcılıktan kurtarmıştır.

3.6.18.2 Sebep Gösterme Sonuç Dizisi

43.8

(6)(1) Gayet mühim bir günü şuurla karşılamak istiyorum.

(2) Bugün ameliyat olacağım.

(8)(1) Sabahın ışıkları odadan içeri doldukça bütün cesaretim boşalıyor; her ses, her kapı açılıp kapanmaları, tek tük çağırışlar, mırıltılar, varlığımın en hayatî köklerine işleyen bir tesirle beni kendilerine bağlıyor, çekiyor, sarsıyorlar.

6 numaralı paragrafta gösterilen sebep, 8 numaralı paragraftaki sonuçlarla tamamlanmaktadır. Birbirinden uzak cümleler arasında serbest bir şekilde kurulan sebep - sonuç ilişkisi, gizli bir değerlendirme zinciri kurmaktadır.

“Gayet mühim bir günü” yardımcı nesnesi, “sabahın ışıkları odadan içeri doldukça” zarf tümleci yoluyla zaman belirleme işlevini gerçekleştirmektedir. “Bugün ameliyat olacağım.” cümlesi, bu ilişkiyi sebebe bağlamaktadır.

8.1 numaralı cümledeki sonuçlar, sebebe göre yorumlanmaktadır. “Bütün cesaretim boşalıyor.” (Ö+Y) yapısı, 7 numaralı cümledeki “korku” betimlemesiyle açıklanabilir. Cümlenin devamındaki sonuçlar, bu belirlemeye göre değerlendirilmelidir.

“Varlığımın en hayati köklerine işleyen” sıfat fiil grubu, sebeple sonuç arasındaki etkileşimi gösterir. “Beni kendilerine bağlıyor.” kısmı, korkunun artmasına sebep olan sebebin tarzını belirlemektedir. “Çekiyor” ve “sarsıyor” yüklemeleri, bunu daha da güçlendirmektedir.

“Her ses, kapı açılıp kapanmaları, tek tük çağırışlar, mırıltılar” özne dizisi(paradigma), ilk cümledeki sebebi kuvvetlendiren yer unsurlarını taşır. Bu unsurların “ameliyat olma” fiiline yakınlaşmayı çağrıştırmaları, sebep - sonuç ilişkisini daha verimli yapar.

3.6.19 Aktarılan Beklenti - Sonuç Fiil Bağı

20.2

(1)(3) Sizi bekliyorum, dedi.

(2)(1) Odaya benimle beraber girdi.

İlk cümlenin aktarılan kısmının “bekliyorum” yüklemine ortaya koyduğu beklentinin sonucu, Çocuk kişinin gelmesidir. Bu sonucu, ikinci cümlenin “(Beraber) girdi.” (ZT+Y) yapısından çıkarabiliriz.

Beklenen sonuç, bir sonraki fiilin de sebebidir. Sebep - sonuç zincirinin ortak halkası, derin metinde bırakılmıştır:

Aktarım cümlesinin aktarıcı yüklemi “dedi”, beklentinin bildirilmesini sağlamaktadır. İletişim amacıyla kurulan bağlantı, III. tekil kişi yapısıyla düzenlenmektedir. Bu kişi yapısı, hem kimlik bilgisini belirlemiş, hem de ahenk bağlantısını kurmuştur.

Beklenti kısmının devam eden zaman yapısı, aktarıcı yüklem bitmiş zaman anlamıyla bitirilmiştir. Yani zaman belirleme, aktarılan ve aktarıcı tarafından ortaklaşa kurulmaktadır:

Bekliyorum + dedi. = Bekliyordum.

Böylece yapı, geçmişte bitmiş zamana dönüşmüştür. Burada “-yor” ekinin devam eden ve “-DI” ekinin bitmiş zaman yapıları, toplama bir şekilde düzenlenebilmektedir.

İkinci cümlenin bitmiş zaman yapısı, önceki bitmiş zamanın sonrasındadır. Düzenleme, “-yor” devam eden zaman yapısının, ilk fiile öncelik kazandırmasıyla yapılmıştır:

-yor + -DI > -DI (geçmişte bitmiş > şimdi bitmiş)

Bu zamanlama şekli, beklenti ve sonucunu sistemli bir hâle getirmektedir. Fiillerdeki öncelik sonralık ilişkisi, böyle tespit edilmemiş olsaydı, beklentinin zaman çizgisindeki yeri doğru ve tam olarak belirlenemezdi.

“Odaya” ve “odada” Ø yer tamlayıcıları arasındaki ilişki, beklenti ve sonucu yer bakımından belirlemektedir. İlk cümlenin yer tamlayıcısı derin metne itilerek, ikinci cümlenin yer tamlayıcısının bilgisine müracaat edilmiştir.

3.6.20 Etki - Tepki / Sebep - Sonuç Bağı

3.6.20.1 Sebep - Tepki - Sonuç Söz Bağı

34.5

- (1) Üç adam hayretle bana baktılar.
- (2) Ortadaki:
- (3) Ne camları? diye sordu.
- (4) Röntgen.

İlk cümlede belirlenen durum, ileride söylenecek sözün sebebi olan tepkiyi oluşturur. Tepki yüzünden başlayan söz kısmı, anlatımı daha etkili hâle getirmektedir.

“Üç adam” / “ortadaki” şeklinde düzenlenen tepki kısmı, grubun fiilinden sonra gelen sözün söylenmesine sebep olmuştur. Bu sebep - sonuç yapısı, cevabı daha da kesinleştirir.

“Ne camları?” sorusuna verilen “röntgen” cevabı, kısa anlatım sağlayan eksilteli yapısıyla, tepkiyi söze dökmektedir. Sözün kısa yapısı, etkili bir cevap sağlamaktadır. Son cümle “röntgen”, önemli unsuru bağlantının zirvesine yerleştirmiştir.

Soruyu aktaran “Diye sordu” yapısı, “baktılar” yüklemine ardından gelen sözü, eklemektedir. Böylece bağlantı, zaman bakımından düzenlenmektedir.

Sebeup tepki - sonuç söz bağı, çok yönlü bir yorumlama imkânı vermektedir. Hem filin, hem sözün aynı durum için kullanılması, eksiksiz bir anlatım için faydalı olmaktadır. Tepki sebebinin sonucu olan söz, böylece daha iyi bir yorumlama sağlar.

3.6.20.2 Genel Etki Sebebi

8.2

- (3)(a) Paşanın ağır ve yeknesak sesi, kendisine ayırdığım küçük dikkati yormuyor,
- (b) içimdeki hayallerin serbest uzanışını bozmuyordu.
- (4) Daha pek küçük yaştan beri, karşımdakini dinlediğim hâlde içimden başka şeyleri düşünmeyi, zihnimi iki dikkatle çalıştırmayı öğrenmiştim.
- (5) Karanlık buna yardım ediyordu.

3 numaralı cümlede sıralı yapıda, bir dış etkinin anlatıcı kişi üzerindeki etkisi, anlatılmaktadır. Bu durumun sebebi ise, 4 numaralı cümlede açıklanmış. İki cümle arasında eksiltilmiş bir “ünkü” bağlacı vardır. Ancak ardışıklık bunu tamamlamaktadır.

Bağlacı derin yapıda bırakılırken, “dikkat” kelimesinin yinelenmesi anlam bağlantısıyla boşluğun doldurulmasını sağlamaktadır.

3 numaralı cümlede özel bir durum varken, 4 numaralı cümlede genel bir durum ortaya konarak genelleşmeye ulaşılmaktadır. Bu ilişki, eksiltilmiş “ünkü” bağlacıyla birlikte genel bir hükmün özel bir duruma sebep teşkil etmesi şeklinde bir bağlantı kurmaktadır.

5 numaralı cümlede de eksiltelen “ünkü” bağlacı, 1 numaralı cümlenin sebebidir. Fakat buradaki sebep, genel bir durum değildir. Çünkü o an için geçerli bir durum, sebebi oluşturmuştur.

3.6.21 Yetersizlik - Gereklilik Sonucu Bağı

3.17

- (2) O kadar fena olmuşum ki dizimin sarılması bittiği hâlde kımıldayamıyordum.

(3) Giyinmeme yardım ettiler ve kollarımdan tutarak beni ayağa kaldırdılar.

İlk cümledeki yetersizlikle belirlenen durum, ikinci cümledeki fiilleri gerekli hâle getirmiştir. Bu gereklilik, sebep - sonuç ilişkisiyle iki cümleyi birbirine bağlamaktadır.

Yetersizliğin bir gerekliliğe yol açması, her fiilin bir sebebe bağlanmasını sağlamaktadır. Gereklilik fiili yapanların başka kişiler olması, öznenin değişmesiyle kurulmaktadır. Değişen öznelerin derin metne itilmesi, bunu daha serbest bir ortamda oluşturmaktadır.

Yüzey metne çıkarılmamış “bu yüzden” bağlacı, iki cümle arasındaki ilişkilerle bulunmaktadır. Bağlacın değiştirim yapısı, yetersizliğin gerekliliğe yol açması sırasında bir bütünlük sağlamaktadır.

Yetersizlik - gereklilik bağı, fiillerin gelişmelere göre yorumlanmasını sağlamaktadır. Böylece olayın akışı, daha canlı bir şekilde gerçekleşmektedir.

3.6.22 Derin Yapı Açıklamalı Sebep - Sonuç Bağı

16.16

(0) Bu duygum bana o kadar hakikî göründü ki lokmayı yutamadım, çıkaramadım ve kıpkırmızı kesildim.

(1) Lokantanın bahçesine çıktım ve geldim.

Paragrafın 1 numaralı cümlesinin çift yönlü fiilinin gerçekleşmesini hazırlayan fiiller, bir önceki paragrafın son cümlesinde verilmiştir. Bağlantıyı bulmak için ikinci cümlelerin yüklemine “niçin” sorusunu sormak gerekir.

Soru : “Niçin lokantanın bahçesine çıktın ve geldin?”

Cevap : “Çünkü bu duygum bana o kadar hakikî göründü ki lokmayı yutamadım ve kıpkırmızı kesildim.”

Bu sebep - sonuç ilişkisi, bizi yüzey metne çıkarılmamış bir cümleye götürür. Bu, bahçeye çıkıp gelmesinin asıl sebebidir. Eksik cümle “yutamadım” ve “çıkaramadım” yüklemelerinin anlambilimsel incelenmesinden bulunur.

Lokantada “yutmak” ve “çıkarmak” fiillerinin imkânsız hâle gelmesi, yer değişikliği mecbûriyetini hasıl etmiştir. Bu yüzden, Çocuk lokantanın bahçesine çıkmak zorundadır. Yer değişikliği sonunda ikinci fiil olan “(lokmayı) çıkarmak” gerçekleşmiştir. O hâlde eksik cümleyi, şu şekilde tamamlayabiliriz:

“Lokantada çıkaramadığım lokmayı çıkaracak bir yer aradım.”

Yine ikinci bir eksiltili cümle, bu durumun sebebini açıklar:

“Çünkü içeride insanların gözü önünde çıkaramazdım.”

İşte iki cümleyi birbirine bağlayan derin yapıdaki “bu yüzden” bağlacının “bu” zamirinin değiştirim hedefi, bütün bu yüzey ve derin yapıdaki cümleleri içine alır. Bazı cümlelerin eksiltilmesinin sebebi, çirkin bir betimlemeden çekinmedir. Ancak bağlantılar öyle kurulmuştur ki, metin çözücü, çıkarımlarla boşlukları doldurabilir.

3.6.23 Betimlemeli Sonuç İsmi

36.3

(2) Hatta bazı kendimi hepsinden fazla sakın buluyorum; fakat bu kalabalıklar dağılıp da felâketimle baş başa kalınca; dehşet.

(3)(a) Vücudumun büyük bir parçasını kaybetmek hayaline bir saniye katlanamıyorum,

(I) içime baygınlıklar geliyor,

(II) ellerimle hasta bacağı tutuyorum

(III) ve onun ölümünü kendi ölümünden daha dehşetli buluyorum.

İlk cümledeki karşılaştırma, “dehşet” kelimesiyle belirlenen bir sonucu göstermektedir. İkinci cümle, bu kelimeyle anlatılan durumu açıkladıktan sonra betimlemeyi yapmaktadır.

3a kısmı, “dehşet” durumunun sebebini belirlemektedir. Bu belirleme, dehşete düşmenin sebebini sonuca bağlamaktadır:

“Vücudumun büyük bir parçasını kaybetmek hayaline bir saniye katlanamadığım için dehşete düşüyorum.”

3a kısmını açıklayan üç kısım, dehşete düşüşü betimlemektedir. 3a.I kısmı, dehşete düşüşün sonucunu belirlemektedir: “Dehşete düştüğüm için içime baygınlıklar geliyor.”

3a.I / II kısmı, dehşete düşüşü betimlemektedir. 3a.I kısmı, dehşetin sebebi olan “bacak” unsurunu göstermektedir. 3a.III kısmı, dehşete düşüşü karşılaştırmayla yorumlamaktadır.

“Onun” tamlayanının gönderimi, bacağa ulaşarak, konuyu belirlemektedir. “Onun ölümü” ve “kendi ölümüm” tamlamaları arasındaki karşılaştırma, “Daha dehşetli buluyorum.” (ZT+Y) yapısıyla düzenlenmektedir.

3.6.24 Devamlılık Sonuçlu Sebep

18.10

(1) Cevap vermiyorum.

(2) Bir kere girdiği bu yolda zorla yürüyor.

Paragrafın 1 numaralı cümlesi, önceden başlayan durumun devam etmesine sebep olmuştur. Devam eden durumu belirleyen sebep - sonuç ilişkisi, iki cümleyi şu şekilde birleştirir:

“Cevap vermemem yüzünden bir kere girdiği bu yolda zorla yürüyor.”

2 numaralı cümlenin “-yor” eki, devam eden zaman anlamıyla devam eden durumun kurucusudur. Önceki cümlenin “-yor” eki ise, durumun hazırlayıcısıdır ve başlangıç bildirir.

1 numaralı cümlenin I. tekil kişi yapısı, etkin kişiyi; 2 numaralı cümlenin III. tekil kişi yapısı, etkilenen kişiyi belirler. Böylece bağlantının kişi yapısı da oluşturulmuştur.

2 numaralı cümlenin “bir kere girdiği bu yolda” yer tamlayıcısı, geriye doğru bir gönderimle, durum belirlemesi yapmaktadır. Gönderim, cevapsız kalan soru yinelemeleri yapısındadır. Bu, oluşan kısır döngüyü ifade eden bir yapıdır. Gönderim de, bağlantının zeminini oluşturmuştur.

“Zorla” zarf tümleci, cümlenin yüklemine nitelerken, sebep - sonuç ilişkisini de tarz yönünden belirlemektedir. Bu öge, sebebin sonucu oluşturmasında zorluklar çıktığını gösterir.

“Yürü-” fiil kökü, anlam olarak devam etme şeklindedir. “Zorla” zarf tümleci, devamlılığın tarzını belirlemektedir. Nüzhet kişisi, Çocuk’u harekete geçirmeye

çalışıyor. Fakat her teşebbüs, olumsuzlukla sonuçlanıyor. Devam eden durum bağlantısı, böylece sebep - sonuç ilişkisiyle kurulmuştur.

3.6.25 Hedef - Sonuç Bağı

3.6.25.1 Sebep Hedef - Sonuç Çaba Bağı

17.14

(16)(3) Ben de hemen odadan çıkmak ve yalnız kalmak istiyordum; fakat yapamadım.

(4) Biraz sendeleyerek iki adım kadar geriledim.

(17)(1)(a) Yukarı çıkayım... gibi bir şey mırıldandım,

(b) kapıya doğru yürüdüm.

16.3 numaralı cümlelerin "fakat" bağlacına kadarki kısımda anlatıcı kişi Çocuk, hedefini belirlemiştir. Bu hedef, metinciğin diğer cümlelerinin sebebidir.

Cümle içi bağlantıda "Fakat yapamadım." cümlesi, hedefe ulaşamama bildirir. Daha sonra 16.4 / 17.1 cümleleri hedefe ulaşmak için harcanan çabaları taşır. Bu cümleler, sonucu sonuca ulaşma yolları şeklinde belirler.

Sonuca ulaşma yolundaki cümleler, üç safhayı oluşturur:

	Niteliği	Yeri	Çaba – Sonuç Mesâfesi
1. Safha	Güç toplama	16.3	Gerileme
2. Safha	Söyleme	17.1	Planlama
3. Safha	Fiile geçme	17.2	Sonuca doğru ilerleme

Sebep - sonuç ilişkisinin ikinci kısmına ulaşmama şeklinde düzenlenen bağlantının eksik kısmı, 16 numaralı cümlede tamamlanacaktır.

(16)(1) Odadan çıkınca nereye gideceğimi, ne yapacağımı şaşırmıştım.

Metin kurucu, bağlantıyı daha karmaşık hâle sokarak, yorumlamayı ilginçleştiriyor. Metin çözücü, "Çocuk, odadan çıkabilecek mi?" sorusunu sorarak, merak unsurunu çözmeye çalışacaktır. Bu da anlatımın daha sürükleyici olmasını sağlar. Eğer sonuç geciktirilmeseydi, böyle kullanım dilbilimsel bir fayda elde edilmeyecekti.

Hedef - çaba bağlantısı, ikiden fazla cümlenin tek cümlenin ortak bağlayıcılığı altında toplanması şeklindedir. Bu bağlantının bir ucu açıktır. Sonuç kısmı, ertelenerek ileriye dönük bir bağlantıyla tamamlanır.

3.6.25.2 Hedef - Nokta Sonuç Bağ

7.13

(12)(3) **Bir ses işitmek için konuşmak istiyorum; fakat nasıl çıkacağını bilmediğim sesimin bu vehameti arttırmasından korkuyordum.**

(13)(1) **Tam o sırada, çıt... etti, merdivenin üstüne asılı farbalanın bir köşesi koptu.**

(2) **Ürperdim.**

“Bir ses işitme” hedefi, iki safhada gerçekleşmektedir. Bu safhaların sonuçları, hedefin yorumlanmasını bir noktada düzenlemektedir.

“Bu vehameti arttırmasından korkuyordum.”(YT+Y) yapısı, hedefin gerçekleşmediğini göstermektedir. İsteğin değillenmesi, bu konudaki sakıncayı gerekçe olarak vermektedir.

“Çıt... etti” yüklemi, hedefin bir dış etken tarafından gerçekleştiğini gösterir. “Merdivenin üstüne asılı farbalanın bir köşesi koptu.” cümlesi, bunun gerçekleşme şeklini anlatmaktadır.

“Tam o sırada” zarf tümleci, olumsuzluktan fiile âni bir şekilde geçildiğini belirlemektedir. Zamanlayıcı öge, durumun şok edici özelliğini ayarlamaktadır.

“Ürperdim” yüklemi, iki safha sonunda gerçekleşen hedefin Çocuk üzerindeki etkisini göstermektedir. Bu etki, durumun sürükleyici bir şekilde anlatılmasını sağlamaktadır. Çocuk’un psikolojisi üzerinde değiştirici özelliği olan fiil, böylece tek noktada vurgulanmıştır.

3.6.26 Plan - Uygulama Bağı

3.6.26.1 Sebep Plan - Sonuç Uygulama Bağı

42.1

(37)(13)(5) **Kendisine sorun, bu hastahane aylarca kalırsa üç beş ameliyata dayanırsa kurtarmaya çalışırız, yoksa...**

(42) (1)(1) **Pansumanlar başladı.**

37 numaralı metinde planlanan sürecin ilk safhası, 42 numaralı metnin başında başlamaktadır. Bir zincirin ilk halkası şeklinde düzenlenen bağlantı, sebep plan - sonuç uygulama olarak düzenlenmektedir.

Bağlantı incelendiğinde derin metinde bir “nihayet” bağlacı olduğu görülür. Bu bağlacın kullanılmaması, cümleler arasındaki mesafeden dolayıdır.

“Hastahane aylarca kalırsa” şartı, aradaki dört metinde uygulamaya konulmuştur. “Üç beş ameliyata dayanırsa” şartı ise “ameliyat” metninde gerçekleşecektir. Bu metin ise, bu iki şart arasında kalan kısımdır.

“Pansumanlar başladı.” (Ö+Y) yapısı, başında bulunduğu metni, çok önceden belirlenmiş bir planın ilgili safhasına yerleştirmektedir. Böylece romanın çözüm kısmı, belirli bir sistem içinde oluşumunu gerçekleştirmektedir.

“Kurtarmaya çalışınız.” (YT+Y) yapısıyla kurulan planın ikinci adımı, bu metinle atılmıştır. Aradaki olay ve durumlar ise, hazırlık işlevindedir. Böylece “ameliyat” metnine kadar belli bir program içinde hedefe kilitlenmiş bir metinleşmeyle karşılaşmaktadır.

Uygulama sonucuyla biten plan, olay akışını belli bir mantık dizisinde (paradigma) düzenlemektedir. Bu düzenleme, ilk cümlede sıralanan şartların gerçekleşmeye başlamasını gösterir.

3.6.26.2 Yüklemler Arası Plan - Uygulama Sonuç Bağı

11.8

(0) - **Geliyorum.**

(1) **Kalktık.**

Paragraf sınırında bulunan bu iki yüklem arasında, sebep - sonuç ilişkilerinden plan - uygulama bağlantısı vardır. Bu bağlantı, aralarında anlam ilişkisi bulunan “gel-” ve “kalk-” fiil kökleriyle kurulmuştur. Sebep ve sonuç kısmının yüklem dışındaki ögeleri eksiltilerek, daha pratik bir geçiş sağlanmıştır:

“Gelmek için kalktık.”

“Gelmemiz istendiği için kalktık.”

Plan - uygulama ilişkisinde cümleler, iki kısımda değerlendirilir:

1. Plan cümlesi : İleride yapılacak bir iş için plan yapıldığını bildiren cümledir. Gelecek zaman yapısında veya anlamındadır.

2. Uygulama Cümlesi : Önceki cümlede planlanan işin, uygulama safhasına geldiğini gösterir. Cümlede geçen kelime veya yapının yinelenmesi, yakın veya zıt anlamlı kelimeleri kullanması gibi geçiş imkânlarını kullanır.

Yüzey metne sadece yüklemelerin çıkarılması, ayrıntılar yüzünden karışıklık oluşmasını engellemiştir. Aralarındaki ardışıklık, bu ilişkiyi yan yana getirilme sistemi içinde düzenlemektedir.

3.6.27 Yorum - Sebep Fiil Bağı

18.14

(2) Orada, benden gizli bir şey konuşuyordunuz gibi geldi bana...

(3) Dışarı çıktım.

Önceki cümlenin ortaya koyduğu yorumlama, sonraki cümledeki fiilin sebebi olmuştur. “Orada” gönderimi, hedefi olan Paşa'nın odasına ulaşarak, odadaki durumun yorumlanmasını sağlar. Böylece yorumlama yapısı, geniş bir şekilde açıklanır.

“Benden gizli bir şey konuşuyordunuz.” cümleciği, yapılan yorumlamanın kaynağı olan fiili taşımaktadır. “Gibi” edatı, yorumlamayı kuran benzetmeyi sağlar.

Bağlantıda “bana” yer tamlayıcısı, yorumu yapan kişiyi bildirir. “Geldi” yüklemi, sebebi fiile dayayan ögedir. “Dışarı” yer tamlayıcısı, sonucun yöneldiği taraftır. “Çıktım” yüklemi ise, sonuç fiilini taşımaktadır.

Böylece kurulan yorum - fiil bağlantısı, cevabı açıklamaktadır. Metinde açıklanmadan bırakılan cevap ve yorumlar, anlatımın gerçekliğini bozar. Gerçek dünyaya aykırı olan bir anlatımda bile, açıklama metnin mantığını kurar.

Fiilin sebebi olan yorumu arayan “Niçin dışarı çıktın?” sorusu, cevaplandırılarak hem durum belirlenir, hem de iki cümle birbirine bağlanır:

“Bana orada benden gizli bir şey konuşuyordunuz gibi geldiği için dışarı çıktım.”

Yorum - sebep fiil bağı, cümle içinde de, cümleler arasında da aynı mantık yapısı içindedir. Sebep yapısı “-dığı için”, cümle içinde sebeple sonucu birbirine bağlar.

Cümleler arasında “bu yüzden” bağlacı veya sıfır bağlaç, bu işi görür. Bazen de hiçbir bağlaç kullanılmadan, ögeler arası ilişkilerle, iki cümle birbirine bağlanır.

3.6.28 İşitme Sebep - Görme Bağı

29.2

(2)(a) Bir aralık ismimin geçtiğini duydum

(b) ve başımı kaldırdım.

(3) Ragıp Bey, bana bakıyordu.

Betimleme yapısını tamamlayan parçalar, işitme ve görme duyularının algıladığı alanda birleşirken, bunların bulunduğu cümleler de anlam olarak bağlanmaktadır. Duyu organlarının organize olmuş şekli, sebebi ve onun sonuçlarını taşımaktadır.

2a kısmı, işitme duyusuna dayalı olarak sebebi belirlemektedir. “İsmimin geçtiğini duydum.” (N+Y) yapısı, durum değişikliği zincirini başlatmaktadır. Anlatıcının konuşmaya girişi, betimlemeyi düşünceden iletişim alanına doğru yöneltmektedir.

2b kısmı, işitme duyusunun sonucu olan fiili belirlemektedir. Bu kısım, iki duygu arasındaki sınırı göstermektedir. Sınır, metnin konusu olan “Kozmopolitlerin Hücûmuna” geçilmesini sağlamaktadır. Bu geçiş için, konuşma alanına girilmesi gerekmektedir. Alanın başlangıcı ise, “(başımı) kaldırma” fiiliyle gerçekleşmektedir.

3 numaralı cümle, görme duyusuna dayalı olarak fiilin sonucunu göstermektedir. Sonuç, ortamdaki durumu fark etme şeklindedir. Fark etme, duyu organlarının kurduğu ilişkiyi âni geçiş olarak belirlemektedir.

Cümleler arasındaki ilişkiler, aslında zarf yapısında bütünleşmeyi sağlamaktadır. İşitme, fiil ve görme parçaları, anlam olarak birbirini tamamlar:

“Bir aralık ismimin geçtiğini duyup da başımı kaldırdığım zaman Ragıp Bey’in bana baktığını gördüm.”

Bu yapının parçalar hâlinde düzenlenmesi, yorum alanını genişletmektedir. Her algı, bir geçiş parçası şeklinde yorumlanmaktadır. Bu sıradaki psikolojik çözümler ise, yorumlamayı desteklemektedir. Metin çözücü, önceki metindeki bilgileri, bu

yüzden kullanmak zorundadır. Bu zorunluluk, iki metin arasındaki bağı da kuvvetlendirir.

3.6.29 Edat Grubuyla Belirlenen Sebep

13.3

(17) **Kapılar kapanır...**

(18) **Dışarıya gözcü konur...**

(19) **Polis gelmesin diye.**

17 ve 18 numaralı cümlelerdeki fiillerin sebebi, 19 numaralı cümlede verilmektedir. Bu bağlantıyı kuran unsur, “diye” edatıdır. Bu edat, bulunduğu cümleyi, önceki iki cümlenin sebebi olarak düzenlemektedir.

Sebep kısmı, sonuçtan sonraya bırakılmıştır. Bu, cümle içi yapıdaki devrik cümle yapısına benzemektedir. Çünkü bu cümle yapısı, yüklemden sonra gelen zarf tümlecini hatırlatır.

Üç cümlenin birbiriyle kurduğu ilişkiler, sıralı birleşik cümleye benzer. Bu yüzden, üç cümle, şu şekilde birleştirilebilir:

“Kapılar kapanır, dışarıya gözcü konur, polis gelmesin diye.”

((YT + Y) + ZT) şeklinde kurulan sebep sonuç ilişkisi, noktalama işaretleriyle üç kısma ayrılmıştır. Böylece ardışık fiiller şeklinde düzenlenen iki cümle, sebeple tamamlanmıştır. Burada amaç, sebebin önce yorumlamayla çıkarılmasını sağlamaktır. Yani yüklemelere sorulan “niçin” sorusunun cevabının karşılaştırmayla bulunması istenmektedir. Bunun için verilen ipuçları, metin çözücü tarafından iyi değerlendirilmelidir. Edat grubu şeklindeki sebep kısmı da niçin sorusunun cevabıdır.

“Diye” son çekim edatıyla kurulan sebep - sonuç ilişkisi, bir plan ve onun uygulanışıyla elde edilmesi istenen hedef şeklinde bir ayırım sağlamıştır. Plan kısmını oluşturan iki cümlenin –Ir ekleri, geniş zamanda devam eden anlamıyla, ortak durumu belirleme bağlantısı kurmaktadır. Üçüncü cümle ise, elde edilmesi istenen hedefi taşır.

Sebep - sonuç ilişkisinin bu şekli, anlatımı daha etkileyici yapmaktadır. Sebep, geciktiği için, merak unsuru hâline gelmiştir. Merak edilen, sonucun hedefi olarak düzenlenmiştir. Hedefe ulaşılma şekli de, bağlantıyı daha aktif yapmıştır.

3.6.30 Çağrışımla Belirlenen Sonuç

7.6

(0) Elindeki eşyaları idare edemeyecek kadar sınırları fena idi.

(1) Hemen ona bir teselli yetiştirmeyi düşündüm ve şunu bularak seslendim.

İlk cümledeki “Sınırları fena idi.” (Ö+Y) yapısıyla belirlenen durum, sonuç bakımından “(teselli) yetiştirme” fiiliyle anlam ilişkisi kurmaktadır. “Sınırları fenâ.” ile “teselli” arasındaki çağrışım, bağlantıyı düzenlemektedir.

Annenin durumunun gerektirdiği fiil, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır:

“Sınırları fena olduğu için hemen ona bir teselli yetiştirmeyi düşündüm.”

Sebep - sonuç ilişkisinin çağrışım yoluyla kurulması, bağlantının daha da güçlenmesini sağlamaktadır. “Hemen” zarf tümleci, zaman aralığını sürat bakımından belirlerken, çağrışımın derecesini de göstermektedir.

3.6.31 İlişki Çözümleyici Sebep Sonuç Bağı

14.6

(2) Hastalığından da iyi haberler getir.

(3) Gülümseyerek çıktım.

3 numaralı cümledeki fiilin sebebi, açıkça belirtilmemiştir. Burada asıl sebep gizlenerek anlatımın derin yapı değerlendirmelerine ortam hazırlanmaktadır. Bu değerlendirmeler, metnin büyük yapısından çıkarılabilir.

Bağlantıdaki “sebep” unsurunu bulmak için 3 numaralı cümlenin yüklemine “niçin?” sorusunu sorarız. Cevap olarak 2 numaralı cümleye ulaşırız. Ancak sebebin Çocuk üzerindeki etkisini çözmek için, romanın diğer metinlerindeki bilgileri hatırlamalıyız. “Hastalığından” yer tamlayıcısının gönderim hedefleri, bunu sağlayan bağlantı unsurlarıdır.

“Hasta” isim kökü, romanın değişik kısımlarında sıkça kullanılmaktadır. Hastalık, metinde kötü çağrışımların kaynağı bir kelimedir. 3 numaralı cümledeki “iyi haberler” nesnesi(ST), cümle içinde kurduğu zıtlık ilişkisiyle, sebebi açıklamaktadır.

Metinde Paşa - Çocuk ilişkisinin en yoğun kısmı olan “Paşa” metni, ayrıntının çözümleneceği yerdir. Orada Paşa'nın hastalıkla ilgilenmesi, Çocuk'a olan sevgisini göstermektedir. Bu, Çocuk ile Paşa arasındaki yakınlaşmayı sebep olarak ortaya çıkarır.

2 numaralı cümlede üstü kapalı bir şekilde verilen sebep, bir gönderim yoluyla böylece çözümleniyor. Metnin bağlamında gizlenmiş sebep bağlantısı, romanın asıl büyük yapısında uzak çağrışımlarla açıklanmıştır.

Metinde birbirinden ayrılamaz parçalar hâline gelen parçalar, anlatımı uzak geçişlerle daha eğitici yapmaktadır. Metin çözücü, basit bağlantılar yerine, daha karışık ilişkiler içinde, âdeta yetiştiriliyor.

3.6.32 Düzenleyici Sebep

32.1 “Bir Düstür”

- (1) Evimiz birdenbire kalabalıklaştı.
- (2) Dostlar, komşular ve akraba gelip gidiyordu.
- (3) Ben minderde uzanmıştım ve mukadder suallere verilmek için ezberlediğim cevabı her gelene, her sorana tekrar ediyordum.

İlk cümle, paragrafın diğer cümlelerinin sebebini taşımaktadır. Durumu açıklayan son iki cümle, bu sebep üzerine kurulmuştur. Düzenleyici sebep ise, yorumlamada temel bilgi olarak kullanılmıştır.

İkinci cümle, “Birdenbire kalabalıklaştı.” (ZT+Y) yapısını açıklamaktadır. “Bu kalabalık nasıl oluşuyor?” sorusunun cevabı şeklinde bağlantı düzenlenmektedir. Derin metindeki “çünkü” bağlacı, bağlantının yapısını düzenlemektedir.

Üçüncü cümle, öncesindeki iki cümlenin bilgilerini yorumlayarak onları bağlamaktadır. İlk cümle durum bakımından, ikinci cümle fiil bakımından bu cümlenin sebebini açıklamaktadır.

Üçüncü cümle, ikinci cümleye derin metindeki “bu yüzden” bağlacıyla bağlanmaktadır. “Her gelene” ve “her gidene” yer tamlayıcıları, “gelip giden dostlar, komşular ve akrabalar” hedefine ulaşarak, durum yinelemesiyle açıklamayı desteklemektedir.

“Ben” öznesinin “gelen giden dostlar, komşular ve akrabalar” ile kurduğu ilişkiler, son cümlenin diğer durum ve fiillerini açıklamaktadır. Bu açıklama, sebep sonuç ilişkisinde cümleleri birleştirmektedir:

(1) “Dostlar, komşular ve akraba gelip gittiği için ben minderde uzanmışım ve mukadder suallere verebilmek için ezberlediğim cevabı her gelene, her sorana tekrar ediyordum.”

(2) “Dostlar, komşular ve akraba gelip gittiği için evimiz birdenbire kalabalıklaştı.”

3.6.33 Tarz Belirleyici Sonuç Bağı

42.2

(3) Ses yok.

(4) Bekliyorum.

(5) Korkudan elimi yüreğime bastım.

“Ses yok.” durumunun sonucu olan tavırlar, verilen tepkilerle belirlenmektedir. Sebebin bu şekilde yorumlanması, vurgulanan durumu daha etkili hâle getirmektedir.

“Bekliyorum.” yüklemi, yüzey metne tek başına çıkarılarak süreçteki tavrı vurgulamaktadır. “Niçin bekliyordun?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir. Bu sorunun cevabı, fiilin sebebini açıklamaktadır:

“Ses olmadığı için bekliyorum.”

5 numaralı cümle, “bekleme” fiili yapılırken takınılan tavrı göstermektedir. Böylece sebep ve sonuç kısımları arasında bir bütünleşme sağlanmıştır:

“Ses olmayınca, korkudan elimi yüreğime basarak bekliyorum.”

Sebebin-sonuç ve tarz kısımlarının bu şekilde ayrılması, durumun yorumlanması için daha uygun bir metinleşme sağlamaktadır. I. tekil kişi anlatıcının baskın kişiliği, böyle bir dağılımı kolaylaştırır.

Tarz belirleyici sonuç bağı, farklı bağlantı unsurlarının parçalarını kullanarak tasarruflu bir yorum alanı oluşturmaktadır. Böylece modüler olarak kurulan metin, az cümleyle çok şey anlatmaktadır.

3.6.34 Gizli Sebep Belirleme

43.10

- (1) Sarardığımı hissediyorum.
- (2) Müthiş ağırlığı altında ruhumu deviren korkudan kurtulmak için, felaketin üstüne yürümek istiyorum.

İlk cümlede belirlenen sebep, ikinci cümle tarafından sonucun belirlenmesinde kullanılmaktadır. Bu ilişki, iki cümle arasındaki anlam ilişkilerinden çıkarılabilir.

İki cümle arasında bağlaç kullanılmaması, cümleleri bağımsız birer durum olarak belirlemektedir. Bu durumların birbirine göre yorumlanması, anlam ilişkileriyle düzenlenmektedir.

Cümleler arasına “bu yüzden” bağlacı konulsaydı, bu ilişkiler daha bariz olabilirdi. Ancak o zaman bağlantı, daha az işlevli olurdu. “Sarardığımı hissetme” durumu, tek başına bırakılarak çevredeki cümlelerin ona göre anlamlandırılması, bağlaç kullanılmamasıyla daha kolaydır.

2 numaralı cümlenin sebebi, önceki cümledeki asıl sebebi örtmektedir. Metin çözücü, bu yolla açık sebepten gizli sebebe ulaşabilir. “Müthiş” ağırlığı altında ruhumu deviren korkudan kurtulmak için” zarf tümlecisi, görünen sebebi gösterir.

Gizli sebep bildirme bağlantısı, sebep ve sonuç kısımlarını özel bir şekilde düzenleyerek anlatımı daha etkili ve akıcı yapmaktadır. Her cümlenin yorumu, bağlantıyı ayrı ayrı destekler.

3.6.35 Öncelik - Sonralık Sebep - Sonuç Bağı

3.6.35.1 Öncelenmiş Sonuç - Sebep Bağı

3.7

- (6)(7) Fakat asıl mesele gaz bezinin çıkarılmasıdır:
 - (8) ... emer, bırakmaz... yapışmıştır, kilitlenmiştir.
- (7)(1) Vücudum büyük bir korku ile öne doğru eğildi ve dizimin üstüne kapandı.
 - (2) Bana doğru gelen Operatör'ü görerek saygı ve utançla biraz doğruldum.

Paragrafi oluşturan cümleler, birbirlerine sebep - sonuç ilişkisine göre bağlanmıştır. Ancak sonuç öncelenmiştir. Çünkü metin çözücü, Çocuk'un durumuna odaklanacaktır.

Çocuk, Doktor'u görünce korkmuştur. Birinci cümledeki "eğilme" ve "kapanma" fiillerinin sebebi olarak "bana doğru gelen Operatör'ü gör-" yapısı, sunulmuştur.

"Operatör" kelimesinin ortak anlam alanı yönünden çağrışım kurduğu "gaz bezinin çıkarılması" ile ilişkisi, paragrafi önceki paragrafa bağlamıştır. Yoksa Çocuk için, Doktor'un gelmesinin neden korkutucu olduğu açıklanamaz. Metin çözücüye sağlanan bu çağrışım imkânı, metnin anlaşılması ve bütünlüğün algılanması için önemlidir.

"Gelen Operatör", durumun korkunçluğunu hatırlatmakta ve Çocuk'un hareketlerini değiştirmektedir. "Eğildi" ve "doğruldu" yüklemeleri arasındaki ardışık ve zıt yöndeki hareketler, iki cümleyi birbirine bağlarken, "Doktor'un gelişi" durum değiştirici unsuru, yönetici yapı konumuna geçmiştir.

3.6.35.2 Ertelenmiş Sebep

20.1

(4) Şimdi sizin cibinliğinizi kurdum.

(5) Sivrisinekler çoğaldı.

İlk cümlelerin fiilinin sebebi, ikinci cümledeki durumdur. Durum, cümlelerin fiilinin sonucudur. Bu sonuç da, ilk cümlelerin sebebidir.

Sivrisinekler çoğaldı. > Sivrisinek çok. > Cibinliği kurdum.
(Durumun sebebi) (Sebep durum) (Durumun sonucu)

Bağlantının ortasındaki sebep durum, derin metinde bırakılmıştır. Anlamı, durumun sebebi kısmından çıkarılabilir. Buna göre iki cümle, şu şekilde birleşir:

"Sivrisinekler çoğaldığı için şimdi sizin cibinliğinizi kurdum."

Bağlantıda durumun sebebi ertelenmiştir. Bundaki amaç, durumu sona bırakarak vurgulamaktır. Önemli unsurun tek başına cümle hâlinde düzenlenmesi, ertelemenin etkisini arttıran diğer yapıdır.

Sonuç - sebep ilişkisi kuran cümlelerin ardışık zamana göre düzenlenmiş yüklemeleri, ertelemenin yeniden doğru sıraya sokulmasını sağlamaktadır:

Z₁ “çoğaldı” > Z₂ “kurdum”

Bu yapıyı düzenleyen, derin metindeki “çünkü” bağlacıdır. Bağlaç, sebep açıklama işlevini yüklenmiştir. Ancak onun gizli olması, değerlendirmeyi daha serbest hâle getirmektedir. Gizlenmiş bağlaç, yüzey metne çıkarılmış olsaydı, anlatım sıradanlaşır. Metin kurucu, bu yüzden bağlacı göstermemiştir.

Düşünce zincirinde sıralanan cümleler, bir mantık yapısı içinde düzenlenmektedir. Her hatırlama, yeni bir cümlenin konuşmaya eklenmesini sağlar. Böyle bir yapıda, bağlaç kullanımı sınırlı bir çözümlenme yapılmasına sebep olurdu.

“Cibinlik” ve “sivrisinek” arasındaki var olma mantığı, açıklama işlevindedir. Çünkü sivrisineğin varlığı, cibinliği zorunlu kılmaktadır. Sebebin ertelenmesi, zorunluluğu hatırlatır. İlk cümlenin “şimdi” zarf tümlecinin şimdiki zaman anlamı, ikinci cümlenin geçmişte başlayıp devam eden zaman anlamıyla devam ettirilerek sebep - sonuç ilişkisinin düzenlenmesini sağlamaktadır.

3.6.36 İspat - Tespit Sebep - Sonuç Bağı

3.6.36.1 Tespit - Sonuç Bağı

38.9

- (6) Göğsümde müthiş bir tazyik var.
- (7) Bağırma arzuları gelip gidiyor.
- (8) Yudum yudum su içiyorum.

İlk cümlede yapılan tespit, sonraki iki cümledeki fiillerin sebebidir. Varolan etkileyici unsurun bir takım fiillerle sonuçlanması, tespiti destekleyen verileri ortaya koymaktadır.

“Göğsümde müthiş bir tazyik var.” cümlesinde yüklem bulunmayı; yer tamlayıcısı bulunan yer, özne de bulunamı göstermektedir. Bu yapı, 7 ve 8 numaralı cümlelerdeki fiillerin hazırlayıcısıdır.

“Bağırma arzuları” öznesinin ve “Su içiyorum.” (N+Y) yapısının belirlediği fiil ve durumlar, “göğüste tazyik” bulunmasından dolayıdır. “Göğüsteki tazyik” tespiti, bağırma arzusu ve su içme belirtileriyle daha da güçlenmektedir. Bu ilişki, belirtileri teşhis sonrası ortaya çıkan veriler olarak düzenlenmektedir.

Tespit - sonuç zinciri, hastalık ortak alanında psikolojik ve fizyolojik yıkımı göstermektedir. Bu bağlantının yorumlanmasında, metnin tamamına yayılmış Çocuk kimliği bilgileri kullanılır.

3.6.36.2 Hükümü Sebebe Bağlayan İspat

18.13

(7) **Sen biraz evvel darıldın.**

(8) **Odadan çıkışından belliydi.**

İlk cümlede verilen hüküm, ikinci cümlede ispatlanmıştır. Cümlelerin dizi (paradigma) ve dizim (sintagma) ilişkileri, bu bağlantıyı bir sebebe bağlamaktadır.

“Sen” Ö: bağlantının kişi yapısını, “biraz evvel” ZT: zaman yapısını, “darıldın” Y: verilen hükümü. “Odadan çıkışından” YT: delili, “belliydi” Y: ispatı vurgulamayı gösterir.

Bu ögeler arası ilişkiler, böylece iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. Ayrıca “sen” öznesi, derin metinde “odadan çıkışın” tamlananının tamlayıcı durumundadır. Yapı, tamlayanla tamlanan arasındaki ilişkiye dayalı bir bağlantı şeklindedir.

“Senin odadan çıkışın”

İki cümleyi, bu bağlantılarla şu şekilde birleştirebiliriz:

“Senin biraz evvel darıldığını, odadan çıkışından (anladım).”

Bağlantıda hüküm, nesne; ispat da YT + Y şeklinde düzenlenmiştir. Böylece cümle içindeki ilişkilere benzetilen cümleler arası bir ilişki kurulmaktadır.

-DI ekinin bitmiş zaman anlamı, ispatı geçmiş bir hüküm üzerinde tamamlamayı sağlamıştır. Yani hüküm de, delil de geçmişte bitmiştir.

II. tekil kişi yapısı, hakkında hüküm verilen kişiyi; III. tekil kişi yapısı, durumu bildirmektedir. İki kişi yapısı arasındaki ilişki, kişiyle durumu bağdaştırır.

“Darılmak” ve “(odadan) çık(ış)” fiilleri arasındaki ilişki, yapıyı sebep - sonuç bağlantısı hâline getirmektedir. Bu da hükümün ispatını, mantık yapısında gerçekleştirir.

“Darıldığın için odadan çıktın.”

“Darıldığın belli” bilgisi, hükümü kesinleştiren bir geçiş ahengi kurmuştur. Bu yapı, metin çözücüyü yönlendirir. “Odadan” yer tamlayıcısı, “çıkış” yardımcı

yüklemine aittir ve “çıkışından” yer tamlayıcısı ile müştaklık ilişkisi kurar. Bu yineleme, ikna edici başka bir baskıcı ses unsurudur.

3.6.37 Benzetme Sebep - Sonuç Bağı

3.6.37.1 Benzetmeyle Yorumlanmış Sonuç

39.7

(2) *Boylu boyunca bir duvarın altına uzanıp kalmışım gibi hava alamıyorum, kollarımdan ve bacaklarımdan hayat çekiliyor.*

(3) *Yatağa arka üstü uzanıyorum.*

3 numaralı cümledeki fiilin sebebi, önceki cümledeki benzetme ile yorumlanmaktadır. Bu açıklama, sonucu hazırlayan durumu göstermektedir.

“Niçin yatağa arka üstü uzanıyorsun?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir. Bu sorunun cevabı, sebebin bulunmasını sağlar. Yani iki cümle, cevapta birleşmektedir. Buna göre birleşme, şu şekilde gerçekleşir:

“Boylu boyunca bir duvarın altına uzanıp kalmışım gibi hava alamadığım, kollarımdan ve bacaklarımdan hayat çekildiği için yatağa arka üstü uzanıyorum.”

Bu cümledeki edat grubunun görevini, romanda 2 numaralı cümle görmektedir. Anlatımın iki cümleye bölünmesi, çözümlemeyi kolaylaştırmaktadır. Önce bir sebep ortaya atılıp açıklanmakta, daha sonra da bu sebebin sonucu verilmektedir.

Sebep kısmının bir örneğe bağlanması, durumun yorumlanması için kolaylık sağlamaktadır. Sebebin iyi anlaşılması da sonucun daha verimli kullanılabilmesi için önemlidir.

“Hava alamıyorum.” (Ö+Y) / “Kollarımdan ve bacaklarımdan hayat çekiliyor.” (YT+YT+Y) yapılarında belirtilen durumun bir dış duruma yaptığı gönderim, benzetmeyi kurmaktadır. Bu da bulunan durumla örnekteki durumun karşılaştırılmasını sağlamaktadır. Karşılaştırma, benzerlik yönündendir. Gerçekle örnek arasındaki benzerlik, sonuç kısmında verilmektedir. Bu ilişki, bir sebep - sonuç zinciri oluşturur:

“Boylu boyunca bir duvarın altında kalmış gibiyim..” > “(Bu yüzden) hava alamıyorum.” > “(Bu yüzden) kollarımdan ve bacaklarımdan hayat çekiliyor.”

3.6.37.2 Yer Benzetmeli Sebep - Sonuç

7.3

- (1)(a) **Tam o sırada, çıt... etti,**
 (b) **merdivenin üstüne asılı, farbalanın bir köşesi koptu.**
 (2) **Ürperdim.**
 (3) **Bütün sofa, kımıldanıyor gibiydi.**

Paragrafın ilk iki cümlesinde kurulan sebep - sonuç ilişkisi, son cümlede açıklanmaktadır. Bu açıklamada, asıl sebebin bulunması amacı güdülmektedir.

Son cümledeki benzetme, sebebin sonuçta nasıl etkili olduğunu gösterir. Böylece sebebin temeline inilmesi sağlanmıştır. Bu yapı, cümleleri şu şekilde birleştirir:

“Tam o sırada merdivenin üstüne asılı, farbalanın bir köşesi çıt... edince, bütün sofa kımıldanıyor gibi olduğu için ürperdim.”

“Ürperdim” yüklemi, bağlantıyı sonuç yapısında düzenlemektedir. Diğer bilgiler, bu sonucu hazırlayan sebepleri oluşturmaktadır.

“(Sofanın) kımıldanma(sı)” fiili, “ürperme” durumunun şiddetini belirlemektedir. Bunun ihtimalî olarak belirlenmesi, durumda bir belirsizlik olduğunu gösterir. “Gibi” edatı, bu belirsizliği düzenlemektedir.

3.6.38 Gözlem Sonuç Bağı

42.1

- (3) **Koridor tenhâlaştı, sesler kesildi, koğuşun bütün ruhu sindi ve bütün zekâsı bir tek ıstırabın üstüne eğiliyor.**
 (4) **Keskin bir çığlık, koridorun havasında büyük bir uçurum açarak tâ diplere kadar gitti.**
 (5) **Sonra kesildi.**
 (6) **Mırıltılar, hafif bir çığlıkla karışan uzun bir inilti.**

İlk cümledeki gözlem, sonraki cümlelerde elde edilen işitme verileriyle sonuçlanmıştır. “Ses” alanında işitilenler, belli bir bütünlük oluşturmaktadır.

“Bir tek ıstırabın üstüne eğiliyor.” (YT+Y) yapısı, dikkatin sonuç üzerine yoğunlaştığını gösterir. “Koridor tenhâlaştı.” / “Sesler kesildi.” / “Koğuşun bütün ruhu sindi.” (Ö+Y) yapıları, bu yoğunlaşmanın çeşitli ayrıntılarını tamamlamaktadır.

“Keskin bir çığlık” öznesi, gözlem sonucu elde edilen algıyı gösterir. Bu öznenin ortama getirdiği değişiklikler, sonucun yol açtığı sonuçları göstermektedir.

“Sesler kesildi.” ve “keskin bir çığlık” ifadeleri arasındaki zıt anlamlılık ilişkisi, değişimin yönünü belirlemektedir. “Koridor” isminin yinelenmesi ise, değişimin gerçekleştiği ortak yeri göstermektedir.

“Koridorun havasında büyük bir uçurum açarak tâ diplere kadar gitti.” (ZT+ZT +Y) yapısı, değişimi bir benzetmeyle açıklamaktadır.

6 numaralı cümle, durumdaki değişikliklere kişilerin verdiği tepkileri belirlemektedir. “Mırıltılar” / “hafif bir çığlıkla karışan uzun bir inilti” ifadeleri, “keskin bir çığlık” öznesine eklenen diğer işitme algılarını verir.

Çocuk, algıladıklarını yorumlayarak kendi adına sonuçlar çıkarmaktadır. Bu sonuçlar, yapılacak pansuman veya ameliyat için hazırlık yapar.

3.6.39 Sebep Abartılı Sonuç

15.16

(4) **Ve ne sessizlik!**

(5) **Ayak seslerimiz bile hiç akis yapmıyor gibi cınlayıp sönüyor.**

(6) **Kendime gömülüyorum.**

4 ve 5 numaralı cümlelerde “sessizlik” ortak alanının oluşturduğu duygu yoğunlaşması, durumun abartılmasına sebep olmaktadır. Abartma unsurları:

1. “Ne” edatı 2. Ünlem işareti 3. “Bile” edatı

Bu unsurlar, Çocuk’un psikolojik durumu için hazırlayıcı konumundadır. Çünkü kişinin ruh hâli, ortamın etkisiyle değişmektedir. İşitme duyusuna bağlı yer betimlemesi, ortamın hazırlanmasını sağlar. Yer unsurlarını abartan yukarıdaki unsurlar da sonucu tetiklemektedir.

Yoğun ve itici etkisiyle sessizlik ortam, Çocuk’u kendi iç dünyasına itmektedir. Bu sonuç, merak unsurunun da etkisiyle şok edici bir geçiş sağlamaktadır.

6 numaralı cümle, kurduğu ilişki ile derin metindeki bir bağlaç tarafından yönetilmektedir. “Bu yüzden” bağlacı, “bu” unsurunun değiştirim özelliği ile önceki cümledeki ortamı anlam olarak içine almıştır. Bağlaç, böylece durumu değerlendirerek, sonuca ulaşmayı sağlamaktadır.

Sebebin abartılmasıyla oluşan sonuç, anlam olarak değiştirime dayalı bir bütün oluşturur:

(1) “Ayak seslerimizin bile hiç akis yapmıyor gibi çınlayıp söndüğü bir sessizlik yüzünden (2) kendime gömülüyorum.”

Bu cümlenin sebep bildiren ZT(1) ile sonuç bildiren (YT+Y)(2) kısımları arasındaki anlam ilişkisi ile üç cümlenin kurduğu ilişkilerdeki benzerlik, parçadan bütüne giden yapının şeklini açıklamamıza yardım edecektir.

Sebep bildiren cümlelerle, zarflar arasındaki işlev benzerliği, sentaks çalışmalarının yöntemlerini kullanmamızı gerektirir. Cümle ve metin kurma tekniklerini karşılaştırmak, kompozisyon ve tahlil tekniklerinde yeni ufuklar açabilir.

3.6.40 Zincirleme Sebep - Sonuç

10.13

(0)(a) Ragıp Bey, beni istedi diye, ben de hemen evlenmiyorum ya...

(b) hem ben daha on dokuz yaşındayım.

(1) Hemen boynuna sarılmak istedim.

(2) Bu sözler, benim için bir aşk teminatı yerine geçti.

(3) Bir anda pek çok şeyler öğrenmiş olduğumu zannettim.

(4)(a) Fakat, biraz düşününce bunun bir teselli olabileceğini de anladım,

(b) bir an evvelki kederim arttı.

Önceki paragrafın son cümlesi, üç cümlenin sebebi konumundadır. Bu sebep ilişkileri, paragrafta bir bağlantı zinciri oluşturmaktadır. Zinciri oluşturan unsurlar, derin yapıdaki bağlaçlardır.

Bağlaçlar, derin yapıda bırakılarak, sebeplerin sıralanması kolaylaştırılmıştır. Önceki cümle için sonuç konumundaki cümle, sonraki cümle için sebep konumundadır.

Paragrafın sebep zinciri, şu şekilde kurulmuştur:

0. Asıl sebep cümlesi Ø 1. Bu yüzden Ø 2.Çünkü Ø 3.Çünkü Ø

4 numaralı cümle, bütün sebeplerin boşa çıktığını, yani sonuca ulaşamadığını belirten bir cümledir. Bu da "fakat" bağlacıyla belirtilmiştir.

Diğer bağlaçların tersine "fakat" bağlacı, yüzey metne çıkmıştır. Çünkü diğer cümlelerde sebepler, sonuca ulaşmamıştır. "Fakat" bağlacı ise, etkili elemandır. İstenen hedefler gerçekleşmediği için eski duruma geri dönmüştür.

3.6.41 Birleşik Sebep Gösterme

13.3

(10) Orada *apaşlar* toplanırlar.

(20) Hoş polis her şeyi bilir ya...

(21) Arada bir *bunları* basar...

21 numaralı cümlenin işlevi, 20 numaralı cümledeki durumun sonucunu göstermektedir. Bağlantı, derin metindeki "bu yüzden" bağlacıyla kurulmaktadır. Bağlacın değiştirim unsuru olması yanında başka bağlantı şekilleri de kullanılarak sonuca ulaşılmaktadır.

Değiştirim : Derin metindeki "bu yüzden" bağlacının işaret kısmı "bu", önceki cümleyi 21 numaralı cümleye taşır:

"Polisin her şeyi bilmesi yüzünden, arada bir *bunları* basar."

Gönderim : (1) Önceki cümlenin "polis" öznesi, 21 numaralı cümlede de kullanılmaktadır. Bu yapı, sebep - sonuç ilişkisindeki etken kişinin belirlenmesine dayalıdır. Derin metindeki "onlar" zamiri, gönderim bağlantısını kuran unsurdur.

(2) 21 numaralı cümlenin "bunları" nesnesi, 10 numaralı cümlenin "apaşlar" öznesine yaptığı gönderimle, bağlantının etkilenen kişisini belirler. Böylece sonucun etki alanı, kalan kısımda belirlenmiştir.

Zaman zarfı: Sebep sonuç ilişkisini zaman bakımından belirleyen öge, "arada bir" zarf tümlecidir. Sebep süreklidir; ancak sonuç aralıklar hâlinde gerçekleşir. Cümlelerin ortak geniş zaman yapısının zarf tümleçleriyle kurduğu ilişkiler, bunu belirler. Bu ilişkiler, şöyledir:

"Her zaman \emptyset > bilir." / "arada bir" > "basar."

Zaman belirlemedeki farklılık ilişkisi, sebebin hedefi olan sonuca ulaşımı ayarlamaktadır. Metin çözücü, bu geçiş durum değerlendirmesinde kullanacaktır.

Farklı hedeflere yönelen gönderimleri de ayarlayan zaman ilişkileridir. 10 ve 20 numaralı cümleler arasında, eşzamanlılık vardır. 21 numaralı cümle, kesintili yapısıyla bu eşzamanlı sistemi düzenler.

Sonuç gösterme ilişkisi, değiştirim, gönderim ve zaman unsurlarıyla kurularak çok yönlü bir bütünleşme sağlamıştır. Böylece gösterilen sebep, daha iyi anlaşılır.

3.6.42 “İçin” Edatı Analogisi Sebep - Sonuç Bağı

14.5

(5)(1) Güç vaziyetimde beni biraz daha serbest bırakmak için yengemin odadan çıkmasından da müteessir oldum.

(6)(1) Paşa düşüncemin yolunu değiştirmeye çalışıyor:

İlk cümlelerin iç bağlantısı, sebep - sonuç ilişkisiyle kurulmuştur. Cümlelerin yer tamlayıcısı ile yüklemi arasında kurulan sebep - sonuç ilişkisi, bir mantık bağlantısıdır. Bu bağlantı, bir değişim süreci oluşturmuştur.

6 numaralı paragrafın ilk cümlesi, bu sürecin sonucu durumundadır. Böylece cümle içi sebep - sonuç ilişkisi, başka bir fiilin sebebi hâline gelmiştir.

Cümle içi bağlantıyı kuran, “için” edatıdır. Cümleler arası bağlantıyı kuran ise, derin yapıdaki “bu yüzden” bağlacıdır. Bu bağlantı unsurları, zincirleme bir yapı oluşturmuştur.

Zincirleme sebep - sonuç ilişkisi, öyküleyici anlatımda olay gelişimini düzenler. Bu ilişkide, anlam, bağlaç ve edatların ortaklaşa işleyişi, metnin teşekkülünde kullanılan önemli unsurlardır,

Önceki sebebin sonucu üzerine kurulan sebep - sonuç ilişkisi, metin çözücüyü gerçeklik duygusu içine çekerek, bir bütünlük oluşturmaktadır. Sebep yapıları arasındaki analogi, “için” edatıyla böylece kurulmuştur.

3.6.43 Yüklemler - Yer Tamlayıcı Arasında Fiil - Sonuç Bağı

14.7

(0) Gülümseyerek çıktım.

(1) Köşkün bahçesinde Nurefşan yanıma geldi.

Önceki paragrafın son cümlesinin “çıkıtım” yükleminin sonucu, bir yer değişikliği olmuştur. Bu yer değişikliğinin göstergesi, paragrafın ilk cümlesindeki “köşkün bahçesinde” yer tamlayıcısıdır.

Yüklem - yer tamlayıcısı öğeleri arasındaki ilişkiler, fiilden sonuca geçiş şeklinde düzenlenmektedir. İki cümle arasındaki yer - zaman - kişi değişimleri, metinde bir farklılaşma yapısı oluşturmuştur:

Yer : Köşk > bahçe

Kişi : Ben > Nurefşan

Zaman : Geçmişte bitmiş > Şimdi bitmiş

İki cümle arasındaki anlam ilişkisi kuran öğeleri, araya üçüncü bir cümle sokmaktadır. Çağrışım, âdeta derinlikte yeni bir cümleyi kuruyor. Parçalar, yeniden birleştirilmiş. Böylece kısa cümlelerle, geniş anlatıma ulaşılmıştır. Bu cümle: “Köşkün bahçesine vardım.” şeklindedir.

Yapı, eksiltilmiş bir cümle gibidir. Ancak eksiltelen öğeler, iki cümle arasında paylaşılarak modüler bir sistem kurulmuştur.

Modüler sistemin unsurları $YT + Y^2$, ayrı cümlelerde, aynı cümlelerin unsuru gibi düzenlenmektedir. Çünkü ikinci cümlelerin yer tamlayıcısı, ilk cümlelerin yükleminin sonucunu nitelemektedir: “çıkıtım” > “vardım”

Yer tamlayıcısındaki hâl eki değişikliği, niteleme yönündeki değişimi gösterir. Çünkü önce bir yere doğru yönelme, sonra orada bulunma vardır:

(0) (Köşkün bahçesine)

(1) Köşkün bahçesinde

Önceki paragrafın son cümlesinin yer tamlayıcısı ise derin yapıdaki “oradan”dır. Bunun gönderimi ise “köşk”edir.

3.6.44 Sebep Birleştirici Örnek

36.5

- (1) Onu testere altında tasavvur edemiyorum; keskin bir çeliğın kalın bir kemik üstünde yürüyüşü - hele çıkaracağı ses - tüylerimi ürpertiyor.
- (2) Fakat tahayyül etmekten dâima kaçtığım bu korkunç tasavvur, en ummadığım zamanlarda beynime musallat oluşur.
- (3) Evde bıçakla ekmek kesilmesine bakamıyorum.

Son cümledeki örnek, önceki iki sebebin ulaştığı sonuçta bağlanmaktadır. Bu bağlantı, durumun genel özelliklerinin özel durumda yorumlanmasını sağlar.

İlk iki cümle arasındaki aykırılık, 3 numaralı cümledeki örnekle daha anlaşılır hâle getirilmektedir. “Tüylerini ürperten bir durum olmasına rağmen en ummadığı zamanlarda beynine musallat olması”, örnekle somutlaştırılmaktadır.

“Evde bıçakla ekmek kesilmesine” yer tamlaması, “umulmayan durumları” açıklayan ögedir. Durumla örnek arasındaki ilişki, “bıçak” kelimesinin “testere” ve “çelik” kelimeleriyle girdiğı ortak alanda değerlendirilmektedir. Bunların ortak özelliğı olan kesicilik, çağrışımın kurulmasını sağlamaktadır.

“Bakamıyorum” yüklemi, “Tasavvur edemiyorum.”, “dâima kaçtığım korkunç tasavvur” ve “Tüylerimi ürpertiordu.” ifadelerini birleştiren ögedir. Bakamama yetersizliğı, bu ifadelere bağılıdır. Yani onlar yüzünden bakamamıştır.

Örnekte yer tamlayıcısı ile yüklem arasındaki ilişki, bağlantının yorumlanmasını sağlar. Çocuk’un ameliyatla, yani bacağıının kesilmesiyle ilgili her şeye karşı takındığı tavır, bu ilişkiyle açıklanabilir. Metin çözücü, bu ipucunu kullanarak durumu yorumlayabilir.

3.6.45 Beklenti - Sonuçsuzluk Bağı

34.4

(3)(3) Fakat büyük kapıya bakıyor, Operatör'ün gelmesini sabırsızlıkla bekliyordum.

(4) Mithat Bey de görünmüyordu.

(4)(1) Büyük kapıdan üç kişi girdi.

İlk cümledeki beklenti, diğer cümlelerde sonuç bakımından tamamlanmaktadır. Beklentiyle sonuç arasındaki ilişkiler, cümleleri birbirine bağlamaktadır. Bu bağlantı, cümleler arasındaki anlam ilişkileriyle düzenlenmektedir.

“Büyük kapıya bakıyor.” cümlesi, beklentinin belirtisini göstermektedir. “Operatör'ün gelmesini bekliyordum.” cümlesi, beklentiye açıklamaktadır. Bu açıklama, durumun yorumlanması şeklindedir.

3.4 numaralı cümle, beklentinin gerçekleşmediğini göstermektedir. “Mithat Bey” öznesine getirilen “de” bağlacı, Operatör kişisini de “görünmüyordu” yüklemine sokmaktadır. Bu da, “Gelmesini bekliyordum.” (N+Y) yapısındaki beklentinin sonuçsuz kalmasını belirlemektedir.

4.1 numaralı cümle, sonuçsuz kalan beklentiye ikinci bir sonuç eklemektedir. Bu cümle, “büyük kapı” sıfat tamlaması yinelemesiyle hedef bakımından 3.3 numaralı cümleyle bağlanmaktadır. “Üç kişi girdi.” (Ö+Y) kısmı, beklentinin ikinci sonucunu göstermektedir.

Beklenti - sonuç bağı, cümleleri birbirine bağlarken Çocuk'un bakış açısını kullanmaktadır. Bu yüzden de metin yorumlanırken, bu bakış açısından bakılmalıdır.

Sonuca parça parça ulaşılması, metni daha gerçekçi yapmaktadır. Durumun olumsuz ve olumlu tarafları verilerek, gerçek bir olayın anlatımındaki samimiyete ulaşılmaktadır.

3.7 BÜTÜN - PARÇA BAĞI

3.7.1 Yer Bütün - Parça Bağı

3.7.1.1 Parça Yer - Hüküm Bağı

19.1

(4) Enstitü binası...

(5) Sonra Cumhuriyet heykeli vardır.

(6) Yamandır Paris.

4 ve 5 numaralı cümleler, “Paris” yer isminin anlam parçalarıdır. Ancak bu parçalar, gerçek dünyaya gönderim yaparak geniş bir bilgi yüküne sahip olmuşlardır. Bu bilgi, Paşa kişinin hatıraları ile sınırlanmış bir dosyadır. Dosyanın açılımı, metnin sonuna kadar süren paragraflarda yapılacaktır.

Paris’i görmüş ve hatta orada uzun süre yaşamış bir metin çözücü için bu gönderimler ve çıkarılan hüküm, çok daha fazla anlamlıdır. Metin kurucu, bu farklılığı gidermek için, metnini bir Paris betimlemesi hâline getirmek zorunda kalmıştır.

“Enstitü binası...” eksilteli cümlesi, yoruma açık bir kapı bırakmıştır. “Sonra” bağlacı, heyecan unsuru olarak kullanılmış ve “Cumhuriyet heykeli vardır.” şeklinde tamamlanmıştır. Ancak bu parçalar, birer motif unsurudur. Asıl önemli parça, 13 numaralı cümlede verilecek olan “yer altı meyhanelerinde” yer tamlayıcısıdır. Bu yer parçasıyla ilgili olan “kafayı çekme” hatıra unsuru, asıl hedeftir.

Metin kurucu, “yamandır” hükmünü işte bu parçalar üzerine kurmaktadır. Motif unsurları ve asıl unsur, böylece bir yorum altında birleştirilmiştir. Asıl unsurun ertelenmesi, ayrıntılama işlemi içindir.

“Paris” öznesinin devrik cümlenin sonuna atılması, vurgulama amaçlıdır. Parçalar üzerine yapılan yorum, bütün üzerine aktarılmaktadır. Tabii bu aktarım, mutlaka vurgulanmalıdır.

6 numaralı cümlenin derin metnindeki “bu nedenle” bağlacı, parçaların incelenmesiyle ulaşılan sonucu göstermektedir. Ancak bu gösterme işlevi, hüküm ögesi olan yükleme yüklenmiştir. “Vardır” ve “yamandır” yüklemlerinde yinelenen bildirme eki -Dir, parça-hüküm ilişkisi şeklinde düzenlenen bütüne ulaşma bağlantısının ahenk ve yapı unsurudur.

3.7.1.2 İyelik Eki Yer Bütün - Parça Bağı

17.9

(2) **Yengem, aynalı dolabın içine kapanmış.**

(3) **Kapısı, hafifçe gıcırıyor.**

3 numaralı cümlenin “kapısı” öznesi, tamlayan kısmı eksiltilmiş isim tamlamasının tamlanan kısmıdır. Bu yapının iyelik eki kullanılarak, tamlama tamamlanır.

“Aynalı dolabın kapısı”

Bu tamlama, bütün - parça ilişkisiyle cümleleri birbirine bağlar.

(2) *Bütün* : “Aynalı dolap”

(3) *Parça* : “Kapısı”

Burada bütün yinelenmeden, parçadan yola çıkılmaktadır. Metin çözücü, bütün nesnenin nitelikleriyle parçanın niteliklerini bağdaştırır. İki cümle, anlam olarak birleşmektedir:

“Yengem, kapısı hafifçe gıcırdayan aynalı dolabın içine kapanmış.”

Böylece parçanın özelliği bütünü de içine alarak anlam tamamlanmıştır. Sıfatın cümle olarak düzenlenmesi, fiili ön plana çıkarır.

Bu tür bağlantılar gösterir ki sıfatla isim arasındaki ilişkilere benzer bağlantılar, cümleler arasında da görülür. Eşya betimlemesinde parçaların bütünüün sıfatını oluşturması, canlı bir anlatım için önemlidir:

Parçalama: “Evleri eskiydi.”

“Camları kırık.”

“Kapıları gıcırıyor.”

“Kışın odalarında rüzgâr oynuyordu.”

Birleştirme: “Camları kırık, kapıları gıcırdayan, kışın ortasında rüzgârın oyunlar oynadığı evleri eskiydi.”

Yüklemlerde yapılan değişiklikler, cümleleri tek bir yapıda birleştirir. Ancak bu işlem, derin yapıda yapılır. Derin yapıda bütünüün ispatlanmasında kullanılan her fiil, bir sıfat gibi işletilir.

3.7.1.3 Yer -Kişi / Bütün-Parça İlişkisi

11.1

(1)(1) Öğleye doğru muayene odasının önü doldu.

(2) Sıralarda oturacak yer kalmadığı için, yeni gelenler ayakta durdular ve anneler, hasta çocuklarını dizlerine oturtabilmek için, duvar diplerine çömeldiler.

Önceki cümlede “muayene odasının önü” isim tamlaması, öznedir. Cümlenin yüklemi de III. tekil kişi yapısındadır. Sonraki cümlenin özneleri, “yeni gelenler” ve “anneler”dir. Cümlenin yüklemi de, III. çoğul kişidir.

İki özne yapısı arasında, bulunulan yer yönünden bir anlam ilişkisi vardır. Çünkü yer ismi ve o yerde bulunan insanların ismi arasında, bir bütün - parça ilişkisi bulunur. Bu ilişki, ikinci cümlenin nesnesi olan “hasta çocuklarını” da kapsamaktadır.

Metin kurucu, hastahane ve hasta ile ilgili kavramları, iki cümlede kullanarak ortak bir kavram alanı oluşturmuştur. “Muayene odasının önü” öznesi, sonraki cümle için genelleme göstermektedir. Bu genel konudaki özne, sonraki cümlede özelleştirilmiştir. Aslında anlam, dereceli bir anlatımda yinelenmiştir.

Bu anlatım şekli, romanın ilk metninde yapılması gereken yer betimlemesinin metin çözücü tarafından hayalde canlandırılması işlevini üstlenmiştir. Bir yer ve o yerde bulunanlar üzerindeki bütün - parça ilişkisinin oluşturduğu ortak kavram alanı, metin kurucuya hem betimlemeyi genişletme, hem de ayrıntılarla anlatılanların yinelenmesi yoluyla açık bir pekiştirme imkânı vermiştir.

“Muayene odasının önü” yer ismi ile “sıralar” “oturacak yer” “duvar dipleri” isim ifâdeleri ve “oturmak”, “çömelmek” fiilleri arasında, bütün - parça ilişkisine dayalı bir anlam ilişkisi kurulmuştur. İkinci cümlede geçen isim ve fiiller, “muayene odasının önü” ortak alanına gönderim yaparak bağlanmaktadır.

İkinci cümledeki “**oturacak** (yer)” sıfat fiili ve “**oturabilmek**” isim-fiili, aynı fiil kökünden türetilmiştir. Böylece fiil kökü yinelemesiyle kurulan ortak alan, yer ilgisiyle önceki cümleye bağlanma yoluyla, yer betimlemesini tamamlamaktadır.

3.7.1.4 Ortak Yer Bütün - Parça Bağı

17.9

- (1) Nüzhet'e baktım, başını pencereden dışarı çevirmiş ve dizlerini sallıyor.
 (2) Yengem, aynalı dolabın içine kapanmış.

Bulunulan yer bütünündeki kişiler arası ilişkiler, iki cümleyi birbirine bağlar.

1 numaralı cümlenin “Nüzhet’e” yer tamlayıcısı ile 2 numaralı cümlenin “yengem” öznesi arasındaki bulunulan yer ortaklığı, kişi bağlantılarını düzenlemektedir. Ardışık iki kişi betimlemesi, bir yerin parçaları olarak birbirine bağlanmaktadır.

Romanın bu kısmında yer, diğer parçaları arasında oluşan ortak alanla, kişi - eşya ilişkisine dayalı kişi sistemini düzenlemektedir:

- (1) “Pencere” / “dışarı” (2) “Aynalı dolap”

Bu üç eşya arasındaki ilişki, yer ve kişi bilgileriyle ortak hareket etmektedir. Metin çözücü, anlatıcı kişinin etrafına bakışına göre bağlantıları değerlendirir. Olayın geçtiği yerdeki eşyalar arasındaki ilişkiler, betimlemeyi parçadan bütüne doğru tamamlamaktadır. Böylece Paşa'nın odası, görme duyusuna göre betimlenmiştir.

İki cümlenin eşzamanlı fiilleri, kişi ve yer bağlantılarını düzenler:

<u>Nüzhet</u>	<u>Yengem</u>
“çevirmiş”	“kapanmış”
“sallıyor”	

Bu eşzamanlılık, görüntü bütünlüğünü oluşturur. Aynı yerdeki iki kişinin fiilleri, cümleleri bir bütün olarak değerlendirmeyi sağlar:

“Nüzhet, başını pencereden dışarı çevirmiş dizlerini sallarken yengem, aynalı dolabın içine kapanmış.”

Böylece eşzamanlı yer bilgisinin parçaları arasındaki âhenk, iki cümleyi birleştirmektedir. Kişiler ve fiiller arasındaki paradigmatik (dizi) ilişkiler, bir bütünlük oluşturmaktadır.

3.7.1.5 Bütün Yer - Parça Ekleme

17.2

(0) **Köşke girdim, fakat aşağı sofalarda, merdivenlerde, kapısı açık odalarda ve salonda kimseye tesadüf etmedim.**

(1) **Paşa'nın yatak odasının önünden geçerken içerde hararetli bir konuşma duydum.**

Önceki paragrafta yer ve onun parçaları arasındaki ilişkiye, 1 numaralı cümlede bir ekleme yapılmıştır.

(0) **Köşk** (aşağı sofalar - merdivenler - kapısı açık odalar, salon)

(1) + (Paşa'nın yatak odası)

Ancak bu eklenen yeni parça, "fakat" bağlacının etki alanı dışındadır. Bunu, "tesadüf etmedim" yüklemiyle "Bir konuşma duydum." (YT+Y) yapısı arasındaki anlam ilişkisinden anlayabiliriz. Yani eklenen yapı, "Köşke girdim." cümlesinin hemen sonrasında.

Eklenen parçayla öncesindeki parça arasında "yokluk" X "varlık" zıtlığı vardır. Ancak bir yerde ilerleme fiilinin ardışık yapısı, bu zıtlıkları bağdaştırmaktadır. Önceki paragrafta geçen beklentinin olumsuzlaşması, son bularak beklenti gerçekleşmiştir. Çocuk'un aradığı insanlar, artık bulunmuştur. Bunu, "Bir konuşma duydum." (YT+Y) yapısı kurmaktadır.

Metinde ilerleme yapısı şu şekildedir:

Fiil	Hedef	İpucu
Aşağı sofalardan (geçtim).	-	
Merdivenlerden (geçtim).	-	kimseye
Kapısı açık odalardan (geçtim).	-	tesadüf
Salondan (geçtim).	-	etmedim
Ek: Paşa'nın odasının önünden geçtim	+	bir konuşma duydum

3.7.1.6 Sıfat Tamlaması Tamlayıcı Yerde Bütün - Parça İlişkisi

16.7

(0) **Benim Doktor, bahçede kolunu bana verdi.**

(1) **Yokuşu ağır ağır iniyoruz.**

İlk cümlelerin “bahçede” yer tamlayıcısı, bulunulan genel yeri göstermektedir. İkinci cümlelerin “yokuşu” nesnesi, bu genel yerin bir parçasıdır. “Bahçe” – “yokuş” yerleri arasındaki bütün - parça ilişkisi, cümleleri de birbirine bağlamıştır.

Öyküleyici anlatımın unsurlarından olan yer, olayların geçtiği alan olarak, cümleler arası bağlantıları da düzenler. Cümlelerin birleşerek kurduğu yer yapısı, metnin bütünlüğünü de oluşturur. Bütün yapıyla kurulan bağlantı, cümleleri düzenler.

İki yer unsuru arasındaki bağlantı, sıfat tamlamasındaki sıfat > isim ilişkisine benzer bir şekilde kurulmaktadır:

“Bahçedeki yokuşu” N (ST)

Bu yapı, “yokuşu” nesne yapısının sıfat kısmının derin metinde kaldığını gösterir. Yer isminin sıfatı da önceki cümleden tespit edebildiğine göre, olayın geçtiği yerin kurduğu bağlantı eksiltiyle düzenlenmiş diyebiliriz.

Olayın geçtiği yerde parça - bütün ilişkisine dayalı bağlantı, sıfat kısmı eksiltilmiş sıfat tamlaması şeklinde böylece düzenlenmiştir. Kelime grubunun unsurları arasındaki ilişkilerin cümleleri bağlaması, anlatımı sürükleyici bir şekle sokmaktadır.

Parçanın ait olduğu ana yer, kişinin ilerlemesine dayalı olarak çözümlenir. Büyük yerin değişik bölgelerine gidildikçe, yer bağlantısı uzayabilir:

* “*Eve* gittim. *Salonda* ayakkabılarımı buldum. *Mutfakta* yemek pişiriyordu. *Yatak odasında*, yatak dağınık duruyordu.”

Bu cümlelerdeki “eve” / “salonda” / “mutfakta” / “yatak odasında” yer tamlayıcılarındaki “ev”, diğer yer parçalarını kapsayarak ortak alana dayalı bir bağlantı kurmaktadır.

3.7.1.7 Yer Değişimi Bütün - Parça Bağı

15.23

(1) **Teşrih dershanesine girdik.**

(2) **Amfiteatr.**

Paragrafın ilk cümlesindeki yer değişikliği, bitmiş zamandadır. Bu değişikliğin sonucu karşılaşılan yer, 2 numaralı cümledir. Ayrıca cümlelerin diğer öğeleri eksiltilerek, yer unsuru ön plana çıkarılmıştır.

Yüzey metinde tek başına kalmış yer ismi, metin çözücüyü yeni ortama hazırlar. “Amfiteatr” kelimesinin çağrışım gücü, kişiden kişiye göre değişir. Ancak böyle bir yeri görmüş biri, oraya girişte ilk görüntüyü yakalayabilir.

Yer betimlemesinde ayrıntılara iniş, çeşitli şekillerde yapılabilir. Metincikte “teşrih dershanesi” / “amfiteatr” (bütün / parça) ilişkisi, bunu gerçekleştirmektedir.

İlk cümlenin “girdik” yüklemine karşısındaki yüklem, eksiltiden dolayı görülmemektedir. Bu da parçanın bütün içinde değerlendirilmesini kolaylaştırır:

“Teşrih dershanesi” / “amfiteatr”

“Teşrih dershanesindeki amfiteatra girdik.”

Çocuk, metinde yer değiştirirken metin çözücüye işaret verilmektedir. Bu yüzden “amfiteatr” kelimesi de cümlenin dışında değerlendirilmiştir.

Yer değişikliği sonrası ulaşılan yerin bir parçası üzerinde odaklanma şeklinde düzenlenen geçiş, tümdengelim metoduyla ve zaman seyri içinde gerçekleşmektedir. Yer ve zaman ilişkisi, metnin betimleme yapısında önemlidir. Metin çözücü, metni okurken, olay yerinde dolaşmakta ve ardışık bir zaman içinde hareket etmektedir.

“Amfiteatr” kelimesi, şok etkisiyle, bir nokta bağlantısı kurmaktadır. Metnin sonunda, nihayet beklenen yere ulaşılmıştır. Bu yer, Operatör’ün bulunduğu dershanedir. Amfiteatr / Operatör geniş metin çağrışımı, bağlantının başka bir yönüdür.

3.7.1.8 Ardışık Yer Bütün - Parça Bağı

3.7.1.8.1 Durum Belirleyici Ardışık Yer Bütün - Parça Bağı

31.2

(2) Komşumuz bir arkadaşı çağırttım.

(4) Köprü, vapur...

(5)(a) Kamarada etrafımı göremiyorum,

(b) arkadaşla konuşamıyorum,

(c) sancımın üstüne kapanarak tırnaklarımı avucuma geçiriyorum.

“Vapur” ve “kamarada” isimleri, olayın geçtiği yerde bütün - parça ilişkisi yoluyla, ardışık durum bağı kurmaktadır. Ulaşılan ortamın parçasına geçiş, bağlantının anlam temelini oluşturmaktadır. Buradaki durumlar ise, geçiş sonrası safhayı belirlemektedir.

“Köprü” > “vapur” > “kamara” şeklinde dizilen yerler, 5a kısmında “etrafımı” nesnesinde konum belirleme şekline dönüşmektedir. Bu da, olayın geçtiği yerlerden duruma geçişi sağlar.

“Göremiyorum” ve “konuşamıyorum” yüklemlerinin kurduğu dizi ilişkisi, bir yetersizlik alanı oluşturmaktadır. Bu alanın kurucu fiilleri, “vapur (kamara)” ve “arkadaş” isimleriyle bağlanarak üç cümleyi bağdaştırmaktadır.

5c kısmı, önceki üç cümlelerin sonucu olarak ardışık yer ilgileriyle gelinen son durumu belirlemektedir. Bu, yer değişiminden hastalık alanına dönüşü sağlar.

Ardışık durum belirleyici yerde bütün-parça bağı, öyküleyici ve betimleyici anlatımın imkânlarını kullanarak cümleleri dizmektedir. Metin çözücü, bu geçişi yorumlayarak gelinen durumu ve onun hazırlayıcılarını tespit edebilir.

3.7.1.8.2 Yer Ayrıntılayıcı Ardışık Bütün - Parça Bağı

5.8

(6)(1) Kırlara çıktım.

(8)(1) Bir ağaç altına oturdum ve hasta dizimin zâviyesini her vakitki itinâ ile ayarlayarak bacağımı uzattım.

İlk cümlede gerçekleşen yer değişimi, ikinci cümledeki parçaya ulaşarak ayrıntılanmaktadır. “Kırlar” ve “bir ağaç” arasındaki anlam ilişkisi, bağlantıyı düzenlemiştir.

“Ağaç” objesi, “kır” bütününe aittir. Bu bütün - parça ilişkisi, ardışık fiilleri birbirine bağlamaktadır. “Kırlara” / “çıktım” ve “bir ağaç altına” / “oturdum” (YT+Y) yapıları arasındaki ilişkiler, bu ilişkiyi düzenlemektedir.

Ana yerden parçaya geçiş, cümleleri birbirine bağlamaktadır. Bu bütün - parça ilişkisi, art arda gerçekleşen fiilleri yer değiştirme şeklinde kurmaktadır. 8.1 numaralı cümleye “ve” bağlacıyla eklenen sebep, bu ilişkiyi açıklamaktadır.

Ortak yerde gerçekleşen ardışık fiiller, sebebe bağlanarak, anlatımı daha anlaşılır hâle getirmektedir. Anneye söylenmeyen durum, son kez değerlendirilecektir.

3.7.1.8.3 Ardışık Fiil Dizisi Yer Bütün - Parça Bağı

15.5

(0) Bu sefer beni *oraya* götürdü.

(1) Büyük bir odaya girdik.

Cümlelerin “götürdü” ve “girdik” yüklemeleri, ardışık zaman ilişkisiyle bağlanmaktadır. Bu ilişki, belli bir süreçteki sebep - sonuç bağlantısına dayanmaktadır:

“götürdü” (Z₁) > “girdik” (Z₂)

Bu yüklemelerin buldukları cümlelerin yer tamlayıcılarıyla kurduğu ilişkiler, bağlantıyı olayın geçtiği yer açısından düzenlemektedir:

“oraya” / “büyük bir odaya”

Bu yer bağlantısı, bütün - parça ilişkisine göre kurulmaktadır. “Oraya” yer tamlayıcısı, önceki cümledeki “teşrihhane”yi; “büyük bir odaya” yer tamlayıcısı, “teşrihhane”nin bir parçasını gösterir.

“Büyük bir odaya” yer tamlayıcısının bilinmezlik anlamı, yer bağlantısının merak unsuru olarak kullanılmasını sağlamaktadır. Bütün yerin parçası, anlatımda yeni bir betimleme kısmı başlatmaktadır. Buradan itibaren, bu yerin ayrıntıları tanıtılacaktır.

Yer tamlayıcılarıyla kurulan yer bağlantısı, biz (o + ben) kişi yapısıyla doldurulmaktadır. Olay yeri ve o yerdekiler, bu yapıda birer bağlantı unsurudur:

(Büyük bir oda (girdik (beni - götürdü))) = (M (K (k₁ + k₂)))

Bütün, parçaları içine aldığı için, önceki cümlelerin “oraya” yer tamlayıcısı, en dıştaki unsurdur. Onun içinde “büyük bir odaya”, onun da içinde “biz”, onun içinde de “ben” ve “o” vardır.

Oraya (Büyük bir odaya (Biz (Ben + O)))

Bu iç içelik, ögeler arasında bir anlam bağlantısı kurmuştur. Yer tamlayıcısı, bütün - parça ilişkisini düzenlerken, böyle bir bağlantı zinciri oluşmuştur.

3.7.1.9 Yer Tamlayıcısı Yer Bütün - Parça Bağı

3.7.1.9.1 Yer Tamlayıcısı Dizisi Bütün - Parça Bağı

15.5

(1) *Büyük bir odaya* girdik.

(2) Duvarları boydan boya kaplayan camlı dolaplar, *içinde* iskeletler, *ortada* sıra sıra masalar.

(3) *Üstlerinde* örtülere bürünmüş, insan şeklinde bir şeyler.

İlk cümledeki “büyük bir odaya” yer tamlayıcısı, ana yer unsurudur. 2 ve 3 numaralı cümlelerdeki “içinde” / “ortada” / “üstlerinde” yer tamlayıcıları ana yer unsurunun parçalarıdır. Bu parçalar, birbirine göre aldıkları konumları bakımından düzenlenmiştir.

Bağlantıda konum belirleyici “duvarları boydan boya kaplama camlı dolaplar” öznesidir. Düzenlemeyi kuran yer tamlayıcıları, bu özneye göre diğer eşyaların yerlerini belirler.

Bu, betimlemeye dayalı bir bağlantı türüdür. Ortak alana giren yer tamlayıcıları, paradigmatic(dizi) bir ilişki kurmuştur. Yer tamlayıcılarının yerlerini tayin ettiği nesnelere de ikinci bir ortak alan oluşturmaktadır:

“İskeletler / sıra sıra masalar / örtülere bürünmüş, insan şeklinde bir şeyler”

“Büyük bir odaya” ögesi “dolapları” “masaları” “insan şeklindeki şeyler”i;

“Dolaplar” ögesi, sadece “iskeletler”i içine alır.

2 numaralı cümlede üç, 3 numaralı cümlede bir unsur varken, ilk grupta bir, ikinci grupta üç unsur vardır. Yapı ve anlam arasındaki bu kesişen bağlantı sistemi, konum bağlantısını düzenlemektedir.

(1) Dolap → İskelet → Masa (YAPI)
iç orta

(2) Şey (üst)

(1) Dolap (iskelet) (ANLAM)

(2) Oda (dolap, masa, şey)

3.7.1.9.2 Bütün Yer Tamlayıcısı - Parça İsimler Bağı

15.2

(1) **Bu vait karşısında bana her vakit gelen ürperme ile içeri girdim.**

(2) **Taşlık.**

(3) **Yüksek tavan.**

İlk cümlelerin “içeri” yer tamlayıcısı, sonraki cümlelerin yüzey metninde tek başına bırakılmış isimlerini kapsamaktadır. Bu kapsama, parça - bütün ilişkisine dayanır. **Parça:** “taşlık”, “yüksek tavan”; **Bütün :** “içeri”

Betimlemenin zaman yapısı, bağlantının düzenleyicisidir. Fiil sonrası görülenler, iki cümle arasındaki geçişi sağlamıştır:

“İçeri girdim. Şunları gördüm: Taşlık, yüksek tavan...”

Betimlemede eksilteli cümle, zaman unsuruyla karşılanmaktadır. “Şunları” ileri değiştirimi, işlevini “içeri” yer tamlayıcısına devretmiştir. “Gördüm” yüklemi, işlevini görme duyusuna bırakmıştır. Böylece parça-bütün ilişkisi, eksilen cümlenin yerine geçmiştir:

$$C = YT (Y_1 + Y_2)$$

Cümle = Yer Tamlayıcısı (Yer 1 + Yer2)

Şunları gördüm = içeri (taşlık + yüksek tavan)

$$D = B (P_1 + P_2)$$

Değiştirim = Bütün (parça 1 + parça 2)

Şunlar = içeri (taşlık + yüksek tavan)

“İçeri”, yön bildiren edattır. Bu edatın kapsamı, bulunduğu cümlede belirtilmektedir. 2 ve 3 numaralı cümleler, bu kapsamı belirleyen unsurlardır. Bağlantı, sınırlandırılmamış bütünün kapsam belirlemesi üzerine kurulmuştur.

Metin çözücüye, ilk cümlenin “içeri” yer tamlayıcısı bilgisinin içerik eksikliği, merak unsuru olarak sunulmuştur. “İçerisi, nasıl bir yer?” sorusu, derin yapıda 2 ve 3 numaralı cümleleri gerektirmektedir.

İlk cümlenin “girdim” yüklemiyle sonraki iki cümlenin ortak, ama eksiltilmiş “gördüm” yüklemi arasındaki ilişki ise öncelik - sonralık şeklinde kurulmuştur. Bu ilişkide, bütünün parçalara geçişi düzenlenmektedir:

(1) İçeri *girdim*. (bütün)

(3) Taşlığı ve yüksek tavanı *gördüm*. (parça)

3.7.1.10 Durum Belirleme Bütün - Parça Bağı

3.7.1.10.1 Durum Belirleyici Eş Yer Bütün - Parça İlişkisi

38.1

(3)(1) Odadan gün ışığıyla beraber bana ait her şey çekiliyor.

(4)(1) Kapım kapalı.

“Kapı”, “oda”nın parçasıdır. Parça, bütünün durumunu belirlemektedir. “Her şey çekiliyor ve kapı kapalı” şeklinde belirlenen, içe kapanma durumudur.

“Oda” betimlemesinin bir parçası olan kapı, durumda bir simgedir. Bu simgenin yorumlanması, dış dünyayı temsil eden “köşk” ve “kendi evi” yerlerini ve buradaki insanları dışlamaktadır.

“(Her şeyin) çekilmesi” ve “(kapının) kapanma(sı)”, ardışık filler olarak düzenlenmektedir. Bu geçiş, yeni durumun hazırlayıcısıdır. Yeni gelişmeler, bu belirleme üzerine kurulacaktır. Ancak yer, aynı alandadır.

Metnin yorumlanmasında dış dünyadan kaçış, üzerinde durulması gereken bir değişim sürecidir. Metin çözücü, bu ipucunu iyi değerlendirmelidir.

3.7.2 Kişi Bütün - Parça Bağı

3.7.2.1. Kişi Sıfat Dizisi Bütün - Parça Bağı

15.6

- (1) Bir ölü.
- (2) Çırlıçıplak, sapsarı, upuzun bir vücut.
- (3) Sivri yerleri morarmış, kaburgaları siyahlanarak fırlamış...
- (4) Adaleler düşük...
- (5) Kollar ve bacaklar incelmış...
- (6) Bir bacağı uzamış, öteki hafifçe yana kıvrık ve dizi yukarı kalkık...
- (7) Başı yana dönük ve masanın kenarına doğru biraz kaymış...
- (8) Ucu sivri ve etrafı mor bir daire ile çevrili burun uzamış...
- (9) Alnı çok buruşuk...
- (10) Yüzünde de şiddetli nefret ve azap:
- (11) Hâlâ yaşıyormuş gibi, işkence çekiyormuş gibi, hâlâ içinde büyük duygular varmış gibi.

İlk iki cümle arasındaki bağlantı, parça - bütün ilişkisine göredir. Vücut, ölüye aittir. Bu bağlantı, daha fazla bilgi verme amacıyla kurulmaktadır. “Vücut” isminin sıfatları, bize betimleyici bilgiler vermektedir.

2 numaralı cümlenin sıfatlarının devamı olarak bir sıfat zinciri oluşturulmuştur. Bu zincirin eksiltili yapısı hem sıfat, hem cümle olarak değerlendirilmeye müsaittir. Bu, betimlemenin tahayyül edilmesini kolaylaştırır. Ayrıca zincirin sıkıcı bir şekilde uzayıp gitmesi de, böylece engellenmektedir.

Sıfat = C+ yapısını oluşturan unsurları birbirine bağlayan, -mlş ve -k ekleridir. Bu eklerin ahenkli bir şekilde yinelenmesi, tekdüze olmayan bir paragrafın teşkil etmesini sağlamaktadır.

Paragrafta 10 adet “-mİş”, 5 adet “-k” eki kullanılmıştır. Her iki ek de, “oluşumu tamamlanmışlık” bildirmektedir. Ancak “-k” eki, diğer eke göre daha çok isim kalıplaşmasına uğradığı için farklı bir durum arz eder.

Betimlemede “-k” ekiyle kurulmuş sıfatlar, isim yorumlaması; “-mİş” ekiyle kurulmuş sıfatlar, fiil yorumlaması ile çözümlenir. Çünkü “-k” ile sıfat ve isim yapılabileceği hâlde; “-mİş”, sıfat fiil ve yüklem olabilir. Eksiltili yapıda ise “-mİş” sıfat-fiil grubundan sonra isim gelmediği için, zihin ikincisine daha yatkın olacaktır.

Bütün bu sıfatlar, 2 numaralı cümledeki “vücut” ismini niteler. Böylece bağlantı tek çatı altında toplanır.

3.7.2.2 Üst Anlam Birimli Kişiler Bütün - Parça Bağı

41.11

- (2) Koridorda kalabalık gittikçe artıyordu.
- (4) Birkaç hasta çocuk geçti.
- (5) Bitişik salonlarda hastaların mırıltıları başlıyordu.

İlk cümlelerin “(Kalabalık) artıyordu.” (Ö+Y) yapısı, alt birimi olan özne ve yüklemeleri anlam olarak bünyesinde toplamaktadır. Bu ilişki, özet bilginin sonraki cümlelerde daha ayrıntılı hâlde getirilmesi şeklindedir.

“Birkaç hasta çocuk geçti.” ve “Hastaların mırıltıları başlıyordu.”(Ö+Y) yapıları, alt birimi oldukları Ö + Y yapısını açıklamaktadır. “Kalabalık nasıl artıyordu?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir. Çünkü bu sorunun cevabı, açıklamayı oluşturur.

“Koridorda” ve “bitişik salonlarda” yer tamlayıcıları arasındaki yer ilişkisi ise, üst anlam birim olan “hastahane” yer tamlayıcısına bağlıdır. Böylece fiil ve kişiler arasında kurulan anlam ilişkisi, bulunulan yerle de paralel bir şekilde düzenlenmiştir.

Kalabalık (Bir kaç hasta çocuk + Hastalar)

artıyordu (geçti + başlıyordu)

hastahane (koridorda + bitişik salonlarda)

Üst anlam birimlerin bu şekilde ayrıntılanması, belirli bir mantık sistemi içinde durumun yorumlanmasını sağlamaktadır. Metin çözücü, adım adım izlediği değişiklikleri, tümdengelim yoluyla çözümler.

3.7.2.3 Kişi Alanı Bütün - Parça İlişkisi

23.8

- (1) *Nüzhet*'i tekrar kucaklayarak kendime çektim
- (2) Bu sefer kendisini bana o çekti
- (4) Ağzıyla ağzımı arayan o idi.
- (6)(a) *Elleri* ensemde birbirini buldu
 - (b) ve *dudakları* yüzümde nokta nokta dolaştı;
 - (c) sonra *dudaklarımın* üstünde durdu.

İlişkinin parçaları olan Nüzhet ve Çocuk kişilerinin fiilleri, kişi bütün-parça ilişkileriyle kurulmuş ortak alana göre düzenlenmektedir. Bu yapı, kişi ve fiil dizilerinin sistemine dayanmaktadır.

“Nüzhet” kişisi, “ağzı”, “elleri” ve “dudakları” parçalarının taşıyıcısıdır. Bütün ve parçaların fiilleri de yine ona aittir. Böylece parçaları içine alan bütün, sahip olduğu kimlik alanının parçalarını birleştirmektedir.

Parçaların fiilleri, ardışık olarak dizilmektedir. Bu dizinin çözümlenmesi, ardışık yapı içinde yapılmaktadır:

(Kendisini bana) çeken > (Ağzıyla ağzımı) arayan > (Elleri ensemde birbirini) bulan > (Dudakları yüzümde nokta nokta) dolaşan > (Dudaklarımın üstünde) duran...

Fiillerin ait oldukları Nüzhet'in sıfatı şeklinde yeniden düzenlenmesi, sıfat ortak alanını kurmaktadır.

“Ben” kişinin ilişkileri ise, parça olarak dudaklarım, ağzım, ensem, yüzüm organ isimleri arasındadır. İlişkiyi I. tekil kişi yapısı, kurmaktadır. İki kişi arasındaki ilişki, onların parçaları arasındaki ilişkilerle tamamlamaktadır.

<u>Nüzhet</u>	<u>Ben</u>	<u>Bağlayıcı Fiil</u>
Nüzhet	beni	(kendisine) çekme
ağzıyla	ağzımı	arama
elleri	ensemde	(birbirini) bulma
dudakları	yüzümde	dolaşma
dudakları	dudaklarımda	durma.

Böylece vücut ortak alanında bütün - parça ilişkisi, cümleleri birbirine bağlamıştır.

3.7.2.4 Bağlaç-Kişi / Bütün-Parça Ekleme

17.2

- (1) Paşa'nın yatak odasının önünden geçerken içerde hareketli bir konuşma duydum.
- (2) Nüzhet'in sesi de geliyordu.

“Nüzhet'in sesi” öznesi, önceki cümlenin “hararetli bir konuşma” nesnesinin parçasıdır. Çünkü, Nüzhet'in sesi de içerideki seslerden biridir.

Bu bütün - parça ilişkisinin metin çözücü tarafından daha iyi algılanabilmesi için, “de” bağlacı kullanılmıştır. “-De” bağlacının işlevi, parçayı ait olduğu bütüne eklemektedir:

Hararetli konuşma (Nüzhet'in sesi)

Bağlacın birbirine bağladığı “konuşma” ve “ses” unsurları, buldukları cümlelerin yüklemleriyle de değerlendirilmelidir:

“Konuşma duydum.” / “Sesi geliyordu.”

Bu yapıların N + Y ortak şekli arasında, bir anlam paradigması(dizisi) vardır. Yani farklı cümlelerde yakın anlamlı iki yapı vardır. Böylece iki cümle, dizi şeklinde bir anlam bağıyla bağlanmıştır.

“-De” bağlacı, bu iki yapıyı düzenlemektedir.

“Konuşma duydum. Nüzhet'in sesi de geliyordu.”

İki cümle arasında bazı öğelerin eksiltili ve yüzey şekilleri, bağlantıyı düzenlemektedir. Şu öğeler, cümlelerden ilkinde bulunmasına rağmen, ikinci cümlenin yüklemine de nitelemektedir:

	<u>ÖGE</u>	<u>İŞLEVİ</u>
“Paşanın yatak odasının önünden geçerken”	ZT	zaman
“İçerde”	YT	yer

Bu niteleme ortaklığı, 2 numaralı cümleyi şu şekilde düzenler:

(Paşa'nın yatak odasının önünden geçerken-içerde) Nüzhet'in sesi de geliyordu.

Parantez içindeki öğeler, önceki cümleden ödünç olarak alınmıştır.

3.7.2.5 Kimlik Belirleyici Parça - Bütün İlişkisi

18.6

- (1) Arkamda bir ayak sesi.
- (2) Bir kahkaha.
- (3) Ben doğrulmaya çalışırken bir kahkaha daha.
- (4) Nüzhet.

İlk üç cümle, 4 numaralı cümledeki kimlik belirlemeye zemin hazırlamaktadır. Paragrafın başındaki betimlemeler, işitme duyusuna dayalıdır. Bu cümleler, gelen bir kişi hakkında ipuçları vermektedir.

Üç cümledeki unsurlar, Nüzhet kişisine aittir:

(Nüzhet'in) ayak sesi. / (Nüzhet'in) kahkahası.

Bu bütün - parça ilişkisi, kapsayıcı durumdaki 4 numaralı cümleyi bağlayıcı yapı hâline getirmiştir. İlk üç cümle ise, bu yapıya gönderim yaparak bağlanmaktadır.

1 numaralı cümle, o an için geçerli bir ipucudur. Yapının genelliği, bir belirsizlik oluşturmaktadır.

2 numaralı cümledeki "kahkaha" kelimesi, Nüzhet'le ilgili özel bir ipucudur. Böylece, belirsizlik kaybolur. Kelimenin geriye gönderimiyle (11)"Nüzhet'in Kahkahaları" metni, "Bu kimin kahkahasıdır?" sorusunu cevaplamaktadır.

3 numaralı cümle, önceki "kahkaha" kelimesini yineleyerek, çağrışımı güçlendirmektedir. Cümleye eklenen "ben doğrulmaya çalışırken" zarf tümleci, işitme duyusundan görme duyusuna geçileceğini gösterir.

4 numaralı cümle, diğer öğeleri eksiltelen cümlede tek başına bırakılmış "Nüzhet" ögesidir. Burada güçlü bir kimlik yoğunlaşması vardır. Metnin başından beri devam eden Nüzhet betimlemeleri, burada bir eşzamanlı değerlendirmeye tâbi tutulur. Bu değerlendirme, önceki iki paragrafta yapılan zincirleme gönderim sistemiyle desteklenmiştir.

1, 2 ve 3 numaralı cümlelerle kurulan merak unsuru, 4 numaralı cümlede çözümlenerek, bağlantılar kurulmuştur. Yapı, Çocuk - Nüzhet diyaloguna geçişi de sağlayarak, metnin parçalarını birbirine bağlamaktadır.

Parça - bütün bağlantısında kimlik tespiti, metinleşmenin kişi yapısının bütünlüğü içindedir.

3.7.2.6 Kişi Betimleyici Bütün - Parça İlişkisi

3.5

(1)(1) Beyaz gömleklili güçlü kuvvetli adam parmağıyla beni de işaret etti.

(5)(1)(a) Dizimdeki sargıyı çözüyorlar,

(b) her kat açıldıkça bacağımlı kadar hafifliyor ki

(c) sargı tamamiyle çözüldükten sonra dizim uçverecek, yerinde bulunmayacak sanıyorum.

“Ben” üzerindeki odaklaşma, önceki paragrafın ardışık fiiller dizisinin devamı olan bu paragrafta, “dizimdeki sargı” objesinde özelleşiyor.

“Dizimdeki sargıyı” nesnesinin (ST) gönderimi, önceki paragraftaki “beyaz sargılar” ST yapısına ulaşarak, paragraflar arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır.

“Dizimdeki sargıyı çözüyorlar.” cümlesi, bütün - parça ilişkisine dayalı metin yapısını geliştirmektedir. Cümlenin nesnesi, önceki paragrafla bağlantıyı sağlarken; nesnenin yüklemle ilişkisi, iç bağlantıyı kurmaktadır. Daha sonra yüklem, sonraki yüklem ve onların öğelerini kapsayarak paragrafı düzenlemektedir.

“Dizim” ve “bacağımlı” arasında vücut organları anlam alanı ortaklığı ve I. tekil kişi iyelik yapısı, bağlantıyı tamamlamaktadır

3.7.3 Ortak Alan Bütün - Parça Bağı

3.7.3.1 Ortak Alan Çağrışımı Bütün - Parça İlişkisi

9.4

(3)(a) *Okuduğum romanın ismi “M. Lökok’un kızı” idi*

(b) ve ilk sayfaları gayet uzun tasvirlerle başlıyordu.

(4) Birkaç sayfa okuduktan sonra Paşa sordu:

(5) - Daha sabredelim mi?

4 numaralı cümle, 3 numaralı cümlenin “M. Lökok’un Kızı idi.” yüklemiyle “birkaç sayfa okuduktan sonra” zarf tümlecinin “sayfa” unsuru arasında, bütün - parça ilişkisi kurmuştur. Çünkü sayfa, kitap bütününün parçasıdır. Böylece iki yapı arasında, anlama dayalı bir bağlantı kurulmuştur.

Metin çözücü, “sayfa” birimini okuyunca, doğrudan önceki cümlede geçen kitabı aklına getirecektir. Bu bağlantı, metnin anlatımı içinde oluşturulan roman ortak alanıyla ilişkilidir.

3b'deki “(onun) ilk sayfaları” tamlayıcı eksiltilmiş İT (Ty Ø + İ (ST) iy.)nın gönderimi ve “uzun tasvirlerle” zarf tümlecinin kurduğu terim ilgisi, bu ortak alanı oluşturan diğer bağlantılardır.

5 numaralı cümle ise, oluşan ortak alana bir çağrışım imkânı vermek için derin yapıdaki “bana” yer tamlayıcısıyla değiştirim yaparak bir bağlantı kurmuştur. Konuşma yapısının eksiltili yapısı, duruma verilen tepkiyle ilgili soruyla paragrafın içeriğine dahil edilmiştir.

Bu bağlantı, öncesindeki roman ortak alanını değerlendirmektedir. Böylece metnin oluşumunda bir bağlantı, diğerini çağrışım yoluyla yorumlamaktadır.

3.7.3.2 Ortak Alan Kapsayıcı Bütün Parça İlişkisi

15.2

- (1) Bu vait karşısında bana her vakit gelen ürperme ile içeri girdim.
- (2), (3)...
- (4) Bütün sesler büyüyor:
- (5) Ayak sesleri, insan sesleri ve uğultular.
- (6)(a) Taşlara sürünen kumlu ayakkabıların çıtırtısı kestane fişekleri gibi
(b) ve açılıp kapanan kapıların gürültüsü top gibi patlıyor.

İlk cümlelerin “içeri” yer tamlayıcısı, 4 numaralı cümleden itibaren ses ortak alanını kapsamaktadır.

1 numaralı cümledeki “(sesler) büyüme” fiili, ardışık yapıdadır. Bu yapının kurduğu zaman geçişinden sonra, “sesler” öznesinin kapsamındaki unsurlara ulaşılmaktadır:

Bütün sesler (Ayak sesleri, insan sesleri ve uğultular)

Bu kapsama ilişkisi, “sesler” öznesinin ve çoğul ekinin yinelenmesiyle ahenk bakımından desteklenmektedir. Böylece parçalarla bütün birleşmiştir.

5 numaralı cümlelerin yüklemi eksiltilerek, bir önceki “sesler” öznesiyle paradigmatik(dizi) bir ilişki kurulmaktadır:

“Ayak sesleri, insan sesleri ve uğultular büyüyor.”

Paradigmatik(dizi) öğelerin karışımını engellemek için de, 4 numaralı cümlelerin sonundaki ileri değiştirim unsuru olan iki nokta işareti kullanılmıştır. İki nokta, bulunduğu cümlede derin yapıda kalmış “bu” işaret değiştiriminin işlevini taşır.

6 numaralı cümle, ayrıntıların kapsamını daha da açmıştır. Bu açış, benzetme yoluyla daha çok bilgi verme amacına yöneliktir:

5. cümle	6. cümle	benzetme
Ayak sesleri	Taşlara sürünen kumlu ayakkabıların çıtırtısı	kestane fişekleri gibi
Uğultular	açılıp kapanan kapıların gürültüsü	top gibi

Bağlantı noktası: “pathyor” yüklemi

Edebî sanatlarda leffüneşir denen bu bağlantıda “pathyor” yüklemi, bağlantı noktasıdır. Bu yüklem “kestâne fişekleri” ve “top” unsurlarıyla kurduğu isim - sonuç fiil ilişkisi de, anlam bağlacıyla cümleleri birbirine bağlıyor. Böylece bütün, parçaların oluşturduğu ortak alan yapılarını dereceli olarak kapsamış ve bağlantıları kurmuştur.

3.7.4 Sebep Belirleyici Parça - Bütün İlişkisi

35.7

(1) Kuvvetli bir eter kokusu içinde ayıldığım vakit, kendimi ameliyat masasına uzatılmış buldum.

(3) Ameliyathaneyi görmemek için gözlerimi kapadım.

3 numaralı cümledeki fiilin gerçekleşmesinde sebep, ilk cümledeki yer betimlemesidir. Parça ve bütünü oluşturduğu ortak alanın çağrışımları, bu tepkiye sebep olmuştur.

“Ameliyat masası” parçası, “ameliyathane” bütününe aittir. Parça, Çocuk için “ameliyat olma” fiilini hatırlatmaktadır. Bu hatırlama alanında “Darümualliminli gencin bacağı kesildi.” cümlesinin fiili değerlendirilmektedir. Çocuk’un bu fiille çağrışım kurması, yorumlamayı kurmaktadır.

1 numaralı cümlede belirlenen durum, “Ben de mi ameliyat olacağım?” sorusuyla yorumlanmaktadır. 3 numaralı cümledeki “Gözlerimi kapadım.” (N+Y)

yapısı, duruma gösterilen tepkiyi belirlemektedir. “Ameliyathaneyi görmemek için” zarf tümleci, tepkinin sebebini açıklamaktadır.

Sebeup, romanda baştan sona kadar yayılmış olan hastalık alanına dayanmaktadır. Gerçeklerden kaçılması, durumun önemini vurgulamaktadır. Bu da, yorumlamayı düzenlemektedir.

3.7.5 İtibârî Parça Dizisi - Bütün Bağı

6.6

- (1) Bu sofa dört köşedir.
- (2) Ortada sokak kapısı, iki yanında birer pencere.
- (3) Pencerenin yanında bir ot minderi.
- (4) Minderin yanında yemek masası.
- (5) Masanın yanında iki sandalye.

İlk cümlede “dört köşe” sıfat tamlaması, yeri belirlemektedir. Diğer cümleler, itibârî olarak olay yerini parçalara ayırarak betimlemektedir. Parçaların oluşturduğu yer, onu oluşturan unsurlar arasındaki uyumla sistemleşmektedir.

Yer tamlayıcılarının oluşturduğu dizim, paradigmayı(diziyi) belirli bir sıraya göre düzenlemektedir. Dört köşenin parçalara ayrılması, betimlemeyi itibârî düzeyde kurmaktadır:

“Ortada (sokak kapısı) > (Onun) Ø iki yanında (birer pencere) > Pencerenin yanında (bir ot minderi) > Minderin yanında (yemek masası) > Masanın yanında (iki sandalye)”

Yineleme ve gönderimler, bağlantıyı düzenleyen yapılardır. Eşyaların hem belirlenen, hem belirleyici olması, ilişkiyi ardışık bir zincir hâline getirmiştir:

Belirleyici	Belirlenen	Konum
“Sofa”	“Dört köşe”	Çevresinde
“Ortada”	“Sokak kapısı”	Ortasında
(Sokak kapısı)	“Birer pencere”	Yanında
“Pencere”	“Bir ot minderi”	Yanında
“Minder”	“Yemek masası”	Yanında
“Masa”	“İki sandalye”	Yanında

İtibarî parçaların yorumu, “sofa” bütününe ulaşmayı sağlamaktadır. Bu yapı, görme duyusunu belli bir sıra içinde çalıştırarak tündengelim metoduyla betimlemeyi kurmaktadır.

3.7.6 Durum Farklılaşması Bütün - Parça Bağı

44.10

(8)(2) Dünyanın bütün tavanlarına lânet olsun.

(3) Arka üstü yatmaktan usandım.

(10)(1) Hastahaneye alıştım.

Olayın geçtiği yerle paralel belirlenen durum, çevrenin parça ve bütününe kişi üzerindeki etkisine göre yorumlanmaktadır. Durumun farklılaşması, bakış açısına göre düzenlenmektedir.

“Tavan” ve “hastahane” kelimeleri arasındaki parça bütün ilişkisi, durumun değişiminde ortak zemini belirlemektedir. Olumsuz bakış açısından olumlu bakış açısına geçiş, “alıştım” yüklemiyle açıklanmaktadır. Bu farklılaşma, zamana göre yapılmaktadır.

“Önceleri tavanlara lânet okurken, sonra hastahaneye alıştım.”

“Usandım” ve “alıştım” yüklemeleri arasındaki zıtlık, değişen durumlar arasındaki geçişi göstermektedir. “Arka üstü yatmaktan” sebebi, farklılaşma sonunda ortadan kalkmıştır.

Çocuk’un yaşadığı yerle ilişkisinde mesafenin azalarak duruma ayak uydurulması, cümleler arasındaki anlam ilişkisini kurmaktadır. Bütün - parça ilişkisi, bunu yer bilgisi ağırlıklı olarak düzenlemektedir.

Parça - bütün ilişkisiyle kurulan durum farklılaşması, Çocuk’un ameliyatla elde ettiği yeni tecrübeleri göstermektedir. Bu yüzden bağlantı, durumun yorumlanmasında gerekli olan ipucunu vermektedir.

3.7.7 Özne Dizisi Parça - Bütün Bağı

19.9

(1)(a) Çünkü bir kapalı *araba*, sarı ve ölümlü ışıklar neşreden fenerleriyle

Pont-Neuf'u geçti

(b) ve enstitünün parmaklığı önünde tevakkuf etti:

(2)(a) Soluk gümüşî renkte bir şapkalı lâbis orta yaşlı bir adam,

(b) arkasında kısa boylu, kamburca diğer bir adamla *arabadan* atladı.

Ardışık fiiller kullanılarak sıralanan iki cümle, ortak bir obje ile düzenlenmektedir. “Araba” objesinin kullanımı, hareket betimlemesinin temelini oluşturmaktadır. Objenin yer değiştirmesi, cümlelerin ortak işlevidir.

İlk cümlede özne konumundaki “araba”, ikinci cümlede ayrılma bildiren tümleç şeklindedir. İki öge arasındaki ilişkiler, devam eden fiil yapısında kurulmuştur:

Obje	Öge	Fiil	İşlem
Araba	Ö	geçti / tevakkuf etti	Etken varlık
Arabadan	YT	atladı	Ayrılan varlık

İki cümle arasındaki öznenin değişimi, paradigmatik(dizi) ilişkide bütünden parçaya geçiş şeklindedir. İki öznenin ilki ikincisini yer bakımından içine almaktadır.

“Bir kapalı araba (soluk gümüşî renkte bir şapkalı lâbis orta yaşlı bir adam)”

Bütün içindeki ikinci parça ise, özneye göre konum belirleme yapısındaki bir beraberlik zarf tümleciyle cümlede yer almaktadır:

“Arkasında kısa boylu, kamburca diğer bir adamla” objesi, “atlama” fiili ile “arkasında” yardımcı yer tamlayıcısı kullanılarak oluşturulan bütün hâlinindedir.

“Araba (Orta yaşlı adam + Kamburca diğer bir adam)”

Elbette bu parçalar, metindeki varlık dünyasına aittir. Diğer parçalar, derin metinde bırakılmaktadır.

Genel özne ile parçalar, ardışık fiilleri etkenlik bakımından ikiye ayırmaktadır: Arabanın fiilleri / adamların fiilleri.

“Arabadan” yer tamlayıcısı, önceki cümlelerin bilgilerini sıfat olarak derin metinde kullanabilmektedir:

“Soluk gümüşî renkte şapkası olan lâbis orta yaşlı bir adamla, sarı ve ölümlü ışıklar neşreden fenerleriyle Pont-Neuf’u geçen ve enstitünün parmaklığı önünde tevakkuf eden, kapalı bir arabadan atladı.”

3.7.8 Zaman Aralıklı Bütün - Parça Bağı

(6)(1) **Gardayım.** Tren bekliyorum.

(7)(4) **Dizim iyidir.**

(5) **O kadar.**

(8) **Gişeler açılmıştır.**

(9) **Bir davranalım bakalım.**

6 numaralı paragrafta başlayan betimlemeye, ilk iki cümleden sonra ara verilmiştir. Bu aralıkta, önceki paragraftaki durum tamamlanmaktadır. 7.8 numaralı cümlede ise, betimlemeye bırakıldığı yerden devam edilmektedir.

“Gar” ve “gişeler” kelimeleri arasındaki anlam ilişkisi, zaman aralığının ortaya çıkarabileceği kopukluğu önlemektedir. “Gar” bütün yeri, “gişeler” onun bir parçasını içine almaktadır. Bu anlam ilişkisi, betimlemenin zaman çizgisinde belirlemeler şeklinde yapılmasını sağlamaktadır. Belirlemeler, genelden özele doğrudur.

Betimlemenin ilk iki cümlesi, devam eden bir “bekleme” fiilini belirlemektedir. Son iki cümle ise, beklemenin son bulmasına dair bir bitirme niyeti taşımaktadır. Böylece aradaki düşünceler, bu aralıkta gerçekleşmektedir. Düşünceler, “Erenköy’e gitme” durumu üzerine kurulmaktadır ve beklemenin sonu da bunun başlangıcıdır.

“(Treni) bekleme” fiilinin sona ermesi, “Gişeler açılmıştır.” cümlesinin tahminiyle belirlenmektedir. Çünkü gişeler açılınca bilet alınacak, trene binilecek ve Erenköy’e gidilecektir. Bu fiil zinciri, ardışık zaman yapısı hâlinde, betimlemeyi derin ve yüzey metinde tamamlamaktadır.

7.9 numaralı cümlede başlanan fiil, betimlemeyi derin metinde devam ettirmektedir. Köşke geri dönüş şeklindeki boşluk, önceki boşluğu dolduran çıkarımlarla tamamlanabilir. Çünkü saplantılar, kısır döngü şeklindedir.

3.7.9 Aktarımlı Bütün - Parça Bağı

30.8

- (0) **Birbirimizi görmeden konuşuyorduk.**
 (1) **Artık Erenköyü'nden bıktım, dedi.**

Genel aktarım cümlesinden seçilen parça, anlam ilişkisiyle iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. Bu, durumla onun içindeki bir sözün bağdaştırılmasıyla yapılmaktadır.

Önceki paragrafın son cümlesi, konuşma alanının durumunu belirlemektedir. “Birbirimizi görmeden” zarf tümleci, belirlemeyi yapan ögedir. “Konuşuyorduk” yüklemi, konuşma alanını kurmaktadır.

1 numaralı cümledeki sözü doğrudan aktaran “dedi” yüklemi, bu alanın bir parçasını oluşturmaktadır. Böylece konuşmanın ilk sözü de verilmiştir. “Konuşmak” ve “demek” fiilleri arasındaki anlam ilişkisi, bunu düzenlemektedir. Bu ilişki, genelden özele; bütünden parçaya doğrudur.

İlk cümlenin I. çoğul kişi yapısının ikinci cümlenin I. tekil kişni içine alması, bütün - parça ilişkisini kişi bakımından tamamlamaktadır. Grubun genel iletişimi içinde bir ferдин sözü şeklinde, bir ilişki kurulmaktadır.

Bütün - parça aktarımı anlam bağı, iletişim dizisi içinde iki cümleyi birbirine bağlamıştır. “Görmeden” zarf tümleci, ortak nitelme işleviyle bütünle parçayı durum bakımından bağlamaktadır. İletişim ânındaki durum, bütün ve parça aktarımlarını da bağdaştırmaktadır.

Anlam bağının aktarıcı cümleleri bağlaması, iletişimin yorumlanmasını sağlamaktadır. İlişkinin geçmişi, bu yorumlamada kullanılmaktadır.

3.7.10 Benzetmeli Bütün - Parça Bağı

43.1

- (1) **Öğleden sonra annem, Mithat Bey, arkadaşım geldiler.**
 (2) **Bana uzatılan ellere, bir uçurumun dibinde imişim gibi sarıldım.**

“Annem”, “Mithat Bey”, “arkadaşım” özneleri ile “bana uzatılan ellere” yer tamlayıcısı arasındaki bütün - parça ilişkisi, fiilleri bağdaştırmaktadır. 2 numaralı cümledeki benzetme, bunu çağrışımlarla desteklemektedir.

“Eller” uzvu, ilk cümledeki kişilere aittir. Böylece uzuvların fiilleri, kişilerin fiillerine eklenmiştir. Bu ilişki, kılıçlar arasında bir soyutlamaya sebep olmaktadır. Bu soyutlama, anlatımın daha etkili olmasını sağlamıştır.

“Bir uçurumun dibinde imişim gibi sarıldım.” (ZT+Y) yapısı, bir benzetme ile önceki fiile gösterilen tepkiyi açıklamaktadır. Parça üzerine kurulan açıklama, anlam ilişkileriyle bütünü de içine almaktadır.

“Sarıldım” yüklemi, “ameliyat olma” fiilinden kaçışı göstermektedir. Bütünün yerine geçen parçalar, kaçışı belirginleştirmektedir. Bu ilişki, cümleleri şu şekilde birleştirir:

“Öğleden sonra annem, Mithat Bey, arkadaşım gelince bana uzattıkları ellerine, bir uçurumun dibinde imişim gibi sarıldım.”

Bütün ve parçalar arasındaki ardışık zaman ve sebep-sonuç ilişkileri, iki cümleyi bütünleştirir. Metin çözücü, bu bağlantıyla durumu daha iyi anlar. Benzetme, anlam ilişkisinde betimlemeye dayanan bir somutlaştırma ile soyut hâle gelen anlatımı mantık yönünden desteklemektedir.

3.8 GENEL / ÖZEL BAĞI

3.8.1 Genelleşme Bağı

3.8.1.1 Gönderimli Genelleme

3.8.1.1.1 Gönderimli Gruplaşma - Genelleme

15.9

- (1) **Bu zavallı, dünyada hiçbir şeyleri olmayan insanlardan...**
- (2) **Bunların öldükten sonra bir mezarları bile yoktur.**

İlk cümlede “bu zavallı” öznesi, “dünyada hiçbir şeyleri olmayan insanlardan.” yüklemiyle tanımlanmaktadır. Bu tanım, ferdi bir gruba dahil etme şeklinde yapılmıştır. Böylece kurulmuş cümle içi bağlantıya yapılan “bunların” gönderimi ise iki cümleyi birbirine bağlamaktadır.

“Bunların” tamlayanı, anlam olarak “dünyada hiçbir şeyleri olmayan insanların” şeklindedir. Bu anlam kapsamı, kişi bilgisinin yorumlanmasında kolaylık sağlama işlevindeki gönderimle bulunur.

“Bu zavallı” öznesi, iki cümlenin bağlantıları yoluyla özelden genele yükseltilmiştir. 2 numaralı cümlenin “Bunların öldükten sonra bir mezarları bile yoktur.” (ZT+ZT+Y) yapısıyla genelleşme içinde gruba birlikte “bu zavallı” kişisi de değerlendirilmiştir.

Genelleme içinde “hiçbir şeyleri olmayan insanlar” kümesine bağlanmayı sağlayan ablatif eki, iki cümle arasında sınır çizgisini oluşturur. Bu unsur üzerinde odaklanmayı sağlamak için de ek fiilin geniş zaman eki “-dır”, cümlede eksiltirilmiştir. İkinci cümlenin “bunların” gönderiminin hedefi içinde “-den” eki yoktur. Böylece bu ek, bağlantıda önemli bir sınır teşkil etmiştir. Biz bu yapıya “ayrılma” diyoruz.

Genellemeye dayalı gönderim bağlantısı, metin çözücüyeye yorum yapma alanı açmak için kullanılmaktadır. Ayrılma unsuru, özel kişinin ve genel grubun durumu değerlendirmelerini ayırıyor. Böylece özelleşmeden genelleşmeye geçişte yorum, önemli bir bağlantı unsuru olarak kullanılmıştır.

Klasik mantıkta küme ve onun elemanları arasındaki bağlantılara benzeyen bu yapı, iki cümleyi bağlamaktadır. Yapı, basit şekilde ifade edilirse:

İnsanlar düşünür. > Ben düşünüyorum > O hâlde ben de insanım.

Metinde bu yapı, sondan başa doğru işletilmiştir:

Ben bir insanım. > Düşünüyorum. > İnsanlar düşünür.

3.8.1.1.2 Gönderimli Yorumlama Genellemesi

43.10

- (2) **Müthiş ağırlığı altında ruhumu deviren korkudan kurtulmak için, felaketin üstüne yürümek istiyorum.**
- (3) **İstiraptan korkmamanın tek ilâcı ıstıraptır.**
- (4) **Bu ateşi o ateş söndürür.**

İlk cümledeki açıklama, son cümledeki gönderimlerle düzenlenmektedir. Bu düzenleme, özel anlatımdan genele geçişi sağlamaktadır. Böylece paragrafın sonunda bir değerlendirme yapılabilir.

“Bu ateşi” sıfat tamlaması, nitelemeye dayalı olarak, “müthiş ağırlığı altında ruhumu deviren korku” ve “ıstırap” durumlarına işaret etmektedir. Ateş nitelemesi, durumun kişi üzerindeki etkisini belirlemektedir. “Bu” işaret sıfatı, durum üzerinde yoğunlaşma sağlamaktadır. Sıfat tamlamasının nesneleştirilmesi, durumu üzerinde yorum yapılan konu şekline sokmaktadır.

“O ateş” sıfat tamlaması, 3 numaralı cümlenin “ıstıraptır” yüklemine gönderim yaparak önceki hükmü bulunduğu cümleye taşır. Bu hükmün daha önceden işlenişi, bağlantının yorumunu da düzenleyecektir.

“Söndürür” yüklemi, cümlenin nesnesi ve öznesini kullanarak, ilk iki cümleyi özetlemektedir. “Felaketin üstüne yürümek istiyorum.” cümleciği, bu genelleştirmede bir sebebe bağlanmaktadır.

İlk cümlenin kurduğu sebep - sonuç ilişkisi, genel yapının daha iyi anlaşılması için iyi yorumlanmalıdır. 3 numaralı cümle, bu geçişte dengeleme işlevindedir.

“Müthiş ağırlığı altında ruhumu deviren korkudan kurtulmak için” zarf tümleci, “Felâketin üstüne yürümek istiyorum.” sonucunu sebebe bağlamaktadır. Burada sorulan “niçin” sorusu ise, genelleştirici olan son cümlede cevaplandırılmaktadır.

Gönderim destekli yorumlayıcı genelleştirme, önem verilen durumun daha iyi anlaşılması için düzenlenmiştir. Yinelenen “ıstırap” ve “ateş” kelimeleri arasındaki benzetme, bunu daha da kolaylaştırır.

3.8.1.2 Parça - Bütün Genelmesi

19.2

(1) Paşa, bol kahkahalar atıyor; okuduğum romanın yerli *Paris* tasvirleri hafızasının kapağını açmış, *gençliğinin en taşkın yıllarına ait hâtıralarla* ağzına kadar dolu bir bentten, yirmi beş senelik bir mazinin seli şarıl şarıl akıyordu.

(2) Bütün *Paris* hâtıraları

2 numaralı cümlede, bir genelleştirme yapılmaktadır. Bu genel ifadenin ayrıntıları ise, önceki paragrafta verilmiştir. Bu yapı, parçalardan bütüne doğru gidiş şeklindedir. Ayrıntılar, uzun cümlede verilmiş, daha sonra anlatılanlar kısa cümlede özetlenmiştir.

Genelle özel arasındaki ilişki, seçilerek belirlenen kelimelerin yinelenmesiyle kurulmaktadır. “Paris” ismi, iki cümleyi yer bilgisi bakımından bağlayan unsurdur. Bu unsur, cümlelerin ortak konusunu da belirler. Konu kelimesi, iki cümlede de bulunarak ortaklığı sağlamıştır.

“Hatıraları” ve “hatıralarla” ögeleri arasındaki isim kökü yinelemesi ise, Paris - Paşa ilişkisinin kurulduğu yapıdır. Kişiyile bulunduğu yer arasındaki ilişki, “Paşa’nın Paris Hatıraları” başlığı altında değerlendirilebilir.

İlk cümledeki “yirmi beş senelik bir mazinin sesi” isim tamlaması, ikinci cümledeki “bütün” sıfatıyla zaman sınırlaması yapan bir bağlantı kurmaktadır.

Yine önceki cümlede bulunan “gençliğinin en taşkın yıllarına ait hatıraları” sıfat tamlaması, “hatıralar” isminin ortak niteliğidir. Bu ortaklık da ortak bilgi bakımından bir nitelik bağlantısı kurar.

“Ağzına kadar dolu bir bent” sıfat tamlaması ise, “Bütün Paris Hatıraları”na içine alan bir anlam yüküne sahip olarak, anlam bağlantısını tamamlamaktadır.

İkinci cümle eksiltili olduğu için, önceki cümlenin “Şarıl şarıl akıyordu.” (ZT+Y) yapısını paylaşmaktadır. Bu ortaklık, “Paşa” öznesinin de ortak kullanımıyla genişletilmiştir.

Anlam bağlantılarıyla ve eksiltiyle kurulan genelleştirme ilişkisi, metin çözücünün anlama ve yorumlama işlerini kolaylaştıracak bir şekilde düzenlenmiştir.

3.8.1.3 Yinelemeli Genelleme

3.8.1.3.1 Yineleme Esaslı Eksilteli Genelleme

44.6

- (2) Ziyaret edemediği için af istiyor.
 (3) Hastalar affetmesini bilirler ama...

İlk cümledeki istek, bir genellemeyle ikinci cümlede yorumlanmaktadır. Genelleyici yorumun aykırı kısmının eksiltilmesi, bunu daha geniş bir alana yaymaktadır.

“Affetme” fiili, istek ve genel durum bakımından ele alınmaktadır. “Af” isim kökünün yinelenmesi, “istemek” ve “etmek” fiilleri arasındaki paradigmayla (diziyle) kurulmaktadır.

“Hastalar” öznesi, genelleme yapılan grubu belirlemektedir. “Affetmesini bilirler” (N+Y) yapısı, genellenen konusunu ve alanını göstermektedir.

“Ama” bağlacı, cümlenin sonunda üç noktayla belirlenen eksilteli kısmın, önceki bilgilere göre tamamlanmasını sağlamaktadır. Bu kısmı tamamlama, metin çözücüyü bırakılmıştır. Bu alanda Çocuk - Nüzhət ilişkisi ve hastalık ortak alanı değerlendirilmelidir. Böylece romanın tamamına yayılan bu alanlar, özetlenebilir.

Genelleme, durumun bir grubun davranışlarına göre yorumlanmasında kullanılmıştır. Böylece metin çözücü, “hasta” ve “aşk” ikilemini birbirine göre çözümleyebilir.

3.8.1.3.2 Yinelemeli Sebep Açıklayıcı Genelleme

43.4

- (3)(2) Sıhhatte olmak neş'esini gizleyemiyorlar.
 (4)(1) Bizden uzaklaşmadıkça bize görünmeyen sıhhat, itiyadın verdiği hissizlikle, sağlamların şuurundan kaçıp nasıl ve nereye saklanıyor?

“Sıhhat” konusunun açıklanması, bu kelimenin yinelenmesi üzerine kurulan genelleme ile yapılmaktadır. Özel durumun genel hükme göre değerlendirilmesi, bağlantının esasını oluşturur.

“Sıhhatte olmak” isim-fiili, Çocuk'un annesi, Mithat Bey ve arkadaşı için geçerli bir durumdur. Ancak ikinci cümlede “bizden uzaklaşmadıkça bize görünmeyen sıhhat” öznesi, özel durumu genelleştirir. Bu öznenin cümle içinde kurduğu ilişkiler, genelleştirmenin ayrıntılarını belirlemektedir.

“İtiyadın verdiği hissizlikle” zarf tümleci, önceki cümledeki neşenin sebebini açıklamaktadır. “Sağlamların şuurundan kaçıp nasıl ve nereye saklanıyor?” sorusu ise, hissizliğin sebeplerini araştırmaktadır.

“Niçin gizleyemiyorlar?” sorusu, açıklamayı düzenlemektedir. Bu soru, doğrudan ikinci cümlenin bilgisini, ilk cümle içinde yorumlatmaktadır. Böylece özelin genele doğru yorumlanması, daha iyi bir anlatım sağlamıştır.

Yinelemeli sebep açıklayıcı genelleme, öyküleyici anlatımda açıklama yapısının kullanılmasını sağlamaktadır. Bu yapı, metin çözücüyü eğiterek daha verimli bir okuma faaliyeti gerçekleştirir.

3.8.1.4 Açıklama Genellemesi

15.10

(9)(4) Tepeden tırnağa kadar adaleleri sayılıyor.

(5) Hem yağsız, yavan bir ceset, teşrih bıçağını yormaz

(10)(1) Ve Doktor birçok fennî tafsilât veriyor.

Önceki paragrafta yapılan açıklamaların devam ettiğini bildiren tek cümlelik paragraf, genelleme yapan bir ekleme yapısıdır.

Ekleme yapısı, açıklamaların yerine geçen “birçok fennî tafsilat” nesnesiyle anlam bağlantısı kurmaktadır. Bu öge, açıklama yapısının devam ettiğini “ve” bağlacı ve “veriyor” yüklemiyle kurduğu ilişkilerle ifade etmektedir. İç bağlantılar, böylece dış bağlantıları düzenler.

Anlatımda uzun yapılar, okuyucuyu sıkabilir. Böyle bir durumda, metin çözücü paragrafı uygun bir yerde bitirir. Bu bitiriş öyle yapılmalıdır ki, birdenbire bir kesiklik oluşmamalıdır. 10.1 numaralı cümlenin devamlılık bildiren “-yor” eki, bunu sağlayan unsurdur. Bu ek, yapılan fiilin devam ettiğini gösterir. Böylece paragraf, sonu belirsiz bir açıklama yapısına kavuşur.

Devam eden bu açıklama, bir genelleme ile bitirilmiştir. Metin çözücü, kendi bilgisi doğrultusunda metnin devamını kurabilir. Kompozisyonda, yarım bırakılan yazıları tamamlama çalışmaları yapılırken de böyle bir yapılanma vardır: Verilenleri kullanarak bilinmeyenlere ulaşma, dar anlatım imkânlarıyla çok şeyler anlatma sonucunu verir.

10.1 numaralı cümle açılırsa, önceki paragraf kadar uzun birkaç paragraf elde edebiliriz. Bu sıkıştırılmış bilgi, hafıza metin dediğimiz, derin yapıları oluşturur. Peyâmi Safâ, bu tür anlatımları çok sık kullanmıştır.

Hafıza metin: Kısaca verilen bilginin gerçek dünyadaki ayrıntılarıyla bağlantı kurularak, derin yapıda geniş anlama, yorumlama ve değerlendirmeler sağlanmasıdır.

3.8.1.5 Ardışık Fiil Açıklayıcı Genelleme

42.1

(41)(7)(2) Her hareketin, her küçük hâdisenin sebebini öğrenmek, benimle alâkasının derecesini bilmek istiyorum.

(4) O çocuk, nereye gidiyordu?

(42)(1)(2) Kapının önünden, hastabakıcı kadının kucağında, yedi sekiz yaşlarında bir çocuk geçirdiler.

Birbirleriyle ilgisiz gibi görünen ardışık fiiller arasındaki ilişkiler, önceki metindeki genelleşme ile kurulmaktadır. Önceden verilmiş genel hüküm, metnin iki cümlesini bağlamaktadır.

“Pansumanlar başladı.” (Ö+Y) yapısıyla belirlenen fiil, metnin başlangıç noktasıdır. “Çocuk geçirdiler,” (N+Y) yapısı, genel fiil sonrasında gerçekleşen ilk özel fiildir. Önceki genel fiil, bütün metne hâkimdir.

42.1.2 numaralı cümledeki fiilin anlatıcı kişi Çocuk’la ilgisi, 41.7.2 numaralı cümledeki genellemeyle açıklanmaktadır. Bu açıklama, sebep - sonuç ilişkisiyle bağlantıyı düzenlemektedir:

“Her hareketin, her küçük hâdisenin sebebini öğrenmek benimle alakasının derecesini bilmek istediğim için, kapının önünden, hastabakıcı kadının kucağında geçen yedi sekiz yaşlarında çocuk ilgimi çekti.”

Özel durumun genel hükme göre bu şekilde açıklanması, hastalık ortak alanında Çocuk'un kendi durumuyla, gördüğü “yedi sekiz yaşlarındaki çocuk”ın durumunu karşılaştırmasını sağlamıştır.

Ardışık fiil açıklayıcı genelleme, metin çözücünün daha önce öğrendiği bir niteliği kullanarak betimlemeyi yorumlamasını sağlamaktadır. Böylece hem metinler arası bağlantı kurulmuş, hem de hastalık ortak alanıyla kurulan ilgi belirlenmiştir.

3.8.1.6 Betimleme Genelleme

3.8.1.6.1 Grup Betimleyici Genelleme

1.8

(1)(1) Öğleye doğru muayene odasının önü doldu.

(5)(1) Hasta çocuklar, yanlarında ailelerinden birer büyük insan...

(8)(1) Yeni gelenlere karşı alâkaları kısa sürer.

Metnin değişik yerlerinde geçen grupta, bir genelleştirme ile bir örnekleme yapılmıştır. Bu genel tepki, grup psikolojisine dayalı olarak çizilmektedir.

8.1 numaralı cümlenin geniş zaman yapısı, genelleşmeyi yapı olarak desteklemektedir. Genel durum, her etkide ortaya çıkan tepki şeklinde formülleştirilmiştir. Zamanın diğer unsurlarla ilişkisi, bunu desteklemektedir.

“Yeni gelenlere karşı” zarf tümleci, tepkinin genelleştiği noktayı belirlemektedir. Bu tepkiyi gösterenler ise, duruma düşenlerin genel grubunu oluşturmaktadır. Metin boyunca grubu oluşturan özel ifadeler, böylece genel hüküm altında toplanmaktadır.

Grup betimleyici genelleme, roman boyunca “hastalık” ortak alanında yer alacak kişileri tanıtarak, hasta olan Çocuk'un daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu yapı, romanın giriş metninde düzenleme işlevinde kullanılmaktadır.

3.8.1.6.2 Betimleyici Özne Genelleşmesi

19.4

(3)(24) Masanın üstüne bir anarşist çıkar.

(4)(1) Yâni Kahrolsun Sadi Carnot!” diye haykırırlar.

(2) Kimi yere bardağı atar, şırak... diye kırar...

- (3) (a) Artık herkes masaların üstüne çıkar,
 (b) nutuklar / haykırışlar / hurralar
 (c) bir neşe, bir coşkunluk, bir fırtına,
 (d) kıyametler kopar!...**

3 numaralı cümlenin “kimi” öznesi, “apaşlar” üst kümesinin alt kümelerinden birini belirlemiştir. Cümlenin sonundaki üç nokta işareti de alt kümelerin devam ettiğini göstermektedir.

Metin kurucu, bu ayırma işleminin yerine 4 numaralı cümlede genellemeyi geçirmiştir. “Artık” bağlacı, zaman başlangıcı olarak kullanılmış ve zincirleme bir betimleme yapısının kurulmasını sağlamıştır. 3 numaralı cümlenin fiili, betimleme zincirini tetiklemektedir:

“(Bardağı) atar > (masaların üstüne) çıkar > nutuklar / haykırışlar / hurralar > bir neşe / bir coşkunluk / bir fırtına > (kıyametler) kopar.

“Kimi” ve “herkes” özneleri arasındaki ilişki, özelden genele geçişi sağlamaktadır. “Kimi” öznesi, sadece bir grubu belirtirken; “herkes” öznesi grupların hepsini içine almaktadır. Ayrıca “herkes” öznesi, 3.10 numaralı cümlenin “apaşlar” öznesini içine alarak paragrafları da bağlamaktadır.

3.24 numaralı cümleyle, 4a cümlesi de fiil bakımından genellemeyi tamamlar:

(39)(24) Masanın üstüne bir anarşist çıkar.

(4)(a) Herkes masaların üstüne çıkar.

Bir anarşist > herkes, Masanın > masaların

4b/c/d kısımları, ayrıntıdan genele doğru bir gidişle betimlemeyi tamamlamaktadır:

(((nutuklar / haykırışlar / hurralar) bir neşe'e / bir coşkunluk / bir fırtına) kıyametler kopar)

“Kıyametler kopar.” cümlesinin genel durumu, neşe, coşkunluk ve fırtınayı içine almaktadır. Bunlar da nutuklar, haykırışlar ve hurralardan oluşur. Ayrıca nutukla neşe, haykırışla coşkunluk, hurra ile fırtına arasında da birer anlam ilişkisi vardır. Böylece genel yapının parçaları mürettip leff ü neşirle düzenlenmiştir.

3.8.1.7 Durum Genellemesi

3.8.1.7.1 Durum Yorumlayıcı Genelleme

8.4

(3)(2) Bu dönüşüm sırasında, dizimi incitmemek için yaptığım hususî bir harekete dikkat eden Paşa, sıhhatimi sordu.

(3) Bazı kısa ve yanlış izahatlar verdim, ertesi sabah fakülteye gideceğimi söyledim.

(4)(1) Hastalığıma dair sualler soruyor, verdiğim kısa cevaplara kanaat etmiyordu.

4.1 numaralı cümle, önceki durumları genelleştirerek durumları yorumlamaktadır. Böylece Çocuk - Paşa iletişiminde hastalık konusu incelenmiştir.

“Hastalığıma dair sualler soruyor.” (ZT+N+Y) yapısı, 3.2 numaralı cümlenin anlamını genelleştirmektedir. “Soru sorma” ortak fiili, bunu düzenlemektedir. Cümlelerdeki ayrıntılar, özet yapıda da kullanılır.

Çocuk - Paşa diyalogunda sorulan sorular, hastalık ortak alanını düzenlemektedir. “İncitilmemesi gereken diz” hakkındaki sorular, ileriki gelişmelere hazırlık mahiyetindedir.

“Verdiğim kısa cevaplara” yer tamlayıcısı, 3.3 numaralı cümlenin ilk kısmını genelleştirmektedir. “Kanaat etmiyordu.” yüklemi, genelleşen bilgileri bir hükme bağlamaktadır. Bu hüküm, iki kişi arasındaki konuşmaları yorumlamaktadır.

3.8.1.7.2 Genelleştirici Durum - Yorum İlişkisi

11.1

(2) Ağzından bu kısa, kesik ses parçasının dışarıya sıçrayışı kendisi için o kadar gayri ihtiyâridir ki infilâktan sonra o da her zaman şaşırır, bazan utanır ve nâdir olarak da açtığı yaraya acır.

(3) Nüzhet’in bir çok heyecanları otomatiktir.

İlk cümle, kişi betimlemesine dayalı bir tahlil cümlesidir. Bu cümlede verilen bilgiler, Nüzhet’in karakterini çizmektedir. Özel durumdan genel duruma geçiş,

3 numaralı cümle ile gerçekleşmektedir. Görünüşte durum - yorum ilişkisi dışında bir bağlantı yokmuş gibi görünmektedir.

İki cümle arasındaki anlam ilişkisi, yapı yönünden derin metinde düzenlenmiştir. Özel durumdan genellemeye ulaşmak için yüzey metinde görünmeyen “çünkü” bağlacı kullanılmıştır. Çünkü genelleme, aynı zaman öncesi cümledeki durumun sebebidir.

Mantık olarak özelden genele, parçalardan bütüne gerçekleşmiş olan ilişki, tersine işletildiğinde genel kurallardan özel bir durum için hüküm çıkarma şeklinde kullanılabilir. Bu özellik, hukuk metin dilbiliminin kullandığı metotlardan biridir. İşlenen bir suç hakkında genel bir kanun maddesinden yola çıkılarak hüküm verilebilir. Eğer kanunla hüküm arasında ilişki yoksa, bu hem metin bağlantısının kopmasına, hem de hukuksuzluk durumunun doğmasına sebep olacaktır.

Durum - yorum ilişkisi, şu alanlarla ilgili eserlerde kullanılır:

- Tıp
- Psikoloji / Psiko-Dilbilim
- Sosyoloji
- Felsefe - Mantık
- Matematik
- Fizik - Kimya
- Edebiyat
- San’at Tarihi - Tarih

3.8.1.7.3 Formül Durum Genellemesi

44.10

(2) İstirabın derinlerine indikçe sevincimizi kaybetmek korkusu kalmadığı için, yeni bir sevinç başlıyor:

(3) İstirabın ilâcı ıstıraptır.

(4) İkisinin hâsıl-ı zarbı: Sevinç.

İlk cümlede verilen durum, diğer cümlelerde genelleştirilerek bir formül çıkarılmaktadır. Bu formül, durumun daha iyi anlaşılması için kullanılmaktadır.

“İstirabın ilâcı ıstıraptır” genellemesi, önceki cümleyi bir örnek hâline getirmektedir. Metin çözücü, formülün gerekli yerlerini örneğe uydurarak, durumu çözümleyebilir. Buna göre örneğin formüle uygulanışı şu şekildedir:

İstirabın ilâcı : İstirabın derinliklerine indikçe sevincimizi kaybetme korkusu kalmaz.

İstıraptır : Yeni bir sevinç başladığı için

Bu formül, 43.10.3/4 numaralı cümlelerde yinelenerek yorumlanmıştır. “Felaketin üstüne yürümek istiyorum.” cümlesi, bu formülün duruma uygulanışıdır.

4 numaralı cümlede “ikisinin” tamlayanının gönderimi, formülün değişmez sonucuna geçiş sağlamaktadır. “Hasıl-ı darbı: Sevinç” hükmü ise, sonucu vermektedir.

Genel durumun formülleştirilmesi, duruma özel değildir. Çocuk’un dünya görüşü de belirlenmektedir. Bu yüzden de metnin tamamı, bu formüle göre yorumlanmalıdır. Hastalık ve Nüzhet’in aşkı alanları, bu yorumla ele alınarak romanın çözümü değerlendirilir.

3.8.1.2 Ögeli Genelleme

3.8.1.2.1 Kapsama Yükleme Genellemesi

8.2

(6) Fakat odaya ışık girince dışarıyla meşgul oldum.

(7)(a) Gözlerim evvelâ piyanoya gitti

(b) ve üstünde bir şeyler aradı.

(8) Kapıya da sık sık bakıyordum.

6 numaralı cümlenin “meşgul oldum” yüklemi; 7 ve 8 numaralı cümlelerin “gitti”, “aradı” ve “bakıyordum” yüklemelerini kapsamaktadır, Metinde önce bir fil verilmiş, sonra fiilin nasıl yapıldığı açıklanmıştır,

Açıklama yapan cümlelerin (7a)“piyanoya”YT, (7b)“üstünde”YT, “bir şeyler” N, (8) “kapıya”YT ögelerini kapsayan 6 numaralı cümlenin “dışarıyla”ZT, bağlantıyı yer ilgisi yönünden kurmaktadır.

Ayrıca 6 numaralı cümlenin “odaya ışık girince” ZT, (7a) “evvelâ ZT (7b) Ø “sonra” ZT ve 8 numaralı cümlede “sık sık” ZT’yle zaman ilişkisi kurmaktadır.

Paragrafın 6 numaralı cümlesi, ayrıntılaşma ilişkisiyle, kendinden sonraki üç cümleye bağlanmaktadır. Anlatıcı kişi, yaptıklarını açıklayarak daha geniş bir anlatım imkânı sağlamaktadır. Kişinin bulunduğu yerle psikolojisi arasında durum ilişkisi kuran bu cümleler, metnin diğer benzer kısımlarıyla da bağlantılar kurmaktadır.

Kapsama yüklemine kurduğu genelleme, alışkanlık hâline gelmiş “(kapıya) bakma” fiiliyle durumun daha anlaşılır olmasını sağlamaktadır. Bu bağ, genel fiil olan “meşgul olma”nın şeklini belirlemektedir.

3.8.1.2.2 Ortak YT - Farklı Zaman Ekleri Genellemesi

11.3

(0) - Ben yarın öğleden sonra Fakülteye gideceğim.

(1) Dedim.

(2)(a) Ona hastalığımdan pek az bahsederdim;

(b) o da bana kısa bir iki şey sorar,

(c) aldığı cevaplardan her şeyi anlamış gibi susardı;

Önceki paragrafın son cümlesinin eksiltilmiş “ona” yer tamlayıcısı, 2 numaralı cümlede yüzey metne çıkarılmıştır. Bu durum, her iki cümlelerin ortak kişiye yönelmesi sonucu bir bağlantı kurmaktadır. Bu da, ilk cümlelerin yer tamlayıcısının anlamını ve işlevini, sonraki cümlede bulunan yer tamlayıcısının karşılaştırmasıyla gerçekleştirmektedir.

“Ona” yer tamlayıcısı, sözün söylendiği kişiyi bildirir. İlk cümledeki yönelme, özel bir durum içindir. Sonraki cümlede ise iki insan arasındaki durumun genel yapısı hakkında bilgi verilmektedir. İşte bu özelden genele geçiş noktasında ortak unsur olan “ona”YT(zm), kişi yapısına bağlı bir ilişki kurarak iki cümleyi birbirine bağlar.

Özelden genele geçiş ilişkisi, farklı zaman eklerinden de anlaşılmaktadır.

Üç cümlelerin zaman ilişkileri şöyledir:

		YÜKLEM	EK	ZAMAN
(0)		gideceğim	-AcAk	Gelecek zaman
(1)		dedim	-Dİ	Öğrenilen geçmiş zaman
(2)	a.	bahsederdim	-r-Dİ	Geniş zamanın hikâyesi
	b.	sorar	r(-Dİ)	Geniş zamanın hikâyesi
	c.	susardı	-r-Dİ	Geniş zamanın hikâyesi

Bu eklerin kurduğu bağlantılar arasındaki geçişlerden şu sonuçlara ulaşıyoruz:

1. Geçmişte yapılmış bir plan vardır. 2 numaralı cümlede bu planın basitçe ifade edilişi açıklanmıştır.
2. Özelden genele geçişte “gideceğim” - “böyle derdim” anlamı gizlidir.
3. Fakat zaman ekleri, durumlar arasındaki sınırı belirlemektedir.
4. Şimdiki durumla her zamanki durum arasındaki farklılaşmaya hazırlık yapmaktadır.

3.8.1.3 Benzetmeli Genelleştirme

1.5

(5)(1) Hasta çocuklar, yanlarında ailelerinden büyük bir insan...

(9)(1) Küçükler çok benzeşirler.

5.1 numaralı cümledeki grup belirleme, o grubun ortak özellikleri bakımından genelleştirmeye çevrilmiştir. Bu belirleme, grubun bir niteliğinin tespiti yoluyla betimlemeyi geniş bir alanda oluşturmaktadır.

“Küçükler” öznesi ile “hasta çocuklar” öznesi arasındaki anlam paradigması, (dizi)genelleşmeyi kişi bakımından kurmaktadır. “Hasta” sıfatının derin metne itilmesi, “çocuklar” yerine “küçükler” kelimesinin kullanılması, yapıda gereksiz yinelemeye düşülmesini engeller.

“Çok benzeşirler.” (ZT+Y) yapısı, grubun fertlerini benzetme yönünden bir üst kümeye bağlamaktadır. Böylece serim metninde, kişi betimlemeleri yeniden düzenlenmiştir. Hastalık ortak alanının anlaşılabilmesi için, alanın kişileri iyi tanınmalıdır.

Benzetmeli genelleme, betimlemenin daha uzak bir bakış açısıyla yapılmasını sağlamaktadır. Metin çözücü, farklı yönlerden duruma bakarak çok yönlü bir değerlendirme yapabilir.

3.8.2. Özelleşme Bağı

3.8.2.1 Ses Yinelemeli Özelleşme

19.4

(2) Yâni “Kahrolsun Sadi Carnot!” diye haykırırlar.

(3) Kimi yere bardağı atar, şırak... diye kırar...

3 numaralı cümlenin fiilleri, 2 numaralı cümlenin fiillerinden sonra gelerek sebep - sonuç ilişkisine göre ardışık olarak düzenlenmiştir:

“haykırırlar” // “atar” > “kırar”

“Haykırırlar” yüklemi, zaman olarak hem başlangıç noktasıdır, hem de bütün fiillerin zamanını içine almaktadır. “Atar” ve “kırar” yüklemeleri de onun ardından paralel bir tepki - sonuç bağıyla sıralanmaktadır.

Fiillerin sıralanışında devam eden zaman yapısı kullanılmıştır. Bu, zaman ve ahenk bakımından bir bağlantıdır. Metin çözücü, fiilleri sıralarken; sonlarındaki “-ar” seslerinin yinelenmesiyle de bir bütünlük bulur. Ekle beraber cümlenin diğer kelimelerinde geçen toplam on bir “r” sesi, aliterasyona dayalı bir bağlantı kurmaktadır. Bu da, ek - ahenk yapısını oluşturur.

Aliterasyon, r sesinin iki cümlede yoğun bir şekilde bulunması şeklindedir. Ses yinelenmesi dediğimiz bu yapı, okuma sırasında yapılan seslendirmede fark edilir.

2 numaralı cümle, genel bir yapıya sahiptir. Çünkü, “apaşlar” öznesindeki bütün kişiler, cümlenin fiiline katılmaktadır. 3 numaralı cümlede ise “kimi” nesnesi, gruptan kişileri ayırarak bir özelleştirmeye gitmektedir. Bu ayırma, ana kümenin alt kümelere ayrılması şeklindedir. Cümlenin sonundaki üç nokta, bu ayırımın devam ettiğini göstermektedir.

Özelleştirme yapısının ses yinelenmeleriyle birlikte kurulması, r zinciri boyunca bir parçalanma şeklindedir:

r_1 (genel) > r_2 (özel)...

r sesinin, ses taklidi kelimelerde bulunması, özelleşmenin bunlar üzerine kurulmasını sağlamıştır.

Haykırır > şırak > kırar

“Yeraltı meyhaneleri” Ø / “yere” özelleşmesi de yer bilgisi bakımından yapının tamamlanmasını sağlamaktadır. “Diye” edatı ise, kurduğu edat grupları arasındaki ilişkilerle genelden özele inilmesini sistemleştirir:

“Kahrolsun Sadi Carnot! diye” / “şırak... diye”

3.8.2.2 Yakın Anlamlı Cümlelerle Özelleşme

3.1

(1)(9)(5) Beyaz gömlekli, güçlü kuvvetli adam, bir tanesini işaret eder ve yüksek sesle çağırır.

(3)(1)(1) Beyaz gömlekli , güçlü kuvvetli adam beni de işaret etti, yüksek sesle çağırdı.

İlk metinde genel bir uygulama olarak verilen durum, daha sonra anlatıcı kişinin hayatında özelleşmektedir. Böylece karşılaşılabilecek duruma önceden hazırlık yapılmıştır.

“Beni de” ve “bir tanesini” yapıları arasındaki kişi ilişkileri, karşılaştırmayı durum bağlamında düzenlemektedir. “Hasta çocuklar” grubunun bir ferdi de onların kaderini paylaşmaktadır.

Yinelenen kişi, fiil ve tarzlar, iki metin arasında sağlam bir paralellik kurmaktadır. Böylece genelden özele geçiş, hazırlık ve sonuç olarak düzenlenmektedir. Yakın anlamlı cümleler arasındaki özelleşme, yinelenerek kısır döngüye dönüşen fiilin gerçekleşmesine verilen bir örnek olarak belirlenmektedir.

3.8.2.3 Bütün - Parça Durum Özelleşmesi

16.8

(15) (6)(1) Bir ölü...şakakları çökmüş ve tıraşı gelmiş. (Teşrihhane)

(16)(18)(2) Gördüğüm ölülerden birinin yanağını ısırılmış gibiyim.

Paragrafın 2 numaralı cümlesi, önceki metnin 6 numaralı paragrafıyla uzak bir bağlantı kurmaktadır. Önceki ölü betimlemesiyle bir hatırlatma bağlantısı kurulmuştur.

Cümlelerdeki “bir ölü” / “ölülerden birinin yanağı” ST / İT yapıları arasındaki bütün / parça ilişkisi, birbirinden uzak iki betimleme cümlesini birbirine bağlamıştır.

Betimleme hedefli bağlantı, genel yapının bilgisine dayalı bir geçiş sağlamaktadır. “Ölü”, varlığın genel şeklidir, onun yanağı özele inmedir. Böylece ayrıntılara dayalı bir özelleşme yapılmaktadır.

Bütünü verip, daha sonra bütünün parçasını ona bağlama şeklinde kurulan bağlantı, genelin yerine özeli koyma düzeniyle yapılandırılmıştır. Edebî san’atlarda mecâz-ı mürsel olarak adlandırılan bu bağlantı, metinleşmede önemli bir unsurdur.

Betimleme hedefli özelleştirme, psikolojik bir yapıyı da oluşturmuştur. “Ölü” betimlemesinin Çocuk üzerindeki psikolojik ve fizyolojik etkisi, uzak iki cümleyi bağlamıştır.

Bütün ve parça ilişkisi, durumları, yerleri ve metinleri birbirine bağlamaktadır. Çocuk'un hayata bakış açısının değişmesi ve yemekten tiksinişi, lokanta üzerindeki teşrihane etkisi sonucudur.

15.6 numaralı paragraftaki ölü betimlemeleri, romanın değişik yerlerinde ileriye doğru yansımalar yapmaktadır. Metin çözücü, her parçadan yeni durumu önceki betimlemeye göre yorumlamak durumundadır. Ölü betimlemesi, böylece romanın seyrini değiştirmiştir.

“Gördüğüm ölüler” sıfat tamlamasının “gördüğüm” sıfat kısmının sıfat fiil ekinin geçmişte bitmiş zaman anlamı, geriye dönüşün sonuçlarına hazırlık işlevindedir. Böylece bağlantı, durum, olay ve yerleri bağdaştırmıştır.

3.8.2.4 Aktarım Cümlesiyle Özelleşme

31.7

(0) Etrafımdakilerin telaşlı ve ehemmiyetli konuşmaları.

(1) Sargıların çözülsünü gayet az duyuyordum.

(2) Mithat Bey elimi tutuyor:

(3) –Şimdi güzel bir pansuman yaparız, acıtmayız, ilaç koyarız, ağrı diner.

Önceki paragrafın son cümlesindeki genel durum, 7.3 numaralı cümlede özelleştirilmektedir. Aktarıcı cümle, bunu konuşma anındaki fiile göre düzenlemektedir. Böylece özelleşme, fiilin düzenlediği aktarımda gerçekleşmektedir.

“Etrafımdakiler” genel ismi, “Mithat Bey” öznesiyle özelleştirilmektedir. “Telaşlı ve ehemmiyetli konuşmalar” sıfat tamlaması, 7.3 numaralı cümledeki sözle özel duruma indirilmiştir:

Genel	Özel
Etrafımdakiler	Mithat Bey
Telaşlı ve ehemmiyetli konuşmalar	Şimdi güzel bir pansuman yaparız, acıtmayız. ilaç koyarız, ağrı diner.

“Şimdi” zarf tümleci, özelleştirmeyi zamanlayıcı ögedir. Genelden özele geçiş, belli bir safhanın sonunda gerçekleşmektedir. Metnin başından beri anlatılan acılar, bu geçişi düzenleyen ortak alanı oluşturmaktadır.

Özelleştirmeli aktarımda, “Elimi tutuyor.” yapısı, “-arak şöyle dedi” değiştirimli aktarıcının işlevini yüklenmiştir. “(Sargıların) çözül(üşü)” fiili, bu fiille sebep - sonuç ilişkisi hâindedir.

Aktarılan cümledeki planlar, özelleşmeyi geleceğe dönük ihtimallere yönlendirmektedir. Bu yönlendirme, “cesaret verme” hedefinde “(elini) tutma” fiiliyle ortak bir yorum elde edilmesini sağlamaktadır.

3.8.2.5 Yer Özelleşmesi

3.8.2.5.1 Bütün - Parça Yer Özelleşmesi

41.4

(0) Bu koku hastahanenin ruhudur.

(1) Dehlizde insanlar çoğalıyor.

Genel yerden özele geçiş, bütünden parçaya doğru yapılmaktadır. Bu, yer isimleri arasındaki ilişkilerle kurulmaktadır.

“Hastahane” bütünü, “dehliz” parçasını içine almaktadır. Bu bütün - parça ilişkisi, genel hükümden özel duruma ulaşmayı sağlar. “Koku” ve “insanlar” özneleri arasındaki ilişki, aynı yerde bulunan iki unsur olmalarıdır. Böylece bütün ve parça, bünyelerindeki unsurlarla betimlenmiştir.

İki cümle arasındaki ilişki, ortamı koklama duyusundan görme duyusuna geçiş şeklinde düzenlemektedir. Ayrıca iç çözümlmeden dış dünyaya çıkma, bu geçişi mantık bakımından desteklemektedir.

Özelleştirici bütün - parça ilişkisi, birbiriyle ilgisi yok gibi görünen iki paragrafi bağlamaktadır. Böylece metnin parçaları arasındaki uyum, denge unsurlarıyla kurulmuştur. Bir yerin parçasına geçiş, olayın akışını bir yerde (yol) ilerleme şeklinde düzenlemiştir.

3.8.2.5.2 Sonuç Yer Özelleştirmesi

15.14

(4)(5) Teşrihhaneyi görmemiştim.

(14)(3) İnsan öldükten sonra dişlerine bir şey olmaz, son nefesinde nasılsa öyle kalır.

(4) *Burada*, her ölünün ağzında, hayatında dişlerine ne kadar îtinâ ettiğini anlayabiliriz.

4 numaralı cümlenin fiilinin sebebi, 3 numaralı cümlededir. Bu ilişki, genel kuralın duruma uygunluğunu göstermektedir. İlk cümledeki kural, her yer ve zamanda geçerlidir. Ancak bu kuralı, metne bağlamak gerekiyor.

Genel kuralın özel duruma uygulanması için ya yer ya da zaman bağlantısı gerekmektedir. Metnimizde “burada” yer tamlayıcısı, sonucu belirli bir yere bağlayarak özelleştirme yapmıştır. Bu gönderim, 4.5 numaralı cümledeki “teşrihhaneyi” nesnesine ulaşmaktadır. Derin metindeki “bu yüzden”bağlacı da, gönderimi sebebe bağlamaktadır.

Bağlantılar, paragraf bağlayıcı “burada” yer tamlayıcısıyla cümle bağlayıcı “bu yüzden”bağlacının ilişkisiyle düzenlenmektedir. Hukuk ve yönetmelik uygulamalarında sıkça kullanılan bu geçiş, anlatımın mantık sistemine göre düzenlenmesini sağlar:

Genel kural : “Salgın hastalık çıkarsa, karantina ilan edilir.”

Uygulama : “*Burada* salgın hastalık çıktı, o hâlde karantina ilân edilecek.”

İspatlayıcı anlatımda sıkça kullanılan bu özelleştirme yapısı, ilgi çekme işlevine sahiptir. Yine metnimizde, daha sonraki bağlantılara zemin hazırlama da, bu işleve bağlıdır. Dışa gönderim yapan alıntı paragrafından romana dönmek, ancak böyle keskin bir geçişle yapılabilir.

Gönderimi destekleyen “dişler” yinelemesi, konu belirlemeye dayalıdır. “Dişlerine” yer tamlayıcısı, iki cümlede de bulunarak yer ve sebep sonuç ilişkilerini, anlam ve âhenk bakımından kuvvetlendirmektedir. Yer tamlayıcısının yinelenmesi, hedefteki nesnenin ortaklığına dayalı bir bağlantı kurmuştur:

(1) *Dişlerine* iyi bakanlar belli olur.

(2) Bu yüzden bunu anlamak için *dişlerine* bakarız.

3.8.2.6 Açıklama Özelleşmesi

3.8.2.6.1 Fiil Açıklama Özelleşmesi

(2)(3) “Görülecek, işitilecek, tadılacak, okunacak, yazılacak, yapılacak o kadar çok şey birikiyor ki...”

(3)(1) Dört duvar arasında.

(2) Kendimi, kitapların kahramanlarından daha mühim bulduğum için, okumaktan sıkılıyorum.

2.3 numaralı cümlede sıralan fiillerden birinin yapılamamasının sebebi, 3.2 numaralı cümlede açıklanmaktadır. Bu açıklama, fiilde bir özelleşme yapmaktadır.

Özelleşen fiilin sebebe bağlanması, durumun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. “Niçin okunacak çok şey birikiyor?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir. Anlatıcı, kendisiyle “kitapların kahramanlarını” karşılaştırarak, bu soruya cevap vermektedir. “Daha mühim bulma” durumu, karşılaştırmayı düzenlemektedir.

“Okumaktan sıkılıyorum.” (YT+Y) yapısı, “okumama” olumsuz fiilini açıklamaktadır. Bu yapıyı niteleyen zarf tümleci de, bunu sebebe bağlamaktadır.

“Dört duvar arasında” yer tamlayıcısı, durumun geçtiği yeri belirleyerek, bağlantının bilgisini tamamlamaktadır. Sebep - sonuç ilişkisinin yer bilgisine göre yorumlanması, daha geniş bir yorumlama sağlar. Çünkü “sıkılma” durumunun temelindeki etkenler, yapılan yer betimlemeleriyle açıklanabilir.

Özelleşmeli açıklamada diğer durumlardan sadece birinin seçilmesi, belli bir önem sırasına göre düzenlenmiştir. Romanın başında sıkça karşılaşılan “kitap okuma” fiili ve bununla ilgili düşünceler, bunun sebebini açıklayabilir.

3.8.2.6.2 Nesne Açıklamalı Soru Özelleştirme

40.3

(3) Bir şey mi düşünüyorsun, birini mi düşünüyorsun?

(4) Hayır, bilmiyorum.

(5) Nüzhet’i mi görmek istiyorsun?

İlk cümledeki genel soru, olumsuz bir şekilde cevaplandırılınca, bu cümlenin nesnesi özelleştirilerek yeniden sorulmuştur.

“Bir şey mi” ve “birini mi” nesne soruları, belirsiz anlama sahiptir. Bu soruların tam olarak anlaşılması ve cevaplandırılması, mümkün değildir. “Hayır” cevabı, kesin bir reddediş taşır. “Bilmiyorum” cevap yüklemi de, reddi açıklar.

“Nüzhet’i mi” nesne sorusu, genel soru ihtimallerini tek ihtimale indirmektedir. Bu özelleşme, doğru ve tam bir cevap verilmesi içindir. Ayrıca hedefe bu yolla ulaşılması, genelden özele merak unsurunu düzenlemektedir.

“Bir şey mi” soru nesnesi, özelleşme sırasında elenen ihtimaldir. Bu yönüyle eklenen soru, asıl hedefin hazırlayıcısı durumundadır.

“Nüzhet”, iletişim kısmı bittiği için, diyaloga yeniden dönmekte zorlanmaktadır. Çocuk’un “bilmiyorum” cevabıyla ondan habersiz görünmesi de bundandır. Şuuraltına itilmiş bir aşk, şimdi Doktor tarafından yüzeye çıkarılmaya çalışılmaktadır.

“Bilmek” ve “bilmemek” durumları arasındaki geliş-gidişler, bağlantının yorumlanmasında gerekli psikolojik verileri taşımaktadır. Metin çözücü, “hastalık” ve “Nüzhet” ortak alanlarını buna göre yorumlar.

3.8.2.7 Betimleme Özelleşmesi

3.8.2.7.1 Yer - Kişi Betimleyici Özelleşme

17.4

- (a) Paşa, uzun koltukta arka üstü yatıyor,
 (b) Nüzhet pencerenin kenarına oturmuş, dizlerini sallıyor
 (c) ve aynalı dolabın açık duran kapısı arasından yengemin kalın bacakları ile siyah elbisesinin eteği görünüyordu.

Betimleme unsurları olan nesne ve fiil görüntüleri, cümleleri birbirine özelleştirmeye bağlamaktadır.

Sıralı cümle yapısında üç kişinin bir arada görüntülenmesi, bir bütünlük oluşturmaktadır. Ortak yer, Paşa’nın yatak odasıdır. Buradaki kişilerin kurduğu özelleştirmeye dayalı bağlantılar, şöyledir:

Kişi	Nitelik	Fiil / Durum
Paşa	1. Uzun koltukta 2. Sırt üstü	Yatıyor
Nüzhet	Pencerenin kenarına oturmuş	(dizlerini) sallıyor.
Yenge	Aynalı dolabın açık duran kapısı arasında	(kalın bacakları ile siyah elbisesinin eteği) görünüyordu.

Kişilerin özellikleri ve durum fiilleri, paradigmatik(dizi) bir zaman – yer ortaklığına sahiptir. Çocuk, odaya girmiş ve ilk anda bu izlenimi elde etmiştir. Görme duyusuna dayalı bu yapılanma, mekânîk bir sıraya sahiptir. Paşa / Nüzhet / Yenge kişileri, sıraya dizilerek aynı yerdeki kişiler olarak belirlenmiştir.

Üç kişinin toplu olarak bulunduğu ilk yapı, 2.1 numaralı cümlenin “İçerde harareti bir konuşma duydum.” (YT+N+Y) yapısıdır. Bu yapı, üç kişinin de bilgisini genel olarak taşımaktadır. 4 numaralı paragraf, önce özelleştirerek, sonra da parçalara ayırarak bu bilgiyi açıklamıştır. Bu yüzden, her parça, bütüne aittir.

Böylece “yatıyor” / “sallıyor” / “görünüyordu” yüklemelerinin fiilleri, “Paşa” / “Nüzhet” / “Yenge” isimleri ve bunların özellikleri, üç cümleyi birbirine bağlamıştır. Genelden özele doğru belirlenen ilişkiler, yer çatısı altında bütünleşiyor.

3.8.2.7.2 Grup Betimleyici Özelleşme

1.7

(5)(1) Hasta çocuklar, yanlarında ailelerinden birer büyük insan.

(7)(1) Başının her tarafı sargılarla kaplı, yalnız bir yanağı ve bir gözü dışarıda kalmış küçük bir kız çocuğu, ağzını oynatamadığı için; babasına elleriyle işaretler yapıyor.

Önceki paragrafta “hasta çocuklar” sıfat tamlaması, bir grubu belirlemiştir. Bu grubun bir ferdi seçilerek, 7.1 numaralı cümlede özel olarak betimlenmektedir. Özelleşme, fertlerden yola çıkarak bütünü tanımlama şeklindedir.

“Başının her tarafı sargılarla kaplı, bir yanağı ve bir gözü dışarıda kalmış küçük bir kız çocuğu” öznesiyle “hasta çocuklar” öznesi arasındaki ilişkiler, özelleşmenin yorumlanmasını sağlamaktadır. Sıfat paradigması(dizi), “hasta” kavramının ayrıntılanması içindir. Niteliklerin betimlemeye katkısı, böylece daha işlevlidir.

Betimleyici anlatımda özelleşme, metnin bütününe yayılmış bir hazırlık dizisi kurmaktadır. Romanın ilk metnindeki bu özellik, metin çözücünün gelecek olay ve durumlara hazırlanmasını sağlamaktadır.

Grupla kişi arasındaki ilişki, parçalara ayrılmış yerin kişiler bakımından taranmasını oluşturmaktadır. Metin çözücü, ilerde de karşılaşacağı yeri, ne kadar ayrıntılı tanırsa daha sonra o kadar iyi yorumlar yapabilir.

Metnin çözümlenmesinde, genel bilgiler kadar özel ayrıntılar da önemlidir. Roman boyunca bu özellik, ya tündengelim, ya da tümevarım metoduyla verilmiştir.

3.8.2.7.3 Betimleme Zinciri Özelleşmesi

41.2

- (3) **Yüzünü göremiyorum.**
- (4) **Hep yere bakıyor, gözlerini bir kere bile bana çevirmedi.**
- (5) **Yerinden kaldırdığı masa, onun gözünde benden daha mühim...**
- (6) **Dikkatle işini yapıyor.**
- (7) **Odamı sildi.**

İlk cümledeki olumsuz fiil, diğer cümlelerde özelleşerek daha ayrıntılı hâle getirilmiştir. Genel bir betimleme cümlesi, daha belirgin hâle getirici örneklerle ayrıntılanmıştır.

“Yüzünü göremiyorum.” (N+Y) yapısında açıklanacak unsurlar, nesne ve olumsuz fiildir. Paragrafta bunlardan ilki kişinin betimlenmesi için, ikincisi onun olumsuz fiilin açıklanması için kullanılmaktadır.

“Niçin göremiyorsun?” sorusu, olumsuz fiilin sebeplerini aramaktadır. Bu sorunun cevapları, açıklama yapısında verilir. 4 numaralı cümle, doğrudan açıklama yaparken; 5 numaralı cümle, bir karşılaştırma ile açıklamayı kuvvetlendirmektedir. 6 ve 7 numaralı cümleler, açıklamaya örnek olacak fiilleri eklemektedir.

Özelleşmeli betimleme zinciri, tündengelim metoduyla çözümlenmenin daha kolay yapılmasını sağlar. Görüntünün sebebe bağlanması, anlatımı daha etkili kılmıştır.

3.8.2.7.4 Kimlik Sınırlama Özelleşmesi

41.4

- (1) **Dehlizde insanlar çoğalıyor.**
- (2) **Hademeler geçiyorlardı.**
- (3) **Odama bakanlar pek az.**

İlk cümlenin öznesi, alan bakımından diğer cümlelerde sınırlandırılarak özelleştirilmektedir. Kimlik bilgisinin sınırlandırılması, algının ayrıntılara inmesi şeklindedir.

“İnsanlar” öznesi, genel bir kimlik bilgisidir. 2 numaralı cümlenin “hademeler” öznesi, bu kimlik bilgisinden bir alt kümeye geçilmesini sağlamaktadır. Üst anlam birim “insanlar”; alt anlam birim, “hademeler”dir.

3 numaralı cümle, özelleşmeyi bir alt birime indirmektedir. “Hademeler” kümesi, “Odama bakanlar” ve “bakmayanlar” olarak ikiye ayrılmıştır. Metinde “hademeler” üst anlam biriminde “odama bakanlar(hademeler)” alt birimi seçilmiştir. “Pek az” hükmü, bu ayrımın oranını tespit etmektedir.

Grubu iki safhada alt birimlere indiren bağlantı, aynı yerdeki kişi kümelerinin iç içe girmiş yapısı içinde düzenlenmiştir. Bu yapı, anlatımı daha etkileyici hâle getirmektedir.

3.8.2.8 Fiil Özelleşmesi

43.14

(0) Operatör’ün küçük bir işaretiyle büyük işler yapılıyor.

(1) Masaya uzatıldım.

Önceki cümlede genel olarak belirlenen fiiller, 1 numaralı cümlede sınırlandırılarak tek bir fiile indirilmiştir. Bu fiil özelleşmesi, özelin genele göre değerlendirilmesini sağlar.

“Büyük işler” sıfat tamlamasıyla belirlenen fiillerin içinde “(masaya) uzatılma” da vardır. Bu geçiş, betimlemeden öykülemeye ulaşma şeklindedir. Odanın betimlenmesine eklenen fiil tarzlarından, onlardan birinin seçimine geçiş, bunu düzenlemektedir.

Her iki cümlenin de edilgen yapıda olması, özelleşmenin unsurları arasında bağdaşıklık sağlamaktadır. Çocuk’un pasif durumda olması, yorumlamada tarafsızlık gerektirir. Böylece “ameliyat olma” fiilinin adım adım safhaları yorumlanır.

“Operatör’ün küçük bir işaretiyle” zarf tümleci, genel ve özel fiilleri yönlendiren fiili gösterir. Bu fiil, özelleşmeyi de düzenlemektedir. Çünkü özel fiil de bu işaretlerden biri sebebiyle yapılmıştır.

Özelleştirilen fiil, önceki genel fiilin sıfatıyla yorumlanmaktadır. Yani masaya yatırılması da büyük bir iştir. Yaklaşılan “ameliyat olma” fiili, bu yorumun sebebini açıklamaktadır.

Fiil özelleşmesi, fiillerin yorumlanmasını daha işlevli yapmaktadır. Bu şekilde yapılan düzenleme, durumları hedefe göre yorumlamayı gerektirir. Bu işlev, fiillerin belli bir merkezden yönetilmesi şeklindedir.

3.8.2.9 Durum Zamanlama Özelleşmesi

44.8

(1) Evvelki gün...

(2) Dünyanın bütün tavanlarına lânet olsun.

2 numaralı cümledeki genel hüküm, önceki cümlede yüzey metinde tek başına bırakılmış zarf tümleci yoluyla zamana bağlanmıştır. Bu ilişki, genel hükmü özelleştirmektedir.

Genel düşüncenin belli bir zaman dilimi içinde söylenmesi, önceki gelişmelerin de yorumlanmasını gerektirir. Çünkü burada gelinen son nokta, söz konusudur. Hastalık ortak alanının bu safhası, durumla böylece yorumlanmaktadır.

“Tavan” isminin, bütün yere göre değerlendirilmesi, durumu yere bağlamaktadır. Genel yer olan hastahanenin Çocuk üzerindeki etkisi, bu bağlantıyla tespit edilebilir.

Durumun zamana bağlanmasıyla yapılan özelleşme, bütün romana yayılmış gelişmeleri bulunulan anda kurulan bakış açısına göre değerlendirmeyi sağlamıştır. Böylece romandaki olay ve durumlar da yorumlanmaktadır.

3.8.2.10 Nicelik Özelleşme

40.1

(2) Sebep yok, yavrum, bak hastahane adam dolu.

(3) Yalnız bu pavyonda on bir insan, yüzlerce çocuk var.

İlk cümledeki “Adam dolu.” (Ö+Y) yapısı, nicelik bakımından ikinci cümlede özelleştirilmektedir. “Dolu” sıfatı, sayı bakımından daha belirgin hâle getirilmiştir:

Dolu (on bir insan + yüzlerce çocuk)

“Var” yüklemine “dolu” yüklemiyle kurduğu anlam yakınlığı, iki cümleyi aynı dizide düzenlemektedir. Bu yüklem, kişileri bulunma çatısı altında toplamaktadır. Sebebi ortadan kaldıran kişiler, bir küme altında sayı bakımından belirlenmektedir. Sayının önemi, iknâ gücünü arttırmasından dolayıdır.

“Pavyon” ismi, “hastahane” isminin yer bakımından özelleşmiş şeklidir. Bu özelleşme, “yalnız” bağlacıyla ayarlanmaktadır. “Bu” işaret sıfatı, özelleşen yer parçası üzerine dikkat çekmektedir.

“Adam” kelimesinin anlamı, “insan” ve “çocuk” kelimeleriyle ikinci cümlede özelleşmektedir. “On bir” ve “yüzlerce” sayı sıfatları, “dolu” sıfatını nicelik bakımından özelleştirmektedir.

“Bak” ünleminin oluşturduğu dikkat alanı, özelleşmeye zemin hazırlamaktadır. Böylece durumun metin çözücü ve Çocuk üzerindeki etkisi arttırılmaktadır.

3.8.2.11 Çıkarımlı Tümdengelim Özelleşmesi

44.15

- (1) **Büyük bir hastalık geçirmeyenler, her şeyi anladıklarını iddia edemezler.**
- (2) **İki hasta kadar birbirine yakın hiç kimse yoktur.**
- (3) **Hasta olmayanlar, bizi ne kadar az anlayacaklar.**

Son cümlede belirlenen durum, önceki iki cümlede bulunan genel hükümlere göre yorumlanmıştır. Tümdengelim metoduyla genelden özele doğru gelen son nokta, her safhada değerlendirilmektedir.

İlk cümlede “hastalar” ile “hasta olmayanlar” arasında yapılan karşılaştırma, ikinci cümlede iki kişi ile üçüncüsü arasına taşınmıştır. Bu özelleşme safhası, kişiler arasındaki iletişimi durum yakınlığı bakımından incelemektedir.

Son cümle, “hasta olmayanlar” grubunu yine etkin konuma geçirmiştir. Grubun “büyük bir hastalık geçirmeyenler” öznesiyle kurduğu anlam yakınlığı, çıkarımın sağlam bir zemin üzerinde yapılmasını sağlamaktadır.

“Bizi” nesnesi, “hastalar” grubunu benimseme yoluyla özelleştirmektedir. “Ne kadar az anlayacaklar.” (ZT+ZT+Y) yapısı, iletişim kopukluğunu sorgulamaktadır. Bu yapının “Her şeyi anladıklarını iddia edemezler.” (N+Y) ve “Hiç kimse yoktur.” (Ö+Y) yapısı arasındaki anlam paradigması, bu sorgulamayı her safhada ayrı ayrı kurmaktadır.

Cümleler arasında ve cümle içinde kurulan bu ilişkiler, romanın anlaşılma ortamını değerlendirmektedir. Bilhassa son cümlede, metnin çözümü sırasında çıkacak olan terim ve durum yabancılaşmasına işaret edilmektedir. Ortak alanın kişisi olmayanlar için çıkacak anlamlandırma zorlukları için, durumun şartlara göre yorumlanması gerektiği belirtilmektedir. Özelleşme, yorumun şifresini vermektedir.

Çözüm metninde kurulan bu bağlantı, ortak alanların ve onların kişilerinin nasıl bir bakış açısıyla değerlendirilebileceğini göstermektedir. Burada romanın durumlara göre yeniden ele alınarak özetlenmesi gerekir.

3.8.2.12 Zarf Tümleçleri Arası Özelleşme

3.2

(3) Yedi senedir bu işin teferruatını iyi öğrenmiş olduğum için vakit kaybettirmemeye, mecbur, oturdum, soyundum ve sol dizimi çözmeye hazırlanan hasta bakıcı kıza uzattım.

(4) - Dikkatim her vakit ki gibi ikiye ayrıldı:

İki cümlenin zarf tümleçleri arası ilişkiler, genel bir alışkanlığın özel bir duruma uygulanışını göstermektedir. Bu ilişki, belli bir süreç içinde yinelenen durumu belirlemektedir.

“Yedi senedir” zarf tümleci, alışkanlık hâline gelmiş fiilin zamanını göstermektedir. “Her vakit ki gibi” zarf tümleci ise, bunu genelleştirmektedir. Bu iki zaman belirleyici unsur arasındaki ilişki, “oturdum”, “soyundum”, “uzattım” yüklemleriyle “ayrıldı” yüklemine ortak zaman içinde bağlamaktadır.

İlk cümledeki fiiller, hazırlıkla; ikinci cümledeki fiil, düşünceyle ilgilidir. Böylece hazırlıklardan sonraki düşüncelere geçilmiştir.

Sebeup ve benzetme grupları arasındaki ilişki, fil ve düşünceyi, aynı zaman aralığı içinde düzenlemektedir. Özelleşme, her iki cümlede adım adım gerçekleşmektedir. Bu da, zamanlayıcı öğelerle oluşmaktadır.

3.8.2.13 Ekleme Edatlı Özelleşme

40.2

(5) **Burada her şey var.**

(6) **Zil bile.**

İlk cümlenin “her şey” öznesi, ikinci cümledeki “zil” öznesiyle örneklendirilerek özelleştirilmektedir. “Bile” edatı, özeli genele ekleyerek bağlantıyı düzenlemektedir.

“Var” yüklemine eksiltilmesi, genelle özeli birbirine yakınlaştırmaktadır. “Zil” objesi, “her şey” üst kümesinin bir üyesini oluşturur. Bu özelleşme, parçaya göre bütünü yorumlanmasını sağlar.

“Zil” objesinin seçimi, metnin devamına hazırlık içindir. Özelleşme, “zil” isminin gönderim alanındaki bilgilerini yorumda kullanmayı mümkün kılmaktadır.

Özelleştirme ekleme edatı “bile”, anlatımda zil unsurunun ön plana çıkarılmasını ve onun üzerine yoğunlaşmayı sağlamaktadır.

3.9 ANLAM TAMAMLAMA

3.9.1 Eksiltili Tamamlama

3.9.1.1 Eklemeyele Eksiltili Tamamlama

15.4

- (3) **Bana kaç defa laboratuvarları, sınıfları, ameliyathaneleri gezdiren Doktor, hastalığa ait her şeye karşı tecessüsümü biliyor.**
- (4) **Teşrihhaneyi görmemiştim.**

İlk cümlelerin sıfat tamlaması yapısındaki öznesinin sıfat kısmını oluşturan sıfat fiil cümlecigindeki nesnelere, geçmişte bitmiş bir fiile aittir. Bunlar, metnin geçmiş kısımlarıdır. Ancak henüz olmamış bir fiil olay akışına katılmıştır. İşte bu fiil, ikinci bir cümleye eklenmiştir.

“Gezme” fiilinin içine giren nesnelere dışında kalan “teşrihhaneyi” nesnesi, olmamış kısmı oluşturur. 4 numaralı cümle, olmuşa olmamış eklemektedir.

Bu eklemeye yapısı, “hastahane” genelinin parçaları arasındadır. “Bana kaç defa laboratuvarları, sınıfları, ameliyathaneleri gezdiren” sıfatındaki yerlere, “teşrihhaneyi” nesnesinin belirlediği yer, “görmemiştim” yüklemine açıklanmasıyla ekleniyor. “Gezme” ve “görme” fiilleri arasındaki işlem yakınlığı, bunu bir paradigma (dizi) içinde kurmaktadır.

Yer paradigmasına (dizisine) eklenen yer, fiiller kümesine yeni bir fiilin katılması şeklindedir. Bu gelişme, “Hastalığa ait her şeye karşı tecessüsümü biliyor.” (N+Y) yapısındaki sebebe bağlanmıştır.

Yapılmış fiiller “gezdiren” sıfat fiiliyle, yapılmamış fiil “görmemiştim” yüklemiyle belirleniyor. Yapılmamış fiilin de gerçekleşmesiyle “hastahane” yer bütününe betimlemesi tamamlanacaktır.

3.9.1.2 Dereceli Eksilti Tamamlama

31.7

- (0) **Etrafımdakilerin telaşlı ve ehemmiyetli konuşmaları.**
- (1) **Sargıların çözülüşünü gayet az duyuyordum.**

Önceki cümlelerin eksiltilmiş yüklemi, paragrafın ilk cümlesinin yüklemiyle tamamlanmaktadır. Ancak bu tamamlama, “gayet az” zarf tümleciyle derecelendirilerek düzenlenmiştir. Düzenlemedeki derece farkları, karşılaştırma işlevindedir.

“Duyuyordum” yüklemi, eksiltili yapıda net bir şekildedir. Bunu, “gayet az” zarf tümleciyle kurulan zıt anlamlılık ilişkisiyle buluyoruz. Azın zıttı çoktur.

Ses ortak alanında birbirini kesen iki algı, ilişkiyi düzenlemektedir. İlk cümledeki işitme işlemi, ikincisindeki işlemin gücünü azaltmaktadır. Bu da, gizli bir sebep - sonuç ilişkisini göstermektedir. Buna göre iki cümle, birleşir:

“Etrafımdakilerin telaşlı ve ehemmiyetli konuşmaları yüzünden sargıların çözülüşünü gayet az duyuyordum.”

Cümlelerin böyle birleşmesi, önemli çıkarımları sağlamaktadır. “İçinde bulunulan durumdan uzaklaştırıcı bir özelliğe sahip olan geleceğe dair endişeler” belirlemeleri, derecelendirme ile kurulan anlam ilişkileriyle bulunmaktadır.

Eksilti tamamlayıcı derecelendirme, hızlı bir betimleme ile sürükleyici ve etkileyici bir anlatım sağlamaktadır. Bu anlatım, yorumlamanın verimini de arttırmaktadır. Çocuk'un psikolojik durumu, yorumlamada önemli bir ipucudur.

3.9.2 Zaman Tamamlama

3.9.2.1 Durum - Zaman Tamamlama

21.17

(1) Ne var? dedi

(2) Birkaç adım yaklaştım.

İkinci cümledeki fiilin zamanı ve hangi durumda yapıldığı, ilk cümle tarafından betimlenmektedir. Zaman çizgisinde art arda düzenlenen cümleler, böylece daha uyumlu hâle getirilmektedir.

Nüzhet'in sözü ile Çocuk'un fiili arasındaki ilişki, tamamlayıcı ve tamamlanan bakımından düzenlenmektedir. İlk cümle, tamamlayıcıdır. Tamamlama işlemi, sebep ve zaman bakımından yapılmaktadır.

İlk cümle, -IncA zarf fiil ekiyle zarf tümleci hâline getirilerek iki cümle birleştirilir:

“Ne var deyince birkaç adım yaklaştım.”

Bu birleşme, ilk cümlelerin sebep ve zaman belirleme işlevinde olduğunu gösterir. Bu belirleme, şu anlamları içine almaktadır:

- 1) Ne var diye sorduğu (için) birkaç adım attım.
- 2) Ne var diye sorduğu zaman birkaç adım attım.

Cümlelerin birbirinden ayrılması, çözümlemenin durum ve zaman bakımından yapılmasını sağlamaktadır. İkinci cümledeki fiil, ilk cümledeki soruya cevap vermek için yapılan hazırlığı göstermektedir. Yani soru - cevap yapısı için, durum, elverişli hâle getirilmektedir.

Soruyla cevap arasına fiilin sokulması, aradaki mesafeyi zaman ilerleyişini kullanarak kaldırmak içindir. Bu aksiyon yapısı, iletişimin görsel olarak algılanmasını sağlamaktadır. Metinde itibârî zamanın belirlenmesi, böylece aksiyonu da düzenlemektedir.

3.9.2.2 Sıra - Zaman Tamamlama

44.7

(5)(1) Yedinci pansuman.

(6)(1) Nüzhet'ten kart geldi.

(7)(1) Bugün sonbahar...

Metinde zaman bilgisi, üç cümlelerin ortak çalışmaları ile tamamlanmaktadır. Zamanın farklı yönlerinin uzak cümlelerle belirlenmesi, metnin parçalarını bağdaştırmaktadır.

“Yedinci pansuman” sıfat tamlaması, işlem sırasına göre metnin zamanını belirlemektedir. Her pansuman, bir safhayı oluşturmaktadır.

“Nüzhet'ten kart geldi.” cümlesi, bir fiilin gerçekleşmesi şeklinde, zamanı bir gelişmeye bağlamıştır. Bu fiil, geçmiş bir ilişkinin hatırlanması ile gelinen safhayı yorumlamaktadır.

“Bugün sonbahar...” cümlesi, bulunulan günü ve mevsimi bildirmektedir. Bu bilgi, zaman bilgilerini de yönetmektedir. Çünkü takvim bilgisi, itibârî zaman bilgilerini de yönetmektedir. Çünkü takvim bilgisi, itibârî zaman belirleyicilerinin zeminini hazırlar.

Zaman bilgisinin bu şekilde tamamlanıp düzenlenmesi, metnin yeniden kuruculuk işlevini sistemleştirmektedir. Romanın başlangıcından beri gelişen olaylar, bu zamanlayıcılarla kurgulanmaktadır.

3.9.2.3 Planlayıcı Zaman Tamamlama

44.11

(10)(1) Hastahaneye alıştım.

(11)(1) Üç güne kadar hastahanedен çıkacağım.

Durumun zamanı, ilerideki bir fiile göre belirlenmektedir. Bu itibârî zaman, planlama ile durum bilgisini tamamlamaktadır.

Yinelenen “hastahane” kelimesi, yönelme ve ayrılma durumlarında ortak yeri belirlemektedir. Planlama işlevindeki gelecek zaman, bu yer üzerinde durumu yorumlamaktadır.

“Alıştım” ve “çıkacağım” yüklemeleri, ortak yerle ilgili durumu ve planı bağdaştırmaktadır. Tamamlanan ve başlayan iki fiil, buna göre durumu açıklamaktadır. “Üç güne kadar” zarf tûmleci, zaman bilgisini belirginleştirmektedir.

Planlayıcı zaman tamamlama bağlantısı, metinde anlatılan gelişmeleri belli bir düzen içinde kurmaktadır. Böylece durumun daha iyi yorumlanması sağlanır.

3.9.3 Tarz Tamamlama

3.9.3.1 Fiil Tarzı Tamamlama

3.9.3.1.1 Fiiller Arası Tarz Tamamlama

34.4

(1) Büyük kapıdan üç kişi girdi.

(2) Konuşarak yürüyorlardı.

İlk cümledeki fiil, ikinci cümledeki fiille tarz bakımından belirlenmektedir. Bu ilişki, cümlenin eksik kalan kısmının başka bir cümleyle tamamlanması şeklindedir. Böylece cümleler, tek cümle hâlinde birleştirmektedir.

Tarz belirleyen kişi, önceki cümlenin öznesini nitelemektedir. Bu niteleme, kişilerin durumunu ve görünüşünü daha belirgin hâle getirmektedir. Bu da,

yorumlamayı fiiller üzerinde yoğunlaştırmaktadır. İki cümlenin birleşmesi, yorumla yapılmaktadır. Yorumlama, önce parçalar, sonra bütün üzerindedir. “Girdi” yüklemi, beklentiyle ilgili olduğu için vurguludur. Daha sonra da tarz eklenmiştir.

“Büyük kapıdan konuşarak yürüyen üç kişi girdi.” şeklinde birleşen cümleler, yorumlamayı da bütünleştirmektedir. Metin çözücü, belirlemeyi buna göre yapar.

3.9.3.1.2 Söz Fiil Tarzı Tamamlama

20.14

(4) O da gülüyor.

(5) “Vay! Sen Berlin’e mi gideceksin?” diye alay ediyor.

İlk cümledeki fiilin tarzı, ikinci cümlede açıklanmaktadır. Bu açıklamanın sebebi, 9.6 / 7 numaralı cümlelerdeki karşılaştırma ile Nüzhet - Paşa karşılaştırmasını birbiriyle uyumlu hâle getirmektedir. Önceki karşılaştırma şöyledir:

(9)(6) Bu evlenmeyi hiç istemiyorum.

(7) Paşa efendi de istemiyor ama, yengiz istiyor.

“İstememek” ve “gülmek” fiilleri arasındaki ilişkinin yorumlanması, 14.5 numaralı açıklama cümlesi tarafından yapılmaktadır.

Nüzhet’in gülüşünün sebebi önceki metinlerde açıklanan müstehzî mizacıdır. Paşa’nın gülüşünün sebebini ise, 5 numaralı cümlenin “alay ediyor” yükleminden ciddiye almıyor şeklinde çıkarabiliriz. Bu durumda, evliliğe tek taraftar yengedir.

İkinci cümlenin ilk cümleyi nitelemesi, eski cümleyi şu şekilde birleştirir:

“O da ‘Vay! Sen Berlin’e mi gideceksin?’ diye alay ederek gülüyor.”

Görüldüğü gibi birbirinin anlamını tamamlayan cümleler ZT + Y ilişkisine benzer bir anlam bağlantısı kurmaktadır. Fiil ve onun tarzının açıklanması, anlatımın gülme ve konuşma kısımlarını bağlamaktadır.

Fiilin tarzını bildiren cümlenin sonraya bırakılması, “gülüyor”/ “alay ediyor” yüklemelerinin paradigmada (dizi) art arda yerleştirildikten sonra yorumun onlar üzerine yapılmasını sağlamaktadır.

Anlatımın iki cümle arasında paylaşılması, metnin yorumunu iki safhada yapmamızı gerektirmektedir:

1. Parçaların karşılaştırılması.

2. Yaptığımız karşılaştırmanın, metin kurucunun karşılaştırmasıyla kontrol edilmesi.

Bu bağlantı yapısı, metin çözümleyicinin her adımda yetiştirilmesi ve yönlendirilmesi gibi bir işlevi vardır. Eğer böyle olmasaydı, metnin yanlış anlaşılması durumu, ortaya çıkabilirdi.

3.9.3.1.3 Fiil Tarzı Sebebi Tamamlama

13.12

(1) **Baktığımı görünce göğsünü kapadı:**

(2) **Uyuyamadım, dedi.**

İki cümleyi birbirine bağlayan “kapadı” ve “dedi” yüklemeleri arasındaki ilişki, bir cümlenin zarf tümlecisi ile yüklemi arasındaki ilişkiye benzemektedir:

“Baktığımı görünce göğsünü kapayarak, uyuyamadım dedi.”

Anlam olarak ayrı ve girişik yapılar arasındaki benzerlik, öğrenilen geçmiş zaman ekinin işlevi hakkında yeni bir değerlendirme yapmamızı gerektirmektedir. Yapı olarak ayrı cümleler, anlambilim açısından zarf ile fiil arasındaki ilişkiye sahiptir.

“Kapadı” ve “dedi” yüklemelerinin ardışık fiilleri arasındaki ilişki, cümleler arası ilişkilerle cümle içi ilişkilerin benzerliği hakkında ipuçları vermektedir.

Metin kurucu, girişik cümleler yerine aynı ilişkileri kısa cümlelerle kurma eğilimindedir. Bu tarz, cümle ile dev cümle olan metin arasındaki yapı ve anlatım benzerliklerini kullanmaktadır. Böylece hem anlatılması gerekenler anlatılıyor, hem de daha akıcı ve anlaşılır bir öyküleme yapılmış oluyor.

Fiil tarzının tamamlanması, farklı bir sebep gösterme şeklindedir. Bu sebep, dikkati hareketten başka bir yöne çekmek amacıyla yapılmıştır. Yapılan fiille söz arasındaki tutarsızlık, bu ilişkiyle giderilir.

3.9.3.1.4 Betimleme Fiil Tarzı Tamamlama

39.7

(6)(1) **Nihayet düğmeye bastım.**

(2) **Çarpıntı ile bekliyorum.**

(7)(1) **Göğsümde müthiş bir baskı.**

(2) Boylu boyunca bir duvarın altına uzanıp kalmışım gibi hava alamıyorum, kollarımdan ve bacaklarımdan hayat çekiliyor.

6.1 numaralı cümledeki fiil yapılırken, kılıcının bulunduğu durum, üç cümleyle betimlenmiştir. Bu betimleme, fiili ve onun kişi üzerindeki etkisini belirlemektedir.

Cümlelerin öncesindeki cümlenin, fiilini zarf tümleci gibi tamamlaması; aralarındaki bağlantıyı düzenlemektedir. Fiil tarzı belirleyici cümle dizisi(paradigma), ilk cümlenin çatısı altında birleşir.

Fiili yaparken vücutta meydana gelen değişiklikler, Çocuk'un sağlık durumu hakkında bilgi vermektedir. Bu bilgilerin tıbbî bir üslûpla verilmesi, belirlemeleri bir ortak alanda birleşmektedir.

“Çarpıntı” ve “(göğsümde) baskı” kelimeleri, teşhis için gerekli ipuçlarını vermektedir. 7.2 numaralı cümle ise, durumu ortak alandan uzaklaştırıp bir benzetme ile basitleştirmektedir. Böylece metin çözücü, zordan kolaya bir anlatımla eğitilmektedir.

“Hava alamıyorum.” (N+Y) yapısı, “çarpıntı” ve “(göğsümde) baskı” durumlarının sonucudur. Böylece tarz belirleyici ifadeler de, kendi içinde sebep - sonuç ilişkisiyle tamamlanmıştır.

“Kollarımdan ve bacaklarımdan hayat çekiliyor.” cümlecigi, durumun sonucunu belirlemektedir. Ortak alan, baştan sona can çekişme ve ölüm şeklinde cümleleri birbiriyle alâkalandırarak anlamı tamamlamaktadır.

3.9.3.1.5 Emir Fiil Tarzı Tamamlama

16.13

(7) Bunu (yiyeceğinizi) bitirmelisiniz...

(8) İyi çiğneyiniz.

8 numaralı cümle, 7 numaralı cümlenin “bitirmelisiniz” yüklemine tarz bakımından tamamlamaktadır. Önce bir fiil verilmiştir. Daha sonra da bu fiilin nasıl yapılacağı eklenmiştir.

İki cümle arasındaki ilişki, zarf tümleciyle yüklem ögelerinin bağlantılarına benzer şekilde bağlama işlemini gerçekleştirmiştir. Bu bağlantı sayesinde, iki cümle birleştirilebilir: “Bunu iyi çiğneyerek bitirmelisiniz.”

Fiil - tarz bağlantısında unsurların ikiye ayrılması ve tarzın cümle şeklinde düzenlenmesi, ayrıntıların vurgulanması amacıyla yapılmıştır. “Bitirmek” ve “çiğnemek” fiillerinin yapılması, “yemek rejimi” için önemlidir. Bu anlam ilişkisi, bağlantının mantığını açıklar.

“Bitirmelisiniz” yüklemine gereklilik, “çiğneyiniz” yüklemine emir yapıları, fiil ve onun tarzını zaman bakımından düzenlemektedir. Bu zaman yapısı, hem gelecek, hem geniş zaman işlevlerini taşır.

Bulunulan zaman için, yakın gelecek; genel durum için, devamlı geçerli gereklilik bildiren geniş zaman anlamı söz konusudur. Zaman yapısı ilişkisi, fiili tarzın sebebi olarak değerlendirme imkânı verir: “Bunu bitirirken iyi çiğneyiniz.”

Böylece bağlantı tersine işletilerek fiil-tarz ilişkisi olarak değerlendirilmiştir. Metin çözücü, iki fiili bu şekilde düzenlediğinde, “yemek rejimi” isim tamlaması / “iyi çiğneme” sıfat tamlaması yapılarının kurduğu bütün - parça ilişkisine göre bir bağlantı daha kurmuş olur. Genel hükümlerden birini yorumlayan cümle, “yemek rejimi” hükmüyle bağlantı kurmuştur.

Fiilin tarz eklemeyeyle tamamlanması, metin teşkilinde cümlelerin birbirine göre yorumlanmasının önemini gösterir.

3.9.3.1.6 Fiil Tarzı Söz Tamamlama

15.14

(0) Elini örtüye sararak parmağını ölünün ağzına götürdü, siyahlaşmış dudaklarını biraz sıyırdı:

(1) - Bak! dedi. Dişler!...

Paragrafın ilk cümlesinin hazırlayıcısı, önceki paragrafın son cümlesidir. Bu bağlantı, zarf tümleci ile yüklem arasındaki ilişkilere benzer bir yapı üzerine kurulmaktadır. Söylenen sözün söyleniş tarzı açıklanarak fiilin eksikleri tamamlanır.

Bu söz, adım adım hazırlanmıştır. Böylece hazırlayıcı cümlelerle, hedef söz birbirini tamamlar. Metin çözücüyü önemli bir duruma hazırlayan bağlantılar, 1 numaralı cümlenin önemi üzerine kurulmaktadır.

Ardışık olarak sıralanan fiiller sonrasında söylenen hitap, eksiltilele bir yoğunlaşma sağlamaktadır. Önemli olan unsur, bağlantı piramidinin en ucuna yerleştirilerek, anlatıma çekicilik kazandırmaktadır. Bugün film senaryolarında kullanılan bu yapı, merak unsurlarının sistemine göre ayarlanır. Açılan kapılarla asıl hedefe yavaş yavaş yaklaşılr. Sonunda hedefe ulaşılnca, şok etkisiyle bağlantı vurgulanır.

“Bak! Dedi: Dişler!” cümlesinin işaret etme şeklindeki ünlem yapısı, metin çözücünün durum üzerine yoğunlaşmasını sağlamaktadır.

Betimlemenin parçaları, önem sırasına göre böylece düzenlenmiştir. Ashnda şekillerde olsa da amaç, kadavranın betimlenmesidir.

Fiil tarzı tamamlama, kadavra betimlemesinde durum değerlendirmesi için uygun zihin faaliyeti tarzını belirlemektedir. Hareket ve sözler, görsel izlenimlerin canlandırılmasını sağlar. Konuşma tarzı, akıcı bir anlatım için önemlidir. Metin kurucu, etkili bir metin teşkili için bu tarz bağlantıları iyi kullanmalıdır.

3.9.3.2 Nitelemeyle Soru - Cevap Tarzı Tamamlama

21.17

(0) Nüzhet yatağının içinde oturuyor, bana dikkatle bakıyordu.

(1) – Ne var? dedi.

(2) Birkaç adım yaklaştım.

(3) – Sana mühim bir şey söyleyeceğim Nüzhet.

1 ve 3 numaralı cümleler, soru - cevap yapısını oluşturmaktadır. Ancak bu cümleler yan yana getirilmeyerek, aralarına açıklama cümleleri getirilmiştir. Böylece sorunun soruluş, cevabın da veriliş tarzı belirlenmiştir:

“Nüzhet yatağının içinde oturup, bana dikkatle bakarak ‘Ne var’ deyince, birkaç adım yaklaşarak ‘- Sana mühim bir şey söyleyeceğim Nüzhet’, dedim.”

Soru ve cevap kısımlarını niteleyen cümleler, durum, tarz ve zaman bakımından düzenleme yapmaktadırlar. Böylece soru ve cevap cümlelerinin daha iyi

çözümlemesi sağlanmaktadır. Bir sözün hangi şartlar altında ve nasıl söylendiğinin belli olması, başarılı bir öyküleme için önemli bir unsurdur.

Metin çözücü, konuşmaları yorumlarken soru ve cevabın niteliklerini de kullanır. Niteleyicilerin ayrı cümlelerde bulunması, aktarım, aktarıcı ve belirleyici unsurların ayrı ayrı değerlendirilmesi içindir. Ayrı cümlelerde bulunan unsurlar, parçaların birleştirilmesi yoluyla yorumlanacaktır. Sistem, parçalar arasındaki uyumla düzenlenir.

3.9.3.3 Plan Tarzı Tamamlama

21.10

(0) Ah, gene odama geliverse...

(1) Bu ihtimali düşünürken onun odasına gitmeği de düşündüm.

(2) Bütün mahzurlarını hesap ediyorum.

2 numaralı cümle, önceki anlam bütünlüğüne yapılan tamamlayıcı bir ekleme yapısıdır. Bu ekleme yapı, başka bağlantı türlerinin sağladığı anlam ve işlev özelliklerini taşımaktadır. Böylece anlatımın daha verimli olması sağlanmaktadır.

Eklenen cümle, sonradan akla gelen bir ayrıntı şeklinde düşünülmektedir. Böyle bir yapı, sonraki bağlantıların kurulması için de gerekli parçayı hazırlamak amacıyla kurulmuştur. Sonraki cümleler, bu mahzurlar üzerine kurulacağı için, “bütün mahzurlarını” nesnesinin bulunduğu cümle, paragrafın sonuna bırakılmıştır.

Eklenen cümleyi gerekli çıkarımları yapmak üzere şu şekillerde birleştirebiliriz:

Zarf Tümlenci : “Bu ihtimali düşünürken, bütün mahzurlarını hesap ederek onun odasına gitmeği de düşündüm.”

“İhtimal” ve “mahzur” kelimeleri arasındaki kapsama ilişkisi, ihtimaldeki mahzurların yorumlanmasını, daha da kolaylaşmaktadır.

Bağlaç : İkinci cümleyi derin metinde önceki cümleye bağlayan “ancak” bağlacı, durumla ilgili engel durumları aykırılık şeklinde eklemektedir. İkinci ihtimalin mahzurları, hedef için engel durumları teşkil etmektedir.

Plan tarzı ekleme, önceki anlatımın anlamını tamamlayarak ve önemli unsurları belirterek, daha kolay yorumlama yapılmasını sağlamaktadır. Ayrıca bu bağlantı, konuşma diline yaklaşan yapısıyla, anlatımı daha çekici yapmaktadır.

3.9.3.4 Aktarım Tarzı Tamamlama

34.4

(4) **Titreyerek yolları üstünde durdum.**

(5) **Gözlerim kararıyordu.**

(6) **Elimde tuttuğum röntgen camları kutusunu uzatarak ölgün bir sesle:**

(7) **- Camlar hazır!... Geldim! dedim.**

7 numaralı cümlede aktarılan söz, aktarım ânındaki durum bakımından, öncesindeki üç cümle tarafından açıklanmaktadır. Bu açıklama, aktarım tarzı belirlemesiyle yapılmaktadır.

Aktarıcı “dedim” yüklemine niteleyen cümleler, kurdukları anlam ilişkileriyle bağlantı sistemini düzenlemektedir. “Bu söz söylenirken, konuşmacı nasıl bir durumdaydı?” sorusu, bütünleşmeyi sağlamaktadır.

Tarz belirleme dizisindeki (paradigma) cümleler arasında kurulan anlam ilişkileri, niteleyici kısmı bütünleştirmektedir. Çocuk’un içinde bulunduğu durumu belirleyen cümleler, hep ona ulaşmaktadır. Bu yüzden de onun durumundaki düşüş yönünde belirlemeler yapılmaktadır.

“Titreyerek, gözleri kararak, ölgün bir sesle konuşarak” şeklinde belirlenen tarzlar, Çocuk’u o an için nitelemektedir. Onun fiili sırasındaki vücut işlevleri, zarf anlamlarıyla gösterilmiştir.

Tarz belirleme dizisindeki(paradigma) zarfların değerlendirilmesi, aktarılan sözün yorumunu da düzenlemektedir. “Camlar hazır.” cümlesi, filmin çekilmesinden beri gerçekleşen olay ve durumları hatırlatmaktadır. “Geldim” yüklemi ise, gelinen noktayı göstermektedir. Bütün bu anlatılanlar ise, tarz zarflarıyla yorumlanmaktadır.

3.9.4 Aktarıcı Cümleyle Söz Tamamlama

3.14

(13)(1) Ben sana ne vakit ameliyat yaptım?

(14)(1) Bir taraftan yaranın etrafındaki etlere parmağıyla basarak, öte taraftan bende korkunun uyandırdığı rûhi cereyanı takip ederek, sormadığım suallere cevap veriyordu.

İlk cümledeki söz söylenirken yapılan fiiller, aktarıcı cümle tarafından belirlenmektedir. Sözün söyleniş biçimini niteleyen cümle, tümleç gibi işletilmektedir.

Niteleyici fiillerle söz arasındaki ilişki, durumun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Ameliyat üzerine soru sorulurken, ameliyat edilen kısmın kontrolü bunu düzenlemektedir.

“Bir taraftan... / öte taraftan” bağlaç yapısı, iki söz arasındaki bağı kurarken, fiillerle sözleri de bağdaştırmaktadır. Bu bağlantı, soru - cevap yapısından tek taraflı cevaplara geçişi sağlamaktadır.

Aktarıcı cümle sözü tamamlarken, onun daha iyi yorumlanmasını sağlar. 14.1 numaralı cümledeki fiiller, 13.1 numaralı cümledeki ana fiil olan “ameliyat yapma”yı ayrıntılayarak bunu kolaylaştırır.

3.9.5 Fiil Tamamlama

3.9.5.1 Fiil Dizisi Tamamlama

28.4

(2)(1) Doktor’un kat’i istirahat emri üzerine çoğalan ihtiyatla merdivenleri ağır ağır iniyor, pansumanımı yaptırmak için eczaneye gidiyordum.

(2) Aşağı katta yemek odasının önünden geçerken yüksek sesli bir münakaşa duydum ve derhâl benden bahsediliyormuş gibi kulak kabarttım.

(3)(4) Şakası yoktur kızım, mikrop bu... Ayırttım... Çatalına kaşığına işaret... Evin her tarafı mikrop...

(4)(1) Daha fazla dinlemek istemeyerek yürüdüm, hızla köşkün bahçesinden çıktım; eczaneye gitmek istemedim ve evvelâ istasyonda bekleme odasında oturdum.

4.1 numaralı cümle, 2.1 numaralı cümledeki fiillerin devamıdır. “(Merdivenleri) inme” fiilinin ardından gelen fiil, “(bahçeden) çıkmak”tır. Bu ardışık iki fiil arasındaki boşluk, “(önünden) geçme” fiili ve Çocuk - Yenge diyalogu ile doldurulmaktadır.

“(Eczaneye) gitme” fiili sırasında duyulan “yüksek sesli münakaşa”, fiil dizisini bozan unsurdur. “Derhâl benden bahsediliyormuş gibi kulak kabarttım.” cümlesi, fiilden konuşmaya geçişi sağlamaktadır. “Daha fazla dinlemek istemeyerek yürüdüm” cümlesi, fiil dizisine geri dönüşü sağlamaktadır. “Kulak kabarttım” ve “dinlemek” unsurları arasındaki yakın anlam ilişkisi, bu bağlantıyı düzenlemektedir.

3.4 numaralı cümle, fiile dönülmesine sebep olan sözdür. Bu söz, “(eczaneye) gitme” fiilinin yapılmasını engellemektedir. “Mikrop” ve “eczane” kelimeleri arasındaki ortak anlam ilişkisi, bunu sağlayan bağlantıdır.

“(Eczaneye) gitme” fiilini erteleyerek onun yerine geçen “(bekleme odasında) oturma” fiili, yön değişimine dayalı olarak ilişkiyi düzenlemektedir. “İstasyonda” yer tamlayıcısı, geriye gönderimle bu durumu geçmişe dayalı bir çağrışımla tamamlamaktadır. Böylece fiiller, köşke geliş ve gidiş fiilleri arasındaki uyumu kurmaktadır.

Tamamlanan fiil dizisi(paradigması), öyküleyici anlatımda parçalar arası ilişkileri, durum değişikliğine göre belirlemektedir. Ardışık zaman ilişkisinin kurduğu dizi (paradigma) ise, diyalog yapısının açtığı boşluğu telâfi etmektedir.

3.9.5.2 Karşılaştırmalı Yorum - Fiil Tamamlama

25.8

(2) Çok güzel!

(3) Dedi, bu bahsin kesilmesini istediğimi de anlayarak başka mevzuya geçti.

(4) Nüzhet iki defa salondan çıktı, girdi ve ikisinde de gözleriyle beni dışarı çağırdığı hâlde yerimden kalkmadım.

(5) **Tecessüs - hatta yeni başlayan bir sevgi - benim Doktor Ragıp'ı Nüzhet'e tercih etmemle neticeleniyordu.**

(6) **Galiba, düşmana dosttan fazla bağlandığımız alâka noktası budur.**

3 ve 4 numaralı cümlelerde “Doktor Ragıp” ve “Nüzhet” kişilerinin fiilleri belirlenmektedir. Nüzhet'in konuşmasıyla eşzamanlı olan fiiller, yorumlamaya zaman, yer ve tarz bakımından hazırlık yapmaktadır.

Konuşma ve fiil arasındaki zaman bağlantısı, “bu sırada” değiştirim bağlacıyla kurulmaktadır. Zaman, karşılaştırma için düzenleyici unsurdur. Aynı zaman dilimi içindeki fiiller ve bunlara karşı gösterilen tepkiler, bağlantının esasını oluşturmaktadır.

Yorumlama, fiilin anlamını açıklayarak bir anlam bağlantısı kurmaktadır. 5 ve 6 numaralı cümleler ise, birbirleri üzerine kurulan yorumlamaları belirlemektedir.

Doktor Ragıp'la Nüzhet'in fiillerinin karşılaştırılması, Çocuk'un yaptığı yorumlarla belirlenmektedir. Onlara karşı bakış açılarının karşılaştırılması, bağlantının temelini oluşturmaktadır. “(Ragıp'ı Nüzhet'e) tercih etme” fiili, karşılaştırmanın temelidir. Bunun sebebi, “tecessüs / hatta yeni başlayan bir sevgi” öznesiyle belirlenmektedir.

6 numaralı cümlede, önceki yorumlama üzerine bir tahmin yapılmaktadır. Tahmine dayalı yorum, “galiba” bağlacıyla düzenlenmektedir. “Düşmana” ve “dosttan” yer tamlayıcıları, Doktor Ragıp'a ve Nüzhet'e yaptıkları yorum gönderimi üzerine karşılaştırmayı kurmaktadır. “Alâka noktası” sıfat tamlamasının ve “budur” yüklemine gönderimi, yorumun konusunu belirlemektedir: “Tercih etmek (Ragıp'ı Nüzhet'e)”

3.9.5.3 Betimleme - Fiil Tamamlama

43.14

(1) **Masaya uzatıldım.**

(2) **Etrafımda beyazlıklar dalgalanıyor.**

İlk cümledeki fiilin gerçekleşmesi sırasında çevre durumunun betimlenmesi, iki cümle tarafından aynı durumun parçalarının tamamlanmasını sağlamaktadır. Bu tamamlama yapılırken cümlelerin öğeleri arasındaki zaman ilişkileri, bağlantıyı düzenlemektedir.

“Uzatıldım” / “dalgalanıyor” yüklemi ve “masaya” / “etrafımda” yer tamlayıcıları arasında kurulan ardışık zamanlılık, tamamlamayı değişime göre yorumlamaktadır.

Fiili tamamlayan betimlemenin zaman sırasına göre eklenmesi, fiil sonrası fark edilenler şeklinde bir bağ kurmaktadır. Bu bağ, iki cümleyi şu şekilde birleştirir. Görme, duyu, fiil ve betimleme parçalarının ayrılması sırasında gizlenerek, manzara duyunun önüne geçmiştir. Böylece tamamlama, daha gerçekçi olmuştur.

Fiil tamamlayıcı betimleme, öyküleyici anlatımın iki aracını bağdaştırarak daha canlı bir ifadenin kurulmasını sağlamıştır. Böylece ayrıntılar, aksatılmadan eksiksiz bir öyküleme yapılmıştır.

3.9.5.4 Açıklama - Fiil Tamamlama

23.13

(8)(3) Elleri enseme de birbirini buldu.

(10)(7) Uyuyor.

(12)(1) Yüzümü boynunda, göğsünde gezdiriyorum ve başımın bu ateşli gül bahçelerinde yaptığı gezintinin bitmemesi için uyanmasını istemiyorum.

(13)(1) Arada bir uyanıyor, boynuma sarılı kollarını biraz daha sıkarak uyuyor.

Metinde devam eden bir fiilin, araya giren açıklama ve betimlemelerle uzaklaşmış parçalar şeklinde kurulması, cümlelerin fiil bilgisi bakımından birleşmesini sağlar. Böylece devam eden bir fiil, bulunduğu cümleler arasında da bağlantılar kurar.

8.3 numaralı cümlede başlayan fiil, 13.1 numaralı cümlede ek bir hareketle kuvvetlendirilmektedir. Böylece fiil ve onun meydana getirdiği durum, öykülemenin belli bir kısmını kaplamıştır.

Fiilin iki parçası arasında oluşan alanda meydana gelen fiiller, aynı kişi tarafından yapılmamaktadır. Yani devam eden fiili Nüzhet; ardışık olarak dizilen diğer fiilleri Çocuk yapmaktadır. Zaman bakımından devam eden fiil, aradaki diğer fiillerle eşzamanlıdır. Biten fiiller, devam eden fiilin çizgisinde düzenlenmektedir.

Bu fiil yapısı, önceki paragraflarda iki defa kontrolle elde edilen “uyuma” fiilinin kesintili yapısıyla da desteklenmektedir: “Uyuyor” > “Arada bir uyanıyor.” şeklinde düzenlenen kesintili fiil, aynı zamanda devam eden fiilin, durum zeminini de hazırlamaktadır.

“Elleri enseme birbirini buldu.” cümlesinin sonucunu bildiren “boynuma sarılı kolları” sıfat tamlaması, devam eden fiili, sebep - sonuç - durum şeklinde düzenlemektedir.

12.1 numaralı cümle, devam eden fiilin ikinci kısmının hazırlayıcısıdır. Bu, cümledeki fiil ile devam eden fiillerin yön değiştirmesini sağlamaktadır. “(Arada bir) uyanma” fiili, “gezintinin bitmemesi için” sebebini tehlikeye atmaktadır. Ancak “Kollarımı biraz daha sıkarak uyuyor.” cümlesi, bu tehlikeyi kaldırarak devamlılığı korumaktadır.

3.9.5.5 Emir - Fiil / İşlem Tamamlama

43.15

- (1) Gözümün üstüne pamuk geliyor.
- (2) Yüzümü maske ile örttüler.
- (3) – Derin nefes al!

Son cümledeki emir, önceki iki fiil tarafından düzenlenmektedir. Bu düzenleme, emrin daha ayrıntılı olarak yorumlanması içindir.

İlk iki cümle, bir işlemin safhaları şeklinde ortak bir noktada birleşmektedir. Bu cümleler arasındaki ardışıklık, bunu sistemleştirmektedir. Cümleler, hedef fiil olan ve derin metne itilmiş “bayılma” durumunda bütünleşmektedir.

“- Derin nefes al!” emir cümlesi, hedefe ulaşmak için gerekli olan fiilin yapılması için verilen emri belirlemektedir. Bu emrin yerine getirilebilmesi için, önceki iki cümledeki fiillerine ihtiyaç vardır. Cümleler arasındaki ilişkiler, cümleleri şu şekilde birleştirmektedir:

“Gözümün üstüne pamuk getirip, yüzümü maske ile örtterek ‘derin nefes al!’ dediler.”

Emir kısmındaki aktarıcının eksiltilmesi, hazırlayıcılarla emrin daha uyum içinde olmasını sağlar. Böylece metin çözücü, bu yapı içinde “bayılma” durumu

üzerinde yoğunlaşabilir. Ancak dikkatsiz okuma, ayrıntıların gözden kaçırılması gibi bir riski de taşır.

Fil dizisi (paradigması), “bayıltılar” yüklemine gösterdiği hedefte tamamlanmaktadır. “Nefes alma” ve “pamuk” ifadeleri, “kloroform” kelimesinin ortak alanını çağrıştırarak bu tamamlamayı gerçekleştirmektedir.

3.9.6 Betimleme Tamamlama

3.9.6.1 ST Başlığında Betimleme Tamamlama

38.1

- (1)(a) Koğuştaki odam;
- (b) bir demir karyola,
- (c) başında bir küçük demir masa.
- (2) Yerde muşambalar.
- (3) Çırılçıplak mavi duvarlar.

Yer betimlemesi, yer ismine dayalı bir sıfat tamlamasıyla bütünleştirilmiştir. Genel yer ismi, parçaları anlam olarak içine almaktadır. Yer unsurları arasındaki ilişkiler, birbirine göre karşılaştırmalı olarak belirlenmektedir. Böylece yer ortak alanı, belli bir sistemle düzenlenmiştir. Bu düzenleme, ortamdaki gelişmelere hazırlık yapmaktadır.

“Karyola”, “ demir masa”, “muşamba” ve “mavi duvarlar” unsurları, “oda” alanını oluşturmaktadır. Metnin değişik yerlerinde bu unsurlara yapılan gönderimler, bağlantının daha geniş bir şekilde kurulmasını sağlamaktadır.

“Başında” ve “yerde” yer tamlayıcıları, yer unsurlarını itibarî olarak belirlemektedir. Bu öğelerin hedefleriyle kurduğu ilişkiler, olayın geçtiği yerdeki bütünleşmeyi sağlamaktadır:

- Karyola ← başında
- Oda ← yerde
- Oda ← (duvarda)

3.9.6.2 Dizi Betimleme Tamamlama

10.7

(5)(3) Doktor Ragıp

(7)(2) Genç bir adam...

(3) Mektepten yeni çıkmış...

Biz, “Doktor Ragıp” kişisi hakkındaki bilgileri metnin değişik yerlerinden topluyoruz. Bu, rastgele bir serpiştirme işlemi değildir. Çünkü metin kurucu, bunu cümleleri birbirine bağlamak için bilinçli olarak yapmaktadır.

Bu üç cümlenin karşıladığı anlam, şu şekilde tek cümlede toplanabilirdi:

“Mektepten yeni çıkmış, genç bir adam (olan) Doktor Ragıp”

Doktor Ragıp’ın betimlenmesi, birbirinin anlamını tamamlayan unsurların bu şekilde birleştirilmesiyle kurulmaktadır. Betimleme parçalarının ayrı cümlelere dağıtılması, ayrı yapılar içinde yorumlamaların yapılmasını gerektirmiştir. Böylece ayrıntılar kaçırılmadan yorum yapılabilir. Böylece ayrıntılar kaçırılmadan yorum yapılabilir.

3.9.6.3 Tamlamayla Betimleme Tamamlama

31.14

(12)(3) O dârümualliminli genç yok mu? Onun bacağını kesiyorlar.

(13)(6) Ameliyathanenin önündeki sofaya çıktık.

(14)(1)(a) Ameliyathanenin iki kapısı da açıldı

(b) ve eşikte tekerlekli hasta arabası duruyordu.

(2) İçinde baygın yatan bembeyaz yüzlü dârümualliminliyi gördüm.

Yer betimlemesinde tamlamalar arasındaki geçişler, cümleleri birbirine bağlamaktadır. Her unsurun parçası, sonraki cümlede tamamlanmaktadır. Böylece oluşan tamlama zinciri, cümleleri birbirine bağlamaktadır.

“Ameliyathanenin” tamlayanı, hükmettiği tamlananlarla cümle içi ve dışı bağlantıları kurmaktadır. “Önü” tamlananı iç, “iki kapısı” tamlananı dış bağlantıyı kurar. Böylece aynı unsura bağlı iki parça, cümleleri birbirine bağlamaktadır.

“Eşikte” yer tamlayıcısı, “kapı”nın parçasına ait olduğu için gizli bir isim tamlaması (kapının eşiği Ø) kurmaktadır. Bu da 1a ve 1b kısımlarını birbirine bağlamaktadır. 2 numaralı cümlenin yardımcı yer tamlayıcısı “içinde”, 1b kısmındaki

“tekerlekli hasta arabasını” nesnesini tamamlamaktadır. Bu da gizli bir isim tamlamasıdır. (Tekerlekli hasta arabasının içi)

Tamlananın yer belirleyici etkisi altındaki “bembeyaz yüzlü dârümualliminli” sıfat tamlaması, 12.3 numaralı cümleyle kurduğu yineleme ilişkisiyle tanıtılmaktadır. (Zavallı bacağı kesilen genç dârümualliminli)

“İçinde baygın yatan” sıfatı, “dârümualliminli” kişisini tamlama zincirine eklemektedir. Böylece betimleyici tamlama zinciri, tamamlanmıştır. Bu yapı, olayın geçtiği yerden kişiye kadar özelleşen bir betimleme şeklidir. Zincir, metnin akışını hızlandırmakta, çözümlenmeleri pratikleştirmektedir.

3.9.7 Açıklama Tamamlama

29.6

(3)(3) Paşa ve Doktor, basit kozmopolit fikirleriyle bana hücum etmeye başladılar.

(6)(1) Beni susturan şey nefretimdi.

(2) En basit içtimaî dâvaları anlamayacak kadar yabancı tesirler altında şahsiyetlerini kaybeden bu insanlarla münakaşaya mecbur olmanın küçüklüğünden muzdariptim.

6.1 numaralı cümlede gösterilen sebep, 2 numaralı cümlede açıklanmaktadır. Ancak bu açıklama, önceden 3.3 numaralı cümlede kavram olarak verilmektedir. Kavramı açıklayan cümle, tanımlamaya dayalı bir belirleme yapmaktadır.

“Kozmopolit” kelimesinin tanımı, “en basit içtimaî davaları anlamayacak kadar yabancı tesirler altında şahsiyeti kaybetme” şeklinde belirlenmektedir. Bu belirleme, “münakaşa etme” fiilinde, muhatapların durumunu göstermektedir.

Nefretin sebebini merak eden metin çözücü, bunu 6.2 numaralı cümleden öğrenmektedir. Bu bağımlılık, açıklayıcı tanımlamayı daha da sağlamlaştırmaktadır. Sebep - sonuç ilişkisine göre birleşen iki cümle, bunu geriye doğru düzenlemektedir:

“En basit içtimaî dâvaları anlamayacak kadar yabancı tesirler altında şahsiyetlerini kaybeden bu insanlarla münakaşaya mecbur olmanın küçüklüğünden muzdarip olduğum için duyduğum nefretim, beni susturuyordu.”

“(Münakaşaya) mecbur olma” fiilinin sebebi ise, “(kozmpolit fikirleriyle hücûm etmeye) başlamaları” fiilidir. Tanımlamanın kavramı göstermesi, bu sebep - sonuç ilişkisini konu bakımından bütünleştirmektedir.

Açıklayıcı tanımlama, durumun mantıksal temellerini anlamda genişleme şeklinde kurmaktadır. Kavramla tanımın uzaklaştırılması, yorumlamayı daha geniş bir alanda yapmamızı sağlamaktadır. Bunların arasındaki cümleler, bu ilişkiye göre yorumlanacaktır.

3.9.8 Durum Tamamlama

3.9.8.1 Rivayet Zinciriyle Durum Tamamlama

44.9

- (0) Arka üstü yatmaktan usandım.
- (1) Nüzhet'in babasına nüzûl inmiş.
- (2) Beni sayıklıyormuş.
- (3) Nüzhet'in Ragıp Bey'le nikâhı daha olmamış.

Önceki paragrafın son cümlesinde belirlenen duruma eklenen rivayetler, araya sokulan hatırlatmalar şeklinde düzenlenmiştir. Durum bilgisi arasına yerleştirilen rivayetler, dış bilgi olarak önceki durumları değerlendirmekte ve tamamlamaktadır.

“Usanma” fiili, “düşünme” fiiline yol açmıştır. Bu fiil de rivayetlere zemin hazırlamaktadır. Çocuk, geldiği son noktada, durumları yorumlarken duyduğu haberleri de kullanmaktadır.

“Usandım” yüklemine görülen geçmiş zamanı, durumu; “inmiş” / “sayıklıyormuş” / “olmamış” yüklemine öğrenilen geçmiş zamanı rivâyetleri bildirmektedir. Bunlar arasındaki geçiş de durumla rivayetleri bağdaştırmaktadır.

1 ve 2 numaralı cümleler arasındaki sebep - sonuç ilişkisi, Nüzhet'in babasıyla ilgili çözümde birleşmektedir. “Paşa” yerine “Nüzhet'in babası” ifadesinin kullanılması, hem önemli unsurun Nüzhet olduğunu belirlemekte, hem de rivayetleri yineleme üzerinde birleştirmektedir.

Nüzhet'in Ragıp Bey'le nikâhının olmamasının sebebi de “babasına nüzûl inmesi”dir. Ancak bu durum, doğrudan değil bağlantıdan çıkarılır. Bu bağ, rivayet kısmını bütünleştirir.

Durum - rivayet zinciri bağı, uzak gönderimler yoluyla köşkten aldığı bilgilerle bulunulan ânı birbirine bağlamaktadır. Böylece metinler arasındaki ilişkilerle durumlar bağdaştırılmaktadır.

3.9.8.2 Belirleyici Fiil Durum Tamamlama

42.4

- (0) **Birdenbire gevşeyerek çöküvermişim.**
- (1) **Hastabakıcılar odama girdiler.**
- (2) **- Haydi, gelin, dediler.**

Paragrafın ilk iki cümlesindeki fiil ve söz, önceki kısmın son cümlesindeki fiile göre belirlenmektedir. Bu ilişki, cümle içinde zarf tümleci ile yüklem arasında kurulan anlam tamamlamaya benzerdir.

İlk cümlenin zarf tümleci gibi işletilmesi, üç cümleyi şu şekilde birleştirir:

“Birdenbire gevşeyerek çöküverirken hastabakıcılar odama girdiler, ‘Haydi gelin.’ dediler.”

Durum belirleyici cümle, diğer cümlelerin zamanını, tarzını ve aralarındaki ilişkileri düzenlemektedir. Hastabakıcıların girdiği andaki durumun belirlenmesi, paragraflar arasındaki geçişi kurmaktadır.

Fiille söz arasındaki ilişki de, durum belirleyici fiil tarafından açıklanabilir. “Haydi gelin.” emir cümlesinin kurulma sebebi, ilk cümledeki duruma dayanmaktadır:

“Birdenbire gevşeyerek çöküverdiğim için, odama giren hastabakıcılar, ‘haydi gelin’ dediler.”

Durum belirleyici fiil tarafından anlatımın tamamlanması, belli bir mantık yapısı içinde durumun yorumlanmasını sağlamaktadır. Böylece, ameliyat öncesi geçilen safhalar, daha iyi kavranabilmektedir.

3.9.8.3 Açıklayıcı Durum Tamamlama

34.4

- (4) **Titreyerek yolları üstünde durdum.**
- (5) **Gözlerim kararıyordu.**

İlk cümledeki durum, ikinci cümledeki açıklamayla tamamlanmaktadır. Durumların sıralanan cümlelerle düzenlenmesi, anlatımı daha işlek hâle getirmektedir. Bir fiilin yapılması sırasında bulunulan durum, bağlantının anlam kurgusunu yapmaktadır.

“Gözlerim kararıyordu.” cümlesi, “durdum” yüklemindeki fiilin yapılaş ânındaki durumu belirlemektedir. Zarf gibi işletilen cümle, müstakil yapısıyla daha geniş bir niteleme alanına kavuşmuştur.

Durumu tamamlama, anlamlı parçaların birleşerek bütünleşmesi şeklindedir. “Titreme”, “durma” ve “kararma” durumları, bu yapıyla anlam ilişkileri kurmaktadır. Bunlar, bir kişinin bir zaman dilimindeki psikolojik ve biyolojik yapısını gösterir.

Metin çözücü, ameliyat öncesi durumları yorumlarken bu bağlantıların parçalarını da ayrıca değerlendirmelidir. Yap-boz şeklinde düzenlenen geçiş, bunların hatırlanması bakımından pratik bir bağ şekli kurmaktadır.

3.9.9 Aktarım Tamamlama

3.9.9.1 Ögeyle Aktarım Tamamlama

3.9.9.1.1 Yüklem Aktarımı Tamamlama

19.3

(1) Ben, diyordu.

(2) Paris’e gittiğim vakit Sadi Carnot Reisicumhurdu.

“Diyordu” yüklemi, Paşa'nın sözünü aktaran ögedir. Aktarıcı yüklem, Paşa'nın konuşmasından alınan parçaları geçmişte söylenmiş şekliyle metin çözücüye aktarmaktadır.

“Diyordu” aktarıcı yüklemi, aktarılan cümleyi ikiye bölmektedir. Cümlenin zarf tümleci grubu kısmının öznesi olan “ben” ile diğer kısımlar birbirinden ayrılmaktadır.

Cümle kişi bilgisi olarak I. ve III. tekil kişi olarak da ikiye bölünmüştür. Bunlardan ilki zaman bilgisini taşıyan zarf tümleci, ikincisi Ö + Y yapısıdır.

Anlatıcı kişi, zaman cümlecığının “ben” öznesini ayırarak onu vurgulamaktadır. Bu yapı, basit şekle sokulduğunda şu şekilde olur:

“Ben Paris’e gittiğim vakit Sadi Carnot Reisicumhurdu, diyordu.”

Aktarım yapısının ikiye bölünmesi ve aktarıcının bir tek ögeyle eşleştirilmesi, aktarılan kısmı serbest bırakmaktadır. Bu kısmı takip eden cümleler de uzun bir dizidir.

“Ben diyordu.” yapısı, konuşan kişiyi ve aktarıcının aktarım unsurunu birleştirmiştir. Aktarılanlar ise art arda sıralanmıştır. Metnin sonuna kadarki kısım, Paşa'nın konuşmasıdır. Yani aktarıcı, aktarımı parçalayarak hakimiyeti Paşa'ya bırakmıştır.

Yapı, anlatıcı kişinin değişimine dayanmaktadır. İlk iki paragrafta Çocuk anlatıcı kişiyken, metnin kalan kısmında “Paşa” anlatıcı kişi konumuna geçmektedir. Sadece 7 numaralı paragrafın “Sonra diyor.” aktarım kısmında Çocuk'un müdahâlesi söz konusudur.

Aktarımı parçalayan aktarıcı yüklem yapısı, metni ikiye bölmektedir. Paris konusundaki metin, 2 numaralı paragrafın Paşa betimlemesiyle ve aktarıcı cümleyle bölünmüştür. Bu yapı, Paşa'nın konuşmaları ve konuşma tarzı şeklinde duyma duyusuna dayalı bir tamamlama sağlıyor.

3.9.9.1.2 Özne - Aktarım Tamamlama

39.9

(8)(1) Etrafımda bir kalabalık, bütün hastahane adamları.

(9)(1) - Gözlerini açtı.

(3) Diyorlar.

9 numaralı paragraftaki aktarım dizisinin söyleyicisi, 8.1 numaralı cümlede tespit edilmektedir. Bu ilişki, eksik olan öznenin tamamlanması şeklinde kurulmaktadır.

“Bunları diyenler kimler?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir. Bu sorunun cevabı, 8.1 numaralı cümlede verildiği için, birbirinden uzak iki kısım bütünleşmektedir. Böylece anlam tamamlama ilişkisi, metni ekonomik bir şekilde kurmayı sağlamaktadır.

Eksiltili kısımlar, bir araya toplanarak bütün cümle oluşturulmaktadır. Bu da öznenin müstakil yorumunu kolaylaştırmaktadır. Bu yapı, özneyi merkeze almakta, diğer öğeleri ona yorumlatmaktadır.

Metin kurucu, parçalar arasındaki uyumu kişi bilgileri üzerine düzenlemiştir. Öznenin aktarımdan uzaklaştırılması, aktarılan cümlelerin öznesini ön plana çıkarmaktadır. Böylece dikkatin Çocuk üzerine çekilmesi sağlanmaktadır.

Aktarımda özne tamamlama, metnin parçaları arasındaki ilişkileri, cümle içi bağlantılara benzetmektedir. Bu yüzden bağlantıların çözümlenmesi de cümleninkine yakındır.

3.9.9.2 Cümle - Aktarım Tamamlama

20.6

(3) Sonra yüzüme dikkatle bakarak, biraz daha yüksek sesle ilâve etti:

(4) Doktor Ragıp Bey'in validesi geldi.

4 numaralı cümle, 3 numaralı cümlelerin yüklemine “ilâve etti” yüklemiyle eklenmiştir. Bu ekleme yapı, anlatımdaki unsurları öncelik - sonralık ilişkileriyle tamamlamaktadır.

İlk cümlelerin derin metindeki “şöyle” değiştirim unsuru, iki aktarım kısmını tamamlama ile bütünleştirmektedir.

“Sonra yüzüme dikkatle bakarak, biraz daha yüksek sesle ‘Doktor Ragıp Bey’in validesi geldi’ (diye) ilave etti.”

Bu tamamlanmış yapıyı bölen, ilk cümlelerin sonundaki iki nokta işaretidir. Aktarılan cümleye işaret edilerek üzerinde yorum yapılması istenmektedir.

Cümlelerin zaman ekleri arasındaki ilişkiler, aktarıcı ile aktarılan arasındaki ayrımı belirginleştirmektedir. Böylece yorum yapılacak parçalar, daha kolay bir şekilde ele alınabilmektedir.

Eklenmiş aktarım, diyalog yapısının etkisini arttırmaktadır. Bu yapı, gerçek hayattaki konuşmaları hatırlatan bir şekildedir.

İlk cümlelerin “yüzüme dikkatle bakarak” ve “biraz daha yüksek sesle” zarf tümleçleri, aktarımın yapılış şeklini göstermektedir. Böylece aktarım yapısı nitelendirilerek, bağlantının daha ayrıntılı olması sağlanmaktadır.

Metin çözücü, aktarıcı ve aktarılan kısımları yorumlarken, parçadan bütüne doğru gitmektedir. Aktarıcılar, aktarma yönü unsurları ve aktarılanlar, çözümlenmede kullanılan yapılardır.

- Aktarıcı : “İlave etti.”
 Aktarılan : “Doktor Ragıp Bey’in validesi geldi.”
 Aktarma yönü : “Yüzüme dikkatle bakarak”
 “Biraz daha yüksek sesle”

3.9.9.3 Niteleme - Aktarım Tamamlama

29.2

- (3) **Ragıp Bey, bana bakıyordu:**
 (4) - **Siz ne fikirdesiniz, efendim? dedi.**

Doğrudan aktarım şeklindeki 4 numaralı cümlenin anlamı, 3 numaralı cümle tarafından tarz bakımından tamamlanmaktadır. Birbirinden ayrı gibi görünen cümleler, niteleme ilişkisiyle bağlanmaktadır.

Aktarım niteleyici cümle, bir zarf tümleci gibi işletilmektedir. Niteleyici cümlenin sonundaki iki nokta işareti, aktarım yapısının iki parçasını, yapı olarak birbirine bağlamaktadır. Böylece ayırımın parçaları işaretle telâfi edilerek yapı olarak düzenlenmektedir:

“Ragıp Bey, bana bakarak ‘Siz ne fikirdesiniz efendim?’ dedi.”

Anlam tamamlama, ilk cümlenin devam eden fiili sırasında söylenen söz şeklindedir. Yani sözün söyleniş şeklinin belirtilmesi, bir ayrıntı olarak aktarım cümlesinin başında yer almıştır.

3.9.10 Sıfat Dizisi Tamamlama

43.12

- (1) **Bembeyaz oda.**
 (2) **Hamam gibi sıcak.**
 (3) **Sessiz.**

İlk cümlede yüzeyde tek başına bırakılmış sıfat tamlamasına, sonraki cümlelerde bulunan sıfatlar eklenmiştir. Böylece bir sıfat grubu, parçalara ayrılmıştır. Sıfatların birleşimi şöyledir:

“Hamam gibi sıcak, sessiz, bembeyaz oda.”

Sıfatların ayrılması, duylara göre düzenlenmiştir. Böylece betimleme yorumlanırken kolaylık sağlanmıştır. Görme, hissetme ve işitme duyları, bir manzaranın çok boyutlu olarak algılanmasını düzenlemektedir.

Her sıfat, kendi başına değerlendirilerek, canlı bir betimleme kurulmuştur. Ayrı cümlelerde olmaları, bağlantının yorum üzerine kurulmasını gerektirmektedir.

Sıfat tamamlama bağlantısı, “ameliyat olma” fiili öncesi durumun daha iyi anlaşılması işlevindedir. Fiilin yapıldığı yere göre yorumlanması, öykülemenin etkisini arttırır. Böylece belli bilgiler ışığında ayrıntılar kaçırılmaz.

3.9.11 Fiil Nitelemeli Diyalog Tamamlama

18.9

(0) **Yüzüme dikkatle bakıyor.**

(1) **Yanıma oturdu.**

(2) **Hâlâ gözleri yüzümde. (-ArAk)**

(3) **Yok yok... Bir şey var... Gene bir şeyler kuruyorsun.**

1 ve 3 numaralı cümlelerin fiilleri, 2 numaralı cümledeki durumla tamamlanmaktadır. Böylece fiille yapılaş tarzı arasında, bir tamamlama ilişkisi kurulmuştur. Bu bağlantı, iki cümleyi şu şekilde birleştirir:

“Hâlâ gözleri yüzümde yanıma oturdu ve yok yok... bir şey var... Gene bir şeyler kuruyorsun dedi.”

Üç cümle arasındaki bağlantı, ZT + Y şekline benzetilmiştir. Fiilin tamamlanışı, devam eden bir durumun oluşturduğu zincire bağlıdır. 18.7.1 numaralı cümlede başlayan “(yüzüme) bakma” fiili diyalog boyunca devam ettiği için, niteleyici unsur da nitelediği fiilleri bu zincire bağlar.

(I)“Yüzüme bakarak” ZT

(II)“O yüzüme bakarken” ZT

“Nerdesin diye (sordu).” (söz)

“Gözlerimi önüme eğdim.” (fiil)

“Yanıma oturdu.” (fiil)

“Yorulдум, dinleniyorum (dedim). (söz)

“Yok yok... Bir şey var... Yine bir şey”

“Kuruyorsun (dedi).” (söz)

Görüldüğü gibi diyalogdaki bütün III. tekil kişi fiiller, I numaralı zarf tümleci ile; bütün I. tekil kişi fiiller, II numaralı zarf tümleci ile birbirine bağlanmıştır.

Bu merdiven şeklindeki bağlantının kaynağı olan “(yüzüme) bakma” fiili, asıl bağlantı unsurudur.

Çocuk - Nüzhet ilişkisinde, söz ve fiilleri birbirine bağlayan durum bağlayıcı zarf tümleci, bu ilişkinin büyük yapıda oluşturduğu zincire, diyalogu bağlamaktadır. Bu, ilişkinin eşzamanlı olarak incelenmesi sırasında, bağlayıcı bir halkayı teşkil edecektir.

Fiil - niteleme bağlantısı, itibârî bir zamanlama bağlantısı da oluşturur. Fiil ve sözlere sorulan “ne zaman” sorusu, zarf tümleciyle cevaplandırılır. Bu tam bir zaman ilişkisi değildir. Sadece bir fiilin, başka bir fiille eş zamanlı olduğunu gösterir.

“Yüzüme dikkatle bakıyor.” cümlesiyle “Hâlâ gözleri yüzümde.” cümlesi arasındaki anlam yinelemesi ise, bağlantının başlangıç noktasını ve devamlılığını göstermektedir.

3.9.12 Onaylı Hüküm Tamamlama

18.13

(8) Odadan çıkışından belliydi.

(9) Değil mi?

Hüküm cümlesi, sonrasında gelen onaylatma cümlesiyle yüklem arası bir ilişki kurmaktadır. Ancak “belliydi” yüklemi, ek fiil yoluyla onaylatma kısmından ayrılır. Bu ayrım kullanıldığında cümleler bütünleşir:

“Odadan çıkışından belli değil mi?”

Görüldüğü gibi olumlu yükleme onaylatıcı soru eklenerek iki cümle kaynaştırılmıştır. Bu kaynaşma, hükümle onaylatma ifadesini aynı cümle içinde tamamlamaktadır.

“Değil mi” sorusu, etkin kişinin etkilediği kişi üzerindeki yönlendirici işlevini sürdürür. Hüküm cümlesi, geçmişte devam edip bitmiş zaman yapısıyla; “Değil mi?” cümlesi, geniş zaman yapısıyla ayrılmıştır. Böylece geçmişteki durumdan bir sonuç çıkarma şeklinde geçiş sağlanmıştır. Birleşik yapıda bu ayrımı göstermek oldukça zordur.

“Odadan çıkışından” yer tamlayıcısı, sebebi belirleme; “belliydi” yüklemi, hüküm verme; “değil mi?” yüklemi, hükmü onaya sunma işlevlerindeki öğelerdir. Böylece üç öge bir arada değerlendirildiğinde, hükmü onaya sunma yapısı kurulmuştur.

Onaylatma bağlantısı, metnin çekirdeğini bulma amaçlı bir yapıdır. Metin kurucu, çekirdeğe çeşitli safhalardan geçerek ulaşmaktadır. Soru - cevap yapılarına eklenen onaylatma yapısı, böylece hükmü tamamlar.

Metin çözücü, bu yapıdan yola çıkarak kabul edilebilirleri ve değillemeleri çıkarabilir. Bu da bir durum değerlendirmesi sağlar:

Kabul edilebilirler

“Darıldın”

“Odadan çıktın.”

Değillemeler

“Yorulduğm”

“Dinleniyordum”

“Bahçivana bakıyordum.”

Değilleme, cümleler arası ilişkiyle kabul edilebilirlerin onaylanmasına dönüştürülmüştür. Bu iki yapı arasındaki ilişki, Nüzhet ve Çocuk'un gerçeklik dünyalarına ait olmalarıdır. Bunlardan hangisi galip gelirse, öteki değillenecektir.

3.9.13 Değillemeli Kavrama Tanım Tamamlama

12.9

- (1) **Meçhul ümitlere inanmadığım an, beni kurtaracak şeyin ne olduğunu bilmek istiyorum.**
- (2) **Ümit etmek bile az.**
- (3) **Emin olmak ihtiyacı...**

1 numaralı cümle, 2 numaralı cümledeki “ümit etmek” kavramının tanımıdır. Tanım, kavramdan önce getirilerek, sonraki cümlede bulunan kavram hakkında bilgi verilmektedir. Böylece tanım - kavram ilişkisine bağlı bir anlam tamamlama yapılmaktadır. Çünkü kavram, tanımla bir bütünlük taşır.

2 numaralı cümledeki kavram üzerine kurulan değilleme ilişkisi, bir düşünce değişmesi yapısıdır. Önceki cümlede geçen durumun yetersizliği üzerine, yeni bir düşünceye geçilmiştir.

Yeni düşünce, 3 numaralı cümlede verilmektedir. Değillemeyle silinen bilgi, yerini yeni bilgiye bırakmaktadır. “Ümit etmek” ile “emin olmak” arasındaki derece farkı, bir anlam bağlantısı kurmaktadır. Sonuçta değilleme, derecenin yükselmesi mantığıyla düzenlenmiştir. Bu ilişkiyi şöyle gösterebiliriz:

(Tanım ← kavram)	Eski bilgi	←	değilleme	←	Yeni bilgi
	2. derece		(silme)		1. derece
	“ümitli”				“emin”

Yeni bilginin yüklem eksiltisi, değilleme sonrası ortaya çıkabilecek dağınıklığı gidermek üzere yapılmıştır. Metin çözücü, yeni bilgi üzerinde odaklanmaktadır. Eksiltinin anlamı, cümlelerin gelişindeki ihtiyaç - varlık ilişkisine bağlanmaktadır. “İhtiyaç”, “istiyorum” ve “az” kelimelerinin oluşturduğu ortak alan, bizi derin yapıdaki “vardır” yüklemine ulaştırmaktadır.

Tanımın değilleme ile iki safhada kavramlarla tamamlanması, metin çözücüye seçmeli bir değerlendirme imkânı verir. Eksiltili kısım, bunu daha serbest bir alanda gerçekleştirir.

3.9.14 Gözlem - Yorum Tamamlama

42.6

- (0) Yaraya bakarak konuşuyordu:
- (5) Fakat hastalık sinirlerini çok yormuş olacak.
- (6) Bakalım?...
- (7) Hımmm...
- (8) Buradaki ârıza yere düşmekten...
- (9) Fena zedelenmiş...

Önceki paragrafta aktarıcı kısım, gözlemi belirlemektedir. Aktarılan kısımlarsa gözleme göre yapılan yorumu düzenlemektedir.

“Yaraya bakarak konuşuyordu.” (ZT+Y) yapısı ile “bakalım” yüklemi arasındaki ilişki, gözlemden fiile geçişi sağlamaktadır. “Hımmm...” ünlemi eksiltili yapıyla düşünme aralığını göstermektedir.

8 numaralı cümlede “Buradaki arıza yere düşmekten...” (Ö+YT) yapısı, yaranın sebebini açıklamaktadır. Ancak cümle, düşünme aralığıyla ikiye bölünmüştür. “Fena zedelenmiş.” (ZT+Y) yapısı, 9 numaralı cümle olarak sebebe sonucu eklemektedir. Bu sonuç, “yaraya bakarak” zarf tümleciyle gösterilen gözlemlerle elde edilmiştir.

Son cümlelerin de eksiltili olması, bağlantıyı ileriye doğru yönlendirmektedir. Böylece sonuçların yorumlanması daha geniş bir alana yayılmıştır.

3.9.15 Ünlem Tamamlama

3.9.15.1 Ünlem Çağrışımı Anlam Tamamlama

40.4

- (1) **Of... Ben çocuk değilim.**
- (2) **Biliyorum ki çocuk değilsin.**
- (3) **Dizim ağrıyor.**

İlk cümledeki ünlem, hem bulunduğu cümledeki açıklamayı, hem son cümledeki haberi yönetmektedir. Çocuk'un kendi dünyasıyla ve Doktor'la ilişkileri, bu ayrımı göstermektedir.

“Of...” ünlemi, eksiltili yapısıyla sıkıntıyı ve acıyı bir arada belirlemektedir. Eksiltinin tamamlanması, iki durum arasındaki geçişi düzenlemiştir. Diyalog, Nüzhet ortak alanından hastalık alanına geçiş şeklinde burada iki kısma ayrılmıştır.

“Çocuk değilim.” ve “Dizim ağrıyor.” kısımları, ortak alanları temsil ederek bağlantının anlam yönünü kurmaktadır. Birbirleriyle ilişkisi olmayan iki durum gibi görünen parçalar, konuşmanın ardışık yapısında dizilmektedir.

Ünlemin kurduğu çağrışımlar, anlatımın parçalarını bağdaştırmaktadır. Anlamın tamamlanması, ayrıntılarıyla belirlenmiş bir yorumla gerçekleşmektedir. Romanı oluşturan iki temel ortak alan, bu yorumu ayarlamaktadır:

Of...

- (1) Ben çocuk değilim. (Nüzhet)
- (2) Dizim ağrıyor. (Bacaktaki hastalık)

“Nüzhet Kim” başlıklı metinden “İlk Sabah” metnine geçerken, ameliyat gününe de hazırlık yapılmaktadır. Böylece metin çözücü, romanın çözüm kısmına hazırlanmaktadır.

3.9.15.2 Ünlem - Emir Tamamlama

20.14

- (1) **Peki, Nurefşan...**
- (2) **Sen o şamdamı bırak.**

Paragrafın ilk iki cümlesi, anlam bütününe göre incelendiğinde tek cümle olarak yorumlanır. Ancak anlatımın daha işlevli olması için bu cümleler, ikiye

bölünmüştür. Anlam ve yapı bakımından birbirini tamamlayan bu cümleler, hem bir bütün olarak, hem de teker teker değerlendirilebilir.

Cümle, ünlem ve hitap olmak üzere iki parça hâlinde düzenlenmiştir. İlk parça, asıl ünlem ve özel isim ünleminden oluşmuştur. Bu parçanın öğeleri, diğer cümleye atılarak, üç nokta ile gösterilmiştir. Oluşan bu boşluk, Nurefşan'ın anlattıkları ile ilgili bir değerlendirme yapmak için elverişlidir. Durum düşünmek diyebileceğimiz bu yapı, metinleşmede çokça kullanılan bir tekniktir.

Eğer bir kelime, yüzey metinde tek başına bırakılmışsa, genel bilgi yükü değerlendirilmelidir. Örneğin burada “Nurefşan kimdir?”, “Köşkteki görevi nedir?”, “Çocukla ilişkileri nasıldır?” gibi sorular, bu eksiltide düşünülebilir.

Bir de metin dışı değerlendirmeler vardır. Metin çözücü, eğer ismin taşıdığı fakat eserde bulunmayan bir bilgiye sahipse, onu da değerlendirmenin içine katabilir. Örneğin “Fatih” kelimesi, metinde başka bir yerde geçmemişse, tarihteki şahsiyetine göre değerlendirilebilir.

Bazen de, bu romanda olduğu gibi sadece kişiyi metin içinde tanıyabiliriz. O zaman metin çözücü, hayal gücünü kullanmak zorunda kalır.

İkinci parça, emir cümlesidir. Cümle, bütün bir yapıya sahiptir. Emrin yapısındaki hitap anlamı, önceki kısmın işlevini de görmektedir. Cümledeki “sen” öznesi ve “bırak” yüklemine II. tekil kişi yapısı, Nurefşan ismini hedef alarak iki cümleyi bağlamaktadır. İsimle gönderim unsurları arasındaki ilişkiler, bir devamlılık sağlamaktadır. “O şamdanı” N(ST) yapısı ise, 1.1.2 numaralı cümleye gönderim yaparak, diyalogun başını hatırlatmaktadır.

İki parçanın tek cümle olarak değerlendirilmesi, çok basittir. Aslında konuşma sırasında verilen düşünme arası, ayrımı açıklar. Bu yapı, tek cümlenin bütün özelliklerini taşımaktadır. “Peki Nurefşan, sen o şamdanı bırak.”

3.9.15.3 Uzak Ünlem Zinciri Tamamlama

33.7

(6)(1) Omzumdan sarsıyorlar, kulağımda bir ses:

(2) - Benim, ben Mithat...

(7)(1) Kalkınız!

(3) Dokuz vapurunu kaçırmayalım, sonra Operatör'ü bulamayız.

Art arda gelen iki paragrafta ortak hedefe ulaşan ünlemler, uzak bir bağlantı kurmaktadır. Aradaki cümleler, durumun yorumlanmasını sağlamaktadır. Böylece bağlantı, paragrafların ilk cümleleri arasındadır.

Konuşmanın muhatap kişisine ait sözler, bir dizi hâlinde düzenlenmektedir. Aslında bu sözlerin hepsi, art arda sıralanmıştır. Ancak bu söz bütünlüğü, araya giren değerlendirmelerle bölünmüştür. Bağlantı, bu bölünen parçaları bütünleştirmektedir.

Birbirine bağlanan cümleler, taşıdıkları işlevlerle anlatımda görevlidirler. Metnin yorumlanmasında bu işlevler, kullanılır.

Bu cümlelerden 6.1, durum belirleme; 6.2, kimlik belirleme; 7.1, emir işletme, 7.2, sebep gösterme işlevindedir. Bunlar, Çocuk - Doktor Mithat iletişimde bilgi iletme safhalarını belirlemektedir. Günlük konuşma yapısının romanda bu şekilde düzenlenmesi, yorumlamanın daha basit temellerde yapılmasını sağlamaktadır. Aynı söz içindeki cümleler, aldıkları işlevlerle hem bütünü tamamlayan parçalar, hem de onu parçalayan birimler şeklinde düzenlenmiştir.

Konuşmada anlamı tamamlayan cümleler, durumu küçük parçalara ayırmıştır. Bu da, romanın anlatımını daha sürükleyici hâle getirmektedir.

3.9.16 Bölünmüş Cümle Tamamlama

3.9.16.1 İkiye Bölünmüş Cümle Tamamlama

18.13

(0) Şu bahçivana bakıyorum. Ne güzel çalışıyor.

(1) Haydi, haydi... Söyle bana.

(2) Yirmi santimetrelik bir toprak parçası üstünde...

“Haydi, haydi... Söyle bana.” emir cümlesi, diyalogun karşı kişinin cümlesini ikiye bölmüştür. Sonraki kısım, önceki cümlenin yer tamlayıcısı olarak düzenlenmiştir. İki yapı, şu şekilde birleşir:

“Bahçivan / yirmi santimetrelik bir toprak parçası üstünde / ne güzel / çalışıyor.” (Ö+YT+ZT +Y.)

Parçaların metin çözücü tarafından birleştirilmesi, metinleşmeyi ilginçleştirir. 1 numaralı cümle, söz arasına giren emir şeklindedir. Bu yapının sebebi, verilen cevabın yetersiz bulunmasıdır.

Bağlantı, ortak özne “bahçıvan” etrafında tamamlanmaktadır. “Toprak parçası” / “çalışmak” / “bahçıvan” kelimeleri arasındaki anlam bağlantıları, cümlenin parçalarını toplamayı sağlamaktadır.

“Söyle” yüklemine emir yapısı, devam eden cümleyle çelişmektedir. Çünkü cevap verilirken cevap istenmesi, tuhaf karşılamır.

Diyalog yapısının unsurlarının birbirinin içine girmesi, anlatımın daha tabii olması bakımından önemlidir. Bu bağlantı, ancak Nüzhet’in kişiliğiyle açıklanabilir. Nüzhet, aceleci karakteriyle, böyle bir geçişi daha mantıklı yapar.

Metin çözücü, “Nüzhet neyi söylemesini istiyor ki?” şeklinde, şaşkınlıkla bir soru sorar. Bu sorunun hedefi, ilerideki asıl cevaptır:

(11)(1) “Orada, benden gizli bir şey konuşuyordunuz gibi geldi bana...”

Cümlenin emirle bölünmesi ve bu emrin ileride bulunacak cevaba yönelmesi, anlatımda parçaların bağdaştırılması konusunda önemli bir örnektir. Metin çözücü, yap-boz şeklindeki metni çözümlerken âdetâ eğitilmektedir.

3.9.16.2 Üçe Bölünmüş Tamamlama

3.9.16.2.1 Kesintili Üçlü Aktarım Tamamlama

24.12

(11)(4) - Bu akşam kendisi gelecekmiş, uşağıyla haber göndermiş.

(12)(1) Nüzhet, sükûtinun beni götürüleceği ıstırapların önüne geçmek istedi.

(2) - Yarım saat ben ona çıkarım, sonra seninle bahçeye gelir, otururuz.

(3) Ben bir şey söylemedim.

(4) Nüzhet devam etti:

(5) - Sen de göreceksin onu, yarım saat filan konuşuruz işte...

(6) Olmaz mı?

11.4, 12.2, 12.5 numaralı cümleler, aynı konuşmacıya ait uzun bir cevap dizisidir. Bu cevap dizisinde, sorulma ihtimali olan durumlar, soru sorulmadan açıklanmaktadır. Ancak soruların yerini, yorum ve durumlar almıştır.

Paragraftaki cevaplar, aslında bir bütünlük içindedir. Metin çözücü, onların daha iyi yorumlanması için bölümlere ayırmıştır. Her kısım, cevaplandırılacak bir soru tarafından yönetilmektedir. 11.2 numaralı cümle, “Sen ne yapacaksın?” sorusuyla; 11.5 numaralı cümle, “Ne yapacağız?” sorusuyla yönetilmektedir.

12 numaralı paragrafın 1, 3, 4 numaralı cümleleri, yorum ve sorularla aktarımları düzen içine sokmaktadır:

1 numaralı cümle: Cevabın uzunluğunu bir sebebe bağlamaktadır.

3 numaralı cümle: Soruların eksikliğini açıklamaktadır.

4 numaralı cümle: Cevapların devamlılığını düzenlemektedir.

6 numaralı cümlede pasif duruma düşen Çocuk’a doğrulatma amaçlı bir soru yöneltilmiştir. Bu sorunun cevabı, diyalogun dışına itilmiştir. Yüzey metinde, omuz hareketiyle verilen “bilmem” anlamlı bir cevapla yetinilmiştir.

Üç parçada gerçekleşen aktarım, ayrı aktarıcı unsurlarla yönetilmektedir: 12.1 numaralı cümlede gizli “şöyle” değiştirim unsuru, 12.4 numaralı cümlede “(Şöyle) devam etti.” (ZT+Y) yapısı, aktarımı gerçekleştiren unsurlardır.

3.9.6.16.2.2 Üçe Bölünmüş Cümle Tamamlama

25.3

(2) Ragıp Bey, dedi.

(3) İyi tesadüf.

(4) Bizim oğlumuzun dizinde bir şeyler oluyor.

Üç cümle, aslında tek bir cümledir. Konuşma yapısında bölünen cümleler, anlam olarak birleşmektedir. Yapı olarak ayrılan parçalar, parçaların işlevlerini ön plana çıkarmaktadır.

2 numaralı cümle, yönelme yönündeki kişiyi, ünlemi ve aktarıcıyı belirlemektedir. Bunların bir araya getirilmesi, önemli bir konuşmanın başlayacağını göstermektedir. Konuşma, Doktor Ragıp - Çocuk ilişkisine doğru yönelmektedir.

3 numaralı cümle, “iyi tesadüf” sıfat tamlamasıyla, bir durum belirlemesi sağlamaktadır. Diğer öğelerin eksiltilmesi, konuşmayı başlık şeklinde düzenlemektedir. Bu düzenleme, önceki cümlenin “Doktor’a bağlayan acı rabita” tamlaması ile tamamlanmaktadır.

4 numaralı cümle, Çocuk'la Doktor arasında kurulan ilişkiyi, konu olarak açıklamaktadır. Ünlem kısmıyla cümlenin birleştiği hitap yönü, yapıyı bütünleştirmektedir. Bütünleşme, sonrasındaki hitap yönü değişikliğini, açıklanan konu üzerinde düzenlemektedir.

Parçalanmış cümledeki anlam bütünleşmesi, “Bir şeyler oluyor.” (Ö+Y) yapısı içinde, bütün hastalık alanını da içine almaktadır. Böylece bir önceki metinlerde geçen olay ve durumlar da hatırlatılmaktadır.

“Bir şeyler” gönderimi, sonraki kısımlardaki gelişmeler için zemin hazırlamaktadır. Parçadan bütüne doğru giden anlatım, kolay bir yorumlama için kurulmuştur.

3.9.17 Öge Ekleme Tamamlama

3.9.17.1 Nesne Eklemeli Cümle Tamamlama

18.6

(1) Arkamda bir ayak sesi.

(2) Bir kahkaha .

Yüklemleri eksiltiyle metinde bırakılan nesnelere arasındaki ilişkiler, 1 numaralı cümlenin anlatımını tamamlamıştır. Bu nesnelere, işitme duyusuyla algılanırlar ve ardışık zamanlıdırlar. Yani önce “bir ayak sesi” sonra “bir kahkaha” duyulur.

“Arkamda” yer tamlayıcısı, her iki cümle için de ortaktır. Sesin geldiği yönü belirleyen öge, tamamlanan cümleyi sıralı birleşik yapıya benzetmiştir.

Derin metindeki “ve” bağlacı, tamamlama bağlantısını kuran bağlaç unsurdur. Bağlaç, virgüle çevrilerek, sıralı yapı kurulmuştur. Daha sonra virgüller noktaya çevrilerek, cümleler ayrılmıştır.

İki cümle arasındaki boşluklar doldurularak iki cümle, tamamlama ile bütünleştirilmiştir: “Arkamda bir ayak sesi ve bir kahkaha duydum.”

Bütün yapı yerine parçalara ayrılmış yapının kullanılmasındaki asıl sebep, unsurların uzaklaştırılmasıdır. Bu, yorum imkânını arttırır.

Ayrılmış parçalar, sorulara dayalı ileri gönderimler yapılmasını kolaylaştırır:

(1) Kimin ayak sesini duydun?

(2) Kimin kahkahasını duydun?

Bu soruların cevabı, “Nüzhet’in”dir. Gönderimler, aynı hedefe ulaşarak, Çocuk - Nüzhet ilişkisine zemin hazırlar. “Ayak sesi” ve “kahkaha” unsurları, “Nüzhet”

kışısı bütünlüğünün parçalarıdır. Bu bütün - parça ilişkisi, eklemeyi paradigma (dizi) hâline getirmektedir.

Nüzhet (bütün) < ayak sesi \\ kakhaha

3.9.17.2 Yer Tamlayıcısı Eklemeli Cümle Tamamlama (C + YT)

19.7

(4) Herifi İtalyan anarşistleri vurdular.

(5) Liyon'da...

İlk cümlelerin yer bilgisi, eksiktir. Bu bilgi, cümlelerin kuruluşunda herhangi bir öğeyle yüzey metne çıkarılmamıştır. İkinci cümle ise, diğer öğeleri eksiltilmiş yer tamlayıcısı şeklindedir. Cümle, bu yapıyla ilk cümleyi yer bilgisi bakımından tamamlayıcı bir özelliğe sahiptir.

İlk cümlelerin yüklemine sorulan “nerede” sorusunun cevabı, ikinci cümledir. Zaten bu ayrımı (C – YT), ancak soru - cevap yapısında bulabiliriz.

- Herifi İtalyan anarşistleri (nerede) vurdular(?)*
- Liyon'da

Ancak yapı, soru - cevap şeklinde düzenlenmemiştir. Burada ayrımın sebebi, ayrımın ertelenerek dikkat çekmedir. Derin metinde Çocuk tarafından soru sorulmuş farz edilerek, anlatım zenginleştirilmiştir.

5 numaralı cümlelerin eksik öğelerinin hepsi, öncesindeki cümlededir. Çünkü bu cümle, zaten anlam olarak önceki cümleye aittir. Yapı olarak ayrılan yer tamlayıcısı, yer bilgisini ön plana çıkarmaktadır. Buna, unutulup sonradan eklenen yapı denebilir. Ama yapının sonradan eklenmesi, “Paris” / “Liyon” kelimeleri arasındaki ortak alan ilişkisinin daha kolay kurulması amacıyla hizmet ediyor. Bu da gerçek sebebin unutmaya olmayacağını gösterir.

Yer bilgisinin ertelenmesinin ortak anlam ilişkisi kurması, bizi metnin hâkim yeri Paris'e ulaştırmaktadır. Metnin başlığı, “Paris! Paris”tir. Amacı Çocuk'u Paris'e gitmesi hususunda iknâ etmektir; betimlenen yer Paris'tir. Bu ortak yer unsuru, Fransız şehirleri bakımından kurularak, gizli bir şekilde uzantı yapmıştır.

C + YT yapısı, anlatımı yapı olarak parçalayıp anlam bakımından yeniden birleştirme şeklindedir. Duraklama bildiren üç nokta işaretleri, bu bağlantı hakkında ipucu vermektedir. Yer bilgisinin yapı bakımından ayrılması, bağlantıları yakın / uzak. geriye / ileriye doğru düzenleyerek, çok işlevli bir metinleşme sağlamıştır.

4. KİP BAĞLAYICILARI

4.1 KİŞİ BAĞI

4.1.1 Değiştirim İlişkisi Kişi Bağı

7.1

(4) Başka doktorları, bilhassa benim *Doktor'u* görmek arzusunu duyuyordum.

(5)(a) *Bu doktor*, genç olmadığı hâlde, birçok siyasî sebeplerden dolayı, henüz stajını bitirmemişti;

(b) fakat bana *hepsinden* yakın bir insandı

(c) ve dizimden ziyade sinirlerim üstündeki iyi tesirlerine muhtaçtım.

Paragrafın 4 ve 5 numaralı cümleleri arasındaki ana bağlantı noktası, “Doktor” kişi bağlantısıdır. Diğer bağlayıcı unsurlar, bu bağlantı yoluyla düzenlenmektedir.

“Başka doktorları” / “benim Doktor'u” değiştiriminin “bilhassa” bağlacıyla tercih ilişkisi kurması, cümle içi bağlantıyı kurarken, tercih edilen unsurun açıklanması ilişkisi, 5 numaralı cümleyle bağlantı kurmuştur.

“Bu Doktor” Ö(ST) gönderimi, açıklama sisteminin kurucusu konumundadır. 5a kısmı, bu gönderimin kişi betimlemesini sağlarken, 5b kısmı, "fakat" bağlacıyla farklılaşma ilişkisiyle bu betimlemeye bir ekleme yapmaktadır. Ayrıca 5b'de “hepsinden yakın bir insan” sıfat tamlaması, “hepsi” değiştirim unsuru ve “yakın” sıfatıyla 4a'daki değiştirimi karşılaştırma açısından düzenlenmektedir.

5c, “ve” bağlacıyla ekleme, “tesirlerine” yer tamlayıcısının iyelik ekiyle “Doktor”a gönderim yaparak paragraftaki yerini almıştır. Ayrıca “dizimden” yer tamlayıcısı, önceki metinlerdeki “hasta diz” betimlemesine uzak art gönderim yaparak hatırlatma işlevli bir bağlantı kurmuştur.

4.1.2 Grup Kişi Ayrımı Bağı

9.11

(0) Havuz başındaki demir kanepeye oturduk.

(1) Başımızın ucunda, tâ uzaklara kadar sıralanarak ötüşen ağustos böcekleri, bütün Erenköy'ü'nü uzun bir ses zinciriyle çeviriyordu.

Paragrafın öncesindeki cümlede derin yapıda bulunan “biz” öznesi, cümlenin “oturduk” yükleminden anlaşılmaktadır. “(Bizim) başımızın ucunda” yer tamlayıcısının isim tamlaması yapısında “bizim” tamlayanı eksiltmiştir. İşte bu eksilteli tamlayanın önceki cümlenin yüklemine yaptığı gönderim, iki cümle arasında bağlantıyı kurmuştur. Ayrıca “başımızın” tamlayanının I. çoğul kişi iyelik eki de, “oturduk” yüklemine I. çoğul kişi ekiyle ikinci bir bağlantı kurmaktadır.

Bir metinde aynı kişi bilgisine sahip unsurlar, farklı yapılarda olsalar da birbiriyle kurdukları ilişkilerle metinleşmeyi sağlamaktadır. Metin oluşturma uygulamalarında bu unsurlar arasındaki ilişkilerin yanlış düzenlenmesi, birçok anlatım bozukluğuna sebep olmaktadır. Bu yüzden kompozisyon çalışmalarında kişi unsurları arasındaki uyum iyi öğretilmelidir.

Kişi bağlantılarının kurduğu ağ, anlatımda bütünlüğü sağlayan dengeyi kurmaktadır. Birlikte yapılan fiil ve sonuçları, bu denge içinde yorumlanır.

4.1.3 Ardışık Kişi Bağı (Şh (Ö₁ + Ö₂))

34.2

(1) Bahçeye çıktık.

(2) Ben bir duvar dibinde kalasların üstüne oturdum.

(3) Mithat Bey, mektepte işleri olduğu için beni bir müddet yalnız bıraktı.

İlk cümlede I. çoğul kişi yapısı, diğer cümlelerde fiilin ayrılmasıyla I.ve III. tekil kişi şeklinde bağlantıları kurmuştur. Ardışık fiillerin kurduğu dizi (paradigma), kişi ilişkilerini düzenlemektedir.

Beraber yapılan fiilden sonra gelen Çocuk ve Mithat Bey'in fiilleri, grubun dağılması şeklindedir. “Ben bunu yaptım.” / “O da şunu yaptı.” kalıbında düzenlenen bağlantı, üç cümleyi birbirine bağlamaktadır.

Öyküleyici anlatımda olay ve durumların ikiye ayrılarak bir çatal oluşturması, Çocuk'un kendi âlemindeki yalnızlığa geri dönüşü sağlamaktadır. I. kişi anlatıcının iç çözümlerine başlaması, romanın ilk metnine dönüşü de sağlamaktadır.

Metin çözücünün Çocuk'un yorumlarını birleştirerek hükme ulaşması, bu bağlantıyla başlamaktadır. “Hastalık” alanının bir parçası olan “yalnızlık” alt alanı, romanın katmanlarından birini oluşturmaktadır.

“Mithat Bey”in fiilleri ise, bir genelleme ile geçiştirilmiştir. Bu, anlatımdan kişiyi dışlamaktadır. Onun geri dönüşüne kadar metinde anlatılacaklar, romanın sonuna kadar sürecek olay ve durumları hazırlamaktadır.

Ardışık kişi ayrımı, romanda sıkça kullanılan devre arası metinlerden birini kurmaktadır. Böylece yorumlamada belirlenen durak, metin sistemini düzenlemektedir. Metin çözücü, buradaki yorumları kullanarak kendi tespitlerini yapacaktır.

4.1.4 Ardışık Zaman Tetikleyicisi I. Tekil Kişi Bağı

13.28

(26)(3)(a) Bir avucumla başını tuttum

(b) ve başıma doğru çektim.

(27)(1)(a) Dudaklarımız birbirine değer değmez, Nüzhet, elektrikli bir maden parçasını öpmüş gibi sarsıldı

(b) ve bir sıçrayışta ayağa kalktı.

(28)(1)(a) Biraz durdu,

(b) göğsünü şişiren derin bir nefes aldı,

(c) belki bir şey söylemek istedi,

(d) fakat hiçbir şey söylemeden, hattâ nefesini boşaltmadan geriye döndü,

(e) koştu ve odadan çıktı.

Önceki paragrafın son cümlesinin fiilini gerçekleştiren I. tekil kişi, sonraki iki paragrafın fiiller zincirini kurmaktadır. Öykülemde olayların başladığı nokta, önemlidir. Metin çözücü, olayın asıl sebebinin anlarsa, değerlendirme, yorumlama ve sonuca ulaşma evrelerini daha kolay ve doğru açacaktır.

26 numaralı paragrafın son cümlesi, sonraki iki paragrafın yöneticisi cümledir. I. Tekil, yönetici kişi; III. tekil, etkilenen kişidir. 27.1 / 28.1 cümleleri, III. tekil kişi ve öğrenilen geçmiş zaman ekinin kurduğu ardışık zaman bağlantısıyla sıralanmaktadır.

Kişi ve zaman ekleriyle kurulan bağlantı, cümlelerdeki zarf tümleçleri ile de düzenlenmektedir:

	Bağlaç	Yeri	Zaman	Anlam	Görevi
26.1.b	“ve”	yüzey	ardışık	devam eden	ekleme
27.1.a	“sonra”	derin	ardışık	devam eden	sebeup – sonuç
27.1.b	“ve”	yüzey	ardışık	devam eden	sebeup – sonuç
28.1.a	“biraz”	yüzey	ara	ara zaman	duraklama
28.1.b	“sonra”	derin	ardışık	başlangıç	ekleme
28.1.c	“belki”	yüzey	eş	ara zaman	çıkartım
28.1.d	“fakat”	yüzey	eş	ara zaman	aykırılık
	“hattâ”	yüzey	eş	ara zaman	ekleme
28.1.e	“sonra”	derin	ardışık	devam eden	ekleme
	“ve”	yüzey	ardışık	devam eden	ekleme

4.1.5 Odak I. Tekil Kişi Bağı

2.2

- (1) *Ben* de o muayene odasının ve nice muayene odalarının önünde senelerce bekledim.
- (2) Benim yanımda büyüğüm de yoktu.
- (3)(a) Yalnız başıma demir parmaklıklı kapıdan içeriye girerdim,
- (b) dokuzuncu hariciye koğuşuna doğru ağaçların bile sıhhatine imrenerek yürürdüm,
- (c) camlı kapıların garip bir beyazlıkla gözlerime vuran ve içimde korku ile karışarak yuvarlanan pırıltıları arasında o dehlize girerdim,
- (d) ve yalnız başıma bir köşeye ilişirdim, kımıldamazdım, beklerdim, korkudan büzülürdüm,
- (e) Rengimin uçtuğunu hissederdim.

Önceki paragrafta başlayan I. tekil kişi üzerine yoğunlaşma artarak; “ben” zamiri, bütün betimlemelerinin odağı hâline gelmiştir.

Paragrafta “ben” zamiri, çekirdek konumundadır. Kişi ve iyelik eklerinin kurduğu I. tekil kişi yapısı içinde ayrıntılara girilmiştir. “Benim”, “yanımda”, “büyüğüm”, “başım” isimlerindeki iyelik ekleri, metinde anlatıcı kişinin konumunu ortaya koyan eşgöndergeler sistemini oluşturmuş. İyelik ekinin yinelenmesine dayalı bu

anlatım ilişkisi, cümlelerin yüklemelerinde yer alan kişi ekleriyle birlikte cümleler arası ahenkli ve güçlü bağlantılar kurmuştur.

Kişi ekleriyle görülen geçmiş zaman arasındaki paralel bağlantılar, metnin anlatıcı kişi ve zaman sistemlerini kurarken, paragraftaki cümlelerin metnin genel kişi ve zaman sistemlerine uyumunu sağlamıştır. Böylece metin çözücü, zaman ve kişi uyumu içinde ardışık zaman dizisi (dizi) boyunca yapılan betimlemelerle okuduklarını anlamak ve yorumlamak açısından zorlanmaz.

Paragraf içindeki zaman ve kişi bağlantıları, “Dokuzuncu Hariciye Koğuşu”yla romanın ismine “dehliz” ve “muayene odası” ile de önceki metne gönderim yaparak zenginleşmiş ve metin bütünlüğü sağlanmıştır. Metin çözücüye metnin bu noktasına kadar gelen eski bilgiler hatırlatılmış ve yeni bilgilerle romanın devamı için meraklandırılmış.

4.1.6 Kapsama Yorumu I. Çoğul Kişi Bağı

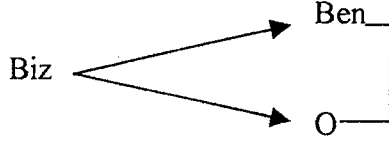
10.13

- (1) **Bu sözüm, onu epey düşünürdü.**
 (2) **Aramızda, hislerimiz hiç bu kadar soyunmamıştı.**
 (3)(a) **Hafifçe kolumu sıkmaya başladı**
 (b) **ve birdenbire alçalan bir sesle mırıldandı.**

Paragrafın ikinci cümlesindeki “aramızda” yer tamlayıcısı ve “hislerimiz” öznesinin I. çoğul iyelik ekleri (-mız), diğer cümlelerdeki şu kişi yapılarıyla kapsama ilişkisine girmektedir:

	ÖGE	KİŞİ	EK	KONUM
1	“bu sözüm”	I. tekil kişi	iyelik	özne
	“onu”	III. tekil kişi	zamir	nesne
3a	“başladı”	III. tekil kişi	kişi eki	yüklem
	“O” Ø	III. tekil kişi	zamir	gizli
3b	“mırıldandı”	III. tekil kişi	kişi eki	yüklem
	“O” Ø	III. tekil kişi	zamir	gizli özne

Cümleler arası kişi ilişkisi şu şekilde gösterilebilir:

I. çoğul kişi kapsama ilişkisi, iletişimin yorumlanmasında kullanılmaktadır.

Çocuk - Nüzhet ilişkisinde fiil ve sözlerin değerlendirilmesi, bu ilişkiyle yapılır.

4.1.7 Farklı Kişi Ekleri

4.1.7.1 İletişimde Farklı Kişi Ekleri

13.26

(1)(a) **Vücudunu kendime doğru çektim.**

(2)(a) **İkimizin birden, yahut ikimizden birinin kalbi şiddetle çarpıyor,**

(b) **Nüzhet'in göğsündeki yayları oynatıyordu.**

(3)(a) **Bir avucumla başını tuttum**

(b) **ve başıma doğru çektim.**

Paragrafın ilk ve son cümleleri, birbirine I. tekil kişinin fiiline dayalı olarak bağlanmaktadır. Diğer cümlelerin III. tekil kişi yapısıyla aralarındaki farklılık, paragrafı ikiye bölmüştür.

İlk cümlenin oluşturduğu sebep - sonuç zinciri, son cümleye kadar uzanmaktadır. Son cümlede yine I. tekil kişi fiili kullanılarak zincir bitirilmektedir.

Cümleler arası bağlantıların düzenleyici olarak gördüğümüz I. tekil kişi fiil yapısı, baskın kişiyi geçişlerde parçaları bağdaştırma göreviyle görevlendirmiştir. Bu kişi, anlatıcı konumdadır. Biz olayları onun ağzından öğrendiğimiz için, III. tekil kişiyle ilişkilerde o ağır basmaktadır.

I. tekil kişi fiillerin bağlantılarında, özne ve yüklem arasındaki ilişkilere göre cümleler bağlanır. Benzerlikler, birbirinin devamı fiilleri; farklılıklar, karşılıklı fiilleri ifade eder. Her iki durumda da kişiye dayalı bağlantılar söz konusudur.

Paragrafta I + II + I şeklindeki iç içe alınmış kişi yapısı, anlatımın kişilerin fiillerine göre düzenlediğini göstermektedir. Bu, şiirdeki kâfiye düzenine benzer bir ahenk bağlantısını hatırlatmaktadır. Metin kurucu, kişileri kullanarak fiilden fiile geçişi de sağlamaktadır.

4.1.7.2 Kişileştirme Kurucu Farklı Kişi Ekleri

4.2

(1)(2)(e) Dehlizden çıktım.

(2)(1) Ağır ağır yürüyordum.

(2) Etrafımda ipe dizili çamaşırlar gibi müphem dalgalanışlar.

(3) Onları görmüyorum.

(4) Kapanırken dizime çarpar korkusuyla, yaylı kapıyı ihtiyatla açıyorum.

(5) Dış kapıdan bir sedye geliyor.

(6) Bakmadan daha hızlı yürüyorum.

Kişi yapıları, metnin kişileştirmeye dayalı bağlantılarını düzenlemektedir. Farklı ekler, kişiler arası ilişkileri düzenler.

I. tekil kişi ağırlıklı yapı, paragrafta “ben” öznelerini derin yapıda bırakmış. Bunun sebebi, özne dışındaki varlık, durum ve fiillerin ön plana çıkarılmasıdır.

Kişi yapısı, önceki tek cümle şeklindeki paragrafı da kişileştirme zincirine dahil etmiştir. Böylece metnin kişileştirme sistemi, metinleşmeyi sağlamaktadır. I. tekil kişi ekleri, “etrafımda” ve “dizime” yer tamlayıcıları ile desteklenmektedir.

Anlatıcı kişinin yanında onu etkileyen dış etkenler, metnin diğer kişi yapılarını oluşturur. İkinci cümle, “etrafımda ipe dizili çamaşırlar gibi müphem dalgalanışlar” ve kapsama işleviyle bunun yerine geçen “onları” nesnesi ile “Bir sedye / geliyor.”(Ö+Y) III. kişi yapıları, anlatıcı kişi üzerinde etkili kişiler kısmını oluşturmaktadır.

4.2 ZAMAN BAĞLAYICISI

4.2.1 Zamanlama Bağı

4.2.1.1 Kişi Zamanlama Bağı

4.2.1.1.1 Ortak Özne Kişi Zamanlaması

43.1

- (1) Öğleden sonra, annem, Mithat Bey, arkadaşım geldiler.
- (2) Bana uzatılan ellere, bir uçurumun dibinde imişim gibi sarıldım.
- (3) Bir tek cevabı saatlerce sürebilecek sualler soruyorlardı; hiçbirine cevap vermiyordum.

2 ve 3 numaralı cümleler arasındaki eşzamanlılık bağı, ilk cümledeki özneyle düzenlenmektedir. “Onlar - Ben” kişilerinin kurdukları iletişimle bu ilişki yorumlanır.

Son cümlenin öznesi, ilk cümleden tespit edilmektedir. İkinci cümlede ise, anlatıcı kişi, tepkisini diğer kişilerin fiilleri arasında yorumlamaktadır.

“Sarıldım” ve “soruyorlardı” yüklemeleri arasındaki eşzamanlılık bağı, etki ve tepki şeklinde bir düzenlemeyi zamanlamaktadır. Aynı anda yapılan fiiller, etken kişilerin etkisinde cümleleri birleştirmektedir:

“Öğleden sonra gelen annemin, Mithat Bey’in ve arkadaşımın bana uzattıkları ellerine, bir uçurumun dibinde imişim gibi sarılırken, bir tek cevabı saatlerce sürebilecek sualler soruyorlardı.”

“Uçurumun dibinde gibi olmak” ile “bir tek cevabı saatlerce sürebilecek sorular sorulması” arasındaki çelişki, “Hiçbirine cevap veremiyordum.” yetersizliğiyle açıklanmaktadır. Böylece eş zamanla bağlanmış yapılar, bir açıklama ile mantıklı hâle getirilmiştir.

Eş zaman düzenleyici ortak özne, durumu kişilere göre yorumlamayı sağlamaktadır. Metin çözücü, “ameliyat olma” fiili öncesi durumu, buna göre anlayabilir.

4.2.1.1.2 Uzak Ardışık Fiil - Kişi Zamanlama

41.8

- (6)(3) Dört beş kadın erkekten mürekkep bir kâfile, geçti.
- (8)(1) Odama iki erkek ve bir kadın girdi.

İki paragraf önceki fiilin devamı, kişi ve fiil bağlantılarıyla kurulmaktadır. Fiillerin arasındaki mesafe, değerlendirmelerle bölünmüş bir öyküleme sağlamaktadır.

“Geçti” ve “girdi” yüklemeleri, art arda gelen iki fiili belirlemektedir. Bu fiiller arasındaki soru fiilleri, geriye doğru bir yorumlama yapısıdır. Bu yüzden **asıl fiiller**, yorumlanan; **soru fiiller**, yorumlayıcı konumundadır.

“Dört beş kadın erkekten mürekkep bir kâfile” ve “iki erkek” / “iki kadın” özneleri arasındaki ilişki, “hastahane” alanında bağlanmaktadır. Aynı yerdeki kişi ve fiiller, bağlantıyı düzenlemektedir.

Öyküleyici anlatımda uzun bir dizi hâline gelmiş fiil dizileri, yeknesaklığa düşmeden düzenlenmelidir. Bu da, araya giren sorularla sağlanmaktadır.

Çocuk, gözlemlerinin arasına tahayyüllerini sokmuştur. Böylece betimleme ve yorumlama kısımları, dengeli bir şekilde dağıtılmaktadır. Okuyucunun uzayan bir anlatımdan bıkmaması için, böyle bir metinleşme tercih edilmiş olmalıdır.

4.2.1.1.3 Fiil - Söz (Kişi) Zamanlama

17.12

(1) **Aldı ve bakmadan küçük bir dolabın üstüne koydu:**

(2) **“Ya. Eh... Pekalâ...” gibi tamamiyle anlayamadığım bir şeyler söyledi.”**

1 numaralı cümledeki fiillerle, 2 numaralı cümledeki sözler arasındaki ilişki, kişi ve zaman bakımından düzenlenmektedir. Bunlar arasındaki kişi ve zaman ortaklığı, bir bütünleşme sağlamıştır.

Bu birleşme, her iki cümleyi de ZT+ Y şeklinde düzenleyebilir:

(1) “Aldı ve bakmadan küçük bir dolabın üstüne koyarak ‘Ya. Eh... Pekalâ...’ gibi tamamiyle anlayamadığım bir şeyler söyledi.”

(2) “ ‘Ya. Eh... Pekalâ...’ gibi tamamiyle anlayamadığım bir şeyler söyleyerek aldı ve bakmadan küçük bir dolabın üstüne koydu.”

Bu yapının sebebi, iki cümle arasındaki eşzamanlılık ve fiille sözün yer değiştirebilme özelliğidir.

“Aldı” Y / “bakmadan” ZT / “koydu” Y / “anlamadığım” S / “söyledi” Y unsurları arasındaki eşzamanlılık ilişkisi, fiil ve sözlerin aynı zaman dilimi içinde gerçekleştiğini gösterir.

Bağlantının diğer bir özelliği, fiil ve sözlerin aynı kişiye ait olmasıdır. III. tekil kişinin aktif durumda olması, metinde bir bağlantı noktasıdır:

“Aldı” / “koydu” / “söyledi.”

Anlatıcı kişi Çocuk, dışarıdan izleyen ve bize aktaran durumundadır. Bu yüzden fiil ve sözler, aktarılan şeklindedir. Bu aktarımda zaman ve kişi bilgileri arasındaki uyum, bağlantının gerçekliğini arttırmaktadır.

Böylece zaman ve kişi ilişkileriyle kurulan fiil ve söz bağlantısı düzenlenmiştir. Sonuçta metin çözücü, durum hakkında yorumlama yaparken iki cümleyi, tek cümlemiş gibi algılar.

4.2.1.1.4 Kişi Ortaklığı Zamanlama

4.2.1.1.4.1 Kişi Farklılaşması Zamanlaması

13.11

- (1) **Sık sık nefes alıyordu. (Tam bu sırada)**
- (2) **Biraz açılan şalının önünde, o âna kadar bu derece olgunlaşmış olduğunu esvaplarının üstünden anlayamadığım göğsünü gördüm.**

İki cümle arasında zamana dayalı bir bağlantı kurulmuştur. Cümleden cümleye geçiş, iki kişinin birbirini izleyen fiilleri yoluyla sağlanmaktadır. Böylece zaman, fiil ve kişi ilişkileri, paragraflar arasında bağlantılar kurmuştur.

Cümleler arasında fiilin zaman bildiren -DI eki ve “tam bu sırada” zarfı, aralıksız ardışık zaman bağlantısını kurmaktadır. İlk cümlenin III. tekil ve ikinci cümlenin I. tekil kişi ekleri arasındaki ilişki de, fiillerin yapıcıları arasındaki bağlantıyı kurmaktadır. Yüklemelerin yapıcısı ve zamanı arasındaki ilişki, nöbetleşe fiil şeklindedir.

- (1) nefes alıyordu - önceki fiil - III. tekil kişi
- (2) gördüm - sonraki fiil - I. tekil kişi

İki yüklem arasında zaman ve kişi ilişkilerine dayanan gizli bir sebep - sonuç ilişkisi kurulmaktadır. Bu ilişki, ilk okunuşta anlaşılabilir. Önceki cümlelerde geçen

I. tekil kişideki hayret, yerini rahatlamaya bırakmıştır. Bu da, ikinci cümlenin “gördüm” yüklemine açıklamaktadır:

(8)(2) Nedir bu hayret!

(10)(2) Biraz rahatladım.

(11)(1) Gördüm.

III. tekil kişi ise bunun tersi bir gelişme göstermektedir. Önce rahattır; fakat Çocuk’un da etkisiyle heyecanlanmıştır.

(8)(1) Bir kahkaha attı.

(9)(1) - Korkma.

(11)(1) Sık sık nefes alıyordu.

Sonuçta zamanla kişilerin durumlarındaki değişiklikler arasındaki ilişkiler, bağlantıları düzenlemektedir. Paragraflar ve cümleler, bu bağlantılarla bağdaştırılmıştır.

4.2.1.1.4.2 Ortak Kişi Ardışık Zamanlaması

31.9

(4) Operatör içeri girmişti.

(5) Beni gördüğü hâlde bir kelime söylemeden musluğa gitti.

(6) Ellerini temizliyordu.

(7) Masama yaklaştı ve dizime uzaktan bakarak yüzünü buruşturdu.

(9) Operatör hiç kımıldamadan yaraya bakıyor, belki hiç bir şey görmeden düşünüyordu.

İlk cümledeki yer değişimi sonrası, aynı kişinin art arda yaptığı fiiller, sıralanmaktadır. Bu sıralama, öyküleyici anlatımı düzenleyen bir ortak alan oluşturmaktadır. Yüklemelerin oluşturduğu zaman dizisi, cümleler arasındaki geçişi düzenlemektedir.

“Operatör” öznesi, ardışık fiil dizisinin ortak kılıcıdır. Bu kişi, cümlelerden tarafına yapılan eşgönderimlerle bağlantı zincirini kurmaktadır. Bu kişinin fiilleri arasındaki zaman ilişkileri, zinciri zamanlamaktadır.

Yüklemlerin aldığı farklı zaman ekleri, zinciri çok işlevli geçişler hâlinde dizmektedir. Bu ilişkilerin yorumlanması, bazı çıkarımlar yapılmasını sağlayabilir. Metin çözücü, kişinin fiilleri arasındaki ilişkileri, hastalık alanında şu şekilde yorumlar:

Yeri	İlk Yükleme	İkinci Yükleme	İlişki	Çıkarım
4	“girmişti”	“gitti”	Bitmiş sonrası	Fiil yönü
5	“gitti”	“temizliyordu”	Eşzamanlılık	Tarz
6	“temizliyordu”	“yaklaştı”	Ardışıklık	Öncelik – Sonralık
	“yaklaştı”	“buruşturdu”	Ardışıklık	Sebepe – sonuç
7	“buruşturdu”	“bakıyordu”	Eşzamanlılık	Sonuç – Sebepe
8	“bakıyordu”	“düşünüyordu”	Eşzamanlılık	Durum

Zamanın durum belirleyici özelliği, sistemin işleyişini kontrol etmektedir. Böylece yanlış değerlendirmeler engellenmektedir.

4.2.1.2 Karşılaştırmalı Zamanlama

4.2.1.2.1 Karşılaştırmalı Tavır Zamanlama

13.7

(0) Gömleğinin üstüne bir şal örtmüş, ayakları, terlik içinde çıplak...

(1) *Ona bu geceki kadar hayretle bakmamıştım.*

(2) *Vücûdundan başka kendisine hiçbir tarafı benzemiyordu.*

1 numaralı cümle, “kadar” edatıyla bulunulan zamanı, geçmiş zamanlarla karşılaştırmaktadır. Karşılaştırma yapısı, cümledeki diğer öğelerin de yardımıyla kurulmuştur:

“Ona” YT (Yönelme), “bu geceki kadar”ZT(zaman) “hayretle”ZT(tarz)
(Karşılaştırmacı unsur)

“bakmamıştım”Y(fil)
(Karşılaştırma yönü)

Zamanla değişmeyi gösteren karşılaştırma, diğer cümlelerle açıklanmıştır. Böylece iç bağlantı, açıklanarak dış bağlantılar kurulmuştur.

Karşılaştırma, önceki ve sonraki cümleler tarafından açıklanmaktadır. Bu açıklama, durumun oluşmasına sebep olan unsurlar arasındadır.

1 numaralı cümle, önceki cümleye “bu yüzden”, sonrakine ise “çünkü” bağlacıyla bağlanmaktadır. Ama bağlaçlar, derin yapıda bırakılarak anlatımın akıcılığı artırılmaktadır.

Bağlantının oluşturduğu anlam boyutundaki metin, şu şekildedir:

Sebepe : “Kapıdaki görüntüsü her zamankinden değişti.”

Sonuç : “Şimdiye kadar bakmadığım gibi baktım.”

Bağlantı, kişi ve fiil arasındaki paralel değişikliğe dayanmaktadır. Karşılaştırmalar, Nüzhet'in değişmesi ve bakışların değişmesi şeklindeki sebep - sonuç bağlantısını oluşturmaktadır.

4.2.1.2.2 Karşılaştırmalı Ara Zamanlama

28.10

(8)(1)(1) Paşa, kanepede, kendisini tanıdığım ve hatırladığım günden beri oturduğu tarafta oturuyordu.

(28)(8)(4) Nüzhet'in çaldığı havanın neşeli ritmini duymuyor, yalnız melodideki eleme duyuyorum.

(9)(1) Köşke bu defa gelişimdeki ilk günü hatırlıyorum ve bana o gün başlayan bir hikâye, bugün bitiyormuş gibi geliyor.

“İlk gün” ve “bugün” kelimeleri arasındaki zıt zamanlılık ilişkisi, iki zaman noktasını ve bunların belirlediği aralığı göstermektedir. Zaman aralığı, “köşk”te meydana gelen değişmelerin yorumlanması için bir karşılaştırma alanı oluşturmaktadır.

“O gün” sıfat tamlamasının gönderim hedefi, 8.1.1 numaralı paragrafta ulaşılarak karşılaştırma yapısının geçmişini belirlemektedir. “Bugün” zarfı ise, bulunan ânı göstermektedir. Karşılaştırmanın konusu ise “hikâye” kelimesiyle ortaya konulmaktadır.

“Başlayan” ve “bitiyormuş” sıfat fiilleri arasındaki zıt anlamlılık ilişkisi, zaman aralığının neye göre belirlendiğini göstermektedir. Hikâyenin başlangıcı ve bitişi zaman aralığı, Çocuk - Nüzhet ilişkisi ve köşk mekanı ile doldurmaktadır.

Romanın gelinen noktası, 9.1 numaralı cümlede özetlenerek bir durum değerlendirmesi yapılmasını sağlamaktadır. Belirleyici zaman aralığı boşluğu, duygu alanıyla doldurulmuştur. Yazılmayan olay ve durumlar ise, metni okuyan tarafından hatırlanarak tamamlanacaktır.

28.8.4 numaralı cümle, durum değerlendirmesi yapılmasına sebep olan durumu belirlemektedir. Sebep - sonuç ilişkisiyle bağlanan cümleler, zaman aralığındaki hikâyenin niçin hatırlandığını göstermektedir.

Metin çözücü, farklı cümleleri bir arada değerlendirerek yeni bir kısma geçileceğini anlamaktadır. Bu bağlantı, 8 ve 29 numaralı metinler dışındaki metinleri aşk hikâyesinin dışına atarak değerlendirme programlarının seçimini de sağlamaktadır.

4.2.1.3 Durum Zamanlama

4.2.1.3.1 Durum Ekleme İşlevli Zamanlama (-DI > -yor)

44.10

(1) Hastahaneye alıştım.

(2) İstirabın derinliklerine indikçe sevincimizi kaybetmek korkusu kalmadığı için, yeni bir sevinç başlıyor.

İlk cümlenin gerçekleşmiş fiilini gösteren görülen geçmiş zaman ekiyle, ikinci cümlenin başlayan fiilini gösteren şimdiki zaman eki arasındaki zaman ilişkisi, iki durumu birbirine bağlamıştır. Çocuk'taki değişiklikleri belirleyen bu cümleler, zaman ilişkisiyle sıralanmıştır.

Gerçekleşmiş durumdan yeni duruma geçiş, Çocuk üzerinde olay, durum ve yerin etkilerini göstermektedir. Bu ekleme yapı, "alışma" ve "sevinme" durumlarını ayrıntılarıyla bağdaştırmaktadır. Bu fiillerin sebeplerinin tespiti, durumun yorumlanması için önemlidir.

"Hastahaneye alışma" durumunun sebepleri, onun çevresine bakışıyla açıklanabilir. "Sevinme" durumu, bu değişikliği ayrıca belirginleştirmektedir.

Çünkü "alışma"nın bir sonraki safhası "sevinme"dir.

"Sevinç"in oluşma şeklinin açıklanması, durumun "Çocuk"a göre yorumlanması şeklindedir. Hastahaneye alışan Çocuk, bu sırada sevincini kaybedince, onu kaybetme korkusundan kurtulduğu için sevinmektedir. Bu karışık ilişki, anlatımın daha ilginç olmasını sağlamaktadır. Ayrıca basit yapıdaki ilk cümle, karışık bir şekilde yorumlanır.

Metin çözücüye basit bilginin verilmesi, sonra da sentezlerle çıkarımlar elde edilmesi, onu eğitime endişesinden dolayıdır. Yorumlanması zor bir durumun kolay bir ifadeye göre ele alınması, bunu sağlamaktadır.

4.2.1.3.2 Durum Belirleyici Zamanlama

30.12

(11)(11) Sustu.

(12) (1) Susmaya devam etti.

(2) Uzun bir sükût.

(3) Dakikalar geçiyor.

(4) Her an birbirimizden biraz daha uzaklaşıyoruz.

Bir durumun zaman ölçüleriyle yorumlanması, zamanlayıcı unsurlarla düzenlenmektedir. Bu düzenleme, “susma” ortak alanında kurulan süreçte yapılmaktadır. Durumun adım adım gerçekleşmesi, zamanı durum belirleyici olarak işletmektedir.

Zamanlayıcı unsurlar, “sükût” ismi, “susmaya” yer tamlayıcısı ve “sustu” yüklemeleriyle kurulan ortak alan üzerinde ayarlanmaktadır. “Susma” ortak alanının süresi, durumu da belirlemektedir.

“Devam etti” yüklemi, “uzun” sıfatı, “Dakikalar geçiyor.” cümlesi ve “her an” zarf tümleci, zamanlayıcı unsurlardır. Bu unsurların durum belirleyicileriyle ilişkileri, bağlantıyı kurmaktadır.

Zamanlayıcı	Durum belirleyici	İlişki
-DI	“sustu”	Bitmiş fiil
“devam etti”	“susmaya”	Devam eden fiil
“uzun”	“bir sükût”	Devam eden durum
“dakikalar”	“geçiyor”	Devam eden zaman
“her an”	“(Birbirimizden) uzaklaşıyoruz.”	Devam eden fiil

“Her an” zarf tümlecini zaman belirleyicisi ile “biraz daha” zarf tümlecini durum belirleyicisi arasındaki ilişki, bağlantının birleştirici noktasını göstermektedir.

Durumu belirleyen zamanlayıcı, önemli olanı durum ve zaman alanlarında belirlerken, beş cümleyi birbirine bağlamaktadır. Bu bağlantı, durumun zaman çizgisinde yorumlanmasını gerektirmektedir.

4.2.1.3.3 Durum Yorumu ST Zamanlaması

30.4

- (2) Ayak seslerinin uzaklaşmasını dinliyordum.
- (3) Son.
- (4) Bir şimendifer düdüğü.
- (5) Keskin acı ötüyor.
- (6) Hayatımda büyük bir devrin kapandığı, korkunç yarına ilk adımı attığım an.
- (7) Felâketlerimin başladığı saniyeyi tanıyorum.

6 ve 7 numaralı cümlelerde sıfat tamlamaları, önceki durumu zaman dilimi bakımından belirlemektedir. Bu belirleme, bir süreç sonunda gelinen noktayı göstermektedir. Gösterilen nokta, durumun yorumlanmasına dayalı bütünleştirici bir bağlantı kurmaktadır.

“An” ve “saniye” isimleri, zaman belirleyici kelimelerdir. Bu isimlerin sıfatları ise, durumu yorumlamaktadır. Sıfatlar arasındaki anlam yakınlığı, birbirini yorumlayan ve tamamlayan bir anlatım sağlamaktadır:

“Hayatımda büyük bir devrin kapandığı > korkunç yarına > ilk attığım an (YANİ) Felâketlerimin başladığı (sâniye).”

Açıklamanın derin metindeki bağlaçla yapılması, sıfatların hem tek tek, hem de bütün olarak yorumlanmasını sağlamaktadır. “An” ve “saniye” isimleri arasındaki anlam yakınlığı, bunu paradigmatik (dizi) bir ilişki hâline getirmektedir.

Yüzey metinde tek başına bırakılmış “son” kelimesi, durumdaki bitişe tek bir kelimeyle işaret etmektedir. Böylece geniş bir bağlantı, tek bir kelimeyle yönetilmektedir. “Ayak ve şimendifer sesleri” ortak alanları ise, bu bitişe bir fon müziğiyle işaret etmektedir. Dramatizasyon tekniği, bağlantıyı tahayyül açısından desteklemektedir.

Zamanlayıcı durum yorumlama, zaman unsurunun aksiyonları yönetmesi esasına göre yapılmaktadır. Metnin başından beri gelişen Çocuk - Nüzhet ilişkisi, bu bağlantıyla bitirilmiştir. Zamanla gelişen durumlar, ilişkiyi başlangıç, gelişme ve bitiş kısımları hâlinde düzenlemektedir. Aradaki sebep - sonuç ilişkileri de yine zamanın yönetimi altındadır.

4.2.1.3.4 Durum - Son Nokta Zamanlaması

30.14

(13)(1) Nüzhet balkonun parmaklığındaki sarmaşıklardan kopardı, sonra aşağı indi, bahçivana seslendi, gene doğruldu, etrafına bakındı.

(3) Ben kımıldayacak hâlde değildim.

(6) Onunla aramızda her şey o kadar bitmişti ki bir kelime bile konuşamıyoruz.

(14)(1) Balkondan çıkıp gitti.

Çocuk - Nüzhet ilişkisinin içine yerleştirilen durum, fiillerin son halkasında bitirilmektedir. Bu bağlantı, zaman belirleme yoluyla kurulmaktadır. Fiilin bitişi, durumun da bitişi göstermektedir.

14.1 numaralı cümle, sıralanmış karşılıklı fiillerin sonunu belirlemektedir. Bu belirleme, ilişkinin son noktasını oluşturur. Böylece "Paşa" metnindeki karşılaştırma ile başlayan ilişki, bu ayrılışla son bulmaktadır.

Son zaman noktasının durumu belirlemesi, iki tarafın son durumlarıyla hazırlanmaktadır. Nüzhet'in sıralanan fiilleri ve Çocuk'un olumsuz fiili, bitiş öncesi sınıra hazırlık yapmaktadır.

13.6 numaralı cümle, son noktaya geçişi sağlamaktadır. "Konuşamıyoruz" yüklemine şimdiki zaman yapısı, içinde bulunulan durumu belirlemektedir.

"Balkondan çıkıp gitti." cümlesi, önceki bağlantılarla kurulan merak unsurunun çözüldüğü yerdir. Durumun son zaman dilimindeki gelinen son nokta, geçmişin değerlendirilmesini ve ileriye dönük ihtimalleri düzenlemektedir.

4.2.1.4 Soru - Cevap Zamanlama

4.2.1.4.1 Diyalog Kesici Zamanlama

3.9

(8)(6) - Süpürasyon? Akıntı?

(7) - Çok var. Her gün...

(9)(1) Bir çığlık kopardım.

Diyalog yapısı, araya giren söz - fiille kesilmektedir. Öyküleyici anlatımda zaman sırasına göre gelişen durumların beklenmedik bir şekilde değişmesi, bağlantıyı düzenlemektedir.

İki paragraf arasındaki ayrılma, farklı bir duruma geçişi ifade etmektedir. Anlatımın kesilerek yön değiştirmesi, anlatımı daha etkili hâle getirmektedir.

Derin metindeki “bu sırada” zarf tümleci, zamanlayıcı unsurdur. Böylece diyalogdan fiile geçiş, daha sağlam bir şekilde kurulmaktadır. Cevaptan fiile geçiş, bu yolla belirginleşir.

Diyalog kesici zamanda görülen geçmiş zaman eki, ardışıklık kurucusudur. Zaman ekleri, ayırım yüzünden oluşabilecek kopukluğa engel olmaktadır.

Soru - cevap yapısından sonra gelen fiil, metnin kısımları arasında atlamalı bir geçiş sağlamaktadır. Bu yapı, diyaloga devam eder görünümü kazandırırken, anlatımı daha tasarruflu hâle getirir.

4.2.1.4.2 Diyalog Zamanlama

10.4

(0) - Ben Paşa babanı uyanık sanıyordum.

(1) Birkaç dakika geçti.

(2) Birbirimizin nereye baktığını bilmeden geceyi seyrediyorduk.

(x) - Senin haberin yok, dedi.

Metinde iki diyalog parçası arasında bir bağlantı kurulma ihtiyacı doğmuştur. Bu bağlantı, konuşmaların birbirine karıştırmadan bir arada ahenk içinde düzenlenmesi işlevinde kullanılmaktadır.

Metin kurucu, konuşmaları zaman sırasına göre düzenlemeyi tercih etmiştir. Böylece iki konuşma arasındaki susma evresi, bağlantıyı sağlamaktadır.

Metinde, diyaloglar arası zaman bağlantısı, “Birkaç dakika geçti.” cümlesiyle kurulmuştur. Öykülemeye dayalı anlatımlarda sıkça görülen bu bağlantı türü, metnin akışı içinde anlatılanları yorumlama imkânı veren bir zaman yöneticisidir.

Paragrafın 2 numaralı cümlesi ise, zaman bakımından bağlayıcı cümlenin ortaya koyduğu zaman aralığındaki durumu açıklamaktadır. Böylece diyaloglar arası geçiş, durum değerlendirme aralığında verimli olarak değerlendirilmiştir.

4.2.1.4.3 Yorumlayıcı Ardışık Soru Zamanlaması

35.5

- (1) Ağır bir sesle sordu:
- (2) Kaç senedir çekiyorsunuz?
- (3) Yedi.
- (4) Mithat Bey'in ve etrafındakilerin yüzüne baktı; gözlerinde korkunç bir şey seziyorum.
- (5) - Bu illetten bıkmadınız mı? diye sordu.

Bağlantının ilk cümlesinde sorulan soru, son cümlesinde daha geniş bilgi isteyen bir soruyla devam ettirilmektedir. Art arda gelen sorular, durumun daha iyi yorumlanmasını sağlamaktadır.

“İlet” ve “çekmek” kelimeleri arasındaki anlam tamamlama ilişkisi, sorular arasında ortak konuyu belirlemektedir. “Kaç senedir” sorusu, durumu zaman bakımından göstermektedir. “Bıkmadınız mı?” sorusu, Çocuk'un hastalık karşısındaki durumuna işaret etmektedir.

Soruların ardışık yapısı, Operatör'ün bakış açısı çizgisinde bir dizi oluşturmaktadır. Bu sorular arasındaki cevap ve betimleme, onların yorumlanması için ipuçları vermektedir.

Hastalığı yedi senedir çekiyor olması, Mithat Bey ve etrafındakilerin gözlerindeki korkunç şey, illetin nasıl bıkılabacak bir noktaya geldiğini göstermektedir. Böylece yorumlanan sorular, hastalığın yedi yıllık gelişimini ve sonunu belirlemektedir.

4.2.1.5 Ortak Alan Açıklamalı Zamanlama

38.8

- (1) Zaman yürümüyor, dakikalar korkunç bir sıkıntı içinde uzuyorlar, hatta dağılıyor, birikmiyor, toplanmıyor ve bir çeyrek saat olamıyorlar.
- (2) Aylar -kim bilir ne ıstıraplı aylar- geçireceğim yatağıma büyük bir korku içinde bakıyorum.

İkinci cümlenin zaman bilgisi, ilk cümleyle açıklanmaktadır. Bu açıklama, zaman alanındaki kelimeler arasındaki ilişkilerle yapılmaktadır.

“Zaman” kelimesi, “dakikalar”, “çeyrek saat” ve “aylar” kelimelerini anlam olarak içine almaktadır. Bu kelimelerden sonuncusu dışındakiler, ilk cümlelerin açıklama yapısındadır. “Aylar” kelimesi, aynı zincirin ikinci cümledeki devamını göstermektedir.

“Aylar” kelimesi, cümle içinde yinelenerek açıklanmaktadır. Açıklama, yinelemenin ikinci kısmının sıfatıyla yapılmaktadır. “Ne ıstıraplı” sıfatı ise, açıklamayı yaparken, kendisi de önceki cümle tarafından açıklanmaktadır.

“Bu aylar, niçin ıstıraplı geçecek?” sorusu, bağlantıyı yönetmektedir. Bu sorunun cevabı, önceki cümlede. Böylece ikinci cümlede yinelenen zaman unsuru, açıklanmaktadır.

“Zaman yürümediği, dakikalar korkunç bir sıkıntı içinde uzadığı, dağıldığı için aylar ne ıstıraplı geçecek”

“Aylar” ve “dakikalar” kelimeleri arasındaki anlam ilişkisi, karşılaştırmayla durumu belirlemektedir. “Dakikalar böyle geçerse, aylar ne ıstıraplı geçer.” şeklinde kurulan mantık yürütme ile karşılaştırma yapılmaktadır.

“(Yatağa korku ile) bakma” fiili de, zamanın yavaşlayarak verdiği ıstırapın sonucudur. Bu açıklama, 2 numaralı cümlelerin kendi içinde kurduğu ilişkiyle düzenlenmektedir.

4.2.1.6 Sebep Belirleyici Zamanlama

44.7

(1) **Bugün sonbahar.**

(2) **Beni bahçede soğuk bir rüzgâr karşıladı.**

Zaman belirleyici ilk cümle, ikinci cümledeki durumun sebebini kurmaktadır. Durumun zamanın niteliklerine göre belirlenmesi, mantık ve bilgi temeliyle yapılmaktadır.

“Bahçede” yer tamlayıcısı, zaman bilgisi üzerine ortamdaki değişikliğin kurulmasını sağlamaktadır. “Beni... / soğuk bir rüzgâr karşıladı” (N+Ö+Y) yapısı, mevsimin çevreye göre etkisini durumla belirlemektedir.

Zaman bilgisinin bu şekilde kullanılması, cümleleri sebep - sonuç ilişkisiyle şu şekilde birleştirir:

“Bugün sonbahar olduğu için beni bahçede soğuk bir rüzgâr karşıladı.”

Sebepl ilişkisini kuran unsurların gizlenmesi, zaman bilgisini öne çıkarmaktadır. Metin çözücü, tabiattaki değışiklikleri duruma göre yorumlayacağını bu ilişkidenden anlamalıdır.

4.2.1.7 Sıfat Tamlaması Dizisi Zamanlama

44.8

(7)(1) **Bugün sonbahar.**

(8)(1) **Evvelki gün...**

Zaman belirleyici iki sıfat tamlaması arasındaki ilişki, zaman dilimlerine göre ayrılmış olan parçaları bağlamaktır. Tamlamalar arasındaki paradigma (dizi), parçalar arasındaki geçişleri düzenlemektedir.

“Bugün” ve “evvelki gün” sıfat tamlamaları, buldukları kısımların zaman belirleyici zarf tümleçleridir. Bunlar, geçilen kısmın bilgilerinin zamana göre yorumlanmasını sağlar. Zarf tümleçlerinin paragrafta öge olarak işlevi, onu yönetici konumuna getirmektedir.

“Evvelki gün” zarf tümlecinin bulunduğu cümlenin diğer ögelerinin eksiltilmesi, zamandaki değışikliklerin bağlama göre yorumlanmasını sağlamaktadır. Günlük tarzında düzenlenen metinde her sayfa, bir zarf tümleciyle tarihlenmiştir. Bu metnin romandaki son metin olması, bu işlevin önemini daha da arttırmaktadır.

Zaman belirleyici sıfat tamlaması paradigması (dizisi), hızlanan anlatımın belli bir düzen içinde kurulmasını sağlamıştır. Metin çözücü, ayrılan parçaları buna göre yorumlayacaktır.

4.2.1.8 Sebepl - Sonuç Zamanlama

4.2.1.8.1 Sebepl - Sonuç Durum Zamanlama

19.6

(7)(a) **Paşa, en güvendiğı gazetenin de bu ihânetini görünce, o günden beri matbuata da gücendi.**

(b) **ve bir daha köşke gazete sokmadı.**

(8)(a) **Bunun için / gençlik hâtıralarıyla karışan siyâsi muhâlefet ihtirası, altmışını geçen bu ihtiyarı anarşist gibi diriltiyor,**

(b) **uykudaki enerjilerini ayaklandırıyor, coşturuyordu.**

8 numaralı cümledeki fiillerin sebebi, 7 numaralı cümlede verilmektedir. Bu sebeplerin sonuçlarını gösteren unsur, bunun için zarf tümlecidir. Bağlaç, için edat grubu şeklinde düzenlenmektedir. Grubun isim unsuru “bu” işaret zamiri, geriye dönük bir değiştirim sağlamaktadır. Değiştirim unsuru, iki cümleyi birleştirir:

“Paşa en güvendiği gazetenin de bu ihanetini gördüğü için...” (Bunun için)

Bağlantıda zaman unsurları arasındaki ilişkiler, sebep - sonuç ilişkisini düzenlemektedir. Sebep ve sonuç kısımlarının zaman çizgisindeki yerinin belirlenmesi, bu unsurlarla yapılmaktadır.

İlk cümle, geçmiş zamanda gerçekleşen bir durumdur. İkinci cümle ise, geçmişteki sebebin hatırlanmasıyla şimdiki zamanda ortaya çıkan sonuçları taşımaktadır.

Zaman unsurları arasındaki ilişkiler şu şekildedir:

İlk Cümle			İkinci Cümle				
Zaman unsuru	Cinsi		Zaman	Zaman unsuru	Cinsi		Zaman
“güçendi” “sokmadı”	DI	zaman eki	bitmiş zaman	“diriltiyor” “ayaklandırıyor” “çoşturuyor”	-yor	zaman eki	devam eden
“güvendiği”	-DIK	sıfat fiil eki	bitmiş devamlılık	“karışan”	-An	sıfat fiil eki	devam eden
“görünce”	-IncA	zarf fiil eki	bitmiş devamlılık	“geçen”	-An	sıfat fiil eki	bitmiş devamlılık
“o günden beri”	...beri	edat grubu	geçmişten beri devam eden	“uykudaki”	-Daki	hâl + aitlik ekleri	devam eden
“bir daha...ma”	.. daha	edat grubu	bitmiş zaman				

Görüldüğü gibi sebep kısmı, geçmişte bitmiş zaman yapılarıyla “hatıralar” kelimesinde birleşmektedir. Sonuçsa, hatıraların etkisinde gerçekleşen durumlardır.

“Hatıralar” gönderimi, 2.3 numaralı cümleye, “Anarşist” gönderimi, 3.15 numaralı cümleye ulaşarak durum hakkında çağrışımlar yapılmasını sağlamaktadır.

4.2.1.8.2 Sebep - Sonuç Rivayet Zinciri Zamanlama

20.13

(6) Birkaç güne kadar söz kesilmeli imiş.

(7) Bir aya kadar da nikah düğün...

(8)(a) Sonbahara doğru Doktor Berlin’e gidecekmış,

(b) Küçük Hanım’ı da götürecekmış,

Üç cümle, gelecek zamanda yapılması planlanan fiillerin rivayet olmaları bakımından birbirine bağlanmıştır. “-Yor” + “-miş” eklerinin derin ve yüzey metinde yinelenmesi, bağlantıyı kuran unsurdur.

İlk iki cümle, ardışık zaman sırasına göre dizilmiştir. Son cümle ise, bu iki cümlenin sebebidir. Bu sebep - sonuç ilişkisi, iki cümleyi şu şekilde birleştirir:

“Sonbahara doğru Doktor Berlin’e gideceği ve Küçük Hanım’ı da götüreceği için, birkaç güne kadar söz kesilmeli, bir aya kadar da nikah, düğün (yapılmalıymış).”

Sonuç kısmının ikinci cümlesinin yüklemi eksiltilerek, zaman çizgisindeki gelişmelerin tahmin edilebilmesi için açık kapı bırakılmıştır:

“Söz kesme > nikah > düğün > ...”

Sonuç kısmının bu şekilde düzenlenmesiyle sebep cümlesinin ileriye doğru kısmının her cümlesi, gösterilen hedeflere daha sonra ulaşacaktır. Bu ileri gönderim, rivayet zincirini uzak metinlerde kurulacak bağlantılarda kullanmaktadır.

Rivayet zaman zincirinin sebep - sonuç yapısıyla düzenlenmesi, mantık sisteminin yapısıyla uyumlu bir şekilde kurulduğunu gösterir. Yapının, zaman sırasına göre sebep ve sonuç kısımlarını, “ $Sn_1 + Sn_2 < Sb$.” şeklinde düzenlemesi, ahenk ölçüsünde geriye dönük değerlendirme esasına dayalı bir bağlantı kurmuştur.

Metin çözücü, mantık, ahenk ve anlam unsurlarını değerlendirirken rivayet zincirinin oluşturduğu bütünlükten ayrılmaz. Bu bütünlük, yorumlamayı sistemleştirir.

4.2.1.9 Cümle Zamanlama

4.2.1.9.1 Belirleyici Cümlede İtibârî Zamanlama

28.1

(1) Doktor’un kat’i istirahat emri üzerine çoğalan bir ihtiyatla merdivenleri ağır ağır iniyor, pansumanımı yaptırmak için eczaneye gidiyordum.

(2)(a) Aşağı katta yemek odasının önünden geçerken sert ve yüksek sesli bir münakaşa duyduğum

(b) ve derhâl benden bahsediliyormuş gibi kulak kabarttım;

(c) Nüzhet’le annesinin sesi

Metnin ilk cümlesi, belirlenen hedef fiiliyle itibârî olarak zamanı yönetmektedir. Bir fiilin yapılması sırasında gerçekleşen olay ve durumlar, zaman yönetici cümle tarafından düzenlenmektedir.

Şimdiki zamanın hikâyesi yapısı, itibârî olarak zamanı düzenleyen sistemin yöneticisidir. “Şunu yapıyordum ki şunlar oldu.” kalıbı, metindeki cümleleri belli bir zaman dizisi içinde dizmektedir.

Yönetici cümle, ardından gelen cümlelerin fiillerini de yönlendirmektedir. “Geçme”, “(münakaşa) duyma” fiilleri “(Ağır ağır inerek eczaneye) gitme.” fiilinin akışı sırasında gerçekleşmektedir.

2b kısmı, fiil dizisinin sonucunu belirlemektedir. “Yüksek sesli bir münakaşa” ile ilgili olan “(kulak) kabartma” fiili, hazırlayıcı unsuru ve etkisini belirlemektedir. Böylece zaman zinciri, değişik yönlerden düzenlenmektedir.

Zaman bakımından belirlenen fiil ve durumlar, işitme duyusunu tetikleyerek diyaloga geçişte sistemli bir hazırlık yapmaktadır.

Ortak alan bakımından metni düzenleyen ilk cümle, ikinci cümledeki işitme duyusuyla olaya girişi de sağlamaktadır. zaman unsurunun olay ve durumu düzenlemesi, metnin yorumlanmasını da kolaylaştırmaktadır.

4.2.1.9.2 Ardışık Fiil – Yer Bağı Cümlesi Zamanlama

28.6

- (1) Henüz akşam olmamıştı.
- (2) Köşke girdim.
- (3) Evvelâ salonu çıktım.

İlk cümle, yapılacak yer değişiminin zamanını belirlemektedir. Diğer cümleler, zamanın başlangıcından itibaren ardışık olarak yer değişimi fiillerini gerçekleştirmektedir. Yer değişimlerinin tümdengelim şeklinde olması, zamanla ayrıntıyı birlikte işletmektedir.

Zaman belirleyici olarak kullanılan “akşam” kelimesi, fiillerin yapıldığı zaman dilimini düzenlemektedir. “Olmamıştı” yüklemi, zamanı sınırlayarak fiillerin öncesi ve sonrasıyla belirlenmesini sağlamaktadır.

Yüklemlere sorulan “ne zaman” sorusu, bağlantıyı anlam olarak kurmaktadır. Bu sorunun cevabını veren ilk cümle, böylece sonrasındaki iki cümleyi de zaman bilgisi içinde birleştirmiştir.

3 numaralı cümlelerin “evvelâ” zarf tümleci, zaman ve yer arasındaki uyumu sağlamaktadır. Bulunulan andan akşam oluncaya kadarki zaman dilimindeki fiillerin ilk sırasındaki fiil, zamandaki konumun belirlenmesi şeklinde düzenlenmiştir. Daha sonraki fiiller de buna göre sıralanacaktır.

“Köşke girdim.” cümlesinin fiili, yapılma yeri bakımından diğer fiilleri taşımaktadır. Yani fiilin yapıldığı yerler, bu ana yerin içindedir. “Salona çıktım.” cümlesi, yer olarak köşk - salon (bütün - parça) ilişkisiyle, fiil olarak “girdim” > “çıktım” ardışık zaman ilişkisiyle önceki cümleyle bağlanmaktadır.

Zaman belirleme cümlesi, diğer zaman ve yer unsurlarını düzenlerken, metnin belirli bir sistem içinde düzenlenmesini de sağlamaktadır. Metin çözücü, zaman ve yer ilerleyişini yorumlarken, bu sistemin işleyişinden yararlanır.

4.2.1.9.3 Sonuç Cümlesi Zamanlama

41.3

- (1) Gece uyuduktan sonra ilk defa sabahleyin uyandım.
- (2) Başımda hafif ağrı.
- (3) Etrafımda en küçük harekete büyük bir dikkatle bakıyorum ve her şey bana çok yeni ve garip görünüyor.
- (3) Hele koku...

İlk cümle, paragrafta kurulan betimlemenin zamanını belirlemektedir. Bu sonuç cümlesi, diğer cümlelerdeki fiil ve durumların gerçekleştiği zamanı bir zarf tümleci gibi düzenlemektedir.

Bu bağlantıda paragraf, zaman belirleyici zarf tümleci çatısında cümle formunda bütünleşir. “Uyanma” fiili, burada zaman belirleyici durumu sonuca göre göstermektedir. Bu fiilin “uyandım” yüklemine kullanılması, bağlantının daha da güçlenmesine zemin hazırlamaktadır.

“Gece uyuduktan sonra”, “ilk defa” ve “sabahleyin” zarf tümleçleri, zamanın daha kesin bir şekilde belirlenmesini sağlayan ögelerdir. Böylece sonuç zamanlayıcı cümlelerin ögeleri, bu işlev için üzerlerine düşen görevleri yerine getirmektedir.

2 ve 4 numaralı cümlelerin yüklemelerinin eksiltilmesi, zamana demirlenmiş sonuçları, daha belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır. 3 numaralı cümlelerin “görünüyor” yüklemi, eksik yüklemeleri “hissediyor” ve “duyuyor” şeklinde tamamlamaktadır. Böylece zaman belirleme, eksiltilemlerle desteklenmiştir.

Betimleme sonucunun zamanını belirleyen cümle, betimlemenin yorumlanışını kolaylaştırmaktadır. Zamanın sonuç yorumunu yönlendirmesi, metinleşmenin belli anlam hücreleri içinde gruplandırmalar şeklinde kurulmasını gerekli hâle getirmektedir.

4.2.1.9.4 Durum Yorumlayıcı Cümle Zamanlama

44.2

(1)(1) **Bugün dördüncü pansuman.**

(2)(1) **“Can sıkıntısı...”**

Metnin ilk cümlesi, zaman belirleyicidir. İkinci paragrafın ilk cümlesi ise bu zamanın nasıl geçtiğini gösterir. Böylece zaman belirleyici cümle, durumu yorumlamaktadır.

“Bugün” zarf tümleci, metnin başlangıç noktasını zamana bağlı olarak belirlemektedir. “Can sıkıntısı” isim tamlaması, metin boyunca devam eden psikolojiyi göstermektedir. Böylece birbirine paralel iki belirleyici, ortak bir şekilde işletilmiştir.

Başlangıç noktasının devamındaki diğer günleri de içine alan “can sıkıntısı” durumu, metnin devamında daha iyi anlaşılacaktır. Bu yüzden tamlama, metnin kuruluşunda önemli bir yere sahiptir.

4.2.1.9.5 Eksiltileli Cümle Zamanlama

44.11

(1) **Bugün dördüncü pansuman.**

(2) **Operatör:**

(3) **“- İyidir, dedi.**

Metnin başında yer alan aktarım yapısının zamanını belirleyen cümle, metnin de zaman yapısını düzenlemektedir. Doğrudan söze geçilmesi, bu yolla metne bağlanmaktadır.

“Bugün” zarfı, zaman dilimini bulunulan an olarak belirtmektedir. “Dördüncü pansuman” sıfat tamlaması ise, sıra sayısına göre zamanı bir fiilin niceliğine bağlamıştır.

Zaman belirleyici cümlelerin yüklemi, eksiltilerek bu cümlelerin etki alanı genişletilmiştir. “Pansuman” ve “Operatör” kelimeleri arasındaki ortak alan ilişkisi, zaman ilişkisini yakın bağlantıda kullanmaktadır.

“Pansuman yapma” fiili sırasında yapılan yorum, bağlantının temelidir. Yani sözün söyleniş zamanının belirlenişi, anlam tamamlama yoluyla iki cümleyi birbirine bağlamıştır.

4.2.1.9.6 Susma Cümlesi Zamanlama

10.5

- (1) - **Senin haberin yok, dedi.**
- (2) **Biri beni istiyor.**
- (3) *İzahat isteyen bir susuşla sustum.*
- (4) **Devam etti.**
- (5) - **Bir doktor.**

Diyalog yapısında konuşma akışı, bazen bozular. Yani taraflardan biri susar. Bu, bir bakıma konuşmacının cevap hakkını kullanmayarak susması demektir. Metinlerde susma, sıra noktalarla sağlanabileceği gibi, yorum cümlesiyle de belirtilebilir.

3 numaralı cümle, “Bunu izah edebilir misiniz?” şeklinde de olabilirdi. Ama bu geçiş, sıradan bir cevap olmadan öteye geçemezdi. Metin kurucu, bunun yerine susma hakkını kullanmıştır. Bu susma da aynı anlamdadır.

Susma bağlantısı da, önceki paragrafın “Birkaç dakika geçti.” cümlesi gibi, zaman aralığı geçişini sağlamaktadır. Ancak bu bağlantıda konuşmanın devam ettiğini belirten “Devam etti.” cümlesi, yüzey metne çıkarılmıştır. 4 numaralı cümlede

“konuşmaya” yer tamlayıcısı, eksiltilerek “devam etti” birimi üzerine yoğunlaşmıştır. Susma - konuşma geçişi, bağlantıların sıra dışı olmasını sağlamıştır.

4.2.1.9.7 Gelecek Sınırı Cümle Zamanlama

16.12

(2) **Bir kere de biz görelim...**

(3) **Yarın değil öbür gün gelirsiniz.**

2 numaralı cümlenin fiili, yapılış zamanına göre belirsizdir. “Bir kere de” zarf tümleci, belirli bir zamanda olmayan genel bir yineleme yapıldığını gösterir. Metin kurucu, ayrıntılı zaman bilgisini 3 numaralı cümleye ertelemiştir.

Yinelenen fiile sorulan “ne zaman” sorusu, bağlantıyı bulmamızı sağlar. “Yarın değil öbür gün” zarf tümleci, her iki cümlenin yüklemine zaman bakımından nitelemektedir. Bu öge, önceki cümlenin zarf tümlecini de açıklamaktadır. İki zarf tümleci arasındaki bu zaman belirleme ilişkisi, genelden özele doğru kurulmaktadır:

“Bir kere de” ZT (Genel)

“Yarın değil öbür gün” ZT (Özel)

İkinci zarf tümlecinin ileriye dönük zaman belirlemesi, cümlelerin yüklemelerinin zaman yapılarıyla desteklenmektedir. “Görelim” yüklemine I. tekil kişi; “gelirsiniz” yüklemine II. tekil kibar kişi istek yapıları, gelecekle ilgili planları taşır:

Bu bağlantılar, derin yapıda yeniden cümle kurma işlemleri ile çözümlenir.

“Yarın değil öbür gün, bir kere de biz görelim.”

“Gelirsiniz” yüklemi, anlatımı iki cümleye bölen ögedir. Bu yapı, iki fiili ardışık olarak düzenler. Ancak cümleler, zaman sırasının tersine sıralanmıştır:

Cümle sırasına göre : “görelim” → “gelirsiniz”

Zaman sırasına göre: “gelirsiniz” → “görelim”

Bu farklı düzenleme, önceki cümleyi açıklayan ekleme şeklindedir. Önemli unsur öncelikle metin çözücü, yönlendirilmiştir. Doktor’un muayene etmesi, zaman olarak sonra olsa da, önem bakımından önceliğe sahiptir.

4.2.1.9.8 Zarf İşlevli Cümle Zamanlama

14.1

(2) Yatak odasına girdim.

(4) Şunları söyledi:

İlk cümle, sonraki cümleyi zaman bakımından düzenlemektedir. Metin kurucu, 3 numaralı cümlelerin -DI ekinin zamanını, 2 numaralı cümleyle açıklamıştır. Böylece anlatım, anlambilim bakımından yeniden düzenlenmektedir:

“Yatak odasına girince şunları söyledi.”

Bu bağlantı, ilk cümleyi ikinci cümlelerin zarfı şeklinde düzenlemektedir. Yapı olarak bölünmüş bu ilişki, anlatımı basitleştirir. Ayrıca cümleler, farklı odak noktalarıyla birbirinden ayrılır.

Anlatıcı kişi için “(yatak odasına) girme” fiili, yer değişikliğini belirtme açısından önemlidir. Çünkü bu değişiklik, Çocuk için yeni duyguların doğması demektir. 2 numaralı cümle, sınırlandırılmış yapısıyla bu yeni duygulara metin çözücüyü hazırlamaktadır.

3 numaralı “Şunları söyledi.” cümlesi ise, daha özel bir hazırlık sağlar. Bu da metnin iç yapısıyla ilgili bir ön işarettir. Burada cümlelerin sonrasında gelecek olan Paşa'nın uzun konuşmasına hazırlık vardır. Paşa, durum değerlendirmesi yapmaktadır. Durum değerlendirmesi, önceki metinlere gönderim yaparak, geriye doğru bağlantılar kurmuştur.

İki cümle kendi aralarında anlam tamamlama bağlantısı kurarken, aynı zamanda önceki ve sonraki metinler arasında bağdaşıklığı düzenlemektedir. Bu tür cümleler, çok kullanışlı yapılarıyla sık sık karşımıza çıkmaktadır.

Peyâmi Safa, bağlantıları âdeta birer elektrik devresi gibi kullanarak anlatım sistemini düzenlemiştir. Metin çözücü, bu sistemin içine girdiğinde, âdeta eğitime başlar. Anlama, yorumlama, düşünce düzenleme, geçiş gibi birçok faaliyet, bağlayıcı unsurlarla ilgili önemli zihin geliştirme eksersizleridir.

4.2.1.10 Fiil Zamanlama

4.2.1.10.1 Söz - Fiilde Zamanlama

20.16

(0) Size de efendim.

(1) Nurefşan çıktı.

Sözle fiilin art arda gelişi ve aktarıcı unsurun derin metne itilmesi, eksiltiyle görüntü hâline getirilmiş bir betimleme yapısı kurmaktadır.

Sözle fiil, söyleniş ve fiil zamanlarında aldıkları konuma göre birbirine bağlanmıştır. Bu zaman bağlantısı, herhangi bir zaman unsuruyla belirlenebilir.

1. **Sonra** : Öncelik ve sonralık bakımından cümlelerin fiillerini düzenleyen bu bağlaç, derin metinde kabul edilerek iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. İlk cümle öncelik kazanırken, ikinci cümle sonraya bırakılmıştır. Bağlaç, zaman çizgisindeki yerlerine göre cümleleri sıralamaktadır.

2. **Zarf fiil -ArAk** : Hem zaman hem de tarz bildiren bu yapı, iki cümleyi birleştirmektedir. Burada ilk cümle belirleyici, ikinci cümle belirlenen durumundadır.

“Size de efendim diyerek Nurefşan çıktı.”

3. **“ve”** : Ekleme işlevindeki “ve” bağlacı, fiili söze eklemiştir. Böylece metnin iki cümlesi, daha serbest bir şekilde sıralı birleşik yapı hâline getirilmektedir.

“Size de efendim (dedi) ve Nurefşan çıktı.”

İki cümle arasındaki ayırım, “dedi” yüklemine derin metinde bırakılması ve “Nurefşan” öznesinin ikinci cümlede yüzey metne çıkarılmasıyla kurulmaktadır. Bu yapı, parçalar arasında mesafe koymaktadır. Metin çözücü, bu mesafeden dolayı söz ve fiili farklı yorumlamalar içinde incelemektedir. Yine bu yüzden, sözün âni bir şekilde kesilmesi söz konusudur.

“Çıktı” yüklemi, aynı zamanda metnin de son bulmasını sağlamaktadır. Bu cümlenin yorumundan sonra metin tamamlanmaktadır.

4.2.1.10.2 Bitmiş Fiil Zamanlaması

44.6

(5)(2) Operatör:

(3) - Bacağın kurtuldu.

(4) Fakat yere basmayacaksın! dedi.

(6)(1) Nüzhet'ten kart geldi.

Geçmişteki fiil ve sözleri aktaran rivayetli öyküleme, bitmiş zaman ilişkisiyle ilgisiz cümleleri birbirine bağlamaktadır. Böylece özetleyici anlatım, daha ekonomik bir şekilde düzenlenmiştir.

-DI eki, bu ilişkiyi düzenleyen unsurdur. Fiiller arasındaki tutarsızlık, bu ekle giderilmektedir. “Kurtuldu” / “dedi” / “geldi” yüklemeleri, bitmiş fiil ilişkisiyle zamanda geçmiş anlar olarak sıralanmaktadır. Ancak rivayet sırası, itibârî bir ardışıklık sağlamıştır. Sıralanan fiil ve durumlar, önceki gelişmelerin sonuç kısımlarını tamamlamaktadır. Romanın çözüm kısmının bu şekilde düzenlenmesi, zamanın geçmişi ve sonu şeklinde metni organize etmektedir.

Bağlantının önceki paragraftaki kısmı, hastalık ortak alanının son noktasını belirlerken, bulunulan paragraf Nüzhet ortak alanının değerlendirilmesini başlatmaktadır. Böylece bağlantı, bütün metni yeniden düzenlemiştir.

4.2.1.10.3 Konum - Fiil Sonuç Zamanlaması

38.5

(1) **Karanlık bastı.**

(2) **Elektrik düğmesini çevirdim.**

İlk cümledeki konum, ikinci cümledeki fiilin gerçekleşmesine sebep olmuştur. Bu sebep ilişkisi, ardışık bir zaman yapısı kurmaktadır. Böylece sonuç zamanlanmaktadır.

Konum değişimi, öncelik ve sonralık yapısıyla fiilleri dizmektedir. İki cümle arasındaki bağ kısmının değişik şekillerde doldurulmasında, yönetici sistem, zamandır. Bu sisteme aykırı seçimler, yanlışır. Derin metindeki bağlaçların zarf-fiil eklerinin seçimi, metin çözücünün zaman unsurunu kullanmasıyla yapılır:

<u>Bağlaç</u>	<u>Zarf – fiil eki</u>
Sonra	-ArAk
Bu yüzden	-IncA

Öncelik - sonralık ilişkisi, öyküleyici anlatımda kullanılması zorunlu bir sıralama sistemidir. Zamanın ardışık yapısı, buna göre düzenlenir. Diğer sistem olan eşzamanlılık, bu yapıdan farklıdır.

Konum ve fiil arasındaki ilişkilerin sonucu zamanlaması, romanın gerçeklik değerini arttıran bir tutarlılık yapısı kurmaktadır.

4.2.1.10.4 Durum - Fiil Dizimi Zamanlaması

24.5

- (1) Operatör itidalini kaybetmişti.
- (2) Odaya döndü.
- (3) Yanlışlıkla kanepenin koluna oturdu.
- (4) Kapıda duran bir talebeye bağırdı.

İlk cümlede belirlenen durum, bir fiil dizisi oluşturmaktadır. Bu fiil dizisinin bağlantıları, zaman eklerinin ardışık yapısıyla kurulmaktadır. İlk cümle ise, bunların başlangıç noktasıdır.

“Kaybetmişti” yüklemine durum belirlemesi, öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi desteğinde yapılmaktadır. Diğer cümleler, bu durumun sonuçlarıdır. Cümlelerdeki fiiller, duruma göre değerlendirilmelidir.

Sonuç fiillerin ardışık zamana göre dizilmesi, değerlendirmenin yönünü belirlemektedir. “Yanlışlıkla” zarf tümleci ve “bağırdı” yüklemi, değerlendirmede ilk cümlenin “İtidâli kaybetmiştir.” (N+Y) yapısının hazırladığı durum ve fiilleri göstermektedir.

İlk cümle, diğer cümlelerin fiillerinin zarf tümleci gibi görev yapmaktadır. Böylece cümle içi bağlantılara benzeyen cümleler arası bir bağlantı kurulmuştur. Fiillerin gerçekleşmesi sırasında mevcut olan durum, zaman tetikleyici olarak kullanılmaktadır. Bu yapı, cümleleri şu şekilde birleştirmektedir:

“Operatör itidalini kaybederek odaya döndü, yanlışlıkla kanepenin koluna oturdu ve kapıda duran bir talebeye bağırdı.”

Durum belirleyici unsurun diğerlerinden ayrılarak yönetici konumunda kullanılması, metnin çözümlenmesinde ve yorumlanmasında kolaylık sağlamak içindir. Metin çözücü, fiillerin hangi ruh hâlinde yapıldığını bilirse daha verimli bir anlatım kurulabilir.

4.2.1.10.5 Fiil - Gözlem Devam Eden Zamanlama

23.3

(2)(1) Nüzhet geldi, cibinliği açtı, içeri girdi ve yatağa oturdu.

(2) Hâlâ onu sevdiğimi tamamiyle anlayamıyordum; fakat sevinç içinde idim.

(3)(1)(a) Ona dikkatle bakıyor,

(b) gözlerimi onunla dolduruyor,

(c) görüşüme karışan öteki eşyaları görmemeğe,

(d) onun gözlerimdeki aksini saf bırakmaya çalışıyordum.

2.1 numaralı cümlenin parçaları, bitimli devam eden zaman yapısını, -DI ekiyle oluşturduğu diziyle kurmuştur. Bitimli devam eden zamanda gerçekleşen her fiil, birbirinin devamıyken, öncekinin bitmesine bağlıdır. Sebep - sonuç ilişkisi, burada kesintili bir yapıya sahiptir.

3.1 numaralı cümlenin parçaları, bitimsiz devam eden zaman yapısını, -yor ekiyle oluşturduğu diziyle kurmuştur. Bitimsiz devam eden zamanda gerçekleşen fiiller, ardışık olmakla birlikte, belli bir süreçte devamlılık kazanmıştır.

Devam eden fiiller ve onları yorumlamak için yapılan gözlemler, bu iki zaman yapısı arasındaki ilişki yönetiminde çözümlenmektedir.

2.1 numaralı cümlenin fiilleri, çözümlenen; 3.1 numaralı cümlenin fiilleri, çözümleyici işlevindedir. 2.2 numaralı cümle ise yorumlamanın mantık temelini oluşturmaktadır.

3.1 numaralı cümlenin “bakıyor” yüklemi, fiillerin görme duyusuyla tespitini sağlayan ögedir. Çözümlemeden yoruma geçiş, bu duyu üzerinde başlatılmaktadır. “Sevme” durumuyla açıklanan gözlemler yoluyla yorumlama yapılacaktır.

Yorumlayıcı gözlemler, görme duyusu ortak alanında gerçekleşmektedir. Fiillerin yapılıp yapılmamasındaki tercihi belirleyen nesnelere, “sevmek” ve “sevinç” kelimeleri arasındaki kök ortaklığını açıklamaktadır:

Gözü doldurmak > görüş > görmemek > yüzlerindeki akis

“Gör-” fiil kökünün kurduğu kelimeler, “sevmek” ve “sevinç” durumlarını belirlemektedir. “Sevinç”, “sevgi”nin sonucu olduğu için de, bu sonucu gösteren

ipuçları, “gör-” fiil kökü etrafında oluşmaktadır. Böylece devam eden zaman, müştak alanda düzenlenmiştir.

4.2.1.10.6 Fiil Tarzı Zamanlama

4.2.1.10.6.1 Tarz - Fiil Zamanlaması

31.13

- (1) Koridorlardan geçerken herkes, bilhassa talebe bana bakıyordu.
- (3) Bahçeye çıktık biraz oturduk.
- (4) Arkadaşım, hastalığa dair Doktor’a birçok şeyler soruyordu.

Ardışık fiillerin gerçekleşmesi sırasında ortaya çıkan başka kişilerin fiilleri, onların tarzını belirlemektedir. Bu belirleme, ZT + Y ilişkisine göre düzenlenmiş bir paradigma (dizi) ile gerçekleşmektedir.

Cümle içi bağlantıların cümleler arasında karşılaştırılması, ardışık fiil dizisinde düzenlenmektedir. Fiillerin buna göre değerlendirilmesi, yorumlamaları ayarlamaktadır.

Ardışık fiillerden ilki, “koridordan geçerken” zarf tümleciyle taşınmaktadır. Bu fiilin tarzını belirleyen yapı ise “Herkes, bilhassa talebe, bana bakıyordu.” (Ö+YT+Y) öğeleriyle kurulmaktadır.

Diğer fiiller, 3 numaralı cümlede “Bahçeye çıktık.” (YT+Y) ve “Biraz oturduk?” (ZT+Y) yapılarıyla düzenlenmiştir. 4 numaralı cümle ise art arda gelen bu iki fiilin tarzıdır. “(Bahçeye) çıkma” ve “(biraz) oturma” fiilleri yapılırken, “arkadaşım” öznesi “(Doktor’a) sorma” fiilini yapmaktadır.

Tarz ve fiil bildirici öğeler, farklı yapılar altında çapraz bir şekildedir. Bu yapı, yorumlamayı dört köşeli bir bulmaca yapısına göre yapmayı gerektirmektedir. Köşedeki fiiller ve onların kılıcıları, buna göre yorumlanır:

Kişi	Fiil	Kişi	Fiil	İlişki
Biz	(koridoru) geçme	herkes	bakma	eşzaman
Biz	(bahçeye) çıkma	biz	oturma	ardışık
Biz	çıkma / oturma	arkadaşım	sorma	eşzaman / tarz

Tarz - ardışık fiil dizisini düzenleyen zaman ilişkileri, gelişmelerin sistemli bir şekilde yorumlanmasını sağlamaktadır. Farklı kişilerin fiillerini zamana ve tarza göre yorumlaması, muhtemel bir dağınıklığı engellemektedir.

4.2.1.10.6.2 Fiil - Tarz Zamanlaması

42.5

- (3) **Masaya yatırdılar.**
- (4) **Dizimi süratle çözüyorlardı.**
- (5) **Operatör başucuma geldi.**
- (6) **Yaraya bakarak benimle konuşuyordu.**

Fiilleri birbirine bağlayan zaman ilişkileri, onları birbirleriyle karşılaştırarak düzenlemektedir. Fiil ve tarz ifadelerinin zamanlama ile bağlanması, daha sistemli bir metinleşme sağlamaktadır.

4 ve 6 numaralı cümleleri, öncelerindeki cümlelerin fiillerini, zaman ve tarz bakımından nitelemektedir. Bu niteleme, dört cümleyi birbirine bağlamaktadır. Ardışık zaman ilişkisi içinde düzenlenen eşzamanlı cümleler, bu bağlantının unsurlarıdır.

“Masaya yatırdılar.” (YT+Y) yapısıyla belirlenen fiilin yapılması sırasında devam eden “(Dizimi süratle) çözmeleri” fiili, ortak alanda yapılan uygulamaları sıralamaktadır. “Çözüyorlardı” yüklemine belirlediği devam eden fiil, bu ilişkiyi düzenlemektedir.

“Operatör başucuma geldi.” cümlesinde belirlenen bitmiş fiil ile onun bitişinden itibaren başlayan ve devam eden “Benimle konuşuyordu.” (ZT+Y) yapısındaki fiil bağdaşmaktadır. “Yaraya bakarak” zarf tümleci ve “Operatör” öznesi, fiilleri ortak alana eklemektedir.

Birbirine göre belirlenen zamanlar, 2 + 2 şeklinde düzenlenmiştir. Yinelene -DI eki, bu bağlantılar arasında ahenge ve ortak zamana dayalı bir paralellik sağlamıştır.

4.2.1.10.7 Gözlem - Fiil Ardışık Zamanlama

23.10

- (2) **Biraz kıpırdadım, yüzüne baktım.**
- (3) **Gözleri Kapalıydı.**

(4) Başı yana doğru kayıyordu.

(5) Hafifçe yastığın üstüne düştü.

Fiillerin gözlem sonucu iletilmesi, anlatımı tekil bakış açısında kilitlemektedir. Gözlerimi belirleyen cümle, anlatıcıyı ve metin çözücüyü ortak bir inceleme sürecine sokmaktadır. Bu süreç, gözlemcinin duygularını da paylaşmayı sağlamaktadır.

2 numaralı cümle, gözlemin başladığı noktayı göstermektedir. Bu başlangıç, görme duyusunun yönetiminde düzenlenmektedir. Yönetici duyu, Nüzhet'in uyanık ve uykudaki hâlini dolaylı yönden karşılaştırmak amacıyla yeni bir halkayı açmaktadır.

Gözlerimin hedefi olan fiiller, zaman çizgisinde düzenlenirken, algının fiil taraması şeklinde bir betimleme sistemi kurulmaktadır. Özne ve yüklem yapıları arasındaki dizi ve dizim ilişkileri, sistemin alt ve üst birimlerini düzenlemektedir.

“Gözleri” ve “ağzı” özneleri, Nüzhet bütünü altında çalışan parçalardır. Bu parçalar, üst birimleri oluşturur. Fiili gerçekleştiren etkin öge, ana öge Nüzhet'ten bağımsız hareket ettiği için, alt birim olan fiillerden soyutlanmaktadır.

Alt birim olan fiiller ise, “uyuma” fiilinin bütünü altında çalışmaktadır. Fiiller, üst birim olan etkin özneler yerine, gözlemi yapan Çocuk'a yönelmektedir. Böylece gözlenen fiiller, Çocuk'un Nüzhet hakkındaki duygu ve düşüncelerini yansıtmaktadır.

Fiil zaman dalgası -DI, ardışık bitmiş zaman yönetiminde, alt birimleri betimleme yapısında sıralamaktadır. Bu sıralama ise, üst birim olan özneleri, Nüzhet kimliği altında birleştirmektedir. Sonuçta zaman dalgası, metin halkasında bir bütünlük sağlamaktadır.

Gözlemler, zaman dalgası içindeki fiil ve kişileri belirlerken, metnin çözümlenmesinde gerekli ipuçlarını da metin çözücüyü vermektedir.

4.2.1.10.8 Kapsayıcı Fiil Zamanlama

24.6

(5)(1) O günü akşama kadar Nüzhet'le bahçede geçiriyoruz.

(6)(1) Kükürt serpmek bahanesiyle bağa gidiyoruz ve yere eğilerek, yapraklar arasında dudaklarımızı birleştiriyoruz.

5 ve 6 numaralı paragrafların ilk cümleleri, birbirini takip eden fiilleri taşımaktadır. Bu ardışık yapı, ortak zaman ve kişi ekleriyle belirlenmektedir. Ancak ilk cümlenin yüklemi, diğer yüklemeleri anlamca içine alarak, ardışık yapıyı bütünleştirmektedir.

“Geçiriyoruz” yüklemi, “bahçede” yer tamlayıcısı ile kurduğu ilişkiyle 6.1 numaralı cümlenin yüklemelerini içine almaktadır. “Bağa” yer tamlayıcısının “bahçede” yer tamlayıcısıyla kurduğu anlam ilişkisi, bu kapsama yapısını düzenlemektedir.

(Günü bahçede)geçiriyoruz > (bağa)gidiyoruz + (dudaklarımızı) birleştiriyoruz.

“O günü bahçede akşama kadar Nüzhet’le nasıl geçirdiniz?” sorusunun cevabı, bağlantının unsurlarını birbirine bağlamaktadır. Ayrıca bunların cevabı, 6.1 numaralı cümlenin kendisidir.

Kapsayıcı yüklem, zaman ve kişi ekleri yardımıyla da diğerlerini kapsamaktadır. İlk cümlenin yüklemindeki “-yor” ekinin devam eden zaman çizgisinde, ikinci cümlenin yüklemelerinin “-yor” ekleri dizilmiştir.

(Bahçede) geçiriyoruz (“(bağa) gidiyoruz + (dudaklarımızı) birleştiriyoruz).

1. çoğul kişi yapısı, aynı kişilerin yaptığı fiiller arasındaki uyumu sağlamaktadır. Böylece kapsayıcı ve kapsanan fiiller, belli bir kişi zinciri içinde düzenlenmiştir.

4.2.1.10.9 Değişen Fiil Zamanlama

24.10

(5)(1) O günü *akşama* kadar Nüzhet’le *bahçede* geçiriyoruz.

(9)(3) Elimi *cebime sokarken*, bana iki gün evvelini hatırlatacak bir kâğıt parçasına, bir şeye rastlamaktan bile *korkuyorum*.

(10)(1)(a) *Bahçe kapısından içeri* bir adam *girdi*,

(b) *köşkün harem tarafına doğru yürüdü*.

10 numaralı paragrafta kadarki kısımda, bahçede geçen fiil ve durumlar, normal seyri içinde gelişmektedir. Bu da, 5.1 numaralı cümlede belirlenmektedir. 9.3 numaralı cümlede geçen endişe ortamı kesilerek 10.1 numaralı cümlede âni bir değişme gerçekleşmektedir.

Değişmenin temelinde, olaya üçüncü kişinin müdahâlesi söz konusudur. Bu da kişi, zaman ekleri ve fiille belirlenmektedir. Yapı unsurları, değişmenin parçalarını farklılaşmalarla belirgin hâle getirmektedir.

İlk iki kısımda I. çoğul ve I. tekil kişi ekleri ile diyalog ve monolog kısımları kurulmuştur. Son kısımda ise, III. tekil kişi, bu diziyi bitirerek yeni bir kişiyi öykülemeye katmıştır.

4.2.1.11 Eksilti Tamamlayıcı Zamanlama

15.20

(2) “Hani senin o güzel kelimelerin, çılgınlıkların, şarkuların, dâvetlileri kahkahalara boğan şakaların?”

(3) Hatta şimdi...”

(4) Doktor sordu:

3 numaralı cümle, eksilti yapılarının tamamlanması için, önceki cümleye ihtiyaç duyulur. Bu tamamlama işlemi, “şimdi” ve “hani” zarf tümleçleri arasındaki ilişki ile sağlanmaktadır.

2 numaralı cümle, geçmişte bitmiş durumları taşımaktadır. “Hani” zarf tümleci, bu zamanı gösteren unsurdur. 3 numaralı cümle ise, içinde bulunan zamanı ifade etmektedir. “Şimdi” zarf tümleci, bu zamanı gösteren unsurdur. Bu iki unsur arasındaki ilişki, geçmişle bulunan ânın karşılaştırılmasını sağlamaktadır:

“Eskiden şöyleydi, şimdi böyle”

“Hatta” bağlacı, açıklamaya dayalı bir geçiş sağladığı için, eksik cümlelerin anlamının belirlenmesinde önemlidir. Bu bağlacın anlamı olumlu olduğu için, cümle de olumlu olmalıdır. Sonuçta geçmişteki fiillerin yine yapılacağı ile ilgili bir tamamlama olabileceği düşünülebilir:

(3) Hatta şimdi de (bunları yapacak gibi duruyor).

Eksiltinin sebebi, 4 numaralı cümle, düşünce cümlesini kesmesidir. Bu, 3 ve 4 numaralı cümleleri birbirine bağlar. Metin boyunca süren düşünce ve konuşma cümleleri, burada kesişmektedir. Ayrıca Hamlet ve roman metinleri de kesişerek, farklılıkları bağdaştırmaktadır.

Böylece kurulan ve tamamlanan eksilti, zaman ve bağlaç ilişkileriyle çözümlenebilmektedir. Metin çözücü, zamanın ilerleyişini iyi takip etmek zorundadır. “Dün” ve “şimdi” zarf tümleçleri ilişkisi, bütüne ulaşma yanında mantık dayanağını da oluşturur. Metinde boşluk doldurma, bu metincikte gerçekten zor bir hâle gelmiştir.

Bu yapı, metne gerçeklik kazandırır. Çünkü gerçek dünyada da, düşünce ve konuşma cümleleri böyle düzenlenir.

4.2.1.12 Yer Gönderimi Zamanlama

19.5

(8) Bak *orada* romanda okuduğun *Pont-Neuf'un arka sokağında bir yer altı meyhanesi vardır*.

(9) Hoş, *bugün* duruyor mu acaba?

İlk cümledeki yer bilgisi, ikinci cümlede zaman içinde varlık / yokluk açısından değerlendirilmektedir.

Derin metindeki “orası” öznesi, yer bilgisini bulunduğu cümleye taşımaktadır. Böylece paradigmatic (dizi) ilişki, sintatik boyutta incelenebilmektedir.

“Bugün” zarf tümleci, incelemenin zaman bakımından geçmişle bulunulan an arasında yapılmasını sağlamaktadır. Bu yapı, incelemeyi karşılaştırma şeklinde düzenler.

“Duruyor mu?” yüklemine soru yapısı, karşılaştırmanın varlık - yokluk arasında yapılmasını sağlar. Bu soru, bir cevap aramaktan çok, ihtimal hesabı yapılmasını sağlar. “Acaba” kelimesinin ihtimal bildiren anlamı, bunu belirlemektedir.

Paris > Pont-Neuf'un arka sokağı > Bir yer altı meyhanesi (x)

Bu bütün - parça zincirinin son halkasının varlığı, sorgulama sonunda tespit edilmelidir. Ancak bu cevabı metinde bulamıyoruz. 9 numaralı paragrafın romandan alıntı yapısı, önceki cümlelerdeki zaman belirlemeleri için ipuçları vermektedir:

Zaman	Tarih	Gönderim	Yeri	Hedef	Yeri
dün Ø (geçmiş zaman)	1887	dün Ø	5.8	1887	3.5
bugün (şimdiki zaman)	1915	bugün	5.9	28 sene evvel	3.6
vardır (geniş zaman)	1887 - 1915	vardır	5.8	Paris'e gittiğim vakit (ten beri)	3.2
Sen git. (gelecek zaman)	1915 sonrası	git	5.7	O vakit dünyada yoktun	3.7.
okuduğun (bitmiş zaman)	biraz önce	romanda okuduğun	5.8	Paris'in yer altı meyhaneleri	3.9

Bu zaman mesafeleri, ihtimali yarı yarıya eşitlemektedir. Yani varlık ve yokluk eşit uzaklıktadır.

Yapılan alıntının gerçek ötesi yapısı, ihtimâli düşüren unsurdur. Zaman unsurlarının somutluğu ve betimlemenin soyutluğu, denge unsuru işlevinde bir yerin varlığının sorgulanmasını düzenlemektedir.

4.2.1.13 Durak Zamanlama

19.8

(2)(1) Paşa, bol kahkahalar atıyor. (1)

(3)(1) Ben, diyordu. (2)

(5)(1) Göğsü yorulan Paşa biraz duruyor. (3)

(7)(1) Sonra, diyor. (4)

(8)(1) Nefesi kesiliyordu. (5)

Metnin bazı paragrafları, durak noktalarıyla demirlenmiştir. Bu yapı, metni beş kısma ayırmaktadır. Bu kısımlar arası geçişler, anlatımın değerlendirildiği noktalardır.

“Hatıraların anlatılması” / (Paris betimlemesi) yapısında anlatıma verilen aralar şeklindeki duraklamalar, metinde bir bağlantı sistemi kurmaktadır. Sistemin işleyişi, aktarıcı yüklemeler arasındaki ilişkilerle düzenlenmektedir. Aktarıcı kişi Çocuk, anlatıcı kişinin anlatımını keserek, romanın genel yapısındaki hâkim anlatıcının işlevinin devam ettiğini hatırlatmaktadır.

Birbirlerinden uzak olmalarına rağmen bu cümlelerin devam eden zaman yapısındaki ortaklıkları, duraklar arasındaki ahengi kurmaktadır. Zaman ekleri (-yor ve -yordu), farklı gibi görünseler de, işlevde ortaktır. -Yor eki, şimdiki zamanda; “yordu” eki, geçmişte devam eden durumu gösterir. Ancak değişken olan anlatma ânı, bu farklılığı giderir:

Anlatma Anı	Zaman Eki	Zaman Yapısı	Zaman Anlamı
Durum / Olay ânı	-yor	Şimdiki zaman	Devam eden zaman
Durum / Olay sonrası	-yordu	Şimdiki zamanın hikâyesi	Geçmişte devam eden zaman

Bu zamanlama yapısı, metinde hâkim olan geçmişte bitmiş zaman (-DI) ağında ek farklılaşmasına dayalı sınırlamalar yapmaktadır. Metin çözücü, bu sınırları kullanarak metnin kısımlarını belirleyebilir. Bu kısımlar, şu şekildedir:

	KONU	KISIM
(1)	Paşa'nın okunan romana tepkisi	Paşa'nın Kahkahaları
(2)	1887'de Paris	Paris'in Yeraltı Meyhaneleri
(3)	1887'de Türkiye	İttihatçılar
(4)	1887 sonrası Paris	Sadi Carnot'yu Öldürdüler
(5)	Romadaki Paris	Bir Kapalı Araba

Bu kısımların belirlenmesi, metin çözülemeyi basitleştiren metin halkalarını düzenlemektedir.

4.2.1.14 Atlamalı Zamanlama

35.7

(6)(4) Arkamda duran birinin kolları arasına düşüvermişim.

(7)(1) Kuvvetli bir eter kokusu içinde ayıldığım vakit, kendimi ameliyat masasına uzatılmış buldum.

İki cümle arasında bir zaman aralığı vardır. Bu boşluk, “bayılma” durumuyla açıklanmaktadır. Böylece atlanan zaman, anlatımı bozmadan bağlantıları düzenlemiştir.

Atlamalı zaman aralığı, metinde verilen diğer bilgilerle tamamlanmaktadır. Bu tamamlama, tedavi ortak alanının unsurlarıyla düzenlenmektedir.

Şuursuzluk hâlinin metni kesintiye uğratması, I. tekil kişi anlatıcının özelliğine bağlıdır. Anlatıcı kişi, devre dışı kalınca anlatım da kesilmiştir. Bu yüzden, önceki pansuman bilgileri burada yeniden kullanılmalıdır.

Zaman aralığı, “düşüvermişim” yüklemiyle, “kuvvetli bir eter kokusu içinde ayıldığım vakit” zarf tümleci arasındaki ilişkiyle belirlenmektedir. Bu ilişki, “bayılma” sonrası “ayılma” şeklinde ardışık olarak kurulmaktadır.

“Kendimi ameliyat masasına uzatılmış buldum.” kısmı, zaman aralığında sonraki ilk durumu bildirmektedir. Böylece kesilen fiiller, sonraki cümlelerde devam ettirilmiştir.

4.2.1.15 Geçiş Zamanlama

4.2

(1)(2)(e) çıktım.

(2)(1) Ağır ağır yürüyordum.

(2) Etrafımda ipe dizili çamaşırlar gibi müphem dalgalanışlar.

(3) Onları görmüyorum.

(4) Kapanırken dizime çarpar korkusuyla büyük, yaylı kapıyı ihtiyatla açıyorum.

(5) Dış kapıdan bir sedye geliyor.

(6) Bakmadan daha hızlı yürüyorum.

Önceki paragrafta “karanlık dehliz” sıfat tamlaması yinelemesiyle sağlanan yer değiştirimi sonrasında, ortak yerde hareket bildiren zaman yöneticilerinin yapısı, paragrafin iç bağlantılarını kurmaktadır.

Yolda yürürken zaman akışı, yolda (yer) ilerleme ile birlikte işler. “Çıktım” yüklemının zamanı, bitmişlik bildirmektedir. “-DI ekinin süreklilik kazanmış hareket bildiren yapısı, zamanda değişimi, ardışıklık bağlantısıyla birlikte kurmuştur.

“-DI” > “-yorDU geçişinden sonra -yor sürekli zamana geçiş yapılmıştır. Zaman eklerinde değişim olduğu için metin çözücü, zaman / yer değişimini yadırgamadan, anlatımlar arasında bağlantıları algılamaktadır.

“Görmüyorum” / “açıyorum” / “geliyor” / “yürüyorum” yüklemeleri, belli zaman aralıklarında meydana gelen birinin bitişiyle ötekinin başladığı zaman zincirini oluşturmaktadır.

4.2.1.16 Yöntem İlişkisi Kuran Zamanlama

3.1

(1) Beyaz gömlekli, güçlü kuvvetli adam, parmağıyla beni de işaret etti.

(2) Yüksek sesle bağırdı.

Görülen geçmiş zaman eki -DI, sıralı yapı içinde yöntem ilişkisine dayalı ardışık zaman bağlantısı kurmuştur.

Yapı : “İşaret etti... bağırdı.”

Anlam : “İşaret ederek... bağırdı.”

“İşaret etti” yüklemi, “de” bağlacıyla yinelenen bir fiili belirlemektedir. Böylece önceki metinlerdeki yöntem örgüsüyle bağlantı sağlanmaktadır.

Metinde hareketlerin ilişkisi, zaman bağlamında belirlenir. Hareketlerin zaman ilişkisi, zaman belirten zarf tümleciyle de belirtilebilir. Bazen de -bu paragrafta olduğu gibi- yöntem bildiren zarf tümleçlerinin paradigması (dizi), bağlantıyı destekler. Ayrıca “parmağıyla” ve “yüksek sesle” zarf yapılarındaki vasıta hâli eklerinin yinelenmesi, anlam ilişkisi bakımından da iç içe bağlama yapısına katılmaktadır.

“İşaret etme” ve “bağırma” fiilleri, belli bir yönteme göre art arda sıralanan ve bir işlemin safhaları olan yapılardır. Zaman eki, kurduğu ilişkiyle hem cümle içi fiilleri sıralamış, hem de kısımlar arası geçişi kurmuştur.

4.2.1.17 Eksiltiyle Düzenlenen Zamanlama

21.16

(14)(1)(c) Bu sefer daha emniyetle Nüzhet’in oda kapısına geldim,

(d) hafif iki defa vurdum.

(2) Kim o? diye bir ses geldi, onun sesi.

(15)(2) Aç Nüzhet!

(3) Kapı kilitsiz.

(16)(1)(a) Topuzu çevirdim,

(b) içeri iki adım atıp kapıyı kapadım

(c) ve durdum.

Metindeki ardışık fiiller arasına giren eksilteli konuşmalar, fiillerin anlamlarını tamamlayan bir yapıyı oluşturmaktadır. Bu bağlantı, zaman eklerinin yinelenmesi ve eksiltilmesi arasındaki ilişkilerle düzenlenmektedir.

Cümleleri ardışık zaman ilişkisiyle düzenleyen -DI ekleri, eksilteli cümleleri de dizinin içine almaktadır. Tam cümleler, eksik olanların zamanlarını belirleyerek, anlam ilişkilerini güçlendirmiştir.

Konuşma cümleleri, fiillerin hedefe ulaşması konusunda kilit durumdadır. Bildirilen isteğe olumlu bir cevap verilirse hedefe ulaşılabilecektir. Eğer olumsuz bir cevap alınırsa hedef kaybolacaktır. Bu yüzden belirleyici olarak düzenlenen diyalog, bazı öğeleri eksiltilerek daha belirgin hâle getirilmiştir.

15.2 / 3 numaralı cümleler, geniş zaman yapısındadır (aç / kilitsiz). Ancak devam eden zaman yapısı, bu geniş zaman yapısını daraltmıştır. Bu daralma, devam eden zamanın dondurularak dizide bir nokta hâline gelmesi şeklindedir.

Yapı ve anlam arasındaki ortak diziliş, metnin çözümünde bir işaret olarak kullanılmaktadır. Metin çözücü, yön tayini yapılan kısmın farklılığı için uyarılmaktadır. Zaman zincirinin derin metinde devam ettiği yer, dikkati çekmektedir.

Eksiltiyle düzenlenen zaman dizisi, eksiltinin de zamanını düzenlemektedir. Böylece bağlantıda uyumsuz gibi görünen yapılar, aslında aralarındaki yapı ve anlam ilişkileriyle bir sistemin parçaları olarak düzenlenmiştir.

4.2.2 Zarf Tümleci Zaman Bağı

4.2.2.1 Zarf Tümleci Fiil Zaman Bağı

4.2.2.1.1 Ardışık Fiilli Zarf Tümleci Zaman Bağı

23.1

(1) *Nüzhet odadan çıkınca / soyundum.*

(2) *Yatağa girdim.*

Aynı cümlelerde düzenlenmiş olan “soyunma” ve “(yatağa) girme” fiilleri, zaman bakımından “Nüzhet odadan çıkınca” zarf tümleciyle belirlenmektedir. Zaman çizgisi, Nüzhet’in odadan çıkmasıyla başlamış ve ardışık olarak devam etmiştir.

İtibârî olarak belirlenen zaman, zarf tümlecinin fiiline bağlıdır. Zarf tümlecinin kişiler arasındaki ilişkiyi belirlemesi de, bağlantının diğer bir yönüdür. Nüzhet’in yer değişimi yapması, yani dışarı çıkması, Çocuk’un yapacağı fiiller için uygun ortamı oluşturmuştur. Böylece zaman, yer ve kişi bakımından belirleyici öge, cümleleri de bağlamıştır.

“Soyunma” ve “(yatağa) girme” fiilleri, birbirini çağrıştıran bir anlam yapısı oluşturur. Bir fiilin yapılışı, diğerinin yapılacağını gösteriyorsa, bu fiillerin yapılışı, bulunduğu cümleleri birbirine bağlar. “Nüzhet odadan çıkınca” zarf tümleci de yaptığı zaman ortaklığı belirlemesiyle çağrışımı tek çatı altında toplar.

Ardışık fiilleri düzenleyen zarf tümleci, değişik şekillerde yorumlama yapmayı sağlamaktadır. Bunlar:

1) Ayrırım : Bütün fiillerin ardışık olarak sebep - sonuç ilişkisiyle ayrı ayrı belirlenmesi:

“Nüzhet odadan çıktı. > Soyundum. > Yatağa girdim.

Bu bağlantıda zaman, devam eden zaman eki -DI ile kurulmuş bir üçlemedir. Her adım, diğerinin başlangıcıdır. Bu fiillerden biri yapılmadan ötekine geçilemez.

2) Birleştirme : Bütün fiiller, son fiilin belirleyicisidir. Bu yapıda, bütün parçaların tek cümle çatısı altında birleşmesi söz konusudur.

“Nüzhet odadan çıkınca, soyunup yatağa girdim.”

Bu bağlantıda, zamandan çok tarz ön plandadır. Yapılan fiilin yönü, diğer fiile doğrudur. Her halka, bir fiilin sonucu, yeni bir fiilin de sebebidir.

4.2.2.1.2 Fiil Zamanlayıcı Zarf Tümleci Bağı

26.2

(1) (8) Mithat Bey geldi.

(11) Bu odada gördüklerimi (yazıyorum).

(2) (1) Şimdi iki erkek ve iki Hıristiyan kadın içeri girdi.

“Şimdi” zarf tümleci, önceki paragrafla zamana dayalı bir bağlantı kurmaktadır. Zarf tümleci, fiili önceki söze bağlarken; -DI eki, 1.8 numaralı cümleye bağlamaktadır:

(8)(1) “Mithat Bey geldikten sonra iki erkek ve iki Hıristiyan kadın, içeri girdi.”

(11)(1) “Bu odada gördüklerimi yazarken iki erkek ve iki Hıristiyan kadın, içeri girdi.”

“Mithat Bey’in geliş”i ile “iki erkek ve iki Hıristiyan kadının giriş”i arasındaki zaman ilişkisi, yer değişikliği üzerine kurulmaktadır. “Gördüklerini yazış” ile “(onların) girişi”, zaman çizgisine göre düzenlenmektedir.

Fiil zamanlayıcı zarf tümleci “şimdi”nin açılımı “şu anda”, bir zaman gönderimi yapmaktadır. Bu zaman belirlemesi, sözle fiil arasında eş zamanlılık ilişkisi kurmaktadır. Zarf tümleci, metnin genel zaman dizisi içinde de bir düzenleme yapmaktadır. Böylece yakın ve uzak zaman bağlantıları, tümleçle düzenlenmektedir.

4.2.2.1.3 Zarf Tümlenciyle Fiil Zaman Bağı

10.11

(10)(1) **Bir kahkaha daha attı.**

(2) **Ben ağzımı açamayacak bir halde idim ve dinlemekte de güçlük çekerek susuyordum.**

(11)(1) **Birdenbire kolumu tuttu:**

(2) **Of! Sen ne ciddi adamsın!**

(3) **Bir şey söylesene...**

Önceki paragrafın ilk cümlesinin “attı” yüklemine ve bu paragrafın “tuttu” yüklemine öğrenilen geçmiş zaman ekleri arasındaki zaman bağlantısı, “birdenbire” zarf tümlenciyle düzenlenmiştir.

Bu iki paragrafın cümleleri arasında, kahramanların içinde buldukları durumlara göre bazı ilişkiler kurulmuştur:

Aktif konumdaki “Nüzhet” kişisi, pasif durumdaki “Çocuk”u harekete geçirmeye çalışmaktadır. İlk paragrafta bu işlevle kullanılan unsur, “kahkaha attı” yüklemidir. Ancak bu fiilin bir sonuç vermediğini, aynı paragrafın 2 numaralı cümlesinden anlıyoruz.

İkinci paragrafta, daha güçlü bir uyarıcıya ihtiyaç duyulmaktadır. O da paragrafın ilk cümlesinin “(Kolumu) tuttu.” (N+Y) yapısı olmuştur. Zaman akışı içinde şiddetin arttığını, “birdenbire” zarf tümlencinden anlıyoruz. İki zaman birimi arasındaki geçişin âniliğini belirten bu öge, özel bir zaman bağlantısı kurmaktadır.

Fiilde şok zaman sıçramasıyla sağlanan geçiş, yeterli olmamıştır. Bu yüzden paragrafın 2 ve 3 numaralı cümlelerinde sırasıyla kullanılan ünlem ve emir yapıları, “birdenbire” zarf tümlencinin etkisini kuvvetlendirmeye çalışmaktadır.

4.2.2.2 Dizi Zarf Tümlenci Bağı

4.2.2.2.1 Dizi Zarf Tümlenci Sıralayıcı Zaman Bağı

12.2

(1)(1) **Yatağı girerken, her büyük felâketimde olduğu gibi, kendimi birkaç yaş birden büyümüş hissettim.**

(2)(1) Yatağa girince vücudumun her vakitkinden fazla ağırlaştığını zannettim.

Metnin ilk iki paragrafının 1 numaralı cümlelerindeki zaman bildiren zarf tümleçleri arasında kurulan zaman ilişkisi, paragrafları birbirine bağlamaktadır.

Bu bağlantı, paragrafın ön cümlelerine dayalı olarak kurulmaktadır. Bu kurgu, paragraflardaki iç bağlantıların da bir arada değerlendirilmesini sağlamaktadır.

Ön cümlelerin “yatağa girerken” ve “yatağa girince” zarf tümleçleri arasında ardışık zaman ilişkisi kurulmuştur. Olaylar, “(yatağa) girme” fiilinin safhaları hâlinde düzenlenmektedir.

Yatağa girerken (hazırlık) → Yatağa girince (fiil)

Paragrafın ilk cümleleri, temel yapılarıdır. Diğer cümleler, temel yapıların üzerine binâ edilmiştir. Aslında öncümleler, anlam olarak paragrafı taşımaktadır. Ancak diğer cümleler, temel cümleyi niteleme durumundadır. Nasıl cümlede yüklemi niteleyen zarf tümleçleri varsa, paragrafta da temel cümleyi açıklayıp yorumlayan niteleyici yapılar vardır.

4.2.2.2.2 Dizi Zarf Tümleci Âni Geçiş Zaman Bağı

13.30

(28)(1) Hiçbir şey söylemeden, hatta nefesini boşaltmadan geriye döndü, koştı ve odadan çıktı.

(29)(1) Bir anda hem onu, hem kendimi anlamak ihtiyâcıyla, hareketsiz ve şaşkın durakladım → Yorum (Yatak - Erenköy)

(30)(1) Birdenbire vücûdum gevşedi, omuzlarım düştü.

29 ve 30 numaralı paragrafların ilk cümleleri, 28 numaralı paragrafın sonucudur. III. tekil kişinin fiillerinin, I. tekil üzerindeki etkileri yoluyla kurulan ilişki, paragrafları birbirine bağlamaktadır.

Bağlantıları kuran unsurlar, “bir anda” ve “birdenbire” zarf tümleçleridir. Bu tümleçler, âni gerçekleşen fiil yapısına bağlı zaman ilişkisi kurmaktadır. Bağlaçlar, hızlı durum değişikliği yoluyla geçişi sağlarken, 28 numaralı paragraftaki durumun etki gücünü kuvvetlendirmektedir.

“Bir anda” ve “birdenbire” tümleçleri, buldukları cümleleri zamanda bütünleştirme işlevindedir. 28 numaralı paragraftaki ardışık fiiller, zincirleme tepkiler oluşturmuştur. Etki durumunda olan fiillerle sonuç durumundaki fiiller arasındaki ilişkiler, bu tümleçler tarafından zamana bağlı olarak düzenlenmektedir:

<u>Etki</u>	<u>Sonuç</u>
geriye döndü	durakladım
koştu	gevşedi
(odadan) çıktı	düştü

Yüklemler, etki - sonuç yapısında paralel bir anlatım kurarak, âdeta her fiili bir sonuca bağlamıştır. Metin çözücü farkında olmasa bile, paragraflar arasındaki bu ilişkileri kullanarak durum çözümlemesi yapabilmektedir. Paragraf, geniş bir alanda bağlaç ve anlam ilişkileriyle bütünlük kazanmaktadır.

30.1 numaralı cümle ise, 29 numaralı paragraftaki ilk cümlenin başlattığı yorumlamalarla ilgilidir. Yataktaki psikolojik durum ve Erenköy betimlemesi, 30.1 numaralı cümledeki durumu meydana getirmiştir.

4.2.2.3 Geçiş Zarf Tümleci Zaman Bağı

41.1

(0) Ben yanındayım, korkma, hiç yalnız kalmayacaksın uyu!

(1) *Sabah*, odama bir kadın girdi, pencereyi açtı.

Önceki metindeki zamanla yeni metnin zamanı arasındaki geçiş, “sabah” zarf tümleciyle kurulmaktadır. Böylece zaman kavramına göre iki metin, birbirine bağlanmıştır.

“Uyu” yüklemiyle “sabah” zarf tümleci arasındaki ilişki, iki metin arasındaki zaman aralığını gösterir. Böylece “girdi” ve “açtı” yüklemelerinin başladığı an da, tespit edilmektedir.

Zaman belirleyen zarf tümleci, “İlk Sabah” başlığına ulaşarak metni bir sürecin ilk safhasına yerleştirmektedir. Bir gece öncesi, biten bir süreci gösterirken, “ilk sabah” metnin sonuna kadar sürecek bir kısmı başlatmaktadır.

Zarf tümleci, bulunduğu cümlenin yükleriyle girdiği zaman ilişkisiyle, metnin başlangıcını düzenlemektedir. Öyküleyici anlatımda zaman, konum belirleyici özelliğiyle kullanışlı bir başlangıç ifadesidir.

Bir metin, zaman ve yer bilgileriyle başlatılabilir. Böyle metinler, betimleme ağırlıklıdır. Belirlenen zaman ve yer, ya genel bir zaman (ilk sabah), ya belirli bir yer (oda) ya da bir zaman (1966) olabilir.

4.2.2.4 Karşılaştırmalı Zarf Tümleci Zaman Bağı

24.1

- (1) *Ertesi gün*, kendimi bedbaht sanmakta bu kadar acele edişime kıızıyordum,
- (2) *Bir gün evvel*, kuruntularım yüzünden, kendisiyle bütün alâkalarımı inkâr etmeye kadar vardığım bu köşk, *o gün* beni her dakika sevindiriyor.

Psikolojik değişim, zaman belirleme unsurlarıyla karşılaştırmalı olarak düzenlenmektedir. Cümlelerdeki zarf tümleçleri arasındaki ilişkilerle, bu yapı oluşturulmuştur.

Zamanda geçmiş ve bulunulan an, bir oluş veya durumun gelişme çizgisinin belirlenmesinde kullanılabilir. Zamanla değişen durumlar, zaman unsurları tarafından birbirine bağlanır.

“Ertesi gün” zarf tümleci, olay sonrası gelişmelerin yorumlandığı cümleyi zamana bağlamaktadır. Daha sonra da gelişmelerin açıklanması için ikinci cümlede “bir gün evvel” zarf tümleci ile geriye dönülmektedir. Böylece iki zaman birimi arasında karşılaştırma yapılmaktadır. Yine “o gün” zarf tümleci, “bir gün evvel” zarf tümleci ile kurduğu ilişkiyle karşılaştırmayı devam ettirmektedir.

İlk cümlede “bu kadar acele edişime” yer tamlayıcısı, karşılaştırılan durumu belirlemektedir. Böylece geçmişte yapılan bir fiil, bulunulan zamanda yoruma hazırlanmıştır. “Kızıyorum” yüklemi ise yorumlamayı tamamlayan ögedir.

İkinci cümlede karşılaştırma, yer - zaman çizgisinde gerçekleşmektedir. Çocuk'un zamanla aynı yere bakışının değişmesi, karşılaştırılan durumları

belirlemektedir. “Köşk” ortamının psikolojik çözümleyici olarak kullanılması, değişimi daha önemli hâle getirmektedir.

“Köşk”e bakışı değiştiren zaman, aslında meydana gelen olay ve durumların taşıyıcısıdır. “Kuruntularım yüzünden” zarf tümleci, bu olay ve durumlara yaptığı gönderimle, bu işlevi taşımaktadır. “Bedbaht” kelimesi de olay ve durumların sonucunu bildirmektedir.

“Alâkaları inkâr etmeye varmak” ve “(her dakika) sevinmek” durumları ise, karşılaştırılan iki durumu belirlemektedir. Bu durumlar; zaman, yer ve kişi bilgileriyle tamamlanarak bir sonuca ulaşılması mümkün olmuştur.

4.2.2.5 Çıkarımlı Zarf Tümleci Zaman Bağı

22.15

(2) Ben de şalım alıp geleyim, üşüyorum.

(3) Nüzhet’in odaya yarı çıplak geldiğinin *o anda* farkına varmıştım.

Söz ve durum arasındaki karşılaştırmalar, çıkarımlar elde edilmesini kolaylaştıran bir sistemi oluşturmaktadır. Bu sistem, zaman, sebep ve durum bakımından düzenlenmektedir. “O anda” zarf tümlecinin zaman belirleme işlevi, sistemin yöneticisidir.

Betimleme yapısında algılanamayan ayrıntıların daha sonra bir dış uyarıcıyla elde edilmesi, bağlantıda zaman akışını ön plana çıkarmaktadır. Gecikmiş algı, “Nüzhet’in Uykusu” metnine geçişi sağlarken, Çocuk - Nüzhet ilişkisinde de yeni bir safhaya geçildiğini gösterir.

“O anda” zarf tümlecinin parçaları, geçişleri belli bir zaman dizisi hâlinde düzenlemektedir. “An” ismi, bir zaman parçasını belirleyip resimleştirmektedir. “O” işaret sıfatı ise, belirlenen zamanın gösterilmesini sağlamaktadır. “O an” sıfat tamlaması, ikinci metnin sınırında geçişi belirleyen zaman parçasıdır. “O anda” zarf tümleci, bunu diğer unsurlarla uyumlu hâle getirmektedir.

2 numaralı cümledeki söz, 3 numaralı cümledeki “Farkına varmıştı.” (YT+Y) yapısının sebebini oluşturmaktadır. İşitme duyusunun işletilmesi, bu geçişi düzenlemektedir. “O anda” zarf tümleci ise, sebebi zaman noktasında kilitlemektedir.

Zarf cümlecığının zaman, durum, görme, işitme, sebep-sonuç ve iletişim bakımından kurduğu çağrışım sistemi, metnin zaman çatısı altında çözümlenip yorumlanmasını sağlamaktadır.

4.2.2.6 Zarf Tümlenciyle Gönderim Zaman Bağı

15.4

(4) Teşrihhaneyi görmemiştim.

(5) *Bu sefer beni oraya götürdü.*

“Oraya” yer tamlayıcısı(zm), önceki cümlenin “teşrihhâneyi” nesnesine, yer bilgisine dayalı bir gönderim yapmaktadır. Bu gönderim, “görmemiştim” > “götürdü” yüklemlerinin olumsuz > olumlu fiil geçişiyle düzenlenmektedir. Yerin nesneden yönelmeye geçişi de, fiildeki değişmeyi açıklamaktadır:

“Teşrihhaneyi” N

“Oraya (Teşrihhâneye)” YT

Bu iki öge arasındaki ortak yer, 5 numaralı cümlenin “bu sefer” zarf tümlenciyle zaman bakımından ayarlanmaktadır. Bu ayarlama, “görmemiştim” ve aksi “görmüşüm” yüklemleri arasında yapılmaktadır. Böylece görülenlerin ve görülmeyenin karşılaştırılmasına dayalı bir bağlantı kurulmuştur.

3 numaralı cümledeki “lâboratuvarları”, “sınıfları” ameliyathaneleri” nesnelere görülmüş olanları, 4 numaralı cümledeki “teşrihhane” nesnesi görülmemiş olanı taşımaktadır.

Zaman ayarlayıcı unsur olan “bu sefer” zarf tümlenci, geçmişle şu ânı karşılaştırmaktadır. “Teşrihhane” unsuru ise, yer bağlantısını kurmuştur.

“Görmemiştim” yüklemi, I. tekil kişi; “götürdü” yüklemi III. tekil kişi ekiyle, kişi bağlantılarını kurmuştur. Kişi bağlantıları, Doktor’la Çocuk arasındaki ilişkiye bağlıdır.

Sonuçta yer gönderimin zaman ayarlayıcısı olan “bu sefer” zarf tümlenci, iki cümleyi bağlarken; yer ve kişi bağlayıcılarının yardımıyla anlatım bütünlüğünü sağlamıştır.

4.2.2.7 Zarf Tümlenci Atlamalı Zaman Bağı

44.1 “Notlar”

(0) Kendimi son defa olarak bir an bulup kaçıyorum.

(1) Bugün dördüncü pansuman.

İki metin arasında yüzey metne çıkarılmayan “ameliyat olma” fiili, bir zaman aralığı oluşturmaktadır. Bu aralık, zarf tümlençleri arasındaki ilişkiyle tespit edilmektedir.

“Son defa olarak” zarf tümlenci, ameliyat öncesi son ânı belirlemektedir. “Bugün” zarf tümlenci, ameliyat sonrası gelinen noktayı göstermektedir. Bu iki zarf tümlenci arasındaki zaman aralığı ise, atlanmıştır.

İki zarf tümlencinin çevirdiği ameliyat, Çocuk’un baygın olmasından dolayı yüzey metne çıkarılmamıştır. Bu şekilde atlanan kısım yerine, dördüncü pansumana geçilmiştir.

Romanın normal anlatımından “notlar” şeklindeki günlük tarzına geçmesi, üç pansumanı atlamayı mümkün kılmıştır. Böylece roman, birden çözüm kısmında hızlanmış ve pansuman sırasına göre bitirilmiştir.

Zarf tümlençleri arasındaki ilişkinin anlatımı hızlandırması, romanın düzenlenişinde önemli bir işleve sahiptir. Metin çözücüye ayrıntıların verilmemesi, bu yolla izah edilebilir.

4.2.2.8 Zarf Tümlenci Sonrası Zaman Bağı

38.8

(7)(5) *Biraz sonra*, yemeğim geldi.

(8)(1)(a) Zaman yürümüyor,

(b) dakikalar korkunç bir sıkıntı içinde uzuyorlar,

(c) hattâ dağılıyor,

(d) birikmiyor, toplanmıyor ve bir çeyrek saat olamıyorlar.

7.5 numaralı cümlelerin “biraz sonra” zarf tümlenci sonrası metnin zaman akışı, 8.1 numaralı cümle tarafından açıklanmaktadır. Metinde olay ve durumlardaki yavaşlama, açıklama cümlesiyle belirlenmektedir.

8.1a kısmında “Zaman yürümüyor.” (Ö+Y) yapısı, aksiyondaki yavaşlamayı göstermektedir. 8.1b kısmı, bu yavaşlamanın sebebini açıklamaktadır. Açıklama, sebep - sonuç ilişkisiyle, a ve b kısımlarını birleştirmektedir.

“Dakikalar korkunç bir sıkıntı içinde uzadığı için, zaman yürümüyor.”

8.1c kısmı, önceki kısmı yorumlamaktadır. “Dakikaların uzayıp dağılması”, zamanın yürümemesi durumunun daha da somutlaşmasını sağlamaktadır. “Yürüme” ve “dağılma” fiilleri, somut nesnelere aittir; ancak zaman, soyut bir kavramdır. Zamanın bu şekilde betimlenmesi, yorumlamayı kolaylaştırır.

8.1d kısmı, “dağılıyordu” yüklemine açıklamakta ve onu zamanla bağdaştırmaktadır. “Birikmiyor” ve “toplanmıyor” yükleriyle önceki cümlenin yüklemi arasındaki anlam yakınlığı, açıklamayı vurgulamaktadır.

“Dakikalar” öznesinin “bir çeyrek saat olamıyor” yüklemiyle tamamlanması, zamanın niçin geçmediğini açıklamaktadır. Aradaki somutlaştırma işlevleri, yüklemi kuvvetlendirmektedir. “Zaman”, “saat” ve “dakika” kelimeleri arasındaki zaman ortak alan ilgisi, bunu bir bütünlük içinde toplamaktadır.

“Biraz sonra” bağlacının bulunduğu cümledeki normal aksiyonun metnin geri kalan kısmında yavaşlaması, bu bağlantıyla belirlenmiştir. Bu, geri kalan kısmın yorumlanmasında kullanılacak önemli bir ayrıntıdır.

4.2.2.9 ZT / Y İlişkili Ardışık Zaman Bağı

21.13

(12)(1)(a) Bunlara karşı tedbirler düşünürken vücûdum daha evvel kararını verdi.

(b) ve muhakemelerim bitmeden ayağa kalktım.

(13)(1) Kapının eşliğinde biraz durarak etrafı dinledim.

Üç cümlenin yüklemeleri, ardışık zaman yapısıyla birbirine bağlanmaktadır. Bu yapıyı kuran, -DI devam eden zaman yapısıdır. Ancak cümlelerin zaman belirleyici zarf tümleçleri, bu bağlantıyı düzene sokmaktadır. Yani ZT / Y yapısındaki sintatik ilişkiler, -DI ekinin kurduğu paradigmatik (dizi) ilişkileri düzenlemektedir:

Zarf Tümlenci	Yüklem	Zaman	Zaman Sınırı
Bunlara karşı tedbir düşünürken	(Kararımı) verdi .	bitmiş zaman	devamlılık içinde
Muhakemelerim bitmeden	(Ayağa) kalktım.	bitmiş zaman	bitmiş / devamlılık içinde bitmiş
Kapının eşliğinde biraz durarak	(Etrafi) dinledim.	devam eden zaman	önceki fiilden sonra

1a kısmı, anlatıcı kişinin kendini soyutlayıp III. tekil kişi yapısını kurduğu yapıdır. Bu yüzden 1a kısmı, zaman zincirinin başladığı noktadır. Paragrafın diğer cümleleri, I. tekil kişideki yüklemlemlerle düzenlenirken, ilk kısımdaki “vücudum” öznesinin I. tekil kişi iyelik ekiyle de paralellik kurmaktadır. Böylece kişi ekleri, zaman eklerini düzenlemektedir.

Cümleler arasındaki zaman bağlantısı, ögeler tarafından düzenlenmektedir. Ögelerin ve eklerin zaman belirleme özelliği, metnin çözümlenmesi esnasında olay ve durumların sıralanmasında kullanılır:

“(tedbirler) düşünmek” > “karar vermek” > “(muhakemesi) bitmek” > “(ayağa) kalkmak” > “durmak” > “dinlemek”

Burada fiillerin ardışık olarak düzenlenmesi, bir fiil sistemi kurmaktadır. Sistemin üç cümleye yayılması da, bağlantıyla bir bütünlük sağlamaktadır.

4.2.2.10 Açıklayıcı Zarf Tümlenci Zaman Bağı

22.12

(7)(3) *Demin Nurefşan burada idi, ben bugün / odaya girdiğim vakit neler konuşulduğunu anlattı.*

(10)(5) *Sana tekrar söylüyorum ki sen odadan içeri girdiğin vakit annem odada soyunuyordu.*

(12)(4) *Gizlemedim.*

(6) *Geceye bıraktım.*

(7) *Annemin soyunup soyunmadığını öğrenmek istersen, şimdi hemen aşağı in, Nurefşan'ı uyandır, ona sor.*

Geçmişteki olay ve durumların bulunulan zamanda değerlendirilmesi, zaman belirleyiciler kullanılarak düzenlenmektedir. Zaman belirleyicileri, geçmiş, bulunulan ve gelecek olarak üç bakış açısıyla durumu zamana bağlamaktadırlar.

Zaman zarfları; ortak konu ve farklı bakış açılarıyla değerlendirilirken ortaya çıkan durumları, bulunulan zamanda birleştirmektedir. Bu birleştirme, cümleler arasındaki bağlantıları da düzenlemektedir.

7.3 numaralı cümle, “yalan” ortak alanı üzerine Nurefşan’ın açıklamalarını taşımaktadır. Ayrıca “neler konuşulduğu” sıfat tamlaması da, geriye gönderimle açıklamayı daha ayrıntılı hâle getirmektedir.

“Demin” zarf tümleci bilginin alındığı zamanı; “bugün” ve “odaya girdiğim vakit” zarf tümleçleri konunun belirlendiği zamanı düzenlemektedir.

“Tekrar” zarf tümleci, 7.3 numaralı cümledeki aktarımın yeniden yapıldığını gösterir. “İçeri girdiğin vakit” zarf tümleci, konunun belirdiği zamanın hazırlanmasını sağlar.

“Geceye” yer tamlayıcısı, aktarımın ertelendiği zamanı belirlemektedir. “Şimdi” zarf tümleci aktarımın doğrulanması için, 7.3 numaralı cümledeki kaynağa yeniden müracaat edilecek zamanı göstermektedir.

12.7 numaralı cümledeki “Hemen aşağı in.” (ZT+YT+Y) yapısı, ortaya çıkan durumları, bulunulan zamanda birleştirmektedir. Bu yapının ardışık fiilleri, ispatlama işleminin parçaları olarak düzenlemektedir.

Nurefşan kişisi, geçmişte ve gelecekte bilgi alınacak kaynak olarak, zaman bağlantısını kişi bilgisi bakımından tamamlamaktadır. “Nurefşan’ı uyandır, ona sor.” (N+Y) > (YT+Y) şeklinde düzenlenmiş yapı, zaman üzerine kurulmuş bir kişi yönlendirmesini düzenlemektedir.

4.2.2.11 Devamlılık Zarf Tümleci Zaman Bağı

19.9

(2)(a) Soluk gümüşü bir şapkayı lâbis orta yaşlı bir adam,

(b) arkasında kısa boylu, kamburca diğer bir adamla arabadan atladı

(c) ve derhâl emir verdi.

Sıralı yapıda birbirinin devamı şeklindeki fiiller arasındaki mesafe, “derhâl” zarf tümleciyle belirlenmektedir:

(Arabadan) atladı	>	derhâl	→	(emir) verdi.
1. Fiil		Zamanlayıcı		2. Fiil
Y ₁		ZT		Y ₂

“Derhâl” zarf tümlecî, “ve” bağlacının ekleme işlevini zamana bağlamıştır. Bu yüzden yapıyı “ve derhâl” şeklinde gösterebiliriz.

“Arabadan” yer tamlayıcısı ile “emir” nesnesi arasındaki ilişki ise, zamanın ilerlemesi sırasında değişen durumları bildirmektedir. Ardışık zaman düzenleyici tümleç, durumdan duruma geçişi de böylece ayarlamaktadır.

İlk cümledeki etken ve eşlik eden kişiler, c kısmındaki fiille düzenlenmektedir. Çünkü c kısmına sadece etken özne geçmiştir. “Derhâl” zarf tümlecî, iki kişinin etken olanını aktifleştirirken, diğerini etkisiz bırakmaktadır. Ardışık fiillerin tek bir hedef fiilde buluşması, bu yolla gerçekleşmektedir.

“Atladı” yüklemi, devam eden bir fiil dizisinin halkasıdır. “(Emir) verme” fiili ise, âni bitmiş zamandır. Bu zaman farklılaşmasını sağlayan unsur da, “derhâl” zarf tümlecîdir. Ardışık zamanın, devam eden fiil dizisinin sonuçlandırılması şeklinde düzenlenmesi, metnin sona erdirilmesinde kullanılmıştır.

Metnin başlangıcından son paragrafa kadar süren kısım, metin içi bir yapıdır. Sonuç paragrafı ise, metin dışında alınan bir kısım ile kurulmuştur. “Derhâl” zarf tümlecî, zaman bakımından düzenlenmektedir. Rastgele devam eden zaman, birden hızını arttırmıştır.

“Derhâl” zarf tümlecî”, iki cümleyi ZT + Y yapısında birleştirir:

“... Arabadan atlayarak derhâl emir verdi.”

“Ve” bağlacı, “-ArAk” zarf fiiliyle değiştirilmiştir.

4.2.2.12 Ek - Zarf Tümlecî Zaman Bağ

30.5

(5)(1) İstikbalime dair içimden fena işaretler almaya başladım.

(6)(1) Bir gün, yukarı sofa balkonunda oturuyor, bağlara bakıyordum.

(2) Haziran.

(3) Öğle vakti.

5.1 numaralı cümlelerin yüklemi tarafından belirlenen zaman diliminin ayrıntıları, 6 numaralı paragraf tarafından açıklanmaktadır. Zaman eki çizgisinde süren zarflar tümleçleri, durum değişiminin zamanlayıcısı olarak kullanılmaktadır.

“Başladım” yüklemi, değişim sürecinin başlangıcını göstermektedir. Bu başlangıçtan itibaren başlayan zaman zincirinin ilk halkası, “bir gün” zarf tümleciyle belirlenmektedir.

“Haziran” ve “öğle vakti” zaman belirleyicileri, “bir gün” zarf tümlecinin zaman diliminin daha kesin olarak çıkarılmasını sağlamaktadır. “Haziran” ismi, “bir gün”ün ait olduğu mevsimi; “öğle vakti” ismi, günün zaman parçasını göstermektedir. İsim türündeki kelime, eksilteli şekilleri tamamlanınca zarflaşabilir. Bu da, üç ögeyi birleştirmektedir:

“Bir Haziran günü öğle vakti”

Üçe bölünen zarf tümleci, zaman belirlemesini parçalar hâlinde gerçekleştirmektedir. “Yukarı sofa balkonunda oturuyor ve bağlara bakıyorum.” cümlesindeki fiiller, başlayan değişim zincirinin yer bilgilerini zaman bakımından düzenlemektedir.

Başlangıcın ve ilk zaman halkasının belirlenmesi, gelişecek olay ve durumlar için zemin hazırlamaktadır. Zaman kızıağı, gelişmeleri bu çizgide düzenlemektedir. Metinde olay ve durumların zaman alanında sistemleştirilmesi, yorumlamayı kolaylaştırmaktadır. Böylece sıkıcı olmayan, sürükleyici bir anlatım sağlanmaktadır.

4.2.3 Zaman Ekleriyle Zaman Bağı

4.2.3.1 Aynı Zaman Ekleri Bağı

4.2.3.1.1 Ardışık Aynı Zaman Ekleri Bağı

4.2.3.1.1.1 Bağlaçlı Ardışık Aynı Zaman Eki (ve + Ir)

1.9

(1) Küçükler çok benzeşirler:

(2) ...

(3) Muayene odasının kapısına ümitle bakarllar.

(4) Ve muayene odasının kapısı açılır.

(5) Beyaz gömlekli, güçlü kuvvetli adam, bir tanesini işâret eder ve yüksek sesle çağırır.

Geniş zaman eki -Ir, geçmiş ve şimdiki zamanı kapsamasından dolayı, metinde ardışık zaman ilişkisi kurmak için uygundur. Önceki paragrafta duygusal karışıklık nasıl

farklı eklerle yansıtılmışsa, buradaki beklentinin gerçekleşmesi de sade ve tek birimli zaman ölçüsüyle belirlenmiştir.

“Benzeşir” / “bakarlar” / “açılır” / “işaret eder” / “çağırır.”

Zaman ekinin metin çözücüyeye sağladığı art arda gerçekleşme hissi, dördüncü ve beşinci cümlelerde “ve” bağlacıyla kuvvetlendirilmiştir. “Ve” bağlacı, uzun bir bekleyişin ardından hızla sonuca ulaşmanın heyecanını belirtmek için yüzey metne çıkarılmış bir bağlaçtır.

Bağlaçlı ardışık zaman ekleri bağı, uzun süren bir bekleyişin nihayet son bulduğunu gösterir. Bu da, durumun önemini ve derin özelliklerini belirler.

4.2.3.1.1.2 Ardışık Durum Zinciri Aynı Ek -DI Zaman Bağı

34.6

- (1) **Büyük bir utançla geri çekildim, pavyonun duvarına gittim, arkamı taşlara dayadım.**
- (2) **Üç adam, bana dönüp dönüp bakarak uzaklaştılar.**
- (3) **Titriyordum, bayılmamak için yumruklarımı sıkıyor, dudaklarımı ısırıyor, mevziî tenebbühlerle canlanmaya çalışıyordum.**

Art arda gelen durumlar, zaman eki bağlantısıyla bir zincir hâline gelmektedir.

Bu zincir, durumlar arasındaki geçişi bir sistem hâline getirmektedir.

Görülen geçmiş zaman eki, ardışık zaman ilişkisini düzenlemektedir. Değişen durumlar, bu ilişkiyle bütünleşmektedir. Yükleme dizisi, bu bütünleşmeyi düzenlerken cümleleri de birbirine bağlamaktadır:

“Çekildim” > “gittim” > “dayadım” > “uzaklaştılar” > “titriyordum” > “sıkıyor” > “ısırıyor” > “çalışıyordum”

Durum zinciri, fiil ve kişilerin yorumlanmasını hastalık ortak alanında düzenlemektedir. “Bekleme”, “alınan tepkiler” ve “sağlık durumu”, bu alanda yorumlamaya göre birbirine bağlanmaktadır.

Yüklemlerin bulunduğu cümlelerdeki diğer öğelerle kurduğu ilişkiler, yorumlamayı düzenlemektedir. “Utançla”, “dönüp dönüp bakarak”, “bayılmamak için” ve “mevziî tenebbühlerle” zarf tümleçleri, durumu sebep ve tarz bakımından tamamlamaktadır.

4.2.3.1.1.3 Uzak Ardışık Fiil - Aynı Ek (-DI) Zamanlaması

13.9

(6)(1)(a) Korkusunun şiddetini hissettiren büyük bir cesaret hamlesiyle yaklaştı

(b) ve bana bakarak bir kahkaha attı.

(9)(1) Karyolama oturdu.

Yorum işlevindeki 7 numaralı paragraftan ve diyalog yapısındaki 8 numaralı paragraftan sonra, ardışık fiillere dönülmüştür. İki fiil arasındaki kısım, arada gerçekleşen durum ve konuşmalar yüzünden uzamıştır.

-DI görülen geçmiş zaman eki, ardışık fiil dizisinin devam ettiğini gösteren unsurdur. İki fiil arasına giren yorum ve diyalog yapıları, metin çözücünün aklını karıştırarak onu fiil dizisinden koparabilirdi. İşte -DI eki, böyle bir dağılmanın olmasını engelleme işlevindedir.

Metinde yorumlama, değerlendirme ve fiil yapılarının düzenlenişi, özenle yapılmıştır. Ayrıntılar öyle sıralanmıştır ki bu yapılardan hiçbiri aşırıya kaçmamıştır. Bunların aralarındaki bağlantılar ise, uzak mesafeli olmak zorunda kalmıştır.

Uzak bağlantılarda her türlü yineleme, önem kazanmaktadır. Çünkü zamire dayalı gönderimler, buralarda karışıklığa sebep olmaktadır. Zamirin hangi hedefe gittiği bulunamazsa, anlaşılabilirlik veya yanlış anlama olabilir.

4.2.3.1.2 İletişim Bütünleyici Aynı Zaman Eki (-DI) Bağı

15.13

(1) Doktor beni dürttü.

(2)(a) Elini örtüye sararak parmağını ölüünün ağzına götürdü,

(b) siyahlaşmış dudaklarını biraz sıyırdı.

Çocuk - Doktor diyalog yapısında etkin kişinin ardışık fiilleri, üç cümleyi birbirine bağlamaktadır. Etkin kişi olan Doktor, etkilenen kişi olan Çocuk'a yönelik fiilleriyle bir bütünlük oluşturmaktadır.

İki kişi arasında oluşan iletişim sistemi, bu kısımda tek yönlü olarak devam etmektedir. İletişim, Doktor'un yönlendiriciliğine bağlıdır. Çocuk'un ölüm yorumu, Doktor'un işaret ettiği yönde sürmektedir.

İlk cümle "Doktor beni dürttü.", "Hamlet" piyesinden yapılan alıntı paragrafından(iktibas) romana dönüşü sağlamaktadır. 2 numaralı cümle ise, romandaki "kadavra" nesnesine yönlendirme yapmaktadır. Zavallı Yorik'ten kadavraya geçiş, böylece bağlantıyı kurmaktadır.

Geçişte "dürttü" / "götürdü" / "sıyırdı" yüklemeleri, aralarında ardışık zaman bağlantısı kuran devam eden zaman eki -DI ile, hızlı bir uyum sağlamaktadır. Bağlantı cümleleri, paragrafları, metinleri ve eserleri birbirine bağlamaktadır. Birbirinden uzak ve yakın unsurlar, böylece bir bütün oluşturmuştur.

İletişimde parmakla ilgili ortak alan da, bütünlüğün ayarını yapmaktadır. Parmağın fiilleri, iletişimde işaretleyici unsurdur:

"dürtmek" / "sarmak" / "götürmek" / "sıyırmak"

Ardışık yapı, zaman, fiil ve ortak alan bakımından bütün bir anlatım sağlamaktadır. Üç cümle, anlam bakımından tek bir ifadedir:

"Doktor beni dürttüktan sonra elini örtüye sararak, parmağını ölünün ağzına götürerek siyahlaşmış dudaklarını biraz sıyırdı."

4.2.3.1.3 Fiil - Yorum Bağı Aynı Zaman Eki

23.4

(3)(1) Ona dikkatle bakıyor, gözlerimi onunla dolduruyor, görüşüme karışan öteki eşyayı görmemeğe, onun gözlerimdeki aksini saf bırakmaya çalışıyordum.

(4)(1) Mum ışığında yarı çıplak, ne kadar güzelleşiyor.

3.1 numaralı cümledeki fiillerin sonucu, 4.1 numaralı cümledeki yorumdur. Fiilden yoruma geçiş, iki cümle arasındaki anlam ilişkisiyle bulunur. Ancak yapı bakımından "-yor" eki, fiili ve sonucu zamandaki sırasına göre belirlemektedir.

İlk cümledeki fiiller, -yor ekini kendi çatısında birleştiren hikâye ekiyle bağlanmaktadır. Bu yapı, bitmiş devamlılık şeklinde bir zaman şeklidir. Bu zaman

yapısının hazırladığı zemin üzerine kurulan “güzelleşiyor” yüklemi, devam eden zamandan geniş zamana sıçramayı sağlamaktadır.

Yorumun geniş zamanda olması, hazırlayıcı fiillerin ardışık olarak dizilmesini engellemez. Sebeplerin bir mantık çizgisi içinde düzenlenmesi, özelden genele gidişi hazırlamıştır.

Fiilden yoruma geçiş, duyuların sistemli çalışması sonucu elde edilen görüntü şeklindedir. İki cümle arasındaki zamanın genişlemesi, bu görüntüye ulaşmanın sonucudur. Bu görüntü, bir dönüşümün ifadesi olduğu için de fiillerin etkisi önemlidir.

Dönüşümü gerçekleştiren fiiller, ardışık olarak devam edip bittikten sonra, “güzelleşme” durumu gerçekleşmiştir. Dönüşümün unsurları ile fiiller arasındaki ilişkiler, bağlantıda çok yönlülüğü sağlamaktadır.

“Mum ışığında” yer tamlayıcısı, ortamı nitelemektedir. Bu ögenin önceki cümlelerin görme ortak alanıyla kurduğu ilişkiyle, dönüşümün yer bilgisine dayalı olarak bütünleşmesi sağlanmıştır.

“(Dikkatle) bakma” fiilinin sonucu olan “yarı çıplak” sıfat tamlaması, asıl fiille, hedef arasındaki geçişi düzenlemektedir.

4.2.3.1.4 Durum - Ayrıntılama Bağlayıcı Aynı Zaman Eki Bağı

1.1

(1)(1) Öğleye doğru muayene odasının önü doldu.

(2) Sıralarda oturacak yer kalmadığı için yeni gelenler ayakta durdular ve anneler, hasta çocuklarını dizlerine oturtabilmek için duvar diplerine çömeldiler.

1. Zaman Eki -DI (görülen geçmiş zamanı) ekinin yinelenmesi:

-DI ekinin yinelenmesi, cümleler arasındaki zaman ilgisini kurmuştur. Bu ilgi, başka bağlayıcılarla kurulan ilişkilerle de zenginleştirilmiş ve kuvvetlendirilmiştir.

Birbirine bağlanan iki cümlelerin ilki tek yüklemden, ikincisi iki yüklemden oluşmuştur. Bu yüklem arasında, ardışıklığa ve sebep - sonuca dayalı zaman ilişkileri vardır.

İkinci cümle başında sebep bildiren bağlaç, eksiltilmiş ve işlevi yüklem zaman eki -DI'ya yüklenmiştir. Art arda gelen fiiller arası sebep - sonuç ilgisi,

“Muayene odasının önü doldu.” ve “Duvar diplerine çömeldiler.” durumları arasındaki anlam ilişkilerinden çözülebilir. Metin çözücü, buradan eksiltilmiş “bu yüzden” bağlacının anlamını çıkaracaktır. Metin kurucu, böyle bir yapı kurarak, okuyucunun çıkarım yapmasını amaçlamıştır.

“-DI” ekinin üçlü yinelenişi, eşzamanlı bir ilişki kurmamıştır. Yani üçü de aynı zamanı ifade etmemektedir. Hikâyede zamanın ilerlemesi sonucu, olayları belirten fiiller, ardışık olarak dizilirler. Bu diziliş, ardışık zaman ilişkisine dayalı olarak sebep - sonuç bağlantılarını kurar.

İkinci cümledeki sıralı yapı, kendi içinde değerlendirilirse, -DI eki ile “için” sebep bildirme edatı arasında bir ilişki görülür. Bu ilişki, cümle içinde kurulan sebep-zaman ilgisini meydana getirmiştir. Zamanla sebep, paralel zincir oluşturmuştur.

- (1) Muayene odasının önü doldu.
- (2) Sıralarda oturacak yer kalmadı.
- (3) Yeni gelenler ayakta durdular.
- (4) Çocuklarını dizlerine oturtular.
- (5) Duvar diplerine çömeldiler.

Yukarıdaki ifadelerle (1) ile (2), (2) ile (3) ve (4), (4) ile (5) arasında, zamana dayalı sebep ilişkisi vardır. Bu ilişki, derin yapıdaki “bu yüzden” bağlacı ve “için” edatı ile ortaklaşa kurulmuştur.

İki cümle, anlambilim boyutuyla değişik fiillerin sağladığı, edat ve zaman zincirleriyle bağlanmıştır. Bu bağlantı, beraberinde metin çözücüye zaman, yer, kişiler ve olaylar hakkında sezdirimler sunmaktadır.

4.2.3.2 Farklı Zaman Ekleri Bağı

4.2.3.2.1 Özel - Genel Farklı Zaman Ekleri Bağı

4.2.3.2.1.1 Genelleştirici Farklı Zaman Ekleri Bağı

9.2

- (1) **Son senelerde Paşa, iyice ihtiyarladı.**
- (2)(a) **Konuşması ağırlaşmıştı**
(b) **ve bazen konuşurken uyuyordu.**
- (3)(a) **Ben ona eğlenceli romanlar götürürdüm**
(b) **ve geceleri okurdum.**

(4)(a) Kanepeye yatar,

(b) arada bir, çocukluğumda çok işittiğim kahkahalarından birini atardı.

1 numaralı cümlede görülen geçmiş zaman eki -DI, sonuç bildiren bir anlama sahiptir. Cümlenin “son senelerde” zarf tümleci de anlamı tamamlamaktadır. 2a kısmı da, 1 numaralı cümleyi bir delile bağlayarak metinleşmeyi sağlamaktadır.

2b kısımdan itibaren 3a, 3b, 4a ve 4b kısımlarında -IrDI eki, geniş zamanın sağladığı bir genelleme ilişkisi kurmaktadır. Bu ilişkilerin kurduğu bağlantılar, kişi betimlemesine dayalı bir paragraf meydana getirmiştir. Çünkü cümlelerin ortak öznesinin sürekli yinelenen alışkanlıkları sıralanmıştır.

Bu zaman eki yinelemeleri, buldukları yüklemeleri ve 1 ve 2 numaralı cümlelerin yüklemelerini açıklama durumuna getirmiştir. Bu işleyiş, ilk cümleyi bağlayıcı unsur konumuna getirmektedir.

2b kısmı, aynı zaman işlev ve anlamını, şimdiki zamanın hikâyesi “-yordu” ekiyle sağlamıştır. Çünkü burada, zaman yapıları arasındaki sınır, bulunmaktadır.

Zaman eklerinin sağladığı genelleme anlamı, zarf tümleçleriyle sınırlandırılmaktadır. Böylece aynı zaman ekleri arasındaki farklılaşmalar, meydana gelmektedir.

2b “bazen” / 3b “geceleri” / 4b “arada bir”

4.2.3.2.1.2 Özelleşmeli Farklı Zaman Eki Bağı

3.16

(1)(a) Yüzüme baktı,

(b) başımı önüme eğerek gözlerimi sakladım.

(2) Bu, kederimin son derecesini ancak benim bileceğim bir sır hâlinde bırakmak için, galiba bir hareket oldu.

(3) Operatör, ihmalin davet edeceği fena neticelere dair telkinde devam ediyordu.

(4) Gene sordu:

(5) - İyi mi böyle çekmek?

Görülen geçmiş zaman -DI eki, cümleler arasında bir bağımlılık kurmuştur. Zaman eki, yalnızca fiil üzerinde etkilidir. Cümlede farklı zaman işlevli kelimelerle ilişkiler kurularak, cümle içi ve dışı ağ sistemleri kurulabilmektedir.

İlk cümlelerin sıralı yapısındaki ve 2 numaralı cümledeki nedensellik ilişkisi, -DI ekinin derin yapıdaki destekleyicisidir. Bu yapı, öncelik - sonralık şeklinde bir zaman bağlantısıdır. Cümlelerdeki fiillerin devamlılık işlevi, yüklemelerindeki zaman ekiyle sağlanmıştır. 3 numaralı cümledeki “devam ediyordu” yüklemine zaman yapısı, bunu düzenlemektedir. Burada “devam et-” birleşik fiili de, bizzat zaman belirleyicisi konumundadır.

4 numaralı “Gene sordu:” aktarım cümlesi, zamanda değişime sebep olmuş ve son cümlede geniş zamana atlanmıştır: “İyi mi böyle çekmek?”

Geniş zamana atlayış, özel durumlardan yola çıkarak genel bir sonuca ulaşılmasını sağlamıştır. Bu genelleşme, metinde sık karşılaşılan bir bağlantı şeklidir. Zaman akışında bağlantının kurduğu zincirleme ilişki, bir sonuca ulaşabilir.

Geniş zaman yapısının kurduğu genellemenin ardından, paragrafta yine -DI ekli ardışık akışa dönülerek özelleşme devam ettirilmiştir.

4.2.3.2.2 “-yor” / “-DI” Ekleri Bitmişlik Sonrası Süreç Bağı

7.2

- (1) Kendisine zaafımdan ziyade metanetimi gösterdiğim kadın, içeriye girdi.
- (2) Beni görünce, elindeki erzak torbasını merakının derecesini hissettiren bir şiddetle yere bırakarak yüzüme baktı.
- (3)(a) Yorulmuş olduğu için arkasını hafifçe kapıya dayayarak sık sık nefes alıyor,
- (b) öğrenmek istediği şeyi öğrenmek için, sual sormaya ya muvaffak olamıyor / ya lüzûm görmüyor
- (c) ve gözlerini benden ayırmıyor.

1 ve 2 numaralı cümlelerde zaman eki olarak -DI görülen geçmiş zaman eki kullanılırken, 3 numaralı cümlelerin a, b ve c kısımları için -yor şimdiki zaman eki tercih edilmektedir.

Hikâye anlatımında -DI eki, anlam olarak şimdiki zamanı göstermektedir. Bu ekin şimdiki zaman ekinden farkı, bitmişlik bildirmesidir. Şimdiki zaman eki -yor, süreklilik bildirir. Metin kurucu, bu ayrımı kullanırken bitmiş önceleyerek ardışık zaman ilişkisini de kullanmaktadır.

Öğrenilen geçmiş zamanla şimdiki zaman arasındaki ilişki, bitmiş durumdan sonra başlayan süreci göstermektedir.

“Girdi” > “baktı” / “nefes alıyor” > “muvaffak olamıyor” > “lüzûm görmüyor” > “ayırıyor”

4.2.3.2.3 Sebep - Sonuç Farklı Zaman Ekleri Zaman Bağı

4.2.3.2.3.1 Hedef - Uygulama Farklı Zaman Ekleri Bağı

3.12

(11)(3) Her yaradan içeriye birer sonda girecektir ve kemikteki çürüğe kadar dayanacaktır.

(12)(1) Asistanlar ellerinde parlayan madenlerle yaklaştılar.

Gelecek zaman yoluyla hedefi belirleyen cümleden sonra gelen cümle, uygulaması görülen geçmiş zamanla göstermektedir. Plandan ilk adıma geçiş, cümleleri de birbirine bağlamaktadır. Bu yapı, “-AcAk” ve “-DI” ekleriyle gösterilmiştir.

“Sonda girecektir.” > “çürüğü kadar dayanacaktır.” yapıları, biraz sonraki fiillerden haber vermektedir. “Yaklaştılar” yüklemi, bu hedefin gerçekleşmesi için başlayan gelişim zincirinin ilk halkasıdır.

“Asistanlar” öznesi, mekânın aktif kişi gruplarından biri olarak bağlantının gerçekliğini düzenlemektedir. Planın uygulanmasında kişiler, üzerlerine aldıkları görevi yerine getirerek, fiilleri bağdaştırırlar.

“Sonda” ve “parlayan madenler” arasındaki çağrışım ilişkisi, hedefle uygulamayı birleştirmektedir. Bu, “yaklaşma” fiilinden sonraki fiilin önceki cümle tarafından belirlenmesini sağlamaktadır. “Parlayan madenlerle ne yapılacak?” sorusu, bu bağlantıyı düzenlemektedir.

Gelecek ve öğrenilen geçmiş zaman yapıları arasındaki ilişkilerin anlam bağlarıyla güçlendirilmesi, metnin daha iyi anlaşılması içindir. Bu hazırlık kısmı, yorumların doğru yapılmasında önemlidir.

4.2.3.2.3.2 Durum - Sonuç Alanı Farklı Zaman Bağı

13.29

(2) **Şilte ve yorgan tutuşmuş gibi vücudumu alevler içinde hissediyordum.**

(3)(a) **Yorganı attım**

(b) **ve yatağın içinde oturdum.**

Çocuk, durumunu ilk cümlede belirlemektedir. 3 numaralı cümlede bu durumun giderilmesi için, Çocuk'un kaçış fiili, sonuç olarak verilmiştir.

“Hissediyordum” yüklemi, geçmişte devam eden fiili taşımaktadır. “Attım” ve “oturdum” yüklemeleri, duruma tepki olarak yapılan fiili, bitmiş zamanla belirlemektedir.

Geçmişte devam etmiş ve bitmiş zaman arasındaki ilişki, devam eden sonucu bitirmeyen iki fiili göstermektedir. Durumla sonucun bu şekilde düzenlenmesi, Çocuk'un gelişmelerden etkilenişini zamanlamaktadır.

Durum - sonuç bağı kuran farklı zaman ilişkisi, “şilte”, “yorgan” ve “yatak” kelimeleri arasındaki ortak alan bağıyla bütünlük oluşturmaktadır. Fiiller, bu kelimelerin belirlediği araçları göstermektedir.

Ortak alanla ilgili fiiller, farklı zaman ekleriyle durumun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Zaman çizgisindeki fiillerin yorumu, anlatımın verimini arttırmaktadır.

4.2.3.2.3.3 Sebep - Sonuç Zamanlayıcı Farklı Zaman Ekleri Bağı

14.1

(1) **Sabahleyin Paşa beni görmek istemiş.**

(2) **Yatak odasına girdim.**

Sebep - sonuç ilişkilerinde, bazen zaman mesafesi bulunur. Yani sebeple sonuç arasında bir süre geçmiştir. Böyle ilişkiler, anlatımı zaman açısından düzenlemektedir.

Farklı zaman ekleri arasındaki ilişkiler, sebep ile sonuç arasında geçen zamanı belirler. Sebep bildiren ilk cümle -miş ekiyle öğrenilen geçmiş zamandır. Sonuç bildiren ikinci cümle de, -DI ekiyle görülen geçmiş zamandır.

Cümlelerden ilki geçmişte bitmiş, ikincisi yeni bitmiştir. Burada başkasından öğrenilen bir fiil, duyulduğu zaman sonucu oluşmaktadır. Yani sebep, fiil değil; fiilin öğrenilmesidir:

1. Dün amcamlar gelmiş.
2. Bugün onlarla buluşacağız.

Bu örnekte de aynı ilişki, zarflarla ve eklerle düzenlenmektedir. Eğer yakın zamanda bir sebep - sonuç ilişkisi kurulsaydı zaman aralığı oluşmayacaktı:

1. Amcamlar geldi.
2. Onlarla buluştuk.

Bu örnekte, sebeple sonuç arasında zaman farkı yoktur. Her ikisi de geçmişte bitmiş zamandır.

4.2.3.2.4 Aktarımlı Soru - Cevap Farklı Zaman Ekleri Bağı

26.1

(8) Mithat Bey geldi.

(9) Bana soruyor:

(10) - Ne yazıyorsun?

(11) - Bu odada gördüklerimi.

Fiil, aktarıcı, soru ve cevap parçalarının düzenlenmesi, bağlantının kuruluşunu da sağlamaktadır. Zaman ekleri arasındaki farklılaşma, düzenlemeyi kuran sistemdir.

“-DI” ve “-yor” ekleri arasındaki farklılık ve 1 / 2 / 1 şeklindeki düzenlenme, simetriğe dayalı bir bağlantı kurmaktadır. Fiil / aktarıcı / soru / cevap ayrımı da, bu simetrinin kuruluşuna zemin hazırlamaktadır.

Zaman ekinin yakınlaştırdığı aktarıcı - soru ve fiil - cevap grupları, çiftleşme şeklinde bir bağlantı kurmaktadır. Bu bağlantı, çağrışımlar yapmayı da sağlamaktadır. Çağrışımlar, şu anlam birleşmesini sağlamaktadır:

“Bu odada gördüklerimi yazarken Mithat Bey geldi ve ne yazdığımı sorunca ona bunu anlattım.”

Bütünün parçalara ayrılması, yapılma yeri ve fiil bağlantılarıyla daha sistemli bir yapı kurmaktadır. İlk cümlenin derin yapısındaki “odaya” yer tamlayıcısı ile dördüncü cümledeki “odada” yer tamlayıcısı arasındaki ilişki, yer bağlantısını

kurmaktadır. “Gelmek” / “sormak” / “yazmak” / “görmek” fiilleri arasındaki ilişkinin oluşturduğu dizi ise, yer değiştirimini bağdaştırmaktadır.

Soru - cevap kısımları arasındaki ilişkiler, cevap üzerinde yorumlama yapmayı sağlamaktadır. “Yazıyorum” yüklemine cevapta eksiltilmesi, hem zaman bağlantısına katılmayı, hem de etken kişinin Çocuk üzerindeki etkisini belirlemektedir. Bu belirlemeler ise, durum üzerine yapılacak yorumları kolaylaştırmaktadır.

4.2.3.2.5 Açıklama Düzenleyici Farklı Zaman Ekleri Bağı

19.2

(1)(a) Paşa, bol kahkahalar atıyor;

(b) okuduğum romanın yerli Paris tasvirleri hafızasının kapağını açmış,

(c) gençliğinin en taşkın yıllarına ait hâtıralarla ağzına kadar dolu bir bentten, yirmi beş senelik bir mazinin seli şarıl şarıl akıyor-du.

İlk cümledeki fiili açıklayan b ve c cümleleri, zaman eklerinin kurduğu uyumla düzenlenmektedir. Bu yapının böyle düzenlenmesinin sebebi, cümlelerin uzun olmasıdır. Sebep - sonuç şeklindeki cümle, şu şekilde düzenlenebilir:

* “Paşa, okuduğum romanın yerli Paris tasvirleri hafızasının kapağını açarak, gençliğinin en taşkın yıllarına ait hâtıralarla ağzına kadar dolu bir bentten, yirmi beş senelik bir mazinin seli şarıl şarıl aktığı için bol kahkahalar atıyor.”

Metin kurucu, bu büyük cümleyi üçe bölerek, daha açık ve anlaşılır bir anlatım sağlamıştır. Ancak birbirinden ayrılan cümleler arasındaki anlam ve yapı ilişkileri, sınırlar arasında geçişler yapılmasını da sağlamaktadır. b cümlesi, ayrı bir cümle gibi görölse de, zarf-fiil grubu işlevini taşıdığı için, c cümlesinin yüklemine nitelemektedir. Niteleyen cümle, nitelediği cümlelerin zarf tümleci gibidir.

a ve b cümleleri ise devam eden zaman eki -yor ve ortak hikâye eki -DI ile ardışık zamanlı olarak bağlanmaktadır. c cümlesinin -miş eki de, başlamış devam eden zaman yapısıyla c cümlesinin zamanını belirlemektedir.

“Paşa” ortak öznesi ise, bağlantıyı kişi bilgisi bakımından kurmaktadır. Onun attığı kahkahaların sebebinin açıklanması işlevindeki cümleler, aynı kişi ve fiil yürüncesinde birbirine bağlanmaktadır. Zaman ekleriyle belirlenen açıklama yapısı, ayrı cümleleri birbirine böylece tek cümle gibi değerlendirmektedir.

4.2.3.2.6 Ardışık Zamanlı Farklı Zaman Ekleri Bağı

3.6

- (1) Sargı çıktı.
- (2) Sonra pamuk ve sonra gaz bezi çıkacak.
- (3) Bu korku ânı müthiştir.
- (4) Dikildim.
- (5) Hastabakıcının elini tutmak istiyordum.
- (6) Yüzüme tekdirle bakarak beni gözleriyle oyaladığı anda, birdenbire pamuğu çekti ve çıkardı.
- (7) Fakat asıl mesele gaz bezinin çıkarılmasıdır:
- (8)(a) Yaralı et, iki obur dudak gibi gaz bezini emer, bırakmaz
- (b) ve bu dudaklar kurumuş ifrazatın tutkalıyla birbirine yapışmıştır, kilitlemiştir.

Fiiller arasındaki ardışık zaman ilişkisi, pansuman işleminin bitmemesinden dolayı devam etmektedir.

Farklı zaman eklerinin kullanılması, metnin zaman örgüsündeki değişimleri sezdirir. -DI görülen geçmiş zaman / -AcAk gelecek zaman / -mİş öğrenilen geçmiş zaman yapıları, -DIr bildirme kipleri, hem olayı anlatma, hem de okuyucuya bilgi verme işlevlerini iç içe düzenlemektedir.

Zaman ekleri, bağlaç ve zarf tümleci (zz) yapılarıyla yönetilmektedir. “Sonra” bağlacı, zaman anlamı olarak ardışıklığı pekiştirir. “Sonra” bağlacının yinelenmesi, zamanda odaklanmayı sağlar.

Aynı zamanda “sonra” bağlacının bulunduğu “Sonra pamuk ve sonra gaz bezi çıkacak.” cümlesine gönderim yapan “bu korku ânı” (ST (S → İ (İT))İ) yapısı, kapsama ve özetleme ilişkisiyle zaman üzerinde yoğunlaşmayı sağlamıştır. “An” ismi, yoğunlaşılacak nokta konumundadır. “Beni gözleriyle oyaladığı anda” zarf tümlecinde ise, iki anın eşzamanlılığı söz konusudur:

Zaman yapısında “çıkıktı” - “çıkacak” / “istiyordum..” - “dikildim...” / “bakarak” - “çekti çıkardı” / “emer.. - bırakmaz” / “kurumuş”...- “yapışmıştır” - “kilitlemiştir.” yüklemeleri, fiiller arası işlemleri ilişkilendirmektedir. Kök yinelemesi, sebep - sonuç bağlantıları şeklindeki zaman ilişkileri arasında “Bu korku ânı müthiştir.” ile “Asıl

mesele gaz bezinin çıkarılmasıdır.” cümleleri, bilgi aktarımı sunan bağlantılar kurmuştur.

I. tekil ve III. tekil iyelik ve kişi ekleri, ilişkileri kişiler arası etkileşimleri zaman boyutuyla paralel olarak işletmektedir. “Çıktı” - “dikildim” / “istiyordum” - “çıkardı” / “yüzüme”-“bakarak”-“çekti” yapıları, kişi örgüsünde anlatıcı kişiyle hastabakıcının pansuman işlemindeki durumlarını ortaya koymaktadır.

4.2.3.2.7 Düzenleyici Farklı Zaman Ekleri Bağı

4.2.3.2.7.1 Boyut Bağdaştırıcı Farklı Zaman Ekleri Bağı

13.29

- (1) **Bir anda hem onu, hem kendimi anlamak ihtiyâcıyla, hareketsiz ve şaşkın durakladım.**
- (2) **Şilte ve yorgan tutuşmuş gibi vücudumu alevler içinde hissediyordum.**

Farklı zaman ekleriyle düzenlenen yüklem, iki cümleyi zaman ilişkisiyle bağlamaktadır. Bu ilişki, hem yapı bakımından, hem anlam bakımından kurulmaktadır.

İlk cümlenin “durakladım” yüklemine öğrenilen geçmiş zaman eki, anlam bakımından şu an içinde bulunulan zamandır. İkinci cümlenin “hissediyordum” yüklemine şimdiki zamanı hikayesi eki, şu anda devam eden zamandır.

Zaman bağlantısında ilk cümlenin zaman çizgisi içinde, ikinci cümlenin fiili bir süre devam etmektedir. Bu ilişkiyi, daha basite indirirsek, “Duraklarken hissediyordum.” (ZT+Y) yapısına ulaırız.

Farklı zaman ekleri, fiillerin gerçekleşme sürecini düzenlemektedir. Bu yapı, zaman kavramının anlambilim bakımından sahip olduğu özelliklere dayanmaktadır. Aynı anda sayısız fiil gerçekleşebilir. İnsanın algı sistemi, bu fiilleri zaman kavramlarıyla tespit eder. İşte metinde ânın değişik yerlerine yerleşmiş iki fiil, farklı eklerle bu yolla bağlanmıştır.

Eşzamanlı fiiller de, birbirlerinden farklı şekilde düzenlenebilmektedir. Cümlelerden ilkinin yüklemi, “duraklama” fiili boyutundadır; ikincinin yüklemi “hissediyordum”, duygu boyutundadır. Aynı zaman diliminde bir fiil gerçekleşirken, başka bir duyumuz çalışabilir. Bu da eşanlımlı fiillerin farklı kısımlarda gerçekleşmesi demektir.

Farklı boyutlarda gerçekleşen fiiller arasında, gizli bir sebep - sonuç ilişkisi de vardır. Çünkü aynı zaman diliminde, farklı boyutlarda gerçekleşen fiilin yüklemi, duyu yüklemine hareket geçmesini sağlamıştır.

4.2.3.2.7.2 Fiil Düzenleyici Farklı Zaman Ekleri Bağı

3.3

- (1) Hepsi konuşmadan, sür'atle işlerini yapıyor:
- (2) (a) Asistanlar deftere bir şeyler yazıyorlar,
(b) camlı dolapları karıştırıyorlar,
(c) hastabakıcılar benimle meşgul
(d) ve tımarcı yerdeki kanlı pamukları süpürüyor.

Şimdiki zaman yapısı, hem paragraftaki cümleleri birbirine bağlamakta, hem de önceki paragraflardaki -DI, -yor ve -Ir ekleriyle yapı ve anlam bakımından zaman ilişkisi kurmaktadır.

Paragraftaki hâkim ek -yor, "Hastabakıcılar benimle meşgul." cümlecığının zaman eki kısmı eksiltisiyle farklılaşmıştır. Bu farklılık, "ben" üzerindeki odaklanmanın yinelenmesi amacıyla yapılmış olmalıdır.

-DI eki, dönülmüş geçmişte devam eden zaman eki olduğu için -yor ekiyle, çağrışım kurucu ilişkiler düzenlemektedir. Böylece geriye dönüş tekniği, -DI eki vasıtasıyla yapılmaktadır. Bu yapı, fiilleri düzenleyerek betimlemenin daha etkili olmasını sağlamıştır.

4.2.3.2.7.3 Fiil - Durum Bağlayıcı Farklı Zaman Eki Bağı

28.8

- (0) Nüzhet, hiçbir şey söylemiyor ve bu sükûnetiyle, beni anlayan tehlikeli bir mahlûk gibi görünüyordu.
- (1) Piyanosuna devam etti.
- (2) Odaya Erenköy akşamları doluyordu.

İki paragraf arasındaki geçiş, fiilden durum değişimine doğrudur. Bu değişim, önceki paragrafın son cümlesindeki değişimle zaman bağlantısı

kurmaktadır. Değişimler arasındaki durum farklılaşması arasına giren fiil, iki yapıyı ayırarak düzenlemektedir.

İlk durum değişimi, Nüzhet kişisindeki görüntü farklılaşması şeklindedir. Buna ardışık zaman ilişkisiyle bağlanan fiil, durum değişimi sonrası devam eden işi göstermektedir. Fiili takip eden durum değişimi ise, ortamdaki farklılaşmayı belirlemektedir.

Görülen geçmiş zaman eki -DI, öncesindeki ve sonrasındaki şimdiki zamanın hikâyesi eklerinin gösterdiği zaman aralıklarını yönlendirmektedir. Devam eden değişim, devam eden fiiller arasında dizilerek yerleştirilmektedir. Zaman ekleri arasındaki farklılık, bu yapıyı şekil olarak göstermektedir. Böylece zaman bağlantısı, değişimi belirgin bir şekilde sistemleştirmektedir.

Fiil ve durumları bağlayan zaman ekleri, “Erenköy” mekânını, “akşam” vaktini ve “Nüzhet” kişisini belli bir sistem içinde düzenlemektedir. Çünkü bu unsurlardaki değişimlerin gerçekleştiği zaman dilimlerini zaman ekleri belirlemektedir.

4.2.3.2.8 Öge Düzenlemeli Farklı Zaman Ekleri Bağı

4.2.3.2.8.1 Zarf Tümlüciyle Farklı Zaman Eki Düzenleme Bağı

10.13

- (1) Bu sözüm, onu epey düşündürdü.
- (2) Aramızda, hislerimiz hiç bu kadar soyunmamıştı.
- (3)(a) Hafifçe kolumu sıkmaya başladı
(b) ve birdenbire alçalan bir sesle mırıldandı.

Paragrafı oluşturan cümlelerin yüklem, zaman yapılarını ekler yanında fiillerin ve diğer eklerin konumuna göre de belirler. Cümlelerin zaman zarfları da zamanın belirlenmesinde etkilidir. İşte bütün bu birimlerle değerlendirilerek cümleler arası bağlantılar incelenebilir:

Yüklem	Ekler	ZT	Zaman Anlamı
“düşündürdü”	-Dir -DI	“epey”	Geçmişte sürmüş zaman
“soyunmamıştı”	-mA-mış-DI	“hiç”	Geçmişte olmamış ilk zaman
“başladı”	-DI	“hafifçe”	Yeni başlayan zaman
“mırıldandı”	-DI	“birdenbire”	Ani gerçekleşmiş zaman

Bu dört zaman yapısı incelendiğinde aralarındaki farklı düzenlenişler, dikkati çekmektedir. Ancak -DI zaman ekinin yüzey metinde yinelenişi, bir zaman ortaklığı hissi vermektedir. Bu yüzden yüklemelerin sıralanış ilişkisi şöyledir:

	Yüklem	Bağ
1.	“düşündürdü”	
2.	“soyunmamıştı”	(şimdiye kadar)
3.	“başladı”	(bu sırada)
4.	“mırıldandı”	(sonra)

4.2.3.2.8.2 Özneyle Düzenlenen Farklı Zaman Ekleri Bağı

38.13

(2) Aynı kadın geldi.

(3) Eşikte duruyor ve emri bekliyor.

2 numaralı cümlede belirlenen kişi, art arda gelen üç fiili düzenlemektedir. Ancak bu fiiller, farklı iki zamanda gerçekleşmektedir. Bu farklılık, kişi eşgönderimiyle telâfi edilmiştir.

“Aynı kadın”öznesinin hareketleri, odaya (yer) girişi ve oradaki fiilleri şeklinde belirlenmektedir. İlk fiil, öğrenilen geçmiş zamanın bitmiş zaman anlamında kullanılmasıyla düzenlenmektedir. Çünkü yere girişle fiil tamamlanmıştır.

3 numaralı cümlede, aynı kişinin fiilleri, şimdiki zaman ekinin devamı anlamında kullanılmaktadır. Çünkü bu fiiller, belli bir zaman dilimine yayılmıştır. “Durma” ve “bekleme” fiilleri, Çocuk kişinin fiiline kadar devam edecektir. III. tekil kişi eki, fiillerin zaman farklılıklarını bağdaştıran ektir. Metin çözücü, yorumunu ortak kişi üzerine kuracaktır. “Kadın geldi, durdu ve bekledi.” şeklinde özne etrafında sıralanan fiiller, böylece bir dizi oluşturmuştur.

“Kadın” ismi, kendine yapılan gönderimleri genel kimlik bilgisi içinde yorumlamaktadır. Bağlantıda fiillerin oluşturduğu zaman aralığı, bu yorum için zemin hazırlamaktadır.

4.2.3.2.9 Değişken Farklı Zaman Ekleri Bağı

4.2.3.2.9.1 Farklı Eklerde Zaman Sapması Bağı

8.1

- (1) Paşa, kanepede, kendisini tanıdığım ve hatırladığım günden beri oturduğu tarafta oturuyordu.
- (2) Salonunda akşam karanlığı arttığı için, kendisine pek yakın olduğum hâlde yüzünü göremez olmuştum.
- (3)(a) Bakışlarını, gülümseyişlerini ve yüzünün kımlıdanışlarını sesinde bulmaya çalışıyordum,
- (b) ve ağır ağır konusuyorduk.
- (4)(a) Hastalığımın ziyade tahsilime alâka gösteriyor,
- (b) imtihanında aldığım numaraları soruyordu.
- (5)(a) *Nihayet* karanlıktan sinirlendi
- (b) ve hizmetçilere lamba emretti.

Paragrafın 1, 3 ve 4 numaralı cümleleri, “-yordu” şimdiki zamanı hikayesi ile zaman bağlantıları kurarak bağlanmaktadır. 2 ve 5 numaralı cümleler ise, bu yapıdan saparak, zaman farklılaşması ile bu ek zinciriyle birlikte kullanılmıştır.

1 numaralı cümlenin “oturuyordu” yüklemi, “kendisini tanıdığım ve hatırladığım günden beri oturduğu tarafta” yer tamlayıcısının iç cümlecığinin zarf tümlecinin güçlendirdiği geçmişten beri devam eden zaman yapısıyla, 2 numaralı cümlenin “göremez olmuştum” yüklemine bitmiş zamanı arasında ilişki kurmuştur. Bu bağlantı, derin yapıdaki “ama” bağlacının durumdaki değişiklik anlamıyla düzenlenmektedir.

3 numaralı cümlenin a kısmındaki -yordu şimdiki zamanın hikayesi eki, derin yapıdaki “bu yüzden” bağlacıyla zamana dayalı sebep - sonuç ilişkisi kurmaktadır.

3b, 4a ve 4b kısımlarındaki -yordu şimdiki zamanın hikâyesi ekleri ise, ardışık üç fiili sıralayarak bağlantı kurmaktadır. Ayrıca 4a ve 4b arasında, ortak -DI hikâye eki kullanılmıştır.

5 numaralı cümlenin “nihayet” zarf tümlecisi (zz), -yor ekinin süreklilik yapısına son vererek, -DI ekinin bitmişlik anlamıyla paragraf akışını sonuçlandırmaktadır.

Böylece aynı zaman eklerinin kurduğu paralel ilişkiler ve farklı zaman eklerinin kurduğu ilişkiler paragrafın zaman yapısını oluşturmaktadır. Farklı eklerle sağlanan zaman sapsması, durumun birkaç bakış açısıyla yorumlanmasını sağlar.

4.2.3.2.9.2 Farklı Eklerle Zaman Farklılaşması (-DI > yor) Bağı

20.2

(1) Odaya benimle beraber girdi.

(2) Etrafına bakınıyor.

İki cümlemin yüklemelerindeki farklı zaman yapıları, bir bağlantısızlığın bulunduğunu düşündürmektedir. Ancak olayın akışı (aksiyon), bunu bağlantı hâline getirebilir.

İlk cümle bitmiş zaman yapısından sonra devam eden zamana geçiş, ardışık fiiller sistemine göre düzenlenmektedir. Bu şekilde zamanlar arasında kurulan bağlantı, farklılığı bağdaştırmaktadır.

Bitmiş zaman, sıradaki fiillerin başlangıcı için gerekli olan yer değişikliğini gösteren yüklemde: “(Odaya) girme” fiili, “(etrafına) bakma” fiili için bir şart unsurudur.

Devam eden zaman yapısı, öncesindeki fiille bir ara geçiş sınırı kurmuştur. Bu sınır, derin metindeki “odaya girince” zarf tümleciyle çizilmektedir. Zarf tümleci, fiili zaman belirleyici olarak kullanarak, önceki cümlemin yer değişimi yapısını cümle içine taşımaktadır.

İki cümlede ortak gönderim hedefi olan “Nurefşan” kişisi, zaman farklılığını kişi bilgisi bakımından bağlamaktadır. Aynı kişinin, farklı zamanlarda yaptığı fiiller, kılıcı bilgisinde birleşmektedir.

“Nurefşan” / “girdi” > “bakınıyor” > “arıyor” > “görünüyor.”

Bu dizi, Nurefşan’ın bütün fiillerini içine almaktadır. Böylece bir kişinin yaptıkları, metin içinde ve dışında bir bağlantılar sistemi hâline gelmektedir.

2 numaralı cümlede, geçmişte devam eden anlamı katan bir hikâye ekinin (DI) varlığından söz edebiliriz. Bu ekin, geçmiş zaman anlamı da bağlantıyı düzenler.

girdi > bakınıyor(du)

Ancak bu eksiklik, anlatım zamanı geçmişe taşınarak giderilmiştir. İlk cümlede anlatım zamanı, metnin kuruluş ânıdır. İkinci cümle ise, olay ve durumun gerçekleştiği zamanda anlatılmaktadır.

Bu yapı, zamanda geçmişe gidiş şeklinde açıklanabilir. Metin kurucu, farklı zaman yapılarını kullanarak aynı paragraf içinde değişik zaman dilimlerini düzenlemiştir. Bu renklilik, anlatımı daha çekici yapar.

4.2.4 Fiil - Zaman Bağı

4.2.4.1 Ardışıklık Bağı

4.2.4.1.1 Ardışık Fiil Zaman Bağı

4.2.4.1.1.1 Ardışık Kişi Fiili Bağı

4.2.4.1.1.1.1 Grup Alanı Ardışık Fiili Bağı

13.3

(10) Orada apaşlar toplanırlar.

(16) Hepsi de Sadi Carnot'un düşmanları...

(17) Kapılar kapanır...

(18) Dışarıya gözcü konur...

“Toplanma” fiilinin sonucu olarak sıralanan “kapanır” ve “konur” yüklemleri, ardışık zamana göre düzenlenmiştir. Bu ardışık fiiller, “apaşlar” öznesiyle düzenlenen bir sistemdir.

“Apaşlar”, ilk fiilin aktif kişileridir. Ancak diğer fiiller, edilgen yapılarıyla nesnelere ön plana çıkarmışlardır. Bu da, derin metindeki “Apaşlar tarafından” yapısını gösterir. Yani ardışık fiilleri gerçekleştiren kişiler, gizli veya açık şekilde, yapıyı düzenlemişlerdir.

17 ve 18 numaralı cümlelerin edilgen yapısı, etken yapıya çevrildiğinde, cümleler birleştirilebilir:

“Orada Sadi Carnot'un düşmanı olan apaşlar, toplanıp kapıları kapatır, dışarıya gözcü koyarlar.”

Yapı, ortak özneye yapılan eşgöndermeler ile ortak hedefteki kişilerin birlikte yaptıkları fiillerin ortak işletimi yoluyla kurulmuştur. Metin çözücü, bu yapının parçalarını değerlendirerek, durumun yorumunu yapar.

Ardışık fiillerin kişi bilgileriyle düzenlenmesi, romanın kişileri ile aksiyon arasındaki uyumu da sağlamaktadır. Sistemi oluşturan gruplaşma yapısı, iki sütundan oluşur:

(1)(a) Apaşlar / (b) Sadi Carnot'un düşmanları... (Kişi sütunu)

(2)(a) Toplanırlar / (b) (kapılar) kapanır / (c) (gözcü) konur. (Fiil sütunu)

Sütunun parçaları arasındaki ilişkiler de anlatımdan çıkarımlar yapılmasını sağlar. 2 numaralı sütunun parçalarındaki fiillerin sebebi, 1b'deki sıfat tamlamasından çıkarılmaktadır. Bu çıkarım, bir sonraki cümlede doğrulanır:

“Polis gelmesin diye.”

Cümlelerin sonundaki üç nokta işaretleri, çıkarım yapılması gerektiğini göstermektedir. Bu, konuşmada duraklamalarla belirlenir.

4.2.4.1.1.2 Kişi Belirleyici Ardışık Fiil Bağı

7.2

(1)(1) **Az sonra kapıya bir anahtar sokuldu.**

(2)(1) **Kendisine zaafımdan ziyade metanetimi gösterdiğim kadın içeriye girdi.**

İlk cümlede kullanılan edilgen yapı, kişi bakımından bir belirsizlik oluşturmaktadır. Ardından gelen fiille birlikte bu kişi, belirlenmektedir.

“Sokuldu” yüklemi, diğer öğelerle birlikte, bir merak unsurunu oluşturur. “Kim” sorusunun cevabı, sonraki cümlede verilerek merak giderilmektedir. “Kendisine zaafımdan ziyade metanetimi gösterdiğim kadın” öznesi, kimlik belirleme işini, nitelikler bakımından yapmaktadır.

“(Anahtar) sokulma” fiilinden sonra gelen “(içeriye) girme” fiili, edilgenlikten etkenliğe geçiş şeklinde bağlantıyı düzenlemektedir. III. tekil yapı, “anne” kişisine ulaşarak bunu daha belirgin hâle getirmektedir.

Ardışık fiil kullanımı, sonradan öğrenilen durumu göstermektedir. Metnin başında kişinin belirlenmesi, anlatımın gerçekliğini arttırmaktadır. Böylece metin çözücüye belirli bir sırayla ayrıntılar verilmektedir.

4.2.4.1.1.3 Kişi Merkezli Ardışık Fiiller Bağı

17.13

(9)(1) Nüzhet'e baktım, başımı pencereden dışarı çevirmiş ve dizini sallıyor.

(13)(1) Aynalı dolabın kapısı gıcırdıyordu.

(2)(a) Nüzhet, pencerenin kenarından indi

(b) ve aramızdan çekilerek balkona çıktı.

9 numaralı paragraftaki fiillerin devamı, bir zaman aralığı sonrası 13 numaralı paragrafta gelmektedir. "Nüzhet" kişisi, yaptığı fiilleri belirleyerek, uzak ardışıklık bağı kurmaktadır.

"Çevirmiş" ve "sallıyor" yüklemeleri, "indi" ve "çıktı" yüklemelerinin fiilinden önceki fiilleri belirlemektedir. "Nüzhet'e" yer tamlayıcısı ve "Nüzhet" öznesi arasındaki ortak kılıcılık, bu belirlemeyi düzenlemektedir.

Konum belirleyici "pencere" isminin yinelenmesi, fiillerin yapıldığı ortak yeri göstermektedir. Böylece aynı kişinin aynı yerde yaptığı fiiller, belli bir dizi içinde sıralanmıştır.

13.1 numaralı cümle, ardışık fiiller arasında zaman ayırıcı olarak kullanılmaktadır. Nüzhet'in fiilleri arasına giren "aynalı dolabın kapısı" öznesinin fiili, "indi" yüklemiyle aynı zaman dilimindeki başka bir görüntüyü göstermektedir. Yer ortak alanı, ayrıntılar bakımından bu ilişkiyi bütünleştirir.

Uzak ardışık fiiller, kişi ve yer ilişkileri yoluyla olayın geçtiği yerin hareket betimlemesini bir dizi hâlinde kurmuştur. Bu betimlemenin merkezindeki Nüzhet, bu bağlantılarla hareket bakımından yorumlanabilir.

4.2.4.1.1.1 4 Kişi Dizisi Ardışık Fiili Bağı

16.9

(1) Bir köy lokantasına giriyoruz.

(2)(a) Doktor, mutlaka bir et seçmememi istiyor

(b) ve bana bir yemek rejimi çiziyor.

Metinde -yor zaman ekinin kurduğu ardışık zaman ilişkisi, fiilleri yapan kişilerin yönelişleri ile düzenlenmektedir.

I numaralı cümlenin “giriyoruz” yüklemine derin yapıdaki “biz” öznesi, birlikte yapılan bir fiili göstermektedir. Bu fiil, başlangıç noktasıdır. “(Lokantada yemek) yeme” fiili için “(lokantaya)girme” fiili gerekir. Böylece metinde “biz” öznesini oluşturan “Doktor” ve “ben” kişileri, fiil zincirinin ilk halkasını birlikte başlatmışlardır.

Fiilin diğer halkalarında “Doktor” kişisi, tek başına özne olmuştur. a kısmında “ben” kişisi, “mutlaka bir et seçme” cümlecığının öznesi olarak atanmıştır. Bu cümlecik, ana cümlenin öznesinin etkisindedir. Doktor, seçme fiilini yönlendirmektedir.

b kısmında “ben” kişisi, “bana” yer tamlayıcısının yönelme yönü olarak atanmıştır. “Benim için” anlamındaki bu öge, fiilin kimin için yapıldığını açıklar. Cümlelerde “Doktor” kişisi gittikçe güçlenirken, “ben” kişisi zayıflatılmaktadır:

“Doktor”	“Ben”
Etkin	Etkin
Etkin	Yönlendirilen
Etkin	Etkilenen

I numaralı cümlenin I. çoğul kişi eki ve 2 numaralı cümlenin a ve b kısımlarındaki III. tekil kişi ekleri, bu ilişkileri yapı olarak kurmaktadır. Zaman ekiyle kişi eki birlikte değerlendirilmelidir.

Fiilin yapıyla yapılış yeri arasındaki ilişki, metnin yorumlanmasında en önemli unsurlardan biridir. Ardışık zamana dayalı fiilleri yapanlar arasındaki işbölümü, bağlantılarla belirlenmiştir.

4.2.4.1.1.1.5 Kişi Karşılaştırmalı Ardışık Fiil Bağı

37.3

(0) Bu sefer polikliniğin önünde beklemiyorum, dosdoğru Operatör’ün odasına giriyoruz.

(1) Koltuğa uzandım.

“Giriyoruz” yüklemine ardından gelen “uzandım” yüklemi, art arda gelen fiilleri sıralamaktadır. Bu yüklemelerin kişi ekleri arasındaki ilişki, sıralamayı düzenlemektedir.

“Giriyoruz” yüklemine I. çoğul kişi yapısı, “uzandım” yüklemine I. tekil kişi yapısını içine almaktadır. Grup ve fert olarak yapılan fiiller, bu ilişkiyle

bağdaştırılmaktadır. Çocuk, metindeki kişilerle birlikte ve tek başına yaptığı fiilleri, bu şekilde dizmektedir.

“Operatör’ün odasına” ve “koltuğa” yer tamlayıcıları arasındaki ilişki, fiilleri yönelme bakımından düzenlemektedir. Yer değiştirmeyi belirleyen ilk fiilin yönü, toplu bir yönelmeyi göstermektedir. İkinci fiil, yer değiştirme sonrası tek başına yapılan bir hareketi taşımaktadır.

“Koltuk” objesi, “Operatör’ün odası”nın bir parçasıdır. Çocuk da “Operatör’ün odasına girenler” grubunun bir üyesidir. Yer ve kişi bilgileri arasındaki karşılaştırma, bu ilişkilere göre kurulmaktadır. Eşya ve onunla ilgili hareketleri yapan kişiler arasındaki ilişki, metnin unsurları arasında bir paralellik kurulmasını da sağlamıştır.

Ardışık fiil - kişi karşılaştırmasını yorumlayan metin çözücü, metindeki durum değişikliklerini de değerlendirir. Önceki olaylarla yenileri arasındaki benzerlik ve farklıklar, bu ilişkide önemlidir.

4.2.4.1.1.2 Çağrışimli Ardışık Fiil Bağı

24.7

(6)(1) Kükürt serpmek bahanesiyle bağa gidiyoruz ve yere eğilerek, yapraklar arasında dudaklarımızı birleştiriyoruz.

(3) Nüzhet’e kocası olacak herhangi bir adam kadar yakınlaşmam için ne de az mesafe kaldı!

(7)(1) Nüzhet bana güzel bir rüya gördüğünü söylüyor, fakat bu rüyayı anlatmıyor.

Fiillerin paragraf başlarında düzenlediği dizi, ardışık zaman bağlantısıyla düzenlenmektedir. Bu bağlantı, işlev ve anlam bakımından çağrışımlara dayalıdır.

Devam eden zaman yapısında, -yor ekleriyle birleşen iki cümle, “Dudaklarımızı birleştiriyoruz.” (N+Y) yapısı ile “rüya” kavramı arasındaki ilişkiyle anlam bakımından bağlanmaktadır.

“Anlatılmayan rüya” bilinmezinin çözümlenmesinde, “(dudaklarımızı) birleştirmek” ve “(kocası kadar) yakın olmak” fiilleri kullanılmaktadır. Bu bağlantıda, birbiriyle ilgisiz gibi görünen parçalar, zaman dizisinde yan yana yerleştirilerek bir arada bulunma çağrışımıyla bağdaştırılmaktadır.

Ardışık zamanın çağrışım sistemi oluşturması, sistem analizi için önemli bir örnektir. “Güzel bir rüya” sıfat tamlaması, “Nasıl bir rüya?” sorusuyla, bilinmeyen öğrenilmesi işlevinde bir çağrışım ve çıkarım sistemi oluşturmaktadır.

“Bu rüyayı” sıfat tamlamasının geriye doğru bilinmezlik, ileriye doğru sorgulama şeklindeki gönderimleri, metincikteki “rüya” konusunu düzenlemektedir. “Fakat” bağlacı, özeli genel içinde gizlenmesi yoluyla, çağrışıma zemin hazırlamaktadır. Eğer gizleme yapılmıyaydı çağrışım mümkün olmayacaktı.

Cümleler arasındaki kişi farklılıkları, çağrışımın bilgi kaynakları ile çağrışım sisteminin sınırlarını göstermektedir. I. çoğul kişi yapısındaki ilk cümle, ortak yapılan fiili; III. tekil kişi yapısındaki ikinci cümle, durumu ve III. tekil kişi yapısındaki üçüncü cümle, bilinmezi kurmaktadır.

4.2.4.1.1.3 Hüküm Verici Ardışık Fiil Bağı

23.10

(2) Biraz kıpırdadım, yüzüne baktım.

(3) Gözleri kapalıydı.

(4) Başı yana doğru kayıyordu.

(5) Hafifçe yastığa üstüne düştü.

(6) Üstüne eğildim.

(7) Uyuyordu.

Gözlem sistemini kuran fiiller, ardışık bir yapı içinde hükme ulaşmaktadır. Hükme ulaşma, gittikçe daralan bir piramit şeklindedir. Piramidin tepesinde ise hüküm kurulmuştur.

Piramit sisteminin basamakları, ardışık fiillerle düzenlenmektedir. Ardışık fiiller arasındaki farklılıklar ise, hükmün farklı yönlerini belirlemektedir. Bu belirlemeler, hükmün yorumlanmasında önemli ipuçları vermektedir. Belirlemeler, durum ve hüküm parçaları şu şekildedir:

Belirleme Unsuru	Görevi	Durum / Hüküm
“Gözleri kapalı.”	Durum belirleme	Uyanık değil.
“Başı yana kaymakta.”	Fiil – Hüküm	Uykuya dahiyor.
“Başı yastığa düştü.”	Fiil – Hüküm	Uykuya daldı.
“Üstüne eğildim.”	Fiil	Durum kontrolü
“Uyuyordu.”	Hüküm	Uyuduğunun tespiti

Görüldüğü gibi genel hüküm, “uyuma” fiilinin çatısı altında düzenlenmektedir. Bu hükmün yorumlanması, hem metin içindeki olay ve durumları, hem de gelecek metinlerde gelişecek ilişkileri düzenlemek için ipuçları verecektir.

Hüküm verici ardışık fiil zamanlaması, Çocuk - Nüzhet ilişkisi ve Doktor Ragıp-Nüzhet evliliği meselesi için olumsuzdan olumluya doğru bir gidişi göstermektedir. Bu gelişme çizgisi, ilgili yorumlamaları daha sistemli hâle getirir.

4.2.4.1.1.4 Ayrılma Sonrası Yönelme Ardışık Fiili Bağı “Y₁ + Y₂”

17.17

(1) Merdivenlerden indim.

(2) Bahçeye çıktım.

“İndim” / “çıkım” yüklemi arasında kurulmuş ardışık zaman bağlantısı, cümlelerin yer tamlayıcıları arasındaki paradigmatik(dizi) ilişkilerle düzenlenmiştir.

“Merdivenlerden” / “Bahçeye” yer tamlayıcılarının(YT₁ + YT₂) kurduğu ilişki, yer değişikliğinin isim kısmını oluşturur. Yapı, “-den” > “-e” hâl ekleriyle, ayrılma sonrası yönelme şeklinde düzenlenmektedir.

Yer değiştirme fiilleri arasındaki ardışıklık, fiil sırasına göre bir sıralama yapısı oluşturur. Yani önceki fiil, sonrakinin hazırlayıcısı ve zaman yönünden belirleyicisidir. Bu özellikler, iki cümleyi farklı şekillerde birleştirebilme imkânı verir:

Yapı	Birleşik şekil	Bağlayıcı
Tarz – fiil (ZT)	“Merdivenlerden inerek bahçeye çıktım.”	-Araf (zarf-fiil eki)
Zaman - Fiil (ZT)”	“Merdivenlerden inince bahçeye çıktım.”	-İncA (zarf-fiil eki)
Zaman - Fiil (ZT)	“Merdivenlerden indikten sonra bahçeye çıktım.”	-DİktAn sonra (edat)

Köşkün içinden dışına çıkış, mantık bağlantısını düzenleyen yapıdır. Metin çözücü, yer tamlayıcılarının konum bildiren hâl eklerini ve ardışık fiilleri kullanarak mantık yapısını çözebilir.

Ayrılma sonrası yönelme şeklinde kurulmuş yer bağlantısı, betimlemeyi oluşturan görsel unsurlarla düzenlenerek iki cümle bağlanmıştır. Görme duyusu olan göz, arka arkaya iki fiili canlandırarak görsel bir bütünlük elde eder.

4.2.4.1.1.5 Yer Değiştirici Ardışık Fiil Bağı

17.17

(16)(1) Odadan çıkınca nereye gideceğimi, ne yapacağımı şaşırmıştım.

(17)(1) Merdivenlerden indim.

Önceki paragrafta başlayan yer değiştirme, 17.1 numaralı cümlede de devam etmektedir. Bu yer ilişkisi, fiiller arasındaki ardışık yapıyla kurulmaktadır.

Ardışık fiiller, “çıkınca” zarf tümleci ile “indim” yüklemindedir. Fiil sistemi, “(Odadan) çıktım, sonra (merdivenlerden) indim.” şeklindedir. Değiştirilen yerler, yer tamlayıcıları ile düzenlenmiştir. (Odadan / Merdivenlerden)

Ardışık fiiller arasında kurulan yer değiştirimi bağlantısı, $YT + ZT > YT + Y$. şeklinde dizilmiş (paradigmatik) yapıya sahiptir.

Y.T (Yer)	Fiil
Odadan YT	çıkınca ZT
Merdivenlerden YT	indim. Y

İlk cümlelerin asıl yüklemi “şaşırmıştım”, temel fiil değil, zarf tümlecinin sonucu olan durum değişikliğidir. Bu yüklem, ikinci fiilin psikolojik yönünü belirler ve niteleme ilişkisiyle ikinci fiile bağlanır.

$ZT_1 + Y_2$ arasındaki ilişkide, bağlantı unsuru üzerinde yapı olarak değil, anlam olarak inceleme yapılmalıdır. İnceleme yapılırken “çıkınca” + “şaşırmıştım” ($ZT_1 + Y_1$) yapıları arasındaki dizime dayalı (sintatik) ilişkiye dikkat edilmelidir.

Yer değişikliği bağlantısı (oda/merdiven), köşk bütünlüğü içine yerleştirilen parçaların sağladığı anlam ilişkileriyle kurulmaktadır. Metin çözücü, cümlelerdeki isim ve fiilleri yorumlayarak iki cümleyi birleştirir:

“Odadan çıkınca nereye gideceğimi, ne yapacağımı şaşırmış (bir şekilde) merdivenlerden indim.”

4.2.4.1.1.6 Sebep - Sonuç Düzenleyici Gönderimli Ardışık Fiil Bağı

17.11

(7)(3) Bir roman aldım, cinâi ama güzel bir şeye benziyor.

(10)(0)(a) Anlamak istiyorum,

(b) beni karşılayan bu sessizliği yenmek istiyorum. (Sebep)

(11)(1) Kitabı Paşa'ya uzatmaktan başka bir hareket yapamadım.

(Sonuç)

11.1 numaralı cümledeki fiilin sebebi, 10.3 numaralı cümledeki durumdur. Art arda gelen fiiller, bu ilişkiyi düzenler.

Sebeup - sonuç ilişkisine göre cümleler, Şu Şekilde birleşir:

“Beni karşılayan bu sessizliği yenmek (için) kitabı Paşa’ya uzatmaktan başka bir hareket yapamadım.”

Sonuç cümlesi(11.1), gecikmiş bir fiili içine alır. “(Bir roman) alma” fiilinin ardından gelen “(Kitabı Paşa’ya) uzatma” fiili, böylece bağdaşıklığı kurar. Ardışık fiiller, sebeup - sonuç ilişkisini de mantık olarak açıklar.

Ardışık iki fiil arasındaki uzaklık, ortamdaki gerginliğin sebeup olduğu duraklamadır. Duraklama sırasındaki fiil ve durumların ulaştığı nokta, 10.3 numaralı cümledeki istektir. Metin çözücü, metindeki fiilleri düzenlerken, bütün bunları yorumlar.

Sebeup-sonuç ilişkisini düzenleyen ardışık fiil yapısında, Çocuk’un psikolojisi, önemli bir unsurdur. “Kitabı Paşa’ya uzattım.” ile “Bir roman aldım.” cümleleri arasındaki kısım olan 8, 9 ve 10 numaralı paragrafların da, bu bağlantıda yorumlandığı görölmektedir.

11.1 numaralı cümlelerin “yapamadım” yüklemine taşıdığı fiildeki yetersizlik, bu üç paragraftaki durumun sonucudur. Çaresizlik ortak alanı, cümleler arasında bir bütünlük oluşturur.

Metin çözücü, paragraf ve cümleleri yorumlarken durum, fiil ve betimlemeleri kullanır. Böylece anlatımın sağladığı bütünlük, bir çok anlama kopukluğunu engeller. Sebeup-sonuç bağlantısının oluşturabileceği boşluklar, özenle doldurulmuştur.

4.2.4.1.1.7 Niteleme Birleştirici Söz - Ardışık Fiil Bağı

10.9

(0) Anlatırken arada bir küçük kahkaha atıyordu:

(1) - Biliyor musun? diyordu.

İki cümle arasında, Şimdiki zamanın hikayesi “-yordu”, birleşik yapıyla ardışık fiille sözü birleştirme işlevindedir.

“Kahkaha atma”-“Biliyor musun? deme” arasındaki “fiil-söz” ardışıklığına dayalı ilişki, zaman yanında ikinci cümlenin fiilinin tarzını da açıklamaktadır. Anlam olarak iki cümle, şu şekilde birleşmektedir:

“Anlatırken arada bir küçük kahkaha atarak, ‘biliyor musun?’ diyordu.”

Aslında metnin anlam boyutunda bütünlüğe sahip olan bu yapı, metin kurucu tarafından iki cümle şeklinde düzenlenmiştir. Böyle bir düzenlemenin değişik amaçları olabilir. Biz bu konuda şu ihtimalleri düşündük:

- a. Ses yinelemesine dayalı âhenk sağlama,
- b. Metnin çözümlenmesinin kolaylaştırılması,
- c. Fiil ve sözden birinin tercih edilememesinden veya her ikisinin eşit öneme sahip olmasından dolayı, ayrı cümlelerin önemli birer unsurunu konumunda düzenlenmeleri,
- d. Fiil ve sözün iki paragraf arasında paylaşımı sonucu yumuşak bir geçişin sağlanması,
- e. Yorum paragrafından, konuşma paragrafına geçişin yapıldığını metin çözücüyeye bildirmek,
- f. Diyalogda baskın kişi olan “Nüzhet”in kimliğinin ön plana çıkarılması.

Niteleme birleştirici fiil - söz ardışıklığı, konuşmanın fiillere göre yorumlanmasını sağlar. Böylece olayın akışı daha geniş bir şekilde belirlenir.

4.2.4.1.1.8 Fiil Yorumlayıcı Ardışık Fiil Bağı

7.4

(1) Bu müphem sözlerim onu hiç tatmin etmemiş olacak ki, torbayı yere bırakırken kolunun hareketine tesir eden merak ve endişe ile torbayı kaldırdı ve mutfağa doğru şaşkın adımlarla yürüdü.

(2)(a) Yolunu bir kör alışkanlığıyla bulduğunu,

(b) etrafını görmediğini,

(c) torbayı evvelâ masaya, sonra rafın altındaki dolaba çarpmasından anlamıştım.

“(Torbayı) kaldırma” ve “(mutfağa doğru) yürüme” fiillerinden sonra gelen “(torbayı)çarpma” fiiline geçiş sırasında yapılan yorumlar, fiilleri açıklamaktadır.

“Kolonun hareketine tesir eden / merak ve endişe” sıfat tamlaması, tavrın yorumlanmasına zemin hazırlamaktadır. “Şaşkın adımlarla yürüdü.” (ZT+Y) yapısı, fiili tarzıyla birlikte belirlemektedir. İkinci cümle, bu tarzın ayrıntılarını tamamlar.

“(Yolunu bir kör alışkanlığıyla) bulma”/“(etrafını) görmeme” olumlu / olumsuz fiil yapısı, “şaşkınlık” durumunun göstergesidir. “(Torbayı evvelâ masaya, sonra rafın altındaki dolaba) çarpma” fiili, bunu belirler.

İki ardışık fiille yorumlanan durum, Çocuk - Anne iletişiminin iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Metin çözücü, durumu yorumlarken fiillerle tarzlar arasındaki ilişkiyi çözümlenmelidir.

4.2.4.1.1.9 Durum Belirleyici Ardışık Fiil Bağı

38.5

(3)(1) Odadan gündüz ışığıyla beraber bana ait her şey çekiliyor.

(5)(1) Karanlık bastı.

İlk cümlede belirlenen durumdan sonra ikinci cümlede gelen fiil, bir zaman belirleyicilik özelliğine sahiptir. Bu geçiş, yüklerle diğer öğeler arasındaki cümle içi ilişkilerle kurulmaktadır.

“Çekiliyor” yüklemi ile “gündüz ışığıyla beraber” zarf tümleci arasındaki ilişki, ilk zaman dilimini oluşturmaktadır: “Bastı” yüklemine “karanlık” öznesiyle kurduğu ilişki, önceki zaman diliminden sonraki safhayı göstermektedir.

Zaman belirleme, hedef durumla ondan önceki durum şeklinde belirlenmektedir. Bu ilişki, ardışık zaman şeklindedir. “Gündüz ışığının çekilmesi” sonra da “karanlığın basması”, paragrafları zaman sırasına göre dizmektedir. Hedef, karanlıktır.

İlk cümlenin şimdiki zaman eki, devam eden durumu; ikinci cümlenin görülen geçmiş zaman eki, bitmiş durumu bildirmektedir. Bu da bir süreci ve sonrasını göstermektedir. “Bana ait her şey çekiliyor.” (Ö+Y) yapısından sonra “Karanlık bastı.” (Ö+Y) yapısının gelmesi, bu işlemin tamamlanışını gösterir. Her şey onu terk etmiştir.

“Işık” ve “karanlık” kelimeleri arasındaki anlam zıtlığı, değişimin iki ucunu belirlemektedir. Zaman çizgisinde ilk ve son nokta, bu ilişkiyle düzenlenmektedir.

İki zaman dilimi arasındaki fiil ve durumlar, bu bağlantıyla belli bir sistem içinde birbirine bağlanmaktadır. Bu bağlantı, zaman yapısına göre bir yorumlama gerektirmektedir.

4.2.4.1.1.10 Bitmiş / Devam Eden Zaman Ardışık Fiil Bağı

16.7

(6)(1) Benim Doktor, bahçede, kolunu bana verdi.

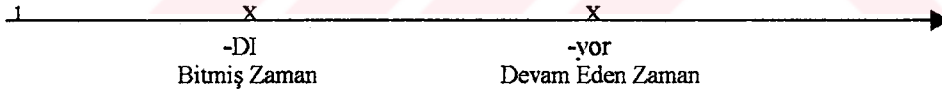
(7)(1) Yokuşu ağır ağır iniyoruz.

İlk cümlelerin “verdi” yüklemine -DI eki, bitmiş zaman işlevindedir. Bu cümlelerin devamındaki diyalog yapısından sonra ara verilen fiile devam edilir.

İkinci cümlelerin “iniyoruz” yüklemine -yor eki, devam eden zaman işleviyle yeni bir fiil başlangıcı bildirir. Bu fiil önceki fiilin devamıdır.

Bitmiş zaman ve devam eden zaman yapılarının oluşturduğu ardışık zaman ilişkisi, metin çözücünün fiilden fiile geçişte bağlantıları kaçırmamasını sağlar. İki cümlelerin oluşturduğu yapı, *şu anda bitmiş fiil sonrası başlamış devam eden zamandır*.

Öyküleyici anlatımda kullanılan bu zaman yapısı, durum değişikliğine dayalı bir bağlantı kurmaktadır. “Hasta bacak” ortak alanında paragraflar arasında geçiş unsuru olarak kullanılan fiillerin birbiriyle kurduğu ilişkiler, zaman cetveline göre düzenlenmektedir:

Farklı zaman ekleri, işlev olarak şimdiki zamandır. Ancak şimdiki zamanın farklı noktaları ifade ediliyor. “-Yor” ekine göre, “-DI” geçmişte kalmıştır. “-DI” şimdiki zamanda bitmiş, “-yor” ise şimdiki zamanda devam etmektedir.

“(Kolunu) verdi.” → “İniyoruz.”

Bu yapı, iki cümleyi birleştirir:

“Benim Doktor, bahçede bana kolunu verdi, yokuşu ağır ağır iniyoruz.”

Böyle yapılar, dilde basit şekillerde sıkça kullanılır:

“Geldik gidiyoruz.”, “İstedik veriyor.”, “Doğduk yaşıyoruz”, “Sevdik evleniyoruz.”, “Öğrendim yapıyorum.” vb.

4.2.4.1.1.11 Atlamalı Ardışık Fiil Bağı

7.9

(8)(1) Zaten hastahaneden eve gelinceye kadar içimde bir deniz, bir vapur, bir şimendifer yolu, etrafında beyaz köşkler dizili bir yol vardı.

(9)(1) Yemekte sustuk.

“(Hastahaneden eve) gelme” fiilinin ardından gelen “(yemekte) susma” fiili, atlamalı bir zaman aralığına sahiptir. İki fiil arasında geçen olay ve durumlardan bahsedilmiştir.

“Yemekte niçin sustunuz?” sorusunun yorumlanması için aralıkta geçen olayların tahmin edilmesi gerekir. Atlanan kısım, Çocuk’la annesi arasındaki iletişimin derecesini belirlemektedir. Bunun sonucu ise, iletişimsizlik olmalıdır. “Sustuk” yüklemi, bunu belirleyen ögedir.

Ardışık fiiller arasında kalan boşluk, ileride anlatılacak olay ve durumlarla doldurulur. Bu, sonraya bırakılmış bir işlemdir. Metin çözücü, gelişmelere şahit oldukça, bu kısımdaki eksik bilgileri de anlayacaktır.

4.2.4.1.1.12 Ardışık Olumlu -Olumsuz Fiil Bağı

30.7

(4) Gülmedi.

(5) Yaklaştı ve oturduğum koltuğun arkasına elini koydu.

İlk cümledeki beklenti değillemesinden sonra ikinci cümledeki fiile geçilmiştir. Gerçekleşmeyen fiilin ardından gelen fiiller, ardışık zaman ilişkisiyle sıralanmıştır.

“Gülmedi” yüklemi, bir başlangıç noktasıdır. Bu başlangıçtan sonraki fiiller, yükleme göre yorumlanır. Ardışık zaman bağlantısıyla bağlanan fiiller, belirli bir dizide yorumu düzenlemektedir.

5 numaralı cümlede “ve” bağlacıyla kurulan iç bağlantı, fiil dizisini düzenlemektedir. 0.1.1 şeklinde düzenlenen dizide, olumsuz fiil, sıfır noktasını;olumlu fiiller, ardışıklığı göstermektedir.

Gülmedi - Yaklaştı - Koydu.

Son kısmın YT + N yapısı, fiil dizisini yer ve duruma bağlamaktadır. Olumsuz-olumlu fiil ardışık zaman bağı, geçilen yeni durumu düzenlemektedir. Bu bağlantı, değişikliklerin yol açtığı yeni dönemin başlangıcıdır. İleride anlatılacakların anlaşılması, bu bağlantı ile kolaylaştırılmaktadır.

4.2.4.1.1.13 Çapraz Dalgalanmalı Ardışık Yüklem Bağı

24.11

(10)(1) Bahçe kapısından içeri bir adam *girdi*, köşkün harem tarafına doğru *yürüdü*.

(4)(d) (Nüzhet) adamın arkasından *gitti*.

(11)(1)(a) Adam, bir dakika sonra köşkün bahçesine *çıktı*

(b) ve Nüzhet yanına *geldi*.

İki cümleyi bağlayan yüklem arasındaki dizi ilişkileri, belli bir süreçte meydana gelen fiil sistemini kurmaktadır. Bu sistem, çapraz şekilde düzenlenmiş bir dalgalanma şeklindedir.

Dalgalanma, karşılıklı olarak düzenlenen fiillerin kurduğu bir yapıdır: “Girdi” > “çıktı” / “gitti” > “geldi” yüklemelerinin kendi aralarında kurduğu ilişki, ardışık fiil zinciri içinde dalgalanmayı kurmaktadır. Dalgayı oluşturan yüklemeler, gel - git şeklinde bir karşılık oluşturmaktadır.

Dalganın parçaları olan yüklemeler, “adam” ve “Nüzhet” kişilerine yapılan III. tekil kişi gönderimiyle çapraz bir şekilde düzenlenmektedir. Aynı kişi ekinin farklı kişileri göstermesi, ahenk bakımından birleşme, anlam bakımından gruplaşma sağlamaktadır.

“Girdi” ve “(Arkasından) gitti.” yüklemeleri arasındaki ilişki, dalganın ilk iki parçasını zaman zincirinde etki - tepki şeklinde düzenlemektedir. Etken kişi “adam”, etkilenen kişi “Nüzhet”tir. Etki ve tepki kısımları arasındaki nedensellik, bunu mantık seviyesinde düzenlemektedir:

“Adam içeriye girdiği için arkasından gitti.”

“(Köşkün bahçesine) çıktı.” ve “(Yanıma) geldi.” yüklemeleri arasındaki ilişki, önceki etki - tepki yapısına paralel bir şekilde düzenlenmektedir. İki bağlantı arasındaki yapı benzerliği, kaosu düzene dönüşmesini sağlamaktadır.

Çapraz dalgalanmalı yüklemeler, ardışık fiil yapısını daha düzenli bir şekilde sokmuştur. Metin çözücü, fiil sırasını izlerken, tek düzelikten kurtararak daha sürükleyici bir okuma faaliyetine sokulmuştur.

4.2.4.1.2 Ardışık Zaman Anlam Bağı

4.2.4.1.2.1 Söz - Fiil Diyalogu Ardışık Zaman Bağ

27.2

(1)(4) **Başka? Başka? dedi.**

(2)(1) **Kapıdan çıkmak üzere olan yengemin piyano üstünde bir şey aramak bahanesiyle odada kaldığına ve benim cevabımı beklediğine dikkat ettim.**

(2) **Başka?... diye düşünür gibi yaptım.**

1.4 ve 2.2 numaralı cümleler, karşılıklı konuşmanın soru ve cevap kısımlarını oluşturmaktadır. Bu yapının soru kısmına eklenen 2.1 numaralı cümle, sorudan sonra yapılan bir gözlemi belirlemektedir. Böylece söz ve fiiller, ardışık zamanla birbirine bağlanmaktadır.

2.1 numaralı cümlede, konuşmalar arasında dikkat çeken bir durum vardır. Bu durum, konuşmaya üçüncü bir kişinin katılması demektir.

Konuşma arasına giren betimleme parçasından, diyalogun çözümlenmesinde de yararlanır. Bu konuşmanın sonu ve bir sonraki metinlerdeki sonuçları, yapılan betimleme yoluyla hazırlanmaktadır. Yengenin meseleye bakış açısı, verilen cevaplara gösterdiği tepkilerle belirleneceğinden, konuşmaya katılması önemlidir. Yengenin kuşkucu yapısı, Çocuk - Paşa diyalogunun kötü bir sonuca doğru gideceğinin işaretidir.

1.4 numaralı cümlede, sintatik (dizim) ilişki kuran "başka?" soru yinelemesi, 2.2 numaralı cümlede paradigmatik (dizi) bağlantı unsuru olarak kullanılmıştır. Yinelenen sorunun cevabın başında da bulunması, cevap arama programı işlevindedir. Doğru cevap, sorunun anlaşılmasıyla verilebilir.

"Başka?" sorusu, eksilteli bir yapıdır. Eksik kısımların tamamlanması, sorunun iyi anlaşılması için gereklidir. Bunun içinse, derin metindeki kısımların yüzeye çıkarılması gerekir:

"Doktor Ragıp hakkında başka ne düşünüyorsun?"

Bu soru, metnin tamamında verilen cevapların temelini oluşturmaktadır. Üçlü yinelemeyle kurulan saç ayağı temeli üzerine, Doktor Ragıp, Nüzhet ve Çocuk kişilerinin de karakter tahlili yapılmıştır. Cevaplar, bunu sağlayan unsurlar olarak kullanılmıştır.

4.3.4.1.2.2 Söz - Fiil Ardışık Zaman Bağı

18.9

(0) **Yorulдум, dinleniyorum.**

(1) **Yanıma oturdu.**

Sözden sonra gelen fiil, ardışık zamana dayalı bir ekleme yapmıştır. Bu ekleme, I. tekil kişiye, III. tekil kişinin karşılık vermesi şeklindedir. Bu ilişki, cümleleri şu şekilde birleştirir:

“(Ben) yorulдум, dinleniyorum (deyince), (Nüzhet) yanıma oturdu.”

“Deyince” zarf fiili, sözü - fiile bağlayan unsurdur. Bu unsurun derin metinde bırakılması, işlevinin diyalog tarafından yapılmasını gerektirir.

Bu bağlantıda, gizli bir sebep - sonuç ilişkisi vardır, “Nüzhet, niçin yanıma oturdu?” sorusunun cevabı, “Ben yorulдум, dinleniyorum dediğim için yanıma oturdu.” şeklinde olabilir.

Metinde sebeple sonuç arasındaki ilişki, doğrudan söylenmediği için, fiiller daha serbest bir zemine yerleştirilmiş. Çocuk’un kendi durum ve fiilini söyledikten sonra, Nüzhet’in fiilini de aktarması, anlatıcı kişinin iradesinde bir metinleşme yapıldığını gösterir.

“Yorulдум” ve “oturdu” yüklemeleri, bitmiş zaman yapılarıyla, bir yön değiştirme yapmaktadır. Birincisi Nüzhet kişisine, ikincisi metin çözücüyeye yönelmiştir.

“Dinleniyorum” yüklemi, diğer iki fiilin de zamanını içine almaktadır. Çünkü “yorulдум” hükmü verildiğinde de, “(yanıma) oturma” fiilini yapılırken de “dinlenme” fiili devam etmektedir.

Ardışık şekilde düzenlenmiş sözle fiil arasındaki geçiş, iki durum arasındaki bağlantıyı oluşturmuştur. Yeni başlayan durum, bu yapıyla diyaloga yerleştirilmiştir.

Metin çözücü, bir sözle bir fiili karşılaştırdığında geriye dönük değerlendirmeler yapabilmelidir. Bu yüzden, “dinlenme” ve “(yanıma) oturma” fiilleri

arasında, önceki metinlerdeki olay ve durumların hatırlanmasını sağlayan bir çağrışım ilişkisi yapılmalıdır.

4.2.4.1.2.3 Durum / Fiil Ardışık Zaman Bağı

4.2.4.1.2.3.1 Fiil -Durum Ardışık Zamanı Bağı

13.16

(4)(5) - Gir! Dedim, girdi.

(6)(1)(a) Korkusunun şiddetini hissettiren büyük bir cesaret hamlesiyle yaklaştı

(b) ve bana bakarak bir kahkaha attı.

6 numaralı paragrafın ilk cümlesi, önceki paragrafı atlayarak 4 numaralı paragrafın ardışık fiiline ulaşmaktadır.

5 numaralı paragraf, o anki görüntü betimlemesidir. Bağlantıda bu paragrafın atlanması, emir - betimleme (durum) - fiil çapraz ilişkisine dayanmaktadır.

Betimlemenin bu şekilde bölünmesi, fiil ve durum kısımlarının birbirinden ayrı olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir. Böylece daha sistemli bir betimleme kurulmuştur.

Cümlelerin yüklemeleri arasında ardışık zaman bağlantısı kuran öğrenilen geçmiş zaman eki -DI, bağlantının bütünlüğü için önemlidir. Yoksa paragraf bütünlüğü bozulabilirdi.

Fiillere dayalı bağlantılar, öyküleyici anlatımda olay bütünlüğü sağlar. Görüntüye dayalı bağlantılar, fiilleri, görünüş bakımından tamamlar. Bunların paragraflar hâlinde ayrılması ve zaman ekleriyle gruplaşması, metin çözücüyü yönlendirir.

4.2.4.1.2.3.2 Durum - Fiil Ardışık Zamanı Bağı

38.6

(5)(1) Karanlık bastı.

(6)(1) Kapıma vuruldu.

“Karanlık bastı.” cümlesinin belirlediği durumun gerçekleşmesinden sonra, “Kapıma vuruldu.” cümlesindeki fiil gerçekleşmiştir. Bu ilişki, fiilin zamanını da belirlemektedir.

“Vurulma” fiilinin gerçekleşmesinde gerekli şartlardan biri de, uygun zamanın gelmesidir. Yani karanlık bastığı için kapıya vurulmaktadır. Bu ilişki, ileride “akşam yemeği zamanı” şeklinde açıklanacaktır.

Durumun gerçekleşmesi ile fiil arasındaki fiil ve yorumlar, metindeki durum değerlendirmelerini taşımaktadır. Belli noktalara yerleştirilmiş fiiller, değerlendirmelerden bağlantıya geçiş yollarıdır.

Her iki cümlede de yerin pasif durumu, zaman ilişkisinde Çocuk’un pasif kaldığını gösterir. Bu alan, psikolojik yıkımın geldiği son noktayı gösterir. Metin çözücü, bu bağlantıyı ilerideki düşünceleri çözümlemek için kullanabilir.

4.2.4.1.3 Aralanmış Ardışık Söz Zamanı Bağı

21.17

(15)(3) - Kapı kilitsiz...

(16)(3) Bir dakika böyle geçti.

(17)(1) - Ne var? dedi.

15.3 ve 17.1 numaralı cümleler, aynı kişinin aynı cevabı içindeki parçalardır. Bu cevap, 15.2 numaralı cümledeki emre karşılık olarak bütünleşmektedir. Cevabın ilk kısmı emrin karşılığı, ikinci kısmı sorgulanmasıdır.

İki kısmın arasının açıklamalarla açılması, söz arasına katılan yorumlamalar şeklindedir. Karşılık ve soru arasındaki mesafe, görüntü belirleme, durumu değerlendirme ve zamanlama bakımındandır.

Görüntü belirleme, “Nüzhet yatağının içinde oturuyor.” ve “Bana dikkatle bakıyor.” cümleleriyle yapılmaktadır. Cevabın ilk kısmı verilirken, henüz birbirlerini görmedikleri için, görme duyusunun algıları içeri girdikten sonraya bırakılmıştır. Bu da betimlemenin niçin söz arasına girdiğini açıklar.

Durum belirleme, “Dikkatle bakıyor.” (ZT+Y) yapısıyla Nüzhet’in şaşkınlığı; “Bir dakika böyle geçti.” cümlesiyle şaşkınlığın süresi bakımından yapılmaktadır. Şaşkınlığın sebebi, 10.2 numaralı “Bütün mahzurlarını hesap ediyordum.” cümlesinde

verilmektedir. Mahzurların gerçekleşme imkânını azaltması, böyle bir şaşkınlığı da beraberinde getirmiştir.

Durum değerlendirmesi için verilen söz arası, “bir dakika” zarf tümleci ve aradaki paragrafın uzunluğu ile belirlenmektedir. Böylece metin çözücü, hem zaman belirleyici tümleçle, hem de göz kararıyla mesafeyi ölçmüş olmaktadır. Zamanın belirlenmesinde, -DI devam eden zaman yapısı da ahenk, anlam ve işlev bakımından yapıyı tamamlamaktadır.

Metin çözücü, yer değişikliğini de aralanmış ardışık söz yoluyla değerlendirmektedir. Yer değişikliğiyle karşılaşılacak manzara, bu aralıkta tahmin edilebilir. Bu tahminle görülecekler karşılaştırılarak sonuçlara ulaşılabilir.

4.2.4.1.4 Soru - Betimleme - Cevap Ardışık Zaman Bağı

25.4

- (1) Bana döndü:
- (2) Anlatsana... Sen bu hekimce lafları biliyorsun.
- (3) Doktor Ragıp Bey'in başı omuzlarıyla beraber ve mekanik bir intizamla bana çevrildi.
- (4) Hastalığının yalnız ismini söyledim.

Soru - cevap yapısı arasına giren betimleme, iki kişi arasındaki konuşmanın üçüncü kişiye etkisi üzerine kurulmuştur. Bölünmüş soru - cevap yapısı ve bölen betimleme cümlesi, ardışık zamana göre düzenlenmiştir.

Sözler ve fiiller arasındaki uyum, zaman zinciri içinde etki - tepki yapısı içinde düzenlenmektedir. Sözü verip, kişi üzerindeki etkisini ve onun tepkisini eklemek, görüntü ve replik eşlemesine göredir.

Soru cevap yapısı, işitme ve ona göre konuşma şeklindedir. Betimleme yapısı ise, görme ve ona göre anlatma şeklindedir. Bunlardan birincisi muhataba, ikincisi metinciğe aittir. Ancak yorumlamada her ikisi de kullanılmaktadır.

3 numaralı cümlede “Bana döndü.” ve “Bana çevrildi.”(YT+Y) yapıları, anlam yakınlığına sahiptir. Ancak fiil sahiplerinin farklı olması, aynı kişiye farklı kişilerin aynı tepkiyi göstermesi şeklinde yorumlanabilir.

Doktor Ragıp Bey'in fiillerindeki mekanik ve sistemli yapı, metnin ilk paragrafındaki betimlemelerle açıklanabilir. Ancak "bey" ünvanının eklenmesi, ona karşı bakış açısının değiştiğini göstermektedir.

4 numaralı cümledeki cevabın teferruatsız olması, 2 numaralı cümlede belirlenen "(hekimce lafları) bilmek" fiiliyle açıklanmaktadır. Elbette Doktor Ragıp Bey'in mekânîk hareketleri, cevabı etkilemiştir.

4.2.4.1.5 Sebep - Sonuç Ardışık Zaman Bağı

4.2.4.1.5.1 Sebep - Sonuç Sistemi Ardışık Zaman Bağı

17.19

(18)(1) Havuzun başında Nüzhet'le geceleyin oturduğumuz demir kanepeye oturdum.

(2) Fakat bahçeyi göremiyordum, o yaşında kuvvetli acıların bana verdiği geçici sağırlık ve körlük içinde idim; o acılardan biri ki, saniyeler içinde artıyor, azamiye çıkıyor, gözlerimin arkasında bir karanlık ve kulaklarımda bir uğultu yapıyor, kendimi taşıyamayacak kadar dermanımı kesiyordu.

(19)(1) Başımı arkaya dayadım.

19.1 numaralı cümlelerin fiili, 18.1 numaralı cümlelerin fiiliyle ardışık zaman; 18.2 numaralı cümlelerin fiiliyle sebep - sonuç ilişkisi kuran, "sonra" bağlacı; sebep - sonuç ilişkisi kuran, "bu yüzden" bağlacıdır. Bu bağlaçlar, derin metne itilerek anlatımda serbestlik sağlanmaktadır.

19.1 numaralı cümle, her iki cümleyle de birleşme imkânına sahiptir. Bu yüzden metin kurucu, iki yorumlama birden yapabilir:

1. Seçenek : ... Kanepeye oturunca, başımı arkaya dayadım. (ZAMAN)

2. Seçenek: : ... Dermanımı kestiği için, başımı arkaya dayadım.(S.S)

Sebep - sonuç ardışık zamanı, metnin anlatım gücünü arttırmaktadır. Bir hareket, değişik şekillerde yorumlanabilir. Metin kurucu, bu yorumlama imkânlarını bağlantılarda kullanarak, az sözle çok şey anlatabilmiştir.

Ardışık zamanlı iki fiil arasına giren durum değerlendirmesi, sebep - sonuçla iç içe bir aksiyon sağlamıştır. $DI_1 > DI_2$ (Sebep) DI_3 (Sonuç) -DI ekinin devam eden zaman yapısı, ardışık fiilleri ek bakımından düzenlemiştir.

4.2.4.1.5.2 Sebep Sonuç Zinciri Ardışık Zaman Bağı

1.10

- (1) Beklemek azabının bitmesiyle odaya girmek korkusunun başlaması arasında şaşıran Çocuk, babasının koluna girerken, dışarıya ısınmış bir ilaç ve bozuk bir kan kokusu çıkar,
- (2) bekleyenlerin hisli genizlerini hafifçe ürpertir ve renksiz bir badana gibi, görünmeden, uzun koridorun yüksek, çıplak duvarlarına sıvanır.

Üçlü geniş zaman eki, sıralı cümlelerin ortak öznesi “ilaç... ve kan kokusu” ile ilk cümlenin nesnesi arasında ve ilk cümlenin “Çocuk” öznesi ile ikinci cümlenin “bekleyenlerin hisli genizlerini” nesnesi arasında sebep - sonuç ilişkisine dayalı bir ardışık zaman dizisi kurmuştur.

Geniş zaman eki, betimlenecek durumu zaman sırasına dizmiştir. Böylece hem cümleler birbirine bağlanmış, hem de metin çözücünün durumu algılaması kolaylaştırılmış. Sebep - sonuç zinciri kuran ardışık zaman, olayların gelişimi sırasında gerçekleşen akışı düzenlemektedir. Bu yapı, romanın gerçekçi olmasını sağlar.

4.2.4.1.5.3 Sebebe Bağlanan Ardışık Zaman Bağı

3.2

- (1) Karanlık dehlizden beyazlıklarla dolu ve aydınlık muayene odasına girdim.
- (3) Yedi senedir bu işin teferruatını iyi öğrenmiş olduğum için vakit kaybettirmemeye mecbur, oturdum, soyundum ve sol dizimi çözmeye hazırlanan hastabakıcı kıza uzattım.

Art arda gelen fiiller, bir sebebe bağlanarak gelişim sağlanmaktadır. Böylece mantık yapısıyla ardışık zaman ilişkisi zenginleştirilmektedir.

Ardışık fiillerden ikincisini taşıyan “uzattım” yüklemi, önce tarz bakımından bağlantıya katılmaktadır:“Vakit kaybettirmemeye mecbur oturdum, soyundum, uzattım.” (ZT+Y) yapısı, tarzı göstermektedir. “Yedi senedir bu işin teferruatını iyi öğrenmiş olduğum için” zarf tümleci de, tarzı sebebe bağlamaktadır.

Sebebe bağlanan “girdim” yüklemi ile diğer yüklemeler arasındaki ilişki, bir mantık zinciri içinde metni düzenlemektedir.

4.2.4.1.6 Metin - Alıntı Ardışık Zaman Bağı

19.8

(1) Nefesi kesiliyordu.

(3) Romanı okumaya devam ettim.

İlk cümle, “Paşa’nın anlattıkları” kısmının bittiğini gösterir. İkinci cümle ise, okunan romana geri dönüldüğünü gösterir. Böylece metin içi anlatımdan, metnin dışından yapılan alıntıya geçilmektedir.

Bu geçiş, cümlelerin yüklemeleri arasındaki ilişkiyle kurulmaktadır. İlk cümlelerin belli bir zaman sürecinde bitme anlamıyla, ikinci cümlelerin ara verilen fiile devam etme anlamı, bu ilişkinin mantıkî temelleridir.

“kesiliyordu” > “devam ettim”

III. tekilden I. tekile geçiş yapısı ise, bu yön değişimini kişi bilgisi bakımından tamamlamaktadır. Bu yapıda, aktif kişiyle pasif kişi yer değiştirmektedir. Kişilerle birlikte fiil de değişmektedir.

İlk fiili, 1 numaralı cümle yoluyla derin metinde bulabiliriz.

* “(Anlatmayı) bıraktı.”

Fiilden fiile geçiş, zaman çizgisi üzerinde sebep - sonuç kalıbı içinde düzenlenmektedir.

“Nefesi kesildiği için romanı okumaya devam ettim.”

Zaman çizgisini çizen, fiillerin ardışık şekilde düzenlenmesidir. İlk cümlelerin zarf fiil grubu şeklinde düzenlenmesi, metin içi anlatımdan romana geçişi ayarlamaktadır. Fiillerdeki öncelik - sonralık ilişkisi kesin bir düzenleme sağlamaktadır.

“Onun nefesi kesiliyorken, romanı okumaya devam ettim.”

Bu yapı, bir fiilin diğerine göre zamanlanmasına bağlıdır. Bu itibârî zamanlama, iki cümle arasındaki bağlantıyı daha uyumlu hâle getirmiştir. Yoksa âni bir dışa yönelim, çözümlene zorluklarına sebep olabilirdi.

İlk cümlelerin yüklemdeki odaklama yapısı, bize “ki” bağlacıyla yapılan bir bağlantıyı hatırlatmaktadır:

“Nefesi kesiliyordu **ki** ben romanı okumaya devam ettim.”

Metinden alıntıya geçişte ardışık zamanın kullanılması, böyle bir bütünlük kurmaktadır.

4.2.4.1.7 Devamlılık - Bitmişlik Ardışık Zaman Bağı

4.2.4.1.7.1 Devamlılık Ardışık Zaman Bağı

4.2.4.1.7.1.1 Devam Eden Ardışık Zaman Bağı

20.2

(2)(a) **Etrafına bakıyor,**

(b) **benim daha fazla rahat etmem için odada yapılacak yeni işler arıyor,**

(c) **bulamamaktan canı sıkılmış görünüyor.**

Devam eden zaman yapısı, ardışık fiilleri dizmektedir. Bu dizide her fiil diğeriyle ya sebep, ya da sonuç ilişkisi hâlinedir. Çünkü zamanın akışı için birbirleriyle ilgili olan fiiller arasında mutlaka böyle bir ilişki kurulmak zorundadır.

a kısmının sebebi, b'dir. b kısmında “için” edat grubunun da katılmasıyla, sebep bir zincir hâline gelmektedir:

Sebep : “Benim daha fazla rahat etmem için” : E.G

Sonuç / Sebep : “Odada yapılacak yeni işler ara(mak için)” : C > E.G*

Sonuç : “Etrafına bakıyor.” C (YT+Y)

İki cümle, edat grubunun sonucu sonrasındaki cümlelerin sebebidir. Cümle içinde başlayan zincir, cümleler arasında devam etmektedir. Görüldüğü gibi cümleler arasındaki bağlantılar, cümlelerin öğeleri arasındaki bağlantılara benzemektedir.

c kısmı, b'nin amaç bildiren fiilini, cümle içinde değılleyerek yorumlamaktadır. “Aramak ama bulamamak” şeklindeki amaç-olumsuz fiil yapısı, ardışık fiilleri birbirine bağlamaktadır:

“Odada yapılacak yeni işler arıyor, bulamıyor.”

Cümlenin sonuç yüklemi eksiltilerek derin metne itilmiştir. Ancak bu yüklem fiil kökünü, c kısmındaki “bulamamaktan” yardımcı yer tamlayıcısında bulabiliyoruz.

c kısmının “bulamamaktan canı sıkılmış” sıfat fiili, b’nin “benim daha fazla rahat etmem için” edat grubunun amacını değillemektedir. Bu da, ardışık fiillerin amaç ve sonuç bakımından değerlendirilmesi sayesinde:

“Yapılacak yeni işler bulamamasından dolayı beni daha fazla rahat ettiremeyeceğinden, canı sıkılmış görünüyor.”

Metinde böyle bir cümle olmamasına rağmen ardışık fiillerin sebep - sonuç zincirini kullanarak cümlenin anlamına ulaşabilmekteyiz. Bu da cümleler arası ilişkilerin, aradaki boşlukları anlam olarak doldurduğunu gösterir.

4.2.4.1.7.1.2 Bitmiş ve Devam Eden Ardışık Zaman Bağı

15.16

(1)(a) **Odadan çıktık,**

(b) **hafif hafif yürüyoruz.**

Sıralı yapıda farklı zaman ekleri arasında kurulan ardışık zaman ilişkisi, fiil sürecinde metnin olay akışını (aksiyonunu) oluşturur. Öyküleyici anlatımda anlatıcı kişi, zaman eklerinin kullanım farklılıklarını kullanır.

İlk kısımdaki “çıktık” yüklemine -DI ekiyle, ikinci cümledeki “yürüyoruz” yüklemine -yor eki arasındaki ilişki, ardışık bir düzenleme oluşturmaktadır. Metindeki cümlelerin sıralanışı ile zaman eklerinin yerleştirilmesi arasında, doğrudan bir ilişki vardır.

Bitmiş zaman eki -DI, gerçekleşmiş bir fiili ifade etmektedir. Çıkma işi yapıldığı için, yeni bir fiile başlanacaktır. Devam eden zaman eki -yor, başlayan fiilin bitmediğini gösterir. Yürüme işi, hâlen sürmektedir.

İki ek arasındaki ilişki, bütün bir zaman yapısı oluşturur. -DI ve -yor eklerinin birleştiği derin yapı, bitmiş zaman sonrası devam eden zamandır. İki cümlenin zaman kesişmesi, cümleleri birleştirmiştir. Çünkü metin çözücü, zaman yapısını anlayabilmek için iki cümleyi birleştirmek zorundadır.

Bu bağlantıda iki cümle, şu şekilde birleşebilir:

* “Odadan çıkıp, ağır ağır yürüyoruz.”

Böylece zaman ilişkisi, zaman zarfına dönüştürülmüştür, DI zaman ekinin -İp zaman zarf-fiil ekine dönüştürülmesi, anlatımın yorumlanmasını kolaylaştırmaktadır. Bunun yerine farklı zaman eki kullanılması, “çıkmaq” ve “yürümek” fiillerini ayrı ayrı vurgulamak içindir.

Zaman eklerinin kurduğu bağlantı, iki fiil arasındaki sebep - sonuç ilişkisi tarafından desteklenmektedir:

“Odadan çıktığımız için yürüyoruz.”

Bu ilişki, mantığa dayalı bir gelişme bildirir.

4.2.4.1.7.2 Ardışık Bitmiş Zaman Dizisi Bağı

43.5

(1) Akşama kadar oturup gittiler.

(4) Gazetelere biraz göz atarak yattım ve uyumaya çok çalıştım.

Ardışık olarak dizilen bitmiş fiiller, cümleleri sistemli bir zincir hâlinde düzenlemektedir. Bu zincir, öykülemeyi hızlı ve kolay anlaşılır yapmaktadır.

Öğrenilen geçmiş zaman ekleri, fiilleri belli bir düzen içinde değerlendirmeyi gerektirmektedir. Sıralanan bu fiiller arasındaki ilişkiler, durumun yorumlanması için gerekli bilgileri vermektedir:

“Gittiler” > “yattım” > “çalıştım” yüklemeleri arasındaki ilişkiler, III. çoğul kişilerin yaptığı fiil sonrasında yapılan fiiller şeklinde kurulmaktadır. Birilerinin yaptığı yer değişimi, kişilerin fiillerine dolaylı yoldan sebep olmaktadır.

Fiil dizisi arasında düzenlenmiş tümleçler, dizinin ara fiillerle tamamlanmasını sağlamaktadır. “Oturup”, “göz atarak” zarf tümleçleri ve “uyumaya” yer tamlayıcısı, yüklemeleri niteleyerek bunu daha geniş bir anlam zincirinde göstermektedir:

“Oturmak” > “gitmek” > “göz atmak” > “yatmak” > “uyumak” > “çalışmak”

Bu fiiller, günlük işlerin düzenlenmesi şeklinde anlam ilişkisine sahiptir. İkişerli olarak gruplaşan fiiller, tarz ve iş parçacıkları oluşturur:

“Oturup gitme” / “göz atarak yatmak” / “uyumak için çalışmak”

4.2.4.2 Eş Zamanlılık Bağı

4.2.4.2.1 Karşılaştırmalı Eş Zaman Bağı

4.2.4.2.1.1 Durum Karşılaştırması Eş Zamanlılığı Bağı

44.13

(12)(1) Yarın hastahaneden çıkacağım.

(13)(1) Kalanların bana karşı gıptalarına biraz merhamet de karışıyor.

İlk cümlede planlanan durum, ikinci cümledeki çelişkili duygularla yorumlanmaktadır. Durum ve duygu arasındaki eşzamanlılık, bunların karşılaştırılmasını düzenlemektedir.

“Çıkacağım” yüklemiyle “kalanların” tamlayanının fiil kökleri arasındaki zıt anlamlılık, karşılaştırmayı düzenlemektedir.

Bu unsurların, buldukları cümlelerdeki diğer unsurlarla kurduğu ilişkiler, durumun karşılaştırmalı olarak yorumlanmasında kullanılır.

Kişinin yaptığı fiile verilen tepkiler, bağlantının temelini oluşturur. Tepkiler arasındaki farklılık, durumu ortaya koymaktadır. “Bana karşı” zarf tümleci, tepkinin yönünü belirlemektedir.

“Gıpta” ve “merhamet” kelimeleri arasındaki çelişki, durumun iki yönünü vermektedir. Bu çelişki, geleceğin iyi ve kötü yanlarıyla açıklanabilir. Roman boyunca hedef olarak gösterilen “ameliyat”, artık olmuştur. Sonrası ise belirsizdir.

“Gıptalarına biraz merhamet de karışıyor.” kısmındaki ekleme yapı, çelişen durumların oranını belirlemektedir. Bu yapı, romandaki bilgileri kullanarak, anlatılmayacak olay ve durumların tahminini sağlamaktadır.

Eşzamanlı durum karşılaştırması, Çocuk’un durumunu başkalarına göre belirlemektedir. Çözüm kısmında yapılan bu düzenleme, anlatımı daha verimli yapar.

4.2.4.2.1.2 Yer Karşılaştırması Eşzamanlılığı Bağı

7.11

(0) Bu, benim sessizliğime alışık olmasına rağmen, onu ürkütüyor gibi.

(1) Sokak kapısının önünde çocuklar oynuyorlar.

Evin içi ve dışı arasındaki fiillerin karşılaştırılması, eşzamanlılık bakımından yapılmaktadır. Bu karşılaştırma, yan yana gelmiş iki fiil arasında kurulmaktadır.

Anne ve çocuklar kişilerinin “ürkme” ve “oynama” fiilleri, birbirleriyle ilişkisiz gibi görülmektedir. Ancak farklı yerlerde ve aralarında bağ bulunmayan fiiller, eşzamanlı olma noktasında birleşmektedir.

Bağlantının kişileri arasındaki karşılaştırma, metin çözücü tarafından dolaylı olarak yapılır. Art arda verilmiş kişiler, yer karşılaştırması ve zaman benzetmesi ile yorumlanır.

“Ürkmüş” ile “umursamaz” durumları arasındaki zıtlık, karşılaştırmanın anlamından çıkarılır. Sessizliğin ürkütmesi ve oynayan çocukların umursamazlığı, bu ilişkiyi kurmaktadır. Böylece karşılaştırılan yerler, Çocuk’un iç ve dış dünyasını zıtlık üzerine yorumlar.

4.2.4.2.1.3 Karşılaştırmalı Hareket Söz Eşzamanlılığı Bağı

11.8

(1) Kalktık.

(2) Nüzhet kulağıma söylendi:

İki cümlenin fiilleri arasında, eşzamanlılık bağlantısı kurulmuştur. Fiillerden biri hareket, öteki sözdür. Fiiller arasındaki zaman ortaklığı yanında, aynı kişiler arasında geçme yönünden de benzerlik vardır.

Zaman bağlantısı, iki cümle arasındaki farklılıkları da bağdaştırmaktadır. 1 numaralı cümle, çoğul bir yüklem ve her iki kişinin paralel aktifliği söz konusudur. 2 numaralı cümlede kişilerden biri aktif ve dönüşlü, öteki pasiftir. İşte bu farklılıklar arasındaki uyum, zaman ortaklığıyla sağlanmıştır.

Zaman bağlantısındaki kişi yönünden benzerlik ve farklılıklar, paragraf sisteminde anlatımı zenginleştiren özelliklerdir. Metnin yorumlanmasında cümleler arası geçiş kadar, fiiller arasındaki geçiş de önemlidir. Bu yüzden benzerlik ve farklılıklar ne kadar iyi değerlendirilirse, metin o kadar kolay anlaşılır ve yorumlanır.

Aynı zamanda yapılan fiille söylenen söz arasındaki ilişki, yerine getirilen emir sırasındaki düşüncelerin paylaşılması şeklindedir. Bağlantıyla tespit edilen tavır, durum yorumu için önemli ipuçları taşır.

4.2.4.2.1.2 Kişi Farklılığında Eşzamanlılık Bağı

17.13

(9)(2) **Yengem, aynalı dolabın içine kapanmış.**

(12)(1) **Aldı ve bakmadan küçük bir dolabın üstüne koydu:**

(2) **“Ya. Eh... Pekâlâ...” gibi tamamiyle anlayamadığım bir şeyler söyledi.**

(13)(1) **Aynalı dolabın kapısı gıcırdıyordu.**

Bazen derin metinde, aynı zaman dilimi içindeki fiiller düzenlenir. Düzenlemede eşzamanlı fiiller, birbirlerine göre belirlenir.

13.1 numaralı cümleyi önceki cümleye bağlayan “bu yüzden” bağlacı da, böyle bir bağlantı kurar. Bağlantının zamirindeki değiştirim değeri, iki cümleyi birbirine şu şekilde bağlar:

“Ya Eh... Pekâlâ” gibi tamamiyle anlayamadığım bir şeyler söylerken, aynalı dolabın kapısı gıcırdıyordu.”

Burada birleşen cümleleri birbirinden ayıran, özne bilgisidir. Metin kurucu, farklı öznelerin aynı zaman dilimi içinde yaptığı fiilleri ayırmıştır:

1.Özne: “Paşa” 2. Özne: “Aynalı dolabın kapısı”

Eşzamanlı fiiller, işitme duyusuna dayalıdır. Bu yüzden “gıcırdıyordu” yüklemi, “söyledi” yüklemine kesmektedir. Çünkü iki söz, aynı anda algılanamaz.

“Aynalı dolabın kapısı” öznesi(İT), 9.2 numaralı cümlenin “aynalı dolabın içine” yer tamlayıcısına yaptığı gönderimle, zaman içindeki durum değişikliğine dayalı olarak bir bağlantı kurmaktadır. Bu gönderim, “aynalı dolap” sıfat tamlamasının yinelenmesine dayanır.

Eşzamanlı fiillerden birinin bağlı olduğu nesnenin bir önceki dilimdeki durumuna yapılan gönderim, zaman akışına göredir. (9.2)“kapanmış” ve (13.1) “gıcırdıyordu” yüklemeleri arasındaki ardışıklık, bunu düzenler.

Bu eşzamanlılık yapısı, metin çözücünün durum değerlendirmesi için önemlidir.

4.2.4.2.2 Fiil Eş Zamanlılığı Bağı

4.2.4.2.2.1 Fiil - Haber Eşzamanlılığı Bağı

31.12

(0) Doktor bana bir sandalye ve su getirtti.

(1) Operatör gelmiş ve yukarıda ameliyat yapıyormuş.

Önceki paragrafın son cümlesindeki fiille aynı zaman diliminde verilen haber, paralel kısımlar arasındaki bağlantıyı kurmaktadır.

Bekleme durumunu destekleyen “Ameliyat yapıyormuş,” haberi, durumun bitişini göstermektedir. Bu bitiş, beklemeden fiile geçiş şeklindedir.

Hastalık ortak alanında başlayan yeni durum, bu bağlantıyla tespit edilmektedir. “Operatör gelmiş.” (Ö+Y) yapısı, başlangıca işaret etmektedir. “Operatör’ün gelmesi”, “muayene etme” fiilinin başlangıcı demektir.

Fiilin gerçekleşmesi sırasında verilen haber, ardışık fiillerin gelişini düzenlemektedir. Bu da, metinde fiillerin birbiri ardından sıralanmasını sağlamaktadır. Bu, metinde bütünlük bakımından, önemli bir bağlantıdır.

Eşzamanlılık bağı, haberi fiile göre yorumlamaktadır. Bekleme, Operatör’ün gelmesine kadar gerekli olan bir fiildir. Metin çözücü, buna göre yorumları yapar.

4.2.4.2.2.2 Özelleştirmeli Fiil Eşzamanlılığı Bağı

31.8

(6)(8) Etrafımdakilerin telaşlı ve ehemmiyetli konuşmaları.

(8)(3) Bütün asistanlar dizimin üstüne eğildiler.

(4) Vahametten başka bir şey ifade etmeyen küçük sesler çıkarıyorlardı.

8.3 / 4 numaralı cümlelerin fiilleri, eşzamanlı olarak düzenlenmiştir. Ancak 8.4 numaralı cümle, 6.8 numaralı cümlenin genel hükmünün özelleştirilmiş şekliyle fiilleri genel konuşma sistemine eklemektedir.

Özelleştirme yapısı, iki sıfat tamlaması arasında anlam ilişkisiyle kurulmaktadır. Ortak alandaki “konuşmalar” ve “sesler” kelimelerinin anlam ilişkileri, cümleleri anlam yakınlığına göre bağlamaktadır. Bunların sıfatları ise, özelleştirmeyi düzenlemektedir.

“Telaşlı ve ehemmiyetli” > “Vahâmetten başka bir şey ifâde etmeyen”

Bu anlam ilişkisi, “Asistanlar niçin telaşlı?” ve “Bu konu, niçin ehemmiyetli?” sorularının cevabıdır. Soru cevaplayan cümle, genel bilgiyi örnekleyerek açıklamaktadır.

“Etrafımdakiler” kişi bilgisini özelleştiren “bütün asistanlar” öznesi, özelleştirmeyi kişi bilgileri bakımından tamamlamaktadır. “Diz” ortak alanı ise, konuşmayı konu bakımından demirlemektedir. Böylece özelleştirme, ortak alanda bütünleşmektedir.

“Eğildiler” yüklemının zaman dilimi içinde “çıkarıyorlardı” yüklemının zamanı bulunmaktadır. ZT + Y yapısıyla düzenlenen söz - fiil bağlantısı, genel durum içindeki özel durumu belirlemektedir:

“Etrafımda telaşlı ve ehemmiyetli konuşmalar yapan bütün asistanlar, dizimin üstüne eğilerek vahametten başka bir şey ifade etmeyen sesler çıkarıyorlardı.”

Genel bir konuşmanın sıralı bir fiille birlikte özelleştirilmesi, anlam ilişkilerinin aynı zaman dilimi içinde değerlendirilmesini sağlamaktadır. Metnin yorumlanmasında fiil ve sözlerin kullanılması, anlatımı çok boyutlu olarak değerlendirmemizi kolaylaştırmaktadır.

4.2.4.2.2.3 Fiil - Söz Aktarımı Eşzamanlılığı Bağı

31.5

- (1) Sedye ile taşındım.
- (2) Bahçeden geçiyorduk.
- (3) Doktor ve arkadaşım, başucumda yürüyerek soruyorlardı:
- (5) - Rahat mısınız?
- (6) Acıyor mu?

Paragraftaki fiil ve söz cümleleri, eşzaman ilişkisiyle birbirine bağlanmaktadır. Fiilden söze geçiş, aktarım yapısıyla düzenlenmektedir. Aynı zaman diliminin cümleleri bağlaması, hedef durumundaki birleşmeye hazırlık yapmaktadır.

“Taşınma”, “geçme”, “yürüme” ve “sorma” fiilleri, aynı zaman dilimi içinde gerçekleşmektedir. Aktarılan iki söz, “soruyorlardı” yüklemının aktarımıyla zaman ortaklığı içine katılmaktadır. Bu ilişki, kapsama yapılarıyla şu şekilde belirlenir:

“Taşınarak geçerken ‘rahat mısınız’ / ‘acıyor mu’ diye soruyorlardı.”

Fiiller, zarf yapısı içinde son fiilin çatısı altında toplanmaktadır. Cümlelerin bu şekilde bütünleşmesi, yorumların eksiksiz olarak yapılmasını sağlamaktadır. Hedef-fiil, “ameliyat olma” öncesi oluşan psikolojik ortamı, gelişmeler için hazırlamaktadır.

4.2.4.2.2.4 Olumsuz Fiille Çevrili Eşzaman Bağı

30.7

(4) **Gülmedi.**

(7) **Yaklaştı ve oturduğum koltuğun arkasına elini koydu.**

(8) **Birbirimizi görmeden konuşuyorduk.**

6 ve 7 numaralı cümleler, eşzamanlıdır. Fiil ve sözün aynı zaman diliminde gerçekleşmesi, “gülmeme” ve “görmeme” olumsuz fiilleriyle çevrilmiştir. Bu da fiil ve sözün imkansızlıklarla yönetildiğini gösterir.

Olumsuz fiiller, fiil ve sözü tamamlayan unsurlardır. Bu da zarf-fiil ilişkisine benzer bir bütünleşmeyle üç cümleyi birbirine bağlamaktadır.

“**Gülmeden** yaklaştı ve oturduğum koltuğun arkasına elini koydu, birbirimizi **görmeden** konuşuyorduk.”

Bağlantının eşzamanlılık yapısı, görülen geçmiş zaman eki ve derin metindeki “bu sırada” bağlacıyla düzenlenmektedir. Zaman belirleyici unsurlar, cümleler arasında kesin bir ilgi kurmaktadır. Fiillerin hayal edilmesi bu ilgiyi daha da belirginleştirir.

Olumsuz fiille çevrili eş zaman bağı, durumla fiilleri bağdaştırmaktadır. Metnin yorumlanmasında zamanın kullanılması, öyküleyici anlatımın sağlayacağı çıkarımları da kolaylaştırır.

4.2.4.2.2.5 Sıralamalı Düşünce - Fiil Eşzamanlılığı Bağı

30.7

(5)(1) **Bir gün, yukarı sofa balkonunda oturuyor, başlara bakıyordum.**

(6)(2) **Fakat, bir taraftan da beşerî ihtiraslarımızda yenildikçe tabiatı özlediğimizi, ondan biraz kuvvet alınca yeniden büyük kavgaya girişeceğimizi anlamıyor değildim ve aspirin gibi muvakkat bir ilaçtan fazla tabiata kıymet vermiyordum, ümitsizliğimin son dereceye gelmesi biraz da bundandı.**

(7)(1) Arkamda Nüzhet'in sesini işittim.

6.2 numaralı cümledeki düşünceyle aynı zaman dilimindeki fiil, birbirine sıralama ile bağlanmaktadır. “Diye düşünürken” edat + zarf fiil yapısı, derin metinde geçişi sağlamaktadır.

Fiilden bir önceki fiil, 5.1 numaralı cümlede belirlenerek ikinci bir sıralama yapmaktadır. Zaman sıralaması, yakın bağlantıyı kurarken; fiil sıralaması, uzak bağlantıyı kurmaktadır.

5.1 numaralı cümledeki “bir gün” zarf tümleci, zaman yapılarını içine alarak onları yönetmektedir. “Yukarı sofa balkonu” tamlaması, “arkamda” yer tamlayıcısı ile konum belirlemesi ilişkisi kurarak bulunan yer bakımından bağlantıyı tamamlamaktadır. Böylece eşzamanlılık, bütün - parça ilişkisiyle kurulan yer bağlantısıyla desteklenmektedir.

Düşüncenin “Nüzhet'in sesi” ile kesilmesi, zaman çizgisinde âni bir geçiş sağlamaktadır. Kesici unsur belirleyen isim tamlaması, ara verilen fiilleri yeniden başlatmaktadır.

Romanda “tabiat” ve “Nüzhet” unsurları, birbirinden farklı iki durumu belirlemektedir. Yer ve kişi bilgisinin zaman çizgisinde geçişleri sağlaması, aksiyonu fiil ve betimlemeleri düzenlemektedir.

Metinde düşünce ve fiillerin zamanlayıcı ilişkilerle düzenlenmesi, anlatımın bütünlüğünde sağlam geçişleri teminat altına almaktadır.

4.2.4.2.2.6 Fiil - Aktarım Eşzamanlılığı Bağı

16.8

(0) Yokuşu ağır ağır iniyoruz.

(1) Her vesile ile bana ders veren Doktor söylüyor.

Fiil ve aktarım cümleleri, zaman ilişkisiyle birbirine bağlanmaktadır. Zaman ilişkisi kuran öge, derin metindeki “bu sırada” zarf tümlecidir. Bu öge, iki cümleyi eşzamanlılık bakımından düzenlemektedir. Fiil ve aktarılan söz, aynı zaman dilimi içindedir.

Fiil ve aktarım cümleleri arasındaki ilişki, zarf tümleci ile yüklem arasındaki ilişki gibidir. Bu yüzden iki cümleyi birleştirebiliriz:

“Yokuşu ağır ağır iner(ken) her vesîle ile bana ders veren Doktor söylüyor.”

Burada “-yor” + “-yor” yapısıyla “-ken” + “-yor” yapısı arasındaki zaman bağlantısı benzerliği, cümle içi ve cümleler arası ilişkilerin paralellliğini gösterir. “-Yor” ekinin devam eden zaman işlevi, aynı anda gerçekleşmektedir. İlk “-yor”, fiilin zamanını; ikinci “-yor”, aktarılan sözün söyleniş zamanını gösterir.

Eşzamanlılıkla bağlanan cümleler, ortak öznelere sahiptir. Ancak ikinci cümlede “ben” öznesi pasifleşerek, yer tamlaması konumuna geçmiştir:

Aktif Özne	Pasif Özne	Yüklem	Kişi
Biz (Doktor + ben) Ø	-	İniyoruz	I. Çoğul
Doktor	Ben (“bana” YT)	Söylüyor	III. tekil

İkinci cümlenin “her vesile ile” zarf tümleci, alışkanlık hâline gelen fiilin “inerken” yinelendiğini gösterir. Yinelemenin zaman ve yer bakımından bir parçası olan ilk cümle, bu anlamıyla ikinci cümleyi niteler:

“Her vesîleyle bana ders veren Doktor, yokuşu ağır ağır inerken de söylüyor.”

Burada genel durumun özelleştirilmesiyle bir ekleme yapılmıştır.

4.2.4.2.2.7 Akış Bozucu Eş Zamanlı Fiil Bağı

8.5

(0) Hastalığıma dair sualler soruyor, verdiğim kısa cevaplarla kanaat etmiyordu.

(2) Arkamda hafif bir ayak sesi ve sıçrayış oldu.

Önceki paragrafta devam eden olay akışı, dış etkiyi belirleyen bir fiille kesilmektedir. Bu sınır, konuşmaya katılacak üçüncü bir kişinin habercisidir.

İki cümle arasında, anlam ilişkisi yokmuş gibi görünmektedir. Ancak zamanlama yapısı, geçişte bunu telafi etmektedir. “Arkamda” yer tamlayıcısı ise, Çocuk’a göre itibârî olarak konumu belirlemektedir.

“Kanaat etmiyordu.” kısmının olumsuz fiili, “ayak sesi” ve “sıçrayış” ile bozulmaktadır. Olumsuzluğu bozan fiiller, kurdukları merak unsurlarıyla durumlar arasındaki geçişi daha etkili hâle getirmektedir.

Akış bozucu eş zamanlı fiiller, metni ve romanı Nüzhet öncesi ve sonrası olmak üzere ikiye bölmektedir. Bu yapı, aşk ortak alanının da başlangıcıdır.

4.2.4.3.4 Durum Eş Zamanlılığı Bağı

4.2.4.3.4.1 Durum Belirleme Eşzamanlılığı Bağı

34.1

(2) Bacağım çok ağrıyordu.

(3) Fakültede Operatör’ü bulamadık.

İkinci cümledeki durum, önceki cümlede belirlenen durum üzerinde gerçekleşmektedir. Yani iki durum arasında, eşzamanlılık içinde bulunma ortaklığı vardır. Bunlardan ilki, ikincisinin zeminini oluşturmaktadır.

“Fakültede Operatör’ü bulamadık.” cümlesinin belirlediği yetersizlik, “bacağın çok ağrması” durumu içindedir. Bu ilişki, yetersizliğin Çocuk üzerindeki etkisini de göstermektedir. “Arama” fiili, durumla değer kazanır. Hedefe ulaşamaması, durumu daha da güçlendirir.

Hedef, durumun değişmesi için gereklidir. Ona ulaşmada yetersiz kalınması, bir aykırılık ilişkisini gösterir. Bu yüzden “ancak” bağlacı, bağlantının daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir. Bağlacın kullanılması, durumlar arası ilişkiyi anlam olarak ele almamızı gerektirmektedir.

Eşzamanlı durum belirleme bağı, uzun uzun anlatılacak durumların art arda sıralanması şeklinde bir geçiş sağlamaktadır. Bu, metnin çözümlenmesinde kolaylık sağlar. Durum belirlemenin bu şekilde düzenlenmesi, yorumu daha da kolaylaştırır.

Yorumun iki boyutta yapılması, durumu ve olumsuz fiili bütün ve parçalar hâlinde değerlendirmemizi gerektirmektedir. Bunların biri hastalığın durumu, öteki tedavisi ile ilgilidir.

4.2.4.3.4.2 Durum Değişimi Eşzamanlılığı Bağı

31.13

(4) Arkadaşım, hastalığa dair Doktor'a birçok şeyler soruyordu.

(5) Ben biraz açılmıştım.

Bir kişinin durumundaki değişim, başka birinin fiiliyle aynı zaman diliminde gerçekleşmektedir. Aynı anda gerçekleşen fiiller, farklı kişilere aittir.

“Soruyordu” ve “açılmıştım” yüklemeleri, aynı zaman dilimi içindedir. Ancak ilk yüklem devam eden fiili gösterirken, ikincisinin fiili bitmiştir. Bu, eşzamanlılığı farklı değerlendirmelerle birleştirmeyi sağlamaktadır.

“Arkadaşım” ve “ben” özneleri, iki kişiyi aynı yer içinde paralel fiillerle bağdaştırmaktadır. Bunların farklı fiiller yapması, yorumlamada kişi betimlemelerinin kullanılmasını mümkün kılmaktadır.

“Biraz” zarf tümleci, değişimin süresini belirlemektedir. Bu zarf tümleci, değişimin henüz tamamlanmadığını bildirmektedir. Devam eden önceki fiil, ortamı belirlerken değişim de gerçekleşmektedir.

Eşzamanlı durum değişimi, romandaki aksiyonları ayarlamaktadır. Gelecek “ameliyat olma” fiili, ortamı, kişileri ve tavırları açısından hazırlanmaktadır. Kişi ve fiillerin düzenlenmesi, bu yüzden önemlidir.

4.2.4.3.4.3 Durum - Etki Eşzamanlılığı Bağı

31.12

(6) Röntgen kalabalıktı.

(7) Fakat Mithat Bey beni tercih ettirdi.

(8) Yedi sekiz resim çektirdi.

(9) Hayatımız hemen her gün beraber geçtiği hâlde benimle hastahaneye gelen arkadaşım, hayretten ve teessürden katılmış bir hâldeydi.

(10) Hiçbir şey söylemiyordu.

Durum belirleyen cümlelerden sonra getirilen etki alanı cümleleri, birbirine ortak zaman dilimiyle bağlanmaktadır. Durum ve onun etkileri, farklı kişilerin konumları açısından birleşmektedir.

Durum bildiren cümleler, Çocuk kişinin hastahane de yaşadıklarını belirlemektedir. Daha sonra gelen cümleler ise, bu durumlara şahit olan “arkadaş” kişinin etkilendiği noktaları göstermektedir. Bu iki cümle grubu, aynı anda gerçekleşen durumları bildirerek birbirine bağlanmaktadır.

Derin metindeki “bu sırada” bağlacı, zaman bağlantısını düzenlemektedir. Ortak zaman eki -DI da, bağlantıyı aynı anda bitmiş zaman yapıları şeklinde tamamlamaktadır.

“Kalabalıktı / tercih ettirdi / çektirdi. > (Katılmış) bir hâldeydi / söylemiyordu.”

Son iki cümle arasındaki sebep - sonuç ilişkisi, durumla eş zamanlı olan etki alanını düzenlemektedir. Durumun etkilerini belirleyen cümleler, aynı yer ve zaman diliminde gerçekleşen olay ve durumlardan etkilenen kişinin durumunu göstermektedir.

Eşzamanlı durum - etki bağı, dış gözlemci yoluyla farklı bir bakış açısı yakalamaktadır. Bu da, durum analizi için önemli ayrıntılar elde edilmesini sağlar.

4.2.4.3.5 Betimleme Tamamlama Eşzamanlılığı Bağı

35.7

- (1) **Kuvvetli bir eter kokusu içinde ayıldığım vakit, kendimi ameliyat masasına uzatılmış buldum.**
- (2) **Mithat Bey, ıslak elleriyle alnımı okşuyordu.**
- (4) **Dizimi sarıyorlardı.**

İlk cümlede belirlenen durum, zamana bağlı bir an betimlemesidir. Daha sonraki cümlelerse, bu betimlemenin ayrıntılarını eş zamanlı olarak vermektedir.

Anlatıcı kişinin pasif durumu, bağlantılar arasında bir beraberlik sağlamaktadır. “(Uzatılmış) buldum”, “okşuyordu” ve “sarıyorlardı” yüklemeleri, bu pasifliğe dayalı olarak birbirine bağlanmaktadır.

“Kendini ameliyat masasına uzatılmış bulunca nasıl bir durumdaydın?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir. “Mithat Bey’in ve oradakilerin (hastabakıcılar, asistanlar), Çocuk’a yönelik olarak yaptıkları, ilk cümledeki betimlemenin parçalarıdır.

Betimlemenin bütün olarak yorumlanmasında bu cümleler, tek bir anlatım parçası şeklinde değerlendirilecektir.

Bu değerlendirme, eşzamanlılık bağına bir bütünün parçalarını bağdaştırma görevini yüklemektedir:

“Kuvvetli bir eter kokusu içinde ayıldığım vakit, kendimi ameliyat masasına uzatılmış, Mithat Bey ıslak elleriyle alnımı okşarken, dizimi sararlarken buldum.”

Bu bütün yapı, bir görüntü betimlemesi kurmaktadır. Betimlemenin eşzamanlılık ölçülerine göre parçalanması, önemlilik derecesine göre bir sıralama yapmaktadır. Ayrıca parçalar, romanın kolay ve hızlı yorumlanmasını sağlamaktadır.

4.2.4.3.6 Eksilti Odaklı Eşzamanlılık Bağı

42.3

(0) Korkudan elimi yüreğime bastım.

(1) Kapımda bir adam.

Durum bildiren cümlelerden sonra yeni bir betimlemeye geçiş, eksiltili bir odaklamayla gerçekleşmektedir. Yan yana dizilmiş cümleler şeklinde düzenlenen bağlantı, derin metindeki unsurlarla tamamlanmaktadır.

“Kapımda bir adam.” (YT+Ö) yapısı, karşılaşılan kişi betimlemesine âni bir geçiş sağlamaktadır. Bu yapı., metnin başından beri devam eden beklentinin sonuçlanmasını gösterir. Cümlenin diğer öğelerinin eksiltilmesi, bunu an belirleme şeklinde yapmaktadır.

Derin metindeki “bu sırada” bağlacı, eş zamanlılık bağlantısını anlam olarak kurmaktadır. Bu zaman ilişkisinin gizlenmesi, kısımlar arasında bir sınır çizmektedir. Düşünce alanından diyaloga geçiş, bu sınırla düzenlenmektedir.

Yüzey metne çıkarılmayan öğelerin sonraki cümlelerde verilmesi, anlatımı daha işlevli hâle getirmektedir. Eksiltili eşzamanlılığın bu şekilde düzenlenmesi, sıralanan cümleler arasında bir uyum zinciri kurmaktadır.

4.2.4.3.7 Sonuç Çifti Eşzamanlılığı Bağı

42.2

(1)(4) Keskin bir çığlık, koridorun havasında büyük bir uçurum açarak ta diplere kadar gitti.

(5) Sonra ses kesildi.

(2)(1) Gerildim ve yatağın içinde sivrildim.

(2) Bir avucumla şilteyi sıkıyorum.

Önceki paragraftaki fiilin sonucu, iki cümlede düzenlenmiş eşzamanlı tepkilerle belirlenmiştir. Duyulan sesin duyan üzerindeki etkisi, bu tepkileri düzenlemektedir.

2.1 numaralı cümledeki “gerildim” ve “sivrildim” yüklemeleri, ardışık bir şekilde sonucu göstermektedir. “(Şilteyi) sıkıyorum.” (N+Y) yapısı, önceki cümlede belirlenen tepkilerin yapılış tarzını onlarla eşzamanlı olarak göstermektedir:

“Bir avucumla şilteyi sıkarken gerildim ve yatağın içinde sivrildim.”

Öğrenilen geçmiş zaman ekinin bitmiş fiil anlamıyla şimdiki zamanın devam eden fiil anlamı arasındaki ilişki, sonuç kısımlarının düzenlenmesini sağlamaktadır.

“Keskin bir çığlık” öznesi ve “Sonra ses kesildi.” (b.+Ö+Y) yapısı arasındaki ilişki, bu tepkileri hazırlamaktadır. Etkinin gerilme şeklinde bir tepkiyle sonuçlanması, ortamla Çocuk’un iletişimini gösterir. Ameliyat öncesi gelişmeler, onu sona doğru götürmekte ve hazırlamaktadır.

4.2.4.3.8 Zarf Tümleci Eş Zamanlılığı Bağı

4.2.4.3.8.1 Zarf Tümleci Değişirimi Eşzamanlılığı Bağı

27.6 3

(1) Bütün bu konuşuşumda, kendimden ummadığım bir itidâl, kendileriyle münakaşa edilmeyecek kadar haklı adamların itidâlini görmemiştım.

(2) Paşa bir iki kısa kahkaha ile bana taraftarlığını ilân etmişti.

İlk cümledeki değiştirimle başlayan yorumlar, ikinci cümlede de devam etmektedir. Bu, Çocuk’un tutumu ve Paşa’nın ona gösterdiği tepkiyi eşzamanlı olarak değerlendiren bir yapıdır. Yapı, aynı zaman ve kişi yapıları kullanılarak kurulmuştur.

Öğrenilen geçmiş zamanın hikayesi eklerini almış iki cümle, önceki konuşmalardaki tavır ve durumları geçmişten aktarmaktadır. “Bu konuşma” ve “bu konuşmam sırasında Ø” değiştirim unsurlarıyla desteklenen aktarımlar, diyalog sonrası yorumlamaları düzenlemektedir.

“Bu konuşmam sırasında” değiştirim unsuru yer tamlayıcısı, derin metinde, “göstermiştim” ve “ilân etmişti” yüklemelerini zaman bakımından düzenlemektedir. Çünkü “Çocuk konuşurken, Paşa da kakhahâlarıyla ona destek vermektedir.”

Değiştirim desteğinde zaman ekleriyle kurulan eşzamanlılık, I. ve III. tekil kişi ekleri kullanılarak ilişki boyutunda ele alınmaktadır. Aynı zaman dilimi içinde farklı kişilerin fiilleri, metinde iletişim ve durum bakımından bir yorumlama sistemi kurmaktadır.

“Taraftarlığını” nesnesi, eşzamanlılığı, eş fikirlilikle desteklemektedir. Kişi ve fiil bilgileri arasındaki bu uyum, zaman dilimi içinde yerleştirilen parçalar arasındaki koordinasyonu kurmaktadır.

Öyküleyici anlatımdaki yönetici sistemlerden biri olan zaman, üst üste kurulan durumları birbirine bağlamaktadır. Diğer unsurlar, bu bağlantı çevresinde düzenlenerek uyumlu bir bütün oluşturmuştur.

4.2.4.3.8.2 Öyküleme - Diyalog Zarf Tümleci Eşzamanlılık Bağı

9.6

(1)(a) Nüzhet ayaklarının ucuna basarak bana yaklaştı

(b) ve omzumdan sarstı.

(2) Kaşlarını çatarak okumaya devam ettim.

(3) O sırada kulağıma fısıldadı:

(4) - Budala!

(5) Baksana!

(6) Paşa babam uyuyor!

Paragrafın ilk iki cümlesi, etki - tepki ilişkisine göre düzenlenmiş bir ardışık zaman bağlantısıyla bağlanmıştı. 3 numaralı cümlelerin zarf tümleci “o sırada”, sıfat tamlaması gönderimiyle, bu zaman zincirine ekleme yapmıştı.

Zarf tümlecinin yüklemi “fısıldadı” ve iki nokta işareti, olay anlatımından konuşma yapısına geçişi sağlamıştı. Böylece cümle içi bağlantı, geri bağlantıyla, ileri bağlantıyı birleştirmektedir.

Konuşma yapısında 4, 5 ve 6 numaralı cümleler, “fısıldadı” yüklemine açılımdır. Bu sözün söylenme zamanı ise, 2 numaralı cümleyle eş zamanlıdır. Eşzamanlılık anlamı, “o sırada” zarf tümleciyle kurulmuştur.

“(Omuzdan) sarsma” fiili ve fısıldama aktarımı, aynı zaman diliminde iletişimin iki yönüdür. Hareket ve konuşmalar, zengin bir iletişim kurar. Zarf tümleci, bu iki yapıyı hem bağlar, hem ayırır.

4.2.4.3.9 Eşzamanlılık İlişkisi Farklı Zaman Ekleri Bağı

1.6

(6)(1) Sıralarda hiç düz oturan yok.

(2) Hastalar sarılı bir kol veya bacağı bozduğu muvazene ile, hep amutları kırılmış, yamrı yumru duruyorlar ve büyükler küçüklere doğru eğilmişler.

Paragrafta zaman örgüsü, değişik eklerle kurulmuştur. Ancak anlam olarak eşzamanlılık vardır. “Oturamı yok.” ifadesi, geçmişi ve o ânı içine alan bir geniş zaman yapısına sahiptir.

“Kırılmış...duruyor.” ifadesinde aynı yapının farklı iki ek tarafından yürütüldüğü görülmektedir, “Eğilmişler” ise başlamış fakat bitmemiş bir durumu anlatmaktadır. Metin kurucu, farklı eklerle, eşzamanlı bir anlatım oluşturmuştur.

Peyâmi Safa, zaman eklerini kullanarak farklı boyutlarda ama aynı zaman dilimi içinde durum ve olayları anlatmıştır. Aynı fiil içindeki kişiler, farklı sebeplere sahip olabilirler. Bazıları hastadır, bazıları onlara bakmaktadır. İşte bu farklılık, şimdiki zamanın ön planda olduğu “(kırılmış) duruyor.” ve bitmiş zamanın ön planda olduğu “eğilmişler” yüklemelerinin zaman örgüsüyle gösterilmiştir.

Metin çözücü, bu ayrımı, zaman ekleri arasındaki ilişkilerle bulabilir. Bunun yanında ekleme işleviyle kullanılan “ve” bağlacı da bir ip ucu dur.

4.2.5 Zaman Dizisi Bağı

4.2.5.1 Zaman Alanı Dizisi Bağı

1.8

(8)(1) Yeni gelenlere karşı alâkaları gayet kısa sürer.

(2) Düşük başlar hafif kalkar, büyük kapıya doğru hafifçe eğilir ve tekrar eski vaziyetine döner;

- (3) Herkes kendi üstüne toplanan dikkatini başkasına pek az ayırır, hem de onlar ilk gördüklerini bile eskiden tanıyorlarmış gibidirler, aralarında kandan fazla akrabalık vardır;
- (4) Acının ve korkunun birleştirdiği müşterek mânevi âileye mensup olduklarını hissederler, / emindirler ki insanlar arasında sabretmesini onlar kadar bilen yoktur.

Muayene odasının önündekilerin hareketlerinin betimlenmesi, zaman bildirme işlevli unsurlara yaptırılmış. Bu yapı, cümleler arasında sağlam bir bağlantı kurmuştur.

İlişki kurucu kavram olarak kullanılan temel unsur, geniş zaman bildiren eklerdir. Bu ekler, belli bir zaman diliminde ardışık bir şekilde süregelen hareketlerin oluşturduğu kısır döngü içinde cümleleri birbirine bağlayarak paragrafin teşekkülünü gerçekleştirmiştir.

Bir cümlenin yorumlama sürecine giren bütün zaman birimleri arasındaki göndermelerin ilişkileri önemlidir. Zaman ekleri arasındaki ilişkiler, cümleleri bağlarken, bunların bulunduğu cümlelerde geçen zaman belirleyici unsurlar (zarf, sıfat, zarf-fiil, sıfat-fiil) yardımıyla zaman örgüsü kuvvetlendirilmektedir.

(Yeni)gelen ... kısa > sürer.

Düşük (baş) ... > kalkar.

Eğilir > tekrar > döner.

Toplanan (dikkat) ayırır.

(İlk) gördüklerini ... tanıyormuş > gibidir.

(Akrabalık) vardır.

Birleştirdiği (aileye) ... (mensup) olduklarını > hissederler.

Emindirler (ki) > bilen -- yoktur.

Paragrafta her hareket ardından yeni bir harekete yol açar. Bunun amacı, öncül cümledeki fiilin sebep - sonuç ilişkisi içinde başka bir fiile bağlanmasıdır. Bu da, “gelen”, “toplanan”, “gördüklerini tanıyormuş”, “birleştirdiği”, “olduklarını”, “bilen” sıfat-fiilleri, “düşük” sıfatı ve “tekrar” zarfi ile oluşan mükemmel zaman zinciriyle, ortak bir bağlam yapısı oluşturur.

4.2.5.2 Düşünce Zaman Dizisi Bağı

4.4

(1) *Her gidişimde*, hastahanelerin bahçeleri bana hüzün verirdi.

(2)(a) Bunun mânasını şimdi bulmaya çalışıyorum.

(b) ve hastalıkla tabiat arasındaki büyük tezadı anlıyorum.

(3)(a) Bu, bir bahçeden hastahaneye girerken

(b) ve bir hastahane bahçeye çıkarken

en çok hissedilen şeydir.

Paragrafın zaman örgüsü, -IrDI / -yor / -Dir zaman eklerinin ilişkilerinin zaman zarflarıyla düzenlenmesiyle oluşturulmaktadır.

İlk cümle, -IrDI zaman eki ve “her gidişimde” zarf tümleçlerinin etkisiyle geçmişte alışkanlık bildiren geniş zaman anlamı kazanmıştır. İkinci cümledeki “şimdi” zarf tümleci ve -yor ekinin konuşma ânına dönüş anlamı ile iki cümle bağlanmaktadır. Son cümleyle geçmiş, ânı ve geleceği bildiren geniş zamana geçilerek, bir genelleme yapılmıştır.

Düşüncelerin zamanlamadaki değişikliklerle düzenlenmesi, durumun özelden genele doğru yorumlanmasını sağlamaktadır. “Her gidişimde” ve “bir hastahaneden bahçeye çıkarken” zarf tümleçleriyle ve cümlelerin geniş zaman yapılarıyla belirginleştirilmektedir.

“Hüzün verme” ve “hissedilen şey” yapıları, durumun bir fiil formülüne bağlanmasını anlam bakımından düzenlemektedir. Yer değişimi, bu yapıları kullanmaktadır.

4.2.5.3 Planlayıcı Gelecek Zaman Dizisi Bağı

44.11

(1) *Üç güne kadar* hastahanedен çıkacağım.

(2) Yaralar kapanınca dizim alçıya konacak.

(3) *Bir daha* mafsal oynamayacak, bacağım kısılacak.

(4) *Bu Perşembe* Nüzhet’le Ragıp Bey’in nikahları olacak.

İleride yapılacak fiil ve durumlar, gelecek zaman ekinin yinelenmesiyle kurulan zincir içinde dizilmektedir. Bu dizi, metnin sonu ve yazıya geçirilmemiş kısmı hakkında bilgi vermektedir.

Planlayıcı gelecek zaman dizisi, metin boyunca ipuçları verilmiş fiil ve durumların gerçekleşmesiyle ilgilidir. Böylece bağlantı, romanın çözüm kısmında düzenleme yapmaktadır.

Zamanlayıcı gelecek zaman ekinin bulunduğu yüklerle diğer ögeler arasındaki ilişkiler, planların ayrıntılarını belirlemektedir. Bu ilişkiler ve işlevleri şu şekildedir:

Yüklem	Zaman Tamamlayıcı	Yer / Özne Tamamlayıcı
çıkacağım	üç güne kadar	hastahaneden (Y)
(alçıya) konacak	yaralar kapanınca	dizim (Ö)
oynamayacak	bir daha	mafsâl (Ö)
kısalacak	-	bacağım (Ö)
(nikahları) olacak	bu Perşembe	Nüzhet'le Ragıp Bey'in nikahları

Zaman dizisinin kurduğu bu ilişkiler, metni modüler bir paradigmaya (dizi) göre düzenlemektedir. Her bilgi, durumu daha geniş bir alana yaymaktadır.

4.2.6 Zaman Aralığı Bağı

15.4

(2)(1) Bu vait karşısında bana her vakit gelen ürperme ile içeri girdim.

(4)(1) Benim Doktor'u buldum.

“(İçeri) girme” ve “(Doktor'u) bulma” fiilleri arasındaki zaman ve kişi bağlantısının unsurları, 2 ve 3 numaralı paragraflarındaki betimlemelerle uzaklaştırılmıştır. Bu uzaklaşma, metin çözücüyü çeşitli değerlendirme ve tespitler yapma yönünde harekete geçirmektedir.

(2)(1) İçeri gir - di - m

(2)(3) (İçerinin betimlemesi)

(4)(1) Doktor'u bul - du - m

Betimlemeler ayrı bir ünite, fiiller ayrı bir ünite oluşturmaktadır. Üniteler arasındaki sınır, -DI ve -m ekleriyle belirlenmektedir.

Fiil ünitesinin çevrelediği betimleme, zamanda düşünce aralığı şeklinde düzenlenmiştir. Bu aralığın zaman birimi, iki fiil arasındaki bekleme süresi kadardır. Bekleme süresinin tespiti, görme duyusunu çevre tarama hızına göre yapılmalıdır.

Görme duyusu, nesneden nesneye sıçrayarak çalışmaktadır. Bu yüzden, betimlemedeki cümlecik sayısı bize sıçrama miktarını verir. İki fiil arasında on üç cümlecik olduğuna göre, bu kadar birim zaman geçmiştir.

1.Fiil: “(İçeri) girdim.”

13 birim zaman

2. Fiil: “(Doktor’u) buldum.”

Yorumlama, metin çözücü için bir değerlendirme zamanıdır. Bu arada önceki metinlere dönüşler, daha büyük yapıda bizi gizli metne ulaştırır. Onun için on üç birim zaman, çok geniş bir aralığı da gösterebilir.

“Ürperme” ve “benim Doktor”, ilk metinlere gönderim yaparak, önceki ruh hâliyle, şimdiki hâli karşılaştırmaktadır. “Hastahane” / “Doktor” /“ürperme”, birbirlerini çağrıştıran kelimelerdir. Böylece zaman ve kişi ekleri, çağrışımların da desteğiyle yorumlamaya dayalı bağlantılar kurmuştur.

5. AHENK BAĞI

5.1 ÜNLEM BAĞI

5.1.1 Düz Hitap Ünlemi

5.1.1.1 Eksiltili Hitap Ünlemi

5.1.1.1.1 Dizi Eksilti Hitap Ünlemi

17.6

(a) Oo...

(b) İyi...

(c) Çabuk geldin...

(d) Ne haber?

Çocuk - Paşa iletişiminde, Paşa kişisinden aktarılan ispatlayıcı cümleler arasında, ortak ünlem yönüne dayalı bir bağlantı vardır. Hepsi, Çocuk'a hitap şeklindedir.

Paşa'nın sözü, kendi içinde parçalara ayrılmıştır. Her parça, Çocuk'a doğru yönelmiştir. Bunların eksiltili yapıları, başka metinlere gönderimlerle tamamlanır.

a kısmı, "oo..." ünlem yapısıyla "Çocuk - Paşa ilişkisini 8 numaralı metinden itibaren değerlendirmektedir. Dikkat çekme işlevindeki ünlem, metin çözücüyü durum üzerine odaklamaktadır. İlgisizlikten sıkılan Çocuk'un durumuna dayalı olarak oluşan merak unsuru, böylece çözümlenmiştir. Eksiltinin tamamlanması: "Oo, hoş geldin!"

b kısmı, durumun yorumlandığı yapıdır. Çocuk'un eve gelişinin işlendiği "Beni Karşılaman Sükût" metni, böylece değerlendirilmektedir. Çocuk'un "Beni şaşırttı."(N+Y) yapısındaki kötü anlamla çelişen bu hüküm, geniş bir yorumlama sağlar. Eksiltinin tamamlanması: "İyi ki geldin!"

c kısmı, "Çabuk geldin." hükmüyle Çocuk'un hastahaneye gidiş kısmına gönderim yapmaktadır. Bu gönderim, Çocuk'un hastahaneye gidişi ve öncesi hakkında hatırlatmalar yapmaktadır. Eksiltinin tamamlanması:

"İşlerini ne kadar çabuk bitirdin geldin."

d kısmı, "Ne haber" soru yapısıyla, Çocuk'un hastahaneye gidip - gelmesi sürecinde olanlarla ilgili genel bir sorgulama işlevindedir. Bu geniş alandaki yorumlama yapısı, metin çözücüyü geniş bir değerlendirme imkânı verir.

“Haber” kelimesinin gönderimi, geriye doğrudur. Ancak diyalogun devamında bu gönderim açıklanacaktır. Eksiltinin tamamlanması:

“Ne haber, hastahannede neler yaptın bakalım?”

Eksiltili ünlem bağlantısı, ardışık ve uzak yapıları bu şekilde birbirine bağlamıştır.

5.1.1.1.2 Eksilti Vurgusu Ünlemi

19.1

(11) Hem bu, hoş bir roman...

(12) Aferin! İyi bulmuşsun...

“Aferin” ünlem kelimesi, muhatap kişinin fiilini değerlendirmektedir. Bu ünlem, derin metindeki “bunu” nesnesini ve hedefini vurgulamaktadır. “Bulmuşsun” yüklemi ise, vurgulanan fiili göstermektedir.

Eksiltelen nesne, önemli olan unsuru göstermektedir. Bunun eksiltilmesi, dikkati önceki cümleye itmiştir. Ünlem, işaret yoluyla doğrudan bu cümleye ulaşmaktadır. Çocuk’un getirdiği romanla ilgili bilgiler, böylece daha kolay bir şekilde belirlenmektedir.

“Aferin” ünleminin takdir bildirmesi, önce ve sonra getirilen romanların olumluluk bakımından karşılaştırıldığını gösterir. “Hoş” sıfatı ve “iyi” zarfı, bu karşılaştırmayı anlam bakımından desteklemektedir.

Eksiltili kısmın ünlemle vurgulanışı, ilk cümleyi vurgulanan, ikinci cümleyi vurgulayıcı olarak düzenlemiştir. Bu sıkı ilişki, cümlelerin sonundaki üç nokta işaretiyle daha fazla yorum yapabilme imkânı vermektedir. Böylece hem bütün cümleye ulaşılmakta, hem de ayrı gönderimler yapılabilmektedir.

5.1.1.2 Ortak Hedef Ünlemi

5.1.1.2.1 Ortak Hedef Kişi Ünlem - Emir Bağı

16.2

(1) - Mithat Bey!

(2) Bu çocuğa anlatınız.

İlk cümlenin ünlem yapısıyla ikinci cümledeki emir cümlesi arasındaki ortak hedef kişi, bağlantıyı kurmaktadır. Konuşma yapısında emir öncesi, hedef kişinin dikkati çekilmelidir. Bu da, ünlem cümlesi olan ilk cümle yoluyla yapılmıştır.

Operatör - Mithat Bey (Doktor) diyalogunda iletişimin düzenlenmesi, aradaki ciddiyet ölçüsünde yapılmaktadır. Bu yüzden tek cümle şeklinde düzenlenebilecek konuşma, ünlem ve emir cümleleri olarak ayrılmaktadır. Bütün yapı:

“Operatör Mithat Bey’e, “Bu Çocuk’a anlatınız.” dedi.”

Roman, bu özelliğiyle tiyatro metnine yaklaşır. Çünkü çoğu yerde aktarım yerine aynen verme tercih edilmiştir. Bu yüzden romanın filmi yapılırken, senaryoya çevrilmesi kolay olmuştur.

Bu yapı, metin çözücü için daha çekicidir. Konuşmaların düzenlenmesinde böyle bir anlatım, okuyanın hayal gücünü daha aktif hâle getirmektedir. Metin kurucu, bütün yorumları verirse, okurken düşünce tembelliği oluşur.

İlk cümlecik olan “Mithat Bey!” ünlemi, bu kişi hakkında bilinen her şeyi hatırlama zorunluluğu taşır. Mithat Bey’in Çocuk’un doktoru olduğu, daha çok bilgi verme işlevindeki sıfat tamlaması gönderimiyle belirlenir. Metin çözücü, bu arada bütün Çocuk - Doktor ilişkilerini hatırlar. Bu, romanın bütün yapısıyla bir bağlantı kurulması demektir.

“Bu çocuğa” yer tamlayıcısı(ST) ise, bunu Çocuk kişisi yönünde yapmaktadır. Roman boyunca çizilen Çocuk kişisi betimlemesi, yeniden değerlendirilir.

Ünlem - emir bağlantısı, böylece monoton ve sıkıcı bir anlatımdan uzaklaşarak, daha etkili bir metin elde etme amacıyla kurulmuştur.

5.1.1.2.2 Ortak Hitap Yönü Aktarımı Ünlemi

31.11

(5) Mithat Bey’e hitap etti:

(6) – Akrabalarınızdan mıdır?

(7) Onun kadar yakın.

(8) Azami dikkat, azizim...

Aktarıcı cümle, hitap cümlelerini düzenleyerek bağlantıları kurmaktadır. Anlam ilişkisi, aynı kişiye sorulan soruyu ve emri birleştirmektedir.

“Hitap etti” aktarıcı yüklemi, yapılacak hitapları bir dizi (paradigma) hâlinde dizmektedir. Bu dizi (paradigma), ilişkinin seviyesinin belirlenmesi ve buna göre isteğin yapılması şeklindedir. Böylece hitap yönü, anlam ilişkileriyle belirlenmektedir.

Aktarıcı ve soru yoluyla kurulan hitap, “azizim” ünlemiyle devam etmektedir. Bu, ünlem unsurları arasındaki ilişkilerle kurulan bir bağlantıdır. Aynı kişiye yöneltilen farklı hitaplar, cümleleri bağlamaktadır.

Ortak hitap yönü ünlem aktarımı, “Mithat Bey’e” yer tamlayıcısı ile yön belirlemektedir. Aktarım yönü, “azizim” isminin gönderimiyle sınırlandırılmaktadır.

5.1.1.2.3 Ortak Emir Yönü Emir Dizisi

14.2

- (1)(b) Oradan bir arabaya *bin*,
- (c) Kadıköyü’ne *git* ,
- (d) yeni bir roman *al*.
- (2)(a) Sonra postaneye *gir*,
- (b) annene bir kart *yaz*,
- (c) ve burada bir ay kadar kalacağını *haber ver*.
- (4) Yengenin beklediğini *de yaz*.
- (5) Boş *geçirme*.

Paragraftaki emir kipi dizisi (paradigma), cümleleri birbirine bağlamaktadır. Bu cümlelerin hepsinde, II. tekil kişiden isteklerde bulunmaktadır. Yani emir yönüne dayalı bir bağlantı kurulmuştur.

Aynı kip ve kişideki yüklemeler arasındaki ilişkiler, metnin yorumlanmasında önemlidir. Emirlerin sıralanışında görülen ardışık zaman ilişkisi, bağlantıyı düzene sokmaktadır. Çünkü isteklerin sırası da belirlenmiştir.

Emirler, metnin ilerleyen kısımlarında yerine getirileceğinden, daha uzak bağlantılar da söz konusudur. Her emir yüklemi, gerçekleşme boyutundaki bir yüklemi hedef almıştır.

Emir zinciri, paragraf içinde ve dışında kurduğu ilişkilerle, anlatımı iletişim mantığı içinde düzenlemektedir:

- a. Emir veren ve verilen arasındaki iletişim, metnin kişi bağlantılarını,

- b. Emir ve emrin gerçekleşmesi, fiil bağlantılarını.
- c. Emir sırası, zaman bağlantılarını,
- d. Emir - sıfır cevap, iletişim bağlantılarını kuruyor.

5.1.1.2.4 Ortak Hitap Yönü Bulma Ünlemi

16.4

(1) **Yavrum!**

(2) **Sonra bacağına bütün bütün kaybedersin.**

1 numaralı cümlede “yavrum!” ünlemi, dikkat çekmektedir. Bu yapı, önceki paragrafta söylenenlere göre değişik çağrışımlar oluşturur. Ancak bu seslenişin sebebi, sonraki cümlede açıklanmaktadır.

Ünlem kelimesi, aynı zamanda hitabın söyleniş şeklini de belirlemektedir. “Yavrum! ünlemi, konuşmanın sevecenliğini göstermektedir. Anlatım, tek cümle hâlinde birleştirildiğinde bu yapı, daha iyi anlaşılır:

“(Şefkatle) yavrum sonra bacağına bütün bütün kaybedersin dedi.”

Ünlem yoluyla kurulan hitap yönü bağlantısı, böylece devamlılık arz etmektedir. Metin çözücü, metni iletişim bakımından yorumlarken, ünlem ve sonrasındaki hitap cümlesini birlikte değerlendirir.

“Yavrum!” ünlemi ile “kaybedersin” yüklemi arasındaki I. tekil kişiden II. tekil kişiye yönelim ilişkisi, sahiplenme sonrası hitap şeklindedir. Diyalogdaki kişiler arasındaki mesafeyi belirleyen bu bağlantı, ilişki değerlendirmelerinde kullanılır.

İletişimde insanlar arasındaki konuşmaların başlangıç unsuru olan ilk ünlem, önemlidir. Eğer ünlemle hitap arasında tutarsızlık varsa, doğru bir metin teşkilinden bahsedemeyiz. Samimî bir ünlem sonrasında tehdit anlamı taşıyan bir hitap gelirse, mantıksızlık, bağdaşıksızlığa sebep olur.

(1) Kardeşim!

(2) Gel! Yoksa kırarım kafanı!

Burada hitap sevecendir; fakat sonraki cümledeki tehdide uymamaktadır. Bu ünlem - hitap bağlantısı, yanlış kurulmuştur.

5.1.1.3 Durum - Emir Ünlemi

22.15

(13)(3) Nüzhet sevinçle: - Ah! Koca çocuk! dedi.

(14)(1) Ben de gülümsedim.

(15)(1) Haydi, şimdi soyun, yatağa gir.

“Yalan” yorumundan “hakikat” yorumuna geçilen cümlelerden sonra belirlenen durum üzerine kurulan emre geçiş, bir ünlemle belirlenmiştir. Bu belirleme, ilişkide ulaşılmak istenen hedefi göstermektedir.

“Yalan” ortak alanında kurulan konuşmalar, güvensizliğe sebep olan konunun düzeltilmesi ve hakikatin yalan yerine geçmesi hedefine yönelmiştir. “Ah! Koca çocuk!” ünlemi ve “gülümsedim” yüklemini bunu gösteren yapılarıdır.

“Dedi” ve “gülümsedi” yüklemlerindeki devam eden zaman yapısı, “Şimdi soyun, yatağa gir.” (ZT + Y)(YT + Y) yapısının şimdiki zamanında yorumlanmaktadır. Dayanak olarak seçilen durum, emrin mantık sistemini oluşturmaktadır.

“Haydi” ünlemi, emrin yerine getirilmesi için bir itici vurguya sahiptir. Bu vurgu, durumun etkisini arttırırken, emre gösterilecek tepkiyi de arttırmaktadır.

Nüzhet'in sözüyle emri arasına giren Çocuk'un tepkisi, ileride gerçekleşecek durumlar için de zemin hazırlamaktadır. Bu hazırlıkta, “haydi” ünlemi, bir başlangıcı göstermektedir.

“Nüzhet'in Uykusu” metninden itibaren başlayacak olan samimî ilişkiler, durum ile emir arasındaki dengeyi kuran ünlemi bir geçiş kapısı hâline getirmiştir. Bu geçişten sonra art arda gelen gelişmeler, “Küçük Bir Münakaşa” metnine kadar iyimser bir çizgide devam edecektir.

5.1.1.4 Açıklama Ünlemi

5.1.1.4.1 Cevap Açıklatıcı Ünlem

18.14

(0) Hayır... Darılmadım... Darılmış değilim.

(1) Ey!...

(2) Orada, benden gizli bir şey konuşuyordunuz gibi geldi bana...

Soru - cevap yapısında iki cevap arasına giren “ey” ünlemi, asıl cevabı almak için kullanılan bir unsurdur. Bu yapı, hitap etme özelliği yanında, durumu özetlemektedir.

“Ey!...” ünlemi, aslında bağlantı unsuru değildir. Ancak derin metinde kalmış kısımların işlevini yüklenmektedir. Yapı açık şekliyle şöyledir: “Ey! Doğruyu söyle!”

Bu cümlenin gizlenmiş tarafı, önceki ve sonraki cümlelerden çıkarılabilir. İki cevap arasındaki farklılaşma ve önceki soruların yinelemeli yapısı, “ey” ünleminin işlevini belirler. Ünlemden önceki cevap, öncesindeki cevabın anlamını yinelemektedir. Sonraki cümle ise, karşı tarafın asıl istediği cevaptır.

Ünlemin cevap açıklayıcı özelliği, cevabın genişlemesini sağlamaktadır. Çocuk'un verdiği cevap, bir bütünlük oluşturmaktadır:

“Hayır!... Darılmadım... Darılmış değilim. Orada, benden gizli bir şey konuşuyordunuz gibi geldi bana...”

Cevabın ilk cümlesi, kısır döngü hâline gelmiş kısımdır. İkinci cümle, durumu açıklama yapısıdır. Metinde “(dışarı) çıkma” fiili, üç sebebe bağlanmıştır:

- 1) Çocuk'un yorulması,
- 2) Çocuk'un darılması,
- 3) Çocuk'tan gizli bir şey konuşuluyor sanılması.

Bu sebeplerden ikincisinden üçüncüsüne geçiş, “ey” ünlemi vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. “Ey” ünlemi, asıl sebep üzerinde yoğunlaşmayı sağlayan unsurdur.

Cevaptaki “orada” zamirinin yer gönderimi, durumu olayın geçtiği yere bağlamaktadır. Bu yüzden cevap, daha geniş bir değerlendirme sağlar. Paşa'nın odasındaki olay ve durumlar, sebebi açıklar.

5.1.1.5 Sebep Açıklayıcı Ünlem Bağı

28.3

(2)(1) Anne bana söyleme bunları...

(3)(1) (Şiddetli) Anne! Ben vallahi değil... vallahi yaklaşıyorum, vallahi uzak duruyorum.

“Anne” ünlem kelimesi, diyalog yapısında aynı kişinin birbirini tamamlayan sözlerini hitap yönünde birbirine bağlayan unsurdur. İspatlayıcı anlatımda bütünlük oluşturan cümleler, eş hitapta birleşmektedir.

3.1 numaralı cümledeki durum, 2.1 numaralı cümledeki gereksizliği açıklamaktadır. Ancak bu açıklama, bağlaç yerine ünlemin sağladığı paradigma (dizi) ile düzenlenmiştir. Aynı kişiye söylenen sözler arasındaki ilişki, art arda söylenen sözler şeklinde dizilmektedir.

“Bunları” nesnesinin ileri değiştirimi, muhatapın sözlerini yorumun dayanağı olarak belirlemektedir. 3.1 numaralı cümledeki açıklamalar da, aynı dayanakta birleşerek bağlantıyı tamamlamaktadır.

Cümleler arasındaki dizi(padigma)ilişkisi,“vallahı” kelimesinin yinelenmesiyle cümle içinde vurgulanmaktadır. Böylece ispatlayıcı anlatım, kuvvetlendirilmektedir. Parantez içindeki tonlayıcı kelime, bunun kuvvetini daha da arttırır.

“Yaklaşmıyorum” ve “(uzak) duruyorum” yüklemeleri arasındaki anlam yinelemesi, 2.1 numaralı cümledeki durumu açıklayan yapılardır. Israrcı üslûp, yineleme yoluyla kuvvetlendirilmiş ve böylece açıklama daha etkili hâle getirilmiştir.

İlk “vallahı” kelimesinin sonuna eklenen “değil” edatı, sözü karşı çıkış şeklinde düzenlemektedir. Bu yapı, “söyleme” yüklemine, olumsuz anlamıyla kurduğu ilişkiyle konu bakımından bağlantıyı düzenlemektedir.

“Bana” yer tamlayıcısında ve “ben” öznesinde belirlenen kişi yinelemesi, muhatap ortaklığı yanında konuşulan ortaklığı ile de cümleleri birbirine bağlamaktadır. İki cümle arasında bağlantıları kuran yineleme yapıları, mükemmel bir uyumla cümleleri sıralamıştır.

5.1.1.6 Niteleme Alanı Ünlemi

13.3

(24)(a) Masanın üstüne bir anarşist çıkar,

(b) dehşetli bir nutuk söyler!...

(25) Hey! Aman Allah!...

(26) Gözleri kızarmış!...

24 numaralı cümlenin öznesi olan “bir anarşist”in niteliği, 26 numaralı cümlede verilmiştir. Bu uzaklaşma, 25 numaralı cümlenin ünlem yapısıyla düzenlenmektedir.

Ünlem yapısı, heyecana dayalı bir geçiş sağlamaktadır. Betimleme yapısında sonradan fark edilen nitelik şeklindeki düzenleme, vurguya dayalı bir sistemdir. Metin çözücü, sıfatı ve ismi yan yana düşünürken, önemli niteliği de değerlendirmektedir.

Nitelikle isim, şu şekilde birleştirilebilir:

“Masanın üstüne gözleri kızarmış bir anarşist çıkar, dehşetli bir nutuk söyler.”

“Gözleri kızarmış.” cümlesinin -miş öğrenilen geçmiş zaman yapısı, sıfat fiil grubu şeklinde kullanılmaktadır. 25 ve 26 numaralı cümlelerin ünlem yapıları, devam eden bir vurguyu göstermektedir. Böylece niteleyen ile nitelenen arasındaki ilişki yanında, ahenge dayalı bir yapı da kurulmuştur.

“Hey!” ünlemi, metin çözücünün dikkatini toparlayarak “masanın üstüne çıkmış anarşist” üzerinde yoğunlaşma sağlamaktadır. Çünkü uzun süren paragrafta, aşırı bir çözümleme yığılması olmuştur. Bu da apaşlar kümesinin elemanı “terörist” üzerinde bir hareketlenme sağlamaktadır.

“Aman Allah!” şaşma ünlemi, durumu abartmaktadır. Bu abartı, 24b’deki “dehşetli” sıfatının yorumlanmasıdır. Ünlemin kurduğu yorumlama yapısı, “dehşetli” ve “kızarmış” hükümleri arasında bir anlam bağlantısı kurmaktadır. Böylece metincikteki abartı parçaları, ünlem zinciri içinde bütünleşmektedir.

Niteleme ilişkisini kuran ünlem bağlantısı, metnin çözümlenmesi sırasında meydana gelen bir bütünleşme sağlamaktadır.

5.1.1.7 Odaklayıcı İşlevindeki Ünlem

18.2

(3) Bir nebat, bir toprak parçası üstünde ne ısrar?

(4) Bütün ruhi ticaretini mert ve asil tabiatla yapan adam:

(5)(a) Kendini ona emniyetle veriyor

(b) ve nebatla toprakla sâkin ve kendinden emin, çalışıyor.

3 numaralı cümlelerin sonundaki ünlem işareti, “ne ısrar” sıfat tamlaması üzerinde yoğunlaşma sağlamaktadır. Bu yoğunlaşma, “ne ısrar” ifadesinin açıklama gerekliliğini vurgular.

Ünlem işareti, cümleyi sonraki cümleye bağlayan “ki” derin bağlacını da göstermektedir. Ki bağlacı, düşerek işlevi ünlem üzerine kaymıştır. Bu ipucu, cümleleri birleştirmede önemli bir yol göstericidir:

“Bütün rûhi ticaretini mert ve asil tabiatla yapan adam, kendini ona emniyetle ver(erek) ve nebatla toprakla sakin ve kendinden emin çalış(arak), üstün (bir) ısrar (gösterir).”

Birleştirmede “nebat” ve “toprak” kelimeleri tekleşmektedir. Tekleşmenin amacı, aynı cümle içinde gereksiz anlam ve kelime yinelenmesi yapma endişesidir.

3 ve 5 numaralı cümlelerde bulunan bu yinelenme, bağlantıyı anlam olarak tamamlamaktadır. Bahçevan’la ilgili kelimelerin oluşturduğu ortak alan, böylece vurgulanmıştır.

“Yapan” sıfat fiilinin “-An” eki, “veriyor” / “çalışıyor” yüklemelerinin “-yor” ekleri, devam eden zaman yapılarıyla “Ne ısrar” (N+Y) yapısının sürekliliğini göstermektedir. Bu belirleme, odaklayıcı ve ayrıntılayıcı arasındaki ilişkileri düzenlemektedir.

Ünlem bağlantısı, odaklayıcı ayrıntılayıcıya bağlarken, kelimelerle çeşitli çağrışımlar yapılması, anlatımı daha etkileyici hâle getirmektedir.

Rûhi ticâret : Çocuk’un psikolojik problemleri için, çözüm yolunu gösterir.

Mert ve sâkin tabiat : Köşkü -dönek ve hareketli bir yer olması bakımından-bulunulan yerle karşılaştırma imkânı vermektedir.

Sakin ve kendinden emin : Çocuk - bahçevan karşılaştırmasında, heyecan ve tereddütler içindeki Çocuk’un bahçevanla zıtlığı belirtilmektedir.

5.1.1.8 Metin Geçişi Ünlemi

19.1 “Paris! Paris”

(0) **Kalk. Dinlendinse bahçevana görünmeden küçük salatalık koparalım, haydi.**

(1) **Ha!... Ha!...**

(2) **Tıpkısı be!**

(3) Gözümün önüne geliyor Paris.

Önceki metinden yeni metne geçiş “Ha!... Ha!...” ünlemiyle yapılmaktadır. Aslında bu geçişte, hiç bir ilişki yokmuş gibi görünmektedir. Bu, metin yapları arasındaki sahne tarzı geçişin sonucudur.

Yer değişimi, bağlantıyı düzenleyen unsurlardan biridir. Ancak bahçeden köşke geçiş, boşlukta bırakılmıştır. Metin kurucu, bu bağlantıda tiyatro tekniğini kullanmaktadır.

“Kuruntulu Adam” metni, okuyucunun muhayyilesine bırakılmış bir şekilde devam eder. Perde kapanır, sonra yeniden açılır. İşte metnin başlangıcı, bu sistemi gösterir. Ünlemler, metinlerin başlangıcında sıfır noktası olarak kullanılabilir. Bu nokta, 17.12 numaralı paragrafta gönderim yaparak, metni o paragraftan başlatır.

Gönderim unsuru, paragrafın 11 numaralı cümlesindeki “hoş bir roman” sıfat tamlamasıdır. Hedefi, 17.12 numaralı paragrafın “Aldı ve bakmadan küçük bir dolabın üstüne koydu.” cümlesidir.

Okunan romanın hakim yeri “Paris”, metnin başlangıcıdır. “Tıpkısı be!” ünlemi, metni gerçek dünyaya bağlayan unsurdur. Bu bağlantı, metnin yer bilgisi yoluyla, gerçekliğe geçişidir. 3 numaralı cümle “Gözümün önüne geliyor Paris.”, bu geçişin kesinleştiği yapıdır.

Böylece ünlem bağlantılarından biri, şok edici işleviyle metni başlatmış, ikincisi gerçek dünyayla bağlantı kurmuştur. “Paris” yer ismi gönderimi de, 17 numaralı metinle bağlantıyı sağlamıştır.

Okunan romana yapılan metin dışı gönderim de, bu romandan yapılacak alıntılar için zemin hazırlamaktadır.

5.1.1.9 Gönderimli Ünlem

5.1.1.9.1 Gönderim Yönlendirici Ünlem

10.11

(2) Of!...

(3) Sen ne ciddî adamsın!

(4) Bir şey söylesene!

Metinlerde aynı kişiye yöneltilen ardışık emirler, çağrılar, ricalar, cümleler arasında aynı kişiye yapılan gönderimle düzenlenmiş bağlantılar kurmaktadır. Bu tip bağlantılar, üzerinde yoğunlaşılacak bir durumun yinelenmesine dayanır.

Eğer metinde, çözülmesi gereken bir problem varsa, olaylar çıkmaza girmişse, ünlem yapılarının yinelenmesiyle tehlike sinyali verilir. Bu yapı da, ünlem unsurlarının bulunduğu cümleleri birbirine bağlar.

Paragraftaki problem, Çocuk'un suskunluğudur. Nüzhet , onu konuşturmak için baskı uygulamaktadır. İşte bu amaçla da üç tane ünlem cümlesi kurulmuş. Cümlelerden birisi, yüzey metinde tek başına kalmış “of!” ünlemidir. İkinci ünlem cümlesi ise, problemin çözümüne ilişkin bir emir cümlesidir.

Böylece üç cümle, ortak ünlem yönü bakımından bağlanmıştır. “Ciddi adam” gönderiminin yönünü belirleyen ve ilişkinin düzeyini gösteren ünlem, cümleleri bütünleştirmiştir.

5.1.1.9.2 Özne Gönderimli Yorum Ünlem Dizisi

35.8

- (1) **Pansuman bittikten sonra masadan indim ve kaçmak için bana gelen yeni bir kuvvetle, âdetâ koşarak dışarı çıktım.**
- (2) **Mithat Bey:**
- (3) **- Aman dikkat!**
- (4) **Bu asabiyet iyi değil!**
- (5) **Siz metin çocuksunuz! diyordu.**

“Bu asabiyet” sıfat tamlamasının gönderimi, hedefteki fiili bulunduğu cümleye taşımaktadır. Cümlede belirlenen fiil, ünlem dizisinde yorumlanmaktadır.

Yorumlayıcı cümleler, aktarım yapısıyla bütünleştirilmektedir. Böylece gönderimin bulunduğu cümle, aynı yapıya sahip cümleleri de hedefe bağlamıştır. Mithat Bey, aktarıcı kişi olarak, sözlerle fiili birbirine bağlamaktadır.

“Kaçmak için bana gelen kuvvetle, âdetâ koşarak dışarı çıktım.” kısmı, yorumlanan fiili taşımaktadır. 3 numaralı cümledeki “bu asabiyet” öznesinin “iyi değil” yüklemi, durumdaki olumsuzluğu göstermektedir. Bir önceki cümledeki “aman dikkat!” ünlemi, olumsuzluğu vurgulamaktadır.

5 numaralı cümle, yapılan yorumdaki “dikkat” emrini açıklamaktadır. “Niçin dikkat etmeli?” sorusunun cevabı, bağlantıyı düzenlemektedir. Ayrıca asabiyetin âdeta koşarak dışarı çıkma sonucu da, bu açıklama ile anlatılmaktadır.

Cümlelerin yorumlanmasından, “Böyle koşma!” yasaklamasına ulaşılmaktadır. Bu kısa ifadenin durum ve aktarılan ünlemler şeklinde düzenlenmesi, anlatımı daha etkili hâle getirmektedir.

5.1.1.10 Monolog Ünlemi

9.6

(4) - **Budala!**

(5) - **Baksana!**

(6) - **Paşa babam uyuyor!**

Monolog yapısında üç cümlelerin ortak yönü, aynı kişiye seslenmedir. İşte bu ortak hedef kişi, cümleler arasındaki bağlantıları kurarak monoloğu oluşturur.

4. cümle, bir seslenme,

5. cümle, bir emir,

6 cümle, bir haber cümlesidir.

Bu sıralama, monolog yapısında iletişim safhalarını oluşturmaktadır. Her safhadan diğerine geçerken ünlem de devam etmektedir.

Ünlem işareti, bu bağlantının göstergesidir. Derin yapıda bulunan “sen” kişisi ise, bağlantı kişisidir. Ünlemin ortak hedefi olan kişiye her yöneliş, cümleler arasındaki koordinasyonu kurmaktadır.

Etkin kişi olan Nüzhet’in Çocuk üzerindeki etkisini vurgulamak için, bu bağlantı kurulmuştur. Seslenme, emir ve haber kısımları, böylece bütünleştirilir.

5.1.1.11 Yorumlama Ünlemi

5.1.1.11.1 Yorumlama Vurgusu Ünlemi

16.18

(17)(1) **Her şeyi anlatmıştı.**

(2) **“Teşrihhâneyi gezmemeliydik” dedi.**

.....

(18)(3) **Doktor: “Vah vah...” diye mırıldandı.**

18.3 numaralı cümlede aktarılan “vah vah” ünlemi, metinde vurguya dayalı bir bağlantı kurmaktadır. Bu yapı, durumun sonucu hakkındaki yoruma dayanmaktadır.

“Doktor, niçin vah vah diye mırıldandı?” sorusunun cevabı, bağlantının hedeflerini bulmamızı sağlar. Durumun yorumlanması, bu hedeflerin doğru olarak tespitiyle mümkündür.

Doktor’un “vah vah” diye mırıldanmasının sebebi, 17.1 numaralı “Her şeyi anlamıştı.” cümlesindeki durumdur. Bu yüzden iki cümleyi şu şekilde birleştirebiliriz:

“Doktor, her şeyi anla(dığı için): ‘vah vah’ diye mırıldandı.”

Metin kurucu, “Her şeyi anlamıştı.” cümlesinin hükmünü denetlemek için 17.2 numaralı cümleyi kullanmıştır. “Teşrihaneyi gezmemeliydik.” aktarımı, bir delildir. Delil olarak aktarılan cümleyle, sıralamada aynı dizide bulunan “vah vah” ünlemi, birbirine bağlanmıştır. Yani aktarılan cümleler arasında, bir bütünleşme vardır.

Yorum cümlesi, yapı ve mantık bağlantılarını yöneterek, bir metinleşme oluşturmaktadır. Metin çözücü, durum belirleme yapabilmek için, bu yapının amaçlarına uygun bir değerlendirme yapmak zorundadır. Onun yanlış amaçlara yönelmemesi için, cümlelerin yüklemeleri kullanılmıştır:

“anlamıştı” / “dedi” / “mırıldandı.”

Bu yüklemeler, aktarmaları yöneten ögeler olarak, aynı kişinin düşünce ve sözlerini birleştirmiştir. Ortak özne “Doktor” ve III. tekil kişi, bağlantının kişi yapısını oluşturur.

5.1.1.11.2 Durum Yorumu Ünlemi

5.1.1.11.2.1 Durum Değişikliği Yorumu Ünlemi

22.13

- (1) Ben bir nefes boşaltmıştım.
- (2) İnanmanın kurtuluşu...
- (3) Nüzhet sevinçle: - Ah! Koca Çocuk! dedi.

Çocuk’un psikolojik durumunu yorumlayan cümle ve sıfat tamlaması, onun Nüzhet’le ilişkisinde bir dönüm noktasıdır. Nüzhet’in Çocuk’taki durum değişikliğine karşı gösterdiği tepki, istenen hedefe ulaşılmasından dolayıdır.

“İnanmanın kurtuluşu” isim tamlaması durumu belirlerken, 3 numaralı cümle de durumun sonucunu vermektedir. “Bir nefes boşalttım.” tepkisinin sonucu ise “Ah! Koca Çocuk!” ünlemleridir. Bu bağlantıların sonucu, iki şekilde birleşmeyi sağlamaktadır:

(1) İnanmanın kurtuluşunu(görünce) Nüzhet sevinçle “Ah! Koca Çocuk” dedi.

(2) Ben bir nefes boşaltınca Nüzhet sevinçle “ Ah! Koca Çocuk” dedi.

Bu bağlantılardan ilki görme, ikincisi işitme duyusuna göredir. Bu ayırım, bağlantıyı iki şekilde düzenleyerek anlatımı daha verimli hâle getirmektedir.

“Sevinçle” zarf tümleci, durumun yorumlayıcısı “ah!” ünleminin anlamını tamamlamaktadır. Ünlemin sınırlandırılması, yorumlamanın doğru anlaşılması için önemlidir. “Kurtuluş” ve “sevinç” kelimeleri arasındaki çağrışım ilişkisi de, bunu psikolojik sebep - sonuç bağlantısına göre düzenlemektedir.

Genel ve özel kişilere göre belirlenen durumlar arasındaki paralellik, yorumlamanın temelini oluşturmaktadır. İletişim bakımından kişilerin anlaşması, gerçekleşmiştir. İnsanlar arası ilişkiler ve bunun onlar üzerindeki etkileri, metnin yorumlanmasında önemli ipuçları vermektedir.

“Koca Çocuk!” ünlemi, durumun sonucu olan duygu yükselmesini ifade etmektedir. Metin çözücü, durum üzerine vereceği hükmünü bu ünleme göre verecektir.

“Nefes boşaltmak” ve “Koca Çocuk!” yapıları, Çocuk - Nüzhet ilişkisinin göstergeleridir. Yorumlama yapılırken göstergelerin belirlediği durumlar önemlidir. Bu ipuçları, ilişkinin geleceği için de metnin mantığını düzenlemektedir.

5.1.1.11.2.2 Durum Yorumlayıcı Tepki Ünlemi

34.10

(1)(2) **Bacağım çok ağrıyordu.**

(3)(1) **Dermansız, bitik, baygın bir hâlde idim.**

(2) **Başım dönüyor, gözlerim kararıyordu.**

(6)(3) **Titriyordum,bayılmamak için yumruklarımı sıkıyor, dudaklarımı ısırıyor, mevzi tenebbühlerle canlanmaya çalışıyordum.**

(9)(6) **Artık hiçbir şey tahmin etmiyor, hiçbir şey beklemiyordum.**

(10)(1) - **Vah, vah, vah! dedi Mithat Bey'in sesi.**

(2) **Başımı kaldırıncaya onun karşımda büyük bir teessürle durduğunu gördüm.**

Metin boyunca belirlenen durum, Mithat Bey'in tepkisinde yorumlanmaktadır. Bu yorumlama, acıma ünlemiyle yapılmaktadır. Daha sonra da yorum, betimleme ile tamamlanmaktadır.

Ünleme kadar gelen kısımda, durumun ciddiyeti belirlenmektedir. Böylece belirlenen hastalık ortak alanı, "vah, vah, vah!" ünlemiyle bütünleştirilmektedir. "Mithat Bey'in sesi" tamlaması, alanı tek hükümde birleştiren kişiyi göstermektedir.

Ünlemlerin söyleniş anındaki görünüş, yorumun tam anlaşılması için bildirilmektedir. 10.2 numaralı cümle, "Mithat Bey'in sesine, görünüşünü ekleyerek bu işlevi yerine getirmektedir.

"Büyük bir teessürle durma" şeklinde belirlenen görüntü, yorumlanan hastalığın daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. "Başımı kaldırınca" zarf tümleci, duyma duyusundan görme duyusuna geçişi gösterir. "O" zamirinin gönderimi, geçişte kişiyi belirlemektedir.

Durum yorumlayıcı tepkinin ses ve görüntü şeklinde gösterilmesi, yorumu kolaylaştırmaktadır. "Ses" ve "görmek" kelimeleri, bu yapının kurucu unsurlarıdır. Bu kelimelerin ilişki kurduğu kelimeler, yorumu düzenler.

5.1.2. Hitap Yönü Değişimi (İltifat) Ünlemi

5.1.2.1 Durum Değişikliği Hitap Yönü Değişimi

17.9

(7)(1) Paşa, sadece: Haydi bakalım! diye mırıldandı ve odayı gene sessizlik bastı.

(8)(1)Nüzhet'e baktım.

Ortamdaki durum değişikliği sonucunda Çocuk kişisi, Paşa'yla olan iletişimini keserek "Nüzhet"e yönelmiştir. Bu yön değişikliği, iki cümle arasında ayrıma dayalı bir bağlantı kurmaktadır.

"Sessizlik bastı." (Ö+Y) yapısının ortaya koyduğu durum, "Nüzhet'e baktım." (YT+Y) yapısıyla verilen sonucun sebebidir. Edebî san'atlarda "iltifat san'atı" olarak adlandırılan bu yapı, kişiler arası iletişim bağlarına dayalıdır. Böylece Çocuk - Paşa ilişkisinden, Çocuk - Nüzhet ilişkisine geçilmiştir.

Durum kısmını oluşturan Çocuk - Paşa iletişimi kesilerek, ikinci bir iletişime geçilmiştir. Çocuk - Nüzhet ilişkisi, önceki yapılarda zayıflamıştır:

“Nüzhet’in yüzünde bir istihzâ belirip belirmediğine bakmadan” ZT

Zayıflayan iletişimin çalıştırılması, böylece bağlantıyı geriye doğru da işletmektedir. Durum - sonuç ilişkisi, şu şekilde basit bir sebep - sonuç ilişkisine çevrilebilir:

“Odayı gene sessizlik bastığı için, Nüzhet’e baktım.”

“İçin” edatının işlevi, anlamdadır. Onun derin metinde olması, durumdan fiile geçişi daha işlevli yapmaktadır. Bu arada yapılacak öznel ve nesnel yorumlamalar, kolaylaşmaktadır.

Hedef kişideki değişiklik, -DI ekleri arasındaki ardışık zaman yapısıyla ve derin metindeki “sonra” bağlacıyla, zaman bakımından düzenlenmektedir.

Böylece mantık kurallarına dayalı olarak durum - sonuç ilişkisi kurulmuştur.

5.1.2.2 Cevap Ünlemine Dayalı Yön Değişimi

20.15

(0) O da gülüyor. “Vay! Sen Berlin’e gideceksin?” diye alay ediyor.

(1) Peki, Nurefşan... Sen o şamdanı bırak.

“Odada konuşulanlar” konusu etrafında gelişen diyalog, “Peki, Nurefşan” hitabıyla birden yön değiştirmiştir. Böylece konu zinciri koparak, ilgisiz bir alana girilmiştir.

“Gülüyor” yüklemi ile “o şamdanı” nesnesi arasındaki ilişki, ayrımı belirleyen yapıdır. “Gülüyor” yüklemi, Doktor Ragıp - Nüzhet evliliği konusundadır. “O şamdan” nesnesi ise, metnin ilk paragrafındaki “Elinde bir şamdan” (YT+Ö) yapısına ulaşarak başa dönmektedir.

“Şamdan” objesi, bilinmeyenlerin aydınlanması anlamında, dolaylı bir yorumlama gücüne sahiptir. Metnin ilk ve son cümlesinde bu objenin yinelemesi, durumu bir kısır döngü hâline getirmektedir. Çocuk, amacına ulaşmış ve “Beni Karşılayan Sükût” merak unsurunu çözümlenmiştir.

Cevaptan ünleme geçiş, yön değişimini kuran yapı değişikliğidir. Devam etmesi gereken açıklamalar, Çocuk'un hitabıyla kesilmiştir. Önceki cümlenin “vay”

ünlemlerle “peki” ünlemi arasındaki ilişki, hitap yönünün Nüzhet’ten Nurefşan’a dönmesini sağlamaktadır. Bunlardan ilkinin aktarım olması, Çocuk’un mevzu değiştirme amacıyla olduğunu gösterir.

Bağlantı simgelerine dayalı olarak, bir genel yorumlama yapısı kurmaktadır.

Nüzhet: Aşk **Paşa:** Dayanak **Nurefşan:** Sırdaş **Şamdan:** Cevap
Berlin: Aynılık **Gülüyor:** Ümit **Vay / Peki:** Merak

Bu simgelerin değişik yerlerde kurduğu çağrışımlar, yön değişikliğinin sebep olduğu kargaşayı gidererek bir yeniden yapılanma sağlamaktadır.

5.1.2.3 Aktarıma Dayalı Hitap Yönü Değişimi

25.4

(0) Ragıp Bey, dedi. İyi tesadüf. Bizim oğlumuzun dizinde bir şeyler oluyor.

(1) Bana döndü:

(2) Anlatsana... Sen bu hekimce lâfları biliyorsun.

Konuşmada Paşa, Ragıp Bey’e yaptığı hitaptan sonra Çocuk’a yönelmektedir. Bu yönelme, gizli bir aktarım yapısıyla yapılmaktadır. Aktarımlı yön değişikliği, bildirmeden emre geçiş şeklinde düzenlenmektedir.

“Ragıp Bey’e... dedi, sonra bana... dedi.” kalıbındaki yapının değiştirilerek duruma uydurulması, yön değiştirmeye yeni bir işlev yüklemektedir.

Aktarıcı “dedi” yüklemelerinden ilki, ünlemden sonraya getirilerek vurgulanmaktadır. Yüklemelerden ikincisi ise, “şöyle” değiştirim unsuruyla birlikte derin metne itilmiştir. Bunun yerine de “döndü” yüklemi geçmiştir. Bu da, 2 numaralı cümledeki emri vurgulamaktadır.

“Anlatsana...” emrinden sonraki eksilti, anlatılanları derin metinde düzenlemiştir. Aktarılan emir, romanın başındaki olay ve durumlardan çıkarılabilir. Bunlar yinelenmeyerek, hatırlama gönderim ile gerçekleştirilmiştir.

2 numaralı cümlenin ikinci kısmı, emrin verilme sebebini bildirmektedir. Bu, mantık temelini kurarken, Doktor ile Çocuk arasındaki ortak noktayı da belirlemektedir. “Hekimce laflar” sıfat tamlaması, “Doktor’a bağlayan acı rabita”yı belirlemektedir. Rabita, “Zavallı Yorik” metninde açıklanmaktadır.

Yön değişimi, Doktor - Çocuk - Paşa üçlemesi arasında kısımlar arası geçişleri düzenlemektedir. İleriki metinlerde bu yapılar, önemli ipuçları olarak kullanılacaktır.

5.1.2.4 Konuya Dayalı Hitap Yönü Değişimi

15.22

(13)(2) Elini, örtüye sararak parmağını ölünün *ağızına* götürdü.

(21)(4) Biz, o kadar alışkınız ki.

(22)(1) Hattâ şimdi, şu *ağzının* yanındaki buruşukla gülmeye sen bile muktedir değilsin.

İletişim kopukluğuna dayalı bir bağlantı kurulmuştur. Çocuk'la Doktor'un konuşmaları arasındaki uyumsuzluk, iletişimin kopukluğunu gösterir.

"Hatta" bağlacı, uzak bir bağlantı kurar. 13.2 numaralı cümleye ulaşan bağlantı, "kadavra" nesnesi üzerine düzenlenmiştir. Hitap yönü olarak Çocuk olması gerekirken, kadavraya yönelme yapılmıştır. Bu bağlantının çözümlenmesi, metinde kişiler arası ilişkilerin mantığını kavramayı da sağlar. İletişimdeki bu geçiş, metinde kişi düzenlemelerini yapmaktadır.

Uzak bağlantıyı kuvvetlendiren diğer bir bağ, "ağız" kelimesinin yinelenmesidir. İlk cümledeki "ağızına" yer tamlayıcısı ile son cümledeki "şu ağzının yanındaki buruşukla gülmeye" (ZT+YT) yapısı arasında ortak nesneli yönelme yönü, bağdaşıklık sağlamaktadır. Birbirinden uzak iki cümle arasındaki bağlantılar, edebî sanatlardan ikisiyle ifade edilebilir:

1. İltifat:Doktor'un Çocuk'a seslenirken yön değiştirerek kadavraya yönelmesi.

2. Tekrar: Ağız kelimesinin her iki cümlede de bulunması.

Edebî sanatların bu ortaklaşa işletimi, metin çözücüye çağrışımlar kurma imkânı vermektedir. Aslında sekiz paragraflık uzaklık, anlamayı güçleştiren bir durumdur. Ancak değişik yapılanmalar, bunu engellemektedir:

1. Çocuk'un piyesi hatırlaması. (Çocuk - Horatio iletişimi)

2. Doktor - Çocuk iletişimi

3. Doktor - Kadavra iletişimi

Buradaki üç iletişim şekliinden ikisi arasında karışma vardır: İkinci ve üçüncü iletişimler, yineleme ve iltifat yoluyla bağdaştırılmıştır. Böylece metin çözücü, metni bütün içinde yorumlayabilir.

5.1.2.5 Kişi Bilgisine Dayalı Hitap Yönü Değişimi

16.4

(16)(1) Dersten çıkınca fakülteyi çabuk terk etmeye mecbur olan Operatör, o gün bana bakmadı, yalnız *Doktor'a dedi ki:*

(2) Mithat Bey! Bu çocuğa anlatınız, *mutlaka koltuk değneği kullanmalıdır*, hâlis “arthritis”dir bu, şakaya gelmez, hastalık “extra-articulaire” değil ki...

(4)(1) Bana döndü:

(2)(a) Yavrurum! Sonra bacağına bütün bütün kaybedersin,

(b) *mutlaka bir koltuk değneği lazım.*

(3) Bak yürürken de zahmet çekiyorsun.

İletişimde yön değişimi, Operatör kişinin III. tekil kişiden I. tekil kişiye doğru yönelmesi şeklinde düzenlenmiştir.

İki metincik de aynı konuyu anlatmaktadır. Bu konu, “Çocuk'un koltuk değneği kullanma zorunluluğu”dur. Ancak anlatım, hitap edilen kişiye göre değişmektedir. III. tekil kişiye hitap, I. tekil kişiye göre daha bilimseldir. Çünkü bunlardan ilki tıp bilgisine sahip olan Doktor'dur, ikincisi ise sadece bir çocuktur.

Ortak alana sahip diyaloglar arasındaki anlam ve cümle yinelemeleri, anlatımı daha ilginç hâle getirmektedir. Sözün bir şekilden başka bir şekle dönüştürülmesi, monotonluk perdesini yırttığı için metin çözücüyü usandırmaz. Aksine onun dikkatini çekerek okuma zevkini artırır. *

Metincikler arası anlam ilişkisi: (Ortak tehdit unsuru)

“Mutlaka koltuk değneği kullanmalı”

(1) Çünkü : Hastalık hâlis arthritedir bu şakaya gelmez.

(2) Çünkü , sonra bacağına bütün bütün kaybedersin.

Cümle yinelemeleri: (Kipin farklı eklerle kurulması)

* bk. AKDEMİR. Hikmet. “Belagat Terimleri Ansiklopedisi” –“İltifat” İzmir: Nil Yayınları

Mutlaka koltuk değneği kullanmalıdır.

Mutlaka koltuk değneği lazım.

Bu yapıda yön değişimi unsurları, “Doktor’a dedi:” ve “Bana döndü.” (YT+Y) yapılarıdır. İkinci yapıda “Bana dedi:” (YT+Y) kısmı, eksiltilecek farklılaştırmaya dayalı bir bağlantı kurulmuştur. “Mithat Bey!” ve “yavrumsun” ünlem yapıları da, yön değişiminin diğer unsurlarıdır.

5.1.2.6 Hüküm - Haber Yön Değiştirme

16.8

(9) **Daha fazlası cümle-i asabiyeyi kaççılar...**

(10) **Şurada bir lokanta var.**

İki cümle arasındaki konu değişikliği, bir bağlantısızlık hissi vermektedir. Aynı paragraf içindeki farklılaşma, bir yön değiştirme olarak değerlendirilebilir.

9 numaralı cümlede, bir genel hüküm verilmektedir. Bu hüküm, bir açıklama şeklindedir. Böylece genelleşme yapılmaktadır.

10 numaralı cümlede önceki genel hükümle ilgisiz, yeni bir konuya geçilmektedir. Bu cümle, haber işlevinde bir hitap cümlesidir.

Cümleler arasındaki ilgisizlik, bazı bağlantı unsurlarıyla telâfi edilmeye çalışılmıştır. Böylece yön değişikliği bağdaştırılmış:

1. Her iki cümlenin de geniş zaman bağlantısı:

Anlam olarak ilgisiz gibi görünen cümleler, konuşma esnasında art arda söylenerek konudan konuya geçiş sağlanmıştır. Bilhassa sözlü metinlerde, değişik sebeplerle, aynı yapı içinde bir konudan bir konuya geçilir.

2. Cümleler arasındaki çağrışım ilişkisi:

Hastalık ortak alanında temiz hava tedavisi, bünyenin sağlanmasında için iyi beslenme tedavisini hatırlatmıştır. O da “lokanta” hedefine ulaşmaya sebep olmaktadır. Bu ilişki, ancak tedavi üzerinde yoğunlaşmış biri tarafından kurulabilir.

“Lokanta” çağrışımıyla ilgili, değişik ilişkiler kurulabilir. Rüzgâr / açlık / yemek / lokanta gibi çağrışımlar, bağlantının mantık dayanağını kurabilir.

Böylece konudan konuya geçişte oluşabilecek kopukluk, geniş zaman eki ve çağrışımlarla engellenmiştir. Hitaptaki yön değişikliği, uzatmadan ayrıntılara geçişi sağladığı için geçiş noktasındaki çağrışım önemlidir.

5.2 CİNAS BAĞI

42.4

(1) **Hastabakıcılar odama girdiler.**

(10) **Kollarıma girdiler.**

Aynı kişilerin araya giren aktarımlarla ayrılmış fiilleri arasındaki eşseslilik bağı, iki cümleyi birbirine bağlamaktadır. Cinaslı yüklem, ardışık iki fiili bağdaştırmaktadır.

Ortak özne “hastabakıcılar”, cinaslı yüklem, kişi bilgisi bakımından demirlemektir. Yüklem, III. tekil kişi yapısı, bunu desteklemektedir. “Odama” ve “kollarıma” yer tamlayıcıları arasındaki ortak yön, I. tekil kişi iyelik ekiyle, iletişim bakımından bağlantıyı tamamlamaktadır.

“Girdiler” yüklem, farklı anlamlarından dolayı, bağlantının yorumunu daha ahenkli hâle getirmektedir. “(Odaya) girme” ve “(koluna) girme” fiilleri arasındaki anlam farklılığı, ahenk içinde iki durumu ifade etmektedir. Odaya girmeleri ile koluna girmeleri, aynı zamanda ardışık bir fiil ilişkisini de kurmaktadır. Eşseslilik, bunu daha ahenkli kılmaktadır.

Cinas bağı, metnin başındaki ve sonundaki cümleler arasında kurularak bir bütünlük oluşturmuştur. Böylece metnin bir kısmının sınırları çizilmiştir.

5.3 TONLAMA ÂHENK BAĞLANTISI

28.3

(2) (5) **Maazallah...**

(6) **(Ses yavaşlıyor ve kelimelerin hepsini duyamıyorum).**

(7) **Mikrop...**

(8) **Sonra... çekersin.**

(9) **(Ses artıyor).**

(10) **Anladın mı? Çekersin!**

- (3) (1) (Şiddetli) Anne!
 (2) Ben vallahi (ses azalıyor) değil.
 (3) (Ses artıyor) vallahi yaklaşmıyorum, vallahi uzak duruyorum.
 (4) (Yüksek) Şakası yoktur kızım, mikrop bu...
 (5) (Sinirli) Bana söyleme bunları...
 (6) (Alçak sesle) ... Ayırttım... Çatalına kaşığına işaret...
 (7) (Yüksek sesle) Evin her tarafı mikrop...

Konuşma yapısında ses tonunun belirleyici özelliği, cümleleri bir bütünün parçaları arasındaki uyuma göre bağlamaktadır. Tonlamaya dayalı bağlantı, cümleler arasındaki ahenge dayalı olarak kurulmaktadır.

Ton belirleyici yapılar, parantez içinde sıralanarak paradigmatik (dizi) bir sistem oluşturmaktadır. Ton sistemi, alçalan ve yükselen bir zigzag şeklinde düzenlenmektedir. Zigzag, duygu seviyesi bakımından ayarlanmaktadır. Seçilen ton, hem konuşmanın gelişine göre, hem de ortama bağlı mesafeye göre düzenlenmektedir.

Duygu ve duygu dizileri (paradigma) arasındaki uyum, diyalogun cümlelerini anlam ve ahenk bakımından sağlam bir bütün hâline getirmektedir. Mikrop ortak alanı, uyumu tek başlık altında düzenlerken, duyguları kullanmaktadır. Duygular, ses tonunu; ses tonu işitme duyusunun gücünü belirler.

“Maazallah...” kelimesi, duygu sisteminin başlangıcını sağlamaktadır. “Mikrop” kelimesinin yinelenmesi, aradaki ayarlamaları yapmaktadır. Ünlem ve soru yapıları da, tonu belirleyen diğer unsurlardır.

Tonlama ahenk bağlantısı, seslendirme sırasında kullanılmaktadır. Daha çok tiyatro metinlerinde kullanılan bu bağlantı, metni daha akıcı bir hâle getirmek için kullanılmıştır. Diyalogun cümleleri tarafından kurulan dizi (paradigma), daha iyi bir çözümlenme sağlamaktadır.

6. NOKTALAMA BAĞLANTISI

6.1 VİRGÜL BAĞI

6.1.1 Eklemeli Ardışık Zaman Virgülü

14.7

(a) Köşkün bahçesinde Nurefşan yanıma geldi(,)

(b) hiçbir şey sormadığım hâlde dedi ki:

Sıralı yapıda art arda gelen fiiller arasındaki zaman ilişkisi, öncelik - sonralık bağlantısı kurmuştur. Bu bağlantı, bir ekleme yapısıdır. Bağlantıyı kuran, virgül işaretidir.

Cümlecikleri birbirine ekleyen virgül, birbirinden bağımsız cümleleri, tek yapı altında toplamaktadır. Bu işaret, “ve” bağlacı işlevinde, cümleden cümleye geçişi sağlamaktadır.

Ardışık zaman ilişkisine dayalı ekleme bağlantısında virgül işaretini destekleyen unsurlar da vardır. Derin yapıdaki “o” zamirinin gönderimi, -DI öğrenilen geçmiş zaman ekinin kurduğu zaman ilişkisi, “Gelip dedi:” yapısındaki niteleme - fiil ilişkisi unsurları, geçişi sağlamlaştırmaktadır.

Eklemeli ardışık zaman bağına kuran virgül, fiilden söze geçişi düzenlemektedir. Öyküleyici anlatımdaki hareket betimlemeleri, sözün yorumu için önemlidir. Bu yüzden cümlecikler hâlinde virgölün ayırdığı parçalar arasındaki bütünlük de, bu ilişkiyle kurulabilir.

6.1.2 Bağlaç Yerine Kullanılan Virgül

1.8

(2) ... Eğilir ve tekrar eski vaziyete dönerler.

(3) ... Dikkatini başkasına pek az ayırır, *hem de* onlar ilk gördüklerini bile tanıyormuş gibidirler.

(4) (Üstelik) aralarından kandan fazla akrabalık vardır(,)

(5) (Çünkü) acının ve korkunun birleştirdiği müşterek bir mânevî aileye mensup olduklarını hissederler(,)

(6) (Ayrıca) emindirler ki insanlar arasında sabretmesini onlar kadar bilen yoktur.

Paragraf, derin ve yüzey yapıdaki bağlaçlarla kurulmuştur. Yüzeydeki bağlaçlardan devamlılık bildirme işlevindeki “ve”den sonra, anlatılanlara ekleme bildiren “hem de” bağlacı kullanılmıştır.

Metin kurucu, cümlelerin devamında bağlaçların ekleme işlevini noktalama işaretlerine yüklemeyi tercih etmiştir. “Çünkü” bağlacı, noktalı virgülle(;); “ayrıca” bağlacı, virgülle(,) işletilmiştir. Bu bağlama zinciri, “hem de” bağlacının zincirde başlangıç noktasıdır.

6.2 İKİ NOKTA BAĞI

6.2.1 Söz Vurgulayıcı İki Nokta

19.4

(0) Bağırır dururlar(:)

(1) A bas Sadi Carnot!

Aktarıcı ve aktarılan cümleleri birbirine bağlayan, iki nokta işaretidir. Aktarıcı cümle, bağlı olduğu 3 numaralı paragrafı, aktarılan cümleye zemin hazırlamak için kullanmaktadır. Böylece, iki nokta işareti, bir paragrafı aktarılan cümleye bağlamıştır.

“Bağırır dururlar.” cümlesi, önceki paragrafın 10 numaralı cümlesinde başlayan “apaşlar” tanım ve fiillerinin son noktasıdır. Fiiller, söylenecek söze kadar sürmüş ve aktarılan sözle hedefe ulaşmıştır.

İki nokta işareti, ilk cümlede bulunabilecek “şöyle” değiştirim unsuru veya ikinci cümlede bulunabilecek “... diye” edat grubunun işlevini yüklenmiştir. İşaret, bu aktarım yapılarının sahip olduğu gösterme ve kapsama etkinliklerine sahip bir bağlantı kurmaktadır.

Aktarım bağlantısı, metinde önemli sözlerin vurgulandığı yapılardır. İki nokta, önemli unsuru göstererek çözümleme işini kolaylaştırır. Aktarılan cümlelerin yabancı dilde olması, bunun önemini arttırmıştır. Dil ayrımını da gösteren işaret sistemi, metinde parçalamaya dayalı bir yapı kurmuştur.

Aktarma işlevinin ilk kısmındaki “-ır dururlar” yapısı, aktarılan sözün devamlılığını gösterir. Yani bu söz, yer, kişi ve fiillerin ayrılmaz bir parçasıdır. İki nokta işaretinin ayırıcılık özelliği, böyle bir yapı için zorunlu hâle gelmektedir.

Aktarılan cümle “A bas Sadi Carnot!”, 3 ve 4 numaralı paragrafları birbirine bağlayan ve onları birbirinden ayıran bir yapıya sahiptir. 3 numaralı paragraf hazırlık, 4 numaralı paragraf açıklama yapısıyla, bu söze bağlıdır. Bağlantıların eşit uzaklıkta olması ise, iki nokta işaretinin sağladığı ayırım ile gerçekleşmektedir.

Paragrafları birbirine bağlayan aktarım yapısı, iki nokta işareti tarafından kurularak, yorumlama yapılması kolaylaştırılmıştır.

6.2.2 Fiil Ayrıntılayıcı İki Nokta

7.14

(3) Yarın öğleden evvel fakülteye gideceğim(:)

(4) Mithat Bey, oradadır.

(5) Bir kere de o görsün, belki öteki operatörlere de gösterir de konsültasyona benzer bir şey yaparlar.

İlk cümlede hedef olarak belirlenen fiilin gerçekleşmesi, ayrıntılarıyla sonraki iki cümlede anlatılmıştır. Bu, fiilin sebep ve tarz bakımından belirlenmesi şeklindedir.

“Yarın öğleden sonra / fakülteye / gideceğim.” (ZT+YT+Y) yapısının sonuna getirilen iki nokta işareti, fiille uygulama tarzı arasında geçişi sağlamaktadır. Açıklama yapılacağını bildiren iki nokta, yorumlamaya işaret etmektedir.

“Oradadır” yüklemi, yaptığı yer gönderimiyle, “Mithat Bey” kişinin bulunma durumunu belirlemektedir. Bu bağlantı, “gitme” fiilinin sebebini gösterme yerine bir ekleme yapmaktadır. Mithat Bey’in orada olması da, bir gitme sebebidir.

“Bir kere de o görsün.” kısmı, ana fiil olan “gitme”nin gerçekleşmesinde etkili olan “görülme” fiilini sebep kişiye bağlamaktadır. “Bir kere de” zarf tümleci, bunu önceki “görme” fiillerine eklemektedir.

“Belki öteki operatörlere de gösterir.” cümlecigi, “doktor / operatörler” değiştirimiyle, sebebi açıklamaktadır.

“Fakülteye niçin gideceksin?” sorusu, bağlantıyı düzenlemektedir. Bu sorunun cevapları, “gitme” fiilini sebeplere bağlamaktadır. “Görme” ve “konsültasyon” kelimelerinin yakın anlamda kullanılması, sebeplerin iç bağlantılarını düzenlerken, hedef fiilin de düzenli bir şekilde yorumlanmasını sağlamaktadır.

6.2.3 Açıklayıcı İki Nokta

14.5

(1) **Paşa düşüncemin yolunu değiştirmeye çalışıyor:**

(2) **Allah aşkına, oğlum, kitabı alırken baş tarafından biraz oku...**

Açıklama yapılacağını gösteren iki nokta işareti, cümleleri birbirine bağlamaktadır. Açıklanan ve açıklayan cümleler arasındaki bağlantı, bu noktalama işaretiyle kurulabilir.

Açıklanan Cümle :

Bağlantıda ilk cümle açıklanandır. Metin çözücü, ilk cümleyi okuduğunda anlatımdaki eksikliği fark eder. Anlatımın tamamlanması için, açıklama yapacak bir cümleye ihtiyaç duyulur.

Aslında kendi bütünlüğü içinde değerlendirilen cümle, sonraki cümleyle bağdaşarak yeniden yorumlanmaktadır. Bu yorumlama, nasıllık açısındandır. İki nokta işareti ise, bağlantının yüzey metinde görülen belirtisidir.

Açıklayan Cümle :

İkinci cümle, ilk cümleyi nasıllık bakımından açıklamaktadır. Cümleler arasındaki ilişki, cümle içindeki ZT + Y ilişkisine benzer. Burada, zarf tümleci konumundaki yapı, açıklayan cümledir.

Açıklayan cümleyi açıklanana bağlayan, derin yapıdaki “şöyle ki” aktarıcısıdır. Ya da anlam olarak yeniden yapılanarak şu şekilde değerlendirilebilir:

* “Paşa, Allah aşkına oğlum, kitabı alırken, baş tarafından biraz oku (diyerek) düşüncemin yolunu değiştirmeye çalışıyor.”

Böylece açıklanan ile açıklayan, derin yapıda tek cümle hâline getirilmiştir. Anlam olarak ardışık cümlelerle iç içe birleşik cümle arasında paradigmatik (dizi) bir ilişki vardır.

6.2.4 Aktarım Ayırıcı İki Nokta

17.8

(1) **Paşa sadece:**

(2) – **Haydi bakalım! diye mırıldandı.**

(Ö + ZT) / (ZT + Y) şeklinde ayrılmış cümle, bütünün ikiye bölünmesi şeklinde yapılandırılmıştır. İki nokta işareti, bu yapının aktarıma dayalı olduğunu gösterir. Ancak bu işaret, bulunması gerektiği yerden farklı bir yere konulmuştur.

Aktarım, şu şekilde düzenlenebilirdi:

Paşa, şöyle mırıldandı: - Haydi bakalım!

Metindeki aktarımın, farklı kullanım dilbilimsel amaçları vardır. “Sadece” bağlacı sonrası duraklama, duygu çözümlemesi için ayrılan süredir. “Paşa, bu arada neler düşünüyordu?” sorusunun cevabı, romanın bilgi hazinesinde mevcuttur. Gördük ki bu soru, ileride “Gizli Konuşulan Şey” metninde Nüzhet tarafından cevaplandırılmaktadır.

“Sadece” bağlacı, aynı zamanda “mırıldandı” yüklemının zarf tümlecidir. Miktar bildiren bu zarf yapısı, aktarımda odak noktası olarak belirlenmiştir. Metinde Çocuk'un durumunun yorumlanmasına buradan başlanacaktır.

1 numaralı cümledeki ögeler kaldırıldığında, 2 numaralı cümle, eksikleri kendi tamamlayabilir. Bu da, ayırmadaki öge seçimini açıklamaktadır. Derin metinden alınabilecek ögeler, 1 numaralı cümledeyken; mutlaka gerekli ögeler, 2 numaralı cümledeyken.

Aktarımın farklı bir şekilde yapılandırılması, bağlantıları kurarken bir yandan da durum değerlendirmesi için ipuçları vermektedir.

6.2.5 Soru Bağı İki Nokta

18.7

(0) Nüzhet(:)

(1) Ayol nerdesin?

Önceki paragrafın son cümlesinin aktarıcı kısmı eksiltiştir. Cümleinin bütün kısmı şöyledir:

“Nüzhet, şöyle sordu:”

Bu cümleinin “şöyle” ileri değiştirim unsuru ve “sordu” aktarım yüklemi, derin metne itilerek, işlevleri cümleinin sonundaki iki nokta işaretine yüklenmiştir.

Tiyatro metinlerinde sıkça görülen bu bağlantı, kişiler ve onların sözleri arasında sahiplenme ilişkisi kurmaktadır. Metin çözücü, iki nokta işaretini görünce, bir konuşma geleceğini anlar.

Bu aktarım yapısıyla anlam olarak cümleyi birleştirebiliriz:

“Nüzhet, “Ayol nerdesin” dedi.”

İki nokta (:) işaretinin aktarım işlevini yüklenmesi, metni kısaltırken, ikiye bölünmüş yapısıyla çağrışımlar yapılmasını kolaylaştırmaktadır.

Çağrışım yapısında, Nüzhet’in bağlı olduğu kişilik bilgileri ve “nerdesin?” sorusunun cevabı, bağlantıyı uzak yapılara uzatmaktadır.

İki nokta (:) işareti, bir başkasının sözü doğrudan doğruya aktarılacağı zaman aktarımdan önce kullanılır. Metin kurucu, bu işareti kullanarak diyalog yapılarını kurmaktadır. Noktalama işaretinin bağlayıcı unsur olarak kullanılması, diyalogun bir liste şekline sokulmasını sağlamıştır. Böylece pratik bir yapılanma oluşmuştur.

Diyalog yapısında aktarıcılar ve aktarılanlar arasındaki sistemin matematikleştirilmesi, okuma faaliyetini kolay ve hızlı bir yapmayı sağlar. Noktalama işaretleri, işlev olarak buna en uygun yapılardır.

“Ayol” ünlemi, iki noktanın işaret ettiği aktarımın başlangıcını gösterir. Böylece bağlantı unsuru ve hedefi belirginleştirilmiştir. Burada amaç, önceki cümlelerin eksiltilerinden dolayı meydana gelebilecek boşlukların doldurulmasıdır.

Soru işareti, iki nokta işaretiyle ilişki hâlinindedir. Bu aktarılanın bir soru cümlesi olduğunu gösterir.

6.2.6 Sıralı Fiil Bağlı İki Nokta

7.14

(1) Gayret ederek konuşmaya başladım(:)

(2) - Bu akşam Erenköyü’ne gideceğim...

(3) Yarın öğleden evvel fakülteye gideceğim(:)

(4) Mithat Bey, oradadır.

(5)(a) Bir kere de o görsün,

(b) belki öteki operatörlere de gösterir de konsültasyona benzer bir şey yaparlar.

Derin yapıdaki “bu sırada” zaman zarf tümleci, önceki paragrafla bağlantıyı sağlamaktadır. Daha sonra ilk cümlelerin sonundaki iki nokta işareti, bulunduğu cümleyi 2, 3, 4 ve 5 numaralı cümlelere bağlamaktadır. Bu bağlantının içinde 3 numaralı cümlelerin içindeki iki nokta işareti de ayrıca bulunduğu cümleyi 4 ve 5 numaralı cümlelere ulaştırmaktadır.

İki nokta işaretinin kurduğu açıklama bağlantıları:

- a. 2 ve 3 numaralı cümlelerde “bu akşam” ve “yarın öğleden evvel” zarf tümleçleri ile zaman ilişkisi,
- b. “Orada” > “fakülteye” yer tamlayıcısı gönderimiyle yer ilişkisi,
- c. 5a’daki “o” zamirinin “Mithat Bey” öznesine gönderimiyle kişi ilişkisi,
- d. “Öteki operatörlere” yer tamlayıcısının “Mithat Bey’e” değiştirimiyle 5b’deki karşılaştırma ilişkisi kullanılarak sistem hâline getirilmiştir.

İki nokta işaretinin oluşturduğu bağlantılar, bir işin yapılmasında gerekli fiillerin sıralanması şeklinde bir zincir hâline getirilmektedir. 5 numaralı cümlede asıl amaç olan fiil vardır. Bu amaç bildiren cümle, zincirde iki nokta ile birleşip bir daire oluşturmakta ve yorumlamaya dayalı bağlantılar kurmaktadır.

5 numaralı cümlede “de” bağlacının üçlü yinelemesi ile “belki” bağlacı, paragraftaki anlatılanların sonucunu pekiştiriyor. Böylece paragrafın bağlantıları, uyumlu bir bütün oluşturmuştur.

6.2.7 İddia - İspat Bağı İki Nokta

17.6

- (1) Beni gene o himâye etti ve ilk alâkayı gösterdi(:
- (2) – Oo... Çabuk geldin... Ne haber?

2 numaralı cümleler grubu, Paşa kişisinden yapılan aktarımlardır. Ancak bu aktarımın aktarıcısı, gizlenmiştir. Aktarıcı unsur, derin yapıdadır. Aktarılan ile 1 numaralı cümle arasındaki ilişki, onu bulmamızı sağlar. Bu cümle, şu şekilde olabilir:

“Paşa bana şöyle dedi:”

Metin kurucu, bu cümlelerin sonundaki iki nokta işaretini 1 numaralı cümlelerin sonuna atarak, bağlantı konusunda işaretleme yapmaktadır.

Bu eksilti yapısıyla, metin çözücünün durum hakkındaki yorumlama yapabilme alanı genişletilmektedir. Bu alanda metin çözücü, şu soruları sorarak değerlendirmeler yapabilir:

1. Paşa, çocukla niçin bu kadar ilgileniyor?
2. Etkin kişi olan Paşa'nın özellikleri nelerdi?
3. Çocuk - Paşa ilişkisinde, "alâka gösterdi" (N+Y) yapısının sağladığı ipuçları nelerdir?
4. "Gene" zarf tümlecinin alışkanlık hâline gelmiş fiil anlamına göre, "himaye" edilen durumlar hangileriydi?

Bu soruların cevapları, romandaki değişik kısımlardan bulunabilir. Metin çözücü, elde ettiği yorumları 2 numaralı cümlede aktarılan sözleri kullanarak, yeniden değerlendirir. Böylece Çocuk - Paşa ilişkisinin samimiyet ölçüsü belirlenmiştir.

2 numaralı cümle, 1 numaralı cümlede ileri sürülen iddiânın ispatı olarak kullanılmaktadır. Böylece aktarım yapısı, iddiâ - ispat ilişkisi şeklinde düzenlenmiştir. Bu bağlantı, iki cümleyi şu şekilde birleştirmiştir:

"Beni gene o himâyeye etti ve 'Oo... İyi... Çabuk geldin... Ne haber?' (diyerek) ilk alâkayı gösterdi." ispat unsuru cümlesi, iddiâ cümlesinin yüklemine nitelemektedir.

7. BAĞLAYICI CÜMLE

7.1 ÖZETLEME CÜMLESİ BAĞI

7.1.1 Özetleyici İstek Cümlesi Bağı

44.14

(13)(3) Hasta olmayanların bilmedikleri bu saadeti, ilerde, hiç olmazsa hatırlayabilsem.

(14)(1) Zaviye-i kâime hâlinde iltisak-ı mafsalı.

(2) Bir gün hastahanelerde okunmak için bir roman yazsam ve bu notlarımı içine karıştırısam...

Anlatılanlardan romanın yazılış sebebine geçiş, durumun özeti üzerinde gerçekleşmektedir. Özeti çevreleyen istek zinciri ise, ayrıntıları belirlemektedir.

İstek zinciri, adım adım kararın verilmesini göstermektedir. Şart (-sa) ekinin yinelenmesi, bunu ahenk bakımından desteklemektedir. “Bu notlarımı” nesnesi, metindeki olay, durum ve düşüncelerin yerine geçmiştir. Bütün bunlarda “zaviye-i kâime hâlinde iltisak-ı mafsal” ifadesiyle özetlenmektedir.

“Hatırlayabilsem” / “yazsam” / “karıştırısam.” yüklemeleri sahip oldukları öğelerle, yazma işlemini üç safhada belirlemektedir. İstek zinciri, romanın nasıl yazıldığını özetleyerek, nasıl yorumlanması gerektiğini de açıklamaktadır.

Özetleyici istek zinciri, romanı şifreleyen bir yapı oluşturmuştur. Metin çözücü, çözüm kısmında aldığı bu şifre çözücü ile olay ve durumları yeniden düzenleyecektir.

7.1.2 Özet Değiştirimi Bağlama Cümlesi

22.3

(1)(2) Ben, yalan söylenmesini istemiyorum.

(3)(2) Ben sana diyorum ki, bana karşı doğru ol.

(3)(a) Herkes yalandan nefret ediyorum ve herkesten az yalan söylüyorum.

(b) Benim mizacım böyle...

Öyküleyici anlatımda kişi betimlemeleri, bazı metin parçaları tarafından düzenlenmektedir. Metnin tamamı, betimlemeyi kurarken bu metin parçaları tarafından ayarlanmaktadır.

4 numaralı cümle, ayarlayıcı parçayı belirleyen unsurdur. “Böyle” değiştirim unsuru, ayarlayıcı parçayı anlam olarak içine almaktadır. Böylece kişi yapısının parçalarını birleştirmek ve değerlendirmek, daha kolay yapılabilir.

Değiştirim unsuru, bulunduğu cümlenin yüklemidir. Cümlenin öznesi “benim mizacım” ise, kişilik yapısının huy kısmını, kişi bilgisi içinde tespit etmektedir. Burada yapılan mizaç tespiti, “yalan” konusu etrafında toplanan metinlerin mantık temelini oluşturmaktadır. “Yalan” konusu üzerinde niye bu kadar durulduğunu ve bu konunun niye bu kadar önemli olduğunu, paragraftaki açıklamadan öğrenebiliriz.

Özetleyici cümle, geniş anlam alanına sahip olan “böyle” değiştirim unsurunu, bütün Çocuk - Nüzhet ilişkisini düzenlemede kullanmaktadır. İlişki, “yalan” yüzünden kopma safhasına gelmiştir. “Teselli etme” mazeretine rağmen, ilişkideki samimiyet ve dürüstlük dengesi bozulmuştur.

Genel mantık çıkarımlarına göre, bu tepki, aşırı bulunabilir. Ancak belirleme işlevinde Çocuk'un mizacı kullanılarak özel bir mantık ölçüsü devreye girmiştir.

Bağlayıcı cümle, hem bulunduğu paragrafın cümlelerini, hem de Çocuk - Nüzhet ilişkisinin parçalarını bağlamaktadır. Herkes - Çocuk karşılaştırması, bağlayıcı cümlenin daha kolay işletilmesini sağlamaktadır.

Paragrafın değiştirim unsuruyla özetlenmesi, bağlayıcı cümleyi anlatımın merkezine yerleştirmektedir. Metnin çözümlenip yorumlanmasında da bu merkez model kullanılmaktadır.

7.1.3 Kapsayıcı Özet Cümle

20.4

- (1) Konuşturmak istedim.
- (2) – Ey...
- (3) Söyle bakalım Nurefşan...
- (4) Senin saka ne âlemde...
- (5) Yem yemiyor mu?
- (6) Hastalığı geçti mi?

Paragrafın ilk cümlesi, diğer cümleleri aktaran unsur olarak kullanılmaktadır. Çünkü bu cümlelerde Nurefşan'a söylenen sözler, ilk cümlede de bunu metin çözücüyeye ileten yapıdır.

Aktarılan cümleler, art arda sıralanan sorular şeklindedir. Bu soruların hepsinin hedefi, ilk sorudaki amaca ulaşmaktadır.

İlk cümle, diğerlerini amacına yönelik olarak kullanan ve onları aktaran yapı olarak kapsayıcı cümle durumundadır. Bu cümlenin tamamlanmış kısmını, soru işaretlerinden ve soruların cevaplarından çıkarabiliriz. Yapı, cümleleri tek bir cümleymiş gibi değerlendirir. Cümlelerin birleşmiş şekli şöyledir:

“Ey... Söyle bakalım Nurefşan, senin saka ne âlemde, yem yemiyor mu, hastalığı geçti mi (gibi sorularla) onu konuşturmak istedim.”

Kapsayıcı cümle, anlam olarak diğer cümleleri taşıdığı için, metin çözücüyeye bir bütünlük hissi vermektedir. Bu bağlantı, aktarıcı ile aktarılanlar arasındaki ilişkiyle düzenlenmektedir. Aktarıcı, aktarılanları içine almaktadır.

Aktarılan her söz, ilk cümleye bağlanmaktadır. Çocuk - Nurefşan ilişkisinde etkileyici durumundaki Çocuk, her sözü bir etki malzemesi olarak kullanmaktadır. Böylece bütünlük, parçalar düzeyinde ayrı değerlendirmeler hâlinde parçalanmaktadır.

7.1.4 Durum Özetleme Aktarım Cümlesi

41.8

(10) Öteki adam, Fransızca şunları söyledi:

(11) İkinci ameliyatta belki bacağı kesilecekmiş.

(12) Sinirleri çok zayıf, vücut da tehlikeli.

(13) Operatör ciğerde bir âfetten korkuyor.

İlk cümlenin aktarıcı çatısında birleşen cümleler, geriye yaptıkları gönderimlerle gelinen durumu özetlemektedir. Bu özetleme, hastalık ortak alanında değerlendirme yapmayı sağlamaktadır.

“Öteki adam” öznesi, özetleyici kişiyi belirlemektedir. Özetlemenin ona yaptırılması, bir dış bakış açısı yakalamaktadır. I. tekil kişi anlatıcıdan kurtulan anlatım, daha tarafsız bir alana çekilmiştir.

“Fransızca” zarf tümleci, metnin bağlamından gizlenen aktarıma işaret etmektedir. Ancak Çocuk'un Fransızca bilmesi, aktarılan sözlerin anlaşılmasına neden olmaktadır.

“Şunları” nesnesinin değiştirim alanı, üç cümleyi içine alarak, bir bütünleşme yapmaktadır. Böylece özet bilgi, iyice yoğunlaşmıştır. Yönetici nesne, bir çıkış noktası durumundadır.

Aktarılan cümleler, ortak alanın üç yönünü hatırlatmakta ve onları bir sonuca bağlamaktadır. 11 numaralı cümle, “bacağın kesilme” ihtimalini belirginleştirmektedir. 12 numaralı cümle, hastanın geldiği son durumu bir teşhise bağlamaktadır. 13 numaralı cümle, yine hastalıkla ilgili başka bir teşhisi belirtmektedir.

Durum özetlemeli aktarım zinciri, ameliyat öncesi olacaklarla ilgili varsayımları düzenleyerek çözüm kısmını hazırlamaktadır. Romanda merak unsurlarının iyi kullanılması için, böyle bir hazırlık lüzumlu görülmüştür.

7.1.5 Gönderimli Paragraf Özeti Cümlesi

5.6.7

(6)(1) Kırlara çıktım.

(7)(1) Şehir bana kendini unutturacak kadar geride kaldı.

İkinci cümle, paragraf yapısıyla ayrılmıştır. İlk cümle, açıklamadan öykülemeye dönüşü sağlamaktadır. Aslında bu cümleler, diğer çıkış ayrıntılarıyla anlatılabilir. Ancak bu ayrıntılar, metin çözücünün hayal gücüne bırakılmaktadır.

İkinci cümle, ilk cümleye ekleme yaparak çok daralan anlatımı genişletmektedir. “Kırlara” yer tamlayıcısı, ileri; “şehir” öznesi, geri gönderim yaparak iki yer arasındaki geçişi sağlamaktadır. Bu iki gönderim, derin yapıda “ben” öznesiyle “bana” yer tamlayıcısı arasındaki I. tekil kişi ilişkisiyle düzenlenmekte ve iki cümle birbirine bağlanmaktadır.

Yüklemlerin kişi ekleriyle kurulan ben - şehir ilişkisi, bulunma yeri bağlayıcısı olarak kullanılmasıdır. Kişi - yer etkileşimi, cümleler arası geçişi kolaylaştırıyor.

Gönderim destekli özet paragraflar, kısa ve etkili bir anlatım için kullanılmaktadır. Psikolojik betimlemelerden tabiata geçiş, bu şekilde kesinleşir.

7.1.6 Eksiltili Özet Cümlesi

15.3

- (1) Hızla girip çıkanlar, ağır ağır ve aranarak yürüyenler, bir köşede bekleyen askerî elbiseli fakülte talebesi, beyaz gömleklili asistanlar, doktorlar, yanımdan geçerken bıraktıkları meslekî koku ile kendini tanıtan eczacılar, duvarlardaki cetvelleri okuyan hastalar.
- (2) Gayet vahim işler etrafındaki sessiz faaliyet.

İkinci cümle, ilk cümleyi özetlemektedir. Bu, anlatımı tümevarım metoduyla düzenleyen bir bağlantıdır. Önceki cümlede ve paragrafta geçen fiiller yorumlanarak, bir hükme varılmaktadır.

2 ve 3 numaralı paragraflar, kişi bilgisi ağırlıklı olmasına rağmen, ikinci cümle, dikkati fiiller üzerine çekmektedir.

“Faaliyet” kelimesi, önceki paragraftaki ve ilk cümledeki fiilleri özetleyici bir tanımdır. Bu tanımlama, sıfat tamlamasının isim kısmı olarak kullanılmaktadır. Tamlamadaki sıfatlar ise, ismi niteleyerek tanımlı ve onun hedeflerini yorumlamaktadır.

S. (Yorumlayıcı unsur) : 1. Gayet vahim işler etrafındaki
2. sessiz

İ. (Yorumlama) : Faaliyet (2 numaralı paragraf, 1 numaralı cümle)

Psiko-dilbilim bakımından bu yapı, yerin fiil boyutunun Çocuk üzerindeki etkisine dayanmaktadır. Bu, metin çözücünün karakter tahlilini yapması için, gerekli bağlantılardan biridir. Çünkü kişilerin hayatı yorumlaması, onların karakterleri hakkında bilgi verir.

Özetleme bağlantısında eksiltili cümlelerin kurduğu yorumlama ilişkisi, ayrıntıyla öz bilgiyi bir arada kullanarak; hem bağlantıyı kurmuş, hem de anlatımın çözümünü kolaylaştırmıştır.

Metin çözücü, ayrıntılara boğulduğu an, asıl söylenmek istenen tek cümleyle ifade edilmiştir. Çözümlemede yine ayrıntılara döneceğinden, anlaşılmayan noktalar açığa çıkmış olur. Tümdengelim metodu, eğitimde kullanıldığı gibi metin yapısının oluşmasında da kullanılmıştır. Böylece metin çözücü eğitilerek, cümleler arasındaki geçişlerde anlama gücü geliştirilmektedir.

Uzun yapı, gözlem; kısa yapı, yorumlama yapmaktadır. Gözlem - yorumlama arasındaki ilişkiler de bağlantıyı kurmaktadır.

7.1.7 Soruyla Özetleme Cümlesi

19.5

.....

- (1) **Sonra, diyor, Sadi Carnot'yu öldürdüler...**
- (4) **Herifi İtalyan anarşistleri vurdu.**
- (5) **Liyon'da...**
- (6) **Anladın mı?**

Metinde uzayan anlatımlar, bir noktada durularak değerlendirilmelidir. Aksi takdirde, uzun ve sıkıcı bir metin teşkil edilmiş olacaktır.

6 numaralı cümle, durum değerlendirmesini soru yoluyla yapmaktadır. Çocuk - Paşa ilişkisinde Paşa'nın Çocuk'a sorduğu soru, anlatılanların özetlenmesi için bir yönlendirme yapısı kurmaktadır.

“Anladın mı?” sorusunun sebebini araştıran “neyi” sorusunun cevabı, özeti içine alan yapıdır. Bu cevabın kapsamı, görünüşte 5 numaralı paragraftır. Ancak metinde 3 numaralı paragrafta başlayan Paşa'nın anlattıkları yapısının hepsi, bu cevabın içine girmektedir.

Özetleme yapısı, anlatılanların doğrulanması, değerlendirilmesi, bazı sonuçlara ulaşılması gibi işlemlere sahiptir. Metin çözücü, anlatılanları değerlendirerek “Paris”i ve parçalarını bir bütün olarak algılayabilir. Bu, betimlemenin başarılı olması için, kullanılan bir bağlantıdır.

Soru yapısı, cevap beklemektedir. Çünkü burada soruyu soran, bilgi arayan değil, bilginin sahibidir. Bu yüzden asıl amaç, soruyu Çocuk'un kendi kendine sorarak yorumlamalar yapmasıdır.

Özetleme işleminin nasıl yapıldığı belli değildir. Bunu yapacak olan, metin çözücüdür. Metin çözücü, anlatılanları özetlerken uygulayacağı metodu, hâkim unsurları eşzamanlı olarak değerlendirmeye bulabilir. Bu unsurlar, yer, zaman, kişi, olay ve durumlardır. Unsurların birleştirilmesi, özetlemenin iskeletini oluşturur.

Onaylatma sorusunun kurduğu özetleme bağlantısı, metnin yorumlanması ve yorumun kullanılarak ilerideki hedeflere zemin hazırlanması için kullanılmıştır.

7.2 Durum Genellemesi Cümlesi

30.4

(6) **Hayatımda büyük bir devrin kapandığı, korkunç yarına ilk adımı attığım an.**

(7) **Felâketlerimin başladığı saniyeyi tanıyorum.**

(8) **Hiç aldanmam.**

Tehlike (Metni)

Durum hakkındaki hüküm, bir genelleme cümlesiyle belirlenmiştir. Bu hüküm, önceki iki cümledeki belirlemeyi genel hükme bağlamıştır. Bağlantı, hükmün geniş zamandaki durumlarla ispatı şeklindedir.

“Hiç aldanmam.” cümlesinin geniş zaman olumsuz yapısı, 6 ve 7 numaralı cümlelerdeki durumun yorumunu, benzer durumlardaki hükümlere benzetmektedir. Bu genelleme, basit bir mantık yapısıyla açıklanmaktadır.

6 numaralı cümle, özel durumu belirlemektedir. 7 numaralı cümle, önceki benzer durumları hatırlatarak özel durumu onlara benzetmektedir. 8 numaralı cümle ise, bunu bir genelleme ile ispatlamaktadır.

Bağlayıcı cümle, yaptığı genelleme ile romandaki bütün hükümleri belli bir sistem içinde düzenlemektedir. Baştan beri olay ve durumların yorumlanması, böylece sağlam bir temele oturtulmuştur. Anlatıcı kişinin çoğu yerde karşımıza çıkan bilgiçliği, böyle bir uzak bağlantı zinciri de kurmuştur.

Bir sonraki “Tehlike” metnine de, bu bağlantıyla hazırlık yapılmaktadır. 6 numaralı cümledeki hüküm, “Tehlike” metnine geçişi sağlamaktadır. Bağlantı cümlesi ise, bu geçişi organize etmektedir.

Uzak, yakın, cümleler arası ve metinler arası bağlantıları kuran durum genellemesi cümlesi bağı, Çocuk kişiliğinin bir parçası olarak, romanın bütün yapısında değerlendirilmektedir. Metin çözücü, bu sağlam yapının parçalarını buna göre yorumlar.

7.3 Aktarım Düzenleyici Cümle

19.5

(3)(1) - Ben, diyordu. Paris'e gittiğim vakit Sadi Carnot Reisicumhurdu.

(5)(1)(a) Göğsü yorulan Paşa biraz duruyor,

(b) *hâtıralarının silsilesini* kendi içinde seyre dalıyor,

(c) "Hey... Ah." gibi iniltiler salıveriyordu.

(6)(1) O tarihte biz, Harb-i Umumîye'ye henüz girmiştik.

3 numaralı paragrafta başlayan Paşa'nın hatıraları aktarımına, 5 numaralı paragrafta ara verilmiştir. Bu paragraftan sonra da aktarım, 8 numaralı paragrafa kadar devam etmektedir. Metnin bu şekilde düzenlenmesinde amaç, metin çözücünün zihnini, verilen bir ara ile dinlendirmektir.

Art arda sıralanan betimleme cümleleri, yer ve kişileri hayalde canlandırma şeklinde bir tekdüzeliğe sebep olabilir. Öyküleyici metinde böyle uzun süren betimlemeler, anlatımı sıkıcı bir hâle sokar. Bu yüzden de, aktarıcıya dönülerek, bir durum değerlendirmesi yapılmıştır.

Verilen aranın sebebi, 5.1a kısmıyla açıklanmaktadır. Böylece ayırımın yapısı da bir mantık temelinde gerçekleştirilmektedir. Metin çözücü, "Betimleme niçin kesildi?" sorusunun cevabını böylece alır: "Göğsü yorulan Paşa biraz duruyor."

Ayırımın kurduğu duraklama yapısı, durum değerlendirmesini "hatıraların silsilesini" nesnesi üzerine kurmaktadır. Bu gönderim, iki uzun paragraf boyunca anlatılanları, hatırlatmaktadır,

"Seyre dalıyor." (YT+Y) yapısı, gönderimin bilgi yükünün değerlendirilip işlenmesini sağlamaktadır. "Kendi içinde" yer tamlayıcısı ise, değerlendirmenin yerini göstermektedir.

c kısmı, değerlendirmenin sonucu olan ünlemleri taşır. Bu yapı, geçmişin aktarıcı üzerindeki etkisini gösterir. "İniltiiler" nesnesi ile "göğsü yorulan" sıfatı arasındaki anlam ilişkisi, ünlemleri açıklayan yapıdır:

"Hey... Ah" gibi iniltiler salıveriyordu."

6.1 numaralı cümle, verilen aradan aktarıma dönüşü sağlamaktadır. "O tarihte" zarf tümleci, dönüşün zaman ilişkisiyle yapıldığını gösterir.

Ayırma cümlesi, aktarımı ikiye bölmekle “Paris’in meyhaneleri” özel anlatımından, 6 numaralı paragrafın dönem değerlendirmesine geçişi sağlamaktadır. Bu düzenleme, özelden genele geçiş şeklindedir.

7.4 AÇIKLAMA CÜMLESİ

7.4.1 Hüküm - Emir Açıklama Cümlesi

18.15

(2) (1) **Yeşillikler arasında bahçıvanın kambur sırtı.**

(8) (2) - **Yorulдум, dinleniyorum.**

(15) (8) **Sen çok kuruntulu insansın!**

(9) **Kalk.**

(10) **Dinlendinse bahçıvana görünmeden küçük salatalık kopartalım, haydi.**

15.8 numaralı cümledeki hükümle sonraki emir cümlesi arasında, herhangi bir mantık bağlantısı yok gibi görülmektedir. Bu bağlantısızlık görüntüsü, zaman yapısıyla giderilmektedir.

Hüküm sonrası verilen emirler, zaman dizisinde birbirine bağlanmaktadır:

“Sen çok kuruntulu insansın dedikten sonra, kalk dedi”

“Kalk” emrinden sonra gelen açıklama yapısı, bağlantıyı düzenleyen sistemdir.

Bu sistemin gönderimleri, hükümle emri bağdaştırır.

“Dinlendinse” şartı, 8.2 numaralı cümlelerin “yoruldum, dinleniyorum” durum - fiil bağlantısına gönderim yapmaktadır. Böylece şart, önceki cevabın fiiline bağlanmıştır. Fiille vesvese arasındaki ilişki, mazeretle asıl sebebin geçiş noktasında kurulmaktadır. Bu yolla kurulan çağrışım, mantıksız görünen bağlantıyı çözümleyebilir. Çözümleme, şu cümlelerin ilişkisine dayanır:

Çocuk'un mazereti : “Yorulдум dinleniyorum.”

Asıl sebep : “Orada benden gizli bir şey konuşuyordunuz gibi geldi bana...”

“Dinlendinse” şartı, mazerete ulaşsa da aslında asıl sebebi göstermektedir.

Bu kinayeli bağlantı, “kuruntulu adam” hükmüyle “dinlendinse” şartını bağdaştırır.

“Bahçıvan” gönderimi, gerçeği ve ondan kaçışı ifade eden bir semboldür. Gerçek, asıl sebebi; gerçekten kaçış da mazereti taşır. Böylece 15.10 numaralı emri açıklama cümlesi, hükümden emre geçişi de sağlamıştır.

7.4.2 Açıklayıcı Ki’li Bağlama Cümlesi

22.3

(1)(2) Ben, yalan söylenmesini istemiyorum.

(3)(2) Ben sana diyorum ki, bana karşı doğru ol.

(3)(a) Herkes yalandan nefret eder ve yalan söyler,

(b) hem herkesten fazla nefret ediyorum ve herkesten az yalan söylüyorum.

3 numaralı paragraf, 1.2 numaralı cümlede anlatılanları açıklayıp daha anlaşılır hâle getirmek amacıyla kurulmuştur. Bu açıklama, “herkes” öznesi genellemesi ile “ben” öznesi özelleşmesi arasındaki karşılaştırma ile yapılmaktadır.

3.2 numaralı cümlenin ki’li kısmı “Ben sana diyorum ki”, genelden özele doğru daralan bu açıklama üzerine odaklayıcı bir işaretle bulunmaktadır. Bu işaret, önceki paragrafın daha anlaşılır bir ifadeyle yeniden düzenleneceğini gösterir.

Anlatıcı kişi Çocuk, önce yalan üzerine düşüncesini söylemiştir. Daha sonra 2 numaralı cümlede bir anlam yinelenmesiyle bunu, daha basit ve özel bir şekilde ifade etmiştir. Böylece Çocuk - Nüzhet ilişkisi, genel durumlarla ispata dayalı bir şekilde düzenlenmektedir:

Genel Durum	Özel Durum	Kişi	İşlevi
“Yalan söylenmesini sevmem.”	“Bana karşı doğru ol.”	Nüzhet	Örnekleme
“Herkes yalandan nefret eder, ama söyler.”	“Ben herkesten daha çok nefret ederim ve herkesten az yalan söylerim.”	Çocuk	Karşılaştırma

İlk genel - özel anlam ilişkisi, kural ve uygulama şeklinde düzenlenmektedir. Çocuk'un konu üzerine düşüncesi, beklentisini belirlemektedir. Sonra da düşünce, diğer insanların düşünce ve uygulamaları ile karşılaştırılarak ispat edilmektedir.

3 numaralı cümle, “Niçin yalan söylenmesini istemiyorsun?” sorusunun cevabıdır. Derin metinde düzenlenen soru noktası, düşünceyi daha iyi

değerlendirebilmemizi sağlamaktadır. Böylece “yalan” konusunun psikolojik ve sosyolojik açıdan yorumlanmasını yapabilmekteyiz:

Bakış Noktası	Anlatım Parçası	Çıkarım
Psiko - dilbilim	“Yalan söylenmesini istemiyorum.”	Güvensiz kalma korkusu
	“(Yalandan) nefret ediyorum.”	Korkunun düşman kişiliğine bürünmesi
Sosyo - dilbilim	“Bana karşı doğru ol.”	İkili iletişimi bozan yalan unsuru
	“Herkes yalandan nefret eder.”	Sosyal düzeni bozan yalan unsuru
	“(Ama) yalan söyler.”	Kuralın düşüncede kalması

Ki’li bağlayıcı cümle, bu geniş açıklama yapısını bir sınır çizgisiyle ayırmaktadır. Hüküm ve açıklaması arasındaki geçiş, sistemi daha kullanışlı hâle getirmektedir.

7.4.3 Edilgenlik Açıklayıcı Cümle

35.2

- (1) **Bir sandalyeye oturtuldum ve camları Operatör’e uzattım.**
- (2) **Kendi kendime soyunacak dermanım yoktu.**
- (3) **Soydular, sargıyı çözmeye başladılar.**

Etken durumda bulunmayan anlatıcı kişi, bunu bir açıklama cümlesiyle belirleme ihtiyacı duymuştur. Bu açıklama, durumu belirleyerek hastalık ortak alanının gelinen safhası şeklinde edilgenliği sebebe bağlamaktadır.

“Oturtuldum” yüklemi, bu fiilin gizlenmiş kılıcılarını göstermektedir. Bu belirleme, 1.4 numaralı cümlede yapılmaktadır (hastabakıcılar, asistanlar). Böylece edilgenliğin unsurları da belirlenmiştir.

“Soydular” yüklemi, yine aynı kişilerin yaptığı fiili taşır. Burada da anlatıcı, pasif durumdadır. Bu pasiflik, “niçin” sorusuyla sorgulandığında, önceki cümleye ulaşılmaktadır. Bu ilişki, “soyunacak” ve “soydular” kelimeleri arasındaki fiil kökü ortaklığıyla yapı bakımından düzenlenmektedir:

“Kendi kendime soyunacak dermanım olmadığı için (beni onlar) soydular.”

“Sargıyı çözmeye başladılar.” cümlesi, “soyma” fiilinden sonraki safhayı göstermektedir. Bu safha, fiili yapanların aynı kişiler olmasıyla tamamlanmaktadır. Böylece fiillerden pansuman alanına geçilmiştir.

7.5 Yorum Cümlesi

7.5.1 Değiştirim - Yorumlama Cümlesi

16.3

(0) **Mithat Bey! Bu çocuğa anlatınız, mutlaka koltuk değneği kullanmalıdır, hâlis “arthritis”dir bu, şakaya gelmez, hastalık “extra-articulaire” değil ki...**

(1) *Öyle* demişler

(2) Halt etmişler!

1 numaralı cümledeki “öyle” değiştirim unsuru, önceki paragrafın bilgisini taşımaktadır. Metin çözücü, bu cümlede bütün bilgiyi kullanarak yorumlamaya gitmektedir.

“Öyle demişler.” cümlesinin “öyle” zarf tümleci, “demişler” yüklemi tarafından, yorumlamaya hazırlanmaktadır. Çocuk kişinin üzerinde yorum yapacağı Operatör - Doktor konuşması, böylece belirlenmektedir.

2 numaralı cümle ise, bağlantıda yorumlamayı yapan unsurdur. Bu yorumlama, üç safhada yapıldığı için, parçalar arası bağlantıları da düzenlemektedir.

Değiştirim - yorumlama bağlantısı, cümle içi bağlantılara benzer bir yapıya sahiptir. Bu yüzden üç cümleyi, birleştirebiliriz: “... demişlerse halt etmişler.”

Önceki bağlantıda kullanılan “ki” bağlacı yinelemesi şeklindeki ahenk bağlantısı, bu sefer “-mişler” eklerinin yinelenmesiyle kurulmaktadır. Böylece değiştirimin yorumlanmasının ayrılmasında ahenk yönünden bir düzenleme yapılmıştır.

Değiştirim ve yorumlama cümleleri, bitmişlik ve çoğul kişilik bakımından paralel bir şekilde düzenlenmektedir. Bu yapı da iki cümle arasında bir şart yapısını düşündürür.

Söylenen söze itiraz şeklindeki geçiş, 1 numaralı cümleyi, bağlayıcı cümle olarak kullanmıştır. Cümlenin işlevi ise, “öyleyse” bağlacıyla gerçekleştirilir.

7.5.2 Hedef Yorumlayıcı Cümle

22.13

(12)(4) Gizlemedim

(5) Sana bu gece her şeyi anlatacaktım, fakat bahçede pek canın sıkılıyordu, hem de bunlar uzun uzun konuşulacak şeyler.

(6) Geceye bıraktım.

(7) Annemin soyunup soyunmadığını öğrenmek istersen, şimdi hemen aşağı in, Nurefşan'ı uyandır, ona sor.

(8) O seni seviyor, doğruyu söyler.

(13)(1) Ben bir nefes boşaltmışım.

(2) İnanmanın kurtuluşu.

12 numaralı paragrafta hedef, yalan söylenmediği konusunda Çocuk'un ikna edilmesidir. Bu hedefe, paragrafın bitiminde ulaşılmaktadır. 13 numaralı paragrafın ilk cümlesi, hedefe ulaşıldığını gösterir.

İki paragraf arasına girmiş olan “Nihayet beni ikna etti.” cümlesi, derin metinde durumu belirlemektedir. Bu cümlenin gizlenmesinden dolayı, anlamı ve işlevi, 13.1 numaralı cümleye yüklenmiştir.

Derin metindeki cümleyle birlikte, iki paragrafi sonuç bakımından bağlayan “bu yüzden” bağlacı da derin metinde bırakılmıştır. Böylece fiil, yüzey metinde bırakılarak, görüntü daha etkili bir hâle getirilmiştir.

Yüzey metinde durumu belirleyen 13.1 numaralı cümlenin yoğunlaşmış yorumu, 13.2 numaralı cümlede verilmiştir. Bu yorum, durumun nitelendirilmesi şeklindedir. Nitelemenin “bu” işaret öznesi ve “-dır” bildirme eki eksiltilerek, niteleme daha yoğun bir şekilde düzenlenmiştir.

İsim tamlaması şeklinde düzenlenen yorum yapısı, geniş halkadan daralarak gelen son halka şeklindedir. Özetleme yapısı, paragraftan cümleye, cümleden tamlamaya indirilen bir kısaltma dizisi (paradigma) şeklindedir.

Hedef yorumlayıcı cümleyi özetleyen tamlama, metnin çözümlenmesinde ve yorumlanmasında önemli bir ipucudur. Piramit şeklinde düzenlenen metnin hedefi, bir başlık olarak düzenlenmektedir. Bu odaklayıcı başlık, metinde düşünce değişmesiyle, yeni bir kısmın başlangıcını sağlar.

7.5.3 Bütünleme Yorum Cümlesi

19.1

(9) Benden geçti artık...

(13) O yeraltı meyhanelerinde ben yüzlerce defa kafayı... çektim...

(14) Apsent üstüne apsent...

14 numaralı cümle, paragraftaki fiil ve durumları bir yorumlama ile bütünleştirmektedir. Yorum cümlesi içinde yinelenen “apsent” kelimesi, vurgulanmış bir hükümdür.

9 numaralı cümlenin hükmü, bu yorumun mantık dayanağını oluşturur. 13 numaralı cümleyle ise, geçmişteki yeterlilikle, şu andaki yetersizliğin karşılaştırılmasına dayalı bir bağlantı kurulmaktadır.

Anlam olarak cümleler, hüküm çatısı altında şu şekilde birleşir:

“Yeraltı meyhanelerinde kafayı çektğim günlerin geçmesi, apsent üstüne apsent(tir).”

Böylece yorum cümlesi, bağladığı cümlelerin yüklemi gibi işletilmiştir. Çünkü hükmü belirleyen unsur, diğer unsurları isim yapısı gibi kullanmaktadır. Sonuçta yorumlanan cümlelerle yorumlayan cümle, bir anlam bütünü oluşturur.

Bağlayıcı yorum cümlesindeki Fransızca “apsent” kelimesinin anlamı bilinmelidir. Aksi takdirde bağlantının çözümlenmesi yanlış olur veya yapılamaz. Ancak bağlamdan “bozgun” anlamına ulaşabiliriz. Metindeki diğer cümle ve kelimelerin kullanılmasıyla, anlamı bilinmeyen kelimenin anlamlandırılması, metin dilbilimin kullandığı bir tekniktir.

Bağlanan cümlelerle bağlayıcı cümle arasındaki bu anlam ilişkileri, metinciğin bütünlüğünü sağlamıştır.

7.6 Sebep - Sonuç Cümlesi

7.6.1 Sebep - Sonuç Durum Cümlesi

30.3

(29)(1)(1) Ertesi gece de beni köşkte kalmaya mecbur eden bir sebep çıktı: Annem geldi.

- (30)(2)(1) **Fakat her şey değişti. Múnakařa gecesinden sonra Nüzhet’le dargın gibiydik. Ne geceleri havuz başında buluşuyor; ne gündüzleri kükürt serpmek için bağa gidiyorduk. Paşa’ya roman da okuyamıyordum, kitap yarıda kalmıştı.**
- (2) **Uzviyetim de fena hâlde idi: İştahım kaçtı. Yaralarım fena. Ağrılar çoğaldı. Pansumanımı yapan eczacı bedbin müşahedelerini benden gizlemedi. Rengim de soluyordu.**
- (3)(1) **Beni köşkte birkaç gün daha kalmaya mecbur eden annemin gelişi, bütün *bu felâketlerin* başlangıcı olmuştu.**

30.3.1 numaralı cümleinin öznesi, 29.1.1 numaralı cümleye bağlanarak sebebi belirlemektedir. Yine aynı cümleinin yüklemi, 30.2.2 numaralı kısma ulaşarak durumu göstermektedir. Özneye yüklem arasındaki cümle içi ilişki ise, sebeple durumu birbirine bağlamaktadır.

Bağlayıcı cümleinin ögeleri, yineleme ve değiştirim bağlantılarını kullanarak dış bağlantıları kurmaktadır. “Beni köşkte birkaç gün daha kalmaya mecbur eden” sıfat fiil grubu ve “annem” ismi yinelenerek durumun sebebini belirlemektedir. “Bu felâketler” sıfat tamlaması ise önceki iki paragrafın yerine geçerek durumu özetlemektedir.

Yinelenen sebep öznesi, “bütün bu felâketlerin başlangıcı” isim tamlamasıyla nitelendirilmektedir. Bu nitelendirme, cümle içinde tamlamayı içine alan yüklemle düzenlenmektedir. Özne ve yüklem açılımı, geniş bir anlatım sağlamaktadır.

Bağlama işlevindeki cümle, metnin buraya kadar gelmiş kısmının yorumlanmasını sağlamaktadır. Metin çözücü, bu cümlede okuduklarını yeniden değerlendirmek zorundadır. Bu cümle, üç paragrafın anlamını taşıyarak, parçalama ve yeniden birleştirme yoluyla yorumlama yaptırmaktadır.

7.6.2 Etki - Sonuç Bağı Cümlesi

7.7

(1)(a) Cevap vermedi

(b) ve *sofa* ile *mutfak* sustu.

- (2) Hastalığımı doğrudan doğruya *o andan* itibaren düşünmeye başlamıştım.
- (3)(a) *Onu*, teselli için söylediğim söz; beni de, aldatacak bir cazibe aldı
(b) ve bir ümit kapısı açtı.
- (4) Başka doktorları, bilhassa benim Doktor'u görmek arzusunu duyuyordum.
- (5)(a) *Bu Doktor*, genç olmadığı hâlde, birçok siyasî sebeplerden dolayı henüz stajını bitirmemişti,
(b) fakat bana hepsinden daha yakın bir insandı
(c) ve dizimden ziyade sinirlerim üstündeki iyi tesirlerine muhtaçtım.

İlk cümlelerin başlattığı zaman süreci, ikinci cümledeki “o andan itibaren” zarf tümleci ile paragraftaki düşünceleri birbirine bağlamaktadır. Bu zarf tümleci, 2, 3, 4 ve 5 numaralı cümlelerin yüklemeleriyle ilişki hâlinindedir.

Paragrafın oluşumu, etki - sonuç ilişkisine dayanmaktadır. “Cevap vermedi.” cümlesinde ortaya konan durum, zincirleme fiil ve durumları ortaya çıkarmıştır. “Düşünmeye başlama”, “cazibe alma”, “ümit kapısı açma”, “(görmeye) arzu duyma” ve “(tesirlerine) muhtaç olma”, hep bu etkinin sonuçlarıdır.

4 numaralı cümleden itibaren “ümit kapısı” düşüncesi, bağlantıyı doktor çağrışimleri üzerine yoğunlaştırmıştır. “Doktor” kelimesinin yinelenmesi - “başka doktorlar” değiştirimi, kişi betimlemesine dayalı bir zincir oluşturmuştur. Zincirin sonundaki “muhtaçtım” yüklemi ise, etki - sonuç ilişkisiyle cümlelerin iç bağlantılarını, dış bağlantılarla uzlaştırmıştır.

7.6.3 Bağlayıcı Sonuç Cümlesi

12.11

- (0) *Hâlbuki o* vait bile etmiyor, kendisine beni nasıl karşılayacağını sorduğum vakit, korkunç bir dilsizlikle susuyor.
- (1) Uyuyamıyorum.
- (2) Karanlık dehliz.

Sebeup zincirinde geçişi sağlayan “uyuyamıyorum” cümlesi, zinciri bölen iki kısmın da sonucu konumundadır. İlk kısımda durumla ilgili düşünceler vardır. İkinci kısımda ise düşünceleri etkileyen nesnelere vardır. Sonuçta her iki tarafın sonucu, “uyuyamamak” olumsuzluğudur.

Sebeup - sonuç ilişkisi, bazen çok sayıdaki sebebin tek sonuç etrafında bağlanmasıyla kurulur. Böyle durumlarda odaklanan unsur sonuçtur. Metnin öncesi ve sonrası arasında yorumlama - sonuç çıkarma ilişkisi kuran bu sebeplerin sonuçta odaklanması, mantığa bağlı bağlantılardan biridir.

Metinde önem verilen fiil, durum yapılarını uzatmaktadır. Metin kurucu, önem vermediği durumları geçitirirken, önemli bulduğu durumlara, çok geniş yer vermektedir.

Uzun yapılar, bazen anlatılanların birbirinden kopmasına sebep olmaktadır. Bu yüzden uzun yapılar, geçiş cümleleriyle hem parçalara ayrılmakta, hem de parçaları bağdaştırmaktadır.

7.7 Bağlayıcı Hedef Cümle

10.2

(1)(a) *Onun ne düşündüğünü anlamak için ilk sözü ondan bekliyorum*

(b) *ve bunun müstehzi bir cümle olmasından korkuyorum.*

(2) - *Sen çok ciddi bir adamsın! dedi.*

2 numaralı cümle, anlatımın odaklandığı, metnin psikolojik bağlantılarının düzenlendiği ayarlayıcı yapıdır. Bu yapı öncesi cümlede de, hazırlayıcı unsurlar vardır. Bunlar, aynı zamanda birer merak unsuru olup, metin çözücüyü hedef cümleye hazırlar. Bu unsurlar şunlardır:

a.I. “ne düşündüğünü”

II. “ilk sözü”

b. “müstehzi bir cümle”

Bu üç birimin hedefi, 2 numaralı cümledir. 2 numaralı cümle,

a.I’de “düşünce”

a.II’de “söz

b.I’de “cümle” kelimeleriyle formülleşmektedir.

Ünlem cümlesini hazırlayan bu üç yapı arasındaki ve ortak hedef cümlesinin anlam ilişkileri , paragraftaki cümleleri birbirine bağlamaktadır:

“Sen çok ciddi bir adamsın.” cümlesinin muhtemel nitelikleri, ondan önce gelerek merak unsurunu kurmaktadır:

Ne söyleyecek?

İlk sözü ne olacak?

Müstehzî bir cümle mi olacak?

Bu soruların cevabı, son cümledir.

7.8 Kişi Yöneticisi Bağlantı Cümlesi

13.29

(24)(1)(b) Nüzhet’in kollarını birdenbire tuttum ve ona yepyeni gözlerle baktım.

(25)(1)(a) Evvelâ biraz şaştı, sonra beni dikkatle süzerek bir şey düşündü.

(26)(1)(a) Vücudunu kendime doğru çektim, bıraktı...

(3) Bir avucumla başını tuttum ve başıma doğru çektim.

(27) Dudaklarımız birbirine değer değmez, Nüzhet, elektrikli bir maden parçasını öpmüş gibi sarsıldı ve bir sıçrayışta ayağa kalktı.

(28) Biraz durdu, göğsünü şişiren derin bir nefes aldı, belki bir şey söylemek istedi; fakat hiçbir şey söylemeden, hattâ nefesini boşaltmadan geriye döndü, koştu ve odadan çıktı.

(29)(1) Bir anda hem onu, hem kendimi anlamak ihtiyacıyla, hareketsiz ve şaşkın durakladım.

29 numaralı paragrafın ilk cümlesi, önceki 5 paragraftaki fiillerin değerlendirildiği yapıdır.

Önceki 5 paragrafta geçen I. tekil kişi fiiller, “kendimi” nesnesinde; III. tekil kişi fiiller, “onu” nesnesinde birleşmektedir. Bu bağlantılar, kişilere bağlı iki eşgönderim sistemi kurmaktadır. Eşgönderimler ise nesnelere yoluyla, 29 numaralı paragrafın ilk cümlesinin “Hareketsiz ve şaşkın durakladım.” (ZT+Y) yapısında bir arada yorumlanmaktadır.

Yorumlama bağlantısı, ilgili olduğu bütün paragrafların yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir. Böylece geniş bir bağlantı kurulmuştur. Birçok fiilin sıralandığı metin yapısında, dağınıklığı önlemek için mutlaka bir sonuca ulaşmak gerekmektedir.

Öyküleyici anlatımda olay ve durumlar yorumlanarak karakterlerin betimlenmesi sağlanır. Bu bütüncül yapılar, bağlantı unsurlarıyla kurulur. Metnimizde ise bağlayıcı unsur, kişi ekleri ile nesnelere arasındaki ilişkilerdir.

Metin çözücü, bu kişi özelliklerinden yola çıkarak Çocuk ve Nüzhet hakkında kanaatler elde edecektir.

7.9 Durum Cümlesi

7.9.1 Durum Belirleyici Bağlantı Cümlesi

13.3

- (9) Orada apaşlar toplanırlar.
- (16) Hepsi de Sadi Carnot'un düşmanları...
- (17) Kapılar kapanır...
- (18) Dışarıya gözcü konur...
- (19) Polis gelmesin diye...
- (20) Hoş polis her şeyi bilir ya.

20 numaralı cümle, öğelerinin bağlantı işlevleri yoluyla bağlayıcı cümle olarak kullanılmaktadır.

“Hoş” bağlacı, önceki cümlenin zıttı bir durumu bildirir. Böylece ayrılığa dayalı bir bağlantı kurulmuştur. Bağlaç, “hâlbûki” bağlacıyla aynı anlama sahiptir. Ancak daha samimî bir geçiş sağlar.

“Polis” kelimesi, yinelemeye dayalı bir bağlantı kurmuştur. Nesne ve özne olarak kullanılan kelime, ortak konu kişisini belirler. Böylece önceki cümleyle ikinci bir bağlantı kurulur.

“Bilir” yüklemi, önceki cümlenin “gelme” fiilinin sebebini bildirir. Bu yapı, “Bilirse gelir.” şeklinde gösterilebilir. Geçiş, bir fiilin sebebi olan bilgi şeklinde bir şarta bağlanmıştır. Bu şart, “hoş” bağlacının kurduğu zıtlığın sonucunu açıklamaktadır.

Fiiller, Polisin gelmemesi içindir; ama yapılanlar gizli kalmadığı için, istenilen hedefe ulaşamayacaktır.

“Her şeyi” nesnesinin kurduğu değiştirimin hedefi, 10, 16, 17 ve 18 numaralı cümlelerdir. Bu cümlelerin anlamını taşıyan nesne, zıtlığın sebebini açıklamaktadır. Bu nesneyi, şu şekilde açabiliriz:

“Orada apaşların toplandığını”

“Hepsinin de Sadi Carnot’un düşmanları olduğunu”

“Polis gelmesin diye, kapıların kapandığını, dışarıya gözcü konduğunu”

Bağlayıcı cümle, iki zıt durum aykırılık bağlacını aykırılığın sebebi ve sonucu bakımından açıklayarak bağlantıları kurmuştur. Böylece altı cümle, birbirine bağlanmıştır.

Cümlelerin bünyesindeki birleştirme özelliği, metin çözücünün durum değerlendirmesi yapması için uygun bir zemin hazırlamaktadır.

Durum belirleyen bağlantı cümlesinin unsurları, sintatik ilişkilerle paradigmatik (dizi) bağlantıları kurmuştur.

7.9.2 Zamanda Durum Belirleyici Cümle

20.1

(3) - Sizi bekliyorum dedi.

(4) Şimdi sizin cibinliğinizi kurdum.

Cümlelerin müstakil yapılarına rağmen, durum belirleme bakımından aralarında bir niteleme bağlantısı kurulmaktadır. Bağ, ikinci cümlelerin niteleyicisi şeklinde düzenlenmiştir.

İkinci cümlelerin “kurdum” yüklemının bitmiş zaman fiili sonrası, ilk cümlelerin devam eden fiili başlamıştır. Cümlelerin zaman sırasının tersine bir şekilde sıralanmasının sebebi, anlatış sırasına göre bir düzenleme yapılmasıdır.

Muhataba karşı duyulan saygı, II. tekil kişi “sizi” nesnesini ön plana çıkarmayı gerektirmiştir. “Bekliyorum” yüklemi, bu öncelemeyi gösteren fiili taşır.

Bitmiş zamanın, devam eden zamanı başlatması, sebep - sonuç ilişkisine dayanmaktadır. Ancak sebep kısmı(4), niyete göre yapılan bir hazırlık çatısı altında gizlenmiştir.

Durumun belirlenmesi, kişi eklerinin düzenlenmesiyle desteklenmektedir. Kişi unsurları, şu şekildedir:

Öge	I. Tekil Kişi	Türü
Özne	Ben (1)	Zamir Ø
Yüklem	Bekliyorum	Kişi eki
Yüklem	Kurdum	Kişi eki
Özne	Ben (2)	Zamir
Öge	II. Tekil Kişi	Türü
Nesne	Siz	Zamir Ø (Saygı)
İ.T	Siz(in)	Tamlayanın zamiri (saygı)
İ.T	(Siz)in	İyelik eki (saygı)
İ.T	Cibinliği(niz)	İyelik
Öge	III. Tekil Kişi	Unsur
Yüklem	Dedi	Kişi eki

“Şimdi” zarf tümleci, durumu belirleyen ortak ögedir. Bu öge, kişi ve zaman bilgilerini düzenler.

a. Bitmiş ve devam eden zamanlar, aynı zaman birimi içinde birleşir:

“Şimdi cibinliğinizi kurdum.”

b. I. ve II. tekil kişi arasındaki mesâfeyi belirler: Tümlecin acelecilik anlamı, “sen” yerine “siz” zamirinin tercih edilmesi ile birlikte, saygıdan dolayı hemen yapılan iş şeklinde bir ortaklık kurmaktadır.

İki cümle, bu anlamla şu şekilde birleşir:

“Şimdi cibinliğinizi kurdum, sizi bekliyorum, dedi.”

“Sizin” tamlayanın eksiltilmesi, bu unsurun ayırıcı bir özelliğe sahip olduğunu gösterir.

7.10 Zamanlayıcı Cümle

43.5

(1)(1) Öğleden sonra annem, Mithat Bey, arkadaşım geldiler.

(3)(1) Akşama kadar oturdular.

(5)(1) Akşama kadar oturup gittiler.

Metnin belirli yerlerine konmuş cümleler, zamanlama işlevleriyle metni düzenlemektedir. Öyküleyici anlatım, böylece belli noktalardan parçalara ayrılmıştır.

Zamanlayıcı cümlelerin ögeleri arasındaki ilişkiler, bağlantının anlam yönünü kurmaktadır. Olay ve durumların gerçekleşme safhaları, bu ilişkilerle belirlenmektedir.

“Öğleden sonra” ve “akşama kadar” zarf tümleçleri, zaman aralığının sınırlarını çizmektedir. Yinelenen “akşama kadar” zarf tümleci, zaman aralığının sonunu ve sonucunu göstermektedir.

“Oturdular” yüklemi ve “Oturup gittiler.” (ZT+Y) yapısı arasındaki fiil kökü yinelemesi, zamanlayıcı cümleler arasındaki ahengi sağlamaktadır.

“Otur-” fiil kökü, önce yüklemde, sonra zarf tümlecinde kullanılmaktadır. Fiilin sonucu, böylece düzenlenmiştir. Sonuç kısmı, sonraki paragraflara geçişi sağlamaktadır.

Metnin ilk cümlesindeki özneler, zamanlayıcı cümleleri ortak kişide birbirine bağlamaktadır. Böylece zaman, kişi bilgileriyle desteklenmiştir.

Zamanlayıcı cümleler, metnin zaman çizgisinde yorumlanmasını gerektirmektedir. Metin çözücü, kişilerin gelişini, aynı yerde yaptıklarını ve gidişlerini bu yapıya göre yorumlar.

7.11 Tonlayıcı Cümle Bağı

19.8

(0) Hoş, bugün duruyor mu acaba?

(1) Nefesi kesiliyordu.

Paragrafın ilk cümlesi, önceki paragraftaki cümlelerin tonlama sistemini düzenlemektedir. Böylece bu cümle, önceki paragrafın son cümlesinin de niteleyicisi olarak kullanılmıştır:

“Nefesi kesilerek, ‘hoş, bugün duruyor mu acaba?’ dedi.”

Tonlama, konuşmada sesin yükseklik derecesidir. Yazılı anlatımda tonlama, açıklayıcı unsurlarla belirlenir. Bilhassa tiyatro türünde, bu teknik kullanılır.

Bağlantıda tonun düşmesine dair bir açıklama vardır. “Nefesi kesiliyordu; o hâlde sesinin tonu düşüyor olmalı.” şeklindeki mantık yürütmeden bunu çıkarabiliriz.

Tonlama bağlantısı, metnin seslendirilmesinde kullanılan bir yapıdır. Ancak belirleyici cümlenin sonraya bırakılması, bunu ek bilgi hâline getirmiştir.

Metin çözücü, sonradan öğrendiği tonlama bilgisi yüzünden önceki cümleye dönmek zorunda kalır. Bu da, metinde önceki cümleye dönüş şeklinde bir bağlantının kurulması demektir.

Önceki cümlenin “hoş” ünlemi, cümlenin tonlama bildiren yapısına bir hazırlık yaptırmaktadır. Ünlem, anlatımın sona ereceğini gösteren bir anlam taşır.

Bağlantının tonlama belirleyici ve tonlanan şeklinde cümleleri birleştirmesi, anlatımı daha gerçekçi yapmaktadır. Metin dışı unsurların bağlantıda kullanılması, daha canlı bir yapının kurulmasını sağlar.

Metin dışı bir bağlantı olan tonlama, aksiyonun sahnelenmesi için kullanılır. Bu sahneleme, bazen de metin çözücünün muhayyilesinde gerçekleşir.

7.12 Gönderimli Bağlantı Cümlesi

23.6

(5)(1) Ve şalı idare eden kıvrak, zeki eller -ve ne şefkatli arkadaş-beni temin ediyor.

(6)(1) *Bu evlenme meselesi*, beni sinirlendirmeye başladı.

Uzak ve yakın bağlantıların iç içe kullanılması, geniş bir çözümleme yapılmasını sağlamaktadır. 6.1 numaralı cümlenin ögeleri, art arda gelen cümleleri, metinleri ve ilişkinin parçalarını birleştirmektedir .

“Sinirlendirmeye başladı.” (YT+Y) yapısı, önceki cümlede fiil diliyle belirlenen durumun sözle ifadesidir. Fiilin söze dökülmesi şeklindeki ilişki, iletişimde yorumun onaylanması şeklindedir.

“Beni temin ediyordu.” cümlesindeki hareketle ifade edilenler, 6.1 numaralı cümledeki sözle aynı anlama gelmektedir:

“Ben onu değil, seni seviyorum.”

* “Temin edilen de, sinirlendiren de, bu gerçektir.”

“Bu evlenme meselesi”, fiilin de, sözün de ortak konusudur. Çocuk kişinin duygularının etkisiyle bakışı, bu ortaklığı kurmuştur. İşaretleri gönlüne göre yorumlaması, fiil dilini ve sözü aynı anlamda birleştirmektedir.

“Bu evlenme meselesi” öznesi, Doktor Ragıp - Nüzhet evliliği konusunun oluşturduğu konu ortak alanına gönderim yoluyla katılmaktadır. Bu uzak gönderim, metinleri birbirine bağlamaktadır.

“Başladı” yüklemi, ortak anlam alanında uzak gönderim yoluyla ilişkileri de düzenlemektedir. “Kıvrak”, “zeki” ve “şefkatli” sıfatları parça olan “el” ile birlikte bütünü, yani Nüzhet’i de içine almaktadır. Başlangıç noktası ise, evliliğe, yani Doktor Ragıp’a sinirlenmedir. Böylece Çocuk - Nüzhet ilişkisiyle, Doktor Ragıp - Nüzhet ilişkisinin farklılığı belirlenmektedir.

Bağlantı cümlesi olan 6.1 numaralı cümlelerin ögelerinin çözümlenip yeniden birleştirilmesi, bağlantıları düzenlerken yorumlamayı da verimli kılmaktadır.

7.13 Bağlaçlı Bağlantı Cümlesi

23.5

(4)(3) Saçların gıdığından kurtulmak için başının yaptığı ilcaî küçük sıçrayışlarla bir Çocuk, gömleğinden kurtulan yarı çıplak bir omuzun yavaşça ve utangaç içeri kaçışıyla bir genç kız; ve arada bir arzulu bir teneffütle gerilen göğsünün ileriye çıkışı, kendini gösterişi ve kuvvetli kabarışıyla bir kadın.

(5)(1) *Ve* şalı idare eden kıvrak, zeki eller.

(2) *Ve* ne şefkatli arkadaşı!

(3) Beni temin ediyor.

Niteleme ve çıkarım parçalarından oluşan ve merdiven şeklinde kurulan 4.3 numaralı cümle, bir Nüzhet betimlemesi yapmaktadır. 5 numaralı paragraf, Çocuk açısından bu betimlemeyi yorumlamaktadır.

Hayatın üç dönemini belirleyen özelleştirmelerden zaman olarak genel bir parça seçilmiştir. Bu parça, “ve” bağlacıyla eklenen cümlelerde yorumlanmaktadır. “El” organı olan parçanın hareketleri, önceki cümlede geçen fillere de ilgilidir.

Öykülemde hareketlerin özel anlamalarla yorumu, cümleler arasında anlam bağlantıları kurmaktadır. 5.1 numaralı cümle, önceki cümledeki fillere eklenmiştir. Böylece fiil ve yorumlar arasındaki bütünlük, cümleleri de birleştirmiştir.

5.2 numaralı cümledeki “ne şefkatli arkadaş” sıfat tamlaması, “şalı idare eden kıvrak, zeki eller” sıfat grubuna ulaşarak, yorumlamayı devam ettirmektedir. 5.2 numaralı cümlelerin “ve” bağlacı, yorumlamaları birbirine bağlamaktadır.

5.3 numaralı cümle, önceki iki cümlelerin yorumunu tamamlayan kısımdır. Bu tamlama, üç cümleyi birbirine bağlamıştır:

“Şalı idare eden kıvrak, zeki eller, şefkatli bir arkadaş gibi beni temin ediyor.”

Bağlayıcı olan 5.3 numaralı cümle, dereceli olarak önceki paragrafı da yorumun içine katmaktadır. “Seni neler temin ediyor?” sorusunun cevabını bulacağımız her hedef, bağlantı cümlesinin çatısında toplanır.

7.14 Paragraf Bağı Cümlesi

9.10

(9) (1)(a) Nüzhet’in arkasından gittim

(b) ve bahçeye çıktık

(10)(1)Havuz başındaki demir kanepeye oturduk.

Önceki paragrafın ardışık fiil yapısında bulunan paragrafın tek başına bırakılmış cümlesi, anlam olarak bağlı olmasına rağmen ayrı bir paragraf şeklinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin sebepleri:

1. Yer değişikliği : Bu cümle, “köşk”ten dışarı (yer:iç>dış) çıkışta bir sınır çizgisidir. Metnin geri kalanında ve gelecek metinde olaylar, bir süre bahçede geçecektir.

2. Duygusal değişiklik : Bu cümle, “hastalık” unsuru üzerine yoğunlaşılardan kısımdan çıkılarak, “aşk” unsuru üzerine yoğunlaşılardan kısma geçişi sağlamaktadır.

Metindeki durumu ve anlamı bakımından cümle, önceki paragrafın son cümlesine bağlıdır: I. çoğul kişi yapısı ve derin yapıdaki “biz” öznesiyle kişi ilişkisi kurulmaktadır.

Görülen geçmiş zaman eki -DI ile de zaman ilişkisi kurulmaktadır.

Geçiş cümlesi, bahçeye çıkma ve sonrası için bir hazırlık yapmaktadır. “Havuz başı”ndaki olay ve durumların önemi, bu bağlantının önemini arttırmaktadır. Bu yüzden de geçiş cümlesi, fiil üzerinde yoğunlaşma sağlamaktadır.

7.15 Metin Bağı Cümlesi

3.1

- (1) Beyaz gömlekli, güçlü kuvvetli adam, parmağıyla beni de işaret etti.
- (2) Yüksek sesle çağırdı.

Bu cümle, metinler arasında bağlantıları düzenleyen geçişi sağlama işlevindedir. “Beyaz gömlekli, güçlü kuvvetli adam” öznesi, romanın ilk metni “Çocuklar Hastahanesi”nin (1.9) numaralı paragrafının öznesiyle yinelemeye dayalı bir uzak gönderim sağlamıştır.

Uzak gönderimin amacı, “(çocuklardan)bir tanesi” ile anlatıcı kişi “ben”in karşılaştırılmasıdır. Metinler arası ilişki, “işaretidir” - “işaret etti”, “yüksek sesle çağırır” - “yüksek sesle çağırdı” gibi aynı kökten kelimelerin kullanımı ile güçlenmiştir.

İki ayrı metindeki benzer cümleler arasında, paradigmatic (dizi) bir ilişki vardır. 1.9 cümlesindeki “bir tanesini” nesnesinin yerine geçen 3.1 cümlesindeki “beni” nesnesi, metnin benzerlik yönünden karşılaştırma yapısını kurmuştur. Metin çözücünün anlatımdan kopması, bu yolla engellenir.

9. Küçükler çok benzeşirler: Korku ve acının derinleştirdiği anlayışlı gözler, yaşlarına nisbetle ağır tecrübelerin kırıttığı ve soldurduğu mânalı yüzler, tahammülün düşürdüğü başlar, ve ümit...

Muayene odasının kapısına ümitle bakarlar.

Ve muayene odasının kapısı açılır.

Beyaz gömlekli, güçlü kuvvetli adam bir tanesini işaret eder ve yüksek sesle çağırır.

10. Beklemek azabının bitmesiyle odaya girmek korkusunun başlaması arasında şaşırın hasta çocuk, babasının koluna dayanarak içeriye girerken, dışarıya ısınmış bir ilaç ve bozuk bir kan kokusu çıkar, bekleyenlerin hisli genizlerini hafifçe ürpertir ve renksiz bir badana gibi, görünmeden, uzun koridorun yüksek, çıplak duvarlarına sıvanır.

2. Yalnız Çocuğun Azabı

1. Ben de onların arasındayım ve onların arasında büyüğüm de yoktu. Yalnız bende meçhul bir hastalık vardı, sekiz yaşımdan beri çekiyordum.

2. Ben de o muayene odasının ve nice muayene odalarının önünde senelerce bekledim. Benim yanımda büyüğüm de yoktur. Yalnız başıma demir parmaklıklı kapıdan içeriye girerdim, dokuzuncu hariciye koğuşuna doğru ağaçların bile sıhhatine imrenerek yürürdüm, camlı kapıların garip bir beyazlıkla gözlerime vuran ve içimde korku ile karışarak yuvarlanan parıltıları arasında o dehlize girerdim, ve yalnız başıma bir köşeye ilişirdim, kimıldamazdım, susardım, beklerdim, korkudan büzülürdüm, rengimin uçtuğunu hissederdim.

3. İçinde Birşeyler Geçen Oda

1. Beyaz gömlekli, güçlü kuvvetli adam parmağıyla beni de işaret etti, yüksek sesle çağırdı.

2. Karanlık dehlizden beyazlıklarla dolu ve aydınlık muayene odasına girdim. Beyazlıklar ve madenî parıltılar. Yedi senedir. Bu işin teferruatını iyi öğrenmiş olduğum için vakit kaybettirmemeye mecbur, oturdum, soyundum, ve sol dizimi

çözmeye hazırlanan hastabakıcı kıza uzattım. - Dikkatim her vakitki gibi ikiye ayrıldı: Bir taraftan, dizimdeki sargının açılmasına, öte taraftan ellerini yıkayan operatöre bakıyordum. Yüzünde bıkkınlıkla sebatın kavgası var.

3. Hepsi konuşmadan, sür'atle işlerini yapıyor: Asistanlar deftere birşeyler yazıyorlar, camlı dolapları karıştırıyorlar, hastabakıcılar benimle meşgul ve tımarcı yerdeki kanlı pamukları süpürüyor.

4. Tıs yok. Arada bir madenî âletlerin tepsilerde çıkardıkları ince ve kırık sesler. Ve bir şırıltı, diğer korkuları yenen bir iyodoform kokusu ve beyazlıklar: beyaz duvarlar, beyaz demir masa, beyaz dolaplar, beyaz örtüler, beyaz sargılar, beyaz pamuklar, beyaz gömlekler...

5. Dizimdeki sargıyı çözüyorlar, her kat açıldıkça bacağım o kadar hafifliyor ki, sargı tamamiyle çözüldükten sonra dizim uçverecek, yerinde bulunmayacak sanıyordum.

6. Sargı çıktı. Sonra pamuk ve sonra gazbezi çıkacak. Bu korku anı müthiştir. Dikildim. Hastabakıcının elini tutmak istiyordum. Yüzüme takdirle bakarak beni gözleriyle oyaladığı anda, birden bire pamuğu çekti ve çıkardı. Fakat asıl mesele gazbezinin çıkarılmasındadır: yaralı et, obur dudak gibi gaz bezini emer, bırakmaz, ve bu dudaklar kurumuş ifrazatın tutkallı bir birine yapışmıştır, kilitlenmiştir.

7. Vücudum büyük bir korku ile öne doğru eğildi ve dizimin üstüne kapandı. Bana doğru geleni operatörü görerek saygı ve utançla biraz doğruldum.

8. Yaklaştı:

Sen misin? Ne var gene? Bacağın azdı mı?

Ellerini kalçasına koyarak yaranımı açılmasını beklerken sordu:

- Fistül var mı?

- Üç tane.

- Süpürasyon? Akıntı?

- Çok var? Her gün...

9. Bir çığlık kopardım. Yara açıldı. Operatör eğildi ve benim pek iyi anladığı vahim bir teşhis yerine geçen mânalı bir sesle mırıldandı: "Hımm..."

10. Hava dokundukça, yaralı çıplak et derisiz gibi ürperiyor ve benden fazla korkuyordu.

11. Daha büyük acılara hazırlanıyordum. Her yaradan içeriye birer sonda girecektir ve kemikteki çürüğe kadar dayanacaktır.

12. Asistanlar ellerinde parlayan madenlerle yaklaştılar. Dişlerimi sıktım ve gözlerime kapadım. Çırpınmamak için tımarcı kolları, hastabakıcı kız başımı tuttu. Gene kıvranıyordum.

13. - Ben sana ne ameliyat yaptım?

- İki sene oluyor.

- Bir daha lâzım.

14. Bir taraftan yaranın etrafındaki etlere parmağıyla basarak, öte taraftan bende korkunun uyandırdığı yeni ruhî cereyanı takip ederek, sormadığım suallere cevap veriyordu:

15. Çare yok... Bu fistüllerden ikisi yenidir. Kürtaj lâzım... Hattâ sonra alçı bile lâzım... Artık mafsalı da feda edeceğiz... “Ankylose” olmadıkça bu dizi kurtaramayız. İltihap şiddetli... İhmal etmemelisin. Çare yok. Bu bacak kılacak ve yere basamayacak. Ne yaparsın? Böyle çekmek iyi mi?

16. Yüzüme baktı, başımı önüme eğerek gözlerimi sakladım. Bu, kederimin son derecesini ancak benim bileceğim bir sır halinde bırakmak için, galiba nafîle bir hareket oldu. Operatör, ihmalin davet edeceği fena neticelere dair telkinde devam ediyordu. Gene sordu:

- İyi mi böyle çekmek?

17. Cevap vermedim. O kadar fena olmuşum ki, dizimin sarılması bittiği halde kımlıdayamıyordum. Giyinmeme yardım ettiler ve kollarımdan tutarak beni ayağa kaldırdılar.

4. Hastahane Bahçeleri

1. Âletlerle hırpalanan dizimde bir zonklama, fakat temiz ve yeni sargıların verdiği rahatlık, pansumandan kurtulmuş olmak sevinci, operatörün müthiş kararı, yakın istikbalime karşı duyduğum merak, derhal bir çok tahminlere kalkışan endişeli zekâmı gibi ruhumu birkaç parçaya bölen duygular ve düşünceler arasında karanlık dehlize çıktım.

2. Ağır ağır yürüyordum. Etrafımda ipe dizili çamaşırlar gibi müphem dalgalanışlar. Onları görmüyorum. Kapanırken dizime çarpar korkusuyla büyük, yaylı kapıyı ihtiyatla açıyorum. Dış kapıdan bir sedye geliyor. Bakmadan daha hızlı yürüyorum.

3. Bahçe. Parlak bahar güneşi. İçerinin renklerinde ve kokusundan birdenbire ayrılan tatlı bir parlaklık, çamların yeşili ve taze bir tabiat kokusu. Uzakta, çamların altında, beyaz entarili hastalar derinliklere doğru gitgide küçülen, yumuşak hayaletleriyle uzanmış, güneşleniyorlar. Koğuşlardan birinin penceresinden hasta bir çocuğun söylediği türkü geliyor. Kumlu yolda yürüyen ayakkabıların çıtırtısı. Ve her an çamların karaltıları arasında ansızın beliren bir beyazlık.

4. Her gidişimde, hastahanelerin bahçeleri bana hüznü verirdi. Bunun mânasını şimdi bulmaya çalışıyorum ve hastalıkla tabiat arasındaki büyük tezadı anlıyorum. Bu, bir bahçeden hastahaneye girerken ve bir hastahanedeki bahçeye çıkarken en çok hissedilen şeydir.

5. Ve, bu, bana kendi meselemi unutturuyor, ruhumda daha büyük muammalara doğru genişlemek, yayılmak için bir tebâhür başlıyor, zihnim boş, hiçbir şey düşünmeden, fakat içim dolu, ağır ağır etrafıma bakınarak, biraz da sendeleyerek yürüyorum. Hasta çocuğun türküsü uzaklaşıyor.

6. Caddeye doğru çıkarken kendime doğru gitmeye başlıyorum, felâketimi müessesem bir şekilde değil, büyük teessürlerimde olduğu gibi müphem birtakım hayaller ve remizle halinde hissediyordum, ameliyat olacağımı, sakat kalacağımı düşünmüyorum, içimde garip bir karıncalanma halinde birtakım inilti, mırıltılar, şekilsiz gölgeler seziyordum.

7. Caddeye çıkınca da bu devam etti, fakat hayatın gözlerimi çeken birçok hareketleri beni daha hakikî olmaya sevketti. Ne yapacağımı düşünmeye mecbur oldum.

8. İşim yoktu, eve gitmeliydim, tramvaya doğru yürüdüm. Şehrin gürültüleri de benim aksi istikametime doğru yürüyerek uzaklaşıyorlardı ve sesler, uzaklarda, sallanıyorlar, sallanıyorlar ve koparak, parçalanarak, şehrin derinliklerine yuvarlanıyorlardı.

5. Bazı Kederlerin Riyaziyesi

1. Kendimi çok sevdiğim an, kendime çok acıdığım an.
2. Beni yalnız bu koruyor: Bu aşk, bu merhamet.
3. Ve dizimin acısını duymayarak, yürüyorum, istikbalimden başka bir yere çıkan rahat ve emin bir yolda gider gibi yürüyorum.
4. Biz, kenar mahallelerden birinde annemle yalnız oturuyorduk. Ona bu fena haberi vermekte gecikmek için eve gitmek istemedim.
5. Felâketimizi başka biriyle taksim etmek saadettir, fakat annelerle değil, annelerle değil. Annelere anlatılan kederler taksim değil, zarbedilmiş olur: Çocuklarının felâketini iki kat şiddetle hisseden anneler, bu ıstıraplarını çocuklarına fazlasıyla iade ederler; böylece keder anadan çocuğa ve çocuktan anaya her intikal edişinde büyüdükçe büyür.
6. Kırlara çıktım.
7. Şehir bana kendi cesaretimi unutturacak kadar geride kaldı.
8. Bir ağaç altına oturdum, ve hasta dizimin zaviyesini her vakitki itina ile ayarlayarak bacağımı uzattım. Bu zavallı uzvumun talihine ait hiçbir şey düşünmek istemiyordum, şuurumun hastalığının üstüne boşaltacağı aydınlıktan kaçmak için ruhumun daha karanlık ve izbe hatlarına kendimi atıyor, daha korkunç ve karışık hayallere dalyordum.
9. Arada bir, bu karanlıklardan çıkarak, öğle güneşiyle yanan karşiki tepelere baktıkça, karanlık bir odadan gayet aydınlık bir yere ansızın geçmiş gibi gözlerim kamaşıyor ve hayret içinde kalıyordum.
10. Ne aydınlık! Ne aydınlık! Bütün taşlar, topraklar, boşluklar, camlarla, aynalarla, beyaz madenlerle dolmuş gibi parıldıyordu.
11. Fakat bu ışığa çok bakamıyordum, bu güneş bile gözlerimden içeriye girince, kendimden daha büyük bir karanlık denizine düşmüş gibi derhal sönüyor ve içimin rengini alıyordu.

6. Sofanın Bana Söyledikleri

1. Fakat eve gittim. Şehrin bir ucundan öbür ucuna.

2. Kenar mahalleler. Birbirine ufunetli adaleler gibi geçmiş, yaslanmış tahta evler. Her yağmurda, her küçük fırtınada sancılanan ve biraz daha eğrilip büğrülen bu evlerin önünden her geçişimde, çoğunun ayrı ayrı maceralarını takip ederdim. Kiminin kaplamaları biraz daha kararmıştır, kiminin şahnişini biraz daha yumrulmuştur, kimi biraz daha öne eğilmiş, kimi biraz daha çömelmiştir; ve hepsi hastadır, onları seviyorum; çünkü onlarda kendimi buluyorum; ve hepsi iki üç senede bir ameliyat olmadıkça yaşayamazlar, onları çok seviyorum; ve hepsi rüzgârdan sancılandıkça ne kadar inilderler ve içlerinde ne aziz şeyler saklarlar, onları çok... çok seviyorum.

3. Eşiklerinde soluk yüzlü, çıplak ayaklı, ürkek ve sessiz çocukların, ellerinde ekmek kabuğıyle ve çerden çöpten yapılmış oyuncaklarla, ağır ağır, düşünerek ve gülmeden oynadıkları bu evlerin arasında kendi evimi ararım ve âdeta güç bulurum; çünkü bunların hepsi benim evim gibidirler.

4. Evde kimse yoktu; kapıyı anahtarım ile açtım, girdim ve her zamanki âdetimle alt kat sofada epeyce durarak, hareketsiz etrafıma bakındım.

5. Bu sofa yaşlı bir insan yüzü gibidir: Evimizin bütün ruhu, kederleri, neş'esi orada görünür, her günün hâdiseleri tavana, duvarlara, döşemeye bir leke, bir çizgi, bir buruşuk ve bazan da ancak bizim görebileceğimiz gizli bir işaret ilâve eder. Bu sofa canlıdır: Bizimle beraber kıvıldır, değişir, bizimle beraber dağılır, toplanır, bizimle beraber uyur uyanır; bu sofa aramızda sanki üçüncü bir simadır ve güldüğü, ağladığı bile olur.

6. Bu sofa dört köşedir: Ortada sokak kapısı, iki yanında birer pencere. Pencerenin yanında bir ot minderi. Minderin yanında yemek masası. Masanın yanında iki sandalye. Bu sofada oturulur, yemek yenir, misafir kabul edilir.

7. Benim her girişimde, orada, hareketsiz duruşum, beni bana gösteren bu çehreye bakmak içindir.

8. Ve baktım: Minderde üst üste konmuş iki yastık. (Demek annem biraz rahatsızlanmış ve buraya uzanmış.) Masanın yanında rafın önüne çekilmiş bir sandalye. (Demek annem en üst raftan bir ilâç şişesi almış). Ha... İşte masanın üstünde bir şişe:

Kordiyal. (Demek annem bir fenalık geçirmiş.) Minderin üstünde ıslak, buruşuk bir mendil. (Demek annem ağlamış.)

9. Benim de bu şişeye, iki yastığa ve bir mendile ihtiyacım var, ben de Kordiyal alacağım, uzanacağım ve ağlayacağım.

7. Kapıya Bir Anahtar Sokuldu

1. Az sonra kapıya bir anahtar sokuldu. Hemen doğruldum, mendilimi sakladım.

2. Kendisine zaafımdan ziyade metanetimi gösterdiğim kadın içeriye girdi. Beni görünce, elindeki erzak torbasını merakının derecesini hissettiren bir şiddetle yere bırakarak yüzüme baktı. Yorulmuş olduğu için arkasını hafifçe kapıya dayayarak sık sık nefes alıyor, öğrenmek istediği şeyi öğrenmek için sual sormaya ya muvaffak olamıyor, ya lüzum görmüyor ve gözlerini benden ayırmıyor.

3. - Bir daha muayene edecekler, dedim.

- Ameliyat lâzım mı imiş?

- Belli değil. bugün kalabalıktı. İyice bakamadılar. Belki lâzım olacak.

4. Bu müphem sözlerim onu hiç tatmin etmemiş olacak ki, torbayı yere bırakırken kolunun hareketine tesir eden merak ve endişe ile torbayı kaldırdı ve mutfağa doğru şaşkın adımlarla yürüdü. Yolunu kör alışkanlığıyla bulduğunu, etrafını görmediğini, torbayı evvelâ masaya, sonra rafın altındaki dolaba çarpmasından anlamıştım.

5. Mutfaka girdikten sonra bir an hiç sesi çıkmadı. Kımıldamıyordu. Neden sonra ocakta bazı tıkırtılar oldu. Arkasından yere bir maşa düştü: Sonra bir şeyler daha devrildi. Elindeki eşyaları idare edemeyecek kadar sınırları fena idi.

6. Hemen ona bir teselli yetiştirmeyi düşündüm ve şunu bularak seslendim:

- Operatör yoktu, muavinleri baktılar. Bir kere de benim doktora, fakülteye gideceğim.

7. Cevap vermedi ve sofa ile mutfak sustu. Hastalığımı doğrudan doğruya ve on andan itibaren düşünmeye başlamıştım. Onu teselli için söylediğim söz beni de aldatacak bir cazibe aldı ve bir ümit kapısı açtı. Başka doktorları, bilhassa benim doktoru görmek arzusunu duyuyordum. Bu doktor, genç olmadığı halde, birçok siyasi

sebeplerden dolayı henüz stajını bitirmemişti, fakat bana hepsinden yakın bir insandı ve dizimden ziyade sinirlerim üstündeki iyi tesirlerine muhtaçtım.

8. Zaten hastahaneden eve gelinceye kadar içimde bir deniz, bir vapur, bir şimendifer yolu, etrafında beyaz köşkler dizili bir yol hayali vardı; bu, açık, berrak bir hayal değildi, birçok karışık tasavvurların arasında, çabucak çevrilen bir defterin yapraklarında görülen resimler gibi, görünmesiyle kaybolması bir oluyordu: Deniz, vapur, uzun ve çıplak bir yol, bir toz dumanı, köşkler, çayırlar, bahçeler... Fakat bu hayalin içinde ne fakülte, ne doktor vardı. Bunu, o manzaraya sonradan ilâve ettim.

9. Yemekte sustuk.

10. Bu, benim sessizliğime alışık olmasına rağmen, onu ürkütüyor gibi.

11. Sokak kapısının önünde çocuklar oynuyorlar. Bazan, birdenbire, keskin bir çığlık koparıyorlar. Kısa, şiddetli bir münakaşa. Sonra, aralarındaki meseleyi çabucak hallederek susuyorlar. Bu sükût içinde, oynadıkları oyunun teferruatına dalarak düşündükleri hissediliyor.

12. Bir an oldu ki bu sükût uzun sürdü ve dikkat edilecek bir hâdise haline geldi. Evin içi ve dışı susuyordu. Bir ses işitmek için konuşmak istiyordum, fakat nasıl çıkacağını bilmediğim sesimin vahameti arttırmasından korkuyordum.

13. Tam o sırada, çıt... etti, merdivenin üstüne asılı farbalanın bir köşesi koptu. Ürperdim. Bütün sofa kımıldanıyor gibiydi.

14. Gayret ederek konuşmaya başladım:

- Bu akşam Erenköyü'ne gideceğim... Yarın öğleden evvel fakülteye gideceğim: Mithat bey, oradadır. Bir kere de o görsün, belki öteki operatörlere de gösterir de konsültasyona benzer bir şey yaparlar.

15. - Git ya, git... Erenköyü'ndekiler seni soruyorlardı, Paşa seni pek görmek istiyormuş.

- Gideceğim.

16. Konuşurken aramızda bir sevinç seyyalesi dolaşmıştı. Fakat bir an sonra ben operatörün kat'î kararını ve ihtarını hatırladım. Ümitlerimin hepsini bir anda kaybettim ve düşünmeye daldım.

17. Beni bastıran keder anneme de geçti.

Fakat ben bu kederimin sebebini biliyordum, o, bu kederinin sebebini bilmiyordu.

8. PAŞA

1. PAŞA, kanepede, kendini tanıdığım ve hatırladığım günden beri oturduğu tarafta oturuyordu. Salonda akşam karanlığı arttığı için, kendisine pek yakın olduğum halde yüzünü göremez olmuşum. Bakışlarını, gülümseyişlerini ve yüzünün kıvrımlarını sesinde bulmaya çalışıyordum ve ağır ağır konuşuyorduk. Hastalığımın ziyade tahsilime alâka gösteriyor, imtihanında aldığım numaraları soruyordu. Nihayet karanlıktan sinirlendi ve hizmetçilere lâmba emretti.

2. Arkamda açık duran balkon kapısından hafif bir rüzgâr giriyor, salona ihlamur ve gül kokusu getiriyordu. Odaya ışık girinceye kadar gözlerimi hafifçe kapadım, bu köşke ait hatıralarımın uyanışına kendimi bıraktım. Paşa'nın ağır ve yeknesak sesi, kendisine ayırdığım küçük dikkati yormuyor, içimdeki hayallerin serbest uzanışını bozmuyordu. Daha pek küçük yaştan beri, karşımdakini dinlediğim halde içimden başka şeyler düşünmeyi, zihnimi iki dikkatle çalıştırmayı öğrenmişim. Karanlık da buna yardım ediyordu. Fakat odaya ışık girince dışarıyla meşgul oldum. Gözlerim evvelâ piyanoya gitti ve üstünde birşeyler aradı. Kapıya da sık sık bakıyordum.

3. Sonra bunun farkında oldum ve kapıya arkamı dönerek yüzümü tamamiyle Paşa'ya çevirdim: Bu dönüşüm sırasında, dizimi incitmemek için yaptığım hususî bir harekete dikkat eden Paşa, sıhhatimi sordu. Bazı kısa ve yanlış izahat verdim, ertesi sabah fakülteye gideceğimi söyledim.

4. Hastalığımın dair sualler soruyor, verdiğim kısa cevaplarla kanaat etmiyordu.

5. Arkamda hafif bir ayak sesi ve sıçrayış oldu. İçeriye girenin kim olduğunu anladığım için başımı çevirip bakmadım. Kulağımın dibinde ince bir ses:

- Hani benim kitaplarım? diye bağırdı.

6. O vakit biraz döndüm ve Paşa'nın kızı Nüzhet'e cevap verdim:

- Getirdim.

7. Elimi sıkarken vahim bir şeyden bahsettiğimize dikkat etti, ağırlaştı ve dinledi; fakat Paşa'nın suallerinden sıkılmaya başlamışım. Nüzhet de yanımızda çok

durmadı, bir sıçrayışta balkona çıktı. Bu, onun huylarından birisidir. Herhangi bir vaziyette ekseriya iki dakikadan fazla durmaz ve kaçar.

8. O uzaklaşınca bana küçük bir dalgınlık geldi. Paşa'nın sesini duymaz oldum, sonra birdenbire bu sesin yükseldiğini işiterek silkindim:

- İşitmiyor musun? diyordu, soruyorum: Bizim doktor Ragıp vardır, ona bir görün.

9. Ne söylediğini yarım anlayarak, dalgınlığının utancını azaltmak için:

- Hay hay! dedim.

10. Ve arkasından yakalandığımı zannederek epeyce kızardım.

9. Cinaî Bir Roman

1. Paşa benim uzak akrabalarımıydı ve beni çok severdi. Dört yaşında iken bile benimle saatlerce konuştuğunu hatırlarım. Bir mütekaidin münzevî hayatını dolduran küçük şeyler arasında ben de ehemmiyet kazanmışım.

2. Son senelerde Paşa iyice ihtiyarladı. Konuşması ağırlaşmıştı ve bazı konuşurken uyuyordu. Ben ona eğlenceli romanlar götürürdüm ve geceleri okurdum. Kanepeye yatar, arada bir, çocukluğumda çok işittiğim kahkahalarından birini atardı. Ben, son senelerde işitmez olduğum bu kahkahaları duymak için ona tuhaf romanlar okumaktan zevk alırdım. Ben de onu çok severdim. "M. Lavaredin kırk beş parası", "Çalgıcının seyahatı" romanları onu güldürmüştü. "Çalgıcı'yı iki defa okudum. Nüzhet'e edebî romanlar götürürdüm. Biz babasıyla otururken o, odasına çıkıyor ve bunları kendi başına okuyordu.

3. O gece Paşa, bana ne romanı getirdiğimi sordu:

- Bu sefer tuhaf roman getirmediğim, cinaî roman getirdim.

4. Buna da memnun oldu ve herkes yattıktan sonra okumaya başladım. Paşa kanepesine uzanmıştır. Okuduğum romanın ismi "M. Lökok'un kızı" idi ve ilk sayfaları gayet uzun tasvirlerle başlıyordu. Birkaç sayfa okuduktan sonra Paşa sordu:

- Daha sabredelim mi?

Bu suali intihabıma telmih saydığım için:

- Ediniz.

Dedim ve okumaya devam ettim.

5. O sırada salon kapısı önünde bir patırtı oldu. Başımı çevirdim ve Nüzhet'in bana işaret ettiğini gördüm. Okumamı bırakarak dışarı çıkmamı istiyordu. Halbuki romanda epey ilerlemiş ve meraklı yere gelmişim. Paşa, bu çıkışıma razı olmayacaktı. Gözleri kapalı dinlediği için kızının işaretini görmemişti. Ben Nüzhet'e işaretle menfi cevap verdim ve okumaya devam ettim.

6. Nüzhet ayaklarının ucuna basarak bana yaklaştı ve omuzumdan sarstı. Kaşlarını çatarak okumaya devam ettim. O sırada kulağıma fisıldadı:

- Budala! Baksana: Paşa babam uyuyor!

7. Sahi... Paşa, başı arkaya doğru kaymış, uyuyor, hattâ hafifçe horluyordu.

8. Ayağa kalktım ve Nüzhet'le beraber dışarı çıktım.

- Nurefşan'ı gönderelim de onu yatırsın. Biz seninle bahçeye çıkarız.

9. Polis hafiyesi M. Lökok'un araştırma yaptığı meyhanenin merdivenlerinden iniyormuşuz gibi, basamakları ihtiyatla inerek Nüzhet'in arkasından gittim ve bahçeye çıktık.

10. Havuz başındaki demir kanepeye oturduk.

11. Başımızın ucunda, tâ uzaklara kadar sıralanarak ötüşen ağustos böcekleri, bütün Erenköyü'nü uzun bir ses zinciriyle çeviriyordu. Sıcak bir rüzgâr. Sanki ilkbahardan yaza geçilen mevsim çizgisinin üstündeyiz, etrafımızda gizli bir coşkunluk var.

10. Ciddi Bir Adam

1. Havuzda yıldızların aksine bakıyoruz; fakat aynı şeyi hissettiğimizden emin olmamak azabı içindeyim.

2. Onun ne düşündüğünü anlamak için ilk sözü ondan bekliyorum ve bunun müstehzi bir cümle olmasından korkuyorum.

3. - Sen çok ciddi adamsın! dedi.

Hayret ettim. Sessiz, uslu oturuşuma mı telmih ediyordu?

- Niçin? diye sordum.

- O kadar işaret ettim, ettim, gelmedin.

- Ben Paşa babanı uyanık sanıyordum.

4. Birkaç dakika geçti. Birbirimizin nereye baktığını bilmeden geceyi seyrediyorduk.

- Senin haberin yok, dedi, beni biri istiyor.

5. İzahat isteyen bir susuşla sustum. Devam etti:

- Bir doktor.

- Doktor Ragıp mı?

- Ne biliyorsun?

- Hissettim, bu akşam Paşa baban bir doktor Ragıp'tan bahsetti.

6. - Beni istediğini söyledi mi?

- Hayır... başka türlü bahsetti. Fakat ben bu ismi yeni işittiğim için tahmin ettim.

- Evet... işte o...

7. Gene susarak izahat istiyordum, anlattı:

-Genç bir adam... Mektepten yeni çıkmış... Bize iki defa geldi, bir defasında beni gördü. Annesiyle istemiş. Babam reddetmedi, "düşünelim" dedi. Düşünüyor.

8. Ben gene sustum. Nüzhet anlatıyordu. Fakat, artık söylediği şeylerden ziyade sesine dikkat ediyordum ve bu meseleyi nasıl telâkki ettiğimi sezmeğe çalışıyordum. İstihza sesine hâkimdi; fakat zaten onun tabiatı müstehziydi ve böyle olmasa bile, kendisini isteyen adamla mı, hâdisle ile mi, benimle mi istihza ettiğini anlamak güçtü. Anlatırken arada bir küçük kahkaha atıyordu:

9 - Biliyor musun? diyordu, bunlar hoşuma gidiyor... Evin içinde büyük bir mesele... Herkes bunu... yani beni düşünüyor. Boyum, bosum, kaşım, gözüm... Onun tahsili, parası, güzelliği... bir sürü mukayeseler! Ben hep gülüyorum. Annem bana kızıyor.

10. Bir kahkaha daha attı. Ben ağzımı açamayacak bir halde idim ve dinlemekte de güçlük çekerek susuyordum.

11. Birdenbire kolumu tuttu:

- Of!... Sen ne ciddi adamsın! Bir şey söylesene...

12. Büyük bir itiraf yerine geçmesinden korkarak şunları söyledim:

- Bu bahisten hoşlanmıyorum.

13. Bu sözüm onu epeyce düşündürdü. Aramızda, hislerimiz hiç bu kadar soyunmamıştı. Hafifçe kolumu sıkmaya başladı ve birdenbire alçalan bir sesle mırıldandı:

14. - Ragıp bey beni istedi diye, ben de hemen evlenmiyorum ya... hem ben daha on dokuz yaşıdayım.

Hemen boynuna sarılmak istedim. Bu sözler benim için aşk teminatı yerine geçti. Bir anda pek çok şeyler öğrenmiş olduğumu zannettim. Fakat, biraz düşününce bunun bir teselli olabileceğini de anladım ve bir an evvelki kederim arttı.

11. Nüzhet'in Kahkahaları

1. Ben Nüzhet'in kahkahalarından ürkerim, bu, bir silâhtır ki Nüzhet onu başkalarının zaafı üzerine merhametsizce boşaltır. Ağzından bu kısa, kesik ses parçasının dışarıya sıçrayışı kendisi için o kadar gayri ihtiyarîdir ki infilâktan sonra o da her zaman şaşırır, bazan utanır ve nadir olarak da açtığı yaraya acır.

Nüzhet'in birçok heyecanları otomatiktir.

2. İşte, bu kahkahalardan ürktüğüm için bahsi değiştirmeye mecbur oldum.

- Ben yarın öğleden sonra Fakülteye gideceğim.

3. Dedim. Ona hastalığımdan pek az bahsedirdim; o da bana kısa bir iki şey sorar, aldığı cevaplardan herşeyi anlamış gibi susardı. Fakat sesimde gözlenen vahameti sezmiş gibi sordu:

- Hastalığın fenalaşıyor mu?

- Biraz fena... Galiba bir ameliyat lâzım.

4. Artık hiçbir şey sormadı ve sustu. Bu anda neler düşündüğünü anlamak içi sükûtinun ne kadar süreceğini ölçmek fikr-i tedâisine intikal etmek için de ilk sözü ondan işitmek istiyordum. Bir hayli sustu. Nihayet şunu sordu:

- Babam sana Dr. Ragıp'tan ne diye bahsetti?

5. Bu suale cevap vermeden evvel, benim hastalığımin ona doktor Ragıp'ı hatırlattığını düşündüm ve içimden, korktuğum mukayeseyi yaptığına hükmettikten sonra cevap verdim:

- Hastalığımdan bahis olunuyordu da "Bizim bir doktor Ragıp var, bir kere de ona göster" dedi.

6. Nüzhet parmağını uzattı:

- Bak ay çıkıyor... Limon gibi sarı değil mi?

Arkamızda bir çatırtı. Dönüp baktık, Nurefşan. Yaklaşmaya cesaret edemiyor gibi.

7. Nüzhet sordu:

- Ne var Nurefşan?

- Hanımefendi, “Nüzhet artık yatsın”, diyor.

- Geliyorum.

8. Kalktık. Nüzhet kulağıma söylendi: “Şu anneme de uyku verici bir roman getirsen de daha uzun konuşsak!”

9. Her bedbaht gibi ben de bu basit nüktede bile bir merhametten, bir teselliden şüphe ettim. Kendi kendime güvenimi o kadar kaybetmiştim.

12. Yeni Mesele

1. Yatağa girerken, her büyük felâketimde olduğu gibi, kendimi birkaç yaş birden büyümüş gibi hissettim. Kırkını geçmiş insanların tecrübelerine sahip olduğuma inanıyordum, fakat hâlâ Nüzhet’e aşık olduğumu kendime itiraf edemeyecek kadar çocuktum. (Bunu sonraları, aylardan ve nice yıllardan sonra, bugün iyice anlıyorum.)

2. Yatağa girince vücudumun her vakitkinden fazla ağırlaştığını zannettim. İstirap ağırlığına bir şeyler katıyordu. Dizim de çok ağrımaya başladı. Her gün istirahat etmeye ve koltuk değneğiyle yürümeye mecbur olan ben, o gün çok yürümüşüm, ve doktorların kat’î ihtarlarına rağmen bir bastona bile dayanarak yürümeyi daima reddettim.

3. Uyuyamıyordum.

4. Birçok fedakârlıklara hazırlanmak lâzım geldiğini anlıyordum. İçimde hep ne olduklarını bilmediğim gizli ve meçhul ümitlere sarılmışım, onlar olmasa bir saniye nefes alamazdım; çünkü bütün hesaplar aleyhime çıkıyordu, bu meçhul ümitler beni aldatırlarsa mahvolacaktım.

5. Nüzhet’in doktorla evlenmesi ihtimalini düşündüm. Aklımla bunu tabî buluyordum. Hiçbir zaman benden dört yaş büyük bir kızla evlenmeyi kurmamışım ve onun günün birinde benden başka biriyle evleneceğini kıskanmadan düşünmüştüm;

fakat böyle, ilk defa bir istekli çıkınca yepyeni bir mesele ile karşılaştığımı görerek biraz hayret ettim. Benim için bunun neden bir mesele olduğunu hâlâ anlayamıyordum.

6. O gece hastalığımın fazla zihnimi işgal ettiğinin farkında olmadan yalnız bunu düşündüm. Nüzhet'le beraber büyüdük. Benden yaşça büyük olduğu halde, onun küçükken bebekleriyle oynamasını, ben, istihfafla seyredirdim, bilhassa hastalığımın sonra. Ben ondan evvel, ruhen çocukluktan çıktım, daha evvel ciddileştim. O hâlâ çocuktuktu. (Fakat bu da benim hoşuma gidiyordu.) Kendimde kaybettiğim şeyleri onda buluyordum. Fakat bütün bunları arkadaş hisleri sanıyordum.

7. Yalnız, büyüdükçe birbirimize yabancılaştığımızı birkaç kere fark etmişim, aramıza meçhul anlaşmazlık setleri yığılıyordu ve ben bunları yıkmaya çalışmaktan zevk alıyordum, fakat herbirini yıktıkça daha büyüğünün önüme çıktığını görmek beni hem sevindiriyor, hem de kederlendiriyordu. Birbirimize açıldıkça kapanıyorduk. Önceleri herşeyimizi birbirimize açık anlatırken, sonraları, beni kendime karşı, onu da kendisine karşı hayrete düşüren birçok tereddütler ve hesaplar içinde susmaya başladık. Sohbetlerimize ihtiyaç girdi. Zaman geçtikçe birbirimizi daha çok tanıyacakken, birbirimize karşı yenileşiyorduk. (Bütün bunlar aşka benzer şeylerdir, o vakitler bunu anlamıyordum.)

8. Yalnız bir şey anlamışım ki, ben çok bedbahtım.

O gece de yatakta bunu kuvvetle hissettim.

Gözlerim doluyordu.

9. Meçhul ümitlere inanmadığım an, beni kurtaracak şeyin ne olduğunu bilmek istiyorum. Ümit etmek bile az. Emin olmak ihtiyacı. Yalancı istikbalin şüpheli vaatlerine değil, teminatına ve senedine ihtiyacım var. Halbuki o vaat bile etmiyor ve kendisine beni nasıl karşılayacağını sorduğum vakit, korkunç bir dilsizlikle susuyor.

10. Uyuyamıyorum.

11. Karanlık dehliz. Sarı mumdan heykeller. Fistül var mı? Üç tane. Beyaz eşya ve beyaz gömlekler. Ameliyat lâzım, ayağım biraz kılalacak. Böyle çekmek iyi mi? İşitmiyor musun? Soruyorum: Bizim bir doktor Ragıp vardır. Polis hafiyesi M. Lökök ve adamları siyah pelerinle meyhaneye girerler. Karanlık merdiven, iskelet, hayaletler, kandan bir kurdele, sarhoşlar, silâh sesleri, merdivenlerden bir yuvarlanmış, havagazı fenerinin altında bir adam görünüp kayboluyor. Doktor Ragıp. Havuzda yıldızlar. Bir limon büyüdükçe büyüyor. Artık bu meseleyi konuşmayalım. Nüzhet'in

kahkahası ve Nüzhet'in içi: Zavallı! Diyor o, ben kan, cerahat, irin, ciddi adam, mahzun çocuk sevmem. Ben mes'ut olmak isterim.

13. Bir Genç Kız Ne İster

1. Elbette bir genç kız mes'ut olmak ister.
2. Bu kadar basit bir şeyi kendime anlatmaya çalışıyordum. Uyku ile uyanıklık arasındaki hayallerim içinde sendeleyeni mantığımı, hep bu neticeye geldiği halde, kani olmamış gibi, yeniden muhakemeye başlıyorum.
3. Ansızın inanılmayacak bir ses işittim: Oda kapıma vuruluyor. İnanmadım ve iyice kulak verdim, doğru.
4. -Kim o? Diye seslendim, hafifçe:
- Benim uyudun mu? Gireyim mi?
Nüzhet! Gece yarısı Nüzhet! "Gir" diyemedim.
Bir daha sordu.
- Gireyim mi?
Yatağımın içinde hayretle dimdik:
- Gir! Dedim, girdi.
5. Gömleğinin üstüne bir şal örtmüş. Ayakları, terlik içinde, çıplak.
6. Korkusunun şiddetini hissettiren büyük bir cesaret hamlesiyle yaklaştı ve bana bakarak bir kahkaha attı.
7. Ona bu geceki kadar hayretle bakmamıştım. Vücudundan başka kendisine hiçbir tarafı benzemiyordu. Hattâ o bile başkalaşmış: Kumral saçları açık sarı gibi. Elâ gözleri –ve canlı, hareketli gözler- simsiyah ve hareketsiz. Oynak başı kımıldamıyor ve mum ışığının sallantıları içinde uzanıp kısalıyor. Fakat yaklaştıkça vücudu o kadar büyüyor ki gözlerimi kaplıyor, odada ondan başka bir şey göremiyorum ve onu da tamamiyle göremiyorum.
8. Bir kahkaha daha attı.
- Ayol... Nedir bu hayret? Bir kaçamak yapıp geldim... Uyuyamadım.
9. Karyolama oturdu.

10. Derhal Nüzhet'in odası ile annesinin ve babasının yattıkları oda arasındaki mesafeyi ve tehlikenin haritasını zihnimde ölçtüm.

Biraz rahatladım.

11. Sık sık nefes alıyordu. Biraz açılan şalının önünde, o âna kadar bu derece olgunlaşmış olduğunu esvaplarının üstünden anlayamadığım göğsünü gördüm ve yepyeni bir Nüzhet keşfettim. Yanımda bir başka insan.

12. Baktığımı görünce göğsünü kapadı:

- Uyuyamadım, dedi.

- Ben de uyuyamadım.

- Sen niçin uyuyamadın?

- Sen niçin uyuyamadın?

- Ben bir şeyler düşündüm.

- Ben de bir şeyler düşündüm.

- Sen ne düşündün?

- Sen ne düşündün?

Nüzhet'in bir kahkahası daha.

- Böyle giderse sabaha kadar konuşamayız, dedi.

13. Nadir fırsatlarda olduğu gibi, Nüzhet'e karşı istihza duyabiliyordum. Fakat arada bir vücudunun hareketleriyle bu istihzama arzuya kalb ediyor ve öldürüyordu.

14. Benim istihzama onun açılıp kapanan şalı arasındaki sessiz mücadeleye devam ederek konuşmaya başladık.

15. - Ben bu adamı düşünüyordum, dedi.

- Hangisi o?

- İşte... O doktor Ragıp mı nedir? Hani beni isteyen adam.

16. - Ey?...

- Ben onunla evlenirsem ne olur? diye düşündüm.

- Ne mi olur?... Bilmem?

17. Bunu gayet tabî ve kayıtsız söylemeye çalışmışım; hattâ alâkamı gizlemek için yastığının altındaki mendilimi aramakla meşgul görünüyor, mendil bir iki defa elime geçtiği halde bulamamış gibi yapıyordum. Susmaya mecbur oldu.

18. Ruhumun üstünde bir ağırlık duymaya başladım. İçimde, Nüzhet'in "Ne mi olur?" sualine türlü türlü cevaplar sıralanıyordu. Fakat zannediyorum ki, bunları ne

kadar gizlemeye çalışırsam çalışayım, Nüzhet hepsini anlıyor. Öyle ise bunları gizlemek faydasızdır, söylemek de faydasız; bu iki şeyden başka bir şey yapamayacağım için bunalıyorum. Artık mendili de bulmuş olduğum için azabımı örtecek herhangi bir hareket bahanesinden mahrumdum.

19. Nüzhet beni kurtarmaya çalıştı:

- Peki... Sen söyle... Ne düşünüyordun?
- Birçok şeyler...
- Ne gibi?
- Birçok... Anlatamam... Kısa kısa, başka başka, birçok şeyler...

20. Artık sesimi idare edemiyordum. İrademle bütün alâkasını kesen bu ses, kendimden bile gizlediğim derin bazı heyecanlarımı ele veriyor, beni bile hayrete düşürüyordu... Sustum ve gözlerimi de önüme eğerek saklamaya çalıştım. Bu zaafıma da isyan etmek istiyordum.

21. Artık Nüzhet havaî konuşmak zorunda kaldı:

- Yarın sen erkenden kalkacaksın değil mi?
- Evet... Sekiz buçuk trenine yetişmeliyim.
- Öyle ise uyumalısın.
- Uykum da yok.
- Başını yastığa koy, uyursun.
- Zannetmiyorum.
- Uyursun, uyursun. Haydi... Ben seni örterim.

22. Elini omuzuma koydu ve ısrar etti. Artık merhamete lââyık olduğumu anlamaktan utanmayacak kadar mukavetimi ve gururumu kaybetmişim, teslimiyetin zevki içinde başımı yastığa koydum.

- Hastalanırsın diye korkuyorum.

23. Diyerek avucunu alnıma koydu ve saçlarımı okşamaya başladı. O vakit, içimde sıkışan duygular için yeni bir mecra keşfettim; eğer bu duyguları o tarafa doğru sevk edebilecek olursam, yalnız kurtulmakla kalmayacaktım, o anda mes'ut olacaktım.

24. İçimde bu inkılâp birdenbire oldu, Nüzhet'in kollarını birdenbire tuttum, ve ona yepyeni gözlerle baktım.

25. Evvelâ biraz şaştı, sonra beni dikkatle süzerek bir şey düşündü; elâ gözlerinin bir yandan öte yana şeytanî bir yarım çizdiğini gördüm ve daha fazla cesaretlendim.

26. Vücudunu kendime doğru çektim, bıraktı, göğsü göğsümün üstüne düştü ve hararetlerimiz birleşti. İkimiz birden, yahut ikimizden birinin kalbi şiddetle çarpıyor, Nüzhet'in göğsündeki yayları oynatıyordu. Bir avucumla başını tuttum ve başıma doğru çektim.

27. Dudaklarımız birbirine değer değmez, Nüzhet, elektrikli bir maden parçasını öpmüş gibi sarsıldı ve bir sıçrayışta ayağa kalktı.

28. Biraz durdu, göğsünü şişiren derin bir nefes aldı, belki bir şey söylemek istedi, fakat hiçbir şey söylemeden, hattâ nefesini boşaltmadan geriye döndü, koştu ve odadan çıktı.

29. Bir anda hem onu, hem kendimi anlamak ihtiyacıyla, hareketsiz ve şaşkın durakladım. Şilte ve yorgan tutuşmuş gibi vücudumu alevler içinde hissediyordum. Yorganımı attım ve yatağın içinde oturdum. İçimde büyük bir boşluk açıldı. Kalbimin çarpıntısından başka hiçbir şuurum kalmamıştı. Bu derunî boşluğu doldurmak için etrafa kulak verdim. Erenköy mırıldanıyor. İnce ve hafif böcek sesleri, tren düdükları ve köpek havlamaları, birbirine sarılarak bir ses yumağı halinde büyüyor, gecenin bir çok derin ve gizli sesleriyle karışıyor, rüzgârlara bürünüyor, baş döndürücü bir uğultu halinde yükseliyordu.

Birdenbire vücudum gevşedi, omuzlarım düştü.

30. Başımı yastığa koydum.

Hafif bir titreme. Uyuşukluğa benzer bir uyku istidadı. Hafif dalıp uyanmaları ve küçük kâbuslar. İsmimi çağırıyorlar gibi. Yatağımın başında fısıldaşmalar, hayatımla münasebeti olmayan kısa bir rüya. Sonra âni bir uyanıklık, şuursuz bazı hâtıralar. Dikkatin birdenbire artması. Bir hâdisе bekleme. Dizimde hafif bir sızı. Zorlukla dönüyorum, sağlam dizimi kısıyorum. Bir rahatlık. Gevşiyorum. Göğsümün üstünde kat kat yelekler çözülüyormuş gibi bir hafifleme var. Dalıyorum.

14.Hâlâ Uyuyan Genç Kız

1. Sabahleyin Paşa beni görmek istemiş. Yatak odasına girdim. Şunları söyledi:

2. - Hazır Haydarpaşa'ya gidiyorsun, oradan bir arabaya bin, Kadıköyü'ne git, yeni bir roman al, o dün akşamki roman beni sarmadı, uyuya kalmışım... Sonra postahaneye gir, annene bir kart yaz ve burada bir ay kadar kalacağımı haber ver. İsterse o da gelsin. Yengenin beklediğini de yaz, hem senin tatilin. Boş geçirme. Burada havadan istifade edersin.

3. "Yengen" dediği karısı, ona para çantasını uzattı. Paşa bana bir altın verdi, bunun yol ve kitap parası olduğunu söyledi.

4. Güç vaziyetimde beni biraz daha serbest bırakmak için yengemin odadan çıkmasından da müteessir oldum.

5. Paşa düşüncemin yolunu değiştirmeye çalışıyor:

- Allah aşkına, oğlum, kitabı alırken baş tarafından biraz oku... Öyle uzun uzun tasvirler olmasın. Gece o meyhane rüyama girdi. Sen kitap okurken ben romana rüyamda devam ediyordum.

6. - Benim de rüyama girdi.

- Hastalığından da iyi haberler getir.

Gülümseyerek çıktım.

7. Köşkün bahçesinde Nurefşan yanıma geldi, hiçbir şey sormadığım halde usulca dedi ki:

- Daha uyanmadı mı?

- Kim? Diye sordum. (Anladığım halde).

8. Nurefşan, anlamayışımdan yahut anlamaz görünüşümden gücenmiş gibi başını önüne eğdi ve ellerini birbirine sürterek mırıldandı:

- Küçük hanım.

9. Ben, istediği gülüşü esirgemeyerek bahçeden yola çıktım.

Nurefşan'ın suç ortaklığını kabul etmiş oluyordum.

15. ZAVALLI YORİK

1. GAYET yüksek bir kapı. Kırmızı bir fener üstünde şu kelimeler: “Yarahlılara ilk yardım.”

2. Bu vait karşısında bana her vakit gelen ürperme ile içeri girdim. Taşlık. Yüksek tavan. Bütün sesler büyüyor: Ayak sesleri, insan sesleri ve uğultular. Taşlara sürünen kumlu ayakkabıların gürültüsü top gibi patlıyor.

3. Hızla girip çıkanlar, ağır ağır ve aranarak yürüyenler, bir köşede bekleyen askerî elbiseli fakülte talebesi, beyaz gömleklî asistanlar, doktorlar, yanımdan geçerken bıraktıkları meslekî koku ile kendilerini tanıtan eczacılar, duvarlardaki cetvelleri okuyan hastalar. Gayet vahim işler etrafındaki sessiz faaliyet. Burası bir resmi daireye, bir mektebe, bir hastahaneyeye, bir hamama, bir mağazaya, bir kışlaya ve bir mabede aynı zamanda benzer.

4. Benim doktoru buldum. Operatörü beklemek lâzım. Teşrih sınıfında ders veriyormuş. Bana kaç defa lâboratuvarları, sınıfları, ameliyathaneyi gezdiren doktor, hastalığa ait herşeye karşı tecessüsümü biliyor. Teşrihhaneyi görmemiştim. Bu sefer beni oraya götürdü.

5. Büyük bir odaya girdik. Duvarları boydan boya kaplayan camlı dolaplar, içinde iskeletler, ortada sıra sıra masalar. Üstlerinde örtülere bürünmüş, insan şeklinde bir şeyler.

Masalardan birine yaklaştık.

Doktor örtülerden birini kaldırdı.

6. Bir ölü. Çırçıplak, sapsarı, upuzun bir vücut. Sivri yerleri morarmış, kaburgaları siyahlanarak fırlamış. Adaleler düşük. Kollar ve bacaklar incelmış. Bir bacağı uzamış, öteki hafifçe yana kıvrık ve dizi yukarı kalkık. Başı yana dönük ve masanın kenarına doğru biraz kaymış. Ucu sivri ve etrafı mor bir daire ile çevrili burun uzamış, şakakları çökmüş ve traşı gelmiş. Alnı çok buruşuk. Yüzünde de şiddetli nefret ve azap: Hâlâ yaşıyormuş gibi, işkence çekiyormuş gibi, hâlâ içinde büyük duygular varmış gibi.

7. Gözlerim öteki masalara gitti. Her örtünün altında böyle bir tane var.

8. Doktor: “Bu taze bir kadavra, yeni gelmiş.” Dedi. “Taze” ve “Kadavra” kelimelerinin garip tezadı beni ürpertti.

9. Doktor anlatıyordu:

- Bu zavallı, dünyada hiçbir şeyleri olmayan insanlardan... Bunların öldükten sonra bir mezarları bile yoktur. Fakat, bu, teşrih için iyi bir kadavra. tepeden tırnağa kadar adaleleri sayılıyor. Hem yağsız, yavan bir ceset, teşrih bıçağını yormaz.

10. Ve doktor birçok fennî tafsilât veriyor.

11. Artık onu dinleyemez oldum. Bir iki ay evvel okuduğum “Hamlet”in mezarlık sahnesini hatırladım. Orada, Kralın soytarısı “Yorik”in kafatasını eline alan Prens’in sözlerini, bir musiki parçası gibi içimden mırıldandım:

12. “Heyhat! Zavallı Yorik! Ben onu tanıdım Horatio. Soytarıların en neş’elisiydi: Velût bir muhayyele. Bin defa beni kollarında gezdirdi; fakat şimdi manzarası hayalimi dehşetle nasıl dolduruyor! Kalbim nasıl...”

13. Doktor beni dürttü. Elini örtüye sararak parmağını ölünün ağzına götürdü, siyahlaşmış dudağını biraz sıyrdı:

14. - Bak! dedi. Dişler!.. Biliyor musun? İnsan öldükten sonra dişlerine bir şey olmaz, son nefesinde nasılsa öyle kalır. Burada, her ölünün ağzında, hayatında dişlerine ne kadar itina ettiğini anlayabiliriz... Bak, şurada çürük diş...

15. Bir tikslenme hareketi yaptım, derhal ölüyü rahat bıraktı.

16. Odadan çıktık, hafif hafif yürüyoruz. Ne ağır koku! Bir posta vapurunu batırabiliriz. Ve ne sessizlik! Ayak seslerimiz bile hiç akis yapmıyor gibi çınlayıp sönüyor. Kendime gömülüyorum.

17. “Bin defa beni kollarında gezdirdi. Horatio! Bu soytarıların en alaycısıydı. Bin defa beni kollarında gezdirdi. Velût bir muhayyele. Kim bilir kaç defa öptüğüm dudakları şuracığa asılıydı. Zavallı Yorik!”

18. Buradan çıkıp teşrih dershanesine girelim, isterseniz... Tahammülünüz varsa...

19. Yok diyemedim.

Nasıl olsa operatörü beklemeye ve vakit geçirmeye mecburduk.

20. “Zavallı Yorik! Hani senin...”

“Hani senin o güzel kelimelerin, çılgınlıkların, şarkıların, dâvetlileri kahkahalara boğan şakaların? Hattâ şimdi...”

21. Doktor sordu:

- Size burası dokundu mu yoksa?
- Bir piyesten bazı parçalar hatırlıyorum.
- Biz o kadar alışkımız ki.

22. “Hattâ şimdi, şu ağzının yanındaki buruşuklukla gülmeye sen bile muktedir değilsin. Ne yanak kalmış, ne ağız. Haydi, git, şimdi güzel kadınlarımızdan birine tuvaleti arasında görün; ve ona de ki, yüzüne bir parmak kalınlığında boya süredursun, günün birinde şu cazip şekle istihale etmekten kurtulamayacaktır. Bu fikre onu güldür.”

23. Teşrih dershanesine girdik. Amfiteatr. Operatör, elinde âletler, önünde mermer masa, üstünde bir ölü. Kolu kesiliyor.

24. - Efendiler!... Amputation ameliyatlarında herşeyden evvel dikkat edilecek nokta...

“- Rica ederim, Horatio, bana bir şey söyle.”

“- Ne söyleyeyim efendimiz?”

16. İlk Lokma

1. Dersden çıkınca fakülteyi çabuk terk etmeye mecbur olan operatör, o gün bana bakmadı, yalnız doktorlara dedi ki:

2. - Mithat Bey! Bu çocuğa anlatınız, mutlaka koltuk değneği kullanmalıdır, hâlis “arthritis”dir bu, şakaya gelmez, hastalık “extra-articulaire” değil ki...

3. - Öyle demişler.

- Haltetmişler! Ben bu dizi daha önce de gördüm, biliyorum.

4. Bana döndü:

- Yavrum! Sonra bacağını bütün bütün kaybedersin. Mutlaka bir koltuk değneği lâzım. Bak yürürken de zahmet çekiyorsun.

5. Ver ters yüzü dönerek, hiç zahmet çekmeden yürüyüp gitti.

6. Benim doktor, bahçede, kolunu bana verdi.

- Rica ederim, yaslanınız, Operatörün hakkı var... İhmal etmeyiniz. Hiç olmazsa bir baston.

7. Yokuşu ağır ağır iniyoruz. Hafif bir rüzgâr.

8. Her vesile ile bana ders veren doktor söylüyor.

- Bünye, bünye. Sizin için herşeyden evvel bu! Hastalığınız hem mevzii, hem bünyevîdir. Bol hava, güneş, bilhassa deniz havası... Bunları çok iyi bilirsiniz. Hastalığınız size âdeta amelî doktorluk öğretiyor... Bu rüzgâra bakın çok faydalı... Bu kadar esmek şartıyla... Daha fazlası cümle-i asabiyeyi kamçılar... Şurada bir lokanta var. orada hem dinlenirsin, hem yemek yeriz.

9. Bir köy lokantasına giriyoruz. Doktor, mutlaka bir et seçmemi istiyor ve bana bir yemek rejimi çiziyor.

10. Öteki operatörün kararını anlattım ve bundan çok müteessir olduğumu söyledim.

11. Düşündü, çok düşündü, “Osteite” diye mırıldandı; gene düşündü, tereddüt içinde söyledi:

12. O kadar korkmayın... Bir kere de biz görelim... Yarın değil öbür gün gelirsiniz, bizim operatör de bakar. Olabilir ki küçük bir ameliyatla, hattâ yalnız alçıyla, yahut yarım bir “İltisak-ı mafsal” ile kurtarınız.

13. Sonra kuvvetle tekrar etti:

- Bünye! Bünye... En mühim nokta bu. Çok yiyiniz! Bunları biliyorsunuz... Fakat, haydi bakalım, işte yiyeceğiniz geldi... Bunu bitirmelisiniz... İyi çiğneyiniz.

14. Hiç iştahım yoktu. Sun’î bir gayretle bıçağı bastım ve ilk lokmayı ağzıma götürdüm.

15. Fakat etin kokusu bana teşrihhaneyi hatırlattı. Birdenbire damağımda çürümüş bir insan eti lezzeti, genzimde ağır bir koku hissettim. Bu duygum bana o kadar hakiki göründü ki lokmayı yutamadım, çıkaramadım ve kıpkırmızı kesildim.

16. Lokantanı bahçesine çıktım ve geldim. Doktor biraz şaşırmış, fakat soğukkanlı duruyordu. Bir bardak su verdi.

17. Herşeyi anlamıştı. “Teşrihhaneyi gezmemeliydik”, dedi.

18. O koku bütün lokantayı ve genzimi dolduruyordu. Gördüğüm ölülerden birinin yanağını ısırmış gibiydim. Doktor: “Vah vah..” diye mırıldandı.

19. Halbuki mesele çok basit: İnsan hastalanır ve ölür.

“- Zavallı Yorik!”

17. Beni Karşılaman Sükût

1. Köşke girdim, fakat aşağı sofalarda, merdivenlerde, kapısı açık odalarda ve salonda kimseye tesadüf etmedim.

2. Paşa'nın yatak odasının önünden geçerken içerde hararetli bir konuşma duydum. Nüzhet'in sesi de geliyordu.

3. Biraz durakladım ve Paşa'nın küçük bir kahkahasını duymaktan gelen cesaretle içeriye girdim.

4. Paşa, uzun koltukta arka üstü yatıyor, Nüzhet pencerenin kenarına oturmuş, dizlerini sallıyor ve aynalı dolabın açık duran kapısı arasından yengemin kalın bacakları ile siyah elbisesinin eteği görünüyordu.

5. Ben girer girmez hepsi birden sustular. Beklediğim alâka yerine bu sessizlik beni şaşırttı ve bu şaşkınlığımı gören Nüzhet'in yüzünde bir istihza belirip belirmediğine bakmadan Paşa'ya doğru bir iki adım attım.

6. Beni gene o himaye etti ve ilk âlakayı gösterdi:

- Oo... İyi... Çabuk geldin... Ne haber?

Anlattım ki operatör beni muayene etmedi, yarın değil öbür gün. Anneme kartı yazdım, artık merak etmez. Bir roman aldım, cinaî ama güzel bir şeye benziyor.

7. Paşa sadece:

- Haydi bakalım! diye mırıldandı ve odayı gene sessizlik bastı.

8. Nüzhet'e baktım, başını pencereden dışarı çevirmiş ve dizlerini sallıyor.

9. Yengem, aynalı dolabın içine kapanmış. Kapısı hafifçe gıcırıyor.

10. Bu odada bir şey var, bu odada mühim bir şey var. Merak ediyorum. Anlamak istiyorum, beni karşılayan bu sessizliği yenmek istiyorum.

11. Kitabı Paşa'ya uzatmaktan başka bir hareket yapamadım.

12. Aldı ve bakmadan küçük bir dolabın üstüne koydu: "Ya. Eh... Pekalâ..." gibi tamamiyle anlayamadığım bir şeyler söyledi.

13. Aynalı dolabın kapısı gıcırdayordu.

Nüzhet pencerenin kenarından indi ve aramızdan çekilerek balkona çıktı. Ben de odadan çıkmak ve yalnız kalmak istiyordum, fakat yapamadım. Biraz sendeleyerek iki adım kadar geriledim.

14. Yukarı çıkayım.. gibi bi şey mırıldandım, kapıya doğru yürüdüm.

15. Oda kapısının yanında, ayakta Nurefşan, duruyordu. Onu ancak odadan çıkarken görmüştüm. O da bana garip gözlerle, birçok mânâlarla yüklü, dolgun gözlerle bakıyordu.

16. Odadan çıkınca nereye gideceğimi, ne yapacağımı şaşırılmıştım. Bütün bu ev, bütün bu insanlar bana yabancı geliyordu. Onları tanıtan bütün alâkalar, hâtıralar bir anda kaybolmuştu.

17. Merdivenlerden indim. Bahçeye çıktım.

Havuzun başında Nüzhet'le geceleyin oturduğumuz demir kanepeye oturdum. Fakat bahçeyi göremiyordum, o yaşında kuvvetli acıların bana verdiği geçici sağırlık ve körlük içinde idim; o acılardan biri ki, saniyeler içinde artıyor, azamiye çıkıyor, gözlerimin arkasında bir karanlık ve kulaklarımda bir uğultu yapıyor, kendimi taşıyamayacak kadar dermanımı kesiyordu.

18. Başımı arkaya dayadım. Bahçenin uzaklarında, yeşillikler arasında bahçivanın görünüp kaybolan iki kat eğilmiş vücudu gözlerimi biraz oyaladı. Fakat gene içim karardı. Biraz evvelki yatak odasından parça parça hayaller.

19. Paşa'nın çapaklı sesi. Nüzhet'in dizlerinde sinirlilik. Nurefşan'ın gözleri, aynalı dolap kapısının gıcirtısı. Ve bu ses, bu dizler, bu gözler, kapı, gizli şeylerin diliyle bana neler söylüyorlar! Bazan etrafımızda o kadar esrarlı bir hâdise olur ki ince teferuatına kadar bunu sezeriz, fakat hiçbir şey idrak etmeyiz; ruhumuzun içinde ikinci bir ruh herşeyi anlar, fakat bize anlatmaz, böyle korkunç işaretlerle bizi muammanın derinliklerine atar ve boğar.

18. Kuruntulu Adam

1. Boğuluyorum.

Kurtulmak için başımı kendi derinliklerimden çıkarıyorum, bahçeye bakıyorum. Oyalanacak bir şey arıyorum.

2. Yeşillikler arasında bahçivanın kambur sırtı. Hâlâ aynı noktada. Bir nebat, bir toprak parçası üstünde ne ısrar! Bütün ruhî ticaretini mert ve asil tabiatla yapan adam: Kendini ona emniyetle veriyor ve nebatla toprakla açtığı hesab-ı cârîde aldanmıyacağını biliyor, bunun için yirmi santimetre murabbai bir toprak parçası üstünde, güneşin altında, saatlerce, yorulmadan, mazbut bir heyecanla didinip duruyor.

3. Onu o kadar kıskanıyorum ki saadetinin içine daha fazla giremiyorum, kendime dönüyorum, fakat içimde ne kargaşalık! Bana tâbi olmayana binlerce hayaller ve hâtıralar, şiddetli bir anaför içinde savruluyorlar.

4. Arkandan bir şehir kaçıyor. Dizlerimde bir kerpeten. Hastalık ve tabiat. Çamların arasında beyazlıklar. Bünye! Bünye! Sizin için herşeyden evvel bu. Evimizin sokak kapası önünde çocuklar, birdenbire keskin bir çığlık. Daha sabrederim mi? Yengemin Paşa'ya uzattığı çanta ve Paşa'nın bana elini uzatırken yüzündeki şefkatin arkasına gizlenen istihfaf, istihza, nefret, hâkimiyet, mum ışığının sallantıları arasında uzanıp kısalan bir boy. Canlı, hareketli gözler, simsiyah ve hareketsiz. Uyuyamadım, diyor, ben de uyuyamadım, sen niçin uyuyamadın? Ben bir şeyler düşündüm, ben de bir şeyler. Gömleğinin üstünde bir şal... Arkamda açık duran balkon kapısından hafif bir rüzgâr giriyor. Hani benim kitaplarım? Çınlıçplak, sapsarı, upuzun bir vücut. Yanakları çökmüş ve traşı gelmiş. Horatio! Bana bir şey söyle! Ne söyleyeyim efendimiz?

5. Mermer masanın üstünde bir ölü. Heyhat! Ben onu tanıdım, Horatio. Soytarıların en alaycısıydı. Bin defa beni kollarında gezdirdi. Şimdi ne yanak kalmış, ne ağız! Bin defa beni kollarında gezdirdi. Velût bir muhayyele! Hani senin şarkıların, lâtifelerin, dâvetlileri kahkahalarla boğan şakaların operatörün bana bakışlarındaki merhamet, nefret ve ciddiyet. Ağır ağır yokuşu iniyoruz. Bir köy lokantası. Lokma. Zavalı Yorik! Horatio! Bana bir şey söyle! Ne söyleyeyim efendimiz?

6. Arkamda bir ayak sesi. Bir kahkaha. Ben doğrulmaya çalışırken bir kahkaha daha. Nüzhet:

7. - Ayol nerdesin?

Yüzüme dikkatle bakıyor, cevap bekliyor.

- Nerdesin? Odada aradım seni.

8. Gözlerimi önüme eğiyorum.

- Yoruldum, dinleniyorum.

9. Yanıma oturdu. Hâlâ gözleri yüzümde.

- Yok yok... Bir şey var... Gene bir şeyler kuruyorsun.

10. Cevap vermiyorum. Bir kere girdiği bu yolda zorla yürüyor.

11. Vallahi bir şeyler kuruyorsun. Neye canın sıkılıyor?

- Küçük şeylere.

12. - Söyle bana.

- Yorgunum.

- Haydi, söyle bana.

- Yorgunum... İstasyondan buraya kadar yürümek yordu. Biraz dinleniyorum. Şu bahçivana bakıyorum. Ne güzel çalışıyor.

13. - Haydi, haydi... Söyle bana.

- Yirmi santimetrelilik bir toprak parçası üstünde...

- Kuzum... Bir şeye mi darıldın?

- Hayır!

- Ben neye darıldığımı biliyorum.

- Hiçbir şeye darılmadım.

- Biliyorum diyorum sana.

- Hayır!

14. - Sen biraz evvel darıldın. Odadan çıkışından belliydi. Değil mi?

- Hayır... Darılmadım... Darılmış değilim.

- Ey!

15. Orada, benden gizli bir şey konuşuyordunuz gibi geldi bana... Dışarı çıktım.

- Hayır! Senden gizli bir şey konuşmuyorduk.

- Olabilir... Bana öyle geldi.

16. - Hayır! Bak sen ne vesveseli adamsın! Düşün, düşün de kendini anla! Senden gizli hiçbir şey konuşmuyorduk. Annem soyunuyordu, sen odaya girince o da aynalı dolabın kapısı içine saklandı. Ben sana işaret ettim, görmedin. Şimdi anladın mı? Bu vesveseleri bırak! Sen çok kuruntulu insansın! Kalk. Dinlendinse bahçivana görünmeden küçük salatalık koparalım, haydi.

19. Paris! Paris!

1. Ha!... Ha!... Tıpkısı be! Gözümün önüne geliyor Paris... Enstitü binası... Sonra Cumhuriyet heykeli vardır. Yamandır Paris. Bir daha göremeyeceğiz. İnşallah sen gidersen de görürsün... Benden geçti artık... Fakat insan romanları okurken Paris gözünün önüne geliyor... Hem bu, hoş bir roman... Aferin! İyi bulmuşsun... O yer altı meyhanelerinde ben yüzlerce defa kafayı... çektim... Apsent üstüne apsent...

2. Paşa, bol kahkahalar atıyor; okuduğum romanın yerli Paris tasvirleri hafızasının kapağını açmış, gençliğinin en taşkın yıllarına ait hâtıralarla ağzına kadar dolu bir bentten, yirmi beş senelik bir mazinin seli şarıl şarıl akıyordu. Bütün Paris hâtıraları. Ve bol ve gevrek kahkahalar, ki çocukluğumda Paşa bundan ne kadar çok salıverirdi ve her insanı bize hatırlatan, her insanı içimizde yaşatan bir ayırıcı alâmet varsa, Paşa'yı da bana hatırlatan, içimde yaşatan bu gevrek ve bol kahkahalarıydı.

3. - Ben diyordu. Paris'e gittiğim vakit Sadi Carnot Reisi cumhurdu. Kaç senelik mesele bu? Dur bakayım... 1887... Onüç, onbeş daha, yirmi sekiz sene evvel. Sen daha o vakit dünyada yoktun... Ne gezer? Ha!... Sadi Carnot Reisicumhurdu... Paris'in yer altı meyhaneleri vardı... Orada apaşlar toplanırlar... Hani romanda okuyorsun ya!... İşte o herif gibi üç değil, beş değil, on onbeş apaş oraya dolarlar... Ha!...İçlerinde politikacılar da vardır... Anarşistler!... Hepsi de Sadi Carnot'un düşmanları... Kapılar kapanır... Dışarıya gözcü konur... Polis gelmesin diye. Hoş polis herşeyi bilir ya... Arada bir bunları basar... Derken... Evet kapılar kapanır... Masanın üstüne bir anarşist çıkar, dehşetli bir nutuk söyler!... Hey! Aman Allah!... Gözleri kızarmış... Apsent üstüne apsent!... Bağırır dururlar:

- A bas Sadi Carnot!

4. Yâni "Kahrolsun Sadi Carnot!" diye haykırırlar... Kimi yere bardağı atar, şırakk... diye kırar... Artık herkes masaların üstüne çıkar, nutuklar, haykırışlar, hurrallar, bir neşe, bir coşkunluk, bir fırtına, kıyametler kopar!...

5. Göğsü yorulan Paşa biraz duruyor, hâtıralarının silsilesini kendi içinde seyre dalıyor, "Hey... Ah." Gibi iniltiiler salıveriyordu.

6. O tarihte biz, Harb-i Umumi'ye yeni girmiştik. İttihatçılar hâkimdi. Paşa, Fransız dostu ve Alman aleyhtarı, İttihatçılar'a düşmandı. Hep "Sabah" okur, muhalif fikranın muvaffakiyetlerini arardı. Bab-ı âli baskınından sonra, "Sabah" birden bire dilini değiştirmiş ve İttihatçılar'ın tarafına geçmişti. Hattâ Nazım Paşa'nın katlini ehemmiyetsiz bir vak'a gibi iki üç satırla yazmıştı. Paşa, en güvendiği gazetenin de bu ihanetini görünce, o günden beri matbuata da gücendi ve bir daha köşke gazete sokmadı. Bunun için gençlik hâtıralariyle karışan siyasi muhalefet ihtirası altmışını geçen bu ihtiyarı anarşist gibi diriltiyor, uykudaki enerjilerini ayaklandırıyor, coşturuyordu.

7. - Sonra, diyor, Sadi Carnot'yu öldürdüler... Ben o vakit Paris'te değildim... İstanbul'a gelmişim... Herifi İtalyan anarşistleri vurdu... Liyon'da... Anladın mı? Sen git, Paris'e git!... Bak orada romanda okuduğun Pont-Neuf'un arka sokağında bir yer altı meyhanesi vardır. Hoş, bugün duruyor mu acaba?

8. Nefesi kesiliyordu. Romanı okumaya devam ettim:

9. “Çünkü bir kapalı araba, sarı ve ölümlü ışıklar neşreden fenerleriyle Pont-Neuf'u geçti ve enstitünün parmaklığı önünde tevakkuf etti. Soluk gümüşi renkte bir şapkayı lâbis orta yaşlı bir adam, arkasında kısa boylu, kamburca diğer bir adamla arabadan atladı ve derhal emir verdi:

“- Lâmbaları söndürünüz!”

20. Gizli Konuşulan şey

1. Yatak odama girerken, kapının önünde Nurefşan'ı gördüm. Elinde bir şamdan:

- Sizi bekliyorum, dedi. Şimdi sizin cibinliğinizi kurdum. Sivrisinekler çoğaldı.

2. Odaya benimle beraber girdi. Etrafına bakıyor, benim daha fazla rahat etmem için odada yapılacak yeni işler arıyor, bulamamaktan canı sıkılmış görünüyor.

3. Ben sandalyeye oturdum ve onun çıkmasını bekledim; çıkmadı ve

- İş ilerliyor.

- Hangi iş? diye sordum.

- Bir iki güne kadar söz kesilecek. Küçük hanımı doktora veriyorlar.

8. Bu haberi elimden geldiği kadar tabii karşılamaya çalışarak dedim ki:

- Öyle mi? Nüzhet de bana söylüyordu. Demek buraya bir damat gelecek, fena mı?

9. Nurefşan, başını önüne eğdi ve memnuniyetsizliğini gizlemiyen bir yüz buruşuğu yaptı. Sonra anlattı:

- Düğünden sonra doktor, küçük hanımı Berlin'e götürecekti. Orada hastahanelerde çalışacakmış.

- Ya... Demek küçük hanımı kaybedeceksin.

- Ben bu evlenmeyi hiç istemiyorum. Paşa efendi de istemiyor ama, yengeniz istiyor.

10. Gene yüzüme baktı ve benden bu duygusunu paylaştığımı anlatacak bir söz bekledi. Hiçbir şey söylemedim.

11. Devam etti:

- Bugün siz Paşa efendinin odasına girdiğiniz vakit bunu konuşuyorlardı.

Birdenbire sustular.

12. Kendimi tutamadım ve şiddetle canlandım:

- Ya!... Ben bunun üstüne mi geldim?

- Öyle ya.

13. Küçük bir tereddütten sonra sordum:

- Ne konuşuyorlardı?

- Hanımefendi, doktorun validesinin söylediklerini Paşa efendiye anlatıyordu.

- Ne diyordu?

- Diyordu ki işte... Birkaç güne kadar söz kesilmeli imiş. Bir aya kadar da nikâh düğün... Sonbahara doğru doktor Berlin'e gidecekmiş, küçük hanımı da götürecekmış.

14. Nüzhet ne diyor?

- Gülüyor.

- Paşa?

- O da gülüyor. “Vay! Sen Berlin’e mi gideceksin?” diye alay ediyor.
15. - Peki Nurefşan... Sen o şamdanı bırak. Benim şamdanda mum kalmamış.
- Zaten bunu size getirmiştım.
- Pekâlâ. Allah rahatlık versin.
- Size de efendim.
16. Nurefşan çıktı.
- Size de efendim. Bana da mı?
- Ümit etmiyorum.

21. Nüzhet Bana Yalan Söyledi

1. Öyle bir yaşta idim ve öyle bir mizaçta idim ve çocukluğumda o kadar az oyum oynamıştım ve aldatmasını o kadar az öğrenmişim ki, yalan ban suçların en ağır gibi geliyordu; ve bir yalan söylendiği zaman insanların değil, eşyanın bile buna nasıl tahammül ettiğine şaşıyordum. Yalana herşey isyan etmelidir. Eşya bile: Damlardan kiremitler uçmalıdır, ağaçlar köklerinden sökülüp havada bir saniye içinde toz duman olmalıdır, camlar kırılmalıdır, hattâ yıldızlar düşüp gökyüzünde bin parçaya ayrılmalıdır filân... Zavallı mürâhik...

2. Nüzhet bana yalan söyledi.

Ah ben ruhumun içindeki o ikinci ruhu bilirim, esrarı gören gözleriyle ve esrarı duyan kulaklarıyla herşeyi sezer ve bana sezdirir ve beni aldatmaz, ah, içim beni aldatmaz.

3. Ben o gün odaya girer girmez herşeyi sezdim. Aynalı dolap kapısının gıcirtısı, Nüzhet’in dizleri ve Nurefşan’ın gözleri bana üç münâdi gibi haykırdılar.

4. - Hakikati seviniz, o da sizi sever; hakikati arayınız, o da sizi arar ve üstüne yalan Çin setleri gibi kalın duvarlar örsün, altında kalan hakikat bir ince iniltiyle, bir hafif rüzgâr dalgasıyla, herhangi bir küçük işaretle mevcudiyetini bildirir: “Buradayım!” der.

5. Nüzhet bana yalan söyledi.

Hem ne çabuk yaratılmış, ne mükemmel, ne güzel yalan! Annesi, aynalı dolabın içinde çıplakmış! Yalanlarla besli bir muhayyile hakikatin unsurlarını ne çabuk buluyor, etraftaki eşyayı, hâdiseleri kendi gayesine göre ne çabuk tertip ediyor ve

malzemesi hakikat olan, hakikî toprakla, alçıyla, suyla yoğrulan bu âbide en kuvvetli gözleri nasıl aldatıyor, ne san'at, ne san'at!

6. “Bak sen ne vesveseli adamsın!” ha?... Düşün, düşün de anla! Senden gizli hiçbir şey konuşmuyorduk. Annem soyunuyordu. Sen odadan içeri girince aynalı dolabın içine saklandı. Ben sana işaret ettim, görmedin. Şimdi anladın mı?”

7. Fakat Yarabbi, ben bu gece bu odada yatmaya niçin mahkûmum, niçin tâ buradan kalkıp evime kadar yayan gitmiyorum ve evimin sofasında baygın düşmüyorum?

8. Nüzhet bana yalan söyledi.

Bunu onun yüzüne vurmak istiyorum. Hakikat, yalana karşı mücadeleye beni memur ediyor. Mukaddes iş. Bunu yapacağım. Bütün hayatımı buna hasredebilirim. Dünyanın hiçbir Nüzhet'i yalan söylememelidir. (Zavallı mürâhik.) Tek başıma ben buna mâni olacağım. (Zavallı onbeş yaşındaki hasta mürâhik) Ben mâni olacağım! (Zavallı mürâhik... Zavallı...)

O gece uyuyamayacağımı anlıyordum.

9. Nüzhet bana yalan söyledi.

Fakat sabaha kadar nasıl sabredebilirim? Ah, gene odama gelirse...

Bu ihtimali düşünürken onun odasına gitmeği de düşündüm. Bütün mahzurlarını hesap ediyordum.

Büyük bir arzunun bana ilham edeceği akla gelmez tedbirlerle Nüzhet'in odasına gidebileceğimi kendime kabul ettirdim. Vakıa tehlike vardı. Çünkü Nüzhet'in odası Paşa'nın odasının tam üstünde idi ve en küçük ses aşağıdan duyulabilirdi.

Bunlara karşı tedbirler düşünürken vücudum daha evvel kararını verdi ve muhakemelerim bitmeden ayağa kalktım.

Bunlara karşı tedbirler düşünürken vücudum daha evvel kararını verdi ve muhakemelerim bitmeden ayağa kalktım.

Kapının eşliğinde biraz durarak etrafı dinledim. Tam sessizlik. Bütün köşk uyku ve karanlık içinde eriyor.

Sofanın ortasına kadar birkaç adım attım, gene durdum; bu sefer daha emniyetle Nüzhet'in oda kapısına geldim, hafif iki defa vurdum.

- Kim o? diye bir ses geldi, onun sesi.

Bu seste bile ben bir sinsilik, bir hilekârlık, örtünen, değişen, gizlenen ve aldatan bir şey keşfediyordum.

- Aç Nüzhet!

- Kapı kilitsiz.

Topuzu çevirdim, içeri iki adım atıp kapıyı kapadım ve durdum. Nüzhet yatağının içinde oturuyor, bana dikkatle bakıyordu. Bir dakika böyle geçi.

- Ne var? dedi.

Birkaç adım yaklaştım.

- Sana mühim bir şey söyleyeceğim Nüzhet. Odama gelir misin? Burada sesimiz aşağıdan duyulur.

Yüzüme hâlâ dikkatle bakıyor, bir şey söylemiyordu. Ciddi olduğumu gördü.

- Peki... Geliyorum... dedi.

22. Azgın Mürâhik

1. - Ben belki teselli edilmeye muhtacım, fakat bunu istemiyorum, anladın mı? Ben, yalan söylenmesini istemiyorum. Hem bu ne budalaca teselli! Aldandığımı anladıktan sonra daha fazla sıkılmayacak mıyım?

2. - Sen neler söylüyorsun kuzum? Ben bir şey anlamıyorum ki...

3. - Nüzhet! Beni hem dinlemeğe, hem anlamağa mecbursun. Ben sana diyorum ki, bana karşı doğru ol. Herkes yalandan nefret eder ve yalan söyler, hem herkesten fazla nefret ediyorum ve herkesten az yalan söylüyorum. Benim mizacım böyle.

4. - Peki ama bunları bana niçin söylüyorsun?

- Bunu anlaman lâzım.

5. - Hiçbir şey anlamıyorum.

- Nüzhet! Bunu anlaman lâzım.

- Hiçbir şey anlamıyorum, hayretler içindeyim, sana ne oldu, ne var? Gene ne kuruntular yaptın?

- Kuruntu değil. Ben hiç kuruntu yapmam. Ben hissediyorum, ben hakikati hissediyorum.

- Hangi hakikati?

- Benden gizlediğin hakikati.

6. - Of... ne tuhaf söylüyorsun. Ben böyle konuşulmasından hoşlanmam. Karanlık sözler... Kuzum, açık söyle.

7. - Bu gece sen bana çok üzüntü verdin.

- Niçin canım?

- Demin Nurefşan burada idi, ben bugün odaya girdiğim vakit neler konuşulduğunu anlattı.

- Peki

8. - Artık anlamam lâzım... Ve anlıyorsun. Fakat bu yalanı kapatmak için yenisini arıyor ve vakit kazanmaya çalışıyorsun.

9. - Fakat sen beni meraklan öldüreceksin. Ne yalanı canım?

- Sen bana dedin ki annen soyunuyormuş da aynalı dolaba saklanmış.

- Ey?

- Yalan...

10. - Sen sahi benden dört yaş küçüksün. Ve çocuksun. Nasıl ispat edeyim sana? Hiç... bak bana, bak yüzüme. Sana tekrar söylüyorum ki sen odadan içeri girdiğin vakit annem odada soyunuyordu. Ve aynalı dolabın içine saklandı.

11. - Bugün o doktorun annesi gelmedi mi?

- Geldi.

- Birkaç gün içinde söz kesilmesini istemedi mi? Düğünden sonra kocanın seni Avrupa'ya götüreceğini söylemedi mi?

- "Kocanın" deme, sinirleniyorum. Evet söyledi.

12. - Bugün, siz odada bunları konuşmuyor muydunuz?...

- Konuşuyorduk.

- Benden niçin gizledin?

- Gizlemedim. Sana bu gece herşeyi anlatacaktım, fakat bahçede pek canın sıkılıyordu, hem de bunlar uzun uzun konuşulacak şeyler. Geceye bıraktım. Annemin soyunup soyunmadığını öğrenmek istersen, şimdi hemen aşağı in, Nurefşan'ı uyandır, ona sor. O seni seviyor, doğruyu söyler.

13. Ben, bir nefes boşaltmışım. İnanmanın kurtuluşu.

Nüzhet Sevinçle:

- Ah! Koca çocuk! dedi.

14. Ben de gülümsedim ve çılgın bir sevinçle hâdisenin üstüne abanıyor, gayri hakikî bir nokta arıyordum; fakat bir kere, inanmanın şehveti başladıktan sonra, hakikat olduğuna iman edilen şeyi bütün iştihaklarıyla kucaklıyan insanlar gibi sevinçten çıldırıyordum, kuruntumun utancını duymayacak kadar mes'uttum.

15. - Haydi, şimdi soyun, yatağa gir. Ben de şalımlı alıp geleyim, üşüyorum.
Nüzhet'in odaya yarı çıplak geldiğinin o anda farkına varmıştım.

23. Nüzhet'in Uykusu

1. Nüzhet odadan çıkınca soyundum (Bir taraftan da Nüzhet'e itimadımı teftiş ediyordum.) yatağa girdim.

2. Nüzhet geldi, cebinliği açtı, içeri girdi ve yatağa oturdu.

Hâlâ onu sevdiğimi tamamiyle anlamıyordum, fakat sevinç içinde idim.

3. Ona dikkatle bakıyor, gözlerimi onunla dolduruyor, görüşüme karışan öteki eşyayı görmemeğe, onun gözlerimdeki aksini saf bırakmaya çalışıyordum.

4. Mum ışığında yarı çıplak, ne kadar güzelleşiyor! Her kıvılcığında bazı bir çocuk, bazı bir genç kız, bazı da bir kadın gibi beliriyor: Saçlarının gıdığından kurtulmak için başının yaptığı ilcaî küçük sıçrayışlarıyla bir çocuk, gömleğinden kurtulan yarı çıplak bir omuzun utangaç içeri kaçışıyla bir genç kız; ve arada bir, arzulu bir teneffüsle gerilen göğsünün ileriye çıkışı, kendini gösterişi ve kuvvetli kabarışlarıyla bir kadın.

5. Ve şalı idare eden kıvrak, zeki eller.

Ve ne şefkatli arkadaşı! Beni temin ediyor.

6. - Bu evlenme meselesi beni sinirlendirmeğe başladı. Söz kesmek bilmem ne... Bana sormadan ne bu!... Ben şimdi gülüyorum, hâlâ tuhafıma gidiyor ama... Günün birinde kızivereceğim.

Ellerini tuttum.

Canlanarak söylüyor.

- Bu adam bize iki üç defa geldi, arkasından beni istedi. Böyle evlenmem.

- Sen nasıl evlenirsin?

- Nasıl evleneceğimi bilmem, fakat böyle değil herhalde...

8. Nüzhet'i tekrar kucaklayarak kendime çektim. Daha doğrusu bu sefer kendisini bana o çekti (fakat ben gene cesaretimden mağrurdum) ağızıyla ağızımı arıyan o idi (fakat ben gene cesaretimden mağrurdum), elleri enseme birbirini buldu ve dudakları yüzümde nokta nokta dolaştı, sonra dudaklarımın üstünde durdu. Ben arka üstü yattığım için onun başının ağırlığı da dudaklarınkine zammoluyor ve benim dudaklarımı sıcak bir tazyikle yoğuruyordu... (Göğsümle göğsü arasında da aynı hâdise.)

9. Bu hal çok uzun sürdü. İlkönce bırakmak şerefini ikimizde kazanmak istemiyorduk.

10. Fakat, nihayet, Nüzhet'in yanağındaki ateşin biraz soğur gibi olduğunu hissettim. Biraz kımlıdadım, yüzüne baktım. Gözleri kapalıydı. Başı yana doğru kayıyordu. Hafifçe yatağın üstüne düştü. Üstüne eğildim. Uyuyor.

11. Uyuyuyor mu? Bir daha eğildim. Ağızı yarı açık. Derin ve titrek nefesler. Omuzları düşüyor, kolları gevşiyor. Gözkapakları inik ve erimiş. Uyuyor.

12. Başımı ona daha çok yaklaşıyorum, ve onu uyandırmamak için yüzümle yüzü arasında kıl kadar ince bir mesafe bırakarak, al al olmuş yanaklarının kokusunu teneffüs ediyorum. Yanan bir gül kokusu. Yüzümü boynunda, göğsünde gezdiriyorum ve başımın bu ateşli gül bahçelerinde yaptığı gezintinin bitmemesi için uyanmasını istemiyorum.

13. Arada bir uyanıyor, boynuma sarılı kollarını biraz daha sıkarak uyuyor. (Veya gibi yapıyor.)

14. Nihayet benim, yorganı açarak onu içeri almak için yaptığım hareketten tamamiyle uyandı, silkindi ve yatağın içinde oturdu. İki elimi de tuttu. Gözleri dalıyordu. Galiba uyurken görmeye başladığı rüya, uandıktan sonra da devam ediyor.

15. Birdenbire tekrar bana sarıldı, sonra yataktan indi, ayaklarının ucuna basarak uzaklaştı.

24. DEĞİŞİYORUM

1. ERTESİ gün, kendimi bedbaht sanmakta bu kadar acele edişime kıızıyordum. Bir gün evvel, kuruntularım yüzünden, kendisiyle bütün alâkalarımı inkâr etmeye kadar vardığım bu köşk, o gün beni her dakika sevindiriyordu. Paşa'nın bana fazla sevgisinden dolayı her vakit ciddî duran yengem bile, sofrada tabağıma yemek koyarken bu işinden zevk aldığını hissettiriyor:

2. - Yemelisin, yemelisin, ben seni burada şişmanlatacağım. Tamamiyle iyi olacaksın da öyle gideceksin... Bak bugün maşallah benzinde kan var. Erenköy sana iki günde yaradı.

3. - Paşa'nın da neş'esi var:

- Bak, bu getirdiğin romana bayıldım. Bu akşam da okuyacağız değil mi? Bakalım, herif kızı kaçıracak mı?

4. Nüzhet de bana cemileler yapıyor:

- Sen burada iken vakit ne güzel geçiyor... sıkılmıyorum. Sana alışsaks ne yapacağız?

Bu basit sözler bir aşk itirafı kadar gururumu okşuyor.

5. O günü akşama kadar Nüzhet'le bahçede geçiriyoruz. Mesut olduğumu şundan anlıyorum ki ne doktor Ragıp'tan, ne hastalıktan, ne aynalı dolaptan bahsediyoruz. Âdeta, hayatımızda bunların hiç biri olmamıştır.

6. Kükürt serpmek bahanesiyle bağa gidiyoruz ve yere eğilerek yapraklar arasında, dudaklarımızı birleştiriyoruz. Felâket gibi saadet de ne hızlı gidiyor! Nüzhet'e kocası olacak herhangi adam kadar yakınlaşmam için ne az mesafe kaldı! İstesem bu da olacak, fakat mesut olmayı o kadar unutmuşum ki bu sür'atten korkuyorum, daha fazla ilerleyemiyorum.

7. Nüzhet bana güzel bir rüya gördüğünü söylüyor, fakat bu rüyayı anlatmıyor.

- Niçin anlatmıyorsun? Anlatılmayacak bir şey mi?

- Sana bir şey anlatmak isterim ama bunu anlatamam.

- Utanılacak bir şey mi?

- Bunu söylersem rüyayı anlatmış olurum.

- Rüyada ben var mıyım?
- Güzel rüya dedim ya!
- Anlat kuzum, haydi anlat.
- Anlatırsam belki rüyayı bir daha göremem.
- Bu rüyayı hakikat yapamaz mıyız?

Ağızma küçük bir tokat vurdu ve şaşkınlığıma güldü.

8. Etrafıma bakıyorum. Bağ. Çocukluğumun bir çok seneleri bu köşkte, bu bağda, bu bahçede geçti. Fakat kendimi yeni bir dekorun içinde buluyorum, etrafımda herşey değişiyor, asıl ben değişiyorum; iki gün içinde ne hâdiseler! Ben iki gün evvelki kendimi ve iki gün evvelki etrafımı tanımıyorum.

9. Ve içimde geriye dönmek korkusu var. Hiçbir şey hatırlamak istemiyorum. Elimini cebime sokarken, bana iki gün evvelini hatırlatacak bir kâğıt parçasına, bir şeye rastlamaktan bile korkuyorum.

* * *

10. Bahçe kapısından içeri bir adam girdi, köşkün harem tarafına doğru yürüdü. Nüzhet bu adama çok dikkatle bakmıştı.

- Kimdir? diye sordum.

Nüzhet yüzünü buruşturdu, cevap vermedi ve yanımdan uzaklaştı ve adamın arkasından gitti.

11. Adam bir dakika sonra köşkün bahçesine çıktı ve Nüzhet yanıma geldi.

Hâlâ yüzünde can sıkıntısı vardı:

- Doktorun uşağı! Dedi. Bu akşam kendisi gelecekmiş, uşağıyla haber göndermiş.

12. Nüzhet, sükûtunun beni götüreceği ıstırapların önüne geçmek istedi.

- Yarım saat ben ona çıkarım, sonra seninle bahçeye gelir, otururuz.

Ben bir şey söylemedim.

Nüzhet devam etti:

- Sen de göreceksin onu, yarım saat filân konuşuruz işte... Olmaz mı?

Bir tek omuzumun küçük bir hareketiyle cevap verdim ve hiçbir şey söylemedim.

Yalnız, derhal bir endişeye düştüm. Bana bu kuvvet kendimden mi geliyordu, Nüzhet'ten mi?

25. Doktor Ragıp

1. Uzun boy. Seyrek, ince sarı saçlar. Etlerinin her parçası aynı pembelikte, sıhhatli bir baş. Daima gülmeye alışmış ciddi halinde bile gülümseyen bir ağız. Amelî ve haricî bir zekânın daralttığı muzip, derinliksiz, kıvrak mavi gözler. İçinde -bana baktığı zaman- gurur, müsamaha, şefkat ve yukarıdan aşağı inen bir takdir. Kenarları biraz yayvan enli bir İslav burnu. Az kımlıdayan bir vücut, dik duruş, gözlerin sinirsiz ve ölçülü bakışı. Mutedil bir zerafet. Bütün şahsiyette bir itidal, gayelere hendesî bir gidiş, sathî bir âhenk: Doktor Ragıp.

2. Mevzulara sükûnetle girerek konuşuyor. Sesi hafifçe titrek. Her sözünde ölçü hâkim: Rakam, mesafe, çizgi, harita, sayı.

- Efendim, bu trenler yirmi kilometre bile gidemez.

Yahut:

- Merkezi Erenköy olmak üzere bir daire çiziniz, Alemdağıyle Kadıköy arasındaki kutrun üstünde...

- Zavallı adamcağız günde otuz beş kere karısını düşünür, haftada iki defa onun gülümsediğini görmez.

3. Benim hiç konuşmadığımı gören Paşa, beni herhangi bir doktora bağlayan acı rabita üstünde bahis açtı:

- Ragıp Bey, dedi. İyi tesadüf. Bizim oğlumuzun dizinde bir şeyler oluyor.

4. Bana döndü:

- Anlatsana... Sen bu hekimce lâfları biliyorsun.

Doktor Ragıp Beyin omuzlariyle beraber ve mekanik bir intizamla bana çevrildi.

Hastalığının yalnız ismini söyledim.

Gözlerinden gurur çekildi ve yalnız şefkatle bakarak sordu:

- Ne zamandan beri?

- Yedi sene.

5. Nüzhet'in karşısında beni mahvedebilecek bir teessür ve merhamet gösterdi:

- O halde... derunî olacak: Tumeur Blanche.

Nüzhet bu kelimenin mânâsını bilmediği için tasdik ettim.

Fakat Paşa sordu:

- Ne demek o?

Bu suale cevap vermemesini istediğimi anlayan Doktor Ragıp:

- Hiç! dedi, yâni bünyevî bir hastalık...

6. Sonra bana:

- Alçıya kondu mu?

- İki defa. Belki gene koyacaklar. Birkaç kere de ameliyat oldum.

Yengem içini çekerek mırıldandı:

- Zavallı çok çekti.

7. Odayı zapteden bu merhametten ürkmeye başladım, fakat bu kuvvetli sarî duygu bütün ruhlara saldırıyordu. Paşa'nın da sesi ağırlaştı.

- Ne yapsak, Ragıp Bey, bu illet bizi düşündürüyor.

- Delâlet edeyim, Paşa hazretleri, bir iki büyük operatöre gösterelim.

Bu bahsi kesecek kadar şiddetle:

- Hepsine gösterdim, dedim.

Bir sükût oldu. Sesim o kadar fazla çıkmıştı ki aksi hâlâ kulağımda idi.

İfratımı tâdil edecek bir yumuşaklıkla dedim ki:

- Yarın fakültede yeniden bir konsültasyon yapılacak.

Ve büyük operatörün ismini söyledim:

8. Doktor Ragıp:

- Çok güzel!

Dedi, bu bahsin kesilmesini istediğimi de anlayarak başka mevzuya geçti.

Nüzhet iki defa salondan çıktı, girdi ve ikisinde de gözleriyle beni dışarı çağırıldığı halde yerimden kalkmadım.

Tecessüs -hattâ yeni başlayan bir sevgi- benim. Doktor Ragıp'ı Nüzhet'e tercih etmemle neticeleniyordu.

Galiba, düşmana dosttan fazla bağlandığımız alâka noktası budur.

26. Notlar

1. “Fakültede bilmem hangi koğuşun muavin odasıydım. İki karyola. Ortada yeşil bir masa, üstünde sürahi ve kitaplar. Duvarda bir elektrik zili. Sağda bir çamaşır dolabı.

“Odada kimse yok. Bizim Doktor Mithat Bey biraz dışarı çıktı. Burası Paşa'nın muavinlerinin odası imiş.

“Mithat Bey geldi. Bana soruyor:

“- Ne yazıyorsun?

“- Bu odada gördüklerimi.

2. “Şimdi iki erkek ve iki hıristiyan kadın içeri girdi. Erkeklerin sakallısı, kadınların birini muayene ediyor. Madamın da zoru dizlerinde. Üç sene evvel tifo olmuş.

* * *

3. “Operatör Paşa'nın odasıydım. Demin bir röntgen resmi aldırıldım.

“Bu oda bir müstatil. Sağda kapı. Beyaz örtülü kanepeler. Bir sedefli şark usulü sigara iskemlesi. Bir sandalya. Masanın üstünde bir saat. Bir yazı takımı, iki bardak gül, sahibi belli olmayan sivri siyah bir fes (galiba bizim doktorun), tampon, istampa, kahve fincanı, üstünde etiketi olmayan bir ilâç şişesi. Bir paket sigara.

“Duvarda, karşıda âdi bir ayna. Sol tarafımda, amfiteatrda yapılmış bir ameliyat resmi, yanımda bir derece, arkamda bir takvim. Kapıya yapıştırılmış bir sömestr kâğıdı, İstanbul'u bugünkü güzel haline getiren Paşa'nın odası.

4. “Operatör bana doğru geldi:

“- Otur oğlum, otur! Ne yazıyorsun?

“- Yalnız canım sıkılmasın diye bu odada gördüklerimi.

* * *

5. “Kapının dışında kalabalık. Sesler.

“Operatör ayağa kalktı ve kapıya giderek durdu.

“Talebe haykırıyor:

“- Derse gelecek misiniz efendim?

“Operatör öfke ile bağırdı:

“- Beni istemiyorsanız, idareye söyleyin, başkası gelsin. O, paşa ise ben de beyim.

“- Hayır efendim, estağfurullah! Sesleri!

“Yok... Herşeyi frañşman yapmalı, değil mi ama canım.

“Operatör itidalini kaybetmişti. Odaya döndü.

Yanlışlıkla kanepenin koluna oturdu. Kapıda duran bir talebeye bağırdı:

“Meselâ sana ‘Kal’ nedir? diye sorsam, bilmezsin.

“- Burada elbette bilmem, efendim.

“Cevaptaki cür’ete şaştım. Fakat şu ‘Kal’ bahsinin ne olduğunu bizzat doktordan soracağım. Dizim alçıya konacak galiba.

* * *

6. “Gardayım. Tren bekliyorum. Vaziyet fena. Operatör uzun uzadıya dizimi, röntgen camlarını muayene etti. Müthiş acılar geçirdim. Karar şu: Teşhis evvelâ kat’iyyen Arthirite Tuberculeuse. Tedavi: Evvelâ kat’iyyen bünyeyi kuvvetlendirmek. Operatöre kalsa ameliyat bir hafta içinde yapılacak. Bereket benim doktor:

“- Gidiniz, dedi. Erenköyü’nde istirahat ediniz, ama tam istirahat: Hem diziniz, hem ruhunuz... Biraz toplanınız... On - onbeş gün geçebilir...

7. “Nüzhet’e bunları anlatacak mıyım? Hayır!... Hattâ bu not defterini saklıyacağım. Belki eline geçer, okur, ona ve onlara diyeceğim ki ‘İstirahat lâzım, belki sonra küçük bir ameliyat. Dizim iyidir.’ O kadar.

“Gişeler açılmıştır. Bir davranalım bakalım.”

27. Küçük Bir Münakaşa

1. Paşa bana sordu:

- E... Doktor Ragıp’ı nasıl buldun, bakalım?

Bu سوالin ehemmiyetini derhal anladım: Ciddî bir danışma. Ben küçükken bile bazı fikirlerime ehemmiyet veren Paşa'nın artık bugünkü düşüncelerimden kendine göre amelî neticeler çıkaracağını biliyordum.

- Sevimli adam.

Dedim ve durdum. Sözlerimi tanzim ediyordum.

- Başka? Başka? dedi.

2. Kapıdan çıkmak üzere olan yengemin piyano üstünde bir şey aramak bahanesiyle odada kaldığına ve benim cevabımı beklediğine dikkat ettim.

- Başka?... diye biraz düşünür gibi yaptım. Cevaplarım hazırды.

3. Devam ettim:

- Kurnaz bir adam. Hilekâr demiyeceğim, aleyhinde bulunmak istemem, fakat basit bir insan.

- Ne gibi?

- Yalnız menfaatlerini sayacak kadar hesap biliyor.

- Pekâlâ... Bu adam...

Paşa durdu, yengeme bakıyor, kararını vererek devam etti:

- Bu adam bir kızı mes'ut edebilir mi?

- Basit bir kızı mes'ut edebilir.

- Meselâ bizim Nüzhet'i mes'ut edebilir mi?

Ciddi bir muhakeme yapar gibi sustuktan sonra, cevap verdim:

- Hayır!

4. Hâlâ piyanonun üstünde birşeyler arar gibi yapan yengem, biraz şiddetli bir hareketle bana döndü:

- Niçin? dedi.

Teşhisinden emin bir doktor sükûnetiyle cevap verdim:

- Çünkü, Nüzhet'in birçok arzuları vardır ki o adam anlayamaz.

Yengem, vücudunun birçok parçaları asabiyetle kımlıdanarak, sesini yükseltti:

- Ne gibi arzular? Bir genç kız ne isterse bu adam yapabilir: Rahat ettirmek, giydirip kuşatma, iyi muamele etmek...

- Hayır yenge! Bir genç kızın istediği şeylerin bu, binde biri bile değildir. Devir değişti. Hele Nüzhet sefalet görmüş bir kız değil ki, rahat etmek, iyi giyinmek onun için bir saadet olsun. O, zaten rahat. O başka şeyler ister.

5. - Ne ister?

- Kendine yakın bir insan ister. Koskoca bir doktorla anlaşamaz. Bu adam Nüzhet'ten on altı yaş büyük.

Yengemin daha fazla sinirlenmesinden çekinerek bahsi kestim:

- Fakat bunlar benim ilk görüşlerim. Siz o zatı daha evvelden tanıyorsunuz, daha iyi bilirsiniz.

6. Bütün bu konuşuşumda, kendimden ummadığım bir itidal, kendileriyle münakaşa edilmeyecek kadar haklı adamların itidalini göstermiştim. Paşa bir iki kısa kahkaha ile, bana taraftarlığını ilân etmişti.

7. Yengem, piyanonun üstünden rastgele birşey alarak dışarı çıktı. Bu aldığı şeyi sofada elinden atarak parçalaması bile mümkündü. O kadar sinirli bir yürüyüşü vardı.

8. Paşa ile aramda bir sükût oldu. Bu köşkün bütün kaderi bu sessizliğin içinde idi, benim kaderim de. Bunun vehametini hissediyordum. Hiçbir şey söylemeye cesaret edemedim.

Paşa mırıldandı:

- Nüzhet senin kardeşin. Onunla beraber büyüdünüz. O senin kardeşin!

Birdenbire hiç beklemediğim bu sözler karşısında hayretimi gizlemedim.

Bu bir ihtar! Her şeyi bilen bir adamın ihtarı.

10. Büyük bir cesaretle sordum:

- Yâni?

- sen onun iyiliğini istersin ve rastgele evlenmesini arzu etmezsin.

Te'vil mi ediyordu? Tasdik ettim.

28. Mikrop

1. Doktorun kat'i istirahat emri üzerine çoğalan bir ihtiyatla merdivenleri ağır ağır iniyor, pansumanımı yaptırmak için eczaneye gidiyordum.

Aşağı katta yemek odasının önünden geçerken sert ve yüksek sesli bir münakaşa duydum ve derhal benden bahsediliyormuş gibi kulak kabarttım; Nüzhet'le annesinin sesi:

2. - Anne (diyor Nüzhet, kendini bir mahkeme karşısında hararetle müdafaa edenlerin acı sesiyle) bana söyleme bunları... İşitmek istemiyorum.

- İşi! İşitmelisin! Canımı sokakta mı buldun? Maazallah... (Ses yavaşlıyor ve kelimelerin hepsini duyamıyorum.) Mikrop. Sonra... çekersin (Ses artıyor). Anladın mı? Çekersin!

3. - (Şiddetli) Anne! Ben vallahi (Ses azalıyor) değil... (Ses artıyor) vallahi yaklaşıyorum, vallahi uzak duruyorum.

- (Yüksek) Şakası yoktur kızım, mikrop bu...

- (Sinirli) Bana söyleme bunları...

- (Alçak sesle) Ayırttım... Çatalına kaşığına işaret... (Yüksek sesle) Evin her tarafı mikrop...

4. Daha fazla dinlemek istemeyerek yürüdüm, hızla köşkün bahçesinden çıktım; eczaneye gitmek istemedim ve evvelâ istasyonda bekleme odasında oturdum.

Benden bahsedilmediğine emin olmak için öteki ihtimallerin hepsini arıyor; fakat bir tane bile bulamıyordum; “mikrop” kelimesini hatırladıkça âdeta ismim söyleniyormuş gibi, ancak benden bahsolunduğunu anlıyordum. Pek mümkün ki, yengem Nüzhet’le benim aramdaki mesafeyi çoğaltmak için hastalığının sirayeti ihtimalinden istifade ediyordu.

5. İçimde âni bir karar doğdu.

Kendini tatbik ettirmek için muhtaç olduğu büyük enerjiyi de beraber taşıyan bu kararı vakit kaybetmeden fiile geçirmek istedim. Zira onun en kuvvetli düşmanı zamandı.

Hemen, o akşam evime dönmeye karar vermiştim.

Pansumanımı yaptırdıktan sonra, köşktekilere bu anî kararı, tabî göstermek için, güzel bahaneler arayarak yürüyordum.

6. Henüz akşam olmamıştı. Köşke girdim. Evvelâ salonu çıktım. Paşa orada. Nüzhet piyano çalıyor. Ben girince kalktı. Ona hiç bakmadan Paşa’ya doğru yürüdüm ve hemen kararımı söyledim:

- Müsaade ederseniz ben bu gece eve gideceğim.

Sebeup olarak, Erenköy eczanesinde pansumanların iyi yapılmadığını söylüyordum. Paşa'nın canı sıkıldı. Hiç olmazsa ertesi gün gitmemde ısrar ediyordu. Ben de ısrar ettim.

7. Fakat Paşa âdeta emretti:

- Yarın gidersin!

Derin bir kederle karışık ince bir sevinçle kabul ettim. Nüzhet hiçbir şey söylemiyor ve bu sükûnetiyle, beni anlayan tehlikeli bir mahlûk gibi görünüyordu.

8. Piyanosuna devam etti.

Odaya Erenköy akşamları doluyordu. Her şeyin uzaklaştığı saat. Güneş ve renkler çekiliyor. Odada madenî eşyanın donuk parlıtısı. Her şeyde bir iç çekilişi, bir sönme, bir hafifleme var. En katı cisimler bile eriyor ve Erenköy bayılıyor.

9. Başımı arkaya salıveriyorum. Teslimiyet. Biraz evvelki azimkâr hamlenin tersi. Nüzhet'in çaldığı havanın neş'eli ritmini duymuyor, yalnız melodideki elemi duyuyorum.

10. Köşke bu defa gelişimdeki ilk günü hatırlıyorum ve bana o gün başlayan bir hikâye, bugün bitiyormuş gibi geliyor.

Belki de bu, köşkte son gecem.

11. Nüzhet'e bakıyorum. Sade beyaz elbise ve piyanonun beyaz tuşları üstünde ağırlaşan eller. O da parçanın neş'eli ritmini kaybediyor. Ve beyaz elbise, beyaz tuşlar, eller kararıyor.

Gece.

Paşa'nın sinirli sesi:

- Lâmba!!

29. Kozmopolitlerin Hücumu

1. Ertesi gece de beni köşkte kalmaya mecbur eden bir sebep çıktı: Annem geldi.

Gece sofraya kalabalıktı. Yengemin daveti üstüne, doktor Ragıp'la annesi de yemeğe misafir gelmişlerdi.

2. Ben, Nüzhet'in yanında oturuyordum ve basit mevzular içinde konuşulan şeyleri dinlemiyordum, söze karışmıyordum.

Bir aralık ismimin geçtiğini duydum ve başımı kaldırdım. Ragıp Bey bana bakıyordu:

- Siz ne fikirdesiniz, efendim? dedi.

Konuşulan şeyi takip etmediğimi bildiren bir hayret gösterdim. Paşa anlattı:

- Ragıp Bey diyorlar ki, İstanbul'da gece yarısı, üçer beşer kişi, ellerinde birer kova siyah boya ile sokakları dolaşıyorlarmış ve neredeyse Fransızca bir ibare

görürlerse derhal siyahla kapatıyorlarmış. Sen ne dersin? Almanlara yaranacağız diye kırk yıldır öğrendiğimiz lisanı bize unutturamazlar ya!

3. Mevzuyu beğendim. Kime yaranmak olursa olsun, güzel Türkçe dururken, sokak levhalarına, tabelâlara Fransızca ibareler yazılmasına aleyhtar olduğumu söyledim. Paşa ve doktor, basit kozmopolit fikirleriyle bana hücum etmeye başladılar. Paşa, Fransızlar'a sevgisini içtimaî bir akide seviyesine çıkarmak için nafîle yoruluyor. Fransa'nın bizim kültürümüz üstündeki tesirlerine dair alelâde Tanzimat fikirlerini sıralıyordu. Doktorun samimi olup olmadığını bilmiyordum, fakat onun bütün delili, Türkçe'nin kifayetsizliğini iddiadan ileri geçmiyordu. "Reçetelerimizi bile Fransızca yazıyoruz." diyordu.

4. Ben, o zamanın fikirleriyle bu iki adamdan daha fazla mücehhez olduğumu anlamamın nefse itimadiyle, kuvvetli müdafaa ediyorum. Fakat sofrada en son hükmü verecek yüksek bir efkâr-ı umumîye yoktu. Benim mücehhez nazariyelerime karşı muarızlarımın müptezel teşbihler ve müşahhas delillerle müdafaa ettikleri tez, bu cahil efkâr-ı umumîyeyi aldatabilirdi. Benim en zayıf tarafım bu idi. Biraz Nüzhet'ten ittifak belliyordum. Aksi oldu. Nüzhet de şiddetle muarızlarıma katıldı:

5. - Ben, kuvvetlerimin yekûniyle münakaşaya girdim ve şahlandım. O derece ki Paşa bana çok kızıyor ve tecrübesizliğimden, cehaletimden başlayarak, izzet-i nefsimin daha derin taraflarına kadar hücum ediyordu.

Münakaşa tehlikeli bir şiddet aldı. Paşa'nın yüzü kıpkırmızı olmuştu. Boğazına sıkıştırdığı havluyu bollaıyor ve bastırıyordu. Ben de rengimi kaybetmiş olacaktım.

Kadınların gözlerinde korkunun ve endişenin kamaşmaları vardı. Birdenbire susmayı tercih ettim. Paşa sathî zaferini teyit eden birçok tafrafuruşluklar ediyordu.

6. Beni susturan şey nefretimdi. En basit içtimaî dâvaları anlamayacak kadar yabancı tesirler altında şahsiyetlerini kaybeden bu insanlarla münakaşaya mecbur olmanın küçüklüğünden muzdariptim. Türkiye'de ecnebi mekteplerin kuvvetli silindirleri altında yamyassı olan bu kafaların kesilmesinden başka çare görmüyordum. Ecnebi mekteplerini işgal suretiyle manevî kapitülasyonları kaldırdığı için hükûmeti beğenmiyordum. Bu mekteplerin benim aşkımda rol oynayacak kadar ileri gideceklerini evvelce tahmin edemediğim halde.

7. Sofradaki münakaşanın çirkin bir çocuğu doğdu: Sükût. Ruhlar acılaştı ve güzel bir mevzua girilemiyordu.

Ben salondan erken çıktım ve yattım.

Uyuyamadım, ağrılarım arttı, fakat ruhî azabıma nispetle çok asil, sade ve saf olan et ıstırabımı o gece sevdim.

30. Korkanç Yarın

1. Yengemin anneme ısrarı üstüne köşkte birkaç gece kalmaya mecbur olmuştuk.

2. Fakat herşey değişti. Münakaşa gecesinden sonra Nüzhet'le dargın gibiydik. Ne geceleri havuz başında buluşuyor; ne gündüzleri kükürt serpmek için bağa gidiyorduk. Paşa'ya roman da okuyamıyordum, kitap yarıda kalmıştı:

Uzviyetim de fena halde idi: İştahım kaçtı. Yaralarım fena. Ağrılar çoğaldı. Pansumanımı yapan eczacı bedbin müşahedelerini benden gizlemedi. Rengim de soluyordu.

3. Beni köşkte birkaç gün daha kalmaya mecbur eden annemin gelişi, bütün bu felâketlerin başlangıcı olmuştu. Köşkün derinliklerinde cereyan eden ruhî bir trajediden haberi olmayan bu kadın, yengeme her fırsatta doktor Ragıp'ı medih de ediyordu.

4. İstikbalime dair içimden fena işaretler almaya başladım. Üstüme devamlı bir melânkoli çöktü, her an susturan ve sarartan o derin elemelerden biri ki, beni kendi içimden de uzaklaştırıyor, ruhumu haritasını bilmediğim ıssız adalara götürüyor, beni kendi hudutlarımın dışına sürüyordu.

5. Bir gün, yukarı sofa balkonunda oturuyor, bağlara bakıyordum. Haziran. Öğle vakti. Erenköy yanıyor. Erenköy terliyor. Dizlerimi güneşe uzattım. (Benim doktorun tavsiyesi.)

Taze ve canlı yeşilini kaybeden bütün tabiatta ilkbaharın uzaklaştığını görüyorum.

6. Kendisine gıpta ettiğim bahçıvan, aynı nokta üstündeki ısrarından yorulmuyor ve isyansız gayretiyle, bana bir bahçede uğraşmak sevgisini telkin ediyor. Fakat, bir taraftan da beşerî ihtiraslarımızda yenildikçe tabiatı özlediğimizi, ondan biraz

kuvvet alınca yeniden büyük kavgaya girişeceğimizi anlamıyor değildim ve aspirin gibi muvakkat bir ilâçtan fazla tabiata kıymet vermiyordum, ümitsizliğimin son dereceye gelmesi biraz bundandı.

7. Arkamda Nüzhet'in sesini işittim:

- Burada mısın?
- Zannederim.

Gülmedi. Sesimin perdesi belki mâni olmuştu. Yaklaştı ve oturduğum koltuğun arkasına elini koydu. Birbirimizi görmeden konuşuyorduk.

8. - Artık Erenköyü'nden bıktım, dedi.

Samimi olsaydım ben de aynı cümle ile söze başlayabilirdim; derhal iştirak ettim:

- Ben de bıktım.
- Sivrisinekleri bile... yeknesak. Anlıyorum ki burada her gün, her gece çok benziyor birbirine.
- Pek.

9. Nüzhet'in yeknesaklıktan bu şikâyeti, fena isteklerin başlangıcı mıydı? Yoksa birkaç günkü dargınlığımızın bir genç kız ruhunda açtığı his boşluğundan yorulması mı? Bende her zaman derunî mücadeleyi teşvik eden bu türlü dargınlıklar, kendi kendisiyle didinmekten hoşlanmayan Nüzhet gibi tabiatlarda bütün ruhî faaliyetlerin durgunluğuyla ve can sıkıntısıyla neticelenebilirdi.

10. Ona, serbest olsaydı Erenköyü'nden başka nereye gidebileceğini sordum. İlk tahminimi kuvvetlendiren bir cevap verdi:

- Serbest olsaydım, Berlin'e kadar giderdim.

Mühim cevap. Nüzhet değişiyor. Doktor Ragıp'ın vaadi. Nüzhet'te yeni arzular...

- Niçin, Berlin'den başka yer değil? diye sordum.

11. Cevap vermeden evvel söyleyeceği şeyin tuhaflığına güldü:

- Çünkü ben coğrafya bilmem. Kolayca hatırıma gelen memleket isme Berlin.

Berlin'e gitmek elinde olduğunu söyledim. Neyi îma ettiğimi anladı. Sustu. Belki de bu bahsi açması bana bu darbeyi vurmak içindi. Hedefini gayet iyi bulmuştu.

12. Susmaya devam etti. Uzun bir sükût. Dakikalar geçiyor. Her an birbirimizden biraz daha uzaklaşıyoruz. Konuşursak, bunu hissettirmekten başka bir şeye yaramayacak. Bunun için susuyoruz. Ne onda bu büyük mesafeyi atlatmak ve ötekinin yanına varmak istediği, ne bende kuvveti var. bu sessizlik içinde zaman aramızdan bir düşman gibi geçiyor.

13. Nüzhet balkonun parmaklığındaki sarmaşıklardan kopardı, sonra aşağı indi, bahçivana seslendi, gene doğruldu, etrafına bakındı. Aramızdaki sessizliğe hareketleriyle hücum ediyordu.

Ben kımıldayacak hâlde değildim. Kanım sönüyor. Damarlarımın ince yollarında haşhaşlı bir hava yürüyor ve bütün adalelerim uyukluyor; içimde büyük bir enerjinin ölümünü duyuyordum.

Onunla aramızda herşey o kadar bitmiş ki bir kelime bile konuşamıyoruz.

14. Balkondan çıkıp gitti.

Ayak seslerinin uzaklaşmasını dinliyordum. Son. Bir şimendifer düdüğü. Keskin, acı ötüyor. Hayatımda büyük bir devrin kapandığı, korkunç yarına ilk adımı attığım an. Felâketlerimin başladığı saniyeyi tanıyorum. Hiç aldanmam.

31. TEHLİKE

1. EVİMİZE geldik. Felâket daha o gece başladı. Uyutmayan müthiş bir sancı. Kıvranyorum. Gece yarısından sonra annemi uyandırdım. Sıcak pansumanlar (faydasız). Dehşetli ifrazat. Sargılar dayanmıyor. Birkaç saat içinde fevkalâde zayıflıyorum, yanaklarım çöktü. Sararıyorum.

2. Sabahı zor ettim. Komşumuz bir arkadaşı çağdırtım. Hemen bir araba. Köprü, vapur. Kamarada etrafımı göremiyorum, arkadaşla konuşamıyorum, sancımın üstüne kapanarak tırnaklarımı avucuma geçiriyorum.

3. Fakültede bizim doktoru bulduk. Beni o halde görünce şaşırıldı. İtidalini kaybederek birkaç kere odaya lüzumsuz yere girip çıktı. Operatör derste imiş ve beklemek lâzımmış.

4. Bayılmak derecesine geliyorum. Öteki asistanlar da koştular. Suya eter damlatarak içiriyorlardı.

Doktor Mithat bir arkadaşına rica etti:

- Hastayı ikinci hariciye polikliniğine götürelim. Yarayı açarız, operatör gelinceye kadar... Fakat yürüyemeyecek. Bir sedye.

5. Sedye ile taşındım. Bahçeden geçiyorduk. Doktor ve arkadaşım başucumda yürüyerek soruyorlardı:

- Rahat mısın? Acıyor mu?

6. Poliklinikte masaya uzatıldım. Uykuya ve baygınlığa benzer bir uyuşukluk içinde gözlerim kapadım. Ağrı sağırlaşmıştı. Hattâ bacağımın hangi noktasında olduğunu anlamadığım derin sızılar. Kulaklarım uğulduyor. Samiamın karanlıkları içinde mâhut sesler. Madenî âletlerin camlar ve tepsiler içimde çıkardıkları ince, kırık sesler. Etrafimdakileri telâşlı ve ehemmiyetli konuşmaları.

7. Sargıların çözülüşünü gayet az duyuyordum.

Mithat Bey elimi tutuyor:

- Şimdi güzel bir pansuman yaparız, acıtmayız, ilâç koyarız, ağrı diner.

Herkes benimle meşgul. Şivesterler beyaz hayaletleriyle etrafımda geziniyorlar. Asistanlardan biri, Fransızca anlamadığıma hükmederek; "Tumeur

blanche”ların ekseriya bol akıntılarla ciğer veremi tevlit edebileceğini anlatıyor. Mithat Bey ona susmasını ihtar etti.

8. Ancak bir parmak temasından sonra dizimin açılmış olduğunu hissettim. Deri, hassasiyetini kaybetmişti.

Bütün asistanlar dizimin üstüne eğildiler. Vahametten başka bir şey ifade etmeyen küçük sesler çıkarıyorlardı.

9. Ağrı dinmişti. Ancak, mafsalda bir hareketle başlıyordu.

Asistanlar birdenbire doğruldular. Operatör içeri girmişti. Beni gördüğü halde bir kelime söylemeden musluğa gitti. Ellerini temizliyordu.

Masama yaklaştı ve dizime uzaktan bakarak yüzünü buruşturdu. Asistanlar beni nasıl bulduklarını, geceki ıstırabımı, ifrazatın pantolona çıkacak kadar şiddetli olduğunu, sedye ile taşındığımı anlattılar.

Operatör hiç kımıldamadan yaraya bakıyor, belki hiçbir şey görmeden, düşünüyordu.

10. Bir kelime söyledi:

- Fena.

Sonra bana baktı:

- Geçen gün böyle değildin. Sözümü dinlemedin, bak ne oldu! Başımıza büyük işler açıyorsun! Ben sana bu ayağı yere basma, dedim, sen inadına koşulara girmiş gibi harap etmişsin. Şimdi dizin değil, bütün bacağın tehlikede.

Ağzımdan bir inilti çıktığını duyunca:

- Fakat çalışacağız... diye teselli etti.

11. Asistanlara döndü:

- Pansumanı bitiriniz. Röntgene götürsünler... Doktora benim tarafımdan söyleyin; vak’a mühimdir, gayet mükemmel bir radyografi lâzım...

Mithat Bey’e hitap etti:

- Akrabanızdan mıdır?

Onun kadar yakın.

- Azami dikkat, azizim... Fistülleri görüyorsunuz. Bu hale gelen bir bacak tababeti korkutur... Röntgen yapılsın... Bir de bizim pavyondan bir koltuk değneği verilsin... Yenisini tedarik edinceye kadar bu ayak yere basmamalıdır. Kat’i istirahat.

Günde birkaç kere pansuman. Bünyeyi takviye. Hasta çok zayıf. Bunlar yapılmazsa ben bu gence bakamam. Nafile çalışmış oluruz.

12. Evvelâ koltuk değneği geldi. Kullanmasını beceremedim. Öğrettiler. Bununla attığım ilk adımlarda başım dönüyordu. Bir koluma arkadaşım, ötekine Mithat Bey girdi.

Röntgen kalabalıktı. Fakat Mithat Bey beni tercih ettirdi. Yedi sekiz resim çektirdi.

Hayatımız hemen her gün beraber geçtiği halde benimle hastahaneye ilk defa gelen arkadaşım, hayretten ve teessürden katılmış bir halde idi. Hiç bir şey söylemiyordu.

13. Koridorlardan geçerken herkes, bilhassa talebe bana bakıyordu. Hattâ Mithat Bey birkaç meraklıya izahat verdi.

Bahçeye çıktık ve biraz oturduk. Arkadaşım, hastalığa dair doktora birçok şeyler soruyordu.

Ben biraz açılmıştım. Günün ilk tebessümü bahçede oldu. Bu, arkadaşşıma ve doktora kahkahalı bir neş'e verdi. İstiraplarımı benimle beraber yaşamış olduklarını bundan anladım ve teselli buldum.

Fakat doktorun neş'esi çabuk kaybolmuştu. Düşünceli duruyordu. Benim de içimde korkular büyüyordu. Benim de içimde korkular büyüyordu ve doktora kuvvetli teselliler isteyen sualler sorduğum halde, zayıf vaitlerden başka bir cevap alamıyordum.

32. Bir Düstur

1. Evimiz birdenbire kalabalıklaştı.

Dostlar, komşular ve akraba gelip gidiyordu. Ben minderde uzanmıştım ve mukadder suallere verilmek için ezberlediğim cevabı her gelene, her sorana tekrar ediyordum.

Bir ferdin ıstırabı etrafında uyanan içtimaî alâka beni teselli ediyordu.

2. Büyük bir askerî hastahannede çalışan bir hastabakıcı kadın ahababımız bile muntazamı her gün uğruyor, pansumanlarımı yapıyor, harp yüzünden pahalılaştıran pamuk ve gaz bezi gibi hastahaneden getiriyordu.

Beni bir gün çalıştığı o hastahaneye götürdü ve bir Alman operatörüne gösterdi. Karanlık bir seririyatta alelacele dizime bakan bu Alman, yanlış bir teşhis koydu. Aynı hastahane başka bir genç Türk doktoru, hastalığıma çok alâka gösterdi ve yeni bir tedavi ile, Türkiye’de bulunmayan bir ilâcı mafsala zerkederek beni kurtaracağını söyledi. Yirmi gün bu doktora inandım ve mafsala sokulan demir borular içinde ilâcın sıkılmasına baygınlıklar geçirerek dayandım.

3. Aile, akraba, arkadaşlar, beni her gün en büyük operatörlere götürüyorlardı. Halbuki bu mütehasıslar hep, beni yedi seneden beri, kaç kere görmüşlerdi, hepsi:

- Aman bu bacak ne hale gelmiş?

Diye şaşırıyorlardı. Muhitimin telâşından anlıyordum ki, hastalığımda bana söylenmeyen bir tehlike var.

Hatta gene akrabamdan münevver ve zeki bir adam bana dedi ki:

- Sen bu hastalıktan mânen rahat etmek istiyorsan, bacağının tamamıyla kesilmesine kadar her felâketi göze al. Ne kurtarırsan seni memnun eder.

Ve bana Goethe’nin bir safsatasını telkine çalıştı. “Az ümit edip çok elde etmek hayatın hakikî sırrıdır.”

- Beni mânen büyük bir felâkete mi hazırlıyorsunuz? Bir şey mi biliyorsunuz?

Şüphemi arttıran zayıf bir inkâr ile cevap verdi:

- Yo... Hayır... Sana, ruhî mekanizmanı idare edebilmek için âdeta riyazî bir düstur veriyorum.

- Bacağımın tamamıyla kesilmesi ihtimali olabilir mi?

- Herşey mümkündür. Hattâ senin değil, benim bacağımın bile yarın herhangi bir ârıza ile kesilmesi mümkündür.

Ancak bu türlü mantık oyunlarıyla teselli bulmayacak kadar, hastalığın bana verdiği acı derslerle gözüm açılmıştı.

Günlerim endişe içinde geçiyordu ve ameliyata hazırlanmak için bünyemi kuvvetlendirmeye çalışıyordum.

33. Üçüncü Hâlet

1. İçinde hafif bir kemik ağrısının duman gibi gezindiği yarım karanlık, yarım şuurlu, birbirlerini gayet ehemmiyetsiz bir münasebetle takip eden, hepsi gerçek ve hepsi abes birtakım hayaller; uyku ile uyanıklık arasındaki ayırıcı perdeyi fasilasız dalgalandıran ve ruhun bir yarımını rüyada eriterek öteki yarımını hakikatle temas ettiren üçüncü bir hâlet.

Mehtaplı bir denize dalan adamın suyun içinde göz kapaklarını yalayan garip ışıkları, kulağını dolduran garip uğultular... Bunların arasında Nüzhet'in bin şekilde görünüşleri.

2. Bazı gayet açık hatırlanacak ve kâğıda yazılacak kadar berrak, muntazam, fakat söyleyeni de, dinleyeni de meçhul cümleler; bazı da rüzgârda savruluyormuş gibi bu kelimelerin birbirinin altından, üstünden sıçrayarak, uçuşarak, boşlukta hızla dönmeleri.

Sonra Nüzhet'in vücudu meydanda olmadığı halde, yalnız kokusunun ve sesinin beşerî bir şekil alması, meçhul unsurlarla mücadeleler, şekilsiz uçurumlar içinde yükselip düşüşler. Bazı bir isteğin gerçekleşmesi. Yaprakları servi kadar yüksek bir bağda, siyah-yeşil bir gölgelikte Nüzhet'le kucaklaşarak yerde uzanmak ve Nüzhet'in kulağımın dışından değil, içinden gelen sesi ve aydınlık bir konuşma:

- Berlin'e ne vakit gideceksin, Nüzhet?

- Bu gece sabaha karşı. Çünkü bu gece gitmezsem, altı sene tren yok.

Sonra bütün bir hayatın dağınık unsurları, birbiriyle alâkasız, hastahane âletleri, sedyeler, bahçıvanın kazması, bir borazan, arkadaşımın hayretle açılan gözleri; ve bir gözünün büyüyerek bir bardak suya istihalesi... Bir kemik üstünde testere, bir haykırış, cam sesleri, alelâde bir cümlenin bir tabur insan tarafından söylenişi gibi bir harıltı.

3. Ve bütün bunların arasında, bazı bir duman gibi hafif, bazı da yuvarlak bir cisim gibi sert, gezinen arada bir şiddetlenen kemik ağrısı. Dudaklarımda Nüzhet'in dudaklarının tadı.

Ve en garibi, gözlerimi açıp uyandığıma emin olduğum halde, kendimi Erenköy'ndeki odada yatıyorum zannetmem. İşte başımın ucunda dolap, şamdan. İşte oda kapısını görüyorum, gayet sarıh.

4. Hattâ rüyada olup olmadığımın şüphe edecek kadar da zekâm var, hattâ bu şüphe ile beş hassamı tecrübe ediyorum: Gözlerimi açıp kapıyorum (hep aynı oda). Kulak veriyorum. (Erenköy mırıldanıyor.) Yorganımı tutuyorum, yutkunuyorum, kokluyorum.

Ve kapı açılıyor, Nüzhet koynuma giriyor. Beni öpüyor, ağlıyor, teminat veriyor. Şüphe ediyorum, yatağın içinde oturuyoruz, başımı dizine koyuyorum, okşuyor, okşuyor.

5. Fakat omuzuma bir el dokunuyor. Gözümü açıyorum ve kendimi evimdeki odamda görüyorum, karşımda doktor Mithat. Bunu rüyamda zannediyorum, hakikate inanmıyorum, gözlerimi derhal kapıyor ve kendimi Erenköyü'ndeki köşkte buluyorum. Fakat Nüzhet kaybolmuş.

6. Omuzumdan sarsıyorlar, kulağımın bir ses:

- Benim, ben, Mithat...

Gözlerimi iyice açıyorum ve evimde olduğumu görünce içimi bir keder basıyor; hele doktor Mithat'ı görmek bana bütün felâketlerimi hatırlatıyor, teessürümü gizleyemiyorum, doktor bundan alınmış görünüyor.

* * *

7. - Kalkınız! Dokuz vapurunu kaçırmayalım, sonra operatörü bulamayız. Bugün en müsait gün. Kalabalık yok. Sizi iyi muayene eder.

Kımıldanmak istemiyorum. Yatağımın harareti, ümitten, aşktan ve tembellikten mürekkepmiş gibi vücudumu çekiyor.

Doktorun elinde saat.

Telâşını bana göstermek için mübalâğalı bir asabiyetle dolaşiyor, kalkmaya razı olduğumu anlayarak dışarı çıkıyor.

Kalkıyorum.

Yağmurlu gün.

Ve gayr-ı şuurumdan kapalı bir telgraf, açmaya korkuyorum, günümün nasıl geçeceğini düşünmüyorum.

Dizimin ağrısı, beni o anın hayatı içine sokuyor.

34. Mısralar

1. Haydarpaşa'ya kadar giderken arabadan vapura, vapurdan arabaya binmek bile beni son derece yormuştu. Bacağım çok ağrıyordu. Fakültede operatörü bulamamıştık. Henüz gelmemişti, beklemek lâzımdı. İkinci hariciye polikliniğinin önü hastalarla dolu, oturacak bir yer yok.

2. Bahçeye çıktık. Ben bir duvar dibinde kalasların üstüne oturdum. Mithat Bey, mektepte işleri olduğu için beni bir müddet yalnız bıraktı.

3. Dermansız, bitik, baygın bir halde idim. Başım dönüyor, gözlerim kararıyordu. Fakat büyük kapıya bakıyor, Operatörün gelmesini sabırsızlıkla bekliyordum.

Mithat bey de görünmüyordu.

4. Bütün vücudum titriyordu. Bir yere uzanıp dinlenmezsem kalasların üzerinde bayılacağımı sanıyordum.

Büyük kapıdan üç kişi girdi. Konuşarak yürüyorlardı. Ortadakini operatöre benzettim ve ayağa kalktım. Titreyerek yolları üstünde durdum. Gözlerim kararıyordu. Elimde tuttuğu röntgen camları kutusunu uzatarak ölgün bir sesle:

- Camlar hazır!... Geldim! dedim.

5. Üç adam hayretle bana baktılar. Ortadaki:

- Ne camları? diye sordu.

- Röntgen.

- Bir yanlışınız olacak, ben...

O zaman, göz karartılarım arasında farkedebildim ki bu adam operatör değildir.

6. Büyük bir utançla geri çekildim, pavyonun duvarına kadar gittim, arkamı taşlara dayadım. Üç adam bana dönüp dönüp bakarak uzaklaştılar.

Titriyordum, bayılmamak için yumruklarımı sıkıyor, dudaklarımı ısırıyor, mevziî tenebbühlerle canlanmaya çalışıyordum.

7. Karşımda küçük bir vadinin arkasında karanlık bir saha görünüyordu. Servilikler, Haydarpaşa mezarlığı.

Sabah güneşinin parlattığı renkli bir boşluk ortasında kapkara, donuk ve geceden kurtulmamış bir tabiat parçası gibi duran mezarlığa ara sıra gözlerim kayıyordu

ve acı sergüzeştimle bu manzara arasında gayri ihtiyarî bir münasebet tesis ederek ürperiyordum.

8. O günlerde beynime Fikret'in bazı mısraları dadanmıştı; ümitsiz anlarımda, bu mısralar, benim iradem haricinde, kendi kendilerine yaşıyor ve ses veriyorlardı; onların bu şairâne tasallutu, herhangi bir mürahikin iptidaî "Sentimentalite"sinden ziyade, hakikî ıstıraplarla dolu bir ruhî zemin bulabilmelerindendi.

O mısralar gene içimde canlandılar ve ses vermeye başladılar:

*Hep samt ü râşe saklı bu vâdi-i muzlimin
Her hatvesinde şüpheli bir hufre, bir kemîn
Hep samt ü râşe... Kaynaşıyor canlı gölgeler
Bir mahşer-i cümün gibi pürçüş u bîhaber.*

9. Gidip tekrar kalasların üstüne oturdum. Artık büyük kapıya bakmaktan utanç ve korku duyuyordum. Başımı avuçlarıma içine aldım.

Denizde, dalgalar arasında boğulacağını anladıktan sonra hiçbir hareket yapmayarak kendilerini suya salıverenler ve felâketi bir an evvel isteyenler gibi kendimi bırakmışım. Bir şey ümit etmemenin rahatlığından başka barınacak ruhî bir köşem kalmamıştı.

Artık hiçbir şey tahmin etmiyor, hiçbir şey beklemiyordum.

*Hep samt ü râşe saklı bu vâdi-i muzlimin
Her hatvesinde*

10. Vah, vah, vah! Mithat Beyin sesi.

Başımı kaldırıncı onun karşında büyük bir teessürle durduğunu gördüm.

- Sizi çok beklettim. Kim bilir ne kadar yoruldunuz. Aman kalkınız, kalkınız, içeri girelim.

11. Hariciye koğuşuna girdik, polikliniğin önünde hastalar azalmıştı. Doktor bana bir sandalye ve su getirtti.

12. Operatör gelmiş ve yukarıda ameliyat yapıyormuş.

Hademe dedi ki:

- Zavallı... O dârümuallimînli genç yok mu?... Onun bacağı kesiliyor.

Bu korkunç tesadüf beni bitirdi. Mithat Bey de bu haberin bendeki tesiriyle mücadele edemeyecek kadar zayıftı.

13. Epey bekledik.

Ameliyatın bittiği haberi verilince evvelâ Mithat Bey yukarı çıktı, operatörü gördü, sonra bana gelerek:

- Haydi yukarı çıkalım, orada muayene olacaksınız! dedi.

İki basamaktan fazla çıkamadım. Hademe ile doktor kollarıma girdiler. Ameliyathanenin önündeki sofaya çıktık.

14. Ameliyathanenin iki kapısı da ardına kadar açıldı ve eşikte tekerlekli bir hasta arabası duruyordu.

İçinde baygın yatan bembeyaz yüzlü dârümuallimînliyi gördüm. Artık bacağını tamamiyle kaybetmiş bulunuyordu; ve henüz ayılmadığı için bu felâketten şimdilik haberi yoktu.

35. Felâket Tebliği

1. Ameliyathaneye girdik.

Türlü türlü kimyevî maddelerin bol bol harcanmasından gelen ağır koku ve yapışkan, kokmuş bir sıcaklık.

Yerde kanlı pamuklar ve dağınıklık.

Operatörden başka herkesin, hastabakıcıların, asistanların yüzlerinde biraz evvel iştirak ettikleri facianın dehşeti.

2. Bir sandalyaya oturtuldum ve camları operatöre uzattım. Kendi kendime soyunacak dermanım yoktu. Soydular, sargıyı çözmeye başladılar. Hâlâ şiddetli ağrılar.

3. Operatör camları ışığa tutarak tetkike başladı.

“Püü...”, “Cık, cık, cık...”, “Vay, vay” gibi hep bedbin sesler, heceler mırıldanıyordu.

4. Dizim çözülünce bir pensle , sargıyı, pamuğu yukarı kaldırarak bir göz attıktan sonra yaralara eğildi. Bir saniyeden fazla bakmadan doğruldu. Gözleri evvelâ yüzümde, vücudumda gezindi, nihayet gözlerimde durdu.

Gözlerimin içine bakıyor ve hiç bir şey söylemiyordu. Şiddetle titremeye başladım. Söyleyeceği mühim şeylerin vehametini evvelâ gözleriyle haber verdiğini anlıyordum.

5. Ağır bir sesle sordu:

- Kaç senedir çekiyorsunuz?

- Yedi.

Mithat Beyin ve etrafındakilerin yüzüne baktı; gözlerinde korkunç bir şey seziyordum.

- Bu illetten bıkmadınız mı? diye sordu.

Suali çok manâsız bulduğum için yüzüne hayretle baktım, devam etti:

- Harap oluyorsunuz. Korkarım ki bütün hayatınız tehlikeye girecek... Bu illete bir nihayet verelim. Bu bacağı tamamiyle feda edeceksiniz, başka çare yok.

6. Yüzümde nasıl bir değişme görmüş olacak ki telâşla ilâve etti:

- Harp bitince bir güzel takma bacak yaptırırınız, rahat rahat...

Daha fazla duyamadım.

Arkamda duran birinin kolları arasına düşüvermişim.

7. Kuvvetli bir eter kokusu içinde ayıldığım vakit, kendimi ameliyat masasına uzatılmış buldum.

Mithat Bey ıslak elleriyle alnımı okşuyordu.

Ameliyathaneyi görmemek için gözlerimi kapadım. Dizimi sarıyorlardı.

8. Pansuman bittikten sonra masadan indim ve kaçmak için bana gelen yeni bir kuvvetle, âdetâ koşarak dışarı çıktım.

9. Mithat Bey:

- Aman dikkat! Bu asabiyet iyi değil! Siz metin çocuksunuz! Diyordu.

10. Bahçeye kadar hızlı yürüdüm.

Keskin bir öğle güneşi yüzüme vurdu. Gözlerim, içine soğan suyu kaçmış gibi yandı ve kamaştı.

Mithat Bey beni kendi odasına götürdü, istirahat ettirmek istemişti.

- Aman bir araba! Artık ben burada duramam.

Dedim ve boğazımı tıkayan hıçkırıkları zaptetmek için yutkundum.

36. Galeyan

1. Son günlerde etrafımı çeviren, küçük hassas cemiyetin galeyanı. Annemin gözyaşları. En uzak arkadaşlarımın ziyaretleri. Ümitler. Akrabada telâş (Fakat Erenköyü'nün felâketten haberi yok; ve duymasını istemiyordum). Adalar'dan ve Boğaziçi'nden mektuplar. Herkeste bir tavsiye illeti: Filân operatörün ihtisası. Doktor Mithat'ın faaliyeti, bir çok operatörlere müracaatı.

2. Bizim sofa da galeyanda. Her gün dolup boşanıyor, sandalyalar mütemadiyen yer değiştiriyorlar.

3. Ben minderin üstünde arka üstü yatıyorum; etrafımın telâşını seyrederken kendimi unutuyorum. Hattâ bazı kendimi hepsinden fazla sakin buluyorum, fakat bu kalabalıklar dağılıp da felâketimle başbaşa kalınca; dehşet. Vücudumun büyük bir parçasını kaybetmek hayaline bir saniye katlanamıyorum, içime baygınlıklar geliyor, ellerimle hasta bacağımı tutuyorum ve onun ölümünü kendi ölümünden daha dehşetli buluyorum.

4. Giyinip soyunurken, pansuman yapılırken, minderin üstünde uzanırken, dakikalarca, mahkûm uzvuma bakıyorum; her parçası, her hareketi, her yeni aldığı şekil bana birçok düşünceler veriyor. Canlanıyor, ehemmiyet kazanıyor, şahsiyet sahibi oluyor ve öteki sağlam uzuvlar arasında idama mahkûm bir kardeş gibi, endişeli bir hareketsizlikle susuyor. Cellâdın bıçağına teslim olacak olduktan sonra senelerce bu işkenceyi niçin çekti? Niçin kan ağladı?

5. Onu testere altında tasavvur edemiyorum; keskin bir çeliğin kalın bir kemik üstünde yürüyüşü - hele çıkaracağı ses - tüylerimi ürpertiyor. Fakat tahayyül etmekten daima kaçtığım bu korkunç tasavvur, en ummadığım zamanlarda beynime musallat oluyor. Evde bıçakla ekmek kesilmesine bakamıyorum.

6. Ameliyattan sonraki halimi düşünmek de ayrıca dehşet veriyor. Büyük bir uzvun boşluğunu hissetmeye nasıl dayanacağımı anlamıyorum, bir diş çektirdikten sonra bile yerinde ağızdan daha büyük bir boşluk kaldığı zannedildiği halde, ayrılan bir bacağın yerinde kalan uçurumun baş dönmesine nasıl alışılır?

7. Harp tebliğlerinde yaralı sayılarını okurken, hep kanlı maceraları benimkine benzeyen binlerce insanları düşünüyorum. Fakat bu beni hiç teselli etmiyor; hattâ hasta uzvumun bir obüs parçasıyla kopup gitmesini tercih ediyorum.

8. Nüzhet'in hayali bütün bu düşüncelerimden bir saniye ayrılmıyor; hep kendimi ameliyattan sonra ve Nüzhet'in karşısında görüyor, onun manzaram karşısındaki hislerini tahlil etmeye muvaffak olmadan başımı silkeliyor, yahut yerimden kalkıyor, yahut inliyor, yahut birini çağırıyor ve bu hayalden kaçıyorum. Fakat o beni kovalıyor. Ruhumun en kalabalık anlarında bile, yığınları itip dürterek sivriliyor ve şuurumu kaplıyor, ter içinde kalkıyorum. Bazan bu işkence içinde bunaldığımı anlayan etrafımdaki insanların, bana haykıran bir merhametle baktıklarını görüyorum.

9. Feci karardan sonra bana bakan gözlerin hepsi ne kadar derinleşti. Bütün bu gözlerde ruhumun akislerini görüyorum, hepsi tâ içime bakıyorlar ve içimi aksettiren birer küçük ayna gibi esrarlı bir karanlık, parıltıyla kamaşıyor, oyuluyor, derinleşiyorlar.

10. Bazıları da var ki büyük mahkûmiyetimi zâviyelerine sığdırmak için, hayretle kavsini aşan kaşlar altında büyüyor, katılaşıyor, aptallaşıyor, kırpışmıyor, gözlerimi yakalayan yapışkan bir parıltıyla yüzüme bakakalıyorlar.

Bazıları benim gözlerime intibak ediyorlar; benim gözlerim kırıldıkça, yumuldukça, büyüyüp küçüldükçe onlar da aynı hareketi yapıyorlar ve etraftaki sinirlerle adalelerin en ince kıvrılışlarına kadar hepsini taklit ediyorlar.

Nüzhet'in gözlerini merak ediyorum (fakat haber almasını istemiyorum) felâketlerimi bir kurutma kâğıdı gibi içeceğini tahayyül ettiğim bu gözlerin içine kim bilir ne kuvvetli bir tecessüsle bakacağım (fakat göz göze gelmeye katlanamam, bilmesini istemiyorum). Ve yaşardıklarını görmek! Bunu tahayyül ederken benim gözlerim yaşıyor.

37. Çocukların Hastahanesinde

1. Bu sefer demir parmaklıklı kapıdan bahçeye girerken, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu'na doğru, ağaçların bile sıhhatine imrenerek yürürken, camlı kapıların garip bir beyazlıkla gözlerime vuran ve içimde korku ile karışık yuvarlanan parıltıları arasında o dehlize girerken, yalnız değilim.

2. Yanımda Mithat Bey ve arkadaşım var. Bu sefer polikliniğin önünde beklemiyorum, dosdoğru operatörün odasına giriyoruz.

3. Koltuğa uzandım. Operatör ameliyattan çıkıp gelecek. Son ümit. Bacağımın en son vaziyetini görmeyen bir o kalmıştı.

4. Fakat ümidim çok zayıf.

Mithat Bey ve arkadaşım susuyorlar.

Ben yedi yıllık hastalık hayatımın birçok zamanların geçirdiğim ve havasında kendime ait bir çok şey bulduğum bu odayı seyrediyorum. Kaç kere bu koltukta uzanıp dinlenmişim.

İki sene evvel, küçük bir ameliyattan sonra, gene burada uzanmışım, gene aynı yerde duran şu yazı masasında operatör, deftere bir şeyler yazıyor ve benimle şakalaşıyordu:

5. - Sen izci misin? Bu metaneti nereden öğrendin? Bak, bacağı iyi olsun, futbol oynayacaksın! Fakat oynamasan daha iyi. Hastalık tamamıyla geçse bile o bacağı yorma!

6. - Ben futbol sevmem.

- Ha... Sen roman okumayı seviyorsun. Fakat onu da okuma, heyecan senin için iyi değil. sınırlarına dikkat et. El işleriyle meşgul ol.

7. O zaman bu tavsiyelerinden dolayı operatörü soğuk bulmuştum; mizacıma zıt ihtarlar yapan doktorlara kızılırdım bile: Hepsinde aynı kusuru buluyordum: Tedavilerinde hastanın psikolojisine yer vermemek.

8. Fakat keşke futbol oynasaymışım; belki de bacağımlı Nüzhet'in aşkı kadar yormazdı.

9. Operatör içeri girdi.

Beni görür görmez durdu:

- Ne o? Bu ne hal?

Aynı suali yanımdakilere de sorar gibi etrafına bakındı, sonra bana doğru koştu:

- Ne oldu? Ne zayıflık böyle bu?

10. Bana vekâlet etmesi için Mithat Bey'e baktım.

O, her şeyi anlattı. Operatör arada bir yüzüme bakarak Mithat Beyi dinliyordu. Hayret içinde:

- Kalk! Dedi bana, içeri girelim, bakalım...

Kalkışıma ve yürüyüşüme de dikkat ediyordu.

11. Muayene odasında, röntgen camlarına, dizime yarım saat kadar baktı. Bir derin nefes bıraktı. Ellerini temizleyinceye kadar bir kelime söylemedi. Sonra karşımıza

geldi. Kollarını kavuşturdu, omuzlarını tevekkülle öne doğru bırakırken, kaşlarını çatarak, dağılmak üzere olan kuvvetlerini topladı. Ümidin ve enerjinin bu medd-ü cezrinden söyleyeceğini tahmine çalışıyordum.

12. Başımı salladı ve Mithat Bey'e döndü:

- Azizim doktor! Verdikleri karar doğrudur. Dizi de, camları da görüyorsunuz. "Pèrioste"lar harap. Mafsal harap. "Ostèopèriostite" Ostèite" herşey var. Neresini kazıyalım? Bu ifrazattan korkuyor. Baksana hasta ne hâle gelmiş... Sen bu mel'un basili bilirsin.

13. Operatör yüzüme baktı.

- Fakat, dedi, "Amputation"lar bence tababete dahil bir iş değildir, bunu kasaplar da yaparlar ve bir balta vuruşta bir uzvu uçururlar. Biz, biraz tendürdiyot süreriz ve biraz da kloroformla hastayı uyuturuz. Farkı budur. Doktorluk, bu bacağı ve bu gençliği kurtarmaktır. Kendisine sorun, bu hastahane aylarca kalırsa, üç beş ameliyata dayanırsa kurtarmaya çalışırız, yoksa...

14. - Dayanırım! Diye bağırdım.

- Mesele yoktur, dedi. Dokuzuncu Hariciye'de yarın bir odamız boşalıyor, gelsin.

Mithat Bey:

- Kendisine söyleyiniz! Dedi. Bana şüphe ile bakıyordu.

15. Operatör, tehditkâr başını salladı.

- Bu sefer gelir o! Benim ihtarlarıma kulak asmaz ama bu sefer tababet değil, tabiat onu doğrudan doğruya tehdit ediyor. Hasta bu dili daha iyi anlar. Bir ay evvel sözümü dinleseydi başına bu felâket gelmeyecekti.

38. DOKUZUNCU HARİCİYE KOĞUŞU

1. KOĞUŞTAKİ odam; bir demir karyola, başında bir küçük demir masa. Yerde kırmızı muşambalar. Çınlıçplak mavi duvarlar. Üstümde bir entari ve bir robdöşambr içerisinde de yadırgıyorum.

2. Hep gittiler. Yapayalnız. Çıt yok. Odaya şimdiye kadar hiç tanımadığım yabancı bir akşam giriyor. Gittikçe artan karanlık, iki parça eşyayı da benden uzaklaştırıyor ve beni yalnız bırakıyor.

3. Odadan gündüz ışığıyla beraber bana ait her şey çekiliyor: Evime ait hatıralar, kalabalıklar, sevdiklerimin sesleri, bir çok şekiller, hayatımın parçaları, Erenköy, köşk, tren, vapur, fakülte, doktorlar, hastabakıcılar, hayatın gürültüleri, şehir, gündüzün sesleri her şey uzaklaşıyor. İçimde bir boşluk. Garip ve büyük bir his, derinliklerime doğru kaçıyor, gizleniyor. Ruhum karartılarla, sessiz ve şekilsiz gölgelerle, eşya arkasına saklanan hayaletler gibi kendilerini göstermeden korkutan meçhul varlıklarla dolu.

4. Kapım kapalı. Açmak istemiyorum. Açarsam hastahanenin benim için hazırladığı felâketlerin hepsi birden içeri girecek sanıyorum.

5. Karanlık bastı. Elektrik düğmesini çevirdim. Gayet zayıf bir ışık. Ancak odanın büyük çizgilerini görebiliyorum. Teferruat sarı bir belirsizlik içinde bulanıyor.

Kapıma vuruldu.

- Giriniz!

6. Işıklı dehlizin soluk çerçevesi önünde bir kadın. Bembeyaz bir gömleğin üstünde esmer bir baş. Siyah kaşlar, yuvarlak ve kabarık, akları parlayan, oyuklarına mıhlı, sabit, katı gözler:

7. - Yemeğiniz şimdi gelecek.

Çekildi. Yemek. Tiksinti.

Biraz sonra yemeğim geldi. Yaklaşıp bakmadım bile.

8. Zaman yürümüyor, dakikalar korkunç bir sıkıntı içinde uzuyorlar, hattâ dağılıyor, birikmiyor, toplanmıyor ve bir çeyrek saat olamıyorlar.

Aylar -kim bilir ne ıstıraplı aylar- geçireceğim yatağıma büyük bir korku içinde bakıyorum. Yorgana elimi süremiyorum, yalnız kenarına ilişip, geçici bir zaman

içinmiş gibi oturuyorum. Bütün yataktan garip bir koku, hastahane kokularının terkibine dahil bir unsurun kokusu yükseliyor. Galiba buhar.

9. Derhal büyük mesafeleri, çayırları, dağ başlarını özlüyorum: Nasıl olursa olsun bir hareket, bir şey istiyorum.

Hafızam kapalı.

Bazı hiçbir şey hatırlayamıyorum. Hattâ, kulaklarım bile tıkandı. Göğsümde müthiş bir tazyik var.

Bağırarak arzuları gelip gidiyor.

Yudum yudum su içiyorum.

10. Kapı tekrar açıldı.

Aynı kadın.

Tepsiyi almak için yaklaşınca, yüzüme, beni hiç anlamayan, varlığını inkâr eden gözlerle baktı.

Niçin yemediğimi soruyor. İhtimal benim garabetim karşısında değişen gayri beşerî bir ses, çatlak ve topraklı bir ses. Hiçbir şey izah etmeyen garip bir cevap mırıldanıyorum.

Çıkıyor.

11. Dehlizde fisiltılar.

Yumuşak muşambalarda terlikli ayak sürtünüşleri.

Uzak koşuhalardan ince haykırışlar geliyor. Türkü mü? İstıraplı bir çığlık mı?

12. İçimde her an artan bir hayretle gözlerimin irileştiğini hissediyorum. Sanki her saniye etrafımda tabiatüstü bir âlem doğuyor.

Geceyi bu odada geçireceğime inanmıyorum.

Beni burada zaptedecek kuvvetle mücadele ihtirasına gebeyim. Ruhumda büyük bir hazırlığın kımıldanmaları başlıyor.

13. Duvarda bir elektrik zili düğmesi gördüm, bir hareket yapmak iştiyakiyle düğmeye bastım.

Aynı kadın geldi.

Eşikte duruyor ve emri bekliyor.

Yüzüne bakıyorum ve hiçbir şey söyleyemiyorum.

Duruyor: Gözlerinin akları parlayarak, hiç kımıldanmadan.

Ağız açıldı ve gözleri büyüdü.

Hortlak!

- Gidiniz, bir şey istemiyorum, gidiniz!

39. Duvarlar

1. Yüksek, çıplak, mavi, dümdüz, d'imdik duvarlar.

Gözümün hiçbir görüş köşesi yok ki içine bir duvar parçası girmesin. Hep ve yalnız onları görüyorum. Onlardan kaçan gözlerim onlarla karşılaşılıyor.

2. Bakıldıkça uzuyorlar, yükseliyorlar; sertleşiyor ve korkak, yumuşak bakışlarına kaskatı çarpıyorlar, gözlerimi ezecekler. Başım döndü.

Deniz gibi yayılıyor ve beni çeviriyorlar. Serinliklerini hissediyorum. Denizde, çıplak vücudumu saran dalgaların birdenbire taş kesilmeleri gibi, duvarları giyiyorum.

Hiç kımıldamıyorlar.

3. Bütün bu hastahanenin sessiz, hareketsiz, soğuk, bomboş anlarını onlar gibi doğuruyorlar.

Gözlerimi, onlardan kaçırmak için, yastığa da kapatamıyorum. Arkama uzanacaklarını, üstüme abanacaklarını sanıyorum.

4. Ve onlara mütemadiyen bakıyorum. İçime serin mavilikler doluyor, ruhlarını iyice gizleyen korkunç ve tehditkâr mahlûklar. Şuurları varmış gibi duruyorlar ve her an büyük bir felâket yapmaya hazırlandıkları halde, avlarının korkusuyla eğlenmek için maksatlarının icrasını tehir ediyormuş gibi duruyorlar, Allah gibi, kuvvetini göstermeden kuvvetli duruyorlar.

Onlarla mücadele ederek vakit geçiriyorum, fakat onlar donmuş avuçlarıyla zamanı da yakalıyorlar, durduruyorlar ve hayatımın serbest akışına mâni oluyorlar.

5. Kanım soğuyor. Kireçleniyorum.

Birçok defa elektrik ziline basmak istediğim halde kımıldanamıyorum.

Biraz yürürsem, onların bana doğru geldiklerini görerek geri çekiliyorum.

6. Nihayet düğmeye bastım.

Çarpıntı ile bekliyorum.

Gözlerim kapının topuzunda.

Gelmiyorlar.

Tekrar düğmeye bastım. Gene bekliyorum.

Gelmiyorlar.

7. Göğsümde müthiş bir baskı. Boylu boyunca bir duvarın altına uzanıp kalmışım gibi hava alamıyorum, kollarımdan ve bacaklarımdan hayat çekiliyor.

Yatağa arka üstü uzanıyorum.

O vakit bir çığlık duyuyorum. Keskin, uzun, acı bir haykırış. Hayretle doğruluyorum. Kim bağırdı?

8. Etrafımda bir kalabalık, bütün hastahane adamları.

Oh... Fakat ben rahatlıyorum, ben de öyle bağırarak istiyorum, ancak birdenbire etrafımda herşey sönüyor, galip duvarlar uzaklaşıyorlar. Başımı siyah bir boşluk kaplıyor.

9. - Gözlerini açtı...

Diyorlar.

- Şurasını da oğun.

Diyorlar.

- Ağlasın, ağlasın, açılır.

Diyorlar.

Kim ağlıyor? Bilmiyorum. Hıçkırıklar duyuyorum. Ve daima içimde bir rahatlama.

10. Kulaklarımı onlara uzatıyorum.

- Nüzhet kim?

Diyorlar.

- Sayıklıyor!

Diyorlar.

Kollarımı onlara uzatıyorum, bir şey söylemediğimi sanıyorum.

- Hah! Doktor geldi!

Diyorlar.

11. Tanımadığım bir adam yaklaşıyor, etrafımdakiler kaçıyorlar, adam elimi eline alıyor. Etrafımdakilere, uğultusundan başka bir şey duymadığım birşeyler soruyor: Birçok ağızlar oynuyor. Tek tük kelimeler işitiyorum: "Bağırdı... Bulduk... Nüzhet."

12. Doktor kat'i işaretlerle bir şeyler söylüyor, bir ikisi dışarı çıkıyorlar.

Doktor yatağa, yanı başıma oturuyor.

Saçlarımı okşuyor, okşuyor:

- Hah! Aferin, ağla, ağla! diyor.

40. Nüzhet Kim?

1. - Hayır, hayır... Korkuyorum.

- Sebep yok, yavrum, bak hastahane adam dolu. Yalnız bu pavyonda on bir insan, yüzlerce çocuk var.

2. Bilmiyorum, fenayım.

- Fena şeyler düşünüyorsun.

- Korkuyorum.

- Niçin? Burada her şey var. Zil bile. Korkarsan bas, gelirler. Her taraf kapalı.

- Her taraf kapalı. Korkuyorum.

- Kapalı olduğu için mi?

- Bilmiyorum... Bu duvarlar...

3. - Ey?...

- Of!...

- Bir şey mi düşünüyorsun, birini mi düşünüyorsun?

- Hayır, bilmiyorum.

- Nüzhet'i mi görmek istiyorsun? Nüzhet kim? Kardeşin mi?

- Nüzhet kim? Kardeşim mi? Bilmiyorum.

- Nüzhet kim?

- Bilmiyorum.

- Biliyorsun, biliyorsun, haydi, söyle bana, Nüzhet kim? Bayıldığın zaman onu sayıklamışsın.

- Beni buradan çıkarınız!

- Haydi, söyle yavrum, söyle... Rahatlayacaksın.

- Ben bu gece burada kalamam.

- Söyle, çıkarırım.

DEĞERLENDİRME

1. Bağlantıların Kullanım Sayısı ve Oranı

1.1 Kelime / Öge Esaslı Bağlantıların Sayı ve Oranı

1.1.1 Gönderim Sayı ve Oranı

GÖNDERİM	Sayı	Oran		Sayı	Oran		Sayı	Oran
Yüzey G.	216	%97						
			Öge	207	%95			
						Yüklem	9	%4
						Zarf Tümleci	28	%14
						Yer Tamlayıcısı	34	%16
						Nesne	39	%19
						Özne	71	%34
						Karışık	26	%13
			Cümle	7	%4			
			Paragraf	1	%1			
Derin G.	7	%3	Öge	7	%100			
						N	1	%14
						YT	6	%86
Toplam	223	%27						

1.1.2 Değiştirim Sayı ve Oranı

DEĞİŞTİRİM	Sayı	Oran		Sayı	Oran		Sayı	Oran
Yüzey D.	157	%86						
			Öge	54	%34	Yüklem	8	%15
						Zarf T.	4	%7
						Yer T.	7	%13
						Nesne	5	%8
						Özne	23	%42
						Karışık	8	%15
			Cümle	103	%66	Yüklem	9	%8
						Zarf T.	12	%12
						Yer T.	12	%12
						Nesne	34	%33
						Özne	24	%23
						Karışık	12	%12

Derin D.	25	%14						
			Öge	2	%8	Özne	1	%50
						Yer T.	1	%50
			Cümle	23	%92	Yüklem	0	%0
						Zarf T.	11	%48
						Yer T.	3	%13
						Nesne	7	%31
						Özne	1	%4
						Karışık	1	%4
Toplam	182	%22						

1.1.3. Eksilti Sayı ve Oranı

EKSİLTİ	Sayı	Oran		Sayı	Oran
Öge	82	%82	Yüklem	53	%45
			Zarf Tümleci	14	%12
			Yer Tamlayıcısı	10	%62
			Özne	23	%20
			Nesne	7	%6
			Karışık	9	%8
Cümle	20	%14			
Kelime Grubu	4	%2			
Kelime	1	%1			
Ek	1	%1			
Toplam	269	%33			

1.1.4 Yineleme Sayı ve Oranı

YİNELEME	Sayı	Oran		Sayı	Oran
Kelime Kökü	79	%30	İsim Kökü	20	%25
			Fiil Kökü	59	%75
Kelime	71	%26	Zamir	5	%7
			İsim	49	%69
			Zarf	2	%3
			Sıfat	1	%1
			Bağlaç	8	%12
			Edat	6	%8
Kelime Gr.	10	%4	ST	6	%60
			İT	4	%40

Öge	84	%31	Yüklem	26	%31
			Zarf Tümlenci	6	%7
			Yer Tamlayıcısı	7	%8
			Nesne	9	%11
			Özne	19	%23
			Karışık	17	%20
Cümle	25	%9			
Toplam	142	%18			

1.2 Bağlaç Sayı ve Oranı

Bağlaç	Sayı	Oran		Sayı	Oran
BAĞLAÇLILIK	180	%69	BAĞLAÇSIZLIK	80	%31
Ve	10	%5	Öyle ki	9	%11
Veya	1	%1	Öyleyse	2	%3
De	18	%10	Şöyle ki	3	%4
Ki	6	%3	Anlıyorum ki	1	%1
Ki ilave et-	1	%1	Bunun üzerine	2	%3
Hem	3	%2	Böylece	1	%1
Yani	1	%1	Böyle olunca	1	%1
Sahi	1	%1	Bu yüzden	20	%25
O zaman	1	%1	Bu sebeple	4	%5
Öyleyse	1	%1	Sonra	5	%6
Bunun için	1	%1	Çünkü	10	%12
Demek	2	%1	Ancak	2	%3
Galiba	3	%2	Fakat	3	%4
Vakıa	1	%1	Hâlbuki	1	%1
Bilhassa	1	%1	Ama	9	%11
Mutlaka	1	%1	Buna rağmen	1	%1
Belki	1	%1	Meselâ	1	%1
Olabilir ki	1	%1	Örneğin	3	%4
Pekala	1	%1	Bu sırada	1	%1
Nasıl olsa	1	%1	Sanki	1	%1
Meselâ	1	%1			
Hatta	6	%3			
Fakat	53	%29			
Yalnız	4	%2			
Ancak	3	%2			

Hâlbuki	3	%2		
Ama	2	%1		
Artık	8	%4		
Zaten	2	%1		
Sadece	1	%1		
Sanki	2	%1		
Sonra	17	%9		
Gene	3	%2		
Birdenbire	1	%1		
Henüz	1	%1		
Derhâl	1	%1		
Ansızın	1	%1		
Bir aralık	1	%1		
Nihayet	4	%2		
Demin	1	%1		
Bazı bazı	1	%1		
Karışık	1	%1		

1.3 Anlam Bağlantıları Sayı ve Oranı

	Sayı	Oran		Sayı	Oran
An. Yineleme	37	%5			
Eş / Zıt Anlamlılık	67	%9			
			Eş Anlamlılık	1	%2
			Yakın Anlamlılık	24	%36
			Zıt Anlamlılık	42	%62
Ortak Al.	71	%10			
Açıklama	79	%11			
Soru Cevap	50	%7			
Sebep Sonuç	117	%15			
Bütün Parça	29	%4			
Genel Özel	40	%5	Genelleştirme	19	%48
			Özelleştirme	21	%52
Anlam Tamamlama	46	%6			

Diğer Bağlantılar:

	Sayı	Oran		Sayı	Oran
Kip	151	%20	Kişi	8	%5
			Zaman	143	%95
Ahenk	27	%4	Ünlem	26	%96
			Cinas	1	%4
Noktalama	9	%1			
Cümle	26	%3			

Kelime / Öge Bağlantıları Dağılımı

	Sayı	Oran		Yüzey	Derin	Sayı	Oran
Yüklem	96	%20					
			Gönderim	9		9	%10
			Değiştirim	8		8	%8
			Eksilti		53	53	%55
			Yineleme	26		26	%27
Zarf Tüm.	63	%13					
			Gönderim	28		28	%44
			Değiştirim	4	11	15	%24
			Eksilti		14	14	%22
			Yineleme	6		6	%10
Yer Tam.	70	%14					
			Gönderim	34	6	40	%57
			Değiştirim	7	4	11	%19
			Eksilti		10	10	%14
			Yineleme	7		7	%10
Nesne	68	%14					
			Gönderim	39	1	40	%59
			Değiştirim	5	7	12	%18
			Eksilti		7	7	%10
			Yineleme	9		9	%13
Özne	138	%28					
			Gönderim	71		71	%51
			Değiştirim	23	2	25	%18
			Eksilti		23	23	%17
			Yineleme	19		19	%14
Karışık	53	%11					

		Gönderim	26		26	%49
		Değiştirim	8	1	9	%2
		Eksilti		9	9	%17
		Yineleme	17		17	%32

SONUÇ

Bu tezde, Türkçenin seçkin eserlerinden biri olan “Dokuzuncu Hariciye Koğuşu” romanı, metin dil bilim teknikleriyle incelenmiştir.

Metin dil bilimin temel amacı, dil ürünü olan metinleri belirleyen genel ilkeleri bulmak ve açıklamaktır. Metinlik (textuality) denilen “metin olma”nın ne demek olduğunu ortaya çıkarmak, önemlidir. Gelişigüzel dizilmiş uzunlu kısıklı cümleler topluluğu, metinlik özelliği taşımaz. İşte arka arkaya gelen bu cümlelerin metin olma özelliklerini ortaya çıkarmak,metin dil bilimin çalışma alanıdır.

Metin dilimle ilgili açıklamalara göre yaptığımız inceleme sonunda arka arkaya sıralanmış cümlelerden oluşan bu romanın bir bütün olduğunu, yani metinlik özelliklerini taşıdığını söyleyebiliriz.

“Dokuzuncu Hariciye Koğuşu” romanının cümleleri, rastgele sıralanmamıştır. Bütün cümleler, çeşitli yollarla birbirleriyle bağlantılıdır. Bu yapı, anlamlandırmada cümleler arası bağımlılıkların olduğunu gösterir. Romandan alınan bir cümle veya bir kısım, metin kurucunun vermek istediği mesajı almamız için yeterli değildir. Bütün cümleler, toplu yorumlanmalıdır. Bu da “Metin, cümle birliklerinden oluşmuş bir bütündür.” tanımına uyar.

Metnin oluşumundaki ilke, parçadan bütüne doğru gitme, yani tümevarımdır. Bu şekilde kurulmuş ve sonuçta bir bildiri aktaran bütün edebî türler, birer metindir. Buna göre yaptığımız inceleme, insanın bir iletişim vasıtası olarak dili nasıl kullandığını ve bir dil ürünü olarak metnin nasıl oluştuğunu bulma amacındadır.

Çalışmamızda bugüne kadar yapılmış çalışmalardan yararlanarak inceleme metodumuzu ve terminolojimizi oluşturduk. Her cümleyi, takip eden cümleye bağlamak suretiyle metin dediğimiz bütüne ulaşabildik. Bu yapı, bir zincirin halkaları arası ilişkilere benzemektedir. Onun oluşumunda, her halkanın bir görevi vardır. Metnin bir cümlesi çıkarılsa, metin zinciri bozulur ve bir takım anlam karmaşaları oluşur.

Yakın cümleler arasındaki ilişkiler yanında ayrı paragraflardaki veya ayrı metinlerdeki cümleler arası ilişkiler de vardır. Hatta başka eserlere ulaşan bağlara da rastladık. Böylece basit bir zincirin ötesinde çok daha gelişmiş bir yapıyı bulduk. Yapı ve anlam bağlantılarından oluşan sistem, dil bilgisi kurallarını da anlam bilim imkânlarını da kullanmaktadır.

Edebî sanatlar, kelimeler arası anlam ilişkileri, mantık kuralları, öge dizisi ve dizimi bağları gibi birçok ayrıntı, tezin muhtevasını genişletmiştir. Böylece mümkün olduğu kadar iyi bir metin çözümleme metodu geliştirmeye çalıştık.

İnceleme sonunda elde ettiğimiz verileri, bağlantıların sayısı ve oranı bakımından değerlendirerek romanın metin yapısı ve değeri hakkında sonuçlar elde ettik.

Tez, yapı (öge / kelime esaslı - bağdaşıklık), bağlaç ve anlam (tutarlılık) bağlantıları olarak üç kısımdan oluşmuş bir inceleme şeklindedir.

Bağlantıların kullanım oranları, bu üç inceleme alanına göre ayrı ayrı yapılmıştır. Böylece bağlantılar, yapı, işlev ve anlam bakımından farklı kategorilerde değerlendirilmiş ve farklı sonuçlar elde edilmiştir.

Kelime ve öge esaslı bağlantılar, cümle içi unsurların yapılarına dayanan cümle üstü ilişkilere göre kurulmaktadır. **Bağlaçlar** ise, taşıdıkları anlam ve yapı işlevlerine göre cümleler ve diğer parçalar arasındaki bağlantıları organize etmektedir. **Anlam ilişkileri**, anlam bilim kurallarına göre dar ve geniş alanlardaki bağlantıları oluşturmaktadır.

Kelime ve ögelerle kurulan bağlantılardan ilki olan **gönderim**, “Dokuzuncu Hariciye Koşusu” romanında önemli bir yere sahiptir. Yapı bağlantılarının %27’si, gönderim ilişkilerinden oluşmuştur.

Gönderim tablosu incelendiğinde yüzey gönderimlerinin tercih edildiği görülür. Yüzeydeki gönderimlerin %96’lık kısmı ise ögelerle yapılmıştır. Bunlar içindeyse öznenin yani işi yapanın tercih edildiği tespit edilmiştir.

Derin gönderimler, metinlerde sadece %3’lük bir alanda kullanılmıştır. Bu da gösteriyor ki Peyami SAFA, kişi ağırlıklı, açık ve belirgin gönderimleri tercih etmiştir.

Cümle ve paragraf gönderimleri, az sayıdadır. Ancak düzenleme işlevleriyle romanda önemli bağlantı unsurlarından biri olarak kullanılmıştır. Cümle gönderimleri,

cümle dizilerini bağlar. Paragraf gönderimleri ise, romana yayılmış parçaları derleyerek düzeni sağlar.

Gönderimlerin bu dağılımı, sağlam bir bağımlılık ağını gösterir. Birbirini anlam olarak tamlayan parçalar arasındaki uyum, iyi bir metin için önemlidir.

Birbirinin yerine geçen unsurlar arasındaki uyumu gösteren **değiştirim**, yapı bağlantılarının %22'sini teşkil etmektedir. Ancak bu oran, romanın bütünü düşünüldüğünde önemli bir alandır.

Değiştirim bağlantısında gönderime göre daha fazla derin bağlantıya rastlanmıştır. Bu da birbirinin yerine geçen unsurların gizlenerek yüzey ilişkilere yer açılması demektir.

Bu bağlantıların cümle ve öge hedefli olarak ayrılması, çok daha işlevli bir yapıyı göstermektedir.

Uzun cümlelerin bilgilerini taşıyan cümle hedefli değiştirimler, romanın yüzeyinde %66'lık, derininde %92'lik bir ağırlığa sahiptir. Cümle hedefli değiştirimler, kısa anlatım yapısı kurma işleviyle, bu oranlarda yoğunlaşmış bir metinleşme kurmuştur.

Varlıkların birbirleriyle değişimini sağlayan öge hedefli değiştirimler, daha az, fakat daha etkili bir şekilde kullanılmıştır. Bu değiştirim türü, anlatımın daha sürükleyici olması için kullanılır. Kişi, yer, zaman ve durum geçişleri, %14'lük oranıyla romanın sağlam ağlar sistemini kurmuştur. Bu da, merak unsurlarının düzenlenmesi için önemli bir yapıyı gösterir.

Eksilti bağı, %33'lük oranıyla önemli bir iç içelik yapısı oluşturmuştur. Birbiri içine girmiş parçalar, romanın bütün bir metin olarak algılanmasını kolaylaştırır. Böylece anlatımda sürükleyicilik de arttırılmıştır..

Öge eksilteleri, metnin belli unsurları üzerinde birleşmiş cümle yumaklarını kurmuştur. Metindeki eksiltelerin %82'si, bu tür yapılardır. Böylece romandaki kişi, yer ve zaman unsurları, belirli anlatım alanları oluşturmuştur. Ögelerin eksiltilmesi, romanı daha kısa ve okuyanı metne bağlayıcı bir yapıya kavuşturmuştur.

Eksik kısımların metin çözücü tarafından tamamlanması, öge yapısında daha kolaydır. Bunu metnin eksilti yapısında gösterebiliriz.

Yükleme ve fiile dayalı eksiltelerin %53'lük bir ağırlığa sahip olması, devam eden bir işlemin parçaları arasındaki ahengi göstermektedir. Metin çözücünün işlem parçalarını tek bir bütünde değerlendirmesi, böylece mümkün olmuştur.

Yer tamlayıcısına dayalı eksiltelerinin en az olması, yer bilgisinin öne çıktığını gösterir. Roman, belli yerler arası geçişlere dayandığı için bu bilgiler, yüzey metinde bırakılmıştır.

Cümleye dayalı eksilteler, %14'lük kullanımıyla romanda hayal gücü alanı sağlayacak boşluklar oluşturmuştur. Ek, kelime ve kelime grubu eksiltelerinin azlığı, bunların işlev ve anlam olarak yüzeyde kullanılmasının tercih edildiğini gösterir.

Bilgi alış verişine dayalı bağımlılık bağlarını kuran ve anlatımda kısıklık sağlayan eksilti, romanı 1/3 oranında yoğunlaştırarak düzenlemiştir. Böylece kısa ve birden fazla bakış açısıyla değerlendirilebilen şiire yakın bir anlatım gerçekleşmiştir.

Yineleme bağlantıları, kelime ve ögelerin birden fazla kullanılması şeklinde %18'lik oranıyla sıkça karşımıza çıkmıştır. Geriye dönüşlerde, uzun olay akışına yayılmış durumların toparlanmasında ve hatırlatmalarda yinelemeler, bütünleştirici ve yorum kolaylaştırıcı olarak kullanılmıştır.

Metin çözücünün parçaları birleştirmesi için gerekli olan ipuçlarını, yinelenen kelime ve ögelerde buluyoruz. Örneğin "köşk" yer ismi, romanın değişik yerlerinde yinelenerek, olayın geçtiği yer ortaklığı alanı kurulmuştur. Metnin çözümlenmesinde, bu kelimenin geçtiği kısımlardan derlemelerle bilgiler toplanır.

"Dokuzuncu Hariciye Koğuşu" romanında diğer yapı bağlantılarına göre yinelemelere çok daha fazla yer verilmiştir.

Ögelere dayalı bağlantılar, bütün ilişkilerde tercih edilirken yinelemede her türlü unsurun kullanıldığı görülmüştür. Ancak %84'lük ağırlığıyla yine ögeler ön plana çıkmaktadır.

Kelime kökü ve kelime yinelemeleri, bu bağlantının çok kullanılan çeşitleridir. İç içe girmiş anlam yumakları haline gelen cümleler, bu yinelemelerle düzenlenmiştir.

Yineleme bağları, romana bir şiir havası katmaktadır. %9 oranında yer tutan cümle yinelemeleri, bazı fikr-i sabit alanları oluşturarak, diğer unsurları belli sınırlar içinde toplamıştır. Psikolojik romanda ağırlık kazanan kuruntuların yinelemelerle belirlenmesi, dengeli bir dağılımla anlatımın kabalaşması tehlikesini gidermiştir.

Böylece yinelemeler, romanın sıklık oranına göre düzenlenmiş bir ahenk yapısı kurmuştur. Metin okunurken sıkça karşılaşılan unsurlar, bu yapıyla sağlam bir metinleşme ağı örmüştür.

İşlevleriyle cümle içi ve dışı yapıları, yapı ve anlam bakımından birbirine bağlayan **bağlaçlar**, temel bir bağlantı unsurudur. Bağlaçların sayısındaki fazlalık, zengin bir bağlantı sistemini de kurmuştur.

Bağlaçların yüzeye çıkarılıp çıkarılmaması şeklinde ayrılan **bağlaçlılık** ve **bağlaçsızlık** yapıları, cümleleri gruplar halinde düzenleyerek zincirleme bir metinleşme sağlamıştır..

Bağlaçlar, yüzeyde belli yorum alanları oluşturarak metnin anlaşılıp yorumlanmasında önemli ipuçları vermektedir. Bağlaçların %69'u, yüzeydedir. Bu tercih, belli kullanım amacı olan bağlaçların anlam özelliklerinin çokça kullanıldığını gösterir.

Bazen bağlaçlar yüzeye çıkarılmaz. Böylece metin çözücünün anlam ilişkileri üzerine yoğunlaşması sağlanır. Bağlaç bağlantılarının %31'ini teşkil eden bu tür yapılar, romanda anlam ilişkileriyle yapı ilişkileri arasında dengeleyici olarak kullanılmıştır.

“Fakat” bağlacı, %29'luk oranıyla en çok kullanılan bağlaçtır. Bu bağlaç, zıt yapıları bağladığı için romanın çatışmalar üzerine kurulduğu söylenebilir.

%10 oranıyla “de”, %5 oranıyla “ve” bağlaçları, eklemeye dayalı bağlantıların aykırılık işlevindekilerden daha az olduğunu gösterir. Ancak metne baktığımızda bunların belli durum ve fiilleri odaklama işlevinde önemli bir yere sahip olduğunu görürüz.

Diğer bağlaçların az sayıda ve eşit ağırlıkta olması, çok sayıdaki işlevin dengeli bir şekilde kullanıldığını gösterir.

Romanda yön belirleyici işaretler şeklinde kullanılan bağlaçlar, bilhassa aykırı durumları bağdaştırarak iletişim parçalarını bağlamıştır. Böylece romanın bütünlüğü, sağlam temeller üzerine atılmıştır.

Anlam bağlantıları, anlam bilim ve edebi sanatların imkânlarını kullanarak ayrı bir bağ sistemi kurmuştur. Metin çözücünün anlam boyutunda yaptığı düzenlemelerle, bu bağlantılar tespit edilir.

Romadaki anlam ilişkileri, onun sağlam bir bütünlük oluşturmasını sağlamıştır. Metnin anlam bilim bakımından incelenmesi, zengin ilişkiler yumağını göstermiştir.

%5'lik orana sahip olan **anlam yineleme**, önemli unsurların (fikir, duygu, bilgi) yinelenerek vurgulandığını gösterir. Böylece metin kurucu, romanda derin bir yorum alanı bulmuştur.

Aynı anlamın farklı cümlelerde yinelenmesi, bilhassa durum vurgulayıcı anlatım kısımlarında görülmektedir. Çocuk - Nüzhet ilişkisindeki çıkmazlar, Çocuk'un psikolojisinde derin yaralar bırakan gelişmeler, anlam yinelemeleriyle vurgulanmıştır.

Eş ve zıt anlamlı kelimelerin kullanım oranı, %9'dur. Bu yapı, benzerlik ve zıtlıkların anlatımda önemli bir yere sahip olduğunu gösterir. Zıt anlamlılık, bu bağlantının %62'sini kaplayarak, daha çok zıtlıkla belirlemenin kullanıldığını gösterir.

Yakın ve uzak anlamlı unsurların kullanımı, gereksiz yineleme yapmadan paralellik ve aykırılık durumlarını belirlemiştir. Romanın cümleler arası anlam dengesi, bu bağlantıyla kurulmuştur. Aralarında açıklama ilişkisi olan cümleler, taşıdıkları kelimeler arası yakın anlamlılık ilişkisiyle; aralarında aykırılık olan cümleler, taşıdıkları kelimeler arası zıt anlamlılık ilişkileriyle birbirine bağlanmıştır.

%10'luk oranla romanda ağırlık kazanan **ortak alan** bağları, bağlayıcı olarak konunun önemli bir yere sahip olduğunu gösterir. Bu yapı, romanın onda birini kaplayan konu tarafından yönetildiğini belirler.

“Dokuzuncu Hariciye Koğuşu” romanı, hastalık ve aşk ortak alanlarının hakimiyeti altındadır. Bu alanlar arası geçişler ve bunların alt alanları arası ilişkiler, metnin anlam düzenini organize etmiştir.

Romadaki anlam bağlantılarının %11'ini teşkil eden **açıklama** bağlantıları, aksiyon geliştirme işlevindeki bağlantının kullanım sıklığını belirler. Bu yapı, hatıra tarzı olan romanın bazı kısımlarda denemeye yaklaştığını gösterir.

Romanda böyle bir anlatımın tercih edilmesi, bilginin olay ve durumlara hakimiyetini sağlar.

Olayları ve durumları açıklayan anlatıcı kişi Çocuk, olay akışının parçaları olan cümleleri de birbirine bağlamıştır. Açıklamalar açıklananları düzenleyerek anlam bakımından metinlik alanları oluşturmuştur. Açıklamalar, karmaşık gelişmeleri toparlayarak yorumları kolaylaştırmaktadır.

Diyaloglarla örülmüş metinler bütünü olan roman, adeta **soru-cevap** zincirinin halkalarıyla örülmüştür. %7'lik oranla kullanılan soru-cevap bağlantısı, romanın başından sonuna kadar devam eden bir alana yayılmıştır.

Aksiyonu (olay akışını), devamlılık üzerine kuran konuşmalar, soru ve cevaplarla birleştirilmiştir. Bu bağlantıların oranı, konuşma parçalarının ağırlığını da gösterir.

Bağlantının birleştirdiği parçalar, soru ve cevapların yorumları şeklindedir. Bu yorumlar, metin çözücünün felsefi değerlendirmeler yapmasını kolaylaştırır.

%15'lik kullanımıyla **sebep-sonuç** ilişkisi, romanın başından sonuna kadar süren bir mantık dizisi teşkil etmiştir. Bu dizi, anlatımın sürükleyiciliğini attırmıştır.

Yoğun bir şekilde düzenlenmiş olan bu yapı o kadar hâkimdir ki her gelişme, öncekinin sonucu, sonrakinin sebebidir. Bu ilkeye göre düzenlenmiş olan metin halkaları, mantık kurucu olarak anlatımın gerçekliğini ve inandırıcılığını arttırmıştır.

Sebep-sonuç bağının romandaki kullanım oranı, romanla hayat arasındaki paralelliği belirleyerek doğrudan metnin başarısını göstermiştir. Buna göre roman hakkında, mantıklı ve gerçekçi bir kurguya sahiptir hükmünü verebiliriz.

Bütün ve parça kısımları arasındaki ilişkiler, anlatımda çözümlene kolaylıkları sağlamıştır. Metnin anlamlandırılmasında verilen ipuçları, merkezin parçalara göre veya parçaların merkeze göre yorumlanmasını düzenlemektedir.

Bu bağlantı, %4'lük bir oranda olmasına rağmen taşıdığı çözümlene işleviyle önemli bir yere sahiptir. Romanın değişik yerlerindeki bütün-parça ilişkileri, odak noktaları tespit etmiştir.

Yine %5'lik oranla **genelleştirme - özelleştirme** bağlantıları, anlatımın genişleyen ve daralan kısımlarına işaret eder. Bunların yakın oranlarda olması, metinde genelle özeli dengesini belirler.

Hayatın yaşanan anlara göre yorumlanması, genelleştirme ve özelleştirmelerle yapılmaktadır. Çocuk'un yaşadıkları ve bunların onun üzerindeki etkileri, bu bağlantılarla belirlenmiştir. Verilecek mesajlar, genelleştirmelerle; verilecek örnekler, özelleştirmelerle düzenlenmiştir. Aralarındaki yakın oran da mesajlarla örnekler arasındaki dengeyi gösterir.

Anlam Tamamlama, %6'lık oranıyla parçalara ayrılmış ifadelerle kurulmuş alanda yorumlama serbestliği sağlamıştır. Romanı okuyan kişi, bu alanda kendi anlayışıyla yorumlarını yapabilir.

Romanın anlam tamamlama ile birleşmiş parçaları, metin çözücünün aktif olarak katılmasını gerektirir. Bu bağlantının oranı, yorumlama metodunu belirler.

Kip bağlantıları, %20'lik oranıyla geniş bir alanda cümleleri diziler halinde düzenlenmektedir. Bu oran, cümlenin taşınması gereken tabii yapısına bağlıdır. Çünkü zaten her cümle kip bilgilerini taşır.

Kip bağlantılarının %95'inin **zaman** bağlarıyla kurulması, romanda zaman geçişlerini ön plana çıkarmıştır. Geçmiş, yaşanan an ve sonrası şeklinde düzenlenen zaman çizgisi, olayın akışına göre cümleleri ve cümle üstü parçaları birbirine bağlamıştır.

Ahenk Bağlantıları, metnin şiire yakın bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

%4'lük oranına rağmen ahenk bağlantıları, önemli bir yere sahiptir. Anlatımı bütünleştiren ünlem ve cinas yapılarının dağılımı, okuma faaliyetini daha zevkli yapar. %96'lık oranıyla **ünlem**, bu yapıların tamamına yakınının iletişim ağırlıklı olduğunu gösterir. Romanın kahramanları arasındaki ilişkiler, ahenge dayalı olarak bu bağlantıyla tespit edilmiştir. Bu bakımdan ahenk bağlantıları, önemli bir ilişki çözümleyicidir.

Cümle içi bağlantılarda tercih edilen **noktalama** işaretleri, 9 yerde cümleler arası ilişkileri kurmuştur.

Noktalama işaretlerinden **iki nokta** işareti, bilhassa açıklama ve aktarımlarda değiştirilme birlikte ya da onun yerine kullanılmıştır. Metin çözücü, iki nokta işaretiyle uyarılarak daha iyi bir anlamlandırma yapması sağlanmıştır.

Az sayıda olmalarına rağmen **bağlayıcı cümleler**, bağlantı sistemlerini düzenleme gibi önemli bir işleve sahiptir.

Bağlayıcı cümleler, önemli paragraf ve metinleri organize ederek, sağlam bir metinleşme temin etmiştir.

Anlatımın dağılması durumuyla karşılaşıldığında bazen tek cümle, bazen derleme cümle dizisi yoluyla metin tamiri yapılmıştır. %3'lük alan, bu tamirin yapıldığı yerlerdir.

Bağlantıların Ögelere Göre Dağılımı

Ögelerin bağlantı kurma işlevi, romanda önemli bir yere sahiptir. Bu yapı, cümle içi unsurların cümle dışı bağlantıları da kurduğunu gösterir.

Yüklem, zarf tümleci, yer tamlayıcısı, nesne ve öznenin kurduğu gönderim, değiştirim, eksilti ve yineleme bağları, metin incelemede cümle çözümleme tekniklerine yaklaşıldığını ispatlar. Ancak bu yapılar çevresindeki diğer ilişkiler, çok daha karışık bir sistemin varlığına işaret eder.

Yüklem, eksilteli bağlantılarda %55'lik oranıyla ağırlık kazanmıştır. Bu yapı, yüklem eksiltileriyle cümleler arasında ortak işlem bağı ağırlıklı bir sistem oluşturur.

Yüklem dışındaki ögelerin gönderim ağırlıklı bağlantılar kurması, onların yüzeyde kalarak, belli durum, yer ve kişiler üzerinde geçişleri sağlaması sebebiyledir.

Öznenin %28'lik, yüklem %20'lik kullanım oranı, bu ögelerin diğer ögelere göre daha önemli ve yaygın bağlantı unsurları olduklarına delildir. Böylece cümle içinde önemli olan unsurlar, dışarıda da ağırlığını korumuştur.

Zarf tümleci (%13), yer tamlayıcısı (%14) ve nesne (%14) ögeleri, birbirine yakın ve eş oranlarıyla, yakın öneme sahip bağlantı unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuçta bu romanı oluşturan parçalar arasında tam bir uyum olduğu hükmüne ulaştık. Bunun yanında yapı, bağlaç ve anlam bağlantılarının dengeli olarak dağıtılması, aksiyon sistemini düzenlemiş ve bu sistem içinde kısalık ve yoğunluk sağlamıştır. Bütün bağlantı ağında gönderimler, düzenleyici konumundadır.

Weinrich'in "Metin dil bilimci, hiçbir zaman bir metnin üzerine söylenebilecek her şeyi ortaya çıkardığı savında olmamalıdır." sözünü hatırlatarak çok geniş bir sisteme sahip olan metin incelemesinde eksiklerimiz olabileceğini kabul ediyoruz. Gerçekte bir metin ne kadar zor çözümlenebiliyorsa, metin değeri de o kadar yüksektir.

"Dokuzuncu Hariciye Koğuşu" romanı üzerine yapılan bu çalışma, umarız metin dil bilim alanına önemli katkılarda bulunmuştur. Yapı ve anlam bakımından güçlü metinlere sahip olan Türkçemizin değerinin, bu tarz çalışmalarla çok daha iyi anlaşılacağına inanıyor ve bu sebeple Türkçenin seçkin eserlerinin metin dil bilim imkânlarıyla incelenmesini diliyoruz.

DOKUZUNCU HARİCİYE KOĞUŞU

Asıl Metin

1. ÇOCUKLAR HASTAHANESİ

1. Öğleye doğru muayene odasının önü doldu. Sıralarda oturacak yer kalmadığı için yeni gelenler ayakta durdular ve anneler ayakta durdular ve anneler, hasta çocuklarını dizlerine oturtabilmek için duvar diplerine çömeldiler.

2. Karanlık dehliz. Kapalı kapıların mustatil buzlu camlarından gelen soğuk ışıkların buğusu, yüksek ve çıplak duvarlara vurarak donuyor.

3. Saatlerce bekleyenler var. Fakat buna alışmışlar. Az kımıldanıyorlar, hiç konuşmuyorlar.

4. Dehlizin sonlarında, görünmeden açılıp kapanan bir kapının gıcirtısı. Muşambalara sürtünen bir ayak sesi. Köpüklenerek uçan ve uzaklarda kaybolan bir beyaz gömlek; ve iyod, eter, yağ, ifrazat ve saire kokularından mürekkep terkibi tamamiyle anlaşılmayan bir hastahane kokusu.

5. Hasta çocuklar, yanlarında ailelerinden birer büyük insan, ki hastalarından daha endişeli görünüyorlar ve bir anne pelerinini iliklemek bahanesiyle omuzu sarılı çocuğunun sırtını okşuyor. Onu biraz sonra çekeceği acıya hazırlamak için.

6. Sıralarda hiç düz oturan yok. Hastalar sarılı bir kol veya bacağın bozduğu muvazene ile, hep, amutları kırılmış, yamrı yumru duruyorlar ve büyükler küçüklere doğru eğilmişlerdir.

7. Başının her tarafı sargılarla kaplı, yanağı ve bir gözü dışarda kalmış küçük bir kız çocuğu, ağzını oynatamadığı için, babasına elleriyle işaretler yapıyor; ötekilerin hepsi, alçının kaskatı uzattığı bir bacakla, sargıların dimdik tuttuğu bir boyunla, asılmış bir kola, her tarafları kısıvrak bağlanmış gibi hareketsizdirler.

8. Yeni gelenlere karşı alâkaları gayet kısa sürer. Düşük başlar hafif kalkar, büyük kapıya doğru hafifçe eğilir ve tekrar eski vaziyetine döner; herkes kendi üstünde toplanan dikkatini başkasına pek az ayırır, hem de onlar ilk gördüklerini bile eskiden tanıyorlarmış gibidirler, aralarında kandan fazla akrabalık vardır; acının ve korkunun birleştirdiği müşterek bir manevî aileye mensup olduklarını hissederler, emindirler ki insanlar arasında sabretmesini, beklemesini onlar kadar bilen yoktur.

- Şimdi.
- Şimdi. Fakat söyle.
- 4. - Of... Ben çocuk değilim.
- Biliyorum ki çocuk değilsin.
- Dizim ağrıyor.
- Geçer. Demin biz pansuman yaptık. Yere düşerken çarpmışsın, kanatmışsın.
- Yere düşerken mi? Kim?
- Hiç. Dizin çok mu ağrıyor?
- Başın mı?
- Bilmem... Bir yerim çok ağrıyor ama. Başım mı, dizim mi?
- Düşün bakalım.
- Başım dönüyor, gözlerim kararıyor.
- 5. - Zararı yok, ben burada kalayım, korkma... Hah... Ağla. açılırsın. Al bunu kokla... Başını yastığa koy... Hah... Aferin... Şimdi uyursun. Kapa gözlerini... Hah...Ben yanındayım, korkma, hiç yalnız kalmayacaksın, uyu!

41. İlk Sabah

1. Sabah, odama bir kadın girdi, pencereyi açtı. Kırmızı muşamba üstünde üç köşeli bir güneş parçası.

Kapı açık. Sessizce faaliyet. Beyazlı kadınlar, ellerinde sıriklara takılmış bezlerle muşambaları siliyorlar.

2. Odama giren kadın dün geceki değil. Kısa boylu, başörtüyle yanaklarının yarısına ve kaşlarına kadar başını kapamış. Yüzünü görmüyorum. Hep yere bakıyor, gözlerini bir kere bile bana çevirmedi. Yerinden kaldırdığı masa onun gözünde benden daha mühim. Dikkatle işini yapıyor. Odamı sildi. Sonra başını kaldırarak bir şey isteyip istemediğimi sordu, çıktı.

3. Gece uyuduktan sonra ilk defa sabahleyin uyandım. Başımda hafif ağrı. Etrafımda en küçük hareket büyük bir dikkatle bakıyorum ve her şey bana çok yeni ve garip görünüyor. Hele koku. Hastahane hayatı dışarıdan yalnız bir koku ile ayrılıyor. Bu koku hastahanenin ruhudur.

4. Dehlizde insanlar çoğalıyor. Hademeler geçiyorlar. Odama bakanlar pek az, onlarınki de tesadüfi bir baş çeviriş; itiyadın verdiği körlükle işlerine ait şeylerden başka gözleri hiçbir şey görmüyor. Ağır ağır yürüyüp gidiyorlar.

5. Dehlizden ilk defa bir hasta çocuğun geçtiğini gördüm. Başı benim odanın tarafına doğru eğilmiş, boynu, omuzları yukarı kalkık, yürümeyi unutmuş gibi gayri tabii adımlar atarak ve arada bir hafifçe sıçrayıp elini boynuna götürerek yürüyor.

6. Dehlizde kalın, hâkim bir ses yükseldi, bir insan ismi çağırdı, bir kadın ve bir erkek koştular. İlk yüksek ses ve ilk gürültü.

Dört beş kadın erkekten mürekkep bir kfile geçti.

7. İçimde meraklar birikiyor. Her hareketin, her küçük hâdisenin sebebini öğrenmek, benimle alâkasının derecesini bilmek istiyorum.

Bu adamlar niçin geçtiler? O çocuk nereye gidiyordu? Bu kapı niçin kapandı? Ne kapısıdır? Bu hasta arabası nereye götürülüyor? Kimin için?

8. Odama iki erkek ve bir kadın girdi.

Hiçbirini tanımıyorum. Erkekler çok ciddî. Benim odada bulunuşumla alâkaları yokmuş gibi yatağıma yaklaştılar. Erkeğin biri kadına sordu:

- Kontrol kâğıtları değişti mi? Dün gece derecesi alındı mı? Bu, bağırان hasta değil mi?

Bana yaklaştı ve yüzüme bakmadan koltuğumun altına derece koydu. Öteki adam Fransızca şunları söyledi: “İkinci ameliyatta belki bacağı kesilecekmiş. Sinirleri çok zayıf, vücut da tehlikeli. Operatör ciğerde bir âfetten korkuyor.”

9. Dereceyi koyan adam, Fransızca şu cevabı verdi: “Hep böyle tehlikeli hastalar gönderiyorlar. Burası morga döndü. Sonra da tahsisatı kesiyorlar.”

Sert bir tavırla dereceme baktı ve başucumdaki kâğıda işaret etti.

Sonra bana döndü.

- Sana üçten yemek yazıyorum. (Sonra öğrendim ki, bu, hastahanenin bir tâbiri imiş.) Çok ye! Bak zayıfsın. Anladın mı?

10. O kadar kaba, işinden bıkmış, sinirli bir soruşu vardı ki, nefretimi sesimin perdesiyle hissettirerek “Peki” dedim.

Gene kâğıtlara bir şeyler yazıldı, çıkıp gittiler.

Birdenbire kendimi o kadar yalnız buldum ki, oda kapısında herhangi bir tanıdık yüz görüneydi, sevinçten haykırarak, yataktan atlayacak, boynuna sarılacak ve beni buradan alıp götürmesi için yalvaracaktım.

11. Koridorda kalabalık gittikçe artıyordu. Birkaç hasta çocuk geçti. Bitişik salonlarda hastaların mırıltıları başlıyordu.

12. Hastahänenin sessizliği kadar gürültüsü de beni korkutuyordu. Dışardaki bütün faaliyetin beni incitmek için hazırlık olduğu şüphesinden kendimi kurtaramıyordum. Odanın önünde her ayak sesi yaklaştıkça, bana fena bir haber vereceklermiş, gibi korkudan büzülüyordum.

42. Çığlıklar Saati

1. Pansumanlar başladı.

Kapının önünden, hastabakıcı kadının kucağında, yedi sekiz yaşlarında bir çocuk geçirdiler.

Koridor tenhalaştı, sesler kesildi, koğuşun bütün ruhu sindi ve bütün zekâsı bir tek ıstırabın üstüne eğiliyor.

Keskin bir çığlık, koridorun havasında büyük bir uçurum açarak tâ diplere kadar gitti. Sonra ses kesildi. Mırıltılar, hafif bir çığlıkla karışan uzun bir inilti.

2. Gerildim ve yatağın içinde sivirdim. Bir avucumla şilteyi sıkıyorum.

Kolu sarılı bir çocuk daha geçiyor. Ses yok. Bekliyorum. Korkudan elimi yüreğime bastım.

3. Kapımda bir adam.

Bana

- Hazırlan! dedi, bundan sonra sıra sende.

Ne sırası? Bilmiyorum. Ameliyat mı? Pansuman mı? ne yapacaklar?

Bir çığlık daha koptu ve kulağımın deliğinden giren bir yıldırım gibi, vücudumu korku ile yakarak dağıttı. Birdenbire gevşeyerek çökuvermişim.

4. Hastabakıcılar odama girdiler.

- Haydi, gelin, dediler.

Titreyerek bacağımı yataktan uzattım: Terliklerimi görüyor, fakat sağlam ayağımı bile içine sokamıyor, şaşkınlıktan kaçırıyor, bir türlü giyemiyordum.

Kadınlardan biri:

- O kadar korkma, o kadar korkma... Pansuman bu! Her gün yapılacak...

Alış! diyordu. Kollarıma girdiler.

5. Pansuman odasına girince operatörü görerek biraz ferahlıyordum; fakat, işin ciddiyeti arasında benimle eski hastalar arasındaki farkı o kadar unuttu ki, âşinalık bile etmeden, yalnız tımarcıya emir verdi:

- Masaya yatsın!

Masaya yatırdılar. Dizimi süratle çözüyorlardı. Operatör başucuma geldi.

Yaraya bakarak benimle konuşuyordu:

6. - Sen dün gece neler yapmışsın? Hastahane birbirine girmiş. Burada yalnız sen misin? Altı yaşındaki çocuklar var. Fakat hastalık sinirlerini çok yormuş olacak. Bakalım?... Hımmm... Buradaki ârıza yere düşmekten... Fena zedelenmiş... Peki, peki, dur... Korkma!... Az mı?... Peki... Ha!... Dur, dur... Hımm... Pekâlâ...

7. Yanındakilere emir verdi:

- Pansuman.

Bana döndü:

- Yarın ilk ameliyatı yapacağız. Ondan sonra netice belli olur. Bugünlük bu kadar.

Sonra iki küçük sille ile yanağımı okşadı:

- Haydi... Korkma o kadar... Buradan bağırılmayı öğrendikten sonra çıkacaksın!

43. Ameliyat

1. Öğleden sonra annem, Mithat Bey, arkadaşım geldiler.

Bana uzatılan ellere, bir uçurumun dibinde imişim gibi sarıldım. Bir tek cevabı saatlerce sürebilecek sualler soruyorlardı; hiçbirine cevap veremiyordum. Yüzlerce kelimeyi teksif edebilecek bir baş hareketi, bir bakış, bir teneffüs arayarak susuyordum.

2. Onlar, hastahaneye dışarıdaki hayatın karıştığı saatlerde gelmişlerdi; bu odanın gecesini sabahını tanımıyorlardı. Duvarlarda gölgelerin kıvıldığı, döşemelerin dinç seslerle öttüğü ve dehlizlerin canlı şekillerle kaynaştığı bu hayat ve hareket

saatindeki hastahane bambaşkadır. Bu dekor, benim bir gece evvelki hâlimi anlamak isteyenlere hiç bir şey söylemez.

Onun için ben de söylemiyorum: “İlk gece biraz yadırgadım” diyorum. Hâdiseleri bilmiyorlar.

3. Akşama kadar oturdular. Sıhhatte olmak neş’esini gizleyemiyorlar. Yalnız annemin arada bir gözleri dalıyor.

4. Bizden uzaklaşmadıkça bize görünmeyen sıhhat, itiyadın verdiği hissizlikle, sağlamların şuurundan kaçıp nasıl ve nereye saklanıyor? Onu ben görüyorum, çünkü benden uzak; onu ben Mithat Bey’in kırmızı yüzünde, çelikli damarlarında, arkadaşımın otururken rahat gerilişlerinde, bacaklarını uzatışlarında, korkusuz bakan gözlerinde görüyorum.

5. Akşama kadar oturup gittiler. Gazetelere biraz göz atarak yattım ve uyumaya çok çalıştım.

Muvaffak olduğumu sabah olmadan evvel uyandığım vakit anlamıştım. Bir daha uyuyamadım.

6. Gayet mühim bir günü şuurla karşılamak istiyorum. Bugün ameliyat olacağım.

Hep titreyerek nefes alıyor ve su içiyorum. Ameliyat dakikasında korkmaktan korkuyorum.

7. Korkunun bu en derinleşen nev’i dayanılacak şey değil; ıstırapın vukuundan evvel ruhta bir gölgesinden ibaret olan korku, ıstıraptan bin kat daha müthiş. Muhayyilenin ışığına yaklaştıkça ruhta uzanan, büyüyen ve aslından daha korkunç bir gölge.

8. Sabahın ışıkları odadan içeri doldukça bütün cesaretim boşalıyor; her ses, kapı açılıp kapanmaları, tek tük çağırışlar, mırıltılar, varlığımın en hayatî köklerine işleyen bir tesirle beni kendilerine bağlıyor, çekiyor, sarsıyorlar.

9. Gene bir sabah evvelki ziyaretler. Koğuşun uyanışı. Temizlik. Odama giren kadın. Dehlize küçük hastaların sürüklenişleri. Gene seslerin, gürültülerin, hareketlerin çoğalışı.

Gene kapımda bir adam. (Bu sefer daha erken görüldü.)

- Hazırlanınız, ilk ameliyat sizinki.

10. Sarardığımı hissediyorum.

Müthiş ağırlığı altında ruhumu deviren korkudan kurtulmak için, felâketin üstüne yürümek istiyorum. İstıraptan korkmamanın tek ilâcı ıstıraptır. Bu ateşi o ateş söndürür.

11. Hastabakıcılar girdiler. Bir şey söylemelerine meydan bırakmadan yataktan indim, terliklerimi kolayca giydim. Fakat artık yelkenli bir gemi gibi kendimi talihin rüzgârına bırakmıştım, akıp gidiyordum, odamdan ameliyathaneye nasıl geçtiğimi bilmedim.

12. Bembeyaz oda. Hamam gibi sıcak. Sessiz. Kaynayan suların ince fısıltıları. Kımıldayan ve kımıldamayan beyazlıklar arasında kamaşan gözler eşyanın çizgilerini seçemiyorlar.

Bütün salonunu çökertecek ağır bir sessizlik. Hayatın nasıl bir şey olduğunu unutturan bambaşka bir âlem. Bir rüya odası.

13. Uyuşturucu koku, belki de kloroform. Herkeste, geçireceğim tecrübenin ehemmiyetini hissettiren bir vazifeperverlik. Operatörün küçük işaretiyle büyük işler yapılıyor.

14. Masaya uzatıldım. Etrafımda beyazlıklar dalgalanıyor. Hiçbir seçkin şekil göremiyorum.

15. Gözümün üstüne pamuk geliyor.

Yüzümü maske ile örttüler.

- Derin nefes al!

Nefes borularım yandı ve şakaklarım gerilir gibi oldu. Çabuk uyumak, kaybolmak istiyorum. Kuvvetli nefes aldım.

16. Sesler, sıcak buğular arasında halvetlere doğru uzaklaşarak eriyorlar.

Kendimi son defa olarak bir an bulup kaçıyorum.

44. Notlar

1. “Bugün dördüncü pansuman. Operatör:

“- İyidir, dedi.

2. “Can sıkıntısı.

“Altı saat uykuya ayrılırsa her gün on sekiz saat boş.

“Görülecek, işitilecek, tadılacak, okunacak, yazılacak, yapılacak o kadar çok şey birikiyor ki, bundan sonra hayatımın bütün bunlara yetişmeyeceğinden korkuyorum.

“Kendi kendime karşı çok borçlandım. Kendime vadettiğim şeyleri yapamazsam utancımдан aynaya bakamıyacağım.

3. “Dört duvar arasında.

“Kendimi, kitapların kahramanlarından daha mühim bulduğum için, okumaktan sıkılıyorum. İstirabımın hodgâmlığı mâni oluyor.

“Odamı düzeltiyorum, masamı topluyorum. Tekrar bozuyor, tekrar topluyorum. Bu iş de bitiyor. Ne yapacağım? Hiç. Gözlerim, kulaklarım. Mafsallarım, rengine, sese, harekete çok acıktılar.

4. “Bitişik koğuştta hastalar türkü söylüyorlar. Pansuman odasında haykırışlar.

* * *

5. “Yedinci pansuman. Operatör:

“- Bacağın kurtuldu. Fakat yere basmayacaksın! dedi.

6. “Nüzhet’ten kart geldi. Ziyaret edemediği için af istiyor. Hastalar affetmesini bilirler ama...

7. “Bugün sonbahar. Beni bahçede soğuk bir rüzgâr karşıladı.

8. “Evvelki gün...

“Dünyanın bütün tavanlarına lânet olsun. Arka üstü yatmaktan usandım.

9. “Nüzhet’in babasına nüzül inmiş. Beni sayıklıyormuş. Nüzhet’in Ragıp Bey’le nikâhı daha olmamış.

10. “Hastahaneye alıştım.

“İstirabın derinlerine indikçe sevincimizi kaybetmek korkusu kalmadığı için, yeni bir sevinç başlıyor: İstirabın ilâcı ıstıraptır. İkisinin hâsıl-ı zarbı: Sevinç.

* * *

11. “Üç güne kadar hastahaneden çıkacağım. Yaralar kapanınca dizim alçıya konacak. Bir daha mafsâl oynamıyacak, bacağım kısılacak.

“Bu Perşembe Nüzhet’le Ragıp Bey’in nikâhları olacak.

* * *

12. “Yarın hastahaneden çıkacağım...

“Dışarda yaşamaktan korkuyorum.

“Burada ıstıraba ve tevekküle o kadar alıştım ki, onları bırakırsam ruhumun bir parçası kesilmiş gibi boşluk duyacağım; bırakmazsam isyansız nasıl yaşayacağım?”

13. “Kalanların bana karşı gıptalarına biraz merhamet de karıştırıyor. Nadir insanların bildikleri ince bir saadeti kendilerine hasrediyorlar. Hasta olmayanların bilmedikleri bu saadeti, ilerde, hiç olmazsa hatırlayabilsem.

14. “Zaviye-i kaime halinde iltisak-ı mafsal.

“Bir gün hastahanelerde okunmak için bir roman yazsam ve bu notlarımı içine karıştırırsam...”

15. “Büyük bir hastalık geçirmeyenler, herşeyi anladıklarını iddia edemezler.

“İki hasta kadar birbirine yakın hiç kimse yoktur.”

“Hasta olmayanlar bizi ne kadar az anlayacaklar!”

16. “Paşa’dan haber: “Hastahaneden çıkar çıkmaz bana gelsin, ölümüm yakın, kendisini bir kere göreyim” demiş.

5 - Teşrinievvel - 1915:

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu

17. “Beş dakika sonra hastahaneden çıkıyorum. Son not. Bu odada başkaları inleyecekler. Onları şimdiden gayet iyi tanıyorum. Üstümden çıkarıp yatağa attığım robdöşambır içinde, ebediyen aynı insan bulunacak: Hasta

18. “Annem, Mithat bey ve arkadaşım içeri girdiler:

“haydi...”

YARARLANILAN KAYNAKLAR

AKTURA, Sabahat **Anlam ve Yorum T.D.K** 1980

ALAN, Yusuf. **Lisan ve İnsan:Metin Dil Bilimin Uygulama Sahaları** İzmir1995

ALTUNKAYA,Fuat **Cohesion in Turkish: A Survey of Cohesive Devices in Prose**
Literatüre (Basılmamış Doktora Tezi)

BEAUGRANDE de Robert and DRESSLER Wolfgang.

Introduction to Text Linguistics, London: A Longman

Paperback: 1981

BİLGEGİL, Kaya. **Edebiyat Bilgi ve Teorileri: Belâgat**, İstanbul: Enderun
Kitabevi, 1988

----- **Türkçe Dil Bilgisi**, İstanbul: Dergah Yayınları, 1994

DEVELİOĞLU, Ferit.**Osmanlıca Sözlük**, İstanbul:1988

EDİZKUN, Haydar.**Türk Dil Bilgisi**, Remzi Kitabevi İstanbul: 1995

EMRE, A. Cevat. **Türk Dil Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları İstanbul: 1945

ERGİN, Muharrem. **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1985

GÜLLÜ, Nuray. **Sessiz Ev Üzerine Bir Metin Dil Bilim Çalışması**,
(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Samsun: 1994

HACIEMİNOĞLU N. **Türk Dilinde Edatlar**, İstanbul 1984

..... **Türk Dilinde Fiiller**, İstanbul: 1987

HALLİDAY M.A.K and HASAN Raqua.

Cohesion in English, London: Longman, 1980

- KOMİSYON **Türkçe Sözlük**, Ankara: Türk Dil Kurumu, 1988
- KOMİSYON **İmlâ Kılavuzu**, Ankara: Türk Dil Kurumu, 1996
- KOMİSYON **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, İstanbul, 1980
- OKTAR, Lütfiye; YAĞCIOĞLU, Samiramis
 Türkçede Söylem Yapısı ve Art Gönderim, Ankara: VIII. Uluslar
 Arası Dil Bilim Konferansı, 1997
 Türkçe Metin Türleri, IX. Dil Bilim Kurultayı, 1998
- OKTAY, Ahmet. **Peyami Safa, Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı**, Ankara: 1950
- ORALIŞ, Meral. **Metin Dil Bilim Yaklaşımıyla Bir Metni Çözümleme Denemesi**,
 Ankara, Dil Bilim Araştırmaları Dergisi Hitit Yayınları , 1992
- ÖKÜZCÜ, İbrahim. **Türkçede Cümle Bağlayıcıları**, (Basılmamış Yüksek Lisans
 Tezi) Ankara.
- PAMİR, Dietrich. **Bağlantısal Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Hitit
 Yayınevi, 1998
- REDHOUSE **İngilizce -Türkçe Sözlük**, İstanbul: 1986
- SAFA, Peyami. **Dokuzuncu Hariciye Koğuşu**, İstanbul: İnkılâp Kitabevi,
 1958: 6. Baskı
 Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, İstanbul: Ötüken Yayınları,
 1997: 31. Baskı
- SUBAŞI, Leyla. **Orhon Yazıtlarının Metin Dil Bilim Yapısı**, Ankara:
 Simurg Kitapçılık., 1995
- TEKİN, Mehmet. **Peyami Safa'nın Roman San'atı ve Romanları Üzerine Bir
 Araştırma**, Konya: 1990
- VARDAR, Berke. **Açıklamalı Dil Bilim Terimleri Sözlüğü**, Ankara: 1998
- ZÜLFİKÂR, Hamza **Eş Anlamlılık ve Ziyâ Gökâlp'in Eş Anlamlılık İle İlgili
 Düşünceleri**, Türk Dili, Ankara: 1990,

METİN DİL BİLİMİLE İLGİLİ DİĞER KAYNAKLAR

- AKALIN, Mehmet. **Modern Lenguistliğe Giriş**, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1990
- AKDEMİR, Hikmet. **Belâgat Terimleri Ansiklopedisi**, İzmir: Nil Yayınları, 1999
- AKSAN, Doğan. **Metin Dil Bilim: Dil Bilim Seçkisi**, Ankara:Türk Dil Kurumu, 1980
- **Türk Anlam Bilimi**, Ankara: 1983
- **Her Yönüyle Dil**, Ankara: 1990
- **Şiir Dilinin Metin Dil Bilim Açısından İncelenmesi: Şiir Dili ve Türk Şiir Dili**, Ankara:1995
- AKŞİN, Göktürk. **Okuma Uğraşı**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997
- ALAN, Attila. **Textlinguistics and Translation**, (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara: 1994
- ANAMUR, Hasan. **Eş Anlamlılık Kavramı ve Türkçede Bulmacalar**, IX. Dil Bilim Kurultayı, 1998
- AYGEN-TOSUN. **Türkçede Gönderme Birimi Olarak Zaman**, Mersin XII. Dil Bilim Kurultayı, 1998
- BAŞKAN, Özcan. **Lenguistik Metodu**, İstanbul: 1967
- BOZTAŞ, İsmail **Metin Dil Bilim Açısından Şiir**, Dil Bilim Araştırmaları,1994
- DAY, Susan. **Reading and The Writing Process**, Canada: 1959
- DEMİRCAN, Ömer **Makaleler: Türkçede Bağlam İşlemleri ve Bağlayıcıları**, İstanbul Üniversitesi, İstanbul:1990

- DOĞAN, Gürkan. **Ama Bağlacına Edim Bilimin Bakışı**, Dil Bilim Araştırmaları, İstanbul: 1996
- EMİN, Mustafa. **El-Belâgatül Vâzıha: Meâni: El Vasıl El Fasil**, İstanbul: Eda Neşriyat s.119
- HALLİDAY M.A.K and HASAN Raqua.
Cohesion in English, London: Longman, 1980
- HARMAN, Mehmet (TOBIAS Ronalt B.) **Roman Yazma Sanatı**, Say Yayınları, 1996
- KARADAĞ, Seda; İŞSEVER, Selçuk.
Edinim Sürecinde Bağdaşıklık, IX. Dil Bilim Kurultayı, 1998
- KIRAN, Ayşe. **Göndergenin Gücü ve Gerçeklik**, İstanbul: Dil Bilim Araştırmaları, Hitit Yayınevi, 1994
- KOCAMAN, Ahmet **Dil Bilime Dayalı Anlam Bilim / Dil Bilim ve Dil Bilgisi Konuşmaları**, Türk Dil Kurumu , Ankara: 1980
- KUDRET, Cevdet. **Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 2**, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1979
- KÜLEKÇİ, Numan. **Edebî Sanatlar**, Ankara: Akçağ Yayınları, 1995
- MANIS, Carolyn. **Discourse Analysis: Language Files**, Ohio State University, 1980
- ÖKÜZCÜ, İbrahim. **Türkçede Cümle Bağlayıcıları**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara.
- ÖZSOY, A. Sumru. **Türkçede Eş Gönderge Örüntüsü**, Ankara, Dil Bilim Araştırmaları Dergisi, Hitit Yayınları, 1992
- ÖZDEMİR, Emin. **Okuma ve Metin İnceleme**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, (Ders Kitabı) 1988
- ÖZTOKAT, Erdim (BENVELİSTE, Emile) **Genel Dil Bilim Sorunları**, 1989
- PAKKAN, Gülsev. **A Text Linguistic Approach to The Analysys of Turkish Literary Narratives with Specific Emphasis on Coherence** (Basılmamış Doktora Tezi)

- SCHAAIK, Gerjan. **Türkçede Öznellik Eksiltme**, Ankara: VIII. Uluslar Arası Dil Bilim Kurultayı, 1997
- SOYSAL, Orhan. **Edebî Sanatlar ve Tanınması**, Ankara: 1987
- TEPEBAŞILI, Fatih **Karşılaştırmalı Edebiyat Araştırmaları: Genç Werther'in Acıları ve Dokuzuncu Hariciye Koğuşu Üzerine Bir Deneme**, Konya: 1998
- TURA, Sabahat. **Anlam ve Yorum: Dil Bilim ve Dil Bilgisi Konuşmaları**, Ankara: Türk Dil Kurumu, 1980
- VANDE, William. **The Riverside Handbook: Paragraph Coherence**, University of New Mexico, Calvin Colage: 1992

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı : Ahmet AKÇATAŞ

Doğum Yeri ve Tarihi: Bayındır / İZMİR, 22.02.1970

Mezun Olduğu Okullar:

İlkokul : Bayındır 4 Eylül İlkokulu, 1977-1982

Orta – Lise : Bayındır İmam-Hatip Lisesi, 1982-1988

Üniversite : Konya Selçuk Üniversitesi, 1988-1992
Eğitim Fakültesi

Yüksek Lisans : Kocatepe Üniversitesi, Türk Dili Eğitimi,
1993- 1996

Yüksek Lisans Tezi : “Çay Yörük Ağzı”

Doktora : Pamukkale Üniversitesi, Yeni Türk Dili

Doktora Tezi: : “Dokuzuncu Hariciye Koşuşu” Romanı Üzerine
Bir Metin Dil Bilim İncelemesi

Yabancı Dil : İngilizce, KPDS 62
LES Sözel-Mayıs 2000: 50.889

Aldığı Görevler :

Çay İmam Hatip Lisesi Edebiyat Öğretmenliği

Afyon Kocatepe Üniversitesi Türk Dili Okutmanlığı

Çalışmalar :

“Türk Edebiyatı’nda Nevruz” (Konferans)

“Çay Yöresi Yörükleri” (Konferans)

“İletişim Eksiklikleri ve Çözüm Yolları” (Konferans)

“Osman ATTİLA’nın Şiirlerinde Dil ve Üslûp” (Tebliğ)

Halen Çalıştığı Yer :

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Türk Dili Okutmanlığı

Medeni Durumu : Bekâr